Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS ET AD BESSARIONIS TEMPORA (ANNO 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD BESSARIONEM

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXII.

GEORGIUS CEDRENUS, JOANNES SCYLITZES, MICHAEL PSELLUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 189, OLIM *CHAUSSÉE DU MAINE*, 127.

1889

TRADITIO CATHOLICA

SÆCULUM XI. ANNUS 1058.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ.

GEORGII CEDRENI

COMPENDIUM HISTORIARUM,

CUI SUBJICIUNTUR

EXCERPTA EX BREVIARIO JOANNIS SCYLITZÆ, CUROPALATÆ.

ACCEDUNT

MICHAELIS PSELLI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA

NUNC PRIMUM IN UNUM COLLECTA

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS POSTERIOR

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE, 189,* OLIM *CHAUSSÉE DU MAINE, 127.*

1889

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XI. ANNUS 1058,

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXII CONTINENTUR

CEDRENI HISTORIARUM

CONTINUATIO.

[P. 609] Τοῦτον μεν τὸν τρόπον, δν εἴπομεν, A αποθανόντος Ἀλεξάνδρου εἰς Κωσταντῖνον τὸν υἱὸν Λέοντος, ἕβδομον τῆς ἡλικίας ἄγοντα ἔτος, τὸ Βασίλειον περιελήλυθε κράτος, ὑπὸ ἐπιτρόπους τελοῦντα τοὺς ἄνωθεν ἠριθμημένοος. Λαβόμενος οὖν τῆς ἐξουσίας Νικόλαος ὁ πατριάρχης ὡς καὶ αὐτὸς ἐπίτροπος ὢν, συνάμα τοῖς ἄλλοις, ἐπηδαλιούχες τὰ τοῦ κοινοῦ. Τῶν δὲ πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τῆς βασιλείας, ὡς εἴπομεν, παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἰθυνομένης, Κωνστατῖνος ὁ τοῦ Δουκὸς Ἀνδρονίκου υἱὸς, δομέστικος τῶν σχολῶν τυγχάνων καὶ δυναστείαν περιβεβλημένος μεγίστην, γράμμασι τῶν ἐν τῇ βασιλίδι φίλων καὶ συγγενῶν αὐτοῦ παρακινηθεὶς, γεγραφότων ἀκέφαλον εἶναι τὴν βασιλείαν καὶ κακῶς διεξάγεσθαι καὶ μικρὸν ὅσον κινδυνεύειν ὀλεθρίῳ κινδύνῳ ὑποπεσεῖν, αὐτὸν τε ἀνακαλουμένων ὡς ἐχέφρονα καὶ ἀνδρεῖον καὶ μονον B δυνάμενον ἐπαξίως κυβερνῆσαι τὴν περιβόητον τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, προσθεμένων δ' ὅτι καὶ ἡ σύγκλητος αὐτὸν ἀσπάζεται καὶ ὁ πολιτικὸς ὄχλος, καὶ ἐπισπευδόντων ὡς τάχος καταλαβεῖν, συνειδότος, ὥς φασι, καὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου καὶ τοῖς γραφεῖσι συνευδοκοῦντος διὰ τὸ μήπω τὰς διαθήκας Ἀχεξάνδρου ἀναγνωσθῆναι μηδὲ γνωσθῆναι αὐτῷ ὡς ἐπίτροπος γέγραπται καὶ αὐτὸς τοῦ παιδὸς, Ἀρταβάσδου πρὸς τοῦτο διακονήσαντος καὶ παρὰ τοῦτο πρώτου τῶν ἱερέων (43) τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετέπειτα γενομένου. Πατὴρ δ' ὁ Ἀρτάβασδος ἦν Ἀνδρέου τοῦ ἐπὶ ζωγραφικῇ τέχνῃ λάμψαντος. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲ καὶ προτερον ὀνειροπολῶν τὴν βασιλείαν καὶ διὰ παντος αὐτῆς ἐφιέμενος, καὶ μηδέποτε ἄλλοσέ πη, ἀλλ' ἤ πρὸς τὴν τοιαύτην ὄρεξιν C τετραμμένον ἔχων τὸν νοῦν, δεξάμενος τὰ γράμματα ταχύ τε ἐπείσθη καὶ ταχὺ τὴν βασιλίδα κατέλαβεν, ἐπομένους ἔχων τοὺς των στρατευμάτων ἐκκρίτους. Καὶ τῶν νυκτῶν ἀωρὶ διὰ πυλίδος εἰσελθὼν τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μιχαὴλ, πλησίον οὔσης τῆς ἀκροπόλεως, ἐν τῷ οἴνῳ τοῦ μαγίστρου Γρηγορᾶ τοῦ Ἰβηρίτζη (πενθερὸς δὲ ὁ Γρηγορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου) παρεγένετο, ἐν ᾗ διανυκτερεύων μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ διετέλει. Νικήτας δὲ ἀσηκρῆτις τὴν ἔλευσιν αἰσθόμενος τοῦ Κωνσταντίνου τῷ πατρικίῳ Κωνσταντίνῳ τῷ Ἐλαδικῷ τυγχάνοντι μοναχῷ θᾶττον ἐμήνυσε, καὶ παρειληφὼς αὐτὸν

1-278 Annum agens ætatis septimum Constantinus Leonis filius imperium iniit, sub iis quos recensui tutoribus: et Nicolaus maxime patriarcha, utpote unus tutorum, clavum reipublicæ tenuit. Initio hujus imperii, Constantinus Ducas Andronici filius, domesticus scholarum, et maxima præditupotentia, amicorum ac cognatorum in urbe degentium litteris ad invadendum imperium instigatur. Scribebant enim, capite carere imperium, ac male geri, et in summo versari discrimine: ipsumque ut hominem cordatum atque fortem, et solum nobili Romanorum imperio administrando aptum, accersebant addebantque, probari eum senatui et civili multitudini: et hortabantur, ut urbem quamprimum occuparet. Ferunt, conscium horum quæ scribebantur approbatoremque fuisse Nicolaum patriarcham (quippe nondum recitato Alexandri testamento, se inter tutores ascriptum esse etiamnum ignorantem) usumque hac in re ministerio Artabasdi, qui pater fuit Andreæ nobilis pictoris, et ideo **279** primus sacerdotum Magni Templi factus est. At Constantinus, qui jam ante imperium somniaret summoque id studio affectaret, neque animum ab ea cura unquam alio deflecteret, litteris acceptis statim assentit, et Cpolin contendit, stipatus militum delectis; atque intempesta nocte per portam Michaeli protovestiarii ingressus, quæ vicina erat arci, in domum magistri Gregoræ Iberitzæ, soceri sui, se confert, ibique pernoctat. Nicetas porro secretarius Ducæ adventu cognito, patricio Constantino Eladico monacho statim indicat, eumque eo hac ipsa nocte ad Ducam venit. Hi priusquam dies illucesceret, cum facibus et magna turba portam Circi occupant, et Constantinum imperatorem faustis acclamationibus salutant. Cum autem qui intus erant, portam non reserarent fortiterque resisterent, Constantini protostrator, audax homo, dum inconsideratius portam aperire molitur, per commissuram forium lancea a quodam ictus occumbit. Constantinus inde pulsus, tamen imperii cupiditate ebrius, neque sanæ rationis compos, inde ad Circum pergit, nihil a sententia dimotus malo omine interfecti protostratoris. Inde **280** faustis acclamationibus prosequentibus Chalcen occupat; perque

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(43) Πρωτοϊερεύς, qui et πρωτοπαπᾶς, sive τῶν ἱερέων ὁ πρῶτος archipresbyter est, et in Magna Ecclesia ad sanctum altaris tribunal (non ita ubique) secundas a patriarcha obtinet. Codinus. Euchologium. GOAR.

eam ingressus usque ad excubitorum stationem, proficiscitur. Interim Joannes Eladas magister, unus curatorum, delectis quantum occasio patiebatur remigibus ac sodalitatibus, iisque ut arma cuique fors offerebat instructis, hos Ducæ occurrere jubet. Ii cum Ducæ militibus manum conseruerunt, et magna utrinque cædes facta est. Occubuit etiam Gregoras Ducæ filius, et Michaelus cognatus ejus, et Curticius Armenius. Quo casu non leviter perturbatus Ducas, suos uti confirmaret, concitato equo ad primos contendit : sed equo in tabulis lapideis, quibus ille locus erat constratus, collapso excussum quidam in terra jacentem et a suis, qui fuga omnes dissipati erant, desertum cernens, caput ei gladio amputat, idque celeri cursu ad imperatorem Constantinum affert. Hunc Ducæ futurum exitum etiam alias intellexerant tutores. Nicolaus enim quidam publicanus vectigalis Chaldiensis, cum vectigal acceptum decoxisset neque haberet unde publico satisfaceret ærario, in Syriam profugerat, et nostra ejurata religione astrologiæ se dederat. Is in nigro linteo litteras ad Thomam logothetam scriptas miserat, quæ linteo aqua **281** eluto apparuerunt, hanc continentes sententiam : « Nolite vobis metuere a rufa ave Duca : stulte enim res novas molietur, et statim peribit. »

A κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα πεφοιτήκασι πρὸς τὸν Δοῦκα. Βουλὴν δὲ ποιησάμενοι, μήπω τῆς ἡμέρας καταλαμπούσης, μετὰ λαμπάδων καὶ λαοῦ πολλοῦ καὶ ὄχλου τὴν τοῦ ἱπποδρόμου πύλην καταλαμβάνοντες Κωνσταντῖνον ἀνευφήμουν αὐτοκράτορα. Τῶν δὲ ἔνδον εὐσθενῶς ἀντεχομένων καὶ μὴ ἀνοιγνύντων τὰς πύλας, ὁ τοῦ Κωνσταντίνου πρωτοστράτωρ, ἐπ' ἀνδρίᾳ μέγα φρονων καὶ βιαιότερον ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀτακτότερον τῇ ἀνοίξει ἐπιχειρῶν τῶν πυλῶν, λογχεύεται παρά τινος τῶν εἴσω διὰ τῆς ἁρμογῆς τῶν θυρῶν. Καὶ θνήσκει μὲν οὗτος εὐθυς, ὁ Κωνσταντῖνος δὲ ἀποκρουσθεὶς ἐκεῖθεν καὶ τῷ τῆς βασιλείας ἔρωτι οἷα τινι μεθῃ κάτοχος ὢν καὶ μὴ καθεστῶτας ἔχων τοὺς λογισμούς, ἄρας ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἱπποδρόμιον παραγίνεται (44)ς κακὸν οἰωνὸν τὴν τοῦ πρωτοστράτορος ἔχων σφαγήν, ὅμως δὲ τῶν B δεδογμένων οὐκ ἀφιστάμενος. [P 610] Ἐκεῖθεν οὖν εὐφημούμενος κατέλαβε τὴν λεγομένην Χαλκῆν, καὶ δι' αὐτῆς εἰσελθὼν ἔφθασεν ἄχρι τῶν ἐξκουβίτων. Ὁ δὲ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ἐλαδᾶς, εἷς ὑπάρχων τῶν ἐπιτρόπων, ἐκλογὴν ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου τῶν ἐλατῶν (45) καὶ τῶν ἑταιρειῶν ποιησάμενος, καὶ καθοπλίσας ὅπως ποτὲ ἕκαστος ἅρματος (46) ηὐπόρει, ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Δούκα· οἵτινες φθάσαντες τοὺς περὶ αὐτὸν συμπλέκονται, καὶ γίνεται φόνος πολὺς ἑκατέρωθεν. Ἔπεσε δὲ καὶ Γρηγορᾶς ὁ τοῦ Δουκὸς υἱὸς, καὶ Μιχαὴλ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, καὶ Κουρτίκιος ὁ Ἀρμένιος. Ταῦτα ταραχῆς οὐ μικρᾶς τὸν Κωνσταντῖνον ἐμπίμπλησι. Σπεύδων οὖν ἐπιῤῥῶσαι τὸ ἑαυτοῦ μέρος, τὸν ἵππον ἐλάσας ἠπείγετο συμμῖξαι τοῖς ἔμπροσθεν. Ὁ δ' ἵππος ταῖς ἐκεῖσε ὑπεστρωμέναις κατολισθήσας πλαξὶν εἰς γῆν τὸν ἐπιβάτην κατέβαλε, καὶ τις αὐτὸν κατὰ γῆς ἐῤῥιμμένον καὶ μεμονωμένον καταλαβὼν (οἱ γὰρ ἄλλοι διεσκεδάσθησαν ἅπαντες) ξίφει τὴν τούτου ἀπέτεμε κεφαλὴν καὶ δρομαίως τῷ βασιλεῖ ἀπήνεγκε Κωνσταντίνῳ. Τὸ δὲ τοιαύτην αὐτὸν καταλήψεσθαι τύχην προεσνωσμένον ἦν τοῖς ἐπιτρόποις καὶ ἐξ ἑτέρας αἰτίας. Νικόλαός τις δημοσιώνης τῶν ἐν Χαλδίᾳ (47) εἰσπράξεων, τὰς συντελείας κατασπαθήσας καὶ μὴ ἔχων ὅθεν ἀποδῷ τὸ δημόσιον ὄφλημα, φυγὰς εἰς Συρίαν ᾤχετο, ἐξομοσάμενος τὴν καθ' ἡμᾶς εὐσεβῆ θρησκείαν, καὶ ἀστρολογίας ἀντεποιεῖτο. Οὗτος ἐν ὀθόνῃ μελαίνῃ γράμματα γράψας ἀπεστάλκει τῷ λογοθέτῃ Θωμᾷ, καὶ τῆς ὀθόνης ῥυφθείσης δι' ὕδατος φανερὰ τὰ γράμματα γέγονεν. Ἦν δὲ ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων τοιοῦτος· « Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τοῦ πυῤῥοῦ πετεινοῦ τοῦ Δουκός· νεωτερισθήσεται γὰρ ἀφρόνως, καὶ εὐθέως ὀλοθρευθήσεται. »

Conatu Ducæ hunc exitum nacto, statim Gregoras magister, Ducæ socer, et cum eo patricius Leo Chærosphacta ad Sophiæ templum profugerunt. Qui a tutoribus inde abrepti, rasi et monachi in Studii monasterium conclusi sunt. Constantinum Eladicum patricium iidem nervis bovillis prolixe cæsum et in triumpho per mediam urbem ductum monasterio Dalmatico inclusere. Leonem patricium Catacalitzam et Abessalomum patricium Arotræ filium excæcatos relegarunt. Constantinum Eulampii filium, et cum eo alios, Philotheus urbis præfectus in Circi funda capite truncavit. Nicetas secretarius

C Τοιοῦτον δὲ τέλος λαβούσης τῆς ἀποστάσεως, παραυνίκα μὲν ὁ μάγιστρος Γγήγορᾶς καὶ πενθερὸς τοῦ Δουκὸς μετὰ Λέοντος πατρικίου τοῦ Χοιροσφάκτου τῷ θείῳ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας προσέδραμον· οὓς ἐκεῖθεν ἀποσπάσαντες οἱ ἐπίτροποι ἀπέκειραν μοναχοὺς ἐν τῇ των Στουδίου μονῇ. Κωνσταντῖνον δὲ τὸν πατρίκιον τὸν Ἐλαδικὸν βουνεύροις τύψαντες ἀφειδῶς διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐθριάμβευσαν καὶ ἐν τῇ μονῇ τῶν Δαλμάτου ἀπέκλεισαν. Λέοντα δὲ πατρίκιον τὸν Κατακαλίτζην και Ἀβεσσαλὼμ πατρίκιον τὸν τοῦ Ἀροτρᾶ ἐκτυφλώσαντες ἐν ἐξορίᾳ παρέπεμψαν. Κωσταντῖνον δὲ τὸν τοῦ Εὐ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(44) Atqui erat circo exclusus, nisi alia fortassis porta intrarit, aut de alio, quod arbitror, circo loquatur. XYL.

(45) Πλωΐμους habet Zonaras, quod idem est, socios navales. XYL. — Remiges non plebeios aut tumultuario lectos intelligi non opinor : ut enim ἑταιρεῖαι, de quibus loquitur, *confæderatorum* erant *selectæ turmæ*, ita et remigum dromonem imperatoris agere consuetorum; de quibus Constant. in *Admin. Imp*. c. 51. Auctor infra p. 615 : Εἰ ἔχει ἄνδρας εὐειδεῖς, καὶ γενναίους καὶ τὴν βασιλικὴν ἐρέττειν ἐπιτηδείους τριήρη. GOAR.

(46) Ἅρματος arma verti : neque enim curribus usi sunt; et hanc vocem, quo modo multas, Græcam fecit, ut supra quoque monui. XYL.

(47) Vox obscura et, ut puto, falsa. XYL. — Armeniæ portio est Χαλδία versus Syriam. GOAR.

A λαμπίου καὶ ἑτέρους σὺν αὐτῷ Φιλόθεος ὁ ἔπαρχος (48) ἐν τῇ ἱππικῇ σφενδόνῃ ἀπέτεμε. Νικήτας δὲ ὁ ἀσηκρῆτις καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ, καίπερ ἀναζητηθέντες πολλὰ, οὐχ εὑρέθησαν. Τὸν δὲ πατρίκιον Αἰγίδην τὸν ἐπ' ἀνδρίᾳ περιβόητον, καί τινας σὺν αὐτῷ στρατηγοὺς οὐκ ἀσήμους, ἀπὸ τῆς ἐν Χρυσοπόλει δαμάλεως (49) καὶ μέχρι τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου Λευκακτίου ἀνεσκολόπισαν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἀπωλώλεισαν τῶν συγκλητικῶν παρὰ τῶν λεγομένων ἐπιτρόπων ἀνηλεῶς τε καὶ ἀναιτίως, [P. 611] εἰ μή τινες παῤῥησιασάμενοι τῶν δικαστῶν τῆς ἀδίκου ὁρμῆς ἀνεχαίτισαν, φάμενοι, ὡς παιδὸς ὄντος τοῦ βασιλέως καὶ μὴ νοοῦντος τὰ πεπραγμένα πῶς ἄνευ τῆς αὐτοῦ κελεύσεως τολμᾶτε τὰ τοιαῦτα διαπράττεσθαι; Οἱ δὲ ἐπίτροποι καὶ τὴν τοῦ Δοῦκα ἀποκείραντες γυναῖκα εἰς τὸν ἐν τῇ Πασλαγονίᾳ οἶκον αὐτῆς ἐξαπέστειλαν. Ἐξέτεμον δὲ καὶ Στέφανον τὸν ταύτης υἱόν.

et Constantinus Africus diu ac multum quæsiti inventi non sunt. Patricium Ægidam, nobilitatæ fortitudinis virum, et alios cum eo duces haud obscuros, a Damali (buculam vox notat) Chrysopolitana usque ad locum cui Leucactio (quod album littus diceres) nomen est, palis suffixerunt. Quin et alios multos senatorii ordinis viros tutores isti innocuos crudeliter erant interempturi, nisi quidam ex judicibus libertate dicendi sumpta eos ab injusto conatu retraxissent, quærentes quomodo injussu imperatoris, 282 qui puer adhuc quid gereretur non intelligeret, tanta auderent facere. Ii tutores uxorem quoque Ducæ raserunt et domum suam, quam in Paphlagonia habebat, dimiserunt, filiumque ejus Stephanum castraverunt.

B Ἀλλὰ τούτων κατὰ τὴν πόλιν πραττομένων, Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων μετὰ βαρείας δυνάμεως εἰσβολὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐποιήσατο, καὶ τὴν βασιλίδα φθάσας χάρακα περιέβαλεν ἀπό τε Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης Χρυσῆς πόρτης, καὶ μετέωρος ἦν ταῖς ἐλπίσι ῥᾳδίως ταύτην ἑλεῖν. Καταμαθὼν δὲ τὴν ὀχυρότητα τῶν τειχῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν τειχοφυλακούντων καὶ τὴν τῶν πετροβόλων καὶ τοξοβόλων ὀργάνων δαψίλειαν, ἀφέμενος τῶν ἐλπίδων ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηνικὰς σπονδὰς ἐξαιτούμενος. Τῶν δ' ἐπιτρόπων ἀσμενέστατα δεξαμένων τὸν λόγον, ἀποστέλλει ὁ Συμεὼν τὸν ἑαυτοῦ μάγιστρον Θεόδωρον ὁμιλῆσαι περὶ εἰρήνης· οὗ παραγενομένου καὶ λόγων κινηθέντων πολλῶν, ὁ πατριάρχης ἅμα τοῖς λοιποῖς ἐπιτρόποις ἀναλαβόντες τὸν βασιλέα ἐν τῷ παλατίῳ ἦλθον τῶν Βλα- C χερνῶν, καὶ ὁμήρους δόντες ἀξιολόγους εἰσήγαγον τὸν Συμεὼν ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ συνειστιάθη τῷ βασιλεῖ, τοῦ Συμεὼν ὑποκλίναντος τῷ πατριάρχῃ τὴν κεφαλὴν καὶ εὐχὴν δεξαμένου παρ' αὐτοῦ, ἐπιθέντος, ὥς φασι, τῇ τοῦ Βαρβάρου κεφαλῇ ἀντὶ στεφάνου τὸ ἴδιον ἐπιῤῥιπτάριον (50). Μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν, ἀσυμβάτων γενομένων περὶ τῆς εἰρήνης (51), δώροις δέ τε Συμεὼν καὶ οἱ τούτου παῖδες φιλοφρονηθέντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀπηλλάγησαν χώραν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράττετο τῇδε.

Dum hæc in urbe geruntur, interim Simeo Bulgarorum princeps gravi cum exercitu in Romanorum ditionem invadit, et ad Cpolin venit, atque a Blachernis usque ad Auream portam castra ponit, magnamque spem conceperat urbis potiundæ: sed ut certior factus est de murorum firmitate, multitudine propugnatorum saxa jactantium, machinarum et balistarum abundantia, repudiata ea spe ad Hebdomum recedit pacificationemque poscit. Id fuit multo gratissimum tutoribus; missusque est a Simeone magister ipsius Theodorus, et de pace habitum colloquium. Multis ultro citroque commutatis verbis, patriarcha cum reliquis tutoribus deducunt imperatorem in Blachernense palatium: datisque idoneis obsidibus eodem ad convivium imperatoris Simeonem recipiunt. Ubi quidem caput patriarchæ Bulgarus princeps submisit, et ab eo comprecationem obtinuit, capiti, ut fertur, Simeonis imponente suum epirrhiptarium. Post convivium pacis conditionibus compositis, Simeon ejusque liberi donati domum abierunt.

Τοῦ δὲ βασιλέως Κωνσταντίνου διὰ παντὸς ὀδυρομένου καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀνακαλουμένου μητέρα (ἤδη γὰρ αὐτὴν κατήγαγε τοῦ παλατίου Ἀλέξανδρος), ἀναβιβάζουσι καὶ ἄκοντες πάλιν αὐτήν. Ἀνελθοῦσα οὖν καὶ ἐγκρατὴς γενομένη τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται τὸν παρακοιμώμενον Κωνσταντῖνον, καὶ Ἀναστάσιον, καὶ Κωνσταντῖνον, τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς τὴν ἐπωνυμίαν Γογγυλίους. Συμβουλεύσαντος δὲ καὶ

283 Porro Zoen imperatoris matrem, quam dudum aula eduxerat Alexander, filio eam identidem deplorante ac requirente, tutores vel inviti in palatium revocant. Reversa hæc et rerum gubernationem nacta adsciscit Constantinum cubicularium intimum, Anastasium et Constantinum Gongylios, cognominatos germanos fratres, ac Joannem Eladam. Horum consilio aula ejiciuntur Alexandri

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(48) Vindicandis criminibus vacavit ultimis temporibus, unde et in prætorio reorum ergastulo domum ex officio deputatam habuit. Auctor plerisque locis. GOAR.

(49) Locus ita dictus κατὰ τὴν ἀντιπέραν ἐν τῷ κίονι ἱσταμένην λιθίνην δάμαλιν, trans Bosporum Thraciæ, Chrysopoli. Auctor paulo infra p. 617. GOAR.

(50) Græcam vocem interpretando retinui, quæ cucullam aut aliud quod capiti injiceretur tegmen videtur significare, παρὰ τὸ ἐπιῤῥίπτειν. XYL. — *Mandyas*, Latinorum *pallium*, cunctis vestibus ἐπιῤῥιπτέον, a Xylandri *cuculla* diversum, ut patet ex Codino c. 6, n. 2. GOAR.

(51) Apud Zonaram contrarium hujus loci legitur, dissiluisse nimirum hanc pacificationem; quod probabilius et verius puto. Mox enim rursum sine violatæ pacis et mentione refert Simeonem in Thraciam grassatum. XYL.

asseclæ, Joannes rector, Gabrielopulus, Basilitzes ac reliqui. Dominicum etiam sodalitatis præfectum Zoe Augusta provehit, hominem strenuum habitum suisque parentem mandatis. Ejus consilio patriarcha palatio pellitur. Magister Joannes Eladas ultro inde discedit ob morbum, quo et periit. At Constantinus cubicularius uti solus omnia imperii gubernare posset neque a quoquam impediretur, sodalitatis præfectum apud Augustam criminatur, quasi is fratri suo imperium vindicare conaretur. Quod ea ita esse credens, patricium eum creat: ac de more precatum descendentem domi manere jubet. Sodalitati præficit Joannem Garidam ac Damianum eunuchum drungarium vigiliæ facit.

A Ἰωάννου τοῦ Ἐλαδᾶ καταβιβάζουσι τοὺς οἰκείους Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννην τὸν ῥαίκτωρα, τὸν Γαβριηλόπουλον, τὸν Βασιλίτζην καὶ τοὺς λοιπούς. Προβάλλεται δὲ καὶ Ζωὴ Αὐγοῦστα Δομίνικον ἑταιρειάρχην διαστήριον δοκοῦντα καὶ τοῖς αὐτῆς προσκείμενον προστάγμασιν, οὗ τῇ συμβουλῇ καταβιβάζεται ὁ πατριάρχης τοῦ παλατίου. Καὶ ὁ μάγιστρος δὲ Ἰωάννης ὁ Ἐλαβᾶς κατῆλθεν ἑκουσίως, νόσῳ ληφθείς, δι' ἧς καὶ ἀπεβίω. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ παρακοιμώμενος ὑφ' ἑαυτὸν ἀγαγεῖν τὴν ἅπασαν τῆς βασιλείας ἡνίαν βουλόμενος καὶ μηδένα ἔχειν τὸν ἐμποδίζοντα. [P. 612] διαβάλλει τὸν ἑταιρειάρχην εἰς τὴν Αὐγοῦσταν ὡς σφετεριζόμενον τὴν βασιλείαν εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν· οὗ τοῖς λόγοις πεισθεῖσα πατρίκιον αὐτὸν τιμᾷ, καὶ κατελθόντα, ὡς ἔθος, λαβεῖν εὐχὴν (52) οἴκοι μένειν προσέταξε. Προχειρίζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Γαριδᾶν ἑταιρειάρχην, καὶ Δαμιανὸν εὐνοῦχον ἀρτιφανῆ τῆς βίγλας δρουγγάριον (53).

Cæterum Simeone Thraciam populante, Augusta cum proceribus consulat quo pacto ejus impressiones compesceret. Ibi Joannes Bogas **284** promittit, si patricio honore insigniretur, se Patzinacas contra eum adducturum; impetratoque quod petebat, acceptis donis ad eos se confert, pactum icit, acceptisque obsidibus Cpolin redit, pollicitis Patzinacis se Istro trajecto Bulgaris bellum facturos. Transfugit eo tempore et Asotes, vir celebris, principis principum filius. Is ferebatur virgam ferream manibus extrema tenens confringere ac flectere posse, duritie ferri manuum robori cedente. Eum Zoe comiter acceptum domum remisit. Adrianopolin autem Simeoni per complures dies frustra oppugnanti Pancratucas quidam Armenius, cui inter alios urbis ejus custodia fuerat commissa, auro corruptus prodit. Paulo post missi ab Augusta Basilius patricius canicleo præfectus et Nicetas Eladicus eam auro ac pecunia recuperarunt.

B Ἄγοντος δὲ καὶ φέροντος τοῦ Συμεὼν τὰ Θρᾳκῷα μέρη, καὶ τῆς Αὐγούστης φροντιζούσης μετὰ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτοῦ παύσωσι τὰς ἐπιδρομάς, Ἰωάννης ὁ Βογᾶς ὑπέσχετο πατρίκιος τιμηθεὶς (54) ἀγαγεῖν κατ' αὐτοῦ Πατζινάκους, καὶ τυχὼν τῆς αἰτήσεως, δῶρα λαβὼν ἄπεισιν εἰς Πατζινακίαν. Καὶ σπεισάμενος καὶ ὁμήρους εἰληφὼς ἐπάνεισιν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων τῶν Πατζινάκων τὸν Ἴστρον περαιώσασθαι καὶ Βουλγάροις πολεμεῖν. Ηὐτομόλησε δὲ τότε καὶ Ἀσώτης ἀνὴρ ὀνομαστός, υἱὸς ὢν τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων. Ἐλέγετο δὲ οὗτος ῥάβδον σιδηρᾶν ἀμφοτέραις χερσὶ τῶν ἄκρων λαμβάνων περικλᾷν τῇ τῶν χειρῶν βίᾳ καὶ κάμπτειν, τῆς ἀντιτύπου τοῦ σιδήρου βίας ὑπεκούσης τῇ τῶν χειρῶν ἰσχύϊ· ὃν φιλοφρόνως ἡ δέσποινα δεξαμένη οἴκαδε πάλιν ὑπονοστῆσαι πεποίηκε. C Πολιορκοῦντος δὲ τοῦ Συμεὼν τὴν Ἀδριανούπολιν ἐφ' ἡμέρας ἱκανὰς καὶ μηδὲν ἀνύοντος, Παγκρατούκας τις γένος ὢν Ἀρμένιος καὶ εἷς τῶν φυλάττειν τεταγμένων τὴν πόλιν, χρυσίῳ δελεασθεὶς προὔδωκεν αὐτὴν τῷ Συμεών. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπεστάλη παρὰ τῆς Αὐγούστης ὁ πατρίκιος βασίλειος ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ Νικήτας Ἐλαδικός, καὶ χρυσίῳ καὶ χρήμασι πλείστοις πάλιν αὐτὴν ἀνεκτήσαντο.

Hoc ipso anno Tyri ameras Damianus hostili cum classe et magnis copiis in Romanos impetum dedit, adortusque Strobelum acriter oppugnavit; et cepisset utique, nisi e morbo decessisset vita. Morte ejus factum est ut Saraceni re infecta domum redirent. Zoe porro continentes Simeonis incursiones non ferens, eumque reprimere cupiens, re cum senatu deliberata statuit pacem cum Saracenis componere orientalesque **285** deinde omnes exercitus in Occidentem transportare, hisque cum occidentalibus copiis conjunctis bellum in Bulgaros movere eosque exscindere. Proinde in Syriam missi Joannes Radenus patricius et Michaelus Toxaras pactum

Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ Δαμιανὸς ὁ τῆς Τύρου ἀμηρᾶς μετὰ πολεμικῶν πλοίων καὶ δυνάμεως πολλῆς εἰσβολὴν ἐποιήσατο κατὰ Ῥωμαίων, καὶ τὴν Στρόβηλον καταλαβὼν ἐνεργῶς αὐτὴν ἐπολιόρκει. Καὶ ἐξεπόρθησεν ἄν, εἰ μὴ νοσήσας ἀπεβίω, διὰ κενῆς τῶν Σαρακηνῶν ὑποστρεψάντων. Μὴ φέρουσα δὲ Ζωὴ ἡ βασιλὶς τὰς τοῦ Συμεὼν συνεχεῖς ἐπιδρομάς, καὶ βουλομένη ταύτας ἀνακόψαι, δέον ἐγνώκει μετὰ τῆς συγκλήτου εἶναι σπείσασθαι τοῖς Σαρακηνοῖς, καὶ πάντα τὸν ἐν τῇ Ἑῴᾳ στρατὸν διαπεράσαι πρὸς τὴν D Ἑσπέραν, καὶ ἑνωθέντων τῶν τε ἑῴων καὶ τῶν δυτικῶν στρατευμάτων πόλεμον συστήσασθαι κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ τελέως ἀφανίσαι αὐτούς. Ἔδοξε τοῦτο,

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(52) Officia ministeriaque publica non sine cœlestibus auspiciis et Ecclesiæ votis suscipiebant Græci. Unde patricius ab imperatrice renuntiatus Constantius confestim, de more, precationem ad consecrationis instar suscepturus in ecclesiam pergit. Reperitur in Euchologio recens cuso in patricii ac curopalatæ promotione. Goar.

(53) Repetii ἀπὸ κοινοῦ verbum προχειρίζεται, utpote non existimans officium unius ἑταιρειάρχου duobus commissum fuisse, quod verba ambigue posita præ se ferre videntur. Xyl.

(54) Forte sic fuit vertendum, *Bogas patricius promittit*, etc., ut non hoc operæ præmium retulerit, sed jam ante patricius in se receperit rem; est enim ambiguus locus. Quis autem sit ille princeps principum, ἄρχων ἀρχόντων, nondum didici. Xyl.

καὶ πεμφθεὶς εἰς Συρίαν Ἰωάννης πατρίκιος ὁ Ῥαδηνὸς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαρᾶς ἐσπείσαντο τοῖς Σαρακηνοῖς. Καὶ δὴ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀπαλλαγεῖσα φροντίδος ἡ βασιλὶς, τὴν συνήθη διανομὴν τῆς ῥόγας κελεύσασα γενέσθαι τῶν στρατευμάτων, Λέοντί τε μαγίστρῳ τῷ Φωκᾷ ταῦτα παραδοῦσα, δομεστίκῳ τῶν σχολῶν τυγχάνοντι, ἀπᾶραι κατὰ Βουλγάρων ἐπέτρεψεν. Ἀθροισθέντων δὲ πάντων τῶν θεμάτων καὶ τῶν ταγμάτων κατὰ τὴν Διάβασιν (πεδίον δὲ ἡ Διάβασις μέγα καὶ πρὸς ὑποδοχὴν στρατοῦ ἐπιτήδειον), ἀποσταλεὶς ὁ πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου (55) μετὰ τῶν τιμίων ξύλων [P. 613] παρεσκεύασε προσκυνήσαντας πάντας ἐπομόσασθαι συναποθνήσκειν ἀλλήλοις. Καὶ τοῦ ὅρκου τελεσθέντος πανστρατὶ κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησαν. Ἦρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράψων, ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ πολλάκις ἐν μάχαις ἀνδραγαθήσας, τοῦ δὲ ἱκανάτου (56) Ὀλβιανὸς ὁ Μαρούλης, ἀνὴρ δεδοκιμασμένος. Καὶ Ῥωμανὸς καὶ Λέων οἱ τοῦ Ἀργυροῦ παῖδες, καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς ἑτέρων ταγμάτων ἐξῆρχον· Συνῆ δὲ τούτοις καὶ Μελίας ὁ μάγιστρος μετὰ των Ἀρμενίων καὶ ἄλλοι πλεῖστοι στρατηγοὶ τῶν θεμάτων. Παρείπετο δὲ καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Λὶψ ὡς τάχα σύμβουλος Λέοντος τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν. Κατὰ δὲ τὴν ς' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, τῆς πέμπτης ἰνδικτιῶνος, πολέμου συῤῥαγέντος Ῥωμαίοις τε καὶ Βουλγάροις πρὸς τῷ Ἀχελῴῳ φρουρίῳ, τρέπονται κατὰ κράτος οἱ Βούλγαροι, καὶ φόνος αὐτῶν ἐγένετο πολύς. Ἱδρῶτι δὲ τοῦ δομεστίκου περιῤῥανθέντος πολλῷ καὶ λειποθυμήσαντος καὶ τοῦ ἵππου ἀποβάντος ἐπί τινι πηγῇ καὶ τὸν ἱδρῶτα ἀποπλύνοντος καὶ ἑαυτὸν ἀποψύχοντος, τὸν δεσμὸν ἀποῤῥήξας ὁ ἵππος τυχαίως ἔθει διὰ τοῦ στρατοπέδου κενὸς ἐπιβάτου· ὃν οἱ στρατιῶται θεώμενοι γνώριμον ὄντα, καὶ τὸν δομέστικον πεσεῖν ὑποτοπάσαντες, εἰς φόβον ἐνέπεσον καὶ κατεβλήθησαν τὰς ψυχὰς καὶ τῆς διώξεως ἔστησαν, ἔνιοι δὲ καὶ παλίντροποι γεγόνασιν. Ἐξ ὑπερδεξίων δὲ ταῦτα θεώμενος ὁ Συμεὼν (οὐ γὰρ ἔτυχεν ἀσύντακτον τὴν φυγὴν ποιησάμενος) ἐπαφῆκε τοὺς Βουλγάρους κατὰ Ῥωμαίων. Οἱ δὲ καὶ πρότερον, ὡς εἴπομεν, τὰς γνώμας θλασθέντες καὶ τεθηπότες, ὡς καὶ αἰφνίδιον ἐπιόντας ἐθεάσαντο τοὺς Βουλγάρους, τρέπονται πανστρατὶ, καὶ γέγονε φυγὴ φρικωδεστάτη, τῶν μὲν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀναιρουμένων. Λέων δὲ ὁ δομέστικος ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φυγών. Ἔπεσε δὲ λαὸς οὐ τῶν κοινῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ στρατηγοὶ καὶ ταγματάρχαι ἀριθμοῦ κρείττους. Ἐσφάγη δὲ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ καὶ ὁ τῶν ἐξκουβίτων ἔξαρχος Ἰωάννης μάγιστρος ὁ Γράψων. Ἦν δὲ ἀποσταλεὶς ὁ πατρίκιος Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνὸς δρουγγάριος τηνικαῦτα τῶν πλωΐμων ὢν, μετὰ παντὸς τοῦ στόλου παραπλεῖν τοῖς αἰγιαλοῖς προσταχθεὶς καὶ εἰς βοήθειαν τυγχάνειν τῷ Λέοντι, διαπερᾶσαι δὲ καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Βογᾶ ἀχθέντας Πατζινάκους εἰς συμμαχίαν Ῥωμαίων. Διενέξεως δὲ γενομένης μέσον τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, ἰδόντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκαι στασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ γέγονεν ἡ ἐξ αὐτῶν βοήθεια ἄπρακτος καὶ ἀνόνητος.

A cum Saracenis icerunt. Augusta Saracenorum jam secura militibus rogas (sic vocatur pecuniæ distributio) dari, Leonemque Phocam magistrum ac scholarum domesticum exercitus in Bulgaros ducere jubet. Omnibus in unum conductis exercitibus ac cohortibus ad Diabasin (locus id nomen a transitu habet, estque planities ampla et recipiendo exercitui sufficiens) palatii primarius sacerdos (ipsi protopapam vocant) missus cum venerandis lignis omnes in genua procumbere jussit, et jurare se usque ad mortem una perseveraturos. Dicto sacramento in Bulgaros exercitus omnes moverunt. Cohortem excubitorum ducebat Joannes Grapson, vir bellicosus probatæque multis prœliis virtutis, cohortem Hicanatorum dictam Olbianus Marula, vir insi-
B gnis: Romanus et Leo Argyri filii ac Bardas Phocas aliis præerant cohortibus. Aderat iis et Melias magister cum Armeniis, plurimique alii provincialium duces. Comitabatur etiam Constantinus Africanus patricius, veluti consiliarius Leonis domestici scholarum. Sexto Augusti die **286** pugna inter Romanos et Bulgaros commissa est ad castellum Acheloum, pulsique et magna cæde prostrati sunt Bulgari. Ibi cum domesticus plurimo sudore madens animoque deficiens ad quemdam fontem ex equo descendisset, ut sudorem elueret ac se recrearet, equus forte abrupto vinculo se proripit, ac sessoris vacuus per exercitum discurrit. Quem ut agnovere milites, occubuisse domesticum rati, metu animis consternatis, ab insecutione hostium destiterunt: quidam etiam retro sese averterunt.
C Quod ex sublimi cernens Simeon (neque enim effuse et ordinibus dissipatis fugam faciebat) suos Romanis immisit. Romani jam ante animos dejecti et paventes, hostem subito irruere videntes, statim terga dederunt. Fuga ea periculosissima fuit, aliis sese invicem conculcantibus, aliis ab hoste cæsis. Leo domesticus fuga in Mesembria evasit. Non multitudo tantum militaris tunc periit, sed et duces innumeri atque ordinum ductores. Occisus est etiam Constantinus Africus, et excubitorum dux Joannes Grapson. Missus fuerat Romanus Lacapenus patricius rei navalis drungarius, cum tota classe, jussus littus legere et auxilio esse Leoni et a Boga adductos ad opem Romanis ferendam Patzinacas **287** tra-jicere. Ei cum Boga incidit contentio; quam anim-
D advertentes Patzinacæ domum redierunt, ad irritumque eorum reciderunt suppetiæ.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(55) Habebat imperator clerum proprium in palatio, in quo variæ erant ecclesiæ, ut S. Stephani, ducum cœlestium, Elisæi et aliorum; cleri illius præfectus erat πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου. GOAR.

(56) Agminis ita dicti. Auctor infra: Τοῦ τάγματος ἄρχων τῶν ἱκανάτων. GOAR.

Sunt qui aliam Romanis fugæ cladisque causam fuisse dicant. Etenim cum Simeonem Phocas pulsum persequeretur, subito ad eum fuisse allatum nuntium, drungarium rei navalis cum universa classe abire animo occupandi imperii. Quo nuntio attonitum eum ut qui summam rerum sibi deposceret, omissa insectatione hostium in castra veri discendi causa rediisse : diditum ex eo rumorem fugisse domesticum, ideoque milites fortitudinis oblitos fugam fecisse. Simeonem, qui opportuno loco stans exitum certaminis opperiebatur, hoc animadverso effuse in Romanos irruisse, itaque victoriam iis pulsis cæsisque reparasse. Sive hoc sive illo modo res gesta sit, Romani certe ea quam retulimus affecti sunt clade.

A 'Αλλοὶ δὲ οὐχ οὕτω φασὶ γενέσθαι τὴν τροπὴν Ῥωμαίων, τρόπον δὲ ἕτερον. Τρεψαμένου γὰρ τοῦ Φωκᾶ τὸν Συμεὼν καὶ διώκοντος, φήμη τις ἐξαίφνης ἔφθασε πρὸς αὐτὸν ἐπαγγέλλουσα ὡς ὁ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ἄπεισι μετὰ τοῦ στόλου παντὸς, παραληψόμενος τὴν βασιλείαν. Ὁ δὲ τῇ ἀκοῇ καταβροντηθεὶς (ἐσφετερίζετο γὰρ εἰς ἑαυτὸν τὸ τῆς βασιλείας κράτος), καταλιπὼν τὸ διώκειν ὑπέστρεψεν εἰς τὴν παρεμβολὴν ὡς τάχα τὸ ὂν μαθησόμενος. Διαδοθέντος δὲ λόγου πρὸς τὸν στρατὸν ὡς ὁ δομέστικος πέφευγεν, [P. 614] ἀλκῆς ἐπιλησθέντες οἱ λοιποὶ ἐποίουν ὁμοίως. Οὓς ἰδὼν ὁ Συμεὼν φεύγοντας (ἵστατο γὰρ, ὡς εἴρηται, ἐν εὐκαίρῳ τόπῳ τὸ τέλος ἀφορῶν τοῦ ἀγῶνος) ἐξεχύθη πανB στρατὶ καὶ παλίντροπον τὴν φυγὴν ἐποιήσατο. Οὗτος μὲν δὴ καὶ ὁ δεύτερος λόγος· εἴτε δὲ οὕτως, εἴτε ἐκείνως ἡ ἀλήθεια ἔχει, ὅμως ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὰ λεχθέντα ἄνωθεν διεπράχθη.

Cumque superstites ei in urbem rediissent, Romani et Bogæ agitata est controversia, eoque periculi deductus drungarius, ut judices ei oculos effodiendos esse pronuntiaverint, quod ob incuriam, aut potius malitia ductus, Patzinacas non trajecisset, quodque ex fuga reversos **288** non ad se collegisset. Erutique fuissent ei oculi, nisi Stephanus magister, unus tutorum imperatoris, et Constantinus Gongyles patricius, qui apud Augustam largiter poterant, eum eripuissent. Simeon autem victoria elatus ac ferociens ad urbem omni cum suo exercitu properavit. Rursum igitur Leo Phocas scholarum domesticus et Joannes sodalitatis dux ac Nicolaus Constantini Ducæ filius milites, quos tum in promptu habebant, adversus eum educunt; et apud Catasyrtas (loci hoc est nomen) in cohortem quamdam Bulgarorum incidentes prædatum egressam, eam adoriuntur nulloque negotio profligant; mox recentem aliam ingruentem fortiter subsistentes, pugnam acrem ac diu durantem obeunt, Bulgarosque fundunt. Cecidit ea in pugna Nicolaus Ducæ filius heroice pugnans, qui et causam vincendi Romanis præbuit. Hic tum rerum bellicarum status erat.

Μετὰ τὴν τροπὴν δὲ τῶν σωθέντων ἐκ τοῦ πολέμου παραγενομένων, τὰ κατὰ τὸν Ῥωμανὸν καὶ τὸν Βογᾶν ἐκινήθη, Καὶ εἰς τοσοῦτον κινδύνου περιέστη τῷ δρουγγαρίῳ τὰ πράγματα, ὡς ψῆφον κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθῆναι παρὰ τῶν δικαστῶν καταδικάζουσαν αὐτὸν ἐκκοπῆναι τὰς ὄψεις, ὡς ἀμελείᾳ ἢ μᾶλλον κακουργίᾳ μὴ διαπεράσαντα τοὺς Πατζινάκας, πάλιν δὲ μηδὲ τοὺς ἀπὸ τῆς τροπῆς δεχόμενον ὑποστρέψαντας. Τοῦτο δ' ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ Στέφανος μάγιστρος ὁ τῶν ἐπιτρόπων εἷς, καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Γογγύλης, πολλὰ δυνάμενοι παρὰ τῇ δεσποίνῃ, αὐτὸν ἐξερρύσαντο. Συμεὼν δὲ ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ γαυριῶν, ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στράτευμα, κατὰ τῆς βασιλίδος ἠπείγετο. Ἐξῆλθεν C οὖν πάλιν ὁ δομέστικος Λέων ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ ἑταιρειάρχης Ἰωάννης καὶ Νικόλαος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Δοῦκα υἱὸς, μετά τινων στρατιωτῶν παρευρεθέντων, εἰς συνάντησιν αὐτοῦ. Καὶ κατὰ τόπον τὸν λεγόμενον Κατασύρτας ἀπομοίρᾳ τινὶ Βουλγάρων εἰς προνομὴν πεμφθείσῃ συνηντηκότες προσρήγνυνται τούτοις καὶ τρέπονται εὐπετῶς. Ἀκραιφνοῦς δὲ πάλιν ἑτέρας ἐπεισπεσούσης, ὑφίστανται καὶ ταύτην ῥᾳδίως τε καὶ ἀνδρικώτερον, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ ἐπὶ πολὺν διαρκέσασα χρόνον, καὶ τρέπονται μὲν οἱ Βούλγαροι, ἐσφάγη δὲ Νικόλαος ὁ τοῦ Δοῦκα υἱός, ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος καὶ αἴτιος τῆς νίκης Ῥωμαίοις γενόμενος. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν πόλεμον συνηνέχθη γενέσθαι οὕτως.

At res civiles pessimo erant loco, multis iisque summis viris insano imperii amore ardentibus. Horum facile princeps erat Leo Phocas, qui quod uxorem habebat Constantini cubicularii intimi sororem, et ea tempestate magna erat eunuchorum in aula potentia, in eo plurimum ponens fiduciæ, non magno negotio se potiturum imperio putabat, ideoque in **289** ea re multus erat, neque occulte sed palam imperium affectabat, idque veluti rem a majoribus suis ad se pertinentem, quamprimum ad se ut legitimum hæredem devolutum iri somniabat. Cujus vehementiorem quam impediri ut posset conatum timens Theodorus imperatoris pædagogus, metuensque ne suo domino ea res exitio foret, huic consulit uti Romanum patricium drungarium classis occulte sibi adsciscat custodem, ac si res

Τὰ δὲ κατὰ πόλιν ἐνόσει δεινῶς, πολλῶν καὶ μεγίστων ἐπιμαινομένων τῇ βασιλείᾳ καὶ τῷ ταύτης ἔρωτι φλεγομένων, ὧν κορυφαῖος ἦν ὁ Φωκᾶς. Ὑπάρχων γὰρ οὗτος ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ παρακοιμωμένου Κωνσταντίνου, μεγάλα τότε τῶν ἐν τοῖς D βασιλείοις δυναμένου εὐνούχων, καὶ ἐπ' αὐτῷ πλεῖστα θαῤῥῶν ῥᾳδίως ᾤετο τὸ τῆς βασιλείας καθέξειν κράτος. Διὸ καὶ πολὺς ἐφέρετο, καὶ οὐ κρύβδην ἀλλὰ φανερῶς ταύτης ἀντεποιεῖτο ὡσπερεὶ πατρῴου πράγματος καὶ προγονόθεν αὐτῷ ἀνήκοντος, καὶ ὅσον οὔπω ἥξειν εἰς αὐτὸν ὡς εἰς νόμιμον διαδοχὴν ἐφαντάζετο. Οὗ τὴν ὁρμὴν ἀκατάσχετον οὖσαν φοβηθεὶς ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου παιδαγωγὸς Θεόδωρος, καὶ μή τι πάθῃ δείσας ὁ βασιλεὺς, ὑπέθετο τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ λαθραίως προσλαβέσθαι τὸν πατρίκιον Ῥωμανὸν καὶ δρουγγάριον τῶν πλωΐμων, πατρικὸν

ὄντα δοῦλον καὶ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντα διὰ παντὸς, ὥστε συνεῖναι καὶ διαφυλάττειν αὐτὸν, [P. 615] καὶ εἰ δεήσει, σύμμαχον ἔχειν καὶ βοηθόν. Ἐντυχίας οὖν πρῶτον περὶ τούτου γενομένης ὁ Ῥωμανὸς ἀπείπατο, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις πειρασθέντων τῶν ἀμφὶ τὸν Θεόδωρον ἀπείπατο. Ἐπεὶ δὲ γραμμάτιον αὐτόχειρον χαράξας ὁ βασιλεὺς καὶ φοινικοῖς ὑποσημάνας γράμμασιν ἀπέστειλεν αὐτὸ, εἶξέ τε ἐπὶ χεῖρας τοῦτο λαβὼν, καὶ καθυπέσχετο τὴν τοῦ παρακοιμωμένου Κωνσταντίνου καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἐπίθεσιν κωλῦσαι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν. Τὰ μὲν οὖν λαληθέντα καὶ στοιχηθέντα οὕτω προέβη, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν λεωφόρων καὶ τῶν στενωπῶν ὑπεψιθυρίζετο· ὁ δὲ παρακοιμώμενος, καίπερ οὐκ ἀνήκοος ὢν τῶν κατ' αὐτοῦ μελετωμένων, κατεφρόνει, μὴ ἄν ποτε οἰηθεὶς τολμῆσαί τινα ἐπιχείρησιν κατ' αὐτοῦ ποιήσασθαι Ἐξελθὼν οὖν καὶ τὴν συνήθη διανομὴν τῆς ῥόγας ποιησάμενος τῶν πλωΐμων, καὶ τὸν Ῥωμανὸν ἐπισπεύδων τάχιον ἐκπλεῦσαι, περιπίπτει τῷ λόχῳ. Δουλικῷ γὰρ ἐν σχήματι προσυπαντήσας ὁ Ῥωμανὸς αὐτῷ, καὶ προθύμως ποιήσειν τὸ κελευσθὲν ἐπαγγελλόμενος, ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἦγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐνέδραν. Μηδὲν δὲ ἐπαισθέσθαι τῶν μελετωμένων τοῦ παρακοιμωμένου δυνηθέντος, ἀλλ' ἀκάκως καὶ χωρὶς ὑπονοίας διαλεγομένου, καὶ μᾶλλον ἔγγιστα προσιόντος αὐτοῦ, καὶ πυθομένου εἰ ἔχει ἄνδρας εὐειδεῖς καὶ γενναίους καὶ τὴν βασιλικὴν ἐρέττειν ἐπιτηδείους τριήρη, τοῦ δὲ καὶ ἔχειν καὶ ἐγγὺς παρεῖναι τούτους εἰρηκότος, καὶ τῇ κεφαλῇ νεύσαντος ἥκειν τινὰς πλησίον τῶν εὐειδεστέρων, ὁ Κωνσταντῖνος θεασάμενος τούτους καὶ τάχα ἀποδεξάμενος ἀπαίρειν ἠπείγετο. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς ἔγγιστα τούτου περιπατῶν, ὡς πλησίον ἐγένοντο τῇ στρατηγίδι τριήρει, κατασχὼν τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ μηδὲν πλέον εἰπὼν ἀλλ' ἢ μόνον. « Ἄρατε τοῦτον, » αὐτὸς μὲν ἔστη, οἱ δὲ πρὸς τὸ ἔργον ὄντες εὐτρεπισμένοι εἰσήγαγον εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ κατεῖχον, μηδενὸς ἐπαμῦναι τοῦτον τολμήσαντος τῶν συνεπομένων αὐτῷ, ἀλλὰ πάντων παραυτίκα διασπαρέντων. Τῆς φήμης οὖν ἐξαρθείσης ταραχὴ κατέσχε πᾶσαν τὴν πόλιν, τυραννίδος, ὡς εἰκὸς, ἐπίθεσιν λογισαμένην. Φθάσαντος οὖν τοῦ λόγου καὶ μέχρι τῆς βασιλίδος Ζωῆς, εἰς ἀμηχανίαν καὶ οἱ ἐν τέλει ἐνέπιπτον. Προσκαλεῖται γοῦν ἡ βασιλὶς τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ τοὺς τῆς συγκλήτου λογάδας· κοινολογισαμένη δὲ μετ' αὐτῶν ἐκπέμπει πρὸς Ῥωμανὸν, τὴν αἰτίαν τοῦ γεγονότος μαθεῖν ἐθέλουσα. Τῶν δὲ πεμφθέντων γενομένων ἔνθα προσώρμουν αἱ τριήρεις, καὶ μελλόντων ζήτησιν ποιεῖσθαι τῆς τοῦ παρακοιμωμένου κατασχέσεως, ὁ τῶν πλωΐμων διαναστὰς ἀκόλαστος ὄχλος (57) λίθοις αὐτοὺς ἐξήλασαν. Ἕωθεν οὖν ἡ βασιλὶς ἐξελθοῦσα περὶ τὸν Βουκολέοντα, καὶ τὸν υἱὸν μεταστειλαμένη καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ἐπηρώτα πῶς γέγονεν ἡ ἀνταρσία αὕτη. Μη-

A ita postulet, defensorem : eum quippe paternum esse ipsius ministrum, constanterque ipsi benevolum. Primum ac de re compellatus Romanus renuit; et iterum ac sæpius Theodoro animum ejus tentante recusavit. Tandem cum litteras manu imperatoris scriptas ab ipsoque puniceis subsignatas litteris ad se missas accepisset, concessit; pollicitusque est se, quantum ejus fieri posset, Constantini cubicularii ejusque cognatorum molitiones impediturum. Hoc modo res composita, ac de ea in foro compitis ac angiportis susurrabatur. Constantinus autem cubicularius, quanquam ei quæ contra ipsum struerentur non erant inaudita, illa tamen contemnebat, neminem unquam adversus se aliquid ausurum opinans. Sed cum ad classem egre-
B deretur, rogas de more distributurus, Romanoque mandaturus ut quamprimum navigaret, incidit in
290 insidias. Etenim servili forma ei occurrens Romanus, et mandata se studiose exsecuturum promittens, paulatim in casses pertrahit, nihil prorsus eorum quæ parabantur conjicere valentem, sed similiter et absque ulla suspicione colloquentem, propiusque subinde accedentem, ac rogantem virosne haberet pulchros ac fortes, aptos ad imperatoriam triremem agendam. Respondet Romanus eos præsto esse, et formosiorum quibusdam innuit ut accedant. Quos contemplatus et probans Constantinus, cum solvi naves juberet, Romanus juxta obambulans, ut proxime prætoriam navim ventum est, id modo fatus, « Abripite hunc » subsistit. Quibus vero negotium datum erat, ii Constantinum
C statim in navim prætoriam abducunt, ibique in custodia asservant, nemine comitum eum defendere auso, sed omnibus extemplo dilapsis. Hujus facinoris fama in urbem allata animos hominum conturbavit, tyrannidem ab aliquo invadi putantium, cumque ad Zoen usque pervenisset, proceribus quoque magnam sollicitudinem injecit. Zoe Nicolaum patriarcham et senatores delectos ad se vocat, reque cum iis deliberata ad Romanum mittit, qui causam facti exquirant. Eos, cum ad navium stationem venissent et de **291** comprehenso cubiculario inquirere intenderent, sociorum navalium petulans multitudo concitata saxis repulit. Postridie Zoe prima luce ad Bucoleonem egressa, evocato etiam filio et ejus familia, interrogat quænam hu-
D jus seditionis causa esset. Ibi cum nemo responderet, Theodorus imperatoris pædagogus ideo ait, hunc motum, exstitisse, quod Leo Phocas legiones, Constantinus cubicularius palatium perdidissent. Cæterum imperator imperium a matre in se transferens, patriarcham Nicolaum et magistrum Stephanum in aulam revocat; ac postridie misso Joanne Tubace Augustam palatio abduci jubet. Ea flens atque ejulans, filium amplexa, miserationem

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(57) Alludit ad Euripidis locum, qui est in *Hecuba*. Joannis Leonis successor est Garidas, quod cognomen hic addidit etiam Zonaras. Xyl.

matris movit; adeoque iis qui eam ducebant Constantinus mandavit ut suam secum relinquerent matrem, estque illico ab iis dimissa. Idem Leonem Phocam, metuens ne is aliquando imperium invaderet, loco movit, domesticumque scholarum fecit Joannem Garidam magistrum. Precibus tamen impetravit Phocas ut Simeon filius suus et uxoris frater Theodorus Zuphinezer sodalitatum principes crearentur, juramentisque ab imperatore obstrictus domum suam abiit. Confestim porro cognati ejus ex aula dimissi sunt. Quod ubi cognovit Leo, metu **292** perterritus statim eques ad Romanum drungarium se contulit, eique exposuit quibus contumeliis affectus utque circumscriptus esset. Ibi communicata re inter eos societas inita ac juramentis confirmata, nuptiis quoque inter liberos suos contractis, institutumque occulte habitum. Secundum hæc Romanus sui purgandi causa in aulam mittit, jurejurandoque interposito confirmat non rebellionis aut seditionis quidquam suo facto subesse, sed se mutuentem ne Phocæ conatus aliquid mali imperatori afferrent, in palatium ejus imperatorisque præsidio muniendi causa voluisse reverti. Patriarcha fidem derogante neque accipiente purgationem, Theodorus Romanum instigat ut cum universa classe ad navale, quod in Bucoleonte situm palatio imminet, accedat. Romanus cum aliquandiu id detrectasset ac cunctatus esset, tandem urgentibus iis quorum instinctu occulta ista concilia susceperat, vel invitus assentit. Ergo ipso die Annuntiationi festo classe instructa hostiliter ad Bucoleontem accedit. Statim Stephanus magister aula exit, et Nicetas patricius Romani necessarius in palatium it, indeque patriarcham abducit. Imperator autem missis venerandis ac vivificis crucis lignis, a Romano adhibitis dirissimis exsecrationibus et jurejurandis gravissimis, stipulatur **293** nihil unquam eum doli adversus imperatorem cogitaturum; pauloque post facultatem redeundi in palatium permittit. Et redeuntem excipiens precandi causa in templum quod est in Pharo deducit, dataque ibi et accepta fide magnum sodalitatum præfectum creat. Statim et ad Leonem Phocam litteræ mittuntur, quibus bono esse animo neque vel abjicere spem neque iniquum quidquam moliri jubetur, sed quiete domi suæ exitum præstolari : nam ipsius mox habitum iri rationem. Constantinus quoque cubicularius ad eum in eamdem sententiam scribere cogitur. Phocas litteris istis acceptis domi suæ, quam in Cappadocia habebat, quiete se continuit.

A δενὸς δὲ ἀποκριναμένου, [P. 616] ὁ παιδαγωγὸς τοῦ βασιλέως Θεόδωρος ἔφη· « Διὰ τὸ ἀπολέσαι, ὦ δέσποινα, Λέοντα μὲν τὸν Φωκᾶν τὰ στρατόπεδα, Κωνσταντῖνον δὲ τὸν παρακοιμώμενον τὸ παλάτιον, ἡ τοιαύτη γέγονε κίνησις. » Ὁ βασιλεὺς δὲ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐφελκόμενος τὸν πατριάρχην Νικόλαον σὺν τῷ μαγίστρῳ Στεφάνῳ ἀνήγαγεν ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ τῇ ἐπαύριον στέλλουσιν Ἰωάννην τὸν Τουβάκην τὴν Αὐγοῦσταν τοῦ παλατίου καταβιβάσαι. Ἡ δὲ μετ' ὀλολυγῆς καὶ δακρύων τῷ ἑαυτῆς προσπλακεῖσα υἱῷ πρὸς σσμπάθειαν αὐτὸν μητρικὴν καὶ οἶκτον ἐκίνησε. Διὸ καί φησι πρὸς τοὺς ἄγοντας· « Ἐάσατε εἶναι μετ' ἐμοῦ τὴν μητέρα μου. » Οἱ δὲ ἅμα τῷ λόγῳ ταύτην κατέλιπον. Προεβάλετο δ' ὁ βασιλεὺς δομέστικον τῶν B σχολῶν, διαδεξάμενος τὸν Φωκᾶν, τὸν μάγιστρον Ἰωάννην τὸν Γαριδᾶν, τὴν ἐκ τοῦ Λέοντος δεδοικὼς ἐπανάστασιν. Τῇ αἰτήσει τε τούτου προεβλήθησαν Συμεὼν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ Θεόδωρος ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ, ὁ Ζουφινέζερ, ἑταιρειάρχαι. Ὅρκοις τε οὖν καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως κατῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀπελύθησαν τῶν βασιλείων· ὅπερ μαθὼν ἐκεῖνος ἀγωνίᾳ καὶ φόβῳ ἐλήφθη. Εὐθὺς οὖν ἐξιππασάμενος ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ῥωμανὸν τὸν δρουγγάριον, τὴν ὕβριν ἣν ὑπέστη καὶ τὸν προπηλακισμὸν διηγούμενος. Κοινοπραγήσαντες οὖν καὶ ὅρκοις ἀλλήλους κατασφαλισάμενοι, καὶ κῆδος εἰς τοὺς ἑαυτῶν ποιησάμενοι παῖδας, ἐν τῷ κρυπτῷ κατεῖχον τὸ σπουδαζόμενον. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς, πέμψας εἰς τὸ παλάτιον περὶ τοῦ γεγονότος ἀπελογεῖτο, μὴ ἀνταρσίαν C εἶναι μηδὲ ἀπόστασιν ὀμνύμενος τὰ πραχθέντα· τὴν τοῦ Φωκᾶ δὲ ἐπίθεσιν ὑφορώμενος, φησὶ, καὶ δεδιὼς περὶ τοῦ βασιλέως μή τι καὶ πάθῃ φλαῦρον, ἐν τῷ παλατίῳ ἠβουλήθη ἀνελθεῖν καὶ φυλακὴν τούτου ποιήσασθαι καὶ τοῦ βασιλέως. Μὴ πιστεύοντος δὲ τοῦ πατριάρχου μηδὲ τὰ λεγόμενα δεχομένου, ἐπισπέρχει Θεόδωρος ὁ παιδαγωγὸς τὸν Ῥωμανὸν, ἄραντα πάντα τὸν στόλον, ἀφικέσθαι πρὸς τὸ τοῦ παλατίου νεώριον ἐν τῷ Βουκολέοντι. Μέλλοντος δὲ τούτου καὶ ἀναδυομένου, οἱ πρὸς τὴν λεληθυῖαν πρᾶξιν τοῦτον ἐνάγοντες ἀνέπεισαν καὶ ἄκοντα ποιῆσαι τὸ κελευόμενον. Ἀμέλει καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐξαρτύσας τὸν στόλον πολεμικῶς ἀφικνεῖται πρὸς τὸν Βουκολέοντα. Καὶ Στέφανος μὲν εὐθὺς ὁ μάγιστρος κάτεισι D τῶν βασιλείων, ἄνεισι δὲ ὁ πατρίκιος Νικήτας, κηδεστὴς ὢν Ῥωμανοῦ, καὶ κατάγει τὸν πατριάρχην. Οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα πέμψαντες πρὸς τὸν Ῥωμανὸν καὶ ὅρκοις αὐτὸν κατασφαλισάμενοι φοβερωτάτοις καὶ ἀραῖς παλαμναιοτάταις μηδέποτε δόλιον κατὰ τοῦ βασιλέως ἐννοήσασθαι, συγχωροῦσι μετ' ὀλίγων αὐτὸν ἀνελθεῖν ἐν τῷ παλατίῳ. [P. 617] Ὅνπερ δεξάμενος ὁ βασιλεὺς ἀνελθόντα καὶ προσκυνήσαντα εἰσάγει κατὰ τὸν ἐν τῷ Φάρῳ ναὸν, καὶ πίστεις αὐτῷ δοὺς καὶ λαβὼν προχειρίζεται τοῦτον μέγαν ἑταιρειάρχην. Γράμματα οὖν εὐθὺς ἐφοίτα πρὸς Λέοντα τὸν Φωκᾶν μὴ ὀλιγωρῆσαι μηδ' ἀπογνῶναι μηδὲ σκαιόν τι βουλεύσασθαι, ἀλλὰ προσμεῖναι μικρὸν ἡσύχως ἐν τῷ οἰκείῳ οἴκῳ διοριζόμενα ὡς μελλούσης γενέσθαι διὰ βραχέος τῆς αὐτοῦ προνοίας. Τὰ παραπλήσια δὲ γράψαι πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν παρακοιμώμενον κατηνάγκασαν Κωνσταντῖνον. Ἅπερ δεξάμενος ὁ Φωκᾶς ἡσυχίαν ἦγεν ἐν τῷ κατὰ τὴν Καππαδοκίαν οἴκῳ αὐτοῦ.

Τῇ δὲ ε' ἑβδομάσι τῶν ἁγίων Νηστειῶν δέδοται παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἀῤῥαβὼν γαμικοῦ συναλλάγματος Ἑλένῃ τῇ θυγατρὶ Ῥωμανοῦ, καὶ τῇ τρίτῃ τῇ λεγομένῃ τῆς Γαλιλαίας (58) στεφανοῦται μετ' αὐτῆς παρὰ Νικολάου τοῦ πατριάρχου ὁ βασιλεὺς, τὸν Ῥωμανὸν βασιλεοπάτορα προβαλόμενος, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἑταιρειάρχην Χριστοφόρον τὸν τούτου υἱόν. Καὶ μετὰ μικρὸν Λέων ὁ Φωκᾶς ἀναπεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ συγγενῶν καὶ ταγμάτων πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδε, καὶ ἀποστείλας προσελάβετο μετ' αὐτοῦ τὸν παρακοιμώμενον, Κωνσταντῖνον καὶ Ἀναστάσιον τοὺς Γογγυλίους καὶ αὐταδέλφους, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν τῆς Μαλελίας, πληροφορῶν ἅπαντας ὑπερ τοῦ βασιλέως τὰ ὅπλα Κωνσταντίνου αἴρειν. Ῥωμανὸς δὲ (59) χρυσόβουλλον (60) ἐκθέμενος ἀνατροπὴν ἔχοντα τῆς τοῦ Φωκᾶ προφάσεως, καὶ τῇ χειρὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῇ σφραγῖδι ταῦτ' ἐμπεδώσας μετά τινος γυναικὸς ἑταιρίδος, ἣν διὰ τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν καὶ Βασιλικὴν ὕστερον προσηγόρευσαν, ἐν τῷ τοῦ Λέοντος στρατοπέδῳ ἐξέπεμψε, καὶ ἕτερα δὲ μετά τινος κληρικοῦ Μιχαὴλ ὑποσχέσεσι τιμῶν καὶ δωρεῶν διαφθείροντα τοὺς τῶν ταγμάτων ἐξάρχους καὶ τὸν λαόν. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ Μιχαὴλ φωραθεὶς ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ καὶ τυφθεὶς ἀνηλεῶς ἀπετμήθη τὰ ὦτα· ἔλαθε δ' ἡ γυνὴ ἐν τῷ στρατῷ διασπείρασα ἃ ἐπήγετο. Πρῶτον οὖν ὁ τοῦ Βαρέος Μιχαὴλ υἱὸς Κωσταντῖνος, τοῦ τάγματος ἄρχων τῶν Ἱκανάτων, καταλιπὼν τὸν Λέοντα τῷ Ῥωμανῷ προσεχώρησεν· ᾧτινι καὶ ὁ Βαλάντιος καὶ ὁ λεγόμενος Ἄτζμωρος, τουρμάρχαι (61) καὶ ἄμφω ὄντες, ἐπηκολούθησαν. Λέων δὲ ὅμως ὁ Φωκᾶς τὴν Χρυσόπολιν καταλαβὼν, καὶ τὸν λαὸν παρατάξας κατὰ τὴν ἀντιπέραν ἐν τῷ κίονι ἱσταμένην λιθίνην δάμαλιν, ἐξεφόβει τοὺς ἐν τῇ πόλει. Ῥωμανὸς δὲ μετὰ δρόμωνος τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου Συμεὼν ἐκπέμψας πρὸς τὸν τοῦ ἀποστάτου λαὸν καὶ χρυσόβουλλον ἐνσεσημασμένον παρὰ τοῦ βασιλέως ἐνεχείρισεν αὐτῷ, καὶ παρηγγύησε πάντα τρόπον σπουδάσαι τῷ λαῷ τοῦτο ὑπαναγνῶναι. Ὁ δὲ τοῦ χρυσοβούλλου νοῦς εἶχεν οὕτως· « Ἡ βασιλεία μου φύλακα αὐτῆς ἐγρηγορώτατον καὶ πιστότατον οὐδένα τῶν ὑπὸ χεῖρα ἢ Ῥωμανὸν εὑροῦσα, [618] τούτῳ μετὰ Θεὸν τὴν ἑαυτῆς φυλακὴν κατεπίστευσε, καὶ ἀντὶ πατρὸς αὐτὸν κρίνει, σπλάγχνα πατρικὰ πρὸς αὐτὴν ἐνδεικνύμενον. Λέοντα δὲ τὸν Φωκᾶν ἀεὶ ταύτῃ προσπολεμοῦντα καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ νῦν τὴν κρυ-

Quinta sacri Jejunii septimana imperator Helenam Romani filiam arrha data sibi conjugio copulat, ac tertia Galilææ cum ea coronatur a Nicolao patriarcha; et Romanum imperatori patrem designat, priorem dignitatem in filium ejus Christophorum transferens. Paulo post Leo Phocas suorum propinquorum suasu et exercituum hortatu res novas molitur; accitoque Constantino cubiculario, Constantino et Anastasio Gongyliis fratribus et Constantino Maleliano, persuadere nititur omnibus se pro imperatore Constantino arma ferre. Romanus vero diploma, quo Leonis institutum refutabatur, scriptum, manuque et sigillo imperatoris **294** munitum, meretricis cujusdam opera, quam ab hoc ministerio imperatoriam postea nominarunt, in castra Leonis mittit, aliasque litteras per Michaelum quemdam clericum : iis animos ducum ac militum promissionibus munerum et honorum ad defectionem sollicitabat. Sed Michaelo huic a Phoca deprehenso et atrociter verberato aures sunt amputatæ : meretrix per castra dispersit quæ jussa erat. Primum ergo Constantinus legionis Hicanatorum dux, Michaeli Gravis filius, a Leone ad Romanum transit, deinde Balantius et Atzmorus turmarchæ eum subsequuntur. Leo tamen ad Chrysopolin accessit : exercituque ad bucalam saxeam, quæ in columna stat e regione urbis, constituto oppidanos terruit. At Romanus Simeonem canicleo præfectum celoce mittit ad Leonis exercitus, cum litteris manu imperatoris obsignatis, quas quacunque posset ratione omnino iis auscultantibus recitaret. Diplomatis hæc erat sententia : « Cum nullum alium mei imperii vigilantiorem atque fideliorem custodem inter omnes meos ministros invenirem Romano, huic secundum Deum ejus tutelam commisi, ipsumque patris loco habeo, qui paternam animi erga me affectionem re ostendit. Leonem autem Phocam, qui nunquam non insidiatus est et adversatus nostro imperio, nunc malitiam suam diu occultatam detegit, neque domesticum esse volo neque **295** pro subdito habeo, sed desertorem ac tyrannum pronuntio; qui injussu meo hanc rebellionem molitus est, ut in se imperium transferret. Id cum intelligatis, subditi mei, quod æquum est statuite; et tyrannide odiosa repudiata, ad dominum a majoribus suis imperium hæreditario consecutum revertimini. » Cum ad

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(58) Εὐαγγελισμόν vocari festum diem quo memoria recoli solet lætus de Christo incarnando nuntius a Gabrielo D. Mariæ Virgini oblatus, apparet. Quid autem hoc Galilææ sit, nescio, ac videtur mendosum : pro eo Zonaras Pascha habet. Xyl. — Ipsius Paschalis hebdomadis feria tertia. Leo Grammaticus : Τῇ τρίτῃ τοῦ Πάσχα τῇ λεγομένῃ τῆς Γαλιλαίας. Pari modo Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, τοῦ ἀσώτου, τῆς Σαμαρείτιδος, etc., vocant Dominicam qua Thomæ, Prodigi, Samaritanæ, etc.. evangelicas lectiones percurrunt. Goar.

(59) Quod Romanus Leoni opprimendo adeo studuit, cum quo paulo ante fœdus fecisse dicitur, id nimirum novæ necessitates pristinis prælatæ efficiunt. *Da liebers kam, war leiders aus.* Nam oppresso Leone, sub se habuit et generum et imperium Xyl.

(60) Χρυσόβουλλον, *diploma regium regiæ litteræ, sacræ*, puniceo colore scriptæ, quibus cum aureo sigillo, βούλλᾳ, Cæsareæ imaginis fieret impressio Διὰ σφραγῖδος χρυσῆς ἀσφαλίσασθαι dixit auctor supra p. 178 et 615 A. Goar.

(61) Qui τουρμάρχης, is et μεράρχης, ταγματάρχης, et, ut scribit Leo Constitut. 3, ποτὲ καὶ στρατηλάτης· ac ut Constantinus Themat. 1 : Οἱ δὲ λεγόμενοι τουρμάρχαι εἰς ὑπουργίαν τῶν στρατηγῶν ἐτάχθησαν. Σημαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα τὸν ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν στρατιώτας τοξφόρους πεντακοσίους καὶ πελταστὰς τριακοσίους καὶ δεξιολάβους ἑκατόν. Goar.

castra pervenisset Simeon, et diploma exercitui missum recitatum ejusque cognita esset sententia, cœperunt omnes a Leone ad Romanum imperatoris patrem desciscere. Leo principio frustra conatus diplomatis lectionem impedire, mox paulatim se a suis deseri videns, desperatis rebus, fuga salutem quæsivit. Et comitatus paucis quibusdam suorum fidissimis ad castellum pervenit cui nomen Ateus. Inde repulsus castellum obtinuit cui nomen Goeleontos, quasi ejulationem Leonis, malo nimirum omine. Ibi a Michaelo Gravi et multis aliis agmine facto capitur. Mittuntur ergo qui eum Cpolin abducant, Joannes Tubaces et Leo Pastelas; iique ei oculos eruunt, sive occulto, ut quidam dicunt, Romani jussu, sive, quod Romanus asseverabat, qui et inique hoc ut nolente se factum ferre videbatur, sua sponte. Hic finis fuit rebellionis Phocæ Leonis.

A πτομένην αὐτοῦ πονηριαν φανερώσαντα, οὔτε δομέστικον εἶναι βουλεται, οὔθ' ἕνα κρίνει τῶν ὑπηκόων, ἀλλ' ἀποστάτην καὶ τύραννον, καὶ χωρὶς ἐμῆς βουλῆς τὴν τοιαύτην ἀνταρσίαν συστήσαντα, ἵν' εἰς ἑαυτὸν τὸ τῆς βασιλείας ἐπισπάσηται κράτος. Τοῦτο οὖν εἰδὼς, ὁ ἐμὸς λαὸς, τὸ δέον συνιέναι θέλησον, καὶ τὸν προγονικὸν ἐπιγνοὺς δεσπότην τῆς πικρᾶς τυραννίδος ἀπόστηθι. » Τοῦ δὲ Συμεὼν γενομένου κατὰ τὴν παρεμβολὴν καὶ τὸ χρυσοβούλλιον φανερῶς ἐκπέμψαντος τῷ λαῷ, ὡς τοῦτο ἀνάγνωσαν καὶ τὸν αὐτοῦ νοῦν κατενόησαν, ἤρξαντο πάντες ἀναχωρεῖν καὶ τῷ βασιλεοπάτορι προσρύεσθαι Ῥωμανῷ. Ὁ δὲ Φωκᾶς πρῶτον μὲν πειραθεὶς τὴν ἀνάγνωσιν κωλῦσαι τοῦ χρυσοβουλλίου καὶ μὴ δυνηθεὶς, εἶτα καὶ ὑποῤῥέουσαν κατὰ μικρὸν τὴν αὐτοῦ βλέπων δύναμιν, τοῖς B ὅλοις ἀπειρηκὼς φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύετο, καὶ μετά τινων ὀλίγων τῶν πιστοτάτων τὸ φρούριον κατέλαβεν Ἀτεούς. Ἀποκρουσθεὶς δ' ἐκεῖθεν ἔν τινι χωρίῳ κατήντησεν ὃ κατωνομάζετο Γοηλήοντος, ὃ καὶ φανερῶς ἐδήλου ᾠὴ Λέοντι· κἀκεῖσε παρὰ Μιχαὴλ τοῦ Βαρέος καί τινων ἄλλων πλείστων ἐπ' αὐτὸν συστάντων συλλαμβάνεται. Στέλλεται τοίνυν Ἰωάννης ὁ Τουβάκης καὶ Λέων ὁ Παστηλᾶς εἰσαγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Οἱ δὲ τοῦτον κρατήσαντες ἀπετύφλωσαν, ὡς μὲν ἔνιοι λέγουσιν ἐντολὴν λαθραίαν λαβόντες ἐκ Ῥωμανοῦ, ὡς δ' οἱ περὶ τὸν Ῥωμανὸν διενίσταντο, αὐθαιρέτῳ γνώμῃ και προαιρέσει· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐδόκει ἀγανακτεῖν ὁ Ῥωμανὸς ὡς παρὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν γεγονότος τοῦ ἔργου. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Λέοντος ἀποστασία τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

297 Aliæ porro insidiæ Romano sunt structæ a Constantino quodam Ctemateno, Davido Cumiliano, et Michaelo curatore manganorum. Ii adolescentibus quibusdam armatis negotium dederunt Romani, cum is venatum exiret, interficiundi. Quibus cognitis et comprehensis, auctoribus insidiarum oculi sunt effossi, et ludibrii causa per medium forum circumducti, interque eos Leo Phocas mulæ insidens.

ή Συνέστη δὲ καὶ ἑτέρα ἐπιβουλὴ κατὰ Ῥωμανοῦ, παρά τινος Κωςταντίνου Κτηματηνοῦ, Δαβὶδ τοῦ Κουμουλιανοῦ καὶ Μιχαὴλ κουράτωρος τῶν μαγγάνων (62)· οὗτοι γὰρ νεανίας τινὰς καθοπλίσαντες κατὰ τὸ κυνήγιον ἐξελθόντα (63) τὸν Ῥωμανὸν ἐπετρέψαντο διαχειρίσασθαι. Ὧν γνωσθέντων, καὶ συλληφθέντες οἱ τῆς ἐπιβουλῆς πρωτουργοὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπηρώθησαν καὶ διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς περιήχθησαν. C Συνῆν δὲ ταύτῃ τῇ ἀτίμῳ περιαγωγῇ καὶ Λέων ὁ Φωκᾶς, ἡμιόνῳ ἐφεζόμενος.

Accusata est etiam Zoe imperatrix quasi necem Romano esset machinata, et palatio submota ac rasa in monasterium S. Euphemiæ detrusa. Ejectus etiam est urbe Theophylactus patricius, ac Theodorus imperatoris pædagogus, ejusque germanus Simeon, quod in Romanum aliquid moliti essent, jussique in Opsicio degere. Ad hos deportandos operam contulit Joannes Curcuas drungarius vigiliæ, qui eos subito arreptos navibus in oppositam continentem trajecit.

Κατηγορήθη δὲ καὶ Σωὴ ἡ βασιλὶς τῇ ζωῇ ἐπιβουλεύουσα τοῦ Ῥωμανοῦ, καὶ τοῦ παλατίου κατάγεται, κἀν τῇ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας μονῇ ἀποκείρεται. Ἐξεβλήθη δὲ τῆς πόλεως καὶ Θεοφύλακτος πατρίκιος, καὶ Θεόδωρος ὁ παιδαγωγὸς τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ τούτου ὁμαίμων Συμεὼν, [P. 619] καὶ ἐν τῷ ὀψικίῳ διάγειν ἐτάχθησαν, ὡς τάχα κατὰ Ῥωμανοῦ μελετῶντες. Ὑπούργησε δὲ πρὸς τὸν ἐξοτρακισμὸν τῶν τοιούτων ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας Ἰωαννης ὁ Κουρκούας, αἰφνίδιον συναρπάσας αὐτοὺς καὶ πλοίοις εἰς τὴν περαίαν διαβιβάσας.

Septembris mensis die 24 Romano Cæsaris dignitas delata est, et mense Decembri imperatorio est redimitus diademate, a patriarcha Nicolao, permissu imperatoris. Coronatus autem die sacrorum luminum uxorem quoque suam Theodoram coronat, et mense Maio, die Pentecostæ **297** sacro, filium etiam suum Christiferum, Constantino palam quidem

Τῇ δὲ κδ' νοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἀνάγεται Ῥωμανὸς εἰς τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν, καὶ Δεκεμβρίῳ μηνὶ τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι στέφεται, ἐπιτροπῇ D τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ πατριάρχου Νικολάου αὐτὸν ἀναδήσαντος· Ῥωμανὸς δὲ ταινιωθεὶς τῷ βασιλικῷ διαδήματι στέφει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῶν ἁγίων Φώτων (64) καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον Θεο-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(62) *Curatore manganorum*, id est, balistarum et aliorum id genus tormentorum, ut alibi. Xyl. — Ut palatii et illius ærarii curam gereret, sicut regiæ præcipuæ curopalates. Circa *machinas* et *balistas* nugatur hic scholiastes. Goar.

(63) Fortassis, cum apud Cynegium (loci nomen, forte ubi in urbe venationes edebantur) prodiret. Xyl.

(64) Puto esse quem alias Purificationis Mariæ vocant, *Lichtmess*. Xyl. — Cæcutit Xylander in lumine, et quo purget oculos collyrio opus est illi,

δώραν Μαΐῳ δὲ μηνὶ κατὰ τὴν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἡμέραν στέφει καὶ τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Χριστοφόρον διὰ Κωνσταντίνου τάχα, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐθέλοντος καὶ καταδεχομένου διὰ τὴν βίαν, ἐν δὲ τῷ ἀφανεῖ ἀλύοντος καὶ τὴν συμφορὰν ἀποκλαιομένου εἰς ἑαυτόν. Καὶ μόνοι οἱ δύο (65) κατὰ τὴν τοιαύτην προῆλθον προέλευσιν. Ἰουλίῳ δὲ μηνὶ, η' ἰνδικτιῶνος, ἡ τῆς Ἐκκλησίας γέγονεν ἕνωσις, ἑνωθέντων τῶν διαφερομένων μητροπολιτῶν τε καὶ κληρικῶν τῶν ἀπὸ Νικολάου πατριάρχου καὶ Εὐθυμίου διεσχισμένων. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐξορίζει τὸν μάγιστρον Στέφανον εἰς τὴν Ἀντιγόνου νῆσον ὡς τῆς βασιλείας τάχα ὀριγνώμενον, καὶ μοναχὸν ἀποκείρει, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Θεοφάνην τὸν Τειχιώτην, καὶ Παῦλον τὸν ὀρφανοτρόφον, τοὺς οἰκειοτάτοος αὐτῷ. Προκένσου δὲ γενομένου ἐν τῷ τριβουναλίῳ, αἰφνίδιον οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ παλάτιον ὑποστρέφουσιν ἐπιβουλῆς μηνυθείσης αὐτοῖς· κατασχεθέντες δὲ οἱ ἔξαρχοι, ὅ τε πατρίκιος Ἀρσένιος καὶ ὁ μαγκλαβίτης Παῦλος, τυφλωθέντες καὶ δημευθέντες ἐξωρίσθησαν. Ἠγάγετο δὲ τούτῳ τῷ ἔτει καὶ γαμβρὸν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ Ἀγάθῃ Ῥωμανός ὁ βασιλεὺς Λέοντα τὸν τοῦ Ἀργυροῦ, ἄνδρα γενναῖον καὶ κάλλει σώματος καὶ ἰδέᾳ ὑπερφέροντα, συνέσει τε καὶ φρονήσει κοσμούμενον.

concedente et probante, quia nihil contra vim poterat, occulte autem ægre ferente et suam deplorante secum calamitatem. Ac soli duo isti ea in pompa processerunt. Julio mense, indictione octava, ad concordiam redierunt metropolitæ et clerici, Nicolai et Euthymii patriarcharum causa hactenus disjuncti. Cæterum Romanus imperator Stephanum magistrum in Antigoni insulam relegat, imperii affectati suspectum, et monachum facit, et cum eo Theophanem Teichiotam et Paulum Orphanotrophum, ejus intimos. Cum procensus fieret in tribunalio, insidiis delatis imperatores subito in palatium abiverunt. Earum capti auctores Arsenius patricius et Paulus manglabita : oculi iis effossi et relegati sunt, bona eorum publicata. Eodem anno Romanus filiam suam Agatham in matrimonium collocat Leoni Argyri filio, viro generoso ac corporis pulchritudine et prudentia præstanti.

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ῥεντάκιον. Οὗτος ἐξ Ἑλλάδος ὡρμημένος τὸν ἑαυτοῦ γεννήτορα ἐπεχείρησεν ἀνελεῖν. Δεδιὼς δ' ἐκεῖνος τὴν τοῦ υἱοῦ ἀταξίαν, πλοίου ἐπιβὰς ἔπλει πρὸς τὸ Βυζάντιον ὡς τάχα τοῦ βασιλέως δεησόμενος ἀνακοπὴν γενέσθαι τῆς τοῦ υἱοῦ ἀπαιδευσίας. Ἀνιὼν δὲ κατεσχέθη παρὰ τῶν Σαρακηνῶν τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ. Ὁ δὲ τούτου υἱὸς ὑποχείριον ἔχων τὸν πατρῷον πλοῦτον, ἀνελθὼν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μεγαλόπολιν, τῷ θείῳ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας προσέδραμε. κἀν τούτῳ προσκαθήμενος τὴν πατρικὴν κατεσπάθα οὐσίαν. Οὐκ ἔλαθε τοῦτο τὸν Ῥωμανὸν, ἀλλὰ γνοὺς ἐβουλεύσατο ἐξαγαγεῖν τοῦτον τῆς ἐκκλησίας καὶ παιδεῦσαι· Ὁ δὲ πληροφορίαν σχὼν, βασιλικὰ πλασάμενος γράμματα ὡς δῆθεν ἐκπεμφθέντα πρὸς τὸν Συμεὼν, αὐτομολήσειν ἐβουλεύσατο πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Καὶ ἐλεγχθεὶς τῆς τε οὐσίας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στερεῖται.

Sub idem tempus Rentacius natione Græcus, suum patrem interficere cum conaretur, pater filii intemperiem metuens conscenso navigio Bysantium versus navigavit, ab imperatore petiturus ut filii libidinem **298** compesceret; estque a Cretensibus Saracenis captus. Filius paternarum opum compos factus cum iis se Cpolin contulit ad Sophiæ templum : ibique desidens paterna bona prodegit. Romanus re comperta templo eum educere et castigare intendit. Quod Rentacius cum subodoraretur, litteris ab imperatore ad Simeonem confictis ad Bulgaros transfugere instituit, convictusque criminis oculis est et bonis spoliatus.

[P. 620] Ἀδραλέστου δὲ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν ἀποθανόντος, προεβλήθη Πόθος ὁ Ἀργυρός. Καὶ τῶν Βουλγάρων ἄχρι τῶν Κατασυρτῶν ἐξελασάντων ἔξεισι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ταγμάτων, καὶ κατασκηνοῖ κατὰ τὴν λεγομένην Θερμόπολιν. Ἐκεῖθεν δὲ Μιχαὴλ ταγματάρχην τὸν τοῦ πατρικίου Μωρολέοντος υἱὸν ἐπὶ κατασκοπὴν τῶν Βουλγάρων ἐκπέμπει. Ὁ δὲ ἀπροόπτως ταῖς βαρβαρικαῖς ἐμπεσὼν ἐνέδραις, ἐπείπερ ἄφυκτα ἦν, τρέπεται πρὸς ἀλκὴν, καὶ πολλοὺς τῶν Βουλγάρων ἀνελὼν καὶ τρεψάμενος, καιρίαν δὲ τυπεὶς καὶ αὐτός, ἐπανῆκεν εἰς τὴν βασιλίδα καὶ μετὰ μικρὸν ἐνελεύτησε. Τότε δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐπιβουλὴ μηνύεται κατ' αὐτοῦ, προστάτην ἔχουσα τὸν σακελλάριον (66) Ἀνα-

Mortuo Adralesto scholarum domestico Pothus Argyrus sufficitur. Is, Bulgaris grassando usque ad Catasyrta progressis, copias contra eos educit; castrisque ad Thermopolin positis Michaelum cohortis præfectum, patricii Moroleonis filium, speculatum emittit. Qui, improviso in barbaricas delapsus insidias, cum fugæ locus non esset, vim parat; multisque Bulgaris dejectis ac pulsis, accepto lethali vulnere, Cpolin redit pauloque post moritur. Tunc et Romano detectæ sunt insidiæ quas ipsi sacellarius Anastasius struxerat, nimirum pro Constantino propugnans. Harum auctores ac conscios suo quemque arbitratu Romanus puniit, Anastasio monacho facto. Constantinumque exinde

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

ubi Purificationis diem interpretatur, qui, ceu notissimus, Theophaniorum esse dignoscitur. GOAR.

(65) Obscurus locus. Forte Constantino domi relicto et spreto Romanus cum filio, utpote imperatores, sacram pompam duxerunt. De procensu alibi. Tribunalium locus tribunalis videtur. XYL.

(66) Quem thesauri præfectum et custodem sub logothetæ dispositione positum existimo. Pancirollus in Notit. Imper. Or, c. 47. Lexicon anonymum bibliothecæ Regiæ : Σακέλλιον βαλάντιον. GOAR.

detrusum secundo loco, se priore imperatorem dici jussit, prætendens hanc unam **299** esse insidiarum avertendarum rationem. Ita ob res fluxas et imperium caducum Romanus perjurii se obligavit et a Deo abalienavit. Hic erat rerum urbanarum status.

A στάσιον, ὑπὲρ τοῦ βασιλέως δῆθεν ἀγωνιζόμενον· καὶ τῶν αἰτίων συσχεθέντων ἕκαστος κατὰ τὸ δόξαν ἐτιμωρήθη τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ τοῦ Ἀναστασίου ἀποκαρέντος μοναχοῦ. Ἐξ ἧς αἰτίας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὑποβιβάζεται, καὶ δεύτερος ἀνηγορεύετο βασιλεύς, πρῶτος δὲ ὁ Ῥωμανὸς, προφασισάμενος οὕτως μόνως δυνατὸν εἶναι κατευνασθῆναι τὰς ἐπιβουλάς, διά τε πράγματα πρόσκαιρα καὶ βασιλείαν φθαρτὴν καὶ ἐπίκηρον ἐπιορκίᾳ περιπεσὼν καὶ τοῦ Θεοῦ γενόμενος μακρόθεν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν πόλιν ἐφέρετο τῇδε.

At Simeon iterum magnum contra Romanos emittit exercitum, duce Chagano, uno suorum procerum, et Minico equisonum principe; mandatque ut recta ad urbem contendant. Romanus, de eorum adventu certior factus, metuensque ne ii pulcherrima urbi propinquorum locorum palatia et ædificia incendio vastarent, Joannem rectorem cum Leone et Potho Argyris obviam ire jubet, exercitum ducentes validum ex imperatoriis sodalitatibus et cohortibus aliis contractum. Adfuit iis etiam Alexius patricius et drungarius rei navalis, et Moseles cum suis. Quinta Jejuniorum septimana, exercitu in planitie Pegarum instructo substiterunt. Ibi Bulgaris se subito prodentibus et obscura cum vociferatione ac magno impetu irruentibus rector Joannes fugam facit; ac patricius Photinus Latipedis filius pro eo pugnans aliique haud pauci obtruncantur. Rector ægre servatus in celocem evasit. Idem facere volens Alexius drungarius, cum ascendere nequiret, de scalis celocis in mare decidit **300** cum suo protomandatore, et suffocatus est. Leo et Pothus Argyri in castellum fuga se receperunt. Reliqua multitudo partim hostium manus dum effugere volunt, in mari pereunt, alii ferro necantur, quidam capiuntur. Bulgari, nemine prohibente, Pegense palatium totumque Stenum incendio vastant.

Ὁ δὲ Συμεὼν πάλιν δύναμιν βαρεῖαν ἐκπέμπει κατὰ Ῥωμαίων, ἔξαρχον ἔχουσαν Χαγάνον, ἕνα τῶν παρ' αὐτῷ μέγα δυναμένων, καὶ Μινικὸν τῶν ἱπποκόμων τὸν πρῶτον, οἷς ἐπέσκηψεν κατ' αὐτῆς ὡς τάχιστα τῆς πόλεως ἐκστρατεῦσαι. Ὧν τὴν ἔφοδον ἀναμαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς, καὶ λογισάμενος μή B πως ἐπελθόντες τὰ κάλλιστα τῶν πλησιαζόντων τῇ πόλει παλατίων καὶ οἰκημάτων πυρπολήσωσι τὸν ῥαίκτωρα Ἰωάννην ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς ἐκπέμπει μετὰ πλήθους ἱκανοῦ ἔκ τε τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ταγματικῶν (67), οἷς συνῆν καὶ ὁ πατρίκιος Ἀλέξιος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ὁ Μωσηλὲ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. Κατὰ δὲ τὴν ε' ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν διατάξαντες τὸν λαὸν ἐν τοῖς πεδινοῖς τῶν Πηγῶν τόποις προσέμενον. Ἐκεῖθεν δὲ τῶν Βουλγάρων ἀναφανέντων καὶ βοῇ χρησαμένων ἀσήμῳ καὶ σφοδρῶς ἐπελασάντων κατ' αὐτῶν, φεύγει μὲν ὁ ῥαίκτωρ Ἰωάννης, σφάττεται δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς πατρίκιος ὁ τοῦ Πλατύποδος υἱὸς καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι. Μόλις οὖν ὁ ῥαίκτωρ διασωθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν δρόμωνα. C Τοῦτο καὶ Ἀλέξιος ὁ δρουγγάριος ποιῆσαι βουληθεὶς, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀνελθεῖν, ἐν τῇ τοῦ δρόμωνος ὑποβάθρᾳ πεσὼν ἐν τῇ θαλάσσῃ σὺν τῷ αὐτοῦ πρωτομανδάτωρι ἀπεπνίγη. Λέων δὲ καὶ Πόθος οἱ Ἀργυροὶ ἐν τῷ καστελλίῳ διαφυγόντες ἐσώθησαν. Τοῦ δὲ λοιποῦ πλήθους οἱ μὲν τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας φεύγοντες ἀπεπνίγησαν, οἱ δὲ σιδήρου γεγόνασι παρανάλωμα, οἱ δὲ χερσὶ βαρβαρικαῖς συνελήφθησαν. [P. 621] Οἱ δὲ Βούλγαροι κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν τά τε τῶν Πηγῶν ἐνέπρησαν παλάτια καὶ ἅπαν τὸ Στενὸν ἐπυρπόλησαν.

Vicesima Februarii die, indictione decima, uxor Romani Theodora moritur et in Myrelæo sepelitur. Augustæ nomen deinde gessit uxor Christiferi Sophia. Tunc etiam ex Iberia venit Iber curopalates, splendideque ornatus per medium forum transiit, ac magna cum gloria et honore exceptus est. Eum imperator in ædem Sophiæ misit, ut ejus molem ac pulchritudinem videret. Quam is contemplatus magna cum admiratione, fatusque hanc ædem vere esse Dei receptaculum, domum rediit. Rursum deinde Bulgari impressione facta usque ad palatium Theodoræ Augustæ pervenerunt, idque nemine defendente cremaverunt. Romanus convivio sumptuose instructo ad id duces militarium ordinum vocavit, interque hos Sacticium cohortis excubitorum præfectum. Procedente **301** convivio illatus est de Bulgaris sermo; et imperatore multa ad ca-

Εἰκοστῇ δὲ Φεβρουαρίου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος ι', θνήσκει Θεοδώρα ἡ σύμβιος Ῥωμανοῦ, καὶ θάπτεται ἐν τῷ Μυρελαίῳ· ἀνηγορεύθη δὲ Αὐγοῦστα ἡ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου γυνὴ ἡ Σοφία. Παρεγένετο δὲ καὶ ἐξ Ἰβηρίας ὁ κουροπαλάτης ὁ Ἴβηρ, D καὶ διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς διελθὼν κεκοσμημένης λαμπρῶς μετὰ δόξης πολλῆς καὶ τιμῆς ὑπεδέχθη· ὃν καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Σοφίᾳ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς, τὸ κάλλος αὐτῆς θεάσασθαι καὶ τὸ μέγεθος. Ἀπελθὼν οὖν καὶ τοῦ ναοῦ τὴν καλλονὴν καταπλαγεὶς καὶ τὸν πολυτελῆ κόσμον ὑπερθαυμάσας, καὶ ἀληθῶς Θεοῦ καταγώγιον τὸν ἱερὸν τουτονὶ χῶρον εἰπὼν, ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν εἰσβολὴν ποιησαμένων κατὰ τῆς Ῥωμαίων χώρας, καὶ τοῖς παλατίοις τῆς βασιλίδος ἐγγισάντων Θεοδώρας ὡς οὐδὲν ἦν τὸ προσιστάμενον, πυρὶ ταῦτα παρέδοσαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἄριστον ποιησάμενος πο-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(67) *Ex confœderatorum et subditorum ordinibus.* Goar.

λυτελὲς τοὺς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνεκάλεσε. συνῆν δὲ τούτοις καὶ ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Σακτίκιος, τοῦ τάγματος ἄρχων τῶν ἐξκουβίτων. Ἐπίδοσιν δὲ λαμβανούσης τῆς εὐωχίας λόγος ἐκινήθη περὶ τῶν Βουλγάρων. Καὶ τοῦ βασιλέως ἐπαγωγὰ πολλὰ εἰρηκότος, πρὸς ὁρμὴν ἐπανιστῶντα ἐνθουσιώδη καὶ παρακαλοῦντα εὐψύχως ἐξελθεῖν κατὰ τῶν ἐναντίων καὶ τῆς σφῶν ὑπεραγωνίσασθαι πατρίδος, πάντες συνέθεντο ἑτοίμως ἐξελθεῖν καὶ τῶν Χριστιανῶν ὑπεραγωνίσασθαι. Ἕωθεν οὖν καθοπλισθεὶς ὁ Σακτίκιος, ὄπισθεν τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἰσελθὼν, τῶν πλειόνων ἐπὶ διαρπαγὴν σκύλων σκεδασθέντων κατὰ τὴν χώραν, πάντας τοὺς ἐν τῇ παρεμβολῇ εὑρεθέντας κατέσφαξε. Μαθὸν οὖν τὸ πλῆθος τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν διαδράντων τὸ γεγονὸς ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Καὶ συμπλοκῆς γενομένης, ἀκμῆτες οἱ Βούλγαροι πρὸς κεκμηκότας μαχόμενοι καὶ ἀκραιφνεῖς πρὸς ἤδη τῷ προηγησαμένῳ πολέμῳ κεκακωμένους ἄνδρας τρέπουσι τὸν Σακτίκιον σὺν ὀλίγοις τὴν προσβολὴν τῶν ἐναντίων δεξάμενον. Γενναίως οὖν ἀγωνισάμενος καὶ πολλοὺς ἀνελὼν τῶν πολεμίων, ἐπειδὴ κατισχύετο, μεθίησι τοῦ ἵππου τὸν χαλινὸν, καὶ νῶτα δοὺς ἔφυγεν. Ἔν τινι δὲ ποταμῷ γενόμενος καὶ τοῦτον διαπερῶν, καὶ τῇ ἰλύϊ τοῦ ἵππου ἐμπαγέντος, καταλαμβάνεται παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ δέχεται πληγὴν καιρίαν κατὰ τῆς ἕδρας καὶ τοῦ μηροῦ. Καὶ τοῦ ἵππου δὲ ἀνασπασθέντος ἐκ τῆς ἰλύος σπουδῇ καὶ συνεργίᾳ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, νῦν μὲν φεύγων, νῦν δ' ὑποστρέφων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀνακόπτων Βουλγάρους, διασώζεται μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοροῦ (68) τεθεὶς τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐτελεύτησε, μέγα πένθος οὐ τῷ βασιλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ στρατῷ καὶ παντὶ τῷ πλήθει Ῥωμαίων ἀπολιπών.

A lefaciendos animos adque virtutem concitandos idonea locuto, cohortatoque eos ut fortiter in hostem irent ac pro sua propugnarent patria, universi alacrem suam operam in defendendis Christianis promiserunt. Postridie prima luce armatus Sacticius Bulgaros a tergo subsecutus est; ingressusque eorum castra, plerisque prædatum per agros vagantibus, omnes qui in castris erant occidit. Ex iis qui effugerant Bulgari re cognita in castra redeunt: commissaque pugna ipsi integri viribus defatigatos antegresso prœlio Romanos fundunt, Sacticio cum paucis aliis eorum impetum fortiter subsistentibus. Atque is cum aliquandiu præclare pugnasset multosque hostium dejecisset, cum premeretur, equo habenas laxat ac fugæ se dat. In cujusdam B autem amnis transitu equus in cœno cum hæsisset, Bulgari eum assequuntur, vulnusque in anum et femur mortiferum accipit. Equo tamen e cœno evulso industria famulorum, atque iis modo fugientibus modo ad ingruentium Bulgarorum depulsionem se vertentibus, usque ad Blachernas evadit; posítusque in **302** templo Sancti Sepulcri proxima nocte vitam cum morte commutat, magno luctu non imperatori modo, sed et universo exercitui ac populo Romano relicto.

[P. 622] Ἐγένετο δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀποστασία κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν Χαλδίᾳ (69), ὑποθήκῃ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτῆς Βάρδα πατρικίου τοῦ Βοΐλα. Ἐξῆρχον δὲ τοῦ νεωτερισμοῦ Ἀδριανός τις Χαλδαῖος καὶ Τατζάτης ὁ Ἀρμένιος, πλούσιοι σφόδρα. Κατασχόντες οὖν οὗτοι φρούριον τὸ λεγόμενον Παΐπερτε κατὰ τοῦ βασιλέως ὡπλίζοντο. Ἀλλ' ὀξὺς ἐπιφανεὶς (ἔτυχε γὰρ ἐνδημῶν ἐν Καισαρείᾳ) ὁ τῶν σχολῶν ἐξηγούμενος Ἰωάννης ὁ Κουρκούας τὴν σύστασιν διεσκέδασε, τοὺς ἐμφανεστέρους τῶν κατασχεθέντων ἀποτυφλώσας καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν δημεύσας, τοὺς δὲ πενιχροὺς καὶ ἀσήμους ἀθώους κελεύσας ὅπη βούλονται ἀπιέναι. Μόνος δὲ ὁ Τατζάτης φρούριον ἐπί τινος ὑψηλοῦ λόφου κατεσκευασμένον κατεσχηκὼς, καὶ λόγον τοῦ μή τι κακὸν παθεῖν δεξάμενος ἀπὸ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν καὶ λαβὼν, εἰσῆλθεν ἐν τῇ βασιλίδι, καὶ τῇ τοῦ μαγκλαβίτου (70) ἀξίᾳ

C Alia deinde ab imperatore facta defectio in Chaldia instinctu patricii Bardæ, cognomento Boilæ, qui ei præsidebat. Principes novarum rerum moliendarum fuerunt Adrianus quidam Chaldæus et Tatzates Armenius, homines prædivites. Ii occupato castello Paipertis contra imperatorem arma sumebant. Sed Joannes Curcuas, scholarum domesticus, qui tum forte Cæsareæ erat, celeriter supervenit et coitionem eam dissipavit. Deprehensorumque primariis oculos eruit, et bona eorum publicavit, obscuros ac pauperes impune quo liberet discedere jussit. Unus Tatzates, castello quodam occupato, quod in sublimi erat situm colle, fide impunitatis a domestico scholarum accepta, Cpolin venit, ibique manglabitæ honore præditus D in domo manganorum custoditus est; cumque fugam moliretur, deprehenso oculi sunt effossi.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(68) Dubito de hoc loco. Σορός tumulum significat et sepulcrum. Forte fuit ædes in Blachernis, sepulcri in quo Christus depositus fuit similitudinem referens, quale Spiræ Nemetum suburbanum, et alia alibi visuntur, *zum heiligen Grab*, et fit mentio paulo post. Xyl. — Templum est illud, in cujus sacratiore loculo sanctissimæ Deiparæ vestis et zona in Blachernis asservabantur. Goar.

(69) Chaldia regio est, ut apparet, Syriæ, hoc quidem loco; nam in Nicephori Phocæ imperio diserte Calabriæ ascribitur. Ex Basilio Romani F. ubi Phocæ contra Durum res gestæ describuntur, Iberiæ vicinam fuisse Chaldiam videri potest. Xyl.

(70) Quod sit manglabitæ, vel ut supra scriptum est, manclabitæ officium, nescio. Talia videntur etiam mysticus et stypeiota et quem alias ῥαίκτωρα, paulo post ipse παραδυναστεύοντα videtur dicere, quasi vicarium imperatoris. Xyl. — Τῇ τοῦ μαγγλαβίτου ἀξίᾳ τιμηθείς. An non μαγγλάβια merebatur Xylander experiri, qui tam dure Cedrenum ἐμαγγλάβισεν? At nescivit, inquit. Is itaque cornicularius et clavicularius dicitur apud Pancirollum in Not. Imp. c. 11, et est unius cohortis principem stipantis præpositus, et ad ejus nutum, ceu sententiis reorum exsequendis præfectus, sontes quosque ab eo damnatos, eodem

Bardas Boilas, quod ei imperator bene volebat, nullam aliam pœnam dedit quam quod rasus et monachus est factus.

A τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν μαγγάνων ἐτηρεῖτο. Δρασμὸν δὲ βουλευσάμενος ἁλίσκεται καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στερεῖται. Βάρδας δὲ ὁ Βοΐλας φιλίως πρὸς αὐτὸν διακειμένου τοῦ βασιλέως ἀπεκάρη μοναχὸς, μηδὲν ἄλλο πεπονθὼς ἀνιαρόν.

Interim Simeon Bulgarorum princeps Adrianopolim vallo fossaque cingit ei obsidet ao magno studio oppugnat. Præerat ei urbi Leo patricius,
303 quem ob præproperum in hostes impetum vocabant Moroleonem quasi stultum leonem. Is oppugnationem fortiter sustinebat, et modo Bulgaros irruentes de muro profligabat, modo portis apertis in eos acerrimum impetum dabat facileque pellebat. Sed oppidani cibo deficiente ac fame graviter premente, cum alimentorum aliunde parandorum spes nulla affulgeret, penuria moti, urbem, se ducemque Bulgaris tradiderunt. Simeon Leonem nactus, et recordatus quanta is mala Bulgaris intulisset, innumeris suppliciorum formis excruciatum tandem acerba morte necavit, Bulgaricoque in urbe relicto præsidio discessit. Hoc præsidium audito contra se venire Romanum exercitum urbe relicta fugit; atque sic Adrianopolis a Romanis est recepta.

Συμεὼν δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, τὴν Ἀδριανούπολιν καταλαβὼν καὶ ταύτην χάραξι καὶ τάφροις περιστοιχίσας, ἐπιμελῶς ἐπολιόρκει. Ἐστρατήγει δὲ τῆς πόλεως ὁ πατρίκιος Λέων, ὃν διὰ τὴν ὀξύῤῥοπον πρὸς τοὺς πολέμους ὁρμὴν Μωρολέοντα ἐκάλουν. Οὗτος εὐψύχως τὴν πολιορκίαν ἐδέξατο, καὶ γενναιοτάτως ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους τοὺς προσιόντας τῶν Βουλγάρων ἠμύνετο, ποτὲ δὲ τὰς πυλίδας ἀναπεταννὺς ἐπετίθετο σὺν ῥύμῃ ἀνυποστάτῳ καὶ ῥᾳδίως ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ ὁ σῖτος τοὺς ἐν τῇ πόλει
B ἐπιλελοίπει καὶ λιμὸς ἐπίεζε τοὺς ἔνδοθεν κραταιῶς, μηδαμόθεν ἐλπίδα ἔχοντες ἐπισιτισμοῦ, τῇ ἐνδείᾳ πεισθέντες προδεδώκασι τὴν πόλιν καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις· ὃν χειρωσάμενος ὁ Συμεὼν, καὶ ὧν εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐνεδείξατο μεμνημένος κακῶν, μυρίαις αἰκίαις τιμωρησάμενος τελευταῖον ἀπέκτεινε θανάτῳ πικρῷ. Βουλγάρους οὖν ἐπιστήσας φύλακας τῇ πόλει ὑπεχώρησεν· οἵτινες Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον ἀκηκοότες ἥκειν κατ' αὐτῶν καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔφυγον, καὶ πάλιν ἡ Ἀδριανούπολις ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο.

Eo tempore Leo etiam Tripolita cum magna classe Romanos invasit. Quem in Lemno naves in statione habentem subito adortus Joannes Radenus patricius, rei navalis drungarius, facile vicit, Agarenis fere omnibus exstinctis, soloque Tripolita fuga elapso. Mense Septembri, indictione secunda, Simon, Bulgarorum princeps, cum omnibus copiis expeditiodem contra Cpolin suscipit; populatusque Macedoniam et in Thraciam incendiis grassatus, obviis quibusque vastatis, proxime Blachernas **304** castra ponit. Inde postulat ut ad se mittantur Nicolaus patriarcha aliique procerum, de componenda pace collocuturi. Datis mutuo obsidibus, ut ab insidiis omnia tuta essent, ac patriarcha juramentis fidente, quæsitum est qui senatores cum eo exire deberent. Delecti patricius Michaelus Stypeiota et Joannes mysticus ac tum gubernandarum rerum socius: nam Joannes rector apud imperatorem delatus criminis jam tum palatio discesserat, inque suo monasterio monachus factus erat. Cum legati ad Simeonem venissent ac de pace essent collocu-

Τότε δὲ καὶ Λέων ὁ Τριπολίτης μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ πλοίων πολεμικῶν ἐξῆλθε κατὰ Ῥωμαίων· ὃν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ ναυλογοῦντα Ἰωάννης πατρίκιος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωΐμων ὁ Ῥαδηνὸς αἰφνίδιον ἐπιφανεὶς ῥᾳδίως ἐτρέψατο, τῶν Ἀγα-
C ρηνῶν σχεδὸν πάντων ἀνῃρημένων, τοῦ δὲ Τριπολίτου μόνου φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορισαμένου. Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος β', [P. 623] ὁ ἄρχων Βουλγαρίας Συμεὼν πανστρατὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ ληΐζεται μὲν Μακεδονίαν, ἐμπιπρᾷ δὲ τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία, καὶ πάντα καταστρέφει τὰ ἐν ποσί. Ἔγγιστα δὲ Βλαχερνῶν στρατόπεδον πήξας ἐπεζήτησεν ἀποσταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καί τινας τῶν ἐν τέλει ὥστε περὶ εἰρήνης διαλεχθῆναι. Λαβόντες οὖν ὁμήρους παρ' ἀλλήλων ὡς οὐδεμία τις ἐπακολουθήσει ἐπιβουλὴ, καὶ τοῦ πατριάρχου τοῖς ὅρκοις ἀναθαῤῥήσαντος, γέγονε λόγος ὁποίους δεῖ τῶν συγκλητικῶν τούτῳ συνεξελθεῖν. Προεκρίθη γοῦν ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ ὁ Στυπειώτης καὶ Ἰωάννης ὁ μυστικὸς καὶ
D παραδυναστεύων (71)· ἤδη γὰρ Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

spectante, castigat. Eam Bardariotarum fuisse suo tempore Codinus refert, de quibus : Κρέμανται δὲ ἐπὶ ζώνης ἑκάστου τούτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγγλάβια (sic ille scribit), ἤγουν βακτηρίας ἢ ῥάβδους. μαστίζειν τοὺς ἀξίους μαστίζεσθαι. Leo Grammaticus : Ἀποστέλλει μαγλαβίτην (ita legit ille) τὸν Μαυροθεόδωρον ξίφει ἀνελεῖν τὸν μοναχόν. Turcæ a Græcis plura mutuati ad conspectum imperatoris præcursorem habent μαγγλαβίτην (*bujurdi* sua lingua vocant), ad ejus nutum reum quemque suppliciis extremis subjicere paratum. Ac princeps ipse, regia deposita plebeiaque assumpta veste, vicos circumit nonnunquam et anfractus viarum, si cuncta in pace ordine quiete composita sint exploraturus : sin tumultuantes rixantes incompositos ac imperii jussa spernentes cives aut militiæ ascriptos comperiat, a manglabitis viæ comitibus ac suppliciorum instrumentis jam prius instructis extemplo corripi jubet, simulque pœnis vel neci tradi, omissis judiciorum tardis ambagibus, imperat. GOAR.

(71) Imperatoris amicus, qui nimirum consiliis et monitis imperatori in administranda re publica fideliter assistit : quem nunc imperii subadjuvam et publici status administrum vocitare solemus. Is quoque in palatio morabatur. Jamjam enim καταιβάζεσθαι τοῦ παλατίου, ex eo deturbari, simul tamen συγχωρεῖσθαι εἰσέρχεσθαι προσκυνεῖν τὸν βασιλέα, ut ad imperatorem veneraturus ac salutaturus accederet, potestatem accipere conspicietur. GOAR.

διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, κατελθὼν τοῦ παλατίου, ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ τὴν κοσμικὴν ἀπεκείρατο τρίχα. Ἀφικομένους οὖν αὐτοὺς πρὸς τὸν Συμεὼν καὶ μέλλοντας κινεῖν λόγους περὶ εἰρήνης, τούτους μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἐπεζήτει θεάσασθαι· πεπληροφόρητο γὰρ ἄνδρα συνετὸν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀληθῆ, Ἀσπασίως δὲ ὁ Ῥωμανὸς ἐδέξατο τοῦτο. Ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρη διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι, περιφράξας αὐτὴν πάντοθεν διατειχίσμασι, Μέσον δὲ θριγκίον γενέσθαι προσέταξεν, ἔνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. Ὁ δὲ Συμεὼν ἀποστείλας ἐνέπρησε τὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ναὸν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, ἐπυρπόλησε δὲ καὶ τὰ κύκλῳ σύμπαντα, καὶ δῆλος ἦν ἐκ τούτου μὴ εἰρήνην ζητῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ ναῷ γενόμενος τῶν Βλαχερνῶν ἅμα τῷ πατριάρχῃ, καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σορῷ εἰσελθὼν καὶ ἱκετηρίας ᾠδὰς ἀποδοὺς τῷ Θεῷ, τὸ ὠμοφόριον (72) τῆς Θεοτόκου λαβὼν ἐξῄει τοῦ ναοῦ, ὅπλοις ἀσφαλέσι φραξάμενος. Τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον κοσμήσας ἀριπρεπῶς τὸν ὡρισμένον κατείληφε τόπον, Ἐννάτη τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἦν ὅτε ταῦτα ἐγίνετο. Παρεγένετο δὲ καὶ ὁ Συμεών, πλῆθος ἐπαγόμενος εἰς πολλὰς διῃρημένον τὰς παρατάξεις καὶ τὰς ἰδέας· οἱ μὲν γὰρ ἦσαν χρυσάσπιδες καὶ χρυσᾶ δόρατα ἔχοντες, οἱ δὲ ἀργυράσπιδες, οἱ δὲ χαλκάσπιδες, οἱ δὲ ἄλλῃ χροιᾷ ὥς πῃ ἑκάστῳ ἐδόκει, ἐκεκόσμηντο. Οἵτινες μέσον αὐτὸν εἰληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμουν Ῥωμαϊκῇ τῇ φωνῇ. Πάντες δὲ οἱ ἐν τέλει καὶ ὁ ἀστικὸς δῆμος ἐκ τῶν τειχῶν ἐθεῶντο τὰ δρώμενα. Πρῶτος οὖν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὴν εἰρημένην ἀποβάθραν καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. Ὅμηρα δὲ δόντες ἀλλήλοις, καὶ τὴν ἀποβάθραν οἱ Βούλγαροι διερευνήσαντες ἀκριβῶς, μή πού τις δόλος ἢ ἐνέδρα κρύπτηται, τότε κατελθεῖν τὸν Συμεὼν τοῦ ἵππου προετρέψαντο καὶ εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἠσπάσαντο γοῦν ἀλλήλους, καὶ περὶ εἰρήνης ἤρξαντο διαλέγεσθαι. [P. 624] Φασὶ δ' οὖν εἰπεῖν τὸν Ῥωμανὸν πρὸς τὸν Συμεών· « Ἀκήκοά σε Χριστιανὸν ἄνθρωπον καὶ θεοσεβῆ, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα. Εἰ μὲν γὰρ ἀληθῶς Χριστιανὸς ὑπάρχεις, στῆσον ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς χύσεις τῶν ἀνοσίων αἱμάτων, καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. Ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς, θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν, καὶ κρίσιν, καὶ ἀνταπόδοσιν τῶν βεβιωμένων. Σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὔριον εἰς κόνιν διαλυθήσῃ. Εἰ πλούτου ἐρῶν ταῦτα ποιεῖς, ἐγώ σε τούτου ἐμπλήσω εἰς κόρον. Μόνον ἄσπασαι τὴν εἰρήνην καὶ ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσῃς εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσωνταί ποτε κατ'

A turi, ita eos Bulgarus dimisit ut ostenderet se ipsius imperatoris congressum expetere, quem precerto habebat virum esse prudentem atque veracem. Pergratum id fuit Romano, misitque illico qui in littore Cosmidii in mari tutissimum egressui e nave locum pararent, ut eo imperatoria triremis appellere posset. Eum undique munitionibus circumdedit; ac in medio jussit tabulatum attolli, in quo erant collocuturi. Interim Simeon missis suis templum Deiparæ ad Fontem incendit, ab Justiniano conditum. Sed et vicina circum omnia igne vastabat; satisque apparebat pacem ei cordi non esse. Romanus cum patriarcha fanum Blachernense et Sacrum Sepulcrum ingressus, Deum comprecatus, accepto beatæ Virginis **305** humerali, templo
B exiit. Cumque et se diligenter armasset et comitatum suum decenter ornasset, ad definitum locum se contulit. Acta hæc nona die Decembris. Eodem venit et Simeon, multitudinem adducens variis ordinibus ac formis distinctam: alii namque erant aureis scutis ornati et aureis hastis, alii argenteis clypeis, alii æreis, alii aliorum colorum, prout cuique visum fuerat. Ii in medium sui Simeonem recipiebant, ac Romana voce regem consalutabant. Omnes proceres et civium multitudo, quæ gererentur, de muris spectabant. Prior Romanus locum exscensionis dictum occupavit, et Simeonem exspectavit. Datis ultro citroque obsidibus, Bulgari cum locum diligenter pervestigassent, ne quis dolus aut insidiæ laterent, Simeonem equo descendere jusserunt et ad imperatorem intrare. Ibi cum se
C mutuo consalutassent, de pace colloqui cœperunt. Ac ferunt Romanum hæc verba ad Bulgarum fecisse: « Hominem te esse Christianum et pium audivi, sed facta tua famæ minime respondent. Si enim re vera es Christianus, finem tandem fac cædium et fundendi sanguinis insontis, pacemque cum nobis Christianis Christianus et ipse compone, neque fac ut dextræ Christianorum polluatur sanguine eumdem Christum colentium. Homo et ipse es, mortem opperiens et resurrectionem et judicium ac dignam vita acta **306** mercedem. Hodie vivis, et cras in pulverem dissolveris. Si divitiarum cupiditas te ad hæc agenda impellit, ego ad satietatem usque te iis opplebo: tantum pacem amplectere et concordiam dilige, ut ipse quoque vitam pacatam
D degas ac incruentam, et tandem Christiani desinant contra se invicem arma ferre. » His verbis hacque submissione imperatoris ad verecundiam ductus Simeon promisit se pacem facturum; et peracta salutatione discessum est, cum quidem magnificentissima dona Simeoni imperator dedisset. Dignum est relatu prodigium quod tunc accidit. Nam ferunt colloquentibus principibus duas aquilas supra eos volitasse, et cum clangore se conjunxisse, moxque divulsas fuisse, ita ut altera ad urbem altera in

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(72) Ὠμοφορίου, vestem B. Virginis ibi repositam. GOAR.

Thraciam avolaret. Id, qui augurio aliquid tribuebant, signum inauspicatum interpretati sunt, et infecta pace discessum iri judicarunt. Simeon ad suos reversus proceribus moderationem imperatoris et liberalitatem narravit.

A ἀλλήλων ὅπλα κινοῦντες. » Καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ βασιλεὺς, αἰδεσθεὶς δὲ ὁ Συμεὼν τὴν τούτου ταπείνωσιν ὑπέσχετο τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, τοῦ βασιλέως δώροις μεγαλοπρεπέσι δεδιωσαμένου τὸν Συμεών. Συμβέβηκε δὲ τι τεράστιον τότε, ὡς ἄξιον εἶναι καὶ διηγήσασθαι. Δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτῆναι, κλάγξαι τε καὶ ἀλλήλοις συμμῖξαι καὶ παραυτίκα διαζενχθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὲ τὴν Θρᾴκην ἀποπτῆναι. Τοῦτο δὲ οἱ περὶ τὰς ὀρνιθοσκοπίας ἐπτοημένοι οὐκ αἴσιον ἔκριναν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ διαλυθήσεσθαι ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀμφοτέρους ἔφησαν. Ὁ δὲ Συμεὼν ὑποστρέψας τοῖς οἰκείοις ἄρχουσι τὴν τοῦ βασιλέως ἐξηγεῖτο μετριότητα καὶ τὸ πρὸς τὰ χρήματα προετικόν τε καὶ ἐλευθέριον.

Festo Christi natalitio, indictione secunda, Romanus duos suos filios Stephanum et Constantinum coronat in Magno Templo : reliquum Theophylactum patriarcha radit ac clericum facit, et subdiaconum ac syncellum designat, cum prius in sanctuarium intrasset officium subdiaconi gerens. Joannem porro mysticum et gubernandarum rerum socium patricia **307** ac proconsulari dignitate ornavit imperator. Die Maii decima quinta, indictione tertia, moritur Nicolaus patriarcha, cum a secunda designatione munus suum gessisset annos tredecim. Augusto mense successor ei creatur Stephanus, Amasiæ metropolita. Porro mysticus affectati imperii defertur, ad hoc usus consilio Cosmæ patricii logothetæ dromi, qui eum sibi generum ambiebat, et palatio ejicitur, permisso tamen ut adorandi imperatoris causa id ingrederetur. Nam imperator eum diligebat, ideoque prorsus excludere nolebat. Instantibus tamen accusatoribus, et crimina ei objecta vera esse demonstrantibus, imperator rem perscrutatus, cum deprehenderet non aliter quem ii retulerant habere, capere mysticum et quæstiones de eo exercere statuit. Quod is præsentiens in monasterium Monocastanum confugit, ibique monachus est factus. Patricium Cosmam logothetam in Horologio imperator male multatum officio deposuit. Loco mystici substituit protovestiarium Theophanem et eadem potestate auxit. Sub idem tempus in Thracia terræ motus hiatusque terribiles fuerunt, multæque domus et templa una cum ipsis hominibus absorpta sunt.

Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἰνδικτιῶνος β', Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς στέφει τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, Στέφανον καὶ Κωνσταντῖνον, ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ· τὸν δὲ λοιπὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον ὁ πατριάρχης ἀπέκειρε κληρικὸν, χειροτονήσας αὐτὸν **B** ὑποδιάκονον, προχειρισάμενος καὶ σύγκελλον, πρότερον διελθόντα εἰς τὰ ἅγια μετὰ τοῦ τάγματος τῶν ὑποδιακόνων. Ἐτίμησε δὲ καὶ τὸν μυστικὸν Ἰωάννην καὶ παραδυναστεύοντα πατρίκιον καὶ ἀνθύπατον. ιε' δὲ Μαΐου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος γ', τελευτᾷ ὁ πατριάρχης Νικόλαος, κρατήσας ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀναῤῥήσει ἔτη ιγ'· καὶ καθίσταται Αὐγούστῳ μηνὶ πατριάρχης ὁ τῆς Ἀμασείας μητροπολίτης Στέφανος. Κατηγορήθη δὲ καὶ ὁ μυστικὸς ὡς τὴν βασιλείαν σφετεριζόμενος, καὶ ὑποθήκῃ τοῦ πατρικίου Κοσμᾶ (73) καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου, μνηστευομένου τοῦτον εἰς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, καταβιβάζεται τοῦ παλατίου. Συγχωρεῖται δ' ὅμως εἰσέρχεσθαι καὶ προσκυνεῖν τὸν βασιλέα· στέργων γὰρ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τελέως ἀπώσασθαι οὐκ ἐβούλετο. Ἐγκειμέ- **C** νων δὲ τῶν κατηγόρων καὶ σαφῆ διεκνύντων τὴν κατηγορίαν, [P. 625] ἐρευνήσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἀληθῆ τὰ κατ' αὐτοῦ εὑρὼν λαληθέντα ἔμελλε κατασχεῖν καὶ ἐξετάσαι· ὁ δὲ τοῦτο προγνοὺς φυγῇ τὴν Μυνοκάστανον μονὴν καταλαμβάνει καὶ ἀποκείρεται μοναχός. Τὸν δὲ πατρίκιον Κοσμᾶν καὶ λογοθέτην αἰκισάμενος ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ὡρολογείῳ παρέλυσε τῆς ἀρχῆς. Προβάλλεται δὲ ἀντὶ τοῦ μυστικοῦ Ἰωάννου τὸν πρωτοβεστιάριον Θεοφάνην παραδυναστεύοντα. Ἐγένετο τηνικαῦτα καὶ σεισμὸς ἐν τῷ θέματι τῶν Θρᾳκησίων καὶ χάσματα γῆς καταπληκτικὰ, ὥστε πολλὰ χωρία καὶ ἐκκλησίας αὐτάνδρους καταποθῆναι.

Maio mense, indictione 15, Simeon Bulgarorum princeps in Chrobatos duxit; ab iisque in angustiis montium prœlio victus omnem suum **308** amisit exercitum. Joannes autem quidam astronomus Romanum accessit, eumque monuit uti mittat aliquem qui amputet caput columnæ, quæ supra Xerolophi fornicem posita occidentem respiciebat : ita enim Simeonem, cui illa fatalis erat, statim periturum. Exsecutus hoc est imperator : et qua hora

Μαΐῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος ιε', εἰσβολὴν Συμεὼν ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρχων ἐποιήσατο κατὰ Χρωβάτων (74), καὶ συμβαλὼν μετ' αὐτῶν καὶ ἡττηθεὶς ἐν **D** ταῖς τῶν ὀρῶν δυσχωρίαις ἅπαν τὸ ἑαυτοῦ ἀπώλεσε στράτευμα. Ἰωάννης δὲ τις ἀστρονόμος προσελθὼν τῷ βασιλεῖ ἔφησεν ὡς εἰ πέμψας ἀποκόψει τὴν κεφαλὴν τῆς ἱσταμένης ἄνωθεν τῆς ἐν τῷ Ξηρολόφῳ ἀψῖδος καὶ πρὸς δύσιν βλεπούσης στήλης (75), ἀποθανεῖται ὁ Συμεὼν παραυτίκα· αὐτῷ γὰρ ἐστοιχειώ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(73) Hunc locum, secutus conjecturas et ea quæ sequuntur, ita legi, ut si καί non ante ὑποθήκῃ sed ante καταβιβάζεται esset scriptum. Apparet enim Cosmam genero suo favisse et in affectando regno consiliis juvisse, quare et magistratus ei fuit abrogatus, ut minime credam hoc judice vel auctore mysticum fuisse aula pulsum. Xyl.

(74) Χραβάτων habet Zonaras.

(75) Στήλης, *simulacri*, *statuæ*. Ei namque caput dejecit imperator. Goar.

σθαι τὴν τοιαύτην στήλην. Ὁ δὲ τοῖς ἐκείνου A πιθήσας λόγοις ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης· καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καθὼς ἀκριβωσάμενος ἔγνω ὁ βασιλεὺς, ὁ Συμεὼν ἐν Βουλγαρίᾳ τέθνηκε νότῳ καταχαρδίῳ ἁλούς.

Οὗ τελευτήσαντος τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν Πέτρος κατέσχεν ὁ ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου τοῦ Σουρσουβούλου, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ὁ Συμεὼν κατέστησε· Μιχαὴλ γὰρ τὸν ἐκ τῆς προτέρας ἀποτεχθέντα παῖδα αὐτῷ ἔτι ζῶν ὁ Συμεὼν ἀπέκειρε μοναχόν. Τὰ γοῦν πέριξ ἔθνη, Τοῦρκοι, Σέρβοι, Χρωβάτοι καὶ οἱ λοιποὶ, τὴν τοῦ Συμεὼν ἀναμαθόντες τελευτὴν ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο. Κατέσχε δὲ καὶ λιμὸς μέγας σὺν ἀκρίδι τὸ Βουλγάρων ἔθνος, ἰσχυρῶς B ἐκπιέζων καὶ καταδαπανῶν τὰ πλήθη καὶ τοὺς καρπούς. Ἐδεδοίκεσαν μὲν οὖν οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἔφοδον ἐθνῶν. ἐδεδίεσαν δὲ πλέον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. Βουλευσάμενος οὖν ὁ Πέτρος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἔγνω δεῖν ἐπιστρατεῦσαι Ῥωμαίοις ἐπὶ καταπλήξει. Καταλαμβάνουσι τοίνυν τὴν Μακεδονίαν, Εἶτα μαθόντες ὡς ἔξεισι κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, πέμπουσι λάθρα τινὰ μοναχὸν Πέτρος τε ὁ ἄρχων Βουλγαρίας καὶ ὁ τῶν παίδων τοῦ Συμεὼν ἐπιτροπεύων Γεώργιος, γράμματα ἐπαγόμενον. Ὡς βούλονται δὲ Ῥωμαίοις σπείσασθαι, τὰ γράμματα ἔφραζεν, εἰ αἱροῦνται δὲ, καὶ γαμικὸν συστήσασθαι συνάλλαγμα μετ' αὐτῶν. Ὃν ἀφικόμενον ὁ βασιλεὺς ἀσμενέστατα προσδεξάμενος, εὐθέως ἀπέστειλε μετὰ δρόμωνος μοναχόν τινα Θεόδοσιον καὶ Κωνσταντῖνον βασιλικὸν κληρικὸν (76) [P. 626] τὸν C Ῥόδιον, συλλαλῆσαι τοῖς Βουλγάροις τὰ εἰς εἰρήνην ἐν Μεσημβρίᾳ (77). Οἵτινες παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα διαλεχθέντες ὑπέστρεψαν διὰ ξηρᾶς ἅμα Στεφάνῳ τινὶ περιωνύμῳ ἐν Βουλγαρίᾳ· κατόπιν δὲ τούτων παρεγένετο καὶ ὁ ἐπίτροπος Γεώργιος ὁ τοῦ Σουρσουβούλου καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἐπιφανῶν. Καὶ εἰς ὄψιν ἐλθόντες τῷ βασιλεῖ, θεασάμενοι δὲ καὶ τὴν θυγατέρα Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως Μαρίαν καὶ ἐπ' αὐτῇ μεγάλως ἀρεσθέντες (ἦν γὰρ ὑπερφέρουσα τῷ κάλλει), ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ διὰ τάχους παραγενέσθαι, σύμφωνα ποιησάμενοι πρότερον περὶ τῆς εἰρήνης. Ἀπεστάλη δὲ καὶ Νικήτας μάγιστρος, ὁ τοῦ βασιλέως συμπένθερος Ῥωμανοῦ, ὑπαντῆσαι καὶ ἀγαγεῖν τὸν Πέτρον μέχρι τῆς βασιλίδος. Οὗ καταλαβόντος ἐν Βλαχέρναις, ὁ βασιλεὺς μετὰ τριή- D ρους ἐλθὼν τοῦτον ἐδέξατο καὶ ἠσπάσατο καὶ φιλοτίμως ἐδεξιώσατο. Ἀλλήλοις οὖν τὰ εἰκότα προσομιλήσαντες τά τε τῆς εἰρήνης σύμβολα καὶ τὰ τοῦ γάμου ἐπεραιώσαντο, τοῦ πρωτοβεστιαρίου Θεοφάνους ἐν πᾶσι μεσολαβοῦντος. Καὶ τῇ η' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐξελθὼν ὁ πατριάρχης Στέφανος, ἅμα τῷ πρωτοβεστιαρίῳ Θεοφάνει καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ, εὐλόγησε Πέτρον τε καὶ Μαρίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πηγῆς, παρανυμφευόντων τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τοῦ Σουρσουβούλου. Φαι-

statuæ fuit abscissum caput, ea ipsa, quod diligenti inquisitione Romanus postea deprehendit, Simeon in Bulgaria cordis morbo interiit.

Morte ejus Bulgariæ dominium ad Petrum rediit, filium ejus ex secunda uxore, sorore Georgii Sursubuli, quem et tutorem suis liberis Simeon constituit. Nam Michaelum idem ex priore sibi natum conjuge, viventem adhuc monachum fecerat. Vicinæ igitur gentes, Turci, Servi, Chrobatæ atque alii, audita Simeonis morte Bulgaros bello petere statuebant. Sed et fame graviter premebantur. Bulgari, et locustæ fruges eorum depopulabantur atque absumebant. Itaque Bulgaris cum aliarum gentium tum Romanorum præcipue in se expeditionem metuentibus, Petrus re cum suis deliberata in Romanos bellum suscipit, ut iis terrorem incuteret. Cumque in Macedoniam pervenisset, audito imperatorem Romanum contra se cum exercitu proficisci, ipse et Georgius liberorum **309** Simeonis tutor occulte monachum cum litteris mittunt, quibus continebatur cupere Bulgaros cum Romanis pacem ac fœdus conjungere, ac si Romanis ita videretur, nuptiis inter gentes contractis id firmari. Iis litteris acceptis Romanus, cum rem quam maxime probaret, statim celoce emisit Theodosium quemdam monachum et Constantinum Rhodium clericum aulicum, qui in Messembria cum Bulgaris de pace colloquerentur. Quo in colloquio cum res commode esset tractata, legati per continentem in urbem redierunt, comitante Stephano, cujus magnum erat inter Bulgaros nomen; eosque subsecutus est Gregorius Sursubulus aliique illustres aliquot viri. Hi ut cum imperatore congressi filiam Christiferi Cæsaris Mariam viderunt, eamque (erat enim formæ præstantissimæ) magnopere probaverunt, pacta pace, Petrum missis litteris absque mora venire jusserunt. Missus est etiam Nicetas magister, filii Romani socer, qui Petro obviam iret eumque Cpolin deduceret. Ubi ad Blachernas venit Petrus, imperator triremi eodem vectus eum excepit ac salutavit et honorifice tractavit, iisque inter se uti ex re erat collocutis, pacta pacis et matrimonii composita sunt, in omnibus iis protovestiario Theophane medium se ferente. Octobris die octava, patriarcha Stephanus **310** cum protovestiario Theophane et universo senatu egressus, conjugium Petri et Mariæ in fano Deiparæ ad Fontem sacrum faustumque esse jussit, sponsam comitantibus Theophane et Sursubulo. Nuptiis magnifice et sumptuoso cum splendore confectis, protovestiarius cum filia Cæsaris urbem intravit. Tertium a nuptiis convivium instituit imperator ad Fontem, in loco ubi e navibus exire solebant, stante imperatoria celoce in eo loco : adhibuitque

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(76) Qui ecclesiis in palatio inclusis ministrabat. Goar.

(77) Ad confinia Thraciæ et Hæmi montis radices, juxta Anchialum sita. Goar.

convivio Petrum, Constantinum imperatorem ac Christiferum. Ibi haud leviter tumultuati sunt Bulgari, Christiferum Constantino in faustis acclamationibus præponi debere contendentes. Eorumque petitioni imperator morem gessit. Omnibus paractis quæ in tali re fieri assolent. Maria cum suo marito solvit et in Bulgariam iter iniit, deducta a parentibus et protovestiario usque ad Hebdomum. Hoc pacto res in urbe actæ.

At Joannes Curcuas, magister ac scholarum domesticus Syriæ, res agendo ac ferendo et obvia omnia proruendo, plurimaque castella et munitiones atque urbes barbaricas evertendo, usque ad nobilem illam Melitenam pervenit, eamque obsessam eo necessitatis redegit ut ad pacificationem obsessi cogerentur spectare. Venit ergo ad eum Apochapsus **311** Ameri prognatus, Melitenæ ameras, et Aposalathus, qui militibus Melitenæ legentibus præerat; quos comiter exceptos domesticus ad imperatorem misit, iique pacificatione confecta domum redierunt, sociis ac amicis Romanorum ascripti, et cum iis contra Saracenos populares suos armati. Mortuis autem Apochapso et Aposalatho pax ea rupta est. Itaque domesticus Melitenis bellum infert, cum quo etiam Melias erat magister, Armenios ducens. Ac initio quidem hostes castra sub dio locare ausos intra muros urbis compellunt, deinde vero urbem obsessam magna vi oppugnantes expugnant: sed et circum sita omnia populantur atque subigunt ac Romanis servire cogunt. Imperator Melitenam et quod circum est regionis in præfecturæ (Curatoreiam ipsi vocabant) formam redegit, ac magnos inde reditus ærario confecit. Cæterum Niceta magister et Christiferi socer accusatus, quod generum incitasset ad deturbandum imperio patrem, urbe pulsus rasusque et monachus factus est. Die mensis Julii 25 indictione sexta, Stephanus patriarcha mortuus est, cum ei muneri præfuisset biennium et menses undecim. Mense Decembri monachus Trypho producitur, eique patriarchatus ad certum tempus committitur, dum Theophilactus imperatoris filius ad justam **312** ætatem perveniret. Eodem mense gravissimum fuit frigus, adeo, ut terra per dies 120 glacie durata fuerit. Id gelu subsecuta est quanta numquam fuit ante pestis, quæ tantum

A δρῶν δὲ καὶ πολυτελῶν γενομένων τῶν γάμων, εἰσῆλθεν ὁ πρωτοβεστιάριος ἅμα τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. Τρίτην δὲ μετὰ τὸν γάμον ἑστίασιν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ (78) ποιήσας ὁ βασιλεὺς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος ἱσταμένου, συνειστιάθη τῷ Πέτρῳ. Παρῆσαν δὲ τῇ εὐωχίᾳ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς καὶ Χριστοφόρος. Ἐγένετο δὲ στάσις οὐ μικρὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἐνισταμένων πρότερον εὐφημηθῆναι τὸν Χριστοφόρον, εἶτα τὸν Κωνσταντῖνον· ὧν τῇ ἐνστάσει παραχωρῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐκέλευσεν οὕτω γενέσθαι. Πάντων δὲ τῶν ἐν τοῖς τοιούτοις εἰωθότων γίνεσθαι συντελεσθέντων, ἀπῇρεν ἡ Μαρία σὺν τῷ οἰκείῳ συζύγῳ καὶ τῆς πρὸς Βουλγαρίαν ἥψατο, προπεμφθεῖσα παρὰ τῶν γονέων αὐτῆς καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου μέχρι τοῦ Ἑβδόμου. Καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει τοῦτον ἐτελεῖτο τὸν τρόπον.

B Ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν Ἰωάννης μάγιστρος ὁ Κουρκούας, ἄγων καὶ φέρων τὰ τῆς Συρίας καὶ ἅπαν ἀντίξουν καταστρεφόμενος, καὶ πλεῖστα φρούρια καὶ ὀχυρώματα καὶ πόλεις βαρβαρικὰς καθελὼν, ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς περιβοήτου Μελιτηνῆς, πολιορκίᾳ δὲ τοὺς ἔνδον στενοχωρήσας ἠνάγκασε πρὸς συμβάσεις ἰδεῖν. Παρεγένετο οὖν πρὸς αὐτὸν Ἀπόχαψ ὁ τοῦ Ἄμερ ἔκγονος, ἀμηρᾶς ὑπάρχων Μελιτηνῆς, καὶ Ἀποσαλὰθ ὁ τῶν ἐν αὐτῇ κατάρχων ταγμάτων [P. 627] οὓς προσδεξάμενος ὁ δομέστικος ἱλαρῶς καὶ μετὰ προσηνείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐξαπέστειλεν. Ἐντυχόντες οὖν αὐτῷ καὶ εἰρηνικὰ ποιήσαντες σύμφωνα ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, τοῖς φίλοις καὶ συμμάχοις Ῥωμαίων καταγραφέντες καὶ μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ὁμοφύλων καθοπλιζόμενοι. C Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἀπόχαψ καὶ τοῦ Ἀποσαλὰθ, διελύθη τὰ τῆς εἰρήνης. Ἐκστρατεύει οὖν κατ' αὐτῶν ὁ εἰρημένος δομέστικος, ᾧ συνῆν μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ ὁ μάγιστρος ὁ Μελίας. Καὶ πρότερον μὲν πολέμῳ τοὺς Μελιτηνους συνήλασαν εἴσω τείχους κατατολμήσαντας ἀντιποιήσασθαι τῶν ὑπαίθρων· ἔπειτα περικαθίσαντες τὴν πόλιν καὶ μετὰ συντονίας ταύτην πολιορκήσαντες πολέμου νόμῳ κατέσχον. Κατέδραμον δὲ καὶ πάντα τὰ πέριξ καὶ ἐχειρώσαντο καὶ δοῦλα Ῥωμαίοις εἰργάσαντο. Τὴν μὲν οὖν Μελιτηνὴν εἰς κουρατωρείαν καταστήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ πᾶσαν τὴν περιοικίδα, πολλὴν συντέλειαν τῷ δημοσίῳ προσήγαγε. Νικήτας δὲ ὁ μάγιστρος καὶ πενθερὸς Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως κατηγορηθεὶς ὡς ὑποτιθέμενος τῷ Χριστοφόρῳ κατὰ τοῦ ἰδίου γενέσθαι πατρὸς καὶ τοῦτον ἐξῶσαι τῆς βασιλείας, D ἐξεβλήθη τῆς πόλεως καὶ ἀπεκάρη μοναχός. Μηνὶ δὲ Ἰουλίῳ ιε' ἡμέρα, ἰνδικτιῶνος ς', ἐτελεύτησεν ὁ Ἀμασείας Στέφανος, πατριαρχήσας ἔτη β', μῆνας ια'. Δεκεμβρίῳ δὲ μηνὶ ἄγουσι Τρύφωνα μοναχὸν, καὶ χειροτονοῦσι πατριάρχην ἐπὶ χρόνῳ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(78) *Locum ubi e navibus exire solent*, ἀποβάθραν Xylander exponit: sed p. 623 *excensionis locum;* falso utrobique: est enim *tabulatum ligneum* ad instar domus in maris portu exstructum, ibidem descriptum, quo etiam convivia nuptiasque celebrare potuerint Romanorum et Bulgarorum principes. Ἀναβάθραν potius, ut frequenter scripsit Codinus, legerem, nisi me versus auctorem religio et repetita vox detineret, qua nihilominus idem ac ἀποβάθρας indicari percipio, *tabulatum* videlicet portui terræque contiguum, in quod e dromone Romanus imperator exsiliret, Petrus autem Bulgariæ regulus e terra conscenderet, ac ambo de pace collocuti placide convivarentur. Attendantur auctoris verba p. 623 citata, nec non et hæc Manuelem et sultanum Turcarum Chrysopoli collocuturos describentia apud Phranzis interpretem: *Ibi trirem in tentorium sive tabernaculum sibi paratum concessit. Imperator cum filiis in triremibus edebant ac bibebant, et inter se ipse et ameras partes mittebant.* GOAR.

ῥητῷ, μέχρις ἂν Θεοφύλακτος ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς εἰς μέτρον φθάσῃ τῆς νομίμου ἡλικίας. Τῷ αὐτῷ δὲ μηνὶ γέγονε χειμὼν ἀφόρητος, ὡς κρυσταλλωθῆναι τὴν γῆν ἐπὶ ἡμέρας ἑκατὸν εἴκοσι. Ἐπηκολούθησε δὲ τῷ χειμῶνι καὶ ὁ μέγας λιμὸς, τοὺς πώποτε γενομένους ὑπερβαλλόμενος, καὶ θάνατος ἀπὸ τούτου, ὡς μὴ δύνασθαι τοὺς ζῶντας τοὺς τεθνεῶτας ἐκκομίζειν, τοῦ βασιλέως πολλὴν πρόνοιαν ποιησαμένου κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ λιμοῦ δι' εὐποιιῶν καὶ ἄλλων βοηθημάτων παντοδαπῶν.

sæviit ut vivi mortuis efferendis non sufficerent. Imperator quantum id res passa est, summam curam et pestis et frigoris habuit, omnis generis auxiliis et beneficiis succurrens subditis.

Πέτρῳ δὲ τῷ Βουλγάρων ἄρχοντι ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μεθ' ἑτέρων τῶν μέγα δυναμένων ἐν Βουλγαρίᾳ. Καὶ φωραθεὶς αὐτὸς μὲν τύπτεται καὶ καθείργνυται, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τοῖς ἐσχάταις ὑπεβλήθησαν τιμωρίαις. Δῆλα δὲ ἔθετο καὶ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ Πέτρος τὰ γεγενημένα. Ἅπερ μαθὼν οὗτος τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τόν ποτε ῥαίκτωρα πέπομφε, προφάσει μὲν ἀλλαγίου, τῇ δ' ἀληθείᾳ Ἰωάννην ποικιλοτρόπως εὑρεῖν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀγαγεῖν. Ὃ δὴ καὶ γέγονε· καὶ δυνηθεὶς ὁ ῥαίκτωρ ἀποκλέψαι τὸν Ἰωάννην, ἐν πλοίῳ ἀπὸ Μεσημβρίας εἰσελθὼν, ἅμα αὐτῷ τὴν βασιλίδα κατέλαβε. Καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸ μοναχικὸν ἀποῤῥίψας σχῆμα καὶ γυναῖκα αἰτήσας ἔλαβε, προσέλαβε δὲ καὶ οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα. Καὶ Μιχαὴλ δὲ ὁ τοῦ Πέτρου ἕτερος ἀδελφὸς, τὴν Βουλγαρικὴν ἱμειρόμενος κατασχεῖν ἐξουσίαν, [P. 628] φρούριον καταλαβὼν ἐρυμνὸν ἀνέσειε τὰ Βουλγάρων, καὶ πολλοὶ προσεῤῥύησαν αὐτῷ. Μετὰ μικρὸν δὲ τούτου ἀποθανόντος δεδιότες οἱ προσρυέντες τὴν τοῦ Πέτρου ἀγανάκτησιν, ἐπῆλθον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις διὰ Μακεδονίας καὶ Στρυμόνος καὶ Ἑλλάδος, καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν, πάντα τὰ ἐν ποσὶ ληϊσάμενοι καὶ τέλος ἐν αὐτῇ σαββατίσαντες οἵτινες ὕστερον διαφόρως καταπολεμηθέντες ὑποχείριοι Ῥωμαίων ἐγένοντο. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἔπεσε λίθος ἀπὸ τῆς ἐν τῷ φόρῳ ἀψῖδος, ὃν κοσμίτην (79) καλεῖν εἰώθασι, καὶ ἀπέκτεινεν ἄνδρας ἑξήκοντα. Ἐγένετο δὲ καὶ ἐμπρησμὸς φοβερὸς ἔγγιστα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φόρου, καὶ ἐπυρπολήθη ὁ ἔμβολος ἄχρι τῶν λεγομένων Ψιχῶν. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Χριστοφόρος ὁ βασιλεὺς, μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ιδ', καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Sub idem tempus Petro Bulgarorum principi Joannes frater ipsius et nonnulli alii potentia inter Bulgaros primi insidias struunt; quibus patefactis Joannes verberibus multatus in carcerem deditur, de reliquis omnibus capitis supplicium sumitur. Ea de re a Petro certior factus Romanus Joannem monachum, eum qui aliquando rector fuerat mittit sub prætextu pactorum sanciendorum, qui omni modo Joannem quæreret ac Cpolin duceret. Et sane rector Joannem suffuratus navigio a Mesembria eum secum in urbem perduxit. Pauloque post monastico abjecto habitu uxorem ambivit atque duxit; domum quoque et opes permagnas accepit. Michaelus porro alter Petri frater, cupiditate Bulgarici imperii ductus, castellum munitum occupavit, Bulgarosque concitavit, multosque ad se attraxit. Qui eo paulo post mortuo iram Petri metuentes **312** Romanam invasecrunt ditionem : ac per Macedoniam, Strymonem et Græciam profecti, et obvia quæque populati, Nicopolin tandem occuparunt, inque ea subsederunt. Verum hi posteris temporibus variis bellis a Romanis subacti sunt. Ea tempestate lapis quidam de fornice fori decidit, quem solebant cosmiten, id est mundanum, vocare, et interfecit 60 viros. Terribile etiam incendium fuit proxime forum Deiparæ, quod rostra absumpsit usque ad locum cui Psiches nomen, id est, micæ. Obiit etiam Christifer Cæsar, 14 die Augusti, et sepultus est in monasterio patris sui.

Τοῦ ῥητοῦ δὲ χρόνου τελεσθέντος ὃν ἔθετο Τρύφων ὁ πατριάρχης, οὐκ ἤθελε (80) κατελθεῖν τοῦ θρόνου ὡς ὑπέσχετο, ἀλλὰ κρίσεις ἐζήτει καὶ αἰτιάματα κατ' αὐτοῦ προβληθῆναι δι' ἃ τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται. Ἀμηχανοῦντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ βασιλέως καὶ μὴ ἔχοντος ὅ τι καὶ χρήσαιτο, ὁ Καισαρείας Θεοφάνης, ὃν δὴ καὶ Χοιρινὸν ἐκάλουν, κωτίλος ἀνὴρ, ἀλύοντα βλέπων τὸν βασιλέα καὶ τὸν ἐμπαιγμὸν καὶ τὴν ἀπάτην μὴ φέροντα, ὑπέσχετο αὐτῷ εἰς τέλος ἄξαι τὸ σπουδαζόμενον. Ἀποδεξαμένου δὲ τοῦ

At Tryphon cum tempus patriarchatus ei definitum exiisset, promissis stare et solio decedere cum nollet, quæsivit quo pacto criminibus intentatis in judicium vocari et ecclesia exturbari posset. Animi dubium et quo se verteret non habentem imperatorem, interimque fraudis et ludibrii impatientia mœstum Theophanes Cæsareæ episcopus cernens, is quem et Chœrinum vocabant, homo nugax, in se recepit conficiendæ rei negotium. Cumque imperator ejus operam oblatam amplecte-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(79) Κοσμίτην vocant architecti Græci totam epistelli compagem ex coronide zophoro et ei subjecta trabe coagmentatam, *corniche*, *frise*, *architrave*, quod columnarum ædificium κοσμεῖ, *ornat*, sic dictam. Germanus in Mystagogia κιγκλίσιν καὶ στήθεσι sive κιονίοις, cancellis et columnis populum ab altare sejungentibus, κοσμίτην imponit. Constantinus de Adm. Imp. idem exsequitur : Ἵστανται δὲ καὶ εἰς τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ κίονες πυκνοὶ ἔχοντες ἐπάνω κοσμίτας. GOAR.

(80) Locus est mutilus. Credo sic integrandum : Cum imperator vi eum deturbare vereretur, quæsivit, etc. In margine librarius annotavit, Ὅρα καὶ μητροπολίτου κακόνοιαν καὶ ἀρχιερέως ἀπλαστίαν. Id, puto, ἀπλαστίαν dicit, quod Tryphonis animus non erat ita formatus, ut artes istas intelligeret. Quid si ἀπληστίαν scribere voluit, quod non exsaturaretur legitima patriarchatus administratione? XYL.

retur, Tryphonem astu circumveniendum ratus, sic compellat : « Multe, domine, adversum te molitur imperator, et crimina conquirit ob quæ te solio dejicere possit. Quantumvis autem magno labore nihil consequitur : **314** qui enim insontem criminetur ? unum proferunt qui te depositum cupiunt, prorsus te esse litterarum inscium. Id crimen si amoliri queamus, utique lupi hiantes fuerint omnes qui tibi insidiantur. Ergo si me audis, coram toto concilio in munda charta nomen tuum et pontificatus dignitatem scribe, eamque imperatori mitte, ut certo cognoscens spem istius criminis irritam esse, desinat ista contra te moliri.» Id consilium utile visum. Statim ergo cogitur concilium, et patriarcha tum sic loquitur : « Qui me injuste pontificatu dejicere student, o divini collegæ, multa frustra moliti ut probabilem aliquam mei pellendi causam invenirent, extremam hanc excogitarunt calumniam quod me rudem litterarum dicunt. Proinde jam in conspectu omnium vestrum has exaro litteras, ut videntes sycophantes certoque convicti cesset mihi nullo jure negotium facessere. » Hæc locutus chartam puram accepit, et omnibus cernentibus hæc scripsit : « Trypho Dei miseratione archiepiscopus Cpolis, novæ Romæ, et patriarcha œcumenicus. » Et scriptum hoc præsidi, quem ipsi protothronum vocant, ad imperatorem ferendum dedit. Quod is ubi accepit, superne chartam aliam puram attexit, in eaque resignationem perscribit, qua Trypho se tanto munere indignum cedere solium ei qui vellet profitebatur. Ea resignatione in concilio prolata Trypho ecclesia **315** abductus est, multis fallaciam deplorans et præsidem culpans. Post annum et menses quinque Theophylactus (hoc enim temporis ei adhuc ad legitimam manuum impositionem defuerat) mense Februario, indictione 2, partiarcha creatur.

A βασιλέως τὴν ὑπόσχεσιν, ἀπάτῃ περιέρχεται τὸν πατριάρχην, καὶ προσελθὼν ἔφη πρὸς αὐτόν· « Πολλὴ μὲν, ὦ δέσποτα, ἡ κατὰ σοῦ τῆς βασιλείας ἐπίθεσις καὶ αἰτιάσεις ζητεῖ δυναμένας σε κατασπᾶσαι τοῦ θρόνου, πολλὰ δὲ μοχθῶν οὐχ εὑρίσκει· πῶς γὰρ ἂν τοῦ ἀναιτίου αἰτίασις ἅψαιτο ; Ἓν δὲ προφέρουσιν αἴτιον οἱ σπουδασταὶ τῆς σῆς καθαιρέσεως, φάσκοντες μὴ ὅλως εἰδέναι σε γράμματα. Εἰ οὖν τοῦτο ἀποτρέψασθαι δυνηθείημεν, λύκος πάντως χανὼν φανήσονται οἱ κατὰ σοῦ μελετῶντες. Εἴ τι οὖν μοι πείθῃ, ἐπὶ παρουσίᾳ πάσης τῆς συνόδου γράψας ἐν ἀγράφῳ χαρτίῳ τὸ σὸν ὄνομα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα πέμψον τῷ βασιλεῖ, ὡς ἂν πληροφορηθῇ καὶ τῆς τοιαύτης ἐλπίδος ἐκπεσὼν ἀπόσχηται τοῦ κατὰ σοῦ μελετᾶν. » Ἔδοξε λυσιτελὴς ἡ παραίνεσις. B Εὐθὺς οὖν συνηθροίζετο σύνοδος, καὶ συναθροισθείσης, φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ πατριάρχης· « Οἱ τοῦ θρόνου με καταγαγεῖν βουλόμενοι ἀδίκως, ὦ θεῖοι συλλειτουργοὶ, πολλὰς μηχανὰς κεκινηκότες ὥστε εὔλογον αἰτίαν εὑρεῖν καὶ δι' αὐτῆς με ἐξοστρακίσαι, οὐχ εὗρον. Τελευταίαν οὖν μοι προσάπτουσιν αἰτίαν ταύτην· φασί με ἀγράμματον εἶναι· Νῦν οὖν ἐπ' ὄψει πάντων ὑμῶν τάδε χαράσσω τὰ γράμματα, ἵν' ἰδόντες καὶ πληροφορηθέντες οἱ συκοφάνται ἀπόσχωνται τοῦ ἀδίκως μοι ἐνοχλεῖν. » Εἶπε, καὶ χάρτην ἄγραφον εἰληφὼς ἐπ' ὄψει πάντων ὑπέγραψεν οὕτως. [P. 620] » Τρύφων ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. » Καὶ γράψας ἐκπέμπει διὰ τοῦ πρωτοθρόνου τῷ βασιλεῖ. Ὅπερ λαβὼν ἐπὶ χεῖρας οὗτος, καὶ ἄγραφον ἕτερον χάρτην ἄνωθεν C προσανυφάνας, παραίτησιν ἔγραψεν, ὡς ἀνάξιος ὢν ἐξίσταται τῷ βουλομένῳ τοῦ θρόνου. Τῆς δὲ τοιαύτης παραιτήσεως προκομισθείσης ἐπὶ συνόδου κατάγεται τῆς Ἐκκλησίας ὁ Τρύφων, πολλὰ τὴν ἀπάτην ὀλοφυρόμενος καὶ τῷ πρωτοθρόνῳ ἐπιμεμφόμενος. Καὶ μετὰ χρόνον ἕνα καὶ μῆνας πέντε (τοσοῦτον γὰρ ὁ τῆς ἡλικίας τοῦ Θεοφυλάκτου ἐγέδει χρόνος πρὸς τελειότητα καὶ χειροθεσίαν ἀρχιερωσύνης) Φεβρουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος β', χειροτονεῖται πατριάρχης Θεοφύλακτος ὁ τοῦ βασιλέως υἱός.

Sub idem tempus Basilius quidam Macedo se Constantinum Ducæ filium esse jactans multos deceptos sibi asciscit, et hinc inde vagans per urbes tumultus concitat et ad defectionem movet. Comprehensum hunc quidam Elephantinus turmæ præfectus ad imperatorem perducit : is eum altera truncatum manu dimittit. Dimissus æream manum substituit abscissæ, ingentemque accinctus ensem Opsicium peragrat, simplicioribus persuadens se esse Constantinum Ducam. Ita magna manu contracta defectionem facit ; et occupato castello cui latum saxum et nomen, eo omnis generis res reponit, eaque usus arce proxima quæque deprædatur. Imperator misso exercitu hunc cum suis capit ; cumque diligentissime inquirendo an procerum aliquos facinoris habuisset conscios nihil deprehendisset, in Amastriano eum cremat, Romanus porro filio suo Stephano uxorem collocat Annam Gabalæ filiam, simulque eum serto nuptiali Augustæ coronam ei imponit.

Βασίλειος δέ τις Μακεδὼν, Κωνσταντῖνον τὸν τοῦ Δούκα ἑαυτὸν ἐπιφημίσας, πολλοὺς ἐξαπατήσας πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, καὶ περιπατῶν ἐκύκα καὶ συνετάραττε τὰς πόλεις καὶ πρὸς ἀποστασίαν ἐκίνει· συσχεθεὶς δὲ παρά τινος τουρμάρχου Ἐλεφαντίνου τὴν προσηγορίαν, καὶ ὡς βασιλέα ἀχθεὶς τῆς μιᾶς ἀλλοτριοῦται χειρός. Εἶτα πάλιν, ὡς ἀφείθη, χεῖρα χαλκῆν ἑαυτῷ περιθεὶς καὶ σπάθην ὑπερμεγέθη D κατασκευάσας περιενόστει τὸ Ὀψίκιον, τοὺς ἀφελεστέρους πλανῶν ὡς αὐτὸς εἴη Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Δούκα. Μεγάλην οὖν χεῖρα συναθροίσας ἀποστασίαν κινεῖ. Καὶ τὸ φρούριον κατασχὼν ὃ Πλατεῖα πέτρα κατονομάζεται, πᾶν εἶδος ἐν τούτῳ ἀπέθετο, ἀφ' οὗπερ ἐξορμώμενος ἐληλάτει τὰ παρατυχόντα καὶ ἐληΐζετο. Πέμψας οὖν ὁ βασιλεὺς στρατὸν κατ' αὐτοῦ αὐτόν τε συλλαμβάνει καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Καὶ πολλὰ ἀνακρίνας μαθεῖν μή τινες εἶεν τῶν ἐν τέλει συνίστομες, τελευταῖον μηδὲν καίριον καταλαβὼν, ἐν τῷ λεγομένῳ Ἀμαστριανῷ πυρὶ τὸν τοιοῦτον παραδίδωσιν. Ἄγεται δὲ καὶ γυναῖκα Στε-

φάνῳ (81) τῷ υἱῷ ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς Ἄνναν τὴν θυγατέρα τοῦ Γαβαλᾶ· ἅμα δὲ τῷ νυμφικῷ στεφάνῳ καὶ τὸ τῆς βασιλείας διάδημα αὐτῇ ἐπετίθετο.

Ἐγένετο δὲ καὶ εἰσβολὴ Τούρκων κατὰ Ῥωμαίων, A Ἀπριλλίῳ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος ζ, καὶ κατέδραμον πᾶσαν τὴν δύσιν μέχρι τῆς πόλεως. Ἀπεστάλη γοῦν ὁ πατρίκιος Θεοφάνης καὶ πρωτοβεστιάριος, καὶ ἀλλάγιον μετ' αὐτῶν ἐποιήσατο, μηδενὸς χρήματος φεισαμένου τοῦ βασιλέως εἰς τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσιν. Ἐνυμφεύθη δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ λοιπῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως κόρη τις Ἑλένη τοὔνομα, ἐκ γένους τῶν Ἀρμενιακῶν ἕλκουσα τὴν σειρὰν, θυγάτηρ Ἀδριανοῦ πατρικίου. Ἧς μετὰ μικρὸν ἀποθανούσης προσήρμοσεν αὐτῷ ἑτέραν, Θεοφανὼ τοὔνομα, ἐκ γένους καταγομένην τοῦ Μάμαντος. Δεκάτῃ δὲ σαὶ τετάρτῃ ἰνδικτιῶνι, Ἰουνίῳ μηνὶ, ἐπέλευσις κατὰ τῆς πόλεως ἐγένετο Ῥωσικοῦ στόλου πλοίων χιλιάδων δέκα. Ἐξῆλθεν οὖν κατ' αὐτῶν ὁ πατρίκιος καὶ πρωτοβεστιάριος Θεοφάνης B μετὰ τοῦ στόλου, [P. 630] κἀν τῷ Ἱερῷ προσωρμίσατο, ἐκείνων ἐν τῷ Φάρῳ καὶ ἐν τῷ ἐπέκεινα αἰγιαλῷ ναυλοχούντων. Καιροσκοπήσας οὖν ἀθρόον τούτοις ἐπέθετο, καὶ τήν τε σύνταξιν αὐτῶν διέλυσε καὶ πολλὰ τῶν πλοίων τῷ σκευαστῷ πυρὶ ἀπετέφρωσε, τὰ δὲ τελέως ἐτρέψατο. Οἱ περιλειφθέντες δὲ τῶν Ῥὼς περαιοῦνται εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατὰ τὰ λεγόμενα Σγόρα προσίσχουσι. Βάρδας δὲ πατρίκιος, ὁ τοῦ Φωκᾶ υἱὸς, τοὺς αἰγιαλοὺς παρατρέχων μεθ' ἱππέων καὶ ἐκκρίτων ἀνδρῶν, συντάγματι τούτων ἱκανῷ πρὸς συλλογὴν ἐκπεμφθέντι τροφῆς συναντήσας ἐτρέψατο καὶ κατέσφαξεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ Κουρκούας, ὀξὺς ἐπιφανεὶς μετὰ τῶν ταγμάτων, καὶ ἀποσπάδας τούτους εὑρίσκων τῇδε κἀκεῖσε πλανωμένους, κακῶς διετίθει. Ἃ δὲ οὗτοι ἔνδρασαν κακὰ πρὸ τοῦ C καταπολεμηθῆναι, πᾶσαν ὑπερεκπίπτει τραγῳδίαν· τοὺς μὲν γὰρ τῶν ἁλισκομένων ἀνεσταύρουν, τοὺς δὲ τῇ γῇ προσεπαττάλευον, τοὺς δὲ ὥσπερ σκοποὺς ἱστῶντες βέλεσι κατετόξευον, Ὅσοι δὲ τῶν ἁλόντων ἱερωσύνης ἠξίωντο, νούτων ἥλοις ὀξέσι διεπερόνουν τὰς κεφαλάς. Οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ θείους ναοὺς ἐπυρπόλησαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον· ἐπεὶ δὲ, ὡς ἄνωθεν ἐῤῥέθη, καταναυμαχηθέντες καὶ διὰ γῆς οὐχ ἥκιστα κακωθέντες, συσταλέντες ἠρέμουν ἐν τοῖς σφετέροις πλοίοις, καὶ ἤδη αὐτοῖς ἐπιλελοίπει τὰ ἐπιτήδεια, ἐβουλεύοντο μὲν εἰς τὰ ἴδια ὑπονοστῆσαι, ἐδεδίεσαν δὲ τὸν στόλον παραγειτονοῦντα καὶ τὸν ἀπόπλουν φυλάττοντα. Καιρὸν δ' ὅμως τηρήσαντες καὶ σύνθημα δόντες καὶ τὰ πρυμνήσια λύσαντες ἀπέπλεον. Οὐκ ἔλαθον δὲ τὸν πατρίκιον καὶ πρωτοβεστιάριον Θεοφάνην, ἀλλὰ γνοὺς οὗτος τὴν αὐτῶν ἀναχώρησιν ὑπαντιάζει τούτοις εὐθὺς, καὶ γίνεται ναυμαχία δευτέρα, καὶ τρέονται πάλιν οἱ Ῥώς. Καὶ τὰ μὲν τῶν σκαφῶν βυθῷ παρεδόθη, τὰ δὲ σίδηρος καὶ πῦρ ἐμερίσαντο, τὰ δὲ αὔτανδρα ὑπὸ ταῖς τῶν Ῥωμαίων χερσὶν ἐγένοντο· ὀλίγα δὲ τὴν τοῦ πολέμου διαφυγόντα ἀνάγκην πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐχώρησαν. Ἀνθ' ὧν ὁ βασιλεὺς τὸν πρωτοβεστιάριον ἀποδεξάμενος καὶ παρακοιμώμενον αὐτὸν προεβάλετο.

316 Mense Aprili, indictione 7, Turci facta impressione occidua omnia usque ad urbem populantur. Missus patricius Theophanes protovestiarius cum iis pacem componit, Romano ut captivos reciperet nulli rei parcente. Nuptum quoque Constantino tertio Romani filio datur puella Helena, Adriani patricii filia, stirpis Armeniacæ. Et hac paulo post mortua, Theophano a Mamante genus ducens ei matrimonio jungitur. 14 Indictione, Junio mense, Rossica classis hostilis ad urbem appullit navibus constans 10000. Contra eam profectus cum classe Theophanes patricius protovestiarius ad Hierum appellit. hostium navibus ad Pharum eique vicinum littus subductis. Opportunum autem tempus speculatus confertim in eos irruit; ordinibusque dissipatis multas naves artificioso igne comburit, reliquas profligat. Rossi superstites in Orientem trajiciunt. Ibi Bardas patricius Phocæ filius cum equitatu et delectis militibus littus pervagans in cohortem eorum satis numerosam ad alimenta colligenda emissam incidit, eamque fundit et trucidat. Domesticus etiam scholarum Curcuas celeriter cum suis cohortibus supervenit Rossis, avulsosque a se invicem et hinc inde vagantes male multat. Omni **317** tragœdia atrociora sunt quæ Rossi, antequam fuere debellati, perpetraverunt flagitia. Etenim captivorum alios in cruces egerunt, alios terræ affixerunt, alios pro scopo constituere inque eos sagittas direxerunt. Quicunque captivorum sacerdotio præditi erant, eorum capita acutis clavis perforarunt,multa etiam templa incenderunt. Verum ubi prælio navali, uti docuimus, victi et haud parvis cladibus in terra affecti fuerunt, intra suas se naves abdidere atque ibi continuere. Deinde alimentis absumptis, cum domum vellent redire et sibi a Romana classe metuerent, quæ ipsos in vicinia observabat, capta opportunitate signoque dato solverunt. Neque tamen Theophanem fefellerunt; sed is cognito eorum discessu statim adversum se eis tulit. Hoc secundo navali prælio rursum Rossi victi sunt Eorum naves aliæ demersæ, aliæ ferro et igni pessumdatæ, quædam cum ipsis vectoribus in Romanorum potestatem venerunt: perpaucæ e bello salvæ domum redierunt. Ob has victorias imperator protovestiarium probans primarium cubicularium facit.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(81) Annam nuptam simul et imperialis honoris consortem renuntiatam indicat auctor, nuptiarumque coronas sicut et imperii uno die suscepisse. GOAR.

A Joannem porro Curcunam domesticum scholarum imperator, quod ejus filiam Euphrosynam nepoti suo Romano, Constantini natu filiorum minimi **318** filio, uxorem facere volebat, eaque res odia Cæsarum in Curcuam inflammasset, coactus est officio eo dimovere. Gesserat id munus Curcuas continentibus 22 annis et 7 mensibus, universamque prope Syriam pervagatus subegerat. Si quis præclara ejus facta scire desiderat, volumen a Manuelo quodam protospathario atque judice compositum legat : is enim octo libris res a Curcua præclare gestas descripsit. Inde cognoscet quantus hic vir belli rebus fuerit.

Φθόνου δὲ κινηθέντος κατὰ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν Ἰωάννου τοῦ Κουρκούα παρὰ τῶν ἄλλων βασιλέων (ἐβούλετο γὰρ Ῥωμανὸς ὁ βασιλεύς Εὐφροσύνην τὴν τοῦ δομεστίκου θυγατέρα νύμφην ἀγαγέσθαι τῷ οἰκείῳ ἐκγόνῳ Ῥωμανῷ τῷ υἱῷ τοῦ ἐσχάτου παιδὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνου), ἠναγκάσθη τῆς ἀρχῆς αὐτὸν παραλῦσαι, ἐπὶ δυσὶ καὶ εἴκοσι χρόνοις καὶ μησὶν ἑπτὰ ἀδιαδόχως τὴν τοῦ δομεστίκου ἀρχὴν ἰθύνοντα, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν Συρίαν καταδραμόντα καὶ ταπεινώσαντα. Ὅτῳ δὲ βουλητὸν τὰς ἐκείνου μαθεῖν ἀριστείας, ζητησάτω τὴν πονηθεῖσαν βίβλον παρά τινος Μανουὴλ πρωτοσπαθαρίου καὶ κριτοῦ (ἐν ὀκτὼ γὰρ βίβλοις ἐκεῖνος τὰ τούτου ἀνδραγαθήματα συνεγράψατο), καὶ ἐξ αὐτῆς εἴσεται οἷος ἦν ὁ ἀνὴρ τὰ πολεμικά.

B Theophilius quoque frater ejus, avus Joannis ejus qui postmodo imperio potitus est, Mesopotamiæ præfectus, eodem modo Saracenorum in ea provincia urbes tractavit, oppressis atque adeo deletis Agarenis. Et Romanus patricius, Joannis domestici filius, exercitui præpositus, multa castella recepit et Romanis plurima spolia paravit. In locum Curcuæ factus est scholarum domesticus Pantherius Romani imperatoris cognatus.

[P. 631] Παραπλησίως τούτῳ καὶ Θεόφιλος ὁ τούτου ὁμαίμων, ὁ παππος Ἰωάννου τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος, τὰς ἐν Μεσοποταμίᾳ τῶν Σαρακηνῶν πόλεις διέθετο, στρατηγὸς ἐν αὐτῇ γεγονώς καὶ ταπεινώσας καὶ τελέως ἀφανίσας τοὺς ἐκ τῆς Ἄγαρ. Καὶ Ῥωμανὸς δὲ ὁ πατρίκιος, ὁ τοῦ δομεστίκου Ἰωάννου υἱὸς, στρατηγὸς καταστὰς πολλά τε φρούρια παρεστήσατο καὶ πλείστων λαφύρων αἴτιος ὑπῆρξε τοῖς Ῥωμαίοις. Τοῦ Ἰωάννου δὲ παραλυθέντος τῆς ἀρχῆς, προβάλλεται δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ Πανθήριος, ὁ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ συγγενής.

Enimvero imperator Romanus pœnitentia violatorum juramentorum ac perfidiæ correptus, ut Deum placaret, cum alia multa bene fecit, quæ recensere sit laboriosum, tum æs etiam alienum civium nomine dissolvit, divitum ac pauperum : in C quam rem dicitur impendisse centenaria undeviginti, ac tabulas nominum combussit in purpureo qui est ad Chacen umbilico. Pretia quoque domorum pro conductoribus pependit, **319** a maximo ad monimum. Quæ vero instituit ut pro animæ salute fierent in Myrelæi ministerio, quod ipso auctore est conditum, ea in hunc usque diem peragi omnes norunt.

Ἱλασκόμενος δὲ τὸν Θεὸν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς διὰ τὴν τῶν ὅρκων παράβασιν, καὶ μετανοῶν ἐφ' οἷς κακῶς παρεσπόνδησεν, ἐποίει μὲν καὶ ἄλλας εὐποιίας, ἃς καταλέγειν ἔργον, ἀπέτισε δὲ καὶ τὰ χρέα τῆς πόλεως ἀπό τε πλουσίων καὶ πενήτων δεδωκὼς, ὥς φασι, κεντηνάρια δέκα ἐννέα, τὰ δὲ γραμματεῖα κατακαύσας ἐν τῷ κατὰ τὴν Χαλκῆν πορφυρῷ ὀμφαλίῳ. Δέδωκε δὲ καὶ τὰ ἐνοίκια τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ μέχρι τοῦ ἐσχάτου. Ἃ δὲ διετυπώσατο γίνεσθαι ψυχικὰ ἐπετείως ἐν τῇ νεουργηθείσῃ παρ' αὐτοῦ μονῇ τοῦ Μυρελαίου, ἴσασι πάντες μέχρι τοῦ νῦν τελούμενα.

Prima indictione cum rursus Turci incursionem in Romanorum fines fecissent, Theophanes cubicularius egressus pacem cum iis composuit, acceptisque obsidibus rediit. Indictione secunda, Paschalium protospatharium et Longibardiæ præfectum ad Hugonem regem Franciæ mittit Romanus, filiam ejus petens in matrimonium Constantini Porphy-

Κατὰ δὲ τὴν πρώτην ἰνδικτιῶνα τῶν Τούρκων πάλιν ἐπιδρομὴν ποιησαμένων κατὰ Ῥωμαίων, ὁ παρακοιμώμενος Θεοφάνης ἐξελθὼν ἐσπείσατο μετ' αὐτῶν καὶ λαβὼν ὁμήρους ὑπέστρεψε. Δευτέρᾳ δὲ ἰνδικτιῶνι Πασχάλιον πρωτοσπαθάριον καὶ στρατηγὸν Λαγγοβαρδίας ἐξέπεμψεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγγίας Οὔγωνα (82), τὴν αὐτοῦ θυγατέρα

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(82) Imo vero, ut historiæ loquuntur, regem Italiæ. Sed in his rebus neque Noster neque cæteri hujus farinæ scriptores fuere diligentes. Constantinum Porphyrogenitum intellige non Romani filium Constantinum, sed Leonis, eum cui ut genero imposuit Lacapenus, et ipso in ordinem redacto ac circumscripto fere solus cum suis filiis imperium gessit. Porphyrogenitorum primus commemoratur Copronymus, a conclavi palatii cui Porphyræ (fortassis quod purpureis tapetibus vel audæis esset exornatum) nomen, in quo natus esset ; ac fortasse etiam reliqui, utpote genuini et suo loco nati imperatores, loco eo puerperiis destinato. Noster Leonis fil. etiam infra sic exprimit, in primo Nicephori Phocæ anno. Romanum Contantini fil. Leonis D N. Romanum tertium optime dices, ne cum altero Romano confundatur. Romani N. Christiferi F. nomen filiæ Hugonis traditur Bertha Eudoxia Xyl. — Quem περίβλεπτον nominat Constantinus de Adm. Imp. c. 26, patrem habuit Adelbertum, matrem Bertam, avum Lotharium Ludovici Pii filium. Magnæ Franciæ rex, ut verbis Constantini utar, nusquam fuit, sed comes Provinciæ sive Arelatensis. Ab Italis vocatus, ejecto Rodulpho, Italiæ regnum obtinuit : unde ῥὴξ Φραγγίας a Græcis appellari meruit. Filiam Bertam ex concubina genitam, Sigefredo Parmensi episcopo sponsæ duce, jungendam Romano Constanti Porphyrogeniti Cpolim misit, ac Eudoxiæ nomine deinceps audivit insignitam. Goar.

ἐπιζητῶν νυμφευθῆναι τῷ τοῦ Πορφυρογεννήτου A υἱῷ Ῥωμανῷ· ἥτις καὶ ἀχθεῖσα μετὰ πλούτου πολλοῦ συνήφθη Ῥωμανῷ. Συνεβίωσε δὲ μετ' αὐτοῦ ἔτη ε' καὶ ἀπέθανε. Ἐγένετο δὲ καὶ βίαιος ἄνεμος μηνὶ Δεκεμβρίῳ· καὶ καταπεσόντες οἱ λεγόμενοι Δῆμοι (83) συνέτριψαν τὰ κάτωθεν αὐτῶν βάθρα καὶ τὰ λεγόμενα στήθεα.

Τῆς πόλεως δὲ Ἐδέσσης πολιορκουμένης παρὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων, στενοχωρηθέντες οἱ Ἐδεσσηνοὶ τοῖς ἐκ τῆς πολιορκίας δεινοῖς διεπρεσβεύσαντο πρὸς βασιλέα, αἰτούμενοι ἀπαναστῆναι τῆς προσεδρίας τὸν λαόν· καὶ ὑπισχνοῦντο ἀντίλυτρον δοῦναι τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἐκμαγεῖον. Λυθείσης οὖν τῆς πολιορκίας ἐδόθη τὸ θεῖον ἐκτύπωμα καὶ εἰς τὴν βασιλίδα ἤχθη. ὑποδεξαμένου τοῦτο τοῦ βασιλέως μετὰ λαμπρᾶς καὶ πρεπούσης δορυφορίας, καθὼς B ἔμπροσθεν εἴπομεν.

Κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐξ Ἀρμενίας ἐφοίτησε τέρας ἐν τῇ βασιλευούσῃ, παῖδες ἄῤῥενες συμφυεῖς ἐκ μιᾶς προελθόντες γαστρός. Ἐξηλάθησαν δὲ τῆς πόλεως ὡς πονηρὸς οἰωνός. Ἐπὶ δὲ Κωσταντίνου πάλιν εἰσῆλθον. Ἐπεὶ δὲ συνέβη τὸν ἕνα τελευτῆσαι, [632] ἐπειράθησαν οἱ ἐμπειρότεροι τῶν ἰατρῶν ἀποτεμεῖν τὸ νεκρωθὲν μέρος· οὗ τμηθέντος τὸ ζῶν ἐπιβεβιωκὸς μικρὸν ἐτελεύτησεν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς καὶ πάντας μὲν ἐτίμα τοὺς μοναχούς, διαφερόντως δὲ τὸν μοναχὸν Σέργιον τὸν ἀνεψιὸν Φωτίου τοῦ πατριάρχου, ἀρεταῖς ὄντα κατάκοσμον καὶ πᾶσι κοσμούμενον τοῖς καλοῖς, ὃς διὰ παντὸς παρῄνει τῷ βασιλεῖ τῶν παίδων ἐπιμελεῖσθαι καὶ μὴ ἀπαιδεύτους τούτους ἐᾷν, μή πως καὶ αὐτὸς πάθῃ τὸ τοῦ Ἠλεί (84). Τῇ δὲ αὐτῇ ἰν- C δικτιῶνι κατήγαγον τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τοῦ παλατίου καὶ εἰς τὴν Πρώτην (85) ἀγαγόντες νῆσον ἀπέκειραν μοναχόν. Τίνες δὲ οἱ τοῦτον κατασπάσαντες τῆς ἀρχῆς, καὶ τίνα τρόπον, ἐν τοῖς ἐπαγομένοις λελέξεται.

Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἐν κομιδῇ νέᾳ τῇ ἡλικίᾳ ἀπορφανισθέντος, καὶ τῶν πραγμάτων ὑπό τε τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ζωῆς καὶ τῶν ἐπιτρόπων οὓς ἔμπροσθεν ἠριθμησάμεθα διοιλουμένων, ὁ παρακοιμώμενος Κωνσταντῖνος μεγάλα παρὰ τῇ βασιλίδι δυνάμενος, ἐπ' ἀδελφῇ τε γαμβρὸν ἔχων τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Φωκᾶν δομέστικον ὄντα τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ παρὰ τοῦτο τὰς ἡνίας ἁπάσας τῆς βασιλείας ὅπῃ καὶ βούλοιτο περιφέρων,

A rogeniti filio Romano nepoti suo. Quæ et adducta est magnis cum opibus, et cum Romano exactis in conjugio annis quinque e vita migravit. Mense Decembri violentus ventus exstitit: et corruentes qui vocantur Demi contriverunt eorum qui infra erant pectora atque pedes.

Cum eo tempore Edessa a Romanis oppugnaretur, oppidani pressi oppugnationis calamitatibus legatos ad imperatorem mittunt, orantes uti obsidionem solvat, ac polliciti pro ejus rei præmio Christi sacram in linteo expressam effigiem. Eamque impetrato quod volebant dederunt: et est in urbem allata, excipiente eam imperatore cum splendida pompa, sicut ante retulimus.

220 His ipsis diebus ex Armenia allatum est monstrum Cpolin, pueri masculi concreti, uterini; iique, ut infelix omen, urbe sunt ejecti. Redierunt sub Constantino; et cum alter mortuus esset, peritiores medici cadaver a vivo resecuerunt: parum tamen diu alter supervixit.

Romanus imperator cum alios monachos in honore habuit, tum Sergium præcipue monachum, consobrinum Photii patriarchæ, florentem virtutibus et omnibus ornatum bonis rebus. Is Sergius identidem hortabatur imperatorem ut filios sub disciplina contineret, ne idem ipsi quod Eli eveniret. Eadem indictione Romanus imperator palatio eductus est, et in Protam insulam relegato capillus rasus, monachique imposita conditio. A quibus et quo modo deturbatus imperio fuerit, jam nunc exponemus.

Constantinus imperator Leonis filius admodum puer amiserat patrem: et mater Zoe ac tutores, quos superius commemoravimus, omnium rerum administrationi præfuerant. Eo rerum statu Constantinus cubicularius magnæ apud Zoam potentiæ, cujus sororem in matrimonio habebat. Leo Phocas magister et scholarum domesticus orientalium, imperii habenas suo arbitratu torquens, dies noctesque cogitabat quo modo in Phocam sororis maritum Con-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(83) Id est pagi: sic enim Cicero convertit Atticos δήμους. Cæterum aut βάθρα pedes significant, aut στήθεα quoque aliud quam communiter. Xyl. — Δῆμοι. Prominentes tectorum tabulatorum petrarumque ex ædificiis facies, suggrundæ et coronæ parietis, sunt δῆμοι, ut qui populum prospiciant. Βάθρα diximus supra esse suggesta sedesque lapideas partibus imperatorem excepturis, ipsisque excipiendis, juxta palatium dispositas. Στήθεα columellæ sunt ordine dispositæ ac superposito longiori epistylio junctæ, circumjecti clathri, circumdata septa et repagula, sive cancelli humiliores, spatio suo interiore receptos a circumstante vel irruente turba propugnantes. Germanus in Mystagogia non longe ab exordio: Τὰ κιόνια ἤτοι τὰ στήθεα διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ, καὶ κάγκελλα. His tribus verbis expositis, plana est mens hujus sententiæ: *Violenti ventorum flatus exorti sunt, quorum impetu suggrundæ tecti et parietum decidentes et lapsæ suggesta sedesque sibi subjectas, nec non et repagula comminuerunt et contriverunt*. Xylander quasi e scena risum facturus: *Violentus ventus exstitit*, inquit; *et corruentes qui vocantur demi, contriverunt eorum qui infra erant pectora atque pedes*. Goar.

(84) Elis historia ex principio librorum sacrorum Samuelis est notissima. Et narratio de Edessena imagine est, quanquam secius atque hic, supra exposita. Xyl.

(85) Hellesponti ad CP. insulam. Goar.

stantino sublato imperium transferret. **321** Id cum sentiret Constantini pædanogus Theodorus quod et supra narravimus, operam dederat ut seniorem Lacapenum, rei tum navalis drungarium, in aulam introduceret, eumque imperatori patronum defensoremque conciliaret. At vero in aulam receptus Romanus, et paulatim eo progressus ut summam rerum in sua haberet potestate, non contentus permissis, violato etiam jurejurando (nam se ipsum diris devoverat, si unquam imperium esset affectaturus) se ipsum imperatorem creaverat, Constantino ultro quidem se animo invito, quod est apud Homerum, ei diadema imponente. Neque hoc modo, sed et paulo post filium suum Christiferum et paulo post Stephanum ac Constantinum filios ad eamdem evexerat designationem. Ipse imperator declaratus, nequaquam contentus secundo loco, pædagogum et alios quos sibi fore putabat impedimento submoverat : primo loco se salutari imperatorem fecerat, et ad se omnium rerum administrationem transtulerat. Proximi ab ipso filii, ultimo loco Constantinus Leonis filius imperator nuncupabatur, cui nihil præter habitum et nomen imperatoris erat relictum, omnes fructus rei adempti. Itaque Constantinus nunquam non paterni imperii recuperandi avidus et surreptitios elidere cupiens, tandem id se aliter conficere non posse animadvertit quam si filios contra patrem excitaret. **322** Jam in fata concesserat Christifer, et supererant Stephanus atque Constantinus. Quorum hunc ut animi firmiorem sollicitare non ausus, ut institutum conficeret, omnia sua consilia ac studia ad Stephanum corrumpendum confert, vaniorem scilicet et in quas quis vellet partes mutabiliorem. Eam ad rem socium capit atque administrum Basilium cognomento Volucrem, hominem prompti ingenii et machinandarum fallaciarum apprime callidum, tunc in cohortem sodalitatis allectum, et qui a puero Constantino fuerat notus atque familiaris. Per hunc sibi Stephanum quam primum amicum facere studet, blandis deceptum sermonibus et fraudibus a recta abductum ratione. Proinde Basilius, cum omni hoc confecisset conatu ut inter familiares haberetur Stephani, crebro ad eum ventitare, sermonibusque ac consiliis hominem titillantibus cœpit a sana mente paulatim dimovere, et in hanc fere compellare sententiam, cur tandem imperator juvenis ac robore et animi viribus præstans, munitusque prudentia, pateretur summam rerum a vetere et jam rupto filio (sic patrem Stephani notabat) pendere? cur non sese proferret, et patre suis generosissimis obsistente conatibus summoto ipse rempublicam capesseret? cum quidem non Romano tantum sed et compluribus **323** gubernandis imperiis sufficeret. Obtemperaret amico bene monenti, et ad res gerendas proderet. Pristinum florem rebus Romanis recuperaret, et hostes opprimeret, ostenderetque re ipsa divinitus non ad irritum in se tam præstantia animi corporisque dona esse collocata.

A νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐμελέτα εἰς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν τὴν βασιλείαν μετενεγκεῖν, τὸν Κωνσταντῖνον ἐκποδὼν ποιησάμενος. Ὅπερ συνεννοηκὼς ὁ τοῦ πορφυρογεννήτου παιδαγωγὸς Θεόδωρος, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, σπουδὴν ἔθετο τὸν πρεσβύτερον Ῥωμανὸν δρουγγάριον τηνικαῦτα τῶν πλωΐμων ὑπάρχοντα οἰκειώσασθαι καὶ τοῖς ἀνακτόροις εἰσαγαγεῖν ὡς τάχα φύλακα καὶ πρόμαχον τοῦ βασιλέως ἐσόμενον. Οὑτοσὶ δ' ἀναχθεὶς καὶ ταῖς κατὰ μικρὸν ἀνόδοις τῆς πάσης δυναστείας γενόμενος ἐγκρατὴς οὐκ ἐνέμεινε τοῖς δοθεῖσιν, ἀλλὰ τοὺς δεδομένους ἀθετήσας ὅρκους (ἦν γὰρ φρικωδεστάταις ὁρκωμοσίαις ἑαυτὸν καταδεσμήσας μὴ ἄν ποτε βασιλείας ἔφεσιν ἐσχηκέναι) ἑαυτόν τε ἀνηγόρευσε βασιλέα, ἑκουσίως τοῦ πορφυρογεννήτου ἀέκοντί γε θυμῷ (τοῦτο δὴ τὸ Ὁμηρικὸν) B περιθέντος αὐτῷ τὸ διάδημα, καὶ οὐ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλ' ἤδη μετὰ μικρὸν καὶ Χριστοφόρον τὸν υἱόν. Διαλιπὼν δ' ὀλίγον καὶ Στέφανον καὶ Κωνσταντῖνον ἀνηγόρευσε τοὺς υἱεῖς. Βασιλεὺς δε ἀναῤῥηθεὶς οὐκ ἠγάπησε τῇ ἀναῤῥήσει, οὐδὲ τὴν δευτέραν χώραν ἔχειν ἠσμένισεν, ἀλλ' ἐκ μέσου τὸν παιδαγωγὸν θέμενος καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ὅσοι ἐδόκουν προσίστασθαι, πρῶτός τε αὐτοκράτωρ ἀνευφημεῖτο καὶ τὴν πᾶσαν τῶν πραγμάτων διεκόσμει διοίκησιν. Μετ' αὐτὸν δὲ ἀνηγορεύοντο οἱ υἱεῖς, καὶ τελευταῖος πάντων ὁ Κωνσταντῖνος. Οὗτος τοίνυν ὁ Κωσταντῖνος σχῆμα μόνον καὶ ὄνομα τῆς βασιλείας ἔχων, τῶν δὲ ἡδέων ταύτης ἐστερημένος, [633] διὰ παντὸς ἐγλίχετο καὶ ἐπηύχετο τὴν πατρῴαν ἐπανασώσασθαι ἀρχὴν, σοὺς ἐπεισάκτους ἐκποδὼν θέμενος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως ᾤετο ἀγαγεῖν εἰς ἔργον, εἰ μὴ τοὺς υἱοὺς C ἐκπολεμώσει τῷ πατρί. Ὁ μὲν οὖν Χριστοφόρος ἔφθασε τὸν βίον ἀπολιπεῖν, περιῆσαν δ' ἔτι Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος. Τούτων ἐγνώκει ἀποπειραθῆναι, μή πως δυνηθῇ ἐκπληρῶσαι τὸ σπουδαζόμενον. Καὶ τοῦ μὲν Κωνσταντίνου (ἦν γὰρ οὗτος στεῤῥωτέρας φρενὸς) ἀποπειραθῆναι οὐκ ἐτόλμησε, τρέψαι δὲ τὴν πᾶσαν μηχανὴν καὶ ἀπόπειραν ἔκρινε πρὸς τὸν Στέφανον, κουφότερόν τε ὄντα τὸν λογισμὸν καὶ ῥᾳδίως μεταφερόμενον πρὸς ὅ τις καὶ βούλοιτο. Λαμβάνει πρὸς τοῦτο συλλήπτορα καὶ συνεργὸν εὐφυῆ τινα ἄνδρα καὶ δόλους πλέξαι καὶ μηχανοῤῥαφῆσαι δεινόν· Βασίλειος οὗτος ἐτύγχανεν, ὁ Πετεινὸς τὴν προσηγορίαν, ἐν τῷ τάγματι τῆς ἑταιρείας κατειλεγμένος, καὶ συνήθης καὶ φίλος ἐξέτι νέων ὑπάρχων τῷ Κωνσταντίνῳ. Τοῦτον κοινωνὸν προσειλήD φει τοῦ σκέμματος, καὶ δι' αὐτοῦ φίλον θέσθαι κατηπείχθη τὸν Στέφανον, λόγοις αἱμυλίοις ὑποκλαπέντα καὶ ἀπάταις καὶ μηχαναῖς παρενηνεγμένον τοῦ λογισμοῦ. Πάντα γὰρ τρόπον σπουδάσας ὁ Πετεινὸς τῷ Στεφάνῳ φιλιωθῆναι, ἐπειδὴ πεφιλίωτο, προσῄει τε συνεχῶς, καὶ λόγους ἐκίνει καὶ προσῆγε συμβουλὰς ὑποκνιζούσας αὐτὸν καὶ κατὰ μικρὸν ἀπαγούσας τοῦ λογισμοῦ. « Ἵνα τί, λέγων, ὦ βασιλεῦ, νέος ὢν ἰσχύϊ τε ῥωμαλέος, καὶ ψυχῆς γενναιότητι ὑπερφέρων καὶ φρονήσει πεπυκνωμένος, τὰ πράγματα παρορᾷς ἀπὸ λεπτοῦ καὶ παλαιοῦ καὶ διεῤῥωγότος μίτου » (τὸν αὐτοῦ πατέρα ὑπαινιττόμενος) « ἐξαρτώμενα, καὶ οὐ διανίστασαι, καὶ τοῦτον μὲν ὡς ἐμ-

πόδιον ταῖς σαῖς γενναιοτάταις ὁρμαῖς ἐκποδὼν ποιεῖς, αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνῃ, δυνάμενος οὐχ ὅπως τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν μόνην, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ὁμοῦ κυβερνᾷν; Ἄγε δὴ, πείσθητί μοι τὰ λυσιτελῆ συμβουλεύοντι, καὶ διαναστὰς ἀντισχέσθαι θέλησον τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων ἀναθηλῆσαι παρασκεύασον, τὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν ταπείνωσον, καὶ δεῖξον ἔργοις αὐτοῖς ὡς οὐ διὰ κενῆς οὐδὲ μάτην ἡ ἐπανθοῦσά σοι ὥρα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς ἐκ Θεοῦ σοι δεδώρηνται προτερήματα. Ἕξεις δὲ εἰς τοῦτο συναγωνιστὴν καὶ συλλήπτορα καὶ τὸν σὸν γαμβρὸν τὸν ποφυρογέννητον, λίαν θεοκλυτοῦντα καὶ ἱμειρόμενον τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς ἐλευθερωθῆναι βαρύτητος καὶ παρὰ σοῦ κατόψεσθαι τὴν βασιλείαν κυβερνωμένην. » Τούτοις ὑποσυρεὶς τοῖς λόγοις ὁ Στέφανος κατεσχέθη τε τῇ τῆς αὐτοκρατορίας ἐπιθυμίᾳ καὶ ἄσχετον ὄρεξιν ἀνεδέξατο τοῦ καταγαγεῖν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τῆς βασιλείας. Μέλλων δὲ ἐγχειρεῖν τοῖς δοχθεῖσι καὶ λόγους αἰνιττομένους τὸ σπουδαζόμενον ἐποσπείρει τῷ ἀδελφῷ. Ἐπεὶ δ' οὗτος καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀκοὴν ἄτεγκτος ἦν, καὶ παρῄνει μᾶλλον μὴ θαῤῥεῖν τῷ γαμβρῷ, ἀλλὰ τῆς πατρῴας ἐνουθέτει ἐξέχεσθαι

Usurum ad hæc adjutore et socio Constantino sororis marito, nihil aliud in votis habente quam ut soceri exoneratus morositate ab ipso videat gubernari imperium. His verdis illectus Stephanus cupiditate imperii totus occupatur, suique patris deponendi infrænem animo concipit libidinem. Rem itaque aggressurus fratri rem per ambages significat. Quem cum primo auditu prorsus ab hoc instituto alienum esse videret, hortarique ut in fide potius patris quam in sororis mariti amicitia acquiesceret, omisso eo, ut quem sibi impedimento potius quam auxilio fore judicaret, ipse quantum res omnino ferret, exsequi suam sententiam intendit. Ergo in societatem ascito, præter Basilium, monacho etiam Mariano, filio Leonis Argyri, a Romano imperatore quam maxime dilecto, et nonnullis aliis, nactus opportunitatem imperio patrem dejicit, die mensis Decembris 16, indictione 3, anno 6453, annum jam 26 imperantem: ac in **324** Protam insulam relegato vel invito caput radit et monachi vitam imponit. Exinde Stephanus majori studio rebus administrandis se dedit, collegis marito sororis et fratre.

πίστεως καὶ φιλίας, [P. 634] τοῦτον μὲν παρῆκεν ὡς ἐμπόδιον μᾶλλον, ἀλλ' οὐ συνεργὸν ἐσόμενον, αὐτὸς δ' ᾠήθη ὡς ἀνυστὸν ἐγχειρῆσαι τοῖς δεδογμένοις. Προσεταιρισάμενος οὖν σὺν τῷ ῥηθέντι Βασιλείῳ καὶ τὸν μοναχὸν Μαριανὸν τὸν υἱὸν Λέοντος τοῦ Ἀργυροῦ, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ λίαν καὶ τιμώμενον καὶ πιστευόμενον, καί τινας ἄλλους σὺν αὐτοῖς, εὐκαιρήσας κατασπᾷ τὸν αὐτοῦ πατέρα τῆς ἀρχῆς, μηνὶ Δεκεμβρίῳ ιϛ', ἰνδικτιῶνος γ', ἔτους ϛυνγ', κϛ' ἀνύοντα ἐν τῇ βασιλείᾳ ἐνιαυτὸν, καὶ τῇ νήσῳ Πρώτῃ περιορίζει, ἀποκείρας καὶ ἄκοντα τοῦτον μοναχόν. Κατενεχθέντος οὖν τοῦ Ῥωμανοῦ εὐθέως ὁ Στέφανος γενναιοτέρως ἥπτετο τῶν πραγμάτων. κοινοπραγμονοῦντα ἔχων τόν τε γαμβρὸν καὶ τὸν ἀδελφόν.

Ἐπεὶ δὲ μὴ ἐν πᾶσιν ὁμοίως ἠρέσκοντο, ἀλλ' ἔσθ' ὅπῃ καὶ διεφώνουν, ἀρχὴ προσκρουμάτων ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ἐφύετο, καὶ ὑπώπτευον ἀλλήλους καὶ ὑφεωρῶντο, τὸν μὲν πορφυρογέννητον ὁ Στέφανος, ἐκεῖνος δὲ αὖθις ὁ πορφυρογέννητος, καὶ κατ' ἀλλήλων ἕκαστον ἐμελέτα. Καὶ σπουδὴν μὲν ὁ Στέφανος καὶ ἀγῶνα οὐ τὸν τυχόντα κατεβάλλετο εἰς τὸ καταγαγεῖν τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν γαμβρὸν καὶ μόναρχος ὑπολειφθῆναι τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τὸν ποιητὴν (86) εἰσὶ καὶ ἄλλα πυρὸς θερμότερα, ἔλαθε παθὼν μᾶλλον ἢ δράσας, τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπείπερ ᾔσθετο ἐπιβουλευόμενος, ἀναβολὴν μὴ δεδωκότος τῇ ἐγχειρήσει, πολλὰ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἑλένης ἐρεθισάσης αὐτὸν πρὸς τὸ καταγαγεῖν τῆς βασιλείας τοὺς ἀδελφούς. Ἐκφήνας οὖν τὸ μυστήριον τῷ εἰρημένῳ Βασιλείῳ τῷ Πετεινῷ, καὶ δι' αὐτοῦ προσκτησάμενος τὸν Μαριανὸν, ἔτι δὲ Νικηφόρον καὶ Λέοντα τοὺς υἱοὺς Βάρδα τοῦ Φωκᾶ, Νικόλαόν τε καὶ Λέοντα τοὺς Τορνικίους καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους, μηδὲν ὑφορωμένους τὸν Στέφανον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ ἀρίστου συναριστῶντας αὐτῷ, ἀναρπάστους τίθησι καὶ καταβιβάζει τῶν βασιλείων, τῇ κζ' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς αὐτῆς γ' ἰνδικτιῶνος, καὶ πλοιαρίοις ἐνθέμενος ὑπερορίζει

Quia vero non eadem omnibus probabantur, ex dissensionibus simultates inter eos atque offensæ exstiterunt; suspectusque porphyrogenitus Stephano esse atque hic illi cœperunt, alterque de altero submovendo cogitare. Sane haud mediocri cura atque conatu in id incubuit Stephanus, ut collegis imperio erepto solus summam rerum teneret. Sed quemadmodum poeta ait esse quædam alia igni calidiora, ita is quoque non tam intulit quam passus est damnum, Constantino, ubi insidias sibi strui sensit, spatium rei gerendæ non concedente, multis etiam Helena uxore hunc ad fratres dejiciendos instigante. Itaque arcano consilio communicato cum Basilio Peteino seu Volucri isto, et ejus opera ascito in societatem Mariano, itemque Nicephoro et Leone filiis Bardæ Phocæ, ac Nicolao et Leone Torniciis aliisque haud paucis, Stephanum ejusque fratrem Constantinum secum prandentes sub ipso prandio corripi jubet palatioque extrahi, 27 die Januarii, indictione eadem, navibusque impositos relegat Stephanum in Panormum insulam, Constantinum **325** in Terebinthum; ac opera Basilii Cæsareæ et Anastasii Heracleæ episcopi rasos clericos facit. Paulo post transfert Stephanum Proconnesum,

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(86) Sensus est: sicut calor alius alio vehementior est, ita Stephani quoque astum et conatum majore Porphyrogeniti calliditate ac studio fuisse impeditum et irritum factum. Xyl.

inde Rhodum ac tandem Mitylenam, Constantinum in Samothraciam. Ac Stephanus quidem fortunam suam generose ac magno animo ferens annos 19 in Lesbo vitam egit. Constantinus autem animo parum constans et audacius quam par erat insurgens, sæpiusque fugam molitus, anno post amissum imperium secundo, custodem suum cum dolo necasset, a reliquis custodibus ipse quoque est interfectus.

A τὸν μὲν ἐν τῇ Πανόρμῳ νήσῳ (87), τὸν Κωνσταντινον δὲ ἐν τῇ Τερεβίνθῳ (88). Καὶ διὰ Βασιλείου τοῦ Καισαρείας καὶ Ἀναστασίου τοῦ Ἡρακλείας καὶ ἄμφω κληρικοὺς ἀποκείρει, μεταστήσας οὐκ εἰς μακρὰν τὸν μὲν Στέφανον ἐν Προικοννήσῳ, εἶτα ἐν Ῥόδῳ καὶ τελευταῖον ἐν Μιτυλήνῃ, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον ἐν Σαμοθρᾴκῃ. Ἀλλ' ὁ μὲν Στέφανος μεγαλοφυῶς καὶ μεγαλοψύχως τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ φέρων τύχας διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη ιθ' βιοτεύων ἐν τῇ Λέσβῳ· ὁ Κωνσταντῖνος δὲ ὀλιγώρως διατεθεὶς καὶ θερμότερον τοῦ δέοντος κατεξανιστάμενος καὶ πολλάκις ἐπιχειρήσας φυγεῖν, μετὰ δεύτερον χρόνον τοῦ τῆς βασιλείας ἐκπεσεῖν τὸν φυλάττοντα τοῦτον δολοφονήσας ὑπὸ τῶν περιλοίπων καὶ αὐτὸς ἀποσφάττεται,

Mense Julio sextæ indictionis Romanus eorum pater debitum naturæ persolvit, et est in Myrelæo sepultus. Proinde Constantinus Porphyrogenitus omnibus quæ suspecta erant submotis, et solus jam imperans, festo Paschatis die Romano filio suo diadema imponit, vota faciente Theophylacto patriarcha. Equidem initio egregiam ostenderat indolem Constantinus; existimatumque fuerat eum, si solus rerum potiretur, præclare imperii res curaturum: sed fefellit expectationem, neque ea dignum se gessit. Quippe vino deditus laboriosis rebus relictis ignaviæ studebat, delicta autem aliorum durus sine ulla miseratione puniebat. In magistratibus quoque creandis non optimum quemque **326** deligebat, quod dignum fuisset magnifica potestate: sed promiscue et sine ullo examine exercitus ducendi aut urbis gurbernandæ munus proximo cuique committebat; quo factum est ut multi plebeii aut culpatæ vitæ homines summos in republica gererent honores. Ad quam rem multum conferebant Helena Augusta et Basilius cubiculariorum intimus, qui id agebant ut venales essent magistratus.

[P. 635] Μηνὶ δὲ Ἰουλίῳ τῆς ϛ' ἰνδικτιῶνος καὶ Ῥωμανὸς ὁ τούτων πατὴρ ἀπέτισε τὸ χρεὼν, καὶ ἐν τῷ Μυρελαίῳ θάπτεται. Ὁ δὲ πορφυρογέννητος τὰ ὕποπτα περιελὼν ἐκ μέσου, καὶ μόνος τὴν αὐτοκράτορα περιζωσάμενος ἀρχὴν, κατά τὸ θεῖον Πάσχα B τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος καὶ τῷ υἱῷ Ῥωμανῷ περιτίθησι τὸ διάδημα, τελέσαντος δὴ τὰς εὐχὰς Θεοφυλάκτου τοῦ πατριάρχου. Δοκῶν δέ τις γενναῖος ἀναφανῆναι καὶ τῶν τῇ βασιλείᾳ διαφερόντων ἐπιμελέστερον ἀντιλήψεσθαι, εἰ μόνος κατάρξαι, μαλακώτερος ὤφθη τῆς ὑπολήψεως, μηδὲν ἄξιον τῆς εἰς αὐτὸν προσδοκίας ἐπιδειξάμενος. Οἴνου τε γὰρ ἥττητο, καὶ τῶν ἐπιπόνων τὰ ῥᾷστα προέκρινε, δυσπαραίτητός τε ἦν ἐν τοῖς πταίσμασι καὶ ἀσυμπαθὴς κολαστὴς, ἀδιάφορός τε πρὸς τὰς προβολὰς τῶν ἀρχηγῶν, οὐκ ἀριστίνδην ταύτας ἰθύνεσθαι καὶ κατ' ἐπιλογὴν ἐθέλων, ὅπερ ἔργον ἐστὶ μεγαλοπρεποῦς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῷ παρατυχόντι ἀρχὴν ἐμπιστεύων, στρατηγίαν τυχὸν ἢ πολιταρχίαν, ἀδοκιμάστως, ὡς ἐκ τούτου συμβῆναι πάντα τινὰ χυδαῖον καὶ διαC βεβλημένον εἰς τὰς μεγίστας τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν προχειρίζεσθαι, πολλὰ πρὸς τοῦτο συνεργούσης καὶ Ἑλένης τῆς αὐτοῦ γαμετῆς καὶ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου, ὠνίους τὰς ἀρχὰς ποιεῖν παρασκευαζόντων.

Neque tamen prorsus omnis præclari facinoris expers fuit Constantinus: unum enim referam dignum profecto admiratione, et quod multa ejus peccata obscurare possit. Scientias enim, arithmeticam, musicam, astronomiam, geometriam et omnium principem philosophiam, quæ jam longo tempore ob incuriam et inscitiam imperatorum perierunt, sua industria instauravit, conquisitis qui in quovis genere excellerent, ac constitutis doctoribus, studiosisque receptis et conductis. Quo factum est ut exigui temporis decursu barbarie profligata urbs litteris floruerit. Sedentarias etiam atque opificum artes curæ habuit, magnumque iis incrementum attulit. Pius erga Deum fuit ac liberalis, ut qui nunquam in processibus ad fana legibus ecclesiasticis factis sine fructu et munere in conspectum Dei venerit, sed donaria quovis tempore obtulerit magnifica et Christi amantem imperatorem decentia Gratiam quoque retulit **327** iis a quibus in deturbandis imperio uxoris fratribus adjutus fuerat.

Οὐ παντάπασι δὲ ἄμοιρος ἦν καὶ πράξεων ἀγαθῶν ὁ Κωνσταντῖνος. Ἡ γὰρ ῥηθῆναι μέλλουσα ἀξιάγαστος οὖσα καὶ θαυμαστὴ ἐπισκιάσαι ἴσχυσε καὶ ἀμαυρῶσαι πολλὰ τῶν αὐτοῦ ἐλαττωμάτων. Τὰς γὰρ ἐπιστήμας, ἀριθμητικὴν, μουσικὴν, ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν, στερεομετρίαν, καὶ τὴν ἐν πάσαις ἔποχον φιλοσοφίαν, ἐκ μακροῦ χρόνου ἀμελείᾳ καὶ ἀμαθίᾳ τῶν κρατούντων ἀπολωλυίας οἰκείᾳ σπουδῇ ἀνεκτήσατο, τοὺς ἐφ' ἑκάστῃ τούτων ἀρίστους τε καὶ δοκίμους ἀναζητήσας καὶ εὑρὼν καὶ διδασκάλους ἐπιD στήσας, καὶ τοὺς σπουδαίους ἀποδεχόμενός τε καὶ συγκροτῶν. Διὸ καὶ τὴν ἀλογίαν ἀπελάσας οὐκ ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ ἐπὶ τὸ λογικώτερον μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα. Ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῶν βαναύσων καὶ χειρωνάκτων τεχνῶν, καὶ εἰς ἐπίδοσιν μεγάλην καὶ ταύτας ἀνήνεγκεν. Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβὴς καὶ φιλότιμος, μηδέποτε ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν τυπικαῖς τῶν θείων ναῶν προσελεύσεσι κενὸς καὶ ἄκαρπος ὀφθεὶς τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀναθήμασι δωρούμενος μεγαλοπρεπέσι καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ πρέπουσιν.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(87) Hellesponti insula. GOAR.

(88) In eadem Propontide. GOAR.

Ἠμείψατο δὲ καὶ τοὺς συνεργήσαντας αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν γυναικαδέλφων καθαίρεσιν ταῖσδε ταῖς εὐεργεσίαις, Βάρδαν μὲν τὸν Φωκᾶν μάγιστρον τιμήσας καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, Νικηφόρον δὲ καὶ Λέοντα τοὺς τούτου υἱούς, τὸν μὲν τῶν Ἀνατολικῶν στρατηγὸν τὸν Νικηφόρον, τὸν δὲ τῆς Καππαδοκίας τὸν Λέοντα προχειρισάμενος, καὶ Κωνσταντῖνον θάτερον νῶν υἱῶν τῆς Σελευκείας, Βασίλειον δὲ τὸν Πετεινὸν ἔξαρχον τῆς μεγάλης ἑταιρείας. [P. 636] Μαριανὸν δὲ τὸν Ἀργυρὸν κόμητα τοῦ στάβλου καὶ τὸν Κουρτίκην Μανουὴλ τῆς βίγλας δρουγγάριον. Ἐξευνούχισε δὲ καὶ Ῥωμανὸν τοῦ Στεφάνου υἱὸν, τὸν μετέπειτα σεβαστοφόρον γενόμενον, ἔτι δὲ καὶ Βασίλειον τὸν ἐκ δούλης ἀποτεχθέντα Ῥωμανῷ τῷ γέροντι· Μιχαὴλ δὲ τὸν υἱὸν Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως ἀπέκειρε κληρικόν.

Nam Bardam Phocam magistri honore dignatus domesticum scholarum Orientis constituit, Nicephorum et Leonem, ejus filios, hunc Cappadociæ, illum Orientalium ducem creavit, et Constantinum, tertium ejus filium, Seleuciæ præfecit, Basilium Volucrem magnæ sodalitati præposuit; Marianum Argyrum comitem stabuli, Manuelum Curticem vigiliæ designavit drungarium; Romanum Stephani filium castravit, cum qui postea Augustifer factus est, itemque Basilium, Romano seni e serva natum; et Michaelum, Christiferi Cæsaris filium, clericum fecit.

Ἀδαμαντίνοις, δι', ὡς ᾤετο, δεσμοῖς τὴν βασιλείαν ἀσφαλισάμενος, καὶ πᾶσαν ὑποψίαν ἀποσεισάμενος, καὶ δόξας ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστάναι, μικροῦ δεῖν ἐκινδύνευσε δυσὶ μεγίσταις ἐπιβουλαῖς περιπεσών. Θεοφάνης τε γὰρ ὁ παρακοιμώμενος ἐβουλήθη τὸν πρεσβύτην Ῥωμανὸν ἐκ τῆς νήσου Πρώτης εἰς τὸ παλάτιον ἀγαγεῖν, καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους ἔχων συνίστορας· καί τινες δὲ ἕτεροι, ἤτοι Λέων ὁ Κλάδων, Γρηγόριος ὁ Μακεδὼν, καὶ Θευδόσιος ὁ πρῶτος τῶν τοῦ Στεφάνου ἱπποκόμων, καὶ Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ, τὸν Στέφανον ἐβουλεύσαντο ἐκ Μιτυλήνης ἀγαγεῖν καὶ τῇ βασιλείᾳ ἐγκαθιδρῦσαι. Ἀλλ' ὑπό τινων συνωμοτῶν μηνυθέντων τῶν βουλευμάτων ὁ μὲν Θεοφάνης ἐξωρίσθη σὺν τοῖς αὐτοῦ συνεργοῖς, οἱ δὲ τοῦ Στεφάνου ἀντιποιούμενοι τυφθέντες καὶ δημευθέντες, καὶ τὰς ῥῖνας τμηθέντες ἐξωρίσθησαν.

Cum autem videretur imperium adamantinis vinculis muniisse et omnia suspecta amolitus in tuto consistere, pene in summum venit discrimen, duplicibus petitus insidiis, nam et Theophanes cubicularius de Romano ex insula Prota in palatium reducendo consilia tractavit, multis etiam aliis consciis. Et alii quidam, nempe Leo Clado, Gregorius Macedo, Theodosius Stephani protostrator, et Joannes rector, Stephanum Mitylena revocare et imperium ei restituere moliti sunt. Quæ consilia cum essent a quibusdam conjurationum popularibus detecta, Theophanes **328** cum suis sociis est relegatus: qui vero Stephani negotium susceperant, verberati sunt, bona eorum publicata, et naribus præcisis in exsilium acti.

Οὐ διέλιπον δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσβολὰς εἰς τὴν Ῥωμαίων ποιούμενοι καὶ ταύτην δῃοῦντες, μέχρις οὗ Βουλοσουδὴς ὁ τούτων ἀρχηγὸς τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀσπάζεσθαι ὑποκριθεὶς κατειλήφει τὴν Κωνσταντίνου· καὶ βαπτισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀναδέχεται Κωνσταντίνου, τῇ τῶν πατρικίων ἀξίᾳ τιμηθεὶς καὶ πλείστων χρημάτων ὑπάρξας κύριος, εἶτ' αὖθις οἴκαδε ὑποστρέψας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Γυλᾶς, ἄρχων ὢν καὶ αὐτὸς τῶν Τούρκων, εἴσεισιν εἰς τὴν βασιλίδα καὶ βαπτίζεται, τῶν ἴσων ἀξιωθεὶς καὶ αὐτὸς εὐεργεσιῶν καὶ τιμῶν. Ἀνελάβετο δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καί τινα μοναχὸν Ἱερόθεον τοὔνομα, δόξαν εὐλαβείας ἔχοντα, ἐπίσκοπον Τουρκίας παρὰ τοῦ Θεοφυλάκτου χειροτονηθέντα, ὃς ἐκεῖσε γενόμενος πολλοὺς ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς πλάνης εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐπανήγαγεν. Ἀλλ' ὁ μὲν Γυλᾶς ἐνέμεινε τῇ πίστει, μήτ' αὐτὸς ἔφοδόν ποτε κατὰ Ῥωμαίων πεποιηκὼς, μήτε τοὺς ἁλισκομένους Χριστιανοὺς ἀτημελήτους ἐῶν, ἀλλ' ἐξωνούμενος καὶ ἐπιμελείας ἀξιῶν καὶ ἐλευθερῶν. Βουλοσουδὴς δὲ τὰς πρὸς Θεὸν συνθήκας ἠθετηκὼς πολλάκις σὺν παντὶ τῷ ἔθνει κατὰ Ῥωμαίων ἐξήλασε. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ κατὰ Φράγγων ποιῆσαι διανοηθεὶς καὶ ἁλοὺς ἀνεσκολοπίσθη ὑπὸ Ἰωάννου (89) τοῦ βασιλέως αὐτῶν.

Cæterum Turci non ante finem fecerunt in Romanas ditiones grassandi, quam Bulosudes eorum princeps fidem se amplecti Christianam simulans Cpolin venit, baptizatusque ibi a Constantino est exceptus, ab eoque patricii dignitate et magnis donis ornatus ditatusque domum rediit. Non multo post Gylas, ipse quoque Turcicus princeps, eodem se ejusdem rei causa confert; baptizatusque et eodem quo prior modo tractatus monachum secum abduxit Hierotheum, pietatis fama celebrem, quem Turciæ episcopum Theophylactus patriarcha designavit. Isque ut in Turciam venit, multos a barbarica fraude ad Christianam religionem traduxit. Ac Gylas quidem in fide permansit; et neque ipse in Romanos impressiones fecit, et captivos Christianos emens curavit, libertatemque iis reddidit. Bolosudes autem pactis quæ cum Deo inierat rescissis, sæpe cum omnibus suis in Romanos expeditionem suscepit. Quod idem contra Francos tentans captus et ab eorum rege Joanne in palum suffixus est.

Καὶ ἡ τοῦ ποτε κατὰ Ῥωμαίων ἐκπλεύσαντος ἄρχοντος τῶν Ῥὼς γαμετὴ, Ἔλγα τοὔνομα, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀποθανόντος παρεγένετο ἐν Κωνσταντι-

329 Porro Elga Rossorum principis uxor, qui classem in Romanos duxerat, marito defuncto Cpolin venit; et baptizata, cum magnum veræ pie-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(89) **Ab Othone imperatore, scribit Curopalates, cui veritas historiæ subscribit. Goar.**

tatis studium demonstrasset, dignis suo instituto honoribus affecta domum rediit.

Filia Hugonis, quæ Romano fuerat desponsata, mortua virgine, uti diximus, imperator filio aliam uxorem collocat, nequaquam illustri genere sed plebeio, ortam parentibus cauponibus, nomine Anastasiam. Sed ipse ei Theophanus nomen indidit.

Cum autem ameras Tarsi bello Romanos petens partem exercitus in pagum Herculis prædatum emisisset, presbyter quidam nomine Themelus tunc incruentum peragens sacrificium, cognito Saracenorum adventu, omisso sacrificio, ita ut erat vestes sacras indutus... templi corripuit eoque hostes irruentes defendit, eorumque multos vulneravit, complures interfecit, reliquos in fugam vertit. Exclusus deinde ab episcopo sacris, cum admissionem non impetraret, ad Agarenos se contulit ejuravitque Christianam religionem, cumque iis exiens non Cappadociam modo et vicinas regiones est populatus, sed et usque ad Minorem Asiam perrexit. **330** Et ne scribere quidem fas est quæ ejus fuerint ac quam dira facinora.

At Bardas Phocas domesticus scholarum creatus, uti indicatum supra est, nihil memoratu dignum egit. Etenim aliorum auspiciis rem gerens is dux videbatur qui laudem et admirationem mereretur: omni sibi imperio commisso nihil aut parum Romanæ proderat rei, quod avaritiæ laborans vitio sanis consiliis excutiebatur. Unde et quodam tempore in Chabdani exercitum de improviso incidens, ab omnibus suis, ut fertur, desertus in hostium potestatem vivus venisset, nisi eum cuneo acto ministri eripuissent. Vulnus quidem in fronte accepit magnum atque profundum, cujus crassam cicatricem usque ad mortem circumtulit.

Nicephorus autem et Leo, filii ejus, omni inhonesta captura superiores ac subditos instar libero-

A νουπόλει. Καὶ βαπτισθεῖσα καὶ προαίρεσιν εἰλικρινοῦς ἐνδειξαμένη πίστεως, ἀξίως τιμηθεῖσα τῆς προαιρέσεως ἐπ' οἴκου ἀνέδραμε.

[P. 637] Τῆς δὲ τῷ Ῥωμανῷ νυμφευθείσης κόρης τῆς Οὔγωνος παιδὸς ἀποθανούσης, ὡς εἴπομεν (90), παρθένου, νυμφεύεται αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ ἑτέραν γυναῖκα, οὔ τινα τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλ' ἐκ χυδαίων φυεῖσαν καὶ τὴν τέχνην καπήλων, Ἀναστασίαν καλουμένην, Θεοφανὼ δ' ὑπ' ἐκείνοο μετονομασθεῖσαν.

Τοῦ ἀμηρᾶ δὲ τῆς Ταρσοῦ ἐκστρατείαν κατὰ Ῥωμαίων ποιησαμένου, ἐν τῇ κώμῃ δὲ τῇ Ἡρακλέος λαὸν πεπομφότος εἰς προνομὴν, πρεσβύτερός τις Θέμελ ὀνομαζόμενος τὴν ἀναίμακτον ἐπιτελῶν λειτουργίαν, ὡς ἔγνω τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔφοδον, λιπὼν B τὴν ἱερουργίαν καὶ ὡς εἶχε στολῆς ἐξελθὼν, λαβόμενός τε ταῖς χερσὶ τοῦ σημαντῆρος (91), τῆς ἐκκλησίας ἐν τούτῳ τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἐτραυμάτισεν, ἀπέκτεινε δὲ καὶ ἱκανοὺς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγήν. Ἀποκλεισθεὶς δὲ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἱερουργίας, ἐπεὶ μὴ ἔπειθε (92) συγχωρηθῆναι, τοῖς Ἀγαρηνοῖς προσερρύη καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξωμόσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐξιὼν οὐ μόνον Καππαδοκίαν καὶ τὰ ἐγγίζοντα ταύτῃ ἐδῄου θέματα, ἀλλὰ δὴ καὶ μέχρι τῆς μικρᾶς λεγομένης Ἀσίας ἔφθασεν. Ὅσα δὲ δεινὰ διεπράξατο, οὐδὲ γράφειν ἡμῖν θεμιτόν.

Ἤδη δὲ, ὡς εἴπομεν, προχειρισθεὶς δομέστικος τῶν σχολῶν Βάρδας ὁ Φωκᾶς οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον ἀπειργάσατο· ὁπότε μὲν γὰρ ὑφ' ἑτέρους ἐτάττετο, στρατηγὸς θαυμαστὸς ἀνεφαίνετο, ὁπηνίκα δὲ C ἡ ἐξουσία τῶν στρατευμάτων ἁπάντων τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐξήρτητο, ὀλίγα ἢ οὐδὲν ὤνησε τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. Νοσήσας γὰρ τὴν πλεονεξίαν ἐξέστη τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν. Ὅθεν καί ποτε τοῖς τοῦ Χαβδᾶν ἀπροσδοκήτως περιπεσὼν, πάντων, ὥς φασι, καταλελοιπότων αὐτὸν, μικροῦ δεῖν αἰχμάλωτος ἐγεγόνει, εἰ μὴ συνασπίσαντες οἱ θεράποντες τῆς αἰχμαλωσίας αὐτὸν ἐλυτρώσαντο. Ἐτρώθη δὲ κατὰ τὸ μέτωπόν γενναίῳ καὶ βαθεῖ τῷ τραύματι, ὡς καὶ μέχρι τελευτῆς ἁδρὰν τὴν οὐλὴν περιφέρειν.

Νικηφόρος δὲ καὶ Λεων οἱ τούτου υἱεῖς, ἐφύπερθεν ὄντες παντὸς αἰσχροῦ λήμματος καὶ τοὺς ὑπ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(90) Ait se id supra quoque dixisse. Sed in nostro codice, eo ipso loco quo eam quinque annos cum Romano vixisse dicitur, librarius quædam, puto, emiserat, quæ ab alio deinde sunt, ut et aliis locis, inserta. Certe hæc cum superioribus non congruunt, quod satis habui adnotare. Et quod hic paulo ante Joannes Francorum rex sive imperator dicitur, horum neutrum historiæ consentit, cum per id tempus Romanorum imperatores fuerint Henricus Anceps et Otto, cujus paulo post fit mentio, Saxones, in Gallia autem regnarint Ludovicus et ejus filius Lotharius. Xyl.

(91) Quale vel instrumenti vel armorum genus arripuerit, non possum divinare. Σημαντῆρα accepi pro custode, quem Homerus pro pastore ponit, Iliad. *ο*, 325 : Σημάντορος οὐ παρεόντος, et μῆλα ἀσήμαντα, Iliad. *κ*, 485, quæ pastore sunt destituta. Παρὰ τὸ σημαίνειν, quod est ἐπιτάττειν, mandare. Quomodo et σημάντωρ accipi potest initio Odyss. ρ. D Sed quid hic significet, obscurum relinquo. Xyl. — Nullam σημαντῆρος significationem agnovit Xylander, cum tamen signis clarissime personet. Est enim *crotalus*, lignum oblongius, quadrum, modice tenue, malleolo quatiendum, ut excitato sono a sacerdote fidelibus in ecclesiam veniendi signum detur. Est etiam σημαντὴρ ferrea lamina bacillo ferreo ad fores ecclesiæ in expositum finem verberanda, de qua, sicut et de signis e ligno, docte, ut sollet, Allatius libro de recentioribus Græcorum templis. Hoc itaque sive ligneo seu potius ferreo æreove *signo* ecclesiæ *manibus arrepto*, ἐν αὐτῇ τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο, *ingressos in eam* (*ecclesiam*) *Saracenos invadebat*, *propulsabat*, *debellabat strenuus ille sacerdos*. Goar.

(92) Xylander, *cum admissionem non impetraret*. Verius, *cum ut sibi facinus condonaretur non persuasit*, id est, impetravit. Goar.

τηκόους ως γνησίους υἱοὺς περιέποντες, μεγάλα τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ὠφέλησαν. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Νικηφόρου προτερήματα, ἵνα μὴ τὸ τῆς ἱστορίας συνεχὲς διακόπτηται, ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λελέξεται · ὁ δὲ Λέων Ἀπολασαὴρ ἐπίσημον ἄνδρα καὶ τοῦ Χαβᾶν συγγενῆ, σὺν ἀπείρῳ πλήθει κατὰ Ῥωμαίων ἐξελθόντα τρεψάμενος καὶ κατασχὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπέστειλε, τοῦ ἄλλου πλήθους τὸ μὲν ἐν τῇ τοῦ πολέμου προςβέλῃ κτείνας, τὸ δὲ ζωγρήσας. Ὃν ἀχθέντα πρὸς τὴν βασιλίδα ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θρίαμβον ποίησας καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου πατήσας τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς ἐφιλοφρονήσατο (93).

Κωνσταντῖνου δὲ τὸν λοιπὸν υἱὸν τοῦ Φωκᾶ ζωγρίαν λαβὼν ὁ Χαβδᾶν καὶ εἰς τὸ Χάλεπ (94) ἀγαγὼν, καὶ πολλὰ σπουδάσας εἰς [638] τὴν μτσαρὰν αὐτοῦ θρησκείαν τοῦτον μεταγαγεῖν, ὡς οὐκ ἔπεισε, φαρμάκοις αὐτὸν διέφθειρε. Τῇ ἀκοῇ δὲ ταύτῃ περιαλγὴς γενόμενος ὁ Βάρδας πάντας οὓς κατεῖχεν αἰχμαλώτους συγγενεῖς τοῦ Χαβδᾶν ξίφει κατέκοψε. Καὶ παρὰ τοῦτο ὁ τὸ ἀλλάγιον πεμφθεὶς ποιήσασθαι Παῦλος μάγιστρος ὁ Μονομάχος ἄπρακτος ὑπέστρεψεν. Ἀσχέτῳ δὲ περιωδυνίᾳ ληφθεὶς ὁ Χαβδᾶν διὰ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς ἐκστρατεύει κατὰ Ῥωμαίων, ἄγων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν παρὰ βασιλέως πεμφθέντα ὡς αὐτὸν πρεσβευτὴν περὶ εἰρήνης, Νικήταν πατρίκιον τὸν Χαλκούτζην, καὶ πολλοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τῶν ἀνδρειοτάτων καὶ γενναίων Ῥωμαίων ἐζώγρησε (95). Τοῦ δὲ Νικήτα λάθρα τῷ Φωκᾷ μηνύοντος πάντα τὰ βουλευόμενα τῷ Χαβδᾶν καὶ τὰς ὁδοὺς ὅθεν μέλλει ποιήσασθαι τὴν ὑποστροφὴν, λόχους ὁ Φωκᾶς ἐγκαθίζει παρά τινα τόπον εἴσοδον ἔχοντα στενὴν καὶ κρημνώδη, ἐν ᾧ γενόμενος ὁ Χαβδὰν, ἐπεὶ κατὰ μέσην ἐγένετο τὴν στενοχωρίαν, κυκλοῦται παρὰ τῶν λόχων. Ἐξαναστάντες γὰρ τῆς ἐνέδρας οἱ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοι πέτρας τε ὑπερμεγέθεις κατ' αὐτῶν ἐκύλιον καὶ βέλη εἰς αὐτοὺς ἔπεμπον παντοδαπά. Καὶ ὁ μὲν Χαλκούτζης προευτρεπισάμενος καὶ δώροις ὑποποιησάμενός τινας τῶν Σαρακηνῶν τῆς φυγῆς ὑπηρέτας, ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν οἰκείων, τῶν Ἀγαρηνῶν δὲ πέπτωκε πλῆθος ἀμυθητον. Ὁ δὲ Χαβδᾶν οὓς εἶχε δεσμίους ἀποσφάξας, σὺν ὀλίγοις ἀκλεῶς καὶ ἀτάκτως τὸν κίνδυνον ἴσχυσε διαφυγεῖν.

A rum ex se natorum tractantes, plurimum reipublicæ Romanæ contulerunt utilitatis. Ac Nicephori quidem egregia facta, ne in præsentia narrationis continuam seriem interrumpamus, quo loco de ipso dicere jubebit ordo, exponemus. Leo autem Apolasærum, illustrem virum et Chabdani cognatum, ingenti cum multitudine Romanis bellum facientem fudit, captumque Cpolin misit, militibus ejus partim in prælio interfectis, partim captis. Eum imperator in triumpho **331** duxit, collumque ejus calcavit, ac honoribus et muneribus Leonem demeritus est.

Constantinum, tertium Phocæ filium, Chabdanus cepit et Chalepum abduxit, cumque multis tentatis rationibus non posset eum a vera religione abducere, veneno sustulit. Hoc auditum Bardæ tantum B attulit dolorem, ut quotquot captivos Chabdani cognatos habebat, eos omnes gladio concideret. Qua re factum est ut Paulus magister, cognomento monomachus, missus ab imperatore ad pacem componendam re infecta redierit. Porro Chabdanus indomito ob necem cognatorum dolore correptus in Romanos duxit, secum ducens et Nicetam patricium Chalcutzam multosque alios præstantissimos ac fortissimos Romanos, quos ceperat. Ibi Niceta occulte Phocæ omnia barbari consilia indicat, et quibus itineribus domum is repetiturus esset. Phocas ergo loco quodam accessum habente artum atque præruptum insidias ponit. Quo cum pervenisset Chabdanus, circumventus est ab iis qui in insidiis latuerant : hi namque se proripien- C tes in hostem ingentia saxa devolverunt et omnis generis tela conjecerunt. Chalcutzes cum ad id jam ante parasset quosdam Saracenos, et ad expediendam sibi fugam muneribus **332** corrupisset, cum omnibus suis fuga elapsus est. Agarenorum ineffabilis multitudo ibi periit ; et Chabdanus interfectis quos in vinculis habebat, cum paucis turpiter et promiscua fuga periculo se eripuit.

Ἔτει δὲ δωδεκάτῳ τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας, τοῦ δὲ κόσμου ͵ςυξδ', μηνὶ Φεβρουαρίῳ κζ, ἰνδικτιῶνος ιδ', κατέλυσε τὸν βίον Θεοφύλακτος ὁ πατριάρχης. ἀρχιερατεύσας ἐπ' ἔτη κγ', ἡμέρας κε', ἑξκαίδεκα μὲν ἐτῶν ὢν ὅτε ἀκανονίστως τοὺς τῆς Ἐκκλησίας παρείληφεν οἴακας, ὑπὸ παιδαγωγοὺς (φεῦ μοι) ὁ ἀρχιερεὺς μέχρι τινὸς διατελέσας. Καὶ εἴθε γε διὰ παντὸς τοῦτο ἦν · ἐδόκει γάφ εἶναι σεμνὸς καὶ μέτριος. Τῆς ἐντελεστέρας δὲ ἡλικίας ἀρξάμενος ἤδη καὶ καθ' ἑαυτὸν βιοῦν ἐαθεὶς οὐδὲν τῶν αἰσχίστων καὶ παντελῶς ἀπηγορευμένων πράττειν ἐνέλι-

Annum imperante Constantino 12, anno mundi 6464, die Februarii 27, indictione 14, Theophylactus patriarcha diem suum obiit, cum ei pontificatui præfuisset annos 23 dies 25. Cum eum iniret, id quod contra leges ecclesiasticas fiebat, annos erat D natus 16, et patriarcha sub pædagogis (pro indignam rem !) aliquandiu egit. Quanquam utinam id perpetuum fuisset. Nam catenus visus est modeste ac cum gravitate aliqua vitam agere. Adultior, cum jam suo arbitrio vivere permitteretur, nihil eorum quæ turpissima et omnino legibus prohibita

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(93) In textu est perinde scriptum ac si ad triumphatum Apolasærum referretur, munera ei et honores ab imperatore obtigisse; quod absurdum puto, et ad eum retuli, cujus opera hostis captus et triumpho exhibitus esset. Neque enim solebat triumphatis post pedibus pressas eorum cervices imperator gratiam ullam facere; et si novo hoc exemplo factum fuisset, vel maxime adnotanda erat insolentia. Chabdanus autem Chalepi ameras fuit, ut in Romano tertio noster docet. Xyl.

(94) Τὸ Χάλεπ, Berrœa Syriæ, hodie *Alep*. Goar.

(95) Locus videtur decurtatus, et hos ante hanc expeditionem captos fuisse apparet. Xyl.

sunt facere omisit, gradus ecclesiasticos et episcoporum electiones venumdans, aliaque agens aliena veri patriarchæ officio, insano equorum studio et venationum perditus, multaque alia indecenter committens; quæ singulatim enarrare et inconveniens et nefas est. Unum par est commemorari, argumentum ipsius male instituti animi. Equorum parandorum amore infræni tenebatur, ferturque habuisse ultra duo equorum millia. Iis alendis perpetuo erat intentus. Neque vero iis fœnum et hordeum proponebat edendum, sed metarum fructus, thasia et pistacia ac palmulas, uvas passas, caricas, eaque omnia lectissima, vino fragrantissimo temperata **333** admistis etiam croco, cinnamomo, balsamo aliisque aromatibus. Memoriæ traditum est ei aliquando sacrificanti magnæ cœnæ Dominicæ quinta feria, et jam preces mysteriorum recitanti, supervenisse eum cui equorum cura ab ipso demandata fuerat, lætumque attulisse nuntium, quod nobilissima equarum peperisset, addito etiam equæ nomine. Patriarcham præ nimio gaudio, re sacra utcunque absoluta, ad Cosmidium accurrisse, visoque pullo recens edito, et satiatum spectaculo bruti in magnum templum rediisse, ut de Servatoris nostri pro nobis tolerato supplicio hymnorum recitationem ad finem perduceret. Quin et hunc morem introduxit, qui hodieque obtinet, quod in splendidis atque solemnibus festivitatibus Deo et sanctorum recordationi fit contumelia per fœdas cantilenas ac risus et insanos clamores, quibus adhibitis sancti hymni cantantur, quos a nobis oportebat corda compunctis atque contritis pro nostra salute Deo offerri. At ille cœtu flagitiosorum hominum coacto, iisque præfecto Euthymio quodam, quem cognomine Casnen appellabant, et ab ipso est domesticus templi constitutus, diabolicas istas saltationes, obscuras vociferationes, cantilenasque e triviis et lupanaribus petitas tunc adhiberi instituit. Hac vitæ usus ratione interiit ex inepta equitatione ad murum quemdam maritimum afflictus. Ex quo casu **334** cum sanguinem vomuisset ac biennium morbo conflictatus esset, aqua intercute exstinctus est.

A πεν, ὠνίους προτιθεὶς τοὺς τῆς Ἐκκλησίας βαθμοὺς καὶ τὰς προβολὰς τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἄλλα πράττων ὅσα τοῖς ἀληθινοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀπεοικότα ἐτύγχανεν, ἱππομανῶν καὶ κυνηγεσίοις ἐνασχολούμενος καὶ λοιπὰς ἀπρεπεῖς διαπραττόμενος πράξεις, ἃς κατὰ μέρος διεξιέναι σὺν τῷ ἀπρεπεῖ καὶ ἀθέμιτον. Μιᾶς δὲ δίκαιον ἐπεμνησθῆναι εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀπαιδεύτου γνώμης αὐτοῦ. Ἔρως αὐτὸν κατεῖχεν ἄσχετος τῆς τῶν ἵππων κτήσεως, καὶ λέγεται ὑπὲρ δισχιλίους πορίσασθαι, ὧν τῆς κομιδῆς διὰ παντὸς ἐφρόντιζεν, οὐ χόρτον αὐτοῖς παρατιθεὶς καὶ κριθὰς, κώνων δὲ καρποὺς (96) καὶ θάσια (97) καὶ [639] πιστάκια, ἔτι δὲ φοινίκων καὶ σταφίδων καὶ ἰσχάδων τὰ λιπαρώτερα, εὐωδεστάτῳ οἴνῳ μιγνὺς, καὶ κρόκον καὶ κινναμωμον καὶ βάλσαμον καὶ ἕτερα ἀρώματα τοῖς ῥηθεῖσι συμφύρων, ἑκάστῳ τῶν ἵππων παρετίθει B βρῶσιν. Φασὶ δ' ὅτι λειτουργοῦντί ποτε αὐτῷ κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ θείου δείπνου πέμπτην ἡμέραν, καὶ τὰς εὐχὰς ἤδη τῶν μυστηρίων ἀναγινώσκοντι, ὁ τὴν ἐπιμέλειαν των ἵππων ἐπιτετραμμένος διάκονος ἐπιστὰς εὐαγγέλιον τούτῳ κεκόμικεν, ὡς ἄρα τετοκυῖα εἴη ἡ ἐπισημοτάτη φορβὰς, προσθεὶς καὶ τὸ ὄνομα, Ὁ δ' ὑπὸ περιχαρείας τὸ τῆς θείας λειτουργίας ὑπόλοιπον ὡς ἔτυχεν ἐκπληρώσας δρομαῖος ἀφικνεῖται πρὸς τὸ Κοσμίδιον, καὶ τὸν τεχθέντα πῶλον ἑωρακὼς καὶ τοῦ ἀλόγου θεάματος ἐμφορηθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὴν τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἐκτελέσων ὑμνῳδίαν. Ἔργον ἐκείνου καὶ τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς ὑβρίζεσθαι τὸν Θεὸν καὶ τὰς τῶν ἁγίων μνήμας διὰ λυγι- C σμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελώτων καὶ παραφόρων κραυγῶν τελουμένων τῶν θείων ὕμνων, οὓς ἔδει μετὰ κατανύξεως καὶ συντριμμοῦ καρδίας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἡμᾶς σωτηρίας προσφέρειν τῷ Θεῷ. Πλῆθος γὰρ συστησάμενος ἐπιῤῥήτων ἀνδρῶν καὶ ἔξαρχον αὐτοῖς ἐπιστήσας Εὐθύμιόν τινα Κασνῆν λεγόμενον, ὃν αὐτὸς δομέστικον τῆς Ἐκκλησίας (98) προὐβάλετο, καὶ τὰς σατανικὰς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσήμους κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ τριόδων καὶ χαμαιτυπείων ἠρανισμένα ᾄσματα τελεῖσθαι ἐδίδαξεν. Οὕτως δὲ βιοτεύων καταστρέφει τὸν βίον ἐν τῷ ἀτάκτως ἱππάζεσθαι, ἔν τινι τείχει τῶν παραθαλασσίων θραυσθεὶς καὶ αἷμα ἀναγαγὼν διὰ τοῦ στόματος. Ἐπὶ δύο δ' ἔτη νοσηλευόμενος καὶ ὑδέρῳ περιπεσὼν ἐτελεύτησε.

Eadem indictione, tertia Aprilis die, in ejus locum sufficitur Polyeuctus monachus, Cpoli natus atque educatus, castratus a parentibus, longoque tempore monastica vita cum laude functus, imperatore eum ob gravitatem morum et insignem sapientiam atque paupertatis causa eo provehente. Huic non Heracleæ, ut mos ferebat, sed Basilius

D Καὶ χειροτονεῖται κατὰ τὴν τρίτην τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος, ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Πολύευκτος μοναχὸς, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θρέμμα τυγχάνων καὶ παίδευμα, ὑπὸ τῶν γονέων μὲν εὐνουχισθεὶς, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ ἐκδιαπρέψας· ὃν ὁ βασιλεὺς διὰ τὸ τοῦ ἤθους σεμνὸν καὶ τὸ τῆς σοφίας ὑπερβάλλον καὶ τὴν

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(96) Vidit in Lexico Xylander κῶνον, *areæ metam* et *pinorum fructum* significare; palearum *metam* sibi elegit, pinorum vero fructus permisit inscius Theophylacti equis. GOAR.

(97) Alias λεπτοκαρύα, nuces Ponticæ seu avellanæ. GOAR.

(98) Præterit hunc officialem catalogus Codini, geminum domesticum noster exhibet τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ εὐωνύμου χοροῦ, *primarium* videlicet *dextri sinistrique chori cantorem*, quibus alius τῶν ψαλτῶν δομέστικος præponitur, omnibus πρωτοψάλτης. Euchologium. GOAR.

A ἀκτημοσύνην χειροτονεῖ πατριάρχην, οὐ τοῦ Ἡρακλείας, ὡς ἔθος, ἀλλὰ τοῦ Καισαρείας Βασιλείου τὴν χειροθεσίαν πεπληρωκότος. Νικηφόρος γὰρ, ὁ τῆς Ἡρακλείας πρόεδρος, τῷ βασιλεῖ κατά τι προσκεκρουκὼς οὐ συνεχωρήθη τὴν χειροθεσίαν ποιήσασθαι. Ὅθεν καὶ ψόγος οὐχ ὁ τυχὼν προσετρίβη οὐ τῷ προτρέψαντι μόνον καὶ τῷ χειροθετήσαντι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ χειροτονηθέντι ὡς καταδεξαμένῳ τὴν ἀκανόνιστον ταύτην χειροθεσίαν. Χειροτονηθεὶς δ' ὅμως καὶ παῤῥησιασάμενος τὴν ἀλήθειαν πολλὴν καταδρομὴν ἐποιεῖτο τῆς πλεονεξίας τῶν συγγενῶν τοῦ πρεσβύτου Ῥωμανοῦ, [P. 640] κἀν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ τὸν βασιλέα εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐλθόντα ἐνῆγε πρὸς τὴν τῶν πραχθέντων ἐκδίκησιν. Ὅπερ οὐχ ἡδέως οὗτος ἐδέξατο. Ἀλλὰ καὶ Βασίλειος ὁ μετὰ ταῦτα παρακοιμώμενος, ὁ ἀπὸ δούλης τεχθεὶς τῷ πρεσβύτῃ Ῥωμανῷ. B Ἑλένην τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν καὶ δέσποιναν ὑποποιησάμενος, οὕτω παρεσκεύασε καὶ διέθηκε τὸν Κωνσταντῖνον, μὴ μεταγινώσκειν μόνον ἐπὶ τῇ τοῦ πατριάρχου προβολῇ, ἀλλὰ καὶ ζητεῖν ἀφορμὴν πῶς ἂν αὐτὸν καταγάγοι τοῦ θρόνου, πολλὰ καὶ Θεοδώρου τοῦ Κυζίκου κατ' αὐτοῦ διερεθίζοντος τοῦτον.

Ὥσπερ δὲ τοῦ χρόνου φιλοτιμησαμένου κατὰ ταυτὸν ὁμογνώμονας ἐπιδείξασθαι πατριάρχας, καὶ τὴν τῶν ἑσπερίων Ῥωμαίων (99) Ἐκκλησίαν ἰθύνειν ἔλαχεν Ἰωάννης ὁ τοῦ Ἀλβερίχου υἱὸς (1), πρὸς πᾶσαν ἀσέλγειαν καὶ κακίαν ὑπάρχων ἐπιῤῥεπής· ὃν Ὤτως ὁ τῶν Φράγγων βασιλεὺς ἀπελάσας ἕτερον ἀντεισήγαγε τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιμένα.

Ὁ δὲ Πολύευκτος τῷ πρώτῳ τῆς ἱερατείας αὐτοῦ χρόνῳ τοῖς ἱεροῖς ἐνέταξε διπτύχοις Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου τὸ ὄνομα, τοῦ τὸν βασιλέα Λέοντα δεξαμένου εἰς κοινωνίαν, ὁπηνίκα τὴν τετάρτην ἠγάγετο C γυναῖκα (2). Πρὸς τοῦτό τινες τῶν ἀρχιερέων πρὸς ὀλίγον ἀντέστησαν τῷ Πολυεύκτῳ μὴ κοινωνεῖν. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον τῷ τοῦ κρατοῦντος ἀκολουθήσαντες θελήματι γέλωτα παρέσχον τοῖς διακρινομένοις.

Ἤχθη δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ἡ τιμία χεὶρ τοῦ Προδρόμου εἰς τὴν βασιλίδα ἐξ Ἀντιοχείας, ἀποκλαπεῖσα παρά τινος διακόνου Ἰὼβ τοὔνομα· ἣν καταλαβοῦσαν τὴν Χαλκηδόνα ὁ βασιλεὺς τὴν βασιλικὴν ἐκπέμψας τριήρη. καὶ τῆς συγκλήτου ὅσον ἐπίσημον ἐξελθόντος καὶ τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου σὺν παντὶ τῷ κλήρῳ μετὰ κηρῶν καὶ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων, εἰς τὰ βασίλεια ἤγαγεν.

Ὁ δὲ τῶν σχολῶν δομέστικος βάρδας κατὰ τῶν ἑῴων Ἀγαρηνῶν ἐκστρατεύσας τὸ ἐν ποσὶν ἅπαντα D κατεστρέψατο, ἑλὼν καὶ φρούρια ἱκανὰ, ἐκπολιορκήσας καὶ τὴν περιβόητον Ἄδαπαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς βουλόμενος καὶ τοὺς ἐν τῇ Κρήτῃ Σαρακηνοὺς συνεχῶς ἐκστρατεύοντας καὶ τὰ παράλια τῆς Ῥωμαϊκῆς

A Cæsareæ episcopus manus imposuit, quod Nicephorus (hoc enim nomen Heracleæ præsuli erat), quia in quadam re animum imperatoris offendisset, non sinebatur manus imponere. Quæ res vituperationem haud vulgarem paravit, non imperatori modo et Basilio, sed et ipsi Polyeucto, quod contra sacros canones se ordinari passus esset. Hic tamen ita designatus, veritatem libere professus, multis invectus est in avaritiam cognatorum Romani senis. Et in magno Sabbato imperatorem in magnum templum venientem ad judicium eorum quæ fuerant acta exercendum hortatus est. Non gratum hoc imperatori fuit. Sed et Basilius, qui deinde intimus cubicularius factus est, senis Romani ex serva filius, per sororem suam Helenam Augustam ita B Constantini animum affecit, ut non **335** modo cum ad patriarchatum Polyeuctum promovisse pœniteret, sed et de eo per occasionem dejiciendo cogitaret. Et ad eam rem suffundebat, quod aiunt, frigidam Theodorus Cyzici episcopus.

Ceterum quasi si tempus in eo laboraret ut summi pontifices ejusdem sententiæ crearentur, Romanæ ecclesiæ eodem tempore præfectus fuit Joannes Alberici filius, homo ad omnem lasciviam ac malitiam propensus; quem Otto Francorum imperator expulit, aliumque ecclesiæ pastorem constituit.

Polyeuctus primo sui patriarchatus anno Eutychii patriarchæ nomen in sacras tabulas retulit, ejus qui imperatorem Leonem ad sacrorum com- C municationem admiserat, cum is quartam uxorem duxisset. Eam ob rem quidam summorum pontificum aliquandiu noluerunt res sacras cum Polyeucto communes habere : mox imperatoris voluntati obsequentes ridendos se disceptantibus controversiam exhibuerunt.

Sub idem tempus veneranda præcursoris manus Antiochia Cpolin allata est, surrepta ab Jobo quodam diacono. Ea cum appulisset Chalcedonem. Imperator suam emisit triremem : et illustriores senatores præcedentes obviam cum patriarcha et universo clero cum cereis facibus et suffitibus eam in palatium deduxerunt.

336 Interim Bardas scholarum domesticus D expeditione in orientales Agarenos facta obvia quæque vastavit, permulta castella cepit, ipsamque adeo nobilem urbem Adapam expugnavit. Imperator autem Cretenses Saracenos, qui crebro maritimas Romanorum ditiones in-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(99) Græci, Romani imperii successores. Ῥωμαίους *Romanos* se usque in hodiernum diem jactitaverunt. Veros autem *Romanos*, id est Latinos, Cedreni voce ἑσπερίους Ῥωμαίους appellant. GOAR.

(1) Is est Joannes XII papa. Alberici consulis Romani filius, de quo vide historicos. Ottonem magnum Romanorum imperatorem regem Francorum vocat; de qua re supra monui. Cur autem hunc Polyeucto similem dicat, non video. XYL.

(2) De quarum nuptiarum jure vid. Arcudius l. VII Concordiæ. GOAR.

cursionibus vexabant, cupiens deterrere eorumque immodicos impetus reprimere, maximum contrahit exercitum classemque nequaquam contemnendam, eamque in Cretam emittit, præfecto toti rei Constantino patricio Gongyla, effeminato homine et in umbra educato bellique ignaro, uno de palatinis cubiculariis. Is in Cretam trajecta classe nihil duce dignum egit; nam neque castra muniit, neque speculatores aut exploratores collocavit, a quibus de Barbarorum adventu moneretur, quæ eum incuria in summum adduxit periculum. Nam insulares socordia et imperitia Romani ducis deprehensa, opportuno capto tempore Romanos subito adorti, nullo negotio fuderunt; multique horum alii capti, alii ferro interempti, et reliquis fugientibus castra quoque summo cum nostrorum dedecore capta sunt. Ipse etiam Congylius in hostium potestatem venisset, nisi a cuneo famulorum ereptus et in navim prætoriam fuisset impositus.

A γῆς δῃοῦντας καὶ κατατρέχοντας ἐκφοβῆσαι καὶ τῆς ἀσχέτου ἀνακόψαι ὁρμῆς, στρατὸν ὅτι πλεῖστον συλλέξας καὶ στόλον εὐτρεπίσας οὐκ ἀγεννῆ ἐκπέμπει κατὰ τῆς νήσου, στρατηγὸν ἐπιστήσας τοῖς πᾶσι Κωνσταντῖνον πατρίκιον τὸν Γογγύλην, θηλυδρίαν ἄνθρωπον καὶ σκιατραφῆ καὶ ἀπειροπόλεμον καὶ ἕτα τῶν ἐν τῷ παλατίῳ θαλαμηπόλων· ὃς εἰς τὴν νῆσον περαιωθεὶς καὶ μηδὲν ἄξιον διαπραξάμενος στρατηγοῦ, μήτο στρατοπεδείαν πηξάμενος ἀσφαλῆ, μήτε σκοποὺς ἐπιστήσας καὶ κατοπτῆρας, [P. 641] καὶ δι' αὐτῶν τὰς βαρβαρικὰς φυλαξάμενος ἐφόδους, κινδύνῳ μεγίστῳ περιπίπτει. Οἱ γὰρ νησιῶται τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν κατανοηκότες τοῦ στρατηγοῦ, καιρὸν ἐπιζητήσαντες ἐπιτήδειον ἐξαίφνης ἐπιτίθενται τῷ στρατεύματι, καὶ τρέπονται μὲν τοῦτο ῥᾳδίως, ὡς πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων αἰχμαλωσίᾳ καὶ B σιήρῳ διαμερισθῆναι, κατέσχον δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτὸ, τῶν Ῥωμαίων αἴσχίστως ἀποφυγόντων. Μικροῦ δ' ἂν ἑάλω καὶ ὁ Γογγύλιος, εἰ μὴ συνασπίσαντες οἱ θεράποντες ἐξεῤῥύσαντο αὐτὸν τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ εἰς τὴν ναυαρχίδα ἐμβιβάσαντες διεσώσαντο.

Jam Romanus imperatoris filius adultior ferre non poterat a patre **337** res gubernari, ideoque eum veneno tollere statuit, conscia etiam uxore sua cauponis filia. Eapropter cum vellet Constantinus medicamentum purgans bibere, lethale venenum ei parant; persuadentque Nicetæ mensæ administro ut id infundat. Imperator cum jam id esset hausturus, positum ante sacras imagines, sive fortuito sive dedita opera lapsus, poculi ejus majorem partem effudit, Reliquum epotum ob paucitatem visum est carere efficacitate, et nihilominus tamen Constantinus gravi morbo lateribus tentatis a veneno ægre evasit.

Ῥωμανὸς δὲ ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου υἱὸς τελεωτέρας ἤδη ἁψάμενος ἡλικίας, καὶ μὴ φέρων ὁρᾷν τὰ πράγματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διοικούμενα, φαρμάκῳ τοῦτον ἐκποδὼν ποιήσασθαι ἐβουλεύσατο, εἰδήσει καὶ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς τῆς καπηλίδος. Μέλλοντος γὰρ τοῦ Κωνσταντίνου καθαρτήριον πόμα λαβεῖν, λαθόντες οὗτοι δηλητήριον τούτῳ ἐκέρασαν, καὶ Νικήταν τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης παρέπεισαν ἐγχέαι τοῦτο τῷ βασιλεῖ. Μέλλων δὲ ἐκεῖνος C αὐτὸ λαβεῖν κείμενον ἔμπροσθεν τῶν σεπτῶν εἰκόνων, εἴτε τύχῃ τινὶ εἴτε καὶ ἑκουσίως ὀλισθήσας τὸ πλέον ἐξέχεε. Τὸ δὲ λοιπὸν ποθὲν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀργὸν ἐφάνη καὶ ἄπρακτον, διὰ τὴν ὀλιγότητα τὴν οἰκείαν ἀποβαλὸν ἐνέργειαν. Πλὴν καὶ οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος μόλις περιγενέσθαι ἴσχυσεν, ἐπισκήψαντος δὴ τοῦ δηλητηρίου ἐν τῇ πλευρᾷ αὐτοῦ καὶ κακῶς διαθεμένου αὐτόν.

Anno imperii Constantini 15, mensi Septembri, indictione 3, anno mundi 6468, profectus est imperator ad Olympum montem, in speciem, ut patrum qui ibi vivebant comprecationibus armatus in Syriam contra Saracenos proficisceretur, re autem ipsa, ut cum Theodoro Cyzici episcopo, qui tum ibi degebat, de Polyeucto dejiciendo consilia iniret. Inde sive corporis vitio, sive rursus a filio petitus veneno, doloribus correptus discessit, et sub finem Octobris in lectica Cpolin reportatus est, ac consiliis suis exitum nullum consecutis mortuus, nona die Novembris, vixit annos quinquaginta quatuor et menses duo, imperavit, **338** collegis patre, Alexandro patruo et matre sua, annos tredecim, rursus cum Romano injuste imperium adepto annos viginti sex, et illo submoto annos quindecim. Sepultus est juxta patrem suum. Ad extremum usque spiritum succensuit Polyeucto, et ejus depositionem animo agitavit. Aliquot antequam moreretur diebus, post vesperam lapides de sublimi confertim in ipsius domum vehementi cum impetu conjecti ingentem ediderunt fragorem. Quos Constantinus putans a cœnaculis Magnauræ

ιε'. δὲ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, κατὰ τὸ Σεπτέμβριον μῆνα τῆς γ' ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει κοσμικῷ ͵ςυξη', ἔξεισι Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ τοῦ Ὀλύμπου ὄρει, τῷ μὲν δοκεῖν ταῖς τῶν ἐκεῖσε Πατέρωτ εὐχαῖς θωρακισθῆναι καὶ μετ' αὐτῶν κατὰ Σαρακηνῶν ἐκ Συρίᾳ ἐκστρατεῦσαι, ἀληθεῖ δὲ λόγῳ ἑνωθῆναι Θεοδώρῳ τῷ τῆς Κυζίκου προεδρεύοντι, ἐκεῖσε τότε τὰς διατριβὰς ποιουμένῳ, καὶ μετ' αὐ, D τοῦ περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Πολυεύκτου βουλεύσασθαι. Ἐκεῖσε γοῦν γενόμενος, εἴτε σωματικῇ πλημμελείᾳ εἴτε πάλιν ὑπὸ τοῦ παιδὸς φαρμαχθεὶς, ὀδυνώμενος ἀνεχώρησε, κλινοπετής τε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου τὴν βασιλίδα κατέλαβε, καὶ τῇ θ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τελευτᾷ, ἄπρακτα τὰ βεβουλευμένα λιπὼν, ζήσας ἅπαντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἔτη νδ' καὶ μῆνας β', συμβασιλεύσας μὲν τῷ πατρὶ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ θείῳ καὶ τῇ αὐτοῦ μητρὶ ἔτη ιγ', αὖθις δὲ τῷ Ῥωμανῷ τυραννήσαντι ἔτη κς', καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τῆς βασιλείας ἔκπτωσιν μονοκρατήσας ἔτη ιε'. Θάπτεται δὲ θανὼν σὺν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς ἐγκοτῶν τῷ Πολυεύκτῳ καὶ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν φανταζό-

μενος. Πρὸ δὲ τινων ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, A ἐπί τινα χρόνον συχνὸν, ἑσπέρας καταλαμβανούσης λίθοι ἄνωθεν ἐκπεμπόμενοι καὶ ἐντὸς τῶν αὐτοῦ διαιτημάτων σὺν πολλῷ ῥοίζῳ πίπτοντες ἐξαισίους ἀπετέλουν κτύπους. [P. 642] Δοξας δ' ἀπὸ τῶν τῆς Μαγναύρας ὑπερῴων τούτους φέρεσθαι φύλακας ἐπὶ πολλαῖς νυξὶν ἀφώρισεν, εἴ πού τινα λάβῃ τῶν τοῦτο τολμώντων. Ἀλλ' ἔλαθε ματην πονῶν· ἦν γὰρ τὸ γινόμενον οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐξ ὑπερτέρας τελούμενον δυνάμεως.

deferri, per aliquot noctes custodes collocavit, si quem eorum opera deprehendere posset ista ausum Sed ignorabat frustra se laborare,cum id non ab hominibus, sed sublimiore aliqua profectum fuerit potestate.

Μεταστάντος δὲ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν διαβάντος κατάστασιν, Ῥωμανὸς ὁ τούτου υἱὸς ἐγκρατὴς γίνεται τῆς ἀρχῆς. Καὶ ἄρχοντας προβαλλόμενος εὐνοϊκοὺς αὐτῷ καὶ θυμήρεις, καὶ τὴν βασιλείαν ὡς ἐνῆν κρατυνόμενος. κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τῆς αὐτῆς γ' ἰνδικτιῶνος στέφει καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ βασιλέα, διὰ τῶν χειρῶν Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου, ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει τίκτεται πάλιν αὐτῷ ἕτερος υἱὸς ἐν τοῖς τῶν Πηγῶν παλατίοις, ὃν ἐπὶ τῷ πατρὶ Κωνσταντῖνον ὠνόμασε. Νέος δ' ὢν καὶ εὐπαθείαις ἑαυτὸν ἐπιδεδω- B κὼς τὰς τῶν ὅλων φροντίδας Ἰωσὴφ ἐνεχείρισε τῷ πραιποσίτῳ καὶ παρακοιμωμένῳ, ᾧ Βρίγγας ἡ ἐπωνυμία. Αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἄλλο διὰ φροντίδος εἶχεν ἢ τὸ μεθ' ἡταιρηκότων καὶ βεδήλων ἀνδραρίων, καὶ μαχλάδων, καὶ μίμων, καὶ γελωτοποιῶν τὰς ἐκδεδιῃτημένας μεταδιώκειν τῶν πράξεων. Τοίνυν καὶ κληρικόν τινα Ἰωάννην ἐκτομίαν ὄντα, διά τινας ἀσέμνους πράξεις ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἀπειληθέντα, καὶ μοναχικὸν ἀμφιασάμενον σχῆμα. καὶ μέχρι τῆς ἐκείνου κρυπτόμενον τελευτῆς, ὡς ἤδη ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, τοῦ τῶν μοναχῶν ἀποδύσας σχήματος καὶ τὰ τῶν κληρικῶν μεταμφιάσας τοῖς ἑαυτοῦ θαλαμηπόλοις κατέταξε. Ζήλου δὲ πλησθεὶς ὁ Πολύευκτος πολὺς ἦν ἐγκείμενος καὶ τῷ βασιλεῖ παρενοχλῶν τῆς ἑαυτοῦ θεραπείας τοῦτον ἀπώσα- C σθαι ὡς ἐξομοσάμενον τὸ τῶν μοναζόντων ἐπάγγελμα. Ἐκείνου δὲ παραιτουμένου, καὶ μὴ ταῖς ἀληθείαις φάσκοντος ἐνδεδύσθαι τοῦτον τὸ σχῆμα ἢ εὐχὴν παρά τινος τῶν ἱερέων λαβεῖν (3), ἀλλὰ μόνον ὑποκρίνασθαι τὸν μονάδα βίον διὰ τὸν τοῦ βασιλέως φόβον, ἐξαπατηθεὶς ὁ Πολύευκτος ἀφῆκε τοῦτον πολλὰ καὶ τοῦ Ἰωσὴφ σπουδάσαντος. Καὶ διῆγε μέχρι τῆς τελευτῆς Ῥωμανοῦ κοσμικῶς ζῶν καὶ νεωτερικῶς· ἐκείνου δὲ τελευτήσαντος τὸ μὲν σχῆμα τῶν μοναστῶν ἀμφιέννυται αὖθις, τὴν δέ γε γνώμην αὐτοῦ οὐκ ἠλλοίωσε.

Postquam ex hac vita migravit Constantinus, filius ejus Romanus imperium capessit.Is magistratibus sibi benevolis atque acceptis constitutis, confirmato ut res ferebat imperio, eadem tertia indictione, festo Paschatis die, filio suo coronam imperatoriam opera Polyeucti patriarchæ imponit in Magno Templo.Insequenti anno rursum ei filius in Fontano **339** palatio nascitur, quem a patre Constantinum nominavit. Cæterum imperator juvenis voluptatibus deditus, curam reipublicæ Josepho primario suo cubiculario cognomento Bringæ commisit: ipse in aliam nullam rem incubuit quam ut cum exoletis ac impuris homuncionibus, scortis, mimis atque scurris,vitam transigeret infamem.Eapropter Joannem quemdam clericum spadonem, quem ob turpia quædam facinora Constantinus imperator proturbaret et monachum fecerat, et qui usque ad ejus mortem abditus latuerat, imperio potitus monachi habitu exuit, clericique reddito amictu inter suos recepit cubicularios. At Polyeuctus, justa indignatione concitus, vehementer imperatorem urgebat,ut sua familia ejiceret hominem qui votum monasticum ejurasset. Tamen imperatore excusante, quod negaret eum revera monachi conditiones amplexum aut illi generi vitæ ab ullo sacerdote votis consecratum fuisse, sed tantum ista metu imperatoris simulasse, deceptus eum missum fecit, Josepho etiam diligentem in hac re navante operam. Ita Joannes ille usque ad mortem Romani profanam novo instituto vitam exegit : mortuo eo, rursus monastico velatus habitu, animum tamen non mutavit.

Τούτῳ τῷ ἔτει Νικηφόρον μάγιστρον τὸν Φωκᾶν, δομέστικον ἤδη προβεβλημένον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, καὶ πολλὰ τρόπαια στήσαντα κατὰ τῶν ἑῴων Σαρακηνῶν, καὶ τόν τε τῆς Ταρσοῦ ἀμηρᾶν Καραμόνην καὶ Χαβδᾶν τὸν τοῦ Χάλεπ καὶ τὸν Τριπολεῶς Ἰζὴθ ὁλο- D σχερῶς ταπεινώσαντα, πέμπει κατὰ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Σαρακηνῶν, πλῆθος ἐπικλέτων στρατιωτῶν ἐπιδοὺς αὐτῷ καὶ στόλον κατηρτισμένον καλῶς. [P. 643] Ἐν τῇ νήσῳ δ' οὗτος περαιωθεὶς, καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἀπόβασιν παροῦσι καὶ κωλύουσι συμπλακεὶς τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ τούτους τρεψάμενος,

340 Hoc anno Nicephorum Phocam magistrum et scholarum Orientalium domesticum a Constantino imperatore creatum, qui de orientalibus Saracenis multa statuerat tropæa,etTarsiCaramonem, Chabdanem Chalepi, Izethum Tripolis ameras prorsus compescuerat, imperator cum delecto militum exercitu et probe adornata classe contra Cretenses Saracenos emittit. Phocas, classe in Cretam trajecta, cum primum navibus suos educeret Agarenos prohibere aggressos prœlio fundit;et cum ipse tuto insulam egreditur,tum suos absque periculo in eam exportat. Inde castris positis, iisque

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(3) Manu sacerdotis longa precum serie præmissa consecrantur apud Græcos monachi, de quibus Euchologium.Preces illæ solemnem reddunt monachorum professionem. Balsamon. GOAR.

alta fossa, vallo ac palis defixis communitis, naves tutissimis in stationibus continens, omnibus probe constitutis, insulæ urbes omni vi oppugnat, ac septem integros per menses omnibus machinis ad eam rem facientibus usus muros prosternit, urbesque et castella vi capit. Septima die Martii mensis, indictione decima quarta, Chandacem ab insularibus vocatam, omnium Cretæ urbium munitissimam, expugnat; Curupem insulæ ameram, et Anemam, cujus secundum Curupam summa erat potestas, vivos in suam potestatem redigit; totaque jam subacta insula, ejus constituendæ causa adhuc aliquid temporis **341** ibi exigere statuit. Enimvero obtinuerat fama eum Romanum virum qui Cretam esset capturus, necessario etiam imperio Romano potiturum. Itaque simul atque renuntiatum est Cretam esse captam, Romanus Josephi hortatu mittit qui inde Nicephorum avocent. Adhuc in Creta eo agente, ne Arabes orientales Romanam ditionem infestarent, Chabdanus præcipue Chalepi ameras, vir bellicosus et reliquis strenuior, Romanus Leonem Phocam Nicephori fratrem magisterii honore ornatum eo mittit ac domestici munus obire jubet. Is, ut in provinciam venit, Chabdano occurrit ad locum cui Adrasso nomen, prœlioque congressus vincit ac fundit. Eo in prœlio Agarenorum innumerabilis cecidit multitudo; reliqui capti Cpolin sunt missi, tanta copia ut servis domus urbanæ et agri fuerint repleti. Chalcedanus cum paucis admodum suorum fuga elapsus domum pervenit. Leonem in urbem reversum imperator comiter admodum honorificeque excepit, triumphoque et præmiis dignis remuneratus est. Honorem etiam habuit reliquis omnibus, quorum eo bello spectata fuit virtus, eosque evexit :

A κὐτός τε ἀσφαλῶς ἀπέβη, καὶ τὸν στρατὸν ἀπεβίβασεν ἀκινδύνως. Χάρακά τε οὖν ἐπήξατο καρτερὸν, τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ σταυρώμασι, καὶ πασσαλοις (4) τοῦτον κατοχυρώσας, καὶ τὸν στόλον ἐν ὅρμοις γαληνοτάτοις ὁρμίσας, καὶ πάντα καταστησάμενος κατὰ τὸ ἀσφαλὲς, ἐνεργῶς ἥπτετο τῆς πολιορκίας τῶν ἐν τῇ νήσῳ πόλεων, καὶ δι' ὅλων ζ' μηνῶν πάσαις μηχαναῖς πολιορκητικῶν ὀργάνων χρησάμενος, καὶ τὰ τείχη καταστρέφων τάς τε πόλεις καὶ τὰ φρούρια ἐχειρώσατο. Τῇ ζ' δὲ τοῦ Μαρτίου μηνὸς, τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος, καὶ τὴν πασῶν ἀχυρωτέραν πόλιν, ἣν ἐγχωρίως Χάνδακα ἐκάλουν, πεπορθηκὼς, καὶ τὸν ἀμηρεύοντα τῆς νήσου Κουρούπην ὄνομα λαβὼν αἰχμάλωτον καὶ Ἀνεμᾶν τὸν μετ' αὐτὸν ἐν τῇ νήσῳ πρωτεύοντα, καὶ τὴν νῆσον ὅλην δουλωσάμενος, B ἔμελλε μὲν ἐπὶ πλείονα ἐμμεῖναι χρόνον καὶ τὰ κατ αὐτὴν καταστήσεσθαι. Φήμης δὲ κρατούσης ὡς ὁ μέλλωο κατασχεῖν αὐτὴν Ῥωμαῖος ἀνὴρ ἐξ ἀνάγκης βασιλεύσει Ῥωμαίων, ἅμα τῷ γνωσθῆναι τὴν τῆς νήσου κατάσχεσιν ταῖς τοῦ Ἰωσὴφ ὑποθήκαις πεισθεὶς ὁ Ῥωμανὸς προσεκαλέσατο τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθνν: Ἔτι δὲ τοῦ Νικηφόρου τῇ Κρήτῃ ἐνδιατρίβοντος, ἵνα μὴ τὴν ἐῴαν κατατρέχοιεν οἱ τῆς Ἀνατολῆς Ἄραβες καὶ μᾶλλον ὁ Χαβδᾶν ὁ τοῦ Χάλεπ ἀμηρᾶς, πολεμικὸς ὢν καὶ τῶν ἄλλων δραστηριώτερος, Λέοντα τὸν Φωκᾶν τὸν τοῦ Νικηφόρου ἀδελφὸν μάγιστρον τιμήσας ὁ Ῥωμανὸς τὴν τοῦ δομεστίκου διακονίαν διέπειν ἀπεστειλεν. Οὗτος δὲ διαπεράσας καὶ τῷ Χαβδᾶν συναντήσας ἔν τινι χωρίῳ Ἀνδρασσῷ λεγομένῳ τρέπεται τοῦτον κατὰ κράτος καὶ ἀφανισμῷ παραδίδωσι· τῶν μὲν ἐν τῇ πόοσβολῇ πεσόντων C οὐδ' ἀριθμῷ καθυποβληθῆναι δυναμένων· τῶν δὲ ἁλόντων καὶ ἐν τῇ πόλει πεμφθέντων τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος ὡς πληρῶσαι δούλων καὶ τὰς ἀστικὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγρούς. Μόνος δὲ ὁ τούτων ἀρχηγὸς Χαβδᾶν σὺν ὀλίγοις λίαν τὸν κίνδυνο, διαδρὰς εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη ἀνεκομίσθη. Εἰσελθόντα δὲ τὸν Λέοντα μάλα φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς ὑπεδέξατο ἐπινικίοις τε θριάμβοις τετίμηκε καὶ γερῶν τῶν κατ' ἀξίαν ἠξίωσε, τιμήσας, καὶ προβιβάσας, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἀριστεύσαντας.

Imperante annum secundum Romano, multi eorum qui in republica erant primo loco, insidiarum in imperatorem comperti sunt. Princeps **342** auctorque conjurationis fuit Basilius Volucris magister socios habens ex illustribus patricium Paschalium, patricium Bardam Libis filium, et Nicolaum Chalcutzam. Ii statuerant, quo die ludi equestres fierent, imperatorem a palatio descendentem necare, in solio ejus Basilium collocare et imperatorem proclamare. Sed patefecit Romano eorum institutum socius conspirationis Joannicius, natione Saracenus. Itaque antequam dies definita appeteret, a Josepho comprehensi, convicti, crudeliterque excruciati, solo Basilio excepto; ea ipsa ludorum equestrium die in triumpho ducti sunt et relegati, rasoque capite mo-

Τῷ δὲ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ πολλοὶ τῶν πολιτευομένων ἑάλωσαν ἐπιβεβουλευκότες αὐεῷ. Εἶχον δὲ καὶ πρωτουργὸν καὶ πρωταίτιον Βασίλειον μάγιστρον τὸν λεγόμενον Πετεινὸν καὶ τινας ἄλλους τῶν ἐπισήμων, τῶν πατρίκιον Πασχάλιον, τὸν πατρίκιον Βάρδαν τὸν τοῦ Λιβὸς, καὶ Νιλόλαον τὸν Χαλκούτζην· [644] οἵτινες ἐβουλεύσαντο κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἱππικῶν ἀγώνων κατιόντα D διαχειρίσασθαι τὸν βσσιλέα, καὶ τὸν Βασιλειον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ καθίσαντες θρόνου ἀναγορεῦσαι βασιλέα. Ἀλλὰ τῆς ἐπιβουλῆς μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ παρά τινος τῶν συνωμοτῶν. Ἰωαννικίου τοὔνομα, τῷ γένει Σαρακηνοῦ, πρὶν ἢ τὴν κυρίαν ἐνστῆναι κρατηθέντες παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ ἐλεγχθέντες, καὶ ἀπηνῶς αἰκισθέντες ἄνευ μόνου τοῦ Βασι-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(4) Palis nimirum in terram fixis, et clavis ligneis ad invicem tenacissime junctis : Σταύρωμα namque *palus* est. Hesychius : Σταυροὶ οἱ καταπεπηγότες σκύλοπες, χάρακες, καὶ πάνσα τὰ ἑστῶτα ξύλα, ἀπὸ κοῦ ἑστάναι ἢ ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὔραν ἱστάσθαι. Eustathius : Σκόλοπες ὀρθὰ ξύλα καὶ ὀξέα, ἃ καὶ σταυροὺς ἐκάλουν. Goar.

λείου, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ ἀγῶνος A θριαμβευθέντες, ἐξορίᾳ παρεπέμφθησαν καὶ ἀπεκάρησαν μοναχοί. Χρόνον δέ τινα βραχὺν ἐν αὐτῇ ταλαιπωρηθέντες ἀνεκλήθησαν φιλανθρώπως αὐτοῖς χρησαμένου τοῦ βασιλέως. Μόνος δὲ Βασίλειος ὁ Πετεινὸς ἔκφρων γενόμενος ἐτελεύτησεν ἐν Προικοννήσῳ, τῆς δίκης αὐτὸν μετελθούσης ἀνθ' ὧν δολίως εἰς Στέφανον ἐνεδείξατο τὸν βασιλέα, προδεδωκὼς τοῦτον τῷ Κωνσταντίνῳ.

nachi facti. Quanquam ea fuit in ipsos imperatoris humanitas, ut exiguum temporis miserias exsilii expertos revocaverit. Solus Basilius Volucris insania correptus in Proconneso periit, pœnasque dedit proditi Constantino per fraudem Stephani imperatoris.

Τὰ δὲ περὶ τὸν Πετεινὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἰδὼν ὁ μάγιστρος Ῥωμανὸς ὁ Σαρωνίτης, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς ὢν Ῥωμανοῦ γέροντος, καὶ μὴ τὰ ὅμοια καὶ αὐτὸς πάθοι φοβηθείς, φθονούμενος διὰ τὴν ἑαυτοῦ περιφάνειαν καὶ ὑποπτευόμενος, τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν τοῖς τέκνοις ὡς ἐβούλετο διαμερίσας καὶ τὴν ὑπόλοιπον πένησι διανείμας, τὸ τῶν μοναχῶν περιβάλλεται ἔνδυμα. Καὶ ἐν τῇ τῷ Ἐλεγμῶν μονῇ B γενόμενος, καὶ χρόνον συχνὸν ἐν αὐτῇ παραμείνας, ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα βασιλέων ἐτιμήθη διαφερόντως.

At enim magister Romanus Saronita, gener senis Romani, quæ Volucri et aliis evenissent cernens, veritusque ne idem sibi contingeret quia ob splendorem suum invisus suspectusque esset, opes suas suo arbitratu inter liberos suos distribuit, et reliqua pauperibus elargitus in monasterium Elegmon se contulit, ibique monachus multos per **343** annos vixit, estque ab imperatoribus subsequentibus in magno honore habitus.

Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἀνήρ τις ἀνεφάνη Φιλώραιος καλούμενος, ὑπασπιστὴς ὢν Ῥωμαιοῦ μαγίστρου τοῦ Μωσηλὲ, τοῦ ἐκγόνου Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος. Οὗτος ἄνωθεν ἵππου ὠκυτάτου ἐπὶ τῆς ἐφεστρίδος ἱστάμενος ὄρθιος, καὶ ξίφος ταῖς χερσὶ βαστάζων, τοῦ ἵππου τρέχοντος ὅσον ἐδύνατο κυκλῶν ἐπῄει τὸν εὔριπον τῆς ἱπποδρομίας στρέφων ἄνω καὶ κάτω τὸ ξίφος καὶ μηδ' ὅλως ὑπολισθαίνων τῆς στάσεως.

Per idem tempus vir quidam exstitit Philoræus nomine, stipator magistri Romani Moselis, prognati a Romano sene. Is vir injecta veste equo celerrimo ei insistebat rectus, gladium manibus gestans, quem equo concitatissime currente rotans, euripum Circi percurrebat, gladium sursum deorsumque versans, et ne minimum quidem vestigio suo elabens.

Ἐπέδωκε δ' ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις καὶ πάλαι τὴν Ῥωμαίων ἐπιόν τε καὶ λυμαινόμενον καὶ διαφθεῖρον τοὺς βόας τὸ λοιμικὸν πάθος, ὃ κράβρα κατονομάζετε. Φασὶ δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτο λαβεῖν ἐπὶ C τῶν ἡμερῶν τοῦ γέροντος Ῥωμανοῦ. Ἔγγιστα γὰρ τῆς τοῦ Βώνου κινστέρνης ἀναψυχὴν ἑαυτῷ τῆς θερινῆς θέρμης παλάτια τοῦ Ῥωμανοῦ ἀνεγείροντος, καὶ τῶν θεμελίων καταβαλλομένων βοός φασιν εὑρεθῆναι μαρμαρίνου κεφαλὴν, ἣν οἱ εὑρόντες συντρίψαντες εἰς τὴν τοῦ τιτάνου κάμινον ἐμβάλλουσιν. Ἐξ ἐκείνου δ' ἄχρι τῶν τῇδε χρόνων οὐκ ἐπαύσαντο πανταχοῦ τῆς γῆς ὁπόσην ἡ τῶν Ῥωμαίων περιέχει δυναστεία, τὰ τῶν βοῶν διαφθείρεσθαι γένη.

Tunc etiam intendit sese morbus pestilens, nomine crabra, jamdulum boves Romanorum tentans atque perdens. Ferunt id cœpisse imperante Romano sene. Cum enim proxime Boni cisternam palatium ille conderet, in quo se ab ardore solis æstivo refrigeraret, dum fundamenta parantur, effossum ferunt bovis marmorei caput, quod ab iis qui repererant confractum et in fornacem calcariam injectum est. Ex eo tempore in hunc usque diem pestis armenta boum per universam Romanorum ditionem infestare nunquam desiit.

Ὁ δὲ Ῥωμανὸς παρορμώμενος ὑπὸ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς κατενεγκεῖν ἐπειράθη τῶν βασιλείων Ἑλένην τε τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς, καὶ ἐν τοῖς παλατίοις τῶν Ἀντιόχου περιορίσαι. Γνοῦσα δὲ τοῦτο ἡ Ἑλένη [P. 645] καὶ πρὸς θρήνους τραπεῖσα καὶ ἀρὰς ἐδυσώπησε τὸν υἱὸν, διευλαβηθέντα τὰς ἐξ αὐτῆς κατάρας. Ἀλλ' αὕτη μὲν εἰάθη μένειν D κατὰ χώραν, τὰς δ' ἀδελφὰς καταγαγὼν διὰ Ἰωάννου καθηγεμόνος τῶν Στουδίου ἀπέκειρε μοναχάς. Αἱ δὲ ἅμα τῇ ὑποχωρήσει τούτου τὴν μοναχικὴν ἀποδυσάμεναι ἐσθῆτα ἐκρεωφάγουν (5). Ἡ δὲ Ἑλένη τῇ τῶν θυγατέρων καταγωγῇ περιαλγήσασα, καὶ μικρὸν ἐπιζήσασα χρόνον, τῇ κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ε' ἰνδικτιῶνος ἀπεβίω καὶ βασιλικῶς ἐκκομισθεῖσα ἐτάφη ἐν τῇ λάρνακι τοῦ πατρός·

Porro imperator uxoris instinctu Helenam matrem et sorores suas aula amovere et in palatium Antiochi relegare statuit. Quod ubi rescivit **344** Helena, ad quiritationes et exsecrationes conversa filium earum metu a proposito deterruit, estque permissum ei ut in palatio maneret. Sorores tamen opera Joannis, qui Studiani monasterii erat præfectus, abduxit imperator et monochas fecit; quæ statim eo digresso vestem monasticam exuerunt et carnes manducarunt. Helena filias aula motas ægerrime tulit, neque diu supervixit, sed diem suum obiit die 20 Septembris, indictione 5. Et regali funere elata in arcam patris est recondita.

Νικηφόρος δὲ ὁ Φωκᾶς, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται,

Nicephorus autem Phocas Creta, uti diximus

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(5) Nefandum monachis Græcis facinus, etiam ægrotis. GOAR.

alta fossa, vallo ac palis defixis communitis, naves tutissimis in stationibus continens, omnibus probe constitutis, insulæ urbes omni vi oppugnat, ac septem integros per menses omnibus machinis ad eam rem facientibus usus muros prosternit, urbesque et castella vi capit. Septima die Martii mensis, indictione decima quarta, Chandacem ab insularibus vocatam, omnium Cretæ urbium munitissimam, expugnat; Curupem insulæ ameram, et Anemam, cujus secundum Curupam summa erat potestas, vivos in suam potestatem redigit; totaque jam subacta insula, ejus constituendæ causa adhuc aliquid temporis **341** ibi exigere statuit. Enimvero obtinuerat fama eum Romanum virum qui Cretam esset capturus, necessario etiam imperio Romano potiturum. Itaque simul atque renuntiatum est Cretam esse captam, Romanus Josephi hortatu mittit qui inde Nicephorum avocent. Adhuc in Creta eo agente, ne Arabes orientales Romanam ditionem infestarent, Chabdanus præcipue Chalepi ameras, vir bellicosus et reliquis strenuior, Romanus Leonem Phocam Nicephori fratrem magisterii honore ornatum eo mittit ac domestici munus obire jubet. Is, ut in provinciam venit, Chabdano occurrit ad locum cui Adrasso nomen, prœlioque congressus vincit ac fundit. Eo in prœlio Agarenorum innumerabilis cecidit multitudo; reliqui capti Cpolin sunt missi, tanta copia ut servis domus urbanæ et agri fuerint repleti. Chalcedanus cum paucis admodum suorum fuga elapsus domum pervenit. Leonem in urbem reversum imperator comiter admodum honorificeque excepit, triumphoque et præmiis dignis remuneratus est. Honorem etiam habuit reliquis omnibus, quorum eo bello spectata fuit virtus, eosque evexit :

A κὐτός τε ἀσφαλῶς ἀπέβη, καὶ τὸν στρατὸν ἀπεβίβασεν ἀκινδύνως. Χάρακά τε οὖν ἐπήξατο καρτερὸν, τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ σταυρώμασι, καὶ πασσαλοις (4) τοῦτον κατοχυρώσας, καὶ τὸν στόλον ἐν ὅρμοις γαληνοτάτοις ὁρμίσας, καὶ πάντα καταστησάμενος κατὰ τὸ ἀσφαλὲς, ἐνεργῶς ἥπτετο τῆς πολιορκίας τῶν ἐν τῇ νήσῳ πόλεων, καὶ δι' ὅλων ζ μηνῶν πάσαις μηχαναῖς πολιορκητικῶν ὀργάνων χρησάμενος, καὶ τὰ τείχη καταστρέφων τάς τε πόλεις καὶ τὰ φρούρια ἐχειρώσατο. Τῇ ζ' δὲ τοῦ Μαρτίου μηνὸς, τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος, καὶ τὴν πασῶν ἀχυρωτέραν πόλιν, ἥν ἐγχωρίως Χάνδακα ἐκάλουν, πεπορθηκὼς, καὶ τὸν ἀμηρεύοντα τῆς νήσου Κουρούπην ὄνομα λαβὼν αἰχμάλωτον καὶ Ἀνεμᾶν τὸν μετ' αὐτὸν ἐν τῇ νήσῳ πρωτεύοντα, καὶ τὴν νῆσον ὅλην δουλωσάμενος, B ἔμελλε μὲν ἐπὶ πλείονα ἐμμεῖναι χρόνον καὶ τὰ κατ αὐτὴν καταστήσεσθαι. Φήμης δὲ κρατούσης ὡς ὁ μέλλωο κατασχεῖν αὐτὴν Ῥωμαῖος ἀνὴρ ἐξ ἀνάγκης βασιλεύσει Ῥωμαίων, ἅμα τῷ γνωσθῆναι τὴν τῆς νήσου κατάσχεσιν ταῖς τοῦ Ἰωσὴφ ὑποθήκαις πεισθεὶς ὁ Ῥωμανὸς προσεκαλέσατο τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθνν: Ἔτι δὲ τοῦ Νικηφόρου τῇ Κρήτῃ ἐνδιατρίβοντος, ἵνα μὴ τὴν ἑῴαν κατατρέχοιεν οἱ τῆς Ἀνατολῆς Ἄραβες καὶ μᾶλλον ὁ Χαβδᾶν ὁ τοῦ Χάλεπ ἀμηρᾶς, πολεμικὸς ὢν καὶ τῶν ἄλλων δραστηριώτερος, Λέοντα τὸν Φωκᾶν τὸν τοῦ Νικηφόρου ἀδελφὸν μάγιστρον τιμήσας ὁ Ῥωμανὸς τὴν τοῦ δομεστίκου διακονίαν διέπειν ἀπεστειλεν. Οὗτος δὲ διαπεράσας καὶ τῷ Χαβδᾶν συναντήσας ἔν τινι χωρίῳ Ἀνδρασσῷ λεγομένῳ τρέπεται τοῦτον κατὰ κράτος καὶ ἀφανισμῷ παραδίδωσι · τῶν μὲν ἐν τῇ πόσσβολῇ πεσόντων C οὐδ' ἀριθμῷ καθυποβληθῆναι δυναμένων · τῶν δὲ ἀλόντων καὶ ἐν τῇ πόλει πεμφθέντων τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος ὡς πληρῶσαι δούλων καὶ τὰς ἀστικὰς οἰκίας καὶ τοὺς ἀγρούς. Μόνος δὲ ὁ τούτων ἀρχηγὸς Χαβδᾶν σὺν ὀλίγοις λίαν τὸν κίνδυνον διαδρὰς εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη ἀνεκομίσθη. Εἰσελθόντα δὲ τὸν Λέοντα μάλα φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς ὑπεδέξατο ἐπινικίοις τε θριάμβοις τετίμηκε καὶ γερῶν τῶν κατ' ἀξίαν ἠξίωσε, τιμήσας, καὶ προβιβάσας, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἀριστεύσαντας.

Imperante annum secundum Romano, multi eorum qui in republica erant primo loco, insidiarum in imperatorem comperti sunt. Princeps **342** auctorque conjurationis fuit Basilius Volucris magister socios habens ex illustribus patricium Paschalium, patricium Bardam Libis filium, et Nicolaum Chalcutzam. Ii statuerant, quo die ludi equestres fierent, imperatorem a palatio descendentem necare, in solio ejus Basilium collocare et imperatorem proclamare. Sed patefecit Romano eorum institutum socius conspirationis Joannicius, natione Saracenus. Itaque antequam dies definita appeteret, a Josepho comprehensi, convicti, crudeliterque excruciati, solo Basilio excepto; ea ipsa ludorum equestrium die in triumpho ducti sunt et relegati, rasoque capite mo-

Τῷ δὲ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ πολλοὶ τῶν πολιτευομένων ἑάλωσαν ἐπιβεβουλευκότες αὐεῷ. Εἶχον δὲ καὶ πρωτουργὸν καὶ πρωταίτιον Βασίλειον μάγιστρον τὸν λεγόμενον Πετεινὸν καὶ τινας ἄλλους τῶν ἐπισήμων, τῶν πατρίκιον Πασχάλιον, τὸν πατρίκιον Βάρδαν τὸν τοῦ Λιβὸς, καὶ Νιλόλαον τὸν Χαλκούτζην · [644] οἵτινες ἐβουλεύσαντο κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἱππικῶν ἀγώνων κατιόντα D διαχειρίσασθαι τὸν βσσιλέα, καὶ τὸν Βασιλειον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ καθίσαντες θρόνου ἀναγορεῦσαι βασιλέα. Ἀλλὰ τῆς ἐπιβουλῆς μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ παρά τινος τῶν συνωμοτῶν. Ἰωαννικίου τοὔνομα, τῷ γένει Σαραχηνοῦ, πρὶν ἢ τὴν κυρίαν ἐνστῆναι κρατηθέντες παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ ἐλεγχθέντες, καὶ ἀπηνῶς αἰκισθέντες ἄνευ μόνου τοῦ Βασι-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(4) Palis nimirum in terram fixis, et clavis ligneis ad invicem tenacissime junctis : Σταύρωμα namque *palus* est. Hesychius : Σταυροὶ οἱ καταπεπηγότες σκύλοπες, χάρακες, καὶ πάνσα τὰ ἑστῶτα ξύλα, ἀπὸ κοῦ ἑστάναι ἢ ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὔραν ἱστάσθαι. Eustathius : Σκόλοπες ὀρθὰ ξύλα καὶ ὀξέα, ἃ καὶ σταυροὺς ἐκάλουν. GOAR.

λείου, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ ἀγῶνος θριαμβευθέντες, ἐξορίᾳ παρεπέμφθησαν καὶ ἀπεκάρησαν μοναχοί. Χρόνον δέ τινα βραχὺν ἐν αὐτῇ ταλαιπωρηθέντες ἀνεκλήθησαν φιλανθρώπως αὐτοῖς χρησαμένου τοῦ βασιλέως. Μόνος δὲ Βασίλειος ὁ Πετεινὸς ἔκφρων γενόμενος ἐτελεύτησεν ἐν Προικοννήσῳ, τῆς δίκης αὐτὸν μετελθούσης ἀνθ' ὧν δολίως εἰς Στέφανον ἐνεδείξατο τὸν βασιλέα, προδεδωκὼς τοῦτον τῷ Κωνσταντίνῳ.

nachi facti. Quanquam ea fuit in ipsos imperatoris humanitas, ut exiguum temporis miserias exsilii expertos revocaverit. Solus Basilius Volucris insania correptus in Proconneso periit, pœnasque dedit proditi Constantino per fraudem Stephani imperatoris.

Τὰ δὲ περὶ τὸν Πετεινὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἰδὼν ὁ μάγιστρος Ῥωμανὸς ὁ Σαρωνίτης, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς ὢν Ῥωμανοῦ γέροντος, καὶ μὴ τὰ ὅμοια καὶ αὐτὸς πάθοι φοβηθείς, φθονούμενος διὰ τὴν ἑαυτοῦ περιφάνειαν καὶ ὑποπτευόμενος, τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν τοῖς τέκνοις ὡς ἐβούλετο διαμερίσας καὶ τὴν ὑπόλοιπον πένησι διανείμας, τὸ τῶν μοναχῶν περιβάλλεται ἔνδυμα. Καὶ ἐν τῇ τῷ Ἐλεγμῶν μονῇ γενόμενος, καὶ χρόνον συχνὸν ἐν αὐτῇ παραμείνας, ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα βασιλέων ἐτιμήθη διαφερόντως.

At enim magister Romanus Saronita, gener senis Romani, quæ Volucri et aliis evenissent cernens, veritusque ne idem sibi contingeret quia ob splendorem suum invisus suspectusque esset, opes suas suo arbitratu inter liberos suos distribuit, et reliqua pauperibus elargitus in monasterium Elegmon se contulit, ibique monachus multos per **343** annos vixit, estque ab imperatoribus subsequentibus in magno honore habitus.

Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἀνήρ τις ἀνεφάνη Φιλώραιος καλούμενος, ὑπασπιστὴς ὢν Ῥωμανοῦ μαγίστρου τοῦ Μωσηλὲ, τοῦ ἐκγόνου Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος. Οὗτος ἄνωθεν ἵππου ὠκυτάτου ἐπὶ τῆς ἐφεστρίδος ἱστάμενος ὄρθιος, καὶ ξίφος ταῖς χερσὶ βαστάζων, τοῦ ἵππου τρέχοντος ὅσον ἐδύνατο κυκλῶν ἐπῄει τὸν εὔριπον τῆς ἱπποδρομίας στρέφων ἄνω καὶ κάτω τὸ ξίφος καὶ μηδ' ὅλως ὑπολισθαίνων τῆς στάσεως.

Per idem tempus vir quidam exstitit Philoræus nomine, stipator magistri Romani Moselis, prognati a Romano sene. Is vir injecta veste equo celerrimo ei insistebat rectus, gladium manibus gestans, quem equo concitatissime currente rotans, euripum Circi percurrebat, gladium sursum deorsumque versans, et ne minimum quidem vestigio suo elabens.

Ἐπέδωκε δ' ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις καὶ πάλαι τὴν Ῥωμαίων ἐπιόν τε καὶ λυμαινόμενον καὶ διαφθεῖρον τοὺς βόας τὸ λοιμικὸν πάθος, ὃ κράβρα κατονομάζετε. Φασὶ δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτο λαβεῖν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ γέροντος Ῥωμανοῦ. Ἔγγιστα γὰρ τῆς τοῦ Βώνου κινστέρνης ἀναψυχὴν ἑαυτῷ τῆς θερινῆς θέρμης παλάτια τοῦ Ῥωμανοῦ ἀνεγείροντος, καὶ τῶν θεμελίων καταβαλλομένων βοός φασιν εὑρεθῆναι μαρμαρίνου κεφαλὴν, ἣν οἱ εὑρόντες συντρίψαντες εἰς τὴν τοῦ τιτάνου κάμινον ἐμβάλλουσιν. Ἐξ ἐκείνου δ' ἄχρι τῶν τῆδε χρόνων οὐκ ἐπαύσαντο πανταχοῦ τῆς γῆς ὁπόσην ἡ τῶν Ῥωμαίων περιέχει δυναστεία, τὰ τῶν βοῶν διαφθείρεσθαι γένη.

Tunc etiam intendit sese morbus pestilens, nomine crabra, jamdulum boves Romanorum tentans atque perdens. Ferunt id cœpisse imperante Romano sene. Cum enim proxime Boni cisternam palatium ille conderet, in quo se ab ardore solis æstivo refrigeraret, dum fundamenta parantur, effossum ferunt bovis marmorei caput, quod ab iis qui repererant confractum et in fornacem calcariam injectum est. Ex eo tempore in hunc usque diem pestis armenta boum per universam Romanorum ditionem infestare nunquam desiit.

Ὁ δὲ Ῥωμανὸς παρορμώμενος ὑπὸ τῆς αὑτοῦ γυναικὸς κατενεγκεῖν ἐπειράθη τῶν βασιλείων Ἑλένην τε τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς, καὶ ἐν τοῖς παλατίοις τῶν Ἀντιόχου περιορίσαι. Γνοῦσα δὲ τοῦτο ἡ Ἑλένη [P. 645] καὶ πρὸς θρήνους τραπεῖσα καὶ ἀρὰς ἐδυσώπησε τὸν υἱὸν, διευλαβηθέντα τὰς ἐξ αὐτῆς κατάρας. Ἀλλ' αὕτη μὲν εἰάθη μένειν κατὰ χώραν, τὰς δ' ἀδελφὰς καταγαγὼν διὰ Ἰωάννου καθηγεμόνος τῶν Στουδίου ἀπέκειρε μοναχάς. Αἱ δὲ ἅμα τῇ ὑποχωρήσει τούτου τὴν μοναχικὴν ἀποδυσάμεναι ἐσθῆτα ἐκρεωφάγουν (5). Ἡ δὲ Ἑλένη τῇ τῶν θυγατέρων καταγωγῇ περιαλγήσασα, καὶ μικρὸν ἐπιζήσασα χρόνον, τῇ κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ε' ἰνδικτιῶνος ἀπεβίω καὶ βασιλικῶς ἐκκομισθεῖσα ἐτάφη ἐν τῇ λάρνακι τοῦ πατρός·

Porro imperator uxoris instinctu Helenam matrem et sorores suas aula amovere et in palatium Antiochi relegare statuit. Quod ubi rescivit **344** Helena, ad quiritationes et exsecrationes conversa filium earum metu a proposito deterruit, estque permissum ei ut in palatio maneret. Sorores tamen opera Joannis, qui Studiani monasterii erat præfectus, abduxit imperator et monochas fecit; quæ statim eo digresso vestem monasticam exuerunt et carnes manducarunt. Helena filias aula motas ægerrime tulit, neque diu supervixit, sed diem suum obiit die 20 Septembris, indictione 5. Et regali funere elata in arcam patris est recondita.

Νικηφόρος δὲ ὁ Φωκᾶς, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται,

Nicephorus autem Phocas Creta, uti diximus

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(5) Nefandum monachis Græcis facinus, etiam ægrotis. Goar.

jussus decedere ita est ut non liceret ei Cpolin inde redire : sed mandatum est ut cum omni exercitu in Orientem transiret. Nam ab accepta clade se recolligens Chabdanus jam sese erigebat, coactoque ad pugnam idoneo exercitu jamjam in Romanos moturus. Eum Phocas, in Syriam ut venit, prælio superavit ac fudit, et in Syriam interiorem compulit ; urbem Berrhœam excepta arce evastavit magnasque ibi opes, prædam locupletem et multos captivos abduxit, liberatis etiam et domum dimissis Christianis qui ibi captivi detenti fuerant.

Anno mundi 6471 mortuus est Romanus imperator, 15 die Martii **345** mensis, indictione 6, annos natus 24. Imperavit annos 3 menses 4 dies 5. Mortis causam alii fuisse tradunt, quod luxuriosa et voluptatibus dedita vita corpusculum attrivisset : alii veneno exstinctum putant. Imperium ejus morte ad Basilium et Constantinum ipsius filios et eorum matrem Theophanonem rediit ; quæ biduo ante mortem mariti filiam quoque peperit, cui Annæ nomen fecerunt. Statura fuit Romanus magna, quanquam patre minor, ingenio placido ac mansueto, et mediocriter animatus ; et quamvis erat juvenis, satis illi tamen fuisset ingenii ac perspicaciæ ad rempublicam gubernandam, si ei id per famulos licuisset, qui cum juvenilibus cupiditatibus ac studiis deditum esse voluerunt, ut ipsi rempublicam tractantes ingentes corraderent opes ; atque hac ratione eum ignavum et inertem redegerunt.

Eadem 6 indictione, mense Aprili, jussu Augustæ Nicephorus Phocas Cpolin venit, Josepho, ut et ante, ne hoc fieret obstante. Duxit triumphum in Circo, inferens in eo Cretensia et Berrhœensia spolia Attulit et partem quamdam vestis Joannis Baptistæ, quam Berrhœæ repositam invenerat. Metuebat hunc Bringas et suspectum habebat : sed Nicephorus eum callide elusit hoc commento. Phocas, **346** assumpto uno suorum stipatorum, sub horam prandii ad domum Josephi sese confert : pulsatis foribus, janitori mandat ut se adesse domino indicet. Admissus Josepho seorsim abducto indusium ex pilis contextum ostendit, juramentoque confirmat se vitæ monasticæ cupidum jampridem fuisse: eam hujus sæculi curis repudiatis initurum, nisi fuisset studio et fide in Constantinum et Romanum sua impeditus. Sed se paulo post desiderium suum impleturum. Submisse contendere ab ipso ne frustra de se alienum aliquid suspicetur. Hoc viso Bringas statim Phocæ ad pedes accidit et veniam flagitavit pollicitus nemini se quidquam de eo deferenti crediturum. Metuebat etiam Stephanum Romani filium

A προσταχθεὶς ἐκ Κρήτης ἐπανελθεῖν οὐ συνεχωρήθη εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκελεύσθη παραγενέσθαι μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. Ἀναλαμβάνων γὰρ ἑαυτὸν ἐκ τῆς προτέρας ἥττης ὁ Χαβδᾶν ἀναφέρειν ἤρξατο πάλιν, καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἠθροικὼς, προσδόκιμος ἦν ἐπιθήσεσθαι τοῖς Ῥωμαίων ἄρχουσί τε καὶ πράγμασιν. Ἀλλ' ἐν Συρίᾳ γενόμενος ὁ Φωκᾶς, καὶ σταδαίᾳ μάχῃ τοῦτον τρεψάμενος, καὶ κατὰ κράτος ἡττήσας, καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας ἀπελάσας, τὴν πόλιν Βέῤῥοιαν ἐξεπόρθησε δίχα τῆς ἀκροπόλεως, καὶ πολὺν πλοῦτον λείαν καὶ αἰχμαλώτους ἔλαβεν, ἐλευθερώσας καὶ τοὺς ἐκεῖσε δεσμίους κατεχομένους Χριστιανοὺς καὶ ἐπ' οἴκου ἐκπέμψας.

ιε' δὲ Μαρτίου μηνὸς, τῆς ϛ' ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει ,ϛυοα', ἐτελεύτησε Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς, ἐτῶν ὑπάρ- B χων κδ', βασιλεύσας ἔτη ιγ' (6) μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε', ὡς μέν τινες, τὸ ἑαυτοῦ σαρκίον προκαταναλώσας ταῖς αἰσχίσταις καὶ φιληδόννις πράξεσιν, ὡς δ' ἕτερος ἔχει λόγος, φαρμάκοις ἀναιρεθείς. Διαδέχονται δὲ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανοῖ τῇ μητρὶ τεχθείσης αὐτῷ καὶ θυγατρὸς πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἣν Ἄνναν ὠνόμασαν. Ἦν δὲ ὁ Ῥωμανὸς, μέγας τὴν ἡλικίαν, εἰ καὶ ἐλάττων ἦν τοῦ πατρὸς, τὸ ἦθος ἥμερον ἔχων καὶ πρᾶον, καὶ τὸ φρόνημα μέτριον. Καίπερ δὲ νέος ὢν, ἀγχίνους ἦν, καὶ ὀξὺς, καὶ τὰ πολιτικὰ κυβερνᾷν ἱκανώτατος, εἴπερ ἄρα συνεχωρεῖτο παρὰ τῶν θεραπόντων. Ἀλλὰ τοῦτον οἱ οἰκειότατοι ταῖς τῆς νεότητος ἐκδεδωκότες ὁρμαῖς, ἵν' ἐκεῖνοι τὰ κοινὰ μετιόντες πλοῦτον ἄφα- C τον ἀποθησαυρίσωσιν, ἀνενέργητον καὶ ἀνεπιτήδειον ἀπεφήναντο.

Ἀπριλλίῳ δὲ μηνὶ, τῆς αὐτῆς ϛ' ἰνδικτιῶνος, εἴσεισιν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος τῇ τῆς δεσποίνης κελεύσει, τοῦ Ἰωσὴφ καθάπερ καὶ πάλαι κωλύοντος, ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς Κρήτης λαφύρων καὶ τῆς Βεῤῥοίας ἐθριάμβευσεν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ κομίσας καὶ μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅπερ εὗρεν ἐν τῇ Βεῤῥοίᾳ ἐναποκείμενον. [P. 646] Τοῦτον δὲ ἐδεδίει καὶ δι' ὑποψίας εἶχεν ὁ Βρίγγας· ἀλλ' ὑπούλως οὗτος ὑποκρενάμενος ἐξαπατῆσαι τοῦτον ἴσχυσε τρόπῳ τοιῷδε. Ἕνα τινὰ τῶν ὑπασπιστῶν εἰληφὼς ὁ Φωκᾶς περὶ ὥραν ἀρίστου εἰς τὸν οἶκον ἄπεισι τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ κόψας τὴν θύραν ὅστις εἴη μηνύειν ἐκέλευσε τῷ D θυρωρῷ. Μηνύσαντος δὲ κελευσθεὶς ἐπείσεισι, καὶ κατ' ἰδίαν παραλαβὼν τὸν Ἰωσὴφ δείκνυσιν αὐτῷ τρίχινον ἔνδυμα, ὅπερ ἔνδοθεν τῶν ἱματίων ἠμφίεστο, καὶ μεθ' ὅρκων ἐπληροφόρησεν ὡς τὴν τῶν μοναχῶν ἀσπαζόμενος πολιτείαν πάλαι ἂν περιεβάλετο τὸ σχῆμα καὶ τῶν βιωτικῶν ὑπεξήγαγεν ἑαυτὸν φροντίδων, εἰ μὴ ἐπέσχεν αὐτὸν ἡ τῶν βασιλέων προσπάθεια Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ, καὶ μέλλειν ὅσον οὔπω τὸν οἰκεῖον ἐκπληρῶσαι σκοπόν· καὶ μὴ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(6) Falsam esse hanc numeralem notam, non Zonaras modo, sed multo certius numerorum ratio docet. Confer enim hunc annum cum anno qui ad mortem Constantini patris ejus est adnotatus, invenies intervallum annorum non amplius trium. XYL.

μάτην ὑποπτεύεσθαι καθικέτευσε. Τοῦτο θεασάμενος ὁ Ἰωσὴφ πίπτει οὐθέως πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, μετάνοιαν ἐκζητῶν, καὶ ὡς οὐ πιστεύσει τινὶ πληροφορῶν λέγοντί ποτε κατ' αὐτοῦ. Ὑφεωρᾶτο δὲ ὁ Βρίγγας καὶ Στέφανον τὸν βασιλέα, τοῖς ζῶσι μέχρι τότε συναριθμούμενον καὶ ἐξόριστον ἐν Μηθύμνῃ (7) τυγχάνοντα, καὶ διὰ παντός ἐφρόντιζεν ὑπὸ ἀκριβεστέραν αὐτὸν εἶναι φυλακήν. Ἀλλ' ἐκεῖνος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου τῶν θείων μετεσχηκὼς μυστηρίων αἰφνιδίως εὐθὺς τέθνηκε, μηδεμιᾶς προηγησαμένης αἰτίας, ἀλλὰ τῆς Θεοφανοῦς, εἰ καὶ πόῤῥωθεν κατῴκιστο, κατεργασαμένης αὐτόν.

A Josephus, viventem etiamnum et Methymnæ exsulantem; semperque cogitabat quomodo arctiori eum custodia constringeret. Verum Stephanus in festivitate magni Sabbati divinis impertitus mysteriis subito vitam cum morte commutavit, nulla antegressa causa. Sed nimirum Theophano eum, quanquam procul remotum, sustulit.

Πέτρος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τὴν εἰρήνην τάχα ἀνανεούμενος ἀποθανούσης τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, σπονδὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἔθετο, ὁμήρους δοὺς καὶ τοὺς οἰκείους δύο υἱοὺς Βορίσην καὶ Ῥωμανόν· καὶ μετὰ μικρὸν ἀπεβίω. Οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπέμφθησαν μετὰ ταῦτα ἐφ' ᾧ τῆς πατρῴας ἀντισχέσθαι βασιλείας, καὶ τοὺς κομητοπούλους (8) ἀπείρξουσι τῆς πρόσω φορᾶς. Δαβὶδ γὰρ, καὶ Μωϋσῆς, καὶ Ἀαρὼν, καὶ Σαμουὴλ, ἑνὸς ὄντες παῖδες τῶν μέγα δυνηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ κομήτων, πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον καὶ τὰ Βουλγάρων ἀνέσειον. Καὶ ταῦτα μὲν συνηνέχθη ὧδε.

Per idem tempus Petrus Bulgarorum princeps, mortua sua uxore, renovandæ pacis causa fœdus cum imperatoribus icit, obsidesque dat **347** filios suos Borisen et Romanum; ac paulo post moritur. Filii ejus in Bulgariam remittuntur, ut paternum B imperium occupent et cometopulorum impetum reprimant. Nam Davidus, Moses, Aaron et Samuelus, filii cujusdam in Bulgaria largiter potentis comitis, res novas moliebantur et Bulgaros concitabant. Atque ita tunc res acta.

Ὁ δὲ Βρίγγας ὃν εἴπομεν τρόπον ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, καὶ τοῦτον ἐάσας οἴκαδε ἀπελθεῖν, μετεμέλετο, καὶ ἐν δεινῷ ἐποιεῖτο ὅτιπερ ἐντὸς ἀρκύων ἔχωδ τὸ θήραμα ἔλαθε τοῦτο φρενοβλαβῶς προηκάμενος. Ἐμερίμνα γοῦν πῶς καὶ ποίᾳ μηχανῇ τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολυθείη φροντίδος. Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ λυσιτελέστατον εἶναι πρὸς Ἰωάννην μάγιστρον γράψαι τὸν Τζιμισκῆν, ἄνδρα θυμοειδῆ καὶ δραστήριον ὄντα καὶ μετὰ τὸν Φωκᾶν ἐν τοῖς Ῥωμαίων ἐπισημότατον στρατηγοῖς, στρατηγὸν τηνικαῦτα τῶν Ἀνατολικῶν ὑπάρχοννα, ἔτι δὲ πρὸς τὸν μάγιστρον Ῥωμανὸν τὸν Κουρκούαν [647] φανερώτατον καὶ ἐπίσημον καὶ αὐτὸν στρατηλάτην ὄντα τῆς Ἀνατολῆς, γραμματα πέμψαι, καὶ φιλοτιμιῶν ὑποσχέσεσι καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν διεγεῖραι τούτους πρὸς καθαίρεσιν τοῦ Φωκᾶ. Ἐγένοντο τὰ γράμματα, καὶ ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων ὑπῆρχεν οὗτος· Εἰ διαναστάντες καθαιρήσουσι τὸν Φωκᾶν καὶ μοναχὸν ἀποκείρουσιν ἢ τροπον ἄλλον ἐκ μέσου ποιήσουσι, τὴν μὲν τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς μεγίστην ἀρχὴν λήψεναι ὁ Ἰωάννης, τὴν δὲ τοῦ δομεστίκου τῆς Δύσεως ὁ Ῥωμανός. Κομισθέντων οὖν τῶν γραμμάτων τοῖς δηλωθεῖσιν ἀνδράσιν. ἐπείπερ σχετικῶς ἐκεῖνοι εἶχον πρὸς τὸν Φωκᾶν, ὑπαναγινώσκουσί τε αὐτῷ εὐθέως τὰ γράμματα, καὶ διαναλτῆναι πρὸς ἀλκὴν τὸν Φωκᾶν καὶ γενναῖόν τι καὶ νεανικὸν ἐννοήσασθαι παρεκάλουν, Ὀκνοῦντα δὲ καὶ ἀναδυόμενον καὶ αὐτοχείρως ἠπείλουν διαχειρίσασθαι. Διὸ καὶ πρὸς τὸν τοῦ θανάτου ἀποδειλιάσας κίνδυνον τῇ πρόκλησιν ὑπεδέξατο. Καὶ δευτέρᾳ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, τῆς αὐτῆς ς' ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑῴᾳ στρατευμάτων ἁπάντων παρακεκινημένων ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται βασιλεύς.

Interim Bringas, a Nicephoro, ut exposuimus, deceptus, eumque domum suam abire passus, pœnitentia duci, et inique ferre quod petitam prædam stulte ex ipsis cassibus dimisisset, sollicitque meditari qua arte quave machina metu, quem de eo conceperat, se liberaret. Tandem maxime e re fore visum magistrum Joannem Tzimiscem, virum animosum ac strenuum et secundum Phocam inter C Romanos duces præcipuum, eo tempore Orientalium præfectum, itemque magistrum Romanum Curcuam, illustrem et ipsum Orientis ducem, per litteras adversus Nicephorum Phocam excitare magnificis donorum et honorum pollicitationibus. Sententia litterarum hæc erat: Si Phocam opprimerent, et vel monachum facerent vel quocunque modo e medio tollerent, Joannem **348** fore domesticum scholarum Orientis, Romanum Occidentis. Ii cum litteras accepissent. Phocæ eas, cui honeste cupiebant, recitant; hortanturque ut animum erigat ac fortiter rem magnam aggrediatur: tergiversantem suis se manibus, ni pareret, interfecturos minantur. Ita demum Phocas, periculo mortis territus, assentit; et secunda die Julii mensis, eadem indictione sexta, ab orientalibus exercitibus omnibus a Tzi- D misca concitatis imperator Romanorum salutatur.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(7) Supra Mitylenæ fertur fuisse in exsilio, sive is error est librarii, sive interea Mitylena Methymnam translatus Stephanus. Utraque urbs est in Lesbo insula. Xyl.

(8) Cometopoli sunt dicti quasi pulli (id est filii) comitis. Xyl.— Dictio πολῶς, vernacule ποῦλος, alteri adjecta *filium* simul et diminutivum quid sonat. Sic ἀρχοντόπουλον *filium nobilis*, βασιλόπουλον *regis filium*, *regulum*, et tandem κομητοπούλους *comitis filios* vocat auctor; et ut subdit παῖδες τῶν μέγα δυνηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ κομήτων. Infra p. 694: Κόμηνος ὄντες παῖδες καὶ διὰ τοῦτο κομητοπῶλοι κατονομαζόμενοι. Goar.

jussus decedere ita est ut non liceret ei Cpolin inde redire : sed mandatum est ut cum omni exercitu in Orientem transiret. Nam ab accepta clade se recolligens Chabdanus jam sese erigebat, coactoque ad pugnam idoneo exercitu jamjam in Romanos moturus. Eum Phocas, in Syriam ut venit, prælio superavit ac fudit, et in Syriam interiorem compulit ; urbem Berrhœam excepta arce evastavit magnasque ibi opes, prædam locupletem et multos captivos abduxit, liberatis etiam et domum dimissis Christianis qui ibi captivi detenti fuerant.

Anno mundi 6471 mortuus est Romanus imperator, 15 die Martii **345** mensis, indictione 6,annos natus 24. Imperavit annos 3 menses 4 dies 5. Mortis causam alii fuisse tradunt, quod luxuriosa et voluptatibus dedita vita corpusculum attrivisset : alii veneno exstinctum putant. Imperium ejus morte ad Basilium et Constantinum ipsius filios et eorum matrem Theophanonem rediit ; quæ biduo ante mortem mariti filiam quoque peperit, cui Annæ nomen fecerunt. Statura fuit Romanus magna, quanquam patre minor, ingenio placido ac mansueto, et mediocriter animatus ; et quamvis erat juvenis, satis illi tamen fuisset ingenii ac perspicaciæ ad rempublicam gubernandam, si ei id per famulos licuisset, qui cum juvenilibus cupiditatibus ac studiis deditum esse voluerunt,ut ipsi rempublicam tractantes ingentes corraderent opes ; atque hac ratione eum ignavum et inertem redegerunt.

Eadem 6 indictione, mense Aprili jussu Augustæ Nicephorus Phocas Cpolin venit, Josepho, ut et ante, ne hoc fieret obstante. Duxit triumphum in Circo,inferens in eo Cretensia et Berrhœensia spolia Attulit et partem quamdam vestis Joannis Baptistæ, quam Berrhœæ repositam invenerat. Metuebat hunc Bringas et suspectum habebat : sed Nicephorus eum callide elusit hoc commento.Phocas, **346** assumpto uno suorum stipatorum, sub horam prandii ad domum Josephi sese confert : pulsatis foribus,janitori mandat ut se adesse domino indicet.Admissus Josepho seorsim abducto indusium ex pilis contextum ostendit, juramentoque confirmat se vitæ monasticæ cupidum jampridem fuisse: eam hujus sæculi curis repudiatis initurum, nisi fuisset studio et fide in Constantinum et Romanum sua impeditus.Sed se paulo post desiderium suum impleturum.Submisse contendere ab ipso ne frustra de se alienum aliquid suspicetur. Hoc viso Bringas statim Phocæ ad pedes accidit et veniam flagitavit pollicitus nemini se quidquam de eo deferenti crediturum. Metuebat etiam Stephanum Romani filium

A προσταχθεὶς ἐκ Κρήτης ἐπανελθεῖν οὐ συνεχωρήθη εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκελεύσθη παραγενέσθαι μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. Ἀναλαμβάνων γὰρ ἑαυτὸν ἐκ τῆς προτέρας ἥττης ὁ Χαβδᾶν ἀναφέρειν ἤρξατο πάλιν, καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἠθροικὼς, προσδόκιμος ἦν ἐπιθήσεσθαι τοῖς Ῥωμαίων ἄρχουσί τε καὶ πράγμασιν. Ἀλλ' ἐν Συρίᾳ γενόμενος ὁ Φωκᾶς, καὶ σταδαίᾳ μάχῃ τοῦτον τρεψάμενος, καὶ κατὰ κράτος ἡττήσας, καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας ἀπελάσας, τὴν πόλιν Βέῤῥοιαν ἐξεπόρθησε δίχα τῆς ἀκροπόλεως, καὶ πολὺν πλοῦτον λείαν καὶ αἰχμαλώτους ἔλαβεν, ἐλευθερώσας καὶ τοὺς ἐκεῖσε δεσμίους κατεχομένους Χριστιανοὺς καὶ ἐπ' οἴκου ἐκπέμψας.

ιε' δὲ Μαρτίου μηνὸς, τῆς ς' ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει ͵ςυοα', ἐτελεύτησε Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς, ἐτῶν ὑπάρ- B χων κδ', βασιλεύσας ἔτη ιγ' (6) μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε', ὡς μέν τινες, τὸ ἑαυτοῦ σαρκίον προκαταναλώσας ταῖς αἰσχίσταις καὶ φιληδόννις πράξεσιν, ὡς δ' ἕτερος ἔχει λόγος, φαρμάκοις ἀναιρεθείς. Διαδέχονται δὲ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανοῖ τῇ μητρὶ τεχθείσης αὐτῷ καὶ θυγατρὸς πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἣν Ἄνναν ὠνόμασαν. Ἦν δὲ ὁ Ῥωμανὸς, μέγας τὴν ἡλικίαν, εἰ καὶ ἐλάττων ἦν τοῦ πατρὸς, τὸ ἦθος ἥμερον ἔχων καὶ πρᾶον, καὶ τὸ φρόνημα μέτριον. Καίπερ δὲ νέος ὢν, ἀγχίνους ἦν, καὶ ὀξὺς, καὶ τὰ πολιτικὰ κυβερνᾷν ἱκανώτατος, εἴπερ ἄρα συνεχωρεῖτο παρὰ τῶν θεραπόντων. Ἀλλὰ τοῦτον οἱ οἰκειότατοι ταῖς τῆς νεότητος ἐκδεδωκότες ὁρμαῖς, ἵν' ἐκεῖνοι τὰ κοινὰ μετιόντες πλοῦτον ἄφα- C τον ἀποθησαυρίσωσιν, ἀνενέργητον καὶ ἀνεπιτήδειον ἀπεφήναντο.

Ἀπριλλίῳ δὲ μηνὶ, τῆς αὐτῆς ς' ἰνδικτιῶνος, εἴσεισιν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος τῇ τῆς δεσποίνης κελεύσει, τοῦ Ἰωσὴφ καθάπερ καὶ πάλαι κωλύοντος, ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς Κρήτης λαφύρων καὶ τῆς Βεῤῥοίας ἐθριάμβευσεν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ κομίσας καὶ μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅπερ εὗρεν ἐν τῇ Βεῤῥοίᾳ ἐναποκείμενον. [P. 646] Τοῦτον δὲ ἐδεδίει καὶ δι' ὑποψίας εἶχεν ὁ Βρίγγας· ἀλλ' ὑπούλως οὗτος ὑποκρενάμενος ἐξαπατῆσαι τοῦτον ἴσχυσε τρόπῳ τοιῷδε. Ἕνα τινὰ τῶν ὑπασπιστῶν εἰληφὼς ὁ Φωκᾶς περὶ ὥραν ἀρίστου εἰς τὸν οἶκον ἄπεισι τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ κόψας τὴν θύραν ὅστις εἴη μηνύειν ἐκέλευσε τῷ D θυρωρῷ. Μηνύσαντος δὲ κελευσθεὶς ἐπείσεισι, καὶ κατ' ἰδίαν παραλαβὼν τὸν Ἰωσὴφ δείκνυσιν αὐτῷ τρίχινον ἔνδυμα, ὅπερ ἔνδοθεν τῶν ἱματίων ἠμφίεστο, καὶ μεθ' ὅρκων ἐπληροφόρησεν ὡς τὴν τῶν μοναχῶν ἀσπαζόμενος πολιτείαν πάλαι ἂν περιεβάλετο τὸ σχῆμα καὶ τῶν βιωτικῶν ὑπεξήγαγεν ἑαυτὸν φροντίδων, εἰ μὴ ἐπέσχεν αὐτὸν ἡ τῶν βασιλέων προσπάθεια Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ, καὶ μέλλειν ὅσον οὔπω τὸν οἰκεῖον ἐκπληρῶσαι σκοπόν· καὶ μὴ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(6) Falsam esse hanc numeralem notam, non Zonaras modo,sed multo certius numerorum ratio docet. Confer enim hunc annum cum anno qui ad mortem Constantini patris ejus est adnotatus, invenies intervallum annorum non amplius trium. Xyl.

μάτην ὑποπτεύεσθαι καθικέτευσε. Τοῦτο θεασάμενος ὁ Ἰωσὴφ πίπτει οὐθέως πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, μετάνοιαν ἐκζητῶν, καὶ ὡς οὐ πιστεύσει τινὶ πληροφορίῶν λέγοντί ποτε κατ' αὐτοῦ. Ὑφεωρᾶτο δὲ ὁ Βρίγγας καὶ Στέφανον τὸν βασιλέα, τοῖς ζῶσι μέχρι τότε συναριθμούμενον καὶ ἐξόριστον ἐν Μηθύμνῃ (7) τυγχάνοντα, καὶ διὰ παντός ἐφρόντιζεν ὑπὸ ἀκριβεστέραν αὐτὸν εἶναι φυλακήν. Ἀλλ' ἐκεῖνος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου τῶν θείων μετεσχηκὼς μυστηρίων αἰφνιδίως εὐθὺς τέθνηκε, μηδεμιᾶς προηγησαμένης αἰτίας, ἀλλὰ τῆς Θεοφανοῦς, εἰ καὶ πόῤῥωθεν κατῴκιστο, κατεργασαμένης αὐτόν.

A Josephus, viventem etiamnum et Methymnæ exsulantem; semperque cogitabat quomodo arctiori eum custodia constringeret. Verum Stephanus in festivitate magni Sabbati divinis impertitus mysteriis subito vitam cum morte commutavit, nulla antegressa causa. Sed nimirum Theophano eum, quanquam procul remotum, sustulit.

Πέτρος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τὴν εἰρήνην τάχα ἀνανεούμενος ἀποθανούσης τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, σπονδὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἔθετο, ὁμήρους δοὺς καὶ τοὺς οἰκείους δύο υἱοὺς Βορίσην καὶ Ῥωμανόν· καὶ μετὰ μικρὸν ἀπεβίω. Οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπέμφθησαν μετὰ ταῦτα ἐφ' ᾧ τῆς πατρῴας ἀντισχέσθαι βασιλείας, καὶ τοὺς κομητοπούλους (8) ἀπείρξουσι τῆς πρόσω φορᾶς. Δαβὶδ γὰρ, καὶ Μωϋσῆς, καὶ Ἀαρὼν, καὶ Σαμουὴλ, ἑνὸς ὄντες παῖδες τῶν μέγα δυνηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ κομήτων, πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον καὶ τὰ Βουλγάρων ἀνέσειον. Καὶ ταῦτα μὲν συνηνέχθη ὧδε.

Per idem tempus Petrus Bulgarorum princeps, mortua sua uxore, renovandæ pacis causa fœdus cum imperatoribus icit, obsidesque dat **847** filios suos Borisen et Romanum; ac paulo post moritur. Filii ejus in Bulgariam remittuntur, ut paternum B imperium occupent et cometopulorum impetum reprimant. Nam Davidus, Moses, Aaron et Samuelus, filii cujusdam in Bulgaria largiter potentis comitis, res novas moliebantur et Bulgaros concitabant. Atque ita tunc res acta.

Ὁ δὲ Βρίγγας ὃν εἴπομεν τρόπον ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, καὶ τοῦτον ἐάσας οἴκαδε ἀπελθεῖν, μετεμέλετο, καὶ ἐν δεινῷ ἐποιεῖτο ὅτιπερ ἐντὸς ἀρκύων ἔχωδ τὸ θήραμα ἔλαθε τοῦτο φρενοβλαβῶς προηκάμενος. Ἐμερίμνα γοῦν πῶς καὶ ποίᾳ μηχανῇ τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολυθείη φροντίδος. Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ λυσιτελέστατον εἶναι πρὸς Ἰωάννην μάγιστρον γράψαι τὸν Τζιμισκῆν, ἄνδρα θυμοειδῆ καὶ δραστήριον ὄντα καὶ μετὰ τὸν Φωκᾶν ἐν τοῖς Ῥωμαίων ἐπισημότατον στρατηγοῖς, στρατηγὸν τηνικαῦτα τῶν Ἀνατολικῶν ὑπάρχοννα, ἔτι δὲ πρὸς τὸν μάγιστρον Ῥωμανὸν τὸν Κουρκούαν [647] φανερώτατον καὶ ἐπίσημον καὶ αὐτὸν στρατηλάτην ὄντα τῆς Ἀνατολῆς, γραμματα πέμψαι, καὶ φιλοτιμιῶν ὑποσχέσεσι καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν διεγεῖραι τούτους πρὸς καθαίρεσιν τοῦ Φωκᾶ. Ἐγένοντο τὰ γράμματα, καὶ ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων ὑπῆρχεν οὗτος· Εἰ διαναστάντες καθαιρήσουσι τὸν Φωκᾶν καὶ μοναχὸν ἀποκείρουσιν ἢ τροπον ἄλλον ἐκ μέσου ποιήσουσι, τὴν μὲν τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς μεγίστην ἀρχὴν λήψεναι ὁ Ἰωάννης, τὴν δὲ τοῦ δομεστίκου τῆς Δύσεως ὁ Ῥωμανός. Κομισθέντων οὖν τῶν γραμμάτων τοῖς δηλωθεῖσιν ἀνδράσιν. ἐπείπερ σχετικῶς ἐκεῖνοι εἶχον πρὸς τὸν Φωκᾶν, ὑπαναγινώσκουσί τε αὐτῷ εὐθέως τὰ γράμματα, καὶ διαναλτῆναι πρὸς ἀλκὴν τὸν Φωκᾶν καὶ γενναῖόν τι καὶ νεανικὸν ἐννοήσασθαι παρεκάλουν, Ὀκνοῦντα δὲ καὶ ἀναδυόμενον καὶ αὐτοχείρως ἠπείλουν διαχειρίσασθαι. Διὸ καὶ πρὸς τὸν τοῦ θανάτου ἀποδειλιάσας κίνδυνον τὴ πρόκλησιν ὑπεδέξατο. Καὶ δευτέρᾳ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, τῆς αὐτῆς ϛ' ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑῴᾳ στρατευμάτων ἁπάντων παρακεκινημένων ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται βασιλεύς.

Interim Bringas, a Nicephoro, ut exposuimus, deceptus, eumque domum suam abire passus, pœnitentia duci, et inique ferre quod petitam prædam stulte ex ipsis cassibus dimisisset, sollicitque meditari qua arte quave machina metu, quem de eo conceperat, se liberaret. Tandem maxime e re fore visum magistrum Joannem Tzimiscem, virum animosum ac strenuum et secundum Phocam inter C Romanos duces præcipuum, eo tempore Orientalium præfectum, itemque magistrum Romanum Curcuam, illustrem et ipsum Orientis ducem, per litteras adversus Nicephorum Phocam excitare magnificis donorum et honorum pollicitationibus. Sententia litterarum hæc erat: Si Phocam opprimerent, et vel monachum facerent vel quocunque modo e medio tollerent, Joannem **848** fore domesticum scholarum Orientis, Romanum Occidentis. Ii cum litteras accepissent, Phocæ eas, cui honeste cupiebant, recitant; hortanturque ut animum erigat ac fortiter rem magnam aggrediatur: tergiversantem suis se manibus, ni pareret, interfecturos minantur. Ita demum Phocas, periculo mortis territus, assentit; et secunda die Julii mensis, eadem indictione sexta, ab orientalibus exercitibus omnibus a Tzi- D misca concitatis imperator Romanorum salutatur.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(7) Supra Mitylenæ fertur fuisse in exsilio, sive is error est librarii, sive interea Mitylena Methymnam translatus Stephanus. Utraque urbs est in Lesbo insula. Xyl.

(8) Cometopoli sunt dicti quasi pulli (id est filii) comitis. Xyl.— Dictio πωλῶς, vernacule ποῦλος, alteri adjecta *filium* simul et diminutivum quid sonat. Sic ἀρχοντόπουλον *filium nobilis*, βασιλόπουλον *regis filium*, *regulum*, et tandem κομητοπούλους *comitis filios* vocat auctor; et ut subdit παῖδες τῶν μέγα δυνηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ κομήτων. Infra p. 694: Κόμηνος ὄντες παῖδες καὶ διὰ τοῦτο κομητοπῶλοι κατονομαζόμενοι. Goar.

Fertur et alius hac de re, isque probabilior A sermo : jampridem eum cupiditate imperii, neque tamen tam hujus quam Theophanus Augustæ amore flagrasse, cum qua et collocutus fuerit cum in urbe ageret, et sæpe ad eam Michaelum suorum famulorum fidissimum miserit: idque Bringam deprehendisse, et ob id suspiciones adversus eum concepisse.

Designatione Phocæ Cpoli annuntiata rebusque conturbatis, Josephus, qui ruram omnium rerum sustinebat, animi angebatur, neque satis inveniebat quid consilii sequeretur, cum ne cives quidem ei bene vellent, quibus se aditu difficilem præbere consuevisset. Cum autem **349** Nicephorus, universo exercitu faustis acclamationibus prosequente, Chrysopolin venisset, de imperatore aliquo designando Josephus cogitavit, ratus ea ratione se impetum militum retusurum. Ad nuntium porro delati Phocæ imperii hujus pater Bardas, tum in urbe degens, supplex in Magnum Templum confugit; Leo autem frater Nicephori, tametsi accurate custodiebatur, tamen clam se subduxit et ad fratrem pervenit. His ita actis concidit animo Bringas, et in summis hæsit difficultatibus. Non enim aptus erat ad demulcendam periculosis temporibus multitudinem, sed ubi oportebat blandis sermonibus adulandoque eam demitigare, magis exasperabat atque irritabat. Ita tum quoque omnibus in Magnum Templum concurrentibus, superbis atque asperis verbis populum ut perterreret : Ego, inquit, compescam vestram ferociam atque impudentiam: nam efficiam ut quod pro nomismate emitur frumenti, in sinu liceat portare. » Actum hoc die Dominica, nona Augusti. Vesperi hujus ipsius diei Basilius Constantini imperatoris cubicularius intimus, Josepho infensissimus, amicis ac propinquis suis suos adjungens **350** famulos, per multas urbis partes dimittit in adversariorum domos. Ii a prima diei lunæ hora usque ad sextam plurimas civium domos, interque has Josephi vel præcipuam, solo æquaverunt. Neque tantum illustrium et in republica versantium ædes, eorum qui adversari videbantur, sed et tenuiorum innumeræ diruebantur. Et si cui olim aliquid cum altero discordiæ intercessisset, is tum turbam incompositam secum trahens nemine obstante eum perdebat. Multique in hoc tumultu etiam homines necati sunt. Interim D per urbis plateas, fora ac angiportus, Nicephorum Callinicum (præclaris potitum victoriis) inclamabant. Quæ dum geruntur, Bardas e templo, in quod paulo ante supplex miserabiliter confugerat et extrema sibi imminere putarat, prodit : et Josephus salutis suæ tum incertus, qui modo ita inflate superbierat, in id miser atque deprecans subit. Porro Basilius cubicularius cum suis triremes

Καὶ εἷς μὲν λόγος φέρεται οὕτως, ἕτερος δὲ, ὁ καὶ δοκῶν ἀληθέστερος, ὡς πολὺν ὤδινε χρόνον τὴν τῆς βασιλείας ἐπιθυμίαν, καὶ οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ὁ ταύτης ἔρως ἐξέφλεγεν ὅσον ὁ τῆς βασιλίδος Θεοφανοῦς, ἐντυχόντα τε αὐτῇ ὅτε τῇ βασιλευούσῃ διῆγε, καὶ πολλάκις πρὸς αὐτὴν ἐκπέμψαντα τὸν οἰκειότατον ὑπηρέτην αὐτοῦ Μιχαήλ. Τοῦτο γὰρ καταφωράσας ὁ Βρίγγας ὑπόπτως διέκειτο πρὸς αὐτόν.

Τῆς τοίνυν ἀναῤῥήσεως αὐτοῦ φημισθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῶν πραγμάτων ἐν ταραχῇ καθεστώτων, ὁ τὴν φροντίδα τῶν ὅλων ἀνεζωσμένος Ἰωσὴφ ἠγωνία καὶ διηπορεῖτο σφοδρῶς ὅ τι καὶ δράσειεν, ὅτι μηδὲ τοῖς πολίταις εὔνους ἦν διὰ τὸ δυσέντευκτον. Κατελθόντος δὲ ἐν Χρυσουπόλει μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ μετ' εὐφημιῶν, ἐβουλεύσατο ὁ Βρίγγας βασιλέα τινὰ B προβαλέσθαι. διὰ τούτου οἰόμενος τὸν τόνον ἐκλῦσαι τῆς ὁρμῆς τοῦ στρατοῦ. Τέως δὲ τῆς ἀναῤῥήσεως, ὡς εἴπομεν, τοῦ Φωκᾶ γενομένης, Βάρδας μὲν ὁ τούτου πατὴρ (ἔτυχε γὰρ ἐνδημῶν τῇ βασιλίδι) ἱκέτης εἰσέρχεται πρὸς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν· Λέων δὲ ὁ ἐκείνου ἀδελφὸς, καίπερ φυλαττόμενος ἀκριβῶς, λαθὼν ἀπέδρα καὶ τῷ οἰκείῳ ἡνώθη ὁμαίμονι Οὗ γενομένου παρείθη τὴν ψυχὴν καὶ ἐν πάσῃ ἀμηχανίᾳ καὶ φόβῳ κατέστη ὁ Βρίγγας. Ἦν γὰρ καὶ ἀνεπιτήδειος (9) ἐν καιροῖς δυσκόλοις ὄχλον κολακεῦσαι καὶ καταδημαγωγῆσαι πλῆθος· δέον γὰρ προσηνέσι λόγοις καὶ θωπευτικοῖς τὴν τοῦ πλήθους καταμαλάξαι ὁρμὴν [648] ὁ δὲ μᾶλλον ἐξετράχυνε καὶ ἠγρίωσε. Πάντων γὰρ ἐν τῇ Μεγάλῃ συντρεχόντων ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς τὸ πλῆθος ἐκδειματῶν λόγους ἐπαφῆκεν ὑπερηφάνους τε καὶ τραχεῖς· « Ἐγὼ, C φήσας, καταπαύσω ὑμῶν τὴν ἰταμότητα καὶ ἀναισχυντίαν· ποιήσω γὰρ τὸν τοῦ νομίσματος ὠνουμένους σῖτον ἀποφέρεσθαι ἐν τῷ κόλπῳ. » Οὔπω παρῆλθεν ὁλόκληρος ἡμέρα ἀφ' οὗ τοῦτο εἴρηκε (Κυριακὴ γὰρ ἦν, ἐννάτην ἄγοντος τοῦ Αὐγούστου μηνὸς), καὶ τῇ ἑσπέρᾳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας Βασίλειος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως παρακοιμώμενος, δυσμενὴς καὶ ἔχθιστος ὢν τῷ Ἰωσὴφ, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσι τοὺς οἰκείους συμμίξας θεράποντας κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως πέπομφεν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀντιπραττόντων αὐτῷ. Καὶ ἀπὸ πρώτης ὥρας τῆς δευτέρας ἡμέρας μέχρις ἕκτης κατέστρεψαν καὶ ἐξηδάφισαν οἰκίας πλείστας τῶν πολιτῶν, ὧν ἐπισημοτέρα ἦν ἡ τοῦ Ἰωσήφ· οὐ γὰρ μόνον τῶν ἀντιβαίνειν δοκούντων ἐμφανῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων εὐτελεστέρων, ὧν οὐκ ἀριθμητὸν ἦν τὸ πλῆθος, κατεστράφησαν οἰκίαι· ᾧ γάρ ποτε διαφορὰ μετά τινος ἦν, πλῆθος ἀτάκτων μεθ' ἑαυτοῦ ἐπαγόμενος μηδενὸς κωλύοντος τοῦτον ἠφάνιζε. Πολλοὶ δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀταξίᾳ καὶ ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν. Ταῦτα δὲ ποιοῦντες ἐν ταῖς πλατείαις τῆς πόλεως λεωφόροις ἔν τε ταῖς ἀγοραῖς ἔν τε τοῖς στενωποῖς Νικηφόρον ὀνευφήμουν Καλλίνικον. Τοῦτο τὸ ἔργον

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(9) In margine. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ τυραννήσας γέρων προσεχῶς ἐκεῖνος Ἀνδρόνικος. Noti sunt de plebe versus Lucani, quibus Bringas contrarium malo suo fecit : *Nescit plebes jejuna timere.* Xyl.

ἐξάγει μὲν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Βάρδαν τὸν A πατέρα τοῦ Φωκᾶ, φυγάδα οἰκτρὸν καὶ ὅσον οὐδέπω τὸν κίνδυνον ἐκδεχόμενον, τὸν δὲ Ἰωσὴρ τὸν παρακοιμώμενον· τὸν πρὸ τούτου μεγάλα φυσῶντα καὶ ἐπαιρόμενον, εἰς αὐτὴν ἀντεισάγει ἱκέτην ἐλεεινὸν καὶ ἀμφίβολον ἔχοντα τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Οἱ δὲ περὶ τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον τριήρεις κατασκευάσαντες καὶ τὸν βασιλικὸν εἰληφότες δρόμωνα μετὰ παντὸς τοῦ στόλου περαιοῦνται ἐν Χρυσουπόλει, καὶ τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθεν ἀναλαβόμενοι ἄγουσιν εἰς τὸ Ἕβδομον, αὐτόθεν τε αὐτοί τε καὶ πᾶς ὁ δῆμος τῆς πόλεως μετ' εὐφημιῶν, καὶ κρότων, καὶ σαλπίγγων, καὶ συμβάλων δημοσίας γενομένης προόδου διὰ τῆς Χρυσῆς πόρτης εἰσάγουσιν εἰς τὴν βασιλίδα. Γενόμενοι δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Πολύευκτον παρεσκεύασαν τὸν πατριάρχην, καὶ τῷ βασιλικῷ αὐτὸν ταινιῶσαι διαδήματι. Στέφει οὖν τοῦτον ὁ Πολύευκτος ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας ἡμέρα δὲ ἦν Κυριακὴ ις' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἄγοντος, τῆς ς' ἰνδικτιῶνος.

adornat, et imperatoria etiam celoce assumpta cum tota classe Chrysopolin trajiciunt, et Nicephorum inde ad Hebdomum, atque hinc omni multitudine urbana deducente cum faustis acclamationibus, plausibus, tubis ac cymbalis publica pompa per Auream portam **351** in urbem ducunt. Ut in Magnum Templum ventum est, Polyeuctus patriarcha ad hoc comparatus eum in suggesto imperatoria insignit corona, die dominico, Augusti decimo sexto, indictione sexta.

Ἀποστείλας δὲ τὸν μοναχὸν καὶ σύγκελλον Ἀν- B τώνιον τὸν Στουδίτην τὴν Θεοφανὼ τῶν βασιλείων καταβιβάζει καὶ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πετρίου ἐκπέμπει. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐξόριστον τίθησιν καὶ τὸν παρακοιμώμενον Ἰωσὴφ ἐν Παφλαγονίᾳ, [P. 649] καὶ αὖθις μετ' οὐ πολὺν χρόνον μεταβιβάζει ἔν τινι μοναστηρίῳ λεγομένῳ τοῦ Ἀσηκρῆτις, ἐν τοῖς Πυθίοις· ὃς ἐπὶ δύο ὅλους ἐκεῖσε ἐνδιατρίψας ἐνιαυτοὺς ἀπεβίω. Χειροτονεῖ δὲ καὶ Βάρδαν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Καίσαρα. Τῇ δὲ κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τὸ προσωπεῖον καὶ τὴν σκηνὴν ἀποθέμενος, ἄγεται νόμιμον γαμετὴν τὴν Θεοφανώ. Τότε δὲ καὶ κρεῶν ἀπεγεύσατο, πρότερον ἀπεχόμενος κρεωδαισίας ἐξ ὅτου Βάρδας ὁ ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἀποτεχθεὶς αὐτῷ υἱὸς, ἱππαζόμενος ἐν τῷ πεδίῳ καὶ τῷ οἰκείῳ προσπαίζων ἀνεψιῷ τῷ Πλεύσῃ, μετὰ C δόρατος βληθεὶς ἀκουσίως τέθνηκε. Τοῦτο δὲ εἴτε ἐγκρατευόμενος ἐποίει εἴτε καὶ λαθεῖν τοὺς κρατοῦντας ὑποκρινόμενος, μόνος ἂν εἰδείη μετὰ Θεὸν ἐκεῖνος. Τοῦ γάμου δὲ τελεσθέντος ἐν τῇ κατὰ τὸ παλάτιον νέᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐπείπερ ἤμελλεν εἴσοδος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ γενέσθαι, τῆς χειρὸς κατέχων αὐτὸν ὁ Πολύευκτος καὶ ταῖς ἱεραῖς ἐγγίσας κιγκλίσιν, εἴσεισι μὲν αὐτὸς εἰς τὰ ἄδυτα, ἐκεῖνον δ' ἐξώθησεν ὄπισθεν, ἐπειπὼν μὴ πρότερον συγχωρηθήσεσθαι αὐτὸν εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθεῖν, πρὶν ἂν δέξηται ἐπιτίμια δευτερογαμούντων (10)· Ἐλύπησε δὲ ἐν τούτῳ τὸν Νικηφόρον, καὶ οὐ διέλιπεν ἐγκοτῶν αὐτῷ μέχρι τῆς τελευτῆς. Διεδέδοτο δὲ καὶ λόγος ἀπανταχοῦ, ὃς οὐ μικρῶς διετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτιπερ ὁ Νικηφόρος ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνάδοχος ἐγένετο τῶν τῆς Θεοφανοῦς ἑνὸς D παίδων. Ταύτης δὲ τῆς φήμης ὡς εὐλόγου ἀφορμῆς δραξάμενος ὁ Πολύευκτος ἢ χωρισθῆναι αὐτὸν ἀπεμάχετο τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν κανόνα ἢ τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρεῖν. Ὃ δὴ καὶ πεποίηκε, τῆς Θεοφανοῦς ἐξεχόμενος. Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς ἐνδημοῦντας ἐπισκόπους ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς τῆς συγκλήτου λογάδας, σκέψιν περὶ τούτου προέθετο. Πάντες δὲ οὗτοι τοῦ

Post hæc Nicephorus imperator Antonium Studitam monachum et syncellum mittit, qui aula Theophanonem educat et in palatium Petri includat. Paulo post Josephum in Paphlagoniam relegat, et inde rursum, non longo interposito tempore, in monasterium in Pythiis quod A secretis dicitur, ubi is per duos annos tolerata vita obiit. Bardam quoque patrem suum Cæsarem creat. Vicesima Septembris die larva deposita uxorem duxit Theophanonem. Tunc et carnes gustavit, a quibus hactenus abstinuerat ab eo tempore, quo Bardas ex priore conjuge filius ipsius, in campo equitans et cum patruele suo Pleusa ludens, hasta a nolente ictus periit. Feceritne hoc abstinentiæ causa, an ut sic imperatores sua concilia celaret, præter ipsum solus novit Deus. Peractis **352** nuptiis in novo ad palatium templo, cum in sanctuarium esset intrandum, manu eum tenens Polyeuctus, ut ad sacros cancellos ventum est, ipse in adytum introit et imperatorem repellit, aitque non intromissum iri, priusquam pœnas pro secundis nuptiis luisset. Molestum hoc fuit Nicephoro, et ad finem usque vitæ Polyeucto succensuit. Dicebatur etiam passim rumor, qui non exiguas in ecclesia turbas dedit, unum liberorum Theophanonis fuisse a Nicephoro e sacro baptismo susceptum. Eum ut speciosam ansam arripiens Polyeuctus, imperatorem aut repudiare uxorem juxta sacræ constitutionis præscriptum debere contendebat, aut ecclesia abstinere. Atque hoc posterius fecit Nicephorus uxori deditus. Et convocatis qui in urbe tum peregrini erant episcopis ac delectis senatoribus, rem eis deliberandam proposuit. Ii omnes constitutionem eam Copronymi esse, eaque imperatorem non teneri, pronuntiaverunt; libellumque absolutionis subscriptum a se ipsi dederunt. Nihilominus tamen, tergiversante patriarcha, et res sacras cum imperatore communes habere recusante, Cæsar fidem fecit Nicephorum non fuisse susceptorem. Sed et Stylianus pontificum

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(10) Laudatur a Græcis monogamia, bigamia toleratur et multatur, τριγαμία invisa est, τετραγαμία prohibita est penitus. Cui vero pœnæ subjicitur διγαμία? biennali sacramentorum orbitati; de qua Nicephorus in Canonibus, Basilius, Euchologium et canonistæ Græci. Rationem si quæras, incontinentiam cohibent et puniunt. GOAR.

palatinorum princeps (ipsi protopapam vocant), a quo emanasse iste rumor ferebatur, coram **353** concilio et senatu juravit se neque vidisse neque cuiquam dixisse quod vel Bardas vel Nicephorus esset factus susceptor. Polyeuctus ergo, tametsi pejerare Stylianum certo sciebat, crimen compaternitatis omisit; et qui ante urgebat ut ob secundas nuptias pœna infligeretur, ei quoque magno delicto ignovit.

A Κοπρωνύμου εἶναι τὸν νόμον ἔλεγον, καὶ δέον αὐτὸν μὴ φυλάττεσθαι ἔκριναν. Τοῦτ' ἄρα καὶ λίβελλον ἀφέσεως ὑπογράψαντες τούτῳ ἐπιδεδώκασιν. Ἔτι δι' ἀναβαλλόμενον τὸν Πολύευκτον κοινωνῆσαι τῷ βασιλεῖ ὁ Καῖσαρ ἐπληροφόρησεν ὡς οὐκ ἀνάδοχος γέγονεν. Ἀλλὰ καὶ Στυλιανὸς ὁ πρωτοπαπᾶς (11) τοῦ μεγάλου παλατίου, ἐξ οὗ πρώτου ἐλέγετο ἡ τοιαύτη φήμη διαδραμεῖν, ἐνώπιον ἐλθὼν τῆς συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου ἐξωμόσατο μήτ' ἰδεῖν μήτε πρός τινας ἀνειπεῖν ὡς ἄρα Βάρδας ἢ Νικηφόρως ἀνάδοχος γένοιτο. Ὁ δὲ Πολύευκτος καίπερ φανερῶς ἐπιορκοῦντα εἰδὼς τὸν Στυλιανὸν, τὸ τῆς συντεκνίας συγκεχώρηκεν ἔγκλημα, καὶ ὁ πάλαι ἐνιστάμενος δευτερογαμίας ἐπιτίμιον ἐπιθεῖναι καὶ τὸ μέγα τοῦτο παρῆκεν ἁμάρτημα.

Nicephorus anno imperii sui primo contra Saracenos Siciliam tenentes emittit cum classe et valido exercitu Manuelum patricium, spurium filium Leonis patrui sui, qui domesticus scholarum dictus a Romano seniore oculis fuerat orbatus: dedecori namque sibi fore judicabat, si ipso imperante Romanum imperium tributa Saracenis solveret. Res ipsa postulat ut exponamus, quid tributi Saracenis solverit Romanum imperium, atque unde ea res initium habuerit. Cum Africani Saraceni Syracusas cepissent, imperante Basilio Macedone, reliquas etiam urbes everterunt, tota insula potiti, solamque Panormum pro arce et receptaculo reliquerunt. Inde profecti oppositam continentem occupaverunt, ulteriusque progressi insulas usque ad Peloponnesum omnes vastabant, iisque potituri etiam propediem credebantur. Quæ res cum graviter sollicitum teneret Basilium, et is quæreret hominem huic ministerio idoneum, **354** Nicephorus placuit patricius et domesticus scholarum, qui cognomen Phocæ gerebat, quod quidam ipsius majorum rebus præclare gestis fuerat meritus. Hic Nicephorus, Nicephori imperatoris avus, homo generosus, prudens ac pius in Deum, et erga homines justus, cum exercitu in Siciliam profectus, brevi temporis spatio Italia Saracenos expulit, coegitque eos ut se in Sicilia continerent. Ferunt Italos huic viro ædem posuisse ad perpetuam virtutis ejus memoriam, non ideo tantum quod eos liberavisset, sed et ob aliud memorabile factum. Etenim Romani domum cum ductore suo reversuri multos Italorum comprehenderant, quos volebant in servitutem secum abducere. Re comperta Nicephorus, nihil dicens neque ullam suspicandi occasionem præbens, ut Brundusium est perventum (inde enim erant in Illyricum trajecturi), ipse unumquemque classiariorum singulatim in navim ingredi jussit et trajicere; atque sic Italos in Italia reliquit. Pacata exinde fuit Italia usque ad imperium Constantini Porphyrogeniti et matris ejus. Tum rursum Saraceni insurgentes Italiam nemine prohibente infestarunt. Et imperatores animadvertentes se non pares esse bello simul contra orientales et contra occidentales Saracenos gerendo, præsertim rupto **355** jam etiam a

Νικηφόρος δὲ τῷ πρώτῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει ἐκπέμπει κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνῶν τὸν πατρίκιον Μανουὴλ καὶ νόθον υἱὸν πατραδέλφου αὐτοῦ Λέοντος, [P. 650] τοῦ χρηματίσαντος δομεστίκου τῶν σχολῶν καὶ ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ γέ- B ροντος τυφλωθέντος, στρατὸν αὐτῷ δοὺς καὶ στόλον ἀξιόμαχον· ἀδοξίαν γὰρ ἐδόκει προστρίβεσθαι ἑαυτῷ, εἰ τούτου κρατοῦντος ἡ Ῥωμαίων βασιλεία δασμοφορεῖ τοῖς Σαρακηνοῖς. Ἀλλ' ἀναγκαῖον εἰπεῖν ἐπιδραμόντας τίς ἡ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς δασμοφορία, καὶ ὅθεν εἴληφε τὴν ἀρχήν. Τῆς πόλεως γὰρ τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῶν ἐν Ἀφρικῇ Σαρακηνῶν ἁλούσης ἐπὶ τῶν χρόνων βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, καὶ τὴν ὅλην συνέβη νῆσον ὑπ' αὐτῶν κατασχεθῆναι καὶ τὰς αὐτῆς πόλεις κατασκαφῆναι, τῆς Πανόρμου μόνης περιποιηθείσης, ἐξ ἧς ὡς ἔκ τινος ὁρμητηρίου ὁρμώμενοι οἱ Ἀγαρηνοὶ τὴν ἀντιπέραθεν γῆν ἐπεκτήσαντο. Ἐκεῖθεν δὲ διαπορθμευόμενοι τὰς νήσους ἐδῄουν ἄχρι Πελοποννήσου, καὶ ὅσον οὔπω προσδόκιμοι παραστήσεσθαι ἦσαν. C Ἀμηχανῶν δὲ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, καὶ ἄξιον ὑπηρέτην ἀναζητῶν τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας, τὸν πατρίκιον ἔκρινε Νικηφόρον καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν, ἐπωνυμίαν φέροντα τοῦ Φωκᾶ, ἀπό τινος τῶν προγόνων αὐτοῦ ἀριστεύσαντος. Πάππος ὁ Νικηφόρος ἦν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου, ἀνὴρ γενναῖός τε καὶ συνετὸς, τὰ πρὸς Θεόν τε εὐσεβὴς καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιος. Οὗτος μετά τινος στρατοῦ εἰς Ἰταλίαν περαιωθεὶς ἐντὸς ὀλίγου τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Ἰταλίας ἀπήλασε καὶ ἐν Σικελίᾳ ἡσυχάζειν ἠνάγκασε. Τούτου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ναὸν λέγεται δομήσασθαι τοὺς Ἰταλοὺς εἰς μνήμην ἄληστον τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς, οὐ διὰ τὴν ἐλευθερίαν μόνην, ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερον ἔργον ἀξιαφήγητον· Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ἐν τῷ μέλλειν οἴκαδε ὑποστρέφειν μετὰ τοῦ σφῶν στρατηγοῦ πολλοὺς τῶν Ἰταλῶν κατασχόντες ἔσπευδον δούλους D εἰς τὴν περαίαν διαβιβάσαι· οὗ γνωσθέντος, μηδὲν ὅλως εἰπὼν ὁ Νικηφόρος μηδ' ὑπόνοιάν τινα δεδωκὼς πρὸ τοῦ ἐν Βρεντεσίῳ γενέσθαι (ἐκεῖθεν γὰρ ἔμελλον πρὸς τὴν Ἰλλυρίδα διαπερᾶν)· ὡς ἐκεῖσε ἐγένοντο, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν ἐμβιβάζων τοῖς πλοίοις περᾶν παρεσκεύαξε, καὶ οὕτω τοὺς ἐγχωρίους εἴασε τὴν ἑαυτῶν χώραν ἀδεῶς κατοικεῖν. Διετέλεσεν οὖν εἰρηνεύουσα ἡ Ἰταλία

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(11) *Ecclesiarum palatii archipresbyter*. Speciose de eo loquitur Xylander, et *pontificum palatinorum principem* facit. Strenuum pontificii nominis vindicem agit. GOAR.

μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου καὶ τῆς αὐτοῦ μητρός· ἐπ' ἐκείνων δὲ πάλιν κινηθέντες οἱ Σαρακηνοὶ μηδενὸς κωλύοντος τὴν Ἰταλίαν κατέτρεχον. Συνιδόντες οὖν οἱ κρατοῦντες ὡς οὐχ οἷοί τέ εἰσι πρός τε τοὺς ἑῴους Σαρακηνοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἑσπερίους ἀντέχειν, ἤδη καὶ τῶν Βουλγάρων τὰς σπονδὰς λελυκότων, σπείσασθαι ἐγνώκεισαν μετὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνῶν. Ἐγένοντο οὖν σύμφωνα δι' Εὐσταθίου τοῦ στρατηγοῦ Καλαβρίας, ἑνὸς ὄντος τῶν βασιλικῶν θαλαμηπόλων, ἐφ' ᾧ δασμὸν ἐτήσιον δίδοσθαι τοῖς Σαρακηνοῖς χρυσίου χιλιάδας κβ'. [P. 651] Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν Ἰωάννην πατρίκιον τὸν ἐπίκλην Μουζάλωνα στρατηγὸν τῆς Καλαβρίας προὐβάλοντο, ὃς φορτικῶς κατάρχων τῶν ἐγχωρίων ὑπ' αὐτῶν ἀπεσφάγη, προσχωρησάντων τῷ ῥηγὶ Λογγιβαρδίας Δανδούλφῳ, Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος ἄρτι τὰ σκῆπτρα κατέχοντος Ῥωμαίων. Ὑφ' οὗ συμφέρον ἐνομίσθη στρατιώτας πεμφθῆναι μετὰ νεῶν, τὸ ἀπόῤῥαγεν τῆς ὁλότητος μέρος ἐπανασώσασθαι. Προσεπέμφθη δὲ Κοσμᾶς πατρίκιος Θεσσαλονικεύς, γνώριμος ὢν τῷ Δανδούλφῳ (12). Καὶ περαιωθεὶς οὗτος εἰς Ἰταλίαν καὶ τῷ Δανδούλφῳ συμμίξας παρῄνει ἀποσχέσθαι τῆς χώρας Ῥωμαίων καὶ τῷ βασιλεῖ συμφιλιωθῆναι καὶ ἀντὶ πολεμίου φίλον αὐτὸν ποιῆσαι καὶ σύμμαχον. Ἀπαναινομένου δὲ τούτου τὸ πρῶτον, ὁ Κοσμᾶς ἀνὴρ φρόνιμος ὢν καὶ συνετός· « Ἐμοὶ μὲν, εἶπε πρὸς τὸν Δανδοῦλφον, χρέος ἦν τὰ σωτήρια συμβουλεῦσαι τῷ φίλῳ· Εἰ δ' αὐτὸς πεισθῆναί μοι οὐ θέλεις τὰ λυσιτελῆ συμβουλεύοντι, τότε γνώσῃ τῆς ἀληθείας διαμαρτήσας κατὰ πολὺ, ὅταν σεαυτόν τε καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν τοῖς μεγίστοις ὑποβαλὼν κινδύνοις ἀπαγορεύσεις, μὴ δυνάμενος, πρὸς οὕτω μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν ἀντιτάττεσθαι δυναστείαν. » Συνεὶς οὖν ὁ Δανδοῦλφος τὰ δέοντα συμβουλεύειν τὸν πατρίκιον, ἐδέξατο τὴν παραίνεσιν καὶ ἐσπείσατο, νουθετήσας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀποστάντων θεμάτων τῇ προτέρᾳ προσδραμεῖν ἀρχῇ καὶ τὸν σφῶν ἐπιγνῶναι βασιλέα, ὧν πεισθέντων εἰρήνη βαθεῖα πάλιν κατεῖχε τὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Λογγιβαρδίᾳ πράγματα.

Bulgaris fœdere, pacem cum Siciliensibus Saracenis componere statuerunt. Pactumque est, agente rem Eustatio Calabriæ præfecto, uno de imperatoris cubiculariis, ut Saracenis darentur tributi nomine quotannis aureorum 22 milia. Firmata pace Joannem patricium cognomento Muzalonem Calabriæ præfecerunt. Is cum se imperiosius in subditos gereret, est ab iis interfectus, atque ii se dederunt Dandulpho regi Longibardiæ, cum jam Romanus senior imperium accepisset. Hic Romanus utile censuit ut missa classe pars imperii amissa recuperaretur. Præmittit tamen Cosmam patricium Thessalonicensem, notum Dandulpho. Is cum trajecisset in Italiam, cum Dandulpho collocutus hortatur ut a Romanorum ditione abstineat et cum imperatore fœdus ineat, eumque pro hoste amicum potius sociumque sibi conciliet. Dandulpho primum renuente Cosmas, ut erat homo prudens, « Mihi quidem, inquit, necesse erat homini amico suggerere consilium salutare. Cui si tu parere non vis, experiere falsum animi te admodum fuisse, ubi te et nationem totam in summum adduxeris discrimen et impar tam potentis imperii viribus subsistendis de rebus tuis desperaveris. » Dandulphus, **856**
intelligens Cosmam recte monere, accipit consilium et fœdus icit: hortatur etiam principes reliquarum quæ defecerant provinciarum, ut ad priorem redeant statum suumque imperatorem agnoscant. His actis rursus in Italia ac Longibardia alta pax erat.

Ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς Συμεὼν πολλὰ κατὰ Ῥωμαίων στήσας τρόπαια καὶ φρονήματι σθεὶς ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν Ῥωμαίων ὠνειροπόλει βασιλείαν. Τοίνυν πρὸς Φατλοῦν τὸν δυνάστην τῶν Ἄφρων ἐκπέμψας προετρέπετο στόλον κατὰ τῆς βασιλίδος ἀναγαγεῖν, ὑπισχνεῖτο δὲ καὶ αὐτὸς διὰ Θρᾴκης ἐλθεῖν πολὺν καὶ βαρὺν στρατὸν ἐπαγόμενος, καὶ γενομένων ὑφ' ἓν τῶν στρατευμάτων διά τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐκπολιορκῆσαι τὴν βασιλεύουσαν, καὶ τὸν ταύτης πλοῦτον διανείμασθαι ἐπ' ἴσης, καὶ αὐτὸν μὲν ἐπ' οἴκου ὑπονοστῆσαι, τοῦτον δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει καταλιπεῖν. Ἔλαθον οὖν οἱ Βούλγαροι πρὸς τὴν Ἀφρικὴν ἀποπλεύσαντες, καὶ δόξαντος τοῦ Συμεὼν ὠφέλιμα παραινεῖν εἰλήφασί τινας Σαρακηνοὺς ἐλλογίμους ὥστε ἐμπεδῶσαι τὰ δεδογμένα. Ἐν τῷ ὑποστρέφειν δὲ περιπίπτουσι τοῖς Καλαβροῖς καὶ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀναπέμπον-

Interim Simeon Bulgarorum princeps animo elatus ob multas de Romanis reportatas victorias imperium quoque Romanum animo jam occupabat. Mittit igitur legatos ad Phatlumum Afrorum principem, hortaturque ut classem ad Cpolin adducat. Se eodem per Thraciam cum valido ac copioso exercitu accessurum: conjunctis viribus se urbem terra marique expugnaturos, et divitias ejus æquis portionibus inter se divisuros, et Saracenis domum reversis se Cpolin retenturum. Bulgari missi clam in Africam navigant: et Saraceni, cum judicarent Simeonem utiliter consulere, quosdam suorum primarios viros mittunt cum Bulgaris, qui pactum confirment. Ea legatio in reditu a Calabris intercepta, et Bulgari Saracenique ii ab his Cpolin ad imperatorem Romanum senem missi. Qui cum consilium illud hostium de societate coeunda per-

XYLANDRY ET GOARI NOTÆ.

(12) Temporum supputatio et aliæ quædam conjecturæ me movent ut hunc credam esse eum quem historici nostri Rudolphum vocant, Burgundiæ regem, et Italiæ contra Berengarium. Hæc et alia multa haud temere apud alios scriptores invenеris. Xyl. — Πανδούλφῳ potius crederem legendum nomine Latinis usitatiore. Contemporaneum autem Constantino octavo, Nicephoro huic Phocæ et Joanni Zimisci successori Pandulphum. Capuanum et Beneventanum principem, ῥῆγα Λογγιβαρδίας hac de causa vocatum ab auctore, bella etiamnum cum Græcis gerentem memorat Baronius annis 957 et 968 ex Chronico Longobardorum Beneventanorum principum. Goar.

cepisset, ac intelligeret, si id succederet, magnum rebus suis imminere periculum, existimavit sibi Saracenos magnificentia et beneficiis ab eo instituto **257** esse detrahendos. Ergo datis in custodiam Bulgaris, Saracenos splendidis donis afficit, missisque per eos etiam ipsorum principi xeniis illæsos dimittit, jubetque eos domino suo dicere, hoc modo imperatores Romanos suis hostibus paria referre; et de annua pensione se excusat, dilationem ejus affirmans non studio sed ob tumultus tunc iis locis ortos factam. Reversi ad suum principem Saraceni exponunt ut a Romano fuerint tractati, ejusque prædicata liberalitate dona ab eo missa offerunt. Quæ omnia ita fuerunt Phatlumo grata, ut tributi semissem Romanis dimitteret, hoc est, de 22 millibus undecim abscinderet. Id tributi Saracenis ex eo tempore usque ad Nicephori designationem persolutum fuit. Quoties in provinciis præfecti fuere moderati atque justi, subditi quoque tranquillam egerunt vitam, et Saracenis placide est satisfactum. Cum vero injusti et avari præfecti essent interdum, ii et subditos vexabant et pacem cum Saracenis initam labefactabant. Namque etiam sub Porphyrogenito Crenita Chaldiæ in Calabria præfectus Saracenos Africanos ac Sicilienses, quibus ob penuriam et bellum a Cyrenensibus Saracenis illatum extrema imminebant, avaritia **258** ductus sublevavit, et subditos non leviter vexavit. Nam vili pretio coemens quæ ad vitam sustinendam erant necessaria, magno ea Saracenis vendidit, qui quod auro abundabant et fame belloque premerentur, libenter pretium quodvis persolvebant. Verum huic Crenitæ a Constantino imperium abrogatum est, eidemque pecunia adempta est, et cum dedecore consenuit atque diem suum obiit. Eodem bello Romani Carthaginenses perfugas susceperunt, quos neque repoposcerunt Carthaginenses; et tributum præterea non exegerunt solitum, veriti ne offensis Romanis et alimentorum parandorum facultatem adimentibus fame periclitandum esset. Post bello confecto et perfugas et tributum requisiverunt; et repulsam passi pace confusa identidem Calabriam classe infestaverunt. Igitur Constantinus non, ut socer ipsius fecerat, Saracenos delinire et pacem cum eis renovare volens, sed bello potius decernere, exercitum validum coegit, eumque duce patricio Malaceno in Calabriam misit, et conjungere se cum præfecto ejus regionis jussit Paschalio, cujus paulo ante facta mentio, ac communi opera bellum a Carthaginensibus et Siculis illatum defendere. Præfecit etiam Macrojoannem **259** classi quam mittebat. Hi cum in Calabriam venissent, provincialibus innumera intulerunt maleficia, expilantes eos et ea facientes quæ vix ipsi hostes erant facturi. Quæ ut rescivit ameras Saracenorum Abulchares (jam enim Phatlumus e vivis excesserat), cohortatus suos ne sibi a tali metuerent hoste cujus tantæ in suos essent injuriæ, Romanis occurrit, gravique commissa pugna pulcherrimam obtinuit victoriam, ipsis prope captis ducibus.

A ται μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. Οὓς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς (Ῥωμανὸς δὲ ἦν ὁ γέρων), καὶ τὴν κοινοπραγίαν μαθὼν ἀκριβῶς, καὶ ὡς εἰ τοῦτο γένηται κατανοήσας, οὐ μικραῖς φροντίσιν ὑποπεσεῖται, δεῖν ᾠήθη μεγαλοφροσύνῃ καὶ εὐεργεσίᾳ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀναχαιτίσαι τῆς παρούσης ὁρμῆς. [P. 652] Τοὺς μὲν οὖν Βουλγάρους ἔθετο ἐν φυλακῇ, δώροις δὲ τοὺς Σαρακηνοὺς ἁδροῖς φιλοτιμησάμενος, ἔτι δὲ καὶ ξένια τῷ αὐτῶν ἐκπέμψας δεσπότῃ πολύτιμα, ἀπαθεῖς κακῶν ἐξαπέστειλε, φράζειν εἰπὼν τῷ κυρίῳ αὐτῶν ὡς οὕτως ἀμείβειν οἴδασιν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων τοὺς ἑαυτῶν πολεμίους. Ἀπελογίσατο δὲ καὶ περὶ τῆς ἐτησίου δασμοφορίας, ὡς οὐκ ἀναβολῇ τοῦτο καὶ ὑπερθέσει ὑστέρησεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τηνικαῦτα κατὰ τὸν τόπον ταραχήν. B Ἐπαναδραμόντων οὖν πρὸς τὸν οἰκεῖον δυνάστην τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἅ τε πάθοιεν πρὸς τοῦ βασιλέως διηγησαμένων καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς φιλοφροσύνας ἐξυμνησάντων, ἀποδεδωκότων δὲ καὶ ἅπερ ἐπήγοντο πρὸς ἐκεῖνον δῶρα, ἡσθεὶς ὁ Φατλοὺμ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσε, τῶν τε ὀφειλομένων αὐτῷ φόρων τὰ ἡμίση Ῥωμαίοις ἐχαρίσατο καὶ ἀπὸ τῶν εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδων τὰς ἕνδεκα ἐκκέκοφεν. Ἐδίδοντο οὖν ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς τοῦ Νικηφόρου ἀναῤῥήσεως τοῖς Σαρακηνοῖς ταῦτα. Ἀλλὰ σωφρονούντων μὲν ἀρχόντων καὶ δικαίων ταῖς χώραις τυγχανόντων, αὐτοί τε οἱ ἀρχόμενοι ἄλυπον ἦγον βίον καὶ ζωὴν, καὶ ὁ δασμὸς ἀπεδίδοτο τοῖς Σαρακηνοῖς ἀπραγμόνως. Ὁπηνίκα δ' ἡ ἀρχὴ ἀδίκοις καὶ πλεονέκταις ἐνεπιστεύετο, καὶ τὸ ὑπήκοον ἐκακοῦντο, καὶ αἱ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς σπονδαὶ διεσείοντο. Καὶ γὰρ δὴ C παρὰ τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ Κρηνίτης Χαλδίας τῆς Καλαβρίας γενόμενος στρατηγὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ καὶ Σικελίᾳ Σαρακηνοὺς μέλλοντας ἄρδην ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ πολέμου τῶν ἐν Κυρήνῃ Σαρακηνῶν ἀπολωλέναι, δι' οἰκείαν πλεονεξίαν ἀνεκτήσατο καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα οὐ μετρίως ἐκάκωσε· πάσας γὰρ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς εὐώνως ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων ὠνούμενος πολλοῦ τοῖς Σαρακηνοῖς ἐπίπρασκεν, ἀπραγμόνως παρέχουσι τὰς τιμὰς τῷ εὐπόρως ἔχειν χρυσίου διὰ τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ τῶν πολέμων στενοχωρίαν. Πλὴν ὁ μὲν Κρηνίτης ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς τά τε χρήματα ἀφῃρέθη μετ' αἰσχύνης καὶ καταγηράσας ἀπέθανε· κατὰ δὲ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν φυγάδας Καρχηδονίους αὐτομολήσαντας οἱ Ῥωμαῖοι ἐδέξαντο, D οὓς οὐδαμῶς ἀπῄτουν οἱ Καρχηδόνιοι. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν ἐτήσιον δασμὸν συνεχώρουν, δεδοικότες μή πως κωλύσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι σκανδαλισθέντες τὴν τῶν ἐπιτηδείων ὠνὴν, καὶ κινδυνεύσωσιν οὗτοι διαφθαρῆναι λιμῷ. Ὕστερον δὲ τοῦ πολέμου διαλυθέντος τούς τε αὐτομόλους ἐζήτουν καὶ τὴν δασμοφορίαν. Μηδενὸς δὲ παρέχοντος αὐτοῖς διέλυσαν τὴν εἰρήνην, καὶ περαιούμενοι καθ' ἑκάστην τὴν Καλαβρίαν ἐδῄουν. Κωνσταντῖνος τοίνυν ὁ βασιλεὺς μὴ θελήσας, ὥσπερ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, μειλιχίως ὑπελθεῖν τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ τὴν εἰρήνην ἀνανεώσασθαι, ἀλλὰ πολέμῳ μᾶλλον κρῖναι τὰ πράγματα διανοηθεὶς, [P. 653] δύναμιν ἀξιόμαχον συναγείρας καὶ ἄρχοντα ἐπιστήσας αὐτοῖς τὸν πατρίκιον Μα-

λακηνὸν εἰς Καλαβρίαν ἀπέστειλεν, ἑνωθῆναι κελεύσας τῷ στρατηγῷ τῆς χώρας (Πασχάλιος δι' οὗτος ἦν, ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς) καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ ἀναδέξασθαι τὸν παρὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ Σικελῶν ἐπισειόμενον πόλεμον. Ἐπέστησε δὲ καὶ τῷ πεμφθέντι στόλῳ τὸν Μακροϊωάννην (13). Οἵτινες κατὰ χώραν γενόμενοι μυρία ἔδρων εἰς τοὺς αὐτόχθονας κακὰ, πλεονεκτοῦντες καὶ ἄλλα ποιοῦντες ἃ καὶ αὐτοὶ ἂν ὤκνησαν οἱ πολέμιοι. Ταῦτα πυθόμενος ὁ τῶν Σαρακηνῶν ἀμηρᾶς Ἀβουλχαρὲ (ἤδη γὰρ ὁ Φατλοὺμ ἐτεθνήκει) καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παραθαῤῥύνας, καὶ μὴ φοβηθῆναι παραινέσας στρατὸν τοιαῦτα εἰς τοὺς οἰκείους ἐνδεικνύμενον τὰ κακὰ, πόλεμον ὑπαντιάσας συνίστησι κραταιὸν, καὶ νίκην ἤρατο ἀρίστην τε καὶ καλλίστην· μικροῦ γὰρ ἂν ἑάλωσαν καὶ οἱ στρατηγοὶ ζωγρίαι.

A Μετὰ δὲ τοῦτο Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς Ἰωάννην ἀσηκρῆτις, τὸν τὴν ἐπωνυμίαν Πιλάτον, περὶ εἰρήνης ἐκπέμπει διαλεξόμενον τοῖς Σαρακηνοῖς. Εἰωθότες δ' οὗτοι μὴ ταῖς νίκαις ἐπαίρεσθαι, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην καὶ κρατοῦντες ἀσπάζεσθαι, προθύμως ὑπήκουσαν, καὶ ἐπί τινα χρόνον εἰρήνην ἔθεντο. Τούτου δὲ διεῤῥυηκότος πάλιν διαπερῶντες ἐλεηλάτουν τοὺς Καλαβρούς. Καὶ πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος δύναμιν κατ' αὐτῶν καὶ ναυτικὴν ἐκπέμπει καὶ πεζικήν· ἦρχον δὲ τῆς μὲν ναυτικῆς δυνάμεως ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Κραμβέας καὶ ὁ Μωρολέων, ἐστρατήγει δὲ τῶν πεζῶν ὁ πατρίκιος Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός. Γενόμενοι δ' ἐν Ὑδροῦντι καὶ τὰς ναῦς νεωλκήσαντες ηὐτρεπίζοντο πρὸς τὸν εἰς Σικελίαν ἀπόπλουν. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τῇ φήμῃ διαταραχθέντες (ἐπίσταται γὰρ αὕτη τὰ μικρὰ μεγεθύνειν καὶ τὰ πράγματα πρὸς τὸ φοβερώτερον ἐξαγγέλλειν) B καὶ μή τι πάθωσι δείσαντες διὰ τὸ αἰφνιδίως αὐταῖς ἀπαρασκεύοις γειτονῆσαι τοὺς πολεμίους, Πανικῷ δείματι συσχεθέντες καὶ τὸ ἑαυτῶν καταλιπόντες στρατόπεδον ἔφυγον ἐκ τοῦ Ῥηγίου καὶ πρὸς τὴν Σικελίαν διεπεραιώθησαν. Ἐν δὲ τῷ πρὸς Πάνορμον ἀποπλεῖν βαρυτάτῳ χειμῶνι περιπεσόντες, καὶ τῶν σκαφῶν ὑπὸ τοῦ κλύδωνος συντριβέντων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ παρ' αὐτῶν βλασφημουμένου, διολώλασιν ἅπαντες. Σπένδονται τοίνυν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ διετηρήθη τὰ τῆς εἰρήνης μέχρι τῆς ἀναῤῥήσεως τοῦ Φωκᾶ. Ἄρτι δ' οὗτος ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς, πέρα δεινῶν ἡγησάμενος δασμοφορῆσαι Σαρακηνοῖς, τὸν Μανουὴλ, ὡς εἴπομεν, ἀποστέλλει μετὰ δυνάμεως κατ' αὐτῶν. Οὗτος δὲ νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν καὶ στρατιώταις κατατετάχθαι, οὐ μήν γε καὶ στρατηγεῖν ἄξιος ὤν, ὑπάρχων δὲ καὶ πολλοῖς C ἄλλοις πάθεσι κατάσχντος καὶ μηδὲν τῶν τὰ κρείττω συμβουλευόντων ἐπιστρεφόμενος. [P. 654] ἔν τισι τόποις τραχέσι τε καὶ δυσβάτοις τῆς Σικελίας μετὰ παντὸς ἀποκλεισθεὶς τοῦ στρατοῦ παραδίδοται πανωλεθρίᾳ. Ἑάλω δὲ ζωγρίας καὶ Νικήτας πατρίκιος καὶ τοῦ στόλου δρουγγάριος ὁ εὐνοῦχος, καὶ εἰς Ἀφρικὴν δέσμιος πέμπεται. Καὶ ὁ μὲν Μανουὴλ τοιαύτης ἔτυχε τῆς καταστροφῆς, παραίτιος ἀπωλείας γενόμενος καὶ παντὶ τῷ στρατῷ.

Secundum hæc imperator Joannem a secretis, cognomine Pilatum, ad tractandam cum Saracenis pacificationem misit. Qui cum consuevissent victoriis non efferri, sed pacem etiam rebus secundis expetere, faciles sese ei præbuerunt, et ad certum tempus inducias pacti sunt. Elapso eo tempore rursum mari transmisso Calabriam vexarunt. Itaque etiam Constantinus contra eos navales terrestresque emisit copias. Classem ducebant Crambeas, et Moroleon, alteras patricius Romanus Argyrus. Jamque hi Hidrunte navibus subductis ad navigandum in Siciliam sese parabant, cum Saraceni fama, quæ parva amplificare et terribilius narrare solet, perturbati et quod hostes sibi imparatis subito **360** ingruerent, de salute sua solliciti, panico terrore concitati castra sua deseruerunt, relictoque Regio fuga in Siciliam contenderunt. Cumque jam Panormo accederent, atrocissima oborta tempestate, ejusque vi (aut Christi verius, cui illi impie maledicebant) navibus contritis universi perierunt. Inde rursum pax facta cum Romanis, quæ duravit usque ad Nicephori imperium. Is, simul atque imperium accepit, rem indignissimam existimans Saracenis tributum pendere, contra eos Manuelum, ut jam supra diximus, cum copiis misit: Manuelus, juvenis et militis quam ducis officio multo aptior, multis etiam aliis obnoxius vitiis, neque sanioribus obtemperans consiliis, et se ipsum et exercitum totum perdidit, asperis quibusdam Siciliæ et inviis locis inclusus atque exitio demersus. Captus fuit Nicetas eunuchus, patricius ac classis drungarius, et in Africam in vinculis abductus.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐκπέμπει κατὰ Κιλικίας Ἰωάννην μάγιστρον καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἤδη προβεβλημένον, τὸν Τζιμισκῆν. Γενόμενος δ' οὗτος πρὸς πόλιν Ἄδαναν, καὶ πλῆθος καταλαβὼν ἐπιλέκτων Ἀγαρηνῶν συνειλεγμένων ἐκ πάσης τῆς Κιλικίας, συμπλέκεται τούτῳ καὶ τρέπεται κατὰ κράτος. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τῶν Ἀγαρηνῶν νόμῳ πολέμου κατεκόπησαν· μέρος δὲ τοῦ στρατοῦ ὡσεὶ πεντακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες φεύγουσιν εἴς τινα λόφον δύσβατον καὶ ἀπό-

Sub idem tempus imperator in Ciliciam emittit Joannem Tzimiscem, magistrum domesticum scholarum Orientis jam creatum. Is cum ad Adana pervenisset, in multitudinem incidit ex omni delectorum Cilicia **361** Agarenorum, eamque congressus fundit. Hostibus deletis, quinque tamen circiter Agarenorum millia equi relictis pedites in collem quemdam præruptum evaserunt, ejusque natura freti fortiter impetum hostium defenderunt. Sed Tzimisces circumdato colle, quia eques cum

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(13) Joannem a corporis proceritate sic dictum. GOAR.

eis non poterat congredi, pedites ire eo suos jussit, pedesque eos ipse duxit. Nemo Saracenorum tergum dedit : occisi sunt omnes, et cruoris rivi per declivia in campum fluxerunt, nomenque colli ab eventu factum, ut Collis Sanguinis appellaretur. Id facinus nomen Tzimiscæ celebrius reddidit, Saracenis autem causa exitii fuit.

A κρημνον, πεζοὶ τοὺς ἵππους ἀποβάντες, καὶ τῇ τοῦ τόπου θαῤῥήσαντες εὐκαιρίᾳ εὐρώστως τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο. Οὓς καὶ περιστοιχίσας ὁ Ἰωάννης, ὅτι μὴ μεθ' ἵππων οἷός τε ἦν αὐτοῖς συμβαλεῖν, πεζεῦσαι προστάξας τοὺς στρατιώτας ἄνεισι μετ' αὐτῶν πεζὸς καὶ αὐτός. Καὶ καταγωνισάμενος πάντας ἀπέσφαξε, νῶτα μηδερὸς δεδωκότος, ὡς ῥεῦσαι διὰ τοῦ πρανοῦς εἰς τὸ πεδίον τὸ αἷμα ποταμηδὸν, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ συμπτώματος κληθῆναι τὸν βουνὸν Βουνὸν Αἵματος. Τοῦτο τὸ ἔργον ἐπὶ πλέον ἐξῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου, καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς τελείας καταστροφῆς γέγονεν αἴτιον.

Anno imperii sui secundo, mense Julio, indictione septima, Nicephorus magnum exercitum Romanorum ac sociorum Iberorum et Armeniorum in Ciliciam ducit, comitatus uxore sua Theophanone et liberis. Ea extra in castello Drizio relicta, ingressus ipse Ciliciam, Anazarbam, Rossum et Adanam urbes aliaque haud pauca subigit castella Cumque ad Tarsum et Mopsuestiam ducere non auderet, quod jam hiems appeteret, relicto ea in provincia valido præsidio, in Cappadociam hibernorum causa abit. Ineunte vere rursum Ciliciam intrat : et diviso in duas **262** partes exercitu, Leonem ad oppugnandum Tarsum cum altera parte mittit, alteram ipse ad Mopsuestiam ducit. Eam cum acriter oppugnaret, fame etiam oppidanorum adjutus, unam urbis partem capit. Ea enim urbs media a Saro flumine secatur, ita ut duæ urbes videantur. Altera igitur, ut diximus, parte capta, ad alteram Saraceni confugiunt, undique quod captum erat incendentes. Sed acrius ad oppugnationem incumbente imperatore, altera quoque pars capta est, nemine inde affugiente. Leo autem imperatoris frater Tarsum obsidens, cum exercitus partem pabulatum frumentatumque misisset duce Monasteriote, voti minime compos fuit : nam sine custode dissipatos prædatores noctu Tarsenses egressi, ita ut nemo eorum eruptionem sentire potuerit, invadunt, et haud paucos interficiunt, et in his Monasteriotem. Tarsenses autem, cognita Mopsuestiæ expugnatione, oppressique obsidione et fame, legatos ad Leonem mittunt imperatorem, invocantes et deprecantes ut incolumes dimitteret urbe dedita. Ipse autem cum permisisset ut certum quoddam pondus auferrent, alia omnia urbis bona diripuit. Triduoque **263** post expugnationem, classis maxima ex Ægypto advenit opem Tarso latura, frumento onusta et aliis rebus quæ ad victum sunt necessariæ. Verum permissa non est ad terram appellere neque exsensionem facere ab iis militibus quibus erat ab imperatore maritima custodia commissa; cumque nihil agere potuissent, redierunt, inque maxima naufragia ob ventorum vim inciderunt et impetum bellicosarum imperatoris navium. Incensis igitur et combustis reliquis Ciliciæ urbibus, Octobri mense, indictione nona, Cpolin rediit, secum adducens Tarsi portas et Mopsuestiæ, quas cum extrinsecus auro dis-

Ὁ δὲ Νικηφόρος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰνδικτιῶνος ζ', ἔξεισι κατὰ Κιλικίας σὺν βαρεῖ στρατῷ Ῥωμαίων καὶ συμμάχων Ἰβήρων καὶ Ἀρμενίων, ἔχων Θεοφανὼ τὴν γαμετὴν σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῆς. Ἐκείνην μὲν οὖν ἔξωθεν τῆς Κιλικίας ἔν τινι φρουρίῳ καταλιμπάνει, Δριζίῳ καλουμένῳ, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς B Κιλικίαν Ἀνάζαρβαν, καὶ Ῥωσσὸν, καὶ Ἄδαναν τὰς πόλεις, καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα φρούρια κατεστρέψατο. Ἐπὶ δὲ τὴν Ταρσὸν καὶ τὴν Μόψου ἑστίαν ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάῤῥησε, χειμῶνος ἤδη καταλαβόντος. Καὶ στρατὸν τὸν ἀποχρῶντα καταλιπὼν ἐκεῖσε ἔξεισιν ἐν Καππαδοκίᾳ παραχειμάσων. Ἦρος δὲ ἀρχομένου πάλιν εἰσῆλθεν ἐν Κιλικίᾳ, καὶ διχῇ διελὼν τὰ στρατεύματα, τὴν μὲν Ταρσὸν πολιορκεῖν ἀφῆκε Λέοντα τὸν ἀδελφὸν, αὐτὸς δὲ τὸ λοιπὸν ἀράμενος τῆς στρατιᾶς τῇ Μόψου ἑστίᾳ προσέσχεν. Ἐνεργῷ δὲ χρησάμενος τῇ πολιορκίᾳ, ἔχων δὲ καὶ τὸν λιμὸν ἐπαρήγοντα, παραλαμβάνει τὸ ἓν μέρος τῆς πόλεως· τέμνεται γὰρ ἡ πόλις αὕτη μέσον τῷ Σάρῳ ποταμῷ, ὡς δοκεῖν δύο πόλεις εἶναι (14). Τοῦ ἑνὸς οὖν, ὡς εἴρηται, μέρους ἁλόντος, ἐπὶ τὸ ἕτερον οἱ Σαρακηνοὶ καταφεύγουσι, τὸ ἑαλωκὸς πανταχόθεν ὑφάψαντες. Σφοδροτέρᾳ δὲ χρησα- C μένου τοῦ βασιλέως τῇ πολιορκίᾳ ἑάλω καὶ τὸ ἕτερον μέρος. [P. 655] μηδενὸς ἐκεῖθεν διαφυγόντος. Ὁ δὲ τὴν Ταρσὸν παρακαθήμενος Λέων ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς, ἐπὶ χορτολογίαν καὶ συλλογὴν τῶν ἐπιτηδείων μέρος ἀποστείλας τῆς στρατιᾶς ἔξαρχον ἐχούσης τὸν Μοναστηριώτην, ἠτύχησεν· ἀφυλάκτως γὰρ διασκεδασθέντας τοὺς προνομεύοντας νυκτὸς οἱ Ταρσεῖς ἐξελθόντες, ὡς μηδενὶ συναίσθησιν τῆς ἐξόδου παρεσχηκέναι, ἐπιτίθενται διεσπαρμένοις αὐτοῖς, καὶ οὐκ ὀλίγους διέφθειραν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Μοναστηριώτης αὐτός. Τὴν δὲ τῆς Μόψου ἑστίας ἅλωσιν οἱ Ταρσεῖς ἐγνωκότες, πιεζόμενοι δὲ τῇ πολιορκίᾳ καὶ τῷ λιμῷ, διεπρεσβεύσαντο πρὸς τὸν Λέοντα, ἐπικαλούμενοι τὸν βασιλέα καὶ λιπαροῦντες ἀπαθεῖς κακῶν φυλαχθῆναι καὶ τὴν ἑαυτῶν παραδεδωκέναι D πόλιν. Ὁ δὲ ῥητόν τι φορτίον ἕκαστον ἀφεὶς ἀποφέρεσθαι, τὸν ἄλλον ἅπαντα πλοῦτον κατέσχε τῆς πόλεως. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας τοῦ τὴν πόλιν ἁλῶναι στόλος μέγιστος ἐξ Αἰγύπτου βοηθήσων τῇ Ταρσῷ παρεγένετο, πλήρης ὑπάρχων σίτου καὶ τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Οὐ συνεχωρήθη δὲ προσσχεῖν τῇ γῇ οὐδ' ἀποβῆναι παρὰ τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ταχθέντων τὴν παραλίαν τηρεῖν στρατιωτῶν.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(14) Desunt multa. Librarius : Λείπει ἓν φύλλον, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἀντιγράφου. Possunt ea utcunque ex Zonara repeti : nam alioqui Noster est in multis copiosior. Xyl. — Supplevimus ex Scylitze. Goar.

Καὶ μὴ ἔχοντες ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσιν ὑπέστρεψαν, ναυαγίοις μεγάλοις περιπεσόντες ἀπό τε ἀνέμων ἀταξίας καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν τοῦ βασιλέως πολεμικῶν πλοίων. Δῃώσας δὲ καὶ τεφρώσας καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Κιλικίας, τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τῆς ἐννάτης ἰνδικτιῶνος ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς τῆς Ταρσοῦ πύλας καὶ τὰς τῆς Μόψου ἑστίας, ἃς καὶ χρυσῷ καταστίξας ἔξωθεν ἀνάθημα τῇ βασιλίδι διεκόμισε, τὰς μὲν κατὰ τὴν ἀκρόπολιν στήσας, τὰς δὲ κατὰ τὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης τεῖχος. Διεκόμισε δὲ καὶ τῷ θεῷ δῶρον καὶ δεκάτην τῆς ἑαυτοῦ στρατείας τοὺς αἰχμαλωτισθέντας τιμίους σταυρούς, ὁπηνίκα δομέστικος τῶν σχολῶν ὢν ὁ Στυπειώτης καὶ τὴν Ταρσὸν παρακαθήμενος παντελεῖ πανωλεθρίᾳ τῇ οἰκείᾳ ἀβουλίᾳ καθυπέβαλε τὰ στρατεύματα· οὓς δὲ καὶ τῷ πανσέπτῳ τεμένει τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἀνέθετο.

tinxisset, munus attulit regiæ urbi dedicandum, alias ad arcem collocandas, alias ad Aureæ portæ murum. Attulit etiam Deo donum et sui exercitus decimam, venerandas cruces, captas quando scholarum domesticus Stypelotes Tarsum obsidens imprudentia sua cum omni exercitu funditus deletus est: quas etiam sacrosancto templo Dei Verbi Sophiæ dedicavit.

Τῷ δὲ αὐτῷ δευτέρῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας χρόνῳ ὁ Νικηφόρος καὶ πᾶσαν τὴν νῆσον Κύπρον τῇ τῶν Ῥωμαίων προσήγαγεν ἐπικρατείᾳ, τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἀπελάσας ἐκεῖθεν διὰ Νικήτα πατρικίου τοῦ Χαλκούτζη.

Eodem secundo imperii anno omnem etiam insulam Cyprum in Romanorum potestatem Nicephorus redegit, inde expulsis Agarenis per Nicetam patricium et prætorem Chalcutzem.

Τῷ δὲ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἔαρος ἐπιστάντος, πάλιν εἰσβολὴν ἐποιήσατο κατὰ Συρίας ὁ βασιλεύς. Καὶ γενόμενος κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν ταύτῃ μὲν οὐ προσέβαλεν, ἐλπίσας μηδὲ τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ ὑποστήσεσθαι τοὺς Ἀντιοχεῖς ἐκπεπληγμένους τὰ εἰς τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας συμβεβηκότα. Ἀλλὰ παρελθὼν αὐτὴν εἰς τὰ ἐνδότερα μέρη τῆς Συρίας ἐχώρησε, καὶ πόλεις πολλὰς καὶ χώρας καταστρεψάμενος πρὸς τῷ Λιβάνῳ κειμένας καὶ τῇ παραλίᾳ, τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ ὑπέστρεψεν. [P. 656] Εὐσθενῶς δὲ τῶν Ἀντιοχέων προσδεχομένων τὸν πόλεμον διὰ τὸ πλεῖστον λαὸν ἐκ τῆς περιοικίδος εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ βοηθείᾳ, ἐπιλελοιπότων δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατῷ, γεοέσθαι δὲ καὶ τέλμα ἀδιεξίτητον ἐκ τοῦ πολὺν ὄμβρον οὐρανόθεν καταῤῥαγῆναι, ὑπεχώρησεν ἄπρακτος καὶ τὴν βασιλίδα κατέλαβε, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἔχοντα ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν κέραμον, ὃν εὗρεν ἐν Ἱερᾷ πόλει ταύτην πεπορθηκώς, καὶ τῶν τριχῶν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου βόστρυχον ἕνα πεπιλημένον αἵματι.

364 Tertio vero anno sui item imperii, appetente vere, rursus Syriam invasit imperator; cumque Antiochiam pervenisset, ipsam non est aggressus, sperans fore ut ne famam quidem ipsius sustinerent Antiochenses, deterriti iis quæ Ciliciæ urbibus acciderant; sed ipsam præteriens in interiores Syriæ partes profectus est, multisque urbibus et agris ad Libanum et maritima loca sitis in suam potestatem redactis, mense Decembri rediit. Sed fortiter bellum sustinentibus Antiochenis, quod ex finitimis locis multæ gentes in urbem se receperant ut ipsis opem ferrent, et commeatu Romano exercitui deficiente factoque ingenti cœno, adeo ut transiri non posset propter multam quæ de cœlo deciderat pluviam, re infecta ad regiam urbem se recepit, secum adducens ollam quæ habebat effigiem non manu factam formæ Christi et Dei nostri imaginem, quam Hierapoli a se expugnata reperit, et capillorum Joannis Baptistæ partem sanguine concretam.

Τοιοῦτος δ' ὢν ὁ Νικηφόρος, καὶ τοιαύταις χρησάμενος στρατηγίαις, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τὰ Ῥωμαίων αὐξήσας πράγματα (κατέσχε γὰρ πλέον τῶν ἑκατὸν πόλεων καὶ φρούρια Κιλικίας τε, καὶ Συρίας, καὶ Φοινίκης Λιβανησίας, ὧν μέγιστα καὶ ἐπισημότατα ἡ Ἀνάζαρβος (15) καὶ ἡ Ἄδανα, ἡ Μόψου ἑστία, ἡ Ταρσὸς, τὸ Παγρὰς, τὸ Συννέφιον, ἡ Λαοδίκεια, τὸ Χάλεπ, ἔθετο δὲ καὶ ὑποφόρους τήν τε ἐν Φοινίκῃ Τρίπολιν καὶ τὴν Δαμασκόν), ὅμως μισητὸς ἐγένετο παρὰ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ πάντες ἐδίψων τὴν τούτου θεάσασθαι καταστροφήν. Τὰς δὲ αἰτίας ἀπαριθμήσει ὁ λόγος ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

Cumque talis esset Nicephorus ac talibus usus honoribus et functus magistratibus, adeoque res auxisset Romanorum (etenim urbes amplius centum cepit et oppida Ciliciæ, et Syriæ, et Phœniciæ, et Banisiæ, quorum maxima et nobilissima hæc erant, Anazarbus, Adana, Mopsuestia, Tarsus, Pagras, Synnephium, Laodicea, Chalepum: tributariam **365** quoque sibi fecit Tripolin Phœniciæ urbem et Damascum), nihilominus tamen omnibus fuit invisus hominibus, ac nemo non cupiebat ipsius videre interitum. Odiorum causas suo loco exponemus.

Ὑποστρέφων δ' ὁ Νικηφόρος ἐξ Ἀντιοχείας πρὸς τὴν βασιλίδα, ἐν τῷ διέρχεσθαι τὸν Ταῦρον, ὅ Μαῦρον ὄρος ἐγχωρίως λέγεται, φρούριον κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὄρους δομησάμενος ἔν τινι λόφῳ ἐρυμνοτάτῳ, Μιχαὴλ

Antiochia revertens Nicephorus, dum Taurum montem (incolæ Maurum vocant) transit, in medio ejus castellum condit in colle munitissimo; in eoque Michaelum Burtzam patricia ornatum dignitate reli-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(15) Pro Anabarza *Anazarbam* legerem, et Drizium apud Zonaram est *Drizibium*. Post defectum enumeratio est urbium, quas de Agarenis recuperavit eo bello Nicephorus. XYL.

quit, præsidem eum Mauri montis appellans, mandato ut diligenter invigilaret Antiochenosque omni opera exitu et rebus necessariis parandis prohiberet. Petrum quoque spadonem, unum de suis famulis, hominem strenuum, præfectum castrorum in Cilicia creat, jubetque exercitum in hiberna distribuere, suumque adventum insequente anno præstolari. Ferunt potuisse eum primo accessu Antiochia potiri, sed noluisse, ac dedita opera distulisse ejus recuperationem, quod in ore omnium hominum esset hic rumor, recepta Antiochia statim imperatorem obiturum. Eo nimirum sermone territus, neque ipse Antiochiam tentavit, et Petro ac Burtzæ mandavit ne eam oppugnarent. Enimvero rebus ita ut memoratum est constitutis, Nicephorus in urbem rediit. At Burtzas Antiochiæ **366** vicinus, post habito imperatoris præcepto, noctes diesque de urbe ea occupanda cogitabat, quod hoc pacto æternam se gloriam consecuturum sperabat. Itaque frequenter eo itabat, et Antiochenos ad pacificationem invitabat, arroganter eam aspernantes. Interim cum Saraceno quodam (Aulax is vocabatur) amicitiam contrahit, ab eoque muneribus et pollicitationibus corrupto mensuram turris occidentalis unius (Cala ei nomen fuit) obtinet. Ejus auxilio scalas fabricatus quæ ad summa turris pertingerent, noctem obscuram atque pluviam præstolatus, per eam occulte scalas turri applicat, et cum trecentis suorum in eam ascendit. Hujus ac proximæ etiam turris custodes trucidat: itaque duabus turribus occupatis, misso nuntio Petrum, quem castrorum præfectum diximus, hortatur ut celeriter cum omni exercitu superveniat urbi jam captæ. Petrus, etsi initio tergiversabatur, indignationem imperatoris veritus, ac metuens ne ipsius mandato violato sibi infortunium pararet, tamen instante Burtza et properare jubente, et se diutius oppugnationi hostium tolerandæ non esse parem docente (etenim oppidani audito turres occupatas esse undique confluxerant, et eas expugnare omni studio conabantur missilibus conjectis ac omnis generis adhibitis **367** machinis, igni quoque supposito; neque omnino quidquam eorum omittebant quæ agere conveniebat quibus cum uxoribus et liberis pereundi ac amittendæ urbis orientalium omnium præstantissimæ periculum incumberet) Petrus, timens ne suam ob pertinaciam tot tantique viri perirent, et tantæ urbis jacturam respublica Romana faceret, vel invitus summa festinatione universum exercitum adducit. Jam omnem prope spem salutis Burtza cum suis dimiserant, tres continenter noctes diesque oppugnati: sed adventu Petri oppidanorum conciderunt animi ac remisit vehementia, et Burtzas facultatem nactus ad portam descendit, ac repagulo ense dissecto, apertis foribus Petrum admittit. Nicephorus allato rei hujus nuntio, cum gaudere ob tantam urbem et res suas Deo

τὸν Βούρτζην πατρίκιον τιμήσας ἐν τῷ φρουρίῳ κατέλιπε, στρxτηγὸν ὀνομάσας τοῦτον τοῦ Μαύρου ὄρους, ἐπισκήψας προσμένειν ἀγρύπνως καὶ τοὺς Ἀντιοχεῖς πάσῃ μηχανῇ κωλύειν ἐξιέναι καὶ τὰ πρὸς ζωὴν εἰσκομίζεσθαι ἐπιτήδεια. Κατέλιπε δὲ καὶ Πέτρον ἕνα τῶν ἑαυτοῦ εὐνούχων, δοῦλον ὑπάρχοντα, δραστήριον ἄνθρωπον, ὃν δὲ καὶ στρατοπεδάρχην (16) πεποίηκεν ἐν Κιλικίᾳ, εἰς παραχειμασίαν τὸν στρατὸν διασκορπίσαι κελεύσας, καὶ τὴν αὐτοῦ μένειν εἰς τοὐπιὸν ἔτος ἔλευσιν. Ἐλέγετο δ' ὅτι δυνάμενος ἐξ ἐφόδου ἑλεῖν τὴν Ἀντιόχειαν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐξεπίτηδες παρεῖλκε καὶ παρεβίβαζε τὴν ταύτης κατάσχεσιν, δεδιὼς τὸν φημιζόμενον λόγον· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ἐφέρετο στόμασιν ὡς ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως Ἀντιοχείας καὶ ὁ βασιλεὺς τεθνήξεται. Ἀμέλει καὶ τῷ τοιούτῳ λόγῳ δειλαινόμενος οὔτ' αὐτὸς προσεπέλασε τῇ Ἀντιοχείᾳ καὶ τῷ Πέτρῳ δὲ καὶ τῷ Βούρτζῃ παρήγγειλε μηδεμίαν προσβολὴν ποιήσασθαι κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ταῦτα καταστησάμενος, ὡς εἴπομεν [P. 657], εἴσεισιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν· ὁ Βούρτζης δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ γειτονῶν καὶ κλέος ἑαυτῷ ἄσβεστον περιποιήσασθαι ἱμειρόμενος, μικρὰ φροντίσας τῶν τοῦ βασιλέως ὑποθηκῶν, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐσκέπτετο εἴ πως δυνηθείη κατασχεῖν τὴν πόλιν. Ἀπῄει οὖν συνεχῶς καὶ λόγους μετὰ τῶν Ἀντιοχέων ἐκί/ει συμβατικούς. Ἀλαζονευομένων δ' ἐκείνων καὶ τὰς συμβάσεις διωθουμένων, ἔλαθεν ἐκεῖνος φιλιωθείς τινι τῶν Σαρακηνῶν (Αὔλαξ οὗτος ἦν), ὃν ὑποκλέψας δώροις καὶ ὑποσχέσεσιν ἴσχυσε λαβεῖν τὸ μέτρον ἑνὸς τῶν πρὸς δύσιν τῆς Ἀντιοχείας πύργων Κάλα τοὔνομα. Καὶ μετὰ τούτου τεχτηνάμενος κλίμακας πρὸς τὸ ἄκρον ἐξικνουμένας τοῦ πύργου, νύκτα τε ἀφεγγῆ ἐπιτηρήσας καὶ ἔπομβρον, ἔλαβε τὰς κλίμακας προσερείσας τῷ πύργῳ. Καὶ ἀναβὰς μετὰ τριακοσίων τῶν ὑπ' αὐτὸν τοὺς μὲν φύλακας ἀποσφάττει τοῦ πύργου, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γειτονοῦντος αὐτῷ· καὶ μετὰ τῶν τριακοσίων τοὺς δύο τούτους πύργους κατεσχηκὼς ἄγγελον εὐθέως ἐκπέμπει πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην, μηνύων ἐπιταχῦναι καὶ ἐλθεῖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ὡς τῆς πόλεως ἤδη κατασχεθείσης. Ὁ δὲ Πέτρος τὰς ἀγγελίας δεξάμενος ὤκνει καὶ ἀνεδύετο, τὴν ἐκ τοῦ βασιλέως δεδοικὼς ἀγανάκτησιν, μή τι καὶ κακὸν ἀπολαύσῃ ὡς παραβάτης τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων. Ἐγκειμένου δὲ τοῦ Βούρτζη καὶ ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ πέμποντος ἄγγελον καὶ τὴν ἔλευσιν ἐπιταχύνοντος, καὶ πληροφοροῦντος ὡς ἐπὶ πλέον ἀντέχειν οὐ δύναται πρὸς τὴν πολιορκίαν (καὶ γὰρ δὴ μαθόντες οἱ Ἀντιοχεῖς τὴν τῶν πύργων κατάσχεσιν στνέρρεον πανταχόθεν καὶ ἐκπολιορκεῖν τοὺς πύργους ἠπείγοντο, βέλη δ' ἀφέντες παντοδαπὰ καὶ μηχανὰς ποικίλας τὸ πῦρ ὑφῆπτον, καὶ ἄλλα ἐποίουν ὁπόσα ποιεῖν ἔδει τοὺς κινδυνεύοντας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπολωλέναι, ἀποβαλεῖν δὲ καὶ πόλιν πασῶν ὑπερκειμένην τῶν ἀνὰ τὴν Ἕω πόλεων)· πτοηθεὶς δ' ὁ στρατοπεδάρχης μὴ τοσούτων ἀπολωλότων καὶ τηλι-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(16) *Castrorum mensoribus præfectum, metatorem præcipuum.* Goar.

κούτων ἀνδρῶν διὰ τὴν ἐκείνου ἀπείθειαν καὶ πόλεω, A τηλικαύτης ὑποστῇ ζημίαν ἡ πολιτεία Ῥωμαίων, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος καταταχήσας παρεγένετο σὺν παντὶ τῷ στρατῷ, εὑρὼν τοὺς περὶ τὸν Βούρτζην λίαν ἀπειρηκότας· ἐπὶ τρισὶ γὰρ νυχθημέροις ἦσαν πολιορκούμενοι. Οὗ τὴν ἔφοδον ἐγνωκότες οἱ Ἀντιοχεῖς παρελύθησαν τὰς ψυχὰς καὶ τῆς συντονίας ἐνέδωκαν. Ἀδείας δὲ λαβόμενος ὁ Βούρτζης κάτεισι πρὸς τὴν πύλην, καὶ σπάθῃ τὸν μοχλὸν τῆς κλειδὸς διατεμὼν ἀνοίγνυσι τὰς πύλας, καὶ τὸν Πέτρον εἰσάγει σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι. Καὶ οὕτω παρελήφθη ἡ μεγάλη καὶ περιφανὴς Ἀντιόχεια. Ὅπερ πυθόμενος ὁ Νικηφόρος, εὐφρανθῆναι δέον ἐπὶ ἁλώσει τηλικαύτης πόλεως καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐπιτρέψαι Θεῷ, ὁ δὲ τοὐναντίον ἤλγησε τὴν ψυχὴν τὸν στρατεπεδάρχην τε ἐν αἰτίαις εἶχε, [P. 658] καὶ τὸν Βούρτζην οὐ μόνον οὐκ ἀπεδέξατο τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἀνδρείας, καὶ γέρα παρέσχεν ἐπάξια τῆς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας, ἀλλὰ καὶ ὕβρεσι πλύνας παρέλυσε τῆς ἀρχῆς καὶ οἴκοι μένειν ἐπέταξεν.

committere deberet, diversa secutus indoluit, culpavitque Petrum, et Burtzæ non modo non probavit alacritatem atque fortitudinem, aut digna rebus gestis præmia contulit, sed et coutumeliis affecto ademit munus suum, et domi se eum continere jussit.

B Αὕτη ἡ αἰτία καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ῥηθήσεσθαι μέλλοντα μισητὸν τοῖς πᾶσι καὶ βδελυκτὸν τὸν Νικηφόρον εἰργάσαντο. Πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτε τὴν ἀρχὴν τὰ κατ' αὐτὸν ἐκινήθη, μυρίαις πλημμελείαις χρωμένων τῶν σὺν αὐτῷ στρατιωτῶν ἐπιστροφὴν οὐκ ἐτίθει, λέγων· « Οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ ἐν τοσούτῳ πλήθει λαοῦ ἀτακτοῦσί τινες. » Καὶ αὖθις εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν πολλῶν καὶ διαφανῶν καὶ ἰδιωτῶν ἁρπαγέντων οὐδεμίαν ἐκδίκησιν ἐποιήσατο, ἀλλὰ παρεβλέπετο τὰς ἀτόπους πράξεις, ἐνευωχούμενος ταῖς ἀσελγείαις, αἷς οἱ ἀτακτοῦντες προσκείμενοι κακῶς τοὺς πολίτας διετίθουν, καὶ ταῦτα συνεργήσαντας αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς βασιλείας ἀνάληψιν οὐ μικρῶς. Εἶτα καὶ πρὸς ταξείδιον (17) συνεχῶς ἐξιὼν δεινῶς ἐκάκου τὸ ὑπὸ χεῖρα οὐ μόνον προσθήκαις συντελειῶν καὶ ἄλλαις συνεισφοραῖς παντοίων εἰδῶν, ἀλλὰ καὶ λεηλασίαις C ἀνυποστάτοις, πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐκκόψας καὶ μέρος τι τῶν παρεχομένων τῇ συγκλήτῳ βουλῇ φιλοτιμημάτων διὰ τὸ, ὡς ἔλεγε, σπανίζειν χρημάτων ἐν τοῖς πολέμοις, πρὸς δὲ καὶ τὰς παρέχεσθαι τυπωθείσας δόσεις πρὸς εὐαγεῖς οἴκους καὶ Ἐκκλησίας παρά τινων εὐσεβῶν βασιλέων τέλεον ἐκκόψας, καὶ νόμον ἐκθέμενος μὴ τὰς Ἐκκλησίας ἀκινήτοις (18) πλατύνεσθαι, κακῶς φάσκων ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων διασπαθᾶσθαι τὰ πτωχικὰ χρήματα καὶ τοὺς στρατευομένους ὀλιγοῦσθαι, καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, καὶ νόμον ἐκθέμενος, ἐν ᾧ καί τινες ἐπίσκοποι τῶν εὐριπίστων καὶ κολάκων ὑπέγραψαν, διοριζόμενον μὴ ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης καὶ προτροπῆς ἐπίσκοπον ἢ ψηφίζεσθαι ἢ προχειρίζεσθαι. Ἐπισκόπου τε τεθνηκότος βασιλικὸν ἐκπέμπων ἄνθρωπον ἐσταθμημένην ποιεῖν τὴν ἔξοδον προσέταττε, καὶ τὰ D

Id et alia quæ referemus, invisum omnibus ac detestabilem fecerunt Nicephorum. Primo quod quo primum tempore imperium invasit, cum milites ipsius innumeris delictis querelas excitassent, nihil de correctione **368** cogitavit, fatus mirum non esse, si in tanta hominum multitudine quidam incomposite se gererent. Deinde quod in urbem ingressus, cum bona et illustrium et plebeiorum multorum diriperentur, vindicem se nequaquam præbuit, sed quasi delectari visus est libidinibus eorum qui cives vexabant, eos etiam qui ipsi ad imperium obtinendum haud exiguam navarant operam. Præterea ad Taxeidium assidue veniens graviter subditos afflixit, non modo pensionum et tributorum omnigenis rationibus, sed et rapinis intelorabilibus: Ad hæc partem quamdam eorum quæ senatoribus solebant imperatores largiri donorum in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed et donationes monasteriis atque templis legatas a quibusdam piis imperatoribus prorsus abolevit, lege etiam lata ne Ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis, causatus episcopos male prodigere ea quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod legem tulit, cui et episcopi quidam leves atque adulatores subscripserunt, ne imperatoris injussu ullus crearetur episcopus. Et mortuo aliquo episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus : ipse, quod erat de reditibus reliquum, accepit. **369** Sunt et aliæ ejus constitutiones, omnem necessitatis formam excedentes, quas singulatim referre magni sit ingenii

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(17) Locus videtur fuisse ubi vectigalium aut pensionum rationes ducerentur. Xyl. — Ταξείδιον est *navigatio seu iter mari conficiendum*, quo subditi gravantur, cum insperato advenientem imperatorem suscipientes donis conciliant, comitatum alunt, abeuntem etiam prosequuntur muneribus, ac sibi necessariis ad vitam destituuntur. Quæ de taxidio profert Xylander, ridicula sunt. Goar. — Cf. Basium ad Leonem Diaconum, apud nos tom. CXVIII, col. 753, not. 50. Edit. Patr.

(18) Non dissimulabo studiose me hac usum voce, quæ ambiguitatem retineret. Nam et fundi sunt immobilia bona, quidquid eo genere censetur : et ego tamen magis hoc puto intelligi de æternis, quas vocant, donationibus, hæredem in perpetuam successionem obligantibus : qualibus amplificata esse bona quæ ecclesiastica dicuntur, non est obscurum. Nolebat, puto, unum aliquem imperatorem aliis præscribere successuris quantum ex suo fisco decidere cogeretur huic vel huic monasterio, homo bello magnus, quod οὐ σιτεῖται μετρούμενα. Ergo si quis vellet largiri, id sine præscriptione et in præsens (semel pro semper, quod aiunt) putabat præstare fieri. Nam vix credo eum prohibuisse ne quis fundum donaret, præsertim privatus. Sed reditibus perpetuatis fretos sacrificos videbat σπαταλᾶν. Lector sequetur quod volet. Omnino autem male apud hoc genus historicorum audiunt, quotquot bello rem publicam tuentes et augentes non ditarunt sacrificos. Xyl.

ac facundiæ. Voluit etiam legem ferre, qua militibus in bello occumbentibus martyrum decernerentur honores, ut qui alia nulla in re quam in bello animæ collocaret salutem; patriarchamque et episcopos conatus est ad eam probandam adigere. Sed horum quidam fortiter resistentes eum a proposito dimoverunt, prolato in medium Basilii Magni canone, qui per triennium sacris arceri jubet eos qui hostem bello interfecissent. Nomisma etiam attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cumque esset lege et consuetudine receptum ut omnes nummi imagine imperatoris alicujus notati, modo ponderi justo nihil decederet, idem valerent, ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretiis, voluit. Eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit. Deterrimum hoc fuit, quod, republica his rebus attrita, interim rerum venalium nulla fuit allevatio. Atque hæc omnia cum essent molestissima, ægerrime cives tulerunt palatii munitionem. Nam multis quæ in orbem circa palatium erant pulchris **870** atque magnis operibus dejectis arcem ac sedem tyrannicam contra miseros cives palatio astruxit, in ea cellas, granaria, clibanos et furnos condens et omnibus rerum generibus implens. Prædictum enim fuerat ei in palatio ipsum moriturum. Nimirum autem ignorabat incassum excubitores vigilare, Deo urbem non custodiente. Etenim quo tempore murus palatii condebatur, nocte quadam per mare subvectus aliquis ita vociferatus est: « O imperator, erigis muros: et tametsi vel ad cœlum eos educas, intus cum sit malum, urbs captu facilis est. » Qui hæc dixit, diu multumque est quæsitus, non tamen inventus. Muro enim absoluto tunc periit, ea ipsa die, cum ei claves is cui id negotii commissum erat in manus traderet.

A περιττὰ ἀνελαμβάνετο. Καὶ ἄλλα τινὰ διατάγματα διετίθει πᾶσαν ἰδέαν ἀνάγκης ὑπερεκπίπτοντα, ἃ κατὰ μέρος διεξιέναι μεγαληγόρου δεῖται καὶ φρενὸς καὶ γλώττης. Ἐσπούδασε δὲ καὶ νόμον θεῖναι τοὺς ἐν πολέμοις ἀποθνήσκοντας στρατιώτας μαρτυρικῶν ἀξιοῦσθαι γερῶν, ἐν μόνῳ τῷ πολέμῳ τιθέμενος καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν. Κατήπειγε δὲ καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἐπισκόπους συνθέσθαι τῷ δόγματι· ἀλλά τινες τούτων γενναίως ἀντιστάντες ἀπεῖρξαν αὐτὸν τοῦ σκοποῦ, προθέντες εἰς μέσον τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα, ἐπὶ τριετίαν ἀκοινωνήτους εἶναι λέγοντα οὓς πολέμιον ἔν τινι πολέμῳ ἀνῃρηκότας. Ἠλάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν (19) [P. 659] ἐπινοήσας. Διπλοῦ δὲ τοῦ νομίσματος ἔκτοτε γεγονότος, ἡ μὲν B εἴσπραξις τῶν δημοσίων φόρων τὸ βαρύτερον ἀπῄτει, ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐσκορπίζετο. Νόμου δὲ καὶ ἔθους ὄντων παντὸς χαρακτῆρα βασιλέως, εἰ μὴ τῷ σταθμῷ ἐλαττοῖτο, δύναμιν ἔχειν ἰσότιμον, ὁ δὲ τὸν ἑαυτοῦ προκεκρίσθαι ἐνομοθέτησεν, ὑποβιβάσας τοὺς τῶν ἄλλων. Ἐξ ἧς αἰτίας οὐ μικρῶς ἔθλιψε τὸ ὑπήκοον ἐν τοῖς λεγομένοις ἀλλαγίοις. Καὶ τὸ δὴ χείριστον, ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας τοῦ πολιτεύματος πιεζομένου οὐδεμίαν εὐθηνίαι ἐδέξαντο τὰ ὠνούμενα. Πλέον δὲ τῶν ἄλλων ἠνίασε τοὺς ἀνθρώπους, καίπερ λίαν ὄντων χαλεπωτάτων, ἡ τοῦ τείχους κτίσις τῶν παλατίων. Πολλὰ γὰρ ἔργα κύκλῳ ὄντα τοῦ παλατίου, εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ἐξειργασμένα, καταστρεψάμενος, ἀκρόπολιν καὶ τυραννεῖον κατὰ τῶν ἀθλίων πολιτῶν ἀπειργάσατο, ἀποθήκας καὶ σιτοβολῶνας ἔνδοθεν καὶ ἰπνοὺς καὶ κλιβάνους ἐργασάμενος καὶ C πληρώσας εἰδῶν. Προτεθέσπιστο γὰρ αὐτῷ ἔνδοθεν τοῦ παλατίου ἀποθανεῖν (20), ἠγνόει δ', ὡς ἔοικεν, ὡς εἰ μὴ Κύριος φυλάξει πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων. Ὅτε γὰρ τὸ τεῖχος τοῦ παλατίου κατεσκευάζετο, μιᾷ τῶν νυκτῶν ἀνὰ τὴν θάλασσαν ὑποπλέων τις ἐξεβόησεν· « Ὦ βασιλεῦ, ὑψοῖς τὰ τείχη, κἂν μέχρι πόλου φθάσῃς, ἔνδον τὸ κακόν, εὐάλωτος ἡ πόλις. » Πολλὰ δὲ ἀναζητηθεὶς ὁ τοῦτο εἰπὼν οὐχ εὑρέθη. Τοῦ τείχους γὰρ τελειωθέντος, τότε συνέβη καὶ αὐτὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἀποθανεῖν, ὁπηνίκα τὰς κλεῖς ὁ τὴν ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος φέρων αὐτῷ ἐνεχείρισε.

Accessit ad hæc aliud, quod odia in imperatorem exasperavit. Ipso Paschatis festo die, orto inter socios navales et Armenios conflictu utrinque multi perierunt, et mortem ægre evasit Sisinius patricius, urbis præfectus. Exinde fama obtinuit imperatorem civibus infensum, quod eos hujus tumultus auctores censeret, statuisse ludis equestribus eos in casses attractos ulcisci. Paulo post ludi equestres facti. Ibi Nicephorus, ut civibus ostenderet quid rei conflictus pugnæ esset, aut etiam ut eos terreret, quosdam nudis gladiis dimicando prœlii simulacrum

Προσεγένετο δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον. ὅπερ ἐπὶ πλέον ἐξῆρε τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος. Συμβολῆς γενομένης κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Πάσχα μέσον πλωΐμων καὶ Ἀρμενίων, πολὺς ἀνθρώπων ἐγένετο D φθόρος, μικροῦ δ' ἂν ἀπεβίω καὶ ὁ μάγιστρος Σισίνιος καὶ ἔπαρχος, Διεδέδοτο δὲ φήμη ἐκ τούτου ὡς χαλεπαίνων τοῖς πολίταις ὁ Νικηφόρος, ὡς αἰτίοις τάχα τῆς ἀταξίας, ἐν ἡμέρᾳ ἱπποδρομίας μέλλει σαγηνεύσας τὸν δῆμον τιμωρήσασθαι. Καὶ δὴ μετὰ μικρὸν ἱπποδρομίας τελουμένης, βουλόμενος ὁ Νικηφόρος ἐνδείξασθαι τοῖς πολίταις καὶ τὴν τοῦ πολέμου

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(19) Zonaras scribit de hexagio vel sextula (nam ἑξάγιον lego) eum redegisse τεταρτηρόν. Quod sic intelligo, posterioris nummi ad priorem fuisse eam proportionem quæ est bessis ad assem, ut major minoris esset sesquiplus. Nam ut a 6 ἑξάγιον, ita a 4 τεταρτηρόν videtur dictus. Ut si vetus 6 (verbi gratia obolos, novus 4 obolos appendisset. Ἔξοδον pro sumptu videtur bis hic posuisse. Xyl.

(20) Librarius non inepte, Καὶ μὴν ἔδει μᾶλλον αὐτὸν διὰ τοῦτο διηνεκῶς τοῦ παλατίου διάγειν ἐκτός. Xyl.

συμβολὴν ὁποία ἐστὶ, τάχα δ' ἴσως καὶ ἐκφοβῆσαι, ξίφη γυμνὰ λαβόντας τινὰς προσέταξεν ὡς ἐν προσχήματι πολεμίων παῖξαι, εἰς ἑστίασιν τάχα τῶν θεατῶν. Τούτου δὲ γενομένου, τὸν νοῦν τῶν βλεπομένων ἀγνοήσαντες οἱ θεωροὶ, καὶ τὴν κρατοῦσαν φήμην τέλος ἤδη λαμβάνειν ὑποτοπάσαντες, δρομαῖοι ἐπὶ τὰς ἐξόδους ἐχώρουν κρημνώδεις οὔσας καὶ σφαλερὰς, καὶ ὑπ' ἀλλήλων συμπατούμενοι ἀπέθνησκον. Καὶ ἀπώλοντο ἂν ἅπαντες ὑπ' ἀλλήλων καταπατούμενοι, [P. 660] εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς ὠράθη ἐπὶ τοῦ θώκου καθήμενος ἀδεής τε καὶ ἄτρεπτος· ὃν ἰδὼν ὁ δῆμος μὴ παρακινηθέντα, καὶ κατανοήσαντες ὡς ἄκοντος αὐτοῦ γέγονε τὸ γενόμενον, ἔστησαν τῆς φυγῆς.

A **371** exhibere jussit, oblectandorum scilicet spectatorum causa. Verum spectatores quid hoc sibi vellet ignorantes, jamque id agi putantes quod rumor fore confirmarat, ad exitus theatri præruptos ac lubricos cursu se contulerunt, ibique alii ab aliis conculcati perierunt permulti, omnesque adeo invicem obtriti periissent, nisi conspecto imperatore, qui in solio immotus ac quiete assidebat, sensissent nolente eo hunc accidisse tumultum, ac fugiendi finem fecissent.

Πρόοδον δὲ δημοσίαν ποιήσαντα τὸν Νικηφόρον ἐν τῇ Πηγῇ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ὑποστρέφοντα οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀπολωλότων δεξάμενοι ἐν τῇ τῶν Ἀρτοπρατῶν ἀγορᾷ ὕβρεις ἠφίεσαν κατ' αὐτοῦ ἀπρεπεῖς, ἀλάστορα καὶ παλαμναῖον ἀποκαλοῦντες καὶ ὁμοφύλοις αἵμασι μιαρὸν, καὶ κόνιν καὶ λίθους ἔπεμπον εἰς αὐτὸν ἄχρι τῆς ἀγορᾶς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Καὶ ἀπεπάγη μὲν ἂν τῷ δέει, εἰ μή τινες ἐντιμότεροι τῶν πολιτῶν προλαβόντες τοὺς μὲν ἀτακτοῦντας ἀνέστειλαν, αὐτὸν δὲ εὐφημοῦντες ἄχρι τοῦ παλατίου προέπεμψαν. Διὰ ταῦτα πάντα ἀπηχθῆσθαι παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπιστάμενος καὶ ἐπίθεσιν ὑφορώμενος τὴν ἀκρόπολιν ἐδομήσατο. Ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθη διαφυγεῖν τὸ χρεὼν, ἀλλ' ὅτε καλῶς ἔχειν αὐτῷ τὰ πάντα ᾠήθη, ἀπέρρηξε τὴν ζωήν. Καὶ ὅπως, ἐν τῷ πρέποντι καιρῷ ῥηθήσεται.

Cum ad Fontem deinde imperator publice processisset feriis Assumptionis Christi, redeuntem cognati eorum qui in Circo perierant in foro Artopraton nacti convitiis prosederunt, flagitiosum homicidam et popularium sanguine contaminatum B vocantes, pulveremque adversus eum et saxa jactantes, donec ad forum Constantini Magni pervenit. Et fuisset sane exanimatus metu, nisi civium honoratiores quidam eum repressis tumultuantibus stipassent et faustis acclamationibus prosecuti in palatium deduxissent. Ob hæc omnia invisum se civibus cernens et insidias timens arcem exstruxit. Neque tamen fatum evitavit, sed quo tempore **372** omnia sibi in tuto esse putavit, vitam amisit. Quomodo res sit acta, suo dicetur loco.

Τετάρτῳ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει, μηνὶ Ἰουνίῳ, τῆς ι' ἰνδικτιῶνος, τὰς ἐν τῇ Θρᾴκῃ πόλεις ἐξῄει ἐπισκεψόμενος, καὶ γενόμενος ἄχρι τῆς λεγομένης μεγάλης σούδας ἔγραψε Πέτρῳ τῷ Βουλγαρίας ἄρχοντι μὴ ἐᾷν τοὺς Τούρκους διαπερᾷν τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Ῥωμαίων λυμαίνεσθαι. Τούτου δὲ μὴ προσέχοντος ἀλλὰ παντοίαις ἀφορμαῖς παρακρούοντος, τὸν τοῦ ἐκ Χερσῶνος πρωτεύοντος υἱὸν ὁ Νικηφόρος τὸν Καλοκυρὸν πατρικιότητι τιμήσας πρὸς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας ἐκπέμπει Σφενδοσθλάβον, δωρεῶν ὑποσχέσεσι καὶ φιλοτιμιῶν οὐκ ὀλίγων ἀναπείθων ἐκστρατεῦσαι κατὰ Βουλγάρων. Πεισθέντες οὖν οἱ Ῥὼς καὶ ἐπελθόντες τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸν Αὔγουστον μῆνα, τῆς ια' ἰνδικτιῶνος, πέμπτῳ τῆς βασιλείας ἔτει τοῦ Νικηφόρου, πολλὰς πόλεις καὶ χώρας ἠδάφισαν τῶν Βουλγάρων, καὶ λείαν ὅτι πλείστην περιβαλόμενοι ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Καὶ τῷ ἕκτῳ δὲ πάλιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ χρόνῳ ἐπεστράτευσαν κατὰ Βουλγαρίας, καὶ τὰ ὅμοια τῶν προτέρων ἢ καὶ χείρονα διεπράξαντο. Δευτέρᾳ δὲ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ὥρᾳ τῆς νυκτὸς β', ἰνδικτιῶνος ια', γέγονε βρασμὸς καὶ κλόνος γῆς ἐξαίσιος, καὶ ἔπαθε κακῶς Ὀνωριὰς καὶ Παφλαγονία. Ἐγένοντο δὲ καὶ ἄνεμοι κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος σκληροὶ καὶ καυματώδεις, οἵτινες τοὺς καρποὺς διέφθειραν αὐταῖς ἀμπέλοις καὶ δένδρεσιν, ὡς ἐντεῦθεν κατὰ τὴν ιβ' ἰνδικτιῶνα σφοδρότατον ἐπενεχθῆναι λιμόν. Καὶ δέον τὸν βασιλέα τῆς τῶν ὑπηκόων φροντίσαι σωτηρίας, ὁ δὲ τὸν βασιλικὸν σῖτον γλίσχρως πωλῶν, καὶ καταπραγματευόμενος τὴν

C Anno imperii sui 4, indictione 10, mense Junio exiit Thraciæ urbes contemplatum. Cumque usque ad Magnam Fossam pervenisset, Petrum Bulgariæ principem hortatus est per litteras ne sineret Turcos Istrum trajicere et Romanorum ditionem infestare. Bulgaro non obtemperante, sed omnis generis adhibitis prætextibus recusante, Nicephorus Calocyrum Chersonii principis filium, patricia dignitate exornatum, ad Sphendosthlabum Rossorum principem mittit, eumque munerum ac officiorum pollicitationibus ad inferendum Bulgaris bellum sollicitat. Rossi obsecuti, indictione undecima, Augusto mense, anno imperii Nicephori quinto in Bulgariam impressione facta multas urbes ac castella Bulgarorum solo æquaverunt, prædaque potiti ingenti domum redierunt. Eodem modo, at- D que etiam aliquanto durius, anno proxime insecuto Bulgaros tractaverunt. Indictione undecima, postridie Kalendarum Septembris, hora noctis duodecima, fragor et terræ motus horrendus fuit, afflixitque Honoriadem et Paphlagoniam. Maio etiam mense ejusdem anni venti spirarunt asperi et urentes, qui fructus una cum vitibus ac **373** arboribus perdiderunt. Itaque anno proxime insecuto penuria exstitit gravissima. Ibi imperator, quem conveniebat salutis subditorum curam gerere, frumentum suum magno vendens ac ex calamitate suorum lucrum faciens, quasi re præclare gesta jactavit se modium aureo nummo vendi solitum duobus vendidisse. Longe aliter Basilius Macedo imperator;

qui cum magna Dominica die in ædem Apostolorum venisset, civesque quosdam venerando aspectu videret tristi vultu et mœrorem præ se ferentes, ad se vocatos interrogavit cur non ipsi quoque splendido amictu ad eam solemnitatem accessissent, sed veluti in magna aliqua civitatis calamitate mœrerent; cumque unus eorum respondisset : « Tibi quidem, domine, et iis qui tibi astant, splendide vestiri et lætari convenit : non item eos hæc decent, qui in discrimine mortis sunt constituti. Videre enim ignorare ob ventorum asperitatem duos frumenti modios aureo nummo vendi, » hac voce audita gemitum ex imo duxit pectore, et miseratio lacrymas ei expressit, consolatusque eos, ut in palatium rediit, convocatos quibus civilia et imperatoria negotia commendaverat, multis est insectatus conviciis detestatusque, quod de caritate annonæ se non fecissent certiorem. Statimque venum proposito **374** suo et publico frumento, duodecim modios aureo vendi jussit. Quod ejus factum probans Deus fertilitatem est largitus. Atque hæc laudandi Basilii gratia dixi. At vero Nicephorus gaudebat potius affligi cernens subditos quam ut iis succurreret. Idemque faciebat Leo frater ipsius cauponantibus annonam et merces mulieribus se dans, multisque et variis malis orbem terrarum implens. Turpe illorum quæstus studium facete cives subsannaverunt. Nam cum aliquando ad milites exercendos in campum progressus imperator cano cuidam, qui inter milites se ascribi petebat, diceret ecquid homo canus in militiam allegi peteret, apte in respondit se multo nunc validiorem esse quam adolescens fuisset. Et qui hoc verum esset, interrogante imperatore: « Eo, inquit, quod olim uno aureo empto frumento duos onerabam asinos : te autem imperante, quantum duobus aureis emitur frumenti, haud gravate humeris porto. » Imperator dicterium sentiens abiit, nihil perturbatus.

A συμφορὰν τῶν ὑπὸ χεῖρα [P. 661] ηὔχει ὥς τι μέγα κατωρθωκὼς ὅτι μοδίου τῷ νομίσματι πιπρασκομένου αὐτὸς δύο πωλεῖσθαι τοῦτον ἐπέταξε, μὴ τὸν Μακεδόνα μιμησάμενος βασιλέα Βασίλειον· οὗτος γὰρ κατὰ τὴν καινὴν Κυριακὴν ἀπερχόμενος ἐν τῷ τῶν Μεγάλων Ἀποστόλων ναῷ, καὶ θεασάμενος πολίτας τινὰς ἱεροπρεπεῖς μὲν καὶ σεμνούς, ἄλλως δὲ σκυθρωποὺς καὶ κατηφιῶντας, ἐγγὺς ἑαυτοῦ παραστησάμενος διὰ τί μὴ καὶ αὐτοὶ λαμπροφοροῦντες ἐν τῇ ἑορτῇ πάρεισιν ἀνηρώτα, ἀλλ' ὡς ἂν ἐν μεγάλῃ συμφορᾷ τῆς πόλεως οὔσης στυγνάζουσι. Πρὸς ὃν ἀπεκρίνατό τις τῶν πολιτῶν· « Σοί, ὦ δέσποτα, καὶ τοῖς ἑστῶσιν ἔγγιστά σου πρέπει τὸ λαμπροφορεῖν καὶ χαίρειν· οἷς δὲ τοῦ θανάτου πρόσεστι προσδοκία, τὰ τοιαῦτα ἀπεοίκασιν. Ἡ ἀγνοεῖς ὅτι δύο μέδιμνοι B σίτου τῷ νομίσματι πιπράσκονται διὰ τὴν τῶν ἀνέμων τραχύτητα ; » Πρὸς ταῦτα βύθιον ἀνοιμώξας ὁ βασιλεὺς συμπαθείας ἀπέσταξε δάκρυον, καὶ τούτους μὲν παρεμυθήσατο δαψιλῶς, ἐπανελθὼν δ' εἰς τὰ βασίλεια τοὺς τὰς πολιτικὰς καὶ βασιλικὰς συναγαγὼν μετερχομένους φροντίδας μυρίαις ὕβρεσι καὶ ἀραῖς καθυπέβαλεν ὅτι μὴ αὐτῷ περὶ τῆς σιτοδείας ἐμήνυσαν, καὶ εὐθὺς τὸν βασιλικὸν καὶ δημόσιον σῖτον προθέμενος δώδεκα τοῦ νομίσματος δίδοσθαι παρεκελεύσατο· οὗ τὴν προαίρεσιν ἀποδεξάμενος ὁ Θεὸς εὐθηνίαν πολλὴν τοῖς ἀνθρώποις παρέσχετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἔπαινον ἐκείνου ἐρρέθη· ὁ δὲ Νικηφόρος ἔχαιρε μᾶλλον ἢ ἐβοήθει θλιβομένους ὁρῶν τοὺς ὑπηκόους. Καὶ οὐχ οὗτος μόνον, ἀλλὰ καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ταῖς καπηλείαις προσκείμενος τῶν εἰδῶν, πολλῶν καὶ ποικίλων δεινῶν τὴν οἰκουμένην C ἐνέπλησεν. Ὧν τὴν αἰσχροκέρδειαν εὐτραπέλως οἱ πολῖται διεκωμῴδουν. Ἐξελθόντος γάρ ποτε τοῦ βασιλέως ἐν τῷ πεδίῳ ὥστε γυμνάσαι τὸν στρατόν, ἐπεί τις ἦλθε πολιὸς τὴν τρίχα καὶ ἐπειρᾶτο συναριθμηθῆναι τοῖς στρατιώταις, φησὶ πρὸς αὐτόν· « Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε, γέρων ὢν πῶς τοῖς ἐμοῖς στρατιώταις ἐπείγῃ συναριθμηθῆναι ; » Ὁ δ' εὐστόχως ὑπολαβών, « Πολὺ δυνατώτερός εἰμι νῦν, ἔφη, ἢ ὅτε ἤκμαζον. » Αὐτοῦ δέ, « Καὶ πῶς ; « ἐρομένου, » Ὅτιπερ, ἔφη, τὸν τοῦ νομίσματος σῖτον πρότερον δυσὶν ἡμιόνοις ἐπιφορτίζων, ἐπὶ τῆς σῆς βασιλείας δύο νομισμάτων σῖτον ἀβαρῶς ἐπὶ τῶν ὤμων φέρω. » Συνεὶς οὖν τὴν εἰρωνείαν ἀνεχώρησε, μηδὲν ταραχθείς.

Cæterum Saraceni amissis in Syria et Cilicia urbibus, Joannem archiepiscopum Hierosolymæ vivum combusserunt, quod suspicarentur ejus instinctu Nicephorum ipsis bellum illaturum. Incenderunt etiam pulcherrimum templum Dominici Sepulcri. Eodem modo Antiocheni quoque **375** Christophorum suum pontificem summum interfecerunt. Ad imperatorem porro se contulerunt Gregorius et Pancratius fratres germani, eique suam ditionem, nomine Taron, concesserunt. Quos ille patricia dignitate ornatos prædiis reditus amplos habentibus donavit. Die mensis Decembris 22, hora tertia, tantus fuit solis defectus ut astra quoque apparuerint.

Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ μετὰ τὸ ἁλῶναι τὰς ἐν Συρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ πόλεις τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην ζῶντα κατέκαυσαν ὡς ταῖς ὑποθήκαις αὐτοῦ τάχα μέλλοντος τοῦ Νικηφόρου ἀφίξεσθαι πρὸς αὐ- D τούς· ἐνέπρησαν δὲ καὶ τὸν περικαλλῆ ναὸν τοῦ Κυριακοῦ Τάφου. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο πεποιήκασι καὶ οἱ Ἀντιοχεῖς, Χριστοφόρον τὸν αὐτῶν ἀνελόντες ἀρχιερέα. [P. 662] Προσερρύησαν δὲ τῷ βασιλεῖ Γρηγόριος καὶ Παγκράτιος οἱ αὐτάδελφοι, τῆς ἑαυτῶν παραχωρήσαντες αὐτῷ χώρας τοῦ Ταρών· οὓς πατρικίους τιμήσας καὶ κτήμασιν ἐφιλοφρονήσατο πολυπροσόδοις. Ἐγένετο δὲ καὶ ἡλίου ἔκλειψις τῇ κβ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, περὶ τρίτην ὥραν, ὡς καὶ ἄστρα φανῆναι.

Jam Theophano Augusta consuetudinem Nicephori aversans, Tzimiscam, ejus familiarium ad se vocati cujusdam ministerio, domo sua (in qua tum

Ἡ δὲ βασιλὶς Θεοφανὼ ἀποστρεφομένη τὴν συνουσίαν τοῦ Νικηφόρου, τινὰ τῶν τοῦ Τζιμισκῆ μεταπεμψαμένη εἰσκαλεῖται τοῦτον ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ σχο-

λάζοντα· ἔφθη γὰρ ὁ βασιλεὺς διά τινα ὑποψίαν παραλύσας τοῦτον τῆς τοῦ δομεστίκου ἀρχῆς καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἀπρόϊτον εἶναι κελεύσας. Διεπράξατο δὲ ἡ μοιχαλὶς καὶ γράμματα τοῦτον δέξασθαι τὴν κάθοδον ἐπιτρέποντα. Καὶ ὁ πεμφθεὶς ἐκεῖθεν αὐτὸν ἀναλαβόμενος εἰς Χαλκηδόνα ἀφίκετο. Καὶ τοῦ βασιλέως ὑπομνησθέντος εἰ δεῖ τοῦτον εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλίδι, κἀκείνου προσμένειν μικρὸν ἐπιτρέψαντος, ἐκείνη νυκτὸς ια΄ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος ιγ, ἔτους ,ςυοη΄, ἀποστείλασα ἄγει τοῦτον πρὸς τὸν κάτωθεν τοῦ παλατίου χειροποίητον λιμένα νυκτὸς, καὶ κοίνῳ ἀνιμήσατο μετὰ πάντων τῶν περὶ αὐτόν· ἦσαν δὲ ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ ὁ Βούρτζης καὶ Λέων ταξιάρχης ὁ Βαλάντιος καὶ τῶν τοῦ Τζιμισκῆ πιστικωτάτων ὁ Ἀτζηποθεόδωρος καὶ ἕτεροι δύο. Οἵτινες ἀνελθόντες καὶ ξιφήρεις εἰς τὸν τοῦ βασιλέως εἰσελθόντες κοιτῶνα, ἐπεὶ μὴ εὗρον αὐτὸν ἐν τῇ συνήθει κλίνῃ, φωραθῆναι ὑπονοήσαντες μικροῦ δεῖν ἑαυτοὺς κατεκρήμνισαν, εἰ μή που ἀνδράριόν τι τῶν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος εὑρηκότες ὑπ' αὐτοῦ ὁδηγοῦνται. Καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν ἐπ' ἐδάφους κείμενον καὶ στρωμνὴν ἔχοντα πῖλον κοκκοβαφῆ καὶ ἄρκτου δέρμα, ὅπερ λαβὼν ἦν παρὰ Μιχαὴλ μοναχοῦ τοῦ Μαλείνου, τοῦ θείου αὐτοῦ. Τοῦτον ἄρτι πρὸς ὕπνον τραπέντα, καὶ μηδαμῶς ἐπαισθόμενον τῆς ἀφίξεως τῶν μελλόντων αὐτὸν ἀναιρεῖν, ὁ Τζιμισκῆς τῷ ποδὶ νύξας ἐξύπνισεν. Ἐξυπνισθέντα δὲ καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν ἀγκῶνα τῇ γῇ προσερείσαντα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀνακουφίσαντα, ἐπιφέρει γυμνῷ τῷ ξίφει κατὰ τῆς κορυφῆς ἀσκεποῦς οὔσης (ἐπεπτώκει γὰρ ἐγειρομένου τὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ κάλυμμα) Λέων ὁ Ἀβαλάντιος γενναίαν πληγὴν, καὶ διελαύνει μέσον τὸ κρανίον. Εἶτα τῆς στρωμνῆς αὐτὸν ἀναστήσαντες ἄγουσι πρὸς τὸν Τζιμισκῆν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς καθίσαντα κλίνης, καὶ πολλὰ παροινήσαντες καὶ κατονειδίσαντες καὶ δυσφημήσαντες εἰς αὐτὸν μηδὲν ἄλλο λέγοντα ἀλλ' ἢ, « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Θεοτόκε, βοήθει, » τελευταῖον ἐπεί περ κατεφωράθησαν παρὰ τῶν προκοίτων [P. 663] τοῦ παλατίου καὶ συνίστατο ἐπ' αὐτοὺς πλῆθος ἀμυνομένων, ἀποσφάττουσι τοῦτον, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες διά τινος θυρίδος τοῖς εἰς βοήθειαν συντρέχουσι δεικνύουσι. Καὶ οἱ μὲν οὕτω κατεστορέθησαν. τοῖς δὲ περὶ τὸν Τζιμισκῆν καιρὸς ἐδόθη ἀδεῶς καὶ μετ' ἀδείας πάντα ποιεῖν.

A privatus degebat,ob suspicionem quamdam domestici officio dejectus ab imperatore, et domi suæ se continere neque usquam prodire jussus) evocat, adeoque litteras etiam adultera ab imperatore obtinet, quibus in urbem is redire juberetur. Qui missus fuit, is Tzimiscam domo sua Chalcedonem adducit,Cumque imperator submonitus utrum eum vellet Cpolin ingredi,eum aliquantulum exspectare jussisset, Theophano nocte, 11 Decembris, indictione 13,anno mundi 6478,missis suis Tzimiscam noctu ad portum manu confectum, qui est infra palatium, deducit, et impetitum corbi cum sociis in palatium attrahit Erant cum eo Michaelus Burtza patricius,Leo Abalantius cohortis ductor,Atzypotheodorus Tzimiscæ amicorum fidelissimus,ac duo alii, **376** ii cum in palatium essent sublevati,
B gladiis cincti imperatoris cubiculum intrant; cumque eum non invenirent in consueto lecto,detectas insidias esse suspicantes jam seipsos erant præcipitaturi,nisi homuncio quidam obtigisset ex gynæceo, quo duce in solo jacentem Nicephorum Phocam inveniunt, pro veste stragula habentem pileum cocco infectum et exuvium ursi, quod ab avunculo suo Michaelo monacho Maleino acceperat. Recens imperator obdormiverat, neque percussorum adventum senserat. Tzimisces cum calce ictum e somno excitat: evigilanti dextræque manus cubito terræ innitenti et caput attollenti Leo Abalantius stricto ense vulnus ingens in nudum caput (deciderat enim operculum capiti, dum se sublevareti) incutit, medio cranio dissecto. Deinde eum a lecto
C auferentes ad Tzimiscam ducunt in sella imperatoria sedentem, multisque contumeliis et convitiis exagitant, nihil aliud dicentem quam : « Domine, miserere, opitulare, Deipara. » Tandem cum res excubitoribus palatii innotuisset, et multitudo ad defendendum imperatorem accurreret,Nicephorum jugulant,caputque ejus resectum defensoribus per fenestram ostendunt. Hoc pacto iis sedatis, Tzimiscæ libere quæ vellet agendi occasio data.

Λέγεται δὲ ὅτι πρὸ δέκα ἡμερῶν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔγγραφν εὗρεν ὁ βασιλεὺς, ἐῤῥιμμένον ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ καὶ μηνῦον ἀσφαλίσασθαι ἑαυτὸν ὡς ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ. Καί τινα δὲ κληρικόν φασι κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἀναιρέσεως δεδωκέναι αὐτῷ γράμμα περιέχον πρὸς ἔπος ταῦτα· « Ὦ βασιλεῦ, ἀσφάλισαι σεαυτόν· κίνδυνος γάρ σοι κατὰ ταύτην τὴν νύκτα οὐ μικρὸς ἀρτύεται. » Τὸ δὲ γραμμάτιον ἄλλοι μὲν λέγουσιν ὡς ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς δεητήριον εἶναι οὐκ ἀνέγνω τοῦτο, ἄλλοι δ' ὅτι ἀνέγνω μὲν, ἀλλ' ἠμέλησε τῆς ἑαυτοῦ φυλακῆς, τοῦ χρεὼν ἐμποδίσαντος, ἀποθανόντος δὲ τούτου εὑρέθη ἔχον τὰ γεγραμμένα. Ἄλλοι δ' ὅτι ἀναγνοὺς ἐπέτρεψε τὴν ζήτησιν καὶ φυλακὴν τῷ πρωτοβεστιαρίῳ, ἔγραψε δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ Λέοντι ἐπ' οἴκου διάγοντι λαὸν ἔνοπλον εἰληφέναι καὶ φοιτῆσαι τὴν ταχίστην πρὸς τὸ παλάτιον. Τοῦτο δὲ διακομισθὲν ἐκεῖνος δεξά-

377 Ferunt decem diebus antequam interficeretur, Nicephorum in suo cubiculo invenisse libellum, cujus scriptura monebatur ut sibi caveret : nam a Tzimisca ipsi insidias fieri.Quemdam etiam
D clericum perhibent vesperi, qua nocte deinde periit, litteras ei exhibuisse in quibus hæc continerentur : « Muni teipsum, imperator : nam hac nocte tibi periculum haud leve impendet. » Eas litteras alii tradunt imperatorem non legisse,opinatum iis petitionem aliquam contineri.Alii legisse aiunt, sed sui custodiendi rationem non duxisse ullam, fato impeditum : easque litteras ipso occiso inventas fuisse. Non desunt qui iis lectis imperatorem asserant inquisitionem et custodiæ munus protovestiario mandasse; simulque fratri suo Leoni domi suæ degenti scripsisse ut cum armata manu ad palatium celerrime veniat; Leonem litteras accep-

tas non aperuisse, quod tum forte talis cum aliquo certaret et impensissime isto ludicro delectaretur, sed eas in sui lectuli sponda deposuisse. Ludo finito statim legisse, et percepta sententia coegisse quantam res ferre manum, ac ad palatium contendisse. Sed cum ad Fundam Circi venisset, audisse quosdam inter se de interfecto imperatore Nicephoro colloquentes, nec non et in palatio et angiportis Joannem imperatorem proclamantium voces percepisse: itaque re insperata consternatum nihil magnaninum **378** cogitasse, sed illico cum filio Nicephoro in Magnum Templum confugisse. Atque hæc memoria prodita sunt; verene an falso, non pronuntio. Id quidem liquet, Nicephorum in palatio fuisse interfectum.

379 Joannes Tzimiscas hoc sublato imperium iniit, adhibitis collegis Basilio et Constantino Romani filiis, quorum hic quintum, ille septimum ætatis annum agebat. Initio statim imperii Basilium, cubicularium intimum, quem Nicephorus ab eo in occupando imperio non leviter adjutus novo nomine novi magistratus instituto præsidem creaverat, noctu ad se vocatum rerum gerendarum socium asciscit, quippe et longo tempore in republica versatum, sub patre Romano seniore, et Constantino Porphyrogenito sororis suæ marito, et qui sæpissime rem contra Agarenos gesserat, et rebus arduis scite se accommodare callebat. Is Basilius, ut primum tractandarum rerum munus accepit, omnes Nicephoro studentes e medio submovet. Leonem curopalatam in Lesbum, Nicephorum Bestam ejus filium Imbrum. Bardam Ducæ filium juniorem, qui tum Chaldiæ et Coloniæ præerat, abrogato magistratu Amasiam relegat, aliosque vel civiles vel bellicos magistratus gerentes in ordinem redigit, in eorumque loca substituit familiares suos, et quos novo imperatori fidos nosset. Reditus etiam decretus iis quos Nicephorus solum vertere jusserat, pontificibus præcipue primariis; quibus ostendimus id **380** evenisse, quod constitutioni ab eo spoliandæ ac contumelia afficiendæ Ecclesiæ causa factæ noluissent subscribere.

A μενος, καὶ μηδ' ἀνελίξας (ἔτυχε γὰρ κυβεύων μετά τινων καὶ δαιμονίως τῇ παιδιᾷ χρώμενος) ἔθετο ἐν τῇ ἑαυτοῦ κλίνῃ ὑπὸ τὴν τύλην. Ἄρτι δὲ τοῦ παιγνίου διαλυθέντος τὸ γραμμάτιον ἐπελθὼν καὶ τὸν ἐγκείμενον νοῦν συνεὶς τῶν γραφέντων, δύναμιν ὡς ὁ καιρὸς ἀπῄτει συνηθροικὼς ἀπῄει πρὸς τὰ βασίλεια. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ σφενδόνην ἤκουσέ τινων διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους ὡς ἄρα εἴη Νικηφόρος ἀνῃρημένος ὁ βασιλεύς, ἤκουσε δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τοῖς στενωποῖς ἀνευφημούντων τὸν Ἰωάννην. Τῷ ἀνελπίστῳ δὲ καταπλαγεὶς, καὶ μηδὲν ἐννοήσας γενναῖον, ᾗ τάχους εἶχε σὺν τῷ υἱῷ Νικηφόρῳ τῇ Μεγάλῃ προσέρχεται Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τὰ μὲν λεγόμενα ταῦτα· εἰ δὲ ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, οὐκ ἔχω λέγειν. Θνήσκει δ' ὅμως ὁ Νικηφόρος ἔνδον τοῦ παλατίου κατεργασθείς.

B Ἰωάννης δὲ ὁ Τζιμισκῆς τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀποθανόντος τοῦ Νικηφόρου ἀνεδέξατο τὰς φροντίδας, συμβασιλεύοντας ἔχων Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ, ὧν ὁ μὲν Βασίλειος ἕβδομον εἷλκε τῆς ἡλικίας ἔτος, ἅτερος δὲ ὁ Κωνσταντῖνος πέμπτον (21). Εὐθὺς οὖν Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον, ὃν Νικηφόρος ὁ βασιλεὺς οὐ μικρὰ συμβαλλόμενον αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν πρόεδρον (22) τετίμηκε, μή πω πρότερον ὄντος τοῦ ἀξιώματος, πρώτου δ' αὐτὸ τοῦτο ἐφευρηκότος, νυκτὸς μεταπεμψάμενος κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς προσελάβετο, ἅτε ἐν πολλοῖς χρόνοις τά τε πολιτικὰ μετελθόντα ἐπὶ τοῦ οἰκείου πατρὸς [P. 664] Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, καὶ πλειστάκις κατὰ τῶν C Ἀγαρηνῶν ἐκστρατεύσαντα, καὶ δυσχερείαις πραγμάτων εἰδότα εὐφυῶς προσαρμόζεσθαι. Ὃς εὐθὺς τὴν ἐπιτροπὴν εἰληφὼς τῶν πραγμάτων πάντας τοὺς εὔνοιαν τῷ Νικηφόρῳ φυλάττοντας ἐκ μέσου πεποίηκε, Λέοντα μὲν τὸν κουροπαλάτην ἐν Λέσβῳ περιορίσας καὶ Νικηφόρον Βέστην τὸν τούτου υἱὸν ἐν τῇ Ἴμβρῳ, Βάρδαν δὲ τὸν νεώτερον δοῦκα τότε Χαλδίας καὶ Κολωνείας τυγχάνοντα τὴν ἀρχὴν ἀφελόμενος ἐν Ἀμασείᾳ παρέπεμψε. Καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ὅσοι πολιτικὰς ἢ στρατιωτικὰς μετῄεσαν ἀρχὰς τῶν ἀρχῶν παραλύσας, τοὺς οἰκείους ἐπέστησε καὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ φυλάττοντας εὔνοιαν. Τοῖς τότε δὲ παρὰ τοῦ Νικηφόρου φυγαδευθεῖσι κάθοδον ἐπιτρέπει, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἀρχιερεῦσι, τῷ μὴ θέλειν ὑπογράψαι τῷ τόμῳ ὃν εἰς κατατομὴν καὶ ὕβριν ἐφεῦρε τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος ἐξορισθεῖσιν, ὡς ἤδη φθάσας ὁ λόγος ἱστόρησεν.

Rebus hoc modo constitutis, ea ipsa nocte

Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων οἰκονομηθέντων, κατὰ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(21) Id verum esse nullo modo potest, cum omnino uterque natus sit patre Romano 3, antequam mater Theophano Phocæ Nicephoro imperatori nuberet. Ex iis quæ Panvinius, homo longe diligentissimus et peritissimus, adnotavit, deprehendere potes Basilium 14, Constantinum 12 circiter annum isto tempore egisse, quo ad imperii societatem sunt a Zimisca asciti, a qua vitricus eos vel propter ætatem arcuerat, vel saltem nihil præter nomen habuerant. Nam in fine Basilii Zonaras ait etiam cum Phoca eos imperasse. Panvinio astipulantur quæ initio horum imperii multo quam hæc aptiora leguntur apud Nostrum et Zonarium habeat tentem. Xyl.

D (22) Ejus munus fuit in cives et rem publicam præfecto urbis non absimile: is enim in lexico anonymo bibl. Regiæ dicitur ὁ τῆς πολιτείας ἀρχηγὸς, ἡγεμὼν καὶ πρῶτος. Nisi malueris a consiliis præcipuum affirmare, cum Constantinus Romani filius statim sub primis imperii auspiciis tres simul προέδρους creaverit, scholarum domesticum, protovestiarium et drungarium, quos non officiis adaugere, sed in negotiorum administrationem magis secretam advocare potuit, et jam communi facta dignitate præcipuum ex eis πρωτοπρόεδρον, ut habet Curopalates et Jus Gr. constituere. Goar.

τὴν αὐτὴν νύκτα πάσης ὑποψίας ἀπολυθεὶς ἄπεισι μετ' ὀλίγων ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, χερσὶ τοῦ πατριάρχου λαβεῖν βουλόμενος τὸ διάδημα. Ὃν ἐλθόντα εἰσελθεῖν οὐκ εἴασεν ὁ Πολύευκτος, μὴ ἄξιον εἶναι φήσας ἐπιβῆναι θείου ναοῦ νεαρῷ καὶ ἀτμίζοντι ἔτι τῷ συγγενικῷ αἵματι σταζομένας τὰς χεῖρας ἔχοντα, ἀλλὰ σπεῦσαι ἔργα μετανοίας ἐνδείξασθαι, καὶ οὕτως ἐφίεσθαι πατεῖν ἔδαφος οἴκου Κυρίου. Τοῦ δὲ Ἰωάννου ἠπίως δεξαμένου τὴν ἐπιτίμησιν καὶ πάντα πρᾶξαι μετ' εὐπειθείας ἐπαγγειλαμένου, ἀπολογισαμένου δ' ὅτι καὶ αὐτόχειρ οὐκ αὐτὸς ἐγένετο τοῦ Νικηφόρου, ἀλλ' ὁ Βαλάντιος καὶ ὁ Ἀτζυποθεόδωρος ἐπιτροπῇ τῆς δεσποίνης, ταύτην μὲν ὁ πατριάρχης προσέταττε τῶν ἀνακτόρων κατενεχθῆναι καὶ ἔν τινι νήσῳ περιορισθῆναι, ἐξοστρακισθῆναι δὲ καὶ τοὺς τοῦ Νικηφόρου αὐτόχειρας, διαῤῥαγῆναι δὲ καὶ τὸν τόμον (23) ὃν ἐπὶ συγχύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ Νικηφόρος ἐξέθετο. Εὐθέως οὖν ὁ Ἰωάννης ἐκείνους τε ἐξῶσε τῆς πόλεως καὶ τὴν Θεοφανὼ ἐν Προικοννήσῳ ἐξώρισεν. Ἥτις ἐκεῖθεν ὕστερον λάθρα φυγοῦσα καὶ τῇ Μεγάλῃ προσφυγοῦσα Ἐκκλησίᾳ, διὰ τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου ἐκβληθεῖσα ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν ἐξωρίσθη εἰς τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως νεουργηθεῖσαν μονὴν τὴν Δάμιδος, ἐνυβρίσασα πρότερον εἰς τὸν βασιλέα πολλὰ καὶ εἰς τὸν Βασίλειον, Σκύθην καὶ βάρβαρον ἀποκαλέσασα καὶ κατὰ κόῤῥης αὐτῷ κονδύλους ἐπιτρίψασα. Ἐξωρίσθη δὲ σὺν αὐτῇ καὶ ἡ ταύτης μήτηρ ἐν Μαντινείῳ. Ἐνεχθεὶς δὲ ὁ τόμος ἐῤῥάγη, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐχαρίσθη ἡ προτέρα ἐλευθερία.

[P. 565] τούτων οὖν πραχθέντων, ὑποσχομένου δὲ τοῦ Ἰωάννου καὶ εἰς ἐξίλασμα τῆς ἁμαρτάδος πένησι διανεῖμαι ἣν ἰδιωτεύων εἶχε περιουσίαν, ὁ Πολύευκτος ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον, καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Γεννήσεως εἰσελθόντα τοῦτον τῷ τῆς βασιλείας ἀναδεῖ διαδήματι. Πολὺν δὲ σάλον καὶ ταραχὴν ἐχούσης τῆς βασιλείας ἔν τε τῇ Ἑῴᾳ καὶ τῇ Ἑσπέρᾳ (αἵ τε γὰρ ληφθεῖσαι κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Φοινίκην καὶ Κοίλην Συρίαν πόλεις τῶν Ἀγαρηνῶν, μὴ σχόντος τοῦ Νικηφόρου καιρὸν τὰ κατ' αὐτὰς διαθέσθαι καλῶς καὶ ἀσφαλίσασθαι, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέβλεπον, καὶ ἡ τῶν Ῥως κίνησις οὐ καλῶς πρότερον ἐπὶ Βουλγάρους μελετηθεῖσα μέγιστον ἐπέσειε τοῖς πράγμασι κίνδυνον καὶ λιμὸς ἐπὶ πέντε ὅλους ἐνιαυτοὺς τὴν Ῥωμαίων ἐπινεμόμενος σφόδρα τὰς πόλεις ἐπίεζε), διεσκοπεῖτο καὶ ἐμερίμνα πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα θεραπευθείη κακὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποσκευασθείη ἐλπιζόμενον δέος. Τέως δὲ τῆς πρὸς τῷ Ὀρόντῃ Ἀντιοχείας χηρευούσης ἀρχιερέως, Θεόδωρόν τινα προχειρίζεται μοναχὸν πᾶσι κομῶντα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ αὐτῷ προθεσπίσαντα τὴν ἀνάῤῥησιν, καὶ παρεγγυησάμενον μὴ ἐπισπεῦσαι ὡς τοῦ Θεοῦ μέλλοντος αὐτὸν εἰς τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἀναβιβάσαι, ἦ μὴν γινώσκειν ὡς εἰ ὀλιγώρως διατεθεὶς ἐπιταχύνῃ

omni liberatus suspicione Tzimisca, paulo post in Magnum Templum se confert, ut manu patriarchæ diadema sibi imponatur. Verum eum Polyeuctus non admittit, non licere inquiens templo subire eum cujus manus adhuc recenti cognati cruore stillarent atque fumarent; operam daret uti pœnitentiæ officia præstaret: ita demum permissum iri ut solum domus Dei calcet. Eam objurgationem placide fert Tzimisca, promittens se omnia obedienter facturum, se quoque purgans ut qui manus Nicephoro non intulisset, ab Abalantio et Atzypotheodoro jussu Augustæ trucidato. Patriarcha igitur hanc palatio exigi jubet et in aliquam insulam deportari; relegari etiam Nicephori percussores, et conscindi libellum edicti quod ad confundendas res ecclesiasticas, Nicephorus ediderat. Statim igitur Tzimisca percussores istos extorres agit, et Theophanonem in Proconnesum relegat. Unde postea occulte cum profugisset in Magnum Templum, exturbata eo a Basilio cubiculario in provinciam Armenicam est **381** deportata, in Damidis monasterium recens ab imperatore conditum, cum prius in imperatorem multa jecisset convitia et in Basilium, cui Scythæ et barbari nomine compellato etiam pugnos ingesserat. Mater quoque Theophanonis in Mantineum exsilii causa missa; edictique libellus prolatus et discerptus est, pristinaque Ecclesiæ libertas reddita.

His actis, Polyeuctus peccati expiandi gratia pollicitum se quidquid privatus possederat, in pauperes elargiturum, imperatorem in templum admittit, et feriis Christi natalitiis ingressum eo, diademate imperatorio redimit. Eo tempore et in Occidente et in Oriente res imperii admodum conturbatæ fluctuabant. Nam et urbes Agarenis in Cilicia, Phœnicia et Cœlesyria ereptæ, quod Nicephoro earum constituendarum atque muniendarum occasio prærepta fuit, ad defectionem spectabant; Rossica adversum Bulgaros non recte excogitata prius concitatio magnum in periculum rem Romanam conjiciebat; et penuria quinque integros annos pressæ urbes in summis erant difficultatibus. Ea sollicitum tenebant imperatorem, circumspicientem quodnam tantis malis remedium adhiberet, et rempublicam quam ea incutiebant liberaret. Cum autem Antiochia ad Orontem fluvium sita aliquandiu summo pontifice caruisset, ad id munus provehit imperator Theodorum quemdam **382** monachum, omnibus florentem bonis; qui ei etiam prædixerat imperio potiturum, Deo ipsum ad hoc culmen elaturo hortatusque fuerat ne præcipitanter ageret; alioqui si monitus suos sperneret, suæ ipsius vitæ se insidiatum fuisse intellecturum. Contenderat etiam ab

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(23) Exstat in Juris Græcoromani volumine I. ii, in quo, quæ Nicephori Novellas revulsit, Basilii Porphyrogeniti sanctior Novella subjungitur. Goar.

eo ut Manichæos per totum Orientem serpentes et contagione suæ impuræ religionis omnia corrumpentes in Occidentem in desertam aliquam solitudinem deportaret; id quod postea temporis fecit imperator, eosque Pilippopolin ex Oriente transtulit Polyeuctus post Tzimiscæ designationem tantum triginta quinque dies vixit. In ejus locum suffectus Basilius monachus Scamandrenus, perfectæ virtutis testimoniis clarus. Is ergo tum rerum civilium fuit status.

A τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῇ ἐπίβουλος ἔσται· ἀξιώσαντα δὲ καὶ τοὺς Μανιχαίους· τὴν Ἑῴαν πᾶσαν ἐπινεμομένους καὶ λυμαινομένους τῇ μεταδόσει τῆς μυσαρᾶς αὐτῶν θρησκείας, πρὸς τὴν ἑσπέραν ἀποικίσαι καὶ εἴς τινα ἐσχατιὰν ἐγκατοικίσαι πανέρημον, ὃ καὶ πεποίηκεν, ὕστερον, ἀπαναστήσας τούτους καὶ τῇ Φιλιππουπόλει ἐγκατοικίσας. Ἐπὶ λʹ δὲ καὶ εʹ μόνας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν καὶ ὁ Πολύευκτος ἐπιβιοὺς κατέλυσε τὴν ζωήν. Καὶ προχειρίζεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Βασίλειος μοναχὸς ὁ Σκαμανδρηνὸς, ἐπ' ἀρετῆς τελειότητι μαρτυρούμενος. Καὶ τὰ μὲν πολιτικὰ ἐφέρετο τῇδε.

At Agareni ubicunque terrarum degentes, aliæque nationes eamdem cum his religionem colentes, ut Ægyptii, Persæ, Arabes, Elamitæ, et qui Felicem Arabiam incolunt, Sabæique, gravissimo ob amissam Antiochiam reliquasque urbes, quas supra recensui, dolore permoti fœdus iciunt; magnisque undique contractis copiis, et Carthaginensibus, quod hi belli terra marique gerendi essent peritissimi, summa rei commissa, Zochare imperatore, viro apprime strenuo atque bellicoso, cum exercitu **383** 100000 bello idoneorum virorum in Romanos ducunt, et Antiochiam quæ est ad Daphnem obsidione cingunt; quam diuturnam fecit obsessorum fortitudo atque magnanimitas. Imperator ubi de barbarorum coitione est factus certior, illico præfectum Mesopotamiæ colligere exercitum et obsessis subvenire scripto jubet. Simul ducem toti exercitui præfuturum cum reliquis copiis mittit patricium Nicolaum, unum ex intimis suis eunuchis. Is ubi se cum suis conjunxit, barbaros, tametsi eorum exercitus vix minimam partem suis copiis æquabat, illustri prælio fudit unaque pugna dissipavit, urbesque Romanis subditas tutas præstitit.

Τῇ ἁλώσει δὲ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων, ἃς ἄνωθεν ἀπηριθμησάμεθα, περιαλγεῖς γεγονότες οἱ ἁπανταχοῦ γῆς ὄντες Ἀγαρηνοὶ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τὰ τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς σέβοντα θρησκείαν, Αἰγύπτιοι, Πέρσαι, Ἄραβες, Ἐλαμῖται, καὶ οἱ τὴν B Εὐδαίμονα λεγομένην οἰκοῦντες καὶ τὸ Σαβᾶ, συμφωνήσαντες καὶ ὁμαιχμίαν θέμενοι, δύναμιν πανταχόθεν ἠθροικότες μεγάλην καὶ ἡγεμονεύειν αὐτῆς τάξαντες Καρχηδονίους Ζώχαρ ἔχοντας ἄρχοντα, πρακτικὸν ἄνδρα καὶ τὰ εἰς πολέμους δεινὸν, ὡς ἂν ἀκριβεῖς καὶ ἐπιστήμονας τῶν τε κατὰ γῆν καὶ θάλατταν ἔργων, ἐξῆλθον κατὰ Ῥωμαίων ὑφ' ἓν τὰς πάσας συναγαγόντες δυνάμεις, εἰς ἑκατὸν μαχίμων ἀνδρῶν χιλιάδας ἀριθμουμένας [P. 666] καὶ τὴν κατὰ Δάφνην Ἀντιόχειαν καταλαβόντες ἐπολιόρκουν ἐπιμελῶς. Γενναίως δὲ τῶν ἔνδον καὶ εὐψύχως τὴν πολιορκίαν ὑφισταμένων ἐπὶ μακρὸν ἐπετείνετο ἡ πολιορκία. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς τῶν ἐθνῶν συνόδου τῷ βασιλεῖ γράμματα ταχέως ἐπέμποντο πρὸς τὸν στρατηγὸν Μεσοποταμίας, τὰς ἐκεῖσε C κελεύοντα δυνάμεις ἀθροῖσαι καὶ βοηθῆσαι ταχὺ τοῖς πολιορκουμένοις· ἔπεμψε δὲ καὶ ἄρχοντα τοῦ ὅλου στρατοῦ μετὰ καὶ δυνάμεων ἄλλων τὸν πατρίκιον Νικόλαον, ἕνα ὄντα τῶν ᾠκειωμένων αὐτῷ εὐνούχων, ὃς ταῖς λοιπαῖς προσμίξας δυνάμεσι, καὶ συμπλακεὶς τοῖς βαρβάροις μυριοπλασίοις οὖσιν, ἐτρέψατο λαμπρῶς καὶ ἐσκέδασεν ἐνὶ πολέμῳ, καὶ τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους οὔσας πόλεις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κατεστήσατο.

Cæterum Rossis, cum ii Bulgariam quo retulimus modo subegissent, captis etiam duobus Petri filiis Borisa et Romano, domum reverti nequaquam placuit: sed locorum commoditatem admirati, longum valedicentes pactis cum Nicephoro imperatore initis ibi commorari ditionemque istam possidere statuerunt. Hanc eorum sententiam magis etiam confirmavit Calocyrus, qui, si ab ipsis Romanorum designaretur imperator, Bulgaria eis cessurum, fœdus perpetuum icturum, tributum **384** ipsis promissum multiplicaturum, sociosque et amicos eos per omnem vitam habiturum pollicebatur. His Rossi vocibus inflati, et Bulgariam ut bello a se subactam sibi vindicaverunt, et legatos imperatoris, omnia eis a Nicephoro pacta se persoluturum pollicentis, barbaricæ arrogantiæ plenis responsis datis rejecerunt. Proinde imperator armis eam rem disceptare coactus, missis litteris celeriter exercitus ab Oriente in Occidentem transfert, eisque ducem a se nominatum præficit Bardam magistrum, cognomento Sclerum, id est Durum, cujus sororem Mariam priva-

Τῷ ἔθνει δὲ τῶν Ῥῶς ὃν εἴπομεν τρόπον τὴν Βουλγαρίαν χειρωσαμένῳ, δοριαλώτους δὲ κατασχόντι καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Πέτρου Βορίσην καὶ Ῥωμανὸν, οὐκέτι ἦν βουλητὸν ἡ ἐπ' οἴκου ὑποστροφὴ, ἀλλὰ τὴν τοῦ τόπου θαυμάσαντες εὐφυΐαν, μακρὰ χαίρειν εἰπόντες ταῖς πρὸς Νικηφόρον τὸν βασιλέα γενομέναις συνθήκαις, συμφέρον ἐνόμισαν αὐτοῖς μεῖναι κάτα χώραν καὶ τῆς γῆς κυριεύειν. Ἐνῆγε δὲ πρὸς τοῦτο πλέον αὐσοὺς καὶ ὁ Καλόκυρος, λέγων, ὅτι εἰ παρ' αὐτῶν ἀναγορευθῇ βασιλεὺς D Ῥωμαίων, αὐτὸς τῆς τε Βουλγαρίας ἐκστήσεται καὶ σπονδὰς ποιήσει διηνεκεῖς, καὶ τὰς συμφωνηθείσας δοθῆναι δόσεις αὐτοῖς παρέξει πολλαπλασίως, καὶ συμμάχους ἕξει καὶ φίλους αὐτοὺς διὰ βίου. Οἵστισι ῥήμασι χαυνωθέντες οἱ Ῥῶς τῆς τε Βουλγαρίας ὡς δορικτήτου ἀντεποιοῦντο κτήματος, καὶ διαπρεσβευσάμενον τὸν βασιλέα καὶ ὑποσχόμενον ἐπιτελέσειν ἅπαντα τὰ τῷ Νικηφόρῳ ἐπηγγελμένα οὐ προσεδέξαντο, ἀποκρίσεις δόντες βαρβαρικῆς πεπληρωμένας ἀλαζονείας, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτον διὰ μάχης κρῖναι τὰ πράγματα. Γράμμασιν οὖν ἐν-

ὀλίγῳ τὰς Ἑῴας δυνάμεις πρὸς τὴν Ἑσπέραν διαβιβάσας, ἄρχοντά τε αὐταῖς ἐπιστήσας ὃν ὠνόμασε στρατηλάτην Βάρδαν μάγιστρον τὸν Σκληρὸν, οὗ τὴν ἀδελφὴν Μαρίαν νόμιμον ἠγάγετο γαμετὴν ἰδιωτεύων ὁ βασιλεὺς, ἔμελλεν ἔαρος ἐφισταμένου καὶ αὐτὸς ἐξορμῆσαι. Οἱ Ῥὼς δὲ καὶ ὁ τούτων ἀρχηγὸς ὁ Σφενδοσθλάβος, τὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ὡς ἐπύθοντο περαίωσιν, κοινοπραγήσαντες δεδουλωμένοις ἤδη τοῖς Βουλγάροις, προσειληφότες δὲ καὶ συμμάχους τούς τε Πατζινάκας καὶ τοὺς πρὸς δύσιν ἐν Παννονίᾳ κατῳκισμένους Τούρκους, καὶ διὰ πάντων στρατὸν πολεμιστὴν ἠθροικότες ἐς ὀκτακισχιλίους ἐπὶ τριάκοντα μυριάσι κορυφούμενον, καὶ τὸν Αἷμον διαβάντες, πᾶσαν ἐπυρπόλουν τὴν Θρᾴκην καὶ ἐληΐζοντο, πηξάμενοι παρεμβολὴν ἀγχοῦ που τῶν τειχῶν Ἀρκαδιουπόλεως, κἀκεῖσε τὴν συμπλοκὴν ἐκδεχόμενοι τοῦ πολέμου [P.667] Ὁ δὲ μάγιστρος Βάρδας ὁ Σκληρὸς ὡς ᾔσθετο κατὰ πολὺ τῷ πλήθει λειπόμενος (περιίστατο γὰρ αὐτῷ πᾶσα ἡ στρατιὰ εἰς ιβ' χιλιάδας), στρατηγικαῖς ἔγνω ἀπάταις τοὺς ἐναντίους περιελθεῖν καὶ τέχνῃ καὶ μηχανῇ τὰ τοσαῦτα κατεργάσασθαι πλήθη. Ὃ δὴ καὶ γέγονε. Συγκλείσας γὰρ ἑαυτὸν σὺν τῇ στρατιᾷ εἴσω τειχῶν, πολλὰ προκαλουμένων τῶν πολεμίων ἐξελθεῖν καὶ περὶ τῶν ὅλων διαγωνίσασθαι, οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἐκαρτέρει ὡς τάχα δειλιάσας, βλέπων τοὺς ἀντιπάλους τὰ παρατυχόντα φέροντάς τε καὶ ἄγοντας. Τοῦτο δὲ τὸ βούλευμα μεγάλην καταφρόνησιν ἐνεποίησε τοῖς βαρβάροις· οἰηθέντες γὰρ ὡς ταῖς ἀληθείαις δειλίᾳ συνεχόμενος ὁ Σκληρὸς συγκεκλεικὼς ἔχει τείχους ἔνδον τὰς Ῥωμαϊκὰς φάλαγγας, ἐπεξελθεῖν μὴ τολμῶν, ἀδεῶς τε ἐσκεδάννυντο καὶ ἀμελῶς ἐστρατοπεδεύοντο καὶ τῆς πρεπούσης ἠμέλουν φυλακῆς, πότοις καὶ μέθαις καὶ αὐλοῖς καὶ κυμβάλοις καὶ ὀρχήσεσι βαρβαρικαῖς διανυκτερεύοντες καὶ μηδενὸς τῶν δεόντων ἐπιμελόμενοι. Καιροῦ τοίνυν ἐπιτηδείου λαβόμενος ὁ Βάρδας, καὶ ὅπως ἐπίθηται τοῖς ἐχθροῖς εὖ μάλα διασκοπήσας, καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ὁρίσας, λόχους καὶ ἐνέδρας νυκτὸς ἐπί τινων εὐκαιροτάτων χωρίων στησάμενος Ἰωάννην πατρίκιον τὸν Ἀλακασέα μετά τινος ὀλίγης δυνάμεως ἐκπέμπει, προτρέχειν κελεύσας καὶ διασκοπεῖν τοὺς ἐχθροὺς καὶ θαμὰ πρὸς αὐτὸν μηνύειν καὶ ὅπῃ πάρεισιν ἀναδιδάσκειν, ἐπισκήψας δὲ καὶ συμμῖξαι τούτοις ἐγγίσασι καὶ ἅμα τῇ συμπλοκῇ δοῦναι τὰ νῶτα καὶ δόκησιν φευγόντων παρεσχηκέναι, μὴ ἀκρατῶς μέντοι γε φεύγειν, ὅλῳ ῥυτῆρι ἐνδόντας τοῖς ἵπποις τοὺς χαλινοὺς, ἀλλ' ἠρέμα καὶ μετὰ τάξεως, ὅπῃ δὲ παρείκοι, καὶ ὑποστρέφοντας συῤῥήγνυσθαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ οὕτω ποιεῖν μέχρις ἂν εἰς τοὺς λόχους τούτους, καὶ εἰς τὰς ἐνέδρας ἐναποκλείσωσι, τότε δὲ ἀκόσμως φεύγειν καὶ προτροπάδην. Τριχῇ δὲ τῶν βαρβάρων διαιρεθέντων (Βούλγαροι μὲν γὰρ καὶ Ῥὼς τὴν πρώτην ἀνεπλήρου μερίδα, Τοῦρκοι δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἦσαν μόνοι καὶ Πατζινάκαι ὡσαύτως), ἐρχόμενος οὖν ὁ Ἰωάννης συμπλέκεται τοῖς Πατζινάκαις κατὰ τύχην συνηντηκὼς, καὶ ὥσπερ ἦν αὐτῷ παρηγγελμένον, προσποιεῖται φυγὴν, σχολαίαν τὴν

A tus adhuc legitimo sibi matrimonio conjunxerat; statuique veris initio ipse quoque in bellum proficisci. Sed Rossi eorumque ductor Sphendosthlabus audito Romanas copias trajecisse, conjunctis quos jam in sua habebant potestate Bulgaris, ascitis etiam ad belli consortium Patzinacis, et qui in Pannonia versus occasum habitabant Turcis, exercitu bellicoso congregato ad 308 virorum millia, Æmum egressi universam Thraciam incendiis ac prædationibus vastarunt; castrisque prope muros Arcadiopolis factis prælii occasionem præstolati sunt. At Bardas, qui se numero hostibus multo inferiorem sentiret, quippe duodecim omnino millium excercitu instructus, artibus imperatoriis statuit barbaros **885** circumvenire astuque et machinis tantam opprimere
B multitudinem. Neque eum is conatus frustratus fuit. Quippe se cum suis intra muros continens, Barbarisque crebro provocantibus ad certamen de summa rerum ineundum non obtemperans, metumque simulans, quantumvis suorum res ab hoste agi ferrique cerneret, tamen suum tenebant propositum. Hoc pacto magnum sui contemptum apud Barbaros excitavit: ii enim rati omnino formidine ductum bardam suos mœnibus inclusos detinere, neque audere egredi libere porro vagari, castra negligenter metari, et excubias debitas posthabere, noctes potando per ebrietatem inter fistulas et cimbala et saltationes barbaricas ducere, denique nihil eorum quæ attinebat curare. Ergo Bardas occasionem nactus, et quomodo hostes adoriretur accurate meditatus, die
C horaque ad hoc designatis, dispositis per opportunissima loca insidiis, Joannem patricium Alacasensem cum modica manu emittit, qui speculatum hostes excurreret, ubique ii essent illico sibi renuntiaret, hostibus appropinquantibus manum consereret, subitoque terga dans speciem fugæ exhiberet, non quidem ut effuse laxatis equorum habenis fugerent, sed paulatim et **886** composito agmine recederent, nonnunquam etiam æquo loco conversi cum hoste pugnarent, donec eum in insidias pertraherent: tum vero effuse et nullo ordine fugam facerent. Erant barbari in tres divisi partes. In prima erant cum Rossis Bulgari, seorsim Turci, seorsim etiam Patzinacæ. Fors ita tulit ut Joannes primo omnium in Patzinacas incideret. Cumque, uti mandatum ei fuisse demonstravimus, oblique
D recedens fugam simularet, Patzinacæ turbatis suis ordinibus instabant, spe fugientes subito omnes delendi. Romani modo agmine composito fugientes, modo hostibus sese obvertentes ac præliantes, ad insidias cursum tenebant; in quas medias ubi venerunt, laxatis habenis effuse fugerunt, ac Patzinacæ dissipatis ordinibus promiscue eos sunt insecuti Sed ubi Bardas subito cum toto exercitu apparuit, re improvisa consternati omissa persecutione non quidem fugæ sed defensioni sese pararunt. Vehementi autem cum impetu Bardæ exercitu irruente, atque altera quoque a tergo phalange compositis ordinibus ingruente, statim fortissimi quique Scy

tharum ceciderunt; et eorum phalange alte dissipata, cornibus Romanorum coeuntibus in medio deprehensi Patzinacæ atque in orbem circumventi non diu vim sustinuerunt, sed inclinata acie prope universi sunt occisi.

A ἀναχώρησιν ποιούμενος· ἐνέκειντο δ' οἱ Πατζινάκαι τὰς ἑαυτῶν λύσαντες τάξεις, ὡς τάχα τοὺς φεύγοντας ἀφανίσαιεν ἄρδην. Ἐκεῖνοι δὲ νῦν μὲν φεύγοντες μετὰ τάξεως, νῦν δ' ὑποστρέφοντες καὶ ἀμυνόμενοι ἔθεον πρὸς τοὺς λόχους. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐς μέσους ἐγένοντο τούτους, τότε δὴ ἀνέντες τοὺς χαλινοὺς ἀκρατῶς ἔφευγον, καὶ οἱ Πατζινάκαι ἐκχυθέντες ἀτάκτως ἐδίωκον. Ἐπιφανέντος δ' ἐξαίφνης τοῦ μαγίστρου μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, τῷ ἀπροσδοκήτῳ καταπλαγέντες τὴν μὲν δίωξιν ἐπέσχον [P. 668] οὐ μήν γε καὶ ἐς φυγὴν ἀπεῖδον, ἀλλ' ἔμενον, ἥν τις ἐπίοι δεξόμενοι. Μετὰ σφοδρᾶς δὲ ῥύμης τῶν περὶ τὸν μάγιστρον συμπεσόντων αὐτοῖς, καὶ τῆς λοιπῆς φάλαγγος ὄπισθεν ἐρχομένης μετ' εὐκοσμίας καὶ τάξεως, πίπτουσιν εὐθὺς οἱ ἀλκιμώτεροι τῶν Σκυθῶν. Καὶ κατὰ βάθος τῆς φάλαγγος σχισθείσης ἐς μέσους ἐμπίπτουσι τοὺς λόχους οἱ Πατζινάκαι, τῶν κεράτων συνελθόντων ἀλλήλοις καὶ κύκλωσιν ἀποτελεσάντων. Ἐπ' ὀλίγον οὖν ἀντισχόντες ἐνέκλιναν, καὶ πάντες σχεδὸν κατεκόπησαν.

387 His hoc modo victis, Bardas cum ex captivis intellexisset reliquos adhuc integros instructa acie pugnam exspectare, recta in eos ducit. Ii vero tametsi recens acceptus de Patzinacarum clade nuntius animos eorum insperata calamitate fractos dejecerat, tamen mutuo sese cohortati, ascitis etiam qui ex fuga confluebant, Romanis occurrunt, præmissis equitibus ac subsequentibus eos peditibus. Primo congressu equites a Romanis, quorum vis subsisti non posse videbatur, rejecti inque peditatum compulsi sunt. Ibi se recollegerunt et Romanorum impetum sustinuerunt. Aliquandiu dubio Marte pugnatum est, donec Scytha quidam mole corporis et robore animi elatus, ante alios progressus, in ipsum fertur Bardam, qui eques ordines obibat atque dictis animabat. Hujus cassidi Scytha cum gladium inflixisset, ictu delabente conatus irritus fuit. Bardas vero ense galeam Scythæ feriit: et ob vim manus ac ferri præstantem tincturam ictui tanta fuit efficacitas ut medium Scytham dissecuerit. Sed et Constantinus patricius, Bardæ frater, alium Scytham, qui una cum priore ingruebat ac se ferocius gerebat, ut fratri opitularetur, caput ferire dum vult, declinante ictu barbaro, hujus equi cervicem gladio tangit caputque amputat; collapsumque Scytham, 388 ab equo descendens, manu mento ejus arrepto, jugulat. Hoc facinus Romanis animos auxit, Scythas autem metu implevit; itaque obliti mox virtutis terga dederunt, turpemque nullo ordine fugam fecerunt, quos insecuti Romani campum cadaveribus oppleverunt. Plures interfectis capti sunt, et superstites, paucis demptis, omnes fuerunt saucii. Quodnisi nox ingruens Romanos a persequendo hoste revocasset, nemo sane evasisset. De tot millitibus barbarorum perpauci superfuerunt: de Romanis in acie ceciderunt viri 25, vulnerati sunt universi.

B Οὕτω δὲ τούτους τρεψάμενος ὁ Βάρδας, καὶ διὰ τῶν αἰχμαλώτων μαθὼν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀκμῆτες ὄντες προσμένουσι συντεταγμένοι τὸν πόλεμον, τρέπεται τὴν ταχίστην πρὸς ἐκείνους. Ἄρτι δ' ἐκεῖνοι τὸ τῶν Πατζινακῶν ἐγνωκότες ἀτύχημα κατεκλάσθησαν τὰς ψυχὰς τῷ ἀδοκήτῳ τῆς συμφορᾶς. Ὅμως παρακαλέσαντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῆς φυγῆς σκεδασθέντας ἀνακαλεσάμενοι προσβάλλουσι τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ μὲν ἱππεῖς προδραμόντες, οἱ δὲ πεζοὶ κατόπιν ἐρχόμενοι. Ὡς δὲ καὶ κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν ἀνεκόπησαν οἱ ἱππεῖς τὰς ὁρμὰς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀνυποστάτων φανέντων, ἐκκλίναντες εἰς τοὺς πεζοὺς συνηλάθησαν. Ἐκεῖσε δὲ πάλιν γενόμενοι ἀνελάμβανον ἑαυτοὺς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους προσέμενον ἐπερχομένους. Καὶ ἦν μὲν C ἄχρι τινὸς ἡ μάχη ἀγχώμαλος, ἕως οὗ Σκύθης τις μεγέθει σώματος καὶ ἀνδρίᾳ ψυχῆς ἐπαιρόμενος, τῶν ἄλλων ὑπερπηδήσας, ἐπ' αὐτὸν τὸν μάγιστρον φέρεται παριππεύοντα καὶ τὰς τάξεις παραθαρρύνοντα, καὶ ξίφει παίει κατὰ τοῦ κράνους. Τοῦ δὲ ξίφους παρολισθήσαντος ἄπρακτος ἐγένετο ἡ βολή. Τοῦτον δὲ ὁ μάγιστρος ξίφει παίει κατὰ τοῦ κράνους· βάρει δὲ τῆς χειρὸς καὶ βραφῇ τοῦ σιδήρου οὕτω γέγονεν ἐνεργὸς ἡ πλῆξις ὡς δίχα ὅλον διατμηθῆναι τὸν Σκύθην. Καὶ Κωνσταντῖνος δὲ πατρίκιος ὁ τοῦ μαγίστρου ἀδελφὸς, τῷ ἀδελφῷ βοηθῶν, ἕτερον Σκύθην συναιρόμενον τῷ ῥηθέντι καὶ ἰταμώτερον φερόμενον παῖσαι κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐσπούδασεν· ἐκείνου δ' ἐπὶ θάτερα κλίναντος ἑαυτὸν, διαμαρτήσας ὁ Κωνσταντῖνος καταφέρει τὸ ξίφος εἰς τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου καὶ ἀποτέμνει τοῦ τραχήλου D τὴν κεφαλήν. Πεσόντος δὲ τοῦ Σκύθου ἀποβὰς τοῦ ἵππου καὶ τῇ χειρὶ τῆς γενειάδος δραξάμενος ἀποσφάττει τοῦτον. Τοῦτο τὸ ἔργον, Ῥωμαίους μὲν ἐπέῤῥωσε καὶ θαῤῥαλεωτέρους ἐποίησε, δειλίας δὲ καὶ φόβου τοὺς Σκύθας ἐνέπλησε· καὶ ταχὺ ἐπιλελησμένοι ἀλκῆς τὰ νῶτα δεδώκασι, καὶ ἀσέμνως καὶ μετὰ πολλῆς ἔφευγον ἀκοσμίας. Εἵποντο δὲ Ῥωμαῖοι, καὶ ἅπαν τὸ πεδίον νεκρῶν ἐμπεπλήκασιν. Ἥλωσαν δὲ καὶ ζωγρίαι τῶν πεσόντων πλείους. Ἐγένοντο δὲ καὶ πλὴν ὀλίγων πάντες οἱ περιλειφθέντες τραυματίαι. Καὶ οὐδεὶς ἂν διέδρα τὸν κίνδυνον [P. 669] εἰ μὴ νὺξ ἐπιγενομένη ἐπέσχε τῆς διώξεως τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ τῶν μὲν βαρβάρων ἐκ τοσούτων μυριάδων ὀλίγοι παντελῶς διεγένοντο. Ῥωμαῖοι δὲ ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ κε', τραυματίαι δ' ἐγένοντο ὁδμοῦ τι σύμπαντες.

Nondum confecto Scythico bello, cum quidem nondum cruorem istius prælii abluere Romanis licuisset, litteris imperatoris Bardas Durus ad imperatorem evocatur. Qui ut eo venit, statim jubetur

Οὔπω τέλος εἶχε τῷ Σκληρῷ τὰ τοῦ Σκυθικοῦ πολέμου, οὐδὲ προσεγένετο τοῖς Ῥωμαίοις τὸν ἐκ τῆς μάχης ἀποπλύνασθαι λύθρον, καὶ γράμματα ἐφοίτα βασιλικὰ μετάκλητον ποιοῦντα εἰς βασιλέα

τὸν μάγιστρον· ὃν ἀφικόμενον ἐς τὴν Ἀσίαν κεκεύει περαιωθῆναι, τὰ πρὸς τὸν προκείμενον ἀρκοῦντα ἀγῶνα εἰληφότα στρατεύματα. Ἔτυχε γὰρ Βάρδας ὁ Φωκᾶς ἀποδρὰς ἐξ Ἀμασείας, ἣν οἰκεῖν κατεκέκριτο, μετὰ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ συνήθων, μεθ' ὧν ἀφανῶς φυνωμόσατο τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ καταλαβεῖν Καισάρειαν, κἀκεῖσε ἑταιρικὸν οὐκ ὀλίγον ἀθροίσας, ὧν ἦσαν ἔξαρχοι οἱ τοῦ πατρικίου Θεοδούλου παῖδες τοῦ Παρσακουτηνοῦ Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος καί τις πατρίκιος ἄλλος Συμεὼν ὁ Ἀμπελᾶς, διάδημα περιθεὶς ἑαυτῷ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας ἀνειληφὼς γνωρίσματα ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως κινῆσαι, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος τοῦ κουροπαλάτου τοὺς μὲν ἀναπείσαντος δώροις εἰς τοῦτο, τοὺς δὲ ὑποσχέσεσιν ἀξιωμάτων καὶ κτήσεων, ὑπηρέτῃ πρὸς τοῦτο χρησαμένου τῷ τῆς Ἀβύδου ἐπισκόπῳ. Ἐβούλετο δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Λέσβου διαπερᾶν λάθρα σὺν τῷ υἱῷ Νικηφόρῳ εἰς τὰ ἐπὶ Θρᾴκην χωρία. Γνωσθέντος δὲ τούτου τῷ βασιλεῖ, ἐπεὶ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συνειλημμένος καὶ τοὺς ἐλέγχους οὐχ οἷός τε ὢν διαδιδράσκειν πάντα ἐξοίσεν εἰς τοὐμφανὲς, παρεδόθη τοῖς δικασταῖς ὁ κουροπαλάτης, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων προστιμᾶται τεθνάναι σὺν τῷ υἱῷ· ἐπιεικέστερον δὲ χρησαμένου τοῦ βασιλέως, ἀειφυγίᾳ καὶ τῶν ὀμμάτων πηρώσει καὶ ἄμφω καταδικάζονται, λεληθότως, ὡς λέγεται, τοῦ βασιλέως παραγγείλαντος τοῖς δημίοις μηδαμῶς τὰς ὄψεις τούτων λωβήσασθαι, ἀλλὰ δοκησιν μὲν παρασχεῖν ἐκτυφλώσεως, ἔργῳ δ' ἐᾶσαι τούτους τὸ οἰκεῖον ἀποφέρεσθαι φῶς, ἀποκρύψαι δὲ καὶ ὅτι προστεταγμένον ἦν τοῦτο παρὰ τοῦ βασιλέως, ἑαυτοῖς δὲ τὸ ἔργον ἀναθέσθαι ὡς τάχα φιλανθρωπευσαμένοις καὶ χαρισαμένοις τὸ βλέπειν αὐτοῖς. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κουροπαλάτου εἰς τοῦτο ἐτελεύτα· διαβὰς δὲ ὁ Σκληρὸς εἰς τὴν Ἀσίαν κἀν τῷ Δορυλαίῳ γενόμενος πρῶτον μὲν ἀπεπειρᾶτο τοῦ Φωκᾶ καὶ τῶν τούτῳ συναιρομένων, εἴ πως συνηθείη αὐτὸς ἀγαθῶν ὑποσχέσεσιν ἀποστῆναι πεῖσαι τῶν βεβουλευμένων (καὶ γὰρ δὴ καὶ παραγγελίαν εἶχεν ἐκ βασιλέως ὡς ἀνυστὸν ἀγωνίσασθαι ἐμφυλίου αἵματος καθαρὰς διατηρῆσαι τὰς χεῖρας)· ὡς δ' ἀνηνύτοις ἔγνω ἐπιχειρῶν (ἐθρασύνοντο γὰρ μᾶλλον ἢ ἐχαυνοῦντο ταῖς πρεσβείαις οἱ ἀποστάται), ἔργου ἤδη ἅπτεσθαι ἔκρινε, [P. 670] καὶ τὸν στρατὸν ἀγείρας ἀπῄει πρὸς τὴν Καισάρειαν. Ὅπερ οἱ σὺν τῷ Φωκᾷ ἐγνωκότες, καὶ τὸ ἐπ' ἀδήλοις ἐλπίσιν ὀχεῖσθαι ἐάσαντες καὶ τὰ ἐν χερσὶ προτιμήσαντες, τὰς ἐκ τοῦ βασιλέως διδομένας αὐτοῖς δωρεὰς δεξάμενοι νυκτὸς ἐπιγενομένης αὐτομολοῦσι πρὸς τὸν Σκληρὸν, πρῶτος μὲν ὁ Διογένης Ἀδράλεστος, εἶτα καὶ ὁ Ἀμπελᾶς καὶ οἱ τοῦ Θεοδούλου παῖδες, οἱ καὶ τὸ πᾶν τῆς ἀποστασίας προκαταρτύσαντες, καὶ ἐφεξῆς τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος, ὡς μόνον ἀθρόον μετὰ τῶν ἑαυτοῦ θεραπόντων περιλειφθῆναι τὸν Φωκᾶν. Πάσης δὲ βοηθείας ἔρημος οὗτος ἀπολειφθεὶς, καὶ ἀνίᾳ βαπτισθεὶς καὶ λύπῃ κατὰ τῶν παρακινησάντων,

cum exercitu, quantus proposito certamini videretur suflecturus, in Asiam trajicere. Etenim Bardas Phocas ex Amasia profugus, in quam relegatus fuerat, facta occulte conspiratione cum cognatis, amicis et familiaribus suis, occupaverat Cæsaream Cappadociæ, ibique socios haud paucos collegerat, quorum principes erant filii patricii Theoduli Parsacuteni Theodorus et Nicephorus, ac quidam patricius Simeon Ampelas. His fretus **389** Bardas Phocas opibus, diademate reliquisque imperii insignibus assumptis, adversus imperatorem seditionem moverat. Ad eam defectionem pater ejus Leo curopalates alios muneribus, alios dignitatum et opum pollicitationibus permoverat, usus ad hoc ministerio episcopi Abydeni; atque ipse statuerat clanculum ex Lesbo in Thraciam una cum filio suo Nicephoro trajicere. Hic curopalates re imperatori delecta (comprehensus enim episcopus Abydenus et convictus rem totam patefecerat) judicibus traditus, ab iisque morte est cum filio damnatus. Sed imperator ita sententiam mitigavit ut uterque oculis orbatus perpetuum exsularet. Ferturque clam carnificibus mandasse ne oculis eos privarent, sed simulato eos se effodisse visum incolumem ipsis relinquerent, neque mandato id se imperatoris, sed humanitate motos fecisse præ se ferrent. Is tum fuit exitus rerum curopalatæ. Cæterum Durus ut in Asiam ad Dorylæum pervenit, primo Phocam et ejus conspirationis populares promissionibus splendidis a proposito deducere tentavit. Mandaverat enim ipsi imperator ut quoad ejus omnino fieri posset, manus civilis sanguinis puras servaret. Postquam vero id abs re se conari **390** vidit (quippe seditiosi legatis auditis potius efferebantur quam ut quidquam concederent), rem gerere intendit, collectoque exercitu Cæsaream petiit. At socii Phocæ eo cognito, spes incertas repudiantes iisque in promptu sita præferentes, acceptis quæ ab imperatore offerebantur muneribus, nocte facta ad Bardam transfugerunt, primus omnium Diogenes Adralestus, deinde et Ampelas et Theoduli filii, qui auctores totius defectionis fuerant; tum reliqua omnis multitudo, ita ut solus cum suis famulis Phocas manserit. Atque hic omni destitutus auxilio, ægritudini animi atque indignationi adversus eos qui eum prius ad rebellionem incitarant atque tum prodiderant immersus, nocte jam ingruente sopitus est. Per somnum imaginatus est quiritari se animoque angi, et de iis qui injuria ipsum affecerant, sic Deo conqueri : « Domine, ulciscere eos, qui me infestarunt [1]. » Cumque reliquum psalmi addere vellet, vocem audire quæ progredi vetaret, quod diceret reliquam carminis partem jam esse a Barda antecaptam. Surrexit ergo tremebundus, omnique se spe excidisse videns, ut erat instructus, cum suis equos conscendit, fugaque castellum Tyropœum petiit. Bardas ubi de fuga ejus certior est

[1] Psal. XXXIV, 3.

fretas, expeditos equites mittit, qui celeriter ei occurrant et antequam castellum intret comprehendant. Ii citatis **291** equis vecti Phocam in campo assequuntur jamiam imo monti in quo castellum erat situm subeuntem. Erat inter eos audacia et indole princeps Constantinus Charon. Is reliquis a tergo relictis Phocam citato cursu insecutus est, agmen suorum claudentem et ad strenue defendendam vim paratum. Hunc Charon eminus conspectum cum agnasceret, turpia in eum jecit convitia, degenerem et timidum appellans, jubensque paulisper operi, dum præmium defectionis acciperet. Phocas contumelias inaudiens, neque ignorans qui eas jactaret, inhibito equo se Charonti obvertit, et « Heus, inquit, oportebat te instabilitatem humanæ fortunæ considerantem non exprobrare, neque insultare homini ejus improbitate in hanc conjecto necessitatem, sed miserari potius meam calamitatem, nati patre curopalata, avo Cæsare, patruo imperatore; ejusque adeo, qui cum et dux fuisset et inter summos numeratus, nunc extremis calamitatibus atque infortuniis premor. — » Ad hæc Charon, « Recte, inquit, pueris hæc, scelesto, dicerentur, qui verbis ludi queant : me his nugis non decipies. » Simulque equo calcaribus stimulato ferocius invadit. Tum Phocas clavam, quam sub paludamento pendentem ferebat, arripit, obviumque se ferens, ictu in caput impacto, **292** leto dat Charontem, galea nihil adversus vim plagæ valente; et equo frenis averso institutum iter prosequitur. Cum vero insequentium reliqui eo pervenissent, cadavere Charontis conspecto, re improvisa consternati substiterunt, nemine eorum ultra progredi audente. Ita Phocas securitatem nactus in castellum pervenit. Mox eodem Bardas recessit, continenterque ad Phocam missis internuntiis, interposito juramento confirmavit se ipsius eam curam gerere quam affinis habere par esset (nam Sophia Phocæ soror Constantino Duri fratri nupserat), suasitque ut imperatori se dederet, impetraturus ab eo rebellionis veniam. Itaque fide a jurato Duro accepta Phocas, nihil in se atrox statutum iri, huic se suosque dedit. Contentusque hac pœna fuit imperator ut eum clericum factum in Chium relegaret; et Durum eum expeditis cohortibus jussit in Occidentem reverti.

A εἶτα προδεδωκότων, κατηνέχθη πρὸς ὕπνον ἤδη νυκτὸς ἐπιστάσης. Ἔδοξεν οὖν ὑπνώττων ἀγανακτεῖν καὶ ἀλύειν καὶ περὶ τῶν ἀδικησάντων διαλέγεσθαι τῷ Θεῷ, « Δίκασον, Κύριε, λέγων, τοὺς ἀδικοῦντάς με. » Ἐν ᾧ δὲ ἔμελλε τὰ ἑπόμενα εἰπεῖν τοῦ ψαλμοῦ, ἤκουσε γὰρ ὁ Σκληρὸς προειληφέναι τὸ ἐπίλοιπον τῆς ᾠδῆς. Διαναστὰς οὖν σύντρομος, ὡς ἔγνω πάσης ἐλπίδος ὠλισθηκὼς, ὡς εἶχεν ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πρὸς τὸ φρούριον ἔφευγε τὸν Τυροποιόν. Γνωσθέντος δὲ τοῦ δρασμοῦ τῷ μαγίστρῳ Βάρδᾳ τῷ Σκληρῷ, ἱππεῖς ἀπεστέλλοντο εὔζωνοι καταταχῆσαι καὶ καταλαβεῖν αὐτὸν πρὸ τοῦ εἰς τοῦ φρούριον εἰσελθεῖν· οἵτινες συντόνῳ χρησάμενοι τῇ διώξει καταλαμβάνουσιν αὐτὸν κατὰ τὸ πεδίον καὶ μέλλοντα ὅσον οὐδέπω ταῖς τοῦ φρουB ρίου προσεγγίζειν ὑπωρείαις. Εἷς δὲ τούτων τόλμῃ προφέρων καὶ γενναιότητι, τοὔνομα Κωνσταντῖνος, Χάρων τὴν προσηγορίαν, τοὺς ἄλλους κατόπιν λιπὼν μετὰ συντονίας ἐπήρχετο τῷ Φωκᾷ, ὄπισθεν οὐραγοῦντι οὤν ἑαυτοῦ, καὶ ἥν τις ἐπίῃ δέξασθαι προθύμως παρεσκευασμένῳ. Τοῦτον πόῤῥωθεν ἰδὼν καὶ γνωρίσας ὁ Χάρων ὕβρεσιν ἀσέμνοις καὶ ἀπρεπέσιν ἔβαλλεν, ἀγεννῆ καὶ ἄνανδρον ἀποκαλῶν, καὶ προσμένειν κελεύων μικρὸν ὥστε τὰ γέρα τῆς ἀποστασίας λαβεῖν. Ὁ δὲ τῶν ὕβρεων ἐπακούων, καὶ ὅστις ὁ λέγων μὴ ἀγνοήσας, ἐπισχὼν τὸν χαλινὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστραφεὶς, « Ἔδει σε, ὦ ἄνθρωπε, ἔφη, τὸ ἀστάθμητον λογισάμενον τῆς τῶν ἀνθρώπων τύχης μὴ προσονειδίζειν, μηδ' ἐπεμβαίνειν ἀνθρώπῳ ταῖς ἐξ αὐτῆς ἐπηρείαις ἠναγκασμένῳ, ἀλλ' οἰκτεί-C ρειν μᾶλλον καὶ ἐλεεῖν τὸν δυστυχοῦντά με πατέρα μὲν ἐσχηκότα κουροπαλάτην, πάππον δὲ Καίσαρα, θεῖον βασιλέα, δοῦκα (24) δὲ καὶ αὐτὸν γεγονότα καὶ τοῖς ἀνωτέρω συναριθμηθέντα, νυνὶ δὲ ἐσχάτοις κακοῖς ὑποβεβλημένον καὶ [P. 671] ἀκληρήμασι. » Τοῦ δὲ, « Καλὰ ταῦτα, ὦ κακὴ κεφαλὴ, λέγεσθαι πρὸς παῖδας τοὺς δυναμένους ἀπατηθῆναι, εἰπόντος, ἐμὲ δὲ οὐ φεναχίσεις τοῖς τοιούτοις σου λογυδρίοις, » καὶ τὸν ἵππον μυωπίζοντος καὶ θρασύτερον προσιόντος, σπασάμενος ὁ Φωκᾶς τὴν ἐν τῇ ἐφεστρίδι (25) παρῃωρημένην κορύνην καὶ ὑπαντιάσας παίει τοῦτον κατὰ τοῦ κράνους, καὶ αὐτὸν μὲν ἀποδείκνυσι νεκρὸν παραυτίκα, ἐμποδίσαι μὴ δυνηθείσης τῆς κόρυθος τῇ βίᾳ τῆς πληγῆς, ἐκεῖνος δὲ ἀποστρέψας τὸν χαλινὸν εἴχετο τῆς ὁδοῦ. Οἱ δὲ διώκοντες κατόπιν ἐρχόμενοι, καὶ ἔνθα ὁ Χάρων τεθνηκὼς ἔκειτο γενό-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(24) Nobilis est in historiis his Ducarum familia. Sed hic officii nomen esse non dubito. Neque enim arbitror easdem fuisse Ducarum et Phocarum familias. Et cum alibi, tum in principio Basilii Romani filii invenies hanc vocem pro duce positam. Rursumque præfectum Thessalonicæ Theophylactum Botaniatem δοῦκα vocat, alias ἄρχοντα et στρατηγόν appellatum. Sic et Antiochiæ et Iberiæ δούκας in Constantini fratris imperio. Θεῖος autem et hic et alibi significat patris fratrem : nam Leo curopalates (de qua voce alibi dictum) frater fuit Nicephori Phocæ imperatoris filius Bardæ Phocæ, quem pater imperator factus Cæsarem crearat. Xyl.

(25) Ἐφεστρις hic ponitur, quod et supra pro D stragula veste, qua equus integeretur, positum videtur. Ego non multam proprietatem istarum vocum apud hunc scriptorem deprehendi, itaque verti liberius talia. Porro circum hæc loca aliquoties per Occidentem Cpolis et quæ ei in Europa adhuc suberant, per Orientem Asianæ provinciæ sunt intelligendæ, ne quis imperitus Italiam hic somniet. Quod autem Theodora Zimiscæ uxor, a Cedreno filia Constantini Leonis filii et soror Romani tertii a Nostro dicitur, idem est fere apud Zonaram. Panvinius, alios (puto) auctores secutus, filiam Romani 3 ex Theophanone Anastasia facit, sororem scilicet Basilii et Constantini 10 Xyl.

μενοι, καὶ τῷ ἀνυποστάτῳ τοῦ πτώματος ἐκπληττόμενοι πάντες ἴστων τὴν δίωξιν, μηδενὸς τολμῶντος προσωτέρω ἰέναι. Καὶ οὕτως ἀδείας λαβόμενος ὁ Φωκᾶς ἄνεισιν εἰς τὸ φρούριον. Παρεγένετο μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Σκληρὸς, συνεχῶς πρὸς ἐκεῖνον πέμπων, καὶ κήδεσθαι μεθ' ὅρκων γράφων ὡς κηδεστοῦ (νύμφην γὰρ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ τὴν ἐκείνου εἶχεν ἀδελφὴν Σοφίαν), καὶ συμβουλεύων προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τὴν ἑαυτοῦ διὰ τῆς αὐτομολίας συμπάθειαν ἐπισπάσασθαι. Ὅρκους οὖν λαβὼν ὡς οὐδέν τι πείσεται φλαῦρον, παραδίδωσιν ἑαυτὸν τῷ Σκληρῷ σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ. Ὃν μηδὲν ἄλλο παθόντα κακὸν, μόνον δὲ γενόμενον κληρικὸν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ ὑπερορίζει ὁ βασιλεύς. Τὸν δὲ Σκληρὸν εὐζώνως μετὰ τῶν κούφων ταγμάτων διαβῆναι πάλιν κελεύει πρὸς τὴν Ἑσπέραν.

Ἄγεται δὲ ἑαυτῷ γυναῖκα ὁ Ἰωάννης Θεοδώραν **A** τὴν ἀδελφὴν Ῥωμανοῦ, θυγατέρα δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου· καὶ ταύτῃ τῇ πράξει μεγάλως εὔφρανε τοὺς πολίτας ὡς τὸ τῆς βασιλείας κράτος περιφυλάττων τῷ γένει.

Δευτέρῳ δὲ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ μέλλων ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν Ῥὼς τά τε στρατεύματα φιλοτιμίαις ἀνελάμβανε, καὶ στρατηγοὺς ἐφίστα ἐπὶ συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ στρατηγημάτων βεβοημένους, καὶ τῶν ἄλλων ἐπεμελεῖτο παρασκευῶν, ἵνα μηδενὸς σπανίζοι τὸ στράτευμα. Ἐπεμελήθη δὲ καὶ τοῦ στόλου διὰ Λέοντος τοῦ μετὰ ταῦτα πρωτοβεστιαρίου, δρουγγαρίου τότε τῶν πλωΐμων τυγχάνοντος, τὰ μὲν παλαιὰ ἐπισκευάσας, κατασκευάσας δὲ καὶ ἄλλα καινὰ καὶ στόλον ἀξιόλογον καταστησάμενος. Ἐπεὶ δὲ πάντα καλῶς εἶχεν αὐτῷ ἔαρος ἐπιστάντος, τῷ Θεῷ **B** τὰ ἐξιτήρια θύσας καὶ συνταξάμενος τοῖς πολίταις ἔξεισι τῆς βασιλίδος. Γενομένῳ δ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ῥαιδεστὸν δύο συναντῶσι πρεσβευταὶ τῶν Σκυθῶν, τῷ δοκεῖν μὲν πρεσβείαν ἀποπληροῦντες, ἔργῳ δὲ τὰ Ῥωμαίων ἐλθόντες κατασκοπῆσαι πράγματα· οὓς ὀνειδίζοντας καὶ ἄδικα πάσχειν ἐπιβοωμένους προσέταξεν ὁ βασιλεὺς περιελθεῖν ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ θεωροὺς γενέσθαι τῶν τάξεων (οὐδὲ γὰρ ἠγνόησε τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν). [P. 672] περιελθόντας δὲ καὶ πάντα κατασκοπήσαντας ἀπαλλάττεσθαι παρεκελεύετο, καὶ τῷ σφῶν ἡγουμένῳ λέγειν ὡς μετὰ τοιαύτης εὐκοσμίας καὶ πειθηνίου λαοῦ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔρχεται ὠχυρωμένος πολεμήσων αὐτῷ. Καὶ τοὺς μὲν πρεσβευτὰς ὑποχωρῆσαι πεποίηκεν οὕτως, αὐτὸς δὲ κατόπιν εὐζώνους λαβὼν, πεζοὺς μὲν ἀμφὶ **C** τὰς πέντε χιλιάδας ἱππεῖς δὲ εἰς τετρακισχιλίους, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος σχολαίως ἕπεσθαι κελεύσας μετὰ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου, τὸν Αἷμον διαβὰς ἀπρόοπτος εἰς τὴν πολεμίαν διαβαίνει καὶ ἐσβάλλει, καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως τῆς μεγάλης Περσθλάβας, ἥτις εἶχε τὰ τῶν Βουλγάρων βασίλεια, τὴν στρατοπεδείαν ἐπήξατο. Τοῦτο αἰφνιδίως γενόμενον τοὺς μὲν Σκύθας εἰς ἔκστασιν καὶ ἀμηχανίαν ἐνέβαλε, Κάλοκυρος δὲ ὁ τῶν παρόντων κακῶν πρωτουργός τε καὶ αἴτιος, μηδὲ τὴν τῆς σάλπιγγος ἠχὴν ἐνωτίσασθαι καρτερήσας (ἔτυχε γὰρ καὶ οὗτος ἐκεῖσε ἐνδιατρίβων), ἐπείπερ ᾔσθετο τὸν βασιλέα παραγενέσθαι αὐτὸν αὐτουργὸν ἐσόμενον τοῦ πολέμου, λάθρα τοῦ ἄστεος ὑπεκδὺς πρὸς τὴν παρεμβολὴν ἀποδιδράσκει τῶν Ῥώς. Ὃν ἰδόντες οὗτοι, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως πυθόμενοι ἄφιξιν, ἐς ταραχὴν οὐ μετρίαν ἐνέπιπτον, ἀναλαβόντες **D** δ' ὅμως ἑαυτοὺς, τοῦ Σφενδοσθλάβου πολλὰ παραινετικὰ ῥήματα καὶ τῷ καιρῷ δημηγορήσαντος πρόσφορα, ἀφικνοῦνται καὶ παραστρατοπεδεύονται τοῖς Ῥωμαίοις. Τέως δὲ τὸ συνὸν τῷ βασιλεῖ στράτευμα

Præterea imperator uxorem ducit Theodoram Romani sororem, filiam Constantini Porphyrogeniti. Quæ nuptiæ pergratæ fuerunt civibus, quod eum imperium isti familiæ conservare velle judicarent.

Tzimisces anno secundo imperii sui in Rossos expeditionem suscepturus, cum animos militum liberalitate sua refecisset, duces iis præfecit **292** prudentia et artium imperatoriarum peritia nobiles; et reliquis omnibus apparandis eam impendit curam, ne quid rerum necessariarum exercitibus deesset. Classem quoque curavit opera Leonis ejus qui tunc rei navalis drungarius, postea est protovestiarius factus; et cum veteres naves refecit tum novas fabricatus est, et classem justam constituit Omnibus probe adornatis, ineunte vere sacris Deo pro felici exitu operatus, et relictis ad cives mandatis, Cpoli exit. Cum ad Rædestum venisset, duo illi occurrunt a Scythis missi sub legationis prætextu exploratum res Romanas. Quos expostulantes et de injuriis Scythiæ genti facti querentes, cum non ignoraret causam eorum adventus, per tota castra circuire, et omnes ordines contemplari, eoque facto domum redire, suoque principi dicere jubet Romanum sic ornato et dictis obsequente exercitu ad bellum contra ipsum gerendum venire. Hoc modo dimissis exploratoribus, ipse cum expeditis circiter 5000 peditibus et quatuor equitum millibus, mandato reliquis ut duce Basilio cubiculario citra festinationem subsequerentur, superato Æmo in hosticum nemine exspectante irrumpit, et prope urbem magnam Persthlabam, ubi regia erat Bulgarorum, castra ponit. Ea subita res Scythis terrorem stuporemque **294** incussit; et Calocyrus præsentium malorum auctor, qui tum ea in urbe degebat, ne sonitum quidem tubæ exaudire sustinens, cognito ipsum imperatorem ad rem gerendam adesse, furtim urbe elapsus in castra Rossorum venit. Eo viso Rossis, et de adventu imperatoris certiores redditis, haud mediocris incidit trepidatio. Tamen Sphendosthlabo multis eos cohortato, et quæ præsens rerum status requirebat concionato, animis receptis ad urbem accedunt et castra Romanorum castris opponunt. Interim exercitus imperatoris in planitiem, quæ erat ante urbem, seconferens in hostes nihil prorsus tale sperantes subito incidit: ii erant 8 virorum millia et quingenti, extra urbem in armis sese exercentes. Qui cum aliquantulum restitissent, mox defatigati fugam fecerunt, et partim ingloriam oppetierunt mortem, partim in urbem evaserunt. Dum hæc geruntur

Scythæ qui intra mœnia erant, sentientes Romanos ex improviso irruisse et cum suis manum contulisse, subito ut quique casus armorum aliquid offerebat instructi, urbe se ad ferendum suis auxilium effundunt; quibus incomposito venientibus agmine occurrentes Romani magnam edunt cædem et barbari ne aliquantulum quidem **295** resistere valentes dant terga. Sed quia Romani equites citatis equis viam in urbem ducentem occuparant atque insederant, fuga per campos palantes atque deprehensi occiduntur. Itaque et cadaveribus tota planities constrata est et innumeri capti. Proinde Sphagellus, cujus post Sphendosthlabum summa erat inter Scythas auctoritas, Persthlabani exercitus præfectus, jam de ipsa urbe retinenda anxius portas claudit ac vectibus objectis munit, et de muro omnis generis missilibus ac saxis subeuntes Romanos arcet. Nox oborta obsidionem solvit. Postridie prima luce præses Basilius cum reliquis copiis adfuit, cujus adventus magnum gaudium imperatori attulit; et collem quamdam conscendit, ut Scythis esset conspicuus. Interim copiæ inter se conjunctæ urbem cingunt. Multis hortato barbaros imperatore ut ab incepto desisterent neque sibi ipsis exitii causa essent, cum nihil proficeretur, Romani justa incensi ira oppugnationem aggressi sagittis murorum defensores abigunt, scalas muris opponunt; et quidam animosus miles dextra gladium tenens, lævaque scutum ad capitis defensionem elatum gestans, primus per scalam in murum evadit, scuto ictus amoliens et ense obstantes arcens, itaque per propugnacula ascendens, dissipatis qui ibi erant hostibus, suis tutum muri conscendendi locum **296** præbet. Hunc alii post alios imitantur, cumque hoc modo complures murum jam tenerent, cuneo facto Scythas pellunt, iique se de muris agunt præcipites. Aliis quoque diversis locis multi priores imitati per scalas in murum succedunt. Et Scythis trepidantibus quidam Romani hoste non animadvertente ad portas nullo negotio perveniunt, iisque apertis totum immittunt exercitum. Hoc modo urbe capta, Scythæ per angiporta diffugientes deprehensi interimuntur, mulieres et pueri captivi ducuntur. Capitur et cum conjuge et liberis Borises Bulgarorum rex, regni insignis adhuc gestans, et ad imperatorem adducitur. Cui se imperator admodum exhibuit humanum, regem Bulgarorum appellans, omnesque captivos Bulgaros libere quo quisque abire vellet

A εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως πεδίον παραγενόμενοι αἰφνιδίως μηδὲν προσδοκῶσι τοῖς πολεμίοις ἐμπίπτουσι, καταλαμβάνουσι δὲ ἔξω τειχῶν τὴν ἐνόπλιον παιδείαν γυμναζομένους ἄνδρας εἰς ὀκτακισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀριθμουμένους, οἵτινες ἐπὶ χρόνον τινὰ ἀντισχόντες, εἶτα καταπονηθέντες ἔφευγον· καὶ οἱ μὲν ἀκλεῶς ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ εἰς τὴν πόλιν διασώζονται. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, οἱ ἔνδον ὄντες τῆς πόλεως Σκύθαι, τὴν ἀπρόοπτον ἐπέλευσιν αἰσθόμενοι τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν πρὸς τοὺς σφετέρους συμπλοκὴν, ἕκαστος ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου τὸ προστυχὸν λαμβάνοντες ὅπλον ἐξῄεσαν εἰς βοήθειαν. Οὓς συναντῶντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἀσύντακτον καὶ διεσπασμένην τὴν πορείαν ποιοῦντας, ἔκτεινον. Διὸ μηδ' ἀντισχεῖν καὶ ἐπὶ μικρὸν χρόνον δυνηθέντες κλίνουσιν B εἰς φυγήν. Προδραμόντων δὲ τῶν ἱππέων τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος καὶ τὴν ἐς τὴν πόλιν φέρουσαν ἐπιτειχισάντων, ἀνὰ τὸ πεδίον ἐσκεδασμένοι φεύγοντες καὶ καταλαμβανόμενοι ἀνῃροῦντο, ὡς ἅπαντα τὰ ὁμαλὰ πληρωθῆναι νεκρῶν, ζωγρίας δὲ ἁλῶναι ἀριθμοῦ κρείττους. Σφάγελλος δὲ ὁ πάσης τῆς ἐν Περσθλάβᾳ στρατιᾶς ἐξηγούμενος (ἐτάττετο δὲ δεύτερος μετὰ τὸν Σφενδοσθλάβον ἐν Σκύθαις), καὶ περὶ αὐτῆς, ὡς εἰκὸς, δείσας τῆς πόλεως, τὰς πύλας ἀποκλείσας καὶ μοχλοῖς ἐξασφαλισάμενος ἄνεισιν εἰς τὸ τεῖχος, [P· 673] καὶ παντοίοις βέλεσι καὶ λίθοις τοὺς ἐπιόντας Ῥωμαίους ἠμύνετο. Νὺξ μὲν οὖν ἐπιγενομένη διέλυσε τὴν πολιορκίαν, ἕωθεν δὲ ὁ πρόεδρος Βασίλειος ἀνεφάνη μετὰ τοῦ κατόπιν παντὸς πλήθους· καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ τούτου ἐλεύσει περιχαρὴς γενόμενος ἄνεισιν ἐπί τινος γεωλόφου, ὡς εἴη τοῖς C Σκύθαις καταφανής, τὰ δὲ πλήθη ἐς ταυτὸ συνελθόντα ἐκύκλουν τὴν πόλιν. Ὡς δὲ πολλὰ τοῦ βασιλέως παρακαλοῦντος ἐνδοῦναι τῆς ἐνστάσεως καὶ μὴ ἄρδην ἀπολωλέναι, οὐκ ἐπείθοντο κατιέναι τοῦ τείχους, θυμοῦ δικαίου πλησθέντες οἱ Ῥωμαῖοι εἴχοντο τῆς πολιορκίας, τόξοις τε τοὺς ἄνωθεν εἴργοντες καὶ κλίμακας τοῖς τείχεσι προσερείδοντες. Καί τις στρατιώτης γεννάδας, ξίφος τῇ δεξιᾷ κατέχων καὶ τῇ λαιᾷ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τὴν ἀσπίδα προβεβλημένος, πρῶτος διὰ μιᾶς τῶν κλιμάκων ἀναρριχώμενος, καὶ τῇ μὲν ἀσπίδι τὰς βολὰς ἀποκρουόμενος, τῷ δὲ ξίφει τοὺς ἐπιόντας καὶ κωλύοντας ἀμυνόμενος, ἄνεισι διὰ τῶν ἐπάλξεων, καὶ τοὺς ἐκεῖσε (26) πάντας διασκεδάσας ἄδειαν ἀνόδου τοῖς κατόπιν παρέσχετο· ὃν μιμησάμενος ἄλλος καὶ αὖ ἄλλος καὶ πολλοὶ D ἕτεροι ἀνῆλθον. Καὶ συνασπισμοῦ γενομένου οἱ Σκύθαι κατισχυόμενοι ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν κατεκρήμνιζον. Πολλοὶ δὲ καὶ Ῥωμαῖοι κατὰ ζῆλον τῶν προ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(26) Librarius in margine hæc ascripsit: Θαυμάζω εἴπερ οὐκ ἦν τότε τοῖς βαρβάροις δόρυ στιβαρὸν, δι' οὗ τὸν τοιοῦτον ἂν ἐκώλυσαν τῆς ἀναβάσεως. Quod videtur eo pertinere, quia sane dilutæ sunt hæ narrationes; et tanta facinora diligentius per circumstantias describenda sunt, ne figmenta potius videantur et ineptiæ. Nam quin sæpe unius hominis virtus contra multos hostes subsistat ac vindicat., non est dubium historica fide. Sed unum aliquem eo modo quo hic scribitur in murum evadere, multis desuper armatis hostibus videntibus, videtur τῶν ἀδυνάτων. Nerissimile est quod Zonaram innuere apparet, eum loco aliquo defensoribus vacuo murum tenuisse, itemque alios; inde in propugnatores facto impetu, iis profligatis, reliquis ascendendi facultatem parasse. Non multo artificiosor est infra in Basilio de Ibatza excæcato narratio, ubi tanti facinoris auctor hostis potuit multitudinem hostilem armatam et frementem manus motu sedare et oratione demitigare, quæ ne magistratum quidem semel concitata audire solet. XYL.

τέρων καὶ ἐν διαφόροις τόποις διὰ κλιμάκων ἀνέβαινον εἰς τὸ τεῖχος. Καὶ τῶν Σκυθῶν θορυβουμένων ἔλαθόν τινες ἀμογητὶ πρὸς τὰς πύλας ἐλθεῖν, καὶ ταύτας ἀναπετάσαντες εἰσῆγον τὸ στράτευμα. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς πόλεως ἁλούσης οἱ μὲν Σκύθαι ἀνὰ τοὺς στενωποὺς φεύγοντες καὶ καταλαμβανόμενοι ἀνῃροῦντο, γυναῖκες δὲ καὶ παιδία ᾐχμαλωτίζοντο. Ἑάλω δὲ καὶ Βορίσης ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις, ἔτι τὰ παράσημα φέρων τῆς βασιλείας, καὶ εἰς βασιλέα ἀπήχθη. Τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς φιλανθρώπως ἐχρήσατο, αὐτόν τε βασιλέα Βουλγάρων ἀποκαλῶν, καὶ πάντας τοὺς ἁλισκομένους Βουλγάρους ἀνέτους ἀφιεὶς καὶ ἐλευθέρους ὅπη καὶ βούλοιντο ἀπιέναι, οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ φάσκων Βουλγάρων, ἀλλ' ἐπ' ἐλευθερίᾳ μᾶλλον ἀφίξεσθαι, Ῥὼς δὲ μόνους γινώσκειν ἐχθροὺς καὶ τούτοις χρῆσθαι ὡς πολεμίοις.

A permittens, non ad subigendos sed ad liberandos Bulgaros bellum se movisse dicens, solosque Rossos se hostium habere numero.

Οἱ δὲ τῶν Σκυθῶν γενναιότεροι ὀχύρωμά τι κατειληφότες ἐντὸς τῶν τῆς πόλεως βασιλείων, ὀκτακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν, ἐπί τινα χρόνον ἐλάνθανον, καὶ πολλοὺς τῶν καθ' ἱστορίαν ἐκεῖσε γενομένων ἢ σκύλων ἁρπαγὴν ἀσυμφανῶς κρατοῦντες ἀπέκτεινον. Οὗ γνωσθέντος τῷ βασιλεῖ στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς ἐστέλλετο ἀξιόμαχος. Ὀκνηρῶς δὲ εἶχον οἱ πεμπόμενοι, καὶ τῆς πολιορκίας ἐδειλίων ἀποπειρᾶσθαι, οὐκ ἐπειδὴ τοὺς Ῥὼς ἐφοβοῦντο, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τόπος ὀχυρὸς ἦν καὶ ἀνάλωτος. [P. 674] Καὶ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς εὐχερῶς διελύσατο, τὰ ὅπλα λαβὼν καὶ πεζὸς ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων προπορευόμενος· τοῦτο γὰρ ἰδόντες οἱ στρατιῶται ἀθρόοι τὰ ὅπλα λαβόντες ἔθεον, ἕκαστος τὸν βασιλέα προλαβεῖν ἐπειγόμενοι, καὶ μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ τῷ φρουρίῳ προσβάλλουσιν· Ἐκθύμως δὲ τῶν Ῥὼς ὑπομενόντων τὴν πολιορκίαν, πῦρ εἰς πολλὰ μέρη ὑφάψαντες, οὕτω τοὺς ἀνθισταμένους κατηγωνίσαντο· μὴ στέγοντες γὰρ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν χεῖρα, ἕκαστος ἑαυτὸν κρημνίζοντες ἀπεδίδρασκον· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνήλωντο τῷ πυρί, πολλοὶ δὲ κρημνιζόμενοι ἀπώλοντο, τοὺς δὲ λοιποὺς μάχαιρα καὶ αἰχμαλωσία διεδέξαντο. Καὶ ἡ μὲν πόλις τοῦτον ἑάλω τὸν τρόπον, ἐν δυσὶν ὅλαις ἡμέραις μὴ ἀντισχοῦσα· ταύτην δ' ἁλοῦσαν ἀνακτησάμενος ὁ βασιλεύς, καὶ φρουρὰν ἀξιόλογον ἐπιστήσας, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια δαψιλῶς παρασκευασάμενος, καὶ τὴν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας (27) τελέσας ἑορτήν, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ Ἰωαννούπολιν μετονομάσας τὴν πόλιν, τῇ ἐπαύριον τῆς ἐπὶ τὸ Δορόστολον, ὃ καὶ Δρίστρα καλεῖται, εἴχετο, πορείας.

Interim Scytharum animosiores ad octo millia locum in regia munitum occupant, ibique aliquandiu latent, ac multos qui loci contemplandi aut spoliorum causa eo accederent, occulte arreptos interficiunt. Imperator re cognita exercitum adversus eos mittit. Qui cum animo langueret **297** et oppugnationem tentare non auderet, non hostium B id metu, sed quod locus is munitus atque inexpugnabilis videbatur, imperator facile remedium adhibuit, ipse sumptis armis primus omnium pedes ad illum locum contendens. Id enim cum viderent milites, confertim arma rapiunt, et quivis imperatorem prævertere cupientes sublato clamore Rossos oppugnare aggrediuntur. Fortiter iis oppugnationem tolerantibus, multis locis ignem succendunt, itaque eos expugnant. Nam vim ignis non ferentes Rossi, neque Romanorum robori pares, per præcipitia sese dejicientes quisque aufugiunt: multi eorum igni absumpti, multi præcipiti casu exstincti, reliqui ferro occisi aut capti. Hoc modo intra biduum tota urbs capta. Refecit eam imperator, et a suo nomine Joannopolim denominavit; impositoque valido præsidio, rebus ad vitam necessariis abunde instruxit. C Inde festo Dominicæ Resurrectionis die acto, postridie ad Dorostolum, cui et Dristra nomen, iter ingreditur.

Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος τὴν τῆς Περσθλάβας πυθόμενος ἅλωσιν εἰς ταραχὴν ἐνέπεσεν, ὡς εἰκός, οὐ μήν γε καὶ τοῦ φρονήματος καθυφῆκεν, ἀλλὰ παραθαρρύνας τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ νῦν μᾶλλον ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀναφανῆναι παρακαλέσας, τἄλλά τε ὡς ἐνῆν καταστησάμενος, καὶ πάντας οὓς εἶχεν ἐν ὑποψίᾳ τῶν Βουλγάρων ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους ὄντας τὸν ἀριθμὸν ἀνελών, ἔξεισι κατὰ Ῥωμαίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς ἐν τῇ παρόδῳ πόλεις ἑλὼν καὶ στρατηγοὺς αὐταῖς ἐπιστήσας, πολλά τε φρούρια καὶ πολίσματα ἐκπορθήσας καὶ τοῖς στρατιώταις εἰς ἁρπαγὴν δεδωκώς, εἴχετο τῆς ὁδοῦ. Τῶν δὲ σκοπῶν ἥκειν φρασάντων Σκύθας τινάς, λαὸν ἐπίλεκτον ἐκπέμπει. Θεόδω-

At vero Sphendosthlabus, tametsi audita Persthlabæ expugnatione perturbatus haud injuria esset, infracto tamen animo suos cohortatus ut porro jam tanto se fortius gerant, constitutis etiam ut res ferebant reliquis, et quos suspectos habebat Bulgaros omnibus (erant autem trecenti **298** circiter) interfectis, adversum Romanos proficiscitur. Imperator D institutum iter persequens urbes in eo sitas itinere capit, iisque præfectos constituit, et multis castellis atque oppidis evastatis ac præda militi concessa pergit. Ubi exploratores nuntiaverunt Scythas adventare, delectum exercitum præmittit, duce Theodoro a Mistheia; jubetque hostium mul-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(27) Quæ vox non integra est scripta; nota tamen S ostendit non ἀναστασίας, non ἀναστασίαν, sed ἀναστάσεως legi debere. Itaque accepi de Christi a mortuis resurrectione, eo facilius quod paulo post festus D. Georgio dies commemoratur, qui fere non multum abesse post Pascha solet. De Anastasi et Anastasia Noster supra alicubi. Xyl.— Ἀναστασίας templum ἀναστάσεως quoque miraculo famam accepit: hinc promiscua vocis utriusque usurpatio: hic pro Christi resurrectione sumitur. Vide auctorem in Valentiniano juniore p. 315. Goar.

titudinem exquirere et sibi indicare, et si ita videatur commodum, levi prælio eorum vires tentare. Ipse cum instructo universo exercitu pone sequitur. Theodorus cum suis ubi ad hostes pervenit, dat in eos impetum. Rossi insidias subesse veriti progressu abstinent; multisque suorum ictis, quibusdam etiam dejectis, fuga in vicinos montes densosque et amplos saltus se dispergunt, ac per montana ad Dristram perfugiunt. Rossi fuere numero septem millia, Romani vero qui eos fuderunt trecenti. Scythæ autem Sphendosthlabo conjuncti auctores ei fuerunt ut cum omnibus copiis (numerabantur autem trecenta triginta virorum millia) duodecim ante Dorostolum milliaribus castra poneret, ibique imperatoris adventum intrepide exspectarunt. At Romanos recentibus victoriis elatos, et jamjam de summa rerum prælio decertatum iri sperantes, scientes insuper Deum se habere adjutorem, qui non **399** inferentibus sed passis injuriam opitulari soleret, non eos modo qui fortitudine aliis anteibant, sed jam et timidiores alacritas et audacia incessebat, ardentique pugnæ desiderio agitabantur. Ubi in conspectum mutuo venere exercitus, utroque imperatore suos dictis qualia præsenti rei accommodata erant animante atque instigante, ut classicum cecinit, magna cum vi parique alacritate concursum est. Primo conflictu Romani, vehementi facto impetu, multis dejectis hostium ordines labefactant. Neque tamen cedunt hostes, neque Romanis eos persequendi datur facultas, Scythis sese confirmantibus rursumque sublato clamore in Romanos irruentibus. Pugnatur aliquantisper æquo marte. Jam autem ad vesperam inclinante die Romani sese cohortantes et veluti acuentes mutuis exhortationibus sinistrum Scytharum cornu premunt, et intolerabili vi ingruentes multos prosternunt. Cumque ad afflictam partem Scythæ coirent, suorum quosdam Romanus imperator suis auxilio mittit, ipseque subsequitur apertis cum imperii signis, equo calcaribus incitato, et hastam infensam ferens, suosque verbis exstimulat. Acerrime tunc pugnatum, et variis vicibus prælio mutato (duodecies **400** enim fuerunt inclinatas acies) vix tandem Rossi, desperata salute, inordinata fuga in campum se effundunt; eosque insecuti Romani multos perimunt. De Rossis cecidere multi, capti etiam plures: reliqui Dorostolum fuga evaserunt.

A ρόν τε τὸν ἐκ Μισθείας αὐτῶν τῷ πλήθει ἀρχηγὸν ἐπιστήσας προηγεῖσθαι ἐπέσκηψε τοῦ στρατοῦ, κατασκοπεῖν τε τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων καὶ αὐτῷ διδόναι γνῶσιν, εἰ προχωροίη δὲ, καὶ διάπειραν τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἀκροβολισάμενον εἰληφέναι· αὐτὸς δὲ κατόπιν εἵπετο συντεταγμένος μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς. Οἱ σὺν τῷ Θεοδώρῳ γοῦν ἐπείπερ εἰς χεῖρας ἦλθον τοῖς πολεμίοις, ἐμπίπτουσι τούτοις ῥαγδαῖοι. Οἱ δὲ Ῥὼς ἐνέδραν εὐλαβηθέντες πρόσω μὲν οὐκέτι ἐχώρουν, πολλῶν δὲ πληγέντων καί τινων δὲ πεσόντων ἐκκλίναντες ἐς τὰ πλησίον σκεδάννυνται ὄρη καὶ τὰς ἐκεῖσε νάπας βαθείας καὶ ἀμφιλαφεῖς τυγχανούσας, καὶ διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ τὴν Δρίστραν ἐπανασώζονται. Ἦσαν δὲ τὸ πλῆθος οὗτοι ἑπτακισχίλιοι, οἱ δὲ τούτοις συμπλακέντες καὶ τρεψάμενοι B Ῥωμαῖοι τὸν ἀριθμὸν τριακόσιοι. Ἑνωθέντες δ' οἱ Σκύθαι τῷ Σφενδοσθλάβῳ, καὶ τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναστήσαντες μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, πρὸ δώδεκα τοῦ Δοροστόλου μιλίων αὐλίζονται, ἐς τριακοσίας καὶ τριάκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενοι [P. 675] καὶ τὸν βασιλέα ἐπιόντα ἐκθύμως καὶ ῥωμαλέως ἐκδεχόμενοι. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ταῖς ἐξ ὑπογύου νίκαις γαυρούμενοι καὶ τὴν τὰ πάντα κρῖναι μέλλουσαν μάχην προσδεχόμενοι, εἰδότες δ' ὅτι καὶ Θεὸν συλλήπτορα ἕξουσιν, οὐ τοῖς ἀδίκων χειρῶν ἄρχουσι φιλοῦντα, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις διὰ παντὸς ἐπαρήγειν, οὐ μόνον οἱ εὐψυχότεροι, ἤδη δὲ καὶ οἱ καταπλῆγες καὶ μαλακοὶ τὰς ψυχὰς πρόθυμοι καὶ θαῤῥαλέοι ἐγίνοντο καὶ πρὸς τὴν συμπλοκὴν λίαν ἐσφάδαζον. Εἰς ὄψιν δὲ τῶν στρατευμάτων ἀλλήλοις γενομένων, καὶ λόγοις παρακλητικοῖς τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ C Σφενδοσθλάβου τοὺς οἰκείους ἐπιῤῥωσάντων καὶ τὰ τῷ καιρῷ πρόσφορα παρακελευσαμένων, ὡς αἱ σάλπιγγες τὸ ἐνυάλιον ἤχησαν, συῤῥήγνυται ἀλλήλοις τὰ πλήθη τὴν αὐτὴν ἔχοντα προθυμίαν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην προσβολὴν οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ ῥύμης ἐπενεχθέντες σφοδρᾶς καὶ πολλοὺς καταλαβόντες τὰς βαρβαρικὰς τάξεις κατέσεισαν· οὐ μήν γε καὶ ὑπαγωγὴ τῶν ἐναντίων ἐγένετο οὔτε τῶν Ῥωμαίων λαμπρὸς διωγμὸς, ἀλλ' ἐπιῤῥώσαντες πάλιν ἑαυτοὺς οἱ Σκύθαι αὖθις ἐπῆλθον μετ' ἀλαλαγμοῦ τοῖς Ῥωμαίοις. Καὶ μέχρι μὲν τινος ἰσοπαλὴς ἦν ὁ ἀγὼν, ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀψίαν τῆς ἡμέρας οὔσης οἱ Ῥωμαῖοι παρακαλέσαντες ἀλλήλους καὶ τρόπον τινὰ στομώσαντες ταῖς παραινέσεσιν ἐπέβρισαν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι τῶν Σκυθῶν, καὶ πολλοὺς τῷ ἀνυποστάτῳ κατέβαλον τῆς ὁρμῆς. Συνισταμένων δὲ τῶν Ῥὼς ἐπὶ τὸ πεπονηκὸς, τῶν περὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς ἐπικουρίαν ἐκπέμπει τινὰς, κατόπιν δὲ καὶ αὐτὸς εἵπετο ἀνακεκαλυμμένοις τοῖς παρασήμοις τῆς βασιλείας, τὸ δόρυ διηγκωνισμένος, τόν τε ἵππον κεντρίζων θαμὰ καὶ τῇ βοῇ διεγείρων τοὺς στρατιώτας. Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ συστάντος καὶ πολλὰς μετακλίσεις δεξαμένης τῆς μάχης (δυοκαίδεκα γάρ φησι τροπὰς δέξασθαι τὸν ἀγῶνα), μόλις οἱ Ῥὼς ἀπειρηκότες πρὸς τοὺς κινδύνους ἀκόσμῳ φυγῇ πρὸς τὸ πεδίον ἐσκίδναντο· οἷς οἱ Ῥωμαῖοι ἑπόμενοι τοὺς καταλαμβανομένους ἀνήλισκον. Ἔπεσον οὖν πολλοὶ, καὶ πλείους ἑάλωσαν. Ὅσοι δὲ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον ἴσχυσαν, εἰς τὸ Δορόστολον διασώζονται.

Imperator ob impetratam victoriam sacrificio veneratus gloriosum martyrem Georgium (nam die hujus memoriæ consecrato cum hoste conflictum fuit) postridie ad Dorostolum ducit, ibique castris communitis classem Romanam operitur: nam ante

Ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ ἐπινίκια θύσας τῷ καλλινίκῳ μάρτυρι Γεωργίῳ (ἦν γὰρ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ μνήμης συῤῥάξας τοῖς πολεμίοις) τῇ ἐπιούσῃ καὶ αὐτὸς τῆς πρὸς τὸ Δορόστολον ἥψατο, ἐκεῖσέ τε γενόμενος στρατοπεδείαν ἐπήξατο ὀχυράν. Οὐ μέντο

γε καὶ πολιορκίας ἥψατο, δεδιὼς μή πως ἀφυλάκτου τοῦ ποταμοῦ τυγχάνοντος ἀποδρᾶσαι μετὰ τῶν νηῶν δυνηθεῖεν οἱ Ῥώς· αὐλισάμενος δὲ προσέμενε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Σφενδοσθλάβος οὓς κατεῖχε ζωγρίας Βουλγάρους, ἀμφὶ τὰς κʹ χιλιάδας ἀριθμουμένους, σιδηροπέδαις καὶ ἄλλοις δεσμοῖς ἠσφαλίσατο, ἐπανάστασιν φοβηθεὶς, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ηὐτρεπίζετο τῆς πολιορκίας. Ἤδη δὲ καὶ τοῦ στόλου καταλαβόντος ἐπεχείρει τῇ τειχομαχίᾳ ὁ βασιλεὺς, [P. 676] καὶ πολλάκις ἐπεκδραμόντας τοὺς Σκύθας ἐτρέψατο. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν σκεδασθεῖσι τοῖς Ῥωμαίοις εἰς ἄριστον περὶ δείλην ὀψίαν οἱ βάρβαροι, εἰς δύο διαιρεθέντες μέρη, ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐκ πυλίδων δύο τῆς πόλεως, τῆς τε κατὰ ἀνατολὰς, ἣν φρουρεῖν ἐτέτακτο Πέτρος ὁ στρατοπεδάρχης μετὰ Θρᾳκῶν καὶ Μακεδόνων, καὶ τῆς πρὸς δύσιν, ὅπου Βάρδας ὁ Σκληρὸς μετὰ τῶν Ἑῴων δυνάμεων τὴν φυλακὴν ἐπετέτραπτο, ἐξῆλθον παραταξάμενοι, τότε πρῶτον φανέντες ἔφιπποι· τὰς γὰρ προηγησαμένας μάχας πεζοὶ διηγωνίσαντο. Οὓς εὐρώστως οἱ Ῥωμαῖοι δεξάμενοι ἐκθύμως ἐμάχοντο· καὶ μέχρι πολλοῦ ἰσοτάλαντος ἦν ὁ ἀγών. Τέλος δὲ τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ Ῥωμαῖοι τρέπουσι τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸς τεῖχος συγκλείουσι, πολλῶν κἀν τῷ ἀγῶνι τῷδε πεσόντων, καὶ μᾶλλον ἱππέων, μηδενὸς δὲ τῶν Ῥωμαίων τραυματισθέντος, ἀλλ' ἢ μόνων ἵππων πεσόντων τριῶν. Οὕτω δὲ θραυσθέντες οἱ βάρβαροι καὶ εἴσω τείχους συνελαθέντες νυκτὸς ἐπιγενομένης διενυκτέρευον ἄγρυπνοι, καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας ἀπωλοφύροντο ἀγρίοις καὶ φρικώδεσιν ὀδυρμοῖς, ὡς δοκεῖν τοὺς ἀκούοντας θηρίων εἶναι βρυχηθμοὺς καὶ ὠρυγὰς, ἀλλ' οὐ θρήνους ἀνθρώπων καὶ οἰμωγάς. Ἡμέρας δὲ ἄρτι διαγελώσης πάντας τοὺς ἔν τισι φρουρίοις εἰς φυλακὴν ἐσκεδασμένους ἀνεκαλοῦντο ἐς τὸ Δορόστολον, καὶ ταχέως ἧκον μετακληθέντες. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἀνειληφὼς ὅλην τὴν δύναμιν ἦλθεν εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως πεδίον, καὶ πρὸς πόλεμον ἠρέθιζε τοὺς βαρβάρους. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἐξῄεσαν, εἰς τὸ στρατόπεδον ὑποστρέψας ἡσυχίαν ἦγε. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ πρέσβεις ἐκ Κωνσταντείας καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων τῶν πέραν ἱδρυμένων τοῦ Ἴστρου, ἀμνηστίαν κακῶν αἰτούμενοι καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίζοντες σὺν τοῖς ὀχυρώμασιν· οὓς προσηνῶς δεξάμενος ἀπέστειλε τοὺς παραληψομένους τὰ φρούρια καὶ στρατιὰν ἀποχρῶσαν εἰς τὴν αὐτῶν φυλακήν. Ἤδη δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης τὰς πάσας πύλας τῆς πόλεως ἀναπετάσαντες οἱ Ῥῶς, πολλῷ τῶν προτέρων πλείονες ὄντες, ἐπιπίπτουσι τοῖς Ῥωμαίοις ἀνελπίστως διὰ τὴν νύκτα διάγουσι· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην συμβολὴν ἔδοξαν προτερῆσαι, μετὰ μικρὸν δὲ ὑπερέσχον Ῥωμαῖοι. Ὡς γὰρ συνέβη πεσεῖν τὸν Σφάγελλον ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενον, συνεχύθησαν τῇ τοῦ πεσόντος στερήσει καὶ τὰς ὁρμὰς ἐχαυνώθησαν. Ὅμως ἀνένδοτοι παρ' ὅλην τὴν νύκτα διέμειναν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν μέχρι σταθηρᾶς μεσημβρίας. Τότε δὴ τοῦ βασιλέως δύναμιν πεπομφότος ἐφ' ᾧ τοῖς βαρβάροις ἀποκλεῖσαι τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, γνόντες οἱ Ῥῶς ἔκλιναν εἰς φυγὴν, καὶ τὰς πρὸς τὴν πόλιν εἰσόδους ἐπιτετειχισμένας εὑρόντες ἔφευγον διὰ τοῦ πεδίου καὶ

A hujus adventum oppugnationem aggredi nolebat, ne amne custodiæ vacuo navibus effugere Rossis liceret. Interim Sphendosthlabus Bulgaros quos captivos habebat, ad 20 millia numeratos compedibus ac vinculis constringit, metuens ne ii seditionem concitarent, et se ad tolerandam obsidionem parat. Imperator ubi classis appulit, oppugnare urbem incipit, et sæpe erumpentes urbe barbaros profligat. Quadam die sub vesperam Romanis ad cœnam dissipatis, barbari bipartito agmine equites et pedites (tum primum ii equites visi sunt, hactenus pedites tantum pugnaverant) duabus se urbis portis effundunt, quarum una versus orientem, quam custodire jussus erat Petrus castrorum præfectus cum Thracibus et Macedonibus; **401** altera occidentalis, ad quam in excubiis locatus erat Barda B Sclerus cum Orientalibus copiis. Acriter dimicatum est, Romanis fortiter eos subsistentibus. Et tametsi aliquandiu dubia stetit victoria, tamen ad extremum Romani sua virtute barbaros fundunt, multisque occisis maxime de equitatu, in urbem reliquos compellunt. Romanorum sauciatus est nemo, neque nisi tres equi quidquam periit. Hoc pacto fracti barbari et intra muros coacti noctem istam insomnem exegerunt, et eos qui in pugna ceciderant, feris atque terribilibus ejulatibus deploraverunt, ut quicunque audirent, non hominum lamenta, sed ferarum rugitus et mugitus putaret se percipere. Sub auroram omnes qui hinc inde per castella præsidii causa erant, ad se Dorostolum evocant, iique præsto fuerunt. Imperator quoque totum exercitum C in campum qui est ante urbem eduxit; et barbaros cum frustra ad pugnam provocasset, in castra reduxit, ac quievit. Ea die ad ipsum veniunt legati a Constantia, et aliis trans Istrum sitis castellis, veniam petentes et se ac munitiones dedentes. Quibus benigne acceptis mittit qui castella recipiant, simulque præsidia, quibus ea asservari quirent. Vespere jam facto Rossi **402** omnibus urbis portis apertis, numero admodum aucti, in Romanos ob noctem nihil tale suspicantes irruunt. Et quidem primo conflictu victores videbantur, paulatim tamen Romani superiores sunt facti. Nam ubi Sphagellus fortissime pugnans cecidit, eo amisso animi barbarorum languere cœperunt et remisit impetus. Per totam tamen noctem subsistunt, atque adeo D ad meridiem usque: tum demum animadvertentes ab imperatore missam esse exercitus partem quæ Rossos aditu in urbem excluderet, fugæ se dant, cumque vias in urbem ducentes invenirent obsessas, per campum fuga dispersi, ab insequentibus multi occiduntur. Ea quæ subsecuta proxime est nox, Sphendosthlabus urbis muros fossa profunda circumdabat, ne facile Romani cum impetu possent eos oppugnatum accedere; atque hoc modo urbe communita statuit obsidionem fortissime perferre. Quia autem plerique militum ejus ob vulnera male habebant, et jam consumptis alimentis penuria imminebat, cum importari aliunde quidquam Romani

non sinerent, observata nocte tenebrosa ac illuni, in quam imbres magni, grando terribilis fulguraque et tonitrua horrenda inciderant, cum duobus virorum millibus lintres conscendit et ad quærenda victui necessaria navigat. Cum collegissent prout quisque **403** nancisci poterat, frumentum, milium et alias ad vitam sustentandam facientes res, rursum adverso flumine Dorostolum vehuntur. Atque inter revehendum, cum in ripa fluminis viderent calones haud paucos, quorum alii equos potabant, alii herbam aut ligna colligebant, navibus egressi et per silvam absque strepitu incedentes, eos nihil tale cogitantes subito adoriuntur, multisque interfectis, reliquos palatim in proxima nemora se abdere cogunt. Ipsi, suis lintribus rursum conscensis, secundo vento Dorostolum redeunt. Imperator, ut hoc percepit, molestissime tulit, et præfectos classis gravissime culpavit, quod barbaros Dorostolo avehi non sensissent, minatus etiam mortem, si quid præterea tale ipsis non observantibus fieret. Quo factum ut ii utramque fluminis ripam diligentissime posthac custodirent. Enimvero imperator cum 65 continuos dies urbem oppugnasset, eam posthac obsidione et fame statuit tentare. Ideo vias omnes fossis actis et præsidiis additis munit, ne quis alimentorum petendorum causa exire urbe posset; ipseque in obsidione interim otio fruitur.

A καταλαμβανόμενοι ἀνῃροῦντο. Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος νυκτὸς ἐπιγενομένης διώρυγι βαθείᾳ τὸ τῆς πόλεως ἐστεφάνωσε τεῖχος, [P. 677] ἵνα μὴ εὐχερῶς ἔχοιεν οἱ Ῥωμαῖοι μεθ' ὁρμῆς τῷ τῆς πόλεως τείχει προσπελάζειν. Καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀσφαλισάμενος ἔγνω δεῖν εὐψυχότατα τὴν πολιορκίαν προσδέχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλέον τῆς στρατιᾶς διέκειτο κακῶς ἀπὸ τῶν τραυμάτων, συνεπελάμβανε δὲ καὶ λιμὸς ἤδη τῶν ἀναγκαίων δαπανηθέντων αὐτοῖς, και μηδ' ἔξωθεν τὰ πρὸς χρείαν συνεχωροῦντο αὐτοῖς εἰσκομίζεσθαι παρὰ τῶν Ῥωμαίων, νύκτα βαθεῖαν καὶ ἀσέληνον ἐπιτηρήσας ὁ Σφενδοσθλάβος, καθ' ἣν ὑετός τε ῥαγδαῖος ἐξ οὐρανοῦ κατηνέχθη καὶ χάλαζα φοβερὰ ἐπεῤῥάγη καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ φρικωδέσταται, μονοξύλοις (28) ἐμβὰς μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν ἔξεισιν εἰς ἐπισιτισμόν. B Συλλεξάμενοι δὲ ὅθεν εὐπόρηκεν ἕκαστος σῖτον καὶ κέγχρον καὶ εἴδη ἄλλα συνεκτικὰ τῆς ζωῆς, ἀνήγοντο διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῖς μονοξύλοις εἰς τὸ Δορόστολον. Ἐν δὲ τῷ ἀναπλεῖν θεασάμενοι κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ θεράποντας οὐκ ὀλίγους τῶν στρατιωτῶν, τοὺς μὲν ἵππους ποτίζοντας, τοὺς δὲ χορτολογοῦντας, ἄλλους δὲ καὶ ξυλεύοντας, ἀποβάντες τῶν πλοίων διὰ τῆς ὕλης ἀψοφητὶ βαδίζοντες ἀδοκήτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν τούτων ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπὶ τὰς πλησίον λόχμας σκεδασθῆναι ἠνάγκασαν. Αὖθις δ' εἰς τὰς σκάφας ἐμβάντες καὶ οὐρίῳ φερόμενοι πνεύματι πρὸς τὸ Δορόστολον φέρονται. Τοῦτο δὲ γνωσθὲν εἰς μεγάλην ἀνίαν ἐμβάλλει τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου ἐν αἰτίᾳ μεγάλῃ ἔσχεν, ὅτι μὴ ἐπῄσθοντο τοῦ ἐκ Δοροστόλου τῶν βαρβάρων ἀπόπλου· ἐπηπείλησε δὲ καὶ θάνατον αὐτοῖς, εἰ ἔτι ἅπαξ λάθῃ τοιοῦτόν τι γενέσθαι. Καὶ οἱ μὲν τὰς παρ' ἑκάτερα ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ἐτήρουν ἐπιμελῶς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐφ' ὅλας πέντε καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας τῇ πολιορκίᾳ χρησάμενος, καὶ καθ' ἑκάστην πολεμῶν καὶ μὴ ἀνιείς, δέον ἐνόμισε διὰ προσεδρείας καὶ λιμοῦ ἀποπειρᾶσθαι τῆς πόλεως. Διὸ καὶ πάντοθεν τάφροις τὰς ὁδοὺς ἀποκλείσας καὶ φύλακας ἐπιστήσας αὐταῖς, ὡς μή τις ἐξίοι τὰ ἐπιτήδεια κομίσων, ἐκάθητο ἠρεμῶν. Καὶ τὰ μὲν ἐν Δοροστόλῳ ἐφέρετο τῇδε.

Dum hæc ad Dorostolum geruntur, Leo curopolates et Nicephorus ejus filius, quos ante docuimus incolumibus oculis dimissos, tametsi **404** effodi eos sententia jussisset, rursus tyrannidem invadunt. Cumque multos urbis et regiæ custodes corrupissent, atque ex animi sententia viderentur sibi rem confecisse, conducta navi ex insula in quam relegati fuerant, ad continentem urbi e regione locatam devehuntur, juxta suburbium cui Pelamydium nomen, atque inde sub primum galli cantum Cpolim accedunt. Sed Leo, rei navalis drungarius, cui una cum Basilio rectore palatii custodia commendata fuerat, ea de re a conscio consiliorum istorum quodam factus certior, manum mittit ad curopalatam et filium ejus comprehendendos sufficientem; qui, hoc animadverso, in Magnum Templum confugiunt: inde avulsi in Protam insulam relegantur, atque ibi oculi eis effodiuntur.

C Λέων δὲ ὁ κουροπαλάτης καὶ Νικηφόρος ὁ τούτου παῖς, δοκήσει μέν, ὡς εἴπομεν ἔμπροσθεν, πηρωθέντες, ἔτι δ' ἀσινεῖς τὰς ὁράσεις ἔχοντες, εἰς τυραννίδα καὶ αὖθις παρεσκευάζοντο, πολλοὺς τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις φρουρῶν ὑποφθείραντες. Καὶ ἐπεὶ τὰ κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἀπηρτίσθη, πλοῖον μισθωσάμενοι καὶ ἐν αὐτῷ ἐμβάντες ἀπαίρουσι τῆς νήσου ἣν οἰκεῖν κατεκρίθησαν, καὶ πρὸς τὴν ἀντίπορθμον τῆς πόλεως ἤπειρον γίνονται κατὰ τὸ προάστειον ὃ κατονομάζουσι Πηλαμύδιον, ἐκεῖθεν δὲ περὶ πρώτας ἀλεκτρυόνων ᾠδὰς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἔρχονται. Ἑνὸς δὲ τῶν συνιστόρων δῆλον θεμένου τὸ ἔργον Λέοντι τῷ δρουγγαρίῳ τοῦ στόλου, τὴν φυλακὴν ἐπιτετραμμένῳ τῶν βασιλείων σὺν Βασιλείῳ τῷ ῥαίκτωρι, [P. 678] ὁ δὲ δύναμιν ἀξιόχρεων ἐπὶ κατασχέσει τοῦ κουροπαλάτου καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ ἐκπέμπει. D Ὅπερ οὗτοι μαθόντες εἰς τὴν Μεγάλην καταφεύγουσιν Ἐκκλησίαν· ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπασθέντες εἰς τὴν Πρώτην νῆσον ἐξαπεστάλησαν, κἀκεῖσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύχθησαν.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(28) Μονόξυλα lintres sunt, uno pinguioris arboris trunco excavati, ita leves ut etiam humeris transferantur. Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐρχομένων Ῥῶς μετὰ τῶν μονοξύλων ἐν XII. Constantinus de Adm. imp. c. 9 diffuse. Goar.

Ἐφάνη δὲ καὶ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἄλλο τι ὡς ολον ἄξιον εἶναι διηγήσεως. Πινάκιον ἐκ λίθου Προικοννησίας ἐπὶ παραδείσου τινὸς τῶν συγκλητικῶν εὑρέθη ἀμελῶς ἐῤῥιμμένον, εἰκονισμένας ἔχον δύο ἀνθρώπων μορφὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, μίαν μὲν ἀνδρὸς, ἑτέραν δὲ γυναικός· ἐν δὲ τῷ μετώπῳ τῆς πινακίδος ἦν γεγραμμένον ἐπίγραμμα ὧδέ πη διεξιόν· Ἰωάννου καὶ Θεοδώρας τῶν φιλοχρίστων πολλὰ τὰ ἔτη. Ὅπερ τινὰς μὲν εἰς ἔκπληξιν ἦγεν, ὅπως τὰ ἐνεστῶτα μάλα προεδηλοῦτο σαφῶς· τινὲς δὲ μὴ ἀπηλλάχθαι τὸ πρᾶγμα σκευωρίας καὶ μαγγανείας ἐνόμιζον, τὸν τοῦ παραδείσου δεσπότην διὰ τῆσδε τῆς μηχανῆς τὴν βασιλικὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐκκαλεῖσθαι οἰηθέντες προσπάθειαν. Εἴτε δὲ οὕτως ἔχει, εἴτε ἑκείνως ἡ ἀλήθεια, φράζειν οὐκ ἔχω.

Οἱ δὲ Σκύθαι ἔνδοθεν τῷ λιμῷ πιεζόμενοι, ἐκτὸς ὑπὸ τῶν τειχομαχικῶν ὀργάνων κακούμενοι, καὶ κατ' ἐξαίρετον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὃν ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ῥωμανοῦ τοῦ Κουρκούα υἱὸς φυλάττειν ἐτέτακτο (τὸ γὰρ ἐκεῖσε πετροβόλον ὄργανον οὐ μικρῶς τοὺς ἐντὸς ἐπημαίνετο), ἀποκρίναντές τινας τῶν ἀλκιμωτέρων ὁπλίτας ψιλοῖς ἐπιμεμιγμένους ἐπὶ το τοιοῦτον ἐκπέμπουσιν, ὄργανον, εἴ πως δυνηθεῖεν αὐτὸ κατεργάσασθαι. Τοῦτο γνοὺς ὁ Κουρκούας, ὅτι κράτιστον ἦν περὶ αὐτὸν ἀναλαβόμενος, ἐβοήθει διὰ ταχέων. Ἐς μέσους δὲ τοὺς Σκύθας γενόμενος ἀκοντίῳ βληθέντος αὐτοῦ ἵππου καὶ σὺν αὐτῷ πεπτωκότος ἀναιρεῖται κρεουργηθείς. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ἐπιδραμόντες καὶ τοῖς Ῥὼς συμπλακέντες τό τε ὄργανον ἀβλαβὲς διετήρησαν καὶ τοὺς Σκύθας ὠσάμενοι συνέκλεισαν εἰς τὴν πόλιν. Ἰουλίου δὲ καταλαβόντος μηνός, καὶ εἰκοστὴν ἡμέραν ἄγοντος, ἐξῆλθον οἱ Ῥὼς παμπληθεῖς καὶ τοῖς Ῥωμαίοις συμπλακέντες ἐμάχοντο, παραθαῤῥύνοντα ἔχοντες καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀλείφοντα ἄνδρα τινὰ παρὰ Σκύθαις ἐπισημότατον, Ἴκμορα. μετὰ τοὔνομα Σφάγγελλον τὸν ἀναιρεθέντα τιμώμενον, οὔτε κατὰ συγγένειαν τὴν ἐξ αἵματος ἐν τοῖς μάλιστα ἀγόμενον παρ' αὐτοῖς οὔτε κατὰ συμπάθειαν, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς ἀρετῆς παρὰ πᾶσι σεβόμενον. Τοῦτον ἰδὼν Ἀνεμᾶς ὁ τῶν Κρητῶν τοῦ βασιλέως (29) υἱὸς Κουρουπᾶ, εις ὢν τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων, αὐτόν τε εὐψύχως ἀγωνιζόμενον καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς τοῦτο παρορμῶντα καὶ διεγείραντα καὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων τάξεις διαταράσσοντα, μήτε πρὸς τὸ μέγεθος καταπλάγεὶς τοῦ ἀνδρὸς μήτε τὴν ἀλκὴν δειλιάσας, [P. 679] ἀλλὰ περικαρδίῳ θέρμῃ ληφθεὶς καὶ τὸν ἵππον τῇδε κἀκεῖσε παρακινήσας, μεθ' ὁρμῆς ἀκατασχέτου τὸ παρῃωρημένον τῷ μηρῷ αὐτοῦ ξίφος σπασάμενος ἵεται κατὰ τοῦ Σκύθου, καὶ παίει τοῦτον τῷ φασγάνῳ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου περὶ τὴν κλεῖδα, καὶ ἀποτέμνει τὸν αὐχένα, ὡς συμβῆναι τὴν κεφαλὴν σὺν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐκκοπεῖσαν πεσεῖν εἰς τὸ ἔδαφος. Καὶ ὁ μὲν Σκύθης

A Eodem tempore etiam aliud quidpiam accidit non indignum relatu. In pomario senatorii cujusdam viri inventa est tabella ex Proconnesio lapide, forte abjecta, in superficie expressas habens duas humanas figuras, unam maris, alteram feminæ : in altera superficie scriptum erat : Diu vivant Joannes et Theodora Christi dediti. Fuerunt qui eam tabellam magnopere admirarentur, qua præsens rerum conditio ita aperte explicaretur : alii non carere fuco et impostura putarunt, atque **405** hoc commento voluisse dominum pomarii se in gratiam imperatoris insinuare. Utrum vero aut falso sit creditum, nihil affirmo.

B Interim Scythæ intus fame pressi simul a machinis oppugnatoriis hostium non leviter lædebantur, præcipue eo loco qui Joanni magistro, Romani Curcuæ filio, demandatus fuerat; nam saxa torquens instrumentum ibi collocatum obsessis multa damna dabat. Itaque gravis armaturæ delectos milites velitibus permistos emittunt, si qua ii ratione eam machinam pessumdare possent. Id ubi intellexit Curcuas, robustissimis suorum assumptis celeriter ad eam defendendam se confert; invectusque in medios Scythas ab equo missili icto ejicitur, atque a Scythis dilaniatus ferro interit. Reliqui Romani concursu facto et machinam integram conservant et Rossos in urbem compellunt. Die Julii mensis vicesima Rossi universi ad pugnam adversus Romanos exiverunt. Exhortabatur eos et ad fortitudinem C excitabat Icmor, vir post Sphagellum apud Scythas primo loco, non quod vel familia ejus præcipua esset, vel favorem aliorum sibi aliunde conciliasset, sed solius virtutis ergo ab universis in honore habitus. Hunc commissa pugna Anemas, Cretensium ameræ Basilii Curupæ filius, unus imperatoris stipatorum, **406** cernens fortiter pugnam obire ac reliquos excitare et Romanorum ordines conturbare, nihil vel vastitate corporis ejus vel robore deterritus, sanguine circa cor effervescente equum hac illac torquens, stricto qui ad femur pendebat gladio impetum in eum dat vehementissimum, tantumque in sinistrum humerum juxta claviculam imponit vulnus, ut et collum abscinderet et cum dextra manu amputatum caput in solum decideret. Ipse D illæsus ad suos rediit. Exclamatum ad hoc facinus promiscue, Romanis ob victoriam lætum clamorem attollentibus, Scythis autem confusum ejulantibus et vigorem suum dimittentibus. Tandem Romanis prementibus Rossi fugam faciunt, eaque cum dedecore in urbem evadunt. Multi eo die perierunt, partim ob locorum angustiam a se invicem

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(29) Aut Basilii cognomen est Curupas, et vox ἀμηρᾶ omissa. aut βασίλειος ameram denotat. Prius verum puto. Et postea ἀμηρᾶ de eodem additur, nomine omisso. Xyl. — Omissis Xylandri conjecturis et corruptionibus hæc verba sic interpretor : *Hunc cum vidisset Anemas regia Cretum stirpe satus, Curupæ filius, unus imperatoris satellitum.* Quid clarius? nam paulo post Anemas hic, Cretensium ameræ, non Basilii filius enuntiabitur. Goar.

conculcati, partim a Romanis assecutis eos in fuga cæsi. Quod nisi nox ingruens Sphendosthlabum eripuisset, utique et ipse vivus in Romanorum venisset potestatem. Superstites a clade cum intra mœnia venissent, magno cum luctu ac planctu mortem Icmoris deploraverunt. Et Romani cum barbaris occisis spolia detraherent, inter cadavera etiam mulieres invenerunt virili habitu tectas, quæ inter maritos in Romanos pugnaverant.

A ἔκειτο πεσών, ὁ δ' Ἀνεμᾶς ἀσινὴς ἐπανῆκεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἤρθη ἐπὶ τῷ ἔργῳ φωνὴ παμμιγής, τῶν μὲν Ῥωμαίων ἀλαλαξάντων ἐπὶ τῇ νίκῃ, τῶν δὲ Σκυθῶν ἀσήμως ὀλολυξάντων καὶ τῆς ἑαυτῶν ὑπενδόντων ἐνστάσεως. Ἐπιβρισάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰς φυγὴν ἔγκεκλίκασι, καὶ ἀκλεῶς εἰς τὴν πόλιν ἐσῴζοντο. Ἔπεσον δὲ πολλοὶ κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν, ὑπ' ἀλλήλων τε συμπατούμενοι διὰ τὴν στενοχωρίαν καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων σφαττόμενοι τῷ καταλαμβάνεσθαι. Μικροῦ δ' ἂν ἑάλω καὶ ὁ Σφενδοσθλάδος αὐτός, εἰ μὴ νὺξ ἐπιγενομένη τοῦτον ἐῤῥύσατο. Οἱ δὲ τὸν κίνδυνον διαδράντες, ἐντὸς τοῦ περιβόλου γενόμενοι, κωκυτὸν ἐπὶ τῷ τοῦ Ἴκμορος θανάτῳ μέγαν ἐκόψαντο. Τοὺς δὲ πεσόντας τῶν βαρβάρων, σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι εὗρον καὶ γυναῖκας ἐν τοῖς ἀνῃρημένοις κειμένας ἀνδρικῶς ἐσταλμένας καὶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀγωνισαμένας.

407 Jam barbaris bello omnia erant adversa. Nam neque suppetiarum spes erat, cum et ipsorum gentiles procul abessent et finitimæ barbaræ gentes a Romanis sibi metuentes auxilia denegarent; et commeatus ipsos deficeret, quod Romana classe ripas accuratissime custodiente nihil eis poterat importari; eademque res obstaret quo minus lembis suis aufugere possent, cum interim Romanis quotidie veluti ex perenni fonte omnia affluerent bona, et subinde equestres terrestresque copiæ accederent. Itaque concilium cogunt. Ibi alii noctu furtim aufugiendum censebant, alii Romanorum fidem pacemque implorandam, atque ita (aliter enim non licere) domum redeundum : aliis aliud pro re nata videbatur. Omnium tamen eo tendebant sententiæ, belli finem esse faciendum. At Sphendosthlabus hortari ut adhuc semel cum Romanis congredi vellent, et vel fortiter pugnando eos devincere, vel si victoria potiri non daretur, gloriosam atque felicem mortem turpissimæ atque infami vitæ præferre. Qui enim vitam toleraturi essent fuga servatam, contemnentibus ipsos porro vicinis populis, quibus antea terrori fuissent? Ea sententia placuit, assensique sunt omnes, et polliciti extremum **408** se pro vita sua certamen summa vi obituros. Postridie ergo universi urbe exeunt, portasque claudunt, ne quis in urbem e fuga pervenire possit. Commisso prælio acriter pugnatur. Jam barbaris animose pugnantibus, Romani et gravis suæ armaturæ pondere et solis sereno meridie ardore ac siti languere incipiebant, cum imperator re animadversa succurrit cum suis, et hostium vehementiæ se objicit, utresque interim aqua et vino plenos afferri jubet. Inde quos æstus ac sitis afflixerat recreati violento impetu in Scythas irruunt; iisque audacter subsistentibus, aliquandiu æquo Marte pugnatum est. Tandem imperator sentiens loci angustiam virtuti suorum obstare ac Scythis eo animos augeri, mandat ducibus ut retro in planitiem procul ab urbe abducant, fugientiumque speciem non effuse sed sensim cedendo præbeant, atque ubi hostem longe ab urbe avocarint, subito equis conversis aggrediantur. Jussa exsequuntur duces. Et Rossi cedentes Romanos fugere opinati, mutuo sese exhortati, magno cum fremitu eos **409**

Ἐπεὶ δὲ τοῖς βαρβάροις κακῶς ἐφέρετο τὰ τοῦ πολέμου καὶ ξυμμαχίας ἦν ἐλπὶς οὐδαμοῦ (οἵ τε γὰρ ὁμόφυλοι ἦσαν μακράν, καὶ τὰ ὅμορα Βάρβαρα τῶν ἐθνῶν δείσαντα τοὺς Ῥωμαίους ἀπείπαντο τὴν βοήθειαν· ἐπελελοίπει δ' αὐτοὺς καὶ τὰ ἐπιτήδεια, καὶ
B οὐδαμόθεν εἰσκομίσασθαι δυνατὸν ἦν, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου τὰς ὄχθας ἀκριβῶς τηροῦντος τοῦ ποταμοῦ· ἐπέῤῥει δὲ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἑκάστης ἡμέρας ὡς ἔκ τινος ἀφθόνου πηγῆς πάντα τὰ ἀγαθά, καὶ ἱππικαὶ καὶ πεζικαὶ δυνάμεις διὰ παντὸς προσετίθεντο· καὶ οὐδὲ τοῖς κελητίοις ἑαυτῶν ἐμβάντας ἀποδρᾶναι ἦν δυνατόν, τῶν διεξόδων, ὡς εἴπομεν, ἀκριβῶς φυλαττομένων), συμβουλὴν συστησάμενοι οἱ μὲν νυκτὸς συνεβούλευον κλέψαι τὴν ἀναχώρησιν, ἄλλοι δὲ δεξιὰς καὶ πίστεις παρὰ Ῥωμαίων αἰτήσασθαι οἷα μὴ ἄλλως δυνατῆς οὔσης τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ οὕτω πρὸς τὰ οἰκεῖα ἀπᾶραι. Καὶ ἄλλων ὡς πῃ ἑκάστῳ ὁ καιρὸς ἐδίδου συμβουλευσάντων. πάντων δὲ καθάπαξ καταθέσθαι τὸν πόλεμον ἐπιθυμούντων, ὁ Σφενδοσθλάβος παφῄνει μᾶλλον ἔτι ἅπαξ πολεμῆσαι Ῥω-
C μαίοις, καὶ ἢ καλῶς ἀγωνισαμένους ἐπικρατεῖς τῶν ἐναντίων γενέσθαι, ἢ ἡττηθέντας αἰσχίστης ζωῆς καὶ ἐπονειδίστου εὐκλεᾶ καὶ μακάριον προτιμήσασθαι θάνατον· ἀβίωτον γὰρ ἔσται αὐτοῖς δρασμῷ τὴν σωτηρίαν πορισαμένοις, εἴπερ μέλλοιεν εὐκαταφρόνητοι ἔσεσθαι τοῖς γειτονοῦσιν ἔθνεσιν, ἃ τὸ πρόσθεν αὐτοὺς ἐδεδίεσαν σφοδρῶς. [P. 680] Ἤρεσεν ἡ τοῦ Σφενδοσθλάβου βουλή, καὶ κατέθεντο πάντες τὸν ὑπὲρ ψυχῆς ἔσχατον ἀναδέχεσθαι κίνδυνον ταῖς ὅλαις δυνάμεσι. Τῇ γοῦν ἐπιούσῃ ἐξελθόντες τοῦ ἄστεος πανδημεί, καὶ τὰς πύλας ἀποκλείσαντες, ὡς μή τινι δυνατὸν εἴη τραπέντι διασώζεσθαι πρὸς τὴν πόλιν, συμβάλλουσι τοῖς Ῥωμαίοις. Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ συστάντος καὶ τῶν βαρβάρων εὐψύχως ἀγωνιζομένων, τῷ ἡλίῳ καυσούμενοι οἱ Ῥωμαῖοι καὶ δίψει πο-
D νούμενοι ὡς πανοπλῖται (ἦν γὰρ καὶ σταθηρὰ μεσημβρία) ἤρξαντο ἐνδιδόναι. Ὅπερ αἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς διὰ ταχέων μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβοήθει, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν ἀκμὴν ὑπεδέξατο τοῦ πολέμου, τῷ δὲ πεπονηκότι στρατεύματι ὑπὸ ἡλίου καὶ δίψης ἀσκοὺς οἴνου καὶ ὕδατος πλήρεις προσέταξε κομίζειν. Οἷς χρησάμενοι καὶ τὴν δίψαν καὶ τὸν τοῦ ἡλίου καύσωνα ἀποκρουσάμενοι καὶ ἑαυτοὺς ἀναλαβόντες μετὰ σφοδρότητος καὶ ῥύμης τοῖς Σκύθαις ἐπέῤῥαξαν. Ἐκείνων δὲ γενναίως ὑποδεξαμένων ἦν ἡ μάχη ἰσοπαλής,

A μέχρις ἂν ὁ βασιλεὺς τὴν στενοχωρίαν φρασάμενος τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τούτου κατανοήσας τοῖς Σκύθαις ἐπιγίνεσθαι τὴν καρτερίαν τῷ τοὺς Ῥωμαίους ἐστενοχωρῆσθαι καὶ μὴ οἵους εἶναι ἔργα πρέποντα τῆς ἑαυτῶν ἀλκῆς ἐπιδείκνυσθαι, ἐπέσκηψε τοῖς στρατηγοῖς εἴκειν εἰς τοὐπίσω πρὸς τὸ πεδίον, καὶ τῆς πόλεως πόῤῥω ἀφίστασθαι δόκησιν φευγόντων παρέχοντας, μὴ μέντοι γε προτροπάδην, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατ' ὀλίγον εἴκοντας, κἀπειδὰν ἄποθεν τῆς πόλεως διώκοντας ἐκκαλέσωνται, αἰφνίδιον παρενεγκόντας τοὺς χαλινοὺς ἐπιστρέφειν τοὺς ἵππους καὶ τούτοις συμπλέκεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ἐποίουν τὸ κελευσθὲν, οἱ δὲ Ῥὼς τὴν εἰς τοὐπίσω ὑποχώρησιν τῶν Ῥωμαίων φυγὴν οἰηθέντες, ἀλλήλους παρακαλεσάμενοι εἵποντο σὺν ἀλαλαγμῷ. Ὡς δὲ κατὰ τὸν ὡρισμένον ἐγένοντο τόπον οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπιστραφέντες προσρήγνυνται τούτοις γενναίως. Ἐνταῦθα μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης συνέβη στρατηγὸν Θεόδωρον τὸν ἐκ Μισθείας τοῦ ἵππου αὐτοῦ λογχευθέντος πεσεῖν κατὰ γῆς. Περὶ τοῦτον ἅμιλλα ἐγένετο καρτερὰ, τῶν μὲν Ῥὼς ἀνελέσθαι, τῶν δὲ Ῥωμαίων ὅπως μὴ ἀφαιρεθείη φιλοτιμουμένων. Οὗτος γὰρ ὁ Θεόδωρος τοῦ ἵππου πεσὼν, ἕνα τινὰ τῶν Σκυθῶν τῆς ζώνης δραξάμενος καὶ τῇδε κἀκεῖσε τῷ χειρὸς σθένει κινῶν ὥς τι μικρὸν ἀσπιδίσκιον κοῦφον, τὰς κατ' αὐτοῦ πεμπομένας αἰχμὰς ἀπεκρούετο, καὶ κατὰ μικρὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὑπανεχώρει ὀπισθοκινήτῳ τῇ πορείᾳ. Τέλος ἐπιβρίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τούς τε Σκύθας ἀπώσαντο καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ κινδύνου ἐῤῥύσαντο. Καὶ τὰ στρατεύματα διελύθησαν τελείως, μηδαμῶς ἔτι κρίσιν τοῦ πολέμου λαβόντος.

insequuntur. Romani, ut ad præscriptum locum est perventum, conversi fortiter hostem invadunt. Ibi prælio fervente, ductor Theodorus a Mistheia equo suo lancea confosso in terram cadit, et circa eum acre oritur certamen, Rossis interficere, Romanis servare satagentibus. Ipse ab equo collapsus Scytham quemdam cingulo arreptum hac illac peltæ instar observans, eo conjectas in se hastas excutit, sensimque retro abiens ad suos revertitur, donec Romani Scythis vi repulsis eum periculo eripiunt. Id prælium diremptum est, incerta etiamnum victoria.

B Ὁ βασιλεὺς δὲ εὐψυχότερον νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον ὁρῶν ἀγωνιζομένους τοὺς Σκύθας, καὶ τὴν τοῦ χρόνου τριβὴν βαρούμενος, οἰκτείρων δὲ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ταλαιπωρουμένους καὶ τῷ πολέμῳ κακῶς πάσχοντας, μονομαχίᾳ ᾠήθη κρῖναι τὰ πράγματα. Καὶ δὴ διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν Σφενδοσθλάβον, προκαλούμενος αὐτὸν εἰς μονομαχίαν, δέον εἶναι λέγων ἑνὸς ἀνδρὸς θανάτῳ κριθῆναι τὸ [P. 681] ἔργον ἢ κατασφάττεσθαι καὶ κατὰ μικρὸν δαπανᾶσθαι τὰ ἔθνη, καὶ τὸν νικήσαντα κύριον εἶναι τῶν ὅλων. Οὗτος δὲ τὴν πρόκλησιν μὲν οὐκ ἐδέξατο, λόγους δ' ἐπαφῆκεν ὑπεροπτικοὺς, ὡς τὰ κατ' αὐτὸν ἄμεινον αὐτὸς τοῦ ἐχθροῦ σκοπήσει· αὐτὸς δὲ εἰ μὴ ζῆν ἄγει σχολὴν, εἰσὶ μυρίαι ἄλλαι θανάτου ὁδοί· τούτων ὁποίαν αἱρεῖται ἑλέσθω. Ταῦτα φρυαξάμενος τῆς πολεμικῆς εἴχετο παρασκευῆς προθυμότερον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἐκ προκλήσεως ἀπογνοὺς ἀγῶνα, πᾶσι C τρόποις ἐμηχανᾶτο τὴν εἰς τὴν πόλιν ἀποκλεῖσαι εἴσοδον τοῖς βαρβάροις, καὶ πρὸς τὸ ἔργον ἐκπέμπει Βάρδαν μάγιστρον τὸν Σκληρὸν μετὰ τῶν ταγμάτων ὧν αὐτὸς ἐστρατήγει· τὸν δὲ πατρίκιον Ῥωμανὸν (30)

At imperator animosius quam ante præliari Scythas videns, tempusque teri ægre ferens, suorumque ærumnas ejus belli miserans, singulari pugna decernendum censet. Itaque Sphendosthlabum per legatos provocat et ostendit præstare unius hominis interitu rem decidi quam paulatim totas gentes perimi, ut victori in omnes pareatur imperium. Barbarus conditionem oblatam repudiat, superbeque respondet melius quid sibi ex re sit, se quam hostem intelligere. Si Romano imperatori non vacet vivere, infinitas esse mortis vias : deligeret quam vellet. **410** Ipse ad bellum omni studio se parat. Singularis pugnæ spe dimissa, imperator, omni modo id molitur, ut ingressu urbis barbaros arceat. At id negotii emittit Bardam Durum magistrum cum suis cohortibus. Romanum vero patricium, Constantini Cæsaris filium Romani senioris N. et Petrum exercitus præfectum cum suis copiis hostem invadere jussit ; estque acerrime utrinque pugnatum, et varie nunc ad hos nunc ad alteros inclinata victoria diu anceps fuit. Ibi rursum amerræ Creten-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(30) Hujus alii, quod sciam, non faciunt mentionem. In gratiam lectoris Constantinos et Romanos ordine hic exponam.

Leo Basilii Macedonis filius imp. 1.

Halena Lacapeni senioris filia. — **Constant. Leonis fil. imp. 2 et 4**

ejus collega et socer Romanus Lacapenus senior imp. 3

Theodora Cedreno. — **Zimisces. 6.** **Romanus 3.** — **Teophano** — **Nicephorus Phocas. 9.** **Christifer** **Stephan.** **Constantin.** **hoc Cæsares voco, non imperatores.**

Basilius. qui post Zimiscam imperarunt. 7. **Constantinus. 8.** **Theodora Zimiscæ uxor. Panvinio.** **Romanus 2.** **Romanus patricius.**

XYL.

ὁ βασιλεύς, καὶ τὸ ᾀδόμενον λόγιον ἐπειπὼν, ὡς A ἔθος Ῥωμαίοις τοὺς πολεμίους πλέον εὐεργεσίαις ἢ ὅπλοις νικᾷν, πάντα τὰ αἰτούμενα ἐβεβαίωσε. Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν ὁ Σφενδοσθλάβος καὶ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν καὶ ὁμιλίαν τῷ βασιλεῖ ἐδεήθη. Ἐπινεύσαντος δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀφίκετο. Καὶ συμμίξαντες ἀλλήλοις, καὶ διαλεχθέντες περὶ ὧν ἂν ἐβούλοντο, ἀπηλλάγησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς αἰτήσαντος καὶ τοῦτο τοῦ Σφενδοσθλάβου, καὶ πρὸς Πατζινάκας διαπρεσβεύεται, εἰ βούλονται, φίλους αὐτοὺς καὶ συμμάχους ἀξιῶν ἔχειν, καὶ μὴ διαπερᾷν. τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Βουλγάρων ληΐζεσθαι, παραχωρῆσαι δὲ καὶ τοῖς Ῥὼς ἀκωλύτως διελθεῖν τὴν αὐτῶν γῆν καὶ οἴκαδε ἀπελθεῖν. Ἀπεκλήρου δὲ τὴν πρεσβείαν Θεόφιλος ὁ τῶν Εὐχαΐτων ἀρχιερεύς. Οἱ δὲ τὴν πρεσβείαν δεξάμενοι, τὴν διάβασιν μόνην ἀπαγορεύσαντες τῶν Ῥὼς, πρὸς B τἆλλα σπονδὰς ἔθεντο. Τῶν δὲ Ῥὼς ἀποπλευσάντων, τῶν παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ φρουρίων καὶ πόλεων πρόνοιαν θέμενος ὁ βασιλεὺς καὶ φρουρὰν καταλιπὼν τὴν ἀρκοῦσαν ἐς ἤθη τὰ Ῥωμαίων ἀνέζευξεν. Ὃν ὁ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς μετὰ τῆς συνόδου καὶ πάντες οἱ ἐν τέλει μετὰ παιάνων καὶ ἐπινικίων εὐφημιῶν ὑπεδέξαντο στεφανηροῦντες, τέθριππον ὄχημα λευκοπώλων ἔχοντες ἡτοιμασμένον πάνυ διαπρεπῶς, καὶ τούτου ἐπιβάντα ἀξιοῦντες θριαμβεῦσαι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ μηδὲν σοβαρὸν ἐθέλων, ἀλλὰ μέτριον ἑαυτὸν ἐπιδεικνύμενος, τοὺς μὲν προσενεχθέντας ἀνειλήφει στεφάνους καὶ ἵππῳ λευκῷ τὸν θρίαμβον ἐξεπλήρωσεν, ἐν δὲ τῷ ἅρματι τὰς Βουλγαθικὰς θεὶς τῶν βασιλέων στολὰς καὶ ἄνωθεν τούτων εἰκόνο τῆς Θεομήτορος ὡς πολιούχου, προπορεύεσθαι ἑαυτοῦ διετάξατο. Ἐν δὲ τῷ C λεγομένῳ φόρῳ γενόμενος καὶ ἀποχρώντως εὐφημηθεὶς, και τῇ Θεομήτορι καὶ τῷ ταύτης Υἱῷ τὰς ἐπινικίους εὐχαριστίας παρεσχηκὼς, τὰ παράσημα τῆς Βουλγαρικῆς βασιλείας, ἐπ' ὄψει τῶν πολιτῶν τὸν Βορίσην ἀποδιδύσκει · [P. 683] τὰ δὲ ἦν στέφανος ἐκ χρυσοῦ καὶ τιάρα νενησμένη ἐκ βύσσου καὶ πέδιλα ἐρυθρά· Ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μεγάλην φοιτήσας Ἐκκλησίαν καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Βουλγαρικὸν στέφανον ἀνάθημα τῷ Θεῷ δεδωκὼς, ἀναγαγὼν δὲ καὶ τὸν Βορίσην εἰς τὸ τῶν μαγίστρων ἀξίωμα, ἐπορεύθη εἰς τὰ βασίλεια. Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος εἰς τὰ οἰκεῖα ἤθη ὑποστρέφων ἐν τῷ διιέναι τὴν τῶν Πατζινάκων γῆν περιπίπτει ἐνέδραις ἤδη προευτρεπισθείσαις καὶ ὑποδεχομέναις αὐτὸν, καὶ ἄρδην αὐτός τε καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ ἀπόλλυται πλῆθος, μηνιώντων αὐτῷ τῶς Πατζινάκων διὰ τὰς εἰς τοὺς Ῥωμαίους σπονδάς.

A hæc omnia imperator confirmavit, fatus illud decantatum, Romani moris esse hostem beneficio magis quam armis vincere. Pactis initis Sphendosthlabus etiam colloquium imperatoris petiit. Estque admissus, et collocutus de quibus volebat recessit. Ejus rogatu etiam imperator per legatos a Patzinacis petit ut socii amicique Romanorum fiant, neque Istrum populandæ Bulgariæ causa transeant, utque Rossis per suam ditionem in patriam redeundi facultatem concedant. Obiit eam legationem Euchaitorum summus pontifex Theophilus. Patzinacæ reliqua pacti omnia, tantum Rossis per sua transitum denegarunt. Cum Rossi navibus suis avecti domum versus essent, imperator castellis et urbibus quæ ad ripas fluminis B sunt communitis Cpolin rediit. Excepit eum urbis patriarcha et pontificum ordo ac senatus cum pæanibus et lætis victoriæ gratulationibus coronatum; et adduxerant quadrigas magnifice adornatas, quas quatuor albi equi traherent, **413** eoque invehi eum ac triumphare volebant. Sed imperator nihil insolens aut superbum admittens, moderate se gessit; sertisque quæ offerebantur acceptis albo equo triumphum duxit, quadrigis Bulgaricas regum vestes imposuit, supraque has imaginem Deiparæ, ut quæ tutelam urbis gereret, eamque se præcedere jussit. Ut in forum venit, gratulatoriarum jam satur acclamationum, actis pro parta victoria Deiparæ et ejus Filio gratiis, in conspectu populi insignibus Bulgarici regni Borisem exuit (ea erant corona aurea, tænia byssina et calcei rubei), indeque ad C Magnum progressus Templum coronam Bulgaricam Deo donarii loco suspendit. Borisen ad magistri dignationem evehit, atque ita in palatium revertitur. Cæterum Sphendosthlabus patriam repetens, dum per Patzinacas transit, insidiis jam ante paratis et ipsum exspectantibus illapsus cum suis ad internecionem cæditur : succensebant enim ei Patzinacæ ob ictum cum Romanis fœdus.

Ὁ δὲ βασιλεὺς χαριστήρια τῶν τροπαίων ἀποδιδοὺς τῷ Σωτῆρι Χριστῷ ναὸν ἄνωθεν τῆς ἀψῖδος τῆς χαλκῆς ἀνῳκοδόμησεν ἐκ καινῆς, μηδενὸς φεισάμενος τῶν εἰς πολυτέλειαν συντεινόντων καὶ κόσμον. Ἀφῆκε δὲ καὶ τοῖς ὑποφόροις πᾶσι τῶν ὅλων θεμάτων τὸ λεγόμενον καπνικόν. Προσέταξε δὲ καὶ ἐν τῷ νομίσματι καὶ ἐν τῷ ὀβολῷ εἰκόνα ἐγγράφεσθαι τοῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τούτου γινομένου. Ἐγράφοντο δὲ καὶ γράμματα Ῥωμαϊστὶ (32) ἐν θατέρῳ μέρει ὡδέ πη διεξιόντα · « Ἰησοῦς Χριστὸς Βασιλεὺς

D Porro imperator ut gratias Christo Servatori referret, templum quod supra fornicem Chalces est, de novo ædificavit, nulli sumptui parcens dum id quam ornatissimum faceret. Absolvit etiam subditos universos fumario tributo. Et edixit ut cum in aureo nummo tum in **414** obolo Servatoris insculperetur imago, quod antehac non fuerat receptum; et alteri parti inscribi jussit : « Jesus Christus rex regum. » Quod successores etiam observarunt. Basilio patriarchæ crimina quædam

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(32) Mihi nuper in Oriente degenti numisma hujusmodi æneum, in museum Thuanum deinde translatum, incidit in manus, cujus dictio quidem Græca character autem Latinus, τὰ γράμματα Ῥωμαϊστί, hac figura cernuntur : Jesus Christus Basileus basileon. GOAR.

objecta, isque in concilio propterea depositus cum esset, Antonio Studitæ patriarchatus mandatus est.

Augusto mense, indictione tertia, cometa exstitit, quem a barbæ forma pogoniam vocant; et visus est usque ad octavum mensem indictionis quartæ. Is præmonstrabat imperatoris obitum et calamitates immedicabiles, quæ propter civilia bella Romanorum ditioni erant eventura.

Secundum hæc imperator expeditionem facit contra eas urbes quæ, uti docuimus, ab imperatore Nicephoro subactæ bello et Romanis stipendiariæ factæ defecerant; et Damascum usque profectus nonnullas verbis, quasdam bello et vi recuperat, et omnibus rite constitutis, iter domum versus instituit. Eo in itinere cum Anazarbam, Podandum et reliqua loca transiret, videretque obiter magnifica et fertilissima prædia. quæsivit ex iis qui aderant quinam horum essent domini. Cumque responderetur omnia ea esse Basilii cubicularii intimi, partim nuper **415** Romano imperio adjecta a Nicephoro imperatore, partim ab hoc, partim ab alio scholarum domestico, quædam ab ipso Tzimisca, atque ea omnia Basilio donata, nihil memoratu dignum videns relictum rei publicæ de tam multis ei acquisitis bonis, gravi correptus dolore et gemitu ex imo pectore ducto : « Proh indignam, ait, rem, comites, publicas insumi pecunias, Romanos exercitus ærumnas exantlare, imperatores extra sui imperii fines labores tolerare, et tamen quidquid tot laboribus atque molestiis conficitur, id omne in unius venire spadonis possessionem.» Hunc imperatoris sermonem quidam ad Basilium detulit. Quo ille irritatus ex eo tempore occasionem quæsivit imperatoris tollendi. Itaque eum qui minister a poculis imperatori erat, aliquando blanditiis et muneribus corrumpit, ejusque opera venenum non vehementissimi generis et quod statim necaret, sed quod sensim vires haurientis exstingueret, imperatori propinat. Quo is epoto paulatim contabescens et viribus deficiens, tandem etiam carbunculis per humeros exortis, multo per oculos effluente sanguine Cpolin reversus vivendi finem fecit, imperio Basilio et Constantino Romani filiis relicto. Imperavit annos 6 totidemque menses et paulo amplius.

A βασιλέων. » Τοῦτο δὲ καὶ οἱ καθεξῆς ἐτήρησαν βασιλεῖς. Βασιλείου δὲ τοῦ πατριαρχου ἐπ' αἰτίαις διαβληθέντος καὶ συνοδικῶς καθαιρεθέντος προεβλήθη πατριάρχης Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης.

Αὐγούστῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος γ', ἐφάνη καὶ κομήτης ὁ λεγόμενος πωγωνίας, καὶ ἐφαίνετο ἕως Ὀκτωβρίού μηνὸς τῆς τετάρτης ἰνδικτιῶνος. Προεμήνυε δ' οὗτος τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον καὶ τὰς μελλούσας κατασχεῖν τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἀπαραμυθήτους τύχας.

Τῶν δ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου προσκτηθεισῶν πόλεων καὶ τῶν ὑποφόρων γενομένων Ῥωμαίοις, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἀραμένων πτέρναν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀποσεισαμένων ἐξουσίαν, ἔξεισι κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς καὶ ἄπεισιν ἄχρι Δαμασκοῦ.
B Καὶ τὰς μὲν πειθοῖ καὶ λόγῳ, τὰς δὲ πολέμῳ καὶ βίᾳ ἀνακτησάμενος, καὶ πάντα κατὰ τὸ πρέπον καταστησάμενος, ἀνέζευξε πρὸς τὴν βασιλίδα. Γενομενος δὲ κατὰ τὴν Ἀνάζαρβον, καὶ τὸν Ποδανδὸν καὶ τὰς λοιπὰς παροδεύων χώρας, καὶ βλέπων τὰ ἐν ποσὶ, κτήσεις τε ὁρῶν πολυτελεῖς καὶ χωρία εὐφυῆ τε καὶ πάμφορα, διεπυνθάνετο τοὺς παρευρημένους τίνος ἂν καὶ εἶεν αὗται. Ὡς δ' ἐμάνθανε παρὰ τῶν ἐρωτωμένων ὅτιπερ τοῦ παρακοιμωμένου εἰσὶ Βασιλείου πᾶσαι. αὕτη μὲν καὶ αὕτη Ῥωμαίοις προσκτηθεῖσαι ἔναγχος παρὰ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, αὕτη δὲ παρὰ τοῦδε τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν, καὶ αὕτη παρὰ τοῦ δεῖνος, καὶ αὕτη καὶ αὕτη παρὰ σοῦ, καὶ τῷ Βασιλείῳ δεδώρηνται, οὐδὲν δὲ ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον εἶδεν ὑπολελειμμένον τῶν προσκτηθέντων τῷ δημοσίῳ, γενόμενος περιαλγὴς καὶ βύθιον στενάξας,
C « Δεινὸν, ὦ παρόντες, ἔφη, εἰ τὰ δημόσια καταναλίσκονται Χρήματα καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ ταλαιπωροῦνται [P. 684] στρατεύματα καὶ οἱ βασιλεῖς ὑπερορίους ἀναδέχονται κόπους, τὰ δὲ ἐκ τοσούτων προσκτώμενα μόχθων καὶ κόπων ἑνὸς εὐνούχου (33) γίνονται κτῆμα. » Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ταῦτα, τῶν τις δὲ παρόντων τῷ Βασιλείῳ τὸν τοῦ βασιλέως λόγον διαπορθμεύσας ἀνηρέθισε πρὸς ὀργήν. Καὶ ἔκτοτε εὐκαιρίαν ἐζήτει τὸν βασιλέα ἀποσκευάσασθαι. Θωπείαις οὖν ὑπελθὼν ποτε καὶ δώροις ἐξαπατήσας τὸν ἐγχεῖν εἰωθότα τὸν οἶνον τῷ βασιλεῖ, καὶ δηλητήριον κερασάμενος οὐ τῶν δραστικωτάτων καὶ ταχὺν ἐπιφερόντων τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τῶν σχολαίως καὶ κατὰ μικρὸν ἀναλισκόντων τὴν τοῦ πεπωκότος δύναμιν, κεράννυσι τῷ βασιλεῖ. Καὶ πιὼν καὶ κατ' ὀλίγον νοσηλευόμενος καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως ἀποπίπτων, τελευταῖον δὲ καὶ τοὺς ὤμους ἀνθρακιάσας, αἵματος πολλοῦ ῥυέντος αὐτῷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, εἰσελθὼν ἐν τῇ βασιλίδι κατέλυσε τὴν ζωὴν, βασιλεύσας ἔτη ϛ' τοσούτους τε μῆνας καὶ πρὸς, διαδόχους καταλιπὼν τῆς βασιλείας Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς παῖδας τοῦ Ῥωμανοῦ.

416 Anno mundi 5484, indictione quarta, mense Decembri, Basilius et Constantinus Romani filii imperium iniverunt. Annum ætatis vicesimum Basilius tum agebat : triennio junior erat Constantinus. Atque hi quidem nomen et figuram imperatorum gerebant : omnium rerum penes Basilium

D Τὸ μὲν οὖν Ἰωάννου τέλος τὸν εἰρημένον συνηνέχθη τρόπον, τὸ δὲ τῆς βασιλείας κράτος εἰς Βασίλειον μετήχθη καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ, κατὰ τὸ ,ϛυπδ' ἔτος, ἰνδικτιῶνος δ', μηνὶ Δεκεμβρίῳ · ὧν ὁ μὲν Βασίλειος τὸν κ' ἤνυε τῆς ἡλικίας χρόνον, ἔτεσι δὲ τρισὶ τούτου νεώτερος ἦν ὁ Κων-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(33) Παρακοιμωμένου, de more eunuchi. Goar.

σταντῖνος. Σχῆμα μὲν οὐκ καὶ ὄνομα μόνον τοῖς A βασιλεῦσι περιετέθειτο, ἡ δὲ μεταχείρησις τῶν πραγμάτων παρὰ τοῦ προέδρου ἐνηργεῖτο Βασιλείου διὰ τὸ νεάζον τῆς ἡλικίας τῶν βασιλέων καὶ ἁπαλὸν καὶ μήπω βεβηκὸς τοῦ φρονήματος. Ὃς ἅμα τε περιῆλθεν εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Ῥωμανοῦ τὸ κράτος, καὶ ἅμα ταχυδρόμους ἐκπέμψας ἄγει τὴν αὐτῶν μητέρα ἀπὸ τῆς ὑπερορίας εἰς τὰ βασίλεια. Δεδιὼς δὲ καὶ τὰς κατὰ τῆς βασιλείας ἐπαναστάσεις, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Βάρδαν μάγιστρον τὸν Σκληρὸν, ἀεὶ τῇ βασιλείᾳ ἐφεδρεύοντα καὶ διὰ παντὸς τὴν ἀποστασίαν ὠδίνοντα (ἑάλω γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐπιβουλεύων, καὶ καταδικασθεὶς ἐξορυχθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεῤῥύσθη παρ' αὐτοῦ τῆς ποινῆς), τοῦτον μάλιστα δεδοικὼς πᾶσαν τηνικαῦτα τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν ἐγκεχειρισμένον καὶ B ὅπῃ καὶ βούλοιτο ῥᾳδίως ἄγοντα καὶ μετακυβεύοντα (ἦν γὰρ στρατηλάτης προβεβλημένος πάσης Ἀνατολῆς) συμφέρον εἶναι τῇ βασιλείᾳ καὶ ἀσφαλὲς ἐνόμισε τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως ἀκρωτηριάσαι καὶ ἀσθενέστερον αὐτὸν ἀποφήνασθαι πρὸς τὴν ὑποπτευομένην ἀποστασίαν. Καὶ γοῦν καὶ παραλύει τοῦτον τῆς τοῦ στρατηλάτου ἀρχῆς, δοῦκα δὲ ἀποδείκνυσι τῶν ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ ταγμάτων, ἐπαγρυπνεῖν κελεύσας τὰς ἐκδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν φυλάττοντα. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς Μιχαὴλ τὸν Βούρτζην ὕποπτον ὄντα ἐμηχανήσατο, διαστῆσαι τοῦτον τῆς τοῦ Σκληροῦ ἑταιρείας σπουδάσας (συνῆν γὰρ καὶ οὗτος αὐτῷ τάγματός τινος κατάρχων στρατιωτικοῦ). ὅνπερ τῷ τῶν μαγίστρων τιμήσας ἀξιώματι [P. 685] δοῦκα τῆς παρὰ τῷ Ὀρόντῃ Ἀντιοχείας προβάλλεται. Ἔφορον δὲ καὶ ἐπιστάτην τῶν ἱππων (34) ἀποδείκνυσι C πάντων ταγμάτων τὸν πατρίκιον Πέτρον τὸν τοῦ Φωκᾶ δοῦλον, στρατοπεδάρχην αὐτὸν ὀνομάσας, τομίαν μὲν ἄνθρωπον, δραστήριον δ' ἄλλως καὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρότατον. Τοῦτο δὲ τὸν Σκληρὸν σφόδρα ἐλύπησεν, ὡς μηδὲ παρ' ἑαυτῷ δυνηθῆναι συγκαλύψαι τὴν ἀνίαν μεγαλοψύχως, ἀλλ' ἐπεγκαλέσαι καὶ προσονειδίσαι, εἰ ἀντὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀνδραγαθημάτων τε καὶ τροπαίων τοιαύτας ἀντιλαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς, ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτων, κἂν ὀλίγον ἢ οὐδὲν τῷ παρακοιμωμένῳ ἐμέλησεν, ἀγαπᾷν εἰπόντι τοῖς δεδομένοις καὶ μὴ ἐπέκεινα πολυπραγμονεῖν, εἰ μή που μέλλει ἀντὶ ἄρχοντος οἰκουρὸς ἔσεσθαι τῆς ἰδίας οἰκίας.

præsidem interim administratio erat, iis adhuc et ætate et prudentia minoribus. Is præses, simul atque ad hos adolescentes summa rerum devoluta est, matrem eorum celoce ab exsilio revocat. Sollicitus porro ne quis alius imperium invaderet, ac maxime omnium Bardam Sclerum **417** metuens (namque is ei semper inhiaverat, et Tzimisca imperante tyrannidis attentatæ convictus oculis multatus fuisset, nisi eum ipse pœnæ eripuisset); hunc ergo maxime suspectum habens, ut cui tunc universæ copiæ commissæ essent, facileque eas qua vellet impellere posset, utpote totius Orientis dux designatus, ex usu rei publicæ fore et ad imperium communiendum facturum judicavit, si ejus potentiam accideret ipsumque eo infirmiorem ad res novas tentandas redigeret. Itaque ei Orientis præfecturam adimit ducemque constituit Mesopotamiæ, ac mandat ut diligenter adversus Saracenorum excursiones excubet. Eodem modo Michaelem quoque Burtzam sibi suspectum tractat; quem ut a Duri (nam ei aderat cujusdam cohortis ductor) societate avelleret, ad magistri evectum dignitatem ducem Antiochiæ ad Orontem sitæ constituit. Inspectionem atque imperium in omnes orientales copias Petro defert patricio, Phocæ olim famulo, eumque exercituum præfectum nominat; castratum quidem, sed strenuum cæteroqui et rei bellicæ peritissimum. Indigne autem id tulit Durus, adeo ut ne apud se quidem magno animo occultam retinere eam potuerit ægritudinem, sed invectus **418** verbis in auctorem contumeliosis sit, qui ipsum pro rerum præclare gestarum victoriarumque partarum mercede ab equis (quod aiunt) ad asinos detruderet. Sed præses ista vel parum vel nihil curavit, contentum eum esse jubens iis quæ dabantur neque ulterius quidquam tentare, nisi vellet amisso magistratu privatus in domum suam concludi.

Τούτων δὲ οὕτως οἰκονομηθέντων τῷ παρακοιμωμένῳ ἀπάρας ὁ Βάρδας τῆς βασιλίδος σὺν τάχει πολλῷ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ καταλαμβάνει ἀρχήν. Ἐν δὲ ταῖς προηγησαμέναις στρατηγίαις ἐμβριθὴς πολλάκις φανεὶς καὶ δραστήριος, καὶ ὑπὸ παντὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοῦ στρατοῦ φιληθεὶς, καὶ D πρὸς πολλοὺς οὓς ἐθάῤῥει τὸ τῆς μελέτης παραγυμνώσας μυστήριον, καὶ μᾶλλον τῷ τάγματι τῶν στρατηλατῶν (35), ἄρτι τε καιρὸν οἰηθεὶς ἐπιτήδειον εἰς τὸ ἀνακαλύψαι τὸ σπουδαζόμενον, μετὰ τῶν ἐπιτηδείων σκεψάμενος, ἣν ἐκ μακρῶν ὤδινεν ἀποτίκτει ἀποστασίαν, καὶ κατὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ὁμοφύλων αἴρει τὰ ὅπλα. Εὐθὺς οὖν

His ita a præside constitutis Bardas Durus celerrime in suam provinciam proficiscitur. Et cum superioribus temporibus gestis magistratibus gravitatem atque efficacitatem suam sæpenumero declarasset, neque fere quisquam in exercitu eum non amaret, ad hæc jam ante haud paucis quibus fidebat arcanum suum per ambages ostendisset propositum, præcipue ducibus militum, tunc se tempus ratus opportunum habere ejus vulgandi, re cum necessariis communicata, id quod diu parturierat imperii obtinendi studium tandem in lucem edit, armaque contra imperatores et populares suos capit. Illico Anthem, cognomine Alyatam, ministrorum suorum

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(34) Qualem magistrum officiorum Orientis describit commentator Notitiæ imperii c. 62. Goar.

(35) Quorum agmen viris bellica laude tam clarie, generosis ac fortibus erat collectum, ut singuli quique στρατηλάται, *militum magistri* censerentur. Goar.

maxime industrium, Cpolin mittit, qui filium Bardam Romanum tunc in urbe degentem ad se, modo id fieri posset, adduceret. Anthes cum eo venisset, omnia ne deprehenderetur commentus, sinistros de Duro rumores spargendo omni se suspicione ejus quod moliebatur liberavit : itaque nemine observante Romanum suffuratus ex urbe ad patrem perduxit. Tunc demum Durus in apertum **419** protulit sua consilia, et diademate reliquisque imperii signis sumptis ab omni suo exercitu est salutatus imperator, primoque omnium ab Armeniis. Exinde ad cogendam pecuniam (neque enim illud Demosthenis ignorabat, sine hac nihil recte geri posse, præsertim vero cui de tanta re jacta esset alea) illico conversus, publicanos comprehendit, ab iisque pecuniam publicam extorsit; alios, qui divites putabantur, captos pecunia emunxit : quidam ultro, spe majora recipiendi, suas facultates ei obtulerunt. Ita exiguo temporis spatio ingentem vim pecuniæ coegit. Proinde in Mesopotamia castellum validum occupat, cui nomen Charpote; quod cum undique communivisset et præsidio sufficienti armasset, eo pecuniam congestam deponit; quod ipsum etiam rebus adversis ipsi pro portu (quod aiunt) in quem se tuto reciperet, fore sperabat. Quin et cum vicinis Saracenis data acceptaque fide pacta iniit, eaque nuptiis contractis firmavit, nempe cum amera Amidæ (ipsi Emet vocant) Apotulpho et amera Martyropolis (ea ipsis Miepherkin dicitur) Apotagle; ab iisque cum pecuniæ multum tum Arabes equites trecentos auxiliares accepit. Fama hujus rei late dissipata confluxerunt ad eum multi alii, qui rebus novis gaudebant. Jam æstas appetierat, cum Bardas cum **420** omnibus suis copiis versus Cpolin iter instituit, plenus spei et tantum non in solio imperatoris sedere se existimans. Etenim animum illi addebat adque tantam rem moliendam audaciorem reddebat monachi cujusdam vitæ probæ insomnium. Is per quietem visus sibi fuerat videre viros igneos, qui Bardam arreptum in sublimem quamdam adducerent speculam : ibi eum convenire mulierem quamdam humana specie grandiorem, quæ ei imperatorium præberet flagellum. Id flagellum imperii signum Bardas interpretabatur : sed nimirum eo ira Dei in Romanos notabatur.

A Ἄνθην τινὰ τοὔνομα, Ἀλυάτην τὴν προσηγορίαν, τὰ μάλιστα ὄντα αὐτῷ τῶν δραστικωτάτων ὑπηρετῶν, ἐς τὴν βασιλίδα πέμπει, ὅπως, εἰ δύναιτο, Ῥωμανὸν τὸν ἑαυτοῦ κλέψας υἱὸν (ἔτυχε γὰρ ἐνδημῶν τῇ βασιλευούσῃ) πρὸς αὐτὸν ἀφίκηται. Ὁ δὲ γενόμενος ἐν τῇ πόλει, καὶ πάντα τρόπον λαθεῖν ἐπειγόμενος, φήμας οὐ καλὰς κατὰ τοῦ Σκληροῦ ἐνέσπειρε, δι' ὧ λαθεῖν τε ἠδυνήθη ἀνύποπτος φανεὶς καὶ τὸν Ῥωμανὸν ἀποκλέψας πρὸς τὸν Σκληρὸν ἀγαγεῖν. Ὁ Βάρδας δὲ τὸ βουλευθὲν εἰς τοὐμφανὲς ἤδη ἐκρήξας διάδημά τε περιβάλλεται καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας ἀναλαμβάνει παράσημα, καὶ ὑπὸ παντὸς τοῦ συνόντος στρατοῦ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται βασιλεύς, τῶν Ἀρμενίων καταρξάντων τῆς εὐφημίας. Ἐπεὶ δὲ τῷ τοιοῦτον ἀναῤῥίψαντι κύβον B χρημάτων δεῖν πολλῶν ἠπίστατο, ὧν ἄνευ οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων, καθά πού φησιν ὁ ῥήτωρ, πρὸς συλλογὴν τούτων παραχρῆμα ἐτρέπετο, τούς τε τῶν δημοσίων πράκτορας φόρων κατέχων καὶ τὰ κοινὰ εἰσπραττόμενος χρήματα, καὶ τοὺς ἄλλως ὑπόνοιαν παρέχοντας πλούτου συλλαμβάνων τε καὶ τιμωρῶν, ἐνίων δὲ καὶ αὐθαιρέτως προσαγόντων τὸν ἑαυτῶν βίον ἐλπίδι τοῦ ἀπολήψεσθαι μείζονα· καὶ οὕτως ἐν οὐ μακρῷ τῷ χρόνῳ πλῆθος χρημάτων συνάγει πολύ. [P. 686] Φρούριόν τε κατασχὼν ἐρυμνὸν τὸ λεγόμενον Χάρποτε, ἐν Μεσοποταμίᾳ κείμενον, καὶ παντοίως ἀσφαλισάμενος καὶ φυλακὴν ἐπιστήσας τὴν ἐξαρκοῦσαν, ἐν τούτῳ τὰ συναγόμενα ἀπετίθει χρήματα, καὶ ὁρμητήριον ἐξ ἀποτυχίας καὶ λιμένα σωτηρίας ἔχειν ἐταμιεύετο. Καὶ πρὸς τοὺς γειτονοῦντας Σαρακηνούς, τόν τε τῆς Ἀμίδης C ἀμηρᾶν Ἀποτοὺλφ, ἥτις Ἔμετ καλεῖται, καὶ τὸν τῆς Μαρτυροπόλεως Ἀποτάγλε, ἥντινα Μιεφερκὶν ὀνομάζουσι, πίστεις δοὺς καὶ λαβών, καὶ μετ' αὐτῶν κηδεύσας καὶ διὰ τοῦ κήδους τὰ τῆς φιλίας ἀσφαλισάμενος, χρήματά τε λαμβάνει πολλὰ καὶ συμμαχικὸν Ἄραβας ἱππότας τ'. Τῆς φήμης δὲ πανταχοῦ διαδραμούσης συνέῤῥεον πρὸς αὐτὸν ὁπόσοι νεωτέροις χαίρουσι πράγμασιν. Ἤδη δὲ τοῦ θέρους ἐπιγενομένου ἄρας παντὶ τῷ στρατῷ ἠπείγετο πρὸς τὴν βασιλεύουσαν, μεστὸς ἐλπίδων καὶ μονονοὺ τοῖς βασιλείοις καθῆσθαι δοκῶν. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐθράσυνεν αὐτὸν καὶ τολμηρότερον ἐτίθει πρὸς τὸ ἐγχείρημα μοναχοῦ τινος ἀρετῆς ἀντιποιουμένου ὄψις νυκτερινή. Ἐδόκει γὰρ οὗτος ἰδεῖν ἄνδρας πυρίνους, οἵτινες τὸν Βάρδαν λαβόντες ἀνάγουσιν εἴς τινα ὑψηλοτάτην περιωπήν· ἐντυχεῖν δ' ἐν αὐτῇ γυναικὶ ἀνθρωπίνης ὄψεως στεῤῥοτέρᾳ, καὶ τὴν μάστιγα (36), αὐτῷ ἐπιδοῦναι βασιλικήν. Ταύτην τὴν μάστιγα ὁ μὲν Βάρδας σύμβολον ἐλογίζετο βασιλείας, ἣν δὲ ἄρα ἡ πρὸς Ῥωμαίους ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

Allatus autem hujus rei Cpolin nuntius cum imperatores in magnam conjecit sollicitudinem, tum optimum atque cordatissimum quemque civium

D Ἄρτι δὲ τῆς φήμης καὶ τὴν βασιλίδα καταλαβούσης, οἱ βασιλεῖς τε ἐν ἀγωνίᾳ καθίσταντο, καὶ ἀθυμία κατέσχε τὸ νουνεχὲς τοῦ πολιτεύματος καὶ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(36) Ceu equisones flagellis imperatores instruit Xylander, Codinus duplici sceptro, cruce nimirum et ferula, c. 17, n. 35 : Τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχει τὸν σταυρόν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κατέχει νάρθηκα. Utraque sceptrum est, et ut loquitur Lexicon anonymum bibl. Reg. 930; σκῆπτρον βασιλικὴ ῥάβδος· Symeon quidem Thessalonices metropolita crucem ferre εἰς δεῖγμα τῆς εὐσεβείας asserit, καὶ ἔτι ῥάβδον λαμβάνει, subdit ille, οὐ βαρεῖάν τινα καὶ σκληράν, ἀλλ' ἐλαφρὰν καὶ μαλακήν. Διὰ τὸ παιδευτικὸν ἐν πραότητι καὶ μὴ ὀργίλον καὶ φθαρτικόν, μηδὲ συντρῖβον καὶ ἀφανίζον. Estque illa βασιλικὴ μάστιξ Bardæ per somnum ostensa. GOAR.

ἀκέραιον, μόνους δὲ ηὔφρανε τοὺς ὅσοι ταῖς ἐναλλαγαῖς ἥδονται τῶν πραγμάτων καὶ χαίρουσι ταῖς λεηλασίαις. Ταχὺ τε οὖν γράμματα πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην ἐγένοντο Πέτρον, καὶ ταχὺ τὸ ὑγιαῖνον τοῦ στρατοῦ μέρος ἠθροίζετο εἰς Καισάρειαν. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ὁ σύγκελλος (37) Στέφανος καὶ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαβόητος καὶ πειθοῖ μαλάξαι ἱκανὸς γνώμην σκληρὰν καὶ ἀτίθασσον, πρέσβυς εἰς τὸν Σκληρὸν ἀποστέλλεται, εἴ πως δυνηθῇ πεῖσαι τοῦτον ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα. Ἀλλ' οὗτος πρὸς ἓν ἔχων τὴν διάνοιαν τεταμένην, τὴν τῆς βασιλείας ὄρεξιν, ἐλθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ πολλὰ εἰπόντα ἐπαγωγὰ καὶ θελκτήρια, λόγων μὲν πολλῶν οὐκ ἠξίωσεν, ἀνατείνας δὲ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ τὸ κοκκοβαφὲς δείξας πέδιλον, « Ἀδύνατόν, ὦ ἄνθρωπε, ἔφη, τὸν τοῦτο ἅπαξ περιβαλόμενον ἐπ' ὄψει πολλῶν ῥᾳδίως ἀποβαλεῖν. [P. 687] Φράσον τοίνυν τοῖς ἀποστείλασιν ὡς ἢ ἑκοντί με παραδέξονται βασιλέα, ἢ καὶ μὴ βουλομένων πειράσομαι λαβεῖν τὴν ἀρχήν. » Ταῦτα εἰπὼν καὶ προθεσμίαν ἡμέρας τεσσαράκοντα δεδωκὼς ἀπαλλάττεσθαι κελεύει. Ἐπαναδραμόντος δὲ τοῦ συγκέλλου καὶ την ἀπόκρισιν ἀποκομίσαντος τοῦ Σκληροῦ τοῖς βασιλεῦσι καὶ τῷ τὴν βασιλείαν ἰθύνοντι Βασιλείῳ, γράμματα ἐφοίτων πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην ἐμφυλίου μὲν μὴ κατάρχειν πολέμου, τὰς δὲ παρόδους τηρεῖν ἀσφαλῶς, καὶ ἤν τις ἐπίῃ πολεμήσων, ἀμύνεσθαι. Ὁ δὲ Σκληρὸς ἀπιὼν πρὸς Καισάρειαν προδρόμους ἀπέστειλε καὶ κατόπτας, ἐφ' ᾧ κατασκοπεῖν, καὶ ὅπηπέρ εἰσιν οἱ ἐναντίοι μηνύειν, καὶ προομαλίζειν αὐτῷ τὴν ὁδόν. Ἔξαρχος δὲ τῶν πεμφθέντων προκέκριτο Ἄνθης ὁ Ἀλυάτης. Οἵτινες καταντήσαντες ἔν τινι στενοχωρίᾳ (Βούκου λίθον τὸν τόπον κατονομάζουσι) καὶ μέρει τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ἐντυχόντες ἄρχοντα ἐχούσης Εὐστάθιον μάγιστρον τὸν Μαλεῖνον, ἀπεπειρῶντο τοῦ συναντήματος καὶ ἀκροβολισμοὺς ἐποιοῦντο. Ἐπί τινα δὲ καιρὸν ἀκροβολιζομένων ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, καὶ μηδενὸς νῶτα διδόντος, ὁ Ἀλυά-

gravi affecit mœrore : iis solis voluptati fuit qui mutationibus rerum gaudent et rapto vivere amant. Illico ad Petrum exercituum præfectum litteræ mittuntur; et exercitus, quidquid adhuc in fide permanserat, Cæsaream cogitur. Interim Stephanus syncellus, Nicomediæ præsul, vir sapientia atque virtute præstans, et verbis emollire animum durum atque indomitum gnarus, ad Bardam legatur, conaturus ei persuadere ut ab armis discedat. At enim Durus unicæ imperii cupiditati animum intendens, eum ad se profectum et multa ad persuadendum **421** idonea locutum longo responso non dignatus, dextrum pedem proferens et coccinum ostendens calceum : « Fieri non potest, inquit, Stephane, ut hunc semel in conspectu multitudinis indutus facile exuat. Significa ergo his qui te miserunt, vel sponte me imperatorem agnoscant, vel invitis ipsis imperium me mihi vindicare conaturum. » Hoc fatus, et quadraginta dierum terminum præscribens, eum abire jubet. Reverso syncello, et imperatoribus ac qui imperium administrabat præsidi Basilio Bardæ responsum effato, litteris missis Petro mandatur ne belli civilis initium ipse præbeat, sed itinera diligenter custodiat et vim inferenti vi resistat. Durus Cæsaream tendens speculatum quosdam præmittit, qui sibi quo loco agerent hostes indicarent viamque aperirent. Dux eorum Anthes Alyata. Hi in quibusdam angustiis (Buculithus, id est Bucci saxum, ei loco nomen) incidunt in partem imperatorii exercitus, quam ducebat Eustathius magister Maleinus; levique prælio commisso, cum aliquandiu pugnatum esset ac neutri terga darent, Alyata ardore animi victus ac se ipsum non continens, equo incitato inconsiderate in adversos irruit, nullaque re memorabili gesta dejicitur. **422** Quos duxerat, ii in vicinos saltus disperguntur. Tunc etiam indicatum fuit Duro sodalitatis præfectum statuisse ad imperatorios transfugere exercitus. Quem is ad se vocatum et objurgatum, nihilque præterea in eum statuens

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(37) Syncellum, sacerdotem, spiritus patrem, patriarchæ socium ac contubernalem primis temporibus fuisse nota p. 1 manifestavit. Eumdem deinde annorum processu non cellæ modo et habitationis consortem, sed et patriarchæ successorem designatum prædicant exempla plurium a syncelli dignitate ad patriarcharum sedem evectorum; ipse auctor perspicuis verbis testatur inferius p. 775. Jam cum hic Stephanus nec throni successor fuerit, nec esset patriarchæ concellaneus, ut qui Nicomediæ ceu præsul pro solito resideret, qui syncelli nomen et dignitatem gerit? Honores immodice semper ambierunt Græci, nec officii cujuspiam fungentes ministerio, dignitatis nomen tribui sibi non infrequenter cupiebant; unde magistrorum apud eos, decrescente imperio, integræ cohortes, qui vigente in tot negotiorum turbis unus erat, et apud Codinum pluries repetita vox τὸ δέ γε ὀφφίκιον οὐκ ἐνεργεῖται. Cum itaque vita functo patriarcha sedis successionem plures expeterent, plures quoque syncelli titulo spem alere nitebantur aut saltem honoris vanam cupidinem. Hinc syncellorum examina, ac remotis a patriarchæ domo præsulibus, qui nusquam sedis hæredes fuerunt, concessum syncelli nomen : qui cum ab impositi nominis exordio, in publicis Ecclesiæ conventibus, multos annos patriarchæ precari soleret, ac in missarum solemnitatibus ea verba sacris ex adytis pronuntiare, quibus ad orandum pro patriarcha populus commonetur, is ideo et sacerdos esse et patriarchæ concelebrare tenebatur, ac ipse idem πρωτοσύγκελλος erait in Magna Ecclesia, qui hujusmodi munus, velut syncellorum spectatissimus obiret, ac πατριαρχικὸς σύγκελλος audiebat, relictis in syncellorum turba, cum nomen commune factum est, cæteris, qui privatis in ecclesiis id exsequerentur muneris. Addo et spirituales a confessionibus patres imperatorem ubique comitantes, ac in palatio (cujus intimum et secretius cubiculum vocabatur κελλίον ex Codino) commorantes, ut ipsi *concellaneos*, syncellorum appellatione ornatos. Testis est Phranzes Joannis ad concilium Florentinum proficiscentis describens comitatum. *Aderant ei*, inquit, *sacerdotes sui* (a patriarchicis diversi) *et spiritualis pater Gregorius*, *magnus protosyncellus*. Magnus hic, ut a patriarchæ protosyncello alio distinctus. His adde inferius legenda p. 723, ne plerisque syncelli vox ignota dubium ingerat ex dictis non evolutum. GOAR.

dimisit. Occulte tamen Saracenis militibus mercenariis re detecta eum interfecit: nam illum hi transeuntem medio die circumfusi gladiis conciderunt.

A της μὴ περισχὼν ἑαυτὸν, περικαρδίῳ δὲ ζέσει ληφθεὶς, μυωπίσας τὸν ἵππον σὺν ἀλογίστῳ ῥύμῃ τοῖς ἐναντίοις προσρήγνυται. Μηδὲν δὲ ὅ τι καὶ λόγου διαπραξάμενος ἄξιον, πίπτει καιρίαν τυπεὶς, καὶ τὸ ἀμφ' αὐτὸν ἅπαν εἰς τὰς ἔγγιστα νάπας καὶ λόχμας διεσκεδάσθη. Διεμηνύθη δὲ τότε καὶ ὁ τοῦ Βάρδα ἑταιρειάρχης ὡς μέλλων αὐτομολεῖν τῷ τοῦ βασιλέως στρατῷ· ὃν παραστησάμενος ὁ Σκληρὸς καὶ προσονειδίσας, καὶ μηδὲν πλέον φανερῶς εἰς αὐτὸν δεδρακὼς, ἀπέλυσε, λάθρα δὲ τοῖς μισθοφόροις Σαρακηνοῖς (38) μηνύσας ἀνεῖλεν· οὗτοι γὰρ διιόντα τὸν ἄνδρα μεσούσης ἡμέρας περιχυθέντες ταῖς μαχαίραις κατέκοψαν.

Cæterum ductores imperatorii exercitus cum jamjam adventurum Bardam putarent, opportuna itinerum occupant, universumque exercitum moventes castra ei opponunt, præoccupatis quibus ei veniendum erat itineribus. Quo cognito, Durus progredi non ausus, cunctando tempus terens exitum rei præstolabatur. Ad eum transfugit dux quidam Sachacius nomine, Brachamius cogomento. Is eum excitat et alacriorem reddit, hortatus ne tempus nullo fructu traheret, quod ea mora sui contemptum gigneret. Ejus consilium visum tempestivum, isque dux itineris designatus est. Et Durus cum exercitu tridui spatio Laparam pervenit. Ei loco ob pinguedinem et fertilitatem soli id nomen fuit; nunc Lycandum vocant: pars est Cappadociæ. Petrus ea re cognita, ne præverteretur a Duro, nocturno itinere eodem venit. Cum essent **423** castra castris opposita, aliquandiu uterque apertam pugnam detrectans victoriam arte suffurari intenderunt. Callide tamen Petrum Bardas elusit. Multas instruxit cœnas, veluti exercitui epulum daturus; quo facto imperatorii decepti, eo die pugnam initurum minime opinantes, ipsi quoque convivia agitarunt. At Durus, qui suos ad pugnam instruxisset, deprehenso quid apud hostes fieret, subito tuba signo dato prandentes adoritur hostes. Qui et ipsi, inopinata re non perterriti, correptis, ut cuique ea fors offerebat, armis, fortiter aliquantisper repugnarunt: sed ubi Phocas extentis cornibus eos circumvenire cœpit, ita ut in periculo essent ne ab hostibus concluderentur, cum etiam a tergo mercenarios immitteret, magna suorum cæde facta fugæ se dant. Primus omnium pedem retulit Antiochiæ dux Burtza, sive præ metu sive fraude: utrumque enim fertur. Castris etiam impedimentisque potitus Barda immensas est ibi consecutus opes. Inde ad Tzamandum (urbs est Tzamandus sita in prærupto saxo, hominum divitiarumque abundans) pergit, eamque deditione capit, et haud parvas divitias colligit. Hæc ejus victoria multos imperatori fidem servantes concussit, utque ad Durum transirent effecit, quorum princeps fuit Burtza, tum Andronicus patricius **424** ac dux, cognomine Lydus, cum filiis. Attaleenses quoque Michaelum Curticam classis imperatoriæ præfectum in vincula conjecerunt, et Duro cum universa classe accesserunt, jussique sunt illo ipso duce contra Cibyrræotas bellum gerere.

Οἱ δὲ τῶν βασιλικῶν κατάρχοντες στρατευμάτων τὴν τοῦ Σκληροῦ ὅσον οὐδέπω ἐπέλευσιν προσδοκῶντες, τὰ καίρια τῆς ὁδοῦ κρίνουσι προκαταλαβεῖν, καὶ ἄραντες παντὶ τῷ στρατεύματι στρατοπεδεύουσιν ἀπεναντίας ἐκείνῳ, προκαταλαβόντες ἃς ἔμελλε διοδεύειν ὁδούς. Ὅπερ μαθὼν ὁ Σκληρὸς νωθρὸς ἦν καὶ ὤκνει τὴν εἰς τὸ πρόσω πορείαν, μελλήσει δὲ B τρίβων τὸν χρόνον ἐκαραδόκει τὸ μέλλον. Ἀνερεθίζει δὲ τοῦτον καὶ προθυμότερον ἀποδείκνυσιν αὐτόμολός τις ἐλθὼν στρατηγὸς, Σαχάκιος τοὔνομα, Βραχάμιος τὴν προσηγορίαν· παρηγγύησε γὰρ ἐλθὼν μὴ τηνάλλως τρίβειν τὸν χρόνον· καταφρόνησιν γὰρ ἔλεγεν ἐμποιεῖν τὴν τρίβην. Δόξας δὲ λέγειν εὔκαιρα ἡγεμὼν καὶ ὁδηγὸς ἀποδείκνυται τῆς ὁδοῦ. Καὶ ὁ μὲν ἡγεῖτο, οὗτος δὲ εἵπετο. Καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Λάπαραν (39)· τόπος δὲ οὗτος μέρος τῆς Καππαδοκίας, τὸ νῦν λεγόμενον Λυκανδὸν, διὰ τὸ λιπαρὸν καὶ πάμφορον οὕτω κατονομασθείς. Τοῦτο μαθὼν ὁ στρατοπεδάρχης, νυκτοπορίᾳ χρησάμενος δέει τοῦ μὴ ἀντιπαρελθεῖν τὸν Σκληρὸν, ἀντιστρατοπεδεύειν τοῖς ἐναντίοις. Καὶ μέχρι μέν τινος ἀνεδύοντο, καὶ παρεῖλκον τὴν εἰς τοὐμφανὲς συμπλοκὴν, [P. 688] καὶ κλέψαι C τὴν νίκην διηγωνίζοντο. Κατεστρατήγησε δὲ τοὺς ἐναντίους ὁ Βάρδας, δεῖπνα πολλὰ παρασκευασάμενος ὡς τάχα τὸν οἰκεῖον ἑστιάσων στρατὸν, καὶ οὕτω τοὺς πολεμίους ἐξαπατήσας, Ὑπολαβόντες γὰρ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μὴ κατάρξασθαι μάχης, αὐτὸν, καὶ αὐτοὶ πρὸς εὐωχίαν ἐτράποντο· ὁ δὲ Σκληρὸς ὡς ἔγνω τοῦτο (εἶχε γὰρ καὶ πρὸς πόλεμον παρεσκευασμένα τὰ στρατεύματα), αἰφνίδιον τῇ σάλπιγγι σημήνας τὸ ἐνυάλιον ἐμπίπτει τοῖς πολεμίοις ἀριστοποιουμένοις. Οἱ δὲ, ὡς ἔτυχεν ἕκαστος, τὸ παρατυχὸν ἀναλαμβάνοντες ὅπλον τοὺς προσιόντας ἐδέχοντο, μὴ τῷ αἰφνιδίῳ καταπλαγέντες. Καὶ ἐπὶ χρόνον μέν τινα εὐρώστως ἠμύνοντο· εἶτα ὑπερκερώσεις ποιησάμενος ὁ Βάρδας καὶ ἔνδον ἤδη συναπολαμβάνειν τοὺς πολεμίους φοβῶν, ἐπαφεὶς δὲ καὶ D κατὰ νῶτα τοὺς μισθοφόρους, τρέπει τε εἰς φυγὴν καὶ πολὺν ἐργάζεται φόνον, τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας τοῦ Βούρτζη πρῶτον ἐκκλίναντος, εἴτε διὰ δειλίαν εἴτε διὰ κακουργίαν· ἐλέγετο γὰρ ἀμφότερα. Κατέσχε δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν σὺν τῇ ἀποσκευῇ, καὶ πλοῦτον ἐντεῦθεν περιεβάλετο ἄπειρον. Ἐκεῖθεν αὖθις ἐπὶ τὸ λεγόμενον ἔρχεται Τζαμανδόν. Πόλις δὲ ἡ Τζαμανδὸς ἐν ἀποκρήμνῳ πέτρᾳ κειμένη, πολυάνθρωπος καὶ πλούτῳ περιβριθής. Ἥντινα παρ'

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(38) Pace cum illis composita inter ἑταιρείας, de quibus auctor loquitur annumeratis. Goar.

(39) Sic noster codex habet perspicue. Apud Zonaram *Lipara* legitur, quæ vox multo est concinnior, et cum etymo et cum lingua Græca magis consonat. Nisi forte Cappadoces dicebant λαπαρὸν, quod alii Græci λιπαρόν. Sed et Licandum per ἰῶτα scribitur ibi, hic per ὖ ψιλόν. Xyl.

ἑκόντων λαβὼν τῶν ἐντοπίων πλοῦτον συνέλεξεν οὐκ ὀλίγον. Αὕτη ἡ νίκη πολλοὺς τῶν τῷ βασιλεῖ προσκειμένων κατέσεισε καὶ αὐτομολῆσαι πρὸς τὸν Σκληρὸν ἠνάγκασεν· ὅ τε γὰρ Βούρτζης πρῶτος αὐτομολεῖ τῷ Σκληρῷ καὶ ὁ πατρίκιος Ἀνδρόνικος καὶ δοὺξ ὁ Λυδὸς σὺν τοῖς υἱέσι· Καὶ Ἀτταλεῖς (40) δεσμὰ περιθέντες τῷ ναυάρχῳ τοῦ βασιλέως τῷ Κουρτίκῃ Μιχαὴλ προσχωροῦσι μετὰ παντὸς τοῦ στόλου, στρατηγεῖν παρὰ τοῦ Σκληροῦ πεμφθέντι τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν (41).

Ὧν ἀγγελθέντων τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ παρακοιμωμένῳ, βουλῆς προτεθείσης ἔδοξε τῶν τῷ βασιλεῖ ᾠκειωμένων τινὰ ἰσοτύραννον εἰληφότα ἀρχὴν καὶ ἀνεύθυνον, καὶ ἐξουσίαν ἔχοντα τιμαῖς τε προβιβάζειν καὶ δώροις καταπλουτίζειν τοὺς προσχωροῦντας, χωρῆσαι κατὰ τοῦ τυράννου. Ἤρεσεν ἡ γνώμη, καὶ πέμπεται Λέων ὁ τοῦ βασιλέως πρωτοβεστιάριος, σύμβουλον εἰληφὼς καὶ Ἰωάννην τινὰ πατρίκιον, ἄνδρα ἐπίσημον καὶ ἐπὶ λόγων ἕξει βεβοημένον, ἐξουσίαν ἐκ βασιλέως δεξάμενος (42) πάντα ἀδιστάκτως ποιεῖν ὅσα ἔξεστι βασιλεῖ. Ἐξελθὼν οὖν καὶ κατὰ τὸ τῆς Φρυγίας γενόμενος Κοτυάειον καὶ τῷ στρατοπεδάρχῃ ἑνωθεὶς Πέτρῳ ἐκεῖσε τὴν παρεμβολὴν ἐπήξατο, κατεσκηνωμένου τοῦ Βάρδα τυγχάνοντος ἐν τῷ Διποτάμῳ (43)· χωρίον δὲ βασιλικὸν τὸ Διπόταμον, ὃ Μεσάνακτα κατονομάζουσιν οἱ ἐγχώριοι. [P. 689] Λάθρα οὖν ὑποσχέσεσι δωρεῶν καὶ τιμῶν προβιβασμοῖς ἐπειρᾶτο διασύρειν τοὺς ἀποστάτας καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπᾶσθαι καὶ εὔνους τιθέναι τῷ βασιλεῖ, ἐλάνθανε δὲ μᾶλλον ἐπιῤῥωννὺς τὸ ἀντίπαλον, ἀσθενείας σημεῖον λογιζόμενον τὴν παράκλησιν. Ὅθεν καὶ ἀπογνούς, ἄρας ἐκ Κοτυαείου καὶ τὸν Σκληρὸν νυκτὸς παρελάσας ἐχώρει πρὸς τὴν ἀνατολήν. Τοῦτο τὸ ἔργον λίαν τοὺς περὶ τὸν Σκληρὸν ἐδειμάτωσε, δεδιότας οὐ περὶ χρημάτων καὶ κτημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τιμιωτάτων αὐτῶν. Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξομνύμενοι τὴν ἀποστασίαν τῷ πρωτοβεστιαρίῳ προσέῤῥεον, ὡς κινδυνεύειν κονιορτοῦ δίκην διαλυθῆναι τὸ ἀποστατικόν. Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται φοβηθεὶς ὁ Σκληρὸς τὸν μάγιστρον Μιχαὴλ τὸν Βούρτζην, ἄρτι, ὡς εἴπομεν, προσκεχωρηκότα αὐτῷ, καὶ Ῥωμανὸν πατρίκιον τὸν Ταρωνίτην μετ' εὐζώνου ἐκπέμπει στρατιᾶς, ἐμποδὼν ἵστασθαι τῷ πρωτοβεστιαρίῳ κελεύσας, ἐπιτιθεμένους ἐξ ἐφόδου, καὶ τὰς ἐκδρομὰς κωλύειν ὡς δύναμις, συμπλοκῆς δὲ καθολικῆς κατὰ τὸ ἐγχωροῦν φείδεσθαι. Πλησιάσαντες δὲ τῷ βασιλικῷ στρατεύματι οἱ περὶ τὸν Βούρτζην ἠναγκάσθησαν καὶ ἄκοντες πολεμῆσαι παρὰ τὴν τοῦ Σκληροῦ παραγγελίαν, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας. Σαρακηνοὶ ἐκ τῆς πρὸς Ἑῴαν Βεῤῥοίας τὰ ἐτήσια τέλη Ῥωμαίοις κομίζοντες ἠγγέλλοντο πρὸς τὴν βασιλίδα ἀπιέναι, καὶ ὡς μέλλουσι κατά τινα ῥητὴν ἡμέραν διὰ μέσων ἰέναι τῶν στρατευμάτων. Καὶ ἐπειδὴ παρῆν ἡ κυρία καὶ ἔμελλον κατὰ τὸ λεγόμενον Ὀξύλιθον φρούριον οἱ Σαρα-

A His imperatori et cubiculario nuntiatis, habito consilio decretum est ut quidam imperatoris familiarum, æquata ejus cum imperatore potestate, cum pleno imperio, et cui permissum esset honoribus ac muneribus ad se quos posset allicere, in tyrannum mitteretur. Mittitur ergo dictator Leo protovestiarius, addito ei consiliario Joanne quodam patricio, viro insigni et eloquentiæ nobilis, data ab imperatore potestate omnia libere agendi quæ ex usu imperatoris essent. Leo apud Cotyæium Phrygiæ cum Petro se conjunxit, ibique castra locat. Bardas eo tempore Dipotami commorabatur. Id est castrum imperatorium, Mesenacta ab incolis appellatum. Occulte autem Leo conatus munerum et honorum pollicitationibus perduelles a Barda avellere et sibi B imperatorique eos conciliare, falsus est animi magisque hostes confirmavit, qui has ejus sollicitationes argumentum infirmitatis esse judicabant. Itaque Leo ista ratione se quicquam consecuturum desperans, castris motis noctu Durum transit et versus orientem contendit. Id factum in metum 425 ingentem conjecit eos qui cum Duro erant, quod jam non de pecunia et bonis suis tantum, sed etiam de charissimis venirent in discrimen. Itaque multi ejurata perduellione ad protovestiarium se contulerunt; jamque in eo periculo Bardas erat ne ipsius copiæ pulveris instar dissiparentur. Id ergo ne fieret, Michaelum Burtzam magistrum, quem nuper ei accessisse docuimus, et Romanum patricium Taronitam cum expedito exercitu mittit, qui Leonis progressibus obstarent, eumque C subitis incursionibus vexarent et pabulationibus pro virili arcerent, omnino autem quantum ejus fieri posset, justam pugnam vitarent. Burtzas et qui cum eo erant, cum jam appropinquassent imperatorio exercitui, coacti sunt vel inviti contra Duri mandatum prælium inire. Nuntiabatur enim Saracenos annuum ab orientali Berrœa tributum Romanis afferentes Cpolin ire, ac certo die per medios exercitus iis transeundum fore. Ut ea dies appetiit, Saracenis per castellum cui Oxylitho nomen transituris utrinque instructæ sunt acies, et magno impetu animorum ad pugnam eductæ, præmii loco victori proposito, quod Saraceni ferebant, auro. Conflictumque, et pulsus Burtzas, multis ab ejus parte

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(40) Ab Attalia Pamphyliæ urbe, sicut et Cibyra minoris Asiæ, navali præclara. Goar.

(41) Hic locus est confusus et mancus, ut quidem judico. Hoc ex sequentibus didici, hunc ipsum Curticem Duri classem duxisse, victumque ab imperatoriæ duce Theodoro navali prœlio fuisse. Sed Cibyratæ an pro Duro steterint, an vero (quod putavi) ab imperatoris classe, cum ea ad Durum transivisset, jusserit eos Durus oppugnari, non sum certus. Xyl.

(42) Scribit interpres δεξάμενος· retineo δεξάμενον. Ad Joannem enim auctor ipse retulit τὸ δεξάμενον, sicut et τὸ βεβοημένον. Goar.

(43) Dipotamum videtur dictum, quod inter duo flumina, aut potius ad confluentes duorum amnium, situm esset. Xyl.

occisis, maxime Armenis: nam de his quoscunque comprehendere potuerunt Romani, **426** interfecere absque ulla miseratione, quod ii primi omnium se tyranno adjunxissent.

A χηνοὶ διαβαίνειν, καθοπλίσαντες οἱ περὶ τὸν Βούρτζην τοὺς ἀμφ' αὐτοὺς, τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ οἱ τοῦ πρωτοβεστιαρίου πεποιηκότες, μάλα ὁρμητικῶς πρὸς τὴν μάχην ἐχώρουν· προὔκειτο γὰρ ἑκατέροις ὥσπερ τις ἆθλος ὁ παρὰ τῶν Σαρακηνῶν κομιζόμενος χρυσός. Καὶ ἐπείπερ ἤγγισαν, συμπεσόντες ἐμάχοντο. Τρέπεται γοῦν ὁ Βούρτζης, καὶ πολλοὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀπώλοντο, καὶ μᾶλλον τῶν Ἀρμενίων· πάντας γὰρ τοὺς ἁλόντας τῶν Ἀρμενίων ἀπέσφαττον οἱ Ῥωμαῖοι, μὴ λαμβάνοντες οἶκτον διὰ τὸ πρώτους προσχωρῆσαι τῷ ἀποστάτῃ.

Nuntio ejus cladis accepto, Bardas nulla interposita mora statim cum suo exercitu subsequitur, et cum ad locum cui Rageos nomen pervenisset, ibi castra facit tempusque pugnæ commodum exspectat. Cunctantibus autem imperatoriis, et pugnæ opportunitate extracta, multi a Barda ad Leonem defecerunt, jam clade superiori animis eorum nutantibus. Sed qui in exercitu Leonis erant rerum bellicarum imperitiores, ii animis recens parta victoria exsultantibus pugnam expetebant; natu grandioribus, et qui multis certaminibus exercitati essent, detrectantibus atque differentibus: cum Leo (verum enim illud tritum est: « Homines malis cito consiliis assentiunt ») junioribus obtemperans suos ad pugnam instructos dato tuba signo educit. Durus copiis suis in tres partes divisis medium agmen ipse ducit, dextrum cornu fratri suo Constantino, sinistrum Constantino Gabræ committit. Ut concursum est et Bardæ cornibus præfecti equitem hosti immiserunt, Leonis milites impetum non sustinentes fugam faciunt, eorumque magna editur cædes. Interficitur Joannes patricius et Petrus castrorum præfectus **427** multique alii illustres viri. Leo protovestiarius vivus una cum aliis magistratum gerentibus viris in Duri potestatem venit. Atque hunc quidem Durus in custodiam dedit. Theodoro autem et Nicetæ Hagiozacharitis germanis fratribus in conspectu totius exercitus effodi oculos jubet, quod ii nimirum violato jurejurando, quo se ipsi obstrinxerant, ad Leonem transivissent.

Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἥττης ὁ Βάρδας καιρὸν ἀναβολῆς μὴ δεδωκὼς, ἀγείρας τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπήντα διὰ ταχέων, καὶ κατά τινα τόπον Ῥαγέας ὀνομαζόμενον γενόμενος στρατοπεδεύεται, ἐπιτήδειον μάχης καιρὸν ἐκζητῶν. Χρονοτριβούντων δὲ τῶν βασιλικῶν ταγμάτων ὁ τῆς μάχης καιρὸς παρετείνετο, καὶ πολλοὶ τῶν ἀποστατῶν τῇ προηγησαμένῃ ἥττῃ σεσαλευμένοι τῷ πρωτοβεστιαρίῳ προσέτρεχον. Ὅσον μὲν οὖν σφριγῶν ἦν ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ βασιλέως καὶ ἀπειροπόλεμον, τῇ ἐξ ὑπογύου γαυρούμενον νίκῃ B ὥργα πρὸς συμπλοκὴν, οἱ γηραιότεροι δὲ καὶ κατηθλημένοι τοῖς ἀγῶσιν ὤκνουν καὶ ἀνεδύοντο τὴν μάχην [P. 690] Ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τὸν εἰπόντα, « Ταχεῖα πειθὼ τῶν κακῶν ἀκολουθεῖ, » πείθεται τοῖς νεωτέροις καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ τὸ ἐνυάλιον σημήνας ἐξάγει τὰ στρατεύματα πρὸς τὴν μάχην. Καὶ ὁ Βάρδας δὲ τριχῇ διελὼν τὸν οἰκεῖον στρατὸν τὸ μὲν μέσον εἶχεν αὐτός, τοῦ δεξιοῦ δὲ κέρως Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν, τοῦ δ' εὐωνύμου Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν ἄρχειν ἐπέστησε. Συμβολῆς δὲ γενομένης καὶ τῶν περὶ τὰ κέρατα στρατηγῶν τὴν ἵππον ἐπισεισάντων τοῖς ἐναντίοις, μὴ ἐνεγκόντες τὴν ῥύμην οἱ περὶ τὸν πρωτοβεστιάριον τρέπονται, καὶ γίνεται φόνος πολύς. Ἐνταῦθα καὶ Ἰωάννης ἔπεσεν ὁ πατρίκιος καὶ ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος καὶ ἄλλοι C πολλοὶ τῶν διαφανῶν. Ἑάλω δὲ καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος μεθ' ἑτέρων ἀνδρῶν ἀρχικῶν. Τὸν μὲν οὖν πρωτοβεστιάριον φρουρεῖσθαι προσέταξε, Θεοδώρου δὲ καὶ Νικήτα τῶν αὐταδέλφων τῶν Ἁγιοζαχαριτῶν ἐπ' ὄψει παντὸς τοῦ στρατεύματος ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς παραβάντων τάχα τοὺς ὅρκους οὓς πρὸς αὐτὸν ἔθεντο καὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ προσχωρησάντων.

Hæc victoria Bardæ rebus plurimum attulit incrementi, omnesque ad eum magni parvique deficiebant; imperatoris res una, eaque sacra anchora sustinebantur, divino nimirum auxilio. At cubicularius præses, quanquam et terrestribus negotiis curam impenderet, multo magis tamen maritimæ rei erat intentus. Nam hostilis classis præfectus Michaelus Curtices, omnes insulas depopulatus, jam ipsam quoque in Hellesponto sitam Abydum videbatur oppugnaturus. Itaque classem probe instruit, eamque contra Citrucam emittit, præfecto Theodoro Caranteno patricio. Is Theodurus per fauces Hellesponti vectus apud Phocæam cum Curtica navalem conserit pugnam vehementem: ea victus Curtices classique ejus disjecta, et Caranteno exinde mare obtinente res maritimæ quietæ fuerunt. Proinde terrestribus negotiis intentus præses Manuelum **428** Eroticum, nobili genere ortum et virtute ac fortitudine clarum, emittit ad

Ἐκ ταύτης τῆς νίκης τὰ μὲν τοῦ Βάρδα ὑψοῦτο καὶ ἐπὶ μέγα ἤρετο, πάντων, ὡς εἰπεῖν, μικρῶν καὶ μεγάλων προσρυϊσκομένων αὐτῷ, τὰ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ μιᾶς ἐσάλευεν, ἱερᾶς μέντοι ἀγκύρας, τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας. Ὁ δὲ παρακοιμώμενος ἐφρόντιζε μὲν καὶ τῶν κατὰ χέρσον, πλέον δ' ἐμερίμνα τῶν κατὰ θάλατταν· ἐλύπει γὰρ αὐτὸν ὁ τοῦ ἐναντίου κατάρχων στόλου, Μιχαὴλ ὁ Κουρτίκιος, πᾶσαν μὲν νῆσον πεπορθηκὼς, ἤδη δ' ἐπίδοξος ὢν καὶ τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ πολιορκεῖν Ἄβυδον. Οὐκοῦν καὶ στόλον D ἐξαρτυσάμενος μάλα καλῶς ἐκπέμπει κατὰ τοῦ Κουρτικίου, ναύαρχον ἔχοντα Θεόδωρον πατρίκιον τὸν Καραντηνόν. Οὗτος δ' ἐκπλεύσας καὶ τὰ στενὰ διαβὰς τοῦ Ἑλλησπόντου κατὰ Φώκαιαν τῷ Κουρτικίῳ προσρήγνυται, καὶ γενομένης καρτερᾶς ναυμαχίας οἱ περὶ τὸν Κουρτίκιον τρέπονται καὶ σκεδάννυνται, καὶ λοιπὸν θαλασσοκρατήσαντος τοῦ Καραντηνοῦ τὴν ἐπεχειρίαν ἔσχε τὰ τῆς θαλάσσης. Ἤδη δὲ τῶν κατὰ θάλατταν ἐχόντων καλῶς ὁ παρακοιμώμενος τῶν κατὰ

τὴν ἤπειρον ἐτίθετο ἐπιμέλειαν. Καὶ δὴ Μανουὴλ A πατρίκιον τὸν Ἐρωτικὸν, ἐκ γένους τε ἄνδρα καὶ ἐπ' ἀρετῇ διαβόητον καὶ ἀνδρίᾳ, φρουρεῖν ἐκπέμπει τὴν Νίκαιαν. Μετὰ μικρὸν δὲ καταλαμβάνει καὶ ὁ Σκληρὸς, καὶ τὰ πέριξ τῆς Νικαίας πυρπολήσας χωρία τελευταῖον καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν Νίκαιαν ἔρχεται, καὶ ἑλεπόλεσι καὶ μηχαναῖς ἐκπορθῆσαι ἠπείγετο. Γενναίως δὲ τοῦ Μανουὴλ ὑποδεξαμένου τὴν πολιορκίαν καὶ τὰς προσαγομένας τῷ τείχει κλίμακας καὶ μηχανὰς σκευαστῷ πυρὶ πυρπολήσαντος, τὴν ἐκ πολιορκίας ἅλωσιν ἀπογνοὺς ὁ Σκληρὸς ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων ἤλπιζεν αἱρῆσαι τὴν πόλιν, Χρόνου δὲ τῇ πολιορκίᾳ τριβέντος πολλοῦ καὶ τῶν ἔνδον πιεζομένων τῇ σιτοδείᾳ, [P. 691] μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν ὁ Μανουὴλ μηδ' ὅθεν εἰσκομίσεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἐπιμελῶς τοῦ Σκληροῦ τὰς εἰσόδους B τηροῦντος, ἀπάτῃ τὸν Σκληρὸν ἔγνω περιελθεῖν. Ἀμέλει καὶ τοὺς τῆς Νικαίας σιτοβολῶνας ψάμμου λεληθότως πεπληρωκὼς, καὶ σίτῳ ἄνωθεν τὴν ἐπιφάνειαν ἐπιχρώσας, ὡς κλέπτεσθαι τὰς ὄψεις τῶν θεωμένων, τινὰς τῶν ἡλωκότων ἀπὸ τῆς τῶν ἐναντίων μοίρας προσκαλεσάμενος ἐδείκνυ τὰ ταμιεῖα, καὶ πρὸς τὸν Σκληρὸν ἐπαφίησιν, εἰπεῖν ἐπισκήψας, ὅτιπερ, Τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ πολιορκίαν οὐ δέδοικα (ἀποχρώσας γὰρ ἔχω τροφὰς καὶ ἐπὶ δυσὶν ὅλοις ἔτεσι), πολιορκίᾳ δὲ ἄλλως ἡ πόλις ἀνάλωτος· τὰ σὰ δ' ἐγὼ φρονῶν ἕτοιμός εἰμι ὑπεκστῆναί σοι τῆς πόλεως, εἴ ἐμοί τε καὶ τοῖς μετ' ἐμοῦ δι' ὅρκων δοίης ἀπιέναι ὅπη δὴ καὶ αἱρούμεθα. Ἀσμένως δὲ τοῦ Βάρδα δεξαμένου τὸν λόγον καὶ πίστεις παρεσχηκότας, τοὺς Νικαεῖς ὁ Μανουὴλ εἰληφὼς καὶ τὸν ἀμφ' αὐτὸν στρατὸν μετὰ πάντων ὧν εἶχον, εἴσεισιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Τὴν Νίκαιαν δὲ παρειληφὼς ὁ Σκληρὸς, καὶ τὸ περὶ τὸν σῖτον εὑρὼν ῥᾳδιούργημα ἠνιάθη μὲν ἐφ' οἷς ἐξηπάτητο, φρουρὰν δ' ὅμως ἀφεὶς ἀξιόμαχον ἐν αὐτῇ, καὶ στρατηγὸν Πηγάσιόν τινα ἐν αὐτοῖς ἐπιστήσας, αὐτὸς τῶν ἐφεξῆς εἴχετο ἔργων.

custodiendam Nicæam. Paulo post ad eam urbem accedit Durus, et incendio evastata vicinia tandem ipsam quoque machinis adhibitis oppugnat. Et cum fortiter defenderet Manuelus, scalasque et machinas admotas igni artificioso cremaret, vi se urbem expugnare posse desperans Bardas, ob penuriam autem deditum iri tandem cogitans, diu obsidionem traxit. Oppidanis alimentorum defectu pressis, Manuelus quo se verteret nescius, cum Duro aditus urbis accurate custodiente invehi nihil posset, dolo circumvenire eum statuit. Grenaria Nicææ clam arena congesta implet, in superficie frumento constrata, ut arena visum falleret. Tum quemdam de hostibus captum eo adducit, et illa demonstrat, et ad Durum emittit, cum his mandatis, se plane ab obsidione penuriæ causa nihil sibi metuere, instructum etiam biennii integri alimentis: tum urbem ipsam vi nequaquam expugnari posse. Tamen quod ipsi bene vellet, urbe excedere paratum esse, si hoc obtineat ut juramento confirmet Durus se ipsi et suis liberam quo vellent abeundi dare potestatem. Libenter eam conditionem amplexo Duro, et fidem firmante, Manuelus cum Nicæensibus et suo exercitu omnibusque **429** impedimentis Cpolin abit. Hoc pacto Nicæa potitus Durus, tametsi vaframentum illud de frumento deprehendens moleste ferret, validum nihilominus urbi ei præsidium imponit, duce quodam Pegasio, et ipse reliqua persequitur negotia

C Ὁ δὲ παρακοιμώμενος τοῖς ὅλοις ἀπορηθεὶς (ἤδη γὰρ ὁ Σκληρὸς ἐπλησιάζε τῇ βασιλίδι) μίαν ἐγνώκει βοήθειαν ἀποχρῶσαν, Βάρδαν τὸν Φωκᾶν μεταπέμψασθαι τῆς ὑπερορίας, μόνον ἀξιόμαχον οἰηθεὶς τοῦτον ἀντίπαλον ἔσεσθαι τῷ Σκληρῷ. Λόγου δὲ θᾶττον μεταπεμψάμενος καὶ ὅρκοις ἀσφαλισάμενος, καὶ πλοῦτον παρεσχηκὼς δαψιλῆ καὶ τῷ τῶν μαγίστρων ἀξιώματι τιμήσας, δομέστικον προχειρίζεται τῶν σχολῶν καὶ κατὰ τοῦ Σκληροῦ ἀφίησιν. Ὁ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀναδεξάμενος ἀγῶνα πρῶτον μὲν ἐπεχείρησεν ἀπὸ Θρᾴκης περαιωθῆναι εἰς Ἄβυδον· φυλάττοντος δὲ τὰ ἐν Ἑλλησπόντῳ χωρία Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σκληροῦ, ἀποκρουσθεὶς ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν εἰς τὴν βασιλίδα, ἐκεῖθέν τε πλοίου ἐπιβὰς καὶ τοὺς ἐναντίους λαθὼν πρὸς τὴν ἀντίπορθμον γίνεται γῆν, καὶ νυκτοπορίαις χρησάμενος ἄπεισιν D εἰς Καισάρειαν, ἐκεῖσέ τε Εὐσταθίῳ μαγίστρῳ τῷ Μαλεΐνῳ καὶ Μιχαὴλ μαγίστρῳ τῷ Βούρτζῃ συμμίξας (ἔφθασε γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκ μετανοίας τὰ τοῦ βασιλέως πάλιν ἑλέσθαι) μετ' αὐτῶν πρὸς πόλεμον ἐξηρτύετο. Καὶ δὴ λαὸν ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου ἀθροίσας, καὶ τοὺς ἐκ τῆς φυγῆς ἐσκεδασμένους ἁλίσας, πρὸς τὸ Ἀμώριον γίνεται. Καὶ ὁ Σκληρὸς δὲ τὴν τούτου ἔξοδον ἀκηκοὼς, καὶ νῦν πρῶτον οἰηθεὶς τὸν ἀγῶνα ἔσεσθαι αὐτῷ πρὸς ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ φέρειν εἰδότα γενναίως καὶ τακτικῶς τὰς πολεμίους στροφάς, καὶ

Enimvero præses Basilius rebus tantum non desperatis (cum jam ad ipsam urbem accederet Durus) unum hoc cogitavit præsidium superesse, si Barda Phocas ab exsilio revocaretur, quem solum censebat Duro recte opponi posse. Eum ergo dicto citius evocat, jurejurando ei cavens atque amplissimas conferens opes; ornatumque magistri dignitate domesticum scholarum facit et contra Durum emittit. Phocas summa sibi rerum credita primo e Thracia ad Abydum trajicere conatus est. Sed ea spe dejectus, quod Romanus Duri filius Hellespontum teneret, Cpolin rediit. Inde navigio conscenso hostibus non animadvertentibus ad oppositam continentem trajecit, nocturnisque itineribus Cæsaream pervenit. Ibi se cum magistro Eustathio Maleino et Michaelo Burtza (nam et is mutata voluntate ad imperatoris partes redierat) conjunxit et bello gerendo paravit. Ergo coactis ut poterat militibus, collectisque iis quos fuga disperserat, ad Amorium accedit. Durus ubi Phocam ad **430** bellum exiisse cognovit, nunc demum ratus sibi rem fore cum viro bellicoso et fortiter atque composite ferre vices belli gnaro, cum hactenus sibi objecti essent homunciones castrati, in thalamis versati et in umbra degere soliti, a Nicæa exercitum ad Amorium ducit. Ibi collatis signis pugnatum; et

Phocæ exercitus, qui superioribus præliis victus audaciam animique vigorem dimiserat, pedem retulit, ac victoria penes Durum fuit. Neque tamen turpiter aut dissolutis ordinibus Phocæ milites cesserunt, sed lente et composite, ita ut non præ metu sed jussu ducis cedere viderentur. Etenim Phocas militibus terga hosti dantibus et fugam parantibus, extremum claudens agmen irruentes propulsabat, neque eos cum impetu irruere cedentibus suis sinebat. Ibi Constantino ferunt Gabræ cum suis hostem insequenti conatum egregium animo incidisse, Phocæ capiendi, quam rem sibi summæ laudi fore speraret. Itaque equo calcaribus incitato acerrimo in hunc impetu invectum. Phocam eo conspecto et agnito leviter equum flexisse et se obvium tulisse; itaque clavam in galeam Constantini impegisse, ut is ob ictus intolerabilem vim statim animo delinquente ab eo decideret. Quem dum sui omissa hostium persecutione attollunt atque curant, interim Phocam securiorem **431** jam factum, sed non laxatis equo habenis lente progressum, evasisse. Sic Phocas cum suis elapsus, occupato Charsiano et castris positis, de futuro cogitavit, interim multos ad se accedentes imperatoris nomine honoribus afficiens, suorumque alacritatem beneficiis excitans. Eum subsecutus Durus, castris ad Thermas imperatorias (loci hoc nomen est) locatis, cognominem suum (utrique enim Bardæ erat nomen) ad pugnam provocat. Quo alacriter assentiente rursum pugna committitur. Ac tametsi aliquandiu restitissent milites Phocæ, ipso undiquaque circumequitante et ferrea clava hostium dissipante ordines atque innumeras edente cædes, tamen fusi ad extremum fugam faciunt.

A οὐχ ὡς τὸ πρότερον πρὸς ἀνδράρια ἐκτετμημένα θαλαμευόμενα καὶ σκιατραφῆ, ἄρας ἀπὸ Μιχαίας πρὸς τὸ Ἀμώριον ἄπεισι [P. 692] καὶ συναντήσας συμπλέκεται τῷ Φωκᾷ. Οὐχ ὑποστάντων δὲ τῶν περὶ τὸν Φωκᾶν διὰ τὸ ταῖς προηγησαμέναις ἥτταις χαυνωθῆναι τὸν τῆς ἀνδρίας αὐτοῖς καὶ τόλμης τόνον, ἐπικρατέστερος γίνεται ὁ Σκληρός. Οὐ μέντοι καὶ παντάπασιν ἐς ὑπαγωγὴν ἄκοσμον ἐσκέδαστο ἡ στρατιὰ τῷ Φωκᾷ, ἀλλ' ὑποκλίνασα μὲν ἐνέδωκε, σχολαίαν δὲ ἐποιεῖτο τὴν ὑποχώρησιν, ὡς μὴ ὑπὸ δειλίας δοκεῖν ἐλαύνεσθαι, ἀλλ' ἐξ ἐπιτάγματος ὑπείκειν στρατηγικοῦ μετ' εὐκοσμίας καὶ τάξεως. Καὶ γὰρ δὴ καὶ νῶτα δόντας τοὺς στρατιώτας καὶ πρὸς φυγὴν ὡρμημένους, ὄπισθεν οὐραγῶν ὁ Φωκᾶς τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο καὶ οὐ μετὰ σφοδροτάτης εἴα βίας καὶ ῥύμης προσφέρεσθαι. B Ἔνθα καὶ λέγεται Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὸ φεῦγον διώκοντα φιλοτιμίᾳ χρησάμενον ἀκαίρῳ, καὶ μεγάλην εὔκλειαν ἕξειν οἰηθέντα εἰ αἰχμάλωτος ὑπ' αὐτοῦ γένοιτο ὁ Φωκᾶς, μυωπίσαντα τὸν ᾧ ἐπωχεῖτο ἵππον, μετὰ μεγίστης ὁρμῆς προσενεχθῆναι τῷ Φωκῇ. Ὃν οὗτος ἰδὼν καὶ ὅστις εἴη κατανοήσας, ἠρέμα τὸν ἵππον παρενεγκὼν καὶ ὑπαντιάσας παίει κορύνῃ κατὰ τῆς κόρυθος. Καὶ ὁ μὲν λειποθυμήσας τῇ ἀνυποστάτῳ φορᾷ τῆς πληγῆς πίπτει παραυτίκα τοῦ ἵππου, ὁ δὲ Φωκᾶς ἀδείας μείζονος τυχὼν τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας εἴχετο, σχολῇ καὶ βάδην ἰὼν, ἀλλ' οὐκ ἀνειμένος τοῖς χαλινοῖς· οἱ γὰρ σὺν τῷ Γαβρᾷ τὸν οἰκεῖον πεπτωκότα θεασάμενοι στρατηγὸν, καὶ ἐπιμέλειαν τούτου τιθέμενοι, ἀνῆκαν τὸν διωγμόν. Ὁ δὲ Φωκᾶς ἅμα C τοῖς σὺν αὐτῷ τὸν λεγνόμενον Χαρσιανὸν κατειληφὼς κἀκεῖσε αὐλισάμενος ἐσκόπει τὸ μέλλον, τιμαῖς τε ταῖς ἐκ βασιλέως δεξιούμενος πολλοὺς προσφοιτῶντας, καὶ τῶν συνόντων εὐεργεσίαις παραθερμαίνων τὰς προθυμίας. Ἑπόμενος δὲ τούτῳ καὶ ὁ Σκληρὸς, καὶ περί τινα τόπον Βασιλικὰ θέρμα καλούμενον κατασκηνώσας, εἰς μάχην τὴν ὁμώνυμον ἐξεκαλεῖτο. Ἀσπασίως δὲ καὶ τούτου δεξαμένου τὴν πρόκλησιν αὖθις ἑτέρα συνίσταται μάχη. Καὶ χρόνον μέν τινα ἀντέσχον οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν, αὐτοῦ τούτου παριππεύοντος ἁπανταχοῦ καὶ τῇ σιδηρέᾳ κορύνῃ τὰς τῶν ἐναντίων ῥηγνύντος φάλαγγας καὶ μύριον ἐργαζομένου φόνον· ὅμως δὲ καὶ πάλιν νῶτα δεδωκότες οἱ περὶ τοῦτον ἐτράπησαν.

Ab hoc prælio Phocas quanta fieri poterat celeritate in Iberiam abit, et a Davido ejus regionis principe suppetias petit, et impetrat sane haud exiguas. Erat enim Phocas amicitia junctus Davido ex eo tempore quo Chaldiæ dux fuerat. Cum his et suis quos ex fuga collegerat, ad Pancaleam (campus est latus ac rei equestri aptus, proxime Alyn flumen situs) ducit, ubi Duri castra erant. Rursum omni vi pugnatum. **432** Atque hic Phocas cernens suos paulatim succumbere atque ad fugam spectare, honestam mortem turpi atque infami vitæ præstare ratus, disjectis hostium ordinibus in ipsum vehementi impetu fertur Durum fortiter subsistentem, nemine militum opitulante, quod omnes certamine ducum decerni bellum cuperent. Et quidem pulcherrimum videbatur spectaculum, magnamque admirationem spectatoribus excitaturum, singulare certamen intueri duorum virorum audacia atque animi robore præstantissimorum. His ergo cominus duellum ineuntibus, Durus Phocæ equi aurem

Ἐκεῖθεν οὖν ὁ Φωκᾶς, ὡς εἶχε, διὰ ταχέων ἄνεισιν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ Δαβὶδ τῷ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι προσελθὼν εἰς ἐπικουρίαν ᾔτει στρατόν· τοῦ δὲ μετὰ προθυμίας ὑπηρετοῦντος (ἐπεφιλίωτο γὰρ τῷ Φωκᾷ ἐξ οὗ δοὺξ ἦν ἐν Χαλδίᾳ), λαὸν ἐκεῖθεν εἰληφὼς οὐκ ὀλίγον, ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐσκεδασμένους ὄντας ἐκ τῆς τροπῆς, κάτεισιν εἰς Παγκάλειαν, ἔνθα στρατοπεδευσάμενος ἦν ὁ Σκληρός. Τόπος δὲ ἡ D Παγκάλεια, πεδίον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἱππήλατον, ἔγγιστά που τοῦ ποταμοῦ Ἅλυος κείμενον. Καὶ γίνεται πάλιν καρτερὸς ἀγών. Ἐνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν θεασάμενος ὁ Φωκᾶς κατὰ μικρὸν ἐνδιδόντα καὶ πρὸς φυγὴν βλέποντα, [P. 693] βέλτιον εἶναι κρίνας τὸν εὐκλεῆ θάνατον τῆς ἀγεννοῦς καὶ ἐπονειδίστου ζωῆς, τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας πρὸς αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος ἵεται τὸν Σκληρόν. Εὐρώστως δὲ κἀκείνου τὴν αὐτοῦ ὑποδεξαμένου ὁρμὴν, καὶ μηδενὸς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοηθοῦντος, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀρχηγῶν ἀγῶνι κριθῆναι τὰ πράγματα βουλευομένων (καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐφαίνετο πάγκαλόν τι

θέαμα καὶ κατάπληξιν τοῖς ὁρῶσιν ἐπάγον ἀνδρῶν δύο μονομαχία ἐπ' εὐτολμίᾳ καὶ ῥώμῃ ψυχῆς μέγα φρονούντων), ὑποστάντες ἀλλήλους συστάδην ἐμάχοντο. Καὶ ὁ μὲν Σκλροὸς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ τὸ δεξιὸν οὖς σὺν τῷ χαλινῷ παίσας ἀποκόπτει τῷ ξίφει. ὁ δὲ Φωκᾶς τῇ κορύνῃ πατάξας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦτον μὲν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου ῥίπτει τῷ βάρει τῆς πληγῆς κατενεχθέντα, αὐτὸς δὲ τὸν ἵππον κεντρίσας καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμὼν φάλαγγας ἔξεισι, καὶ πρός τινα λόφεν ἀνελθὼν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνεκαλεῖτο. Οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρὸν κακῶς ἔχοντα τοῦτον ἐκ τῆς πληγῆς θεασάμενοι καὶ ἤδη λειποψυχοῦντα τῷ τραύματι ἐπί τινα πηγὴν ἄγουσι τὸν λύθρον ἀπονιψόμενον· ὑπώπτευον γὰρ καὶ τὸν Φωκᾶν τελείῳ ἤδη παραδοθῆναι ἀφανισμῷ. Τοῦ ἵππου δὲ ἀποσκιρτήσαντος καὶ τὸν κατέχοντα ἀποδράντος καὶ διὰ τῶν στρατευμάτων ἐπιβάτου χωρὶς θέοντος ἀτάκτῳ ῥύμῃ, καὶ τῷ αἵματι πεφυρμένου (Αἰγύπτιον τὸν ἵππον ἐκάλουν), καὶ καταμαθόντες οὗτινος ὁ ἵππος, καὶ νομίσαννες τὸν ἑαυτῶν ἄρχοντα πεπτωκέναι, ἀκόσμως τρέπονται πρὸς φυγὴν, κρημνοῖς καὶ Ἄλυϊ τῷ ποταμῷ ῥιπτοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἀκλεῶς ἀπολλύμενοι, μηδενὸς ὄντος τοῦ διώκοντος. Τοῦτο κατιδὼν ὁ Φωκᾶς ἀπὸ τοῦ λόφου, καὶ θεῖον ἔργον εἶναι τὸ πραγμα, ὥσπερ ἦν εἰκὸς, ὑποτοπάσας, κάτεισι μετὰ τῶν συνόντων ἐπιδιώκων τοὺς φεύγοντας ὑπ' ἀλλήλων συμπαλουμένους καὶ ἀλκῆς ὅλως μὴ μεμνημένους, καὶ τοὺς μὲν ἀναιρῶν, τοὺς δὲ χειρούμενος. Ὁ δὲ Σκληρὸς μετ' ὀλίγων διασωθεὶς φευγει πρὸς Μαρτυρόπολιν· ἐκεῖθεν δὲ πρεσβευτὴν ἐκπέμπει τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον πρὸς Χοσρόην τὸν τῆς Βαβυλῶνος ἄρχοντα, ἐπικουρίαν καὶ συμμαχίαν αἰτῶν. Παρέλκοντος δ' ἐκείνου καὶ μήτε τῇ δόσει συντιθεμένου μήτ' ἀπαναινομένου, καὶ τοῦ Κωνσταντίνου χρονοτριβοῦντος, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς ὁ Σκληρὸς μετὰ τῶν συνόντων ἁπάντων πρὸς Χοσρόην φοιτῆσαι.

dextram una cum freno ense amputat, Phocas caput Duri clava ita ferit, ut is vi ictu prostratus collo equi incumberet: ipse ordinibus hostium perruptis citato equo evadit, et in tumulum quemdam evectus suos e fuga colligit. Durum sui graviter ex ictu laborare jamque animo delinquere videntes, ad fontem quemdam adducunt cruoris eluendi causa: nam actum jam prorsus esse de Phoca putabant. Ibi cum equus Duri, Ægyptius nomine, ab eo qui ipsum tenebat, se avellisset, ac sine sessore per ordines incerto impetu cruore oppletus discurreret, agnito eo milites Duri, suum imperatorem occubuisse rati, fugam inordinatam faciunt, per præcipitia sese et in Alyn amnem dejicientes **433** ac turpiter pereuntes, nemine insequente. Quod de colle videns Phocas, Deique hoc fieri, ut sane fiebat, nutu sentiens, cum suis descendit et fugientibus instat, sese invicem conculcantibus et omnis defensionis oblitis, eorumque alios interficit, alios capit. Durus cum paucis elapsus Martyropolim confugit. Inde fratrem suum Constantinum ad Chosroen Babylonis principem mittit societatem et auxilia petitum. Cumque is moras nectens neque annueret neque denegaret quod petebatur, ideoque Constantinus diutius abesset, coactus ipse quoque cum omnibus suis eodem abit.

Τῆς δὲ τοῦ Σκληροῦ τροπῆς ἀγγελθείσης τῷ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων τοῦ Φωκᾶ, καὶ τῆς εἰς βαβυλῶνα ἀναχωρήσεως, τοῦτον μὲν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος ἀξίως ἐτίμησε, πρὸς δὲ Χοσρόην τὸν τῆς βαβυλῶνος ἀμερμουμνῆν πρεσβευτὴν ἐκπέμπει τὸν Βέστην Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν, ἱκετεύων μηδεμιᾶς ἐπιστροφῆς ἀξιῶσαι τὸν ἀποστάτην, μηδὲ θελῆσαι παράδειγμα γενέσθαι τοῖς ὀψιγόνοις φαῦλον, ἀμελήσας μὲν βασιλέως ἀδικουμένου βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ὢν, [P. 694] προσθέμενος δὲ τυράννῳ ἀδίκῳ καὶ ἀποστάτῃ. Ἐνεχείρισε δὲ καὶ γράμματα βασιλικὰ ἐνσεσημασμένα, δι' ὧν συμπαθείας ἁπάσης κακῶν ἠξίου τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ, εἰ μεταμαθόντες τὸ δέον τόν τε ἑαυτῶν ἐπιγνῶσι δεσπότην καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα ὑπονοστήσουσι. Διασωθέντος δὲ πρὸς Χοσρόην τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῶν βασιλικῶν φωραθέντων γραμμάτων, ὁ Χοσρόης καὶ τὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸν Σκληρὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ Ῥωμαίους ὑπονοήσας φρουρᾷ παραδίδωσι. Καὶ τούτους μὲν εἶχεν ἡ φρουρὰ, τῶν δὲ μὴ συνανελθόντων ἀποστατῶν τῷ Σκληρῷ Λέων μὲν ὁ αἰχμάλωτος καὶ οἱ τοῦ δοῦκα Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδοῦ παῖδες Χριστοφόρος ὁ Ἐπείκτης καὶ Βάρδας ὁ Μογγὸς (ἔφθη γὰρ ἐκεῖνος ἀποθανεῖν) τὸ Ἀρμακούριον καὶ τὴν Πλατεῖαν πέτραν καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια ἐφυμνὰ ἐν τῷ θέματι κείμενα τῶν Θρᾳκησίων κατεσχηκότες ἀντεῖχον ἕως ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, καὶ ἐπεκδρομὰς ἐκ τούτων ποιούμενοι τὰ βασιλέως ἐλύπουν· καὶ οὐ

Imperator Phocæ litteris de Duri clade et Babylonica profectione certior factus, dignis honoribus Phocam remuneratus ad Chosroen Babylonis amermumnam litteras mittit, legato ad eam rem Besta Nicephoro, cui Uranus (id est Cœlus) cognomen; ab eoque contendit ne quam perduellis rationem habeat, neque posteris mali exempli auctor esse velit, rex ipse regi injurias factas negligens, tyranno autem injusto et perduelli opitulans. Dat legato etiam litteras ab imperatore consignatas, quibus Durum et quos secum is habebat omnium peccatorum venia dignabatur, siquidem resipiscerent ac suum dominum agnoscerent et domum **434** quisque suam se conferrent. Cum ad Chosroen pervenisset Uranus litteræque imperatoris innotuissent, Chosroes sinistra suspicans et legatum et Durum omnesque qui cum ipso erant Romanos in custodiam tradidit. De perduellibus qui cum Duro eo non venerant, Leo captivus et Andronici Lydi ducæ, qui jam e vivis excesserat, filii, Christifer Epeicta et Bardas Moncus, Armacurium, Latum saxum et alia munita castella in Thracensi provincia occuparunt; indeque factis eruptionibus, ditionem imperatoris infestando usque ad indictionem 8 perseverarunt, neque finem ante fecerunt latrociniorum quam promissa ipsis per Nicephorum patricium Parsacutinum impunitate ad imperatorem transiverunt.

πρὶν ἐπαύσαντο τὰς χώρας λεηλατοῦντες, πρὶν ἂν ἀμνηστίαν εἰληφότες κακῶν διὰ Νικηφόρου πατρικίου τοῦ Παρσακουτηνοῦ τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν.

Cæterum Antonius patriarcha cum sacerdotio renuntiasset, Duro rebellionem movente, tum temporis mortuus est; creatusque patriarcha Nicolaus Chrysobergius, cum per 4 annos Ecclesia pastore caruisset. Sol etiam meridie defecit et stellæ conspectæ sunt. Simul atque diem extremum clausit Tzimiscas imperator, Bulgari defecerunt et imperium in se quatuor fratribus commiserunt, Davido, Mosi, Aaroni et Samuelo, filius unius cui erat magna inter Bulgaros potentia comitis, a qua re et **435** Comitopuli appellabantur. Etenim de Petri gente reliquos mors abstulerat: Borises autem et Romanus hujus filii abducti, ut ante retulimus, in urbem ibi degebant, Borises magistri dignitate a Tzimisca ornatus, Romanus a Josepho cubiculario intimo castratus. Mortuo Tzimisca ex urbe profugerunt et in Bulgariam contenderunt. Ac Borisen quidem Romano habitu indutum, dum per silvam quamdam transit, Bulgarus quidam Romanum esse ratus interfecit. Romanus incolumis mansit, et aliquanto post in urbem rediit, ut suo loco dicetur. De quatuor autem istis fratribus Davidus quidem statim obiit, Moses autem Serras oppugnans saxo a muro ictus periit. Aaronem Romanis rebus, ut ferebatur, faventem frater Samuelus cum sobole interfecit, solo Bladosthlabo, qui etiam Joannes usurpatur, filio ejus erepto a Radomero Samueli filio, quem et Romanum vocant. Is Samuelus homo bellicosus ac quietis impatiens, nactus licentiam Romanis exercitibus bello adversus Durum occupatis, **436** totum Occidentem incursionibus vexavit, non Thraciam modo et Macedoniam ac Thessalonicæ propinqua, sed Thessaliam quoque, Græciam et Peloponnesum. Ac multa cepit castella, quorum præcipuum Larissa. Hujus incolas cum totis familiis in intimam transtulit Bulgariam et suorum militum tabulis inscripsit, eorumque opera contra Romanos usus est. Avexit etiam reliquias sancti Achillei, qui sedem Larissæ tenuerat imperante Constantino Magno, et majori simul et primæ synodo adfuerat cum Regino Scopelensi et Diodoro Triccensi, easque Prespæ, ubi regiam habebat suam, deposuit.

A Τότε δὴ καὶ Ἀντώνιος ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν τοῦ Σκληροῦ ἀποταξάμενος ἀποστασίαν τῇ ἱερατείᾳ, ἀπεβίω· καὶ χειροτονεῖται πατριαργης Νικόλαος ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Χρυσοβέργιος, τῆς Ἐκκλησίας ἀποιμάντου διατελεσάσης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα πρὸς τῷ ἡμίσει. Ἐγένετο δὲ καὶ ἔκλειψις ἡλίου περὶ μέσην ἡμέραν, ὡς καὶ ἀστέρας φανῆναι. Τῶν δὲ Βουλγάρων ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατησάντων, ἄρχειν αὐτῶν προχειρίζονται τέσσαρες ἄδελφοὶ, Δαβὶδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, ἑνὸς τῶν παρὰ Βουλγάροις μέγα δυνηθέντων κομητος ὄντες παῖδες καὶ διὰ τοῦτο κομητόπουλοι κατονομαζόμενοι. Τῶν γὰρ κατὰ γένος προσηκόντων τῷ Πέτρῳ οἱ μὲν ἄλλοι θανάτῳ διεκόπησαν, Βορίσης δὲ καὶ Ῥωμανὸς οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν πόλιν εἰσαχθέντες, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἔμενον ἐν αὐτῇ, B ὁ μὲν μάγιστρος παρὰ τοῦ βασιλέως τιμηθεὶς Ἰωάννου ὁ δὲ Ῥωμανὸς ἐκτμηθεὶς τὰ παιδουργὰ μόρια παρὰ τοῦ παρακοιμωμένου πρότερον Ἰωσήφ. Καὶ ἐπεὶ συνέβη τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἀποθανεῖν, ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκουσι, καὶ τὴν Βουλγαρίαν φθάσαι ἠπείγοντο. Καὶ ὁ μὲν Βορίσης τόξῳ βληθεὶς ἐν τῷ διιέναι κατά τινα λόχμην παρά τινος Βουλγάρου νομίσαντος αὐτὸν Ῥωμαῖον εἶναι (ἐνεδέδυτο γὰρ στολὴν Ῥωμαϊκὴν) ἀπόλλυται, Ῥωμανὸς δὲ διασώζεται, καὶ χρόνῳ ὕστερον ἐπάνεισι πάλιν εἰς τὴν βασιλίδα, ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ λελέξεται. Τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Δαβὶδ μὲν εὐθὺς ἀπεβίω ἀναιρεθεὶς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας καὶ τὰς λεγομένας Καλὰς δρῦς παρά τινων Βλαχῶν ὁδιτῶν, Μωϋσῆς δὲ τὰς Σέρῤας πολιορκῶν λίθῳ ἀπὸ τοῦ τείχους C βληθεὶς ἐτελεύτησε· καὶ τὸν Ἀαρὼν δὲ τὰ Ῥωμαίων, ὡς λέγεται, φρονοῦντα ἢ τὴν ἀρχὴν εἰς ἑαυτὸν σφετεριζόμενον ἀνεῖλεν ὁ ἀδελφὸς Σαμουὴλ παγγενεὶ, κατὰ τὴν ιδʹ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ῥαμετανίτζας, [P. 695] μόνου Βλαδοσθλάβου τοῦ καὶ Ἰωάννου διασωθέντος, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, παρὰ Ῥαδομηροῦ τοῦ καὶ Ῥωμανοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ. Καὶ καθίσταται μόναρχος Βουλγαρίας ἁπάσης ὁ Σαμουήλ. Οὗτος πολεμικὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ μηδέποτε εἰδὼς ἠρεμεῖν, τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ταῖς πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχαις ἀσχολουμένων ἀδείας τυχὼν κατέδραμε πᾶσαν τὴν Ἑσπέραν, οὐ μόνον Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα, ἀλλὰ καὶ Θετταλίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον· καὶ πολλὰ φρούρια παρεστήσατο, ὧν ἦν τὸ κορυφαῖον ἡ Λάρισσα, ἧς τοὺς ἐποίκους μετῴκισεν εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνδότερα πανεστίους, καὶ τοῖς καταλόγοις τῶν ἑαυτοῦ κατατάξας στρατιωτῶν συμμαχοις ἐχρῆτο κατὰ Ῥωμαίων. Μετήγαγε δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, ἐπισκόπου Λαρίσσης χρηματίσαντος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κἀν τῇ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ συνόδῳ παρόντος σὺν Ῥηγίνῳ Σκοπέλων καὶ Διοδώρῳ Τρίκκης, καὶ εἰς Πρέσπαν ἀπέθετο, ἔνθα ἦσαν αὐτῷ τὰ βασίλεια.

Proinde Basilius imperator, ut primum Duri negotio se expediit, ulcisci Samueli maleficia cupiens, collectis Romanis exercitibus, in Bulgariam ipse ducere statuit, ne communicata quidem re cum Barda Phoca, scholarum etiamnum domestico, et reliquis orientalibus ducibus. Ergo per Rhodopæ ac Euro flumini regiones propinquas Bulgariam

D Ἀμύνασθαι δὲ τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῶν εἰργασμένων γλιχόμενος, ἐπείπερ ἀπετινάξατο τὰς περὶ τοῦ Σκληροῦ φροντίδας, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ εἰσβολὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐδόκει ποιήσασθαι, Βάρδαν τὸν Φωκᾶν ἔτι τῶν σχολῶν δομέστικον ὄντα καὶ τοὺς λοιποὺς ἑῴους δυνάστας μηδ. ἀξιώσας λόγου. Εἰσερχόμενος δὲ ἐν Βουλγαρίᾳ δι

τῆς παρὰ τῇ Ῥοδόπῃ καὶ τῷ ποταμῷ Ἕβρῳ, τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Μελισσηνὸν κατόπιν εἴασε, τὰς δυσχωρίας φυλάττειν προστάξας, αὐτὸς δὲ τὰ μεταξὺ Τριαδίτζης, ἥτις πάλαι Σαρδικὴ ἐπωνόμαστο, στενὰ διελθὼν καὶ τὰς λόχμας, καὶ ἔν τινι τόπῳ Στωπωνίῳ λεγομένῳ γενόμενος, ἔθετο χάρακα, ἐκεῖσέ τε διενοεῖτο πῶς ἂν ἐπιχειρήσῃ τῇ πολιορκίᾳ τῆς Σαρδικῆς. Ἠκούετο δὲ καὶ ὁ Σαμουὴλ τὰς κορυφὰς τῶν κύκλωθεν ὀρέων κατέχων (πρὸς φανερὰν γὰρ συμπλοκὴν καὶ ἀγχέμαχον ἐδειλία) καὶ πάντοθεν ἐνεδρεύων, εἴ πως δυνηθείη βλάψαι τοὺς ἐναντίους. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο καὶ τοιοῦτος ἦν τῷ βασιλεῖ ὁ σκοπὸς, Στέφανος ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, ὃν διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας Κοντοστέφανον (44) ἐπωνόμαζον, ἀπεχθέστατος ὢν Λέοντι τῷ Μελισσηνῷ πρόσεισι νυκτὸς ἤδη καταλαβούσης τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀναζευγνύειν ὡς τάχιστα παρεκάλει, τὰ ἄλλα λογιζόμενον δεύτερα, καὶ τὴν βασιλίδα καταλαβεῖν, ὡς τοῦ Μελισσηνοῦ ἐποφθαλμιῶντος τῇ βασιλείᾳ κἀκεῖσε ἀπιόντος ἄρτι σὺν τάχει πολλῷ. Ἐθρόησεν ὁ λόγος τὸν βασιλέα, καὶ ἀναζυγὴν εὐθέως ἐκήρυξεν. Ὁ δὲ Σαμουὴλ τὴν ἀσύντακτον ἀναχώρησιν φυγὴν, ὡς εἰκὸς, εἶναι, ὑποτοπάσας, ἐπεισπεσὼν ἀθρόως μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βοῆς τούς τε Ῥωμαίους κατέπληξε καὶ φυγεῖν ἠνάγκασε, καὶ τὸ στρατόπεδον κατέσχε, καὶ τῆς ἀποσκευῆς ἁπάσης ἐγένετο κύριος καὶ αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς καὶ τῶν βασιλικῶν παρασήμωνι Μόλις δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ στενὰ διελθὼν εἰς Φιλιπποὐπολιν διασώζεται· [P. 696] ἐν ᾗ γενόμενος, καὶ τὸν Μελισσηνὸν ἀμετακίνητον εὑρὼν καὶ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ φυλακὴν ἐπιμελῶς τηροῦντα, τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐλοιδορεῖτο ὡς ψευσαμένῳ καὶ παραιτίῳ γεγονότι τοσούτου κακοῦ. Οὗτος δὲ μὴ ἐνεγκὼν πράως τὴν ἐπιτίμησιν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον τραχυνόμενος καὶ δίκαια συμβουλεῦσαι ἰσχυριζόμενος, ἠνάγκασε τὸν βασιλέα διὰ τὴν ἀναίσχυντον ἰταμότητα ἀναπηδῆσαί τε τοῦ θρόνου, καὶ τῶν τριχῶν αὐτοῦ καὶ τῆς γενειάδος λαβόμενον κατασπάσαι εἰς γῆν.

ingressus, magistrum Leonem Melissenum a tergo reliquit, qui angustias custodiret : ipse faucibus et silvis quæ sunt ad Triaditzam (olim hæc Sardica dicebatur) peregratis, in loco cui Stoponio nomen, castra ponit, ibique de oppugnanda Sardica cogitationes instituit. Audiebatur etiam **437** Samuelum montes qui circumjacent tenere, ab aperto prælio metu abhorrentem, et undique insidias hostis lædendi causa tendentem. Dum his intentus est imperator, Stephanus scholarum occidentalium domesticus, quem ob staturæ humilitatem Contostephanum appellabant, Leoni Melisseno inimicissimus, nocte se jam intendente imperatorem adit, hortaturque ut, omnibus rebus posthabitis, motis castris Cpolin recurrat : Melissenum enim inhiare imperio, et ad urbem summa celeritate proficisci. Hoc sermone conturbatus imperator statim castra moveri jubet. At Samuelus incompositum hostium discessum pro fuga, ut par erat, habens subito in eos cum clamore ac strepitu irruit, territosque in fugam conjicit, castris eorum potitur et impedimentis omnibus ipsisque adeo imperatoriis insignibus. Imperator cum ægre per fauces Philippopolim pervenisset, inveniretque Melissenum in sua statione morantem, diligenter sibi demandatam obire custodiam, exprobrat mendacium Contostephano, quod tanti mali causa fuisset. Eumque non ferentem placide objurgationem, sed ferociter responsantem et contendentem se recte **438** consuluisse, impudenti hominis petulantia irritatus solio desiliens crinibus ac barba arripit et in terram prosternit.

Ἰνδικτιῶνος δὲ ιε', ἔτους ,ϛυϙδ', Ὀκτωβρίῳ μηνὶ ἐγένετο κλόνος μέγας, καὶ κατέπεσον οἰκίαι πολλαὶ καὶ ναοὶ καὶ μέρος τῆς σφαίρας (45) τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας· ὅπερ πάλιν ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως ἐπηνωρθώσατο, δαπανήσας εἰς μόνας τὰς μηχανὰς τῆς ἀνόδου, δι' ὧν οἱ τεχνῖται ἱστάμενοι καὶ τὰς ὕλας ἀναγομένας δεχόμενοι ᾠκοδόμουν τὸ πεπτωκὸς, χρυσίου κεντηνάρια δέκα.

Indictione 15, anno mundi 6494, mense Octobri, terra vehementer concussa multæ domus atque templa corruerunt et pars sphæræ Magnæ Dei ædis. Quam imperator magnifice refecit, impensis in solas machinas quibus fabri insistentes materiam sursum attractam excipiebant et operi adhibebant, centenariis auri decem.

Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων μεγιστᾶνες μηνιῶντες τῷ βασιλεῖ, ὁ μὲν Φωκᾶς Βάρδας καί τινες σὺν αὐτῷ ὅτιπερ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεύσας ὑπερεῖδεν αὐτοὺς, μηδ' ἐν Καρὸς λογισάμενος μοίρᾳ (46), ἄλλοι δὲ καὶ ἄλλοι δι' ἄλλους προπηλακισμούς τε καὶ παροινίας, ὁ δὲ μάγιστρος Εὐστάθιος ὁ Μαλεῖνος διὰ τό ἀτίμως ἀπὸ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας ἀποπεμφθῆναι, συναθροισθέντες ἐν τῷ Χαρσιανῷ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ ῥηθέντος Μαλεΐνου, ιε' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, τῆς ιε' ἰνδικτιῶνος, Βάρδαν τὸν Φωκᾶν ἀνεῖ-

Interim Romani imperii proceres imperatori succensentes, Phocas Bardas et quidam cum ipso, quod Bulgaricam instituens expeditionem ipsos sprevisset nulloque numero habuisset, alii alias ob contumelias, Eustathius magister Maleinus, quod ignominiose a dicta expeditione fuerat dimissus, Charsiani in domo Maleini coeuntes die Augusti 15, indictione 15, Bardam Phocam imperatorem designant diademateque et aliis imperii insignibus exornant. Simul nuntiabatur Durum e Syria

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(44) Κοντός enim Græcis *parvum, modicum, brevem* significat. GOAR.

(45) *Trulli*. GOAR.

(46) In margine est esse hoc proverbium. Sic autem de Agamemnone apud Homerum Achilles, Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ. Ubi quidam ἐγκαρός legunt ὀφέν. Sed varias ejus dicterii expositiones huc afferre non libet, cum possint ex scholiasta et Eustathio ac aliis repeti. XYL.

adventare. Is enim a Chosroe, uti exposuimus, in carcerem compactus Babylone in custodia vixerat, omni cura corporis destitutus, carcerisque incommodis et custodum contumeliis divexatus. Subito ei affulsit fortuna propitia, ipsumque cum suis carcere eduxit. Quo autem modo vinculis **439** liberatus in Romanas provincias incolumis perveuerit, jam nunc narrabimus.

A πον βασιλέα, διάδημά τε περιθέντες αὐτῷ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας γνωρίσματα. Τούτου δὲ ἀναγορευθέντος ἠγγέλλετο καὶ ὁ Σκληρὸς ἥκων ἀπὸ Συρίας. Καθειρχθεὶς γάρ, ὡς εἴπομεν, παρὰ τοῦ Χοσρόου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐν Βαβυλῶνι ἔμενε τηρούμενος ἐν τῇ φρουρᾷ, πάσης ἐπιμελείας ἐστερημένος καὶ τῇ ἐκ τῆς καθείρξεως κακουχίᾳ καὶ ταῖς τῶν φυλαττόντων παροινίαις τετρυχωμένος· ἐξαίφνης δ' ἐπέλαμψεν αὐτῷ τύχη λαμπρά, καὶ τῆς φυλακῆς ἐκβάλλεται σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν παραδόξως. Οἵῳ δὲ τρόπῳ τῶν δεσμῶν ἠλευθερώθη, καὶ ὅπως εἰς τὰ Ῥωμαίων ἤθη διεσώθη καὶ ἐπανῆλθεν, ἄπεισι λέξων ὁ λόγος.

Persica gens regno a Saracenis exuta nunquam non iis irascebatur, taciteque cogitabat et occasionem dispiciebat eos dejiciendi avitamque potentiam recuperandi. Erat inter eos quidam stirpe nobilissima ortus Inargus, et eloquentia et bellica re clarus atque strenuus. Is Chosroen sentiens dissolute atque inepte imperium gerere, jam nunc quæsitam diu opportunitatem Persis adesse ratus, universam Achæmenidarum gentem ad defectionem a Saracenis concitat, Turcarumque orientalium ad viginti millia mercede conducens, res Saracenorum agit atque fert, si quos cepisset, eos morte multans, ac ne pueris quidem parcens. Cum hoc Chosroes sæpe ipse, sape per duces suos præliatus semper succubuit. Desperata jam re, ac porro sentiens sè arma contra Persas ferre non posse, cum sæpe concisi ipsius exercitus jam ne nomen quidem Persarum audire sustinerent, Romanorum, quos captivos detinebat, recordatur. Subitque ei prudenter admodum ratiocinari, nisi Sclerus illustrium unus esset ac summorum virorum et animi corporisque fortitudine præstans, nunquam eum profecto contra dominum suum insurrecturum, **440** eumque in tantas angustias compulsurum, neque deinde exsuli et infelicem toleranti vitam tot tantosque viros imperatorium honorem habituros fuisse. Ergo re cum suo senatu communicata Durum et comites ejus e carcere educit omnique cura reficit, tandemque ab eo petit ut sibi in Persis debellandis operam navet. Simulanter initio Durus id recusavit, causatus viros tanto tempore in custodia detentos carcerisque ærumnis attritos non posse arma ferre. Chosroes autem magis magisque instabat, flagitabatque ut pecuniam innumeram et exercitus numerosissimos splendideque instructos acciperet et bellum in Persas gereret, neque injuriarum meminisset et carceris molestiarum, quas ipse in posterum amplissimis meritis esset aboliturus. Tandem ergo Durus annuit et belli administrationem in se recipit. Neque vero Arabes aut Saracenos aut alios Chosroi subditos populos ducere sustinet, sed Syriacarum urbium perlustrari jubet carceres, et qui in iis detinebantur captivi Romani educi atque armari, hoc et nullo alio exercitu se rem contra Persas gesturum affirmans. Placuit consilium

Τὸ τῶν Περσῶν γένος τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας ἀφαιρεθὲν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀεὶ μὲν ἐνεκότει τούτοις καὶ ἐνεδομύχει, καὶ καιρὸν ἐζήτει καὶ μηχανὴν ὅπως τοὺς τὸ κράτος ἔχοντας κατασπάσῃ καὶ τὴν πάτριον πάλιν ἀναλάβῃ ἀρχήν· ἦν δέ τις ἐν B αὐτοῖς ἀνὴρ ἐξ εὐγενοῦς σειρᾶς καταγόμενος. Ἴναργος τοὔνομα, λέγειν τε δεινὸς καὶ ἄλλως πολεμικὸς καὶ δραστήριος ἄνθρωπος. Οὗτος τὸν βασιλέα Χοσρόην κατανοήσας ἀνειμένως καὶ φαύλως ἄρχοντα, καὶ νῦν παρεῖναι ὃν ἐζήτουν οἱ Πέρσαι καιρὸν οἰηθείς, ἀνασείει τε τὸ γένος τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἅπαν καὶ ἀπόστασιν κινεῖ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Προσλαβόμενος δὲ καὶ μισθοφορικὸν ἀπὸ τῶν ἑῴων Τούρκων (47) ἀμφὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας ἐδῄου καὶ κατέτρεχε τὰ Σαρακηνῶν, [P. 697] ἄρδην ἀναιρῶν τοὺς ἁλισκομένους καὶ μηδὲ παίδων φειδόμενος. Πρὸς τοῦτον ὁ Χοσρόης πολλάκις καὶ διὰ τῶν οἰκείων στρατηγῶν καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἀντιπαραταξάμενος ἐν πάσαις ταῖς μάχαις ἡττήθη. Ἀπογνοὺς οὖν λοιπὸν καὶ εἰδὼς μὴ ὢν ἱκανὸς ὅπλα ἀπὸ τοῦδε κινῆ- C σαι κατὰ Περσῶν, τῶν αὐτοῦ στρατευμάτων πολλάκις κατακοπέντων καὶ μηδ' ὄνομα στεγόντων ἀκοῦσαι Περσῶν, εἰς ἔννοιαν ἔρχεται τῶν ἐν τῇ φρουρᾷ Ῥωμαίων, ἐπιλογισάμενος λίαν, ἐμφρόνως ὡς εἰ μή τις τῶν ἐπισήμων ἦν καὶ ἐμφανῶν ὁ καθειργμένος καὶ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα γενναίως ἔχων, οὐκ ἂν τοῦ οἰκείου δεσπότου κατεξανέστη καὶ ἐς τόδε ἀνάγκης συνήλασε τοῦτον, καὶ μετὰ ταῦτα φυγὰς καὶ βίον διαντλῶν ἀτυχῆ ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων ὡς βασιλεὺς ἀνυμνεῖται. Κοινολογησάμενος μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γερουσίας ἐκβάλλει τε τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς φυλακῆς καὶ πάσης ἐπιμελείας καταξιοῖ, καὶ τελευταῖον τὴν περὶ τοῦ πολέμου προσφέρει ἀξίωσιν. Θρυπτομένου δὲ κατ' ἀρχὰς τοῦ Σκληροῦ, καὶ μετ' εἰρωνείας πῶς ἂν δυνηθεῖεν λέ- D γοντος ὅπλα κινῆσαι ἄνδρες ἐν τοσούτῳ καιρῷ καθειργμένοι καὶ κατακόρως μετασχόντες τῶν ἐκ τῆς φρουρᾶς κακοπαθειῶν, ὁ Χοσρόης καὶ πάλιν ἐνέκειτο, καὶ χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἱκέτευεν ἀριθμοῦ διεκπίπτοντα καὶ στρατεύματα πλήθει τε ἄπειρα καὶ λαμπρὰ ταῖς παρασκευαῖς, καὶ στρατηγῆσαι τὸν πόλεμον, καὶ μὴ μνησικακῆσαι τῆς καθείρξεως, ὡς δυναμένου καὶ αὐτοῦ τοῖς μετὰ ταῦτα καλοῖς καὶ ταῖς φιλοφροσύναις ἐπηλυγάσαι τὰ προφθάσαντα κακὰ καὶ τὰς ἐκ τῆς φυλακῆς ἀηδίας. Πείθεται τὸ τελευ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(47) Unde Turci redditi Orientales exponit auctor p. 768. Goar.

ταῖον ὁ Σκληρὸς, καὶ ἐκτελέσειν ὑπέσχετο τὸ κεκελευσμένον. Στρατεύματα μέντοι λαβεῖν Ἀράβων ἢ Σαρακηνῶν ἢ ἑτέρων ἐθνῶν τῶν τῷ Χοσρόῃ ὑποκειμένων οὐδ' ὅλως ἠνέσχετο, τὰς δὲ φυλακὰς τῶν ἐν Συρίᾳ πόλεων ἀναζστῆσαι ἠξίωσε, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς κρατουμένους Ῥωμαίους ἐξαγαγεῖν καὶ κατοπλίσαι, μετὰ τούτων καὶ οὐκ ἄλλως λέγων εἶναι δυνατὸν αὐτῷ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἀναδέξασθαι πόλεμον. Ἐδέξατο ὁ Χοσρόης τὸν λόγον, καὶ αἱ φυλακαὶ ταχὺ ἀνεῴγνυντο, καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ἠλευθεροῦντο Ῥωμαῖοι, καὶ συνηθροίσθησαν ἀπὸ τούτων ἄνδρες ὁμοῦ τρισχίλιοι· οὓς εἰς βαλανεῖα ἐκδοὺς καὶ τὸν ἐκ τῆς καθείρξεως ῥύπον ἀποκαθάρας, ἐσθῆσί τε καὶ περιβολαῖς καιναῖς ἀμφιάσας, καὶ ἑκάστῳ τὴν προσήκουσαν καὶ ἀρκοῦσαν δοὺς πανοπλίαν, ὁδηγοὺς τῆς ὁδοῦ λαβὼν ἔξεισι μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Περσῶν. Γενομένης δὲ ἀντιπαρατάξεως, καὶ μετὰ ῥύμης σφοδρᾶς τῶν περὶ τὸν Σκληρὸν ἐπιθεμένων τοῖς Πέρσαις, ἐκεῖνοι τῷ ξένῳ τῆς καθοπλίσεως καὶ τῷ ἀήθει τῆς φωνῆς καὶ τῷ ἀγνώστῳ τῆς παρατάξεως, τὸ δὲ πλέον καὶ τῇ ῥαγδαίᾳ φορᾷ καὶ ῥύμῃ τῶν Ῥωμαίων καταπλαγέντες τρέπονται κατὰ κράτος καὶ πίπτουσι πανσυδὶ, ὡς μηδ' ἄγγελον (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου) περιλειφθῆναι τῆς συμφορᾶς, [P. 698] πεσόντος καὶ αὐτοῦ Ἰνάργου κατὰ τὴν προσβολήν. Λείαν δ' ὅτι πολλὴν περιβαλόμενοι καὶ ἵππους συχνοὺς οὐκέθ' ὑποστρέψαι πρὸς Χοσρόην ἔγνωσαν, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀγούσης ἁψάμενοι καὶ συντόνῳ χρησάμενοι τῇ ὁδοιπορίᾳ ἔλαθον διαδράντες καὶ εἰς τὰ σφέτερα ἤθη διασωθέντες. Ἕτερος δὲ λόγος ἔχει ὡς μετὰ τὴν κατὰ Περσῶν νίκην ἐπανελθόντας ἐδέξατο φιλοφρόνως αὐτοὺς ὁ Χοσρόης, καὶ ἐπεὶ μετ' ὀλίγον τὸ τῆς ζωῆς αὐτὸν ἔφθασε τέλος, ἐπέσκηψε τῷ υἱῷ καὶ ὁμωνύμῳ καὶ μετ' αὐτὸν βασιλεῖ συμμαχίαν δοῦναι τοῖς Ῥωμαίοις καὶ οἴκαδε πέμψαι. Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς ἑνὶ τῶν εἰρημένων τρόπων τὴν Ῥωμαίων καταλαμβάνει γῆν, εὑρὼν Βάρδαν τὸν Φωκᾶν ὡς βασιλέα ἀνευφημούμενον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως παρὰ τῶν συνόντων ἀνευφημούμενος.

A Chosroi, moxque aperti carceres, educti Romani, atque hoc modo ad tria virorum millia collecta. Quod Durus in balnea misit, sordibusque et squalore in vinculis contracto **441** ablutis novis vestibus induit, armatosque ut cujusque rationes postulabant, ductoribus itineris adscitis, hunc exercitum in Persas ducit. Ubi adversis signis pugna inita est, Romani acrem impetum in Persas dant. Qui et ignoto armaturæ genere et insueta voce ac non ante visa ordinum ac pugnæ ratione, præcipue vero violentia incursus perterriti, fusi et ad unum omnes cæsi sunt, ne nuntio quidem, ut est in proverbio, cladis relicto. Ipse etiam Inargus in prima acie cecidit. Romani ingentem prædam et plurimos equos adepti nequaquam ad Chosroen B revertendum sibi duxerunt, sed viam quæ in Romanam ducit dictionem ingressi magnis itineribus clam Saracenis effugerunt, inque eam pervenerunt. Alius fertur sermo, Romanos victis Persis ad Chosroen rediisse et humaniter fuisse exceptos. Eum paulo post vita excedentem Chosroi filio et successori suo mandasse ut Romanos adhibito præsidio in patriam deducat. Sive hoc sive illo modo, in Romanos quidem fines pervenit Durus, cumque Bardam Phocam esse imperatorem designatum inveniret, ipse quoque a suis est salutatus imperator.

Οὕτω δὲ τὰ πράγματα εὑρηκὼς διακείμενα διάφορος ἦν καὶ ποικίλος ταῖς γνώμαις· ἑαυτὸν μὲν γὰρ ἀσθενέστατον ἔκρινεν εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸν μόνον συνέχειν καὶ διακρατεῖν τὴν ἀποστασίαν· προσχωρῆσαι δὲ τῷ Φωκᾷ ἢ τῷ βασιλεῖ λίαν ἀγεννὲς ᾠήθη καὶ ἄνανδρον. Πολλὰ γοῦν γνωματεύσας μετὰ τῶν συνόντων, τέλος τὸ μὲν μόνος ἀνευφημεῖσθαι ὡς βασιλεὺς παράβολον καὶ ἀλυσιτελὲς διὰ τὸ ἀδύνατον ἐλογίζετο, ἑνὶ δὲ προσφοιτῆσαι τῶν δυναστῶν καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονῆσαι κατεγίνωσκε διὰ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον. Ἔγνω οὖν κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἄμφω προσκτήσασθαι τὰς ἀρχὰς, ἵν' ἐξ ἀποτυχίας τὴν ἑτέραν ἔχῃ βοηθὸν καὶ συλλήπτορα. Γράμματα μὲν οὖν αὐτὸς ἐκπέμπει πρὸς τὸν Φωκᾶν, κοινοπραγίαν ἐξαιτῶν καὶ τῆς βασιλείας διανομὴν, εἰ καταγωνίσασθαι δυνηθεῖεν τὸν βασιλέα. Λάθρα δὲ Ῥωμανὸν τὸν υἱὸν ἐκπέμπει πρὸς τὸν βασιλέα ὡς τάχα αὐτομολήσαντα, λίαν ἐντρεχῶς λογισάμενός τε καὶ κρίνας, ἵν' εἰ μὲν ὁ Φωκᾶς ὑπερέχῃ, αὐτὸς εἴη σωτὴρ τοῦ παιδὸς, εἰ δὲ ἐπικρατέστερα τὰ τοῦ βασιλέως ὑπάρξει, αὐτὸς δι' ἐκείνου παραιτηθεὶς τοῦ κινδύνου ῥυσθείη. Καὶ ὁ μὲν Ῥωμανὸς δόκησιν φυγῆς παρασχὼν ἄπεισι πρὸς τὸν βασιλέα· ὃν οὗτος φιλοφρόνως ἄγαν δεξάμενος καὶ περιχαρῶς μάγιστρόν τε εὐθέως ἐτίμησε καὶ συμβούλῳ διὰ παντὸς ἐν τοῖς πολέμοις ἐχρῆτο. Καὶ γὰρ δὴ μετὰ τὴν εἰς Συρίαν

C Cum autem in hunc rerum statum incidisset, in varias admodum partes animum cogitationibus distraxit. Nam se quidem solum ad obtinendum **442** imperium videbat nequaquam satis habere virium, et vel Phocæ vel imperatori se adjungere indignum judicabat effeminatique hominis facinus. Re diu multumque deliberata cum suis decrevit, si solus imperium sibi vindicaret, eum conatum, quia teneri propositum nullo modo posset, nimis temerarium inutilemque fore: tum rerum dubio exitu alteri se eorum penes quos summa erat conjungere, altero spreto, esse periculosum. Itaque sibi, quantum ejus fieri posset, utrumque conciliandum, ut alterutro successu caronte apud alterum locum haberet et auxilium. Ergo litteris ad Phocam missis societa- D tem cum eo imperatoris opprimendi imperiique partitionem secure inire significat. Occulte autem Romanum filium, simulato eum transfugisse, ad imperatorem mittit, callidissime hoc meditatus, ut sive Phocas vicisset, filio ipse veniam impetraret, sive imperatoris res prævaluissent, filii deprecatione periculum evitaret. Romanus ergo simulato perfugio ad imperatorem abit, ab eoque benignissime et cum gaudio acceptus, statim magisterii ad dignitatem evectus, apud eum in summo deinceps honore fuit habitusque in bellis consiliarius. Etenim

imperator Duro in Syriam profecto sollicitudine liberatus, cum rerum administrationi impensius sese daret, Basilium cubicularium, sentiens eum sua acta improbare et mussare atque haud dubie occasionem aliquando nactum facinus atrox contra se ausurum, aula dimoverat **443** domique suæ se continere jusserat. Rursum videns hominem non quiescere, sed semper mala consilia meditari ac de pristina potentia recuperanda cogitare, in Stenum relegarat, ademptis etiam plerisque facultatibus : nam sumptibus suppeditantibus grave aliquod moliri posset flagitium. Proinde hujus consiliis destitutus, amicisque opus habens quorum fidei temporibus dubiis se crederet, vere tunc Romanum amplexus est, virum sciens esse versutum ac strenuum et bellica re præstantissimum.

Bardas vero Phocas ubi de reditu Duri cognovit, litteras ad eum mittit, hoc ipsum quod volebat Durus interposito etiam jurejurando offerentes. Promittebat autem, re ex animi sententia confecta, se Duro Antiochiæ, Phœniciæ, Cœlesyriæ, Palæstinæ et Mesopotamiæ imperium cessurum, sibi Cpoli et reliquis gentibus servatis. Lætus admodum has conditiones accepit Durus; jurejurandoque fidem adhibens, in Cappadociam ad Phocam abiit, ut quod de societate componenda reliquum erat perficeret. Is cum eum in nassam illexisset, insignibus imperii exutum in castellum Tyropæum mittit, valida septum custodia. Inde partem exercitus Calocyro Delphinæ patricio tradit et ad Chrysopolin, quæ ab altera freti parte contra Cpolin sita est, mittit : ipse **444** cum reliquo Abydum petit, sperans hoc modo angustiis occupatis se Cpolitanos rerum necessariarum inopia subacturum. Imperator multis frustra hortatus Delphinam ut a Chrysopoli decederet neque castra e regione urbis haberet, noctu navibus adornatis Rossos imponit (nam ab iis suppetias impetraverat, quod sororem suam Annam Bladimero eorum principi matrimonio conjunxisset), cumque his non sentiente hoste freto trajecto, eos adortus nullo negotio opprimit. Delphinam in palo suffigit eo ipso loco, ubi tabernaculum is defixerat : fratrem Phocæ Nicephorum cæcum in custodiam dat, et reliquis captivis suo arbitratu punitis Cpolin redit.

A ὑποχώρησιν τοῦ Σκληροῦ τῶν φροντίδων ὁ βασιλεὺς ἀπαλλαγεὶς καὶ τῶν διουκήσεων ἁπτόμενος ἀνδρικώτερον, ἐπεὶ ἔγνω τὸν παρακοιμώμενον μὴ ἀρεσκόμενον τοῖς δρωμένοις, ἀλλ' ὑποτονθορύζοντα καὶ δεινὰ δράσειν, εἰ καιροῦ λάβοιτο, ἐλπιζόμενον, τοῦτον μὲν κατάγει τῆς ἐξουσίας καὶ οἴκοι μένειν προστάττει, [P. 699] αὖθις δὲ μὴ ἠρεμοῦντα ὁρῶν ἀλλ' ἀεὶ μελετῶντα ἀλλόκοτα καὶ τὴν προτέραν ἀπειληφέναι σπεύδοντα ἐξουσίαν ὑπερόριον ἀνὰ τὸ Στενὸν τίθησιν, ἀφελόμενος καὶ τὰ πλείω τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὡς μὴ κεχορηγημένην ἔχων ὕλην φθασαι τι δρᾶσαι τῶν ἀνηκέστων· αὐτὸς δὲ τῆς ἐξ αὐτοῦ μονωθεὶς τυμβουλῆς, καὶ φίλων δεόμενος καὶ συνεργῶν ἐν ταῖς περιστάσεσι, τότε γνησίως τὸν Ῥωμανὸν προσεδέξατο, ἄνδρα εἰδὼς ἐντρεχῆ καὶ δραστήριον καὶ τὰ πολεμικὰ ἱκανώτατον.

B Βάρδας δὲ ὁ Φωκᾶς ὡς τὴν τοῦ Σκληροῦ ἐπάνοδον προσαγγελθεῖσαν ἐπυθετο, γράμματά τε ἐκπέμπει αὐτὰ ἐκεῖνα δηλοῦντα τὰ ἐκείνῳ πρὸς τρόπου, καὶ ὅρκοις ἐπιστοῦτο τὰς ὑποσχέσεις, « Εἰ τῶν ἠλπισμένων τύχωμεν, λέγων, σὺ μὲν ἄρξεις Ἀντιοχείας καὶ Φοινίκης καὶ Κοίλης Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ Μεσοποταμίας, ἐγὼ δὲ ἄρχων ἔσομαι τῆς βασιλίδος αὐτῆς καὶ τῶν ὑπολοίπων ἐθνῶν. » Δεξάμενος δὲ περιχαρῶς ὁ Σκληρὸς τοὺς λόγους, καὶ τοῖς ὅρκοις θαῤῥήσας, ἄπεισιν ἐν Καππαδοκίᾳ πρὸς τὸν Φωκᾶν ὡς τάχα πληρώσων τὴν κοινοπραγίαν. Ἐκεῖνος δὲ τοῦτον ἔνδον τῆς σαγήνης λαβὼν ἀπαμφιέννυσί τε τὰ τῆς βασιλείας παράσημα καὶ εἰς τὸ φρούριον τὸ Τυροποιὸν ἐκπέμπει, φρουρὰν οὐκ ἀγεννῆ περιστήσας αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ παρασχὼν Καλοκυρῷ πατρικίῳ τῷ Δελφινᾷ ἐκπέμπει κατὰ τὴν

C ἀντίπορθμον τῇ βασιλίδι Χρυσόπολιν. Τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν τῆς στρατιᾶς ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ κάτεισιν εἰς Ἄβυδον, ἐλπίσας οὕτω κατεχομένων τῶν στενῶν πεπιεσμένους ἐνδείᾳ παραστήσεσθαι τοὺς πολίτας. Ὁ δὲ βασιλεὺς πολλὰ παρακαλέσας τὸν Δελφινᾶν ἀπαναστῆναι τῆς Χρυσοπόλεως καὶ μὴ ἀντιμέτωπον τῇ βασιλίδι ποιεῖσθαι στρατοπεδείαν, ὡς οὐκ ἔπειθε, πλοῖα παρασκευάσας νυκτὸς καὶ τούτοις ἐμβιβάσας Ῥῶς (ἔτυχε γὰρ συμμαχίαν προσκαλεσάμενος ἐξ αὐτῶν, καὶ κηδεστὴν ποιησάμενος τὸν ἄρχοντα τούτων Βλαδιμηρὸν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀδελφῇ Ἄννῃ), περαιωθεὶς μετ' αὐτῶν ἀνοήτως ἐπιτίθεται τοῖς ἐχθροῖς καὶ ῥᾷον χειροῦται. Τὸν μὲν οὖν Δελφινᾶν ἐπὶ ξύλου κρεμᾷ κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔνθαπερ εἶχε τὴν σκηνὴν πεπηγμένην, τὸν δὲ ἀδελφὸν τοῦ Φωκᾶ Νικηφόρον τὸν τυφλὸν φρουρᾷ παραδίδωσι, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἁλοῦσι ποινὰς ἐπιθεὶς τὰς δοκούσας ὑπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλίδα.

Interim Phocas Abydum summa opera oppugnabat, oppidanis fortiter se defendentibus : nam drungarius rei navalis Cyriacus præmissus erat, qui oppidanorum animos confirmaret. Paulo post trajecit ad Abydum Constantinus imperator, et subsecutus est statim frater ejus Basilius. His ita gestis, Phocas parte exercitus ad obsidionem Abydi relicta, cum reliqua parte imperatoribus occurrit. Jam ad pugnam conserendam nihil præter classicum requirebatur, cum Phocas honeste potius oppetendam mortem quam turpiter vivendum ratus, cum videret impe-

D Ὁ δὲ Φωκᾶς τὴν Ἄβυδον καταλαβὼν ἐπιμελῶς ἐπολιόρκει, ῥωμαλέως ὑφισταμένων καὶ τῶν ἔνδον τὴν πολιορκίαν, τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλωΐμων Κυριακοῦ προεκπεμφθέντος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοὺς ἔνδον παραθαῤῥύνοντος. Μετὰ μικρὸν δὲ ἐπεραιώθη καὶ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφός, κατόπιν δ' ἀφίκετο καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς· ὧν περαιωθέντων ὁ Φωκᾶς μέρος μὲν τῆς στρατιᾶς προσεδρεύειν ἐπέταξε τῇ τῆς Ἀβύδου πολιορκίᾳ, αὐτὸς δὲ τοῖς λοιποῖς τοῦ στρατοῦ ἀνντιπαρατάττεται τοῖς βασιλεῦσι [P. 700] Καὶ μελλούσης ἤδη ἀρχην λαμ-

θάνειν τῆς μάχης ὁ Φωκᾶς τοῦ ζῆν ἀγεννῶς τὸ **A** γενναίως ἀποθανεῖν εὐγενῶς προκρίνας, τὸν βασιλέα θεασάμενος πόῤῥωθεν τῇδε κἀκεῖσε καθιππαζόμενον καὶ τὰς τῶν οἰκείων διακοσμοῦντα τάξεις καὶ παραθαῤῥύνοντα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν λογισάμενος ὡς εἰ τούτου ἐπιτυχὴς γένηται, ῥᾷον ἂν καὶ τοὺς λοιποὺς καταγωνιεῖται, τὸν ἵππον μυωπίσας ῥαγδαίως ἵκετο κατ' αὐτοῦ, τὰς ἐναντίας φάλαγγας διακόπτων καὶ ἀνυπόστατος τοῖς πᾶσι φαινόμενος. Ἤδη δὲ τῷ βασιλεῖ προσεγγίζων εὐθὺς ὑποστρέφει καὶ εἴς τινα λόφον ἄνεισι, καὶ τοῦ ἵππου ἀποβὰς καὶ πρὸς γῆν ἐκτείνας ἑαυτὸν ἀπέλιπε τὴν ζωήν, εἴτε παρά του τῶν στρατιωτῶν ἐν τῷ ἀτάκτως φέρεσθαι καιρίαν τυπείς, εἴτε καὶ ἄλλως ἀπὸ σωματικῆς ἀταξίας κατεργασθείς· πληγὴν μέντοι οὐδ' ὅλως εὑρέθη ἐν τῷ σώματι ἔχων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ λέγων λόγος δη- **B** λητηρίῳ αὐτὸν ἀναιρεθῆναι κρατεῖ. Φέρεται γὰρ ὅτι Συμεὼν ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, δώροις ὑπὸ βασιλέως ἀναπεισθείς, φαρμάκῳ τοῦτον ἀπέκτεινεν. Εἰώθει γὰρ ὁ Φωκᾶς ἐν τῷ πολέμῳ ὕδατος ψυχροῦ πρὸ τῆς συμπλοκῆς ἀπογεύεσθαι· ὃ κἂν ταύτῃ τῇ συμβολῇ ποιήσας ἔλαθε συγκαταπιὼν τῷ ὕδατι καὶ τὸ δηλητήριον. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐν τῷ λόφῳ κειμένου τοῦ Φωκᾶ ᾤοντο πάντες διά τινα σωματικὴν μαλακίαν ἀναπαύσει μικρᾷ ἑαυτὸν ἐκδεδωκέναι· ὡς δὲ ἐχρόνιζε κείμενος καὶ προσελθών τις νεκρὸν αὐτὸν εὗρε καὶ ἄναυδον, καὶ διεγνώσθη τοῖς πᾶσιν ὁ τούτου θάνατος, οἱ μὲν ἀποστάται εὐθὺς εἰς φυγὴν ὥρμησαν, τὰ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπεῤῥώσθη στρατεύματα, καὶ ἐδίωκον ἀμεταστρεπτί, καὶ ζωγροῦνται μὲν Λέων καὶ Θεόγνωστος οἱ Μελισσηνοί, Θεοδόσιος ὁ Μεσανύκτης καὶ ἄλλοι πολλοί. Οὓς μεθ' **C** ἑαυτοῦ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν εἰσαγαγὼν διὰ μέσης ἐθριάμβευσε τῆς ἀγορᾶς ὄνοις ἐφεζομένους, μόνου φεισάμενος Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ. Λέγεται γὰρ οὗτος ἐπὶ τῆς παρατάξεως τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ Θεογνώστῳ, ἐπιχλευάζοντι τοὺς βασιλεῖς καὶ ὕβρεις ἀπρεπεῖς ἐς αὐτοὺς ἀποῤῥιπτοῦντι, ἐπιτιμῆσαί τε μετὰ δακρύων πολλά, καὶ παρακαλέσαι παύσασθαι τῆς ἀθυροστομίας καὶ μὴ ἀναιδῶς ἐνυβρίζειν εἰς τοὺς οἰκείους δεσπότας· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔπειθε, καὶ τὸν σειρομάστην (48) ἐκτείνας δοῦναι τούτῳ πολλάς, ὥστε καὶ τὸν βασιλέα θεωρὸν ὄντα τῶν γινομένων ἀνειπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας· « Ἴδετε, ὦ οὗτοι, ἀφ' ἑνὸς ξύλου καὶ σταυρὸν καὶ πτύον (49)· » Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν λέγεται τῷ Λέοντι συγχωρηθῆναι τὸν θρίαμβον.

A ratorem eminus hinc inde obequitantem ordinesque suorum instruentem **445** et animos dictis roborantem, secum cogitans, siquidem hunc dejecisset, se reliquis facile victoriam erepturum, calcaribus adacto equo per adversos ordines tanto impetu in imperatorem fertur ut eum subsisti posse nemo putaret. Cum autem non procul jam ab imperatore abesset, subito conversus in quemdam tumulum evadit, ibique ab equo descendit, et humi exporrectus exspirat. De morte ejus varia feruntur. Quidam, dum per hostes incomposito impetu ruit, letale vulnus accepisse putant, alii absque hoc ob corpus negligentius curatum periisse. Certe nullum plagæ signum in cadavere ejus exstitit; quo fit ub veneno exstinctum fuisse fama obtinuerit. Aiunt **B** enim Simeonem, cui omnium famulorum maxime fidebat, ab imperatore muneribus corruptum aquam poturo cum prælium iniret (omnibus enim præliis consuevisse Phocam ante conflictum frigidam bibere) venenum letale injecisse, idque ab eo simul cum aqua haustum. Cum aliquandiu in tumulo isto jacuisset Phocas, universi putabant eum ob corporis aliquem languorem quieti se aliquantulum dedisse. Sed cum diutius jaceret et aggressus quidam mortuum eum deprehendisset ac de morte ejus rumor increbuisset, statim ejus milites fugæ se dederunt; et imperatoris copiæ animis auctæ sunt. Inter captivos fuere Leo Theognostusque Melisseni, Theodosius Mesanyctes, et alii multi, quos Basilius imperator secum in **449** urbem advectos per medium forum in triumpho duxit, asinis **C** impositos. Solum in hac re eximium habuit Leonem Melissenum. Is etenim fertur, cum jam acies instruerentur, Theognostum fratrem suum subsannantem et turpibus maledictis insectantem imperatores lacrymans graviter objurgasse, et linguæ ista petulantia abstinere jussisse, neque ita impudenter dominis suis conviciari; cumque is non obtemperaret, seiromasta intentato aliquot ei plagas imposuisse; atque ipsum imperatorem hæc spectantem præsentibus dixisse : « Videtisne ex eodem ligno crucem et ventilabrum? » Et hanc fuisse causam cur Leonem in triumpho non duceret.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(48) Σειρά est restis. Sed quid, sit σειρομάστης nescio. Pene scuticam converteram. Xyl. — *Quid sit* σειρομάστης, docent Hesychius : εἶδος λόγχης, Suidas : εἶδος ἀκοντίου, Tzetzes : ἀκόντιον. Legitur num. 25 Phinees Israelitam scortumque turpiter copulatos σειρομάστῃ confecisse; pro quo Aquila ponit κοντόν. Symmachus δόρυ, Vulgata *pugionem*. Lexicon anonymum alibi jam citatum εἶδος ἀκοντίου, λόγχης. Goar.

(49) Quod de cruce et ventilabro dicitur quasi adagio, hunc suspicor habere sensum, quod crux apud istos rerum pretiosissima adeoque sanctissima res haberetur, ventilabrum vulgaris et vilis. Huic ergo maledicum, illi modestum comparabat fratres, **D** quia et hæc ex eodem quoque ligno fieri posse nulla est religio, et nota vatis divina sententia. Xyl. — Sensum quidem, non verba parœmiæ Xylander assecutus est. Quid enim in *ventilabro* vile, aut quid a cruce sic alienum, ut cum de pretio fit sermo, extremum oppositum teneat? at tenebit certe, si germano in significatu pro *ligneo batillo*, quo terra, rudera, sordes exportari vel moveri solent, sumatur. Sensum hunc jam ab antiquo habuisse testatur Euchologium in defunctorum officio, quo sacerdos terram injecturus cadaveri πτύον assumere et πτύῳ eam aspergere legitur. Πτυάριον et corruptius πτυάρι moderni pronuntiant. Ita Lexicon anonymum bibl. Reg. πτύον, πτυάριον. Goar.

Enimvero Phoca Aprili mense mortuo, indictione A secunda; anno ab origine rerum 6497, ejusque rebellione compressa, Durus libertatem consecutus se ipsum recollegit, et pristinum conatum persequi cœpit. Quod ubi rescivit imperator, per litteras eum hortatur ut tandem Christiani sanguinis fundendi finem faciat homo et in judicio vitæ gestæ rationem redditurus: vel sero intelligat quid expediat, et magistratum sibi divinitus prælatum agnoscat. His litteris Durus emollitus, cum ei fide publica de impunitate cautum esset ac securitate, et curopalatæ dignitas in ipsum collata, cum imperatore in gratiam rediit. Non tamen dignatus eum Deus est ut oculis suis imperatorem intueretur: nam in **447** itinere visus sensum amisit, cæcusque ad Basilium est introductus. Et is conspecto B Duro dixisse fertur astantibus: « Quem ita metuebam ut contremiscerem, is aliorum manibus deductus venit. »

Civilium bellorum mole ac curis liberatus imperator de ulciscendo Samuelo aliisque regulis consilia iniit; qui ipso rebellionibus occupato licentiam nacti haud exigua damna Romano imperio intulerant. Exit ergo in Thraciam et Macedoniam, et Thessalonicam descendit, gratias actum magno martyri Demetrio. Tum magistrum Gregorium Taronitam ibi cum valido præsidio relinquit ad reprimendas Samueli grassationes. Ipse Cpolin reversus inde in Iberiam proficiscitur: nam ejus regionis curopalates Davidus moriens imperatorem suarum possessionum heredem scripserat. Eo igitur pro- C fectus, constituta hereditate, et Georgio Davidi fratre eo adducto ut is se interiore Iberia contentum fore neque aliena invasurum promitteret, icto fœdere cum eo et accepto ejus filio obside, in Phœniciam pergit, secum ducens etiam suæ Iberiæ genere nobilissimos; quorum primari erant Pacurianus, Phebdatus et Pherses fratres germani, quos etiam patricio honore decoravit. Postquam **448** in Phœniciam ventum est, Tripolis, Damasci, Tyri Berytique ameras (nam hi paulo ante ipso civili contra Phocam bello detento, inito fœdere contra Antiocheam arma tulerant, et Damianum patricium ejus urbis præfectum pugna congressum interfecerant, urbique haud exiguum periculum objicerant) coegit Romanis parere. Et quantum ejus fieri pote- D rat rebus istis in tutum redactis, acceptis etiam obsidibus, redit Byzantium.

In reditu eum per Cappadociam iter facientem

A [P. 701] Ἄρτι δὲ τοῦ Φωκᾶ ἀποθανόντος κατὰ τὸν Ἀπρίλλιον μῆνα τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛυϟζ ἔτους, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀποστασίας διαλυθείσης, ἀδείας λαβόμενος ὁ Σκληρὸς πάλιν ἀνελάμβανεν ἑαυτὸν καὶ τὴν προτέραν ἐσωμάσκει ἀποστασίαν. Ὅπερ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς γράμμασι παρῄνει κόρον λαβεῖν τῆς τῶν Χριστιανῶν χύσεως αἱμάτων, ἄνθρωπον καὶ αὐτὸν ὄντα καὶ θάνατον προσδεχόμενον καὶ κρίσιν, καὶ ὀψέ ποτε μεταμαθεῖν τὸ συμφέρον, καὶ τὸν ἐκ Θεοῦ δεδομένον ἄρχοντα ἐπιγνῶναι. Τούτοις δὲ τοῖς γράμμασι μαλαχθεὶς ἐκεῖνος, καὶ πίστεις λαβὼν ὡς οὐδὲν ὑποστήσεται φλαῦρον, κατατίθεται τὰ ὅπλα καὶ τῷ βασιλεῖ σπένδεται, κουροπαλάτης τιμηθείς. Οὐ μέντοι γε καὶ ὀφθαλμοῖς τὸν βασιλέα θεάσασθαι ἠξιώθη· κατὰ γὰρ τὴν ὁδὸν ἀορα- B σίᾳ πληγεὶς τὴν ὁρατικὴν ἀπέβαλεν αἴσθησιν καὶ τυφλὸς εἰσήχθη πρὸς βασιλέα. Ὃν χειραγωγούμενον ἐκεῖνος θεασάμενός φησι πρὸς τοὺς παρόντας· « Ὃν ἐφοβούμην καὶ ἔτρεμον, χειραγωγούμενος ἔρχεται. »

Ἀπολυθεὶς δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ φροντίδων ὁ βασιλεὺς, πῶς ἂν διάθηται τὰ κατὰ τὸν Σαμουὴλ ἐσκόπει καὶ τοὺς λοιποὺς τοπάρχας, οἵτινες ταῖς ἀποστασίαις ἐνασχολουμένου (50) ἄδειαν εἰληφότες οὐ μικρὰ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἐλύπησαν. Ἔξεισιν οὖν εἰς τἀπὶ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κάτεισιν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδώσων τὰ εὐχαριστήρια τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ· ἐκεῖσέ τε Γρηγόριον μάγιστρον τὸν Ταρωνίτην ἄρχειν λιπὼν, δοὺς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἐφ' ᾧ εἴργειν καὶ ἀνακόπτειν τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ C Σαμουὴλ, αὐτὸς ὑποστρέψας κἂν τῇ βασιλίδι γενόμενος ἄνεισιν εἰς Ἰβηρίαν· ἤδη γὰρ καὶ ὁ κουροπαλάτης ἐτεθνήκει Δαβὶδ, κληρονόμον τῶν αὐτῷ προσηκόντων γράψας τὸν βασιλέα. Ἐκεῖσε δὲ γενόμενος, καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν καταστησάμενος, καὶ τὸν τοῦ κουροπαλάτου Δαβὶδ (51) Γεώργιον τὸν τῆς ἐνδοτέρω Ἰβηρίας ἄρχοντα τοῖς οἰκείοις ἀρκεῖσθαι πείσας καὶ μὴ ἐπιβαίνειν τοῖς ἀλλοτρίοις, σπεισάμενός τε αὐτῷ καὶ ὅμηρον εἰληφὼς τὸν τούτου υἱὸν, ἄπεισιν εἰς Φοινίκην, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἰβηρίᾳ κατὰ γένος πρωτεύοντας, ὧν ἦσαν κορυφαῖοι ὁ Πακουριάνος καὶ Φεβδάτος καὶ Φέρσης οἱ αὐτάδελφοι, οὓς καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων ἀνεβίβασε θῶκον. Ἐν Φοινίκῃ δὲ γενόμενος, καὶ τὸν Τριπόλεως ἀμηρᾶν καὶ τὸν Δαμασκοῦ D καὶ Τύρου καὶ Βηρύτου (οὗτοι γὰρ πρὸ ὀλίγου ὁμονοήσαντες καὶ ὅπλα κατὰ τῆς Ἀντιοχείας κινήσαντες, τοῦ βασιλέως τῷ πρὸς τὸν Φωκᾶν πολέμῳ σχολάζοντος, Δαμιανόν τε τὸν πατρίκιον ὃς ἦρχεν Ἀντιοχείας πολέμῳ συμβαλόντα τούτοις ἀνεῖλον καὶ κίνδυνον οὐ μικρὸν τῇ πόλει ἐπέσειον) [P. 702] ὡς ἐνῆν ἀσφαλισάμενος μένειν τῇ δουλώσει Ῥωμαίων, καὶ ὅμηρα λαβὼν ἐπαναζευγνύει πρὸς τὸ Βυζάντιον.

Διιόντα δὲ τοῦτον ἐκ Καππαδοκίας Εὐστάθιός μά-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(50) Hæc vox quantumlibet reclamante Xylandro retinenda, et versio hoc pacto corrigenda : *qui rebellionibus assueti et exercitati, data occasione*, etc. GOAR.

(51) Ἀδελφόν deest : sed et sensus hoc suggerebat et habet Zonaras. Hoc ex loco apparet regulos istos, seu regionum Romanis vicinarum dominos, vocari curopalatas, et supra quoque facta est alicubi Iberiæ curopalatæ mentio. XYL.

A γιστρος ὁ Μαλεῖνος ἐν τοῖς οἰκείοις ὑπεδέξατο πανστρατὶ, πᾶσαν αὐτῷ τε καὶ τῷ στρατεύματι ἀφθόνως παρεσχηκὼς χορηγίαν· ὅν ὡς τάχα ἀποδεξάμενος καὶ ἐπαινέσας καὶ μετ' αὐτοῦ προσλαβόμενος εἰς τὴν βασιλίδα ἔκτοτε ὑποστρέψαι οὐ συνεχώρησεν, ἀλλὰ χορηγῶν αὐτῷ δαψιλῶς τὰ πρὸς τὴν χρείαν καὶ ὥσπερ τι θηρίον τρέφων ἐν τινι σηκῷ κατεῖχεν, ἕως αὐτὸν καὶ τὸ πέρας τοῦ βίου κατέλαβε. Τούτου δὲ ἀποθανόντος ἡ κτῆσις αὐτοῦ πᾶσα δεδημοσίευτο. Ἔγραψε δὲ καὶ νόμον ὁ βασιλεὺς εἴργοντα τοὺς δυνατοὺς ἐν ὁμάδι χωρίων αὐξάνεσθαί (52). Τοῦτο δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος, ὁ πατροπάτωρ τοῦ βασιλέως, καὶ Ῥωμανὸς ὁ ἐκείνου πενθερὸς ἐποιήσαντο.

magister Eustathius Maleinus hospitio excepit cum universo exercitu, omniaque abunde suppeditavit. Quod officium se probare simulans imperator secum eum Cpolin abduxit, neque inde domum unquam reverti, passus est, in urbe omnia copiosissime suppeditans, veluti feram in cavea alens, ad mortem ejus usque detinuit. Mortui omnia bona publicata sunt. Lege etiam sanxit ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent, quanquam eadem etiam ab avo ejus Constantino hujusque socero Romano lata fuit.

B Νικολάου δὲ τοῦ Χρυσοβέργη ἐπὶ χρόνους ιβ' καὶ μῆνας η' τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος καὶ καταλύσαντος τὴν ζωὴν, χειροτονεῖται Σισίνιος μάγιστρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἰατρικῆς τέχνης ἥκων εἰς τὸ ἀκρότατον, ἐν ἔτει 'ςφγ', ἰνδικτιῶνος η'· ὅστις καὶ τοὺς διακρινομένους ἥνωσε διὰ τὴν τετραγαμίαν. Καὶ οὗτος ἐπὶ τρεῖς μόνους ἐνιαυτοὺς τὴν Ἐκκλησίαν ποιμάνας ἐξέστη τῆς ζωῆς, καὶ προεβλήθη Σέργιος ἡγούμενος ὢν τῆς μονῆς τοῦ Μανουὴλ καὶ τὸ γένος ἀναφέρων πρὸς Φώτιον τὸν πατριάρχην.

Nicolao Chrysobergio post administratum per annos duodecim cum besse patriarchatum vita functo substituitur Sisinnius magister, vir insignis **449** et medicæ artis peritissimus, anno mundi supra sexies millesimum 503, indictione octava. Is discidium propter quartas nuptias dudum ortum sustulit, concordia facta. Cumque tres tantum annos Ecclesiæ præfuisset, vitam cum morte commutavit. Et suffectus est Sergius Manuelici monasterii præsul, genus a Photio patriarcha ducens.

Τοῦ δὲ Σαμουὴλ ἐκστρατεύσαντος κατὰ Θεσσαλονίκης, καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος εἰς λόχους καὶ ἐνέδρας διαμερίσαντος, ὀλίγους δέ τινας εἰς ἐκδρομὴν ἄχρι Θεσσαλονίκης αὐτῆς πεπομφότος, ἐπιγνοὺς τὴν ἔφοδον ὁ δοὺξ Γρηγόριος τὸν μὲν οἰκεῖον υἱὸν Ἀσώτην ἔπεμψεν ἰδεῖν καὶ κατασκοπῆσαι τὸ πλῆθος καὶ αὐτῷ C γνῶσιν δοῦναι, αὐτὸς δὲ ὄπισθεν εἵπετο. Ὁ δὲ ἐξελθὼν καὶ τοῖς προδρόμοις συμπλακεὶς καὶ τρεψάμενος ἐλαθεν εἰς μέσους τοὺς λόχους περιληφθείς. Τοῦτο ὡς ὁ Γρηγόριος ἔμαθεν, ἐβοήθει διὰ ταχέων τὸν παῖδα τῆς αἰχμαλωσίας γλιχόμενος ἐκλυτρώσασθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ γενναίως καὶ ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος ἔπεσεν. Ἀγγελθείσης δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς τοῦ δουκὸς ἀναιρέσεως πέμπεται πάσης Δύσεως ἄρχων ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Οὐρανός· ἔφθασε γὰρ καὶ οὗτος τὴν ἐκ Βαβυλῶνος φυγὴν ὠνησάμενος καὶ τὴν βασιλίδα καταλαβών. Ὅστις ἐν Θεσσαλονίκῃ γενόμενος, ἐπεὶ ἔγνω τὸν Σαμουὴλ τῇ τοῦ δουκὸς Γρηγορίου τοῦ Ταρωνίτου σφαγῇ καὶ τῇ ἁλώσει τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπαιρόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τά τε Θετταλικὰ διαβάντα D Τέμπη καὶ τὸν Πηνειὸν περαιωσάμενον ποταμὸν, Θετταλίαν τε καὶ Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν εἰσβαλόντα τε καὶ ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ἰσθμοῦ, καὶ πάντα ταῦτα δῃοῦντα καὶ ληϊζόμενον [P. 703]

Hoc maxime tempore Samuelus moto in Thessalonicam bello, cupiis suis in insidias distributis, paucos quosdam excursionem usque ad eam urbem facere jubet. Quod ut sensit præfectus Gregorius, Asoten filium suum mittit, qui exploraret hostium multitudinem et sibi indicaret. Is in emissarios eos incidens, fusos insecutus, imprudens in medias incidit insidias. Gregorius re cognita illico ad ferendum auxilium festinat, ut filium hostium manibus eriperet. Sed et ipse a Bulgaris circumventus fortiter pugnans interficitur. Hac ducis clade intellecta mittitur totius Occidentis præfectus magister Nicephorus Uranus: nam et hic pretio dato Babylone Cpolin profugerat. Is ut Thessalonicam pervenit, certior fit Samuelum animo elatum, quod ducem Gregorium Taronitam interfecisset filiumque ejus cepisset, Thessalica jam Tempe transgressum et Peneum amnem transmisisse, et in Thessaliam, Bœotiam atque Atticam, **450** et per Isthmum Corinthiacum etiam in Peloponnesum grassari. Itaque et ipsi suis cum copiis ad radices Olympi facto itinere Larissam venit; itaque impedimentis relictis Thessaliam magnis itineribus peragrat, campisque Pharsaliæ et Apidano amne transmissis in ripa Spercheii amnis castra ponit, in opposita ripa

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(52) Hunc puto potius quam scio sensum esse legis, qua reprimeretur nimia privatorum potentia, publica quoque bona in suam rem redigentium. Quod puto fuisse ἐν ὁμάδι χωρίων αὐξάνεσθαι, alia subinde aliis prædia adjicere. Quod et hunc Maleinum fecisse videmus, et in Basilio præside Tzimiscas malo suo notaverat, Si quis quid rectius afferet, non herbam ei sed coronam præbebimus, non ut victori sed ut bene merito. Xyl. — Bene meriturus de Xylandro, gratiam siquidem pollicetur in adnotationibus, hac lege dico sanxisse imperatorem, non, ut scribit ipse, *privatorum potentia publica quæque bona in suam rem redigeret*, *dum alia subinde aliis prædia adjiceret*: verum ne publici magistratus, dum gererent officium, privatorum bona etiam dato pretio sibi compararent atque exinde aliis alia prædia facile coacervarent et conjungerent. Blastares c. 4, τοῦ A στοιχείου ex politicis legibus hanc refert περὶ ἀγορᾶς καὶ πράσεως· Ὁ κρατῶν ὀφφίκιον ἐν ἐπαρχίᾳ οὐ δύναται κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἀγοράζειν ἐν αὐτῇ πρᾶγμα ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου, εἰ μὴ παρὰ τοῦ δημοσίου. Καὶ γὰρ καὶ τοῦ πράγματος ἐκπίπτει καὶ τὸ δοθὲν τίμημα οὐκ ἀναλαμβάνει. Goar.

Samuelo sua castra habente. Ingentes imbres tum deciderant, et fluvius alveo turgente stagnabat : itaque eo quidem tempore prælium nullum sperabatur. Sed Uranus sursum deorsumque tentato flumine vadum invenit; eaque intelligere se exercitum in oppositam ripam traducere posse, noctu cum suis amnem transit, Bulgarosque secure dormientes adoritur, innumerosque interficit, nemine se defendere auso. Ipse quoque Samuelus et filius ejus Romanus profunda acceperunt vulnera; fuissentque capti, nisi inter cadavera delituissent et nocte insequenti occulte in montes Ætolicos aufugissent, per quorum deinde cacumina ad Pindum montem atque hinc in Bulgariam evaserunt. Uranus interim Romanos captivos liberat, occisos Bulgaros spoliat, castra eorum diripit, ingentique parta præda suos Thessalonicam reducit.

ἄρας καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων καὶ τὰς ὑπωρείας διελθὼν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐν Λαρίσσῃ γενόμενος, κἀκεῖσε λιπὼν τὴν ἀποσκευὴν καὶ εὔζωνον λαβὼν τὸν στρατὸν, τὴν Θετταλίαν ὁδοιπορίᾳ συντόνῳ διελθὼν καὶ τὸ τῆς Φαρσαλίας πεδίον καὶ τὸν Ἀπιδανὸν διαβὰς ποταμὸν, κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ πήγνυσι τὴν στρατοπεδείαν, εἰς τὴν περαίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαμουὴλ αὐλιζομένου· ὄμβρων γὰρ ἀπλέτων ὑσθέντων ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τοῦ ποταμοῦ πλημμυροῦντος καὶ πελαγίζοντος, ἀπέγνωστο τὸ νῦν ἔχον ἡ συμπλοκή. Ἀλλ' ὁ μάγιστρος ἄνω καὶ κάτω τὸν ποταμὸν περισκοπήσας, καί τινα τόπον εὑρὼν δι' οὗ ᾠήθη δυνατὸν ἔσεσθαι τούτῳ περαιωθῆναι, ἀγείρας νυκτὸς τὸν στρατὸν περαιοῦται τὸν ποταμὸν καὶ τοῖς περὶ τὸν Σαμουὴλ ἀμερίμνως καθεύδουσιν ἐπιτίθεται· καὶ σφάζονται μὲν ἀριθμοῦ κρείττους, μηδενὸς πρὸς ἀλκὴν ἀπιδεῖν τολμήσαντος, ἐπλήγη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ τούτου υἱὸς ὁ Ῥωμανὸς βαθείαις πληγαῖς. Καὶ ἑάλωσαν ἂν, εἰ μὴ τοῖς νεκροῖς συμμίξαντες ἑαυτοὺς ἔκειντο ὡς τεθνεῶτες, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἔλαθον διαδράντες εἰς τὰ ὄρη τῶν Αἰτωλῶν, κἀκεῖθεν διὰ τῶν κορυφῶν τῶν τοιούτων ὀρέων διελθόντες τὸν Πίνδον διεσώθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ δὲ μάγιστρος τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθερώσας, σκυλεύσας δὲ καὶ τοὺς πεσόντας Βουλγάρους, διαρπάσας δὲ καὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον καὶ πλοῦτον ὅτι πλεῖστον περιβαλόμενος, σὺν τῇ στρατιᾷ ἐπανέζευξεν εἰς Θεσσαλονίκην.

451 Samuelus domum reversus filiam suam Asotæ Taronitæ filio libertate reddita in matrimonium collocat : nam ejus amore puella correpta mortem se sibi conscituram minabatur, nisi eo marito potiretur. Nuptiis confectis generum cum filia Dyrrachium mittit et regionis ejus custodiæ præficit. Verum Asotes eo profectus, uxore quoque in suam sententiam traducta, cum ea in Romanas triremes, quæ finium tuendorum causa littus illud legebant, confugit; iisque ad imperatorem perfertur, ab eoque magistri ipse, uxor zostæ honore afficitur. Idem litteras imperatori attulit a Chryselio, uno eorum quorum summa erat Dyrrachii potentia: is pro mercede stipulatus sibi et duobus suis filiis patricios honores, promittebat imperatori se urbem eam traditurum. Cumque per litteras imperator confirmasset se promissa omnino præstiturum, Dyrrachium Eustathio patricio Daphnomelæ traditum est, et Chryselii filii patriciatus honore decorati sunt, illo morte prævento.

Ὁ Σαμουὴλ δὲ πρὸς τὰ οἰκεῖα ἀνασωθεὶς γαμβρὸν ἄγεται ἐπὶ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ Ἀσώτην τὸν τοῦ Ταρωνίτου υἱὸν, τῶν δεσμῶν ἐλευθερώσας· πρὸς τοῦτον γὰρ ἡ παῖς ἐρωτικῶς διατεθεῖσα ἐξάξειν ἑαυτὴν ἠπείλει, εἰ μὴ νομίμως αὐτῷ συναφθείη. Ἐκτελέσας δὲ τοὺς γάμους ἐκπέμπει μετ' αὐτῆς τοῦτον εἰς τὸ Δυῤῥάχιον, ἐπὶ φυλακῇ τάχα τῆς χώρας· ὁ δὲ ἐκεῖσε γενόμενος καὶ τῇ συζύγῳ κοινολογησάμενος καὶ πείσας φεύγει μετ' αὐτῆς εἰς τὰς ἐν τῷ τόπῳ φυλακῆς χάριν παραπλεούσας Ῥωμαϊκὰς τριήρεις, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν βασιλέα ἀνασώζεται, τιμηθεὶς μάγιστρος καὶ ἡ τούτου σύζυγος ζωστή. Διεκόμισε δὲ οὗτος καὶ γράμματα δυνάστου τινὸς, ἑνὸς τῶν ἐν τῷ Δυῤῥαχίῳ, Χρυσηλίου τοὔνομα, ὑπισχνουμένου παραδοῦναι τὴν τοῦ Δυῤῥαχίου πόλιν τῷ βασιλεῖ, εἰ τιμηθείη αὐτός τε καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ πατρίκιοι. Γράμμασι δὲ τοῦ βασιλέως ἐπιτελεῖς τὰς ὑποσχέσεις ποιῆσαι βεβαιώσαντος, προεδόθη τὸ Δυῤῥάχιον Εὐσταθίῳ πατρικίῳ τῷ Δαφνομήλῃ, καὶ οἱ τοῦ Χρυσηλίου υἱοὶ τετίμηντο πατρίκιοι, ἐκείνου φθάσαντος καταστρέψαι τὴν ζωὴν (53).

Sub idem tempus Paulus magister Bobus, vir Thessalonicæ primarius, et Malaceinus protospatharius, prudentiæ ac facundiæ celebris, delati quod animis ad Bulgaros inclinarent, hic Byzantium, ille in Thracensem Pediadem translati sunt. Idem ne sibi eveniret veriti quidam illustres Adrianopoli,

Τούτῳ τῷ χρόνῳ Παῦλος μάγιστρος ὁ Βωβὸς (54), ἀνὴρ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὰ πρῶτα, [P. 704] καὶ Μαλακηνὸς πρωτοσπαθάριος ἐπὶ συνέσει καὶ λόγῳ ἐμπρέπων, διαβληθέντες ὡς τὰ Βουλγάρων φρονοῦντες μετῳκίσθησαν, ὁ μὲν Παῦλος εἰς τὴν ἐν Θρᾳκησίῳ πεδιάδα (55), ὁ δὲ Μαλακηνὸς εἰς Βυζάντιον. Τοῦτο

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(53) Non dubito quin hic locus sit mancus. Sententiamque fuisse conjicio, non successisse istam Dyrrachii proditionem ob præproperam Chryselii mortem. Sed fuisse eo potitum Basilium, facile judicaveris ex sequentibus, ut cum Basilius dicitur defendendi a Joanne Dyrrachii causa instituisse profectionem, et de Joanni ibi cæsi morte a patricio Pegonita factus certior, etc. XYL. — Nihil hic mancum aut mutilum Xylandro sensum percipienti; *Si modo patriciis honoribus augeretur, quam eamdem quoque dignitatem, eo vivis erepto, duo eius filii consequerentur.* Hacque conditione Chryselius imperatori Dyrrachium prodebat. GOAR.

(54) Sic *balbum* et *mutum* vocant Græci. GOAR.

(55) Pedias planitiem significat. Sed proprium suspicatus sum. Ἰλλουστρίους dicit qui viri illustres inclinato imperio solebant dici, sicut spectabiles, clarissimi, etc. Res est nota, et notationem vocis

A παθεῖν φοβηθέντες καί τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἰλλούστριοι καὶ στρατηγικαῖς ἀρχαῖς διαπρέψαντες διὰ τὸ ὑποπτεύεσθαι τῷ Σαμουὴλ προσεῤῥύησαν, ὁ μὲν Βατάτζης πανοικὶ, μόνος δὲ Βασίλειος ὁ Γλαβᾶς· οὗ τὸν υἱὸν ὁ βασιλεὺς καθεῖρξε καὶ ἐπὶ τρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς κατεῖχεν, εἶτα ἀπέλυσε. Τότε καὶ τῷ ἄρχοντι Βενετίας γυναῖκα νόμιμον ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀργυροῦ, ἀδελφὴν δὲ Ῥωμανοῦ τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος, τὸ ἔθνος οὕτως ὑποποιούμενος. Ἐποιήσατο δὲ καὶ εἰσβολὴν ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ Φιλιππουπόλεως ὁ βασιλεὺς, ταύτην φρουρεῖν τάξας τὸν πατρίκιον Θεοδωροκάνον. Καὶ πολλὰ τῶν ἐν Τριαδίτζῃ φρουρίων καταστρεψάμενος ἐπανῆλθεν εἰς Μοσυνόπολιν.

et qui gestis erant clari magistratibus, quod in 452 suspicionem et ipsi venissent, ad Samuelum sese contulerunt, Batatzes cum tota familia, Basilius Glabas solus. Cujus filium imperator per integrum triennium in custodia detentum tandem dimisit. Tunc etiam principi Venetiæ imperator nuptum tradidit filiam Argyri, sororem ejus Romani qui post imperio potitus est, hoc modo sibi gentem devinciens Venetam. Per Philippopolin quoque impressionem in Bulgariam fecit, custodia hujus urbis commissa patricio Theodorocano; multisque Triaditzæ eversis castellis Mosynopolin redit.

Τῷ δὲ ,ϛφη' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ιγ, δύναμιν βαρεῖαν ἐκπέμψας ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν πέραν τοῦ Αἵμου B Βουλγαρικῶν κάστρων, ἀρχηγοὺς ἔχουσαν τὸν πατρίκιον Θεοδωροκάνον καὶ Νικηφόρον πρωτοσπαθάριον τὸν Ξιφίαν, τήν τε μεγάλην εἷλε Περσθλάβαν καὶ τὴν μικρὰν καὶ τὴν Πλίσκοβαν, καὶ ἀσινὴς καὶ τροπαιοῦχος ἡ Ῥωμαϊκὴ ὑπενόστησε δύναμις.

Anno mundi 5508, indictione 13, gravem exercitum Basilius mittit adversus Bulgarica trans Æmum castra, ducibus patricio Theodorocano et Nicephoro protospathario Xiphia. Capta ab his major minorque Perrhlaba atque Pliscoba, victorque domum rediit Romanus exercitus.

Τῷ δ' ἐπιόντι πάλιν ἔτει ἄπεισι κατὰ Βουλγάρων ὁ βασιλεὺς διὰ Θεσσαλονίκης, καὶ προσεῤῥύη αὐτῷ Δοβρομηρὸς ὁ τῆς Βεῤῥοίας κατάρχων, παραδοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ βασιλεῖ καὶ ἀνθύπατος τιμηθείς. Ὁ δὲ τὰ Σέρβια φυλάττων Νικόλαος, ὃν Νικολιτζᾶν ὑποκοριζόμενοι διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ἐκάλουν, ἐκθύμως ἀντεῖχε καὶ τὴν ἐπενηνεγμένην αὐτῷ γεγηθότως ὑπέφερε πολιορκίαν. Φιλοτίμως δὲ τοῦ βασιλέως χρησαμένου αὐτῇ ἑάλω τὸ φρούριον καὶ αὐτὸς ὁ Νικολιτζᾶς· καὶ μετοικίσας ἐκεῖθεν τοὺς C Βουλγάρους ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίους φυλάττειν ἐπέστησε. Καὶ ταῦτα δράσας ἐπάνεισι πρὸς τὴν βασιλίδα, ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Νικολιτζᾶν, ὃν καὶ πατρικιότητι ἐτίμησεν. Ἀλλ' ἀβεβαίου γνώμης οὗτος τυχὼν, ἐκεῖθεν ἀποδρὰς, ἔλαθεν ἀνασωθεὶς πρὸς τὸν Σαμουὴλ, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐλθὼν ἐπολιόρκει τὰ Σέρβια. Ἀλλὰ πάλιν ὁ βασιλεὺς ὀξὺς ἐπιφανεὶς τὴν τῆς πόλεως ἔλυσε πολιορκίαν, δρασμῷ χρησαμένου τοῦ Νικολιτζᾶ σὺν τῷ Σαμουήλ. Ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος διέδρα ὁ ἄπιστος· λόχῳ γάρ τινι Ῥωμαϊκῷ περιπεσὼν συνελήφθη, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα δέσμιος ἀχθεὶς εἰς φυλακὴν ἐνεβλήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει πεμφθείς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐλθὼν εἰς Θετταλίαν τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια ἤδη παρὰ τοῦ Σαμουὴλ κατασκαφέντα ἀνωρθώσατο, καὶ τὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενα ἐκπολιορκήσας τοὺς μὲν [P. 705] Βουλγάρους D ἐς τὸν λεγόμενον μετῴκισε Βολερὸν, φρουρὰν δὲ ἐν πᾶσι καταλιπὼν ἀξιόμαχον ἐπανῆλθεν εἰς τὰ λεγόμενα Βοδηνά· φρούριον δὲ τὰ Βοδηνὰ ἐπὶ πέτρας ἀποτόμου κείμενον, δι' ἧς καταῤῥεῖ τὸ τῆς λίμνης τοῦ Ὀστροβοῦ ὕδωρ, ὑπὸ γῆς κάτωθεν ῥέον ἀφανῶς κἀκεῖσε πάλιν ὑποδυόμενον. Καὶ ἐπεὶ μὴ ἑκουσίως παρεδίδοσαν ἑαυτοὺς οἱ ἔνδον, πολιορκίᾳ τοῦτο κατέσχε. Καὶ τούτους ὁμοίως εἰς τὸν Βυλερὸν ἀποικίσας, φρουρᾷ δὲ τοῦτο ὀχυρωσάμενος ἀξιολόγῳ, ἐπάνεισιν εἰς Θεσσαλονίκην.

Insequenti anno rursum imperator in Bulgariam abit per Thessalonicam. Ibi se urbemque Berrœam ejus princeps Dobromerus dedit, et proconsulis afficitur honore. At qui Servia præsidio tenebat Nicolaus, quem diminutiva forma ob staturæ brevitatem Nicolitzam vocabant, oppugnato ab imperatore castello fortiter ac alacriter resistebant, donec 453 ab imperatore vi castello expugnato simul et ipse in ejus potestatem venit. Id castellum, translatis alio Bulgaris, imperator Romano munit præsidio; ac inde Cpolin redit, eo etiam Nicolitza abducto ac patricii honore ornato. Verum Nicolitzas homo inconstans urbe profugit, furtimque ad Samuelum elapsus cum eo Servia oppugnat. Quam obsidionem celeriter superveniens imperator facile discussit, Nicolao et Samuelo diffugientibus. Et Nicolitza a quodam Romanorum manipulo, in quem inciderat, captus et in vinculis adductus, Cpolin missus in carcerem conjicitur. Inde in Thessaliam profectus imperator castella a Samuelo diruta refficit, quæ a Bulgaris tenebantur expugnat, Bulgarosque Bolerum (loci hoc nomen) transfert, omnibusque castellis præsidio munitis ad Bodena pervenit. Bodena castellum est saxo prærupto impositum, per quod saxum aqua paludis Ostrobi occulte infra terram defluit, indeque rursum emergit. Cumque deditio non fieret, vi expugnat, Bulgaricum præsidium Bolerum deportat, et castello præsidio valido imposito Thessalonicam abit.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

ipse Noster subjunxit. Xyl. — Ἰλλούστριοι *nobiles* hic interpretor. Favet auctor subdens, ac στρατηγικαῖς ἀρχαῖς διαπρέψαντας vocans hos *illustres*. Suffragantur Basilic. Glossæ, quæ ἰλλούστριον seu εὐγενῆ exponunt. Confirmat Blastares, c. 17 τοῦ A στοιχείου mulierem *nobilem* ἰλλουστρίαν appellans: Ἡ δὲ ἰλλουστρία νομίμους ἔχουσα παῖδας καὶ πορνογενεῖς. Goar.

Qui præfuerat ei castello Draxamus, vir bellicosus, ab imperatore **454** impetrat ut Thessalonicæ sibi liceret degere; ibique uxorem ducit filiam primi peribatariorum ædis martyris Demetrii. Cumque bis ea maritum patrem fecisset, ipse profugit. Deprehensus socero intercedente veniam impetravit. Et cum denuo profugisset, rursum est eodem modo dimissus. Aliis autem duobus liberis procreatis, tertium ut profugit, captus inque palum suffixus est.

A Ὁ δὲ τοῦ φρουρίου κατάρχων Δραξάνος, ἀνὴρ πολεμιστής, ᾐτήσατο κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην οἰκῆσαι. Ἐπινεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως ἡρμόσατο γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ πρώτου τῶν περιβαταρίων (56) τοῦ ναοῦ τοῦ ἀθλοφόρου Δημητρίου, καὶ παῖδας ἐν αὐτῆς ἔσχε δύο. Εἶτα ἀποδρὰς ἑάλω, καὶ ἐντεύξει τοῦ κηδεστοῦ συνεχωρήθη. Καὶ δεύτερον ἀποδρὰς ὁμοίως ἀφείθη. Καὶ ἕτερα δὲ τέκνα δύο ποιήσας τὸ τρίτον ἀπέδρα, καὶ συλληφθεὶς ἀνεσκολοπίσθη.

Interim Numeritæ et Ataphitæ Arabes cum Cœlesyriam ipsamque etiam Africam graviter vexarent incursionibus, magistrum Nicephorum Uranum imperator prætorem Antiochiæ mittit, succedere ei in præturam Thessalonices jusso patricio Davido Arianita. Et Philippopolis præturam ob gravem ætatem resignante Theodoro cano, eam Nicephoro protospathario Xiphiæ mandat. Uranus ut Antiochiam venit duobus aut tribus præliis Cistrinitam Arabum ducem contudit, facileque persuasit ut is porro quiesceret, omniaque reddidit pacatissima.

Τῶν δὲ Νουμεριτῶν καὶ Ἀταφιτῶν Ἀράβων δεινῶς τήν τε Κοίλην Συρίαν καὶ αὐτὴν κατατρεχόντων τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα Ἀντιοχείας (75) ἐκπέμπει, διάδοχον αὐτοῦ τῆς Θεσσαλονίκης πεποιηκὼς B τὸν πατρίκιον Δαβὶδ τὸν Ἀριανίτην. Ἐν δὲ Φιλιππουπόλει τὴν πρωτοσπαθάριον Νικηφόρον τὸν Ξιφίαν στρατηγεῖν ἔταξε, τοῦ Θεοδωροκάνου διὰ γῆρας παραιτησαμένου. Ὁ δὲ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Οὐρανὸς ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάχαις συμπλακεὶς Κιστρινήτῃ τῷ τῶν Ἀράβων στρατηγῷ καὶ τρεψάμενος ἔπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὰ πράγματα εἰς βαθεῖαν εἰρήνην καὶ γαλήνην μετήγαγεν.

Anno insequenti, indictione decima quinta, Bidynam urbem obsidet, et octo menses oppugnatione tracta, eam vi capit. Dum hæc agit imperator, Samuelus expeditos ducens Adrianopolitanos obiter adoritur, **455** die assumptioni Deiparæ festo, quo publica tum de more peragebatur solemnitas. Subito igitur irruens magna parta præda discedit. Imperator Bidyna diligentissime communita in urbem incolumis reditum instituit, obiter omnia Bulgarica castella vastans atque subigens. Sed cum ad urbem Scopias accederet, deprehendit trans Axium flumen (nunc Bardarius appellabatur) Samuelum negligenter castra habere. Ilic enim fretus amnis abundantia, et eum ob aquarum insolentem affluxum transiri non posse ratus, securus erat. At imperator per vadum a quodam suorum inventum copias traducit. Itaque re insperata consternatus Samuelus ita effuse fugit cum suis, ut nemo eorum hosti pectus unquam ostenderet. Ipsius tabernaculum totaque castra capta. Sed et urbem Scopias imperatori tradidit ei a Samuelo præfectus Romanus, Petri Bulgarorum regis filius, Borisæ frater, Simeon etiam avi nomine appellatus. Quem ejus officii causa imperator patricium præpositumque designat, Abydoque præficit.

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἰνδικτιῶνος ιε' ἐκστρατεύει κατὰ Βιδύνης, καὶ ἐφ' ὅλους ὀκτὼ μῆνας ἐμφιλοχωρήσας τῇ προσεδρείᾳ αἱρεῖ κατὰ κράτος τὴν πόλιν. Ἐν ᾧ δὲ τῇ πολιορκίᾳ οὗτος προσήδρευεν, ὁ Σαμουὴλ εὐζώνῳ χρησάμενος ὁδοιπορίᾳ ἐπιτίθεται ἐξ ἐφόδου τῇ Ἀδριανουπόλει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεράγνου Θεοτόκου (58), καὶ τήν τε πανήγυριν, ἥτις εἰώθει ἐτησίως τελεῖσθαι δημοτελής, αἱρεῖ ἐξαίφνης ἐπιπεσών, καὶ λείαν πολλὴν ὑπερ- C ποιησάμενος ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν Βιδύνην μάλα καλῶς ὀχυρωσάμενος ἐπανῆλθεν ἀσινὴς εἰς τὴν βασιλίδα, ἐν τῷ διιέναι πάντα τὰ ἐν ποσὶ Βουλγαρικὰ φρούρια δῃῶν καὶ καταστρεφόμενος. Τῇ πόλει δὲ τῶν Σκοπίων ἐγγίσας εὗρε πέραν Ἀξιοῦ τοῦ ποταμοῦ, ὃν νῦν Βαρδάριον ὀνομάζουσι, κατεσκηνωμένον ἀμερίμνως τὸν Σαμουήλ· θαῤῥῶν γὰρ τῇ πλημμύρᾳ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ὡς οὐ διαβατὸς τὸ νῦν ἔχον ἔσεται, ηὐλίζετο ἀμελῶς. [P. 706] Τινὸς δὲ τῶν στρατιωτῶν πόρον εὑρόντος καὶ δι' αὐτοῦ τὸν βασιλέα διαβιβάσαντος, ὁ μὲν Σαμουὴλ τῷ αἰφνιδίῳ καταπλαγεὶς ἔφυγεν ἀμεταστρεπτί, ἐλήφθη δι' ἡ τούτου σκηνὴ καὶ τὸ ὅλον στρατόπεδον. Ἐνεχείρισε δὲ καὶ τὴν πόλιν τῶν Σκοπίων τῷ βασιλεῖ ὁ ταύτης ἄρχειν παρὰ τοῦ Σαμουὴλ τεταγμένος Ῥω- D μανός, ὁ Πέτρου μὲν τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων υἱος, τοῦ δὲ Βορίσου ἀδελφός, Συμεὼν τῷ τοῦ πάππου ὀνόματι μετονομασθείς· ὃν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος τῆς προαιρέσεως πατρίκιόν τε τιμᾷ καὶ πραιπόσιτον, καὶ στρατηγεῖν ἐκπέμπει Ἀβύδου.

Inde imperator ad Pernicum ducit, quod tuebatur

Ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς διαβὰς ἔρχεται πρὸς τὸν Πέρ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(56) Hoc quid sit, nondum didici. Quid si aliquid præbendiariorum, quos hodie vocant, simile fuit? Neque nescio b pro *v* poni solere, ut privatarum possis legere, quod tantundem mihi est notum. XYL. -- Ut comitem privatarum rerum et pecularis fisci imperator habebat, privati ærarii præfectum deinceps dictum, ita et ecclesiæ suos curatores, defensores, œconomos, et, ut auctor loquitur, πριβαταρίους, gazophylacii præsides. GOAR.

(57) Prius δοῦκα vocaverat. GOAR.

(58) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου videtur esse Assumptio, nisi si quid aliud est: non enim habeo quod affirmem. Vide infra in Ibatzæ historia, quod ad hunc locum intelligendum faciat. *Es wur etwas unsern kirchveyhinen nit unehnlich.* XYL.

νικον, οὗ φύλαξ ἦν ὁ Κρακρᾶς, ἀνὴρ ἄριστος τὰ πολεμικά. Ἐν ᾧ χρόνον οὐκ ὀλίγον διατρίψας καὶ λαὸν ἐν τῇ πολιορκίᾳ οὐκ ὀλίγον ἀποβαλὼν, ὡς ἔγνω κρεῖττον ὑπάρχον πολιορκίας τὸ ἔρυμα, καὶ οὐδ' ὁ Κρακρᾶς θωπείαις ἢ ἄλλαις ὑποσχέσεσιν ἐμαλάσσετο καὶ ἐπαγγελίαις, μετέβη πρὸς Φιλιππούπολιν. Ἐκεῖθέν τε ἐπάρας ἔπεισιν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Καὶ τῇ αὐτῇ ἐπινεμήσει δόγμα ἐξέθετο, τὰς τῶν ἀπολωλότων ταπεινῶν συντελείας τελεῖσθαι παρὰ τῶν δυνατῶν. Κατωνομάσθη δὲ ἡ τοιαύτη σύνταξις ἀλληλέγγυον (59). Τοῦ πατριάρχου δὲ Σεργίου καὶ πολλῶν ἀρχιερέων καὶ ἀσκητῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγων δεηθέντων ἐκκοπῆναι τὸ παράλογον ἄχθος τουτὶ, ὁ βασιλεὺς οὐχ ὑπήκουσεν.

Ὀγδόῃ δὲ ἰνδικτιῶνι, ἐν ἔτει ,ςφιη', ὁ τῆς Αἰγύπτου κατάρχων Ἀζίζιος διὰ μικρᾶς αἰτίας καὶ μηδενὸς λόγου προσκρούματα ἄξια τὰς πρὸς Ῥωμαίους λύσας σπονδὰς, τόν τε ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀνεγηγερμένον πολυτελῶς θεῖον ναὸν κατεστρέψατο, καὶ τὰ εὐαγῆ ἐλυμήνατο μυναστήρια, καὶ τοὺς ἐν τούτοις ἀσκουμένους ἁπανταχοῦ γῆς ἐφυγάδευσε.

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει γέγονε χειμὼν ἐπαχθέστατος, ὡς ἀποκρυσταλλωθῆναι πάντα ποταμὸν καὶ λίμνην καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Καὶ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τῆς αὐτῆς ἐπινεμήσεως γέγονε σεισμὸς φρικωδέστατος, καὶ διεκράτησε κλονουμένη ἡ γῆ μέχρι τῆς θ' τοῦ Μαρτίου μηνός· ἐν ταύτῃ δὲ περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας γέγονε βρασμὸς καὶ κλόνος φρικτὸς κατά τε τὴν βασιλίδα καὶ ἐν τοῖς θέμασι, καὶ πεπτώκασιν αἱ σφαῖραι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα καὶ τῶν Ἁγίων Πάντων· ἃς ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἀνεκτήσατο. Ταῦτα δὲ προεμήνυε τὴν μετὰ ταῦτα γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ στάσιν. Δυνάστης γάρ τις τῶν ἐποίκων τῆς Βάρεως, τοὔνομα Μέλης, παραθήξας τὸν ἐν Λογγιβαρδίᾳ λαὸν ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων αἴρει. Καὶ ὁ βασιλεὺς Βασίλειον ἐκπέμπει τὸν Ἀργυρὸν στρατηγὸν ὄντα τῆς Σάμου, καὶ τὸν λεγόμενον Κοντολέοντα τῆς Κεφαληνίας στρατηγοῦντα, ἐπὶ τῷ καταστῆσαι Ῥωμαίοις τὰ πράγματα· [P. 707] οἷς ἀντιπαραταξάμενος ὁ Μέλης τρέπει λαμπρῶς, πολλῶν πεπτωκότων, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ζωγρηθέντων, τῶν δὲ λοιπῶν τὴν διὰ φυγῆς ἀσχήμονα προκρινάντων ζωήν.

A Cracras, vir bello aptimus. Ibi cum haud parum temporis trivisset et in oppugnatione multos amisisset, cum et castellum inexpugnabile sentiret, et Cracram 456 neque blandiendo neque pollicitationibus subigere posset, ad Philippopolin transit, indeque in urbem revertitur.

Eadem indictione legem tulit ut pensionem quam pauperes perditi debebant, divites persolverent. Id vocabatur Allelengyum. Et patriarchæ Sergio multisque aliis pontificibus ac monachis deprecantibus ut absurdum hoc onus subditis demeret, non obtemperavit.

In dictione octava, anno mundi 6518, Ægypt B princeps Azizius ob levem causam et offensas ne relati quidem dignas fœdere quod ei cum Romanis erat rupto, et templum Hierosolymis ad sepulcrum Christi sumptuosissime conditum evertit, et religiosa perdidit monasteria, et qui in iis piæ vitæ exercitationibus erant dediti, eos per omnes terras extorres egit.

Anno insequenti hiems fuit gravissima, quæ omnes fluvios paludes ipsumque mare in glaciem coegit. Mense Januario ejusdem indictionis apprime horrendus fuit terræ motus, qui duravit usque ad nonum Martii diem. Ejus enim diei hora decima fragor fuit et concussio terribilis et in urbe et in provinciis; ac corruerunt sphæræ templi Sanctorum 40 et templi Omnium Sanctorum. Quas imperator statim instauravit. Hæc fuerunt Italici motus C prævia indicia. Quidam enim vir potens, unus de 457 iis qui Barin incolebant, nomine Meles, concitatis Longibardis arma contra Romanos movit. Cumque imperator adversus hunc misisset Basilium Argyrum Sami et Contoleonem Cephalleniæ præfectos, Meles illustri eos prælio vicit, multis cæsis, haud paucis captis, reliquis turpi fuga vitam tutatis.

Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ διέλιπε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰσιὼν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὰ ἐν ποσὶ κείρων τε καὶ δῃῶν. Ὁ Σαμουὴλ δὲ μὴ δυνάμενος τῶν ὑπαίθρων ἀντιποιεῖσθαι μηδὲ πρὸς ἐμφανῆ μάχην ἀντιστῆναι τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ πάντοθεν θραυόμενος καὶ τὴν οἰκείαν ἀκμὴν ἀποβάλλων, ἔγνω τάφροις καὶ θριγγοῖς ἐπιτειχίσαι τούτῳ τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἴσοδον. Εἰδὼς οὖν ὡς ἔθος ἀεὶ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ λεγομένου Κίμβα Λόγγου καὶ τοῦ Κλειδίου ποιεῖσθαι τὰς διελεύσεις, ταύτην ἔγνω τὴν δυσχωρίαν ἐπιτειχίσαι καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποκλεῖσαι τὴν εἴσοδον. Φραγμὸν οὖν δομησάμενος εἰς εὖρος πολὺ, καὶ φύλακας ἐν αὐτῷ

Porro Basilius imperator quotannis in Bulgariam expeditionem faciebat et obvia quæque populabatur ac vastabat. Ideo Samuelus castra sub dio locare aut aperto prælio concurrere non audens, undique attritis viribus amissoque vigore suo, statuit fossis D ac septis factis eum ingressu Bulgariæ excludere. Et quia norat solere eum per Cimbam Longum et Cleidium intrare, angustias illas septo late producto munit atque intercipit, justoque firmat præsidio, et sic imperatorem operitur. Postquam eo venit imperator et intrare est conatus, fortiter eum arcuere custodes, eos qui vi penetrare niterentur de superiore

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(59) In margine librarius Ὢ τῆς θαυμαστῆς ἐπινοίας! Quæ si recte habent quod ad scripturam, mirari videtur exactionis tam subtilem rationem. qua etiam pro iis satisfieret qui paupertate extrema et rebus perditis impedirentur aut etiam ita mortui solvere nequirent. Sed Basilium hoc non invenisse, ex Justiniani historia liquet. Ne eo quidem lectorem defraudabo, quod adscribit mox, ubi deprecatores pontificis repulsam passi dicuntur : Ἀλλ' ὁ ἐμὸς βασιλεὺς Ἰσαάκιος ὁ ἄγγελος μηδενὸς παρακαλέσαντος πολλὰ τῶν παραλόγων βαρῶν τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐξετίναξεν. Xyl.

oco ferientes atque vqlnerantes. Ibi de transitu desperantem jam imperatorem Nicephorus Xiphias Philippopolis tum præfectus monet ut loco eo maneat, septumque illud oppugnare continenter pergat : se alio abiturum, operamque **458** daturum ut salutare aliquid conficiat. Hoc modo re composita, cum suis montem ad meridiem claustris iis objectum celsissimum, cui Balathistæ nomen, magnis itineribus circuit ; et 29 die Julii, indictione 12, de superiore loco subito ingenti cum strepitu Bulgaros a tergo adorttur. Qui cum re insperata perterriti fugerent, imperator defensoribus vacuum septum diruit ac fugientes insequitur. Multi tum Bulgari occisi, multo plures capti. Ipse Samuelus ægre evasit filii opera, irruentes fortiter repellente patremque equo impositum in castellum Prilapum abducente. Captivis Bulgaris, qui fuisse ad 15 millia feruntur, oculos imperator eruit, singulisque centuriis unoculum præficit, atque his ductoribus eos ad Samuelum mittit. Quos Samuelus isto numero atque ordine venire videns animi ad calamitatem eam fortiter ferendam non habuit satis, sed oborta vertigine exanimatus in terram corruit. Aqua autem et unguentis a præsentibus utcunque recreatus, cum sese aliquantulum collegisset, frigidæ haustum petiit ; cumque bibisset, cardiagmo correptus biduo post obiit. Successit ei filius Gabrielus, qui et Romanus dicebatur, patre robustior ille, sed prudentia longe inferior, natus captiva **459** quadam Larissæa. Iniit decima quinta Septembris, indictione decima tertia. Cumque nondum integrum imperasset annum, venatum exiens interficitur a Joanne, qui et Bladisthlabus, filio Aaronis, quem ipse neci aliquando subtraxerat.

A ἀξιοπρεπεῖς ἐπιστήσας, προσέμενε τὸν βασιλέα. Ἀφικομένου δὲ καὶ τούτου καὶ ἀποπειρασαμένου τῆς εἰσόδου, ἐπείπερ ἀντεῖχον γενναίως οἱ φυλάσσοντες καὶ τοὺς βιαζομένους ἐξ ὑπερδεξίων ἀνῃρουν βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες, καὶ ἤδη ἀπέγνωστο τῷ βασιλεῖ ἡ διάβασις, Νικηφόρος ὁ Ξιφίας τῆς Φιλιππουπόλεως τότε στρατηγῶν τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος, καὶ αὐτὸν μὲν προσμένειν καὶ συνεχεῖς προσβολὰς τῷ δέματι ποιεῖσθαι παρεγγυήσας, αὐτὸς δὲ ἀπιέναι φήσας, εἴ πως δυνηθείη λυσιτελές τι διαπράξασθαι καὶ σωτήριον, τὸν περὶ αὐτὸν εἰληφὼς λαὸν ὑποστρέφει, καὶ περιοδεύσας τὸ πρὸς μεσημβρίαν κείμενον τοῦ Κλειδίου ὑψηλότατον ὄρος, ὃ Βαλαθίσταν κατονομάζουσι, καὶ τραχυπορίαις καὶ ἀνοδίαις χρησάμενος, κθ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, ἐπινεμήσει ιβ'. ἄνωθεν B ἐξαίφνης μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ δούπου κατὰ νώτου γίνεται τῶν Βουλγάρων· οἱ δὲ τῷ ἀπροσδοκήτῳ καταπλαγέντες τρέπονται πρὸς φυγήν. Καὶ ὁ βασιλεὺς μονωθὲν διαῤῥήξας τὸ τεῖχος ἐδίωκεν. Ἔπεσον οὖν πολλοὶ, καὶ πολλῷ πλείους ἑάλωσαν, μόλις τοῦ Σαμουὴλ διαφυγεῖν δυνηθέντος τὸν κίνδυνον συνεργίᾳ τοῦ ἰδίου υἱοῦ γενναίως τοὺς ἐπιόντας ὑποδεξαμένου, καὶ ἵππῳ τοῦτον ἐπιβιβάσαντος καὶ εἰς τὸ λεγόμενον Πρίλαπον τὸ φρούριον ἀπαγαγόντος. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἑαλωκότας τῶν Βουλγάρων ἀμφὶ τὰς ιε', ὥς φασιν, ὄντας χιλιάδας ἀπετύφλωσε, καὶ ἑκάστην ἑκατοντάδα πεπηρωμένων ὑφ' ἑνὸς μονοφθάλμου ὁδηγεῖσθαι κελεύσας εἰς τὸν Σαμουὴλ ἀποπέμπει. Οὓς ἐκεῖνος ἀφικνουμένους κατ' ἀριθμὸν καὶ τάξιν θεώμενος, καὶ τὸ πάθος οὐκ ἐνεγκὼν νεανικῶς καὶ εὐψύχως, λειποθυμίᾳ καὶ σκότῳ βάλλεται καὶ C εἰς γῆν πίπτει· ὕδατι δὲ καὶ μύροις οἱ παρόντες τὴν πνοὴν αὐτοῦ ἀνακαλεσάμενοι ἀνενεγκεῖν μικρὸν πεποιήκασιν. Ἀνενεγκὼν δὲ ὕδωρ πιεῖν ἐπεζήτησε ψυχρόν. Λαβὼν δὲ καὶ πιὼν ἐλήφθη καρδιαγμῷ, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας θνήσκει. Παραλαμβάνει δὲ τὴν Βουλγάρων ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριὴλ ὁ καὶ Ῥωμανὸς, ῥώμῃ μὲν καὶ ἰσχύϊ τοῦ πατρὸς ὑπερέχων, φρονήσει δὲ καὶ διανοίᾳ πολλῷ λειπόμενος, τεχθεὶς τῷ Σαμουὴλ ἀπό τινος αἰχμαλώτιδος Λαρισσαίας. [P· 708] Ἦρξε δὲ κατὰ τὴν ιε' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἐπινεμήσει ιγ'. Καὶ μηδ' ὅλον ἀποπληρώσας ἐνιαυτὸν σφάττεται, εἰς κυνηγέσιον ἐξελθὼν, παρὰ Ἰωάννου τοῦ καὶ Βλαδισθλάβου τοῦ υἱοῦ Ἀαρὼν, ὃν αὐτὸς θνήσκειν μέλλοντα τοῦ θανάτου ἀπελυτρώσατο.

Antequam hoc fieret, Theophylacto Botaneiata Thessalonicæ post Davidum Arianitam præfecto Samuelus Nestoritzam, unum de potentissimis Bulgaris, magno cum exercitu ad eam urbem misit. Quem Theophylactus, filio suo Michaelo comitatus, pugna congressus fudit magnaque præda parta et multis captis, cum his ad imperatorem tunc septum in angustiis apud Chlidium oppugnantem venit. Imperator angustiis quo diximus modo superatis, ad Strumpitzam accedit ; et castello cui Matzucium nomen potitus, Strumpitzæ jam propinquans, Theophylactum Botoneiatam Thessalonicæ ducem colles ad Strumpitzam sitos superare jubet et septa obvia incendere, sibique hoc modo iter Thessalonicam ducens expedire. Proficiscentem præsidiarii

Πρὸ τοῦ δὲ ταῦτα γενέσθαι, Θεοφυλάκτου τοῦ Βοτανειάτου ἄρχειν Θεσσαλονίκης μετὰ τὸν Ἀριανίτην πεμφθέντος Δαβὶδ ὁ Νεστορίτζης, εἷς τῶν παρὰ Βουλγάροις μέγα δυναμένων ὑπάρχων, μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς κατὰ Θεσσαλονίκης ἐκπέμπεται παρὰ D τοῦ Σαμουήλ· οἷς συναντήσας ὁ Θεοφύλακτος σὺν τῷ υἱῷ Μιχαὴλ καὶ συμπλακεὶς τρέπει τε κατὰ κράτος, καὶ λείαν πολλὴν καὶ αἰχμαλώτους συχνοὺς προσλαβόμενος διακομίζει τῷ βασιλεῖ πολιορκοῦντι τὸ ἐν τῇ κλεισούρᾳ τοῦ Κλειδίου δέμα (60). Τὸ δέμα δὲ, ὡς εἴρηται, διαβὰς ὁ βασιλεὺς κατὰ Στρούμπιτζαν γίνεται. Καὶ παρεστήσατο μὲν φρούριον τὸ καλούμενον Ματζούκιον, τῇ Στρουμπίτζῃ δὲ προσεγγίζον, μετὰ δυνάμεως δ' ἐκπέμπει τὸν Βατανειάτην Θεοφύλακτον τὸν δοῦκα Θεσσαλονίκης, ὑπερβῆναι κελεύ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(60) Δέμα turris ἐν κλεισούρᾳ, in *clusa* sive *muro* inter duos montes asperos erecto, ad quam aditus hic passim dicitur κλειδίον. GOAR.

A σας τοὺς ἐν Στρουμπίτζῃ βουνοὺς, καὶ τὰ ἐν ταῖς κατ' αὐτοὺς ὁδοῖς πυρπολῆσαι δέματα, καὶ εὐπόρευτον αὐτῷ θεῖναι τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην ἄγουσαν ὁδόν. Ὁ δὲ ἀπελθὼν συνεχωρήθη μὲν ἐν τῷ εἰσιέναι παρὰ τῶν τοποφυλακούντων Βουλγάρων ἀνεμποδίστως διελθεῖν, μέλλων δὲ πρὸς τὸν βασιλέα πάλιν ὑποστρέφειν μετὰ τὸ τὰ προστεταγμένα πληρῶσαι περιπίπτει λόχοις ἐπ' αὐτῷ τούτῳ προσκαθημένοις καὶ ἐνεδρεύουσιν ἔν τινι ἐπιμήκει στενοχωρίᾳ· ἐν ᾗ εἰσελθὼν καὶ πάντοθεν περιστοιχισθεὶς καὶ ἄνωθεν ὑπὸ λίθων καὶ τόξων βαλλόμενος, μηδενὸς ἀμύνασθαι δυναμένου διὰ τὴν πύκνωσιν καὶ τὸ τῆς στενοχωρίας ἀδιεξόδευτον, αὐτός τε πίπτει, μηδὲ ταῖς οἰκείαις χερσὶ δυνηθεὶς χρήσασθαι, καὶ πολὺ μέρος σὺν αὐτῷ ἀπώλετο τοῦ στρατοῦ. Ἅπερ μηνυθέντα τῷ βασιλεῖ πολλῆς αὐτὸν ἐνέπλησεν ἀθυμίας. Ὅθεν καὶ προσωτέρω χωρεῖν οὐκ ἔκρινεν, ἀλλ' ὑποστρέψας ἦλθεν εἰς τὰ Ζαγόρια, ἔνθα τὸ λίαν ὀχυρώτατον ἵδρυται φρούριον ὁ Μελένικος, ἐπί τινος πέτρας ἱδρυμένον κρημνοῖς καὶ φάραγξι βαθυτάταις πάντοθεν ἐστεφανωμένης· ἐν ᾧ οἱ τῆς περιχώρου πάντοθεν καταφυγόντες Βούλγαροι ὀλίγα τῶν Ῥωμαίων ἐφρόντιζον. Πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς Σέργιόν τινα ἐκτομίαν, ἕνα τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ θαλαμηπόλων, ἐκπέμπει, B ἄνδρα φρενήρη τε καὶ δεινὸν εἰπεῖν, ἀποπειρώμενος τῆς γνώμης αὐτῶν. Οὗτος δ' ἐκεῖσε γενόμενος καὶ πολλαῖς χρησάμενος πιθανολογίαις μεταδιδάξαι ἴσχυσε τοὺς ἀνθρώπους τὸ δέον, καὶ τὰ ὅπλα καταθεμένους παραδοῦναι τῷ βασιλεῖ ἑαυτοὺς καὶ τὸ φρούριον. Οὓς ἀποδεξάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ φιλοφρονησάμενος ἀξιοπρεπῶς, καὶ φρουρὰν τῷ φρουρίῳ τὴν ἀρκοῦσαν ἐγκατατάξας, μετέβη πρὸς Μοσυνούπολιν· ἐν ᾗ διάγοντι τούτῳ καὶ ὁ τοῦ Σαμουὴλ ἀγγέλλεται θάνατος κατὰ τὴν κδ' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. [P. 709] Καὶ εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀπάρας ἐκ Μοσυνουπόλεως κάτεισιν εἰς Θεσσαλονίκην, κἀκεῖθεν ἄπεισιν εἰς Πελαγονίαν, μηδὲν λυμαινόμενος τῶν ἐν ποσὶν, ἀλλ' ἢ μόνα πυρπολήσας τὰ ἐν Βουτελίῳ βασίλεια τοῦ Γαβριήλ. Πέμψας δὲ καὶ στρατιὰν χειροῦται τὸ φρούριον Πριλάπου καὶ τοῦ Στυπείου. Ἐκεῖθεν καταλαμβάνει τὸν Τζερνᾶν λεγόμενον ποταμὸν, ὃν σχεδίαις καὶ θυλάκοις πεφυσημένοις διαπεράσας ἐπάνεισιν εἰς τὰ Βοδηνὰ, κἀκεῖθεν τῇ θ' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

nihil obstantes ire quo volebat passi sunt. Sed cum mandatis peractis ad imperatorem redire vellet, in insidias ad hoc ipsum collocatas in porrectis in longum angustiis incidit, **460** circumventusque et desuper saxis telisque petitus, omni se defendendi prærepta facultate ob compressos in artum ordines et loci angustiam omni exitu carentis, cum magna sui exercitus parte perit. Imperator ea clade nuntiata maximum percepit dolorem, et progredi ulterius non ausus retro abiit ad Zagoria, ubi castellum erat Melenicus longe munitissimum, saxo impositum et præcipitiis vallibusque profundissimis cinctum. Eo ex vicinia passim confugerant Bulgari, Romanorum admodum securi. Ad eos imperator mittit Sergium spadonem, unum ex intimis suis cubiculi ministris, hominem cordatum ac facundum, qui ipsorum animos periclitaretur. Is multa suadendo atque probabiliter disserendo eos eo adduxit, ut rem recta via reputantes positis armis se et castellum imperatori dederent. Quos imperator humanissime excepit; et castello præsidio sufficienti imposito Mosynopolin rediit. Ibi ei moranti nuntius de obitu Samueli affertur, vigesima quarta Octobris die. Exinde statim Mosynopoli Thessalonicam abit, atque hinc ad Pelagoniam usque proficiscitur nullo cum maleficio, nisi quod regiam Gabrieli Butelianam **461** incendit. Missis etiam militibus castella Prilapum et Stypeium capit. Inde ad fluvium Tzernam venit, eumque ratibus et utribus inflatis trajicit, ac Budena redit; et inde nona Januarii die Thessalonicam venit.

C Ἔαρος δ' ἐπιστάντος ὑπέστρεψε πάλιν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ τῷ φρουρίῳ τῶν Βοδηνῶν προσίσχει· ἔφθασαν γὰρ οὗτοι, τὴν πρὸς βασιλέα πίστιν ἀπαρνησάμενοι, ἆραι κατὰ Ῥωμαίων ὅπλα. Καρτερὰν οὖν ἐνστησάμενος πολιορκίαν ἠνάγκασε πίστεις λαβόντας ἑαυτοὺς ἐγχειρίσαι τοὺς ἔνδον· οὓς πάλιν ἐν τῷ Βολερῷ μετοικίσας, καὶ ἕτερα φρούρια ἀνεγείρας δύο ἐν τῷ μέσῳ τῆς δυσχωρίας, ὧν τὸ μὲν Καρδίαν ὠνόμασε τὸ δ' ἕτερον ἅγιον Ἠλίαν, ὑπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐν ᾗ Ῥωμανὸς ὁ καὶ Γαβριὴλ διά τινος Ῥωμαίου Χειροτμήτου δούλωσιν καὶ ὑποταγὴν ὑπισχνεῖται. Ὁ δὲ ὑποπτεύσας τὰ γράμματα, τὸν πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Ξιφίαν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην, μετὰ τὸν Βοτανειάτην στρατηγὸν γεγονότα Θεσσαλονίκης, μετὰ δυνάμεως ἐκπέμπει ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μογλένων. Ὧν τὴν πᾶσαν D ληϊσαμένων ἐκείνην γῆν καὶ τὴν πόλιν πολιορκούντων ἔφθασε καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν παραῤῥέοντα τῇ πόλει μετοχετεύσας ποταμὸν, καὶ τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν ὑπορύξας καὶ ξύλα καὶ εὔπρηστον ἄλλην ὕλην ὑποβαλὼν τοῖς ὀρύγμασι καὶ πῦρ ἐμβαλὼν, τῆς ὕλης

Initio veris rursum in Bulgariam it, ac Budenæ castellum (nam præsidium fide violata arma contra Romanos ceperat) magna vi obsidens, fide publica accepta se dedere præsidiarios cogit, eosque Bolerum deportat. Tum in angustiarum medio duo castella ædificat, unum Cardiæ, alterum sancti Eliæ nomine, et Thessalonicam redit. Hic degenti Gabrielus, qui et Romanus appellabatur, per quemdam Romanum Cheirotmetum (id nominis ab incisa manu est) promittit se ipsi servum atque subjectum fore. Sed imperator fallaces litteras esse suspicans, Xiphiam et Constantinum Diogenem, qui Botaneiatæ in prætura Thessalonicensi successit, cum exercitu in regionem Moglenorum mittit; qui cum eam depopulati urbem obsiderent, supervenit ipse, et amnis, qui urbem alluebat, alveo adverso, suffossis murorum fundamentis, et interjecto cavernis ligno aliaque ignis capace materia, incendio muros evertit. Quo viso oppidani miserabiliter supplices facti se et munitionem **462** dediderunt. Captus est ibi Domitianus Caucanus, homo potens et Gabrieli consi-

liarius, et Moglenorum princeps Elitzes aliique procerum multi et manus haud parva militum. Armis ferendis idoneos Aspracaniam deportat imperator: colluviem reliquam diripi jubet, et castellum, cui Notia nomen, incendi, Moglenis vicinum.

καταπρησθείσης, κατέστρεψε τὸ τεῖχος. Ὅπερ ἰδόντες οἱ ἔνδον πρὸς ἱκεσίαν μετ' ὀλοφυρμῶν ἐτράποντο, καὶ ἑαυτοὺς παρεδίδουν σὺν τῷ φρουρίῳ. Ἐλήφθη μὲν οὖν Δομετιανὸς ὁ Καυκάνος, ἀνὴρ δυνάστης καὶ τῷ Γαβριὴλ συμπάρεδρος, καὶ Ἠλίτζης ὁ ἄρχων Μογλένων, καὶ ἕτεροι δυνάσται πολλοί, καὶ λαὸς πολεμιστὴς οὐκ ὀλίγος. Τοὺς μὲν οὖν ὅπλα δυναμένους κινεῖν εἰς Ἀσπρακανίαν ἐκπέμπει ὁ βασιλεύς, τὸν δὲ λοιπὸν συρφετώδη λαὸν διαρπαγῆναι προσέταξεν, ἐμπρησθῆναι δὲ καὶ τὸ φρούριον. Ἑάλω καὶ ἕτερον φρούριον Ἐνώτια κεκλημένον γειτονοῦν τοῖς Μογλένοις.

Quinta die Cheirotmetus Romanus venit, famulos secum adducens Joannis Bladisthlabi, Aaronis filii, et litteras, quibus hic significabat se Gabrielo vitam eripuisse, nuncque ad se rediisse Bulgaricum imperium; promittebatque se servum et subditum imperatori fore. Iis perlectis imperator suam sententiam aurea bulla consignatam Joanni mittit. Paucisque post diebus Romanus redit, litteras Joannis et principum Bulgariæ afferens, quibus ii se subditos imperatori fatebantur. Adjungit se etiam imperatori Caucanus, Domitiani apud Moglenos capti frater, estque ab eo honorifice habitus. Cæterum imperator certior factus Joannem dolo ac fallaciter ista scripsisse ac contraria suis promissis moliri, in Bulgariam revertitur; et Ostrobo Soscoque adjacente regione ac campestri Pelagonia depopulatis, quotquot Bulgaros cepisset, eis oculos effodit. Et usque ad urbem Achridem, regiam Bulgariæ, accedit. Qua **463** potitus, rebus omnibus recte constitutis, pergere et ad Dyrrachium proficisci intendit, quod et ejus loci res ipsius præsentiam requirebant. Etenim quandiu Trymalia et viciniores Serviæ partes in potestate Bladimeri (gener is fuit Samueli) manserunt, hominis justi ac pacis et virtutis studiosi, pacatum fuerat Dyrrachium. At postquam Joannes Samuelum interfecit, deceptumque falsis juramentis Bladimerum et opera Davidi Bulgarorum archiepiscopi se dedentem paulo post perfide necavit, magnopere Dyrrachiana res concussa atque perturbata est, quod Joannes urbem eam identidem per ductores suos, aliquando etiam præsens oppugnaret. Sed imperatoris institutum res haud parva impediit. Etenim ad Achridem proficiscens post se reliquit cum manu militum Georgium Conitziatem et Orestam protospatharium captivum, jubens eos in campestria Pelagoniæ grassari. Eos universos Bulgari duce Ibatza, viro nobilissimo et spectatæ virtutis, in insidias attractos trucidarunt. Ejus cladis dolore concitus imperator in Pelagoniam revertitur, Ibatzamque persecutus Thessalonicam venit, indeque Mosynopolin, misso cum exercitu ad Strumpitzæ oppugnationem Davido Arianita. Is subito irruens castellum Thermitza cepit. Misit et alium exercitum in Triaditzæ **464** castella, duce Xiphia. Qui omnibus quæ sita erant in planitie subactis, castellum cui Boion nomen expugnavit.

Ἡμέρᾳ δὲ πέμπτῃ ἧκεν ὁ Χειρότμητος Ῥωμαῖος, ἔχων καὶ θεράποντος Ἰωάννου τοῦ καὶ Βλαδισθλάβου, υἱοῦ Ἀαρὼν, ἐπαγόμενος καὶ γράμματα δηλοῦντα φονευθῆναι ὑπ' αὐτοῦ τὸν Γαβριὴλ ἐν τῷ Πετρισκῷ καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς ἑαυτὸν μετενεχθῆναι, ὑπισχνούμενά τε τὴν πρέπουσαν ὑποταγὴν καὶ δούλωσιν ἐνδείξασθαι πρὸς τὸν βασιλέα. Ὅπερ ἀναγνοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ χρυσοβούλλοις γράμμασιν τὰ δοκοῦντα πιστωσάμενος, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἰωάννην. Καὶ μετ' ὀλίγας πάλιν ἡμέρας ἐπανῆκεν ὁ τετμημένος τὴν χεῖρα Ῥωμαῖος, γραφὰς κομίζων Ἰωάννου τε καὶ τῶν ἀρχόντων Βουλγαρίας ὑπηκόους ὁμολογούντων καὶ δούλους γενέσθαι τοῦ βασιλέως [P. 710] Προσεῤῥύη δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ Καυκάνος ὁ ἀδελφὸς Δομετιανοῦ τοῦ ἐν Μογλένοις ἁλόντος· ὃν φιλοτιμησάμενος διὰ τιμῆς ἦγεν. Ἐπεὶ δὲ ἔγνω τὸν Ἰωάννην δόλῳ καὶ περινοίᾳ γράψαντα τὰ γραφέντα καὶ τἀναντία ὧν ὑπισχνεῖτο διανοούμενον, ἐπανέστρεψε πάλιν πρὸς Βουλγαρίαν, καὶ ληλατήσας τὴν περίχωρον. Ὀστροβοῦ καὶ τοῦ Σωσκοῦ καὶ τὴν πεδιάδα Πελαγονίας τοὺς ἁλισκομένους πάντας ἀπετύφλου Βουλγάρους. Ἄπεισιν οὖν ἄχρι τῆς πόλεως Ἀχρίδος, ἐν ᾗ τὰ βασίλεια τῶν βασιλέων ἵδρυντο Βουλγαρίας· καὶ τὴν πόλιν παραλαβὼν καὶ πάντα καλῶς διαθεὶς ἔμελλε καὶ προσωτέρω βαδίζειν καὶ τῆς πρὸς τὸ Δυῤῥάχιον ἅψασθαι· ἐδεῖτο γὰρ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τὰ ἐκεῖσε. Ἕως μὲν γὰρ Τρυμαλιᾶς καὶ τῶν ἀγχοτάτω Σερβίας μερῶν ἦρχε Βλαδιμηρὸς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Σαμουὴλ κηδεστὴς, ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ εἰρηνικὸς καὶ ἀρετῆς ἀντεχόμενος, ἠρεμίαν εἶχε τὰ ἐν Δυῤῥαχίῳ· ἐπειδὴ δὲ ὁ Γαβριὴλ παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἀπώλετο, καὶ οὗτος παρασπονδηθεὶς καὶ τοῖς ὅρκοις πιστεύσας παρὰ τοῦ Ἰωάννου δοθεῖσιν αὐτῷ διὰ Δαβὶδ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ἑαυτὸν ἐνεχείρισε καὶ μετὰ μικρὸν ἀπεσφάγη, πολὺν εἶχε τάραχον καὶ κλόνον τὰ ἐκεῖσε πράγματα, ἐγκειμένου καθ' ἑκάστην καὶ διὰ στρατηγῶν πολλάκις τοῦ Ἰωάννου καὶ δι' ἑαυτοῦ πάλιν ἑλεῖν τὴν πόλιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐβούλετο μὲν ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ βοηθῆσαι, ἐκωλύθη δὲ δι' αἰτίαν οὐκ ἄλογον. Ἀπερχόμενος γὰρ πρὸς Ἀχρίδα κατέλιπε κατόπιν μετὰ πλήθους στρατιωτῶν Γεώργιον στρατηγὸν τὸν Γονιτζιάτην καὶ Ὀρέστην πρωτοσπαθάριον τὸν αἰχμάλωτον, κατατρέχειν κελεύσας τὰ πεδία Πελαγονίας· οὓς ἐλλοχήσαντες Βούλγαροι ἔχοντες στρατηγὸν τὸν Ἰβάτζην, φανερώτατον ἄνδρα καὶ δεδοκιμασμένον, ἀναιροῦσι πάντας. Ὧν τῇ λύπῃ συγχυθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐπανέστρεψεν εἰς Πελαγονίαν, καὶ τὸν Ἰβάτζην καταδραμὼν καὶ διώξας ἀπῆλθεν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Κἀκεῖθεν διέβη εἰς Μοσυνόπολιν, κατὰ Στρουμπίτζης λαὸν πεπομφὼς ἡγεμόνα ἔχοντα τὸν πατρίκιον Δαβὶδ τὸν Ἀριανίτην· ὃς αἰφνιδίως ἐπιφανεὶς εἷλε τὸ φρούριον ὃ Θερμίτζα κατονομάζεται. Καὶ ἕτερον πάλιν λαὸν κατὰ τῶν ἐν Τριαδίτζῃ

φρουρίων, ἔξαρχον ἔχοντα τὸν Ξιφίαν, ἐκπέμπει. Καὶ οὗτος δὲ τὰ ἐν τοῖς ὑπαίθροις πάντα κατα-στρεψάμενος εἷλε πολιορκίᾳ τὸ ἔρυμα ὃ Βοιῶν καλεῖται.

A Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπελθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα τοῦ ,ϛφκδʹ ἔτους, στόλον εἰς Χαζαρίαν (61) ἐκπέμπει, ἔξαρχον ἔχοντα τὸν Μογγὸν, υἱὸν Ἀνδρονίκου δουκὸς τοῦ Λυδοῦ· καὶ τῇ συνεργίᾳ Σφέγγου τοῦ ἀδελφοῦ Βλαδιμηροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ (62) τοῦ βασιλέως, ὑπέταξε τὴν χώραν, τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς Γεωργίου τοῦ Τζούλου ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ συλληφθέντος. [P. 711] Τότε καὶ Σεναχηρεὶμ ὁ τῆς ἄνω Μηδίας ἄρχων, ἣν Ἀσπρα-κανίαν ὀνομάζουσι σήμερον, τῷ βασιλεῖ παγγενεὶ προσέδραμε, τὴν ὑπείκουσαν αὐτῷ παραδεδωκὼς ἅπασαν χώραν, πατρίκιος τιμηθεὶς καὶ στρατηγὸς Καππαδοκίας, καὶ κτήσεις ἀντιλαβὼν τάσδε τὰς πόλεις, τὴν Σεβάστειαν, τὴν Λάρισσαν, τὴν Ἄβα-ραν, καὶ ἄλλας κτήσεις πολλάς. Στενοχωρούμενος γὰρ οὗτος ὑπὸ τῶν προσοίκων Ἀγαρηνῶν καὶ μὴ B οἷος ὢν ἀντέχειν προσέδραμε τῷ βασιλεῖ, παραδοὺς τὴν ἑαυτοῦ χώραν. Ἧς ἄρχειν ἀποσταλεὶς Βασί-λειος πατρίκιος ὁ Ἀργυρὸς καὶ τοῖς ὅλοις πταίσας παραλύεται τῆς ἀρχῆς· καὶ διάδοχος αὐτοῦ πέμπεται Νικηφόρος πρωτοσπαθάριος ὁ Κομνηνὸς, ὃς κατὰ χώραν γενόμενος καὶ τὰ μὲν πειθοῖ τὰ δὲ βίᾳ χρώμενος ὑπήκοον τῷ βασιλεῖ τὴν χώραν ἐποίησε.

Imperator Cpolin reversus Januario mense, anno mundi 6524, classem in Chatzariam mittit, duce Mongo Andronici duce Lydi filio. Is adjuvante Sphengo fratre Bladimeri, ejus qui Basilii imperatoris sororem in matrimonio habebat, regionem eam subegit, principe ejus Georgio Szulo in primo conflictu capto. Tunc etiam Senacherimus, superioris Mediæ princeps, quam hodie Aspracaniam nominant, cum universa sua familia imperatori accessit, tradita ei sua ditione, quod vicinis Agarenis ipsum prementibus ad resistendum non satis haberet virium; estque factus patricius et Cappadociæ dux, recepitque suæ ditionis loco Sebasteam, Larissam, Maram urbes aliaque multa prædia. Aspracaniæ autem imperator præfecit Basilium patricium Argyrum; cui ob rem male gestam abrogatum imperium, et successor missus Nicephorus Commenus protospatharius, qui provinciam qua verbis qua vi usus imperatori subjecit.

Τῷ δὲ, ,ϛφκδʹ ἔτει, ἰνδικτιῶνος ιδʹ, ἀπάρας τῆς βασι-λίδος ὁ βασιλεὺς ἄπεισιν εἰς Τριαδίτζαν. Καὶ τὸ φρού-ριον Πέρνικον περικαθίσας ἐπολιόρκει, τῶν ἔνδον τε καρτερῶς καὶ ἐκθύμως ἀγωνιζομένων, καὶ πολλῶν Ῥωμαίων πιπτόντων. Ἐφ' ὅλας ὀγδοήκοντα καὶ ηʹ ἡμέρας προσλιπαρήσας τῇ πολιορκίᾳ, ὡς ἔγνω ἀδυ-νάτοις ἐπιχειρῶν, ἄπρακτος ὑπεχώρησε καὶ εἰς Μο-συνούπολιν ἀπῆλθεν. Ἐν ᾗ τὸν λαὸν διαναπαύσας ἔαρος ἐπιστάντος ἄρας ἐκ Μοσυνουπόλεως εἴσεισιν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ περικαθίσας φρούριον τὸ λεγό-C μενον Λογγὸν εἷλε πολιορκίᾳ. Δαβὶδ δὲ τὸν Ἀρια-νίτην καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην εἰς τὰς κατὰ Πελαγονίαν πεδιάδας ἐκπέμψας ζώων πολλῶν καὶ αἰχμαλώτων ἐγένετο κύριος. Τὸ δὲ ληφθὲν φρούριον ἐμπρήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ τριχῇ τοὺς ἁλόντας μερι-σάμενος, καὶ μίαν μὲν μερίδα τοῖς συμμαχοῦσι παρ-εσχηκὼς Ῥὼς, ἑτέραν δὲ Ῥωμαίοις, καὶ ἄλλην ἑαυτῷ παρακατασχὼν, ἐχώρει προσωτέρω. Καὶ μέ-χρι Καστορίας ἐλθὼν καὶ τῆς πόλεως ἀποπειραθεὶς, ὡς ᾔσθετο ἀνεπιχείρητον αὐτὴν οὖσαν, ὑπέστρεψεν· ἐδέξατο γὰρ καὶ γράμμα τοῦ στρατηγοῦντος ἐν τῷ Δοροστόλῳ Τζιτζικίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρικίου Θευ-δάτη τοῦ Ἴβηρος, ὡς ὁ Κρακρᾶς λαὸν ὅτι πλεῖ-στον ἀθροίσας καὶ τῷ Ἰωάννῃ ἑνωθεὶς, προσλαβό-μενοι δὲ καὶ Πατζινάκας, μέλλουσιν εἰσβολὴν κατὰ D Ῥωμαίων ποιήσασθαι. Τούτῳ τῷ γράμματι θορυβη-θεὶς ἐπανῄει διὰ ταχέων. Ἐν τῷ παριέναι δὲ τό τε φρούριον εἷλε τὰ Βοσόγραδα καὶ ἐνέπρησε, καὶ τὴν Βέῤῥοιαν ἐπικτίσας, δηώσας δὲ καὶ κατερειπώσας τὰ πέριξ Ὀστροβοῦ καὶ Μολισκοῦ, ἔστη τοῦ προ-σωτέρω ἰέναι· ἀπηγγέλη γὰρ αὐτῷ ὡς ἡ μελετω-μένη τῷ Κρακρᾷ καὶ τῷ Ἰωάννῃ κατὰ Ῥωμαίων

Eodem anno, indictione 14, imperator urbe egressus in Triaditzam **465** venit, et castellum Pernicum obsidione cinctum oppugnat. Dies autem octo cum ibi perseverasset, præsidiariis fortissime defendentibus multisque Romanis cadentibus, sentiens se quod conatus erat consequi non posse, re infecta discedit Mosynopolin. Ibi quiete refectis copiis, appetente vere in Bulgariam intrat, et castellum Longum circumsessum expugnat; ac missis in campestria Pelagoniæ Davido Arianita ac Constantino Diogene multum pecoris atque hominum inde abigit. Incenso castello captivos in tres partes distribuit, quarum unum Rossis auxiliariis, alteram Romanis, tertiam sibi assignat. Progressus inde ad Castoriam usque, cum eam urbem tentasset ac inexpugnabilem sentiret, retro abduxit. Acceperat enim litteras a Tzitzicio Dorostoli præfecto, Theudatæ Iberi patricii filio, quibus indicabatur Cracram numerosissimo exercitu contracto se cum Joanne conjunxisse, eosque adscitis in societatem Patzinacis in Romanorum ditionem irrupturos. His litteris perturbatus illico convertit iter, inque transitu Bosograda castellum capit atque incendit, Berrœam reficit; eversisque circum Ostrobum et Moliscum sitis castellis subsistit, accepto nuntio Cracræ et Joannis impressionem, **466** quam moliti erant, impeditam esse, Patzinacis eos auxilio frustratis. In reditu castellum expugnat Setænam, ubi arcem Samuelus habebat ac plurimum frumenti reposuerat: frumentum milites diripere jubet, cætera omnia cremat. Secundum hæc adversus Joannem non procul a se dissitum emittit cohortes scholarum

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(61) Versus Alanos et Tanain sitam. Goar.

(62) Vox, ἀδελφοῦ mire obscurat locum. Ego ad historiam respiciens lucem adhibui. Loquitur de Bladimero Rossico principe, qui, ut Cedrenus supra ostendit, Basilii imperatoris sororem uxorem habuit. Xyl.

occidentalium et Thessalonicensium duce Constantino Diogene. Iis profectis insidias cum tenderet Joannes, imperator de suorum sollicitus salute, equo ante suos profectus idque unum fatus : « Si quis bellator est, me sequatur, » cursum contendit. Hoc ut comperere Joannis exploratores, territi in sua castra redierunt, nihil aliud vociferantes quam « Bezeite, Tsæsar. » Omnibus cum ipso Joanne incomposite fugientibus, Diogenes cum suis, animis receptis, eos insecuti magnam cædem peragunt, capiunt ducentos gravis armaturæ, et equos ac supellectilem Joannis et ejus patruelem. Imperator his rebus gestis ad Bodena redit, indeque omnibus constitutis Byzantium, die nono mensis Januarii, indictione decima quinta, anno mundi 6526.

A ἔφοδος ἐνεποδίσθη, τῶν Πατζινάκων μὴ δόντων συμμαχίαν αὐτοῖς. Διὸ καὶ ὑποστρέψας πολιορκεῖ φρούριον ἄλλο τὴν Σέταιναν, ἐᾶ ᾗ βασίλεια ἦσαν τοῦ Σαμουὴλ καὶ σῖτος ἀπέκειτο πολὺς, ὃν τῷ λαῷ διαρπάσαι κελεύσας τἄλλα πάντα κατέφλεξεν. [P. 712] Ἐξέπεμψε δὲ καὶ κατὰ Ἰωάννου οὐ μακρὰν ἀπέχοντος τὸ τάγμα τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως καὶ τὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἡγεμόνα ἔχοντα Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην. Τούτοις ἀπιοῦσιν ἐνήδρευεν ὁ Ἰωάννης. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ μή τι πάθοιεν φοβηθεὶς, παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξιππασάμενος, καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπὼν ἄλλ' ἢ μόνον· « Ὅστις πολεμιστὴς ἀκολουθείτω μοι, » ἀπῄει κατὰ σπουδήν. Τοῦτο γνόντες οἱ τοῦ Ἰωάννου σκόποι μετὰ φόβου πρὸς τὸ τοῦ Ἰωάννου στρατόπεδον ἔρχονται, καὶ δειλίας καὶ ταραχῆς τοῦτο ἐνέπλησαν, μηδὲν ἄλλο βοῶντες εἰ μὴ, « Βεζεῖτε (63), ὁ Τζαῖσαρ. » Πάντων οὖν φευγόντων ἀκόσμως σὺν τῷ Ἰωάννῃ, οἱ περὶ τὸν Διογένην ἀναθαρρήσαντες κατόπιν ἐδίωκον. Καὶ κτείνουσι μὲν πολλοὺς, συλλαμβάνουσι δὲ καὶ διακοσίους πανοπλίτας καὶ τούς ἵππους καὶ τὴν ἀποσκευὴν Ἰωάννου καὶ τὸ τούτου ἀνεψιόν. Ταῦτα δράσας ἐπάνεισι πρὸς τὰ Βοδηνὰ, καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε καταστησάμενος ἐπαναζευγνύει πρὸς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὴν θ' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, τῆς ιε' ἐπινεμήσεως, ἔτους ,ςφκς'.

Joannes licentiam consecutus ad oppugnandum Dyrrachium barbarico cum fastu proficiscitur, et inito prælio sternitur, incertum a quo, **467** cum imperasset Bulgaris annos 2, menses 5. Imperator a præfecto Dyrrachii Nicephoro patricio Pegonita certior de morte Joannis factus statim expeditionem facit. Cumque ad Andrianopolin venisset, occurrunt ei frater et filius famosi illius Cracræ, lætum ferentes nuntium, dedere se imperatori celebre illud Pernicum et alia 35 castella ; quibus cum dignos habuisset honores et Cracram ad patriciam extulisset dignitatem, Mosynopolin venit. Eodem venerunt et legati e Pelagonia et Morobisdo et Lipenio, urbes imperatori dedentes. Inde Serras proficiscitur. Eodemque venit Cracras cum iis qui 35 ista dedita castella obtinuerant, suntque honorifice excepti. Accessit etiam Dragomuzus Strumpitzam dedens, estque patricio honore affectus, secum adducens etiam Joannem Chaldiæ præfectum patricium, qui a Samuelo captus in custodia 22 annos detentus fuerat. Simulatque Strumpitzæ imperator appropinquavit, ad eum venit Davidus Bulgariæ archiepiscopus cum litteris Mariæ morte Joannis viduæ, promittentis se, modo certa quædam postulata obtineret, Bulgaria cessuram. Occurrit etiam Bogdanus interiorum castellorum dominus; atque ipse etiam patricio ornatur gradu, quod jampridem rebus imperatoris favisset suumque socerum interfecisset. Inde Scopia abit, urbique relinquens præfectum Davidum patricium Arianitam, **468** per castella Stypeium et Prosacum revertitur, comprecationibus et gratulationibus eum venerantibus subditis. Inde ad dextram partem inclinans Achridem ingreditur, ibique castra facit, omni populo cum pæanibus, plausu et faustis acclamationibus occur-

B Ἀδείας δὲ λαβόμενος ὁ Ἰωάννης ἄπεισι πολιορκήσων τὸ Δυῤῥάχιον μετὰ φρυάγματος καὶ ὄγκου βαρβαρικοῦ. Ἔνθα πολιορκίας συστάσης καὶ συμπλοκῆς γενομένης πίπτει, μηδενὸς δήλου γενομένου τοῦ καταβεβληκότος αὐτὸν. ἄρξας Βουλγάρων ἐπ' ἐνιαυτοὺς β' καὶ μῆνας ε'. Μηνυθέντος δὲ τῷ βασιλεῖ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου διὰ τοῦ στρατηγοῦντος Δυῤῥαχίου Νικήτα πατρικίου τοῦ Πηγωνίτου, ἔξεισι παραυτίκα ὁ βασιλεύς. Γενομένῳ δ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπαντῶσιν ὁ ἀδελφὸς τοῦ περιφήμου Κρακρὰ καὶ ὁ υἱὸς, προσχωρεῖν εὐαγγελιζόμενοι τό τε περίπυστον φρούριον τὸν Πέρνικον καὶ ἕτερα πέντε ἐπὶ τριάκοντα. Οὓς τιμήσας ἀξίως καὶ τὸν Κρακρᾶν ἐς τὸν τῶν πατρικίων θρόνον ἀναβιβάσας ἦλθεν εἰς Μοσυνούπολιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ πρέσβεις C ἧκον ἐκ Πελαγονίας καὶ Μωροβίσδου καὶ Λιπενίου, παραδιδόντων τῷ βασιλεῖ τὰς πόλεις. Ἐκεῖθεν ἄρας ἦλθεν ἐν Σέῤῥαις, ἐν αἷς ἀφίκετο ὁ Κρακρᾶς μετὰ τῶν ἀρχόντων τῶν προσρυέντων λε' κάστρων, καὶ καλῶς ὑπεδέχθη. Προσεῤῥύη δὲ καὶ Δραγομοῦζος, τὰ ἐν τῇ Στρουμπίτζῃ παρεσχηκὼς καὶ πατρίκιος τιμηθεὶς, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην τὸν Χαλδίας, τότε τῆς χρονίας ἀπολυθέντα καθείρξεως· ἔτυχε γὰρ ἁλοὺς παρὰ τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο χρόνους ὢν ἐν τῇ φυλακῇ. Ἄρτι δὲ τῇ Στρουμπίτζῃ προσήγγισεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἧκεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δαβὶδ μετὰ γραμμάτων Μαρίας τῆς Ἰωάννου γυναικὸς, ὑπισχνουμένης ἐκστῆναι Βουλγαρίας, εἰ τεύξεται τῶν κατὰ σκοπόν. Ὑπήντησε δὲ καὶ Βογδάνος ὁ τῶν ἐνδοτέρω κάστρων τοπάρχης, καὶ τιμᾶται καὶ οὗτος D πατρίκιος ὡς καὶ πάλαι τὰ βασιλέως φρονῶν καὶ τὸν ἑαυτοῦ πενθερὸν ἀνελών [P. 713] Ἐκεῖθεν ἄπεισιν εἰς τὰ Σκόπια, καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα λιπὼν ἐν τῇ πόλει Δαβὶδ πατρίκιον τὸν Ἀριανίτην ὑπέστρεψε

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(63) Id vocabuli credo significare, fugite. Quod circumstantiæ arguunt aliquanto superius. Xyl. — Verbis Latinis, vel potius Italis, *Fugite, o Cæsar*, pronuntiatione Italis eisdem propria. Goar.

διὰ τῶν φρουρίων Στυπείου τε καὶ Προσάκου, μετὰ λιτῶν καὶ ὕμνων εὐφημούμενος καὶ τιμώμενος. Αὖθις δὲ πάλιν πρὸς τὰ δεξιὰ νενευκὼς ἄπεισιν εἰς Ἀχρίδας, κἀκεῖσε στρατοπεδείαν ἐπήξατο, τοῦ λαοῦ παντὸς μετὰ παιάνων καὶ κρότων καὶ εὐφημιῶν προσυπαντῶντος αὐτῷ· πόλις δὲ ἡ Ἀχρὶς ἐπὶ λόφου κειμένη ὑψηλοῦ, ἔγγιστα λίμνης μεγίστης, ἐξ ἧς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὁ Δρῖνος ποταμὸς πρὸς ἄρκτον ἰὼν, εἶτα νεύων πρὸς δύσιν καὶ εἰσβάλλων εἰς τὸ Ἰόνιον περὶ τὸν Εἰλισσὸν τὸ φρούριον, μητρόπολις οὖσα (64) τῆς πάσης Βουλγαρίας, ἐν ᾗ καὶ τὰ βασίλεια τῶν βασιλέων ἵδρυντο Βουλγαρίας καὶ τὰ χρήματα ἀποτεθησαύριστο· ἅπερ ἀνοίξας ὁ βασιλεὺς εὗρε χρήματα πολλὰ καὶ στέμματα ἐκ μαργάρων καὶ χρουσοϋφεῖς ἐσθῆνας καὶ χρυσοῦ ἐπισήμου κεντηνάρια ἑκατὸν, ἅτινα πάντα εἰς ῥόγας ἐκένωσε τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς. Ἐπιστήσας οὖν ἄρχοντα τῆς πόλεως Εὐστάθιον πατρίκιον τὸν Δαφνομήλην, καὶ φρουρὰν ἀξιόλογον αὐτῷ δοὺς, ἐξῆλθεν εἰς τὴν παρεμβολὴν καὶ ἀχθεῖσαν ὡς αὐτὸν ἐδέξατο τὴν γυναῖκα Ἰωάννου τοῦ καὶ Βλαδισθλάβου, σὺν τρισὶν υἱοῖς καὶ θυγατράσιν ἓξ ἐπαγομένην καὶ νοθογενῆ υἱὸν τοῦ Σαμουὴλ καὶ δύο θυγατέρας Ῥαδομηροῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ καὶ πέντε υἱοὺς, ὧν ὁ εἷς πεπήρωτο τοὺς ὀφθαλμοὺς παρὰ τοῦ Ἰωάννου λωβηθεὶς, ὅτε τὸν Ῥαδομηρὸν τὸν υἱὸν Σαμουὴλ σὺν τῇ αὐτοῦ γυναικὶ καὶ Βλαδιμηρὸν τὸν τούτου γαμβρὸν ἀνεῖλεν. Ἦσαν δὲ καὶ ἕτεροι τρεῖς υἱοὶ τῇ Μαρίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τεχθέντες, ἀλλ' ἔφθασαν ἀποδρᾶσαι εἰς τὸ ὄρος τὸν Τμῶρον, κορυφὴν ὑπάρχοντα τῶν Κεραυνίων ὀρῶν. Ἣν ἠπίως δεξάμενος καὶ φιλοφρόνως φυλάττεσθαι προσέταξε μετὰ τῶν ἄλλων. Προσῆλθον δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἕτεροι μεγιστᾶνες τῶν Βουλγάρων, ὁ Νεστορίτζης, ὁ Ζαρίτζης καὶ ὁ νέος Δοβρομηρὸς, μετὰ τῶν οἰκείων ἕκαστος ταγμάτων· καὶ ἐδέχθησαν εὐμενῶς καὶ βασιλικῶς ἐτιμήθησαν. Τότε καὶ Προυσιανὸς καὶ οἱ τούτου δύο ἀδελφοὶ, οἱ τοῦ Βλαδισθλάβου παῖδες οἱ εἰς τὸν Τμῶρον φυγόντες, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, καὶ χρονίᾳ κακωθέντες πολιορκίᾳ (στρατιῶται γὰρ προσταχθὲν ἐκ βασιλέως προσεδρεύοντες ἐτήρουν τὰς καθόδους τοῦ ὄρους), διακηρυκεύονται πρὸς τὸν βασιλέα πίστεις αἰτοῦντες καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίσαι ἐπαγγελλόμενοι. Καὶ πρὸς μὲν τούτους ὁ βασιλεὺς φιλανθρώπους ἔδωκεν ἀποκρίσεις, ἄρας δ' ἐξ Ἀχρίδος ἔρχεται εἰς τὴν λίμνην τὴν λεγομένην Πρέσπαν, ἐν τῷ διιέναι τὸ μεταξὺ ὄρος φρούριον οἰκοδομήσας ἄνωθεν τούτου καὶ Βασιλίδα ἐπονομάσας, καὶ ἕτερον ἐν τῇ λεχθείσῃ λίμνῃ. Ἐκ δὲ Πρέσπης ἄπεισιν εἰς τὴν λεγομένην Διάβολιν, ἐν ᾗ βήματος ἀρθέντος ὑψηλοῦ εἰσιόντας ἐδέξατο τοὺς περὶ τὸν Προυσιανὸν [P. 714] ἀδελφοὺς, καὶ λόγοις ἐπιεικέσι καὶ φιλανθρώποις παραμυθησάμενος τοῦτον μὲν μάγιστρον, τοὺς δὲ λοιποὺς πατρικίους ἐτίμησεν. Ἤχθη δὲ καὶ ὁ Ἰβάτζης πεπηρωμένας ἔχων τὰς ὄψεις. Ἀλλ' ἄξιον εἰπεῖν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτυφλώσεως· ἔχει γὰρ ἡδύ τι καὶ θαυμαστὸν ἡ διήγησις

rente. Urbs est Achris in sublimi posita colle, proxime lacum maximum, unde Drinus fluvius versus septentriones effluit. Deinde versus occidentem deflectens in Ionium intravit, apud Hissum castellum, quæ urbs caput erat totius Bulgariæ et regia regum Bulgariæ, ibique eorum repositi thesauri. Quos imperator aperuit, magnamque pecuniæ vim invenit, et coronas ex unionibus consertas, auroque intextas vestes, atque auri centenaria 100, quæ is congiarii loco in milites suos erogavit. Ubi præfecit Eustathium patricium Daphnomelum, adjuncto validio præsidio; atque exiit in castra, excepitque ad se adductam Joannis Bladisthlabi viduam cum filiis tribus et sex filiabus: adducebat ea secum etiam spurium Samueli filium et duas filias Radomeri, filii Samueli, ac filios quinque, de quibus **469** unus oculis erat orbatus ab Joanne, quo is tempore Radomerum Samueli filium ejusque uxorem et generum Bladimerum interfecit. Habebat Maria ex Joanne etiam alios tres filios: sed ii in montem Tmorum, qui unus est de verticibus Ceraunicorum montium, confugerant. Imperator eam benigne et comiter exceptam cum reliquis asservari jussit. Adjunxerunt se imperatori præterea illi etiam Bulgarici proceres, Nestoritzes, Zaritzes et junior Dobromerus, quisque cum suis cohortibus, acceptique sunt comiter, et ab imperatore iis ut ipso dignum erat honos habitus. Quin et Prusianus Bladisthabi filius cum fratribus, quos in Tmorum effugisse docuimus, diuturna fracti obsidione (milites enim jussu imperatoris insederant montium descensus) ab imperatore caveri sibi petunt et deditionem promittunt; quibus is humaniter respondit. Achride porro ad lacum Pespam iter faciens duo condit castella, unum in monte interjacente, quod Basilidem vocat, alterum in dicta palude. Prespa Diabolin petit, ibique erecto tribunali Prusianum cum fratribus accipit, orationeque plena humanitatis consolatus, eum magistri, reliquos **470** patricia dignatur excellentia. Adductus est etiam Ibatzes oculis spoliatus. Quos quo pacto amiserit, referre operæ pretium est, cum ea narratio jucundum habeat quippiam et admirabile.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(64) Verba minime cohærent, et vix dubito quin locus sit mutilus. Quod de urbe dicit, eam ego Strumpitzam fuisse conjicio. Ionium autem puto vocare eam regionem quæ Adriatico immineret mari, ob vicinitatem. XYL. — Verba minime cohærent, inquit Xylander. Imo non cohæret interpres auctori. Post hæc itaque verba πόλις δὲ Ἀχρὶς subjiciatur parenthesis, cujus meta sit in his aliis περὶ τὸ Εἰλισσὸν τὸ φρούριον· nihil tunc mutilum aut obscurum exstat, Πόλις δὲ Ἀχρὶς μητρόπολίς ἐστι τῆς πάσης Βουλγαρίας. Ipsa est nominatissima illa Justiniana prima, Justiniani patria, qua ecclesiasticis qua politicis supra plurimas urbes evecta. De qua Gregoras l. II, ipse Justinianus Novella 2, Cujacius ad eum, et Geographi omnes. GOAR.

Mortuo Bladisthlabo, cum uxor ab ea relicta, filii omnesque Bulgariæ proceres imperatori deditionem fecissent, solus hic Ibatzes fugiens, occupato monte accessus habente difficillimos, arcem autem regiam perelegantem hortosque et alia oblectamenta præclara (Brochotum quidam, alii Pronistan vocant), solus Dei voluntati sese opponebat, copiasque paulatim colligens rebellionem moliebatur, imperium Bulgaricum somnians. Haud exiguam id factum imperatori attulit molestiam : ideoque recto itinere omisso ad meridiem declinavit, Diabolinque se contulit, ut aut desistere ab armis seditiosum istum cogeret aut bello oppirmeret. Ibi ergo degens aliquandiu Ibatzen per litteras hortatus est ne Bulgaria subacta solus ipse rebellare vellet, neve ea sibi pollioeri vana spe quæ adipisci nequiret : cogitaret hunc sibi conatum male cessurum. Ad eas litteras Ibatzes ita rescripsit ut omnis generis usus prætextibus rem extraheret, imperatorque ab eo lactatus quinquaginta quinque dies contra
471 animi sententiam Diaboli hæreret. At Achridis præfectus Daphnomelus certior factus imperatorem de opprimendo Ibatza esse sollicitum, instituto suo cum duobus quorum ei perspecta erat fides famulis communicato, opportunitatem venatus rem ita aggreditur. Solemne festum Assumptionis Mariæ Ibatzes publice celebrabat, vocabanturque ad convivium de more non vicini modo, sed et peregrini. Ad eam festivitatem Eustathius ultro proficiscitur. Cumque incidisset in custodes viarum, nuntiare Ibatzæ jubet nominatim se adesse et cupere cum ipso animum exhilarare. Miratus est Ibatzes hostem sua sponte venire ac se hostium manibus credere, venire tamen jussit, admissumque lætus excepit atque amplexus est. Finito hymno matutino, omnibusque aliis in sua dilapsis diversoria, Ibatzen Eustathius accedit, et quod haberet quæ seorsim cum ipso colloqueretur apprime necessaria ac ipsi utilia, petit ut reliqui interim secedant. Ibatzes dolum non sentiens, sibique omnino persuadens Eustathium cum ipso velle societatem rebellionis coire, dimotis aliquantisper famulis manu eum apprehensum in pomarium quoddam abducit opacum arboribusque ita dense consitum ut ne vox quidem inde
472 exaudiri posset. Ibi solum Ibatzam nactus Eustathius, homo manu promptus, in terram illico prosternit, genuque pectori ejus innixus vocem jacentis intercludit, duosque suos famulos celerrime subvenire jubet, qui, ut erat compositum, stantes et eventui intenti, simulatque domini vox auribus ipsorum allata est, accurrunt, Ibatzæ os veste injecta obturant, ne ad ejus clamorem confluente multitudine conatus fieret irritus ; et oculos ei exsculpunt : cæcatum in aufam projiciunt extra paradisum, ipsi in sublime domus cœnaculum evadunt, strictisque gladiis exspectant hostium impetum. Cognito facinore ingens confluxit multitudo. Alii strictos manibus gladios tenentes, alii hastas, arcus alii, nonnulli lapides, quidam ligna, aliqui faces

A Μετὰ γὰρ τὸν τοῦ Βλαδισθλάβου τοῦ καὶ Ἰωάννου θάνατον καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Μαρίας καὶ τῶν ταύτης παίδων προσχώρησιν καὶ τὴν τῶν ἄλλων δυναστῶν ἁπάσης Βουλγαρίας ὑπακοὴν ὁ Ἰβάτζης οὗτος φυγὼν καὶ ἔν τινι δυσβάτῳ γενόμενος ὄρει (Βροχωτὸς κλῆσις αὐτῷ) βασίλειά τε ἔχοντι περικαλλῆ (Προνίσταν ταῦτα καλοῦσι) καὶ παραδείσους καὶ ἀπολαύσεις οὐκ ἀπρεπεῖς, ὑπεῖξαι τοῖς θελήμασιν οὐκ ἐβούλετο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δύναμιν ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν συνεγείρων ἀνεστάτου τὰ παρακείμενα καὶ ἀποστασίαν ἐμελέτα καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ὠνειροπόλει ἀρχήν. Τοῦτο οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν βασιλέα, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ κατ' εὐθεῖαν ἀφέμενος πορεύεσθαι ἀπέκλινε πρὸς μεσημβρίαν, καὶ κατὰ τὴν εἰρημένην ἐγένετο Διάβολιν, ὡς ἢ καταναγκάσων

B πάντως τὸν ἀποστάτην καταθεῖναι τὰ ὅπλα ἢ πολέμῳ τοῦτον κατεργασόμενος. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν τῷ ῥηθέντι τόπῳ φιλοχωρῶν γράμμασιν ἐνουθέτει τὸν Ἰβάτζην, μὴ τῆς Βουλγαρίας πάσης ὑποταγείσης μόνον ἀνταίρειν χεῖρας αὐτὸν μηδὲ φαντάζεσθαι τὰ ἀτέλεστα, γινώσκοντα ὡς οὐκ εἰς ὄνησιν αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα τελευτήσει. Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεχόμενος καὶ ἑτέροις ἀμειβόμενος, καὶ παντοίας προτιθεὶς ἀφορμὰς, παρεῖλκε καὶ ἀνεδύετο, ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν βασιλέα ἐπὶ πέντε καὶ πεντήκοντα ἡμέρας ἐνδιατρῖψαι τῷ τόπῳ, ταῖς ὑποσχέσεσι δελεαζόμενον. Ἐγνώσθη τά τοῦ πράγματος τῷ τῆς Ἀχρίδος ἄρχοντι Εὐσταθίῳ τῷ Δαφνομήλῃ, ὅτι μέλει τῷ βασιλεῖ ἡ τοῦ Ἰβάτζη καθαίρεσις. Καὶ δῆτα καιρὸν ἐπιτήδειον εὑρηκὼς, καὶ δυσὶ θεράπουσι τῶν πιστικωτάτων κοινολογησάμενος καὶ τὸ βούλευμα

C φανερώσας, ἐγχειρεῖ τῇ πράξει. Δημοτελὴς ἤγετο ἑορτὴ τῷ Ἰβάτζῃ, ἡ κοίμησις τῆς παναγίου καὶ Θεομήτορος. Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν εἰώθει συγκαλεῖν εἰς εὐωχίαν οὐ τοὺς ἀγρογείτονας μόνον καὶ ἀγχιτέρμονας, ἀλλὰ καὶ τῶν ὡς πορρωτάτω πολλούς. Ἄπεισι γοῦν ὁ Εὐστάθιος αὐτόκλητος εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ τοῖς φυλάττουσιν ἐντυχὼν τὰς διόδους ἀπαγγέλλειν ἐκέλευεν ὅστις εἴη, καὶ ὅτι πάρεστι τῷ ἄρχοντι συνευφρανθησόμενος. Ἀπαγγειλάντων δὲ τούτων, ἐν θαύματι ὁ Ἰβάτζης ἐτίθει εἰ δυσμενὴς ἄνθρωπος αὐθαίρετος ἥκει καὶ χερσὶν ἐκδίδωσιν ἑαυτὸν πολεμίαις. Ὅμως ἀφιλέσθαι κελεύει, καὶ ἐλθόντα ἐδέξατό τε περιχαρῶς καὶ ἠσπάσατο. Ἄρτι δὲ τελεσθέντος τοῦ ἑωθινοῦ ὕμνου, καὶ παντων τῶν συνειλεγμένων εἰς τὰς ἰδίας σκεδασθέντων καταγω-

D γὰς, ὁ Εὐστάθιος πρόσεισι τῷ Ἰβάτζῃ, καὶ ἀξιοῖ τοὺς ἄλλους πρὸς μικρὸν ἐκστῆναι ὡς τάχα μέλλων αὐτὸς διαλέξεσθαι κατ' ἰδίαν περί τινος ἀναγκαιοτάτου καὶ λυσιτελοῦντος αὐτῷ. [P. 725] Ὁ δὲ τὸν δόλον καὶ τὴν ἀπάτην μὴ κατανοήσας, ἀλλὰ τῷ ὄντι ὑπολαβὼν ὡς βούλεται καὶ αὐτὸς εἷς γενέσθαι τῶν συνιστώντων αὐτῷ τὴν ἀποστασίαν, τοὺς θεράποντας μικρὸν ἀποστῆναι κελεύσας, τῆς χειρὸς ἐκείνου λαβόμενος ἔν τινι παραδείσῳ εἰσάγει συνηρεφεῖ δένδροις καὶ κοιλότητα ἔχοντι, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξηχεῖσθαι δύνασθαι διὰ τὴν συνδενδρίαν. Οὗ ἐντὸς γενόμενος ὁ Εὐστάθιος, καὶ μεμονωμένου λαβόμενος τοῦ Ἰβάτζου, εἰς γῆν τε αὐτὸν εὐθὺς καταβάλλει, καὶ

A τῷ στήθει προσερείσας τὸ γόνυ (ἦν γὰρ κατὰ χεῖρα γενναῖος) τοῦτον κατῆγχε, καὶ τοῖς δυσὶν ὑπηρέταις ἐνεκελεύσατο βοηθεῖν τὴν ταχίστην. Οἱ δὲ, καθάπερ συντεθειμένον ἦν, ἱστάμενοι καὶ καραδοκοῦντες τὸ μέλλον, ὡς ἤκουσαν τῆς φωνῆς τοῦ κυρίου, ἔδραμόν τε εὐθέως, καὶ τὸν Ἰβάτζην περισχόντες καὶ τῷ χιτῶνι ἀποφράξαντες αὐτοῦ τὸ στόμα, ὡς μὴ βοήσας περιστήσῃ πλῆθος αὐτοῖς καὶ ἄπρακτον ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον, ἀποτυφλοῦσι, τυφλωθέντα δὲ ἐκβάλλουσι τοῦ παραδείσου εἰς τὴν αὐλήν. Αὐτοὶ δὲ εἴς τι ὑπερῷον οἴκημα ὑψηλὸν ἀναδραμόντες καὶ τὰ ξίφη ἑλκύσαντες ἐξεδέχοντο τοὺς μέλλοντας προσιέναι. Γνωσθέντος δὲ τοῦ δράματος συνέῤῥει πλῆθος ἀμύθητον· οἱ μὲν γὰρ ξίφη κατέχοντες ἐν χερσὶν, οἱ δὲ δόρατα, οἱ δὲ τόξα, οἱ δὲ λίθους, οἱ δὲ ξύλα, οἱ δὲ δαλοὺς καιομένους, ἄλλοι δὲ ὕλην εὔπρηστον, ἔθεον βοη- B δρομοῦντες καὶ κεκραγότες· « Σφαττέσθωσαν, καιέσθωσαν, μεληδὸν κατατεμνέσθωσαν, λίθοις καταχωννύσθωσαν οἱ παλαμναῖοι καὶ ἀλιτήριοι· μή τις φειδὼ γενέσθω τῶν ἀλαστόρων. » Συνδρομὴν δὲ θεασάμενος ὁ Εὐστάθιος, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀπεγνωκὼς σωτηρίας, παρεκάλει τέως τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι καὶ μὴ μαλακισθῆναι, μηδ' ἑαυτοὺς προδοῦναι καὶ εἰς ἐξουσίαν πεσεῖν τῶν ζητούντων τὴν αὐτῶν ἀπώλειαν, καὶ παρ' ἐκείνων τὴν σωτηρίαν ἐκδέχεσθαι ἢ θάνατον οἰκτρὸν καὶ ἐπώδυνον. Πρὸς δὲ τὸ πλῆθος ἀπό τινος θυρίδος προκύψας καὶ τῇ χειρὶ κατασιγάσας τὸν ὄχλον τοιῶνδε λόγων ἀπήρξατο· « Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες οἱ συνειλεγμένοι, οὐδεμία τις προκατέκειτό μοι ἀπέχθεια πρὸς τὸν ὑμέτερον δυνάστην, καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ πάντες ἐρεῖτε, ἀκριβῶς εἰδότες ὡς Βούλγαρος μὲν αὐτὸς, Ῥωμαῖος δ' ἐγὼ, καὶ C Ῥωμαῖος οὐ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας οἰκούντων, ἀλλ' ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἥτις ὅσον ἀπέχει ὑμῶν, ἴσασιν οἱ γινώσκοντες. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς τῷ τοιούτῳ ἐπεχείρησα ἔργῳ οὐκ εἰκῇ καὶ μάτην, ἀλλά τις με κατήπειξεν ἀνάγκη, λογιεῖσθε οἱ φρονιμώτεροι. Οὐ γὰρ ἂν οὕτω μανιωδῶς εἰς προὖπτον ἐμαυτὸν ἐνέῤῥιψα κίνδυνον καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ζωῆς κατεφρόνησα, εἰ μή τις ἦν ἄλλη αἰτία ἡ βιασαμένη με πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐλθεῖν. Ἴστε οὖν ὡς τὸ γενόμενον ἔργον πρόσταγμα βασιλέως ἐστὶν, ᾧ πειθαρχῶν ἐγὼ ὡς ὄργανον διηκόνησα. [P. 716] Καὶ νῦν εἰ βούλεσθέ με διαχειρίσασθαι, ἰδοὺ ὑφ' ὑμῶν ἐγὼ περιειλημμένος. Πλὴν οὐκ εὐκόλως οὐδὲ ῥᾳδίως ἐγὼ ἀποθανοῦμαι, οὐδὲ καταθεὶς τὰ ὅπλα ἐμαυτὸν παραδώσω ὑμῖν ὡς βούλεσθε χρῆσθαι, ἀλλ' ἀγωνιοῦμαι περὶ τῆς οἰκείας ζωῆς, καὶ μέχρι θανάτου ἀμυνοῦμαι τοὺς ἐπιόντας ἅμα τοῖς σὺν ἐμοί. Εἰ δὲ καὶ θανούμεθα, ὅπερ ἀνάγκη παθεῖν τοὺς ὑπὸ πλειόνων περιστοιχισθέντας, εὐδαίμονα καὶ μακάριον τὸν θάνατον λογιζόμεθα, ἔχοντες καὶ τὸν μέλλοντα καὶ τὸ ἡμέτερον ἐκζητῆσαι καὶ ἐκδικῆσαι αἷμα, πρὸς ὃν βουλεύσασθε εἰ δυνατὸν ἄχρι πολλοῦ ἀνθίστασθαι. » Τούτων ἀκούσαντες οἱ συνηθροισμένοι τῶν λόγων, καὶ τῷ ἐκ βασιλέως δέει καταπλαγέντες, κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέοντες ἄλλοι ἀλλαχῇ διεσκεδάσθησαν, οἱ γηραιότεροι δὲ καὶ φρονιμώτεροι τὸν βασιλέα εὐφημήσαντες ὑπετάγησαν. Ὁ δ' Εὐστάθιος κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὸν Ἰβάτζην εἰληφὼς τῷ βασιλεῖ διεκόμισεν. Ὃν οὗτος ἀποδεξάμενος τῆς ἀνδραγαθίας στρατηγόν τε εὐθὺς προὐβάλετο Δυῤῥαχίου καὶ τὴν ἅπασαν κινητὴν ὕπαρξιν ἐδωρήσατο τοῦ Ἰβάτζου· τοῦτον δὲ παρέδωκεν φυλακῇ.

D Τότε καὶ Νικολιτζᾶς ὁ πολλάκις ληφθεὶς καὶ τοσαυτάκις ἀφεθεὶς, ἔν τισιν ὄρεσιν κρυπτόμενος, ὡς ἐπέμφθη δύναμις κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν οἱ συνόντων οἱ μὲν προσεχώρησαν ἐθελοντὶ, οἱ δὲ ἡλίσκοντο, αὐτόμολος κάτεισι νυκτὸς εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τῇ

ardentes, materiam alii ignis capacem, accurrebant opitulatum, vociferantes : « Jugulantor, cremantor, membratim conciduntor, lapidibus obruuntor scelesti : nemo flagitiosis hisce parcat. » Concursum cernens Eustathius, tametsi de salute sua desperarat, tamen suos hortabatur ut animo essent forti, neque emollirentur aut se ipsos hostibus proderent iisque dederent qui ipsorum mortem desiderarent, neve ab iis salutem potius se consecuturos quam misere interfectum iri putarent. Ipse per fenestram quamdam ad turbam prospiciens, manusque motu silentium **473** conficiens, ita eam est affatus : « Nullas mihi, o multitudo, cum vestro principe privatim intercessisse inimicitias vel ipsi judicare potestis. Is enim Bulgarus est, ego Romanus, quod vobis est notissimum. Neque Romanus ego sum e Thracia aut Macedonia oriundus, sed ex Asia minore ; quæ quanto sit spatio a vestra patria dissita, periti norunt. Jam prudentiores id non difficulter judicabunt, non temere me aut frustra, sed necessitate aliqua compulsum hoc facinoris aggressum fuisse. Alioqui nunquam me in tam evidens periculum tam dementer conjecturus fueram. Proinde sciatis jussu imperatoris, quidquid ejus est, fuisse factum, et eum mearum manuum usum ministerio. Ergo si me vultis occidere, sane circumdatus in vestra sum potestate : neque tamen nullo negotio nos conficietis, neque armis depositis vestræ nos tractandos committemus libidini, sed ad extremum usque spiritum pro nostra vita propugnabimus. Quodsi interficiemur, quod fieri necesse est, cum tam pauci a tam multis circumclusi simus, mortem eam felicem deputabimus, eum habituri sanguinis nostri ultorem, cui num diu possitis reluctari vobiscum reputate. » Hoc sermone audito, colluvies ista imperatoris terrore perculsi paulatim alii aliorsum dissipati diffluxere. Seniores ac **474** prudentia antecedentes, bene ominati imperatori, obedientiam promiserunt. Ita Eustathius nemine impediente Ibatzen ad imperatorem adduxit. Imperator Eustathium ob tam præclarum facinus collaudatum Dyrrachii præfectum constituit, et omnia mobilia Ibatzæ bona ei dono dedit, Ibatzam in custodiam tradidit.

Eodem tempore Nicolitzas etiam, toties captus totiesque dimissus, in montibus occultatus, cum adversus eum mitteretur cohors, et qui cum ipso erant partim ultro ad Romanos transirent, partim caperentur, noctu sponte sua in castra Romanorum

venit, manuque pulsatis foribus se nominatim adesse indicavit, ac corpus suum in potestatem imperatoris dedere. Sed eum imperator suo conspectu non dignatus Thessalonicam custodiendum misit. Ipse rebus Dyrrachii, Coloneiæ ac Dryinopolis suo arbitratu rectissime constitutis, et provinciis præsidio ducibusque munitis, permissoque ut captivi Romani, qui vellent, ibi manerent, reliqui ipsum sequerentur, Castoriam venit. Hic ad ipsum adductæ sunt duæ Samueli filiæ. Quæ cum viderent Mariam Joannis quondam uxorem imperatori astare, impetum in eam fecerunt tanquam interfecturæ. Sed imperator earum ferociam sedavit, pollicitus amplissimas se ipsis opes largiturum. Mariam zostæ munere ornatam cum filiis suis Cpolin misit. **475** Xiphiæ porro opera quæ erant in Serviis et Sosco castella omnia solo æquat, et in castellum Stagus venit. Ibi se ipsi offert Elemagus Belegradorum princeps, servili habitu, cum collegis suis. Imperator inde Athenas proficiscens, in itinere Zetunium transiens, ossa Bulgarorum contemplatus occisorum quo tempore Samuelum Nicephorus prælio fudit, admiratus est, ac multo magis murum in Thermopylis exstructum (qui etiamnum Scelos vocatur) apud Rupenam ad deterrendos Bulgaros. Ut Athenas venit, Deiparæ pro victoria gratias egit, templumque donariis splendidis ac magnificis exornavit. Hinc Cpolin rediit, invectusque est triumphans per magnas fores Aureæ portæ, ornatus corona aurea superne cristata, præeuntibus Maria, Samueli filiabus et reliquis Bulgaris. Actum hoc indictione secunda, anno ab origine mundi 6527. Atque hoc modo prosequentibus eum victoriæ gratulantibus acclamationibus Magnum templum iniit; cumque ibi carmine cantato Deo gratias pro tam felici successu egisset, in palatium abiit. Reversum victorem Sergius patriarcha prolixe oravit ut quod se facturum bello Bulgarico feliciter confecto promiserat, Allelengyum aboleret: sed nihil obtinuit. Atque is Sergius, cum per annos 20 Ecclesiam Dei moderatus esset, indictione **476** secunda, mense Julio, anno mundi 6527 ad Dominum emigravit. Suffectus est ei Eustathius, palatinæ ædis presbyterorum princeps.

A χειρὶ κρούσας τὴν θύραν προσήγγειλεν ἑαυτὸν ὅστις εἴη καὶ ὅτι παραδίδωσιν ἑκουσίως τὸ σῶμα τῷ βασιλεῖ. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὁ βασιλεὺς οὐδὲ ἰδεῖν ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰς Θεσσαλονίκην ἐξέπεμψε φρουρεῖσθαι κελεύσας. Αὐτὸς δὲ τὰ τοῦ Δυῤῥαχίου καὶ τῆς Κολωνείας καὶ Δρυϊνουπόλεως, ὥς πη ἐδόκει αὐτῷ βέλτιστα, καταστησάμενος, καὶ φύλακας τοῖς θέμασι καὶ στρατηγοὺς ἐπιστήσας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων Ῥωμαίων τοὺς βουλομένους κατὰ χώραν μένειν ἐάσας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἕπεσθαι προστάξας, ἦλθεν εἰς Καστορίαν. Ἔνθα προσήχθησαν αὐτῷ θυγατέρες δύο τοῦ Σαμουὴλ, αἵτινες θεασάμεναι Μαρίαν τὴν Ἰωάννου γυναῖκα παρισταμένην τῷ βασιλεῖ, ὥρμησαν κατ' αὐτῆς ὡς διαχειρισόμεναι. Ἀλλὰ ταύταις μὲν ὁ βασιλεὺς τὸν θυμὸν κατεκοίμισεν, ὑποσχόμενος τιμῆσαι καὶ ὑπερπλουτίσαι αὐτάς, τὴν δὲ Μαρίαν τῷ τῆς B ζωστῆς ἀξιώματι τιμήσας εἰς τὴν βασιλίδα μετὰ τῶν υἱῶν ἐκπέμπει. Καθαιρεῖ δὲ καὶ τὰ ἐν Σερβίοις καὶ τῷ Συσκῷ φρούρια πάντα διὰ τοῦ Ξιφίου, καὶ εἰς ἔδαφος καταστρέφει. Καὶ εἰς τὸ φρούριον Σταγοῦς ἔρχεται, ἔνθα κατέλαβεν ὁ τῶν Βελογράδων ἄρχων μετὰ δουλικοῦ τοῦ σχήματος Ἐλεμάγος, μετὰ τῶν συναρχόντων αὐτοῦ· ἐκεῖθεν ἄρας ἄπεισιν εἰς Ἀθήνας. Ἐν δὲ τῷ διιέναι τὸ Ζητούνιον τὰ ὀστᾶ τῶν πεσόντων ἐκεῖσε Βουλγάρων, [P. 717] ὁπηνίκα ὁ μάγιστρος Νικηφόρος ὁ Οὐρανὸς τὸν Σαμουὴλ ἐτρέψατο, θεασάμενος ἐθαύμασεν. Ὑπερηγάσθη δὲ καὶ τὸ ἐν Θερμοπύλαις γενόμενον τεῖχος, ὃ Σκέλος ἄρτι κατονομάζεται, εἰς ἀποτροπὴν τῶν Βουλγάρων παρὰ τοῦ Ῥουπένη. Καὶ ἐν Ἀθήναις γενόμενος καὶ τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια τῇ Θεοτόκῳ δοὺς, καὶ ἀναθήμασι πολλοῖς λαμπροῖς καὶ πολυτελέσι κοσμήσας C τὸν ναὸν, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ διὰ τῶν μεγάλων πυλῶν τῆς Χρυσῆς πόρτης στεφάνῳ χρυσῷ (65) λόφον ἐφύπερθεν ἔχοντι ἐθριάμβευσεν ἐστεφανωμένος, προηγουμένης Μαρίας τῆς τοῦ Βλαδισθλάβου γυναικὸς καὶ τῶν τοῦ Σαμουὴλ θυγατέρων καὶ τῶν λοιπῶν Βουλγάρων. Ἰνδικτιὼν ἦν β', ἔτος ,ςφκζ'. Καὶ οὕτω μετὰ τροπαίων καὶ νίκης ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰσελθὼν, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστηρίους ᾄσας ᾠδὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια. Ὃν ὁ πατριάρχης Σέργιος μετὰ νίκης εἰσελθόντα πολλὰ κατελιπάρει σβέσαι τὸ ἀλληλέγγυον (ἣν γὰρ ὑποσχόμενος ποιῆσαι τοῦτο, εἰ τῶν Βουλγάρων ὑπερισχύσειεν), ἀλλ' οὐκ ἔπεισεν. Ὃς ἐπὶ εἴκοσιν ὅλους ἐνιαυτοὺς τὴν τοῦ Θεοῦ ποιμάνας Ἐκκλησίαν Ἰουλίῳ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος β', ἐν ἔτει τῷ ,ςφκζ', πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε. Καὶ προεβλήθη πατριάρχης Εὐστάθιος, πρῶτος ὢν τῶν πρεσβυτέρων τοῦ ἐν τοῖς βασιλείοις ναοῦ (66).

Subacta Bulgaria, imperatori se dedidit etiam contermina Chorbatorum gens et ejus principes, fratres duo; quibus imperator honores ac opes amplas tribuit. Solus adhuc imperium detrectabat Sermo Sirmii dominus Nestongi frater. Ad hunc Constantinus Diogenes finitimæ provinciæ præfectus legatum mittit, interposito jurejurando affirmans cupere se ipsum convenire ac de rebus ne-

D Τῷ δὲ βασιλεῖ προσεῤῥύησαν, τῆς Βουλγαρίας δουλωθείσης αὐτῷ, καὶ τὰ ὅμορα ἔθνη τῶν Χορβατῶν, ἄρχοντας ἔχοντες δύο ἀδελφοὺς, ὧν προσρυέντων καὶ ἀξιώματα λαβόντων καὶ κτήσεις ἱκανὰς ὑπήκοα γέγονε καὶ τὰ ἔθνη. Μόνος δὲ ὁ τοῦ Σιρμίου κρατῶν ἀδελφὸς τοῦ Νεστόγγου Σέρμων πιθῆσαι οὐκ ἤθελε· πρὸς ὃν Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης, τῶν ἐκεῖσε μερῶν ἄρχων, φιλίαν ὑποκρινόμενος πρεσβευ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(65) Corona hæc τροπαιουχία est Codini, judice Coresio Chiensi, triumphantium imperatorum ornamentum. GOAR.

(66) Quem superius auctor πρωτοπαπᾶν τοῦ παλατίου vocavit; de quo jam abunde. GOAR.

τὴν ἐκπέμπει, δηλῶν μεθ' ὅρκων ἐπιθυμίαν ἔχειν A ἑνωθῆναι αὐτῷ καὶ περὶ ἀναγκαίων κοινολογήσασθαι. Εἰ δὲ τις αὐτὸν ὑποτρέχει φόδος, τρεῖς ὑπηρέτας εἰληφέναι μόνους, καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ συμμῖξαι αὐτῷ μετὰ τριῶν ὑπηρετῶν ὁμοίως ἀφίξεσθαι μέλλοντι, Πεισθεὶς οὖν ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς τὸν ποταμὸν καὶ τῷ Διογένει ἑνοῦται. Ἐν ᾧ δὲ ἔμελλον διαλέγεσθαι, ὁ Διογένης ἐγκόλπιον φέρων μάχαιραν καὶ ταύτην αἰφνιδίως ἑλκύσας παίει τοῦτον κατὰ τῆς πλευρᾶς καὶ εὐθὺς ἀναιρεῖ, Τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ φυγῇ χρησαμένων, τοὺς πλησιάζοντας ὁ Διογένης συναθροίσας στρατοὺς μετὰ χειρὸς ἱκανῆς ἔρχεται πρὸς τὸ Σίμμιον, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ τεθνεῶτος καταπληξάμενος καὶ ὑποσχέσεσι μεγάλαις καταμαλάξας ἔπεισε προσχωρῆσαι καὶ τὸ Σίρμιον παραδοῦναι τῷ βασιλεῖ· ἥτις καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεπέμφθη, καὶ ἀνδρὶ συνεζεύχθη ἑνὶ τῶν ἐν τῇ πόλει μεγιστάνων, καὶ ὁ Διογένης ἄρχειν ἐτάχθη τῆς νεοκτήτου χώρας.

cessariis colloqui. Quodsi ipse insidias vereretur subesse, tribus tantum famulis stipatum se ad ripam profluentis ibi amnis accessurum. Idem ipse quoque faceret. Obtemperat Sermo, atque hoc modo cum Diogene congreditur. Ibi cum jam collocuturi essent, Diogenes pugionem, quem in sinu abditum gestabat, subito in latus Sermonis adigit, eumque interficit : famuli fuga elabuntur. Diogenes vicinis exercitibus contractis valida cum manu ad Sirmium proficiscitur, viduæque exterritæ magnis insuper pollicitationibus persuadet ut se Sirmiumque imperatori traderet. Ea Byzantium missa ibi primario cuidam civium matrimonio copulata est : Diogenes recens captæ ditioni præfectus.

[P. 718] Ἀνεκαίνισε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν ἀγωγὸν B Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ βασιλέως, ὡς ἂν ἔχοιεν οἱ ἀστοὶ ἀφθονίαν ὕδατος. Γεωργίου δὲ τοῦ ἄρχοντος Ἀβασγίας (67) τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἀθετήσαντος συνθήκας καὶ τὰ ὅμορα κατατρέχοντος, ἔξεισι κατ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πανστρατὶ, κατόπιν λιπὼν Νικηφόρον πατρίκιον (68) τὸν Ξιφίαν καὶ Νικηφόρον πατρίκιον τὸν υἱὸν Βάρδα τοῦ Φωκᾶ. Οἱ δὲ διὰ τὸ τῆς στρατείας ἀπολελεῖφθαι δεινοπαθήσαντες οὐ μικρῶς, λαὸν ὡς ἔτυχεν ἠθροικότες ἀπό τε Καππαδοκίας καὶ Ῥοδάντου καὶ τῶν πέριξ χωρίων, ἀποστασίαν κινοῦσιν. Οὗπερ ἀγγελθέντος τῷ βασιλεῖ ταραχὴ κατεῖχε τὴν παρεμβολὴν καὶ ἀγωνία, δεδοικυῖαν μή πως ἐν μέσῳ Ἀβασγῶν τε καὶ τῶν ἀποστατῶν συνειλημμένοι (διεδέδοτο γὰρ καὶ λόγος ὡς οἱ περὶ τὸν Ξιφία διεκηρυκεύσαντο περὶ τούτου πρὸς τὸν ἄρχοντα C Ἀβασγίας) ἀνήκεστόν τι πάθωσιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς γράμματα γράψας πρός τε τὸν Ξιφίαν καὶ τὸν Φωκᾶν ἐξέπεμψε, παραγγείλας τῷ λαβόντι σπουδάσαι πάντα τρόπον λαθεῖν καὶ ἑκάστῳ ἀσυγγνώστως δεδωκέναι τὸ γράμμα. Τοῦ δὲ ὡς ἐκελεύσθη ποιήσαντος καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐγχειρίσαντος λεληθότως, ὁ μὲν Φωκᾶς εὐθὺς ἐπανέγνω γὴν ἑαυτοῦ τῷ Ξιφίᾳ, ἐκεῖνος δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀποκρύψας καὶ γράμμα δέξασθαι ὅλως ἀπαρνησάμενος ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καλεῖ τοῦτον ἐπὶ κοινολογίαν, καὶ ἐλθόντα, λόχους ἔχων προευτρεπισμένους, ἀποκτίννυσι. Καὶ ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν εὐθὺς διεσκεδάσθη. Τοῦ δὲ θανάτου τοῦ Φωκᾶ γνωσθέντος τῷ βασιλεῖ πέμπεται Θεοφύλακτος ὁ Δαμιανοῦ τοῦ Δαλασσηνοῦ υἱὸς, καὶ τὸν Ξιφίαν συλλαβὼν ἐκπέμπει δέσμιον πρὸς τὴν βασιλίδα πρὸς Ἰωάννην τὸν προτονοτάριον (69), ὃς ἐν τῇ νήσῳ D τοῦ Ἀντιγόνου (70) μοναχὸν αὐτὸν ἀποκείρει. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ τῶν ἀποστατῶν ἀπολυθεὶς δέους συμβάλλει τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ πολλοὶ πίπτουσι τῶν Ῥωμαίων. Ὅμως διελύθησαν ἄμφω τὰ στρατεύμα-

477 Aquæductum quoque Valentiniani imperatoris refecit Basilius, civibusque aquæ abundantiam paravit. Porro cum Georgius Abasgiæ dux violato quod ei cum Romanis erat fœdere vicina incursionibus vexaret, exercitum contra eum educit Basilius, domi relictis Nicephoro patricio, filio Bardæ Phocæ. At ii indignissime ferentes non se quoque una ad id bellum jussos ire, contracto e Cappadocia Rodanto et aliis vicinis regionibus utcunque exercitu rebellionem concitant. Ejus rei nuntius imperatori allatus exercitui magnam incussit sollicitudinem. Metuebant enim ne in medio inter Abasgos et perduelles (quippe ferebatur ea de re Xiphias cum principe Abasgorum per internuntios egisse) inclusi extrema pati cogerentur. Imperator ergo litteras et ad Xiphiam et ad Phocam mittit, ei qui perferebat mandans ut quam maxime alteri, altero ignorante, eas reddere curaret. Quod cum is effecisset, Phocas statim Xiphiæ ad se scriptas recitavit, Xiphias autem omnino ad se quicquam scriptum negans Phocam die quadam ad colloquium vocat, venientemque præparatis ad hoc insidiis necat. Hoc modo statim dissipata ea conjuratio. Et imperator de morte Phocæ factus certior Theophylactum Damiani Dalasseni filium mittit, qui captum Xiphiam Cpolin in vinculis **478** Byzantium ad Joannem ablegat protonotarium. Is eum rasum in Antigoni insula monachum facit. Imperator proinde metu rebellium liberatus cum Abasgis pugnam committit ; et quamvis multi Romani occubuere, tamen incerta victoria discessum est. Alterum deinde prælium initum die Septembris undecima, indictione sexta, anno ab origine mundi 6531. In eo cadit Liparites, Georgii copiarum dux primarius, et cum eo validissima Abasgici exercitus pars. Georgius in montes Iberiæ interiores fuga

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(67) Provinciæ Scythicæ Asiaticæ, vicinæ Iberibus. Goar.

(68) Deest aliquid, nempe Xiphiæ mentio, qui se socium perduellionis Phocæ dedit; quod sequentia docent. Alioquin οἱ δέ et cætera pluralia ad unum Phocam referri non possunt. Xyl.

(69) Quem Notitia imperii *primicerium notariorum* vocat; de cujus officio, insignibus et privilegiis Pancirollus in Comm. Goar.

(70) Juxta Cpolim inter Proten et Platen sita. Goar.

elapsus paulo post missis legatis cum imperatore pacem componit, sedens ei sua, quantum ejus hoc imperator volebat, ditione, filiumque suum Pancratium dans obsidem. Quem imperator magistrum creavit, ac domum rediit. Qui se Xiphiæ ac Phocæ seditionis socios præbuerant, eos bonis suis multatos in carcerem abdidit: solum patricium Phersam interfecit, qui et primus omnium se perduellibus adjunxerat, et quatuor curatores vicinorum principum necaverat, suaque manu spadoni cuidam imperatorio caput amputaverat. Est et cubicularius quidam imperatoris leonibus objectus, convictus quod imperatorem in Xiphiæ gratiam conatus esset veneno tollere.

A τα, καὶ ἡ νίκη ἀμφίβολος ἦν. Μετὰ δὲ ταῦτα δευτέρας συμπλοκῆς γενομένης, τῇ ια' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος ς', κατὰ τὸ, ͵ςφλα' ἔτος, πίπτει μὲν ὁ Vιπαρίτης (οὗτος γὰρ ἦν ἀρχιστράτηγος τῷ Γεωργίῳ) καὶ σὺν αὐτῷ πᾶν τὸ κρατιστεῦον ἐν Ἀβασγοῖς, φεύγει δὲ καὶ ὁ Γεώργιος εἰς τὰ ἐνδότερα ὄρη τῆς Ἰβηρίας. Μετ' ὀλίγον δὲ διαπρεσβευσάμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐκστὰς χώρας ὁπόσης ἐβούλετο, σπένδεται, ὅμηρον δοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Παγκράτιον· ὃν μάγιστρον ποιήσας ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψε. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν τῷ Ξιφίᾳ συναραμένων καὶ τῷ Φωκᾷ τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καθεῖρξε, μόνον δὲ τὸν πατρίκιον Φέρσην ἀπέκτεινε, πρὸ πάντων τε προσρυέντα τοῖς ἀποστάταις, καὶ τέσσαρας ἀρχόντων γειτόνων κουράτωρας ἀποκτείναντα, καὶ ἐκτομίαν τινὰ βασιλικὸν αὐτοχείρως [719] καρατομήσαντα· ἐδόθη δὲ καὶ λέουσι βασιλικοῖς τις θαλαμηπόλος βρῶμα, ἐλεγχθεὶς φαρμάκοις ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν Ξιφίαν.

Mortua Anna imperatoris sorore in Rossia, defuncto jam ante Bladimero marito, Chrysochir quidam Bladimeri cognatus 800 viros adscivit, iisque in naves impositis Cpolin venit, stipendia se facere velle **479** simulans. Cum autem imperator eum positis armis petere si quid vellet juberet, non obtemperans Propontidem trajecit; cumque ad Abydum venisset, conserta navali pugna cum eo qui oram maritimam tuebatur, nullo negotio vicit ac Lemnum pervenit. Ibi Rossi a classe Cibyrræotarum et Davido Achridensi Sami præfecto ac Nicephoro Cabasila duce Thessalonicæ per fraudem omnes sunt interfecti.

B Καὶ Ἄννης δὲ τῆς τοῦ βασιλέως ἀδελφῆς ἐν Ῥωσίᾳ ἀποθανούσης, καὶ πρὸ αὐτῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Βλαδιμηροῦ, Χρυσόχειρ συγγενής τις ὢν τοῦ τελευτήσαντος, ἄνδρας ὀκτακοσίους προσεταιρισάμενος καὶ πλοίοις ἐμβιβάσας, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τάχα μισθοφορήσων. Τοῦ δὲ βασιλέως καταθεῖναι τὰ ὅπλα κελεύοντος καὶ οὕτω ποιήσασθαι τὴν ἐντυχίαν, μὴ θελήσας διῆλθε τὴν Προποντίδα. Ἐν Ἀβύδῳ δὲ γενόμενος καὶ τῷ στρατηγοῦντι ταύτης συῤῥάξας λπερμαχοῦντι τῶν παραλίων, καί τοῦτον ῥᾳδίως καταστρεψάμενος, κατῆλθεν εἰς Λῆμνον. Ἐκεῖσε δὲ παρὰ τοῦ στόλου τοῦ Κιβυῤῥαιωτῶν, καὶ Δαβὶδ τοῦ ἀπὸ Ἀχριδῶν στρατηγοῦντος Σάμου, καὶ Νικηφόρου τοῦ Καβάσιλα δουκὸς ὄντος Θεσσαλονίκης (71) παρασπονδηθέντες ἅπαντες κατεσφάγησαν.

Post hæc in Siciliam molitus expeditionem Basilius Orestam quemdam de fidissimis suis eunuchis præmittit cum magnis copiis. Ipse fato interceptus subsequi non valuit. Nam mense Decembri, indictione nona, anno 6534, subito correptus morbo decessit. Paucis ante mortem ejus diebus obit Eustathius patriarcha; in cujus locum imperator substituit Alexium monachum, Studiani collegii magistrum, qui ad ipsum invisendi **480** causa venerat, afferens secum caput Joannis baptistæ. Eum ergo cum per Joannem protonotarium, cujus opera in administrandis publicis negotiis utebatur, in solio patriarchæ collocasset, vespere exspiravit. Vixit annos 70, quos omnes regnavit. Solus autem summum imperium gessit annos 50. Fratrem imperii successorem instituit, eique mandavit ut se in Joannis evangelistæ ac theologi fano sepeliret, apud Hebdomum. Idque is est executus.

Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκστρατεῦσαι κατὰ τῆς Σικελίας Ὀρέστην προέπεμψε μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς, C ἕνα ὄντα τῶν πιστοτάτων εὐνούχων, αὐτὸς δὲ ἐκωλύθη φθάσαντος τοῦ χρεών. Δεκεμβρίῳ γὰρ μηνὶ ιε', ἰνδικτιῶνος θ', ἔτους ͵ςφλδ', αἰφνιδίῳ νόσῳ ληφθεὶς ἀπεβίω, πρό τινων ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Εὐσταθίου τοῦ πατριάρχου ἀποθανόντος, οὗ διάδοχον ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο Ἀλέξιον μοναχὸν καὶ καθηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πεφοιτηκότα μετὰ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου. Ὃν καὶ πέμψας ἐνθρονίζει διὰ τοῦ πρωτονοταρίου Ἰωάννου, ᾧ συνεργῷ ἐχρῆτο πρὸς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν. Καὶ τῇ ἑσπέρᾳ ἐτελεύτησε, ζήσας μὲν ἔτη ο', καὶ τὰ πάντα βασιλεύσας, ἐπὶ χρόνους δὲ ν' τὴν αὐτοκράτορα διιθύνας ἀρχήν. Ταφῆναι δὲ παρεκάλεσε τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν, ὃν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς, ἐν τῷ κατὰ τὸ Ἕβδομον ναῷ τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολογου· ὃ δὴ καὶ
D γέγονεν.

Constantinus imperio potitus, nactusque licentiam agendi quæ vellet, multa reipublicæ mala dedit. Quippe homo pravis studiis deditus, nihil eorum quæ officii erant vel agebat vel cogitabat, ludis autem equestribus et mimis ac scurris delec-

Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ἅπασαν δυναστείαν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πράττειν ὅ τι καὶ βούληται ἐξουσίαν λαβὼν, καὶ ταῖς ἐκδεδιῃτημέναις χαίρων τῶν πράξεων, πολλῶν κακῶν αἴτιος ὑπῆρξε τῷ πολιτεύματι, αὐτὸς μὲν πράττων οὐδὲν ἢ βουλευόμενος τῶν δεόν-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(71) His temporibus ducem habuit Thessalonica, et decrescente imperio augebantur dignitates. GOAR.

των, ἱπποδρομίαις δὲ χαίρων καὶ μίμοις καὶ γελωτοποιοῖς, καὶ κύβοις καὶ κοττάβοις ἐννυκτερεύων, ἄρχοντας καθιστὰς ἔν τε πολιταρχίαις καὶ στρατηγίαις οὐ τοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ δόκιμον ἑαυτῶν παρεχομένους, ἀλλ' οἰνόληπτα ἐκτετμημένα ἀνδράποδα καὶ πάσης μιαρίας καὶ βδελυρίας ἐμπεπλησμένα, ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν ἀξιωμάτων ὑψηλοτάτας περιωπάς, τοὺς δὲ γένει καὶ ἀρετῇ καὶ πείρᾳ προέχοντας παρατρέχων. Νικόλαον γὰρ τὸν πρῶτον τῶν αὐτοῦ θαλαμηπόλων δομέστικον προεβάλετο τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενον, [P. 720] Νικηφόρον δὲ τὸν μετ' ἐκεῖνον τὰ δευτερεῖα φέροντα πρωτοβεστιάριον, Συμεὼν δὲ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τρίτον δρουγγάριον τῆς βίγλας, προέδρους τοὺς πάντας τιμήσας, Εὐστάθιόν τε τὸν πολλοστὸν μετ' ἐκείνους μέγαν ἑταιρειάρχην. Προεβάλετο δὲ καὶ δοῦκα Ἀντιοχείας εὐνοῦχόν τινα Σπονδύλην λεγόμενον, καὶ Ἰβηρίας Νικήταν τὸν ἐκ Πισιδίας, καὶ ἄμφω ἐπιρρήτους ἀνθρώπους καὶ πονηρούς· οἵτινες ταραχῆς καὶ συγχύσεως τὰ πάντα πληρώσαντες μικροῦ τὴν βασιλείαν ἀνέτρεψαν ἤδη καλῶς ἀγομένην ἀπό τε τῆς αὐτοκρατορίας Ῥωμανοῦ τοῦ τοῖν βασιλέοιν πατρός. Νικηφόρου δὲ καὶ Ἰωάννου καὶ Βασιλείου τῶν κατὰ διαδοχὰς δεξαμένων τὰ σκῆπτρα καὶ φοβερὰν καθισταμένην τοῖς πλησιάζουσιν ἔθνεσι. Καὶ οὐ μόνον ἀδιάφορον εἶχε τὴν γνώμην ἐν ταῖς τῶν ἀρχῶν προβολαῖς, ὡς ἔτυχεν αὐτὰς καθιστάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους καὶ δοκιμωτέρους ἐδίωκε διὰ παντός, τοῖς εὐδοκίμοις ἐπιβουλεύων. Ἀπετύφλωσε μὲν γὰρ καὶ Κωνσταντῖνον πατρίκιον τὸν υἱὸν Μιχαὴλ μαγίστρου τοῦ Βούρτζη, πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ προσκρούοντα καὶ τὰς ἀκολάστους αὐτῷ πράξεις Βασιλείῳ τῷ βασιλεῖ μηνύοντα, καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἠφάνισεν, ὡς προϊὼν ἐξείπῃ ὁ λόγος. Καὶ τὰ μὲν προοίμια τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ ταῦτα καὶ τοιαῦτα· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ποῖα ἂν καὶ κατ' ἀξίαν παραστήσειεν ἱστορία; Μόνων γάρ, ὡς ἐῤῥέθη, ἐξεχόμενος γελωτοποιῶν καὶ μίμων, καὶ περὶ τὰς ἱπποδρομίας εἴ περ τις ἄλλος κεχηνώς, ἔργον μόνον ἀναγκαῖον ταύτας ἡγεῖτο, τὰ λοιπὰ μηδενὸς ἀξίων λόγου, ἀλλὰ δεύτερα λογιζόμενος τῶν αὐτοῦ ἀκολάστων ἔργων. Νικηφόρον γὰρ τὸν Κομνηνόν, ἄνδρα συνετὸν καὶ ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἀνδρίᾳ βεβοημένον, Μηδίας ἄρχοντα τῆς καὶ Ἀσπρακανίας, τὸν καὶ τὰ πρόσχωρα ὑποτάξαντα ἔθνη, δι' αἰτίαν μὲν εὔλογον οὐδεμίαν, τῆς δὲ ἀρετῆς φθονήσας ἀπετύφλωσεν. ἔγκλημα τούτῳ καθοσιώσεως ἐπενεγκών. Οὗτος γὰρ πολλάκις συμπλεκόμενος τοῖς γείτοσιν ἐν Μηδίᾳ Σαρακηνοῖς, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας μαλακιζομένους ὁρῶν καὶ τὰ νῶτα στρέφοντας ἀκόσμως καὶ φεύγοντας, καὶ τὰ μὲν ὀνειδίζων, τὰ δὲ καὶ παρακαλῶν μὴ οὕτω φεύγειν αἰσχρῶς, ἀλλ' ἵστασθαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων γενναίως, ἔπεισε συγκαταθέσθαι. Ὡς δὲ καὶ ἐνωμότως τὴν κατάθεσιν βεβαιῶσαι οὗτος ἀπῄτει, ὅτι σὺν αὐτῷ θανοῦνται μαχόμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἔγγραφον ἐκδεδώκασι γραμματεῖον, παλαμναιοτάταις ἀραῖς καὶ φρικωδεστάτοις ὅρκοις ἐμπεδωσάμενοι στῆναι ῥωμαλέως ἐν τῇ παρατάξει

A tabatur, potandoque noctes trahebat. Civiles ac bellicos magistratus non iis qui facto aut dicto virtutem suam testatam fecissent mandavit: sed præteritis iis qui genere, virtute usuque rerum pollebant, ad summas dignitates extulit mancipia ebriosa atque evirata omnibusque polluta flagitiis. Etenim Nicolaum, famulorum cubiculi principem, scholarum domesticum et accubitorem creavit, Nicephorum, ab eo proximum, protovestiarium, Simeonem, tertio loco habitum, drungarium vigiliæ; iisque omnibus honorem præsidis tribuit. **481** Eustathium, qui longo istos subsequebatur intervallo, magnæ soliditatis ducem constituit. Antiochiæ ducem fecit Spondylen quemdam eunuchum, et Iberiæ Nicetam e Pisidia oriundum, B utrumque malitiæ infamis. Hi tumultibus omnia et confusione implentes everterunt propemodum imperium, quod jam inde a Romano hujus patre, sceptrum ordine gerentibus Nicephoro, Tzimisca et Basilio, floruerat ac terrori vicinis gentibus fuerat. Et vero Constantinus non modo absque indicio et temere magistratus legebat, sed et præstantissimum quemque vexabat ac non cessabat illustribus viris insidiari. Hoc modo Constantinum patricium, magistri Michaeli Burtzæ filium, oculis privavit, offensus ab eo ante initum imperium, fratri Basilio turpia ipsius facta indicante. Et alios haud paucos præstantes viros e medio sustulit, ut suo loco dicetur. Talia ergo fuerunt imperii hujus initia. Quæ subsecuta sunt, quænam possit digne explicare narratio? Solis, uti monui, deditus scurris ac mi- C mis et ludis, ut nemo unquam magis, equestribus captus, hos unice sibi curandos arbitrabatur, reliquorum, quod ea suis ineptiis ac libinibus posteriora ducebat, nullam habens rationem. Nicephorum Comnenum, virum prudentem **482** ac virtute et fortitudine inclytum, qui Aspracaniæ præfectus finitima subegerat, nullam ob justam causam, sed virtuti hominis invidens, majestatis reum fecit ac luminibus orbavit. Is enim Nicephorus sæpe cum vicinis in Media Saracenis congressus, cum videret suos milites hosti turpiter terga objicere, exprobrando eis mollitiem, hortandoque ne fuga turpi, sed fortiter pugnando se tuerentur, ad fortitudinem excitavit. Cumque ab iis etiam jurejurando sibi promitti posceret cum ipso ad mortem usque se in D hostem pugnaturos, scripto libello ad hoc se obligavere, in quo dirissimis sese devovebant imprecationibus, nisi fortiter in pugna starent et ad mortem usque cum duce perseverarent. Hoc ubi rescivit Constantinus, illico magistratum Comneno abrogat, reductumque Cpolin in judicio conspirationis contra imperatorem accusat, damnatoque criminis oculos eruit. Bardæ etiam patricio, Barda magistro Phoca prognato, infensus ac nonnullis aliis, opera cujusdam domesticorum suorum calumniatorum dolum nectit, accusatosque insidiarum imperatori structarum statim oculis multat. Sub id tempus Naupacto præerat Georgius, quem ob animi inconstantiam

Merogeorgium, id est fatuum Georgium, appellabant. Is cum oppidanos vexaret eosque ex **483** actionibus commentitiis ac continentibus attereret, seditione adversus ipsum coorta interfectus est, et bona ejus direpta. Imperator non auctores modo cædis crudeliter puniit, sed et ipsi summo pontifici ejus urbis oculos effodit. Romani Duri filio, patricio Basilio, adversus Prusianum Bulgarorum magistrum ac bucellariorum præfectum incidit contentio, ventumque est etiam ad pugnam. Qua eos discordia in imperii majestatem impudenter deliquisse judicans, alterum in Oxeiam, id est acutam, insulam, alterum in Platam relegavit. Et paulo post Basilium delatum quod fugam esset meditatus, excæcavit. Prusianum, cum is quoque in periculum de oculis suis venisset, missum fecit. Oculos eruit præterea Romano Curcuæ, qui sororem Prusiani in matrimonio habebat, Bogdano, Glabæ et Gudeli. Linguam etiam præcidit Zachariæ Bestæ Theudati cognato, commentus eos sibi insidias struxisse.

A καὶ ἀποθανεῖν σὺν τῷ στρατηγῷ. Τοῦτο ὡς ἦλθεν εἰς ὦτα τοῦ Κωνσταντίνου, παραλύεται μὲν εὐθὺς τῆς ἀρχῆς ὁ Νικηφόρος καὶ εἰς τὴν βασιλίδα εἰσάγεται, κριτήριόν τε καὶ βῆμα ἦρτο, καὶ καταδικάζεται ὡς συνομοσάμενος κατὰ τῆς βασιλείας, καὶ τὰς ὄψεις πηροῦται. [P. 721] Ἐγκοτῶν δὲ καὶ Βάρδᾳ πατρικίῳ τῷ ἐκγόνῳ τοῦ μαγίστρου Βάρδα τοῦ Φωκᾶ καί τισιν ἄλλοις, ῥάπτει διά τινος τῶν παρατρεφομένων συκοφαντῶν τυραννίδος ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ. καὶ εὐθὺς ἀποτυφλοῖ τοῦτον καὶ τοὺς συνδιαβληθέντας αὐτῷ. Καὶ στάσεως δὲ γενομένης ἐν τῇ Ναυπάκτῳ κατὰ Γεωργίου τοῦ στρατηγοῦντος αὐτῆς, ὃν καὶ Μωρογεώργιον ἐκάλουν διὰ τὸ ἄστατον τῆς γνώμης, ἀναιρεῖται μὲν ὁ στρατηγός, διαρπάζουσι δὲ καὶ τὰ προσόντα πάντα αὐτῷ, κακῶς διατιθέμενος περὶ τοὺς ἐγχωρίους καὶ εἰσπράξεσι σεσοφισμέναις καὶ συνεχέσι τούτους συντρίβων. B Ὁ βασιλεὺς δὲ οὐ μόνον τοὺς αἰτίους ἀπηνῶς ἐκόλασε τοῦ φόνου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα τῆς Ναυπάκτου ἐτύφλωσεν. Ὁ δὲ τοῦ Σκληροῦ Ῥωμανοῦ υἱὸς Βασίλειος πατρίκιος, προσκρούων τῷ μαγίστρῳ Προυσιανῷ τῷ Βουλγάρῳ στρατηγοῦντι βουκελλαρίων (72), ἐς τοσοῦτον προήχθη τόλμης ὡς καὶ διὰ μάχης τούτῳ ἐλθεῖν. Τούτων τὴν διένεξιν Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ἀναισχυντίαν κρίνων κατὰ τῆς βασιλείας καὶ ἄμφω ὑπερορίζει, τὸν μὲν ἐν τῇ Ὀξείᾳ νήσῳ (73), τὸν δὲ ἐν τῇ Πλάτῃ. Μετὰ μικρὸν δὲ τὸν μὲν Βασίλειον, κατηγορηθέντα ὡς εἴη ἀπόδρασιν μελετῶν, ἀπετύφλωσε, τὸν δὲ Προυσιανὸν μικροῦ δεῖν τοῦτο αὐτὸ πείσεσθαι κινδυνεύοντα ἠλευθέρωσεν. Ἐτύφλωσε δὲ καὶ Ῥωμανὸν τὸν Κουρκούαν, ἐπ' ἀδελφῇ ὄντα γαμβρὸν τοῦ Προυσιανοῦ καὶ τὸν Βογδάνον καὶ τὸν Γλαβᾶν καὶ τὸν Γουδέλην. Ἐγλωσσοτόμησε δὲ καὶ τὸν μοναχὸν Ζαχαρίαν (74) τὸν συγγενῆ τοῦ Βέστου Θευδάτου, συσκευάσασθαι τούτους πλασάμενος κατ' αὐτοῦ.

Hoc anno Patzinacæ irruperunt in Bulgariam, et plurimos homines, duces ac cohortes occiderunt ac ceperunt. Itaque Constantinus Sirmii Diogenem præfectum Bulgariæ ducem creat; qui sæpe cum iis palantibus commissa pugna eos fudit, coegitque trajecto Istro quiescere. Tota **484** etiam imperii ejus tempore maxima fuit siccitas, exarueruntque etiam fontes perennes et flumina. Pauperibus parcens Basilius publicum tributum solitus erat non ad diem dictum exigere, sed dilationem aliquam concedere; quo factum ut eo moriente duorum annorum tributum deberetur. Non id modo, sed et trium insequentium (tot enim imperavit) annorum tributum exegit Constantinus; qua re non egeni tantum sed et opulenti attriti sunt, triennio quinque annorum pendere coacti tributum. Ea tempestate classis Agarenorum Cyclades insulas invasit. Eam Sami prætor Georgius Theodorocanus ac Periboes Chii præfectus adorti profligarunt, captis duodecim navibus cum ipsis vectoribus, ac reliquis dissipatis.

Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ Πατζινάκαι εἰσβολὴν ἐποιήσαντο κατὰ Βουλγαρίας, καὶ πλεῖστον λαὸν καὶ στρατηγοὺς καὶ ταγματάρχας ἔσφαξαν καὶ ἐζώγρησαν· διὸ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὸν Διογένην ἄρχοντα Σιρμίου ὑπάρχοντα καὶ δοῦκα τῆς Βουλγαρίας ἐποίησεν, ὃς συμπλακεὶς πολλάκις αὐτοῖς διεσπαρμένοις ἐτρέψατο καὶ ἠνάγκασε περαιωθέντας τὸν Ἴστρον ἡσυχίαν ἄγειν. Ἐγένετο δὲ καὶ ἐφ' ὅλους τοὺς τῆς βασιλείας αὐτοῦ χρόνους μέγιστος αὐχμός, ὡς ἀπο- C ξηρανθῆναι τὰς ἀεννάους πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς. Τοῦ βασιλέως δὲ Βασιλείου φειδοῖ τῶν πενήτων μὴ ἐγκαίρως τὰς δημοσίας εἰσπραττομένου συντελείας, ἀλλ' ἀνακωχὴν καὶ ὑπερημερίαν διδόντος ταῖς ἀπαιτήσεσιν, ἐκείνου τελευτήσαντος συνέβη δύο ἐνιαυτῶν φόρους ἔτι ἠρτῆσθαι· οὓς ὁ Κωνσταντῖνον εὐθὺς εἰσεπράξατο. Εἰσεπράξατο δὲ καὶ τῶν ἑτέρων τριῶν ἐνιαυτῶν (ἐς τοσοῦτον γὰρ χρόνον ἡ ἀρχὴ αὐτῷ ἐξετάθη), καὶ συνετρίβησαν οὐχ οἱ πένητες μόνον καὶ ἄποροι, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐπόρως ἔχοντες, ἐν τρισὶ χρόνοις πέντε παρασχόντες δασμοφορίας. Ἐξῆλθεν οὖν καὶ στόλος Ἀγαρηνῶν κατὰ τῶν Κυκλάδων νήσων· οἷς συμπλακεὶς ὁ στρατηγὸς Σάμου Γεώργιος ὁ Θεοδωροκάνος, [P. 722] ἅμα Βεριβόῃ τῷ στρατηγοῦντι τῆς Χίου, ἐτρέψατο, καὶ δώδεκα μὲν αὔτανδρα εἷλε, τὰ δὲ λοιπὰ διεσκέδασεν.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(72) *Bucellariorum* esse provinciam contendit Pancirollus in Not. imp. c. 47. Negat Rigaltius in Tact. Lexico, et *Bucellarum*, annonæ clarius dicam, œconomos, provisores portitoresque facit. Illi lubentius assentior: nam Galatas ac Gallogræcos soliti fuerunt exercituum duces huic officio mancipare; unde factum ut annonæ ministri, Bucellarii Galatæ, videantur officii sui nomen patriæ tribuisse. Goar.

(75) Parva Propontidis insula. Plate vero tertia est a CP. meridiem versus in eadem Propontide. Goar.

(74) Ante vocem Ζαχαρίαν est α scriptum, et superne quippiam litteræ χ non absimile, cum gravi accentu. Fortassis ἄρχοντα voluit exprimere librarius ea nota, mihi sane non intellecta, ut sit *Zachariæ præfecto*. Ego omisi in vertendo. Xyl.

Ἐννάτῃ δὲ Νοεμβρίου μηνὸς, τῆς ιβ' ἐπινεμήσεως, A ἐν ἔτει ,ςφλζ', αἰφνιδίῳ νόσῳ ληθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν ἀπαγορευθεὶς ἐσκέπτετο τίνα ἂν καταλίποι διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἔδοξεν οὖν αὐτῷ τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον τὸν Δαλασσηνὸν μεταστείλασθάι, κατὰ τὸν Ἀρμενιακὸν (75) ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ σχολάζοντα, γαμβρόν τε ποιήσασθαι ἐπὶ μιᾷ τῶν θυγατέρων καὶ ἀναγορεῦσαι βασιλέα· Καὶ δὴ πέμπεται ἄξων αὐτὸν εὐνοῦχός τις τῶν πιστικωτάτων, ὁ λεγόμενος Ἑργοδότης. Σπουδῇ δὲ τοῦ Συμεὼν φιλίως διακειμένου πρὸς τὸν πατρίκιον Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρὸν αὕτη μὲν παρωράθη ἡ γνώμη, καὶ στέλλεταί τις τάχα ἐκ βασιλέως ἐν τὸν Δαλασσηνὸν, ἐκεῖσε προσμένειν κελεύοντος αὐτόν ὅπη ἂν ἡ γραφὴ καταλήψηται, ἄγεται δὲ ὁ Ῥωμανὸς πρὸς τὰ βασίλεια· Ἀχθέντι δὲ δύο προτίθενται γνῶμαι, ἢ B διαζυγῆναι τῆς νομίμου γυναικὸς τῇ βασιλέως τε θυγατρὶ συναφθῆναι καὶ βασιλέα ἀναγορευθῆναι, ἢ πηρωθῆναι τοὺς ἀφθαλμούς. Τοῦ δὲ ἰλιγγιῶντος καὶ ἀναδυομένου πρὸς αὐτῶν ἑκάτερον, ἡ σύνοικος δείσασα περὶ τοῦ ἀνδρὸς, μή τι καὶ πάθῃ φλαῦρον, τὴν κοσμικὴν ἑκουσίως ἀπέθετο τρίχα, καὶ τῷ συζύγῳ πρὸς τῇ ὄψει ἐχαρίσατο καὶ τὴν βασιλείαν. Οὐσῶν δὲ τῷ Κωνσταντίνῳ θυγατέρων τριῶν ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ πατρικίου Ἀλυπιου, ἣν ἔτι ζῶντος τοῦ Βασιλείου ἡρμόσατο, ἡ μὲν καθ' ἡλικίαν πρωτεύουσα Εὐδοκία ἀπεκείρατο, ἡ τρίτη δὲ Θεοδώρα ἀπηνήνατο συζυγῆναι τῷ Ῥωμανῷ, ἢ διὰ τὸ συγγενὲς, ὥς φασιν, ἢ διὰ τὸ ἔτι τὴν ἐκείνου σύζυγον ζῆν. Ἡ δὲ τῷ χρόνῳ δευτέρα Ζωὴ τὸν περὶ τῆς συνοικίας λόγον συνενεσθέντα ἀσπασίως ἐδέξατο. Λόγου δὲ περὶ τῆς συγγενείας κινηθέντος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τῷ πατριάρχῃ λυσάντων τὸ ἀμφίβολον, ἱερολογεῖται (76) ὁ Ῥωμανὸς τῇ Ζωῇ καὶ αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται βασιλεύς. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας Κωνσταντῖνος ἀπέθανε, ζήσας μὲν τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ο' ἔτη, ἐπὶ τρεῖς δὲ ἑνὸς δέοντος μηνὸς βεβασιλευκώς (77).

Nona Novembris die, indictione 13, anno mundi 6537, subito morbo correptus Constantinus et a medicis desperatus de instituendo imperii successore cogitavit. Placuitque accersere patricium Constantinum Dalassenum, qui tum domi suæ in Armeniaco degebat, eique filiarum suarum unam nuptum dare, ac Cæsarem designare. Mittitur ergo ad eum adducendum Ergodotes, eunuchorum fidissimus. Sed opera Simeonis, qui Romano Argyro patricio favebat, id consilii repudiatum fuit, moxque **485** ab imperatore missus qui Dalassenum eo loco ubi litteras accepisset subsistere juberet. Romanus in palatium adducitur, daturque ei optio, ut vel oculos sibi erui patiatur. vel dimissa sua legitima uxore filiam imperatoris ducat ac Cæsar designetur. Hæsitante eo, uxor marito metuens, ultro comam posuit ac sæculo renuntiavit, viroque et oculos servavit et imperium paravit. Erant Constantino ex filia patricii tres filiæ; quarum natu maxima Eudocia monachatum fuit amplexa, minima Theodora conjugium Romani aversata est, sive ob propinquitatem, ut ferebatur, generis, sive quod uxorem ejus sciret adhuc vivere. Media Zoe facile eum sibi dari maritum passa est. Disputatione autem de cognatione mota, res a patriarcha et ecclesiasticis discussa, et Romanus Zoæ copulatus est, imperatorque declaratus. Triduo post Constantinus vivendi finem fecit, cum vixisset annos 70, triennium mense minus imperasset.

Οὕτω δὲ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ προσδοχίαν τὸν C τῆς πηρώσεως κίνδυνον διαδρὰς ὁ Ῥωμανὸς τὸ τῆς βασιλείας περιζώννυται κράτος, καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἅμα Ζωῇ τῇ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγορεύεται θυγατρί. Ἅμα τε οὖν ἐπὶ τὸν βασίλειον ἐκάθισε θρόνον, καὶ ἅμα προοιμίοις ἀγαθοῖς καὶ ἐπιοατηρίοις ἐπαινετοῖς ἐδεξιοῦτο τοὺς ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ τῆς εὐσεβείας πρότερον ἀρξάμενος ἀγαθοεργεῖν. Ἐνδέουσαν γὰρ τὴν πρόσοδον τῆς Μεγάλης εἰδὼς Ἐκκλησίας, ἅτε οἰκονόμος ταύτης γενόμενος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσαις ὑπηρετεῖσθαι ἔθος παρὰ τοῦ ταύτης κλήρου, ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγεῖσθαι τούτοις τετύπωκεν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου εἰς προσθήκην. Ἐξέκοψε δὲ καὶ τέλεον ἀπερρίζωσε τὸ ἀλληλέγγυον, [P. 723] ὅπερ ἐμελέτα μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ποιῆσαι, οὐκ ἔφθασε δέ. D Ἐκένωσε δὲ καὶ τὰς φυλακὰς τῶν ἐγκαθειργμένων διά τινας εὐθύνας, τὰ μὲν δημόσια χρέα χαριζόμενος, ἀποτιννὺς δὲ τὰ ἰδιωτικά. Ἀπελυτρώσατο δὲ καὶ

Romanus præter omnem spem atque exspectationem oculorum amittendorum periculo evitato, imperator cum Zoe Augusta factus, initio imperii bonis ac laudabilibus orsis subditos demeritus est. Principium fecit beneficia in religionem. Cum enim sciret Magnæ Ecclesiæ reditus **486** non sufficere, ut qui superioribus temporibus dispensator fuisset ejus, et aliarum quibus hujus clerus de more inserviebat, 80 auri libras quotannis ex ærario imperatorio ei pendi jussit, decreto ea de re condito. Abolevit etiam Allelengyum, quod Constantinus erat sublaturus, nisi mors eum antevertisset. Carceres quoque captivis ob certa crimina evacuavit; publica debita dimisit, privata persolvit. Redemit captivos ex Patzinacia. Fecit etiam tres syncellos metropolitas, Cyriacum Ephesi, utpote consanguinem patriarchæ, Demetrium Cyzici, quem etiam antequam fieret imperator admodum dilexerat, et Michaelum Euchaitarum, ut genere

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(75) Zonaras ἐν τῷ τῶν Ἀρμενιακῶν θέματι,, in provincia Armeniaca, id est, in Armenia, quæ Romanis parebat. Atque sic etiam infra Ἀρμενιακόν pro Armenia provincia ponitur, de peste, in Romano Argyro. Xyl.

(76) *Sacra nuptiali benediction consociatur*. Goar.

(77) De morte Constantini librarius non absurde ascripsit, Εὖ ἐποίησας, Κωνσταντῖνε, τάχιστα ἐξ ἀνθρώπων γενόμενος· nam qui sic vivunt, nonnisi summa dant reipublicæ mala. Xyl.

huic propinquum, quod a Radenis stirpem ducebat. Joannem, qui Basilii imperatoris fuerat protonotarius jamque religionis causa caput raserat, evocavit syncellumque fecit, et conjugis suæ sororis Theodoræ custodiæ præfecit. Multos porro Dei famulos ad extremam redactos pauperiem sublevavit, et alioquin adversis rebus pressos refocillavit. Pro salute animæ soceri sui immensam pecuniæ vim impendit. **487** Et quos ille male tractaverat, alios honoribus alios opibus aut pecunia consolatus est. Romanum Sclerum, cui a Constantino erutos oculos demonstravimus, sororis suæ maritum, ad splendorem magisterii extulit. Et a diuturno exsilio revocavit Nicephorum Xiphiam, qui sponte sua in Studiano collegio est monachus factus.

A τοὺς κατεχομένους αἰχμαλώτους ἐν Πατζινακίᾳ. Ἐτίμησε δὲ καὶ συγκέλλους μητροπολίτας τρεῖς, τὸν Ἐφέσου Κυριακὸν ὡς τοῦ πατριάρχου ὁμαίμονα (78), Δημήτριον τὸν Κυζίκου ὡς λίαν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς βασιλείας πεφιλημένον, καὶ Μιχαὴλ τὸν τῶν Εὐχαϊτῶν καθ' αἷμα τούτῳ ἐγγίζοντα διὰ τὸ ἀναφέρειν τὸ γένος εἰς τοὺς λεγομένους Ῥαδηνούς. Ἰωάννην δὲ τὸν τοῦ Βασιλείου τοῦ βασιλέως πρωτονοτάριον, ἤδη τὴν κοσμικὴν κειράμενον τρίχα, μεταπεμψάμενος καὶ σύγκελλον τιμήσας τῇ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἀδελφῇ Θεοδώρᾳ φρουρὸν κατέστησε. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν ὀλληλεγγύων εἰς ἐσχάτην ἐλθόντας πενίαν ἀνεκτήσατο, καὶ τοὺς ἄλλους δυσφοροῦντας καὶ πιεζομένους ἀπορίαις παραμυθίας ἠξίωσε. Παρέσχε δὲ καὶ χρημάτων πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖττον ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῆς τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ. Ἠξίωσε δὲ παραπλησίως καὶ τοὺς ὅσοι κακῶς ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. τοὺς μὲν εἰς ἀξιώματα προβιβάσας, τοὺς δὲ ἐν κτήμασι καὶ ἄλλους ἐν Χρήμασι παραμυθησάμενος. Ανήγαγε δὲ καὶ εἰς τὸ λαμπρὸν τῶν μαγίστρων ἀξίωμα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν αὐτοῦ Ῥωμανὸν τὸν Σκληρὸν, ὃν ὁ Κωνσταντῖνος. ὡς εἴπομεν, ἀπετύφλωσεν. Ἀνεκαλέσατο δὲ καὶ τῆς Χρονίας ὑπερορίας Νικηφόρον τὸν Ξιφίαν, ὃς ἐθελοντὴς ἐν τῇ μονῇ τῶν Στουδίου τὸ τῶν μοναχῶν ἠμφιέσατο σχῆμα.

Eo tempore pluvias commodas dedit Deus, fructusque large provenerunt, maxime oleæ. Die Pentecostæ sacro tumultuatum est ob sessionem in sacro officio, metropolitis non ferentibus superiore loco ipsis sedere syncellos.

B Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ὕσεν ὁ Θεὸς ὑετὸν σύμμετρον, καὶ εὐφορία γέγονε τῶν καρπῶν, κατ' ἐξαίρετον δὲ τῆς ἐλαίας. Ἐγένετο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ταραχὴ διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν μητροπολιτῶν προκαθίσαι αὐτῶν τοὺς συγκέλλους ἐν τῷ συνθρόνῳ (79).

Eo tempore Prusianus Bulgarus magister delatus ut qui conspiratione cum Theodora Augustæ sorore inita imperium affectaret, in Manueli monasterium in custodiam datur; et ingravescente crimine oculis privatur, et mater ejus zoste urbe ejicitur. Et Constantinus Diogenes, cujus uxor fratre imperatoris nata erat, Sirmii præfectus, inde transfertur ac Thessalonicæ dux constituitur; accusatusque ab Oresta, qui Basilii imperatoris fuerat minister, quod defectionem moliretur, prætor ad Thracenses mittitur ac comperto crimine vinctus in urbem adducitur, inque turrim conjicitur. Socii conjurationis, Joannes syncellus, Eustathius patricius, ac dux Daphnomelus, Michaelus Theognostus et **488** Samuelus, magistri Michaeli Burtzæ filii, Georgiusque et Barasbatze, qui in monte Atho Iberorum monasterium condidit, patrueles patricii Theudati, graviter verberati et per viam publicam producti deportantur. Theodora etiam pulsa palatio in Petrium relegatur.

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον διαβληθεὶς ὁ μάγιστρος Προυσιανὸς ὁ Βούλγαρος κοινοπραγεῖν Θεοδώρᾳ τῇ τῆς βασιλίδος ἀδελφῇ καὶ τῆς βασιλείας σὺν αὐτῇ ἀντιποιεῖσθαι εἰς τὸ τοῦ Μανουὴλ μοναστήριοο φρουρεῖται. Ἐπικρατησάσης δὲ τῆς κατηγορίας αὐτὸς μὲν ἀποτυφλοῦται, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἡ ζωστὴ τῆς πόλεως ἐκβάλλεται. Καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης, γαμβρὸς ὢν τοῦ βασιλέως ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ Σιρμίου μετατεθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην C γίνεται δούξ, κατηγορηθεὶς δὲ παρὰ Ὀρέστου τοῦ θεράποντος τοῦ Βασιλείου τοῦ βασιλέως, ὡς μελετῶν ἀποστασίαν, σρατηγὸς εἰς Θρᾳκησίους στέλλεται. Φανερᾶς δὲ τῆς κατηγορίας γενομένης ἄγεται δέσμιος ἐν τῇ βασιλίδι καὶ ἐν πύργῳ βάλλεται. Οἱ δὲ τούοου συνωμόται, ὁ πρωτονοτάριος Ἰωάννης καὶ σύγκελλος, ὁ πατρίκιος Εὐστάθιος καὶ στρατηγὸς ὁ Δαφνομήλης, [724] Μιχαὴλ Θεόγνωστος καὶ Σαμουὴλ οἱ τοῦ μαγίστρου Μιχαὴλ τοῦ Βούρτζη ἔκγονοι, Γεώργιός τε καὶ Βαρασβατζὲ ὁ ἐν τῷ ὄρει τῷ Ἄθῳ (80) τὴν τῶν Ἰβήρων μονὴν συστησάμενος, οἱ τοῦ πατρικίου Θευ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(78) Solet poni hoc vocabulum ab his scriptoribus pro fratre, quomodo et Virgilius dixit : *Et consanguineus leti sopor*. cum sit apud Homerum ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο. Pro ἐκαίνησε autem legi ἐκίνησε, sententiam secutus. Zostica an proprium sit nomen, an vero (quod puto) Zostæ officium notet, ambiguum est Xyl.

(79) Σύνθρονος sedes est ad murum in gyrum altaris, et si velis, sedilium in choro series, qua cum presbyteris episcopus vel cum pontificibus patriarcha considet; unde Euchologium *consessum* vocat et *throni ejusdem consortium*. In eo syncelli D (velut et quidam ἔκκριτοι diaconi, Ecclesiæ Magnæ clerici sive officiales, de quibus abunde Jus Græcoromanum) non consessum modo, sed et præcessum (ut Romanos cardinales episcopis, quoad hoc honoris προνόμιον, prælatos imitarentur) votis omnibus, vi, gratia præ reliquis sacerdotibus ac pontificibus occupare sunt conati. Videatur memoratum Juris Græc. volumen. De chartophylace, et in Alexii Comneni Novellis. Goar.

(80) Ex monachorum et monasteriorum stupendo numero ἁγίου ὄρους posterioribus sæculis nomen adepto. Goar.

δάτου ἀνεψιοὶ, δεινῶς τυφθέντες καὶ διὰ μέσης τῆς λεωφόρου παραπεμφθέντες ἐξορίᾳ παρεπέμφθησαν. Κατηνέχθη δὲ καὶ Θεοδώρα τῶν ἀνακτόρων, καὶ εἰς τὸ λεγόμενον περιωρίσθη Πετρίον (81).

Ὀκτωβρίου δὲ μηνὸς λα' χύσις ἀστέρος, ἐγένετο, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὴν τὴν πορείαν ποιοῦντος. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν πτῶσις οὐ μικρὰ γέγονε τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Συρίᾳ στρατηγοῦντος τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας Μιχαὴλ τοῦ Σπονδύλη. Ἐγένετο δὲ καὶ ὄμβρων ἐπίκλυσις, ἐπικρατήσασα ἕως τοῦ Μαρτίου μηνὸς, τῶν ποταμῶν ὑπερχυθέντων καὶ τῶν κοίλων πελαγισάντων, ὡς ἀποπνιγῆναι σχεδὸν πάντα τὰ ζῶα καὶ τοὺς καταβληθέντας καρποὺς τῇ γῇ, καὶ διὰ τοῦτο λιμὸν κατὰ τὸν ἐπιόντα χρόνον ἐπακολουθῆσαι δεινόν. Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ γεγονὸς ἐν Συρίᾳ ἀτύχημα ἐξιάσασθαι, ὥρμητο κατὰ τῆς Βεῤῥοίας ἐκστρατεῦσαι. Ἐκπέμπει γοῦν μετ' εὐζώνου δυνάμεως Κωνσταντῖνον πατρίκιον τὸν Καραντηνὸν τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τούτου γαμβρὸν, ἀπελθεῖν ἐπισκήψας καὶ κατασκοπῆσαι τὰς εἰσόδους καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν πημαίνεσθαι τοὺς ἐχθροὺς, παρατάξεως δὲ καθολικῆς ἀπέχεσθαι μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνηθροίζετο, ὁ μὲν τῆς Ἀβασγίας ἄρχων Γεώργιος νόσῳ τελευτᾷ, ἡ δὲ τούτου σύνοικος πρέσβεις εἰς βασιλέα στείλασα μετὰ δώρων σπονδάς τε εἰρηνικὰς ἐζήτει καὶ τῷ ταύτης υἱῷ Παγκρατίῳ τὴν συνοικήσουσαν. Ἧς τὴν πρεσβείαν ἀποδεξάμενος ὁ βασιλεὺς τάς τε σπονδὰς ἐκύρωσε, καὶ Ἑλένην τὴν ἑαυτοῦ ἀνεψιὰν, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλείου, νύμφην εἰς Ἀβασγίαν ἀπέστειλε, τὸν νυμφίον Παγκράτιον ἐς τῶν κουροπαλάτων ἀναβιβάσας τὸ ὕψος.

Ultima Octobris die stella ab occasu versus ortum trajicere visa est. Eademque die classis Romana haud exiguam est passa cladem, Antiochiæ prætore Michaelo Spondila. Imbres quoque ingentes usque ad Martium mensem obtinuerunt, et amnium ac lacuum exundatione fere omnia animalia necta sunt, ac semina terræ commissa perierunt; ideoque insequenti anno gravi est laboratum penuria. Cæterum imperator ut acceptam in Syria cladem exsarciret, expeditionem ad Berrœam instituit; mittitque sororis suæ maritum Constantinum patricium Carantenum, cum levis armaturæ exercitu, speculari eum aditus et quantum fieri posset hostes infestare, prælio tamen usque ad suum adventum abstinere jubens. Dum autem milites coegit, interim Abasgiæ princeps Georgius ex morbo decedit. Uxor ejus legatis ad imperatorem donisque **489** missis fœderis renovationem et filio suo Pancratio conjugem petit. Cui assensus imperator fœdus firmat, Helenamque sui fratris filiam in Abasgiam nuptum mittit, et Pancratium curopalatæ honore insignit.

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον γέγονέ τι τεράστιον ἐν τῷ θέματι τῶν Θρᾳκησίων παράδοξον, περὶ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τοῦ Κουζηνᾶ, ἐν ᾧ πηγή ἐστι καλλίστου καὶ διειδοῦς ὕδατος. Φωνή τις ἐξηκούετο οἰκτρὰ μετὰ ὀδυρμοῦ καὶ οὐαὶ καὶ θρήνων παρεμφερὴς ὀλοφυρμῷ γυναικός. Καὶ οὐχ ἅπαξ ἢ δὶς τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ Μαρτίου μηνὸς ἄχρις Ἰουνίου αὐτοῦ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα. Ἀπιόντων δέ τινων ἐπὶ τῷ κατασκοπῆσαι τὸν τόπον ἔνθα ἡ φωνὴ ἐξηχεῖτο, ἀλλαχοῦ μετέπιπτεν ἡ ὀλολυγή. Τοῦτο δὲ, ὡς ἔοικε, προεμήνυε τὴν φθάσασαν ῥηθῆναι ἀτυχίαν τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ. Τοῦ γὰρ βασιλέως Νικηφόρου τὰς πλείστας Συρίας καὶ Φοινίκης πόλεις παραστησαμένου, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἰωάννου τὰ ἑαλωκότα κρατυναμένου καὶ μέχρι Δαμασκοῦ τὴν ἐπικράτειαν παρατείναντος, ἐπείπερ ὁ μετ' αὐτοὺς Βασίλειος πρότερον μὲν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἀσχολούμενος πολέμων, ὕστερον δὲ καὶ τοῖς κατὰ τοῦ Σαμουὴλ ἔργοις προσλιπαρῶν [P. 725] οὐκ ἔσχεν εὐκαιρίαν καλῶς καὶ ὡς ἐνεδέχετο τὰ ἐν τῇ Ἑῴᾳ κατασφαλίσασθαι, ἀλλ' ὅσον ἐν φαντασίᾳ γενόμενος ἐκεῖσε, καὶ ὡς ὁ καιρὸς ἀπῄτει ταῦτα καταστησάμενος, εἶθ' ὑποστρέψας καὶ ἀσχολίαν ἔμμονον ἔχων καὶ φροντίδα τὸ τῶν Βουλγάρων ὑποτάξαι γένος, ἀφορμὴ γέγονε τοῦ τὸν ζυγὸν ἀποῤῥῖψαι τὰς δυνατωτέρας τῶν πόλεων καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀναζητῆσαι ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ἕως μὲν οὗτος περιῆν, ἐμελετᾶτο μὲν ἡ ἀπόστασις, κρύβδην δὲ καὶ οὐ φανερῶς. Τούτου δὲ τὸ χρεὼν ἀποτίσαντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἀμελῶς βασιλεύον-

Hoc tempore in Thracensi provincia prodigiosum quippiam accidit, apud radices montis Cuzenæ, ubi fons est aquæ limpidissimæ. Vox enim ibi quædam exaudita est miserabilis, ejulatibus et lamentis permixta, quasi gemebundæ mulieris; neque hoc semel aut iterum, sed noctes diesque continuo a mense Martio usque ad Junium. Cumque nonnulli accessissent speculatum locum unde vox edebatur, alio ejulatus isti transiverunt. Præmonstrabat autem, opinor, hoc portentum cladem Romanorum in Cœlesyria acceptam. Etenim Nicephorus imperator urbes Syriæ ac Phœniciæ plerasque ceperat et ab eo parta Tzimiscas successor confirmarat, imperiumque ad Damascum usque protulerat. Basilius autem, qui post hos imperavit, civilibus primum bellis occupatus, deinde totus bello Samuelico intentus, non habuerat opportunitatem Orientis res constituendi, sed quasi per imaginationem eo interdum animum trajecerat, et utcunque **490** curatis iis totum se Bulgaricæ genti subigendæ dederat. Ea fuit occasio urbibus potentioribus Orientis jugum Romanum excutiendi suamque recuperandi libertatem. Sed eæ cum vivente adhuc Basilio defectionem occulte tantum molirentur, eo sublato et Constantino fratre imperium negligenter gerente, iisque modo quas ostendimus rebus dedito omnium aliorum secure repudiata cura, Saraceni licentiam adepti præsidia urbium expugnaverunt atque interfecerunt. Præ reliquis rem gessit Chalepi (ea est Berrhœa) præ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(81) Monasterium. GOAR.

fectus, qui continentibus incursionibus Antiochiam ac vicina Romanis subdita vexabat. Adversus hunc Spondyles Antiochiæ dux vivente adhuc Constantino expeditionem fecit, præclarum nimirum aliquod editurus facinus; pugnaque commissa, magna cum suorum clade superatus, turpiter Antiochiam perfugit. Decepit arte hunc Spondylam etiam Arabs quidam Musaraphus nomine, in bello a Potho Argyro captus ac Antiochiæ in vinculis detentus. Is Spondylam ei urbi præfectum animadvertens hominem esse mobilem, se magnifice commodaturum pollicitus est Romanis, si vinculis liberaretur, omniaque eorum consilia expediturum, et Arabibus plurimum damni daturum. **491** Locum quoque monstravit, in quo si castellum exstrueretur sibique committeretur, rem Romanam haud leviter esset adjuturus. Spondyles ejus fallacia non intellecta vinculis hominem solvit, castellumque uti suaserat condidit, et mille Romanis præsidii loco impositis Musaraphum ei præfecit. Musaraphus consecutus quod volebat, occulte cum amera Tripolis et Tusbero summo Ægyptii principis duce re composita, missum ab iis exercitum in castellum admisit, Romanoque præsidio cæso ipsis tradidit. Exinde semper Saracenorum res potior Romana fuit, neque ullam fecere in Syriacam Romanorum ditionem grassandi intercapedinem.

A τος καὶ ῥᾳθυμῶς, καὶ ἐπ' ἐκείνοις ἔχοντος τὸν σκοπὸν ἅπερ ὁ λόγος φθάσας ἐστηλογράφησε, τῶν δ' ἄλλων ἀλιγωρίαν κατασκεδάσαντος οὐ τὴν τυχοῦσαν. ἀδείας οἱ Σαρακηνοὶ λαβόμενοι τάς τε ἐν ταῖς πόλεσι φρουρὰς ἐξεπόρθησαν, ἀνελόντες καὶ τοὺς φρουροὺς, κατ' ἐξαίρετον δὲ ὁ τῆς Βεῤῥοίας ἀρχηγὸς, ἣν καὶ Χάλεπ καλοῦσιν· ἐκδρομάς τε γὰρ ἐποίει συνεχεῖς, καὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἐνάκου καὶ τὰ ὁμοροῦντα ἔθνη καὶ πρόσοικα τὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκοα. Πρὸς ὃν ὁ Σπονδύλης τῆς Ἀντιοχείας, ὡς εἴρηται, κατάρχων ἐκστρατεύει ἔτι περιόντος τοῦ Κωνσταντίνου, βουλόμενος τάχα νεανικόν τι καὶ γενναῖον ἐνδείξασθαι. Καὶ συμβαλὼν τῷ τῆς Βεῤῥοίας ἐξηγουμένῳ ἡττᾶται, καὶ πολὺς μὲν γίνεται τῶν σὺν αὐτῷ φθόρος, αὐτὸς δὲ αἴσχιστα εἰς Ἀντιόχειαν διασώζεται. B Κατεστρατήγησε δ' αὐτὸν καί τις Ἄραψ, Μουσάραφ τὴν προσηγορίαν, τρόπῳ τοιῷδε. Οὗτος γὰρ ὁ Μουσάραφ δορυάλωτος κατεχόμενος ἐν' Ἀντιοχείᾳ (ἦν γὰρ κατασχεθεὶς ὑπὸ Πόθου τοῦ Ἀργυροῦ), ἐπείπερ αἱ τῆς ἡγεμονίας ἡνίαι εἰς τὸν Σπονδύλην μετέπεσον, καταvενοηκὼς τὸν ἄνθρωπον εὐρίπιστον, ὑπέσχεοο μεγάλα χρησιμεῦσαι Ῥωμαίοις, εἰ ἀνεθείη τῶν δεσμῶν, καὶ πάντα ἐπιτελέσειν τὰ κατὰ σκοπόν· τά τε γὰρ ὁμόφαλα κακῶσαι κατεπηγγέλλετο, καὶ τόπον ἐπιδεικνὺς, εἰ φρούριον ἐν αὐτῷ δομηθείη καὶ αὐτῷ παραδοθείη, οὐ μικρὸν ὄφελος ἔσεσθαι Ῥωμαίοις. Οὗ τὰς ῥᾳδιουργίας μὴ συνεὶς ὁ Σπονδύλης τῶν τε κλοιῶν ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ φρούριον ὡς ἐκέλευσεν ἐδομήσατο, καὶ αὐτῷ τὴν φυλακὴν ἐπετρέψατο, χιλίους φρουροὺς ἐγκαταστήσας ἐν τούτῳ Ῥωμαίους. Ὁ δὲ Μουσάραφ τυχὼν οὗπερ ηὔχετο καιροῦ, λάθρα τῷ Τριπόλεως ἀμηρᾷ καὶ Τούσβερ τῷ ἀρχιστρατήγῳ τοῦ Αἰγυπτίου προσδιαλεχθεὶς λαὸν ὑπ' αὐτῶν πεμφθέντα δεξάμενος τούς τε χιλίους ἀναιρεῖ καὶ τὸ φρούριον αὐτοῖς παραδίδωσι. Καὶ οὐ διέλιπον ἐξ ἐκείνου ἐξ ὑπερδεξίων φερόμενοι οἱ Σαρακηνοὶ διαφθείρειν τὰ ἐν Συρίᾳ Ῥωμαίοις ὑπήκοα καὶ λυμαίνεσθαι.

Romanus ergo Spondyle loco moto successorem mittit Constantinum Carantenum, sororis suæ maritum; et ipse eum sequitur, adque bellum Saracenis inferendum sese comparat. Jam ad Philomilium pervenerat Romanus, cum legati a Berrhœa occurrunt cum muneribus, veniam petentes, et se pristinam servitutem servituros ac annuum tributum cum bona gratia persoluturos promittentes. Erant in exercitu Romani multi bello clari viri, interque hos Joannes Chaldas patricius, qui imperatori suadebant ut conditionem acciperet, neve æstate in Syriam duceret, quo tempore iis in locis aqua deficit et Arabes subsisti nequeunt, quippe **492** assueti earum regionum calorem æstumque et ardorem solis tolerare, Romanis, utpote gravi armatura utentibus, intolerabilem. Sed Romanus nihil eorum consilia moratus, priorum imperatorum memoria recolens res præclare gestas, cupiensque ipse etiam forte aliquod edere facinus, in Syriam abiit; ac castra posuit ad Azazium castellum, bidui itinere a Berrhœa dissitum. Exinde rei gerendæ intentus, Leonem Chœrosphactam patricium, excubitorum ducem, cum sua cohorte mittit speculatum, numnam Arabes accederent, et quorsum transferre castra conduceret. Verum is insidiis Arabum interjectas planities custodientium atque ipsum capto tempore subito adorientium

C Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὁ Ῥωμανὸς μεθίστησι τῆς ἀρχῆς, διάδοχον αὐτῷ πέμψας τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Καραντηνὸν ηὐτρεπίζετο δὲ καὶ αὐτὸς κατόπιν ἀπελθεῖν τῶν Σαρακηνῶν. [P. 726] Ἤδη δὲ τὸ Φιλομίλιον καταλαβόντος αὐτοῦ ἦλθον πρέσβεις ἐκ Βεῤῥοίας μετὰ δώρων ὅτι πολλῶν, παρακαλοῦντες συμπαθείας τυχεῖν καὶ τὴν πρὶν δουλείαν ἐπαναδέξασθαι καὶ τοὺς ἐτησίους εὐγνωμόνως προσφέρειν φόρους. Πολλῶν δὲ κἀγαθῶν στρατιωτῶν συστρατευομένων αὐτῷ παρακαλούντων τὴν πρόκλησιν δέξασθαι, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ πατρίκιος Ἰωάννης ὁ Χάλδας, καὶ μὴ ἐκστρατεῦσαι κατὰ Συρίας ἐν καιρῷ θέρους, ὁπότε τό τε ὕδωρ ἐν αὐτῇ σπανίζει καὶ τὸ μὲν Ἀράβων ἔθνος ἀνυπόστατόν ἐστιν οἷα ἐνειθισμένον φέρειν γενναίως τὰ ἐγχώρια θάλπη καὶ τοὺς φλογμοὺς καὶ τοὺς καύσωνας, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πανοπλῖται D τυγχάνοντες οὐ τληπαθῶς ἔχουσι πρὸς τὴν ὥραν, μηδενὸς ἐπιστροφὴν ποιησάμενος, ἀλλ' ἐξ ὁπογύου τὰ τῶν πρὸ ἑαυτοῦ βασιλέων ἔχων ἀνδραγαθήματα. καὶ σπεύδων καὶ αὐτὸς ἀνδρῷά τινα ἐπιδείξασθαι, ἄπεισιν ἐν Συρίᾳ. Καὶ στρατοπεδείαν πηξάμενος ἔν τινι φρουρίῳ δύο ἡμερῶν ὁδὸν Βεῤῥοίας ἀπέχοντι (Ἀζάζιον ὄνομα τῷ φρουρίῳ) ἐσκόπει τὸ μέλλον. Ἐν ᾧ κατεσκηνωμένος τὸν τῶ. ἐξκουβίτων ἄρχοντα τὸν πατρίκιον Λέοντα τὸν Χοιροσφάκτην μετὰ τοῦ οἰκείου τάγματος ἐπὶ κατασκοπῇ στέλλει, εἴ τινές τε ἐπίοιεν κατοψόμενον. Ἄραβες, καὶ ὅπῃ δὴ λυσιτελὲς

μεταθεῖναι τὴν στρατοπεδείαν. Ἀλλὰ τοῦτον οἱ ἐνεδρεύοντες καὶ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ πεδία φυλάσσοντες Ἄραβες καιροσκοπήσαντες καὶ αἰφνίδιον ἐπιθέμενοι κατέσχον, τὸν δὲ μετ' αὐτοῦ λαὸν διεσκέδασαν. Ἐς τοσοῦτον δὲ προῆλθον τόλμης καὶ ἀναιδείας ὡς ἀναφανδὸν ἐπικόπτειν Ῥωμαίοις τὴν χορτολογίαν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἀναγκαίων συλλογήν. Πλέον δ' αὐτοὺς ἐκάκουν ἐν τοῖς ὕδασι· πιεζόμενοι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ τούτων ἵπποι καὶ τὰ ὑποζύγια, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ δίψους εἰς προφανῆ ἑαυτοὺς συνώθουν τὸν κίνδυνον, καὶ οἱ ἁλισκόμενοι προσαπώλοντο. Τότε δὴ καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Δαλασσηνὸς ἐκπεμφθεὶς ἀνακόψαι τοὺς ἐπεμβαίνοντας Ἄραβας καὶ ἀνδρικόν τι καὶ γενναῖον διαπράξασθαι, καὶ τούτοις συμπλακεὶς καὶ ἀκόσμως φυγὼν, μεγάλης ταραχῆς καὶ συγχύσεως τὰ Ῥωμαίων ἐνέπλησε καὶ τὸν βασιλέα αὐτόν· ἐπανελθόντος γὰρ αὐτοῦ τεθορυβημένου καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν ταραχῆς ἐμφορήσαντος καὶ ἀκοσμίας, οὐκέτι τοῦ λοιποῦ μάχης λόγος ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἕκαστος, ὥς πη δυνατὸν ἦν, τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐπραγματεύετο. Βουλῆς οὖν προτεθείσης ἔδοξεν ἕωθεν διαλύσαντας τὴν τάφρον ἐπαναζευγνύειν εἰς Ἀντιόχειαν. Καὶ δὴ κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος ιγ', ἔτους ,ϛφλη', κατὰ τὰ βεβουλευμένα τὰς τῆς στρατοπεδείας ἀνοίξαντες πύλας ἁπανταχῇ τῆς ἐπ' Ἀντιόχειαν εἴχοντο, οἱ πλείους μὲν κοιλιακῷ κατειργασμένοι νοσήματι, οἱ πλείους δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ δίψους κατειργασμένοι. Οἷς ἐξελθοῦσι τῆς παρεμβολῆς μετὰ ῥύμης οἱ Ἄραβες ἐπιτίθενται. [P. 727] Τῶν δὲ μηδ' ὅλως ὑποστάντων τὴν ὁρμὴν γίνεται τροπὴ φρικωδεστάτη, καὶ οἱ μὲν ὑπ' ἀλλήλων ἐπατοῦντο καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ ζωγρίαι ἡλίσκοντο. Ἔνθα τι καὶ συνέβη χάριεν γενέσθαι· τῶν γὰρ στρατηγῶν, οἷς ἐπ' ἀνδρίᾳ μέγα ὄνομα ἦν, καὶ τῶν στρατιωτῶν μηδενὸς ὑποστῆναι τολμώντων τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἀγεννῶς ἀποδιδρασκόντων, εὐνοῦχός τις τῶν βασιλικῶν θαλαμηπόλων τὴν ἑαυτοῦ φερομένην ἰδὼν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ μὴ ἐνεγκὼν μετρίως τὸ πάθος, τὸν ἵππον τῇδε κἀκεῖσε συνταράξας ἔπεισι μετὰ σφοδρᾶς ὁρμῆς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τόξον ἐντείνας βάλλει μὲν ἕνα, τρέπει δὲ τοὺς ἄλλους, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἑλὼν ὑπέστρεψε γεγηθώς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐγγὺς ἐλθὼν τοῦ ἁλῶναι περισώζεται εἰς Ἀντιόχειαν, ἐκθύμως ἀγωνισαμένων τῶν βασιλικῶν ἑταίρων καὶ διασωσάντων ἑαυτούς τε καὶ τὸν βασιλέα.

A interceptus, cohorsque ejus dissipata est. Quin eo etiam audaciæ atque petulantiæ progressi sunt Arabes, ut palam pabulationibus Romanos arcerent aliarumque rerum necessariarum comportatione; ac maxime eos aquatum egredientes infestabant. Nam siti vexati Romani et equi eorum ac jumenta aquæ parandæ causa se in apertum dabant periculum, deprehensique interficiebantur. Quo tempore etiam Constantinus patricius Dalassenus missus ad reprimendum ingruentes Arabes ac fortiter rem gerendam, commissa pugna turpiter fugiens et cum trepidatione in castra reversus, tantum tumultum
493 ac confusionem excitavit, ut jam nulla pugnæ mentio fieret, sed quivis de salute sibi quocunque modo paranda cogitaret. Et concilio advocato placuit postridie castra movere atque Antiochiam B abire. Ergo decima die Augusti, indictione decima tertia, anno mundi 6538, sicuti fuerat decretum, omnibus portis castrorum apertis Romani iter Antiochiam versus ingrediuntur, plerique cœliaco morbo vexati, pluresque siti confecti. In eos castris egressos Arabes impetum faciunt; quem nemo sustinuit, sed fugam facere periculosissimam, aliis captis, aliis a se invicem obtritis atque conculcatis. Accidit ibi quippiam non indignum relatu. Etenim ducibus, qui fortitudinis fama magnum habebant nomen, militibusque subsistere non audentibus, sed turpiter diffugientibus, eunuchus quidam de regis cubiculi ministris impedimenta servosque suos diripi videns, idque non ferens mediocriter, equo hac illac circumacto magno cum impetu in C hostes fertur, arcumque tendens unum eorum dejicit, reliquos in fugam, vertit, receptisque suis rebus lætus revertitur. Imperator ægre Antiocham pervenit; fuissetque ab hoste captus, nisi imperatorii sodales strenue pugnando se ipsumque eripuissent.

Τότε δὴ Γεωργίου τοῦ Μανιάκη τοῦ θέματος στρατηγοῦντος Τελοὺχ, Ἄραβες ὀκτακόσιοι μετὰ γαύρου τοῦ φρονήματος ὑποστρέψαντες ἀπὸ τῆς τροπῆς καὶ πρὸς αὐτὸν παραγενόμενοι εἴκειν τὴν ταχίστην ἐκέλευον καὶ τὴν πόλιν καταλιπεῖν τοῦ βασιλέως ἑαλωκότος καὶ παντὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ἄρδην ἀπολωλότος, καὶ μὴ ἑαυτὸν προφανεῖ κινδύνῳ ἐκδεδωκέναι· ἡμέρας γὰρ διαλαμπούσης οἰκτρῶς αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀπολοῦνται περιστοιχισθέντες. Ὁ δὲ δέχεσθαι τάχα τὴν παραίνεσιν δόξας καὶ ποιήσειν τὸ κελευόμενον ὑποπτευθεὶς, σῖτά τε καὶ ποτὰ τούτοις ἀποχρώντως ἐκπέμψας διαναπαύειν ἐκέλευεν ἑαυτοὺς, ὡς ἅμ' ἡμέρᾳ αὐτὸς μὲν σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἀπαλλαγήσεται, αὐτοὺς δὲ κυρίους καταστήσει τῆς πόλεως Τελοὺχ (82) καὶ πάντων τῶν

494 Sub id tempus provinciæ Teluchæ præerat Georgius Maniaces. Ad eum Arabes octingenti D fugatis Romanis revertentes accesserunt, superbe ferocientes; jusseruntque eum, quando captus imperator et deletæ Romanorum jam essent copiæ, statim urbe abire neque se in certissimum discrimen dare: alioqui eum prima luce circumdatum cum suis misere occisum iri. Georgius obtemperare se eis simulans, ut opinionem eam in barbarorum animis confirmaret, cibi potusque abunde eis ex urbe misit, quiete se eos jubens reficere, et significans mane se cum suis discessurum, ipsisque urbem Teluchamet omnia Romanorum bona traditurum. Eis verbis ac facto Arabes decepti potationi se et ebrietati dederunt, noctemque eam

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(82) Regio et urbs circa Taurum montem. Ortelius ex Curopalate. GOAR.

securi absque omni cura exegerunt, certo sibi persuadentes postridie se omnibus potituros. Media nocte ebrios barbaros et secure dormientes adoritur Manacies et internecione delet; camelis etiam potitur 280, onustis omnis generis opum Romanarum; naresque et aures occisorum amputans ad imperatorem adfert, qui jam a fuga in Cappadocia Phocæ domum venerat ibique morabatur. Ejus facinoris causa imperator Georgium inferioris Mediæ ducem fecit.

A Ῥωμαϊκῶν χρημάτων. Οἱ δὲ τοῖς τε λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις φενακισθέντες, καὶ ὡς αὔριον τάχα ἀπολήψεσθαι τὰ πάντα ὑπειληφότες, πρὸς πότους καὶ μέθας ἐτράπησαν καὶ ἐν πάσῃ ἀδείᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ διενυκτέρευον. Ὁ δὲ περὶ μέσας νύκτας οἰνωμένοις αὐτοῖς καὶ ἀφροντίστως κοιμωμένοις ἐπιτίθεται, καὶ τούτους μὲν πάντας ἀπέσφαξεν, ὑφείλετο δὲ καὶ διακοσίας ὀγδοήκοντα καμήλους πεφορτωμένας καὶ πλήρεις ἀγαθῶν παντοίων Ῥωμαϊκῶν. Τὰς δὲ ῥῖνας καὶ τὰ ὦτα τῶν πεσόντων ἀποτεμὼν διεκόμισεν ἐν Καππαδοκίᾳ τῷ βασιλεῖ, ἤδη ἀπὸ τῆς φυγῆς κατειληφότι τὸν τοῦ Φωκᾶ οἶκον καὶ ἐν αὐτῷ διατρίβοντι. Ὃν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔργου ἀποδεξάμενος κατεπάνω τῆς κάτω Μηδίας ἀποδείκνυσιν.

495 Discedens autem Syria Simeonem soceri sui Constantini ministrum creat scholarum domesticum, Antiochiæ Nicetam a Mistheia præficit; atque his mandat ut in recipiendo Menico castello, quod a Musarapho erat conditum, omne studium collocent, itaque incursionibus Syriam liberent. Sed eos oppugnare id castellum inscite aggressos Musaraphus noctu eruptione facta turpiter inde repulit, machinis etiam crematis. Quam rei indignitatem non ferens imperator Theoctistum protospatharium, unum suorum fidelissimorum ministrorum magnumque tunc sodalitatis ducem, in Syriam cum magno ex Romanis aliisque gentibus collecto exercitu dictatorem mittit, jubetque eum se conjungere cum Pinzaracho Tripolis amera. Is enim Pinzarachus paulo ante ab Ægyptio amermumna desciverat, et adversus eum arma ceperat. Cumque contra se ab Ægyptio cum justo exercitu missum Turcum Tusberum copiarum ejus præfectum, seque imparem esse videret pugnæ, ad imperatorem Romanum se recipiebat et societatem belli cum eo coire cupiebat. Ejus petitionem minime contemnandam ratus Romanus Theoctistum amplis cum copiis mittit, qui et cum Pinzaracho se conjungeret et obiter Menicum **496** castellum tentaret. Idque Theoctistus alacriter est exsecutus. Ac Tusber quidem subito ejus adventu ac multitudine perterritus domum rediit. Sed et Masaraphus hostium impressionem non sustinens Menico deserto fugit, ac deprehensus in montibus apud Tripolin occisus est. Menicum a filio fratris Musaraphi deditum Theoctistus recipit, aliudque etiam castellum in prærupto situm saxo, nomine Argyrocastrum. His ita constitutis in urbem rediit, secum ducens Arachum Pinzarachi filium, quem imperator patricio honore ornavit. Subsecutus est etiam ipse Pinzarachus, deducente ac stipante eum præfecto Antiochiæ Niceta a Mistheia. Quem imperator benignissime exceptum donis et beneficiis haud vulgaribus demeritus, lætum domum dimisit.

Ἀπαίρων δὲ τῆς Συρίας δομέστικον μὲν τῶν σχολῶν ἀποδείκνυσι Συμεὼν τὸν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου θεράποντα, ἡγεμόνα δὲ Ἀντιοχείας Νικήταν τὸν ἐκ Μισθείας (83). Τούτοις ἐνετείλατο κατὰ τὸ δυνατὸν ἀποπειρᾶσθαι τοῦ παρὰ τοῦ Μου-
B σάραφ κτισθέντος φρουρίου, [P 728] ᾧ Μενῖκος ὄνομα, εἴ πως δυνηθεῖεν ἀπαλλάξαι Συρίαν τῶν ἐκ τοῦ Μουσάραφ ἐπιδρομῶν. Ἀφυῶς δὲ τούτων καὶ ἀμαθῶς ἐπιχειρησάντων τῇ πολιορκίᾳ νυκτὸς ὁ Μουσάραφ ὑπεκδραμὼν τοῦ φρουρίου τάς τε ἑλεπόλεις ἐνέπρησε καὶ τούτους ἐκεῖθεν αἰσχρῶς ἀπεδίωξεν. Ὅπερ πυθόμενος ὁ βασιλεύς, καὶ μὴ φέρων τὴν ὕβριν, Θεόκτιστον πρωτοσπαθάριον, ἕνα τῶν πιστικωτάτων αὐτῷ ὑπάρχοντα διακόνων καὶ μέγαν ἑταιρειάρχην τῷ τότε χρηματίζοντα, μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς Ῥωμαίων τε καὶ ἐθνικῶν κατὰ Συρίας ἐκπέμπει, στρατηγὸν αὐτοκράτορα (84) τοῦτον προχειρισάμενος, καὶ ἐπισκήψας τῷ Τριπόλεως συμμῖξαι ἀμηρᾷ Πινζαρὰχ καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ τῶν Ἀράβων λυμαίνεσθαι· ἔτυχε γὰρ οὗτος ὁ Πινζαρὰχ διά τι
C πρόσκρουμα πρὸ μικροῦ ἀποστατῆσαι τοῦ Αἰγυπτίων ἀμερμουμνῆ καὶ ὅπλα κινῆσαι· κατ' αὐτοῦ. Καὶ τοῦ Αἰγυπτίου τὸν Τοῦρκον Τοῦσπερ, ἄρχοντα τυγχάνοντα τῶν αὐτοῦ ταγμάτων, μετὰ χειρὸς ἀξιολόγου ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ Πινζαρὰχ πεπομφότος, ὡς οὗτος ᾔσθετο μὴ ἀξιόμαχος εἶναι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν τῇ τῶν Αἰγυπτίων συμπλακῆναι δυνάμει, τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων προσρύεται καὶ ὁμαιχμίαν αἰτεῖ. Οὗ τὴν αἴτησιν μὴ παριδὼν ὁ Ῥωμανὸς τὸν Θεόκτιστον μετὰ πλήθους ἀξιολόγου ἐξέπεμψε, συμμαχίαν τε παρασχεῖν τῷ Πινζαρὰχ κελεύσας, καὶ ἐκ παρόδου τοῦ φρουρίου Μενίκου ἀντιποιεῖσθαι· ὃς ἀπελθὼν καὶ συμμίξας τῷ Πινζαρὰχ ἔργου εἴχετο. Καὶ ὁ μὲν Αἰγυπτίων ἀρχιστράτηγος Τοῦσπερ τῷ αἰφνιδίῳ τῆς ἐφόδου καὶ τῷ πλήθει καταπλαγεὶς οἴκαδε ὑπενόστησεν· οὐδὲ ἤνεγκε δὲ οὐδ' ὁ Μουσάραφ τὴν ἐπέλευσιν
D τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τὸν Μενῖκον ἀφεὶς ἔφυγε καὶ περὶ τὰ ὄρια Τριπόλεως συσχεθεὶς ἀνῃρέθη. Παρειλήφασι δὲ οἱ περὶ τὸν Θεόκτιστον αὐτό τε τὸ φρούριον τὸν Μενῖκον, παραδοθὲν αὐτοῖς ὑπὸ ἀδελφόπαι-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(83) Galatiæ urbe. GOAR.

(84) *Exercitus imperatorem et summum ducem.* Synesius Orat. de Regno: Αὐτοκράτορες εἶναι ποιεῖσθε. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὄνομα στρατηγίας ἐστὶ πάντα ποιεῖν ὑποστάσης. Καὶ Ἰφικράτης καὶ Περικλῆς ἔπλεον Ἀθήνηθεν αὐτοκράτορες στρατηγοί. GOAR.

δος τοῦ Μουσάραφ, καὶ ἕτερον φρούριον ἐπὶ τινος ἀποτόμου κείμενον πέτρας, τὸ λεγόμενον Ἀργυρόκαστρον. Ταῦτα δὲ οὕτω καταστησάμενος ὁ Θεόκτιστος εἰσῆλθεν εἰς τὴν βασιλίδα, ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ Ἀλὰχ τὸν τοῦ Πινζαρὰχ υἱὸν, ὃν καὶ πατρικιότητος ὁ αὐτοκράτωρ ἠξίωσε. Κατόπιν δὲ ἦλθε καὶ ὁ Πινζαρὰχ, προπεμπόμενος καὶ δορυφορούμενος παρὰ τοῦ χρηματίσαντος ἄρχοντος Ἀντιοχείας Νικήτα τοῦ ἐκ Μισθείας· ὃν ὁ βασιλεὺς φιλοφρόνως ἀποδεξάμενος καὶ δώροις καὶ εὐεργεσίαις δεξιωσάμενος οὐ μικραῖς οἴκαδε χαίροντα ἐξαπέστειλεν. Ἐλυτρώσατο δὲ καὶ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Χοιροσφάκτην καὶ τοῖς οἰκείοις ἀπέδωκε.

A Liberavit etiam Chœrosphactum et suis reddidit.

Τοῦ πρωτοσπαθαρίου δὲ Ὀρέστου, ὃν ὑπὸ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐν Σικελίᾳ πεμφθῆναι ὁ λόγος ἐδήλωσεν ἄνωθεν, ἀπείρως ἔχοντος περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ ἀτέχνως ἐπιχειροῦντος τοῖς πράγμασιν, οἱ ἐκ Σικελείας Σαρακηνοὶ καιροφυλακήσαντες καὶ αἰφνίδιον ἐπιθέμενοι τοῖς Ῥωμαίοις, ἤδη καὶ κοιλιακῷ νοσήματι ἀπὸ τρυφῆς κατασχεθεῖσιν, ὄλεθρον οὐκ ὀλίγον εἰργάσαντο, Ἀνακτώμενος δὲ τὸ γεγονὸς ἀτύχημα ὁ βασιλεὺς δύναμιν ἀξιόμαχον [P. 729] ἔκ τε Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας ἀθροίσας ἐν Ἰταλίᾳ ἐκπέμπει, κἂν οὐδέν τι γενναῖον δρᾶσαι ἴσχυσεν ἀφελείᾳ καὶ κακότητι τοῦ στρατηγοῦ.

At in Sicilia Orestes protospatharius, quem eo præmissum fuisse a Basilio diximus, rei bellicæ imperitus, cum negotium inepte esset aggressus, Saraceni capto tempore Romanos subito adorti, qui plerique luxuria cœliacum morbum contra- B xerant, haud exigua eos clade affecerunt. **497** Quam ut exsarciret imperator, ex Græcia et Macedonia collectum egregium exercitum in Italiam misit; qui tamen ipse quoque nihil potuit præclarum efficere ob ducis inscitiam atque malitiam.

Τούτῳ τῷ ἔτει ‚ϛφλθʹ τυγχάνοντι, ἰνδικτιῶνος ιδʹ, καὶ ὁ Προυσιανὸς ἑκουσίως ἀποκείρεται μοναχὸς, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐκ Μαντινείου της ἐν Βουκελλαρίῳ μονῆς εἰς Θρᾳκησίους μεταβιβάζεται, καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Διογένης ἐκβληθεὶς τοῦ πύργου ἐν τῇ μονῇ τῶν Στουδίου ἀποκείρεται μοναχός. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τὸν οἶκον τοῦ Τριακονταφύλλου ἐξωνησάμενος εἰς μοναστήριον μετεσκεύασεν ἐπ' ὀνόματι τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, μηδεμιᾶς πολυτελείας φεισάμενος, συντρίψας μέντοι τῇ προφάσει ταύτῃ οὐ μικρῶς τὸ ὑπήκοον καὶ κακώσας ἔν τε ταῖς τῶν λίθων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν διακομιδαῖς. Καταλαμπρύνει δὲ καὶ τὰ κιονόκρανα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ. Μέλλων δὲ καὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπιποιεῖσθαι τῶν Βλαχερνῶν εὗρε κρεμαμένην εἰκόνα παλαιὰν, ἣν ἀνακαινισθῆναι προσέταξεν. Ἐξαργυρωμένον δὲ τὸ τοῦ τοίχου χρίσμα (85) ἰδὼν καθαιρεθῆναι προσέναξε καὶ νέον γενέσθαι. Καθαιρεθέντος δὲ τοῦ χρίσματος εὑρέθη εἰκὼν ὁλογραφικὴ, σανίδιον ἐπιστήθιον κρατούσης τῆς Θεοτόκου τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, ἀμόλυντος τῆσδε τῆς ἡμέρας, ἐτῶν διελθόντων τριακοσίων.

Hoc ipso anno mundi 6539, indictione 14, Prusianus pro monacho raditur, ejusque mater a Mantineo Bucellarii monasterio in Thraciam transfertur, et Constantinus patricius Diogenes, turri eductus monachi habitu in Studianum collegium detruditur. Romanus porro domum Triacontophylli emptam in monasterium convertit a Deipara denominatum, nullis parcens sumptibus, quanquam C ejus ædificationis prætextu subditos haud mediocriter gravavit lapidum ac reliquæ materiæ congerendæ molestiis. Exornavit etiam capita columnarum Magni Templi et Blachernensis auro atque argento. Cumque aram Blachernensis fani reficere vellet, veterem imaginem suspensam invenit eamque renovari jussit. Cumque videret muri incrustationem argento tectam, jussit adimi et novam fieri. Tectorio opere amoto, inventa est imago, in tabella coloribus depicta, Deiparæ Christum ad pectus applicatum tenentis; quæ a Copronymo in istum usque diem per annos trecentos duraverat integra.

διαμείνασα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κοπρωνύμοὐ ἕως

Τῷ δὲ, ‚ϛφμʹ ἔτει, ἰνδικτιῶνος ιεʹ, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν μετὰ δώρων πολλῶν ὁ τοῦ Χαλεπίκου υἱὸς Ἄμερ, ἐξαιτῶν ἀνανεῶσαι τὴν εἰρήνην καὶ τοὺς προσθεν παρέχειν φόρους. Καὶ δὴ στέλλεται Θεοφύλακτος προτοσπαθάριος ὁ Ἀθηναῖος, καὶ τάς τε σπονδὰς ἐβεβαίωσε καὶ κοινοπραγίαν μετὰ τῶν Χαλεπιτῶν ἔθετο. Ζωὴ δὲ ἡ βασιλις μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ αἰφνίδιογ ἀπελθοῦσα εἰς τὸ Πετρίον τὴν ἑαυτῆς

498 Anno mundi 6540, indictione 15, mense D Septembri, ad imperatorem Romanum multis cum donis venit Amer, Chalepi præfecti filius, fœdus pristinum renovari petens et antiquum tributum se persoluturum promittens. Ad eam rem conficiendam missus Theophylactus protospatharius Atheniensis fœdus sanxit, et cum Chelepensibus societatem composuit. Cæterum Zoe Augusta post exaltationem crucis subito in Petrium ivit, soro-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(85) *Capita columnarum*, Locus est non summi momenti, et obscurus. Κιονόκρανα sic verti, capita columnarum, χρίσμα incrustationem seu tectorium opus, ὁλογραφικόν coloribus pictum. Neque vel nimis anxie sectatus sum vocum proprietatem, vel contendere velim me omnia esse assecutum. XYL.

— Τὸ τοῦ τοίχου χρίσμα interpretor *muri faciem bracteolis argenteis pictorio more linitam*, χρίσμα siquidem pictorum est, non argentariorum; nec quisquam argenteis laminis Blachernense templum circumvestitum memorat. GOAR.

remque suam Theodoram rasam in monacharum ordinem redegit, causata aliter finem insidiis et offensis non posse imponi. Suam quoque ex fratre neptem Romanus magna cum dote Armeniæ magnæ regulo nuptum dedit. Secundum hæc iterum in Syriam ducturus Mesanacta venit. Ibi eo commorante, Zoæ Augustæ Theophanes Thessalonicæ episcopus indicat Constantinum Diogenem et Theodoram re inter se composita instituisse in Illyricum aufugere, conscio rei metropolita Dyrrachii et episcopo Peritheorio. Illico igitur arripiuntur et episcopi et Diogenes. Hic, cum in eum quæstio exerceretur in palatio a Joanne præposito, qui deinde pupillis alendis est præfectus, et fratre Michaeli ejus, qui deinde imperator fuit, se ipsum de muro præcipitem dedit, confractaque cervice eo abjectus est quo solebant qui sibi ipsis mortem **499** conscivissent. Episcopi ad imperatorem Mesanacta missi ab eoque dimissi sunt.

A ἀδελφὴν Θεοδώραν ἀπέκειρε μοναχὴν, ἀδύνατον ἄλλως εἶναι φήσασα παυθῆναι τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰ σκάνδαλα. Δέδωκε δὲ καὶ τὴν οἰκείαν ἀνεψιὰν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς μετὰ πολλῶν ἕδνων εἰς εὐνὴν τῷ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας ἐξουσιάρχῃ. Μέλλων δὲ δευτέραν εἰσβολὴν τάχα ποιήσασθαι ὁ βασιλεὺς κατὰ Συρίας ἐξῆλθεν εἰς τὰ Μεσάνακτα. Ἐκεῖσε δὲ τούτου ἐνδιατρίβοντος μηνύεται τῇ βασιλίδι Ζωῇ διὰ Θεοφάνους τοῦ Θεσσαλονίκης ὡς Κωνσταντῖνος ὁ Διογενης κοινολογησάμενος τῇ ταύτης ἀδελφῇ Θεοδώρᾳ ἀπόδρασιν πρὸς τὸ Ἰλλυρικὸν μελετᾷ, εἰδήσει τοῦ μητροπολίτου Δυῤῥαχίου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Περιθεωρίου (86). Καὶ εὐθὺς ἀνάρπαστοι οἵ τε ἐπίσκοποι καὶ ὁ Διογένης γίνονται. [P. 730] Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἐταζόμενος ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν διὰ Ἰωάννου τοῦ πραιποσίτου, τοῦ μετὰ B ταῦτα ὀρφανοτρόφου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ βεβασιλευκότος Μιχαὴλ (87), ἑαυτὸν ἀποκρημνίσας τοῦ τείχους καὶ ἐκτραχηλισθεὶς ἀπέθανε ῥιφεὶς μετὰ τῶν αὐτοφόνων (88), οἱ δὲ ἐπίσκοποι ὡς τὸν βασιλέα πρὸς τὰ Μεσάνακτα ἐξεπέμφθησαν κἀκεῖθεν ἠλευθερώθησαν.

Julii mensis 28 die, quæ fuit septimanæ sexta, hora noctis secunda, stella trajecit a meridie versus septentrionem, quæ terram totam fulgore, illustraret. Pauloque post tristes nuntii de rebus Romanis allati sunt, Arabes in Mesopotamiam usque ad Melitenam grassari, Patzinacas Istro transmisso Mysiam infestare, Saracenos grassationibus et incendiis ora Illyrici vexanda usque ad Corcyram perrexisse. Ac reliqui sane hostes illæsi domum redierunt: Saraceni a Ragusinis et Nicephoro patricio Nauplii præfecto, Caranteni filio, male sunt multati, prælio victi; et majorem navium partem cum amisissent, domum redeuntes naufragio in Siculo mari perierunt.

Εἰκάδι δὲ η' Ἰουλίου μηνὸς, ἡμέρᾳ ς', ὥρᾳ β' τῆς νυκτὸς, ἀστάρος ἐγένετο χύσις ἐκ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτον, πᾶσαν περιαστράψαντος τὴν γῆν. Καὶ μετὰ μικρὸν ἀγγέλλονται τὰ κατασχόντα τὴν Ῥωμαίων ἀτυχήματα, Ἄραβες μὲν ληϊσάμενοι Μεσοποταμίαν ἄχρι Μελιτηνῆς, Πατζινάκαι δὲ τὸν Ἴστρον διαβάντες καὶ τὴν Μυσίαν κακῶς διαθέμενοι, Σαρακηνοὶ δὲ τὴν παράλιον καταδραμόντες τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Κερκύρας καὶ αὐτὴν πυρπολήσαντες. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ἀπήμονες κακῶν οἴκαδε ὑπενόστησαν, C Σαρακηνοὶ δὲ ὑπό τε Ῥαουσαίων καὶ τοῦ στρατηγοῦντος ἐν Ναυπλίῳ Νικηφόρου πατρικίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Καραντηνοῦ κακῶς ἔπαθον, καταπολεμηθέντες καὶ τὰ πλείω ἀποβαλόντες τῶν σκαφῶν. Οἱ δὲ περισωθέντες, οὓς εἶχον Ῥωμαίους αἰχμαλώτους ἀποκτείναντες, ἐν τῷ οἴκαδε ὑποστρέφειν ναυαγίῳ περιπεσόντες περὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος διεφθάρησαν.

Hoc ipso anno fames simul ac pestis Cappadociam, Paplagoniam, Armeniam et Honoriadem ita afflixerunt, ut incolæ patriis relictis alias sibi quærerent sedes. Quibus imperator a Mesanactis in urbem rediens cum occurreret, neque ignoraret migrationis causam, coegit eos domum redire, pecunia et aliis ad vitam necessariis rebus eos consolatus. Sed **500** et Michaelus Ancyræ tum episcopus officium fecit, nihil eorum omittens quæ ad remedium faciendum famis pestilentiæque malis pertinerent.

Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ λιμὸς καὶ λοιμὸς ἐπέδραμε Καππαδοκίαν, Παφλαγονίαν, Ἀρμενιακὸν καὶ Ὀνωριάδα (89), ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν θεμάτων ἐποίκους καταλιπόντας τὰς πατρίδας μετοικίαν ζητεῖν· οἷς ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἀπὸ τῶν Μεσανάκτων εἰσιέναι πρὸς τὴν βασιλίδα συνητηκὼς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπαναστάσεως μὴ ἀγνοήσας, ὑποστρέφειν οἴκαδε κατηνάγκαζε, χρυσίῳ ἀναλαμβάνων καὶ τοῖς ἄλλοις D τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίοις. Καὶ Μιχαὴλ δὲ ὁ τῆς Ἀγκύρας τότε τὴν Ἐκκλησίαν πηδαλιουχῶν ἔργα ἀρετῆς ἐπεδείξατο ἄξια, μηδενὸς φεισάμενος τῶν τεινόντων εἰς σωτηρίαν τῶν τοῦ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ τραυμάτων.

Die Augusti 13, qui fuit Dominicus, hora prima noctis, anno mundi 6540, magnus fuit terræ motus. Et imperator urbem ingressus nomine suæ prioris

Τῆς ιγ' δὲ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ α' τῆς νυκτὸς, ἐν ἔτει τῷ ,ςφμ', γέγονε σεισμὸς μέγας. Εἰσῆλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ βασιλίδι, καὶ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(86) Ambiguum est locine sit nomen an hominis ea vox. Xyl. — Urbis, non viri nomen, ex Ortelio. Vertendum itaque *Peritheorii episcopo*. Goar.

(87) Illud de fratre Michaeli imperatoris non immerito est suspectum. Neque video quid aliud colligam quam fratrem eum fuisse Michaeli Paphlagonis, qui post hunc Romanum imperio potitus est; ut βεβασιλευκότος intelligas respectu auctoris, non Romani, quod et expressi. Zyl.

(88) Ἐν τῷ κυνηγίῳ. (Suidas). Goar.

(89) Aliam Asiaticam regionem in Ponto. (Ortelius.) Goar.

τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς Ἑλένης ἀποθανούσης A μεγάλας διαδόσεις ὑπὲρ αὐτῆς ἐποιήσατο. Τούτῳ τῷ ἔτει κατὰ τὴν κη' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς καὶ ἀστὴρ διῆξεν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν μετ' ἤχου καὶ κτύπου· ἐφαίνετο δὲ ἄχρι τῆς ιε' Μαρτίου, τόξον ὕπερθεν ἔχων. Μαρτίῳ δὲ ς', ἡμέρᾳ γ', γέγονε σεισμός.

uxoris Helenæ recens mortuæ magnam elargitus est pecuniam. Eodem anno, die Februarii 28, stella a septentrione versus meridiem trajecit cum sonitu ac fragore; et visa est usque ad decimum quintum Martii, superne habens arcum. Martii die 6, quæ feria fuit tertia, terræ motus exstitit.

Ἐγένετο δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἐκδρομὴ Ἄφρων Σαρακηνῶν, πλοίων χιλίων, πολεμιστὰς ἔχοντα μυρίους, οἵτινες πολλὰ τὰς νήσους καὶ παραλίους ἐκάκωσαν. Ὧν μέρει τινὶ συμπλακεὶς Νικηφόρος ὁ Καραντηνὸς ἐτρέψατο [P. 731] καὶ πεντακοσίους πεπεδημένους Σαρακηνοὺς τῷ Βασιλεῖ ἐξαπέστειλε. Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ Γεώργιος προτοσπαθάριος ὁ Μανιάκης, ὁ Γουδελίου τοῦ Μανιάκη υἱὸς, τῶν παρευφρατιδίων στρατηγῶν πόλεων καὶ ἐν Σαμοσάτοις τὰς οἰκήσεις ἔχων B τῆς παρὰ τῇ Ὀσροηνῇ πόλει ἀπεπειράθη Ἐδέσσης· ταύτης γὰρ τὴν ἐπιστασίαν Σαλαμάνης ἔχων ὁ Τοῦρκος, παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ Μαρτυρουπόλεως ἤτοι Μιεφερκεὶμ ἐπιτετραμμένος αὐτῷ, καὶ δώροις καὶ ὑποσχέσεσι καὶ τιμαῖς διαφθαρεὶς παραδίδωσι τῷ Μανιάκῃ, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν, οὓς τρεῖς πύργους λίαν ἀχυρωτάτους κατασχὼν εὐψύχως τοὺς πολιορκοῦντας ἠμύνετο, βοήθειαν ἔξωθεν ἐπικαλούμενος. Ἀπομερμάνης δὲ ὁ τῶν Μιεφερκεὶμ ἀμηρᾶς, τὴν ἅλωσιν μαθὼν καὶ ὀξὺς ἐπιφανεὶς μετὰ δυνάμεως οὐκ ὀλίγης ἐπεχείρησε μὲν τῇ πολιορκίᾳ τῶν πύργων, γενναίως δὲ ὑποστάντος τοῦ Γεωργίου ἀποκρουσθεὶς καὶ μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν, ἀποκείρας τὰ κάλλιστα τῶν οἰκημάτων καὶ διαφθείρας τὸν τῆς πόλεως κόσμον καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ καμήλοις ἐπιθεὶς C τὰ κάλλιστα, καὶ τὰ περίλοιπα τῆς πόλεως πυρὶ παραδοὺς, ὑπεχώρησεν εἰς Μαρτυρούπολιν. Ἀδείας δὲ τυχὼν ὁ Μανιάκης, τὸν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως κείμενον φρούριον ἐν λοφώδει πέτρᾳ κατασχὼν, δύναμίν τε ἔξωθεν προσκαλεσάμενος, ἀσφαλῶς τὴν πόλιν κατέσχεν. Εὑρὼν δὲ καὶ τὴν ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Δεσπότου καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν πρὸς Αὔγαρον πεμφθεῖσαν, τῷ βασιλεῖ ἐν Βυζαντίῳ ἀπέστειλεν.

Per idem tempus Afri Saraceni cum mille navibus et innumeris classiariis insulas orasque maritimas multas infestaverunt. Cum eorum parte congressus prælio Nicephorus Carantenus eos fudit, ac quingentos in compedibus ad imperatorem misit. Eodem anno Georgius protospatharius Maniaces, Gudelii Maniacæ filius, præfectus urbium ad Euphratem sitarum, Samosatis degens, Edessam Osroenæ urbem tentavit, cui a Martyropolis (quæ et Miepherkim) amera præfectus erat Salamanes Turcus. Atque hic donis ac pollicitationibus honorum corruptus Maniacæ intempesta nocte tres urbis ejus munitissimas turres tradidit; **501** quibus ille occupatis oppugnationem oppidanorum fortiter sustinuit et exterorum auxilia imploravit. Sed Apomermanes Martyropolis ameras re cognita illico cum haud parvo exercitu adfuit, turresque a Maniaco occupatas oppugnavit: fortiter autem repulsus, cum nihil se efficere sentiret, pulcherrima quæque ædificia diripuit, omnemque Edesse ornatum ipsiusque etiam Magni templi perdidit; ac pretiosissimis quibusque rebus in camelos impositis et igni in reliqua urbis injecto Martyropolin reduxit. Liberatus oppugnatore Maniaces arcem in medio urbis sitam in edita rupe occupavit, et ascitis aliunde auxiliis urbem totam tenuit. Inventam quoque manu Christi epistolam ad Augarum scriptam imperatori Byzantium transmisit.

Ἀζίου δὲ τοῦ Αἰγυπτίου μανέντος καὶ πολλὰ κακὰ εἰς Χριστιανοὺς ἐνδειξαμένου, καταστρέψαντος δὲ καὶ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶτα καὶ αὐτοῦ αἴσχιστα καταλύσαντος τὴν ζωὴν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀπό τινος Ῥωμαίας γυναικὸς αἰχμαλώτου τεχθεὶς αὐτῷ, ἐπέτρεψε τοῖς βουλομένοις οἰκοδομεῖν τὸν ναὸν, D ὃν ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως οἰκοδομῆσαι ἠπείγετο. Ἀλλὰ φθάσαν τὸ χρεὼν ἐνεπόδισε, καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Μιχαὴλ ἐκπληρωτὴς τοῦ ἔργου ἐγένετο.

Vita turpiter defuncto Azio Ægyptio, qui in Christianos sævierat templumque Christo Hierosolymis dedicatum everterat, filius ejus natus ex quadam Romana, captiva ejus, instaurationem liberam fecit. Ad eam rem suas misit imperator: sed eo morte prævento successor Michaelus opus absolvit.

Καὶ ὁ μάγιστρος δὲ Βασίλειος, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως, ὁ Σκληρὸς, παρὰ Κωνσταντίνου ἐκτυφλωθεὶς, ἄστατον γνώμην ἔχων καὶ ἀλλοπρόσαλλον, εἰ καὶ μάγιστρος ἐτετίμητο καὶ πολλῶν εὐεργεσιῶν ἠξίωτο παρὰ τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅμως ἐπιβουλὴν μελετᾷ κατ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ φωραθεὶς τῆς πόλεως ἐκβάλλεται σὺν τῇ γυναικί·

Porro Basilius Durus, sororis imperatoris maritus, a Constantino **502** oculis privatus, quanquam et magistri honore et multis a Romano affectus beneficiis, tamen homo inconstanti animo insidias imperatori struxit; quibus deprehensis urbe est cum uxore ejectus.

Ἀπέστειλε δὲ καὶ ἐξ Ἐδέσσης ὁ Μανιάκης τῷ βασιλεῖ ἐνιαύσιον φόρον, λίτρας πεντήκοντα. Καὶ ὁ τῆς Τριπόλεως δὲ ἀμηρᾶς ὁ Πινζαρὰχ, κατισχυόμενος παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, φυγὰς τὴν βασιλίδα

Ab Edessa Maniaces imperatori pro annuo tributo misit quinquaginta libras. Et Pinzarachus Tripolis ameras, Ægyptiorum vim non perferens, Cpolin profugit. Quem imperator cum maximo

exercitu, addito sodalitatis duce Theoctisto, in Syriam misit. Emisit etiam Abydo cum classe protospatharium Tecneam in Ægyptum, Nili ostia ipsamque Alexandriam per occasionem infestare jussum. Qui cum tenuisset cursum et ad ipsam Alexandriam delatus esset, plurimis hostium navibus prædaque maxima potitus domum incolumis rediit. Castellum quoque, cui nomen Percrin, Babyloni proximum, Alimus Saracenus ei præfectus Romano imperatori dedit, filiumque suum ad eum misit, sperans se patriciam dignitatem aliaque præmia reportaturum. Ac castellum quidem illud in suam potestatem accepit patricius Nicolaus Bulgarus, cognomento Chryselius. Sed Alimi filius cum venisset Byzantium nullaque ejus habita esset ratio, imperatore tunc invaletudine detento, iratus domum rediit, patrique ut suum castellum recuperare niteretur persuasit. **503** Ergo Alimus re cum vicinis Persis occulte composita noctu castellum occupavit, et sex millia Romanorum militum interfecit; quod accidit culpa atque incuria Chryselii, præsidii principis. Sed paulo post eo prætor missus patricius Niceta Pegonites cum Rossico et Romano exercitu castellum illud obsidione cinxit, constanterque oppugnando cepit, Alimumque et ejus filium necavit.

A κατέλαβεν· ὃν ὁ βασιλεὺς πάλιν μετὰ πλειστης δυνάμεως σὺν τῷ ἑταιρειάρχῃ Θεοκτίστῳ εἰς Συρίαν ἐκπέπομφεν. Ἐξέπεμψε δὲ καὶ μετὰ στόλου τὸν πρωτοσπαθάριον Τεκνέαν τὸν ἐξ Ἀβύδου εἰς Αἴγυπτον, [P. 732] τὰ τοῦ Νείλου στόματα, ὅπῃ παρείκοι, κακώσοντα, καὶ αὐτὴν Ἀλεξάνδρειαν· ὃς εὐθυπλοήσας καὶ μέχρις αὐτῆς ἐλάσας Ἀλεξανδρείας πλοῖά τε πάμπλειστα ἐχειρώσατο καὶ λείαν ὅτι πολλὴν περιβαλόμενος ὑπέστρεψεν ἀσινής. Παρέδωκε δὲ καὶ τὸ φρούριον τὸ λεγόμενον Περκρὶν ὁ κατέχων αὐτὸ Σαρακηνὸς Ἀλεὶμ, ἔγγιστα Βαβυλῶνος διακείμενον, τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, ἐλπίσας πατρικιότητός τε καὶ πλείστων ἄλλων ἀμοιβῶν ἀξιωθῆναι, διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ποιησάμενος ἔντευξιν. Καὶ τὸ φρούριον μὲν παρειλήφει ὁ πατρίκιος Νικόλαος ὁ Βούλγαρος, ᾧ Χρυσήλιος τὸ ἐπώνυ- B μον, ὁ δὲ τοῦ Σαρακηνοῦ υἱὸς εἰσελθὼν ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ διὰ τὸ τὸν βασιλέα συνέχεσθαι ἀῤῥωστήματι μηδεμιᾶς τυχὼν ἐπιστροφῆς καὶ μετὰ θυμοῦ ὑποστρέψας ἀνέπεισε τὸν γεννήσαντα ἀντιλαβέσθαι τοῦ οἰκείου φρουρίου, ὅστις λάθρα τοῖς ὁμόροις Πέρσαις κοινοπραγήσας νυκτός τε τὸ φρούριον ἀπέκλεψε καὶ ἑξακισχιλίους ἄνδρας Ῥωμαίους πολεμιστὰς ἀπέκτεινε ῥᾳστώνῃ καὶ ἀμελείᾳ τοῦ κατέχοντος τοῦ Χρυσηλίου. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ πατρίκιος Νικήτας ὁ Πηγονίτης (90) ἄρχειν ἐκεῖσε πεμφθεὶς καὶ ἐπιμόνῳ χρησάμενος πολιορκίᾳ μετὰ Ῥὼς καὶ λοιπῆς ἄλλης Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως, τό τε φρούριον κατὰ κράτος εἷλε πολιορκίᾳ καὶ τὸν Ἀλεὶμ σὺν τῷ υἱῷ ἀπέκτεινε.

Sub idem tempus Alda, Georgii Abasgorum reguli quondam uxor, gente Alana, imperatori se adjunxit; tradiditque Anacuphen arcem munitissimam. Cujus filium Demetrium magistri dignitate ornavit imperator. Aliud quoque de Saracenis tropæum statuit Carantenus prædatum egressis, vinctosque 600 ad imperatorem misit.

Τότε δὴ καὶ Ἀλδὴ ἡ Γεωργίου τοῦ Ἀβασγοῦ γυνὴ τοῦ γένους οὖσα τῶν Ἀλανῶν, προσεῤῥύη τῷ βασιλεῖ, παραδοῦσα καὶ τὸ ὀχυρώτατον φρούριον τὴν Ἀνακουφήν· ἧς τὸν υἱὸν Δημήτριον ὁ βασιλεὺς τῷ C τῶν μαγίστρων τετίμηκεν ἀξιώματι. Ἔστησε δὲ πάλιν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τρόπαιον ὁ Καραντηνὸς, ἐξελθόντων ἐπὶ λεηλασίᾳ, καὶ δεσμίους ἑξακοσίους τῷ βασιλεῖ πέπομφε.

Hoc ipso mundi 6542 anno, die decima septima Februarii, terræmotus Syriæ urbes afflixit. Orestæ porro abrogatum imperium pedestribusque præfectus copiis Leo Opus, et in Italiam missus; classem ducere jussus Joannes, unus de cubiculariis Basilii imperatoris. Cum locustæ aliquandiu Orientales essent depastæ provincias, coacti sunt incolæ liberos suos divendere et in Thraciam migrare; quibus imperator terna in singulos nomismata largitus est, et domum redire jussit. **504** Interim locustas ventus vehemens corripuit inque Hellespontum abjecit, ubi in littus ejectæ arenam operuerunt. Reficit hic imperator etiam aquæductus, quibus in urbem aqua deducitur, et iis imposita castella, item alendis ægrotis et pupillis destinatas domos, et quidquid terræmotu læsum fuerat. In summa, omnibus bonis operibus incubuit. Interim morbo lento correptus est, capitis et barbæ pilis defluentibus,

Τούτῳ τῷ ͵ςφμβʹʹ ἔτει, ιζʹ Φεβρουαρίου μηνὸς, σεισμοῦ γεγονότος κακῶς ἔπαθον αἱ ἐν Συρίᾳ πόλεις. Καὶ τοῦ Ὀρέστου δὲ παραλυθέντος τῆς ἀρχῆς Λέων μὲν ὁ λεγόμενος Ὦπος τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ κατάρχειν ἐκπέμπεσαι ἐν Ἰταλίᾳ, τοῦ δὲ πλωΐμου Ἰωάννης, εἷς ὢν τῶν θαλαμηπόλων Βασιλείου τοῦ βασιλέως. Τῆς δὲ ἀκρίδος ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ Ἑῷα διαφθειρούσης θέματα ἠναγκάσθησαν οἱ ἔποικοι τούτων καὶ τὰ τέκνα πωλῆσαι καὶ ἐν Θρᾴκῃ ἀποικισθῆναι· οἷς ἀνὰ τρία νομίσματα διδοὺς ἅπασιν ὁ βασιλεὺς ὑποστρέφειν οἴκαδε παρεσκεύασεν, ἕως ἡ D ἀκρὶς ἀνέμῳ ἀρθεῖσα βιαίῳ εἰς τὸ τῆς Ἑλλησπόντου πεσοῦσα διεφθάρη πέλαγος καὶ ἐκβρασθεῖσα πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τὴν παράλιον ψάμμον ἐκάλυψεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τούς τε τῶν ὑδάτων ὁλκοὺς (91) ἐπεμοιήσατο τοὺς τὸ ὕδωρ τῇ πόλει εἰσάγοντας, καὶ τὰς δεχομένας τοῦτο καστέλλους [P. 733] καὶ τὸ λωβοτροφεῖον (92) καὶ τὸ ὀρφανοτροφεῖον καὶ πάντας

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(90) *Cujus mentum latius*. GOAR.

(91) Ὁλκούς *canales* et aquarum longius deductarum subterraneos vel etiam erectos in aquæductibus *tubos* interpretor, καστέλλους ipsos aquæductum *arcus* et *pontes*, quibus superlabitur. GOAR.

(92) Forte quæ vocamus leprosaria aut lazareta, in quibus leprosi aluntur: solet enim λώβην pro lepra usurpare κατ' ἐξοχήν, ut alias monui. XYL.

τοὺς κακῶς παθόντας ξεν νας ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ, καὶ ἁπλῶς πάντων ἐπεμελεῖτο τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Νόσῳ δὲ χρονίᾳ βάλλεται καὶ τριχοῤῥυεῖ γένυν τε καὶ τὴν κόμην, κατεργασθεὶς, ὥς φασιν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ μετὰ ταῦτα ὀρφανοτρόφου. Οὗτος γὰρ ὁ Ἰωάννης καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ὑπηρετῶν τῷ Ῥωμανῷ, ἄρτι τοῦ κράτους ἐπιβάντος αὐτοῦ μεγάλην δύναμιν ἔσχεν. Ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι ἀδελφοὶ, Μιχαὴλ, Νικήτας, Κωνσταντινός τε καὶ Γεώργιος. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος ὑπῆρχον εὐνοῦχοι, ἀγυρτικὴν μετιόντες τέχνην (93), ὁ δὲ Νικήτας εἶχε μὲν τὰ παιδογόνα καὶ τὸν πρῶτον ἤδη ἐπήνθει ἴουλον, ὁ δὲ Μιχαὴλ τῆς ἀνδρικῆς ἤδη ἡλικίας ἁπτόμενος εὐπρεπέστατος ἦν τὴν ὄψιν. Ἄμφω δὲ τὴν ἀργυραμοιβικὴν μετῄεσαν ἐπιστήμην καὶ τὰ ἀργύρια ἐκιβδήλευον. Τούτους **B** οἰκειωθέντας ἅπαντας τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ Ἰωάννου ἡ τύχη, τὴν μέλλουσαν καταλήψεσθαι δυναστείαν αὐτοὺς ὑποδηλοῦσα, ἐπὶ μέγα διὰ παντὸς ἐξῆρε δυνάμεως· οἵ τε γὰρ ἄλλοι ἐν διαφόροις ἀρχαῖς ἐξητάζοντο, καὶ ὁ Μιχαὴλ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχων προὐβέβλητο τοῦ πανθέου (94). Πρὸς τοῦτον ἡ βασιλὶς ἔρωτα δαιμονιώδη σχοῦσα καὶ μανικὸν, καὶ κρυφίους ἐντυχίας ποιησαμένη, σκοτίως ἐπεμίγνυτο. Διὸ καὶ, φασὶ, χρονίοις φαρμάκοις κατεργασθεὶς ὁ βασιλεὺς θυμαλγέσι νόσοις ἐσφακελίζετο, καιρὸν ἐπιζητούσης τῆς βασιλίδος τοῦ τὸν βασιλέα μὲν ἀποσκευάσασθαι ἀνυπονοήτως, τὸν Μιχαὴλ δὲ εἰς τὸν βασίλειον θρόνον ἀναγαγεῖν. Ὅθεν καὶ φαρμάκοις, ὡς εἴρηται, οὐκ ὠκυμόροις, ἀλλὰ σχολαιότατον καὶ βραδὺν ἐπάγουσι θάνατον καταπραχθεὶς οἰκτρὸν καὶ ἐπώδυνον διήντλει τὸν βίον, κλινοπετὴς ὢν καὶ ὅλῃ **C** ψυχῇ τὸν θάνατον ἐκκαλούμενος. Διήρκεσεν οὖν ἄχρι τῆς ιε' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, τῆς β' ἰνδικτιῶνος, τοῦ ͵ϛφμβ' ἔτους. Τότε δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας μεγάλης πέμπτης τὴν διανομὴν (95) τῆς τῶν συγκλητικῶν ποιησάμενος ῥόγας, καὶ ἐπιθυμήσας λούσασθαι κατὰ τὸ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον καὶ εἰσελθὼν οἰκτρῶς ἀποπνίγεται ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μιχαὴλ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ, βασιλεύσας ἐπ' ἔτη ε' καὶ μῆνας ϛ' (96). Καὶ ταύτῃ τῇ νυκτὶ τῶν ἁγίων παθῶν ψαλλομένων μηνύεται ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τάχα ἀνελθεῖν ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἀνελθὼν εὑρίσκει μὲν νεκρὸν τὸν ἄνακτα Ῥωμανὸν, τοῦ χρυσοτρικλίνου δὲ κοσμηθέντος ἐπὶ βήματος καθίσασα ἡ Ζωὴ ἐξάγει τὸν Μιχαὴλ, καὶ τὸν πατριάρχην καταναγκάζει ἱερολογῆσαι τοῦτον αὐτῇ. Ὁ δὲ τῷ λόγῳ ἐκθαμβηθεὶς ἵστατο ἐννεὸς καὶ πρὸς τὴν ἱερολογίαν ἐν-

A veneno, ut aiunt, ei ab Joanne propinato, qui deinde pupillorum alumnus factus fuit. Is Joannes, cum etiam antequam imperator fieret Romano inserviisset, rerum eo potito plurimum nactus fuerat potentiæ. Erant ei fratres Michaelus, Niceta, Constantinus et Georgius. Joannes, Constantinus ac Georgius spadones erant et circulatoriam exercebant artem. Nicetæ integro jam prima succrescebat lanugo, Michaelus virilem attigerat ætatem, formosissimus homo: uterque argentariam faciebat, et argentum adulterabant. Hi omnes in familiaritatem imperatoris opera Joannis pervenerant; eosque fortuna, ut de imperio quod in ipsos erat translatura præmoneret, ad magnam evexerat potentiam. Nam et reliqui diversos gessere magistratus, et Michaelum imperator Pantheo præfecit. Hujus Michaeli diro atque insano amore imperatrix correpta arcanis colloquiis in **505** adulterii cum eo consuetudinem pervenerat; utque hunc, Romanum absque ulla flagitii suspicione amolita, imperatorem crearet, maritum venenis, non iis celerem adferentibus interitum, sed lentissimis, ita confecit ut is durissimis excarnificatus morbis miserandam toleraret atque traheret vitam, decumbens in lecto, nihilque aliud quam mortem optaret. Duravit usque ad 15 diem Aprilis indictionis secundæ, anni 6542, quo die sanctæ magnæ quintæ feriæ erat solemnitas. Ibi Romanus cum senatoribus dona (rogam vocant) distribuisset, et se lavandi causa in magnum palatii balneum contulisset, misere suffocatus est in solio balnei a Michaelo et ejus sociis, cum imperasset annos 5, menses 6. Eadem nocte, cum sacra passio caneretur, patriarcha Alexius quasi jubente Romano in palatium vocatur. Quo cum venisset, mortuum Romanum invenit. Et Zoe auro triclinio exornato in suggesto sedens Michaelum producit et a patriarcha contendit ut hunc sibi maritum sacra comprecatione copulet. Attonito et voce oppressa hærenti Joannes ac Zoe 50 auri libras, totidemque clero largiuntur. Ita patriarchæ persuasum ut matrimonium hoc consecraret. Hoc modo interfectus Romanus, in monasterio **506** spectatissimæ a se condito sepelitur, ipso magnæ Parasceves die.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(93) Non sane hoc intelligo. Nam Joannes hic cubicularius fuit, nisi ante fortassis circumforaneum quæstum fecit. Xyl. — Circulatores vel circumitores medici, περιοδευταί, huc illuc curaturi, circumcursantes, serpentes et venena circumferentes, quibus omni morborum generi remedia, garrulo verborum examine, se allaturos promittunt; a quibus imperatoris τριχόῤῥοια. Goar.

(94) Quod fuerit officium Panthei præfecto, nescio. Templi alicujus custodia videtur. Xyl. — Πανθεῶται militiæ ministri, buccinatoribus juncti circa imperatoris mensam. Πάνθεον eorum turma apud anonymum Rigaltii et Meursii. Goar.

(95) Hanc donativi seu stipendii distributionem, se præsente, propria imperatoris opera, solemni **D** apparatu, Palmarum pervigilio peractam describit Luitprandus l. vi. Balsamon de illa se nihil promeritum conqueritur opusculo l. vii Juris Græcoromani reperiendo. Goar.

(96) Ad Romani mortem adnotavit librarius, Σημειῶσαι δὲ ἐνταῦθα καὶ τὸ τοῦ Θεολόγου λέγοντος, Πῶς γὰρ σώσει ἡ ἀλλοτρία, ὃν ἡ ἰδία ἀπώλεσεν; quod quo ipse retulerit aut quid huc faciat, non video. Nam Helena quidem extra culpam est, uxor Argyri; quæ quantum in ipsa fuit, maritum ultro solvens conjugium servavit, oculosque et imperium is ei debebat. Sed in hoc Romano apparet quam Deo improbetur, cum ipsius constitutiones quocumque etiam prætextu necessitatis violantur. Xyl.

εδοίαζεν. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης σὺν τῇ Ζωῇ πεντήκοντα μὲν χρυσίου λίτρας τῷ πατριάρχῃ, πεντήκοντα δὲ τῷ κλήρῳ δοὺς ἔπεισεν ἱεροτελεστίας καταξιῶσαι αὐτούς. [P. 734] Τὸν ῥηθέντα δὲ τρόπον ἀναιρεθεὶς Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς θάπτεται ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ τῆς περιβλέπτου (97) μονῇ, κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην παρασκευήν.

A At vero Zoe cum in imperatorio solio Michaelum collocasset, sperabat se loco viri et imperatoris mancipium ac famulum habituram, ideoque paternis eunuchis in aulam adscitis rem graviter aggrediebatur. Sed perspicue ei omnia secus evenerunt. Etenim Joannes imperatoris frater, homo industrius atque efficax, simulatque in aulam venit, fratri suo metuens (movebatur enim Romani exemplo) et eunuchos Augustæ palatio ejecit et fidissimas ejus ancillas amovit, mulieres sibi genere propinquas custodiæ Zoes adhibuit, ut jam neque agere quidquam ea vel magnum vel parvum ipsius injussu posset et omnes ejus conatus impedirentur, ac ne in balneum quidem nisi ipsius permissu venire posset; omnique prorsus oblectatione spoliata fuit.
B Sic rebus in aula constitutis litteras per omnem imperii ditionem emittit, omnibusque significat Romanum debitum naturæ persolvisse, Michaelum imperatorem designatum illo adhuc vivente ac permittente, et Zoæ matrimonio junctum. Ad hoc omnes sese inclinarunt, faustisque ominibus novo imperatori sunt gratulati. Solus patricius Constantinus Dalassenus domi degens **507** non tulit mediocriter hunc nuntium, sed abominatus est, atque adeo miratus qua tandem ratione plebeius iste ac triobolaris homo omnibus aliis esset prælatus, cum exstarent plurimi præstantissimi ac familiis summis nati viri, ac dominus et imperator designatus, quod ut rescivit Joannes, tametsi, uti par erat, vehementer perturbabatur, tamen quomodo istum in suam alliceret nassam cogitavit. Mittitur ergo ad Dalassenum
C Ergodotes eunuchus, ad hujusmodi ministeria aptissimus, qui præstito acceptoque jurejurando eum ad imperatorem adduceret. Interea Joannes et senatum, primarios eorum ad sublimiores evehendo dignitates, suum facit, et muneribus ac largitionibus multitudinis benevolentiam captat, itaque omnes subditos sibi conciliat. Displicuisse autem hæc facta Deo satis ipsa exordia aperte docuerunt. Etenim undecima hora sanctæ et magnæ Dominicæ grando impetu intolerabili delata non frugiferas modo sterilesque arbores confregit, sed etiam domos dejecit et templa ac segetes vitesque solo allisit. Itaque eo anno summa fuit sterilitas. Stella etiam Dominico qui Pascha insequitur die, hora noctis tertia, trajecit, fulgore suo luminibus omnium aliarum stellarum officiens, ita ut multi opinarentur
D solem oriri. Malus etiam dæmon imperatorem **508** invasit, neque ante finem vitæ missum fecit. Qui specioso nomine malum id volebant velare, insa-

A Ἡ Ζωὴ δὲ τὸν Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν βασίλειον ἐνιδρύσασα θρόνον ψήφῳ μὲν ἀντὶ ἀνδρὸς καὶ βασιλέως δοῦλον καὶ διάκονον ἕξειν, καὶ ἤδη τοὺς πατρῴους εὐνούχους εἰσαγαγοῦσα εἰς τὰ ἀνάκτορα γενναιότερον ἥπτετο τῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἀπέβη πάντα ταύτῃ εἰς τοὐναντίον λαμπρῶς. Ὁ γὰρ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς Ἰωάννης, πρακτικὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ δραστήριος, ἅμα τε ἐπέβη τῶν βασιλείων, καὶ δεδιὼς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ (ἑώρα γὰρ εἰς παράδειγμα τοῦ Ῥωμανοῦ) μή τι καὶ πάθῃ δεινὸν, τοὺς μὲν εὐνούχους τῆς βασιλίδος καταβιβάζει τοῦ παλατίου καὶ τὰς πιστικωτάτας τῶν θεραπαινίδων αὐτῇ ἀποσκευάζεται, γυναῖκας δὲ τῶν κατὰ γένος αὐτῷ προσηκόντων φρουροὺς ἐφίστησι τῇ βασιλίδι καὶ φύλακας. Καὶ οὐδὲν μικρὸν ἢ μέγα ἦν ὃ μὴ μετὰ γνώμης αὐ-
B τοῦ διεπράττετο· περιπάτων τε γὰρ ἐκωλύετο καὶ βαλανείων οὐ μετεῖχε μὴ αὐτοῦ ἐπιτρέψαντος, καὶ ὅλως περιῄρητο αὐτῇ πᾶσα ψυχαγωγία. Πάντα δὲ τὰ ἔνδον καταστησάμενος γράμματα κατὰ πάσης ἐκπέμπει τῆς οἰκουμένης, γνωρίζοντα τοῖς πᾶσιν ὡς εἴη μὲν Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς τὸ φυσικὸν ἀποδεδωκὼς χρέος, ἀνηγόρευται δὲ ὁ Μιχαὴλ βασιλεὺς ἔτι ζῶντος ἐκείνου καὶ ἐπιτρέποντος, καὶ τῇ βασιλίδι συζεύγνυται. Πρὸς ἅπερ πάντες μὲν ὑπεκλίνοντο οἱ ἄλλοι, καὶ δι' εὐφήμου φωνῆς τὸν νεὸν ἐμεγάλυνον βασιλέα· μόνος δὲ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Δαλασσηνὸς, οἴκαδε διατρίβων, οὐκ ἤνεγκε πράως τὴν ἀκοὴν, ἀλλὰ καὶ απεδυσπέτησε πρὸς τὰ φημιζόμενα, καὶ διὰ θαύματος ἦγε, πῶς πλείστων κἀγαθῶν ὄντων ἀνδρῶν ἐξ οἴκων λαμπρῶν καὶ ἐπισήμου γένους, χυδαῖος καὶ τριωβολιμαῖος ἄνθρωπος τῶν ἄλλων προ-
C τετίμητο πάντων καὶ δεσπότης καὶ βασιλεὺς ἀνηγόρευτο. Τοῦτο δὲ πυθόμενος ὁ Ἰωάννης ἐπλήσθη μὲν, ὡς εἰκός, θορύβου καὶ ταραχῆς, ἐμελέτα δὲ καὶ ἐσκέπτετο πῶς ἂν καὶ τόνδε τὸν ἄνδρα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ θεῖτο σαγήνην. Καὶ δὴ στέλλεται πρὸς αὐτὸν εἷς τῶν εὐνούχων ὁ λεγόμενος Ἐργοδότης, ἐπιτήδειος ὑπηρετεῖν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐφ' ᾧ ὅρκους δοῦναί τε καὶ λαβεῖν καὶ ἀγαγεῖν τὸν ἄνδρα ἐς βασιλέα. Καὶ ὁ μὲν ἄπεισιν ἐς τὸν Δαλασσηνὸν, ὁ Ἰωάννης δὲ τήν τε σύγκλητον ὑπεποιεῖτο καὶ τὸ κοινὸν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν ἐπεσπᾶτο εὔνοιαν, βαθμοῖς μὲν αὖ τοὺς τῆς συγκλήτου προὔχοντας ἀξιωμάτων ὑψῶν, δωρεῶν δὲ διανομαῖς καὶ χάρισι μειλισσόμενος τὸ κοινὸν, καὶ καθάπαξ οἰκειούμενος τὸ ὑπήκοον. Ὅτι δὲ μὴ ἀρεστὰ τὰ γεγονότα ἦν τῷ Θεῷ, διεδείχθη τρανῶς
D ἐκ προοιμίων αὐτῶν· [P. 735] κατὰ γὰρ τὴν ια' ὥραν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Κυριακῆς χάλαζα κατηνέχθη ἀφόρητος καὶ ῥαγδαία. ὡς συντριβῆναι μὴ μόνον τὰ δένδρα κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα, ἀλλὰ δῆτα

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(97) Id vocabulum nisi est, quod non puto, proprium, deest nomen divæ in cujus honorem monasterium condiderit. Sed et infra in Calaphata est τῆς περιβλέπτου μονῆς, non procul a Sigmate. Cæterum Michaelus hic imperator Paphlago fuit; et in margine habet epitheta ἀργυροπράτου, quod significat argento venditum, et δαιμονίῳ κατόχου, qui a malo esset occupatus genio, ut postea Cedrenus narrat. XYL.

καὶ οἰκίας καταπεσεῖν καὶ ναοὺς καὶ τὰ λήϊα καὶ τὰς ἀμπέλους μέχρις ἐδάφους, ὡς ἐπισυμβῆναι κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον παντοίων καρπῶν ἀφορίαν γενέσθαι.

A niam animi appellabant: sane neque humanum neque divinum auxilium miserabilibus eum istis cruciatibus ac torturis eripuit.

Γέγονε δὲ καὶ χύσις ἀστέρος κατὰ τὴν Κυριακὴν τὴν μετὰ τὸ Πάσχα, περὶ ὥραν τρίτην τῆς νυκτὸς, τῇ μαρμαρυγῇ τῆς λαμπρότητος τοὺς ἀστέρας πάντας καλύψαντος, ὡς καὶ δόκησιν παρασχεῖν τοῖς πολλοῖς ἡλίου ἀνατολῆς. Ἐλήφθη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς δαιμονίῳ· ὃ σεμνολογοῦντες οἱ περὶ τοῦτον μανικὸν ἀπεκάλουν νόσημα, καὶ παρέμεινεν ἄχρι τέλους τῆς αὐτοῦ βιοτῆς, μήθ' ὑπὸ θείας δυνάμεως μήθ' ὑπὸ ἰατρῶν θεραπείαν λαβὼν, ἀλλ' ἐλεεινῶς κατατεινόμενος καὶ βασανιζόμενος.

Ἄρτι δὲ τοῦ Ἐργοδότου πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἀφικομένου, πιστεῦσαι μὲν οὗτος τοῖς ὅρκοις καὶ σὺν αὐτῷ ἀπελθεῖν οὐκ ἠθέλησεν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, τῶν τινα δὲ πέμψας πιστοτάτων αὐτῷ ὅρκους τε ἀπῄτησε μείζονας τοῦ μή τι παθεῖν χαλεπὸν, καὶ ἀπελθεῖν ἐπηγγείλατο. Πέμπεται τοίνυν Κωνσταντῖνος ὁ Φαγίτζης εὐνοῦχος, ἄνθρωπος Παφλαγὼν καὶ συνήθης τῷ βασιλεῖ, τά τε τίμια ἐπαγόμενος ξύλα καὶ τὸ ἅγιον ἐκμαγεῖον καὶ τὴν πρὸς Αὔγαρον ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· ὃς ἀπελθὼν, καὶ ὅρκους τῷ Κωνσταντίνῳ δοὺς καὶ λαβὼν, ἔρχεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐλθόντα δὲ τοῦτον φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς ὑπεδέξατο, καὶ ἀνθύπατον τιμήσας καὶ δώροις μεγίστοις δεξιωσάμενος ἀνέτως καὶ ἀδεῶς προσέταξε διάγειν ἐν τῷ ὄντι κατὰ τὰ Κύρου οἴκῳ αὐτοῦ.

Cæterum Dalassenus, Ergodata ad se veniente, credere ejus jurejurando et una Byzantium venire noluit: sed quemdam suorum fidelissimum misit, per quem sanctioribus sibi juramentis caveri petebat, eoque facto venturum se promittebat. Mittitur igitur ad Dalassenum Constantinus Phagitzes eunuchus Paphlago, familiaris imperatoris, secum ferens veneranda crucis ligna, et linteum Christi imaginem habens expressam, ac epistolam B Servatoris manu ad Augarum scriptam, ac imaginem Deiparæ. Is data acceptaque fide Dalassenum Cpolin secum perducit. Venientem imperator amice excepit, proconsulis honore dignatus est, ac donis amplissimis affecit, jussitque libere et absque metu in domo ipsius, quæ erat ad Cyri, degere.

Τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλο τι συνέβη ἀξιαφήγητον. Τῶν εἰς παραχειμασίαν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρᾳκησίων διεσπαρμένων Βαράγγων (98) γυναῖκά τις ἐγχωρίαν εὑρὼν ἐπ' ἐρημίας ἀπεπειρᾶτο τῆς σωφροσύνης αὐτῆς· ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, καὶ βίαν ἤδη ἐπῆγεν, ἡ δὲ τὸν ἀκινάκην (99) σπασαμένη τἀνδρὸς παίει κατὰ καρδίας τὸν βάρβαρον καὶ εὐθὺς ἀναιρεῖ. Τοῦ δὲ ἔργου διαδοθέντος ἐν τῇ περιχώρῳ συναθροισθέντες οἱ Βάραγγοι τήν τε γυναῖκα στεφανοῦσι, διδόντες αὐτῇ καὶ τὴν ἅπασαν οὐσίαν τοῦ βιαστοῦ, κἀκεῖνον ἄταφον ῥίπτουσι κατὰ τὸν τῶν βιοθανάτων νόμον (1). Τὰ δὲ τῆς ἀκρίδος στρατόπεδα, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, κατὰ τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ αἰγιαλῖτιν ψάμμον διαφθαρέντα αὖθις ἀνεφύη αὐτομάτως καὶ τὴν παράλιον τῆς Ἑλλησπόντου πάλιν κατέμαρπτε, καὶ ἐπὶ τριετίαν ὅλην διετέλεσε κεραΐζοντα τὸ θέμα τῶν Θρᾳκησίων, καὶ ἐν Περγάμῳ γενόμενα διεφθάρη, θεασαμένου δέ τινος πρότερον τῶν [P. 736] ὑπηρετουμένων τῷ ἐπισκόπῳ θέαμα οὐκ ὄναρ ἀλλ' ὕπαρ (2). Ἐδόκει γὰρ ὁρᾷν εὐνοῦχόν τινα λευχείμονα, ἐξαστράπτοντα τὴν μορφήν. Καὶ ὃς τριῶν παρακειμένων ἔμπροσθεν αὐτοῦ σάκκων λῦσαι προσετάχθη τὸν ἕνα καὶ κενῶσαι, εἶτα τὸν δεύτερον καὶ ἐφεξῆς τὸν τρίτον. Τοῦ δὲ ὡς ἐκελεύσθη ποιήσαντος, ὁ μὲν πρῶτος ὄφεις καὶ ἐχίδνας καὶ σκορπίους ἐξέβρασεν, ὁ δὲ δεύτερος φρύνους καὶ ἀσπίδας καὶ βασιλίσκους καὶ κεράστας καὶ ἕτερα ἰοβόλα, ὁ δὲ τρίτος κανθάρους καὶ σκνῖπας καὶ

Accidit eo tempore aliud quidpiam memoratu dignum. Barangorum per provinciam Thracensium in hiberna dispersorum quidam mulierem indigenam solam nactus de stupro appellavit, ac recusanti vim inferre aggressus est. Ea barbarum correpto viri acinace in cor ferit ac statim **509** necat. Quod factum cum per viciniam innotuisset, coivere cæteri C Barangi, et mulierem coronavere, omnibus etiam bonis ejus qui ipsam voluerat violare donatam: ipsum autem insepultum abjecerunt, ut lex jubet eos qui sibi mortem consciverunt. Interim examina locustarum quæ per Hellesponti arenam in littore sitam dispersa periisse docuimus, sponte sua revixerunt et omnia Hellesponti infestarunt; cumque provinciam Thracensem per integrum triennium populata essent, apud Pergamum perierunt. Antequam id fieret, cuidam de ministris episcopi insomnium oblatum fuerat, prorsus rem ipsam repræsentans. Visus erat sibi videre eunuchum quemdam albis vestibus amictum, forma effulgente, qui tribus ipsi appositis saccis ordine eos juberetur aperire ac evacuare. Cumque id faceret, e primo D vim serpentum, viperarum et scorpionum erupisse, ex altero rubetas, aspides, basiliscos, cerastas et alias venenatas bestias, ex tertio cantharides, culices, vespas aliaque aculeata animalia. Sibi cum ad spectaculum obmutuisset, splendidum istum virum

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(98) Ex Choniata apparet hos fuisse satellites seu stipatores imperatoris in bello, bipenniferos. Unde et qui fuerint nescire se aut saltem explicari velle librarius ostendit initio Stratiotici, ubi eorum fuit mentio. Xyl.

(99) Suine mariti an Barangi? Xyl.

(1) Verti, *qui mortem sibi consciscunt*, quod non puto omnibus violenta morte exstinctis hanc fuisse conditionem impositam; sed ille sibi exitium asciverat. Xyl.

(2) Ex Homeri Odyss. T, 549. Xyl.

proxime adstitisse, ac dixisse : « Hæc vobis accidere et evenient ob violata Dei mandata et impium facinus in imperatorem Romanum ejusque conjugem perpetratum. »

σφῆκας καί τινα ἄλλα τῶν ὀπισθοκέντρων ζώων· Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῷ θεάματι ἵστατο ἐννεός, ὁ δὲ φαιδρὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἔγγιστα παραστησάμενος αὐτόν, « Ταῦτα, ἔφη, ἐπῆλθέ τε καὶ ἐλεύσεται ἐφ' ὑμᾶς διὰ τὴν παράβασιν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν καὶ τὸ γενόμενον ἀνόσιον ἔργον εἴς τε τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ κοίτην. » Καὶ ταῦτα μὲν συνηνέχθη τῇδε.

510 Cæterum Michaelo et a malo dæmone infestato et alioquin ignavo nomen et figura imperatoris aderant, rerum civilium bellicarumque administratio omnis in manu erat Joannis. Ilic statim Nicetam fratrem suum Antiochiæ ducem designat; quem ad se venientem Antiocheni non admiserunt in urbem, metuentes ne is in ipsos gravius aliquid statueret, quod paulo ante Salibas quidam tributum exigere ab ipsis jussus cum asperius homines tractaret, a populo fuerat interfectus. Veniam tamen ejus facti impunitatemque jurejurando addito promittenti portas aperuerunt. Nicetas admissus et urbe potitus, nihil aut parum datam curans fidem, viros circiter centum capitibus truncavit et in palos suffixit; undecim porro viros primarios et opulentissimos ac genere illustres, quorum princeps Elpidius patricius, bonis eorum publicatis vinctos Byzantium misit; scripsitque Joanni fratri non ob cædem Salibæ, sed ob benevolentiam in Dalassenum, urbis ingressu se fuisse prohibitum. Hoc jam ante conceptam de Dalasseno suspicionem veluti scintillam quamdam sopitam excitavit ignemque succendit. Illico igitur Dalassenus ad imperatorem adducitur, et tertia die Augusti, indictione **511** secunda, in Platam insulam relegatur; et gener ejus Constantinus Ducas in turrim quamdam conjicitur, quod vociferaretur injuste hæc fieri et violari jusjurandum ostenderet Deumque testaretur. Propter eumdem etiam Gudelis Baiani, et Probatæ, virorum nobilium ac divitum, in Asia minori natorum, bona publicata et Constantino imperatoris fratri addicta sunt. Quin et Simeon protovestiarius, unus de ministris Constantini imperatoris, quod ista non probaret injuriamque fieri Dalasseno et infringi juramentum clamaret, aula et urbe ejectus, cum ad Olympum venisset, in monasterio a se condito monachus est factus.

Μιχαὴλ δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπό τε τῆς δαιμονίας νόσου εἰργόμενος, καὶ ἄλλως πρὸς μεταχείρησιν πραγμάτων νωθρός τις ὢν καὶ ἀμβλύς, σχῆμα μὲν εἶχε τῆς βασιλείας καὶ ὄνομα, ἡ δὲ τῶν πραγμάτων ἐνέργεια ἅπασα πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν ἐν ταῖς χερσὶν ἦν τοῦ Ἰωάννου. Εὐθὺς οὖν προχειρίζεται τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Νικήταν δοῦκα Ἀντιοχείας, ὃν ἀπελθόντα εἰσελθεῖν ἐν τῇ πόλει οὐ συνεχώρησαν οἱ Ἀντιοχεῖς· πρὸ μικροῦ γὰρ φορολόγος τις, Σαλίβας τὴν προσηγορίαν, τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτετραμμένος καὶ βαρέως τοῖς ἀνθρώποις προσενηνεγμένος κτείνεται παρὰ τοῦ δήμου τῶν Ἀντιοχέων. Διὰ γοῦν τὸν τούτου φόνον, ἵνα μή τι καὶ ἀνήκεστον πάθωσιν, οἱ Ἀντιοχεῖς δεδιότες ἀπέκλεισαν τῷ Νικήτᾳ τὴν εἴσοδον. Ὅρκοις δὲ τούτου πιστωσαμένου ὡς ἀμνηστία κακῶν αὐτοῖς ἔσεται καὶ οὐδὲν οὐδεὶς πείσεται ἄχαρι διὰ τὸν τοῦ Σαλίβα φόνον, συγχωροῦσι τὴν εἴσοδον. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἐπειλημμένος καὶ κύριος τῶν πραγμάτων γενόμενος, ὀλίγα ἢ οὐδὲν τῶν ὅρκων φροντίσας, ἀμφὶ μὲν τοὺς ἄνδρας ρ' ἀπέκτεινεν ἀποτεμών τε καὶ ἀνασκολοπίσας, ἕνδεκα δὲ τοὺς προὔχοντας ζαπλούτους ἄνδρας καὶ γένει περιφανεῖς δημεύσας, ὧν κορυφαῖος ἦν ὁ πατρίκιος Ἐλπίδιος, δεσμίους ἐκπέμπει πρὸς τὸ Βυζάντιον, γράψας τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ μὴ διὰ τὸν τοῦ Σαλίβα φόνον κωλυθῆναι αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς τὸν Δαλασσηνὸν εὔνοιαν. Τοῦτο τῆς προαποκειμένης ὑπονοίας κατὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ τῷ Ἰωάννῃ ζώπυρον ἐγεγόνει καὶ εἰς πυρσὸν ἀνήπτετο. Καὶ εὐθὺς ἄγεται εἰς τὸν βασιλέα, καὶ κατὰ τὴν τρίτην τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος ἐν τῇ νήσῳ Πλάτῃ περιορίζεται. Βάλλεται δὲ καὶ ἔν τινι πύργῳ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Δοῦκας, ὅτιπερ ἐπεβοᾶτο τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν παράβασιν τῶν ὅρκων ἐξήλεγχε καὶ τὸν Θεὸν ἐμαρτύρετο. Ἔπαθον δὲ δι' αὐτὸν καὶ ἄνδρες τρεῖς [P· 737] τῶν ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι, ὁ Γουδέλης, ὁ Βαϊανὸς καὶ ὁ λεγόμενος Προβατᾶς, δημευθείσης τῆς οὐσίας αὐτῶν καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ τοῦ βασιλέως ἀφορισθείσης ἀδελφῷ. Τότε καὶ Συμεὼν πρωτοβεστιάριος, ὁ τῶν θεραπόντων τοῦ βασιλέως εἷς Κωνσταντίνου, ὅτι μὴ ἠρέσκετο τοῖς δρωμένοις, ἀλλὰ τὴν εἰς τὸν Δαλασσηνὸν ἀδικίαν ἐπεβοᾶτο καὶ τὴν τῶν ὅρκων ἀθέτησιν τῶν βασιλείων, διώκεται καὶ τῆς πόλεως, κἀν τῷ Ὀλύμπῳ γενόμενος τὴν κοσμικὴν ἀπέθετο τρίχα, καρεὶς ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ νεουργηθέντι μοναστηρίῳ.

Eodem anno per quadraginta dies terra concussa multi homines Hierosolymis perierunt, fanorum ac ædium ruinis oppressi. Anno ab origine mundi 6543, indictione tertia, mense Septembri, ignea columna apparuit versus ortum, vertice ad meridiem inclinante. Per eos ipsos dies et Saraceni Myra ceperunt, et Berrœenses Chalepitæ præfectum ipsis ab imperatore missum expulerunt; et Pancratius Abasgus Romani imperatoris, nimirum patrui uxoris suæ, ulciscendi causa, pacem cum **512** Romanis factam rescidit, arcesque et castella

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει καὶ σεισμοῦ γενομένου κακῶς ἔπαθον τὰ Ἱεροσόλυμα, τεθνηκότων ἀνθρώπων πολλῶν ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἰκιῶν συμπτώμασι, σειομένης τῆς γῆς ἄχρι τεσσαράκοντα ἡμερῶν. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςφμγ' ἔτους, ἰνδικτιῶνος γ', στῦλος πυρὸς ἐφαίνετο κατὰ τὴν Ἑῴαν, τὴν κορυφὴν κεκλιμένην φαίνων πρὸς μεσημβρίαν. Καθ' ἃς ἡμέρας καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ἦραν τὰ Μύρα. Ἐξεδίωξαν δὲ καὶ οἱ Βερροιαῖοι οἱ καὶ Χαλεπῖται τὸν παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντα αὐτοῖς ἁρμοστήν. Καὶ Παγκράτιος δὲ ὁ Ἀβασγός, Ῥωμανὸν τὸν βα-

σιλέα δῆθεν ἐκδικῶν ὡς θεῖον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τήν τε πρὸς Ῥωμαίους εἰρήνην ἀπείπατο καὶ τὰ πρώην δοθέντα κάστρα (3) καὶ φρούρια ἅπαντα ἀνεκτήσατο. Περαιωθέντες δὲ καὶ τὸν Ἴστρον οἱ Πατζινάκαι πᾶσαν ἐληΐσαντο τὴν Μυσίαν ἄχρι Θεσσαλονίκης, καὶ τὰ τῶν Ἄφρων πλοῖα τὰς Κυκλάδας οὐ μικρῶς ἐλυμήναντο. Ὧν οὐδεμία φροντὶς ἦν τῷ Ἰωάννῃ, μόνην δ' ἔμμονον ἀσχολίαν εἶχεν ὅπως ἂν ὁ Δαλασσηνὸς ἀσφαλῶς τηροῖτο καὶ μὴ τὰς αὐτοῦ λαθοι διαδρὰς πλεκτάνας. Καὶ δῆτα μεταγαγὼν ἀπὰ τῆς νήσου Πλάτης αὐτὸν πόργῳ καθείργνυσιν ἀσφαλεῖ, ἐπιστήσας αὐτῷ φρουροὺς οὐκ ἀγεννεῖς. Μεταστέλλεται δ' ἐξ Ἐδέσσης καὶ Γεώργιον πατρίκιον τὸν Μανιάκην, καὶ τοῦτον μὲν ἄρχειν ἐκπέμπει τῆς ἄνω Μηδίας καὶ τῆς Ἀσπρακανίας (4), ἐν Ἐδέσσῃ δὲ πέμπει Λέοντα τὸν Λεπενδρηνόν. Ἕλκους δὲ διανεμομένου τὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου στόμα καὶ πάσης ἰατρικῆς τέχνης ἀπειρηκυίας, ὄναρ αὐτῷ ἐπιστὰς ὁ μέγας ἐν θαύμασι Νικόλαος ἥκειν ἐν Μύροις τὴν ταχίστην ἐκέλευεν ὡς ἐκεῖσε τευξόμενον θεραπείας. Ὁ δὲ θᾶττον ἢ λόγος ἐκεῖσε φοιτήσας, καὶ μύροις καὶ ἄλλαις πολυτελείαις τὸν τοῦ μεγάλου θεῖον δεξιωσάμενος ναὸν, καὶ τείχει περικλείσας ὀχυρωτάτῳ τὴν τῶν Μυρέων μητρόπολιν, θεραπείας τυχὼν ἐπάνεισιν ὑγιής.

pridem iis concessa recuperavit; et Patzinacæ Istrum transgressi universam Mysiam usque Thessalonicam populati sunt; et Afrorum naves Cycladibus insulis non levia damna intulerunt. Nihil horum omnium curæ Joanni fuit, in id unum intento ut Dalassenum accurate custodiret, ne is se ipsius cassibus explicans subduceret. Itaque eum ab insula in turrim transfert, custodibusque strenuis asservandum mandat. Georgium quoque Maniacen avocat Edessa, et præficit Mediæ superiori, quæ et Aspracania dicitur, misso Edessam Leone Lependreno. Cum autem ulcus orphanotrophi os depasceretur et medici de ope ferenda desperassent, per insomnium ei visus magnus miraculorum effector Nicolaus monuit ut quamprimum Myra iret, ibi sanitatem recepturus. Celerrime igitur eo profectus, Nicolai clericos unguentis aliisque sumptuosis rebus demeritus, metropolin Myra muro validissimo cinxit, morboque solutus rediit.

Νικήτα δὲ τοῦ στρατηγοῦντος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας καταστρέψαντος τὴν ζωὴν, ἅτερος τῶν ἀδελφῶν ὁ Κωνσταντῖνος καθίσταται τούτου διάδοχος, καὶ Γεώργιος ὁ λοιπὸς πρωτοβεστιάριος γίνεται, τοῦ Συμεὼν, ὡς εἴπομεν, τὸ μοναδικὸν ἐνδυσαμένου σχῆμα. Ἐλευθεροῖ δὲ καὶ τοὺς καθειργμένους Ἀντιοχεῖς τῆς χρονίας καθείρξεως ὁ [P. 738] βασιλεὺς, ἀναγαγὼν καὶ πρὸς τὸ τοῦ Καίσαρος περίοπτον ὕψος Μιχαὴλ τὸν τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς Μαρίας υἱόν. Ἀποκλαιόμενος δὲ καὶ τὴν εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἄχρι τέλους διετέλεσεν ἁμαρτάδα, τὸν Θεὸν ἱλασκόμενος διὰ ἀγαθοεργιῶν καὶ τῶν εἰς τοὺς πένητας μεταδόσεων, μοναστήριά τε ἐκ καινῆς ἀνεγείρων καὶ μοναχοὺς ἐγκατοικίζων, καὶ ἄλλας πράξεις ἐπιτελῶν οὐ μεμπτάς. Αὗται δ' ἂν ἦσαν ἀνύσιμοι, εἰ τήν τε βασιλείαν ἀπέῤῥιψε δι' ἣν τὰ τοσαῦτα κακὰ καὶ τὴν μοιχαλίδα ἀπώσατο, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀπεκλαίετο τὴν ἁμαρτίαν. Τούτων δὲ μηδὲν πεπραχὼς, ἀλλ' ἐκείνᾳ τε συνὼν καὶ τῆς βασιλείας ὁλοσχερῶς ἀντεχόμενος κἀκ τῶν δημοσίων καὶ κοινῶν τὰς δοκούσας εὐποιίας ἀποπληρῶν, εἶθ' ὑπολαμβάνων τυχεῖν συγχωρήσεως, ἀνόητον ἐλογίζετο τὸ Θεῖον καὶ ἄδικον, ἀλλοτρίοις χρήμασιν ὠνούμενον τὴν μετάνοιαν.

Mortuo Niceta Antiochiæ in Syria præfecto, frater Constantinus sufficitur, et fratrum reliquus Georgius fit protovestiarius, Simeone, ut diximus, monasticam vitam ingresso. Diuturnis etiam carceribus imperator **513** Antiochenos emittit. Et Michaelum Mariæ sororis suæ filium ad Cæsaris culmen extollit. Ad finem usque vitæ deflevit peccatum in Romano necato suum, bonis operibus et liberalitate in pauperes, Deum placans, et monasteria nova condendo et monachos in ea imponendo aliisque factis laudabilibus. Et profuissent ea utique, si et imperium deposuisset, ob quæ in ista prolapsus erat peccata, et adulteram repudiasset, ac privatus suum scelus deplorasset. Nunc ille nihil horum agens, sed et Zoes utens consuetudine, et imperium mordicus retinens, ac de publicis bonis ista quæ videbantur beneficia largiens, hocque modo tamen se veniam consecuturum sperans, stultum et injustum esse putavit Deum, ut qui aliena pecunia pœnitentiam redimi sineret.

Τῷ δὲ ͵ϛφμγʹ ἔτει, ἰνδικτιῶνος γʹ, Μαΐῳ μηνὶ, Ἄφροι καὶ Σικελοὶ καταδραμόντες τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ τοῦ Θρᾳκησίου παράλια τελευταῖον κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε φυλαττόντων, καὶ πεντακόσιοι μὲν ζῶντες ὡς βασιλέα ἤχθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν τῇ παραλίᾳ ἀπὸ Ἀτραμυτίου καὶ μέχρι Στροβίλου. Πέμπει δὲ καὶ πρεσβευτὴν ἐς Σικελίαν Ἰωάννης Γεώργιον τὸν Προβατᾶν, περὶ εἰρήνης διαλεξόμενον τῷ ταύτης ἀμηρεύοντι·

Eo quem diximus anno, mense Maio, Afri et Siculi Cyclades oramque Thraciæ incursionibus vexantes, ab eorum locorum præfectis devicti sunt, et 500 vivi ad imperatorem perducti, reliquis ad palos suffixis ab Atramytio usque ad Strobelum. Misit etiam Joannes legatum Gregorium Probatam in Siciliam ad ejus insulæ ameram, de pace tractaturum. Qui dextre confecto negotio ameræ filium ad imperatorem **514** adduxit. Eo-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(3) Interpres *arces;* aptius *urbes :* urbes enim auctor frequentissime vocat κάστρα. Sic Beneventum, Capuam, Barium in superioribus. GOAR.

(4) Sic supra aliquoties. Nam hic Βαασπρακανία legitur, Baaspracania, mendose nimirum alterum. Certe in Monomacho et apud nostrum Baspracam, et apud Zonaram. a geminato, Baaspracan Media nominatur; et sic etiam in Cedreno deinceps legitur, ac Baaspracania. Orphanotrophus est Joannes imperatoris frater, sic et supra appellatus. XYL.

dem tempore hiatus in Bucellariis terræ motum subsecutus est, et quinque integra absorpsit oppidula, parumque abfuit quin eo etiam periret Nicephorus præses, eunuchus Constantini imperatoris, ibi tum degens. Is præter spem evitato periculo monachus factus est in Studiano monasterio.

A ὃς ἀπελθὼν καὶ δεξιῶς διαλεχθεὶς, εἰληφὼς τὸν τοῦ ἀμηρᾶ υἱὸν ἤγαγεν εἰς τὸν βασιλέα. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον χάσματα γέγονεν ἐν Βουκελλαρίοις σεισμοῦ γεγονότος, καὶ κατεπόθησαν ὁλόκληρα χωρία πέντε. Ἔνθα συνέβη καὶ Νικηφόρον πρόεδρον τὸν Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως εὐνοῦχον διατρίβοντα μικροῦ δεῖν κινδυνεῦσαι, διαφυγόντα δὲ παρ' ἐλπίδα τνν κίνδυνον ἀποκαρῆναι μοναχὸν ἐν τῇ μονῇ τῶν Στουδίου.

Apolaphar Muchumetus Siciliæ præfectus, fœdere cum imperatore icto, magisterio honoratur. Cumque cum froter Apochapsus bello premeret, ad imperatoris auxilium confugit. Mittitur ergo Georgius Maniaces patricius cum exercitu imperator in Longibardiam, atque una classis præfectus Stephanus patricius, maritus sororis imperatoris. Cum autem Saraceni Afri et Siculi multis navigiis insulas oramque infestarent, Cibyrræotarum dux Constantinus Chages classem eorum locorum in eos duxit ac fudit eos : 500 ad imperatorem captivis missis, reliquos in mare demersit. Orto deinde intolerabili gelu et Istro glacie durato, Patzinacæ eum transgressi Mysiam et Thraciam usque ad Macedoniam non leviter vexarunt. Locustæ quoque Thraciæ frugibus nocuerunt.

Ἀπολάφαρ δὲ Μουχούμετ ὁ Σικελίας ἄρχων, ἀμαιχμίαν μετὰ τοῦ βασιλέως θέμενος, ἐτιμήθη μάγιστρος. Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀπόχαψ ἀντάραντος αὐτῷ κατισχυόμενος εἰς τὴν βασιλέως βοήθειαν καταφεύγει. Καὶ δὴ στέλλεται μετὰ δυνάμεως ἐν Λογγιβαρδίᾳ Γεώργιος πατρίκιος ὁ Μανιάκης στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, σὺν αὐσῷ δὲ καὶ ἄρχων τοῦ στόλου Στέφανος ὁ πατρίκιος ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς
B τοῦ βασιλέως. Σαρακηνῶν δὲ Ἄφρων καὶ Σικελῶν μετὰ σκαφῶν οὐκ ὀλίγων ἐπιδραμόντων τὰς νήσους καὶ τὴν παράλιον, ὁ Κιβυρραιωτῶν στρατηγὸς Κωνσταντῖνος ὁ Χαγὲ συμπλακεὶς αὐτοῖς μετὰ τοῦ ἐγχωρίου στόλου ἐτρέψατο κατὰ κράτος, καὶ πεντακοσίους μὲν αἰχμαλώτους πέμπει τῷ βασιλεῖ, τοὺς δὲ λοιποὺς κατεπόντισεν. Ἀφερήτου δὲ παγετοῦ γενομένου καὶ τοῦ Ἴστρου κρυσταλλωθέντος οἱ Πατζινάκαι περαιωθέντες οὐ μικρῶς τὴν Μυσίαν καὶ Θρᾴκην μέχρι Μακεδονίας ἐκάκωσαν, Ἐπῆλθε δὲ πάλιν ἀκρὶς τοῖς Θρᾳκησίοις, [P. 739] καὶ κακῶς διέθετο τοὺς καρπούς.

Anno ab origine mundi 6544, indictione quarta, verno tempore Patzinacæ ter impressionem fecerunt in Romanam ditionem, obviis **515** omnibus excisis, et quoscunque cepissent, nullius habita ætatis ratione, interfectis, ineffabilibus cruciatibus in captivos debacchati. Vivos quoque cepere quinque ductores, Joannem Dermocaitam, Bardam Petzem, Leonem Chalcobubam, Constantinum Pterotum et Michaelum Strabotricarem. Mortui sunt etiam Rossorum principes Nosisthlabus et Hierosthlabus. Et Serbia, quæ morte Romani imperatoris jugum excusserat, rursus imperio conjuncta est. Amere Ægypti amermumna mortuo, uxor ejus Christianæ religioni dedita cum filio legatos de pace ad imperatorem mittit. Cujus is petitioni assentiens 30 annorum pacem composuit.

Τῷ ,ςφμδ' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ιδ', διὰ τοῦ ἔαρος τρεῖς εἰσβολὰς ποιησάμενοι οἱ Πατζινάκαι κατὰ Ῥωμαίων ἄρδην τὰ παρατυχόντα ἠφάνισαν, ἡβηδὸν τοὺς ἁλισκομένους ἀναιροῦντες καὶ τιμωρίαις τοὺς αἰχμαλώτους
C ὑποβάλλοντες ἀνεκδιηγήτοις. Εἷλον δὲ καὶ στρατηγοὺς πέντε ζωγρίας, Ἰωάννην τὸν Δερμοκαΐτην, Βάρδαν τὸν Πέτζην, Λέοντα τὸν Χαλκοτούβην, Κωνσταντῖνον τὸν Πτερωτὸν καὶ τὸν Στραβοτριχάρην Μιχαήλ. Ἐτελεύτησαν δὲ καὶ οἱ τῶν Ῥὼς ἄρχοντες, Νοσισθλάβος καὶ Ἱεροσθλάβος, καὶ ἄρχειν προεκρίθη τῶν Ῥὼς συγγενὴς τῶν τελευτησάντων Ζινισθλάβος. Καὶ ἡ Σερβία Ῥωμαίων ἀφηνιάσασα μετὰ θάνατον Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως αὖθις ἐσπείσατο. Ἄμερ δὲ τοῦ τῆς Αἰγύπτου ἀμερμουμνῆ τελευτήσαντος, ἡ γυνὴ αὐτοῦ Χριστιανὴ οὖσα διαπρεσβεύεται ἅμα τῷ υἱῷ πρὸς βασιλέα περὶ εἰρήνης· ἧς ἀποδεξάμενος τὴν προαίρεσιν ὁ βασιλεὺς σπονδὰς τριακοντούτεις ἔθετο πετ' αὐτῆς.

Indictione decima, mensis Decembris decima octava die, hora noctis quarta, anno mundi 6545, terræ motus tres exstiterunt, exigui duo, unus vehemens. Cum, ut diximus, Maniacæ successor Lependrenus Edessam tueretur, Arabes qui per Mesopotamiam erant, inita societate urbem eam adorti oppugnaverunt ; et vero cepissent, nisi Constantinus imperatoris frater, misso ab Antiochia satis valido auxilio, eam præter spem servasset. Quem imperator ob hoc facinus domesticum scholarum **516** Orientis creavit. Idem imperator Antonium quoque Pachen eunuchum sibi genere propinquum Nicomediæ episcopum fecit, plane nihil episcopatu dignum habentem, et bovem (quod aiunt) infantiæ in lingua gestantem. Cum autem siccitas

Δεκεμβρίῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος ιε' ἔτους ,ςφμε', κατὰ τὴν ιη' τοῦ μηνὸς, περὶ τετάρτην ὥραν τῆς
D νυκτὸς, γέγόνασι σεισμοὶ τρεῖό, δύο μικροὶ καὶ εἷς μέγας. Γεωργίου δὲ πατρικίου τοῦ Μανιάκη ἐξ Ἐδέσσης, ὡς εἴπομεν, μετατεθέντος καὶ τοῦ Λεπενδρηνοῦ ἐν αὐτῇ ἄρχειν ταχθέντος, οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν Ἄραβες κοινοπραγίαν θέμενοι ἐπῆλθον τῇ Ἐδέσσῃ καὶ ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν. Καὶ μικροῦ δεῖν ἑάλω, εἰ μὴ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς βοήθειαν ἀποχρῶσαν ἐξ Ἀντιοχείας πεπομφὼς ταύτην παρ' ἐλπίδας ἐῤῥύσατο· ὃν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔργου ἀποδεξάμενος δομέστικον προβάλλεται τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Προχειρίζεται δὲ καὶ Νικομηδείας ἐπίσκοπος Ἀντώνιος ὁ Πάχης εὐνοῦχος, κατὰ γένος προσήκων τῷ βασιλεῖ, μηδὲν ἄξιον ἔχων ἐπι-

A σκόπου. ἀλλὰ βοῦν ἀφωνίας ἐπὶ τῇ γλώσσῃ φέρων. Αὐχμοῦ δὲ γενομένου ὡς ἐπὶ μῆνας ὅλους ἓξ μὴ καταῤῥαγῆναι ὑετὸν, λιτανείαν ἐποιήσαντο οἱ τοῦ βασιλέως ἀδελφοὶ, ὁ μὲν Ἰωάννης βαστάζων τὸ ἅγιον μανδύλιον (5), ὁ μέγας δομέστικος (6) τὴν πρὸς Αὔγαρον ἐπιστολὴν (7) τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος τὰ ἅγια σπάργανα· καὶ πεζῇ ὁδεύσαντες ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀφίκοντο ἄχρι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Ἐποίησε δὲ καὶ ἑτέραν λιτὴν (8) ὁ πατριάρχης σὺν τῷ κλήρῳ. Οὐ μόνον δὲ οὐκ ἔβρεξεν, ἀλλὰ καὶ χάλαζα παμμεγέθης καταῤῥαγεῖσα συνέτριψε τὰ δένδρα καὶ τους κεράμους τῆς πόλεως. Σιτοδείας δὲ κατασχούσης τὴν πόλιν ἀποστείλας ὁ Ἰωάννης ἐξωνήσατο ἀπὸ Πελοποννήσου καὶ Ἑλλάδος σίτου χιλιάδας ρ', καὶ δι' αὐτῶν τοὺς πολίτας παρεμυθήσατο.

fuisset magna et totis sex mensibus non potuisset, supplicatum est a fratribus imperatoris, gestantibus Joanne sacrum mandylium sive linteum, magno domestico epistolam Christi ad Augarum, protovestiario Georgio sacras cunarum fascias; peditesque processerunt a magno palatio usque ad fanum Deiparæ Blachernense. Aliud quoque supplicium a patriarcha peractum et clero. Sed non tantum non pluit, verum et grando ingens delata arbores comminuit et tegulas domorum urbis. Cum autem in urbe fame laboraretur, Joannes suis dimissis e Peloponneso et Græcia modiorum frumenti 100000 coemit, iisque miseriæ civium opem tulit.

[P. 740] Ἐν δὲ Σικελίᾳ τῶν δύο ἀδελφῶν, ὡς εἴρηται, στασιαζόντων καὶ τοῦ Ἀπολάφαρ ὑπερισχύοντος, ἕτερος τῶν ἀδελφῶν τὸν τῆς Ἀφρικῆς ἄμερα Οὔμερ εἰς συνεργίαν καλεῖ· καὶ ὃς ὑπισχνεῖται συμμαχήσειν, εἰ κατάσχεσιν ἐν τῇ νήσῳ λάβῃ τινά. Προθύμως δὲ τοῦ Σικελοῦ κατανεύσαντος εἰς τοῦτο ἀφικνεῖται, καὶ συμπλακεὶς τῷ Ἀπολάφαρ ἔτι δυνάμεως τῆς μετὰ τοῦ πατρικίου Γεωργίου ὑστερούσης τοῦ Μανιάκη τῆς εἰς συμμαχίαν τούτου πεμφθείσης, τρέπεται τοῦτον κατὰ κράτος. Ὁ δὲ πρὸς τὸν ἄρχοντα Λογγιβαρδίας καταφυγὼν Λέοντα τὸν Ὦπον ᾔτει βοήθειαν· καὶ ὅς ἣν εἶχε δύναμιν ἐκ τοῦ παρείκοντος συναθροίσας περαιοῦται εἰς Σικελίαν, καὶ πολλάκις συμβαλὼν τῷ τῶν Ἄφρων ἀρχηγῷ καὶ ὑπερτερήσας ἀνέκοψε τοῦτον τῆς ἀσχέτου ὁρμῆς. Εἶτα μαθὼν ὡς οἱ ἀδελφοὶ σπένδονται καὶ μέλλουσιν ἑνωθέντες ἐπιθέσθαι Ῥωμαίοις, διαπεραιοῦται πάλιν εἰς Ἰταλίαν, αἰχμαλώτων Ῥωμαίων ἀμφὶ τὰς ιε' χιλιάδας ἐν τοῖς πλοίοις συνεισελθόντων αὐτῷ καὶ ἀπελθόντων εἰς Ἰταλίαν καὶ αὖθις οἴκαδε διαπερασάντων. Ἀδείας οὖν δραξάμενος ὁ Καρχηδόνιος ἐπέκειτο τῇ Σικελίᾳ καὶ κατὰ πολλὴν ἄδειαν αὐτὴν ἐκεράϊζε. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Σικελίαν εἶχεν οὕτως.

B In Sicilia duobus, uti dictum est, fratribus dissidentibus, Apolapharo superante, alter Africæ ameram Umerum in auxilium vocat, quod is promisit ea conditione ut sibi aliqua in Sicilia assignaretur possessio. Atque hac conditione probata venit, et prælio vicit Apolapharum, quod nondum venerat eo cum auxiliaribus copiis Maniaces. Victus ad **517** Leonem Opum Longibardiæ præsidem confugit, ab eoque auxilium petit. Leo copiis suis, quantum præsens tempus ferebat, contractis in Siciliam trajecit, ac sæpius cum Afro duce inita pugna superior discessit, ejusque vehementes retudit impetus. Postea cognito fratres pacem componere et insidiari Romanis, rursus in Italiam trajecit, abductis secum 15 millibus Romanorum captivis, qui deinde domum C liberi redierunt. Carthaginensis Umerus metu hostium liberatus, Siciliam secure ac summam per licentiam vexavit.

Ἐκτόπως δὲ τοῦ Ἰωάννου τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐρῶντος, κοινοπραγήσαντες ὁ τῆς Κυζίκου Δημήτριος, Ἀντώνιος ὁ Νικομηδείας, ὁ τῆς Σίδης καὶ Ἀγκύρας οἱ αὐτάδελφοι σὺν ἄλλοις μητροπολίταις ἐβουλεύσαντο τοῦ θρόνου καταγαγεῖν τὸν Ἀλέξιον καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην τῷ θρόνῳ ἐγκαταστῆσαι. Πρὸς οὖν Ἀλέξιος ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς Ἐκκλησίας μηνύματα ἐκπέμπει, δηλοῦντα· « Ἐπειδὴ, ὥς φατε, οὐ ψήφῳ ἀρχιερέων, ἀλλὰ προστάξει Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐπέβην τοῦ θρόνου ἀκανονίστως, καθαιρεθήτωσαν οὓς ἐχειροτόνησα μητροπολίτας ἐπὶ ἕνδεκα πρὸς τῷ ἡμίσει χρόνους τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνας, ἀναθεματισθήτωσαν δὲ καὶ οὓς ἔστεψα τρεῖς βασιλεῖς, καὶ ἐξίσταμαι τῷ βουλομένῳ τοῦ θρόνου. » Ταύτην δεξάμενοι τὴν ἀγγελίαν οἱ περὶ τὸν Δημήτριον, καὶ αἰσχύνης καὶ δέους πλησθέντες (ἦσαν γὰρ οἱ πλείους

Interim cum patriarchatus Cpolitani amor absurdus Joannem imperatoris fratrem cepisset, re communicata episcopi, Demetrius Cyzici, Antonius Nicomediæ, Sidæ et Ancyræ fratres germani, cum aliis metropolitis consultarunt de Alexio deturbando eique sufficiendo Joanne. Ad eos Alexius et reliqua ecclesiæ pars litteras dant, hoc significantes : D « Quando, ut vos dicitis, non suffragiis pontificum, sed jussu Basilii imperatoris ego hoc solium contra canones conscendi, agedum quos ego constitui metropolitas jam per 11 annos ac anni semissum Ecclesiam gubernans, deponantur; anathema quoque obnuntietur tribus imperatoribus quibus ego coronas imperii imposui. His factis cedo solium ei qui **518** vult succedere. » Hoc accepto nuntio, Demetrius cum sociis metu pudoreque confusi, quod plerique ab ipso erant creati, nihil antiquius

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(5) Μανδύλιον, vulgo *sudarium mantile*. Ἅγιον ἐκμαγεῖον vocavit nuper auctor, p. 735. Lexicon anonymum bibl. Reg. : μανδύλιον χειρόμακτρον. GOAR.

(6) Primo hic in auctore legitur, sub quo militabant et alii τῶν Ἀνατολικῶν, τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Θρᾳκησίων. GOAR.

(7) Ἰδιόγραφον. Auctor ibid. GOAR.

(8) Xylander hæretice et ambigue *supplicium* : plane et catholicæ *processionem*. GOAR.

silentio et quiete habuerunt; et ipse Joannes cupiditatem soli patriarchæ in posterum dimisit.

A ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες), ἠσπάσαντο σιωπὴν, καὶ λοιπὸν ὁ Ἰωάννης ἐπέσχε τὴν ἐπὶ τῇ κατασχέσει τοῦ θρόνου ὄρεξιν.

Anno munni 6546, indictione 6, die Novembris 2, terræmotus fuit circa horam diei decimam, duravitque usque ad Januarium mensem. Fame etiam laboratum est per Thraciam, Macedoniam, Strymonem, Thessalonicam, et usque Thessaliam. Conquerentibus autem Thessalonicæ clericis de Theophane metropolita, quod frumentum iis quod debebat non persolveret, imperator tum Thessalonicæ commorans hortatus episcopum est ne clericos iis quæ eis legitime debebantur defraudaret. Cumque is obstreperet neque obtemperare vellet, statuit imperator cum fraude circumvenire et avaritiam ejus compescere. Mittit igitur quemdam suorum ministrorum, mutuo sibi dari petens unum centenarium donec sibi aurum Byzantio afferretur. Interposito jurejurando negavit episcopus habere se ultra triginta libras. Eo submoto imperator thesauros ipsius excussit, invenitque auri centenaria triginta tria. De his persolvit clericis quæ a primo Theophanis archiepiscopatus anno in eum **519** usque diem debebantur omnia, reliqua inter pauperes dividit, et Theophanem ecclesia abactum in quoddam prædium deportat: episcopatum Prometheo committit, mandatque ut Theophani alimenta præbeat isque privatus vivat.

Τῷ δὲ ͵ςφμς' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ς', ἡμέρᾳ Νοεμβρίου β', γέγονε σεισμὸς περὶ ὥραν ι' τῆς ἡμέρας, καὶ διετέλεσεν ἡ γῆ σειομένη ἄχρις ὅλου τοῦ Ἰανουαρίου μηνός. Γέγονε δὲ καὶ λιμὸς κατά τε Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, Στρυμόνα καὶ Θεσσαλονίκην, καὶ μέχρι Θετταλίας. Καταβοησάντων δὲ τῶν κληρικῶν Θεσσαλονίκης Θεοφάνους τοῦ μητροπολίτου ὡς ἀποκρατοῦντος τὰς συνήθεις σιτήσεις αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐνδιατρίβων λόγοις παραινετικοῖς ἐκέχρητο πρὸς αὐτὸν, καὶ παρῄνει μὴ ἀποστερεῖν τὸν τῆς ἐκκλησίας λαὸν τῶν ἀπὸ νόμου σιτηρεσίων. [P. 741] Τοῦ δὲ τραχυνομένου καὶ μὴ B ὑπείκοντος, ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς ἀπάτῃ περιελθεῖν αὐτὸν καὶ κολάσαι τὴν ἀπληστίαν αὐτοῦ. Πέμπει οὖν τινα τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ, ἐξαιτῶν ἐκδανεῖσαί οἱ κεντηνάριον ἕν, μέχρις ἂν ἐκ Βυζαντίου χρυσίον διακομισθείη. Ὁ δὲ ἐνωμότως ἀπηρνήσατο μὴ ἔχειν πλὴν τριάκοντα λιτρῶν. Καὶ τοῦτον μὲν ἐκποδὼν μεθίστησιν ὁ βασιλεὺς, ἀποστείλας δὲ καὶ τὰ ταμιεῖα αὐτοῦ διερευνησάμενος εὗρε χρυσίου κεντηνάρια τριάκοντα καὶ τρία· ἐξ ὧν δίδωσι μὲν τοῖς κληρικοῖς τὰ ὀφειλόμενα ἀπὸ πρώτου ἔτους τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Θεοφάνους ἕως τῆς ἐνεστώσης ὥρας, τὰ δὲ λοιπὰ πένησι διανέμει, καὶ τὸν μητροπολίτην ἐξωθεῖ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔν τινι κτήματι περιορίζει. Ἐφίστησι δὲ Προμηθέα τῇ μητροπόλει, παρ' οὗ καὶ οὗτος σιτηρέσια λαμβάνειν τετύπωτο καὶ καθ' ἑαυτὸν διάγειν.

Cum autem Pancratius Abasgiæ dominus vehementer urgeret Jasitam superiori Iberiæ principem, Joannes contra eum emittit Constantinum domesticum scholarum, fratrem suum, cum omnibus orientalibus copiis, pollicitus ei missurum se Dalassenum consiliarium ac collegam belli gerendi. Quod cum non fieret, re infecta domesticus discessit.

C Παγκρατίου δὲ τοῦ ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικειμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτῃ, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν ταγμάτων τῆς Ἕω πάντων τὸν δομέστικον Κωνσταντῖνον τῶν σχολῶν, τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν, ἐκπέμπει, καθυποσχόμενος συνεκπέμψαι τούτῳ καὶ τὸν Δαλασσηνὸν, ὡς ἂν ἔχῃ τοῦτον σύμβουλον καὶ παραστάτην ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐποίησε, και λοιπὸν ἄπρακτος ὁ δομέστικος ὑπενόστησε.

Cum autem purgans medicamentum accepturus esset Joannes, Zoe Augusta certior facta fidelissimi suorum eunuchorum Sguritzæ opera medicum non exiguis muneribus corrumpit, pollicita se eum ad vitæ summum splendorem et amplissimas divitias elaturam, si medicamento admisceat lethale venenum. Sed puer quidam medici famulus Joanni insidias detexit; iisque demonstratis medicus Antiochiam, quæ ei fuerat patria, relegatur, Constantinus Mucupela protospatharius, qui venenum miscuerat, urbe ejicitur, et de Augusta eo deteriores auctæ suspiciones.

Μέλλοντος δὲ τοῦ Ἰωάννου καθαρσίου μετασχεῖν φαρμάκου, γνοῦσα τοῦτο Ζωὴ ἡ βασιλὶς διά τινος τῶν οἰκειοτάτων αὐτῇ εὐνούχων τοῦ λεγομένου Σγουρίτζη, δώροις ὑποφθείρει τὸν ἰατρὸν οὐκ ὀλίγοις, ὑποσχομένη ἐς βίου τε περιφάνειαν ἄξειν αὐτὸν καὶ πλούτου ὑπεροχὴν, εἰ κεράσει τῷ φαρμάκῳ καὶ D δηλητήριον. Παιδαρίου δέ τινος τῶν ὑπηρετουμένων τῷ ἰατρῷ μηνύσαντος τὸ σκευώρημα τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἐλεγχθείσης, ὁ μὲν ἰατρὸς εἰς Ἀντιόχειαν τὴν αὐτοῦ πατρίδα ἐξορίζεται, ὁ δὲ τὸ δηλητήριον συσκευασάμενος Κωνσταντῖνος πρωτοσπαθάριος ὁ Μουκουπέλης ἐξωθεῖται τῆς πόλεως, καὶ ἡ βασιλὶς ἐν ὑποψίαις ἔκειτο μείζοσιν.

520 Ut in Siciliam appulit Georgius Maniaces, qui eam tenebant fratres, pace facta inter se conati sunt eum insula pellere adscito ex Africa auxilio virorum 50000. Conflictum ad locum cui Remata nomen, et victi Carthaginenses, eorumque tanta edita strages ut sanguine amnem præterfluen-

Ἄρτι δὲ καὶ Γεωργίου πατρικίου τοῦ Μανιάκη τὴν Σικελίαν καταλαβόντος, οἱ ταύτης ἄρχοντες καὶ αὐτάδελφοι σπεισάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἔσπευδον ἀπελάσαι τοῦτον τῆς νήσου. Διὸ καὶ συμμαχίαν ἐξ Ἀφρικῆς μετεπέμψαντο χιλιάδας πεντήκοντα· ἧς ἐλθούσης γίνεται συμβολὴ κραταιά· κατὰ τὰ λεγό-

μενα 'Ρήματα, καὶ τρέπεται κατὰ κράτος τοὺς Καρχηδονίους ὁ Μανιάκης, τοσούτου γενομένου φόνου ὡς τὸν παραῤῥέοντα ποταμὸν πλημμυρῆσαι τῷ αἵματι. Μετὰ δὲ ταῦτα εἷλε πόλεις Σικελικὰς ιγ', καὶ κατὰ μικρὸν προϊὼν πᾶσαν ἐχειρώσατο τὴν νῆσον.

tem inundaret. Post hæc urbes Siciliæ 13 cepit Georgius, paulatimque procedens totam insulam subegit.

Τῷ δὲ ,ϛφμϛ' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ϛ', γέγονεν ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς πόλεως 'Εδέσσης· καὶ μικροῦ δεῖν ἑάλω, εἰ μὴ Θεὸς διεσώσατο. Στρατηγοῦντος γὰρ ἐν αὐτῇ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βαρασβατζὲ τοῦ Ἴβηρος, [P. 742] ἄρχοντες τῶν 'Αράβων ιβ', ἱππεῖς ἔχοντες φ' καὶ καμήλους φ', κιβώτια φερούσας χίλια ἔνδοθεν ἔχοντα δισχιλίους ὁπλίτας, τὴν Ἔδεσσαν κατειλήφασι, φάσκοντες ὡς βασιλέα ἀπιέναι δῶρα κομίζοντες. Ἦν δὲ αὐτοῖς ἡ ὁρμὴ ἔνδον τῆς πόλεως εἰσαγαγεῖν τὰ κιβώτια καὶ νύκτωρ τοὺς ὁπλίτας ἐκβαλεῖν καὶ κατασχεῖν τὴν πόλιν. 'Ο δὲ στρατηγὸς τοὺς μὲν ἄρχοντας φιλοφρόνως ἐδέξατο καὶ εἱστία, τοὺς δὲ ἱππεῖς καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔξωθεν διαιτᾶσθαι ἐκέλευσε. Πένης δέ τις 'Αρμένιος μεταιτῶν, ἔνθα ηὐλίζοντο οἱ Σαρακηνοὶ γενόμενος, ἤκουσέ τινος τῶν ἐν τοῖς κιβωτίοις (ᾔδει γὰρ καὶ τὴν τῶν Σαρακηνῶν διάλεκτον) διερωτῶντός τινος ὅποι πάρεισι, καὶ δραμὼν ἀπήγγειλε τῷ στρατηγῷ. 'Ο δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐσθίειν ἐάσας ἐξῆλθε μεθ' ὁπλιτῶν, καὶ διαῤῥήξας τὰ κιβώτια καὶ τοὺς ὁπλίτας ἔνδον εὑρὼν ἅπαντας ἄρδην ἀπέσφαξε σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς καμηλοκόμοις· εἶτα πρὸς τὴν πόλιν ὑποστρέψας τοὺς μὲν ἕνδεκα τῶν ἀρχόντων ἀπέκτεινεν, ἕνα δὲ τὸν κρείττονα ἄγγελον τῶν γεγονότων ἐπ' οἴκου ἀπέστειλεν, ἀποτεμὼν χεῖρας αὐτῷ καὶ ὦτα καὶ ῥῖνα.

Eodem anno, indictione sexta, parum abfuit ne Edessa dolo caperetur, Deo ne id fieret impediente. Præerat urbi ei Barasbatzes Iberus protospatharius. Accedunt ad eum Arabes primarii viri 12 cum equitibus 500 et totidem camelis arcas portantibus, in quibus duo armatorum millia latebant, seque ad imperatorem munerum offerendorum causa ire aiunt. Statuerant vero arcis in urbem illatis noctu milites promere et urbem occupare. Barasbatzes principes comiter accipit et convivium præbet, equites tamen et impedimenta in urbem non admittit. Forte quidam Armenius mendicus cum accessisset ubi Saraceni commorabantur, quemdam eorum qui in arcis latebant audit ubinam essent quærentem (nam eorum linguam norat), statimque ad urbis præfectum accurrens **521** id nuntiat. Is in convivio relictis principibus cum suis armatis exit, direptisque arcis inventos Saracenos milites ad unum omnes una cum equitibus et agasonibus occidit. Inde in urbem reversus de principibus unum præcipuum, reliquis interfectis, manibus, auribus ac naso mutila, domumque rei gestæ nuntium eum mittit

Τῷ δὲ ,ϛφμζ' ἔτει, ἰνδικτιῶνος ζ', ἐπιτείνων τὸ πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἔχθος ὁ Ἰωάννης ὑπερορίζει καὶ Θεοφάνην πατρίκιον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἕτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν πατρίκιον 'Ρωμανὸν, καὶ 'Αδριανὸν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κατὰ γένος αὐτῷ ἐγγίζοντας· ἔσπευδε γὰρ ἄρδην ἀφανίσαι τὸ γένος αὐτοῦ. Ποριμώτατος δὲ ὢν πρὸς ἣν ἄν τις εἴποι κακίαν, πᾶσαν ἐφεῦρεν ὁδὸν ἀδικίας, προσθεὶς ἐπέκεινα τῶν δημοσίων τελεσμάτων διδόναι ἕκαστον τῶν χωρίων ὑπὲρ ἀερικοῦ (9) κατὰ τὴν ποιότητα καὶ ἰσχὺν αὐτῶν, τῷ μὲν νομίσματα τέσσαρα, τῷ δὲ ἓξ ἄχρι τῶν εἴκοσι, καὶ ἄλλους πόρους αἰσχροὺς τοῦ κερδαλέου χάριν, οὓς καὶ καταλέγειν αἰσχύνη. 'Ο δὲ βασιλεὺς κατατεινόμενος ὑπὸ τοῦ δαίμονος καὶ μὴ εὑρίσκων ἐλευθερίαν, ἔπεμψεν ἐν πᾶσι τοῖς θέμασι καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῖς μὲν πρεσβυτέροις ἀνὰ νομίσματα δύο, τοῖς δὲ μοναχοῖς ἀνὰ νόμισμα ἕν. 'Εβάπτιζε (10) δὲ καὶ παῖδας ἀρτιγενεῖς, διδοὺς ἀνὰ νόμισμα ἓν καὶ μιλιαρίσια τέσσαρα. 'Αλλ' οὐδὲν τούτων ὤνησεν αὐτόν· μᾶλλον γὰρ ἐπετείνετο τὸ κακὸν, συνεπιλαβομένης καὶ νόσου ὑδρωπικῆς. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ σεισμοὶ γεγόνασι συνεχεῖς καὶ ὄμβρων ἐπίκλυσις σφοδρά. Ἐπεκράτησε δὲ καὶ ἔν τισι τῶν θεμάτων τὸ τῆς κυνάγχης νόσημα, ὡς ἀδυνατεῖν τοὺς ζῶντας ἐκφέρειν τοὺς τεθνεῶτας.

Anno mundi 6547, indictione 7, Joannes aucto in Dalassenum odio Theophanem quoque patricium, fratrem ejus, et alterum ejus fratrem patricium, Romanum, et patruelem Adrianum reliquosque propinquos ejus relegat, totum ejus genus cupiens e medio tollere. Ut autem erat ad omnem nequitiam callidissimus, ita injustas conquirendæ pecuniæ multas inveniebat rationes. Nam ultra priora tributa, de quovis prædio ærarii loco dari jussit pro ratione habitus 4 aut 6 et usque ad 20 nomismata, aliosque turpes quæstus reperit, indignos relatu. Interim imperator a dæmone tortus, cum non inveniret laxationem, in omnes provincias atque insulas misit presbyteriis singulis duo nomismata, monachis unum. Quin et recens natos infantes baptizabat, in singulos dans nummum unum et quatuor miliarisia. Sed nihil horum ei profuit; magisque intendebat se malum, accedente etiam hydrope. Eodem tempore **522** terræ motus fuere continui et vehementes imbrium inundationes. Et in quibusdam provinciis obtinuit angina caninæ morbus, ita ut vivi mortuis efferendis non sufficerent.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(9) Quid sit ἀερικόν, quod ærarium, verbum de verbo, expressi, non assequor, et quid ponderis aut nomismatis hoc signum ϛ denotet. Xyl.

(10) Non, puto, *baptizabat*, sed de sacro fonte suscipiebat, quod pietatis non postremum opus judicabat, eoque se a Deo sanitatem redempturum. Id obiter notandum duxi, in hoc et sequenti valde multa esse non satis consentientia apud nostrum et Zonaram. Sed quia uterque jam in manibus erit hominum, nostrum non est ea in has chartas ingerere. Xyl.

Anno 6548, indictione 8, mensis Februarii 2, terribilis fuit terræmotus, et cum alia loca urbesque afflixit, tum Smyrnæ fuit miserabile spectaculum, collapsis pulcherrimis ejus ædificiis, multis inhabitantium oppressis ruina.

Cæterum dux Carthaginensis resumptis viribus, exercituque multo quam ante majore contracto, rursum Siciliam petit et Maniacem expellere conatur; castrisque in supina quadam et aperta positis planitie, cui nomen Draginæ, de opportunitatibus rei gerendæ cogitat. Hoc cognito Maniaces suos ei obviam ducit, mandato prius Stephano patricio, sororis imperatoris marito et classis, ut diximus, præfecto, ut diligenter oram maritimam custodiat, ne commissa pugna fugatus Carthaginensis furtim domum possit perfugere. Commissa pugna, ingens facta Carthaginensium strages, cæsique ultra 50000. Dux ipse e prælio elapsus ad littus pervenit, conscensoque lembo custodibus Stephani non animadvertentibus domum evasit. Ægerrime hoc tulit Maniaces, Stephanumque **523** ad se venientem conviciis insectatus est, et seiromasta sublato aliquot in caput ejus plagas imposuit, socordem eum appellans et effeminatum ac imperatoris commodorum proditorem. At Stephanus contumeliam hanc non concoquens mox ad Orphanotrophon litteras dat, significans Maniacem res novas moliri adversus imperatorem. Itaque Maniaces statim captivus adducitur Byzantium, et in carcerem conjicitur cum Basilio patricio Theodorocano. Totum autem rei gerendæ imperium Stephano mandatur, eique collega mittitur eunuchus quidam Basilius præpositus Pediadites. Hi exiguo temporis spatio rem totam pessumdederunt, per rapacitatem, ignaviam atque incuriam amissa Sicilia. Etenim Maniaces cum urbes Siciliæ caperet, arces in iis condiderat easque justis præsidiis munierat, ne oppidani eas per insidias recipere possent. Eo autem in vinculis, ut docuimus, Byzantium abducto, Siculi incuriæ ducum Romanorum insultantes, ascito a Carthaginensibus exercitu, expugnatis præsidiis arces ceperunt urbesque omnes excepta Messana recuperarunt. Messanæ præerat Catacalo, cognomine Ambustus, protospatharius et dux Armeniacæ legionis, secum habens 300 equites et 500 pedites. Siculi proinde cupientes ne scintillam quidem Romanorum **524** in ea insula relinquere delitescentem, omnibus qui arma ferre possent collectis, et auxiliis Carthaginensium haud exiguis, Messanam obsident. Per triduum portas clausas tenuit Catacalo, neque ullum suorum egredi passus est: eoque timiditatis opinionem de se in animis hostium excitavit. Ergo Saraceni secure palabant, ac dies noctesque vino, fistulis et cymbalis vacabant, itidem proxime insequente die se potituros urbe sperantes. Quarta die, qua de more Pentecoste celebratur, Ambustus securitatem et socordiam Saracenorum considerans, utque ii

A Φεβρουαρίου δὲ μηνὸς β', ἰνδικτιῶνος η', ἔτους ,ςφμη', γέγονε σεισμὸς φρικώδης, καὶ ἔπαθον μὲν καὶ ἄλλοι τόποι καὶ πόλεις, ἐγένετο δὲ ἡ Σμύρνα ἐλεεινὸν θέαμα, καταπεσόντων τῶν καλλίστων οἰκοδομημάτων αὐτῆς καὶ πολλοὺς τῶν οἰκητόρων ἀναλωσάντων.

[P. 743] Ἐν δὲ Σικελίᾳ ἀναλαβὼν πάλιν ἑαυτὸν ὁ Καρχηδόνιος, καὶ δύναμιν πολλῷ μείζονα τῆς προτέρας ἀθροίσας, ἔρχεται πρὸς Σικελίαν τὸν Μανιάκην ἐκεῖθεν ἐξωθήσων. Καὶ στρατοπεδευσάμενος ἔν τινι πεδιάδι ὑπτίᾳ καὶ ἀναπεπταμένῃ (Δραγῖναι ἡ πεδιὰς ἐκαλεῖτο) ἐκαιροσκόπει τὸν πόλεμον. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Μανιάκης, ἄρας τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις, ὑπαντιάζει, ἐπισκήψας πρότερον τῷ πατρικίῳ Στεφάνῳ τῷ τοῦ βασιλέως γαμβρῷ, τοῦ στόλου, B ὡς εἴπομεν, ἄρχοντι, ἀσφαλῶς τηρεῖν τὴν παράλιον, μή πως πολέμου κροτηθέντος τραπεὶς ὁ Καρχηδόνιος λάθῃ διαδρὰς καὶ οἴκαδε παλινοστήσῃ. Καὶ δὴ συμβαλὼν τρέπεται τοῦτον ἀνὰ κράτος. Καὶ πίπτει μὲν τῶν Ἄφρων πλῆθος ὑπὲρ τὰς ν' χιλιάδας, αὐτὸς δὲ ὁ τούτων ἄρχων διαδρὰς τὸν κίνδυνον ἔρχεται ἐν τῷ αἰγιαλῷ καὶ κελητίῳ ἐπιβὰς καὶ τὰς τοῦ Στεφάνου λαθὼν φυλακὰς ἀπέδρασε πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν. Ὅπερ μαθὼν ὁ Μανιάκης ἐν δεινῷ τε ἐποιεῖτο, καὶ τὸν Στέφανον συμμίξαντα τούτῳ ὕβρεσί τε ἀτόποις κατέκλυσε καὶ τὸν σειρομάστην ἀνατείνας ἔπαισεν αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς οὐκ ὀλίγας, ῥᾴθυμον ἀποκαλῶν καὶ ἄνανδρον καὶ τῶν τοῦ βασιλέως προδότην πραγμάτων. Ὁ δὲ μὴ ἐνεγκὼν μετρίως τὸν προπηλακισμὸν καὶ τὴν ὕβριν γράμματα πέμπει ταχὺ C πρὸς τὸν ὀρφανοτρόφον, μηνύοντα ὡς ἀπόστασιν εἴη μελετῶν ὁ Μανιάκης κατὰ τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ μὲν εὐθὺς δέσμιος εἰς τὴν βασιλίδα εἰσάγεται καὶ καθείργνυται σὺν Βασιλείῳ πατρικίῳ τῷ Θεοδωροκάνῳ, ἡ δὲ πᾶσα τῆς ἀρχῆς ἐξουσία ἐς τὸν Στέφανον μετατίθεται, συνεκπεμφθέντος αὐτῷ καί τινος εὐνούχου Βασιλείου πραιποσίτου τοῦ Πεδιαδίτου· οἵτινες οὐκ ἐν βραχεῖ τὰ πράγματα διεφθάρκασιν, αἰσχροκερδείᾳ καὶ δειλίᾳ καὶ ῥᾳστώνῃ καταπροδόντες τὴν Σικελίαν. Ὁ γὰρ Μανιάκης αἱρῶν τὰς τῆς νήσου πόλεις ἀκροπόλεις ἐν αὐταῖς ᾠκοδόμει καὶ φρουροὺς ἐφίστα τοὺς ἱκανούς, ἵνα μὴ οἱ ἐγχώριοι δύναιντ' ἂν ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνακτᾶσθαι τὰς πόλεις· τούτου δὲ δεσμίου, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ Βυζάντιον ἀναχθέντος, τῆς ὀλιγωρίας καὶ ῥᾳθυμίας τῶν ἀρχόντων καταδραμόντες οἱ ἐγχώριοι, καὶ δύναμιν Καρχηδο- D νίων προσειληφότες, ἐπιτίθενται ταῖς πόλεσι, καὶ τάς τε ἄκρας κατέσκαψαν τῶν φρουρῶν κρατήσαντες, καὶ τὰς πόλεις πάσας ἐπανεσώσαντο πλὴν Μεσήνης· ταύτην γὰρ ἔλαχε φρουρεῖν ὁ πρωτοσπαθάριος ὁ καὶ τοῦ τάγματος ἄρχων τῶν Ἀρμενιακῶν, Κατακαλὼν ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Κεκαυμένος, τριακοσίους ἱππότας ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ πεντακοσίους πεζούς. Σπεύδοντες οὖν οἱ νησιῶται μηδὲ ζώπυρον ὑπολειφθῆναι Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἐμφωλεῦον τῇ νήσῳ, πάντα τὸν ὅπλον κινῆσαι δυνάμενον ἀθροίσαντες καὶ συμμαχικὸν οὐκ ὀλίγον Καρχησονίων, ἀπελθόντες ἐν Μεσήνῃ τὴν πόλιν περιεστοίχισαν. Τοῦ δὲ κλείσαντος τὰς πύλας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ

μηδένα προπηδᾷν ἐῶντος τῆς τάφρου, [744] ἀλλὰ A δόκμισιν δειλίας παρεσχηκότος, καταφρονήσαντες οἱ Σαρακηνοὶ ἀδεῶς τε ἐσκεδάννυντο καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐν πότοις καὶ αὐλοῖς καὶ κυμβάλοις ἦσαν, ὡς τάχα τῆς πόλεως ἐς τὴν αὔριον μελλούσης ἁλώσεσθαι. Ἡμέρᾳ δὲ τετάρτῃ, καθ' ἥν εἰώθαμεν ἐκτελεῖν τὴν Πεντηκοστὴν, κατανοήσας ὁ Κεκαυμένος τὴν ἀμέλειαν καὶ ῥᾳθυμίαν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ὅτι ἐν πολλῇ ἀμεριμνίᾳ διάγουσιν οὐδένα λόγον τῶν ἐντὸς τοῦ τείχους ποιούμενοι, τὸν ἑαυτοῦ παραθαῤῥύνας λαὸν καὶ τὴν ἀναίμακτον τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιτελέσαι κελεύσας θυσίαν, καὶ τῶν θείων ἅμα πᾶσι μετεσχηκὼς μυστηρίων, περὶ ὥραν ἀρίστου τὰς τῆς πόλεως πύλας ἀναπετάσας προσρήγνυται μετὰ μεγίστης ῥύμης τοῖς ἐναντίοις μεθύουσι καὶ καρηβαροῦσιν, αὐτὸς πρῶτος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν B σκηνὴν ἐξιππασάμενος Ἀπολάφαρ τοῦ τῆς νήσου ἄρχοντος. Καὶ οὗτος μὲν εὐθὺς ἀναιρεῖται, ἀκροσφαλὴς ὑπὸ μέθης ὑπάρχων, διαῤῥήγνυται δὲ καὶ ἡ αὐτοῦ σκηνή· ἔπιπτον δὲ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὰς σωρείας ὑπὸ μέθης σφαλλόμενοι, καὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τῆς ἐπιθέσεως μηδ' ὅλως πρὸς ἀλκὴν ἀποβλέψαι ἰσχύσαντες. Γίνεται οὖν τροπὴ ὅλου τοῦ στρατοπέδου, τῶν Σαρακηνῶν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων καὶ ἀναρουμένων, ὡς πληρωθῆναι νεκρῶν τὸ πεδίον καὶ τὰς ἔγγιστα φάραγγας καὶ τοὺς ποταμοὺς, ὡς ἐκ τοσούτων μυριάδων ὀλίγους πάνυ ἐν Πανόρμῳ διασωθῆναι. Ἐλήφθη δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ μαργάρων γέμον καὶ πολυτελῶν λίθων, οὓς, ὡς λέγεται, μεδίμνοις οἱ στρατιῶται διεμοιράσαντο. Καὶ οὕτω μὲν ἡ πᾶσα Σικελία δι' ὀλίγου χειρωθεῖσα παρὰ τοῦ Μανιάκη, ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀμελείᾳ καὶ κακότητι στρατηγῶν γέγονε πάλιν ὑπὸ Σαρακηνοὺς, μόνης τῆς Μεσήνης περιλειφθείσης καθ' ὃν τρόπον εἰρήκαμεν, τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Πεδιαδίτου φυγόντων ἐν Λογγιβαρδίᾳ. Καὶ τὰ μὲν ἐν Σικελίᾳ ἐφέρετο ταύτῃ.

A nullam eorum quos obsederant rationem ducerent, suorum animos oratione confirmavit. Mandatoque sacerdotibus ut rem sacram facerent, postquam ipse cum universis impertitus est sacrosanctis mysteriis, circa horam prandii apertis urbis portis in hostes summo cum impetu irruit, ebrios et crapula gravatos. Ipse Ambustus princeps cum suis eques ad tentorium Apolapharis insulæ præfecti tendit, eumque vino captum statim interficiunt tentoriumque diripiunt. Sed et cumulatim cadunt reliqui Saraceni, et ob ebrietatem titubantes et ob improvisam rem de defensione nihil cogitantes. Igitur totis castris fugitur, ducibus Saracenorum se invicem obterentibus atque interficientibus, et campus cadaveribus obtegitur, **525** ac propinquæ convalles ac flumina replentur. Denique de tam B multis millibus paucissimi Panormum fuga perveniunt. Capta sunt castra auro et argento unionibusque et gemmis refertissima, quas dimensos esse modiis milites ferunt. Ita Sicilia brevi tempore a Maniace in Romanorum potestatem redacta, exiguo spatio ob ignaviam et incuriam ducum ad Saracenos rediit, sola Messana, quomodo diximus, Romanis servata. Cæterum Stephanus et Pediadites ex insula in Longibardiam profugerunt.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τῇ Θεσσαλονίκῃ ὡς τὰ C πολλὰ διέτριβε, προσλιπαρῶν τῷ τάφῳ τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Δημητρίου καὶ ἀπαλλαγὴν εὑρέσθαι τῆς νόσου γλιχόμενος. Καὶ ἥπτετο μὲν τῶν πραγμάτων οὐδ' ὁπωστιοῦν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, ἐφέρετο δὲ ἡ διοίκησις καὶ τῶν κοινῶν μεταχείρισις ὑπὸ Ἰωάννου· καὶ οὐδὲν εἶδος βέβηλον καὶ παράνομον ἐπινοίας παρεδείσθη ὃ μὴ ἐξεῦρεν εἰς συντριμμὸν καὶ κάκωσιν τῶν ὑπὸ χεῖρα. Καταλέγειν δὲ ἕκαστον τούτων ἆθλος Ἡράκλειος. Καὶ διέκειντο πάντες ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς βαρείας ταύτης τυραννίδος ἀγόμενοι ἐπὶ πολὺ θεοκλυτοῦντες καὶ ἀπαλλαγὴν ἐξαιτούμενοι. Ἔσειε δὲ καὶ συνεχῶς ὁ Θεὸς, καὶ δείματα καὶ φόβητρα κατεῖχε τὴν οἰκουμένην, ἐν οὐρανῷ κομητῶν ἐπιτολαὶ, ἐν ἀέρι ἄνεμοι καὶ ὄμβροι ῥαγδαῖοι, ἐν γῇ δὲ βρασμοὶ καὶ κλόνοι. D Ταῦτα δὲ προεμήνυον, οἶμαι, τὴν μέλλουσαν ὅσον οὐδέπω γενέσθαι καταστροφὴν τῶν τυράννων.

[P. 745] Μαΐῳ δὲ μηνὶ τοῦ ͵ςφμη' ἔτους, ἰνδικτιῶνος η', ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως Μαρία, μήτηρ δὲ τοῦ Καίσαρος, ἄπεισιν ἐν Ἐφέσῳ εἰς προσκύνησιν τοῦ ἠγαπημένου. Καὶ ἐν τῷ διιέναι πολλὰ τῶν παραλόγως πραττομένων μαθοῦσα, ὑποστρέψασα εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπήγγειλε πάντα τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ, καὶ παρεκάλει ἀναστολήν τινα γενέσθαι τῆς πονηρίας· ὁ δὲ μετὰ γέλωτος αὐτὴν ἀπεπέμψατο, γυναικεῖα φρονεῖν εἰπὼν, καὶ ἀγνοεῖν ὅσων ἡ πολιτεία δεῖται Ῥωμαίων.

Interim Michaelus imperator plerumque Thessalonicæ degebat, ad Demetrii Martyris sepulcrum commorans, ab eoque morbi profligationem petens; neque ullius negotii, nisi summa compulsus necessitate, curam suscipiebat, omnium et totius reipublicæ administratione in Joannem incumbente. Nihil improbarum ac pessimarum fuit artium quod hic homo non excogitaret atque adhiberet ad premendos vexandosque subditos. Et quidem omnia ejus flagitia referre Herculea fuerit ærumna. Per longum tempus attriti hac tyrannide homines auxilium Dei identidem et sublevationem poscebant. Sed et divinitus continentes terræ concussiones edebantur, ac terribilium ostentorum plenus erat mundus, in cœlo cometis, in aere ventis atque vehementissimis imbribus, in **526** terra fragoribus ac tremoribus exsistentibus. Quæ, ut judico, portendebant statim tyrannos perituros.

Hoc ipso anno, indictione 8, mense Maio, soror imperatoris Maria, Cæsaris mater, Ephesum abiit adorandi Joannis evangelistæ causa, et cum in itinere multa vidisset improbe geri, reversa de iis omnibus ad fratrem Joannem retulit, hortataque est ut istas nequitias coerceret, quam ille irrisam dimisit, muliebriter sentire aiens, et nescire quam multa ad rempublicam Romanam requirerentur. Idem cum ad imperatorem Thessalonicæ, ut diximus,

degentem auri centenaria decem mitteret, navis turbine venti correpta Illyricis allisa est littoribus et periit: aurum princeps Serborum Stephanus, qui et Boisthlabus, abstulit. Is paulo ante ex urbe profugerat, et Serbiam occuparat pulso inde Theophilo Erotico. At enim Joannes magistratus venales prostituens, ac omni injustitiæ fræna laxans, innumeris calamitatibus orbem terrarum implevit, præfectis impune subditos expilantibus, et nemine prorsus in ea quæ agebantur, animadvertente.

Imperator autem Thessalonicæ de amisso auro certior factus, Stephanum per litteras monet ut sibi suum mittat neque ultro belli causam **527** præbeat. Hoc cum pro nihilo putaret Stephanus, Georgium Probatam spadonem cum exercitu adversus eum mittit imperator. Qui in Servia illapsus inconsiderate in locorum difficultates et invias convalles, toto exercitu amisso ægre evasit.

Hoc ipso anno et Bulgari defecerunt hac occasione: Petrus quidam Bulgarus, cognomento Deleanus, servus cujusdam Cpolitæ, profugus ex urbe Bulgariam pervagando usque ad Morabum et Belegrados pervenit, quæ sunt castella Pannoniæ trans Istrum sita, Turcicæ vicina ditioni; et filium se Romani, nepotem Samueli jactando gentem Bulgaricam concitavit, quæ non ita pridem cervices jugo subdiderat ac libertatem magnopere appetebat. Quo factum ut fidem homini haberent, cumque regem Bulgariæ designarent, et per Naissum ac Scupias primariam Bulgariæ urbem eum circumducerent, faustis acclamationibus regem celebrantes, et Romanos in quos incidissent crudeliter interficientes. Id ubi comperit Basilius Synademus Dyrrachii præfectus, celeriter ejus loci copias in Deleanum duxit, occurrendum ratus priusquam vires hoc incendium sumeret. Cum autem ad locum cui Debra nomen pervenisset, et dissensio ei quædam cum uno tribunorum militum Michaelo Dermocaita orta esset, apud imperatorem falso crimine affectatæ **528** tyrannidis accusatur, privatusque magistratu Thessalonicam ducitur et in custodiam datur. Dermocaites (hic enim ei succedere jussus fuit) imperite ac male gerens magistratum exiguo tempore omnia vertit. Expilati enim ab eo injuste, suisque equis et curribus spoliati aliisque rebus quas caras habebant, omnibus, contra eum insurgunt. Atque is insidias sentiens sibi parari noctu effugit. Ipsi ergo sibi ab irato imperatore metuentes deficiunt palam, et quemdam de militibus prudentiæ ac fortitudinis notæ, Teichomerum nomine, imperatorem Bulgariæ constituunt. Duæ jam erant Bulgarorum factio-

A 'Εν Θεσσαλονίκῃ δὲ, ὡς εἴπομεν, τῷ βασιλεῖ διατρίβοντι χρυσίου ὁ 'Ιωάννης ἔπεμψε κεντηνάρια δέκα, ὑπὸ στροβίλων δὲ πνευμάτων ἁρπασθὲν τὸ πλοῖον τοῖς 'Ιλλυρικοῖς προσεῤῥάγη αἰγιαλοῖς καὶ συνετρίβη· τὸ δὲ χρυσίον ἀφείλετο Στέφανος ὁ καὶ Βοϊσθλάβος, ὁ τῶν Σέρβων ἄρχων, πρὸ μικροῦ τῆς πόλεως ἀποδρὰς καὶ τὸν τόπον τῶν Σέρβων κατεσχηκὼς, Θεόφιλον ἐκεῖθεν τὸν 'Ερωτικον ἀπελάσας. 'Ο δ' 'Ιωάννης ὤνιον προτιθέμενος τὰς ἀρχὰς, καὶ πᾶσι χαλινὸν ἐνδιδοὺς ἀδικίας, μυρίων συμφορῶν ἐνέπλησε τὴν οἰκουμένην, ἀδεῶς τῶν κριτῶν φορολογούντων τοὺς ἐγχωρίους, καὶ μηδενὸς ἐπιστροφὴν ὅλως τιθεμένου τῶν γινομένων.

'Ο δὲ βασιλεὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ μαθὼν τὴν τοῦ χρυσίου ἀπώλειαν, γράφει τῷ Στεφάνῳ ἐκπέμψαι B πρὸς αὐτὸν τὸ ἴδιον καὶ μὴ θελῆσαι αὐθαίρετον ἀνελέσθαι πόλεμον. Τοῦ δὲ μηδεμίαν ποιησαμένου ἐπιστροφὴν, στρατὸν ὁ βασιλεὺς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ, ἄρχοντα ἐκτομίαν Γεώργιον ἔχοντα τὸν Προβατᾶν. 'Ο δὲ τὸν τόπον καταλαβὼν, καὶ δυσχωρίαις καὶ φάραγξι καὶ δυσβάτοοις ἀπερισκέπτως ἐμπεσὼν τόποις, τό τε στράτευμα ὅλον ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς δυσχερῶς διεσώθη.

Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ ἡ ἀποστασία γέγονε Βουλγαρίας τοῦτον τὸν τρόπον· Πέτρος τις Βούλγαρος, Δελεάνος τὴν προσηγορίαν, δοῦλος Βυζαντίου τινὸς ἀνδρὸς, ἀποδρὰς ἐκ τῆς πόλεως ἐπλανᾶτο ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ κατήντησεν ἄχρι Μωράβου καὶ Βελεγράδων (φρούρια δὲ ταῦτα τῆς Παννονίας κατὰ τὴν περαίαν τοῦ Ἴστρου διακείμενα καὶ γειτονοῦντα τῷ κράλῃ (11) Τουρκίας). καὶ υἱὸν ἑαυτὸν ἐφήμιζε 'Ρωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ C Σαμουὴλ, καὶ τὸ γένος ἀνέσειε τῶν Βουλγάρων, πρὸ ὀλίγου τὸν τράχηλον ὑποβαλὸν τῇ δουλείᾳ καὶ λίαν ὀριγνώμενον ἐλευθερίας. Διὸ καὶ πιστεύσαντες τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις Βασιλέα τε αὐτὸν ἀναγορεύουσι Βουλγαρίας, καὶ ἄραντες ἐκεῖθεν διά τε Ναϊσσοῦ καὶ τῶν Σκουπίων, τῆς μητροπόλεως Βουλγαρίας, ἵεντο ἀνακηρύττοντες καὶ ἀνευφημοῦντες τοῦτον, καὶ πάντα τὸν παρευρεθέντα 'Ρωμαῖον ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως ἀναιροῦντες. Ὅπερ μαθὼν Βασίλειος ὁ Συναδηνὸς, στρατηγὸς Δυῤῥαχίου τυγχάνων, ἄρας τὰς ἐγχωρίους δυνάμεις ἔσπευδεν ἀπαντῆσαι τῷ Δελεάνῳ πρὶν ἢ ἐπὶ μέγα ἀρθῆναι τὸ κακὸν καὶ πυρκαϊὰν ἀναφθῆναι. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν λεγομένην Δέβρην, καὶ προσκρούσας κατά τι μετά τινος τῶν ὑποστρατήγων Μιχαὴλ τοῦ Δερμοκαΐτου, D [746] διαβάλλεται ἐς βασιλέα ὡς μελετῶν τυραννίδα. Καὶ ὁ μὲν εὐθὺς παραλύεται τῆς ἀρχῆς καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀχθεὶς ἐν φυλακῇ βάλλεται, στρατηγεῖν δ' ἀντ' αὐτοῦ προχειρίζεται ὁ Δερμοκαΐτης, ὃς ἀπείρως καὶ φαύλως διοικῶν τὴν ἀρχὴν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰ πάντα ἀνέτρεψε. Πλεονεκτούμενοι γὰρ οἱ ὑπ' αὐτὸν καὶ ἀδικούμενοι, καὶ τοὺς ἑαυτῶν ἵππους καὶ τὰ ἅρματα (12) ἀφαιρούμενοι καὶ ἄλλο πᾶν ὅπερ ἦν αὐτοῖς ἄξιον λόγου, κατεξανίστανται τοῦ στρατηγοῦ. 'Αλλ' ὁ μὲν, ὡς ᾔσθετο ἐπιβουλευόμενος, νυκτὸς

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(11) Xylander *ditioni;* verius *regi: crales* Bulgarica lingua *rex.* GOAR.

(12) *Arma* jam significat, non *currus.* GOAR.

διαλαθὼν ἔφυγεν· οἱ δὲ τῷ ἐκ βασιλέως δέει βαλ- A λόμενοι ἀποστασίαν τε μελετῶσι καί τινα τῶν συνόντων αὐτοῖς στρατιωτῶν, Τειχομηρὸν τοὔνομα, ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ συνέσει μεμαρτυρημένον, βασιλέα προχειρίζονται Βουλγαρίας. Καὶ λοιπὸν γεγόνασι δύο στάσεις Βουλγάρων, ἡ μὲν τὸν Δελεάνον ἀνευφημοῦσα, θατέρα δὲ τὸν Τειχομηρόν. Ἀλλ' ὁ Δελεάνος γράμματα φιλικὰ πρὸς τὸν Τειχομηρὸν γράψας καὶ ἐπὶ κοινοπραγίαν καλέσας, ἔπεισεν ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡνώθη τὰ δύο συστήματα τῶν Βουλγάρων, συγκαλεσάμενος ἅπαντας ὁ Δελεάνος παρεκάλει, εἰ μὲν πεπληροφόρηνται ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ ἕλκειν αὐτὸν τὴν σειρὰν καὶ ὑπ' αὐτοῦ αἱροῦνται βασιλεύεσθαι, ἐκποδὼν ποιήσασθαι τὸν Τειχομηρὸν, εἰ δ' ἀπότροπον αὐτοῖς τοῦτο, αὐτὸν μὲν ἀποσκευάσασθαι, ἄρχεσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ Τειχομηροῦ. « Δύο γὰρ, φησὶν, ἐριθακοὺς B μία λόχμη οὐ τρέφει, οὔτε μία χώρα εὐοδωθήσεται ὑπὸ δύο κυβερνωμένη ἀρχηγῶν. » Ταῦτα δὲ εἰπόντος αὐτοῦ θόρυβός τε ἤρθη πολὺς, καὶ μόνον αὐτὸν βούλονται ἔχειν ἔφασαν αὐτοκράτορα ἀρχηγόν. Καὶ ἅμα τῇ βουλῇ λίθους ἄραντες λιθολευστοῦσι τὸν ἄθλιον Τειχομηρόν. Καὶ ὁ μὲν ὡς ἐν ὀνείρῳ δόξας ἄρξαι σὺν τῇ ἀρχῇ καταστρέφει καὶ τὴν ζωὴν, πᾶσα δὲ ἡ ἐξουσία μεθίσταται εἰς τὸν Δελεάνον. Οὗτος δ τὰς δυνάμεις ἄρας ἁπάσας ἀπῄει πρὸς Θεσσαλονίκην κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὅπερ μαθὼν ἐκεῖνος ἀσυντάκτως ᾤχετο εἰς τὸ Βυζάντιον, καταλιπὼν πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν σκηνὴν καὶ ὅσον χρυσίον ἦν καὶ ἄργυρος καὶ ὑφάσματα, ἅπερ Μθνουὴλ ὁ Ἰβάτζης, ᾠκειωμένος ὢν τῷ βασιλεῖ, προσταχθεὶς ἀφελέσθαι καὶ ἐπακολουθεῖν, ἀναλαβόμενος προσεχώρησε τῷ Δελεάνῳ μετά καί τινος Κοιτωνίτου, ἑνὸς τῶν θαλαμπόλων εὐνούχων.

nes, altera Deleanum, Teichomerum altera regem salutans. Ibi Deleanus Teichomerum per litteras ad societatem invitatum ad se pertrahit; cumque in unum coiissent copiæ, in concionem universis advocatis postulat ut siquidem se a Samuelo prognatum certo crederent ac se regem habere vellent, Teichomerum amoveant: sin id non videretur, se abdicare et regnum Teichomero permittere: ut enim duos erithacos unum orbustum non alit, sic unum regnum feliciter a duobus principibus administrari non posse. Hæc eo fato grandis exoritur tumultus; vociferatique se soli Deleano regnum deferre, illico lapidibus miserum illum et regno quasi per insomnium **529** potitum Teichomerum obruunt. Deleanus solus omnem nactus potestatem suas copias ad Thessalonicam contra imperatorem ducit. Sed hic incomposito agmine Byzantium abiit, omnibus impedimentis, ac quidquid erat auri, argenti ac vestium, relictis. Atque ea Manuelus Ibatza imperatoris domesticus secum auferre et sequi jussus, acceptis iis, cum Cœtonita quodam eunucho cubiculario ad Deleanum transiit.

Γέγονε δὲ καὶ αὐχμὸς κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ὡς σχεδὸν ἀποξηρανθῆναι τὰς ἀφθόνους πηγὰς καὶ τοὺς ἀεννάους ποταμούς. Ἐγένετο δὲ καὶ ἐμπρησμὸς ἐν τῇ Ἐξαρτήσει, κατὰ τὴν ϛ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, καὶ ἐνεπρήσθησαν αἱ ἐκεῖσε ἱστάμεναι πᾶσαι τριήρεις μετὰ τῆς ἑαυτῶν παρασκευῆς.

Tanta etiam siccitas eo tempore fuit ut juges fontes ac perennes fluvii ferme exaruerint. Fuit etiam incendium in Exartesi 6 die Augusti, omnesque ibi stantes triremes cum suis armamentis conflagrarunt.

Ὁ δὲ Δελεάνος ἀποσκευασάμενος, ὡς εἴπομεν, τὸν C Τειχομηρὸν καὶ πάντων τῶν πραγμάτων κύριος καταστὰς γενναίως ἐξηγεῖτο τῶν ἔργων. Καὶ πρότερον μὲν ἀποστείλας πλῆθος στρατηγὸν ἔχον τὸν λεγόμενον Καυκάνον εἷλε τὸ Δυῤῥάχιον. Ἀπέστειλε δὲ καὶ στρατιὰν ἑτέραν ἐν Ἑλλάδι, στρατηγουμένην ὑπ' Ἀνθίμου· ἥτινι ὑπαντιάσας ὁ Ἀλλακασσεὺς καὶ συμμίξας ἐν Θήβαις τρέπεται, καὶ ἀναιρεῖται πλῆθος τῶν Θηβαίων [P. 747] πολύ. Τότε δὴ καὶ τὸ θέμα τῶν Νικοπολιτῶν, πλὴν Ναυπάκτου, προσεῤῥύη Βουλγάροις δι' αἰτίαν τὴν ῥηθήσεσθαι μέλλουσαν. Βυζάντιος γάρ τις ἄνθρωπος Ἰωάννης τοὔνομα, Κουτζομύτης (13) τὴν ἐπωνυμίαν, πράκτωρ τῶν ἐκεῖσε δημοσίων φόρων πεμφθεὶς καὶ βαρέως προσενηνεγμένος τοῖς ἐγχωρίοις ἑαυτῷ τε ὄλεθρον προεξένησε καὶ ἀποστάσεως αἴτιος γέγονε D τοῖς Νικοπολίταις· μὴ φέροντες γὰρ τὴν αὐτοῦ πλεονεξίαν ἀποστατοῦσι, καὶ αὐτὸν μὲν εἰς μέρη καὶ μέλη κατέτεμον, αὐτοὶ δὲ τὸν βασιλέα δυσφημήσαντες Ῥωμαίων τοῖς Βουλγάροις προσέθεντο. Οὐ τοσοῦτον δὲ διὰ τὸ πρὸς τὸν Δελεάνον φίλτρον ἀφηνίασαν καὶ τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγὸν ἀπέῤῥιψαν ὅσον διὰ

Cæterum Deleanus gnaviter rem gessit, missoque exercitu duce Caucano Dyrrachium cepit. Aliasque in Græciam copias misit ductore Anthimo, cui apud Thebas obviam factus Allacasseus multis Thebanis occisis pellitur. Tunc etiam provincia Nicopolitana, sola excepta Naupacto, ad Bulgaros descivit. Et enim Byzantinus quidam Joannes Cutzomytes, **530** missus ad exigendum publicum tributum, cum iniquius tractaret incolas, sibi ipsi exitium paravit et ipsis deficiendi occasionem præbuit. Est enim ab ipsis ob intolerabilem avaritiam in frusta concisus; et Romanorum imperatorem detestantes, ejus jugo excusso, Bulgaris se conjunxerunt, non tam studio Deleani impulsi, quam odio orphanotrophi ob insaturabilem ejus in exactionibus avaritiam. Nam Basilius quidem imperator, quo tempore subegit Bulgaros, nihil prorsus immutaverat, sed omnia pristina conditione manere permiserat, neque a Samueli exactione aliam instituit. Ea autem fuerat ut quicunque Bulgarus jugum boum possidebat, is in publicum conferret unum frumenti, unum milii modium et vini urnam. Orphanotrophus ea in pe-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(13) Κουτζομύτης *simus*. GOAR.

cuniam mutarat. Quod moleste ferentes Nicopolitæ, oblata occasione Deleani motu, Romano imperio rejecto ad suos gentiles redierunt.

A τὴν τοῦ ὀρφανοτρόφου· ἀπληστίαν καὶ πρὸς τὰς εἰσπράξεις ὑπερβολήν. Βασιλείου γὰρ τοῦ βασιλέως, ὁπηνίκα Βουλγάρους ἐχειρώσατο, μὴ νεοχμῶσαι θελήσαντος ὅλως μηδὲ τὰ πράγματα μετακινῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειαν καταστάσεως καὶ οὕτω διεξάγεσθαι καθώς που ὁ Σαμουὴλ διωρίσατο, καὶ διδόναι τὸν ζεῦγος βοῶν ἔχοντα Βούλγαρον εἰς τὸ κοινὸν σίτου μόδιον ἕνα καὶ κέγχρου τοσοῦτον καὶ οἴνου στάμνον ἕνα, ὁ ὀρφανοτρόφος ἀντὶ τῶν εἰδῶν νομίσματα δίδοσθαι διωρίσατο. Ὅπερ μὴ εὐφόρως οἱ ἐγχώριοι φέροντες, εὑρόντες δὲ καὶ καιρὸν εὔκαιρον τὴν τοῦ Δελεάνου ἐπιφάνειαν, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀπεσείσαντο ἡγεμονίαν καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέδραμον ἔθος.

Hoc tempore adversus imperatorem conspiratum est, principibus facinoris Michaelo Cerulario et Joanne Macrempolita aliisque civium haud paucis. Hi relegati, bona eorum publicata. Sed et contra Constantinum magnum domesticum res novæ Mesanactis tentatæ. Indicio **531** rei delato, Michaelus Gabras, Theodosius Mesanictes multique alii centuriones excæcati, Gregorius autem patricius Taronita, qui auctor facinoris ferebatur, cruda pelle bovis totum corpus obductus, ut soli spiritui exitus et oculi aperti essent, ad orphanotrophum est missus.

Ἐγένετο δὲ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν μελέτη τυραννίδος κατὰ τοῦ βασιλέως, ἔξαρχον ἔχουσα Μιχαὴλ τὸν λεγόμενον Κηρουλάριον καὶ Ἰωάννην τὸν Μακρεμβολίτην καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, οἳ καὶ δημευθέντες ἐξωρίσθησαν. Καὶ ἑτέρα δέ τις ἐπισύστασις γέγονε κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἐν Μεσανάκτοις· ἧς μηνυθείσης αὐτῷ
B Μιχαὴλ μὲν ὁ Γαβρᾶς καὶ Θεοδόσιος ὁ Μεσανύκτης καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ταγματικῶν ἀρχόντων ἐκπηροῦνται τοὺς ὀφθαλμούς, Γρηγόριον δὲ πατρίκιον τὸν Ταρωνίτην ἔξαρχον, ὡς ἐλέγετο, καὶ πρωτουργὸν τῆς συστάσεως ὄντα ὠμῇ βύρσῃ βοὸς διὰ παντὸς τοῦ σώματος κολύψας ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ μόνης τῆς ἀναπνοῆς ἔξοδον ἀφεὶς καὶ τῆς ὄψεως, πρὸς τὸν ὀρφανοτρόφον ἀπέστειλε.

Anno mundi 6549, indictione nona, mense Septembri, Alusianus patricius et Theodosiopolis præfectus, secundus Aaronis filius, subito ex urbe profugus ad Deleanum se contulit. Cum enim injustitiæ accusatus esset, priusquam de causa cognosceretur, Joannes ab eo exegerat auri libras 50, ademeratque prædium quod synodis patrimonio in Charsiano habebat. Cumque multis apud imperatorem precibus non obtinuisset ut sui haberetur ratio, desperatis suis rebus Armenio habitu sumpto, simulansque se Basilii Theodorocani famulum esse atque Thessalonicam ad imperatorem ire, clam omnibus aufugit, Ostrobumque pervenit, ubi tum cum omni exercitu castra Deleanus habebat. Magna hunc cum lætitia accepit Deleanus, metuens ne ad ipsum potius inclinarent Bulgari ut regio sanguine natum: **532** consortem, ut præ se ferebat, imperii ascivit, ac cum exercitu quadraginta millium ad oppugnandam Thessalonicam misit, cui tunc præerat Constantinus patricius, patruelis imperatoris. Eo profectus Alusianus urbem vallo cingit, ac machinis admotis summa industria oppugnat. Sed cum per sex dies frustra oppugnasset, undique repulsus, spe expugnandæ abjecta, obsidione eam capere statuit. Oppidani quadam die ad sepulchrum martyris Demetrii accesserunt, supplicationeque per totam noctem tracta, usique unguento quod ex eo sepulchro scaturit, uno impetu apertis portis in Bulgaros se emiserunt, habentes secum legionem Magnanimorum; hostemque improvisa impressione perterritum in fugam conjecerunt, nemine subsistere aut se defendere auso. Ductor Romanæ aciei fuit martyr, iterque complanavit; quod Bulgari captivi juramento confirmarunt, dicentes vidisse se juvenem equitem, qui Romanæ phalangi præiret, ex quo ignis exsiliens adversos cremaret hostes. Ceci-

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος θ' τοῦ ,ϛφμθ ἔτους, Ἀλουσιάνος πατρίκιος καὶ στρατηγὸς Θεοδοσιουπόλεως, ὁ τοῦ Ἀαρὼν δεύτερος υἱὸς, ἄφνω τῆς πόλεως ἀποδρὰς τῷ Δελεάνῳ προσέρχεται ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Ἐν Θεοδοσιουπόλει καὶ γὰρ στρατηγῶν οὗτος καὶ ὡς ἄδικος κατηγορηθεὶ, πρὶν ἢ ἐξετάσει δοθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἀπῃτήθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου χρυσίου λίτρας ν', προσαφῃρέθη δὲ καὶ
C γυναικεῖον χωρίον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῷ Χαρσιανῷ κάλλιστον. Δεηθεὶς δὲ περὶ τούτου τοῦ βασιλέως πολλὰ καὶ μὴ τυχὼν ἐπιστροφῆς, πάντοθεν ἀπογνοὺς, στολὴν λαβὼν Ἀρμενίων καὶ ὡς τάχα θεράπων τοῦ Θεοδωροκάνου Βασιλείου ἐς τὸν βασιλέα ἐς Θεσσαλονίκην ἀπιὼν, λαθὼν ἅπαντας ἔφυγε καὶ ἐν Ὀστροβῷ διασώζεται, [P. 748] ἐκεῖσε πανσυδὶ τοῦ Δελεάνου ἐστρατοπεδευμένου τυγχάνοντος. Τοῦτον περιχαρῶς δεξάμενος ὁ Δελεάνος (ἐδεδοίκει γὰρ μή πως προστεθῶσιν αὐτῷ μᾶλλον οἱ Βούλγαροι ὡς εἰς βασιλικὸν αἷμα τὴν ἀναφορὰν ἔχοντι) καὶ κοινωνὸν ὡς ἐδόκει τῆς βασιλείας παρειληφὼς, στρατιὰν αὐτῷ δίδωσι χιλιάδας τεσσαράκοντα, ἀπελθεῖν κελεύσας καὶ ἐκπολιορκῆσαι Θεσσαλονίκην· ἦρχε δὲ τόσε τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς Κωνσταντῖνος πατρίκιος. Ὃς ἀπελθὼν καὶ τάφρον
D περιβαλόμενος ἐπιμελῶς εἴχετο τῆς πολιορκίας. Ἐπὶ ἓξ δὲ ἡμέρας ἀποπειρασάμενος τῆς πόλεως ἑλεπόλεσι καὶ μηχαναῖς καὶ πάντοθεν ἀποκρουσθεὶς καὶ τοῖς πᾶσιν ἀπειρηκὼς διὰ προσεδρείας ἐδόκει ἀνύσαι τὸ σπουδαζόμενον. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν τῷ τάφῳ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Δημητρίου προσελθόντες οἱ ἐπιχώριοι, καὶ πάννυχον ἐπιτελέσαντες δέησιν καὶ τῷ μύρῳ τῷ ἐκ τοῦ θείου τάφου βλύζοντι χρησάμενοι, ὡς ἐκ μιᾶς ὁρμῆς ἀναπετάσαντες τὰς πύλας ἐξέρχονται κατὰ τῶν Βουλγάρων. Συνῆν δὲ τοῖς Θεσσαλονικεῦσι τὸ τάγμα τῶν Μεγαθύμων. Ἐξελθόντες δὲ καὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ καταπληξάμενοι

τρέπουσι τοὺς Βουλγάρους μηδ' ὅλως πρὸς ἄμυναν ἢ A ἀλκὴν στῆναι βουληθέντας, τοῦ μάρτυρος προηγησαμένου τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς καὶ τὴν πορείαν προομαλίζοντος, καθὼς ἐνωμότως διεβεβαίουν οἱ αἰχμαλωτισθέντες Βούλγαροι, λέγοντες νεανίαν ἔφιππον ὁρᾶν προηγούμενον τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος, ἐξ οὗ πῦρ ἐξαλλόμενον ἐπυρπόλει τοὺς ἐναντίους. Ἔπεσον οὖν πλείω τῶν ιε' χιλιάδων· δοριάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν οὐκ ἐλάττους τούτων. Οἱ δὲ λοιποὶ αἴσχίστως σὺν τῷ Ἀλουσιάνῳ εἰς τὸν Δελεάνον διασώζονται.

dere amplius 15 millibus Bulgarorum, captique haud pauciores; reliqui turpissima fuga cum Alusiano ad Deleanum evaserunt.

Τούτῳ τῷ ἔτει, ἐπινεμήσει θ', Ἰουνίου ι', περὶ ὥραν τῆς ἡμέρας κβ', γέγονε σεισμός.

Μετὰ δὲ τὴν τροπὴν ἐνωθέντες ὅ τε Δελεάνος καὶ ὁ Ἀλουσιάνος ὑπενοοῦντο ἀλλήλους, ὁ μὲν διὰ τὴν ἧτταν αἰσχυνόμενος, ὁ δὲ προδοσίαν ὑποπτεύων, καὶ ἐπεβούλευον ἀλλήλοις καιροφυλακοῦντες. Σκευασάμενος οὖν ὁ Ἀλουσιάνος μετά τινων οἰκείων αὐτοῦ καὶ ἄριστον ποιήσας καὶ εἰς εὐωχίαν καλέσας τὸν B Δελεάνον, κραιπαλοῦντα καὶ μεθύοντα κατασχὼν ἀπετύφλωσεν, ὡς μηδ' αἴσθησιν ὅλως τοῖς Βουλγάροις δοθῆναι τοῦ γεγονότος· καὶ φυγὼν ἔρχεται ἐν Μοσυνοπόλει πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ τοῦτον μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Βυζάντιον πρὸς τὸν ὀρφανοτρόφον ἐκπέμπει, ἐς τὸ τῶν μαγίστρων ὕψος ἀναβιβάσας, αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκ Μοσυνοπόλεως ἄπεισιν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐκεῖθεν δὲ διαβὰς εἴσεισιν ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ τὸν Δελεάνον κατασχὼν ἔπεμψεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, αὐτὸς δὲ πρὸς τὰ ἐνδότερα γενόμενος (ἔτι γὰρ Μανουὴλ ὁ Ἰβάτζης δέμα ξύλινον κατασκευάσας κατὰ τὸν Πρίλαπον ᾤετο ἀπεῖρξαι προσωτέρω χωρεῖν τὴν βασιλικὴν στρατιὰν καὶ τὰ ἔνδον κατέχειν)· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐκεῖσε γενόμενος λόγου θᾶττον τό τε ξύλινον τεῖχος διέῤῥηξε καὶ τὸ σύστημα τῶν Βουλγάρων ἐσκέδασε καὶ τὸν [P. 749] Ἰβάτζην κατέσχε. C Καὶ καταστησάμενος πάντα τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ στρατηγοὺς ἐν τοῖς θέμασι τάξας, εἴσεισιν ἐν τῇ βασιλίδι, ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ τόν τε Δελεάνον καὶ τὸν Ἰβατζην. Τῇ δὲ κατεχούσῃ τοῦτον νόσῳ ἐντρυχωθεὶς, καὶ πάντοθεν τῆς οἰκείας ἀπογνοὺς σωτηρίας, ἀποκείρεται μοναχὸς παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ τοῦ Τζιντζουλούκη, ὃς διὰ παντὸς συνῆν αὐτῷ καὶ ἐνουθέτει τὰ δέοντα. Δεκεμβρίου δὲ δεκάτῃ τοῦ ,ϛφν' ἔτους, ἰνδικτιῶνος, ι', θνήσκει ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει, τὴν εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἁμαρτάδα ἀποκλαιόμενος, βασιλεύσας ἐπὶ ἔτη ζ' καὶ μῆνας η', ἀνὴρ τἄλλα μὲν ἐπιεικὴς καὶ χρηστὸς καὶ εὐλαβῶς δόξας βιοῦν, πλὴν τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν ἁμαρτήματος. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ πολλοὶ τῷ ὀρφανοτρόφῳ προσάπτουσι.

Hoc ipso anno, die 10, hora diei 12, terræ motus fuit.

Accepta autem clade conjuncti Deleanus et Alusianus, alter de altero **523** sinistra suspicari cœperunt, hic ob rem male gestam pudore affectus, ille proditionem opinans intervenisse. Itaque insidias invicem struebant et occasiones quærebant. Tandem Alusianus re cum familiaribus quibusdam suis communicata Deleanum ad convivium invitat, ibique crapula et ebrietate capto oculos eruit, nemine prorsus Bulgarorum id sentiente. Ipse Mosynopolin ad imperatorem profugit. Hunc imperator ad magistri dignitatem evectum Cpolin ad orphanotrophum amandat. Ipse per Thessalonicam in Bulgariam venit, comprehensumque Deleanum Thessalonicam mittit. Inde ad interiora pergens septum ligneum, quod Manuelus Ibatza apud Prilapum fecerat, ut copias imperatoris progressu arceret et ipse interiora obtineret, celerrime perrupit, ac Bulgarorum dissipata coitione Ibatzam cepit. Rebus deinde Bulgariæ constitutis, ac provinciæ dato præside, urbem ingressus est, secum ducens Deleanum et Ibatzam. Post morbo suo prorsus confectus, salute corporis omnino desperata, raditur et fit monachus opera Cosmæ Tzintzulucæ monachi, qui semper cum eo fuit et quantum opus erat præceptis instruxit. Decembris 10 die, indictione 10, anno mundi 6550. vita excessit, pœnitentia acta et peccata sua pie confessus, ac lacrymis suum **524** in Romanum imperatorem scelus prosecutus. Imperavit annos 7, menses 8, vir cætera bonus ac probæ vitæ, absque illud flagitium fuisset; quod tamen ipsum multi orphanotropho imputant.

Τοιούτῳ δὲ τέλει χρησαμένου τοῦ Μιχαὴλ τὸ πᾶν D κράτος περιέστη ὡς εἰς κληρονόμον τὴν Βασιλίδα Ζωήν. Τοιγαροῦν καὶ νεανικώτερον ἥπτετο τῶν πραγμάτων, συνεργοὺς ἔχουσα καὶ συλλήπτορας τοὺς τοῦ πατρὸς εὐνούχους, οὓς ἄνωθεν ὁ λόγος πολλάκις ἀπηριθμήσατο. Πλὴν οὐ παρέμεινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φρονήματος, ἀλλ' ἀποβλέψασα πρὸς τὸν ὄγκον τῆς βασιλείας, καὶ διαγνοῦσα ὡς οὐκ ἂν ποτε καθ' ἑαυτὴν αὐτὴ δυνηθείη ὀρθῶς τὰ κοινὰ διεξάγειν, καὶ ἀλυσιτελὲς νομίσασα τὸ ἀβασίλευτον καὶ ἄναρχον τὴν τηλικαύτην εἶναι ἀρχὴν, καὶ δέον εἶναι κρίνασα προχειρίσασθαι βασιλέα τὸν δυνάμενον ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς συμβαινούσαις περιστάσεσι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἡμέρας περὶ τούτου διασκοπήσασα, τὸν τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸν καὶ ὁμώνυμον, τὸν υἱὸν τοῦ Στεφάνου τοῦ ἐν Σικελίᾳ τὰ πράγματα

Proinde Michaeli obitu summa rerum rediit ad Zoen quasi jure hæreditario. Quapropter ea initio acrius aliquando rebus se gubernandis dedit, adjutoribus usa paternis eunuchis, quos supra aliquoties commemoravimus. Neque tamen ad institutum tenuit: sed molem imperii considerans et intelligens se tantis rebus recte tractandis imparem, tum damnosum fore sentiens si absque imperatore tantum relinqueret imperium, simul videns alicui imperium esse committendum, qui dubiis ac periculosis rebus tutari rempublicam posset, integro triduo in eam deliberationem insumpto, tandem in filium adoptat et Romanorum imperatorem designat Michaelum imperatoris jam defuncti sororis filium, et Stephani ejus qui in Sicilia rem perdidit, jam tum Cæsarem, et opinione hominum indu-

strium atque dexteritate aliqua præditum, neque tamen antequam is se diris ipsum devovisset, nisi eam ad mortem usque pro domina et matre agnosceret, et pro sua voluntate quæ fieri vellet aut juberet ac sineret. Hoc pacto illa adopticium filium diademate **525** imperatorio redimivit, prius tamen submoto orphanotropho et in monasterium Monobatarum relegato. Constantinum quoque domesticum scholarum magistratu privavit, et in abside, quæ ejus erat in Opsicio possessio, eum se continere jussit; eodemque modo Georgium quoque protovestiarium in sua bona, quæ in Paphlagonia is possidebat, inclusit. Qua hora Michaelus diademate est ornatus, oborta vertigine et tenebris parum abfuit quin concideret, vixque est refectus unguentis, aromatibus aliisque rebus odoratis. Sed et toto tempore quo is imperium tenuit (fuit hoc mensium 4) terræ motus durarunt. Enimvero coronatus a patriarcha, et imperator designatus, honorum collatione senatum ac largitionibus populum demeruit, et apud dominam deprecando obtinuit ut Constantinum sibi domesticum liceret ab exsilio revocare; quem et nobilissimi honore decoravit ac secum habuit. Cum autem videretur in tuto stare, subito corruit. Nam litteris orphanotrophi et consiliis domestici corruptus, hortantium ne Augustæ nimium fideret, sed caveret ne avunculi Michaeli imperatoris et Romani modo tractaretur, quos illa veneficiis sustulisset, suadentiumque ut eam quacunque ratione e medio tolleret, daretque operam ne anteverteret ipsa, **526** continuis eorum de eadem hac re exhortationibus eo tandem adactus est ut insidias matri Zoæ pararet. Statuit primo civium animos tentare, ut si eos sibi favere intelligeret ac constanter in se esse propensos, rem aggrederetur, si secus eveniret, omitteret consilium. Ergo ad diem qui a Paschate proximus est Dominicus, populo publicum processum in Apostolorum ædem imperat, hoc modo civium in se animos exploraturus. Venit ergo coronatus cum senatu omnibus urbanis ad id spectaculum accurentibus, et iis qui ad viam regiam habitabant, auream et argenteam supellectilem ex ædibus demittentibus ac peplos et auro intextas vestes, inque faustis acclamationibus certatim ipsum etiam animorum suorum sensum effundere cupientibus. Iis miser iste inescatus, atque omnia a summa proficisci benevolentia putans, ut primum in magnum est reversus palatium, patriarcham in monasterium ipsius, quod erat in Steno, abire jubet, seque ibi in crastinum exspectare, donatum auri libris 4, quod nimirum ei brevi esset successorem constituturus. Noctu Augustam solio deturbat et in Principum relegat, iis qui abducebant mandato ut eam raderent atque ipsi crines affer-

A διαφθείραντος. Καίσαρα ὄντα καὶ δραστήριον δοκοῦντα καὶ περὶ τὰ πράγματα δεξιὸν, ὅρκοις πρότερον φρικωδεστάτοις καταλαβοῦσα ὡς κυρίαν αὐτὴν ἕξει διὰ βίου καὶ δέσποιναν καὶ μητέρα, πράττουσαν ἅττα δὴ καὶ κελεύει ποιεῖν, εἰσποιητὸν προσλαμβάνει υἱὸν καὶ βασιλέα Ῥωμαίων ἀναγορεύει, τῷ βασιλικῷ ταινιώσασα διαδήματι, πρότερον ἐκποδὼν ποιησαμένη τὸν ὀρφανοτρόφον καὶ ἐς τὸ μοναστήριον τῶν Μονοβατῶν ἐξορίσασα, παραπλησίως καὶ Κωνσταντῖνον τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς ἀρχῆς παραλύσασα καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ὀψικίου κτήμασιν αὐτοῦ τῆς ἀψῖδος τοῦτον περιορίσασα, ὡσαύτως καὶ Γεώργιον τὸν πρωτοβεστιάριον ἐν τοῖς κατὰ Παφλαγονίαν αὐτοῦ κτήμασι στείλασα. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνεδεῖτο τῷ διαδήματι ὁ Μιχαὴλ, σκοτώσει καὶ ἰλίγγῳ ληφθεὶς ἐγγὺς ἦλθε τοῦ πεσεῖν. Μόλις
B δ' οὖν ἀνεκαλέσαντο τοῦτον μύροις καὶ ἀρώμασι καὶ λοιποῖς ἄλλοις εὐώδεσιν εἴδεσιν. Ἐκλονεῖτο δὲ καὶ ἡ γῆ παρ' ὅλους τοὺς τέσσαρας μῆνας τῆς βασιλείας αὐτοῦ. [P. 750] Τέως δὲ στεφθεὶς παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ βασιλεὺς καταστὰς τιμαῖς καὶ ἀξιώμασι τὴν σύγκλητον καὶ δωρεῶν διανομαῖς τὸ κοινὸν ἀνελάμβανεν. Ἐντεύξει δὲ τῇ πρὸς τὴν δέσποιναν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν δομέστικον μετακαλεσάμενος τῆς ὑπερορίας καὶ νοβελίσσιμον (14) τιμήσας εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ. Δόξας δὲ ἐν βεβαίῳ ἑστάναι αἰφνίδιον ἔπεσε. Γράμμασι γὰρ τοῦ ὀρφανοτρόφου καὶ συμβουλίαις τοῦ δομεστίκου διαφθαρεὶς, λεγόντων μὴ πολλάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ, ἀλλὰ φυλάττεσθαι ταύτην, ἵνα μὴ παραπλήσια πάθῃ τῷ τε θείῳ αὐτοῦ καὶ βασιλεῖ Μιχαὴλ καὶ τῷ πρὸ αὐτοῦ Ῥωμανῷ, γοη-
C τείαις, ὡς ἔφασκον, κατεργασθέντι, καὶ συμβουλευόντων, εἴ οἷόν τε ἐκποδὼν θέσθαι αὐτὴν καὶ σπεῦσαι μὴ προληφθῆναι, καὶ συνεχεῖς τὰς προσβολὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ ποιούμενοι πράγματος ἀναπεῖσαι ἴσχυσαν ἐπιβουλὴν κατ' αὐτῆς μελετῆσαι. Ἔδοξεν οὖν ἀποπειραθῆναι τῶν πολιτῶν πρότερον, οἵαν ἔχουσι περὶ αὐτοῦ, γνώμην, καὶ εἰ μὲν χρηστὴν διάθεσιν φανῶσι φυλάττοντες εἰς αὐτὸν καὶ φιλίαν ὀρθὴν, τότε δὴ καὶ ἐγχειρῆσαι τῇ μελέτῃ, εἰ δὲ τοὐναντίον, ἡσυχίαν ἄγειν. Τῷ Κυριακῇ οὖν τῇ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα προέλευσιν δημοσίαν κηρύξας ἐν τῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναῷ, καὶ δι' αὐτῆς ἀποπειραθῆναι κρίνας τῆς γνώμης τῶν πολιτῶν, ἀπῆλθεν ἐστεφανωμένος μετὰ τῆς συγκλήτου, πάσης τῆς πόλεως ἀθροισθείσης εἰς τὴν θέαν, σκεύη χρύσεα καὶ
D ἀργύρεα τῶν τὴν λεωφόρον κατοικούντων ἀποκρεμαννύντων καὶ πέπλους καὶ ἄλλα ὑφάσματα χρυσοϋφῆ, κἀν ταῖς εὐφημίαις προτεθυμημένων καὶ αὐτὰς, εἰ οἷόν τε, ἐκκενῶσαι τὰς ψυχάς. Οἷς δελεασθεὶς ὁ δείλαιος τῷ ἐξ εὐνοίας ὑπολαβεῖν ταῦτα γίνεσθαι, ὑποστρέψας ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ τῷ μὲν πατριάρχῃ μηνύει ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐν τῷ Στενῷ μονὴν αὐτοῦ καὶ προσδέχεσθαι αὐτὸν τῇ ἐπαύριον, δοὺς

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(14) Tres Constantini Magni tempore tituli fuere præcipui, Augusti, Cæsaris, Nobilissimi. Augustus imperator, Cæsar imperii successor, Nobilissimus Cæsarei nominis quandoque potiundi spe fovebatur; unde nonnisi ultimi impp. filii vel affines præcipui eo titulo leguntur imperio florente ornati. Plura de Nobilissimo Trivorius Observ. Apol. c. 16. GOAR.

A αὐτῷ καὶ χρυσίου λίτρας τέσσαρας διὰ τὴν μέλλουσαν εἰς αὐτὸν γενέσθαι τάχα ὑποδοχήν· νυκτὸς δὲ τὴν βασιλίδα κατασπᾷ τοῦ θρόνου καὶ περιορίζει εἰς Πρίγκιπον, ἀποκεῖραι τοῖς ἄγουσι κελεύσας αὐτὴν καὶ διακομίσαι τούτῳ τὰς τρίχας αὐτῆς. Καὶ οἱ μὲν πεμφθέντες ἐποίησαν ὡς ἐκελεύσθησαν, ἕωθεν δ' οὗτος ἀναφορὰν (15) γράψας καὶ τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ δοὺς ἀναγνῶναι ἐν τῷ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου φόρῳ τοῖς πολίταις ἐκέλευσεν· ἐδήλου δὲ ἡ ἀναφορὰ, ὅτιπερ « Κακόνους ἡ Ζωὴ περὶ τὴν βασιλείαν μου φανεῖσα ἐξώρισται παρ' ἐμοῦ, συμφρονῶν δὲ ταύτῃ καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας. Ὑμεῖς δὲ, ὁ ἐμὸς λαὸς, εἰ τὴν ἐμὴν εὔνοιαν διατηροίητε πρὸς ἐμὲ, μεγάλων τιμῶν καὶ ἀγαθῶν τεύξεσθε καὶ ζωὴν ἄλυπον καὶ καθαρὰν ζήσεσθε. » Ἀναγνόντος οὖν τοῦ ἐπάρχου τὴν ἀναφορὰν εἰς B ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, φωνή τις ἐξηκούσθη, μηδενὸς εὑρεθέντος τοῦ κεκραγότος, ὡς « Ἡμεῖς σταυροπάτην (16) [P. 751] καλαφάτην βασιλέα οὐ θέλομεν, ἀλλὰ τὴν ἀρχέγονον καὶ κληρονόμον καὶ ἡμετέραν μητέρα Ζωήν. » Καὶ εὐθὺς ὡς ἐκ μιᾶς φωνῆς ἅπας ὁ λαὸς ἐβόων· « Ἀνασκαφείη τὰ ὀστᾶ (17) τοῦ καλαφάτου. » Καὶ ἀναλαβόντες ἕκαστος λίθους καὶ βάθρα καὶ τὰ παρατυχόντα ξύλα τὸν μὲν ἔπαρχον (ἦν δὲ Ἀναστάσιος πατρίκιος ὁ τῷ πατρὶ τῆς Ζωῆς ὑπηρετησάμενος) μικροῦ δεῖν καὶ ἀπέκτειναν, εἰ μὴ φυγῇ χρησάμενος ἐπορίσατο τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν· αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν Μεγάλην δραμόντες Ἐκκλησίαν (ἔτυχε γὰρ καὶ ὁ πατριάρχης τὴν αὐτοῦ ὑποστροφὴν ὠνησάμενος, καὶ τὸν μὲν βασιλέα ἐδυσφήμει, τὴν δὲ τῆς βασιλίσσης ἐζήτει ἀνακομιδήν)· προσέδραμον C τοίνυν πάντες οἱ τοῦ πατρὸς αὐτῆς εὐνοῦχοι καὶ Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Καβάσιλας καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος τῆς συγκλήτου, καὶ κοινῇ συμβουλῇ πέμψαντες ἄγουσι τὴν Θεοδώραν ἀπὸ τοῦ Πετρίου εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ ἐνδύσαντες αὐτὴν ἁλουργίδα βασιλικὴν ἄνασσαν εὐφημοῦσι σὺν Ζωῇ τῇ ταύτης ἀδελφῇ. Καὶ ὁρμήσαντες πρὸς τὸ παλάτιον καταγαγεῖν ἠπείγοντο τῶν ἀνακτόρων τὸν Μιχαήλ. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν κίνησιν ἀποδειλιάσας, εὐθὺς ἀποστείλας ἤγαγε τὴν Ζωὴν ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ἀποδύσας αὐτὴν τὰ μοναχικὰ μετημφίασε βασιλικοῖς περιβλήμασι. Προκύψας οὖν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ καθίσματος, καὶ δημηγορῆσαι πειραθεὶς πρὸς τὸν λαὸν ὅτι τε ἡ βασιλὶς ἤχθη καὶ ὅτι πάντα καλῶς ἔχει αὐτοῖς τὰ κατὰ σκοπὸν, οὐ συνεχωρήθη, ὕβρεσί τε πανταχόθεν

A rent. Die facta relationem perscripsit, eamque urbis præfecto publice populo recitandam in Constantini Magni foro mandavit. Scripta fuit in hanc **537** sententiam : « Zoen, quam meo imperio malignam esse deprehenderam, relegavi. Alexium cum ea sentientem ecclesia amovi. Vos autem, subditi mei, si benevolentia erga me perstiteritis, magnos honores atque beneficia consequemini, vitamque tutam et placidam degetis. » Cum audiente populo recitasset hæc præfectus, vox quædam exstitit incerto auctore : « Nolumus stauropatam calaphatam imperatorem habere, sed parere Zoæ, cui a majoribus imperium debetur jure hæreditario, matri nostræ. » Statim quasi una voce ab omnibus acclamatum est : « Effodiantur ossa calaphatæ. » Et arB reptis ut cuique sors offerebat lapidibus, subselliis atque lignis, præfectum urbis (erat hic Anastasius patricius, quondam Zoes patris minister) interfecisseut, nisi is fuga sibi salutem paravisset. Concursum fecere ad Magnum Templum, quo et patriarcha mercatus aufugiendi licentiam se contulerat et detestabatur imperatorem, restituique Augustam cupiebat. Eodem accurrerunt omnes Zoæ paterni eunuchi et Constantinus patricius Cabasilas, reliquaque senatorum multitudo; unanimoque consensu miserunt qui Theodoram a Petrio in Magnum Templum adducerent. Ibi eam purpura Augustali indutam Augustam salutarunt cum Zoe sorore; impetuque ad palatium dato, Michaelum **538** inde pellere aggressi sunt. Hic fremitu populi et motu perterritus, illico misit qui Zoen in C palatium adducerent, eique monachæ habitu dempto imperatorias vestes induit. Tum a cathedra quæ in circo est prospiciens, conatusque ad populum loqui et significare Zoen jam esse restitutam et se ipsorum postulatis assensurum, non obtinuit, omnibus in ipsum convicia lapidesque etiam de inferiori loco et sagittas conjicientibus. Itaque, re desperata, statuit in Studianum monasterium abire et ibi monachus fieri. Sed scholarum domesticus id non permisit, non ita facile dicens esse imperio decedendum, sed aut fortiter vincendum in eo defendendo, aut magno animo et ut imperatore dignum est occumbendum. Quæ sententia cum staret, omnes qui erant in palatio, ipse quantum ejus tempus ferebat, armavit, et nobilissimus omnes suos armatos domo avocavit.

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(15) *Relationem* reddit interpres, quia dirigitur ad populum. Dicerem quoque *decretum*, ab imperatore editum. Aptius redditur *liber apologeticus* et *facti probata defensio*. Goar.

(16) Unde ei hoc nominis fuerit, non assequor. Sonat quasi crucis conculcatorem. Sed an impius etiam habitus hic sit, non constat mihi. Xyl. — Verbis fidem publice facturus τὰ τίμια ξύλα, *crucem venerandam*, tangit, privatim crucem aliquam ostentat, vel transversis indicibus eam efformat, et per eam jurans exosculatur. Scriptis quoque quidpiam firmans vel polliciturus, in chartæ vertice, ceu sacramenti symbolum, eam apponit; de quo in superioribus. Hinc *perjurus* quivis, fidem exarata vel facta cruce oppignorans, non fidem sed *crucem proculcare*, temnere, conspuere, ceu σταυροπάτης censetur. Leo Grammaticus : Ἐξουθένωσεν τοὺς ἐπιόρκους καὶ σταυροπάτας. Goar.

(17) Sæpe alias hæc imprecatio usurpata est de mortuis. Viventi enim qui effodiantur ossa? Sed nimirum abierat in usum ista imprecatio, ut de vivis quoque usurparetur; quo modo fatui nostrates multi ferramenta et instrumenta, alia re non succedente, aut læsi utcunque diris devovent imprecationibus, quæ in ea non magis competunt, quam paupertas in saxum aut damnatio in fenum. Xyl.

Et venerat forte tum nuper e Sicilia Catacalo Ambustus, rei ad Massenam feliciter gestæ nuntium afferens. Hoc imperator fretus præsidio fortiter rem gerere intendit. Cum autem populus in tres partes divisus esset, quorum pars e circo ingruebat, altera ad Excubita, tertia ad Tzycanisterium, imperatorii quoque tripartito vim distribuerunt, multique civium occisi sunt, utpote qui nudi et inermes **539** lapidibus, lignis atque aliis id genus rebus correptis contra armatos depugnarent. Et aiunt ad tria virorum millia eo die (is fuit tertius antipaschatis dies) occisa fuisse. Tandem multitudine imperatorios urbani vicerunt, ac perruptis portis palatium ingressi aurum et quidquid in Secto erat rerum diripuerunt, publicas quoque tributorum tabulas consciderunt, ipsumque imperatorem comprehendere conati sunt. Qui ut se superatum vidit, imperatoria celoce cum Nobilissimo conscensa aliisque intimis, relicta in palatio Zoa, quarta feria, summo mane, in Studii monasterium perfugit, et cum ipse tum Nobilissimus, monachi habitu se induit.

A πλυνόμενος καὶ λίθοις κάτωθεν καὶ τόξοις βαλλόμενος. Καὶ λοιπὸν ἀπογνοὺς ἐγνώκει εἰς τὸ μοναστήριον ἀπελθεῖν τῶν Στουδίου καὶ ἀποκείρασθαι. Ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰπὼν μὴ οὕτω ῥᾳδίως καταλιπεῖν τὴν ἀρχὴν καὶ ὑποχωρῆσαι, ἀλλὰ γενναίως ἀντιστῆναι καὶ ἢ πάντως ὑπερισχῦσαι ἢ μεγαλοψύχως καὶ βασιλικῶς ὡς πρέπον ἐστὶν ἀποθανεῖν βασιλέα. Ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἐπικρατησάσης, τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ πάντας ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου καθοπλίσας αὐτὸς, καὶ ὁ νωβελίσσιμος δὲ πάντά τὸν ἑαυτοῦ λαὸν ἀπὸ τοῦ ἰδίου οἴκου μεταπεμψάμενος ἔνοπλον (ἔτυχε δὲ ἐκ Σικελίας αρτι ἐλθὼν καὶ ὁ στρατηγὸς Καταχαλὼν ὁ Κεκαυμένος, τὰ ἐκ Μεσήνης εὐαγγέλια κομίσας) γενναίως ἀντείχετο τῶν πραγμάτων. Τοῦ δὲ δήμου τριχῇ διαιρεθέντος, καὶ μέρους μὲν ἐν τῷ ἱππικῷ προσβαλόντος, B ἑτέρου δὲ κατὰ τὰ ἐξκούβιτα (18), τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ τὸ τζυκανιστήριον, καὶ οἱ περὶ τὸν βασιλέα εἰς τρία τὴν ἑαυτῶν διελόντες δύναμιν ἠμύνοντο κραταιῶς. Καὶ γίνεται φόνος πολὺς τῶν πολιτῶν οἷα γυμνῶν καὶ ἀόπλων πρὸς ἐνόπλους ἀγωνιζομένων μετὰ ξύλων καὶ λίθων καὶ τῶν παρατυχόντων εἰδῶν· φασὶ γὰρ ὡς ἀπώλοντο κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν (ἦν δὲ ἡ τρίτη τοῦ ἀντίπασχα) ἄνδρες ἀμφὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας. Τέλος ἴσχυσαν οἱ πολῖται τῷ πλήθει ὑπερτεροῦντες ἐπικρατέστεροι τῶν τοῦ βασιλέως γενέσθαι. Καὶ διαῤῥήξαντες [P. 752] τὰς πύλας τοῦ παλατίου καὶ εἴσω γενόμενοι τό τε ἐναποκείμενον ἐν τῷ Σέκτῳ διαρπάζουσι χρουσίον καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη, διαῤῥήσσουσι δὲ καὶ τὰς δημοσίας ἀπογραφὰς, καὶ τὸν βασιλέα συλλαβεῖν ἔσπευδον. Ὁ δὲ ἐπείπερ ἔγνω κατισχυόμενος, τῷ βασιλικῷ ἐπιβὰς δρόμωνι μετὰ τοῦ νωβελισσίμου καί τινων οἰκειοτάτων αὐτῷ, καταλιπὼν ἐν τῷ παλατίῳ τὴν Ζωὴν, ᾤχετο φυγὰς εἰς τὴν μονὴν τῶν Στουδίου τῇ τετράδι πρωΐας, καὶ εὐθὺς ἠμφιάσατο τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα συνάμα τῷ θείῳ αὐτοῦ.

Hoc modo pugna, quæ hora secunda secundæ Antipaschatis diei cœperat, nocte finita est tertiæ diei. At vero Zoe rursus imperium adepta, de sorore Theodora submovenda cum cogitaret, multitudinis voluntati concessit, quæ hanc imperii consortem volebat esse. Itaque etiam Theodora a Magno Templo in palatium venit. Senatu etiam convocato, Zoe pro concione ad senatum primum, deinde ad populum quoque e loco conspicuo locuta, gratias, ut par erat, eis egit pro sua in ipsam benevolentia, ac bene est precata: tum quid de imperatore fieri **540** vellent percontata est. Ibi vero omnes una voce exclamare: « Tollatur scelerosus, auferatur e medio flagitiosus, in palum suffigatur, in crucem agatur, excæcetur. » Ac Zoe qui quidem a supplicio abhorrebat et infelicem miserabatur; sed Theodora iræ plena, tuncque licentiam nacta, recens creato præfecto urbis (erat is Campanares) mandat ut statim eat Michaelo et Nobilissimo oculos effossum. Hunc ad Studianum monasterium euntem universa multitudo est comitata. Eorum adventu cognito hi in penetrale fani Joannis Baptistæ confugiunt. Sed populus ira etiamnum ardens ob cives

Καὶ ὁ μὲν πόλεμος, ἀρξάμενος ἀπὸ δευτέρας ὥρας τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ Ἀντίπασχα (19), ἔληξε νυκτὸς τῆς τρίτης ἡμέρας· ἡ δὲ Ζωὴ πάλιν ἐγκρατὴς γενομένη τῆς βασιλείας ἐβούλετο μὲν τὴν αὐτῆς ἀδελφὴν Θεοδώραν παρώσασθαι, ἐκωλύθη δὲ C παρὰ τοῦ πλήθους συμβασιλεύειν αὐτῇ καὶ ταύτην αἰτησαμένου. Ἔρχεται οὖν καὶ ἡ Θεοδώρα ἀπὸ τῆς Μεγάλης ἐξελθοῦσα Ἐκκλησίας εἰς τὸ παλάτιον. Συναθροισθείσης δὲ καὶ τῆς συγκλήτου, δημηγορήσασα ἡ Ζωὴ πρότερον μὲν πρὸς τὴν σύγκλητον, εἶτα καὶ ἔκ τινος περιωπῆς πρὸς τὸ πλῆθος, αὐτοῖς μὲν εὐχαριστίας, ὡς εἰκὸς, ἀπέδοτο καὶ εὐχὰς τῆς εἰς αὐτὴν εὐνοίας, τὴν περὶ τοῦ βασιλέως δὲ γνώμην ἐζήτει, τί δεῖ γενέσθαι αὐτόν. Καὶ πάντες ὁμοφώνως ἀνέκραγον· « Αἶρε τὸν παλαμναῖον, ποίησον ἐκ μέσου τὸν ἀλιτήριον· ἀνασκολοπισθήτω, σταυρωθήτω, τυφλωθήτω. » Ἡ δὲ ὤκνει πρὸς τὴν τιμωρίαν καὶ συμπαθὴς τῷ δυστυχοῦντι ἐγίνετο. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα ὀργῆς ὑποπλησθεῖσα καὶ παῤῥησίας τῷ νεωστὶ προβληθέντι ἐπάρχῳ (ἦν δὲ ὁ Καμπανάρης) κελεύει μετὰ σπουδῆς ἀπελθεῖν καὶ D ἐξορύξαι αὐτοῦ τε καὶ τοῦ θείου αὐτοῦ ὀφθαλμούς· ὃς ἐξελθὼν συνεπομένου αὐτῷ καὶ τοῦ δήμου παντὸς

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(18) *Locum et stationem palatii excubitorum.* Codinus de Orig. CP.: Ἔκτισε τὰ παλάτια τῆς Χαλκῆς καὶ τῶν ἐξκουβίτων. Alibi tamen ipsas *excubias* τοῦ παλατίου, τὴν παλατίου παραφυλακὴν καὶ τάγμα τῶν ἐξκουβίτων, ut Ruffus et Constantinus scribunt, significat; de quo nulla difficultas. GOAR.

(19) Oppositus Paschæ dies et octavus Antispascha est, qui Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, a lecto Evangelio, nobis Dominica in Albis. Ἡ τρίτη qui sequitur, Martis dies. GOAR.

ἀπῆλθεν εἰς τὰ Στουδίου. Ὁ δὲ Μιχαὴλ καὶ ὁ τούτου A θεῖος, ὡς ᾔσθοντο τὴν τοῦ λαοῦ παρουσίαν, ἐκ τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου κατέφυγον. Ἀλλὰ φλεγμαίνων ἔτι τῷ θυμῷ διὰ τοὺς ἀναιρεθέντας ὁ δῆμος εἴσεισι πρὸς βίαν εἰς τὸν θεῖον ναὸν, καὶ ἁφαρπάσαντες ἐκεῖθεν αὐτοὺς εἷλκον διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τῶν ποδῶν, καὶ ἄνωθεν τῆς Περιβλέπτου μονῆς ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Σίγματι ἀγαγόντες ἀποτυφλοῦσι καὶ ἄμφω, τοῦ Μιχαὴλ πολλὰ καθικετεύσαντος πρότερον τὸν ἑαυτοῦ τυφλωθῆναι θεῖον, ὡς πάντων τῶν γενομένων κακῶν καὶ πρωτουργὸν καὶ αἴτιον· ὃ καὶ ἐγένετο. Τυφλωθέντες οὖν ἐξορίζονται, ὁ μὲν Μιχαὴλ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἐλεγμῶν εἰκάδι πρώτῃ μηνὸς Ἀπριλλίου, ἰνδικτιῶνος ι' τοῦ ͵ςφν' ἔτους, βασιλεύσας ἐπὶ μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε', οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ πάντες ἄλλος ἀλλαχῇ διεσπάρησαν.

interfectos vi eo irrumpit, indeque eos abreptos per forum pedibus trahunt usque ad locum cui Signa nomen, supra Periblepti situm monasterium, ibique utrique oculos eruunt, Michaelo multis precibus deposcente ut de avunculo priore loco sumeretur supplicium, ut qui auctor causaque omnium istorum fuisset malorum; quod et impetravit. Oculis amissis relegati sunt, Michaelus in monasterium Elegmorum, 21 die Aprilis, indictione 10 anni supra indicati. Imperavit menses 1 dies 5. Cognati ejus omnes alii alio dispersi sunt.

B Πάλιν δὲ τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Ζωὴν μετακυλισθείσης, συμβασιλεύουσαν ἔχουσαν, ὡς εἴπομεν, οὐχ ἑκοῦσαν καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, τιμῶν μὲν ἡ σύγκλητος προβιβασμοῖς ἐγεραίρετο καὶ δωρεῶν διανομαῖς τὸ κοινὸν, [P. 753] καὶ τὰ πράγματα προμηθείας τῆς ἐνδεχομένης ἐτύγχανε, γραμμάτων ἁπανταχοῦ καὶ διαταγμάτων ἐκπεμπομένων, ἀπριάτην τε τὰς ἀρχὰς γίνεσθαι καὶ μὴ ὠνίους ὡς πρότερον ὑπισχνουμένων, καὶ πᾶσαν ἀδικίαν ἐκ μέσου διοριζομένων ἐλαύνεσθαι. Τούτων δὲ καταστάντων ὡς τοῖς κρατοῦσιν ἐδόκει, ἤχθη καὶ ὁ νωβελίσσιμος Κωνσταντῖνος ἀπὸ τῆς ὑπερορίας, καὶ περὶ τῶν δημοσίων ἀνακρινόμενος χρημάτων, τὰς ἀπειλὰς πτοηθεὶς, ὑπέδειξεν ἐν τῷ κατὰ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους οἴκῳ αὐτοῦ κεκρυμμένα ἔν τισι κινστέρνῃ χρυσίου κεντηνάρια ν' ἐπὶ τρισί. Καὶ ταῦτα μὲν διεκομίσθη τῇ C βασιλίδι, ἐκεῖνον δ' αὖθις ἡ ὑπερορία ἐδέξατο. Προχειρίζεται δὲ ἡ βασιλὶς δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς Νικόλαον, πρόεδρον τὸν εὐνοῦχον τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ δοῦκα τῆς Δύσεως Κωνσταντῖνον πατρίκιον τὸν Καβασίλαν· τὸν δὲ πατρίκιον Γεώργιον τὸν Μανιάκην, ἤδη παρὰ τοῦ Μιχαὴλ φθάσαντα τῆς φρουρᾶς ἀπολυθῆναι, μάγιστρον τιμήσασα στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ταγμάτων ἐκπέμπει. Καὶ ταῦτα μὲν γέγονεν οὕτως. Βουλῆς δὲ προτεθείσης περὶ βασιλέως, καὶ δόξαν τοῖς πᾶσι βασιλέα προχειρισθῆναι καὶ τῇ Ζωῇ νομίμως συναφθῆναι, ἔσπευδε μὲν αὐτὴ Κωνσταντῖνον ἀγαγέσθαι τὸν κατεπάνω (20), ὃν δὴ καὶ Ἀργοκλίνην, ἀφ' ἧς ὑπηρεσίας μετεχειρίσατο, ἀπεκάλουν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐπρεπὴς τὴν ὥραν, ἐλέγετο δὲ καὶ λάθρα τῇ D Ζωῇ πλησιάζειν. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος φαρμάκοις ἐξάγει τοῦ βίου, οὐχ ἐπειδὴ ἀποστόργως εἶχε πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμελλε τούτου ἔτι ζῶσα στερίσκεσθαι. Καὶ λοιπὸν ἀστοχήσασα ἡ βασιλὶς τοῦ σκοποῦ, μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἐξορίας Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, παρὰ τοῦ ὀρφανοτρόφου τὴν νῆσον Μιτυλήνην κατακριθέντα οἰκεῖν διὰ τὸ παρὰ πάντων φημίζεσθαι ὡς μέλλει κρατῆσαι τῆς βασι-

Imperio Zoæ restituto, quæ sororem Theodoram, quamtumvis invita, consortem habebat, statim et honorum gradibus senatorio ordini **541** et largitionibus et multitudini gratiæ sunt actæ, ac rei publicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes imperii partes litteræ et edicta dimittebantur, quæ et magistratus vendi, quod ante erat factitatum, prohiberent, et omnia injustitiæ genera exterminari juberent. His ita ex Augustarum sententia constitutis, adductus etiam Nobilissimus ab exsilio. Cumque de publicis interrogaretur pecuniis, minis perterritus demonstravit domi suæ, quæ erat prope fanum Apostolorum, abscondita auri centenaria quinquaginta tria in cisterna quadam. Ea pecunia Augustabus reddita Nobilissimus in exsilium remissus. Deinde Augusta creavit domesticum scholarum Orientis Nicolaum præsidem, eunuchum sui patris, et ducem Occidentis Constantinum patricium Cabasilam. Patricium autem Georgium Maniacem, quem jam ante Michaelus e custodia dimiserat, magistri honore ornavit et cum pleno imperio imperatorem exercitui in Italiam misit, Secundum hæc de imperatore creando cogitatum, placuitque omnibus ut imperator designaretur ac Zoæ legitimo conjugio copularetur. Ac cupiebat sane ipsa maritum habere Constantinum Catepano, quem et ab officio quod gesserat Argoclinam vocabant, quod et formosus erat et cum Zoa occulte rem habere **542** dicebatur. Sed eum uxor veneno necavit, non quod ei infensa esset, sed quod se vivam eo privatum iri intelligebat. Zoe hoc consilio ad irritum relapso Constantinum Momonachum ab exsilio revocat, quem orphanotrophus Mitylenam deportari jusserat, quod omnium rumore perhiberetur imperio potiturus. Hunc Zoe, dum adhuc de altero illo Constantino ad imperii culmen evehendo cogitaret, prætorem Græcorum designarat. Verum ut is veneno fuit sublatus, quod hic idem nomen gerebat, Augustæ commodus

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(20) Superiorem aut supra hæc vox significat; apparetque eum alicui rei aut provinciæ fuisse præfectum. Sed quid fuerit, in obscuro est. Ut et Argoclines, quale sit officii genus: altum lectum in voce invento, sed rem non assequor. Quid si fuit quoddam, ut aureum, ita argenteum triclinium, cujus ille curator fuerit, ἀργυροκλίνης; Xyl. — Tori minister, sive tardius in lecto decubituro principi ministrans adductisque et expansis circumquaque strati cortinis eum obvelans, ἀργοκλίνης est, παρὰ τοῦ ἀργεῖν ἀμφὶ τὴν κλίνην. Goar.

visus. Ergo adductus est ad templum principis exercituum, quod in Damocranea est Athyro proximum; missusque Stephanus Pergamenus, unus de cubiculariis Augustarum eunuchis, qui eum privato habitu exutum imperatoria amiciret purpura et celoci impositum in palatium adduceret. Adducto Augusta Zoe nupsit, consecrante matrimonium primo Novæ Romæ presbytero, cui Stypes erat nomen, die Junii undecima anni ejus quem supra indicavimus. Postridie coronatus est a patriarcha.

A λείας. Τοῦτον γὰρ, ὁπηνίκα τὸν ἕτερον ἐβουλεύετο Κωνσταντῖνον εἰς τὸν βασίλειον θρόνον ἀναγαγεῖν, δικαστὴν Ἑλλήνων (21) προεχειρίσατο· ἐπειδὴ δὲ κἀκεῖνος, ὡς εἴπομεν, κατειργάσθη φαρμάκῳ, ὁ ῥηθεὶς Μονομάχος καὶ τῷ θανόντι ὁμώνυμος πρὸς τρόπου ἐνολίσθη τῇ βασιλίδι. Ἤχθη οὖν πρὸς τὸν ἄγχιστα τοῦ Ἀθύρος διακείμενον ναὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου τὸν ἐν Δαμοκρανείᾳ· καὶ πεμφθεὶς Στέφανος εἷς ὢν τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων τῆς βασιλίδος ὁ Περγαμηνὸς ἀποδιδύσκει μὲν αὐτὸν τὴν ἰδιωτικὴν στολὴν, ἀμφιέννυσι δὲ πορφυρίδα βασιλικὴν, καὶ δρόμωνι ἐμβιβάσας ἄγει πρὸς τὰ βασίλεια. Ὧτινι ἀχθέντι συνάπτεται εἰς κοινωνίαν γάμου ἡ βασιλὶς, τῆς ἱερολογίας γενομένης παρὰ τοῦ πρώτου τῶν πρεσβυτέρων τῆς Νέας (22), ὃς Στυπῆς ὠνομάζετο, ια' τότε τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἄγοντος, τοῦ ,ςφν' ἔτους. Στέφεται δὲ τῇ ἐπαύριον παρὰ τοῦ πατριάρχου.

Monomachus accepto imperio, et senatorios viros, prout cujusque dignitas ferebat, ad sublimiores evexit honores, et pecuniæ distributione suam in populum liberalitatem declaravit. Emisit etiam decreta per omnes provincias, quæ et ipsum esse imperatorem factum indicarent, **543** et promitterent forte ut sub ipso omnia honesta vigerent omniaque flagitia exscinderentur. Joannem quoque orphanotrophum cum omnibus quæ ipsius erant, a Monobatarum monasterio in Lesbum, et Michaelum racens imperio privatum in Chium, Constantinumque nobilissimum in Samum deportavit. Hoc usus exordio Monomachus indictione 10. Sexta porro Octobris die, indictione 11, anno mundi 6551, cometa apparuit, ab oriente ad occasum proficiscens, totoque illo mense fulsit. Is portendebat calamitates mundo eventuras. Cum enim Stephanus, qui et Boisthlabus, fuga, ut ante docuimus, ex urbe elapsus Illyricos occupasset montes, ac Triballos et Servos indeque viciniam Romanis subditam populationibus vexaret, Monomachus earum grassationum impatiens Michaelo patricio Anastasii logothetæ filio, tum Dyrrachii præfecto, mandat per litteras ut collectis et suis et aliis militibus, quotquot in vicinis ac Romanis subditis provinciis dispositi erant, una cum ordinum ductoribus in Triballos proficiscatur et Stephanum debellet. Is vero Michaelus rei bellicæ ignarissimus (quippe in umbra et inter delicias educatus) inepte et inscite rem aggressus magnam rei Romanæ **544** calamitatem invexit. Contractis enim, ut jussus erat, copiis (ad sexaginta millia militum eæ continebant) in Triballos duxit itineribus acclivibus, asperis, salebrosis ac ita augustis ut ne bini quidem simul ire equites possent, Servis, ut fertur, dedita opera cedentibus ac intrare eum sinentibus, neque de reditu sollicitum neque justo præsidio angustias occupantem. Ita ingressus campestria direptionibus

B [P. 754] Καὶ ἤδη τῶν σκήπτρων γενόμενος ἐγκρατὴς πάντας μὲν τοὺς συγκλητικοὺς βαθμοῖς ἀξιωμάτων κατὰ τὴν ἑκάστου προεβίβασεν ἀξίαν, καὶ χρυσίου δὲ διανομαῖς τὸ πλῆθος ἐφιλοτιμήσατο. Ἐξαπέστειλε δὲ καὶ ἀναφορὰς ἐν πᾶσι τοῖς θέμασι, τήν τε ἀνάῤῥησιν αὐτοῦ δηλούσας, καὶ ὑπισχνουμένας παντὸς μὲν ἀγαθοῦ βλύσιν καὶ παῤῥησίαν, πάσης δὲ κακίας ἀποτομήν. Μετεβίβασε δὲ καὶ Ἰωάννην τὸν ὀρφανοτρόφον μετὰ πάντων ὧν εἶχεν ἀπὸ τῆς μονῆς τῶν Μονοβατῶν εἰς τὴν νῆσον Λέσβον, καὶ Μιχαὴλ τὸν πρὸ τοῦ βασιλέα εἰς Χίον, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν νωβελίσσιμον εἰς Σάμον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράχθη ἐν προοιμίοις τῷ Μονομάχῳ, κατὰ τὴν ι' ἰνδικτιῶνα· κατὰ δὲ τὴν ς' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς, τῆς ια' ἰνδικτιῶνος, τοῦ ,ςφνα' ἔτους, C ἐφάνη κομήτης ἀπὸ τῆς ἕω πρὸς τὴν δύσιν ποιούμενος τὴν πορείαν, καὶ ὡρᾶτο λάμπων παρ' ὅλον τοῦτον τὸν μῆνα. Προεμήνυε δ' οὗτος τὰς μελλούσας ἐπισυμβήσεσθαι κοσμικὰς συμφοράς. Στεφάνου γὰρ τοῦ καὶ Βοϊσθλάβου, ὥσπερ ἔμπροσθεν ἐῤῥήθη, ἀποδράντος ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ τὰ Ἰλλυρικὰ κατασχόντος ὄρη, καὶ Τριβαλλοὺς καὶ Σέρβους καὶ τὰ πρόσοικα γένη καὶ Ῥωμαίοις ὑπήκοα κατατρέχοντος καὶ ληϊζομένου, μὴ φέρων ὁ Μονομάχος τὰς ἐκείνου καταδρομὰς τῷ τότε ἄρχοντι τοῦ Δυῤῥαχίου (ἦν δὲ Μιχαὴλ πατρίκιος, ὁ Ἀναστασίου τοῦ λογοθέτου υἱὸς) γράμμασιν ἐγκελεύεται τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀθροῖσαι τοῦ Δυῤῥαχίου λαὸν στρατιωτικὸν, ἔτι δὲ καὶ τὰς στρατιὰς τῶν ἐγγιζόντων τούτῳ θεμάτων καὶ αὐτῷ ὑποκειμένων, καὶ συνάμα τοῖς ὑποστρατήγοις εἰς Τριβαλλοὺς ἀπελθεῖν καὶ καD ταπολεμῆσαι τὸν Στέφανον. Ὁ δὲ πολεμικῆς ἐπιστήμης ἀπέχων μακρὰν, οἷα σκιατραφὴς ἄνθρωπος καὶ εὐπαθείαις ἐντεθραμμένος, ἀφυῶς καὶ ἀτέχνως ἐπιχειρήσας τῷ ἔργῳ μεγάλης αἴτιος ἀτυχίας τῷ Ῥωμαίων ἐγένετο πολιτεύματι. Ἀθροίσας γὰρ ὡς προσετέτακτο δυνάμεις, οὔσας περὶ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας, εἴσεισιν εἰς Τριβαλλοὺς, διοδεύσας ὁδοὺς

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(21) Qui lites ortas inter Sarracenos aliosque septentrionales infideles judicaret, et de illis ex æquo et bono decerneret, in hoc a judice castrensi discretus, quod hic Christianis imperatori militantibus, ille cunctis a Christi fide alienis jus diceret. Auctor unum memorat, alium Codinus, nempe quinquagesimum secundum inter officiales recenset. GOAR.

(22) Xylander ridicule, et ut libet, ex capite sibi fingit in Nova Roma presbyteros. Sanctius itaque et verius: *Peracta nuptialis benedictionis solemnitate ab Ecclesiæ Novæ archipresbytero.* Erat autem ἡ Νέα Ecclesia in palatio a Basilio imperatore constructa, de qua auctor p. 588. GOAR.

ἀνάντεις καὶ τραχείας καὶ ἀποκρήμνους καὶ στενοχώρους ὡς μὴ ἐν ταυτῷ δύνασθαι δύο ἱππότας βαδίζειν, ἐνδόντος ἐξεπίτηδες, ὥς φασι, καὶ τῶν Σέρβων καὶ συγχωρησάντων τὴν εἴσοδον, μήτε τῆς ὑποστροφῆς φροντίσας μήτε φυλακὴν ἐπιστήσας ἀξιόμαχον ταῖς στενοχωρίαις. Ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰσελθὼν ἐδῄου τὰς πεδιάδας καὶ ἐπυρπόλει, οἱ δὲ Σέρβοι καταλαβόντες ἐφύλαττον τὰ στενὰ καὶ ἀπόκρημνα τῆς τρίβου, καὶ προσέμενον τὴν ὑποστροφήν. Ὡς δὲ ἅλις τῷ Μιχαὴλ ἐδόκει τὰ τῆς λεηλασίας, καὶ λείαν πολλὴν καὶ αἰχμαλωσίαν περιεβάλετο, καὶ καιρὸς ἐφάνη ἀναζυγῆς, κἀν ταῖς στενοχωρίαις ὁδοιποροῦντες ἐγένοντο, τότε δὴ ἀφ' ὕψους οἱ πολέμιοι χέρμασί τε βάλλοντες καὶ τόξοις καὶ παντοίοις ἑκηβόλοις ὀργάνοις καὶ λίθους ὑπερμεγέθεις κυλίοντες ἀνῄρουν, τῶν περὶ τὸν Μιχαὴλ μήτε χερσὶ μήθ' ὅπλοις χρήσασθαι δυναμένων, μήτ' ἀρετῆς ὅλως ἐπιδείξασθαι ἔργον. [P. 755] Καὶ οἱ μὲν

incendiisque vastabat. At Servi fauces itinerum ac prærupta insidere et reditum ejus præstolari. Michaelus ut satis prædæ captivorumque partum tempusque domum reducendi putavit, et in reditu in angustias pervenit, ibi vero Servi de sublimioribus locis Romanos saxis, lapidibus, sagittis, omnisque generis missilibus impetere, neque armis neque manibus uti valentes, aut ullo modo rem gerere. Ita alii missilibus prosterni, alii per præcipitia devolvi, miserabili clade, adeo ut adjacentes convalles atque cavitates cadaveribus impletæ persequentibus perviæ essent. Perierunt ad 40 millia et 7 duces: reliqui per saltus ac silvas montium dissipati et conspectui hostium subducti in cacumina evaserunt, **545** noctuque ad sua pervenerunt, miserandum ac lacrymabile spectaculum. Inter hos fuit etiam ipse Michaelus simili usus fortuna.

αὐτόθι βαλλόμενοι ἔπιπτον, οἱ δὲ κατεκρημνίζοντο καὶ ἐλεεινῶς ἀνηλίσκοντο, ὡς πληρωθῆναι νεκρῶν τὰς παρακειμένας φάραγγας καὶ τοὺς ῥύακας καὶ βατὰς γενέσθαι τοῖς διώκουσιν. Ἔπεσον οὖν περί που τὰς μ' χιλιάδας, ἀνῃρέθησαν δὲ καὶ στρατηγοὶ ἑπτά. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐν ταῖς λόχμαις καὶ ταῖς νάπαις καὶ ταῖς συναγκείαις κρυβέντες τῶν ὀρέων, καὶ τοὺς τῶν ἐναντίων διαδράντες ὀφθαλμούς, καὶ διὰ τῶν κορυφῶν τούτων ἀναῤῥιχώμενοι, νυκτὸς διεσώθησαν πεζοὶ καὶ γυμνοὶ καὶ τοῖς ὁρῶσι θέαμα ἐλεεινὸν καὶ θρήνων ἄξιον. Διεσώθη δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Μιχαὴλ, τὴν ἴσην καὶ αὐτὸς περικείμενος τύχην.

Γεώργιος δὲ μάγιστρος ὁ Μανιάκης ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς εἴρηται, παρὰ Ζωῆς τῆς βασιλίδος πεμφθεὶς ἐφ' ᾧ καταστήσασθαι τὰ ἐκεῖ (ἐνόσει γὰρ τὰ πάντα καὶ κακῶς ἐφέρετο ἐπειρίᾳ καὶ φαυλότητι ἀρχηγῶν), πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδεν. Ἄξιον δὲ εἰπεῖν ἐπιδραμόντας καὶ τὰς αἰτίας εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν τῷ βιβλίῳ ἐντυγχανόντων. Ὅτε γὰρ οὗτος πρῶτον εἰς Ἰταλίαν ἐπέμφθη παρὰ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ συμμαχήσων Ἀπολάφαρ Μαχοῦμετ τῷ τῆς Σικελίας ἄρχοντι πελεμουμένῳ παρὰ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ καὶ τῶν Ἄφρων, ἔτυχε προσεταιρισάμενος καὶ Φράγγους πεντακοσίους ἀπὸ τῶν πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλλιῶν μεταπεμφθέντας καὶ ἀρχηγὸν ἔχοντας Ἀρδουῖνον (23) τὴν κλῆσιν, χώρας τινὸς ἄρχοντα καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀγόμενον, μεθ' ὧν τὰ τῶν Σαρακηνῶν εἰργάσατο τρόπαια. Ἐπεὶ δὲ οὗτος συκοφαντηθεὶς παρελύθη τῆς ἀρχῆς καὶ εἰς τὴν πόλιν εἰσαχθεὶς καθείρχθη, καὶ ἄρχειν ἀντ' αὐτοῦ τῆς Ἰταλίας ἐπέμφθη Μιχαὴλ πρωτοσπαθάριος ὁ Δοκειανὸς, ἀνεπιτήδειος ἄνθρωπος καὶ πρὸς μεταχείρησιν πραγμάτων οὐκ εὐφυὴς, οὐκ ἐδεήθη χρόνου συγχέαι καὶ διαφθεῖραι τὰ πάντα. Μὴ παρέχων γὰρ κατὰ καιρὸν τοῖς Φράγγοις τὸ αὐτοῖς παρεχόμενον ἐφ' ἕκαστον μῆνα σιτηρέσιον, μᾶλλον δὲ, ὥς φασι, καὶ τὸν ἡγεμόνα τούτων, ἀφιγμένον ὡς αὐτῶν ἐφ' ᾧ παρακαλέσαι ἠπίως χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις καὶ μὴ ἀποστερεῖν τούτους τοῦ τῶν πόνων μισθοῦ, ὑβρίσας καὶ μαστιγώσας ἀτίμως, ἠνάγκασε τοὺς ἀνθρώπους ἀποστατῆσαι. Ὧν ὅπλα κεκινηκότων δέον τὰς Ῥωμαϊκὰς ἁπάσας ἀθροῖσαι δυνάμεις καὶ τούτοις προσμῖξαι, ὁ δὲ τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἓν εἰληφὼς τάγμα τὸ τοῦ Ὀψικίου καὶ μέρος τῶν Θρᾳκησίων,

At in Italiam, ut demonstravimus, missus a Zoa Georgius Maniaces magister, ut res ibi ducum ignavia labefactatas constitueret, tyrannidem affectavit. Estque operæ pretium hujus facinoris caussas perstringere. Quo tempore ab imperatore Michaelo in Italiam missus fuerat Maniaces, ut Apolaphari Muchumeto Siciliæ principi a fratre suo et Afris oppugnato auxilium ferret, socios sibi asciverat 500 Francos, e Gallia transalpina evocatos, duce Arduino, cujusdam regionis domino nemini subdito. His sociis sua de Saracenis statuerat tropæa. Postquam vero Maniaces per calumniam imperio privatus ac Byzantium in carcerem abductus fuit, missusque ei successor Michaelus protospatharius Doceanus, homo ineptus, nulla mora interposita periit res Romana. Nam hic cum Francis non præbuisset menstrua quæ accipere solebant stipendia, eorumque insuper ducem, qui ad ipsum venerat hortabaturque ut benigne milites tractaret neque eos mercede laborum fraudaret, **546** per contumeliam flagris (ita enim fertur) cecidisset, coegit Francos a se deciscere. Cumque ii arma movissent, et ipse cum omnibus Romanis copiis eos deberet adoriri, unica Opsiciana legione et parte Thracensium stipatus, cum iis apud Cannas prope Aufidum fluvium, quo loco quondam permulta Romanorum millia occidit Annibal, conflixit, victusque amissa majore exercitus parte Cannas turpiter evasit. Hac accepta clade, ne ictus quidem, quod est de piscatore proverbium, sapuit, neque omnibus copiis munitus hostem petiit, sed temeritate nimirum ductus eos ipsos qui victi fue-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(23) Arduino Longobardo duce Normanni Apulia potiti sunt, eaque inter se divisa Græcorum amici nonnumquam effecti. Leo Ostiensis, II, 68. GOAR.

rant collegit; adjunotisque Pisidis et Lycaonibus qui fœderatorum legionem implent. Francos, quibus alia haud exigua auxilia ab Italis cir:a Padum flumen et ad Alpium radices habitantibus accesserant, apud Horas (id loci nomen est) adortus magna rursum pugna victus est. Michaelus imperator his cognitis imperium Doceano abrogat, mittitque pro eo in Italiam Bojoannem, qui strenuus et bello egregius videbatur, et ab eo Bojoanno ducebat genus qui a Basilio imperatore in Italiam missus totam Italiam ad Romam usque in potestatem ejus redegerat. Verum is quoque cum eo venisset, et novum exercitum non haberet, sed jam ante victos cogeretur in hostem **547** ducere, qui regionem eam obtinebat ac ut propriam tutabatur, victus apud Monopolim in potestatem hostium vivus pervenit, iis quos ferrum non absumpserat, alio alias dissipatis in castella quæ Romanis adhuc favebant. Exinde Franci Italiam ut bello partam sibi vindicavere, incolis qua ultro se dedentibus qua vi subactis. Quatuor tantum urbes in Romanorum fide permanserunt, Brundusium, Hidrus, Tarentum et Baris. Michaelo imperatore mortuo et Calaphata ejus successore exturbato missus in Italiam, ut diximus, Maniaces, quanquam non esset satis justis copiis instructus, artibus tamen imperatoriis tantum confecit, ut et Francos Italia pelleret apud Capuam, Beneventum ac Neapolin, et res mediocri in quiete ac securitate constitueret. Habebat hic Maniaces in provinciis Orientalibus possessiones, et vicinum Romanum Durum, cum quo exercuerat inimicitias: et eum aliquoties, nisi fuga sibi cavisset, interfecturus fuerat. Postquam vero imperio Romano potitus est Monomachus, Durus quoque ad summam evectus fortunam (nam ab imperatore, qui sorore ejus pro pellice utebatur, magister et protostrator factus erat) injuriarum Maniacis memor, abusus sua potentia **548** et Maniacis absentia, ditioni ejus multa intulit damna et thalamum ejus licenter polluit. De quibus Maniaces in Italia factus certior, magnas animo molestias irasque agitabat. Cumque opera Romani insuper factum esset ut magistratus ipsi abrogaretur, deploratis prorsus rebus (intelligebat enim reditum in urbem non bene sibi cessurum), concitatis atque corruptis Italicis copiis, cum jam desiderio in patriam redeundi milites arderent, arma contra imperatorem movet. Missum ergo sibi successorem Pardum protospatharium, hominem Byzantium, neque ullam ob præstantiam, sed quia notus erat imperatori, tantæ provinciæ præfectum, interfecit. Ipse diademate et reliquis imperii sumptis insignibus imperator salutatur, exercituque in naves imposito in Bulgariam trajicit. Imperator postquam de hoc rescivit, non leviter perturbatus, litteras ad eum mittit, in quibus ipsi et quos secum habebat impu-

A καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ἐν Κάνναις περὶ τὸν Ἄμφιδον ποταμὸν, ἔνθα καὶ κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους Ἀννίβας τὰς πολλὰς τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων κατέκοψε μυριάδας, ἡττήθη καὶ τὸ πλέον ἀπέβαλε τῆς στρατιᾶς, αἴσχιστως καὶ αὐτὸν ἐν Κάνναις διασωθείς. Οὕτω δὲ πληγεὶς οὐδὲ μετὰ τὴν πληγὴν, κατὰ τὸν ἐν παροιμίαις ἁλιέα, νοῦν ἔσχεν, οὐδ' ὀχυρώσας ἑαυτὸν πάσῃ τῇ στρατιᾷ προσέβαλε τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλ' ὑπὸ θράσους. ὡς ἔοικε, στρατηγούμενος αὐτούς τε τοὺς ἡττηθέντας πάλιν ἀναλαβὼν καὶ Πισσίδας καὶ Λυκάονας, οἵπερ ἀναπληροῦσι τὸ τάγμα τῶν φοιδεράτων (24), περὶ τὰς λεγομένας Ὥρας προσρήγνυται τοῖς ἐχθροῖς καὶ τρέπεται αὖθις κατὰ κράτος, προσεταιρισαμένων τῶν Φράγγων καὶ ἄλλο πλῆθος [P. 756] οὐκ ὀλίγον ἀπὸ τῶν Ἰταλῶν τῶν B περὶ τὸν Πάδον τὸν ποταμὸν καὶ τὰς ὑπωρείας οἰκούντων τῶν Ἄλπεων. Τοῦτο δὲ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τοῦτον μὲν μετέστησε τῆς ἀρχῆς, ἔπεμψε δὲ τὸν Βοϊωάννην, δοκοῦντα πρακτικὸν ἄνδρα εἶναι καὶ ἐν πολέμοις εὐδόκιμον, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀναφέροντα τὴν τοῦ γένους ἀναφορὰν τὸν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐν Ἰταλίᾳ πεμφθέντα Βοϊωάννην, ὃς πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν μέχρι Ῥώμης τότε τῷ βασιλεῖ παρεστήσατο. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπελθὼν κατὰ χώραν καὶ νεαλῆ καὶ ἀκμαίαν δύναμιν μὴ λαβὼν, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς μετὰ τῶν προηττημένων συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς κατὰ τὴν Μονόπολιν ἤδη κραταιωθεῖσι καὶ τῆς χώρας ὡς ἰδίας ἀντεχομένοις, ἡττηθεὶς ἑάλω, καὶ ὁ σὺν αὐτῷ στρατὸς, ὅσοι μὴ σιδήρου γεγόνασι παρανάλωμα, ἄλλος ἀλλαχοῦ διεσκεδάσθησαν, διασωθέντες ἐν τοῖς ἔτι τὰ Ῥωμαίων C φρονοῦσι φρουρίοις. Καὶ λοιπὸν οἱ Φράγγοι τῆς Ἰταλίας ὡς δορυκτήτου ἀντεποιοῦντο κτήματος, τῶν ἐγχωρίων ὧν μὲν ἑκουσίως, ὧν δὲ βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ προσχωρούντων αὐτοῖς, πλὴν Βρεντησίου καὶ Ἰδροῦντος καὶ Τάραντός τε καὶ Βάρεως· αὗται γὰρ αἱ τέσσαρες πόλεις παρέμειναν πίστιν Ῥωμαίοις φυλάττουσαι. Μιχαὴλ δὲ τοῦ βασιλέως ἀποθανόντος καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἐξωσθέντος τῆς βασιλείας, ὁ Μανιάκης, ὡς ἄνωθεν ἐῤῥέθη, πεμφθεὶς εἰς Ἰταλίαν παρὰ τῆς Ζωῆς, εἰ καὶ μὴ δύναμιν ἀξιόχρεων εἶχεν, ὅμως μετὰ τῆς παρούσης στρατηγικαῖς μηχαναῖς χρησάμενος ἐκδιῶξαι ἴσχυσε τοὺς Φράγγους τῆς Ἰταλίας περὶ Καπύην καὶ Βενεβενδὸν καὶ Νεάπολιν, καὶ μετρίαν κατάστασιν καὶ γαλήνην παρέσχε τοῖς πράγμασι. Οὗτος ὁ Μανιάκης κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀνα- D τολικῶν τὰς οἰκήσεις ἔχων καὶ Ῥωμανῷ τῷ Σκληρῷ γειτονῶν, διαφερόμενος πρὸς αὐτὸν πολλάκις ἐπεχείρησεν ἀνελεῖν τοῦτον, εἰ μὴ φυγῇ τὴν ἑαυτοῦ ἐπορίσατο σωτηρίαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα ἐς Κωνσταντῖνον ἦλθε τὸν Μονομάχον καὶ ὁ Σκληρὸς ἐπὶ μέγα τύχης ἦρτο (ἐπαλλακεύετο γὰρ τῷ Μονομάχῳ ἡ τοῦ Σκληροῦ ἀδελφὴ) μάγιστρος τιμηθεὶς καὶ πρωτοστράτωρ, τῶν εἰς αὐτὸν μεμνημένος τοῦ Γεωργίου καταδρομῶν, καταχρώμενος τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὴν ἀπουσίαν κατατρέχων τοῦ Μανιάκη, τά τε

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(24) Error tollendus, quo fœberati et fœderati iidem censentur. Hi ex omni extra natione, illi ex subditis Pisidis et Lycaonibus, ut hic auctor enarrat. Goar.

ἀνήκοντα αὐτῷ ἐδῄου καὶ ἔκειρε χωρία καὶ εἰς τὴν A τούτου κοίτην ἀνέδην ἐξύβρισεν. Ἅπερ ἐκεῖνος ἐν Ἰταλίᾳ πυνθανόμενος ἤσχαλλε καὶ διεπρίετο τῷ θυμῷ. Ἄρτι δὲ καὶ σπουδῇ τοῦ Ῥωμανοῦ παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς καὶ τοῖς πᾶσιν ἀπεγνωκὼς (ᾔδει γὰρ ὡς οὐκ εἰς χρηστὸν αὐτῷ τέλος ἡ εἰς τὸ Βυζάντιον ἄφιξις τελευτήσει) τὰς ἐν Ἰταλίᾳ δυνάμεις ἀνασείσας καὶ διαφθείρας, διψώντων τῶν στρατιωτῶν τὰς οἰκείας ἰδεῖν πατρίδας, ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως κινεῖ. Καὶ τὸν μὲν πεμφθέντα διάδοχον αὐτοῦ (ἦν δὲ ὁ πρωτοσπαθάριος Πάρδος, [P. 757] ἀνὴρ Βυζάντιος, καὶ δι' ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀγαθὸν, ὅτι δὲ γνώριμος ἦν τῷ βασιλεῖ, τηλικαύτης χώρας ἄρχειν πεμφθεὶς) ἀναιρεῖ, αὐτὸς δὲ αὐτῷ διάδημα περιθεὶς καὶ τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἀναλαβὼν ἀναγορεύεται βασιλεὺς, καὶ πλοίοις ἐμβιβάσας τὰς δυνάμεις περαιοῦται B ἐν Βουλγαρίᾳ. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς ταραχὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐνέπεσε· καὶ γράμματα μὲν πρὸς αὐτὸν ἐκπέμπει παντὸς ἀπολύοντα φόβου τοῦτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, παρακαλοῦντά τε ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα, καὶ ὑπισχνούμενος πᾶσαν εὐεργεσίαν· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ἄτεγκτος ἦν καὶ οὐ μεθίετο τοῦ σκοποῦ, ἀγχηχῶς καὶ αὐτὸς ἃς εἶχε δυνάμεις, καὶ στρατηγὸν αὐταῖς ἐπιστήσας αὐτοκράτορα τὸν Σεβαστοφόρον (25) Στέφανον τὸν ἐν Δαμοκρανείᾳ τὰ τῆς βασιλείας εὐαγγέλια τούτῳ διακομίσαντα, ἐκπέμπει κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Καὶ συναντῶσι τὰ στρατεύματα κατὰ τὸν λεγόμενον Ὀστροβὸν ἐν τῷ Μαρμαρίῳ, καὶ συμπλοκῆς γενομένης τρέπονται οἱ περὶ τὸν Στέφανον, αὐτοῦ τοῦ Μανιάκη προηγουμένου καὶ τὰς φάλαγγας διακόπτοντος. Καὶ αὐτὸν ὡς βασιλέα εὐφήμουν. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, αἰφνιδίως ἐκ τοῦ ἵππου πεσὼν οὗτος ἀπέθανε, μηδενὸς φανέντος τοῦ τοῦτον τρώσαντος· εὑρέθη γὰρ ἔχων κατὰ τοῦ στήθους καιρίαν πληγήν. Τούτου δὲ γνωσθέντος τῷ ἐναντίῳ στρατεύματι, ἀποτέμνεται μὲν ἡ κεφαλὴ τοῦ Γεωργίου, συλλαμβάνονται δὲ καὶ πάντες οἱ αὐτῷ συναράμενοι, ἅμα τῇ πτώσει τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ ὅπλα ῥίψαντες καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίσαντες. Καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ ἄγγελος ἐπέμφθη κομίζων τὰ εὐαγγέλια τῆς νίκης, εἴσεισι δὲ μεθ' ἡμέρας τινὰς καὶ ὁ Στέφανος τὴν κεφαλὴν ἄγων τοῦ Μανιάκη καὶ τοὺς κρατηθέντας ἐν τῷ πολέμῳ· καὶ διὰ μέσης τῆς πλατείας θριαμβεύσας προηγουμένης τῆς κεφαλῆς ἄνωθεν δόρατος, καὶ τῶν ἀποστατῶν ὄνοις ἐποχουμένων, αὐτὸς ὄπισθεν εἵπετο, ἵππῳ λευκῷ ἐφεζόμενος. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὸν Μανιάκην τοιοῦτον εἴληφε τέλος.

nitatem et multa beneficia pollicetur. Cum autem a proposito ille non dimoveretur, ipse quoque suas copias contrahit, et duce eas Stephano Sebastophoro (id est Augustifero), qui ipsi ad Damocraneam lætum delati imperii nuntium attulerat, contra perduellem mittit. Concurrerunt adversi exercitus apud Ostrobum in Marmario, fusæque Stephani **549** copiæ sunt, ipso Maniace primos ducente et hostium ordines disjiciente. Jamque universi eum imperatorem faustis ominibus salutabant, cum subito equo delapsus exspirat, non exstante vulneris auctore, quod in pectore letale acceperat. Quod simulatque innotuit imperatoriis, caput Maniaci amputatur; et qui ab ipsius partibus steterant, amisso duce, abjectis armis deditionem fecerunt. Confestim ad imperatorem nuntius victoriæ mittitur. Aliquot diebus post Stephanus in urbem redit, afferens caput Maniaci et bello victos, quos in triumpho duxit per mediam plateam, asinis insidentes, prælato in hasta capite Maniacis; et ipso albo equo vehens pompam est subsecutus.

Γέγονε δέ τις καὶ ἄλλη ἀποστασία ἐν Κύπρῳ κατὰ C τοῦτον τὸν χρόνον, πρωτουργὸν ἔχουσα Θεόφιλον τὸν Ἐρωτικόν· οὗτος γὰρ τῆς νήσου στρατηγῶν καὶ νεωτέρων ἀεὶ πραγμάτων ἐφιέμενος, ἐπείπερ ἐπύθετο τὴν τοῦ Καλαφάτου καταστροφὴν καὶ τὴν κατασχοῦσαν τὰ πράγματα σύγχυσιν, καιρὸν εὔθετον εὑρεῖν οἰηθεὶς πρὸς τὸ σπουδαζόμενον, τότε τὸ ἔθνος ἅπαν τῶν Κυπρίων ἀνάπτει, καὶ τὸν δικαστὴν καὶ πράκτορα τῶν δημοσίων φόρων τὸν πρωτοσπαθάριον Θεοφύλακτον ἀνελεῖν παρασκευάζει, ἔγκλημα τούτῳ ἐπενεγκὼν ὡς βαρείας τὰς τῶν συντελειῶν ποιουμένῳ εἰσπράξεις. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτον οὐκ ἐδέησε τῷ Μονομάχῳ μακροτέρας τριβῆς· χειροῦται γὰρ αὐτὸν ἐκπεμφθεὶς ὅ [τε] τοῦ στόλου κατάρχων Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ Χαγὲ, τὸ ἔθνος ἅπαν τῶν Κυπρίων ὑποποιησάμενος, καὶ εἰς βασιλέα ἄγει. Ἀχθέντα δὲ θῆλυν ὁ βασιλεὺς ἐνδύσας στολὴν καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ ἱπποδρομίας ἀγομένης θριαμβεύσας καὶ τῶν ὑπαρχόντων ψιλώσας ἀπέλυσε.

Sub idem tempus Theophilus Eroticus Cypri prætor, homo semper novandarum rerum cupidus, cognito Calaphatis exitu et rerum confusione, opportunum se tempus nactum ratus sui instituti conficiendi totum Cyprium populum concitat, instigatque ad necem Theophylacti protospatharii judicis ac publici tributi exactoris, sub prætextu nimii ab eo in exigendo adhibiti rigoris. Ad hunc opprimendum nihil opus fuit Monomacho **550** longiore mora. Nam classis ductor Constantinus Chages patricius Cypriis universis subactis eum cepit, et ad imperatorem adduxit. Adductum imperator stola muliebri induit, et ludis equestribus in Circo in triumpho duxit, spoliatumque suis facultatibus dimisit.

[P. 758] Τῇ δὲ κ' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, τῆς ια' D ἰνδικτιῶνος, κατέλυσε τὴν ζωὴν Ἀλέξιος ὁ πατριάρ-

Vicesima die Februarii, indictione 11, Alexius patriarcha rebus humanis excedit. Ei sufficitur die

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(25) Imperii sibi delati nuntium σεβαστοφόρου nomine remunerabant Græci imperatores, quasi qui Augustini dignitatem obtulisset. Moris usum in Stephano manifestat auctor, et Σεβαστοφόρου appellationis causam indicat eo quod τὰ τῆς βασιλείας εὐαγγέλια τούτῳ διεκομίσατο· Zonaras eo quod imperii insignibus illum ornasset. GOAR.

Annuntiationis festo Michaelus Cerularius, qui vixerat monachus ex quo eum orphanotrophus ob paratas insidias relegaverat. Indicatur etiam imperatori thesaurus auri reconditus in Alexii mansione, quem missis famulis recepit, ad centenaria viginti quinque. Eadem indictione, postridie Kalendas Maias, oculi effodiuntur orphanotropho in loco cui nomen Marycatis. Alii id inscio imperatore aiunt fuisse factum jussu Theodoræ: plerique omnes ipsius monachi mandato, ei ob relegationem irato. Mortuus est decima tertia die ejusdem mensis. Julio mense Stephanus Sebastophorus delatus est, quod insidiatus esset imperatori volueritque imperium in Leonem patricium transferre et Melitenæ præfectum constituere filium Lampri. Ac Stephanus quidem opibus suis multatus et monasticam vivere jussus et relegatus est. Lamprus, crudeliter tortus et per forum ludibrii causa in pompa ductus atque oculis orbatus, paulo post vita excessit.

A χης, καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μοναχοὺς ὢν ἐξ οὗπερ ὁ ὀρφανοτρόφος αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξώρισε. Προσαγγέλλεται δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ χρυσίον ἀποτεθησαυρισμένον ἐν τῇ τοῦ Ἀλεξίου μονῇ, καὶ πέμψας ἀναλαμβάνεται τοῦτο, εἰς κεντηνάρια ποσούμενον κε'. Μαΐου δὲ δευτέρας, τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος, ἐκτυφλοῦται καὶ ὁ ὀρφανοτρόφος ἐν τῷ λεγομένῳ χωρίῳ τῶν Μαρυκάτου, ὡς μὲν τινές φασιν, ὑπὸ Θεοδώρας, ἄκοντος τοῦ βασιλέως, ὡς δὲ ὁ τῶν πολλῶν κρατεῖ λόγος, παρ' αὐτοῦ τούτου ἐγκοτῶντος αὐτῷ διὰ τὰς ὑπερορίας, καὶ τῇ ιγ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀποθνήσκει. Ἰουλίῳ δὲ μηνὶ τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος κατηγορήθη καὶ Στέφανος ὁ Σεβαστοφόρος ὡς ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ καὶ βασιλέα βου- B λόμενος ποιῆσαι Λέοντα πατρίκιον καὶ στρατηγὸν Μελιτηνῆς, τὸν υἱὸν τοῦ Λαμπροῦ· καὶ ὁ μὲν Στέφανος τῶν ὑπαρχόντων γυμνωθεὶς καὶ μοναχὸς ἀποκαρεὶς ἐξωρίσθη· ὁ δὲ Λαμπρὸς, ἀπηνῶς ἐτασθεὶς καὶ τὰς ὄψεις πηρωθεὶς καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πομπευθεὶς, μετὰ μικρὸν ἀπέθανεν.

551 Hac ipsa indictione, mense Junio, Rossica gens contra Romanum imperium insurrexit. Hactenus pacem amicitiamque cum Romanis Rossi coluerant, liberaque invicem fuerant commercia, et mercatores ultro citroque commearant. Tunc vero in urbe orta rixa cum quibusdam Scythis negotiatoribus, res ad manus venit, et est quidam de nobilioribus Scythis interfectus. Proinde ejus gentis regulus Bladimerus, homo iracundus atque animo inquieto, casum hunc sibi annuntiatum ægerrime ferens, nulla interposita mora, ad arma vocatis subditis quotquot bello habiles erant, copiisque auxiliaribus ascitis haud exiguis a nationibus quæ Oceani insulas septentrionales inhabitabant, collecta ad hominum, ut ferunt, 100000 multitudine, eam usitatis apud ipsos navigiis (lintres nos vocamus, unica arbore cavata factos) imponit, et adversus urbem tendit. Imperator, ejus conatu intellecto, legatis missis petit ut ab armis discedat, pollicitus se quidquid peccatum esset compensaturum, modo ne ipse levi de causa tot jam per annos coalitam pacem rumperet gentesque bello committeret. Cum autem barbarus litteris acceptis legatos ignominiose proturbaret, responsis superbis datis, imperator, desperata pace, ipse quoque se pro viribus bello parat. Scythicos negotiatores in urbe **552** degentes, nec non qui ut socii aderant, per provincias in custodiam dividit, ne quæ ab ipsis domi essent metuendæ insidiæ. Tum adornatis, quantum ejus præceps occasio rei ferebat, imperatoriis triremibus aliisque levibus navigiis, et impositis in eas qui e militibus ea tempestate Byzantii agentibus legi poterant classiariis, ipse quoque conscensa celoce sua Barbaris occurrit in faucibus maris ad Pharum stationem habentibus, juxta per continentem comitante equitatu haud exiguo. Instructa utrinque ad pugnam classe neutra pars prælium incipiebat, Scythis intra occupatum portum se continentibus, et Romanis eo-

Ἐγένετο δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τῆς αὐτῆς ἐπινεμήσεως καὶ ἡ τοῦ ἔθνους τῶν Ῥὼς κίνησις κατὰ τῆς βασιλίδος. Οὗτοι γὰρ κοινοπραγοῦντες μέχρι τοῦδε Ῥωμαίοις καὶ εἰρηνεύοντες μετ' αὐτῶν, ἀδεῶς τε ἀλλήλοις ἐπεμίγνυντο καὶ ἐμπόρους ἐς ἀλλήλους ἔπεμπον. Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον φιλονεικίας γενομένης ἐν Βυζαντίῳ μετά τινῶν ἐμπόρων Σκυθῶν, συμπληγάδος τε ἐξ αὐτοῦ ἐπακολουθησάσης καί τινος Σκύθου φονευθέντος ἐπιφανοῦς, ὁ τότε C κατάρχων τοῦ γένους τούτων Βλαδιμηρὸς, ἀνὴρ ὀρμητίας καὶ τὰ πολλὰ τῷ θυμῷ χαριζόμενος, πυθόμενος τὸ συμβὰν καὶ δεινοπαθήσας καὶ μὴ δοὺς ἀναβολὴν ἢ καιρὸν τῷ κινήματι, τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀγείρας ὅσον μάχιμον, προσεταιρισάμενος δὲ καὶ συμμαχικὸν οὐκ ὀλίγον ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν ταῖς προσαρκτίοις τοῦ Ὠκεανοῦ νήσοις ἐθνῶν, καὶ πλῆθος ἀθροίσας, ὥς φασι. περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας, καὶ πλοίοις ἐγχωρίοις τοῖς λεγομένοις μονοξύλοις ἐμβαλὼν κατὰ τῆς πόλεως ἐξορμᾷ. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς πέμπει μὲν πρεσβευτὰς, ἐξαιτῶν καταθέσθαι τὰ ὅπλα καὶ ὑπισχνούμενος ἐξιάσασθαι εἴ τι δὴ καὶ γέγονεν ἄτοπον, καὶ μὴ διὰ μικρὸν ἐθελῆσαι πρᾶγμα τὴν ἐκ μακροῦ παγιωθεῖσαν διαλῦσαι εἰρήνην καὶ τὰ ἔθνη κατ' ἀλλήλων ἀνάψαι· ἐπεὶ δὲ δεξάμενος αὐτὸς τὰ γράμματα τούς τε πρέσβεις ἀτί- D μως ἐδίωξε καὶ ὑπερηφάνους καὶ σοβαρὰς ἀπέδωκεν ἀπολογίας, ἀπεγνωκὼς ὁ βασιλεὺς τὴν εἰρήνην καὶ αὐτὸς ὡς ἐνῆν ἀντιπαρετάττετο. [P. 759] Καὶ τοὺς μὲν ἐνδημοῦντας τῇ βασιλίδι ἐμπόρους τῶν Σκυθῶν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς κατὰ συμμαχίαν παρόντας διασκορπίσας ἐν τοῖς θέμασι, καὶ ἀσφαλισάμενος ἵνα μὴ καὶ ἀπὸ τῶν ἔνδον ἐπιβουλή τις ἀνεγερθῇ, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου καὶ τὸ τοῦ ἔργου ὀξύῤῥοπον, τάς τε βασιλικὰς ἐξαρτύσας τριήρεις καὶ ἄλλας οὐκ ὀλίγας ἀπὸ τῶν εὐσταλῶν καὶ κούφων, καὶ λαοῦ πληρώσας ἀπὸ τῶν παρατυχόντων ἐν Βυζαντίῳ τότε στρατιωτῶν, καὶ αὐτῆς οὗτος τῷ βασιλικῷ ἐπιβὰς δρόμωνι ἔξεισι καὶ τοῖς Σκύθαις ἀπαντιάζει κατὰ τὸ τοῦ

Πόντου στόμα ἐν τῷ λεγομένῳ ναυλοχοῦσι Φάρῳ, παρεπομένην ἔχων διὰ τῆς ξηρᾶς καὶ ἱππικὴν στρατιὰν οὐκ ὀλίγην. Ἐπεὶ δὲ ἀντιμέτωποι ἔστησαν αἱ δυνάμεις, ἔργου μὲν οὐδέτερον μέρος ἥπτετο· οἵ τε γὰρ Σκύθαι ἐπὶ τοῦ λιμένος ἔνθα προσώρμουν ἑστῶτες ἡσυχίαν ἦγον, καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκείνων προσμένων κίνησιν ἐκαρτέρει. Ἐπεὶ δὲ ὁ καιρὸς ἐτρίβετο καὶ ἡ ὥρα ἦν πρὸς ὀψὲ, πρέσβεις ὁ βασιλεὺς πάλιν ἐκπέμπει περὶ εἰρήνης, καὶ πάλιν ἀτίμως ἀποπέμπει τούτους ὁ βάρβαρος, μηνύσας, εἴ βούλεται τῷ βασιλεῖ καταθέσθαι τὰ ὅπλα, δοῦναι παντὶ τῷ ἑπομένῳ αὐτῷ στρατῷ ἀνὰ χρυσίου λίτρας τρεῖς. Ἀμηχάνου δὲ φανείσης τῆς ἀποκρίσεως ἔγνω δεῖν ἔργου ἔχεσθαι. Ὡς δ' ἐκεῖνοι ἀτρέμας εἶχον, μεταστειλάμενος ὁ βασιλεὺς τὸν μάγιστρον Βασίλειον τὸν Θεοδωροκάνον τρεῖς εἰληφέναι προστάττει τριήρεις δρομάδας καὶ ἀπελθεῖν καὶ ἀποπειράσασθαι τῶν Σκυθῶν, εἴπερ δυνηθείη ἀκροβολιζόμενος πρὸς πόλεμον αὐτοὺς σπισπάσασθαι. Ὁ δὲ τὰς τριήρεις εἰληφὼς καὶ πρὸς τοὺς Σκύθας γενόμενος οὐ δι' ἀκροβολισμοῦ τῆς αὐτῶν ἀπεπειρᾶτο γνώμης, ἀλλ' εἰς μέσους ἑαυτὸν ὠθήσας ἑπτὰ μὲν σκάφη τῷ σκευαστῷ καταφλέγει πυρὶ, τρία δὲ αὔτανδρα καταποντίζει. Χειροῦται δὲ καὶ ἓν αὐτὸς εἰσπηδήσας εἰς αὐτὸ, καὶ τῶν ἔνδον οὓς μὲν ἀποσφάξας, οὓς δὲ καὶ τροπωσάμενος, τὴν τόλμην καταπλαγέντας αὐτοῦ. Οἱ δὲ Σκύθαι, καὶ τὸν βασιλέα ἤδη ὁρῶντες ἐρχόμενον σὺν παντὶ τῷ στόλῳ, καὶ λογισάμενοι, ὅπερ ἦν εἰκὸς, εἰ τοιαῦτα πεπόνθασι τρισὶ τριήρεσιν ἀντιστάντες πολεμούσαις, τί ἂν πάθοιεν βιαζόμενοι παντὶ τῷ στόλῳ συμπλέκεσθαι, ἀπέβλεψαν πρὸς φυγὴν, καὶ εἰς τόπον ἀποῤῥιφέντες σκοπέλους ἔχοντα καὶ πέτρας ὑφάλους τὰ πλείω τῶν σκαφῶν ἀπεβάλοντο, ἐπιτιθεμένων τούτοις ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν παραπορευομένων στρατιωτῶν καὶ ἀπολλύντων αὐτοὺς, ὡς εὑρεθῆναι μετὰ ταῦτα νεκροὺς ἐῤῥιμμένους ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς ἀμφὶ τὰς ιε' χιλιάδας. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς μετὰ τὴν τῶν Σκυθῶν ἧτταν ἐφ' ὅλας δύο προσμείνας ἡμέρας, κατὰ τὴν τρίτην ὑπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλίδα, δύο τάγματα καταλιπὼν καὶ τὰς λεγομένας ἑταιρείας, ὑφ' ἡγεμόνι ταττόμενα Νικολάῳ τῷ παρακοιμωμένῳ [P. 760] καὶ Βασιλείῳ μαγίστρῳ τῷ Θεοδωροκάνῳ, ἐφ' ᾧ τοὺς αἰγιαλοὺς ἐπισκοπεῖν καὶ παρατρέχειν καὶ φυλάττεσθαι, μή τις ἀπόβασις γένηται τῶν Βαρβάρων, τὸν δὲ πάντα στόλον κατὰ τὸν Φάρον προσμένειν κελεύσας. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ταῦτα διαπραξάμενος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον, οἱ περὶ τὸν παρακοιμώμενον δὲ καὶ τὸν Θεοδωροκάνον τοὺς αἰγιαλοὺς περιιόντες, ἔνθα μετὰ τὴν τροπὴν ἐξεβράσθη τὰ σώματα τῶν Βαρβάρων, πολλῆς λείας καὶ σκύλων ἐγένοντο κύριοι. Καὶ τριήρεις δὲ τέσσαρας ἐπὶ εἴκοσι τοῦ λοιποῦ διαιρεθεῖσαι στόλου εἵποντο φεύγουσι τοῖς Βαρβάροις· ἔν τινι δὲ κόλπῳ ναυλοχούντων αὐτῶν παρῆλθον αὗται διώκουσαι. Καὶ γνόντες οἱ Σκύθαι τὴν ὀλιγότητα, καὶ ἀκριβῶς καταλαβόντες ὡς οὐ πλείους τῶν φαινομένων εἰσὶν, ὑπερκερώσεις ποιησάμενοι ἀπὸ τοῦ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀκρωτηρίου καὶ συντόνῳ τῇ εἰρεσίᾳ χρώμενοι ἔσπευδον ἐγκολπώσασθαι τοὺς ἐναντίους. Οἱ δὲ

A rum motum exspectantibus. Cum tempus tereretur et ad vesperam dies inclinaret, rursum legatos de pace mittit imperator, eosque rursum contumeliose barbarus rejicit, non aliter se arma depositurum significans quam acceptis in singula suorum classiariorum capita tribus auri libris. Quod responsum cum videret summe absurdum, imperator pugna decernendum statuit. Barbarisque etiamnum quiescentibus, vocato ad se magistro Basilio Theodorocano mandat ut cum tribus velocibus triremibus levi pugna Scythas tentet atque ad prælium provocet. Basilius acceptis triremibus non levi prælio eorum animos explorat, sed in medios **553** hostes invectus septem naves artificioso igne cremat, tres cum ipsis vectoribus de-
B mergit, unaque potitur, in eam insiliens et classiarios partim cædens, partim audacia ipsius perterritos fugans. Scythæ cum universa classe accedere imperatorem videntes, atque id quod res erat cogitantes, cum ne trium quidem triremium sustinuissent impetum, quid eventurum esset si cum tota classe confligendum foret, fugam faciunt, et se in locum immittentes saxa ac scopulos sub mari delitescentes habentem plerasque naves perdunt. Sed et milites e continenti eos invadunt, magnamque stragem edunt. Sane cadaverum hostilium in littore inventa sunt postmodo quindecim circiter millia. Superatis hoc pacto Scythis, imperator totum biduum ibi locorum commoratus tertio die Byzantium rediit, duabus legionibus et quam vocant sodalitates relictis, ducibus Nicolao
C cubiculario et magistro Basilio Theodorocano mandato ut oram maritimam custodirent, neque exscensionem facere Barbaros paterentur, utque tota classis apud Pharum in statione esset. Hi littora, ut jussi erant, circumeuntes, qua cadavera Barbarorum æstus ejecerat, ingenti præda ac spoliis potiti sunt. Verum viginti quatuor triremes Romanæ, **554** avulsæ ab reliqua classe, fugientes Barbaros insecutæ eosque prætervectæ sunt, cum ii in quemdam portum naves subduxissent. Scythæ ergo paucitate hostilium navium cognita, compertoque non plures esse quam visæ erant, a promontoriis ab utraque parte sitis cornua extenderunt, et contenta usi remigatione circumvenire eas cœperunt. Romani priore labore remigandi
D insequendique defatigati, et multitudine hostilium navium perterriti, ad fugam inclinarunt. Cum autem barbaricæ naves fauces sinus circumdedissent et in altum exire non daretur, Constantinus patricius Caballurius Cibyrræotarum dux, cum sua et aliis decem triremibus fortiter in hostem pugnans, concisus est. Captæ a Barbaris quatuor triremes cum ipsis vectoribus, ipsaque etiam prætoria navis. Homines in iis omnes interfecti. Reliquæ Romanorum naves in brevia, littora incommoda et saxa ejectæ ac contritæ sunt. Classiarii alii in aqua perierunt, alii a Barbaris vel trucidati vel captivi abducti sunt. Superstites nudi, pedites-

que ad suorum stationem redierunt. Scythæ, cum præter spem ipsis institutum cecidisset, domum versus iter instituerunt. Cum non mari modo, sed terra etiam redirent (neque enim tantæ multitudini satis erat navium, cum prælio multæ essent demersæ, **555** multæ captæ, multæ naufragio periissent), in Catacalonem Bestam Ambustum tunc Istro vicinæ regioni præfectum inciderunt in ora maris apud Barnam, fusique sunt et magna clade affecti. Octingentos eorum vivos in compedibus ad imperatorem misit. Is Ambustus, et cum primum Scythæ ad Constantinopolin tenderent inque ipsius provinciam egressi pabularentur, militibus suis collectis fortiter invaserat, pulsosque ad sua confugere navigia coegerat. Et tunc iterum oram suæ provinciæ maritimam custodiens, exituique intentus, hoc facinus edidit.

A Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς προτέρας κωπηλασίας καὶ τοῦ διωγμοῦ κατάκοποι ὄντες, καὶ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν βαρβαρικῶν σκαφῶν ἀποδειλιάσαντες, ἔκλιναν πρὸς φυγήν. Ἐπεὶ δὲ ἔφθασαν τὰ τῶν Βαρβάρων σκάφη στεφανώσαντα τὸ στόμα κατασχεῖν τοῦ κόλπου καὶ ἄπορος ἦν ἡ πρὸς τὸ πέλαγος διέξοδος, Κωνσταντῖνον μὲν πατρίκιος ὁ Καβαλλούριος, στρατηγὸς ὢν τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν, γενναίως ἔστη πρὸς πόλεμον μετὰ τῆς ἑαυτοῦ τριήρους καὶ λοιπῶν δέκα, καὶ εὐρώστως μαχόμενος κατεκόπη, ἐλήφθησαν δὲ καὶ τέσσαρες τριήρεις αὔτανδροι σὺν τῇ ναυαρχίδι, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐταῖς ἀπεσφάγησαν, τὰ δὲ λοιπὰ Ῥωμαϊκὰ πλοία ἐν βράχεσι καὶ ἀκταῖς καὶ σκοπέλοις ἀπεῤῥίφησαν· ὧν συντριβέντων οἱ μὲν τῶν ἐν αὐταῖς ὑποβρύχιοι γεγόνασι τῇ θαλάσσῃ, ἄλλοι δὲ B ἑάλωσαν ὑπὸ τῶν Βαρβάρων καὶ μαχαίρᾳ παρεδόθησαν καὶ δουλείᾳ, οἱ δὲ διασωθέντες πεζοὶ καὶ γυμνοὶ εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον ἀνεσώθησαν. Οἱ δὲ Σκύθαι ὡς οὐκ εἰς ἔργον ἐχώρει αὐτοῖς τὰ τῶν ἐλπίδων, τῆς ἐπ' οἴκου πορείας ἐμνήσθησαν. Ὑποστρέφουσι δὲ τούτοις διά τε γῆς καὶ θαλάσσης (οὐδὲ γὰρ ἐξήρκουν τοῖς πᾶσι τὰ σκάφη, τὰ μὲν ὑπὸ τῆς προηγησαμένης ναυαρχίας καταποντισθέντα τε καὶ ληφθέντα, τὰ δὲ ὑπὸ κλύδωνος καὶ τρικυμίας θλασθέντα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλείους πεζῇ τὴν ὁδοιπορίαν ἐποιοῦντο) συναντήσας Κατακαλὼν Βέστης ὁ Κεκαυμένος ἄρχων ὢν τῶν περὶ τὸν Ἴστρον πόλεων καὶ χωρίων, κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς λεγομένης Βάρνας, καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο, καὶ ἀπέκτεινε μὲν πολλούς, ὀκτακοσίους δὲ ζωγρίας λαβὼν πεπεδημένους ἐκπέμπει τῷ βασιλεῖ, Οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ ὅτε πρώτως τῶν οἰκείων ἠθῶν ἀπαναστάντες οἱ Σκύθαι πρὸς τὴν βασιλίδα ἠπείγοντο καὶ ἐς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀρχὴν ἀποβάντες προνομὰς ἐποιοῦντο, τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀθροίσας λαὸν προσέῤῥαξε τούτοις, καὶ γενναίως ἀγωνισάμενος ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα σκάφη φυγεῖν ἠνάγκασε· [P. 761] καὶ πάλιν δὲ τὰ ἀγχίαλα τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀρχῆς φυλάττων χωρία, καὶ προσμένων, τὸ τέλος, ὑποστρέφοντας δεξάμενος καὶ καρτερῶς ὑποστὰς εἰργάσατο τὰ εἰρημένα.

Anno mundi 6552, indictione 12, mense Septembri, vehemens flavit ventus, quo fructus vinearum pene perierunt. Eo ipso anno, nona die Martii, quæ festa est memoriæ divorum Quadraginta Martyrum, **556** imperator ut iis supplicaret publice processurus, seditione populi interceptus est. Cum enim pedes magno satellitum cum comitatu et faustis acclamationibus a palatio usque ad fanum Servatoris in Chalce processisset, inde equo ad martyrum ædem vehi vellet, subito vox e medio multitudinis exaudita est: « Nolumus Sclerænam (sic Romani Duri soror vocabatur, Monomachi concubina) esse imperatricem, neque propter eam dominas nostras porphyrogennetas Zoen ac Theodoram mori. » Atque illico omnia confusionis ac tumultus plena, et imperatorem turba ad necem deposcit. Quod nisi celeriter Augustæ de sublimi prospicientes multitudinem placassent, plurimi haud dubie atque ipse forsitan imperator perituri fuerant. Sedato autem motu imperator, omissa ad martyres processione, in palatium se recepit.

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος ιβ', ἔτους ,ϛφνβ' ἔπνευσεν ἄνεμος σφοδρὸς, ὡς διαφθαρῆναι σχεδὸν C τοὺς τῶν ἀμπέλων καρπούς. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἑορτῆς ἀγομένης τῶν ἁγίων μ' Μαρτύρων, ἐν τῇ θ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς, μέλλων ὁ βασιλεὺς εἰς προσκύνησιν ἀπελθεῖν τῶν ἁγίων δημοσίᾳ προόδῳ κατεστασιάσθη παρὰ τοῦ δήμου. Ἐξελθόντος γὰρ τούτου πεζῇ μετὰ πολλῆς δορυφορίας ἀπὸ τοῦ παλατίου καὶ εὐφημίας, καὶ τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ καταλαβόντος ναὸν τοῦ Σωτῆρος, καὶ μέλλοντος ἐκεῖθεν ἐξιππάσασθαι καὶ πρὸς τὸν τῶν Μαρτύρων ἀφικέσθαι σηκὸν, ἐξαίφνης ἐξηχήθη φωνὴ ἀπὸ μέσου τοῦ πλήθους· « Ἡμεῖς τὴν Σκλήραιναν βασίλισσαν οὐ θέλομεν, οὐδὲ δι' αὐτὴν αἱ μάνναι (26) ἡμῶν αἱ πορφυρογέννητοι Ζωή τε καὶ Θεοδώρα θανοῦνται. » Καὶ εὐθὺς συνεχύθη τὰ πάντα, καὶ ταραχὴ κατέσχε τὸ πλῆθος, καὶ ἐζήτουν τὸν βασιλέα διαχειρίσασθαι. Καὶ εἰ μὴ τάχιον αἱ D βασιλίδες προκύψασαι ἄνωθεν κατεστόρεσαν τὸ πλῆθος, ἀπολώλεισαν ἂν οὐκ ὀλίγοι, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Κατευνασθείσης δὲ τῆς ταραχῆς ὑπέστρεψεν εἰς τὰ βασίλεια, τὴν εἰς τοὺς μάρτυρας ἄφιξιν παραιτησάμενος.

Indictione 13 bellum de Anio cœpit. Sed exponendum est cur et qua ratione Anii principi quiescenti, nullaque ab eo orta injuria, imperator bellum intulerit. Georgius Abasgorum princeps bellum adversus **557** Romanos movens socium ejus

Ἰνδικτιῶνος δὲ ιγ' ὁ κατὰ τοῦ Ἀνίου ἀρχὴν ἐλάμβανε πόλεμος. Ἀλλὰ ῥητέον ἄνωθεν πῶς καὶ διὰ τίνα τρόπον ἡσυχίαν ἄγοντι τῷ τοῦ Ἀνίου τοπάρχῃ καὶ μηδὲν ἀπαίσιον διαπραττομένῳ Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς πολεμεῖν ἐπεχείρησεν. Ὅτε Γεώργιος ὁ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(26) Non *dominæ*, sed *matres*. GOAR.

Ἀβασγῶν ἀρχηγὸς ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων ἐκίνησε, συμμαχῶν ἦν αὐτῷ καὶ Ἰωβανεσίκης ὁ τῆς τοῦ Ἀνίου κυριεύων χώρας. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, Βασίλειος ὁ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν Ἰβηρίᾳ παρατάξεσιν ἠγωνίσατο κατὰ τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦτον ἐτρέψατο καὶ συνέτριψε, φοβηθεὶς ὁ Ἰωβανεσίκης μή πως ὁ βασιλεὺς μηνιῶν διὰ τὴν συμμαχίαν ἀνήκεστόν τι ἐς αὐτὸν διαπράξηται, τὰς κλεῖς τῆς πόλεως εἰληφὼς αὐτομολεῖ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἑαυτὸν ἐγχειρίζει ἐθελοντὴς καὶ τὰς κλεῖς παραδίδωσιν. Ὁ δὲ τῆς συνέσεως τοῦτον ἀποδεξάμενος μάγιστρόν τε τιμᾷ καὶ ἄρχοντα διὰ βίου τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς λεγομένης μεγάλης Ἀρμενίας προβάλλεται, ἔγγραφον ἀπαιτήσας ἀπ' αὐτοῦ γραμματεῖον ὡς μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐπανήξει πᾶσα ἡ τοιαύτη ἀρχὴ εἰς τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ μέρος ἔσεται τῆς Ῥωμαϊκῆς. Ἐγένετο ταῦτα. Καὶ θνήσκει μὲν ὁ βασιλεὺς, θνήσκει δὲ μετὰ χρόνους ἱκανοὺς καὶ ὁ Ἰωβανεσίκης· καὶ θανόντος αὐτοῦ Κακίκιος ὁ τούτου υἱὸς διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν εἰρήνην μεν διετήρει πρὸς Ῥωμαίους καὶ ὁμαιχμίαν, κατεῖχε μέντοι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, [P. 762] καὶ ἀποδοῦναι Ῥωμαίοις οὐκ ἤθελεν, ὡς τὸ πατρικὸν ἐβούλετο γραμματεῖον. Εὑρὼν οὖν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὸ γραμματεῖον ὁ Μονομάχος ἀπῄτει καὶ τὸ Ἀνίον καὶ τὴν πᾶσαν μεγάλην Ἀρμενίαν ὡς Βασιλείου τοῦ βασιλέως διάδοχος. Τοῦ δὲ δοῦλον μὲν ἑαυτὸν ἀνομολογοῦντος Ῥωμαίων, ἀποστῆναι δὲ τῆς πατρῴας ἀρχῆς μὴ ἐθέλοντος (27), πολεμητέον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ στρατὸν ἀγείρας καὶ Μιχαὴλ Βέστῃ (28) τῷ Ἰασίτῃ ἐγχειρίσας, ἄρχοντι φθάσαντι προβληθῆναι τῆς Ἰβηρίας, πολεμεῖν ἐπεσκόπει τῷ Κακικίῳ· ὁ δὲ ἀπελθὼν, καθ' ὅσον οἷόν τ' ἦν, ἔσπευδεν ἐκπληροῦν τὰ προστεταγμένα. Ὅπερ γνοὺς ὁ Κακίκιος, καὶ ὅτι ἀντὶ φίλου καὶ συμμάχου πολέμιος κέκριται, καὶ αὐτὸς τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀγηοχὼς κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτῷ τοὺς ἐπιόντας ἠμύνετο. Κακῶς δὲ φερομένων τῶν πραγμάτων τῷ Ἰασίτῃ, πέμπεται καὶ ὁ Νικόλαος πρόεδρος ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου παρακοιμώμενος, μετὰ βαρείας χειρὸς, ὥστε τῷ πλήθει καὶ τῇ δυνάμει κατεγωνίσασθαι τὸν Κακίκιον. Στέλλονται δὲ γράμματα τοῦ βασιλέως πρὸς Ἀπλησφάρην τὸν ἄρχοντα τοῦ Τιβίου καὶ τῆς περὶ τὸν Ἀράξην ποταμὸν Περσαρμενίας, παρακαλοῦντα τοῦτον κατὰ τὸ δυνατὸν δῃοῦν την μεγάλην Ἀρμενίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην χώραν τῷ Κακικίῳ. Ἀπελθὼν οὖν ὁ Νικόλαος ἐκεῖ-

A habuerat Jobanesicam Anii dominum. Verum ubi Basilius imperator in Iberiam cum exercitu profectus Georgium prælio fregit, Jobanesices metuens ne ob belli societatem iratus imperator durius de se statueret, cum clavibus urbis ad eum transfugerat, seque et claves ei ultro dediderat. Quam ejus calliditatem approbans Basilius, magistri honore ornatum Anii et Armeniæ quæ Magna dicitur præfectum eum usque ad vitæ ejus exitum constituerat, scripta cautione professum, mortuo ipso eam præfecturam ad suum dominum redituram partemque Romanæ ditionis futuram. Mortuo Basilio atque multis post annis Jobanesica, filius hujus Cacicius occupata præfectura pacem societatemque cum Romanis servavit, paternam interim B ditionem retinens Romanis, quod scriptum jubebat, nequaquam reddidit. Monomachus pacti formula in archivo reperta, Anium universamque magnam Armeniam, ut Basilii hæres reposcit. Cumque Cacicius servum quidem se profiteretur, præfecturam vero quam a patre acceperat restituere recusaret, bello suas res repetere imperator statuit. Proinde collectum exercitum Michaelo Bestæ Jasitæ, qui jam tum præfectus Iberiæ **558** erat designatus, tradit, mandatque ut Cacicio bellum faciat. Atque is in in provinciam profectus mandata imperatoris pro virili exsequitur. Cacicius se pro amico et socio Romanorum hostem judicatum sentiens, ipse etiam suis contractis copiis, se quantum res ferebant tueri intendit. Cum autem res Jasitæ male succederent, mittitur etiam Nicolaus præses scholarum C domesticus, accubitor quondam Constantini imperatoris, cum grandi exercitu, ut vel multitudine opprimeretur Cacicius. Mittit etiam litteras imperator ad Aplespharium Tibii et quæ circa Araxen fluvium est Persarmeniæ præfectum, hortaturque eum ut, quantum possit, Magnam Armeniam et ditionem Cacicii infestet, Nicolaus ubi in provinciam pervenit, statim se rei gerendæ dat, litterasque imperatoris ad Aplespharium mittit, ipse una scribens, eumque donis et pollicitationibus instigans ut imperatoris voluntati morem gerat. Rescribit is ea conditione se id facturum, si imperator litteris ad se missis paciscatur se ipsi omnium quæcunque ipse Cacicio belli jure eripuisset firmam possessionem ac dominium concedere. Hanc con- D ditionem imperator probavit, aureaque bulla id

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ

(27) Sententia videtur mutilata. Hæc autem fuit, Cacicium non detrectasse Romanis subditum esse, sed tamen paterna ditione sibi relicta id voluisse facere Xyl. — Mutilus hic Xylandri, non litteræ sensus. Hujusmodi vero est: *At quamvis se subditum* (vasallum) *profiteretur, cum eo tamen bello decernendum sibi statuit imperator*. Clarius legeret alius: Τῷ δὲ δούλῳ μὲν ἀνομολογοῦντι πολεμητέον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ, *et quantumvis se subditum profitenti bellum indicendum censuit imperator*. Goar.

(28) Bestes postea βεστάρχης dicitur, Bestarcha, ut epitheton sit fortassis ab aliquo officio ductum: nam Catacolo quoque Ambustus infra in bello Medico Bestes vocatur. Xyl. — Existimavi diutius, quod et aliis cum Meursio placuit, vestiariorum præcipuum βεστάρχην vocari. At cum isidem Iasites nuper sit dictus βέστης et ἄρχων τῆς Ἰβηρίας προβεβλημένος, ac infra p. 771, τῆς χώρας, id est, Baaspracanias, ἄρχων Ἀαρὼν βέστης et confestim βέσσης Καταχαλὼν τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς Ἰβηρίας κατάρχων legatur, relicta priore sententia, Iberorum dialecto et more religionis principem βέστην nuncupari censui, prout legimus Bulgaros chaganum, Saracenos ameram, Triballos cralem regulos suos vocitare. Goar.

postulatum Aplespharii ratum se habere testatus est. Qua accepta Aplespharius statim rem aggressus multas **559** Cacicii arcesjac munitiones expugnatas occupavit Cacicius a Romanis oppugnatus copiis et a Tibiano præfecto infestatus, rebus desperatis, cum Nicolao pacem facit, per eumque se et urbem Imperatori dedit. Ad quem profectus, ab eoque magisterii dignitate decoratus amplissimisque in Cappadocia ad Charsianumque et Licandrum prædiis donatus, vitam exinde pacatam ac tranquillam egit. Monomarchus capta aTibii præfecto castella et oppida ut partem Aniaxæ ditionis reposcens, cum ea Aplesphares sponte non dimitteret, sed aurea bulla niteretur, Nicolao præcipit ut cum Romano et Iberico exercitu et copiis Armeniæ Magnæ, quæ Cacicius duxerat, bellum ei faciat. Nicolaus contractis omnibus copiis Bestarcham Jasitam iis præficit et suum servum Constantinum magistrum Alanum, eosque ad oppugnandum Tibium mittit. Erat Aplesphares homo, ut quisquam alius, bellicarum artium peritissimus, gnarus rei gerendæ et consilia hostium eludere callidus. Is cum se pugnæ cum Romanis copiis committendæ imparem sentiret, intra muros se continet, amnemque alluentem avertit, ita ut omnem urbi vicinam planitiem is inundaret stagnoque et cœno paludis morem **560** oppleret; et in vineis quæ circum urbem in orbem erant sitæ, sagittarios pedites abdit; et exspectare signum quod ipse tuba daturus esset jubet: ita instructus adventum hostium operitur. Romanorum autem ductores præ metu ac desperatione rerum urbi se inclusisse et campum aqua opplevisse Aplespharem opinati, promiscue et nullo ordine, alii equites alii ab equis digressi, ut cuique placebat, ad urbem occurrunt, primo scilicet aggressu eam capturi. Ubi in vias pervenere quæ per medias ducebant vineas, jamque urbi subiverunt, classicum Aplesphares canit. Et pedites ex insidiis coorti alii saxis Romanos impetunt, alii desuper de septis vinearum vulnerant, cum quidem Romanis sui defendendi omnis esset erepta facultas. Ingens tum clades accepta, et Romanorum innumerabilis cæsa multitudo, cum equi fugere non possent limo et lacunis impediti. Ægre elapsi Jasites et Constantinus Anium pervenerunt, Nicolaoque calamitatis nuntii fuerunt. De qua clade certior factus imperator Nicolao et Jasitæ abrogat magistratum, loco Jasitæ ducem Iberiæ facit Ambustum, pro Nicolao imperatorem exercitum creat Constantiuum magnæ soda-

A νος μὲν ἔργου εἴχετο, τὰ δὲ γράμματα πέμπει πρὸς τὸν Ἀπλησφάρην, γράψας καὶ αὐτὸς καὶ παροτρύνας καὶ δώροις καὶ ὑποσχέσεσιν ἐρεθίσας ἐνεργοὺς θέσθαι τὰς βουλήσεις τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξάμενος ἀμείβεται ἐπιτελῆ ποιῆσαι τὰ κεκελευσμένα, εἰ γράμμα πεμφθείη τούτῳ βασιλικὸν ἀσφάλειαν παρέχον αὐτῷ πάντα ἔχειν ἐν βεβαίῳ δεσποτικῶς τὰ φρούρια καὶ χωρία (29) ὅσαπερ ἰσχύσειε νόμῳ πολέμου κτήσασθαι ἀπὸ τῶν διαφερόντων τῷ Κακικίῳ. Ἐδέξατο τὸν λόγον ὁ βασιλεύς, καὶ χρυσοβούλλοις γραφαῖς ἐπιβεβαιοῖ ὅσα ὁ Ἀπλησφάρης ἠτήσατο· καὶ δεξάμενος οὗτος τὸ γράμμα ἔργου ἥπτετο, καὶ πολλὰ τῶν τοῦ Κακικίου ἐκπολιορκήσας κατέσχεν ὀχυρώματα καὶ χωρία. Ὁ δὲ Κακίκιος ὑπό τε τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως πολεμούμενος ὑπό B τε τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τιβίου ληλατούμενος, καὶ τοῖς πᾶσιν ἀπεγνωκώς, σπένδεται πρὸς τὸν παρακοιμώμενον καὶ προσχωρεῖ τῷ βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, παραδοὺς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὸν βασιλέα ἐλθὼν καὶ μάγιστρος τιμηθείς, καὶ χωρία πολυπρόσοδα κατά τε Καππαδοκίαν καὶ τὸν Χαρσιανὸν καὶ τὸν Λικανδὸν εἰληφώς, εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον τὸν ἀπὸ τοῦ ε ἔζησε βίον· ὁ δὲ Μονομάχος τὰ ἐκπολιορκηθέντα φρούρια παρὰ τοῦ Τιβιώτου καὶ χωρία ὡς μέρη τοῦ Ἀνίου ἐπιζητῶν, [P. 763] ἐπεὶ ἑκών γε ἐκεῖνος οὐ μεθίετο τούτων, ἀλλ' ἀντείχετο τῆς χρυσοβούλλου γραφῆς, ἀναιρεῖται πόλεμον πρὸς αὐτόν, καὶ πάλιν προστάττει τῷ παρακοιμωμένῳ μετά γε τῆς Ῥωμαϊκῆς χειρὸς τοῦ τε Ἰβηρικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ δυνάμεως, ἧς κατῆρχεν ὁ Ἀνιώτης, τῷ Ἀπλησφάρῃ πολεμεῖν. Πάσας οὖν οὗ-C τος ἠθροικὼς τὰς δυνάμεις, καὶ ἄρχοντα αὐταῖς ἐπιστήσας Μιχαὴλ τὸν βεστάρχην τὸν Ἰασίτην καὶ τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον (30) Κωνσταντῖνον μάγιστρον τὸν Ἀλανόν, κατὰ τοῦ Τιβίου ἐκπέμπει. Ὁ δὲ Ἀπλησφάρης, στρατηγικώτατος ἄνθρωπος ὤν, εἴπερ τις ἄλλος, καὶ ἔργα πολεμικὰ καὶ βουλὰς ἐχθρῶν διασκεδάσαι δυνάμενος, πρὸς μὲν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν εἰδὼς ἑαυτὸν μὴ ἀξιόχρεων οὐκ ἀντιπαρετάξατο, εἴσω δὲ τειχῶν συγκλείσας ἑαυτὸν καὶ τὸν παραῤῥέοντα μενοχετεύσας ποταμόν, καὶ πᾶσαν ἐπικλύσας τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτελματώσας πηλώδη τε οὖσαν καὶ τεναγώδη, προσέμενε τὴν ἐπέλευσιν τῶν ἐναντίων, παρασπείρας ἐν τοῖς κύκλωθεν τῆς πόλεως οὖσιν ἀμπελῶσι τοξότας πεζούς, καὶ κρύπτεσθαι καὶ προσμένειν κελεύσας, ἄχρις ἂν αὐτὸς D τῇ σάλπιγγι ἐπισημήνηται τὸ ἐνυάλιον. Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἄρχοντες τόν τε εἰς τὴν πόλιν συγκλεισμὸν καὶ τὴν τῆς πεδιάδος ἐπίκλυσιν δειλίας ἔργον καὶ ἀπογνώσεως κρίναντες, ἄτακτοι καὶ σποράδην

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(29) *Pagos.* Χωρίον moderna lingua *pagus*. GOAR.

(30) Servos fuisse magistros non credo. Legerem aliquid pro δοῦλον, fortasse ἀδελφόν aut tale quippiam: vero enim propius est fratrem quam servum Nicolai magistrum fuisse. XYL.— Auctoris ceu sana retenta lectione, monendus Xylander, eumdem qui magister est, esse posse servum. Annon dux in aliqua provincia regis subditus est et, ut aiunt, vasallus? Vox enim δοῦλος non inhonorarii subditi significatu hic jacet. Ad rem nostram, Cacicius sese nuper imperatoris servum, id est subditum, fuit professus, at non alio proposito nisi ut in Anium Iberiamque perpetuum sibi vindicaret principatum. Isque Constantinus pariter, magistri dignitate in aula CP. provectus, simul potuit Alaniæ portionis ab imperatore renuntiari dominus, ac ut subditus seu vasallus sub eodem in bellis mereri. GOAR.

ἄλλοι μὲν τοὺς ἵππους ἀποβάντες, ἄλλοι δὲ καὶ ἔφιπποι, ὥς πη ἕκαστος ἐβούλετο, πρὸς τὴν πόλιν ἔτρεχον ὡς αὐτοβοεὶ ταύτην αἱρήσοντες. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἐγένοντο τῶν ἐν μέσῳ τῶν ἀμπελώνων ὁδῶν καὶ ἄχρι τῆς πόλεως ἔφθασαν, τότε δὴ τῇ σάλπιγγι σημήνας ὁ Ἀπλησφάρης ἔργου ἐκέλευσεν ἔχεσθαι, καὶ ἐξαναστάντες ἀπὸ τῶν λόχων οἱ πεζοὶ οἱ μὲν τόξοις οἱ δὲ λίθοις ἔβαλλον, ἄλλοι δὲ ἐτίτρωσκον ἀπὸ τῶν θριγγῶν, τῶν Ῥωμαίων κωλυομένων ὑπὸ τούτων τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι. Γίνεται οὖν τροπὴ μεγάλη, καὶ σφάζεται Ῥωμαίων ἄπειρον πλῆθος, φυγεῖν μὴ δυναμένων τῶν ἵππων, ἀλλ' ἐμπιπτόντων εἰς τὸν πηλὸν καὶ τὰ τέλματα. Μόλις οὖν σωθεὶς ὁ Ἰασίτης σὺν τῷ Κωνσταντίνῳ ἐν τῷ Ἀνίῳ αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς τῷ Νικολάῳ γεγόνασιν. Ἀγγελθέντος δὲ τοῦ συμβάντος ἀτυχήματος τῷ βασιλεῖ, ὁ μὲν Νικόλαος καὶ ὁ Ἰασίτης ἀφαιροῦνται τὰς ἀρχάς, προχειρίζονται δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ Ἰασίτου δοὺξ Ἰβηρίας ὁ Κεκαυμένος, ἀντὶ δὲ τοῦ Νικολάου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ τῆς μεγάλης ἑταιρείας ἄρχων, εὐνοῦχος ἄνθρωπος, ἐκ Σαρακηνῶν ἕλκων τὸ γένος καὶ τῷ βασιλεῖ ὑπηρετήσας πρὸ τῆς βασιλείας καὶ πίστιν τηρῶν ἐς αὐτόν οἳ δὴ καὶ κατὰ χώραν γενόμενοι καὶ τὰς δυνάμεις συνηθροικότες ἔργου εἴχοντο. Καὶ τῇ μὲν πόλει τοῦ Τιβίου, ἥτις ἦν τοῦ παντὸς ἔθνους μητρόπολις, προσβαλεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀποπειρῶνται δὲ [P. 764] τῶν λοιπῶν φρουρίων τῶν ὅσα τῷ Ἀνίῳ ὑπόκειται. Καὶ αἱροῦσι μὲν τὴν Ἁγίαν Μαρίαν καὶ τὸ λεγόμενον Ἀμπίερ καὶ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, λίαν ἐρυμνὰ καὶ ἀπόκρημνα ὀχυρώματι, τοῦ Ἀπλησφάρη πολλάκις ἐπιχειρήσαντος βοηθῆσαι αὐτοῖς πολιορκουμένοις, καὶ τοσαυτάκις ἡττηθέντος. Ἔρχονται δὲ καὶ ἐπὶ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Χελιδόνιον, ἐπὶ βουνοῦ τε ἀποκρήμνου ἱδρυμένον καὶ οὐ πόρρω κείμενον τοῦ Τιβίου· καὶ κυκλωσάμενοι τοῦτο τάφροις καὶ χάραξι διὰ προσεδρείας ἠπείγοντο παραστήσασθαι· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐσπάνιζον τῶν ἀναγκαίων οἱ εἴσω τοῦ τείχους, μὴ φθάσαντες εἰσκομίσασθαι τὰ ἐπιτήδεια διὰ τὸ τῆς προσβολῆς ὀξύρροπον. Καὶ παρεστήσαντο ἂν καὶ τοῦτο, εἰ μὴ αἰφνιδίως ἡ τοῦ πατρικίου Λέοντος τοῦ Τορνικίου ἐξ ἑσπέρας ἀνήφθη ἀποστασία. Οὗτος γὰρ στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ διαβληθεὶς ὡς τυραννιῶν τῆς τε ἀρχῆς παραστέλλεται καὶ μοναχὸς ἀποκείρεται καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀχθεὶς οἴκοι μένειν ἐν Ἀδριανουπόλει προστάττεται. Μὴ ἐνεγκὼν δὲ σφόδρως τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα ἀνιαρά, λάθρα καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς ἐν Ἀδριανουπόλει πρότερον ὑποποιεῖται στρατηγούς, ὁπόσοι ἔτυχον ὄντες παρεωραμένοι καὶ ἄπρακτοι· διὰ δὲ τούτων καὶ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν ὑποφθείρας καὶ τοὺς ὅσοι τῶν Μακεδονικῶν ἦρχον ταγμάτων καὶ Θρᾳκικῶν, καὶ τοὺς ὅσοι ἐσχόλαζον στρατιώτας καὶ τοὺς ὅσοι ταῖς λεηλασίαις καὶ ταῖς διαρπαγαῖς ἔχαιρον, καὶ χεῖρα ἱκανὴν συστησάμενος, ἀναγορεύεται βασιλεύς, καὶ ἅπαντα τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀγείρας λαὸν ὀξὺς ἐπιφαίνεται τῇ βασιλίδι, τοῦ βασιλέως μήτε ἱκανὸν λαὸν ἔχοντος πρὸς ἀντιπαράταξιν μήτε πιστεύοντος τοῖς πολίταις ὡς εὔνοιαν καὶ πίστιν φυλάξουσιν ἐς αὐτόν.

A litatis principem, eunuchum, a Saracenis oriundum, sibi fidum hominem, et cujus opera etiam antequam **561** ad imperium eveheretur usus fuerat. Hi autem provinciam ingressi collectisque exercitibus ad rem gerendum conversi, urbem Tibium quæ erat ejus gentis ,metropolis, oppugnare incommodum rati, reliqua ad Anium pertimentia castella tentant, capiuntque Sanctam Mariam, Ampierum, Sanctum Gregorium, admodum munitas et præruptis impositas saxis arces, Aplesphario sæpe opem iis dum oppugnarentur ferre conato, semperque victo. Inde ad castellum Chelidonium veniunt, situm in præcipiti colle haud longe a Tibio. Id cum vallo fossaque circumvenissent, obsidione capere intendunt, quod jam præsidiarios res ad victum necessariæ destituebant, B subita obsidione præventos ne earum copiam importarent. Fuissentque eo potiti, nisi in Occidente repente patricii Leonis Tornicii exarsisset defectio. Is Leo cum Iberiam gubernaret affectatæ tyrannidem accusatus, magistratu spoliatus rasusque vitam monasticam agere jussus erat. Non mediocriter autem ferens contumeliam, occulte ac paulatim duces qui Adrianopoli erant corrupit, qui et ipsi contemptim ab imperatore habiti otio torpebant. Horum deinde et suorum necessariorum opera milites quoque sibi conciliat, qui otiosi **562** degebant, et quotquot prædis ac direptionibus delectabantur. Contractaque magna manu, imperator salutatus cum omnibus suis copiis actutum ad urbem proficiscitur. Imperator, qui neque ad re- C sistendum satis habebat in promptu militum, neque civium erga se fidei ac benevolentiæ se committere audebat, in Iberiam nuntium equis dispositis mittit ad Constantinum, omissis quæ in manibus erant, celerrime ad Cpolin cum exercitu venire jubens. Is acceptis litteris, quanquam jamjam potiturus Chelidonio videbatur, soluta obsidione cum Aplesphario pacem fœdusque componit, jurato et diris etiam ni promissa impleret imprecationibus se devovente, se in fide imperatoris permansurum neque quidquam contra Romanos moliturum. His ita actis, ad urbem cum exerctiu festinat. Hoc modo Chelidonium liberatum. Ipse cum Orientales legiones totumque exercitum adduxisset, jussu imperatoris urbem intravit, exercitus parte D in Thraciam transportata, ad Chrysopolin, quæ mari interfluente Cpoli opposita est, alia ad Abydum quæ in Hellesponto. Verum hæc postea temporis acta. Tornicius ante Constantini adventum mense Septembri, indictione prima, imperator, ut diximus, salutatus **563** dicto citius Cpolin obsidet, sperans se statim ea potiturum, quod sciebat imperatorem militibus destitui. Igitur castris proxime monasterium Anargyrorum e regione Blachernarum fixis, primum verbis ac pollicitationibus animos civium tentat, deinde, nomine audiente ipsum, vim parat. Sed et imperator cives populumque armat, iisque murorum defensionem commit-

tit; et milites qui tum aderant alioseque ipsius jussu a principibus senatus armatos, qui ultra mille non erant, per portam Blachernensem educit atque adversos hosti constituit, vallo tantummodo interposito, quod impetum irruentium hostium remoraretur. Atqui intra portas se continere et de muris repellere adorientes præstabat; et magister Argyrus Italus vehementer quiritabatur, ac imperatorem hortabatur ne se extra portas emitteret, neve cum favente multitudine et bellicis laboribus assueta congrederetur, ipse stipatus exigua manu tironum bellique imperitorum hominum. Ne quid tamen obtineret, Constantinus Leichudes effecit, auctor alterius consilii et in summa apud imperatorem auctoritate. Imperatore cum suis sub vesperam egresso, perduellis suos armat et in imperatorios magno cum impetu irruit, oculique **564** momento perrumpens vallum eos pellit. Horum alii capti sunt, alii fugientes in fossam urbi circumdatam inciderunt et misere perierunt. Sed et cives de muris præcipiti fuga se proripuerunt. Profugere etiam portarum Blachernensium custodes, non objectis portarum valvis. Quod nisi Tornicius fato fuisset impeditus, potuerat absque ullo labore in urbem penetrare ac imperium occupare. Nunc ille cum usque ad fossam muro contiguam pervenisset, ab insequendo destitit. Hoc animum imperatoriis reddidit, ut et portas occuparent et murorum defensionem susciperent. Haud dubie tunc Deus imperatorem servavit, ne sagitta interficeretur, quæ in ipsum emissa in rotundum cujusdam famuli capitis tegmen est delata, quod et huic et imperatori salutare fuit. Ad hunc ergo modum urbs proxima periculo, ab hoste tamen capta non est. Tornicius cum per aliquot dies in castris hæsisset, et ab ipso paulatim ad imperatorem deficeretur, veritus ne vel universi ab ipso transirent vel etiam comprehensum imperatori traderent, castris motis Arcadiopolin retro abiit, ibique cum Joanne Batatza castra posuit, Theodoro Strabomyta, Polye Marianoque Brana, Occidentalium legionum ducibus et sibi sanguine propinquis, ad Rædestum oppugnandam missis; quæ **565** urbs cum reliquæ omnes Macedonicæ atque Thracicæ urbes Tornicio accessissent, fidem una servabat opera episcopi et cujusdam in ea urbe summa potentia præditi Batatzæ, qui et ipse consanguineus erat Tornicii. Hi cum nihil efficerent aliquanto in ejus oppidi oppugnatione tracto tempore, ipse etiam Tornicius eo cunctas suas ducit copias. Cumque omni oppugnasset conatu et machinarum omne genus adhibuisset, oppidanis fortiter defendentibus, profligatus, soluto obsidio Arcadiopolin rediit. Interim Monomachus Orientales exercitus, qui jam a Chrysopoli et Abydo in Thraciam trajecerant, duce iis præfecto Michaelo Iacita magistro emittit in re-

A Καὶ διὰ τοῦτο ἄγγελος ἐς τὸν Κωνσταντῖνον ἐν Ἰβηρίᾳ πέμπεται δημοσίοις ἔποχος ἵπποις μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν κελευόντων τῶν ἐν χερσὶν ἀφέμενον ἔργων ἀφικέσθαι ὡς τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων ἐς τὴν βασιλίδα. Δεξάμενος δ' οὗτος τὰ γράμματα, καίτοι ἐν χερσὶν ἔχων τὸ φρούριον, λύει μὲν τὴν πολιορκίαν, σπένδεται δὲ τῷ Ἀπλησφάρῃ, ἀσφαλισάμενος αὐτὸν ἀραῖς καὶ ὅρκοις ὡς εὔνοιαν διαφυλάξει τῷ βασιλεῖ καὶ οὐδέποτε μελετήσει φαῦλον κατὰ Ῥωμαίων. Οὕτω δὲ πράξας καὶ τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν σπουδαίως ἠπείγετο πρὸς τὴν βασιλίδα. Καὶ τὸ μὲν Χελιδόνιον τοῦτον τὸν τρόπον διαδιδράσκει τὴν ἅλωσιν· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν ἑῴων ταγμάτων καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ κατελθὼν αὐτὸς μὲν εἴσεισιν εἰς τὴν βασιλίδα, τὸ δὲ πλῆθος B ἅπαν περαιοῦται προστάξει τοῦ βασιλέως εἰς Θρᾴκην, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀντίπορθμον τῇ βασιλίδι Χρυσόπολιν (31), τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ Ἄβυδον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον· πρὶν ἢ δὲ τὰς δυνάμεις ἐλθεῖν, ὁ Τορνίκιος κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, τῆς α' ἐπινεμήσεως, βασιλεὺς, ὡς ἐλέχθη, ἀναῤῥηθεὶς θᾶττον ἢ λόγος τὴν βασιλίδα καταλαμβάνει, [P. 765] ἐλπίζων αὐτοβοεὶ ταύτην αἱρήσειν διὰ τὸ μὴ εὐπορεῖν τὸν βασιλέα δυνάμεων. Καὶ χάρακα πηξάμενος καταντικρὺ τῶν Βλαχερνῶν, ἔγγιστα τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων (32), πρῶτον λόγοις καὶ ὑποσχέσεσιν ἀπεπειρᾶτο τῶν πολιτῶν, μηδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ ἤδη καὶ ἔργου ἥπτετο. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς διά τε τῶν πολιτῶν καὶ τῶν παρευρεθέντων κατὰ τύχην στρατιωτῶν ἀντιπαρετάττετο, τοὺς μὲν πολίτας καὶ τὸν δῆμον τάξας ἐπὶ C τοῦ τείχους, τοὺς δὲ παρατυχόντας, στρατιώτας καὶ ἄλλους τινὰς ὅσους οἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες κελεύσει τούτου καθώπλισαν, μὴ πλέον τῶν χιλίων ὄντας, ἐξαγαγὼν τοῦ τείχους διὰ τῶν ἐν Βλαχέρναις πυλῶν ἀντιμετώπους ἔστησε τῷ τυράννῳ, τάφρον τινὰ προστησάμενος εἰς κώλυμα τῶν ἐπιόντων, δέον ἔσω πυλῶν ἐπέχειν καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι, πολλὰ τοῦ μαγίστρου Ἀργυροῦ τοῦ Ἰταλοῦ ποτνιωμένου καὶ παρακαλοῦντος εἴσω μένειν καὶ μὴ ἐξάλλεσθαι, καὶ μὴ θέλειν λαῷ συμπλέκεσθαι μαινομένῳ καὶ ὀργῶντι καὶ στρατιωτικαῖς μελέταις ἐνηθλημένῳ μετὰ στρατιωτῶν ὀλιγοστῶν καὶ λαοῦ νεαλοῦς καὶ ἀπειροπολέμου. Ἀλλὰ ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθεν· ἀντέκειτο γὰρ Κωνσταντῖνος ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Λειχούδης, τὰ πρῶτα τότε παρὰ βασιλέως D φέρων καὶ μέγα παρὰ τούτῳ δυνάμενος καὶ τῆς βουλῆς ταύτης ὑπάρχων πατήρ. Ἐξελθόντων δὲ τούτων περὶ δείλην ὀψίαν, ὡς ἔγνω ὁ τύραννος, τὰς ἀμφ' αὐτὸν καθοπλίσας δυνάμεις ἔπεισι μετὰ ῥύμης μεγάλης, καὶ θᾶττον ἢ λόγος τὴν τάφρον διατεμὼν τρέπεται τοὺς ἔνδον, ὧν οἱ μὲν ἁλίσκονται, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς τὴν τῆς πόλεως τάφρον κατέπιπτον καὶ οἰκτρῶς ἀπώλοντο. Ἔφευγον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τείχους κρημνιζόμενοι οἱ πολῖται, παραπλησίως καὶ οἱ πυλωροὶ τῶν ἐν Βλαχέρναις τειχῶν τὰς πύλας

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(31) Turcis nunc *Scutari*. Male a quibusdam cum Chalcedone inferius sita confunditur. GOAR.

(32) Cosmæ et Damiani *nulla spe mercedis* medicam artem ex charitate *obeuntium*. GOAR.

ἀναπετάσαντες. Καὶ εἰ μὴ τύχη τις ἔσφηλε τῷ Τορνικίῳ τὰ πράγματα, εἰσῆλθεν ἂν ἀλογητὶ καὶ κύριος τῶν ἁπάντων ἐγένετο. Ἄρτι δὲ διώξας ἄχρι τῆς παρὰ τῷ τείχει τάφρου ἐπέσχε τὸν διωγμὸν, καὶ πάλιν ἀναθαῤῥήσαντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα τάς τε πύλας κατέσχον καὶ τῆς φυλακῆς ἐπεμελήθησαν τῶν τειχῶν. Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μικροῦ ἂν ἀπολώλει διὰ τόξου βληθεὶς, εἰ μὴ Θεὸς προφανῶς διεσώσατο, τοῦ ὀϊστοῦ ἐνεχθέντος εἴς τινος θεράποντος κάλυμμα στροβιλοειδὲς κεφαλῆς, ὅπερ καὶ τὸν ἔχοντα καὶ τὸν βασιλέα διεσώσατο. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐγγὺς τοῦ ἁλῶναι ἡ πόλις ἐλθοῦσα διεσώθη. Ὁ δὲ ἀποστάτης ἐπί τινας ἡμέρας προσμείνας ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπειδὴ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ μικρὸν ὑποῤῥυέντες ηὐτομόλουν τῷ βασιλεῖ, πτοηθεὶς μή πως οἱ πάντες καταλιπόντες αὐτὸν οἰχήσονται ἢ καὶ κατασχόντες παραδῶσι τῷ βασιλεῖ, ἀναστὰς ἐκεῖθεν ὑπέστρεψεν ἐν Ἀρκαδιουπόλει. [P. 766] Καὶ αὐτὸς μὲν σὺν Ἰωάννῃ τῷ Βατάτζῃ παρεμβολὴν πηξάμενος ἐκεῖσε προσέμενε, Θεόδωρον δὲ τὸν τὴν ἐπωνυμίαν Στραβομύτην (33) καὶ τὸν λεγόμενον Πολὺν καὶ Μαριανὸν τὸν Βρανᾶν, ταγμάτων ἄρχοντας δυτικῶν, καθ' αἵματος κοινωνίαν αὐτῷ ἐγγίζοντας, πολιορκῆσαι ἐκπέμπει τὴν Ῥαιδεστόν· ἔτυχον γὰρ αἱ μὲν ἄλλαι Μακεδονικαὶ καὶ Θρᾳκικαὶ πόλεις προσχωρήσασαι τούτῳ, αὕτη δὲ μόνη εὔνοιαν ἐτήρει τῷ βασιλεῖ σπουδῇ τοῦ ταύτης ἀρχιερέως καί τινος ἐγχωρίου δυνάστου τοῦ λεγομένου Βατάτζη, συγγενοῦς ὄντος τοῦ Τορνικίου. Ὡς δ' ἀπελθόντες ἐκεῖνοι καὶ χρονοτριβοῦντες οὐδὲν ἤνυον, ἄρας καὶ αὐτὸς ἄπεισιν ἐκεῖσε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ πᾶσαν προσβολὴν καὶ μηχανὴν ἐπαγαγὼν τῇ πόλει καὶ πάντοθεν ἀποκρουσθεὶς εὐψύχως τῶν ἔνδον ἀποκρουομένων τὰς μηχανὰς ὑπέστρεψε πάλιν ἐν Ἀρκαδιουπόλει, λύσας τὴν πολιορκίαν. Ἄρτι δὲ καὶ τῶν Ἑῴων στρατευμάτων διαπεραιωθέντων ἔκ τε Χρυσουπόλεως καὶ Ἀβύδου πρὸς Θρᾴκην, στρατηγὸν ἐπιστήσας αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μάγιστρον τὸν Ἰασίτην πέμπει κατὰ τῶν ἀποστατῶν. Ἀθροίσας δ' οὗτος ὑφ' ἓν τὰς δυνάμεις καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς ἀποστάταις μάχης μὲν οὐκ ἦρχεν, ἐκήδετο δὲ μᾶλλον τῶν ἀνηκόντων χωρίων τοῖς ἀποστάταις, καὶ τοῖς ἁλισκομένοις φιλανθρώπως ἐφέρετο, καὶ γράμματα λαθραίως ἔπεμπε πρὸς αὐτοὺς ἀμνηστίαν ἐπαγγελλόμενος κακῶν καὶ ἀγαθῶν δαψίλειαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ χειμὼν ἐπέστη καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐσπάνιζον αὐτοί τε οἱ ἀποστάται καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ ἵπποι, μὴ δυνάμενοι πρός τε τὸ ψῦχος καὶ τὸν λιμὸν καὶ τοὺς ἐναντίους ἀντικαθίστασθαι, κατὰ μικρὸν προσεῤῥυΐσκοντο τῷ μαγίστρῳ. Καὶ μέχρι μὲν τῶν ἀφανῶν ἦν αὐτομολία καὶ οὐκ ἐπισήμων, ἐκαρτέρει καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐτρέφετο· ἐπεὶ δὲ Μαριανὸς ὁ Βρανᾶς καὶ Πολὺς καὶ Θεόδωρος ὁ Στραβομύτης καὶ οἱ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Γλαβᾶ καί τινες ἄλλοι τῶν ἐπισήμων ἀθρόοι καταλιπόντες αὐτὸν προσεῤῥύησαν τῷ Ἰασίτῃ, φυγὼν μετὰ Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη, ὃς δὴ μετ' αὐτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἀποστατῶν ἐτάττετο, ἐπείπερ ἄφυκτα ἦν, ἔν τινι κατέφυγεν ἐκκλησίᾳ, καὶ ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν ἐσκεδάσθη. Καὶ τούτους μὲν ὁ Ἰασίτης πέμψας κατέσχε καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πεπεδημένους εἰσάγει, τοῦ δὲ στρατοῦ ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπανῆλθε πατρίδα κελεύσει τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ μὲν Τορνίκιος καὶ ὁ Βατάτζης ἀποτυφλοῦνται κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἑορτῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, δημεύονται δὲ καὶ ὁπόσοι παρέμειναν ἕως τέλους εὖνοι τῷ τυραννήσαντι, ἀτίμως πρότερον περιαχθέντες διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐξορίᾳ παραπεμφθέντες. Καὶ ἡ μὲν ἀποστασία τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος, ἄρχεται δὲ λοιπὸν τὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων κακά. Τίνες δὲ οἱ Τοῦρκοι, καὶ τίνα τρόπον ἤρξαντο πολεμεῖν Ῥωμαίοις, ἄνωθεν ἀναλαβὼν διηγήσομαι.

A belles. Hic contractis omnibus in unum copiis castra hostibus opponit, pugnaque abstinens operam dat ne eorum prædia maleficium patiantur, captosque humaniter tractat, reliquis per litteras occulte missas veniam delicti et omnium bonorum copiam promittens. Jam et hiems appetebat, et perduelles, cum et ipsi eorum jumenta alimentis destituerentur, quia frigus, famem hostemque simul sustinere non poterant, paulatim ad magistrum desciverunt. Tornicius vero, quamdiu obscuri tantum deficiebant, utcunque duravit et spem fovit. Cum autem Marianus Branas, Polys, Theodorus Strabomyta **566** et Glabana familia aliique illustres ipso deserto confertim ad Jasitam transiverunt, fugam ipse cum Joanne Batatza, qui ab eo inter rebelles erat dignatione proximus, paravit. B Cumque evadendi non suppeteret facultas, in templum quoddam se recepere. Sic agmen perduellium est dissipatum. Jasita eos missis famulis cepit et vinctos ad imperatorem abduxit: milites jussu imperatoris in suam quisque patriam discesserunt. Tornicio et Batatzæ oculi effossi pridie natalitiorum Christi. Eorum qui in benevolentia perduellis perstiterant bona publicata, prius ignominiose per forum circumductorum ac deinde relegatorum. Hunc finem ille habuit motus. Jam quas a Turcis accepimus calamitates referam, si prius quinam fuerint Turci, et qua occasione bellum contra Romanos gerere cœperint, expedivero.

[P. 767.] Τὸ τῶν Τούρκων ἔθνος γένος μέν ἐστιν Οὐννικὸν, οἰκεῖ δὲ τὰ προσάρκτια τῶν Καυκασίων ὀρῶν πολυάνθρωπόν τε ὂν καὶ αὐτόνομον καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἔθνους ποτὲ δουλωθέν. Τῆς δὲ τῶν Περσῶν ἀρχῆς εἰς Σαρακηνοὺς διαλυθείσης, καὶ τῆς τῶν

C Turcorum gens Unnica fuit, habitans ad Caucasi montis partes septentrionales, populosissima et libera nulliusque unquam nationis dominium experta. Postquam Saraceni Persarum regno everso non Persidem modo, Mediam, Babylonem et Assy-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(33) *Obtorto naso.* Facilia Græcis ex corporum defectibus cognomina. GOAR.

riam, sed et Ægyptum et Libyam et Europæ non exiguam partem subegerunt, ipsi inter se cœperunt diversis temporibus varie dissentire. Ita unicum Saracenorum idque maximum imperium in multas est divisum partes, ut alius Hispaniæ jam, **567** alius Africæ, alius Ægypti, alius Babylonis, alius Persidis esset princeps. Tantum vero abfuit his ut inter se conveniret, ut inter vicinos etiam bella fuerint intestina. Proinde Persidis, Chorasmiorum, Oretanorum et Mediæ princeps Muchumetus, Imbraeli filius, Basilio imperii Romani clavum tenente, cum in bello quod adversus Indos atque Babylonios gerebat, rebus uteretur adversis, ex usu fore judicavit, si missis ad Turcorum principem legatis auxilium peteret. Mittit ergo ad eum legatos cum donis pretiosis, postulatque sibi auxilio mitti tria virorum millia. Turcus et allata dona gratissima habuit, et legati admodum comprobata petitione mittit ad Muchumetum tria, ut petiverat millia, duce Tragolipace Mucaleto, Miceeli filio. Enimvero hoc sperabat, si reprimere sui potuissent eos a quibus Saraceni invadebantur, facillime eos effecturos ut pons quo constratus Araxes erat, et qui ab utroque latere turribus excitatis ac præsidiis impositis munitus Turcis inaccessam Persidem faciebat, præsidiariis pulsis pervius Turcis postmodo fieret, itaque Persidis occupandæ sibi occasio daretur. Turcis mercenariis Muchumetus acceptis, iisque cum suo exercitu conjunctis, cum Arabum principe Pisasirio confligit, eumque nullo negotio superat, sagittarum conjectum non ferentibus Arabibus. Domum a victoria reversus, **568** eosdem Turcos voluit etiam in pugnam contra Indos, a quibus oppugnabatur, sibi adesse. Cumque petentibus ut domum sibi redire liceret et præsidium ab Araxis ponte abduceretur, vim etiam intentaret, Turci veriti majora pericula ab eo defecerunt, et in Carbonitidem solitudinem (neque enim tam pauci adversus tam multa depugnare audebant millia) se subduxerunt, indeque identidem erumpentes Saracenorum ditionem populati sunt. Iniquissime id ferens Muchumetus, ad 20 hominum millia adversum Turcos mittit, decem nobilissimos notæque fortitudinis ac prudentiæ duces Saracenos exercitui præficiens. Hi ad bellum profecti, intrare in desertum ob aquæ et alimentorum inopiam judicantes incommodum, proxime additum solitudinis Turcorum dux de adventu Saracenorum factus certior, re cum suis communicata, subito adoriri Saracenos ac Persas statuit; biduoque magnis confectis spatiis, tertia nocte eos secure in tentoriis agentes nihilque mali exspectantes invadit atque illico profligat. Ibi curribus, equis, pecuniaque plurima potitus, non jam ut fugitivus latrocinia exercere, sed palam exinde in **569** aperto castra habere. Et confluebant ad eum qui ob maleficia sup-

A Σαρακηνῶν ἐπικρατείας μὴ μόνον Περσίδος καὶ Μηδίας, Βαβυλῶνος καὶ Ἀσσυρίων κυριευούσης, ἤδη δὲ καὶ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου τῆς Εὐρώπης, ἐπείπερ ἔτυχον ἐν διαφόροις καιροῖς ἀλλήλων καταστασιάσαντες καὶ ἡ μία καὶ μεγίστη ἀρχὴ αὕτη εἰς πολλὰ διῃρέθη μέρη, καὶ ἄλλον μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἡ Ἰσπανία, ἄλλον δὲ ἡ Λιβύη, ἄλλον δὲ ἡ Αἴγυπτος, ἄλλον δὲ ἡ Βαβυλὼν, ἕτερον δὲ ἡ Περσὶς, καὶ πρὸς ἀλλήλους μὲν οὐχ ὡμονόουν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσεπολέμουν οἱ γειτονοῦντες, ἀρχηγὸς Περσίδος καὶ Χωρασμίων καὶ Ὠρητανῶν καὶ Μηδίας ὑπάρχων Μουχοῦμετ κατὰ τοὺς χρόνους Βασιλείου τοῦ βασιλέως, ὁ τοῦ Ἰμβραὴλ, καὶ πολεμῶν Ἰνδοῖς καὶ Βαβυλωνίοις καὶ κακῶς ἐν τῷ πολέμῳ φερόμενος, ἔγνω
B δεῖν πρὸς τὸν ἄρχοντα Τουρκίας πρεσβεύσασθαι καὶ συμμαχίαν ἐκεῖθεν αἰτήσασθαι. Πέμπει γοῦν πρέσβεις πρὸς αὐτὸν καὶ δῶρα πολυτελῆ, καὶ πεμφθῆναί οἱ ἐξαιτεῖ συμμάχους τὸν ἀριθμὸν τρισχιλίους. Ὁ δὲ δεξάμενος ἀσμενέστατα τὴν πρεσβείαν καὶ τοῖς πεμφθεῖσι δώροις ἡσθεὶς ἐκπέμπει πρὸς αὐτὸν τοὺς τρισχιλίους, ἀρχηγὸν ἔχοντας Τραγολιπάκην Μουκάλετ τὸν υἱὸν Μικεὴλ, ἅμα καὶ ἐλπίσας ὡς εἴπερ οὗτοι δυνηθεῖεν ἀποκρούσασθαι τοὺς ἐπεμβαίνοντας τοῖς Σαρακηνοῖς, ῥᾷστά τε τὴν τοῦ Ἀράξιδος ποταμοῦ γέφυραν τὴν κωλύουσαν Τούρκους ἐς Περσίδα ἰέναι ἅτε πεπυργωμένην οὖσαν ἔνθεν κἀκεῖθεν καὶ φρουροῖς πάντοθεν φυλαττομένην βατὴν θήσουσι περιελόντες τὰς φρουρὰς, καὶ ὑποχείριον αὐτῷ ποιήσουσι τὴν τῶν Περσῶν χώραν. Ἀφικομένων τοίνυν τῶν μισθοφόρων, αὐτούς τε ἀναλαβόμενος ὁ
C Μουχοῦμετ καὶ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις προσβάλλει τῷ τῶν Ἀράβων ἄρχοντι Πισασιρίῳ, καὶ ῥᾷον αὐτὸν τρέπεται, μὴ ὑποστάντων τὰς τῶν τόξων βολὰς τῶν Ἀράβων. Ὑποστρέψας δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἠπείγετο καὶ πρὸς τοὺς πολεμοῦντας Ἰνδοὺς διαγωνίσασθαι μετ' αὐτῶν. Ἐκείνων δὲ ἐξαιτουμένων εἰς τὴν ἑαυτῶν ὑποστρέψαι συγχωρηθῆναι, ἀνεθείσης αὐτοῖς τῆς ἐν τῇ γεφύρᾳ φυλακῆς τοῦ Ἀράξιδος, ἐπείπερ ἐκεῖνος ἐνέκειτο καὶ βίαν ἐπενεγκεῖν ἐβούλετο, δείσαντες οὗτοι μὴ καὶ πάθωσί τι δεινὸν, ἀποστατοῦσι. Καὶ τὴν Καρβωνῖτιν ὑποδύντες ἔρημον διὰ τὸ μὴ θαῤῥεῖν ὀλίγους πρὸς τοσαύτας ἀντιπαρατάξασθαι μυριάδας, ἐκεῖθεν ἐκδρομὰς ποιούμενοι ἐδῄουν καὶ ἔφερον τὰ Σαρακηνῶν. Δυσανασχετήσας οὖν ὁ Μουχοῦμετ ἐπὶ τοῖς γινομένοις, στρατὸν ἀθροί-
D σας ἀμφὶ τὰς κ' χιλιάδας ἐκπέμπει κατὰ τῶν Τούρκων, [P. 768] ἐπιστήσας αὐτοῖς δέκα στρατηγοὺς ἀπὸ τῶν εὐγενεστάτων καὶ συνετωτάτων καὶ ἐπ' ἀνδρίᾳ μεμαρτυρημένων Σαρακηνῶν. Ἄραντες οὖν οὗτοι ἀπήρχοντο πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ εἰσελθεῖν μὲν εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὴν τοῦ ὕδατος καὶ τῶν τροφῶν ἔνδειαν ἀλυσιτελὲς ἐλογίζοντο, ἔγγιστα δὲ τοῦ στόματος τῆς ἐρήμου στρατοπεδεύσαντες διεσκοποῦντο τὸ ποιητέον. Ὁ δὲ Γαγγρολίπηξ (34) ἐς τὸ βάθος αὐλιζόμενος τῆς ἐρήμου, ἐπείπερ ἔμαθε

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(34) Tragolipaces dicitur. Sed hoc non est inusitatum in hoc codice, idem vocabulum diverse scribi aliquanto inferius. Xyl.

A τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν, ὁ τῶν Τούρκων ἀρχηγὸς, κοινολογησάμενος τοῖς μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπιθέσθαι νυκτὸς τοῖς Σαρακηνοῖς καὶ Πέρσαις συμφέρον εἶναι νομίσας, ταχυπορίᾳ χρησάμενος ἐν δυσὶν ἡμέραις ἐπιτίθεται τῇ τρίτῃ νυκτὸς αὐτοῖς ἀμερίμνως σκηνουμένοις καὶ μηδὲν προσδεχομένοις κακόν. Καὶ τούτους μὲν θᾶττον τρέπεται λόγου, αὐτὸς δὲ ἁρμάτων καὶ ἵππων καὶ χρημάτων κυριεύσας πολλῶν οὐκέτι λοιπὸν ὡς φυγὰς καὶ λῃστὴς κρυφίους ἐποιεῖτο τὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ φανερῶς ἀντεποιεῖτο τῶν ὑπαίθρων, προσρυϊσκομένων αὐτῷ καὶ τῶν ὅσοι διὰ κακουργίας τότε ἐδεδίεσαν θάνατον, καὶ δούλων καὶ τῶν χαιρόντων ταῖς ἁρπαγαῖς, ὡς ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ δύναμιν περὶ αὐτὸν ἀθροισθῆναι μεγίστην, περί που τὰς ν' χιλιάδας. Καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκεῖνον ἐφέρετο τῇδε· ὁ δὲ Μουχοῦμετ μὴ ἐνεγκὼν μετρίως B τὴν γενομένην τροπὴν, ἀλλὰ βαρυθυμήσας τοὺς μὲν δέκα στρατηγοὺς ἀπετύφλωσε, τοὺς δὲ διαφυγόντας στρατιώτας τὸν κίνδυνον θριαμβεύσειν ἠπείλησε γυναικείους περιβεβλημένους στολὰς, αὐτὸς δὲ πρὸς ἀντιπαράταξιν καθωπλίζετο. Οἱ δὲ προηττηθέντες στρατιῶται μαθόντες τὰς ἀπειλὰς προσχωροῦσι τῷ Τογγρολίπηκι. Τοσαύτης οὖν προσγενομένης αὐτῷ καὶ τηλικαύτης δυνάμεως, ἀγείρας ἅπαντα τὸν στρατὸν ἠπείγετο πρὸς τὸν Μουχοῦμετ, καθολικῇ μάχῃ σπεύδων κρῖναι τὰ πράγματα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος καὶ Σαρακηνοὺς καθοπλίσας καὶ Πέρσας καὶ Καβείρους καὶ Ἄραβας, καὶ στρατὸν συστησάμενος περί που τὰς πεντακοσίας χιλιάδας καὶ ἐλέφαντας πυργοφόρους ἑκατὸν, καὶ πάντας τούτους ἀναλαβὼν, ὑπαντιάζει κατὰ τὸ λεγόμενον Ἀσπαχᾶν. Καὶ γενομένης μάχης φοβερωτάτης ἔπεσον μὲν ἐξ ἀμφοτέρων πολλοι. πίπτει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Μουχοῦμετ ἐξιππαζόμενος γὰρ ἀτάκτως ἔνθεν κἀκεῖθεν καὶ τὸν οἰκεῖον παραθαῤῥύνων λαὸν, τοῦ ἵππου συμπεσόντος αὐτῷ ἐκτραχηλισθεὶς ἀπέθανε. Τούτου δὲ πεσόντος τὸ σὺν αὐτῷ πλῆθος ὡμονόησε τοῖς ἐναντίοις, καὶ ὁ Ταγγρολίπηξ ὑπὸ πάντων ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Περσίδος. Ἀναῤῥηθεὶς δὲ πέμψας καθαιρεῖ τὴν ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Ἀράξιδος φυλακὴν, καὶ ἄνετον δίδωσι τῷ βουλομένῳ τῶν Τούρκων τὴν ἐς τὴν Περσίδα πορείαν. Ἀπολυθέντες δὲ οὗτοι εἰσέδραμον παμπληθεὶ, πλὴν τῶν ὅσοι τῆς ἑαυτῶν ἀντεποιοῦντο πατρίδος, καὶ καθελόντες Πέρσας καὶ Σαρακηνοὺς αὐτοὶ κύριοι τῆς Περσίδος ἐγένοντο, τὸν Ταγγρολίπηκα σουλτάνον ὀνομάσαντες, τουτέστι παντοκράτορα καὶ βασιλέα βασιλέων· ὃς πάσας τὰς ἀρχὰς τοὺς ἐγχωρίους ἀφελόμενος εἰς Τούρκους μετήνεγκε [P. 769] καὶ τὴν Περσίδα πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς διένειμεν, ἐς τὸ παντελὲς κατασπάσας καὶ ταπεινώσας τοὺς ἐγχωρίους.

A plicium metuebant, servi atque alii rapto vivere gaudentes. Denique brevi tempore copiæ ipsius usque ad 50000 excreverunt. At Muchumetus ob cladem acceptam iratus decem istos ductores luminibus orbat, et qui evaserant milites, eos se muliebri indutos vestitu in triumpho ducturum minatur. Ipse ad bellum gerendum accingitur. Milites autem qui antea victi a Turcis fuerant, minis perceptis, ad Tangrolipacem transeunt. Is tanta accessione auctus cum omnibus suis copiis in Muchumetum it, ut collatis signis justo prælio rem decernat. Et Muchumetus armatis Saracenis. Persis, Caberis et Arabibus, exercitu quingentorum circiter millium contracto ac centum turrigeris elephantis, hosti apud locum cui Aspachan nomen occurrit. Ibi atroci conserta pugna multisque utrin- B que cadentibus, ipse etiam Muchumetus, dum hinc inde incautius obequitat suosque verbis animat, equo collapso, cervices frangit ac moritur. Mortuo ipso, exercitus cum Turcis conspirat, et omnium voluntate Tangolipaces Persiæ rex declaratur. Regno accepto statim Turcis aditum in **570** Persidem aperit; atque hi confertim eo se contulerunt, exceptis quos patriæ amor detinebat, oppressisque Persis ac Saracenis suam fecerunt Persidem, ac Tangrolipaci nomen sultani imposuerunt, qua voce summus imperator ac rex regum notatur. Is omnes magistratus ab incolis in suos transtulit, interque hos universam divisit Persidem, prorsus conculcatis indigenis.

Ὡς δὲ καλῶς ἔχειν ἐδόκει τούτῳ τὰ πράγματα, C πρότερον μὲν τοῖς ὁμόροις δυνάσταις ἤρξατο πολεμεῖν, καὶ πρὸς μὲν τὸν Πισσασίριον τῆς Βαβυλῶνος ἄρχοντα αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ παρετάξατο, καὶ διαφόροις μάχαις τοῦτον ἡττήσας καὶ ἀνελὼν κύριος καὶ τῆς Βαβυλωνίων χώρας ἐγένετο, πρὸς δὲ Καρβέσιον τὸν τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸν Κουτλουμοῦς ἐκπέμπει, υἱὸν ὄντα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ οἰκείου πατρὸς, χεῖρα βαρεῖαν δοὺς αὐτῷ· ὃς ἀπελθὼν καὶ τοῖς Ἄραψι συμβαλὼν ἡττήθη καὶ αἴσχιστα ἔφυγεν. Ὑποστρέφων δὲ ἀπὸ τῆς τροπῆς, καὶ μέλλων διοδεύειν ἀπὸ τῆς Μηδίας ἤτοι τοῦ Βαασπρακὰν (ἦρχε δὲ τότε τῆς τοιαύτης χώρας ἐκ βασιλέως πεμφθεὶς Στέφανος πατρίκιος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ παραδυναστεύοντος (35) τῷ βασιλεῖ τῆς Λειχουδίας (36) υἱὸς) στέλλει πρὸς αὐτὸν

Secundum hæc sultanus regno, ut videbatur, præclare constituto, bello petere finitimos regulos instituit. Factaque in Pissasirium Babylonis ducem expeditione, diversis præliis eum vincit atque interficit, et hoc modo Babylonica ditione potitur. Inde adversus Carbesium Arabum principem emittit magno cum exercitu Cutlumusum, patris sui fratre natum. Is, commisso cum Arabibus prælio, superatus turpiter fugit. Cumque in reditu esset per Mediam (hodie Baaspracan appellatur) iter facturus, ad ejus præfectum (is erat ab imperatore Romanorum eo missus, Stephanus patricius, Constantini, qui una cum imperatore administrabat rempublicam Leichudiæ filius) missis legatis liberum sibi transitum permitti petit, jurejurando gra-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(85) Dignitatis seu magistratus est nomen, quasi imperatoris vicarium designans et collegam, qui et rector dicebatur. Xyl.

(36) Paulo supra Constantini Leichudæ facta mentio, in Turnicii defectione: nunc cur τῆς articulus femininus sit additus nescio, nisi quod con-

vissimo interposito, pollicitus se **571** suosque absque maleficio transituros. At Stephanus eam petitionem a timiditate profectam opinatus, exercitu suæ provinciæ collecto, in Turcos tanquam hostes ducit. Gravissimum ea res dolorem Cutlumuso attulit, quippe cujus exercitus omnis, utpote ab adverso prælio rediens, pedester inermisque esset. Coactus tamen conflixit, victoriamque obtinuit, capto cum multis aliis etiam ipso Stephano: quem et in reditu apud Tabrezium loci ejus domino vendidit. Cæterum ad sultanum reversus Cutlumusus de accepta clade se purgat, culpa in alios collata, polliceturque si rursum cum copiis adversus Carbesium mittatur, facile se Arabiam subacturum. Obiter etiam de Baaspracania refert, regionem esse fertilissimam et a mulieribus teneri, sic oblique notans milites, cum quibus dimicarat. Verum sultanus ei ob dedecus amissæ victoriæ iratus de comprehendendo occidendoque homine cogitabat; adversus autem Romanos arma movere formidabat, ipso nomine rerum præclare a tribus imperatoribus Nicephoro, Tzimisca et Basilio gestarum perterritus, suspicansque eamdem esse etiamnum virtutem Romanorum atque potentiam. Dubitabat tamen incertusque animi deliberabat quid agendum **572** foret. Sed Cutlumusus insidias sentiens cum suis fugit; urbemque in Chorasmiis sitam, cui Pasar nomen, munitissimam occupans sultano adversatur. Sultanus in præsentia eo omisso cum omnibus suis copiis contra Arabes proficiscitur, et ab iis ipse quoque profligatur. Reversus domum, dedecorisque et opprobriorum Cutlumusi impatiens, maxima cum parte exercitus Pasarem obsidet, ac diu sane patruelem suum oppugnat, fretum loci munitione et sæpe eruptione facta sultano haud levia damna dantem. Alium, autem exercitum emittit, circiter viginti milium contra Romanos, duce fratris sui filio Asane cognomine Surdo, mandatque ei ut celerrime pergat et rebus succedentibus Mediam subigat. Hæc ita tum in Perside acta.

A πρεσβευτὰς, ἀξιῶν συγχωρηθῆναι διελθεῖν ἀκωλύτως, ὑπισχνούμενος μεθ' ὅρκων φρικωδεστάτων ἄψαυστον καὶ ἀσινῆ διατηρῆσαι τὴν χώραν. Ὁ δὲ τοὺς πρέσβεις δεξάμενος καὶ τὴν παράκλησιν δειλίαν εἶναι ὑποτοπάσας, τὸν ἐγχώριον ἀθροίσας στρατὸν ὡς εἰς πόλεμον ὑπαντιάζει τοῖς Τούρκοις. Ὁ δὲ Κουτλουμοῦς περιαλγὴς μὲν ἐπὶ τοῖς πραττομένοις ἐγένετο (ἦν γὰρ ὁ κατ' αὐτὸν λαὸς ἅπας, ὡς ἐκ τροπῆς ἐπανήκων, πεζὸς καὶ ἄοπλος), ὅμως δὲ καὶ ἄκων ἠναγκάσθη ἀντιπαρατάξασθαι. Καὶ συμβολῆς γενομένης τρέπονται οἱ περὶ τὸν Στέφανον, ἁλίσκεται δὲ καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος σὺν ἄλλοις πολλοῖς. Καὶ τοῦτον μὲν διερχόμενος κατὰ τὸ Ταβρέζιον ἀπεμπολεῖ τῷ τοπάρχῃ τῆς χώρας, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον ἐπανελθὼν καὶ περὶ τῆς τροπῆς ἀπολογούμενος B μετετίθει τὰς αἰτίας εἰς ἄλλους, καὶ ἐπηγγέλλετο, εἰ αὖθις δύναμιν λαβὼν ἐκστρατεύσει κατὰ τοῦ Καρβεσίου, ῥᾷον αὐτῷ παραστήσειν τὴν Ἀραβίαν. Ὡς ἐν παρόδῳ δὲ ἀφηγεῖτο καὶ περὶ τοῦ Βαασπρακὰν, ὡς εἴη μὲν χώρα πάμφορος, κατέχεται δὲ ὑπὸ γυναικῶν, τοὺς πεπολεμηκότας πρὸς αὐτὸν στρατιώτας ὑπαινιττόμενος. Ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ὁ σουλτάνος κατασχεῖν ἐμελέτα, διὰ τὸ αἶσχος μηνίσας τῆς ἥττης, καὶ ἀποκτεῖναι, πρὸς δὲ Ῥωμαίους ὅπλα κινῆσαι ἀπεδειλία, δεδιὼς καὶ φρίττων ἐκ μόνης τῆς φήμης τὰ τῶν προηγησαμένων τριῶν βασιλέων ἀνδραγαθήματα, Νικηφόρου, Ἰωάννου καὶ Βασιλείου, καὶ ὑποπτεύων τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἔτι καὶ δύναμιν προσεῖναι Ῥωμαίοις Ὅμως ὀμφίῤῥοπος ἦν καὶ διχογνώμων, καὶ ἐμελέτα τὸ ποιητέον. Κουτλουμοῦς δὲ γνοὺς τὴν ἐπιβουλὴν φεύγει μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, C καὶ πόλιν ὀχυρωτάτην κατασχὼν ἐν Χωρασμίοις κειμένην, ἥτις Πάσαρ ὠνόμασται, ἀντίπαλος γίνεται τῷ σουλτάνῳ. Ὁ δὲ τὸ νῦν ἔχον πρὸς τοῦτον μὲν διαπολεμεῖν οὐκ ἐδοκίμασε, [P. 770] πάσας δὲ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἀθροίσας ἄπεισι κατὰ τῶν Ἀράβων, καὶ μάχης γενομένης πάλιν τρέπεται καὶ αὐτός. Ἐπανελθὼν δὲ ἀπὸ τῆς τροπῆς, καὶ μὴ φέρων τὴν αἰσχύνην καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Κουτλουμοῦς ὄνειδος, αὐτὸς μὲν τὸ πλεῖστον πλῆθος ἀναλαβὼν ἄπεισιν εἰς τὸ Πάσαρ, καὶ διετέλεσε προσπολεμῶν μέχρι πολλοῦ τῷ οἰκείῳ ἀνεψιῷ, τῇ ὀχυρότητι τῆς πόλεως θαῤῥοῦντι καὶ πολλάκις ἀναπεταννύντι τὰς πύλας καὶ ἐξερχομένῳ καὶ οὐ μικρῶς τοὺς περὶ τὸν σουλτάνον βλάπτοντι. Κατὰ δὲ Ῥωμαίων δύναμιν ἐκπέμπει ἑτέραν, ἀμφὶ τὰς κ' χιλιάδας, στρατηγὸν ἐπιστήσας αὐτῇ ἀδελφόπαιδα Ἀσὰν τὸν λεγόμενον κωφὸν, ἐπισκήψας τὴν ταχίστην ἀφικέσθαι καὶ εἰ προχωροίη προσκτήσασθαι αὐτῷ τὴν Μηδίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράττετο ἐν Περσίδι.

Pancratius porro Iberiæ regulus, homo impudicus, uxorem Liparitæ violavit. Erat is Liparites Horatii Liparitæ filius, ejus qui bello Basilii imperatoris in Georgium Abasgorum ducem occisus fuit homo fortitudine et prudentia nobilis, magnæque post Pancratium inter Iberos potentiæ. Hic ergo injuriæ atrocitate concitatus arma contra Pancratium sumit, victumque prælio ad Caucasum et interiorem Abas-

Παγκράτιος δὲ ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀρχηγὸς, ἀκόλαστος ἄνθρωπος. ἐς τοῦ Λιπαρίτου τὴν κοίτην ἐξυβρίσας (ἦν δὲ ὁ Λιπαρίτης υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Βασιλείου ἐν τῷ πρὸς τὸν Γεώργιον πολέμῳ ἀναιρεθέντος Ὁρατίου τοῦ Λιπαρίτου, ἐπὶ συνέσει τε καὶ ἀνδρίᾳ βεβοημένος καὶ μεγάλα μετὰ τὸν Παγκράτιον δυνάμενος ἐν τοῖς Ἴβηρσιν) ἠνάγκασε τοῦτον ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθήσαντα ὅπλα κατ' αὐτοῦ κινῆσαι·

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

jicio a prædio aliquo aut ditione sua id eum cognominis potuisse habere. Xyl. — Non a ditione vel prædio, sed a matre, ex qua quandoque, si spectatior sit et nominatior, Græci filios appellant, Stephanus hic dicitur Λειχουδίας υἱός· alias, juxta Xylandrum, prædii vel ditionis filius est asserendus. Goar.

A Καὶ πολέμῳ τοῦτον τρεψάμενος εἰς τὰ Καυκάσια καὶ τὴν ἔνδον ἀπελαύνει Ἀβασγίαν, ἐν τοῖς βασιλείοις τε γενόμενος τῇ ἑαυτοῦ μίγνυται πρὸς βίαν δεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ Παγκρατίου, καὶ τῶν ὅλων τῆς Ἰβηρίας πραγμάτων κύριος γίνεται. Γράμματά τε εἰς τὸν βασιλέα πέμψας φίλος καὶ σύμμαχος ἐξαιτεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων· οὗ τὴν πρεσβείαν δεξάμενος οὗτος κοινοπραγεῖται μετ' αὐτοῦ. Μετὰ δέ τινα χρόνον καὶ ὁ Παγκράτιος διὰ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ Σουάνων καὶ Κόλχων ὁδοιπορήσας ἔρχεται εἰς Τραπεζοῦντα, κἀκεῖθεν ἀγγέλους ἐκπέμπει πρὸς βασιλέα, δηλῶν ὡς ἔφεσιν ἔχει εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλίδι καὶ αὐτῷ ἐντυχεῖν. Προσταχθεὶς οὖν εἴσεισι, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐντυχὼν πρῶτον μὲν ὀνειδίζει πολλὰ ὅτιπερ, βασιλεὺς ὢν καὶ πρὸς ἀρχηγὸν οὐ μικρᾶς χώρας τῆς Ἀβασγίας σπονδὰς ἔχων, ταύτας μὲν B ἠθέτησε, προσέθετο δὲ ἀνδρὶ ἰδιώτῃ καὶ δούλῳ ἀποστάτῃ, ἔπειτα καὶ καταλλάξαι ἀλλήλους παρακαλεῖ. Ὃ δὴ καὶ γέγονε τῇ σπουδῇ τοῦ βασιλέως, σπεισαμένων ἀλλήλοις ὥστε τὸν μὲν Παγκράτιον κύριον εἶναι καὶ ἀρχηγὸν πάσης τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας, αὐτὸν δὲ μέρους ἄρχοντα τῆς Μεσχίας διὰ βίου κύριον ἐκεῖνον ἔχειν καὶ βασιλέα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀβασγίαν κατήντησεν εἰς τοῦτο.

giam **573** compellit. Ipse regia occupata dominam suam Pancratii matrem vi stuprat, totaque Iberia potitur. Inde missis ad imperatorem litteris in amicitiam societatemque Romanorum recipi postulat; idque ab imperatore impetrat. Aliquanto post Pancratius per Phasidem fluvium, Suanos et Colchos iter faciens Trapezuntem pervenit, indeque missis nuntiis imperatori significat cupere se Byzantium ire et cum ipso colloqui. Quod ubi permissum fuit, congressus cum imperatore multis ei verbis exprobrat, quod sceptrum ipse gerens fœdus, quod ei cum Abasgiæ ditionis haud exiguæ regulo fuerat, violasset, et cum privato ac servo perduelli coivisset societatem. Simul petit ut inter se et Liparitam transigat. Atque hoc imperator confecit, pactumque est ut Pancratius omnem Iberiam atque Abasgiam obtineat, Liparita autem parti Meschiæ per omnem vitam præsit ac Pancratium dominum regemque suum agnoscat. Hunc quidem exitum res Abasgica habuit.

Ἀσὰν δὲ ὁ κατὰ Ῥωμαίων πεμφθεὶς παρὰ τοῦ σουλτάνου, παρελθὼν τὸ Ταβρέζιον καὶ τὸ λεγόμενον Τεφλὶς ἦλθεν εἰς Βαασπρακανίαν, πάντα κείρων καὶ πυρπολῶν καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἀνηρῶν, καὶ μηδὲ τῆς παιδικῆς φειδόμενος ἡλικίας. [P. 771] Ὁ δὲ τῆς χώρας ἄρχων Ἀαρὼν Βέστης, ὁ τοῦ Βλαδισθλάβου υἱὸς καὶ τοῦ Προυσιάνου ἀδελφός, μὴ ἀξιόμαχον εἰδὼς ἑαυτὸν μηδὲ δυνάμενον ἀντιστῆναι πρὸς C τοσαύτην Τούρκων πληθύν, γράμματα ἐκπέμπει πρὸς τὸν Βέστην καταχαλῶν τὸν Κεκαυμένον τὸν Ἀνίου καὶ τῆς Ἰβηρίας κατάρχοντα, καὶ ὁπόση δύναμις παρακαλεῖ βοηθεῖν. Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξάμενος, καὶ θᾶττον ἢ λόγος τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀγείρας λαόν, ἄπεισι διὰ ταχέων καὶ ἑνοῦται τῷ Ἀαρών. Καὶ συμβουλῆς προτεθείσης πότερον νυκτομαχίᾳ χρηστέον ἢ φανερὰν μάχην ἀναδεκτέον, πρὸς οὐδέτερον ὁ Κεκαυμένος κατένευεν, ἐγνώκει δὲ τρόπον ἄλλον καταστρατηγῆσαι τοὺς ἐχθρούς. Συνεβούλευε γὰρ τὴν παρεμβολὴν καταλιπόντας ὡς εἶχε μετὰ τῶν σκηνῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς, λόχους νυκτὸς ἐν ἐπικαιροτάτοις στῆσαι χωρίοις, κἀπειδάν, οἱ Τοῦρκοι ἀφίκονται καὶ ἔρημον ἀνδρῶν εὑρόντες τὸν D χάρακα πρὸς διαρπαγὰς τῶν ἔνδον χωρήσωσι, τότε δὴ τῆς ἐνέδρας ἀπαναστάντας ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. Καί γε οὐ διεψεύσθη τοῦ σκοποῦ. Ἕωθεν γὰρ ὁ Ἀσὰν ἀναστὰς ἐκ τῆς οἰκείας παρεμβολῆς κατὰ τὸν Στράγνα κειμένης ποταμὸν ἄπεισιν ὡς πρὸς πόλεμον· ὡς δὲ οὐδεὶς ὑπήντα, ἐπλησίασε δὲ καὶ τῷ χάρακι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὔτε φυλακὴν εἶχεν οὔτε φωνὴ ἐξηκούετο, ἀλλὰ κενὸς ἦν πάσης δυνάμεως, τότε δὲ φυγεῖν ὑπονοήσας τοὺς Ῥωμαίους ῥήγνυσί τε διὰ πολλῶν τόπων τὴν παρεμβολὴν καὶ διαρπαγὴν ποιεῖσθαι τῶν λαφύρων κελεύει. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι περὶ δείλην ὀψίαν ἀναστάντες τῶν λόχων, ἀσυντάκτοις συντεταγμένοι προσρήγνυνται τοῖς Τούρκοις, καὶ παραχρῆμα τρέπουσι τὸ ἀνυπόστατον μὴ ἐνεγκόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς ὁρμῆς. Πίπτει μὲν οὖν πρῶτος ὁ Ἀσὰν ἐν

Asan vero a sultano adversus Romanos missus, ultra Tabrezium et Tephlidem profectus in Baaspracaniam venit, proxima quæque populando atque incendio vastans, et obvios trucidans, ne puerili quidem parcens ætati. Præerat tum Baaspracaniæ Aaron Besta Bladisthlabi **574** filius, Prusiani frater. Qui cum sibi non satis esse ad tantam Turcorum multitudinem sustinendam virium sentiret, Catacalonem Bestam Ambustum Anii atque Iberiæ præfectum litteris missis hortatur ut sibi suppetias quamprimum ferat. Ambustus litteris acceptis, dicto citius suos excitat, cumque iis ad Aaronem se confert. Conjunctis copiis cum deliberaretur nocturnone an aperto prælio cum Turcis esset pugnandum, neutrum Catacaloni probatum est, sed alia arte hostes circumveniendos duxit. Castra, inque iis tentoria, ut erant, ac jumenta et impedimenta omnia relinqui voluit, et insidias per noctem opportunissimis locis poni: tum Turcis advenientibus, et castrorum hominibus vacuorum direptioni intentis, prorumpendum ex insidiis et in eos faciendum impetum. Neque id eum consilium fefellit. Mane enim Asan e castris suis secundum Stragnam fluvium tanquam ad pugnam proficiscitur, cumque occurreret nemo, ubi ad castra Romanorum pervenit, ibique neque vox ulla audita est neque custos ullus visus, sed omnia in sua esse potestate putavit Romanosque fugisse credidit, multis locis castra perrumpit diripique prædam jubet. At Romani sub vesperam ex insidiis progressi composito agmine, dissipatos Turcos adoriuntur, primoque congressu fundunt, **575** vehementiam sui impetus non sustinentes. Cadit inter primos pugnans Asan, et quidquid in eo exercitu forte fuit obtruncatur. Reliqui, pauci admodum ii atque nudi, per montes in Persarmeniæ urbes evadunt.

τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος, πίπτει δὲ καὶ ὅσον ἄλκιμον τοῦ στρατοῦ. Οἱ δὲ περισωθέντες λίαν ὀλίγοι καὶ γυμνοὶ διὰ τῶν ὀρέων ἐς τὰς τῶν Περσαρμενίων διασώζονται πόλεις.

Ab his de accepta clade edoctus sultanus in magnam devenit sollicitudinem. Ut autem hanc calamitatem resarciret, e Turcis, Caberis et Limnitis delectum exercitum ad 100000 conducit, cumque duce Abramio Alimo, fratre ex altero parente suo, contra Romanos mittit. Nuntiato barbarorum adventu, Aaron et Ambustus unitis rursum exercitibus quid agendum sit consultant. Sententia Catacalonis erat cum præsentibus occurrendum Turcis esse extra Romanos fines, ibique decertandum, cum adhuc major hostium pars equis careret, et reliqui etiam longo itinere essent defatigati, soleisque ferreis Turci carerent quibus ungulæ armantur, Romani autem recenti victoria elati alacres essent, pugnamque expeterent. Contra Aaron pronuntiabat continendum exercitum, urbesque et castella muniendum atque omnia muris includendum: de re ad **576** imperatorem referendum, neque ejus injussu contra tantam multitudinem tam parvis copiis dimicandum. Hæc sententia vicit. Et profecti in Iberiam, in planitie quadam, quæ incolarum sermone Osurtru dicitur, castris sub dio positis quieverunt, omni prius agresti turba mulieribus, pueris ac quæ pretiosa haberent, in munitiones inclusis. Et imperatorem cursori traditis litteris de adventu hostium certiorem fecerunt. Imperator litteris lectis, ducibus istis mandat uti se contineant, donec Liparites cum Ibericis copiis ad ipsos perveniat. Et Lipariten per litteras hortatur ut siquidem socius sit amicusque Romanorum, absque ulla mora cum omnibus suis copiis se ducibus Romanis adjungat. Duces acceptis litteris quieverunt, uti erant jussi, et Lipariten exspectarunt. Atque is, imperatoris mandato percepto, suos per otium collegit atque armavit. Dum id fit ac tempus teritur, interim Abramius in Baaspracaniam venit; cognitoque Romanos, qui ibi fuerant collecti, suo adventu intellecto in Iberiam recessisse, præ metu id ab iis factum, quod erat probabile, ratus, posthabitis direptionibus eos est insecutus, cupiens prælio congredi **577** priusquam aliæ conducerentur copiæ. Certiores hac de re facti duces imperatoris, ac veriti ne vel inviti cogerentur ante Liparitæ adventum pugnare, subduxerunt se in locum quemdam aditu difficilem, præcipitiis undique et convallibus cinctum, atque ibi quieverunt, et ad Lipariten scripserunt ut absque cunctatione veniat. Abramius Romanum exercitum non assecutus ad Artze venit. Pagus erat is ingens ac multorum millium capax, magnæque eo continebantur divitiæ. Habitabant enim ibi cum indigenæ mercatores, tum Syrorum Armeniorum et aliis ex nationibus multitudo haud

A Ὁ δὲ σουλτάνος διὰ τῶν ἀποδράντων μεμαθηκὼς τὸ συμβὰν ἀτύχημα εἰς μεγάλην ἐνέπεσεν ἀγωνίαν, καὶ ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ὅπως ἂν τὴν γενομένην ἐπανορθώσηται ἀκληρίαν. Καὶ δὴ λαὸν ἐπίλεκτον συστησάμενος ἔκ τε Τούρκων καὶ Καβείρων καὶ Λιμνιτῶν περὶ τὰς ρ' χιλιάδας, καὶ Ἀβραμίῳ Ἀλεὶμ τῷ ἑτεροθαλεῖ ἀδελφῷ αὐτοῦ (37) παραδοὺς, ταύτας κατὰ Ῥωμαίων ἐκπέμπει. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐφόδου, ἑνωθέντες πάλιν οἱ ἄνωθεν ῥηθέντες ἄρχοντες τῶν στρατευμάτων βουλὴν προετίθεσαν καὶ διεσκοποῦντο τὸ πρακτέον. Καὶ τῷ μὲν Κεκαυμένῳ ἐδόκει μετὰ τῆς παρούσης δυνάμεως ὑπαντῆσαι τοῖς Τούρκοις ἔξωθεν τῶν Ῥωμαϊκῶν ὅρων, κἀκεῖσε διαγωνίσασθαι, ἔτι τῶν πλειόνων ἀντιπόλιν ἀνίππων ὄντων καὶ τῆς ἄλλης δυνάμεως κεκμηκυίας ἀπὸ τῆς κλείστης ὁδοιπορίας, B ἐπιλελοιπότων δὲ καὶ σιδηρίων τοῖς Τούρκοις, οἷς τὰς χηλὰς τῶν ζώων εἰώθασι [P. 772] περιστέλλειν ἐπηρμένων δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ θαῤῥαλέων ὄντων ἀπὸ τῆς προηγησαμένης νίκης, καὶ προθυμουμένων συμμῖξαι τοῖς πολεμίοις. Τοὐναντίον δὲ ὁ Ἀαρὼν ἀπεφαίνετο, ἐπέχων τὰς δυνάμεις, λέγων ὀχυρῶσαί τε τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια καὶ εἴσω τειχῶν συγκλεῖται τὰ πάντα, μηνῦσαί τε τῷ βασιλεῖ καὶ μὴ ἄνευ γνώμης ἐκείνου μετὰ δυνάμεως μικρᾶς πρὸς τοσοῦτον πλῆθος πολεμῆσαι βαρβάρων. Οὕτω δὲ τῶν στρατηγῶν ἀποφηναμένων ἐνίκησεν ἡ τοῦ Ἀαρὼν γνώμη. Καὶ αὐτοὶ μὲν μετὰ τῆς στρατιᾶς ἀπελθόντες ἐν Ἰβηρίᾳ κατά τινα πεδιάδα ἐγχωρίως Ὑσούρτρου λεγομένην ἔμενον ἡσυχάζοντες ἐν τοῖς ὑπαίθροις, πάντα πρότερον τὸν ἀγρότην λαὸν καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ πᾶν ὅ τι τίμιον συγκλείσαν- C τες ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν· ἔγραψαν δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, δηλοποιήσαντες τὴν τῶν ἐναντίων ἐπέλευσιν. Δεξάμενος οὖν οὗτος τὰ γράμματα ἐκείνοις μὲν ἐπέχειν ἐκέλευεν, ἕως ἂν ὁ Λιπαρίτης μετὰ τῆς τῶν Ἰβήρων δυνάμεως ἐλθὼν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἑνωθῇ στρατεύμασι· πέμπει δὲ πρὸς ἐκεῖνον γράμματα διοριζόμενα τὴν ταχίστην, εἴπερ σύμμαχον ἑαυτὸν καὶ φίλον κρίνει Ῥωμαίων, ἀνειληφότα πάντα τὸν περὶ αὐτὸν λαὸν ἀφικέσθαι καὶ συμμῖξαι τοῖς στρατηγοῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μετ' αὐτῶν διαπολεμῆσαι πρὸς τοὺς βαρβάρους. Οἱ μὲν οὖν στρατηγοὶ τὰ γράμματα δεξάμενοι ἠρέμουν ὡς ἐκελεύσθησαν, καὶ τὴν τοῦ Λιπαρίτου προσέμενον ἄφιξιν, ἐκεῖνος δὲ τὸ βασιλικὸν δεξάμενος πρόσταγμα τὸν ἑαυτοῦ μετὰ σχολῆς ἤθροισε καὶ καθώπλιζε λαόν. Ἐν ὅσῳ D δὲ οὗτος τὰς οἰκείας συνεκρότει δυνάμεις καὶ ὁ χρόνος ἐτρίβετο, ὁ Ἀβράμιος τὴν Βαασπρακανίαν καταλαβὼν, καὶ μαθὼν ὅτιπερ οἱ Ῥωμαῖοι ἐνταῦθα συνειλεγμένοι ὄντες καὶ τὴν αὐτοῦ μαθόντες ἐπέλευσιν ὑπενόστησαν εἰς Ἰβηρίαν, δειλίαν ὅπερ ἦν εἰκὸς, τὸ πρᾶγμα ὑπονοήσας, παρ' οὐδὲν θέμενος καὶ λείαν καὶ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ

(37) Incertum, uterinone an alia matre nato, quasi qui aliunde germinasset frater non germanus. Hoc enim sonat vox ἑτεροθαλής. Et tales flusculi in horum scriptorum pratis non sunt insolentes. estque eadem vox apud Zonaram, et infra rursus de Alimi fratre. Xyl.

λαφυραγωγίαν, ἐδίωκεν ὄπισθεν αὐτῶν, ἐπειγόμενος A συῤῥάξαι τοῖς παροῦσι πρὸ τοῦ καὶ ἑτέραν συναθροισθῆναι δύναμιν. Ὅπερ μαθόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πτοηθέντες μή πως ἀναγκασθῶσι καὶ ἄκοντες πολεμῆσαι πρὸ τοῦ τὸν Λιπαρίτην καταλαβεῖν ὑποδύντες τινὰ δυχωρίαν ἀπόκρημνον καὶ φάραγξι πάντοθεν κυκλουμένην ἡσύχαζον, γράψαντες πρὸς τὸν Λιπαρίτην ἥκειν καὶ μὴ βραδύνειν. Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἠστοχηκὼς στρατιᾶς ἔρχεται εἰς τὸ λεγόμενον Ἄρτζε, Κωμόπολις δὲ τὸ Ἄρτζε μυρίανδρος καὶ πολὺν πλοῦτον ἔχουσα· ᾤκουν γὰρ ἐν αὐτῇ ἰθαγενεῖς τε ἔμποροι καὶ Σύρων καὶ Ἀρμενίων καὶ ἄλλων ἐθνῶν πληθὺς οὐκ ὀλίγη· οἵτινες τῇ οἰκείᾳ θαῤῥοῦντες πληθύϊ οὐ κατεδέξαντο εἴσω τείχους γενέσθαι, καὶ ταῦτα τῆς Θεοδοσιουπόλεως ἐκ γειτόνων κειμένης μεγίστης πόλεως καὶ τεῖχος ἐχούσης ἰσχυ- B ρὸν καὶ ἀνάλωτον, πολλὰ τοῦ Κεκαυμένου διὰ γραμμάτων καὶ ἀπειλήσαντος καὶ παρακαλέσαντος. Καταλαβόντων οὖν τῶν Τούρκων καὶ ἁπτομένων ἔργου, οἱ ἐν τῷ Ἄρτζε τὰς διόδους συγκλείσαντες καὶ ἐπὶ τῶν δωμάτων ἀναβάντες [P. 773] λίθοις καὶ ξύλοις καὶ τόξοις τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο. Καὶ διετέλεσαν μαχόμενοι ἐφ' ὅλας ἡμέρας ἕξ. Ἀγγελθέντο δὲ τούτου τοῖς στρατηγοῖς, ὁ Κεκαυμένος πολὺς ἦν ἐγκείμενος καὶ παρακαλῶν ἀπελθεῖν καὶ συμβαλεῖν τοῖς Τούρκοις τὸν νοῦν ἔχουσι πρὸς τῇ πολιορκίᾳ, καὶ μὴ καθῆσθαι τηνάλλως καὶ τρίβειν τὸν χρόνον, τὴν συχίνην προσμένοντας ἐπικουρίαν τὸν Λιπαρίτην, καὶ τὸν ἐπιτήδειον παρατρέχοντα βλέπειν καιρὸν, οὗ τυχεῖν πάλιν οὐ ῥᾴδιον. Ἀντιπίπτοντος δὲ τοῦ Ἀαρὼν, καὶ μηδέν τι διαπράξασθαι λέγοντος παρὰ τὸ βασιλικὸν βούλημα, ἡσυχίαν καὶ αὐτὸς ἦγεν. Ἀβράμιος δὲ μὴ κατὰ σκοπὸν χωρούντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων, μὴ δυνάμενος πολιορκίᾳ τὴν κωμόπολιν παραστήσασθαι, ὑπεριδὼν καὶ πλούτου καὶ λείας, πῦρ ἐνεῖναι τοῖς δώμασιν ἐγκελεύεται, καὶ εὐθὺς οἱ Τοῦρκοι δαλοὺς αἴροντες καὶ ὕλην εὐπρηστον ἐξάπτοντες ἐῤῥίπτουν ἐν τοῖς δώμασιν· ἀναφθέντος δὲ τοῦ πυρὸς πανταχόθεν καὶ πυρκαϊᾶς μεγίστης ἀνεγερθείσης, οἱ Ἀρτζηνοὶ πρός τε τὸ πῦρ πρός τε τὰς ἐκ τῶν τόξων βολὰς μὴ δυνηθέντες ἀντέχειν ἐνέκλιναν εἰς φυγήν. Καὶ λέγεται ἀπολέσθαι περὶ τὰς ρν' χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν μὲν μαχαίρας τῶν δὲ πυρὸς παρανάλωμα γεγονότων· οὗτοι γὰρ ἐπεὶ κατισχυμένοι ἔγνωσαν ἀποσφάττεσθαι, γυναῖκάς τε καὶ τέκνα ἑαυτῶν εἰς τὸ πῦρ ἀπεῤῥίπτουν. Οὕτω τοῦ Ἄρτζε ληφθέντος, πολὺ χρυσίον εὑρὼν ὁ Ἀβράμιος καὶ ὅπλα καὶ ἄλλα τινὰ χρειώδη, ὁπόσα μὴ τῷ πυρὶ κατέστησαν ἄχρηστα, περιβαλόμενος δὲ καὶ ἵππον οὐκ ὀλίγην καὶ ὑποζύγια, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν καθοπλίσας ὡς ἔδει, ὑπέστρεψεν ἀναζητῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν.

Αὕτη δὲ καταλαβόντος ἤδη καὶ τοῦ Λιπαρίτου κα- C ταβᾶσα ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ὀχυρώματος ἔκειτο ἐν τῇ πεδιάδι κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ ἔνθαπερ ἵδρυται τὸ Καπετροῦ φρούριον, Ἐρχομένων οὖν τῶν Τούρκων σποράδην συνεβούλευε πάλιν ὁ Κεκαυμένος συμβαλεῖν αὐτοῖς διεσπαρμένοις οὖσι καὶ ἀσυντάκτοις ἔτι. Ἀλλ' ὁ Λιπαρίτης οὐκ ἤθελε διὰ τὴν ἡμέραν· ἦν γὰρ σάββατον, ιη' ἄγοντος τοῦ Σεπτεμβρίου, μηνὸς, τῆς β' ἐπινεμήσεως (38), ἐν ταῖς ἀποφράσι δὲ τῶν ἡμερῶν τῷ Λιπαρίτῃ τὸ σάββατον ἐνομίζετο, ὅπερ ἀποτροπιαζόμενος ἀνεδύετο πολεμεῖν. Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις, ὁ δὲ Ἀβράμιος

modica. Atque ii numero freti intra muros se recipere noluerunt, cum quidem proxima esset Theodosiopolis urbs magna et muro cincta inexpugnabili Turcis eum pagum aggressis, Artzeni occlusis viis tecta conscenderunt, deque iis saxa, ligna et jacula in oppugnantes torserunt. Ita totos sex dies pugnatum est. Rei nuntio ad Romanos allato, Ambustus multus erat in urgendo atque exhortando ut iretur ac cum Turcis oppugnationi intentis manus consereretur, neque tempus inutiliter tereretur desidendo et ficulnum illud præsidium Lipariten exspectando, eamque occasionem negligendo interim, qualem deinde haud facile essent adepturi. Repugnante tamen Aarone, nihilque se præter imperatoris mandatum acturum affirmante, ipse etiam quievit. **578** Abramius non ex animi sententia succedente negotio, cum vicum expugnare non posset, opibus prædaque spretis ignem domibus injici jubet. Statim Turci faces materiamque ignis capacem in domos conjiciunt; et coorto undique incendio, Artzeni cum igni simul et hostibus resistere non possent, ad fugam inclinant. Ferunt periisse ibi hominum ad centum quadraginta millia, partim ferro cæsorum, partim igni absumptorum. Cum enim capto vico de salute desperarent, multi se, uxores liberosque suos in ignem conjecerunt. Artze ad hunc modum potitus Alimus auri plurimum et aliqua utilia ferramenta invenit, quæ ignis non corruperat. Equos item multos et alia jumenta adeptus est; armatoque ut par erat suo exercitu, abduxit inde, Romanum quærens exercitum.

Romani autem, cum jam Liparites ad eos venisset, a dicta munitione descenderant in planitiem, ad radices collis cui Capetrum castellum est impositum. Adventantibus ergo Turcis dissipato agmine, rursum consuluit Ambustus ut in dispersos et nullis adhuc ordinibus instructis vagantes fieret impetus; sed Liparites a pugna abhorrebat, quod sabbatum inter dies atros atque infaustos haberet. Erat autem tum Sabbatum dies decima octava Septembris indictione secunda. Sed Abramius **579** ex præcursoribus intelligens quo loco Romani castra haberent utque quiescerent, com-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ

(38) Anno scilicet mundi 6557, siquidem indictio secundum annos mutatur, et quindecim annorum circuitu ad eumdem reditur numerum. Constat autem indictionem undecimam fuisse annum, etc., 51, et duodecimam annum 52, ex superioribus, et quæ de Theodoræ imperio infra dicuntur, aliisque multis. Ita Tornicii defectio, quæ in primam indictionem dicta est incidisse, fuit anno 6556 secundum nostrum. Hoc rudiorum causa volui annotare. XYL.

posito ad pugnam agmine ad eos accessit. Quod Romani videntes ipsi quoque inviti ordines instruxerunt. Dextro cornui Ambustus, lævo Aaron præfectus: Liparites mediam ducebat aciem. Ambusto oppositus erat Abramius, Aaroni alter ducum Turcicorum Chorosanites, Liparitæ Aspam Selarius, Abramii ex altero duntaxat parentum frater. Prælium initum est solis jam imminente occasu; et cum Ambustus tum Aaron uterque sibi oppositos hostes fuderunt, atque usque ad galli cantum persecuti sunt. Liparites autem patruelem suum occubuisse ægre ferens, dum impetum vehementiorem dat, equo suo occiso capitur. Romani a persecutione reversi ab equis descendunt, unaque voce Deo pro victoria agunt gratias, et cantant: « Quis Deus ita magnus atque Deus noster? » Liparitamque exspectant, quem et ipsum putant insequendis hostibus se dedisse. Cum autem nullus compareret, sollicitudo eos incessit, incertos quidnam ei evenisset. Hærentibus eis venit quidam qui sub Liparita tum militaverat, eumque victum et captum **580** nuntiat, utque Abramius a fuga reversus et cum suo conjunctus fratre germano (nam Asan in pugna ceciderat) accelerato itinere, abducto secum Liparita et captivis Iberis, redierint Castrocomium. Duces Romani ad eum obstupuerunt nuntium, nocteque ea insomni exacta, orta luce consultarunt quid potissimum agerent; placuitque domum reverti. Itaque Aaron cum suo exercitu Ibanem rediit, quæ est Baaspracaniæ metropolis: Catacalon suos Anium reduxit. Cæterum Abramius Liparita capto contentus, et hujus successus causa hominum sese felicissimum deputans, omnibus aliis curis omissis, magnis itineribus ad Re quinque dierum spatio pervenit; atque inde discedens rei feliciter gestæ nuntios ad sultanum mittit, Liparitam captum indicantes. Sultanus simulata lætitia ob captum tantum virum, interim tantam fratri rei gerendæ felicitatem invidens, assidue de eo tollendo cogitavit ansamque captavit.

A διὰ τῶν προδρόμων μαθὼν ὅποι τε οἱ Ῥωμαῖνι ηὐλίζοντο καὶ ὅτι ἠρεμοῦσι, συντάξας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἤρχετο συντεταγμένος πρὸς μάχην. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀντίπαλος δύναμις ἰδοῦσα ἀκουσίως καὶ αὐτὴ ἀντιπαρετάττετο, τὸ μὲν δεξιὸν ἔχοντος κέρας τοῦ Κεκαυμένου, τοῦ δὲ Ἀαρὼν τὸ εὐώνυμον, ἐν τοῖς μέσοις δὲ ὁ Λιπαρίτης ἐτάττετο. Ἦν δὲ καὶ ἡ ὥρα περὶ βουλυτον. Τῷ μὲν οὖν Κεκαυμένῳ ἀντιμέτωπος ἦν ὁ Ἀβράμιος, τῷ δ' Ἀαρὼν Χωροσανίτης ἅτερος στρατηγὸς, καταντικρὺ δὲ τοῦ Διπαρίτου Ἀσπὰμ Σελάριος ὁ τοῦ Ἀβραμίου ἑτεροθαλὴς ἀδελφός. [P. 774] Συμπλοκῆς δὲ γενομένης ὁ μὲν Κεκαυμένος καὶ ὁ Ἀαρὼν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο κέρατα καὶ μέχρι φωνῆς ἀλεκτρυόνων ἐδίωκον, ὁ δὲ Λιπαρίτης, πεσόντος αὐτῷ τοῦ ἀνεψιοῦ δεινοπαθήσας καὶ μεθ' ὁρμῆς βιαίας ἐλάσας, τοῦ ἵππου αὐτοῦ τρωθέντος B καὶ πεσόντος ἁλίσκεται. Καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τούτοις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παυθέντες ἐκ τῆς διώξεως καὶ τῶν ἵππων ἀποβάντες καὶ τῷ Θεῷ δόντες ὕμνους ἐπινικίους, ἐν μιᾷ φωνῇ βοήσαντες τὸ, « Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; » προσέμενον τὸν Λιπαρίτην, ἐκπίζοντες καὶ αὐτὸν διώκειν ὄπισθεν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐφαίνετο οὐδαμοῦ, ἐν ἀμηχανίᾳ ἦσαν, διαποροῦντες ὅ τι καὶ γένοιτο. Οὕτω δὲ διαπορουμένοις αὐτοῖς ἔρχεταί τις στρατιώτης τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ταττομένων, καὶ μηνύει τοῖς στρατηγοῖς τὴν ἐκείνου τροπὴν καὶ τὴν ἅλωσιν, καὶ ὅπως ὁ Ἀβράμιος ἐν τῆς φυγῆς ἐπανελθὼν καὶ τῷ οἰκείῳ ἑνωθεὶς ἀδελφῷ (ὁ γὰρ Ἀσὰν ἔπεσεν ἐν τῷ πολέμῳ) ἀναλαβόντες τὸν: Λιπαρίτην καὶ τοὺς ἁλόντας τῶν Ἰβήρων ὑπενόστησαν εἰς τὸ λεγόμενον Καστροκώμιον, σπουδαίαν τὴν ὁδοιπορίαν C ποιούμενοι. Ἀπεπάγησαν πρὸς τὴν ἀκοὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ. Ὅμως διανυκτερεύσαντες ἄγρυπνοι, ἐπείπερ ἡμέρα ἐπέλαμψε καὶ βουλὴ προετέθη καὶ τοῖς πᾶσι συμφέρον ἐνομίσθη ἕκαστον οἴκαδε ἀπελθεῖν, ὁ μὲν Ἀαρὼν τὸν οἰκεῖον ἀνειληφὼς λαὸν ἄπεισιν εἰς τὸ Ἴβαν (μητρόπολις δὲ αὕτη τοῦ Βασπρακὰν), ὁ δὲ Κεκαυμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἀνίον. Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῇ τοῦ Λιπαρίτου ἀρκεσθεὶς ἁλώσει, καὶ ὀλβιώτερον ἑαυτὸν κρίνας παντὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ παρὸν εὐτύχημα, μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονήσας, ἀλλ' ἐπιτείνας τὴν ὁδοιπορίαν, διὰ πέντε ἡμερῶν παραγίνεται εἰς τὸ λεγόμενον Ῥὲ, κἀκεῖθεν ἄπεισιν εἰς τὸν σουλτάνον προπέμψας τὰ εὐαγγέλια καὶ τὴν τοῦ Λιπαρίτου μηνύσας κατάσχεσιν. Ὁ δὲ τῷ δοκεῖν μὲν ηὐφράνθη καὶ ἠγαλλιάσατο ἐπὶ τῇ ἁλώσει τοῦ Λιπαρίτου, ἐφθόνησε δὲ τῷ ἀδελφῷ τοιούτου καταξιωθέντι τοῦ εὐτυχήματος, καὶ διὰ παντὸς ἐμελέτα καὶ πρόφασιν ἐζήτει τοῦτον ποιήσασθαι ἐκποδών.

Imperator Liparitam captum esse audiens totus in hoc fuit ut eum liberaret. Misso itaque ad sultanum Georgio Droso, scriba Aaronis, cum muneribus pro redimendo eo pretiosis, simul et hunc sibi reddi et pacem componi postulat. Sultanus acceptis legatis, ut magnificus **581** videretur potius rex quam qui bellum cauponaretur, pro dono imperatori mittit Liparitam; et quæ ejus redimendi causa imperator miserat, accipit quidem sed omnibus iis Liparitam donat, hortatus ut ejus in posterum diei memoriam coleret, neque contra Turcas porro arma sumeret. Legatus sultani fuit ad imperatorem is quem ipsi Seriphum vocant;

D Τὸν μὲν οὖν Λιπαρίτην, ὡς ἐπύθετο τὴν τούτου κατάσχεσιν ὁ βασιλεὺς, ὅλος ἐγένετο ἀναῤῥύσασθαι, καὶ δῶρα πολυτελῆ καὶ λύτρα πέμψας τῷ σουλτάνῳ διὰ Γεωργίου τοῦ λεγομένου Δρόσου (ὑπογραμματεὺς δὲ ἦν ὁ Δρόσος τοῦ Ἀαρὼν) ἐξαιτεῖται τὴν ἐλευθερίαν καὶ σπονδὰς εἰρήνης. Ὁ δὲ σουλτάνος τὰς πρεσβείας δεξάμενος, καὶ μεγαλοπρεπὴς θέλων εἶναι βασιλεὺς μᾶλλον ἢ κάπηλος ἀνελεύθερος, ἀποδίδωσι τοῦτον δῶρον τῷ βασιλεῖ, λαβὼν μὲν τὰ λύτρα, πάντα δὲ τῷ Λιπαρίτῃ παρεσχηκὼς, καὶ μεμνῆσθαι τῆς παρούσης ἡμέρας διὰ παντὸς παρεγγυησάμενος, καὶ μηδέποτε ὅπλα θελῆσαι τὸ ἀπὸ τοῦδε κινῆσαι κατὰ τῶν Τούρκων. [P. 775] Ἀνεπλήρωσε δ' αὐτῷ τὴν

A πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβείαν ὁ λεγόμενος παρ' αὐτοῖς σέριφος· δύναται δὲ τοῦτο τὸ ὄνομα πρὸς τὸν παρ' αὐτοῖς χαλυφᾶν, ὅπερ ὁ παρ' ἡμῖν σύγκελλος πρὸς τὸν πατριάρχην πάλαι ἐδύνατο· ἐκείνου γὰρ ἀποθανόντος αὐτὸς εὐθὺς εἰς τὸν τούτου θρόνον ἐγκαθίδρυται. Οὗτος τοίνυν ὁ σέριφος εἰσελθὼν ἐν τῇ βασιλίδι καὶ ἐς πρόσωπον ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλίαν, πολλά τε μεγαλαυχήσας καὶ φρυαξάμενος, καὶ τελευταῖον ὑπόφορον θέσθαι σπεύσας τὴν Ῥωμαίων τῷ ἑαυτοῦ σουλτάνῳ, ἐπεὶ μὴ εὗρε τὸν βασιλέα ἐπικλινῆ, ἄπρακτος ὑπεχώρησε πρὸς τὸν πέμψαντα. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ ἀπ' ἐκείνου ἐκδεχόμενος πόλεμον ἀπὸ τοῦ σουλτάνου, καθ' ὅσον οἷόν τε ἦν, τὰ ὁμοροῦντα τῇ Περσῶν γῇ πέμψας κατησφαλίσατο. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, καὶ ἡ τῶν Πατζινάκων ἐπισυνέβη κίνησις· πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον, λεκτέον.

cujus ea est ad ipsorum Chalipham ratio, quæ antiquitus syncelli ad patriarcham : huic enim mortuo ille statim succedebat. Is ergo Seriphus Byzantium profectus et ad colloquium imperatoris admissus, cum multa alia superbe ac jactanter dixit, tum id quoque postulavit ut Romani se stipendiarios sultano facerent. Et cum videret imperatorem eo nequaquam inclinare, re infecta domum rediit. Exinde a sultano bellum exspectans Monomachus operam dedit ut quæ finitima erant Persarum regno communiret. Interea temporis Patzinacæ etiam se commoverunt. Ea res hoc modo acta.

B Τὸ ἔθνος τῶν Πατζινάκων Σκυθικὸν ὑπάρχον, ἀπὸ τῶν λεγομένων βασιλείων Σκυθῶν. μέγα τέ ἐστι καὶ πολυάνθρωπον, πρὸς ὃ οὐδὲ ἓν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ Σκυθικὸν γένος ἀντιστῆναι δύναται. Διήρηται δὲ εἰς τρισκαίδεκα γενεάς, αἵτινες καλοῦνται μὲν πᾶσαι τῷ κοινῷ ὀνόματι, ἔχουσι δὲ ἑκάστη καὶ ἴδιον ἀπὸ τοῦ αὐτῆς προγόνου καὶ ἀρχηγοῦ τὴν προσηγορίαν κληρωσαμένη. Νέμονται δὲ τὰς πέραν Ἴστρου ἀπὸ τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ καὶ μέχρι Παννονίας ἡπλωμένας πεδιάδας, νομάδες τε ὄντες καὶ τὸν σκηνίτην διὰ παντὸς ἀσπαζόμενοι βίον. Τούτου τοῦ γένους ἀρχηγὸς ἦν τῷ τότε Τυρὰχ ὁ τοῦ Κιλτὲρ υἱός, εὐγενείας ἥκων ἐς τὸ ἀκρότατον, ἀμβλὺς δὲ ἄλλως καὶ τὴν ἡσυχίαν φιλῶν. Ἦν δὲ καὶ ἄλλος τις ἐν τῷ ἔθνει τὴν κλῆσιν Κεγένης, υἱὸς τοῦ Βαλτζὰρ, τὸ μὲν γένος ἄσημος καὶ σχεδὸν ἀνώνυμος, περὶ δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ τὰς στρατηγίας κάρτα δραστηριώτατος, C ὃς καὶ πολλάκις ἐπιόντας κατὰ τῶν Πατζινάκων τοὺς Οὔζους (γένος δὲ Οὐννικὸν οἱ Οὖζοι) ὑποστὰς ἐτρέψατο καὶ ἀπώσατο, τοῦ Τυρὰχ οὐχ ὅπως ἀντεπεξελθεῖν μὴ θαῤῥήσαντος, ἀλλὰ καὶ καταδύντος εἰς τὰ παρὰ τῷ Ἴστρῳ ἕλη καὶ τὰς λίμνας. Τὸν μὲν οὖν Τυρὰχ οἱ Πατζινάκαι ἐτίμων διὰ τὸ γένος, τὸν δὲ Κεγένη ἠσπάζοντο διαφερόντως διὰ τὸ τῆς ἀνδρίας ὑπερβάλλον καὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις δεινότητα. Ἅπερ ἀκούων καὶ βλέπων ὁ Τυρὰχ ἐδάκνετο τὴν ψυχήν, δεδιὼς περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ τρόπον ἐζήτει ὅπως ἂν τὸν Κεγένην ἀποσκευάσηται. Ἐφίστησιν οὖν αὐτῷ λόχους πολλάκις, ἐγίνοντο δὲ πάντες ἀργοί. Ἐπεὶ δὲ πολλάκις ἐπιχειρήσας κρυφίως ἠστόχησεν, ἔγνω δεῖν μὴ διαμέλλειν, ἀλλ' ἐπιχειρεῖν φανερῶς. Διὸ καὶ πλῆθος πέμψας καταλαβεῖν D ἐκέλευσε τὸν ἄνδρα καὶ ἀνελεῖν. Ὁ δὲ προγνοὺς τὴν ἐπιβουλὴν φυγὰς πρὸς τὰ ἕλη γίνεται τοῦ Βορυσθένους, καὶ οὕτω διαφυγγάνει τὸν ὄλεθρον. [P. 776] Ἐκεῖθεν δὲ κρυπτόμενος καὶ λάθρα πέμπων μηνύματα πρός τε τοὺς ἑαυτοῦ συγγενεῖς καὶ τὴν φυλήν, ἠδυνήθη τήν τε ἰδίαν γενεὰν ἀποστῆσαι τῆς τοῦ βασιλέως εὐνοίας (ἦν δὲ ἡ Βελεμαρνὶς) καὶ πρὸς ταύτῃ καὶ ἄλλην τὴν Παγουμανίδα· καὶ δύναμιν προσλαβόμενος ἀντιπαρατάττεται μετὰ τῶν δύο γενεῶν πρὸς τὸν Τυρὰχ τὰς ια' ἔχοντα. Καὶ ἐπὶ πολλὰς μὲν ἀντισχὼν ὥρας, ὅμως ὑπὸ τοῦ πλήθους καταπονηθεὶς τρέπεται. Περιπλανώμενος δὲ ἐν τοῖς ἕλεσι καὶ σωτηρίαν

Patzinacarum gens Scythica est, eorum Scytharum qui regii dicuntur, magna et populosa, et cui nulla alia gens Scythica resistere sola possit. Dividitur autem in tredecim tribus, quæ ut universæ commune Patzinacarum nomen usurpant, ita quævis a suo generis principe **582** atque auctore peculiarem sortita est appellationem. Incolunt trans Istrum planities a Borysthene fluvio ad Pannoniam usque porrectas, incertis errantes sedibus semperque in tabernaculis degentes. Huic genti tunc præerat Tyrachus Kilteri filius, homo nobilissimus, ceteroqui segnis et quietis amans. Erat in eadem gente etiam alius quidam Kegenes nomine, Baltzaris filius genere obscurissimo nullisque natalibus, sed bello ducendisque cohortibus longe præstantissimus : nam sæpius Uzos (gens ea Unica est) irruentes subsistens profligarat, Tyracho non modo contra eos exire non auso, sed etiam in lacus ac paludes Istro vicinas se subducente. Itaque Tyrachum quidem Patzinacæ ob generis nobilitatem venerabantur, Kegenem tamen mirifice amplectebantur ob fortitudinem insignem inque gerendis bellis strenuitatem. Hæc vero Tyrachi videntis ista atque inaudientis animum mordebant, de imperio suo solliciti, ita sane ut de tollendo Kegene cogitaret. Cui cum sæpe occultas tendens insidias nihil proficeret, tandem aperte eum adoriri statuit, missaque turba hominem corripi interficique jubet. Sed Kegenes insidiis præcognitis ad paludes Borysthenicas profugit, itaque exitium evitavit. **583** Ibi occultatus, clam ad cognatos tribumque missis internuntiis, effecit ut et hæc a rege descisceret (vocabatur Belemarnis tribus) et alia etiam nomine Pagumanis. Exinde contractis copiis cum duabus tribubus adversus Tyrachum, cui 11 tribus aderant, pugnam init. Cumque per aliquot horas durasset, tandem multitudine oppressus fugatur. Vagans inde circum paludes, ac salutem quærens sibi suisque, unam hanc invenit rationem, si ad Romanum imperatorem transfugeret. Itaque profectus Dorostolum, quo tutus ab insidiis esset, se et suos, qui erant ad 20 millia, in insulam quamdam fluvii exiguam includit, regionisque præfecto (is erat Michaelus

Anastasii filius) significat quis esset et qua fortuna actus huc venisset; et se cupere in fidem imperatoris concedere, receptumque se rebus hujus magnopere commodaturum pollicetur. Præfectus cum extemplo rem ad imperatorem detulisset, ab eo jubetur statim Kegenem cum suo comitatu accipere, atque huic quidem necessaria præbere, ipsum autem Kegenem honorifice Byzantium mittere. Qui ut eo venit, benigne est splendideque exceptus, ac cum imperatore collocutus, se sanctum baptismum admissurum popularibusque idem ut faciant persuasurum promittens, ab imperatore patricio honore **584** ornatur; eique tres arces assignantur de iis quæ ad ripam sunt Istri, multaque agri jugera; atque adeo in numerum amicorum sociorumque PR ascribitur, eam præcipue ob causam quod, uti pollicitus fuerat, et ipse baptizari voluit et qui cum ipso erant. Eaque in re usi sunt religiosi cujusdam monachi Euthymii opera, ad ipsos missi, qui ad Istrum amnem ejus sacramenti ceremonias administravit universosque baptizavit.

A ζητῶν μίαν ἔγνω ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, τὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων καταφυγήν. Διὸ καὶ πρὸς τὸ Δορόστολον ἀφικόμενος, καὶ ἔν τινι ποταμίᾳ νησίδι περικλείσας ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀνεπιβούλευτον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ (ἦσαν δὲ ἀμφὶ τὰς κʹ χιλιάδας), διαμηνύεται τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι (ἦν δὲ Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀναστασίου υἱὸς), καὶ γνωρίζει ὅστις τε εἴη καὶ οἵας διαδιδράσκων τύχας ἀφῖκται, καὶ ὅτι αὐτόμολος βούλεται γενέσθαι τῷ βασιλεῖ, ὑπισχνούμενος δὲ καὶ εἰ προσδεχθείη, εἰς μεγάλην ὄνησιν ἔσεσθαι τοῖς τούτου πράγμασιν. Ὁ δὲ τὰ μηνύματα λόγου θᾶττον πρὸς τὸν βασιλέα διαπορθμεύσας διὰ ταχέων κελεύεται τὸν ἄνδρα μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ προσδέξασθαι, καὶ τούτοις μὲν τὰ ἐπιτήδεια χορηγεῖν, αὐτὸν δὲ ἐνδόξως ἐς τὸ Βυζάντιον πεπομφέναι. B Καὶ ὁ μὲν ὡς ἐκελεύσθη διεπράξατο, ὁ δὲ Κεγένης εἰς τὴν βασιλίδα φοιτήσας καὶ ἐς λόγους ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ φιλοφρόνως τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑπεδέχθη, καὶ ὑποσχόμενος αὐτός τε τὸ ἅγιον δέξασθαι βάπτισμα, παραπεῖσαι δὲ καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι, εἰς πατρικιότητά τε ἀνήχθη, καὶ φρούρια τρία ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις ἱδρυμένων τοῦ Ἴστρου εἰλήφει καὶ γῆς πολλὰ στάδια, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς φίλοις ἐνεγράφη καὶ συμμάχοις Ῥωμαίων. Τὸ πλέον δ' ὅτι καὶ ὡς ὑπέσχετο ἀνεδέξατο τὸ ἅγιον βάπτισμα αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, Εὐθυμίου τινὸς εὐλαβοῦς μοναχοῦ πεμφθέντος, τοῦ τὰ τοῦ θείου λουτροῦ παρὰ τῷ Ἴστρῳ ποταμῷ ἐκτελέσαντος καὶ πᾶσι μεταδόντος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Rebus in tuto constitutis Kegenes, cum jam contra subitos hostium impetus se munivisset, ad ulciscendum hostem se confert, Istroque transmisso nunc cum millibus, alias cum duobus millibus, et aliquando pluribus aliquando paucioribus ductis, impressionibus subitaneis Patzinacas Tyrachios graviter afflixit, viros, in quos incidisset, occidens, mulieres autem et pueros in servitutem abducens ac Romanis vendens. Tyrachus clandestinas has Kegenis impressiones non ferens ad imperatorem mittit legatos, qui hæc proponerent: Imperatorem Romanum, cui cum gente Patzinacarum fœdus esset, omnino non debuisse recipere eum qui ab ipsis descivisset; aut saltem recepto interdicere, ne Istro trajecto amicos PR læderet. Proinde aut Kegenis compesceret excursiones, aut auxilium ei non præbeat. Si secus faceret, sciret se **585** gravissimum contra se ac suos bellum concitare. Auditis imperator his postulatis cachinnum sustulit, quod ludibrium putaret, si ob Patzinacæ minas prodere cogeretur eum qui in fidem ipsius confugisset, aut eum ab ulciscenda injuria abstinere; legatosque re infecta dimittit. Simul litteras ad Michaelum dat, urbium Istro adjacentium præfectum, et ad Kegenum; iisque injungit ut ripas Istri accurate custodiant, ac si quis gravis exercitus appetat, id sibi per litteras indicent, ut de Occidentalibus etiam legionibus mittere possit qui ipsis conjuncti Patzinacas transitu Istri prohibeant. Mittit etiam triremes centum, quæ Istri ripas legant et Patzinacas trajectu arceant. Cum legati irrita spe rediissent, Tyrachus indignabatur ac fremebat, hiemisque adventum exoptabat. Sub

Γενόμενος δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, καὶ τὰς αἰφνιδίους ἐφόδους ἀσφαλισάμενος, πρὸς ἄμυναν ἐτράπετο τοῦ ἐχθροῦ, καὶ περαιούμενος τὸν Ἴστρον νῦν μὲν σὺν χιλίοις, εἶτα σὺν δισχιλίοις καὶ αὖ σὺν πλείοσιν ἢ C ἐλάττοσι, καὶ ἐξ ἐφόδου προσπίπτων, τὰ μέγιστα ἐκάκου καὶ ἐλυμαίνετο τοὺς περὶ τὸν Τυρὰχ Πατζινάκας, ἄνδρας μὲν τοὺς προσπίπτοντας ἀναιρῶν, γύναια δὲ καὶ παῖδας ἀνδραποδιζόμενος καὶ πωλῶν τοῖς Ῥωμαίοις. Ταύτας δὲ τὰς λαθραίας ἐπιθέσεις τοῦ Κεγένους μὴ φέρων ὁ Τυρὰχ διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, μηνύσας ὡς ἔδει τὸν μέγαν βασιλέα, σπονδὰς ἔχοντα μετὰ τοῦ γένους τῶν Πατζινάκων, [P. 777] μηδὲ προσδέξασθαι ὅλως τὸν ἀποστάτην αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ προσεδέξατο, κωλύειν μὴ διαπερᾷν καὶ τοὺς ὑποσπόνδους λυμαίνεσθαι· ἢ οὖν κωλυθήτω ὁ ἀνὴρ τὰ τοιαῦτα πράττειν, ἢ μηδεμιᾶς τυχέτω συμμαχίας, ἢ γινωσκέτω ὁ βασιλεὺς ὡς καθ' ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἑαυτοῦ χώρας ἐφέλκεται βαρύτατον πόλεμον. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ μηνύματα τοῦ Τυρὰχ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς ἀγγελίας δεξάμενος D πρὸς ταύτας μὲν καὶ ἐπεκάγχασεν, εἰ διὰ Πατζινάκου ἀπειλὰς προδότης γένοιτο τοῦ εἰς αὐτὸν προσφυγόντος, καὶ κωλύειν τοῦ μὴ κακοῦν τοὺς κακώσαντας, τοὺς δὲ πρεσβευτὰς ἀπράκτους ἐξέπεμψε. Γράμματα δὲ πρός τε Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα τῶν παριστρίων πόλεων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Κεγένην ἐκπέμπει, φυλάττειν ἀκριβῶς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ· εἰ δέ τις ἐπίῃ βαρεῖα δύναμις, γράμμασι μηνύειν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν Δυτικῶν ταγμάτων ἐκπεμπόμενά τινα σὺν αὐτοῖς εἴργωσι τοῖς Πατζινάκαις τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν. Ἔπεμψε δὲ καὶ τριήρεις ἑκατὸν, ἐπισκήψας παραπλεῖν τὸν Ἴστρον καὶ πειρωμένους διακωλύειν τοὺς Πατζινά-

κας περᾷν. Ἐπανηκόντων δ' ἀπράκτων τῶν αὐτοῦ A πρέσβεων, ὁ Τυρὰχ ἐχαλέπαινε καὶ ὠργίζετο καὶ θᾶττον ηὔχετο καταλαβεῖν τὸν χειμῶνα. Ἤδη δὲ τῆς φθινοπωρινῆς ληγούσης ὥρας καὶ τοῦ χειμῶνος ἐπιστάντος, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐπὶ τὸν Αἰγοκέρωτα, ἄνεμος ἔπνευσεν ἀπαρκτίας πολὺς, ὡς ἀποκρυσταλλωθῆναι μέχρι πεντεκαίδεκα πήχεων ἐς βάθος τὸν ποταμόν. Πάσης οὖν φυλακῆς σχολασάσης, δραξάμενος ἀδείας ἧς ἐπιτυχεῖν ηὔχετο ὁ Τυρὰχ διαπερᾷ τὸν Ἴστρον μετὰ πάντων τῶν Πατζινάκων, ὄντων, ὡς ἐλέγετο, χιλιάδων ὀκτακοσίων, καὶ ἐς τὴν περαίαν ἱδρύετο, κείρων καὶ ἀφανίζων τὰ παραπίπτοντα. Γράμματα δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἐστέλλετο βοηθεῖν δεόμενα τὴν ταχίστην. Ὁ δὲ μηδ' ὅλα τὰ γράμματα ἀναγνοὺς τῷ δουκὶ Ἀδριανουπόλεως γράφει (ἦν δὲ Κωνσταντῖνος μάγιστρος ὁ Ἀριανίτης) τὰς Μακε- B δονικὰς εἰληφότι δυνάμεις, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Βασίλειον Μοναχὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας τὴν Βουλγαρικὴν εἰληφότα χεῖρα ἀφικέσθαι καὶ ἑνωθῆναι τῷ Μιχαὴλ καὶ τῷ Κεγένῃ καὶ μετ' αὐτῶν πρὸς τοὺς Πατζινάκας διαγωνίσασθαι. Ὧν κατὰ τὸ βασιλικὸν ποιησάντων ἐπίταγμα καὶ πάντων ὑφ' ἓν γενομένων, ἀναλαβὼν ὁ Κεγένης τὰς Ῥωμαϊκὰς φάλαγγας ἐν τοῖς ὑπαίθροις στρατοπεδεύεται, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιὼν ἐξ ἐφόδου οὐ μικρὰ τοὺς Πατζινάκας ἐλύπει. Τούτοις γὰρ ἅμα τῇ τοῦ ποταμοῦ διαβάσει ἀφθονίαν ζῴων εὑροῦσι πολλὴν καὶ οἴνου καὶ τῶν ἐκ μέλιτος κατασκευαζομένων πομάτων, ὧν οὐδὲ ἀκοὴν ἔσχον πώποτε, καὶ ἀνέδην τῶν τοιούτων ἐμφορουμένοις νόσος ἐσπίπτει κοιλιακὴν διάθεσιν ἔχουσα, καὶ ἀπώλλυντο ἑκάστης ἡμέρας ἀναρίθμητα πλήθη. C [P. 778] Ὅπερ πυθόμενος ὁ Κεγένης διά τινος αὐτομόλου, καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον κρίνας τοῦτον εἶναι τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθήσεσθαι, ὁπότε καὶ χειμῶνι καὶ νόσῳ πιέζονται, ἀναπείσας καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὀκνοῦντας καὶ δεδιότας πρὸς τοσαύτας ἀντιπαρατάττεσθαι μυριάδας, προσρήγνυται τοῖς ἐχθροῖς. Οἱ δὲ τὴν ὀξεῖαν ἔλευσιν ἐκπλαγέντες καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀποδειλιάσαντες, ῥίψαντες τὰ ὅπλα αὐτός τε ὁ Τυρὰχ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος ἑαυτοὺς ἐγχειρίζουσιν. Ὁ μὲν οὖν Κεγένης συνεβούλευε καὶ διεμαρτύρατο πάντας ἤδη δὲ ἀποσφάξαι, ἔλεγε δὲ καὶ παροιμίαν βάρβαρον μὲν, νοῦν δὲ πολὺν ἔχουσαν, ὡς Ἔτι χειμῶνος ὄντος δεῖ τὸν ὄφιν ἀποκτεῖναι, ὁπηνίκα τὴν κέρκον κινεῖν οὐ δύναται· ὑπὸ ἡλίου γὰρ θαλφθεὶς κόπους ἡμῖν D παρέξει καὶ πράγματα. Τοῦτο δὲ τοῖς ἄρχουσιν οὐκ ἐδόκει Ῥωμαίων, ἀλλὰ βαρβαρικὸν τὸ ἔργον καὶ ἀνόσιον ἐνομίζετο καὶ Ῥωμαϊκῆς ἀνάξιον ἡμερότητος. Μᾶλλον μὲν οὖν συμφέρον ἐνόμιζον διασκεδάσαι τούτους ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Βουλγαρίας πεδιάσι καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ ἐγκατοικίσαι καὶ φόρους αὐτοῖς ἐπιθεῖναι· ἔσεσθαι γὰρ οὐκ εὐαρίθμητον τὸν ἀπὸ τῶν τοιούτων δασμόν· εἰ δεήσει δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ στρατοῦ πρός τε τοὺς Τούρκους καὶ πρὸς ἄλλα ἑτερόφυλα γένη, καθοπλίζειν ἀπ' αὐτῶν. Πολλῶν οὖν λόγων ῥηθέντων ἐνίκησεν ἡ τῶν Ῥωμαίων γνώμη· καὶ ὁ μὲν Κεγένης ὅσους ἔλαβε ζωγρίας, πλὴν ὧν ἀπημπόλησε, τοὺς πάντας ἀποσφάξας ὑπενόστησεν οἴκαδε, τὰς δὲ τῶν Πατζινάκων μυριάδας ὁ τῆς

A finem autumni, ac hieme ineunte, cum jam sol ad Capricornum appulisset, ventus aparetias copiosus flavit Isterque in glaciem quindecim cubitos altam congelavit. Otiosa itaque omni custodia optatam Tyrachus nactus licentiam, Istrum cum omnibus Patzinacis, quorum multitudo octingentorum censebatur millium, transgressus, in ulteriorem se effudit ditionem, diripiens atque delens in quæ incidebat omnia. Mittuntur ergo ad imperatorem litteræ, quibus ad ferendam quamprimum opem incitabatur. Is vixdum perlectis litteris ad Adrianopolis **586** ducem Constantinum magistrum Arianitam scribit, ut Macedonicis cum copiis, et ad Basilium Monachum Bulgariæ ducem, ut cum Bulgarico exercitu Michaelo ac Kegeni se conjungant B et contra Patzinacas depugnent. Iique jussa statim sunt exsecuti. Conjunctis omnibus Romanorum copiis Kegenes eas eduxit, castrisque sub dio positis, quotidianis incursionibus Patzinacas haud leviter vexavit. Ii, amne trajecto, in pecudum, vini et potus e melle confecti maximam inciderant copiam, ne auditu quidem antea ipsis noti. Quibus cum affatim fruerentur, morbus eos cœliacus invasit, et quotidie moriebantur innumeri. De quo certior a transfuga quodam factus Kegenes, idque invadendi hostis opportunum tempus ratus, quo et hieme et morbo premebantur, pertractis in suam sententiam etiam Romanis, tergiversantibus nonnihil et contra tantam multitudinem pugnare metuentibus, in Patzinacas impetum dat. Qui celeri- C tate irruentium hostium perterriti et pugnam reformidantes abjectis armis sese Romanis dedunt, cum Tyrachus ipse et cæteri principes, tum reliqua etiam turba. Consulebat Kegenes, atque etiam obtestabatur uti ad unum omnes occiderentur hostes. Et adagium afferebat, barbarum quidem, sed valde argutum : anguem hieme esse necandum, **587** cum non potest caudam movere, ne solis calore refectus molestiam laboremque ipsis creet. Romanis ductoribus id non probabatur, facinus hoc barbaricum fore et impium ac a Romana clementia alienum censentibus. Potius eos per desertas Bulgariæ planities dispergendos, atque hinc inde dissipatis tributum imponendum, Hoc modo et ingentem ab iis reditum rei Romanæ accessurum, et cum imperator militibus opus esset D habiturus adversus Turcos aut alios barbaros, tunc eos armari posse. Re diu disputata vicit tandem Romanorum sententia. Sed Kegenes occisis quotquot ceperat Patzinacis, nisi quos vendidit, domum est reversus. Cæterum eorum multitudinem Bulgariæ præfectus Basilius Monachus per campestria Sardicæ, Naisi et Eutzapeli distribuit, omnibus ademptis armis, ne quid moliri possent. Tyrachus et cum eo centum quadraginta viri ad imperatorem abducti sunt; atque ab hoc benigne accepti, baptizati maximisque honoribus affecti, vitam ibi jucundam egerunt.

Βουλγαρίας παραλαβὼν ἄρχων Βασίλειος ὁ Μοναχὸς ἐγκαθιδρύει ἀνά τε τὰς πεδιάδας τῆς Σαρδικῆς. τῆς Ναϊσοῦ καὶ Εὐτζαπέλου διασπείρας πάγτας καὶ πᾶν ὅπλον ἀφελόμενος διὰ τὸ ἀνεπιβούλευτον. Ὁ δὲ Τυρὰχ καὶ σὺν αὐτῷ ἄνδρες ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἄγονται εἰς τὸν βασιλέα· οὓς φιλοφρόνως οὗτος ἀποδεξάμενος καὶ βαπτίσας καὶ μεγίστοις ἀξιώμασιν ἐπάρας ἐν εὐπαθείαις κατεῖχεν.

At vero sultanus ob irritam legationem iratus, contractis e Perside et Babylonia copiis, bellum in Romanos movet. Id cum auditu percepisset Monomachus, cum suas copias opponere hosti statuit tum **588** quindecim millia Patzinacarum armat; iisque duces quatuor de Patzinacis Byzantii degentibus præficit, Sultzumum, Selzten, Caraman et Cataleimum, donatosque haud vulgariter et armis pulcherrimis ornatos Chrysopolin transmittit, addito qui eos in Iberiam duceret Constantino patricio Adrobalano. Mari trajecto Patzinacæ cum equos conscendissent et iter in Orientem ingressi usque ad Melitenam pervenissent, ubi ad Damatryn appropinquavere, subsistunt et deliberationem (ipsi commentum vocant) instituunt. Erant qui procedendum putarent neque mandatis imperatoris in ipsius ditione repugnandum, cum et avulsi a suis essent, neque soli Romanorum possent resistere viribus, neque haberent arcem in quam se, si quid præter institutum forte eveniret, reciperent. Aliis videbatur occupandos esse aliquos Bithyniæ montes in iisque manendum, et si quis adoriretur, defendendum: non autem intrandum in Iberiam, regionem remotam atque alienam, atque ubi non hostes modo Romanorum, sed ipsos etiam Romanos hostes essent habituri. Solus Catalimus suasit revertendum esse et se cum popularibus conjungendum. Et quodam percontante quanam ratione mare transiri posset, nihil aliud dixit quam quod se jussit sequi. Ergo Adrobalanum **589** interficere frustra conati (effugit enim in quoddam apud Damatryn palatiorum solarium tribus fastigiis tectum) Catalimum sequuntur ad mare, non quidem sperantes eum navigia habere parata quibus mare trajicerent, sed hæsitantes ac videre cupientes quænam esset futura trajiciendi ratio. Ut ad littus ventum est, Catalimus hoc unum fatus: « Qui se ipsum et universos Patzinacas vult esse salvos, me sequatur, » equo calcaribus incitato mare est ingressus. Quod alius rursumque alius imitatus, et tandem omnis Patzinacarum multitudo secuta est, quidam ut erant armati, alii abjectis armis. Mare ergo tranant, et ad Sanctum Tarasium in oppositum litus evadunt, et magnis itineribus ad suos apud Triaditzam perveniunt, nemine obstare aut eos prohibere auso, cum subitus adventus ipsis transitum expediret. Conjuncti cum Patzinacis qui apud Triaditzam agebant, eos quosque qui aliis in regionibus morabantur sollicant. Postquam universi in unum sunt collecti, correptis securibus ruralibus falcibusque et aliis ferramentis rusticis se armant, Philippopolinque profecti et Æmum transgressi ad flumen Osmum in campis Istro propinquis castra ponunt: solus Seltes in Lobitzo

A Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν τῶν αὐτοῦ πρέσβεων ἄπρακτον ὑποστροφὴν μὴ φέρων, τὰς ἐν Περσίδι πάσας δυνάμεις καὶ τὰς Βαβυλωνίους ὑφ' ἓν ἀθροίσας εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ Ῥωμαίων. Τοῦτο δὲ προσχηκοὼς ὁ Μονομάχος ἔσπευδε μὲν καὶ διὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων ἀντιπαράταξιν στῆσαι τῷ πολεμίῳ, ὥπλισε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Πατζινάκων χιλιάδας ιε'. Καὶ ἡγεμόνας τέσσαρας ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατζινάκων αὐτοῖς ἐπιστήσας, τὸν Σουλτζοῦν, τὸν Σελτὲ, τὸν Καραμᾶν καὶ τὸν Καταλεὶμ, δώροις τε φιλοτιμησάμενος οὐ μικροῖς, καὶ ἅρματα κάλλιστα δοὺς καὶ ἵππους διαπρεπεῖς, περαιοῖ ἐν Χρυσουπόλει, δοὺς αὐτοῖς ὁδηγὸν τὸν ἀπάξαι μέλλοντα τούτους εἰς Ἰβηρίαν Κωνσταντῖνον τὸν πατρίκιον, [P. 779] ᾧ Ἀδροβάλανος τὸ ἐπώνυμον. B Περαιωθέντες δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἵππους ἀναβάντες καὶ τῆς πρὸς Ἀνατολὴν φερούσης ἀψάμενοι καὶ προελθόντες ἄχρι μιλίων τινῶν καὶ τῷ λεγομένῳ Δαματρύϊ προσεγγίσαντες ἐπέσχον τὴν πορείαν, καὶ στάντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συμβουλὴν προετίθεσαν, ἥτις παρ' αὐτοῖς κομέντον ὠνόμασται. Τισὶ μὲν οὖν ἐδόκει πορευτέα εἶναι καὶ μὴ ἀντιβαίνειν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως τοῖς βασιλικοῖς προστάγμασι, τοῦ τε λοιποῦ ἔθνους κεχωρισμένοις καὶ μήτε καθ' ἑαυτοὺς ὑποστῆναι δυναμένοις τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν μήτε ὁρμητήριον ἔχουσι πρὸς τὰ τῆς τύχης ἀβούλητα· ἄλλοις πάλιν ἐδόκει, κατασχοῦσιν ὄρη τινὰ τῆς Βιθυνίας, ἐν τούτοις παραμένειν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνασθαι, ἀνελθεῖν δὲ μηδαμῶς εἰς Ἰβηρίαν, ἐς χώραν μακρὰν καὶ ἀλλόκοτον, ἔνθα μέλλουσιν ἕξειν πολεμίους οὐ μόνον τοὺς ἐχθροὺς C Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Καταλεὶμ δὲ μόνος γνώμην ἐδίδου ὑποστρέψαι καὶ ἑνωθῆναι τοῖς συγγενέσιν. Εἰπόντος δέ τινος· « Καὶ πῶς ἂν ἔσεται περατὴ ἡ θάλασσα; » μηδὲν πλέον εἰπὼν ἕπεσθαί οἱ κελεύει. Τὸν μὲν οὖν Ἀδροβάλανον ὁρμήσαντες ἀποκτεῖναι οὐκ ἴσχυσαν (φυγὼν γὰρ διεσώθη ἔν τινι τριωρόφῳ ὑπερῴῳ τῶν ἐν τῷ Δαματρύϊ παλατίων), τῷ Καταλεὶμ δὲ ἑπόμενοι κατήρχοντο πρὸς τὴν θάλασσαν, οὐκ ἐλπίζοντες τάχα πλοῖα ἔχειν αὐτὸν ηὐτρεπισμένα τὰ ῥᾳδίαν τούτοις μέλλοντα ποιῆσαι τὴν τῆς θαλάσσης περαίωσιν, ἀλλὰ διαποροῦντες καὶ μαθεῖν ἐθέλοντες τίς ὁ τρόπος τῆς διαβάσεως. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ ἐγένοντο, μηδὲν πλέον εἰπὼν ὁ Καταλεὶμ ἀλλ' ἢ μόνον, « Ἑπέσθω ὁ βουλόμενος αὐτόν τε περιεῖναι D καὶ πάντας τοὺς Πατζινάκας. » τὸν ἵππον μυωπίσας εἴσεισιν εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτο καὶ ἄλλος ἰδὼν ἐποίησε, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ἄλλος, καὶ εὐθὺς τὸ πλῆθος ἅπαν· καὶ διανηξάμενοι περαιοῦνται κατὰ τὸν Ἅγιον Ταράσιον, οἱ μὲν αὐτοῖς ἅρμασιν, οἱ δὲ πρότερον τὰ ἅρματα ἀποῤῥίψαντες. Καὶ περαιωθέντες καὶ τὴν πορείαν ἐπιτείναντες ἴσχυσαν διασωθῆναι πρὸς τοὺς οἰκείους κατὰ τὴν Τριαδίτζαν,

μηδενὸς ἀντιστῆναι ἢ κωλῦσαι τολμήσαντος· τὸ γὰρ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου εὔκολον αὐτοῖς τὴν πορείαν εἰργάσατο. Ἑνωθέντες οὖν τοῖς ἐν Τριαδίτζῃ (39) Πατζινάκοις διακηρυκεύονται καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις καθιδρυμένους. Γενόμενοι οὖν οἱ πάντες ἄθροισμα ἕν, καὶ ἀνθ' ὅπλων ἀξίνας γεωργικὰς καὶ δρέπανα καὶ ἄλλα σιδήρια λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἀγρῶν καθοπλίζονται, καὶ ἐν Φιλιππουπόλει γενόμενοι καὶ τὸν Αἶμον διαβάντες τὸ μὲν πλῆθος ἅπαν περὶ τὸν λεγόμενον Ὄσμον ποταμὸν κατεσκήνωσεν ἐν τῇ παριστρίῳ πεδιάδι, μόνος δὲ ὁ Σελτὲ ἐν τῷ Λυβιτζῷ προσμείνας διανεπαύετο.]P· 780] Ἄρτι δὲ καὶ τὰς Μακεδονικὰς ἀθροίσας δυνάμεις ὁ Ἀριανίτης καταδιώκει ὄπισθεν αὐτῶν. Καὶ καταλαβὼν ἐν τῷ Λοβιτζῷ τὸν Σελτὲ κατεσκηνωμένον. τοῦτον μὲν κρατῆσαι οὐκ ἴσχυσεν (ἔφθασε γὰρ διαδρὰς), τὴν δὲ πᾶσαν αὐτοῦ στρατοπεδείαν κατασχὼν ἐπέστρεψε. Καὶ τὰ μὲν τῆς Ἑσπέρας τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

A substiterat. **590** Interim Arianita Macedonicis exercitibus contractis, eos a tergo insequitur, cumque Seltes Lobitzo aufugisset, castris ejus potitus domum revertitur.

Ὁ δὲ σουλτάνος, ὡς εἴπομεν, βαρυθυμήσας διὰ τὴν τῶν αὐτοῦ καταφρόνησιν πρέσβεων καὶ τὴν τῶν θελημάτων ἀστοχίαν, ἄρας μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔξεισι κατὰ τῆς ὑπηκόου Ῥωμαίοις· καὶ κατελθὼν ἄχρι τοῦ λεγομένου Κωμιοῦ, καὶ μηδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον διαπράξασθαι δυνηθεὶς (ἔφθασαν γὰρ οἱ τῆς χώρας προασφαλίσασθαι ἑαυτούς τε καὶ τὰ αὐτοῖς ἀναγκαιότατα ἐν τοῖς φρουρίοις· γέμει δὲ ἡ Ἰβηρία φρουρίων ἐρυμνοτάτων), προσωτέρω δὲ προβῆναι μὴ θαῤῥήσας τῷ πυθέσθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐν Καισαρείᾳ δυνάμεις ἀθροίζεσθαι, ὑπέστρεψε τῷ θυμῷ φλεγμαίνων καὶ μέγα τι ζητῶν κατεργάζεσθαι. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Βαασπρακὰν, καὶ παραπλησίως κἀκεῖ τὰ πάντα τειχήρη εὑρὼν, ἐπέβαλε ταῖς πολιορκίαις, καὶ ἀπεπειράσατο πρότερον τοῦ λεγομένου Μαντζικίερτε· πόλις δὲ τὸ Μαντζικίερτε ἐν γῇ ὁμαλῇ μὲν κειμένη, τείχεσι δὲ τρισὶ στεφανουμένη καὶ ὕδασι πολλοῖς ἔνδον κατάῤῥυτος πηγιμαίοις· τότε δὲ καὶ ἔτυχεν ἀφθόνως εἰσκομίσασα τὰ ἀναγκαῖα. Ταύτην οἰηθεὶς ὁ σουλτάνος ῥᾳδίως ἐκπολιορκῆσαι τῷ ἐν εὐεπιβουλεύτῳ ἱδρύσθαι τόπῳ, χάρακα πηξάμενος ἔγγιστα ἐπεχείρει πολιορκεῖν, καὶ διέμεινεν ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας ταύτην ἀνενδότως πολιορκῶν, ποικίλαις ἑλεπόλεσι χρώμενος καὶ παντοίοις εἴδεσι μηχανημάτων. Εὐρώστως δὲ τῶν ἔνδον ἀποκρουομένων τὰς προσβολὰς ἐμπειρίᾳ καὶ συνέσει τοῦ στρατηγοῦ (ἦν δὲ Βασίλειος πατρίκιος ὁ ἀπὸ Κάπης), ἐπείπερ ἔγνω ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, ἐβουλεύσατο λῦσαι τὴν πολιορκίαν καὶ ὑποστρέψαι. Ἀνέκοψε δὲ τῆς ὁρμῆς αὐτὸν Ἀλκὰν ὁ τῶν Χωρασμίων ἡγεμὼν, αἰτησάμενος μίαν ἔτι προσμεῖναι ἡμέραν καὶ αὐτῷ ἐπιτρέψαι τὸν κατὰ τῆς πόλεως πόλεμον. Πεισθεὶς δὲ τῷ αἰτήματι ἐπέσχε τὴν ἀναζυγήν. Ἕωθεν οὖν ὁ Ἀλκὰν τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀθροίσας ἅπαντα λαὸν, καὶ θεωρῶν ἐπί τινος γεωλόφου κατὰ τὴν ἑῴαν στήσας πύλην τὸν σουλτάνον αὐτὸν καὶ τοὺς ὅσοι τῶν Τούρκων ἦσαν ἐπισημότατοι, τὰς ἑλεπόλεις λαβὼν ἄπεισιν εἰς τὴν εἰρημένην πύλην· ἐκεῖσε γὰρ ἐδόκει τὰ τείχη τῆς πόλεως ταπεινότερά τε καὶ ἀσθενέστερα, καὶ ὁ τόπος ἀνάστημα ἔχων καὶ τῇ πολιορκίᾳ προσβοηθῶν, ἄνωθεν διδοὺς βάλλεσθαι τοὺς εἴσω τοῦ τείχους ὑπὸ τῶν ἔξω. Διελὼν οὖν διχῇ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὲν στήσας ἐπὶ τοῦ ἀταστήματος ἐπιμόνῳ χρῆσθαι

Dum hæc in Occidente geruntur, sultanus ob contemptos suos legatos et consiliorum adversos eventus fremens cum omnibus suis copiis in Romanam ditionem intrat. Cum vero usque ad Comium pervenisset, nihilque memorabile agere potuisset, B quod incolæ se et res necessarias castellis, qualia per Iberiam et plurima sunt et munitissima, mature incluserant, ulterius progredi non ausus, quia Romanas copias audiebat Cæsareæ colligi, rediit ira flagrans magnumque aliquod facinus edere cupiens. Postquam in Baaspracaniam venit atque ibi etiam omnia muris defendi vidit, animum ad oppugnationes appellit, ac primo omnium Mantzikierte aggreditur. Urbs est Mantzikierte in planitie posita, triplici muro circumdata multisque intus fontibus irrigua: tum quoque rerum necessariarum invexerant oppidani copiam. Hanc urbem se, quod locus eam adortu facilem faceret, non magno expugnaturum ratus negotio sultanus, vallo proxime defixo omnis generis machinis tentat, C ac **591** per triginta dies absque ulla intermissione oppugnat. Præerat et urbi Basilius patricius a Capa, homo prudens ac peritus. Ejus industria factum ut qui in urbe erant, oppugnantes fortiter repellerent. Jam de re quam frustra sibi videbatur conatus omittenda et obsidione solvenda cogitantem sultanum Alcan Chorasmiorum dux rogat, ut adhuc unum diem perseveret sibique oppugnationem mandet. Quod perlibenter concessit sultanus. Prima luce, Alcan omnibus suis collectis sultanum et illustrissimos Turcarum in tumulo quodam juxta portam orientalem spectandi causa collocat, atque ipse ad eam portam cum machinis subit. Videbatur enim eo loco murus urbis humilior ac infirmior, locusque oppositus aliquanto editior oppugnationem adjuvare, quia intra muros qui essent, desuper D telis impeti ab oppugnantibus possent. Ergo in duas partes exercitum suum dividit, quarum una editiore illo loco staret continenterque sagittas ejacularetur: alteram ligonibus, bidentibus aliisque rusticis instrumentis armatam lesas (tabernaculi genus est lesa, ex viminibus contextum ac superne corio bubulo inductum, quod a columnis sustinetur, quarum basibus rotæ sunt subjectæ) subire,

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(39) Olim Sardicen. Goar.

easque paulatim impellere, muroque sub iis succedere et tutos isto tegmine fundamenta **592** omni vi subruere jubet, animi certus ob sagittarum nimbum neminem ausurum de muro prospicere, atque ita se urbem expugnaturum somnians. Hæc de muro cernens Basilius iis quibus murorum defendendorum munus incumbebat, mandat ut se contineant, neque quisquam se exserat, sed in promptu habeant grandia saxa, sagittas aliaque missilia, et exspectent signum, quo dato (erat autem tessara : *Christe, juva*) rem gerant. Et habebat ad rem hanc paratas trabes maximas inferne auctas. Interim Alcan, cum Turci grandinis in morem emissis sagittis propugnatores viderentur abegisse, paulatim lesas muro admovet. Cuæ cum ita accessissent ut jam retro abire nullo modo posse viderentur, subito dato a Basilio signo ii quibus negotium erat commissum trabes lesis injiciunt, alii missilibus et lapidibus impetunt. Itaque lesa qua ipse Alcan tegebatur, pondere impactorum subversa tectos nudavit ; qui undique lapidibus et sagittis impetiti, cum opem ferre nemo posset, omnes perierunt. Alcanem splendore armorum agnitum fortes duo juvenes porta urbis exsilientes crinibus comprehensum in urbem pertraxerunt ; **593** cui statim caput amputavit Basilius, idque in Turcos est jaculatus. Sultanus gravissimo dolore ob eam cladem percepto castra movet, fingens se necessariis quibusdam rebus urgentibus domum avocari, minatusque insequenti vere se majoribus cum copiis in Romanos expeditionem facturum.

A κελεύει τῇ τοξείᾳ, αὐτὸς δὲ σκηνὰς ἐκ λύγων ἔχων πεπλεγμένας, βοείαις βύρσαις ἄνωθεν ἐσκεπασμένας καὶ τροχοὺς ἐχούσας ὑπὸ τὰς τῶν βασταζόντων κιόνων βάσεις (λέσσας τὰς τοιαύτας κατονομάζουσι [P. 781] μηχανὰς), λαοῦ πλήσας δικέλλας φέροντος καὶ σκαπάνας καὶ ἄλλα γεωργικὰ ὄργανα, ᾤετο κατὰ μικρὸν ὑπωθεῖν τὰς σκηνὰς καὶ τοῖς τείχεσι προσαρμόσαι καὶ οὕτως ὑπορύττειν ἀνέτως καὶ ἀδεῶς τὰ θεμέλια, πιστεύσας ὡς οὐδεὶς προκύψαι τοῦ τείχους συγχωρηθήσεται ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν βελῶν· καὶ τοῦτο; ἐφαντάζετο τὸν τρόπον παραλήψεσθαι τὴν πόλιν. Ταῦτα δὲ βλέπων ἀπὸ τοῦ τείχους ὁ Ἀποκάπης τοῖς μὲν τειχοφυλακοῦσιν ἀτρεμεῖν καὶ μηδένα προκύπτειν διεκελεύετο, μόνον δὲ λίθους χειροπληθεῖς ἔχειν ηὐτρεπισμένους καὶ τόξα B καὶ ἄλλα ἑκηβόλα ὄργανα, καὶ προσμένειν τὸ ἐξ αὐτοῦ σύνθημα (ἦν δὲ τὸ, Χριστὲ, βοήθει), οὗ δοθέντος ἔργου ἔχεσθαι· εἶχε δὲ παρ' ἑαυτῷ καὶ δοκοὺς μεγίστας, κατὰ τὴν βάσιν ὀξείας· Καὶ ὁ μὲν διετάττετο ὧδε, ὁ δὲ Ἀλκὰν τῶν ἐκτὸς Τούρκων χαλαζηδὸν ἐκπεμπόντων τὰ βέλη καὶ τοὺς εἴσω τείχους ἀνακόπτειν δοκούντων, κατ' ὀλίγον ὑπωθῶν τὰς λέσσας προσήρειδε τῷ τείχει. Ἐπεὶ δὲ ἔφθασαν αἱ σκηναὶ προσεγγίσαι καὶ ἐδόκει ἀδύνατος αὐταῖς εἶναι ἡ εἰς τοὐπίσω ἀναστροφὴ, αἰφνίδιον τοῦ Ἀποκάπη τὸ σύνθημα δόντος οἵ τε ἐπὶ τῶν δοκῶν τεταγμένοι τὰς δοκοὺς ἠφίεσαν κατὰ τῶν σκηνῶν καὶ οἱ λοιποὶ τόξοις καὶ λίθοις ἔβαλλον. Τότε δὴ οὖν ἡ τὸν Ἀλκὰν ἔχουσα σκηνὴ πολλαῖς περιπαρεῖσα κατὰ τὴν στέγην δοκοῖς ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ βάρους τούτων περιτραπεῖσα· ἧς περιτραπείσης οἱ ἔνδον ταύτης ἀπογυμνωθέντες ἐβάλλοντο πάντοθεν λίθοις καὶ τόξοις, μηδενὸς ἐπαμῦναι τούτοις ἰσχύοντος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔπεσον ἐλεεινῶς, ἐλήφθη δὲ ὁ Ἀλκὰν ζωγρίας, γνώριμος ἀπὸ τῆς λαμπρότητος τῶν ὅπλων ὑπάρχων· δύο γάρ τινες καλοὶ κἀγαθοὶ νεανίαι προπηδήσαντες τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν τριχῶν τούτου δραξάμενοι σύροντες εἰσήγαγον εἰς τὴν πόλιν, Καὶ τούτου μὲν εὐθὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν ὁ Βασίλειος ἀκοντίζει τοῖς Τούρκοις, ὁ δὲ σουλτάνος περιαλγήσας τῷ πάθει λύει τὴν πολιορκίαν καὶ ἀναζεύγνυσι, πλασάμενος ἀναγκαῖά τινα πράγματα κατεπείγειν αὐτὸν οἴκαδε ὑποστρέφειν, ἀπειλῶν εἰς τοὐπιὸν ἔαρ μετὰ μείζονος κακὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπιστρατεῦσαι δυνάμεως.

Qua de re imperator sollicitus, simul et de Aplesphare, qui violato quod cum Constantino pepigerat fœdere Romanam ditionem infestabat, ulciscendo cogitans, omnes in unum contrahit Orientales copias, iisque præficit Nicephorum quemdam eunuchum, qui aliquando sacerdos Monomacho adhuc privato inservierat et splendoris ac gloriæ profanæ studio sacerdotium ejuraverat. Hunc ergo rectoris titulo decoratum et castrorum præfecti in Orientem mittit, non quod is homo strenuus esset aut bellica re industrius, sed quia imperatori erat fidelis. Is Nicephorus cum exercitu usque ad pontes Ferreos (loci hoc nomen) et Cantzacium progressus in Turcos quidem non incidit : hi enim in planitie Persarmeniæ castra metati, duce Abimelecho Cutlumusi fratre, cum de Romanorum gravi expeditione nuntium accepissent, non ausi eorum adventum exspectare domum abierant. Aplesphare autem intra muros compulso viciniam depopulatur, adigitque cum ut vel invitus fœdus renovet, **594** obsidemque det Artasyram filium Phatlumi fratris

C Περὶ ἧς φροντίζων ὁ Μονομάχος, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἀπλησφάρην τὸν τοῦ Τιβίου ἄρχοντα τὰς ἐπὶ Κωνσταντίνου σπονδὰς διαλύσαντα καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων κακοῦντα ἀμυνόμενος, τὰ Ἑῷα τάγματα πάντα ἀθροίσας καὶ ἡγεμονεύειν τάξας αὐτῶν Νικηφόρον τινὰ εὐνοῦχον, ἱερέα μὲν τυγχάνοντα πρότερον καὶ τῷ βασιλεῖ ὑπηρετοῦντα ἰδιωτεύοντι, διὰ κοσμικὴν δὲ περιφάνειαν καὶ δόξαν ἀπωσάμενον τὴν ἱερωσύνην, ῥαίκτωρα τοῦτον τιμήσας καὶ στρατοπεδάρχην ὀνομάσας εἰς τὴν Ἑῴαν ἐκπέμπει, οὐκ ἐπειδὴ δραστήριος ἦν καὶ ἐνεργὸς τὰ πολεμικὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ εὔνοιαν ἐτήρει τῷ βασιλεῖ. Οὗτος ἀνελθὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ ἄχρι τῆς [P. 782] λεγομένης Σιδηρᾶς γεφύρας καὶ τοῦ Καντζακίου Τούρκοις μὲν οὐκ ἐνέτυχεν (ἐν τῇ πεδιάδι γὰρ τῆς Περσαρμενίας στρατοπεδεύοντες μετὰ Ἀβιμέλεχ τινὸς στρατηγοῦ, D ἀδελφοῦ τοῦ Κουτλουμοῦς, καὶ πυθόμενοι τὴν τῶν Ῥωμαίων βαρεῖαν ἔφοδον, μὴ στέρξαι τὴν ἐπέλευσιν τολμήσαντες ὑπεχώρησαν οἴκαδε), ὁ δὲ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς τὸν Ἀπλησφάρην εἴσω τοῦ τείχους συγκλείσαντες, καὶ τὴν περίχωρον πᾶσαν ληϊσάμενοι, ἐπει-

σιν καὶ ἄκοντα ἀνανεώσασθαι τὰς σπονδὰς καὶ ὅμηρον δοῦναι Ἀρτασύραν τὸν υἱὸν Φατλοὺμ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ τοῦ τῆς Καντζακηνῶν κατάρχοντος γῆς· ὃν εἰληφὼς ὁ Νικηφόρος ἐπάνεισι πρὸς τὴν πόλιν.

Οἱ Πατζινάκαι δὲ τὸν Αἷμον, ὡς εἴπομεν, διαβάντες, καὶ τὴν μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ἴστρου κατασκοπήσαντες πεδιάδα τὴν διήκουσαν μέχρι θαλάσσης, καὶ τόπον εὑρόντες νάπας καὶ ἄλση ἔχοντα καὶ λόχμας παντοδαπὰς καὶ ὕδωρ καὶ νομὰς (Ἑκατὸν βουνοὺς τὸν τόπον ὀνομάζουσιν οἱ ἐγχώριοι), ἐκεῖσε ἐγκαθιδρύονται, καὶ ἐκδρομὰς αὐτόθεν ποιούμενοι οὐ μικρὰ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐλύπουν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μεταπέμπεται τὸν Κεγένην ἐπὶ συμβουλῇ εἰς τὴν βασιλίδα· καὶ ὡς εἴσεισιν εὐθὺς μετὰ παντὸς τοῦ οἰκείου στρατοῦ, καὶ κατασκηνοῖ κατὰ τὴν ἀφωρισμένην πεδιάδα Βυζαντίοις εἰς πεδίαν (Μαΐτας ὁ τόπος κατονομάζεται) σὺν ἅπαντι τῷ στρατῷ. Μήπω δὲ ἐντυχὼν τῷ βασιλεῖ, μηδ' ὅτου μετεκλήθη χάριν μαθὼν, ἐπιβουλεύεται ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὑπὸ Πατζινάκων τριῶν μετὰ ξιφῶν ἐπελθόντων κοιμωμένῳ καὶ πληγὰς ἐπενεγκόντων αὐτῷ, μὴ μέντοι καιρίας· γνωσθέντες γὰρ εὐθὺς ὑπὸ τῶν σωματοφυλακούντων τάς τε πληγὰς ἀσθενεῖς ἐπιφέρουσι, καὶ πρὸς φυγὴν ὁρμήσαντες βοηδρομήσαντος τοῦ πλήθους μετὰ Βαλτζὰρ υἱοῦ τοῦ Κεγένους ἁλίσκονται. Ἕωθεν οὖν ὁ Βαλτζὰρ ἐφ' ἁμάξης τετρατρόχου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα θεὶς, καὶ τοὺς ἐπιβουλεύσαντας ὄπισθεν τῆς ἁμάξης ἕλκων πεπεδημένους (οὐδὲν γὰρ εἰς αὐτοὺς διαπράξασθαι πλέον ἐτόλμησεν ἐπιβοωμένους τὸν βασιλέα), ἅμα παντὶ ἐφίππῳ τῷ στρατῷ, αὐτὸς πεζὸς σὺν τῷ ἀδελφῷ Γουλίνῳ ἑπόμενος τῇ ἁμάξῃ ὑπὸ δυοῖν ἑλκομένῃ ἵππων, ἔρχεται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ κατὰ τὸ ἱπποδρόμιον γενόμενος ταύτην μὲν ἵστησιν ἐκεῖσε, αὐτὸς δὲ εἴσεισι πρὸς τὸν βασιλέα, τῆς φήμης προδραμούσης καὶ προοδοποιησάσης αὐτῷ τὴν εἴσοδον. Ὃν εἰσαχθέντα ὁ βασιλεὺς ἐπήρετο διὰ τί μὴ εὐθὺς τιμωρὸς ἐγένετο τῶν τοῦ πατρὸς φονέων· τοῦ δὲ φήσαντος, Ὅτιπερ τὸ σὸ, ἐπεκαλοῦντο συνεχῶς ὄνομα, εἰς ὑποψίας ἀτόπους ἐνέπεσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ λόγου θᾶττον ἐκπέμψας ἄγει τοὺς δεσμίους πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπυνθάνετο δι' ἥνπερ ἐπεχείρησαν τὸν πατρίκιον ἀνελεῖν. [P. 783] Τῶν δὲ φησάντων, Ὅτιπερ κακόνους ἦν τῇ βασιλείᾳ σου καὶ τῇ πόλει, ὄρθρου μελετῶν εἰσελθεῖν καὶ πάντας μὲν κατασφάξαι τοὺς ἔνδον, λαφυραγωγῆσαι δὲ καὶ τὴν πόλιν καὶ πρὸς τοὺς Πατζινάκας ἐπαναδραμεῖν, δέον ἐξετάσαι τὰ λεχθέντα καὶ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἀδεσπότοις πιστεύσας συκοφαντίαις καὶ ἀσυστάτοις, τὸν μὲν Κεγένην ἄγει πρός τὰ βασίλεια καὶ ἐν προσχήματι τάχα θεραπείας καὶ ἰατρείας ἐν τῇ ἐλεφαντίνῃ καθείργνυσι, τοὺς δὲ τούτου υἱοὺς ἐν ἑτέρῳ καὶ ἑτέρῳ τόπῳ διίστησιν ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν Πατζινάκων βρώμασι καὶ πόμασι παντοίοις πρὸς τὸ δοκεῖν εὐνοεῖν ἀνελάμβανε, σπεύδων, εἰ οἷόν τε, τῶν ἁρμάτων τούτους ἀπογυμνῶσαι καὶ τῶν ἵππων καὶ κατασχεῖν καὶ φρουρῆσαι, τοὺς ἐπιθεμένους τῷ φόνῳ ἀνέτως καὶ ἐλευθερίως, ὅπῃ καὶ ὡς βούλονται, διάγειν κελεύσας. Καὶ ἐδόκει μὲν ταῦτα διαπραξάμενος λανθάνειν, ἀλλὰ τὸν δῆμον

sui, Cantzacenæ regionis principis. Cum hoc Nicephorus in urbem rediit.

Patzinacæ autem Hæmo, ut ostendimus, superato, planitiem quæ inter hunc et Istrum interjacet ad mare usque porrecta speculati, cum invenissent locum ibi saltus et lucos omnisque generis silvas et aquam ac pascua habentem (incolæ locum Centum colles appellabant), in eo consederunt, atque inde factis excursionibus subditos Romanorum non leviter vexarunt. Ergo Kegenes consultandi causa ab imperatore evocatus cum omnibus suis copiis ad urbem accedit, et castra facit in campo Byzantiis designato, cui loco Maitas nomen est. Nondum autem cum imperatore cougressus, neque cur esset vocatus sciens, hac ipsa nocte insidiis Patzinacarum trium petitur, qui strictis ensibus irruentes dormienti vulnera imponunt, non tamen lethalia. Nam a satellitibus statim cogniti ictus languidiores inferunt: et fugæ se dantes accurrente opitulatum multitudine cum Balzaro Kegenis filio capiuntur. Mane Baltzar currui quatuor habenti rotas imponit patrem, et percussores post eum vinctos trahit (nihil enim amplius statuere de eis audebat, quod imperatorem appellassent), et omni suo cum exercitu equestri pedes **595** ipse cum fratre Gulino currum a duobus tractum equis sequens urbem intrat; cumque ad Circum pervenisset, currum ibi sistens ad imperatorem se confert, quo jam ante fama præcurrerat ipsisque aditum fecerat. Admissum imperator percontatur cur non illico patris percussores supplicio effecerit. Respondet, Quia te identidem nominatim invocabant. Hinc absurdæ obortæ Monomacho suspiciones, ac dicto citius missi qui vinctos istos adducerent, causamque exquirit qua ad necem Kegenis patricii fuerint impulsi. Illi hanc proferunt infidum imperio Romano fuisse Kegenem atque urbi, et in animo habuisse prima luce urbem ingredi, trucidatisque omnibus qui intus essent, eam diripere, atque ad Patzinacas reverti. Hic imperator cum inquirere in dicta et veritatem perscrutari debebat, omissa ea cura fidem incertis et male cohærentibus calumniis deferens, Kegenem in palatium introductum sub curationis ac medicinæ specie in Elephantina includit, filios ejus a se invicem divulsos diversis locis collocat, simulataque benevolentia, multitudinem Patzicarum recreans cibi ac potus omni genere, id quærit ut si qua fieri possit ratione, armis eos equisque nudatos in custodiam dedat. Percussoribus, ubicunque vellent libere degendi facultatem concedit. **596** Et putabat sane non animadverti quid ageret: sed Patzinacas tamen minime fefellit. Nam nihil boni significari eo judicabant quod ducem ipsorum detinebat ac quod filios ejus disjunxerat; et libertatem percussoribus permissam pro aperto malevolentiæ signo habebant. Itaque ea quæ mittebantur ab imperatore actis gratiis et

fausta ei precantes accipiebant, prorsusque præ se ferebant omnia sibi probari. Sed nocte facta, nemine suspicante, e castris discesserunt, ac continenter per totam noctem facto itinere, tertio die Hæmum transgressi reliquis se conjunxerunt Patzinacis. Cum omnes in unum coivissent, jamque etiam armorum satis magnam parassent copiam, Hæmum transeunt, castrisque ad Aulam (id est, castellum in processu montis Hæmi, haud longe Adrianopoli situm) factis prædis agendis sedant.

A οὐκ ἔλαθε τῶν Πατζινάκων. Τήν τε γὰρ τοῦ αὐτῶν καθηγεμόνος κατάσχεσιν καὶ τὴν τῶν ἐκείνου υἱῶν διάζευξιν οὐ χρηστὸν οἰωνὸν ἐλογίζοντο, καὶ σημεῖον κακονοίας προφανὲς ἐνόμιζεν τὴν τῶν ἐπιβούλων ἐλευθερίαν. Διὸ καὶ τὰ μὲν πεμφθέντα ἐδέξαντο μετ' εὐχαριστίας, καὶ τὸν βασιλέα εὐφήμησαν, καὶ δι' ὧν ἐποίουν ἀποδεχομένοις ἐῴκεσαν τὰ πραχθέντα· νυκτὸς δὲ ἐπιγενομένης, μηδενὸς ὑποτοπάσαντος ἄραντες ἐκ τῆς παρεμβολῆς καὶ συντόνῳ δι' ὅλης νυκτὸς χρησάμενοι τῇ ὁδοιπορίᾳ, τριταῖοι τὸν Αἷμον διαβάντες ἑνοῦνται καὶ αὐτοὶ τῷ πλήθει τῶν Πατζινάκων. Γενόμενοι γοῦν ἅπαντες ὑφ' ἕν, ἤδη δὲ καὶ ὅπλων ἀποχρώντως ηὐπορηκότες διαπερῶσι τὸ Αἷμον, καὶ παρεμβολὴν μὲν πηγνύουσι κατὰ τὴν Αὐλὴν (φρούριον δὲ ἡ Αὐλὴ κατὰ τὰς ὑπωρείας [κειμένη] τοῦ Αἵμου καὶ οὐ πάνυ πόῤῥω κείμενον 'Αδριανουπόλεως) καὶ πρὸς λεηλασίαν καὶ λείαν τρέπονται.

Quod ubi cognovit dux Occidentis Constantinus magister Arianites, ipse quoque instructum exercitum Adrianopoli contra eos educit; et primo quidem in quosdam palantes incidens rem feliciter gerit, sed ad castellum deinde Dampolim occurrens multitudini hostium vincitur, multis Macedonibus ac Thracibus amissis. Ceciderunt etiam Theodorus **597** Strabomyta et Polys, illustri loco nati et ob violatam Tornicio fidem illustres. Magister Adrianopolim reversus per litteras imperatorem de accepta clade docet, monetque novo esse opus exercitu; nam cum præsentibus copiis adversus tam numerosum hostium exercitum, cui eæ jam terga obvertissent, nullo modo rem geri posse. Jam antequam litteras acciperet imperator, de jactura ea resciverat. Is Tyrachum et reliquos Patzinacarum principes, qui in urbe detinebantur, donis ac beneficiis suos facit, juratosque se gentem suam placaturos emittit. Litteris porro missis omnes Orientales evocat legiones. Qui cum ab Abydo et Chrysopoli trajecissent, imperatorem eis præfecit Nicephorum rectorem, et contra Patzinacas emittit, simulque Catacalonem Orientis ducem designatum et Erbebium Francopullum, popularium tunc suorum ducem, adesse eos rectori ejusque obtemperare sententiæ et mandatis jubens. Is exercitum trans Hæmum per locum cui Ferrea nomen traducit, pergensque adversus Patzinacas, in loco quodam non procul a Centum Collibus sito (Diacene is appellabatur) castra facit valloque munit. Cogitabat autem postridie relictis ibi impedimentis, et quæcumque in exercitu erant supervacanea, cum expedito exercitu ad hostem **598** accedere et pugnam conserere. Stulte enim sibi persuaserat primo eos impetu et profligatum iri; eaque cura ipsum angebat, ne quis fuga evaderet. Neque ipse tantum, sed etiam universus exercitus: afferebant enim secum et funes et lora, quibus captos devincirent. Hoc ipsis suspicionem movit, et quod initio factum

B "Οπερ μαθὼν ὁ τῆς Δύσεως ἄρχων Κωνσταντῖνος μάγιστρος ὁ 'Αριανίτης, καὶ αὐτὸς παρεσκευασμένας ἔχων τὰς ἀμφ' αὐτὸν δυνάμεις, ἄρας ἐξ 'Αδριανουπόλεως ἔρχεται κατ' αὐτῶν. Καὶ σποράσι μέν τισιν ἐν τῷ ἀπιέναι περιτυχὼν εὐτύχησεν· εἶτα καὶ παρὰ τὸ λεγόμενον Δάμπολιν φρούριον συναντήσας τῷ πλήθει καὶ προσβαλὼν ἡττᾶται, πεσόντων ἐν τῷ πολέμῳ Μακεδόνων καὶ Θρᾳκῶν οὐκ ὀλίγων, ἀναιρεθέντων δὲ καὶ Θεοδώρου τοῦ Στραβομύτου καὶ τοῦ Πολῦ, ἀνδρῶν ἐκ γένους λαμπροῦ καὶ ἐπισήμων γενομένων ἐκ τῆς εἰς τὸν Τορνίκιον ἀπιστίας. 'Ο μὲν οὖν μάγιστρος ὑπέστρεψεν ἐν 'Αδριανουπόλει, τῷ βασιλεῖ δὲ διὰ γραμμάτων ἄγγελος τοῦ ἀτυχήματος γίνεται, δηλοῖ δὲ καὶ ὡς δεῖ στρατοῦ νεαλοῦς· μετὰ γὰρ τῶν παρόντων ἀδύνατον ἀντιπαρατάξασθαι πρὸς C τοσαύτην πληθὺν ἤδη τὰ νῶτα τρεψάντων. [P. 784] 'Ο δὲ βασιλεὺς καὶ πρὸ τῶν ἐκείνου γραμμάτων τὸ συμβὰν μὴ ἀγνοήσας, τὸν μὲν Τυρὰχ καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατεχομένους ἄρχοντας τῶν Πατζινάκων δωρεαῖς καὶ χάρισιν ὑποποιησάμενος ὑποσχομένους μεθ' ὅρκων ἐξημερῶσαι τὸ γένος ἐκπέμπει, γράμμασι δὲ αὐτὸς τὰ 'Εῷα ἅπαντα μεταπέμπεται τάγματα. Ὧν ἐλθόντων καὶ διὰ τῆς 'Αβύδου περαιωθέντων καὶ Χρυσουπόλεως στατηγὸν αὐτοκράτορα χειροτονήσας τὸν ῥαίκτωρα Νικηφόρον ἐκπέμπει κατὰ τῶν Πατζινάκων. Συνεξέπεμψε δὲ αὐτῷ καὶ Κατακαλὼν τὸν Κεκαυμένον, στρατηλάτην τῆς 'Ανατολῆς προβαλόμενος, καὶ 'Ερβέβιον τὸν Φραγγόπωλον (40), ἄρχοντα τῷ τότε τῶν ὁμοεθνῶν, κελεύσας συνεῖναι τῷ ῥαίκτωρι καὶ τῆς αὐτοῦ γνώμης· ἔχεσθαι καὶ τοῖς ἐκείνου προστάγμασι καὶ θελήμασιν ἕπεσθαι. D "Ος ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις καὶ τὸν Αἷμον διαπεραιωθεὶς διὰ τῆς λεγομένης Σιδηρᾶς ἀπῄει κατὰ τῶν Πατζινάκων· ἐλθὼν δὲ κατεσκήνωσεν ἔν τινι χώρῳ οὐ μακρὰν ἀπέχοντι τῶν 'Εκατὸν βουνῶν, τῷ λεγομένῳ Διακενέ. Κἀκεῖσε χάρακα πηξάμενος ὀχυρὸν τῇ ἐπαύριον ἐμελλε τὴν μὲν ἀποσκευὴν ἐκεῖσε λιπεῖν καὶ τὰ περιττὰ τοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δὲ εὔζωνος ἀπελθεῖν καὶ συμμῖξαι τοῖς ἐναντίοις. "Ωετο γὰρ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(40) Sicut ante Bulgari comitopuli dicebantur, ita hunc ego a Francis oriundum fuisse colligo, Francigenam, qui fortassis cum turma aliqua Francorum equitum stipendia sub Monomacho fecerit, ut supra Arduenus sub Michaelo. Et sane infra Franci dicuntur in Iberia militasse; et in Stratiotico diserte ostenditur quis fuerit iste Erbebius. Xyl.

αὐτοβοεὶ ἀφρόνως τούτους αἱρήσειν, καὶ ἐδεδίει καὶ φροντίδα ἐτίθετο μή τις λαθὼν διαδράσειε (41), καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ σύμπας στρατός· ἐπεφέροντο γὰρ καὶ καλώδια καὶ λώρους πρὸς τὸ δεσμεῖν τοὺς ἁλισκομένους. Τοῦτο δὲ ἐδίδου τούτοις ὑπονοεῖν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπιγενόμενον εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Κεγένους πτῶμα. Ἀμέλει καὶ συναίσθησιν λαβόντων τῶν Πατζινάκων τῆς ἐπελεύσεως τῶν Ῥωμαίων (ἤδη γὰρ καὶ ὁ Τυρὰχ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τῆς πόλεως ἀπολυθέντες ἄρχοντες ἑνωθέντες ἦσαν αὐτοῖς καὶ τὰ συμφέροντα τούτοις ἐσπούδαζον, μακρὰ χαίρειν εἰπόντες ταῖς πρὸς τὸν Μονομάχον ὑποσχέσεσι) καὶ προδραμόντων τῶν ἀλκιμωτέρων, καὶ τοῦ Κεκαυμένου μέγιστον ἀναβοῶντος καὶ παρακαλοῦντος νῦν εἶναι καιρὸν συμπλοκῆς, ὁπηνίκα σποράδες εἰσὶ καὶ διεσπαρμένοι, καὶ μὴ περιμένειν τὸ ἅπαν ἄθροισμα, B οὐκ ἐπῄνει μὲν καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἐκείνου λόγους, ὁ δὲ ῥαίκτωρ καὶ προφανῶς κατεγέλα, « Παῦσαι, λέγων, ὦ στρατηλάτα, καὶ ἐμοῦ στρατηγοῦντος αὐτὸς μὴ παραστρατήγει· οὐ χρὴ γὰρ διεσπαρμένοις ἐπιθήσεσθαι τοῖς Πατζινάκοις, μή πως πτυρέντες ὑποδύσωνται τὰς λόχμας. Ἐμοὶ δὲ ἀκολουθοῦντες, ὦ τᾶν, οὐ παρέπονται θηρατικοὶ κύνες, οἵτινες ῥινηλατοῦντες ἐξάξουσιν αὐτοὺς τῶν καταφυγῶν. » Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐν τούτοις, οἱ δὲ πρόδρομοι τῶν Πατζινάκων πλησίον γενόμενοι τῆς παρεμβολῆς τῶν Ῥωμαίων, μικρὸν ἐκκλίναντες, στρατοπεδεύουσι καὶ αὐτοί, καὶ τοῖς ὄπισθεν δηλοῦσιν ἥκειν τὴν ταχίστην. [P. 785] Πάντων δ' ἐλθόντων καὶ ἑνωθέντων, τῇ ἐπαύριον ἐξαγαγόντος τοῦ ῥοίκτωρος τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀντιπαρατάττονται καὶ αὐτοί, καὶ τοῖς ὄπισθεν ἔτι C δηλοῦσιν ἥκειν τὴν ταχίστην. Πάντων δ' ἐλθόντων καὶ ἑνωθέντων, ὡς ἔφαμεν, ἐξαγαγόντος τοῦ ῥαίκτωρος τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις, εἶχε μὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος αὐτὸς τὸ μέσον ὁ ῥαίκτωρ, τοῦ δεξιοῦ δὲ κέρατος ἦρχεν ὁ Κεκαυμένος, θατέρου δὲ ὁ Φραγγόπωλος. Συμβολῆς δὲ γενομένης οὐκ ἔμενον οἱ Ῥωμαῖοι, τῶν στρατηγῶν πρώτων ἐκκλινάντων πρὸς τὴν φυγήν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ μηδὲ τὸν κτύπον, ὥς φασιν, τῶν ποδῶν τῶν ἵππων ἐνεγκόντες ἐτράπησαν, μόνος δὲ ὁ Κεκαυμένος μετὰ τῶν ἑαυτοῦ τινῶν θεραπόντων καί τινων συγγενῶν ὀλιγοστῶν, καὶ ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος ἔπεσε μετὰ πάντων τῶν σὺν αὐτῷ. Τοῦτον μὲν οὖν οὐκ ἐτόλμησαν διῶξαι οἱ Πατζινάκοι ἐνέδρας πτοηθέντες, καὶ παρὰ τοῦτο διασωθῆναι ἴσχυσαν ἀσινεῖς οἱ Ῥωμαῖοι· τέως δὲ D τοὺς πεσόντας σκυλεύσαντες, καὶ πολλῶν ἁρμάτων γενόμενοι κύριοι καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς παρεμβολῆς σὺν τῇ ἀποσκευῇ, κατασκηνοῦσιν ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν τάφρον. Καί τις δὲ Πατζινάκος τὴν κλῆσιν Γαλῖνος, εἰδὼς τὸν Κεκαυμένον οἷός ἐστιν ἐξ ὅτουπερ ἦρχε τῶν παρὰ τῷ Ἴστρῳ φρουρίων καὶ

A fuit erga se, et Kegenis casus. Ad extremum cum persensissent Patzinacæ adventum Romanorum (jam enim et Tyrach, et qui cum ipso erant principes, ab urbe dimissi cum ipsis sese conjunxerant, et quidquid eis expediret studiose curabant), omissis iis quæ Monomacho polliciti fuerant, et confluentibus fortioribus quibusque, se optime instruxerant; et Combusto clara voce exclamante et admonente nunc pugnæ tempus esse, cum ipsi dispersi ac dissipati sunt, neque exspectandum quoad omnes simul cogerentur, laudabat reliqua Romanorum multitudo ejus consilium. At rector aperte irridebat. Desine, inquit, o ductor exercitus, et me exercitui imperante ne contra imperes: non enim dispersi Patzinacæ sunt invadendi, ne forte perB turbati sylvas subeant. Me autem sequentes, o amice, non adsunt venatici canes, qui indagantes ipsos e locis, quo confugerint, educant. Et res Romanorum ita se habebant. Antesignani autem Patzinacarum **599** cum castris appropinquassent Romanorum, paulum deflectentes ipsi quoque castra locant, et sequentibus significant quam celerrime accedendum. Cumque omnes venissent et conjuncti essent, ac postridie rector Romanas copias eduxisset, ipsi quoque contra instructi in aciem procedunt. Obtinebat Romanæ phalangis medium rector ipse, dextro cornu præerat Combustus, sinistro Francopulus, commissaque pugna profligantur Romani, cum primum duces ipsi in fugam versi essent. Qui ne pedum quidem equorum sonitum, ut aiunt, sustinentes fusi sunt et fugati: solus auC tem Combustus cum suis ministris et quibusdam paucis cognatis strenue decertans cum omnibus suis in prælio occubuit. Alios persequi non ausi sunt Patzinacæ, insidias veriti; et idcirco Romani servari potuerunt incolumes. Interim autem eos qui ceciderant prædati, armisque multis potiti et Romanorum impedimentis, tabernacula ponunt sub Romanorum vallum. Et quidam Patzinacus, Calinos nomine, qui noverat qualis esset Combustus ex quo ille præfuit oppidis ad Istrum sitis et gentes inter se libero commercio miscebantur, cum reperisset eum inter cadavera jacentem ac spoliaret, ubi conversum ipsum a facie agnovit et adhuc spirantem deprehendit, in equum imposuit: **600** jacebat enim mutus, quod lethales plagas acceD pisset, alteram in ea parte capitis quæ calvaria dicitur, nuda (quippe ejus galea deciderat), pertinentem a vertice ad supercilia; alteram in collo, ubi lingua radicem habet, usque ad os penetrantem: exsanguemque illum in suum tabernaculum adduxit. Quem cum diligenter et accurate curari studuisset, ita servavit ut superesset. Et Patzinacæ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(41) Hic in codice fere integra pagina erat vacua. Deest, ut conjicio, descriptio adversæ in Patzinacas pugnæ Nicephori rectoris, et impressionis deinde Patzinacarum alicujus et ad ipsum usque Byzantium excursionis, nec non qua ratione Kegenes urbe emissus fuerit. Sed hic Zonaras nos juvare non potest, ut certi aliquid sciamus, cum vix attigerit hanc tam longam et variam historiam XYL. — Lacunam supplevimus ex Scylitza GOAR.

qui ita facile invadentem exercitum propulsarent, libere deinde ac sine metu Romanorum regionem prædabantur. Imperator autem per eos qui fugerant de accepta clade certior factus, doluit ut par est. Sed rursus alias copias cogebat, et eas quæ superfuerant, studebatque insequenti anno acceptam cladem resarcire. Tertia autem indictione anni 6558 hetæriarcham Constantinum ducem cum summo imperio declaratum imperator in Patzinacas mittit. Assumptis copiis illis quæ nuper ex Oriente trajectæ fuerant, et coactis iis quæ ad Occidentem hiemabant, ad Adrianopolin proficiscitur; ibique constructo profundo vallo commorabatur cum optimatibus considerans et explorans unde ulterius progredi posset. Dum vero hæc ille, cogitaret, repente octava Junii mensis Patzinacæ superato Hæmo ad Adrianopolin accedunt. Quorum adventu per exploratores Constantino renuntiato, proposita est consultatio, utrum cum ipsis dimicandum **601** esset necne. Sed consultantibus optimatibus in tabernaculo hetæriarchæ, Samuel patricius Burtzes, vir superbus et audax, qui tunc pedestribus copiis præerat, cuique commissa erat omnis valli cura, haud exspectato ducis signo, ordine relicto ac dissoluto vallo cum peditibus egressus in Patzinacas erumpit; qui cum violentam impressionem fecissent, laborare pedites cœperunt, et idcirco crebro mittens ad hetæriarcham Samuel petebat auxilium, ita ut coactus fuerit vel invitus dare belli signum. Igitur egresso omni exercitu ad eum locum qui Regia scaturigo dicitur, et universa conflata pugna, cum propter repentinum casum, et quod incompositæ essent acies Romanorum et ante victi pedites, confirmati animo essent Patzinacæ, Romani funduntur ac profligantur. Non tamen multa facta est ipsorum cædes, sed turpissime in vallum conclusi sunt; ceciditque Michael patricius Doceianus, et lethali plaga in visceribus accepta magister Constantinus Arianites tertia die mortuus est. Cecidere etiam alii quidam ignobiles, pauci tamen: sed reliquus omnis exercitus in vallum indecore conclusus obsidebatur a Patzinacis, fossam lapidibus et ramis obruentibus, et vi vallum capere conantibus. Quod cito factum fuisset, et funditus omnis periisset exercitus Romanorum, nisi sagitta a catapulta missa percussus Sulizus cum **602** equo simul trajectus fuisset, et maxime id conspicatos obstupefecisset Patzinacas. Erupit etiam ex Adrianopoli Glabas Nicetas protospatharius, legatus legionis scholarum, auxilio. Quem videntes, et opinati syncellum Basilium cum Bulgaricis copiis venturum (etenim ipse exspectabatur) et veriti Patzinacæ dispersi alius alio fugientes recesserunt.

A ἀνεμίγνυντο ἀλλήλοις τὰ γένη, εὑρὼν αὐτὸν ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενον καὶ σκυλεύων, ἐπεὶ περιστρέψας αὐτὸν ἐς τὸ ὕπτιον ἀπὸ τοῦ προσώπου ἐγνώρισε καὶ κατέλαβεν ἔτι ἐμπνέοντα, ἐπιθεὶς εἰς ἵππον (ἔκειτο γὰρ ἄφωνος διὰ τὸ καιρίας λαβεῖν πληγὰς, μίαν μὲν κατὰ γυμνοῦ τοῦ κρανίου, πεσόντος τοῦ κράνους αὐτοῦ, διήκουσαν ἀπὸ κορυφῆς ἄχρι τῶν ὀφρύων, ἑτέραν δὲ ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἔνθαπερ ἡ γλῶσσα ἐῤῥίζωται, καὶ διατεμοῦσαν τὸν τράχηλον καὶ εἰς τὸ στόμα πεσοῦσαν, καὶ ἔξαιμος γενέσθαι) ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν, καὶ ἐπιμελείας καὶ φροντίδος ἀξιώσας περιεποίησε. Καὶ οἱ μὲν Πατζινάκοι οὕτω ῥᾳδίως τὴν ἐπελθοῦσαν ἀποσκευασάμενοι δύναμιν, ἀδεῶς τὸ ἀπὸ τοῦδε τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐληΐλοντο· ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τῶν φυγόντων B μαθὼν τὸ ἀτύχημα ἤλγησε μὲν, ὡς εἰκὸς, ἤθροιζε δὲ πάλιν δυνάμεις, ἀνελάμβανε δὲ καὶ τὰς πεσούσας, καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος τὴν γενομένην ἧτταν ἐπανορθώσασθαι ἔσπευδε. Τῆς δὲ τρίτης ἰνδικτιῶνος ἐπιστάσης τοῦ ͵ςφνη΄ ἔτους, τὸν ἑταιρειάρχην Κωνσταντῖνον στρατηγὸν αὐτοκράτορα προχειρισάμενος ὁ βασιλεὺς ἐκπέμπει κατὰ τῶν Πατζινάκων. Καὶ ὃς, τάς τε νεωστὶ περαιωθείσας ἐξ Ἑῴας δυνάμεις ἀνειληφὼς καὶ τὰς ἐν τῇ Ἑσπέρᾳ παραχειμαζούσας ἀθροίσας, ἐν Ἀδριανουπόλει γίνεται, [P. 786] κἀκεῖσε χάρακα πηξάμενος βαθὺν ἔκειτο διασκοπούμενος μετὰ τῶν ἀρίστων πόθεν ἂν ποιήσηται τὴν εἰς τὸ πρόσω πορείαν. Εν ᾧ δὲ οὗτος διενοεῖτο, αἰφνίδιον κατὰ τὴν ὀγδόην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς οἱ Πατζινάκοι τὸν Αἷμον διαβάντες ἐπιφαίνονται τῇ C Ἀδριανουπόλει. Καὶ διὰ τῶν σκοπῶν μηνυθείσης τῷ Κωνσταντίνῳ τῆς τούτων ἐφόδου, βουλὴ προετέθη εἰ πολεμητέον αὐτοῖς εἴτε μή. Ἀλλὰ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ἑταιρειάρχου περὶ τῶν πρακτέων βουλευομένων, Σαμουὴλ πατρίκιος ὁ Βούρτζης, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ θρασὺς, ἄρχων τότε ὢν πεζικῶν ὑπάρχων δυνάμεων καὶ τὴν τοῦ χάρακος ἐπιστασίαν πᾶσαν ἐπιτετραμμένος, μὴ προσδεξάμενος τὸ τοῦ ἄρχοντος σύνθημα, τὴν τάξιν λιπὼν καὶ διαλύσας τὸν χάρακα ἔξεισι μετὰ τῶν πεζῶν καὶ τοῖς Πατζινάκοις προσρήγνυται. Ὧν ῥαγδαίως ἐπιβρισάντων ἤρξαντο κάμνειν οἱ πεζοί. Διὸ καὶ θαμὰ πέμπων πρὸς τὸν ἑταιρειάρχην ὁ Σαμουὴλ βοήθειαν ἐζήτει, ὡς ἐπαναγκασθέντα τοῦτον καὶ ἀκουσίως δοῦναι τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου. Ἐξελθόντος οὖν D παντὸς τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν λεγομένην βασιλικὴν Λιβάδα, καὶ καθολικῆς συμπλοκῆς κροτηθείσης, διὰ τὸ αἰφνίδιον καὶ ἀσύντακτον καὶ τὸ προηττῆσθαι τοὺς πεζοὺς, ἀναθαρσῆσαι δὲ τοὺς Πατζινάκους, γίνεται τροπὴ τῶν Ῥωμαίων, καὶ φόνος ἐγένετο οὐ πολὺς αὐτῶν, συνεκλείσθησαν δὲ αἰσχίστως εἰς τὸν χάρακα, ἔπεσέ τε Μιχαὴλ πατρίκιος ὁ Δοκειανὸς, ἔλαβε δὲ καιρίαν κατὰ τῶν σπλάγχνων καὶ ὁ μάγιστρος Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριανίτης, καὶ τριταῖος ἀπέθανε. Πεπτώκασι δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἀσήμων ὀλιγοστοί. Τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν στράτευμα συγκλεισθὲν ἀγεννῶς εἰς τὸν χάρακα ἐπολιορκεῖτο παρὰ τῶν Πατζινάκων, χωννύντων τὴν τάφρον λίθοις καὶ κλάδοις, καὶ πρὸς βίαν ἑλεῖν ἐπειγομένων τὸν χάρακα. Καὶ τάχα ἂν ἐγένετο τοῦτο, εἰ μὴ καταπελτικῷ βέλει βληθεὶς ὁ Σουλτζοῦς διεπεραιώθη σὺν τῷ ἵππῳ καὶ εἰς ἔκπληξιν μεγάλην ἤγαγε τοὺς θεασαμένους Πατζινάκους. Ἐξῆλθε δὲ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως Νικήτας πρωτοσπαθάριος ὁ

Γλαβᾶς, τοποτηρητὴς ὢν τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν, εἰς βοήθειαν· καὶ ἰδόντες τοῦτον, καὶ προσδοκήσαντες τὸν σύγκελλον Βασίλειον μετὰ τῶν Βαυλγαρικῶν ἀφικέσθαι δυνάμεων (προσεδοκᾶτο γὰρ καὶ οὗτος ἐλθεῖν) καὶ δειλιάσαντες οἱ Πατζινάκοι σποράδες ἄλλις ἀλλαχοῦ φεύγοντες ὑπεχώρησαν, [καὶ πανσυδὶ ἂν ἀπολώλει ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατός (*a*)].

Ἐγένετο δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τυραννίδος διαβολὴ κατά τινων ἀρχόντων πολιτῶν, ὧν ἔξαρχοι ἐτύγχανον Νικηφόρος καὶ Μιχαὴλ οἱ παῖδες τοῦ Εὐθυμίου, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν εἰς τὸ αὐτὸ γένος ἀναφερόντων. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι πάντες διεσώθησαν μόνος δὲ ὁ Νικηφόρος ἀνεξερευνήτως κατακριθεὶς ἐξωρίσθη, τῆς οὐσίας αὐτοῦ πρότερον δημευθείσης.

Hoc item tempore affectatæ tyrannidis accusati sunt quidam cives, quorum principes erant Nicephorus et Michael, Euthymii filii, et alii quidam ad idem genus referentes originem. Sed alii omnes servati sunt, solus autem Nicephorus indicta causa condemnatus in exsilium missus est, prius tamen ejus bonis publicatis.

[P. 787] Ὅπως δὲ τῶν Πατζινάκων ἐπικρατέστερα γένηται τὰ Ῥωμαίων ὁ βασιλεὺς φροντίζων, τὸν Κεγένην ἐξάγει τῆς φυλακῆς καὶ ἐς Πατζινάκους ἐκπέμπει, ὑποσχόμενον διασχίσαι τούτους καὶ εὔνους θεῖναι τῷ βασιλεῖ. Καὶ τὰ συμμαχικὰ πάντα συναθροίσας ὑφ' ἕν, Φράγγους φημὶ καὶ Βαράγγους, μεταπεμψάμενος δὲ καὶ ἱπποτοξότας ἀπό τε τῆς Τελοὺχ καὶ τοῦ Μαύρου ὄρους καὶ τοῦ Καρκάρου, περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας, καὶ ἀνδράσιν ἐπισήμοις τῶν γενῶν ἕκαστον ἀναθείς, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡγεμόνα καταστήσας τὸν πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον καὶ ἐθνάρχην τοῦτον κατονομάσας, τὰς ἐκδρομὰς ἐκπέμπει κωλύειν καὶ ἐπέχειν τῶν Πατζινάκων· οὗτοι γὰρ μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει μάχην καταφρονήσαντες ὁλοσχερῶς τῶν Ῥωμαίων ἀδεῶς τήν τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἐδῄουν καὶ ἐπυρπόλουν, ἀναιροῦντες ἀνοίκτως καὶ αὐτὰ τὰ θηλάζοντα νήπια, ὡς καὶ μίαν αὐτῶν μοῖραν ἄχρι τῶν Κατασύρτων (ἔγγιστα δὲ οἱ Κατασύρται τῆς βασιλίδος) ἐλθεῖν. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἡ καταστροφὴ ταχυτάτη ἐγένετο. Λαὸν γὰρ ὁ βασιλεὺς ὁπλίσας ἀπό τε τῶν ἐν τῇ αὐλῇ φυλασσόντων καὶ τινων ἄλλων ἐκ τοῦ παρείκοντος εὑρεθέντων, καὶ Ἰωάννῃ πατρικίῳ ἑνὶ τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων τῆς βασιλίδος Ζωῆς, ᾧ Φιλόσοφος τὸ ἐπώνυμον, ἐγχειρίσας, κατειργάσατο ῥᾳδίως· νυκτὸς γὰρ οὗτος ἐπελθὼν καὶ μεθύοντας καὶ κοιμωμένους πάντας εὑρὼν ἀπέσφαξε, καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἁμάξαις γεωργικαῖς ἐπιθεὶς κομίζει τῷ βασιλεῖ.

Imperator autem id unum studens ut res Romanorum superiores essent, Kegenem e carcere eductum ad Patzinacas mittit, pollicitum eos ad imperatoris benevolentiam se traducturum; coactisque in unum sociis omnibus, Francis, inquam, et Barangis, accersitis autem et equitibus a Teluch et Mauro monte et Carcaro, cum præfecisset viris illustribus ex singulis gentibus unum, omnibus autem ducem patricium **603** Nicephorum Bryennium, quem ethnarcham, id est gentium principem, appellavit, ad prohibendas et comprimendas excursiones Patzinacarum mittit. Hi enim post Adrianopolis pugnam omnino aspernati Romanos libere ac sine metu Macedoniam et Thraciam diripere, incendere, infantes, vel etiam lac sugentes, interficere, nulla misericordia moti, ita ut etiam pars ipsorum usque ad Catasyrtas qui proxime urbem sunt, venerit. Verum hi celerrime perierunt. Manu enim imperator hominum armata, collecta ex aulicis custodibus aliisque forte oblatis, et præficit Joannem patricium, cognomine Philosophum, unum de eunuchis cubiculariis Zoæ Augustæ: qui noctu eos ebrios omnes ac sopites nactus nullo negotio interfecit, et capita eorum curribus rusticis imposita ad imperatorem advexit.

Ὁ μὲν οὖν Κεγένης ἐξελθὼν διαπρεσβεύεται τοῖς Πατζινάκοις, καὶ τούτων ὑποσχομένων μεθ' ὅρκου ποιήσειν τὸ αὐτοῦ θέλημα, πιστεύσας τοῖς ὅρκοις καὶ ἀπελθὼν εὐθὺς ἀναιρεῖται, κατατμηθεὶς εἰς μικρὰ μέρη καὶ μόρια. Ὁ δὲ Βρυέννιος τὰς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ παραλαβὼν δυνάμεις καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει γενόμενος ἐφρόντιζε τῆς φυλακῆς τῶν χωρίων. Στέλλεται δὲ καὶ τοῦ παντὸς ἡγεμὼν στρατοῦ Μιχαὴλ πατρίκιος ὁ Ἀκόλουθος (42), προσταχθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς καθολικῆς μὲν μάχης μὴ ἅπτεσθαι, εἴργειν δὲ καὶ ἀνακόπτειν τὰς ἐκδρομάς. Ὃς ἐξελθὼν καὶ τῷ Βρυεννίῳ ἑνωθεὶς ἔργου ἥπτετο, καὶ πρότερον μὲν ἐν Γολόῃ μιᾷ μοίρᾳ τῶν Πατζινάκων περιτυχὼν καὶ ταύτην τρεψάμενος ἠφάνισεν, εἶτα πάλιν ἐν τῷ Τοπλιτζῷ (φρούριον δὲ οὗτος παρὰ τὸν Ἕβρον κείμενον) ἑτέραν ἀποσπάδα μοῖραν τῶν Πα-

Kegenes ergo egressus legatos ad Patzinacas mittit; qui cum jurejurando confirmassent se ipsius voluntati satisfacturum, credens juramento ad eos se confert, statimque interficitur, in multa minuta con isus frusta. Bryennius porro copias sibi commissas accipiens, ut Adrianopolin venit, custodiendis locis curam impendit. Mittitur etiam universi dux exercitus, Michaelus patricius Acoluthus; cui et ipsi mandatum fuit ut justo prælio **604** abstinens excursiones hostium reprimeret. Is cum Bryennio se conjunxisset, rem gerere incipit. Ac primum apud Goloam in cohortem Patzinacarum incidens eam delet. Deinde rursum ad Toplitzum, quod est castellum ad Hebrum situm, aliam cohortem Patzinacarum a reliquis avulsam nactus interficit. Exinde Patzinacæ ab his copiis sibi caventes populari

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(42) Codinus de Offic. c. 5: Ὁ ἀκόλουθος εὑρίσκεται μὲν ἔνοχος τῶν Βαράγγων, ἀκολουθεῖ δὲ τῷ βασιλεῖ ἔμπροσθεν αὐτῶν. Διά τοι τοῦτο καὶ ἀκόλουθος λέγεται. GOAR.

(*a*) Quæ uncinis inclusimus, loco suo mota esse videntur, retrahendaque superius ante sex lineas, nempe post hæc verba καὶ τάχα ἂν ἐγένετο τοῦτο... **Edit. Patrol.**

regionem ad radices Hæmi sitam cassaverunt, omni impetu in Macedonia converso: in cujus agros grassabantur delecto robustissimorum exercitu, parati hostes ingruentes defendere. Bryennius et Michaelus his animadversis, noctu motis castris, ita ut nemo sentiret quorsum tenderent, magnis itineribus Chariopolin veniunt; eoque cum exercitu ingressi opportunitatem rei gerendæ exspectant. Patzinacæ prædis ex agris et suburbiis actis sub vesperam reversi proxime Chariopolin, nescii prorsus in urbe hostilem esse exercitum, in castra sua se conferunt, secure inter fistulas et cymbala comessantes. Intendentibus se tenebris, Bryennius et Michaelus egressi eos sopitos stertentesque inveniunt et occidione delent. Hæc clades Patzinacas repressit, timoremque incussit, ut jam non effuse, ut ante, sed parcius prædas agerent, indictionibus quarta et quinta.

A τζινάκιων εὔρων ἀπώλεσεν. Ὅθεν εὐλαβηθέντες τὰς τοιαύτας οἱ Πατζινάκαι δυνάμεις τὰ μὲν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου κείμενα χωρία ληΐζεσθαι ἀπέσχοντο, πᾶσαν δὲ τὴν ὁρμὴν ἐποιήσαντο κατὰ Μακεδονίας. Κἀὶ ὡᾶν ὅσον ἦν ἄλκιμον διακριθέντες κατέτρεχον τὰ ἐν Μακεδονίᾳ χωρία, καὶ ἤν τις ἐπίῃ πόλεμος, εὐρώστως αὐτὸν προσδέξασθαι ἐμελέτων. Ὅπερ μαθόντες ὁ Βρυέννιος καὶ ὁ Μιχαὴλ, [P. 788] ἄραντες νυκτὸς ὡς μηδένα συναίσθησιν λαβεῖν ὅποι ἀπίασι, καὶ συντόνῳ χρησάμενοι ὁδοιπορίᾳ ἔρχονται εἰς Χαριούπολιν, καὶ ἐν αὐτῇ εἰσελθόντες μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐξεδέχοντο τὸν καιρόν. Οἱ δὲ Πατζινάκαι τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ προάστεια ληϊσάμενοι πάντα, καὶ περὶ βουλυτὸν ὑποστρέψαντες ἔγγιστα Χαριουπόλεως, προστίθενται τῇ παρεμβολῇ, ἀγνοοῦντες ὅτιπερ ἐπιχωριάζει στράτευμα ὅλως ἐν αὐτῇ· διὸ καὶ B ἀδεῶς ἔκειντο ἐν αὐλοῖς καὶ κυμβάλοις κωμάζοντες. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης οἱ περὶ τὸν Βρυέννιον καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐξελθόντες καὶ κοιμωμένους καὶ ῥέγχοντας εὑρόντες ἀναιροῦσι σύμπαντας. Τοῦτο δὲ τὸ ἀτύχημα συστολὴν καὶ δειλίαν ἐνέθηκε τοῖς Πατζινάκοις. Διὸ καὶ τὰς ἐκδρομὰς οὐκ ἀνέτως ὡς τὸ πρότερον, ἀλλὰ μετὰ φειδοῦς ἐποιοῦντο, κατά τε τὴν δ' καὶ ε' ἰνδικτιῶνα.

605 Per hoc ipsum tempus Romanus Boilas subito est ad summum evectus. Is cum in sodalitatibus mereret, homo lingua promptus ac pro urbano et faceto habitus, cum semel in conspectum imperatoris venisset, elegantissimus ex colloquio judicatus, nunquam ab eo deinde dimissus est, sed cum Monomachus et consiliarium porro et quavis in re ministrum habuit: paulatimque eo evexit ut primum in aula locum obtineret. Is ut erat homo versutus atque varius, diuturna imperii cupiditate laborans, quotquot senatorum apud imperatorem in indignatione erant, eorum arcano suo exposito animos tentabat. Ac quibus insidiæ probabantur, eos sensim ac placide sibi conjungebat juramentisque devinciebat: qui autem primo etiam auditu ab ea re abhorrebant, eorum probare se atque adeo mirari fidem erga imperatorem simulabat, seque tantum experiendi eorum animos causa ista locutum dicebat, jurabatque se eorum integritatem imperatori laudaturum. Cum multos civium corrupisset, jamque insidiaretur imperatori, res detecta est. Ac socii quidem conspirationis quæstione agitata malo sunt accepti, facultatibus suis spoliati et in exsilium acti: Romanus impunis evasit. Nam cum eum imperator paululum modo aversatus fuisset, mox in pristinum restituit locum.

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἡ Ῥωμανοῦ τοῦ λεγομένου Βοΐλα αἰφνίδιος γέγονεν αὔξησις. Οὗτος γὰρ ἐν ταῖς ἑταιρείαις κατατεταγμένος καὶ τὴν γλῶτταν ὑγρὸς ὢν, καὶ δοκῶν κατὰ τοῦτο ἀστεῖος καὶ εὐτράπελος, ἐπεί ποτε εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλήσας χαριέστατος ἔδοξε, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀχώριστος ἦν αὐτοῦ διὰ παντὸς, καὶ τούτῳ ἐχρῆτο καὶ συμβούλῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑπουργῷ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν· ὃν κατὰ μικρὸν ταῖς τιμαῖς προβιβάζων εἰς μέγα ἐξῆρε καὶ ὕψωσεν, ὡς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείοις. Οὗτος ὁ ἀνὴρ εὐμήχανος ὢν καὶ ποικίλος, καὶ τῆς βασιλείας ἐρῶν ἀεί ποτε, ἀπεπειρᾶτο τῶν C ὅσοι τῶν συγκλητικῶν προκεκρουκότες ἦσαν τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸ μυστήριον ἀνεκάλυψε. Καὶ τούτων ὁπόσοι μὲν ἔτυχον προσδεχόμενοι τοὺς λόγους τῆς ἐπιβουλῆς, ἡμέρα καὶ προσηνῶς ἀνελάμβανε καὶ ὅρκοις ἐξησφαλίζετο· τοὺς ὅσοι δὲ καὶ πρὸς μόνην ἀπεδυσπέτουν τὴν ἀκοὴν, ἀποδέχεσθαι προσεποιεῖτο καὶ θαυμάζειν τῆς εἰς τὸν βασιλέα εὐνοίας, καὶ τὰ λεχθέντα δοκιμασίας ἔλεγε ῥηθῆναι χάριν, καὶ ὑπερλαλῆσαι τούτων ἐς τὸν βασιλέα ἐπώμνυτο. Τελευταῖον δὲ πολλοὺς διαφθείρας τῶν πολιτῶν καὶ ἐπιβουλὴν ἐξαρτύων ἐφωράθη. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οἱ αὐτῷ συνομόσαντες κακῶς ἔπαθον ἐτασθέντες καὶ τῶν οἰκείων ὑπάρξεων γυμνωθέντες καὶ ὑπερορίαις παραπεμφθέντες, ὁ δὲ Ῥωμανὸς, οὐδὲν πέπονθε φαῦλον· κατὰ μικρὸν γὰρ ἀποστραφέντος αὐτὸν τοῦ βασιλέως, πάλιν συνεχωρήθη καὶ τὴν προτέραν εἶχε κατάστασιν.

606 Porro sultanus cum, ut diximus, fratri suo Abramio succenseret, assiduas ejus vitæ deinceps struxit insidias. Quod sentiens Abramius ad Cutlumusum aufugit, suum consobrinum, et illo adjuvante bellum sultano facit, qui cum iis congressus prælio apud Pasar victor Abramium comprehensum necavit. Cutlumusus fugiens cum sex millibus et Melecho Abramii filio per legatos petit ab imperatore recipi in fidem societatemque Romanorum; profectusque in Persarmeniam ad Carse responsum legatorum exspectat. Interimque Carse oppugnans, dempta

D Ὁ δὲ σουλτάνος ἐγκοτῶν, ὡς ἐῤῥέθη, Ἀβραμίῳ τῷ ἀδελφῷ καὶ διὰ παντὸς ἐπιβουλεύων τῇ τούτου ζωῇ, ἐμελέτα διηνεκῶς ἀνελεῖν αὐτόν. Ὅπερ προγνοὺς ἐκεῖνος ἀπέδρα πρὸς Κουτλουμοῦς τὸν ἑαυτοῦ ἀνεψιὸν, καὶ ἅμα ἐκείνῳ τὸν κατὰ τοῦ σουλτάνου ἀναδέχεται πόλεμον [P. 789] Οἷς συμβαλὼν κατὰ τὸ κεγόμενον Πάσαρ ἐκεῖνος τρέπεται, καὶ τὸν μὲν Ἀβράμιον ἀναιρεῖ κατασχεθέντα· ὁ δὲ Κουτλουμοῦς φυγὼν μετὰ χιλιάδων ς' καὶ Μέλεχ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβραμίου διαπρεσβεύεται πρὸς βασιλέα, ἱκετεύων προσδεχθῆναι καὶ σύμμαχος καὶ φίλος γενέσθαι

Ῥωμαίων. Καὶ ἐλθὼν πρὸς τὴν Περσαρμενίαν καὶ τὸ λεγόμενον. Κάρσε προσέμενε τὰς τῆς πρεσβείας ἀποκρίσεις· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ πολιορκήσας τὸ Κάρσε, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως, παρειλήφει τὴν πόλιν. Κατόπιν δὲ τούτου διώκων ὁ σουλτάνος ἦλθε μετὰ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἐν Ἰβηρίᾳ· ὅπερ μαθὼν ὁ Κουτλουμοῦς ἔφυγε πρὸς τὰ Σαβᾶ καὶ τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν. Ὁ δὲ σουλτάνος ἐν Ἰβηρίᾳ γενόμενος ἐληΐζετο τὰ παρατυχόντα καὶ ἐπυρπόλει. Διὸ καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ βασιλεὺς τὸν Ἀκόλουθον Μιχαὴλ μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Ἑσπέρας ἐς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει· ὃς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἔν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγγους καὶ Βαράγγους ἀγηοχὼς, κωλύειν ἠπείγετο τὸν ἐνόντα τρόπον τὰς ἐκδρομὰς τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν ὀξεῖαν ἔφοδον τούτου μαθὼν, καὶ ὅτι λαὸν ἀθροίσας σπεύδει τούτῳ συμπλέκεσθαι, λογισάμενος ὅπερ ἦν εἰκὸς, τὸ ἑκατέρωθεν τοῦ πράγματος ἄδοξον, καὶ ὅτι νικήσας μὲν δοῦλον ἔσται βασιλέως νενικηκὼς, νικηθεὶς δὲ οὐ μικρὰν αἰσχύνην ἀποίσεται, ἄρας παντὶ τῷ στρατῷ ἐνέζευξε πρὸς τὸ Ταβρέζιον.

A arce, capit. Hunc a tergo insequens sultanus cum suis copiis in Iberiam venit; ideoque Cultumusus ad Sabam et Felicem Arabiam fugit. Sultanus in Iberia obvia quæque populando atque incendiis vastat. Itaque celeriter imperator Michaelum Acoluthum ex Occidente revocatum in Iberiam mittit. Qui cum eo venisset, collectis per Chaldiam ac Iberiam dispersis Francis ac Barangis compescere quocunque modo grassationes sultani conatur. Sultanus celeri hujus adventu cognito, sentiensque velle illum exercitu collecto secum pugna congredi, reputans id quod res erat, utrumque sibi ignominiosum fore, sive vinceret imperatoris ministrum, sive ab eo vinceretur, castris motis omni cum **607** exercitu suo ad Tabrezium abit.

B Τότε δὴ καὶ Μιχαηλᾶς ὁ τοῦ Στεφάνου υἱὸς, καὶ Τριβαλλῶν καὶ Σέρβων μετὰ τὸν πατέρα καταστὰς ἀρχηγὸς, σπένδεται τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῖς συμμάχοις καὶ φίλοις τῶν Ῥωμαίων ἐγγράφεται, πρωτοσπαθάριος τιμηθείς. Ἐπέμφθη δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἐξ Αἰγύπτου· παρὰ τοῦ ταύτης ἀρχηγοῦ, ζῶον ἐλέφας καὶ καμηλοπάρδαλις. Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τελέως ἀπώσασθαι τοὺς Πατζινάκας, τὰς ὁθενδήποτε δυνάμεις ἀθροίσας ἐκ τῆς Ἑῴας καὶ τῆς Ἑσπέρας καὶ Μιχαὴλ παραδοὺς τῷ Ἀκολούθῳ, καὶ τὸν σύγκελλον δὲ Βασίλειον τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα ἀνειληφέναι κελεύσας, καὶ ἄμφω κατὰ τῶν Πατζινάκων ἐκπέμπει. Ὅπερ ἐκεῖνοι πυθόμενοι χάρακα ἐπήξαντο κατὰ τὴν μεγάλην Περισθλάβαν, τάφρῳ βαθείᾳ καὶ σταυρώμασι ταύτην κατοχυρώσαντες. Ἀφικομένων οὖν τῶν Ῥωμαίων συγκλείσαντες C ἑαυτοὺς ἔνδον τῆς τάφρου ἐπολιορκοῦντο. Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τηνάλλως ὁ καιρὸς ἐτρίβετο, μηδὲν δ' τι καὶ λόγου ἄξιον διαπράττουσι, κατέσχε δὲ αὐτοὺς καὶ σπάνες τῶν ἀναγκαίων, βουλὴν προυτίθεσαν περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ δόξαν ἅπασιν ὑποστρέψαι, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν σιγὴν παραγγείλαντες καὶ τὰς πύλας ἀναπετάσαντες τῆς παρεμβολῆς ἐπεχώρουν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔλαθε τὸν Τυράχ· ἀλλὰ μαθὼν ὡς βούλονται φεύγειν, λαὸν ὅτι πλεῖστον τοῦ χάρακος ἐξαγαγὼν ἐν ταῖς διόδοις ἐκπέμπει, [P. 790] ὅπουπερ ἔμελλον οἱ Ῥωμαῖοι διέρχεσθαι· αὐτὸς δὲ ἐξελθοῦσιν εὐθὺς ἐπιτίθεται. Καὶ γίνεται τροπὴ τῶν Ῥωμαίων φρικτὴ, καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῶν κατόπιν καταλαμβανόμενοι ἀπεσφάττοντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν προκατειληφότων τὰς δυσχωρίας εἰργόμενοι ἀνηλίσκοντο. Ἔπεσεν οὖν D πλῆθος πολὺ, πίπτει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ σύγκελλος, οἱ δὲ λοιποὶ σὺν τῷ Μιχαὴλ ἐν Ἀδριανουπόλει διασώζονται. Περιαλγὴς οὖν ὁ βασιλεὺς γενόμενος ἐπὶ τῷ ἀτυχήματι τούς τε ἐκ τῆς τροπῆς διασωθέντας ἀνελάμβανε καὶ λαὸν ἕτερον ἐστρατολόγει καὶ μισθοφόρους συνέλεγε, καὶ ἀβίωτον ἡγεῖτο τὸν βίον, εἰ μὴ ἄρδην ἀφανίσει τὸ γένος τῶν Πατζινακων. Ἀλλ' ἐκεῖνοι δι' αὐτομόλου τοῦτο πυθόμενοι διαπρεσβεύονται πρὸς τὸν βασιλέα, εἰρήνην αἰτοῦντες. Καὶ προσδεξάμενος οὗτος τὴν πρεσβείαν σπένδεται μετ' αὐτῶν τριακοντούτεις σπονδὰς θέμενος.

Hoc ipso tempore Michaelas Stephani filius, qui post patris mortem Triballorum ac Serborum principatum tenebat, cum imperatore fœdus icit, protospathariique decoratus honore in album sociorum ac amicorum imperii Romani ascribitur. Mittitur etiam Monomacho ab Ægypti principe elephas et camelopardalis. Secundum hæc imperator Patzinacas prorsus amoliri cupiens, omnes undique ex Oriente et Occidente copias conducit, iisque Michaelum Acoluthum præficit: Basilium quoque syncellum Bulgaricos exercitus jubet excitare, et utrumque contra Patzinacas proficisci. Nuntiata iis hac re, Patzinacæ ad magnam Peristhlabam castra locant, eaque vallo ac fossa communiunt profunda, et Romanis advenientibus in ea se includunt, obsidionemque perferunt. Romani, cum tempus in obsidione nullo fructu tereretur jamque etiam penuria laborare inciperent, consultant quidnam esset agendum. Placuit obsidionem solvere. Itaque imperato silentio intempesta nocte portis castrorum apertis discedunt. Neque hoc Tyrachum latuit, sed fugam eos moliri certior factus magnam multitudinem castris emissam vias insidere jubet qua Romani erant transituri, atque ipse egredientes statim adoritur. **608** Atrox ibi Romanorum fuit clades, cum alii hostes a tergo insecuti necarent, alii ab iis qui vias occupaverant occiderentur. Cecidit magna multitudo, atque ipse etiam syncellus: reliqui cum Michaelo Adrianopolin pervenerunt. Monomachus ex hac calamitate ingentem cepit dolorem; et collectis qui evaserant militibus, novisque scriptis cohortibus, conductis etiam mercenariis, bellum reparavit, quod, nisi excidisset Patzinacas, vitam sibi acerbam ducebat. Patzinacæ e perfuga quodam eo de instituto facti certiores, missis legatis pacem ab imperatore petierunt. Quibus assensit, et inducias triennales pepigit.

Μοναστήριον δὲ οἰκοδομῶν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ

Cæterum Monomachus monasterium condens in

Manganis, quæ vocantur, denominandum a martyre Georgio, productis modo ædificando modo diruendo iis quæ erant in ærario omnibus, ad magnam pecuniæ indigentiam decidit. Ideoque varia admodum cauponandi genera reperit et absurdas commentitiasque exactiones. Nam publicos instituit procuratores, nefarios homines, quorum opera injustis rationibus pecuniam conficeret; et Ibericum exercitum, qui erat ad 5000, per Leonem Serblium dimisit, ac pro militibus reditus multos iis ex regionibus recepit, multasque alias injustas et memoratu indignas exactiones excogitavit. **609** Id quidem tacere non possum, hujus imperatoris luxuria ac libidine factum esse ut res Romana decresceret atque inde paulatim contabescens ad extremam deducta sit imbecillitatem. Nam dum inepte studet esse liberalis, ad extremum prodigalitatis est prolapsus. Neque tamen prorsus nihil boni fecit, sed feruntur quædam ipsius opera digna quæ in historiam referantur. Nam id quod dixi monasterium, et quæ in eo sunt ad senes, peregrinos mendicosque alendos ædificia, nonnullam merentur laudem. Ad id tempus tantum insignioribus solemnitatibus in magno Dei templo et in Sabbatis ac Dominicis diebus incruentum sacrificium peragebatur; reliquis diebus nequaquam: omittebatur enim ob redituum defectum. Hunc Monomachus liberaliter supplevit, ut quotidie Missa celebraretur eo in templo; laudabili sane instituto, quod hodieque obtinet. Quin et vasa ad hoc pertinentia sacramentum ei templo dedicavit, aurea, pretiosisque ornata unionibus et gemmis, quæ magnitudine, pretio ac pulchritudine aliis antecellerent; multisque aliis donariis istud templum exornavit.

A λεγόμενα Μάγγανα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου καὶ ἀφειδῶς τὰ δημόσια καταναλίσκων ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα, νῦν μὲν οἰκοδομῶν, νῦν δὲ καταστρέφων, εἰς μεγάλην ἤλασεν ἔνδειαν, ὡς πᾶσιν ἐπινοῆσαι διὰ τοῦτο καπηλείαν καὶ ἀτόπους καὶ σεσοφισμένας εἰσπράξεις ἐφευρηκέναι· δημοσίους τε γὰρ προεχειρίζετο φροντιστὰς ἀσεβεῖς καὶ ἀλάστορας, καὶ δι' αὐτῶν χρήματα ἐξ ἀδίκων πόρων συνήθροιζε. Κατέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰβηρικὸν στρατὸν ἀμφὶ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενον διὰ Λέοντος τοῦ Σερβλίου, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἐπορίζετο ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων· καὶ ἄλλας πλείους εἰσπράξεις ἐπενοήσατο πονηρὰς καὶ ἀθέσμους, ἃς καὶ καταλέγειν αἰσχύνη. Ὃ δὲ εἰπεῖν ἐστιν ἀναγκαῖον, τοῦτο δὴ λέξω, B ὅτιπερ ἐξ ἐκείνου τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐκείνου ἀσωτίας καὶ σαλακωνίας τὰ Ῥωμαίων ἤρξατο φθίνειν πράγματα, καὶ ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς δεῦρο κατὰ μικρὸν εἰς τὸ κατόπιν χωροῦντα ἐς παντελῆ κατήντησε τὴν ἀσθένειαν· τὸ γὰρ ἐλευθέριον ἀτέχνως διώκων εἰς ἄκραν ἐληλάκει τὴν ἀσωτίαν. Οὐ μήν γε καὶ παντάπασι πράξεων ἀγαθῶν ἐστέρητο, ἀλλὰ φέρονται καί τινα ἔργα αὐτοῦ ἱστορικῆς μνήμης ἐπάξια. Τό τε γὰρ ῥηθὲν μοναστήριον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γηρωτροφεῖα καὶ οἱ ξενῶνες καὶ τὰ πτωχοτροφεῖα ἐπαίνων οὐκ ἀμοιροῦσι, καὶ τὸ γενόμενον ἔργον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐγκωμίων οὐκ ἀπολείπεται. Ἕως ἐκείνου γὰρ ἐν μόναις ταῖς ἐπισήμοις ἑορταῖς ἐν ταύτῃ, ἔτι δὲ καὶ τοῖς Σάββασι καὶ ταῖς Κυριακαῖς ἡμέραις ἡ ἀναίμακτος τῷ Θεῷ ἐπετελεῖτο ἱερουργία, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς οὐδαμῶς ἡμέραις. C Τοῦτο δὲ ἐγίνετο διὰ προσόδου ἔνδειαν, ἣν οὗτος δαψιλῶς ἀφορίσας [791] καὶ ἀποχρώντως καθ' ἑκάστην τελεῖσθαι τὴν ἱερὰν παρεσκεύασε λειτουργίαν· ὃ καὶ κρατεῖ γινόμενον μέχρις ἡμῶν. Καὶ σκεύη δὲ τὰ τῇ ἱερᾷ ἀνειμένα σπονδείᾳ τῇ τοιαύνῃ ἀνέθετο ἐκκλησίᾳ, ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων μαργάρων καὶ λίθων κατεσκευασμένα μακρῷ παρελάσαντα τὰ λοιπὰ μεγέθει καὶ κάλλει καὶ τιμαῖς. Καὶ λοιποῖς ἄλλοις κειμηλίοις οὐκ ὀλίγοις ταύτην ἐφαίδρυνε. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνου ταῦτα.

Indictionibus septima et octava tanta fuit in urbe pestis ut mortuis efferendis viri non sufficerent. Et septimæ indictionis æstate magna vis grandinis **610** delata, multa animalia atque etiam homines interfecit. At imperator consueto podagræ morbo afflictus, cum decumberet in Magnorum monasterio a se recens condito, ac præterea aliud malum accessisset, jamque mors instare videretur, de successore ejus deliberatum est inter aulæ proceres. Hi erant Joannes logothets, quem detruso Leichuda rerum administrandarum socium asciverat imperator, protonotarius dromi Constantinus, Basilius caniclei præfectus, et reliqui ejus necessarii. Omnibus visus est aptissimus Nicephorus Protenon (quasi primatem diceres), mittiturque ad eum cursor in Bulgariam, cui tum præerat provinciæ, qui ad urbem eum evocaret.

Ἐνέσκηψε δὲ καὶ λοιμικὴ νόσος τῇ βασιλίδι κατά τε τὴν ζ' καὶ η' ἰνδικτιῶνα, ὡς μὴ ἐξισχύειν τοὺς ζῶντας ἐκφέρειν τοὺς τεθνεῶτας. Ἠνέχθη δὲ κατὰ τὸ θέρος τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος μέγιστόν τε χρῆμα χαλάζης καὶ πολλὰ ὑπ' αὐτοῦ οὐ ζῶα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι διεφθάρησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατεχόμενος ὑπὸ τῆς συνήθους νόσου τῆς ποδάγρας ἔκειτο ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερον ἐπηκολούθησε σύμπτωμα καὶ ἤδη ὁ θάνατος ἤγγιζεν, ἐσκέπτοντο οἱ τὰ πρῶτα ἐν βασι- D λείοις φέροντες, ὁ λογοθέτης Ἰωάννης, ὃν ὁ βασιλεὺς παραδυναστεύοντα εἶχε, παρωσάμενος τὸν Λειχούδην, ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Βασίλειος, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἄλλως αὐτῷ προσῳκειωμένοι, τίνα δὴ ἐς τὸν βασίλειον καθιδρύσουσι θρόνον. Ἔδοξεν οὖν ἅπασιν ἐπιτήδειος εἰς τοῦτο Νικηφόρος ὁ Πρωτεύων (43). Καὶ δὴ πέμ-

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(43) Qui et μέγας ἄρχων. Inter ἄρχοντας enim et κατάρχοντας, præsides rectoresque provinciarum, unus quispiam honoris gratia πρωτεύων seu μέγας ἄρχων ab imperatore designatus salutabatur. Coresius. GOAR.

πτεται ταχυδρόμος ἐν Βυλγαρίᾳ, ἄξων αὐτὸν ἐκεῖθεν· ἔτυχε γὰρ τότε τὴν τῆς Βουλγαρίας περιεζωσμένος ἀρχήν. Ἀλλὰ τοῦτο γνόντες οἱ τῇ Θεοδώρᾳ τῇ βασιλίδι ὑπηρετούμενοι (ἡ Ζωὴ γὰρ ἤδη προκατέστρεψε τὴν ζωήν), ὅ τε Νικήτας ὁ Ξυλινίτης, Θεόδωρος καὶ Μανουήλ, δρόμωνι αὐτὴν ἐμβιβάσαντες ἄγουσιν εἰς τὰ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀνάκτορα καὶ αὐτοκράτορα ἀναγορεύουσι. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀποθανὼν κατὰ τὴν ια' τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, τῆς γ' ἰνδικτιῶνος, τοῦ ,ςφξγ' ἔτους, ἐν τοῖς Μαγγάνοις ταφῆς ἔτυχε τῆς τυχούσης, οἱ δὲ περὶ τὴν βασιλίδα πέμψαντες ἐπέσχον τὸν Πρωτεύοντα ἐν Θεσσαλονίκῃ, κἀκεῖθεν ἀπάγουσιν εἰς τὸ Θρᾳκήσιον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κουζηνοῦ, κἀκεῖσε περιορίζουσι.

A Quod ibi compererunt Augustæ Theodoræ (nam Zoe jam tum obierat) administri Nicetas Xyliniota, Theodorus et Manuelus, celoci eam impositam in magni palatii regiam deducunt et Augustam declarant. Monomachus ergo cum diem suum obiisset, in Manganis magnifice sepultus est. Augusta autem misit qui Proteuontem Thessalonicæ detinerent: inde in monasterium Cuzeni eum abducunt in Thracensi, atque eo relegant.

Τὴν προγονικὴν δὲ παραλαβοῦσα βασιλείαν ἡ Θεοδώρα εὐθὺς μὲν μέτεισι τοὺς ὅσοι βασιλεῦσαι τὸν Πρωτεύοντα ἐβουλεύσαντο, τῶν ὑπαρχόντων ψιλώσασα καὶ ὑπερορίσασα. Προβιβάζει δὲ καὶ τοὺς εὐνούχους αὐτῆς ἅπαντας εἰς τὰς μεγίστας ἀρχάς, δομέστικον μὲν τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς τὸν Θεόδωρον προβαλομένη, καὶ εἰς τὴν Ἑῴαν ἐκπέμψασα ἐφ' ᾧ τὰς ἐκδρομὰς τῶν Τούρκων κωλύειν, τὸν μάγιστρον Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν μετακινήσασα τῆς στρατοπεδαρχίας. Ἔτυχε γὰρ ὁ Μονομάχος διαπεραιωσάμενος πάσας ἐν Ἑῴᾳ τὰς Μακεδονικὰς δυνάμεις, ἀρχηγοὺς ἐχούσας ἅπαντας Μακεδόνας, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Βρυέννιος· ἐφέρετο γὰρ ἐν Τούρκοις λόγος ὡς εἴη πεπρωμένον καταστραφῆναι τὸ Τούρκων γένος ὑπὸ τοιαύτης δυνάμεως ὁποίαν ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος ἔχων κατεστρέψατο Πέρσας. Προεβάλετο δὲ καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου τὸν Νικήταν, καὶ δρουγγάριον τῆς βίγλας τὸν Μανουήλ. [P. 792] Προσελάβετο δὲ διὰ πολυπειρίαν εἰς τὸ τὰ κοινὰ διοικεῖν τὸν σύγκελλον Λέοντα τὸν λεγόμενον Στραβοσπόνδυλον, τὸν πάλαι τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ ὑπουργήσαντα. Καὶ τὰ μὲν τῆς πόλεως ἐφέρετο τῇδε, ὁ δὲ Βρυέννιος τὸν τοῦ βασιλέως ἐνωτισθεὶς θάνατον, ἄρας μετὰ τῶν Μακεδόνων, κάτεισιν ἐν Χρυσουπόλει. Καὶ τοῦτον μὲν ἡ βασιλίς, ὅτι ἀσυντάκτως ὑπεχώρησε, κατασχοῦσα δημεύει καὶ εἰς ἐξορίαν ἐκπέμπει, τὸν δὲ λαὸν ὑποστρέψαι εἰς τοὐπίσω παρασκευάζει. Ὅλην οὖν τὴν θ' ἰνδικτιῶνα τοῦ ,ςφξδ ἔτους βιώσασα ἡ βασιλίς, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος εἰλεῷ νοσήματι περιπεσοῦσα ἀπέθανεν.

Theodora avito imperio potita statim eos ulciscitur qui imperium in **611** Nicephorum voluerant transferre, fortunis eos suis multans et relegans. B Eunuchis autem suis præcipuos magistratus commendat. Domesticum Orientis scholarum creat Theodorum, et in Orientem ad grassationes Turcorum cohibendas mittit, præfectura castrorum adempta magistro Isaacio Comneno. Etenim Monomachus omnes Macedonicas legiones in Orientem trajecerat, ducibus omnibus Macedonibus, e quibus fuit etiam Bryennius: nam inter Turcos ferebatur rumor esse in fatis, ut gens Turcica a tali opprimatur exercitu quali usus Alexander Macedo Persas subegit. Eadem dromi logothetam fecit Nicetam, et drungarium vigiliæ Manuelum. Et ob rei republicæ administrandæ peritiam ascivit Leonem Strabospondylum, qui olim Michaelo imperatori minister fuerat. At Bryennius Monomachi C mortis nuntio accepto, cum Macedonibus Chrysopolin profectus est. Quem Augusta, quod injussu ipsius discessisset, captum facultatibus suis spoliavit et relegavit: milites, unde venerant, redire jussit. Cum ergo totam indictionem nonam, id est annum mundi 6564 vixisset **612** Theodora, sub exitum Augusti mensis ejusdem anni tenuis intestini morbo necata est.

Οἱ δὲ ταύτης εὐνοῦχοι σὺν τῷ συγκέλλῳ Λέοντι ἀναβιβάζουσιν εἰς τὸν τῆς βασιλίδος θρόνον, ἔτι ψυχορραγούσης ἐκείνης. Μιχαὴλ πατρίκιον τὸν Στρατιωτικόν, ἄνθρωπον ἐκ Βυζαντίου μὲν ὁρμώμενον, ἀφελῆ δὲ καὶ ἀποίκιλον καὶ μόνοις τοῖς στρατιωτικοῖς ἐκ παίδων ἀπασχοληθέντα καὶ πλέον ἄλλο εἰδότα μηδέν, καὶ ἤδη παρηβηκότα καὶ τῆς πρεσβυτικῆς ἀψάμενον ἡλικίας, ᾗτινι συμφέρειν τὴν ἀπραγμοσύνην Ἀρχίλοχος ὁ ποιητὴς ἀπεφήνατο. Τοῦτο δὲ πεποιήκασιν, ἵνα σχῆμα μόνον καὶ ὄνομα αὐτὸς ἔχῃ τῆς βασιλείας, αὐτοὶ δὲ διεξάγωσιν ὡς βούλονται τὰ κοινὰ καὶ πάντων τυγχάνωσι κύριοι, ἐπομοσαμένου πρότερον καὶ αὐτοῦ μηδέν τι πρᾶξαί ποτε τῆς ἐκείνων δίχα γνώμης τε καὶ θελήσεως.

Eunuchi autem ipsius et Leo syncellus imperatorem declarant, ipsa etiamnum animam agente, Michaelum Stratioticum, hominem Byzantii natum, simplicem atque innocuum, et a puero in bellis tantum versatum, nulliusque præterea rei gnarum, D jamque ætate ad senectam provecta, cui otium optime congruere Archilocus pronuntiavit. Id autem eo consilio fecerunt, ut illo nomen et speciem imperii gerente ipse suo arbitratu rem publicam administrarent omniumque potestatem penes se haberent, jurato prius isto nihil se ipsis nesciis aut nolentibus acturum.

Ἀναῤῥηθέντος δὲ τοῦ Μιχαὴλ αὐτοκράτορος κατὰ τὴν λα' ἡμέραν τοῦ Αὐγούστου μηνός, τῆς θ ἐπινεμήσεως, Θεοδόσιος πρόεδρος ὁ τοῦ πατραδέλφου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου υἱός, πυθό-

Declaratus est Michaelus imperator ultima Augusti die, indictione nona. Quod ubi comperit Theodosius præses, patruo Monomachi natus, ægerrime tulit. Et non considerata rei quam

aggrediebatur difficultate, et in quantum se ipsum discrimen adduceret, collectis vernis suis et servis atque ministris, multisque etiam vicinorum et familiarium, qui animo erant leviori, vespertino crepusculo ab ædibus suis (eæ erant **613** ad Leomacellium, quod populi macellum licet interpretari) per plateas palatium versus processit, vociferans extremam sibi injuriam fieri, deque ea obviis quibusdam conquestus, quod sibi sanguine defunctum imperatorem proxime attingenti imperium hæreditatis jure ad se devolutum eriperetur. Cum ad prætorium pervenisset, custodiæ perruptis portis captivos emisit, sperans nimirum eorum auxilio se aliquid præclari effecturum. Idemque in Chalce fecit. Eunuchi in palatio seditione annuntiata celeriter palatii custodes milites cum Romanos tum Barangos mercenarios armant. Mox etiam triremium imperatoriarum ministri instruuntur, colligiturque ita agmen haud exiguum, quod contra Theodosium mitteretur. Is ubi hoc percepit, omissa ad palatium via ad Magnum Dei Templum deflectit, sperans se eo ingressum a patriarcha et clero acceptum iri, plurimosque concursuros qui ipsum imperatorem salutarent. Verum ei plane diversum evenit: nam venienti patriarcha et clerus templi fores obdiderunt: neque aderant uspiam ii qui ad tales res utpote ipsis gratas concurrere solebant; et qui ipsum eo usque comitati **614** fuerant, missum contra iri exercitum audientes, paulatim dilapsi sunt. Tandem ab omnibus desertus, miserabilis supplex cum filio ad templum consedit, statimque ex eo abreptus Pergamum soli vertendi causa coactus est ire. Eodem modo puniti etiam præstantiores alii, qui se ipsi adjunxerant.

A μενος τὴν ἀνάῤῥησιν καὶ δεινοπαθήσας, καὶ μὴ βουλευσάμενος μηδὲ λογισάμενος τὴν τοῦ ἔργου δυσχέρειαν καὶ ἀπότευξιν, μηδ' οἷον κύβον μέλλει ἀναῤῥιπτεῖν, ἀνειληφὼς τοὺς οἰκογενεῖς καὶ δούλους καὶ τοὺς ἄλλως ὑπηρετουμένους αὐτῷ, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν γειτόνων καί τινας τῶν συνήθων, ὅσοι περ ἦσαν τὰς φρένας κουφότεροι, ἄρας περὶ δείλην ὀψίαν ἐκ τῆς οἰκίας (κεῖται δὲ αὕτη περὶ τὸ λεγόμενον Λεωμακέλλιον) προήει διὰ τῆς πλατείας ὡς εἰς τὸ παλάτιον, ἀγανακτῶν καὶ δυσχεραίνων, καὶ τὴν ἀδικίαν ὡς ἂν τὰ ἔσχατα ἠδικημένος πρὸς τοὺς παρατυχόντας ἐπιβοώμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνακαλούμενος ὡς κληρονομιαῖον τάχα κτῆμα καὶ αὐτῷ προσῆκον ὡς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐγγύτατα ἔχοντι αἵματος πρὸς τὸν ἀπελθόντα βασιλέα. Ὡς δὲ ἐγένετο κατὰ τὸ πραιτώριον, διαῤῥήξας τὰς πύλας τῆς φυλακῆς ἐξάγει B τοὺς καθειργμένους, ἐλπίσας οἶμαι δι' αὐτῶν μέγα τι διαπράξασθαι καὶ γενναῖον. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν Χαλκῇ φθάσας ἐποίει. Ἀλλὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῖς ἐν τοῖς βασιλείοις γνωσθείσης εὐνούχοις, ταχὺ μὲν οἱ φυλάσσοντες ἐν τῷ παλατίῳ στρατιῶται Ῥωμαῖοί τε καὶ Βάραγγοι (γένος δὲ Κελτικὸν οἱ Βάραγγοι μισθοφοροῦντες Ῥωμαίοις) κασοπλίζονται, ταχὺ δὲ καὶ οἱ ἐν ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρετοῦντες τριήρεσιν ἠγείροντο. Καὶ χεὶρ ἱκανὴ [P. 793] συνηθροίσθη καὶ κατὰ τοῦ Θεοδοσίου ἔμελλε πέμπεσθαι. Ὁ δὲ τοῦτο πυθόμενος, ἐκκλίνας τοῦ πρὸς τὸ παλάτιον ἀπιέναι, ὑποστρέφει πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν· ἤλπισε γὰρ ὡς εἰσελθόντα τοῦτον ἐν αὐτῇ ὁ πατριάρχης τε καὶ ὁ κλῆρος προσδέξεται, καὶ λαὸς ἀθροισθήσεται πλεῖστος, καὶ βασιλέα ἀναγορεύσουσι. C Ταῦτα δὲ πάντα αὐτῷ εἰς τοὐναντίον ἀπέβη. Ὅ τε γὰρ πατριάρχης καὶ ὁ τῆς ἐκκλησίας κλῆρος ἐρχομένῳ τὰς ταύτης ἀποκλείουσι πύλας, καὶ οἱ συνήθως ἐν τοῖς τοιούτοις χαίροντες καὶ συντρέχοντες ἦσαν οὐδαμοῦ, καὶ οἱ παρεπόμενοι τουτῳ μέχρις ἐκείνου τοῦ τόπου, μαθόντες τὴν μέλλουσαν πέμπεσθαι δύναμιν κατ' αὐτῶν, κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέοντες ἐσκεδάσθησαν, καὶ λοιπὸν ἔρημος πάντων καταλειφθεὶς ἱκέτης ἐλεεινὸς μετὰ τοῦ παιδὸς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καθίζει· ὃν εὐθὺς ἀποστείλαντες ἐξάγουσι τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐξορίζουσιν ἐν Περγάμῳ. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἐμφανεστέρους τῶν αὐτῷ συναπαχθέντων ἐποίησαν. Καὶ τὸ ἀπὸ τούτου ὁ Μιχαὴλ ἐναμφισβητήτως ἀνηγορεύετο αὐτοκράτωρ.

Stratioticus nemine repugnante jam imperio potitus delectos senatores, quemque ad majorem extollendo dignitatem, populum beneficiorum pollicitationibus, demeruit. Cum autem esset admodum senex multaque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio vel rei publicæ profuturas. Quorum fuit, quod prætorium expurgari jussit, quod factum jocose subsannantes cives dicebant quærere eum taxillum suum quem aliquando ludens ibi perdiderat, ideoque averrere pulverem; quod civium capita non litteris, ut nunc, sed byssinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis, tegi voluit; quod

Παραλαβὼν δὲ τὰς ἡνίας τῆς βασιλείας πάντας μὲν τοὺς λογάδας τῆς συγκλήτου εἰς βαθμοὺς ἀξιωμάτων ὑψηλοτέρους ἀνήγαγε, καὶ τὸν δῆμον ὑποσχέσεσιν ὑπεποιεῖτο πολλῶν ἀγαθῶν· ὡς ὢν δὲ κάρτα D γέρων καὶ πολλῶν μεμνημένος ἀρχαίων, ἐπεβάλλετο καὶ πολλὰ τῶν παλαιῶν σχολάσαντα ἐθίμων ἐπανακτήσασθαι, μηδὲν πρὸς λυσιτέλειαν συντελοῦντα τῆς βασιλείας ἢ τοῦ κοινοῦ. Τό τε γὰρ λεγόμενον στρατήγιον (44) ἀνακαθαίρεσθαι ἐκέλευσε, πρὸς ὅπερ ἀποσκώπτοντες οἱ πολῖται ἔφασκον ὡς τὸν οἰκεῖον ἀστράγαλον ἀναζητῶν, ὃν ἐκεῖσε παίζων ἀπώλεσεν, ἐκκαθαίρει τὸν χοῦν· καὶ τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς σκέπεσθαι μὴ δι' ἀγραμμάτων (45), ὡς νῦν, ἀλλὰ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(44) Locus est in quinta urbis regione. Censet Pancirollus esse castra prætoriana, in quibus quia luserat forsan Michael, ad illud alluserunt cives. GOAR.

(45) Hunc locum non intelligo etiamnnm, neque eo interpretando vel me verum attigisse vel quemquam falsum nolo. XYL. — Γράμμα *capitis tegimen*, *formam pilei* vel *galeri* una ratione caput obum-

A διὰ μεγαλογράμμων ὀθονίων ἐκ βυσσοῦ πορφυρᾶς ἐξυφασμένων· καὶ δημοσίους φροννιστὰς οὐ συγκλητικοὺς προεβάλλετο, ἀλλά τινας τῶν ἐν ἑκάστῳ ἀρχείῳ ἐναξηθέντων ταχυγράφων (46). Καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαυτα, ὧν τὸ καθ' ἕκαστον καταλέγειν θελήσας προσκορὴς γενήσομαι τοῖς ἀκροαταῖς. Ἐπεὶ δὲ ὁ καιρὸς ἐπέστη τῆς βασιλικῆς φιλοτιμίας, ἣν διανέμειν ἐτησίως κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα (47) πρὸς τὴν σύγκλητον εἰώθασιν οἱ βασιλεῖς, καὶ πάντες εἰσῆλθον οἱ τοῦ στρατοῦ ἡγούμενοι καὶ γένει καὶ ἀνδρίᾳ ὠνομασμένοι. — ἦσαν δὲ ὅ τε μάγιστρος Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνος καὶ ὁ μάγιστρος Καταχαλὼν ὁ Κεκαυμένος (δοὺξ δὲ οὗτος ἦν Ἀντιοχείας, καὶ παραλυθέντα τοῦτον τῆς ἀρχῆς διεδέξατο Μιχαὴλ ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ὃν ἅμα τῇ ἀναῤῥήσει Οὐρανὸν (48) κατονομάσας ὡς δῆθεν εἰς τὸν παλαιὸν Οὐρανὸν ἀναφέροντα B τὸ γένος, καὶ μάγιστρον Ἀντιοχείας, ὥσπερ ἦν ἐκεῖνος, τιμήσας διάδοχον ἐκπέμπει τῷ Κεκαυμένῳ). Μιχαὴλ τε βεστάρχης ὁ Βούρτζης, Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἐῴων τοῦ δουκὸς καταγόμενοι, καὶ οἱ λοιποὶ λογάδες τῶν ἀρχόντων· [P. 794] συνέδραμον δὲ πάντες, ἵνα καὶ τὸν νέον βασιλέα θεάσωνται καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τύχωσι φιλοτιμιῶν· διεδοθη γὰρ πρὸς ἅπαντας τὸ προετικὸν ἐκείνου καὶ πρὸς τὰς εὐεργεσίας μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον· ἐς λόγους δ' ἐλθὼν. ὁ βασιλεὺς τῷ Κομνηνῷ καὶ τῷ Κεκαυμένῳ, καὶ ἐπαινέσας μὲν αὐτοὺς καὶ στρατηγοὺς γενναίους καὶ ἀγαθοὺς ὀνομάσας, καὶ μᾶλλον τὸν Κεκαυμένον ὡς μὴ ἐκ πατέρων μηδ' ἐκ προσπαθείας τινὸς, ἀλλ' ἐξ οἰκείων ἀνδραγαθημάτων πρὸς ἣν ἐκέκτητο τοῦ ἀξιώματος ἀναχθέντα καθέδραν, τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους C τῶν εὐγενῶν ποιήσας, μηδενὸς δὲ θελήσας ἐκπληρῶσαι βούλησιν, μηδ' εἰς τὸ τῶν προέδρων ἀξίωμα τὸν Κομνηνὸν καὶ τὸν Κεκαυμένον, ὡς ἠτοῦντο, ἀναγαγεῖν κατανεύσας, ἀλλὰ καὶ πάντων τὰς δεήσεις ἀπράκτους ἀποπεμψάμενος, ἅπαντας ἠρέθισε κατ' αὐτοῦ. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἑῴους στρατηγοὺς διετέθη οὕτως.

procuratores publicos non ex senatu delegit, sed alios scribarum e numero velocium, in singulis archivis educatorum. Quæ si omnia velim recitare, satietatem auditoribus attulero. Postquam tempus appetiit imperatoriæ largitionis, quam exercere in senatum imperatores quotannis **615** festo Paschatis tempore consueverant, ingressi sunt ad eum omnes exercituum duces, generis nobilitate et fortitudine illustres. Hi erant magister Isaacius Comnenus, magister Catacalo Ambustus (huic cum esset dux Antiochiæ, magistratum abrogarat stratioticus, et Michaelum patruelem suum in ejus locum suffecerat; quem, ut primum imperator factus fuit, Urannm denominaverat veluti ab antiquo illo Urano genus ducentem), Michaelus Bestarches Burtza, Constantinus et Joannes, genus a duce orientalium trahentes, aliique multi ducum lectissimi. Omnes autem concurrebant, ut novum viderent imperatorem et ejus beneficentia fruerentur: nam ejus liberalitas atque magnificentia passim fuerat celebrata. Imperator cum Comneno et Ambusto colloquens eos laudavit, bonos fortesque duces appellans, maxime Ambustum, qui non parentum nobilitate aut favore adjutus aliquo, sed suis præclaris factis ad tantam dignitatem conscendisset. Eodem modo alios quoque nobiles tractavit, nullius interim voluntati morem gerens, neque præsidum petentes dignitatem Comnenum ac Ambustum voti compotes, sed omnium petitiones **616** irritas reddens, et eo ipso adversum se irritans eorum animos. Atque hoc modo orientales ductores tractavit.

Τὸν δὲ Βρυέννιον τῆς ὑπερορίας μεταπεμψάμενος καὶ ἄρχειν τάξας Καππαδοκῶν στρατηγὸν αὐτοκρά-

Bryennium autem ab exsilio revocavit ac Cappadocibus præfecit, plenoque cum imperio

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

brantem habuisse non suspicor, quin potius *fasciam* vel *tæniam* fuisse pro uniuscujusque libito contortam, ad Turcici tegminis instar: linea enim fuit, ut auctor suggerit, et quia variis coloribus depicta, γράμματος obtinuit nomen; quæ vero bysso, lineis purpureis varia texebatur, μεγαλόγραμμον, imperatoris jussu, vocata fuit. Vestium porro γράμματα dicunt Græci quamlibet in eis colorum florum, stellarum et figurarum varietatem. Lexicon anonymum sæpius laudatum v. Τριβωνοφόρος· Ὁ φορῶν στολὴν ἔχουσαν σημεῖα ὡς γράμματα. GOAR. — Μαργελλόγραμμον legit Salmasius ad Vopiscum p. 406 col. 2 post Meursium in Glossar. in μάργελλον. FABROTUS.

(46) Scribis velocibus puto respondere nostros librarios XYL.

(47) A describendis Luitprandi l. VI, calamum continere nequeo: *In ea*, inquit, *quæ est ante* βαϊοφόρον, *quod nos Palmarum ramos dicimus, hebdomade, tam in militibus quam in diversis constitutis officiis numismatum aureorum erogationem* (unde nomen ῥόγα), *prout cujusque meretur officium, imperator facit; cui erogationi quia me interesse voluit, me venire præcepit. Erat apposita decem cubitorum longitudinis ac quatuor latitudinis mensa quæ numismata loculis congregata, prout cuique dabatur, numeris extrinsecus in* D *loculis scriptis retinebat. Iugrediebantur denique ad imperatorem non confuse, sed ordinatim secundum vocantis vocem, quæ scripta virorum nomina secundum officii dignitatem recitabat. Quorum primus vocatus est rector domus, cui non in manibus, sed in humeris posita sunt numismata cum scaramangis* (tunicis) *quatuor. Post quem* (*domesticus scholarum et* λογαριαστὴς τῆς πλοίας (τῶν πλωΐμων) *sunt vocati, quorum alter militibus, alter navigantibus præerat. Hi itaque paris numeri, quia dignitas par erat, numismata et scaramanga suscipientes præ multitudine non jam in humeris portaverunt, sed adjuvantibus aliis post se cum labore traxerunt. Post hos admissi sunt magistri numero 24, quibus erogatæ sunt numismatum aureorum libræ unicuique secundum eumdem numerum 24, viginti quatuor cum scaramangis. Patriciorum deinde ordo hos pone est secutus, eo 12 numismatum libris cum scaramanga una donatus, Turba post hos immensa vocatur protospathariorum, candidatorum et id genus clientum.* De accipiendo annuo donativo scribit Romanorum more Theodoricus rex apud Cassiodorum Var. 5, Ep. 26 et 27. Antiquatum suo tempore deplorat Balsamon Juris Græcor. l. VII, p. 471. GOAR.

(48) Urani cognomen etiam supra habitum. XYL.

Macedonicis legionibus præpositum in Turcos emisit. Etenim Turcus quidam, Samuchus nomine, obscuris natalibus, sed bello egregius, sub sultano militans cum is alternam in Romanos impressionem fecit, eo in Persidem reverso cum tribus millibus locum tenuit, atque hinc inde vagans in planis atque humilibus majoris Armeniæ locis subitis incursionibus ditionem Romanam vexabat. Sed hujus quidem animum non placavit homo blandiendi ac comitate demulcendi eos qui atrocibus affecti injuriis occultam in animo iram gerunt ignarissimus. Magnopere enim obsecrante Byrennio ut bona etiam sibi sua; quæ ipsi Theodora eripuerat, redderentur, non assensit; ac urgentem vehementius, vulgare illud et protritum fatus, confecto opere demum esse exigendam mercedem, dimisit. Bryennius hoc modo spretus discessit animo exasperato, vindictæ occasionem exspectaturus.

A τορα προχειρίζεται τῶν Μακεδονικῶν ταγμάτων καὶ κατὰ Τούρκων ἐκπέμπει· Τοῦρκος γάρ τις τὴν κλῆσιν Σαμοὺχ, τὸ γένος οὐκ ἐπίσημος, πρὸς δὲ τὰ πολεμικὰ γενναῖος καὶ ἐνεργὸς, τῷ σουλτάνῳ συστρατευσάμενος ὁπηνίκα τὴν δευτέραν εἰσβολὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐποιήσατο, ἐκείνου ὑποστρέψαντος ἐν Περσίᾳ αὐτὸς τῷ τοπῳ παρέμεινε μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν, καὶ περιπλανώμενος ἐν ταῖς πεδιάσι καὶ τοῖς ὑπτίοις τόποις τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, καὶ αἰφνιδίους ποιούμενος ἐκδρομὰς, κακῶς διετίθει τὰ Ῥωμαίων καὶ ἐληΐζετο. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον θεραπεῦσαι ἴσχυσεν ὁ βασιλεύς· ἦν γὰρ ἀφυέστατος εἰς τὸ θωπεῦσαι καὶ καταδημαγωγῆσαι ἀνθρώπους περιυβρισθέντας καὶ λανθάνοντα κότον ἐν τῇ ψυχῇ περιφέροντας. Τοῦ γὰρ Βρυεννίου λιπαρῶς ἱκετεύοντος ἀποδοθῆναί οἱ καὶ τὰ χρήματα ὁπόσα ἀφείλετο ἀπ' B αὐτοῦ Θεοδώρα ἡ βασιλὶς, οὐκ ἐπήκουσεν, ἀλλ' ἐκτενῶς δυσωποῦντα περὶ τούτου καὶ ἱκετεύοντα, τὸ δημῶδες τοῦτο καὶ κατημαξευμένον εἰπὼν μόνον, « Δεικνύων ἔργα ἀπαίτει μισθοὺς, » ἀπεπέμψατο. Οὕτω δὲ παροραθεὶς καὶ ὁ Βρυέννιος ἀπῄει δεινὰ στρέφων ἐν ἑαυτῷ καὶ καιρὸν ζητῶν ἐκδικήσεως.

Eumdem se imperator gessit erga Erbebium Francopullum, qui vir in Sicilia Maniacæ in bello socius fuerat, ac præclara statuerat tropæa, **617** et exinde in eum usque diem rei Romanæ studuerat. Hunc enim precibus a se contendentem ut magisterii honore ornaretur, non modo non est dignatus assensu, sed etiam subsannatum varie nasoque suspensum dimisit: adeo inhumanus erat et in congressibus difficilis. Erbebius, quippe barbarus et iræ impotens, non moderate tulit eam contumeliam; ignarusque eorum quæ Romani machinabantur, de vindicta cogitavit; commeatuque domum abeundi ab imperatore impetrato in Orientem transiit, ac domum suam Dabaramam in Armeniaca sitam provincia se contulit; et re cum quibusdam Francis communicata, ibi in hiberna divisis, 300 eorum corruptis in Mediam abiit iis comitatus, et cum Samucho tunc ibidem degente belli in Romanos gerendi societatem coiit. Ea societas cum aliquandiu durasset, offensæ inter Francos et Turcos inciderunt, ac nationes invicem sibi insidiari cœperunt. Ac Samuchus quidem pactis se stare simulabat, Erbebius vero semper in suspicionibus erat, subitumque Turcorum aliquem in se impetum exspectabat; ideoque suos hortabatur ne secure, sed armati semper dormirent. Interim tamen Samucho nullum præbebat suarum cogitationum indicium. **618** Tandem Samuchi insidiæ eruperunt, Et quadam die omnibus suis Turcis armatis prandentes Francos adoritur; quorum hi adventum sentientes, statim in equos, quos ducis jussu semper paratos habebant, insiliunt, et Turcis occurrunt; prælioque acri facto, Turci cum aliquandiu restitissent, pelluntur, majorque eorum pars occisa, reliqui pedites nudique in urbem Chleat fuga evadunt. Erbebius a persecutione hostium revertens cum suis suadebat ut in castra se reciperent. Verum ii urgebant ut in eamdem urbem (uam cum ejus amera societas ac pa-

Παραπλησίως δὲ διετέθη καὶ πρὸς Ἐρβέβιον τὸν Φραγγόπωλον, ἄνδρα συστρατευσάμενόν τε τῷ Μανιάκῃ ἐν Σικελίᾳ καὶ μεγάλα τρόπαια στήσαντα καὶ ἀπ' ἐκείνου καὶ ἕως τούτου Ῥωμαίοις εὔνουν φαινόμενον. Παρακαλοῦντα γὰρ καὶ αὐτὸν καὶ ἱκετεύοντα τῆς τῶν μαγίστρων τιμῆς τυχεῖν οὐ μόνον οὐκ ἠξίωσε λόγου, ἀλλὰ καὶ πολλὰ χλευάσας καὶ μυκτηρίσας ἀπεπέμψατο. Καὶ οὕτως ἦν ἀφυὴς καὶ δυσπρόσοδος περὶ τὰς ἐντεύξεις. Ὁ δὲ Ἐρβέβιος, οἷα βάρβαρος καὶ τὴν ὀργὴν ἀκατάσχετος, οὐ μετρίως ἐνεγκὼν τὴν C ὕβριν, ἀγνοῶν δὲ καὶ τὴν μελετωμένην παρὰ τῶν [P. 795] Ῥωμαίων συσκευὴν, οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ σπουδάζων ἀμύνασθαι τὸν ὑβριστὴν, ἐξαιτησάμενος ἐπ' οἴκου πορευθῆναι καὶ ἀφεθεὶς, τῷ βασιλεῖ προσειπὼν τὰ ἐξιτήρια, ἐξῆλθεν εὐθὺς, καὶ πρὸς τὴν Ἑῴαν περαιωθεὶς ἀνῆλθεν ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀρμενιακὸν οἰκίᾳ αὐτοῦ, τῇ Δαβαράμῃ. Καὶ κοινολογησάμενός τισι τῶν Φράγγων ἐκεῖσε τότε διεσπαρμένοις οὖσιν εἰς παραχειμασίαν, καὶ τριακοσίους ἄνδρας ἐκ τούτων ὑποφθείρας, ἀπῆρεν ἐκεῖθεν, καὶ ἀνελθὼν ἐν Μηδίᾳ κοινοπραγεῖ τῷ Σαμοὺχ, ἐκεῖσε ἐνδιατρίβοντι, ὥστε πολεμεῖν Ῥωμαίοις. Καὶ χρόνον μέν τινα ἀσάλευτος ἔμεινεν ἡ ὁμολογία· προσκρούσματος δέ τινος μεταξὺ τῶν Φράγγων γενομένου καὶ Τούρκων, καὶ ἐκ τούτου ἐπιβουλευόντων ἀλλήλοις τῶν D γενῶν. ὁ μὲν Σαμοὺχ προσεποιεῖτο τηρεῖν τὰ συντεθειμένα, ὁ δὲ Ἐρβέβιος διὰ παντὸς ἦν ἐν ὑπονοίαις καὶ αἰφνίδιον προσεδόκα ἐπίθεσιν, καὶ τοὺς Φράγγους παρεκάλει μὴ ἀνέτως, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὅπλων καθεύδειν. Τοῦτο δὲ ἐποίει κρυφίως, μηδεμίαν συναίσθησιν διδοὺς τῷ Σαμοὺχ, ἕως ἐκεῖνος λανθάνειν οἰηθεὶς ἀνακαλύπτει τὸ βούλευμα, καὶ περὶ μίαν ἡμέραν ἐξοπλίσας πάντας οὓς εἶχε Τούρκους ἐπιτίθεται ἀριστοποιουμένοις τοῖς Φράγγοις. Οἱ δὲ κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ στρατηγοῦ τοὺς ἵππους ἐν τοῖς χαλινοῖς ἔχοντες, ὡς ᾔσθοντο τὴν ἔπελευσιν τῶν Τούρκων, ταχεῖς τε ἔποχοι γίνονται καὶ ἐρχομένοις τούτοις προσυπαντῶσι. Καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ, καὶ πρὸς μικρὸν ἀντισχόντες οἱ Τοῦρκοι τρέπονται. Καὶ

A πίπτουσι μὲν οἱ πλείους, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν πρὸς τὸ Χλέατ πεζοὶ καὶ γυμνοί. Ὁ δὲ Ἐρβέβιος ὑποστρέψας ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ μετὰ τῶν Φράγγων κατασκηνῶσαι ἐν τῇ παρεμβολῇ συνεβούλευεν. Ἐνέκειντο δὲ οἱ Φράγγοι ἀναγκάζοντες εἰσελθεῖν ἐν τῇ πόλει τοῦ Χλέατ, κοινοπραγίαν ἔχοντες καὶ ὅρκους μετὰ τοῦ ἀμηρεύοντος ἐν αὐτῇ, εὐπαθείας τέ τινος καὶ λουτροῦ μετασχεῖν καὶ τὸν ἐκ τοῦ πολέμου ἀποπλύνασθαι λύθρον. Ὁ δὲ πολὺς ἦν ἐγκείμενος καὶ καθικετεύων τὸν τοιοῦτον ἀποτινάξασθαι λογισμὸν καὶ μὴ πάνυ τι πιστεύειν ὅρκῳ ἀλλοπίστων καὶ ἀλλοφύλων ἀνθρώπων, καὶ εὐσεβεῖν ἀναπεπεισμένων εἰ θανάτου πολλοῖς Χριστιανοῖς αἴτιοι γένοιντο. Ὡς δὲ λέγων οὐδένα τὸν προσέχοντα εἶχεν, ἀλλὰ πάντες μιᾶς γενόμενοι γνώμης ἀπαραίτητον τὴν εἴσοδον ἐλογίζοντο, ἄρας καὶ αὐτὸς εἴσεισι σὺν αὐτοῖς, πολλὰ B πρότερον θεοκλυτήσας καὶ διαμαρτυράμενος καὶ παραγγείλας διὰ παντὸς προσέχειν καὶ ἐν χεροῖν κατέχειν τὰ ὅπλα. Εἰσελθόντες οὖν οἱ Φράγγοι, καὶ τῶν τοῦ στρατηγοῦ παραγγελμάτων καταφρονήσαντες, ἐν λουτροῖς καὶ πότοις καὶ εὐωχίαις ἦσαν. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς Ἀπονάσαρ ἅμα τῷ Σαμοὺχ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει Σαρακηνοῖς βουλευσάμενος, καὶ παραγγείλας τοῖς ξενοδόχοις, ὅτε τὸ σύνθημα δοθῇ, κατέχειν τοὺς ἐπιξενωθέντας καὶ δεσμεῖν ἤ, τούτου φαινομένου ἀδυνάτου, ἀποσφάττειν, τέως μὲν ἠρέμει· ἐπεὶ δὲ ἅλις εἶχε τοῖς Φράγγοις ἡ ἡδυπάθεια [P. 796] καὶ πρὸς ὕπνους ἐτράπησαν, δοὺς τὸ σύνθημα ἐπιτίθεται. Καὶ οἱ μὲν τῶν Φράγγων εὐθὺς ἀποσφάττονται, οἱ δὲ κατεσχέθησαν, τινὲς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τείχους ῥιπτοῦντες ἑαυτοὺς ἔξω διασωθῆναι ἴσχυσαν. Ἑάλω δὲ καὶ ὁ Ἐρβέβιος καὶ πεδηθεὶς ἐφυλάττετο. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς διαπραξάμενος ταῦτα διακηρυκεύεται πρὸς τὸν βασιλέα ὡς τάχα εὔνους [ὢν] αὐτῷ καθεστὼς καὶ τοὺς ἐπιβουλεύοντας τοῖς αὐτοῦ πράγμασι διαφθείρας καὶ τὸν τούτων ἀρχηγὸν κατασχών. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὸν Φραγγόπωλον συνηνέχθη ὧδε.

ctum ipsis intercedebat) intrarent, in qua recreare se in balneo cruorem belli abluere possent. Vehementer instabat contra Erbebius, atque obsecrabat ut hanc cupiditatem deponerent, neve nimium fiderent jurijurando hominum diversæ religionis ac nationis, et quibus persuasum esset se piissime agere si multos Christianos interimerent. Sed cum, omnibus in eadem sententia manentibus, surdo fabulam narraret, tandem cum ipsis in urbem ingreditur, multis eos obtestatus ut sibi nunquam non caverent semperque arma ad manus haberent. Sed Franci Chleat ingressi, posthabitis Erbebii monitis ad lavacra, pocula et convivia se contulere. Interim urbis ameras Aponasar, re cum Samucho et Saracenis ibi degentibus **619** communicata, hospitibus peregrinorum mandat ut dato signo hospites suos comprehendant ac vinciant, aut si id fieri non possit, occidant. [Postquam Franci deliciarum saturi somno se dederunt, signum datur, et eorum alii statim occiduntur alii capiuntur, quidam etiam de muris foras desilientes evaserunt, Erbebius captus est et in vinculis asservatus. His ita actis, ameras imperatori per internuntios significat se ei favere, et qui ipsius rebus insidiati fuissent, eos se perdidisse, ducemque horum captum detinere.

C Οἱ δὲ τῆς Ἑῴας στρατηγοὶ ἀποπεμφθέντες, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, παρὰ τοῦ βασιλέως δευτέραν ἔγνωσαν πεῖραν προσαγαγεῖν, καὶ δὴ τῷ πρωτοσυγκέλλῳ Λέοντι τῷ Στραβοσπονδύλῳ προσελθόντες τὰ κοινὰ διοικοῦντι τῷ τότε μεσίτην ἐς τὸν βασιλέα τοῦτον προὐβάλλοντο, καὶ μὴ παρὰ τοὺς ἄλλους περιοφθῆναι ἱκέτευον μηδ' ἀτίμως ἀποῤῥιφῆναι, καὶ ἄλλα προβαλλόμενοι δίκαια, τελευταῖον δὲ ἐπαγαγόντες μηδ' ἄξιον εἶναι τοὺς μὲν πολίτας τῶν βασιλικῶν εὐμοιρῆσαι τιμῶν, μήτε παρ' ἔπαλξιν στάντας μήτε πρὸς πολεμίους διαγωνισαμένους ποτέ, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐκ παίδων προπολεμοῦντας καὶ ἀγρυπνοῦντας, ἵν' ἀδεῶς οὗτοι καθεύδοιεν, παροραθῆναι καὶ τῆς βασιλικῆς φιλοτιμίας διεκπεσεῖν. Ἀλλ' οὗτος, στρυφνὸς ὢν καὶ δυσπρόσιτος, οὐ μόνον οὐκ ἐδέξατο ἠπίως τὴν προσαγομένην ἱκεσίαν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὕβρεων D ἀπεπέμψατο τοὺς ἱκέτας, ἐκφαυλίσας οὐκ ὀλίγα καὶ ἐς ἕκαστον τῶν ἀνδρῶν. Οἱ δὲ καὶ δεύτερον ἤδη παρῳνημένοι, πᾶσαν ἐλπίδα ἀποσεισάμενοι ἐσφάδαζον καὶ διεπρίοντο τῷ θυμῷ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ὥς πη ἕκαστος ἔτυχεν, ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὑποτονθορύζοντες ἐλοιδοροῦντο τῷ βασιλεῖ, καὶ μὴ πράως ἐνεγκεῖν ἕκαστον παρεκάλουν ἑκάστην παροινίαν, ἀλλὰ διαναστῆναι παρώρμουν πρὸς δικαίαν ἐκδίκησιν. Ἔπειτα καὶ ὑφ' ἓν ἐν τῇ Μεγάλῃ γενόμενοι Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅρκους δόντες καὶ λαβόντες μὴ σιωπῆσαι μηδ' ἀνασχέσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἐνυβρίσαντας τιμωρήσασθαι,

Cæterum Orientis duces hoc quo docuimus modo dimissi ab imperatore denuo tentandam rem statuerunt. Itaque se ad primarium syncellum Leonem Strabospondylum conferunt, tunc reipublicæ gubernatorem, eoque apud imperatorem intercessore utuntur, atque orant ne ipsos ita neglectos atque ignominiose abjectos imperator velit. Multisque adductis argumentis, id quoque ad extremum proponunt, indignum videri cives ab imperatore honores consequi, cum ii neque propugnacula tutati neque cum hoste congressi unquam sint, se vero, qui ab ineunte ætate pro ipsis propugnaverint et excubarint, ut secure alii dormire possent, præteriri neque ex imperatoris benignitate ullum percipere fructum. Verum imperator, morosus homo adituque difficilis, **620** non modo non audit benigne eam deprecationem, sed supplices etiam contumeliose dimisit, singulos verbis insectatus. At vero hi denuo ignominiis superbe affecti, omni excussa spe fremere animoque excandescere. Ac principio quidem pro se quisque susurris imperatori conviciari, alterque alterum hortari ne contumeliam istam leviter ferat, sed ad justam vindictam sese paret. Post in unum collecti cœtum in Magno Templo, dictis ultro citroque sacramentis non silentio et otiose tantam perferre indignitatem, sed injurias ulcisci aversati, sunt, adamanti-

nisque, quod aiunt, vinculis conspirationem roborarunt. Ambusti sententia erat Bryennium quoque in societatem asciscendum, qui ad hoc institutum plurimum afferre momenti posset, numeroso præfectus exercitui Macedonico. Atque is tentatus facillime assensit. Proinde in deliberationem venit cui imperium, re ex animi sententia succedente, deferretur. Idem prorsus omnibus conjuratis visum, Ambusto id deberi, ætate, fortitudine et peritia cæteris præstanti. Verum hic onus illud excutere cupiens, compendio verborum multitudinem sustulit. Surgens enim illico Romanorum imperatorem designavit magistrum Isaacium Comnenum, auctorque reliquis fuit idem ut facerent. Hoc modo cum se mutuo devinxissent, ac quantum res ferebat institutum **621** roborassent, accepto ab imperatore commeatu domum quivis suam, ut putabatur, discesserunt.

Jam et Bryennius rebus suis ex arbitrio imperatoris constitutis in Orientem abibat. Comitabatur eum patricius Joannes Opsaras, missus ab imperatore cum auro, ut militibus stipendia numeraret. Cum pervenissent in supinam quamdam planitiem in Orientali provincia, Cappadocibus Bryennius pendere cœpit quæ ex liberalitate imperatoris debebantur. Ibi cum plura dari juberet quam imperator mandaverat, adversarium habuit Opsaram, non audere se dicentem quidquam addere injussu imperatoris. Cumque Bryennius eum quiescere et omissis verbis suum mandatum exsequi juberet, ac Opsaras ferocius repugnaret, ira inflammatus Bryennius a sella prosiluit et Opsaram pugnis cecidit, tandemque crinibus et barba correptum humi prostravit, et vinculis injectis in suo tentorio asservavit. Ipse aurum imperatorium accepit ac stipendia distribuit, augens ea pro suo arbitrio. In propinquo castra tum forte habebat Lycanthes patricius, Lycaonibus et Pisidis præfectus. Is de male tractato Opsara nuntio accepto, suspicatus, id quod probabile erat, rem eam ad tyrannidis affectationem spectare, ignarus quippe consilii a ducibus orientalibus initi, duas orientales legiones **622** armat, Michaelumque imperatorem celebrans tentorium Bryennii capit, Bryennium vincit, eumque in potestatem Opsaræ vinculis soluto dedit. Hic eam nactus licentiam Bryennio statim occulos effodit, et vinctum ad imperatorem mittit, defectionem ab eo tentatam simul exponens. Ipse eo loci commoratur, scilicet ut reliquam distributionem conficeret. Has suæ temeritatis ac pertinaciæ, ne dicam stoliditatis, pœnas dedit Bryennius. At principes viri qui in orientali provincia habitabant, præses Romanus Durus (nam et is conjurationis erat socius), Burtza, Botaneiates, Basilii Argyri filii, et reliqui, cum hactenus se continuissent et defectionis initium aliunde exspectassent, postquam inaudiverunt in quam se sua væcordia conjecisset calamitatem Bryennius, callide ruputantes eum quæstione ad-

A δεσμοῖς, ὅ φασιν, ἀδαμαντίνος ἠσφαλίσαντο τὴν ἐπιβουλήν. Τῷ δὲ Κεκαυμένῳ ἐδόκει καὶ τὸν Βρυέννιον προσλαβέσθαι συνωμότην, λαοῦ τε πολλοῦ ἄρχειν τεταγμένον τῶν Μακεδονικῶν ταγμάτων καὶ μέγα μέρος ἔσεσθαι μέλλοντα τοῦ σπουδάσματος. Ὡς δὲ καὶ οὗτος, πείρας αὐτῷ προσενεχθείσης, ταχέως ὑπήκουσε, λοιπὸν τίνα διεσκοποῦντο εἰς ἔργον προχωροῦντος αὐτῶν τοῦ βουλεύματος ἀνειπεῖν βασιλέα. Καὶ πᾶσιν ἁπλῶς ἐφαίνετο τοῖς συνωμόταις ὡς καὶ γήρᾳ καὶ ἀνδρίᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ τῶν ἄλλων προύχων ὁ Κεκαυμένος ἄξιος εἰς τοῦτο. Ὁ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ βάρος ἀποσείσασθαι σπεύδων συντόμῳ λόγῳ διέλυσε τὰς πολυλογίας· ἀναστὰς γὰρ εὐθέως βασιλέα Ῥωμαίων ἀνεῖπε τὸν μάγιστρον Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν, [P. 797] τοῦτο δὲ αὐτὸ ποιῆσαι καὶ B τοὺς λοιποὺς παρεσκεύασεν. Οὕτω δὲ καταδεσμήσαντες ἀλλήλους, καὶ τὴν βουλὴν ὡς ἐνῆν ἀσφαλισάμενοι, καὶ τῷ βασιλεῖ προσειπόντες τὰ ἐξιτήρια, ἕκαστος οἴκαδε τῷ δοκεῖν ἀπεφοίτησεν.

Ἄρτι δὲ καὶ ὁ Βρυέννιος τῶν πραγμάτων αὐτῷ καθισταμένων ὥς πη ἐδόκει τῷ βασιλεῖ, διαπερᾷ πρὸς τὴν Ἕω, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην τὸν Ὀψαρᾶν, ἀπεσταλμένον ἐκ βασιλέως μετὰ χρυσίου ἐφ' ᾧ τοῖς στρατιώταις διανεμηθῆναι τὸ σιτηρέσιον. Γενόμενος δὲ κατά τινα τόπον ἡπλωμένον καὶ ὕπτιον ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν τοῖς Καππαδόκαις διένειμε τὴν φιλοφροσύνην. Ἐπαύξων δὲ τὰς δόσεις, καὶ πλείω τῶν τεταγμένων παρέχειν κελεύων, ἀντιπίπτοντα εἶχε τὸν Ὀψαρᾶν καὶ μὴ ὑπακούοντα· ἔφασκε γὰρ οὗτος μὴ τολμᾶν προσθήκας C διδόναι τοῖς στρατιώταις, μηδὲν τοῦ βασιλέως περὶ τούτου προστάξαντος. Τοῦ δὲ Βρυεννίου ἀτρέμας ἔχειν εἰπόντος καὶ ποιεῖν σιωπῇ τὸ κεκελευσμένον παρεγγυήσαντος, ἀντιτείνοντος δὲ τοῦ Ὀψαρᾶ καὶ θρασυνομένου, ἀναφθεὶς ἐκεῖνος τῷ θυμῷ τοῦ θρόνου τε ἀνίσταται καὶ κονδύλους τούτῳ προστρίβει· τελευταῖον δὲ καὶ τῶν τριχῶν καὶ τῆς γενειάδος ἀψάμενος καταβάλλει τοῦτον εἰς γῆν, καὶ δεσμὰ περιθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐφρούρει σκηνῇ, αὐτὸς δὲ τὸ βασιλικὸν χρυσίον ἀνειληφὼς ἐποεεῖτο τὴν διανομὴν ὡς ἠβούλετο μεθ' ὑπεροχῶν. Ἔτυχε δὲ τότε παραστρατοπεδύων ἐγγὺς ὁ πατρίκιος Λυκάνθης, καὶ τῶν Πισιδῶν καὶ Λυκαόνων ἡγούμενος. Οὗτος τὰ εἰς τὸν Ὀψαρᾶν συμβεβηκότα ἀκουτισθεὶς, καὶ τυραννίδος ἐπίθεσιν, ὥσπερ ἦν εἰκὸς, τὴν πρᾶξιν ὑπολαβὼν (ἦν γὰρ τῶν τοῖς ἑῴοις ἄρχουσι βεβουλευμένων ἀμύη- D τος), καθοπλίσας τὰ δύο τῶν Ἀνατολικῶν τάγματα ἐπιτίθεται τῇ σκηνῇ τοῦ Βρυεννίου, αὐτοκράτορα τὸν Μιχαὴλ εὐφημῶν. Καὶ τοῦτον μὲν δεσμεῖ κατασχὼν, ἀπολύει δὲ καὶ τὸν Ὀψαρᾶν τῶν δεσμῶν, καὶ τὸν Βρυέννιον αὐτῷ παραδοὺς οὕτως ὡς εἶχε κλοιῶν, χρῆσθαι τούτῳ κελεύει ὡς βούλεται. Ὁ δὲ ἀνεθεὶς τῆς πέδης καὶ πράττειν ὃ θέλει κύριος γεγονὼς τοῦ μὲν Βρυεννίου εὐθέως ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐς βασιλέα τοῦτον δεσμώτην ἐκπέμπει, μηνύσας καὶ τὴν τολμηθεῖσαν ἀποστασίαν· ὁ δὲ προσέμενε τῷ τόπῳ ὡς τάχα τὴν εἰς τὸν λοιπὸν λαὸν διενεργήσων διανομήν. Καὶ ὁ μὲν Βρυέννιος τοιαύτας ἀπέδωκε δίκας τῆς ἑαυτοῦ προπετείας καὶ αὐθαδείας, ἵνα μὴ

λέγωμεν ἀνοίας· οἱ δὲ κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀνατολικῶν A τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἄρχοντες, ὁ πρόοδρος Ῥωμανὸς ὁ Σκληρὸς (ἦν γὰρ οὐδ' αὐτὸς ἔξω τῶν ὀμωμοκότων), ὁ Βούρτζης, ὁ Βοτανειάτης, οἱ Βασιλείου τοῦ Ἀργυροῦ παῖδες καὶ ὁ λοιπὸς ὅμιλος, τέως μὲν ἦσαν ἠρεμοῦντες καὶ ἀρχὴν ἀποστασίας ἀλλαχόθεν προσμένοντες· ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο τὰ κατὰ τὸν Βρυέννιον, [P. 798] καὶ οἵαις ἑαυτὸν οὗτος φρενοβλαβῶς καθυπέβαλε τύχαις, ἐντρεχῶς λνγισάμενοι ὡς ἐταζόμενος οὗτος ἀποφήνειε τὴν συνωμοσίαν καὶ οὐκ εἰς καλὸν τοῖς συνωμόταις τὸ τέλος ἐπενεχθήσεται, ἄραντες ἅπαντες ἀπέρχονται ἐν Παφλαγονίᾳ κατὰ τὴν Κασταμόνα· οἶκος δὲ ἡ Κασταμὼν τοῦ Ἰσαακίου μαγίστρου τοῦ Κομνηνοῦ. Καταλαβόντες δὲ καὶ αὐτὸν ἠρεμοῦντα ἔτι ἀνιστῶσι καὶ ἄκοντα, καὶ ἔρχονται μετ' αὐτοῦ κατά τινα τόπον ὁμαλὸν καὶ πλάτος ἱκανὸν ἔχοντα· Γουνάρια ὁ τόπος κατονομάζεται. Κἀκεῖσε τοὺς πλησιοχώρους ἀθροίσαντες στρατιώτας, καὶ τοὺς ὅσοι πυθόμενοι τὴν κίνησιν ἐθελονταὶ παρεγένοντο, μετὰ πάντων αὐτῶν ἀναγορεύουσι τοῦτον αὐτοκράτορα βασιλέα Ῥωμαίων, ὀγδόην ἄγοντος τότε τοῦ Ἰουνίου μηνός, τῆς ι' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛφξε' ἔτους.

hibita conspirationem indicaturum et rem ejus sociis male cessuram, universi in Paphlagoniam Castamonem (sic appellabatur domus Isaacii Comneni) se conferunt; cumque ipsum quoque adhuc quiescentem deprehenderent, excitant vel invitum, ac cum eo veniunt ad Gunaria, qui est locus planus atque amplus. Eo convocatis qui in vicinia erant **623** militibus, etiam sponte sua multis eo cognito res novas agitari confluentibus, omnium consensu Isaacium Comnenum imperatorem salutant, die 8 Junii mensis, indictione 10, anno mundi 6565.

Ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεύς, στρατοπεδείαν ὀχυρὰν B πηξάμενος, προσέμενε τῷ τόπῳ, ἐκδεχόμενος ἀθροισθῆναι καὶ τοὺς λοιπούς, ὁπόσοι μετεσχήκασι τῆς συνωμοσίας. Πλέον δὲ αὐτὸν καρτερεῖν ἀνέπειθε καὶ μὴ προεξάλλεσθαι ἡ τοῦ Κεκαυμένου βραδύτης· διασκοπουμένῳ γὰρ αὐτῷ καὶ τὸ αἴτιον ζητοῦντι τῆς βραδυτῆτος ἄγγελός τις ἐκ τῆς Ἑῴας ἐλθὼν ἀπήγγειλεν ὡς μεταμεληθεὶς ἐκεῖνος τῶν τε δοθέντων ὅρκων ἠλόγησε καὶ τὰ βασιλέως φρονεῖ καὶ λαὸν ἀθροίζει ἐφ' ᾧ τοῖς ἀνταίρουσιν ἐπιθήσεσθαι. Αὕτη δὲ ἡ ἀγγελία οὐκ εις μικρὰν ἀγωνίαν καὶ ταραχὴν ἐνέβαλε τοὺς περὶ τὸν Κομνηνόν, εἰ μέλλοιεν ἕξειν τοιοῦτον ἐχθρὸν κατὰ νώτων· διὸ καὶ ἐκαρτέρουν ἐν τῷ χάρακι μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν ὀριγνώμενοι. Ἀλλ' οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις, ὁ δὲ Κεκαυμένος ἔμεινε τὴν οἰκείαν γνώμην φυλάττων τοῖς συνωμόταις C ἐπεῖχε δὲ ἑαυτὸν καὶ ἐβράδυνε διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ὅτε τῆς βασιλίδος ἐξελθὼν ἀπενόστει ἐπ' οἴκου, γενόμενος ἐν Νικομηδείᾳ καὶ ταχυδρόμῳ συναντήσας βασιλικῷ μηνύει δι' αὐτοῦ τῷ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου Νικήτᾳ τῷ Ξυλινίτῃ, δι' ἀφελῶν καὶ στρατιωτικῶν ῥημάτων· « Ὡς οἶδα, ὦ ἀδελφέ, ὁ σὸς κύριος καὶ βασιλεὺς παρ' οὐδὲν λογισάμενος τὸν Κομνηνὸν καὶ ἐμέ, καὶ τὰς δεήσεις ἡμῶν ἀποπεμψάμενος, ἀτίμως ἐπ' οἴκου ἀπέπεμψεν. Ἀλλ' ἴσθι ὅτι ἡμεῖς ἄπιμεν, Ὁ δὲ ἅμα σοί, εἰ ἀπαρέσκεσθε τῇ ἡμετέρᾳ ὑποχωρήσει, ὑποστρέψαι καὶ ἄκοντας εἰς τοὐπίσω παρασκευάσατε, ἀποστείλαντες δύναμιν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰπὼν τῷ ταχυδρόμῳ τῆς πορείας συντονώτερον εἴχετο· ἐπειδὴ δὲ οἴκαδε γένοιτο καὶ ὁ Κομνηνὸς ἠρέμει ὡς τάχα μηδὲν μετέχων τοῦ ἔργου, εἰς ὀῤῥωδίαν ἐνέπιπτε, καὶ δείματα αὐτὸν ἐτάραττε D δεδιότα μή πως ὁ Κομνηνὸς καὶ οἱ τῆς συνωμοσίας μέτοχοι ἑτέρου γενόμενοι σκοποῦ σιγῇ βουληθῶσι καλύψαι τὴν ἐπιβουλήν, καὶ μόνος αὐτὸς εὐθύνας κομίσηται τῆς ἀποστασίας ὡς ἤδη καταφανῆ ἑαυτὸν θεὶς διὰ τοῦ μηνύματος. Καὶ ἐσκέπτετο καὶ ἐμελέτα πῶς καὶ τίνα τρόπον ἑαυτῷ περιποιήσεται τὴν ἀσφάλειαν· [P. 799] οὔτε γὰρ δύναμιν προηυτρεπισμένην εἶχεν, οὔτε ἡ προσοῦσα ἱκανὴ ἐδόκει ἀντιπαρατάττεσθαι βασιλεῖ Ῥωμαίων, τὸ πλέον δ' ὅτι μηδὲ κοινολογησάμενος τοῖς ἐπιχωρίοις στρατεύμα-

Imperator creatus castris communitis eo loco permansit, reliquorum etiam conjurationis popularium exspectans adventum. Ne autem citius prosiliret, sed moram perferret, maxime eum tarditas Ambusti movit. Cujus de causa cum secum disputaret, venit quidam ex Oriente nuntius, indicans eum mutata sententia et jurejurando spreto, stratiotici rebus studere, exercitumque contrahere ad debellandum adversarios. Hæc res non levem sollicitudinem atque perturbationem attulit Comneno, talem hostem a tergo habere intelligenti fore periculosissimum. Itaque se castris continuit, dum certi aliquid cognosceret. Cæterum Ambusto, tametsi in eadem sententia perstabat, causa cunctandi hæc fuit Quo tempore Byzantio domum proficiscebatur, Nicomediæ in cursorem imperatorium inciderat, atque hunc Nicetæ Xylinitæ dromi logothetæ simplicibus ac militaribus verbis hæc jusserat indicare: « Quantum video, frater, dominus tuus imperator Comnenum et me pro nihilo putavit, **624** nostrisque petitionibus contumeliose rejectis domum nos dimisit. Scito ergo nos abire. Ille autem et tu, si improbatis nostrum discessum, nos missis copiis vel invitos retrahite. » Hæc cum dixisset tabellario, iter institutum intentius est prosecutus. Postquam domum venit et Comnenum quiescere sensit, perinde ac si nihil ei cum hoc negotio rei esset, haud leviter vereri ac metuere cœpit ne Comnenus et reliqui mutata sententia silentio supprimere vellent conjurationem, itaque ipse solus defectionis pœnas lueret, ut qui se ipsum jam isto ad logothetam mandato prodidisset. Itaque circumspiciebat ac meditabatur quonam modo se ipsum tutum redderet. Nam neque paratum habebat exercitum; et quos secum habebat, non videbantur sufficere ad bellum contra imperatorem gerendum, maxime quod cum exercitibus istarum regionum nondum collocutus fuerat, neque constabat utrum ei se illi essent daturi. Eapropter cessabat, et iis qui non satis consilia ipsius assequebantur, tergiversari videbatur. Et erant iis locis in hibernis duæ Franciœ legiones ac una Ros-

sica : de quibus magna eum tenebat sollicitudo, ne iis conjuratio suboleret ab iisque comprehensus imperatori mitteretur. Hæc ergo omnia Ambustus metuens, tantisper dum se in tuto collocasset, **625** rem differebat. Jam autem negotium aggressurus primo omnium conspirationem famulis cognatisque suis detegit ; et jam agmine virorum circiter mille stipatus, exinde etiam eorum animos quibus minus certo fidebat tentavit, singulatim principio nobiliores ejus loci periclitans, deinde paulatim fortiores ac bellicosiores. Quibus in suam sententiam pertractis, postea multitudinem quoque sibi conciliare aggressus est. Etenim litteras finxit quibus ab imperatore juberetur, acceptis tribus sociorum et duabus Coloniensium ac Chaldorum legionibus, adversus Samuchum proficisci. Has quinque legiones in campum ad Nicopolin convenire jussit, atque hac est usus in iis sibi obstringendis arte. Singulis diebus adnumium fingens summo mane eques exibat ; ac procul ab aliis subsistens primo ducem ad se vocabat, eique suo instituto exposito ostendebat aut moriendum aut assentiendum esse, deinde singulatim ordines eodem modo ac conditione ; atque hoc pacto omnes etiam invitos ad sacramentum dicendum sibi adegit. Primo Romanas legiones duas, deinde domesticas, postea etiam peregrinas tentavit. Quibus ipsis quoque facile perculsis juramentoque obstrictis, jam metu vacuus, collectis **626** Sebastenis, Melitenis, Tephricanis reliquisque Armeniis ducibus ac militibus, iter est ingressus, nuntio ad Comnenum præmisso, sua se recte composuisse, jamque cum validis copiis adventare. His auditis Comnenus, qui hactenus timidus fuerat atque pavidus, animum recepit hoc viso estque factus audacior : adventum tamen Ambusti exspectavit. Is in itinere Armeniacam etiam legionem, quamquam nolentem, sui juris fecit, provinciæ principibus partim ultro se ei adjungentibus, partim hoc ut facerent coactis. Atque itineribus magnis ad Comnenum venit. Comnenus omnia jam sua extra periculum esse arbitrans, uxorem et thesaurum Joanni fratri suo germano tradit, Pemolissamque amandat, quod est rupi insitum castellum ad ripam Halis Fuvii. Ipse cum universo exercitu Sangarium amnem transgressus, faustis acclamationibus et gratulationibus celebratus, lento incessu ad Nicæam tendit. Nove-

A σιν ἦν, μηδὲ πληροφορίαν ἐσχηκὼς εἰ προσδεχθήσεται. Καὶ διὰ τοῦτο ἤργει, καὶ ἀναδύεσθαι ἐδόκει τοῖς μὴ καλῶς ἐσοοχασμένοις τῶν κατ' αὐτόν· Ἔτυχον γὰρ τῷ τότε καιρῷ δύο τάγματα Φραγγικὰ καὶ Ῥωσικὸν ἓν ἐπιχωριάζοντα τῷ τόπῳ πρὸς παραχειμασίαν· περὶ ὧν πλέον ἐφρόντιζεν, ἵνα μὴ συναισθήσεως γενομένης συλληφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐκπεμφθείη τῷ βασιλεῖ. Ταῦτα πάντα δεδοικὼς ἐπεῖχεν αὐτὸν μέχρις ἂν ἀσφάλειαν περιποιήσηται ἑαυτῷ. Ἤδη δὲ μέλλων ἐπιχειρεῖν τῷ ἔργῳ, καὶ ἑαυτοῦ θεράπουσι καὶ συγγενέσι πρότερον τὴν ἐπιβουλὴν ἀνακαλύψαςς καὶ ἤδη χεῖρα περὶ αὐτὸν συστησάμενος ἀνδρῶν χιλίων, λοιπὸν καὶ τῶν οὐ πάνυ βεβαίων ἀποπειρᾶσθαι ἤρχετο, καθ' ἕνα μὲν πρότερον τῶν ἐπισημοτέρων τοῦ τόπου ἁπτόμενος, εἶτα καὶ κατὰ
B μικρὸν τῶν γενναιοτέρων καὶ τῶν στρατιωτικωτέρων ἀποπειρώμενος. Ἐπεὶ δὲ ἠδυνήθη τέως τοὺς ἐπισημοτέρους πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, λοιπὸν ἤρξατο καὶ τοῖς πλήθεσι παρέχειν πεῖραν· γράμματα γὰρ πλασάμενος βασιλικὰ ὡς εἴη προστεταγμένον αὐτῷ ἀνειληφότι τὰ τῶν συμμάχων τρία τάγματα καὶ τοὺς δύο τῶν τε Κολωνειατῶν καὶ τῶν Χαλδίων ἀνελθεῖν κατὰ τοῦ Σαμοὺχ, καὶ τὰ πέντε ταῦτα κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Νικοπόλεως ἀθροισθῆναι κελεύσας, οὕτω τὴν πεῖραν προσήγαγεν· ἐφ' ἑκάστῃ γὰρ ἡμέρᾳ ἀδνούμιον (49) πλαττόμενος, πρωΐθεν ἐξιππαζόμενος καὶ πόῤῥω τῶν ἄλλων ἀφιστῶν, πρῶτον μὲν ἐκάλει τὸν ἡγεμόνα καὶ τὴν βουλὴν ἀνεκάλυπτεν, ὡς ἀνάγκη τοῖν δυοῖν θάτερον πρᾶξαι, ἢ συνθέσθαι τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις ἢ τῆς κεφαλῆς ἀφαίρεσιν ὑποστήσεσθαι, εἶτα τάξιν μίαν ἐκάλει καὶ πάλιν ἄλλην, καὶ
C τὸν ἴσον τρόπον ποιῶν πάντας καὶ ἄκοντας ὥρκισε. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπηγάγετο τὰ δύο Ῥωμαϊκὰ τάγματα, μετ' ἐκεῖνα δὲ καὶ τοὺς οἰκείους (50), ἔπειτα καὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν προσήγαγε τὰς προσβολάς. Ῥᾳδίως δὲ τούτους καταπληξάμενος καὶ ὅρκῳ ἐμπεδωσάμενος καὶ ἤδη ἐν τῷ ἀφόβῳ γενόμενος, τοὺς Σεβαστηνοὺς καὶ τοὺς Μελιτηνοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῆς Τεφρικῆς καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρμενίων ἄρχοντας καὶ στρατιώτας συναθροίσας ἥψατο τῆς πορείας, προάγγελον στείλας πρὸς τὸν Κομνηνὸν, ὡς εἴη τε τὰ κατ' αὐτὸν εὖ διαθεὶς, καὶ ὡς ἤδη κάτεισι μετὰ βαρείας δυνάμεως· Αὗται δὲ αἱ ἀγγελίαι θυμηδίας τε καὶ λήματος ἐμπιπλῶσι τὸν Κομνηνὸν, καὶ ἕως ἐκείνου ἀτολμότατος καὶ κατεπτηχὼς ὑπάρχων τολμηρότερος ἀπ' ἐκείνου καὶ θαῤῥαλεώτερος γίνε-
D ται. Ὅμως προσέμενε τὴν ἐκείνου παρουσίαν. Ὁ

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(49) Quid hoe vocabuli sit, quidve rei significet, nondum didici. Xyl. Ἀδνούμιον *descriptio militum* a tribunis, exercitus duce, vel quandoque ab ipso imperatore facienda : illi vero ex officio attendebat ὁ μέγας ἀδνουμιαστής, *magnus adnumerator*, cujus per se vices hic exsequitur imperator. Goar.

(50) Forte qui ex ea provincia scripti militabant. Peregrinas autem intelligo Gallicas duas et Rossicam ; ipse ἐξ ἐθνῶν vocat. Quod paulo est sequitur, antequam Comneniani cum imperatoriis pugnarent, mutua inter eos fuisse agitata colloquia et alteros ab alteris vicissim ad defectionem sollicitatos, non absurde adnotavit librarius, alienum esse hoc a congressibus militum. Verba ejus sunt: Ἀνοίκεια ταῦτα ταῖς τῶν στρατιωτῶν συντυχίαις. Et sane videntur multo justius talia reprehendi quam Glauci cum Diomede colloquium illud. Sed nos hic adnotandi finem facimus. Cætera ex lectione et comparatione aliorum scriptorum repetat lector : nos enim neque voluimus neque potuimus omnia persequi. Et quæ præterea de rebus imperii Cpolitani habemus, suo tempore (Deo volente) evulgabimus, ut doctioribus simul atque indoctioribus laborem ista conquirendi scrutandique minuamus, ac nonnulla etiam quæ adhuc nos fugerunt venati proponamus. Xyl.

δὲ ἐν τῷ κατιέναι καὶ τὸ τάγμα τῶν Ἀρμενιακῶν A καὶ ακον ὑπαγαγόμενος καὶ τοὺς τοῦ θέματος κορυφαίους, οὓς μὲν ἑκόντας οὓς δὲ ἄκοντας, καὶ τὴν πορείαν ἐπιτείνας, ἐλθὼν ἑνοῦται τῷ Κομνηνῷ. Τότε οὖν ἐκεῖνος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τὰ κατ' αὐτὸν εἶναι νομίσας, [P. 800] τὴν μὲν γυναῖκα καὶ ὃν εἶχε πλοῦτον Ἰωάννῃ τῷ αὐταδέλφῳ παραδοὺς ἐκπέμπει πρὸς τὸ φρούριον τὴν Πημόλισσαν (πέτρα δὲ ἡ Πημόλισσα παρὰ τὸ χεῖλος κειμένη τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ), αὐτὸς δὲ ἄρας μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν Σαγγάριον περαιωθεὶς ποταμὸν, ἀπήρχετο σχολῇ καὶ βάδην πρὸς Νίκαιαν, ὑμνούμενός τε καὶ ἀνευφημούμενος· ἐγνώκει γὰρ ταύτην παραστησάμενος ὁρμητήριον ἔχειν πρὸς τὰ τῆς τύχης ἀβούλητα καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ πρόσω χωρεῖν. Ἐδίδου δὲ καὶ καιρὸν ἀναχωρήσεως τοῖς στρατεύμασι καὶ τοῖς στρατηγοῖς τοῖς ὅσοι πίστιν ἐτήρουν τῷ βασιλεῖ. Καὶ γὰρ δὴ καὶ μαθόντες οὗτοι τὴν πρὸς Νίκαιαν ἔλευσιν αὐτοῦ ὑπεχώρου ἠρέμα καὶ διελύοντο, οἱ μὲν στρατιῶται οἴκαδε ἕκαστος ἀπιὼν οἷα περὶ γυναικὸς καὶ παίδων καὶ τῶν ἄλλων δεδιὼς ἀναγκαιοτάτων· οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀπῄεσαν πρὸς βασιλέα, ἄγγελοι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κομνηνοῦ τούτῳ γινόμενοι. Ἦσαν δὲ Λυκάνθης τε ὁ τῶν Ἀνατολικῶν κατάρχων ταγμάτων, Θεοφύλακτος ὁ Μανιάκης καὶ Πνυέμιος ὁ Ἴβηρ τῆς φάλαγγος τῶν Χαρσιανιτῶν ἡγεμονεύοντες, καὶ ἄλλοι πολλοὶ οὐ λίαν ἔχοντες τὸ ἐπίσημον.

rat enim, si hac urbe potiretur, se ad incerta fortunæ ea pro receptaculo uti posse; et tempus concedebat exercitibus ac ducibus imperatori adhuc fidem servantibus ea urbe excedendi. Etenim cognito adventu Comneni, qui Nicææ **627** erant duces atque milites, urbe relicta, milites dilapsi domum quisquis suam se receperunt, de uxoribus, liberis aliisque charissimis rebus solliciti: duces ad imperatorem discesserunt, nuntium ei de adventu Comneni afferentes. Hi erant Lychantes orientalium dux copiarum, Theophylactus Maniaces et Phyemius Iberus, Charsianitarum phalangis duces, multique alii non admodum illustres.

Ἤδη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς γνωσθείσης αὐτῷ τῆς ἀπο- B στασίας, καὶ ὅτιπερ ἡ πᾶσα ἑῴα Ῥωμαϊκὴ χεὶρ πλὴν ὀλίγων κεκίνηται κατ' αὐτοῦ, πρέσβεις μὲν περὶ εἰρήνης οὐκ ἐδοκίμαζε πέμπειν, ἀρχὴν δὲ τῆς ἀποστασίας ἔτι ἐχούσης καὶ φλεγμονὴν τῶν πραγμάτων ηὐτρεπίζετο καὶ αὐτὸς, καὶ πρὸς ἀντιπαράταξιν τὸν ἐνόντα τρόπον ὡπλίζετο. Μεταστειλάμενος γὰρ τὰς δυτικὰς ἁπάσας δυνάμεις, καὶ ἄρχειν τούτων ἀπὸ τῶν Μακεδόνων τάξας τοὺς ἐκ γένους λαμπροῦ καὶ ἐκ προηγησαμένων ἀριστευμάτων εὐδοκίμους φανέντας, ἀξιώμασί τε καὶ δώροις καὶ διανομαῖς χρημάτων ἀφθόνως φιλοφρονησάμενος καὶ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς στρατιώτας, τὰ παραπλήσια δὲ ποιήσας καὶ πρὸς τὰ μὴ συναπαχθέντα ἑῷα τάγματα τῷ Κομνηνῷ ἤτοι τοὺς ἀνατολικοὺς καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Χαρσιανοῦ, καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα C καὶ ἄρχοντα αὐτῷ προβαλόμενος τὸν δομέστικον τῆς Ἀνατολῆς Θεόδωρον, τὸν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας εὐνοῦχον, παραδοὺς αὐτῷ καὶ συνάρχοντα καὶ σύμβουλον, ὡς ἂν ἐν πολλοῖς ἀγωνίσμασι κατηθλημένον ἄνδρα καὶ ἀδελφὸν ὑπάρχοντα τῆς γυναικὸς τοῦ Κομνηνοῦ, τὸν μάγιστρον Ἀαρὼν, καὶ Δούκαν, ἐκπέμπει πρὸς ἀντιπαράταξιν τῷ Κομνηνῷ. Ἀναλαβόντες οὖν οὗτοι οἱ δύο τὰς εἰρημένας δυνάμεις, καὶ διὰ τῆς ἀντιπόρθμου τῇ πόλει Χρυσουπόλεως περαιωθέντες, ἀπῆλθον ἐν Νικομηδείᾳ. Ἐκεῖσέ τε γενόμενοι πέμψαντες καθαιροῦσι τὴν τοῦ Σαγγάρεως ποταμοῦ γέφυραν, ὅπως μὴ εὔκολος εἴη τῷ Κομνηνῷ ἡ εἰς αὐτοὺς ἔφοδος, ἀλλὰ διὰ περιόδου γινομένη μὴ λανθάνῃ. Ἐκεῖθέν τε ἀπαναστάντες ἀνῆλθον εἰς τὸ ὄρος τὸν Σόφωνα, κἀκεῖσε τρατοπεδείαν πηξάμενοι ὀχυρὰν τὰ ἐς τὸν πόλεμον ἐξηρτύοντο.

Imperator, ut de ea defectione rescivit ac contra se fere omnes Romanorum copias coortas audivit, legatos de pace mittere noluit, initio rerum novarum adhuc omnibus flagrantibus. Itaque ut res in præsentia ferebant, ipse quoque ad bellum se parat. Omnes occidentales copias evocat, iisque Macedones duces præficit, genere et rebus gestis illustres; et cum duces, tum milites honoribus ac largitionibus et congiario demeretur. Eodem modo tractat etiam orientales exercitus, qui ad Comnenum non defecerant, et Charsianos; iisque imperatorem præficit domesticum Orientis Theodorum, Theodoræ Augustæ eunuchum, **628** adjuncto ei collega ac consiliario Aarone Duca magistro, fratre uxoris Comneni, viro multis certaminibus exercitato. Hos ergo duos cum copiis mittit adversus Comnenum, iique a Chrysopoli trajecerunt et Nicomediam venerunt, inde missis qui Sangarii pontem dejiciant, ne facile accedere posset Comnenus, sed circuitu uti coactus non falleret. Hinc ad Sophonem montem progrediuntur, ac positis ibi munitisque castris bello se parant.

Καὶ ὁ Κομνηνὸς δὲ ἁπανταχοῦ σκοποὺς ἐκπέμπων καὶ κατοπτῆρας, [P. 801] ὥστε μηδὲν τῶν γινομένων ἀγνοηθῆναι αὐτῷ, ἐπείπερ ἔμαθε τὰς ἀκρωρείας τοῦ Σόφωνος ἤδη κατασχεῖν τοὺς περὶ τὸν δομέστικον, καὶ αὐτὸς ταχυπορήσας καταλαμβάνει τὴν Νίκαιαν. Καὶ ταύτης ἐξ ἐφόδου κύριος γεγονὼς, καὶ D ὅσαπερ εἶχε χρήματα ἐν αὐτῇ ἀποθεὶς καὶ τὰ περιττὰ τῆς ἀποσκευῆς, καὶ ἀσφαλισάμενος, πήγνυται παρεμβολὴν κατὰ τὸ ἀρκτῷον μέρος τῆς πόλεως Νικαίας, ὅσον ἀπὸ σταδίων δώδεκα, κἀκεῖσε αὐλίζεται. Ἐξερχόμενοι οὖν ἀφ' ἑκατέρων τῶν στρατοπέδων ἐπὶ χορτολογίαν οἵ τε τοῦ Κομνηνοῦ στρατιῶται

Comnenus autem, qui in omnes partes dimissis exploratoribus nihil eorum quæ fiebant ignorabat, cum renuntiaretur domesticum cum suis jam radices Sophonis occupasse, celeriter profectus Nicæam primo aditu occupat, ibique depositis opibus suis atque superfluis impedimentis, urbe ea præsidio munita, castra metatus est ad septentrionalem Nicææ partem, 12 fere ab urbe stadiis. Cum ab utraque parte milites e castris pabulatum processissent alterique in alteros incidissent, ut erant gentiles cognati amicique inter se, hortati sunt imperatorii Comnenios ut ad

629 imperatorem a Comneno deficerent tyranno ac perduelle, neque ob unius hominis cupiditatem eo se darent ubi paulo post exauctorati ac fortunis eversi, etiam de amittendis oculis essent periclitaturi. Contra Commenii imperatoriis suadebant ut ab eo qui nomen solum imperatoris gereret, homo alioqui putidus et delirus senex atque inutilis, et qui a spadonibus regeretur, transirent ad Comnenum, virum bello clarum et gestis imperiis illustrem; ob quæ universa Romanorum vis in ipsum, veluti a circulo ad unum punctum omnes lineæ unanimi et constanti voluntate confluxissent. Neutri tamen alteros permoverunt. Atque fiebat hoc dedita opera utrinque ducibus eos mittentibus qui ad talia colloquia tractanda erant idonei, ut oratione ad se alteros attraherent. Tentatis alii quandiu utrinque animis, et nemine assentiente, Comnenus interim suos quam parcissime lignatum pabulatumque ire jubet, neque procul a castris discedere. Hoc domesticus et præcipue Macedones præ metu fieri opinati prælio decernendum statuunt. Quibus cum reliqui vel inviti obtemperarent, castra imperatorii transferunt ad Petroam, qui locus a **630** castris hostium aberat 15 fere stadiis. Cum adversi exercitus ita in propinquo essent et a ducibus pugnandi facultatem poscerent, Comnenus suis obsequens educit aciemque instruit, et sinistro cornui Ambustum, dextro Romanum Durum præficit, ipse medium tuens. Domesticus quoque et Aaron passi sunt persuaderi sibi ut ad pugnam prodirent aciemque aciei hostium opponerent. Dextrum cornu tenuit Basilius Trachaniota, Occidentis tum ductor, omniumque Macedonum genere, prudentia ac peritia excellentissimus, auctoritateque primus. Sinistrum Aaroni mandatum fuit, ducibus Lycantha Pnyemio et Randulpho patricio Franco. Commissum est prælium in loco qui Ades, id est orcus, nominatur ab incolis. Ibi Aaron dextrum cornu hostium pellit, fusosque ad castra usque persequitur, capto Romano Duro. Quod nisi eum nimia cautio a diripiendis castris hostium abstinuisset, utique integra fuisset potius victoria, jam Comneno etiam concusso et fuga Nicæam petere cogitante. At Ambustus fusis qui ipsi erant oppositi, ab insequendo **631** nequaquam destitit, sed ad castra hostilia usque delatus perrupto vallo penetravit, tentoria direpta gladiis discidit, et in terram dejecit. Id eminus conspectum (erant enim castra loco edito) Comnenum cum suis audacia implevit, et qui ab Aarone stabant, metu. Itaque et illi clamorem sustulerunt alacres et hi fugam fecerunt. Cecidit in pugna a parte imperatoris magna multitudo, Macedonum præsertim, non milites modo sed duces etiam, Maurocatacalo, Phyemius Catzamuntes aliique non pauci. Capti multo plures.

A καὶ οἱ τοῦ ἀντιθέτου μέρους, καὶ ἀλλήλους ἐπιμιγνύμενοι οἷα ὁμόφυλοι καὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι, προετρέποντο ἀλλήλους, οἱ μὲν τὰ βασιλέως φρονοῦντες τὸν Κομνηνὸν καταλιπεῖν παρακαλοῦντες, τύραννον ἄνδρα καὶ ἀποστάτην, καὶ τῷ βασιλεῖ προσχωρῆσαι, καὶ μὴ δι' ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν ἑνὸς ἀνδρὸς ἐς τοσοῦτον κίνδυνον ἐλθεῖν ὥστε μετὰ μικρὸν μὴ μόνον ἔκπτωσιν στρατιᾶς καὶ περιουσίας ὑποστῆναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γλυκύτατον ἀποβαλεῖν κινδυνεῦσαι τῶν ὀμμάτων φέγγος, ἐκείνων δὲ πάλιν καταλιπεῖν παραινούντων τὸν βασιλέα, ὄνομα μόνον ἔχοντα βασιλέως, τἄλλα ἄνδρα σαπρὸν καὶ χρονόληρον (51) καὶ ἀχρεῖον, ὑπὸ εὐνούχων ἀρχόμενον, καὶ προσρυῆναι τῷ Κομνηνῷ, ἀνδρὶ κατὰ χεῖρα γενναίῳ καὶ λαμπρῷ καὶ διαφανεῖ τοῖς προηγησαμένοις στρατηγήμασιν, B ἐφ' ᾧ πᾶσα ἡ τῶν Ῥωμαίων ἰσχὺς ὥσπερ ἐκ κύκλου γραμμαὶ πρὸς αὐτὸν ὡς εἴς τι σημεῖον νενεύκασιν ἐν ἴσῳ καὶ ἀπαραλλάκτῳ βουλήματι. Ἀλλὰ ταῦτα λέγοντες οὐκ ἔπειθον ἀλλήλους. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἐξεπίτηδες, τῶν ἀρχηγῶν ἑκατέρων τῶν στρατευμάτων πεμπόντων τινὰς τῶν ἐπιτηδείων εἰς τὸ προδιαλέγεσθαι τοῖς τοῦ ἀντιπάλου στρατεύματος στρατιώταις καὶ καθόσον οἷόν τε τοὺς πειθομένους ἐφέλκεσθαι. Ὡς δὲ ἐπὶ χρόνον τινὰ τὴν διάπειραν ἐποιοῦντο καὶ οὐδεὶς προσεῖχε τοῖς λεγομένοις τὸν νοῦν, μετὰ πλείστης δὲ φειδοῦς καὶ ὁ Κομνηνὸς τὰς ξυλείας καὶ τὰς χορτολογίας ποιεῖσθαι παρηγγύα καὶ μὴ πόῤῥω τῆς στρατοπεδείας ἀφίστασθαι, τότε δὴ οἱ περὶ τὸν δομέστικον, καὶ μᾶλλον οἱ Μακεδόνες, ὑπόπτωσιν καὶ δειλίαν εἶναι τὴν ὑποστολὴν οἰηθέντες πολεμητέον εἶναι ἐδόκουν. Οἷς καὶ ἄκοντες πεισθέντες C στρατοπεδεύονται κατὰ τὸν λεγόμενον Πετρόην, οὐ πάνυ πόῤῥω κείμενον τῆς ἐναντίας παρεμβολῆς, ἀλλ' ὅσον ἀπὸ σταδίων πεντεκαίδεκα. Οὕτω δὲ τῶν δυνάμεων ἔγγιστα γενομένων ἀλλήλαις, καὶ τοὺς στρατηγοὺς βιαζομένων ἐξάγειν καὶ μὴ κωλύειν, ἀναπείθεται μὲν ὁ Κομνηνὸς καὶ τὰς οἰκείας ἐκβάλλει φάλαγγας καὶ πρὸς παράταξιν ἵστησι, τοῦ μὲν εὐωνύμου κέρατος κατάρχειν προχειρίσας τὸν Κεκαυμένον, τὸ δεξιὸν ἔχοντος Ῥωμανοῦ τοῦ Σκληροῦ, αὐτὸς δὲ ἐν μέσοις ἐτάττετο, ἀναπείθεται δὲ καὶ ὁ δομέστικος σὺν τῷ Ἀαρὼν, καὶ τὸν οἰκεῖον ἐξαγαγὼν λαὸν ἀντιμέτωπον ἵστησι τοῖς ἐναντίοις. Τοῦ μὲν οὖν δεξιοῦ κέρως ἄρχων ἦν Βασίλειος ὁ Ταρχανιώτης, στρατηλάτης τότε τυγχάνων τῆς Δύσεως καὶ πάντων τῶν Μακεδόνων ὢν ἐξοχώτατος ὡς καὶ γένει D καὶ φρονήσει καὶ ἐμπειρίᾳ [P. 802] διαπρεπέστατος· τὸ δὲ εὐώνυμον ἐγκεχείριστο ὁ μάγιστρος Ἀαρὼν, ἔχων στρατηγοὺς τὸν Λυκάνθην καὶ τὸν Πνυέμιον καὶ Ῥανδοῦλφον πατρίκιον τὸν Φράγγον. Τούτου δὲ τὸν τρόπον γενομένης τῆς παρατάξεως κατά τινα τόπον Ἅδην παρὰ τῶν ἐγχωρίων ὀνομαζόμενον, ὡς ἐδόθη τὸ τοῦ πολέμου σύνθημα καὶ προσέῤῥαξαν ἀλλήλαις αἱ δυνάμεις, τρέπεται μὲν ὁ Ἀαρὼν τὸ δεξιὸν μέρος καὶ μέχρις αὐτοῦ διώκει τοῦ χάρακος, κατασχὼν ζωγρίαν καὶ Ῥωμανὸν τὸν Σκληρόν· καὶ τάχα ἂν ἀπηνέγκατο καθαρὰν τὴν νίκην, εἰ μὴ λίαν

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(51) Κρανόληρον, *delirum,* quasi diceres cerebro vel ratione delira senem. Τὸν χρονόληρον ad Xylandrum remitto. — GOAR.

ἐγένετο εὐλαβὴς καὶ τοῦ σκυλεῦσαι ἀπέσχετο τὴν παρεμβολὴν, ἤδη καὶ τοῦ Κομνηνοῦ κατασεισθέντος καὶ φυγεῖν εἰς Νίκαιαν ἀποβλέποντος. Ὁ δὲ Κεκαυμένος τὸ κατ' αὐτὸν τρεψάμενος ἀκριβῶς οὐκ ἐπέσχε τὴν δίωξιν, ἀλλ' ἄχρις αὐτοῦ τοῦ χάρακος φθάσας αὐτόν τε ῥήγνυσι, καὶ ἔσω γενόμενος καὶ τὰς σκηνὰς διαρπάσας καὶ τοῖς ξίφεσι ταύτας κατατεμὼν εἰς γῆν ἔῤῥιψεν. Ὅπερ θεαθὲν τοῖς πόῤῥω (ἔκειτο γὰρ ἡ παρεμβολὴ ἐπὶ τόπου δίαρμα ἔχοντος) θάρσος μὲν ἐνέβαλε τοῖς ἀμφὶ τὸν Κομνηνὸν, δειλίαν δὲ τοῖς περὶ τὸν Ἀαρών· σεσυλημένον γὰρ ἰδόντες τὸν χάρακα οἱ μὲν ἀνηλάλαξαν, οἱ δὲ πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. Καὶ πίπτει μὲν ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ βασιλέως λαὸς πολὺς, κατ' ἐξαίρετον δὲ Μακεδόνες, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ στρατηγοὶ πολλοὶ, ὁ Μαυροκατακαλὼν, ὁ Πνυέμιος, ὁ Κατζαμούντης καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι, ἑάλωσαν δὲ καὶ πολλῷ πλείους τῶν ἀναιρεθέντων.

A Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ φασὶν, ὅτι τῶν περὶ τὸν βασιλέα τραπέντων Ῥενδοῦλφος ὁ Φράγγος ἐς μέσους περιπλανώμενος τούς τε φεύγοντας καὶ τοὺς διώκοντας ἐζήτει συμπλακῆναί τινι τῶν ὀνομαστῶν. Ἐπεὶ δὲ μάθοι ὡς Νικηφόρος δίεισιν ὁ Βοτανειάτης, τοὺς ἄλλους καταλιπὼν ἀπῄει πρὸς ἐκεῖνον, πόῤῥωθεν κράζων καὶ μένειν παρεγγυώμενος, δηλῶν καὶ τοὔνομα ὅστις εἴη καὶ ἐφ' ᾧ προσκαλεῖται. Ὅπερ γνοὺς ὁ Βοτανειάτης ἵστησι τὸν δρόμον, καὶ ἐγγίσαντι τῷ Ῥανδούλφῳ προσμίγνυται, καὶ παίει μὲν ἐκεῖνος τῷ ξίφει τὴν ἀσπίδα τοῦ Ῥανδούλφου καὶ τέμνει διχῇ, παίει δὲ ὁ Ῥανδοῦλφος αὐτὸν κατὰ τῆς κόρυθος, διολισθῆσαν δὲ τὸ ξίφος οὐκ ἔβλαψε· διὸ καὶ συνδραμόντες πρὸς τὸν Βοτανειάτην ἕτεροι χειροῦνται ζωγρίαν τὸν ἄνδρα καὶ ἐς τὸν Κομνηνὸν ἀπάγουσιν. Ἔπεσον δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Κομνηνοῦ B στρατηγὸς εἷς, Λέων ὁ Ἀντίοχος, καὶ στρατιῶταί τινες.

In hoc prælio ferunt, pulsis imperatoriis, Randulphum Francum inter medios fugientes persequentesque oberrantem cum celebri aliquo cupivisse congredi. Atque ubi sentiret Nicephorum Botaniatem ea transire, reliquis omissis in illum contendisse, eminus vociferantem utque maneret hortantem, et quis ipse esset nominatim exprimentem, et ad quam rem provocaret. Quod Botaniatem animadvertentem inhibito cursu cum Randulpho manum conseruisse, secutumque ejus gladio dissecuisse; Randulphum ensem in Botaniatæ galeam impegisse, ictuque eum **632** delapsum irrito. Atque ita factum ut alii ad Botaniatem accurrerent, captumque Randulphum ad Comnenum abducerent. A Comneno unus occubuit ductor Leo Antiochus, et milites aliquot.

Γενομένης δὲ τῆς ἥττης καὶ τῶν ἐκ τῆς τροπῆς καὶ τοῦ πολέμου διασωθέντων ἐς τὸν βασιλέα ἐλθόντων ἅμα τῷ δομεστίκῳ καὶ τῷ Ἀαρὼν, αὐτὸς μὲν ἀπεγνώκει τὰ πράγματα καὶ ἤδη προσδόκιμος ἦν τῶν πάντων ἀφέμενος καταφυγὴν καὶ σωτηρίαν ζητεῖν· ἀλλ' οἱ περὶ αὐτὸν οὐ συνεχώρησαν τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μένειν παρεκάλουν καὶ τελευτᾶν εὐγενῶς, εἰ δεήσει, περὶ τῆς βασιλείας. Πάλιν μὲν οὖν στρατολογεῖν καὶ πρὸς δευτέρας ἀντιπαρατάξεις χωρεῖν ὀχληρὸν καὶ ἀσύμφορον [P. 803] ἐνομίζετο, ᾤετο δὲ περιέσεσθαι, εἰ τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν ἐπισπάσοι· ὅθεν καὶ τούτους περιεῖπε καὶ δώροις συνεῖχε καὶ φιλοτιμήμασιν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς τὰ C ἐναντία θραύσας στρατεύματα καὶ διασκεδάσας, ἀπαναστὰς ἐν Νικαίας τριταῖος εἰς Νικομήδειαν ἔρχεται. Ἐκεῖσε δὲ αὐτῷ γενομένῳ φθάνουσι καὶ πρεσβευταὶ βασιλέως, ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, ὁ πρόεδρος Θεόδωρος ὁ Ἀλωπὸς, Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλὸς ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος (52). Οὗτοι γὰρ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ λόγου δυνάμει τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνθρώπων διαφέρειν δοκοῦντες, καὶ ἀσυγκρίτως ὁ Ψελλὸς, ἐξελέγησαν εἰς τὸ πρεσβεῦσαι· καὶ προσεδόκησεν ὁ βασιλεὺς μεγάλα καταπράξασθαι διὰ τῆς ἐκείνων εὐστομίας καὶ χάριτος. Ὑπισχνεῖτο δὲ ἡ πρεσβεία καταθέμενον τὰ ὅπλα τὸν Κομνηνὸν αὐτὸν μὲν υἱοθετηθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ Καίσαρα ἀναῤῥηθῆναι, πᾶσι δὲ

Accepta hac clade, et iis qui ex adverso prælio evaserant ad imperatorem reversis cum domestico et Aarone, imperator de summa rerum desperavit; paratusque erat refugium aliquod et salutem quærere, imperio dimisso, si familiares hoc passi essent. Qui hortati sunt ut perduraret, ac si ita ferret casus, propugnans pro imperio generose potius moreretur. Enimvero novos contrahere exercitus ac denuo pugnæ aleam tentare videbatur molestum ac inutile. Superaturum se sperabat imperator, si civium benevolentiam sibi parasset. Itaque modo hos modo illos demerebatur donis atque muneribus. Comnenus autem, fractis dissipatisque hostium viribus, a Nicæa movit, tertioque die Nicomediam venit. Ibi ei occurrerunt legati imperatoris, præses Constantinus Leichudes, præses Thidorus Alopus, Constantinus Psellus philosophorum princeps. Etenim hi tres viri sapientia et facundia omnium qui tunc vivebant primi habiti, et quidem extra comparationis sortem Psellus, ad eam legationem fuerant delecti, quod imperator eorum eloquentia et **633** gratia se maxima consecuturum sperabat. Legati promittebant Comnenum, si ab armis discessisset, adoptatum ab imperatore ac Cæsarem designatum iri; et omnibus qui ipsius secuti essent partes, impunitatem oblivionemque injuriarum promittebant

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(52) Non ex merito solum, sed ex officio tam exquisitum Pselli nomen, quo τῶν φιλοσόφων ὕπατος, hoc est ὑπέρτατος, dicitur; quanquam nonnisi ex merito tribueretur officium, nono supra vigesimum loco inter palatina enumeratum l. 2 Juris Græcoromani. Gessit etiam illud Theodorus patriarcha CP., de quo ad ejusdem libri calcem. GOAR.

Neminem ferunt tunc iis assensum. Reversi ad A imperatorem rursus cum aliis mandatis mittuntur, inciduntque in Comnenum apud Reas. Hujus legationis sententia erat esse adoptatum jam ac Cæsarem declaratum Comnenum, et imperatoriis litteris omnibus qui cum ipso fuissent dignitates, quas essent adepti, confirmari. Eas Comnenus conditiones, et qui cum eo erant duces, collaudarunt, easque aurea bulla confirmari postularunt, solo Ambusto improbante omnia. Hic enim senem imperio prorsus spoliari volebat; indignumque fore facinus affirmabat, si, cui interpositis sanctissimis juramentis imperium abrogassent, eum rursus id occupare paterentur. Deique iram ob hoc perjurium adversus ipsos exarsurum. Jam id ex usu minime fore, ut ab armis discedant: mox enim et Comnenum veneno necatum et sociis conspirationis oculos effossum iri. Ac proditum est memoriæ, ipsos etiam legatos prævaricatos fuisse, et modo hunc modo **634** illum diversis temporibus Ambusto suasisse ut oppugnaret acriter oblatas conditiones neque quidquam concederet. Et quidem hoc eos egisse, pro certo perhibent ii quibus ista optime sunt nota, et a mendacii suspicione sunt immunes; aiuntque eos, interposito jurejurando, affirmasse Comneno ardenter eum ab urbana multitudine diligi, ac si tantum accessisset ad urbem, fore ut ipsum ea, sene exturbato, cum gratulatoriis victoriæ et imperii carminibus excipiat. Hæc in castris acta feruntur.

τοῖς συναπαχθεῖσιν αὐτῷ ἀμνηστίαν κακῶν καὶ ἄφεσιν τῶν πεπλημμελημένων. Ὡς δὲ λέγουσιν, οὐδεὶς προσέσχεν αὐτοῖς, ἐπανελθόντες δ' ὡς βασιλέα καὶ ἑτέραν πρεσβείαν εἰληφότες ἐπανέρχονται, καὶ καταλαμβάνουσιν ἐρχόμενον τὸν Κομνηνὸν εἰς τὸ χωρίον τὰς Ῥέας. Ἐδήλου δὲ ἡ πρεσβεία ἀναγορευθῆναι μὲν τὸν Κομνηνὸν βασιλέα υἱοθετηθέντα, πᾶσι δὲ τοῖς συστρατευσαμένοις αὐτῷ βεβαιωθῆναι τὰς παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ τιμὰς γράμμασι βασιλικοῖς. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐκ βασιλέως ὑποσχέσεως αὐτὸς μὲν ὁ Κομνηνὸς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ ἄρχοντες ἐπευφήμησαν, καὶ τὰς ὑποσχέσεις χρυσοβουλλείῳ γραφῇ βεβαιωθῆναι ἠξίουν, μόνος δὲ ὁ Κεκαυμένος ἀπηρέσκετο πρὸς πάντα καὶ καταλιπεῖν ἐνέκειτο τὸν γέροντα τὴν βασιλείαν καὶ ὑποχωρῆσαι, μὴ εἶναι ἄξιον λέγων τοῦτον μὲν ἤδη καθαιρεθέντα καὶ ἀπο- B κηρυχθέντα ὅρκοις φρικωδεστάτοις αὖθις συγχωρηθῆναι βασιλεύειν Ῥωμαίων· τοῦτο γὰρ καὶ Θεοῦ ὀργὴν ἔλεγε κινήσειν διὰ τὴν ἐπιορκίαν, καὶ οὐδὲ αὐτοῖς ἔσεσθαι συμφέρουσαν τὴν τῶν ὅπλων κατάθεσιν· αὐτός τε γὰρ υἱοθετηθεὶς φαρμάκοις κατεργασθεὶς οἰχήσεται θᾶττον, καὶ ἕκαστος τῶν συμπραξάντων αὐτῷ τὼ ὀφθαλμὼ διορυγήσεται. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ πρεσβευταὶ παραπρεσβεύσαντες, ἄλλοτε ἄλλος λάθρα τῷ Κεκαυμένῳ προσιόντες, παρεκάλουν ἔχεσθαι τῆς ἐνστάσεως καὶ μηδ' ὅλως ἐνδοῦναι. Τοῦτο δὲ αὐτὸν ποιῆσαι καὶ οἱ καλῶς εἰδότες ἐπληροφόρουν, ἄνδρες οὐχ οἷοί τε ψεύδεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πληροφοροῦντες ἐνωμότως ὡς ἅπαν τὸ ἀστικὸν πλῆθος περικαῶς εἰς αὐτὸν ἔχει, καὶ ὡς εἰ μόνον ἐγγίσει τῇ πόλει, τὸν γέροντα ἐξωθήσαντες μετ' ἐπινικίων καὶ ὕμνων αὐτὸν προσδέξονται. Καὶ ταῦτα μὲν γενέσθαι λέγεται ἐπὶ στρατοπέδου.

Interim senex imperator civium erga se benevo- C lentiam, donis, muneribus, honoribus et aliis quibus favor populi paratur ac retinetur confirmabat; utque arctiore eam vinculo constringeret, promulgato decreto sacramentis maximis et dirissimis imprecationibus obligabat Byzantios, nunquam se Comnenum imperatorem aut dominum salutaturos, aut imperatori debitum honorem delaturos; eique singulos senatores subscribere et ratum id habere coegit. Quod ii fecerunt potentiæ cedentes, Comneno adhuc procul ab urbe versante. Verum ubi is ad Almeas accessit, et postridie erat in palatio Damatryos pernoctaturus, jam aurora appetente, subito Magnum Dei templum circumsteterunt magister Michaelus Anastasii filius, patricius Theodorus Chryselius, patricius Christophorus **635** Pyrrhus, D omnes sodalitatum duces, nonnullique alii obscuriores, magna voce descendere patriarcham ad se jubentes: de maximis rebus consulendum. Patriarcha id facere cum recusaret, suasque obderet fores et januam cochleæ quæ in superiora templi conclavia educit, ac Nicephorum tantummodo et Constantinum fratres, patrueles suos, mitteret ac per eos se consuli mandaret, ii qui eo convenerant magna jam turba aucti (nam fama didita undiquaque concurrebant non ii modo qui novis gaudebant rebus, sed et prudentiorum haud pauci et multi senatores non

[P. 804] Ὁ δὲ γέρων συνέσφιγγε μὲν εἰς αὐτὸν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν καὶ δωρεαῖς καὶ χρήμασι καὶ ἀξιωμάτων ὑπεροχαῖς καὶ τοῖς τοιούτοις οἷς θέλγεται καὶ καταδημαγωγεῖται τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς εὔνοιαν δεσμεῖται καὶ πίστιν· μείζονα δὲ καὶ ἀρρηκτότερον τὸν δεσμὸν τῆς εὐνοίας ποιῆσαι βουλόμενος, καὶ γραμματεῖον ἐκθέμενος ὅρκοις φρικτοῖς καὶ ἀραῖς παλαμναιοτάταις κατησφαλισμένον, ὡς οὐδέποτε βασιλέα ἢ δεσπότην τὸν Κομνηνὸν ὀνομάσουσιν ἢ τὴν βασιλεῖ πρέπουσαν τιμὴν αὐτῷ προσοίσουσιν, ἕκαστον τῶν συγκλητικῶν ἠνάγκαζεν ὑπογράφειν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ γεγραμμένα κυροῦν. Καὶ πάντες μὲν τῇ ἐξουσίᾳ πειθαρχοῦντες ἔτι πόῤῥω τοῦ Κομνηνοῦ διάγοντος ὑπέγραψαν· ὡς δὲ ἐκεῖνος ἤγγισεν εἴς τι χωρίον Ἀλμέας λεγόμενον ἔμελλε δὲ τῇ ἐπαύριον ἐν τοῖς παλατίοις αὐλίζεσθαι τοῦ Δαματρύος, αἰφνίδιον περιστάντες περὶ τὸ περίορθρον τῇ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ὁ μάγιστρος [καὶ] Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀναστασίου υἱὸς, ὁ πατρίκιος Θεόδωρος ὁ Χρυσήλιος, ὁ πατρίκιος Χριστοφόρος ὁ Πυῤῥὸς, οἱ τῶν ἑταιρειῶν πάντες ἄρχοντες, καί τινες ἄλλοι τῶν ἀφανεστέρων, κάτωθεν ἔκραζον κατελθεῖν πρὸς αὐτοὺς τὸν πατριάρχην ὡς μέλλοντες περὶ ἀναγκαίων αὐτῷ πεύσεις προσενεγκεῖν. Τοῦ δὲ μὴ καταβῆναι πεισθέντος, ἀλλ' ἀποκλείσαντος τὰς ἑαυτοῦ θύρας καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀνάγοντος εἰς τὰ ὑπερῷα τῆς ἐκκλησίας λαβυρίνθου, πεπομφότος δὲ πρὸς τούτους Νικηφόρον καὶ Κων-

A σταντῖνον τοὺς αὐταδέλφους καὶ ἰδίους ἀνεψιοὺς, καὶ δι' αὐτῶν τὰς πεύσεις προσενεχθῆναί οἱ κελεύοντος, οἱ συνελθόντες καὶ ἄλλο πλῆθος προσλαβόμενοι οὐκ ὀλίγον (ἤδη γὰρ τῆς φήμης διαδοθείσης συνέτρεχον πανσυδὶ, οὐ μόνον οἱ τοῖς νεωτερισμοῖς ἐπιχαίροντες, ἀλλὰ καὶ τῶν συνετωτέρων οὐκ ὀλίγοι καὶ τῶν συγκλητικῶν πλῆθος, ὅσοι μὴ ἱκανῶς παρὰ τοῦ βασιλέως ἐθεραπεύθησαν) περισχόντες τοὺς τοῦ πατριάρχου ἀνεψιοὺς ἀπάγξειν ἠπείλουν, εἰ μὴ τάχιον αὐτὸς καταβαίη πρὸς τούτους. Ὁ δὲ εἴτε ἄκων, οὐκ οἶδα, εἴθ' ἑκὼν, ὡς ὁ τῶν πλειόνων εἶχε λόγος, τὴν ἱερατικὴν περιθέμενος διπλοΐδα (53) καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς ἀρχιερωσύνης ἀναλαβὼν κάτεισιν ἀκκιζόμενος καὶ δεινὰ πάσχοντι ἐοικώς· ἦσαν δὲ ταῦτα πάντα σκηνὴ, ὡς τὰ πράγματα ἔδειξαν. Κατελθόντα γὰρ ἐκεῖνον εὐθέως οἱ ἀνάπται τοῦ B πλήθους παρειληφότες, καὶ θρόνον ἐνεγκόντες, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους καθίζουσι τοῦ ἁγίου βήματος. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς ἐν προσχήματι τάχα, πρεσβευτὴν αὐτὸν παρεκάλουν ὡς βασιλέα γενέσθαι, ὅπως ἀποδοθείη αὐτοῖς τὸ ὑπογραφὲν παρ' αὐτῶν ἔγγραφον, ὡς ἤδη τοῦ βασιλέως σπεισαμένου τῷ Κομνηνῷ καὶ βασιλέα ἀνειπόντος αὐτόν. Τοῦ γὰρ ἐγγράφου σωζομένου ἀδιαρρήκτου, δυοῖν ἀτόποιν θάτερον ἔφασκον ἐξ ἀνάγκης ἕψεσθαι· ἢ γὰρ εὐφημήσαντες αὐτὸν ὡς βασιλέα ἐπιορκήσουσιν, ἢ ὡς ἐνυβρίσαντες εἰς βασιλέα κολασθήσονται. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀνελάμβανεν αὐτοὺς, καὶ πληρώσειν τὸ αἴτημα τούτων κατεπηγγέλλετο. Εἶτα μικροῦ διαλιπόντος καιροῦ πάντων ἀφέμενοι αὐτοκράτορα βασιλέα ἀναγορεύουσι τὸν Κομνηνὸν, καὶ τοὺς ὅσοι μὴ τοῦτο βούλονται ἐχθροὺς Ῥωμαίων καὶ ἀποστάτας ὠνό- C μαζον, καὶ διαρπάζεσθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐδοκίμαζον, αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου πρώτου διὰ τοῦ τῆς ἐκκλησίας δευτερεύοντος (54) Στεφάνου συμπαρόντος καὶ συνευδοκοῦντος, καὶ Θεοδώρου τοῦ [805] Ἀντιοχείας πατριάρχου τὴν ἀνάρρησιν τῆς εὐφημίας βοήσαντος, καὶ τοὺς οἴκους τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, ὅσοι μὴ ἠρέσκοντο τοῖς γινομένοις, ἀνασκάπτειν καὶ διαρπάζειν προτρέποντος. Καὶ ταῦτα μὲν ἔπραττεν ἔσωθεν τοῦ θείου καὶ περιωνύμου ναοῦ· ἄγγελον δὲ πρὸς τὸν Κομνηνὸν πέμψας, καὶ πρὸς τὸν γέροντα ἄλλους, ἐκείνῳ μὲν μηνύει σπεύδειν καὶ μὴ βραδύνειν, καὶ μισθὸν ἀπῄτει τῆς συνεργίας ὡς ἤδη τέλος ἐχούσης τῆς αὐτοῦ ἐφέσεως, τούτῳ δὲ κατιέναι τῶν ἀνακτόρων κατ' οὐδὲν αὐτῷ προσηκόντων. Κἀκ τούτου τοῖς πᾶσιν ἀπροφάσιστος D ἐφάνη ὁ πατριάρχης μὴ μόνον μέτοχος ὢν ἀλλὰ καὶ πρωταίτιος τῆς ἀποστασίας. Τοῦ δὲ τοὺς πεμφθέντας εἰς αὐτὸν μητροπολίτας ἐρωτήσαντος· Καὶ τί μοι ἀντὶ τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης παρέχεται; ἐκείνων δὲ ἀποκριναμένων· Τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἅμα τῷ λόγῳ τὴν πορφύραν ἀποβαλὼν καὶ τὰ κοκκοβαφῆ πέδιλα, καὶ ἰδιωτικὴν ἐσθῆτα ἀμφιασάμενος, κάτεισι. Τοῦτο δὲ πάντως ἐγένετο ἂν ὡς ἐκεῖνός τε

A bene a Stratiotico tractati) patrueles patriarchæ corripuere, strangulaturos minati, nisi statim ipse descenderet. Itaque patriarcha, sive invitus (non enim pronuntio) sive, quod plurimorum sermone disseritur, volens ac sponte sua, veste pontificia reliquoque habitu et insignibus summi sacerdotii ornatus descendit, simulans se gravi injuria affectum indignari. Res ipsa docuit hæc omnia, ut in scena, per simulationem acta. Mox eum populi concitatores arripuerunt, allatoque solio ad dextram partem sacræ sellæ collocarunt. Ac primum, sed sub prætextu, hortantur eum ut pro ipsis legatus imperatorem adeat, reposcatque decretum **636** ab ipsis subscriptum, quandoquidem jam ipse cum Comneno facta pace eum imperii successorem designasset. Nam nisi ea charta discerperetur, neces- B sario alterum fore, ut aut Comnenum ipsi imperatorem salutando perfidiæ se obligarent, vel honorem ei debitum non deferendo pœnas darent. Patriarcha principio eos bono animo esse jussit, seque eorum postulata impleturum promisit. Paulo post autem illi, omnibus aliis rebus omissis, imperatorem Augustum proclamant Comnenum, et dissentientes pro hostibus Romani imperii haberi ac perduellibus, et eorum domos a multitudine diripi jubent. Princeps patriarcha per Stephanum, qui proximum ab ipso in ecclesia dignitatis locum obtinebat, præsentem hoc approbat, ac Theodorum Antiocheæ patriarcham, proclamantem hanc designationem, et permittentem ut summorum virorum qui hæc improbarent ædes diruantur atque diripiantur. Atque C hæc agebat patriarcha intra sacram istam atque celebrem ædem. Mox idem nuntios et ad Comnenum mittit et ad Stratioticum, illum mora omni repudiata accelerare jubens, præmiumque operæ præstitæ utpote re jam confecta postulans, hunc palatio nimirum nihil ad ipsum **637** pertinente discedere mandans. Unde omnibus patuit patriarcham nihil posse prætexere, quominus non socius modo sed auctor præcipuaque causa hujus fuisse defectionis crederetur. Missos autem ad se metropolitas cum interrogaret Stratioticus, ecquid sibi pro imperio patriarcha redderet, regnum cœleste redditurum dixere. Atque is extemplo purpuram ac coccinos calceos abjecit, privatique indutus habitu discessit. Enimvero quod volebat et metropolitæ promitte- D bant, haud dubie consecutus fuisset, si ad primum motum defectionis regiam deseruisset. Nunc ad bellum usque in ea moratus, cum sustinuisset tot civium videre bello intestino cladem, postea rebus fractis et subditis opprimentibus imperio invitus se abdicans, haud scio an compensationis loco pro caduco æternum sit consecuturus imperium. Sed in hac re fiet quod Deo placebit. Stratiotico in suam, quæ erat in arce, domum digresso, feria quarta,

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(53) Φελώνιον, id est sacerdotalem *casulam* undequaque totum corpus sacerdotis ambientem. GOAR.

(54) Τοῦ πρωτοπαπᾶ nimirum, qui secundas in omnibus post patriarcham obtinet. Codinus et Euchologium. GOAR.

ultima die Augusti mensis, indictione decima, Ambustus curopalates a Comneno missus cum haud paucis illustri loco natis, feria quinta summo mane celoce ad palatium appellit idque intrat. Sub vesperam venit etiam Comnenus, et palatium ingreditur. Postridie, quod fuit kalendis Septembris, indictionis undecimæ, anni ab origine mundi **638** 6566, publica processione in magnum templum ivit, atque ibi supra suggestum patriarchæ manu redimitus imperatorio diademate, Romanorum imperator pronuntiatur.

A ἐβούλετο καὶ οἱ μητροπολῖται ὑπέσχοντο εἰ ἅμα τῇ ἀποστασίᾳ ᾤχετο λιπὼν τὰ βασίλεια· ἐγκαρτερήσας δὲ ἄχρι πολέμου, καὶ ἀνασχόμενος τοσαύτην πτῶσιν ἰδεῖν ἀνδρῶν ὁμοφύλων, εἶτα θραυσθεὶς καὶ κατασεισθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἄκων τῆς βασιλείας ὑπεξερχόμενος, οὐκ οἶδα εἴ ἀντιμισθίαν κομιεῖται τῆς ἐπιγείου βασιλείας [806] τὴν ἐπουράνιον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὅπῃ τῷ Θεῷ φίλον, γενήσεται. Τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει οἰκίαν αὐτοῦ γενομένου ἡμέρᾳ τετράδι, τριακοστὴν πρώτην ἄγοντος τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, τῆς δεκάτης ἐπινεμήσεως, εἰσέρχεται ὁ Κεκαυμένος κουροπαλάτης ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ τιμηθεὶς μετά τινων οὐκ ὀλίγων εὐπατριδῶν τῇ ε' πρωΐας διὰ δρόμωνος, καὶ εἰσελθὼν κρατεῖ τὰ ἀνάκτορα. Ἔρχεται δὲ περὶ δείλην ὀψίαν καὶ ὁ Κομνηνὸς, καὶ εἴσεισιν ἐν αὐτοῖς, καὶ τῇ ἐπαύριον, πρώνην ἄγοντος τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ια' ἐπινεμήσεως, τοῦ ,ςφξς' ἔτους. δημοσίαν ποιησάμενος πρόοδον ἄπεισιν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, κἀκεῖσε ἄνωθεν τοῦ ἄμβωνος (55) διὰ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου τῷ βασιλικῷ ταινιοῦται διαδήματι καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ (56) Ῥωμαίων ἀναγορεύεται,

XYLANDRI ET GOARI NOTÆ.

(55) De quo legendus Codinus toto c. 17. Goar.

(56) βασιλεὺς αὐτοκράτωρ, imperator supremas obtinens diversus est ab eo qui στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, ut princeps a subdito, rex ab exercitus duce. Goar.

Ne de injuste proscripta Xylandri memoria, si ejus rescissæ fuissent annotationes vel ex integro emendata interpretatio, nonnulli causarentur, in eo cum Cedreno edendo et recudendo, vir clarissime Fabrote, tuam a me probatam sententiam laudavi, ac ut jam laudatæ subscribo. Labores quoscunque boni publici gratia licet infelici eventu susceptos sua laude privari nolunt, qui laborosius bono publico insudant; ac velut, ne sensus humani pietas violetur, fetus monstris pene similes res publica patitur, ita ne quospiam nocturnarum vigiliarum fructus alioquin insipidos velut delicatuli fastidientes respuant, illos si non ut suaves, saltem ut quibusdam jucundos futuros, ipsi bono publico nati cæteris asservant, depromunt, apponunt. Quantumvis acerbos arte nostra jusserunt dulcescere; industria tua jam sunt ex potiori parte emolliti, decocti, suaves non minus quam jucundi redditi. Ut operi suscepto opem tulisset gloriarer, opera mea lumen exhibui. Goar.

MONITUM EDITORUM.

Compendio Historiarum Cedreni subjicimus historiam Joannis Scylitzæ curopalatæ quia prima pars historiæ Joannis ad litteram exscripta est a Cedreno; decet igitur ut secunda pars immediate eidem adjungatur. Notandum est, Cedrenum sistere in anno 1067, dum Joannes Scylitza narrationem suam prosequitur usque ad annum 1080, quo Michael Botaniata e throno dejectus est et Alexius Comnenus regnare incepit.

EXCERPTA

EX BREVIARIO HISTORICO

JOANNIS SCYLITZÆ

CUROPALATÆ

EXCIPIENTIA UBI CEDRENUS DESINIT.

640-1 Ad hunc modum quem diximus, Comnenus adeptus imperium, qui et virtutis opinionem de se præbuerat et specimen præstantiæ in rebus bellicis,

[P. 807] Τὸν μὲν οὖν τρόπον ὃν εἴρηται τὴν βασιλείαν ὁ Κομνηνὸς ἀναζωσάμενος, δόξαν τε παρεσχηκὼς ἀνδρίας καὶ πεῖραν πολεμικῆς γεν-

A ναιότητος, αὐτίκα τῷ βασιλικῷ νομίσματι σπαθηφόρος διαχαράττεται, μὴ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγράφων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ καὶ τῇ περὶ πολέμους ἐμπειρίᾳ, καὶ οἷα αὐτοκράτωρ τῶν τῆς βασιλείας ἀπάρχεται πράξεων, φιλοτίμοις πρότερον τοὺς συναραμένους αὐτῷ πρὸς τὸ σπούδασμα κοσμήσας τιμαῖς. Τό γε δημοτικὸν τῆς προσηκούσης ἀξιώσας προνοίας, καὶ φροντιστὰς πολλοὺς τῶν δημοσίων συλλόγων ἀνέδειξε. Τῇ τε Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸ οἰκονομεῖσθαί δι' ἑαυτῆς τὰ πράγματα ἀφιεροῖ, ἀλλοτριώσας τούτου παντάπασι τὴν βασιλείαν (1), ὥστε μήτ' ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, μήτ' ἐπὶ τῆς τῶν ἱερῶν κειμηλίων προνοίας καὶ προστασίας τινὰ παρὰ βασιλέως προχειρίζεσθαι, ἀλλὰ τῆς τοῦ πατριάρχου ἐξουσίας ἠρτῆσθαι τὸ πᾶν, καὶ τὴν τῶν προσώπων προχείρισιν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν. Ἀγαγόμενος δὲ καὶ B τὴν γυναῖκα ἀπὸ τοῦ φρουρίου Πημολίσσης Αὐγοῦσταν ἀναγορεύει σεβαστήν· Ἰωάννην δὲ τὸν ἀδελφὸν καὶ Καταχαλὼν τὸν Κεκαυμένον κουροπαλάτας, καὶ ἀμφοτέρους τιμᾷ· μέγαν δομέστικον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν προβαλλόμενος. Σκοπήσας δὲ τὸ τῶν χρημάτων ἀναγκαῖον, ὧν οὐδὲν ἄνευ κατὰ τὸν ῥήτορα περαίνεται, διὰ τὸ τὰ στρατιωτικὰ ἠσθενηκέναι καὶ τέλεον τεταπεινῶσθαι ἐκ τῆς κατεχούσης ἐνδείας τὴν βασιλείαν. [P. 808] καὶ τὸ πανταχόθεν τῶν Ῥωμαίων πάντας κατεπαίρεσθαι, ὃ πρὸς ἀδοξίαν αὐτῷ ἦν καὶ πάντων βαρύτερον ἐλογίζετο, βαρὺς ἐχρημάτισε φορολόγος τοῖς χρεωστοῦσι δημοσίοις· καὶ τὰς τῶν ὀφφικίων δὲ δόσεις αὐτὸς πρῶτος περιέτεμεν. Ἐμέλησε δ' αὐτῷ καὶ φειδωλίας καὶ τοῦ προσθήκην ἀγρῶν τῇ βασιλείᾳ περιποιήσασθαι. Διὸ C καὶ πολλὰ μὲν ἰδιωτικὰ πρόσωπα πολλῶν ἀπεστέρησε κτήσεων, τὰς χρυσοβούλλους αὐτῶν γραφὰς παριδὼν, ἐνέσκηψε δὲ καί τισι τῶν φροντιστηρίων, καὶ πολλὰς αὐτῶν κτήσεις ἀφελόμενος διὰ λογοποιίας τὸ ἀρκοῦν τοῖς μονάζουσι, τῷ δημοσίῳ τὸ περισσὸν προσαφώρισε, πρᾶγμα μὲν τοῖς ἀκρίτως σκοποῦσιν ἐκ τοῦ προχείρου ἀσεβείας καὶ παρανομίας ἐς ἄγαν πρὸς ἱεροσυλίαν φερόμενον, ἀποτέλεσμα δὲ μηδὲν ἄτοπον φέρον τοῖς ἐμβριθῶς σκοποῦσι καὶ πνευματικῶς, ἅτε εἰς ἀντημοσύνην ἀπάγον τοὺς ταύτην ἐπαγγειλαμένους, καὶ τὴν Συβαριτικὴν καὶ χλιδῶσαν περικόπτον τρυφὴν, καὶ μηδὲ τῶν πρὸς χρείαν ἐπιτηδείων καὶ ἀναγκαίων ἀποστεροῦν, καὶ τοὺς ἀγρο-

A statim regio numismate districto ense insculpitur, non omnia accepta Deo referens, sed propriæ virtuti et rei militaris peritiæ; ac veluti cum summa potestate imperator, quæ ad imperium pertinerent, aggreditur, maximis prius honoribus iis qui sibi ad incepta perficienda operam navarant ornatis. Et populi habita, quam par erat, ratione, multos publicorum collegiorum curatores creavit. Et Magnæ ecclesiæ permittit sacras suas res administrare, interdicta prorsus administratione imperio, ita ut neque ab ebeunda sacra munera neque ad habendam **642** sacri thesauri rationem aliquis ab imperatore delectus præesset, verum a patriarchæ potestate omnia penderent, et personarum delectus et rerum administratio. Evocans item uxorem ex B oppido Pemolissa Augustum declarat, et Joannem fratrem et Catacalon Combustum curopalatas creat, et ambos honoribus decorat; fratrem suum magnum domesticum creat. Considerans autem pecuniæ necessitatem, sine qua nihil secundum oratorem perficitur, eo quod res militares male se haberent, in angustissimum redactæ ob imperii inopiam, et undique omnes contra Romanos incitati, quod ei ignominiæ esse et omnium gravissimum videbatur, acerbus vectigalium exactor fuit iis qui rei publicæ debebant, et ipse primus officiorum donationes amputavit. Parcimonia quoque ei curæ fuit, nec non ut imperio agros adderet; et idcirco multos privatos homines possessionibus spoliavit, neglectis ipsorum aureis bullis. Quibusdam etiam monasteriis multas possessiones ademit, et relictis C monachis idoneis sumptibus ad victum, quos computari jusserat, id quod supererat publico vindicavit. Quod quidem iis qui inconsiderate et temere judicarent, ab impietate et iniquitate ad sacrilegium tendere videri queat: sed tamen nihil absurdi eo molimine perficiebat, ut iis videbatur qui rem graviter atque spiritaliter considerabant. Nempe eo pacto ad paupertatem eos qui ipsam professi essent adducebat, et molles Sybariticasque **643** delicias auferebat, neque tamen iis quæ ad usum necessaria essent privabat; et finitimos, id est qui propinquos agros haberent, a monachorum molestia et avaritia liberabat. Quod utinam ad exi-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(1) Religionem an Ecclesiæ sibi arrogatam ab D imperatoribus Græcis laudabo potestatem, et ex ecclesia quosdam in palatium inductos ritus memorabo? Sacco et mandya vestiebantur, quorum ille supremorum pontificum est in sacris habendis ornamentum, hic lectorum, ut ex scriptis Symeonis Thessalonicensis liquet, insigne præcipuum. Crux sceptrum erat, regium penetrale κελλίον *cellula* postremis sæculis audiebat, ac ἐν ἀκακίᾳ, sacculo terra repleto jugiter manu gestato, perpetuum cum monachis leti quasi præsentis sibi fingebant spectaculum. Sacra dona cum sacerdotibus et diaconis, quasi choro lectorum asciti, deducebant ad altare; ac ut ecclesiasticos canones ab eis sancitos taceam, episcopatus in metropoles eorum edictis mutatos scribunt Jus Græcoromanum Codinus et auctor versus historiæ calcem. Patriarchas insuper sanctissimæ Trinitatis invocato nomine cruceque signatos promovebant, thus in altari adolebant, ex eodem altari tricipiti cereo solis pontificibus concesso solemniter populo benedicebant pontificum more, ut auctor est Balsamon in Can. 69, Trullanæ synodi. Prorogata quoque in aulicos ac πολιτικοὺς ἄρχοντας civilis turbæ viros hujusmodi jure legum Græcor. l. 4. Pothum quemdam protospatharium simul ecclesiæ Magnæ œconomum, Theodosium pariter alium protospatharium summam bonorum monasteriis addictorum curam gessisse leges, quam hic auctor τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τῶν ἱερῶν κειμηλίων προνοίας καὶ προστασίας nomine intelligit. A qua tandem deinceps sæcularibus tradenda potestate Comnenum abstinuisse refert, belle siquidem scripsit Synesius Epist. 57: πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν τὸ κλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκωστα.

tum ipse feliciter perduxisset, non solum in monasteriis sed in omnibus rebus ad Ecclesiam omnino spectantibus. Ita igitur res ab imperatore administratæ sunt, et regia urbs in hoc statu erat. Patriarcha autem inexplebili benevolentia fretus imperatoris contra ipsum elatus est, non petitionibus modo et admonitionibus utens, si quando alicujus rei et pro aliquo indigeret, verum sæpe minime voti compos propter frequentes et odiosas petitiones, minas et absurdas increpationes adhibebat, ac nisi pareret, imperii amissionem minabatur, vulgare et tritum hoc dictum proferens : Ego te condidi, furne, ergo et te dejiciam. Aggressus est etiam cocco tincta induere calceamenta, antiqui sacerdotii morem hunc asserens, et oportere his uti novum quoque archiepiscopum : nam inter sacerdotium et regnum nihil interesse vel admodum parum, et in rebus pretiosioribus amplius fortasse et magis colendum sacerdotium. Hæc audiens imperator illum mussitantem studuit potius aliquid ipse perpetrare quam pati. Quare cum archangelorum dies festus advenisset, egreditur patriarcha ad suburbana loca, ut ibi studiose ac solenni ritu quæ ad diem festum pertinerent perageret. Imperator autem ut lucro sibi oblata occasione arrepta, veritus ne quis tumultus aut perturbatio fieret, turmam **644** militum misit, qui communi lingua appellantur Barangi ; qui ipsum non sine ignominia a throno correptum ac mulo impositum usque ad littus quod est in Blachernis impellentes deduxerunt, et ipsum et patrueles ejus, atque inde lembo impositum ad Proconnesum, ut exsularet, perducendum curant. Ipse cum aliquibus metropolitis collocutus et de ipso abdicando, spectatissimis ipsorum electis eorum opera nuntiat ut archiepiscopatum deponat, priusquam ipsum cum dedecore amittat, iis quæ contra ipsum decreta erant expositis et propalatis synodis et concilio. Sed cum ipsis visus esset ejusmodi qui expugnari et deprimi non posset, quantum ad ipsum attinebat, deperata fuit depositio sacerdotii ; de qua imperatore assidue cogitante, interea vitam cum morte patriarcha tranquille commutat. Cujus corpus imperator, quod ipsum jam pœnituerat, honorifice importandum et in suo monasterio reponendum curat, perculsus eo miraculo quod acciderat, non ipse modo sed omnes qui cum ipso erant. Nam dextra patriarchæ manus in crucis fi-

A γείτονας τῆς ἐκ τῶν μοναχῶν κακότητος καὶ πλεονεξίας ἐλευθεροῦν. Ὃ καὶ εἴθε εἰς τέλος αὐτῷ κατώρθωτο, οὐκ ἐπὶ τοῖς σεμνείοις μόνοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πᾶσιν ἁπλῶς. Οὕτως μὲν οὖν ταῦτα τῷ βασιλεῖ ᾠκονόμηται, καὶ ἡ βασιλὶς τοῦτον εἶχε τῶν πόλεων. Ὁ δὲ πατριάρχης τῇ τοῦ βασιλέως ἀπλήστῳ εὐνοίᾳ θαῤῥήσας ἐφρονηματίσατο κατ' αὐτοῦ, οὐκ αἰτήσεσι καὶ παραινέσεσι χρώμενος, εἴ ποτέ τινος δέοιτο καὶ ὑπέρ τινος, ἀλλὰ πολλάκις ἀποτυγχάνων διὰ τὸ τῶν αἰτήσεων συνεχὲς καὶ φορτικὸν ἀπειλαῖς ἐχρῆτο καὶ ἐπιτιμίοις ἀτόποις, καὶ εἴγε μὴ πείθοιτο, καὶ τῆς βασιλείας ἔκπτωσιν ἀπειλούμενος, τὸ δημῶδες τοῦτο καὶ καθημαξευμένον ἐπιλέγων, « Ἐῶ σε ἔκτισα (2), φοῦρνε· ἐῶ ἵνα σε χαλάσω. » Ἐπεβάλετο δὲ καὶ κοκκοβαφῆ B περιβαλεῖν πέδιλα, τῆς παλαιᾶς ἱερωσύνης φάσκων εἶναι τὸ τοιοῦτον ἔθος, καὶ δεῖν τούτοις κἂν τῇ νέᾳ κεχρῆσθαι τὸν ἀρχιερέα· ἱερωσύνης γὰρ καὶ βασιλείας τὸ διάφορον οὐδὲν ἢ καὶ ὀλίγον εἶναι ἔλεγεν, ἐν δέ γε τοῖς τιμιωτέροις καὶ τὸ πλέον τάχα καὶ ἐρίτιμον. Ταῦτα δὲ ὁ βασιλεὺς ἐνωτιζόμενος ὑπ' ὀδόντα λαλούμενα ἔσπευσε μᾶλλον δρᾶσαι ἢ παθεῖν. Ὅθεν τῆς τῶν ἀρχαγγέλων ἐφισταμένης ἑορτῆς ἔξεισι μὲν ὁ πατριάρχης εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως φιλοτίμως τὰ τῆς ἑορτῆς ἐκτελέσαι σπουδάζων· ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν καιρὸν ὡς ἕρμαιον ἁρπάσας, ἵνα μὴ θόρυβος καὶ τάραχος γένηται ὑπειδόμενος, στῖφος στρατιωτικὸν ἀποστείλας (Βαράγγους (3) αὐτοὺς ἡ κοινὴ ὀνομάζει διάλεκτος) ἀνάρπαστον ἐκ τοῦ θρόνου ἀτίμως [P. 809] ἐπαίρουσι, καὶ ἡμιόνῳ καθίσαντες συνήλαυνον ἄχρι τῆς ἐν C Βλαχέρναις ἀκτῆς αὐτόν τε καὶ τοὺς ἀνεψιοὺς αὐτοῦ, ἐκεῖθεν τε λέμβῳ ἐμβληθέντα εἰς Προικόννησον περιορίζουσι. Κοινολογησάμενος δέ τισι τῶν μητροπολιτῶν καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ καθαιρέσεως συνδιασκεψάμενος, τοὺς λογιωτέρους αὐτῶν ἐπιλεξάμενος δηλοῖ δι' αὐτῶν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχιερωσύνην, πρὶν ἂν ἀτίμως αὐτὴν ἀποβάληται συνόδῳ καὶ συλλόγῳ τῶν κατ' αὐτοῦ δημοσιευθέντων. Ἀνάλωτος δὲ τούτοις ὀφθεὶς καὶ ἀταπείνωτος, τά γε ἐπ' αὐτῷ ἀπέγνωστο αὐτῷ ἡ καθαίρεσις. Φροντίζοντος δὲ τοῦ βασιλέως περὶ ταύτης διηνεκῶς, ἐν τῷ μέσῳ μεταλλάττει τὸν βίον ὁ πατριάρχης εἰρηνικῶς. Ὡ δὲ βασιλεὺς μετανοίᾳ βληθεὶς τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰσάγει ἐντίμως καὶ τῇ μονῇ αὐτοῦ ἀποτίθεται, ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῷ συμβάντι θαύματι αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· D ἡ γὰρ χεὶρ ἡ δεξιὰ τοῦ πατριάρχου σταυροειδῶς σχηματισθεῖσα (4), ᾗ ἔθος εὐλογεῖν ἐπιφωνοῦντι

JACOBI GOARI NOTÆ.

(2) Abundat loquendi Græcorum usus proverbiis, quos μύθους vocant. In hoc particulam ἐῶ depravatam censeo, cum, nonnisi qui ore sunt blæso, τὸ ἐγώ etiam rustici pronuntient integerrime. Particulæ ἵνα vel νά quandoque, ut hic, futuri nota est, Verbum χαλῶ *perdo*, *corrumpo*, *destruo*, *dejicio* communiter significat.

(3) Βάραγγοι quasi dicas Φράγγοι, scribit Gretserus in Codinum. At quasi divinat Gretserus, qui Anglos, Græcorum auxiliarios et imperatoris satellitium vel virtute promeritos vel ad illud missa legatione advocatos, Βαράγγους quasi Φράγγους vocatos censet. An non occidentalis quilibet, Gallus, Italus, Germanus Græcis Φράγγος? cur Βαράγγος Anglus quasi Φράγγος? Ex Matthæi Paris Anglorum historici lexico edoceo. *Baranagium*, ait, sive *barnagium*, quod et *baronagium*, procerum regni senatus est et cœtus, vulgo *varlamentum*, a cujus nobilitate stipendiarii Græcorum Angli, vanam titulorum libidinem Græcanico more sectati, nomen sibi βαράγγων in Curia CP. finxerunt et adaptarunt. Barangos porro fuisse Anglos non dissimulat Codinus, qui etiam eos Ἰγγλινιστί loquentes inducit. Vide p. 723.

(4) Conformatur in crucem pontificis vel sacerdotis manus, cum police medio digito superposito

τῷ λαῷ τὴν εἰρήνην (5), μεμένηκεν ἄτρεπτος, μὴ συναλλοιωθεῖσα τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος. Προχειρίζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Κωνσταντῖνος πρόεδρος καὶ πρωτοβεστιάριος ὁ Λειχούδης, πρότερον ψήφου προβάσης ἐπ' αὐτῷ παρὰ τῶν μητροπολιτων καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς, ἀνὴρ μέγιστον διαλάμψας τοῖς βασιλικοῖς πράγμασιν ἀπό τε τοῦ Μονομάχου καὶ μέχρι τοῦ καιροῦ, καὶ μέγα κλέος ἐπὶ τῷ μεσασμῷ τῆς τῶν ὅλων διοικήσεως ἀπενεγκάμενος καὶ τῆς τῶν Μαγγάνων προνοίας, καὶ τῶν δικαιωμάτων φύλαξ (6) παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως καταλειφθείς. Εἰ καὶ προβέβλητο γοῦν, οὐκ ἀνενδοιάσιμον τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὴν πατριαρχίαν ἐκέκτητο καὶ ἀναμφήριτον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς φροντίζων ὅπως τῶν τοιούτων δικαιωμάτων ἐγκρατὴς γένηται, τοῦτον καιρὸν ἐπιτήδειον οἰηθεὶς, πρεσβύτερον χειροτονηθέντα ἐπέσχε τὴν ἐντελῆ χρίσιν τῆς ἀρχιερωσύνης. ἄχρις ἂν, φησὶ, τὰ ὑποτονθορυζόμενα κατὰ σοῦ σκοπηθῇ συνοδικῶς τε καὶ κανονικῶς. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος μὴ ἀγνοήσας δι' ὃν ταῦτα τρόπον τυρεύεται κατ' αὐτοῦ, τὸ τῆς αἰσχύνης ἀδόκητον λογισάμενος, φέρων τὰ ζητούμενα τῷ βασιλεῖ ἐπιδίδωσι. Καὶ ἔκτοτε ἀδιστάκτως καὶ δίχα τινὸς προφάσεως πάντα τελεῖται ἐπ' αὐτῷ ὅσα ἔθος τελεῖν ἐπὶ τοῖς χειροτονουμένοις. Γέγονε δὲ δωρηματικὸς καὶ προνοητικὸς, οὐ τῶν τῆς Ἐκκλησίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἁπλῶς, ὡς μηδένα ὑπολειφθῆναι τῆς αὐτοῦ προνοίας ἀμέτοχον, τὸν μὴ τῆς αὐτοῦ χειρὸς ἀπολαύσαντα.

Τῶν Οὐγγάρων τὴν πρὸς Ῥωμαίους εἰρηνην διαλυσάντων [P. 810] καὶ τῶν Πατζινάκων δὲ ἐξερπυσάντων τῶν φωλεῶν οἷς ἐνεκρύβησαν καὶ τὴν παρακειμένην χώραν σινόντων, τὰ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἐξαρτύσας ὁ βασιλεὺς ἔξεισι πασίῤῥωμος εἰς Τριάδιτζαν. Ἐκεῖσέ τε πρέσβεις πρὸς τῶν Οὐγγάρων δεξάμενος, τὴν μετ' αὐτῶν εἰρήνην κυρώσας ὡς ἐνῆν, ἐπὶ τοὺς Πατζινάκους ἐξώρμησε. Διῃρημένων δὲ αὐτῶν κατὰ γενεὰς καὶ φατρίας, οἱ μὲν λοιποὶ ἡγεμόνες τῷ βασιλεῖ ὑποκλιθέντες εἰρηνικά τε καὶ φίλια ἐφρόνησαν, μόνος δὲ ὁ Σελτὲ χεῖρα δοῦναι τῷ βασιλεῖ οὐκ ἠθέλησε, τοῖς ἕλεσι τοῦ Ἴστρου, οἷς συνέφυγε, καὶ τῇ ἐκεῖσε ἀποκρήμνῳ πέτρᾳ ἐπερειδόμενος· οἷς καὶ θαῤῥήσας εἰς τὸ πεδίου ἐξῆλθε, συῤῥάξαι τῷ βασιλεῖ προθυμούμενος. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τῆς οἰκείας ἀπονοίας ἐκομίσατο τὰ ἐπίχειρα· βραχείας γὰρ μερίδος τῶν βασιλικῶν ἀντιταχθείσης αὐτῷ φυγὰς ᾤχετο, καὶ κρησφύγετον αὐτοῦ ληφθὲν κατεριζώθη ἐκ βάθρων αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ τοῦτον τροπώσασθαι καὶ ἀφανίσαι ἄρδην ἀναζεύξας ἐσκήνωσεν ἐν τῷ Λοβιτζῷ περὶ τοὺς αὐτοὺς πρόποδας. Ῥαγδαῖος δὲ ὄμβρος τῇ παρεμβολῇ ἐπικαταῤῥαγεὶς καὶ νιφετὸς ἔξωρος

A guram conformata, ut mos est benedicendi populo acclamanti pacem, ita firma permansit, neque cum mortuo corpore est immutata. Sufficitur in ejus locum patriarcha Constantinus Lichudes præses et protovestiarius, qui prius metropolitanorum et cleri totiusque populi suffragiis delectus fuerat, vir ob regia atque civilia munera clarissimus a Monomacho usque ad illud tempus ; quique magnam gloriam ob rei publicæ administrationem reportaverat **645** et Manganorum procurationem, ac juris custos ab eo imperatore quem diximus relictus fuerat. Et quamvis delectus fuisset, non sine contentione archiepiscopatum et patriarchatum, neque sine controversia adeptus est. Verum imperator studens talia sibi jura vindicare, hoc
B ipsi tempus idoneum ratus, presbyterum ordinatum vetuit ne archiepiscopatus unctionem perfectam acciperet, quoad, inquit, ea quæ contra te jactantur per synodum canonice examinentur. Constantinus autem non ignorans hæc quomodo contra se inquirerentur, inopinatum dedecus secum reputans, quæ quærebantur tradidit imperatori. Ex eo tempore sine controversia et sine excusatione omnia ab ipso perficiebantur, quæcunque in initiandis pontificibus consuevere. Fuit etiam munificus, et rationem habuit non Ecclesiæ tantum sed etiam omnium omnino, ita ut curæ illius nemo expers esset, qui ejus liberalitatem non percepisset.

Cum vero Ungari pacem violassent erga Romanos, et Patzinacæ e lustris, in quibus delituerant,
C erupissent, læderentque finitimam regionem, imperator paratis iis quæ ad perfectionem exercitus usui essent, cum omnibus viribus se Triaditzam confert, ibique ab Ungaris accepta legatione, cum pacem confirmasset ac pro viribus stabilisset, in Patzinacas profectus est. Quibus divisis secundum gentes et tribus, reliqui **646** duces imperatori se submittentes pacem et amicitiam amplexi sunt: solus Selte manum dare imperatori noluit, Istri paludibus quo confugerat, et prærupta quæ illic erat petra nixus. Quibus etiam fretus in planitiem erupit, prompto animo cupiens cum imperatore manum conserere. Sed brevi tempore suæ dementiæ præmia tulit, siquidem cum exigua imperatoris militum manus ipsis restitisset, fugit, et ejus
D refugium captum ab ipsis fundamentis est dirutum. Imperator autem post ipsum profligatum atque deletum funditus inde profectus ad Lobitzum tabernacula posuit, ad montis radices. Vehemens autem imber in castra delatus et nix intempestiva (erat enim Septembris dies vicesima quarta, qua

JACOBI GOARI NOTÆ.

ex utroque crux componitur : reliqui porro digiti manent extensi, cunctique simul vocum harum Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ litteras primordiales demonstrant, auricularis videlicet rectus τὸ I, medius et pollex in crucem acti τὸ X, medius et index parum dissiti τὸ N. Hæc Thessalonicensis et Malaxus, de quo alibi.

(5) Pace nimirum a pontifice vocibus his εἰρήνη ὑμῖν cœlitus invocata, benedictionem poscenti.

(6) Roma jure cuipiam obvenientia, non modo jus ipsum et legem vocant moderni δικαιώματα : ac ideo δικαιωμάτων φύλαξ apud eosdem est qui nobis regiorum jurium defensor, qui et regius procurator.

protomartyris Theclæ memoriam celebrant Christiani) multum detrimenti et calamitatis militibus attulit. Nam omnis fere equitatus, et eorum qui aderant plurimi, frigore et imbre, cum nudi essent et imparati, interierunt, ac præter omnem spem ad victum necessaria defecerunt, relictis tantum quæ fluminum impetu superfuerant et imbri. Cum autem mediocriter pluvia remisisset nivesque cessassent, ingressus imperator, et plurimis in flumine amissis, sub umbram cujusdam arboris cum paucis quibusdam primoribus se recepit; ac paulo post edito a quercu sono parum progreditur imperator, fere quantum arboris ipsius longitudo contingeret, quæ radicitus evulsa supina in terram decidit. Obmutuit imperator, **647** considerans qualis mortis periculum vix evaserit. Neque hoc erat bonum augurium, quod acciderat, sed initium calamitatis quam mox esset accepturus, et eorum quæ jam commisisset pœnarum exactio. Verum pro eo casu gratias agens Deo templum in palatio Blachernarum protomartyri Theclæ dedicatum pulcherrimum construxit, et exercitum perducens cito se ad regiam urbem recipere festinabat, cogitans de rebellione quam audiverat in Oriente. Qua falsa comperta, sese venationibus oblectare cœpit et aliis quæ animi relaxandi gratia fiunt, per fretum, quod est ante regiam urbem ascendens. Hora vero prandii fulmen in ea loca quibus Neapolis nomen est irruit; et porcus nescio unde apparens, in se provocavit imperatorem, quem usque ad mare persecutus imperator expulit. Ubi vero mare subiens porcus haud amplius apparuit, fulgore quodam instar fulguris perstrictus imperator de equo dejectus est, et humi spumam ex ore edens devolvebatur. In parvum autem navigium impositus ad regiam defertur. Attonitus tamen et ob afflatum se ipsum minime sentiens, morbaque dies aliquot detentus mortem exspectabat, et idcirco ad placandum sibi Deum pœnitentiam amplectitur, et imperatoriam potestatem, quam sibi injuria vindicarat, libens deponit, hoc certe recte faciens, et monasticæ se vitæ dedicat, priorem fastum ac delicias voluntario contemptu et molestia corrigens. Et quod **648** magis ostendit illum vere totoque ex animo pœnituisse eorum quæ patrarat, imperatorem delegit non Joannem sibi sanguine conjunctum, non nepotem ex sorore Theodorum Docejanum, non filiæ maritum, neque alium aliquem sibi consanguinitate proximum, sed præsidem Constantinum, cui jam inde a suis majoribus Ducas cognomen erat, tanquam peritum et conscium et adjutorem, quique optime nosset rationes parandæ copiosæ pecuniæ ad imperii conservationem. Comnenus autem monasticas vestes indutus, cum parumper exspectasset si qua ratione a morbo liberaretur, ubi novit se insanabili morbo captum, adhuc ipso vexatus Studii monasterium ingreditur, multum Æcaterina Augusta ejus consilium adjuvante, et pro terrarum imperii amissione, cœlestis gaudii

A (Σεπτέμβριος γὰρ ἦν ἡμέραν ἄγων κδ', καθ' ἣν ἡ τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλας ἑορτὴ τελεῖται Χριστιανοῖς) πολλῆς κακώσεως καὶ λύμης ἐνέπλησε τὸ στρατιωτικόν· ἥ τε γὰρ ἵππος σχεδὸν ἅπασα καὶ τῶν παρόντων οἱ πλείους τῷ κρύει καὶ τῷ ὄμβρῳ, γυμνοὶ καὶ ἀπαράσκευοι τυγχάνοντες, τὸ ζῆν ἀπέῤῥηξαν. Ἐπιλελοίπασι δὲ παρὰ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὰ ἐπιτήδεια, ποταμίων ῥευμάτων φορᾶς καὶ τοῦ χειμῶνος γενόμενα πάρεργον. Ἀναστολῆς δὲ μετρίας γενομένης καὶ τῶν νιφετῶν ἀνακωχὴν λαβόντων ἐξῄει ὁ βασιλεύς, πλείστους δὲ τῷ ποταμῷ ἀποβαλὼν ὑπὸ σκιὰν ἔστη δένδρου τινὸς ἅμα τῶν ὑπερεχόντων τισί. Μετ' ὀλίγον δὲ ἠχῆς γενομένης ἐκ τῆς δρυὸς πρόεισι μικρὸν ὁ βασιλεύς, ὅσον μὴ τῷ μήκει αὐτῆς καταλαμβάνεσθαι ἥπερ ῥιζόθεν ἀνασπασθεῖσα ὑπτία τῇ B γῇ προσήρισε. Γέγονε δὲ ἐννεὸς ὁ βασιλεὺς λογισάμενος οἵας τελευτῆς ἐπωδύνου παρὰ μικρὸν τυχεῖν ἔμελλεν. Ἦν δὲ οὐκ ἀγαθὸς οἰωνὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ προοίμιον τῆς μελλούσης αὐτὸν καταλαβεῖν τύχης καὶ τῶν ἤδη γενομένων εἴσπραξις καὶ τιμωρία. Εὐχαριστῶν δ' ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι τῷ Θεῷ, ναὸν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλας ἀνήγειρε κάλλιστον. Προβιβάζων δὲ τὸν στρατὸν ἀπῄει ταχέως ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν λογοποιούμενος, ἀποστασίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνωτιζόμενος. Καταλαβὼν δὲ καὶ πάντα ψευδῆ εὑρηκὼς κυνηγεσίοις ἑαυτὸν ἐψυχαγώγησε καὶ τῇ ἄλλῃ ἀνέσει, κατὰ τὸν τῇ βασιλίδι προκείμενον πορθμὸν ἀνιών. [P. 811] Περὶ δὲ ὥραν ἀρίστου φῶς ἀστραπήβολον τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐνέσκηψε (Νεάπολις τούτοις τὸ γνώρισμα), χοῖρός τέ ποθεν C ἐπιφανεὶς ἐφ' ἑαυτὸν τὸν βασιλέα ἐξεκαλέσατο, ὃν ἐπιδιώκων ὁ βασιλεὺς ἄχρι καὶ θαλάσσης ἐξήλασεν. Ὡς δὲ ὁ χοῖρος τὴν θάλασσαν εἰσδὺς ἀφανὴς ἐγένετο, ὁ βασιλεὺς ἐξαίφνης πληγεὶς ὑφ' ἀστραπηβόλῳ φωτὶ τοῦ ἵππου τε ἀπεσφαιρίσθη καὶ πρὸς τὴν γῆν ἀφρίζων ἐκυλίετο. Ἀκατίῳ δὲ ἐμβληθεὶς πρὸς τὰ βασίλεια διασώζεται παρακεκομμένος καὶ ἑαυτοῦ μηδ' ὅλως ἐπαισθανόμενος. Νοσημαχήσας δὲ ἐφ' ἡμέρας τινὰς τὸν μόρον ἐκαραδόκει καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ θείου ἀσπάζεται τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἧς παρανόμως ἐδράξατο, ἑκοντὶ μεθίησι, τοῦτό γε καλῶς ποιησάμενος, καὶ τὸν μοναδικὸν ἀσπάζεται βίον, τὴν πρὶν εὐδοξίαν καὶ τρυφὴν ἀποπτώσει ἑκουσίᾳ καὶ μετριότητι διορθούμενος. Ὃ δὲ μᾶλλον δείκνυσιν D ὡς εἰλικρινῶς καὶ ψυχῆς ἐξ ὅλης μεταμεμέληται ἐφ' οἷς ἔπραξε, βασιλέα προχειρίζεται οὐ τὸν ὅμαιμονα αὐτοῦ Ἰωάννην, οὐ τὸν ἀδελφιδοῦν ἑαυτοῦ Θεόδωρον τὸν Δοκειανόν, οὐκ ἄνδρα προσζεύξας τῇ θυγατρί, οὔτ' ἄλλον τινὰ τῶν καθ' αἷμα ᾠκειωμένων αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν πρόεδρον Κωνσταντῖνον, ᾧ Δοῦκας τὸ πατρωνυμικὸν ἀνέκαθεν ἦν, ὡς συνίστορα καὶ συναγωνιστὴν καὶ τῶν χρημάτων ποριστὴν ἀφθονώτατον εἰς τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς ῥάκη μοναχικὰ περιβαλόμενος, ἐπ' ὀλίγον τε γνωσιμαχήσας, εἴ πως ἀνεθείη τῆς νόσου, ἐπείπερ ἔγνω κατ' ἄκρας ταύτῃ ἁλούς, ἔτι τῇ νόσῳ τρυχόμενος τὴν τοῦ Στουδίου καταλαμβάνει μονήν,

πολλὰ καὶ τῆς Αὐγούστης Αἰκατερίνης συμβαλλομένης αὐτῷ πρὸς τὸ προκείμενον, καὶ τῇ τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἀποβολῇ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀπόλαυσιν ἐπαγγελλομένης αὐτῷ, βασιλεύσας μὲν ἔτη δύο καὶ μῆνας τρεῖς, ἐπιζήσας δὲ τούτων ἐλάττω τῷ μοναχικῷ σχήματι, πᾶσαν ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ ἡγεμονεύοντα ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ θυρωρὸς γενέσθαι καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπηρετῆσαι διακονίαις διὰ πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ μετριοφροσύνην καταδεξάμενος. Σωφρονέστατος δὲ εἰσάγαν γενέσθαι λέγεται. Στρατοπεδάρχῳ γὰρ ὄντι αὐτῷ νόσον ἐνσκῆψαι νεφριτικήν φασιν, ὥστε ἀπογνῶναι αὐτῆς τῆς ζωῆς διὰ τὸ παρέσει παντελεῖ καὶ ἀκινησίᾳ κατασχεθῆναι. Τῶν δὲ ἰατρῶν, μετὰ τὸ τοῖς ἄλλοις ἅπασι χρήσασθαι καὶ ἀνηνύτοις ἐλεγχθῆναι ἐπιχειρεῖν, συμβουλευόντων μιγῆναι γυναικὶ, αὐτὸς οὐχ ὑπήκουσεν. Εἰπόντων δὲ, εἰ μὴ τοῦτ' ἐπιχειρήσειεν, ἐξ ἀνάγκης ἔχειν καυτῆρι χρήσασθαι, ἐκ τούτου δὲ ἀπαιδίᾳ κατασχεθῆναι δεινῇ καὶ [P. 812] ἀγονίᾳ, αὐτὸς, « Ἀρκοῦσί μοι' ἔφη, ὁ Μανουὴλ καὶ ἡ Μαρία, οἱ ἤδη μοι χάριτι Θεοῦ παῖδες γενόμενοι· τούτων μὲν γὰρ ἄνευ ἔνεστι τυχεῖν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σωφροσύνης δὲ χωρὶς οὐδεὶς τὸν Κύριον ὄψεται. » Ἀλλὰ καὶ ἡ βασίλεια Αἰκατερῖνα καὶ ἡ ταύτης θυγάτηρ Μαρία τὴν τρίχα κειράμεναι διῆγον ἐν νοῖς παλατίοις τοῦ Μυρελαίου, πᾶσαν ἄσκησιν μοναδικὴν μετερχόμεναι.

fructum ipsi promittente, cum annos duos ac menses tres imperasset, et in habitu monastico pauciores his supervixisset omnem præstans monasterii præfecto obedientiam, ita ut et janitor esset et alia ministeria obiret, propter multam animi æquitatem et modestiam. Castissimus autem fuisse dicitur, et supra quam credi possit continens. Nam cum stratopedarches esset, nephritico morbo tentatum dicunt ita ut vitam desperaret, eo quod totius corporis languore et nervorum resolutione detineretur. Medicis autem, postquam aliis omnibus adhibitis remediis, ea quæ omnino fieri non possent tentare se cognoverunt, ut cum muliere quadam coiret suadentibus, noluit obtemperare. Cumque dixissent illi **649** nisi hoc tentaret, necessario cauterium adhibendum, ex quo procreandæ sobolis facultate privaretur : « Satis, ipse inquit, mihi sunt Manuel et Maria mihi jam Dei beneficio nati liberi : nam sine his licet consequi regnum cœlorum, sine continentia vero Deum nemo videbit. » Quin etiam Augusta Æcaterina ejusque filia Maria detonsis capillis degebant in palatiis Myrelæi, omnia monastica munera obeuntes.

Τελευτήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως ὑγρότητος μεστὴ θεαθεῖσα ἡ τοῦτον κατέχουσα σορὸς ὑπόνοιαν παρέσχε πολλοῖς τιμωρίαν εἶναι τὸ γεγονὸς καὶ κολάσεως ἔνδειγμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τῆς σφαγῆς καὶ τῶν μετὰ τὸ βασιλεῦσαι πεπραγμένων αὐτῷ εἴς τε τὰς τῆς συγκλήτου στερήσεις [καὶ] τῶν ἔκπαλαι διδομένων αὐτῇ, καὶ τὴν τῶν θείων ναων καὶ τῶν ἱερῶν σεμνείων ἀποστέρησιν, ἣν, ὡς ἔφημεν, ἐποιήσατο, τὸ ἀπέριττον μὲν καὶ τὴν αὐτάρκειαν αὐτῶν προνοούμενος, τῷ δημοσίῳ δὲ εἰσφέρων μετρίαν παράκλησιν. Ἄλλοι δὲ τὸ ῥεῦσαν ἁγιωσύνης ἔργον' ἐτίθεντο, ὡς καθαρῶς καὶ ἀδιστάκτως μεταγνόντος αὐτοῦ ἐφ' οἷς ἔπραξε· μὴ γὰρ εἶναι ἁμαρτίαν τὴν νικῶσαν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀμφοτέρων δὲ τὴν γνώμην ἐπαινῶ καὶ ἀποδέχομαι τῷ τὴν μὲν κωλυτικὴν εἶναι τῶν μελλόντων κακῶν, τὴν δὲ προτρεπτικὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτιον.

Vita autem functo imperatore, conspecta sepultura ejus humoris plena suspicionem multis dedit esse illam rem ultionem et indicium supplicii, quo afficeretur ob intestinum bellum ac cædem et ea quæ post usurpatum imperium commiserat in privando senatu iis bonis quæ ei antiquitus concessa fuerant, et adimendis sacris templis et delubris facultatibus quas diximus, id curans ut nihil ipsis superesset, sed ea tantummodo haberent quæ ad victum satis essent, mediocrem adhibens rei publicæ consolationem. Alii autem fluentem humorem sanctitatis interpretabantur indicium, quod pure ac sine ulla controversia eum factorum pœnituisset : neque enim peccatum ullum esse, quod divinam superet erga homines charitatem. Utrorumque ego sententiam laudo et approbo, quod altera mala futura prohibeat, altera vero a deterioribus ad meliora adhortetur ac revocet.

Τῆς δὲ βασιλίσσης Αἰκατερίνης (7), ἐν τῷ μοναχικῷ Ἑλένης μετονομασθείσης, ἐπετείως τελούσης τὰ τοῦ βασιλέως μνημόσυνα, συγκαλούσης τε ἄλλους τινὰς μοναχοὺς καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐν τῇ Στουδίου μονῇ ἀσκουμένους σύμπαντας, ἐπειδὴ ἔμελλε τελευτᾷν, ἐτέλει μὲν συνήθως καὶ κατὰ τὸ ἔθος τὰ τοῦ

650 Cum autem Æcaterina Augusta in monasterio mutato nomine Helena appellata quotannis imperatoris memoriam anniversariis sacris coleret, invitatis aliis quibusdam monachis et omnibus iis qui se in Studiensi monasterio exercerent; cumque diem suum esset obitura, solenni more annua

JACOBI GOARI NOTÆ.

(7) Habent Græci præter familiarum et patriæ τῆς τιμῆς, τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς τύχην ὀνόματα. Illa quibusvis in baptismo imponuntur, hæc ex fortuito casu excogitantur, qualia sunt apud Cedrenum Κοντοστέφανος Στραβομύτης, Ἀργυροῦς, a corporis brevitate, nasi curvitate, morum candore indita. Media tandem usui sunt in monasteriis, nec fortuito tamen aut mere pro libito, sed pietatis simul et honoris observata lege fiunt monachis propria, tum si sanctitatem redoleant, tum si cum baptismalibus saltem primordialibus in litteris conveniant. Unde disces cur Andronicus senior factus monachus dictus sit Antonius apud Gregoram l. IX, Joannes Cantacuzenus apud ipsummet Joasaph nomen acceperit, Georgius Phranzes cur audierit Gregorius et Elena ejus uxor Eupraxia, et tandem cur Æcaterina imperatrix vocata sit Elena, si non ex primordialis litteræ, saltem ex pronuntiationis consensu.

sacra peregit imperatoris, et ipsis omnibus duplicia ea quæ dari consueverant persolvi jussit: antistite autem dubitante et sensim accedente ac duplicationis rationem quærente: « Quia non novi, inquit, o maxime venerande, an insequenti anno vobiscum futura sim, Deo fortasse aliter res nostras pro sua voluntate moderante. » Quod etiam accidit: illa enim ante illud tempus vita defuncta est, voluitque cum fratribus in cœmeterio monasterii Studii sepeliri. Ornarunt autem uterque, et ipsa et imperator, augustissimum Præcursoris templum iis quæ connumerare ac sigillatim recensere Herculeus labor esset.

Fuit imperator moribus constans, æquus animo, mente acutus, manu strenuus, intelligentia promptus, in rebus bellicis peritissimus, hostibus terribilis, suis re benevolus, verbis infestus. Cum tamen a principio moribus his haudquaquam præditus esset, aiebat oportere imperatorem externis esse terribilem, suis facilem. Rursus aiebat eos qui tyrannidem affectarent, libertos imperatorum fieri velle. Cumque accusaretur quod tyrannidem invasisset contra Michaelem: « Pigebat me, inquit,
651 conservo servire, neque justa consequi. » Et cavillo etiam uxorem est prosecutus, siquidem dicebat illam prius servam, nunc a se in libertatem vindicatam Aiebat item cognatos aliis esse crucem, tyranno utilitatem. Æcaterina autem Augusta nihil novi sibi accidisse affirmabat, quippe quæ regnum cum regno commutasset.

Post Comnenum autem Constantinus Ducas præses sine sanguine et rerum perturbatione potitus imperio, ad senatum et omnem civitatis populum concionem habuit æquitatis plenam, et deinde rerum administrationem aggressus est, nulla in re a molestia et æquitate recedens; et honoribus senatores et plebeios multos ornavit, atque eos qui imperante Comneno propriis honoribus exciderant in pristinum statum vindicavit. Multos enim ille ex illustribus abscuros, ex gloriosis ignobiles fecit. Cum enim sancti magni martyris Georgii dies festus advenisset, quo ejus memoria colitur, de more se confert imperator ad Mangana ob cultum martyris. Peracta autem celebritate quidam maligni et improbi malum consilium meditati insidias imperatori struxere. Nibil vero perfecerunt, Deo cœtum illum impium et pravum commentum dissolvente: hoc enim sibi proposuerunt faciendum, ut in profundum ille cum omnibus suis demergeretur, utpote per mare ad palatium navigaturus. Habita autem quæstione et accurata inquisitione plures optimates, in quibus
652 ipse quoque eparchus, convicti sunt insidia-

βασιλέως ἐτήσια, διπλᾶ δὲ τούτοις πάντα τα ἐκ τύπου διδόμενα παραθέσθαι προσέταξε. Τοῦ δὲ καθηγουμένου (8) διαπορήσαντος, καὶ τὸν λόγον τοῦ διπλασιασμοῦ ἡσυχῇ προσελθόντος καὶ ἀπαιτήσαντος, « Ὅτι τὸ, ἔφη, ὦ τιμιώτατε, οὐκ οἶδα, εἴ καὶ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὑμῖν συνέσομαι, τοῦ Θεοῦ τὰ καθ' ἡμᾶς ἴσως ἄλλως καὶ ὡς αὐτῷ βουλητὸν, οἰκονομήσαντος. » Ὃ δὴ καὶ γέγονεν· ἐτετελευτήκει γὰρ ἐν τῷ μέσῳ, ἀξιώσασα ταφῆναι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Στουδίου μονῆς. Κατεκόσμησαν δὲ καὶ ἀμφότεροι, αὐτή τε καὶ ὁ βασιλεὺς, τὸν πάνσεπτον τοῦ προδρόμου ναὸν, ἃ δὴ καὶ καταλέγειν καὶ κατὰ λεπτὸν διεξιέναι ἆθλος Ἡράκλειος.

Ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ ἦθος στάσιμος, τὴν ψυχὴν ἐπιεικὴς, τὴν γνώμην ὀξὺς, τὴν χεῖρα δραστήριος, τὴν σύνεσιν ἕτοιμος, στρατηγικώτατος τὰ πολέμια καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερὸς, τοῖς περὶ αὐτὸν εὐμενὴς, λόγοις προσκείμενος, καὶ ταῦτα μὴ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἔθος ἔχων. [P. 813] Ἔλεγε δὲ δεῖν τὸν βασιλέα φοβερὸν μὲν εἶναι τοῖς ἔξω, εὐπρόσιτον δὲ τοῖς ἰδίοις. Πάλιν ἔλεγε τοὺς τυραννιῶντας τῶν βασιλέων ἀπελευθέρους εἶναι σπεύδειν. Αἰτιώμενος δὲ ὅτι τετυράννηκε κατὰ τοῦ Μιχαὴλ, « Ὤκνουν, ἔλεγε, τῷ συνδούλῳ δουλεύειν καὶ τῶν εἰκότων μὴ τυγχάνειν. » Ἐπισκώπτων δὲ τῇ γυναικὶ ἔλεγε δούλην μὲν εἶναι πρότερον, νῦν δὲ ἠλευθερῶσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Πάλιν ἔλεγε τοὺς συγγενεῖς τοῖς μὲν ἄλλοις τυγχάνειν σκόλοπας, τῷ δὲ τυραννοῦντι ὠφέλειαν. Ἔλεγε δὲ καὶ ἡ βασιλὶς Αἰκατερῖνα μηδὲν ζῶον ἐπ' αὐτῇ γεγενῆσθαι βασιλείας βασιλείαν ἀλλαξαμένη.

Μετὰ δὲ τὸν Κομνηνὸν Κωνσταντῖνος πρόεδρος ὁ Δούκας τῶν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος ἀναιμωτὶ καὶ δίχα πραγμάτων ταραχῆς, λόγους ἐπιεικείας γέμοντας ἐδημηγόρησε πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ πρὸς ἅπαν τὸ δημοτικόν (9) τε τῆς πόλεως καὶ κοινόν. Καὶ ἀπ' ἐκείνου τῆς τῶν πραγμάτων ἐνήρξατο ἀντιλήψεως, τοῦ ἐπιεικοῦς καὶ μετρίου κατ' οὐδὲν ἀφιστάμενος, ἀλλὰ πᾶσι τρόποις αὐτοῦ ἐξεχόμενος. Ἐτίμησε δὲ τῶν τε τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου πολλούς. Ἀνώρθωσε δὲ καὶ τοὺς ἤδη ἐπὶ Κομνηνοῦ ἐκπεπτωκότας τῶν οἰκειωτικῶν· πολλοὺς γὰρ ἐκεῖνος ἀδόξους ἐξ ἐνδόξων καὶ ἀτίμους ἐκ τιμίων ἀπέδειξεν. Ἐπιστάσης γὰρ τῆς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου μνήμης (10) κατὰ τὸ ἔθος ἄπεισιν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ Μάγγανα αἰδοῖ τοῦ μάρτυρος, μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι τὴν ἑορτὴν, τινὲς τῶν κακοήθων καὶ δολερῶν βουλὴν πονηρὰν ἐξαρτύσαντες τῷ βασιλεῖ ἐπεβούλευσαν μὲν, ἤνυσαν δὲ οὐδὲν, Θεοῦ τὸν σύλλογον καὶ τὸ πονηρὸν καὶ ἄθεον διαλυσαμένου σκαιώρημα· ἦν γὰρ αὐτοῖς γνώμη τῷ βυθῷ παραδοθῆναι αὐτὸν παγγενεὶ ἅτε διὰ θαλάσσης πρὸς τὸ παλάτιον ἀποπλεῖν μέλλοντα. Ζητήσεως δὲ καὶ ἐρεύνης περὶ τοῦ συμβάντος γενομένης πολ-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(8) Ἡγούμενος est quicunque monasterii præfectus, καθηγούμενος qui simul sacris ordinibus est ornatus, προηγούμενος qui expræfectus.

(9) Δημοτικὸν inter et κοινὸν illud est discriminis, quod inter collegia factionesve et confusam plebem observatur.

(10) De qua, et imperatorum erga sanctum fiducia Codinus c. xv, n. 9 et c. 17, n. 59.

λῆς πολλοὶ τῶν μεγιστάνων καὶ αὐτὸς ὁ τηνικαῦτα A ἔπαρχος εάλωσαν ὡς ἐπίβουλοι καὶ καθοσιώσεως αἰτίᾳ ὑπέπεσον, τῶν οἰκείων στερηθέντες κτήσεων καὶ πάσης τῆς περιουσίας αὐτῶν· Ἐπόθησε δὲ καὶ ἠγάπησε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἁπάντων ὁ βασιλεὺς τήν τε τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐπαύξησιν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν τὴν ἀκρόασιν, κἀν τούτοις τὴν μείζονα φροντίδα κατεκένου τῆς βασιλείας, τῶν ἄλλων ἧττον ἐχόμενος, στρατηγικῶν φημι πλεονεκτημάτων καὶ στρατιωτικῶν ἀνδραγαθημάτων. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ συκοφαντικαῖς ἐπηρείαις καὶ σοφιστικαῖς μεθόδοις καὶ δικανικῶν προβλημάτων ἑσμῷ καὶ σεκρετικῶν ζητημάτων ἐπιπλοκαῖς τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκλονεῖτο καὶ [P. 814] ἐκραδαίνετο, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατευομένους τὰ ὅπλα καὶ, τὴν στρατείαν μεθέντας συνηγόρους καὶ νομικῶν B ζητημάτων καὶ προβλημάτων γενέσθαι ἐραστὰς-μακρὰ χαίρειν εἰπόντας ἐνυαλίῳ τε ἠχῇ καὶ πολεμικῇ ὀρχήσει καὶ περιδινήσει ἀγχιστθφόῳ, Εὐσεβὴς δὲ ὢν εἴπερ τις ἕτερος, καὶ φιλομόναχος φιλόπτωχός τε καὶ περὶ τὸ σῶμα ἧττον κολαστικὸς (11), πρὸς ἄλλο τι ἀμβλὺς ἐτύγχανε καὶ νωθρὸς φειδωλὸς δ' εἰσάγαν καὶ ποριστικὸς καὶ τῶν δημοσίων χρημάτων αὐξητικός. Ἐξουσίαζε δὲ καὶ ταῖς κρίσεσι, καὶ πολλάκις αὐτὰς διὰ τὴν τῶν προσώπων ποιότητα ὑπήλλαττε, βαρὺς δεικνύμενος τοῖς δυνατοῖς καὶ ἀφόρητος. Προσκειμένου δὲ αὐτοῦ τοῖς τοιούτοις διηνεκῶς, τῶν δὲ στρατιωτικῶν ἠμεληκότος καὶ ῥᾳθυμήσαντος, τὰ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς τέρμασι τῶν μερῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν, ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφέροντό τε καὶ ἤγοντο, καὶ ἐληΐζοντο καὶ διεφθείροντο ἅπαντα τῇ τε τῶν Τούρκων ἐπιδρομῇ C καὶ κατισχύσει καὶ τῇ βιαίᾳ ὑποχωρήσει καὶ δειματώσει τῶν ἠμελημένων στρατιωτῶν· συνεχεῖς γὰρ ὑπῆρχον ἐκδρομαὶ καὶ λεηλασίαι συχναί, ἀφανιζομένου τοῦ προστυχόντος παντός. Διὸ καὶ ἡ εὐδαίμων χώρα τῆς Ἰβηρίας ἠρίπωτο παντελῶς καὶ ἠφάνιστο, ἤδη προκατειργασμένη καὶ ἠσθενηκυῖα καὶ κατὰ μικρὸν ἐπιλείπουσά τε καὶ φθίνουσα, συμμεταλαμβανομένου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ ὅσαι ταύτῃ παρέκειντο, Μεσοποταμία τε καὶ Χαλδαία, πρὸς δὲ Μελιτηνὴ καὶ Κολώνεια καὶ τὰ τῷ Εὐφράτῃ συγκείμενα ποταμῷ, ἀλλὰ μὴν τό τε Ἀρμενιακὸν καὶ τὰ Βαασπρακάν, καὶ εἰ μὴ πολλάκις στρατεύμασιν, ἐνίοτε δὲ καὶ φήμαις μόναις δυνάμεων ἀνείργοντο τὰ τῶν Βαρβάρων. Καί τινες ἀρχηγοὶ τούτων, Χωροσαλάριος καὶ Σαμούχ, εἰ μὴ ἀγαθῇ τινι τύχῃ τὴν ἧττω D συμβαλόντες ἐκληρώσαντο, κἂν μέχρι Γαλατίας καὶ Ὀνωριάδος καὶ αὐτῆς Φρυγίας τὸ ἀντίπαλον περιέδραμεν. Ἐστέλλετο μὲν γὰρ τὸ στρατιωτικόν, ψιλὸν δὲ καὶ ἄοπλον καὶ γυμνόν, τῶν κρειττόνων ἀπελαυνομένων ἑκάστοτε τῆς στρατηγίας τοῦ πλήθους τῶν ὀψωνίων ἕνεκεν καὶ τῶν μειζόνων βαθμῶν. Ἃ καὶ καταγνώσεως ἐκτὸς οὐκ ἦν, μηδενὸς γενναίου καὶ ἀξιολόγου πραττομένου διὰ τοῦτο. Συνέβαινε δὲ ἐκ τούτων τοὺς μὲν Ῥωμαίους ταπεινοῦ-

rum et læsæ majestatio rei effeoti, et idcirco possessionibus et suis omnibus bonis privati. Concupivit autem et præ cæteris omnibus maxime amavit imperator publicarum rerum incrementum, et præcipuo studio privatas causas audiendi tenebatur, in quibus majorem quam in imperio administrando curam exhauriebat, aliis rebus minus vacans, ducum inquam amplificandæ dignitati, et iis quæ militibus prospere ac strenue gesta essent. Et propterea in calumniatorum conviciis et sophisticis commentis ac judicialium quæstionum examine Romana res publica versans occupabatur, ita ut ipsi milites armis depositis advocati et patroni quæstionum ad leges spectantium et causarum fierent, omisso Martio sono et bellicis exercitationibus et equorum agitatione. Pius vero cum esset ut si quis alius, et monachorum et pauperum studiosus, et in iis quæ ad cultum corporis pertinent non admodum occupatus, in aliis quoque hebes ac segnis erat : at in augendis publicis pecuniis admodum parcus et civilis. Nimis sibi arrogabat in judiciis, et ea subinde propter personarum qualitatem mutabat, gravem se potentibus ostendens, et ejusmodi cui non possent resistere. Cum iis rebus ille totus incumberet, re militari neglecta, ac nimium se otio dedisset, res Orientis, præcipue loca in finibus Romanorum, ab hostibus agi ferri ac diripi, et omnia vastari et **653** Turcorum excursionibus et oppressione ac violenta fuga et terrore neglectorum militum : continentes enim fiebant incursiones, crebræ direptiones et quæcunque occurrebant hostibus, evertebantur, et idcirco felix Iberiæ regio omnino desolata fuit et prorsus deleta, jam ante confecta et imbecillis, ac sensim deserta et corrupta. Atque hujus mali participes erant Mesopotamia et Chaldæa et insuper Melitene et Colonia et loca ad fluvium Euphratem sita, quin etiam Armenia et Baaspracania. Ac nisi sæpe exercitu et interdum sola fama copiarum compressi fuissent Barbari, et quidam ipsorum duces Chorosalarius et Samuch bona quædam fortuna commisso prælio cladem sortiti essent, etiam usque ad Galatiam et Onoriadem atque ipsam Phrygiam adversarii excurrissent : mittebatur enim exercitus male instructus et inermis, quod semper præstantiores abdicarentur præfectura majorum stipendiorum et honorum causa ; quæ quidem culpa minime vacabant, cum nihil strenuum aut memorabile hac de causa gereretur. Quibus rebus effectum est ut Romani imbecilliores redditi terrore complerentur, Barbari vero inflati animo efferrentur et multa confidentia irruptiones facerent ; cum etiam ad Anium missus fuerit dux Armenius quidam, nomine Pancratius, pollicitus res ad exercitum qui ibi aderat spectantes se pro virili parte administraturum. Cum vero

JACOBI GOARI NOTÆ.

(11) *Corpus edomare ei austeritatibus subigere assuetus, circa quodcunque aliud segnis ac hebes.*

sultanus illac iter faceret, **654** neque tamen Romanorum regionem vexaret, quidam ex iis qui cum Pancratio erant, erumpentes extremum agmen sultanici exercitus lædebant et cædebant. Quibus de causis sultanus graviter indignatus ulterius progredi desistens ad Anium reversus est, et paucis diebus tum ipsum Anium, tum finitima omnia loca in suam potestatem redacta et præsidio imposito munita ac ducibus idoneis tradita Romanorum exemit imperio. Hæc igitur in hoc statu erant, et tantæ vexationi obnoxia erant Romanorum loca in Asia et in omni Orientis regione : in Occidente vero circa tertiam indictionem, cum præessent oppidis ad Istrum fluvium sitis magister Basilius Apocapes et magister Nicephorus Botaniates. Uzorum natio (hi etiam sunt genere Scythæ, et Patzinacis nobiliores et multitudine superiores) cum tota gente et propriis impedimentis transmisso Istro longis navibus et lembis e caudice cavato factis et utribus, milites transitum prohibentes, Bulgaros inquam et Romanos et qui cum ipsis erant, statim debellarunt, ac duces ipsorum Basilium Apocapem et Nicephorum Botaniatem captivos abduxere, omnemque ad Istrum planitiem complerunt. Excreverat enim natio, ut ii qui viderant confirmabant, ad sexcenta bellicosorum virorum millia. Et quædam haud **655** minima pars ipsorum divisa usque ad Thessalonicam et ipsam Græciam irrupit, et obvia omnia vexavit diripuitque, infinita abacta præda. Sed cum in vehementem hiemem incidisset, quando ad suos redibat, non solum aliena sed etiam sua fere omnia amisit, et infortunio accepto in castra reversa est. Imperator autem de eorum multitudine certior factus cruciabatur animo et ægre ferebat, exercitum tamen cogere et idoneas copias contra ipsos mittere cunctabatur, ac segnis erat, ut quidam aiebant, sumptibus parcens : erat enim, ut diximus, avarus, et nummum omnibus rebus anteponebat : ut vero alii, quod non confideret adversus tantas vires posse acie decertare : omnes enim asserebant adversariorum multitudinem inexpugnabilem, omnibusque impossibilis redemptio ducum videbatur, et de migratione jam plures cogitabant. Imperator autem missis legatis ad principes nationis tentabat, si factu possibile esset, ipsos abducere et sibi conciliare, multis missis muneribus, quibus delinirentur, atque adeo aliquos ex ipsis crebris beneficiis exceperat. Sed natio maxima, et idcirco quotidie irruptionem faciens, ut stipendium illud haberet, in multas Bulgariæ partes, jam ipsam quoque Thraciam et Macedoniam opprimebat. Non ferens autem convicia imperator, quod ab omnibus palam ut avarus atque sordidus

A σθαι καὶ κατεπτηχέναι, τοὺς Βαρβάρους δὲ φυσᾶσθαι καὶ ἐπαίρεσθαι καὶ μετὰ πολλῆς προσρήγνυσθαι πεποιθήσεως· ὅτε δὴ καὶ ἐς τὸ Ἄνιον ἀποστέλλεται δοὺξ Ἀρμένιός τις Παγκράτιος τοὔνομα, ἐκ τῶν ἐνόντων ὑποσχόμενος τὰ ἐκεῖσε στρατεύματα διοικεῖν. Τοῦ δὲ σουλτάνου (12) παριόντος, μὴ μέντοι γε πημαινολένου τὴν χώραν τὴν Ῥωμαϊκὴν, τῶν περὶ τὸν Παγκράτιον ἐξιόντες τινὲς τὴν οὐραγίαν τοῦ σουλτανικοῦ στρατοπέδου ἐσίνοντο καὶ κατέκαινον. [815] Ἐφ' οἷς καὶ δυσθυμήσας ὁ σουλτάνος ἐφίησι τοῦ πρόσω ἰέναι. Πρὸς τὸ Ἄνιον δὲ ἀνθυπέστρεψε, καὶ δι' ὀλίγων ἡμερῶν αὐτό τε τὸ Ἄνιον καὶ τὰ περὶ αὐτὸ πάντα περιποιησάμενος στρατῷ τε ὀχυρώσας, καὶ τρατηγοῖς ἀξιολόγοις τὰ ἐκεῖσε παραδοὺς, τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας αὐτό τε
B καὶ τὴν αὐτὸ χώραν ἀπεστέρησεν. Εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ εἰς τοσοῦτον σκυλμὸν (13) τὰ Ῥωμαϊκὰ περιηγοντο κατά τε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν Ἀνατολήν. Ἐν δὲ τῇ Δύσει κατὰ τὴν τρίτην ἰνδικτιῶνα, ἀρχόντων τῶν περὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν τοῦ μαγίσορου Βασιλείου τοῦ Ἀποκάπου καὶ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, τὸ τῶν Οὔζων ἔθνος (γένος δὲ καὶ οὗτοι Σκυθικὸν καὶ τῶν Πατζινάκων εὐγενέστερόν τε καὶ πολυπληθέστερον) παγγενεὶ μετὰ τῆς οἰκείας ἀποσκευῆς τὸν Ἴστρον περαιωθὲν ξύλοις μακροῖς καὶ λέμβοις αὐτοπρέμνοις (14) καὶ βύρσαις, τοὺς διακωλύοντας τὴν αὐτῶν περαίωσιν στρατιώτας, Βουλγάρους τέ φημι καὶ Ῥωμαίους καὶ λοιπούς τοὺς ὄντας σὺν αὐτοῖς, κατηγωνίσαντο αἰφνιδίως, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν τόν τε Ἀποκάπην Βασίλειον καὶ τὸν
C Βοτανειάτην Νικηφόρον αἰχμαλώτους ἀπήγαγον, καὶ τὴν περὶ τὸν Ἴστρον πᾶσαν ἐπλήρωσαν ὕπαιθρον· συνεποσοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος, ὡς οἱ εἰδότες διεβεβαιοῦντο, εἰς ἑξήκοντα μυριάδας μαχίμων ἀνδρῶν καὶ πολεμιστῶν. Μοῖρα δέ τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη τούτων ἀποτμηθεῖσα ἄχρι Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς Ἑλλάδος εἰσήῤῥησε, καὶ πᾶν τὸ προσουχὸν κατελυμήνατο καὶ ἐκεράϊσε, καὶ λείαν ἤλασεν οὐκ ἀριθμητήν. Χειμῶνι δὲ περιπεπτωκυια πολλῷ, ὅτε πρὸς τοὺς σφετέρους ὑπέστρεφεν, οὐ μόνον τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῆς σχεδὸν ἀπέβαλεν ἅπαντα, καὶ δαστυχὴς εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπανέζευξεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς πυνθανόμενος περὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἤσχαλλε μὲν καὶ ἠδημόνει, στρατιὰν δὲ ἀθροῖσαι καὶ δυνάμεις ἀξιομάχους ἀφεῖναι κατ' αὐτῶν ὀκνηρότερος ἦν, ὡς
D μέν τινες ἔλεγον, τῶν ἀναλωμάτων φειδοῖ (ἦν γὰρ, ὡς ἔφαμεν, φιλοχρήματος καὶ τὸν ὀβολὸν παντὸς προτιμῶν), ὡς δ' ἔνιοι, μὴ ἀπσθαῤῥῶν πρὸς τοσαύτην ἰσχὺν ἀντιπαρατάξασθαι· ἅπαντες γὰρ ἀπρόσμαχον τὸ τῶν ἐναντίων πλῆθος διισχυρίζοντο, καὶ ἀμήχανος ἐδόκει πᾶσιν ἡ λύτρωσις, καὶ μετοικίαν ἤδη οἱ πλείους ἐβουλεύοντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρεσβείαν πρὸς τοὺς ἐθνάρχας αὐτῶν ἐστάλκὼς ἐπειρᾶτο ὡς

JACOBI GOARI NOTÆ.

(12) Sultani vocabulum Cedrenus significare dicit παντοκράτορα καὶ βασιλέα βασιλέων, hoc est imperatorem et regem regum. A Turcis jam vulgo pro domino usurpatur; et nomen hoc princeps eorum habet κατ' ἐξοχὴν ceu solus et maximus dominus. Ita Leunclavius.

(13) Lego κατακλυσμόν, qua voce moderni nogotiorum ingentem procellam solent interpretari.

(14) Cedrenus et Constantinus *de Adm. Imp.* μονόξυλα vocant.

οἷόν τε παρενεγκεῖν αὐτοὺς καὶ καταστεῖλαι, πολλὰ τούτοις ἀποστείλας ἐπαγωγὰ καὶ θελκτήρια· χαρίσμασι γὰρ ἐνίους αὐτῶν ἁδροῖς ἐδεξιώσατο. Μέγιστον δὲ ἔθνος ὄν, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς πορισμὸν ὁσημέραι ἐπιῤῥηγνύμενον, ἐν πολλοῖς μέρεσι τὴν Βουλγαρίαν, [P. 816] ἤδη δὲ τήν τε Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν συνέθλιβε. Μὴ φέρων δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ λεγόμενα (ἀνέδην γὰρ παρὰ πάντων ὡς φειδωλὸς καὶ γλίσχρος διεσύρετό τε καὶ διεβάλλετο) ἔξεισι τῆς βασιλίδος, καὶ περὶ τὸν τόπον ὃς Χοιροβάκχοι καλεῖται τὴν σκηνὴν πήγνυσιν, οὐ πλείους τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιωτῶν ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ· ὅθεν καὶ πολλοῖς θαυμάζειν ἐπῄει ὅπως μετὰ τοσούτων ἀνδραρίων πρὸς τοσαύτην πληθὺν ἀπεδειλίασεν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ παρασκευῇ ὄντος αὐτοῦ καὶ περὶ συναγωγῆς βουλευομένου στρατοῦ, δρομαίως προσελθόντες τινὲς ἐδήλουν τῷ βασιλεῖ τήν τε τῶν ἡγεμόνων λύτρωσιν καὶ τοῦ ἔθνους παντὸς τὴν ἀπώλειαν, φράζοντες ὡς οἱ μὲν ἡγεμόνες αὐτῶν ἐμβάντες σκάφεσι τὸν Ἴστρον διαβεβήκασι, τὸ δὲ περιλειφθὲν πλῆθος λιμῷ τε καὶ λοιμῷ τοῖς τε παρακειμένοις Βουλγάροις καὶ Πατζινάκοις καταπολεμηθέντες ἄρδην ἀπώλοντο, Θεοῦ τὸ πᾶν ἐργασαμένου. Λέγεται γὰρ ὡς ἀπογνοὺς ὁ βασιλεὺς ἐκ πάντων, νηστείαν παραγγείλας τῷ τε πλήθει καὶ ἑαυτῷ, λιτανείαν ἐκτενῆ ἐποιήσατο, αὐτὸς πεζὸς συμπορευόμενος μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας, καθ' ἣν ἡμέραν ἐφάνη τοῖς ἐν τῷ Τζουρολῷ ἐσκηνωμένοις τῶν Οὔζων πλῆθος στρατιωτικὸν ἐπιστὰν ἐναέριον, διάττον σὺν σπουδῇ, βέλη κατ' αὐτῶν ἀφιέναι συνεχῆ, ὥστε μηδένα ἐξ αὐτῶν ἀπομεῖναι ἄτρωτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ Θεῷ θύσας τὰ χαριστήρια εὐθὺ τῆς βασιλίδος πεπόρευτο. Εὗρε δὲ καὶ ταύτην ἐκπλήξεως γέμουσαν καὶ τὰ σῶστρα τῷ Θεῷ ἐπιθύουσαν. Ἀλλὰ πάντες ἁπλῶς θεοσημίαν τὸ γεγονὸς ἐλογίζοντο καὶ τῇ τοῦ βασιλέως περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ τὸ πᾶν ἀνετίθεσαν, ἀρετῇ μὴ κακίᾳ καὶ τῇ ἄρχοντος ῥοπῇ καὶ περὶ τὸ θεῖον εὐλαβείᾳ τὸ θεῖον ἐπικλινόμενον. Προσῆλθον δὲ τούτων τινὲς μετὰ τὸν τοιοῦτον ὄλεθρον τῷ βασιλεῖ, καὶ χώραν λαβόντες δημοσίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς τὰ Ῥωμαίων ἐφρόνησαν, καὶ σύμμαχοι καὶ ὑπήκοοι τούτων μέχρι τῆς δεῦρο γεγόνασι, καὶ ἀξιωμάτων συγκλητικῶν καὶ λαμπρῶν ἠξιώθησαν. Ἦν δὲ τὸ τηνικαῦτα ἔτος μὲν ἕκτον βασιλεύοντι τῷ Δουκί, ἰνδικτιὼν γ', ἔτος ,ϛφογ' τῆς κοσμικῆς κτίσεως.

incessebatur et accusabatur, regia urbe egressus ad locum qui Chœrobachi vocatur **656** castra ponit, haud plures centum et quinquaginta militibus secum adducens, ex quo plures admirari quomodo cum hisce homunculis adversus tantam multitudinem congredi auderet. Verum cum ille in hujuscemodi apparatu versaretur ac de cogendo exercitu consuleret, quidam ad ipsum accurentes accessere, atque duces redemptos nuntiarunt et totius nationis interitum, asserentes duces ipsorum conscensis navigiis Istrum transmisisse, reliquam vero multitudinem fame ac peste et a finitimis Bulgaris et Patzinacis debellatam funditus interiisse, Deo omne illud opus procurante. Fertur enim imperator, desperatis rebus, indixisse jejunium et sibi et populo, et assiduas supplicationes adhibuisse, ipse pedes simul cum lacrymis incedens et contrito corde. Qua die conspecta est in Tzurolo ab Uzis in tabernaculis commorantibus militum multitudo in acie emicare et cum summa festinatione crebra contra ipsos tela jacere, ita ut ex ipsis nemo illæsus remanserit, quin vulnus acceperit. Imperator autem Deo sacrificio cum gratiarum actione peracto, recta ad regiam urbem se contulit, quam reperit admirationis ac stuporis plenam votaque Deo pro accepta salute persolventem. Verum omnes quod factum erat divinum miraculum censentes, imperatoris erga Deum pietati ascribebant, quod virtute et non vitio aut potentia imperatoris, sed religione Deus ipse flexus esset. Post hujuscemodi cladem quidam ex **657** ipsis ad imperatorem se contulere, a quo acceptis agris publicis Macedoniæ Romanis steterunt, et socii ipsorum atque eis obedientes hactenus fuere, honoribus senatoriis atque illustribus dignati. Agebatur autem tunc sextus annus imperanti Ducæ, indictione tertia, anno 6573 ab orbe condito.

Πρὸ δὲ τούτου τοῦ ἔτους κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως, κγ' ἄγοντος τοῦ αὐτοῦ μηνός, περὶ δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτός, σεισμὸς ἐξαίσιος γέγονε τῶν πώποτε γενομένων ἐκπληκτικώτερος, ἐκ τῶν Ἑσπερίων μερῶν ἀρξάμενος. Τοσοῦτος δὲ ἦν τὸ μέγεθος ὡς καὶ οἰκίας ἀνατρέψαι πολλὰς καὶ ναοὺς καὶ κίονας. Τὰ ὅμοια δὲ τοῖς εἰρημένοις πεπόνθασι Ῥαιδεστός τε καὶ Πάνιον καὶ τὸ Μυριόφυτον, ὡς καὶ μέρη τειχῶν [P. 817] ἀνατραπῆναι ἄχρις ὑποβάθρας καὶ πλείστας οἰκίας, καὶ φόνον γενέσθαι πολύν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ Κύζικος, ὁπότε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὸν ἱερὸν κατεσείσθη καὶ τῷ πλείστῳ μέρει κατέπεσε, μέγιστον ὂν χρῆμα πρὸς θέαν δι' ὀχυρότητα καὶ λίθου τοῦ καλλίστου τε καὶ μεγίστου ἁρμονίαν καὶ ἀνοικοδομὴν καὶ ὕψους καὶ μεγέθους διάρκειαν. Καὶ μέχρι δὲ δύο ἐνιαυτῶν ἔκτοτε φοράδην ἐπεφοίτων σεισμοὶ μηδαμῇ τοῖς

Anno vero superiore circa mensem Septembrem indictione secunda, vicesima tertia die mensis, circa secundam noctis vigiliam, terræ motus ingens factus et omnium qui unquam fuere maxime terribilis, ab Occidentis partibus incipiens, atque adeo vehemens ut et domos multas everterit et templa et columnas. Et similia iis quæ jam diximus accidere Rædesto et Panio atque Myriophyto, ita ut murorum partes usque ad ipsum fundamentum dirutæ sint et domus plurimæ, et multa cædes facta. Quinetiam Cyzicus haud expers damni fuit, siquidem templum Græcorum, quod in ipsa erat, commotum est ita ut maxima illius pars deciderit, cum esset maximum spectaculum, tum quod munitissimum erat, tum quod ex pulcherrimo lapide et maximo admirabilem structuræ ordinem habebat, tum vero quod ædificium videretur et altitudine

et magnitudine idonea in perpetuum permansurum. Et usque ad duos annos ex eo tempore frequentes terræ motus fiebant adeo ingentes ut ejusmodi majores natu minime meminissent. Eadem damna perpessa est Micæa, in qua templum sanctæ Sophiæ dicatum et sanctorum Patrum **658** ædes conquassata sunt, et muri cum civium domibus collapsi sunt, et loca quoque Dromi penitus corruerunt. Erant hæc peccatorum exacta supplicia et prorsus ita divina, et innuebant modo dictæ nationis adventum et interitum : in divinis enim portentis non præsens tantum sed etiam futurum prævidetur et præsignificatur.

Maio quoque mense, quarta decima indictione, apparuit crinita stella post solem occidentem, lunæ magnitudine, quando ipsa plena est lumine : quæ eo tempore fumum emittere et nebulam videbatur, et insequenti die cœpit crines ostendere, qui quantum protendebantur, tantum stellæ magnitudo deficiebat; immisit autem radios ad Orientem, et ad eam partem progredi quadraginta diebus perseveravit.

Mortuo vero patriarcha Constantino, Joannes monachus, cognomento Xiphilinus deligitur, Trapezunte natus, vir sapiens et eruditissimus et in rebus politicis spectatus et virtutem sedulo sectatus, adeo ut in principio florentis ætatis monasticam administrationem susceperit et vitam solitariam degere instituerit tempore haud exiguo in Olympo monte : quare nemo præter ipsum dignus habebatur qui ad altum patriarchæ gradum perduceretur, tametsi recusans ac fugiens ad eum honorem compulsus est. Quin etiam vita functo Theodulo Bulgariæ archiepiscopo **659** delegit imperator Joannem quemdam, monachum Lampensem, qui idem monasterium cum Xiphilino coluerat.

A mense autem Octobri morbus gravis imperatorem invasit, qui eum graviter affligebat usque ad insequentem mensem Maium, quo ipsum profligavit et vita privavit. Ejus vero exsequiæ non ubi exspectabat celebratæ sunt, sed per mare ductus in monasterio sancti Nicolai, quod Molibotum vocatur, situs est. Vixit in imperio annos septem, menses sex. Fuere ipsi liberi ex Eudocia Augusta, quam adhuc privatus duxerat uxorem, mares tres, Michael, Andronicus et Constantinus. Horum porphyrogenitus erat Constantinus, omnesque imperatores declaravit. Feminæ autem tres, Anna, Theodora et Zoe. Et cum Cæsarem suum fratrem Joannem delegisset, socium arcanorum consiliorum et deliberationum ascivit. Cum diem suum obiturus esset, ab omnibus syngrapham petiit, in quo pollicerentur nunquam se præter ipsius liberos alium imperatorem suscepturos : et omnes subscripsere. Quin etiam imperatrix Eudocia nunquam ad alterum conjugium se transituram promisit. Perfectamque ipsam syngrapham patriarchæ ser-

A ἐξωροτέροις μνημονευόμενοι. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἡ Νίκαια πέπονθε· κατεσείσθη γὰρ καὶ ταύτῃ ὅ τε ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σοφίας ναὸς καὶ ὁ λεγόμενος των ἁγίων Πατέρων σηκός, καὶ τὰ τείχη δὲ σὺν τοῖς πολιτικοῖς οἰκήμασι καταπεπτώκασιν, ὅτε δὴ καὶ τὰ τοῦ τρόμου κατέληξε τέλεον. Ἦσαν δὲ ταῦτα καὶ εἴσπραξις μὲν ἁμαρτημάτων καὶ χόλος θεῖος ἐξ ἅπαντος, ᾐνίττολτο δὲ καὶ τὴν τοῦ ῥηθέντος ἔθνους ἐπέλευσιν καὶ κατάλυσιν· ἐν γὰρ ταῖς θεοσημίαις οὐ τὸ ἐνεστὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον πρωταθεώρηται καὶ προσημαίνεται.

Καὶ Μαΐῳ δὲ μηνὶ τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος ἐφάνη κομήτης κατόπιν τοῦ ἡλίου δύνοντος, τὸ μέγεθος σε-B ληναῖον φέρων, ὅτε ἤδη πλησιφαὴς γένηται. Καὶ ἐῴκει μὲν τηνικαῦτα ἐκπέμπειν καπνὸν καὶ ὁμίχλην, ἐν δὲ τῇ ἐπιούσῃ ἤρξατο παραδεικνύειν βοστρύχους τινάς, καὶ ὅσον οὗτοι προετάννυντο, τὸ μέγεθος τοῦ ἀστέρος ὑπέληγεν. Ἀπέτεινε δὲ τὰς ἀκτῖνας ὡς πρὸς Ἑῴαν, καὶ πρὸς ἐκείνην προήχθη, καὶ ἦν ἐπικρατῶν ἄχρις ἡμερῶν μ.

Κωνσταντίνου δὲ τοῦ πατριάρχου θανόντος Ἰωάννης μοναχὸς ὁ ἐπίκλην Ξιφιλῖνος προχειρίζεται, ἐκ Τραπεζοῦντος μὲν ὁρμώμενος, ἀνὴρ δὲ σοφὸς καὶ πρὸς ἄκρον παιδεύσεως ἐληλακὼς κἀν τοῖς πολιτικοῖς περίβλεπτος γεγονὼς καὶ ἀρετῆς εὐφρόνως ἐπιμελούμενος, ὥστε ἐν ἀρχῇ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἡλικίας τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἀσπάσασθαι καὶ τῶν ἀναχωρητικὸν ἑλέσθαι βίον χρόνον οὐκ ἐπὶ μικρὸν C παρὰ τὸ τοῦ Ὀλύμπου ὄρος. Ὅθεν καὶ οὐδεὶς ἄξιος πλὴν αὐτοῦ ἐνομίζετο πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦ πατριάρχου βαθμόν, εἰ καὶ ἀπαναιόμενος καὶ φεύγων ἐδιώχθη πρὸς τῆς τιμῆς. Ἀλλὰ μὴν καὶ Θεοδούλου τοῦ Βουλγαρίας ἀρχιερέως κοιμηθέντος προχειρίζεται ὁ βασιλεὺς Ἰωάννην τινὰ μοναχὸν ἐκ τῆς Λάμπης μὲν ὡρμημένον, συνασκητὴν δὲ καὶ σύμπονον τοῦ Ξιφιλίνου.

Ἀπὸ δὲ μηνὸς Ὀκτωβρίου νόσος ἐνσκήψασα τῷ βασιλεῖ κατέτρεχεν αὐτὸν δεινῶς ἄχρι τοῦ ἐπιόντος Μαΐου μηνός· ἐν αὐτῷ δὲ τοῦτον κατειργάσατο καὶ τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς ἀπήγαγεν. Ἡ δὲ ὁσία τούτου οὐκ ἔνθα προσεδόκησε γέγονεν, [P. 818] ἀλλὰ διαπόντιος ἀχθεὶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐναπετέθη, ἣ καλεῖται Μολιβωτόν. Ἔζησε δὲ ἐν τῇ βασιλίδι χρόνους ζ' καὶ μῆνας ἕξ. Ἦσαν δὲ αὐτῷ παῖδες ἐξ Εὐ-D δοκίας τῆς βασιλίδος, ἣν ἔτι ἰδιωτεύων ἠγάγετο ἄῤῥενας μὲν τρεῖς, Μιχαήλ, Ἀνδρόνικος καὶ Κωνσταντῖνος (τούτων πορφυρογέννητος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, πάντας δὲ βασιλεῖς ἀνηγόρευσε)· θήλειαι δὲ τρεῖς, Ἄννα τε καὶ Θεοδώρα, καὶ Ζωή. Καίσαρα δὲ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰωάννην προχειρισάμενος κοινωνὸν βουλευμάτων μυστηριωδῶν καὶ σκεμμάτων ἐτίθετο. Μέλλων δὲ τελευτᾷν ἔγγραφον ἀπήτησεν ἐκ πάντων ὡς οὐκ ἄν ποτε παρὰ τοὺς αὐτοῦ παῖδας βασιλέα ἕτερον δέξαιντο· ἐν ᾧ καθυπέγραψαν ἅπαντες, ἅμα μὴν καὶ ἡ βασιλὶς Εὐδοκία ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ αὐτὴ πρὸς δεύτερον ἐλεύσηται συνοικέσιον, καὶ ἀπαρτισθὲν τῷ πατριάρχῃ φυλάττειν δεδώκασιν. Ὅθεν καὶ

παρὰ τῇ γυναικὶ καὶ βασιλίδι τὰ πάντα πεποίηκε, σωφρονεστάτη τε νομιζομένη τἀνδρὶ καὶ παιδοτριβῆναι ἀκριβεστάτη καὶ πρὸς τὸ τὰ κοινὰ διοικεῖν ἱκανωτάτη. Τελευτᾷ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτῶν ὢν ἑξήκοντα καὶ μικρόν τι πρός. Εἴθιστο δὲ λέγειν περὶ τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ ὡς τιμῆς μὲν καὶ χρημάτων οὐκ ἀποστερήσει τούτους, ἀντ' ἐλευθέρων δὲ ὡς ἀργυρωνήτων ἐχρήσατο· « Ἀφειλόμην δὲ οὐκ ἐγὼ τὴν ἐλευθερίαν αὐτούς, ἀλλ' οἱ νόμοι ἐκπτώτους τῆς πολιτείας ποιήσαντες. » Τοῖς δὲ λόγοις ἐξόχως προσκείμενος, « Ὄφελον, ἔλεγεν, ἐκ τούτων ἢ τῆς βασιλείας ἐγνωριζόμην, » Γενναῖος δὲ ὢν τὴν ψυχὴν πρός τινα εἰρηκότα ὡς αὐτὸς ἂν ἡδέως μαχόμενος ἐκείνου τὸ ἴδιον σῶμα προβάλοιτο, « Εὐφήμει, εἶπε, καὶ εἰ βούλοιό γε πεσόντι ἐπένεγκαι πληγὴν καὶ αὐτός. » Πρὸς δὲ τὸν τοὺς νόμους ἐξακριβούμενον ἐπὶ τῷ βούλεσθαι ἀδικεῖν, « Οὗτοι, ἔφησεν, οἱ νόμοι ἡμᾶς ἀπολωλέκασι »

Κατέσχον δὲ τὰ σκηπτρα τῆς βασιλείας ἥ τε σύζυγος αὐτοῦ καὶ οἱ παῖδες. Οἱ δὲ τὴν Ἑώαν κατατρέχοντες Τοῦρκοι πάλιν τοῖς περὶ τὴν Μεσοποταμίαν ἐφήδρευον, καὶ μάλιστα τοῖς περὶ Μελιτηνὴν ἐστρατοπεδευμένοις Ῥωμαϊκοῖς στρατεύμασιν, οἵπερ τοῦ ὀψωνισμοῦ ἐνδεήσαντες καὶ τῶν συνήθως παρεχομένων αὐτοῖς σιτηρισίων στερούμενοι ἐνδεῶς εἶχον καὶ ταπεινῶς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὀργίλως διὰ τὴν ἔνδειαν, καὶ μὴ τοῖς ἰθαγενέσι σρατιώταις βούλεσθαι συνελθεῖν καὶ τὸν Εὐφράτην σὺν αὐτοῖς περαιώσασθαι. Ἐπερχομένων οὖν τῶν Τούρκων, μόνοι οἱ Μελιτηνοὶ ἀντιστάντες ἄτερ αὐτῶν εὐμαρῶς ὑπὸ τῶν Βαρβάρων ὡς ἑκηβόλων ἐλυμαίνοντο καὶ κατετιτρώσκοντο, ἀπαθῶν αὐτῶν διαμενόντων, ἕως ἀναγκασθέντες [P. 819] εἰς τὸν ποταμόν τε ἔφυγον καὶ πρὸς μάχην καὶ ἄκοντες ἔστησαν καὶ νῶτα δοῦναι παρεβιάσθησαν· καὶ τροπῆς γενομένης ἔπεσον συχνοὶ ἐξ αὐτῶν, τινὲς δὲ καὶ ζωγρίαι ὑπὸ τῶν Βαρβάρων ἐλήφθησαν. Οἱ δὲ λοιποὶ τῷ ἄστει τῆς Μελιτηνῆς ἀνεδύθησαν. Περιφρονήσαντες δὲ τούτους οἱ Βάρβαροι ὡς ἤδη καταστραφέντας καὶ ἀσθενεῖς ἐκτρέχουσιν ἄχρι Καισαρείας, καταληϊζόμενοι πάντα καὶ καταστρέφοντες καὶ πῦρ αὐτοῖς ὑπανάπτοντες. Καὶ τῷ σηκῷ τοῦ μεγάλου καὶ περιωνύμου Βασιλείου εἰσπηδήσαντες δῃοῦσι μὲν ἅπαντα καὶ τὰ ἱερὰ καθαρπάζουσι, προσραγέντες δὲ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου σορῷ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ λειψάνῳ δρᾶσαί τι πονηρὸν οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν· προκατησφάλιστο γὰρ καὶ περιεδεδόμητο κτίσμασιν ὀχυροῖς [οὐ] χρόνου δεομένοις πολλοῦ πρὸς καθαίρεσιν. Τὰ δὲ τὰς ὀπὰς περιστέλλοντα θυρίδια χρυσῷ καὶ μαργάροις ἐξειργασμένα καὶ λίθοις ἐξαίρουσι, καὶ τὸν ὅλον κόσμον ὁμοῦ συμφορήσαντες αἴρουσιν ἐκεῖθεν, παραδόντες πολλοὺς τῶν Καισαρέων σφαγῇ καὶ τὸν ναὸν καταχραναντες. Κἀκεῖθεν ὑποστρέψαντες διέρχονται τοὺς εἰς Κιλικίαν ἄγοντας στενωπούς, μηδενὸς προγνόντος τὴν τούτων ἔφοδον, καὶ τοῖς Κίλιξιν ἐπιφανέντες ἐκπλήκτως ἐμφόβους εἰργάσαντο, φόνον πολὺν ποιοῦντες τῶν παρεμπιπτόντων αὐτοῖς. Χρονίσαντες δὲ τῇ

vandam tradidere. Quare et dum uxor et dum Augusta fuit, omnia ita fecit ut et viro castissima et in instituendis liberis diligentissima et in administranda republica maxime idonea haberetur. Moritur imperator annos **660** natus sexaginta et paulo amplius. Consueverat autem dicere de iis qui sibi insidiarentur, se honore et pecuniis haudquaquam eos privaturum, sed ut captivis argento emptis usurum, non autem eos ut liberos homines habiturum : « Ademi autem, aiebat, non ego ipsis libertatem, sed leges, quæ jure civitatis ipsos excidere fecerunt. » Disciplinis eximie deditus, aiebat, « Utinam ex iis potius quam ex imperio cognoscerer. » Cumque alto animo esset, cuidam qui sibi dixerat se libenter pugnantem proprium corpus pro illo oblaturum, « Meliora, inquit, loquere, ac si me lapsum videris, ipsemet mihi plagam infer. » Ad eum qui studiose leges inquirebat propterea quod peccare cuperet, dixit, « Istæ nos leges perdidere. »

Obtinuere autem imperii sceptra et conjux ipsius et liberi. Turci vero Orientis regionem percurrentes rursus eas Romanorum copias quæ ad Mesopotamiam erant, sed maxime eas quæ ad Melitenem castra posuerant, obsidebant; quæ commeatus indigentes, et iis cibis qui sibi frequenter suppeditari consueverant privati, inopia conflictabantur ac misere degebant. Ad hæc irati ob rerum inopiam cum indigenis militibus conjungi ac fluvium Euphratem cum ipsis transire nolebant. Advenientibus igitur Turcis, cum soli Meliteni restitissent sine ipsis, facile a Barbaris procul jaculantibus lædebantur et vulnera accipiebant, **661** cum illi nihil detrimenti acciperent, quoad coacti ad fluvium fugerunt, et ad pugnandum constitere vel inviti, et terga dare vi compulsi sunt. Cumque superati essent, multi ex ipsis cecidere, quidam a Barbaris vivi capti, reliqui in urbem Melitenem se incolumes receperunt; quos Barbari contemnentes veluti debellatos et imbecilles, percurrunt usque ad Cæsaream omnia diripientes et evertentes atque igne succenso cremantes. Impetu quoque facto in magni ac celeberrimi Basilii templum omnia incendunt et sacra diripiunt; et irrumpentes ipsius sancti sepulchrum sanctis ejus reliquiis nihil detrimenti inferre potuerunt : erat enim diligenter præmunitum, et circum structa quædam ædificia ita corroborata, ut ad demoliendem diuturno tempore indigerent. Ostia vero quo foraminibus apposita fuerant, auro et margaritis elaborata pretiosisque lapidibus, adimunt; omnibusque sublatis ornamentis, inde proficiscuntur, multis interfectis Cæsariensibus temploque polluto. Et inde reversi transeunt per angustas vias ad Ciliciam ducentes, ita ut nemo præsenserit ipsorum adventum. Cumque repente comparentes Cilicas multo terrore complessent, multam eorum qui sib occurrerent cædem fecerunt. Diutiusque in ipsa provincia commorati cum eam vexassent; spoliis

ac præda et captivis multis potiti ad Chalep se recepere, a quodam transfuga Amertice nomine eo perducti, qui Romanis infestus **662** erat et imperante sene Michaele ad eum transfugerat, magnaque dona et honores ac præmia consecutus fuerat. Sed apud imperatorem Constantinum Ducam accusatus quod ipsum gladio iuterfecturus esset, hac de causa perpetuo fuerat exsilio condemnatus. Verum cum rursus revocatus adversus Turcos missus esset, tunc ob rerum quæ ad victum necessariæ sunt inopiam sese Turcis adjunxerat, et regionem pessime vexabat. Conjuncti igitur Turci et Chalepitæ, inita inter se societate, Antiocheam Syriæ ejusque finitima loca male vexarunt, cædentes, comburentes, diripientes, deprædantes, captivos abducentes, et pessima quæque perpetrantes. Nam et adversus ipsos coacti fuerant idonei exercitus Nicephoro Botaniate duce: sed avaritia et segnities rursus effecere ut omnis labor irritus esset, neque enim integer commeatus, sed mediocris quædam pars illis tradita militibus torporis causa fuit; qui accepto quod sibi datum fuerat, in suam quisque patriam dissipati sunt. Ac rursus Barbari regionem incendere et sine metu percurrere. Exiguas vero juvenum copias, qui modo e suis domibus, ubi educati fuerant, prodierant, parvis ec minimis sumptibus coactas Antiochiæ duci tradiderunt; qui aliquod quidem facinus perpetrare cupiebant, juvenili audacia militantes, sed belli imperiti et sine equitatu ac fere inermes et nudi, cum ne quotidianum quidem victum haberent, intolerabilia multa **663** passi in patriam suam sine gloria reversi sunt; quos dux Botaniates cum suis protectoribus et quibusdam externis copiis facile potuit repellere. Verum cum ille abdicatus esset magistratu, Barbari longe audaciores sunt effecti, commeatus inopia plurimum civitates opprimente, et aliarum rerum quæ ad victum usui sunt indigentia.

Sed cum necessario res ipsæ indigerent imperatore, qui eas posset constituere et in æquum statum adeo adversis temporibus redigere, censebatur maxime idoneus Botaniates et alii multi: attamen divinum vicit consilium, et idcirco ad hæc perducitur bestarches, Romanus Constantinus Diogenis filius. Quo autem modo perductus fuerit, mox dicam. Erat creatus dux Sardices Diogenes. Cum autem patricius esset, petiit ab imperatore Constantino Duca hoc honore affici ut esset bestarches. Imperator autem respondens, « Ostendens opera reposce mercedem, » inanem ipsum re infecta dimisit, ejus petitioni minime consentiens. Egressus igitur Diogenes, cum ad Sardicem pervenisset incidissetque in Patzinacas, qui eruperant et regionem diripiebant, de ipsis tropæa erexit, et ex captis vivos quamplurimos, interfectorum vero capita imperatori misit. Et idcirco bestarches ab

A χώρᾳ καὶ ταύτην λυμηνάμενοι, καὶ λαφύρων ἑαυτοὺς ἐμπλήσαντες καὶ λείας καὶ αἰχμαλωσίας πολλῆς, ἀπίασι πρὸς τὸ Χάλεπ, παρά τινος αὐτομόλου Ἀμερτικῆ λεγομένου ὁδηγηθέντες ἐκεῖσε, δυσμενῶς τοῖς Ῥωμαίοις διακειμένου .ἐπὶ τοῦ γέροντος μὲν Μιχαὴλ αὐτομολήσαντος καὶ τυχόντος μεγάλων δωρεῶν καὶ τιμῶν καὶ ἀξιώσεων, κατηγορηθέντος δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τῷ Δούκᾳ ὡς μέλλοντος αὐτὸν μαχαίρᾳ διαχειρίσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο καταχριθέντος ἀϊδίῳ φυγῇ, πάλιν δέ γε τυχόντος ἀνακλήσεως καὶ ἀποστάντος κατὰ τῶν Τούρκων, τηνικαῦτα δὲ διὰ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων προσθεμένου τε τοῖς Τούρκοις καὶ τὴν χώραν διατιθέντος κάκιστα. Γενόμενοι γοῦν ἓν οἵ τε Τοῦρκοι καὶ οἱ Χαλεπῖται, καὶ ὁμολογίαν δόντες ἀλλήλοις, τὴν ἐν Συρίᾳ Ἀντιόχειαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κακῶς διετίθεσαν, B σφάζοντες, πυρπολοῦντες, ἀνδραποδίζοντες, λεηλατοῦντες, αἰχμαλωτίζοντες καὶ πᾶν εἴ τι χείριστον διαπραττόμενοι. Συνηθροίσθησαν γὰρ στρατεύματα ἐπ' αὐτοῖς ἀξιόλογα, Νικηφόρου ὄντος τοῦ Βοτανειάτου ἐν ταύτῃ δουκός, ἡ δὲ φειδωλία καὶ ἡ γλισχρότης ἄπρακτα πάλιν τὰ πάντα ἀπέδειξεν. Οὐ γὰρ ὁλόκληρον τὸ ὀψώνιον, ἀλλὰ μερικὸν αὐτοῖς καὶ μέτριον δοθὲν ναρκῆσαι τοὺς στρατιώτας ἐποίησε· λαβόντες γὰρ τὸ δοθὲν εἰς τὰ οἰκεῖα διεσκεδάσθησαν, καὶ πάλιν ἦσαν οἱ βάρβαροι τὴν χώραν δῃούμενοι καὶ ἀδεῶς κατατρέχοντες. [P. 820] Νεολαίαν δέ τινα βραχεῖαν ἄρτι τῶν οἰκημάτων, οἷς ἐνετρέφοντο, ἐκπεπηδηκυῖαν μικροῖς καὶ ἐλαχίστοις ἀθροίσαντες ἀναλώμασι τῷ τῆς Ἀντιοχείας ἡγεμόνι ἐνεχείρισαν· οἳ δρᾶσαι μέν τι προεθυμοῦντο ἀπὸ νεωτερικῆς θρασύτητος C στρατηγούμενοι, ἀπειροπόλεμοι δὲ ὄντες καὶ ἄφιπποι, σχεδὸν καὶ ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ καὶ μηδὲ τὸν ἡμερήσιον ἄρτον ἔχοντες, πολλὰ παθόντες ἀνήκεστα εἰς τὴν σφῶν ἀκλεῶς ἐπανέστρεψαν γῆν, τοῦ δουκὸς Βοτανειάτου μετὰ τῶν οἰκείων ὑπασπιστῶν καί τινων ξενικῶν δυνάμεων μετρίως αὐτοὺς ἀποσοβῆσαι ἰσχύσαντος. Παραλυθέντος δὲ ἐκείνου τὰ τῶν Βαρβάρων ἐπὶ πλέον ἐθρασύνθη, σιτοδείας ἐπὶ πλέον πιεζούσης τὰς πόλεις καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἐνδείας.

Ἀλλ' ἐπειδήπερ ἐξ ἀνάγκης βασιλέως ἐδεήθη τὰ πράγματα δυναμένου αὐτὰ ποσῶς καταστῆσαί τε καὶ ὁμαλίσαι ἐν οὕτως ἐναντίοις καὶ καιροῖς, ἐπεψηφίζετο μὲν ἀξιολογώτατος ὁ Βοτανειάτης καὶ ἄλλοι πολλοί, νικᾷ δὲ ὅμως ἡ θεία βουλή, διὸ καὶ ἀνάγεται D ἐπὶ ταῦτα ὁ βεστάρχης, Ῥωμανὸς ὁ Κωνσταντῖνος, τοῦ Δοιγένους υἱός. Ὃν δὲ τρόπον ἀνήχθη, ἔνθεν ἐρῶ. Ἦν μὲν προβεβλημένος δοὺξ Σαρδικῆς ὁ Διογένης· πατρίκιος δὲ τυγχάνων ἐζήτησε τὸν βασιλέα Κωνσταντινον τὸν Δούκαν τιμηθῆναι βεστάρχης. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπειπὼν αὐτῷ· « Δεικνύων ἔργα ἀπαίτει μισθούς » κενὸν αὐτὸν καὶ ἄπρακτον ἀπεπέμψατο, μὴ προσέχων τῇ αἰτήσει αὐτοῦ. Ἐξελθὼν οὖν ὁ Διογένης καὶ τὴν Σαρδικὴν καταλαβών, περιτυχὼν Πατζινάκοις ἐξελθοῦσι καὶ λεηλατοῦσι τὴν χώραν, τρόπαιον ἐστήσατο κατ' αὐτῶν, καὶ τῶν ἑαλωκότων ζῶντας μὲν πολλούς, κεφαλὰς δὲ τῶν ἀνῃρημένων τῷ βασιλεῖ πεπομφὼς ἐτιμήθη βεστάρχης, γράψαν-

τὸς αὐτῷ τοῦ βασιλέως ὡς « Οὐκ ἐμὸν δῶρον, ὦ Διόγενες, τοῦτο, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς καὶ ἀνδραγαθίας. » Διατρίβων δὲ ἐκεῖσε ἠβουλήθη μὲν ἀντᾶραι τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ τὸ μελετώμενον εἰς φῶς ἀγαγεῖν δεδιὼς ἦν. Ὅμως ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἀπῆν καὶ τὰ τῆς βασιλείας ἐχήρευον, κοινολογεῖταί τινι τῶν πιστικωτάτων τὸ πρᾶγμα, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς παρακειμένοις ἔθνεσιν ὁμιλήσας περὶ ταυτοῦ πράγματός, φιλίως αὐτῷ διακειμένοις, ἦρξεν ἡμερῶν τινων, τῆς αὐτοῦ γενναιότητος πεῖραν ἔχουσι δαψιλῆ. Καὶ μηνύεται παρά τινος Ἀρμενίου τὸ γένος, καὶ δὴ συλληφθεὶς δεσμώτης πρὸς τὴν βασιλίδα ἀπαγεται. Ἐλεγχθεὶς δὲ καὶ καταθέμενος καὶ διὰ τοῦτο κατακριθεὶς θανάτου ὡς ἐπίβουλος ὑπερορίζεται καὶ τῆς πόλεως ἐκβάλλεται, πᾶσιν ἀνίαν ἐνθέμενος ὅσοι τῆς αὐτοῦ γενναιότητος καὶ ἀνδρίας ἐν πείρᾳ καθίσταντο. [P. 821] Οἱ δ' ἀγνοοῦντες ἐκ τῶν εἰδότων ταῦτα παραλαμβάνοντες ὑπῆρχον ἐξ ἀνάγκης ἐρασταί. Καὶ διὰ τοῦτο δι' εὐχῆς ἦν τοῖς ὅλοις ἀνώτερον τὸν ἄνδρα γενέσθαι κολαστηρίων καὶ χαρισθῆναι τῇ Ῥωμαίων τοῦτον ἀρχῇ. Ἐπεὶ δὲ ὁ σκοπὸς ζήλου θείου ἦν καὶ οὐ φιλαυτίας, περιαλγῶς τῆς τῶν Χριστιανῶν πληθύος πασχούσης καὶ κακῶς κεραϊζομένης ὁσημέραι πρὸς τῶν Ἀγαρηνῶν, ἐνηργήθη λοιπὸν τοῖς εὐχομένοις τὰ τῆς εὐχῆς. Παραστάντος γὰρ αὖθις αὐτοῦ τῷ βασιλικῷ βήματι περιέσχεν ἔλεος ἄσχετον τὴν Αὐγοῦσταν Εὐδοκίαν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ μετὰ τῶν τῶν ἄλλων καὶ θεαθῆναι ἀγαθὸς, ἐπιμήκης τε τὴν ἡλικίαν ὢν καὶ στέρνων καὶ νώτων ἐν καλῷ ναθορώμενος, εὐόφθαλμός τε, εἴπερ τις ἄλλος, καὶ τοῦ πάθους αὐτόθεν παράκλησιν ἐκκαλούμενος, μήτ' ἀκριβὲς τὸ λευκὸν μήτε τὸ μέλαν ἀποσώζων, ἀλλ' οἷον συγκεκραμένα κατ' ἴσον ἀμφότερα. Ὡς οὖν καὶ ἡ παρεστῶσα γερουσία συνέπαθεν, εὐθὺς ἐπηκολούθησεν ἡ συμπάθεια, καὶ περισωθεὶς τοῦ κινδύνου παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν βασιλικῆς ἀξιώσεως ἔτυχε. Διὸ καὶ ἀπολυθεὶς παρὰ πάντων ἠσπάζετο. Ἐξιὼν οὖν εἰς τὴν Καππαδοκῶν, ἐξ ἧς καὶ γέννησιν ἔσχηκε, πάλιν μεταπεμφθεὶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελήλυθε, καὶ τοῖς γενεθλίοις τοῦ Σωτῆρος (15) Χριστοῦ μάγιστρος τιμᾶται καὶ στρατηλάτης προβέβληται παρὰ τῆς βασιλίδος προελθούσης βασιλικῶς μετὰ των ἰδίων παίδων εἰς τὸν μέγιστον καὶ περίπυστον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας σηκόν. Δεδοικυίας δὲ τῆς βασιλίδος τήν τε σύγκλητον καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ὑπογράψαντας καὶ ὀμόσαντας, καὶ διὰ τοῦτο μὴ τολμώσης συζευχθῆναί τινι τῶν ἐπιφανῶν καὶ βασιλέα ἀναγορεῦσαι αὐτὸν, ἔγνω δεῖν ὑπὲρ γυναῖκα μὴ φρονῆσαι, πανουργίᾳ δὲ καὶ δόλῳ τὸν πατριάρχην ὑπελθεῖν καὶ οὕτως αὐτῇ τὸ ἐφετὸν καταπράξασθαι καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ποσῶς ἀναχαιτίσαι ὁρμήν. Κοινοῦται γοῦν τὸ πρᾶγμά τινι τῶν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος ὡς ἐπιτηδείῳ πρὸς τοῦτο. Ὁ δὲ ὑπισχνεῖται ἐκ παντὸς τρόπου συμπράξειν αὐτῇ πρὸς τὸ σπουδαζόμενον, ξυρὸς εἰς ἀκόνην, τὸ τοῦ λόγου, ὢν εἰς τὰ τοιαῦτα. Ἀδελφὸς ἦν τῷ πατριάρχῃ Βάρδας ὄνομα, λαγνίστατός τε

A imperatore creatus est; qui quidem ei scripsit: « Non meum donum, o Diogenes, hoc, sed tuæ virtutis et fortitudinis. » Ibi autem commorans voluit contra imperatorem **664** insurgere. Sed inceptum in lucem proferre verebatur. Attamen postquam abfuit imperator et imperium orbum erat, rem cum suo quodam fidelissimo communicat, et per ipsum cum quibusdam finitimis gentibus, quibus esset ipsius explorata virtus, collocutus quibusdam partibus imperavit. Indicatur autem a quodam Armenio, et comprehensus ad urbem regiam perducitur, convictusque et capitis damnatus ut proditor in exsilium mittitur, urbe expellitur, non sine maximo dolore eorum omnium apud quos suæ virtutis ac strenuitatis specimen dederat. Qui vero B ipsum ignorabant, famam ab aliis percipientes statim ipsius amore capiebantur. Et idcirco omnes optabant virum supplicio liberari et Romanorum imperio donari. Et quia divini zeli propositum, non autem proprii amoris erat, quippe cum Christianorum turba quotidie ab Agarenis miserabiliter vexata cruciaretur, deinceps optata eorum qui vota faciebant ad exitum perducta sunt. Cum enim rursus ad regium suggestum adductus fuisset, Augusta Eudocia immensa misericordia commota est: erat enim vir præter alia spectatu quoque dignus, statura procerus, pectore et humeris pulcherrimus, et pulchritudine oculorum ut si quis alius præstans, his omnibus levamen calamitatis efflagitans, neque prorsus album neque prorsus nigrum sed ex utroque æqualiter **665** mistum colorem C conservans. Ut igitur etiam præsens senatus commotus est, statim misericordia judicium subsecuta est. Et a periculo servatus præter omnem spem atque exspectationem regiam dignationem est consecutus; et idcirco absolutum omnes amplectebantur. Egressus igitur in Cappadociam, unde oriundus erat, rursus ad regiam urbem accersitus sese recepit die natali Salvatoris Christi, et magistri honore decoratus dux exercitus ab Augusta creatur, quæ imperatoris more cum suis filiis processerat ad maximum et celeberrimum Sophiæ templum. Cum autem vereretur Augusta et senatum et patriarcham et eos qui jurati subscripserant, et idcirco non auderet cum illustriore aliquo matrimonio copulari ipsumque imperatorem de- D clarare, statuit supra muliebrem animum nil sibi aggrediendum, sed potius dolo ac fraude circumveniendum patriarcham; et ita se voti compotem futuram et gentium impetum repressuram, quam tum in se esset, existimabat. Communicat igitur rem quodam cum eunucho ex gynæceo ut ad id idoneo, qui omnino se ei rem e sententia confecturum pollicetur, utpote qui novacula ad cotem esset, ut dici solet, ad hæc negotia: frater erat patriarchæ, Bardas nomine, maxime lascivus vir,

JACOBI GOARI NOTÆ.

(15) Quo die sese cuncti apud Græcos muneribus excipiunt.

:et voluptatibus ita addictus ut omnia in omni vita eis posthaberet. Accedit exsectus ille ad patriarcham, eique arcano factum aperit, denuntiatque, si velit, imo **666** si tantum annuat, nihil pericli metuendum ex horribili illo chirographo : ejus fratrem germanum cum imperatrice copulatum statim imperatorem declaratum iri. Utque totum habuit sibi patriarcham veluti inescatum, jamque studiose matrimonium tantum non procurantem, consuluit ut hac ipsa de re senatus quoque sententiam percunctetur. Singulis igitur ad se accersitis patriarcha rei necessitatem confirmabat, scriptum illud accusans et iniquum et minus legitimum, ab unius viri zelotypia profectum, cui communis utilitas minus proposita fuisset; « Cui prorsus, inquit, consuletur si cum generoso et forti viro copuletur regina Augusta : rursus enim res Romanorum efflorescent, quæ jam eo redactæ sunt ut atteri et penitus exstingui cito posse metus impendeat. » Ut vero illi omnes consensere, alii suasu et adulatione, alii pecuniæ largitione et crebris muneribus, neque metus ullus suberat transigendæ rei, adducitur Diogenes noctu in regiam armatus, et cum Augusta conjungitur, statimque imperator declaratur Januarii mensis prima die, indictione sexta, anno 6576, clam omnibus Augustæ filiis. Ac repente a Barangis exoritur multa perturbatio, quod non sustinerent id vulgari præter omnium sententiam. Verum cum Michael ipsius Augustæ filius cum fratribus advenisset, de sua sententia factum id esse dixerunt, ac subito conversi magno et elato clamore ipsi quoque eum imperatorem declararunt. Ut igitur re comprobatum est, haud temere complures propter **667** ipsum bene sperarunt. Itaque Augusta cum filiis suis menses septem et paulo amplius imperavit.

Romanus autem Diogenes ita adeptus imperium haud minorem præsentium rerum rationem habuit quam militaris rei bene componendæ atque constituendæ, etiam si quam maxime consiliarios habuit privignos, imo ut verius dicam, insidiatores, et Joannem Cæsarem superioris imperatoris fratrem, qui ei semper ad finem fuere impedimento et Romanorum res in pessimum statum deduxere, qui nunc cernitur. Cœpit autem et digniores amplecti, et cum prudentioribus ac peritioribus colloqui, et belli munera suscipere, et legatos parare, atque undique hostibus aditum intercludere. His de causis duobus exactis mensibus, Orientis cura ipsum cepit, et ultionis justitiæque zelus delicias et animi mollitiem, quæ in urbe regia inerat, vicit; quod quidem omnes perculit, celer videlicet apparatus et ordo, quem maxime necessario requirebant res Antiochiæ et Ciliciæ excursionibus, quas superius diximus, defatigatæ et in extrema adductæ discrimina. Ad partes autem magis Boreæ subjectas ipse sultanus cum omni exercitu irrupit graves secum copias et quibus resisti nequire, adducens. Et ad fines Romanorum autumno acces-

A καὶ πρὸς ἡδονὰς ἐπτοημένος καὶ μηδὲν ἄλλο διὰ βίου ἔχων προτέρημα. Πρόσεισι τῷ πατριάρχῃ ὁ τομίας, ἀπαγγέλλει αὐτῷ μυστικῶς τὰ τοῦ πράγματος, καὶ ὡς εἰ θελήσειε, μᾶλλον δὲ ἐπινεύσειε μόνον μηδένα κίνδυνον ὑφορᾶσθαι ἐκ τῆς φρικτῆς ἐκείνης χειρογραφίας, ζευχθήσεται μὲν τῇ βασιλίδι ὁ τούτου αὐτάδελφος, παραυτίκα δὲ βασιλεὺς ἀναγορευθήσεται. [P. 822] Ὡς δὲ ἔσχεν ὅλον τὸν πατριάρχην καταπιόντα τὸ δέλεαρ καὶ ἤδη μόνον οὐχὶ τὴν συναρμογὴν ἐπισπεύδοντα, βουλεύεται πυθέσθαι περὶ τούτου καὶ τὴν σύγκλητον. Ἕνα καθ' ἕνα γοῦν ὁ πατριάρχης παρ' ἑαυτὸν προσκαλεσάμενος τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος κατεσκεύαζε, διασύρων τὸ ἔγγραφον ὡς ἔκνομόν τε καὶ ἄθεσμον καὶ διὰ ζηλοτυπίαν ἑνὸς ἀνδρὸς γεγονὸς καὶ μὴ πρὸς κοινὴν λυσιτέλειαν ἀφορῶν. B Ὅπερ ἔσται πάντως, εἰ ζευχθήσεται ἡ βασιλὶς ἀνδρὶ γενναίῳ τε καὶ θυμοειδεῖ· ἀναθηλήσουσι γὰρ τὰ Ῥωμαίων ἐσαῦθις, ἤδη μαρανθῆναι καὶ ἀποσβεσθῆναι ἐλπιζόμενα. Ὡς δὲ ἔσχε πάντας συμψήφους, τοὺς μὲν πειθοῖ καὶ κολακείᾳ, τοὺς δὲ καὶ χρημάτων παροχῇ καὶ μειλίγμασιν ἁδροτέροις, καὶ τῷ παραχθησομένῳ δέος οὐχ ὑπῆν, ἄγεται μὲν ὁ Διογένης νυκτὸς εἰς τὰ βασίλεια ἔνοπλος καὶ τῇ βασιλίδι προσζεύγνυται, ἀναγορεύεται δὲ παρευθὺς βασιλεὺς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, τῆς ϛ' ἐπινεμήσεως, ἔτους ,ϛφοϛ', λαθὼν πάντας τοὺς τῆς βασιλίδος υἱούς. Γίνεται δὲ παραυτίκα τάραχος παρὰ τῶν Βαράγγων πολύς, μὴ ἀνεχομένων αὐτὸν φημίσαι παρὰ τὰ κοινῇ δόξαντα. Ἐπιφανεὶς δὲ ὁ ταύτης υἱὸς Μιχαὴλ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς γνώμῃ αὐτῶν τὸ γεγονὸς ἀπαγγέλλουσι γενέσθαι, καὶ αὐτίκα μετατραπέντες C μεγάλαις καὶ διατόροις φωναῖς αὐτὸν καὶ αὐτοὶ ἀναγορεύουσιν. Ὡς δ' οὖν ἐφάνη ἐκ τούτου, ὡς οὐ μάτην ἠλπίκασιν ἐπ' αὐτῷ οἱ πολλοί. Ἐκράτει γοῦν ἡ βασιλὶς σὺν τοῖς υἱέσι μῆνας ἑπτὰ καὶ μικρόν τι πρός.

Ῥωμανὸς δὲ ὁ Διογένης οὕτω τῶν σκήπτρων ἐπιτυχὼν οὐκ ἔλαττον τῶν ἐν ποσὶ πραγμάτων τῆς στρατιωτικῆς καὶ εὐταξίας ἐφρόντισε καὶ συστάσεως, κἂν ὅτι μάλιστα συνέδρους εἶχε τοὺς προγονούς, ἐφέδρους δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, καὶ τὸν τοῦ προβεβασιλευκότος ἀδελφὸν Ἰωάννην τὸν Καίσαρα, οἳ καὶ ἐμποδὼν αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους γεγόνασι, καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ κακῶς διέθεσαν πράγματα καὶ εἰς ὃ νῦν ὁρᾶται ἔχοντα. Ἤρξατο γὰρ τούς τε ἀλογωτέρους δεξιοῦσθαι καὶ τοῖς ἐχέφροσι καὶ πεD πειραμένοις ὁμιλεῖν τῶν στρατιωτῶν, καὶ πολεμικῶν ἔργων ἀντέχεσθαι, πρεσβευτάς τε ἑτοιμάζειν, καὶ πανταχόθεν τοῖς ἐναντίοις ἐπιτειχίζειν τὴν πάροδον. Διὰ ταῦτά τοι διὰ δύο μηνῶν παρολκην ἡ τῆς Ἑῴας αὐτὸν δέχεται Προποντίς, καὶ ὁ ζῆλος τῆς ἐκδικίας ἐνίκησε τὴν ἐν τῇ βασιλίδι τρυφήν τε καὶ ῥᾳθυμίαν. Ὃ καὶ πάντας κατέπληξεν, ἡ ταχεῖα δηλαδὴ ἑτοιμασία καὶ διάταξις καὶ παρασκευὴ πρὸς ἀνάγκης αὐτῷ γενομένη πολλῆς. [P. 823]. Τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Κιλικίαν ταῖς προειρημέναις ἐκδρομαῖς ἀπειρηκότα ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις· ἐν δὲ τοῖς βορειοτέροις αὐτὸς ὁ σουλτάνος πανστρατιᾷ ἐξελήλυθε, δυνάμεις ἄγων ἀνυποίστους καὶ βαρείας,

καὶ τοῖς ὁρίοις τῶν Ῥωμαίων τῷ καιρῷ τοῦ φθινοπώρου προσήνωτο, βουλόμενος παραχειμάσαι ἐκεῖσε καὶ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος προσεχῶς προσβαλεῖν καὶ ἄρδην ἀνατρέψαι τὴν Ῥωμαίων καὶ καθελεῖν. Ὁ δὲ βασιλεὺς στρατὸν ἐπαγόμενος οὐχ οἷον εἰκὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων, ἀλλ' οἷον παρεῖχεν ὁ καιρὸς ἔκ τε Μακεδόνων καὶ Βουλγάρων καὶ Καππαδοκῶν καὶ Οὔζων καὶ τῶν ἄλλων παρατυχόντων ἐθνικῶν, πρὸς δὲ καὶ Φράγγων καὶ Βαράγγων, τῆς ὁδοῦ σπουδαίως ἐφήψατο. Καὶ συνήχθησαν δὲ οἱ πάντες κελεύματι βασιλικῷ ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἤτοι τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν, ἔνθα καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ παράδοξον, τοὺς διαβοήτους προμάχους τῶν Ῥωμαίων τῶν πᾶσαν τὴν Ἑῴαν καὶ τὴν Ἑσπέραν καταδουλωσαμένων ἐξ ὀλίγων συγκειμένους ἀνδρῶν, καὶ τούτων συγκεκυφότων τῇ πενίᾳ καὶ κακουχίᾳ καὶ πανοπλίας ἐστερημένων, B ἀντὶ μαχαιρῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων πολεμικῶν, τὸ τῆς Γραφῆς ἐρεῖν, ζιβύνας καὶ δρέπανα οὐκ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπαγομένους, ἵππου τε πολεμικοῦ καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς ἐνδεῶς ἔχοντας, ἅτε μὴ στρατευσαμένου βασιλέως ἐκ πολλοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀχρήστων καὶ ἀσυντελῶν καὶ τὸν ὀψωνικὸν αὐτῶν παραιρεθέντων καὶ τὸ ἀνέκαθεν σιτηρέσιον (δειλοὶ γὰρ καὶ ἀνάλκιδες καὶ πρὸς οὐδὲν γενναῖον χρησιμεύοντες κατεφαίνοντο)· καὶ αὐτὰς τὰς σημαίας σιωπηρῶς ἀποφθέγγεσθαι πιναρὰς ὁρωμένας ὥσπερ ἀπὸ λιγνύος ἐζοφωμένας καπνοῦ, καὶ ὀπαδοὺς ἐχούσας εὐαριθμήτους καὶ πενιχρούς. Ταῦτα τοῖς παροῦσιν ὁρώμενα πολλὴν ἀθυμίαν προσῆγον καὶ ἐνεποίουν, ἀναλογιζομένοις ἐξ οἵων ποῖ κατηντήκασι τὰ Ῥωμαίων στρατόπεδα, καὶ αὖθις τίνα τρόπον κἀκ ποίων χρημάτων καὶ διὰ πόσου τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἀρχαῖον C ἐπανελεύσονται, τῶν μὲν γηραιοτέρων και πεπειραμένων ἀφίππων ὄντων καὶ ψιλῶν, τῆς δὲ νεαλοῦς στρατιᾶς ἀπειροπολέμου καθεστηκυίας καὶ τῶν πολεμικῶν οὐκ ἐθάδος ἀγώνων. Καὶ αὖθις τὸ τῶν ἀντιτεταγμένων φιλοκινδυνότατον ἐν πολέμοις, ἐπίμονον καὶ ἔμπειρον καὶ ἐπιτήδειον. Πάντοθεν οὖν ὁ βασιλεὺς ἐξαπορούμενος ὅμως διὰ τὴν κοινὴν λυσιτέλειαν ἔκρινεν ὡς ἐνῆν τοῖς ἐχθροῖς ἀντιπαρατάξασθαι καὶ τῆς πολλῆς αὐτοὺς ποσῶς ἀναχαιτίσαι καὶ ἀναστεῖλαι ὁρμῆς. Τοὺς γὰρ ἐναντίους ἀγνοοῦντας τὰ οἴκοι τὸν βασιλέα πιέζοντά τε [P. 824] καὶ θλίβοντα ἡ ἀθρόα τούτου ὁρμή τε καὶ ἔφοδος μᾶλλον ἐξέπληξεν, οἰηθέντας, ὥσπερ καὶ ὕστερον μεμαθήκαμεν, ὅτι κινδύνων οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐδένα λόγον πεποίηται, ἀλλ' ἔαρος ὢν φοιτητὴς καινοποιήσει καὶ D ἀνηβήσει τὰ Ῥωμαίων πράγματα καὶ ἀντισηκώσει τοῖς ἐχθροῖς τὰ ἐπίχειρα. [Διὰ] ταῦτά τοι ὁ μὲν σουλτανος ὀπισθόρμητος γέγονε, μοῖραν δέ τινα μεγάλην ἀποτεμόμενος, καὶ ταύτην διχῇ διελών, τὴν μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν ἄνω νοτιωτέραν ἐκπέμπει, τὴν δὲ βορειοτέραν παραγγέλλει γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐνῆν τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπιῤῥώσας ὅλῃ χειρί, καὶ ἀξιώμασι καὶ δώροις ἀναθαῤῥῆσαι πεποιηκώς, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχας ἀρίστους ἑκάστῳ τάγματι ἐπιμελῶς προστησάμενος, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ στρατιὰν ἀξιόλογον κατεστήσατο, καὶ μετ' αὐτῆς ἐπὶ Πέρσας προθυμότερον ἤλαυνεν. Ὡς δὲ τὸ βόρειον στρατόπε-

A serat, ut ibi hiemaret, et ineunte vere ut **668** ex propinquo posset invadere et penitus Romanorum res evertere ac demoliri. Imperator autem adducens exercitum, non qualem decebat Romanorum imperatorem, sed qualem præsens occasio præbuit ex Macedonibus et Bulgaris et Cappadocibus et Uzis et aliis, ut fors tulerat, nationibus, insuperque e Francis et Barangis, studiose iter arripuit, et coacti sunt imperatoris jussu omnes qui erant in Phrygia seu provincia Orientalium. Ubi cernere poterat nescio quid incredibile, celebres illos antesignanos Romanorum, qui omnem et Orientem et Occidentem in servitutem redegerant, ex paucis viris collectos, iisque paupertate et vexatione demissis atque omni armorum genere spoliatis, pro B gladiis et aliis bellicis armis, ut Scriptura dicit, jacula et falces non tempore pacis adducentibus, et bellico equitatu alioque indigentibus apparatu, quippe cum imperator illuc cum exercitu jampridem profectus non esset, et hac de causa illis tanquam inutilibus adempta essent cibaria et qui præberi consueverat commeatus : timidi enim et imbecilles et ad nullam rem strenuam usui censebantur; ita ut etiam ipsa signa silentio responderent, sordida conspecta, tanquam ab extincto lumine obscurato fumo, et paucos habentia ministros eosque pauperes. Hæc iis qui aderant cernentibus causa erant ut multum desponderent animum et metuerent, cogitantes ex quo statu in quem redacti sint Romanorum **669** exercitus, et rursus quanam ratione et qui- C bus opibus et quanto tempore in antiquum statum vindicari possint, cum majores natu et veterani milites et periti carerent equitatu et inermes essent, tirones autem imperiti neque bellicis certaminibus assueti. Ad hoc adversarios quoque maxime strenuos et audaces ab subeunda belli pericula, et stabiles atque peritos et idoneos norant. Ex omni igitur parte anceps et sollicitus imperator tamen communis utilitatis causa, statuit, quantum in se erat, contra hostes instrui, eorumque ex aliqua parte ingentem impetum comprimere. Et adversarios quidem, ignaros quibus malis domi vexaretur ac premeretur imperator, repentinus ipsius conatus et adventus magis perterruit, ratos, ut postea didicimus, hominem hunc D periculorum nullam rationem habiturum, sed verno tempore adventurum, auctoremque fore ut rursus Romana res efflorescat et paria hostibus rependat. Quibus de causis sultanus recessit. Verum divisa haud exigua exercitus manu in duas partes, alteram in Asiam superiorem ad Istrum magis sitam emittit, alteram ad partes magis aquilonares. Imperator autem suis, quantum licuit, confirmatis omni potestate et dignitate ac muneribus, et bono animo esse jussis, manipulorumque ductoribus et optimis præfectis unicuique legioni diligenter attributis, brevi tempore idoneum contraxit exercitum, et cum ipso in Persas alacrius proficiscebatur. Ut

vero Borealis exercitus imperatoris successibus **670** favit, statuit deinceps Diogenes in partes australes eos invadere qui Cœlesyriam et Ciliciam ipsamque Antiochiam prædabantur; relictaque via quæ recta ducit Coloniam et Sebastiam, ad Lycandi regionem accessit, æstivo tempore : autumno enim cogitabat in Syriam invadere, ne forte æstu vexatus exercitus parum prospere res gereret et detrimento haud mediocri afficeretur. Interea Turci Neocæsaream ex improviso adorti evertunt, et multorum virorum opumque potiti sunt, abducta maxime ingenti spoliorum præda; quod cum ad aures imperatoris accidisset, multam illi casus hic animi sollicitudinem attulit, quod quamvis cum exercitu prodiisset, nihilominus hostes regionem suam se inspectante vexarent. Tandem copias per semitas accessu difficiles veluti habenis a tergo retractis reduxit; cumque Sebastiæ appropinquasset, militaria impedimenta et omnes pedites ibi reliquit cum privigno suo Andronico, qui secum aderat, quem delectum imperatorem ut pignus ipse habebat vel collegam, ut si quis repentinus casus exigeret, is res administraret. Ipse vero cum expeditioribus a tergo persequebatur hostes per multos et celsissimos colles, et per Tephricem et Argaum in ipsos invadere ex obliquo festinabat. Quare cum nec opinantes adortus esset, suique adventus fama omnes deterruisset, statim causa fuit ut **671** illi in fugam versi terga darent. Quorum cædes haud multa facta est, quippe cum ante defatigati essent milites imperatoris locis inviis : sed vivi capti sunt multi, quibus tamen vita minime profuit, quod gladio confecti sunt. Omnis vero ætas ab homine usque ad jumenta in libertatem vindicta imperatorem uno ore celebrarunt, siquidem ipsis quoque hostibus factum illud admiratione dignum videbatur, quomodo Romanorum imperator contra se profectus esset ita ut impediri non potuerit, instar expediti et bellica virtute præstantis militis. Cum vero tribus tantum diebus Sebastiæ exercitum quietis causa continuisset, iter arripuit ea qua ad Syriam pergitur via; et per Cucusi angustias in Germaniciam profectus in regionem nomine Teluch invadit, divisa prius haud mediocri phalange cum legionis præfecto, quam ad Melitenem cum duce misit, ut Orientem custodiret et invasionibus commorantium ibi hostium resisteret, quibus præerat versutus et bellicosus vir nomine Hapsinalius. Idcirco imperator duci ipsi præstantissimos quosque exercitus tribuit, et Francos ipsos, homines cæde gaudentes ac bellicosos. Verum cum dux haud fortiter rebus usus esset metu ne vinceretur (erat enim prudentissimus et cautus et valde cavens futurum), fere duplex bellum invaserat imperatorem talibus copiis privatum. Sæpe enim provocantibus hostibus ut e Melitene egressi pugnarent, **672** ubi ne sensisse quidem ipsos noverunt, sed quieti et somno deditos, per obscura loca progressi clam imperatoris exercitum audacter

A δον τὰς τοῦ βασιλέως προόδους παρέσχετο, ἔγνω λοιπὸν ὁ Διογένης τοῖς νοτίοις ἐπεισπεσεῖν, οἳ τὰ περὶ Κοίλην Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ αὐτὴν Ἀντιόχειαν καταληΐζοντες ἦσαν. Καὶ καταλιπὼν τὸ εὐθὺ Κολωνείας καὶ Σεβαστείας φέρεσθαι, τῷ τοῦ Λυκανδοῦ ἐπεχώρησε θέματι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θέρους· ἐν γὰρ τῷ φθινοπώρῳ τοῖς Συριακοῖς παραβαλεῖν ἐμελέτα μέρεσιν, ὡς ἂν μὴ τῷ καύσωνι κακουχηθὲν τὸ στρατόπεδον δυσπραγήσῃ καὶ διαλωβηθῇ. Ἐν τοσούτῳ δὲ οἱ Τοῦρκοι τὴν Νεοκαισάρειαν ἐξ ἀπροόπτου ἐπελθόντες καταστρέφουσι, καὶ πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγένοντο κύριοι, βάρος ἐπαγόμενοι λαφυραγωγίας οὐκ ἐλάχιστον. Ὃ καὶ εἰς ὦτα τοῦ βασιλέως πεσὸν πολλὴν αὐτῷ τὴν ἀνίαν ἐνέσταξε τὸ συμβὰν, ὅτι καίτοι ἐκστρατευομένου οὐδὲν ἧττον οἱ πολέμιοι τὴν χώραν αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ κατ- B εσθίουσιν. Ἀμέλει τοι καὶ τὰς δυνάμεις ἀνειληφὼς δι' ἀτραπῶν δυσβάτων ἀπὸ ῥυτῆρος κατόπιν ἤλαυνε. Πλησιάσας δὲ τῇ Σεβαστείᾳ τὴν μὲν στρατιωτικὴν ἀποσκευὴν καὶ τὸ πεζὸν ἅπαν αὐτοῦ που ἀφίησι μετὰ τοῦ ἰδίου προγονοῦ Ἀνδρονίκου συνόντος αὐτῷ, ὃν αὐτὸς βασιλέα χειροτονήσας ὡς ἐνέχυρον εἶχεν ἢ συστράτηγον, εἴ πη πολλάκις παρήκων ἐκ τοῦ αἰφνιδίου πολυτρόπως τῷ χρεὼν λειτουργήσειεν· αὐτὸς δὲ μετ' εὐζωνοτέρων ἐδίωκεν ὄπισθεν τῶν ἐχθρῶν διὰ πολλῶν καὶ ὑψηλοτάτων βουνῶν νῆς τε Τεφρικῆς καὶ τῆς Ἀργάου, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιτεθῆναι ἐκ τοῦ ἐγκαρσίου ἠπείγετο. Ὅθεν καὶ ἀδόκητος αὐτοῖς ἐπεισπεσὼν καὶ τῇ φήμῃ τῆς αὐτοῦ παρουσίας αὐτοὺς ἐκδειματώσας αὐτίκα νῶτα δεδωκέναι ποιεῖ καὶ πρὸς τὴν φυγὴν ὁρμῆσαι. Φόνος μὲν οὖν αὐτῶν οὐκ C ἐγένετο πολὺς, προκατειργασμένων τῶν τοῦ βασιλέως ταῖς ἀνοδίαις, ζωγρίαι δὲ [P. 825] πολλοὶ ἑάλωσαν. Τῆς δὲ ἰδίας ζωῆς οὐκ ἀπώναντο, μαχαίρας ἔργον γενόμενοι. Ἡλικία μέντοι πᾶσα ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους ἐλευθερωθεῖσα τὸν βασιλέα καὶ γλώσσῃ καὶ στόματι ἐπεφήμισαν· θαυμαστὸν γὰρ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐναντίοις τὸ πραχθὲν κατεφαίνετο, πῶς ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀκρατῶς κατ' αὐτῶν ἤλασε τρόπον εὐζώνου καὶ μονοζώνου στρατιώτου. Τρισὶ δὲ μόναις ἡμέραις ἐν Σεβαστείᾳ διαναπαύσας τὸ στράτευμα τῆς πρὸς Συρίαν ἀγούσης ἥψατο, καὶ διὰ τῶν τῆς Κουκουσοῦ αὐλώνων εἰς Γερμανίκειαν καταστὰς εἰς τὸ θέμα τὸ καλούμενον εἰσβάλλει Τελοὺχ, πρότερον ἀποτεμόμενος φάλαγγα οὐκ ὀλίγην μετὰ συνταγματάρχου, καὶ εἰς Μελιτηνὴν ἐκπέμψας D ἐπὶ φυλακῇ τῆς Ἑῴας καὶ ἀντιπτώσει τῶν ἐκεῖσε προσεδρευόντων ἐχθρῶν, ὧν ἦρχεν ἀνὴρ πανοῦργος καὶ μάχιμος ὀνόματι Ἀψινάλιος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς κρείττονας τοῦ οἰκείου στρατοῦ τουτῳῒ παραδέδωκε, καὶ Φράγγους αὐτοὺς, ἄνδρας αἱμοχαρεῖς καὶ πολεμικούς. Μὴ χρησαμένου δὲ τοῦ προάγοντος φιλοτίμως τοῖς πράγμασι δέει τῆς ἀποτυχίας (ἦν γὰρ διαφέρων φρονήσει καὶ εὐλαβῶς ἔχων περὶ τοῦ μέλλοντος) μικροῦ διπλοῦς ὁ πόλεμος τῷ βασιλεῖ ἐπεγίνετο, στερισκομένῳ τοιαύτης δυνάμεως. Πολλάκις γὰρ προκαλουμένων τῶν ἐχθρῶν ἐξιέναι τοῦ τῶν Μελιτηνῶν ἄστεος, ὡς εἶδον μηδ' ἐπαισθανομένων αὐτῶν, ἀλλ' ἠρεμούντων καὶ οἷον ὑπνωττόν-

των, διὰ τόπων ἀδήλων βαδίσαντες ἀσυμφανῶς τοῦ βασιλικοῦ κατατολμῶσι στρατεύματος. Ἐντυχόντες δὲ μοίρᾳ τινὶ ἐλαχίστῃ, δι' ἀγορὰν σιτίων ἐξιούσῃ, ὥρμησαν κατ' αὐτῆς. Ἐκεῖνοι δὲ μὴ ὑποστάντες ἔφυγον ἀμεταστρεπτί. Καὶ τάχα ἂν ἀπώλετο μέρος στρατιωτῶν οὐκ ἐλάχιστον οὐδ' εὐκαταφρόνητον, εἰ μὴ ταχὺς αὐτοῖς ἐπεβοήθησεν ὁ βασιλεὺς ἐπιφανεὶς, καὶ τῆς αὐτῶν ἐφόδου ἐξείλετο. Εἴ τις τοίνυν τοῖς στρατηγοῖς ἐπιγράφει ὡς ἐπίπαν τὰ τῶν ἐκβάσεων, εἴτ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον εἴτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον συνάγοιντο, οὐ διαμάρτοι τοῦ ὀρθοῦ καὶ τῆς ἀληθοῦς διαγνώσεως· καὶ καλῶς τοῖς παλαιοῖς ἐγνωμολόγηται, βέλτιον λέοντα ἄρχειν ἐλάφων ἤπερ λεόντων ἔλαφον. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτω διασωθεὶς καὶ διασώσας τὸ στρατόπεδον πρὸ τῆς τοῦ Χαλεπ χώρας πανστρατιᾷ κατεσκήνωσε. Πρὸ τοῦ καταβῆναι δὲ τοῦ ἵππου τούς τε Σκύθας καὶ τῶν Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγους εἰς προνομὴν τῆς χώρας ἀφίησιν. Ὃ δὴ καὶ γέγονε, καὶ ἤχθη πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ ζώων πολλῶν. Ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς πολεμίας ἰὼν τριταῖος ἀφικνεῖται εἰς Ἱεράπολιν. [P. 826] Δόκησιν δὲ παρασχὸν ἐπιθεάσασθαι τὸ ἐκεῖσε στρατιωτικὸν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν Ῥωμαίων οὐκ ἐθάρσησεν, ἀκροβολισμοῖς δέ τισι καὶ προπηδήσεσι τὸν πόλεμον ἀφωμοιώσαντο (16), οἵ τε Ἄραβες δηλαδὴ καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ τούτῳ ἔξαρχος Ἀμερτικὴς, εἰς γένος βασιλικὸν ἐν τῇ Περσίδι ἑαυτὸν ἀνάγων. Κατασχὼν μὲν τὴν Ἱεράπολιν χώμασι καὶ τειχομαχίαις καὶ στρατιωτικαῖς ἐπεξελεύσεσι, τὸ ἐπείσακτον δὲ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐπὶ συμφώνοις γυμνοὺς καὶ ἀόπλους διαφεὶς, μεσάζοντος ἐν πᾶσι τοῦ μαγίστρου Πέτρου τοῦ Λιβελλισίου, ἀνδρὸς τήν τε Ἀσσυρίων καὶ Ἑλλήνων παιδείαν ἄκρως ἐξησκημένου, θρέμματος καὶ γεννήματος ὄντος τῆς Ἀντιοχείας πόλεως, καὶ τῶν τὰ πρῶτα διενεγκόντων ἑνός. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς τοῦ Χάλεπ ἤτοι Βεῤῥοίας, συνάψας τοῖς τε Ἄραψι καὶ τοῖς Τούρκοις καὶ δύναμιν ἀνδρῶν συστησάμενος, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῷ βασιλεῖ καὶ μαχέσασθαι διεσκέψατο. Τοῦ δὲ βασιλέως ἔνδον ὄντος τῆς ἑαλωκυίας πόλεως, πυργομαχοῦντος δὲ ἔτι ἐν μέρει κατὰ τὸ ὑπόλοιπον λείψανον τῆς πυργοκρατείας, ταρατάξεις δύο διατειχίζουσαι τοὺς ἐναντίους εἰς φυλακὴν κατετάχθησαν. Εἰσὶ δὲ περὶ τὴν Ἱεράπολιν ἱππήλατα πεδία μέγιστα, ἐν οἷς τινες τῶν Σαρακηνῶν διεφάνησαν ἱππαζόμενοι, καὶ πλὴν γηλόφων οὐδέν ἐστι τὸ ὑπερανεστηκὸς εἰς ὄρος μέγα. Καυσώδης δὲ ὁ τόπος, καὶ τὸ ὕδωρ χλιαρὸν, μεταλαμβάνον τῆς τοῦ ἀέρος φλεγμονῆς τε καὶ καύσεως. Οἱ δὲ πολέμιοι κατὰ μικρὸν ταῖς ἱσταμέναις πλησιάζοντες παρατάξεσιν αὖθις ἀνθυπέστρεφον· ἀπῆν γὰρ ἔτι ὁ ἀμηρᾶς Μαχμούτιος. Ἀκροβολισμοὺς δὲ ποιησάμενοι παρελάσαι μέν τινας τῶν Ῥωμαίων κατηνάγκασαν, καὶ δὶς τοῦτο καὶ τρὶς πεποιήκασιν. Ἐν ἑτέρᾳ δὲ συμβολῇ οὐκέτι τοὺς Ῥωμαίους μικρὸν ἐπεδίωξαν καὶ ἔστησαν, ἀλλὰ παρελάσαντες αὐτοὺς τῷ τάγματι τῶν στρατηλατῶν εἰς χεῖρας συνεῤῥά-

A adoriuntur, et occurrentes maxime exiguæ parti ad emenda cibaria egressæ, in ipsam irruerunt. Illi autem non sustinentes impetum, ita fugerunt ut nunquam sese converterent. Et fortasse periisset haud mediocris militum pars neque contemnenda, nisi celeriter ipsis imperator, qui advenerat, tulisset opem et hostium impetum repressisset. Si quis igitur ducibus ascribit rerum sive prosperos sive adversos eventus, is mihi et recta et vera sententia non videtur aberrare, et recte ab antiquis pronuntiatum est melius leonem cervis imperare quam leonibus cervum. Sed imperator ita servatus, servato quoque exercitu, ad Chalep regionem cum omni exercitu castra posuit; et antequam de equo descenderet, et Scythas et Romanorum haud pau- B cos prædatum agros misit. Quod factum est, et adducti sunt viri multi et mulieres multaque jumenta. Inde per hostilem terram progressus tertia die Hierapolin pervenit, cumque ostendisset velle se aggredi exercitum qui ibi morabatur, non ausi illi sunt cum Romanis congredi, sed levibus quibusdam præliis et irruptionibus bellum repudiarunt et Arabes et Turci ipsorumque præfectus Amertices ad genus regium Persarum originem suam referens. **673** Obsidens igitur Hierapolin aggeribus, et e muro propugnationibus multaque eruptione, adventitias exercitus copias nudas atque inermes dimisit ad fœdus percutiendum, interponente se in omnibus magistro Petro Libellisio, viro Assyriorum et Græcorum doctrinæ peritissimo, civitatis Antio- C chiæ alumno et filio, et inter suos principatum obtinente. Ameras vero Chalep, id est, Berrœæ, cum Arabibus Turcisque conjunctus, manus cum imperatore conserere ac dimicare statuit; cumque intra urbem captam esset imperator, et adhuc pro reliqua turris parte expugnanda dimicaret, adversus instructæ binæ acies, quæ coercerent adversarios, ad custodiam dispositæ sunt. Sunt autem circum Hierapolin planities maximæ, equorum cursui idoneæ, in quibus apparuerunt quidam Saraceni adequitantes, et præter colles nihil est quod ad montis altitudinem assurgat. Est autem locus æstuosus et aqua tepida æris inflammationis et æstus particeps. Hostes autem, qui paulatim constitutis aciebus appropinquabant, rursus recesserunt: nam Machmutius ameras aberat. Verum D levibus quibusdam præliis coegerunt aliquos ex Romanis cedere, quod bis terque ab ipsis factum est. Altero vero congressu non amplius Romanos parum sunt persecuti aut sistere fecerunt, sed impressione facta in legionem ducum manus conseruerunt, et scholarum legionem prætereuntes, multis occisis, reliquos turpiter fugere **674** coegerunt, a dextro ipso scholarum agmine relicto, quod cladem Romanorum videns nequaquam de statu suo recessit, imo quasi nihil novi accidisset,

JACOBI GOARI NOTÆ.

(16) Levibus præliis bellum *repræsentarunt*. Vel ἀφωσιώσαντο *delibaverunt tantum et auspicati fuerunt*.

ita immotum stabat, quasi vereretur ne illic stare deprehenderetur, et daret operam ut omnino lateret. Sed hostes reversi cito hos quoque debellarunt, et multis interfectis, reliquis in castris conclusis, et signa illis militaria ademerunt, et plurimorum militum abscissa capita miserunt Chalepitis ostentationis causa. Et illud maxima dignum est admiratione, quod hac accepta a Romanis clade nullus alius manipulus aut præfectus ad repellendos hostes fuerint impulsi. Verum omnes sedentes, quasi in amica regione commorarentur, privatis commodis studebant; nullaque ipsorum animis aut sollicitudo aut alacritas prorsus inerat. Sed imperator qui in urbe erat, audito casu, haud mediocri dolore affectus est, statimque cum Cappadocibus quos secum habebat reversus offensionem acceptam resarcire conabatur, illa siquidem nocte omnes de spe bona desiderant, quod etiam peditatus Armenius ad vallum pernoctans de rebellione cogitavit. Nondumque dies advenerat, et hostes vallum cinxere. Chalep enim princeps cognito casu cum omnibus suis copiis accessit, ut illico imperatorem capturus. Imperator autem intra tabernaculum ea quibus ad bellum opus foret describens tertia circiter hora noctis cum conferto equitatu erupit. Agebatur tunc vicesima **675** dies Novembris mensis, indictione septima, buccinarum aut tubarum nullo edito aperto signo. Verum elatis vexillis, et composito procedente exercitu, hostes in unam partem cogi cœperunt, quo Romanos equitantes viderent, et certamen ac rei eventus quodammodo animo jam conceptus erat: nam cum ii qui in fronte erant clamorem sustulissent, plures adversarios Romani debellarunt et occiderunt, cumque reliqua quoque multitudo irruisset, ingens ipsorum fuga facta est. Et qui a tergo eos insequebantur, multis occisis haud sane paucos vivos cepere. Verum cum multum haud persecuti fuissent, ingenti ac prospero rerum successu defraudati sunt Romani, pulcherrimaque victoria et maxima gloria privati: cum enim Arabici equi celeriter currentes haud possent bono animo esse aut cursum tolerare, noluerunt Romani illorum imbecillitatem suum proprium robur efficere, sed imperatoris jussu retentis frenis imperfectam sibi victoriam compararunt, contenti sola hostium fuga, magnam felicitatem reputante imperatore, quod tunc imbelles convaluissent et mortui, ut ita dixerim, revixissent. Imperator autem in vallum reversus, post expulsos hostes, statuit arcem Hierapolis construendam. Præfecto igitur Pharesmane illo Beste Apocape **676** ex Iberis genus ducente, spatium dedit hostibus et damni resarciendi et victoriæ de adversariis reportandæ. Et quoad Romanorum exercitus instructus ibi os-

A γησαν, καὶ παρελθόντες τὸ τῶν σχολῶν τάγμα (17) πολλοὺς μὲν ἀνεῖλον, τοὺς δὲ λοιποὺς φυγεῖν αἰσχρῶς κατηνάγκασαν, ἐν δεξιᾷ καταλιπόντες τὸ τῶν σχολῶν σύνταγμα. Ὅπερ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἧτταν ὁρῶν οὐδ' ὅλως μετεκινήθη τῆς στάσεως, ἀλλ' ὡς μηδενὸς καινοῦ γεγονότος ἀτρεμοῦν ἵστατο, ὡς ἂν εἰ ἐδεδοίκει μὴ φωραθείη ἐκεῖσε ἱστάμενον, καὶ παντὶ τρόπῳ λαθεῖν μηχανώμενον. Ὑποστρέψαντες δὲ οἱ πολέμιοι ταχὺ καὶ τοῦτο κατηγωνίσαντο, ἀνῃρηκότες μὲν πολλούς, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὴν παρεμβολὴν κατακλείσαντες, καὶ τὰ σημεῖα τούτων στρατηγικῶς ἀφελόμενοι. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν τραχηλοκοπήσαντες εἰς ἔνδειγμα τοῖς Χαλεπίταις ἀπέστειλαν. Θαυμάζειν δὲ ἄξιον ἦν ὅτι καταφορᾶς καὶ ἥττης γεγενημένης Ῥωμαϊκῆς [P. 827] οὐδεὶς τῶν
B λοιπῶν λόχων τε καὶ λοχαγῶν εἰς ἄμυναν διηρέθιστο, ἀλλὰ πάντες ἔνδον καθήμενοι, ὡς διὰ φιλίας γῆς ἐνσκηνούμενοι, ἰδιοτροπεῖν ἐσπούδαζον, καὶ κίνησις ψυχῆς καὶ προθυμία καὶ ἀγωνία τούτοις τὸ παράπαν οὐδεμία ἦν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔνδον ὢν τῆς πόλεως, τοῦτο πυθόμενος ἠνιάθη μὲν οὐ μετρίως, ἐπανελθὼν δὲ συντόμως μετὰ τῶν συνόντων Καππαδοκῶν ἴασιν εὑρεῖν τῷ πταίσματι ἐμηχανᾶτο. Ἡ γὰρ νὺξ ἐκείνη πάντας εἶχεν ἐν ἐλπίσιν οὐκ ἀγαθαῖς, καθότι καὶ τὸ ἐξ Ἀρμενίων πεζὸν περὶ τὴν τάφρον διανυκτερεῦον ἀποστασίαν ἐμελέτησεν. Οὔπω δ' ἡμέρα προήει, καὶ οἱ πολέμιοι τὸν χάρακα περιέζωσαν. Τὸ γὰρ συμβὰν ὁ τοῦ Χάλεπ ἄρχων ἀναμαθὼν μεθ' ὅλης ἧκεν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ὡς αὐτοβοεὶ αἱρήσων τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔνδον τῆς σκηνῆς διαγράφων τὸν πόλεμον περὶ τρίτην ὥραν ἀθρόον ἐξελήλυθεν ἔφιππος.
C Εἰκοστὴν ἤνυε τηνικαῦτα ὁ Νοέμβριος μήν, τῆς ζ ἰνδικτιῶνος. Βουκκίνων ἢ σαλπίγγων ἢ ἄλλου τινὸς σημείου μὴ δοθέντος τρανῶς, τῶν δὲ σημαιῶν τοῦ στρατοῦ ἐξαρθεισῶν καὶ τῆς στρατιᾶς ἐξιούσης συντεταγμένης, ἤρξαντο οἱ παρὰ μέρος ἓν ἀθροίζεσθαι, οὗ τοὺς Ῥωμαίους εἶδον ἐπελαύνοντας, καὶ ὁ ἀγὼν ὅσος, καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος ἔκβασις οἵα, ταῖς ψυχαῖς ἐναπέστακτο. Τῶν δὲ κατὰ μέτωπον τὸ ἐνυάλιον ἀλαλαξάντων πολλοὺς τῶν ἐναντίων οἱ Ῥωμαῖοι κατηγωνίσαντο καὶ διεχειρίσαντο. Ἐξορμήσαντος δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ πλήθους φυγὴ τούτων ἀνυπόστατος γίνεται. Οἱ δὲ κατόπιν τούτων ἐλαύνοντες πολλοὺς μὲν ἀνεῖλον, οὐκ ὀλίγους δὲ ζωγρήσαντες ἔλαβον. Τῆς δὲ διώξεως μὴ γινομένης μέχρι πολλοῦ, μεγάλης εὐκλη-
D ρίας οἱ Ῥωμαῖοι διήμαρτον καὶ νίκης καλλίστης ἐξεστερήθησαν καὶ αὐχήματος μεγίστου ἐξηστόχησαν. Τῶν γὰρ Ἀραβικῶν ἵππων ταχυδρομούντων μέν, μὴ εὐψυχούντων δὲ μηδ' ἐγκαρτερούντων τῷ δρόμῳ, οὐκ ἠθέλησαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἐκείνων ἀτονίαν οἰκείαν εὐτονίαν ποιήσασθαι, ἐπιστρέψαντες δὲ τοὺς ῥυτῆρας ἐξ ἐπιτάγματος βασιλικοῦ ἀμβλεῖαν ἑαυτοῖς τὴν νίκην ἀπειργάσαντο, κορεσθέντες μόνῃ τῇ τῶν ἐναντίων ἀποτροπῇ, μεγάλην εὐτυχίαν καὶ τοῦτο τοῦ βασιλέως

JACOBI GOARI NOTÆ.

(17) Satellitum indigenarum, quorum variæ turmæ quondam scholæ nuncupabantur, legionem intelligo; in qua fœderati, ceu qui distinctam inter prætorianos componerent militiam, non censentur inclusi.

λογιζομένου, ὅτι τέως οἱ ἀνάλκιδες ἀνεῤῥώσθησαν καὶ οἱ νεκροὶ ὡς εἰπεῖν ἀνεζώσθησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανελθὼν εἰς τὸν χάρακα μετὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀποσόβησιν ἔγνω τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἱεραπόλεως ἐνοικῆσαι. Καοαστήσας οὖν τὸν Φαρεσμάνην ἐκεῖνον Βέστην τὸν Ἀποκάπης, ἐξ Ἰβήρων τὸ γένος ἕλκοντα, χώραν δέδωκε τοῖς ἐναντίοις ἀνακαλέσασθαί τε τὴν ἧτταν καὶ ἀντίπαλον φέρεσθαι. Καὶ ἕως μὲν ἐστρατοπεδευμένος ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς διεδείκνυτο, κατὰ Χώραν ἐδόκουν μένειν οἱ Ἄραβες· [P. 828] ὡς δ' ἀναστήσας τὴν σρατιὰν εὐθὺ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀζᾶς ἤλαυνεν, ἤρξαντο σποράδην ἐκ διαστήματος κατὰ τὸ εἰθισμένον αὐτοῖς ἐπιφαίνεσθαι, καὶ περὶ τὴν οὐραγίαν πολλάκις ἐπιτιθέμενοι, τοὺς τὰ σιτία μετακομίζοντας κακοῦντες, ἐλύπουν τοὺς Ῥωμαίους ὡς ἂν ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ λόχου τὰς ἐπιθέσεις ἐν τῷ λεληθότι ποιούμενοι. Καταφραξάμενος δὲ ἐν τοῖς ἑκηβόλοις καὶ πελτασταῖς ὁ βασιλεὺς τὸ στρατόπεδον, τεθωρακισμένος τῷ φρουρίῳ προσβάλλει Ἀζας μεθ' ὅλης τῆς στρατιᾶς, εἰς ὑποδοχὴν μαθὼν εἶναι τὸν τόπον ἐπιτήδειον. Ὡς δὲ προσεγγίσας αὐτῷ ἐρυμνότατον εἶδε καὶ ὀχυρώτατον, ἐπ' ἀκρωρείας λόφου ἱστάμενον, τείχεσι διπλοῖς περιεζωσμένον καὶ πέτραις ὥσπερ γεγομφωμένον, λιθίνην τὴν ἄνοδον πρὸς τὴν πύλην ἀποφερόμενον, μικρόν τε ὕδωρ ἀποῤῥέον καὶ μὴ ἐξαρκοῦν πρὸς ὑποδοχὴν τοσούτου στρατοῦ, ἀναζεύξας εἰς τόπον ἐπήξατο τὴν παρεμβολὴν ἔνθα τὸ ὕδωρ ἀφθονώτερον ἔῤῥεεν. Ἀναστὰς δὲ ἐκεῖθεν ὥρμησε πρὸς τὰ τῆς Αὐσονίτιδος ὅρια, καὶ πυρπολήσας χωρίον μέγιστον Κάτμα λεγόμενον, τῷ ἀμηρᾷ τοῦ Χάλεπ ἀφωρισμένον ἐκ παλαιοῦ, εἰς ἕτερον χωρίον κατέλυσε Ταρχωλὰ κατονομαζόμενον. Κοπτομένου δὲ τοῦ χάρακος, καὶ τοῦ βασιλέως ἱσταμένου κατὰ τὸ δεξίὸν μέρος, Ἄραβες δύο λαθόντες κατόπιν τῆς ἀκρωρείας, καὶ τοὺς ἵππους ἀπὸ ῥυτήρων ἐλάσαντες, δύο τῶν πεζῶν ταῖς λογχαις ἀναιροῦσιν. Ὁ βασιλεὺς δὲ τούτους θεασάμενος πρῶτος διατέστησε πρώτως τοὺς στρατιώτας εἰς δίωξιν. Οἱ δὲ φθάσαντες ἐξαισίῳ δρόμῳ τῶν ἵππων εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον διεσώθησαν. . . . κατεῖχον δὲ τοῦτο Σαρακηνοὶ τὸν ἑαυτῶν στρατηγὸν ἐξελάσαντες. Πλὴν ἀλλὰ καὶ πάλιν φεύγουσιν οἱ τοῦτο φυλάσσοντες, καὶ τῷ βασιλεῖ τὸ οἰκεῖον ἀνασώζεται πόλισμα. Φρουρὰν οὖν ἐν αὐτῷ βαλὼν καὶ σιτήσεις ἀποχρώσας ἐναποθέμενος, πάντα τὰ τῷ καιρῷ πρόσφορα διετάξατο. Ἐπ' αὐτοῦ τοίνυν τοῦ βασιλέως ἤρξαντο Ῥωμαῖοι ἀντοφθαλμίζειν καὶ πρὸς τὸ γενναιότατον ἀναφέρειν λόγον καὶ συνίστασθαι πρὸς ἀντίθεσιν, ἐπεὶ τά γε κατὰ τοὺς προσεχῶς βασιλεύσαντας, πλὴν ἐπιδείξεως μόνης καὶ πλήθους συναγωγῆς, ἐν οὐδενὶ καρτερῶς πρὸς μάχην συνέῤῥαξαν, ὡς εἶναι δῆλον ὅτι τοῦ ἡγεμόνος ἐστὶν ὡς ἐπίπαν τὸ κατορθούμενον ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασι. Κἀκεῖθεν μὴ δυνηθεὶς ὁ βασιλεὺς εἰς Ἀντιόχειαν ἀπελθεῖν (προκατείργαστο γὰρ λιμῷ τε καὶ κακώσει πολλῇ), ὑπερβὰς αὐλῶνας καὶ κλεισούρας τινὰς ἀδιεξοδεύτους εἰς πόλιν τῆς Κιλικίας λεγομένην Ἀλεξανδρῶνα καταντᾷ, κἀκεῖσε τὸν χάρακα πηγνυ-

A tendebatur, Arabes quiescebant : ubi vero coacto exercitu cœpit recta ad oppidum Azæ contendere, cœperunt sparsi ex intervallo, suo more in ipsos invadere,et extremum agmen sæpe adorti commeatus deferentes vexare, et lædere Romanos, quasi ex insidiis clam irruptionem facientes. Constipato autem sagittariis et scutatis exercitu, imperator armatus cum toto exercitu ad oppidum Azæ accedit, ratus locum ad se recipiendum idoneum. Sed ubi ipsi appropinquans tutissimum vidit ac munitissimum in summo colle consistens, duplicique muro cinctum, et lapidibus quas clavis quibusdam compactum,accensum ad portam referens, et parum aquæ inde effluens, quæ non esset ad tantum accipiendum exercitum idonea, inde pro-
B fectus,ubi copiosior aqua flueret, castra posuit. Et inde quoque discedens invasit Ausonitides fines, incensoque agro maximo, nomine Catma, antiquitus principi Chalep assignato, in alium locum se recepit, Tarchola nomine. Perruptoque vallo, et imperatore ad dextram partem incumbente, Arabes duo, qui latebant a tergo montis, concitatis equis, pedites duos hastis **677** interficiunt; quos conspicatus imperator primus statim milites ad persequendos eos incitavit.Verum illi occupantes velocissimo equorum cursu in sua castra incolumes se recepere, (et illinc profecti recta ad Artach contenderunt) quod oppidum expulso proprio duce obtinebant Saraceni. Verumtamen rursum fugiunt qui illud tutabantur, et imperatori suum reservatur oppidulum, in quo præsidio
C imposito, et idoneo commeatu omnia tempori opportuna disposuit. Ipso igitur imperante cœperunt Romani audacter hostes intueri et virtutis memores esse ac strenuitatis rationem habere et adversis consistere, quandoquidem superioribus imperatoribus, qui proxime regnaverant, una excepta ostentatione et coacta multitudine, nulla in re fortes se ad pugnam præbuerant; ita ut perspicuum sit ducis ipsius esse ut plurimum prosperum rerum successum. Cum vero inde non potuisset imperator Antiochiam reverti (confecta enim erat fame multaque vexatione), superatis saltibus et quibusdam locorum angustiis minime perviis ad Urbem Ciliciæ Alexandronam nomine se recipit, ibique vallum constituit, et montem Tau-
D rum transgressus cum omni exercitu in Romanorum regionem invadit. Cumque conferti in loca frigida devenissent ex admodum tepidis et calidis, ingentem sensere mutationem, et idcirco homines plures interibant, et complura animantia frigore confecta sunt.Cum vero egressus esset imperator ad quemdam locum angustiarum Podandi, nomine Gytarium, **678** audivit Amorium direptum hominumque infinitam cædem. Positis autem castris ad Chalci diversorium, qui in Melitene duxerat exercitum, nequaquam ad ipsum voluit accedere, præsertim cum in oppido Tzamando coactum haberet exercitum. Quibus de causis dolore affectus, quod

rebus succurrere et opitulari nequiret, quæ ad exercitum pertinerent, recte compositis, quantum sibi licuit, et maxima parte in hiberna missa, ipse Byzantium contendit ad mensis Januarii finem. Ubi quoddam tempus commoratus, cum civitatis statum pro viribus administrasset, honoribus ac muneribus senatores quosdam prosecutus, distributis annuis donis neque exspectatis Paschalibus diebus ad Eriorum domum e regione urbis sitam navigavit. Evenit enim nescio quid aliud, quod necessario ipsum ad profectionem cum exercitu provocavit. Vir quidam Latinus, Crispinus nomine, ex Italia cum ad imperatorem accessisset, ad Orientis partes, ut ibi hiemaret, missus est. Qui ratus se non eo honore affectum pro dignitate quem speraverat, ad rebellionem spectavit, statimque occurrentes sibi tributorum exactores et reliquos spoliat ac diripit; Romanorum vero neminem interfecit, multique cum ipso prælio congressi victi sunt. Sed in Armeniorum regione hibernans bestarches Samuel Aluisianus Bulgarus, imperatoris uxoris frater, quam privatus adhuc degens duxerat, cum quinque Occidentis legionibus repente **679** Crispinum invadit ipsa die Resurrectionis, Pascha inquam. Quod cum persensissent Franci, fugiunt Romani, ipsorumque fit multa cædes, ac vivi capiuntur numero infiniti. Attamen omnes humane tractatos dimisit, imo vero vulneratos curari permisit. Cum imperator ad Doryleum pervenisset, a Crispino legationem accepit, qua deditionem fatebatur, et de defectione se ipsum excusabat, et omnino malorum quæ sive volens, sive invitus perpetrasset oblivionem petebat. Quibus postulatis annuit imperator, et omnia quæ ille petierat perfecit, viri nobilitatem et in bello gloriam veritus : etenim defectionis tempore, cum incidisset in maximam Turcorum manum, ingentia manu sua facinora ediderat. Et progredienti imperatori instar servi obviam fit. Subitoque ut amicus ac benevolus sequebatur, paucis secum quibusdam militibus adductis : alios enim in oppido Maurocastri reliquerat, quod occuparat in Armenia, in alto colle positum. Sed paulo post, cum in suspicionem venisset, nescio quid crudele in propriam tribum perpetraturus, quod suæ voluntati non obsequeretur (etenim perfidum et inexplebile Francorum genus est, imo etiam ingratum, et multis offensionibus magna crimina exsuscitat et perturbationes ac seditiones, quibus tanquam delictis oblectatur), exercitus imperio abdicatus fuit, non sincere convictus, sed tantum a quodam Nemizzo illustri accusatus. Sodales **680** vero ipsius iniquo animo id passi ex oppido profecti in Mesopotamiam se recipiunt, multaque damna ibi commorantibus intulere. Ubi vero imperator cum exercitu ad Cæsaream pervenit, cognovitque ingentem Turcorum manum regionem deprædari, quamdam exercitus

A σι, καὶ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος ὑπερβὰς πανστρατιᾷ εἰσβάλλει τῇ Ῥωμαίων. [P. 829] Ἐντυχόντες δ' ἀθρόοι τόποις ψυχροῖς ἐξ ἄγαν ἀλεεινῶν καὶ θερμῶν πολλῆς μεταβολῆς ᾔσθοντο· διὸ καὶ ἄνθρωποι πολλοὶ ἀπέθανον καὶ ζῶα πολλὰ ἐναπέψυξαν. Ἐξιόντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς τι χωρίον τῆς Ποδανδοῦ κλεισούρας, Γυτάριον κατονομαζόμενον, ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τήν τε τοῦ Ἀμοίρου λαφυραγωγίαν καὶ φόνον ἀνδρῶν ἀμύθητον. Κατεστηκηκυίας δὲ τῆς παρεμβολῆς ἐν τῷ τοῦ Χαλκέως σταθμῷ ὁ ἐν Μελιτηνῇ κρατῶν τοῦ στρατοῦ οὐδ' ὅλως αὐτῷ προσβαλεῖν ἠθέλησεν, ἔχων καὶ ταῦτα τὴν στρατιὰν ἐν τῷ τοῦ Τζαμανδοῦ συνηθροισμένην πολίσματι. Ἐφ' οἷς ἀνιαθείς, μὴ δυνηθεὶς δὲ βοηθῆσαι τῷ πράγματι, τὰ κατὰ τὸν στρατὸν ὡς ἐνῆν δεξιως διαθέμενος, εἰς παραχειμασίαν τὸ πλεῖον αὐτῶν ἀποστείλας αὐτὸς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον

B ἵετο, πρὸς τῷ τέλει τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς καταλαβὼν ἐν αὐτῷ. Διαγαγὼν τοίνυν ἐν αὐτῷ χρόνον, καὶ τὰς πολιτικὰς διοικήσεις ὡς δυνατὸν διοικησάμενος, καὶ τιμὰς καὶ δεξιώσεις εἰς τινας τῶν συγκλητικῶν ποιησάμενος, καὶ τὰς ἐτησίους δωρεὰς διανειμάμενος, καὶ οὐδὲ τὰς πασχαλίους ἡμέρας περιμείνας, εἰς τὸν ἀντιπέραν τῆς πόλεως οἶκον τῶν Ἡρίων ἀπέπλευσεν. Ἐπισυνέβη γάρ τι καὶ ἕτερον πρὸς ἐκστρατείαν ἀναγκαίως καλοῦν αὐτόν. Ἀνὴρ γάρ τις Λατῖνος, Κρισπῖνος τὴν κλῆσιν, ἐξ Ἰταλίας τῷ βασιλεῖ προσελθὼν πρὸς τὴν Ἑῴαν ἀπεστάλη, χειμάσων ἐκεῖθεν. Δόξας δὲ μὴ τιμηθηναι ἀξίως ὧν ἤλπιζεν ἀποστασίαν ἐσκόπησε, καὶ αὐτίκα τοὺς συναντῶντας φορολόγους τε καὶ λοιποὺς σκυλεύει καὶ διαρπάζει, φόνον δὲ Ῥωμαίων οὐδένα εἰργάσατο.

C Πολλοὶ δὲ τούτῳ πρὸς μάχην συστάντες ἡττήθησαν. Ἐν δὲ τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν παραχειμάζων ὁ βεστάρχης Σαμουὴλ ὁ Ἀλουϊσιανὸς ὁ Βούλγαρος, ἀδελφὸς ὢν τῆς τοῦ βασιλέως γυναικός, ἣν ἔτι ἰδιωτεύων ἠγάγετο, μετὰ τῶν Ἑσπερίων πέντε ταγμάτων προσβάλλει τῷ Κρισπίνῳ ἐξ ἐφόδου κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, τοῦ Πάσχα φημί. Συναισθήσεως δὲ γενομένης τοῖς Φράγγοις φεύγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φόνος τούτων γίνεται πολὺς καὶ ζωγρεία ἀμύθητος. Ὅμως δὴ οὖν φιλανθρώπως αὐτοῖς διατεθεὶς πάντας ἀφῆκε, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τοὺς πληγέντας νοσοκομεῖσθαι παρέδωκεν. Ἐν τῷ Δορυλαίῳ δὲ γενόμενος ὁ βασιλεὺς πρεσβείαν τοῦ Κρισπίνου ἐδέξατο, ὁμολογίαν τε τῆς δουλώσεως καὶ τὴν ἀπολογίαν τῆς ἀντιστασίας φέρουσαν, καὶ ἁπλῶς ἀμνηστίαν κακῶν τῶν

D παρ' αὐτοῦ πεπραγμένων εἴτε ἑκόντος εἴτε ἄκοντος. Οἷς ὑπήκουσε καὶ ὁ βασιλεύς, καὶ πάντα ὅσα ἐξῃτήσατο κατεπράξατο, τὸ τοῦ ἀνδρὸς γενναῖον καὶ πρὸς τοὺς πολέμους περίδοξον καταιδούμενος· καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς ἀποστασίας καιρῷ Τούρκων ἐντυχὼν πληθύϊ πολλῇ μεγάλας ἀνδραγαθίας ἐκ χειρὸς ἀπειργάσατο. [P. 830] Καὶ προϊόντι τῷ βασιλεῖ δουλοπρεπῶς ἀπαντᾷ, καὶ αὖθις ὡς εὔνους συνείπετο, ὀλίγους τινὰς στρατιώτας ἐπαγόμενος· εἴασε γὰρ τοὺς ἄλλους ἐν τῷ τοῦ Μαυροκάστρου πολίσματι, οὗ τὴν κατάσχεσιν ἐποιήσατο ἐν τῷ Ἀρμενιακῷ, ἐπὶ λόφου κειμένῳ ὑψηλοῦ. Μετ' ὀλίγον δὲ ὑπονοηθεὶς ὠμόν τι διαπράξασθαι εἰς τὴν οἰκείαν φυλὴν μὴ συναιρομέ-

νην αὐτῷ ἐν τοῖς βουλομένοις (καὶ γὰρ καὶ ἄπιστον καὶ ἄπληστον τὸ γένος τῶν Φράγγων, μᾶλλον δὲ καὶ ἀχάριστον, καὶ πολλοῖς πταίσμασι μεγάλας αἰτίας ἐπεγεῖρον καὶ ταραχὰς καὶ ἀποστασίας, αἷς ἐντρυφήματι γάννυται) ἀπεπέμφθη τοῦ στρατοπέδου, μὴ καθαρῶς μὲν ἐλεγχθείς, ἀλλ' ἢ μόνον παρὰ Νεμίτζου τινὸς ἐπισήμου κατηγορηθείς. Οἱ δὲ ἑταῖροι τούτου ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθήσαντες, ἄραντες ἐκ τοῦ φρουρίου, τὴν Μεσοποταμίαν καταλαμβάνουσι καὶ πολλὰ κακὰ τοῖς ἐκεῖσε εἰργάσαντο. Ἐπεὶ δ' ὁ βασιλεὺς μετὰ πλήθους ἧκεν εἰς Καισάρειαν, Τούρκων πλῆθος πολὺ μαθὼν τὴν χώραν λεηλατοῦν, ἀπέστειλε μέρος τι τῆς στρατιᾶς κατ' αὐτῶν. Μηδὲν ἀνύσας, ἀλλὰ φεῦγον ὑποδεξάμενος, συντεταμένως τῆς πρόσω φορᾶς εἴχετο. Μήπω δὲ μήτε τάφρου μήτε σκηνώσεως γενομένης, ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι τὰ ἐρυμνότατα τῶν τόπων κατέχοντες καὶ τὰς λοφιάς. Βοῆς δὲ γενομένης, μὴ ἐκδεδωκότος τοῦ βασιλέως ἑαυτὸν ἀναπαύσει, ἀλλὰ τὸ ἐνυάλιον σαλπίσαντος, προήεσαν κατὰ τάξιν αἱ φάλαγγες. Ἀρθεισῶν δὲ τῶν σημαιῶν προέκοψαν μὲν τῶν ἐναντίων πολλοί· προλαβόντων δὲ τῶν ταγμάτων, ἓν μὲν τῶν Λυκαόνων λεγόμενον, ἕτερον δὲ τῶν Ἑσπερίων ἀριθμῶν, καὶ τοῦ συνήθους θρασύτερον κατὰ τῶν ἐναντίων ἐλάσαντα πρὸς φυγὴν εὐθὺς ἀπιδεῖν κατηνάγκασαν. Ηροβιβάζοντος δὲ τοῦ βασιλέως τὴν λοιπὴν στρατιάν, καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν πολεμίων τοῖς φεύγουσι συνδιέφυγε. Παριόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ μισθοφορικοῦ τῶν Σκυθῶν, τῶν Οὔζων φημί, λόχος Τουρκικὸς οὐκ ὀλίγος τοῖς Ῥωμαίοις προσέπεσεν· οὓς δεξάμενοι οἱ περιλειφθέντες εἰς φυλακὴν στρατιῶται, πρὸ πάντων δ' οἱ Φράγγοι, καὶ ἀγχεμάχως συμπλακέντες καὶ ἱκανῶς ἀνθαμιλληθέντες ἐτρέψαντο, μηδενὸς τῶν ἱσταμένων ταγμάτων Ῥωμαϊκῶν τοῖς Φράγγοις μέχρι καὶ ἁπλῆς ὁρμῆς παραβοηθήσαντος. Ἐν τούτῳ δ' ὑπέστρεψε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς διώξεως πρὸς ἑσπέραν· περὶ δείλην γὰρ συνέστη ὁ πόλεμος. Τῇ δ' ἐπαύριον δημοσίᾳ καθίσας τοὺς ἑαλωκότας τῶν πολεμίων τῇ τελευταίᾳ ψήφῳ παρέδωκε, μηδενὸς τὸ παράπαν φεισάμενος, μηδ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν, εἰ καὶ πολλῶν λύτρων ὤνιον ἑαυτὸν ποιήσασθαι ἐπηγγέλλετο. [P. 831] Τριημερεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ παρεμβολῇ, τῷ προτερήματι τούτῳ κόρον λαβών, πολλοῖς ἄδειαν δέδωκε τῶν ἐναντίων ἀποφυγῆς, ὡς μηδὲ τῆς λείας ἀποσχέσθαι. Καὶ ἀναστὰς ἐκεῖθεν κατόπιν αὐτῶν ἐβάδιζε. Στρατοπεδευσάμενος δὲ ὡς ἀπὸ διαστήματος ἡμερῶν δύο τῆς Μελιτηνῆς, ἐβουλεύετο μοῖράν τινα τοῦ στρατοῦ μερισάμενος ἀφεῖναι τοῖς ἐναντίοις ἐπιτείχισμα, αὐτὸς δὲ ἅμα παντὶ τῷ στρατῷ ὑποστρέψαι πρὸς τὰ βασίλεια. Ἀγεννοῦς δὲ τῆς βουλῆς δοξάσης καὶ ἀσυμφόρου μεταθέμενος εὐθὺ τοῦ Εὐφράτου ἐβάδισεν· ἦσαν γὰρ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἐσκηνωμένοι οἱ πολέμιοι, οἳ καὶ αὐτίκα πυθόμενοι τὴν τοῦ βασιλέως κατ' αὐτῶν κίνησιν ἀνεχώρησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐθὺ Ῥωμανοπόλεως ἐλαύνων, κἀκεῖθεν πρὸς τὸ Χλέατ διαγενέσθαι βουλόμενος, ἔν τινι τόπῳ κατασκηνοῖ, καὶ τὸν Φιλάρετον (ἦν δὲ τοῦ τῶν Βραχαμίων γένους)

A partem adversus ipsos misit; quam infecta re fugientem excipiens, continenti itinere ulterius progredi aggressus est. Cum nondum neque vallum neque tabernaculum constructum esset, hostes apparuere, qui tutissima loca occupabant et tumulos. Edito autem clamore cum imperator sese quieti minime dedidisset, verum classicum cecinisset, processere ordine phalanges, sublatisque signis processere adversariorum plures. Sed cum legiones occupassent, una Lycaonum tunc appellata, altera Occidentalium copiarum solito audacior, adversus hostes irruere, eos ad fugam statim spectare coegerunt. Et cum imperator reliquum exercitum ante produceret, reliquam quoque hostium multitudinem cum aliis fugientibus simul fugere compulit. Acce-
B dentibus autem militibus et Scytharum mercenariis, Uzis inquam, haud exigua Turcorum cohors in Romanos invasit; quos excipientes relicti ad custodiam milites, et ante omnes Franci, cominusque congressi et abunde præliati fuderunt, nulla ex Romanis legionibus, quæ ibi positæ erant, Francis vel simplici impetu opem ferente. Interea quoque a persequendo redierat imperator **681** ad vesperam: nam crepusculo noctis conflatum fuerat prælium. Postridie vero publice pro tribunali sedens captos hostes extrema sententia damnavit, nemini prorsus parcens, ac ne ipsi quidem ipsorum duci, tametsi multo pretio se redempturum pollicebatur. Triduum vero in castris moratus imperator, hoc prospero successu satiatus, pluribus
C hostibus aufugiendi liberam præbuit occasionem, ita ut ne a præda quidem sese abstinuerint. Et inde profectus a tergo ipsorum incedebat, et bidui spatio a Melitene castris positis statuebat partem quamdam exercitus divisam relinquere, ut esset hostibus propugnaculum. Quod consilium cum minime generosum visum esset et inutile, mutata sententia, recta ad Euphratem contendit Ad cujus ripas tabernacula hostes posuerant, qui statim audito imperatoris contra se motu recesserunt. Imperator autem recta ad Romanopolim contendens, et inde ad Chleat proficisci studens, quodam in loco castra ponit; et Philaretum (erat hic genere Brachamius) ducem cum summa potestate declarat: diviso enim bifariam exercitu fortiorem ipsi partem attribuit, homini militarem prudentiam
D gloriose profitenti, sed turpis ac dissolutæ vitæ, turpissimeque vitam suam transigenti, quique cum Turcis varie pugnarat, sed in maximi momenti rebus debellatus fuerat, et ideo contemptui habebatur; non tamen ab iis se continebat, sed imperium militare ob **682** avaritiam et peregrinæ militiæ stipendia exspectabat. Imperator vero ad partes magis Boreæ subjectas accessit, ut ibi nives et quam frigidam, a quibus, quod esset corpore admodum calidus, sibi temperare nequibat, inveniret. Progressusque per aspera quædam et difficilia loca ad locum quemdam Anthias nomine pervenit, herbarum et tritici fertilitate præstan-

tem, quique haud mediocrem suppeditaret ibi commorantibus oblectationem, quippe cum illius terræ umbilicus esset. Inde Taurum montem, indigenarum lingua Munzarum appellatum transgressus in regionem nomine Celzenem se contulit, iterum transmisso Euphrate fluvio præterfluente ac dividente, tanquam confinio, montem ipsum et Celzenem. Milites vero cum Philareto relicti ob adventum hostium terrore completi animoque perculsi pone imperatorem locis relictis sequebantur, quorum ipsis custodia fuerat commissa, quoad ad ea loca quæ diximus Anthias vocari pervenerunt; ubi cum hostes quoque a tergo apparuissent, turpi se fugæ vel ante certamen commisere, et ad imperatorem in Celzenem se e vestigio contulere. Ipsorumque impedimentis potiti sunt adversarii. Hæc ita renuntiata admodum perturbarunt imperatorem, qui tum suorum cladem tum hostium victoriam haud æquo ferebat animo; quos nisi imperatoris ipsius fama terrore complesset ipsorumque impetum aliqua ex parte compressisset, nihil obstitisset **683** quominus universam terram illam depopulati funditus evertissent. Recedentes igitur recta in regionem Cappadocum solito more vehementer contendebant, ex itinere in quæcunque inciderant prædantes, et cum omni exercitu in Iconii rempublicam invadentes, quæ et virorum multitudine et domorum atque aliarum rerum, quæ usui sunt, copia præstabat. Imperator autem in Celzene, cum eos qui dissipati fugerant excepisset, ne ab Armeniis, quod deserti essent, perirent, pone hostes redibat. Cumque judicium inter ducem et milites constituisset, nulli parti litem adjudicavit, cum hoc solum exploratum haberet, excepto imperatore nihil esse aliud quod Romanis conflare bellum possit, quod maxima pars exercitus ante defatigata sit, et quod duces velint vel ob exiguos prosperos successus maximos sibi et suis honores et præmia spondere, tum etiam quod alii minus alacres ad strenua et virilia facinora patranda reddantur; quod quidem præsente imperatore fieri nequit, cum ipse rebus præsens omniaque quotidie conspiciens laborantes pro rata laborum parte remuneraretur. Imperator autem per coloniam et Armeniorum regionem usque ad Sebastem cum exercitu profectus est; ubi cum cognovisset Turcos ad Pisidiam et Lycaoniam adventare eo consilio ut Iconium peterent, ipse quoque extremum agmen eorum insecutus usque ad Herculis Comopolim, ita dictam, pervenit. **684** Ubi cum didicisset ipsos everso Iconio proficisci, veritos ne se ille persequeretur, partem quamdam legionum in Ciliciam misit, quæ cum Catalurio Antiochiæ duce conjungeretur, viro generoso, quique virtutis prius multa documenta dederat, ut ea accepta primo quoque tempore ad Mopsuestiam

A στρατηγὸν ἀναδείκνυσι· διελὼν γὰρ διχῇ τὸν στρατὸν τὸ ἰσχυρότερον αὐτῷ ἐπιδίδωσιν, ἀνδρὶ στρατηγικὴν μὲν αὐχοῦντι περιωπὴν, αἰσχροῦ δὲ βίου καὶ ἐπιῤῥήτου τυγχάνοντι, καὶ αἰσχίστως τὴν ἑαυτοῦ βιοτὴν διανύοντι, καὶ μαχεσαμένῳ μὲν τοῖς Τούρκοις διαφόρως, ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ καταπολεμηθέντι καὶ διὰ τοῦτο καταφρονηθέντι, οὐ μὴν δ' ἀπεχομένῳ τούτου, ἀλλ' ἐπιτρέχοντι τῇ ἡγεμονίᾳ διὰ φιλοκερδείας καὶ φιλοξενίας ὑπόθεσιν. Τῶν δὲ βορειοτέρων μερῶν ὁ βασιλεὺς ἐπελάβετο δι' εὕρεσιν χιόνος καὶ ὑδάτων ψυχρῶν· ἀκρατῶς γὰρ εἶχε τούτων, τὸ σῶμα κατὰ πολὺ διαθερμαινόμενος. Διελθὼν δὲ διὰ τραχέων καὶ δυσβάτων τόπων εἴς τινα τόπον λεγόμενον Ἀνθίας κατήντησε· ποηφόρος δὲ ὁ τόπος καὶ σιτοφόρος, καὶ ψυχαγωγία οὐ μικρὰ τοῖς ἐν τούτῳ
B καταίρουσι, καὶ οἷον ὀμφαλὸς ἐκείνης τῆς γῆς. Ἐκεῖθεν δὲ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος, τὸν ἐπιχωρίως καλούμενον Μούνζαρον, ὑπερβὰς εἴς τὴν Κελτζηνὴν λεγομένην χώραν κατήντησε, τὸ δεύτερον διαβὰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν παραῤῥέοντα καὶ διαιροῦντα τό τε ὄρος καὶ τὴν Κελτζηνὴν ὥσπερ μεθόριον. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Φιλαρέτου καταλειφθέντες στρατιῶται, ἐξ ἐπιφανείας τῶν ἐναντίων πτοίας πλησθέντες καὶ τὰς ψυχὰς κατασεισθέντες, κατόπιν τοῦ βασιλέως ἐβάδιζον, τοὺς τόπους ἀφέντες ὧν τὴν φυλακὴν ἐπετράπησαν, ἕως εἰς τοὺς εἰρημένους Ἀνθίας κατήντησαν. Κἀνταῦθα δὲ τῶν πολεμίων φανέντων ἐξ οὐραγίας αἰσχρῶς τὴν φυγὴν καὶ πρὸ τοῦ ἀγωνίσματος εἵλοντο, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἴς τὴν Κελτζηνὴν κατέλαβον ἐκ ποδός Τῆς δέ γε τούτων ἀποσκευῆς οἱ ἐναντίοι γεγόνασι κύριοι. Ταῦθ' οὕτως
C ἀγγελθέντα πολὺν ἐνῆκε τῷ βασιλεῖ τὸν ἐναγώνιον θόρυβον, ἐπί τε τῇ τῶν οἰκείων ἥττῃ καὶ τῇ τῶν ἐναντίων νίκῃ οὐ φορητῶς [P. 832] σκυθρωπάσαντι. Καὶ εἰ μὴ ἡ τοῦ βασιλέως φήμη αὐτοὺς περιδεεῖς κατειργάζετο καὶ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ποσῶς διεκώλυεν, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύον σύμπασαν αὐτοὺς τὴν γῆν ἐκείνην καταληΐσασθαι καὶ ἐξολοθρεῦσαι. Ὀπισθόρμητοι δὲ γενόμενοι εὐθὺ τοῦ θέματος τῶν Καππαδοκῶν κατὰ τὸ εἰθισμένον ἀκρατῶς ἤλαυνον, καταληϊζόμενοι μὲν τὸ προστυχὸν ἐξ ἐφόδου, ἐφορμῶντες δὲ πανστρατιᾷ κατὰ τῆς τοῦ Ἰκονίου πολιτείας· ἦν γὰρ πλήθει τε ἀνδρῶν καὶ οἰκιῶν καὶ τῶν ἄλλων χρηστῶν καὶ ζηλωτῶν διαφέρουσα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν Κελτζηνῇ τοὺς ἀποφυγόντας σποράδην ὑποδεξάμενος, ὡς ἂν μὴ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἐξ ἐρημίας ἀπόλωνται, κατόπιν
D τῶν ἐναντίων ὑποστρέφων ἐγένετο. Καὶ κρίσιν (18) δὲ μεταξὺ τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καθίσας οὐδενὶ μέρει τὴν νικῶσαν ἀπέδοτο, διαγνωσθέντος τούτου μόνου ἀκριβῶς, ὅτι πλὴν τοῦ βασιλέως οὐδέν ἐστι τὸ συνιστῶν τοῖς Ῥωμαίοις τὸν πόλεμον διά τε τὸ προκατειργάσθαι τὸ πλεῖον τοῦ στρατοῦ, καὶ διὰ τὸ τοὺς ἡγεμόνας ἐθέλειν καὶ ἐπὶ μικραῖς καὶ ταῖς τυχούσαις εὐτυχίαις ἑαυτοῖς καὶ συγγενέσι μνᾶσθαι τὰ μέγιστα τῶν ἀξιωμάτων καὶ φιλοτιμιῶν, δι' ἃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπροθύμους εἶναι πρὸς τὸ

JACOBI GOARI NOTÆ

(18) Obit imperator munus cui exsequendo κριτὴς τοῦ φοσσάτου legitur institutus apud Codinum c. xv, n. 72.

γενναῖόν τι καὶ ἀνδρικὸν διαπράξασθαι· ὃ παρόντος τοῦ βασιλέως οὐκ ἂν ἔχοι χώραν γενέσθαι, αὐτοῦ δι' ἑαυτοῦ ἐπιστατοῦντος τοῖς γινομένοις, καὶ πάντα καθορῶντος ὁσημέραι, καὶ τοὺς πονοῦντας ἀναλόγως ἀμειβομένου τῶν καμάτων. Ὁ δὲ βασιλεὺς διά τε Κολωνείας καὶ τῶν Ἀρμενιακῶν θεμάτων μέχρι Σεβαστείας σὺν τῷ στρατεύματι διελήλυθεν. Ἐκεῖσε δὲ μαθὼν ὡς οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ Πισιδίαν καὶ Λυκαονίαν ἐλαύνοντες ὡς εἰς σκοπὸν ἀποτείνουσι τὸ Ἰκόνιον, ὥρμησε καὶ αὐτὸς κατ' οὐρὰν αὐτῶν ἐλαύνειν μέχρι τῆς λεγομένης Ἡρακλέους κωμοπόλεως, ἐν ᾗ καὶ μαθὼν ἤδη καταστρεψαμένους αὐτοὺς τὸ Ἰκόνιον ἀπᾶραι, δεδιότας τὴν αὐτοῦ ἐπιδίωξιν, ἀπόμοιραν μεν τινα τῶν ταγμάτων ἐπὶ Κιλικίαν ἐξέπεμψεν ἑνωθησομένην Κατατουρίῳ τῷ τῆς Ἀντιοχείας δουκὶ, ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ πολλὰ ἐπιδειξαμένῳ τὰ τῆς ἀρετῆς προτερήματα πρότερον, δεξαμένῳ τε εἰς Μόψου ἑστίαν ἀπαντῆσαι τὸ τάχος (ἐκεῖσε γὰρ προσεδοκῶντο οἱ Τοῦρκοι διελθεῖν) κἀκεῖ προσμένειν αὐτοὺς καὶ παντὶ τρόπῳ λυμήνασθαι. Διελθόντες τοίνυν διὰ τῶν τῆς Σελευκείας ὀρέων εἰς τὴν τῆς Ταρσοῦ πεδιάδα κατηκοντίσθησαν, ἔνθα παρὰ τῶν Ἀρμενίων συγκυρηθέντες πᾶσαν σχεδὸν τὴν λείαν ἀπέβαλον. Οἱ δὲ πολέμιοι μαθόντες τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐν Μόψου ἑστίᾳ παρεμβολὴν, μηδὲ μικρὸν χρονίσαντες, διαναπαύσαντες δὲ ἑαυτοὺς ἐν τῇ Βαλτολιβάδι ὡς ἐνδν, ᾤχοντο διὰ τῆς νυκτὸς, ὑπερβάντες τε τὸ Σαρβαδικὸν ὄρος καὶ εἰς τὰ τοῦ Χάλεπ σὺν σπουδῇ ἐπελάσαντες ὅρια, καὶ τὸν κίνδυνον μόλις ὑπαλύξαντες. [P. 833] Ἀνία δὲ κατέσχε τὸν βασιλέα ἀπρακτησάντων τῶν ἐν Μόψου ἑστίᾳ· καταστὰς γὰρ καὶ αὐτὸς εὐθὺ τῆς ἐν Σελευκείᾳ Κλαυδιουπόλεως, ἐπεὶ περὶ τῆς τούτων ἐμεμαθήκει φυγῆς, ἀπογνοὺς ὀπισθόρμητος γέγονεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, ἐπειγόμενος ὡς ἤδη λοιπὸν καὶ τοῦ μετοπώρου ἐπιστάντος, καταλιπὼν ἕτερον λαὸν ὄπισθεν διὰ τὸ καὶ ἑτέρους Τούρκους καταληΐζεσθαι τὴν Ῥωμαϊκὴν γῆν, κατὰ φατρίας καὶ μοίρας διαιρουμένους καὶ κατατρέχοντας λωποδυτῶν τρόπον καὶ κλεπτῶν, καὶ τὸ προστυχὸν ἅπαν ἀφανίζοντας καὶ ληΐζοντας. Δι' ἃ καὶ δυσχερὴς ἦν ἡ τούτων κώλυσις, πάσαις ταῖς ὁδοῖς ἐφεδρευόντων, τῶν στρατευμάτων αὐτῶν καθ' αὑτὰ μεμονωμένων, μὴ δυναμένων ἀντιστῆναι αὐτοῖς, τοῦ δὲ βασιλέως αὖθις μὴ οἵου τε ὄντος μερίζεσθαι, ἀλλ' ἐτὶ παρόντος τόπῳ. Εἰσιόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλίδα, ἐπ' οἴκου καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα γέγονεν, ἰνδικτιῶνος ὀγδόης ἐνισταμένης τοῦ ,ςφοη' ἔτους, ὅτε καὶ τὸ μέγιστον ἱερὸν ἐπυρπολήθη τῶν Βλαχερνῶν ἕως ἐδάφους. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ὑποφαίνεσθαι ἤρξατο, ἐσκέψατο παρεῖναι τῇ βασιλίδι ὁ βασιλεύς. Προκρίνας δὲ Μανουὴλ πρωτοπρόεδρον τὸν Κομνηνὸν, καὶ τοῦτον τιμήσας τῷ τοῦ κουροπαλάτου ἀξιώματι, στρατηγὸν καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στρατεύματος ἀποδείκνυσι. Τὸ δ' ἐντεῦθεν τὰ προσάντη καὶ δυσχερῆ καὶ λυπηρὰ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων προσεκύρησεν. Ἐξιὼν οὖν ὁ προβεβλημένος εἰς τοῦτο, εἰ καὶ νέος τὴν ἡλικίαν ἐτύγχανεν, ἀλλά γε πεπλανημένον οὐδὲν ἢ μειρακιῶδες ἐνεργῶν κατεφαίνετο, πολὺν δὲ τῶν εἰκότων νλόγον ποιούμενος· τὰς γὰρ

occurreret, quo Turci adventuri existimabantur, ibique eos exspectans omnibus modis offenderet. Prætereuntes igitur per Seleuciæ montes ad Tarsi planitium jaculis confecti sunt; ubi ab Armeniis comprehensi omnem fere prædam amisere. At hostes cognitis Romanorum castris ad Mopsuestiam ne parum quidem commorati, cum se ipsos in Baltolibade pro viribus refecissent, noctu abierunt, et superato Sarbadico monte ad fines Chalep summo studio vix evitato periculo concessere. Molestia afficiebatur imperator, quod ii qui Mopsuestiæ erant otiosi degerent. Cumque recta Claudiopolim in Seleuciam profectus ibi de ipsorum fuga didicisset, desperatis rebus reversus est Byzantium, adhibita celeritate, quod jam autumnus appetere, relicto altero exercitu, eo quod alii quoque Turci per tribus et curias divisi Romanorum terram excursionibus depopularentur latronum ac prædonum more, omniaque in quæcunque inciderent demolirentur; quibus de **685** causis difficulter prohiberi poterant, si quidem omnibus viis insidiabantur, et exercitus ipsorum per se soli relicti non poterant resistere. Imperatoris vero exercitus dividi nequibat, sed uni loco tantum intererat. Cum vero regiam urbem ipse ingressus esset, reliquus quoque exercitus domum se recepit, indictione octava, anno 6578, quando etiam maximum Blachernarum templum incensum est usque ad solum. Ubi vero ver appetiit, decrevit imperator ad regiam urbem accedere, delectumque Manuelem primum præfectum Comnenum, et eo honore decoratum ut curopalates esset, ducem et principem totius exercitus declarat. Quæ deinceps consequuntur, molesta ac difficilia et laboriosa Romanorum imperio accidere. Egressus igitur is qui ad hoc munus delectus fuerat, etiamsi ætate juvenis esset, attamen nullum facinus in quo erraverit aut quod juvenili ætati condenaretur patravit, imo multa habita eorum quæ decerent ratione coactis copiis totis viribus ad Cæsaream profectus est, non æquitatem tantum, sed etiam populum curans decenter, et peccantes milites debitis afficiens pœnis; cumque in quædam prælia incidissent, victor evasit. Jamque suam gloriam dilatare contendebat. Quæ cum audiret imperator, lætari quidem videbatur, sed invidiam dissimulabat. Attamen ut Hierapolis obsidionem cito solveret et commeatus inopiæ succurreret, non minimam exercitus partem **686** in Syriam jussit abire. Hac ratione ducem ea potentia quæ inde proficiscebatur defraudavit; quæ cum profectus esset cum relictis sibi copiis et ad urbem castra locasset, quædam Turcorum manus, adversus quos egressus fuerat curopalates, accessit, cumque fugæ ex composito speciem præbuissent hostes, ubi dissipati Romani eos persequebantur, repente conversi sibi victoriam compararunt, et idcirco multis captis plures quoque gladio confecti sunt. Et cum aliis captus est et curopalates, et castra omnia expugnata, capta

ac direpta. Ac nisi propinqua urbs plures servasset, funditus interiisset omnis Romana ætas, quæ ad hoc bellum concurrerat. Hæc fama cum pervenisset ad imperatorem, ingenti eum dolore affecit; qua vix audita, altera quoque velocior et multo magis penetrans perlata est, quæ nuntiaret Turcos rempublicam Chonensem et ipsum celeberrimum inter miracula et dona principis militiæ templum armis occupasse, atque omnia illic cæde et cruore completa, multasque contumelias a debacchandibus templo illatas, ipsumque maxime venerandum templum equorum stabulum effectum, et quod indignissimum erat, neque hiatus cloacas, ubi præterfluentes fluvii eo derivati per principis exercitus antiquum adventum et divinum miraculum, tanquam per præceps fluxum habent ejusmodi qui consistere nequit, **687** quique admodum celeriter occurrit, non potuisse eos qui illuc confugerant servare evitato periculo: imo, quod nunquam ante acciderat, ita abundasse aquam, et veluti absorptis fluminibus omnes penitus qui eo confugerant diluvio et inundatione oppressisse et sub terra demersisse. Hæc igitur ad alia nuntiata ingentem nobis animi dolorem et cruciatum attulere, reputantibus quod acciderat esse divinum portentum et iram atque indignationem Dei, cum non hostes modo, sed ipsa quoque elementa nobis repugnarent. Prius enim tot nationum concursus et concitatio, et eorum qui sub Romanis degebant defectio, ira divina quidem evenere, sed contra hæreticos, qui Iberiam et Mesopotamiam usque ad Licandum et Melitenem et finitimam incolunt Armeniam, Judaicamque Nestorii et Acephalorum colunt hæresim. Etenim plenæ sunt hæ regiones hujuscemodi pravæ opinionis. Sed ubi orthodoxos quoque invasit calamitas, omnes qui Romanorum cultui addicti essent quo se verterent nesciebant, reputantes et ipsorum mensuram perinde atque olim Amorrhæorum impletam esse, et tunc credentes non tantum rectam fidem requiri sed et vitam fidei respondentem; quare utrique, et in fide videlicet errantes et in vita offendentes atque claudicantes pari supplicio affecti sunt; qui enim fecit et docuit, hic beatus censetur. His auditis imperator summo

A δυνάμεις συνηθροικὼς πασίῤῥωμος τῇ Καισαρείᾳ ἐπεδήμησεν, οὐ τῆς εὐνομίας μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦ στρατοῦ φροντίζων προσηκόντως, καὶ τοὺς ἀδικοῦντας τῶν στρατιωτῶν ἐκτίσεων προστίμοις κατάγχων. Πολέμοις δέ τισιν ἐντυχὼν νικητὴς κατεφάνη, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ εὐδοξίαν ἤδη πλατύνειν διηγωνίζετο. Πυνθανόμενος δὲ ταυτὶ ὁ κρατῶν εὐθυμεῖν μὲν ἐῴκει, κρύψας ἐν ἑαυτῷ τὸν φθόνον· ὅμως δ' οὖν ἵνα τὴν τῆς Ἱεραπόλεως τάχα λύσῃ πολιορκίαν καὶ τὴν σιτοδείαν παραμαθήσηται, μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην ἀποτεμόμενος τοῦ στρατοῦ κατὰ Συρίαν ἀπελθεῖν διωρίσατο, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς ἐκ τούτων ἰσχύος τὸν στρατηγὸν διεστέρησεν. Εἰς δὲ Σεβάστειαν παραγενομένου μετὰ τῶν ὑπολελειμμένων δυνάμεων καὶ περὶ τὸ ἄστυ στρατοπεδεύσαντος, B ἐπῆλθέ τις πληθὺς Τουρκική. Ἐξῄει γοῦν κατ' αὐτῶν ὁ κουροπαλάτης. Φαντασίαν δὲ φυγῆς παρεσχημένων τῶν πολεμίων ἐκ συνθήματος, ἐπεὶ διασκεδασθέντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐδίωκον, ἐπιστροφὴν αἰφνίδιον ποιησάμενοι παλίντροπον τὴν νίκην εἰργάσαντο· διὸ καὶ πολλοὶ μὲν ἑάλωσαν, [P. 834] πλείους δὲ καὶ μαχαίρας ἔργον γεγόνασι. Συναλίσκεται δὲ καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ὁ κουροπαλάτης, καὶ τῆς παρεμβολῆς ἁπάσης παράστασις καὶ ἁρπαγὴ καὶ διασκύλευσις γέγονε. Καὶ εἰ μὴ τὸ ἄστυ πλησίον ὂν τοὺς πλείους διέσωσεν, ἐκινδύνευσεν ἂν πανστρατιᾷ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἡλικία, ὅση πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκστρατείαν συνέδραμε. Τῆς φήμης δὲ καταλαβούσης τὸν βασιλέα πολλή τις ἀνία κατέσχεν αὐτόν. Μήπω δὲ σχεδὸν ταύτης ἠκουσμένης ἑτέρα ἐπῆλθεν ὀξυτέρα καὶ τομωτέρα φήμη πολλῷ, τοὺς Τούρκους ἀπαγγέλ- C λουσα τὴν ἐν Χώναις πολιτείαν καὶ αὐτὸν τὸν περιβόητον ἐν θαύμασι καὶ ἀναθήμασι τοῦ ἀρχιστρατήγου ναὸν καταλαβεῖν ἐν μαχαίρᾳ, καὶ φόνου μὲν ἅπαντα τὰ ἐκεῖσε πληρῶσαι καὶ λύθρου, πολλὰς δὲ ὕβρεις τῷ ἱερῷ ἐμπαροινισθῆναι, ἱππῶνα τὸν πάνσεπτον ἐργασαμένους ναὸν, καὶ τὸ δὴ σχετλιώτερον, μηδὲ τὰς τοῦ χάσματος σήραγγας (19), ἐν ᾧπερ οἱ παραῤῥέοντες ποταμοὶ ἐκεῖσε χωνευόμενοι διὰ τῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου παλαιᾶς ἐπιδημίας καὶ θεοσημίας ὡς διὰ πρανοῦς ἀστατοῦν τὸ ῥεῦμα καὶ λίαν εὐδρομοῦν ἔχουσι, τοὺς καταπεφευγότας διατηρῆσαι καὶ ὑπαλύξαι τὸν κίνδυνον ἰσχῦσαι, ἀλλ' ὅπερ οὐ γέγονέ ποτε, πλημμυρῆσαι τὸ ὕδωρ καὶ οἷον ἀναῤ-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(19) Fidem Apocryphis nec erogo nec emendico. Quod Græci narrant sermone 18 Thesauri, lectionarii nimirum in eorum ecclesiis publice lecti, ne obscurus et inexplicatus maneat auctoris textus, breviter refero. Chonis, inquiunt, urbe Phrygiæ asservabatur aqua manu votisque Joannis apostoli benedicta, qua irrorata miraculis edendis nunquam cœlestis et angelica virtus deerat. Frequentia signorum Archippus quidam Hierapolitanus motus ad aquam condit ecclesiam Michaelis superæ militiæ principis nomine dicatam, quam gentiles religioni nominique Christiano infensi traducto per eam Chryso fluvio dejicere sunt aggressi. Delusit eorum conatum et exspectationem cœlica potentia et in adversam partem cursum egit fluvii. Illi spreto miraculo cœptis obstinatius insistunt, et Cuphum Lycocamque fluvios aliunde deductos in D ecclesiam agunt effunduntque: jamque aquarum diluvio corruisset illa, ni cœlestium agminum dux Michael lancea, qua instructus apparuit, percussa petra ingentem in ea voraginem tantæ aquarum moli absorbendæ capacem excavasset. Subeunt itaque subterraneas specus, τὰς τοῦ χάσματος σήραγγας, præcipites et humiles fluviorum vortices, et ecclesiæ fundamentis longe accliviores, quasi loci religione territæ, in vicinos deinde agros dato alveo emergunt, et innoffenso cursu mare versus illabuntur. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα, scribunt illi, ὠνομάσθη ὁ τόπος· Χῶναι, ἀμὴ πρῶτα ὠνομάζετο Κωλασσαί· *miraculum Chonarum* (quasi dicas infundibuli) *loco, Colassæ prius vocato, nomen indidit.* Monasterium voragini superstructum adhuc exstare, et urbi Μιχαὴλ Χώναις nomen ab eo impositum docent, qui visu utrumque lustraverunt.

ῥοιβδῆσαι καὶ ἀνεῤῥίξασθαι καὶ πάντας ἄρδην τοὺς κατακεφευγότας κατακλύσαι καὶ διὰ ξηρᾶς ὑποβρυχίους ποιήσασθαι. Ταῦτα τοιγαροῦν ἐπιδιηγηθέντα πολλὴν ἐνῆκαν τὴν ἀθυμίαν ἡμῖν, λογιζομένοις θεοσημίαν εἶναι τὸ γεγονὸς καὶ μῆνιν καὶ χόλον Θεοῦ, ὡς μὴ μόνον τῶν πολεμίων ἀλλὰ [καὶ] τῶν στοιχείων ἀντιμαχομένων ἡμῖν. Πρότερον γὰρ ἡ τοσαύτη τῶν ἐθνῶν ὁρμὴ καὶ ἔπαρσις καὶ τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους τελούντων κατακοπὴ ὀργὴ μὲν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τῶν αἱρετικῶν δὲ, οἳ τὴν Ἰβηρίαν καὶ Μεσοποταμίαν μέχρι Λυκανδοῦ καὶ Μελιτηνῆς καὶ τὴν παρακειμένην οἰκοῦσιν Ἀρμενίαν, καὶ οἳ τὴν Ἰουδαϊκὴν τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν Ἀκεφάλων θρησκεύουσιν αἵρεσιν· καὶ γὰρ πλήθουσιν αἵδε αἱ χῶραι τῆς τοιαύτης κακοδοξίας. Ἐπὰν δὲ καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἥψατο τὸ δεινὸν, ἐν ἀμηχάνοις ἦσαν πάντες οἱ τὰ Ῥωμαίων θρησκεύοντες, πεπληρῶσθαι καὶ τὸ αὐτῶν μέτρον οἷα καὶ τὸ τῶν Ἀμοῤῥαίων λογιζόμενοι, καὶ πιστεύοντες τηνικαῦτα ὡς ἄρα οὐ μόνον πίστις ἀπαιτεῖται ὀρθὴ, ἀλλὰ καὶ βίος τῇ πίστει ἀνθιστάμενος. Διὸ καὶ ἀμφότεροι, ὅ τε περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενος δηλαδὴ καὶ ὁ περὶ τὸν βίον ὑποσκάζων καὶ χωλεύων, ἐν ἴσῃ τιμωρίᾳ καθίστανται· ὁ γὰρ ποιήσας καὶ διδάξας ἐπαινεῖται καὶ μακαρίζεται. Ταῦτα ἐνωτισάμενος ὁ βασιλεὺς προθυμίαν μὲν εἶχεν ὥστε αὐτίκα ἐξορμῆσαι καὶ τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ βοηθῆσαι, ἀπείργετο δὲ τοῖς τε συμβούλοις καὶ τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ πλήθους τῶν ἐναντίων· Ἦσαν δὲ ὅ τε Παλαιολόγος Νικηφόρος ὁ ὑπέρτιμος, καὶ τῶν φιλοσόφων ὕπατος Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλός, [P. 835] καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ Καῖσαρ ὁ τοῦ προβεβασιλευκότος σύναιμος· οἳ ὅσον μὲν ἐπ' αὐτοῖς, οὐδὲ ζῆν ᾑροῦντο αὐτὸν (βαρὺς γὰρ ἦν αὐτοῖς καὶ βλεπόμενος λίαν αὐτῷ ἀπεχθανομένοις ὡς ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ θυμοειδεῖ, καὶ τοὺς ἐφέδρους τῆς βασιλείας ἔχοντι, τοὺς παῖδάς φημι τοῦ Δουκός), ὅμως δ' οὖν ἐκ τοῦ προφανοῦς ᾐδοῦντο συμβουλεύειν αὐτῷ τὰ ἀσύμφορα. Μεθ' ἡμέρας δέ τινας ἦλθε καὶ ὁ κουροπαλάτης Μανουὴλ, ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ τὸν κατασχόντα αὐτὸν Τοῦρκον οὐκ ἄκοντα, ἀλλ' ἑκόντα τὴν ὑπὸ τὸν βασιλέα δουλείαν αἱρετισάμενον. Δυσμενῶς δ' ἔχοντος τοῦ σουλτάνου πρὸς αὐτὸν διά τινα συμβάντα αἰτιάματα, στρατιὰν κατ' αὐτοῦ μετά τινος στρατάρχου ἐξαπέστειλε, παντὶ τρόπῳ ἑλεῖν αὐτὸν μηχανώμενος, οὗ τῷ φόβῳ κατασεισθεὶς τῷ βασιλεῖ καταπέφευγε, καὶ πρόεδρος παραυτίκα τετίμηται. Ἦν δὲ τὸ μὲν φαινόμενον νέος, πυγμαῖος δὲ σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ὄψιν Σκύθης καὶ ἄχαρις. Διεῖπε δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, συμβαλέσθαι αὐτῷ κατὰ τῶν Τούρκων ἐλπίζων, καὶ τῇ προκειμένῃ στρατιᾷ. Κατάλογον δὲ τῶν στρατιωτῶν ποιησάμενος, ἄρτι τοῦ ἔαρος ὑπανοίγοντος διαπεραιωθεὶς εἰς τὰ τῶν Ἡρίων παλάτια κατάγεται περὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ὀρθοδοξίας, τῇ πρὸ αὐτῆς ἡμέρᾳ τὴν ἐτησίαν χώραν τῷ τε στρατῷ καὶ τῇ συγκλήτῳ διανειμάμενος, οὐ διὰ χρυσίου πᾶσαν, ἀλλὰ τὸ ἐνδέον σηρικοῖς ὑφάσμασιν ἀναπληρωσάμενος. Διαπεραιουμένου δ' αὐτοῦ περιστερά τις οὐ πάνυ λευκὴ, πρὸς τὸ μέλαν δὲ πλεῖστον αὐτῆς ὑποφαίνουσα, ποθὲν ἱπταμένη τὴν

A studio et animi alacritate quamprimum egredi et **688** suæ regioni opem ferre cupiebat. Sed a consiliariis et ignoratione multitudinis hostium prohibebatur. Hi erant Nicephorus Palæologus, vir honestissimo loco natus, et philosophorum princeps Constantinus Psellus, atque in primis Cæsar illius qui antea imperavorat cognatus, qui quantum in ipsis erat, ne vivere quidem eum cupiebant, quod sibi gravis esset, et valde eum odorant ut virum generosum ac fortem, quique regni assessores haberet ducis filios; attamen aperte verebantur ipsi inutilia consulere. Aliquot post diebus venit item Manuel curopalates, secum adducens Turcum illum a quo detentus fuerat, non invitum, sed sponte se in servitutem imperatoris dedicantem. B Nam cum sultanus erga ipsum inimico animo esset ob quasdam causas, exercitum adversus eum cum quodam duce miserat, id moliens ut eum quovis modo caperet; cujus metu ille commotus ad imperatorem confugit. Statimque eo honore affectus est ut præses esset. Erat autem specie juvenis, statura vero fere pygmæus et facie Scytha et ingratus. Deligit autem ipsum imperator, sperans fore ut cum Turcis et adversario exercitu ille pugnaret. Habitoque delectu militum, appetente vere trajiciens exercitum ad Eriorum palatia perducitur ipsa die orthodoxiæ, cum pridie exercitui et senatui largitionem annuam fecisset, non eam totam auro, sed **689** quod deesset, sericis velis supplevit. Cum vero ipse C trajiceret, columba quædam non admodum alba, sed maxima ex parte nigra, alicunde volans, circum triremem quæ vehebat imperatorem, volitabat quoad ad ipsum illum deveniens in ejus manus defluxit; quam ille imperatrici misit in palatium præter morem commoranti ob quasdam muliebres delicias et simulationes. |Et visa est igitur columba symbolum haud boni eventus tum ipsi qui ceperat, tum illi ad quam missa fuit. Verum Augusta cum præter modum se deliciis satiasset, tandem pœnitentia ducta ad imperatorem venit, ut precibus adhibitis eum ad exercitum educendum præmitteret. Illinc igitur profectus imperator non Neocomi neque in locis quibusdam regiis classem in statione habuit, sed Elenopoli, quam indigenæ rustice Eleinopolim appellant, quod D ipsum quoque augurium haud optimum visum est. Accidit etiam nescio quid aliud: nam maxima navis, quæ continebat regium tabernaculum, confracta statim illud corruere fecit. Verumtamen ne ad unum quidem horum hominum stultitia et, ut ita dixerim, depravatio animi et importuna atque inutilis non credendi pertinacia respicere voluit, fato impediente et ei sensum omnem auferente in quem ea omnia deventura erant. Progressus est igitur imperator, et ulterius in Orientis regionem procedebat, quoad in præfecturam Orientis pervenit, in omnes, præter id quod par erat, **690** mire parcus; intelligensque, ut verisimile est,

crebra illa præmonstrata signa ad se pertinere, non in tabernaculo neque in planis locis, sed in tumulis et domunculis habitabat, ubi etiam aliud quoddam non minus infortunium portendens accidit prodigium. Ignis enim nescio unde delatus domos in quibus commorabatur imperator incendit: ubi combusti fuere equi et regiæ vestes equorum, et frena aliis longe præstantia prorsus ab igne consumpta sunt. Equi vero semicombusti ab exercitu conspecti miserandum spectaculum præbuere. Cum vero Sangarium, ubi hæc accidere, per pontem qui Zompi dicitur transiisset, suas copias in unum cogere cœpit, ob Barbarorum irruptionem dissipatas. Cum igitur ex iis quantum voluit coegisset, reliquos milites ac duces manipulorum dimisit, milites quidem ut superioribus cladibus confectos, manipulorum vero ductores secum adducere veritus ut parti insidiatorum adhærentes. Utinamque idem in omnes fecisset, et si divinus terminus transiri non poterat, et commistum poculum evitari, nam ita suæ incolumitati consulere visus fuisset. Verum Nicephoro Botaniata et hujuscemodi quibusdam viris ejectis, eos qui omnibus dolis et pravis moribus instructi essent secum adducere festinabat, ut insequens declarabit oratio. Ipse autem sic pergens, neque imminentia sibi mala præsentiens, Halym fluvium transiit, quamvis commoratus in quodam oppido **691** nuper constructo, cujus ædificia ab ipso curata sunt, ibi tabernaculum posuit. Deinde cum trajecisset, divisionem propriarum possessionum descripsit, et Cæsaream prætergressus ad fontem nomine Cryam pervenit, qui quidem locus ad excipiendum exercitum idoneus erat, omnibus abundans quæ usui essent, oppidanis et paganis, quia frequenter eo ventitabant, notus. Cum autem vexaretur regio et a militibus desolaretur, infestiorem se præbuit quibusdam ex legione Nemitzorum, qui reprehensi et læsi rebellant. Hac re cognita, cum equum conscendisset imperator et milites convocasset, proprios hospites deterruit rursusque impositis conditionibus vel invitos sibi subegit hanc unam pœnam definiens, ut in extrema parte exercitus ponerentur, qui erant in prima et proximi corporis custodes. Illinc ad Sebastiam proficiscitur, contendens in Iberiam pervenire, ubi etiam eorum qui cum Manuele Curopalate Comneno ceciderant spectator fuit. Et inde sensim ac paulatim progressus ad Theodosiopolim se confert, ante quidem neglectam, sed ex quo expugnatum fuit Artze, instauratam et communitam. Inde jussit singulos duorum

A φέρουσαν τὸν βασιλέα τριήρη περιεποτᾶτο, ἕως εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον καθεσθεῖσα χερσὶ ταῖς αὐτοῦ προσερρύη. Κἀκεῖνος ταύτην τῇ βασιλίδι ἀνέπεμψεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις παρὰ τὸ εἰωθὸς ἀπομεινάσῃ διά τινας θρύψεις γυναικείας καὶ ἀκκισμούς. Ἔδοξεν οὖν ἡ περιστερὰ σύμβολον οὐ χρηστῆς ἀποβάσεως αὐτῷ τε τῷ λαβόντι καὶ πρὸς ἣν ἔσταλτο. Ἀλλ' ἐκείνη περιττῶς σχοῦσα τῆς θρύψεως, μεταμεληθεῖσα πρὸς τὸν βασιλέα ἀφίκετο, τὸν συνταχτήριον ἀποδώσουσα (20) καὶ αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐκστρατείαν προπέμψουσα. Ἐκεῖθεν οὖν ἀπάρας ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐν Νεακώμου οὐδὲ ἐν ὑπατίας χωρίοις τισὶ βασιλικοῖς προσωρμίσατο, ἀλλ' ἐν Ἑλενουπόλει, ἣν οἱ ἐγχώριοι ἀγροικικώτερον κικλήσκουσιν Ἐλεεινούπολιν· ὃ καὶ αὐτὸ οἰωνὸς οὐ χρηστὸς ἔδοξε. Συνέβη δὲ καί τι ἕτερον· B τὸ γὰρ συνέχον τὴν βασιλικὴν σκηνὴν μέγιστον ξύλον κατεαγὲν πεσεῖν αὐτὴν αἰφνηδὸν παρεσκεύασεν. Ὅμως δ' οὖν οὐδὲ πρὸς ἓν τούτων ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀβελτηρία καὶ, ὡς οἷον εἰπεῖν, καχεξία καὶ τὸ ἐν τῇ δοκούσῃ πίστει ἄπιστον καὶ ἀσύμβλητον διαβλέψαι ἠθέλησε, τοῦ χρεὼν ἐμποδίζοντος πανταχοῦ, καὶ μηδ' αὐτῷ παρεχομένου συναίσθησιν πρὸς ὃν ἀποσκήπτειν ἔμελλον. Προήει τοίνυν ὁ βασιλεὺς, [P. 836] καὶ τῆς Ἑῴας προσωτέρω προήρχετο, ἕως τῇ τῶν Ἀνατολικῶν ἐπαρχίᾳ προσέβαλε, φειδωλίᾳ παρὰ τὸ εἰκὸς πρὸς πάντας συνεχόμενος. Συνεὶς δὲ, ὡς ἔοικε, τὸ συνεχὲς τῶν προγεγονότων σημείων εἰς αὐτὸν ἀποσκῆψον, οὐκ ἐν σκηνῇ οὐδὲ ἐν πεδίοις, ἀλλ' ἐν γηλόφοις καὶ δωματίοις ἐποιεῖτο τὴν κατασκήνωσιν. Ἔνθα δή τι καὶ συνέβη οὐκ ἔλαττον εἰς κακοδαιμονίας οἰώνισμα· πῦρ γάρ ποθεν ἐνεχθὲν τοὺς δόμους C ἐν οἷς ὁ βασιλεὺς ἐσκήνωτο κατενεμήσατο, ἐν οἷς συγκατεκαύθησαν ἵπποι τε καὶ ἐφεστρίδες βασιλικαὶ καὶ χαλινὰ (21) τῶν ἄλλων πολὺ διαφέροντα, καὶ τοῦ πυρὸς διόλου γεγόνασι παρανάλωμα. Οἱ δ' ἵπποι ἡμίφλεκτοι καθορώμενοι τῷ στρατοπέδῳ ἐλεεινὸν διεφαίνοντο θέαμα. Τὸν δὲ Σαγγάριον διαπεραιωθεὶς, παρ' ᾧ ταῦτα γέγονε, διὰ τῆς Ζόμπου λεγομένης γεφύρας (22) τὰς οἰκείας δυνάμεις ἀθροίζειν ἤρξατο, σκεδασθείσας διὰ τὴν τῶν Βαρβάρων ἐπίθεσιν. Καταλέξας δ' οὖν ἐκ τούτων ὅσον ἠβούλετο, τὸ λοιπὸν ἀπεπέμψατο στρατιωτῶν τε καὶ λοχαγῶν, τοὺς μὲν, τοὺς στρατιώτας, ὡς προκατειργασμένους ταῖς προβεβηκυίαις ἥτταις, τοὺς δὲ λοχαγοὺς αὐτὸς δειλιῶν ἀπάγεσθαι σὺν αὐτῷ ὡς τῷ μέρει τῶν ἐφέδρων προσανέχοντας. Εἴθε μὲν οὖν αὐτὸ εἰς πάντας D ἐπέπρακτο, καὶ εἰ μὴ δυνατὸν ἦν τὸν θεῖον ὅρον παρελθεῖν καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον ἐκφυγεῖν· τέως δ' οὖν ἀσφαλῶς πράξας ἐφάνη ἄν. Τὸν Βοτανειάτην δὲ Νικηφόρον καὶ τοιούτους τινὰς ὡς ὑπόπτους διωσάμενος, τοὺς δόλου καὶ κακοηθείας μεστοὺς συνεπήγετο, ὡς προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει. Ἀδ-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(20) Lego ἀποτίσουσα, et expono *votum pro commeatu persolutura*, vel *ultimo ante discessum colloquio exceptura*. Recolenda περὶ συνταχτηρίου superius scripta.

(21) Utraque purpura sunt, hæc aureo etiam limbo prætexta, ac ideo reliquis longe nobiliora. Codinus, Cedrenus in Basilio Macedone, Gregoras l. IX.

(22) Pons iste est a Justiniano constructus, Πενταγέφυρος alias dictus apud Cedrenum. Vulgus Ζόμπον vocavit appellativo potius quam proprio nomine Ζόμπος enim *gibbosum* significat, nec ineptum pontis valde convexi censetur epithetum. De Sagari fluvio in Cedrenum meminimus.

τὸς δὲ οὕτως ἰὼν τῶν καταληψόντων αὐτὸν κακῶν ἀνεπαίσθητος, ἐπεραιώθη τὸν Ἅλυν λεγόμενον ποταμὸν, εἰ καὶ αὐτὸς ὑπομείνας εἴς τι νεοπαγὲς φρούριον, πρὸς αὐτοῦ τὴν οἰκοδομίαν λαχὸν, ἐσκηνώσατο. Μετὰ ταῦτα δὲ περαιωθεὶς τὴν διαίρεσιν εἰς οἰκείας κτήσεις συνδιεγράψατο. Τὴν δὲ Καισάρειαν παρελθὼν εἰς τὴν λεγομένην κατήντησε Κρύαν πηγήν (23)· ἦν γὰρ ὁ τόπος πρὸς ὑποδοχὴν στρατοῦ εὔθετος, πᾶσι βρίθων τοῖς χρησίμοις, ἀστυκώμαις καὶ ἀγροπόλεσι, διὰ τῆς συμμιγοῦς πορίμοτητος γνωριζόμενος. Κειρομένης δὲ τῆς χώρας καὶ ἐρημουμένης παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἀπηνέστερον προσηνέχθη τισὶ τῶν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Νεμίτζων. Ἀλλ' οἵ γε δηχθέντες ἀποστατοῦσι. Γνωσθέντος δὲ τούτου, ἵππου ἐπιβὰς ὁ βασιλεὺς καὶ στρατιωτικὸν συγκαλεσάμενος τοὺς ἰδιοξένους κατέπληξε καὶ αὖθις ὑποσπόνδους καὶ μὴ βουλυμένους κατέστησεν, ἐν τούτοις μόνοις τὸ πρόστιμον ὁρίσας, ἐν τῷ ἐσχάτους τετάχθαι ἀντὶ τῆς πρώτης ἐγγύτητος καὶ σωματοφυλακίας. [P. 837] Ἐκεῖθεν χωρεῖ εἰς Σεβάστειαν, τὴν Ἰβηρίαν καταλαβεῖν ἐπειγόμενος, ὅτε καὶ τῶν σὺν τῷ κουροπαλάτῃ Μανουὴλ τῷ Κομνηνῷ πεσόντων θεατὴς τῶν πτωμάτων ἐγένετο. Κἀκεῖθεν σχολῇ καὶ βάδην ἰὼν καταλαμβάνει τὴν Θεοδοσιούπολιν, πρώην μὲν ἀμεληθεῖσαν· ἐξ ὅτου δὲ ἐπολιορκήθη τὸ Ἄρτζε, ἀνοικοδομηθεῖσαν καὶ κατοχυρωθεῖσαν, ἐντεῦθεν διμήνου τροφὴν ἑκάστῳ φέρειν ἐπικηρυκευσάμενος ὡς δι' ἀοικήτου καὶ ἠρημωμένης χώρας βαδίζειν μέλλουσι. Πάντων δὲ τὸ προσταγὲν ποιησαμένων, τὸ μισθοφορικὸν τῶν Οὔζων καὶ τοὺς Φράγγους σὺν Ῥουσελίῳ ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ πολεμικῷ διαφίησι κατὰ τοῦ Χλίατ εἰς προνομήν. Τοῦτο δὲ καὶ πρότερον ἐποιήσατο. Ἐκεῖνος δὲ κατόπιν ἐλαύνων εἰς τὸ Μανζικιὲρτ παρεγένετο, πόλιν Ῥωμαϊκὴν μὲν, χειρωθεῖσαν δὲ τῷ σουλτάνῳ προτοῦ καὶ Τούρκους ἐγκαθημένους ἔχουσαν. Καταφρονήσας δὲ τούτων ὡς ὀλιγοστῶν, ἑτέραν μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην ἀποτεμόμενος τοῦ στρατοῦ Ἰωσὴφ μαγίστῳ τῷ Ταρχανειώτῃ παραδίδωσι, προσεπιδοὺς καὶ στῖφος πεζῶν οὐκ εὐκαταφρόνητον, μᾶλλον δὲ τῶν ἱπποτῶν τὸ ἔκκριτόν τε καὶ μαχιμώτατον κἀν τοῖς πολεμίοις προκινδυνεῦον ἀεὶ καὶ προμαχόμενον. Ἄρας δὲ ὁ Ταρχανειώτης ἄπεισιν εἰς τὸ Χλίατ, βοηθήσων τοῖς Οὔζοις καὶ τοῖς Φράγγοις καὶ παντὶ τῷ μισθοφορικῷ· ἠκηκόει γὰρ ὁ βασιλεὺς πλῆθος μυρίανδρον κατ' αὐτῶν φέρεσθαι. Διεῖλε δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν στρατὸν, ἐλπίζων αὐτὸς ταχὺ τὸ Ματζικιὲρτ παραστήσεσθαι, ὃ δὴ καὶ γέγονε, καὶ ἐπιδημῆσαι τοῖς ἐν τῷ Χλιάτ· εἰ δὲ τις ἀνάγκη κατεπείξει, ταχέως αὐτοὺς παρακαλέσασθαι, πλησίον ἐσκηνωμένων τῶν στρατευμάτων· ἤκουε γὰρ τὸν σουλτανὸν ἐπείγεσθαι κατ' αὐτοῦ. Καί γε ἦν οὐκ ἀνεύλογος ἡ διαίρεσις τῶν στρατευμάτων, καὶ λογισμῶν οὐκ ἀποστρατηγικωτάτων, εἰ μὴ πεπρωμένη, μᾶλλον δ' ὁ θεῖος χόλος ἢ λόγος ἡμῖν ἀποῤῥητότερος τὴν ἔκβασιν εἰς τοὐναντίον περιέτρεψε, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἔργου καὶ τῇ αὐθημερινῇ

mensium cibaria secum ferre, tanquam per incultam et solitariam regionem iter habituros. Cum omnes imperata fecissent, mercenarios Uzos et Francos cum Ruselio, viro forti ac bellicoso, ad Chliat prædatum misit, quod prius etiam fecerat. Ille a tergo **692** insequens ad Matziciert pervenit, urbem Romanam, sed a sultano subactam et ante a Turcis obsessam. Aspernatus autem hos ut paucos, aliam manum haud exiguam ab exercitu abscissam Josepho magistro Tarchaniotæ tradit, addita etiam haud contemnenda cohorte peditum, imo etiam equitum selectorum, qui maxime bellicosi erant et inter hostes semper principes pericula adibant primique pugnabant. Profectus autem Tarchaniotes ad Chliat opem laturus Uzis et Francis et omni mercenario exercitui. Audierat enim imperator multitudinem numero infinitam adversus ipsos venire, et diviserat exercitum, sperans se statim Matziciert in suam potestatem redacturum, quod etiam accidit, et ad eos qui erant in Chliat adventurum. Quod si quæ necessitas urgeret, confestim ipsos revocaturum, cum exercitus prope castra posuissent. Audiebant enim sultanum studiose adversus se contendere. Et quidem certe non carebat ratione rerum divisio et consiliorum, neque aliena erat a peritissimo duce, nisi fatum, imo vero divina ira seu ratio a nobis maxime remota eventum rerum in contrariam partem pervertisset, et ad exitum rei et conjunctionem exercitus eadem die etiam sultanum sine præcone Turcis adjunxisset, et prohibuisset decreta ad exitum perduci. Nam cum occupasset imperator Matziciert perculsis Turcis ejusque veritis adventum, iique fidem quam petierant accepissent, ubi **693** etiam accidit ut quidam Romanus jurisjurandi gratia naribus privaretur, quod juraverat ipsis imperator, quod ille asellum Turcicum rapuerat, Dei Genitricem et Christum et omnes sanctos intercessores invocans. In quibus dum imperator occupatur, in milites Romanos, qui prædatum egressi fuerant, Turcica manus invadit. Ratus igitur imperator ducem sultani cum quibusdam copiis advenisse, ut dispersos regii exercitus coerceret, adversus ipsum misit cum idonea manu magistrum Nicephorum Bryennium, qui cum ipso congressus haud cessit : verum multi cum ipso vulnerati sunt, et haud pauci ex ipsis occiderunt. Et cum validius ex incursu paulo ante assueti pugnarent, audacius incumbentes armis, cominus resistebant. Quare metu commotus copias ab imperatore petiit. Ille autem condemnata illius timiditate (ignorabat enim rei veritatem) coacta concione habuit orationem de iis quæ ad bellum pertinebant. In media quoque oratione gravioribus verbis uti exorsus est, et interea sacerdos lectio-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(23) Gelidioris et frigidioris aquæ fontes κρύας πηγάς moderni vocant, diversosque hoc nomine tum Chii tum Teni novimus.

nem Evangelii exclamavit, quæ ita se habebat, ut alia omittam : « Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si verbum meum servaverunt, et vestrum servabunt, » usque ad illud, « arbitrabitur obsequium se præstare Deo. » Quod cum etiam prudentiores adnotassent, existimarunt hoc verbum oraculum. Fervente autem bello **694** misit imperator etiam Nicephorum magistrum et Ducam Theodosiopolis Basilacium cum indigenis militibus, quo Bryennio adjuncto usque ad quoddam leve prælium æqualis et anceps pugna fuit. Cum autem milites, imperatores ac duces sequi statuissent, primas partes pugnæ sustinere pollicitus est, statimque impetu facto hostes, qui terga dederant, persequebatur. Cum vero Bryennius suis frena detinere jussisset, solus Basilacius persequens ignoratione facti, ubi ad vallum hostium accessit, confixo ipsius equo ad terram decidit, armorum pondere oppressus, et idcirco circumfusi hostes ipsum vivum capiunt, vinctumque ad sultanum abducunt. In cujus conspectum adductus, neque ut servus jam effectus neque ut captivus abductus, sultano se subjecit. Sed neque sultanus ipso ut servo aut captivo usus est, sed crebro accersens de imperatore eum percontabatur, suamque ipsi potentiam ostentabat, ut ei metum terroremque injiceret; qui omnia ipsius laudans et extollens, præliari adversus Romanorum imperatorem ipsi inutile consulebat. Sed hic quidem in his versabatur. Imperator autem coactus cum reliquo exercitu egressus est ad rerum spectaculum; et usque ad vesperam in quibusdam tumulis consistens, ubi qui resisteret et sese opponeret, neminem vidit, in castra reversus est. Statimque circumfusi Turci arcuum sagittis et equitatu haud mediocrem exercitui terrorem injecere, **695** intra vallum impellentes. Nox erat illunis cum hæc gerebantur, neque fugientes et persequentes utrum externi an noti essent et amici discerni poterant, verum tota nocte obscuris ululatibus circumsonabat exercitus, ita ut omnes apertis ac vigilantibus oculis pernoctarent. Cumque jam illuxisset, pars quædam Uzorum duce quodam nomine Tame, et exercitus cui Tornicius Cotertzes præerat, ad hostes confluxit; quod haud mediocrem sollicitudinem Romanis attulit, suspicantibus reliquas nationes sibi inimicas. Quidem vero pedites egressi Turcos occidere telis quæ eminus jaciuntur, et armis quibus cominus pugnatur, et coegerunt e castris exire. Imperator autem missis ad Chiliat antecursoribus, duces qui illic erant ad se accersivit cum copiis quas habebant, statim cupiens de summa rerum prælio decertare; quorum exspectans auxilium frustra tempus conterebat : erant enim ii qui Pyrrichiam saltationem maxime meditati fuerant. Ut vero de eorum auxilio desperavit, suspicatus aliqua re eos impediri, cum familiaribus statuebat postridie manum conserere. Ignorabat videlicet Tarchaniotem quoque sibi adjuncto Ruselio, qui ad

A τῶν στρατευμάτων ἑνώσει καὶ τὸν σουλτάνον ακηρυκτὶ τοῖς Τούρκοις ἐπέστησε καὶ τὰ δοχηθέντα τελεσθῆναι διακεκώλυκε. Παραλαβὼν γὰρ ὁ βασιλεὺς τὸ Ματζικιὲρτ καταπλαγέντων καὶ ὀῤῥωδησάντων τῶν Τούρκων τὴν αὐτοῦ ἐπέλευσιν, καὶ πίστιν αἰτησαμένων καὶ λαβόντων, οὗ καὶ συνέβη ῥινοτμηθῆναι Ῥωμαῖόν τινα ὀνάριον Τουρκικὸν ὑφελόμενον, εὐορκίας χάριν ἧς ὀμωμόκει τούτοις ὁ βασιλεὺς, τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους πάντας μεσίτας προβαλόμενος. Ἐν ὅσῳ δὲ ταυτὶ τῷ βασιλεῖ διετάττετο, τοῖς εἰς τὴν χρείαν ἐξιοῦσι στρατιώταις Ῥωμαίοις πληθὺς Τουρκικὴ [P. 838] ἐπιτίθεται. Οἰηθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς ἡγεμόνα τοῦ σουλτάνου μετά τινος ἀφῖχθαι δυνάμεως καὶ διακλονεῖν τοὺς σποράδας τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ἀπέστειλεν ἐπ' αὐτὸν B Νικηφόρον μάγιστρον τὸν Βρυέννιον μετὰ τῆς ἀρκούσης δυνάμεως, ὃς καὶ συμβαλὼν αὐτῷ οὐκ ἐνέδωκε μὲν, ἐτραυματίσθησαν δὲ πολλοὶ τῶν σὺν αὐτῷ, οὐκ ὀλίγοι δὲ τούτων καὶ ἔπεσον, ῥωμαλεωτέρων δὲ φανέντων ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν πρώην ἐθάδων. Θρασύτερον γὰρ προσρηγνύμενοι ἀγχεμάχοις ὅπλοις ἀντικαθίσταντο. Ὅθεν καὶ φόβῳ κατασεισθεὶς δύναμιν ἐζήτει παρὰ τοῦ βασιλέως, Ὁ δὲ καταγνοὺς αὐτοῦ δειλίαν (ἠγνόει γὰρ τὸ ἀληθὲς) ἐκκλησίαν συστησάμενος ἐδημηγόρησε τὰ περὶ πολέμου, ἐν δὲ τῷ μέσῳ καὶ τραχυτέρων ἥψατο λόγων. Καὶ ἐν τοσούτῳ ὁ ἱερεὺς ἐπεφώνησε τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. Εἶχε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα τἄλλα παρῶ, « Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· Εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ ὑμέτερον τηρήσουσιν, » ἕως τοῦ « δόξει λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ· » ὃ καὶ ἐπισημηνάμενοι C οἱ συνετώτεροι ἔδοξαν ἀψευδὲς τοῦτο καὶ θεοπρόπιον, Ζέοντος δὲ τοῦ πολέμου ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς καὶ Νικηφόρον μάγιστρον καὶ δοῦκα Θεοδοσιουπόλεως τὸν Βασιλάκιον μετὰ τῶν ἰθαγενῶν στρατιωτῶν. Προστεθέντος οὖν τῷ Βρυεννίῳ μέχρι τινὸς ἀκροβολισμοῦ ἰσοπαλὴς καὶ ἀμφήριστος ἦν ἡ μάχη. Συνθεμένων δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀκολουθεῖν ὄπισθεν τῶν στρατηγῶν πρωταγωνιστεῖν καθυπέσχετο, καὶ εὐθὺς ἐξορμήσας νῶτα δεδωκότων τῶν ἐναντίων ἐδίωκε. Τοῦ δὲ Βρυεννίου τοὺς ῥυτῆρας ἀνασχεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐγκελευσαμένου, μόνος διώκων ὁ Βασιλάκιος ἀνοίᾳ τοῦ πραχθέντος, ἐπεὶ τῷ χάρακι τῶν ἐναντίων προσέμιξε, περιπαρέντος αὐτῷ τοῦ ἵππου προσέσχε τῇ γῇ, βάρος τῶν ὅπλων ἐπιφερόμενος. Διὸ καὶ περιχυθέντες οἱ πολέμιοι αἱροῦσιν αὐτὸν ζωγρίαν, καὶ D πρὸς τὸν σουλτάνον ἀπάγουσι δέσμιον· ᾧ καὶ εἰς ὄψιν παραστὰς οὔτε ὡς δοῦλος ἤδη γεγονὼς, οὔτε ὡς αἰχμάλωτος ἀπαχθεὶς τῷ σουλτάνῳ καθυπετάγη. Ἀλλ' οὔτε ὁ σουλτάνος εἴτε ὡς δούλῳ εἴτε ὡς αἰχμαλώτῳ προσηνέχθη αὐτῷ, συνεχῶς δὲ παριστῶν περὶ τοῦ βασιλέως τε ἐπηρώτα καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν ἐναπεδείκνυε καὶ εἰς ἀῤῥωδίαν καὶ πτοίαν ἐνέβαλλεν. Ὁ δὲ πάντα ἐπαινῶν καὶ μεγαλύνων τὰ αὐτοῦ, τὸ ἀντιπαρατάξασθαι βασιλεῖ Ῥωμαίων ἀσύμφορον αὐτῷ συνεβούλευεν. Ἀλλ' οὕτω μὲν οὗτος· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναγκασθεὶς ἐξῄει μετὰ τῆς λοιπῆς πληθύος εἰς τὴν τῶν πραγμάτων θέαν. Μέχρι δ' ἑσπέρας ἐπί τινων λόφων ἑστὼς, ἐπείπερ οὐκ [ἦν] τὸ ἀντικαθιστάμενον,

ὑπέστρεψεν εἰς τὴν παρεμβολήν. Καὶ αὐτίκα περιχυθέντες οἱ Τοῦρκοι τόξων βολαῖς [P. 839] καὶ παριππεύσεσι φόβον οὐ μικρὸν τῇ στρατιᾷ ἐνεποίησαν, ἐντὸς τοῦ χάρακος βιαζόμενοι. Νὺξ ἦν ἀσέληνος ὅτε ταῦτα ἐγίνετο, καὶ διάκρισις ὀθνείων καὶ γνωστῶν, φευγόντων καὶ διωκόντων οὐκ ἦν. Διὰ πάσης δὲ νυκτὸς περιηχοῦντες ἦσαν ὀλαγμοῖς ἀσήμοις τὸ στρατόπεδον, ὡς ἅπαντας διανυκτερεῦσαι ἠνεωγμένοις καὶ ἀγρύπνοις τοῖς ὄμμασι. Πρωΐας δὲ γενομένης μοῖρά τις Οὐζική, ἔξαρχον ἔχουσα Ταμῆν τινα οὕτως ὀνομαζόμενον ὑπὸ Τορνικίῳ τῷ Κοτέρτζῃ ταττόμενον, τοῖς ἐναντίοις προσεῤῥύη· ὅπερ οὐκ εἰς μικρὰν ἀγωνίαν τοὺς Ῥωμαίους ἐνέβαλεν, ὑποπτεύοντας καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος ὡς πολέμιον. Τινὲς δὲ τῶν πεζῶν ἐξιόντες Τούρκων ἀνεῖλον πολλοὺς βέλεσιν ἑκηβόλοις καὶ ἀγχεμάχοις ἀμυντηρίοις ὅπλοις, καὶ τῆς παρεμβολῆς ἐκστῆναι παρέπεισαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταχυδρόμους ἀποστείλας εἰς τὸ Χλίατ τοὺς ἐκεῖσε ἡγεμόνας ἐκάλει μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεων, παραυτίκα θέλων ἀγχεμάχῳ πολέμῳ διακρῖναι τὰ πράγματα. Καὶ ἀναμένων τὴν ἐξ αὐτῶν βοήθειαν τὸν καιρὸν τηνάλλως ἔτριβεν· ἦσαν γὰρ οἱ τῶν ἄλλων! μάλιστα τὴν πυῤῥίχιον ἐκμεμελετηκότες ὄρχησιν. Ὡς δ' ἀπεγνώκει τὴν ἀπὸ τούτων βοήθειαν, κώλυμά τι εἶναι ὑποπτεύσας ἐσκέπτετο μετὰ τῶν συνόντων εἰς τὴν ὑστεραίαν διαγωνίσασθαι. Ἠγνόει δὲ ἄρα ὡς ὁ Ταρχανειώτης παραπείσας καὶ τὸν Ῥουσέλιον συνελθεῖν τῷ βασιλεῖ προθυμούμενον, μαθὼν τὴν τοῦ σουλτάνου ἄφιξιν καὶ τὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπέλευσιν, ἄρας τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἅπαντας διὰ τῆς Μεσοποταμίας φυγὰς ἀγεννῶς εἰς τὰ Ῥωμαίων ἐνέβαλε, μηδένα λόγον τοῦ δεσπότου, μήτε μὴν τοῦ εἰκότος ὁ δείλαιος ποιησάμενος. Ὁ γοῦν βασιλεὺς κατὰ τὸ συγκείμενον, τὴν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὴν ἐς τὴν αὔριον ἐξαρτύσας τὰ κατ' αὐτὸν διετάττετο, ἔτι τῆς βασιλείου σκηνῆς ἐντὸς καθιστάμενος, ὁπότε καὶ τὸ ἐκ τῶν συνόντων Σκυθῶν, τῶν Οὔζων, φημί, δέος ἀφαιρούμενος ὅρκῳ συνήθει τῆς αὐτῆς θρησκείας αὐτὸν κατησφαλίσατο. Ἐν ὅσῳ δὲ τὰ τοιαῦτα ἐπράττετο καὶ οἱ στρατιῶται κατὰ τάξεις καὶ λόχους ἐπὶ τῶν ἵππων ἐφίσταντο ἔνοπλοι, πρέσβεις ἧκον ἐκ τοῦ σουλτάνου τὴν εἰρήνην ἀμφοτέροις ἐπικηρυκευόμενοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐδέξατο μὲν αὐτοὺς καὶ λόγων αὐτοῖς καὶ νόμων τῶν πρεσβυτέρων μετέδωκεν, οὐ πάνυ δὲ τούτους φιλανθρώπως ἐδέξατο. Ὅμως δ' οὖν συνεπινεύσας καὶ σταυρὸν αὐτοῖς ἐπιδέδωκεν (24), ἵνα τῇ ἐπιδείξει ἀβλαβεῖς πρὸς αὐτὸν ὑποστρέψωσι, κομίζοντες ἀγγελίας ἃς ἂν ἐκ τοῦ σουλτάνου πύθοιντο. Δεδήλωκε γὰρ τῷ ἀνελπίστῳ τοῦ μηνύματος ἐπαρθείς, ἵν' ὁ σουλτάνος καταλιπὼν τὸν τόπον τῆς ἰδίας παρεμβολῆς πόῤῥωτέρω στρατοπεδεύσηται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὃς τὸν σουλτάνον εἶχε πρότερον ἐπικαταπήξῃ τὸν χάρακα, [P. 840] τηνικαῦτα πρὸς συμβιβάσεις αὐτῷ χωρήσας. Ἔλαθε δὲ τὴν νίκην ὑπὸ ὑψηλοφροσύνης τοῖς ἐναντίοις καταπροέμενος, καθὼς οἱ περὶ

A imperatorem se alacri animo conferebat, cognito Sultani adversus imperatorem adventu cum omnibus suis per Mesopotamiam haud gloriose fugientem in Romanorum regionem invasisse, nulla neque domini sui neque honesti habita ratione. Imperator igitur, ut constituerat, **696** instructo ad prælium in posterum diem exercitu, suas res componebat, adhuc intra regium tabernaculum consistens, quando a Scythis, Uzis inquam, qui cum ipso erant, metu liberatus, consueto jurejurando ipsum confirmavit. Interea dum hæc fierent et milites et ordines ac manipuli armati in equis consisterent, a Sultano legati venere, qui pacem utrisque annuntiarent; quos quidem imperator excepit, et colloquium ipsis secundum legationis jus impertitus est, non tamen B eos benigne et humane tractavit. Verumtamen cum consensissent, crucem illis tradidit, qua ostendenda reverterentur incolumes et illæsi, a Sultano responsa referentes. Speravit enim insperato nuntio elatus, fore ut Sultanus relicto proprio castrorum loco ulterius progressus castra poneret, et ipse eodem in loco ubi prius Sultanus fuisset vallum construeret, et tunc ad consentiendum sibi et pacis fœdus percutiendum accederet; neque animadvertit se præ animi elatione victoriam hostibus concedere, quemadmodum ii qui talia accurate examinant conjicere consuevere, cum misisset ipsi telum quod maxime ad victoriam pertinet et illius est symbolum, crucem videlicet. Nondum finem habuit, neque legatorum exspectatus fuerat adventus, et quidam ex iis qui maxime familiares erant impe- C ratori, ei persuadent ut pacem negligat, quasi rem quæ mendacii haud expers deceptura sit potius quam utilitatis aliquid **697** allatura: timere enim suspicabantur Sultanum, quod non idoneas copias haberet, sed exspectare eos qui a tergo insequerentur, et obtentu pacis tempus differre. Illi igitur qui cum Sultano erant per se reversis legatis de pace colloquebantur, eamque omnino integram fieri studebant. Imperator autem non indicto per præconem bello, cum classicum cecinisset, temere clamorem sustulit. Quæ fama cum ad hostes pervenisset, eos maxime perculit. Illi igitur instructa et armata inutili multitudine ulterius progrediebantur. A tergo vero aciei ad prælium instructæ speciem præbebant. Sed magis illi ad fugiendum concitabantur, quod D viderent Romanorum phalanges instructas ad prælium ordine progredi. Et illi quidem retro processerunt. Imperator autem cum omni exercitu a tergo ipsos persecutus est, quoad noctis crepusculum advenit. Cum imperator adversarios non habuisset, neque qui sibi oppositi repugnarent, offendissetque vacua a militibus castra et a custodibus, quod idoneo numero minus abundaret, ut posset ibi præsidia relinquere, statuit haud amplius esse persequendum, ne se incompositum Turcæ aggrederen-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(24) Qualiter crux in charta depicta sit fidei datæ pignus et jurisjurandi symbolum, nota ad Cedreni p. 527 edisserui.

tur, simul considerans, si amplius cunctaretur, sibi superventuram noctem, et tunc Turcos eminus jacientes e fuga redituros. His de causis, converso regio signo, præcepit milites redire. Verum ii qui procul **698** phalanges habebant, conspicati signa retro conversa cladem ab imperatore acceptam suspicati sunt. Imo vero quidam ex iis qui ei aderant, Andronicus Cæsaris filius imperatoris patruelis, ante meditatus insidias, ipse per se talem famam disseminavit, et cum militibus quos habebat cito ad castra se contulit; quem reliqui quoque imitati ad unum omnes fugere. Imperator autem conspicatus id quod temere fieret, suorum fugam, ut mos est, eos revocans, sistebat: verum nemo obediens erat. Adversarii vero in tumulis consistentes, cum vidissent id quod nulla ratione fieret, repente Romanorum infortunium Sultano studiose renuntiant: et ad redeundum concitant, quippe jam et ipse fugiens a suis castris procul aberat. Statim igitur cum imperatore acre prælium initur. Cumque suos jussisset minime cedere neque molliter aliquid facere, sed strenuos et fortes viros se præbere, aliquandiu fortiter restitit. Sed cum interim alii extra vallum fugerent, explorata fama minus audiebatur, quippe cum alii aliud nuntiarent, hi cladem, illi victoriam, et obscura atque incerta dissererent; quod etiam ex Cappadocibus aliqui per tribus et curias abire cœperunt, et multi ex regiis equisonibus cum ipsis equis revertebantur, ne viderent imperatorem contendentes. Eratque veluti motus et luctus metusque incredibilis, Turcis undique **699** confluentibus. Quare singuli perinde ac poterant sibi salutem quærebant. Persequentes vero hostes alios occidere, alios vivos capere, alios pedibus conculcare. Eratque res admodum miseratione digna, omnemque lamentationem exsuperans atque omnem dolorem. Cum vero imperatorem circumstetissent hostes, non statim ipsum cepere, quippe qui rei militari peritus ac bellicosus multaque pericula expertus strenue se defendebat, multisque occisis ad extremum ipse in manu gladio percussus est, et equo jaculo transfixo pedes pugnabat. Verumtamen defatigatus ad vesperam capitur, et captus, o incredibilem calamitatem, clarissimus Romanorum imperator nocte illa, æque atque multi alii, humi jacens, sine ullo honore, multa cum miseratione dormivit, infinitis oppressus infortuniorum fluctibus. Postridie vero cum Sultano renuntiatus fuisset captus imperator, inexplebili quadam lætitia perfusus est, neque adduci poterat ut crederet factum, rem secum perpendens quanta esset, post victum talem ac tantum exercitum ipsum quoque imperatorem captivum et sibi subjectum accipere. Humane tamen factum reputans, victoriamque æquo animo ferens, et prosperum successum potius occasionem ad sese col-

A τὰ τοιαῦτα διακριβοῦντες συμβάλλουσι, τὸ νικητικώτατον σύμβολον (25) ἀποστείλας αὐτῷ τὸν σταυρόν. Οὔπω τέλος ἔσχεν οὐδ' ἀναμονὴν ἡ τῶν πρέσβεων ἄφιξις, καί τινες τῶν ἐγγυτάτων τῷ βασιλεῖ πείθουσιν αὐτὸν ἀποβαλέσθαι τὴν εἰρήνην ὡς ψευδομένην τὸ ἔργον καὶ ἀπατῶσαν μᾶλλον ἢ τὸ συμφέρον ἐθέλουσαν· δεδιέναι γὰρ ὑπέλαβον τὸν σουλτάνον διὰ τὸ μὴ ἀξιόλογον ἔχειν δύναμιν, περιμένειν δὲ τοὺς κατόπιν ἀφικομένους καὶ τῷ προσχήματι τῆς εἰρήνης μετεωρίζειν τὸν χρόνον. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν σουλτάνον, κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἐπανελθόντων τῶν πρέσβεων, τὰ περὶ τῆς εἰρήνης ὡμίλουν καὶ ταύτην ὁλοσχερῶς ἐπραγματεύοντο· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκηρυκτὶ σαλπίσας τὸ ἐνυάλιον τὸν μῦθον παραλόγως ἐκρότησε. Καταλαβοῦσα δ' ἡ φήμη τοὺς
B ἐναντίους ἐξέπληξε. Τέως δ' οὖν καθοπλισάμενοι καὶ αὐτοὶ τὸ ἄχρηστον πλῆθος εἰς τοὐπίσω προσήλαυνον, αὐτοὶ δὲ κατόπιν ἐδίδουν φαντασίαν πολεμικῆς παρατάξεως, τὸ δὲ πλεῖον φυγή τις κατεῖχεν αὐτοὺς συντεταγμένας ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων τὰς φάλαγγας ἐν τάξει καὶ κόσμῳ πολεμικῆς παρατάξεως. Καὶ οἱ μὲν προῄεσαν εἰς τοὐπίσω, ὁ δὲ βασιλεὺς πανστρατιᾷ κατόπιν αὐτῶν ἐπεδίωκεν, ἕως ἄρα καιρὸς δείλης ὀψίας κατέλαβον. Ἐπεὶ δ' ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀντιτεταγμένους οὐκ εἶχε καὶ ἀντιπολεμοῦντας, τὴν δὲ παρεμβολὴν ἐψιλωμένην στρατιωτῶν καὶ πεζοφυλάκων ἐγίνωσκε διὰ τὸ μηδ' εὐπορεῖν ἱκανοῦ πλήθους ὥστε καὶ παρατάξεις ἐν ταύτῃ καταλιπεῖν, ἤδη προεξαντληθέντων, ὡς προδιείληπται, ἔγνω μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐπιτεῖναι τὴν δίωξιν, ἵνα μὴ ταύτῃ ἀφυλάκτως οἱ Τοῦρκοι ἐπίθωνται, καὶ ἅμα διασκοπῶν,
C εἰ ἐπὶ πλέον ἐκμακρυνθείη, καταλήψεται αὐτὸν ἡ νὺξ, καὶ τηνικαῦτα οἱ Τοῦρκοι παλίντροπον θήσουσι τὴν φυγὴν ἐκηβόλοι τυγχάνοντες. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὴν βασιλικὴν σημαίαν ἐπιστρέψας νόστου ἐπιμνησθῆναι παρήγγειλεν. Οἱ δὲ πόῤῥω τὰς φάλαγγας ἔχοντες στρατιῶται, τὰς σημαίας ἰδόντες ὀπισθορμήτους, ἧτταν εἶναι τὸ πρᾶγμα βασιλικὴν ὑπετόπασαν. Μᾶλλον δέ τις τῶν ἐφεδρευόντων αὐτῷ, Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Καίσαρος μὲν υἱὸς, τῶν δὲ βασιλέων ἐξάδελφος, προβεβουλευμένην ἔχων τὴν ἐπιβουλὴν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὸν τοιοῦτον λόγον διέσπειρε, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν στρατιώτας ἀναλαβὼν ταχὺς τῇ παρεμβολῇ ἐφοίτησεν. Ὃ καὶ οἱ λοιποὶ μιμησάμενοι εἷς καθεὶς ἀμαχητὶ τὴν φυγὴν [P.841] ἠσπάσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἰδὼν τὸ παράλογον ἔστη τὴν τῶν οἰκείων
D φυγὴν, ὡς ἔθος, ἀνακαλούμενος. Ἦν δὲ ὁ ἐπακούων οὐδείς. Τῶν δ' ἐναντίων οἱ ἐπὶ λόφων ἱστάμενοι, τὸ παράλογον ἰδόντες ἐξαίφνης τῶν Ῥωμαίων ἀτύχημα, τῷ σουλτάνῳ σπουδῇ ἀπαγγέλλουσι τὸ δρώμενον καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ κατεπείγουσι, φεύγοντι καὶ αὐτῷ ἤδη καὶ μακρὰν τῆς οἰκείας γενομένῳ ἐπαύλεως. Εὐθὺς οὖν ἐπανελθόντι αὐτῷ μάχη τις ἀθρόα τῷ βασιλεῖ προσρήγνυται. Κελεύσας δὲ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν μὴ ἐνδοῦναι μηδὲ μαλακόν τι παθεῖν, ἀλλ'

JACOBI GOARI NOTÆ.

(35) Nil minus *telo ad victoriam pertinente* auctor intelligit, sed *crucem*, de qua illi sermo est, cujus virtute cuncti debellantur hostes, quam ut *victoriæ symbolum*, post Constantinum vocibus his Ἐν τούτῳ νίκα circumdatam olim eam intuitum, imperatores in signis erigere consueverunt.

ἄνδρας φανῆναι ἀγαθούς, ἠμύνατο μὲν ἐῤῥωμένως μέχρι πολλοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς τῶν ἄλλων φυγῆς περιαντλησάσης ἔξω τὸν χάρακα λόγος σαφὴς οὐκ ἠκούετο, ἄλλοτε ἄλλων ἄλλα ἀφηγουμένων, τῶν μὲν τροπὴν τῶν δὲ νίκην ἀπαγγελόντων, καὶ καταλεγόντων ἄσημά τε καὶ ἀδιάγνωστα, ἕως καὶ τῶν Καππαδοκῶν ἤρξαντό τινες καὶ αὐτοὶ αὐτοῦ ἀποφοιτᾷν κατὰ φατρίας καὶ συμμορίας. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων σὺν αὐτοῖς ἵπποις ὑπέστρεφον, μὴ ἰδεῖν τὸν βασιλέα διενιστάμενοι. Καὶ ἦν σεισμὸς οἷον καὶ ὀδυρμὸς καὶ φόβος ἀκίχητος, καὶ οἱ Τοῦρκοι πανταχόθεν ἐπιῤῥέοντες. Ὅθεν καὶ ἕκαστος ὡς εἶχεν ὁρμῆς, ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύετο. Ἐπιδιώκοντες δὲ οἱ ἐναντίοι οὓς μὲν ἀνῄρουν οὓς δὲ ζωγρίας εἷλον, ἑτέρους δὲ συνεπάτουν. Καὶ ἦν τὸ πρᾶγμα λίαν ἐπώδυνον καὶ πάντα θρῆνον ὑπερβάλλον καὶ κοπετόν. Τὸν δὲ βασιλέα περιστοιχίσαντες οἱ πολέμιοι οὐκ εὐχείρωτον εἶχον αὐτὸν εὐθύς, ἀλλ' ἅτε στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν εἰδήμων καὶ κινδύνοις προσομιλήσας πολλοῖς καρτερῶς ἠμύνατο, καὶ πολλοὺς ἀνελὼν τέλος ἐπλήγη φασγάνῳ τὴν χεῖρα, τοῦ τε ἵππου κατακοντισθέντος ἐκ ποδὸς ἱστάμενος διεμάχετο. Καμὼν δ' ὅμως πρὸς ἑσπέραν ἁλώσιμος (φεῦ τοῦ πάθους!) καὶ αἰχμάλωτος ὁ περιώνυμος βασιλεὺς Ῥωμαίων γίνεται. Καὶ τῇ μὲν νυκτὶ ἐκείνῃ ἐπ' ἴσης τοῖς πολλοῖς ἐπὶ γῆς ἀτίμως καὶ περιωδύνως κατέδραθε, μυρίοις περικλυζόμενος λυπηρῶν κύμασι. Τῇ δ' ἐπαύριον ἀγγελθείσης τῷ σουλτάνῳ καὶ τῆς τοῦ βασιλέως ἁλώσεως, χαρά τις ἄπληστος καὶ ἀπιστία κατέσχεν αὐτόν, οἰόμενον, ὥσπερ καὶ ἦν, μετὰ νίκην τοσούτου καὶ τηλικούτου στρατοῦ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἁλώσιμον λαβεῖν καὶ ὑποχείριον· ἀνθρωπίνως δὲ ὅμως τὸ γεγονὸς λογισάμενος καὶ τὴν νίκην μετριοφρόνως ἐνεγκών. καὶ τὸ γεγονὸς εὐτύχημα συστολὴν μᾶλλον καὶ ψυχῆς ἀγαθῆς ἔνδειξιν καὶ τρόπων καλοκαγαθίας μεστῶν θέμενος, Θεῷ τὸ πᾶν ἀνετίθει ὡς μεῖζον ἢ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν ἀποτελέσας τὸ τρόπαιον. Διὰ τοῦτο καὶ προσαχθέντος τῷ σουλτάνῳ ἀξάντου βασιλέως Ῥωμαίων ἐν εὐτελεῖ καὶ στρατιωτικῇ ἀμπεχόνῃ, [P. 842] διαπορῶν ἦν καὶ περὶ τούτου μαρτυρίαν ζητῶν. Ὡς δ' ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν πρέσβεων καὶ τοῦ Βασιλακίου πεσόντος μὲν παρὰ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, οἰκτρὸν δέ τι καὶ γοερὸν ἀνοιμώξαντος, εὐθὺς ὥσπερ ἐμμανὴς ἀνέθορε τοῦ θρόνου καὶ ὀρθὸς ἔστη. Πεσόντα γοῦν ὅμως πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πατήσας ὥσπερ ἔθος (26), καὶ ἀναστήσας καὶ περιπτυξάμενος, Μὴ δέδιθι, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, ἀλλ' εὔελπις ἔσο πρὸ πάντων, ὡς οὐδενὶ προσομιλήσεις κινδύνῳ σωματικῷ, τιμηθήσῃ δ' ἀξίως τῆς τοῦ κράτους ὑπεροχῆς. Ἄφρων γὰρ ἐκεῖνος ἐμοὶ λογίζεται ὁ μὴ τὰς προόπτους

ligendum et boni animi indicium ac morum omni probitate præditorum ratus, Deo id totum acceptum referebat, quod majus quam pro suis viribus tropæum erexisset. Idcirco perducto ad Asan Sultanum **700** Romanorum imperatore, vili ac militari veste induto, de ipso dubitabat testimoniumque exigebat. Ut autem certior a legatis factus est et a Basilacio, qui ad ejus pedes acciderat miserabiliter flens, statim quasi furore correptus de throno desiliit, rectusque stans ipsum ad pedes suos lapsum secundum morem conculcavit. Cumque exsurgere jussum complexus esset, Ne timeas, ait, imperator, sed bona spe sis ante omnia, quia nullum corporis periculum sustinebis, verum pro imperii dignitate apud me in honore eris: ille enim mihi imprudens videtur, qui non e contrario adversæ fortunæ ratiocinetur ac provideat incommoda ac vereatur. Cum igitur jussisset ipsi constitui tabernaculum, imperassetque curari diligenter, ut par erat, suum commensalem ac socium tunc esse voluit, non deorsum eum sedere jubens, sed ad eamdem mensam ut eximii ordinis collegam, et pari honore afficiens. Bis die cum ipso congrediens et colloquens et hortatu suo recreans, usque ad octo dies eadem verba et sal cum ipso communicabat, in nullo quidem vel minimo verbo ei insultans, sed de quibusdam erroribus, qui sibi ab eo in ducendo exercitu commissi viderentur, admonens. Cum vero die quadam Sultanus interrogasset imperatorem: Quid mihi fecisses, si me in tua potestate habuisses? simpliciter ac sine adulatione respondit imperator: Scito quod multis plagis tuum corpus confecissem. At ego, inquit Sultanus, tuam severitatem aut crudelitatem non imitabor. Verumtamen **701** audio vestrum vobis Christum pacem præcipere et oblivionem malorum, superbisque resistentem humilibus gratiam dare. Deinde igitur inito fœdere, et facta pace perpetua, habitaque filiorum ratione et eorum quæ ad utriusque imperii jura spectarent, pristina fœdera confirmarunt, ut mutua esset amicitia, neque amplius ab ullo Turcorum res imperii Romani diripi permitteretur, verum omnes quicunque adversus Romanos missi fuerant reverterentur, et omnes captivi, maxime principes et eximii Romanorum, liberarentur, promittente Sultano se benigue imperatorem semper tractaturum. Interfecti sunt eo tempore Leo, qui supplicibus præerat libellis, et magister Eustathius et primus a secretis. Captus est item Basilius protovestiarius Maleses. Postquam hæc ita gesta sunt et ita inter eos convenit, dimisit

JACOBI GOARI NOTÆ.

(26) Persis, ex quibus sultanus hic, devictos hostes pedibus proterere familiare fuit, ex quo Sapor eorum rex Valerianum imperatorem ad id necessitatis malum conjecit ut serviliter incurvatus illi equum incensuro gradum sua cervice faceret. Cælius Antiq. Lect. 18, 18. Justinianus II, Persas imitatus Leontium et Apsimæum, priusquam ejus jussu capite plecterentur, ferino ductus ultionis ardore non modico temporis spatio pedibus conculcavit. Cedrenus in ejus Vita. His provinciis et feritate quam tempore vicinior Tamerlanes quoties equum conscenderet, prostrati ad pedes Bajazetis cervicibus ceu scabello utebatur. Dubravius l.xxv. Victos hostes ephippio instrato a Francis Normannisque quondam calcatos referunt Normannorum chronica in Roberto primo.

Sultanus imperatorem multum amplexatus, multoque cum honore jubens a suis legatis eum deduci. Tenebatur autem Matzicier a Romanis. Ut autem imperator dimissus alia via reversus est, illi relicto oppido noctu effugerunt, cumque in hostes incidissent, adiere pericula. Imperator autem, ubi ad Theodosiopolim pervenit cum Turcirca Sultanica veste, liberaliter exceptus fuit. Ibique dies aliquot commoratus est, dum manum curaret seque ipsum pro viribus reficiens melius haberet. Indeque profectus peragrabat **702** Iberios vicos una cum Sultani, qui secum aderant, legatis, et inde usque ad ipsam Coloniam processit. Cumque ad Melissopetrium pervenisset, Paulus præses superioris Edessæ noctu ipso relicto ad Cpolim fugit, perceptis iis quæ ibi composita fuerant. Nam Joannes Cæsar et ejus filii, et ex senatoribus quicunque ejus partes sequebantur, reginam in exsilium mittunt in monasterium ab ipsa conditum Piperudum nomine, vel invitam tondentes, et Michaele declarato imperatore in omnes partes scripsere, reversum imperatorem non esse excipiendum neque ut imperatorem colendum. Princeps et auctor fuit declarationis philosophorum eximius Psellus, quemadmodum ipse quoque in quodam scripto gloriatur. Fertur item regina ejusdem particeps consilii fuisse, ne reversum Diogenem reciperet. Sed immatura celeritate his cognitis Diogenes et certior factus communiter se per præconem imperio abdicatum, occupavit quoddam oppidum nomine Doceam, ibique castra posuit. Cæsar autem ut sibi videbatur imperio optime potitus, præsidem Constantinum filiorum natu minimum cum frequentibus copiis adversus Diogenem immittit; qui etiam conjunctus cum ipso Doceæ bellum metuebat. At Diogenes superiorem se Constantino cernens profectus inde pervenit in Cappadociam. Interea multitudo Francorum ad Constantinum confluit, et Crispinus ipse cum cognatis, quem reversus **703** Diogenes prius in Abydum relegarat. Theodorum igitur Alyatem, virum generosum et illustrem, magnitudine ac specie maxime admirabilem, adversus ipsos mittit. Cumque fortiter se in acie opposuissent ii qui cum Constantino erant, vincuntur milites Alyatis, et ipse capitur, captoque oculi effodiuntur ferro quo tentoria defiguntur. Diogenes autem ob ea quæ acciderant summopere dolens in Cappadociam ingressus est, undique accersens exercitum. Ipse vero commorabatur in Tyropœo. Erat hoc oppidum admodum munitum et valde præruptum. Igitur Constantinus accersi-

A τύχας ἐξ ἀντεπιφορᾶς λογιζόμενός τε καὶ εὐλαβούμενος. Ἐπιτάξας οὖν αὐτῷ σκηνὴν ἀποταχθῆναι καὶ θεραπείαν ἁρμόζουσαν, σύνδειπνον αὐτὸν τηνικαῦτα καὶ ὁμοδίαιτον ἀπειργάσατο, μὴ παρὰ μέρος καθίσας, ἀλλὰ σύνθρονον ἐν εὐθύτητι τῆς ἐκκρίτου τάξεως καὶ ὁμόδοξον κατὰ τιμὴν ποιησάμενος, δὶς τῆς ἡμέρας συνερχόμενος αὐτῷ καὶ συλλαλῶν καὶ παρακλήσεσιν ἀνακτώμενος, μέχρις ἡμερῶν (27) ὀκτὼ τῶν ὁμοίων ἐκοινώνει αὐτῷ λόγων καὶ ἁλῶν, μηδ' ἄχρι καὶ βραχυτάτου λόγου πρὸς τοῦτον πεπαρωνηκώς, περί τινων δὲ δοκούντων σφαλμάτων ἐν τῇ ἐλάσει τῆς στρατιᾶς ὑπομνήσας. Διερωτήσαντος δὲ μιᾷ τῶν ἡμερῶν τοῦ σουλτάνου τὸν βασιλέα. Τί ἂν ἔδρασας, εἰ ἔσχες ἐμὲ ὑποχείριον; ἀνυποκρίτως καὶ ἀθωπεύτως ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο, ὅτι « Πολλαῖς ταῖς
B πληγαῖς κατεδαπάνησα ἄν σου τὸ σῶμα, γίνωσκε. » Ἀλλ' ἐγὼ, φησὶν ὁ σουλτάνος, οὐ μιμήσομαί σου τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον. Πλὴν ἀκούω ὅτι καὶ ὁ ὑμέτερος Χριστὸς εἰρήνην ὑμῖν νομοθετεῖ καὶ ἀμνηστίαν κακῶν, καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντικαθίσταται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Μετὰ τοῦτο γοῦν σπονδὰς ποιησάμενοι καὶ συνθήκας εἰρηνικὰς διηνεκεῖς, καὶ κῆδος ἐπὶ τοῖς παισὶ συστησάμενοι, καὶ τὰ δίκαια ἑκάστης ἐπικρατείας ἃ ἦν ἐξ ἀρχῆς θέμενοι, φιλίως τε ἀλλήλους προσμίγνυσθαι, μηκέτι δὲ ληλασίαν τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας παρ' οὑτινοσοῦν τῶν Τούρκων γίνεσθαι, ὑποστραφῆναί τε πάντας τοὺς ὅσοι ποτὲ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἐστάλησαν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἅπασαν, καὶ μάλιστα τὸ προέχον τῶν Ῥωμαίων καὶ ἔκκριτον, δεξίωσιν ἁδρὰν τοῦ βασιλέως προσομολογήσαντος τῷ σουλτάνῳ. Ἐσφάγη-
C σαν δὲ τηνικαῦτα Λέων ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων (28) καὶ ὁ μάγιστρος Εὐστάθιος καὶ πρωτασηκρῆτις, ἑάλω δὲ καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Βασίλειος ὁ Μαλέσης. Μετὰ δὲ τὸ ταῦτα οὕτω πραχθῆναί τε καὶ συμφωνηθῆναι ἀπέλυσεν ὁ σουλτάνος τὸν βασιλέα σὺν πολλῇ περιπλοκῇ καὶ συντακτηρίῳ τιμῇ, προσεπιδοὺς καὶ τῶν οἰκείων πρέσβεις. Κατείχετο δὲ τὰ Ματζικίερ ὑπὸ Ῥωμαίων. [P. 843] Ὡς δ' ὁ βασιλεὺς ἀπολυθεὶς ἐπανῆλθε δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἀφέντες ἐκεῖνοι νυκτὸς ἔφυγον, περιτυχόντες δὲ πολεμίοις ἐκινδύνευσαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατηντηκὼς εἰς Θεοδοσιούπολιν μετὰ Τουρκικῆς σουλτανικῆς στολῆς (29) ὑπεδέχθη φιλοτίμως. Ἡμέρας δέ τινας διεκαρτέρησε τὴν χεῖρα θεραπευόμενος καὶ ἑαυτὸν ἀνακτώμενος, καὶ πάλιν μεθαρμόζων πρὸς Ῥωμαϊκώτερον, ὡς ἐνῆν, ἑαυ-
D τόν. Ἄρας δ' ἐκεῖθεν διῄει τὰς Ἰβηρικὰς κώμας· συνῆσαν δ' αὐτῷ καὶ οἱ ἐκ τοῦ σουλτάνου πρέσβεις. Κἀκεῖθεν προσελαύνει μέχρι Κολωνείας αὐτῆς. Γενομένου δὲ ἐν τῷ Μελισσοπετρίῳ, Παῦλος πρόεδρος

JACOBI GOARI NOTÆ.

(27) Adagium μέχρις λόγων καὶ ἁλῶν secretorum convictusque societatem amico concessam denotat. Sale tenus et cumino dixerat olim Plutarchus in *Sympos.* Consortium salis etiam hodie Turcæ laudant.

(28) De quo Codinus c. v, n. 65 : Δέχεται τὰς τῶν αἰτούντων καὶ ἀδικουμένων ἀναφορὰς, καβαλλαρίου διερχομένου τοῦ βασιλέως. Referendarium hoc munere fungentem vocat Cassiodorus Var. vi, 17, qua ejus officia quam latissime exponit. Procopius pauciseum esse ait *qui supplicantium preces principi explicat, et ejus responsionibus præest.* Regendarium eumdem vult dici Pancirollus in Not. Imp. c. xviii. At longe est hujus de quo Cassiodorus quoque Var. l. xi, ab altero, ceu militaris a civili, propositum.

(29) Quos affectu vel honore prosequuntur ornant Mahumetani, si capitis velamen excipias, suis vestibus. Hinc imperator sultanica, id est regia et Saracenica, veste conspicuus ad suos revertitur.

ὁ τῆς Ἐδέσσης κατεπάνω νύκτῳ αὐτὸν καταλιπὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέδρασε, προμαθὼν τὰ ἐκεῖσε καττυόμενα· Ἰωάννης γὰρ ὁ Καῖσαρ καὶ οἱ τούτου υἱεῖς, καὶ τῆς συγκλήτου ὅσοι τὰ αὐτοῦ ἐφρόνουν, τὴν μὲν βασιλίδα ὑπερόριον τίθενται εἰς τὸ παρ' αὐτῆς συστὰν φροντιστήριον, Πιπεροὺς οὕτω καλούμενον, ἀποκείραντες καὶ μὴ βουλομένην, τὸν δὲ Μιχαὴλ μόναρχον ἀναγορεύσαντες αὐτοκράτορα ἔγραψαν ἀπανταχοῦ ἐπανιόντα τὸν βασιλέα μὴ ὑποδέξασθαι μήτε ὡς βασιλέα τιμῆσαι. Ἤρξατο δὲ τῆς ἀποκηρύξεως πρῶτος ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος ὁ Ψελλὸς, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔν τινι τῶν ἰδίων συγγραμμάτων μεγαλαυχεῖ. Κέγεται δὲ ὅτι καὶ ἡ βασιλὶς αὐτὴ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἦν, ὥστε μὴ προσδέξασθαι τὸν Διογένην ἐπανιόντα. Ἀπτέρῳ δὲ τάχει μαθὼν τοῦτο καὶ ὁ Διογένης, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι κοινῶς ἀποκεκήρυκται, φρούριόν τι κατασχὼν Δόκειαν ὀνομαζόμενον ἐκεῖσε ἐστρατοπεδεύσατο. Ὁ δὲ Καῖσαρ τὰ τῆς βασιλείας, ὡς ἐδόκει, ἄριστα κρατυνάμενος, τὸν πρόεδρον Κωνσταντῖνον τὸν βραχύτερον τῶν υἱέων μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς κατὰ τοῦ Διογένους ἀφίησιν, ὃς καὶ ἐνωθεὶς αὐτῷ ἐν τῇ Δοκείᾳ ἀπεδειλία τὸν πόλεμον. Ὁρῶν δὲ ὁ Διογένης ὑπερτεροῦντα τοῦ Κωνσταντίνου ἑαυτὸν, ἄρας ἐκεῖθεν ἀφικνεῖται εἰς Καππαδοκίαν. Ἐν τοσούτῳ δὲ πλῆθος Φράγγων τῷ Κωνσταντίνῳ προσγίνεται, καὶ Κρισπῖνος αὐτὸς μετὰ τῶν ὁμογενῶν, ὃν ἀνιὼν ὁ Διογένης ἐν Ἀβύδῳ περιώρισε πρότερον. Θεόδωρον οὖν τὸν Ἀλυάτην, ἄνδρα γενναῖον καὶ ἐπιφανῆ, μεγέθει τε καὶ θέᾳ θαυμασιώτατον, στέλλει κατ' αὐτῶν. Ἐρρωμένως δ' ἀντιπαρασαξαμένων τῶν περὶ Κωνσταντῖνον, ἡττῶνται οἱ περὶ τὸν Ἀλυάτην, ἁλίσκεται δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται σκηνικοῖς σιδηρίοις. Περιώδυνος δὲ ὁ Διογένης ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι γεγονὼς εἰς τὴν Καππαδοκῶν ἐνέβαλε, πανταχόθεν τὸ στράτευμα προσκαλούμενος. Αὐτὸς δὲ διῆγεν ἐν τῷ Τυροποιῷ· φρούριον δὲ οὕτως καλούμενον ὀχυρὸν λίαν καὶ ἀπόκρημνον. Προσκαλεσάμενος οὖν ὁ Κωνσταντῖνος [P. 844] καὶ τὸν Ἀντιοχείας δοῦκα τὸν Λαχατούριον σύμμαχον κατὰ τοῦ Διογένους οὐκ ἔσχεν ὑπακούοντα· προσέθετο γὰρ τῷ Διογένει. Καὶ τοῦτον παραλαβὼν παραγίνεται εἰς Κιλικίαν, ἔνθα καὶ προσεκαρτέρει τὴν ἀπὸ τοῦ σουλτάνου ἀναμένων βοήθειαν, ὁμοῦ μὲν καὶ διὰ τὸν χειμῶνα διάγων ἐκεῖσε, ἀλλ' ἀλεεινοτέραν τὴν Κιλικίαν ἐπιστάμενος, καὶ πάλιν πρὸς συλλογὴν στρατοῦ ἑαυτὸν ἀπησχόλει. Ὁ δέ γε Κωνσταντῖνος μετὰ τὸ τὸν Διογένην ὑποχωρῆσαι ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἀντ' ἐκείνου δὲ στέλλεται κατὰ τοῦ Διογένους ὁ πρόεδρος Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Καίσαρος υἱός. Διανείμας δὲ τοῖς στρατιώταις σιτηρέσια διὰ τῆς κλεισούρας τοῦ Ποδανδοῦ ἀφικνεῖται εἰς Κιλικίαν, ἔνθα συναντᾷ αὐτῷ ὁ Λαχατούριος, ὃν καὶ πρὸς βραχὺ μαχεσάμενον αἱροῦσιν οἱ τοῦ Ἀνδρονίκου. Τῶν δὲ ἄλλων συμφυγόντων εἰς Ἄδαναν, ἔνθα καὶ ὁ Διογένης διέτριβε, πολιορκίᾳ τὴν πόλιν διέλαβεν ὁ Ἀνδρόνικος. Συνθηκῶν δὲ γενομένων ἐφ' ᾧ τὸν Διογένην ἀποθέσθαι μὲν τὴν βασιλείαν, τὴν τρίχα δὲ καρέντα διάγειν ἰδιωτικῶς, ἔξεισι τοῦ κάστρου μελανειμονῶν καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀποκλαι-

A tum Antiochiæ ducem Chachaturium adversus Diogenem sibi socium haud obedientem dicto habuit, quod ad Diogenem se contulerat, quo secum ille ducto in Ciliciam proficiscitur. Ubi etiam auxilium a Sultano exspectans commorabatur, simul et propter hiemem ibi degens, tepidiorem noscens Ciliciam; et rursus in cogendo exercitu occupabatur. At Constantinus, postquam Diogenes recessit, Byzantium reversus est. In ejus locum mittitur adversus Diogenem præses Andronicus Cæsaris filius. Diviso autem militibus commeatu per clausuram Podandi pervenit in Ciliciam, ubi ipsi occurrit Chachaturius, quem, cum brevi pugnasset, occidunt milites Andronici; cumque alii in Adanam fuga se recepissent, ubi etiam Diogenes morabatur, obsi-
B dione urbem **704** expugnavit Andronicus. Percussoque fœdore, ut Diogenes, deposito imperio capilisque detonsis, privatus degeret, e castro exit nigra veste indutus suasque deflens calamitates. Statim autem reditus mentionem facit Andronicus, et secum attrahens Diogenem pullatum vilique mulo vectum per illos vicos iter habebat et regiones, a quibus prius ut Deo æqualis vir cognitus fuerat. Cum vero usque ad Cotyæum iter luctuose fecisset (laborabat enim ventris morbo ex cicuta, quæ ipsi per insidias prius propinata fuerat), ibi detentus est, quoad ab imperatore definiretur quidnam ipsi faciendum esset. Sed paucis post diebus venit sententia imperatoris contra eum, qui frustra miser erat, quæ quidem ipsi oculos effodiendos censebat;
C statimque ei oculi effossi sunt, cum nihil ei opis attulissent archiepiscopi, qui missi fuerant ad reddendam rationem cur nihil ei esset patiendum. Erant hi Chalcedonis archiepiscopus et Heracleæ, et Coloniæ Theophilus, quibus etiam in memoriam redegit jusjurandum et justam Dei indignationem. Ipsi vero quamvis opitulari instituissent, ægre id facere et cum difficultate haud poterant, cum crudeles et impii homines ipsi correpto oculos sine ulla commiseratione effodissent ac sine ulla humanitate. Perductus autem vili jumento usque ad Propontidem, veluti putridum cadaver, cui oculi essent effossi, caput et os inflatum, vermibus plenum et fœtore, cum paucis diebus supervixisset, miserabiliter et ante obitum male olens excessit e vita,
D in **705** Prota insula cinerem deponens; ubi novum ille monasterium ædificarat, ab uxore sua et Augusta sumptuose curatus ac sepultus, relicta miseriarum et calamitatum, quas sustinuit, et infortuniorum exsuperantium omnia quæcunque antea audita fuerint memoria. In talibus autem ac tot malis nullum maledictum protulit, neque aliquid nefarii locutus est, sed Deo gratias agere perseverabat et casus æquo animo ferre. Dicuntur autem quæ contra ipsum facta sunt insciente et invito imperatore Michaele facta, ut postea ipse jurejurando adhibito asseverabat, Cæsare hæc clam et occulte administrante ac perficiente. Hic imperator episcopatum Nazianzi ad jura metropolitana perduxit.

Imperavit usque ad id tempus quo captus est, annos tres, menses octo.

A ὁμενος. Νόστου δὲ εὐθὺς μιμνήσκεται ὁ Ἀνδρόνικος, καὶ τὸν Διογένην μεθ' ἑαυτοῦ ἐφελκόμενος μελανειμονοῦντα, ἐν ευτελεῖ ὑποζυγίῳ ὀχούμενον, δι' ἐκείνων τῶν κωμῶν καὶ τῶν χωρῶν (30) αἷς τὸ πρὶν ἰσόθεος ἐγνωρίζετο. Μέχρι δὲ τοῦ Κοτυαείου τὴν ὁδοιπορίαν ὀδυνηρῶς ποιησάμενος (ἦν γὰρ νοσηλευόμενος ἀπὸ κοιλιακῆς διαθέσεως ἐκ κωνείου προποθέντος αὐτῷ ἐξ ἐπιβουλῆς ἐπιγενομένης) ἐκεῖσε δὲ κατεσχέθη, ἄχρις ἂν ἐκ βασιλέως τὸ ποιητέον αὐτῷ ὁρισθῇ. Ἀλλ' ἧκεν ἡμέραις ὕστερον ἡ κατὰ τοῦ μάτην δυστυχοῦντος ἀπόφασις διοριζομένη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ διορυγῆναι. Οὓς καὶ παραυτίκα ἐξορύττεται, τῶν ἀρχιερέων (31) τῶν ἐπὶ τῷ δοῦναι λόγον ἀπαθείας ἐσταλμένων μηδ' ὅλως ἐπαρηξάντων αὐτῷ· οἵτινες ἦσαν ὅ τε Χαλκηδόνος, ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Κολωνείας Θεόφιλος, οὓς καὶ τῶν ὅρκων ὑπεμίμνησκε καὶ τῶν ἐκ τοῦ Θείου νεμέσεων. Οἱ δὲ καίπερ βοηθῆσαι προαιρούμενοι ἀσθενῶς εἶχον καὶ ἀδυνάτως, ἀνδρῶν ὠμηστῶν καὶ ἀπηνῶν ἀναρπασάντων αὐτὸν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐξορυξάντων ἀνηλεῶς καὶ ἀφιλανθρώπως· Προαχθεὶς ἐν εὐτελεῖ τῷ ὑποζυγίῳ μέχρι τῆς Προποντίδος ὥσπερ πτῶμα σεσηπὸς, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐξορωρυγμένους, τὴν δὲ κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ἐξῳδηκὸς, σκωλήκων βρύον καὶ δυσωδίας, ἡμέρας ὀλίγας ἐπιβιοὺς ἐπωδύνως, καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς ὀδωδὼς ἀπολείπει τὸν βίον, τῇ νήσῳ Πρώτῃ τὸν χοῦν ἀποθέμενος, [P. 845] ἔνθα νέον ἐκεῖνος ἐδείματο φροντιστήριον, κηδευθεὶς πολυτελῶς παρὰ τῆς ὁμευνέτιδος καὶ βασιλίδος Εὐδοκίας, μνήμην καταλιπὼν πειρασμῶν καὶ δυστυχημάτων ὑπερβαινόντων ἀκρόασιν. Ἐπὶ δὲ τοῖς τοσούτοις καὶ τηλικούτοις κακοῖς οὐδὲν βλάσφημον ἢ ἀπόφημον (32) ἐφθέγξατο· εὐχαριστῶν δὲ διετέλει, φέρων εὐμαρῶς τὰ προσπίπτοντα. Λέγεται δὲ τὰ κατ' αὐτοῦ πραχθέντα γνώμης ἄτερ γενέσθαι τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, ὡς ὕστερον αὐτός ἐνωμότως διισχυρίζετο, τοῦ Καίσαρος ὑπὸ σκότῳ καὶ ἀφανείᾳ ταῦτα τελεσιουργοῦντος καὶ διαπραττομένου. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Ναζιανζοῦ εἰς μητροπολικὸν διιβίβασε δίκαιον. Ἐβασίλευσε δὲ ἄχρι τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ ἔτη τρία καὶ μῆνας ὀκτώ.

Michael autem hac ratione adeptus imperium, et moderatus vir videbatur et senex inter juvenes propter imbecillitatem et demissionem ac mollitiem, et idcirco adjunxerat sibi Joannem Sidæ metropolitam ad rem publicam gubernandam, eunuchum natura, sed strennum et solertem, primum præsidem protosyncellorum, virum omnibus bonis ornatum; ex quo imperatoris vitium, quod dissolutæ vitæ attribuebatur et mollitiei, ut ita dixerim, muliebri ad gubernandam rem publicam, et inertiam hujus mores et ad hæc dexteritas et studium adornabat et corrigebat. Verum cum hoc tritico etiam zizanium mistum fuerat. Erat **706** enim eunuchus quidam nomine Nicephorus, quem diminuentes Nicephoritzem appellabant, a Bucellariis oriundus, peritus et doctus in excogitandis perturbationibus et consuendis dolis atque excitandis tempestatibus et procellis tranquillo tempore; qui cum patri Michaelis minister fuisset a secretis, ubi compertus est manifesto seditiosus et calumniator et malorum egregius commentator, quique imperatori adversus imperatricem adulterii crimen insusurraverat, invidia simul ei opitulante, dux autem Antiochiæ de-

B Διαδεξάμενος δὲ τὴν βασιλείαν τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Μιχαὴλ ἐπιεικής τε ἐδόκει καὶ γέρων ἐν νέοις διὰ τὸ παρειμένον καὶ ἀναπεπτωκὸς καὶ ἁπαλόν. Προσελάβετο δὲ διὰ τοῦτο Ἰωάννην τὸν Σίδης μητροπολίτην εἰς τὸ τὰ κοινὰ διοικεῖν, εὐνοῦχον μὲν τὴν φύσιν, δραστήριον δὲ καὶ ἀμφιδέξιον, πρωτοπρόεδρον τῶν πρωτοσυγκέλλων τυγχάνοντα, ἄνδρα πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς σεμνυνόμενον· ὅθεν τὸ τοῦ βασιλέως ἔκλυτον καὶ περὶ τὸ διοικεῖν τὰ κοινὰ, ὡς εἰπεῖν, θῆλυ καὶ ἀναπεπτωκὸς καὶ ἀδέξιον ὁ τούτου τρόπος καὶ ἡ περὶ ταῦτα ἐντρέχεια καὶ σπουδὴ ἐπεκόσμει τε καὶ κατήρτυε. Παρεμίγη δὲ τῷ σίτῳ τούτῳ καὶ ζιζάνιον. Ἦν γάρ τις εὐνουγος Νικηφόρος ὄνομα, ὃν ὑποκορίζοντες Νικηφορίτζην (33) ὠνόμαζον, ἐκ Βουκελλαρίων ἕλκων τὸ γένος, δεινὸς ἐπινοῆσαι συγγύσεις καὶ ῥάψαι πράγματα καὶ τρικυμίας ἐγεῖραι ἐν γαλήνῃ καὶ ἀκαταστασίας ἐν

C καταστάσει ἐπενεγκεῖν, ὡς εἰς τάξιν σεκρεταρίου (34) τῷ πατρὶ τοῦ Μιχαὴλ ὑπηρετησάμενος, ἐπεὶ σκαιὸς καὶ διαβολεὺς ἐφάνη καὶ σοφιστὴς τῶν κακῶν κερδαλέος, καὶ τῷ βασιλεῖ κατὰ τῆς βασιλίδος μοιχείας ἔγκλημα ὑποψιθυρίσας, φθόνῳ τοῦ συνεξυπηρετουμένου. Δοὺξ δὲ Ἀντιοχείας ἀναδειχθεὶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον μυρίων ὀχλήσεων καὶ ταραχῶν

JACOBI GOARI NOTÆ.

(30) Expono *per illos vicos et urbes iter habebat.* Χώρα enim modernis dicitur *urbs.*

(31) Mihi verba sonant : *Nihil opitulantibus, qui ad salutis incolumitatisque ejus pollicitum obtinendum missi fuerant, pontificibus.*

(32) Summa deploratis in rebus infortunati principis laus, quod tragicis querelis repudiatis et elegiaco sermone a Græcis adversa sorte jactatis frequenter usurpato, ad divinæ Providentiæ decreta, non dicam laudanda, sed excipienda se converterit, Τὸ εὐχαριστεῖν enim *contentum esse* dicunt moderni, sicut et εὐχαριστημένον *cui abunde satisfactum est;* quamvis qui calamitatibus oppressus Deum in animum revocat, frequenter ad eum vocibus his suspiret, δόξα σοι, ὁ Θεός ac proinde εὐχαριστεῖν manifeste percipiatur.

(33) Diminutivorum genus unum est apud modernos quale cernitur in hac voce Νικηφορίτζης vice Νικηφόρος Cedrenus similes habet Θεοφιλίτζην, Διακονίτζην, etc. aliud terminatur in ακιος : sic ille Βασιλάκιος cujus nomen Βασίλειος. Tertium ex voce πῶλος et quacunque altera componitur : sic Κομητόπωλον sive Κομητόπουλον scripsit Cedrenus, et auctor seq. p. 852 Λογγιβαρδόπουλον *Lombardi filium*, seu etiam ita dicam, *Lombardulum.*

D (34) Quem Meursius eumdem vult ac τὸν ἀσηκρητις, qui *judex* frequentius censetur. At cum hic τῷ πατρὶ τοῦ Μιχαὴλ ὑπηρετησάμενος describatur, principis potius minister *a secretis*, quam judex cujus opera populo impenditur, renuntiandus est.

τῇ Συρίᾳ γέγονεν αἴτιος. Ὅμως δ' οὖν κατηγορηθεὶς, A συλληφθεὶς ἐκεῖσε, τῇ τοῦ θέματος φρουρᾷ παραδίδοται· καὶ ἦν ἔμφρουρος ἐπὶ χρόνον τινὰ ὁ πρὶν περίδοξος γνωριζόμενος. Ἀναῤῥυσθεὶς δὲ τῇ τοῦ Διογένους ἀναγορεύσει καὶ εἰς νῆσόν τινα ἐξορισθεὶς, ὑποσχέσει χρημάτων δικαστὴς Ἑλλάδος καὶ Ἑλλησπόντοο προβέβληται, καὶ τὰ κατ' ἐκείνην ἦν διοικῶν. Τοῦτον ἐπὶ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μεταπεμψάμενος εἰς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν κατεστήσατο, [P. 846] λογοθέτην αὐτὸν προβαλόμενος. Καὶ γίνεται ὁ βασιλεὺς ἁλώσιμος ταῖς αὐτοῦ τερατείαις καὶ μαγγανείαις οἷα μὴ εὐμοιρῶν φρονήματος ἀνδρείου καὶ σταθηροῦ· διὸ καὶ ἐξωθεῖται μὲν ὁ Σίδης, πάντα δὲ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται, ἀθύρμασι τοῦ Μιχαὴλ καὶ παιδιαῖς παιδαριώδεσι προσκειμένου, τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων Κωνσταν- B τίνου τοῦ Ψελλοῦ πρὸς ἅπαν ἔργον ἀδέξιον αὐτὸν καὶ ἄπρακτον ἀπεργασαμένου. Παραγκωνίζεται δὲ καὶ τὸν τοῦ βασιλεύοντος θεῖον Ἰωάννην τὸν Καίσαρα, καὶ τῷ ἀνεψιῷ καὶ βασιλεῖ ὕποπτον ἀπεργάζεται. Καὶ πάντας ἁπλῶς τοὺς οἰκειοτάτους ὡς πολεμιωτάτους συκοφαντεῖ, καὶ πάντων ἀποξενοῖ τὴν τοῦ βασιλέως διάθεσιν, ὅλον τε τὸν μειρακίσκον ὑποποιεῖται ἄνακτα. Κἀκεῖνο πᾶσι βασιλικὸν ἐνομίζετο πρόσταγμα, ὃ τῷ μηχανοῤῥάφῳ τούτῳ ἐδόκει. Ἐντεῦθεν κατηγορίαι καὶ ἀπαιτήσεις ἀθώων καὶ ἀκατακρίτων ἀνδρῶν καὶ τίσεις ἀχρεωστήτων, καὶ κρίσις τῷ δημοσίῳ τὸ πλέον, οὐ τῷ δικαίῳ βραβεύουσα, ἀφ' ὧν δημεύσεις καθολικαί τε καὶ μερικαὶ κατηγορίαι συχναὶ καὶ πίστις εὐθὺς ἀπαραλόγιστος, καὶ τῶν πασχόντων θρῆνος ἐλεεινὸς, καὶ τῶν γυμνουμένων κωκυτὸς ἀφόρητος καὶ πολύδακρυς. C Ἀλλὰ τούτων οὕτω γυμνουμένων θεήλατός τις ὀργὴ τὴν Ἑῴαν κατείληφε. Τῶν γὰρ πρὸς Διογένην εἰρηνικῶν συμφώνων ἀργῶν μεινάντων καὶ ἀπράκτων, θυμῷ συνεχόμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐφ' οἷς, ὃν αὐτοὶ ὡς ἐχθρὸν εἰληφότες καὶ ὑποχείριον πάσης κομιδῆς καὶ τιμῆς ἠξιώκασι καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐπικρατείᾳ αὖθις ἀποκατέστησαν, οἱ οἰκεῖοι μανιωδῶς ὡς ἐχθρῷ προσενεχθέντες ἀσπόνδῳ, ἃ παρ' αὐτοῖς ἐχρῆν αὐτὸν παθεῖν, οἱ γνωστοὶ καὶ συγγενεῖς καὶ τοῖς τῆς εἰρήνης νόμοις ἀγόμενοι διαπεπράχασι καὶ οἰκτίστῳ καὶ ἐπωδύνῳ θανάτῳ παραδεδώκασιν (ὑπήλγουν γὰρ αὐτῷ καὶ οἱ ἀλλότριοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν δεινῶν καὶ τὸ τῆς συμφορᾶς ἀπαρηγόρητον); ἄραντες ἐκ Περσίδος παμπληθὲς, ὡς μηδενὸς ὄντος τοῦ κωλύοντος, τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐπιστρατεύουσι θέμασι, καὶ ταῦτα κατελυμήναντο, οὐ σποράδες D ἐπιφοιτῶντες ὡς τὸ πρὶν, καὶ φυγάδες αὐτόχρημα, μᾶλλον δὲ ὡς δεσπόται τῶν προστυχόντων κατακυριεύοντες. Ταῦτα διενωτιζόμενος ὁ βασιλεύων, συναγείρων στρατόπεδον ἱκανὸν στρατηγὸν αὐτοῦ ἐφίστησι τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον. Συνίστησι δ' αὐτῷ καὶ Ῥουσέλιον τὸν Λατῖνον μετὰ Φραγγικοῦ συντάγματος, εἰς τετρακοσίους Φράγγους ἀναβαίνοντος. Ἐν τῷ Ἰκονίῳ δὲ τοῦ στρατοπέδου γενομένου παντὸς, φιλονεικίας συμβάσης τινὸς ἀποστατεῖ τηνικαῦτα ὁ Ῥουσέλιος προφανῶς, καὶ τοὺς Φράγγους παραλαβὼν ἑτέραν ἐτράπετο, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν τῷ ἰδίῳ ἐπιτρέπει θελήματι. [P. 847] Ἀνελθὼν δὲ εἰς Μελιτηνὴν, Τούρ-

claratus semel atque iterum infinitarum perturbationum et seditionum Syriæ auctor fuerat; attamen accusatus et comprehensus illic in custodiam traditus fuerat, ubi aliquandiu detinebatur, prius ibi illustris cognitus. Effugiens vero quo tempore Diogenes fuit declaratus, et in quamdam insulam relegatus, pecuniarum pollicitatione judex Græciæ et Peloponnesi delectus est, et res ad eam pertinentes moderabatur. Hunc Romanorum malo Michael accersitum rei publicæ administrationi præfecit, logothetam ipsum declarans. Capiturque imperator illius præstigiis et machinationibus, utpote qui virilis mentis et stabilis expers esset. Et idcirco expellitur Sidæ præfectus, omniaque ipse ad se unum revocat, Michaele interim nugis et ludis puerilibus perpetuo vacante, cum philosophorum præstantissimus Constantinus Psellus ipsum imperatorem ad omne opus inutilem et minus idoneum **707** reddidisset. Sed et imperatoris patruum Joannem Cæsarem submovit et fratris filio ipsique imperatori suspectum effecit. Et omnes prorsus maxime familiares ut inimicissimos calumniatur, omnesque imperatoris benevolentia privat, ac totum adolescentulum sibi regem subjicit. Atque illud omnibus pro imperatoris edicto habebatur quodcunque huic machinatori videretur. Hinc accusationes et frequentes delationes eorum qui indicta causa damnarentur, et pœnæ minime debitæ, et judicium sæpius ad voluntatem vulgi quam juste prolatum. Unde bonorum publicationes tum universorum, tum singulorum, crebræ accusationes et fides statim temeraria, eorum qui patiebantur miserabilis lamentatio, et spoliatorum luctus intolerabilis et multæ lacrymæ. Verum his ita spoliatis divinitus quædam immissa ira Orientem invasit. Nam cum pacis fœdus erga Diogenem violaretur atque irritum esset, ira perciti Turci, propterea quod quem ipsi ut inimicum captum et in suam potestatem redactum omni cura et honore dignati fuerant propriumque ei imperium restituerant, sui erga ipsum furiose ut inimicum minime conciliatum se gesserant, et quæ ab ipsis illum pati oportuerat, amici et cognati in pace præsertim degentes in illum perpetraverant et miserabili ac luctuosa morte affecerant (nam externi quoque ob multitudinem calamitatum ipsius et infortunium vix consolabile summopere dolebant), e Perside **708** cum omnibus copiis profecti nullo obvio impedimento in Romanas regiones invadunt, easque vexarunt, non dispersi accedentes ut prius, et exsules statim, sed potius ut domini eorum in quæ inciderant. Hæc audiens imperator coacto idoneo exercitu ducem ei præficit Isaacium Comnenum, eique collegam tradit Ruselium Latinum cum Francica legione quadringentorum Francorum numero. Cumque Iconium pervenisset omnis exercitus, exorta quadam contentione, Ruselius aperte rebellans, secum Francos abducens, in aliam partem iter arripuit, data suis venia quo vellent abeundi. Cum vero ad

Melitenem pervenisset, in Turcos repente invadens superior evadit, et reliquam exercitus partem ad Cæsaream appellit. Comnenus quoque mediatus in hostes repente impetum facere progrediebatur nocte, quasi imparatos ipsos aggressurus : sed aliter atque opinatus fuerat ei accidit. Incidit enim in ipsos compositos et paratos, et invitus cum ipsis congressus superatur et illico capitur. Omnia quoque quæ intra vallum erant, corripiuntur, multis interfectis Romanis, vivis quibusdam captis : plures autem sibi fuga salutem quæsivere. Cumque fama ad imperatorem pervenisset, visus est tristior et dolore affectus. Non tamen omnino ab inferenda civibus injuria neque a nefariis rebus sese abstinuit, quod Nicephori monitis pareret. **709** Cum enim eo esset ingenia ut discernere non posset facile, neque ea mente esset ut vigilaret, omne quod imperabatur a Nicephoro faciebat quasi mancipium. Ex eo tempore igitur licentiam nacti Agareni Orientis regionem percurrentes non desistebant eam vexare atque vastare. Cum autem Isaacius multis sese pecuniis redemisset et pleno marsupio, statim summus dux Joannes Cæsar declaratur; qui cum transisset usque ad Dorylæum, profectus inde ulterius progressus est, et usque ad Zompi pontem pervenit. Sed antequam Sangarium transiret, advenit Resulius ex Armeniaco multo studio, et ibi castra locat. Cumque misisset Cæsar legatos tanquam ad eum qui offendisset atque peccasset, si mutato consilio se proprium dominum agnosceret, veniam et malorum oblivionem promisit. Fremente vero barbaro veluti eo qui propriis manibus et bello fidebat et suorum multitudine nitebatur, legatio re infecta et inanis rediit. Idcirco prælio de summa rerum decertandum statuit. Igitur Cæsar cum fluvium transisset, et collega ipsius Nicephorus Botaniates cum reliquo exercitu, statim prælio cum Ruselio congressus est. Non sustinentibus autem Romanis Francorum impetum, omnis exercitus in fugam vertitur, et a Ruselio Cæsar capitur aliique multi; solis Botaniates cum paucis quibusdem fugit. Ex eo tempore **710** magnus Ruselius et celebris evasit prosperi successus magnitudine, rectaque Byzantium contendens Cæsarem vinctum habebat, multis afflictum malis et fluctibus calamitatum subinde succedentium exagitatum. Ubi autem hoc quoque domesticum infortunium imperatori nuntiatum fuit et Franci adventus omnes deterruit, ingens sollicitudo et cura animos omnium occupavit et ipsius imperatoris. Ruselius igitur inde profectus, secum adductis Cæsare et Basilio Malese, qui nuper a captivitate cum Diogene liberatus fuerat, in Chrysopoli tabernaculum collocat, et ædificia quæ illic erant igne incendit. Quo facto ingentem excitavit clamorem et luctum indigenarum. Imperator autem mollire studens barbari audaciam, pollicetur ei curopalatæ honorem, et insuper ad eum mittit uxorem et liberos. Sed clam contra ipsum Turcos

A κοις περιτυχὼν ἀριστεύει, ἐξ ἐφόδου τούτοις ἐπεισπεσών. Τὸ δὲ λοιπὸν στράτευμα τῇ Καισαρέων παραβάλλει. Σκεψάμενος δὲ καὶ ὁ Κομνηνὸς τοῖς ἐναντίοις προσβαλεῖν ἐξ ἐφόδου, προῄει μὲν [ὡς] διὰ τῆς νυκτός, ὡς ἀπαρασκεύοις ἂν ἐπιπέσοι αὐτοῖς, τὸ δ' ἐναντίον πάσχει τῆς οἰκείας βουλῆς· ἐμπαρασκεύοις γὰρ καὶ ἡτοιμασμένοις ἐντυγχάνει αὐτοῖς· Συῤῥήγνυσι δὲ τούτοις καὶ μὴ βουλόμενος, καὶ ἡττᾶται εὐθύς, καὶ αὐτίκα αἰχμάλωτος γίνεται. Ἁλίσκεται δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ χάρακι ἅπαντα, πολλῶν μὲν Ῥωμαίων πεσόντων, ζωγρίᾳ δὲ ληφθέντων τινῶν. πλειόνων δὲ τὴν σωτηρίαν εὑραμένων φυγῇ. Τῆς δὲ φήμης τὸν βασιλέα καταλαβούσης ἔδοξε μέν τι σκυθρωπὸν παθεῖν, οὐ μὴν δὲ παντάπασι τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν κοσμικῶν ἀπέσχετο ταῖς τοῦ Νικηφό- B ρου ὑποθημοσύναις· μὴ ἔχων γὰρ φύσιν διαγνωστικὴν καὶ ἕξιν διακριτικὴν καὶ ἐγρηγορυῖαν, πᾶν τὸ προσταττόμενον παρὰ τοῦ Νικηφόρου ἐποίει ὥσπερ ἀνδράποδον. Ἔκτοτε οὖν ἀδείας λαβόμενοι οἱ τὴν Ἑῴαν κατατρέχοντες Ἀγαρηνοὶ οὐκ ἐπαύοντο καθ' ἑκάστην κεραΐζοντες καὶ ταύτην καταλυμαινόμενοι. Ἀλλαξαμένου δὲ τοῦ Ἰσαακίου τὴν αἰχμαλωσίαν χρημάτων πολλῶν καὶ βαλαντίου ἁδροῦ, αὖθις στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης προχειρίζεται, ὃς διαπεραιωθεὶς καὶ μέχρι τοῦ Δορυλαίου προϊὼν ἄρας ἐκεῖθεν πόῤῥωτέρω πεπόρευται, καὶ μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Ζόμπου κατέλαβε. Πρὸ δὲ τοῦ περαιωθῆναι τὸν Σαγγάριον ἀφικνεῖται ὁ Ῥουσέλης ἐκ τοῦ Ἀρμενιακοῦ σπουδῇ πολλῇ καὶ στρατοπεδείαν ἐκεῖσε πήγνυσι. Πέμψας δ' ὁ Καῖσαρ ὡς καθὰ προσκρούσαντι καὶ ἐξαμαρ- C τόντι, εἰ γνωσιμαχήσοι καὶ τὸν οἰκεῖον ἐπιγνοίη δεσπότην, συμπάθειαν καὶ ἀμνηστίαν κακῶν ἐπηγγέλλετο. Φρυαξαμένου δὲ τοῦ Βαρβάρου οἷα ἐπὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶ καὶ τῷ πολέμῳ θαῤῥοῦντος καὶ τῷ πλήθει τῶν σὺν αὐτῷ ἐρειδομένου, ἄπρακτος ἡ πρεσβεία ἐδείχθη καὶ κενή· διὸ καὶ πολέμῳ κριθῆναι τὸ πᾶν ἔδοξε. Διαβὰς οὖν τὸν ποταμὸν ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ συστράτηγος αὐτοῦ Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης μετὰ τῆς λοιπῆς πληθύος αὐτίκα πρὸς πόλεμον τῷ Ῥουσελίῳ προσέβαλε. Μὴ ἐνεγκόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων τὴν τῶν Φράγγων ἐπίθεσιν, φυγὴ γίνεται παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ ἁλώσιμος ὁ Καῖσαρ τῷ Ῥουσελίῳ καθίσταται καὶ ἄλλοι πολλοί, τοῦ Βοτανειάτου μόνου φυγόντος σὺν ὀλίγοις τισίν. Ἐγεγόνει τοίνυν ὁ Ῥουσέλιος ἐκ τούτου μέγας καὶ δια- D βόητος τῷ μεγέθει τοῦ κατορθώματος. Χωρῶν δὲ κατευθὺ τοῦ Βυζαντίου τὸν Καίσαρα εἶχε σιδηρόδετον καὶ πολλοῖς ἀνιαροῖς ἐπαντλούμενον καὶ λυπηρῶν κύμασιν ἀλλεπαλλήλοις [P. 848] βαλλόμενον. Ὡς δὲ προσηγγέλθη καὶ τοῦτο τὸ οἰκειακὸν ἀτύχημα τῷ βασιλεῖ καὶ ἡ τοῦ Φράγγου ἐπιδημία τοὺς πάντας ἐξέπληξε, πολλή τις ἀθυμία καὶ μέριμνα κατεῖχεν αὐτόν τε καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας. Τὴν ἐξ ἐκείνου οὖν ὁδοιπορίαν διηνεκῶς ὁ Ῥουσέλιος ἐπαγόμενος μεθ' ἑαυτοῦ τόν τε Καίσαρα καὶ τὸν Μαλέσην Βασίλειον, ἄρτι τῆς σὺν τῷ Διογένει αἰχμαλωσίας ἀπολυθέντα, κατασκηνοῖ ἐν Χρυσοπόλει, καὶ ταῖς ἐκεῖσε οἰκίαις ἐνῆκε τὸ πῦρ, καὶ

πολλὴν ἀνήγειρε τοῖς ἐποίκοις τὴν βοὴν καὶ τὸν κωκυτόν. Καταμαλάξαι δὲ σπεύδων ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ Βαρβάρου θρασύτητα ἀξίωμά τε ὑπισχνεῖται δοῦναι αὐτῷ κουροπαλάτου, προσεπιπέμπει δὲ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα. Μεταπέμπεται δὲ καὶ Τούρκους κατ' αὐτοῦ λαθραίως, πολλαῖς ὑποσχέσεσι πείθων τὸν Ῥουσέλιον καταγωνίσασθαι. Ὁρῶν δὲ οὗτος ἑαυτὸν ἀσθενῆ πρὸς τοσαύτην πληθὺν, ἀπολύσας τῶν δεσμῶν τὸν Καίσαρα ἀναγορεύει βασιλέα, εὐφημίαις μεγαλοπρεπέσι καὶ διατόροις τὸ κράτος αὐτῷ συγκαταστησάμενος. Μήπω δὲ τῆς φήμης ἁπλωθείσης μηδὲ πλατυνθείσης τῆς τοῦ Καίσαρος ἀναῤῥήσεως, καὶ διὰ τοῦτο μήτε στρατιωτῶν προσχωρησάντων, ἐξαίφνης περὶ τὸ ὄρος τὸν Σόφωνα πληθὺς Τουρκικὴ παραφαίνεται, πέντε ἢ καὶ ἓξ χιλιάσιν εἰκαζομένη. Καὶ αὐτίκα ὁ Ῥουσέλιος ἐξήρτυε τὰ πρὸς πόλεμον. Ἀνέστελλον δὲ τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ὅ τε Καῖσαρ καί τινες τῶν ἐξοχωτέρων, ὡς ἂν διαγνοῖεν πρότερον τὴν πληθὺν ὁπόση τις εἴη τῶν φανέντων. Μὴ ἐνεγκὼν, ἀλλ' ἀδοξίαν ἄκραν ἡγούμενος εἰ πρὸς ἓξ ἢ δέκα χιλιάδας ἀμφιγνωμονεῖ ὁ Ῥουσέλιος, σὺν πολλῇ ῥύμῃ τοῖς ἐναντίοις ἐπῆλθε μετὰ τῶν Φράγγων. Ἔπεσον οὖν τῶν Τούρκων πολλοὶ, μηδενὸς τῶν Φράγγων κενὸν τὸ δόρυ ἐσχηκότος, οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. Τῆς διώξεως δὲ ἐπὶ πολὺ γενομένης παρὰ τὸ εἰθισμένον αὐτοῦ, καὶ ταῦτα δι' ὀρέων ἀβάτων καὶ δυσδιεξιτήτων, ἔλαθε τοὺς πλείους τῶν σὺν αὐτῷ ἀπολιπὼν ὀπίσω, αὐτὸς δὲ μετὰ βραχέων τινῶν ὑπολειφθεὶς καὶ τοῦ Καίσαρος ἐν ἵπποις κεκμηκόσι τῷ συνεχεῖ τῆς διώξεως καὶ ἐπιτεταμένῳ. Οὕτω δὲ ἔχοντι ἐνεφάνη πλῆθος ἕτερον Τούρκων ἄπειρον, εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ποσοῦσθαι στοχαζόμενον. Περιστοιχισθεὶς οὖν πάντοθεν καὶ ἄκων αὐτοῖς προσρήγνυται μετ' ὀλίγων πάνυ τῶν περὶ αὐτόν. Ἀντέσχον μὲν οὖν οἱ Τοῦρκοι, ἔπεσον μέντοι καὶ τότε πολλοί. Ὅμως κυκλωθέντες ὑπὸ τοσούτου πλήθους ἑκηβόλοις τοῖς βέλεσιν, ἀποβαλόντες τοὺς ἵππους καὶ πεζοὶ ὑπολειφθέντες σύμπαντες οὕτως ἐνέδωκαν. Πίπτουσι δ' ὅμως πολλοὶ, καὶ Τοῦρκοι δὲ δεκάκις τοσοῦτοι. Ἁλίσκεται δὲ ὅ τε Καῖσαρ καὶ ὁ Ῥουσέλιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. [P. 849] Οἱ δὲ τῶν Φράγγων ὑπολειφθέντες εἰς τὸ τῆς Μεταβολῆς φρούριον συμφυγόντες μετὰ τῆς τοῦ Ῥουσελίου γυναικὸς δι' ἐπιμελείας ἐποιοῦντο τὴν τούτου φυλακὴν καὶ συντήρησιν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸν μὲν Ῥουσέλιον ποδοκάκῃ ἀσφαλισάμενοι, τὸν Καίσαρα ἄνετον εἶχον καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἦγον τιμῇ. Τοῦ δὲ τιμήματος τῶν ἑαλωκότων ἐπιζητουμένου ἔσπευδε μὲν ὠνήσασθαι τοῦτον ὁ βασιλεύς· ἐπικατέλαβε γὰρ καὶ ὁ Μαλέσης ἄρτι ἀπολυθεὶς παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ αὐτίκα εἰς ὑπερορίαν στέλλεται δημεύσει τε καθυποβάλλεται, αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωσίας τῆς σὺν τῷ Διογένει τὴν τοῦ Ῥουσελίου καὶ δήμευσιν καὶ ἐξορίαν τούτων ἀνταλλαξάμενος, ἀλλ' ἡ τοῦ Ῥουσελίου γυνὴ, σπουδῇ πολλῇ τοῦτον ἐλυτρώσατο. Ὅθεν οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως σταλέντες τὸν Καίσαρα μόνον λυτρωσάμενοι· ἀνθυπέστρεψαν. Ἐν δὲ τῇ Προποντίδι γενόμενος, εὐλαβηθεὶς μή ποτε ὡς ἀποστάτης καὶ ὕποπτος νομι-

A accersit, multis pollicitationibus persuadens ut Ruselium debellent. Videns autem iste se imbecillem adversus ejusmodi multitudinem. Cæsarem e vinculis liberatum imperatorem declarat, laudibus magnificis et claris celebrans, eique imperium tribuit. Nondum autem divulgata fama neque dilatata Cæsaris declaratione, et idcirco neque milites concurrerant, statim ad montem Sophonem manus Turcica apparet, quæ videbatur quinque aut sex millium. Atque e vestigio Ruselius se ad prælium comparavit. Verum illius impetum coercebant et Cæsar et quidam ex præstantioribus, 711 ut prius dignoscerent quanta esset hostium vis. Sed ille haud sustinens, quin potius loco summæ ignominiæ ducens, si adversus sex aut
B decem millia pugnam Ruselius cunctaretur, multo impetu in hostes cum Francis invasit. Cecidere igitur ex Turcis plures, cum Francorum nemo hasta inani usus esset. Reliqui in fugam conjecti sunt. Cum vero diutius persequeretur, præter id quod consueverat, præsertim per inaccessos atque invios montes, non animadvertit a tergo se suorum plures reliquisse. Ipse autem cum paucis quibusdam relictus, et Cæsare inter equites defatigato continua et longa hostium insectatione, incidit in eam calamitatem quam mox dicemus. Nam in ipsum ita laborantem altera Turcorum infinita manus, fere centum mille, quantum conjectura assequi poterant, invasit. Undique igitur circumventus vel invitus cum hostibus congreditur, cum
C paucis admodum quos circum habebat. Igitur restitere Turci, et tamen multi tunc quoque ex ipsis cecidere. Verum enimvero circumventi a tanta multitudine telis, quæ longe jaciebantur, amissis equis, pedites omnes relicti ita cesserunt. Attamen multi cadunt, et Turci decuplo plures. Capiuntur Cæsar et Ruselius et qui cum ipso erant. Ex Francis autem qui relicti fuerant fuga ad Metaboles oppidum se recepere, una cum Ruselii uxore, quod summo studio servabant. Turci vero Ruselium compedibus vinctum 712 asservantes, Cæsarem autem solutum in honore habebant. Cumque exigeretur captivorum pretium, studebat imperator eum redimere: nam paulo ante Maleses quoque absolutus a Cæsare statim in exsilium missus est publicatis bonis, Ruselii captivitatem cum captivitate
D Diogenis et publicationem et exsilium commutans. Verum Ruselii uxor ipsum redemerat. Quare missi ab imperatore Cæsare solum redempto rediere. Cum vero ad Propontidem pervenisset, veritus ne forte ut rebellis et suspectus aliquid mali et ejuscemodi cui remedium adhiberi non posset sustineret, deposita veste usitata capillisque detonsis, monachorum habitum induit, et ita vili indumento ad regiam se recepit; exquibus omnibus sanæ mentis homines divinam iram ratiocinabantur, et quemadmodum Deus ipsis inimicus effectus fuerat propter divinorum mandatorum ac præceptorum violationem et contemptum, quorum sibi conscii

ad ingentia bella et pericula non prius placato divino nomine Romanas copias adducunt, et cum male afficiantur semperque vincantur, non tamen ullum divinæ indignationis percipiunt sensum. Antiqui vero Romani non ita facientes immensas illas et prosperas pugnas edebant, sed virtutem et justitiam et charitatem et veritatem profitentes, et omnino omnia hunesta et bona pro viribus tractantes; quare etiam divinum numen illis aderat, et omnibus modis hostes debellabant.

A σθεὶς πάθη τι φαῦλον καὶ ἀνήκεστον, τὴν κοσμικὴν ἀποβαλόμενος ἐσθῆτα τὴν τρίχα κείρεται καὶ τὰ μοναχῶν ἀμφιέννυται, καὶ οὕτως ἐν εὐτελεῖ τῷ σχήματι τοῖς βασιλείοις παρέβαλεν. Ἐξ ὧν ἁπάντων οἱ εὖ φρονοῦντες τὴν θεομηνίαν συνελογίζοντο, καὶ ὅπως αὐτοῖς τὸ Θεῖον ἐκπεπολέμωται διὰ τὴν τῶν θείων ἐντολῶν καὶ ἐνταλμάτων παρόρασιν καὶ ἀθέτησιν, ἃς καίπερ ἑαυτοῖς συνεπιστάμενοι εἰς πολέμους μεγάλους καὶ κινδύνους, μὴ πρότερον τὸν Θεὸν ἱλεωσάμενοι, τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις εἰσάγουσι, καὶ πάσχοντες κακῶς καὶ ἡττώμενοι ἀφειδῶς αἴσθησιν οὐ λαμβάνουσι τῆς τοῦ θείου νεμέσεως. Οἱ δὲ πάλαι Ῥωμαῖοι οὐχ οὕτω ποιοῦντες τὰς φοβερὰς ἐκείνας καὶ ᾀδομένας στρατηγίας κατώρθουν, ἀρετῆς δὲ καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀγάπης καὶ ἀληθείας ἀντιποιούμενοι, καὶ ἁπλῶς πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὡς δυνατὸν μετερχόμενοι· διὸ καὶ τὸ Θεῖον συμπαρῆν αὐτοῖς, καὶ παντὶ τρόπῳ τοὺς ἐναντίους κατηγωνίζοντο.

712 Ingresso autem Cæsare, visus est qui imperabat omnia perfecisse. Sed cruciabatur quod Ruselii consilium non successerat. Nam cognatorum exitium, amissionem imperii, Christianos occidi, vicos comburi et regiones everti posteriora ducebat. Ruselius autem ex oppido Metaboles profectus cum ita Francis militibus qui relicti fuerant, et uxore ac liberis et bonis suis per mediam regionem sine metu ibat; cumque ad Armeniacorum regionem pervenisset, ad sua priora castra se recepit, et inde adversus Turcos excursiones faciens coercuit ipsos ne amplius in eam regionem irrumperent. Audiens hæc imperator præstare exstimabat Turcos obtinere loca Romanorum quam Ruselium aliquo in loco permittere, ad hoc a Nicephoro instigatus ac stimulatus. Mittit igitur quemdam ex nobilibus civibus ætate juvenem, sed alioqui strenuum atque prudentem, præsidem Alexium Comnenum, qui cum pervenisset Amasiam, ibi rei exitum exspectabat. Ruselius autem, inita societate et amicitia cum Turcorum principe, congressus est cum ipso sine militibus, ut consueverat. Verum quadam die cum ipsis cœnans capitur et devincitur: fallere enim Romanos etiam jurejurando interposito, apud Turcos solemne est, venia dignum censetur: nec est quod quis perjurium accuset. Hunc multo pretio emptum præses Alexius ad imperatorem vinctum perducit, quem traditum tortoribus bovinis nervis cædendum **|714** ut fugitivum aliquem servum flagris intolerabilibus cruciavit, et in obscurissimam turrim inclusum contemptui habebat catenis vinctum.

B Εἰσελθόντος δὲ τοῦ Καίσαρος ἔδοξε μὲν ὁ κρατῶν ἠνυκέναι τὸ πᾶν, ἠνιᾶτο δὲ τῇ τοῦ Ῥουσελίου ἀστοχίᾳ· τὴν γὰρ τῶν ὁμογενῶν ἀπώλειαν καὶ τὴν ὑφαίρεσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ σφάττεσθαι τοὺς Χριστιανοὺς καὶ δουλοῦσθαι τὰς κώμας καὶ τὰς χώρας ἀφανίζεσθαι ἐν δευτέρῳ ἐτίθετο. Ὁ δέ γε Ῥουσέλιος ἄρας ἐκ τοῦ τῆς Μεταβολῆς φρουρίου μετὰ τῶν ὑπολελειμμένων Φράγγων στρατιωτῶν καὶ τῆς συνεύνου καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ διὰ μέσης τῆς χώρας ἀτρέπτως ἐβάδιζε, καὶ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν καταλαβὼν τοῖς προτέροις αὐτοῦ κάστροις ἀποκατέστη, κἀκεῖθεν ἐκδρομὰς κατὰ τῶν Τούρκων ποιούμενος ἀπεῖρξεν αὐτοὺς τῶν κατὰ τοῦ τοιούτου θέματος ἐφόδων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐνωτιζόμενος ταῦτα μᾶλλον ἐνόμιζε συμφέρον C τοὺς Τούρκους ἔχειν τὰ Ῥωμαίων ἢ τὸν Ῥουσέλιον χωρεῖσθαι ἐν τόπῳ ἑνί, παρὰ τοῦ Νικηφόρου πρὸς τοῦτο νυττόμενος καὶ διεγειρόμενος. [P. 850] Στέλλει τοίνυν τινὰ τῶν εὐπατριδῶν, τὴν μὲν ἡλικίαν νέον, δραστήριον δὲ ἄλλως καὶ ἐχέφρονα, τὸν πρόεδρον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν, ὃς ἐν τῷ ἄστει τῆς Ἀμασείας γενόμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον. Ὁ δὲ Ῥουσέλιος συνθήκας καὶ φιλίας μετὰ τοῦ τῶν Τούρκων ἐξάρχοντος θέμενος συνῆλθε τούτῳ ἐψιλωμένος στρατιωτῶν ὡς ἤδη συνήθης καὶ ἐθάς. Ἐν μιᾷ δὲ συνδειπνῶν αὐτοῖς ἁλίσκεται καὶ δεσμώτης ἀποδείκνυται· ἀπατᾷν γὰρ Ῥωμαίους ἐνωμότως παρὰ τοῖς Τούρκοις ὅρος καὶ λόγος ἐνδόσιμος καὶ ἀλογοθέτητος. Τοῦτον ὤνιον πολλῶν ὁ πρόεδρος Ἀλέξιος ὠνησάμενος ἐς βασιλέα ἐπάγει δέσμιον. Παραδοὺς D οὖν ὁ βασιλεὺς τοῖς βασανισταῖς ξεσμοῖς ἀνηκέστοις διὰ βουνεύρων ὥς τινα δοῦλον δραπέτην ᾐκίσατο, καὶ εἴς ἕνα τῶν ζοφωδεστάτων ἐγκλείσας πύργων ἀτημέλητον εἶχεν ἀλύσεσι δέσμιον.

Logotheta autem plurimum potens, ut dictum est, apud imperatorem, omnia pro arbitrio moderans, Hebdomi monasterium sibi donari petens, omnes possessiones et omnem fere quantam sol cernit regionem studuit sibi vindicare et copiosis proventibus dilatare, cogitans improbitate sibi amicum imperatorem facere, et maxima lucrari ob ejus simplicitatem, ac nomine monasterii ingentes divitias adipisci. Et cum esset maxime idoneus ob versutiam, si quis alius, ad lucrandum, et quæstus

Ὁ δὲ λογοθέτης μέγα δυνάμενος, ὡς εἴρηται, παρὰ βασιλεῖ, ἄγων τε καὶ φέρων πάντα ᾗπερ ἐβούλετο, τὴν τοῦ Ἑβδόμου μονὴν διὰ δωρεᾶς ἐξαιτησάμενος, πάντα κτήματα καὶ πᾶσαν σχεδὸν ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ ἔσπευδε προσκυρῶσαι αὐτῇ καὶ προσόδοις ἀφθόνοις ἐμπλατῦναι, σκεπτόμενος ἐκ μοχθηρίας οἰκειοῦσθαί τε τὸν βασιλέα καὶ παρακερδαίνειν τὰ μέγιστα τῆς ἀβελτηρίας αὐτοῦ καὶ τῷ ὀνόματι τῆς μονῆς πλοῦτον ἐπικτᾶσθαι ὑπερφυῆ. Πορισμώτατος δὲ ὢν εἰς κακίαν, εἴπερ τις ἕτερος, καὶ τοῦ

κερδαλέου χάριν μηδενὸς δυσφήμου ὀνόματος ἀπεχόμενος, φούνδακα (35) ἐν τῇ Ῥαιδεστῷ καὶ μονοπωλεῖον συνεστήσατο, κωλύσας καὶ ἀπείρξας τοὺς πωλοῦντας ἅπαντας, τὸ βασιλικὸν δὲ μόνον πρατήριον ἐμηχανήσατο· παρὸ καὶ λιμὸν ἐπραγματεύσατο μέγιστον καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ἀπανθρωπότατον, ὡς καὶ τῷ βασιλεῖ ἀντ' ἐπωνυμίας γενέσθαι αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τούτου μᾶλλον ἢ τοῦ προγονικοῦ γινώσκεσθαι τοῖς μετέπειτα· Μιχαὴλ γάρ τις εἰπὼν, εἰ μὴ προσθείη καὶ τὸν Παραπινάκιον, οὐκ ἂν γένοιτο συντόμως γνωριμώτερος, διὰ τὸ τηνικαῦτα τὸν μόδιον παρὰ πινάκιον τῷ νομίσματι πιπράσκεσθαι.

Τῷ δὲ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἰνδικτιῶνος ια', τὸ τῶν Σέρβων ἔθνος, οὓς δὴ καὶ Χροβάτας καλοῦσι, τὴν Βουλγαρίαν ἐξῆλθε καταδουλωσόμενον. Τὸν δὲ τρόπον ἄνωθεν ἀναλαβὼν διηγήσομαι. Βασιλείου γὰρ τοῦ βασιλέως, ὁπηνίκα τὴν Βουλγαρίαν ὑπηγάγετο, μὴ θελήσαντός τι νεοχμῆσαι τῶν ἐθίμων αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῖς σφετέροις ἄρχουσί τε καὶ ἤθεσι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ὁρίσαντος διεξάγεσθαι, καθώς που καὶ ἐπὶ τοῦ Σαμουὴλ, ὅς αὐτῶν ἀρχηγὸς ἐγένετο ἤδη μὲν οὖν καὶ πρότερον τὸν ἔθνος τετάρακτο, [P. 851] τὴν ἀπληστίαν μὴ φέρον τοῦ ὀρφανοτρόφου, ὅτε τὸν Δολεάνον ἑαυτῶν βασιλέα ἐπευφήμησαν, περὶ ὧν κατὰ μέρος δεδήλωται ἄνωθεν, ἀπέβλεψε δὲ καὶ νῦν πρὸς ἀποστασίαν. Τὴν γὰρ τοῦ Νικηφόρου μὴ φέρον ἀπληστίαν καὶ ἃ κατὰ πάντων αὐτῷ μεμηχάνητο, οὐδενὸς ἐπιστρεφομένου τοῦ βασιλέως, ταῖς παιδαριώδεσι δὲ παιδιαῖς μόνον προσανέχοντος, οἱ κατὰ τὴν Βουλγαρίαν προέχοντες ἀξιοῦσι τὸν Μιχαηλᾶν ἀρχηγὸν ὄντα ἐπαρῆξαι αὐτοῖς καὶ συνεργῆσαι, δοῦναί τε αὐτοῖς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὡς ἂν αὐτὸν βασιλέα Βουλγαρίας ἀνακηρύξωσι καὶ τῆς ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐλευθερωθεῖεν καταδυναστείας καὶ βαρύτητος. Ὁ δὲ ἀσμένως ὑπακούει αὐτῶν, τριακοσίους τε τῶν ἑαυτοῦ ἀπολεξάμενος καὶ τῷ οἰκείῳ υἱῷ Κωνσταντίνῳ τῷ καὶ Βοδίνῳ ὀνομαζομένῳ παραδοὺς εἰς Βουλγαρίαν ἐξαποστέλλει. Ἔξεισιν οὖν εἰς τὰ Πρισδίανα, ἔνθα συναθροισθέντες οἱ ἐν τοῖς Σκοπίοις προέχοντες, οἷς ἔξαρχος ἦν Γεώργιος ὁ Βοϊτάχος, τοῦ τῶν Κομχάνων γένους καταγόμενος, βασιλέα Βουλγάρων αὐτὸν ἀνεκήρυξαν, Πέτρον ἀντὶ Κωνσταντίνου μετονομάσαντες. Ὅπερ ἀκούσας ὁ ἐν Σκοπίοις διέπων τὴν ἀρχὴν τοῦ δουκὸς Νικηφόρος ὁ Καραντηνὸς, τοὺς ὑφ' αὐτὸν στρατηγοὺς παραλαβὼν ἄπεισιν εἰς τὰ Πρισδίανα μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν δυνάμεων. Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξήρτυεν, ἐπικατέλαβε διάδοχος αὐτοῦ Δαμιανὸς ὁ Δαλασσηνός. Ἑνωθεὶς τοίνυν μετὰ τοῦ Καραντηνοῦ, πολλά τι κερτομήσας αὐτὸν, καὶ ἐς ἕκαστον δὲ τῶν σὺν αὐτῷ στρατηγῶν ἐμπαροινήσας οὐκ ὀλίγα καὶ ὡς ἀνάνδρους μυκτηρίσας αὐτοὺς, συνταξάμενος συμβάλλει τοῖς Σέρβοις εὐθέως, Καὶ γίνεται μάχη φρικτὴ καὶ τροπὴ τῶν Ῥωμαίων φρικωδεστέρα· πίπτουσι γὰρ

A gratia nulli parcens infamiæ, officinam in Rhædesto et monopolium instituit, prohibens et coercens omnes vendentes; solumque imperatoris forum venale machinatus est. Ex quo maximæ famis auctor fuit, et quarum unquam meminerint homines crudelissimæ, ita ut inde imperator cognomentum invenerit, a quo magis quam a majorum suorum nomine posteris est cognitus: nam si quis dicat Michael, neque addat Parapinacius, haud statim cognoscitur, eo quod tunc modius numismate venderetur, sed pinacio minus, qui medimni quadrans est.

Primo autem imperii ipsius anno, indictione undecima. Servorum gens, quos etiam Chrobatas B vocant, exiit ut Bulgariam in servitutem **715** redactura: quomodo vero, altius ipse repetens enarrabo. Nam cum Basilius imperator, eo tempore quo Bulgariam subegit, nollet aliquid innovare eorum quæ ipsi usitata erant, verum præfinisset ut a suis principibus regeretur suisque moribus degeret, quemadmodum item imperante Samuele, qui dux ipsorum fuit..... jam igitur et prius natio perturbata fuerat, quod non ferret orphanotrophi avaritiam, quando Doleanum suum regem declararunt, quæ sigillatim superius demonstrata sunt. Et nunc quoque ad rebellionem spectavit: neque enim ferebat Nicephori avaritiam, et quæ contra omnes ipse machinatus fuerit, nihil curante imperatore, sed solis puerilibus ludis occupato. Bulgariæ principes Michaelem suum præfe- C ctum petunt sibi opem ferre et opitulari, sibique tradere filium, ut ipsum Bulgariæ regem declarent, et a Romanorum imperio et crudelitate eum vindicent. Ille autem libenter ipsis obtemperabat, delectisque e suis trecentis, et suo filio Constantino, cui Bodino cognomen erat, traditis, in Bulgariam eum mittit. Exit igitur ad Prisdiana, ubi coacti proceres qui in Scopiis erant, quorum princeps erat Georgius Boitachus, a Comchanis originem ducens, Bulgarorum regem ipsum declararunt, Petrum pro Constantino mutato nomine vocantes. Quod quidem audiens is qui Scopiis ducis imperium administrabat, Nicephorus Carantenus, cum suis ducibus quos habebat, ad Prisdiana **716** se confert cum Bulgaricis copiis. Interea vero dum hic ad bellum D se comparabat, supervenit successor ipsius Damianus Dalassenus; qui cum eo conjunctus cum multis eum conviciis affecisset et haud mediocriter in ejus milites debacchatus fuisset, tanquam imbelles eos irridens, instructa acie cum Servis statim prælium committit. Fitque horribilis pugna, sed multo horribilior Romanorum clades: cadunt enim multi ex Romanis et Bulgaris, et vivi plurimi capiuntur, in quibus ipse quoque dux Damianus Dalassenus, et qui dicebatur Probatas, et Longibar-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(35) *Mensam* sive *negotialem argentariam, officinam usurarium*, ab Italis *fundaco* ἀπὸ τοῦ φούνδου, *a fundo*, id est, *summa pecuniaria*, voce Græcis Jureconsultis nota dictam.

dopulus et alii frequentes cum ipsis. Capta sunt item omnia castra, et omnia quæ in ipsis erant direpta. Hinc aperte Bulgari Rodinum regem declarant, ut dictum est, mutato nomine Petrum appellantes. Et in duas partes divisi, alii cum Bodino ad Nisum se contulere. alii Petrilum quemdam, cui primæ apud Bodinum partes deferebantur, secuti adversus Romanos, qui in Castoria erant, profecti sunt : illic enim muro muniendam urbem curaverant, Romanis faventes, ut dictum est, et Achridis præter Marianus et patricius Diaboleos et proconsul Theognostus Burtzes, et cum ipso Castoriæ præfectus, quibuscum Borises David et alii multi, qui veriti indigenarum Bulgarorum minas in Castoriam tanquam ad asylum confugere. Cum igitur Petrilus ad Castoriam pervenisset cum innumerabili Bulgarorum manu, quæ ad bellum pertinerent **717** comparabat. Romani vero etiam ipsi instructi adversus erupere, et ingenti impetu cum ipsis congressi fundunt Petrilum, et in fugam conjectum cogunt per invios montes ad suum dominum Michaelem pervenire, et Bulgarorum plurimos occidunt, capiuntque eum qui post Petrilum in Chrobatis secundum ordinem ducebat, et ad imperatorem vinctum perducunt. Bodinus autem cum ad Nisum pervenisset, ut jam imperatorem a Bulgarica provincia coerceret, omnia obvia prædabatur, eos a quibus non exciperetur quique recusarent ejus imperium, vexans et offendens. Quod cum audisset imperator, cladem videlicet ducis et ejus declarationem, Saronitem adversus eum mittit, antequam malum accenderetur et in magnam flammam evaderet, exstinguere festinans; et cum ipso idoneum quoque misit exercitum, ex Macedonibus et Romanis Francisque coactum. Verum hic ad Scopiorum urbem profectus, nullam eorum qui Nisi erant rationem habebat. Profectus igitur, et Georgio Boitacho, cui urbs commissa erat, data fide nihil eum detrimenti passurum, Scopiorum urbem expugnat, ibique castra locat, et quid faciendum de iis qui Nisi erant consultabat ac meditabatur. Verum Boitachus, quem jam pœnituerat tam diu bonum fuisse et Romanos secutum esse, clam iis qui Nisi degebant indicavit ut ad se quam celerrime venirent, et eos qui **718** cum Saronite erant ignavius degentes ac segnius, sine ulla miseratione crudeliter omnes ad unum interficerent. Qui, accepto nuntio, profecti Niso Scopia petebant, cooperta terra nive : hiems enim erat, Decembri mense. Quod cum persensissent ii qui cum Saronite erant, adversus ipsos cum omnibus copiis irrumpunt, et in itinere deprehensos ad quemdam locum nomine Taunium, fere omnes interficiunt. Capitur etiam Bodinus. Longibardopulus vero, ut dictum est, ad Michaelem perductus, data acceptaque fide, ejus filiam uxorem ducit. Eique ingens committitur exercitus, e Longibardis et Servis conflatus; quocum ad auxilium Bodini missus rursus Romanis repugnat. Saronites

A πολλοὶ ἔκ τε Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, ζωγροῦνται δὲ πλεῖστοι καὶ αὐτὸς ὁ δοὺξ Δαμιανὸς ὁ Δαλασσηνὸς ὅ τε λεγόμενος Προβατᾶς καὶ ὁ Λογγιβαρδόπουλος καὶ ἕτεροι συχνοὶ σὺν αὐτοῖς. Ἐλήφθη δὲ καὶ ἡ παρεμβολὴ ἅπασα, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων διασκύλευσις γίνεται. Ἐντεῦθεν ἀναίδην οἱ Βούλγαροι τὸν Βοδίνον βασιλέα ἀναγορεύουσιν, ὡς εἴρηται, Πέτρον μετονομάσαντες, Διχῇ τε διαιρεθέντες οἱ μὲν μετὰ τοῦ Βοδίνου εἰς τὸν Νίσον ἀπῄεσαν, οἱ δὲ Πετρίλον τινὰ τὰ πρῶτα παρὰ τῷ Βοδίνῳ φέροντα παραλαβόντες κατὰ τῶν ἐν Καστορίᾳ Ῥωμαίων ἀπίασιν· ἐκεῖσε γὰρ διατετειχίσθαι τὴν πόλιν οἱ τὰ Ῥωμαίων φρονοῦντες, ὡς εἴρηται, ὅ τε τῆς Ἀχρίδος στρατηγὸς Μαριανὸς καὶ ὁ τῆς Διαβόλεως ὁ πατρίκιος καὶ ἀνθύπατος Θεόγνωστος ὁ Βούρτζης, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ
B ὁ ἐν Καστορίᾳ στρατηγῶν. Μεθ' ὧν καὶ ὁ Βορίσης Δαβὶδ καὶ ἄλλοι πολλοί, οἵτινες δεδιότες τὴν ἐκ τῶν ἰθαγενῶν Βουλγάρων ἀπειλὴν ὡς εἰς κρησφύγετον τὴν Καστορίαν συνέφυγον. Καταλαβὼν οὖν ὁ Πετρίλος τὴν Καστορίαν μετὰ πλήθους Βουλγάρων ἀμυθήτου τὰ πρὸς τὸν πόλεμον [P. 852] συνεσκευάζετο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ συνταξάμενοι ἐξῆλθον κατ' αὐτῶν, καὶ μετὰ ῥύμης σφοδρᾶς συμβαλόντες αὐτοῖς τρέπουσι τὸν Πετρίλον, καὶ φυγεῖν καταναγκάζουσι δι' ὀρέων ἀβάτων πρὸς τὸν ἑαυτοῦ κύριον τὸν Μιχαηλᾶν ἀφικόμενον. Κτείνουσι δὲ καὶ τῶν Βουλγάρων πολλούς· αἱροῦσι δὲ καὶ τὸν μετὰ τὸν Πετρίλον ἐν Χροβάτοις τεταγμένον, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα δεσμώτην ἀπάγουσιν. Ὁ δὲ Βοδίνος τὸν Νίσον καταλαβὼν ὡς ἤδη βασιλεὺς τῶν Βουλγαρικῶν πρα-
C γμάτων ἀντείχετο, πᾶν τὸ προστυχὸν ληϊζόμενος, καὶ τοὺς μὴ δεχομένους μηδὲ δουλουμένους αὐτῷ κεραΐζων καὶ λυμαινόμενος. Ὅπερ ἀκηκοὼς ὁ βασιλεύς, τήν τε τοῦ δουκὸς ἧτταν δηλαδὴ καὶ τὴν αὐτοῦ ἀναγόρευσιν, τὸν Σαρωνίτην κατ' αὐτοῦ ἐξαπέστειλε, πρὶν ἐξαφθῇ τὸ κακὸν καὶ εἰς μεγάλην ἐξαρθῇ φλόγα, κατασβέσαι τοῦτο κατεπειγόμενος. Συνεξαπέστειλε δὲ αὐτῷ καὶ στράτευμα ἀξιόλογον συγκείμενον ἔκ τε Μακεδόνων καὶ Ῥωμαίων καὶ Φράγγων. Ἀλλ' οὗτος μὲν πρὸς τὴν τῶν Σκοπίων πόλιν τὴν ὁρμὴν ποιούμενος τῶν ἐν τῷ Νίσῳ οὐδεμίαν φροντίδα ἐτίθετο. Παραγενόμενος οὖν, καὶ τῷ πιστευομένῳ ταύτην Γεωργίῳ τῷ Βοϊτάχῳ λόγον δεδωκὼς ὡς οὐδὲν φλαῦρον ὑποστήσεται, τὴν πόλιν τῶν Σκοπίων αἱρεῖ, κἀν ταύτῃ τὴν στρατοπεδείαν πήγνυσι, καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Νίσῳ τὸ ποιητέον
D ἐσκόπει καὶ ἐμελέτα. Ἀλλ' ὁ Βοϊτάχος μεταμεληθεὶς ὅτι δὴ ποσῶς ἀγαθὸς γέγονε καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐφρόνησε, λαθραίως τοῖς ἐν τῷ Νίσῳ ἐδήλου ἀφικνεῖσθαι μὲν ἐν τάχει πρὸς αὐτόν, καὶ τοὺς περὶ τὸν Σαρωνίτην ῥαθυμότερον διάγοντας καὶ ἀμελέστερον ἀνοίκτως καὶ ὠμῶς ἡβηδὸν ἀποσφάξαι. Οἳ δὴ τὴν ἀγγελίαν δεξάμενοι, ἄρανοες ἐκ τοῦ Νίσου, πρὸς τὰ Σκόπια ἵεντο, χιόνι κεκαλυμμένης οὔσης τῆς γῆς· χειμὼν γὰρ ἦν, Δεκεμβρίου ἱσταμένου μηνός. Συναισθήσεως δὲ τοῖς περὶ τὸν Σαρωνίτην γενομένης ἔξεισι κατ' αὐτῶν παμπληθεί, καὶ καταλαβὼν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ἔν τινι τόπῳ λεγομένῳ Ταωνίῳ ἀναιρεῖ σχεδὸν τοὺς σύμπαντας· ἁλίσκεται

δὲ καὶ ὁ Βοδῖνος. Ὁ δὲ Λογγιβαρδόπουλος, ὡς A εἴρηται, ἀρθεὶς πρὸς τὸν Μιχαηλᾶν καὶ λόγον δοὺς καὶ λαβὼν, ζεύγνυται τῇ τούτου θυγατρὶ καὶ λαὸν ὅτι πλεῖστον πιστεύεται ἀπὸ Λογγιβάρδων καὶ Σέρβων συγκείμενον, μεθ' οὗ καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ Βοδίνου ἀποσταλεὶς αὖθις τοῖς Ῥωμαίοις ἀποκαθίσταται. Ὁ δὲ Σαρωνίτης τὸν Βοδίνον ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα δέσμιον. Περιορισθεὶς δὲ ἐν τῇ τοῦ Ἁγίου Σεργίου μονῇ, μετὰ βραχὺ παραδοθεὶς τῷ Κομνηνῷ Ἰσαακίῳ ἤδη προβεβλημένῳ Ἀντιοχείᾳ δουκὶ ἀπήχθη εἰς Ἀντιόχειαν. Ὅπερ ἀκούσας ὁ τούτου πατὴρ ὁ Μιχαηλᾶς, [P. 853] μισθωσάμενος Βενετίκους τινὰς βαλαντίου ἁδροῦ, οἷς ἔργον θαλαττοπορεῖν, ἀπέκλεψε τοῦτον ἐκεῖθεν καὶ τῇ ἰδίᾳ ἀρχῇ ἀποκατέστησεν· ὃς καὶ μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς τὴν ἀρχὴν κἀν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις διήνυσεν. Ὁ B δὲ Βοϊτάχος ἐτασθεὶς σφοδρῶς ἐν τῷ ἀπιέναι πρὸς τὸν βασιλέα τελευτᾷ, μὴ ἐξαρκέσας ταῖς ἐκ τῶν πληγῶν ὀδύναις. Οἵ γε μὴν Ἀλαμάνοι καὶ Φράγγοι (γένη δὲ οὗτοι δυτικὰ) κατὰ τῆς χώρας ἀφεθέντες καθαιροῦσι μὲν τὰ ἐν τῇ Πρέσπᾳ τῶν Βουλγάρων ὑπολελειμμένα βασίλεια, σκυλεύουσι δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε ναὸν, ὃς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου ἵδρυται, μηδενὸς τῶν ἐν ἐκείνῳ φεισάμενοι ἱερῶν, ὧν τινὰ μὲν αὖθις ἀνεσώθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ὁ στρατὸς διανειμάμενος εἰς χρῆσιν ἰδίαν μετεσκεύασεν. Τὶς οὖν τῶν στρατιωτῶν τῆς Μακεδονικῆς φάλαγγος ὢν, ἀξιούμενος ἀποδοῦναι ὅπερ εἰλήφει ἱερὸν, ἐπεὶ μὴ ἐπείσθη, ἀνθρακιάσας τοὺς ὤμους, τελευτᾷ, τῆς δίκης μὴ ἀνασχομένης ὡς ἔθος, ἀλλὰ μετελθούσης αὐτὸν εἰς ὑπόδειγμα τοῖς ὀψιγόνοις. Ἐν δὲ ταῖς παρακειμέναις τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου C πόλεσι τῶν στρατιωτῶν ἠμελημένων οἷα δὴ μηδὲν εἰς διοίκησιν λαμβανόντων, στέλλεται ὁ βεστάρχου Νέστωρ, δοῦλος γεγονὼς τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως, δοὺξ τῶν Παριστρίων ὀνομασθεὶς, καὶ συμφωνήσας τῷ Τάτους ὡς ὁμογνώμονι, Πατζινάκοις πλείοσιν ὁπλισθέντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν παρεγένοντο. Καταθεῖναι δὲ τὰ ὅπλα ἐγκελευόμενος μὴ ἂν ἄλλως ποιῆσαι τοῦτο ἔλεγεν, εἰ μὴ τὸν λογοθέτην Νικηφόρον ἐκ μέσου ποιήσειεν ὡς κοινὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον κοσμικὸν, καὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγα λυπήσαντα καὶ τὴν αὐτοῦ περιουσίαν δημεύσαντα. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐπείθετο, ἅπαξ ἑαυτὸν ταῖς αὐτοῦ γοητείαις καὶ ἀπάταις ἐκδεδωκώς. Ὁ δὲ Νέστωρ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀπανίσταται μὲν ἐκεῖθεν, ληΐζεται δὲ τήν τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην καὶ D τὰ παρακείμενα τῆς Βουλγαρίας, καὶ εἰς τὴν τῶν Πατζινάκων ὑποχωρεῖ. Μοῖρα δὲ στρατιωτῶν Μακεδονικῶν στερουμένη προσῆλθε τῷ βασιλεῖ, τὴν στέρησιν ἀποκλαιομένη. Προστάξει οὖν βασιλικῇ τυφθέντες καὶ ὑβρισθέντες ἐδιώχθησαν, μηδεμιᾶς ἐπιστροφῆς αὐτῶν γενομένης. Ἀλλ' οἵ γε πρὸς τὰ οἰκεῖα λύπης οὐ μικρᾶς ἐπιστραφέντες ἐνάμεστοι οὐκ ἤθελον μένειν ἔτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φρονήματος, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους πᾶσι τρόποις ἀμύνασθαι διεσκέπτοντο.

autem Bodinum misit imperatori vinctum. Relegatus autem in sancti Sergii monasterium paulo post Isaacio Comneno traditur jam Antiochiæ duci declarato. Et perductus est in Antiochiam. Quod cum audisset ipsius Pater Michael, pretio ingenti conductis Venetis quibusdam, quorum opus erat per mare navigare, eum inde furatus in propriam patriam reduxit, eique restituit imperium. Atque hic post patris obitum nostraque tempestate regnavit. Boitachus autem vehementer tortus, dum rediret ad imperatorem, non sustinens verberum cruciatus moritur. Alamanni tamen et Franci (sunt hæ nationes Occidentis) per regionem immissi relictam Bulgarorum regiam in Prespa destruunt, templumque illic sancto Achillio constructum **719** ac dedicatum exspoliant, a nulla re sacra abstinentes earum quæ ibi erant; ex quibus quædam rursus servata sunt, reliqua divisa exercitus in proprios usus convertit. Quidam igitur ex militibus Macedonicæ phalangis, cum ab eo repeteretur sacra res, neque adduci posset ut id faceret, humeris anthrace depastis obit, justitia haud differente, ut mos est, supplicium, sed ad exemplum posterorum ipsum puniente. In urbibus autem maritimis, neglectis militibus utpote qui nihil acciperent ex præda, mittitur bestarches Nestor, qui fuerat servus patris imperatoris, dux eorum populorum qui secundum Istrum degunt vocatus. Inita cum Tato societate, ut cum viro ejusdem sententiæ, cum pluribus Patzinacis instructi ad regiam urbem profecti sunt. Jussus autem arma deponere non aliter se facturum hoc dicebat, nisi logothetam Nicephorum e medio tollerent ut communem inimicum et hostem capitalem, quique in se haud pauca commisisset suaque bona publicasset. Verum imperator haud paruit, cum semel se ipsum ejus præstigiis et dolis dedisset. Nestor autem, cui a suis paratæ insidiæ fuerant, inde proficiscitur, Thraciamque deprædatur et Macedoniam et Bulgariæ finitima, et ad Patzinacorum regionem secedit. Pars autem Macedonum militum defraudata accessit ad imperatorem, id factum deflens. Jussu igitur imperatoris pulsati et contumelia affecti repulsi sunt, nulla ipsorum habita ratione. **720** Verum illi in patriam reversi, haud mediocri dolore affecti, non amplius in eadem sententia manere voluerunt, sed omnibus modis cogitabant hostes ulcisci.

Ἀποστείλας δὲ πρὸς τὸν τὴν Λογγιβαρδίαν κατέχοντα Φράγγον Ῥουμπέρτον (36) καλούμενον τὴν

Cum autem misisset ad eum qui Longobardiam obtinebat Francum, Robertum nomine, ejus filiam

JACOBI GOARI NOTÆ.

(36) Robertum Guiscardum intelligit, celebrem Normannorum ducem, qui Campaniam, Calabriam, Apuliam et Siciliam a Sarecenorum, Græcorum et Italorum tyrannide in libertatem asseruit, de quo fuse Pandulphus Collenutius, Leo Ostiensis, Fazellus et Normannorum Annales.

suo filio Constantino uxorem adduxit, quam, mutato nomine, Helenam vocavit. Occupata autem fuit Longobardia a Roberto in hunc modum. Georgius Maniaces ab Augusta Zoe ad componendas res in Italia missus, magistri honore decoratus, conciliaverat sibi Francos multos, et in dies eos qui a Dociano vexati erant effecit in Italiæ finibus quiescere: verebantur enim ipsum, quod ejus virtutis in præliis periculum fecerant. Cum vero se opposuisset Monomacho et debellatus fuisset, qui cum ipso erant trajecti et in servitutem imperatoris redacti, Maniacatæ appellati sunt et in urbe Romanorum permansere, reliqui in Italia relicti sunt. Erat autem quidam in ipsis Robertus nomine fratris filius Ardoini, qui a Dociano flagris cæsus fuerat, gravis et iracundus et tyrannica mente præditus. Qui aperte Romanos expellere meditabatur, attamen provinciam aggredi metuebat differebatque, se ipsum imbecillem cernens, verebaturque contra imperatoris potentiam se opponere. Cum vero uxor illius, quam a Francia duxerat, Gaita nomine, filia principis cui haud mediocris regio subjecta **721** erat, secum esset, ad eas urbes migravit, quæ uxori suæ serviebant, quarum prima et maxima Salernus nominatur. Illinc igitur veluti fur erumpens loca Romanorum imperio subjecta prædabatur, partim Calabriam mancipans, partim Italiam redigens in servitutem. Eorum vero captivorum quos ceperat aliis manus amputare, aliis extremas partes pedum incidere, aliis utrasque, quosdam etiam ingenti pecunia vendere, metuens, si non proderent urbes et sese ipsi dederent, ne non solum hæc, sed etiam his deteriora paterentur. Cum vero res privata imperii in regia laboraret, nulla habebatur eorum quæ in Italia fierent ratio. Nam vita paulo post functo Monomacho, cum Theodora circiter annum unum obtinuisset imperium, et Michael declaratus esset, atque adversus ipsum Comnenus incitatus, et exercitus essent intestinis bellis occupati, ac nemo Roberti conatus prohiberet, magnus ex hoc et illustris evasit; idoneum enim coegit exercitum et equorum atque pecuniæ et armorum potitus est' cum ii qui ab imperatore duces urbibus præfecti erant, non possent contra erumpere ob paucitatem suorum et modicam virtutem. Comneno autem adepto imperium, Turcorum natio Orientem premere, Patzinaci vero Occidentem. Cedit igitur Thrymbus Calabria, qui illic dux erat exercitus, aperte contra Scribonas facinus ausus: cum **722** enim indigenis minime placere cerneret quod factum esset, exsul ad imperatorem proficiscitur. Mittitur igitur dux Italiæ Abulchar. Robertus autem cum propter Scribonarum cædem Calabros exasperatos videret, hac quoque de causa rebelliorem meditatus, non ut amplius reversurus egre-

A αὐτοῦ θυγατέρα τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ γυναῖκα ἠγάγετο, Ἑλένην μετονομάσας αὐτήν. Κατεσχέθη δὲ ἡ Λογγιβαρδία (37) πρὸς τοῦ Ῥουμπέρτου τοῦτον τὸν τρόπον· Γεώργιος ὁ Μανιάκης ἐπὶ καταστάσει τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων ἀποσταλεὶς προσηταιρίσατο μὲν Φράγγους πολλούς, καθ' ἡμέραν δὲ καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Δοκειανοῦ κακωθέντας καὶ ἡσυχίαν ἄγειν ἔν τισι τέρμασι τῆς Ἰταλίας παρεσκεύασεν· [P. 854] ἐδεδίεσαν γὰρ αὐτόν, πεῖραν τῆς αὐτοῦ ἐν πολέμοις γενναιότητος ἔχοντες. Ἀντάραντος δὲ τῷ Μονομάχῳ καὶ κατηγωνισμένου, οἱ μὲν σὺν αὐτῷ περαιωθέντες τῷ βασιλεῖ δουλωθέντες Μανιακάτοι τε ἐπωνομάσθησαν καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐναπέμειναν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὑπελείφθησαν. Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Ῥουμπέρτος τοὔνομα, ἀνεψιὸς Ἀρδοΐνου τοῦ B ὑπὸ Δοκειανοῦ μαστιχθέντος, δεινὸς καὶ θυμοειδής, τυραννικὸν ἔχων τὸ φρόνημα, ὅστις φανερῶς μὲν ἐξελάσαι τῆς Ἰταλίας τοὺς Ῥωμαίους ἐμελέτα, ὤκνει δὲ ὅμως τὴν ἐγχείρησιν καὶ ἀνεβάλλετο, ἀσθενῆ ἑαυτὸν ὁρῶν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἰσχὺν ὠῤῥώδει ἑαυτὸν ἀντεξαγαγεῖν. Τῆς δὲ γυναικὸς αὐτοῦ, ἣν ἀπὸ Φραγγίας ἠγάγετο, τελευτησάσης ἑτέραν ἄγεται, Γαΐταν μὲν καλουμένην, θυγατέρα δὲ οὖσαν πρίγκιπος χώραν οὐκ ὀλίγην ὑφ' ἑαυτὸν ἔχοντος. Ἀγαγόμενος οὖν ταύτην κατῴκησεν ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς διαφερούσαις τῇ αὐτοῦ γυναικί. ὧν ἡ πρώτη μὲν καὶ μεγίστη Σαλερὸς ὀνομάζεται. Ἐκεῖθεν οὖν οἷα κλέπτης καὶ λῃστὴς ἐξιὼν τὰ τῇ Ῥωμανίᾳ ὑποκείμενα ἐληΐζετο, τοῦτο μὲν Καλαβρίαν αἰχμαλωτίζων, τοῦτο δὲ τὴν Ἰταλίαν δουλούμενος. Τῶν δ' ἁλισκομένων αἰχμαλώτων ὧν μὲν C χεῖρας ἀφῄρει, ὧν δὲ πόδας ἠκρωτηρίαζεν, ἄλλων δὲ ἀπέκοπτε καὶ ἀμφότερα, τινὰς δὲ καὶ ἀπημπόλει χρημάτων πολλῶν, δεδιττόμενος ὡς εἰ μὴ προδοῖεν τὰς πόλεις καὶ ὑποκλιθεῖεν αὐτῷ, οὐ ταῦτα μόνα, ἀλλὰ καὶ χείρονα πείσονται. Νοσούντων δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν οἰκείων, οὐδεμία τῶν γινομένων ἐν Ἰταλίᾳ ἐγίνετο ἐπιστροφή. Τοῦ γὰρ Μονομάχου μετὰ βραχὺ τελευτήσαντος, Θεοδώρας δὲ τῆς Αὐγούστης ἐφ' ἕνα χρόνον τὴν βασιλείαν κατασχούσης, τοῦ τε Μιχαὴλ ἀναιρεθέντος καὶ τοῦ Κομνηνοῦ ἐπαναστάντος αὐτῷ, καὶ τῶν στρατευμάτων ἀσχολουμένων τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις, μηδενός τε ὄντος τοῦ τὴν ὁρμὴν τοῦ Ῥουμπέρτου κωλύσοντος, μέγας ἐκ τούτου καὶ περιβόητος γέγονε· στρατὸν γὰρ ἀξιόλογον συνεστήσατο καὶ ἵππων καὶ χρημάτων καὶ ἁρμάτων D ἐγένετο κύριος, τῶν ἐν ταῖς πόλεσι στρατηγεῖν τεταγμένων πρὸς βασιλέα μὴ δυναμένων ἀντεξιέναι ὀλιγανδρίᾳ καὶ κακότητι τῶν σὺν αὐτοῖς. Τοῦ δὲ Κομνηνοῦ τῆς βασιλείας ἐγκρατοῦς γενομένου τὰ μὲν τῶν Τούρκων τὴν Ἀνατολὴν ἔθλιβεν, οἱ Πατζινάκοι δὲ τὴν Δύσιν ἐπίεζον. Ὑποχωρεῖ γοῦν τῆς Καλαβρίας ὁ Θρυμβός, ὃς ἐκεῖσε στρατηγῶν ἐτύγχανε, τὸ κατὰ τοὺς Σκρίβωνας ἄγος ἀνέδην τετολμηκώς· μὴ ἀρέσκον γὰρ τοῖς ἐγχωρίοις ὁρῶν τὸ πεπραγμένον, φυγὰς ὡς βασιλέα γίνεται. Στέλλεται

JACOBI GOARI NOTÆ.

(37) Id est Apulia et adjacentes provinciæ, quibus ultimo Græci imperaverunt. Recolenda nota in p. 577.

γοῦν δοὺξ Ἰταλίας ὁ Ἀβουλχαρέ. Ὁ δὲ Ῥουμπέτρος τῇ τῶν Σκριβώνων ἀναιρέσει δεινοπαθοῦν τὸ γένος ὁρῶν τῶν Καλαβρῶν ἅμα κἀκ τῆς αἰτίας ταύτης ἀπόστασιν μελετῶν, [P. 855] οὐκέτι μὲν ὡς ὑποστρέψων ἔξεισι, σπουδῇ δὲ ἐλάσας αἱρεῖ τὸ Ῥήγιον πόλιν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ἐν ᾧ συνήθως ὁ δοὺξ Ἰταλίας διέτριβεν· ἦσαν γὰρ ἐν τούτῳ οἰκήματά τε διαπρεπῆ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονία πολλή. Ὁ δ' Ἀβουλχαρὲ τὸ Δυῤῥάχιον καταλαβὼν ἐξ ἐκείνου τε εἰς τὴν Βάριν περαιωθείς, πυθόμενος ὅτι τὸ Ῥήγιον ἑάλω, ἔμεινεν αὐτὸν ἐν τῇ Βάρει, κἀκεῖθεν ὡς ἦν δυνατὸν τῶν ἔτι τὰ Ῥωμαίων φρονουσῶν ἀντείχετο πόλεων, στρατηγοὺς ἐφιστῶν καὶ στρατὸν ἐπιπέμπων εἰς φυλακήν· ἔτι γὰρ ἐφρόνουν τὰ Ῥωμαίων ἥ τε Βάρις, ἡ Ὑδροῦς, ἡ Καλλίπολις, ὁ Τάρας, τὸ Βρενδίσιον καὶ αἱ Ὧραι καὶ ἄλλα πολίχνια ἱκανὰ καὶ πᾶσα ἡ χώρα ἁπλῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προεβλήθη δοὺξ τῆς Ἰταλίας ὁ Περηνός. Μὴ δυνηθεὶς δὲ εἰς Λογγιβαρδίαν περαιωθῆναι διὰ τὴν τοῦ Ῥουμπέρτου καταδυναστείαν ἔμεινεν ἐν Δυῤῥαχίῳ, ὀνομασθεὶς τοῦ Δυῤῥαχίου δούξ. Νικηφόρος δὲ ὁ Καραντηνὸς ἐκδρομὰς ποιουμένου τοῦ Ῥουμπέτρου καὶ κακώσεσι μυρίαις τοὺς Ἰταλοὺς κατατρύχοντος ἐδειλία μέν, ἔμενε δ' ὅμως τὴν ἐκ βασιλέως ἀναμένων ἐπικουρίαν. Πᾶσαι οὖν αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις προσεχώρησαν καὶ φρουρὰν παρεδέξαντο· τινὲς δὲ καὶ φρουρὰν μὴ καταδεξάμεναι ὑποφόρους κατέστησαν. Τούτων δὲ οὕτω τελουμένων φυγεῖν μὲν ἔγνω καὶ ὁ Καραντηνός, αὐξανομένους τοὺς Φράγγους καθ' ἑκάστην ὁρῶν· τὸ δὲ τῆς αἰσχύνης ἄδοξον λογιζόμενος ἐπὶ χώρας ἔμενεν, τὸ Βρενδίσιον συντηρῶν ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πίστει τε καὶ δουλώσει. Ἀπάτῃ δὲ καὶ δόλῳ τοὺς προσοίκους Φράγγους ὑπέρχεται. Λαθραίως οὖν αὐτοῖς ἐντυχών, καὶ περὶ τοῦ προδοῦναι τὴν πόλιν λόγους καὶ δοὺς καὶ λαβών, ἥκοντας τοὺς Φράγγους ἐδέξατο ἀνιόντας διὰ κλίμακος. Ἕνα καθ' ἕνα γοῦν τῶν ἀνιόντων ἀποσφάξας εἰς ἑκατὸν ἀριθμουμένους, καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πλοίῳ ἐμβαλών, περαιοῦται εἰς τὸ Δυῤῥάχιον, ἐκεῖθέν τε εἰς βασιλέα τῶν συμβεβηκότων ἄπεισιν ἄγγελος. Ὁ μὲν οὖν Περηνὸς ἐν Δυῤῥαχίῳ ἔμεινε, τὴν δὲ βασιλείαν τὰ οἴκοι ἀνιαρὰ ἔθλιβε, καὶ τὴν Ἀνατολὴν τὰ ἐκ τῶν Τούρκων δεινὰ ἐπίεζον, αὐξανόμενα καθ' ἑκάστην καὶ μηδεμίαν λαμβάνοντα ἄνεσιν καὶ ἀνάγκην. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ δουκὸς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, τῆς δὲ βασιλίδος Εὐδοκίας πρὸς βραχὺ τὴν βασιλείαν ἀντισχούσης ἐπεὶ εἰς Διογένην τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας περιῆλθε, τῷ μὲν Ῥουμπέρτῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν δέος οὐ τὸ τυχὸν ἦν, μὴ καὶ τῶν οἰκείων ἐκπέσωσι καὶ στερηθῶσι πεῖραν τῆς αὐτοῦ γενναιότητος ἔχοντες, τῶν δέ γε τῇ Ῥωμανίᾳ διαφερουσῶν χωρῶν τε καὶ πόλεων πᾶσι τρόποις ἀνῆγον ἑαυτοὺς καὶ ὑπέστελλον. [P. 856] Ταῖς δὲ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαις προσέχοντος καὶ αὐτοῦ, καὶ τῷ πλέον θλίβοντι τὴν πᾶσαν σπουδὴν νέμοντος, οὐκέτι μὲν ὡς δεσπόται, τρόπον δὲ κλεπτῶν καὶ λῃστῶν ἐπιόντες ὑποφορα ἑαυτοῖς τὰ τῆς Ἰταλίας ἐποιήσαντο. Τῶν δὲ κατὰ τὸν Διογένην, ἧπερ ἀνωτέρω διείληπται, οἰκονομηθέντων τε καὶ πραχθέντων,

A ditur, adhibitaque celeritate Rhegium capit urbem magnam et illustrem, ubi consueverat dux Italiæ commorari, quod ibi essent et magnificæ domus et eorum quæ ad victum necessaria sunt copia multa. Abulchare autem cum Dyrrachium pervenisset inde Barium transmisit, cumque Rhegium captum cognovisset, cum Bari exspectabat, et inde quantum poterat, urbes adhuc amicas Romanis in officio ac fide continebat, præficiens duces, et exercitum mittens ad locorum custodiam : adhuc enim a Romanis erant Baris, Idrus, Callipolis, Tarentum, Brundusium et Horæ et alia oppidula multa et omnino tota regio. Interea vero declaratus dux Italiæ Perenus fuit. Cum vero non potuisset in Longobardiam copias trajicere propter Roberti po-
B tentiam, Dyrrachii mansit, dux Dyrrachii appellatus. Nicephorus autem Carantenus excursiones faciente Roberto et infinitis malis Italiam vexante timeb atquidem, verumtamen ab imperatore auxilium exspectabat. Omnes igitur Italicæ urbes ad eum se applicuerunt, et præsidia acceperunt; quædam vero præsidia recusantes stipendiarias se fecere. His autem ita perfectis fugere decrevit **723** etiam Carantenus, videns quotidie Francos augeri. Sed secum reputans ignominiam, in provincia mansit, Brundusium in fide erga imperatorem et in servitute continens, fraude vero ac dolo finitimos Francos aggreditur. Clam igitur cum ipsis collocutus, et de prodenda ipsis urbe mentione ultro citroque habita, venientes Francos excepit, et per scalam ascendentes singulos inter-
C fecit, centum circiter numero, quorum capita in navigium imposita ad Dyrrachium transmittit, et inde ad imperatorem eorum quæ acciderant nuntius proficiscitur. Perenus igitur Dyrrachii mansit, imperium vero intestina mala opprimebant, et Orientem Turci vexabant iis malis quæ quotidie aucta nulla ex parte remittebantur. Mortuo autem duce Constantino imperatore, cum imperatrix Eudocia ad breve tempus imperium obtinuisset, ubi ad Diogenem sceptra pervenere, Roberto et iis qui cum ipso erant haud vulgaris metus injectus est, ne etiam e suis sedibus pellerentur privarenturque suis, experti ejus virtutem. Ab iis autem locis et oppidis quæ ad Romanorum spectabant imperium, omnibus modis sese subducebant. Verum cum ipse
D quoque occuparetur in expeditionibus adversus Turcos, et omne studium poneret in eo quod magis urgeret, non amplius ut domini, sed **724** prædonum ac piratarum instar Italiæ loca in suam potestatem redigebant. Cum vero Diogene imperante, ut superius demonstratum est, res administratæ ac gestæ fuissent, sub Michaele vero imperium negligenter ac pueriliter administraretur, ut stabiles domini a mari usque ad mare et Longobardiam et Calabriam sibi subegere, eaque distributa et oppidis divisis se comites, Robertum vero ducam appellarunt. Michael autem non solum non retinuit regionem quæ ad se pertinebat, ut dictum est, sed

ut ipsos Turcos ex Oriente expelleret, existimavit sibi faciendum esse ut cum ipsis fœdus percuteret, et ipsorum ope ac societate Turcorum temerarium in Romanorum regionem insultum coerceret. Quare etiam affinitatem cum Roberto contraxit, ejusque filiam Helenam despondet suo filio Constantino. Volebat hac ratione imperator finem aliquem rebus imponi, sed a Deo prohibitus est, qui jam pridem decreverat Orientis perniciem et eversionem.

A καὶ τοῦ Μιχαὴλ τὴν βασιλείαν ἀμελῶς καὶ παιδαριωδῶς διιθύνοντος, ὡς δεσπόται βέβαιοι ἀπὸ θαλάττης ἕως θαλάττης τήν τε Λογγιβαρδίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν ἑαυτοῖς ὑπεποιήσαντο, καὶ ταύτην διανειμάμενοι καὶ τὰ κάστρα διαμερισάμενοι ἑαυτοὺς μὲν κόμητας, τὸν δὲ Ῥουμπέρτον δοῦκα προσωνομάκασιν. Ὁ δὲ Μιχαὴλ οὐ μονὸν οὐκ ἀντεποιήσατο τῆς διαφερούσης ἑαυτῷ χώρας, ὡς εἴρηται, ἀλλ' ὡς ἂν τοὺς Τούρκους τῆς Ἀνατολῆς ἐξελάσειε, δέον ἐνόμισε σπείσασθαι αὐτοῖς καὶ δι' αὐτῶν καὶ σὺν αὐτοῖς ἀποσοβῆσαι αὐτῶν τὴν ἄλογον κατὰ τῆς Ῥωμανίας ἐπέλευσιν. Ὅθεν καὶ κῆδος πρὸς τὸν Ῥουμπέρτον ποιεῖται, καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ἑλένην κατεγγυᾶται τῷ ἑαυτοῦ υἱῷ Κωνσταντίνῳ. Ἠβούλετο μὲν ταυτὶ ὁ βασιλεύς, πέρατι δὲ δοθῆναι παρὰ Θεοῦ κεκώλυται, πάλαι ψηφισαμένου τῆς Ἀνατολῆς πανωλεθρίαν καὶ ἀνάστασιν.

Hoc imperante Cpoli orta est tripes avis, et puer habens in fronte oculum unum et pedes hircinos; et duo ex immortalibus militibus fulmine percussi sunt. Puer autem monstruosus in publico ingressu Diaconissæ fletum emittebat lugubri similem. Præterea crinitæ quoque stellæ plurimæ et crebro apparuere. Ubi vero barbari res Orientis prædabantur, et multitudo partim cædebatur partim fugiens Cpolin confugiebat, **725** indigebat tempus mente senili et excelsa ad res gubernandas, ipse vero tam erat avarus ac vilis ut ne obolum quidem vellet effundere, neque præberet alicui quidpiam, quicunque is esset, aut providere fructus, qui navigiis veherentur, ad victum necessarios importandos: verum inani et inutili eloquentiæ studio et iambis atque anapæstis componendis continenter vacans, quamvis ne in cute quidem artem gustasset, a philosophorum eximio deceptus et illusus totum, ut ita dixerim, mundum perdidit. Oritur enim ingens fames, quam consecuta est pestis et mors, quæ simul nutriuntur et cognatæ sunt ad hominum perniciem et consanguineæ, moriebanturque quotidie frequentes, ita ut ne vivi quidem mortuos efferre possent, et in iis quæ dicuntur Septa, neglecti jacerent et simul deferrentur multi in uno lectulo, cum sæpe quinque aut sex ibi cadavera posita essent, et undique calamitates confluerent, omnique mœstitia urbs regia compleretur. Atque injuriarum quæ quotidie fierent, et iniquorum judiciorum et vexationum remissio nulla ab iis qui imperabant excogitabatur. Verum quasi nullo alienigenarum omnino Romanis molestiam exhibente bello, vel divina ira, vel homines affligente inopia et vi ad victum pertinente, ita sine metu perpetrabant ea quæ odio divino digna essent et tyrannica, et omne imperatoris consilium atque institutum ad offendendos et injuria afficiendos subditos et decipiendos, et venandas ipsorum vitas, et occasionem **726** insidiandi ipsis captandam referebatur, ita ut etiam usque ad sacra mo-

B Ἐπὶ τούτου ἐτέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τρίπους ὄρνις καὶ παιδίον ἔχον κατὰ τὸ μέτωπον ἕνα ὀφθαλμόν, τραγοσκελὲς δὲ τοὺς πόδας. Δύο δὲ τῶν ἀθανάτων στρατιωτῶν γεγόνασι κεραυνόβλητοι. Τὸ δὲ τερατῶδες παιδίον ἐν τῇ τῶν Διακονίσσης δημονίᾳ παρόδῳ κλαυθμὸν ἠφίει παιδικῷ προσεοικότα. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ κομῆται παρετείνοντο πλεῖστοι καὶ συχνοί. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ Βάρβαροι τὰ τῆς Ἑῴας ἐληΐζοντο καὶ τὸ πλῆθος τὸ μὲν ἀνῃρεῖτο τὸ δὲ φεῦγον τῇ Κωνσταντίνου προσέφευγεν, ἐδεῖτο μὲν ὁ καιρὸς οἰκονομικῆς καὶ πρεσβυτικῆς καὶ μεγαλοψύχου φρενός, ὁ δὲ τοσοῦτον ἦν φειδωλὸς καὶ μικρολόγος ὥστε μηδ' ὀβολὸν προέσθαι θέλειν μηδὲ παρέχειν τινὶ τὸ οἱονοῦν, ἢ πρόνοιαν γοῦν τροφῶν διακομιδῆς γεννημάτων (38) διὰ σιτηγῶν πλοίων ποιήσασθαι, C ἀλλὰ τῇ ματαίᾳ καὶ ἀνηνύτῳ περὶ λόγους σπουδῇ καὶ τῷ ἰαμβίζειν καὶ ἀναπαίστους συντιθέναι προσέχων διηνεκῶς, καίτοι μηδ' ἐν χρῷ τῆς τέχνης γευσάμενος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τῶν φιλοσόφων ὑπάτου ἐξαπατώμενος καὶ ἀποβουκολούμενος, τὸν κόσμον ὅλον διέφθειρεν, ὡς εἰπεῖν. Γίνεται γὰρ λιμὸς ἰσχυρὸς, ᾧ δὴ καὶ λοιμὸς ἐπακολουθεῖ καὶ θάνατος, τὰ σύντροφα ταῦτα καὶ πρὸς ὄλεθρον ἀνθρώπων ἀδελφὰ καὶ ὁμότιμα. Καὶ ἔθνησκον καθ' ἑκάστην συχνοὶ, ὥστε μηδὲ δύνασθαι τοὺς ζῶντας ἐκφέρειν τοὺς νεκροὺς, καὶ τοῖς [P. 857] λεγομένοις ἐμβόλοις κεῖσθαι ἀτημελήτους, καὶ φοράδην κομίζεσθαι πολλοὺς, πολλάκις ἐν μιᾷ κλίνῃ πέντε καὶ ἓξ τιθεμένων νεκρῶν, καὶ πάντοθεν ἐπισυῤῥέειν τὰ σκυθρωπὰ, καὶ πάσης κατηφείας πληροῦσθαι τὴν βασιλεύουσαν. Τῶν δὲ καθημερινῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν παρανόμων κριμάD των καὶ εἰςπράξεων οὐδεμία τις ἀναστολὴ τοῖς κρατοῦσιν ἐπενοεῖτο. Ἀλλ' ὥσπερ μηδενὸς τὸ παράπαν ἐνοχλοῦντος τοῖς Ῥωμαίοις ἀλλοφύλου πολέμου ἢ θείας ὀργῆς ἢ τοὺς ἀνθρώπους κατατρυχούσης ἐνδείας καὶ βίας βιωτικῆς, οὕτως ἀδεῶς ἔπραττον τὰ θεομισῆ καὶ τυραννικά. Καὶ πᾶν προβούλευμα βασιλικὸν καὶ ἐννόημα εἰς τὸ τοὺς οἰκείους ἀδικεῖν καὶ κατασοφίζεσθαι καὶ θηρεύειν τοὺς βίους (39) αὐτῶν καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς ζωῆς κατεγίνετο, ὡς καὶ ἄχρι

JACOBI GOARI NOTÆ.

(38) Legumina maxime et quæcunque seruntur, γεννήματα vocant Euchologium et Jus Gr.

(39) Βίον non *vitam* modo, sed et *opes*, *artem*, *facultates*, quibus vivitur, recentiores interpretantur, easdemque hic, damnata imperatoris avaritia, intelligi manifestum est.

τῶν θείων σηκῶν ἐπεκταθῆναι τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἱερὰ τούτων κειμήλια καὶ ἔπιπλα ἀφελέσθαι.

Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων διοικουμένων, καὶ οὕτω τῶν τε ἐκτὸς καὶ τῶν ἐντὸς λεηλατουμένων καὶ κεραϊζομένων δυσβουλίᾳ καὶ κακότητι τῶν κρατούντων, οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ προέχοντες, Ἀλέξανδρός τε καὶ ὁ Καβασιλᾶς οἱ Συναδηνοὶ, ὁ Γουδέλιος, ὁ Στραβορωμανὸς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συγκλητικῶν ἀρχόντων λογὰς, ἣν ἐκ πολλοῦ ἀποστασίαν ὠδίνησαν, εἰς ἔργον ἐξάγουσι νῦν, καὶ τὸν κουροπαλάτην Νικηφόρον τὸν Βοτανειάτην συνελθόντες βασιλέα ἀναγορεύουσιν, Ὀκτωβρίου μηνὸς ἱσταμένου, τῆς πρώτης ἐπινεμήσεως. Ὅπερ εἰς ὦτα τῷ βασιλεῖ πεσὸν οὐ μετρίως αὐτὸν διετάραξεν· ἦν γὰρ καὶ ὑπὸ πολλῶν προλεγόμενον ὡς ἔσται ποτὲ ὅτε ὑπερτερήσει τὸ Ν τοῦ Μ. Καὶ αὐτίκα τοῖς Τούρκοις ὡς οἰκείοις καὶ γνησίοις ἔγραψεν, ὑπισχνούμενος καὶ δῶρα δοῦναι, εἰ μόνον συλλαβόντες αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πρὸς αὐτὸν ἐξαποστέλλουσιν. Ἦν δὲ ὁ Βοτανειάτης τῶν εὐπατριδῶν, ἐκ τοῦ Φωκᾶ τὸ γένος πολυπλόκως μὲν ἀλλ' ὅμως κατάγων, καὶ τῶν περιωνύμων Φαβίων, οἳ τὸ γένος ἐκ τῆς περιδόξου καὶ πρεσβυτέρας Ῥώμης κατῆγον, καθὰ ἡ ἀνέκαθεν παράδοσις κρατεῖ περὶ αὐτῶν. Τρίτην δὲ ἄγοντος τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς, μέλλοντος ἤδη τὴν βασιλικὴν πήξασθαι σκηνὴν, φῶς ἀθρόον περὶ τὸν ἀέρα διεφάνη περὶ πρώτας νυκτὸς φυλακὰς μέχρι Χαλκηδόνος καὶ Χρυσουπόλεως καὶ τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρων· ὃ καὶ οἰωνὸς πᾶσιν ἀγαθὸς ἔδοξεν, ὡς καὶ ἐπιφοιβάζειν τινὰς ἀπὸ λάμπης λαμπτῆρα φωσφόρον ἐπιδημῆσαι τοῖς βασιλείοις. Ὡρμημένου δὲ ἤδη πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἀποστατικὴ ἑτέρα κακόνοια τὴν δύσιν περιεκλόνησε. Νικηφόρος γὰρ πρόεδρος ὁ Βρυέννιος τὴν τοῦ Δυῤῥαχίου δουκικὴν διέπων ἀρχὴν [P. 858] καὶ ταύτης παραλυθεὶς βασιλέως ἑαυτῷ περιέθηκεν ὄνομα, καὶ τοῖς ἐκεῖσε στρατιώταις ὀπαδοῖς καὶ συνεργοῖς χρησάμενος ἔξεισι μὲν ἐκεῖθεν, ἐπείγεται δὲ πρὸς Ἀδριανούπολιν. Ὁ γὰρ αὐτάδελφος αὐτοῦ τινὰς τῶν Ἑσπερίων δυνάμεων εἰς τὴν προσδοκωμένην ἐπιβουλὴν καταρτύσας, μετὰ Βαράγγων καὶ Φράγγων πλήθους πολλοῦ τῷ ἀδελφῷ συνθέσθαι παρεσκεύασε. Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν κατεπάνω τῆς αὐτῆς πόλεως συγγενέα τούτου τυγχάνοντα, καὶ πρὸ τοῦ καταλαβεῖν δὲ εἰς Ἀδριανούπολιν τὴν εὐφημίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάῤῥησιν τῆς βασιλείας προδιεγράψατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαλακώτερον πρὸς τὰ πράγματα διακείμενος· εἰ μὴ γὰρ ἦν τοῦτο, εὐκόλως ἂν τὸν Βρυέννιον κατηγωνίσατο, στρατόν τε ἰδιαίτατον ἔχων, οὓς ὀνομάζουσιν ἀθανάτους (40), καὶ ἕτερον οὐκ ἀγεννῆ ἀπὸ συγκλύδων ἀνδρῶν συγκείμενον. Καὶ διὰ πάντων εὐχερῶς εἶχεν ἐπιθέσθαι τοῖς ἐν Ἀδριανουπόλει μὲν πρότερον, εἶτα δὲ καὶ τῷ Βρυεννίῳ αὐτῷ. Ἀλλ', ὡς εἴρηται, ῥᾳθυμοτέρως ἔχων ἐκεῖνόν τε ὕψωσε καὶ ἐκ μικροῦ μέγαν ἐποίησε, καὶ ἑαυτῷ παρέσχε πρά-

numenta ejus avaritia pertineret, et sacri ipsorum thesauri et suppellectilia auferrentur.

Cum vero ita res administrarentur, itaque et interna et externa rapinis ac præda laborarent pessimo consilio et ignavia imperantium, principes in Oriente Alexander et Cabasilas Synadeni, Gudelius, Straboramus et reliqui senatorii ordinis principes delecti, quam pridem rebellionem conceperant ad opus perducunt; et curopalatem Nicephorum Botaniatem convenientes imperatorem declarant, Octobri mense, indictione prima. Quod cum ad imperatoris aures accidisset, haud mediocriter ipsum perturbavit; erat enim a multis quoque prædictum forte ut olim N superaret M. Et statim Turcis tanquam cognatis et propinquis scripsit, pollicens dona se daturum, si illum solum comprehensum, et qui cum ipso essent ad se mittant. Erat autem Botaniates ex nobilibus a Phoca oriundus, variis quidem modis tamen ab illustribus Fabiis genus ducens, qui ex illustri et antiqua Roma originem ducebant, quemadmodum antiqua de ipsis traditur fama. Tertia vero Octobris mensis die, cum jam figendum esset imperatoris tabernaculum, densum lumen in aere apparuit circiter primam noctis vigiliam, usque ad Chalcedonem 727 et Chrysopolim et regia palatia in Blachernis: quod optimum omnibus visum est augurium, ita ut vaticinarentur quidam a splendore Luciferi facem ad regiam accessisse. Cum autem Byzantium proficisceretur, altera quædam male cogitata rebellio Occidentem exagitavit. Nicephorus enim Bryennius præses administrans Dyrrachii ducatum, ipso abdicatus, sibi imperatoris nomen vindicavit. Et militibus qui ibi erant, ministris atque adjutoribus usus inde egreditur, et ad Adrianopolim festinabat; nam germanus ejus frater instructas quasdam Occidentis copias ad speratas insidias cum Barangorum et Francorum haud mediori multitudine adduxit, ut cum fratre conspirarent, et secum ejusdem quoque urbis præfectum, cognatione conjunctum; et antequam ad Adrianopolim perveniret, celebratum et declaratum ipsum imperatorem prius scripsit. Imperator vero mollius ac segnius rebus gerendis intentus (nisi enim hoc fuisset, facile ipsum Bryennium debellasset) et proprium exercitum habens eorum quos nominant immortales, et alterum haud ignobilem e collecticiis viris coactum, facile potuisset cum omnibus suis prius eos invadere qui erant Adrianopoli, deinde etiam Bryennium ipsum. Verum, ut dictum est, segniorem se præbens et illum extulit et ex parvo magnum fecit, et sibi negotia conflavit. Nicephorus enim præses regius et successor missus Thessalonicæ cum ipso congressus, si decenter

JACOBI GOARI NOTÆ.

(40) Ut ex antiquis legionibus hæc Victrix, illa Pia, alia Fulminatrix, alia item Felix, vel τῶν μεγαθύμων, ex aliquo jam præterito eventu, de quo Imperii Notitia, dicebatur, hæc senescente et ad lethum fere vergente imperio immortalitatem in prœliis vane sibimet ominatur.

rebus **728** usus esset, facile ipsum in principio defectionis debellaset: cum vero ad Trajanopolim pervenisset, ibi cum fratre Joanne et Francis, qui Adrianopoli erant, et Macedonibus et reliquo exercitu secum conspirante congressus est. Ubi etiam regia induitur insignia, omnibusque jurejurando et horribili fœdere confirmatis ità celebratur laudibus multis, multoque satellitio stipatus imperatoris modo se gerit, et Adrianopolim multo cum honore se recepit et observantia, obviam illi prodeuntibus suis tribubus eo quod ipsum ex animo colerent et observarent. Egressus autem contra quosdam Bryennii præses Constantinus Theodorocanus capitur et ad ipsum captivus ducitur, vir clarus et genere nobilissimus, vitæque splendore illustris. Sed neglectus fuit ut quidam ignobilis et obscuro loco natus, neque ullum corpore supplicium subivit, quamvis existimaretur id passurus propter superiores inimicitias et pugnas capitales. Verum missus in exsilium in quamdam Macedonicam urbem haud multo post naturæ debitum persolvit. Quod vero regia insignia in Trajanopoli indutus fuerit Bryennius, ibique declarari et celebrari se permiserit, haud bonum augurium prudentiores existimabant. Hæc enim Trajanopolis non Trajani imperatoris nomine condita fuit, sed nomine cujusdam ex primatibus Trajani vocati, generosi eo tempore **729** viri tum manu tum animo, quem Cæsar Trajanus ob nescio quam offensionem luminibus privavit. Et in Persas proficiscens hic eum primus conspexit, quo spectaculo admodum dolens, recordatus expeditionum et virtutis illius, eodem in loco urbem construi jussit ad indelebilem viri memoriam. Hac igitur de causa prudentes viri factum haud bonum augurium censebant. Attamen Bryennius ignorans decretum (cæcus est enim futurorum eventus) res agressus est. Rædestus quoque eadem cogitavit, opitulante sibi cognata urbe Batatzæne: nam Rædestini adversus Panium profecti coegerunt ipsum quoque Bryennium celebrare. Cum vero suum fratrem eo honore affecisset ut esset curopalates, et alios omnes habita ratione propriæ ipsorum dignitatis, existimavit se formidabilem ad urbem regiam propter missum fratrem adventurum. Cui cum tradidisset haud mediocrem exercitum, sperabat fore ut quando cives imperatorem et logothetam ita oderant ut adversus ipsos strenue se gererent, sibi ipsi consentirent, et intra urbem se cum aliqua conditione reciperent, et ita sine metu ad ipsos cum apparatu regio adventaret. Verum multum a proposito consilio aberravit: nam tametsi Heracleam incenderat, et plures ex iis qui ibi erant interfecerat (quod paulo ante secesserat præses Alexius Comnenus, qui in Selymbria commorabatur), verumtamen regiam urbem incolentes nequaquam Bryennii adventu deterriti sunt: accedentes enim ad murum Blachernarum **730** levia prælia quædam fecere, et repulsi transiere sancti Panteleemonis pontem, et quæ ibi erant

A γματα. Καὶ Νικηφόρος γὰρ πρόεδρος ὁ βασιλικὸς διάδοχος αὐτῷ σταλεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ συναντήσας αὐτῷ, εἴγε δεξιῶς ἐχρήσατο τοῖς πράγμασιν, εὐκόλως ἂν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀποστασίας κατηγωνίσατο. Καταλαβὼν δὲ εἰς Τραϊανούπολιν, ἐκεῖσε τῷ τε ἀδελφῷ Ἰωάννῃ καὶ τοῖς ἐν Ἀδριανουπόλει συνήντησε Φράγγοις τε καὶ Μακεδόσι καὶ τῷ λοιπῷ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντι στρατεύματι, ἔνθα καὶ τὰ βασιλικὰ παράστημα περιβάλλεται. Κατασφαλισάμενός τε πάντα ὅρκοις καὶ συνθήκαις φρικταῖς, οὕτω τὴν εὐφημίαν ἀπειλήφει μετ' εὐφημίας καὶ δορυφορίας πολλῆς, καὶ ὅσα βασιλεὺς τῶν πραγμάτων ἀπάρχεται, καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιβαίνει, σὺν πολλῇ τιμῇ καὶ σεβάσματι ἐξαισίῳ ὑπάντησιν ποιησαμένων αὐτῷ τῶν φυλετῶν διὰ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτὸν
B καὶ θεραπευτικῶς. Ἀντεπεξελθὼν δέ τισιν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Θεοδωροκάνος τῶν τοῦ Βρυεννίου ἁλίσκεται καὶ πρὸς αὐτὸν αἰχμάλωτος γίνεται, ἀνὴρ ἔνδοξος καὶ γένους ἐπισημότητι καὶ βίου λαμπρότητι καταφανὴς γινωσκόμενος. Παρωράθη δὲ ὡς εἷς τῶν ἀτίμων καὶ ἀγεννῶν. Οὐ μὴν δὲ σωματικὴν τιμωρίαν ὑπέστη, καίτοι γε ἐπίδοξος ἦν ταύτην παθεῖν διὰ προηγησαμένας ἔχθρας καὶ μάχας κεφαλικάς. Φυγαδευθεὶς δὲ πρός τινα τῶν Μακεδονικῶν πόλεων μετ' οὐ πολὺ τῷ χρεὼν ἐλειτούργησε. Τὸ δὲ τὰ βασιλικὰ παράσημα ἐν Τραϊανουπόλει περιβαλέσθαι τὸν Βρυέννιον καὶ τὴν εὐφημίαν καὶ τὴν ἀνάῤῥησιν δέξασθαι οὐκ ἀγαθὸν οἰωνὸν οἱ συνετώτεροι καὶ ἐχέφρονες ἐλογίζοντο. [P. 859] Ἡ γὰρ Τραϊανούπολις αὕτη οὐκ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ βασιλέως τοῦ Τραϊανοῦ ᾠκοδόμηται, ἐπ' ὀνόματι δὲ τῶν
C μεγιστάνων τινὸς Τραϊανοῦ καλουμένου, γενναίου τὸ τηνικαῦτα κατά τε χεῖρα καὶ κατὰ ψυχήν, ὃν ὁ Καῖσαρ Τραϊανὸς διά τι πταῖσμα τῶν ὀφθαλμῶν ἐστέρησεν. Ἐπὶ Πέρσας δὲ διιὼν ἐνταῦθα τοῦτον ἐθεάσατο πρώτως. Περιώδυνος δὲ τῇ θέᾳ γενόμενος, τῶν στρατηγημάτων καὶ τῆς ἀνδρίας ἀναμνησθείς, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ πόλιν ἐκέλευσε πολίσαι εἰς μνήμην ἄληστον τοῦ ἀνδρός. Διὰ ταῦτα γοῦν οὐκ ἀγαθὸν οἰωνὸν οἱ ἐχέφρονες τὸ γεγονὸς ἐλογίζοντο. Ὅμως δ' οὖν τὸ ἀποτέλεσμα ὁ Βρυέννιος ἀγνοῶν (τυφλὸν γὰρ τὸ μέλλον) τῶν πραγμάτων ἀντείχετο. Ἐφόνησε δὲ τὰ αὐτὰ Ῥαιδεστὸς συνεργίᾳ τῆς συγγενοῦς αὐτοῦ τῆς Βατατζαίνης· οἱ γὰρ Ῥαιδεστηνοὶ καὶ κατὰ τοῦ Πανίου ἐξωρμηκότες ἐβιάσαντο αὐτὸ ἀναγορεῦσαι τὸν Βρυέννιον. Τιμήσας δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν κου-
D ροπαλάτην καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀναλόγως καὶ ἀξίως τῆς οἰκείας καταστάσεως, φοβερὸν πρὸς τὴν βασιλίδα δι' ἀποστόλου τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ φανῆναι ἐνόμισε. Παραδοὺς γὰρ αὐτῷ στρατὸν οὐκ ὀλίγον ἐν ἐλπίσιν ἦν ὡς, ἐπείπερ οἱ πολῖται τὸν λογοθέτην δι' ὀργῆς καὶ μίσους οὐκ ἀγεννῶς ἔχουσι, προσεξίουσί τε αὐτῷ καὶ προσδέξονται σὺν ὁμολογίαις ἐντός, καὶ οὕτως ἀδεῶς ἐπιφοιτήσει καὶ αὐτὸς ἐν ἑτοιμασίᾳ βασιλικῇ. Ἀλλὰ πολὺ διήμαρτε τοῦ σκοποῦ. Εἰ γὰρ καὶ τὴν Ἡράκλειαν ἐδῄωσε καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε τῶν ἐν αὐτῇ, ὑποχωρήσαντος ἔναγχος τοῦ προέδρου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς ἐν Σηλυβρίᾳ ἐφήδρευσεν, ἀλλ' ὅμως οἱ τὴν βασιλίδα οἰκοῦντες οὐδαμῶς πρὸς

τὴν ἐπιφοίτησιν τῆς τοῦ Βρυεννίου στρατιᾶς κατεπλάγησαν· παραγενόμενοι γὰρ ἠκροβολίσαντο κατὰ τὸ τεῖχος τῶν βλαχερνῶν, καὶ ἀποκρουσθέντες ἐπεραιώθησαν τὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος γέφυραν, καὶ τὰ ἐκεῖσε πάντα πυρὶ κατελυμήναντο, καὶ οὐδὲν ἄξιον λόγου πεπραχότες ὑπέστρεψαν ἐκεῖθεν. Αὐτὸς μὲν δύο τάγματα λαβὼν τῷ Ἀθύρᾳ ἐπιφοιτᾷ, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν εἰς παραχειμασίαν ἀπέστειλεν. Ἐν τοσούτῳ δὲ κακῶν γενόμενος ὁ βασιλεὺς μόλις εἰς μνήμην ἧκε τοῦ Ῥουσελίου φυλακῇ καὶ δεσμοῖς ἔτι συνεχομένου καὶ τῷ Βοτανειάτῃ αὐτομολῆσαι ἐπιχειρήσαντος. Ἐξαγαγὼν οὖν αὐτὸν τῆς φυλακῆς καὶ πάσης ἀξιώσας τιμῆς καὶ ἀνέσεως, καὶ πολλοῖς ἐπαγωγοῖς καὶ θελκτηρίοις χρησάμενος ῥήμασιν, εἰς τὴν κατὰ τοῦ Βρυεννίου παράταξιν ἐξηρέθισεν καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῖς σὺν τῷ Βρυεννίῳ Φράγγοις διαλεχθῆναι παρέπεισεν. Ὡς δ' οὐκ ἔπεισεν, ἐπιστρατεύει τῷ ἀδελφῷ τοῦ Βρυεννίου ἐν τῷ Ἀθύρᾳ διατρίβοντι, [P. 860] στρατηγοῦντος τοῦ προέδρου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ τῶν ἐν τῇ βασιλίδι στρατιωτῶν, ὅρκοις ἀσφαλέσι πρότερον τὰ πιστὰ δεδωκὼς, συναποσταλέντων διὰ θαλάσσης καὶ Ῥωσικῶν πλοίων κατ' αὐτῶν, αὐτῶν δὲ πεζῇ κατεπειξάντων εἰς τὸν Ἀθύραν. Ἀλλ' ἔφθασαν προγνόντες διαφυγεῖν. Ἐπιδιῶξαι δὲ οἱ περὶ τὸν Ῥουσέλιον καὶ τὸν Κομνηνὸν βουλόμενοι καὶ τῶν ἐναντίων σφῆλαι πολλοὺς, οὐκ ἔσχον πειθομένους τοὺς στρατιώτας, δεδιότας τὸ ἐκβησόμενον. Ἔπεσον δὲ τῶν Μακεδόνων πολλοί, καὶ ζῶντες οὐκ ὀλίγοι ἑάλωσαν, καὶ λαφυραγωγία ἐλήφθη πολλὴ καὶ τὰ πράσινα τοῦ κουροπαλάτου ὀχήματα. Ὃς καὶ φεύγων ἀφικνεῖται εἰς Ῥαιδεστόν. Οἱ δὲ Πατζινάκοι μετὰ πλήθους οὐκ ἐλαχίστου τῇ Ἀδριανουπόλει ἐπεφάνησαν, καὶ ταύτην περικαθίσαντες τινὰς κατὰ τῆς χώρας ἀπέστειλαν καὶ τὰ ταύτης, κάλλιστα ἐλωβήσαντο, φόνον μὲν ἀνδρῶν ποιησάμενοι, ζώων δὲ ἀγέλας ἀπείρους ἐλάσαντες, καὶ οὐδὲ ἓν εἶδος παραλιπόντες κακώσεως. Ὁ δὲ Βρυέννιος ἐπὶ συνθήκαις καὶ χρυσοῦ δόσει καὶ ὑφασμάτων ὑποχωρῆσαι παρασκευάσας αὐτοὺς ἠργυρολόγει τοὺς ἰδίους, παντὶ τρόπῳ τοῦ κατὰ σκοπὸν μὴ διαμαρτεῖν προθυμούμενος. Ἀποσταλεὶς δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης εἰς τὴν τῆς Κυζίκου χεῤῥόνησον ἐπειρᾶτο τοὺς ἐγχωρίους ὑπαγαγέσθαι. Ἐντυχὼν δὲ αὐτῷ ὁ Ῥουσέλιος κατὰ κράτος αὐτοὺς ἐτραπώσατο, ἐνισταμένου Μαρτίου, μηνὸς, τῆς α' ἰνδικτιῶνος.

omnia igni combussere. Cumque nihil memoratu dignum gessissent, inde reversi sunt Ipse cum duabus legionibus ad Athyram se confert,reliquum exercitum in hiberna distribuit. In tantis autem malis versans imperator vix recordatus est Ruselii, qui adhuc in carcere vinctus detinebatur et ad Botaniatem transfugere conatus erat. Igitur eductum ipsum e custodia omnique honore affectum, multa remissione ac blandis erga illum usus verbis, ad prælium contra Bryennium incitavit, et persuasit ut a muris cum iis Francis qui cum Bryennio essent colloqueretur. Sed ubi non persuasit, ad Bryennii fratrem in Athyra commorantem cum exercitu proficiscitur, duce exercitus præside Alexio Commeno, cum iis militibus qui in regia urbe erant, jurejurando sacrosancto prius fide data, et simul per mare missis adversus ipsos Roxolanorum navigiis, ipsisque peditibus ad Athyram festinantibus. Verum occupant illi re cognita fugere, cumque vellent persequi ii qui cum Ruselio erant et Comneno, et hostium plures occidere, non habuerunt milites sibi dicto obedientes, eventum rei pertimescentes. Cecidere autem ex Macedonibus plures, et vivi haud pauci capti sunt, et præda multa capta, et vehiculum prasini coloris quod curopalatæ erat; qui etiam fugiens Rhædestum pervenit. Patzinaci autem **731** cum haud exigua manu Adrianopolin invasere, quam circumsidentes quosdam per regionem misere,qui optima quæque ipsius loca vastarunt, virorum cædem facientes et animantium abigentes infinitos greges, neque illius generis vexationem ullam prætermittentes. Bryennius autem fœderibus et auri largitione et stragulorum efficere studens ut ipsi secederent, a suis argentum exigebat, omnino cupiens a proposito consilio non aberrare. Missusque frater ipsius Joannes ad Cyzici Cherronesum conabatur indigenas ad se adducere : sed incidens in ipsum Ruselius per vim eos fugavit, principio Martii mensis, indictione prima.

Τοῦ δὲ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου κοιμηθέντος καὶ πρὸς τὴν ἀγήρω λῆξιν μεταθεμένου, ὁ βασιλεὺς ἕτερον προυχειρίσατο, οὐ τῶν τῆς συγκλήτου, οὐ τῶν τῆς Ἐκκλησίας, οὐχ ἄλλον οὐδένα τῶν Βυζαντίων τῶν ἔκ τε λόγου καὶ πράξεως ὀνομαστῶν καὶ περιωνύμων, Κοσμᾶν δέ τινα μοναχὸν τῆς ἁγίας μὲν πόλεως ἀφικόμενον, μεγίστῃ δὲ τιμῇ παρὰ βασιλέως τιμώμενον διὰ τὴν ἐπιπρέπουσαν αὐτῷ ἀρετήν· εἰ γὰρ καὶ τῆς ἔξωθεν σοφίας ἄγευστος ἦν καὶ ἀμύητος, ἀλλ' ἀρεταῖς ποικίλαις ἐνωραΐζετο. Διὸ καὶ πάντων ὑπεριδὼν αὐτὸν καθίζει ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας.

Sepulto autem patriarcha Joanne Xiphilino et ad domos æternas translato imperator alium delegit, non ex senatorio ordine neque ex Ecclesia, neque ullum alium Byzantiorum sive eloquentia sive rebus gestis clarorum et celebrium, sed Cosmam quemdam monachum, qui a sancta civitate venerat, et in maximo honore apud imperatorem habebatur propter virtutem qua præditus erat. Nam tametsi externæ sapientiæ expers erat et illius mysteria minime gustarat, attamen variis virtutibus efflorescebat; quapropter omnibus aliis neglectis ipsum ad Ecclesiæ gubernacula collocat.

Ὁ δὲ Βοτανειάτης τὰ καθ' ἑαυτὸν εὖ διατιθέμενος, καὶ πρὸς τὸ προκείμενον ἔργον ὃ ἀνεῤῥίψατο ἑτοιμαζόμενος, πάντας ὅσοι ποτὲ στρατείας μετεποιήσαντο προσκαλεσάμενος, τάγματα ἐκ τούτων

Botaniates vero bene compositis suis rebus, et ad propositum opus, quod distulerat, paratus, omnibus quicunque unquam militiam professi **732** fuerant ad se accersitis, legiones ex iis coegit.

Quibus et pecunias et dignitatum insignia elargitus, etiam negligentes ad propositum opus promptos reddidit atque alacres. Quibus auditis illi etiam qui ab imperatore missi fuerant ut Nicæam custodirent, cum omnibus copiis ad ipsum transfugere et urbem sine pugna dediderunt. Coegit item Turcicum exercitum idoneum, cujus dux erat Cutlumus ille celebris cum filiis quinque. Hos sibi conciliavit qui sultano cognatione conjuncti erant et studebant sibi vindicare omne Persicum imperium. Sed haud poterant adversus illum pugnare, et idcirco ad Romanorum regionem advenerant, ut parem ad illi resistendum potentiam nanciscerentur. Magis vero, si vera dicere oportet, pugna adversus sultanum commissa de toto imperio contendentium in loco qui Rheas vocatur jamque conflicturis exercitibus, ad aures accidit caliphæ factum, qui apud ipsos eodem æquali honore quo Deus celebratur : et ille statim spreto omni fastu et more (non enim concedebatur ipsi extra proprium hospitium egredi) celeriter Rheas perveniens divertit, et acies jam congressuras in medio stans ad pacem hortatus est pro utilitate quidem Persarum et ipsorum imperii, malo vero imperii et potentiæ Romanorum : variis enim sermonibus ultro citroque habitis, ad extremum vicit id quod ei comiter utile visum est, ut sultanus Perside potiretur, cujus etiam pater dominus fuerat, ii
788 vero qui cum Cutlumo erant, acceptts copiis et auxiliis a sultano in suam potestatem Romanorum regionem redigerent, et haberent in propriam regionem potestatem et imperium, ita ut nullo se mutuo convicio afficiant. Tali admonitione ac suasu caliphæ dirimitur pugna, et cedit exercitus, omnisque contentio propulsatur, et Romanorum loca sibi in servitutem subjacere cœperunt. Hos igitur cum sibi ascivisset, cum idoneo exercitu pro inito secum fœdere festinabat, et inito itinere ad Nicæam contendebat. Ingens autem numerus ex Megalopoli ad ipsum quotidie confluere. Et quod dictu est incredibile, ne Turci quidem ipsi impedimento fuere, imo potius cum reverentia quadam et observantia comitabantur, et regina urbium, et omnes ipsius principes, quique magistratus gererent, quique in suburbanis et vicis erant. Quin etiam Ecclesiæ proceres in unum convenientes ad celeberrimum Dei Verbi Sophiæ templum, nuper imminentibus epibateriis Annuntiationis beatæ Mariæ, declarant imperatorem Botaniatem, præeunte his patriarcha divinæ urbis magnæ Antiochiæ, nomine Æmiliano,

A συνεστήσατο, οἷς καὶ χρημάτων διανομῇ καὶ ἀξιωμάτων περιωπῇ τὸ ἀμέριμνον καὶ πρὸς τὸ προκείμενον ἐπέῤῥωσε πρόθυμον. Ὧν ἀκούσαντες καὶ οἱ τὴν Νίκαιαν τηρεῖν πρὸς βασιλέως ἐσταλμένοι παμπληθεὶ [P. 861] αὐτῷ προσεφοίτησαν αὐτόμολοι καὶ τὴν πόλιν ἀμαχητὶ προδεδώκασι. Συνεστήσατο δὲ καὶ Τουρκικὸν στρατὸν ἀξιόλογον, οὗ καθηγεῖτο Κουτλουμοῦς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος σὺν υἱέσι πέντε, τούτους προσεταιρισάμενος προσγενεῖς μὲν τῷ σουλτάνῳ τυγχάνοντας καὶ ἀντιποιουμένους μὲν τῆς Περσικῆς ἁπάσης ἐπικρατείας, ἀδυνατήσαντας δὲ πρὸς ἐκεῖνον μάχεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο τῇ Ῥωμανίᾳ ἐπιδημήσαντας ὥστε κράτος ἐκείνῳ ἀντίθετον κτήσασθαι, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, μάχην συστησαμένους πρὸς τὸν σουλτάνον λαὶ περὶ τῆς ὅλης
B ζυγομαχοῦντας ἀρχῆς κατὰ τὸν τόπον ὃς καλεῖται Ῥέας. Καὶ ἤδη συῤῥήγνυσθαι μελλόντων τῶν στρατευμάτων, εἰς ὦτα πίπτει τὸ πρᾶγμα τῷ χαλιφᾷ, ὃς παρ' αὐτοῖς ἐν ἰσοθέῳ τιμᾶται τιμῇ. Κἀκεῖνος αὐτίκα καταφρονήσας παντὸς ὄγκου καὶ ἔθους (οὐ γὰρ ἐφεῖτο αὐτῷ προβαίνειν τῆς ἰδίας καταγωγῆς ἐκτὸς) ταχὺς ἐλάσας εἰς τὸ Ῥὲ παραγίνεται, καὶ πρὸς παρατάξεις ἤδη μελλούσας συῤῥήγνυσθαι μέσος στὰς τὰ πρὸς εἰρήνην αὐταῖς διῄτησεν, ἐπὶ συμφέροντι μὲν τῶν Περσῶν καὶ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς, ἐπὶ κακῷ δὲ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας καὶ ἐξουσίας. Λόγων γὰρ διαφόρων κινηθέντων καὶ λεχθέντων τελευταῖον κρατεῖ τὸ δόξαν αὐτῷ κοινῇ λυσιτελὲς, ὥστε τὸν μὲν σουλτάνον ἄρχειν τῆς Περσίδος ἧπερ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τοὺς δὲ περὶ τὸν Κουτλουμοῦς λαβόντας δύναμιν παρὰ τοῦ
C σουλτάνου καὶ συγχέρειαν τὴν τῶν Ῥωμαίων χώραν ἑαυτοῖς περιποιήσασθαι καὶ ἔχειν εἰς ἰδίαν χώραν καὶ ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν, ὥστε μηδὲν ἐπηρεάζειν ἀλλήλοις. Καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθήκῃ καὶ διαιτήσει τοῦ χαλιφᾶ (41) διαλύεται μὲν ἡ μάχη καὶ ὁ στρατὸς ὑποχωρεῖ καὶ πᾶσα ἡ ἔρις ἀποδιοπομπεῖται, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων καταδουλοῦν ἑαυτοῖς ἀπήρξαντο. Τούτους οὖν προσεταιρισάμενος μετὰ στρατιᾶς ἀξιολόγου καὶ ἐπὶ συνθήκαις ῥηταῖς μεθ' ἑαυτοῦ συνεπήγετο, καὶ τῆς ὁδοῦ ἀρξάμενος ἐχώρει ἐπὶ τὴν Νίκαιαν. Πολὺ δὲ πλῆθος τῆς μεγαλοπόλεως ἑκάστοτε συνέῤῥεον πρὸς αὐτόν. Καὶ τὸ δὴ παράδοξον, ὅτι οὐδὲ οἱ Τοῦρκοι ἐμποδὼν αὐτῷ καθίσταντο, προέπεμπον δὲ μᾶλλον σὺν αἰδοῖ καὶ σεβάσματι. Καὶ ἡ βασιλὶς δὲ τῶν πόλεων καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ
D ἐξαίρετον, ὅσον τε ἐν ἄρχουσι καὶ ὅσον ἐν ἀστικοῖς καὶ δημοτικοῖς (42), ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔκκριτον, κοινῇ συνελθόντες εἰς τὸν περίπυστον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας νεὼν, ἄρτι τῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεομήτερος ἐπιβατηρίων (43) ἐφιστα-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(41) Cedrenus in *Monomacho* p. 775 seriphum vocat secundum a calipha, ceu dignitatis ejus successorem : ipsum vero calipham sive halife Leunclavius in Onomastico *vicarium* interpretatur, *locum tenentem, hæredem et successorem. Halife Lullahe,* inquit, *vicarius Dei, vices Dei gerens in terris. Halife Muhamedum, hæres Muhametis, successor Muhametis. Ita prisci Agarenorum reges se vocabant. Ita Scachus Ismail affectabat dici. Eodem denique titulo se Turcorum principes ornant.*

(42) Expono : *Quique ex promiscua plebe vel ex regionum, collegiorum partiumque præcipuis confluxerunt*, eos siquidem δημοτικούς significare dictum est in Cedrenum.

(43) *Prima cœpta, operis inauguratio, actionis encænia, initia, necnon felicia auspicia* dicuntur ἐπι-

μένων, ἀναγορεύουσι τὸν Βοτανειάτην αὐτοκράτορα, A προεξάρχοντος τούτων τοῦ πατριάρχου θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, τοῦ ὀνομαζομένου Αἰμιλιανοῦ, καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰκονίου. Συννεύει τε πᾶς ὁ κλῆρος αὐτοῖς καὶ ἡ σύγκλητος καὶ ἡ πόλις σχεδὸν ἅπασα. [P. 862] Καὶ διαιρεθέντες κατὰ φατρίας οἱ τῆς πολιτείας ἐπώνυμοι συνταγματάρχας τε προβάλλονται καὶ λόχους ἐπιφανεῖς συνεστήσαντο. Κυριεύουσι δὲ καὶ τῶν ἀνακτόρων ἐξ ἐφόδου καὶ στρατιώτας ἐφιστῶσι, τοὺς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ἐκδιώξαντες, πολέμῳ τὸ μισθοφορικὸν καταγωνισάμενοι. Καθαιροῦσι δὲ καὶ τὸν βασιλεύοντα Μιχαὴλ φυγόντα εἰς τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα σὺν τῇ Αὐγούστῃ Μαρίᾳ τῇ ἐξ Ἀλάνων καὶ τῷ τούτου παιδὶ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, καὶ πρὸς τὸν μονήρη μεταλλάττουσι βίον, τῇ τοῦ Στουδίου μετ' εὐτελοῦς τοῦ B ὑποζυγίου παραπέμψαντες μονῇ, μοναρχήσαντα χρόνους ἕξ, ἐν αὐτῷ τῷ Σαββάτῳ (44) ᾧ ἡ ἐπὶ Λαζάρῳ θαυματουργία παρὰ τῶν πιστῶν ἑορτάζεται (45)· καὶ προϊστῶσιν ἀρχὰς τάς τε ἐπὶ ξηρᾶς, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς θαλάσσης δρουγγάριον τοῦ στόλου προβαλλόμενοι.

et metropolita Iconii; ipsisque omnis clerus consensit, et senatus et omnis fere civitas. Et divisi per tribus, qui erant in republica illustres, et legionum præfectos declarant, et ordines insignes constituunt, et palatiis derepente potiuntur, militesque disponunt qui imperatoris Michaelis milites expellant, prælio **734** mercenarios debellentes. Capiunt autem imperatorem Michaelem, qui ad palatia in Blachernis fuerat cum Augusta Maria ex Alanis suoque filio Constantino Porphyrogenito, et ad monasticam vitam traducunt ad Studii monasterium, cum vili jumento transmissum, cum annos sex imperasset, eodem Sabbato quo a fidelibus miraculum Lazari celebratur. Et constituunt præfectos qui continenti imperent, quin etiam drungarium classis creant.

Οὕτω δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγμάτων φερομένων παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τοῦ τε βασιλέως καθαιρεθέντος, ὁ Βοτανειάτης πεποιθὼς ἐχώρει πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἀναίμακτον ὥσπερ ἀπολαμβάνων τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοκράτορα, εἰ καὶ αὐτὸς πρὸς μάχας καὶ πολέμους διεσκευάζετο καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν συνεκρότει στρατιωτικόν. Ὁ δὲ λογοθέτης Νικηφόρος καὶ ὁ τούτου ὁμοιότροπος Δαβὶδ πρὸς ἑσπέραν ἐξώρμησαν, καὶ καταλαμβάνουσι Ῥουσέλιον ἐν Ἡρακλείᾳ αὐλιζόμενον καὶ τὰ τῆς τῶν ἀντιπάλων νίκης τῷ Θεῷ χαριστήρια θύοντα. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἐπὶ τρισὶν C ἡμέραις τὰ ἀνάκτορα ἄτερ βασιλέως συντηρήσαντες γράμμασι τὸν Βοτανειάτην διαναστῆναι καὶ ἐλθεῖν ταχινώτερον ἔσπευδον. Σπουδῇ δὲ εἰς Πραίνετον ἀφικόμενος, ἕνα τῶν σὺν αὐτῷ ἄνδρα γενναῖον καὶ δραστήριον ἀποστείλας Βορίλον τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον, κρατεῖ τὰ ἀνάκτορα. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτὸς εἴσεισι κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην τρίτην (46), καὶ ταῖς τοῦ πατριάρχου χερσὶ τῷ βασιλικῷ ταινιοῦται διαδήματι. Φιλοτιμησάμενος δὲ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἔν τε δώροις καὶ κτήμασι καὶ ἀξιώμασι, καὶ τοὺς Τούρκους δὲ ἐσκηνωμένους κατὰ τὴν Χρυσόπολιν φιλοφρονησάμενος, τῶν ἄλλων πραγμάτων τῆς βασιλείας ἐφήψατο. Πάσας δὲ τὰς δημοσιακὰς ὀφειλὰς ῥιζόθεν ἀπέτεμεν, οὐ μετὰ προσδιορισμοῦ, ἀλλὰ συλλήβδην πάντων τῶν χρόνων ὁμοῦ, ὡς μηδ' ὄνομα τούτων ἢ μνήμην εὑρίσκεσθαι ἢ μνημονεύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ D Βρυέννιος ἐκτὸς ὢν τὰ τῆς Ἑσπερίας ἐκύκα καὶ συνεκλόνει, στέλλεται πρὸς αὐτὸν πρεσβεία βασιλικὴ ἀπαγγέλλουσα μεθέσθαι μὲν τὴν ἄλογον ὁρμήν, τὴν δὲ τοῦ Καίσαρος λαβόντα τύχην στῆναι τὴν ὄρεξιν.

Cum in hoc statu præter omnem exspectationem versarentur res urbis et imperator abdicatus esset imperio, Botaniates fiducia plenus Byzantium contendebat, quasi sine sanguine accepturus summum imperium, tametsi ipse ad pugnas et prælia paratus erat, et milites quos habebat cohortabatur ut prompti ac parati essent. Nicephorus autem logotheta, et ejus morum studiosus David, ad vesperam erupere, et ad Ruselium in Heraclea commorantem perveniunt, et Deo sacrificia in quibus gratias ageret de hostium victoria peragentem. Cives vero cum tribus diebus palatia sine imperatore servassent, litteris Botaniatem ut quam celerrime veniret urgebant; qui cum adhibita celeritate Prænetum pervenisset, unum ex iis qui cum ipso erant, virum generosum et strenuum in rebus gerendis, misit, Borilum suum familiarem, qui palatia occupavit, ac paulo post ipse quoque ingreditur eadem magna tertia **735** die, et patriarchæ manibus imperatoris diademate coronatur. Omnesque suos donis et possessionibus prosecutus atque honoribus, et Turcos item ad Chrysopolim commorantes benigne amplexus, alias res ad imperium pertinentes aggressus est, omneque publicum æs alienum sustulit radicitus, non præscripto aliquo tempore, sed comprehensis simul omnibus temporibus, ita ut neque nomen ipsius aut memoria reperiretur. Sed cum Bryennius foris res Occidentis perturbaret et commoveret, mittitur ad ipsum ab imperatore legatio, quæ denuntiaret ut a temerario incepto desisteret et accepta Cæsaris

JACOBI GOARI NOTÆ.

βατήρια. Cedrenus ἐπιβατήριον εὐχήν *orationem inauguratum primo imperatorem felicibus votis prosequentem* scripsit. Synesius quoque Epist. LVII: Οὕτω πικροῖς ἡμᾶς ἡ πόλις ἐπιβατηρίοις ἐξένισεν. Hic τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπιβατήρια sunt *sacra festi Annuntiationis initia et auspicia*.

(44) Sabbatum illud apud Græcos festi Palmarum pervigilium est.

(45) Inter Δεσποτικὰς ἑορτάς *Christi Domini festa* numerat Ecclesia orientalis Lazari a mortuis exsuscitationem, vulgo Λαζάρου τὴν ἡμέραν.

(46) *Tertia sanctæ hebdomados feria:* illius enim feriæ cunctæ Græcis μεγάλαι dicuntur. Zonaras in Constantino Leonis Sapientis filio: Κατὰ τὴν ἱερὰν τῆς μεγάλης πέμπτης ἡμέραν.

dignitate cupiditatem comprimeret, et eorum qui cum ipso defecerant honores ratos esse comprobaret. Sed ubi adduci non potuit, et in proposito permanebat, atque superbus imperio minime cedebat, neque principatu, cujus minime compos erat, mittitur item altera legatio, quæ itidem re infecta rediit. Postquam etiam tertia advenit legatio, misso Romano primo præside et magno hetæriarcha Straboromano, neque illam admittit, sed potius hominem ignominiose accipit, non tanquam ab imperatore sed quasi a ducis alicujus legato missum, quamvis sacrosanctum corpus legati habetur vel apud infideles ipsos quasi pacis proxeneta et pugnantium conciliator bellicarumque seditionum depulsor. Tunc etiam fortuito cecidit Bryennii tabernaculum, tecto ipsius a manibus quæ videri nequibant **736** eversa. Accidit item lunæ defectio, quæ ad ipsum respexit, siquidem hæc consuevere ut plurimum tyrannorum eversiones præsignificare, quemadmodum ii qui in astrorum nugaci vanitate versantur declarant et vaticinantur. Reverso igitur Straboromano re infecta, bellica munia aggressus est imperator, et adversus ipsum instruxit exercitum, ac fiduciæ plenus illius demolitionem prædicavit. Celebratum enim elementum N simplex tantum et non duplex a vatibus spectabatur. Atque etiam ducem præficiens unum ex illustribus, nobilissimum Alexium Comnenum, magnum ipsum domesticum declarans, qui Ruselium ingeniose prius subegerat, adversus Bryennium mittit, prudentia et mentis stabilitate venerandum et ad pericula bellica firmum et intrepidum; qui cum suis copiis adversus Bryennium profectus, et in loco quodam Calabrya nomine quiescere jusso exercitu, didicit ab exploratoribus Bryennium a Mesene profectum cum omni exercitu appropinquare. Statimque nobilissimus Turcos a se delectos jussit usque ad Bryennium pervenire, ac tantum ubi se ostendissent, ad se reverti. Ipse autem opportunis in locis collocatis insidiis, instructoque ut sibi optime videbatur exercitu, Bryenni morabatur adventum. Cum vero signa apparuissent utriusque exercitus, et classicum clamore sublato utrique cecinissent, initum est **737** acre prælium. Cumque cerneret Bryennius suarum legionum cladem et perturbationem atque periculum, assumptis secum optimis copiis ipse per se certamen de summa rerum sustinebat, et strenue munus obibat; cujus conatum imperatoris milites propulsarunt. Cum vero de victoria utrique ambitiose contenderent, horribilis

A Ἐπεκύρου δὲ καὶ τάς τιμὰς τοῖς σὺν αὐτῷ ἀποστατήσασιν. [P. 863] Ὁ δὲ ἄτεγκτος ἦν, καὶ ἀτεράμων, καὶ ὑπερήφανος, καὶ τῆς βασιλείας μὴ ἐξιστάμενος μηδε τῶν πρωτείων παραχωρῶν ὧν οὐκ ἦν κύριος, Στέλλεται καὶ δευτέρα πρεσβεία πρὸς αὐτὸν, καὶ γέγονεν ἄπρακτος, Ἐπὶ ταύτῃ δὲ καὶ τρίτη πρεσβεία φοιτᾷ. σταλέντος Ῥωμανοῦ πρωτοπροέδρου καὶ μεγάλου ἑταιρειάρχου Στραβορωμανοῦ. Οὐδ' ἐκείνην οὖν δέχεται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν ἄνδρα ἀτίμως δέχεται, καὶ οὐδ' ὡς ἐκ βασιλέως ἀλλ' ὑποστρατήγου τινὸς ἀποσταλέντα· καιτοι ἱερὸν εἶναι σῶμα ὁ πρέσβυς λελόγισται καὶ παρὰ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς ὡς εἰρήνης μεσίτης καὶ διαλλάκτης τῶν μαχομένων καὶ πολεμικὰς περιστάσεις ἀποσοβῶν. Ἔπεσε δὲ τηνικαῦτα ἀπὸ ταυτομάτου καὶ ἡ τοῦ Βρυεννίου
B σκηνὴ, τοῦ ὀρόφου ταύτης παραλυθέντος ἀοράτοις χερσί. Γέγονε δὲ καὶ ἔκλειψις τῆς σελήνης, ἥτις εἰς αὐτὸν ἐπέσκηψεν, ἐπεὶ καὶ πεφύκασιν ὡς ἐπίπαν τὰ τοιαῦτα τυραννούντων καθαιρέσεις δηλοῦν, καθὼς οἱ περὶ τὴν τῶν ἀστέρων ἀδόλεσχον ματαιότητα καταγινόμενοι τερατεύονται. Ἐπανελθόντος οὖν τοῦ Στραβορωμανοῦ καὶ τῆς πρεσβείας ἀπράκτου μεινάσης, ἔργων πολεμικῶν ὁ βασιλεὺς εἴχετο καὶ ἐπ' αὐτὸν συνέταττε τὸ στράτευμα, καὶ θαῤῥῶν τὴν αὐτοῦ κατάλυσιν προηγόρευσε· τὸ γὰρ ᾀδόμενον στοιχεῖον (47) τοῦ Ν ἁπλοῦν μόνον καὶ οὐ διπλοῦν τοῖς ταῦτα φοιβάζουσιν ἐσκοπεῖτο. Καὶ δὲ καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσας ἕνα τῶν εὐπατριδῶν τὸν νωβελίσσιμον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν, μέγαν αὐτὸν δομέστικον προβαλόμενος, ὃς τὸν Ῥουσέλιον εὐμηχάνως τὸ πρὶν ἐχειρώσατο, κατὰ τοῦ Βρυεννίου ἀφίησι, φρονήσει
C καὶ διανοίας σταθηρότητι γερανὸν καὶ πρὸς κινδύνους πολεμικοὺς ἑδραῖόν τε καὶ ἀπερικτύπητον· ὃς δὴ τὰς δυνάμεις ἀνειληφὼς κατὰ τοῦ Βρυεννίου ἐβάδιζε, καὶ πρὸς τόπον Καλαβρύην ἐπονομαζόμενον διαναπαύων τὸν στρατὸν ἔμαθε παρὰ τῶν σκοπῶν ὡς ὁ Βρυέννιος ἐγγίζει πανστρατιᾷ τῆς Μεσύνης ἀπαναστάς. Καὶ αὐτίκα ὁ νωβελίσσιμος Τούρκους τοὺς ἑαυτοῦ ἀπολεξάμενος ἀφικέσθαι μὲν ἄχρι τοῦ Βρυεννίου ἐκέλευσεν, ἐπίδειξιν δὲ ποιησαμένους μόνην πάλιν ἐπαναστρέψαι πρὸς αὐτόν· αὐτὸς δὲ λόχους ἐν ἐπικαίροις θέμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν στρατὸν ὡς ἄριστον ἐδόκει διαταξάμενος, ἔμενε τὴν τοῦ Βρυεννίου ἐπέλευσιν. Φανέντων δὲ τῶν σημείων τῶν στρατευμάτων ἀμφοῖν, καὶ ἀλαλαξάντων ἑκατέρων τὸ ἐνυάλιον, πόλεμος συνέστη κρατερός. Ὡς δὲ ἑώρα
D ὁ Βρυέννιος τῶν ἑαυτοῦ ταγμάτων τὴν ἧτταν καὶ τὸ τεθορυβημένον καὶ σφαλερὸν, τὰς κρατίστας τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων συνηλικῶς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα ἐκρότησεν. Ἀπεκρούσαντο

JACOBI GOARI NOTÆ.

(57) Vox ambigua, quam non *elementum* modo vel *litteram*, sed potius *fatum*, *sortem*, *vaticinium*, *genium*, *portendendi vim et omen* referre non uno loco notatum est in Cedrenum. Auctore vero nusquam scribente τὸ ν στοιχεῖον, verum στοιχεῖον τοῦ ν, in secundo potius quam in primo significatu sumendum conjicio; ejusque mens est hæc. A superstitiose nominum Nicephori et Bryennii de imperio decertantium litteras primordiales N et B observantibus, quod fatale est et portentum in N asseri prævalere fatu τοῦ B, eo quod genius, sors et latum τῷ V alligatum, ut elementi ipsius lineæ, rectum sit, B vero ob duos gibbos in rectam lineam retortos infelicis ominis. Mirum porro quantum superstitiosis vaticiniis imperio labente Græci attenderint, ut nec imperatores et optimates ab eis sibi duxerint temporandum; de quibus Cedrenus, Nicetas et Gregoras frequentius.

δὲ τὴν τούτου ὁρμὴν οἱ τοῦ βασιλέως. Φιλοτιμουμένων δὲ ἀλλήλων περὶ τῆς νίκης καταπληκτική τις ἡ μάχη καὶ φόβου μεστὴ γέγονεν. [P. 864] Ὁ δὲ Κομνηνὸς σύνθημα δοὺς τοῖς ἐν τοῖς λόχοις διαναστῆναι καὶ τοῖς ἐναντίοις μεθ' ὁρμῆς βιαίας εἰσβαλεῖν, τροπὴν τοῦ Βρυεννίου εἰργάσατο καρτεράν. Ἑάλω μὲν οὖν ὁ Βρυέννιος ζῶν, ἔπεσον δὲ καὶ συχνοὶ τῶν αὐτοῦ, ἑάλωσαν δὲ οὐχ ἧττονες, καὶ μᾶλλον οἱ τῶν ἄλλων προέχοντες. Ὁ δὲ Βρυέννιος ληφθεὶς τῆς τοσαύτης ἀπονοίας πρόστιμον τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ὑφίσταται πήρωσιν, πολλὰ μετακλαυσάμενος τῆς δυσβουλίας ἑαυτόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀγγελίαν δεξάμενος τῷ Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ μητρὶ τὰς εὐχαριστίας ἀνέθετο.

Ἀναιρεῖται δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τῶν Βαράγγων. Τοῦ γὰρ Βρυεννίου ἀποστατήσαντος καὶ τῶν ἐκτὸς Βαράγγων ὁμοφρονησάντων αὐτῷ οἱ ἐν τῷ παλατίῳ Βάραγγοι ἕνα τινὰ ἑαυτῶν ἐπιλεξάμενοι πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀποστέλλουσιν, ἀξιοῦντες ἀφεῖναι μὲν τὸν ἀποστάτην, φρονῆσαι δὲ τὰ βασιλέως. Γνωσθεὶς δὲ καὶ κρατηθεὶς ἐτασθείς τε σφοδρῶς πᾶσαν ἀνεκάλυψε τῶς μηνυθέντων τὴν δήλωσιν, στερεῖται δὲ καὶ τῆς ῥινὸς, παρὰ τοῦ Ἰωάννου ταύτην λωβηθείς. Ὅθεν καὶ μὴ πράως ἐνεγκὼν τὴν ὕβριν ἣν πέπονθεν ὁ Βάρβαρος ἀναιρεῖται τὸν Ἰωάννην ἐξιόντα τοῦ παλατίου, μαχαίραις ἐθνικαῖς κατακόψας αὐτόν. Ἐπανέστησαν δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ οἱ Βάραγγοι, καὶ διαχειρίσασθαι αὐτὸν ἔσπευδον. Ἀντιταξαμένων δὲ τούτοις τῶν τοῦ βασιλέως εἰς ἱκετείας ἐτράποντο, καὶ τὸν βασιλέα ἐξιλεωσάμενοι συγγνώμης ἔτυχον.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τελευτησάσης τῆς Βερδηνῆς ἅμα τῇ ἀναῤῥήσει ἀναγορευθείσης καὶ αὐτῆς, ἑτέραν ἠγάγετο. Πολλαὶ μὲν γὰρ αὐτῷ ἐμνηστεύοντο· Ζωή τε γὰρ ἡ τοῦ βασιλέως τοῦ Δούκα θυγάτηρ, παρθένος οὖσα καὶ τῷ εἴδει εὐπρεπὴς, ἀλλὰ καὶ τῶν συγκλητικῶν θυγατέρες πολλαὶ, ὥραν ἔχουσαι γάμου· ὁ δὲ μίαν ᾑρεῖτο τῶν δύο, ἢ τὴν τοῦ Δούκα σύζυγον καὶ αὖθις τοῦ Διογένους Εὐδοκίαν, ἢ τοῦ ἔναγχος βασιλεύοντος Μιχαὴλ Μαρίαν τὴν ἐξ Ἀλανῶν. Στέλλει γοῦν ληψόμενος τὴν Εὐδοκίαν· ἡ δὲ ἠκολούθει περιχαρῶς. Ὅπερ γνοὺς ὁ τηνικαῦτα ἐπ' ἀρετῇ διαβεβοημένος μοναχὸς, ὃν δὴ καὶ πανάγιον (48) ἀντ' ἄλλου παντὸς ἐκάλουν ὀνόματος, παντὶ τρόπῳ διακωλύειν ἐσπούδασε τὸ ἀτόπημα, πολλῶν ὑπομνήσας αὐτὴν τῶν δυναμένων κωλῦσαι τῆς προθυμίας. Ἄγεται τοίνυν τὴν Μαρίαν ἀπηρυθριασμένως ὁ βασιλεὺς, καὶ ἱερολογεῖται αὐτῇ, καὶ παραυτίκα καθαιρεῖται ὁ ἱερεὺς ὡς προφανοῦς μοιχείας τετελεσμένης. Ὁ δὲ Μιχαὴλ τὴν τρίχα κειράμενος ψήφῳ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν χειροτονεῖται Ἐφέσου ἀρχιερεύς. Ἅπαξ μέντοι μόνον ἐν ἐκείνῃ ἐφοίτησε, καὶ ὑποστρέψας ἔμεινεν ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ, χερσὶν ἰδίαις ἐργαζόμενος. Ἐτιμήθη δὲ διαφερόντως ὑπὸ τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, [P. 865] ἐφ' οὗ δὴ

quædam pugna et metus plena conflata est, Comnenus autem signo dato iis qui in insidiis erant ut erumpentes in hostes violento impetu invaderent, auctor fuit ut Bryennius profligaretur. Captus est igitur Bryennius vivus, plures ex ipsius militibus occubuere, et haud pauciores capti, et qui aliis præstabant. Bryennius autem captus tantæ dementiæ pœnas sustinuitoculorum amissionem, multum secum lugens ac conquerens de suo pessimo consilio. Qua de re certior factus imperator Deo atque ejus Matri gratiarum actiones persolvit.

Occiditur etiam frater ipsius Byzantii a Barangis : nam cum Bryennius defecisset et cum eo Barangi qui extra erant conspirassent, Barangi in palatio delectum unum ex suis ad suos gentiles mittunt, petentes ut relicto perduelli ad imperatorem accederent Sed cognitus et detentus graviterque examinatus omnia quæ sibi indicata fuerant aperuit. Cui Joannes ob hoc offensus nares amputat. Quare haud æquo animo contumeliam hanc ferens Barbarus Joannem e palatio exeuntem occidit, **738** gentili gladio ipsum percutiens. In imperatorem quoque Barangi insurexerunt, eumque occidere studebant. Verum cum !se illis opposuissent imperatoris milites, ad preces conversi placato imperatore veniam consecuti sunt.

Imperator autem, vita functa ejus uxore Berdena, quæ una cum ipso regina declarata fuerat, aliam duxit : multæ enim ipsi despondebantur, Zoe imperatoris Ducæ filia, virgo et forma decora, et senatorum filiæ multæ ætate jam nubiles. Sed ille unam e duabus petebat, vel uxorem ducis ac rursus Diogenis Eudociam, vel Michaelis, qui nuper regnaverat, Mariam ex Alanis. Mittit igitur qui sibi adducerentEudociam, quæ cum summa voluptate sequebatur. Quo cognito monachus, qui tunc summa cum virtute vixerat, quemque pro alio quovis nomine sanctissimum vocabant, omnibus modis studuit impedire absurdum hoc facinus, multa et in memoriam redigens quæ ipsam ab hac cupiditate reprimere possent. Ducit igitur Mariam, omni pudore remoto, imperator, et cum ipsa sacrilegio conjungitur, statimque sacerdos abdicatur ut aperto commisso adulterio. Michael autem detonsis capillis sententia patriarchæ et metropolitarum Ephesi archiepiscopus deligitur. Semel tamen ad ipsam urbem accessit, et reversus in Manuelis monasterium ibi mansit, suis manibus elaborans. Egregie vero cultus est ab Alexio **739** Comneno, qui postmodum imperavit, sub cujus etiam imperio diem suum obiit, suam uxorem Ma-

JACOBI GOARI NOTÆ.

(48) Ἁγίους, ut Latini *fratres*, se mutuo vocitant Græci monachi : hunc itaque ceu præcipua sanctitate fulgentem πανάγιον compellabant. Hæc apud Græcos honoris monstra.

riam, post Botaniatæ abdicationem monacham factam, venia eorum quæ in se admiserat in ipsa morte dignatus.

Nicephorus autem Basilacius primus præses, cum Dyrrachium pervenisset, exercitum ex omnibus illis locis coegit. Accersivit etiam Francos ex Italia per episcopum Diabolæ Theodosium muneribus ac donis adversus Bryennium conciliatos. Coacto autem idoneo exercitu ex Francis et Bulgaris Romanisque et Arbanitis, profectus inde ad Thessalonicam contendebat; cumque pervenisset Achridas, cupiebat ibi declarari, sed diligentia ac studio illius qui ibi archiepiscopus erat prohibitus fuit. Thessalonicæ autem certior factus est de Botaniatæ declaratione, et litteras quidem ad ipsum misit, quibus se ei subjectum declarabat. Verum clam contra eum nescio quid moliebatur, adjutore sibi ad hoc ascito quodam nomine Gymno et Gregorio Mesemero et Tessaracontapechy; accersivit item sibi Patzinacas in societatem. Imperator vero ubi ejus consilium cognovit et institutum, scripto aureo diplomate, quo ipsum ab hoc incepto averteret, quemdam ex familiaribus ad ipsum misit, qui omni eum metu liberans nobilissimi quoque dignitatem polliceretur. Ille autem beneficia quæ sibi in prompto erant aspernatus, postea deflevit incassum. Et adversus ipsum mittitur nobilissimus Alexius, eo honore **740** affectus ut esset Augustus, cum idoneo exercitu. Cum igitur præsidium Basilacii esse Peritheorii comperisset, cui præfectus erat Gymnus, prælio id ipsi eripuit, trajiciensque exercitum Thessalonicam omnium malorum expers ibi se recepit, et ex quodam intervallo constructo vallo trans fluvium nomine Bardarium ibi exercitum et castra locare decreverat. Sed Basilacius victoriam præripere contendens, cogitavit noctu per insidias in ipsum invadere et vi captum cum omni exercitu perdere atque omnino delere. Verum cum insidias Gemistus indicasset Augusto, eas evitavit tum ipse tum qui cum eo erant. Profectus igitur Basilacius per totam noctem improvisus et incognitus, quantum sibi videbatur, in difficile prælium incidit. Igitur omnino victus, et pluribus ex suis amissis, præsertim ex Francia, et cum domestico præliatus et ab ipso debellatus in Thessalonicæ arcem confugit, existimans loci munitione se prohibiturum Augusti impetum. Augustus autem nihil curans expugnationem oppidi, suos hortatus est ut quam primum impetum facerent. Qui crebro et efficaci impetu facto Thessalonicensibus sibi consentientibus statim hostes superarunt; et Augustus arce potitus est. Capitur autem ipse Basilacius, et in ferrea vincula conjectus ad imperatorem vinctus mittitur. Hujus rei nuntio ad imperatorem perlato, ipsius jussu et oculi effodiuntur, proxime Chrysopolim, et ex eo tempore **741** locus ille appellatus est Fremitus

καὶ ἐκοιμήθη, τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον Μαρίαν μετὰ τὴν τοῦ Βοτανειάτου καθαίρεσιν μοναχὴν γενομένην συμπαθείας τῶν εἰς αὐτὴν ἐπταισμένων ἀξιώσας ἐν τῇ τελευτῇ.

Ὁ δὲ πρωτοπρόεδρος Νικηφόρος ὁ Βασιλάκιος τὸ Δυῤῥάχιον καταλαβὼν στρατὸν ἤθροιζεν ἐκ πασῶν τῶν ἐκεῖσε χωρῶν, μετεπέμψατο δὲ καὶ Φράγγους ἐξ Ἰταλίας διὰ τοῦ ἐπισκύπου Διαβολέως Θεοδοσίου, φιλοτίμοις ταῖς ἀξιώσεσι κατὰ τοῦ Βρυεννίου συσκευαζόμενος. Συναγηοχὼς δὲ στρατιὰν ἀξιόλογον ἔκ τε Φράγγων καὶ Βουλγάρων Ῥωμαίων τε καὶ Ἀρβανιτῶν, ἄρας ἐκεῖθεν πρὸς Θεσσαλονίκην ἠπείγετο. Ἀφιγμένος δὲ εἰς Ἀχρίδας ἠβούλετο μὲν ἐκεῖσε ἀναγορευθῆναι, σπουδῇ δὲ τοῦ ἐκεῖκε ἀρχιερατεύοντος ἐκωλύθη. Ἐν δὲ Θεσσαλονίκῃ γενόμενος ἐπληροφορήθη τὴν τοῦ Βοτανειάτου ἀναγόρευσιν, καὶ δουλικὰ πρὸς αὐτὸν ἀπέστειλε γράμματα, ἐν τῷ λεληθότι τὰ τῆς ἀνταρσίας διεπράττετο, συνεργὸν ἔχων πρὸς τοῦτο τόν τε λεγόμενον Γυμνὸν, καὶ Γρηγόριον τὸν Μεσήμαρ, καὶ τὸν Τεσσαρακοντάπηχυν. Προσεκαλεῖτο δὲ καὶ τοὺς Πατζινάκους εἰς συμμαχίαν. Ὁ βασιλεὺς δ' ὡς ἔγνω τὸν τούτου σκοπὸν καὶ τὴν προαίρεσιν, χρυσοβούλλῳ γραφῇ τὸ ἀμέριμνον αὐτῷ περιποιησάμενός τινα τῶν οἰκείων πρὸς αὐτὸν ἐξαπέστειλε, παντὸς μὲν ἀπολύων δέους αὐτὸν καὶ νωβελισσίμου βραβεύων ἀξίωμα. Ὁ δὲ τὰς ἐν χερσὶν εὐεργεσίας περιφρονήσας ἀνόνητα μενεκλαύσατο ὕστερον. Διὸ καὶ στέλλεται κατ' αὐτοῦ ὁ νωβελίσσιμος Ἀλέξιος τιμηθεὶς σεβαστὸς μετὰ στρατιᾶς ἀξιολόγου καὶ ἱκανῆς. Φρουρὰν οὖν ἐν τῷ περιθεωρίῳ τοῦ Βασιλακίου καταλαβὼν στρατηγὸν ἔχουσαν τὸν Γυμνὸν, πολέμῳ τοῦτον ἀνήρπασε. Προβιβάζων δὲ τὴν στρατιὰν ἄχρι Θεσσαλονίκης ἀπαθὴς διεσώθη κακῶν. Ἔκ τινος δὲ διαστήματος τὸν χάρακα θεὶς πέραν τοῦ ποταμοῦ τοῦ λεγομένου Βαρδαρίου, ἐκεῖσε τὸν στρατὸν διαναπαῦσαι ἐσκόπησεν. Ὁ δὲ Βασιλάκιος τὴν νίκην κλέψαι ἀγωνιζόμενος, ἐσκέψατο νυκτίλοχος ἐπιπεσεῖν αὐτῷ καὶ τοῦτον κατὰ κράτος ἑλεῖν καὶ ἀπωλείᾳ παραδοῦναι παντελεῖ. Τοῦ δὲ Γεμιστοῦ τὴν ἐπιβουλὴν καταμηνύσαντος τῷ Σεβαστῷ, ἐφυλάξατο ταύτην αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἐλάσας τοίνυν ὁ Βασιλάκιος δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, ἀπροόπτως τῷ δοκεῖν καὶ ἀδιαγνώστως, πολέμῳ χαλεπῷ περιέπεσε. Κατὰ κράτος οὖν ἡττηθεὶς καὶ τῶν οἰκείων πλείστους ἀποβαλὼν, καὶ μᾶλλον τῶν Φράγγων, καὶ αὐτὸς δὲ τῷ δομεστίκῳ ἀντιταχθεὶς καὶ παρ' αὐτοῦ καταπονηθεὶς εἰς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἀκρόπολιν καταπέφευγεν, οἰόμενος τῷ ὀχυρώματι ἀποσοβῆσαι τὴν τοῦ Σεβαστοῦ ἐπέλευσιν. [P. 866] Ὁ δὲ Σεβαστὸς μηδὲν μελλήσας τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προετρέψατο διὰ τάχους ποιήσασθαι· οἳ καὶ ἐνεργεῖς τὰς προσβολὰς ποιησάμενοι, τῶν Θεσσαλονικέων συμφρονησάντων αὐτοῖς, ταχὺ τούτου περιγίνεται καὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκυρίευσεν. Ἁλίσκεται δὲ καὶ αὐτὸς, σιδηροῖς ἐμβάλλεται δεσμοῖς, καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποστέλλεται δέσμιος. Τῆς δὲ ἀγγελίας καταλαβούσης τὸν βασιλέα προστάξει αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται ἐγ-

γιστα τῆς Χρυσουπόλεως· καὶ ἔκτοτε ὁ τόπος ὠνόμασται βρύσις (49) τοῦ Βασιλακίου. Τούτου γενομένου ἤχθη ἐφ' ἁμάξης φόρτος ἐλεεινὸς καὶ δυστυχὲς καταγώγιον.

Ἐν ὅσῳ δὲ τὰ στρατεύματα εἰς τὴν περὶ τὸν Βασιλάκιον ἠσχολοῦντο ἐκστρατείαν, Πατζινάκοι ἀναμὶξ Κομάνοις τῇ Ἀδριανουπόλει ἐπῆλθον, ὀργιζόμενοι διὰ τὸ παρὰ τοῦ Βρυεννίου ἀναιρεθῆναί τινας αὐτῶν. Πυρὰν οὖν ὑφάψαντες πολλὰ τῶν ἐκεῖσε οἰκημάτων κατέπρησαν, καὶ μηδὲν ἄξιον λόγου πεπραχότες ὑπέστρεψαν.

Ὡμολόγησε δὲ τούτῳ τῷ ἔτει καὶ Φιλάρετος κουροπαλάτης ὁ Βραχάμιος πίστιν τῷ βασιλεῖ καὶ δούλωσιν. Ἐν τισι γὰρ τόποις ὀχυροῖς τείχεσι καὶ ξυναγκείαις περιειλημμένοις τὴν οἴκησιν ποιούμενος, Ἀρμενίων τε πληθὺν καὶ συγκλύδων ἀνδρῶν συλλεξάμενος, τῷ μὲν προβεβασιλευκότι Μιχαὴλ ἀκαταδούλωτος ἦν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἐπικράτειαν ἑαυτῷ οἰκειούμενος, τοῦ δὲ Βοτανειάτου περιζωσαμένου τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοκράτορα δοῦλος αὐτεπάγγελτος γέγονε.

Λέκας δέ τις ἀπὸ Παυλικιάνων Φιλιππουπόλεως ὡρμημένος ἐξ Ἐπιγαμβρίας ηὐτομόλησε τοῖς Πατζινάκοις, καὶ τούτοις συμφρονῶν τῇ Ῥωμαίων ἠπείλει τὰ φοβερώτατα· ἀλλὰ καὶ Δοβρομηρός τις ἐν Μεσημβρίᾳ διακυκῶν. Καὶ τῷ βασιλεῖ ἀνταῖραι μελετῶντες, δείσαντες καὶ τοῖς τῶν ἄλλων σωφρονισθέντες κακοῖς, πρὸ τῆς πείρας δουλικῷ ζυγῷ τοὺς αὐχένας ὑπέκλιναν καὶ προσῆλθον ἱκέται αὐτόμολοι. Τότε δὴ ὁ Λέκας τὸν ἐπίσκοπον Ζαρδικῆς Μιχαὴλ τὰ τοῦ βασιλέως φρονοῦντα καὶ τὴν πόλιν αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν παραινοῦντα ἀνεῖλε, τὴν θείαν καὶ ἱερατικὴν στολὴν ἀμπεχόμενον. Ἠξίωσε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν πρὸ τοῦ Αὐγοῦσταν Εὐδοκίαν προνοίας μεγάλης. Ἄρτι δὲ τῶν Τούρκων τὴν Ἑῴαν κατατρεχόντων, στρατὸν ἀξιόχρεων συνηλικῶς στρατηγὸν αὐτοῦ ἐφίστησι Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα. Καὶ αὐτίκα διαπεράσας νεωτερίζει κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ βασιλεὺς αὐτίκα ἀναγορεύεται παρὰ τοῦ ἐν Χρυσοπόλει συνόντος αὐτῷ στρατιωτικοῦ πλήθους. Ἀξιώσας δὲ περὶ τούτου ὁ βασιλεὺς καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς, τοὺς μὲν δώροις καὶ ἀξιώμασι μειλιξάμενος, ἄλλους δὲ ἄλλον τρόπον μεταχειρισάμενος, λαμβάνει τοῦτον ἀναιμωτὶ, [P. 869] αὐτῶν τῶν ἀναγορευσάντων προδεδωκότων αὐτόν. Ἀποκείρει γοῦν αὐτὸν μοναχὸν καὶ εἴς τινα νῆσον περιορίζει. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ εἰς πρεσβυτέρου ἀνήχθη βαθμόν.

Ὀκτωβρίῳ δὲ μηνὶ, ἰνδικτιῶνος ιγ', κεραυνὸς ἐνσκήψας ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κίονι, οὗ ἄνωθεν ἡ στήλη αὐτοῦ (50) ἵστατο. Ἀπόλλωνος οὖσα ἀφίδρυμα πρότερον, εἰς ὄνομα δὲ μετονομασθεῖσα, μέρος τε τούτου διέτεμε, καὶ ζωστῆρας τρεῖς, σιδηροῦς μὲν τὰ ἔνδον, τὰ δὲ ἔξω χαλκοῦς, κατέκαυσε. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως τῆς Βουλγαρίας

A Basilacii; quo facto perductus est in curru onus miserabile et infelix ludus.

Interea vero dum exercitus in expeditione adversus Basilacium occupatur, Patzinaci cum Comanis conjuncti Adrianopolim invasere, irati quod a Bryennio quidam ex ipsis interfecti fuerant. Succensa igitur pyra multas ibi domos combussere, nullaque re memoratu digna gesta reversi sunt.

Professus est hoc anno etiam Philaretus curopalates Brachamius fidem et servitutem imperatori: in quibusdam enim locis muris munitis et convallibus comprehensis habitans coacta Armeniorum et advenarum multitudine, nunquam Michaeli, qui antea imperaverat, subjici voluit, et sibi regiam potestatem vindicaverat. Verum cum Botaniates adeptus esset imperium, servus ultro ad eum accessit. B

Lecas autem quidam a Paulicianis ex Philippopoli profectus, Epigambria ad Patzinacas transfugit, et cum his consentiens Romanis formidabilia minabatur; quin etiam Dobromiris quidam in Mesembria res perturbans. Et uterque meditantes imperatori resistere, veriti et aliorum malis edocti, ante conatum servili jugo cervices submisere, et ad eum ultro supplices accesserunt. Tunc Lecas episcopum Sardices imperatoris studiosum, et civitatem ut hoc ipsum faceret adhortantem, occidit 742 sacram et sacerdotalem vestem indutum. C Magnam quoque curam gessit imperator Eudociæ illius quæ ante se fuerat Augusta. Cum vero nuper Turci Orientem percurrerent, coacto idoneo exercitui ducem præfecit Constantinum Constantini Ducæ filium; qui statim trajecto exercitu adversus imperatorem res innovat, et e vestigio imperator ab ea militari multitudine quæ cum ipso erat Chrysopoli salutatur. Cumque de ipso imperator voluisset nescio quid statuere, non exauditus, alios donis atque honorum pollicitationibus deliniens, alios alia ratione ab incepto abducens, ipsum sine sanguine accipit, proditum sibi ab iis qui eum imperatorem declaraverant. Detondet igitur illum monachum, et in quamdam insulam relegat. D Fertur etiam ad presbyteri gradum perductus.

Octobri autem mense, indictione decima tertia, fulmen magni Constantini columnam percussit, supra quam stabat ipsius columna, quæ prius erat sedes Apollinis, deinde nomine ipsius appellata; et partem ejus discidit, triaque vincula intus ferrea, extra ærea combussit. Vita autem functo Joanne Bulgariæ archiepiscopo in transitu Basilacii, alium

JACOBI GOARI NOTÆ.

(49) *Fontem* βρύσιν vel βρύσην hodie vulgo Græci nuncupant. Βασιλακίου itaque βρύσις locus ubi ex effossis ejus oculis sanguis erupit est dictus.

(50) *Ejus statua.*

in ejus locum imperator declaravit, Joannem itidem nomine, qui Aoinus, id est abstemius, vocabatur, quod nunquam vinum gustaret. Similiter mortuo Antiochiæ patriarcha declaravit imperator quemdam Nicephorum Maurum **743** cognomento. Scopiorum autem dux delectus est Alexander Cabasilas. Leo vero Diabatenus in Mezembriam missus res illic moderabatur, et cum Patzinacis et Comanis percusso fœdere consensit. Dedit item sororis suæ filiam Synadenen, Theodulo Synadeno genitam, crali Ungariæ uxorem, quo etiam mortuo rursus est Byzantium reversa. Et alii multi metropolitæ et sacri viri ipso imperante delecti sunt; qui omni reprehensione caruerunt. Imperator autem frugalitati et simplicitati assuetus nulla ex parte a suis moribus declinavit. Erat autem maxime promptus ad largiendum et liberalissimus et ad omnes propensus. Erant ipsi duo servi Borilus et Germanus, qui non ei ut servi obediebant, sed quæcunque ipsis liberent, sine controversia peragebant; propter quos ille odiosus erat senatus principibus, qui ægre ferebant illorum in omnes facinora. Ubi vero, ut superius declaratum est, logotheta ad Ruselium confugit et apud ipsum commoratus est, detonsusque ab ipso servabatur, Ruselium veneno interficit. Sed a propinquis Ruselii ad Botaniatem perductus in Prota insula asservatur. Cumque ii qui cum ipso erant optime nossent, si solum ipsum videret, fore ut veniam consequeretur, utpote qui multarum rerum usu præditus esset, et imperator ipse ad res gerendas esset hebetior, qui cum imperatore erant haud conducere sibi existimantes (fore enim sibi impedimento **744** suspicabantur) misso magno hetæriarcha Straboromano eum interficiunt; cui tamen ab imperatore id unum mandatum fuerat, ut de iis pecuniis quæ ad regiam urbem pertinerent eum modo interrogaret, neque ulterius in rebus ei molestiam exhiberet. Ille autem simul atque ad eum pervenit, vinciri jubet et acerbe torqueri, adeo ut in ipsis tormentis animam efflarit, quamvis promitteret, si non torqueretur, se et confessurum et redditurum ipsas pecunias. Verum, ut dixi, non tantum ipsis curæ erant regii thesauri, quantum efficere ut e medio tolleretur, priusque in conspectum veniens imperatoris cum eo colloqueretur. Et quæ ad cædem logothetæ pertinent hunc exitum habuere.

A Ἰωάννου τελευτήσαντος ἐν τῇ τοῦ Βασιλακίου διόδῳ, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς προεβάλετο, Ἰωάννην καὶ αὐτὸν καλούμενον, Ἄοινον δὲ ὀνομαζόμενον διὰ τὸ μηδ' ὅλως μετέχειν αὐτοῦ. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ Ἀντιοχείας πατριάρχου κοιμηθέντος προεβάλετο ὁ βασιλεύς τινα Νικηφόρον, Μαῦρον τὴν ἐπωνυμίαν φέροντα. Σκοπίων δὲ δοὺξ προεβλήθη ὁ Καβασίλας Ἀλέξανδρος. Λέων δὲ ὁ Διαβατηνὸς εἰς Μεσημβρίαν ἀποσταλεὶς τὰ ἐκεῖσε ἦν διοικῶν καὶ μετὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων συμβιβάσεις καὶ σπονδὰς τιθέμενος. Δέδωκε δὲ καὶ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τὴν Συναδηνήν, θυγατέρα οὖσαν Θεοδούλου τοῦ Συναδηνοῦ, τῷ κράλῃ Οὐγγαρίας εἰς γυναῖκα, οὗ καὶ τελευτήσαντος αὖθις εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπέστρεψε. Καὶ χειροτονίας δὲ πολλὰς B μητροπολιτῶν τε καὶ τῶν ἄλλως ἱερωμένων γεγόνασιν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μὴ ἔχουσαι τὸ ἀνεπίληπτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς λιτότητι καὶ ἁπλότητι συνειθισμένος κατ' οὐδὲν τοῦ οἰκείου ἐξέστη τρόπου. Φιλοδωρότατος δὲ ἦν καὶ προετικὸς καὶ πᾶσιν ἑτοίμως ἐπικλινόμενος. Ἦσαν δὲ τούτῳ δοῦλοι δύο, Βορίλος τε καὶ Γερμανὸς, οὐ κατὰ δούλους αὐτοῦ ὑπακούοντες, ἀλλὰ πᾶν τὸ αὐτοῖς βουλητὸν διαπραττόμενοι ἀνενδοιάστως· δι' οὓς καὶ φορτικὸς τοῖς ἐξοχωτέροις τῆς συγκλήτου ἐνομίζετο, δακνομένοις ἐφ' οἷς εἰς πάντας ἐπεδείκνυντο. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἱστόρησεν, ὁ λογοθέτης τῷ Ῥουσελίῳ προσέδραμε καὶ παρὰ τούτῳ διῆγε κατασχεθείς τε πρὸς αὐτοῦ ἐτηρεῖτο, τὸ μὲν Ῥουσέλιον φαρμάκῳ ἀναιρεῖ, παρὰ δὲ τῶν ἐπιτηδείων τοῦ Ῥουσελίου τῷ Βοτανειάτῃ προσαχθεὶς φρουρεῖται ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ. C Τῶν δὲ περὶ αὐτῶν εἰδότων ἀκριβῶς ὡς εἰ μόνον ἴδῃ αὐτὸν, συμπαθείας τε τεύξεται καὶ εἰς τὸ τὰ κοινὰ διοικεῖν προσληφθήσεται ὡς πολύπειρος, ἀμβλύτερον πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως ἔχοντος, ὅπερ μὴ συμφέρον αὐτῷ οἱ περὶ τὸν βασιλέα λογιζόμενοι (ἔσεσθαι γὰρ αὐτὸν σκόλοπα ἑαυτοῖς ὑπελάμβανον) ἀποστείλαντες τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην τὸν Στραβορωμανὸν ἀναιροῦσιν αὐτὸν, παρὰ μὲν τοῦ βασιλέως προστεταγμένον ὃν περὶ τῶν τῇ βασιλίδι διαφερόντων χρημάτων (51) πυθέσθαι μόνον αὐτοῦ καὶ μὴ περαιτέρω τούτῳ ἐνοχλῆσαι. [A. 852] Ὁ δὲ ἅμα τῷ ἀφικέσθαι δεσμεῖ τε αὐτὸν καὶ ἐτάζει σφοδρῶς, ὃς δὴ καὶ ἐν τῷ ἐτάζεσθαι ἀφῆκε, τὴν ψυχήν. Καίτοι γε ὑπισχνεῖτο, εἰ μὴ ἐτασθείη, ὁμολογῆσαι ταῦτα καὶ ἀναδοῦναι· ἀλλ', ὥσπερ ἔφην, οὐ τοσοῦτον ἔμελεν αὐτοῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, ὅσον ποιῆσαι αὐτὸν ἐκποδὼν πρὸ τοῦ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν καὶ ὁμιλίαν τῷ βασιλεῖ. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ λογοθέτου τοιοῦτον ἔσχε τέλος.

JACOBI GOARI NOTÆ.

(51) Hæc logothetam ærarii præfectum esse si non convincunt, sol alter meridie serenoque cœlo desiderandus est.

ANNO DOMINI MLXXII

MICHAEL PSELLUS

—

LEONIS ALLATII

DE PSELLIS ET EORUM SCRIPTIS

DIATRIBA.

—

Diatribam hanc post editionem Romanam anni 1634 recudit Fabricius in *Bibliothecæ Græcæ* tomo V. Integram damus, quia, cum, de ipso Michaele Psello nostro agens (inde a § XXI), ad alios sæpenumero, de quibus jam egit aut acturus est, provocet auctor, fit ut scriptores ab eo recensiti nexu quodam inter se jungantur.

—

SYLLABUS PSELLORUM

De quibus in hac Diatriba disserit Allatius.

I. Michael Psellus sive Τραυλὸς imperator, ab A. C. 820 ad 829. Sect. 1.
II. Michael Psellus, Leonis Byzantini, cognomento Philosophi, præceptor, Photii discipulus, clarus circa A. C. 870. Sect. 2-20.
III. Michael Psellus, Michaelis Ducæ imp. præceptor, clarus circa A. C. 1050. Sect. 21-33. Ejus scripta edita. Sect. 34, 52 et 78; inedita, sect. 53-77. — Hujus etiam sunt capita illa de omnifaria doctrina, quæ hic primum cum Allatio edidi.
Michael Ephesius a Psello diversus. Sect. 31. Forte ipse Michael Ducas imp. Pselli discipulus. Sect. 32.
IV. Michael Psellus, medicus, sub Constantino Perphyrogenneta. Sect. 71.
V. Michael Psellus, vir militaris, sub Theodoro Lascari. Sect. 79.
VI. Joannes Psellus. Sect. 49, 56, 80.
VII. Constantinus Psellus. Sect. 50 et 80.

I. *Michael Psellus, sive* Τραυλὸς *imp.*

[1] I. Primus omnium (*a*) sit Michael Amorianus (*b*), post Leonem Armenium imperator Constantinopolitanus, quem alii Τραυλὸν, *Balbum* dixere. nos Ψελλὸν (idem enim erit, quidquid alii dicant) vocabimus. Suidas, Ψελλὸς ἀσήμως, ἀνάρθρως λαλῶν, Τραυλὸς, *Psellus, obscure, inarticulate loquens, Balbus*. Sed ne cognomina, summa etiam religione conservanda, in alias ejusdem significationis voces immutare, etsi non novo exemplo, videamur, en testem omni exceptione majorem, ea prope tempora scribentem, Nicetam, qui et David dicebatur, Paphlagonem, in Vita sancti Ignatii patriarchæ, qui dictum imperatorem non alio quam Pselli cognomine insignit. Μιχαὴλ γὰρ, ὃν καὶ Ψελλὸν φασι, δομέστικος τῶν ἐξκουβίτων ὢν τότε, καὶ ὡς τυραννίδα μελετῶν διαβληθεὶς καὶ κατακλεισθεὶς διὰ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν. *Etenim Michael, quem Psellum nominant, excubitorum tunc domesticus, de affectato regno delatus, et in custodiam datus a commilitonibus suis, et sociis conjurationis*, etc. Hic tamen in posterioribus historicis sub Τραυλοῦ, *Balbi*, nomine innotescit: in Christianæ fidei dogmata, res ecclesiasticas, et præcipue in adorationem sacrarum imaginum, voce et opere vere ψελλὸς, *blæsus*, vere τραυλὸς, *balbus*.

II. *Michael Psellus, Photii discipulus, circa A. C.* 870.

[2] II. Alter Michael Psellus in Antro insula, doctus vir, in cognoscendis atque tradendis optimis artibus ac disciplinis studium omne suum posuerat; multis ipse nominibus commendatus, sed eo præcipue, quod solus, cæteris omnibus in deploratissima Græcia, somno ac luxu marcescentibus, emortuas Musas omnes non intermisit, sed accuratius pertractavit, volentibusque philosophiæ fontes aperuit. Ab hoc Leo Byzantius, Joannis patriarchæ Constantinopolitani nepos, stirpe Morocharzaniorum, cognomento Philosophus, post studia puerilia liberalium disciplinarum elementa hausit, ut refert Joannes Scylitza in *Historia Orientali* et ex Scylitza Cedrenus in *Synopsi*, Τὰ μὲν

NOTÆ.

(*a*) Non omittendus erat omnibus ab Allatio memoratis antiquior *Simon Psellus*, Flavii Josephi πρόπαππος sive atavus, cujus ipse meminit in limine Vitæ suæ.

(*b*) Amorium Phrygiæ oppidum, quo oriundus Michael Balbus obiit A. C. 829, mense Octobri, cum imperasset annos VIII, menses 9 et dies totidem.

οὖν ´γράμματα ἔλεγεν ὁ Λέων, καὶ ποιητὰς μυηθῆναι κατὰ τὴν Βασιλίδα, ῥητορικὴν δὲ, καὶ φιλοσοφίαν, καὶ ἀριθμῶν ἀναλήψεις, καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ἐφόδους κατὰ τὴν νῆσον Ἄντρον γενόμενος· ἐκεῖσε γὰρ σπουδαίῳ τινὶ ἐντυχὼν ἀνδρὶ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ, καὶ τὰς ἀρχὰς μόνον, καί τινας λόγους, καὶ ἀφορμὰς λαδὼν παρ' αὐτοῦ, ἐπεὶ μὴ ὅσον ἐδούλετο εὕρισκε, περιενόστει τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένας βίβλους ἀνερευνῶν τε καὶ ποριζόμενος, καὶ σπουδαίως ἐμμελετῶν πρὸς τὸ τῆς τοσαύτης γνώσεως ὕψος ἀνεδιβάσθη. Id est, *Litteris et poetis Leo, ut ipse ferebat, initiatus fuit Byzantii. Rhetoricam, philoxophiam, arithmeticam, et reliquas scientias in Antro insula didicit, ibi versatus cum Michaele Psello, præstante viro, ab eoque principiis tantum et quibusdam præceptis, `occasionibus discendi instructus, neque tantum, quantum desiderabat adeptus, monasteria pervagatus est, librosque in iis repositos perquirens, atque scrutans, studioseque meditans ad tantæ doctrinæ fastigium evasit.* Leonem primis litteris initiatum, Musisque litasse Byzantii vides.

III. Profanis tamen studiis Gentiliumque disciplinis addictissimus, rem Christianam omnino neglexerat, adeo ut multis aliis, et præsertim Constantino discipulo, visus sit, repudiata Christianorum fide, in gentilismum et futiles antiquorum Græcorum τελετὰς animum applicasse, cultumque exosculatum, deos improbe adorasse. Viri ingenium conviciis Constantinus acriter verberavit, et carmine elegiaco insectatus est, quod ita clausit :

Ταῦτα δὲ Κωνσταντῖνος ὁ σῆς γάλα Καλλιοπείης,
  Καλὸν ἀμελξάμενος, φησὶν ἐπισταμένως,
Ὅς ῥα τεῆς κραδίης μυστήρια λεπτολογήσας,
  Ὀψὲ μόγις κακίην κευθομένην ἐδάην.

Id est : [3] *Hæc vero Constantinus, qui tuæ luc Calliopes pulchrum ebibit, expertus dicit : Qui tui cordis arcana intime expendens, tandem aliquando iniquitatem occultam percepi.* Discipuli calumniam Psellus ægre tulit, et carmine iambico, eoque prolixo, quo se Christi asseclam, et gentium hostem palam fatetur, injuriam propulsavit. Carmen elegantissimum, sicut et alia ejusdem inedita apud me sunt ; et tibi non invidissem, sed brevitatis studio in alia magis necessaria ducor. Ut tamen melius res Christianas pertractaret, Photio patriarchæ post Ignatii restitutionem, ad mysteria nostræ fidei addiscenda, totum se tradidit, a quo divina doctrina instructus, prioribus studiis valedixit, quod ipse elegiaco illo carmine refert :

Ἔῤῥε μοι, ὦ τριτάλαινα Πολύμνια. Ἔῤῥετε, Μοῦσαι,
  Αὐταρ ἐγὼν ἀπὸ νῦν ῥητορικῆς ἔραμαι,
Φώτιον ἀρχιερῆα γεροντοδιδάσκαλον εὑρὼν,
  Ὅς με γάλακτ' ἔθρεψεν θείων ναμάτων.

Id est : *Vale mihi, o ter miseranda Polymnia. Valete, Musæ. Ipse enim nunc demum rhetorices desiderio teneor, cum Photium summum præsidem senem magistrum adinvenerim, qui me lacte enutrivit divinarum scaturiginum.* Vocat Photium γεροντοδιδάσκαλον, vel quod senex, vel quod senem erudiret ; ambo quippe erant ætate provectiore. Idque commodius Leoni successit, inter aulæ primates non postremo. Nam Photius dignitate spoliatus in regia Basilii Macedonis vitam agens, Leonem ac Constantinum, cæterosque Basilii filios ad humanitatem, eloquentiam et alias disciplinas informabat. Hinc etiam aditus Leoni ad diviniora studia capessenda datus est. Id habeo ex Constantino Porphyrogenneta (c) de vita et rebus gestis Basilii Macedonis : Οὐ μὲν οὐδὲ πρὸ τούτου διέλιπε φιλοφρονούμενος αὐτὸν, Φώτιον, καὶ τιμῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παντοδαπὴν σοφίαν τε καὶ ἀρετήν. Ἀλλὰ κἂν εἰ τῆς καθέδρας μετέστησεν, οὐδὲν τοῦ δικαίου θέλων ἄγειν ἐπίπροσθεν, ὅμως τῶν εἰς παραμυθίαν οὐδὲν ἐνέλιπε παρεχόμενος. Ὅθεν κἂν τοῖς βασιλείοις διατριβὴν αὐτῷ δοὺς τῶν οἰκείων παίδων ἀπέδειξε παιδευτὴν καὶ διδάσκαλον. Id : est *Neque vero antea humanitatis in eum, Photium, studia prætermiserat : quinimo propter omnimodam in eo sapientiam ac virtutem honoribus auxit. Et licet a patriarchali sede dimovisset, justitiæ primas concedens, attamen omnia in eum, quibus solari posset, officia contulit. Unde et in regiam evocatum propriorum filiorum informatorem ac magistrum constituit.*

[4] IV. Leo itaque, sive tradendæ philosophiæ munere, sive præstantia, qua et ipse in philosophicis alios superabat, philosophi sibi cognomen vindicavit. Id cum ecclesiasticæ parens historiæ in Annalibus annotasset, anno Domini 859 Michaelem Psellum floruisse, non incongrue affirmavit. Eo namque tempore Michael Psellus non illaudatus vir in philosophandi scientia probabatur, a Michaele altero Psello sub Constantino et Michaele Ducis, diversus, quos parum caute plerique confundentes, misere historiæ ordinem ac tempora perturbarunt, adeo ut non nemo in paucissimis verbis quam plurima mendacia et nugas legentibus obtrudat. Ne nimius sim, en Gregorii Gyraldi verba *De poet. histor.*, Dialogo 5 : *Fuit quidem non incelebris Leo ille, qui Basilii filius, Philosophus cognominatus est, qui circiter annum 887 a Verbo Dei corporato, Byzantii et Orientis annis 25 imperium tenuit, cujus filius Constantinus Ducas fuit, qui et de Christiana religione probe sensit, et optimis artibus et disciplinis operam naviter impendit. Hujus Constantini liber ille celebratus est, quem moriens Romano filio reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum fœdera, hostium vires, quæ e quantæ essent, aliaque omnia ad imperium spectantia complexus est : quem librum hodie Venetorum respublica in sua peculiari bibliotheca diligentissime*

NOTÆ.

(c) In Allatii Symmictis, p. 83.

custodire facit. Hujus quoque Constantini tempore, A *vir cum in omni liberalium artium scientia, sed et peregrinarum floruit M. Psellus, cujus innumerales pene libri curiosorum et studiosorum manibus teruntur. Ad hunc certe Constantinum Pselli de victus ratione, hoc est, de diæta et de auro conficiendo, hoc est, Chrysopæia libri exstant, quos quidam non sane indoctus Constantino magno datos perperam etiam scripto credidit : ut Commentaria mittam, quæ in Zoroastris Chaldaica symbola leguntur, et Canones astronomicos*, etc. ; et paucis interjectis : *Fuit et hujus Constantini Ducæ filius, et M. Pselli discipulus, Michael Ducas imperator Constantinopolitanus, qui a fame et penuria, quæ in exordio ejus principatus Constantinopolitanam urbem invaserat, Parapinaceus cognominatus fuit. Hic quidem* B *Michael cætera ignarus ac socors nisi quod bonis artibus sub Psello profecit, atque imprimis in factitandis versibus, qua in re Græca illum imperatorem commendat historia.*

V. Miror hominem sanæ mentis tam inconsiderate locutum. Leo Philosophus, Leo illi est imperator, Basilii filius. Error. Certum est Leonem imperatorem humanioribus, philosophicis sacrisque studiis addictissimum plurima, quæ etiam exstant, laudabiliter in disciplinarum omni genere conscripsisse: ideoque σοφὸν, sapientem [5] scilicet cognominatum, at nunquam illi philosophi nomen attributum ab eruditioribus est. Ex Leone itaque non Philosopho, altero Sapiente unum facit Leonem, eumque filium Basilii. Imperitius lapsus est auctor *Theatri vitæ humanæ*, vol. XXI, lib. II, pag. C 3759. *Litteris Leo Philosophus imperator initiatus fuit Byzantii, rethoricam, philosophiam, arithmeticam et reliquas scientias in Antro insula didicit, ibi versatus cum Michaele Psello. Cedrenus.* Ingens sane imperatoris et ardens studium, licet auctoritas et facultates nullæ, qui relicta domo neglectisque summi fastigii opibus, in insulam Antrum pro capessendis disciplinis ad magistrum Psellum pererraverit. Nonne multo facillius, præmio, quod poterat, maximo proposito, Psellus vocatus accessisset? Falsum etiam est id asserere Cedrenum, qui Philosophum Leonem a Leone Sapiente et imperatore diversum novit. Et Cedrini verba de Leone Philosopho sunt, quæ supra adduximus.

VI. Pergit Gyraldus : *Cujus*, Leonis scilicet, *filius* D *Constantinus Ducas fuit.* Quis id dixit? Constantinus Ducas longe ab his temporibus vixit. Neque Constantinus Leonis filius Ducæ sibi cognomen unquam ascivit, sed Porphyrogennetæ, quo maxime gaudet et gestit. Ducæ cognomen post centum sexaginta ad minus annos in imperio cepit. *Qui et de Christiana religione probe sensit.* De Constantino Duca forte verum fuerit. Verum quanam ratione Constantinus Leonis filius schismatis propugnator de Christiana religione probe sentire potuit, judicent alii. Conatus illius in vindicando ab injuriis Photio, vel solo Unionis tomo, a Leunclavio in Jure Græco-Romano lib. II edito, satis superque liquet. *Hujus Constantini liber ille celebratus est, quem moriens Romano filio reliquit.* Eum ex codice bibliothecæ Palatinæ, qui Baptistæ Ignatii olim fuisse perhibebatur, descriptum, Græce et Latine edidit Joannes Meursius, cum aliis ejusdem Constantini opusculis, Lugduni Batavorum apud Elzevirum 1627, in-8°. Verum is non Ducæ, sed Porphyrogennetæ fuit. *Hujus quoque Constantini tempore floruit Michael Psellus.* Si de Psello, cujus innumerabiles, ut ipse ait, libri circumferuntur, sermo est, fallit. Ille etenim non eo tempore vixit. Si de præceptore Leonis Philosophi, licet non fallat, ille tamen innumerabilium librorum editione non celebratur. De quo, an aliquid (*d*) scripserit, adhuc dubitamus. *Ad hunc certe Constantium Pselli de victus ratione, hoc est, de diæta.* Hoc [6] quoque falsum est. Nam Psellus qui *De victus ratione* conscripsit, Constantino Ducæ (*e*), vel si placet, Constantino Monomacho librum nuncupavit. *Et de auro conficiendo.* Nihil minus. Libellum etenim illum ad patriarcham Michaelem Cerularium, cujus hortatu illum conscripserat, misit. *Quos quidam non sane indoctus.* Optime hic aliorum ineptias abdicat, et nonnulla Pselli commentaria, non tamen Leonis Philosophi magistri, recenset. Subdit, *Fuit et hujus Constantini Ducæ filius, et Michaelis Pselli discipulus Michael Ducas imperator Constantinopolitanus, qui a fame et penuria Parapinaceus* (*f*) *cognominatus fuit.* Nugæ, Constantini, Leonis filii, nullus fuit filius Michael, sed Romanus, cui librum, ut Gyraldus supra dixerat, moriens, *De administrando imperio* reliquit. Et Michael iste sub Psello præceptore Constantinum Ducam patrem cognoscit. Annon bene tractat historiam Gyraldus? Annon bene de Psello atque his imperatoribus meritus, quos fœdissime commiscendo confundit, et loco suo ejectos ad alia tempora conjicit?

VII. Possevinus item, dum scripta recentioris Pselli ad veterem illum Leonis præceptorem transfert, satis male antiquitatem accipit : *Michael Psellus, qui Leonis, cognomento Philosophi, fertur fuisse præceptor, pleraque scripsit, tum ad theologiam, tum ad philosophiam atque ad alias disciplinas, sive mechanicas, sive medicas spectantia ; si tamen omnia, quæ ascribuntur, legitima sunt illius opera.* Nec plus sapit Franciscus Bosquetus, præfat. ad lectorem in Michaelis Pselli de legibus

NOTÆ.

(*d*) Præter carmina, ut illa de quibus supra § 3.

(*e*) Aliter tamen ipse Allatius infra § 11.

(*f*) Quod πινάκιον sive quarta pars modii eo tempore ementibus subtraheretur. Vide Cangium in Πινάκιον.

Syntagma : *Michaelem Psellum, qui præter propter annum Christi* 850 *Leonis Philosophi imperatoris*, etc.

VIII. Et sane parum caute Andreas Schotius Præfat. ad Psellum in Cantica canticorum, et Gerhardus Vossius de *Historicis Græcis* lib. II, cap. 26, Cæsari Baronio et Bellarmino imponunt, sibi et aliis persuasisse conati, floruisse Psellum Christi anno 859, quo Constantinopoli imperator Leo Philosophus fuit, quem et Psellus litteris informavit. Licet enim de Psello verum sit, nec in eo Baronius fallitur; fuit enim vere eo tempore Psellus ¡quidam, litteratura insignis; nunquam tamen Baronius eum Psellum Leonem imperatorem litteris imbuisse affirmavit, sed Leonem Philosophum longe ab imperatore Leone diversum. *Baronius,* dicunt, *a Psello, non Leonis æquali, sed multo recentiore, Simeonem Metaphrastam oratione panegyrica celebratum narrat.* Ita est. Sed non dixerat unicum tantum Psellum exstitisse. Et nos ad [7] quemnam Psellum oratio referri debeat, certo affirmare non possumus. Conjectura tamen, eaque levissima ducimur, hunc recentiorem esse illius auctorem; quod et plura scripserit in omni disciplina et scriptorum gloria celeberrimus fuerit. An vero senior ille aliquid scripto tradiderit, certo non constat.

IX. Ego vero nullus dubito, si verum fateri velimus, Psellum illum sub Basilio Macedone, multa philosophica scripto consignasse, eaque nunc affinitate nominis indistincta sub recentioris Pselli nomine circumferri. Scripta namque omnia, quæ Psellum patrem indigitant, cum et tractandi ratione, et inveniendi acumine, nec eadem dicendi forma, nec figurarum coloribus gestiant, sed alia incomptam illam, et Græcam philosophiam, non barbaram scilicet, sed virilem, et quæ suo splendore nitescat, præ se ferant; alia cum Musis ludant, et Gratiis, et verborum flosculis, et compto periodorum instructu hilariter subsiliant; diversos sibi parentes pro genii diversitate reposcunt. Et licet magni viri aliquando rerum excelsarum parturitione defatigati videantur destitui, et in alias atque alias se dicendi formas convertere, semper tamen in illis vis quædam naturæ, a semetipsa nunquam degenerans, inclarescit, qua nasuta ingenia et acres operum judices verum auctorem expiscantur. Quamvis deturpata facie et pedibus distortis Ganymedes claudicet, non ita in alium virum migrare poterit, ut Ganymedes esse non cognoscatur; adhuc lineamenta illa, et pessime exceptas pulchritudinis scintillas, et latentes in membris radios, si fungus omnino non es, prompte dignoscas. Sæpeque in confracto, exeso ac partibus mutilato marmore cœlum Praxitelis deprehendi. Cum itaque in hisce operibus longe diversa sint omnia,

A non uni ascribentur parenti, et quæ junioris Pselli non erunt, ad antiquiorum esse referenda plane judico. Præcipua illa erunt, quæ Aristotelis libros pleros que per modum paraphrasis, non ineleganter exponunt. Semperque de Dialogo illo, in quo operationes dæmonum asseruntur, deque ejus auctore subdubitavi. Stylus florido solidior, res extra Peripateticorum scholas, cum Platonis et Zoroastræ sententiis affinis, et magica illa nugamenta alterum a Psello recentiore Psellum indicant. Hic in Dialogo Marcus in Chersone insula commorans peregrino magiæ arcana exponit; Leo Philosophus philosophica ac reliquas scientias in Antro insula a Michaele Psello edocetur. Video Leonis historiam sub alienis nominibus quasi personatum [8] in theatrum educi. Illud etiam, quod se dicit

B Timotheus a paterno avo audisse de Euchaitarum pessimis moribus, annon magis senioris Pselli ætati, tunc cum Massalianorum hæresis, ut de hæresibus narrat, Joannes Damascenus, crudelissime in Ecclesiam Dei grassabatur, quæ tempore junioris prope exstincta languebat, videtur convenire? Adde Dialogo tractatum (*g*) *de Dæmonibus*, nondum editum Græce, quod sciam, ex Græcorum sententia, uterinum dixeris ac germanum fetum, et Leonem Philosophum ac Joannem ejus consanguineum magiæ insimulatos et accusatos tradunt historici, quam verisimile est non ab alio quam a Michaele illo Psello didicisse.

X. Libellus etiam Pselli *De lapidibus* a Maussaco editus, vel huic seniori Psello, si me con-

C jectura non fallit, tribuendus est, vel certe nulli. Audi quid ipse dicat, dum in fine auctores, qui de lapidum virtutibus causas reddidere, enumerat, post omnes subdit: Τῶν δὲ οὐ πολὺ πρὸ ἡμῶν ὁ ἐκ τῆς Ἀφροδισίας Ἀλέξανδρος, ἄνθρωπος περὶ πάντων ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων τῆς φύσεως προχειρότατος. Id est : *Ex his autem, qui paulo ante nos vixerunt Alexander Aphrodisiensis, ad omnia etiam naturæ occultiora enucleanda, ut plura paucis complectar promptissimus.* Anne paulo ante tempora Pselli, qui sub Constantino et Michaele Ducis florebat, Alexander Aphrodiensis, qui sub Antonino et Severo scribebat, vixisse dicendus est? Si octingentorum et quinquaginta annorum spatium modicum temporis intervallum Psello

D est, quod erit longum? Ergo vel hic libellus Psello huic seniori vindicandus est, vel si sexcenti etiam et plures anni diuturniora tempora sunt, ideoque nec seniori tribuendus, alius nobis opusculi auctor quærendus est sedulo, ne Psellum, dum hæc scriberet, dormitasse nugacissime fateri cogamur.

XI. Liber etiam *Medicus* et *Therapeuticus* Pselli, quem Constantino Porphyrogennetæ, nisi nos ludit inscriptio, nuncupavit, forte Psello seniori

NOTÆ.

(*g*) De hoc infra § 39. Laudat et Allatius diss. de Engastrimytho c. 2 et 16.

tribuendus est, si vitam eo usque protraxit; certe recentiori tempora negant.

XII. Verisimile itaque est, Psellum hunc plura in *Philosophicis Rhetoricis* composuisse. At non scripsit, inquies, quidquid de aliis sit, in Simeonem Metaphrastem panegyricum, ut Baronius somniat, [9] cum illum Psellus recentior scripserit. Quare Baronius falsus est, et in Psello, quem in aliud tempus amandat, et in Metaphraste, quem ob imaginarium Psellum annis ferre ducentis, antequam esset, suam Ecclesiæ operam contuluisse in enarrandis sanctorum vitis contendit. Nec feliciori eventu Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis, sæculo IX, anno 850; Jacobus Gaulterus in *tabula Chronologica*, sæculo IX, pag. 598; Jacobus Gretserus *De imaginibus manu non factis* c. 10, et alii, Baronium secuti sunt.

XIII. Hic historiæ ecclesiasticæ hostes, et Simeonis Metaphrastæ acerrimi defensoris oppugnatores, tantorum virorum lapsu triumphare sibi videntur. Sed nulla id evidenti ratione conantur, ni me mea fallit opinio. Pselli tempora Baronius non distinxit; at quonam ipsi modo distinguunt? Ipsi Panegyrim illam in Metaphrastem Juniori Psello, sed quonam argumento adjudicant? Prorsus nullo. Auctorem illius orationis Psellum alterum esse, non Leonis Philosophi magistrum nunquam evincent. Scripsit ille plurima, ut versimile est; quare non et hanc orationem scribere potuit? Et scripsisse argumunto hoc ad probandum firmissimo, ni me codices manuscripti fallunt, ni ipsi, qui contrarium astruunt, lapides sunt, demonstrabo. Concedant et concedere debent orationis parentem cognomento Psellum fuisse, vixisseque non diu post Metaphrastæ tempora. En illius verba (*h*): Ἔδειξε γὰρ κἀν τῷ τέλει ὁποῖος αὐτῷ ὁ διεσπουδασμένος βίος ἐτύγχανεν ὤν. Οὐ γὰρ ὥσπερ τετιμῆσθαι αὐτὸν οἱ συνεωρακότες φασὶν, οὐδὲ διῃρῆσθαι, ἀλλ' ἐδόκει ὥσπερ τινὸς δέσμης ἐλευθερούμενος, καὶ εὐμαρῶς πρὸς τοὺς ἄγοντας ἀγγέλους ἀνατεινόμενος νεύματι. Id est: ***Nam vel in fine ostendit, qualem vitam egerat. Non enim eum veluti abscissum, aut divisum fuisse dicunt ii, qui viderunt: sed videbatur veluti a quodam vinculo liberari, et hilari nutu se extendere ad ducentes angelos.*** Neque negare poterunt, Nicetam qui, et David dicebatur, Paphalgonem divo Ignatio Constantinopolitano, æqualem, iisdem cum senioris Michaelis Pselli temporibus, scriptis editis celeberrimum, vixisse. Ipse hoc de se, in principio Vitæ Ignatii a se conscriptæ. tradit. Nicetam hunc eumdem cum Niceta Serrone faciunt plerique codices Vaticani. Expositionem siquidem in Carmina Gregorii Nazianzeni, ejusdem, qui et in alia Gregorii commentatus est Nicetæ, Serronis scilicet, quod et plurimi codices manuscripti confirmant, huic Nicetæ Davidi tribuunt. Habent enim satis evidenter, Νικήτα φιλοσόφου τοῦ Παφλαγονίας [10] Ἑρμηνεία εἰς τὰ ἔπη τοῦ Θεολόγου. Et, Νικήτα τοῦ καὶ Δαυῒδ', Ἐξήγησις εἰς τὰ αὐτά. *Nicetæ Philosophi Paphlagoniæ Expositio in Carmina Theologi, et Nicetæ, qui et David, expositio in eadem.* Neque ab his diversi sunt codices mss. Augustani; confirmatque editio Veneta sub anno 1563. Ut hinc videas una tot manuscriptorum codicum conspiratione, non unius exscriptoris oscitantia illarum expositionum immutatum' sed continuata serie pluribus comprobatum, auctorem Nicetam fuisse, qui et David et Paphalgo Philosophus dicebatur. Serron itaque Nicetas et David auctoritate horum codicum unus est et idem auctor. Ea præ, sequere, mi Gaffarelle. Nicetas, præter expositiones in Gregorii orationes, et alia ingenii sui in omni genere doctrinarum, erudita sane et docta monumenta, in divi Lucæ Evangelium, quatuor libris distinctam, satis uberem et luculentam Catenam ex pluribus Patribus et scriptoribus ecclesiasticis venuste admodum concinnavit; inter eos non infimi sunt Simeon Metaphrates et Psellus. Fateri possumus ergo, Psellum hunc, qui sub Constantino Duca floruit, esse? Apage. Meræ nugæ. Ante Nicetæ tempora obiisse eum certo constat. Eum de novo post Nicetam revixisse probent ipsi, si poterunt.

XIV. Argumentum hoc sane efficax, mihi in præsentia, ut verum fateor, non satisfacit. Nec fide manuscriptorum codicum, quos supra recensui, Nicetam Davidem eumdem esse cum Niceta Serrone, Catenæ in Lucam compilatore probatum satis puto: longum enim temporis intervallum inter utrumque intercessisse existimo. Nam Nicetas Serron, diaconus primum Magnæ Ecclesiæ, et magister, seu doctor. Catenæ in Lucam, Matthæum et alios auctor, et Heracleensis postea archiepiscopus, iisdem cum Thephylacto archiepiscopo Bulgariæ temporibus floruit, ad quem nonam Theophylacti epistolam inter impressas a Meursio, legi. Sed de his alius erit inquirendi locus.

XV. Quod si novatorum doctrinis insistere vellem, Metaphrastes in ultima Christianæ Ecclesiæ antiquitate ipsis etiam apostolorum discipulis σύγχρονος fuit, tantum abest ut recentissimus sit. Nodus quem nescio, an unquam expedient adversarii. Gesnerus, et ejus Epitomator suspicantur, Hippolytum Thebanum, Chronici Ecclesiastici scriptorem, cujus fragmentum Canisius in *Antiquit.* tom. III, nobis Græce et Latine exhibuit, illum esse, cujus Hieronymus meminit in libro *De viris illustribus*, Portuensem duntaxat, nec incongrue; cum et Nicephorus Callistus *Histor. Eccles.* lib. II, c. 3, Glycas, (*i*) et [11] Theodorus Metochita in *An*-

NOTÆ

(*h*) Apud Allatium de Simeonibus p. 335. Quem vide etiam p. 48 seq.

(*i*) Glycæ etiam sunt quos sub Metochitæ nomine annales Meursius edidit. Hippolytus vero Chronici auctor floruit sæculo XI.

nalibus, ea, quæ sunt Hippolyti Thebani, tribuant Hippolyto, Portuensi episcopo, substituantque pro Thebano Portuensem. Verum Portuensis sub Alexandro imperatore, anno scilicet Christi 229, martyrium passus est. Est ergo Metaphrastes antiquior, cum Metaphrastæ Simeonis in Chronico mentio fiat, et suspicione ipsorum una cum discipulis apostolorum floruit. Plures jam hic Metaphrastas parturient, omnium tamen recentissimum Vitas sanctorum scripsisse dicent. Nugæ et somnia.

XVI. Metaphrastes Simeon unicus esto, Thebanus a Portuensi, uti est Hippolytus diversus existimetur; et nos parquam obscura illius tempora et vitæ institutum aliunde quam a tempore Pselli, et, si fieri potest, ab eodem etiam Metaphraste inquiramus. Auctor Vitæ sanctæ Theoctistæ Lesbiæ, Lippomano et Surio, (*j*) aliisque sine ulla hæsitatione, quamvis nescio quid ad incertum auctorem transmittat, Metaphrastes hic est. Comprobaturque certissimo ipsius Pselli testimonio. Psellus namque, dum in Metaphrastem canone, commentationes Metaphraste insinuat, scribit illum consilio atque monitu Parii anachoretæ munus aggressum scribendi, primum omnium colloquium illud composuisse, et Theoctistæ virginis vitam graphice admodum celebrasse, Ode 6. Τὸ πρῶτόν σου σύγγραμμα ἐκ Προνοίας θεϊκῆς, καὶ ὁμιλίας γέγονε τοῦ ἱεροῦ πρεσβύτου καὶ μοναστοῦ, Συμεὼν θεσπέσιε, ὃν ἐν Πάρῳ τῇ νήσῳ τεθεώρηκας. Et, Ἀξίως ἐξύμνησας τῆς Λεσβίας τὰ λαμπρὰ καὶ θεῖα ἀγωνίσματα Θεοκτίστης τῆς ὄντως ἀγγελικὴν, μικροῦ καὶ ἀσώματον τελεσάσης πανσόφως τὸ πολίτευμα. Id est : *Prima tua commentatio ex divina Providentia et colloquio facta est sacri senis et anachoretæ, Simeon admirabilis, quem in Paro insula conspexisti*. Et, *Pro dignitate laudati Lesbiæ illustria et divina certamina, vere Theoctistæ, a Deo fabricatæ, quæ angelicam et tantum non incorporeum absolvit sapienter vitæ rationem*. In hac autem scriptione, et colloquium senis in Paro, et adhortamenta, et vita Theoctistes pro humani ingenii tenuitate exponuntur. A ratione ergo alienus esset, quicunque scriptum hoc Metaphrastæ esse genuinum denegaret. At in hoc vitæ institutum ejusdem, et ætatis tempora plane et sine ullis ambagibus proponuntur. Frustra itaque ex alio, nec ab ipso Simeone, de Simeone, testimonium quærimius. Discamus vero a Simeone, eum non a ducenda uxore abhorruisse, sed ex illa liberos etiam procreasse, civilibusque muneribus functum, tunc demum cum Himerio, ducendarum copiarum peritissimo, legatum [12] ad Arabas, qui Cretam invaserant, missum fuisse : et, cum non liceret per ventos ulterius, Parum adnavigasse, et cum sene illo anachoreta cognomine, a quo et res gestas Theoctites ea conditione, ut omnia scriptis mandaret, perceperat, col-

A locutum familiarissime, suæque legationis finem fortunatum, ob eamque munera ab imperatore reportanda, præsagiente divino illo sene, audisse : post absolutam navigationem, scribendo ea, quæ viderat et audierat, præcepta senis adimplesse. Illa ergo tempestate vivebat, cum Arabes Ægei insulas, et oras Græciæ maritimas non infelici eventu, misera tamen Græciæ calamitate ac clade afflixerunt. Sed tunc potissimum, cum in Arabas classe ac ferro Himerius, ipse verbo ac muneribus expugnandos mittitur, tunc cum nondum ad scriptionem animum adjecisset. Sed ista evenere temporibus Leonis Sapientis, Basilii Macedonis filii, si Cedreno, Curopalatæ, Zonaræ aliisque historicis Græcis fides habenda est. Ergo tunc Simeon iste Metaphrastes, Vitarum scriptor, floruit, B muneribus ac dignitatibus auctus. Et si quid conjectura augurari licet, Simeon ille a secretis sub hoc Leone, qui aurum a Rhodophyllo relictum Leoni Tripolitæ infami apostate obtulerat, ut eum ab excidio Thessalonicensi averteret, ideoque ab imperatore patricii et secretarii primarii dignitatibus condecoratas, nullus alius est, quam Simeon iste noster Metaphrastes, qui Logothetæ nomine a Psello, ut dicemus inferius, et ab aliis insignitur.

XVII. Metaphrastes ergo Simeon scriptionem exorsus est sub Leone, et sub Constantino Porphyrogenneta, Leonis filio, et nepote Romano, ætate etiam ipse provectiore assiduis laboribus absolvebat; ut ex illius oratione de exportatione manus dextræ Joannis Baptistæ apud Lippomanum et C Surium (*k*) colligi poterit. Ait enim ea ætate sub Constantino et Romano imperatoribus a Jobo diacono manum Antiochia Byzantium delatam fuisse. Id autem sub dictis imperatoribus evenisse confirmant Cedrenus et Zonaras in Constantino Porphyrogenneta.

XVIII. Errat ergo Gerardus Vossius, et alii, qui putant Simeonem Metaphrastem sub Constantino Duca, vel saltem circa ea tempora floruisse : errasseque Baronium et Bellarminum, cum Simeon, ut Vossius ipse putat, ducentis annis posterior vixerit, quam illi existimarunt.

XIX. Quantum præterea immaniter hallucinatus sit Hospinianus, dum Metaphrastas et Psellos pro arbitratu, ut ita dicam discerpsit, [13] abunde satis D ostendit Jacobus Gretserus *De imaginibus manu non factis*, c. 19. Conferam et ex meo nonnulla, præter jam dicta, ad messem tam uberem, ut veritas clarius elucescat. Fuit Metaphrastes non (*l*) trivialis Constantinopoli ludimagister, sed genere clarus illustri familia natus, divitiis abundans, in aula imperatoria celebris, a secretis et consiliis intimis, et post mortem etiam miraculis illustris. Psellus in eumdem : Καὶ τόγε θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ γένους εὖ ἔχων, καὶ τὰ τῆς εὐκλείας οἴκοθεν

NOTÆ

(*j*) Ad 10 Novembr.
(*k*) Ad 29 Augusti.

(*l*) Confer Allatium de Nilis p. 29 edit. nostræ.

κεκτημένος, βαθεῖ τε πλούτῳ κομῶν, καὶ οἷς ἄν τις πρὸς παίδευσιν ἀποκνήσειεν. *Et quod est admirabilius, et propter quod illum quispiam magis fuerit admiratus, cum esset genere clarus, et ex illustri familia natus, et abundaret divitiis, et iis quæ segniorem effecerint quempiam ad disciplinas*, etc. Hinc idem Psellus ejusdem Officium composuit, quod ab ecclesiasticis in ejus solemnitate, sicuti fieri amat in aliis Sanctis, decantaretur, in eo Oda 3 scribit, Ἐνδιαπρέψας ἐν ἀρχαῖς ταῖς τῆς κάτω συγκλήτου ὡς ἀνὴρ βουληφόρος τὸ πολίτευμα τὸ σὸν ἐκτήσω ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὴν ἄνω σύγκλητον ἐκόσμησας. *Cum terreni senatus dignitatibus condecoratus fuisses, veluti vir consiliarius, vitæ ducendæ rationem in cœlis acquieras, et supernum senatum decorasti.* Sæpeque Logothetam nominat. Ode prima : Μέλος μοι εὔρυθμον δίδου, Λόγε Θεοῦ, εὐφημεῖν ὁρμήσαντι τὸν θεράποντα τὸν σὸν Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν τὸν κυρίως λογοθέτην ἀξιάγαστον. *Melos mihi concinnum Verbum Dei, cum celebrare inceperim servum tuum Simeona Metaphrastem, proprie Logothetam admirabilem*, Et alibi : Εὐφημήσωμεν πάντες ἐπαξίοις ᾠδαῖς τὸν μέγαν Θεοῦ θεράποντα Συμεῶνα τὸν ἅγιον λογοθέτην. *Celebremus omnes condignis cantibus magnum Dei servum Simeona sanctum Logothetam.* Fuit ergo Logothetæ officio conspicuus, quod quidnam fuerit, pluribus alii exponere conati sunt : eos, qui plura desiderat, videre poterit. Satis mihi erit pro hac re stabilienda elegantissimi item, ac prudentissimi, licet sequioris sæculi scriptoris, Joannis Cinnami testimonium; in quo vertendo, illustrandoque diu me exerceo, (*m*) speroque laborem hunc meum, propter pulcherrimam historiam, ad hunc diem cum vetustate luctantem, meis vigiliis, et amicorum opera, et scopulo in tranquillum illatam, historicæ veritatis studiosis non ingratum futurum. Is itaque *Histor. Romanæ* lib. IV de rebus gestis Manuelis Comneni, de Richardo Antri domino verba faciens, scribit : Ὡς δὲ τῶν πυλῶν ἀλογιστήσαντες Γιβενάτζιόν τε αὐτὸ ὁμολογίᾳ ἔσχεν, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν προσιόντες ἐσκέπτοντο. Κόμησί τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ τῷ Γυλιέλμου Καντζηλαρίῳ συγγεγονώς, ὃν λογοθέτην εἴποι ἄν τις ἑλληνίζων ἀνήρ, ἐπὶ Τράνιν σὺν αὐτοῖς ἦλθεν, ὡς αὐτοβοεὶ τὴν πόλιν ἀναρπασόμενος. [14] *Cum vero portæ urbis parum caute custodirentur, Juvenalium ipsum in ejusdem fidem se dedidit Hinc pro occupandis cæteris cum comitibus aliis, nec non Guilielmi Cancellario, quem Logothetam Græca quis lingua expresserit, consilium inibat, et Tranim usque tum illis processit, quasi primo impetu Urbem direpturus fuisset.* Alium hujus vocis significatum, antequam majestas illa imperii statis veterum officiorum formis abrogatis, exteris Barbarorum moribus, nova omnia approbando, cessisset, lege apud Procopium in *Historia Arcana*.

XX. Vitis, ut hoc etiam hic obiter notem, a A Simeone conscriptis aliquas a junioribus esse adjectas observarunt Baronius, et Bellarminus, et alii, cum viri illi post Simeonis tempora vixerint. At eas a Psello, recentiore nempe, annexas in lucem vulgatas opinatur Andreas Schottus, præfatione ad lectorem, in Cantica canticorum. Unde id habuerit Schottus non liquet, etsi verum sit Psellum, sive Simeonis æmulatione, sive religione in sanctos, perplures sanctorum Vitas non ineleganti stylo accuratissime descripsisse, utinam, puerilibus argumentis neglectis, in quibus nonnunquam totus esse videtur, in istis seriis pertractandis plures, quam fecit, horas insumpsisset! Illius in sanctos conatus in Catalogo operum infra recensebimus.

III-VII. ***Michael Psellus, Michaelis Ducæ imp. præceptor, clarus circa an. — 1050. Alii.***

B

XXI. Tertius fuit Michael Psellus, Michaelis Ducæ præceptor, qui maxime omnium de republica litteraria meritus, honorificam sui apud posteros memoriam consecravit, ita ut reliquos alios ejus cognomines acumine ingenii, eruditionis copia, profunditate scientiarum, argumentorum varietate, multitudine scriptorum et splendore gloriæ obruerit; quare, aliorum exstincta, et, ut ita dicam, obliterata memoria, ipse solus nomen illud meruisse videtur. Sic poetam et oratorem cum dicimus, Homerus nobis atque Demosthenes, de Græcis loquor, statim sese offerunt, mentisque oculis repræsentant.

XXII. Fuit patria Constantinopolitanus, e consulum ac patriciorum prosapia, quamvis non tam C felici fortuna. Ipse id ait de se in Epitaphio matris: Τῷ τοίνυν ἐμῷ πατρὶ τὸ μὲν ἄνωθεν γένος ἐς ὑπάτους ἀνῆκτο καὶ πατρικίους· τὰ δὲ κατ' ἐκεῖνον πράγματα οὐχ οὕτω δεξιῶς εἶχεν. *Patris igitur mei genus antiquum ad consules et patricios referebatur, res vero ipsius non nimis prospere se habebant.* Post duas femellas tertio ipse partu, multis matris suspiriis, et ad Deum precibus effusis, in lucem editur. Mirum est, quod in ejus ortu narratur, nullas eum lacrymas profudisse, neque usquam postea in maximis etiam necessitatibus plorasse, sed [15] semper ætate illa tenella lætos ac puniceos oculos habuisse : tantum parentis, nullisque aliis quam maternis, ad quæ vel usu vel sententia ferebatur, uberibus inhiasse. Quinquennis præceptori D traditur, adeoque robuste studiorum pondus excepit, ut ludicra omnia, præter litterarum studium, quo summopere delectabatur, sordescerent. Ex illius affectum ejusdemmet verbis expressum : Ἐντεῦθεν οὖν ἡ μήτηρ πρὸς τὰ κρείττω χειραγωγουμένη εἰς πέμπτον ἔτος τελέσαντα διδασκάλῳ ἐφίστησι. Καὶ ἦν μοι τὸ μάθημα οὐ μόνον τὸ εὔχερές, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ ἀντ' ἄλλης τινὸς παιδιᾶς. Ἠνιώμην γοῦν, εἰ μέ μοι διὰ πάσης ἡμέρας διδοίη τὰ παιδικά. Καὶ ἦν μοι παιδιὰ μὲν ἡ σπουδὴ δὲ παιδιά, οὐχ ὡς ταῦτα παίζοντι, ἐκεῖνα δὲ σπουδάζοντι, etc.

NOTÆ.

(*m*) Cinnamus Allatii nunquam prodiit. Exstant editiones Corn. Tollii et Cangii.

Id est : *Hinc igitur mater ad meliora manuducens quinto ætatis anno magistro commendat. Et erat mihi disciplina non tantum facilis, sed dulcis præ quolibet alio ludo. Ægre itaque ferebam, si mihi per totum diem delicias non suggereret. Eratque mihi ludus studium, studium ludus, non quod hoc ludibrio haberem, illi vero incumberem.* Ætate grandiore, dum inter parentes non convenit, cuinam studiorum generi esset addicendus, Joannes Chrysostomus et apostoli, matri in somniis visi, decernunt. Hinc disciplinarum quam voluptatum cupidior, æqualibus in studio superatis, non longo intervallo ad suprema quæque doctrinarum culmina gradum fecit, onibusque innotuit. Hæc ipse prolixe nimis, oratione In matrem, prosequitur, et ex eo Anna Comnena *Alexiados* lib. v, brevissime concinnavit, dum de Italo verba faceret : Καὶ Μιχαὴλ ἐκείνῳ τῷ Ψελλῷ ἐν ὑστέρῳ προσωμίλησεν, ὃς καὶ πάνυ τοι παρὰ διδασκάλοις σοφοῖς ἐφοίτησε. Διὰ φύσεως δὲ δεξιότητα, καὶ νοὸς εὐθύτητα, τυχὼν μέντοι καὶ Θεοῦ ἀρωγοῦ. Πρὸς τούτοις διὰ τὴν θερμοτάτην ἱκεσίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐπαγρυπνούσης συχνῶς τῷ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου τῆς Θεοτόκου σεπτῷ εἰκονίσματι, καὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐκκαλ ουμένης, εἰς ἄκρον σοφίας ἁπάσης ἐληλακὼς, καὶ τὰ Ἑλλήνων καὶ Χαλδαίων ἀκριβωσάμενος, γέγονε τοῖς τότε χρόνοις περιβόητος ἐν σοφίᾳ. Id est : *Tandemque in Michaelis Pselli consuetudinem venit, qui præceptores, sapientes oppido, nactus, naturæ dexteritate et intellectus acumine, Deo quoque illi coadjuvante, adhuc et matris intensissimis precibus, sæpius in templo Domini ante Deiparæ venerandam imaginem invigilantis, spississque pro filio lacrymis exorantis, ad universæ sapientiæ culmen pervenit, et Græcorum ac Chaldæorum decretis accuratissime conquisitis, ea tempestate celebre sapientiæ nomen consecutus est.* Subdit deinde inter Italum et Psellum dissidia exorta. Medicinæ quoque operam dedit, ut ipse de se Oratione in Matrem, sæpius laudata, affirmat, dum de patre moribundo loquitur. Ὡς δὲ καὶ τοῖς [16] δακτύλοις τὰς τῆς ἀρτηρίας κινήσεις ἐτεκμηράμην. Ἐσπουδάζετο γάρ μοι μακρόθεν ἡ περὶ τούτου τέχνη. *Ut vero et digitis arteriæ motus observavi : jam enim diu aliquid in eam artem studii, et operæ contuleram.* Studium in capessendis disciplinis, et omnibus addiscendis ardens ac pertinax, ipse libello *De admirabilibus lectionibus* in fine explicat. Ἐγὼ δὲ οὐ περὶ ἐργασίας ἕνεκα, νὴ τὴν ἱεράν σου ψυχὴν, ἀλλὰ φιλομαθείας τὰ πλείω τῶν μαθημάτων συνελεξάμην. Ἐγένετο γάρ μοι ἡ φύσις ἀκόρεστος πρὸς ὁτιοῦν σπούδασμα, καὶ οὐδὲν ἄν με βουλοίμην διαλαθεῖν. Ἀλλ' ἀγαπῴην ἂν, εἰ καὶ τὰ νέρθεν εἰδείην τῆς γῆς. Καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πολλοὶ περὶ τοῦτο μὲν ἐσπούδακα, ἐκεῖνο δὲ ἀπωσάμην, ἀλλὰ καὶ τῶν φαύλων, ἢ ἄλλως ἀποτροπαίων ἐπιγνῶναι τὰς μεθόδους ἐσπούδακα, ἵν' ἔχω ἐντεῦθεν ἀντιλέγειν τοῖς χρωμένοις αὐτοῖς. Id est : *Ego vero, non curiositatis ergo, ita sacrum tuum*

A *animum Deus sospitet, sed amore discendi pleraque ex disciplinis collegi. Namque natura cujuscunque studii avida, nunquam scientiis potuit saturari. Nullamque vellem esse, quod mei notitiam fugeret ; nec molestum mihi foret, etiam si sub terranea, noscerem. Neque ut plurimi, in hoc tantum incumbo, illud vero negligo, sed et pravorum etiam, et abominandorum mihi notitiam comparo, ut inde habeam, quod ea usurpantibus opponam.* Plura de hoc, *Orat. de matre*, in qua singula quæque ad fastidium usque enumerat. Ea lector, ne ipse fastidio sim, videat.

XXIII. Interea satis ætatis ac prudentiæ habens in aula imperatoribus innotuit, qui in maximis negotiis proficuam illius operam experti sunt. Nam
B Michael Stratioticus inter selectos ex patribus conscriptis viros, quos Comneno Isaacio ad rebelles in concordiam redigendos misit, Psellum quoque nostrum legavit, non contemnendo elogio celebratum a Zonara tomo III : Στέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν Κομνηνὸν πρεσβεύσοντες ἄνδρες τῶν ἐκκρίτων τῆς συγκλήτου βουλῆς· οἱ δ' ἦσαν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, ὁ πρόεδρος Λέων ὁ Ἀλωπὸς, καὶ Μιχαὴλ ὁ σοφώτατος Ψελλὸς τῶν φιλοσόφων ὢν ὕπατος. *Legantur igitur ad Comnenum selecti viri ex patribus conscriptis, Constantinus Lichudes præses, Leo Alopus præses et Michael Psellus, sapientissimus princeps tunc philosophorum.* Et Cedrenus in Synopsi : Ἐκεῖ δὲ αὐτῷ γενομένῳ φθάνουσι καὶ πρεσβευταὶ βασιλέως ὁ πρόεδρος Κων-
C σταντῖνος ὁ Λειχούδης, Θεόδωρος ὁ Ἀλωπὸς, Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλὸς, ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος. Οὗτοι γὰρ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ λόγου δυνάμει τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀνθρώπων διαφέρειν δοκοῦντες, καὶ ἀσυγκρίτως ὁ Ψελλὸς ἐξελέγησαν εἰς τὸ πρεσβεῦσαι, καὶ προσεδόκησεν ὁ βασιλεὺς μεγάλα καταπράξασθαι διὰ τῆς ἐκείνων [17] εὐστομίας, καὶ χάριτος. *Ibi ei occurrerunt legati imperatoris præses Constantinus Lichudes, præses Theodorus Alopus, Constantinus Psellus, philosophorum princeps. Etenim hi tres viri supientia, et facundia, omnium qui tunc vivebant, primi habiti, et quidem extra comparationis sortem Psellus, ad eam legationem fuerant delecti ; quod imperator eorum eloquentia et gratia se maxima consecuturum sperabat.* Ubi exscriptoris incuria, pro Michaele, Constantinus irrepsit. Et in eo falsæ
D legationis accusatur ab eodem inferius : Λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ πρεσβευταὶ παραπρεσβεύσαντες ἄλλο τε ἄλλως λάθρα τῷ Κεκαυμένῳ προσιόντες παρεκάλουν ἔχεσθαι τῆς ἐνστάσεως, καὶ μηδόλως ἐνδοῦναι. Τοῦτο δὲ αὐτοὺς ποιῆσαι, καὶ οἱ καλῶς εἰδότες ἐπληροφόρουν ἄνδρες οὐχ οἷοίτε ψεύδεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πληροφοροῦντες ἐνωμότως, ὡς ἅπαν τὸ ἀστυκὸν πλῆθος περιχαχῶς εἰς αὐτὸν ἔχει. Καὶ ὡς εἰ μόνον ἐγγίσει τῇ πόλει, τὸν γέροντα ἐξωθήσαντες, μετ' ἐπινικίων, καὶ ὕμνων αὐτὸν προσδέξονται. *Ac proditum est memoriæ, ipsos etiam legatos prævaricatos fuisse, et modo hunc, modo illum diversis temporibus Cecaumeno suasisse, ut oppugnaret acriter oblatas*

conditiones, neque quidquam concederet. Et quidem hoc eos egisse pro certo perhibent ii, quibus ista optime sunt nota, et a mendacii suspicione sunt immunes, aiuntque eos, interposito jurejurando, affirmasse Comneno, ardenter eum ab urbana multitudine diligi; ac, si tantum accessisset ad urbem, fore ut ipsam ea, sene exturbato, cum gratulatoriis victoriæ, et imperii carminibus exciperet.

XXIV. Isaacius Comnenus, cum Michaelem Cerularium, patriarcham Constantinopolitanum abdicare niteretur, aliorum, et Psseli præcipue opera, qui, in eum Oratione conscripta, multorum ac variorum facinorum reum fecit, usus est Zonaras ibidem : Εἶτα καὶ καθαιρέσει ὑποβαλεῖν αὐτὸν διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καὶ τισι τῶν ἀρχιερέων συνεργοῖς πρὸς τοῦτο ἐκέχρητο, καὶ τῷ Ψελλῷ αἰτιαμάτων πολλῶν, καὶ ἀλλοκότων συναγωγεῖ, ἃ ἐν τῷ κατ' ἐκείνου λόγῳ συνήθροισέ τε, καὶ συνεγράψατο, δηλοῖ τε διά τινων τῷ ἀνδρὶ ἀπείπασθαι τὴν ποιμαντικὴν, ἵν' ἑκὼν δοκεῖ παραιτεῖσθαι, ὡς εἰ μὴ τοῦτο, καὶ ἄκων αὐτὴν ἀφαιρεθήσεται, εἰς μέσον κατ' αὐτοῦ προτιθεμένων αἰτιαμάτων. *Deinde de abrogando illi patriarchatu cogitans, opere quorumdam episcoporum utitur, et Pselli, variarum et absurdarum criminationum coacervatoris, quas in Oratione contra illum scripta congressit, et per quosdam viro significat ut simulet se ultro pontificatu cedere quem alioquin invitus cum publica infamia sit amissurus.*

[18] XXV. Diogeni imperatori infensus, primus ipse inter senatores, et Joannes Cæsar, et filii, Eudociam imperatricem in monasterium trudunt; Michaelem Ducam imperatorem denuntiant; Diogenem jam revertentem imperio abdicant, auctore et adjutore consiliorum eodem Psello. Zonaras, in Romano Diogene : Ὁ γοῦν Καῖσαρ Ἰωάννης καὶ οἱ ἐκείνου υἱοὶ ἀεὶ, ὡς εἴρηται, ἐγκοτοῦντες τῷ Διογένει ἁρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσλαβόμενοι τῶν τῆς συγκλήτου ἐνίους, ὅσοι ὡμοφρόνουν αὐτοῖς, ὧν ἐξῆρχεν ὁ ὑπέρτιμος Ψελλὸς, ὕσνους καὶ αὐτὸς τῷ Διογένει τυγχάνων, τὴν Βασίλισσαν Εὐδνκίαν εἰς τὴν παρ' αὐτῆς δομηθεῖσαν μονὴν κατὰ ὧν τὸν ἐν τῇ Προποντίδι πορθμὸν περιορίζουσιν, τὸν δὲ Μιχαὴλ ἀνακηρύττουσιν αὐτοκράτορα, etc, *Joannes igitur Cæsar, ejusque filii, Diogeni semper, ut dictum est, infesti, arrepta occasione, quibusdam etiam ex senatu sui facinoris, quorum Psellus vir honoratissimus princeps erat, et ipse Diogenis inimicus, adhibitis, imperatrice Eudocia in monasterio, quod ipsa circa fretum Propontidis struxerat, relegata, Michaelem imperatorem appellat.*

XXVI. A puero itaque liberaliter educatus, animo circa artes doctrinasque gestiente, fructus, quos ab eis expetebat, decerpsit, non breves atque incertos, sed uberes et tempestivos. Eloquentiam enim, horridam tunc et incultam, excoluit, nec ad perniciem et pestem convertit, sed ad salutem. Tandem philosophandi rationem omnem

A complexus, loco in illo uberrimo ac feracissimo, frugiferam sibi, et aliis diligentiam expertus, extraxit malorum radices ; de natura et rebus occultis optime planeque disseruit, quod verum et quod falsum est in oratione, aperuit, summisque imperatoribus fuit et vivendi præceptor, et dicendi. Ad labores impiger, diu noctuque aut aliquid conscribendo, aut legendo, tempus insumebat : nec vires consenuerant, nec defecerat animus. Et cum munus optimum fructuosissimumque quod possit afferri principibus, illud esse exsitimaret, si doceantur atque erudiantur, summa ope nitebatur, ut Michaelem Ducam instrueret bonisque moribus informaret. Quo quis potest in vita humana, vel desiderare melius, vel optare præstantius? Coer-
B cenda est principum libido, refrenandusque furor, neque alia via id consequi possumus quam doctrina et eruditione. Hominis decus est ingenium, ingenii lumen eloquentia, eloquentiæ candor philosophia, philosophiæ rectrix ac magistra pietas, quæ nisi præceptorum monitis fulciatur, in ignorantiæ tenebras prolapsa, ruinam facit.

XXVII. Non potuit tamen effugere calumniam Zonaræ lib. III. *Annal.* : Καὶ ἦν τῶν ἀνθρώπων σύντριμμα, καὶ ταλαιπωρία, [19] καὶ ὁ τούτων ἐπιστρεφόμενος οὐδαμοῦ. Ὁ γὰρ βασιλεὺς παιδαριώδεσιν ἐσχόλαζε πράξεσι τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων καὶ ὑπερτίμου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, λόγοις τῷ δοκεῖν αὐτὸν ἐμβιβάζοντος, καὶ διδάσκοντος, νῦν μὲν τὴν γραμματικὴν τέχνην, καὶ μέτρα, καὶ διαλέκτους, νῦν δ' ἵνα κατὰ ῥήτορας διαλέγοιτο, νῦν δ' ἱστορίαις αὐτὸν
C προσεθίζοντος. Ἄλλοτε δὲ φιλοσόφων θεωρημάτων ἀκροᾶσθαι παρασκευάζοντος. Ὁ δὲ πρὸς οὐδὲν ἐπεφύκει. Τούτοις οὖν ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ προστετηκὼς, ὑφ' ἕτερον καὶ τοῦτον ἕνα τὸν τῶν καινῶν κυβέρνησιν ἐποιήσατο, καὶ νόμος ἦν τὸ τῷ Λογοθέτῃ δοκοῦν. *Homines atterebantur, et ærumnis premebantur : et nemo erat, cui illa curæ essent. Nam imperator puerilibus rebus occupatus, a principe philosophorum, et honoratissimo Michaele Psello ad litterarum studia deduci videbatur ; ac modo in arte grammatica versibus, in linguarum differentiis erudiebatur, modo declamationibus rethoricis, modo historiis assuefiebat, modo ad audienda philosophica præcepta parabatur, quamvis ad hæc omnia ineptus. Hujusmodi igitur studiis Romanorum imperator*
D *affixus, rerum administrationem alteri, eique uni commisit, ut legis auctoritatem haberet, quod Logothetæ visum esset.* Et inferius : Μήτινος δὲ προνοουμένου τῶν κοινῇ συμφερόντων, ὁ γὰρ βασιλεὺς περὶ λόγους ἠσχόλητο, καὶ ἰάμβους συντιθέναι πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο, σιτοδεία τοὺς ἐν πόλει ἐπίεζεν. *Nemine autem bonum publicum curante, nam imperator studiis vacans, iambos scribere a Psello docebatur, urbanos annonæ penuria premere cœpit.* Ita nil tam sanctum (*n*) est, quod calumnia tentare non audeat, et quod laude dignum est, ex improviso,

(*n*) Non adeo reprehendendum Zonaræ judicium, si studiorum deliciis ita fuit edoctus indulgere princeps, ut illis intentus imperii curam allis relinqueret.

fraudulenterque irrepens nescio quis criminose dilacerat. Et hominum turba cæca veluti oraculo plaudit, misera sane, duraque prudentissimorum hominum conditione. Sub aliis item imperatoribus Græcorum imperio jam senescente, doctri nisque omnibus in barbariem commutatis, cum, proh dolor! inertia pro sapientia erat vitam ipse fama clarissimus transegit, jucundus amicis, egentibus utilis, omnibus denique charus.

XXVIII. Illius tamem fidei causam, defensionemque non susceperim, si, quæ de eo Josephus Methonensis episcopus apologia contraMarcum Ephesium tradit, vera sunt. Illum enim annumerat schismaticis Photio, Cabasilæ, Palamæ, Camatero, Phurnio, Moschambari, Bulgariæ, Nicolao Methonensi, et Panareto, qui dicto et scripto Lainam Ecclesiam insectati sunt. Καὶ σὺ μὲν συνήφθης, ὡς φῄς, τοῖς ἁγίοις σου Πατράσιν, καὶ διδασκάλοις Φωτίῳ τῷ πρώτῳ σχισματικῷ, μᾶλλον δὲ αὐτουργῷ, [20] καὶ δημιουργῷ τοῦ σχίσματος, καὶ τῆς διαιρέσεως, Καβασίλᾳ, Παλαμᾷ, Καματηρῷ, Φουρνῇ, Ψελλῷ, Μοσχάμπαρι, Βουλγαρίᾳ, Νικολάῳ Μεθώνης, Πανχρέτῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς μετὰ τὸ σχίσμα, καὶ τὴν πολλὴν ἔριν κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἰποῦσι. *Et tu quidem, ut ais, sanctis tuis Patribus ac doctoribus te adjunxisti, Photio schismaticorum principi, imo vero auctori, et opifici schismatis, et dissidii : Cabasilæ, Camatero, Phurnio, Psello, Moschambari, Bulgariæ, Nicolao Methonensi, Panareto, et cæteris qui post schisma, et multam contentionem in Romanam invecti sunt Ecclesiam.* Sane Photii, Cabasilæ, Palamæ, Nicolai Methonensis, aliorumque in Ecclesiam Latinam commentationes nugacissimas non sine tædio ac stomacho legi. Pselli similem disputationem ad hunc diem non offendi, et fortasse nec ille conscripsit. Verumtamen est in *Expositione fidei* ad Michaelem Ducam, dum de processione Spiritus sancti verba facit, eum affirmare ex solo Patre procedere, quo vel solo nomine illius in recentiorum Græcorum placitis propugnantis pertinacia, et ad pervicaciora quæque audendum, si occasio se tulisset, animus innotescit.

XXIX. Tandem jam senex exauctorato Michaele Duca, ipse quoque a Botaniata Nicephoro dignitatibus spoliatus, monachum induens, solum vertere coactus est ; nec multo post, sive senio, sive etiam mœrore vitam posuit : idque conjicio ex verbis Annæ Comnenæ *Hist. lib.* v. Sed iis præcipue : Ἔνθα καὶ τοῦ Ψελλοῦ μεταχωρήσαντος Βυζαντόθεν μετὰ τὴν ἀπόκρασιν, (lego ἀπόκαρσιν,) αὐτὸς φιλοσοφίας ἁπάσης πρόεστι διδάσκαλος. *Ubi et Psello post comam detonsam Byzantio secedente, ipse Italus universæ philosophiæ magister creatus est.*

XXX. Quidquid tamen sit, maximis eum laudibus exornarunt, præter Annam Comnenam, Joannes Scylitza, et Cedrenus in procemio Historiæ, ὑπέρτιμος Ψελλός, *honoratissimus Psellus*, et in Stratioti-

A co : et Zonoras locis supra adductis, et in Isaacio Comneno, Πολὺς τὴν γλῶτταν ὁ σοφώτατος Ψελλός. Vim dictionis cum non intellexisset interpres, πολὺ, τὴν γλῶτταν, *verbosum* reddidit. Apage sapientissimum istum, si verbosus est, Græci cum admirandum aliquem, nec cum vulgaribus comparandum innuunt, dictione illa πολὺς utuntur. Hinc aptissime diceres, et ad Atticæ eloquentiæ normam, Πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος, *eximie sanctus* (o) *Gregorius* Πολὺς τὴν θείαν Γραφὴν Michael Ghislerius, *Disciplina rerum divinarum eruditissimus, et ingenio, prudentiaque in sacris Litteris exponendis accutissimus.* Πολὺς τὴν φιλοσοφίαν Fortunius Licetus. *Illis, qui ad philosophiam spectant, quam maxime potens : pauci* ut *sint* qui *tantis* [21] *philosophiæ dotibus præ-*
B *diti sint.* Πολὺς τὰ μαθηματικὰ Petrus Gassendus, *in rebus mathematicis tractandis ingeniosus, eorumque difficultatibus enodandis consultissimus.* Πολὺς τὰ ἰατρικὰ Gabriel Naudæus, *rebus medicis nimium pollens, multum versatus, supra plerosque alios exercitatus, nimio jam imbutus usu liberaliter institutus.* Πολὺς τὴν παιδείαν Nicolaus Villanus. *Præclara eruditione atque doctrina ornatus : eruditione et florentibus studiis nunquam non satis instructus, magnus.* Πολὺς τὴν ἐπιστήμην, Renatus Moreau, *in perfectissima disciplina probatissimus, et incredibili quadam ingenii magnitudine ad quascunque disciplinas insructissimus.* Πολύς τὴν ἱστορίαν Jacobus Philippus Thomasinus, *ad scribendas historias maxime illustris : in illustranda antiquitate sedulo studio apprime clarus, singularis.* Πολὺς τὸν νοῦν Joannes Bour-
C delotius. *Pleno pectore sapiens : sapientia munitam mentem egregie gerens* ; *considerate omnia perficiens.* Πολὺς τὴν ποίησιν Joannes Rhodius, *in poeticis studiis mirifice versatus; admirabili quodam ad poesim studio concitatus, præstantissime cum omnibus Musis rationem habuit.* Πολὺς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν φρόνησιν. Dominicus Molinus, *virtute ipsa excellentissimus* An non Ciceronianum illud infert? *Talis est vir, ut nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quam ille non et consilio regere, et integritate tueri, et virtute conficere possit :* et similia. Sic Psellus dictus est, πολὺς τὴν γλῶτταν, quasi diceres *magnus, multus, admirandus eloquio, eloquentia singulari.* Σοφώτατος etiam passim audit, *sapientissimus*, et a Glyca in Annalibus, et a Metochita in Historia. Et
D illius sententiis, qui eum secuti sunt, scriptores sua Commentaria non minus quam aliorum Patrum testimoniis illustrarunt. Inter alios præcipui sunt Niceta Serron, Catena absolutissima in Evangelium Lucæ ; Macarius Chrysocephalus in Magno Alphabeto, ubi ex diversorum Patrum dictis Evangelia perfectissime interpretatur; et Joannes Diaconus Magnæ Ecclesiæ Tract. Τίς ὁ σκοπὸς τῷ Θεῷ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως, καὶ τῆς δευτέρας ἀναπλάσεως διὰ τοῦ Θεοῦ.

XXXI. Illud interim animadvertere debemus,

NOTÆ.

(o) Malim *rerum divinarum apprime peritus.*

Gesnerum in Bibliotheca ridicule satis argutari, eumdem esse Michaelem Ephesium, et Michaelem Psellum. *Mihi quidem aliquando conjectura occurrit eumdem existimandi Michaelem Ephesium, et Michaelem Psellum. Nam præter commune prænomen, utrumque constat recentiorem fuisse, Christianum, Peripateticum, Aristotelis paraphrastem.* Multi alii ejusdem prænominis recentiores, Christiani, et Peripatetici, Aristotelis paraphrastæ, nova hacce argumentandi ratione Pselli erunt, inepte. Verum est utrumqne recentiorem esse, Christianum, an æque Peripatetici, dubium ; [22] certum omnino paraphrastes non esse : ni scholia, et expositiones textus brevissimas, una cum Paraphrasi confundere velimus. Conferantur utriusque in Aristotelem commentationes, quamvis sententia in multis conveniant, in modo, ac methodo exponendi Aristotelem longe diversi sunt. Psellus continua textus paraphrasi sententiam aperit, Ephesius non nisi difficilioribus operam dat, clara, apertaque, ut[i] cuique obvia, negligit.

XXXII. At quisnam sit iste Ephesius Michael, qui in enodando Aristotele tantopere etiam elucubrationibus editis, insudavit, quæsiere multi. Sed frustra operam contriverunt. Ubi nullum rei vestigium apparet, si venatori res non succedit, laudem ille pro conatu, non, quod non invenerit, reprehensionem promeretur. Verum dum ego etiam omnia pervestigo, si quid subodoratus sum, in medium afferam, donec meliora ab aliis producantur. Sensuum, ac enarrationum similitudo hos duos auctores unum ab alio adjutum fuisse satis indicat, vel utrumque ab alio, et ex uno fonte utriusque monumenta corrivari. Cumque a quo Psellus sua hauserit non habeam, utique Ephesium ex Pselli, sive ore, sive monumentis, quamuis verosimilius ex ore, sua habuisse, esseque Michaelem Ducam Parapinaceum dictum, Pselli discipulum, si conjectura aliquid valeo, existimo. Hic enim, dum summam imperii teneret, a Psello edoctus, illo amisso, in Ephesum delatus, illius Ecclesiæ antistes consecratur. Zonaras in Botaniata. Ὁ μέν τοι προβασιλευκὼς Μιχαὴλ, ὡς εἴρηται, τὴν τρίχα καρεὶς, καὶ ψήφῳ συνοδικῇ Μητροπολίτης Ἐφέσου κεχειροτόνητο, καὶ ἅπαξ φοιτήσας ἐκεῖ ἐπανῆλθε, καὶ ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ ἐποιεῖτο τὴν δίαιταν. *Michael vero, pridem imperator, tonsa coma, ut dictum est, concilii suffragiis Ephesi Metropolita creatur. Et cum semel eo venisset, reversus, in Manuelis monasterio vitam egit.* Constantinus Manasses :

Τῇ γαμετῇ τοῦ Μιχαὴλ ζεύγνυται νόμῳ γάμου,
Καὶ ταῦτα γέρων τρυφερᾷ, πέμπελλος νεαζούσῃ.
Αὐτὸν δὲ βαρυνόμενον, καὶ δυσανασχετοῦντα
Τῆς Ἐφεσίων πόλεως ποιμένα καθιστάνει.

Antecessoris Michaelis conjugem sibi matrimonio copulat, senex mulierem teneram et dedicatam, capularis, et funeri destinatus vegetam, atque juvenem Quemque sortem suam ægre, molesteque ferentem, ac deplorantem, Ephesinæ urbis pastorem imperator constituit. Et Ephræm in Chronico :

[23] Ὁ Μιχαὴλ δὲ γίνεται μελαμφόρος,
Εἶτ' ἀρχιθύτης, καὶ πρόεδρος Ἐφέσου.

Michael vero nigris vestimentis indutus sacrificiorum princeps, præsulque Ephesi fit. In eo otio, si gregem Christi pascere otium est, multa in varias disciplinas, nec dubito, conscripsit, quæ nomine Michaelis Ephesii, quietis potius amans, memor turbarum, non imperatoris, exemplo etiam aliorum imperatorum, voluit, ut hominibus innotescerent. Non placet? dictum indictum esto. Ἐπανίτω πρός με τὸν τεκόντα τὸ ἀποκύημα. *Redeat ad me auctorem fœtus hic meus.*

XXXIII. Hic ergo Psellus, ut doctrina præstantissimus, ita omnium πολυγραφώτατος fuit. Ausim dicere neminem. ea, vel subsequente ætate, Græce vel invenisse acrius, vel ordinasse aptius, vel locutum eloquentius, vel profundius res pertractasse. Nulla fuit scientia, quam ipse vel notis non illustraverit, vel compendio non tentaverit, vel optima methodo non expedierit. Eorum, quæ scripsit quæque ad notitiam meam pervenere, quædam edita sunt, quædam adhuc inedita : de editis primum sermonem instituam. Edita sunt :

XXXIV. Pselli *De victus ratione, deque facultatibus, et succi qualitate, elementorum, libri duo* ad Constantinum (*p*) imperatorem, Latine, Georgio Valla interprete, una cum Rhazæ de pestilentia libro, et Joannis Manardi Ferrariensis in Artem Galeni expositione. Basileæ, apud Andream Cratandrum, anno 1529, in 8.

XXXV. Ejusdem *iambos in vitia et virtutes*. Item, *Anagogas in Tantalum, Allegoriam de Sphinge, Anagogam in Circem, quæ volebat Ulyssem transformare*, Arsenius Monembasiæ episcopus Romæ (*q*) primus vulgarat. Deinde pluribus locis restituta, atque interpolata, a Conrado Gesnero, Basileæ edidit Joannes Oporinus (*r*) anno 1544, in 8, una cum Heraclidis Pontici Allegoriis in Homeri fabulas de [24] diis de quibus vide infra in Joanne Psello § 49, 56, 80. Obiter et hic animadvertendum est, carmina illa, quæ Federicus Morellus Lutetiæ anno 1608, in 8,

NOTÆ.

(*p*) Ducam vel Monomachum, ut Allatius notavit supra § 6, non Porphyrogennetam, ut Gyraldus p. 282. de Poetis. Prodierunt etiam hi libelli de victu humano una cum aliis variorum scriptis ab eodem G. Valla versis Venet. 1498, fol., ut editiones Colon. 1526. 8, et Basil. 1457 in 8 omittam In libellis istis imperatoris jussu collectis nullum scriptorem laudat Psellus præter p. 8, Galenum. De eodem argumento sed plane diversus liber Simeonis Sethi exstat ad Michaelem Ducam imp. cui valde simile scriptum aliud Psello tributum de quo Allatius infra § 51.

(*q*) Græce in 8, ad calcem Apophthegmatum, Leoni X inscriptorum.

(*r*) Græce tantum, non Græce et Latine, ut a clarissimo Caveo in *Hist. litteraria scriptorum eccles.* proditum, licet Heracliti Allegoriis Latina illarum Gesneri versio subjuncta.

una cum Theodori Prodromi dissertatione de Sapientia Græce edidit esse excerpta, nonnullis tantum verbis immutatis, ex his Pselli Iambis. Ea sub 'Ανωνύμου nomine 'Ιάμβους ἠθοποιϊκοὺς Morellus vulgaverat. Nibil minus. Phronesi tantum excepta, reliqua sunt de philosophia, rhetorica, et grammatica, quæ, quantum spectent ad mores, judicent alii.

XXXVI. Ejusdem *Paraphrasin in Aristotelis librum* Περὶ ἑρμηνείας, *De interpretrtione*, edidit Græce Aldus, Venetiis, cum Ammonio, et Magentino 1503, in fol.; eamdem latinitate donatam (*s*), cum ejusdem Pselli compendio *in quinque voces Porphyrii, et Aristotelis prædicamenta* Basileæ excudit Robertus Winter 1542, 8. Quæ ultima prius anno 1540 Græce Parisiis edita fuerunt, una cum ejusdem *Introductione in sex Philosophiæ modos*, et anno 1541, 12. Ibidem per Jacobum Foscarenum Michaelis filium latinitate donata. In alio codice manuscripto Paraphrasis titulus ita habetur, Παράφρασις τοῦ Περὶ ἑρμηνείας, ἀπὸ φωνῆς τοῦ κυρίου Βεστάρχου καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τοῦ Ψελλοῦ. *Paraphrasis in librum De interpretatione, ex ore domini Bestarchæ et principis philosophorum Pselli.* Hinc virum Vestarchatus etiam dignitate, unde postea Vestarches nobilissimæ familiæ nomen irrepsit, insignitum fuisse colligimus.

XXXVII. Ejusdem liber, (*t*) de quatuor mathematicis scientiis, arithmetica, musica, geometria, Græce et Latine editus cum aliis auctoribus, Wittembergæ 1560, nec non Basileæ per Joannem Oporinum 1556, 8, Guilielmo Xylandro Augustano interprete, cum nonnullis ejusdem Xylandri annotationibus in eumdem. Quibus accessit Xylandri de philosophia, et ejus partibus carmen, et nonnulla alia carmina diversi argumenti. Opus hoc primus Romæ Græce imprimendum curavit Arsenius Monembasiæ episcopus, in qua editione scripserat, incertum esse, Pselli ne an Euthymii cujusdam [25] opus esset, plerisque tamen Pselli videri. Καὶ ταῦτα τῷ ταύτης πατρὶ, εἴτε Ψελλὸς ἦν, ὡς τοῖς πλείοσι δοκεῖ, εἴτ' Εὐθύμιος, χαριζόμενος. Impressus quoque est (*u*) Parisiis Græce anno 1545, 12, per Jacobum Bogardum. Non multo post Elias Vinetus, quod nullus ante eum, anno 1553, primus Latinum fecit, Parisiisque anno 1557, edendum curavit, postrema ejus parte, quæ est de astrologia, omissa, tum quod antiquis illis egeret Græcorum tabulis, quarum rationes suis temporibus non satis congruebant, tum quod esset mendosa præter alias, et ex ea se haud dum, ut ipse præfatur, ex sententia explicare potuerit, cujus loco Procli sphæram substituit. Editum hoc idem Opus ex Vineti interpretatione Turnoni apud Claudium Michaelem, anno 1592. Post Vinetum Xylander suam interpretationem aggressus est.

XXXVIII. Ejusdem tractans Περὶ χρυσοποιίας, *De auri conficiendi ratione*, ad Michaelem Cerularium patriarcham Constantinopolitanum, Dominico Pizimentio Vibonensi interprete, una cum Democrito Abderita, Synesio. Pelagio et Stephano Alexandrino, de magna et sacra arte, editus est Patavii apud Simonem Galignanum 1572, in 8. Dicti auctores cum plerisque aliis de eadem arte, inter quos præcipui erunt Zosimus, Olympiodorus Christianus: et carmine Hellodorus, Hierotheus, Theophrastus, Archelaus, et alii non contemnendi lingua Latina, Græce et Latine unum nostrum variorum antiquorum volumen, cum nostris de eadem re tractatulis, ni meis studiis semper Musæ adversæ fuerint, chymicæ artis deditis non injucundum, conflabunt. Animadvertendum etiam, a Pizimentio male epistolam Pselli ad Xiphilinum directam, (*v*) qui Joannes dicebatur, non Michael, nisi velimus dicere Psellum eumdem tractatum mutato solo nomine amicis pluribus divenditasse, quod aliis etiam solemne fuit. Et ne alios recensendo, tempus conteram, satis mihi erit unum [26] tantum in medium afferre, quod ob dignitatem auctoris, mirum nonnullis videbitur. Quis enim credet Isocratem, oratorum illud ac rhetorum numen, quasi rerum argumentis destitutum, inopiaque artis adeo rudem, unam eamdemque orationem, ejus nomine solum immutato, ad quem direxerat, paucisque aliis, pluribus, raro exemplo, inscripsisse, quod licet sileant libri rhetorum in hunc diem editi, forte tanti magistri reverentia, non tacuit tamen auctor illi σύγχρονος epistola ad Philippum regem. Locum eo libentius hic ascribo quia pulcherrimus est, et rarus, (*x*) et a nullo, quod sciam, observatus. 'Ομοίως δὲ καὶ 'Ισοκράτης

NOTÆ.

(*s*) Latina versio paraphraseos Pselli in lib. Περὶ ἑρμηνείας, studio quorumdam amicorum Nic. Martimbosii prodiit Paris. 1339, 4. Editiones quoque Venetam 1541. fol. et Basileensem a. 1542. memorat Labbeus. Exstat et Pselli introductio in sex philosophiæ modos et compendium quinque vocum Porphyrii et de decem categoriis, Venet, 1532, cum versione Jacobi Foscareni.

(*t*) Hunc librum (in quo multa e Theone delibata) Psellus testatur se scripsisse anno Græcorum 6516, h. e. Christi 1008.

(*u*) Venetiis quoque anno 1532, 8, quæ editio Græca occurrit Romæ in bibl. Barberina. Latina vero Xylandri interpretatio recusa Lugd. Bat. 1647, in 8. Libellum Pselli de Musica, ex hoc Tetrabiblo Lampertus Alardus cum latina sua interpretatione subjecit libro suo de veterum Musica, Schleusingæ 136, 12.

(*v*) Etiam in Græco codice regio Paris. cujus apographum beneficio illustris viri Pauli Vindingii possideo, nomen Xiphilini exstat: Τοῦ μακαρίτου καὶ πανσόφου Ψελλοῦ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Ξιφιλῖνον περὶ χρυσοποιίας. At in codice Vindobonensi ad Michaelem (Cerularium) dirigitur, τοῦ λογωτάτου καὶ πανσόφου ὑπερτίμου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ περὶ χρυσοποιίας πρὸς τὸν πατριάρχην κυύριον Μιχαήλ.

(*x*) In epistolis Socraticorum ab Allatio editis p. 66.

ἐπειδὴ νέος μὲν ὢν εἰς τὸν δῆμον μετὰ Τιμοθέου καθ' ὑμῶν ἐπιστολὰς αἰσχρὰς ἔγραφεν, νυνὶ δὲ πρεσβύτης ὤν, ὥσπερ ἑκὼν, ἢ φθονῶν τὰ πλεῖστά τῶν ὑμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν παραλέλοιπεν. Απέσταλκε δέ σοι λόγον, ὃν τὸ μὲν πρῶτον ἔγραψεν Ἀγησιλάῳ, μικρὰ διασκευάσας ὕστερον ἐπώλει τῷ Σικελίας τυράννῳ Διονυσίῳ. Τὸ δὲ τρίτον τὰ μὲν ἀφελὼν, τὰ δὲ προσθεὶς ἐμνήστευσεν Ἀλεξάνδρῳ τῷ Θετταλῷ, τὸ δέ τελευταῖον νῦν πρὸς σὲ γλίσχρως αὐτὸν ἀπηκόντισεν. Id est : *Similiter et Isocrates juvenis adhuc, una cum Timotheo, contra vos epistolas probris plenas ad populum scriptitabat; nunc senex, sive volens, sive invidentia percitus, res vestras quam plurimas, easque bonas silentio præteriit. Misitque ad te orationem, quam primum Agesilao inscripserat, et paucis immutatis Dionysio Siciliæ tyranno venalem exhibuit, tertium, multis additis multisque detractis, Alexandro Thessalo despondit, nunc tandem ad te illiberaliter, ut ita dicam ejaculavit.* Elegantissimam hanc, et reliquas Socratis et aliorum Socraticorum epistolas Latinas jam antea a me factas, antiquitatis vestigatoribus quam primum communicabo. Sed ad rem. Lilius Gyraldus Dialogismo 8 narrat,libellum hunc,quem vocat aureolum, inter pervetustos codices Græcos repertum, manuque sua exscriptum Pico Mirandulæ se tradidisse, exornasseque hoc epigrammate :

Si velut Æsonides Nepheleia vellera quæris,
Non per Cyaneas illa petenda petras.
Si quæ Tantaleis latuerunt ædibus Atrei,
Non ea Tantalea fraude paranda tibi.
Hesperidum si mala cupis servata Dracone,
Non opus Herculeo, Pice labore tibi.
Si quidquid nigris auri defertur ab Indis,
Non est cum trucibus pugna futura feris.
[27] *Si quidquid Lydis vel Iberis volvitur undis,*
Non tibi per gentes longa terenda via est.
Omnes ecce tibi ignotos quacunque parandos,
Thesauros, parvo codice Psellus habet.

Hinc frequens illius mentio,et dictorum examen apud Joannem Franciscum Picum in libris de Auro, sed præcipue cap. 2 lib. II, *Democriticæ sectæ et Abderiticæ inter Aristotelis interpretes Michael Psellus non solum meminit, sed a se revelata scribit ejus arcana. Hic enim post Rhetorica, Historica, Poetica, Mathematica, scripsit et Chymica, nec non et Medica, quæ Constantino imperatori dicavit.*

XXXIX. Ejusdem Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων *de* A *operatione dæmonum* liber é Græco in Latinum (*y*) conversus est a Petro Morello (*z*) Turonensi, editusque Latine cum Præfatione Francisci Feuardentii Parisiis apud Gulielmum Chaudiere 1577, 8, et anno 1615. Lutetiæ Parisiorum notis a se illustratum primus Græce (ex duobus manuscriptis suo et Morelli) edidit Gilbertus Gaulminus, cum interpretatione Latina ejusdem Morelli. Plura item ex eodem Dialogo excerpta, Latina facta Joanni Medici, una cum aliis ex Jamblicho,Proclo, Porphyrio, Marsilius Ficinus nuncupaverat. Gesnerus scriptum reliquit, Psellum duos de Dæmonibus libros scripsisse, quos Diegus Hurtadus Venetiis possidebat, excusique erant Latine in officina Aldi. De Hurtado nihil dico. De officina B Aldi falsum est ibi hos duos libros de dæmonibus esse impressos, cum in illa editione nihil aliud contineatur, quam excerpta illa Ficiniana, sæpius (*a*) multis in locis edita, eodem ordine, ac distinctione. Gaulminus conjectat ex verbis ipsius Pselli in fine dialogi de dæmonibus, libros duos scripsisse. quod latuisse interpretes Morellum, et Ficinum, ideo maxime quod in excerptis e Psello quæ cum excerptis pariter [28] ex Jamblicho, Proclo, et Porphyrio edita sunt, aliqua ultimo capite afferat, quæ desumpta ex secundo illo, si quis est, libro videri possunt. Optima conjectura, et veritati consentiens; quæ enim in eo capite continentur, cum, ut manifestum legenti esse potest, in hoc Dialogo non habeantur, ex alio libro desumpta esse necesse est. Sunt autem, ne diutius C te detineam, lector, ex tractatu ejusdem Pselli in hanc eamdem rem sub hoc titulo, Τίνα περὶ δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες· *Quænam sint de dæmonibus opiniones Græcorum:* cujus principium tale est, Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς ἀγγέλοις διδούς. Qui an unus sit cum secundo Hurtadiano non ausim affirmare : et præsertim in hoc scriptore, cui non defuere vires eloquentiæ, nec argumentorum copia,quibus eamdem rem non semel, sed pluries pertractaret; ut videre est in aliis ab eo conscriptis. Porro hos duos de Dæmonibus libros alii tribuunt Michaeli Ephesio, ut scribit Possevinus in Apparatu. Eorum in Latinum versio incerti legitur in Cod. 3122, manuscripto Vaticano : et de Dæmonibus excerpta ex Psello D per Joannem Jacobum Bartholotum Parmensem physicum, codice 5376. Vide quæ nos etiam supra (*b*) diximus.

XL. Ejusdem *In Oracula Chaldaica expositio* (*c*)

NOTÆ

(*y*) In Bibl. Gallica Crucimanii p. 405. Gallica etiam versio hujus libri a Morello edita memoratur, Paris., apud Guil. Chaudiere, 1575, additis capitibus 33, et 36, libri quarti Nicetæ de Colossis Asiæ. Librum Pselli accepit Morellus e Bibliotheca Jacobi S. Andreani, canonici S. Mariæ Paris.

(*z*) Morelli versio latina exstat etiam in Bibl. Patrum edit. Lugd. T. XVIII. p. 569. Hinc Græce et Latine cum Gaulmini notis hunc librum minus emendato recudi curavit B. Dan. Hasenmullerus, Kilon. 1688, 12. Vide et si placet Cardanum c. 93. De rerum varietate, T. III, opp. p. 319 sq. Jo. Clericum Bibl. Universal. T. XV, p. 118, sq. et Vignolium Marvillum s. II, miscell. litterar. p. 306. Dialogi titulus Τιμόθεος ἢ περὶ ἐνεργείας δαιμόνων. Vide Fulvium Ursinum in Lyricor. fragmentis p. 179. et Lambec. lib. VII, p. 138.

(*a*) Confer lib. 1. Bibl. Græcæ, c. 7, § 4.

(*b*) Supra § 9.

(*c*) Inscribitur etiam in codice quem habeo ms., Τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ ἐξήγησις εἰς τὰ λόγια Ζωροάστρου.

Coloniæ Agrippinæ 1606, industria Severini Binii; et Græce sub Joannis Pselli nomine, cum Theodori Prodromi et Nicephori Callisti versibus, Basileæ apud Joannem Bebelium 1536, [33] in 8. Quem Joanni (*q*) etiam tribuit Joannes Tilius Engolismensis, in apostolorum et sanctorum conciliorum Decretis, impressis Parisiis per Conradum Neobarium 1540. In hunc ipsum Tractatum scripsit Franciscus Feuardentius; et Bellarminus tradit, Psellum in eodem hallucinatum, in tempore, quo celebrata est prima Constantinopolitana synodus, quæ fuit secunda ex quatuor primis; in Ephesina, quæ fuit tertia, tom. I, Controvers. 4, de Conciliis cap. 5.

L. Ejusdem *de Nomocanone* carmina Græce edidit cum superioribus Bosquetus, quæ cum laxiora sint, alterius esse multum dubitavi : nec fefellit me animus, nam in alio manuscripto codice Constantino Psello tribuuntur. Κωνσταντίνου προέδρου, καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τοῦ Ψελλοῦ εἰς τὴν Νομοκανόνου ὑπόθεσιν. In bibliotheca etiam Antonii Augustini cod. 154 et 175, eidem Constantino Psello tribuuntur. Sed cujusnam opus sit non videtur tanti, ut in ejus auctore inquirendo diutius immoremur.

LI. Sub ejusdem nomine circumfertur Syntagma ἐκλελεγμένον ἀπὸ τῶν Ἰατρικῶν βιβλίων, περὶ δυνάμεως τροφῶν, καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης, *de Cibariorum facultate, utilitate, et noxa, ex Medicis libris collectum*, ad Constantinum Monomachum per litterarum ordinem, cujus illud est principium, Πολλῷ καὶ λογίων, ὦ μέγιστε. Illud Simeoni Setho (*r*) magistro Antiocheno tributum, et a Gyraldo Latine redditum Græce et Latine Isingrinius Basileæ excudit in 8, 1538. Cum vero non tantum sententiæ, sed verba etiam ipsa in utroque reperiantur, existimo, Collectaneis Pselli nonnulla Simeonem a se, inter legendum animadversa, addidisse, vel quempiam tertium ab utroque confecisse, quod ex indice manuscripto (*s*) colligi poterit : Σύνταγμα περὶ τροφῶν δυνάμεων τοῦ Ψελλοῦ, καὶ Συμεὼν τοῦ Μαγίστρου. *Syntagma de alimentorum viribus Pselli, et Simeonis Magistri.* Neque enim adduci possum, ut credam, Psellum [34] sua a Setho, eruditiorem eloquentioremque a minus erudito et eloquente mutuatum. Aliorum siquidem laboribus meliores, non deteriores evadere conamur. Et Psellus Sethianis illis, veluti aliena pluma amictus, candidissima sua deturpasset. Viderat id quoque Gyraldus, epistolaque nuncupatoria omni-
A bus significavit. *De eadem*, scribit, *ferme re et facultate ad Constantinum, hujus, ut puto, Michaelis Ducæ parentem, Michael Psellus Libellum ante scripserat, cujus est exemplum apud Meletium, Græcum totius medicinæ scriptorem, non eodem modo argumento, sed iisdem interdum pene verbis. Hunc ego Symeonem, multis licet in locis depravatum et mancum, cum Latine quoque modo vertissem; adjutus imprimis ipsius Pselli libello, tum ejusdem altero a Georgio Valla in Latinum pessime conversum, tibi in omni medicæ facultatis*, etc. Recte omnia, si illud excipias, Constantinum Monomachum parentem Michaelis Ducæ fuisse, quippe qui diversus omnino sit a Constantino Duca Michaelis parente.

LII. Eidem Psello librum Περὶ ποδάγρας, *De*
B *podagra*, a nonnullis codicibus tribui video, cujus illud est initium : Ἐπεὶ ὥρισε πρός με ὁ κράτιστος, καὶ ἅγιος, capitibus quadraginta sex concinnatum; qui, cum ad Palæologos, quorum jussu fuerat conscriptus, directus sit, nisi Psellum alium fingere, cui tribui possit, velimus, certe Pselli non est. Auctor tempore Michaelis Palæologi vivebat, cui a valetudinis cura erat, ut ipse fatetur : Ἐπεὶ τοίνυν ἐκέλευσέ με ὁ θειότατος βασιλεὺς, εἰμὶ δ' αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἰατρῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν αὐτοῦ φύσιν, καὶ τὴν κράσιν, καὶ ἰδιότητα κατὰ τὸ δυνατὸν εἰδὼς, διὰ τὸ μὴ πρὸς ὀλίγον καιρὸν συνεῖναι αὐτῷ, τὰ πρὸς ἐμὴν ἀνήκοντα δύναμιν κατὰ τοῦτο τῷ ὁρισμῷ τούτου πειθόμενος ἤδη γράφω. *Quandoquidem igitur hoc mihi imperavit sanctissimus rex, e cujus medicis sum unus, ideoque naturam ejus, temperamentum-*
C *que novi, præsertim cum diu cum eo versatus fuerim, pro ea, quæ mihi est scientia, de hoc morbo, ut ejus obediam mandato, tractare incipio.* Et, si res in eo pertractatas, nodum et formam dicendi consideras, aliaque : a dicendi tractandique ratione Pselliana longe absunt. Vidi postea editum Latine sub nomine Incerti ab Henrico Stephano (*t*), inter auctores medicos, tom. II, ex versione Marci Musuri ad Scaram Trivultium, cujus de eo hoc est judicium : *Quod sicut auctor, quisquis hæc ediderit, infans et elinguis erat, ut qui nesciret, si quid vel arte didicisset, vel usu compertum habuisset, exprimere*, etc. Et ante aliquot annos, Græce editum Parisiis in 8, 1558. Apud Guilielmum Morelium, *Demetrio Pepagomeno* vindicatum; et [35] seorsim
D Latine ex interpretatione doctissimi cujusdam viri, quem ipse non nominat. Cum vero in multis Psello tribuatur, licet illius non sit, inter alia Pselli monumenta edita locum habeat.

NOTÆ.

(*q*) In ms. Cæsareo Michaelis Pselli esse perhibetur : Τοῦ Ψελλοῦ κυρίου Μιχαὴλ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Μονομάχον.

(*r*) Simeoni huic vindicat, et ex duobus mss. Jac. Mentelii integriorem hujus libri editionem cum versione et notis dedit Martinus Bogdanus, Paris. 1658, 8. Vide et Allatium de Simeonibus, p. 181. Pselli librum una cum Simeonis libro ad mss. codices recensito edere voluit Georgius Hieron. Welschius. Vide ejus epistolam IX.

(*s*) Sic etiam codex Cæsareus de quo Lambecius VI, p. 161. Idem memorat Pselli περὶ διαίτης ad imp. Constantinum Monomachum. Incipit : Καὶ τοῦτο τῆς σῆς ἔργον προνοίας καὶ μεγαλοφυοῦς ἐπινοίας καὶ φιλανθρωπότητος ἐπίταγμα, Κωνσταντῖνε θειότατε καὶ μέγιστε αὐτοκράτορ, κ. τ. λ.

(*t*) Paris, A. 1567, fol.

LIII. Et hæc Pselli opera (u) edita sunt quæ A mihi videre contigit. An alia item sint nondum novi. Illud scias, lector, alias item esse nonnullorum ex hisce operibus editiones, quas libens volensque omisi. Satis sit præcipuarum commeminisse. Utinam et alia, quæ jam latent, eamdem cum istis fortunam experirentur! Sed quando pessimorum hominum nequitia id fieri nequit, en aliquorum adhuc ineditorum catalogum hic attexam, quorum mihi memoria suppetit, et quo dicuntur esse in loco aperiam, ut, si detur aliquando facultas, tibi possis tantos thesauros comparare. Laudaboque auctores, ut unde id habeam, tibi compertum sit, et si quæ fraus deprehendetur, habeas tu etiam, in quas crimen referas. De quibus exactum tibi judicium, certamque narrationem B non promitto, cum ea præ manibus non fuerint. Illud certum est, ex his nonnulla esse bis, terve repetita, quædam etiam typis excusa. Quia tamen ex sola tituli notitia, eaque varia, de toto tractatu non possumus sententiam ferre, et unum ab alio distinguere, quemadmodum in aliis invenimus, ita tibi damus, quæ certo edita sunt omnino prætereuntes, sit ergo :

LIV. Pselli liber *Contra Eunomium*, Romæ in Vaticana servatur : Gesnerus in Bibliotheca, Gilbertus Gaulminus notis in eumdem Περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων, et Franciscus Feuardentius præfatione in Petri Morelli interpretationem ejusdem libelli *De dæmonibus*.

Scholia ejusdem in dictum quoddam Basilii, Romæ; C Gesnerus ibidem.

Epitome librorum Moysis in 4 Ms. in bibliotheca imperatoris Viennæ : Gesnerus.

Dioptra, id est Perspectiva, continens quatuor sermones in quibus animus et corpus disputant, in bibliotheca Augustana : Gesnerus [36] et index Augustanus : Plut. 6, num. 12. Hæc an eadem sit cum Philippi solitarii Dioptra, jam edita Latine, non possum divinare, et forte Indicis auctor, Pselli præfantis (v) nomine deceptus, totum Dioptræ opus, a vero scriptore Philippo avulsum, Psello imprudenter nimis supposuit. Philippi tamen esse apparet, cum eam, ex bibliotheca Augustana depromptam, cum Cabasila, Philotheo, Joanne Carpathio, et Glyca Latinam vulgaverit Jacobus Pontanus Ingolstadii, ex typographis Adami Sertorii, D 1604, in 4.

LV. *Quæstiones theologicæ cum responsionibus*, ad Michaelem Ducam, quibus et ad physiologiam pertinentia continentur, fol., in bibliotheca Augustana, in armario VI. Index Augustanus ms· infra etiam idem index hæc habet : *Pselli ad Michaelem Commenum varia capita theologica :* Περὶ ἐνυποστάτου, *de anima, de virtutibus, et physica de sensibus; de similitudine. et dissimilitudine liberorum cum parentibus; de embryone; de somniis; de circulis cœlestibus; de meteoris; de lunæ eclipsi: de solis calore; de stellis*; *de Dioscuris; de pluvia, grandine, nive, pruina, rore*; *de typhone, et ecnephia ventis, de fulmine; de partibus mundi*; *de terræ motibus; de tempestatibus*; *de salsedine maris; de imbribus; de fluminibus*; *de stellarum luce*; *quid necessitas, contingens, tempus, materia, forma, elementum? Quid encyclopedia? de litterarum inventoribus*; *de Amazonibus*; *de nominibus mensurarum* ; *de circulorum initiis*; *quæ habeant cœlum, mare, sol; de ortu solis triplici, deque igne cœlitus ad philosophi preces delapso; de Potidea, Arcadia; ac Aristotele, Cleanthe, Anaxagora; de Eubœa, Sicilia.* Gesnerus item, *ejusdem de fide ad Michaelem Ducam, juncta ejusdem Epitome philosophiæ Aristotelicæ, id est physicæ, de generatione et corruptione, de meteoris, cum supplemento Gregorii Nicæni ad Petrum fratrem in* 4, *ms. bibliothoca imp. Viennæ*. Idem habet Israel Spachius in Nomenclatore scriptorum philosophicorum et philologicorum. Item Romæ in bibliotheca Sancto-Silvestrina in monte Quirinali est ejusdem hic liber ms. Græce, quem ego vidi; titulus erat : Ψελλοῦ πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν (*x*). *Pselli ad imperatorem dominum Michaelem Ducam;* capita erant. α'. Ὁμολογία τῆς πίστεως. β'. Περὶ ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. γ'. Περὶ ἐνυποστάτων. δ. Περὶ Ὁμοουσίου. ε'. Περὶ Ὁμοϋποστάτου ς'. Περὶ οὐσιώδους ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. ζ. Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. η'. Περὶ σχετικῆς ἑνώσεως. θ'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ι' Περὶ [37] τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. ια'. Περὶ θείας ἑνώσεως ιβ'. Περὶ φύσεως. 1 *Professio fidei*. 2. *De quibusdam nominibus in Christianorum dogmate usurpatis*. 3. *De* (*y*) *enypostasibus*. 4. *De Homousio*. 5. *De Homohypostato*. 6. *De essentiali unione, et differentia*. 7. *De hypostatica unione, et differentia*. 8. *De relativa unione*. 9. *De sancta Triade*. 10. *De modo* (*z*) *retributionis*. 11. *De divina unione*, 12. *De*

NOTÆ.

(*u*) Adde his ab Allatio recensitis 1. Σύνοψιν εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Λογικήν quam Græce et Latine edidit Elias Ehingerus Augustæ Vindel. 1597, 8, observans Petri Hispani summulam, magna parte ex hoc Pselli opusculo petitam esse. 2.) Μονῳδίαν in templum Sophiæ Cpol. terræ motu quassatam, quam edidit Allatius notis ad Georgium Acropolitam, p. 281 seq. 3.) Breve carmen iambicum in depositionem Jo. Chrysostomi, vulgatum Græce ab Allatio in excerptis Græcor. sophistarum ac rhetorum, p. 400. Rom. 1648, 8. Idem ex Oratione inedita ad Constantinum Monomachum producit nonnulla, p. 102, *De recentiorum Græcorum templis*.

(*v*) Etiam hoc ipsum ex temporum ratione in dubium vocat, neque persuadere sibi potest Allatius, Mich. Psellum in Philippi qui A. C. 1105 scripsit Dioptram præfatum fuisse. Vide infra, cap. antepenult.

(*x*) Hoc scriptum habes infra ad calcem præsentis diatribæ.

(*y*) Lege : *enypostatis*.

(*z*) Vertendum erat : *de modo communicationis idiomatum*.

natura. Quæ omnia an unum opus sint, vel diversa, judicabunt, qui legent. Ego existimo unum esse, attamen in uno codice abundantius contineri; ex omnibus tamen unum posse confici perfectum et omnibus partibus absolutum. Quæ provincia non esset omnino eruditis viris contemnenda. Consule etiam, quæ nos de hoc eodem opere inferius dicemus : obiter tamen hic animadvertam titulum secundi Augustani non carere nota falsitatis, qui nobis pro Michaele Duca, Michaelem Commenum obtrudit, cujus auctoritate deceptus Wœgelinus in sua editione retinuit, et in notis, Constantini Ducæ filium Michaelem inter Comnenos, mira ἀνιστορησίᾳ refert cum omnino esset immutandus, reclamantibus cæteris codicibus, qui omnes uno ore Michaelem Ducam proponunt, cui capita illa nuncupavit. Marquardus Freherus in *Chronologia imperii utriusque : Ad Michaelem Ducam scripsit Michael Psellus ea ætate in jure et philosophia scientissimus et πολυγραφώτατος, Synopsim legum versibus politicis; exstat ms. in bibliotheca Palatina et Constantinopolitana. Ejusdem Pselli ad hunc Ducam responsiones ad diversas quæstiones theologicas et doctrina omnifaria*, 194 *capitibus comprehensæ in bibliotheca Palatina*. Codices hi, sicut et reliqui Græci et Latini manuscripti decantatissimæ illius bibliothecæ, meis laboribus (*a*), vigiliis integri, incolumesque in Vaticana asservantur. Quod certe omni admiratione dignum est, Deique summi muner ascribendum, in tam vasto itinere, sævissimo tempore, tempestate hiberna, ac pluvia, rerum omnium penuria, per oppida ac ditiones hostium, tantum librorum numerum sartum tectum Romam importatum, ita ut ne schedula quidem perierit. Sed ad Psellum.

LVI. Opuscula quædam *In Passionem et sepulturum Christi; Libellus dictus Antichristus; De Paradiso; In Natalem Christi*, in-4. biblioth. imperatoris Viennæ, Gesnerus, Possevinus.

[38] Εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου. *In crucifixionem Domini*, in bibliotheca cardinalis Columnæ, Gretserus notis in orationem Macarii Chrysocephali de exaltatione sanctæ Crucis tom. II, de Cruce. Non constat, an de hac intelligat amplificator Gesnerianæ bibliothecæ, *Georgii Nicomediæ archiepiscopi De Cruce, quam falso quidam Psello ascripsere Græce ms. in* 4, *Biblioth. imper. Viennæ*.

Compendiosa expositio in Aristotelis libros *De naturali auscultatione*, exstat in bibliotheca Didaci Hurtadi. Gesnerus. In bibliotheca Bavarica cod. 145. Index Bavaricus, et in bibliotheca imperat. Viennæ, Israel Spachius.

Synopsis Logicæ Aristotelis, in-4, in bibliotheca Augustana, in armario num. 5. Index Augustanus.

A *Expositio in Metaphysica Aristotelis*, in Italia, Gesnerus.

Commentarius in Aristotelis verba, Ars artium et scientia scientiarum, et, *Quomodo omnia a philosophia dependeant*, in Italia, Gesnerus.

In Psychogoniam Platonis, in Italia, Gesnerus : in bibliotheca Augustana fol. in armario v, index Augustanus ms. in bibliotheca imper. Viennæ in-4, Israel Spachius.

Expositione variæ in varios Platonis locos, in bibliotheca Bavarica cod. 165. Index Bavaricus.

Συνοπτικὸν σύνταγμα τῆς φιλοσοφίας, in bibliotheca Joannis Sambuci, Gesnerus.

Varia philosophica, Romæ in Vaticana. Gesnerus.

B *Physica, astronomica, musica, arithmetica, geometrica, junctis opinionibus de anima*, in-4, biblioth. imperat. Viennæ. Gesnerus.

Interpretationes dubiorum naturalium, bibliothecæ imperat. Viennæ, in-4, Gesnerus, et Israel Spachius : *Solutio unius atque alterius quæstionis astrologicæ*, biblioth. Augustana, in-4, in armario, index Augustanus ms.

LVII. Inter libros quos bibliothecæ Lugduno Batavæ Josephus Scaliger legavit, in indice Græcorum manuscriptorum in-fol. legitur cum Heronis geometrica, Pselli quædam astrologica. An eadem, vel diversa cum superioribus, non possumus divinare. An etiam illa sunt, quæ sub illo libello de quatuor scientiis mathematicis continentur? Sed suspendo judicium.

Expositio mathematices in Timæo Platonis, de
C *animæ generatione, sive essentia*, in fol. bibliotheca Augustana, Index August. ms. An eadem cum Psychogonia?

[39] *Opus Græcum ex libris medicinalibus, ordine alphabeti*, Romæ in Vaticana. Gesnerus, Paschalis Gallus, et Joannes Georgius Schenckius in bibliotheca Medica.

Ecloga utilis ex libro Parallelorum. Ibidem. Gesnerus et Spachius.

Encomia diversa. Ibidem, Gesnerus.

Monodia, Romæ, in Vaticana Gesnerus.

Explicatio in librum Dioscoridis, in bibliotheca Manuelis Eugenici, et Joannis Suzii. Antonius Verderius in Supplemento, et Schenckius in bibliotheca Medica.

D *Ænigmata*, in biblioth. Bavarica, cod. 38.

LVIII. Meursius *Historiarum opus* Psellum scripsisse autumat, illudque laudari a Zonara t. III. In Isaacio Comneno, et in Romano Diogene, item a Theodoro Metochita *Histor. sacræ* l. II. Cedreno, Joanne Curopalata in Historiæ suæ initio, Michaele Glyca in Annalibus semel atque iterum. Erat etiam in catalogo exhibito a grammatico, apud Antonium Verderium in supplemento.

NOTÆ.

(*a*) De Palatinis codicibus quos pontifici Gregorio XV donavit imperator Ferdinandus II, in Vaticanam bibl. A. 1623 translatis, gloriatur Allatius passim, uti ad Eustathium Antiochenum in præf. et in notis p. 151, atque in animadversionibus ad Antiquitates Etruscas, p. 58.

Gaulminus de Pselli scriptis hæc habet : *Alia illius in regia pariter et Vaticana exstare certum est; ut* ψυχογονίαν *Platonis,* ἐπιτομὴν τῆς ἰατρικῆς, *Comment. in Aristotelis Categorias, Metaphys. lib.* περὶ ἑρμηνείας, *Porphyrii quinque voces, contra Eunomium librum unum, de legibus duos,* μονῳδίαν, ἐγκώμια *diversa. Epistolas item elegantes laudat in adagio* ἄκαπνα θύειν *Casaubonus in Athenæum.*

LIX. Plura etiam enumerat Antonius Verderius in Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ, ex bibliothecis Constantinopolitanis. Nam inter alia apud Joanem Suzium erant, Michaelis Pselli *Explicatio in psallerium Davidis. In Gregorium Nazianzenum.* In catalago a grammatico exhibito, *Medicinale Michaelis Pselli. Liber philosophicus. In philosophica Aristotelis. Astronomicum. Explicatio in mysticam philosophiam. In quinque voces Porphyrii. In topographica Strabonis, et Ptolemæi. In arithmetica. In Galeni explicationem in quatuor libros resolutionis Hippocratis. Menandri Comediæ XXIII,* o Thesauros! *explicatæ a Michaele Psello.* In bibliotheca Regis Christianissimi. *In Elenchos sophistarum. Scholia in definitiones. De motu temporis. De circulo solis et lunæ. De inventione diei Paschatis. De angelis et dæmonibus. De novis morborum appellationibus. De notis spirituum. De divisione animalium. In Salutationem angelicam. In Physica Aristotelis :* præter alia multa,quorum supra meminimus.Infra quoque nonnulla alia recensebimus. Et in bibliotheca Ansonii Augustini, Pselli *Apopthegmata,* cod. 227. *Explicatio mathematica speculationis in Platonis* [40] *Timæum. Absoluta enarratio de Lemmate. Explicatio de Platonica aurigatione animorum, et de militia deorum, in Phædrum. Explicatio nodi difficilis, quo pacto ex quinque secuplum est, et quod circa quinque figuras alia figura non statuatur contenta sub æquilateribus et rectangulis inter se æqualibus,* cod. 191.

LX. Hæc sunt, lector, Pselli monumenta, quæ hactenus, ut mihi videtur, in istis bibliothecis reposita latent, quæ non solum videre, sed etiam queas ut ita dicam usurpare : usurpabis enim, dum conferendi, interpretandi, edendique copia data, ipse tantum scriptorem studium et tempus insumes. Scriptioni meæ fidem hic imponere peropportunum videbatur; habes enim, ni fallor, exactam Pselli scriptorum enumerationem; tamen, ne rempublicam litterariam fraudare videar, de qua bene mereri semper sollicitus sum,en tertium hic ascribam catalogum librorum Pselli, quos, dum semper aliquid novi avidus capto, mihi legisse contigit. Mirum enim est, ut animus ad res novas semper gestiat, nullis laboribus, nullis succumbens vigiliis. Scio aliam hominibus beatitatem paratam, ad quam totis conatibus contendere

A unusquisque debet : quod si nescirem, in sola optimorum sriptorum lectionem coliocandam esse existimarem : et in illis conservandis occupatum summam ducerem felicitatem. In quibus omnem nostram diligentiam indulgentiamque consumi jucundissimum ac dignissimum est Mihi sane lumen solis, dies, vitaque ipsa erunt ingrata et amara, si, quæ legam, non habeam : si monumenta clarissimorum vivorum defecerint; præ illorum namque dignitate, et suavitate, divitiæ, voluptates, et quidquid apud homines in pretio est, sordes sunt et nugæ. Hac itaque sitis, sive furor (liceat propensi ad litteras animi cupiditatem, quæ nesciat modum, ita appellare) dum mihi assidue novos auctores investigandi studium ingerit, semper novum quid ingenio objicit : quod postquam

B didici, angor et doleo, me illo, tanto tempore frustratum fuisse. Hinc magis ac magis impellor concitatioribus stimulis. Dabo igitur tibi, lector, sine futo et fallaciis numerum librorum manuscriptorum Pselli, qui jam latent in bibliothecis, nec lucem viderunt, et eorum simul principia, ut rerum harum tibi notitiam habeas dilucidiorem. Ad Rhodum ipsam et saltum.

LXI. Visi igitur, aut lecti Pselli a me libri sunt : Στίχοι πολιτικοί, περὶ γραμματικῆς πρὸς κύριν Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον. *De grammatica ad Constantinum Monomachum, carmina politica.* P. Μελέτω σοι γραμματικῆς, καὶ τῆς ὀρθογραφίας.

[41] Πρὸς τὸν αὐτὸν, περὶ Ἀντιστοίχων. *Ad eumdem, de Antistæchis.* P. ἄγγαρος γὰρ ὁ ἄγγελος,

C ἀγῆλαι τὸ σεμνύναι. Hæc duo a plerisque in unum veluti corpus digeri, et sub grammatices nomine laudari, novi; codex tamen Vallicellanus in duo dividit, secundo primum, aliis etiam aliorum interjectis, primo secundum tribuens locum; et argumentum utriusque diversam etiam poscit tractationem. Nec in unum grammaticæ regulæ, et dictionum expositiones, nisi confundas omnia, coalescunt. Meminit Casaubonus in Athenæum lib. II, c. 26. *Psellus in versibus politicis, quibus obscuriores voces exposuit.* Auctorem horum esse Psellum Michaelem nullus dubito. Meursius (*b*) tamen Joannem, cui de virtutibus ac vitiis iambos tribuit, horum auctorem insinuat; cum existimet Joannem esse quem in ἡγήτορες laudat Suidas,

D Λέγει δὲ καὶ ὁ Ψελλὸς, ἡγητοσία πέφυκε τῶν σύκων ἡ παλάθη. Eumdem Psellum sæpius a Suida laudatum inveni, in Δέρτρον. Δέρτρον, τοῦ ἐντέρου τὸ λεπτὸν λέγει ὁ Ἱπποκράτης. Φησὶ καὶ ὁ Ψελλὸς, τοῦ δὲ ἐντέρου τὸ λεπτὸν κατονομάζει δέρτρον. Et Γηώρας, Γηώρας ὁ ἀλλότριος, τοῦ Ψελλοῦ, Γηώρας ὁ ἀλλότριος, καὶ γέρδης ὁ ὑφάντης. Quæ cum in his de grammatica, et antistœchis legantur, non alium horum, quam Joannem auctorem Meursius nobis intrudit.

NOTÆ.

(*b*) Meursius ad Psellum in Canticum canticor., p. 177.

Τί ἐστὶ Βαβουτζικάριος. *Quid sit Babutzicarius.* P. Ὁ μέντοι Βαβουτζικάριος ἐξ.

Περὶ τῆς Γιλλοῦς, de Gillo P. Ἡ δὲ Γιλλὼ τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον. Καί.

Πόθεν τὸ τοῦ Κερατᾶ ὄνομα. *Unde nomen Cornuti originem habuerit.* P. Τέτριπται ἐν συνηθείᾳ τοῦ βίου τὸ τοῦ Κερατᾶ ὄνομα.

Τί σημαίνει τὸ Καίσαρος ὄνομα. Quid sibi velit Cæsaris nomen. P. Τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα.

Εἰς τὸ, εἴ τι ἔφθασεν. *In illud, si quid advenit.* P. Ἔφθασέ τις εἰπὼν, ὅτι ἔφθασεν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ, Λίγξε βιὸς, νευρὴ δὲ μεγάλ' ἴαχεν. *In illud, Stridit arcus, nervus autem valde sonuit.* Homeri Iliad. δ', v. 125. P. Ἔστι μὲν οὐδ' ὅπερ εἰρήκειν εὐθὺς ἐρωτηθείς.

Εἰς τὴν ἐν Νικομηδείᾳ λεγομένην ἀκοήν. *In intellectionem sic dictam, quæ Nicomediæ est.* P. Θαυμάζουσιν οἱ πολλοὶ ἐν Νικομηδείᾳ ἠχεῖον.

Τίς ἡ διάκρισις τῶν συγγραμμάτων, ὧν τῷ μὲν ἡ Χαρίκλεια, τῷ δὲ ἡ Λευκίππη ὑπόθεσις καθεστήκατον. *Quænam sit scriptionum differentia, quarum alteri Chariclea, alteri Lencippe argumento sunt.* P. Πολλοὺς οἶδα καὶ τῶν ἄγαν·

LXII. Περὶ παραδόξων ἀκουσμάτων. *De mirabilibus auditionibus.* [42] P. Μηδὲ καινῶν ἀναγνωσμάτων εἴης. Libellum Schediasmate (*c*) illustravimus.

Ἐγκώμιον εἰς τοὺς κόῤῥεις. *Laus cimicum* P. Οἱ δὲ πολλοὶ τοὺς Κόῤῥεις καχίζουσιν.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν φθεῖρα. *Laus pediculi.* P. Ἀλλ' ὁ φθεὶρ ἴσως τῇ ψύλλῃ.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ψύλλαν *Laus pulicis.* P. Τὸν Κώνωπά φασιν ὡς Ἐλέφαντα, καὶ ἵνα γε καθ' ὁδόν. Hujus meminit Joannes Tzetzes *chiliad. II, Histor.* 185.

Ὁ Μιχαὴλ μὲν ὁ Ψελλὸς ψύλλας ἐγκωμιάζει.
Ἡμῶν πρὸ χρόνων ἑκατὸν ἀκμάζων ἐν τῷ βίῳ.

Michael quidem Psellus pulices loudat,
Annis ante nos centum florens in vita.

Πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Σέργιον, εἰπόντα μήποτε δηχθῆναι ὑπὸ ψύλλης. *In discipulum Sergium, pui dixerat, nunquam se morsum a pulice.* P. Καὶ ὡς ἀληθῶς ἄπορον, εἰ πάντων.

Πρὸς τὸν αὐτοῦ Παπᾶν. *Ad suum Papam.* P. Καὶ ποταπὸς Παπᾶς ὁ Παπᾶς.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν οἶνον. *Laus vini.* P. οὐκ οἶδα πότερον ὡς ἀνθοσμίαν.

Πρός τινα Κάπηλον μεγάλαυχον, καὶ φιλοσοφοῦντα διάκενα. *In Cauponem quemdam superbum, et frustra philosophantem.* P. Ἀλλὰ ποίας ταῦτα φιλοσοφίας, λογιώτατε ἀδελφέ.

Εἴς τινα Κάπηλον, γενόμενον νομικόν. *In Cauponem leges pertractantem.* P. Εἶτα εἰ σέ τις δικάζειν ἐπιτετραμμένον.

LXIII. Levissima ista sunt, et minus seria; at ostendendi ingenii causa, et eloquentiæ divitias, et vim, quæ res auget laudando, vituperandoque rursus affligit: et quod spectabilius est, parva pro magnis approbat, itemque magna attenuat, et ad minima deducit. Licuit semper, et antiquis, et subsecutis deinceps temporibus eloquentissimo cuique, et nunc licet. Argumenta similia, infames materias, vel inopinabiles nuncupabant. Flagitiosa siquidem si commendarent, ἄοξα καὶ ἄτοπα· si præter hominum opinionem, παράδοξα aggredi dicebantur. Ranarum pugnam Homerus; unus e sapientibus Græciæ Pittacus molam laudavit: Dio Prussæus exornavit psittacum, Polycrates mures, teredinem Clitarchus, muscam Lucianus, Themison plantaginem, Marcio raphanum, Erasistratus lysimachiam, Phythagoras bulbos, Diocles rapam, Phanias urticam, Cato brassicam, mortem Alcidamas, Aristophanes paupertatem, febrem quartanam Phavorinus, Synesius cavitium, [43] alii salem, quod ridet Plato in Convivio, alii vomitum, ollas, insecta, et quæ sunt hujus generis, quæ Plutarchus et Isocrates, et nostra tempestate alii magnifica ac diserta oratione laudibus prosecuti sunt; hic quidam ovum, ille asinum, alius ebrietatem, alius stultitiam, alius mendacium, et quid non? quæ in unum volumen sub theatri Joco-Serii nomine congessit Gaspar Dornanus, (*d*) et publicavit non sine Appendice. Et quod magis mirere, Wittembergæ Bruno quidam Nolanus impie præconium diaboli recitasse dicitur; et quidam alius, quem nominare prætermitto, lictoris publici: verum pro tanto in Acherontis ministros beneficio, reliqui Italiæ lictores, ne ingrati esse viderentur, datis ad laudatorem litteris, gratiam referre conati sunt, officia sua polliciti, cum tempus adfuerit, bene, et benigne sese illi prætituros. Non mirum itaque si Psellus etiam noster, sui experiendi gratia, in contemptissimis istis stylum exercuit. Memini me fuse admodum in Rhetoricis dubitasse, difficiliusne sit ideoque præstantius, et admirabilius res viles, minimas, vel etiam malas dicendo exornare, an quæ his contraria, ut virtutem, sapientiam, et viros his ipsis celebres et illustres. Nunc, ut lectorem, lectione operum Pselli defessum, sublevemus, pauca ex multis illis adducemus pro utraque parte ex ingenio afferenda. Isocrates similes conatus verbis etiam acerbissimis, pluribus in locis insectatur; Plato deridet in Convivio; Synesius in Epistolis improbat; eoque præcipue, si quæ totis viribus consectamur, improba decacitate vituperentur; ut de Carneade vituperante justitiam traditur. Adde: sicut longe præstabilius esset de rebus utilibus mediocres opiniones habere, quam supervacanearum exqui-

NOTÆ.

(*c*) Neque libellus Pselli, neque Allatii schediasma hoc vidit lucem.

(*d*) Hanoviæ 1619, fol. Dornaviano operi licebit addere dissertationum ludicrarum et amœniorum scriptores varios Lug. Bat. 1644, 12, et admiranda rerum admirabilium encomia. Noviomagi Batavor. 1666, 12.

sitam cognitionem; et paululum eminere in magnis, quam in parvis, præsertim iiis, quæ vitam nihil juvant, excellere; ita et in dicendo philosophandum est. Et quis nescit gravitatem scurrilitati, res serias ludis et jocis esse laboriosiores? idque ex eo intelligitur, ut dicebat Isocrates in Helenæ laudatione, quod neminem unquam illorum verba defecerint, cum hi universi longe tenuius dixerint, quam argumenti magnitudo postulat, adeo de rebus luculentis difficile est aliquid afferre in medium, quod nemo ante usurparit; de rebus autem contemptis et humillibus, quidquid in buccam venerit, omne [44] proprium fuerit, Videtur tamen magis egregium primum : primi enim eloquentiæ magistri, qui sibi laudem comparare, et omnes in sui admirationem trahere studuerunt, similia argumenta usurparunt, Homerus, Gorgias, Protagoras, aliique non pauci, et post hos multo plures. Atque has materias veteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi quoque, ut probat A. Gellius lib. XVII, c. 12, et Philostratus in *Vitis sophistarum*. Nec dicendum est, tot eruditos homines in hac re fuisse deceptos : eorum apud omnes æstimatio singularis id negat. Et, dum materiæ difficultate magis exercentur ingenia, magis etiam lucent : etenim ubi deficit materia propter improbitatem, aut tenuitatem, ibi eloquentiæ lumina et vires magis infensæ vehementiora spicula in audientium animos contorquent, suique copia in maxima inopia ingerunt admirationem. Magis enim facundiæ opes in rebus laude carentibus ostentantur. Hinc omnibus sibique isti scriptores persuadent, Ὡς εἰ περὶ πονηρῶν πραγμάτων ἔχουσί τι λέγειν, περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ῥᾳδίως εὐπορήσουσι. *Se, cum de rebus adeo improbatis verba suppetant, ad res præclaras exponendas luculenta oratione facile abundaturos.* Nec male Sidonius Apollinaris : *Nam moris est eloquentibus viris ingeniorum facultatem negotiorum probare difficultatibus; et illic stylum peritum, quasi quemdam fecundi pectoris vomerem figere, ubi materiæ sterilis argumentum, velut arida cespitis macri gleba jejunat.* Nec minutæ bestiolæ minus necessariæ existimantur. Nam eæ quoque in suo genere pulchræ sunt, et aliquid decoris universitati rerum, tanquam in communem rempublicam, pro sua portione, conferunt; ut præter alios animadvertit Aristoteles I *De partibus animal;* cap. 5. Divinus quippe Artifex ita magnus est in magnis rebus, ut minor non sit in parvis. Recteque a Plinio lib. II *Natur. Histor.* cap. 2. scriptum est : *In magnis corporibus, aut certe majoribus, facilem officinam seqnaci materia esse : in parvis, atque sua exilitate nullis, multam rationem, immensam vim, inextricabilem perfectionem; et rerum naturam nunquam magis, quam in minimis totam esse.* Eoque spectat illud D. Augustini lib. XXII de *Civit. Dei*, cap. 24 : *Ea plus habent admirationis, quæ molis minimum. Plus enim formicularum et apicularum opera stupemus, quam immensa corpora balænarum.*

LXIV. Sed de parvis pauca hæc etiam satis. Cætera Pselli persequamur.

Εἴς τὸν αὐτοῦ ἔγγονον ἔτι νήπιον ὄντα. *In suum nepotem adhuc infantem*. P. Οὐκ ὄψομαί σε ἴσως, φίλτατόν μοι βρεφύλλιον.

[45] Ἐγκώμιον εἰς τινὰ Νικόλαον μοναχὸν, γενόμενον καθηγούμενον τῆς ἐν Ὀλύμπῳ μονῆς. *Laus cujusdam monachi Nicolai, qui in Olympi monasterio præses fuerat*. P. Ὑψηλότεροι μὲν τῆς ἀπὸ τῶν.

Ἐγκώμιον εἰς τόν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Κρουστουλᾶν τὸν ἀναγνόντα ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σορῷ. *Joannis Crustulæ monachi laus, qui in S. Urna legerat*. P. Τί τοῦτο, εὐθὺς γὰρ εἰς δεδυκότα με τὸν ναόν.

Ἔπαινος τοῦ Ἰταλοῦ, *Laus Itali* P. Ὡς εὖ τῷ Ἰταλῷ. Εἰ δὲ βούλοιτο.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. *Ad discipulos, de eodem argumento*. P. Οὐδεὶς παρ' ἡμῖν οὔτ' αἰχμητὴς, οὔτ' ἀκοντιστής.

Πρὸς τοὺς βασκαίνοντας αὐτῷ, *Contra sui obtrectatores* P. Ὑμεῖς μὲν οὕτως, λέγω δὲ τούς.

Πρὸς τοὺς αὐτούς. *In eosdem*. P. Οὔθ' ὑμῖν βασκανίας περιλελείψεται ἀφορμή.

Κατά τινος λοιδορήσαντος αὐτὸν ἀφανῶς. *Contra quemdam, qui illi clanculum maledixerat*. P. Πρὸς τὴν λοιδορίαν ὁ λόγος.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπολειφθέντας τῆς ἑρμηνείας. τοῦ Περὶ ἑρμηνείας. *Ad discipulos, qui interpretationi libri Aristotelis de Interpretatione non interfuerunt*. P. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας ὁ λόγος.

Ὅτε ἐβράδυναν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τῇ τῆς σχολῆς ξυνελεύσει. *Cum discipuli tarde ad conventum scholasticum processissent*. P. Οὐδὲν καινὸν ποιεῖτε οἵτε δοκοῦντες ὑμῖν φιλόσοφοι.

LXV. Μονῳδία ἐπὶ Ῥωμανῷ Ῥεφερενδαρίῳ, *in Romanum Referendarium*, *Monodia*. P. Πολλοὺς ἐγὼ τῶν φίλων τεθνηκότας.

Μονῳδία εἰς τὸν πρόεδρον κύριν Μιχαὴλ τὸν Ῥαδηνόν, *in antistitem dominum Michaelem Radenum, Monodia*, P. Τοῖς μὲν ἄλλοις τῷ.

Μονῳδία εἰς τὴν τοῦ ἀκτουαρίου Ἰωάννου ἀδελφήν, *in actuarii Joannis sororem, Monodia*. P. Ὦ ποίας ὁ Δαίμων ἀφορμὰς λόγων.

Μονῳδία εἰς Ἰωάννην τὸν Πατρίκιον ὁμιλητὴν αὐτοῦ ὄντα, *in Joannem Patricium discipulum, Monodia*. P. Κωφὸν ἡμῖν τὸ ἀκροατήριον.

Ἰωάννῃ Βούρτζῃ Βεστάρχῃ, τελευτήσαντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, *ad Joannem Burtzem Bestarcham, ob obitum illius fratris*. P. Οὐκ οἶδα τίνα σοι.

Ἐπιτάφιος εἴς τινα φίλον αὐτοῦ, καὶ συμμαθητήν, *in quemdam amicum et condiscipulum, Oratio funebris*. P. Ἐγὼ μὲν ᾤμην ἀνακωχήν.

Ἐπιτάφιος εἰς τὴν θυγατέρα Στυλιανὴν πρὸ ὥρας τοῦ γάμου τελευτήσασαν, *in filiam Stylianam, quæ ante nuptiarum tempus mortem obiit*. P. Θυγατέρα τῷ λόγῳ τιμῶν.

[46] Ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, *in matrem, Oratio funebris*. P. Τὸ ἐγκώμιον, ἀλλ' οὐχ ὡς.

'Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην Καισάρισσαν. *In Irenem Cæsarissam, Oratio funebris.* P. 'Εγκωμιάζειν κατὰ ταὐτὸ, καὶ θρηνεῖν ἐπιτάφια.

LXVI. 'Εγκώμιον εἰς τὴν Δέσποιναν. *Laus* (*e*) *imperatoris.* P. Ἔδει ποτὲ τὸν εὐδαίμονα ταύτην.

Εἰς τὸν βασιλέα τὸν Διογένην ὡς ἐκ προσώπου τινὸς τοῦ πολίτου. *In Diogenem imperatorem; loquitur unus e civibus.* P. Νῦν πρῶτον ὁπλίτην βασιλέα τεθέαμαι.

Πρὸς βασιλέα τὸν Δούκαν, *in Ducam imperatorem.* P. Δέσποτά μου ἅγιε, ἀνεθεώρησα.

Δημηγορία εἰς τὸν βασιλέα τὸν Δούκαν. *In Ducam imperatorem, Concio.* P. Εἰ καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου τούτου τροπαίου.

Ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως. *Tanquam ex imperatoris persona.* P. Παντοδαπόν τι χρῆμα, καὶ πολυέραστον βασιλεύς.

Προσφωνηματικὸς πρὸς τὸν κύριον Μιχαὴλ τὸν Δουκᾶν. *In dominum Michaelem Ducam Prosphonematicus.* P. Λέλυταί μοι τῆς ἀφωνίας.

Σελέντιον δημηγορικὸν παρὰ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα. *Silentium pro concione dictum ab imperatore Michaele Duca.* P. Εἰ καὶ πολλοῖς τῶν βασιλέων ἔθος ἐστὶν ἐξ ὑψηλοτέρου.

Σελέντιον ἐκφωνηθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλίσσης κυρίας Θεοδώρας. *Silentium dictum sub imperio dominæ Theodoræ.* P. H. Τῶν ἀρετῶν Βασιλὶς μετὰ τῆς τῶν ὡρῶν Βασιλίδος.

Χρυσόβουλον, *Aurea Bulla.* P. Οὐ θαυμαστὸν εἴ τις τὸν μέγαν θεώμενος ἥλιον ἀπείρῳ φωτί.

Λόγος ὑποθήκην φιλίας εἰσηγούμενος τοῖς ἀνεψιοῖς τοῦ πατριάρχου κυροῦ Μιχαήλ. *Oratio, præcepta amicitiæ tradens nepotibus patriarchæ domini Michaelis.* P. Πολλάκις ἐθαύμασα ὅτι με τῶν ἄλλων.

Πρὸς τὸν οἰκεῖον Γραμματικόν. *In proprium Grammaticum.* P, Ὑπὲρ σοῦ πρὸς τοὺς κατὰ σοῦ τὸν λόγον πεποίημαι.

LXVII. Λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ τιμίου λειψάνου ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου. 'Εκδοθεὶς αὐτοσχέδιος. *Oratio in translationem venerandarum reliquiarum sancti protomartyris Stephani; dicta ex improviso,* P. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Πατὴρ πάντων τῶν ἐλπιζομένων.

Λόγος ἐπὶ τῷ ἐν Βλαχέρναις γεγονότι θαύματι. *In miraculum in Blachernis patratum, Oratio* P. Οὐ πολιτικὸν τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος τό.

[47] Εἰς τὰ θαύματα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ. *In miracula militiæ principis Michaelis.* P. Σκοπὸς μὲν καὶ τέλος ἐναγομένοις ἡμῖν πρός.

Εἰς τὴν μεγάλην Κυριακὴν, ἑορτὴν τῆς ἁγίας 'Αγάθης, καὶ εἰς τὰς μαθητρίας αὐτῆς. *In magnam Dominicam, diem festum S. Agathæ; in discipulas illius.* P. Οὐ τὰ σπουδαῖα μόνον αἱρεῖται.

Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς Αὐξεντίου *Vita S. Patris Auxentii.* P. 'Αρχὴ μὲν ἡμῖν τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ παλαιοῦ πτώματος.

Πρὸς τὸν Πρωτοσύγκελλον, περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ. *Ad Protosyncellum, de S. Gregorio Thaumaturgo.* P. Μὴ θαυμάσῃς ὁ ἐμὸς μουσηγέτης, εἰ τορόν τι καὶ λαμπρὸν φθέγξομαι. In Protosyncellum hæc etiam carmina Pselli leguntur :

Σύγγελος ὡς σύνοικος, ἀλλὰ τοῦ Λόγου.
Καὶ πρῶτος ὡς Πρόεδρος. ἀλλὰ τοῦ Πόλου,
Πᾶς οὖν τις αὐτὸν Πρωτοσύγγελον λέγε,
Ὡς Οὐρανοῦ Πρόεδρον, ὡς Θεοῦ φίλον.

LXVIII. Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Συμεῶνα τὸν Μεταφράστην *In Simeonem Metaphrastem,* (*f*) *Oratio panegyrica.* P. Τὸν μέγαν ἐν βίῳ, καὶ λόγῳ Συμεὼν ἐπαινεῖν προελόμενος. In quem et Officium, die ipsi sacro in ecclesia decantandum, concinnavit. Troparia in Laudibus et Vesperis conscripsit, P. Γέρας νὸ λαμπρὸν, τὸ περίβλεπτον ὕψος, et Canonem pro Matutinis horis confecit, cujus ea fuit acrostichis, Μέλπω σε τὸν γράψαντα τὰς Μεταφράσεις. P. Μέλος μοι εὔρυθμον δίδου. Simeonis vero memoria celebratur IV Kal. Decembris, eodem ipso die, quo Stephanus vitam martyrio finiit, ut canitur Ode 9. Εἰρηνικῶς, τρισμακάριε, ἐξεδήμησας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ κλεινὸς Στέφανος τελειοῦται' ὁ ὁσιομάρτυς. *Quiete, ter beate, tranmigrasti eo ipso die, quo inclytus Stephanus martyrio Deo consecratur.* Loquitur tamen non de Stephano protomartyre, sed de juniore alio, qui sub Constantino Copronymo pro sanctarum imaginum cultu cum aliis vario suppliciorum genere vitam effudit.

Αἰνίγματα πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δουκᾶν *Ad Michaelem Ducam Ænigmata,* versibus politicis et iambicis composita, apud me sunt num. XLI, nescio an omnia, P. Ἔστι τι ζῶον λογικὸν, δέσποτα στεφηφόρε.

[48] 'Επιστολαί, *Epistolæ,* circiter 33, quarum prima incipit : Ὁ πτωχὸς οὗτος ἠγαπημένε, μοι, ἀνεψιέ. Eas sequuntur nonnulli iambi, cum aliis styli exercitandi gratia conscriptis. Pselli Epistolas in bibliotheca Bavarica asservari Cod. 165 discimus ex ejus indice, et apud Joannem Suzium, et Manuelem Eugenicum, ex Antonio Verderio in Supplem. Erant et apud Antonium Augustinum Cod. 191, quarum quinque priores ad Cæsarem, ad Æmilianum patriarcham Antiochiæ tres; ad Leonem primum sacellarium unica; et ad Xiphilinum unica. Eas pereruditas appellavit Casaubonus *Animadvers. in Athenæum* lib, I. cap. 8, et tempore etiam ipsius Pselli, Magnus Drungarius magni æstimabat, si Psello ipsi credimus, epistola ad eumdem : Πάλαι ποτὲ ἀπέτεκον ἐγὼ ἄγαλμα σοφίας ἐπήρατον, ὡραίας 'Επιστολὰς, αἷς δὴ σὺ περιτυγχά-

NOTÆ.

(*e*) *Augustæ.*

(*f*) Hæc oratio una cum Officio in Simeonem Græce et Latine edita ab Allatio ad calcem dissertationis de Simeonibus, Paris 1664, 4.

νων πολλάκις, εἶτα δὴ καὶ θαυμάζων ἴσως τῆς χάριτος, οἴει τοιαύτας, με καὶ αὖθις ἀποτεκεῖν δύνασθαι. Διὰ τοῦτο σὺ μὲν ἐρᾷς τῶν ἐμῶν ὠδίνων. Ἐγὼ δέ σοι ἐκφῆναι τὸν τόκον οὐ βούλομαι. Id est: *Multo abhinc tempore sapientiæ specimen amabile, pulchras epistolas genui, quas ipse cum sæpius accepisses, forte earum gratias admiratus, similes me, et rursum edere posse existimas. Propterea tu quidem fetus meos exoptas; ego vero tibi partum excludere renuo.*

LXIX. Λόγος σχεδιασθεὶς πρὸς Πόθον Βεστάρχην ἀξιώσαντα τοῦτον γράψαι περὶ τοῦ θεολογικοῦ χαρακτῆρος. *Oratio ex tempore ad Pothum Vestarcham, qui Psellum rogarat, ut de theologico charactere scriberet.* P. Μὴ θαυμάσῃς, Πόθε μοι φίλτατε εἶ τῶν. Duæ de hac materia ad Pothum orationes indicantur in *Bibliotheca* Antonii Augustini cod. 191. An hæc una in duas divisa sit; vel vere binas scripserit, mihi non liquet.

Paraphrasis in Homeri Iliada, soluto (g h) sermone P. Τὴν εἰπὲ μηνὶν, ὦ θεὰ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πηλέως. Ita tamen, ut singuli versus seorsim redditi sint. Eam habuisse etiam Joannem Oporinum Basileensem, tradit Gesnerus·

Ἐξήγησις εἰς τὰς ε' φωνὰς τοῦ Πορφυρίου. *Expositio in quinque voces Porphyrii* P. Διατί ἀπροσδιορίστως.

Ἐξήγησις εἰς τὰς Κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους. *Expositio in Prædicamenta Aristotelis.* P. Τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν κοινωνεῖ.

Διδασκαλία σύντομος καὶ σαφεστάτη περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν, καὶ τῶν Προτάσεων, καὶ τῶν Συλλογισμῶν, περὶ ὧν τις προδιδαχθεὶς εἰς πᾶσαν μὲν καὶ ἄλλην ἐπιστήμην καὶ τέχνην, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ῥητορίαν [49] εὐκλεῶς ἐμπορεύσεται. *Doctrina compendiosa, et quam maxime dilucida, de decem Prædicamentis, Propositionibus et Syllogismis, quorum notitia, prius habita, in quamlibet scientiam et artem, sed rhetorum potissimum, facili negotio cuique aditus patebit.* P. Ἐπειδή τισιν οὐκ οἶδ' ὅθεν εἰπεῖν τὴν τῆς διαλεκτικῆς.

Εἰς τὴν Πορφυρίου Εἰσαγωγὴν, καί τινα τῶν Ἀριστοτέλους Κατηγοριῶν. *In Introductionem Porphyrii, et Prædicamenta Aristotelis.* P. Πολλοὶ μὲν πολλαχῶς τῶν ἀρχαίων.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους *In Aristotelis librum, de Interpretatione, expositio.* P· Ὁ σκοπὸς τοῦ περὶ Ἑρμηνείας ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ Προτάσεων, diversa ab edita, quemadmodum et sequentes.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους. *In Aristotelis librum de Interpretatione, expositio.* P. Θέσθαι νῦν ἀντὶ τοῦ ὁρίσασθαι.

Σύνοψις καὶ μετάφρασις σαφεστάτη τῆς διδασκαλίας τοῦ περὶ Ἑρμηνείας· *Synopsis et Metaphrasis* A *quam dilucida doctrinæ libri, de Interpretatione.* P. Διαλαμβάνει περὶ Προτάσεων.

Εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας ἔκδοσις ἐπίτομος. *Libri de Interpretatione, compendiosa evpositio.* P. Τὰ εἴδη τοῦ λόγου πέντε τὸν ἀριθμόν.

Ψελλοῦ καὶ ἄλλων Σχόλια, καὶ Ἀποσημειώσεις εἰς τὸ πρῶτον τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Pselli et aliorum Scholia et Annotationes in primum priorum Analyticorum Aristotelis.* P. Καὶ τὸ δέκατον πρόβλημα.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Expositio, in primum et secundum priorum Analyticorum Aristotelis.* P. Ἐν τῷ πρώτῳ εἰπεῖν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὑστέρων Ἀναλυτικων. B *Expositio in primum posteriorum Analyticorum.* P. Σκοπός ἐστιν ἐνταῦθα τῷ Ἀριστοτέλει.

Προλεγόμενα εἰς τοὺς σοφιστικοὺς Ἐλέγχους τοῦ Ἀριστοτέλους. *In sophisticos Elenchos Aristotelis Prologomena.* Ὅτι μὲν ὁ περὶ Ἀποδείξεως λόγος. In alio vero exemplari ista Michaeli Ephesio tribuuntur.

LXX. Τίνα περὶ δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. *Quæ de Dæmonibus Græci opinentur.* P. Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς ἀγγέλοις διδούς. Et hunc puto esse alterum (*i*) librum de Dæmonibus, ex quo Marsilius excerpsit ea, quæ leguntur ultimo capite apud ipsum, eoque magis ducor in hanc sententiam, quod in meo codice statim post hunc Tractatum sequitur Dialogus de dæmonibus, in quo interloquuntur Timotheus et C Thrax, de quo superius in libris editis Pselli egimus.

Εἰς τὴν Ψυχογονίαν τοῦ Πλάτωνος. *De animi generatione apud Platonem.* P. Τὸ μὲν λεγόμενον ἐστιν, ὅτι οὐ μάτην.

[50] Locus ex Physicis, de anima et mente P. Νοῦς ἐστιν ἕξις ψυχῆς.

Περὶ ψυχῆς. *Variæ quæstiones de anima.* P. Νοερὰ μὲν οὖν ἡ ψυχὴ, νοερῶς.

Περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς. *De quinque facultatibus animæ.* P. Νοῦς μέν ἐστιν ὁ θεόθεν κατὰ φύσιν κινούμενος.

Περὶ τῆς χώρας τῆς γῆς. *De situ terræ, figura, et magnitudine.* P. Ἡ γῆ τὴν μέσην τοῦ παντὸς ἔλαχε χώραν. Non me latet tamen, in alio ma- D nuscripto opusculum hoc Nicephoro Blemmidæ tribui.

Πότε ἐκλείπει ὁ ἥλιος, καὶ πότε ἡ σελήνη, καὶ πῶς τὴν ἔκλειψιν ἀμφοτέρων συμβαίνει γίνεσθαι. *Quando deficit sol, et quando luna, et quomodo utriusque defectus contingat.* P. Εἰ μὲν τοὺς τρόπους ἐρωτᾷς τῶν ἐκλείψεων.

Περὶ θυτικῆς. *De sacrificandi ratione.* P. Περὶ τῆς θυτικῆς ἐπιστήμης ἠξίωσας.

NOTÆ

(*g-h*) Versibus politicis.

(*i*) Vide supra, § 39, p. 28.

Περὶ χρυσοποιίας πρὸς τὸν πατριάρχην κῦριν Μιχαήλ. *De auri conficiendi ratione; ad D. Michaelem patriarcham.* P. Ὁρᾷς, ὁ ἐμὸς δεσπότης, ὃ με ποιεῖς, ἡ τῆς ἐμῆς ψυχῆς τυραννίς. Vide supra in editis, § 38.

Περὶ Σφυγμῶν. *De Pulsibus.* P. Ἥκω δή σοι καὶ τὸ περὶ Σφυγμῶν.

Ἀποσημείωσις Πυρεττώντων, *Nota de Febrientibus.* P. Εἰ κατεκλίθη ὁ νοσῶν ἐν ἀρχῇ.

LXXI. Ἰατρικὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. *Medicinale ad Constantinum Porphyrogennetam.* P. Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θειότητος, Tractatus prooemii mihi copiam fecit, vir τετράγωνος Melchior Inchofer, Messana delati; ipsum, quia adhuc ineditum est, ut modum etiam tractionis habeas, hic apponam: Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θειότητος, ἐκ Θεοῦ αὐτοκράτωρ, περὶ τῆς τῶν ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔσπευσα κατὰ τὸ δυνατὸν διὰ συντομίας ὁμοῦ καὶ σαφηνείας πᾶσαν τὴν ἰατρικὴν ἐπελθεῖν, μηδὲν κατὰ δύναμιν τῶν ἀναγκαίων ὑπεροῤῥᾶν, ἕκαστον ἐκθέμενος τῶν παθημάτων, πρῶτον μὲν τὰς αἰτίας ὑπαγορεύων σαφῶς, δεύτερον τὰς σημειώσεις δι' ὧν ῥᾳδίως γνωσθήσονται, εἶθ' ἑξῆς τὴν θεραπείαν, δι' ἣν πάντα κατὰ τέχνην θεραπεύσομεν, πρότερον ἀπὸ κεφαλῆς ἀρξάμενοι, διὰ τὸ ἐκεῖσε ἱδρύεσθαι τὸ ἱερὸν τῆς λογικῆς ψυχῆς. *Jussu tuo mihi, divinissime imperator, compendia de Meditationum medicarum collectione demandata, pro virium mearum modulo, compendiose atque perspicue, omnem medicinæ facultatem percurrens, nullumque ex necessariis negligens, sed universos morbos exponens, absolvere nisus sum. Primum enim causas aperte enuntio; secundo, per quas non difficulter dignoscentur, notas; tandem media, per quæ* [51] *omnia artificiose curabimus. Prius a capite, quod in eo sacra pars animæ rationalis inhæreat, exordiamur.* Ex ungue leonem, et ex hoc disce cætera. Liber tamen contemnendus non est, sed sæpe sua brevitate expeditus, et remediis a probatissimis scriptorebus delectis transcriptisque et populari loquendi forma proficuus. Pselli tamen utcunque non est. Neque enim in dicendo acrimoniam, nec in re expedienda solertiam Psellianam præ se fert. Nec patitur id imperator, cui tractatus inscribitur. Sive enim Constantinum Porphyrogennetam primum, sive secundum, qui cum Basilio imperio præfuit, intelligas, Psellus auctor esse non potuit, quem sub imperio Alexii Commeni vivum adhuc deprehendimus, nisi tunc primum, et natum, et libros componentem dicere velimus; et tunc etiam vitam ejus ultra centesimum annum productam fateri cogemur. Quod si triginta annos natus et amplius ad minus, ut verisimile est (auctorem enim, allatum exordium ætate provectum, experimentis celebrem, artisque exercitio eruditum innuit), tractatum illum conscripsit, jam Psellum ultra centum et quadraginta annos vixisse, ad hunc diem inauditum, dicendum est. Quare vel hic Psellus alius est a Michaelis Ducæ præceptore, vel Psellus omnino non est.

LXXII. Διδασκαλία παντοδαπὴ (j), καὶ πάντως ἀναγκαιοτάτη ἐν ἑκατὸν ἐνενήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσι κεφαλαίοις θεωρουμένη, χωρὶς τῶν σχεδιασθέντων ἑτέρων διαφόρων λόγων καὶ στίχων πρὸς διαφόρους ὑποθέσεις, ἐκτεθεῖσα πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ ἀοίδιμον βασιλέα κῦριν Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν αὐτοκράτορα γεγονότα. *Doctrina omnifaria, et omnino necessaria centum nonaginta quatuor capitibus comprehensa, præter alios varios discursus, et carmina ex tempore dictata ad argumenta varia: ad piissimum et celebrem imperatorem dominum Michaelem Ducam.* P. Πιστεύω εἰς ἕνα Πατέρα τῶν πάντων ἀρχήν. Capita, quæ in ea continentur, sunt sequentia: α'. Περὶ ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. β'. Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως· γ'. Περὶ ἐνυποστάτων. δ'. Περὶ ὁμοουσίου. ε'. Περὶ ὁμοϋποστάτου. ς'. Περὶ ἐνυποστάσεων. ζ'. Περὶ οὐσιώδους ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς. η', θ'. Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς. ι', ια'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ιβ'· Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. ιγ'. Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως. ιδ'. Περὶ φύσεως ἀπαθοῦς. ιε'. Τίς ὁ Θεός. ις'. Εἰ ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ πῶς ἄπειρον. ιζ'. Πῶς οἶδεν ὁ Θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα. ιη' Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ Θεός. ιθ'. Πόθεν ἔννοιαν ἔσχον Θεοῦ [52] ἄνθρωποι. κ'. Πότεροι πλείους οἱ ἄγγελοι, ἢ οἱ ἄνθρωποι. κα', κβ', κγ', κδ', κε', κς', κζ', κη', κθ'. Περὶ νοῦ. λ', λα', λβ', λγ', λδ', λε, λς', λζ', λη', λθ', μ', μα', μβ', μγ', μδ', με', μς', μζ'. Περὶ ψυχῆς. μη'. Εἰ μεταβάλλοι ψυχὴ εἰς ἄγγελον. λθ'. Εἰ ἄναρχος ἡ ψυχή. ν'. Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων. να'. Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ὁμοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται. νβ'. Τίς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία. νγ'. Διατί ἡ ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν καὶ ἀμερίστων λέγεται. νδ'. Ποίαν ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ. νε'. Τίς ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις. νς'. Ποῖαι αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ τίνες. νζ'. Τί ἐστι φύσις· νη'. Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σωμα. νθ'. Πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυουμένῳ ἑνοῦται σώματι. ξ'. Πῶς ἑνοῦται τῷ σώματι ἡ ψυχή. ξα'. Περὶ τῆς ἀλόγου ψυχῆς. ξβ'. Τίς ἡ βούλησις, καὶ τίς ὁ πρακτικὸς λογισμός. ξγ'. Περὶ προαιρέσεως καὶ προσοχῆς. ξδ'. Πότερον ἡ ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς. ξη'. Πῶς συνέχεται ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι. ξς', ξζ', ξη', ξθ' ο', οα', οβ', ογ', οδ οε', ος', οζ οη', οθ', π', πα'. Περὶ ἀρετῶν. πβ'. Τίνι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖα. πγ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν, τί εἰσι, πδ'. Περὶ ἰδεῶν πε'. Περὶ δαιμόνων, καὶ ἡρώων. πς'. Περὶ ὕλης.

NOTÆ

(j) Hujus prima aliquot capita Græce et Latine vulgavit Wœgelinus, ut dictum est supra § 46, et integram communicabo cum lectore infra ad hujus Diatribæ calcem.

πζ'. Περὶ αἰτιῶν. πη'. Περὶ σχημάτων. πθ'. Περὶ χρωμάτων. ϟ'. Περὶ μίξεως καὶ κράσεως. ϟα'. Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. ϟβ'. Περὶ σωμάτων. ϟγ'. Περὶ ἐλαχίστων. ϟδ'. Περὶ διαφορᾶς γνώσεων. ϟε'. Πῶς οὐκ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἐνεργοῦντος αὐτοῦ. ϟς'. Διατί ὅλως ἐστὶ τὸ κακόν. ϟζ'. Τελεώτερον περὶ τοῦ κακοῦ. ϟη'. Εἰ ἔστι τι ἐν ἀγγέλοις κακόν. ϟθ'. Εἰ ἐν τόπῳ τὸ ἀσώματον. ρ'. Εἰ κακὸν ἡ ὕλη. ρα'. Περὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς. ρβ'. Περὶ χρόνου. ργ'. Περὶ κινήσεως. ρδ'. Περὶ ἀνάγκης. ρε'. Περὶ εἱμαρμένης. ρς'. Περὶ τύχης, καὶ αὐτομάτου. ρζ'. Περὶ αἰῶνος, καὶ χρόνου. ρη'. Περὶ τῶν ε' αἰσθήσεων. ρθ'. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβασκαίνεσθαί τινας ὑπὸ τῶν ὁρώντων. ρι'. Πῶς ἐκλείψεις γίνονται. ρια'. Πῶς ἄῤῥενα καὶ θήλεα γίνεται. ριβ'. Διατί γυνὴ πολλάκις συνουσιάζουσα οὐ συλλαμβάνει, ριγ'. Διατί δίδυμα καὶ τρίδυμα γίνεται. ριδ'. Πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις, καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιότητες. ριε'. Εἰ καὶ τὸ ἔμβρυον ζῶον, καὶ πῶς τρέφεται τοῦτο. ρις'. Πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται, ριζ'. Περι ὑγείας, καὶ νόσου, καὶ γήρως. ριη'. Διατί οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσι. ριθ'. Διατί πεινῶντες, ἐὰν πίνωσι, διψῶντες δὲ, ἐὰν φάγωσιν, ἐπιτείνονται. ρκ'. Εἰ ἔστι τι ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ. ρκα'. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας. ρκβ'. Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ οὐρανός. ρκγ'. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ οὐρανῷ γαλακτοειδοῦς κύκλου, καὶ λεγομένου Γαλαξίου. ρκδ'. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων φασμάτων. ρκε'. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ χρωμάτων αἱματωδῶν, καὶ χασμάτων. ρκς'. Περὶ τῆς οὐσίας ἡλίου, καὶ εἰ πολλοί εἰσιν ἥλιοι. ρκζ'. Περὶ μεγέθους ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ γῆς. ρκη'. Περὶ ἐκλείψεως ἡλίου. ρκθ'. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης. ρλ'. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος. ρλα'. Τίς ἡ οὐσία τῶν ἀστέρων. ρλβ'. Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φορᾶς καὶ κινήσεως. ρλγ'. Ποταπὰ τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα. ρλδ'. Περὶ τάξεως ἀστέρων. ρλε'. Πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες. ρλς'. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν, καὶ θέρος. ρλζ'. Πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανητῶν [53] ὁ χρόνος τῆς περιόδου. ρλη'. Περὶ τῶν ἀστέρων τῶν καλουμένων Διοσκούρων. ρλθ'. Περὶ κομήτου. ρμ'. Περὶ ὑετοῦ, καὶ χαλάζης, καὶ χιόνος, πάχνης καὶ δρόσου. ρμα'. Περὶ δρόσου αὖθις καὶ πάχνης. ρμβ'. Περὶ ἴριδος. ρμγ'. Περὶ τῆς ἅλω. ρμδ'. Περὶ ῥάβδων. ρμε'. Περὶ παραλλήλων. ρμς'. Περὶ ἀνέμων. ρμζ'. Περὶ τυφῶνος. ρμη'. Περὶ ἐκνεφίου. ρμθ'. Περὶ κεραυνῶν. ρν'. Περὶ πρηστῆρος. ρνα'. Πῶς συνέστη ὁ κόσμος. ρνβ'. Εἰ ἓν τὸ πᾶν. ρνγ'. Περὶ κενοῦ. ρνδ'. Περὶ τόπου. ρνε'. Περὶ χώρας. ρνς'. Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος. ρνζ'. Εἰ γενητὸς ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος. ρνη'. Εἰ τρέφεται ὁ κόσμος. ρνθ'. Περὶ τάξεως κόσμου. ρξ'. Τίς ἡ αἰτία τοῦ τὸν κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι. ρξα'. Πόθεν ἄν τις γνοίη Ἑλληνικαῖς ἀποδείξεσι τὴν κόσμου συντέλειαν. ρξβ'. Τίνα δεξιὰ τοῦ κόσμου, τίνα ἀριστερά. ρξγ'. Περὶ μεταβολῆς

A τῶν τῆς γῆς μερῶν. ρξδ'. Περὶ σεισμῶν. ρξε'. Περὶ τοῦ μεγάλου χειμῶνος. ρξς'. Διατί ἁλμυρὸν τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ ἐστί. ρξζ'. Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὑρίσκεσθαι. ρξη'. Διατί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα. ρξθ'. Διατί τῆς θαλάσσης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης, γίνεται καταφάνεια καὶ γαλήνη. ρο'. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ κεραυνὸς, ἅγες ἐξωθοῦσιν. ροα'. Περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πολιῤῥοίας. ροβ'. Διατί ὑπὸ τῶν ὑετίων ὑδάτων μᾶλλον, ἢ τῶν ἐπιῤῥύτων τὰ δένδρα, καὶ τὰ σπέρματα πέφυκε τρέφεσθαι. ρογ'. Διατί τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εὐωδέστερα τοῖς σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ὕδατα. ροδ'. Περί τινων λιμνῶν. ροε'. Περὶ ποταμῶν. ρος'. Περὶ Νείλου ἀναβάσεως. ροζ'. Διατί μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας B οὐκ ἀναδίδωσιν. ροη'. Περὶ τῶν μεγίστων βασιλειῶν. ροθ'. Περὶ χυμῶν. ρπ'. Διατί παραβάλλουσιν ἅλας οἱ νομεῖς τοῖς θρέμμασιν. ρπα'. Διατί τὴν χροιὰν ὁ πολύπους ἐξαλλάττει, αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσῃ. ρπβ'. Διατί τῆς ἄρκτου ἡ παλάμη τῆς χειρὸς φαγεῖν γλυκυτάτη. ρπγ'. Διατί Δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδὴν, ρπδ'. Διατί ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα, ὅταν ἁλίσκηται. ρπε'. Διατί ἡ τευθὶς φαινομένη σημεῖον χειμῶνός ἐστι ρπς'. Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῇ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ. ρπζ'. Διατί ἡ ἄμπελος οἴνῳ ῥαινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς ἀναξηραίνεται. ρπη'. Διατί τὰ ῥόδα μᾶλλον ἀνθεῖ δυσωδῶν τινων παραφυτευομένων αὐτοῖς. ρπθ'. Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυον ἡδὺ, τὸ δὲ τῶν ἐλάφων ἁλμυρόν. ρϟ'. Διὰ τίνα αἰτίαν αἱ χάληκες, καὶ αἱ μολυβδίδες ἐμβαλλό- C μεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσιν. ρϟα'. Διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύροις καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται. ρϟβ'. Τί ἐστιν ὁ βούλιμος. ρϟγ'. Τίς αἰτία δι' ἣν εὔθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα. Id est. 1. *De nonnullis nominibus, quæ in Christianorum dogmate usurpantur*. 2. *De essentia, et natura*. 3. *De enhypostatis*. 4. *De consubstantiali*. 5. *De homoypostato*. 6. *De enypostasibus*. 7. *De essentiali unione et differentia*. 8, 9. *De relativa unione et differentia*. 10, 11. *De sancta Triade*. 12. *De modo retributionis*. (*k*) 13. *De divina unione*. 14. *De natura, quæ pati nequit*. 15. *Quis sit Deus*. 16. *Si infinitum est Numen, et qua ratione infinitum*. 17. *Quomodo* [54] *Deus cognoscat res quæ mutantur*. 18. *A quo primo elemento Deus exorsus est mundum* D *conficere*. 19. *Unde sententiam de Deo homines acceperint*. 20. *Quinam numerosiores, angeline an homines?* 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29. *De mente*, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47. *De anima*. 48. *Si mutatur anima in angelum*. 49. *Si sine principio anima est* 50. *Accuratius de facultatibus animæ*. 51. *Quomodo Plato genitum simul et immortalem animum decernat*. 52. *Quæ sit Platonica animorum generatio*. 53. *Quare anima media partibilium et impar-*

NOTÆ.

(*k*) Vide supra § 55, p. 37.

tibilium dicitur. 54. Quemnam animum Plato generat in Timæo. 55. Quæ sit animæ facultas. 56. Quales sint animi facultates, et quæ. 57. Quæ sit divisio communium operationum animi ad corpus. 59. Quando animus generando unitur corpori. 60. Quomodo corpori animus uniatur. 61. De anima rationis experte. 62. Quæ sit voluntas, et quæ operativa cogitatio. 63. De electione et attentione. 64. Utrum animus a corpore, an corpus ab animo dissolvatur. 65. Quomodo contineatur animus in corpore. 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81. De virtutibus, 82. In quo differat principium ab elementis. 83. De principiis, quid sint, 84. De ideis. 85. De dæmonibus et heroibus. 86. De materia. 87. De causis. 88. De figuris. 89. De coloribus. 90. De mistione et temperamento. 91. De generatione et corruptione. 92. De corporibus. 93. De minimis. 94. De differentiis cognitionum. 95. Quomodo non semper Deum participamus, cum ille semper operetur. 96. Quare omnino malum sit. 97. Absolutius de malo. 98. Si est in angelis aliquod malum. 99. Si in loco incorporeum sit. 100. Si malum materia. 101. De rerum ad Deum conversione. 102. De tempore. 103. De motu. 104. De necessitate. 105. De fato. 103. De fortuna et casu. 107. De sæculo et tempore. 108. De quinque sensibus. 109. An verum sit nonnullos fascinari a videntibus. 110. Quomodo eclipses fiant. 111. Quomodo mares et feminæ generentur. 112. Quare mulier sæpius virum experta non concipit. 113. Quare gemini et tergemini nascuntur. 114. Unde parentum similitudines et dissimilitudines fiant. 115. An embryum animal sit, et qua ratione nutriatur. 116. Quomodo somnia fiunt. 117. De sanitate, et morbo, et senectute. 118. Quare qui jejunant, sitiunt potius quam esuriunt. 119. Quare qui esuriunt, si bibant, at qui sitiunt, si comedant, distenduntur. 120. An sit aliquid extra cœlum. 121. De hominis essentia. 122. In quot circulos cœlum dividatur. 123. De apparente in cœlo lacti simili circulo, Galaxia dicto. 124. De apparentibus in cœlo diversis igneis spectris. 125. De apparentibus in cœlo coloribus sanguineis, et voraginibus. 126. De essentia solis, et [55] an plures soles. 127. De magnitudine solis, et lunæ, et terræ. 128 De eclipsi solari. 129. De eclipsi lunari. 130. An sol calidus sit. 131. Quæ sit essentia stellarum. 132. De stellarum latione et motu. 133. Quales sint stellarum configurationes. 134. De ordine stellarum. 135. Unde lumen habeant stellæ. 136. De significatione stellarum, et quomodo fiat hiems et æstas. 137. Quantum sit cujuscunque planetæ circuitus tempus. 138. De stellis Dioscuris nuncupatis. 139. De comete. 140. De imbre, et grandine, nive, pruina et rore. 141. De rore rursum, et pruina. 142. De iride. 143. De area. 144. De baculis. 145. De parallelis. 146. De ventis. 147. De typhone. 148. De ecnephia. 149. De fulminibus. 150. De prestere. 151. Quomodo mundus coaluit. 152. An unum universum. 153. De vacuo. 154. De A loco. 155. De terra. 156. An mundus animatus. 157. An mundus factus sit, et incorruptibilis. 158. An mundus nutriatur. 159. De ordine mundi. 160. Qua causa mundus universus inclinatus sit. 161. Undenam gentilium demonstrationibus mundi finis habeatur. 162. Quæ dextra mundi, et quæ sinistra.. 163. De transmutatione terræ partium. 164. De terræ motibus. 165. De magna hyeme. 166. Quare aqua marina est salsa. 167. Qua causa in mari aqua dulcis inveniatur. 168. Quare aqua marina arbores non nutriat. 169. Quare in mare oleo effuso, mare dilucidum fiat et quietum. 170. Qua causa, cum in mare fulmen ceciderit, sal emergat. 171. De fluxu et refluxu Euboico. 172. Quare aquis pluvialibus magis quam currentibus arbores et semina nutrian- B tur. 173. Quare ex aquis pluvialibus, quæ cum tonitru et fulgore decidunt, magis semina irrorant. 174. De nonnullis lacubus. 175. De fluminibus. 176. De Nili incremento. 177. Quare inter flumina Nilus solus ventos non efflat. 178. De maximis regnis. 179. De humoribus. 180 Quare pastores recens natis animantibus sal inspergant. 181. Quare polypus colorem saxorum, quibus sese applicaverit, induat. 182. Quare palma ursæ ad comedendum suavissima est. 183. Quare Dorienses precantur malum herbarum proventum. 184. Quare ursa capta, rete non comedit. 185. Quare lotigo visa tempestatem præsagit. 186. Quare triticum in lutosa, hordeum in arida terra seminamus. 187. Quare vitis vino, et præcipue si suo, aspergatur, exsiccatur. 188. Quare rosæ magis efflorescunt, si male olentia una C cum ipsis inseminentur. 189. Quare porcorum agrestium lacrymæ dulces, cervorum salsæ sunt. 190. Quare lapilli plumbique laminæ injectæ frigidiorem aquam efficiunt. 191. Quare paleis et indumentis nix conservatur. 192. Quid sit bulimos. 193. Quare carnes in ficu appensæ teneriores fiant. Ex hisce, CLXII capita in linguam versa Latinam a nescio quo ostendit mihi acerrimi ingenii vir Jo. Jacobus Buccardus.

[56] LXXIII. Ἐπιλύσεις σύντομοι φυσικῶν ζητημάτων πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν ἐν βιβλίοις δυσί. Solutiones compendiosæ naturalium quæstionum ad Michaelem Ducam libris duobus. P. Ὁ μὲν Πλούταρχος, μέγιστε καὶ θειότατε βασιλεῦ. Capita lib. I. Περὶ τοῦ σφαιροειδῆ εἶναι τὴν γῆν. Περὶ τοῦ κεῖσθαι αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ παντός. Περὶ μεγέθους τῆς γῆς. D Ὁρίζοντος καταγραφή. Capita secundi. Περὶ τῶν μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ στοιχείων, καὶ τῶν περὶ ταῦτα παθῶν. Περὶ ἀέρος, καὶ πυρὸς, καὶ νεφῶν, καὶ ὑετῶν, καὶ ἀστραπῶν, καὶ βροντῶν. Περὶ σεισμῶν. Περὶ κομήτων ἀστέρων. Περὶ ἀνέμων. Περὶ ἴριδος. Περὶ ἅλω. Περὶ σχήματος οὐρανοῦ. Περὶ κόσμου, εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος, καὶ προνοίᾳ διοικούμενος. Περὶ τάξεως κόσμου. Περὶ τῆς τοῦ κόσμου ἐγκλίσεως. Περὶ τοῦ, εἰ ἔστι κενὸν ἐκτὸς τοῦ κόσμου. Εἰ ἄφθαρτος, ὁ κόσμος. Τίνα δεξιὰ κόσμου, καὶ τίνα τὰ ἀριστερά. Τίς ἡ τοῦ οὐρανοῦ οὐσία. Περὶ τῶν ἐν ουρανῷ νοουμένων κύκλων. Περὶ οὐσίας ἀστέρων. Περὶ σχήματος ἀστέρων. Περὶ τῆς τῶν ἀστέ-

ψαλμα, *In inscriptiones Psalmorum, et Diapsalma*, carmine politico. P. Οὐκ ἔστι τὸ Ψαλτήριον, δέσποτά μου, βιβλίον.

LXXVI. Στίχοι διάφοροι, *carmina varia*, vario metro, sed iambica acutissime et felicissime. Nonnulla hic ex pluribus veluti in gustum describam.

Εἰς τὸν βασιλέα κῦριν Ῥωμανὸν τὸν γέροντα στίχοι, ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν λέξεων δηλοῦντες τὸ ὄνομα, *In imperatorem dominum Romanum seniorem carmina, quæ in principiis dictionum nomen manifestant.*

Ῥοδοχρινοπρόσωπος, Ὡραῖος, Μέδων
Ἀκτίσι Νίκης Οὐρανοῖ Σκηπτουχίαν.

Εἰς τὸν βασιλέα κῦριν Βασίλειον ὅμοιοι, *In imperatorem dominum Basilium similia.*

[59] Βέβαιον Ἄστρον, Σεμνὸν Ἴλασμα λίαν.
Ἔλαμψεν Ἰσχεῖν Οἴακας Σκηπτουχίας.

Εἰς τὸ φλάμουλον τοῦ Μονομάχου ἔχον ἱστορισμένους τὸν ἅγιόν Γεώργιον, τὸν βασιλέα ἔφιππον φέροντα λόγχην, καὶ τοὺς Βαρβάρους διώκοντα. *In Monomachi flammulum, in quo erant depicti sanctus Georgius, et imperator equo insidens, lanceam gestans, et Barbaros fugans.*

Μάρτυς, Βασιλεῦ, Ἵππε, Λόγχη, Βάρβαροι,
Σύμπνει, δίωκε, σπεῦδε, πλῆττε, πίπτετε.

Illud etiam *in Ulyssis certamina :*

Φυγὼν Ὀδυσσεὺς, τόν μαχησμὸν Ἰλίου,
Πλῆθος, δόλους τε Λωτοφάγων Κικόνων,
Κύκλωπος δεινὸν ὄμμα τοῦ Βροτοκτόνου,
Τὴν Λαιστρυγόνων ὠμότητα, καὶ Κίρκης
Τρόπους ἀδήλους, καὶ μεμηχανευμένους,
Ἄδην τὸν φρικτὸν, καὶ τῶν Σειρήνων φθόγγον
Πέτρας τε πλαγκτὰς, καὶ Χαρύβδεως στόμα,
Σκύλλης τὸ δεινὸν, καὶ βίαιον, ὡς ἔφην,
Υἱοῦ χερσὶ τέθνηκεν ἐν τῇ πατρίδι.

Πρὸς ἀναίσθητον Λοίδορον. *In maledicum insensatum.*

Καὶ βάτραχοι φωνοῦσιν. ἀλλ' ἐκ τελμάτων.
Καὶ κυνες ὑλακτοῦσιν, ἀλλὰ μακρόθεν,
Καὶ κάνθαροι παίζουσιν, ἀλλ' ἐν κοπρίαις,
Οὐκοῦν, τί καινὸν, εἰ λαλοῦσιο οἱ λίθοι.
Μικρὸν παραλλάττοντες ἀδρῶν βατράχων,

Hos vir omnium calculo doctissimns, ac disertissimus Gaspar de Simeonibus e Græco in Latinos A pariter iambicos feliciter transtulit, uno tantum versu auctiores; et sane meliores omnino fecit; dum Psellus ipse, in sententia sese implicans, comparationem æquat parum quidem apte, ut docto et ingenuo cuiqne, qui Græcos cum Latinis conferat, patere potest. Ii autem sunt :

Turpis coaxat rana, sed cœno cubans ;
Latrat molestus voce, sed procul, canis ;
Scarabæus ater ludit, at fimo latens :
Putenti et absens ore dum jacis jocos,
His unus impar haud eras tribus, fores,
Majore monstro. stolide ni loquax lapis.

[60] Περὶ σεληνιασμοῦ. *De seleniasmo*.P. Σεληνιασμὸς φυσικόν τι τυγχάνει·

Πρὸς τὸν μοναχὸν Σαββαΐτην Σκωπτικοί. *In monachum Sabbaitam Scoptici*. P. Πρὸς τὸν Σατάν σε τὴν ἔχιδναν τοῦ βίου.

B Παράφρασις διὰ στίχων ἰαμβικῶν εἰς τὸν Κανόνα τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ, τοῦ Μαϊουμᾶ ἐπισκόπου, ὅν ἐκεῖνος συντέθεικε ψάλλεσθαι τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ. *Paraphrasis carmine iambico in canonem S. P. nostri Cosmæ, Majumæ episcopi, quem ille composuit, ut sancta et magna feria quinta caneretur.* P. Πόντος μέλας πρὶν τέτμηται, τετμημένη.

LXXVII. Multa sunt, ut vides, hujus auctoris hæc, quæ vides, scripta. Non tamen explent sitim, sed adhuc (*l*) anxius sortem meam accuso, quod non habuerim omnia. Relatum namque mihi est ab homine [61] fide digno, et chirographo significatum, in bibliotheca quadam hic Romæ multa hujus auctoris manuscripta neglecta jacere. For-
C san aliquando, id enim totis viribus conabor, dabitur potestas visendi, legendi ac demum conferendi cum aliis. Quod si fiet, polliceor tibi fidem meam, mi Gaffarelle, me de omnibus te sincere commonefacturum. Interim his fruere.

LXXVIII. Michael etiam Psellus præfatur in Philippi solitarii Dioptram, quæ jam edita est Latina, ex interpretatione Jacobi Pontani, Ingolstodii in-4. Quod tamen vel ex scriptorum incuria, vel alicujus, qui verba Pselli in tractatum illum

NOTÆ

(*l*) Post diatribam de Psellis a se editam Allatius *De Symeonibus* p. 69 testatur se nactum codicem satis antiquum, licet madore infirmatum, Pselli orationum quarumdam, quarum initia ibi apponit. *Primæ* principium tribus στίχοις mutilum est, διδοάσι γὰρ ὑποψίαν ὧν οὐχὶ τὸ ἑκάστου. *Secundæ:* Ἔδει ποτὲ, θειότατε βασιλεῦ, τὴν πάντα κρίνουσαν φιλοσοφίαν. *Tertiæ :* Ὦ βασιλεῦ ἥλιε, καὶ τίς ἂν με καταιτιάσαιτο ταύτην σοι προσφυῶς τὴν κλῆσιν. *Quartæ :* Ὦ βασιλεῦ προσθήκης ἄτερ καὶ συναφῆς, καὶ μόνε τῶν ὄντων ἀπαράμιλλε. *Quintæ :* Μὴ θαυμάσης, ὦ βασιλεῦ, εἰ πλείστων λογίων ἀκροασάμενος. *Sextæ :* Μέγιστε βασιλεῦ, τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ δημιούργημα. *Septimæ :* Ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως τοῦ Μονομάχου πρός τινα σοφὸν κατηχούμενον, incipit : Ἀνέγνων τὸ γράμμα σου, λογιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ τῷ ἀμυθήτῳ κάλλει. Ex illis orationibus patere notat Allatius Psellum sub Constantino Monomacho dicendi gloria et varia disciplinarum scientia clarum floruisse, atque ut ipsius de se Pselli verbis utar, τὴν μὲν φιλοσοφίαν σβεθεῖσαν αὐτὸν ἀνῆψαι exstinctam antea philosophiam restituisse ac novum ejus veluti lumen accendisse, privata industria, non ab alio edoctum. Ὅσον ἐγὼ μὲν πρὸς τὴν τέχνην τῶν λόγων καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπένευσα, καὶ μαθημάτων ἡψάμην, οὐ παρ' ἄλλου λαβών· ἔσβεστο γὰρ αὐτοῖς ὁ πυρσός. Ἀλλ' ἐγὼ αὖθις τοῦτον ἀνάψας καὶ τοῖς ποθοῦσι διαπυρσεύσας. Hæc Allatius ibidem
D ex Oratione funebri edita Pselli in Joannem Xiphilinum patriarcham. Plura Pselli monumenta manu exarata superesse in codice Mazariniano testatur Combefisius quem vide pag. 293 *Manipuli originum rerumque Constantinopolitanarum*. Non pauca etiam servat thesaurus librarius Cæsareus Vindobonensis, atque in his librum παραδόξων ἀκουσμάτων ad Michaelem Cerularium, patriarcham Constantinopolitanum, e quo prolixum locum affert Lambecius VII. pag. 222-224, tum libellum de divinatione ex ossibus humerariis mactatarum ovium vel agnorum, et de auspicio. Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας καὶ οἰωνοσκοπίας· Incipit : Ὁ Σωκράτης ἐκεῖνος ὁ Σωφρονίσκου, τοῖς Πλατωνικοῖς ἐντυχὼν διαλόγοις. Οὗτος μέν, φησίν, ὁ νεανίας, περὶ Πλάτωνος ἄγει ἔνθα καὶ βούλεται, κ. τ. λ.

accommodare voluit, contigit. Mihi certe non videtur Michael Psellus, qui sub Monomacho et Ducis floruit, eo usque vitam protraxisse, ut post Philippi obitum, de quo non tantum tunc recens exstincto loquitur, in ejusdem Dioptram, licet etiam μακροβιώτατον fecerimus, præfari potuerit. Philippus enim anno 1105 scribebat, ut ipse fatetur.

Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἄχρι δὴ καὶ τῆς δεῦρο
Πεπλήρωται τὰ χίλια, πρὸς δὲ καὶ ἑκατόν γε,
Καὶ πέντε ἐπὶ τούτοις γε, ἕως καὶ τοῦ νῦν, ἔτη,
Ἂν δ' ἀριθμῇς ἐκ τῆς ταφῆς τῆς τούτου, καὶ τοῦ [πάθους
Πεφύκασί γε χίλια ἑβδομήκοντα δύ.

Ecce enim a Christo usque in præsentem diem completi sunt mille et centum, et insuper ad hæc tempora anni quinque. Si vero computas a sepultura et passione illius, sunt mille septuaginta duo. Anno videlicet 16 Alexii, ut idem ait inferius,

Ὁμοῦ τε ἔτη γίνονται ἀπὸ Χριστοῦ τὸ πάθος
Χιλία ἑβδομήκοντα, καὶ δύο δὲ πρὸς τούτοις,
Τοῦ Ἄνακτος ἐκκαίδεκα Ἀλεξίου ἀρτίως.

Simul anni fiunt a Christi passione mille septuaginta duo, imperatoris Alexii sexdecim completi. Nec potuit illo eodem anno Philippus ingentis studii ac laboris opus absolvisse. At absolverit, statimne ad manus omnium potuit pervenire adornarique præfatione etiam Pselli? Quod si momento eodem factum id esse affirmabimus, Psellus certe plus annis centum natus scribebat, et verisimilius est alium ab hoc Psello fuisse. De notis sive scholiis, quæ ex Psello in Dioptra inseruntur, non [62] morer; vel enim a præfante Psello, ex antiquiori Psello, ut affinis gloriam propagaret; vel a scribente, vel legente adnexa sunt; ni eumdemmet, cujus illa præfatiuncula est, eorumdem scholiorum auctorem agnoscere velimus. Illud etiam mihi nec satis planum, nec certum est, annum 1105, cum Dioptra scribebatur annum Alexii sextum decimum fuisse, cum, si recte annorum series computetur, fuerit annus illius imperii 25; rerum enim potitur anno 1081. Idque pro tractatuli hujusce brevitate innuisse sat fuit.

LXXIX. Meursius, notis in carmina Pselli in Cantica canticorum notat post hunc Psellum, alium etiam fuisse Michaelum Psellum, virum militarem, sub Theodoro Lascari, cujus meminerit Georgius Logothetes in illis verbis: Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐπύθετο, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι. Καὶ ἀφεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν εἰς φύλαξιν τὸν πατρόπαππον θεῖον αὐτοῦ Λάσκαριν καὶ Μιχαὴλ τὸν Ψελλὸν μετὰ μικροῦ στρατεύματος, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένους, τοῦ τε Πριλάπου, καὶ τὰ πέριξ, ἀφῆκε Θεόδωρον Καλαμπάκην, ὃν καὶ Τατᾶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζον· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον τὸν Χαβαρᾶν εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου, ἐμὲ δὲ πάντων προΐστασθαι· *Theodorus rex, iis cognitis, in Orientem protinus redire maturat, Lascare patris avunculo, et Michaele Psello cum exiguis copiis, utpote trecentis, in Occidentis præsidium relictis Perilapo, et vicino tractui Theodoro Calampaci, quem Tatam Aulæ cognominabant, Constantino Chabaræ Albani præfecturam demandavit; mihi autem supremum in omnes imperium tradidit.*

Sed, ut verum fatear, mendum in hoc loco inesse suspicabar. Cum enim reliquorum omnium, quibus exercitum demandaverat imperator, nomina et cognomina apponantur, Lascaris solum nomen, non ex more suo, tacuisse videbam. Deinde, cum alia, nec minoris considerationis, unius tantum curæ demandasset, nulla videbatur ratio duos in minimo negotio præfecisse, et ridiculum sane est, tam exiguas copias, trecentos scilicet, viris duobus commendasse. Imo alia ejusdem auctoris, de eodem argumento editio, Lascaris nomen nobis inserit, nec Psellum comminiscitur; et cum sæpius in rei gestæ narratione horum omnium notitia et cognomina, ad fastidium usque, repetat, Psellum istum nunquam nominat. Duas siquidem ejusdem historiæ ἐκδόσεις, editiones, conscripsit, alteram, quam Theodorus Dousa Græce et Latine publicavit, brevem, concisam, non narrantem, sed tantum digito rem monstrantem, [63] ideoque perobscuram, et decurtatam, quam si alterius compendium dixeris, non errabis a scopo: alteram diffusam, non præcipua solum, sed minima quæque, oratorio quandoque more, exponentem, et quasi commentario, obscura et ardua illustrantem. Hanc, quæ Psellum non habet, cui elucidandæ nonnullas horas impendi, diutius apud me, maximo reipublicæ litterariæ damno, immorari non patiar, sed, cum primum per vires licebit, usui publico excudetur. Libentissime hic plura auctoris ascriberem, ut quid inter utramque editionem intersit, facta collatione agnosceres, sed nimis longa oratione prosequitur, et iter suum ad Prilapum, spatio trium mensium peractum; et Prilapi expugnationem; tandem infelicem hujus expeditionis finem; de quibus in editis nec verbum quidem est. Pauca tamen pro jam ascripto loco, (*m*) veluti in gustum dabo. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπύθετο χώρᾳ, οὐ περὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φροντίδα, ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ, (κίνδυνον γὰρ οὐ μικρὸν ἐπισυμβαίνειν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ὑπετόπασε χώροις), ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι. Καὶ δὴ πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιὰν μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβών, τῆς πρὸς τὴν Ἕω φερούσης ἐφήπτετο, καταλελοίπει δὲ ἔν τε τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν, ὡς πρὸς φύλαξιν δῆθεν τῆς χώρας τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαήλ, μικρόν τι καὶ εὐσύνοπτον

NOTÆ.

(*m*) Georg. Acropolita p. 76 seq. Allatii. Paris. 1615, fol.

ἐκ Παφλαγόνων στράτευμα ἐπιδοὺς αὐτῷ, κἀκ τοῦ A Σκυθικοῦ, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον· τοῦ δὲ Πριλάπου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων, τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ὠνομασμένον, φερωνύμως τὴν κλῆσιν, νὴ τὴν θέμιν, ἔχοντα· εἰς δὲ τὸν Βέλεσον, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ὃν καὶ Τατᾶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζον· τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου κατέστησεν. Ἐμὲ δὲ πραίτωρα χειροτονήσας πάντων αὐτῶν ἀφῆκεν προΐστασθαι. Τοῦτο δὲ, ὡς οἶμαι, πεποίηκεν, ἵνα τῇ ἐξ αὐτοῦ μακροτέρᾳ ἀποδημίᾳ εἰς λήθην ὧν ἐπεπόνθειν γενοίμην. Οὐδὲ γὰρ εἰδέ μέ ποτε μετὰ τὰς πληγὰς ἐλευθεριάσαντα, καὶ λόγοις χαροπωτέροις, ὡς εἰώθειν, πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι. Ἵνα γοῦν τῇ χρονίᾳ ταύτῃ διατριβῇ τῆς ψυχῆς ἡ σκυθρωπότης διαλυθείη μοι, πέπραχε τοῦτο. B Τάχα δὲ καὶ ὡς δυσχεραίνων ἦν, τὴν ξυναυλίαν μου βαρυνόμενος· προσέκρουον γὰρ αὐτῷ πολλάκις, ἐφ' οἷς ᾔδειν οὐ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον διαπράττεσθαι θέλοντα. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς πρὸς τὴν Ἕω ἀπῄει· ἐγὼ δὲ κατελειμμην τοῖς ἐν Δυσμῇ, etc. *Imperator itaque Theodorus de rebus a Musulmanis in eorum ditione gestis certior factus, magis suis quam illis animum advertens, ingens inde Romanis regionibus imminere periculum suspicatus in Orientem quam celerrime pedem retulit, cum universis Romanorum* [64] *copiis iter ad ea loca ingressus. Thessalonicæ vero, et in aliis Occidentis partibus in custodiam duntaxat avunculum Michaelem Lascarim, consignata illa exigua, nec ampla Paphlagonum manu, et ex Scythis non ultra trecentis, reliquit. Prilapi, et vicinorum exercituum Scuterium, Xyleam dictum, digno,* C *ædepol, cognomine; Belessi, tractusque circa ipsum, Calampacem Theodorum, quem Tatam Aulæ nuncupabant; Constantinum Chabaronem Albano præfecit; me prætorem creatum omnibus hisce præesse jussit non alio, ni fallor, scopo, quam ut longiori ab eo discessu præteritorum malorum oblivíscerer. namque post plagas acceptas, nunquam me liberius dicere, quæ sentirem, nunquam verbis hilarioribus more meo uti conspexerat. Ut ergo longa ista mora mærorem e pectore demerem, id egerat; fortasse etiam mei contubernii quod fasdidiebat, tædio. Sæpe enim in iis, quæ ille contra jus fasque intentabat, ipse adversabar. Imperator itaque in Orientem processit; ego in occiduis partibus remansi.* Suspicionem auxit Ephræmius in Chronico, qui, cum non D sententiam tantum, sed verba etiam Acropolitæ carmine exprimat, licet alios accuratissime enumeret, de Michaele hoc Psello verbum nullum facit :

Πλὴν διαθεὶς εὖ τὰ κατὰ τὴν Ἑσπέραν Ἄναξ.
Μετὰ στρατιᾶς ἐκτρέχει πρὸς τὴν Ἕω,
Λιπὼν στρατηγοὺς κατὰ Θεσσαλονίκην
Μιχαὴλ Λασκάριον ἄνδρα γεννάδα,
Ἐν δὲ Πριλάπῳ Σκουτέριον Ξυλέαν,
Ἐπωνυμίαν ἀτρεκῆ κεκτημένον.
Ἐν δ' αὖ Βελεσσῷ τοῖς περικύκλῳ τόποις
Φύλακα Θεόδωρον τὸν Κωλαμπάκην.

A Ἰλλυριῶν δὲ Χαβάρον επιστατην.
Πρὸς τοῖσδε Γεώργιον Ἀκροπολίτην,
Ἄρχοντα πάντων, καὶ πρόεδρον δεικνύει,
Πρόσθεν τιμήσας τῇ πραίτωρος ἀξίᾳ.

Nihilominus rebus occiduis bene compositis imperator cum exercitu in Orientem convolat, ducibus relictis Thessalonicæ Michaele Lascari viro strenuo, Prilapi Scuterio Xylea, cognomine suo equidem non dissimili; Belessi, et locis vicinis custode Theodoro Calampace; Illyricorum vero Chabarone præfecto. Insuper Acropolitem Georgium omnium præsidem; ac primatem constituit, prius [65] *prætoris dignitate insignitum*. Tandem, præter omnem suspicionem, aperte evicit locum illum depravatum esse, et mancum, codex perantiquus Vaticanus, in quo editio Dousiana continetur; qui Psellum hunc nec de nomine qui- B dem novit. Locum hic exscribam, ut antea editum a Dousa (*n*) mutilum, et hiulcum, ope emendatissimi codicis integres, ac impleas. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐπύθετο, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι, καὶ ἀφεὶς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν εἰς φυλακὴν τόν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ μετὰ μικροῦ στρατεύματος ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον· τοῦ δὲ Πριλάπου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων, τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ὠνομασμένον· εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν, Καλαμπάκην Θεόδωρον ὃν καὶ Τατᾶν τῆς αὐλῆς κατωνόμαζον· τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου, ἐμὲ δὲ πάντων προΐστασθαι, etc. Hæc autem non ideo a me dicta sunt, C ut Psellum istum eo tempore fuisse negem; potuit enim esse, et forte fuit; sed ut ostendam ex hisce Georgii verbis certo id affirmari non posse.

LXXX. Fuere et alii Pselli : inter eos præcipuus Joannes Psellus. Meursius hujus putat esse iambos, quos cum Heraclide Pontico vulgavit olim Gesnerus; errasseque eum, cum Michaeli tribuit. Sed Michaeli tribuit etiam Andreas Schottus, Præfatione in Cant. cantic. *Certe iambicis de virtutibus et vitiis gnomas composuit, quæ cum Heraclidi Pontici allegoriis Homericis hodie leguntur*. Non æque bene.

Ejusdem etiam edita sunt carmina, Εἰς τοὺς τρεῖς ἱεράρχας, Βασίλειον, Γρηγόριον, καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Item Εἰς τὰς ἁγίας ἑπτὰ συνόδους, cum Theodori Prodromi carminibus, et Xanthopuli. Basileæ apud Bebelium 1536, in-8. Verum D opusculum, de septem synodis, esse Michaelis Pselli antea indicavimus.

Item Constantinus Psellus, cujus *Lexicum in evangelistas*, sive *brevem expositionem difficilium in iis locorum*, ait exstare ms. Græce in Bibl. imperat. Viennæ in 4. Gesnerus, et Possevinus. Legi etiam ipsius.

Ἔκθεσιν πίστεως, *Expositionem Fidei*, quæ incipit, Πιστεύω εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, quæ etiam in bibliotheca Antonii Augustini cod. 166, manuscripta habebatur.

NOTÆ.

(*n*) P. 48 edit. Theodori Dousæ, Lugd. Bat. 1614, 8.

MICHAELIS PSELLI

OPERUM PARS PRIMA

COMPLECTENS

OPERA THEOLOGICA.

—

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΝ

ΤΟΥ ΑΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΣΥΛΛΕΓΟΥΣΑ ΑΠΟ ΤΕ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΤΟ ΕΡΜΗΝΕΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΙΛΟΥ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ.

—

EXPOSITIO CANTICI CANTICORUM

PER PARAPHRASIM

COLLECTA EX SANCTI GREGORII NYSSÆ PONTIFICIS, ET SANCTI NILI ET SANCTI MAXIMI COMMENTARIIS

—

Ἐπειδὴ καὶ τὰς Παροιμίας, καὶ τὸν Ἐκκλησιαστὴν Σολομῶν ᾖσεν· ἐν μὲν ταῖς Παροιμίαις, ἀποτρεπόμενος μὲν ἀπὸ τοῦ κακοῦ· προτρεπόμενος δὲ πρὸς τὸν ἀγαθὸν, καὶ παιδαγωγῶν ἠθικῶς· ἐν δὲ τῷ Ἐκκλησιαστῇ ἀποδεικνύων τῶν παρόντων τὸ μάταιον, καὶ τούτων πείθων ὑπερφρονεῖν, καὶ ἐκπαιδεύων φυσικῶς, ἐξ ὧν ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ὑφίσταται· οἷα κινούντων πρὸς τὸ ὄντως ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ νομιζομένου τὸν πόθον ἡμῶν, καὶ τὰ λοιπά.

A Qoniam et Proverbia et Ecclesiasten cecinit Salomon, in Proverbiis quidem deterrens a vitiis et ad virtutes cohortans atque moraliter instituens: in Ecclesiaste autem declarans, rerum præsentium vanitatem, easque despiciendas suadens ac naturaliter docens ex quibus charitas in Deum proficiscatur, quæ nimirum ab eo quod bonum videtur, ad id quod vere bonum est, animos nostros incitet atque inflammet, et reliqua.

—

ΕΤΕΡΑ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΕΞΗΓΗΘΕΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.

—

ALIA EXPOSITIO

IN CANTICUM CANTICORUM

A PSELLO VERSIBUS CIVILIBUS EXPLICATUM.

—

Cum animus tuus discendi cupidus, o diademate redimite, eo desiderio teneatur, canticorum Canticum nova et varia explanationis atque intelligentiæ ratione declaretur, en voluntati ac studio tuo obsequimur, imperator; atque Domini universorum auxilio freti, totam Canticorum expositionem simplici et vulgari oratione concinnatam afferimus. Sapientissimus ille propheta Salomon, Davidis filius ex ea quæ fuit Uriæ, tria quædam in vita volumina conscripsit. Unum prudenter ab omnibus *Proverbiorum* nomine nuncupatur, quod morum continet disciplinam, perturbationum animi emendationem, recteque vivendi rationem ac divina præcepta: alterum *Ecclesiastes* ab hominibus appellatur, quod vitæ præsentis aperit vanitatem: tertium, domine, quod continenter sequitur, est ipsum *Canticum canticorum*, quod quidem tibi eleganter admodum, et sub specie ac figura quadam nuptiarum tradit humanæ animæ perfectionem. Sapienter enim proponit Christum sponsum, sponsaque itidem, animam sponsi amore languentem atque inflammatam, et ad illius gratias et munera velociter pervolantem. Continet etiam dicta quædam Ecclesiæ congruentia. Sed jam, adjuvante Deo verba incipiamus interpretari.

Ex tribus sanctis Patribus.

A Salomone inscriptum est canticorum Canticum in quo sponsæ Ecclesiæ in Christum ipsius sponsum amor ostenditur. Nam post Proverbiorum ad virtutes cohortationem, et dehortationem a vitiis, et post rerum humanarum atque mortalium contemptum quem ab Ecclesiaste didicerat, canit ipsi Sponso Christo pacifico, quod et nobis a Deo factus est pax, et per seipsum nos Patri suo reconciliavit. Qua quidem charitate fidelium Ecclesiam despondit sibi divina ratione ac lege spiritali, et revelatione mysteriorum quæ de ipso tradita sunt eru-

A Ἐπειδήπερ τὸ φιλομαθὲς τὸ σὸν, ὦ στεφηφόρε,
Ἑρμηνευθῆναι γλίχεται τὴν ξένην καὶ ποικίλην
Τοῦ τῶν ᾀσμάτων Ἄσματος ἐξήγησιν καὶ γνῶσιν,
Ἰδού σου τῷ θεσπίσματι πεισθέντες, αὐτοκράτωρ,
Καὶ τὰς ἐλπίδας θέμενοι πρὸς τὸν Δεσπότην πάν- [των,
Δηλοῦμες τὴν ἐξήγησιν πᾶσάν σοι τῶν Ἀσμάτων,
Ἐν ἁπλουστέραις λέξεσιν καὶ κατημαξευμέναις.
Ὁ γὰρ προφήτης Σολομῶν, ὁ πανσοφος ἐκεῖνος,
Ὁ παῖς τυγχανων τοῦ Δαβὶδ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Οὐ- [ρίου,
Τρεῖς συνεγράψατό τινας ἐν βίῳ πραγματείας·
Ἡ μὲν καλεῖται νουνεχῶς τοῖς πᾶσι Παροιμίαι,
Ἔχουσα παίδευσιν ἠθῶν, παθῶν ἐπανορθώσεις,
Καὶ τῶν πρακτέων συνεχῶς καὶ θείας ὑποθήκας.
B Ἡ δέ πως Ἐκκλησιαστὴς κέκληται τοῖς ἀνθρώποις,
Τὸ μάταιον διδάσκουσα τὸ τοῦ παρόντος βίου
Ἡ δέ γε τρίτη συνεχῶς ἐκείνου πραγματεία
(Αὕτη τυγχάνει, δέσποτα, τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων),
Τὸν τρόπον καταγγελεῖ σοι ποικιλοτρόπως ἄγαν
Τῆς τελειώσεως αὐτῆς ψυχῶν τῶν ἀνθρωπίνων,
Ἀλλ' ὡς ἐν σχήματί τινι σεμνονυμφοστολίας.
Σοφῶς γὰρ ὑποτίθησι τὸν μὲν Χριστὸν νυμφίον,
Νύμφην δὲ πάλιν τὴν ψυχὴν ἐρῶσαν τοῦ νυμφίου,
Καὶ πεπυρωμένην ἔρωτι δῆθεν τῷ τοῦ νυμφίου,
Καὶ πρὸς ἐκείνου χάριτας ἀνιπταμένην τάχα.
Ἔχει δὲ φράσεις καί τινας περὶ τῆς Ἐκκλησίας.
Ἀλλ' ἀπαρξώμεθα λοιπὸν σύν γε Θεῷ τῷ Λόγῳ.

Ἐκ τῶν τριῶν ἁγίων Πατέρων.

Ἆσμα ᾀσμάτων τῷ Σολομῶνι ἀναγέγραπται, τὸ C δηλοῦν τὴν πρὸς τὸν νυμφίον Χριστὸν ἀγάπην τῆς νύμφης αὐτοῦ Ἐκκλησίας· ὡς ἐκ τῆς διὰ τῶν Παροιμιῶν προτροπῆς καὶ ἀποτροπῆς, καὶ τῆς διὰ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τῶν προσκαίρων καταγνώσεως ᾀδομένης αὐτῷ τῷ νυμφίῳ Χριστῷ τῷ εἰρηνικῷ. Ὅτι τε ἡμῖν εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ γέγονεν, καὶ ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ κατήλλαξε τῷ ἰδίῳ Πατρί. Καθ' ἣν ἀγάπην νυμφεύει ἑαυτῷ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, μυσταγωγῶν αὐτὴν θεολογικῶς νόμῳ πνευματικῷ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν περὶ αὐτοῦ μυστηρίων, ἣν πρό-

τερον ἐνυμφοστόλησε διὰ τῶν Παροιμιῶν, καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ παιδαγωγήσας καὶ ἐκπαιδεύσας ἠθικῶς τε καὶ φυσικῶς. Ἡ οὖν προμνηστευθεῖσα τῷ Χριστῷ Ἐκκλησία, διά τε τοῦ γραπτοῦ νόμου καὶ τοῦ φυσικοῦ, ὧν τὰς δυνάμεις Σολομῶν ἔν τε ταῖς Παροιμίαις καὶ τῷ Ἐκκλησιαστῇ ᾖσε, καὶ διὰ τῶν ἐν πάσῃ τῇ Γραφῇ καὶ τῇ κτίσει συμβόλων εἰσαγωγικῶς παιδευθεῖσα τοὺς περὶ προνοίας καὶ κτίσεως λόγους· κἀκ τούτων διδαχθεῖσα τὰ πρὸς αὐτὴν τοῦ νυμφίου φίλτρα, βούλεται λοιπὸν τελεώτερον τούτους παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὴν ἔνσαρκον τούτου οἰκονομίαν νόμῳ πνευματικῷ διδαχθῆναι, ἀμέσως δι' ἀγάπης αὐτῷ κολληθεῖσα, καὶ πνεῦμα ἓν γενομένη ἐν τῷ νύμφη αὐτοῦ χρηματίσαι. Φέρε τοίνυν ἐπ' αὐτὴν ἔλθωμεν λοιπὸν τῶν ῥημάτων τὴν ἑρμηνείαν.

Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἤγουν, Αὐτὸς δ' ἑαυτοῦ τὴν περὶ ἐμοῦ ὑπεράγαθον αὐτοῦ βουλὴν διδαξάτω με, λόγοις καὶ τρόποις τὸ συνοῖσον ὑποδεικνύων μοι.

Ἀγαθοὶ μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον, καὶ ὀσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

Τριῶν Πατέρων.

Μαστοὺς δὲ πάλιν ἐνταῦθα καλεῖ τὰ δοχεῖα τοῦ γάλακτος, ὃ τοῖς ἀτελέσιν ἔτι καὶ νηπίοις προσφέρειν οἶδεν ὁ μακάριος Παῦλος. Γάλα γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον εἰκότως τῶν μαστῶν ἐμνημόνευσεν ἡ νύμφη· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τῇ καρδίᾳ πλησιάζουσιν, ἐν ᾗ τὸ ἡγεμονικὸν ἵδρυται, ἀφ' οὗ προχέονται οἱ τῆς διδασκαλίας κρουνοί. Θαυμάζει τοίνυν τοῦ νυμφίου τοὺς μαστοὺς, ὡς τῶν ἀγαθῶν τυγχάνοντας κρουνοὺς, καὶ προσφόρως τούς τε νηπίους ἔτι τούς τε τελείους διατρέφοντας· καὶ λέγει αὐτοὺς ἀγαθοὺς ὑπὲρ οἶνον, ὃς εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν. Τροπικῶς γὰρ τὸν οἶνον εὐφροσύνην ὠνόμασεν, δεῖξαι βουλόμενος ὅτι πάσης ὁμοῦ τῆς ἐν ἀνθρώποις εὐφροσύνης μείζων ἡ παρὰ τῶν αὐτοῦ δωρεῶν ἐγγινομένη θυμηγδία τοῖς εὐσεβέσιν. Εἰ δὲ βούλει καὶ μυστικῶς νοῆσαι τῆς νύμφης τὰ ῥήματα, νόησον τοὺς ὑπὲρ οἶνον θαυμαζομένους μαστοὺς, τοὺς ἀῤῥήτους τοῦ θυσιαστηρίου κρουνοὺς, δι' ὧν ἅπαντες οἱ τῆς εὐσεβείας τρεφόμεθα τρόφιμοι. Εἶτα τὴν αἰτίαν λέγει τοῦ πολλοῦ πόθου, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τῶν μὴ ἡττηθεισῶν τῇ τῶν προσκαίρων σχέσει ψυχῶν, φάσκουσα, ὅτι Ἀγαθοὶ μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον, καὶ ὀσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου· διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε.

Εἴτουν Ἀγαθαί εἰσιν ἡ φύσις τῶν ὅλων καὶ ἡ Γραφὴ, λαμβανόμεναι ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολα, καὶ οἷα μὲν μαζοί σου χορηγοῦσαι ἡμῖν ἁπλῆν τροφὴν, τὴν τῆς εἰς σὲ πίστεως, οἷα δὲ τις ὀσμὴ μύρων σου μηνύουσαι τὰ πνευματικῶς ἡμᾶς εὐωδιάζοντα πανάγαθά σου θελήματα, καθ' ἃ τὰ πάντα γεγόνασιν.

[1] I Cor. III, 2.

A diens illam, quam prius per Proverbia et Ecclesiasten moraliter et naturaliter exornatam instituerat. Ecclesia igitur Christo desponsata, quæ per legem tum scriptam tum naturalem, quarum vires in Proverbiis et Ecclesiaste Salomon expresserat, perque totius scripturæ et creaturæ notas, quasi tirocinio et rudimentis quibusdan ea didicit, quæ ad providentiam et creationem pertinent, atque ex iis incredibilem sponsi erga se amorem intellexit; vult insuper ut perfectus hæc ab ipso Dei Verbo per hujus in carne dispensationem spiritali lege doceatur, sine ullo medio per charitatem ipsi conjuncta, unusque facta spiritus per hoc, quod sponsa ejus vocetur. Age igitur ad ipsam porro veniamus verborum interpretationem.

B

Osculetur me osculis oris sui.

Ex tribus Patribus.

Hoc est : Ipse per se optimam suam erga me voluntatem doceat, verbisque, et rationibus, quid expediat, ostendat.

Meliora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

Trium Patrum.

Ubera rursum hic vocat lactis receptacula : quod imperfectis adhuc et infantibus præbere novit beatus Paulus : *Lac vobis*, inquiens, *potum dedi, non cibum : nondum enim poteratis*[1]. Neque vero hac solum de causa uberum sponsa mentionem fecit, sed etiam quia propinqua sunt cordi, in quo
C præcipua mentis est sedes, unde doctrinæ fontes emanant. Sponsi igitur ubera uti bonorum fontes admiratur, ex quibus commode tum infantes adhuc, tum etiam perfecti nutriuntur. Eaque dicit esse *meliora vino*, quod, divinæ Scripturæ testimonio cor hominis exhilarat. Figurate enim vinum lætitiam appellavit, ut cunctis humanis voluptatibus præstare declararet lætitiam illam, quæ ex ipsius donis ad pios proficiscitur. Quod si ubera mystice etiam vis intelligere, per ubera illa admiranda et vino præstantiora, cogita ineffabiles illos altaris fontes, et quibus omnes nos pietatis alumni nutrimur. Tum ingentis desiderii sui et dilectionis erga ipsum animarum, quæ rerum fluxarum cupiditati non succubuerunt, causam exponit dicens : Quoniam *ubera tua meliora sunt*
D *vino : et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Unguentum effusum nomen tuum : ideo adolescentulæ dilexerunt te.

Id est : Bonæ sunt natura rerum et scriptura, si quidem accipiantur veluti veritatis symbola, et quæ instar uberum quidem suggerant nobis simplicem cibum, ejus videlicet quæ in te est, fidei; atque instar odoris cujusdam unguentorum tuorum doceant optimas voluntates tuas, quæ nos fragran-

tes optimo odore efficiant, per quas exstiterunt universa. Si enim secundum se istæ accipiantur, instar quidem vini mentem amovent a fide in te quasi vero aromata quædam, quæ videntur habere naturæ sua suavem odorem, ad se ipsas trahunt, quo frui libeat rebus carnalibus et mundanis. Sic natura, inquam, et scriptura, veluti unguentorum odor, tuas declarant voluntates. Nam bonitas tua, instar unguenti effusi, in omnes creaturas, per participationem ex vi sparsa demonstrat te rerum omnium auctorem, ex nominibus indicans ea quæ communicas universis, cujusmodi sunt, ens, vita, sapientia, et similia. Cum igitur natura et scriptura, si hoc modo accipiantur, bonæ sint, ideo animæ dolum et fraudem, quæ ex rerum visibilium specie, et ex litteræ sono provenit, evitantes, diabolo et perturbationibus superatis, ex quo et adolescentulæ sunt appellatæ, dilexerunt te. Te autem diligentes, quem ex lege tum scripta tunc naturali esse sponsum Christum intellexerant, e paterno sinu traxerunt te, qui propter illos qui salutem sunt adepturi, in carne venisti. Deinceps inquit : *In odorem unguentorum tuorum curremus*, id est sequemur te, morem atque institutum imitantes, quo nos ad sensum optimæ voluntatis tuæ perduxisti, id est, ut animam ponamus pro salute multorum. quod perfectæ charitatis indicium, omnia divina mandata complectis.

Et odor, inquit, *tuus super omnia aromata.*

Trium Patrum.

Anima ex Christi Ecclesia per vitam perfectam ipsi desponsata, et docendi munus assecuta, atque ideo jam idonea quæ animas imperfectiores ad perfectionem adducat, sic eas alloquitur : *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Sua nimirum divina atque arcana mysteria retexit mihi : id quod et magno contingit Paulo, qui usque ad tertium cœlum sublatus, id est, moralem et naturalem philosophiam prætergressus, ad theologiam usque pervenit, et *audivit arcana verba, quæ non licet, homini loqui*[2].

Trium Patrum.

Respondentes igitur, ut dictum est animæ quæ ducebantur, sponsæ ducenti, Quoniam, inquiunt, ut ipsa ais, inroduxit te rex in cubiculum suum : *In quo thesauri sapientiæ sunt absconditi*, et hujus divitias ostendit tibi, *exsultabimus et lætabimur in te*[3]. Quo modo diligemus ubera tua? Super vinum, id est, plus quam naturam vini a veritate mentem avertentis, plus quam rerum visibilium speciem, plus quam legis litteram diligemus ea quæ a te in Ecclesia traduntur rudimenta, quibus, ut lacte disciplinæ, potas infantes in Christo, et nutris ad pietatem. Quid ita? Quia rectitudo, qui est Christus, dilexit te. Ipse enim, ut est veritas, sic etiam est rectitudo. Diligens autem te, aperuit

A ὑπὲρ τοῦ καθ' ἑαυτὰς λαμβάνεσθαι, καὶ δίκην μὲν οἴνου ἐξιστᾷν τῆς εἰς σὲ πίστεως. Ὥσπερ δέ τινα ἀρώματα δοκοῦντα φύσει τὸ εὐῶδες ἔχειν, παρ' ἑαυτοῖς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἐν σαρκὶ καὶ κόσμῳ ἐφέλκεται· οὕτως ἡ κτίσις καὶ ἡ Γραφὴ οἱονεὶ μύρων ὀσμὴ τὰ σὰ μηνύουσι θελήματα. Τῆς γὰρ ἀγαθότητός σου, οἷα μύρου ἐκκενωθέντος χεθείσης εἰς πάντα τὰ ὄντα κατὰ μετάδοσιν, ἐκ τῆς ἐνεργείας ὡς τῶν ὅλων αἴτιος καταφάσκει τοῖς ὀνόμασι τῶν μετοχῶν· ἅπερ εἰσὶ τὸ ὄν, ἡ ζωή, ἡ σοφία, καὶ τὰ ὅμοια. Ὅτι δ' οὕτω λαμβανόμεναι ἡ κτίσις καὶ ἡ Γραφὴ ἀγαθαί εἰσιν, διὰ τοῦτο αἱ τὴν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὁρατῶν καὶ τοῦ γράμματος ἀπάτην φυγοῦσαι ψυχαὶ, κἀντεῦθεν τὸν πονηρὸν νικήσασαι σὺν τοῖς πάθεσιν· διὸ καὶ νεάνιδες κέκληνται καὶ B ἠγάπησάν σε, ἀγαπήσασαι δέ σε ὃν ἔκ τε τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἐμυήθησαν νυμφίον Χριστὸν, εἵλκυσάν σε ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων, διὰ τοὺς μέλλοντας τυχεῖν σωτηρίας ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα. Λοιπόν φησιν· Ὀπίσω σου εἰς ὀσμὴν μύρων σου δραμούμεθα. Ἤγουν. Ἀκολουθήσομέν σου τὸν τρόπον μιμησάμεναι, καθ' ὃν ἡμᾶς εἰς αἴσθησιν τῶν παναγάθων σου θελημάτων ἤγαγες· ὅς ἐστι πάντως τὸ τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας, ὡς ἐκφαντικὸς τῆς περιληπτικῆς πασῶν τῶν θείων ἐντολῶν τελείας ἀγάπης.

Καὶ ὀσμή σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

Τῶν γ' Πατέρων.

C Λοιπὸν ἡ ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διὰ βίου τελείου αὐτοῦ νυμφευθεῖσα ψυχὴ, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ τυχοῦσα ἀξιώματος, κἀντεῦθεν ἐνάγειν δυναμένη πρὸς τελειότητα τὰς ἀτελεστέρας ψυχὰς, πρὸς ταύτας φησίν· Εἰσήγαγέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ· ἤτοι Ἀπεκάλυψέ μοι τὰ περὶ ἑαυτοῦ θεῖά τε καὶ ἀπόκρυφα μυστήρια, ὅπερ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ γέγονε Παύλῳ ἄχρι τρίτου οὐρανοῦ ἀρθέντι, ἤγουν τήν τε ἠθικὴν καὶ φυσικὴν φιλοσοφίαν περάσαντι, καὶ ἄχρι τῆς θεολογικῆς φθάσαντι, καὶ ἀκούσαντι ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἀποκρινόμεναι δὲ πάλιν, ὡς εἴρηται, αἱ ἀναγόμεναι ψυχαὶ πρὸς τὴν ἐνάγουσάν φασιν· Ἐπειδὴ, ὡς αὐτὴ ἔφης, εἰσήγαγέ σε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον D αὐτοῦ, Ἐν ᾧ οἱ ἀπόκρυφοι θησαυροὶ τῆς σοφίας εἰσὶ, καὶ τὸν ταύτης σοι πλοῦτον ὑπέδειξεν, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοί. Τίνι τρόπῳ ἀγαπήσομεν μαστούς σου; Ὑπὲρ οἶνον, ἤγουν ὑπὲρ τὴν δίκην οἴνου, τῆς ἀληθείας τὸν νοῦν ἐξιστῶσαν, ἐπιφάνειάν τε ὁρατῶν καὶ τὸ τοῦ νόμου γράμμα, ἀγαπήσομεν τὰ παρὰ σοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τελούμενα σύμβολα. Δι' ὧν τὴν εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν ὡς γάλα ποτίζεις τοὺς ἐν Χριστῷ νηπίους, καὶ τρέφεις πρὸς θεοσέβειαν. Δι' ἣν αἰτίαν; Ὅτι εὐθύτης ἠγάπησέ σε, ἥτις ἐστὶ Χριστός· αὐτὸς γὰρ εὐθύτης ἐστὶν ὡ-

[2] II Cor, XII, 4. [3] Coloss. II, 3.

ἀλήθεια. Ἀγαπήσασα δέ σε τὰ ἑαυτῆς σοι ἀπεκάλυψε μυστήρια. Κἀντεῦθεν ἀπλανῶς ἐνάγεις ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῶν παρὰ σοῦ τελουμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβόλων. Διὸ δὴ ταῦτα ὑπὲρ τὰ ἐξιστῶντα τῆς ἀληθείας, τὸ γράμμα τε καὶ τὴν τῶν ὁρατῶν ἐπιφάνειαν, ἀγαπῆσαι ὑπισχνούμεθα.

Τῶν γ′ Πατέρων.

Ἡ νύμφη οὖν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐπειδὴ ἐξ ἐθνῶν καὶ ἐξ Ἰουδαίων συνετέθη, καὶ οἱ μὲν ἐξ ἐθνῶν παντελῶς πρώην ὑπῆρχον ἀφώτιστοι, ὡς μὴ ταῖς τῆς ἀληθείας αὐγαῖς διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐλλαμπόμενοι· οἱ δὲ ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς οὕτω, ταύταις ἐναυγαζόμενοι, οὐ πάντη τοῦ καλοῦ ὑπῆρχον ἀμέτοχοι· ἀμφοτέρων λοιπὸν τουτωνὶ τῶν λαῶν τῶν καὶ ταύτης μερῶν τά ποτε ἐκ προαιρέσεως ἴδια παρίστησι, καί φησιν· Μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ· καὶ μέλαινα μὲν διὰ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὡς παντελῶς ἀφωτίστους, καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας σκότος περικειμένους· καλὴ δὲ διὰ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς διὰ νόμου καὶ προφητῶν τῷ τῆς θεοσεβείας κάλλει προωραϊσθέντας. Αὖθις δὲ ὡς ἐν παραδείγματι τὴν μελανότητα παραδεικνύουσα καὶ τὴν καλλονὴν, φάσκει, Ὡς σκηνώματα Κηδὰρ, ὡς δέρεις Σολομών. Ἤγουν, μέλαινα μέν εἰμι διὰ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὥσπερ οἰκητήρια σκότους· σκοτασμὸς γὰρ τὸ Κηδὰρ ἑρμηνεύεται· καλὴ δὲ διὰ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, καθάπερ σκηνὴ εἰρηνικοῦ βασιλέως. Ἐπειδήπερ τὴν σκηνὴν μὲν ἡ δέῤῥις, τὸν δὲ εἰρηνικὸν ὁ Σολομὼν παριστᾷ. Εἰρηνικὸς δὲ πάντως ἐστὶν ὁ βασιλεύων τῶν Ἰσραηλιτῶν νομικὸς καὶ προφητικὸς λόγος, ἢ διὰ τὸ ἀπαιτεῖν τούτους τὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην. Τὸ δὲ, Θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, εἰ καὶ πρὸ τῶν παραδειγμάτων τῆς μελανότητος καὶ τῆς καλλονῆς ἐξεδόθη, ἀλλ' οὖν ὑπέρβατόν ἐστιν ὡς συνηρτημένον κατὰ τὴν ἔννοιαν, τῷ, Μὴ βλέψητέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι μεμελανωμένη. Φησὶ γὰρ ταῦτα τὸ ἓν μέρος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἕτερον, οἱ ἐξ ἐθνῶν δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Θυγατέρες γάρ εἰσιν Ἱερουσαλὴμ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύσαντες, οἳ τοὺς ἐξ ἐθνῶν οὐκ ἐδέχοντο, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοῖς ἀποστόλοις συμβέβηκε σκανδαλιζομένοις εἰς Πέτρον τὸν κορυφαῖον, ὅτι τὸν Κορνήλιον ἐδέξατο· μέχρις ἂν οὗτοι παρ' αὐτοῦ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ὀθόνης μαθόντες, τοῦ σκανδάλου ἀπηλλάγησαν. Παροράσθαι γὰρ παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία τὴν ἑαυτῆς μελανότητα βουλομένη, καὶ μὴ διὰ ταύτην ἀπ' αὐτῶν διακρίνεσθαι, τὰ εἰρημένα πρὸς τούτους φησὶν, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῖς ἀπαγγελεῖ δι' ἣν μεμελάνωτο λέγουσα, Ὅτι Παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος· ἤγουν, μεμελανωμένη ἐγώ εἰμι, ὅτι παρεβλέψατό με ὁ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος, νέφους περικαλύψαντός με ἀθεΐας, καὶ ταῖς τῆς θεογνωσίας ἀκτῖσιν οὐκ ἐάσαντός με καταλάμπεσθαι, καθάπερ αὐτοὶ νόμῳ καὶ προφήταις πρὸς θεογνωσίαν παιδαγωγούμενοι.

Τοῦ ὑπερτίμου Ψελλοῦ.

Φησὶν ἡ νύμφη παρευθὺς πρὸς τοὺς ἀγγέλους τάδε,
Οὓς θυγατέρας τῆς Σιὼν ἐκάλεσεν ὁ λόγος.
Μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ,

A tibi mysteria sua, unde sine errore nos ducis ad veritatem præceptis illis quæ tradis in Ecclesia. Quamobrem ea nos magis quam litteram, rerumque visibilium speciem quæ avocant a veritate, diligere profitemur.

Trium Patrum.

Quoniam igitur sponsa Christi Ecclesia ex gentibus et Judæis conflata est, ac gentes quidem prius omnino erant obscuræ, quippe quæ veritatis splendore per legem et prophetas non erant illustratæ: Judæi vero utpote his illuminati, haud ita prorsus erant pulchritudinis expertes: idcirco proprias utriusque populi partes innuens ait: *Nigra sum et formosa, filiæ Jerusalem:* ac nigra B quidem propter populos ex gentibus congregatos, qui plane erant obscuri, atque impietatis tenebris circumfusi: pulchra autem ob eos qui ex Israel advenerant per legem et prophetas divinæ pietatis pulchritudine decorati. Ac rursum similitudine quadam nigredinem declarans et pulchritudinem, dicit: *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Nigra sum, inquam, propter electos ex gentibus, ut habitacula tenebrarum: (obscuritatem enim Cedar interpretamur:) pulchra vero, propter eos qui sunt ex Israel, quale tabernaculum est pacifici regis. Nam tabernaculum, pellis: pacificum vero significat Salomon. Pacificus autem plane est legis et prophetarum sermo, qui regit Israelitas, quia requirit ab eis in Deum et C proximum dilectionem. Porro illud: *Filiæ Jerusalem;* licet ante nigredinis et pulchritudinis exempla dictum sit, tamen superlatio est, et solum ad illa verba: *Ne aspiciatis me, quod nigra sim:* secundum intelligentiam referendum. Hæc enim verba una Ecclesiæ pars dicit ad alteram: ea nimirum quæ ex gentibus constat, ad illam quæ ex Israel. Nam filiæ Jerusalem accipiuntur pro iis qui ex Israel crediderunt, qui gentes non admittebant: quod quidem initio contigit inter apostolos, qui adversus Petrum principem scandalizati sunt, quod Cornelium suscepisset, donec ab ipso Petro lintei declarationem intelligentes, a scandalo destiterunt. Despici enim se ab Israelitis collecta ex gentibus Ecclesia propter nigre- D dinem volens, et non ob illam, ab ipsis separari, ad illos, ea quæ dicta sunt, loquitur. Deinde causam exponit quamobrem evaserit nigra: *Me sol,* inquiens, *despexit.* Nigrefacta sum utique, quoniam despexit me Sol justitiæ, impietatis tenebris me contegentibus, ut divinæ cognitionis radiis illustrarer, quemadmodum Israelitæ per legem et prophetas, ad Dei cogitationem sunt instituti.

Præclari Pselli.

Hæc statim ad angelos sponsa loquitur, qui per filiæ Sion intelliguntur: *Nigra sum et pulchra, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles*

Salomonis. His verbis angelos sponsa primum alloquitur. Oportet enim ipsa verba sponsæ præponere, et neutiquam implicare versibus, et commutare. Audite vocem meam, inquit, o filiæ illius supernæ Jerusalem maxime venerabilis : pariter ego sane pulchra, et nigra sum. Nigra quidem, ut Cedar tabernaculum, apparens, nempe ex transgressione præcepti illius primi. Cedar enim obscurus tenebrosusque dicitur. Pulchra nunc rursus exsisto per pœnitentiam cum Christo summe pacifico mortificata. Pacificus enim quisque merito dicitur Salomon. Tu vero ne mireris, quod sponsa pariter se et nigram et pulchram nuncupet. Omnis enim anima quæ proficit in virtutis studio, sic ad lucem ex tenebris progreditur, ut non repente tota illustris et pura fiat; sed quo propius ad virtutem accedit, eo longius recedat a fraudis obscuritate, atque ita splendidior et clarior evadat. Deinde filias ipsas sponsa alloquitur ad hunc modum : *Nolite aspicere me, quod ego sim denigrata, quia despexit me sol.* Ne, inquit, existimetis, me ita fuscam et obscuram et nigram fuisse procreatam. Tota enim lucida a Creatore meo formata sum. Sed ardens sol, tentationum æstus me vehementer excussit ac denigravit. Deinde quo modo a justitiæ Sole despecta sit, explicat.

A 'Ως σκηνώματα Κηδὰρ, ὡς δέῤῥεις Σολομών.
Ταῦθ' ὁμιλεῖ τὸ πρώτιστον ἡ νύμφη τοῖς ἀγγέλοις.
Χρὴ γὰρ αὐτὰ τὰ ῥήματα τῆς νύμφης προτιθέναι,
Καὶ μηδαμῶς στιχοπλοκεῖν ταῦτα καὶ μεταλλάττειν.
'Ακούσατέ μού τῆς φωνῆς, φησὶν, ὦ θυγατέρες
Τῆς ἄνω 'Ιερουσαλὴμ τῆς σεβασμιωτάτης.
'Ομοῦ γὰρ ἔγωγε καλὴ καὶ μέλαινα τυγχάνω.
Μέλαινα μὲν ὡς τοῦ Κηδὰρ σκήνωμα προφανεῖσα,
Φημὶ δ' ἐκ παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τῆς πρώτης
('Ο γὰρ Κηδὰρ ὁ ζοφερὸς λέγεται καὶ σκοτώδης)·
Καλὴ δὲ πάλιν πέφυκα νυνὶ τῇ μετανοίᾳ,
Συννεκρωθεῖσα Χριστῷ τῷ εἰρηνικωτάτῳ,
Εἰρηνικὸς γὰρ λέγεται πᾶς Σολομὼν ἀξίως,
Σὺ δὲ μηδ' ὅλως ἐκπλαγῇς ἅπερ ἡ νύμφη λέγει,
'Ως, 'Εν ταυτῷ καὶ μέλαινα καὶ καλὴ νῦν τυγχάνω.
Πᾶσα γὰρ μέλλουσα ψυχὴ πρὸς ἀρετὰς προκόπτειν,
B Καὶ πρὸς τὸ φῶς ἀνάγεσθαι, καὶ φεύγειν ἐκ τοῦ σκό-[τους,
Οὐ παρευθὺς ὁλόφωτος καὶ καθαρὰ τυγχάνει.
'Αλλ' ὅσον πρὸς τὴν ἀρετὴν προκόπτει μετὰ πόνου,
Τοσοῦτον ἀπαλλάττεται τοῦ σκότους ἀπάτης,
Καὶ λαμπροτέρα γίνεται πάντως καὶ φαιδροτέρα.
Εἶτά φησι πρὸς τὰς αὐτὰς ἡ νύμφη θυγατέρας·
Μὴ βλέψετέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι μεμαλανωμένη,
"Οτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος.
Μὴ γοῦν νομίσητε, φησὶν, οὕτως ἐμὲ πλασθῆναι,
Ζοφερὰν καὶ σκοτεινὴν καὶ μεμελανωμένην.
'Επλάσθην γὰρ ὁλόφωτος παρὰ τοῦ πλαστουργοῦ μου.
'Αλλ' ὁ φλογώδης ἥλιος, τῶν πειρασμῶν ἡ ζέσις,
Δεινῶς με παρεβλέψατο καὶ μεμελάνωκέ με.

Εἶτα καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν παροράθη ὑπὸ τοῦ τῆς
C δικαιοσύνης 'Ηλίου φησίν.

Filii matris meæ pugnaverunt in me.

A matre igitur, ut rerum est omnium causa, sapientia cum defecissent, eorum quæ sunt rationes, ad eam me non reduxerunt : visibilium enim aspectu decepta sum : sed dum mihi videntur contrariæ, me in opiniones innumerabiles distraxerunt. Atque hoc quidem pacto *me custodem in vineis constituerunt*, ut in ipsis perstans opinionibus, ab ea et a veritate penitus dissiderem. Quæ quidem mihi propterea contigere, quia *vineam meam non custodivi*, qui est ille qui dixit : *Ego sum vitis et vos palmites* [4], unigenitus Dei Filius et Verbum, cujus ad imaginem facta natura humana, simul quæ in universo sunt omnes obtinuit rationes, quippe mistas in se quodammodo creaturas universas continet et comprehendit. Vero cum unam propriæ naturæ rationem non servasset, sed in varias distracta opiniones, deos multiplices coleret, propriam vineam non custodivit. Neque enim recta per mundum veluti per imaginem ad ejus archetypum respexit : hoc est ex rebus procreatis ad earum contendit auctorem.

Υἱοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί.

"Ηγουν, Οἱ ἀποταχθέντες τῇ μητρὶ τῶν ὅλων ὡς αἰτίᾳ σοφίας τῶν ὄντων, οὐ πρὸς ταύτην με ἀνήγαγον, ἐπείπερ ἠπατήθην διὰ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὁρατῶν, ἀλλ' ἐναντιοφανεῖς μοι δόξαντες εἰς μυρίας δόξας κατέτεμον. Κἀντεῦθεν, "Εθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσι· ταῖς εἰρημέναις δόξαις ἐμμένειν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀσύμβατον μένειν παρασκευάσαντες. Ταῦτα δέ μοι ἐπισυνέβησαν, ἐπειδὴ ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα, ὅς ἐστιν ὁ εἰρηκὼς, ὅτι 'Εγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος, οὗ κατ' εἰκόνα κτισθεῖσα ἡ ἀνθρωπεία φύσις, ἑνοειδῶς τοὺς ἐν τῷ παντὶ ἔσχε λόγους ὡς μίγμα πάσης D κτίσεως· μὴ τηρήσασα δὲ τὸν ἕνα λόγον τῆς ἰδίας φύσεως, ἀλλ' εἰς πολλὰς δόξας κατατμηθεῖσα, καὶ πολυθεΐᾳ δουλεύσασα, τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα οὐκ ἐφύλαξεν· οὐδὲ γὰρ ἰθυτενῶς διὰ τοῦ παντὸς ὡς δι' εἰκόνος ἑώρα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἤγουν, διὰ τῶν αἰτιατῶν πρὸς το αἴτιον.

Filii matris meæ pugnaverunt in me.

Me enim oppugnaverunt, inquit sponsa, ac defectricem reddiderunt dæmones desertores. Hos

Υἱοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί.

'Εμὲ γὰρ ἐπολέμησαν, φησὶν ἡ νύμφη πάλιν, καὶ παραβάτην ἔδειξαν δαίμονες ἀποστάται. Τούτους

[4] Joan. xv, 4.

γὰρ εἴρηκεν, υἱοὺς μητρὸς αὐτῆς τυγχάνειν, ὡς δὴ καὶ τούτους ἐκ Θεοῦ κτισθέντας μετὰ πάντων. Ἐπείπερ ὅσα κτίσματα τυγχάνομεν ἐν βίῳ, κἂν ἄγγελοι, κἂν ἄνθρωποι, κἂν δαίμονες, κἂν λίθοι, ὡς ἀδελφοὶ τυγχάνομεν εἰς λόγους πλαστουργίας· σύμπαντες γὰρ ἐπλάσθημεν ἐκ Θεοῦ παντεργάτου· Εἶτα καὶ λέγει πρὸς αὐτὰς τὸν τρόπον τοῦ πολέμου. Ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶνι· ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα. Ἐν παραδείσῳ γὰρ, φησὶ, πλασθεῖσα, καὶ τεθεῖσα, ὥστε φυλάσσειν ἐντολὴν τοῦ μὴ φαγεῖν ἀκαίρως, τὸν νόμον οὐκ ἐφύλαξα, τὴν ἐντολὴν παρέβην. Καὶ ταῦτα μὲν ὠδύρετο πρὸς τοὺς ἀγγέλους δῆθεν.

Τῶν γ' Πατέρων.

Λοιπὸν ὁ αὐτὸς ἐμὸς ἀμπελὼν οὗ με πρότερον διέστηκεν ἡ πολύθεος πλάνη, καὶ εἰς ὃν νῦν ἐφυτεύθην τῇ πίστει. Ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ἐν τῷ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν αἰσθητῶν ὑπερκύψαι, καὶ εἰς τοὺς λόγους τῶν νοητῶν παρακύψει, οἳ καλῶς θεωρούμενοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν φέρουσι. ποῦ ποιμαίνεις ἐκτρέφων κατ' ἀρετὴν καὶ ποτίζων κατὰ γνῶσιν ὕδωρ ζῶν ἐκ τῆς ἀεννάου πηγῆς τὰ λογικὰ πρόβατα· καὶ γὰρ οὐ μόνον ἡ ἄμπελος, ἀλλὰ καὶ ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, αὐτὸς εἶ, καθὼς ἐν Εὐαγγελίοις ἔφης· καὶ ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ, τοῦ πολλοῦ καμάτου ἀναπαύων ἐν τῷ ἀσκίῳ πάσης ψευδοῦς ὑπολήψεως φωτὶ τῆς ἐπιγνώσεώς σου, τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου, τοὺς ἀποπλανηθέντας τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς κρημνοὺς καὶ βάραθρα, τὰς ἐναντίας φημὶ δόξας, κατασυρέντας. Εἶτα θέλουσα τὴν αἰτίαν ἀναδιδάξαι, δι' ἣν ζητεῖ μαθεῖν τὸν τόπον ἐν ᾧ ποιμαίνει τε καὶ κοιτάζει, ὡς εἴρηται, ὁ καλὸς ποιμὴν, φησί· Μή ποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἑταίρων σου, ἤγουν, Μήποτε ἐν τῷ τῆς σῆς διδασκαλίας ἀμοιρῆσαι, γένωμαι ὡς ψεῦδος ἐνδεδυμένη ἐπ' ἀλλοτρίαις τοῦ σοῦ ποιμνίου ἀγέλαις, τῆς ἀγνοίας τῆς ἀληθείας συναγελασάσης με.

Τοῦ Ψελλοῦ.

Ἡ νύμφη γοῦν, προκόψασα μικρὸν ἐν μετανοίᾳ, φωνεῖ μεγάλα, καὶ ζητεῖ τὸν Λόγον καὶ νυμφίον. Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἐρῶσα τοῦτον· Ἀπάγγειλόν μοι ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ; Φησίν· Ἐν τάχει λέγε μοι, ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις, ὁ Λόγος ὃν ἠγάπησα ψυχῆς αὐτῆς ἐκ μέσης. Ἐν μεσημβρίᾳ μή ποτε κοιτάζεις, ὦ νυμφίε; Πέπεισμαι γὰρ καθαρῶς ἐν μεσημβρίᾳ μένειν, ἤγουν εἰς φῶς ἀπρόσιτον μηδ' ὅλως σκιὰν ἔχον. Ἔνθα τὰ πρόβατα τὰ σὰ ποιμαίνεις, Θεοῦ Λόγε, καὶ κατατάττεις ἀληθῶς φωτὶ τοῦ σοῦ προσώπου ἂν ἐν ἐκείνῳ φθάσωσιν ταῦτά σοι καθυπνοῦντι. Εἶτα τὴν πλάνην τρέμουσα τῆς πρὸς ἐκεῖνον τρίβου, φησὶ τοῦτο πρὸς αὐτὸν, τουτέστι τὸν νυμφίον· Μή ποτε γένωμαι ὡς περιπλανωμένη ἐπ' ἀγέλαις ἑταίρων σου. Τὴν τῶν προβάτων σου νομὴν, φησὶν, ἀπάγγειλόν μοι. Δέδοικα

[5] Joan. XI, 14.

A enim matris suæ filios dicit, quippe qui cum reliquis rebus a Deo sint procreati. Quandoquidem omnes quæ sumus in mundo, creaturæ, sive angeli, sive homines, sive dæmones, sive lapides, ratione creationis tanquam fratres sumus; omnes enim rerum omnium opifex Deus fecit et condidit. Deinde belli rationem declarat his verbis : *Posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi.* In paradiso inquit, formata et collocata, ut observarem mandatum illud, ne comederem intempestive, legem non custodivi, mandato non obtemperavi. Et hæc quidem cum angelis ita conquerebatur.

Trium Patrum.

Jam vinea mea, a qua me divulsit, multiplex
B deorum cultus, et in qua rursus insita sum per fidem, *Nuntia mihi quem amore complexa est anima, mea* dum ex rerum quæ sensu percipiuntur, aspectu, ad earumque mente et cogitatione recte comprehensæ ad veritatem ducunt, intelligentiam tollitur; ubi pascas virtutis cibum ovibus ratione præditis suggerens, et aquæ vivæ potum ex perenni fonte præbens. Tu enim (quemadmodum in Evangeliis profiteris) non solum vitis es, sed etiam bonus ille pastor[5], qui ponis animam tuam pro ovibus tuis. Ubinam pascis in meridie, dum omni falsitatis umbra discussa, tu qui es justitiæ Sol, oves de veritatis via declinantes, præcipitesque in opinionum perniciosarum barathrum ruentes, cognitionis tuæ luce perfundis, et a labore nimio
C recreas? Tum, ut causam doceat, quamobrem percontetur, quo in loco pascat, et cubet, ut dictum est, bonus pastor : *Ne quando*, inquit, *veluti circumventa deprehendar inter greges sodalium tuorum*, hoc est. Ne quando procul a doctrina tua remota, mendaciis circumscribar inter greges ab ovili sejunctos tuo, veritatis inscitia me ad illos aggregante.

Pselli.

Sponsa igitur, cum paulum in pœnitentia progressa sit, magna loquitur, et Verbum ac Sponsum quærit. Sic enim ipsum, tanquam amore in eum incitata, compellat : *Indica mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Actutum
D die, inquit, mihi, ubi pascis, ubi cubas, Verbum, quod ex intima anima dilexi mea. Numquid in meridie quiescis, sponse mi? Persuasum enim habeo, te puriter meridiari, in luce nimirum inaccessa, ab omni prorsus umbra remota. Ubi oves tuas pascis, Dei Verbum, ac vere illustras lumine personæ tuæ, si in illo ad te quiescentem accesserint. Postea pertimescens, ne aberret a semita quæ ad sponsum ducit, hæc item ad illum verba pronuntiat : *Ne quando oberrans in sodalium tuorum greges incurram*, ovium tuarum pascuum demonstra mihi. Vereor enim, ne cursus errore provecta

præter spem in greges et pascua forsitan hædorum ferar; atque ita longius divellar ab ovibus tuis, et sinistras hædorum partes obtineam, cum tanquam humani generis judex sederis. Hæc anima pudica et Christo desponsata ad Sponsum locuta est, commori celeriter cum ipso cupiens. Tu autem mihi sponsam cogita, ut in argumento, castam animam illam, cum magno Paulo ad tertium cœlum, arcana ratione sublatam, supernæ Jerusalem, id est angelos. Sed videamus, quid dicant etiam amici sponsi, quos initio diximus esse filias : et quomodo sponsi cubile demonstrent. His enim verbis puram virginem alloquuntur :

A γὰρ μὴ πλανηθῶ δραμοῦσα παρ' ἐλπίδα πρὸς τὰς ἀγέλας καὶ νομὰς ἴσως τὰς τῶν ἐρίφων· κἀντεῦθεν ἐλαθήσωμαι μακρὰν τῶν σῶν προβάτων, καὶ τῶν ἐρίφων κερδανῶ τὰς εὐωνύμους μοίρας, ὅταν καθίσῃς ὡς κριτὴς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὖν ἐφθέγξατο πάντως πρὸς τὸν νυμφίον ἡ παρθενεύουσα ψυχὴ καὶ νυμφοστολισθεῖσα, καὶ βουλομένη τῷ Χριστῷ τάχα συννεκρωθῆναι. Σὺ δέ μοι νύμφην νόησον ὥσπερ ἐν ὑποθέσει τὴν παρθενεύουσαν ψυχὴν, τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου τοῦ πρὸς τοὺς τρίτους οὐρανοὺς ἀρθέντος ἀποῤῥήτως τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, τουτέστι τοὺς ἀγγέλους. Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τί φασιν οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου, καὶ πῶς διδάσκουσιν αὐτὴν τὴν κοίτην τοῦ νυμφίου, οὓς κατ' ἀρχὰς εἰρήκαμεν τοῦ Λόγου θυγατέρας. Φασὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὴν τὴν καθαρὰν παρθένον.

Si ignoras te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum tuorum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.

B Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν, ἡ καλὴ ἐν γυναιξὶν, ἔξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων σου, καὶ ποίμαινε τοὺς ἐρίφους σου ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων.

O casta, inquiunt, anima ac veneranda, si ad ovium greges cupis pervenire, nosce te ipsam, qualis facta sis, cum antea nihil omnino fueris, quomodo Domini imagine sis decorata. Omnem mundi fraudem declina, et vestigia gregum sic explora, ut quæ ad viam amplam latamque ducunt, despicias atque oderis : sunt enim hædorum. Quæ vero ad callem angustum atque asperum tendunt, diligas et complectaris : ovium enim sunt. Proinde cave, ne hædorum vestigiis decipiare.

Ὦ παρθενεύουσα ψυχὴ, φασὶ, καὶ σεβασμία, εἴπερ ποθεῖς καταλαβεῖν ἀγέλας τῶν προβάτων, γνῶθι σαυτὴν τίς πέφυκας, τὸ πρὶν οὐδ' ὅλως οὖσα, καὶ πῶς εἰκὼν τετίμησαι τυγχάνειν τοῦ Δεσπότου, καὶ πάσης μετανάστευσον τῆς κοσμικῆς ἀπάτης, καὶ δεῦρο κατασκόπευσον ἴχνη τὰ τῶν ποιμένων, καὶ τὰ μὲν ὄντα πρὸς ὁδὸν μεγάλην καὶ πλατεῖαν, βδελύχθητι καὶ μίσησον· εἰσὶ γὰρ τῶν ἐρίφων· τὰ δὲ πρὸς τρίβον κείμενα στενὴν καὶ τεθλιμμένην ἀγάπησον καὶ κράτησον· εἰσὶ γὰρ τῶν προβάτων. Πρόσεχε οὖν μὴ πλανηθῇς ἐν πτέρναις τῶν ἐρίφων.

Ex tribus Patribus.

Respondens igitur ad hanc ex gentibus collectam Ecclesiam Pastor bonus, et Sponsus ipsius : *Si te ipsam,* inquit, *non nosti :* si ignoras te ipsam, in qua ego qui circumscribi nequeo, descriptus sum, et sicut in imagine archetypum, cernor : et a ratione alienos sensus tuos corrigo : et comminatione quasi virga, promissisque tanquam fistula ad æternas te caulas duco, in quibus secundo adventu meo te faciam conquiescere, cum propter incorruptionem atque immortalitatem nulla te umbra perturbationum occupabit. *O pulchra inter mulieres,* ac speciosa propter fidem et charitatem erga me, in omni gente infidelitatis morbo laborante, et carnis voluptatibus involuta, *egredere tu.* Tu, inquam, si tibi es incognita, si mysterium tuum intellectu non complecteris, ex parte mentis interiore ad sensum progredere, tu, quæ ratione prorsus es ornata. Nam si ubi ego pascam, omnino vis discere, ne in hac quidem egressione oportet te a ratione penitus in contrarium converti. *Egredere* autem *in vestigiis gregum,* nempe in diversarum naturarum re ipsa expressis vestigiis, per quæ sigillatim indagando progrediens ratio definitur. Greges dicuntur rerum naturæ quoniam earum singulæ factæ sunt dignæ, quas providentia sua auctor omnium Deus quasi pastor gubernet, moderetur ac regat. *Et pasce hædos tuos :* turbidos scilicet animi motus, ut sinistræ partis retinentes locum. *In tabernaculis pastorum :*

Τῶν γ' Πατέρων.

C Ἀποκρινόμενος οὖν πρὸς ταύτην, τὴν ἐξ ἐθνῶν δηλαδὴ Ἐκκλησίαν, ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ νυμφίος αὐτῆς, φησίν· Εἰ μὴ ἔγνως σεαυτήν· τοι, Ἐὰν ἀγνοῇς σεαυτὴν ἐν ᾗ ἀπερίγραπτος περιγράφομαι, καὶ ὁρῶμαι ὡς ἐν εἰκόνι ἀρχέτυπον, καὶ τὰς ἀλόγους αἰσθήσεις σου ῥυθμίζω, καὶ διά τε τῶν ἀπειλῶν ὡς διὰ ῥάβδων, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ὡς σύριγγος πρὸς τὰς αἰωνίους σε ἄγω μάνδρας· ἐν αἷς σε ἀναπαύσω ἐν τῇ δευτέρᾳ μου παρουσίᾳ· ὅταν οὐδ' ὑπό τινος συσκιάζῃ πάθους διὰ τὸ ἄφθαρτόν τε καὶ ἀναμάρτητον. Ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν· Ἡ ὡραία διὰ τὴν εἰς μὲ πίστιν τε καὶ ἀγάπην, ἐν παντὶ ἔθνει ἀπιστίαν νοσοῦντι καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἐκθηλυνομένῳ· ἔξελθε σύ· ἤγουν, ἐπειδὴ σὺ μὴ ἔγνως τὸ περὶ σὲ μυστήριον νοερῶς, ἔξελθε ἀπὸ τῆς κατὰ D νοῦν ἐνδότητος πρὸς τὴν αἴσθησιν, σὺ ἡ λογικὴ πάντως. Εἰ γὰρ ποῦ ποιμαίνω βούλει ὅλως μαθεῖν, οὐδὲν τῇ τοιᾷδε ἐξελεύσει δεῖσε πρὸς ἀλογίαν τραπῆναι. Ἔξελθε δὲ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων, ἤτοι ἐν ταῖς κατ' ἐνέργειαν βάσεσι τῶν διαφόρων φύσεων· δι' ὧν ἑκάστην τούτων ἀνιχνεύων ὁ λόγος ὁρίζεται. Ποίμνια δ' αἱ τῶν ὄντων εἴρηται φύσεις, διὰ τὸ ἀξιοῦσθαι καὶ τὰ ὑφ' ἑκάστην τούτων μερικὰ προνοίας, ὡς παρὰ ποιμένος τοῦ τῶν ὅλων προνοητοῦ καὶ Θεοῦ. Καὶ ποίμαινε τοὺς ἐρίφους σου· τὰ πάθη πάντως, ὡς τῆς ἀριστερᾶς μοίρας ὑπάρχοντα. Ἐπὶ σκηνώμασιν τῶν ποιμνίων· ἐπὶ ταῖς ἕξεσι δηλαδὴ τῶν φύσεων· ὡς μεταβάλλουσα προαιρετικῶς,

τὴν μὲν αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν ῥᾳθυμίαν, πρὸς τὴν καθ' ἕξιν φυσικὴν ἐνυπάρχουσαν τῇ μύρμηκι καὶ τῇ μελίσσῃ ἐπιμέλειαν, ἑτοιμάζουσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ παρὸν τὴν τῶν μελλόντων ἀπόλαυσιν, ὥσπερ κἀκεῖναι ἔαρος ὥρᾳ καὶ θέρους τὴν τοῦ χειμῶνος τροφὴν (διὰ γὰρ τῆς ἐπιμελείας τρυγᾶται ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς τριμεροῦς ἡ δικαιοσύνη, ἥτις ἑτοιμασία τῆς τῶν μελλόντων ἐστὶν ἀπολαύσεως), τὴν δὲ ἀφροσύνην, ἥτις ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν πρὸς τὸ παρὰ φύσιν, τροπὴ τῆς λογικῆς ὑπάρχει δυνάμεως, πρὸς τὴν ὁμοίως ἐνοῦσαν τῷ ὄφει φρόνησιν ὅλην ἑαυτὴν προδιδοῦσα, ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι τὸν λόγον τῆς πίστεως, ὥσπερ κἀκεῖνος ὅλον προδίδωσιν ἑαυτὸν, ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν· τὴν δὲ μῆνιν, ἥτις τῆς θυμικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἐκτροπὴ, πρὸς τὴν ὡσαύτως ἐνυπάρχουσαν ἀκεραιότητα τῇ περιστερᾷ, μὴ ἀφιπταμένη κατὰ διάθεσιν τῶν πολεμούντων, ὥσπερ δὴ κἀκείνη, κἂν μυρία ἐπιβουλεύηται. κἂν τὰ νοσσία αὐτῆς ἀπόλλυσιν, οὐ μακρὰν τῶν ἐπιβουλευόντων ἐφίσταται· καὶ τὴν ἀκολασίαν, ἥτις τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἐκτροπὴ, πρὸς τὴν ὁμοίως ἐνυπάρχουσαν τῇ τρυγόνι σωφροσύνην· ἐγκρατῶς, ἔνθα ἀναγκαία χρεία κατεπείγει, χρωμένη τῇ ἡδονῇ· ὥσπερ δὴ κἀκείνη διὰ γονοτοκίαν μονοζυγοῦσα. Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν καὶ τοῦ καλοῦ νυμφίου. Ἤδη γὰρ πρώτως ὁμιλεῖ τῇ νύμφῃ λέγων τάδε·

Τῇ ἵππῳ μου ἐν ἅρμασι Φαραὼ ὡμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου.

Ψελλοῦ.

Βλέπων αὐτὴν σφαδάζουσαν ἐξ ἐρωτοληψίας,
Καὶ πρὸς ἐκεῖνον σπεύδουσαν δραμεῖν καὶ καταπερᾶσαι,
Ἵππῳ παρείκασεν αὐτὴν αἰθεροπτηνοδρόμῳ.
Οὕτως γὰρ θραύσεις τοὺς ἐχθροὺς, φησὶ πρὸς τὴν παρθένον,
Ὥσπερ κατέθραυσέ ποτε καὶ Φαραωνίτας
Ἡ δύναμις τῆς ἵππου μου τῆς ἀνατεταγμένης,
Τουτέστι τῆς ἀγγελικῆς ταγματοστρατραρχίας.
Τίνος δὲ χάριν· ἐρωτᾷς, τὴν τῶν ἀγγέλων τάξιν
Ἵππῳ παρείκασεν ἁπλῶς ὁ Λόγος καὶ νυμφίος;
Πᾶς τις τοξότης πόλεμον συνάπτων ἀντιπάλῳ,
Τόξον λαμβάνει καὶ νευρὰν καὶ κράνος τε καὶ δόρυ·
Πεζὸς πεζῷ γὰρ πολεμεῖ, ῥαβδοῦχός τε ῥαβδούχῳ.
Ἐπεὶ γοῦν ἡ παράταξις τότε τῶν Αἰγυπτίων,
Τὸ κράτιστον ἐκέκτητο τῆς μάχης ἐκ τῶν ἵππων,
Τούτου δὴ χάριν εἴρηκεν ἵππου ἐξ ἴσου λόγος,
Τὴν ἀντιστᾶσαν δύναμιν ἀγγελικὴν, ἐκείνοις.
Ἵνα μὴ δόξῃς δὲ λοιπὸν ὑβρίζεσθαι τὴν νύμφην,
Ἐξισουμένην ἐμφανῶς ἵππῳ παρὰ τοῦ λόγου,
Ἄκουσον τί φησιν ἑξῆς πρὸς ταύτην ὁ νυμφίος·

Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος; τράχηλοί σου ὡς ὁρμίσκοι;

Καὶ ἵππῳ σε παρείκασα, φησὶ, δρομικωτάτῳ.
Ἀλλ' οὔκουν χρήζεις χαλινοὺς ἐν σιαγόνι φέρειν.
Αἱ σαὶ γὰρ ὡραιώθησαν ἐξόχως σιαγόνες,
Τὴν ἔμφυτον ὡς χαλινὸν ἔχουσαι σωφροσύνην,
Δίκην τρυγόνος σώφρονος, τρυγόνος φιλερήμου.

A exemplis utique rerum naturalium, sponte desidiam malorum omnium causam, in diligentiam, quæ vi naturali formicæ atque api inesse cernitur, convertens, ac parans ipsa quoque in præsenti tempore, quo in futuro perfruaris : quemadmodum et illæ, vere atque æstate cibum comparantes, hiemi consulunt. (Per diligentiam enim ex tribus animæ partibus justitiæ vindemia, quæ est rerum olim fruendarum comparatio, colligitur.) Imprudentiam autem, quæ est rationis recte ex natura constitutæ in statum naturæ repugnantem aversio, ad prudentiam exemplo serpentis ita redigens, ut, sicut ille, pro capitis defensione, totum corpus offerre non dubitat, sic tu pro fidei conservatione te ipsam totam periculis omnibus objicias. Iracundiam, iram, quæ est animi commotio rationi minime obtemperans, columbæ exemplo revocans ad simplicitatem, ut eos
B qui te injuriis afficiunt atque oppugnant, minime persequaris, quando ne columba quidem propter insidias aut pullorum suorum direptionem, ab insidiantibus ac diripientibus recedit. Intemperantiam denique, quæ est animi appetitus rationi contrarius, ad temperantiam ita traducens turturis imitatione, ut, cum opus est, a rebus sensui jucundis abstineas, quemadmodum et illa, amisso conjuge, vidua vitam transigit. Verum et sponsum jam audiamus, sponsam nunc primum alloquentem his verbis :

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilavi te, propinqua mea.

Pselli.

C Cum sponsam amoris stimulo percitam, et ad se currere festinantem cerneret, equæ aeripedi similem dixit esse. Sic enim tu, virgo, inquit, hostes profligabis, ut olim equitatus mei instructi, hoc est, angelici agminis virtus, Pharaonis copias dissipavit. Quod si quæras cur equitatui sponsus angelorum ordinem comparet, facilis erit responsio. Qui bellum gerit, si cum sagittario pugnandum est, arcum et sagittas parat : si pedes cum pedite, galeam atque hastam sumit : eques cum equite, imperator cum imperatore congreditur. Quando igitur robur exercitus Pharaonis in equitatu potissimum consistebat, idcirco equitatui ejus ex adverso instructam opponit aciem angelorum. Ac ne forte sponsam affici putes contumelia, quod perspicue similis
D equæ dicatur, audi quid ad eam deinceps sponsus dicat :

Quid pulchræ factæ sunt genæ tuæ, ut turturis? collum tuum sicut monilia?

Cum equo te similem dixerim velocissimo ; in maxilla tua non indiges freno : genæ enim tuæ sunt ornatissimæ, et freni loco, naturali pudore sunt præditæ, instar pudicæ turturis ; turturis, inquam, amantis solitudinem. Collum tuum admirabile, au-

præter spem in greges et pascua forsitan hædorum ferar; atque ita longius divellar ab ovibus tuis, et sinistras hædorum partes obtineam, cum tanquam humani generis judex sederis. Hæc anima pudica et Christo desponsata ad Sponsum locuta est, commori celeriter cum ipso cupiens. Tu autem mihi sponsam cogita, ut in argumento, castam animam illam, cum magno Paulo ad tertium cœlum, arcana ratione sublatam, supernæ Jerusalem, id est angelos. Sed videamus, quid dicant etiam amici sponsi, quos initio diximus esse filias : et quomodo sponsi cubile demonstrent. His enim verbis puram virginem alloquuntur :

A γὰρ μὴ πλανηθῶ δραμοῦσα παρ' ἐλπίδα πρὸς τὰς ἀγέλας καὶ νομὰς ἴσως τὰς τῶν ἐρίφων· κἀντεῦθεν ἐλαθήσωμαι μακρὰν τῶν σῶν προβάτων, καὶ τῶν ἐρίφων κερδανῶ τὰς εὐωνύμους μοίρας, ὅταν καθίσῃς ὡς κριτὴς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὖν ἐφθέγξατο πάντως πρὸς τὸν νυμφίον ἡ παρθενεύουσα ψυχὴ καὶ νυμφοστολισθεῖσα, καὶ βουλομένη τῷ Χριστῷ τάχα συννεκρωθῆναι. Σὺ δέ μοι νύμφην νόησον ὥσπερ ἐν ὑποθέσει τὴν παρθενεύουσαν ψυχὴν, τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου τοῦ πρὸς τοὺς τρίτους οὐρανοὺς ἀρθέντος ἀποῤῥήτως τῆς ἄνω Ἰερουσαλὴμ, τουτέστι τοὺς ἀγγέλους. Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τί φασιν οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου, καὶ πῶς διδάσκουσιν αὐτὴν τὴν κοίτην τοῦ νυμφίου, οὓς κατ' ἀρχὰς εἰρήκαμεν τοῦ Λόγου θυγατέρας. Φασὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὴν τὴν καθαρὰν παρθένον.

Si ignoras te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum tuorum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.

B Ἐὰν μὴ γνῷς σεαυτὴν, ἡ καλὴ ἐν γυναιξὶν, ἔξελθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων σου, καὶ ποίμαινε τοὺς ἐρίφους σου ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων.

O casta, inquiunt, anima ac veneranda, si ad ovium greges cupis pervenire, nosce te ipsam, qualis facta sis, cum antea nihil omnino fueris, quomodo Domini imagine sis decorata. Omnem mundi fraudem declina, et vestigia gregum sic explora, ut quæ ad viam amplam latamque ducunt, despicias atque oderis : sunt enim hædorum. Quæ vero ad callem angustum atque asperum tendunt, diligas et complectaris : ovium enim sunt. Proinde cave, ne hædorum vestigiis decipiare.

Ὦ παρθενεύουσα ψυχὴ, φασὶ, καὶ σεβασμία, εἴπερ ποθεῖς καταλαβεῖν ἀγέλας τῶν προβάτων, γνῶθι σαυτὴν τίς πέφυκας, τὸ πρὶν οὐδ' ὅλως οὖσα, καὶ πῶς εἰκὼν τετίμησαι τυγχάνειν τοῦ Δεσπότου, καὶ πάσης μετανάστευσον τῆς κοσμικῆς ἀπάτης, καὶ δεῦρο κατασκόπευσον ἴχνη τὰ τῶν ποιμένων, καὶ τὰ μὲν ὄντα πρὸς ὁδὸν μεγάλην καὶ πλατεῖαν, βδελύχθητι καὶ μίσησον· εἰσὶ γὰρ τῶν ἐρίφων· τὰ δὲ πρὸς τρίβον κείμενα στενὴν καὶ τεθλιμμένην ἀγάπησον καὶ κράτησον· εἰσὶ γὰρ τῶν προβάτων. πρόσεχε οὖν μὴ πλανηθῇς ἐν πτέρναις τῶν ἐρίφων.

Ex tribus Patribus.

Respondens igitur ad hanc ex gentibus collectam Ecclesiam Pastor bonus, et Sponsus ipsius : *Si te ipsam*, inquit, *non nosti :* si ignoras te ipsam, in qua ego qui circumscribi nequeo, descriptus sum, et sicut in imagine archetypum, cernor : et a ratione alienos sensus tuos corrigo : et comminatione quasi virga, promissisque tanquam fistula ad æternas te caulas duco, in quibus secundo adventu meo te faciam conquiescere, cum propter incorruptionem atque immortalitatem nulla te umbra perturbationum occupabit. *O pulchra inter mulieres*, ac speciosa propter fidem et charitatem erga me, in omni gente infidelitatis morbo laborante, et carnis voluptatibus involuta, *egredere tu*. Tu, inquam, si tibi es incognita, si mysterium tuum intellectu non complecteris, ex parte mentis interiore ad sensum progredere, tu, quæ ratione prorsus es ornata. Nam si ubi ego pascam, omnino vis discere, ne in hac quidem egressione oportet te a ratione penitus in contrarium converti. *Egredere* autem *in vestigiis gregum*, nempe in diversarum naturarum re ipsa expressis vestigiis, per quæ sigillatim indagando progrediens ratio definitur. Greges dicuntur rerum naturæ quoniam earum singulæ factæ sunt dignæ, quas providentia sua auctor omnium Deus quasi pastor gubernet, moderetur ac regat. *Et pasce hædos tuos :* turbidos scilicet animi motus, ut sinistræ partis retinentes locum. *In tabernaculis pastorum :*

Τῶν γ' Πατέρων.

C Ἀποκρινόμενος οὖν πρὸς ταύτην, τὴν ἐξ ἐθνῶν δηλαδὴ Ἐκκλησίαν, ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ νυμφίος αὐτῆς, φησίν· Εἰ μὴ ἔγνως σεαυτήν· τοι, Ἐὰν ἀγνοῇς σεαυτὴν ἐν ᾗ ἀπερίγραπτος περιγράφομαι, καὶ ὁρῶμαι ὡς ἐν εἰκόνι ἀρχέτυπον, καὶ τὰς ἀλόγους αἰσθήσεις σου ῥυθμίζω, καὶ διά τε τῶν ἀπειλῶν ὡς διὰ ῥάβδων, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ὡς σύριγγος πρὸς τὰς αἰωνίους σε ἄγω μάνδρας· ἐν αἷς σε ἀναπαύσω ἐν τῇ δευτέρᾳ μου παρουσίᾳ· ὅταν οὐδ' ὑπό τινος συσκιάζῃ πάθους διὰ τὸ ἄφθαρτόν τε καὶ ἀναμάρτητον. Ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν· Ἡ ὡραία διὰ τὴν εἰς μὲ πίστιν τε καὶ ἀγάπην, ἐν παντὶ ἔθνει ἀπιστίαν νοσοῦντι καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἐκθηλυνομένῳ· ἔξελθε σύ· ἤγουν, ἐπειδὴ σὺ μὴ ἔγνως τὸ περὶ σὲ μυστήριον νοερῶς, ἔξελθε ἀπὸ τῆς κατὰ D νοῦν ἐνδότητος πρὸς τὴν αἴσθησιν, σὺ ἡ λογικὴ πάντως. Εἰ γὰρ ποῦ ποιμαίνω βούλει ὅλως μαθεῖν, οὐδὲν τῇ τοιᾷδε ἐξελεύσει δεῖσε πρὸς ἀλογίαν τραπῆναι. Ἔξελθε δὲ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων, ἤτοι ἐν ταῖς κατ' ἐνέργειαν βάσεσι τῶν διαφόρων φύσεων· δι' ὧν ἑκάστην τούτων ἀνιχνεύων ὁ λόγος ὁρίζεται. Ποίμνια δ' αἱ τῶν ὄντων εἴρηται φύσεις, διὰ τὸ ἀξιοῦσθαι καὶ τὰ ὑφ' ἑκάστην τούτων μερικὰ προνοίας, ὡς παρὰ ποιμένος τοῦ τῶν ὅλων προνοητοῦ καὶ Θεοῦ. Καὶ ποίμαινε τοὺς ἐρίφους σου· τὰ πάθη πάντως, ὡς τῆς ἀριστερᾶς μοίρας ὑπάρχοντα. Ἐπὶ σκηνώμασιν τῶν ποιμνίων· ἐπὶ ταῖς ἕξεσι δηλαδὴ τῶν φύσεων· ὡς μεταβάλλουσα προαιρετικῶς,

τὴν μὲν αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν ῥᾳθυμίαν, πρὸς τὴν καθ' ἕξιν φυσικὴν ἐνυπάρχουσαν τῇ μύρμηκι καὶ τῇ μελίσσῃ ἐπιμέλειαν, ἑτοιμάζουσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ παρὸν τὴν τῶν μελλόντων ἀπόλαυσιν, ὥσπερ κἀκεῖναι ἔαρος ὥρᾳ καὶ θέρους τὴν τοῦ χειμῶνος τροφὴν (διὰ γὰρ τῆς ἐπιμελείας τρυγᾶται ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς τριμεροῦς ἡ δικαιοσύνη, ἥτις ἑτοιμασία τῆς τῶν μελλόντων ἐστὶν ἀπολαύσεως), τὴν δὲ ἀφροσύνην, ἥτις ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν πρὸς τὸ παρὰ φύσιν, τροπὴ τῆς λογικῆς ὑπάρχει δυνάμεως, πρὸς τὴν ὁμοίως ἐνοῦσαν τῷ ὄφει φρόνησιν ὅλην ἑαυτὴν προδιδοῦσα, ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι τὸν λόγον τῆς πίστεως, ὥσπερ κἀκεῖνος ὅλον προδίδωσιν ἑαυτὸν, ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν· τὴν δὲ μῆνιν, ἥτις τῆς θυμικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἐκτροπὴ, πρὸς τὴν ὡσαύτως ἐνυπάρχουσαν ἀκεραιότητα τῇ περιστερᾷ, μὴ ἀφιπταμένη κατὰ διάθεσιν τῶν πολεμούντων, ὥσπερ δὴ κἀκείνη, κἂν μυρία ἐπιβουλεύηται. κἂν τὰ νοσσία αὐτῆς ἀπόλλυσιν, οὐ μακρὰν τῶν ἐπιβουλευόντων ἀφίσταται· καὶ τὴν ἀκολασίαν, ἥτις τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἐκτροπὴ, πρὸς τὴν ὁμοίως ἐνυπάρχουσαν τῇ τρυγόνι σωφροσύνην· ἐγκρατῶς, ἔνθα ἀναγκαία χρεία κατεπείγει, χρωμένη τῇ ἡδονῇ· ὥσπερ δὴ κἀκείνη διὰ γονοτοκίαν μονοζυγοῦσα. Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν καὶ τοῦ καλοῦ νυμφίου. Ἤδη γὰρ πρώτως ὁμιλεῖ τῇ νύμφῃ λέγων τάδε·

Τῇ ἵππῳ μου εν ἅρμασι Φαραὼ ὡμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου.

Ψελλοῦ.

Βλέπων αὐτὴν σφαδάζουσαν ἐξ ἐρωτοληψίας,
Καὶ πρὸς ἐκεῖνον σπεύδουσαν δραμεῖν καὶ καταπε-[ρᾶσαι,
Ἵππῳ παρείκασεν αὐτὴν αἰθεροπτηνοδρόμῳ.
Οὕτως γὰρ θραύσεις τοὺς ἐχθροὺς, φησὶ πρὸς τὴν [παρθένον,
Ὥσπερ κατέθραυσέ ποτε καὶ Φαραωνίτας
Ἡ δύναμις τῆς ἵππου μου τῆς ἀνατεταγμένης,
Τουτέστι τῆς ἀγγελικῆς ταγματοστρατarχίας.
Τίνος δὲ χάριν· ἐρωτᾷς, τὴν τῶν ἀγγέλων τάξιν
Ἵππῳ παρείκασεν ἁπλῶς ὁ Λόγος καὶ νυμφίος;
Πᾶς τις τοξότης πόλεμον συνάπτων ἀντιπάλῳ,
Τόξον λαμβάνει καὶ νευρὰν καὶ κράνος τε καὶ δόρυ·
Πεζὸς πεζῷ γὰρ πολεμεῖ, ῥαβδοῦχός τε ῥαβδούχῳ.
Ἐπεὶ γοῦν ἡ παράταξις τότε τῶν Αἰγυπτίων,
Τὸ κράτιστον ἐκέκτητο τῆς μάχης ἐκ τῶν ἵππων,
Τούτου δὴ χάριν εἴρηκεν ἵππου ἐξ ἴσου λόγος,
Τὴν ἀντιστᾶσαν δύναμιν ἀγγελικὴν, ἐκείνοις.
Ἵνα μὴ δοξῃς δὲ λοιπὸν ὑβρίζεσθαι τὴν νύμφην,
Ἐξισουμένην ἐμφανῶς ἵππῳ παρὰ τοῦ λόγου,
Ἄκουσον τί φησιν ἑξῆς πρὸς ταύτην ὁ νυμφίος·

Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος; τράχηλοί σου ὡς ὁρμίσκοι;

Καὶ ἵππῳ σε παρείκασα, φησὶ, δρομικωτάτῳ.
Ἀλλ' οὔκουν χρῄζεις χαλινοὺς ἐν σιαγόνι φέρειν.
Αἱ σαὶ γὰρ ὡραιώθησαν ἐξόχως σιαγόνες,
Τὴν ἔμφυτον ὡς χαλινὸν ἔχουσαι σωφροσύνην,
Δίκην τρυγόνος σώφρονος, τρυγόνος φιλερήμου.

A exemplis utique rerum naturalium, sponte desidiam malorum omnium causam, in diligentiam, quæ vi naturali formicæ atque api inesse cernitur, convertens, ac parans ipsa quoque in præsenti tempore, quo in futuro perfruaris: quemadmodum et illæ, vere atque æstate cibum comparantes, hiemi consulunt. (Per diligentiam enim ex tribus animæ partibus justitiæ vindemia, quæ est rerum olim fruendarum comparatio, colligitur.) Imprudentiam autem, quæ est rationis recte ex natura constitutæ in statum naturæ repugnantem aversio, ad prudentiam exemplo serpentis ita redigens, ut, sicut ille, pro capitis defensione, totum corpus offerre non dubitat, sic tu pro fidei conservatione te ipsam totam periculis omnibus objicias. Iracundiam, iram, quæ est animi commotio rationi minime obtemperans, co-
B lumbæ exemplo revocans ad simplicitatem, ut eos qui te injuriis afficiunt atque oppugnant, minime persequaris, quando ne columba quidem propter insidias aut pullorum suorum direptionem, ab insidiantibus ac diripientibus recedit. Intemperantiam denique, quæ est animi appetitus rationi contrarius, ad temperantiam ita traducens turturis imitatione, ut, cum opus est, a rebus sensui jucundis abstineas, quemadmodum et illa, amisso conjuge, vidua vitam transigit. Verum et sponsum jam audiamus, sponsam nunc primum alloquentem his verbis:

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilavi te, propinqua mea.

Pselli.

C Cum sponsam amoris stimulo percitam, et ad se currere festinantem cerneret, equæ aeripedi similem dixit esse. Sic enim tu, virgo, inquit, hostes profligabis, ut olim equitatus mei instructi, hoc est, angelici agminis virtus, Pharaonis copias dissipavit. Quod si quæras cur equitatui sponsus angelorum ordinem comparet, facilis erit responsio. Qui bellum gerit, si cum sagittario pugnandum est, arcum et sagittas parat: si pedes cum pedite, galeam atque hastam sumit: eques cum equite, imperator cum imperatore congreditur. Quando igitur robur exercitus Pharaonis in equitatu potissimum consistebat, idcirco equitatui ejus ex adverso instructam opponit aciem angelorum. Ac ne forte sponsam affici putes contumelia, quod perspicue similis
D equæ dicatur, audi quid ad eam deinceps sponsus dicat:

Quid pulchræ factæ sunt genæ tuæ, ut turturis? collum tuum sicut monilia?

Cum equo te similem dixerim velocissimo; in maxilla tua non indiges freno: genæ enim tuæ sunt ornatissimæ, et freni loco, naturali pudore sunt præditæ, instar pudicæ turturis; turturis, inquam, amantis solitudinem. Collum tuum admirabile, au-

reum gestans monile Proverbiorum. Torquem enim mihi cogita, monile, quod dixi.

Trium Patrum.

Cum igitur sponsus Ecclesiam ex gentibus collectam in qua pascit, allegorice demonstraverit ex illa responsione, *Si non nosti te ipsam*, nunc idem apertius indicat, *Equæ*, inquiens, *meæ in curribus Pharaonis assimilavi te, propinqua mea.* Quæ quidem verba ut fiant magis perspicua, sic ordinanda sunt : *Equæ meæ assimilavi te, propinqua mea, in curribus Pharaonis :* hoc est apostolis meis, in quos celeriter ad Evangelium divulgandum currentes ego conscendens, omnes orbis terrarum terminos sum pervagatus, te virtute similem dixi. Quia sicut in illis pascere visus sum, sic et in te, quæ mihi per fidem tuam in me, mihi propinqua es et necessitudine conjuncta. *In curribus Pharaonis*, id est, in gentibus, quibus insidens Pharao intelligibilis vehebatur. Equus enim plurali numero significat equestres copias. Sunt autem sancti apostoli, juxta illud : *Ascendens super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio*[6]. Currus autem mystici Pharaonis sunt gentium cœtus, ab improbissima ipsius voluntate dependentes. Quibus in cœtibus Ecclesia prædicationem apostolorum audiens, et credens in Christum qui ab ipsis prædicabatur, atque ipsius effecta propinqua : quandoquidem fides credentis, et illius qui creditur, est immediata conjunctio : apostolis assimilata est ab ipso Christo, cum illius mandatis obediret, et apostolicam vitam imitaretur.

Jam quo modo ipsam apostolis assimilarit, videamus. *Quid*, inquit, *pulchræ factæ sunt genæ tuæ, sicut turturis ?* Mirum in modum profecto pulchræ factæ sunt genæ tuæ, quæ ad similitudinem turturis verecundiam et continentiam amplecteris, et apostolorum consuetudinem imitaris, nec gentium more, immoderato genarum motu uteris in disputationibus et nugis et orationibus, ac edacitate in cibis unde reliqua omnis nascitur intemperantia : sed ejusmodi potius moderatione, ut conciso compositoque sermone supervacaneam Græcorum sapientiam viceris : in orationibus autem *regnum Dei et justitiam ejus* tantummodo *quæras*[7] : cibis vero non exquisitis et jucundis vescaris, sed necessariis contenta sis. Ex quo fit, ut omnibus in rebus temperanter vivas, neque vero hæc referas ad gloriam et ostentationem : quin etiam, quod ad fortitudinem et patientiam spectat, tam leni animo feras in dextera gena te percuti[8], ut percutienti etiam alteram præbeas, ad Christi imitationem æquo animo alapas sustinentis, et mandatum servari posse re ipsa comprobantis ; atque instar turturis volucris solitariæ, secedentis in solitudinem, ibique jejunantis, atque ita docentis ostentationem atque humanas laudes esse fugiendas. Atque hoc quidem pacto de-

A Οἱ τράχηλοί σου θαυμαστοὶ καὶ κεκαλλωπισμένοι,
Τὸν χρύσεον βαστάζοντες κλοιὸν τῆς Παροιμίας.
Ὁρμίσκον γάρ μοι νόησον ὃν ἔφην κλοιόν γε.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ὁ γοῦν νυμφίος τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας αἰνιξάμενος ταύτῃ, ὅτι ἐν αὐτῇ ποιμαίνει, διὰ τοῦ ἀποκριθῆναι ταύτῃ τὸ, Εἰ μὴ ἔγνως σεαυτὴν, νῦν ὃ ᾐνίξατο ἀποδεικνύων φησί · Τῇ ἵππῳ μου ἐν ἅρμασιν Φαραὼ ὡμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου. Ταῦτα δὲ ἵνα σαφῆ γένοιτο, οὕτω συντακτέον · Τῇ ἵππῳ μου ὁμοίωσά σε, ἡ πλησίον μου, ἐν ἅρμασι Φαραὼ, ἤγουν τοῖς ἀποστόλοις μου ἐφ' οὓς ἐπιβὰς τὴν ἱππασίαν ἐποιησάμεν, ἐπὶ πάντα τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ὀξέως δραμόντας εἰς τὸ ἐμὸν κήρυγμα. ἐοικυῖαν κατ' ἀρετήν σε ἀπέδειξα. Διὸ **B** ὥσπερ ἐν ἐκείνοις ποίμαίνων δέδειγμαι, καὶ ἐν σοὶ τῇ διὰ τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν ἐγγύς μου. Ἐν τοῖς χρηματίσασιν ἅρμασι τοῦ νοητοῦ Φαραὼ, ἔθνεσιν, ὡς φέρουσι τοῦτον ἐν ἑαυτοῖς ἐποχούμενον. Καὶ γὰρ ἵππος μὲν πληθυντικῶς καλεῖτοι ἡ ἱππικὴ δύναμις · ἥτις ἐστὶν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι κατὰ τὸ, Ἐπιβήσῃ ἐπὶ τοὺς ἵππους σου. Καὶ ἡ ἱππασία σου σωτηρία. Ἅρματα δὲ τοῦ νοητοῦ Φαραὼ τὰ τῶν ἐθνῶν συστήματα, ὡς ἐξηρτημένα τοῦ πονηροτάτου βουλήματος αὐτοῦ. Ἐν οἷς συστήμασιν ἡ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ἀκούσασα Ἐκκλησία, καὶ πιστεύσασα εἰς τὸν ὑπ' αὐτῶν κηρυττόμενον Χριστὸν καὶ τούτου πλησίον γενομένη. Ἐπειδήπερ ἡ πίστις τοῦ πιστεύοντος καὶ τοῦ πιστευομένου ἄμεσός ἐστιν ἕνωσις. Τοῖς ἀποστόλοις ὡμοίωται παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ πεισθεῖσα ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς, καὶ τὸν **C** ἀποστολικὸν βίον μιμησαμένη.

Λοιπὸν ὅπως ὡμοίωσεν αὐτὴν τοῖς ἀποστόλοις, φησί · Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος ; Ἤτοι, Θαυμασίως αἱ σιαγόνες σου ὡραϊσμέναι εἰσί· μιμησαμένης τὴν δίκην τρυγόνος ἐνδειξαμένην ἐν ἐγκρατείᾳ τὸ σῶφρον, τῶν ἀποστόλων ὁμήγυριν. Ἥτις οὐ κατὰ τὰ ἔθνη ἀκολάστῳ τῇ τῶν σιαγόνων κινήσει ἐχρήσατο, πρός τε ἀδολεσχίας ἐν διαλέξεσι, καὶ βαττολογίας ἐν προσευχαῖς καὶ ἀδηφαγίας ἐν βρώμασιν, ἐξ ἧς καὶ ἡ λοιπὴ πᾶσα ἀκολασία ὑφίσταται · ἀλλὰ μᾶλλον σώφρονι τοσοῦτον, ὥστε τῷ συντετμημμένῳ μὲν καὶ συντετελεσμένῳ λόγῳ τὴν καταργουμένην τῶν Ἑλλήνων νικῆσαι σοφίαν · ταῖς δὲ προσευχαῖς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ μόνον ζητεῖν · καὶ βρώμασιν **D** οὐ τοῖς περιττοῖς καὶ ἡδέσι χρῆσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκεῖσθαι · κἂν ἐντεῦθεν ἐν πᾶσι ζῆν ἐγκρατῶς, καὶ μηδὲ πρὸς ἐπίδειξιν ταῦτα ποιεῖν · μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἀνδρεῖον τοσοῦτον ἐνδείκνυσθαι, ὡς οὕτως ἐπιεικῶς φέρειν τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ σιαγόνι ῥάπισμα, ὥστε στρέφειν τῷ ῥαπίζοντι καὶ τὴν ἄλλην, κατὰ μίμησιν Χριστοῦ φέροντος ἀνεξικάκως ῥαπίσματα, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐντολῆς τῇ πράξει βεβαιοῦντος, καὶ κατὰ τὸ φιλέρημον ὄρνεον τὴν τρυγόνα ἀναχωρήσαντος εἰς τὴν ἔρημον, κἀκεῖσε νηστεύσαντος, καὶ οὕτως διδάξαντος τὸ ἀνεπίδεικτον.

[6] Habac. III, 8. [7] Matth. VI, 33. [8] Matth. V, 39.

Καὶ οὕτω μὲν θαυμασίως ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τὴν σωφροσύνην κατ' ἐπιθυμίαν ἐν ἐγκρατείᾳ, καὶ τὴν ἀνδρείαν κατὰ θυμὸν ἐν ὑπομονῇ ἐπιδεικνυμένης σου. Ὁμοίως δὲ τούτοις συνωραιώθη τράχηλός σου ὡς ὁρμίσκοι· οὐ γὰρ σιδηροῦς σου ὁ τράχηλος, ὡς διὰ τὴν ὑπερηφανίαν δύσκαμπτος· ἀλλὰ κέκαμπται διὰ μετριοφροσύνην, ὡς ὁρμίσκοι οἳ κατεσκευασμένοι εἰσὶν ἐκ χρυσοῦ· οὗ τὸ δόκιμον καὶ καθαρὸν διὰ τὸ ἀνυπόκριτον μιμεῖταί σου τὸ ταπεινὸν φρόνημα. Εἰ δὲ ἀνυπόκριτον ταπεινοφροσύνην ὁ ὁρμίσκος σημαίνει, ὡς εἴρηται, ὁ τῆς νύμφης Χριστοῦ τράχηλος ὡς ὁρμίσκοι ἐπαινούμενος, καὶ πλῆθος ἐμφαίνει ἀρετῶν, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῃ ταπεινοφροσύνην. Ὡς γὰρ ὁ ὁρμίσκος ἐν ὀρθῷ τῷ σχήματι χαλκευθείς, ὕστερον κάμπτεται τῇ χρείᾳ συσχηματιζόμενος, οὕτως ὁ τὴν ἀρετὴν τέλειος ταπεινοῦται διὰ συγκατάβασιν, ὀρθῶς ὢν τῷ βίῳ καὶ τῇ μετριοφροσύνῃ καμπτόμενος. Τράχηλος δὲ περιβεβλημένος τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸ λογικόν ἐστι τῆς ψυχῆς· ὃ δίκην τραχήλου συνάπτοντος τὴν κεφαλὴν τῷ λοιπῷ σώματι, συνάπτει τὸν νοῦν τῇ αἰσθήσει, τοὺς μὲν κατὰ νοῦν λόγους τῶν ἀρετῶν, κατὰ τοὺς τούτων τρόπους κατάγον πρὸς τὴν αἴσθησιν, τοὺς δὲ τρόπους πάλιν αὐτῶν κατὰ τοὺς τούτων λόγους ἀνάγον πρὸς νοῦν. Ὃ καὶ κάμπτεται διὰ ταπεινοφροσύνην, μὴ διὰ τὴν ἀξίαν ἐπαιρόμενον, ἀλλὰ διὰ τὸν χοῦν συστελλόμενον. Καὶ οὕτω τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, τῇ ἐξ Ἰσραὴλ ὁμηγύρει τῶν ἀποστόλων ὡμοίωσε διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ὁ νυμφίος ταύτης Χριστός· τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς δι' ἐγκρατείας καὶ ὑπομονῆς καὶ ταπεινοφροσύνης ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐπαναγαγὼν, καὶ ἀπαλλάξας τῆς διὰ τὴν ἀπιστίαν μελανότητος.

A coræ factæ sunt genæ tuæ quasi turturis, dum te et in cohibendis per abstinentiam cupiditatibus temperantem, et in iracundia per patientiam moderanda fortem ac strenuam præbes. *Collum* itidem *pulchrum* effectum est, *sicut monilia.* Neque enim tibi ferreum est collum, ut propter superbiam flecti nequeat: sed propter modestiam facile verti possit, ut monilia ex auro elaborata: cujus quidem auri probitatem ac puritatem humilitas tua simplicitate non ficta imitatur. Quod si minime simulatam humilitatem monile significat, ut dictum est, sponsæ Christi collum tanquam monilia commendatum, et virtutum indicat multitudinem, et implicitam in singulis virtutibus humilitatem. Quemadmodum enim monile recta figura prius ab artifice conflatur, B deinde in circulum accommodate ad usum circumflectitur: sic homo virtute perfectus, cum absoluta vitæ moderatione rectus sit, cæteris compatiendo per humilitatem flectitur atque demittitur. At collum humilitate circumdatum, est animi ratio quæ, ut collum reliquo corpori caput conjungit, sic ipsa mentem cum sensibus connectit: dum ex virtutum habitu mentem per actiones sensibus applicat: sensusque rursum ex virtutum præscripto ad mentem reducit. Flectitur item per humilitatem, dum non ex propria extollitur dignitate: sed ex pulveris ac materiæ abjectione demittitur. His rationibus Ecclesiam ex gentibus coactam per fidem in se sponsus ipsius Christus, apostolorum cœtui ex Israel assimilavit: triplicem animi partem per continentiam et patientiam et humilitatem, ex statu C naturæ contrario ad habitum naturæ congruentem redigens, et nigredinem ipsius abluens contractam ex infidelitate.

Τῶν γ' Πατέρων.

Οἱ δὲ τοῦ νυμφίου φίλοι (εἶεν δὲ πάντως οὗτοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ὡς τὸ αὐτοῦ ποιοῦντες πανάγιον θέλημα) τὰ ἑξῆς ὑπισχνοῦνται τῇ νύμφῃ, λέγοντες· Ὁμοιώματα χρυσίου ποιήσωμέν σοι μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ. Ἤγουν, Ἐπειδὴ τῆς διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν μελανότητος ἀπηλλάγης, καὶ τοῖς ἀποστόλοις κατ' ἀρετὴν ὡμοιώθης, καὶ τῆς ἀληθείας κατὰ γνῶσιν ἐρᾷς, τὴν μὲν θείαν φύσιν αὐτὴν τὴν ἀσυγκρίτως πάσης φύσεως ὑπερέχουσαν, καθάπερ τῶν λοιπῶν ὑλῶν ὁ χρυσὸς, παραστῆσαί σοι οὐ δυνάμεθα· ἀθέατος γάρ ἐστι πᾶσι καὶ ἀκατάληπτος. Εἰκάσματα δέ τινα ταύτης ἐκ τῆς τῶν ὄντων θεωρίας, δηλαδὴ τοὺς δίκην στιγμάτων ἀργυρίου τηλαυγεῖς καὶ μεμερισμένους ἐν τῷ παντὶ λόγους, ὑποδείξομέν σοι, ἕως οὗ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ἐν ἐπαναπαύσει αὐτοῦ τῇ ἐν σοὶ, οἰκεῖον ἐκσφράγισμα σεαυτὴν ἀποδείξῃ, κἀντεῦθεν γνῷς ἑαυτὴν μὲν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωμα, αὐτὸν δὲ ἐν σοὶ ποιμαίνοντα, καὶ ὥσπερ τινὶ σφραγῖδι ἐν τῷ ἰδίῳ ἐκτυπώματι κοιταζόμενον.

Trium Patrum.

Amici autem sponsi (sint autem hi omnino sancti angeli, quippe qui sanctissimæ illius obtemperant voluntati) ea quæ sequuntur, sponsæ pollicentur: *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex in accubitu fuerit suo.* Quasi dicant: quoniam a nigredine ex idolorum cultu contracta liberata es, et apostolis per virtutem similis reddita, et cognoscendæ veritatis studiosa: nos naturam quidem divinam, quæ, ut aurum alia cum materia nulla, sic ipsa nullis cum aliis naturis comparari potest, tradere minime vaD lemus: cum ea nec oculis cerni, nec mente comprehendi queat: simulacra tamen ipsius quædam ex rerum naturalium aspectu et contemplatione, argento quasi distincta ac vermiculata faciemus tibi, eorum quæ in mundo sunt, rationes ostendentes, quoad rerum omnium Dominus, qui est ipsa veritas, in te veluti in accubitu et requie sua conquiescens, propriam similitudinem suam te ipsam ostendat, ut tutemet ipsius imaginem agnoscas, eumque in te pascentem et tanquam sigillum in proprio signo expressum recubantem.

Ψελλοῦ.

Οἱ μέντοι φίλοι βλέποντες τούτων τὰς ὁμιλίας,

Pselli.

Amici igitur sponsi, ex iis quæ dicta sunt, tam

ingentem sponsæ erga sponsum amoris flammam, tum propensam hujus erga sponsam voluntatem considerantes, atque inde rei finem prospicientes, quod ad eam procul dubio sponsus esset descensurus, ac regio more in illa conquieturus, sponsam jam instruunt atque auro exornant, et cum rex voluerit advenire, eam ad quiescendum aptissimam reperiat. Itaque sic alloquuntur :

Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex sit in accubitu suo.

Quando, inquiunt, futurum est ut rex in te, quæ ipsum puriter amas et quæris, requiescat; age, sine te a nobis instrui atque exornari. Quamvis enim non ut aurum, o sponsa, virtutibus fulgeas, sed adhuc ut argentum splendeas præ nigredine; te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similemque reddemus cherubico et flammeo ac venerando solio, in quo rex descendens se reclinet et acquiescat. Superior omnis apparatus, meo quidem judicio, mirabilem sponsæ et virginis ex argento in aurum mutationem, ab amicis Verbi et sponsi accurate conquisitam, id est, decorem et gratiam sponsæ ab angelis Dei adhibitam significat. Hic enim Domini amicorum est mos atque institutum, ut cum animam aliquam virginem ad Christum studiose festinantem nacti sint, undique tanquam custodes illam circumdent atque adjuvent, et ad rectas et cum virtute conjunctas vivendi rationes incitent, quoad illam Domino aptam gratamque reddant. Sed jam interpretando longius progrediamur, et quæ sponsa, amicorum studio ac diligentia exornata, ad amicos ipsos, id est angelos, dicat, audiamus :

A Καὶ τὸ τῆς νύμφης ζώπυρον πολὺ πρὸς τὸν νυμφίον,
Πρὸς δὲ, τὴν συγκατάβασιν ἐκείνου πρὸς τὴν νύμφην,
Κἀκ τούτων ἐπιγνώσαντες τοῦ πράγματος τὸ τέλος,
Ὡς ἄρα καταβήσεται πρὸς ταύτην ὁ νυμφίος,
Ἐπανακλιθησόμενος βασιλικῶς ἐν ταύτῃ,
Τὴν νύμφην εὐτρεπίζουσι δῆθεν καταχρυσοῦντες.
Ἵν', ἐπειδὰν ὁ βασιλεὺς ἐπιδημῆσαι θέλῃ,
Εὑρήσῃ πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτὴν ἑτοιμοτάτην.
Φασὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὴν οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου·

Ὁμοιώματα χρυσίου ποιήσωμέν σοι μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ.

Ἐπεὶ, φασὶν, ὁ βασιλεὺς ἀνακλιθῆναι μέλλει
Ἐν σοὶ, τῇ τοῦτον καθαρῶς φιλούσῃ καὶ ζητούσῃ,
Δεῦρο λοιπὸν καὶ παρ' ἡμῶν καλῶς ἑτοιμασθεῖσα.
B Κἂν γὰρ οὐ λάμπεις ὡς χρυσὸς ταῖς ἀρεταῖς νύμφη
(Ἀκμὴν γὰρ ἀργυρολαμπεῖς ἀπὸ τῆς σκοτομήνης),
Ἀλλ' ὅμως χρυσαυγήσομεν καὶ παρεικάσομέν σε
Χερουβικῷ καὶ φλογερῷ καὶ σεβασμίῳ θρόνῳ.
Ὁ βασιλεὺς γὰρ κατελθὼν ἀνακλιθήσεταί σοι.
Τὴν γὰρ ῥηθεῖσαν ἅπασαν ὧδε δραματουργίαν,
Τὴν θαυμαστὴν ἀλλοίωσιν τῆς νύμφης καὶ παρθένου,
Τὴν ἐξ ἀργύρου πρὸς χρυσόν φημι γεγενημένην,
Παρὰ τῶν φίλων δηλαδὴ τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου,
Ὡς ἀρωγήν μοι νόησον, καὶ χάριν πρὸς τὴν νύμφην,
Ἐκ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἐπαξίως·
Τοῦτο γὰρ ἔθος πέφυκε τοῖς φίλοις τοῦ Δεσπότου,
Οἳ ἐπειδὰν ἀθρήσωσι ψυχήν τινα παρθένον,
Ἐπειγομένην πρὸς Χριστὸν καλῶς ἐπαναλῦσαι,
Κυκλόθεν παρεμβάλλουσιν ὡς φύλακες ἐκείνης,
C Ἀρήγοντες, ἐγείροντες πρὸς ἐναρέτους τρόπους,
Μέχρις ἂν δείξωσιν αὐτὴν δεξιὰν τῷ Δεσπότῃ.
Ἀλλ' ἤδη προχωρήσωμεν τῷ λόγῳ περαιτέρω.
Καὶ προκόψασαν ψυχὴν ταῖς χάρισι τῶν φίλων
Ἴδωμεν, τί φησιν εὐθὺς αὕτη ὡς πρὸς τοὺς φίλους.
Φησὶ δ' αὐταῖς ταῖς λέξεσιν οὕτως πρὸς τοὺς ἀγγέλους·

Nardus mea dedit odorem ejus.

Animæ virtutis studiosæ progressionis fructum perspicis. Cum enim in recta vitæ ratione virgo profecerit, atque ita ad Verbum et sponsum optatum appropinquarit, sponsi pulchritudinem se dicit agnovisse, sed per sensum quemdam solum : nempe odoratum. Cur autem, inquis, nullum aliud unguentum, sed nardum duntaxat Dominum ait redolere? An quia inter unguenta nardus obtinet principatum? An potius divinius aliquid vult innuere? Si quis enim homo ex præsenti vita, licet omnes labore et industria acquirens virtutes, recte vivat, nisi Christum divino baptismate induerit, nil revera vitæ æternæ hisce virtutibus consequetur. Arcanum hoc quod animo complecteris, unguentariorum exemplo fit manifestum. Cum enim nardinum volunt conficere, licet alia multa in unum conjiciant, nisi nardum, quæ quidem est herba, simul adhibuerint, frustra operam sumunt. Præterea Christus, qui idem et sponsus est, ad cœnam Simonis leprosi

Νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμὴν αὐτοῦ.

Βλέπεις καρπὸν τῆς προκοπῆς ψυχῆς τῆς ἐναρέτου·
Ἰδοὺ γὰρ ἡ προκόψασα πρὸς ἀρετὰς παρθένος,
Ὥσπερ καὶ προεγγίσασα τῷ ποθουμένῳ Λόγῳ,
Ἐπεγνωκέναι μὲν ἐρεῖ τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου,
Πλὴν δι' αἰσθήσεώς τινος ὀσφραντικῆς καὶ μόνης.
Τίνος δὲ χάριν, ἐρωτᾷς, οὐ λέγει μύρον ἄλλο,
D Ἀλλὰ τοῦ νάρδου μέμνηται μυρίζειν τὸν Δεσπότην ;
Τὸ μὲν, ὅτι καὶ πρώτιστόν ἐστι τῶν ἄλλων μύρων·
Τὸ δ' αὖ, ὅτι καὶ πέφυκεν ἐμφάσεις ἔχον θείας·
Ὥσπερ εἴ τις ἄνθρωπος ἐκ τοῦ παρόντος βίου,
Κἂν πάσας φέρων κατορθοῖ τὰς ἀρετὰς ἐμπόνως,
Ἂν μὴ Χριστὸν ἐνδέδυται βαπτίσματι τῷ θείῳ,
Οὐδὲν οὗτος ὀνίνησι ταῖς ἀρεταῖς ἁπάσαις·
Τοῦτον τὸν τρόπον ἴδῃ τις ἀῤῥήτως ἐν καρδίᾳ,
Παρά τινος τῶν μυρεψῶν κατασκευαζομένου·
Οἱ γὰρ βουλόμενοί ποτε κατασκευάσαι νάρδον,
Κἂν εἴδη βάλλωσι πολλὰ μυρεψικὰ πρὸς τοῦτο,
Εἰ μὴ καὶ νάρδον βάλλωσιν, ἥτις ἐστὶ βοτάνη,
Εἰς μάτην πεπονήκασιν ὄντως οἱ ναρδεργάται.

Ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ προσκληθεὶς Χριστὸς ὁ καὶ νυμφίος,
Εἰς δεῖπνον Σίμωνος λεπροῦ καταπεπονημένου,
Τοῦτο τὸ μύρον ἤλειπται παρὰ τῆς μοιχαλίδος.
Ὁ λόγος τοίνυν μέμνηται τοῦ νάρδου προσηκόντως.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐντεῦθεν οὖν ἡ νύμφη τοῖς τῶν ἀρετῶν διαφόροις κατὰ πρᾶξιν μὲν τρόποις, κατὰ θεωρίαν δὲ λόγοις καθαρθεῖσα, εἶτα εἰς τελειότητα ἐναγομένη, πρὸς τοὺς τὰ προειρημένα πρὸς αὐτὴν φήσαντας φίλους τοῦ νυμφίου, ἀποκρινομένη φησί· Νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμὴν αὐτοῦ· ἤγουν, Ἡ ἐκ τῶν διαφόρων κατὰ πρᾶξιν τρόπων καὶ κατὰ θεωρίαν λόγων, δίκην τῆς ἐκ διαφόρων ἀρωμάτων συγκειμένης νάρδου, κρατηθεῖσά μοι ἔμπρακτος γνῶσις, παρέσχεν ἔμφασιν αὐτοῦ, τοῦ κατ' οὐσίαν ἀπροσίτου νυμφίου, οὗ τὸν χαρακτῆρα φέρω, ὡς εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ὁμοίωμα. Μίγμα γὰρ αὕτη τῶν ἐν τῷ παντὶ μετοχῶν τοῦ ἑνὸς τῶν ὅλων αἰτίου ὑπάρχουσα· ὡς κρᾶμα κατὰ φύσιν οὖσα νοητῆς καὶ αἰσθητῆς κτίσεως, καὶ κατὰ γνώμην τοὺς ἐν τῷ παντὶ λόγους καὶ τρόπους ἐν ἑαυτῇ κεράσασα. Κἀντεῦθεν ἀποδοῦσα τῷ κατ' εἰκόνα λόγῳ τὸν καθ' ὁμοίωσιν τρόπον, ἐν ἑαυτῇ τοῦτον δεικνύει, ὡς ἐν εἰκόνι ἀρχέτυπον. Ἐπεὶ δ', ὡς εἴρηκεν, ἐν αἰσθήσει γέγονεν τοῦ νυμφίου, τί ταύτῃ; Οὗτός ἐστι, φησίν, ἀπόδεσμος στακτῆς ἀδελφιδός μου ἐμοί. Ἤτοι, Συνοχή ἐστιν ἐμοὶ καὶ συντήρησις τῆς μεταδοτικῆς σταγόνος τῆς θείας χάριτος, ὁ κατὰ τὴν τοῦ Συμμάχου ἑρμηνείαν ἀγαπητός μου. Ἐπείπερ αὐτὸς πιστευόμενος τὰ πνευματικὰ συντηρεῖ τῇ Ἐκκλησίᾳ χαρίσματα, καὶ ἱστᾷ τοὺς πιστοὺς τοῦ μὴ ἀπὸ τῆς ἀληθείας τρέπεσθαι. Εἶτα ὅπου ἐν αὐτῇ περιπολεύσας τὴν ἀτρεψίαν ταύτην χαρίζεται, φάσκει· Ἀνὰ μέσον τῶν μαστῶν μου αὐλισθήσεται. Τούτων δὲ μέσον ἡ καρδία ἐστὶν, ἐξ ἧς τῷ λοιπῷ σώματι τὸ ζωτικὸν διαδίδοται πνεῦμα· ἥτις ὑπεμφαίνει τὸν ἡγεμόνα νοῦν· ἐν ᾧ περιπολεύσει ὁ Κύριος, ὅταν ἡ νύμφη αὐτοῦ διὰ τελειότητα αὐτῷ κολληθεῖσα πνεῦμα γένηται ἕν· εἰσοικιζομένη τὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνεργείας. Δι' ἧς ἡ ἐν Χριστῷ κεκρυμμένη ζωὴ, εἰς πάσας τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ὡς ταύτης μέλη διοδεύσασα, ἀτρεψίαν αὐταῖς ἐμποιήσει. Καὶ οὕτω μὲν ὁ νυμφίος τῇ νύμφῃ ἔσεται τῶν καλῶν ἀτρεψία, ὅταν τελεία ἀναδειχθῇ.

Ψελλοῦ.

Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν καὶ τῶν ἑξῆς λογίων.
Ἡ νύμφη γὰρ ταῖς προκοπαῖς ὡς ἔνθους γινομένη,
Ἔτι συνείρειν ἀγαπᾷ τὸν λόγον πρὸς τοὺς φίλους.
Φησὶ γοῦν τάδε πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὸν νάρδου [λόγον·

Ἀπόδεσμος στακτῆς ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, ἀνὰ μέσον τῶν μαστῶν μου αὐλισθήσεται.

Ἔθος ἐστὶν, ὡς λέγουσιν, κόραις ταῖς φιλοκό- [σμοις,
Μὴ μόνον ἔξωθεν αὐτὰς ἐξόχως καλλωπίζειν,
Ὡς ἐφελκύσωσιν αὐτῶν τὸν ἐραστὴν ἐν τάχει,
Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἔσωθεν αὐτῶν τῶν ἱματίων,
Κατασκευὰς τιθέασιν ἀπὸ τῶν μυριπνόων.

A vocatus, hoc unctus est unguento a peccatrice. Merito igitur nardi mentio facta est.

Trium Patrum.

Sponsa deinceps, variis virtutum cum in agendo, tum in contemplando expolita dotibus atque illustrata, et ad perfectionem progrediens, et ad ea quæ sibi ab amicis sponsi dicta fuerant, respondet : *Nardus*, inquiens, *mea dedit suavitatem ejus :* id est, efficax ex diversis agendi speculandique rationibus cognitio conquisita, instar nardi ex variis aromatibus conditæ præbuit specimen ejus; sponsi nimirum, per naturam inaccessi, cujus ego speciem ac notam gero, ut imago ipsius ac similitudo. Cum B enim mistio quædam sit eorum quæ in mundo unam illam rerum omnium causam participant : quippe quæ ex intelligibili et sensibili creatura naturaliter constet, scientiaque rationes rerum ac modos id se complectatur : propterea moribus similitudinem referens, eum in se tanquam in imagine exemplar repræsentat. Verum, quia sensu, ut dixit, sponsum agnovit, quid ipso sensu sit, explicat, dicens : *Fasciculus myrrhæ nepos meus mihi.* Nexus est et conservatio stillæ divinæ gratiæ quæ mihi communicata est, dilectus meus : ut Symmachus interpretatur. Per fidem enim acceptus, spiritalia tuetur atque conservat Ecclesiæ munera, fidelesque confirmat et corroborat, ne a veritate desciscant. Tum, ubi sponsus in ipsa manens, C constantiam hanc largiatur, exponit, *In medio*, inquiens, *uberum meorum commorabitur.* Uberum medium obtinet cor, unde vitalis spiritus in reliquum corpus diffunditur. Præstantem vero animæ partem mentem innuit, in qua Dominus habitat, cum ejus sponsa perfectione sibi copulata, unus spiritus efficitur, virtutis habitum adipiscens per sancti Spiritus operationem, unde *vita in Christo abscondita* [a] in omnes animæ potentias, tanquam in hujus membra, influens, stabilem ipsis firmitatem ac robur instillat. Atque ita sponsus erit sponsæ, cum ad perfectionem venerit, virtutum immobile firmamentum.

Pselli.

Sed jam et ea quæ deinde sequuntur, audiamus. Sponsa enim progressu quasi afflatu institutum D cum amicis sermonem studiose persequitur, et post nardi mentionem, sic ait :

Fasciculus stactes filius sororis meæ mihi, in medio uberum meorum commorabitur.

Elegantium virginum mos est, ut non solum exteriori ornatu se decorent, quo celeriter amatores suos alliciant, verum etiam suavia in vestimentis unguenta gerant. Quoniam igitur Canticorum verbis anima ut pulchra virgo est exornata, et hominum more sponsalibus decora vestimentis

[a] Coloss. III, 3.

ad nuptias adducta, consentaneum est ut verba quædam muliebri loquatur, licet interius arcanum sensum contineant. Aperte igitur quasi delicias faciens. Quamvis, inquit, mulieres quædam ad amorem excitandum alia gestent unguenta in vestimentis; ego tamen cujusvis fragrantissimi odoris loco pulcherrimum sponsum, uti suavissimum unguentorum fasciculum collo suspendens, retinebo. Vel potius hoc significat: Quamvis aliæ animæ mundi curis et negotiis implicentur; ego sponsi mei percipiens voluptatem, eum insculpam in tabulis cordis mei. Uberum enim medium cordis est sedes.

Trium Patrum.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

Qualis est uva adhuc florens, quæ vinum cordi lætitiam afferens pollicetur: talis est mihi propter imperfectionem meam dilectus meus in vineis, hoc est in variis rerum naturis, quæ perspicuæ sunt oculo tentationis (id enim est Gaddi) oculo nimirum rationis naturas rerum ac veritatem in omnibus explorantis. Hæc enim eas indagans tanquam florentem uvam, ex ipsis colligit veritatem; quæ veluti vinum quoddam a figuris mentem dimovebit, cum diversas, quæ in mundo sunt, rationes in se ipsa coactas amplectetur.

Pselli.

Ex sponsæ verbis quædam supersunt, quæ quidem nunc pro viribus sunt explicanda: sic enim ipsos angelos alloquitur:

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

O præclaram progressionis sponsæ mutationem! Quæ enim perspicue paulo ante similis equæ dicta fuerat, nunc amicorum obsequio plane proficiens, se ipsam ut vitem fructiferam agnoscit. Omnis enim anima pura, Domini succensa desiderio, operum progressu fit omnia. Nunc quidem sedes Cherubim, nunc sedes Regis, nunc autem vitis fructifera in aula Domini. Quod igitur puriter sponsa dicit, hoc est: Sic agnovi sororis meæ filium, id est sponsum, sicut botrum, qui nobis distillavit mustum æternitatis. Haud omnibus virtutes capessentibus animabus est maturus, sed pro virtutum mensura jucunditatem suam subinde mutat. Aliis namque floret, in aliis nigrescit, in aliis maturus est, in aliis plane coctus ac dulcis est. Sponsa igitur, dum florentem botrum se ferre dicit, ostendit se nondum ad perfectionem pervenisse. Aut tanquam florentis pulchritudinem exaggerans, ita, inquit, mihi floret Christus et sponsus, ut odoriferi

A 'Επεὶ γοῦν γεγυναίκισται τῷ λόγῳ τῶν 'Ασμάτων
'Η παρθενεύουσα ψυχὴ καὶ τρόποις ἀῤῥενόφρων,
Καὶ νυμφικῶς συνέσταλται πρὸς γάμους ἐπηγμένη,
Λόγους τινὰς γυναικὸς εἰκός ἐστι καὶ λέγειν,
Κἂν ἴσχωσιν ἀπόῤῥητον τὸν λογισμὸν ἐν βάθει.
Τοῦτο γοῦν λέγει προφανῶς ὥσπερ ἀκκιζομένη,
"Οτι Κἂν φέρωσίν τινες γυναῖκες ἄλλα μύρα
Πρὸς ἔρωτα θερμότερον ἔνδον τῶν ἱματίων,
'Αλλ' ἔγωδε μυρίσματος ἀντὶ παντὸς εὐώδους,
Αὐτὸν ἐκεῖνον κτήσομαι τὸν κάλλιστον νυμφίον,
"Ωσπερ ἀπόδεσμόν τινα μύρων εὐωδεστάτων,
Καλῶς ἀπαιωρήσασα περὶ τὸν τράχηλόν μου.
Μᾶλλον δὲ τοῦτο καθαρῶς αἰνίσσεται τῷ λόγῳ,
"Οτι Κἂν ἄλλαι τῶν ψυχῶν τῷ βίῳ πεφυρμέναι,
"Αλλας φροντίδας ἔχωσιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων,
B Εγὼ δ' ἄλλην τὴν ἡδονὴν γνοῦσά μου τοῦ νυμφίου,
Αὐτὸν χαράξω ταῖς πλαξὶ τῆς ἐμῆς καρδίας·
Μαστῶν γὰρ μέσον πέφυκεν ὁ τόπος τῆς καρδίας.

Τῶν γ' Πατέρων.

Βότρυς τῆς Κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελῶσιν 'Εγγαδδί.

"Ητοι, δίκην σταφυλῆς ἔτι ἀνθούσης, καὶ τὸν εὐφραντικὸν τῆς καρδίας οἶνον ἐπαγγελλομένης, ὁ ἀγαπητός μου καρποφορεῖταί μοι διὰ τὴν ἐμὴν ἀτέλειαν, ὡς ἐν ἀμπελῶσι ταῖς διαφόροις τῶν ὄντων φύσεσιν, αἵ εἰσιν διορατaὶ τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ πειρατηρίου. "Οπερ ἑρμηνεύεται τὸ Γαδδί· δηλονότι τῇ ὄψει τοῦ βασανίζοντος τὰς φύσεις, καὶ τὴν ἐν ὅλοις ἀλήθειαν ἐρευνῶντος λόγου. Οὕτως γὰρ ταύτας διερευνώμενος ὡς ἀνθοῦντα βότρυν τοῖς τούτων λόγοις
C καρποφορεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἥτις ὥσπερ τις οἶνος τὸν νοῦν ἐκστήσει τῶν τύπων, ὁπηνίκα τοὺς ἐν τῷ παντὶ διαφόρους λόγους περὶ ἑαυτὴν συνάψει ἑνοειδῶς.

Ψελλοῦ.

"Εχομέν γέ τι λείψανον τῶν ἐκ τῆς νύμφης λόγων,
"Οπερ ὡς ἔστιν ἐφικτὸν τὸ νῦν ἑρμηνευτέον.
Λέγει γὰρ οὕτω πρὸς αὐτοὺς ἡ νύμφη τοὺς ἀγγέλους·

Βότρυς τῆς Κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελῶσιν 'Εγγαδδί.

"Ω τῆς καλλῆς ἐναλλαγῆς τῆς προκοπῆς τῆς νύμφης!
'Η πρὸ μικροῦ γὰρ ἐμφανῶς ἵππῳ παρεικασθεῖσα,
"Αρτι λαμπρῶς προκόψασα ταῖς χάρισι τῶν φίλων,
'Ως βοτρυφόρον ἄμπελον αὐτὴν ἐπιγινώσκει.
Ψυχὴ γὰρ πᾶσα καθαρὰ ποθοῦσα τὸν Δεσπότην,
D Πάντοτε πάντα γίνεται τῇ προκοπῇ τῶν ἔργων
Νῦν μὲν θρόνοι Χερουβὶμ, καὶ θρόνος Βασιλέως,
Νῦν δ' ἄμπελος κατάκαρπος ἐν ταῖς αὐλαῖς Κυρίου.
"Οπερ οὖν λέγει καθαρῶς ἡ νόμφη, τοῦτο λέγει·
'Ως ἔγνων τὸν ἀδελφιδοῦν, τουτέστι τὸν νυμφίον,
"Οστις ἀπέσταξεν ἡμῖν γλεῦκος ἀθανασίας·
Οὐκ ἔστι πάσαις ὥριμος ψυχαῖς ταῖς ἐναρέταις,
'Αλλ' ἐξαλλάσσει τὸ τερπνὸν εἶδος αὐτοῦ πολλάκις,
Κατὰ τὸ μέτρον δηλαδὴ τῶν ἀρετῶν ἑκάστου.
'Ανθεῖ γὰς ἄλλαις τῶν ψυχῶν, ἐν ἄλλαις δὲ κυπρίζει,
'Εν ἄλλαις δ' ὥριμός ἐστιν, ἐν ἄλλαις δὲ περκάζει.
'Η νύμφη τοίνυν φέρουσα κυπρίζοντα τὸν βότρυν,

Δείκνυσιν ὅτι προκοπὴν οὐκ ἔφθασε τελείαν.
Εἶθ' ὥσπερ ὑπαυξάνουσα τοῦ κυπρισμοῦ τὸ κάλλος,
Οὕτως, φησὶ, κυπρίζει μοι Χριστὸς ὁ καὶ νυμφίος,
Ὥσπερ κυπρίζουσι τερπνῶς ἐν τῷ Γαδδὶ τῷ τόπῳ
Οἱ τῶν ἀμπέλων βότρυες εὐώδεις πεφυκότες·
Γῆ γὰρ, ὥς φασι, τοῦ Γαδδὶ ἀμπελοτρόφος οὖσα,
Γῆν πᾶσαν ὑπερήλασεν εἰς τὴν ἡδυβοτρύαν.
Τῆς γοῦν ἁγνῆς καὶ καθαρᾶς ψυχῆς εἰπούσης τάδε,
Ὁ λόγος ἀποκρίνεται λέγων ταῦτα·

Ἰδοὺ εἶ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ καλή· οἱ ὀφθαλμοί σου, περιστεραί.

Ὥσπερ οἱ χρυσογνώμονες, οὓς φασι χρυσοχόους,
Ἂν τὸν χρυσὸν θελήσωσι τὸν κεκιβδηλωμένον,
Λαμπρότερον ἐργάσασθαι καὶ καθαρὸν ἐξόχως,
Πολλάκις βάλλουσιν αὐτὸν ἐν τοῖς χωνευτηρίοις
Τοῦτον τὸν τρόπον δείκνυσι τὴν νύμφην νῦν ὁ λόγος,
Ὁ τῶν ψυχῶν θεραπευτὴς τῶν μεμελανωμένων·
Ἵππῳ γὰρ ταύτην πρότερον τῷ λόγῳ παρεικάσας,
Καὶ δείξας ἔτι χαμερπῆ τυγχάνειν τὴν παρθένον,
Πρὸς ἀρετὴν ἠρέθισε ταύτην ὑψηλοτέραν.
Ἡ δὲ προκόψασα τρανῶς ταῖς χάρισι τῶν φίλων,
Γίνεται θρόνος πύρινος τοῦ πάντων Βασιλέως.
Ἀλλ' ἔτι πάλιν φθάνουσα ταῖς ἀρεταῖς εἰς ὕψος,
Καὶ πάλιν προσεγγίσασα τῷ καθαρῷ νυμφίῳ,
Λαμπρῶς ἐγκωμιάζεται καὶ παρὰ τοῦ νυμφίου.
Ἰδοὺ γὰρ εἶ καλὴ, φησὶν, ἡ πλησίον μου.
Εἶτα διπλοῦς τὸν ἔπαινον τοῦ κάλλους ἐπιφέρων [πάλιν,
Ἰδοὺ, φησὶ, καλὴ τυγχάνεις, ὦ παρθένε.
Ἔχεις γὰρ ὄμματα τερπνὰ περιστερᾶς παρθένου,
Ὁπόταν σου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπέστρεψας τῆς πλάνης,
Καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν πλαστουργὸν τὸν σὸν ἐνατενίζεις,
Περιστερᾶς δὲ μέμνηται νῦν ὀφθαλμοὺς ὁ λόγος,
Τὸ καθαρὸν τοῦ βλέμματος σημαίνων τῆς παρθένου.
Καὶ γὰρ τοσοῦτον καθαρὸν ἔσχεν ἐκείνη βλέμμα,
Ὥστε κατεῖδε καθαρῶς τὸν κάλλιστον νυμφίον.

Τῶν γ' Πατέρων.

Οὕτω τοίνυν τὴν νύμφην ὁ νυμφίος ὁρῶν κατὰ πρᾶξιν μὲν καθαρὰν, κατὰ θεωρίαν δὲ πεφωτισμένην, φησὶ πρὸς αὐτήν· Ἰδοὺ εἶ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή· ὀφθαλμοί σου, περιστεραί. Ἤγουν, Ἰδοὺ ὑπάρχεις ὡραία κατὰ μετοχὴν τῆς ἐμῆς ὡραιότητος, ὡς τὸ διὰ τὴν πρώτην ἀπιστίαν αἶσχος ἀποβαλομένη, καὶ ἐγγίσασά μοι κατ' ἀρετὴν ἐν τῷ μιμήσασθαι τοὺς ἐμοὺς μιμητὰς ἀποστόλους. Ἰδοὺ ὑπάρχεις ὡραία ὡς παρὰ τῶν ἀγγέλων μου τὰς ἐν τῷ παντὶ διδαχθεῖσα ἐμφάσεις μου, κἀντεῦθεν ὡραϊσθεῖσα καὶ κατὰ γνῶσιν, ἐπειδήπερ οἱ νοεροὶ ὀφθαλμοί σου πνευματικοὶ, ἐν τῷ μὴ ἀπατᾶσθαι τοῖς ἐν αἰσθήσεσι τερπνοῖς, ἀλλ' ὡς ἐν ἐσόπτροις τούτοις τὰ κεκρυμμένα διορᾷν νοητὰ κάλλη.

Τῶν γ' Πατέρων.

Πρὸς ταῦτα δὲ ἡ νύμφη, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ νυμφίου μεμαρτύρηται πνευματικοὺς ἔχειν ὀφθαλμοὺς, κἀντεῦθεν μὴ ἀπατωμένους· ἀλλὰ τὸ κυρίως καλὸν, ὅθεν ἡ ὡραιότης αὐτῇ γέγονε κατὰ μετοχὴν, γνωρίζοντας, τάδε φησίν· Ἰδοὺ εἶ καλὸς, ἀδελφιδοῦς μου δηλονότι, Σὺ μόνος ἂν δικαίως λέγοιο καλὸς ὁ ἀγαπητός μου, οὐ κατὰ μετοχὴν καλὰ τὰ καλά· καίγε

A botri jucunde florent in Gaddi : quæ quidem regio vitibus abundans uvæ suavitate cæteris omnibus antecellit. Hæc anima casta et pura cum dixisset, sponsus respondet ita sponsam alloquens :

Ecce pulchra es, propinqua mea, ecce pulchra es : oculi tui, columbæ.

Quemadmodum qui aurum tractant et elaborant, quos aurifices appellamus, si aurum adulteratum velint expurgare, et purius atque splendidius reddere, sæpius illud in fornaces conjiciunt : sic animas quæ nigredinem contraxerunt, curat expolitque
B Deus. Cum enim prius sponsam equæ comparasset, ostendissetque eam adhuc humi repere, virginem ad hanc sublimiorem virtutem incitavit : illa autem amicorum officiis vere proficiens, fit ignea sedes Regis universorum. Deinde virtutibus rursum altius provecta, atque iterum ad purum sponsum appropinquans, ab eo præclare commendatur *Ecce enim,* inquit, *pulchra es, propinqua mea ;* et pulchritudinis laudem ingeminans, *ecce,* inquit, *pulchra es,* o virgo. Jucundi enim es oculis prædita columbæ virginis, cum oculos tuos ab errore averteris, et eos in me Creatorem tuum intenderis. Columbæ autem oculos memorat, ut purum virginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, ut puriter pulcherrimum sponsum aspiciat. C

Trium Patrum.

Sic igitur sponsam actionis puritate præstantem, et contemplationis luce splendentem sponsus aspiciens alloquitur : *Ecce pulchra es, propinqua mea : ecce pulchra es : oculi tui, columbæ.* En formosa exsistis ; quia particeps es pulchritudinis meæ : quoniam pristinæ incredulitatis turpitudinem abjecisti, et, imitatores meos apostolos imitando, ad me per virtutem appropinquasti. Ecce decora es, quippe quæ ab angelis meis species tuas quæ in
D mundo sunt, didicisti, atque ita cognitione etiam et scientia es exornata. Mentis enim oculi tui spiritales rebus sensui jucundis minime decipiuntur, sed in iis tanquam in speculo reconditas pulchritudines intelligibiles contemplantur.

Trium Patrum.

Ad hæc sponsa, cum testimonio sponsi spiritales habeat oculos qui decipi nequeant, sed quod vere pulchrum est, unde ipsa quoque fit pulchritudinis particeps, conspiciant : Ecce ; inquit, es pulcher, sponse mi. Tu solus videlicet, jure pulcher dici potes, dilecte mi, cujus partipatione pulchra sunt pulchra. Pulcher, inquam, inaccessa naturæ pul-

chritudine. Sic igitur pulcher, ad lectum nostrum umbrosus, in natura nostra nimirum, in qua tanquam in lecto quiescens tu Dei et Patris lucidissimus et sine umbra radius, per umbram aspiceris, tanquam in imagine exemplar. Quoniam et domus tua nos, Ecclesia nimirum quæ in te credit, sumus *Tigna nostra, cedri :* hoc est, pietatis et religionis dogmata quæ tanquam tigna domum, hoc est, fidelium Ecclesiam continent, et quasi cedri, fortiter constituta solida in Christum fide innituntur : neque Ecclesiam assiduis hæresum et tentationum motibus, veluti variis vehementium imbrium atque ventorum incursibus oppugnatam labefactari ac ruere patiuntur. *Laquearia nostra, cupressi.* Laquearia variam recti continent pulchritudinem, quæ constat ex concinna et fabrefacta contignatione tabularum ; quæ quidem si ex cupresso confectæ sint, tum bene olent, tum putredinem non admittunt. His virtutes sunt similes, quibus perturbationum et vitiorum corruptionis expertibus exornatur Ecclesia : earumque fragrantia spiritali consperguntur qui *animæ sensus habent exercitatos* [10].

Pselli.

Sponsam purus sponsus laudavit : quem nunc vicissim sponsa commendat,

Ecce, inquiens, *pulcher es, nepos meus* ; natura, inquam, es pulcher : *Ecce formosus es ac plane decorus et tu, sponse mi.*

Ac quemadmodum gemina ille laude sponsam extulit : sic illa duplici laude sponsum effert. Pulcher, inquiens, es, sponse, atque formosus. Nepotem autem sponsa Dominum appellat, eam innuens partem ipsius per quam illi propinqua est quæ pertinet ad humanitatem, quam quidem infra planius explicabit : sponsum enim sponsa vicissim laudans, sic ad eum statim dicit : Ad lectum nostrum umbrosus.

Ad infimum, inquit, lectum nostrum sic accessisti, ut dedita opera divinitatis fulgorem obumbrares. Nisi eam tu iis rationibus quæ tibi soli cognitæ sunt, abscondisses, divino splendore forte consumpti essemus. Quod quidem totum, Verbo divinitatem celante, factum est. Cum enim amici qui sponsam deducebant, ut supra declaravimus, ex argentea auream reddidissent, et tanquam lectulum regium purpura ornatum instruxissent ; in eo Rex accubuit. Itaque sponsa admirabunda sic eum alloquitur : Ad lectum nostrum, umbrosus, ut libuit, accessisti. Verum, quæ deinceps in Canticis sequuntur, audiamus. Pergit enim adhuc sponsa sponsum alloqui, Tigna, inquiens, nostra, cedri : laquearia, cupressi. Quando nunc ad nos, o sponse, venisti, nullos amplius horrendos imbres, nullos torrentium impetus, nullos

A ὡραῖος τῷ ἀπροσίτῳ κάλλει τῆς οὐσίας. Ὁ γοῦν οὕτως ὡραῖος πρὸς κλίνην ἡμῶν σύσκιος, ἤτοι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, ἐφ' ᾗ ὡς ἐπὶ κλίνῃ ἀναπαύῃ ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁλολαμπὴς καὶ ἄσκιος ἀκτὶς, σκιωδῶς ὁρᾷ ὡς ἐν εἰκόνι ἀρχέτυπον. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἰκητήριόν σου ἡμεῖς, ἡ πιστεύσασα εἰς σὲ Ἐκκλησία, ἐσμὲν, Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι· ἤγουν, τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, ἃ δίκην δοκῶν συνεχουσῶν οἰκίαν, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν συνέχουσιν, καὶ οἱάπερ κέδροι ἑδραίως ἐῤῥιζωμένοι τῇ εἰς Χριστὸν στεῤῥᾷ πίστει ἡδραίωνται· καὶ ταῖς προσβαλλούσαις τῇ Ἐκκλησίᾳ δίκην σφοδρῶν ὑετῶν καὶ ἀνέμων συχναῖς ἐπαγωγαῖς τῶν διαφόρων αἱρέσεών τε καὶ πειρασμῶν, οὐκ ἐῶσι ταύτην καταπεσεῖν. Φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι· φατνώματα δέ εἰσι διαποικίλλουσά τις τὸ τῆς ὀροφῆς κάλλος ἐναρμόνιος καὶ γλυφώδης πῆξις B σανίδων· αἵπερ ἐὰν ὦσιν ἐκ κυπαρίσσων, τὸ εὔπνουν ἔχουσι, καὶ σηπεδόνος σχεδόν εἰσιν ἀπαράδεκτοι. Ὧν δίκην αἱ ἀρεταὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθωραΐζουσι, καὶ τῆς τῶν παθῶν σηπεδόνος εἰσὶν ἀπαράδεκτοι· καὶ εὐωδίαν πνευματικὴν ἀφιᾶσι τοῖς γεγυμνασμένοις τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια.

Ψελλοῦ.

Τὴν νύμφην ἐπαινέσαντος τοῦ καθαροῦ νυμφίου
Ἀνταποκρίνεται λοιπὸν κἀκείνη τὸν νυμφίον,

Ἰδοὺ καλὸς καί γε ὡραῖος ἀδελφιδός μου· φημὶ δὲ φύσει ὡραῖος. Ἰδοὺ καλὸς καὶ σὺ τυγχάνεις, ὦ νυμφίε.

Ὥσπερ δ' ἐκεῖνος εἴρηκε διπλοῦς αὐτῇ ἐπαίνους,
Οὕτω διπλοῦς ἀντείρηκεν ἐκείνη τοὺς ἐπαίνους,
C Καλὸς, εἰποῦσα, πέφυκας, ὦ νυμφίε, καὶ ὡραῖος.
Ἀδελφιδοῦν δ' ὠνόμασεν ἡ νύμφη τὸν Δεσπότην,
Τὴν ἀπὸ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους
Αἰνιττομένη προφανῶς συγγενικὴν μερίδα·
Ἣν μάλιστα πλατύτερον κάτωθεν διδαχθήσῃ.
Ἀντεπαινέσασα καὶ γὰρ ἡ νύμφη τὸν νυμφίον,
φησὶ, καὶ ταῦτα παρευθὺς πρὸς τὸν αὐτὸν νυμφίον·
Πρὸς κλίνην ἡμῶν σύσκιος.

Ἦλθες, φησὶ, πρὸς τὴν ἡμῶν ἀσθενεστάτην κλίνην,
Τὴν ἀστραπὴν τὴν θεϊκὴν ἐντέχνως συσκιάσας.
Εἰ μὴ γὰρ ἔκρυψας αὐτὴν οἷς οἶδας τρόποις μόνος,
Τάχ' ἂν κατηναλώθημεν ἐξ ἀστραπῆς τῆς θείας·
Ὅλον δὲ τοῦτο πέφυκε τοῦ Λόγου τὸ κρυψίνουν.
D Ἐπεὶ γὰρ οἱ νυμφαγωγοὶ καὶ φίλοι τοῦ νυμφίου,
Ὡς ἄνωθεν εἰρήκαμεν τὸν λόγον περὶ τούτου,
Ὑπαργυρίζουσαν αὐτὴν ἐχρύσωσαν τοῖς τρόποις,
Καὶ κλίνην ἀπειργάσαντο βασιλικὴν πορφύραν·
Ἐπανεκλίθη τοιγαροῦν ὁ Βασιλεὺς ἐν ταύτῃ.
Λοιπὸν ἡ νύμφη πρὸς αὐτὸν ἐκθαμβουμένη λέγει·
Πρὸς κλίνην ἦλθες σύσκιος ἡμῖν ὡς ἠβουλήθης.
Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν καὶ τῶν ἑξῆς Ἀσμάτων.
Φησὶ γὰρ ἔτι πρὸς αὐτὸν ἡ νύμφη τὸν νυμφίον·
Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι, φατνώματα ἡμῶν κυπάρισσοι.
Ἐπεὶ, φησὶν, ἐλήλυθας νῦν πρὸς ἡμᾶς, νυμφίε,

[10] Hebr. v, 14.

Οὐκέτι δεδιστόμεθα βροχάς τινας ῥαγδαίας,
Οὔτε κινήσεις ποταμῶν τῶν πονηρῶν ῥευμάτων,
Ἀλλ' οὐδὲ πνεύσεις τοῦ βοῤῥᾶ πνεύματος ἐναντίου.
Ἐμὲ γὰρ ἣν εὐδόκησας εἶναί σου κατοικίαν,
Καλῶς ἐπῳκοδόμησας ἐν σεαυτῷ, νυμφίε,
Ὁ λίθος ὄντως ὁ τερπνὸς καὶ τῆς ζωῆς ἡ πέτρα.
Ὅθεν δοκῶμεν τοὺς δοκοὺς ἡμῶν κεδρίνους εἶναι,
Καὶ πάλιν τὰ φατνώματα δένδρων ἐκ κυπαρίσσων.
Ἐπεὶ γοῦν ἐμνημόνευσεν ἐνθάδε κατοικίας,
Καὶ φατνωμάτων καὶ δοκῶν οὐκ εἴασε μνησθῆναι·
Σὺ δέ μοι τὰ φατνώματα καὶ τοὺς δοκοὺς ἀκούων,
Καὶ ἀρετὰς ἐννόησον τυγχάνειν ταῦτα πάντα·
Ἐν αἷς ἐλθὼν ἐστέγασεν αὐτὴν ὁ θεῖος Λόγος,
Καὶ πειρασμῶν ἀνένδεκτον εἰργάσατο τελείως.
Ἀνέμους τοίνυν καὶ βροχὰς ἢ ποταμοὺς ἀκούων,
Δαιμόνων ταῦτα πειρασμοὺς γίνωσκε πεφυκέναι.

B

Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου. κρίνον κοιλωμάτων.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἤτοι, Ἐγὼ ἡ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, κατὰ μὲν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς νόμῳ καὶ προφήταις ἀπιστίας καὶ κακίας προκαθαρθέντας, κἀντεῦθεν δίκην πεδίου προομαλισθέντας, καὶ οὐκ ἐπὶ πολὺ τοῦ καλοῦ ἀφεστηκότας. ἤνθησα τῇ ἀρετῇ, τὸν ὄμβρον γνωστικῶς δεξαμένη τὸν ἐπουράνιον· κατὰ δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὡς διὰ τὴν πρώτην ἀπιστίαν τῆς φυσικῆς ὁμαλότητος στερηθέντας, καὶ τῷ χειμῶνι τῶν παθῶν κοιλανθέντας· οἷάπερ κρίνον ἀπὸ τοῦ κοίλου πρὸς τὸ ὑψηλὸν ἀναθάλλον, καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἐκ τῆς ῥίζης καλαμοειδῶς ἀνατρέχον, ὡς ἂν μὴ κρύπτοιτο τοῖς κοιλώμασιν, ἀλλὰ τὸ κάλλος τούτου ἐν μετεώρῳ ὁρῷτο, τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ἐῤῥίζωμαι, καὶ διὰ καθάρσεως, τῆς τῶν παθῶν ὑπεξανέστην συγχύσεως, καὶ ἐπὶ τῷ ὕψει τῆς γνωστικῆς θεωρίας τῷ κάλλει τῆς ἀρετῆς καθωραΐσμαι.

C

Ψελλοῦ.

Καιρὸς λοιπὸν καὶ τῶν ἑξῆς ἀκοῦσαι ταύτης λόγων.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὸν ὥσπερ ἐγκαυχωμένη·

Ἐγὼ δὲ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων.

Ὑπέρευγε τῆς προκοπῆς τῆς καθαρᾶς παρθένου!
Ἰδοὺ γάρ. ἔγνω ἑαυτὴν τοῦ ξύμπαντος πεδίου
Τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἄνθος ἐκλελεγμένον,
Εἶτα καὶ κρίνον καθεξῆς ἐκ των κοιλάδων θεῖον·
Μυρίζει γὰρ ὡς ἀληθῶς πᾶσα ψυχὴ τοῖς τρόποις,
Ταῖς ἀρεταῖς ἀνθήσασα καὶ καθωραϊσθεῖσα.
Καὶ μὴ μερίμναις κοσμικαῖς ὅλως ἀποπνιγεῖσα.
Καὶ μάρτυς τούτου πέφυκε Χριστὸς ὁ καὶ νυμφίος,
Προσμαρτυρῶν ὡς ἀληθῶς τῷ λόγῳ τῷ τῆς νύμφης.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὴν, ὡς καθ' εἱρμὸν εὑρήσεις·

D

Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτω ἡ πλησίον μου ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων.

Ὀρθῶς, φησὶ, λελάληκας περι σαυτῆς, ὦ νύμφη·
Οὕτως γὰρ μέσον τῶν ψυχῶν τῶν δῆθεν θυγατέρων,
Τῶν ἐν μερίμναις πάντοτε συγκαταπνιγομένων,
Σὺ μόνη νῦν ἐξήνθησας ὥσπερ ἡδύπνουν ῥόδον
Καλεῖ δὲ ταύτην ἀδελφὴν ὁ Λόγος καὶ νυμφίος,

A furentis Boreæ flatus extimescimus. Me enim quam tibi domicilium esse voluisti, præclare in te, sponse, exædificasti, qui vere lapis es pulcher et vitæ petra. Cedrina sunt tigna nostra, cupressina laquearia. Quoniam hic domus est facta mentio, de tignis etiam et laquearibus loquitur. Quæ quidem omnia tu pro virtutibus accipe, quibus eam Verbum adveniens, adversus ventos et imbres et flumina, id est, contra tentationes communivit.

Ego flos campi, lilium convallium.

Trium Patrum.

Ego quidem Ecclesia ex Israelitis et ex gentibus congregata; quantum pertinet ad Israelitas, qui per legem et prophetas ab incredulitate et malitia ante purgati, atque instar campi exæquati, haud ita multum ab honesto distabant, pluvia cœlestis cognitionis irrigata, virtutibus florui: quantum autem attinet ad gentes, qui per infidelitatem naturali æqualitate privati, et vitiorum turbine depressi erant: veluti lilium ex imo in sublime consurgens, et ab radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne vallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferat, fide in Christum innitor, et per purgationem ex confusione vitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, virtutum decore sum exornata.

Pselli.

Tempus jam est, ut quæ deinceps sponsa dicit, audiamus. Sic enim dicit ad eum velut gloriabunda:

Ego autem flos campi: lilium convallium.

O præclaram puræ Virginis progressionem! Ecce enim te ipsam cum eximium totius campi, naturæ humanæ florem, tum divinum convallium lilium agnovisti. Omnis enim profecto anima vitæ probitate ac virtutibus florens atque excellens, nec mundi sollicitudinibus ullo modo suffocata, redolet. Cujus quidem rei testis est Christus ac sponsus; qui sponsæ sermonem, ut ordine invenies, ita confirmat:

Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum.

Recte, inquit, de te locuta es, sponsa. Sic enim inter animas, quæ curarum et sollicitudinum spinis suffocantur, ut odorifera rosa floruisti. Hanc autem sororem Verbum ac sponsus vocat, quoniam divinæ obtemperat voluntati. Eos enim in Evange-

liis, fratres et propinquos et amicos appellat, qui Patris sui voluntati parent.

Trium Patrum.

Itaque sponsus lilio sponsam similem dicit, ut quæ vitæ spinis non suffocetur:

Sicut lilium, inquit, *inter spinas, ita propinqua mea inter filias*. Et hanc quidem lilio comparat, quoniam eorum quæ ad victum pertinent, nulla premitur sollicitudine, sed rebus obviis satisfacit corporis necessitati. Quod etiam in Evangeliis docens: *De vestimento*, inquit, *quid solliciti estis? considerate lilia agri, quo modo crescunt; non laborant, neque nent* [11]. Ostendit, eos qui tranquillam et frugalem vivendi rationem propter regnum cœlorum complectuntur, liliis esse similes, quæ naturalis gloriæ nitore Salomonis purpuram superant. Animas vero carnis voluptatibus effeminatas, ac propterea diaboli filias, ut in Evangeliis rursum declarat (*Vos*, inquiens, *ex patre diabolo estis* [12]), spinis assimilat, quia omnem curam et sollicitudinem in eas conferunt res quæ ad vitam hanc spectant, ut undique voluptatum materiam aucupentur. Cum enim omnem suam spem, non in eo qui sapientia sua cuncta moderatur et rebus omnibus consulit, sed in se ipsis sitam habeant, terrenis sollicitudinibus suffocantur, nec perfectum fructum ferunt.

Trium sanctorum Patrum.

Quoniam per totum hoc drama sponsus et sponsa mutuis cantibus se vicissim celebrant, assiduis amoris significationibus ostendentes, alterum alterius ardere desiderio: ita rursus sponsa sponsum alloquitur: *Sicut pomum inter ligna silvæ, sic nepos meus inter filios*. Certe sicut pomum, tum specie decora, tum odore suavi, tum gustu dulci, ac propterea hominibus ad edendum utili, ter arbores hujus qualitatis expertes excellit, in silva quæ nemorosa est, et fructum ad vescendum non hominibus, sed bestiis idoneum suppeditat; sic dilectus meus inter hominum filios præstat. Pulchritudine enim *speciosus est inter filios hominum* [13], non solum ut Dei Filius unigenitus et Verbum, verum etiam ut inter homines solus sine peccato. Odore autem jucundo fragrans propter spiritalia gratiarum munera quæ in se credentibus dilargitur, ex quibus sensum ipsius percipimus. Gustu vero suavis est: *Gustate*, enim, inquit, *et videte, quoniam suavis est Dominus* [14]. Nam mellis dulcedo illis solum qui gustaverunt, cognita est. Quamobrem et hominum cibus est, qui vitam eis tribuit spiritalem. At cæteri hominum filii, quia omnes peccaverunt et divina gloria privati sunt, ad silvæ similitudinem luxuriant, et belluinis voluptatibus nutriuntur. Idcirco, *in umbra*, inquit, *ejus cupivi et sedi*. Umbra omnino Christi, est Christiana respublica, in qua qui desi-

Ὡς ἐκπληρώσασαν καλῶς τὸ θέλημα τὸ θεῖον.
Ο λέγων γὰρ αὐτός ἐστιν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.
Ἐκείνους ἔχειν ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους,
Τοὺς πληρωτὰς τῶν Πατρικῶν ἐκείνου κελευσμάτων.

Τῶν γ' Πατέρων,

Ὅθεν ὁ νυμφίος κρίνῳ παρεικάζων τὴν νύμφην, ὡς μὴ συμπνιγομένην ταῖς τοῦ βίου ἀκάνθαις, φησί.

Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων. Καὶ ταύτην μὲν κρίνῳ παρομοιοῖ, διὰ τὸ μηδ' ὅλως ποτὲ τὴν ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν μέριμναν ἀναδέχεσθαι, ἀλλ' ἀφροντίστως τοῖς παρατυχοῦσιν ἐκπληροῦν τὴν τοῦ σώματος χρείαν. Ὅπερ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις διδάσκων λέγει· Περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· δεικνὺς, ὅτι οἱ τὴν ἀταλαίπωρον καὶ αὐτοσχέδιον διαγωγὴν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἑλόμενοι, παραπλήσιοί εἰσι κρίνεις ἀμφιεννυμένοις ἀπόνως τὴν τῆς ἁλουργίδος τοῦ Σολομῶντος ἐνδοξοτέραν φυσικὴν δόξαν· τὰς δὲ ἐκθηλυνομένας ψυχὰς ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς, καὶ διὰ τοῦτο θυγατέρας τοῦ διαβόλου (ὡς πάλιν φησὶν ἐν Εὐαγγελίοις, ὅτι Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲ), ἀκάνθαις παρεικάζει, διὰ τὸ πᾶσαν τὴν μέριμναν περὶ τὰ βιωτικὰ ἠσχοληκέναι, ἵν' εὐπορῶσι τῆς ὕλης τῶν ἡδονῶν· αἳ οὐχὶ τῷ τῶν ὅλων προνοητῇ πιστεύουσιν ἑαυτὰς, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἑαυταῖς· καὶ διὰ τοῦτο ταῖς τῶν προσκαίρων φροντίσι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν.

Σῶν ἁγίων γ' Πατέρων.

Ἐπεὶ δὲ διὰ παντὸς τοῦ δράματος, ὥσπερ ἐναντιοφθόγγοις μελῳδίαις ὁ νυμφίος τε καὶ ἡ νύμφη ἀντευφημοῦσιν ἀλλήλους, ἐνδεικνύμενοι ταῖς συνεχέσι φιλοφροσύναις τὸν πρὸς ἀλλήλους πόθον· τάδε πάλιν ἀντιφθέγγεται πρὸς τὸν νυμφίον ἡ νύμφη· Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, οὕτως ἀδελφιδός μου ἀνὰ μέσον τῶν υἱῶν. Ἤτοι, Καθάπερ μῆλον τὴν ὥραν μὲν εὐπρεπὲς, εὐῶδες δὲ τὴν ὀσμὴν καὶ τὴν γεῦσιν γλυκὺ, κἀντεῦθεν χρήσιμον πρὸς ἐδωδὴν λογικοῖς, ἐν τοῖς τούτου ἐστερημένοις ξύλοις τοῦ δρυμοῦ, ὃς ὑλώδης τέ ἐστι καὶ καρπὸν φέρει ἀλόγοις πρὸς βρῶσιν καὶ οὐ λογικοῖς ἐπιτήδειον· οὕοως ὁ ἀγαπητός μου ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων υἱοῖς. Κάλλει μὲν γὰρ ὡραίος παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον ὡς Θεοῦ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐν ἀνθρώποις ἀναμάρτητος μόνος. Εὐώδης δὲ ταῖς πρὸς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας μεταδόσεσι τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, δι' ὧν τούτου ἐν αἰσθήσει γινόμεθα. Τὴν δὲ γεῦσιν γλυκύς· Γεύσασθε γὰρ, φησὶ, καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. Ἐπειδὴ γλυκύτης μέλιτος οὐ τοῖς μὴ γευσαμένοις, ἀλλὰ τοῖς γευσαμένοις γνωστή. Ὅθεν καὶ τροφή ἐστι λογικῶν, ζωὴν πνευματικὴν τούτοις διδούς. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων υἱοὶ, ἐπειδὴ πάντες ἥμαρτον καὶ τῆς θείας δόξης ἐστέρηνται, δίκην δρυμοῦ τῇ σχέσει τῶν παρόντων ὑλομανοῦσι· καὶ διὰ τῶν παθῶν τῶν ἀλόγων ἑαυτοὺς ἐκτρέφουσιν. Διό φησιν. Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπε-

[11] Matth. VI, 28. [12] Joan. VIII, 44. [13] Psal. XLIV, 3. [14] Psal. XXXIII, 9.

θύμησα καὶ ἐκάθισα· σκιὰ δὲ πάντως Χριστοῦ ἡ Χριστοειδὴς πολιτεία, ἐφ' ἧς ὁ διὰ πόθου ἱδρυνθεὶς τῷ καύσωνι τῶν παθῶν τὸ συγκαίεται, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς σκέπεται. Καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου· καρπὸς δὲ τούτου ἐστὶν ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος. Ὅς ἐστι κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, καὶ τὰ λοιπά· οὗ τῆς γλυκύτητος ἐν αἰσθήσει ὑπάρχουσι οἱ κατὰ πεῖραν τούτου τρεφόμενοι. Οὐδὲν γὰρ χαρᾶς πνευματικῆς ἀπαθείας τε καὶ ἀγάπης γλυκύτερον. Λάρυγξ δὲ τῆς γλυκύτητος τοῦ πνευματικοῦ καρποῦ αἰσθανόμενος, εἴη ἂν ἡ λογικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς· ἐπειδήπερ ταύτης χωρὶς οὐ προφέρεται λόγος· ὥσπερ οὔτε βρώματα λάρυγγος ἄνευ.

A derio est confirmatus, cupidinum æstu non comburitur, sed sub ea protegitur. *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Fructus autem ipsius, est fructus spiritus, qui est, ut magnus inquit Paulus, *gaudium, pax, longanimitas, bonitas* [15], et cætera. Cujus dulcedinem sentiunt illi qui experiuntur : nihil enim gaudio spiritali et tranquillitate et charitate dulcius. At guttur quod fructus spiritalis dulcedine fruitur, est vis animæ ratione prædita, sine qua Verbum non admovetur : quemadmodum nec cibus sine gutture.

Ψελλοῦ.

Τούτων ὡς δ' ἤκουσε λοιπὸν ἡ νύμφη τῶν ἐπαίνων,
Ἀντιτεχνάζεταί τινας ἐπαίνους τῷ νυμφίῳ.
Λέγει γὰρ λέξεσιν αὐταῖς τάδε πρὸς τὸν Δεσπότην·
Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ,
Οὕτως ἀδελφιδός μου ἀνὰ μέσον τῶν υἱῶν.
Ὥσπερ, ἐν ταῖς ψυχαῖς ἁπάσαις τῶν ἀνθρώπων,
Ἃς θυγατέρας εἴρηκας, ὦ Λόγε καὶ νυμφίε,
Ἔγωγε μόνη πέφυκα κρίνον ὥσπερ ἐν φύει·
Οὕτω καὶ σὺ τοὺς οὐρανοὺς ἀῤῥητοτύπως κλίνας,
Καὶ κατελθὼν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ὑλώδη βίον,
Καὶ σαρκωθεὶς τὸ καθ' ἡμᾶς ἐν τῷδε τῷ δρυμῶνι,
Ὤφθης ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν τοῦ τῇδε τῶν ἀνθρώπων,
Ὡς μῆλον εὐωδέστατον καὶ γεῦσιν καθηδύνον,
Τίνος δὲ χάριν, ἐρωτᾷς, τὸν Λόγον λέγει μῆλον;
Ὅτι καὶ χάριτας πολλὰς ἔχει καρπὸς τὸ μῆλον.
Καὶ γὰρ ἀποθλιβόμενον παρά τινος, ὡς θέμις,
Τὴν γὰρ ῥύσιν αἱματόμικτον τὴν ὑδαρώδη πέμπει.
Κἀντεῦθεν ὑπαινίττεται κρουνοὺς τοὺς σωτηρίους,
Τοὺς πρὶν πλευρόθεν βλύσαντας τοῦ Λόγου καὶ Σωτῆρος.
Ὡς ἄγαμαι τὴν φρόνησιν τῆς καθαρᾶς παρθένου!
Σοφῶς γὰρ εἴρηκεν αὐτὸν τυγχάνειν ὄντως μῆλον.
Πᾶσα μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ψυχὴ ἡ ἀνθρωπίνη,
Κἂν ἀρεταῖς ὑπεραρθῇ, κἂν πρὸς ἀγγέλους φθάσῃ,
Ἄνθος καὶ μόνον κρίνεται καὶ κρίνον ἐκ κοιλάδων,
Τὸν γεωργὸν οὐ τρέφουσα (βοτάνη γὰρ οὐ τρέφει),
Ἀλλ' ἑαυτὴν λαμπρύνουσα τῷ κάλλει τῆς ἰδέας.
Οὐδὲ γὰρ χρῄζει παρ' ἡμῶν ὁ γεωργὸς κερδαίνειν,
Ὥς πού φησιν ὁ Ψαλμῳδὸς πρὸς τὸν αὐτὸν νυμφίον·
Ὡς ἀγαθῶν σὺ τῶν ἐμῶν οὐδ' ὅλως χρείαν ἔχεις.
Ἀλλ' ὁ Χριστὸς ὁ γεωργὸς ἡμῶν ὁ καὶ νυμφίος,
Ὁ μῆλον ὄντως γεγονὼς ἀπὸ τοῦ σαρκωθῆναι,
Τὰς τρεῖς καὶ πρώτας ἐν ἡμῖν αἰσθήσεις ἐπευφραίνει,
Τὴν ὅρασιν, τὴν ὄσφρησιν, καὶ μάλιστα τὴν γεῦσιν·
Ὡραῖος γὰρ εἰς ὅρασιν ὡς ἀληθῶς τυγχάνει,
Ὁ πάντων ὡραιότατος τῶν γηγενῶν Δεσπότης,
Καὶ τοὺς ὁρῶντας εἰς αὐτὸν ἐργάζεται φωστῆρας.
Ἡδύς τε πρὸς τὴν ὄσφρησιν ὑπάρχων μύρου πλέον·
Τὸ μέχρι γὰρ τοῦ πώγωνος πρὶν καταβαῖνον μύρον
Τοῦ Ἀαρὼν, αὐτός ἐστιν ὁ καθαρὸς ὁ νυμφίος.

Pselli.

Has laudes sponsa cum audivisset, quibusdam ipsa quoque sponsum laudibus extollit. Dominum B enim hisce verbis alloquitur : *Sicut pomum inter ligna silvæ : sic nepos meus inter filios.* Quemadmodum, inquit, inter omnes hominum animas, quas, o Verbum et sponse, filias appellasti, ego sola sum tanquam lilium in germine : sic etiam tu arcana ratione *cælos inclinans*, et *descendens* [16] super terram in hanc vitam mortalem, et carnem nostram assumens, in hac silva te inter filios hominum conspicuum præbuisti, tanquam pomum suavissimum et gustu jucundissimum. Cur autem Verbum appellat pomum? Quia multiplici gratia hic fructus est præditus. Etenim si forte a quopiam comprimatur, liquorem sanguineum et aqueum emittit, et proinde innuit fontes illos salutares, qui ex latere Verbi et Salvatoris emanarunt. O puræ Virginis pruden- C tiam admirabilem! sapienter enim ipsum vere pomum dixit esse. Nam omnis profecto anima humana, licet virtutum præstantia ad angelos accedat, flos tantummodo et lilium convallium judicatur; (non alens agricolam, neque enim herba alit), sed se ipsam speciei pulchritudine exornans. Etenim lucrum ex nobis non quærit agricola, ut quodam in loco sponsum ipsum alloquens, ostendit David : *Deus* inquit, *meus es tu, quia bonorum meorum non eges* [17]. At Christus agricola sponsusque noster, cum carnem humanam induens, vere pomum evaserit, tres nostros eosque præcipuos sensus oblectat, visum, odoratum atque in primis gustum. Aspectu enim sane quam decorus est : quippe cum sit omnium qui in terra nati sunt [18], speciosissimus, respicientesque se clarissimos reddat. Olfactu au- D tem perjucundus : est enim unguento plenus : imo unguentum ipsum quod descendit in barbam Aaron [19]. Gustatu vero quam suavissimus : gustantibus enim se vitam tribuit immortalem. Nam qui digne manducat corpus ejus, ipse ait, vitam vere æternam possidebit [20]. Ac de proposito hujus carmini hactenus. Ad reliqua Canticorum expli-

[15] Gal. v, 22, 23. [16] Psal. xvii, 10. [17] Psal. xv, 2. [18] Psal. xliv, 3. [19] Psal. cxxxii, 2. [20] Joan. vi, 55.

canda pergamus. Sponsa, de Verbo divino. *In umbra*, inquit, *ejus desideravi et sedi; et fructus dulcis gutturi meo.* Hujus, inquit, admirabilis vitalisque pomi sæpenumero umbram aspicere concupivi, cum ardor tentationum me vehementer exureret. At ecce in ea jam confidens oblector et gaudeo, atque ardorem tentationum declino : quandoquidem me in omnibus mandatis Domini meditantem, Verbum ac sponsus meus dulcissimus divinis suis obumbrans alis, procul avertit tentationum faces. Hæc cum veluti lætabunda protulisset, ad amicos sponsi convertit sermonem suum, hortaturque illos, ut progrediantur, et ad formosum sponsum accurrant. Sed verba ipsius mihi sunt expendenda :

A Γλυκύτατος γὰρ πέφυκε καὶ μάλιστα πρὸς γεῦσιν,
Ὡς τὴν ζωὴν τὸν ἄληκτον διδοὺς τοῖς γευσαμένοις·
Ὁ τρώγων γὰρ, φησὶν αὐτὸς, σῶμα τοὐμὸν ἀξίως,
Αὐτὸς κερδήσει τὴν ζωὴν τὴν ὄντως αἰωνίαν.
Ἀρκοῦσι ταῦτα τῷ σκοπῷ καὶ λόγῳ τῷ τοῦ μέλους,
Τὸ τῶν Ἀσμάτων δὲ λοιπὸν καλῶς ἑρμηνευτέον·
Φησὶν ἡ νύμφη καθεξῆς περὶ τοῦ θείου Λόγου·
Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα.
Καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.
Τούτου φησὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ ζωηφόρου μήλου
Πολλάκις ἐπεθύμησά που τὴν σκιὰν προσβλέψαι,
Ὅταν ἡ φλὸξ τῶν πειρασμῶν σφόδρα κατέφλεξέ με.
Ἀλλ' ἰδοὺ νῦν ἐκάθισα, καὶ τέρπομαι, καὶ χαίρω
Καὶ τὸν φλογμὸν ἐξέφυγον τὸν τῶν πειρατηρίων,
Καὶ μελετῶ τὰς ἐντολὰς ἁπάσας τοῦ Κυρίου,
Ὁπόταν ὁ γλυκύτατος ὁ Λόγος καὶ νυμφίος,
B Κατασκιάσῃ καὶ αὐτὴν ταῖς πτέρυξι ταῖς θείαις,
Ἀποτειχίσῃ δὲ μακρὰν τοῦ πειρασμοῦ τὴν φλόγα.
Ταῦτα μὲν οὕτως εἴρηκεν ὥσπερ ἐγκαυχωμένη.
Παρακαλεῖ δὲ καθεξῆς τοὺς φίλους τοῦ νυμφίου,
Ἔτι προκόψαι καὶ δραμεῖν πρὸς τὸν καλὸν νυμφίον.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτούς. Ἀλλά μοι σκοπητέον·

Introducite me in cellam vinariam : ordinate in me charitatem. Fulcite me unguentis : stipate me in pomis, quoniam ego amore sum vulnerata.

Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου, τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην, στηρίξατέ με ἐν μύροις, στιβάσατέ με ἐν μήλοις, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

Siti urgeor, inquit, ad sponsum meum, ad vitæ botrum illum maturum atque divinum, per crucis mortem dulcedine fluentem. Quamobrem in hujus cellam me quoque introducite, ut, pure sponsi pulchritudinem conspicata, amoris ignem erga illum adaugeam. Adhuc autem et supplico ut majora consequar : Hæc enim ad angelos loquitur :

Φησί· Διψῶ τὴν προκοπὴν τὴν ὡς πρὸς τὸν νυμφίον,
Τὸν βότρυν λέγω τῆς ζωῆς, τὸν πέπειρον, τὸν θεῖον,
Τὸν γλεῦκος ἀποστάζοντα τῷ σταυρικῷ θανάτῳ.
Καὶ τοίνυν εἰσαγάγετε κἀμὲ πρὸς οἶκον τούτου,
C Ὡς ἂν ἰδοῦσα καθαρῶς τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου,
Τὸ ζώπυρον αὐξήσω μου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης.
Ἔτι δὲ πάλιν δυσωπῶ τυχεῖν τῶν μειζοτέρων.
Τάδε γὰρ λέγει πρὸς αὐτοὺς, τουτέστι τοὺς ἀγγέ-[λους·

Fulcite me unguentis : stipate me in pomis.

Στηρίξατέ με ἐν μύροις, στιβάσατέ με ἐν μήλοις.

Quando, inquit, dilexit me abjectam admirandus ille et metuendus atque pulcherrimus sponsus, ad ejus me charitatem, vos qui Verbi et sponsi amici estis, incitate : qui prius mihi adhibuistis aurum, nunc autem adhibete unguenta, quæ omnem arceant fetorem peccati, ne amplius aberrem aut rursus e via declinem. Tu vero per amicorum unguenta virtutes intellige. Sed pomis præterea flagitat ut constipetur. Amicos enim alloquitur anima, modo ut sponsa et virgo nuptialibus vestimentis exornata : modo ut lectus auro spendidus ; modo ut divinum solium. In una enim profecto eademque anima purissima Christus et sponsus nunc quiescit, nunc ambulat, et sedet sæpissime. Quæquidem omnia indicat pomorum constipatio. Prorsus autem flagrat sponsa ac plane ardet desiderio sponsi, qui dicitur pomum e silva, cupitque illum semper hæc sibi esse omnia, cibum deliciasque, et umbram, et stipationem, et tectum : quemadmodum et ipsa erga illum hæc est universa: sponsa nimirum, et sedes, et cubile, et domus. Tum assiduæ flagitationis suæ causam angelis ex-

Ἐπεὶ, φησὶν, ἠγάπησεν ἐμὲ τὴν ἀπωσμένην
Ὁ θαυμαστὸς, ὁ φοβερὸς, ὁ κάλλιστος νυμφίος,
Στηρίξατέ με τὸ λοιπὸν ὑμεῖς οἱ τούτου φίλοι,
Πρὸς τὴν ἀγάπην τὴν αὐτοῦ τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου·
Ὥσπερ μοι πρότερον χρυσὸν ἀντιδιδόντες μύρα,
Τὰ πάσης ἀποτρεπτικὰ δυσώδους ἁμαρτίας,
Ὡς ἂν μηκέτι πλανηθῶ καὶ παρεκκλίνω πάλιν.
Σὺ δ' ἀρετὰς ἐννόησον τὰ μύρα τὰ τῶν φίλων.
D Ἀλλ' ἔτι πάλιν λιπαρεῖ τοῖς μήλοις στιβασθῆναι.
Ποτὲ μὲν γὰρ προσομιλεῖ τοῖς φίλοις, ὥσπερ νύμφη,
Ἡ παρθενεύουσα ψυχὴ καὶ νυμφοστολουμένη.
Ποτὲ δ' ὡς κλίνη χρυσαυγὴς, ποτὲ δ' ὡς θεῖος θρόνος.
Καὶ γὰρ ὡς ὄντως ἐν μιᾷ ψυχῇ καθαρωτάτῃ,
Νυνὶ μὲν ἀνακλίνεται Χριστὸς ὁ καὶ νυμφίος·
Νυνὶ δὲ περιπατεῖ, καὶ κάθηται πολλάκις.
Ἅπαν δὲ τοῦτο πέφυκεν ὁ στιβασμὸς τῶν μήλων.
Ποθεῖ καὶ φλέγεται καλῶς ἡ νύμφη τῷ νυμφίῳ·
Ὅστις καὶ μῆλον λέγεται φανὲν ἐκ τοῦ δρυμῶνος,
Καὶ θέλει τοῦτον γενέσθαι πάντοτε ταῦτα πάντα,
Τροφὴν τρυφήν τε καὶ σκιὰν καὶ στιβασμὸν τῆς [στέγης·

Ὥσπερ κἀκείνη γίνεται ξύμπαντα πρὸς ἐκεῖνον,
Νύμφη, καὶ θρόνος, καὶ στρωμνὴ, καὶ πάλιν κατοικία.
Εἶτά φησι πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀγγέλους τὴν αἰτίαν,
Τῆς παρακλήσεως αὐτῆς τῆς συνεχοῦς πρὸς τούτους,
Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. Ἐγὼ φησὶν ἐκδυσωπῶ [τὴν ὑμετέραν χάριν,
Τὴν στέγην ὅλην μου καλῶς ἐν μήλοις στιβασθῆναι,
Ὅτι τῷ βέλει τέτρωμαι τῷ τῆς ἀγάπης τούτου.
Ἀγάπην τοίνυν νόησον τὸν ἄναρχον Πατέρα,
Καὶ βέλος ὄντως ἐκλεκτὸν τὸν Λόγον καὶ νυμφίον·
Τοῦτον γὰρ πέμπειν εἴωθεν ἐπὶ τοὺς σωζομένους.

Τῶν γ' Πατέρων

Οὕτω μὲν ἡ νύμφη τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος, τὴν εὐωδίαν, τὴν σκέπην, τὴν γλυκύτητα καταμαθοῦσα, ἀνακηρύττει τάδε εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, λειτουργικὰ πνεύματα προσκαλουμένη συνεργεῖν πρὸς διηνεκῆ αὐτοῦ ἀπόλαυσιν, φησίν· Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου· Ἤγουν, Διδάξατέ με τοὺς θείους περὶ σαρκώσεως λόγους. Οἶνον γάρ φησι τὸν εὐφραίνοντα τὰς ψυχὰς τῶν τούτου μεταλαμβανόντων, καὶ πρὸς θέωσιν ἐξιστῶντα Θεὸν Λόγον. Οὗ οἶκος ἡ προσληφθεῖσα παρ' αὐτοῦ σάρξ· εἰς ὃν οἶκον εἰσάγεται ἡ Ἐκκλησία μία σὰρξ μετὰ Χριστοῦ ἐσομένη, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ, Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὅτι Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Σαρκὸς γὰρ καὶ αἵματος Χριστοῦ ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία μεταλαμβάνουσα, καὶ σύσσωμος αὐτῷ γινομένη, καὶ κατὰ γνῶσιν τοὺς περὶ σαρκώσεως λόγους δι' ἀγγέλων μανθάνουσα, καὶ κατ' ἀρετὴν τοὺς τούτων τρόπους ἐκφαίνουσα, εἰς οἶκον τοῦ οἴνου εἰσέρχεται, οἰκητήριον Θεοῦ ἀποτελουμένη ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Οὕτω δὲ εἰς οἶκον τοῦ οἴνου εἰσαγαγόντες με τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην· ἤτοι, Τὴν κατὰ χάριν θείαν κοινωνίαν, ἧς πρῶτοι αὐτοὶ κατὰ τάξιν μεταλαμβάνετε· τάξατε καὶ ἐπ' ἐμὲ, ἀναλόγως ἕκαστον τῶν πιστῶν μυσταγωγοῦντες τὰ θεῖα. Στηρίξατέ με ἐν μύροις· δηλαδὴ, Ῥώσατέ με ἐν τοῖς δίκην μύρων εὐωδιάζουσιν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος χαρίσματι, καὶ πρὸς θεοσέβειαν ἐνισχύσατε τὴν διὰ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν ἐκλυομένην. Στιβάσατέ με ἐν μήλοις· ἤγουν, Πληρώσατέ με γνώσεως θείας ἐν τοῖς δίκην μήλων τὸν λάρυγγα γλυκαίνουσι θείοις λογίοις· ταῦτα δὲ αἰτῶ παρ' ὑμῶν, Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. Ἤτοι, Ἐπειδὴ νυττομένη οὐχ ὑπὸ φόβου. ἀλλ' ὑπὸ ἀγάπης (ἔξω γὰρ αὐτὴ βάλλει τὸν φόβον) εἰμὶ ἐγὼ ἡ νυμφευθεῖσα τῷ Χριστῷ διὰ πίστεως. Ὡς γὰρ πρότερον αὕτη τῷ φόβῳ μὲν τῶν κολάσεων καθαρθεῖσα, εἶτα δὲ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν φωτισθεῖσα, νῦν σπεύδει διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τελειότητα ἀναχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ὅθεν φησίν· Εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλήν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεταί με. Δηλονότι, Αἱ τῶν κολάσεων, ὡς ὑποδεχομένων τοὺς ἐξ εὐωνύμων, ἀπειλαὶ, ὑπὸ τὸ δίκην κεφαλῆς ἀρχικὸν τῆς ψυχῆς

A plicans : *Ego* enim, inquit, *amore sum sauciata.* Ego vestram opem imploro. Totam domum meam pomis constipari cupio : quoniam sagitta amoris istius confixa sum. Per amorem intellige Patrem, qui nullum habet principium ; per sagittam vero electam, Verbum et sponsum. Hunc enim in eos qui salvantur, conjicere consuevit.

Trium Patrum.

Ita quidem sponsa cognitam sponsi pulchritudinem, suavitatem, domum, dulcedinem prædicat. Ministros autem spiritus, in ministerium missos B propter eos qui salutis hæreditatem sunt adepturi [21], rogat ut sibi præsto sint, ad perennem ejus fruitionem assequendam : Introducite, inquiens, me in cellam vini, hoc est, docete me divinas incarnationis rationes. Deum enim Verbum appellat vinum, quod animas gustantium lætitia afficit ad divinitatemque perducit. Hujus cella caro est ab ipso assumpta : quam quidem in cellam Ecclesia introducitur, una caro cum Christo futura. Sic enim Apostolus locum illum, *Et erunt duo in carne una* [22] interpretatur : *Ego autem*, inquit, *dico in Christo et in Ecclesia* [23]. Fidelium enim Ecclesia, dum carnis et sanguinis Christi particeps, atque unum cum ipso corpus efficitur, incarnationisque rationes ab angelis discit atque eas moribus comprobat, in vini C cellam ingreditur, et habitaculum Dei efficitur in Spiritu sancto. Cum ita me in cellam vini introduxerit, *ordinate charitatem*, illam scilicet divinæ gratiæ communionem, qua vos ordine fruimini : In me quoque fideles singulos pro cujusque ratione divinis mysteriis instituentes, ordinate. *Fulcite me unguentis* : sanctissimi Spiritus donis, unguentorum instar fidelium animas odoris suavitate conspergentibus me corroborate, et corporis imbecillitate labantem in divina pietate confirmate. *Stipate me in pomis :* implete me Dei cognitione in divinis sermonibus, qui pomorum instar gutturi meo dulcedinem afferunt. Hæc autem a vobis peto, *quia vulnerata sum charitate.* Quia scilicet non timore, sed amore incitata (*charitas* enim *foras mittit timorem* [24]), cum Christi per fidem conjuncta sum. D Nam ut ante pœnarum formidine purgata, deinde futurorum bonorum spe illustrata, ita nunc charitate commota festinat per sanctos angelos ad perfectionem adduci, Quamobrem ait : *Læva ejus sub capite meo : et dextera illius amplexabitur me.* Comminatio suppliciorum quæ a sinistris constitutos manent, sub capite meo, sub ea videlicet parte, quæ ut caput in corpore, sic ipsa in anima principatum obtinet, mente nimirum sensus ipsi subjiciente. Itaque dextera illius, ut spero, jam amplexabitur me. Promissio scilicet bonorum quæ

[21] Hebr. I, 14. [22] Gen. III, 24. [23] Ephes. V, 32. [24] I Joan. IV, 18.

a dextris collocati suscipient; regnum utique Dei in sæculo futura, me complectetur: quod cum nec temporis initium nec finem habeat, mihi tamen et principium et finis invenitur, quippe quæ et ortus initium nacta sim, ut regni cœlestis cernam hæreditatem, et in eo tandem propter humanitatem illius, tanquam fine ac termino circumscripta, procul ab omni mutatione conquiescam.

Pselli.

His rursus sponsa subjicit quædam verba, quemadmodum ordine reperies. Sunt autem hæc: *Læva ejus sub capite meo: et dextera illius amplexabitur me.*

Horum canticorum vis de more procedit. Ecce enim quæ paulo ante mirabili sagitta saucia erat, nunc sagitta fit manibus jaculantis. Id quod animæ contigit Pauli vulneratæ. Siquidem et ille ex infideli factus fidelis a Christo Verbo et Salvatore, confestim veluti sagitta missus est a divino Spiritu in gentes remotas atque in errore demersas; ut prædicationis et doctrinæ verbo animas aberrantes in viam vitæ reduceret. Hæc, mea quidem sententia, diademate redimite, ita se habent. Te vero minime moveat, quod cujus sinistra sub capite sponsæ sit, ut ipsa ait, ejus dextera illam complectatur: quandoquidem ad similitudinem volantis sagittæ emissa fuisse dicta est.

Trium Patrum.

Magistra anima, ad rudes quæ instituuntur, *Adjuravi vos*, inquit, *filiæ Jerusalem*. Quo autem pacto adjuravi? sponsi minas et promissiones, quæ auditores cogendi, non secus ac jusjurandum, vim habent, vobis proponens ut ipsius sponsi tantum metu ac desiderio teneamini. Doceo autem omnino vos; quas genui in Spiritu sancto, qui est visio pacis, utpote qui nos ducit in omnem veritatem, quæ Verbum est, Filius unigenitus; a quo Patri reconciliati sumus [25]. Jerusalem enim idem est, quod pacis visio. *Per potentias et fortitudines agri, ut suscitetis et excitetis charitatem, dum ipse voluerit.* Hoc igitur pacto vos adjuravi, ut per animi potentias et corporis sensus (animæ enim potentiæ in mundo, tanquam in agro, per sensus agunt) in vobis ipsis per virtutem suscitetis, et magis ac magis per contemplationem excitetis charitatem; quæ quidem est ille qui pro salute nostra mortem oppetiit, unigenitus Dei Filius et Verbum: donec ipsi placuerit visione sua nos dignos reddere, et per gratiam provehere ad divinitatem. Nisi enim charitate sic affectæ fueritis, frustra vobis sponsi minas et promissa proposuero, cum per illa tanquam per jusjurandum, timorem et desiderium ejus in vobis non excitarim, quoad ipse qui

[25] Joan. XVI, 13.

A μου πάντως τὸ νοερὸν ὑποτάσσουσαι αὐτῷ τὸ αἰσθητικόν· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐν ἐλπίσιν εἰμὶ, ὅτι καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεταί με· ἤτοι, Τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ ὡς τοὺς ἐκ δεξιῶν ὑποδεχόμενα, ἡ βασιλεία δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα περικυκλώσει με, ὡς μὴ ἀρχὴν χρονικὴν μήτε τέλος ἔχουσα· ἐμοὶ δὲ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος εὑρισκομένη. Δι' αὐτὴν γὰρ ὡς ἂν ταύτην κληρονομήσω τὸ ἐξ ἀρχῆς γέγονα· καὶ εἰς ταύτην πάλιν διὰ φιλανθρωπίαν καταντῶ, παυομένη πάσης κινήσεως, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁριζομένη.

Ψελλοῦ.

Ἀλλὰ προστίθησί τινας ἡ νύμφη πάλιν λόγους, λέγουσα τάδε πρὸς αὐτοὺς, ὡς καθ' εἱρμὸν εὑρήσεις. Ταῦτα δέ εἰσιν· Εὐώνυμνος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλήν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεταί με.

B Ἡ τῶν ᾀσμάτων δύναμις τούτων καταθεμίζει.
Ἰδοὺ γὰρ βέλος γίνεται χερσὶ ταῖς τοῦ τοξότου,
Ἡ πρὸ μικροῦ τῷ θαυμαστῷ κατατρωθεῖσα βέλει,
Ὡς ἡ τοῦ Παύλου πέπονθε ψυχὴ καλῶς τρωθεῖσα.
Κἀκεῖνος γὰρ γενόμενος πιστὸς, ἐξ ἀπιστίας ζωγρευθεὶς,
Καὶ παρὰ Χριστοῦ τοῦ Λόγου καὶ Σωτῆρος,
Εὐθὺς πρὸς ἔθνη τὰ μακρὰν καὶ πλάνῃ βεβυσμένα
Παρὰ τοῦ θείου Πνεύματος οὗτος ἐξαπεστάλη,
Εἰς τὸ ζωγρεύειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐκπεπλανημένας,
Τῷ Λόγῳ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διδασκαλίας.
Ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν, ὡς οἶμαι, στεφηφόρε·
Σὺ δὲ μηδ' ὅλως ἐκπλαγῇς ἅπερ ἡ νύμφη λέγει.
Ὡς ἄρα χεὶρ εὐώνυμος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ μου,
Ἡ τούτου δ' αὖθις δεξιὰ καὶ περιλήψεταί με.
C Τρόπον γὰρ βέλους κοσμικοῦ καὶ πετομένου λέγω,
Ὁ λόγος ἐσχημάτισεν αὐτὴν ἐξαποστεῖλαι.

Τῶν γʹ Πατέρων.

Ἡ διδάσκαλος ψυχὴ πρὸς τὰς μαθητευομένας φησίν· Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ. Ὥρκισα δὲ πῶς; Τὰς τοῦ νυμφίου ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐπαγγελίας, τὰς δίκην ὅρκου ἀναγκαζούσας τοὺς ἀκούοντας αὐτῷ μόνῳ τὸν φόβον καὶ τὸν πόθον τηρεῖν. Ἀναδιδάξασα πάντας ὑμᾶς τὰς ἐν ἁγίῳ ἀποτεχθείσας μοι Πνεύματι, ὅπερ ὅρασίς ἐστιν εἰρήνης, ὡς ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς πᾶσάν τὴν ἀλήθειαν· ἥτις ἐστὶν ὁ καταλλάξας ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ Πατρὶ μονογενὴς αὐτοῦ Λόγος· ὅρασις γὰρ εἰρήνης τὸ Ἱερουσαλὴμ ἑρμηνεύεται. Ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν θελήσῃ. Ἤγουν, Τοιουτοτρόπως D ὥρκισα ὑμᾶς, ἐὰν ἐν ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι καὶ ταῖς σωματικαῖς αἰσθήσεσι (δι' ὧν αἱ τοιαῦται δυνάμεις ἐνεργεῖν ἰσχύουσιν ὡς ἐν ἀγρῷ τῷ κόσμῳ) ἐγείρητε κατ' ἀρετὴν ἐν ἑαυταῖς καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐξεγείρητε κατὰ γνῶσιν τὴν ἀγάπην, ἥ ἐστιν ὁ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας καταδεξάμενος θάνατον μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος, ἕως ἂν θελήσῃ ἀξιῶσαι ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ ἐμφανείας διὰ τῆς κατὰ χάριν θεώσεως. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω διατεθῆτε περὶ τὴν ἀγάπην, εἰς μάτην λοιπὸν ἀνεδίδαξα ὑμᾶς τὰς τοῦ νυμφίου ἀπειλὰς, καὶ ἐπαγγελίας, μὴ βεβαιώσας διὰ τούτων ὥσπερ δι' ὅρκου τὸν πρὸς αὐτὸν ὑμέ-

τερον φόβον καὶ πόθον, ἕως ἂν αὐτὸς ἡ ἀγάπη, ἥτις οὐδέ ποτε ἐκπίπτει, ἐπιφανεὶς ἡμῖν τὴν στρεψίαν χαρίσηται.

A charitas est [26], *quæ nunquam excidit* [27], adventu suo nobis immutabilitatem largiatur.

Ψελλοῦ.

Ἀλλὰ καιρὸς καὶ τῶν ἑξῆς Ἀσμάτων ἐπακοῦσαι.
Ἀντιβολεῖ γὰρ καθεξῆς καὶ πάλιν τοὺς ἀγγέλους·

Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγαπην, ἕως ἂν θελήσῃ.

Ἀγρὸν τὸν κόσμον νόησον· ἰσχὺν δὲ τούτου πάλιν,
Τὴν τοῦ Δεσπότου δύναμιν τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου.
Φησὶ γάρ, Ὦ νυμφαγωγοὶ καὶ φίλοι τοῦ νυμφίου,
Ἐκείνας καταλείψασα τὰς συνεχεῖς αἰτήσεις,
Μεθ' ὅρκου φέρω δέησιν ὑμῖν ἀπὸ καρδίας,
Μηδέποτε παυθήσεσθαι λαμπρύνοντές με πλέον,
Καὶ τὴν ἐμὴν αὐξάνοντες ἀγάπην πρὸς τὸν Λόγον.
Μέχρις ἂν ὅλην με καλὴν ἐργάσησθε τοῖς τρόποις,
Καὶ μέχρις ἂν ἐκπληρωθῇ θέλημα τοῦ νυμφίου.
Τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ θέλημα καὶ μόνον τοῦ νυμφίου,
Τοῦ θέλοντος τὸ σώζεσθαι πάντας ἀνθρώπους ὄντως,
Τὸ καθαράν με παντελῶς καὶ θεαυγῆ φανῆναι.
Ἀλλ' αὖθις θεωρήσωμεν τὰ καθ' εἱρμὸν τοῦ λόγου,

Pselli.

Verum tempus est, ut quæ sequuntur in Canticis audiamus. Rursus enim angelos obsecrat et obtestatur :

Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, per potentias et fortitudines agri, ut suscitetis et excitetis charitatem, donec voluerit.

Ager tibi sit mundus : hujus fortitudo, potestas Domini Verbi ac sponsi. Vos, inquit, qui sponsi nuptiarum ministri estis atque amici, assiduis flagitationibus omissis, jurejurando precor ex animo B atque obtestor, ne prius me decorare desistatis, quam partibus ac numeris omnibus ornatum atque expolitam moribus reddideritis, et sponsi voluntas expleta fuerit, cujus quidem hæc est voluntas unica [28], ut homines pervelit omnes salvos fieri, meque plane mundam ac divino splendore illustrem esse. Sed orationis seriem contemplari pergamus.

Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου.

Τοσοῦτον ἀκατάληπτον ὄντως ἐστὶ τὸ θεῖον,
Ὅτι κἂν πάσας ἀρετάς τις κατορθώσῃ πόνοις,
Κἂν ὑψωθῇ πρὸς οὐρανοὺς τοῖς ἐναρέτοις τρόποις,
Κἀντεῦθεν σύνεγγυς Θεοῦ νομίσῃ καθεστάναι,
Ἴστω τυγχάνειν πόῤῥωθεν τῆς θεϊκῆς οὐσίας.
Ἰδοὺ γὰρ ἡ προκόψασα καὶ φθάσασα πρὸς ὕψος,
Καὶ προσδοκῶσα σύνεγγυς ἑστάναι τοῦ νυμφίου,
Οὐσίαν τῆς θεότητος οὐδ' ὅλως ἐπεγνώκει.
Φωνὴν δὲ τούτου νόησον τῶν προφητῶν τὰς ῥήσεις,
Τὰς τὴν τοῦ Λόγου σάρκωσιν ἀῤῥήτως προδηλούσας.
Εἶτα καὶ τί φησιν ἑξῆς, ἐκεῖνο σκοπητέον.

Ἰδοὺ οὗτος ἥκει πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.

Εἰποῦσα πρῶτον τῆς φωνῆς ἀκοῦσαι τοῦ νυμφίου,
Οὗτος, φησί, νῦν ἔρχεται πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη.
Καλῶς ἐφιλοσόφησεν ἡ καθαρὰ παρθένος,
Ὁ γάρ τοι Λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς εἰς γῆν καθόδου,
Προφήτας ἐξαπέστειλε προλέγειν τὴν ἐκείνου
Τὴν πρὸς ἀνθρώπους κάθοδον, καὶ σάρκωσιν τὴν θείαν.
Μετὰ δὲ τούτους ἔφθασε κἀκεῖνος οὐρανόθεν.
Ὁ δὲ παρὼν αἰνίττεται λόγος ὁ τῶν Ἀσμάτων,
Τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεανθρώπου Λόγου.
Δι' ἧς εἱλκύσατο ψυχὰς ἐν σκότει καθημένας,
Δαίμονας ὅλους καθελὼν καὶ μόνῃ κελεύσει.
Τούτους γὰρ ὄρη κέκληκε καὶ πάλιν βουνοὺς λέγει.
Θαυματουργῶν γὰρ ὁ Χριστὸς, καὶ δαίμονας ἐκβάλλων
Τῷ λόγῳ μόνῳ, ξύμπαντας ἐπίσης ἐταρτάρου,
Ἐλάττονας καὶ μείζονας καὶ μᾶλλον λεγεῶνας.
Ἔπειτα τί φησιν εὐθὺς ἡ νύμφη, σκοπητέον·

Vox consobrini mei.

Tantum abest ut divinitas comprehendi queat : ut, licet virtutibus sit quispiam omnibus exornatus, rectisque vivendi rationibus sublimis tollatur in cœlum, ac propterea se proxime ad Deum putet ac-C cedere, ab ejus tamen natura is distare se sciat quam longissime. Ecce enim sponsa, quæ proficiendo ad eam sublimitatem progressa est, ut proxime ad sponsum videretur accessisse, divinitatis essentiam haud percepit omnino. Tu per vocem sponsi oracula prophetarum accipe, quæ arcanam Verbi incarnationem prodiderunt. Quid autem deinceps dicat, est attendendum.

Ecce hic venit saliens in montibus, transiliens colles.

Cum antea sponsi vocem audire se dixisset, *jam*, inquit, *hic venit saliens super montes.* Scite pura Virgo philosophatur. Nam Verbum Dei, antequam descenderet in terram, præmisit prophetas qui adventum suum et divinam incarnationem prænuntiarent. Mox et ipse de cœlo profectus est. Hæc D igitur verba Canticorum innuunt divini Verbi incarnationem, per quam animas in tenebris considentes liberavit, jussu solo fugatis dæmonibus universis, quos montes appellat ac deinde colles vocat. Christus enim edens miracula, atque integras dæmonum legiones ejiciens verbo solo, cunctos simul tum majores tum minores in tartarum detrusit. Quid statim sponsa dicere pergat, expendamus.

[26] I Joan. IV, 16. [27] I Cor. XIII, 8. [28] I Tim. II, 4.

Similis est consobrimus meus capreæ hinnulove cervorum in montibus Bethel.

Hæc prope simile quiddam significant iis quæ dicta sunt. Declarant enim, Verbum et sponsum expulisse dæmones, atque in tartarum detrusisse. Sponsum autem hinnulo cervorum comparat Virgo, ita dæmones profligantem, ut hinnulus destruit. Hinnulus hic in montibus foveas habet. Mons enim Bethel cœleste indicat domicilium. Caprea vero allegorice (videntem) significat. Nam ipse omnium corda intuetur.

Trium Patrum.

Hoc autem pacto cum discentes animas magistra sponsa docuisset, ut tum pœnæ formidine tam promissorum spe virtutem excolentes, in se charitatem accenderent eamque per contemplationem inflammarent; donec sponso placeret ad ipsas advenire, atque eas in statu immutabili constituere : ne forte, sponsi adventum tardius futurum existimantes, excolendæ virtutis laborem detrectarent, illas confirmat, *Vox*, inquiens, *nepotis mei*. Nam dilecti vox Præcursor est, ille pœnitentiæ promulgator, divinas instruens vias ac dirigens semitas. Voces sunt minæ et promissiones, quæ partim auditores ad pœnitentiam impellunt : partim vias Domini ex virtute constituunt, et rectas per cognitionem in ipsis faciunt semitas ejus. *Ecce hic venit*. Venit profecto, ecce jam adest, si, comminationes illius atque promissa exaudientes, a prioribus peccatis per pœnitentiam recedamus et per spem futurorum bonorum illustremur. Venit autem ad nos, ut dictum est, præparatos : saliens super excelsa videlicet decreta divinitatis suæ, sublimis, quæ verticis montium instar obtinent. Ex affirmativa enim ipsum theologia comprehendere conantes, in qua constitutus ex actu præcelsus ostenditur, ex hac eum aspicimus in negativa theologia, quatenus essentia præstantior est transiliens colles. Verum colles item, ut eminentes sunt, dispensationis extendunt instituta, quæ ipsa quoque nequeunt comprehendi. Super colles autem, quantum ad cognitionem nostram attinet, sponsus transilit, dum ex eo quod Deus, videtur ut homo. Et saliens in id quod homo est, cognoscitur ut Deus. Quod autem de sponso dixit, salire super montes, et colles transilire : salire et transilire capræ et cervi lascivientis est proprium ; quibus deinceps assimilans sponsum : ***Similis est***, inquit, ***nepos meus capreæ hinnuloque cervorum in montibus Bethel***. Bethel autem significat ***domum Dei***, quæ est fidelium Ecclesia. Cujus montes intelliguntur propter excellentiam sanctissima Unigeniti divinitatis atque humanitatis instituta, super quæ hic sponsæ dilectissimus saliens, ut supra diximus, atque transiliens more animalium prædictorum, spiritales feras, quæ veluti venenum opiniones veritati contrarias adversus Ecclesiam jaculantur, ab ea procul repellit. Natura enim

A "Ομοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι ἢ ἐλάφῳ ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθήλ.

Σχεδὸν ταυτόν τι πέφυκε τοῦτο τοῖς προῤῥηθεῖσι.
Κἀντεῦθεν γὰρ δεδήλωκε τὸν Λόγον καὶ νυμφίον,
Τοὺς δαίμονας ἐλαύνοντα καὶ καταταρταροῦντα.
Νεβρῷ δ' αὐτὸν παρείκασεν ἐλάφων ἡ Παρθένος.
Ὡς δῆθεν ἀναλίσκοντα τὴν φύσιν τῶν δαιμόνων,
Ὥσπερ τοὺς ὄφεις ἡ νεβρός. Ἀλλ' ἡ νεβρὸς ἐκείνη,
Ἥτις ἐπ' ὄρους τοῦ Βαιθὴλ ἔχει τὴν ἄνω κατοικίαν.
Ὄρος δὲ γίνωσκε Βαιθὴλ τὴν ἄνω κατοικίαν.
Ἡ δὲ δορκάς σοι τροπικῶς τὸν βλέποντα σημαίνει.
Ουτος γὰρ βλέπων πέφυκεν ἁπάντων τὰς καρδίας.

Τῶν γ' Πατέρων.

Οὕτω διδάξασα τὰς μαθητευομένας ψυχὰς ἡ διδάσκαλος, διά τε τοῦ φόβου τῶν κολάσεων καὶ τῆς ἐλ-
B πίδος τῶν ἐπαγγελιῶν ἐγείρειν κατ' ἀρετὴν, καὶ ἐξεγείρειν κατὰ γνῶσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν ἀγάπην, μέχρις ἂν θελήσῃ ὁ νυμφίος ἐμφανισθῆναι αὐταῖς, καὶ στηρίξαι εἰς ἀτρεψίαν· λοιπὸν ἵνα μὴ αὗται βραδύνειν τὴν τοῦ νυμφίου ἐπιδημίαν δόξασαι, ἀπαγορεύωσι διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐπίμονον, παραμυθουμένη ταύτας, φησί· Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου· ἐπειδὴ φωνὴ τοῦ ἀγαπητοῦ ὁ Πρόδρομος, ὡς κήρυξ τῆς μετανοίας καὶ ἑτοιμαστὴς τῶν θείων ὁδῶν καὶ τρίβων· φωναί εἰσιν αἵ τε ἀπειλαὶ καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· ὡς αἱ μὲν ἐφελκόμεναι τοὺς ἀκούοντας πρὸς μετάνοιαν, αἱ δὲ ἑτοιμάζουσαι κατ' ἀρετὴν τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιοῦσαι κατὰ γνῶσιν ἐν τούτοις τὰς τρίβους αὐτοῦ, Ἰδοὺ οὗτος ἥκει· ἤτοι, Ἰδοὺ οὗτος ἔρχεται· εἰ τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν
C ἀκούσαντες καθαρθῶμεν τῶν προτέρων πλημμελημάτων διὰ μετανοίας, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν φωτισθῶμεν. Ἔρχεται δὲ ἐφ' ἡμᾶς ἑτοιμασθέντας, ὡς εἴρηται, πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη· ἤγουν, ὑψούμενος ἐπὶ τὰ δίκην ὑπερκειμένης κορυφῆς ἡμῶν ὑπερφυῆ δόγματα τῆς αὐτοῦ θεότητος. Ἐκ γὰρ τῆς καταφατικῆς θεολογίας καταλαβέσθαι αὐτὸν ἐπιχειροῦντες, ἐν ᾗ βαίνων κατ' ἐνέργειαν δείκνυται ὑπεραιρόμενος, ἐκ ταύτης τοῦτον ὁρῶμεν ἐν τῇ ἀποφατικῇ θεολογίᾳ κατὰ τὸ ὑπερούσιον διαλλόμενον ἐπὶ τοὺς βουνούς. Ὡς δὲ ὑπερανεστηκότες, καὶ οἱ βουνοὶ τὰ τῆς οἰκονομίας δηλοῦσι δόγματα, ὄντα καὶ ταῦτα ὑπὲρ κατάληψιν. Ἐφ' ἃ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν ὁ νυμφίος διάλλεται ἀπὸ τοῦ Θεὸς ὢν ὁρᾶσθαι ὡς ἄνθρωπος· καὶ καταπηδῶν εἰς τὸ ἄνθρωπος ὢν γινώσκεσθαι ὡς Θεός. Ὅτι δὲ εἴρηκε περὶ τοῦ
D νυμφίου, πηδᾷν ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ διάλλεσθαι ἐπὶ τοὺς βουνοὺς, τὸ δὲ πηδᾷν καὶ διάλλεσθαι δορκάδος ἴδιον καὶ ἐλάφου νεάζοντος, τούτοις λοιπὸν παρεικάζων αὐτὸν, φησὶν, Ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου δορκάδι ἢ νεβρῷ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθήλ. Βαιθὴλ δὲ ἑρμηνεύεται οἶκος Θεοῦ, οὗ ἐστιν ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, ἧς ὑπάρχουσιν ὄρη διὰ τὸ ὕψος, τὰ περὶ τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος τοῦ Μονογενοῦς εὐσεβέστατα δόγματα· ἐφ' ἃ οὗτος ὁ τῆς νύμφης ἀγαπητὸς πηδῶν, ὡς προείρηται, καὶ διαλλόμενος, ὁμοίως τοῖς εἰρημένοις ζώοις τὰ νοητὰ θηρία τὰ εἰσπνέοντα δίκην ἰοῦ τὰ ἐναντία τῆς ἀληθείας δόγματα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπελαύνει ταύτης μα-

κράν · ἐπειδὴ πεφύκασι φυγαδεύειν τὰ ἰοβόλα θηρία A ἡ δορκὰς καὶ ἡ ἔλαφος.

Των γ' Πατέρων.

Ἰδοὺ οὗτος ἕστηκεν ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν, παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

Ἐπειδὴ πεφύκασι φυγαδεύειν τὰ ἰοβόλα θηρία ἡ δορκὰς καὶ ἡ ἔλαφος· Ἰδοὺ οὗτος ἕστηκεν ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν. Τοῖχος δὲ ἡμῶν ἐστι τὸ κτιστὸν, οὗ ὀπίσω ἕστηκεν ὁ ἄκτιστος καὶ πάντων δημιουργὸς Θεὸς λόγος, ὡς ἀρχὴ τῶν ἐχόντων πρὸς τέλος τὴν κίνησιν. Εἰ γάρ ἐστι καὶ ἔμπροσθεν ὁ αὐτὸς ὡς τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ τέλος· ἀλλ' ἐπειδήπερ μήπω αὐτὸν εὑρήκαμεν ἐκ τοῦ τέλους· οὔπω γὰρ ἐν αὐτῷ τὴν πᾶσαν ἀνεπαύσαμεν κίνησιν. ὅσπερ τὸ τέλος ἐστίν· ὀπίσω ἑστηκέναι λέγεται, παρακύπτων διὰ B τῶν θυρίδων. Θυρίδες δὲ τῆς κτιστῆς φύσεως αἱ μέτοχοί εἰσι τοῦ ἀκτίστου· δι' ὧν οὗτος ἐπ' αὐτὴν παρακύπτει ἐπιβλέπων τὰ κατ' αὐτὴν κηδεμονικῶς (εἰ μὴ ταύτας αὐτῷ ἀποκλείωμεν ταῖς παρα φύσιν κινήσεσιν). Ἐκκύπτων διά τῶν δικτύων· ἤγουν, ἐποπτεύων ἡμᾶς διὰ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἀρετῶν. Εἰ γὰρ ἔχομεν τὰς εἰρημένας θυρίδας, ἀναπεπταμένας μὲν, πεφυλαγμένας δὲ τῇ τῶν ἀρετῶν κατὰ λόγον ἀλληλουχίᾳ· καθὼς εἰσιν αὗται δίκην δικτύων περιπεπλεγμέναι ἀλλήλαις· ἵνα μήτι τῶν πετεινῶν πάντως, τῶν ἐναερίων πνευμάτων, λαθὸν εἰσέλθῃ, καὶ τὸν ἐναποκείμενον ἡμῖν σπόρον τῆς θείας διδασκαλίας λυμήνηται· ἐκκύπτει ἐφ' ἡμᾶς διὰ τῶν τοιούτων δικτύων ἡ αὐτῶν τῶν ἀρετῶν οὐσία· δηλαδὴ ἡ γενηθεὶς ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις, μονογενὴς αὐ- C τοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος.

Ἰδοὺ οὗτος ἕστηκεν ὀπίσωτοῦ τοίχου ἡμῶν παρακύπτων διὰ τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

Ψελλοῦ.

Ἰδηού, φσὶν, ἐλήλυθεν ὁ Λόγος καὶ νυμφίος,
Ὁ κατοικῶν ἀπὸ Βαιθὴλ τῆς ἄνω κατοικίας,
Οὐδέπω δ' εἰσελήλυθεν ἐντὸς τοῦ περιβόλου.
Ἀλλ ἔξωθεν ἱστάμενος ἐξόπισθεν τοῦ τοίχου,
Διὰ θυρίδων ἔσωθεν ἐθέλει παρακύπτειν.
Σὺ δέ μοι τοῖχον γίνωσκε τὸν νόμον τὸν ἀρχαῖον,
Τὸν ἐμποιοῦντα τὴν σκιὰν καὶ πλάνην τῶν ἀνθρώπων·
Θυρίδας δὲ καὶ δίκτυα, τῶν προφητῶν τοὺς λόγους.
Καὶ γὰρ πρὸ τῆς σαρκώσεως τοῦ θεανθρώπου Λόγου, D
Πολυμερῶς ἐλάλησε καὶ πάνυ πολυτρόπως.
Ἀλλ' ὅπερ λέγει καθ' εἱρμὸν ἡ νύμφη σκοπητέον.

Ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδός μου, λέγει μοι·
Ἀνάστα, ἐλθὲ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, ἡ περιστερά μου.]

Ἐπεὶ, φησὶν, ἐλήλυθεν ὁ Λόγος καὶ νυμφίος,
Ὁ ταῖς προφήταις χρώμενος ὥσπερ τισὶ θυρίσι,
Τοῦτο τὸ πρῶτον εἴρηκεν ἔσωθεν παρακύπτων·
Ἀνάστηθι τοῦ πτώματος τῆς πλάνης καὶ τοῦ σκότους,
Καὶ πρόσελθέ μοι καθαρῶς. καὶ γίνου μοι πλησίον.
Εἶτα, φησὶν, ἐξεῖπέ μοι καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις·

capreæ ac cervo insitum est, ut venenosas bestias insectentur.

Trium Patrum.

En ipse stetit post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, despiciens e retibus.

Quando capreæ et cervo naturalis ea vis est, ut pestiferas bestias fugent: *Ecce*, inquit, *ipse stetit post parietem nostrum.* Paries noster est natura creata, post quam stetit qui creatus non est, sed creator est omnium Deus Verbum, ut rerum principium quæ motum habent ad finem. Quanquam enim et prius est ipse, utpote initium et finis universorum; tamen quoniam ipsum ex fine nondum invenimus: nondum enim in eo qui finis est, et ab omni motu conquievimus: post stare dicitur, *prospiciens per fenestras.* Fenestræ autem sunt ea quæ naturæ creatæ ab increato communicata sunt; per quæ ipse ad eam prospicit, dum providentia sua cuncta moderatur, nobisque (nisi fenestras has adversus eum motionibus animi naturæ contrariis concludamus) prospicit. *Respiciens per retia*, hoc est, inspiciens per mutuam virtutum connexionem. Nam si fenestras quæ dictæ sunt, habuerimus apertas illas quidem, sed tamen ita mutuo virtutum, retium instar, recte complicatarum contextu communitas, ut nulla ex volucribus, ex aereis nimirum spiritibus, nullus furtim ingrediatur, atque reconditum in nobis divinæ disciplinæ semen corrumpat: respicit in nos per hæc retia, ipsarum virtutum essentia, ipse videlicet *qui factus est nobis a Deo sapientia et justitia et sanctificatio et redemptio* [29], unigenitus ejus Filius et Verbum.

Ecce hic stetit post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per retia.

Pselli.

Ecce, inquit, Verbum et sponsus venit, demigrans ex Bethel, e superna domo: nondum autem sub tectum introivit: sed foris stans post parietem, per fenestras vult introspicere. Tu autem mihi per parietem legem antiquam intellige, umbram et errores hominibus injicientem: per fenestras vero et retia, oracula prophetarum. Nam ante divini Verbi incarnationem *multifariam multisque modis locutus est* [30]. Sed quid sponsa dicat, consiremus.

Respondet consobrinus meus, et dicit mihi: Surge, veni, propinqua mea, formosa mea, columba mea.

Quoniam, inquit, venit Verbum et sponsus, qui prophetis tanquam fenestris quibusdam usus est; hoc primum dixit introspiciens: Surge de lapsu erroris et tenebris; et ad me puriter accede, et mihi propinqua efficere. Deinde hæc, inquit, præter alia mihi dixit:

[29] I Cor. I, 30. [30] Hebr. I, 1.

Ecce hiems transiit, imber abiit, recessit sibi : flores apparuerunt in terra : tempus putationis advenit.

Quoniam, inquit, naturam dæmonum a quibus humana natura congelatur, et pigra atque iners prorsus ad recte agendum redditur, profligavit : atque ideo hiems charitatis abscessit, et gravis imber omnis abiit ac defluxit : et jucundum veritatis exortum est ver : florere cœpit tellus, natura nempe humana. *Tempus putationis jam venit :* legendi sunt flores, si vis corollas ex floribus contexere. Hominum enim natura quam terram appellavit, idolis et fraudi cervicem inclinans, nullam virtutum speciem præbuit (id enim flos significat), acerbissima ac vehementissima hieme deceptionis in glaciem redacta ac propemodum perdita. Quis enim se in tantis errorum tenebris, pietatis professionem tueri, modestiam servare, temperantiam amplecti, osculari justitiam unquam sperasset ? At *jam flores apparuerunt in terra nostra.* Surge igitur, et coronas tibi ex virtutibus texe. Ac florum testis minime rejiciendus est ille præcursor gratiæ, *Pœnitentiam,* inquiens, *agite* [31] : qui multos ex Hebræis baptizavit, cum videret eos florentes in confessione. Huc enim spectant ea verba Canticorum :

Vox turturis audita est in terra nostra.

Vox enim clamantis fuit præcursor iste, qui passeri, turturi, dexteræ comparatur.

Ficus protulit grossos suos : vineæ florent : dederunt odorem.

Eumdem hæc forte sensum habent cum superioribus. Ficum enim rursus intellige naturam humanam : grossos, inferiores virtutes : vites florentes, animas quæ in recta vivendi ratione ac via progredi jam cœperunt.

Surge, veni, propinqua mea, formosa mea, columba mea.

Trium Patrum.

Cum igitur magistra anima ita se in erudiendis adolescentibus exercuisset, jam quæ ipsa a sponso didicerit, narrat: Respondet, inquiens, nepos meus, qui sermonem videlicet meum ad discipulas profert : respondet dilectus meus, et dicit mihi : *Surge, veni, propinqua mea :* docere desine quæ a me per naturalem scriptamque legem mysteria ad me pertinentia antea dedicisti. Ab iis consurgens, tu quæ propter perfectionem es propinqua mea, ad ea tradenda te confer quæ ex lege constant spiritali, et his longe sunt excellentiora. Ego enim qui sum natura immensus et infinitus, nullis unquam rerum ex materia constantium terminis comprehendar. Itaque te semper oportet ad ulteriora contendere. *Formosa mea, columba mea.* Formosa quidem mea, quatenus operibus et præceptis exsequendis

[31] Matth. III, 2.

A 'Ιδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ· τα ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ, ὁ καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν.

Ὅτι, φησὶ, κατήργησε τὴν φύσιν τῶν δαιμόνων,
Τὴν ἀποκρυσταλλώσασαν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων,
Καὶ δείξασαν ἀναίσθητον πρὸς τὸ καλὸν τελείως,
Κἀντεῦθεν ἀπελήλαται χειμὼν ὁ τῆς ἀπάτης,
Καὶ πᾶς δεινός τις ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἀπεῤῥύη,
Καὶ τὸ τερπνὸν ἀνέτειλε τῆς ἀληθείας ἔαρ·
Ἡ γῆ δ' ἀνθεῖν ἀπήρξατο, φύσις ἡ τῶν ἀνθρώπων,
Καιρὸς δὲ πέφθακε λοιπὸν τομῆς τῆς τῶν ἀνθέων,]
Εἰ βούλῃ. κατασκεύασον στεφάνους ἐξ ἀνθέων.
Ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις γὰρ ἣν γῆν ὁ λόγος εἶπεν,
Εἰδώλοις ὑποκλίνασα καὶ πλάνῃ τὸν αὐχένα,
B Εἶδος οὐκ εἶχεν ἀρετῶν (τοῦτο γὰρ ἄνθος νόει),
Τῷ δριμυτάτῳ καὶ σφοδρῷ χειμῶνι τῷ τῆς πλάνης
Κρυσταλλωθεῖσα καὶ σχεδὸν ἐναπολλυθεῖσα.
Τίς γὰρ ἠλπίσατό ποτε τῆς πλάνης σκοτιζούσης,
Τηρεῖν ἐξομολόγησιν, φυλάττειν σωφροσύνην,
Ἐγκράτειαν ἀσπάζεσθαι, φιλεῖν δικαιοσύνην
Ἀλλ' ἤδη πάντως ἤνθηκεν ἡ γῆ. Λοιπὸν ἀνάστα,
Καὶ σπούδασον ἐξ ἀρετῶν στεφάνους σοι πλακῆναι.
Καὶ μάρτυς ἀπαράγραπτος ὑπάρχει τῶν ἀνθέων
Ὁ πρόδρομος τῆς χάριτος, λέγων· Μετανοεῖτε·
Ὅστις πολλοὺς ἐβάπτισε τοῦ γένους τῶν Ἑβραίων,
Ἰδὼν αὐτοὺς ἀνθήσαντας ἐν ἐξομολογήσει.
Τούτου γὰρ χάριν εἴρηκεν ὁ λόγος τῶν Ἀσμάτων·

Φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.

Φωνὴ βοῶντος πέφυκεν ὁ πρόδρομος γὰρ οὗτος,
Στρουθῷ, τρυγόνι, δεξιῷ παρεικασθεὶς τῷ λόγῳ.

C Ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς. Αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμήν.

Τοῦτο ταυτόν τι πέφυκε τάχα τοῖς προῤῥηθεῖσι.
Συκῆν γὰρ αὖθις νόησον τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων,
Ὀλύνθους δὲ τῶν ἀρετῶν τὰς ὑποδεεστέρας.
Ἀμπέλους πάλιν γίνωσκε, δέσποτα, κυπριζούσας,
Ψυχὰς προκόπτειν εἰς καλὸν ἐναρξαμένας ἤδη.

Ἀνάστα, ἐλθὲ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου.

Τῶν γ' Πατέρων.

Οὕτω τοίνυν ἡ διδάσκαλος ψυχὴ ἀπασχολήσασα ἑαυτὴν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθητευομένων, λοιπὸν ἅπερ αὐτὴ μανθάνει παρὰ τοῦ νυμφίου φησίν· Ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδός μου· ἤτοι, ἐμου πρὸς τὰς μαθητευομένας ποιουμένης τὸν λόγον, ἀποκρίνεται ὁ D ἀγαπητός μου, καὶ λέγει μοι· Ἀνάστα, ἐλθὲ, ἡ πλησίον μου. Δηλαδὴ ἀνάνευσον ἀπὸ τοῦ διδάσκειν τὰ παρ' ἐμοῦ διά τε τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ νόμου προδιδαχθέντα σοι περὶ ἐμοῦ μυστήρια. Κἀκ τούτων ἐγερθεῖσα, ἐλθὲ πάλιν εἰς τὸ διδάσκεσθαι διὰ τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὰ ἔτι τούτων ὑπερκείμενα, ἡ διὰ τελειότητα ἐγγύς μου. Οὐ περιγραφήσομαι γάρ ποτέ τισι μετουσίαις ἢ τέρμασι, κατ' οὐσίαν ὑπάρχων ἄπειρος καὶ ἀόριστος. Καὶ διὰ τοῦτο δέον σε τοῖς ἔμπροσθεν διηνεκῶς ἐπεκτείνεσθαι. Καλή μου, περιστερά μου. Καλή μου μὲν ὡς κεκαθαρμένη καὶ

ὡραϊσμένη τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν· περιστερά μου δὲ ὡς πεφωτισμένη τοῖς τοῦ παναγίου Πνεύματος χαρίσμασιν. Ἀνάστα δὲ, φησὶ, καὶ ἐλθέ· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν, Ἤγουν, διὰ τοῦτό σοι ἐγκελεύομαι ἐγείρεσθαι ἀεὶ ἀπὸ ὑψηλῶν θεωρημάτων εἰς ὑψηλότερα, πρὸς μετουσίαν τοῦ ὑπερκειμένου κάλλους σε ἐφελκόμενος, ὅτι τὰ χειμαζόμενα πάθη τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν πορείαν κωλύοντα, γεγόνασιν ἐκποδών. Ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. Δηλονότι ἡ σφοδρὰ καταιγὶς τῶν αἱρέσεων, ὑφ' ἧς καὶ ἀπησχόλησαι μὴ παρασυρῆναι, ἀπέστη τῇ ὑφ' ἑαυτῶν διαλλήλῳ φθαρεῖσα φθορᾷ. Τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ. Αἱ ἀρεταὶ πάντως, αἳ δίκην πολυειδῶν τε καὶ εὐειδῶν ἀνθέων τὴν ψυχὴν ὡραΐζουσιν, ἀνέθηλαν ἐν σαρκὶ κατ' ἐνέργειαν· ταῦτα δὲ γεγόνασιν, ἐπειδήπερ καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακεν, ὃς τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας ἐστί. Φησὶ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις αὐτός· Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς. Τέμνονται γὰρ διὰ πίστιν καὶ ἀρετὴν οὗτοι οἱ καινοὶ τῷ καινοποιῷ Πνεύματι, ἀπὸ τῶν πεπαλαιωμένων τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τῇ κακίᾳ. Ὅθεν καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας ἐπάγων τὴν μαρτυρίαν, φησί· Φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν. Τρυγόνα γὰρ καλεῖ τὸν τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας προφήτην καὶ πρόδρομον, ὡς ἐρημικόν τε καὶ σώφρονα. Οὗ ἡ φωνὴ τὸ τῆς μετανοίας ἐστὶ κήρυγμα, ὅπερ ἔν τισι τῶν σαρκικῶν καὶ φρονούντων τὰ γήϊνα ἠκούσθη, ὡς πεισθεῖσι τῷ κηρύγματι τούτῳ, καὶ μετανοίας βαπτισθεῖσι βάπτισμα. Διὸ καί φησιν. Ἡ συκῆ ἐξήνθησεν ὀλύνθους αὐτῆς. Συκῆν γὰρ τὴν μετὰ ταῦτα δι' ἀκαρπίαν καθηραμένην παρὰ Χριστοῦ συναγωγὴν λέγει τῶν Ἰουδαίων· ἥτις δίκην ὀλύνθων προανισχόντων τοῦ τελείου καρποῦ, καὶ ταχέως πιπτόντων, τοὺς τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα βαπτισθέντας ἀνέθηλεν. Οὗτοι μὲν γὰρ τὸν καρπὸν προεδείκνυον, προτυποῦντες διὰ τοῦ ἐν ὕδατι μόνῳ βαπτίσματος τὸ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι καὶ πυρὶ βάπτισμα. Αὐτοὶ δὲ εἰς τοῦτο οὐκ ἔφθασαν, ἀλλ' ὡς τῇ περὶ Χριστοῦ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰωάννου μὴ πιστεύσαντες τῆς εἰς αὐτὸν Χριστὸν ἐξέπεσον πίστεως. Αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμήν. Ἀμπέλους καλεῖ τὰς ἐν τοῖς ἔθνεσι φυτευθείσας τῷ κηρύγματι τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας τῶν πιστευσάντων αὐτῷ· ὧν ἐκκλησιῶν ἄνθη προδεικτικὰ τοῦ κατ' ἀρετὴν καρπίμου αὐτῶν, οἱ προσενεγκόντες Χριστῷ δῶρα ἐξ Ἀνατολῶν μάγοι, οἱ προσαγαγόντες αὐτῷ ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ, καὶ δι' ἡμᾶς νεκρῷ, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν, παρέχοντες τοῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένοις τὸ τῆς γνώσεως χάρισμα, εὐώδη ὀσμὴν τῆς εἰς αὐτὸν Χριστὸν, πίστεως τῶν ἐθνῶν. Διὰ ταῦτα γοῦν φησιν· Ἀνάστα, ἐλθὲ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου. Δηλαδὴ ἔγειρε ἀπὸ τοῦ διδάσκειν διὰ τῶν ἔν τε τῇ φύσει καὶ τῷ γράμματι τύπων καὶ

A mundata es et decorata : columba vero, quatenus illustrata es donis Spiritus sancti. *Surge* autem, inquit, *et veni : quoniam ecce hiems transiit*. Quare trahens te ad summæ pulchritudinis communionem, præcipio tibi ut surgas, et a sublimibus contenplationibus ad sublimiores exciteris : quandoquidem perturbationes, quæ tanquam hiemis tempestates animam affligunt et ab itinere prohibent spiritali, sublatæ sunt. *Imber abiit, recessit sibi*. Vehemens hæresum, a quibus vexabaris, procella desiit, cum mutuo inter se conflictu oppressæ conciderint. *Visi sunt flores in terra*. Virtutes quæ tanquam varii atque odorati flores animam exornant, in carne, dum rectis actionibus et operibus excoluntur, floruerunt. Hæc autem facta sunt, B *quoniam tempus putationis advenit :* quod quidem tempus est Christi adventus in carne. *Non enim*, inquit ipse in Evangeliis, *veni mittere pacem, sed gladium : veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et sponsam adversus socrum suam* [32]. Amputantur enim per fidem et virtutem isti novi, a Spiritu renovante, ab iis qui in infidelitate et malitia inveterati sunt. Quamobrem adventus sui in carne testimonium afferens : *Vox*, inquit, *turturis audita est in terra nostra*. Turturem nominat adventus sui prophetam et præcursorem, utpote solitarium et pudicum : cujus vox est pœnitentiæ prædicatio, quæ in quibusdam eorum qui carnales sunt et terrena sapiunt [33], audita est, cum illi prædicationi paruerint, et baptismate pœnitentiæ baptizati sint. Itaque C *Ficus*, inquit, *protulit grossos suos*. Ficum illam intelligit, cui postea Christus, propter infecunditatem, maledixit [34], nempe synagogam Judæorum : quæ quidem tanquam grossos qui ante fructum perfectum nascuntur, sed celeriter decidunt, eos protulit qui Joannis baptismate baptizati sunt. Hi namque fructum præ se tulerunt, per baptisma in aqua sola, figuram baptismatis in Spiritu sancto et igne præmonstrantes : ad quod tamen ipsi non pervenerunt : quippe qui Joannis testimonio de Christo non credentes, a fide in Christum exciderunt. *Vineæ nostræ florent, dederunt odorem*. Vineas vocat ecclesias credentium Christo, quæ per ipsius prædicationem in gentibus plantatæ sunt : quarum ecclesiarum flores, fructum ex ipsis per D virtutem futurum prænuntiantes exstiterunt Magi, qui munera Christo ab orientis partibus advehentes, ei ut Regi et Deo, et propter nos mortali, aurum, et thus, et myrrham obtulerunt : suavem gentium fidei in ipsum Christum odorem exhibentes iis, qui a Spiritu sancto scientiæ donum sunt consecuti, Propterea dicit : *Surge veni, propinqua mea, formosa mea, columba mea*. Recede videlicet ab ea docendi ratione, quæ in figuris et umbris tum naturæ tum litteræ continetur, et veni ad ea docenda quæ spiritus sunt, propter tuam ad me propinquitatem

[32] Matth, x, 34. [33] Philipp. III, 19. [34] Marc. XI, 13, 21.

A Spiritus sancti muneribus decorata. A me enim longius quodammodo recedis, dum in figuris descendis ad discipulas erudiendas, eisque nondum ea quæ spiritus sunt percipientibus, sensu pulchra videris, non spiritu. Deinde exposita causa, cur ei, ut ad se veniret, præcepisset : advenisse enim tempus adventus sui in carne : quamobrem dicebat etiam discipulis suis : *Surgite, eamus hinc* [35] : quanta cum fiducia venire ad se debeat, non declaravit. Quocirca nunc etiam illud exponit : *Et veni, columba mea in tegmine petræ.* Quando te discipulæ non sequuntur, per res sensibiles docentem ea quæ spiritus sunt; veni, tu spiritalis, mea, qui sum immutabilis, evangelica doctrina servata : sic ut non abhorreat a præceptorum legis scriptæ observatione. Lex enim scripta instar propugnaculi ab actionum vitiis præmuniebat, et figuras duntaxat veritatis ostendebat : quibus ordine ad perfectionem ita tendebatur, ut actionis quidem vitiorum purgationem, ipsarum etiam cogitationum improbarum ablutio, figurarum autem contemplationem spiritalis ad veritatem provectio sequeretur. Quæ quidem docet lex spiritus : Evangelium videlicet in quo tegimur a spiritali petra, qui, ut divus ait Apostolus [36], Christus est. Sic igitur sponsam vocans, quid deinceps velit, ostendit : nimirum ut umbræ doctrina relicta in spiritu et veritate ad se veniat.

σκιῶν. Καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ διδάσκεσθαι τὰ τοῦ πνεύματος διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἐγγύτητα ὡραϊσμένη μοι τοῖς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνεργήμασιν. Ἐν οἷς γὰρ τρόπον τινὰ μακρύνῃ ἀπ' ἐμοῦ τοῖς τύποις, διὰ τὰς μαθητευομένας συγκαταβαίνουσα, ἐν αἰσθήσει καλὴ καὶ οὐ πνεύματι, ταύταις δοκεῖς, ὡς μὴ χωρούσαις τὰ τοῦ πνεύματος. Εἶτα ἐπειδὴ τὴν μὲν αἰτίαν ὑπέδειξε δι' ἣν ἀπήτησεν αὐτὴν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπανέλευσιν, διδάξας ἐφθακέναι τὸν καιρὸν τῆς ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας αὐτοῦ, καθ' ἣν καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἔλεγε τό· Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν τὸ δὲ, ἐν ποίᾳ ἀσφαλείᾳ δεῖ πρὸς αὐτὸν ταύτην ἐλθεῖν, οὐκ ἐδήλωσε, νῦν καὶ ταύτην διδάσκων, φησίν· Καὶ ἐλθὲ σὺ, περιστερά μου, ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας. Ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· ἤτοι, B ἐπειδή σοι μὴ ἐπακολουθοῦσιν αἱ διδασκόμεναι, διδασκούσῃ ταύτας διὰ τῶν ἐν αἰσθήσει τὰ τοῦ πνεύματος, ἐλθὲ σὺ, ἡ πνευματικὴ, τῇ ἐμῇ τοῦ ἀτρέπτου εὐαγγελικῇ παιδαγωγίᾳ φυλαττομένῃ ἀκολούθως τῇ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ γραπτοῦ νόμου προφυλακῇ. Ὁ γὰρ γραπτὸς νόμος προτειχίσματος δίκην ἀπὸ τῶν κατ' ἐνέργειαν παθῶν προεφύλαττε, καὶ τοὺς τύπους μόνον τῆς ἀληθείας ἐδείκνυεν, οἷς ἀκόλουθον πρὸς τελειότητα, τῇ μὲν καθάρσει τῶν κατ' ἐνέργειαν παθῶν, ἡ καὶ αὐτῶν τῶν ἐναντίων ἐπιθυμιῶν ἔκπλυσις· τῇ δὲ θεωρίᾳ τῶν τύπων, ἡ ἐν πνεύματι ἀναγωγὴ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν· ἅπερ ὁ πνευματικὸς διδάσκει νόμος, πάντως τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ σκεπόμεθα παρὰ Χριστοῦ τῆς πνευματικῆς πέτρας, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. Οὕτως οὖν καλέσας αὐτήν, τί βούλεται λοιπόν, τὸ ταύτην καταλιπεῖν τὸ διδάσκειν τὰ τῆς σκιᾶς, καὶ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν, φησίν.

Ostende mihi faciem tuam.

C Tuam illam, secundum imaginem meam et similitudinem, retege faciem ac formam spiritalem; quam ut rudes discipulæ possent aspicere, figuris veritatis et velis contexisti.

Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου.

Ἤγουν, ἀνακάλυψόν μοι τὸν κατ' εἰκόνα ἐμὴν καὶ ὁμοίωσιν πνευματικόν σου χαρακτῆρα, ὃν διὰ τὸ θεατὸν ταῖς μαθητευομέναις γενέσθαι, τύποις τῆς ἀληθείας καὶ συμβόλοις συνεκάλυψας.

Sonet vox tua in auribus meis.

Dum mecum spiritaliter versaris. Vocem enim magistræ animæ spiritus quidem ducit ad aures Domini : verba autem et litteram quibus simplex in spiritu sermo concrescit compositus, perfert ad aures discentium.

Καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου.

Ἐν τῷ πνευματικῶς ἐντυγχάνειν μοι. Τὴν γὰρ φωνὴν τῆς διδασκάλου ψυχῆς τὸ μὲν πνεῦμα ἀνάγει πρὸς τὰ ὦτα Κυρίου· τὰ δὲ ῥήματα καὶ τὸ γράμμα, οἷς ὁ ἁπλοῦς ἐν πνεύματι λόγος παχύνεται συντιθέμενος, κατάγει πρὸς τὰ ὦτα τῶν μαθητευομένων.

Vox enim tua dulcis.

Dulcis profecto, cum ea pronuntiet quæ ad spiritum pertinent.

Ὅτι ἡ φωνή σου ἡδεῖα.

Δηλαδὴ γλυκεῖα ὡς τὰ τοῦ πνεύματος φθεγγυμένη.

Et facies tua decora.

D Quippe quæ Domini formam servat, et manibus Spiritus est exornata.

Καὶ ἡ ὄψις σου ὡραία.

Ὡς τὸν Δεσποτικὸν σώζουσα χαρακτῆρα, καὶ ταῖς χερσὶ καθωραϊσμένη τοῦ Πνεύματος.

Surge, veni, propinqua mea, formosa mea, columba mea.

Ἀνάστα, ἐλθὲ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου.

Pselli.

Hujusce sermonis significationes sæpe diximus : verba quæ deinceps sequuntur, interpretemur. O virgo, inquit, anima purissima, surge de lapsu, et huc veni, alacriter tamen, et nulla coacta necessitate, sed volens ac lubens. Non invita, inquam, sed ultro veni. Sic enim omnino ad me

Ψελλοῦ.

Τούτου πολλάκις εἴπομεν τοῦ λόγου τὰς ἐμφάσεις·
Λόγους λοιπὸν τοὺς ἐφεξῆς προσεφερμηνευτέον,
Ὦ παρθενεύουσα, φησὶν, ψυχὴ καθαρωτάτη,
Ἀνάστηθι τοῦ πτώματος, καὶ δεῦρο, πλὴν προθύμως,
Οὐκ ἐξ ἀνάγκης δέ τινος, ἀλλ' ἑκουσίᾳ γνώμῃ.
Φημὶ γὰρ δεῦρο, τουτέστιν ἑκουσίως.

[35] Joan. xiv, 51. [36] I Cor. x, 4.

Οὕτω δὲ πάντως πρὸς ἐμὲ τὴν πέτραν, φησὶ, [φθάσεις,
Ἤγουν τὴν πέτραν τὸν Χριστὸν ζωῆς τῆς αἰωνίου,
Ἀπὸ τοῦ προτειχίσματος τοῦ παλαιτάτου νόμου,
Τοῦ σύνεγγυς τυγχάνοντος τῆς πέτρας μεταβᾶσα.
Ἔρχεται γὰρ ὡς ἀληθῶς, τουτέστι προσεγγίζει
Τῆς πέτρας τὸ προτείχισμα, καὶ μάθε καὶ τὸν [τρόπον·
Προτείχισμα δὲ λέγεται δῆθεν ὁ πάλαι νόμος.
Πέτρα δὲ πάλιν ἀῤῥαγὴς ἡ νέα διαθήκη.
Κἂν δοκῶσιν ἔξωθεν ἀλλήλων ἀφεστάναι,
Ὁ νόμος ὁ Μωσαϊκὸς καὶ ὁ τῶν Εὐαγγελίων,
Ἀλλ' ὅμως κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις συνεργοῦνται.
Τί γάρ ἐστιν ἐγγύτερον τῶνδε τῶν κελευσμάτων;
Ὁ παλαιὸς νομοθετεῖ νόμος τὸ μὴ μοιχεύειν,
Ἀλλ' ὁ παρὼν καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ τῶν Εὐαγγελίων,
Καὶ πάλιν ἐγκελεύεται τέμνειν ἐπιθυμίαν.
Ἐκεῖνος δ' αὖ ἀπέχειν σε νομοθετεῖ τοῦ φόνου,
Ὁ δὲ μηδ' ὅλως πρὸς ὀργὴν κινεῖσθαι δογματίζει.
Εἰ δὲ ζητεῖς καὶ πρόβατα καὶ Σάββατα καὶ Πάσχα,
Τὰς φανερὰς καὶ σαρκικὰς ἐκείνου διατάξεις,
Καὶ ταῦθ' εὑρήσεις ἐν αὐτῷ πνευματικῶς ἐγκύπτων.
Ἡ πέτρα γὰρ πνευματικὴ κ' οὐ χοϊκὸς ὁ τοῖχος.
Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν τῶν ἐφεξῆς ῥημάτων,
Ἀπόκρισιν γὰρ δίδωσιν ἡ νύμφη τῷ νυμφίῳ.

Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου, ὅτι ἡ φωνή σου ἡδεῖα καὶ ἡ [ὄψις σου ὡραία.

Μηκέτι μοι προσομιλῇς, φησὶ καλὲ νυμφίε,
Διά τινων προφητικῶν καὶ νομικῶν βιβλίων,
Ἀλλ' ὡς ἐξόν μοι βλέψαι σε, καὶ σῆς φωνῆς ἀκοῦσαι,
Ἀκούτισόν με τὴν φωνὴν, καὶ δεῖξόν μοι τὴν [θείαν.
Εἰ γὰρ ἡδεῖα πέφυκεν οὕτω καὶ γλυκυτάτη
Ἡ σὴ φωνὴ προφητικῶς ἡμῖν ἦν ἠχουμένη,
Κἀντεῦθεν ἣν σου βλέπομεν ὄψιν ὡς ἐν κατόπτρῳ,
Ὡραιοτάτη πέφυκε καὶ πανευειδεστάτη,
Ὢ ποταπὸν καθέστηκεν τὸ κάλλος τῆς σῆς θέας,
Καὶ τῆς φωνῆς ὁ γλυκασμὸς ἀμέσως δεδεγμένος!
Ἤκουσε τὴν παράκλησιν τῆς νύμφης ὁ νυμφίος,
Ὃς μᾶλλον ὥσπερ ἑαυτὸν εἰς τοὐμφανὲς δεικνύων,
Πρῶτον εἰς ἄγραν παρορμᾷ τοὺς θηρευτὰς, καὶ λέγει·

Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας, καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν.

Ὢ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τοῦ Λόγου δυναστείας!
Ὢ παναλκοῦς δυνάμεως! ὢ κράτους ἀποῤῥήτου!
Κελεύει γὰρ τοῖς θηρευταῖς, τουτέστι τοῖς ἀγγέλοις,
Ὥσπερ ἀλώπεκάς τινας μικρὰς δυστηνοτάτας
Τὴν πᾶσαν ἀποστατικὴν δύναμιν τῶν δαιμόνων,
Θηρεῦσαι καὶ συναγαγεῖν, κρατῆσαι, καὶ δεσμεῦσαι,
Τὸν δράκοντα τὸν μέγιστον τὸν ἀποστάτην φύσει,
Ὃς ἐνεδρεύει καθ' ἡμῶν, ὡς λέων εἰς ποίμνας μαί-νεται,
Τοῦ κοσμοκράτορος Σατᾶν, τοῦ σκότους τὸν προ-[στάτην,
Τὸν ᾅδην τὸν πλατύνοντα τὸ στόμα τὸ ζοφῶδες,
Τὸν ἔχοντα καὶ φέροντα τὸ κράτος τοῦ θανάτου,
Τὸν ἐγκαυχώμενον λαβεῖν ὡς νοσσιὰν στρουθίου,

A accedes, petram utique Christum vitæ sempiternæ: a propugnaculo, a veteri lege, quæ petræ conjuncta est, transcendens. Venit enim vere: hoc est, appropinquat ad petræ propugnaculum. Et disce etiam modum. Propugnaculum autem sane dicitur antiqua lex: petra vero solida, novum testamentum. Ac quamvis videantur inter se distare lex Mosaica, et Evangelium; virtute tamen consonant atque inter se congruunt. Quid enim his præceptis potest esse conjunctius? Antiqua lex vetat adulterium: Evangelium amputat cupiditatem. Illa, ut a cæde abstineas, jubet: hoc prohibet, ne prorsus irascaris. Quod si quæris et oves, et Sabbata, et Pascha, quæ illic secundum carnem; hic secundum spiritum, si attenderis, invenies.
B Lapis enim spiritalis, non autem terrenus, est paries. Sed, quæ sequuntur verba, jam audiamus. Sponsa enim respondet sponso.

Ostende mihi faciem tuam: sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

Ne mecum amplius, o sponse formose, per libros quosdam propheticos et legales colloquare: sed
C mihi videre te liceat, et vocem tuam audire; *sonet vox tua in auribus meis, ostende mihi faciem tuam.* Nam si vox tua nobis jucundissima fuit atque dulcissima; si vultus tuus pulcherrimus visus est et maxime decorus, cum vox tua per prophetas insonaret, et formam tuam tanquam in speculo cerneremus: quantanam erit præsentiæ tuæ pulcritudo! quanta vocis ipsius dulcedo, quæ sine ullo medio exaudietur? Sponsæ preces audivit sponsus, qui ut se ipsum coram magis conspicuum præbeat, venatores ad prædam excitat, dicens:

Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: et vineæ nostræ florent.

O imperium Verbi terribile ac formidandum! O
D virtutem omnipotentem! O robur incredibile! Venatoribus enim præcepit, id est angelis, ut vulpeculas quasdam parvulas captu difficillimas pervestigent, comprehendant, superent, vinciant: totam nimirum desertricem dæmonum potestatem: draconem illum maximum: illum rebellem natura, qui non aliter in nos quam leo in greges desævit, mundi principis Satan; principem tenebrarum, infernum tenebrosas fauces suas aperientem, habentem ac ferentem mortis imperium; qui se passeris nidum, orbem scilicet universum, tanquam ova putrida atque abjecta cepisse et diripuisse gloriatur: qui terræ montes et mare eversurum, et

in nubibus sedem collocaturum se jactitat [87] : cujus quidem latera sunt ænea, et dorsum ferreum, viscera autem smyrites lapis : serpentem ipsum gravem ; illum senem, ingentem illum, omnemque aliam virtutem ejus hostilem : virtus sane potentiæ tanquam vulpeculas parvas et natura fraudulentas appellat. Comprehendite, inquit, mihi parvas vulpes, quæ animas humanas demoliuntur. Has enim solas vineas vocat.

Trium Patrum.

Cum autem ad sponsi mandatum magistræ animæ ipsi præsto essent, et cum eo ex doctrina ipsius versarentur, ad eas hæc verba facit : *Capite nobis vulpes parvulas :* observantia præceptorum, simul eum vitiorum motionibus astutissimos ipsorum auctores spiritus cohibete : qui parvuli videntur adhuc, cum ipsæ motiones nondum in actum processerint, *Nobis* autem dixit *capite* propter finem propositum, qui in illis erudiendis expletur. *Quæ demoliuntur vineas,* id est, animas evertunt, quæ per fidem in me sunt plantatæ. *Et vineæ nostræ florent.* Animæ diligenter a nobis ad salutem institutæ jam florent secundum virtutem, fallacissimis, ut dictum est, spiritibus profligatis.

Pselli.

Sed videamus quid dicat etiam sponsa et virgo. *Nepos meus mihi, et ego illi.*

Verum morose deinceps sponso loquitur :

Qui pascit inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, revertere : similis esto tu, nepos mi, capreæ hinnulove cervorum super montes convallium.

O pulcherrime pastor ovium, quæ mente sunt præditæ, inquit sponsa ad ipsum Verbum et sponsum, qui oves tuas virtutibus, ut liliis pascis, rursus te capreæ aut cervorum hinnulo similem præbe, ut paulo ante super vallium montes saliebas : atque omnem potentiam adversantem everte, et colles nimis elatos exæqua. Sic enim cursibus tuis omnis vallis implebitur : et omnis malitiæ collis humiliabitur : et omnes impietatis umbræ discutientur : et dies salutis mortalibus aspirabit.

Trium Patrum.

Revertere, assimilare tu, nepos mi, capreæ hinnulorc cervorum super montes convallium.

Spiritales feras, animarum corruptrices qua contra nos sæviunt, et serpentium more, vitiorum virus in nos effundunt, repelle. Et propterea tu,

[87] Isa. xiv, 14.

A Τὴν οἰκουμένην σύμπασαν, καὶ ταύτην ἀφαρπάσαι,
Ὡς ὠὰ τὰ σαθρότατα καταπεφρονημένα,
Τὸν ἐξαλείφειν φάσκοντα γῆς ὅρους καὶ θαλάττης,
Τὸν ἐν νεφέλῃ λέγοντα τὸν θρόνον καθιδρύσαι,
Οὗπερ χαλκαῖ μὲν αἱ πλευραὶ καὶ σιδηρᾶ δ' ἡ ῥάχις,
Ἔγκατα δ', ὥς φασιν, αὐτοῦ σμυρίτης λίθος·
Αὐτὸν τὸν ὄφιν, τὸν δεινὸν, τὸν γέροντα, τὸν μέγαν,
Καὶ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ τὴν ἐναντίαν,
Ἡ δύναμις ὠνόμασε τῆς ὄντως δυναστείας,
Ὡς ἀλωπέκια μικρὰ καὶ δολερὰ τῇ φύσει.
Τοὺς γοῦν μικροὺς ἀλώπεκας, φησὶ, κρατήσατέ μοι,
Ὡς βλαπτικοὺς τυγχάνοντας ψυχῶν τῶν ἀνθρωπίνων.
Ἀμπέλους γὰρ ὡς ἀληθῶς ταύτας ἐννόει μόνας.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ κέλευσιν τοῦ νυμφίου παραστᾶσαι B τούτῳ αἱ διδάσκαλοι ψυχαὶ, ὑπὲρ τῶν διδασκομένων αὐτῷ ἐντυγχάνουσι, πρὸς ταύτας οὕτως φησίν· Πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικρὰς, ἤγουν κατάσχετε διὰ τῶν ἐντολῶν ἅμα ταῖς κινήσεσι τῶν παθῶν τὰ τούτων αἴτια δολερώτατα πνεύματα ἔτι δοκοῦντα νεάζειν, εἰ μήπω αἱ τῶν παθῶν κινήσεις προκόψουσιν εἰς ἐνέργειαν. Ἡμῖν δέ φησι κατάσχετε, διὰ τὸ πέρας δέξασθαι τὸ κατὰ σκοπὸν ἡμῖν ἐπὶ ταῖς μαθητευομέναις. Ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας· δηλαδὴ, ἀπολλύντας ψυχὰς τῇ εἰς ἐμὲ πίστει πεφυτευμένας. Καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν· ἤτοι, αἱ παρ' ἡμῶν πρὸς σωτηρίαν ἐπιμελούμεναι ψυχαὶ ἤδη ἀνθοῦσι κατ' ἀρετὴν, τῶν δολερωτάτων πνευμάτων κατασχεθέντων, ὡς εἴρηται.

Ψελλοῦ.

C Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τί φησιν ἡ νύμφη καὶ παρθένος.
Ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, κἀγὼ αὐτῷ.
Ἀλλ' ἐφεξῆς ἐκδυσωπεῖ λέγουσα τῷ νυμφίῳ·

Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαὶ, ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σὺ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι ἢ νεβρῷ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων.

Ὦ καλλιστότατε ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων,
Φησὶν ἡ νύμφη πρὸς αὐτὸν τὸν Λόγον καὶ νυμφίον,
Ὃς τρέφεις σου τὰ πρόβατα ταῖς ἀρεταῖς ὡς κρίνοις,
Καὶ πάλιν φάνηθι δορκὰς ἢ καὶ νεβρὸς ἐλάφων,
Καὶ πάλιν ἀναζήτησον ὥσπερ ἀνθυποστρέψας,
Ἅπερ ἐπήδας πρὸ μικροῦ τῶν κοιλωμάτων ὄρη,
Καὶ πᾶσαν ἐξαφάνισον δύναμιν ἐναντίαν,
Καὶ καθομάλισον βουνοὺς τοὺς ἄγαν ἐπηρμένους.
D Οὕτω γὰρ πληρωθήσεται σοῖς δρόμοις πᾶσα φάραγξ,
Καὶ πᾶς ταπεινωθήσεται βουνὸς ὁ τῆς κακίας,
Καὶ πᾶσαι κινηθήσονται σκιαὶ τῆς ἀθεΐας,
Καὶ διαπνεύσει βροτοῖς ἡμέρα σωτηρίας.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σὺ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι, ἢ νεβρῷ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν κοιλωμάτων.

Ἀπόστρεψον δὲ τὰ καθ' ἡμῶν μαινόμενα ψυχοφθόρα νοητὰ θηρία, τὰ δίκην ὄφεων τὸν ἰὸν τῶν παθῶν ἐν ἡμῖν ἐκχέοντα· κἀντεῦθεν ὁμοιώθητι σὺ

Cumque rursus illum vocassem, non respondit mihi. Quam vere sponsa sollicitudinem exaggerat suam! Nulla enim anima, licet ad angelorum perfectionem accedat, et ad rerum penitus arcanarum cognitionem perveniat, se divinam essentiam inspecturam speret. Quando igitur sponsum quem quæsiverat,non invenit, audiamus,quid ipsa velit. Sic enim ait :

Surgam jam, et circuibo in civitate, in foris et in plateis : et quæram quem diligit anima mea.Quæsivi illum, et non inveni, Vocavi eum, et non audivit me.

Exsurgam, inquit, et perquiram illum.Naturam, quæ mundo continetur, universam pervestigabo. Hanc enim civitatem appellat hoc loco : quemadmodum et per plateas intelligit cœtus angelorum. Ad illius igitur,inquit, investigationem me contuli. Atque hoc proposito et consilio naturas angelorum omnes magno labore exploravi, sperans, me illum in angelis assecuturam. Verum cum ipsum inter angelos perscrutater, ut quia qualisque esset, unde principium haberet, et quo fine concluderetur, intelligerem, custodes supernæ civitatis Sion me pervagantem atque inquirentem conspexerunt. Sic enim narrationem persequitur suam :

Invenerunt me custodes, qui obeunt civitatem.

Tum, inquit, percontata sum illos :

Num, quem diligit anima mea, vidistis?

Sperabam enim profecto Verbum et sponsum meum in angelis saltem intelligi et comprehendi posse. Verum, cum et hos animadverterem nihil scire, ab eis hæsitans, inquit, recessi. Ab angelis autem haud ita procul concesseram, cum inveni quem diligit anima mea. Ut paululum, inquit, ab angelis pertransii, per fidem intelligens, Christum omnipotentem et Verbum Deum atque hominem nulla ratione comprehendi posse, inveni ipsum in iis quæ ingenii rationisque vim atque intelligentiam omnem superant.Divina enim Verbi ac sponsi natura eo tantum, quo non posse comprehendi cognoscitur, fit comprehensibilis.;

Tenui eum, nec dimisi. donec introduxerim illum in domum matris meæ, et in cubiculum illius, quæ me concepit.

Quoniam incomprehensum, inquit,illum inveni, intus eum tenui, et medio cordis, Patrique coæternum esse cognovi. Nos enim domus, et templa, et cubicula sumus Spiritus sancti, ut Paulus ait [38], qui et genuit nos et nutrit, quemadmodum ipse novit.

Pselli.

Sed præstantiorem sponsa progressum assecuta, rursus amicos urget his verbis :

Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, per virtutes et for-

[38] I Cor. III, 16; VI, 19, II Cor. VI, 16.

A Οὐχ εὗρον τοῦτον οὐδαμῶς ἐκεῖσε πεφηνότα.
Καὶ πάλιν τοῦτον κέκληκα, πλὴν οὐχ ὑπήκουσέ μου.
Ὡς ἀληθῶς ἐκτραγῳδεῖ τοὺς λόγους ἡ παρθένος.
Ψυχὴ γὰρ πᾶσα καθαρὰ, κἂν πρὸς ἀγγέλους φθάσῃ,
Καὶ τῶν ἀδύτων ἔσωθεν εἰσέλθῃ τῶν ἀῤῥήτων,
Μὴ νομιζέτω κατιδεῖν τὴν θεϊκὴν οὐσίαν.
Ἐπεὶ γοῦν ὡς ἐζήτησεν οὐχ εὗρε τὸν νυμφίον,
Ἀκούσωμεν τί βούλεται. Φησὶ γὰρ οὕτω πάλιν·

Ἀναστήσομαι δὴ, καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει, ἐν ἀγοραῖς, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις, καὶ ζητήσω ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου· ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρον, ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου.

Ἐξαναστήσομαι, φησὶ, καὶ ψηλαφήσω τοῦτον,
Καὶ πᾶσαν ὑπερκόσμιον περικυκλώσω φύσιν,
B Ἣν πόλιν ἐπωνόμασεν ὁ λόγος τῶν Ἀσμάτων,
Καθώς περ εἶπεν ἀγορὰς τὰς ἄνω πανηγύρεις.
Ὡς γοῦν ἀνέστην δὴ, φησὶ, πρὸς ζήτησιν ἐκείνου.
Καὶ τῷ σκοπῷ καὶ λογισμῷ τὰς τῶν ἀγγέλων φύσεις,
Ἁπάσας ἐξηρεύνησα μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου,
Ἐλπίζουσα καταλαβεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγγέλοις.
Ὡς ἐψηλάφουν τοιγαροῦν αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγγέλοις,
Ὅπως ἂν μάθω τίς ἐστι καὶ ποταπὸς τυγχάνει,
Καὶ πόθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν, καὶ τίνι καταλήγει,
Οἱ φύλακες τῆς πόλεως Σιὼν τῆς ἀνωτάτης,
Περινοστοῦσαν εἶδόν με τὴν πόλιν, καὶ ζητοῦσαν.
Φησὶ γὰρ οὕτω καθεξῆς ὥσπερ ἀφηγουμένη·

Εὕροσαν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει.

Εἶτα, φησὶν, ἠρώτησα πρὸς τοὺς ἀγγέλους τάδε·
Μὴ ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ἴδετε;
C Ἤλπιζον γὰρ ὡς ἀληθῶς, κἀν τοῖς ἀγγέλοις εἶναι
Καταληπτὸν καὶ προσιτὸν τὸν Λόγον καὶ νυμφίον.
Ἐπεὶ δὲ τούτους ἔγνωκα μηδὲν ἐπισταμένους,
Παρῆλθον αὖθις ἀπ' αὐτῶν, φησὶν, ἐξαποροῦσα.
Καὶ ὡς μικρὸν ὅτε παρῆλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὗ [εὗρον ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου.
Ως γοῦν παρῆλθον γὰρ, φησὶ, μικρὸν ἐκ τῶν ἀγγέ- [λων,
Πιστεύσασα τῷ λογισμῷ τὴν ἀκαταληψίαν
Τοῦ παντοκράτορος Χριστοῦ καὶ θεανθρώπου Λόγου,
Εὗρον αὐτὸν ὡς ἀληθῶς ἐν τοῖς ἀκαταλήπτοις.
Ἡ φύσις γὰρ ἡ θεϊκὴ τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου,
Τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι καταληπτὴ τυγχάνει.

Ἐκράτησα αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφῆκα αὐτὸν, ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρός D μου, καὶ εἰς τὸ ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με.

Ἐπείπερ ἀκατάληπτον αὐτὸν, φησὶν, ἐφεῦρον,
Ἔνδον αὐτὸν ἐκράτησα καὶ μέσον τῆς καρδίας,
Καὶ τῷ Πατρὶ συνάναρχον ἐγνώρισα τυγχάνειν,
Ἡμεῖς γὰρ οἶκοι καὶ ναοὶ καὶ μάλιστα ταμεῖα
Τοῦ Πνεύματος τυγχάνομεν, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον,
Τοῦ καὶ γεννήσαντος ἡμᾶς καὶ τρέφοντος, ὡς οἶδε.

Ψελλοῦ.

Ἀλλὰ τὴν κρείττω προκοπὴν ἡ νύμφη ψηλαφῶσας πάλιν τοὺς φίλους δυσωπεῖ. Φησὶ γὰρ τούτοις τάδε·

Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ἐν ταῖς

δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην ἕως οὗ θελήσῃ.

Τοῦ λόγου τούτου φθάσαντες εἴπομεν τὰς ἐμφάσεις · λόγους λοιπὸν τοὺς ἐφεξῆς, ὡς δυνατὸν, σκεπτέον.

Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ὡς στελέχη καπνοῦ, τετυμιαμένη σμύρναν καὶ λίβανον ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψοῦ;

Ταῦτα τοιγάρτοι λέγουσιν οἱ φίλοι πρὸς ἀλλήλους ·
Ὁ τῶν ῥημάτων δὲ σκοπὸς οὗτός ἐστιν, ὡς οἶμαι,
Ἡ νύμφη γὰρ καὶ πρότερον ταῖς ἀρεταῖς ὑψώθη,
Τῇ πίστει, τῇ πραότητι καὶ τῇ δικαιοσύνῃ,
Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς ἀρετῆς ἄλλο μετέβη σχῆμα,
Νηστείας ἀγρυπνίας τε καὶ προσευχῆς παννύχου,
Καὶ τὴν μορφὴν ἠλλάξατο ταῖς ἄγαν χαμευνίαις,
Οἱ φίλοι κατεπλάγησαν τὴν προκοπὴν τῆς νύμφης,
Καί πως ὑποκρινόμενοι δῆθεν τὸν ἀγνοοῦντα,
Περὶ τῆς νύμφης θέλουσιν ἐπερωτᾷν ἀλλήλους ·
Τίς αὕτη, λέγοντες, ἐστὶν, ἥτις ἐκ τῆς ἐρήμου
Πρὸς οὐρανοὺς ἀνέδραμεν, ὥσπερ κάπνου στελέχη
Σμύρνης ὀσμὴν ἐκπέμπουσα καὶ θαυμαστοῦ λιβάνου;
Ψυχὴ γὰρ πᾶσα θέλουσα λίβανον τελεσθῆναι,
Ἤγουν τερπνὸν θυμίαμα τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων,
Ἂν μὴ νεκρώσῃ πρότερον πάντα τὰ μέλη ταύτης,
Καὶ σμύρνα δῆθεν γένηται Χριστῷ συννεκρωθεῖσα,
Οὐκ ἄλλως γίνεταί ποτε λίβανον τῷ Κυρίῳ.

Τῶν γ΄ Πατέρων.

Ταύτας γοῦν τὰς προτελειοτάτας ἐκηγησαμένη ἀναβάσεις μου, Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν θελήσῃ · δηλαδὴ ὥσπερ ὥρκισα ὑμᾶς διὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ των ἐπαγγελιῶν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὥρκισα πάλιν ὑμᾶς διὰ τῆς κατ' ἐμὲ ἐξηγήσεως. Δίκην ὅρκου τῷ κατ' ἐμὲ παραδείγματι βεβαιώσασα καὶ στηρίξασα πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν δρόμον · μέχρις ἂν ἡ θεία ἐμφάνεια τὴν ἀτρεψίαν ὑμῖν χαρίσηται. Αἱ δὲ θάμβους πληρωθεῖσαι, καὶ καθ' ἑαυτὰς περὶ τῆς ἐξηγησαμένης διαπορούμεναί φασι · Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς στελέχη καπνοῦ; ἤτοι, ποία ἐστὶν αὕτη, ἡ ἀπὸ τῶν παθῶν ἐστερημένης ἕξεως πρὸς Θεὸν ὑψουμένη κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν, οἷα κλῶνες καπνοῦ, ὃς ὑπὸ τοῦ νεμομένου ὕλην πυρὸς, ὡς κοῦφος ἀναπέμπεται πρὸς ἀέρα; Οὕτω γὰρ καὶ πᾶσα ψυχὴ τῷ πνεύματι ζέουσα, κατὰ πρᾶξιν μὲν τὴν τῆς σαρκὸς παχύτητα, κατὰ θεωρίαν δὲ τὴν τῆς τῶν ὄντων φύσεως ἐπιφάνειαν λεπτύνασα, κατὰ τοὺς ἀγαθοὺς τρόπους καὶ λόγους κούφη πρὸς Θεὸν ἀταφέρεται, μὴ κατασπωμένη τῇ γηΐνῳ παχύτητι. Οὕτω δὲ πρὸς τὸν οὐράνιον νυμφίον ἀναφέρεται τεθυμιαμένη σμύρναν καὶ λίβανον ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψοῦ. Ἤγουν, μεμυρισμένη, οἷα μὲν σμύρνῃ, τῇ ἀρετῇ, ὡς τὸ σαρκικὸν νεκρώσασα φρόνημα · οἷα δὲ λιβάνῳ, τῇ γνώσει, ὡς τοῖς χαρακτῆρσι τῆς ἀληθείας θεῖον ἄγαλμα ἑαυτὴν ἀποδείξασα. Τοιουτοτρόπως δὲ εὐωδίασται διεξερχομένη τὰς τῶν ὅλων φύσεις, καὶ πρὸς τὸν τούτων αἴτιον φερομένη · ἀφ' ὧν δίκην κονιορτῶν οἱ τούτων λόγοι καὶ τρόποι ἐγείρονται αὐτῇ, λεπτύνοντες ταύ-

titudines agri, si suscitetis et excitatis charitatem, donec voluerit.

Hæc jam explanavimus; quare pergamus ad reliqua.

Quæ est ista, quæ ascendit de deserto sicut virgula fumi, redolens myrrham et thus ex universis pulveribus unguentarii?

Hæc amici inter se colloquuntur : quæ quidem eo spectant, quod cum antea sponsa virtutibus his, nempe fide, mansuetudine, justitia, decorata fuerit; mox autem ad alios virtutum habitus ascenderit, jejunii nimirum, vigiliæ, orationis perpetuæ, atque asperæ humi dormitionis : sponsæ profectum stupentes amici, et tanquam ignari de illa inter se conquirentes : Quænam est, inquiunt, ista, quæ de solitudine in cœlos ascendit, veluti virgula fumi, odorem redolens myrrhæ et thuris eximii? Omnis enim anima quæ studet esse thus et jucundus odor Regi universorum, necesse est ut prius mortificet omnia membra sua, atque ita myrrha fiat cum Christo commortua, alioqui thus Domino fieri nunquam poterit.

Trium Patrum.

Cum igitur has meas ascensiones perfectissimas explicarim : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per virtutes et fortitudines agri, si suscitetis atque excitetis charitatem, donec velit.* Quasi dicat : Quemadmodum adjuravi vos per minas et promissiones : eodem modo vos rursum adjuro per eorum quæ ad me pertinent, expositionem, exemplo meo tanquam jurejurando vos obstringens atque confirmans, ut perpetuo cursu ad Deum contendatis, quoad divina præsentia sua vobis immutabilitatem largiatur. At ipsæ admiratione plenæ, atque inter se de sponsa quæ disseruerat colloquentes : *Quænam est*, inquiunt, *ista quæ ascendit de deserto, sicut virgula fumi?* Id est, quænam est ista quæ ex habitu a perturbationibus remoto, per virtutem et scientiam ad Deum sublata conscendit, velut surculus fumi, qui ab igne silvam depascente levis in aera tollitur? Sic enim omnis quoque anima spiritu succensa, per actionem quidem, carnis crassitudinem : per contemplationem autem, rerum species extenuans : probis tum moribus, tum sermonibus levis ad Deum fertur, nec terreno pondere deprimitur. Hac ratione myrrham et thus ex aromatibus atque universo pulvere pigmentarii redolens, ad cœlestem sponsum provehitur. Virtute igitur quasi myrrha, cum carnis sensum mortificaverit, fragrat: scentia vero quasi thure, tanquam veritatis notis, se ipsam divinam imaginem ostendit. Ita rerum naturas pertransiens suaviter olet, ad earumque tendit auctorem : ex quibus instar pulveris earum rationes et modi excitantur ei, attenuantes his veritatis semitis exploratricibus, accurato ser-

mone, qui totum hoc tanquam in igne spiritus excoquit.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi. Uniuscujusque ensis super femur suum a timore in noctibus.

Pselli.

Hæc amici ad virginem dicunt, lectuli sponsi pulchritudinem explicantes, quo magis succendant sponsæ desiderium. Tu vero mihi ad horum expositionem diligenter attende. Lectulus Salomonis est eorum qui salvantur, locus. Sexaginta autem fortes qui illum ambiunt, sunt illi ipsi profecto, qui salvati sunt. Sexaginta vero dicuntur quicumque divina gratia vere præstantes, dæmonum qui per noctes homines oppugnant, agmina formidine repleverunt. Quemadmodum gladio vir accinctus, imbelles homines et in præliis minus exercitatos perterrefacit. Illi enim signo crucis tanquam gladio ancipiti armati, adversus principatus et contra mundi et tenebrarum principem Satan constiterunt. Hæc quidem a nobis pro viribus dicta sunt, Quod si orationis series haud ita continua videatur, ne admireris, o princeps, neve commovearis : sic enim pleraque sunt scripta prophetica.

Trium Patrum.

Discipulæ igitur, quæ de magistra sua dubitaverant, quænam esset, nunc de ipsa dicuntur : *Ecce lectulum Salomonis*, in quo quidem Christus Rex pacificus conquiescit, qui nos tum sibi, tum inter nos, tum Patri suo reconciliavit. Sexaginta fortes ambiunt : cogitationes nimirum efficaces, quæ divina virtute undique tuentur animam ad Dei quietem præparatam, adversus fallacias spirituum improborum. Ratio enim quæ quinque sensibus præest, simul cum ipsis sensibus accepta senarium conficiat numerum. At cum divina præcepta quæ sunt decem numero, is qui sensibus ratione imperat, perficit, numerum absolvit sexagenarium, et virtute vivens, ut dictum est. *Ex fortissimis Israel.* Hi sunt omnino veræ mentis Deum videntis notiones, ex quibus constant efficaces illæ cogitationes ad bonum peragendum. Ambiunt autem animam in qua Deus requiescit, omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi. Cogitationes enim quæ dictæ sunt, ex contemplationis quidem habitu gladios habent ancipites, quibus ea quæ sunt contraria, dijudicent : ex actionis autem vi usum atque experientiam obtinent, quomodo possint adversariæ potestates profligari. *Uniuscujusque ensis super femur suum, a timore in noctibus.* Singulæ illæ quæ diximus, cogitationes, gladium spiritus quo

A ταις ταῖς βασανιστικαῖς τῆς ἀληθείας τριβαῖς τοῦ ἐν τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος τόδε τὸ πᾶν οἱονεὶ ἕψοντος ἐξεταστικοῦ λόγου.

Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σολομὼν, ἑξήκοντα δυνατοὶ κύκλῳ αὐτῆς ἀπὸ τῶν δυνατῶν Ἰσραὴλ, πάντες κατέχοντες ῥομφαίας δεδιδαγμένοι πόλεμον· ἀνὴρ, ῥομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ἀπὸ θάμβους ἐν νυξιν.

Ψελλοῦ.

Οἱ φίλοι ταῦτα λεγουσι δῆθεν πρὸς τὴν παρθένον,
Τὸ κάλλος ἀφηγούμενοι τῆς κλίνης τοῦ νυμφίου,
Ὡς μᾶλλον ὑπανάψωσι τὸν πόνον τὸν τῆς νύμφης·
Σὺ δέ μοι σφόδρα πρόσεχε τῇ τούτων ἐξηγήσει·
Κλίνη τυγχάνει Σολομῶν ὁ τῶν σωθέντων τόπος.
Ἑξήκοντα δὲ δυνατοὶ περικυκλοῦντες ταύτην,
B Ὄντως αὐτοὶ πεφύκασιν οἱ πάνυ σεσωσμένοι.
Ἑξήκοντα δὲ λέγονται τῷ λόγῳ τῶν Ἀσμάτων,
Οἵτινες οὕτως δυνατοὶ τῇ χάριτι τῇ θείᾳ,
Θάμβους ἐνέπλησαν πολλοῦ τὰ στίχη τῶν δαιμόνων,
Τῶν ἐν νυξὶ τὸν πόλεμον ἐχόντων κατ' ἀνθρώπων·
Ὥσπερ ἐκπλήττει τις ἀνὴρ ῥομφαίαν ἐπὶ τὸν μηρὸν
Φέρων, τοὺς μὴ πρὸς πολεμον καλῶς ἐκδεδοκιμασμένους.
Ἐκεῖνοι γὰρ σπασάμενοι τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον,
Ὥσπερ ῥομφαίαν δίστομον ἠκονημένην λίαν,
Πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀντέστησαν καὶ πρὸς τὰς ἐξουσίας,
Τοῦ κοσμοκράτορος Σατὰν τοῦ σκότους τοῦ προστάτου.
Ταῦτα μὲν οὕτω παρ' ἡμῶν ὡς δυνατὸν ἐλέχθη.
Εἰ δ' ἴσως κατὰ σύνταξιν ὁ λόγος οὐ προβαίνει,
Μὴ τὸ θαυμάζῃς, δέσποτα, μὴ τὸ δυσαρεστήσῃς·
C Οὕτω γὰρ ἔχει τὰ πολλὰ τῶν προφητικωτέρων.

Τῶν γ' Πατέρων.

Διαπορήσασαι τοίνυν περὶ τῆς διδασκάλου αἱ μαθήτριαι, ὅτι τίς ἐστιν αὕτη, νῦν φασι περὶ αὐτῆς τό· Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σολομών· ἐφ' ἧς πάντως ἐπαναπαύεται ὁ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν ἴδιον Πατέρα καταλλάττων ἡμᾶς Χριστὸς, ὁ εἰρηνικὸς βασιλεύς. Ἑξήκοντα δυνατοὶ κύκλῳ αὐτῆς, οἵπερ εἰσὶν οἱ θείᾳ δυνάμει πανταχόθεν περιφυλάττοντες τὴν εἰς ἀνάπαυσιν Θεοῦ ἑτοιμασθεῖσαν ψυχὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐνεργητικοὶ λογισμοί· τοῦ γὰρ ταῖς πέντε αἰσθήσεσιν ἐπιστατοῦντος λόγου ἅμα ταύταις τὸν ἓξ ἀποτελοῦντος ἀριθμόν· τῶν δὲ θείων ἐντολῶν ἐκπληρουσῶν τὸν δέκα, ὅταν ὁ λόγῳ ἐπιστατῶν ταῖς αἰσθήσεσι τὰς D θείας ποιῇ ἐντολὰς, ἑξαπλασιάζει τὴν δεκάδα τῶν ἐντολῶν, καὶ τὸν ἑξήκοντα ἀποτελεῖ ἀριθμὸν, τὸ ἀγαθον, ὡς εἴρηται, ἐργαζόμενος. Ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ Οὗτοι δὲ πάντως αἱ ἀληθεῖς τοῦ ὁρῶντος Θεοῦ νοῦ εἰσιν ἔννοιαι. ἀφ' ὧν ὑφιστάμενοι οἱ τοῦ ἀγαθοῦ ἐνεργητικοὶ λογισμοὶ, περιφυλάττουσι τὴν ἐν ἑαυτῇ ἐπαναπαύσασαν τὸν εἰρηνικὸν βασιλέα ψυχὴν, πάντες κατέχοντες ῥομφαίας, δεδιδαγμένοι πόλεμον. Πάντες δὲ οἱ εἰρημένοι λογισμοὶ, καθ' ἕξιν μὲν θεωρητικὴν, οἷα ῥομφαίας διστόμους τὰς διακρίσεις τῶν ἐναντίων κατέχουσι· κατ' ἐνέργειαν δὲ πρακτικὴν πεπείρανται τοῦ πῶς δεῖ ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι μάχεσθαι. Ἀνὴρ ῥομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ἀπὸ

βάμβους ἐν νυξίν· ἤγουν, ἕκαστος τῶν εἰρημένων λογισμῶν τὴν ἀναιρετικὴν τῶν παθῶν μάχαιραν τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς ἐπιφέρεται, διὰ φόβον τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῇ ἐν νυξὶ τῆς ἀγνοίας, κατὰ τάς ἀλόγους τῆς ἐπιθυμίας ὁρμῆς πονηροτάτων δαιμόνων.

Φορεῖον ἐποίησαν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σολομὼν ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου. Στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον, καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρύσεον· ἐπίβασις αὐτοῦ πορφυρᾶ, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον, ἀγαπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.

Ψελλοῦ.

Φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σολομών,
Ὁ λόγος ὁ προκείμενος τοῦ μέλους τῶν Ἀσμάτων
Τὴν ἐξ ἐθνῶν αἰνίττεται πανσόφως Ἐκκλησίαν.
Ὁ βασιλεὺς γὰρ Σολομῶν, τουτέστιν ὁ νυμφίος,
Ὅς ἐστιν τῶν ἐθνῶν τῶν ἀπωσμένων πάλαι.
Ἔστι μὲν γὰρ καὶ Λίβανος σεπτὸς, ἡγιασμένος,
Οὗτινος μέμνηται Δαβὶδ ὁ ψαλμιγράφος, λέγων·
Ὡς φοῖνιξ ἐξανθήσει δίκαιος ἐν Κυρίῳ,
Καὶ πληθυνθήσεται καλῶς ὡς κέδρος ἐν Λιβάνῳ.
Ἔστι δὲ πάλιν Λίβανος ἀπόβλητος ἐν πᾶσιν,
Οὗπερ ἐπεύχεται Δαβὶδ τὰς κέδρους συντριβῆναι.
Στύλους δὲ σύ μοι νόησον καὶ βάσεις τοῦ φορείου,
Τοὺς ἀποστόλους ἀληθῶς καὶ τοὺς προφήτας ὅλους,
Οἵτινες ὑπεστήριξαν Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν,
Καὶ τὴν ἀγάπην ηὔξησαν, ἤγουν τὴν σωτηρίαν.
Τῶν ἀνθρωπίνων δηλαδὴ ψυχῶν τῶν ἀπωσμένων.
Ταῦτα μὲν οὖν λελάληκεν ὑπὲρ αὐτῆς ἡ νύμφη.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐκ τούτων γὰρ τῶν ἐκ τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐκκοπέντων ῥίζης, καὶ ἐπὶ Χριστῷ τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως ἐποικοδομηθέντων, φορεῖον ἑαυτῷ πεποίηκεν, αὐτὸς Χριστὸς ὁ εἰρηνικὸς βασιλεύς· ἐπὶ τούτων ἐφθακότων εἰς τελειότητα ὥσπερ ὀχούμενος, καὶ πρὸς τοὺς διδασκομένους μεταφερόμενος. Κατὰ μέρος δὲ τὴν τοῦ φορείου κατασκευὴν ἐξηγούμενοί φασι· Στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον, οἵπερ εἰσὶ τὰ λόγια Κυρίου, ἅ φησιν ὁ Δαβὶδ, λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον. Ἐφ' οἷς ὥσπερ τισὶ στύλοις, ὕψωσε πρὸς γνῶσιν ἑαυτοῦ ὁ νυμφίος τὴν νύμφην, οἰκεῖον ταύτην ποιησάμενος ὄχημα, φέρουσαν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἑνωτικὴν τουτωνὶ τῶν λογίων ἀλήθειαν. Καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον, ἤγουν κατάπαυσιν τῆς κατὰ νοῦν κινήσεως αὐτῆς πεποίηκε τὸ αὐτοῦ ὑπερούσιον. Ὅπερ σημαίνει ὁ χρυσὸς ὡς τῶν λοιπῶν πασῶν ὑλῶν τιμιώτερος. Ἐπίβασις αὐτοῦ πορφύρα, δῶλονότι βασιλεία Θεοῦ. Εἰ γὰρ εἰρηνικὸς ὁ Σολομῶν ἑρμηνεύεται, καὶ δηλοῖ τὸν εἰρηνεύσαντα ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα Χριστόν· ἡ δὲ εἰρήνη ἀνενόχλητος εὐφροσύνη ἐστὶν, ἡ δ' ἀνενόχλητος εὐφροσύνη, ἀστασίαστος Θεοῦ βασιλεία ὑπάρχει· βασιλείας ἄρα Θεοῦ ἡ ἐπίβασις τῆς ὑποδεχομένης ψυχῆς δίκην φορείου τὸν εἰρηνικὸν βασιλέα ἐστίν. Ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ· ἤτοι ἐν τῇ κεκριμένῃ διαθέσει τῆς τούτου χρηματισάσης φορεῖον ψυχῆς ἐποίησεν ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος ταῖς ἑαυ-

A vitia conciduntur, adversus concupiscentem animæ potestatem intentant, propter terrorem quam nequissimi dæmones dolis suis animæ objiciunt in noctibus ignorantiæ, per impetus cupiditatis rationi repugnantes.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani: columnas ejus fecit argenteas, et reclinatorium ejus aureum, ascensum ejus purpureum, medium ejus lapidibus constratum, charitatem a filiabus Jerusalem.

Pselli.

Ferculum fecit sibi rex Salomon.

Sermo propositus Cantici canticorum sapientissime Ecclesiam ex gentibus collectam innuit. Rex B enim Salomon, id est, sponsus, qui est gentium olim rejectarum. Libanus etiam est venerandus et sanctus, de quo Psalmorum conditor David meminit: ***Justus,*** inquiens, ***ut palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur*** [39]. Est autem rursum Libanus repudiatus in omnibus, cujus quidem optat David cedros confringi. Per columnas et bases tu mihi apostolos et prophetas intellige, qui Christi Ecclesiam sustinuerunt, et charitatem auxerunt, humanarumque animarum quæ rejectæ erant, salutis fuerunt studiosissimi. Hæc igitur sponsa de se ipsa locuta est.

Trium Patrum.

Ex his enim qui ex improba ista radice excisi C fuerant, et super Christum fidei fundamentum ædificati, ferculum sibi fecit ipse Christus Rex ille pacificus: cum super his ad perfectionem adductis, tanquam in curru, ad erudiendos homines veheretur. Sigillatim autem ferculi apparatum enarrantes, ***Columnas ejus,*** inquiunt, ***fecit argenteas,*** quæ quidem sunt eloquia Domini: de quibus David: ***Eloquia,*** inquit, ***casta: argentum igne examinatum*** [40]. Super quibus tanquam columnis quibusdam sponsus sublatam sponsam ad se traxit, proprium ipsam vehiculum constituens, quæ in se ipsa ferret veram horum eloquiorum conjunctionem. ***Et reclinatorium ejus aureum:*** id est, mentis ipsius tranquillitatem præcipuam sibi ubi quiesceret sedem constituit: id enim per aurum osten- D dit, quod rebus omnibus ex materia constantibus antecellit. ***Ascensum ejus aureum:*** regiam nimirum Dei. Nam si Salomon significat pacificum, et Christum indicat qui in se cuncta pacificavit: pax autem est animi lætitia ab omni turbatione remota: hæc vero lætitia est Dei regia ab omni seditione aliena: regia utique Dei est ascensus animæ, quæ ferculi instar suscipit Regem pacificum. ***Medium ejus lapidibus stratum, charitatem a filiabus Jerusalem:*** in affectione videlicet animæ, quæ ferculum ejus declarata est: lapis angularis

[39] Psal. XCI, 13. [40] Psal. XI, 7.

divina doctrina sua atque exemplis charitatem constravit, a buccinatricibus suis apostolicis animabus (quæ filiæ quoque Jerusalem dictæ sunt, quoniam quantum ad carnem attinet, inde originem trahunt) incipiens : cum apostoli primi ad Christi imitationem, animas suas pro salute multorum posuerint, præceperintque ut idem efficerent, quicunque ad perfectionem in Christo cuperent pervenire. Quamobrem magnus Apostolus: *Imitatores*, inquit, *mei estote, sicut et ego Christi* [41].

Pselli.

Deinde omnes hominum animas adhortatur, ut a mundi scandalis et perturbationibus discedant, et sponsum cum ipsis conjunctum spectent. Sic enim sponsa præ lætitia illas alloquitur : *Egredimini, et videte, o filiæ Sion*, inquit sponsa, quoniam ego, quæ prius invisa fueram, nunc facta sum jucundissimum sponsi ferculum; cupio vos item universas ex hac vita fugere, et puris oculis sponsum diademate ex pretiosis lapidibus contexto redimitum contemplari, qui a matre sua ita coronatus, me sibi hodie desponsavit. Mater vero illius Patris charitas fuit.

Trium Patrum.

Quia magistra animadvertit discipulas hæsitabundas propter se atque admiratione plenas, ea quæ ad se pertinerent, explicare : in sponso Christo vult eas deinceps salutis nostræ modum contueri, et merito dubitare atque admirari, quomodo ipse salutiferis cruciatibus ac morte sua tranquillitatem nobis et vitam largitus sit. Proinde : *Egredimini*, inquit, *et videte, filiæ Sion* : omittite, quæ ad me ancillam attinent considerare, ei in Domino pacifico mentis aciem defigite, contemplantes, quomodo salutem hic nobis acquisiverit. Filiæ speculæ, ut spiritaliter per fidem genitæ : Sion enim speculam significat. Specula autem, ex qua quis facile potest spiritualiter despicere, spiritalis est generatio, quam qui consecutus non est, cæcus est et manu viam tentat in veritatis fulgore. Spectate autem, inquit, dispensationis rationem *in diademate quo coronavit eum mater sua in die desponsationis ipsius :* in spinea nimirum corona, quam Christi capiti imposuit Judæorum synagoga, ex qua ipse est secundum carnem, in die salutiferæ mortis ejus, in qua proprio sanguine Ecclesiam sibi desponsavit. *Et in die lætitiæ cordis ejus* : qua quidem salutarem pro nobis mortem oppetens, nos ab hostis servitute liberavit : atque ita Patris obtemperans voluntati, lætatus est spiritu, licet carnis cruciatibus vexaretur. His sponsa discipulas est allocuta, diligens id quod demonstrari non potest, et humanam gloriam fugiens, cupiensque, ut sponsum suum tantummodo omnes admirentur.

A τοῦ θείαις διδασκαλίαις, καὶ τοῖς ὑποδείγμασιν ἐστρωμένην ἀγάπην, ἀπὸ τῶν κηρύκων αὐτοῦ ἀποστολικῶν ψυχῶν (αἳ καὶ θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐκλήθησαν, ὡς ἐκ ταύτης τὸ κατὰ σάρκα τυγχάνουσαι) ἀρξάμενος· ὡς πρώτων τῶν ἀποστόλων κατὰ μίμησιν Χριστοῦ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τιθεμένων ὑπὲρ τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας· κἀντεῦθεν τὰ ὅμοια πράττειν ἐγκελευομένων τοῖς ἐφιεμένοις τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος. Διό φησιν ὁ μέγας Ἀπόστολος· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

Ψελλοῦ.

Εἶτα προτρέπεται ψυχαῖς ἁπάσαις τῶν ἀνθρώπων
Ὑπεξελθεῖν τῶν κοσμικῶν σκανδάλων καὶ θορύβων,
Καὶ τὸν νυμφίον κατιδεῖν αὐταῖς συνηνωμένον.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὰς ὑφ' ἡδονῆς ἡ νύμφη·
B Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε, ὦ θυγατέρες τῆς Σιὼν, φησὶν, ἡ [νύμφη πάλιν,
Ἐπείπερ ἔγωγε τὸ πρὶν οὖσα μεμισημένη,
Γέγονα νῦν τερπνότατον φορεῖον τοῦ νυμφίου.
Θέλω καὶ πάσας ἐκφυγεῖν ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ βίου,
Καὶ καθαροῖς ἐν ὄμμασι προσβλέπειν τὸν νυμφίον
Περικείμενον στέφανον ἐκ λίθων σεβασμίων,
Ἐν ᾧπερ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ τούτου,
Σήμερον μνηστευόμενον ἐμὲ τὴν Ἐκκλησίαν.
Μήτηρ δὲ τούτου πέφυκεν ἡ τοῦ Πατρὸς ἀγάπη.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπεὶ δὲ τὰς μαθητευομένας ἡ διδάσκαλος εἶδεν διαπορουμένας, καὶ θάμβους πληρουμένας, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐξηγουμένας, ἐν τῷ νυμφίῳ Χριστῷ, βούλεται λοιπὸν αὐτὰς θεωρῆσαι τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ ἀξίως ἀπορῆσαί τε καὶ θαυμάσαι, C ὅπως αὐτὸς ἐν τοῖς σωτηρίοις αὐτοῦ παθήμασι καὶ τῷ θανάτῳ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἡμῖν ἐδωρήσατο. Διό φησιν· Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιὼν ἐν τῷ βασιλεῖ Σολομῶν· ἤγουν, καταλείψατε τὸ τοῖς κατ' ἐμὲ τὴν δούλην ἀσχολεῖσθαι τὸν νοῦν, καὶ ἐν τῷ εἰρηνικῷ δεσπότῃ θεάσασθε, ὅπως ἡμῖν οὗτος τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο. Τέκνα σκοπευτηρίου· ὡς γεννηθεῖσαι πνευματικῶς διὰ πίστεως. Σιὼν γὰρ σκοπευτήριον ἑρμηνεύεται. Σκοπευτήριον δὲ ἐξ οὗ δύναταί τις κατὰ νοῦν ὁρᾷν ἀκριβῶς, ἡ πνευματικὴ ἐστι γέννησις, ἧς ὁ μὴ τυχὼν τυφλός ἐστι, μυωπάζων περὶ τὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς. Θεάσασθε δὲ τὸν εἰρημένον, φησὶ, τῆς οἰκονομίας τρόπον, ἐν τῷ στεφάνῳ ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ· δηλονότι ἐν τῷ ἀκαν-D θίνῳ στεφάνῳ, ᾧ ἐστεφάνωσε τὸν Χριστὸν ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ, ἐξ ἧς οὗτος τὸ κατὰ σάρκα, ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ ἐν ᾗ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν Ἐκκλησίαν ἑαυτῷ ἐνυμφεύσατο. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ, καθ' ἣν πάντως παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ σωτήριον πάθος ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος, καὶ ὡς ἐντεῦθεν πληρώσας τὸ τοῦ Πατρὸς βούλημα, ηὐφράνθη πνεύματι, εἰ καὶ τοῖς παθήμασι ὠδυνήθη σαρκί. Ταῦτα ἡ νύμφη πρὸς τὰς μαθητευομένας εἴρηκεν, ἀγαπῶσα τὸ ἀνεπίδεικτον, καὶ τὴν παρ' ἀνθρώπῳ φεύγουσα δόξαν, καὶ βουλομένη μόνον τὸν ἑαυτῆς νυμφίον παρὰ πάντων θαυμάζεσθαι.

[41] I Cor. XI, 1.

cuntur. *Sicut funiculus coccineus labia tua, et eloquium tuum decorum.* Sponsæ labia rursus commendat. Tu vero per funiculum, silentii dotem accipe: per eloquium vero decorum, divinam prædicationem. Tum gratia taciturnitatis sic, inquit, excellis, ut nihil superfluum, nihil absurdum excidat e labiis tuis. Si quid enim aliquando vis loqui quæ ad fidei promulgationem doctrinamque pertinent, loqueris. *Ecce pulchra es, propinqua mea, ecce pulchra es.* Geminam hic quoque protulit laudem pulchritudinis. Genis enim vultus ejus a purpureo modestiæ decore collaudatis, animæ quoque commendat pulchritudinem, Ut taceam, inquiens, silentii decus animæ tuæ. Hæc enim extrinsecus quidem jucundum spectaculum præbent, intus autem præstantiam continent singularem.

Comæ tuæ sicut greges caprarum, quæ revelatæ sunt ex Galaad.

Trium Patrum.

Cogitationes scilicet tuæ, quæ ad actionem; quique in spiritu ad contemplationem pertinent sermones, et rerum divinarum quæ cognitionem superant, studia ex mente tua (ut ex capite comæ) spiritaliter omnia nascuntur: et ad ea quæ in carne mundoque sunt, sensu carent, uti florentes caprarum pili, quæ revelatæ sunt ex monte invisibili Galaad; quæ nimirum retectæ sunt ex tenebris malitiæ et ignorantiæ et impietatis, ex quibus ad veritatem et scientiam et pietatem quasi demigrarunt, per Evangelium quod fidelibus futurum judicium attestatur. Galaad enim si interpreteris, testimonii significat migrationem.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de Galaad, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter eas.

Meditationes tuæ quibus tanquam dentibus quibusdam corporea legis tum scriptæ tum naturalis crassitudo in veros sensus extenuatur, et ad esum spiritalem idonea redditur, caprarum tonsarum instar, falsis omnibus opinionibus amputatis rejectisque, circa veritatem solam immorantur: et quasi lavacro purgatæ, a terrenis istis atque carnalibus sublimes ad spiritalia atque cœlestia conscenderunt. Omnesque per supradictas leges geminos virtutum fetus tum dictis tum factis edunt. Et sterilis atque inutilis cogitatio non est in eis.

Sicut funiculus coccineus labia tua, et eloquium tuum decorum.

Verum sermonem, instar funiculi dimensi atque coccini, promunt labra tua. Quamobrem eloquium tuum omnino decorum est.

Sicut cortex mali punici genæ tuæ, extra silentium tuum.

Cortici scilicet mali punici similes sunt genæ tuæ, ut severitatis amantes atque ab omni dissolutione remotæ, quando etiam non taces. Licet enim

A Ὡς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος καλῶς καθηγνισμένους
Ὡς σπαρτίον κόκκινον χείλη σου, καὶ ἡ λαλιά [σου ὡραία.
Ἐν τούτοις πάλιν ἐπαινεῖ τὰ χείλη μὲν τῆς νύμφης.
Σὺ δὲ σπαρτίον γίνωσκε τῆς σιωπήσεως τὸ μέρος,
Τὴν δ' αὖ ὡραίαν λαλιὰν τὸ κήρυγμα τὸ θεῖον.
Φησὶ γαρ· Σὺ κατώρθωσας τῆς σιωπῆς τὴν χάριν,
Μηδὲν λαλοῦσα περιττὸν, μηδὲ πεπλανημένον·
Εἰ γὰρ θελήσεις πώποτε λαλῆσαι καὶ φωνῆσαι,
Τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως κηρύττεις καὶ διδάσκεις.
Ἰδοὺ εἶ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή.
Διπλοῦν κἀνταῦθα δέδωκε τὸν ἔπαινον τοῦ κάλλους,
Τὸ τοῦ προσώπου γὰρ αὐτῆς νῦν ἐπαινέσας μῆλον,
Ὡς πλῆρες ἐρυθήματος καὶ σωφροσύνης γέμον,
Ἐπήνεσε καὶ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος, λέγων οὕτως·
Ἐκτὸς τῆς σιωπήσεως τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς σου.
B Ταῦτα μὲν οὖν ἐρωτικὴν ἔξωθεν ἔχει θέαν,
Ἀλλ' ἔνδον μεγαλοπρεπεῖς τὰς ἀναβάσεις ἔχει.

Τρίχωμά σου, ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἳ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἤτοι, οἱ πρακτικοί σου λογισμοὶ, καὶ οἱ θεωρητικοὶ ἐν πνεύματι λόγοι, καὶ θεολογικαὶ τῶν ὑπὲρ νόησιν ἀγνώστων δογμάτων ἐπιβολαὶ, ἅπαντα ἐκ τοῦ νοός σου (οἷα δὴ κεφαλῆς κομώσης θρὶξ) πνευματικῶς φύονται· καὶ πρὸς τὰ ἐν σαρκὶ καὶ κόσμῳ ἀναισθητοῦσι δίκην εὐθαλοῦς τριχώματος αἰγῶν, ἀποκαλυπτομένων ἐξ ὄρους ἀόπτου Γαλαὰδ καλουμένου, καὶ ἀποκεκαλυμμένα εἰσὶν ἀπὸ σκότους κακίας καὶ ἀγνοίας καὶ ἀθείας, ὡς ἐκ τούτων εἰς ἀρετὴν καὶ
C γνῶσιν καὶ θεοσέβειαν μετοικισθέντα παρὰ τοῦ μαρτυρουμένου τοῖς πιστοῖς τὰ μέλλοντα δικαιωτήρια Εὐαγγελίου, ὅπερ δηλοῖ τὸ Γαλαὰδ, μετοικία μαρτυρίας ἑρμηνευόμενον.

Ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἳ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι, καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

Ἤγουν, αἱ διανοήσεις σου, δι' ὧν ὥσπερ τινῶν ὀδόντων τὸ σωματικὸν πάχος τοῦ γραπτοῦ νόμου καὶ τοῦ φυσικοῦ λεπτύνεται εἰς ἀληθῆ νοήματα, καὶ πρὸς βρῶσιν πνευματικὴν ἐπιτήδειον γίνεται, δίκην κεκαρμένων ἀγελῶν πᾶσαν ἔννοιαν ψευδῆ περιῄρηνται, περὶ μόνην συναγελαζόμεναι τὴν ἀλήθειαν. Αἳ καὶ ἀνέβησαν ὑψωθεῖσαι πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια ἐκ τῶν γηΐνων καὶ σαρκικῶν τούτων, ὡς ἀπὸ λουτροῦ καθαρεύουσαι· καὶ πᾶσαι διὰ τῶν εἰρημέ-
D νων νόμων διδυμοτοκοῦσαι τοὺς λόγους, καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν Ἄκαρπος καὶ ἀνωφελὴς ἔννοια οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

Ὡς σπαρτίον κόκκινον χείλη σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία.

Δηλονότι οἷα μὲν σπαρτίον μεμετρημένον, οἷα δὲ κόκκινον ἀληθῆ τὸν λόγον προφέροντα, οὗ ἡ λαλιὰ πάντως ἡ προφορὰ διὰ ταῦτα ὡραΐσται.

Ὡς λέπυρον ῥοᾶς μῆλόν σου ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου.

Δηλαδὴ οἷα λέπυρον ῥοᾶς στύφουσαι εἰσιν αἱ παρειαί σου· διὰ τὸ στυγνόν τε καὶ ἀδιάχυτον, καὶ ὅτε μὴ σιωπᾷς. Εἰ γὰρ καὶ ταῖς ὁμιλίαις εἴωθε πολλά-

κις τὸ χαρίεν ἐπιγίνεσθαι, ἀλλὰ σὺ διὰ τὸ καὶ ἐν ταύταις συνεσταλμένον, τὸ διακεχυμένον κράζεις.

Ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου.

Ψελλοῦ.

Καὶ ταῦτα γυναικοπρεπῶς προσομιλεῖ τῇ νύμφῃ·
Θέλων γάρ ταύτης ἐπαινεῖν τὸν τράχηλον ἐξόχως,
Πύργῳ παρείκασεν αὐτὸν ὑψηλοτάτῳ πάνυ,
Τῷ δομηθέντι προτέρον παρὰ Δαβὶδ τοῦ θείου
Ἐν Θαλφειὼθ πρὸς τήρησιν ἁπάντων τῶν ἁρμάτων·
Τῶν τροπουμένων παρ' αὐτοῦ πολέμων ἀλλοφύλων.
Σὺ δέ μοι τράχηλον αὐτῆς τῆς θείας Ἐκκλησίας,
Τὸν μέγαν Παῦλον γίνωσκε, δέσποτα στεφηφόρε,
Τὸν Χριστὸν βαστάσαντα τὴν κεφαλὴν τῶν ὅλων,
Καὶ κατ' ἐκεῖνον εἴ τινας ἑτέρους διδαχθήσῃ.
B Τούτων καὶ γὰρ ἐξήρτηνται τάξεις τῶν ἀσωμάτων,
Ἅσπερ ὁ λόγος θυρεοὺς ἐκάλεσε χιλίους.
Μὴ μέντοι λόγον ἀπαιτῇς, δέσποτα, τῶν χιλίων.
Ἔθος γὰρ ἐστι τῇ Γραφῇ τοῦτο πολλάκις λέγειν.
Ὥσπερ φησίν· Ὁ νόμος σου τοῦ στόματος τυγχάνει [ὑπὲρ
Ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, Δέσποτα, χιλιάδας·
Καὶ χιλιάδας ἀλλαχοῦ τῶν εὐθυνούνυων λέγει,

Ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου· ὁ ᾠκοδομημένος ἐν Θαλφειώθ.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἤτοι, οἷα πύργος Δαβὶδ ὁ τοῦ πρακτικωτάτου καὶ θεωρητικωτάτου νοός σου ἐνδιάθετος λόγος ταῖς θείαις ἐντολαῖς ᾠκοδόμηται μὲν κατ' ἀρετὴν, οἷα ἐπάνω ἐπάλξεων τῶν τοῦ ἀντικειμένου πειρατηρίων· αἴρεται δὲ κατὰ γνῶσιν εἰς ὕψη πνευματικῆς θεω- C ρίας· καὶ γὰρ ὁ μὲν (Δαβὶδ) ἱκανὸς χειρί, ἰσχυρὸς ὁράσει ἑρμηνεύεται· ὁ δὲ (τράχηλος) τὸ λογικόν ἐστιν. ὡς προδεδήλωται. Τὸ δὲ, ᾠκοδομημένος εἰς Θαλφειὼθ, ὁ μὲν Ἀκύλας ἡρμήνευεν ἐπάνω ἐπάλξεων, ὁ δὲ Σύμμαχος, εἰς ὕψος. Ὅθεν καὶ δεδήλωκε διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ λογικὸν τῆς νύμφης ὑπερανέστηκε μὲν κατὰ πρᾶξιν τῶν ἐπιβουλιῶν τοῦ ἀντικειμένου· ἤρθη δὲ κατὰ θεωρίαν εἰς ὕψος ἀληθοῦς γνώμης. Διὸ καὶ φησιν· Χίλιδι θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτὸν· ἤγουν, αἱ δεκαπλασιάζουσαι τὰς δέκα θείας ἐντολὰς τούοωο ἐνέργειαι· καὶ δεκαπλασιαζόμεναι πάλιν κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον, ὡς δεκαδικὸν, καὶ οὕτω πληροῦσαι τὸν χιλιοστὸν ἀριθμὸν, οἷά τινες θυρεοὶ πρὸς τὸ φυλάττειν σε ἀπὸ τῶν τοῦ ἐχθροῦ βελῶν ἄτρωπον, ὀπηώρηνται, ὡς τραχήλου τοῦ σοῦ D λογικοῦ. Ἐν τούτῳ γὰρ ἡ νύμφη ζητεῖ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα, καὶ πείθει τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν ποθεῖν τοῦτο, τὸ δὲ θυμικὸν ἀπεραγωνίζεσθαι αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ λογικοῦ κεχρηται ταῖς μὲν αἰσθήσεσι πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ διάκρισιν, καὶ τῷ φωνητικῷ πρὸς τὴν τούτου ἔκφασιν, καὶ τῇ γονιμότητι πρὸς αὔξησιν αὐτοῦ· καὶ διὰ τούτων τῶν δέκα δυνάμεων, τοῦ τε λογικοῦ φημι, καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, καὶ τοῦ θυμικοῦ, καὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων, καὶ τῆς φωνητικῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς φυσικῆς γονιμότητος ὁ φυσικὸς νόμος συνίσταται, καὶ ὑπὸ τῶν δέκα θείων ἐντολῶν πρὸς ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ βοηθεῖται,

A in congressibus mutuisque sermonibus jucunditas inesse soleat, tu tamen propter tuam in illis quoque temperantiam, quod profusum ac dissolutum est, reprimis.

Sicut turris David collum tuum.

Pselli.

Et hæc muliebri more cum sponsa loquitur. Cum enim vellet collum ejus vehementer laudare, turri illud celsissimæ comparavit, quæ a divino Davide in Thalphioth fuerat exædificata ad curruum omnium defensionem, cum externis bellis finem imposuisset. Tu vero mihi, princeps stephephore, sanctæ Ecclesiæ collum, magnum Paulum intellige, qui caput omnium Christum gestavit, et si quos alios illi similes didicisti. Ex his B enim suspensi sunt ordines corporis expertium, quos hic mille clypeos vocat. Neque vero cur mille dixerit, quæras. Solet enim Scriptura eo vocabulo frequenter uti. Sicut inquit: *Lex oris tui super millia auri et argenti* [42]. Et alibi: *Millia*, inquit *lætantium* [43].

Sicut turris David collum tuum; quæ ædificata est in Thalphioth.

Trium Patrum.

Sicut turris David, est interior mentis tuæ tum actione tum contemplatione maxime præstantis ratio, *quæ* per virtutem divinis mandatis *ædificata est super propugnacula*, id est, super adversarii C tentationes: tollitur autem per scientiam in attitudinem spiritalis contemplationis. David enim significat manu strenuus et acer visu. Collum autem est ratio, ut dictum est. Nam illud: *Quæ ædificata est in Thalphioth*, Aquila quidem vertit, *Super propugnacula;* Symmachus autem, *In altitudinem*. Unde ex iis quæ dicta sunt, patet sponsæ rationem actione quidem hostis consilia superare; contemplatione vero tolli ad veræ cognitionis sublimitatem. *Mille clypei pendent super eam*. Horum videlicet actiones decies divina præcepta multiplicantes; quæ rursus per legem naturalem decies multiplicatæ numerum explent millenarium; et tanquam clypei quibus ab hostis sagittis invulnerabilis conserveris, ab ea parte quæ in te est ra- D tione prædita tanquam e collo dependent: per hanc enim anima quærit bonam Dei voluntatem: ac parti quidem concupiscenti persuadet, ut eam desideret; irascenti vero, ut pro illa depugnet, et ex ea rationis præscripto ad bonum dijudicandum utatur: loquendi autem facultatem adhibeat, ad ipsum promulgandum, gignendi vero vim ad idem adaugendum. Ex decem his facultatibus, nempe rationabili, concupiscibili, irascibili, quinque sensibus, pronuntiandi, gignendique vi constat lex naturalis, quæ ad bonum peragendum decem divinis præceptis id illi suggerentibus adjuvatur. Atque hæc quidem decem præcepta quæ lege

[42] Psal. CXVIII, 72 [43] Psal. LXVII, 18.

scripta comprehenduntur, dum ea ipsa factis exsequitur, decies multiplicans lex naturalis, numerum centenarium absolvit actionesque iterum per subjectas ipsis decem facultates decies multiplicando, millenarium implet. Et hoc modo, ut dictum est, mille pendentes clypei significant legem tum scriptam tum naturalem, quæ sibi mutuo sunt ornamento, dum ex ea sponsæ parte quæ rationis est compos, tanquam ex collo ipsius dependent. eamque ab omnibus hostium insidiis protegunt. Neque vero clypei tantum pendent super eam, verum etiam omnia fortium jacula; quæ quidem sunt disciplinæ a sanctis et cœlestibus virtutibus sponsæ per contemplationem subministratæ, quæ contra spiritus nequitiæ tanquam jacula conjiciuntur ad eorum machinas adversus sponsam instructas evertendas. Sed quia rationis quæstionibus a sanctis angelis edocta est, quo modo in insidiantes sibi debeat jaculari; ideo hæ disciplinæ, tanquam ex collo, ex ratione ipsius dicuntur dependere.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ, qui pascuntur in liliis : donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.

Pselli.

Et hoc convenienter ad mulieris decorem extrinsecus dictum est : intrinsecus venerabilem continet expositionem et gratiam. Gemina enim divina Eclesiæ ubera intellige sanguinem et aquam illam sanctam Verbi et Salvatoris ex quibus animæ fidelium salutem hauriunt.

Donec aspiret dies, et moveantur umbræ, vadam mihi ipsi ad montem myrrhæ et ad collem thuris.

In his innuit cruciatus et mortem Salvatoris. Hos enim tu per myrrhæ montem intellige. At per collem thuris intellige gloriam ipsius, qua Pater desuper eum et solum illustravit. Totum hoc igitur, quod loquitur virgini, significat Age tu mecum qui cruci affixus sum, crucifigere, ut magna item a Patre gloria mecum afficiare. Sponte enim volo ego sane mortem oppetere, ut fidelibus diem salutis aspirem, et umbras discutiam impietatis. Mihi, inquam, ipsi vadam, hoc est, volens ac libens. Verum quia scit ipsam secum esse crucifixam, et omnibus præceptis suis obtemperasse, rursus eam commendat his verbis :

Tota pulchra es, propinqua mea, tota pulchra, et macula non est in te.

Trium Patrum.

Ac tale quidem est collum tuum. *Duo* vero *ubera tua sicut duo hinuuli capreæ gemelli :* moralis videlicet et naturalis doctrina, ex quibus veluti uberibus lac infantulis adhuc suggerens, eos alis et nutris ad perfectionem, ex te simul fluunt : utpote quæ nec mores sine ratione doces, nec rationem sine moribus. Quamobrem capreæ as-

A ὡς τοῦτο ὑποτιθέμενων αὐτῷ. Καὶ ταύτας μὲν τὰς τῷ γραπτῷ νόμῳ περιειλημμένας δέκα ἐντολὰς δεκαπλασιάζων ὁ φυσικὸς νόμος, κατὰ τὰς τούτων ἐνεργείας ποιεῖ τὴν ἑκατοντάδα. Τὰς δ' ἐνεργείας πάλιν δεκαπλασιάζων, κατὰ τὰς ὑφεστώσας αὐτῶν δέκα δυνάμεις τὴν χιλιάδα πληροῖ. Καὶ οὕτως οἱ, ὡς εἴρηται, κρεμάμενοι χίλιοι θυρεοὶ δηλοῦσι τόν τε γραπτὸν καὶ τὸν φυσικὸν νόμον, ἀλλήλοις συμπρέποντας, ἐν τῷ ἀπαιωρεῖσθαι τοῦ λογικοῦ τῆς νύμφης οἷα τραχήλου αὐτῆς, καὶ τὴν ταύτης ποιεῖσθαι φυλακὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῇ, Οὐ μόνον δὲ θυρεοὶ κρέμανται ἐπ' αὐτὴν, φησὶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι βολίδες τῶν δυνατῶν, αἵπερ εἶφιν αἱ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ οὐρανίων δυνάμεων τῇ νύμφῃ κατὰ θεωρίαν ὑποτιθέμεναι διδασκαλίαι, καὶ κατὰ τῶν
B πνευμάτων τῆς πονηρίας, ὥσπερ βολίδες βαλλόμεναι πρὸς ἀναίρεσιν τῶν κατ' αὐτῆς αὐτῶν μηχανῶν. Ὡς δὲ ταῖς κατὰ λόγον ζητήσεσι διδασκομένης αὐτῆς παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων τὰ δέοντα βάλλεσθαι κατὰ τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῇ, καὶ αἱ διδασκαλίαι αὗται τοῦ ταύτης λογικοῦ ἀπηώρηνται.

Δύο μαστοί σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοιι δορκάδος, οἱ νεμόμενοι ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ.

Ψελλοῦ.

Καὶ τοῦτο γυναικοπρεπῶς ἔξωθεν λελεγμένον,
Ἔσωθεν ἔχει φοβερὰν ἐκήγησιν καὶ χάριν.
Μαστοὺς γὰρ γίνωσκε διττοὺς κῆς θείας Ἐκκλησίας,
Αἷμα καὶ ὕδωρ τὸ σεπτὸν τοῦ Λόγου καὶ Σωτῆρος,
Δι' ὧν ἀρδεύονται ψυχαὶ πιστῶν τὴν σωτηρίαν.

C

Ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαὶ, πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σμύρνης, καὶ πρὸς τὸν βουνόν τοῦ λιβάνου.

Ἐν τούτοις ὑπαινίττεται τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος.
Σμύρνης γὰρ ὄρος γίνωσκε τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος.
Βουνὸν λιβάνου πάλιν δὲ γνῶθι τὴν τούτου δόξαν,
Ἣν ἄνωθεν ἐδόξασε Πατὴρ αὐτὸν καὶ μόνον.
Τοῦτο γοῦν πεφυκεν ὃ λέγει τῇ παρθένῳ·
Δεῦρο, μοὶ συσταυρώθητι τὸ πάθος ἐπειγμένῳ,
Ἵνα μεγάλως σὺν ἐμοὶ πατρόθεν δοξασθήσῃ.
Αὐτομολεῖν γὰρ ἔγωγε βούλομαι πρὸς τὸ πάθος,
Ὅπως αὐγάσω τοῖς πιστοῖς ἡμέραν σωτηρίας,
Καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαὶ πᾶσαι τῆς ἀθεΐας,
Πλὴν ἐμαυτῷ πορεύσομαι, τουτέστιν ἑκουσίως.
D Ταῦτα μὲν οὖν λελάληκεν ὁ κάλλιστος νυμφίος.
Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἔγνωκεν αὐτῷ συνσταυρωθεῖσαν,
Καὶ πᾶσαν ἐκπληρώσασαν τὴν ἐντολὴν ἐκείνου,
Πάλιν ἐπῄνεσεν αὐτήν. Φησὶ γὰρ οὗτος τάδε·

Ὅλη καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὅλη καλὴ, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

Τῶν γ' Πατέρων.

Καὶ οὕτω μὲν τράχηλός συυ. Οἱ δὲ δύο μαστοί σου, ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος, δηλονότι ἡ ἠθικὴ καὶ φυσικὴ διδασκαλία σου, δι' ὧν οἷα μαστῶν γάλα ποτίζεις τοὺς ἔτι κατὰ τὴν πίστιν νηπίους πρὸς τελειότητα τρέφουσα, ἅμα ἐκ σοῦ προΐασιν, ὡς μήτε τὸ ἦθος ἔτι δεικνυμένης ἀλόγως, μήτε τὸν λόγον ἤθους προσφερούσης χωρίς. Ὅθεν δορκάδι

παρείκασας, ὡς κατὰ μὲν θεωρίαν ὀξυδερκὴς, κατὰ δὲ πρᾶξιν ὀξύδρομος. Νεβροὶ δὲ, φησὶν, οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοις ἕως διαπνεύσει ἡ ἡμέρα, καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί· ἤγουν, αἱ τρεφόμεναι ἐν ταῖς πάσης μερίμνης βιωτικῆς ἀπηλλαγμέναις ψυχαῖς διδασκαλίαι, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ φυσικὴ ὡς κατὰ μετάδοσιν ἐπιδιδοῦσαι εἰς αὔξησιν, μέχρις ἂν ἐπιστῇ ἡ ὁλολαμπὴς κατὰ τὸ μέλλον ἡμέρα, καὶ τὰ σκιώδη πάντα παρέλθωσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐλθὼν ἐν σαρκὶ οὕτω καλήν σε ὁ σὸς νυμφίος ἀπέδειξα, λοιπὸν πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς ὄρος τῆς σμύρνης, καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ λιβάνου· ἤτοι, πορεύσομαι ἑκουσίως πρὸς τὸ, δίκην ὄρους σμύρνης, ὕψος τοῦ θανάτου, ὅπερ ἐστὶν ὁ σταυρός. Ὁ γὰρ ἑκούσιος διὰ σταυροῦ θάνατος πολλοῦ ὑπερανέστη τοῦ ἀκουσίου καὶ φυσικοῦ, τοῦ καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινοῦ· Καὶ πάλιν πορεύσομαι εἰς ἐμαυτὸν. ἀπερχόμενος πρὸς τὸν, παρ' οὗ ἐξῆλθον καὶ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, Πατέρα· οὗ ἐμφαντικὸς ὁ βουνὸς τοῦ λιβάνου, ὡς τῇ αἰτίᾳ μείζονος τῶν ὁμοουσίων αὐτῷ, ἐμοῦ τε τοῦ Μονογενοῦς καὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος. Καὶ γὰρ ἐπείπερ νεκρώσεως μὲν ἐστι σύμβολον ἡ σμύρνα, θεότητος δὲ ὁ λίβανος, τὸ, Πορεύσομαι ἐμαυτῷ, πηδὸς μὲν τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, δηλοῖ τὸ ἑκούσιον· πρὸς δὲ τὸ τῆς θεότητος ὕψος, τὸ εἰς ἑαυτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἐπανέρχεσθαι ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ταπεινῶν, ἐν τῷ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι. Οὕτω δὲ, φησὶ, πορεύσομαι, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Πατρὸς ἐπὶ σοὶ τετελείωκα. Καὶ γάρ·

Ὅλη καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοι.

Δηλαδὴ νῷ καὶ ψυχῇ καὶ σαρκὶ ὑπάρχεις ὡραία· καὶ σαρκὶ μὲν ὡς τῶν κατ' ἐνέργειαν καθαρθεῖσα παντοίων παθῶν, καὶ τοῖς τρόποις κοσμηθεῖσα τῶν ἀρετῶν· ψυχῇ δὲ, ὡς πάσης φαύλης ἀπαλλαγεῖσα ἐπιθυμίας, καὶ τοῖς λόγοις ὡραϊσθεῖσα τῶν ἐντολῶν· νῷ δὲ, ὡς καὶ τῶν ψιλῶν ἐννοιῶν ἐλευθερωθεῖσα, καὶ λαμπρυνομένη ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τῇ κατὰ χάριν θειώσει. Καὶ διὰ τοῦτο ψόγος τις οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τῇ ἐγγύς μου γενομένῃ διὰ τελειότητα.

Ψελλοῦ.

Εἶτα πρὸς μείζονα καλεῖ ταύτην ἀρθῆναι δόξαν. Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη. Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου ἐλεύσῃ. Ἐπεὶ, φησὶν, ἐλήλυθας εἰς τὸ τῆς σμύρνης ὄρος, καὶ συνανέβης μοι βουνὸν αὐτὸν τὸν τοῦ λιβάνου· ἤγουν, ἐμοὶ συνέπαθες, ἤτοι, συνεδοξάσθης· δεῦρο λοιπὸν ἀνάβηθι τάχος ἐκ τοῦ Λιβάνου πρὸς ὑψηλότερά τινα τῆς προκοπῆς χωρία, καὶ μὴ παυθήσῃ πώποτε συναναβαίνουσά μοι, καὶ φεύγουσα παρδάλεων μάνδρας καὶ τῶν λεόντων. Ἐπεὶ δ' ὁ λόγος γέγονεν ἔργον ἐκ τῶν πραγμάτων, καὶ συνυψώθη τῷ Χριστῷ τῷ καθαρῷ νυμφίῳ, οἱ φίλοι κατεπλάγησαν τὴν προκοπὴν τῆς νύμφης, καὶ πρὸς αὐτὴν ᾀσματικῶς ἐξεῖπον τὴν παρθένον·

Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ ἡμῶν νύμφη.

Ἐδίδαξας ἡμᾶς, φασὶ, περὶ Θεοῦ τι πλέον, ὁρῶν-

similata es tum propter acumen in contemplando, tum propter cursus celeritatem in peragendo. *Hinnuli*, inquit, *qui pascuntur inter lilia, quousque dies aspiret, et inclinentur umbræ.* Disciplinæ videlicet moralis et naturalis, quæ in animabus ab omni vitæ sollicitudine remotis, dum impertiuntur, coalescunt et incrementum accipiunt, donec clarissimus ille futuri temporis dies illucescat, et omnia quæ umbris sunt involuta, pertranseant. Verum, quoniam in carne veniens ego sponsus tuus te ita formosam reddidi, jam vadam mihi ipsi ad montem myrrhæ et ad collem thuris : id est, sponte mea ad mortis, tanquam ad montis myrrhæ sublimitatem, quæ quidem est crux, proficiscar. Voluntaria enim per crucem mortis susceptio communem omnibus animalibus ab ea abhorrentis naturæ infirmitatem superavit. Et rursum vadam ad me ipsum, ad Patrem rediens, a quo exivi, et in mundum veni [44]. Qui sane Pater per collem thuris intelligitur; quoniam ut causa, major est me Unigenito et Spiritu sancto, qui sumus illi consubstantiales. Mortalitatis enim symbolum est myrrha, thus autem divinitatis. Quare illud : *Vadam mihi ipsi* : tum voluntarium per crucem ad mortem aditum significat; tum divinitatis celsitudinem, per reditum ab humilitate nostra suscepta ad se ipsum Deum Verbum, dum ad Patrem vadit. Sic autem, inquit, vadam, quoniam opus Patris quod ad te pertinet, perfeci. Etenim:

Tota pulchra es, propinqua mea, et macula non est in te.

Mente nimirum et anima et carne pulchra es : carne quidem, ut per actionem a variis perturbationibus purgata, et virtutum moribus excellens : anima autem, ut ob omni improba cupiditate sejuncta, et sermonibus decorata mandatorum : mente vero, ut ab exilibus etiam cogitationibus liberata, ac splendida et per gratiam in Spiritu sancto divina effecta. Et propterea macula non est in te, quæ mihi ob perfectionem propinqua es.

Pselli.

Tum ad majorem hanc gloriam invitat. *Veni in Libano, sponsa.* Age, de Libano venies. Quando, inquit, venisti ad myrrhæ montem, et ad collem thuris mecum conscendisti : hoc est, mecum passa es, et simul gloriam accepisti; age, de Libano ac sublimiora quædam perfectionis loca celeriter ascende. Nec mecum desinas progredi longius, declinatis pardorum leonumque cubilibus. Hoc autem re ipsa et factis cum esset expletum, et sponsa cum Christo puro sponso simul exaltata esset, amici progressione virginis obstupefacti, sic eam canentes sunt allocuti :

Vulnerasti cor nostrum, soror nostra sponsa.

De Deo nos quiddam amplius docuisti, dum ocu-

[44] Joan. XVI, 28.

lum animæ tuæ, o sponsa, ardenter in Verbo et sponso defixum, dumque animæ tuæ oculum levi Christi jugo subditum contuemur. Vere cor nostrum, inquiunt, excitasti, postea quam ex te didicimus Verbi incarnationem. Atque ad hunc quidem modum amici Virginem collaudarunt.

Trium Patrum.

Sed quoniam tota es adeo pulchra, *veni de Libano, sponsa, veni de Libano.* Ad me qui comprehendi nequeo, progredere semper ex fide, (quæ quidem Deo non aliter ac thus, id autem est libanus, offertur) per spem proficiens ad charitatem, propter quam ego factus sum homo, et tu efficeris Deus. Etenim venies, atque pervenies ab initio fidei, a capite Sanir et Aermon. Et venies quidem ad me cum omni charitate ; pervenies autem vehementi cum impetu per fornacem variarum tum carnis tum mundi tentationum, spe confirmata. Sic autem venies, et pervenies ; quoniam ad me, non per incredulitatem, ut primus homo, qui spe divinitatis deceptus est, iter facere cœpisti, sed per fidem : quæ quidem fides, ut caput, principium est ad virtutem ducentis viæ, quam indicat Sanir, cujus interpretatio est, lucernæ via : et per spem, ut subleveris et recreeris ab onere atque æstu gravium laborum et molestiarum : quod per Aermon intelligitur, quam quidem vocem rorem interpretamur. Atque ita cubilia leonum, pardorumque montes incolumis evitabis : consensum videlicet carnalium voluptatum, quæ leonum instar magno impetu in te, ut a virtute deficias, ruunt : et tentationes illas quæ ex virtutis præstantia, tanquam ex altis montibus, ut arrogantia efferaris, tibi struunt insidias fraudulenter ; quod quidem pardorum varietas indicat. Venies, et pervenies, et servaberis, ut dictum est. *Quoniam vulnerasti cor nostrum, soror mea, sponsa.* Quia scilicet in amorem et desiderium tui concitasti tres unius divinitatis personas, cui mente, ratione et spiritu placuisti, o quæ mihi inter carnis conjunctionem es soror ; propter voluntarium autem charitatis vinculum atque unionem spiritus, desponsata es mihi (qui sum una ex tribus personis) unigenito nimirum Patris Filio. Etenim cum sancta Scriptura plurali utitur numero loquens de Deo, sanctissimas illas indicat tres personas, mystice significans modum substantiæ sacrosanctæ illius initioque carentis unitatis. Quia unitas in trinitate, et trinitas in unitate Deus est. Et rursus : *Vulnerasti cor nostrum :* hoc est in tui desiderium inflammasti, tum *in uno oculorum tuorum*, mente scilicet tua, qua res intuens intelligibiles, me veritatem, atque omnium intelligibilium finem cognitione perpetua contemplaris : tum *in uno torque colli tui*, ratione videlicet tua, qua tu veluti ornamento colli decorata in cunctis actionibus, me summum bonum et finem omnium sequeris, et re ipsa benignitatem meam experiris. Sponsus enim Christus est ipsa veritas, et summum bonum. Ac

τάς σου τὸν ὀφθαλμὸν τὸν τῆς ψυχῆς, ὦ νύμφη, θερμῶς ἐνατενίζοντα τῷ Λόγῳ καὶ νυμφίῳ, καὶ τῆς ψυχῆς τὸν τράχηλον τῆς σῆς ὑποκλιθέντα καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν ἀναλαβόντα. Ὡς ὄντως ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, φασὶν, ἡ νύμφη· ὡς ἀπὸ σοῦ γὰρ ἔγνωμεν τὴν σάρκωσιν τοῦ Λόγου. Οὕτω μὲν οὖν ἐπῄνεσαν οἱ φίλοι τὴν παρθένον.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπὰν δὲ οὕτως ὅλη ὑπάρχεις καλὴ, Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου νύμφη, δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου· ἤγουν, Πρός με ἀπερίγραπτον ἀεὶ ποιοῦ τὴν πορείαν ἀπὸ πίστεως, ἥτις Θεῷ προσφέρεται οἷα λίβανος, δι' ἐλπίδος εἰς τὴν ἀγάπην προκόπτουσα· δι' ἣν ἐγὼ γίνομαι ἄνθρωπος, καὶ σὺ γίνῃ Θεός. Καὶ γὰρ ἐλεύσῃ καὶ διελεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πίστεως ἀπὸ κεφαλῆς Σανὴρ καὶ Ἀερμὼν, καὶ ἐλεύσῃ μὲν πρός με τῇ ὁλικῇ ἀγάπῃ· διελεύσῃ δὲ ἀκατασχέτῳ τῷ φρονήματι τὴν κάμινον τῶν ἐν σαρκὶ καὶ κόσμῳ παντοίων πειρατηρίων τῇ ἐλπίδι στηριζομένη. Οὕτω δὲ ἐλεύσῃ καὶ διελεύσῃ ἐπειδήπερ ἀπὸ πίστεως τὴν πρός με πορείαν ἤρξω ποιεῖσθαι, καὶ οὐκ ἐξ ἀπιστίας κατὰ τὸν πρωτόπλαστον δελεασθέντα ἐλπίδι θεότητος· ἥτις πίστις οἷα κεφαλὴ, ἀρχή ἐστι τῆς τε κατ' ἀρετὴν πεφωτισμένης ὁδοῦ (ὅπερ τὸ Σανὴρ παριστᾷ, ὁδὸς λύχνου ἑρμηνευόμενον), καὶ τῆς δι' ἐλπίδα ἀναψυχῆς τοῦ βάρους καὶ τοῦ καύσωνος τῆς τῶν ἀκουσίων πόνων ἐπαγωγῆς· ὅπερ δηλοῖ τὸ Ἀερμὼν, δρόσος ἑρμηνευόμενον· καὶ οὕτω φυλαχθήσῃ ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων· ἤτοι, ἀπὸ τῆς δίκην μάνδρας ἑνωτικῆς κατὰ σοῦ ὁμονοίας τῶν κατ ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς σαρκικῶν ἡδυπαθειῶν, τυραννικῶς οἷα λεόντων ποιουμένων κατὰ σοῦ τὰς ὁρμὰς, καὶ ἀπὸ τῶν καθ' ὑπερβολὴν τῆς ἀρετῆς παθῶν, ἀφ' ὕψους τὰς ἐφόδους κατὰ σοῦ ποιουμένων δολίως, ὅπερ τὸ ποικίλον τῶν παρδάλεων παριστᾷ. ἐλεύσῃ δὲ καὶ διελεύσῃ καὶ φυλαχθήσῃ, ὡς εἴρηται, Ἐπειδήπερ ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή μου νύμφη· δηλονότι, Εἰς πόθον σου ἤγαγες τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος, ὡς ταύτῃ εὐαρεστήσασα νῷ καὶ λόγῳ καὶ πνεύματι, ἡ διὰ μὲν τὴν κατὰ σάρκα ὁμοφυΐαν ἀδελφή μου, διὰ δὲ τὸ ἐκ προαιρέσεως κολληθῆναί μοι δι' ἀγάπης, καὶ ἓν πνεῦμα γενέσθαι, νυμφευθεῖσά μοι τῷ ἑνὶ τῶν εἰρημένων τριῶν ὑποστάσεων, δηλαδὴ τῷ μονογενεῖ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ. Καὶ γὰρ ὁπόταν ἡ ἁγία Γραφὴ τῷ πληθυντικῷ περὶ Θεοῦ κέχρηται λόγῳ, τὴν δήλωσιν ποιεῖται τῶν παναγίων τριῶν ὑποστάσεων· μυστικῶς τὸν τρόπον τῆς παναγίας καὶ ἀνάρχου μονάδος σημαίνουσα· ὅτι μονὰς ἐν τριάδι, καὶ ἐν μονάδι τριάς ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν. Καὶ αὖθις, Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς· ἤτοι, Καὶ πάλιν ἐς πόθον σου ἤγαγες, τὸ μὲν ἐν ἑνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, τῷ ἀντιλαμβανομένῳ πάντως τῶν νοητῶν νοΐ σου, ἑωρακότι με γνώσει ἀλήστῳ, τὸ πέρας πάντων τῶν γνωστῶν τὴν ἀλήθειαν· τὸ δὲ ἐν ἑνὶ ἐνθέματι τραχήλου σου, ὅσπερ ὡς τέλος πάντων τῶν πρακτῶν εἰμι τὸ ἀγαθὸν τῷ λογικῷ σου, ὡς πρακτικῷ, οἷά τις κόσμος περιδέραιος ἐντιθέμενον κατὰ πρᾶξιν πειραθέντι μου τῆς χρηστότητος. Καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ

ἀγαθόν· τὸ μὲν ὅταν ἐκ τῆς οὐσίας ὡς ἄτρεπτος, τὸ δ' ὅταν ἐκ τῆς ἐνεργείας ὡς εὐεργετικὸς δοκεῖ σημαίνεσθαι.

Ψελλοῦ.

Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου, ἀδελφή μου νύμφη! Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου ἀπὸ οἴνου!

Ἐνταῦθα πάλιν ἐπαινεῖ τῆς θείας Ἐκκλησίας
Τὴν τῶν μαστῶν ἐπίδοσιν, ἤτοι, τῶν διδαγμάτων.
Αὐξήσασα τὰ τέκνα γὰρ ὥσπερ γυνὴ φιλόπαις,
Τὸν ἐξ ἐθνῶν φημι λαὸν, καὶ τοῦτον καθορῶσα,
Πρὸς μέτρον φθάσαντα στεῤῥὸν τῆς θείας ἡλικίας,
Καὶ μὴ ψελλίζοντα ποσῶς εἰς τὴν ἁγίαν πίστιν,
Οἶνον ἀντὶ τοῦ γάλακτος προχέει καθ' ἡμέραν,
Τουτέστιν ὑψηλότερα δόγματα τούτοις νέμει.
Τὸ πρὶν μὲν γὰρ ἐδίδασκε τούτους ὡς νεωτέρους,
Πατέρα σέβειν καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, Θεὸν ἕνα,
Ὅπερ ὡς γάλα πέφυκε δῆθεν διδασκαλίας·
Νῦν δὲ διδάσκει σωφρονεῖν, φυλάττειν παρθενίαν,
Ἐγκράτειαν ἀσπάζεσθαι, φιλεῖν δικαιοσύνην·
Ἅπερ ὡς οἶνος λέλεκται διδασκαλίας εἶναι.

Καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

Ἣν δ' ἀπὸ σοῦ περιβολὴν τῶν ἱματίων φέρω,
Ἐκ τῶν προσαγομένων σοι, φημὶ, θυμιαμάτων,
Κρείττονα πάντων ἥγημαι τῶν ἀρωμάτων μόνην

Κηρίον ἀποστάζουσι τὰ χείλη σου, νύμφη.
Ἣν γὰρ, φησὶ, τοῖς τέκνοις σου νέμεις διδασκαλίαν.
Ὑπὲρ κηρίον πέφυκε γλυκάζουσα καὶ μέλι.

Μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου.
Οὐ γὰρ, φησὶ, μονοειδῶς τὸν λόγον νέμεις πᾶσιν,
Ἀλλὰ κατάλληλον παντὶ καὶ πᾶσι κατ' ἀξίαν.
Τοὺς μὲν γὰρ γαλακτοτροφεῖς, τούς γε νηπιεστέ-
[ρους·
Τοὺς δ' αὖ γε μελιτοτροφεῖς, τουτέστι τοὺς τελείους.

Ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου.
Κἂν ὑπερτέραν ἄνωθεν πάντων τῶν ἀρωμάτων,
Τῶν ἱματίων τὴν ὀσμὴν εἶπε τῆς Ἐκκλησίας,
Ἀλλ' ἴσην ἀπεφήνατο νῦν ἤδη τῷ λιβάνῳ·
Εἴγε ἁπάντων κρείττων ἦν τῶν ἀρωμάτων οὗτος.

Τῶν γ' Πατέρων.

Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου, ἀδελφή μου νύμφη!

Ἤτοι, Θαυμασίως τὸ θεῖον κάλλος περιεβάλοντο τό τε θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν σου, δι' ὧν ὥσπερ μαζῶν οὐ παρὰ φύσιν, οὐδὲ ὑπὲρ φύσιν, ἀλλὰ φυσικῶς τρέφεις λόγοις καὶ τρόποις πρὸς θεοσέβειαν τὰς πρὸς ταῦτα, οἷα νηπίους, ἐναγομένας ψυχάς.

Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου ἀπὸ οἴνου!

Δηλονότι ταῦτα οὕτω θαυμασίως ὡραΐσθησαν ἀπὸ τῆς δίκην οἴνου ἐξιστώσης αὐτὰ κατά τε ἄληστον γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ βεβαίαν ἐνεργὸν πίστιν τοῦ ἀγαθοῦ χάριτι, θέσει θεώσεως. Ἐντεῦθεν δέ ἐστι καὶ ὀσμὴ ἱματίων ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα· ἱμάτια δὲ τῆς νύμφης ἅπερ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος τοῖς

A veritas quidem esse intelligitur, quatenus per essentiam est immutabilis: summum autem bonum, quatenus ex operibus beneficus demonstratur.

Pselli.

Quam pulchre factæ sunt mammæ tuæ, soror mea, sponsa. Quam pulchra facta sunt ubera tua a vino!

Hic rursum laudat divinæ Ecclesiæ uberum, hoc est, disciplinarum incrementum. Cum enim ut mater liberorum amantissima, eos, populum scilicet ex gentibus enutritum, ad divinæ ætatis mensuram videat pervenisse, nec amplius in sancta fide balbutire aut hæsitare: pro lacte vinum effundit quotidie, altiora illis suggerens instituta.
B Prius enim, ut rudiores, docebat eos, ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum Deum unum adorarent. Quod quidem erat veluti doctrinæ lac. Nunc autem monet, ut modestiam, castitatem, temperantiam amplectantur, ut justitiam diligant. Quæ quidem sunt veluti doctrinæ vinum.

Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.

Quem enim ex te vestimentorum amictum gero, ex iis, inquam, sacrificiis quæ mihi abs te offeruntur, illud arbitror omnibus aromatibus præstare.

Favum distillant labia tua, sponso.

Doctrina enim qua nutris filios tuos favo et melle dulcior est.

C *Mel et lac sub lingua tua.*

Neque enim eadem omnes ratione alis, sed pro sua quemque natura atque ætate. Nam imbecilliores lacte pascis, melle autem perfectiores.

Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.

Cum Ecclesiæ vestimentorum odorem superius cunctis aromatibus anteposuerit, nunc thuri similem et parem esse pronuntiat. Thus autem est omnium aromatum præstantissimum.

Trium Patrem.

Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa!

Mirum in modum profecto divina sunt pulchri-
D tudine decoratæ, speculatio nimirum et actio, quibus tanquam mammis non præter naturam, nec super naturam, sed secundum naturam verbis et moribus, tanquam infantes, animas ad pietatem alis, quas in his instituendas suscepisti.

Quam pulchra facta sunt ubera tua a vino!

Hæc quippe tam mirifice effecta sunt pulchra ex divinitate tibi gratis concessa, a qua tanquam a vino efferuntur ipsa tum per assiduam veritatis cognitionem, tum per firmam boni effectricem fidem. Hinc etiam diffunditur odor vestimentorum tuorum super omnia aromata. Vestimenta autem

sponsæ, quæ quidem magnus apostolus Paulus *electis Dei sanctis*, ut induant præcipit, sunt *benignitas et humilitas* [45]: quæ primo quoque homini divinum mandatum assignavit, quo illi præscriptum fuit ut bonum ageret, idque per humilitatem custodiret. Hujus autem transgressio exuit illum spe divinitatis allectum, et naturam contra se ipsam efferavit. Hanc vero Deus Verbum rursus induit exemplo suo. Humilitatis enim normam ostendit nobis; nam *cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* [46]: Benignitatis autem, quia pro salute nostra qui sontes eramus, innocens ipse mortem subiit. Quamobrem et odor vestimentorum in illis, qui hoc animo sunt induti, utpote qui benignitatem et immutabilitatem Dei præ se ferant et propterea divini sint, quod ejusmodi amicti sint indumentis, est super omnia aromata. Nihil enim comparari potest fragrantiæ divinitatis, quam Deo desponsata non per naturam obtinet, sed per gratiam adipiscitur. Ac vestimenta quidem tua talem emittunt suavitatem. Cætera vero quid?

Favum distillant labia tua, sponsa: mel et lac sub lingua tua.

Docendi rationem ac modum servant labia tua sic instructum, ut ab apicula favum confectum cernimus. Neque enim unica ratione cunctis audientibus affert utilitatem: sed pro cujusque modulo te singulis accommodas, ut et perfectioribus et rudioribus satisfacias. Ac mentem quidem eorum qui sunt perfecti, divinioribus verbis, tanquam melle, dulcissimam reddis. Qui vero rudes tironesque sunt, eorum animos tanquam lacte naturalibus exples institutis. Duplex hæc igitur, nempe divinior et humanior docendi ratio, ita viget sub lingua tua, ut eas haud intempestive promas, sed opportune atque accommodate ad eorum, qui instituuntur, utilitatem.

Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

Fragrantia scilicet operum tuorum, quibus tum viris naturaliter promis, tum in agendo ex mentis præscripto mores quasi vestimenta quædam indueris, divinæ providentiæ quæ cunctis in rebus cernitur, suavitati similis est: cum ad imitationem Dei, salutis multorum curam geras. Propria enim ratione quadam thus ad honorem Dei refertur. Ac quemadmodum thus ex proprio odore, sic Deus, ex rerum omnium providentia; et singulorum animi affectio, ex operibus indicatur. Sed cum paulo ante odorem vestimentorum sponsæ super omnia aromata esse dixisset, nec quomodo id esset, declarasset; hic illud ostendit, dum odorem illum thuris odori similem dicit esse. Nam sicut thus accenditur ad gloriam Dei: Deus autem sine ulla comparatione est rerum omnium præstantissimus; sic opera quæ ad divinæ fiunt bonitatis imitationem, reliquis omnibus antecedunt.

[45] Coloss. XIII, 12. [46] Philipp. II, 6, 7.

A ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ, ἁγίοις ἐνδύσασθαι ἐγκελεύεται, ἡ χρηστότης ἐστὶ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη, ἃ καὶ τῷ πρωτοπλάστῳ ἡ μὲν θεία ἐντολὴ περιεποιεῖτο, ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ φυλάσσειν τοῦτο διὰ ταπεινοφροσύνης προτρέπουσα. Ἡ δὲ παράβασις ταύτης ἐξέδυσεν, ἐλπίδι θεότητος δελεάσασα, καὶ καθ' ἑαυτῆς τὴν φύσιν ἐκθηριώσασα· ταύτην δὲ πάλιν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἐνέδυσε τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι. Τρόπον γὰρ ταπεινοφροσύνης μὲν ὑπέδειξεν ἡμῖν, ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών· χρηστότητος δὲ, ὅτι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὑπευθύνων ἡμῶν, καὶ θανεῖν ἀνευθύνως ἠνέσχετο. Ὅθεν καὶ ἡ ἐν τοῖς κατὰ γνώμην ταῦτα ἐνδυσαμένοις εὐωδία τούτων, ὡς ἐμφαντικῶν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀτρεψίας, κἀντεῦθεν B θεωτικῶν τῶν ἐνδεδυμένων αὐτὰ, ὑπὲρ πάντα ἐστὶ τὰ ἀρώματα. Οὐδὲν γὰρ παρισοῦται τῇ εὐωδίᾳ τῆς θεότητος, ἣν ἡ νυμφευθεῖσα τῷ Θεῷ οὐ φύσει κέκτηται, ἀλλὰ χάριτι περιβάλλεται. Καὶ τοιαύτην μὲν, φησὶ, τὰ ἱμάτιά σου εὐωδίαν ἐκπέμπουσι· τὰ δὲ λοιπὰ τί;

Κηρίον ἀποστάζουσι τὰ χείλη σου, νύμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου.

Ἤγουν. Λόγον διδασκαλικὸν προφέρουσι τὰ χείλη σου κατεσκευασμένον, ὥσπερ ὑπὸ μελίσσης κηρίον, ἐν τῷ μὴ ἐπιδείκνυσθαι μονοειδῆ τοῖς ἀκούουσι τὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καταλλήλως πρὸς τὴν τῶν δεχομένων ἁρμόττεσθαι δύναμιν, ὡς καὶ τοῖς τελειοτέροις καὶ τοῖς νηπιωδεστέροις οἰκείως ἔχειν· τῶν μὲν τὸν νοῦν τελειωτικῶς θειοτέροις ὡς μέλιτι γλυκαίνοντα C ῥήμασι, τῶν δὲ τὴν διάνοιαν εἰσαγωγικῶς τοῖς φυσικοῖς ὡς γάλακτι τρέφοντα. Αὗται οὖν αἱ διδασκαλίαι, ἥ τε θειοτέρα καὶ ἡ ἀνθρωπικωτέρα, ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου, ὡς μὴ ἀκαίρως ταύτας προφέρῃς, ἀλλὰ κατὰ καιρὸν τὸν ἁρμόδιον καὶ χρείαν ἑκάστου διδασκομένων.

Καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου.

Ἤγουν, Ἡ εὐωδία τῶν ἔργων σου, ὧν εἰ καὶ τὰς δυνάμεις φυσικῶς ἐπιφέρῃ· ἀλλὰ τοὺς ἐνεργητικοὺς τρόπους κατὰ γνώμην ὡς ἱμάτια περιβάλλῃ, τῇ εὐωδίᾳ τῆς περὶ πάντα τοῦ Θεοῦ προνοίας παρείκασται· κατὰ μίμησιν Θεοῦ, κηδομένης σου τῆς τῶν πολλῶν σωτηρίας. Ἰδιαζόντως γὰρ κατά τινα λόγον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν ὁ λίβανος ἀποτέτακται. Καὶ καθάD περ οὗτος ἐκ τῆς ἰδίας ὀσμῆς, οὕτω και τὸ Θεῖον ἐκ τῆς περὶ τὰ πάντα προνοίας, καὶ ἡ ἑκάστου διάθεσις ἐκ τῶν ἔργων γνωρίζεται. Μικρὸν δὲ ἄνωθεν εἰρηκὼς, ὅτι ἡ ὀσμὴ τῶν ἱματίων τῆς νύμφης ὑπὲρ πάντα ἐστὶ τὰ ἀρώματα, καὶ τὸ πῶς μὴ δηλοῦται, ἐνταῦθα τοῦτο δηλοῖ, τῇ ὀσμῇ τοῦ λιβάνου παρεικάζων αὐτὴν, διὰ τὸ τοῦτον εἰς τιμὴν τοῦ Θείου λαμβάνεσθαι. Καὶ ἐπεὶ τὸ Θεῖον ἀσυγκρίτως ὑπὲρ πάντα ἐστὶ, καὶ τὰ κατὰ μίμησιν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἔργα.

Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη· κῆ- A
πος γάρ πεφυκας, φησίν, ὦ νύμφη, κεκλεισμένος.

Ψελλοῦ.

Ἔχουσα πᾶντων τῶν καλῶν ἐν σεαυτῇ τὴν ωραν,
Ἐλαίαν τὴν κατακαρπον, συκῆν τε τὴν γλυκεῖαν.
Πηγὴ δὲ πάλιν πέφυκας, φησὶν, ἐσφραγισμένη,
Καθ' ὅσον μάτην οὐδαμῶς τὸ νᾶμά σου προχέεις,
Ἀλλὰ ποτίζεις τοὺς πιστοὺς διψῶντας σωτηρίαν.

Ἀποστολαί σου παράδεισος ῥοῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων.

Ἐν τούτοις ὑπαινίττεται ξύμπαντα ὁ νυμφίος,
Τοῦ δόγματος τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀμωμήτου,
Τὸ φοβερὸν καὶ κάλλιστον εὐῶδές τε καὶ θεῖον,
Ὥσπερ πρεσβεύει πάντοτε στόμα τῆς Ἐκκλησίας.
Ἀποσταλαί σου γὰρ, φησὶν ἤγουν, αἱ διδαχαί σου,
B Παράδεισος πεφύκασι ῥοῶν ἠγλαϊσμένων,
Καὶ πάσης χάριτος μεσταὶ τυγχάνουσιν, ὦ νύμφη.

Πηγὴ κήπων.

Οὐ γὰρ εἰς μάτην σου, φησὶν, τὰ νάματα περιχέεις,
Ἀλλὰ ποτίζεις τοὺς πιστοὺς, ἤγουν, φυτὰ τὰ θεῖα.

Φρέαρ ὕδατος ζῶντος τοῦ ῥοιζοῦντος ἀπὸ Λιβάνου.

Τοσοῦτον γὰρ, φησὶ, καλῶς πρὸς ἀρετὰς ὑψώθης,
Ὡς καὶ τῆς κλήσεως αὐτῆς ἔμοιγε συμμετέχειν.
Ἐγὼ γὰρ ζῶντος ὕδατος ὄντως τυγχάνω φρέαρ,
Ὁ κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ ὡς ὑετὸς εἰς πόκον,
Ὥσπερ ἐξ ὄρους ὑψηλοῦ τοῦ θαυμαστοῦ Λιβάνου.

Τῶν γ' Πατέρων.

Καὶ τοιαῦτα μέν σου τὰ μέλη καὶ τὰ ἱμάτια. Σὺ δ' ἐντεῦθεν ὁποία;

C **Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη, κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.**

Ἤγουν, Οἷα μὲν διττὸς κῆπος κατά τε ψυχὴν τοῖς τῶν ἀρετῶν λόγοις, καὶ κατὰ σάρκα τοῖς τούτων τρόποις ὑπάρχεις κατάφυτος, καὶ ὡς φραγμῷ τινι ταῖς ἐντολαῖς μου κατησφαλισμένος· οἷα δὲ πηγὴ κατὰ νοῦν βρύεις τὰ περὶ ἐμὲ εὐσεβῆ καὶ θεῖα νοήματα, καὶ τῷ ἐμῷ χαρακτῆρι, ὡς εἰκών μου, ἐσφράγισαι, ἵνα μὴ ὁ ἐρχόμενος οὐ μόνον κλέψαι, ἀλλὰ καὶ θύσαι καὶ ἀπολέσαι ἐχθρὸς, λαθραίως εἰσελθὼν τόν τε κατ' ἀρετήν σου συλήσῃ καρπὸν, καὶ τὸ κατὰ γνῶσιν τῆς ἀληθείας ὕδωρ σου ψευδέσιν ἐννοίαις καταμολύνῃ. Οὐ μόνον δ' αὐτὴ τοιοῦτος κῆπος ὑπάρχεις, ἀλλὰ καὶ, Ἀποστολαί σου παράδεισος ῥοῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων· πάντως οἱ ἐκπεμπόμενοι διδασκαλικοὶ λόγοι σου πρὸς τὰς μαθητευομένας D σοι ψυχὰς, διὰ τὸ ἐν ταύταις κατὰ πίστιν φυτευθῆναι, οἷά πέρ τις παράδεισος συνηρεφὴς δένδροις ῥοῶν ἐπὶ ῥιζῶν ἐγκεκεντρισμένοις δρυῶν, κἀντεῦθεν τὸν ἴδιον καρπὸν, ὡς ἀκροδρύων καρπὸν ἐπιφερομένοις. Ὧν ῥοῶν αἱ μὲν ῥίζαι δυσαπόσπαστοι, τὸ δὲ προκάλυμμα τοῦ καρποῦ αὐστηρὸν, καὶ τοῦ ἐντὸς φυλακτικόν. Αὐτὸς δὲ ὁ καρπὸς μετὰ τὸ πεπανθῆναι, περιῤῥαγέντος τοῦ προκαλύμματος, διαφαίνεται τὴν μὲν γεῦσιν γλυκὺς, τὴν δὲ ὄψιν εὐειδής. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς νύμφης διδασκαλικοὶ λόγοι, τῇ μὲν πίστει ἡδραίωνται, καὶ δυσαποσπάστως ἔχουσι τῶν πιστευσασῶν τούτοις ψυχῶν, οἷα ῥίζαι δρυός·

Hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus.

Pselli.

Variis sponsam laudibus sponsus extollit. Hortus enim es, inquit, o sponsa, conclusus, arborum omnium in te ipsa continens decus, et oleam fructiferam, et dulcem ficum. Fons item, inquit, es signatus. Neque enim aquas temere profundis tuas, sed fideles salutis sitientes potas.

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum.

His verbis ea sponsus complectitur omnia, quæ ad fidei nostræ integerrimæ doctrinam spectant, cujus timorem, decorem, fragrantiam, divinitatem os Ecclesiæ nunquam non prædicat. Emissiones enim, inquit, tuæ paradisus existunt malorum punicorum, et omni gratia sunt plenæ. ***Fons hortorum***: nam latices tuos haud frustra spargis; sed divinas plantas, fideles nimirum, rigas.

Puteus aquæ viventis, quæ fluit cum strepitu de Libano.

Adeo, inquit, virtutibus insignis effecta es, ut idem, quod ego, cognomem sis consecuta. Ego enim omnino viventis aquæ sum puteus, qui de cœlo sicut pluvia in vellus, tanquam ex alto et mirabili monte Libano descendi.

Trium Patrum.

Ac talia quidem sunt membra et vestimenta tua. Tu vero qualis?

Hortus conclusus, soror mea, sponsa: hortus conclusus, fons signatus.

Qualis nimirum duplex hortus consitus; [tum virtutum disciplinis, quantum ad animam pertinet; tum earum moribus, quantum ad carnem: et munitus quodam veluti mandatorum vallo. Quantum autem ad mentem spectat, qualis fons pias erga me ac divinas fundis cogitationes, et signo meo, ut imago mea, es obsignata, ne inimicus adveniens te non solum diripiat, sed etiam occidat ac perdat, virtutisque tuæ fructus asportet, et cognitæ veritatis aquam falsis opinionibus contaminet. Neque vero tu ipsa tantum es hortus, sed ***emissiones tuæ paradisus cum fructibus nucum***: hoc est, disciplinæ tuæ quibus animas instituis, propter fidei plantas quas in illis inseris, sunt tanquam paradisus malis punicis consita, super radices insertis quercuum, et propterea proprium fructum tanquam earum fructum ferentibus. Quarum quidem malorum punicarum radices haud facile divelluntur: cortex autem ipsius fructus austerus est, et quæ intus sunt, tuetur. Fructus vero, posteaquam ad maturitatem pervenit, confracto corticis integumento, se tum gustu dulcem, tum aspectu jucundum ostentat. Eodem pacto sponsæ etiam disciplinæ, tanquam arboris radicibus, ita fidei innixæ firmitate, difficile ex animabus credentibus avellantur. Quippe quæ tum incussa suppliciorum formidine, tanquam

mali punici cortice, discipulas animas cohibentes. spiritus fructum in ipsis ab omnibus perturbationibus integrum conservant: tum promissionum radiis justitiæ solus eas ad futurorum bonorum desiderium inflammantes, timore quem charitas expellit[47], tanquam cortice disrupto; quemadmodum fructus malorum punicarum gustum oblectat, sic mentis ipsarum guttur dulcedine perfundunt, gustantium et videntium[48], suavem esse Dominum. Hæ doctrinæ igitur, dum a discipulis re ipsa tractantur et excoluntur, tum pœnarum metu a vitiis purgant, tum spe præmiorum incendunt illas ad justitiæ opera complectenda. *Cypri cum nardo*. Diversarum videlicet virtutum florens et mixturæ: hoc est, initia et commixtiones. Ut initia namque subsistunt in animabus, quæ instituuntur vel comminationum metu vel desiderio promissionum; varia secundum virtutem genera in Deum et proximum charitatis. Ut commistiones autem, persuadent illis ut dum propter suam erga Deum charitatem carne patiuntur, mala sustineant ob charitatem qua proximum amplectuntur, lætitiamque percipiant ex futura remuneratione. Dum autem propter suam in proximum charitatem mala sustinent, charitatem præ se ferant qua Deum prosequuntur, ejus mandatum servantes, quo nobis præcipitur [ut proximum diligamus. Sic igitur sponsæ doctrina sit in discipulis *nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani*: id est, quatuor virtutes præcipuæ, cum illis omnibus quæ ipsis subjectæ sunt, plantatæque in sublimitate fidei erga Deum, tanquam in monte Libani. Per nardum enim in qua aromata varia commiscentur, prudentiam intelligimus, in qua virtutum omnium rationes summatim continentur. Per crocum autem qui mediam inter frigiditatem et caliditatem obtinet vim, et utriusque excludit extrema, justitiam accipimus, quæ defectus et excessus in virtutibus fugit. Per dulcem vero calami fistulam quæ levis est et in sublime facile tollitur, temperantia significatur: quæ mentem gravi corporeæ cupiditatis onere sublevat, eamque ad spiritalia et cœlestia sublimem tollit, eorumque replet suavitate. At per cinnamomum cujus natura est calida atque jucunda, fortitudinis divino zelo adversus impietatem atque militiam ardentis robur indicatur. Nec vero sponsæ doctrinæ in discipulis hæc fiunt, sed *myrrha quoque et aloe cum omnibus primis unguentis*: hoc est, carnalis sensus earum mortificatio cum omnibus primis Spiritus sancti muneribus, animas unguentorum instar recreantibus. Nisi enim anima sapiat ea quæ sunt spiritus, et sanctissima illius dona suscipiat, timoris, inquam, fortitudinis, et consilii, et scientiæ, et cognitionis, et intellectus, et sapientiæ; carnalis sensus mortificationem, quæ per myrrham et aloem, quibus aromatibus mortuorum corpora condiuntur, intelligitur, non asse-

A τῷ δὲ φόδῳ τῶν ἠπειλημένων κολάσεων ὡς λέπυρον ῥοᾶς στύφοντες τὰς μαθητευομένας ψυχὰς, φυλάττουσι τὸν ἐν αὐταῖς καρπὸν τοῦ πνεύματος ἀλώβητον ἀπὸ πάντων τῶν παραλόγων παθῶν· ταῖς δὲ ἀκτῖσι τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου εἰς πόθον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ταύτας καταθερμαίνοντες, τὸν φόβον, ὡς προκάλυμμα διαῤῥηγνύουσιν, ἔξω τοῦτον τῆς ἀγάπης βαλλούσης· καὶ καταγλυκαίνουσιν τὸν νοητὸν αὐτὸν φάρυγγα γευσαμένων καὶ θεασαμένων, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. καθάπερ καὶ τὸν αἰσθητὸν ὁ καρπὸς τῶν ῥοῶν. Ἐντεῦθεν δ' οὗτοι οἱ διδασκολικοὶ λόγοι ὡς ταῖς μαθητευομέναις πραγματευόμενοι, τῷ φόδῳ τῶν ἠπειλημένων κολάσεων παθῶν κάθαρσις, ταῖς δ' ἐπαγγελίαις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἔργων δικαιοσύνης φωτισμὸς γίνονται ταύταις. **B** Κύπροι μετὰ νάρδων· ἤτοι, παντοίων ἀρετῶν ἄνθη καὶ κράματα, ἀρχαὶ δηλονότι καὶ μίξεις, Καὶ ὡς μὲν ἀρχαὶ ὑφιστῶσιν ἐν ταῖς διδασκομέναις ψυχαῖς, τῷ τε φόδῳ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῷ πόθῳ τῶν ἐπαγγελιῶν, τὰ διάφορα κατ' ἀρετὴν εἴδη τῆς εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγαπης· ὡς δὲ μίξεις πείθουσιν αὐτὰς ἐν τῷ πάσχειν σαρκὶ, διὰ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ἀνεξικακεῖν διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, καὶ εὐφραίνεσθαι διὰ τὴν μέλλουσαν μισθαπόδοσιν· ἐν δὲ τῷ ἀνεξικακεῖν διὰ τὴν εἰς τοῦτον ἀγάπην, τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ἐνδείκνυσθαι, διὰ τὴν τήρησιν τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, ἥτις ἐστὶ τὸν ἀγαπᾷν τὸν πλησίον. Κἀντεῦθεν οἱ εἰρημένοι διδασκαλικοὶ λόγοι γίνονται ταῖς διδασκομέναις νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου· ἤγουν, τεσσαρες γενικαὶ ἀρεταὶ **C** μετὰ πασῶν τῶν ὑπ' αὐτὰς μερικῶν τῶν φυομένων ἐν τῷ ὕψει τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, οἷα ὄρει Λιβάνου. Καὶ γὰρ νάρδον μὲν φησι, τὴν ὡς διαφόρων ἀρωμάτων μίγματα ἑνοειδῶς φέρουσαν πασῶν τῶν ἀρετῶν τοὺς λόγους φρονησιν· κρόκον δὲ, ὡς μέσως ἔχοντα ψύξεώς τε καὶ θερμότητος, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα ἀμετρίαν ἐκφεύγοντα, τὴν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀρετῶν διαδιδράσκουσαν δικαιοσύνην· κάλαμον δὲ, γλυκεῖαν, ὡς κούφην, καὶ εἰς ὕψος ἱκανῶς ἀνατρέχουσαν τὴν σωφροσύνην· ἥτις σαρκικοῦ βάρους τὴν ἐπιθυμίαν κουφίζει, καὶ ὑψοῖ πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια. καὶ τῆς τούτων γλυκύτητος τὸν νοῦν ἐμφορεῖσθαι ποιεῖ· καὶ κινάμωμον, ὡς θερμὸν καὶ ἡδὺ, τὴν θείῳ ζήλῳ πυρογμένην κατὰ ἀσεβείας καὶ κακίας ἀνδρείαν· **D** ἣ καὶ ἡδεῖά ἐστι διὰ τοῦ παντὸς καλοῦ ὑπεραγωνίζεσθαι. Οὐ μόλον δὲ ταῦτα ταῖς διδασκομέναις οἱ διδασκαλικοὶ λόγοι τῆς νύμφης γίνονται. ἀλλὰ σμύρνα καὶ ἀλόη μετὰ πάντων τῶν πρώτων· ἤτοι, νέκρωσις τοῦ σαρκικοῦ τούτων φρονήματος μετὰ πάντων τῶν πρώτων τῶν ψυχαγωγούντων δίκην μύρων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος. Εἰ μὴ γὰρ φρονήσῃ πάντως ἡ ψυχὴ τὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ πανάγια τούτου δέξηται χαρίσματα, τὸ τοῦ φόβου φημὶ καὶ τὸ τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ τῆς βουλῆς, καὶ τὸ τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὸ τῆς γνώσεως, καὶ τὸ

[47] Joan. IV, 18. [48] Psal. XXXIII, 9.

τῆς συνέσεως, καὶ τὸ τῆς σοφίας, ἄλλως τοῦ A σαρκικοῦ φρονήματος οὐκ ἐνεργεῖται ἡ νέκρωσις· ἧς δηλωτικὰ ἡ σμύρνα καὶ ἡ ἀλόη, ὡς νεκρῶν σωμάτων ἀρωματίσματα. Οὗτοι δὲ οἱ λόγοι ταῖς διδασκομέναις εἰσὶ καὶ πηγὴ κήπων, ὡς προχέοντες τὴν ἀρδεύουσαν γνῶσιν, τὰς οἷά τινα φυτὰ πεφυτευμένας ἐν αὐταῖς πολυειδεῖς ἀρετάς. Καὶ φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ῥοιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου· ἤγουν, βάθος θείας καὶ ἀειζώου σοφίας ἠχούσης διδασκαλικῶς τὰ τοῖς πολλοῖς ἀδιεξίτητα θεῖα μυστήρια, ὥσπερ ἀπὸ Λιβάνου τοῦ ὕψους τῆς εἰς Θεὸν πίστεως. Ἐπεὶ δὲ παράδεισον τοὺς τῆς νύμφης διδασκαλικοὺς λόγους ὁ νυμφίος εἴρηκεν, ὡς δεδήλωται· κῆπος δέ ἐστιν ὁ παράδεισος, ὡς παντοίων φυτῶν χωρίον· κῆπος ἄρα τῆς νύμφης αἱ πεφυτευμέναι εἰσὶ ψυχαὶ τοῖς διδασκαλικοῖς ταύτης λόγοις, δι' ὧν σπεύδουσα τὰ ἑξῆς εἰρημένα ἀποτελέσαι·

Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ψελλοῦ.

Ἐπείπερ ἐπελάβετο πάντως τῆς ἐξουσίας,
Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ κῆπος ὀνομασθεῖσα,
Ἔχων ἁπάντων τῶν φυτῶν ἐν ἑαυτῇ τὴν ὥραν,
Τοῦ μὲν βοῤῥᾶ τὴν κάκιστον ἔμπνευσιν ἀφορίσαι,
Τὴν ἀποκρυσταλλῶσαν τὸ κάλλος τῶν ἀνθέων·
Τὸν νότον δὲ τὸν κάλλιστον προσαιτεῖ πνεῦσαι·
Ὃς ἐπιπνεύσας ἐν Σιὼν τοῖς ἀποστόλοις πάλαι,
Ῥεύματι λόγων δέδωκε τοῖς ἀποστόλοις χέειν.
Ἐκεῖνο τὸ πανάγιον τοίνυν ἡ νύμφη Πνεῦμα
Καλεῖ πρὸς κῆπον ἑαυτῆς πνεῦσαι τὴν σωτηρίαν,
Ὡς ἂν καρποφορήσωσιν πάντα τὰ τέκνα ταύτης,
Καὶ τὸν Χριστὸν εὐφράνωσι τὸν Λόγον καὶ νυμφίον.
Ἐπεὶ γοῦν ὁ κεκέλευκεν, εἰς ἔργον ἐγεγόνει, C
Καὶ τὸν βοῤῥᾶν σιγήσαντα κατεῖδεν ἡ παρθένος,
Καὶ πνεύσαντα τὸν κάλλιστον ὄντως καὶ θεῖον νότον,
Καὶ καρποφόρα δείξαντα πάντα τὰ τέκνα ταύτης,
Ἐπεύχεται τοῦ κατελθεῖν τὸν θαυμαστὸν νυμφίον
Εἰς τὸν καρποφορήσαντα κῆπον αὐτῆς ἐν τάχει,
Ὡς ἂν τρυγήσῃ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ τῶν ἀκροδρύων,
Τουτέστιν, ὅπως εὐφρανθῇ τοῖς καρποφόροις τέκνοις.
Εἰ μὴ γὰρ οὕτω πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς κατέλθῃ,
Ἀναλαβὼν καὶ τοὺς πραεῖς, κατὰ τὸν Ψαλμογράφον,
Οὐκ ἔστιν ἄλλως πως ἡμᾶς εἰς οὐρανοὺς ἀρθῆναι.
Ταῦτα μὲν λελιπάρηκεν ἡ νύμφη τῷ νυμφίῳ.
Ὁ δὲ πληρῶν τὰ σύμπαντα καὶ πανταχοῦ τυγχάνων,
Ὁ λέγων, Ἰδοὺ πάρειμι, τοῖς ἐπικαλουμένοις,
Πρὶν πληρωθῆναι τὴν εὐχὴν, τῆς νύμφης ἐπακούσας, D
Εἰς κῆπον κατελήλυθεν αὐτῆς, ὡς ἠβουλήθη,
Καὶ τοὺς καρποὺς ἐτρύγησε ταύτης τῶν ἀκροδρύων.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτὴν, ὡς καθ' εἱρμὸν εὑρήσεις·
Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη·
Ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου·
Ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου·
Ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου.

[49] Psal. CXLVI, [50] Isa. LVIII, 9.

quetur. Hæc sponsæ instituta et disciplinæ in animabus illas excolentibus fiunt etiam *fons hortorum*: inde enim cognitio defluit, qua variæ in illis tanquam plantæ, insitæ virtutes irrigantur. *Et puteus aquæ viventis, et cum strepitu de Libano decurrentis*: id est, ex profunditate divinæ ac sempiternæ sapientiæ resonantis, et docentium more divina mysteria vulgo inexplicabilia, tanquam de Libano, de sublimitate in Deum fidei depromentis, Quoniam autem sponsæ sermones atque præcepta sponsus hortum, ut declaratum est, nuncupavit; hortus vero est paradisus, tanquam diversarum plantarum locus; hortus sponsæ profecto sunt animæ disciplinis ejus consitæ atque eruditæ, per quas ea quæ dicta sunt, studet perficere.

B *Surge aquilo, et veni auster: perfla hortum meum, et fluant aromata mea. Descendat nepos meus in hortum meum, et comedat fructum nucum ejus.*

Pselli.

Postea quam Ecclesia Dei potestatem accepit omnino, ut hortus illius nominata, plantarum omnium decus in se continens, pessimum aquilonis flatum, glacie florum pulchritudinem exstinguentem expelleret: austrum autem saluberrimum acciret: qui spiran in Sion apostolis olim verborum fluxus instillavit: sanctissimum illum Spiritum vocat, qui in hortum suum salutis auras infundat, ut omnes filii sui fructum ferant, et Christum Verbum et sponsum lætitiæ afficiant. Cum igitur quod jusserat, re ipsa perfectum esset, aquilonemque silentem virgo perspiceret posuisse, pulcherrimumque omnino ac divinum austrum perflare, filios suos omnes fructiferos ostendentem; admirabilem sponsum suum obsecrat, ut in hortum suum fertilem celeriter descendat, arborumque suorum fructus carpat: hoc est, ut bonis filiorum suorum operibus oblectetur. Nisi enim ad nos humiles et abjectos ita descendat, *mansuetos suscipiens* [49], ut, inquit David, fieri nullo modo potest, ut nos in cœlum conscendamus. His sponsa precibus sponsum advocavit. At ille qui implet universa, quique adest ubique, et dicit, *Ecce adsum* [50] invocantibus, antequam sponsa supplicationem expleret illam exaudiens, descendit in hortum ejus, ut ipsa voluit, et fructus arborum ipsius decerpsit. Sic enim sponsam alloquitur:

Veni in hortum meum, soror mea, sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi panem meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo.

Descendi ergo quidem, inquit, in hortum tuum, virgo, et pulchris fructibus tuis cupiditatem meam prorsus explevi, atque ex ardenti filiorum tuorum fide ac pœnitentia magnam lætitiam percepi. Totum autem hoc factum est, messis myrrhæ, esus mellis et lactis potus. Hæc cum dixisset Christus idem et sponsus, ut pro mellito convivio quasi gratiam aliquam referret, ipsis virginis filiis dat corpus suum. Sic enim illos, sed dignos tantum, quos et propinquos suos ita esse dixit, alloquitur:

Comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini, fratres mei.

Quicunque estis, inquit, operibus fratres mei, corpus meum comedite, et sanguinem bibite meum. Deinde inebriamini, inquit, præ lætitia, et propter inebrietatem stupore perculsi, omnino mundi sollicitudinum obliviscimini.

Trium Patrum.

Surge, aquilo, et veni, auster. Facesse spiritus improbissime, qui animas quæ a me instituuntur, perturbationibus, quasi aquilonis flatibus affligis. Et veni, sanctissime Spiritus, qui eas gratiæ tuæ donis tanquam auris austri salutaribus calefacis.

Perfla hortum meum, et fluant aromata mea.

Animas perfla, quas ego doctrina præceptisque meis tanquam hortum instruxi. Et in has per communicationem divinæ munera tua infundantur, quibus ego quasi quibusdam aromatibus perfusa sum. Ac tum ***descendat nepos meus in hortum suum***: in animas nimirum illas quas ego institui, et tanquam hortum divinis mandatis informavi. Propterea in animabus quas dixi, inhabitat atque inambulat dilectus meus [51]. ***Et comedat fructum nucum ejus.*** Satiet se harum animarum salute, quam ipse suum esse cibum asseruit: ***Meus***, inquiens, ***cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei*** [52]; cujus omnino voluntas est, ut homines salvi fiant. Fructus autem sponsi nucum est hominum salus, ut finis bonæ ipsius voluntatis, quæ sanctis ejus mandatis continetur, quæ quidem mandata per actionem infixa sunt in animabus super fide erga illum, tanquam super quercu radicatis.

Veni in hortum meum, soror mea, sponsa: messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi panem meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini fratres.

Trium Patrum.

Sponsæ preces sponsus exaudivit, juxta illud: ***Adhuc loquente te, dicet: Ecce adsum.*** Talis enim

[51] II Cor. VI, 16. [52] Joan. IV, 34.

Κατῆλθον ἔγωγε, φησὶ, πρὸς κῆπόν σου, παρθένε,
Καὶ τῶν καλῶν ἀπήλαυσα τῶν σῶν καρπῶν εἰς [κόρον,
Καὶ τῇ θερμῇ τῶν τέκνων σου πίστει καὶ μετανοίᾳ,
Μεγάλην ἔσχηκα χαρὰν, μεγάλην εὐφροσύνην.
Ὅλον δὲ τοῦτο πέφυκεν ὁ τρυγητὴς τῆς σμύρνης,
Ἡ βρῶσίς τε τοῦ μέλιτος, καὶ γάλακτος ἡ πόσις.
Ταῦτα τῇ νύμφῃ προσειπὼν Χριστὸς ὁ καὶ νυμφίος,
Ὥσπερ ἀντίχαρίν τινα τῆς μελιτοτροφίας,
Τὸ σῶμα δίδωσιν αὐτοῦ τοῖς τέκνοις τῆς παρθένου.
Φησὶ γὰρ οὕτω πρὸς αὐτοὺς, πλὴν μόνους τοὺς [ἀξίους,
Οὓς καὶ πλησίον εἴρηκεν οὗτος αὐτοῦ τυγχάνειν·

Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί μου.

Ὅσοι πεφύκατε, φησὶ, τοῖς ἔργοις, ἀδελφοί μου,
Τὸ σῶμα μέν μου φάγετε, τὸ δ' αἷμα πίετέ μου.
Εἶτα μεθύσθητε, φησὶν, ἀπὸ τῆς εὐφροσύνης,
Καὶ πάντων λήθην λάβετε τῶν κοσμικῶν φροντίδων,
Ὡς ἐν ἐκστάσει δήπουθεν γενόμενοι τῇ μέθῃ.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐξεγέρθητι, βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου, νότε. Δηλονότι, Ἀναχώρησον. τὸ τὰς διδασκομένας μοι ψυχὰς τοῖς πάθεσι χειμάζον δίκην ἀνέμου βοῤῥᾶ πονηρότατον πνεῦμα· καὶ ἔρχου ἀεὶ, τὸ ταῖς οἰκείαις χάρισι ταύτας διαθερμαῖνον, ὥσπερ ἀνέμου νότου πνοὴ, πανάγιον Πνεῦμα.

Διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου.

Ἤτοι, Πνεῦσον εἰς ἃς αὐτὴ ψυχὰς τοῖς διδασκαλικοῖς λόγοις οἷά τινα κατεφύτευσα κῆπον, καὶ χεθήτωσαν ἐπὶ ταύτας κατὰ μετάδοσιν τὰ θεῖά σου χαρίσματα· οἷς αὐτὴ καθάπερ τισὶν ἀρώμασι κέχρισμαι. Κἀντεῦθεν. Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ· πάντως τὰς μαθητευομένας ψυχὰς παρ' ἐμοῦ, ἃς αὐτὴ διδασκαλικῶς ταῖς θείαις ἐντολαῖς, ὡς θεῖον κατεφύτευσα κῆπον. Διὰ τοῦτο ἐνοικῶν καὶ ἐμπεριπατῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ψυχαῖς ὁ ἀγαπητός μου. Καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ. Ἤγουν, Εὐωχηθήτω τὴν τούτων τῶν ψυχῶν σωτηρίαν, ἣν αὐτὸς οἰκεῖον ἔφησε βρῶμα, εἰπὼν, ὅτι Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου· ὅπερ ἐστὶ κατὰ γνώμην οἰκείαν σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Καρπὸς δὲ τῶν τοῦ νυμφίου ἀκροδρύων ἡ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχει σωτηρία, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν παναγάθων αὐτοῦ θελημάτων· ἅπερ εἰσὶν αἱ ἅγιαι αὐτοῦ ἐντολαὶ, αἱ κατὰ πρᾶξιν ἐγκεκεντρισμέναι ἐπὶ ταῖς δίκην δρυῶν ἑδραίως ἐῤῥιζωμέναις τῇ εἰς αὐτὸν πίστει ψυχαῖς.

Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη· ἐτρύγησα σμύρναν μου, μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔφαγον ἄρτον μου, μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνόν μου, μετὰ γάλακτός μου· φάγετε, οἱ πλησίοι, καὶ πίετε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἤκουσεν ὁ νυμφίος τῆς παρακλήσεως τῆς νύμφης κατὰ τὸ, Ἔτι λαλοῦντός σου, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρειμι.

Τοιαύτη γὰρ ἦν ἡ παρακαλέσασα, ὡς μὴ παρακουσθῆναι. Ὅθεν ποιούμενος πρὸς αὐτὴν τὴν ἀπόκρισιν, φησίν· Εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη. Δηλαδὴ, Ὃν αὐτὴ κατεφύτευσας διδασκαλικῶς ταῖς ἐμαῖς ἐντολαῖς· δ' ὧν ἐδιώχθη μὲν ὁ χειμὼν τῶν παθῶν, ἔπνευσε δέ μου τὸ πανάγιον Πνεῦμα, καὶ τὰ ἐν τῷ τοιούτῳ κήπῳ φυτὰ ἤνεγκεν, οἷα μύρα παντοῖα τοὺς τῶν ἀρετῶν λόγους· καθ' οὓς καὶ αὐτὸς εἰσῆλθον ἐν τούτῳ τῷ κήπῳ, ἐν ᾧ τὰ ἐμὰ θελήματα, αἱ ἅγιαί μου ἐντολαὶ ἐφυτεύθησαν· δρεψάμενος πάντως τὸν τούτου καρπὸν, ὅς ἐστιν ἡ τῶν εἰρημένων ἐντολῶν ποίησις. Ἀδελφή μου, τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ποιοῦσα τὸ θέλημα τούτου, καὶ υἱοθετηθεῖσα αὐτῷ κατὰ χάριν· καὶ νύμφη μου, ὡς κολληθεῖσά μοι δι' ἀγάπης καὶ πνεῦμα ἓν γενομένη. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ εἰρημένῳ κήπῳ μου, Ἐτρύγησα σμύρναν μετὰ ἀρωμάτων μου· ἤτοι, τὴν τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος τῶν μαθητευομένων σοι νέκρωσιν μετὰ τῶν ἑπομένων ταύτῃ ἀρετῶν. Οἱ γὰρ σαρκὶ καὶ κόσμῳ νεκρώσαντες τὸ φρόνημα, Πνεύματι τοῦτο ζητοῦσι, καὶ προσφέρουσι Θεῷ οἷά τινα καρπὸν ἀρωμάτων, ἐντολῶν αὐτοῦ ποίησιν· περὶ ἧς φησιν· Ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου. Καὶ ἄρτος μὲν αὐτοῦ ἐστιν ὅν, ὡς προλέλεκται, αὐτὸς δεδήλωκεν ἐν Εὐαγγελίοις εἰπὼν, ὅτι Ἐμὸν βρῶμά ἐστι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου· μέλι δὲ, τὰ γλυκαίνοντα τὸν ταῦτα προφέροντα λάρυγγα, θεῖα τούτου λόγια· οἶνος δὲ, ἡ ἐκστατικὴ τῆς κατὰ φύσιν θεώσεως χάρις, καὶ γάλα ἡ ἄδηλος ἁπλότης. Λοιπὸν ἐν αἷς οὗτος διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν εἰσέρχεται ψυχαῖς, καὶ τρέφει μὲν ταύτας, ὡς ἄρτῳ μετὰ μέλιτος, τῇ ἀρετῇ μετὰ γνώσεως· ποτίζει δὲ οἷα οἶνον μετὰ γάλακτος, τὴν κατὰ χάριν θέωσιν, μετὰ τῆς ἀδόλου ἁπλότητος· τὴν τούτων σωτηρίαν αὐτὸς οἱονεί τινα ἄρτον μετὰ μέλιτος ἐσθίει, καὶ οἱονεί τινα οἶνον μετὰ γάλακτος πίνει. Ὅθεν πρὸς οὓς εἰσῆλθεν, ὡς εἴρηται, καὶ οἰκητήρια τούτους ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἑαυτοῦ ἐποίησε, φησί· Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίετε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί μου. Ἤγουν, Στραφέντες μὲν οἱ ἀπαλλαγέντες παθῶν, καὶ ἐγγίσαντές μοι διὰ καθαρωτάτης μεταγνώσεως τῇ ἀρετῇ· πίετε δὲ τὸν ἐκστατικὸν τῆς θεώσεως οἶνον μετὰ τῆς πρός με ἀδόλου πίστεως. καὶ ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν μετάστητε, οὓς κατὰ χάριν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι υἱοθέτησα τῷ ἰδίῳ Πατρί· Ταῦτα γοῦν διὰ τὰς παρακλήσεις τῆς νύμφης πρὸς τὰς μαθητευομένας εἰρηκότος τοῦ νυμφίου, αὕτη ταύταις ἑαυτὴν ποιουμένη παράδειγμα τοῦ πῶς ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ νυμφίου αὐτῆς, καὶ εἰσοικίσονται τοῦτον, φησίν· Ἐγὼ καθεύδω, φησὶ, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ, φωνὴ ἀδελφιδοῦ μου κρούει, ἐπὶ τὴν θύραν. Καὶ καθεύδω μὲν πρὸς τὰ ἡδέα τῶν παρόντων, ἐπὶ τούτοις τῇ ἀργίᾳ ὥσπερ ὑπνουσῶν μου τῶν αἰσθήσεων. Γρηγορεῖ δέ μου ὁ νοῦς, ἵνα μὴ ὁ ὑπὲρ λόγον Λόγος ἐλθὼν εὑρήσῃ αὐτὸν ῥᾳθυμοῦντα· Ἐν οἷς δὲ γρηγορεῖ, ἀκούει τῆς αὐτοῦ τοῦ ἀγαπη-

A erat, quæ precabatur, ut despici non deberet, Quamobrem illi respondens : *Veni*, inquit, *in hortum meum, soror mea, sponsa.* Quem tu nimirum mandatorum meorum doctrina consevisti, quibus perturbationum procella discussa est. Flavit autem sanctus Spiritus meus,et plantæ istius horti veluti unguenta varia, virtutum rationes protulerunt, per quas ego quoque in hunc hortum ingressus sum, in quo voluntates meæ, sancta præcepta mea plantata sunt. Hujus ego fructum omnino decerpsi. Qui sane fructus ipsorum est præceptorum observatio. *Soror mea*, qui natura sum Filius Dei et Patris, quippe quæ ejus obtemperans voluntati, et ei per gratiam pro filia es adoptata. *Sponsa mea*, utpote mihi per charitatem con- B juncta, atque unus effecta spiritus. Ingressus autem in hortum meum, *messui myrrham cum aromatiqus meis ;* nempe carnalis sensus discipularum tuarum mortificationem cum virtutibus quæ illam consequuntur. Qui enim carni et mundo sensum mortificaverunt, eum Spiritui dicant,Deoque veluti quemdam aromatum fructum, præceptorum offerunt observationem : de qua, *comedi*, inquit, *panem menm cum melle meo : bibi vinum meum cum lacte meo.* Ac panis quidem ejus est ille,quem, ut antea dictum est, ipse declaravit : *Meus*, inquiens in Evangelicis, *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei*[53]. Mel, autem sunt divina ejus eloquia, quæ linguam a qua pronuntiantur, dulcedine perfundunt. Vinum vero est gratia divinitatis elargitrix, quæ id quod naturale est, supra C naturam extollit. Lac autem est doli expers simplicitas. Sponsus igitur in quas per sancta mandata sua, animas ingreditur, eas tum nutrit quasi pane quodam cum melle, virtute cum cognitione : tum potat, quasi vino cum lacte, concessa per gratiam divinitate, cum remota a dolo simplicitate. Horum vero salutem tanquam panem quemdam cum melle ipse comedit, ac veluti vinum quoddam cum lacte bibit. Itaque ad quos, ut diximus, ingressus est, quosque domicilia sua in Spiritu sancto constituit, ipsos invitat ad hunc modum : *Comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini, fratres mei* : qui videlicet conversi estis, et vitia repulistis, et ad me, virtutem cum pura cognitione colentes, accessistis. Bibite autem obstupefaciens divinitatis D vinum cum doli experte erga me fide : et ab illis quæ naturalia sunt, ad ea quæ naturæ præstant, transferimini. Quos ergo per gratiam in sancto Spiritu filios adoptavi Patri meo. Hæc igitur sponsus cum per sponsæ adhortationes ad ejus discipulas dixisset,ipsa se illis exemplum præbens, quo modo audire debeant vocem sponsi sui, eumque in domum introducere : *Ego*, inquit, *dormio, et cor meum vigilat, vox nepotis mei pulsat ad ostium.* Et dormio quidem ad ea quæ in hac vita jucunda videntur, cum sensus mei quasi per con-

[53] Joan. IV. 34.

temptum ipsorum sopiti sint. Vigilat autem mens mea, ne sponsus meus Verbum, verbis inexplicabile, veniens, inveniat eam dormitantem. In quibus autem mens vigilat, audit vocem dilecti mei Pulsantis ad eam, per quam tanquam per januam quamdam in animam ingreditur,

Pselli.

Sed sponsæ Cantica rursum audiamus. *Vox consobrini mei pulsat ad ostium. Aperi mihi, soror mea,* inquit sponsus meus media de nocte veniens. Cordis ostium mihi, inquit, patefacito, ut in te mansionem faciam cum Patre meo [84]: virtutibus enim profecto mihi propinqua facta. es. Quod si aperueris mihi, dabo tibi munus magnum, *rorem capitis mei, et cincinnarum guttas:* hoc est largiar tibi curandorum hominum facultatem. Ros enim meus est hominum medicina.

Trium Patrum.

Talis autem est ad me vox sponsi mei : *Aperi mihi, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea.*

Aperi mihi mentem tuam, ut ego qui comprehendi nequeo, per illam in te comprehendar,*Soror mea,* quatenus facis voluntatem Patris mei : *Propinqua mea,* jam facta propter mentis tranquillitatem : *Columba mea,* utpote quæ sancti Spiritus mei munera acceperis, quibus tanquam alis per affectionem ab omnibus terrenis rebus avolasti, atque in me ab omni materia remoto atque ineffabili et mentis captum excedente conquievisti. Atque ita *perfecta mea,* ut per actionem purgata et per contemplationem in spiritu illuminata, et numeris omnibus per divinitatis gratiam expolita. *Aperi* autem *mihi, quoniam,* ut dictum est, *caput meum est plenum rore, et cincinni mei guttis noctis.* Et caput quidem ipsius, quod per excellentiam mystice declaratum est Verbum,Mens illa ineffabilis quæ Verbum genuit, quæque a rebus omnibus omni ratione infinite distat. Impletur autem, dum tanquam rore perfectam animam implet cognitione suæ divinitatis per terminos abnegantes;cujusmodi sunt, supersubstantiale,sine principio,immensum, infinitum et alii ejusdem generis. Hujus autem cincinni, ex eo capite sunt bonæ Patris voluntates, in Spiritu sancto ab ipso Unigenito ad finem perductæ. Quæ quidem tanquam guttis nocturnis, plenæ sunt judiciis divinis, quod comprehendi nequeant, impervestigabilibus.Ex quo *noctis guttæ* nuncupantur, quasi minuti quidam vapores cognitionis incomprehensæ atque inaccessæ divinitatis.Per quas quidem guttulas cognitionis mens animæ Deo Verbo desponsatæ patefacta et aperta ipsum introducit in domum suam.Quapropter et tanquam causa illius: *Aperi mihi*:dictum est: *Quia caput meum plenum est rore ;* et quæ sequuntur.Cæterum, o discipulæ,quia sic vocem sponsi mei audivi,et intelligibilem januam meam patefeci, atque incolam possedi ipsum qui

[84] Joan, XIV, 23.

τοῦ μου φωνῆς κρούοντος ἐπ' αὐτόν. Δι' οὗ ὡς διά τινος θύρας οὗτος εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχήν.

Ψελλοῦ.

'Αλλ' αὖθις ἀκουσώμεθα τῆς νύμφης τῶν 'Ασμάτων·
Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μοῦ κρούει ἐπὶ τὴν θύραν·
"Ανοιξόν μοι, ἀδελφή μου.
Φησὶν ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς ὡς ἦλθεν ὁ νυμφίος,
Τὴν θύραν ἀναπέτασον, εἶπε, μοὶ τῆς καρδίας,
'Ως ἂν ἐν σοὶ ποιήσωμαι μονὴν σὺν τῷ Πατρί μου.
Ταῖς ἀρεταῖς γὰρ πέφυκας ὄντως ἐμοῦ πλησίον.
Εἰ γοῦν ἀνοίξεις μοι, φησίν, δώσω σοι δῶρον μέγα·
Τὴν δρόσον μου τῆς κεφαλῆς ψεκάδας τε βοστρύχων.
"Ηγουν, 'Ιάσεις, ἐκτελεῖν δώσω σοι πρὸς ἀνθρώπους·
"Ιαμα γὰρ ἡ δρόσος μου τυγχάνει τοῖς ἀνθρώποις.

Τῶν γ' Πατέρων.

Τοιαύτη δέ ἐστιν ἡ πρός με τοῦ νυμφίου φωνή· "Ανοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἡ πλησίον μου, περιστερά μου, τελεία μου.

"Ανοιξον δέ μοι τὸν νοῦν, ἵνα χωρητός σοι διὰ μέσου αὐτοῦ ὁ ἀχώρητος γένωμαι. 'Αδελφή μου· ὡς ποιοῦσα τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, 'Η πλησίον μου ἤδη γενομένη δι' ἀπάθειαν. Περιστερά μου, ὡς τὰ χαρίσματα τοῦ παναγίου μου Πνεύματος λαβοῦσα, οἷα πτέρυγας περιστερᾶς· καὶ πετασθεῖσα κατὰ διάθεσιν ἀπὸ πάντων τῶν γηΐνων, καὶ ἐπ' ἐμοὶ τῷ ἀΰλῳ, ἀῤῥήτῳ τε καὶ ὑπὲρ νοῦν καταπαύσασα λόγῳ· κἀντεῦθεν τελεία μου, ὡς καθαρθεῖσα διὰ πράξεως καὶ φωτισθεῖσα διὰ τῆς ἐν πνεύματι θεωρίας, καὶ τελειωθεῖσα διὰ τῆς κατὰ χάριν θεώσεως. "Ανοιξον δέ μοι, ὡς εἴρηται, ὅτι ἡ κεφαλή μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάδων νυκτός. Καὶ κεφαλὴ μέν ἐστι τοῦ καθ' ὑπεροχὴν μυστικῶς ἀποπεφασμένου Λόγου, ὁ τοῦτον κατ' οὐσίαν γεννῶν, καὶ πάντων κατὰ πάντα τρόπον ἀπείρως ἐξῳκισμένος ἀπόῤῥητος Νοῦς· ὃς πληροῦται τῷ πληροῦν τὴν τελείαν ψυχήν, οἷα δρόσου τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας τῶν περὶ αὐτόν· ἅπερ εἰσὶ τὸ ὑπερούσιον, τὸ ἄναρχον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀόριστον, καὶ τὰ ὅμοια· βόστρυχοι δὲ τούτου ἐκ τῆς εἰρημένης φυόμενοι κεφαλῆς, αἱ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς εἰς πέρας ἀγόμεναι τοῦ Πατρὸς εὐδοκίαι. "Απερ οἷα ψεκάδων νυκτὸς, τῶν δι' ἀκαταληψίαν ἀνεξερευνήτων πληροῦνται θείων κριμάτων. "Οθεν ταῦτα καὶ νυκτὸς ψεκάδες ἐλέχθησαν, ὡς νοτίδες τινὲς γνώσεως τῆς περὶ Θεὸν ἀκαταληψίας· καθ' ἃς γνώσεως νοτίδας ὁ νοῦς τῆς νυμφευθείσης τῷ Θεῷ Λόγῳ ψυχῆς ἀνοιγόμενος, αὐτὸν εἰσοικίζεται. Διόπερ καὶ ὡς αἰτία τοῦ, "Ανοιξόν μοι, τὸ, "Οτι ἡ κεφαλή μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ τὰ ἑξῆς, εἴρηται. 'Επεὶ δ', ὦ μαθήτριαι, οὕτω τῆς φωνῆς τοῦ νυμφίου μου ἤκουσα, καὶ τὴν ἑαυτῆς νοητὴν πύλην ἠνέῳξα, καὶ ἔνοικον ἐκτησάμην αὐτὸν, ὃς ἀναμαρτησίας ἐστὶν ἔνδυμα, πρότερον πάντων ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου τὸν παλαιὸν, τὸν τῆς

circumeunt civitatem: percusserunt me, vulneraverunt me. O pulcherrimam virginis progressionem! Ecce enim ad angelos usque progressa est. Hi namque sunt cœlestis civitatis custodes. Invenerunt enim me Verbum inquirentem, et verbis deterruerunt ac vulnerarunt. Dixerunt enim id nulla prorsus ratione fieri posse, ut incomprehensi comprehensio reperiatur. *Abstulerunt pallium mihi custodes murorum.* Velum, inquit, abstulerunt ab oculis meis, ut clarius sponsum intuerer, qui ne ab angelis quidem potest omnibus comprehendi. Quamobrem incertior discedens omnino, custodes, id est, angelos etiam aversatur, quod ne ab illis quidem ingens sponsi desiderium queat imminui.

θήσεται καὶ κρατηθήσεταί που ὅστις οὐδέν τι πέφυκεν ἐκ τῶν γινωσκομένων, οὐκ εἶδος, οὐ σχηματισμὸς, οὐ τόπος, οὐ ποσότης; Εὕροσάν με οἱ φύλακες, οἱ κυκλοῦντες πόλιν, ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με. Ὦ τῆς καλλίστης προκοπῆς τῆς νύμφης καὶ παρθένου! Ἰδοὺ γὰρ ἀνελήλυθε μέχρι καὶ τῶν ἀγγέλων. Οὗτοι γὰρ φύλακές εἰσι τῆς πόλεως τῆς ἄνω. Εὕροσαν τοίνυν με, φησὶ, τὸν Λόγον ψηλαφῶσαν, καὶ λόγοις ἐτραυμάτισαν καὶ κατεπλήγωσάν με. Τοῦτο καὶ γὰρ ἐξεῖπόν μοι τῶν ἄγαν ἀδυνάτων, τὸ τὴν κατάληψιν ζητεῖν τῆς ἀκαταληψίας. Ἦραν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ οἱ φύλακες τῶν τειχέων. Ἦραν τὸ περικάλυμμα, φησὶν, τῶν ὀφθαλμῶν μου, ὥστε με καθαρώτερον γνωρίσαι τὸν νυμφίον τοῖς πᾶσιν ἀκατάληπτον ὄντα καὶ τοῖς ἀγγέλοις. Ὅθεν ἐπαπορήσασα πάντοθεν ἡ παρθένος τοὺς φύλακας ἐκδυσωπεῖ, τουτέστι τοὺς ἀγγέλους, τὸν πόθον ταύτης τὸν πολὺν μηνύσαι τῷ νυμφίῳ.

Trium Patrum.

Quomodo autem, inquit sponsa ad discipulas suas sordidam peccati tunicam deposuerim, atque purissima evaserim, audite. ***Nepos meus demisit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus.*** Dilectus meus demisit a Patre procedentem ab eo Spiritum ipsi consubstantialem, cujus tanquam manu peragit divina gratiarum munera per mentem meam veluti per foramen aliquod: et patiente me initium sapientiæ, timorem dilecti mei tanquam judicis, gulæ ventrisque corripitur vitium, unde genus omne nascitur intemperantiæ. ***Et statim surrexi ego, ut aperirem nepoti meo***: per efficacem contemplationem ab habitus dispositione sum excitata ut mentis januam patefacerem dilecto meo. ***Manus meæ stillaverunt myrrham,*** Activæ nimirum potentiæ meæ mens et ratio per electionem fuderunt sermones, et mores carnalem sensum mortificantes. ***Digiti mei myrrham plenam in manus pessuli.*** Passivæ scilicet potentiæ meæ, (sensus, concupiscentia et iracundia) quæ menti et rationi, ut manibus digiti cooperantur propriam per cognitionem et virtutem, mortificationem probatissimam distillaverunt in affectionum opera, quæ instar pessuli excludunt aditum incredulitatis, tanquam et hujus operibus quæ per translationem manus pessuli vocata sunt, mortificatis una cum passivis potentiis quas memoravimus. Quoniam autem operum incredulitatis mortificatio est perfectio fidei: fides autem corruptio infidelitatis; hæc a me, uti pessulus, quemadmodum diximus, corrupta est. ***Aperui nepoti meo ego***: mentis meæ januam dilecto meo per fidei affectionem patefeci. ***Nepos meus declinaverat atque transierat.*** Quippe qui menti per essentiam non subjacet, cum per illam sit incomprehensibilis. ***Anima mea egressa est in sermone ejus.*** Exivit ab interiori cogitatione ad sensum per naturalem contemplationem, ut inveniret sponsum suum, ***In sermone ejus***: eo nimirum, quo illam est allocutus, cum diceret: ***Egredere in vestigiis gregum***; ut indicaret ei, ubi ipse pasceret. Atque ita ***quæsivi eum, et non inveni.*** In rebus enim creatis,

Τῶν γ' Πατέρων.

Φησὶ γοῦν ἔτι ἡ νύμφη πρὸς τὰς μαθητευομένας· Ὅπως δὲ τὸν ῥυπαρὸν τῆς ἁμαρτίας ἐξεδυσάμην χιτῶνα, καὶ ἄκρως ἐκαθάρθην, ἀκούσατε· Ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς. καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν. Ἤτοι, Ὁ ἀγαπητός μου ἔπεμψε παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐκεῖθεν ἐκπορευόμενον ὁμοούσιον αὐτῷ Πνεῦμα, ἐν ᾧ ὥσπερ ἔν τινι χειρὶ ἐνεργεῖ τὰ θεῖα χαρίσματα διὰ μέσου τοῦ νοός μου ὡς διά τινος ὀπῆς· καὶ ὠδινησάσης μου τὴν ἀρχὴν τῆς σοφίας τὸν φόβον τοῦ ἀγαπητοῦ μου, ὡς κριτοῦ, τὸ τῆς μοι γαστριμαργίας συνέσταλται πόθος μου, ἐξ οὗ πᾶν εἶδος ἀκολασίας ὑφίσταται. Καὶ εὐθὺς ἀνέστην ἐγὼ ἀνοῖξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου· ἤγουν, Ἠγέρθην κατ' ἔμπρακτον θεωρίαν ἀπὸ τῆς ἐμπαθοῦς σχέσεως ἀναπετάσαι τὴν νοητήν μου πύλην τῷ ἀγαπητῷ μου. Χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν. Πάντως αἱ ἐνεργητικαί μου δυνάμεις, ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, ἐκ προαιρέσεως ἔχεαν τοὺς νεκρωτικοὺς τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος λόγους καὶ τρόπους. Δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου. Δηλονότι, Αἱ τῷ νῷ καὶ τῷ λόγῳ συμπεριφερόμεναι, οἷα χερσὶ δάκτυλοι, παθητικαί μου δυνάμεις, ὥστε αἰσθήσεις καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς τὴν διὰ γνώσεως καὶ ἀρετῆς οἰκείαν νέκρωσιν τελείαν ἔσταξαν ἐπὶ τὰ ἐμπαθῆ ἔργα, τῆς δίκην κλείθρου ἀποκλειούσης τῷ θείῳ λόγῳ τὴν εἴσοδον ἀπιστίας· ὡς καὶ τῶν ταύτης ἔργων, ἃ τροπικῶς χεῖρες κλείθρου ἐκλήθησαν, συννεκρωθέντων ταῖς εἰρημέναις παθητικαῖς δυνάμεσιν. Ὅτι δὲ τῶν ἔργων τῆς ἀπιστίας ἡ νέκρωσις ἀποτέλεσμά ἐστι πίστεως, αὕτη δὲ φθορὰ τῆς ἀπιστίας ἐστί· ταύτης παρ' ἐμοῦ οἷα κλείθρου φθαρείσης, ὡς εἴρηται· Ἤνοιξα τῷ ἀδελφιδῷ μου ἐγὼ, τὴν ἑαυτῆς νοητὴν πύλην τῷ ἀγαπητῷ μου ἀναπετάσασα κατὰ διάθεσιν διὰ πίστεως. Ἀδελφιδός μου παρῆλθεν. Ἐπειδήπερ νῷ κατ' οὐσίαν οὐχ ὑποπίπτει ὡς κατ' αὐτὴν ἀκατάληπτος. Ψυχή μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ. Ἐξῆλθε δὲ τῆς νοερᾶς ἐνδότητος πρὸς αἴσθησιν διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας εὑρεῖν ποθοῦσα τὸν νυμφίον αὐτῆς. Ἐν λόγῳ αὐτοῦ· τῷ, ὅτι Ἔξελθε ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων πρὸς αὐτὴν εἰρημένῳ. Ἐν ᾧ

βούλεται ταύτην μαθεῖν ὅπου οὗτος ποιμαίνει. Καὶ οὕτως, Ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν· Ἐν γὰρ τοῖς κτιστοῖς ὁ ἄκτιστος οὐχ εὑρίσκεται. Ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου. Ὄντα λεγούσης τὸν ὑπὲρ ὄντα, καὶ οὐσίαν τὸν ὑπερούσιον, καὶ ζωὴν τὸν ὑπέρζωον, καὶ πάντων ποιητὴν, οὐχ ὑπακούει καλούμενος ἃ μὴ κατ' οὐσίαν ἐστί. Καὶ αὐτὴ μὲν τὸν ἀγαπητόν μου, ὡς ἔφην, οὐκ ἠδυνήθην εὑρεῖν· οἱ δὲ ἅγιοι ἄγγελοι εὗροσάν με, οἱ φύλακες οἱ κυκλοῦντες τὴν πόλιν· εὗροσάν με δὲ τὴν δι' ἄγνοιαν ἀπολωλυῖάν ποτε μαθήτριαν αὐτῶν, φωτίζοντες περὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἀσχολουμένην, οἱ πᾶσαν τὴν κτίσιν οἷά τινα πόλιν κατὰ τὴν γνῶσιν τῶν ταύτην λόγων περικυκλοῦντες. Ὅροι γάρ εἰσι τῶν ὄντων οἱ τούτων λόγοι, καθ' οὓς καὶ γεγόνασιν ὡς τὰς φύσεις αὐτῶν περιγράφοντες. Ὅθεν οἱ τούτους γινώσκοντες ἄγγελοι, ὡς ἐν ὅροις τὴν κτίσιν περιπολοῦσιν. Οὕτω δὲ οὗτοι ἐντυχόντες μοι, Ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με, ἦραν τὸ θέριστρόν μου ἀπ' ἐμοῦ· ἤγουν Ἐταπείνωσαν διδάξαντές με τὸ, μήπω ὡς δεῖ κατειληφέναι Θεόν. Ἐλέγξαντες δὲ ἔπληξάν μου τὸ συνειδὸς, ὡς οἰομένης κατειληφέναι τὸ ἄκτιστον, ἐν τῷ τοῖς ὀνόμασι τῶν κτιστῶν καταφάσκειν αὐτόν. Ἐν δὲ τῷ διδάξαι με ὑπὲρ πασῶν γνῶσιν εἶναι τὸ Θεῖον, ἀφείλοντο ἀπ' ἐμοῦ τὸ δίκην θεριστροῦ συγκομίζοντος στάχυας, τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων συλλέγον λογιστικόν μου, παύσαντες τοῦτο τοῦ μὴ ἀκατάληπτον θείαν φύσιν ἄγειν ὑπὸ κατάληψιν. Ταῦτα δὲ εἰργάσαντο ἐν ἐμοὶ φύλακες τῶν τειχέων, ἤτοι τηρηταὶ ἀπαράβατοι τῶν θείων θελημάτων, ἃ δίκην τειχῶν τὰς τῶν ὄντων φύσεις φυλάττουσιν· Ὡς γεγόνασι ταῦτα αὐτὰ διηγησαμένη ἡ νύμφη ταῖς νεάνισι, πάλιν αὐτὰς ὁρκίζει λέγουσα·

Ὥρκισα ὑμᾶς, καὶ τὰ ἑξῆς.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ταύτας γοῦν τὰς πρὸς τελειότητα ἀναβάσεις μου ἐξηγησαμένη, Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐν ταῖς δυνάμεσι, καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ ἐὰν εὕρητε τὸν ἀδελφιδοῦν μου, τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ; Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης εἰμί. Ἤγουν, Δίκην ὅρκου τῷ κατ' ἐμὲ παραδείγματι ἐβεβαίωσα καὶ ἐστήριξα ὑμᾶς, μαθήτριαί μου, τὰς ἐν τῇ ἀπαθείᾳ τὴν εἰρήνην ὁρώσας, ἐὰν ἐν ταῖς θεωρητικαῖς δυνάμεσι καὶ ταῖς πρακτικαῖς ἰσχύσεσι, ταῖς ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐνεργεῖν δυναμέναις· εὕρητε ὡς ἀλήθειαν καὶ ἀγαθόν μου, τί ὑπόσχησθε αὐτῷ; Τὸ μηκέτι πάντως τὸν μεμολυσμένον χιτῶνα τῆς ἁμαρτίας ἐνδύσασθαι, ἢ ὅλως ἴχνος μολυσμοῦ δέξασθαι. Οὕτω δ' ὑμᾶς ὥρκισα, ὅτι τέτρωμαι τῇ ἀγάπῃ τῇ πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐρῶ τῆς σωτηρίας ὑμῶν. Ἐντεῦθεν

[55] Exod. III, 14.

A qui est increatus non invenitur. *Vocavi illum, et non respondit mihi.* Eum qui est [55], appellavi illum, cum ea quæ sunt, numeris omnibus antecellat. Appellavi substantiam, eum qui est supersubstantialis. Appellavi illum vitam, qui auctor est vitæ et rerum effector universarum. Non respondit mihi, cum ea vocaretur quæ ipse per essentiam et naturam suam non est. Dilectum igitur meum reperire quidem ipsa non potui. At sancti angeli qui custodes sunt et civitatem circumeunt, invenerunt me discipulam quondam ipsorum per ignorantiam oberrantem, vacantemque rerum naturalium speculationi illustrarunt, qui cunctam naturam veluti civitatem quamdam per cognitionem rationum ejus circumeunt. Termini enim rerum sunt earum rationes B quibus factæ sunt, quæque naturas ipsarum circumscribunt. Unde angeli qui illas intelligunt, tanquam in terminis creaturam circumeunt. Sic igitur hi me consecuti, *percusserunt me, vulneraverunt me, abstulerunt pallium meum mihi.* Depresserunt me : indicantes mihi, me nondum, ut oportet, Deum comprehendisse. Reprehendentes autem, perculserunt conscientiam meam, quæ se increatum comprehendisse arbitrabatur; dum eum rerum quæ creatæ sunt, nominibus vocat. At dum ostendunt divinum numen omni esse cognitione præstantius, abstulerunt mihi pallium, id est, rationem meam, quanta rerum cognitio colligitur, ut pallio spicæ comportantur : deterrueruntque, ne divinam naturam incomprehensibilem redigere conarer sub comprehensionem. Hæc egerunt in me murorum C custodes, hoc est observatores perpetui divinarum voluntatum, quibus tanquam muris rerum naturæ conservantur. Quo modo hæc essent gesta, cum discipulas suas sponsa docuisset, rursus eas jurejurando obtestatur :

Adjuro, inquiens, *vos, filiæ Jerusalem, per potentias et fortitudines agri, si inveneritis nepotem meum, nuntiate illi me charitate esse vulneratam.*

Trium Patrum.

Proinde cum hos meos ad perfectionem gradus explicaverim : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per potentias et fortitudines agri, si inveneritis nepotem meum. Quid? nuntiate illi, me charitate esse vulneratam.* D Exemplo meo tanquam jurejurando corroboravi confirmavique vos, discipulæ meæ, quæ in mentis tranquillitate pacem cernitis, ut si per speculativas et activas potentias quæ in hac vita scientiam atque virtutem assequi valent, dilectum meum ut veritatem et bonum deprehenderitis, promittatis ei, vos nullo prorsus modo sordidam peccati tunicam amplius induturas, aut inquinationis vestigia secuturas. Sic autem jurejurando vos obstringo, qua charitate erga vos sum saucia, et salutem vestram exopto. His sponsæ verbis ad conquirendum sponsum ipsius incitatæ, verentur

tamen ne forte speculando agendove deceptæ pro luce tenebras amplectantur : itaque magistram interrogant hunc in modum : *Qualis est nepos tuus ex nepote, o pulchra inter mulieres? qualis est nepos tuus ex nepote, quia sic adjurasti nos?* Quibus indiciis dignoscitur in contemplando?ne loco ipsius, eum qui se lucem simulat [56], cum sit tenebræ, pro veritate mendacium amplexæ suscipiamus : o speciosa inter eas quæ illi sunt desponsatæ, utpote perfecta et magistra omnium. Et quibus item signis in agendo distinguitur? ne perturbationibus per virtutis excessum deceptæ, et rebus secundis pellectæ, pro bono malum complectamur. Hæc ex te quærimus, quia nos jurejurando devinciens, amoris flammam in nobis erga illum suscitasti, coegistique, ut eum sedulo conquirentes inveniremus.

A δ' αἱ ταύτης μαθήτριαι εἰς ἀναζήτησιν τοῦ νυμφίου αὐτῆς διεγερθεῖσαι, καὶ δεδοικυῖαι μήπως κατὰ θεωρίαν ἢ κατὰ πρᾶξιν ἀπατηθεῖσαι, σκότος ἀντὶ φωτὸς ὑποδέξωνται, τοιαύτας ποιοῦνται τὰς ἀποκρίσεις πρὸς τὴν διδάσκαλον· Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδοῦ, ὅτι ὥρκισας ἡμᾶς; Δηλαδή, Ἀνάγγειλον ἡμῖν, τίνα εἰσὶν τὰ κατὰ θεωρίαν γνωρίσματα τοῦ ἀγαπητοῦ σου· ἵνα μὴ τοῦτον παραγνωρίσασαι, τὸν σκότος ὄντα καὶ φῶς ὑποκρινόμενον ὑποδεξώμεθα ἀντ' αὐτοῦ, ἀντὶ τῆς ἀληθείας τῷ ψεύδει παρατυχοῦσαι· ἡ ὡραιοτάτη ταῖς νυμφευομέναις αὐτοῦ ὡς τελεία καὶ τούτων διδάσκαλος. Καὶ τίνα πάλιν εἰσὶ τὰ τοῦτον κατὰ πρᾶξιν χαρακτηρίζοντα; Ὅπως μὴ διὰ τῶν καθ' ὑπερβολὴν B τῆς ἀρετῆς παθῶν τοῦτον παραγνωρίσασαι, ὡς ἀγαθῷ τῷ πονηρῷ περιπέσωμεν, κλαπεῖσαι ἀπὸ τῶν δεξιῶν. Ταῦτα δὲ παρὰ σοῦ ζητοῦμεν μαθεῖν, ὅτι τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον ἐνέθου ἡμῖν, δίκην ὅρκου ἀπαναγκάζον ἡμᾶς τοῦτον ἀναζητεῖν, καὶ σπεύδειν τούτου ἐπιτυχεῖν.

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per potentias et fortitudines agri, si iveneritis nepotem meum, nuntiate illi, me charitate esse vulderatam.

Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν εὕρητε τὸν ἀδελφιδοῦν μου, ἐπαγγείλατε ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

Pselli.

Adjuro, inquit, vos per agri potentiam, hoc est, per divinæ charitatis vim, ut sponso desiderium meum indicetis. His quidem verbis sponsa angelos obtestatur. At de sponsi inventione desperantes etiam angelorum chori : *Cujusmodi est*, inquiunt, *nepos tuus?* Quibus tibi insignitur notis? Ut ignaros, doce nos omnia diligenter.

Ψελλοῦ.

Ὁρκίζω δή, φησίν, ὑμᾶς ἐν τῇ τοῦ ἀγροῦ δυνάμει,
Ἐν τῇ χάριτι τῆς θείας δυναστείας,
Ἵνα τὸν πόθον τὸν ἐμὸν εἴπητε τῷ νυμφίῳ,
Ταῦτα μὲν λελιπάρηκεν ἡ νύμφη τοὺς ἀγγέλους.
Ἀμηχανοῦντες δὲ λοιπὸν τὴν εὕρεσιν ἐκείνου
Καὶ τῶν ἀγγέλων οἱ χοροί, φασὶ πρὸς τὴν παρθένον·
Ὦ ποταπός τις πέφυκε, φασίν, ἀδελφιδός σοι;
C Ἐν τίσι γὰρ σχηματισμοῖς χαρακτηρίζεται σοι;
Δίδαξον ἅπαντας καλῶς ἡμᾶς ὡς ἀγνοοῦντας.

Trium Patrum.

Incipit magistra sponsi sui notas atque insignia declarare. Ac primum quidem ea generatim enumerat : *Nepos*, inquiens, *meus, candidus et rubicundus, electus ex decem millibus.* Dilectus meus (quod ad naturam divinam pertinet) est candidus ut lux inaccessa : rubicundus instar auri, quod cæteris ex materia constantibus antecellit, ut supersubstantialis : electus ex decem millibus, ut solus ex patre genitus. Quantum autem spectat ad humanitatem, candidus est, ut purus atque integer ab omni peccato : rubicundus, ut qui proprium sanguinem in cruce pro nobis effudit: electus ex decem millibus, ut solus ipse ex omnibus sine semine natus ex virgine. Atque ad hunc quidem modum in spiritu hunc contemplamur. Rebus autem et factis candidum experiuntur, qui ab omnibus peccatorum purgati sunt sordibus : rubicundum, qui in varias incidentes tentationes, ex illis per patientiam, ut igneus auri fulgor ex fornace, probati resplendent: electum ex decem millibus, qui per abstinentiam et toleran iam mundati nullum in se ipsis humanum continent vitium, neque tamen propterea excidunt ab humilitate. Deinde sigillatim etiam sponsi sui

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἀπάρχεται λοιπὸν ἡ διδάσκαλος ἀπαγγέλλειν τοῦ νυμφίου αὐτῆς τὰ γνωρίσματα. Καὶ πρῶτον μὲν καθολικῷ λόγῳ ταῦτα διεξιοῦσα, φησίν· Ἀδελφιδός μου λευκὸς καὶ πυῤῥός, ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων. Ἤτοι, Ὁ ἀγαπητός μου, κατὰ μὲν τὴν θείαν φύσιν λευκὸς μὲν ὡς ἀπρόσιτον φῶς· πυῤῥὸς δὲ οἷα χρυσὸς τῶν λοιπῶν ὑλῶν τιμιώτερος, ὡς ὑπερούσιος· καὶ ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων, ὡς μόνος ἐκ πατρὸς ἀχρόνως τεχθείς. Κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην, λευκὸς μὲν ὡς καθαρὸς διὰ τὸ ἀναμάρτητον· πυῤῥὸς δέ, ὡς τὸ οἰκεῖον αἷμα ἐν τῷ σταυρῷ ἐκχέας ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριά- D δων, ὡς μόνος αὐτὸς ἀπὸ πάντων ἀσπόρως ἐκ παρθένου τεχθείς. Καὶ οὕτω μὲν θεωρεῖται οὗτος ἐν πνεύματι. Ἐν πείρᾳ δὲ τούτου κατὰ πρᾶξιν γίνονται, ὡς μὲν λευκοῦ, οἱ ἀπὸ παντὸς καθαρθέντες ῥύπου ἁμαρτημάτων· ὡς δὲ πυῤῥοῦ, οἱ ποικίλοις πειρασμοῖς περιπεσόντες, καὶ τῷ ἐντεῦθεν τῆς ὑπομονῆς δοκιμίῳ, ὡς χρυσοῦ ἐκ χωνευτηρίου πυῤῥότης, ἀναλάμψαντες· καὶ ὡς ἐκλελογισμένου ἀπὸ μυριάδων, οἱ ἐν τῇ δι' ἐγκρατείας καθάρσει καὶ τῇ ὑπομονῇ μήτι καταδεξάμενοι πάθος ἐν ἑαυτοῖς μεσάσαι ἀνθρώπινον, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ταπεινοφροσύνης μὴ

[56] II Cor. XI, 14.

ἐκπεπτωκότες. Εἶτα καὶ κατὰ μέρος ἡ νύμφη τὴν A τῶν γνωρισμάτων τοῦ νυμφίου αὐτῆς ποιουμένη ἐξήγησιν, φάσκει· Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον ὀφάτζ. Ἤγουν, ὁ τοῦτον κατ' οὐσίαν γεννῶν ἀπόῤῥητος Νοῦς (πρὸς ὃν ὡς κεφαλὴν ὁ ἄῤῥητος αὐτοῦ Λόγος τοῦ συμφυοῦς κατ' οὐσίαν Πνεύματος, ἀνάγει τὸν ἑπόμενον νῦν οἷα χρυσίον καθαρώτατον τῶν λοιπῶν ὑλῶν ὑπερκείμενον), πάντων κατὰ πάντα τρόπον ἀπείρως ἐξῴκισται. Κεφαλὴ γάρ ἐστι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ὡς Θεὸς καὶ Πατήρ. Τούτων δ' οὕτως πάντων ὑπερηρεισμένων θεωριῶν, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐν πείρᾳ αὐτοῦ γίνεται, ὁ μηδὲν τῶν ὄντων ὑπερανατιθεὶς τοῦ ταῖς ἀναποδείκτοις μυσταγωγίαις ἀγνώστως νοουμένου ἢ γινωσκομένου ὑπὲρ νόησιν λόγου τῆς πίστεως, καὶ ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι τοῦτον, ὅλον ἑαυτὸν τοῖς πειρασμοῖς B προδιδοὺς, κἀντεῦθεν ὡς ἐν καμίνῳ καθαρώτατον χρυσίον φυλάττων τὴν πίστιν ἀμείωτον. Βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ. Ἤτοι, αἱ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὑπὸ τοῦ Μονογενοῦς ἐκπληρούμεναι τοῦ Πατρὸς εὐδοκίαι, τὸ ὂν, ἡ ζωὴ, ἡ σοφία, καὶ τὰ ὅμοια. Ἅπερ κατακαλύπτουσι ταῖς κατὰ φύσιν, οἷά τινα κεφαλὴν τρίχες, τὴν μίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῶν ὅλων ὑπὸ κατάληψιν ποιεῖς δοκοῦντα τὸν ἀκατάληπτον. Ἐλάται μέν εἰσιν ὑψηλά τε καὶ οὐρανομήκη δένδρα, ὡς τοὺς τούτων κατὰ γνώμην ἀντεχομένους ἐν τῷ προνοεῖσθαι δι' ἀγάπης τῶν ἐχομένων ἀνάγουσαι κατὰ πρᾶξιν μιμητικῶς πρὸς τὸ ὕψος τῆς θείας μακαριότητος· μέλανες δ' οἷα κόραξ, ὡς τῷ ἀνεξερευνήτῳ τῶν κριμάτων τῶν θείων συστέλλουσαι κατὰ θεωρίαν τὸν νοερὸν ὀφθαλμόν. Καὶ γὰρ ὥσπερ τὸ λευκὸν χρῶμα ὑφαπλοῖ τὴν ὄψιν, οὕτω τὸ C μέλαν συστέλλει. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ ἐπὶ πληρώματά ὑδάτων· Ἤγουν, αἱ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνέργειαι (ὀφθαλμοὶ Κυρίου προσαγορευόμεναι, ὅτι δι' αὐτῶν πέφυκεν ἐπισκοπεῖν τοὺς ἐπὶ γῆς ὁ Θεὸς), ὥς τινες περιστεραὶ ἐπὶ πλήρεις ὑδάτων δεξαμενὰς ὥρμηνται· ἐπὶ τὰς ἀρετὰς οὔσας πληρώματα τῶν ὡς ὑδάτων οὐρανόθεν κατερχομένων θείων ἐντολῶν, διὰ τὸ τοὺς τούτων λόγους τῇ πράξει πληροῦσθαι τῶν ἐντολῶν. Ὁρμᾷν δ' αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι ἐπὶ τὰς ἀρετὰς εἴρηνται, ὅτι ἐὰν μὴ Κύριος δι' αὐτῶν οἰκοδομήσῃ κατ' ἀρετὴν ὥς τινα οἶκον αὐτοῦ, τὴν τὸ ἀγαθὸν προαιρουμένην ψυχὴν, εἰς μάτην ἐκοπίασεν ὁ οἰκοδομῶν. Ὡς περιστεραὶ δὲ, φησὶ, λελουμέναι ἐν γάλακτι, καθήμεναι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων· δηλαδὴ καθαραὶ D φύσει. Εἰσὶ γὰρ παντελῶς ἀμόλυντοι αἱ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαι, ἐπαναπαυόμεναι ταῖς τούτων κατὰ χάριν πεπληρωμέναις ψυχαῖς, ὡς καθαρθείσαις, καὶ φωτισθείσαις, [καὶ] τελειωθείσαις. Οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τοῦ νυμφίου τοιοῦτοι. Αἱ δὲ σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος φύουσαι μυρεψικά. Ἤγουν τῆς περὶ πάντα τοῦ Θεοῦ προνοίας οἱ λόγοι (οἵπερ ὥς τινες σιαγόνες ταῖς ἐνεργείαις οἱονεὶ κινοῦνται, καὶ τοὺς σωτηρίους τῶν ἀρετῶν τρόπους διδάσκουσιν, καὶ διὰ τούτων πνευματικῶς τρέφουσι, λεαίνοντές

notas et signa persequitur : *Caput,* inquiens, *ejus, aurum ophatz.* Meus illa nimirum ineffabilis, (ad quam ut ad caput, ineffabile Verbum ipsius substantiam connaturalem Spiritum, refert sequentem mentem, tanquam aurum purissimum reliquas materias antecedens) a rebus omnibus omni ratione distat infinite. Caput enim Christi, ut divus inquit Apostolus [67], est Deus et Pater. His omnibus contemplationibus ita constitutis, ad ejus experientiam, quantum capit humana natura, pervenit is qui fidei rationi quam mysteriis indemonstrabilibus ineffabili cognitione intellectam aut cognitam habet super omnem cogitationem, nihil præponit omnino : et pro ea tuenda conservandaque totum se ipsum tentationibus ac periculis tormentisque objicit : atque ita tanquam in fornace aurum purissimum fidem retinet immaculatam. *Comæ ejus sicut elatæ palmarum : nigræ quasi corvus.* Bonæ scilicet Patris voluntates, ab unigenito Filio in Spiritu sancto expletæ; mens, vita sapientia et his similia; quæ quidem naturaliter, ut capilli caput aliquod tegunt, unum principium et causam rerum universarum, eumque qui comprehendi non potest, videntur redigere sub comprehensionem. Elatæ quidem sunt arbores celsissimæ ad cœlum usque tendentes; quoniam eos qui hæc animo amplectuntur, dum prospiciunt ea quæ per charitatem possidentur, operis autem imitatione, perducunt ad divinæ beatitudinis sublimitatem. Nigræ autem quasi corvus : quia impervestigabili divinorum judiciorum ratione, mentis oculos in contemplatione corroborant. Nam ut color albus visum disgregat, ita niger confirmat. *Oculi ejus sicut columbæ super plenitudines aquarum.* Sanctissimi Spiritus affectationes oculi Domini vocantur : quoniam per ipsos Deus mortales inspicere consuevit. Ut columbæ quædam ad plenos aquarum alveos incitantur, nempe ad virtutes, quæ aquarum, id est, divinorum mandatorum descendentium sunt conceptacula : quia sermones earum operibus implentur mandatorum. Incitare autem affectiones hæ ad virtutes dictæ sunt; quia nisi Dominus per ipsas animam bonum eligentem tanquam domum aliquam suam ædificaverit, incassum laborat qui ædificat. *Sicut columbæ,* inquit, *quæ in lacte sunt lotæ, et resident juxta fluenta plenissima.* Puræ scilicet ac penitus mundæ spiritus affectiones quæ resident in animabus, quæ ipsæ ut purgatas et illustratas atque perfectas per gratiam repleverunt. Ac sponsi quidem oculi sunt ejusmodi. *Genæ illius sicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria.* Divinæ videlicet providentiæ cuncta moderantis ratione (quæ tanquam genæ actionibus, ut ita dicam, moventur, et salutiferos virtutum mores docent, et per hos spiritaliter nutriunt, mollientes quodammodo id quod in Deo secundum essentiam intelligi non potest, dum horum actione ipsum explanant)

[67] I Cor. xi, 3.

sancto impletæ sunt Spiritu quasi odoriferæ quædam phialæ, variorum unguentorum varios illos quos diximus spiritales mores ferentes. Verbum enim Dei et Patris quo reguntur et gubernantur universa, in sancto Spiritu ut consubstantiali, providentia sua cuncta disponit et moderatur. Atque ita quidem se habent genæ. *Labia ejus lilia distillantia myrrham plenam* : hoc est, divini judicii rationes, (per quas Verbum Dei tribuens quod unicuique naturæ mentique congruit, quasi quibusdam labris, in singulis per communionem implicatur) sunt splendore perspicuæ, sicut lilia, dum rerum naturas pro sua quamque proprietate firmas et sine confusione conservant, modumque docent totius mortificationis omnium motionum, per electionem a natura discrepantium. ***Munus illius tornatiles, aureæ, plenæ Tharsis.*** Universales videlicet rerum effectrices instauratricesque rationes (quæ ad creationem et providentiam et judicium pertinent,quibus Dei Verbum cuncta fecit et regit et sine confusione conservat) tornatiles sunt, et varia ipsius sapientia expolitæ purgatæque, ut aurum sincerum ab omni falsitate; et tanquam Tharsis, quod gaudii contemplationem significat, plenæ vera cognitione bonitatis ejus qua omnia lætantur. Bonitas enim Græce videtur dici ex eo, quod valde sit, aut sit posita, aut currat Rerum enim essentia declarat Deum essentiæ præstare ; positio autem, propter immutabiles earum rationes, naturam ipsius prorsus immobilem : cursus vero per mutuas illarum successiones, motum ejus actu sempiternum. ***Venter ejus pixis exigua, eburnea, super lapide sapphiro.*** Ejus nimirum sapientia quæ in se ipsa quatenus causa gerit rationes rerum subvectum habet per essentiam ea quæ visibilia sunt, ut lapidem sapphirum propter firmitatem atque immobilitatem coloremque cæruleum. Per actionem autem descripta est in rebus procreatis, per quas uti liber quidam eburneus, politus et purus divinam tum gloriam tum magnificentiam vere perspicueque repræsentat. ***Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*** [58], ut magnus ait Apostolus. Atque hoc quidem modo mens ex iis quæ de Deo per ejus opera comprehenduntur, cernit id quod per essentiam ejus non potest comprehendi. In eo autem quod per essentiam non comprehenditur, a labore quem in cursu speculandi percipit, requiescit : (*Qui* enim *addit scientiam, addit dolorem* [59]) confirmaturque rursus ad rerum contemplationem. Quemadmodum albo colore corporis oculo videndi vis frangitur, eademqua rursum per eum nigro permistum reficitur et recreatur. Ac venter quidem est talis. *Crura* autem ***illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.*** Duo vedelicet, summa et quæ reliqua complectuntur, illius mandata, ut eum et proxi-

A πως τὸ κατ' οὐσίαν ἀκατανόητον τοῦ Θεοῦ ὡς σαφηνίζοντες αὐτὸ κατὰ τὴν τούτων ἐνέργειαν) πεπλήρωνται τοῦ εὐωδιάζοντος ταῖς οἰκείαις ἐνεργείαις τὰς τῶν πιστῶν ψυχὰς παναγίου Πνεύματος· οἷά τινες ἀρωματοφόροι φιάλαι, προφέροντες ὡς παντοῖα μυρεψικὰ ἤδη τοὺς εἰρημένους πολυειδεῖς πνευματικοὺς τρόπους. Καὶ γὰρ ὁ πάντων προνοητὴς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὡς ὁμοουσίῳ, τὴν περὶ πάντα ἐπιτελεῖ πρόνοιαν. Καὶ οὕτω μὲν αἱ σιαγόνες. Τὰ δὲ χείλη αὐτοῦ κρίνα, στάζοντα σμύρναν πλήρη. Ἤτοι, τῆς περὶ πάντα θείας κρίσεως οἱ λόγοι, καθ' οὓς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος διανέμων ἑκάστῃ φύσει καὶ γνώμῃ τὰ πρόσφορα, ὥς τισι χείλεσι τούτοις ἑκάστην αὐτῶν οἱονεὶ κατὰ μετοχὴν περιπτύσσεται, ὑπάρχουσι τῇ λαμπρότητι διαφανεῖς ὡς κρίνα, τηροῦντες τὰς καθ' ἕκαστα
B φύσεις κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν λόγους ἀτρέπτους καὶ ἀσυγχύτους, καὶ διδάσκοντες τοὺς τρόπους τῆς παντελοῦς νεκρώσεως πασῶν τῶν κατὰ προαίρεσιν παρὰ φύσιν κινήσεων. Χεῖρες αὐτοῦ τορευταὶ, χρυσαῖ, πεπληρωμέναι Θαρσίς. Ἤγουν, οἱ καθόλου ποιητικοὶ καὶ ἀνανεωτικοὶ τῶν ὄντων λόγοι, οἱ τῆς δημιουργίας, φημὶ, καὶ τῆς προνοίας, καὶ τῆς κρίσεως, καθ' οὓν τὰ πάντα ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος πεποιηκέ τε καὶ διεξάγει, καὶ ἄφυρτα συντηρεῖ, τετορνευμένοι τέ εἰσι τῇ ποικίλῃ αὐτοῦ σοφίᾳ, καὶ καθαρεύοντες μὲν οἷα χρυσὸς ἀκίβδηλος πάσης ἐννοίας ψευδοῦς, ὡς δὲ τοῦ Θαρσὶς (ἐπισκοπῆς χαρᾶς ἑρμηνευομένου), πεπληρωμένοι ἀληθοῦς κατανοήσεως, τῆς τὰ πάντα εὐφραινούσης ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐτυμολογουμένης παρὰ τὸ ἄγαν εἶναι, ἢ τεθεῖσθαι, ἢ θέειν. Τὸ μὲν
C γὰρ εἶναι τῶν ὄντων, τὸ ὑπερεῖναι τοῦ Θεοῦ δηλοῖ· τὸ δὲ τεθεῖσθαι, πάντως δι' ἀτρέπτους τοὺς τούτων λόγους εἶναι τὸ τούτου κατ' οὐσίαν πάμπαν ἀκίνητον· τὸ δὲ θέειν δηλαδὴ ταῖς ἐξ ἀλλήλων κινεῖσθαι διαδοχαῖς τὸ κατ' ἐνέργειαν αὐτοῦ ἀεικίνητον. Κοιλία αὐτοῦ πυξίον, ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου· δηλονότι ἡ φέρουσα ἐν ἑαυτῇ κατ' αἰτίαν τοὺς τῶν ὄντων λόγους τούτου σοφία, ὑποκείμενον μὲν ἔχει κατ' οὐσίαν τὰ ἀόρατα αὐτοῦ, οἷα λίθον σάπφειρον διά τε τὸ στεῤῥὸν καὶ ἀκίνητον, καὶ τὸ τοῦ χρώματος κυανόν. Ἐγγέγραπται δὲ κατ' ἐνέργειαν τῇ κτίσει, καθ' ἣν οἷά τις βίβλος ἐλεφαντίνη λεία καὶ καθαρὰ τὴν θείαν δόξαν τε καὶ μεγαλοπρέπειαν ἀληθῶς τε καὶ ἀριδήλως παρίστησι. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι ἐν-
D νοούμενα καθορᾶται, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον· καὶ τοιουτοτρόπως ὁ νοῦς ἐν μὲν τῷ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Θείου καταληπτῷ, ὁρᾷ τὸ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ ἀκατάληπτον· ἐν δὲ τῷ κατ' οὐσίαν ἀκαταλήπτῳ ἀναπαύεται μὲν τοῦ ἐν τῷ κατὰ θεωρίαν δρόμῳ ἄλγους (Ὁ γὰρ προστιθεὶς γνῶσιν, προστίθησιν ἄλγημα), ἐνδυναμοῦται δέ πως πάλιν πρὸς θεωρίαν τῶν ὄντων. Ὥσπερ καὶ ὁ αἰσθητὸς ὀφθαλμὸς ἀτονήσας τὴν ὄψιν, διαχυθεῖσαν τῷ λευκῷ χρώματι, αὖθις ἀνακαινίζεται κατ' αὐτὴν, συστελλομένην τῇ παραμιξίᾳ τοῦ μέλανος. Καὶ ἡ μὲν κοιλία τοιαύτη. Αἱ δὲ κνῆμαι αὐτοῦ

[58] Rom. I, 20. [59] Eccle. I, 18.

στύλοι μαρμάρινοι τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσᾶς· ἤγουν, αἱ καθόλου καὶ τῶν ἄλλων πασῶν περιληπτικαὶ δύο ἐντολαί· ἡ εἰς αὐτὸν δηλαδὴ ἀγάπη καὶ εἰς τὸν πλησίον (οἷς αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος οἷά τισι κνήμαις, ἐν ταῖς πισταῖς βαίνει ψυχαῖς, καὶ τὸν δρόμον ἐν ταύταις ποιεῖται κατὰ γνῶσιν καὶ ἀρετήν), οἷά τινες στύλοι μαρμάρινοι τῇ ἀῤῥαγεῖ πίστει, καὶ τῷ λαμπρῷ βίῳ ὑπερανέχουσαι αὐτὸν τὸν πιστευόμενον Λόγον· ὥστε μὴ δι' ἡμᾶς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καταπίπτειν εἰς τὸ βλασφημεῖσθαι τοῖς ἔθνεσιν, ἡδραιωμέναι εἰσὶν ὡς ἐπί τισι χρυσαῖς βάσεσι τῇ ἀληθείᾳ τε καὶ ἀγαθῷ, οἷς διὰ τὸ κατ' οὐσίαν ἄτρεπτον καὶ τὸ κατ' ἐνέργειαν ἐνεργητικὸν τὸ Θεῖον δηλοῦται, ὃ πάσης ὑπέρκειται φύσεως. Μετὰ γοῦν τὴν κατὰ μέρος τοῦ νυμφίου ἐξήγησιν, καθολικῶς πάλιν ἡ νύμφη τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπαγγέλλουσα ταῖς μαθητευομέναις, φησίν· Εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος, ἐκλεκτὸς ὡς κέδρος. Ἤτοι, ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ καθ' ἣν αὐτὸς, ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνυπόστατος δύναμις χαρακτηρίζεται, πᾶσίν ἐστι διαφανὴς καὶ κατάδηλος, ὡς τὸ ὄρος ὁ Λίβανος, διὰ τὸ ὑπερκεῖσθαι τῶν αὐτῶν παρακειμένων ὀρῶν. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ὃ τὴν θείαν σημαίνει ἐνέργειαν, φύσει παρὰ πᾶσίν ἐστιν αἱρετὸν, ὅτι τούτου τὰ πάντα ἐφίεται. Διόπερ κατὰ τὴν εἰρημένην ἐνέργειαν ἐκλεκτὸς ὁ νυμφίος ἐστὶν ἀπὸ τοῦ σκότους ὄντος καὶ φῶς ὑποκρινομένου· ὥσπερ οἱ κέδροις παρεικαζόμενοι δίκαιοι, ἀπὸ τῶν ἀδίκων καὶ πονηρῶν. Λάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς, καὶ ὅλος ἐπιθυμία. Ἤγουν, ἡ Καινὴ Διαθήκη δι' ἧς ὡς διά τινος φάρυγγος βρῶμα ποιεῖται τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, γλυκεῖά ἐστι τῷ λάρυγγι ἡμῶν, ὡς τοὺς ἡδεῖς καὶ ποτίμους λόγους τῶν ἀρετῶν βλύζουσα. Ὅθεν καὶ ὅλος ἐπιθυμία ἐστὶν, ὡς ἔσχατον ὀρεκτόν. Οὗτος ὁ ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος ὁ πλησίον μου, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ. Εἴτουν, Οὗτος ὑπάρχει ὁ ἀγαπητός μου, οὗ κατὰ μέρος τε καὶ καθόλου ἐξηγησάμην ὑμῖν τὰ γνωρίσματα. Καὶ οὗτός ἐστιν ὁ χρηματίσας πλησίον μου, ἐγγισάσης, τούτῳ, ὡς μὲν ἀληθείᾳ κατὰ ἄληστον γνῶσιν, ὡς δ' ἀγαθῷ κατ' ἔμπρακτον πίστιν. Μαθήτριαί μου, τῆς ὁρώσης ἐν τῇ παντὸς πάθους ἀπαλλαγῇ τὴν θείαν εἰρήνην, καὶ ἀνενόχλητον εὐφροσύνην, πάντως τὴν ἐντὸς ἡμῶν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν.

A mum diligamus (quibus ipsum Dei Verbum tanquam binis cruribus in animabus fidelibus incedit, et per scientiam atque virtutem cursum conficit) veluti columnæ quædam marmoreæ, firma fide et vita splendida sustinent ipsum Verbum; quod creditur: ne propter nos *nomen* ejus eo decidat, ut *inter gentes blasphemetur* [60]. Fundatæ sunt super bases aureas, verum et bonum, quibus tum propter naturæ immutabilitatem, tum propter promerendi benignitatem declaratur Deus, qui naturæ præstat universæ. Postquam igitur sponsa singulas sponsi partes expressit summatim, iterum illud discipulis describens, Species, inquit, ejus, per quem Dei et Patris consubstantialis potentia exprimitur, omnibus est illustris atque conspicua, B uti mons Libanus, qui inter vicinos montes eminet. Bonum enim quod vim divinam significat, ab omnibus eligitur, quoniam illud expetunt universa. Quamobrem, per actum, ut diximus, electus est sponsus, et a tenebris quæ lucem se esse simulant, secernitur: ut cedris assimilati justi, ab injustis et improbis. *Guttur illius dulcedo, et totus desiderium.* Novum quippe Testamentum, per quod tanquam per guttur, cibum constituit salutem hominum, dulce est gutturi nostro. Ex eo namque dulcis manat de virtutibus sermonis potus. Itaque totus etiam est desiderium, utpote rerum optabilium atque expetendarum extremum. *Hic nepos est meus, et hic propinquus meus, filiæ Jerusalem.* Hic utique dilectus est meus, cujus ego singulatim atque in universum notas et signa vobis exposui. C Hic est declaratus propinquus meus, quæ ad ipsum, ut veritatem per scientiam, ut ad bonum, per efficacem fidem appropinquavi. *Filiæ Jerusalem*, discipulæ meæ, quæ ab omni perturbatione et vitio separata divinam pacem video, et lætitiam ab omni perturbatione remotam, *Dei* nimirum *intra nos regnum.*

Ψελλοῦ.

Λευκὸς καὶ πυῤῥὸς ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων,
Ἐκεῖνος πέφυκε, φησὶν, ὄντως ἀδελφιδοῦς μου,
Ὃς ἐν σταυρῷ τὴν ἄχραντον πλευρὰν λελογχευμένος,
Αἷμα καὶ ὕδωρ ἔβλυσεν ἀνθρώποις παραδόξως.
Ὃς ἀπὸ πάντων τῶν βροτῶν μόνος ἐκ τῆς Παρθένου,
Ἄνευ λοχείας προελθὼν ἄνθρωπος ἐλογίσθη.
Κεφαλὴ δὲ αὐτοῦ ὡς χρυσίον Κεφὰτζ,
Ὅστις τυγχάνει καθαρὸς, φησὶν, ἐξ ἁμαρτίας.
Βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλαταὶ, μέλανες ὡσεὶ κόρακος.
Οὗτος πέφυκε, φησὶ, κόσμος Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ τὸ πρὶν ὄντες ἐζοφωμένοι.
Καὶ πᾶς ἐξ ἔθνους βαπτισθεὶς καὶ προελθὼν ἐκείνῳ.
Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ ἐπὶ πληρώματος ὑδάτων λελουμέναι.

Pselli.

Candidus et rubicundus, electus ex decem millibus. Ille est, inquit, vere consobrinus meus, qui in cruce ex immaculato latere hasta vulnerato hominibus sanguinem et aquam mirabiliter effudit. D Qui solus inter omnes ex virgine sine dolore natus est homo. *Caput ejus sicut aurum Cephatz.* Qui ab omni, inquit, integer ac purus est peccati labe. *Comæ ejus sicut elatæ, nigræ quasi corvi.* Ornatus, inquit, comarum ejus sunt Petrus et Paulus, qui antea nigri tenebrosique fuerant, et quisquis ex gentibus baptizatus est et ad illum accessit. *Oculi ejus sicut columbæ super plenitudines aquarum lotæ.* Illius oculi sunt prophetæ prudentia simplices, et moribus admirandi. Super plenitudines, inquit, aquarum lotæ: id est, omnibus virtutibus

[60] Isa. LII, 5. [61] Luc. XVII, 21.

exornati. *In lacte considentes super plenitudines aquarum.* Non gloriose virtutem ostentantes, sed admodum tranquille eam excolentes. *Genæ illius sicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Labia ejus lilia distillantia myrrham plenam.* Totum aureum indicant hæc verba Chrysostomum et reliquos doctores illius æquales, maximum Basilium, eximium Gregorium, quorum e labris doctrinæ sermones melle dulciores emanarunt: quos qui degustant, multa implentur myrrha, id est, laboribus mortificant membra sua super terram, et simul cum Christo crucifiguntur atque exaltantur.

A Οὕτινος πάλιν ἀφθαλμοὶ τυγχάνουσι προφῆται,
Ἀκέραιοι τὴν φρόνησιν καὶ θαυμαστοὶ τοῖς τρόποις.
Ἐπὶ πληρώματος, φησὶν, ὑδάτων λελουμένοι,
Ἤγουν ἐν πάσαις ἀρεταῖς ὄντες ἠγλαϊσμένοι.
Ἐν γάλακτι καθήμενοι πλήρωμα γαληνῶς τῶν ὑδά-[των·
Οὐκ ἐπιδεικτικῶς, φησὶ, τὴν ἀρετὴν αὐχοῦντες,
Ἀλλὰ καὶ πάνυ γαληνῶς αὐτὴν ἐπιτελοῦντες.
Σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι, τοῦ ἀρώματος φύουσαι,
Μυρεψικὰ χείλη αὐτοῦ κρίνα στάζοντα σμύρναν [πλήρη.
Τὸν πάγχρυσον αἰνίττεται Χρυσόστομον ὁ λόγος,
Καὶ τοὺς αὐτῷ τυγχάνοντας ἴσους καὶ διδασκάλους,
Τὸν μέγιστον Βασίλειον, Γρηγόριόν τὸν πάνυ,
Τοὺς ἐκ χειλέων, στάζοντας λόγους διδασκαλίας,
B Καὶ μέλιτος ἡδύτερον, οὗπερ οἱ γεγευμένοι,
Σμύρνης ἐμπίπλανται πολλῆς τοῦ λόγου τῇ δυνάμει,
Ἤγουν νεκροῦσι τὰ τῆς γῆς αὐτῶν ἐν πόνοις μέλη,
Καὶ συσταυροῦνται τῷ Χριστῷ καὶ συνυψοῦνται [τούτῳ.

Manus illius tornatiles, plenæ tharsis. Venter ejus pixis exigua, eburnea, super lapide sapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.

Χεῖρες αὐτοῦ τορευταὶ, χρυσαῖ, πεπληρωμέναι [θαρσὶς,
Κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφεί-[ρου,
Κνῆμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρινοι τεθεμελιωμένοι ἐπὶ [χρυσῷ.

Hæc virgo pura et sponsa, custodibus, hoc est, angelis, sponsi sui pulchritudinem significans, enarravit. Tu autem mihi omnia dicta per translationem intellige. Quoniam enim Christus solus caput est omnium, corpus autem ipsius divina est Ecclesia, membra autem corporis sanctos esse dicimus, alium quidem collum, alium autem pedes: per manus ejus tornatiles venerandos apostolos accipe, divinos sacerdotum principes, fideles divinæ gratiæ dispensatores, qui se ipsos, omnem malitiam amputantes expoliverunt. Quamobrem spe bonorum repleti sunt. Ejus item ventrem ac pyxidem agnosce omnium virtute præstantium animas et corda, in quibus Dei Verbum insculptum est, qui mentes sensusque suos ad cœlorum Regem erectos habent: id enim sapphirus significat, qui solus lapis cœli speciem et colorem obtinet. Per hujus crura Petrum intellige apostolorum principem. In hoc enim Dominus in Evangeliis se Ecclesiam suam ædificaturum promisit.

Ταῦτα μὲν οὖν ἡ καθαρὰ παρθένος τε καὶ νύμφη,
Τοῖς φύλαξιν ὡμίλησε, τουτέστι τοῖς ἀγγέλοις·
Τὸ κάλλος ὑπεμφαίνου δῆθεν τὸ τοῦ νυμφίου.
Σὺ δέ μοι πάσας τροπικῶς τὰς ἐξηγήσεις δέχου.
C Ἐπεὶ γὰρ πάντων κεφαλὴ Χριστὸς τυγχάνει μόνος,
Σῶμα δὲ τούτου πέφυκεν ἡ θεία Ἐκκλησία,
Καὶ μέλη τούτου λέγομεν καὶ μέρος τοὺς ἁγίους·
Τὸν μὲν ἐκείνου τράχηλον, τὸν δ' αὖ ἐκείνου πόδα,
Λοιπὸν καὶ χεῖρας γίνωσκε τούτου τετορνευμένας,
Τοὺς ἀποστόλους τοὺς σεπτοὺς καὶ θείους ἱεράρχας,
Τοὺς οἰκονόμους τοὺς πιστοὺς τῆς χάριτος τῆς θείας,
Οἵτινες κατετόρνευσαν αὐτοὺς εὐεπιβόλως,
Ἅπασαν ἀποξύσαντες ἀφ' ἑαυτῶν κακίαν,
Ὅθεν ἐλπίδος ἀγαθῶν εἰσιν ἐμπεπλησμένοι.
Τούτου δὲ πάλιν γίνωσκε κοιλίαν καὶ πυξίον,
Τῶν ἐναρέτων τὰς ψυχὰς πάντων καὶ τὰς καρδίας,
Ἐν αἷς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἐγγεγραμμένος.
Οἵτινες ἔχουσιν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὰς αἰσθήσεις
Τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἐπαναπεμπομένας,
Ὁ λίθος γὰρ ὁ σάπφειρος τοῦτο σημαίνειν θέλει,
D Ἔστι γὰρ οὐρανοειδὴς ὁ λίθος οὗτος μόνος.
Κνήμας δὲ τούτου γίνωσκε Πέτρον τὸν κορυφαῖον,
Ἐν τούτῳ γὰρ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν
Οἰκοδομεῖν ὑπέσχετο κἀν τοῖς Εὐαγγελίοις,

Species ejus ut Libanus electus. Sponsi speciem vere maximam, et terribilem admirandamque, ac divinam ex pulchra Libani altitudine conjicito. *Guttur illius dulcedo, et totus desiderabilis.* Guttur ejus divus ille Præcursor fuit, qui Verbi et sponsi vox dicitur.

Εἶδος αὐτοῦ ὡς Λίβανος ἐκλεκτός.
Εἶδος αὐτοῦ δὲ γίνωσκε, τουτέστι τοῦ νυμφίου.
Μέγιστον ὄντως, καὶ φρικτὸν, καὶ θαυμαστὸν, καὶ [θεῖον,
Ταῦτα γὰρ εἶδος ἀληθῶς σημαίνει τοῦ νυμφίου.
Φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμὸς καὶ ὅλος ἐπιθυμία.
Φάρυγξ δὲ τούτου πέφυκεν ὁ Πρόδρομος ὁ θεῖος·
Φωνὴ γὰρ ὄντως λέγεται τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπεὶ δ' αἱ μαθήτριαι παρὰ τῆς διδασκάλου τίς ἐστιν ὁ ταύτης νυμφίος διὰ τῶν αὐτοῦ χαρισμάτων ἀνεδιδάχθησαν, βουλόμεναι λοιπὸν μαθεῖν καὶ ὅπου οὗτος ἥκει, φασὶ πρὸς αὐτήν· Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; Δηλαδὴ ἀνάγγειλον ἡμῖν ἔνθα ἐνδημεῖ ὀγαπητός σου, ἡ ἐν ταῖς ἀπολεσάσαις ψυχαῖς, διὰ τὴν τῆς [θείας] ἐντολῆς παράβασιν τὸ κάλλος τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ τοῦ καθ' ὁμοίωσιν, ἀπολαβοῦσα τοῦτο πάλιν ἐν τῷ νυμφευθῆναι τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δι' ὧν ἀκηκόαμεν γνωρισμάτων αὐτοῦ οὔπω ὁρῶμεν αὐτὸν ἐν ἡμῖν, ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ. Δηλονότι ποῦ ἀγαπητός σου ἀόρατος ὢν ὁρᾶσθαι καὶ ἠθέλησε, καὶ ἅμα σοι ὁδηγῶμεν πρὸς τὰ κρείττονα, ψηλαφήσομεν αὐτὸν κατὰ πρᾶξιν καὶ θεωρίαν. Ἡ δὲ ἀποκρινομένη πρὸς αὐτάς· Ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος. Ἤτοι, ὁ ἀόρατος κατὰ τὸ ὕψος τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας, ἀγαπητός μου, κατέβη κατ' ἐνέργειαν ὡς εἰς κῆπον αὐτοῦ τὴν τοῖς θείοις αὐτοῦ θελήμασι πεφυτευμένην κτίσιν, καὶ ὡς εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος τὰς κατὰ τὴν εἰς Θεὸν πίστιν δεκτικὰς ψυχὰς τῆς εὐωδιαζούσης αὐτὰς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, ἥτις ἀναμορφοῖ ταύταις κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἐν αἷς ὡς ἰδίῳ ἐκτυπώματι ὁ νυμφίος ὁρᾶται· κατέβη δὲ, ὡς εἴρηται, ποιμαίνειν ἐν τοῖς κήποις καὶ συλλέγειν κρίνα, ἤγουν διέπειν τὰ λογικὰ πρόβατα καὶ ἐκτρέφειν καθὰ γνῶσιν καὶ ἀρετήν ἔν τε τῇ νοητῇ καὶ τῇ αἰσθητῇ κτίσει· ἐν αἷς οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν ὥς τισι κήποις πεφυτευμένοι εἰσί· καὶ ἐκλέγεσθαι ὡς ἀπὸ ἀκανθῶν κρίνα, τῶν συμπνιγομένων δηλαδὴ ψυχῶν τῇ σωματικῇ μερίμνῃ, τὰς ταύτην παντελῶς ἀναθεμένας Θεῷ. ἑπομένας αὐτῷ ἐν Εὐαγγελίοις φάσκοντι· Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, ὅτι οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. Ὧν καὶ φησιν ἑκάστη· Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις· εἴτουν, Ἐγὼ τῷ Θεῷ ζῶ, νεκρὰ γενομένη τῷ κόσμῳ, καὶ ἐν ἐμοὶ μόνος Χριστὸς ζῇ, ὁ διεξάγων τὴν κατὰ γνώμην τούτῳ ἑπομένην ψυχὴν, καὶ ἐκτρέφων ὡς ἐν κρίνοις ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀρετῶν.

Ψελλοῦ,

Ταῦτα μὲν οὖν λελάληκεν τοῖς φύλαξιν ἡ νύμφη.
Ἐκεῖνοι δ' ἀκριβέστερον αὖθις ἐπερωτῶσι·

Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; Ποῦ ἀπῆλθε, ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ.

Ὁ ποταπὸς ἦν πρότερον οὗτος, μεμαθηκότες,
Νῦν ἐκζητοῦσιν καὶ μαθεῖν καὶ ποῦ ποτε μετέβη·
Οὐδέπω γὰρ ἐπέγνωσαν τὴν σάρκωσιν τοῦ Λόγου,
Ἣν κατελθὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἀῤῥήτως ἐσαρκώθη.
Ὅτι δ' οὐ πᾶσιν ἔγνωστο, δέσποτα, τοῖς ἀγγέλοις,
Τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον τοῦ Λόγου,
Μέχρι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα,

[62] Matth. VI, 28.

A

Trium Patrum.

Cum discipulæ ex magistra, quis esset sponsus ejus, per signa et notas ipsius didicissent, scire autem cuperent, quonam abisset, sic illam compellant: *Quo abiit nepos tuus, o pulchra inter mulieres?* O quæ inter animas, imaginis et similitudinis pulchritudinem mandati transgressione perditam ideo recuperasti, quia Dei Verbo es desponsata: quando ex signis ac notis ejus abs te enumeratis, nondum ipsum in nobis conspicimus, *quonam respexit nepos tuus? et quæremus eum tecum.* Ubi dilectus tuus qui est invisibilis, aspici voluit? Indica nobis, ut te duce ad præstantiora contendentes, eum tum agendo tum contemplando pervestigemus et assequamur. His sponsa respon-
B det: *Nepos*, inquiens, *meus descendit in hortum suum ad phialas aromatis.*

Dilectus meus qui substantiæ suæ celsitudine est invisibilis, reipsa tanquam in hortum suum descendit in creaturam, quam divinis voluntatibus suis ipse plantavit, et tanquam ad phialas aromatis, ad animas sibi per fidem in Deum gratas, suavissimo gratiæ sancti Spiritus odore perfusas. Quæ quidem gratia per contemplationem et actionem, imaginis et similitudinis decus in eis sic instaurat, ut sponsus in illis tanquam exemplar in signo proprio perspiciatur expressum. Descendit autem, ut dictum est, ut pascat in hortis et colligat lilia: hoc est, ut oves ratione præditas tegat et nutrial per scientiam atque virtutem, in natura tum intelligibili tum sensibili: in quibus virtutum
C rationes ac modi tanquam in hortis quibusdam consiti sunt; et colligat veluti lilia de spinis, nempe ex animabus quæ corporeis sollicitudinibus suffocantur, animas illas quæ rejectis ejusmodi spinis Deo parent ipsi, in Evangeliis dicenti: *Considerate lilia agri, non laborant, neque nent* [62]: Quarum etiam singula dicit: *Ego nepoti meo, et nepos meus mihi, qui pascit inter lilia.* Ego quippe Deo vivo, mortua mundo, et in me solus Christus vivit, qui regit animam quæ ipsum sequitur, et pascit in liliis, in splendoribus virtutum.

Pselli.

Hæc custodibus sponsa cum respondisset, illi
D rursus eam interrogant accuratius:

Quo abiit nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo respexit nepos tuus? et quæremus eum tecum.

Qualis iste sit, jam intelleximus. Nunc avemus illud etiam scire, quo descenderit: nondum enim cognitam habent Verbi incarnationem, quam ineffabili ratione in terram descendens induit. Cujus quidem incarnationis mysterium ne angelis quidem, ante Verbi ascensionem ad Patrem fuisse exploratum, ex summo prophetarum Davide cogno-

sces. Cum enim angelorum Christo ministrantium ordines, quando assumptus est, valde supplicarent ac dicerent: *Tollite portas, principes, vestras et introibit* Christus *Rex gloriæ*[63]: illi dispensationis, inquit, arcanum non intelligentes, ut hæsitantes responderunt: *Quis est iste Rex gloriæ*[64]? Ac sponsæ quidem custodes ita dixerunt. Illa vero respondet angelis ipsis:

Nepos, inquiens, ***meus descendit in hortum suum ad phialas aromatis, ut pascat in hortis, et colligat lilia.***

Arcana, inquit, ille ratione descendit, sicut imber super lanam, sicut ros in vellus, in uterum puræ atque immaculatæ virginis, ut in aromatum divinorum phialam mundam. Unde sine semine progrediens, eo quidem modo quo illi soli est cognitus, in animas hominum puras influxit. Has enim tu, rex, phialas aromatum intellige; hortum autem agnosce hunc mundum in quem descendit Christus, ut fideles sanctis pasceret eloquiis: divina enim eloquia vocantur lilia.

Ego nepoti meo, et nepos meus mihi.

Verum, quo planius, inquit vos doceam, ille mihi prorsus est similis. Ad similitudinem enim suam me prius ipse formavit. Post autem graviter collisam renovavit, formam meam ex virgine suscipiens. Sic igitur angelos sponsa est allocuta.

Trium Patrum.

Virtutum decus in his adolescentulis, id est, in animabus sponsus ipse considerans veluti sponsam alloquitur ad hunc modum: *Pulchra es, propinqua mea, sicut bona voluntas.* Bona es, propinqua mea, ex divinæ sapientiæ et bonitatis participatione, utpote quæ voluntati meæ per quam ex nihilo facta es, minime repugnes, sed ex ea tota pendeas, dum imaginis et similitudinis decus conservas. Quamobrem *decora* etiam es, *sicut Jerusalem.* Formosa nimirum, dum notam meam atque habitum ab omni perturbatione remotissimum defendis, in te ipsa me pacem Patris contemplaris qui te illi éonciliavi. Nam Jerusalem, ut docuimus, pacis est visio. Quapropter es etiam terror, ut acies ordinata. Tota videlicet stupor, dum in contemplatione naturæ meæ incomprehensibilis obstupescis, quemadmodum et divini atque angelici ordines admiratione stupidi, inaccessæ pulchritudinis meæ reverentia et formidine contremiscunt. Proinde *averte oculos tuos a me, quoniam ipsi me avolare fecerunt.* Id est, ne coneris me qui substantiam supero, ex substantia comprehendere. Quanto enim magis in me comprehendendo laboraveris, tanto longius a mentis tuæ oculis incomprehensus avolabo. Sed eos a substantia mea quæ

A Ἄκουσον τι φησι Δαβὶδ τῶν προφητῶν ἀκρότης.
Τῶν λειτουργούντων τότε γὰρ ταγμάτων τῷ Σωτῆρι,
Πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ μεγάλ' ἱκετευοντων·
Ἄρατε πύλας, ἄρατε, ταγμάτων ἀρχηγέται,
Ὡς εἰσελεύσεται Χριστὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης.
Αἱ μὴ γινώσκοντες, φησὶ, τᾶ τῆς οἰκονομίας,
Ἀντικεκράγασιν αὐτοῖς ὥσπερ ἐπαποροῦντες·
Τίς ἐστιν οὗτος λέγοντες, ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης;
Ἀλλ' οὕτω μὲν εἰρήκασιν οἱ φύλακες τῇ νύμφῃ,
Ἡ δ' ἀπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς λέγουσα τοὺς ἀγγέλους·

Ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆσον αὐτοῦ εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος, τοῦ ποιμαίνειν ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρίνα.

Ἐκεῖνος κατελήλυθε, φησὶν, ἀῤῥητοτρόπως,
Ὡς ἐπὶ πόκον ὑετὸς, ὡς ἐπὶ χλόην δρόσος,
B Ἐν τῇ γαστρὶ τῆς καθαρᾶς καὶ παναμώμου κόρης,
Καὶ εἰς φιάλην καθαρὰν τῶν θείων ἀρωμάτων,
Ἐξ ἧς ἀσπόρως προελθὼν μόνος αὐτὸς ὡς οἶδεν,
Εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καθαρῶν ἀνθρώπων μετεῤῥύη.
Ταύτας γὰρ ἴσθι, δέσποτα, φιάλας ἀρωμάτων,
Ὥσπερ καὶ κῆπον γίνωσκε τοῦτον τὸν κόσμον, ἄναξ·
Ἐν ᾧ κατῆλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ τοὺς πεπισκευκότας
Ἐποίμανεν ὡς ἀληθῶς τοῖς σεβασμίοις λόγοις.
Κρίνα γὰρ ταῦτα λέγεται τὰ λόγια τὰ θεῖα.

Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἀδελφιδός μου ἐμοί.

Ἀλλ' ἵνα τι, φησὶν, ὑμᾶς σαφέστερον διδάξω,
Ἐκεῖνος ὅμοιος ἐμοὶ τυγχάνει κατὰ πάντα·
Ἔπλασε γάρ με πρότερον ἐκείνου κατ' εἰκόνα,
Καὶ πάλιν ἀνεκαίνισε δεινῶς με συντριβεῖσαν,
Ὡς τὴν ἐμὴν ἀνειληφὼς μορφὴν ἐκ τῆς παρθένου.
Ταῦτα μὲν οὖν λελάληκεν ἡ νύμφη τοῖς ἀγγέλοις.

C

Τῶν γ' Πατέρων.

Αὐτὸς ὁ νυμφίος τὴν ὥραν τῶν κατορθωμάτων ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἐπικρίνων, ἤγουν, τῶν νεανίδων, οἱονεί φησι πρὸς αὐτήν· Καλὴ εἶ, ἡ πλησίον μου, ὡς εὐδοκία. Δηλονότι, Ἀγαθὴ ὑπάρχεις, ἡ ἐγγύς μου, κατὰ τὴν τῆς θείας σοφίας καὶ ἀγαθότητος μετοχήν· ὡς νῷ θελήματί μου· καθ' ὃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήχθης, μὴ κατά τι ἀντικειμένη, ἀλλ' ὅλη τούτου ἐξηρτημένη, καὶ ἐν τῷ τηρεῖν τὸ κατ' εἰκόνα τε καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν· ἐντεῦθεν δὲ καὶ, Ὡραία ὡς Ἱερουσαλήμ. Δηλαδὴ, Καλὴ, ὡς ἐν ἑαυτῇ σώζουσα τὸν ἐμὸν χαρακτῆρα, καὶ τὴν ἀπαθεστάτην ἕξιν ἀλώβητον, ἐμὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Πατρὸς ὁρῶσα, ὅς σε τούτῳ κατήλλαξα. Ὅρασις γὰρ εἰρήνης, ὡς προείρηται, Ἱερουσαλὴμ ἑρμηνεύεται. Ὅθεν εἶ καὶ D θάμβος, ὡς τεταγμέναι· ἤτοι, Ἔκπληξις ὅλη ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ ἐκπληττομένη ἐμοῦ τοῦ κατ' οὐσίαν ἀκαταλήπτου· ὥσπερ καὶ αἱ θεῖαί τε καὶ ἀγγελικαὶ τάξεις θάμβους πληρούμεναι τῷ φόβῳ τοῦ ἀπροσίτου μου κάλλους κατακαλύπτονται. Διόπερ Ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπέναντί μου, ὅταν αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με· ἤγουν, Μὴ ζήτει κατ' οὐσίαν καταλαβεῖν με τὸν ὑπερούσιον, ὅτι ὅσον ἂν σπεύδῃς καταλαβεῖν με, τοσοῦτόν σου τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῇ ἀκαταληψίᾳ ὑπερίπταμαι. Ἀλλὰ στρέψον τούτους ἀπὸ τοῦ κατ' οὐσίαν ἀθεωρήτου, εἰς τὸ θεωρη-

[63] Psal. XXIII, 7, 9. [64] Ibid. 8, 10.

τόν μου κατ' ἐνέργειαν κάλλος. Καὶ ὄψῃ με ἐνεργητικόν τε καὶ παντοδύναμον. Πνευματικοὶ γάρ εἰσιν οἱ ὀφθαλμοί σου. Τὸ δὲ, Τρίχωμά σου, ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἳ ἀνεφάνησαν διὰ τοῦ Γαλαάδ· εἶτουν Οἱ ἐκ τοῦ νοός σου, οἷα δὴ κεφαλῆς κομώσης θρὶξ, πνευματικῶς φυόμενοι καὶ ἀναισθητοῦντες πρὸς τὰ παρόντα, πρακτικοί τε καὶ θεωρητικοὶ καὶ θεολογικοὶ δίκην εὐθαλοῦς τριχώματος αἰγῶν ἀναδεικνυμένων διά τινος ἀπόπτου ὄρους Γαλαὰδ καλουμένου, ἀνακεκαλυμμένοι ἀπὸ σκότους κακίας καὶ ἀγνοίας καὶ ἀθείας εἰσίν· ὅτι ἐκ τούτων μετῳκίσθησαν εἰς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν καὶ θεοσέβειαν παρὰ τοῦ μαρτυροῦντος τοῖς πιστοῖς τὰ μέλλοντα δικαιωτήρια Εὐαγγελίου. Μετοικία γὰρ μαρτυρίας τὸ Γαλαὰδ ἑρμηνεύεται. Καὶ οὕτω μὲν Τρίχωμά σου. — Οἱ δὲ ὀδόντες σου, ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἳ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι, καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Δηλαδὴ, Αἱ ἔννοιαί σου, δι' ὧν τὸ σωματικὸν τοῦ νόμου πάχος εἰς ἀληθῆ λεπτύνεται νοήματα, καὶ πρὸς βρῶσιν πνευματικὴν ἐπιτήδειον γίνεται, δίκην κεκαρμένων ἀγελῶν πᾶσαν ψευδῆ ὑπόληψιν περιῄρηνται, περὶ μόνην συναγελαζόμεναι τὴν ἀλήθειαν. Αἵπερ ὡς ἀπὸ λουτροῦ καθαρεύσασαι τῶν ψευδῶν ὑπολήψεων, ὑψώθησαν ἀπὸ τῶν γηΐνων καὶ σαρκικῶν πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια, διδυμοτοκοῦσαι τοὺς λόγουν τῶν ἀρετῶν· καὶ ἄκαρπος καὶ ἀνωφελὴς ἐνθύμησις οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὡς σπαρτίον κόκκινον χείλη σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία. Δηλονότι, οἷα μὲν σπαρτίον μεμετρημένον, οἷα δὲ κόκκινον ἀληθῆ τὸν λόγον προφέροντα. Ὅθεν καὶ καλὴ ἡ τούτου προφορά. Ὡς λέπυρον ῥοᾶς μῆλόν σου ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου· ἤτοι, Οἷα λέπυρον ῥοᾶς στύφουσαί εἰσιν αἱ παρειαί σου, διὰ τὸ στυγνόν τε καὶ ἀδιάχυτον, καὶ ὅτε μὴ σιωπᾷς, τῷ συνεσταλμένῳ κολαζούσης σου τὴν ἐν ταῖς ὁμιλίαις διάχυσιν.

Ψελλοῦ.

Ταῦτα μὲν οὖν λελάληκεν ἡ νύμφη τοῖς ἀγγέλοις.
Ἀλλ' ὁ φιλανθρωπότατος Δεσπότης καὶ νυμφίος,
Ἰδὼν βαΰζουσαν αὐτὴν καὶ κατατρυχωμένην,
Καὶ μεριμνῶσαν περιττῶς, καὶ ψηλαφῶσαν τοῦτο,
Πάλιν ἐπῄνεσεν αὐτὴν φωνήσας ἀοράτως·
Καλὴ εἶ, πλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ὡραία ὡς
Ἱερουσαλὴμ, θάμβος ὡς τεταγμέναι.
Καλὴ, φησὶ, γεγένησαι, καὶ μῶμον οὔκουν ἔχεις,
Τῇ εὐδοκίᾳ τῇ ἐμῇ καλῶς ὁμοιωθεῖσα.
Καὶ σὺ γὰρ θέλεις ἅπαντας σωθῆναι τοὺς ἀνθρώπους.
Καὶ πάλιν Ἱερουσαλὴμ καλῶς ἐξωμοιώθης,
Ἐν ᾗπερ ἀναπέπαυμαι μετὰ καὶ τοῦ Πατρός μου.
Ὅθεν καὶ θάμβος κέκτησαι, καὶ φοβερὰ τυγχάνεις
Ὥσπερ αἱ τεταγμέναι μου δυνάμεις τῶν ἀγγέλων.
Ἐμοὶ, φησὶ, λελάληκεν, ἐμοὶ σεπτὸς νυμφίος.
Λοιπὸν δὲ Πρόσχες ἐπ' ἐμοὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου, [λέγει.
Τὸ φῶς γὰρ ἀνεπτέρωσεν ἐμὲ τῶν ὀφθαλμῶν σου,
Καὶ πάντων κατεφρόνησα τῶν κοσμικῶν πραγμάτων.

spectari non potest, ad pulchritudinem quæ ex operibus perspicitur, contemplandam converte. Et cernes me beneficum et omnipotentem. Spiritales enim sunt oculi tui. *Capilli* vero *sicut greges caprarum, quæ apparuerunt ex Galaad.* Cogitationes videlicet, quæ ut ex capite comæ, sicut ex mente proveniunt tua spiritualiter, nullum rerum hujus vitæ sensum habentes, sed in agendo et contemplando et divinis rebus pervestigandis occupatæ, similes sunt florentibus caprarum pilis, quæ per altum quemdam et obscurum montem qui dicitur Galaad, conspicuæ apparuerunt. Siquidem ex malitiæ et ignorantiæ atque impietatis tenebris, ad virtutis et scientiæ pietatisque lucem commigrarunt per Evangelium, quod fidelibus judici futuri testimonium reddit. Galaad enim significat, Migrationem testimonii. Ac de capillis quidem hactenus. *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter eas.* Cogitationes tuæ quibus corpoream legis crassitudinem in veros sensus extenuas, et ad spiritualem cibum idoneum redigis, instar caprarum quæ tonsæ sunt, veritate tantum conservata, falsas omnes rejiciunt opiniones : et tanquam in lavacro a falsis opinionibus ablutæ, geminos virtutum edentes fructus, a rebus terrenis atque carnalibus ad spiritales et cælestes conscenderunt; neque ulla inter eas inutilis est aut infructuosa. *Sicut funiculus coccineus labia tua, et eloquium tuum decorum* [65]. Ut funiculum dimensum atque coccineum, sermonem proferunt verum : unde præclara quoque est ejus pronuntiatio. *Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter silentium tuum.* Propter constrictam ac minime fusam orationis vim, genæ tuæ sunt similes cortici mali punici. Et quando non taces, brevitate corrigis in concionibus dissolutionem.

Pselli.

Hæc cum angelis sponsa loquebatur, cum humanissimus Dominus et sponsus eam clamantem et anxiam ac vehementius sollicitam, in se indagando conspicatus, rursum ad laudes ejus sese convertit invisibiliter : *Pulchra es*, inquiens, *propinqua mea, sicut bona voluntas, decora sicut Jerusalem, terror sicut acies ordinatæ.* Pulchra, inquit, facta es, et macula non est in te, merito bonæ voluntati meæ comparata. Nam tu quoque vis omnes homines salvos fieri. Præclare etiam assimilata es ipsi Jerusalem in qua cum Patre meo requievi [66]. Quamobrem et terrorem obtines, et formidabilis es, ut angelorum meorum acies ordinatæ. Mihi, inquit, locutus est venerandus sponsus meus. *Averte oculos tuos a me.* Jam conjice in me oculos tuos. *Lux* enim *oculorum tuorum avolare me fecit*, et omnia mundi negotia despexi. Sed qui *voluntatem diligentium se facit* [67], confestim divinos oculos suos in sponsam conjecit; vidensque eam vir-

[65] Cant. IV, 3. [66] Eccli. XXIV, 15. [67] Psal. CXLIV, 19.

tutibus exornatam, cœpit illam his verbis collaudare :

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis. Sicut funiculus coccineus labia tua, et eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter silentium tuum[68].

His sponsam laudibus ad mulierum mores et nuptiarum amores aptissimis eponsus extulit. Sed harum tu laudum omnium explanationem, stephephore, superius a nobis accepisti. Quare jam Canticorum finem audiamus.

Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa est genitrici suæ. Viderunt illam filiæ, beatissimam prædicabunt eam. Reginæ et concubinæ laudabunt eam.

Sapientissimus ille Salomon, mirabilis ille propheta tanquam in speculo propheticis oculis, animarum quæ salutem assequuntur mores et virtutes, imo, ut vere dicam, ordines et gradus aspexit. Tres enim, ut mihi persuasi, sunt ordines eorum qui salvantur. Aut enim sunt filii, aut mercenarii, aut servi. Qui enim a teneris unguiculis ex toto corde Deum rerum omnium auctorem optimum diligunt, et amore ipsius, mundum et quæ in mundo sunt, contemnentes, Christo Verbo et sponso conjunguntur, divina gratia filiorum ordinem obtinent. Qui autem regni cœlestis cupiditate adducti ut eo potiantur, Christo diligenter inserviunt, in mercenariorum loco constituuntur. At qui peccatis omnibus obruti, ut ego infelix, cruciatuum et suppliciorum formidine resipiscunt, et pœnitentiam agunt (quorum in numero utinam ipse quoque sim per gratiam tuam, o Christe Verbum Salvator !) in servorum qui tamen salvi fiunt ordine collocantur. Has classes atque hos ordines Salomon ille prospiciens, et divino afflatus Spiritu, tanto ante cernens Verbi sponsi purissimi incarnationem, et quæ ipsum sine semine genuit, sanctissimam Dei Genitricem Mariam illam immaculatissimam, quam omnibus omnes omnium hominum generationes vocibus nunquam cessantibus, beatissimam prædicant, quia totius mundi peperit Salvatorem, hoc in sponsi persona Canticum cecinit. Tu vero, princeps stephephore, cum sexaginta reginas audis, eos intellige qui sexagenarium sibi traditum numerum talentorum decies bonis operibus multiplicantes, divina gratia filio-

[68] Cant. IV, 3.

A 'Αλλ' ὁ πληρῶν τὸ θέλημα τῶν αὐτὸν ἀγαπώντων,
Εὐθὺς ἐπέβαλεν αὐτῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς θείους.
'Ιδὼν δὲ ταύτην ἀρεταῖς κατακεκοσμημένην,
Ἤρξατο ταύτην ἐπαινεῖν· φησὶ γὰρ οὕτω τάδε·

Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἳ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ. 'Οδόντες σου, ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἳ ἀναβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ λουτροῦ. Αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι, καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὡς σπαρτίον κόκκινον χείλη σου, ἡ λαλιά σου ὡραία. Ὡς λέπυρον ῥοᾶς μῆλόν σου, ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου.

Οὕτως μὲν οὖν ἐπῄνεσε τὴν νύμφην ὁ νυμφίος,
Γυναικικῶς, ἐρωτικῶς καὶ νυμφοπρεπεστάτως.
Σὺ δ' ἀλλὰ τούτους ξύμπαντας τῆς νύμφης τοὺς [ἐπαίνους,
B Ὡς ἑρμηνεύθης ἄνωθεν, γίνωσκε, στεφηφόρε.
Ταύτην τὴν ῥῆσιν γὰρ ἡμεῖς ἄνωθεν εὑρηκότες,
Ἐντεῦθεν ἡρμηνεύσαμεν, ὡς δυνατὸν ἦν ὅλως.
Ἀλλ' ἀκουσώμεθα λοιπὸν τοῦ τέλοτς τῶν Ἀσμάτων.

Ἑξήκοντά εἰσι βασίλισσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ, καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Μία ἐστὶ περιστερά μου, τελεία μου· μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτή ἐστι τῇ τεκούσῃ αὐτήν. Εἴδοσαν πᾶσαι θυγατέρες, καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν· βασίλισσαι καὶ παλλακαὶ αἰνέσουσιν αὐτήν.

Ὁ Σολομὼν ὁ πάνσοφος, ὁ θαυμαστὸς προφήτης,
Προφητικοῖς ἐν ὄμμασιν εἶδεν, ὡς ἐν κατόπτρῳ,
Τοὺς τρόπους καὶ τὰς ἀρετὰς ψυχῶν τῶν σεσωσμένων,
Μᾶλλον δ' εἰπεῖν ὡς ἀληθῶς τὰς τάξεις καὶ τὰς βάσεις.
Τρεῖς γάρ εἰσιν, ὡς πέπεισμαι, τάξεις τῶν σεσω- [σμένων·
C Υἱότης, μισθαρνότης τε, καὶ μετ' αὐτὴν δουλότης.
Οἱ μὲν γὰρ ἀγαπήσαντες ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
Τὸν εὐεργέτην τοῦ παντὸς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων,
Καὶ τῆς ἀγάπης ἕνεκα τούτου καὶ τῆς φιλίας,
Τὸν κόσμον βδελυξάμενοι καὶ τὰ περὶ τὸν κόσμον,
Προσκολληθέντες τῷ Χριστῷ τῷ Λόγῳ καὶ νυμφίῳ,
Εἰς τάξιν ἔφθασαν υἱῶν τῇ χάριτι τῇ θείᾳ.
Οἱ δὲ γλιχόμενοι τυχεῖν τῆς ἄνω βασιλείας,
Καὶ ταύτης χάριν ἔσπευσαν Χριστῷ δεδουλευκότες,
Εἰς τάξιν ἔφθασαν αὐτοὶ καὶ τόπον τῶν μισθίων.
Οἱ δέ γε πλημμελήσαντες, ὥσπερ ἐγὼ ὁ τάλας
Καὶ πᾶσαν ἐκτελέσαντες ἄτοπον ἁμαρτίαν,
Καὶ φοβηθέντες τὰς πικρὰς βασάνους καὶ κολάσεις,
Καὶ τούτου χάριν φθάσαντες εἰς τόπον μετανοίας
D (Ὡς εἴθε τούτους φθάσαιμι κἄγωγε, Χριστέ μου [Λόγε),
Εἰς τάξιν ἐληλύθασιν δούλων, πλὴν σεσωσμένων.
Ταύτας τὰς τάξεις κατιδὼν ὁ Σολομὼν ἐκεῖνος,
Προκατιδὼν δὲ μάλιστα τῷ Πνεύματι τῷ θείῳ
Καὶ τὴν τοῦ Λόγου σάρκωσιν τοῦ καθαροῦ νυμφίου,
Καὶ τὴν γεννήσασαν αὐτὸν ἀσπόρως Θεοτόκον,
Τὴν ὄντως παναμώμητον, τὴν καθαρὰν Μαρίαν,
Ἥντινα μακαρίζουσι φωναῖς ἀκαταπαύστοις
Αἱ γενεαὶ τῶν γενεῶν ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων,
Ὅτι Σωτῆρα τέτοκε τῆς ὅλης οἰκουμένης·
Ταύτην ἐξεῖπε τὴν ᾠδὴν προσώπῳ τοῦ νυμφίου.

Σὺ δέ μοι τὰς ἑξήκοντα βασιλίσσας ἀκούων,
Ἐκείνους εἶναι γίνωσκε, δέσποτα στεφηφόρε,
Τοὺς δεκαπλασιάσαντας ἐν ἀγαθοεργίαις
Τὴν δεδομένην πρὸς αὐτοὺς ἑξάδα τῶν ταλάντων,
Καὶ τόπον φθάσαντας υἱῶν τῇ χάριτι τῇ θείᾳ.
Καὶ παλλακὰς ὡς ἀληθῶς ἐκείνους εἶναι νόει,
Τοὺς ὀκτοπλασιάσαντας ἐν κόποις σωτηρίας
Τὸ δεδομένον τάλαντον αὐτοῖς ἐκ τοῦ Δεσπότου,
Καὶ γεγονότας μισθωτοὺς τοῦ Λόγου καὶ νυμφίου.
Ἀκούων δὲ νεάνιδας πολλὰς ἀναριθμήτους,
Γίνωσκε ταύτας ἀληθῶς ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους,
Οἵτινες τὸ μὲν τάλαντον λαβόντες τοῦ Δεσπότου,
Εἰς γῆν αὐτὸ κατέχωσαν ἐξ ἄκρας ῥαθυμίας·
Καὶ δοῦλοι μὲν γεγόνασιν, ἀλλ' ὅμως σεσωσμένοι.
Τῶν σεσωσμένων οὖν τοσούτων πεφηνότων,
Ἁπάντων ὑπερέχουσα τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων,
B Ὡς ἐκλεκτὴ περιστερὰ τυγχάνει μία μόνη,
Ἡ τὸν Χριστὸν γεννήσασα Παρθενομήτωρ,
Ἡ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ὄντως καθαρωτέρα.

Ἐπίλογος.

Ἔχεις τὸ σὸν ἐπίταγμα πεπληρωμένον, ἄναξ.
Ἰδοὺ γὰρ τέλος εἴληφε τὸ τῶν ᾀσμάτων Ἄσμα,
Ἀλλ' ἐρωτᾷς, ὦ κράτιστε, καὶ πλέον φιλολόγε,
Καὶ τί τὸ συναγόμενον ἐν καθαρᾷ τυγχάνει,
Ἐκ ταύτης τῆς προφητικῆς ᾀσματογράφου βίβλου.
Ἅπαν τὸ συναγόμενον τοῦτο τυγχάνει μόνον,
Ὅτι τὴν φύσιν τῶν βροτῶν τὴν ἐκπεσοῦσαν πάλαι
Ὁ Λόγος ἀνεζήτησεν ὁ ταύτην πλαστουργήσας.
Εὑρὼν δὲ ταύτην, καὶ λαβὼν ἐπ' ὤμων ὁ Δεσπότης,
Εἰς οὐρανοὺς ἀνήγαγε, καὶ τῷ Πατρὶ παρέσχε,
Καὶ τῶν ἀγγέλων ἔδειξε ταύτην ὑψηλοτέραν.
Ὅπερ προγνοὺς Σολομὼν πνεύματι προφητείας,
Ποικίλως συνεγράψατο καὶ πολυπλόκως τάδε.
Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐπίταγμα τὸ σὸν, ὦ στεφηφόρε
Ἀποπληρῶσαι θέλοντες, ὡς δοῦλοι τοῦ σοῦ κράτους,
Πολιτικοῖς ἐφράσαμεν ὡς δυνατὸν ἐν στίχοις
Τὴν τῶν Ἀσμάτων δύναμιν, ἐξήγησιν καὶ γνῶσιν.
Εἰ δ' ἴσως παρεσφάλημεν καί τι τῆς ἀληθείας,
Οὐ ξένον, οὔτε θαυμαστὸν, οὐδὲ καινὸν τυγχάνει.
Ἐχρῆν μὲν γὰρ μηδ' ὁπωσοῦν ἐπιχειρῆσαι τούνου,
Τὴν βίβλον τὴν πνευματικὴν ὅλως ἑρμηνεῦσαι·
Τοῦτο γὰρ τοῖς πνευματικοῖς εἰκός ἐστι καὶ μόνοις,
Τὸ τὰ τοῦ Πνεύματος λαλεῖν καὶ φράζειν καὶ διδά-[σκειν.
Ἐπεὶ δὲ τοῦτο γέγονε καὶ παρ' ἡμῶν ἐκ τόλμης,
D Ὁ παντοκράτωρ μου Χριστὸς ἵλεως γένοιτό μοι.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἑξήκοντά εἰσι βασίλισσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· ἤγουν, αἵ τε μὴ φόβῳ τῶν ἠπειλημένων κολάσεων, ἀλλὰ πόθῳ τοῦ κληρονομῆσαι τὴν ἐπηγγελμένην τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ἑξαπλασιάζουσαι ψυχαὶ τὰς δέκα ἐντολὰς, κατὰ λόγον ἐπιστατοῦντα ταῖς πέντε αἰσθήσεσιν, καὶ ἅμα ταύταις πληροῦντα τὸν ἓξ ἀριθμόν· καὶ αἱ κατ' ἐπιθυμίαν μὲν τῷ πονηρῷ συμπλεκόμεναι, κατὰ φόβον δὲ τῶν ἠπειλημένων κολάσεων, ἀκίνητοι κατ' ἐνέργειαν πρὸς τὰ πάθη μένουσαι. Ὁ γὰρ

A rum locum sunt assecuti. Concubinas autem eos esse cogita, qui talentum sibi a Domino assignatum laboribus salutiferis octogies multiplicantes, Verbi et sponsi facti sunt mercenarii. Innumerabiles vero adolescentulas agnosce peccatores illos qui præ nimia inertia talentum a Domino acceptum in terra defoderunt illi quidem, sed tamen salutem obtinuerunt. Inter tot animas omnium hominum qui salvantur, ut electa columba est una illa sola, quæ Christum genuit Virgo Mater puella Maria, quæ puritate profecto Cherubim et Seraphim autecellit.

Peroratio.

Mandata tua, rex, explicavimus. Ecce enim canticorum Canticum ad umbilicum pervenit. Quod si, princeps optime idemque sapientissime, quæras quidnam in summa ex hujus prophetici voluminis puritate colligatur : Mortalium naturam olim prolapsam et errabundam, Verbum a quo fuerat condita, perquisivit, inventamque atque humeris suis impositam Dominus in cœlum sustulit, Patrique obtulit, atque angelis sublimiorem declaravit. Quod spiritu prophetico prospiciens Salomon,
C rem vario et multiplici carmine est persecutus. Nos vero jussa tua, stephephore, capessere cupientes, ut imperio subjecti tuo, idem argumentum pro virili nostra civilibus versibus exposuimus. Quod si forte a veritatis tramite alicubi deflexerimus, id mirum aut novum memini videri debet. Nostrum enim erat provinciam hanc non attingere. Cum enim hic liber spiritu totus refertus sit, non debet nisi ab iis qui eodem pleni sunt spiritu, tractari, Verum, quando id ausi sumus, Deus omnipotens Christus mihi det veniam.

Trium Patrum.

Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ et adolescentulæ quarum non est numerus. Animæ scilicet, quæ non suppliciorum metu, sed promissum Dei regnum assequendi desiderio, per rationem quinque sensibus imperantem, atque una cum illis senarium numerum conficientem, sexies duplicant decem præcepta. Animæ item illæ, quæ cupiditate quidem ad malum inclinant, sed pœnarum comminationibus territæ ad vitia operibus implenda immotæ manent. Nam octogenarius

numerus immobilitatem, si per seipsum spectetur, ostendit; septuagenarii autem numeri qui impar est, motum amplectitur; et animæ postremo, quæ adhuc in fide sunt rudes et adolescunt, sed *ad mensuram ætatis plenitudinis Christi* [69], nondum justitiæ operibus mundatæ atque illustratæ pervenerunt: et quia mortuam adhuc in se fidem gerunt, nondum ad earum quæ salvantur ordines ascribuntur. Ex omnibus autem ordinibus quos commemoravimus, una est columba perfecta matri suæ, electa genitrici suæ. Quæ nimirum postquam Deo credidit, et pœnarum formidine purgata est, et spe promissionum illustrata, charitatis affectione bonum colit; et nulla alia de causa, sed ipsum propter se, ut natura bonum complectitur: hæc enim una profecto est, utpote per divinitatem uni et soli Deo conjuncta, et apud ipsum immobilis manens; columba autem, ut spiritalis atque perfecta, cum omnium effectrice sapientia per amplum virtutum cultum conjuncta; atque in ipsa per singularum virtutum fructus progrediens. Qua quidem sapientia ab ancillis et mercenariis eximitur, et in filiam adoptata atque electa divinitatem per gratiam adipiscitur. *Viderunt illam filiæ, et beatissimam prædicabunt eam; reginæ et concubinæ laudabunt eam.* Recta et præclara illius facta fideles tantum ejus discipulæ quas in lavacro regenerationis ipsa genuit, expertæ sunt, et solo verbo divinam ipsam prædicabunt; quæ autem justitiæ operibus illuminatæ regnum Dei consequuntur, quæque suppliciorum timore a variis peccatis abstinent, ipsam etiam operibus collaudabunt.

Trium Patrum.

Quandoquidem gloria magistræ est discipularum illuminatio et purgatio, de qua etiam dicunt:

Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut acies ordinatæ?

Vere admiranda est magistra nostra. Nam discipulis suis quæ per purgationem a tenebrarum operibus recesserunt, sed per cognitionis illustrationem nondum ad justitiæ opera pervenerunt, ut docendi ratio requirit, sese accommodat, ac præbet quasi lucem matutinam, ea celans mysteria quæ nondum valent comprehendere; atque illa tradens quibus percipiendis sunt idoneæ, futurarumque pœnarum minis eas ad finem atque obedientiam adducens. Illis vero quæ cum veritatis crediderint prædicationi, a malitiæ tamen operibus tenebrarum nondum sunt purgatæ, ita se exhibet bonam, ut pœnitentiæ disciplina quasi lunæ quamdam lucem suppeditans, ignorantiæ noctem ab eis repellat. At cum animabus illis quæ virtute præditæ tanquam in die decore ambulant, se electam gerit (qualis est sol, qui tum amplitudine tum splendore cæteris cœli luminibus antecellit), et veræ cognitionis lucem sub-

[69] Ephes. IV, 13.

A ὀγδοήκοντα ἀριθμὸς ἀκινησίαν καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος δηλοῖ, περιγράφων τοῦ ἑβδομήκοντα ἀριθμοῦ περιττοῦ ὄντος τὴν κίνησιν· καὶ αἱ κατὰ τὴν πίστιν ἔτι νεάζουσαι καὶ μὴ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ διὰ καθαρότητός τε καὶ φωτισμοῦ ἔργων δικαιοσύνης φθάσασαι, καὶ διὰ τὸ νεκρὰν ἔτι τὴν πίστιν ἐν ἑαυταῖς περιφέρειν, ταῖς σωζομέναις τάξεσι μηκέτι συναριθμούμεναι. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν λεχθεισῶν τάξεων μία ἐστὶ περιστερὰ τελεία τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτή ἐστι τῇ τεκούσῃ αὐτήν· ἤγουν, ἡ μετὰ τὸ πιστεῦσαι Θεῷ, καὶ φόβῳ μὲν τῶν ἀπειλῶν καθαρθῆναι, ἐλπίδι δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν φωτισθῆναι, ἀγαπητικῶς διατεθεῖσα περὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι ποιοῦσα αὐτὸ, ἀλλὰ δι' αὐτὸ, ὡς φύσει καλόν· Αὕτη γὰρ μία μέν ἐστιν, ὡς B κατὰ θέωσιν ἑνωθεῖσα τῷ ἑνὶ καὶ μόνῳ Θεῷ, καὶ παρ' αὐτῷ ἀκίνητος μένουσα. Περιστερὰ δὲ, ὡς πνευματικὴ καὶ τελεία τῇ πανταιτίᾳ σοφίᾳ, ὡς πρὸς ταύτην ἀνατατικῶς δι' ἑκάστης ἀρετῆς συναχθεῖσα, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ποιουμένη πρόοδον, κατὰ τὴν ἑκάστης ἀρετῆς γένεσιν. Ἥτινι σοφίᾳ καὶ ἐκλελεγμένη ἐστὶν ἀπὸ τῶν δουλίδων καὶ μισθωτῶν, ὡς υἱοθετισαμένη ταύτην κατὰ τὴν ἐν χάριτι θέωσιν. Εἴδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν· βασίλισσαι, καὶ παλλακαὶ αἰνέσουσιν αὐτήν. Δηλονότι ἐν πείρᾳ τῶν κατορθωμάτων αὐτῆς γεγόνασιν, αἱ μόνον πισταὶ ταύτης μαθήτριαι· ἃς ἐν τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀπέτεκε, καὶ μόνῳ λόγῳ αὐτὴν ἐκθειάσουσιν. Αἱ δὲ διὰ φωτισμοῦ ἔργων δικαιοσύνης τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἀντιποιούμεναι, καὶ αἱ διὰ φόβον τῶν κολάσεων παντοίων κακῶν ἀπε- C χόμεναι, καὶ δι' ἔργων ἐπαινέσουσιν αὐτήν.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπειδήπερ δόξα τῆς διδασκάλου ἐστὶ τῶν μαθητριῶν ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ κάθαρσις, περὶ ἧς καὶ ἐροῦσι·

Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμέναι;

Δηλαδὴ θαυμασία τίς ἐστιν ἡ διδάσκαλος ἡμῶν, ὡς ταῖς μὲν ἀποστάσαις τῶν ἔργων τοῦ σκότους διὰ καθάρσεως, μήπω δὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καταλαβούσαις, διὰ φωτισμὸν γνώσεως συγκαταβαίνουσα διδασκαλικῶς ἔτι ἑωθινὸν φῶς, ἐν τῷ τὰ μὲν τέως ἀχώρητα ταύταις μυστήρια κρύπτειν, παραδηλοῦν D δὲ τὰ χωρητὰ, καὶ ταῖς ἀπειλαῖς τῶν μελλουσῶν κολάσεων πρὸς ὑπακοὴν ἐπιστρέφειν· ταῖς δὲ πιστευσάσαις μὲν τῷ τῆς ἀληθείας κηρύγματι, μήπω δὲ καθαρθείσαις τῶν τοῦ σκότους τῆς κακίας ἔργων, ἀγαθή ἐστιν, ὡς ταῖς πρὸς μετάνοιαν διδασκαλίαις καθάπερ τι σεληνιακὸν φῶς τὴν νύκτα τῆς ἀγνοίας τούτων καταφαιδρύνουσα· ταῖς δ' ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατούσαις ἐναρέτοις ψυχαῖς ἐκλελεγμένη ἐστὶν (οἷάπερ τις ἥλιος τῶν λοιπῶν κατ' οὐρανὸν φώτων αἴγλῃ τε καὶ μεγέθει διαφανέστερος), ὡς ἀνατέλλουσα ταύταις φῶς ἀληθοῦς γνώσεως, κἀντεῦθεν ἐκπλήττουσα τὰς ὁρώσας αὐτὴν καθάπερ

ἐπιφάνειά τις ἀγγελικῶν τάξεων. Καὶ ταῦτα μὲν αἱ A μαθήτρισι περὶ τῆς διδασκάλου εἰρήκασι.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ταῦτα μὲν αἱ μαθήτριαι περὶ τῆς διδασκάλου εἰρήκασι, τὰ δ' αὕτη περὶ τούτων πρὸς τὸν νυμφίον φησίν· Εἰς κῆπον καρύας κατέβην ἰδεῖν ἐν γεννήμασι τοῦ χειμάῤῥου· ἰδεῖν εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος, εἰ ἤνθησαν αἱ ῥοαί. Ἤτοι, συγκατέβην ἐκ τοῦ ὕψους τῆς μυστικῆς θεωρίας ταῖς γεωργούσαις ψυχαῖς οἱονεὶ κάρυα, κατὰ μὲν τὸ ἐκτὸς λέπυρον πικρὰ, κατὰ δὲ τὸ ἐντὸς σκληρὰ, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν ἔνδον τῶν τοιούτων λεπύρων καρπὸν ἡδέα· τὴν τῇ πικρίᾳ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν καὶ τῇ σκληρότητι τῶν ἑκουσίων πεφυλαγμένην γλυκύτητα τῶν ἀρετῶν, ἀπό τε τῶν B κατ' ἔλλειψιν αὐτῶν καὶ τῶν καθ' ὑπερβολὴν παθῶν· ὥστε θεάσασθαι ἐν τῇ ὑπομονῇ αὐτῶν, κυήματι οὔσῃ τῆς ῥεούσης θλίψεως ἐκ τοῦ χειμῶνος τῶν πειρασμῶν (ἡ θλίψις γὰρ ὑπομονὴν κατεργάζεται) εἴτε εὐχαριστίᾳ, εἴτε δυσφημίᾳ προσάγεταί σοι τῷ ἰατρικῶς, ἀλλ' οὐ τιμωρητικῶς παιδεύοντι· θεάσασθαι δὲ πάλιν ἐάν τε αὐτὸς ὁ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρηκὼς, ὅτι Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ἐν τῇ ὑπομονῇ ταύτῃ προδείκνυται, ὡς ἄνθος βότρυος ποιοῦντος οἶνον τῆς φύσεως ἐκστατικὸν κατὰ τὴν θεώσεως χάριν. Ὁ γὰρ ἐν ὑπομονῇ καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας φύσεως ὑπερορῶν, τὴν ὑπὲρ φύσιν τῆς θεότητος δέχεται χάριν· καὶ ἐὰν αἱ δίκην ῥοιῶν τῷ μὲν φαινομένῳ λεπύρῳ στυφουσῶν, τῷ δ' ἐντὸς τούτου κεκρυμμένῳ καρπῷ τοὺς γευομένους γλυκαινουσῶν, πεφυλαγμέναι μὲν τῷ τοῦ φόβου C σου στυπτικῶς, εὐφραίνουσαι δὲ τοὺς γευσαμένους τῇ τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος γλυκύτητι ἀρεταί· δηλαδὴ ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἀκεραιότης δίκην ἀνθοῦντος καρποῦ ἐδείχθησαν ἐν τῇ ὑπομονῇ· ἡ μὲν φρόνησις, τὴν εἰς σὲ πίστιν, ὥς τινα κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ φυλάττουσα ἄτρωτον· ἡ δ' ἀκεραιότης, τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην ἀσάλευτον ἐν ταῖς τῶν πειρασμῶν ποικίλαις ἐπαγωγαῖς· καθὼς αὐτὸς ἐν Εὐαγγελίοις εἴρηκας· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς πρόβατα [ἐν] μέσῳ λύκων. Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. — Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μού σοι. Πάντως ἐν τῷ εἰρημένῳ κήπῳ τῶν ἀρετῶν, ὅς ἐστιν αἱ ἐν ταύταις πεφυτευμέναι μαθήτριαι, τὴν εἰς αὐτὰς ἠθικὴν καὶ φυσικὴν διδασκαλίαν μου, αἷς οἱάπερ γάλακτι φυσικῇ καὶ καταλλήλῳ τροφῇ ταύτας D τρέφουσα. προστάξω σοι τῷ νυμφίῳ, ὡς ἐντεῦθεν τό σόν τε ποιοῦσα θέλημα καὶ σοὶ τὰς μαθητευομένας μοι προσάγουσα. Εἶτα στρέφουσα τὸν λόγον πρὸς τὰς μαθητευομένας οἱονεί φησι πρὸς αὐτὰς, ὅτι, Εἰ καὶ συγκατέβην ὑμῖν ἐκ τοῦ μυστικώτερον ὁρᾷν ἐν ἑαυτῇ τὸν νυμφίον μου, εἰς τὸ θεάσασθαι αὐτὸν καὶ ἐν ὑμῖν, ὡς εἴρηκα. Ἀλλὰ οὐκ ἔγνω ἡ ψυχή μου. Δηλαδὴ οὔπω ἐθεασάμην αὐτὸν ἐν ὑμῖν, ὡς μὴ τελειωθείσας ἔτι κατὰ Χριστόν· οὗτος δ' ἐντεῦθεν ἔθετό με ἅρματα Ἀμιναδάβ· εἴτουν, πεποίηκέ με ὀχήματα ἑαυτοῦ, ὡς ταῖς διδασκαλίαις φέρουσαν αὐ-

ministrat; atque ita stupore ac terrore afficit se intuentes, ut instructa atque ordinata agmina angelorum. Ac de magistra quidem discipulæ ita locutæ sunt.

Trium Patrum.

Hæc quidem discipulæ de magistra dixerunt. Ipsa vero de discipulis ad sponsum ita loquitur : *In hortum nucis descendi, ut viderem in germinibus torrentis : ut viderem, an floruisset vinea, an floruissent mala punica.* De mysticæ comtemplationis sublimitate descendi ad animas virtutis excultrices, tanquam ad nuces, quarum cortex exterior alter quidem amarus, alter autem durus est : nucleus autem qui his corticibus includitur, jucundus : dulcedo nimirum virtutum, quæ tum amaritudine gravium tentationum, tum asperitate laborum sponte suceptorum, a pertubationibus et vitiis in defectu atque excessu consistentibus in medio conservantur : ut viderem in patientia ipsarum, quæ veluti partus quidam ex tribulatione tanquam ex torrente tentationum (tribulatio enim patientiam operatur) vel per gratiarum actionem, vel per lamentationem offertur tibi non acerbe, sed medici more castigantis; ut viderem rursus, an is qui in Evangeliis dixit : *Ego sum vitis*[70], in hac patientia appareat sicut flos botri vinum naturam obstupefaciens per divinitatis gratiam producentis. Qui enim ipsam quoque naturam propriam per patientiam despicit, divinitatis gratiam natura præstantiorem adipiscitur. *An floruissent mala punica.* An (quæ instar malorum punicorum, quibus cortex quidem extrinsecus adest astringendi vim habens, intrinsecus autem inest fructus gustantibus dulcedinem afferens) virtutes illæ timoris tui austeritate conservatæ, gustantium autem animos spei in te dulcedine delectantes, nempe prudentia et simplicitas ad similitudinem fructus florescentis exstarent in patientia : prudentia quidem fidem erga te ab hostis ictibus, veluti caput quoddam integrum servans : simplicitas autem dilectionem erga proximum in variis tentationum invasionibus. Quemadmodum in Evangeliis ipse dixisti : *Ecce mitto vos sicut oves inter lupos. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ*[71]. — *Illic dabo tibi ubera mea*[72]. In eo nimirum virtutum horto quem dixit, quæ sunt discipulæ in ipsis plantatæ, naturalem et moralem doctrinam meam, quarum quasi mutuo ac naturali quodam lactis cibo ipsas nutrio, præbebo tibi sponso, ea ratione obtemperans voluntati tuæ, atque illas tibi a me institutas adducens. Tum ad discipulas convertens sermonem : Descendi, inquit, ad vos ab illa magis arcana speculatione qua sponsum meum in me ipsa contemplor, ut viderem ipsum in vobis, quemadmodum dixi. Sed non novit anima mea. Nondum profecto illum in vobis perspexi, quæ quidem adhuc

[70] Joan. xv, 5. [71] Matth. x, 16. [72] Cant. vii, 2.

perfectæ non estis secundum Christum. Hic autem idcirco posuit me currus Aminadab, hoc est, currus me suos constituit, quæ disciplinis, eum in me ipsa ad vos, habita cujusque vestrum ratione, perferrem. Aminadab enim interpretamur, Princeps populi, qui Christus est nostræ salutis auctor.

A τὸν ἐφ' ἑαυτῆς πρὸς ὑμᾶς διαφόρως καὶ καταλλήλως ὑμῖν. Ἀμιναδὰβ γὰρ, ἄρχων λαοῦ, ἑρμηνεύεται· ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

Trium Patrum.

Discipulæ dicunt ad sponsam :

Revertere, revertere Sulamitis : revertere, revertere : et intuebimur in te.

Ab arcanæ contemplationis sublimitate ad molem quatuor generalium virtutum doctrinam descende, atque ex quadruplici earum ratione, nos quæ pertubationibus adhuc commovemur, rege atque institue, o Sulamitis, o quæ ab omnibus perturbationis libera tranquillitatis et pacis nomen habes; et ea spectabimus in te, quæ propter nostram imperfectionem adhuc in nobis non vidimus. Quærit autem a discipulis sponsa, ***Ecquid in Sulamitide quæ venit sicut chori castrorum***[73], sint conspecturæ? Quidnam conspicietis in me pacifica (ut quæ non amplius per actionem, in hostili certamine, animi affectionem per corpus ostendo, sed ratione et scientia propter perfectionem veris in bonis permaneo), quæ ex perturbationum bello multiplex redeo, sicut chori quidam ex prælio revertentium victoriæ præconium celebrantes? Cum enim strenue vos in certamine adversus vitia, virtutum institutis et moribus gesseritis, horum rationes uti victoriæ laudes scite concinitis.

Τῶν γ' Πατέρων.

Αἱ δὲ μαθήτριαί φασι πρὸς τὴν νύμφην·

Ἐπίστρεφε, ἐπίστρεφε, ἡ Σουλαμῖτις, ἐπίστρεφε, ἐπίστρεφε, καὶ ὀψόμεθα ἐν σοί.

Ἤτοι, συγκατάβαινε ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς μυστικῆς θεωρίας πρὸς τὴν διὰ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν ἠθικὴν διδασκαλίαν ἡμῶν. Συμμετριάζουσα κατὰ τὰς εἰρημένας ἀρετὰς τετραχῶς ταῖς ἔτι ὑπὸ παθῶν ὀχλουμέναις ἡμῖν, ἡ δι' ἀπάθειαν ἑρμηνεύουσα· ἡ Σουλαμῖτις γὰρ, εἰρηνεύουσα, ἑρμηνεύεται· B καὶ θεασόμεθα ἐν σοὶ ἃ μήπω ἐν ἑαυταῖς ἑωράκαμεν διὰ τὴν ἡμετέραν ἀτέλειαν. Ἐρωτᾷ δ' αὕτη αὐτάς· Τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουλαμίτιδι, ἡ ἐρχομένη ὡς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν, ἤγουν, Τί ἐν ἐμοὶ θεάσεσθε τῇ εἰρηνευούσῃ; ὡς μηκέτι πολεμικῶς καὶ ἀγωνιστικῶς κατὰ πρᾶξιν τὴν κεκρυμμένην μου διάθεσιν φανερούσῃ διὰ τοῦ σώματος· ἀλλὰ λογικῶς καὶ γνωστικῶς τοῖς ἀληθῶς ἀγαθοῖς ἐμμενούσῃ διὰ τελειότητα, ἡ ἐκ τοῦ τῶν παθῶν πολέμου ἐπανερχομένη πληθύς· ὥσπερ τινὲς ἐπινικίους ᾄδοντες ὕμνους χοροὶ τῶν ἐκ πολέμου ἐπανερχομένων. Γενναίως γὰρ ἐν τῷ κατὰ τῶν παθῶν πολέμῳ ἀγωνισάμεναι κατὰ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ὡς ἐπινικίους ὕμνους τοὺς τούτων λόγους ᾄδετε γνωστικῶς.

Trium Patrum.

Discipulæ autem sponsam sic incipiunt collaudare : *Quam pulchri facti sunt gressus tui in calceamentis, filia Nadab!* Mirabilem ostendunt pulchritudinem gressus tui, quibus te nobis per virtutum actiones accommodas, quo in earum moribus tanquam in calceamentis incedens, per corpus eas nobis imperfectis demonstres, ut ad virtutem informemur exemplo tuo filia Dei : quippe quæ, ut patris, audis sermones ejus, qui omnibus, etiamsi nolint, tibi, autem volens dominatur. Nadab enim est princeps, sive dux, qui sponte imperat. Sic autem per virtutem pulchri sunt gressus tui, quia ***concinnitates femorum tuorum*** sunt ***sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis***. Recte videlicet rationeque compositi motus potentiarum in generatione ac corruptione consistentium (cupidatem atque iracundiam dico) quasi ab artifice ratione, ab iis quæ generantur et corrumpuntur, ad superiora inflexi, similes sunt monilibus artificum fabrefactis et figura flexis. Quamobrem et *umbilicus tuus crater tornatilis*, non indigens poculo. Omnino vis sensitiva tua (per quam, ut per umbilicum infans in utero rerum sensibilium speculatione, tu ab omnium matre sapientia comprehensa et *malitia parvula*[74] naturaliter nutriris) receptaculum est naturalis rerum visibilium cognitionis, recte gladio Spiritus exsectum

C Τῶν γ' Πατέρων.

Αἱ δὲ μαθήτριαι τὸν τῆς νύμφης ἔπαινον ποιεῖσθαι ἀπαρχόμεναι, φασί· Τί ὡραιώθησαν διαβήματά του ἐν ὑποδήματι, θύγατερ Ναδάβ! δηλονότι, Θαυμάσιον κάλλος ἐνδείκνυνται αἱ κατὰ τὰς ἀρετὰς συγκαταβατικαὶ πρὸς ἡμᾶς πορεῖαί σου ἐν τοῖς τούτων κατὰ πρᾶξιν τρόποις, οὓς οἱάπερ ὑποδήματα ὑποδέδενται, ἵνα διὰ σώματος δειχθῶσι ταῖς ἀτελέσιν ἡμῖν, καὶ τυπωθῶμεν πρὸς ἀρετὴν τῷ κατὰ σὲ παραδείγματι. θύγατερ Θεοῦ· ὡς ἀκούουσα τῶν λόγων αὐτοῦ, οἷα πατρὸς, ὃς πάντων μὲν κἂν μὴ θέλωσιν ἄρχει· σοῦ δὲ καὶ ἑκουσίως. Ναδὰβ γὰρ ἄρχων ἢ ἡγεμὼν ἑκουσιαζόμενος ἑρμηνεύεται· οὕτω δ' εἰσὶν αἱ κατ' ἀρετὴν πορεῖαί σου ὡραῖαι· ὅτι Ῥυθμοὶ μηρῶν σου ὅμοιοι ὁρμίσκοις, ἔργα χειρῶν D τεχνίτου. Δηλαδὴ αἱ κατὰ λόγον εὔτακτοι κινήσεις τῶν περὶ τὸ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ καταγινομένων πρακτικῶν σου δυνάμεων· τῆς ἐπιθυμίας, λέγω, καὶ τοῦ θυμοῦ, ὡς ὑπὸ τεχνίτου τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν γενητῶν καὶ φθαρτῶν πρὸς τὰ ὑπὲρ ταῦτα καμπτόμεναι, παρεικάζονται ὁρμίσκοις εἰργασμένοις ὑπὸ χειρῶν τεχνίτου, καμπτοῖς τῷ σχήματι. Ὅθεν καὶ Ὁ ὀμφαλός σου κρατὴρ τορευτὸς, μὴ ὑστερούμενος κρᾶμα. Πάντως τὸ αἰσθητικόν σου (δι' οὗ ὡς δι' ὀμφαλοῦ τὸ ἐν μήτρᾳ βρέφος τρέφῃ, φυσικῶς τῇ κατ' αἴσθησιν θεωρίᾳ τῶν ὄντων, συλληφθεῖσα ὑπὸ τῆς πάντων μητρὸς σοφίας, καὶ τῇ

[73] Cant. VII, 1. [74] I Cor. XIV, 20.

κακίῃ νηπιάζουσα) δοχεῖόν ἐστι τῆς φυσικῆς τῶν ὁρατῶν γνώσεως, καλῶς τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος ἐξεσμένον καὶ τῆς ἀπάτης ἀπηλλαγμένον · κἀντεῦθεν ὡς μὴ ἀλόγως τῶν αἰσθητῶν ἀντιλαμβανόμενον, οὐ ψιλὰς τὰς ἐπιφανείας τῶν ἀρετῶν ἐπιφέρεται, ἀλλὰ πάσας τοῖς πνευματικοῖς τούτων λόγοις κεκερασμένας. Ἡ δὲ κοιλία σου θημονία σίτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις · ἤτοι, Τὸ φανταστικόν σου, ὅπερ, οἷα κοιλία σὺν τοῖς περιττώμασι τοὺς ἐκ τῶν βρωμάτων χυμοὺς ἀδιακρίτους τούτων ἐπιφερομένη) ἅμα ταῖς ἐπιφανείαις τῶν ὁρατῶν τοὺς τούτων ἐπιφέρεται λόγους, ἀπόθεσίς ἐστι καὶ διαμονὴ (ὅπερ τὸ θημονία δηλοῖ) τοῦ ἔνδοθεν τῶν φανθεισῶν ἐπιφανειῶν, ὡς ὑπὸ ἀσταχύων σίτου περικαλυπτομένου τῆς ἐν ὅλοις ἀληθείας λόγου, ἄχρις ἂν μετ' ἐπιστήμης διακρίνασα ἀφελκύσηται αὐτὸν ἡ διάνοια, καὶ γυμνὸν παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος, παραπέμψῃ τῷ νῷ, Πεφυλαγμένη δέ ἐστιν ἡ ἀπόθεσις αὕτη ἡ διὰ τῶν κρίνων τοῦ ἀγροῦ παραδειγματιζομένη ἐν Εὐαγγελίοις, ἀμεριμνίᾳ, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν τοῦ βίου διαφθαρῇ μεριμνῶν, καὶ τοῦ ἐν ταύτῃ πνευματικοῦ καρποῦ ὁ καλὸς γεωργὸς νοῦς στερηθῇ. Καὶ οὕτω μὲν ἡ κοιλία σου. Οἱ δὲ δύο μαστοί σου, ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος · ἤγουν, Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ διδασκαλία σου · δι' ὧν τὰς ἀτελεῖς τρέφεις ἡμᾶς, οἷάπερ γάλακτι τοῖς φυσικοῖς λόγοις καὶ τρόποις πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ τελειότητα · ἅμα ἐκ σοῦ κατὰ μὲν θεωρίαν ὀξυδερκῶς, κατὰ δὲ πρᾶξιν ὀξυδρόμως προϊασιν · ὡς μήτε τὸν λόγον ἄπρακτον, μήτε τὴν πρᾶξιν ἄλογον ἐπιδεικνυμένης. Πρὸς τούτοις δέ. Τράχηλός σου, ὡς πύργος ἐλεφάντινος, Εἴτουν, Τὸ συνάπτον τῷ νῷ τὴν αἴσθησιν λογικόν σου, καθάπερ τράχηλος τῇ κεφαλῇ τὸ λοιπὸν σῶμα, οἷα μὲν πύργος αἴρεται κατ' ἀρετὴν ἀπὸ τῶν σαρκικῶν πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια · οἷα δ' ἐλεφάντινος λεῖον ὑπάρχει καὶ καθαρὸν διὰ τὸ ἀπηλλάχθαι τῆς κατ' ἔλλειψιν ἀρετῆς, καὶ ὑπερβολὴν μολυντικῆς τῶν ψυχῶν ἀνισότητος. Καὶ ὀφθαλμοί σου, ὡς λίμναι ἐν Ἐσσεβὼν ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν. Δηλαδή, Αἱ θεωρητικαὶ τῆς ψυχῆς σου δυνάμεις, οἷάπερ λίμναι συναγωγοὶ τῶν ἐν αὐταῖς εἰσρεόντων ὑδάτων συνάγουσι ἐν τῇ αὐξήσει τῆς κατ' ἀρετὴν θείας καρποφορίας (ὅπερ τὸ Ἐσσεβὼν ἑρμηνεύεται) διὰ μέσων τῶν αἰσθήσεων, δι' ὧν ὥς τινων πυλῶν εἰς νοερὰν ψυχὴν ἡ τῶν ὅλων γνῶσις εἰσιέναι πέφυκε, τὴν τικτομένην κατὰ θεωρίαν γνῶσιν, ἐκ τῆς διαφόρου φύσεως τῶν ὄντων. Πρὸς δὲ τούτοις. Μυκτήρ σου ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου, σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκοῦ· Δηλονότι, Τὸ (οἷάπερ εὐωδίαν ἀπὸ δυσωδίας, χωρίζον τὰς ὑπουθήκας τῶν εἰς διακονίαν ἀποστελλομένων, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, λειτουργικῶν πνευμάτων, ἀπὸ τῶν ὑπερβολῶν τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων) διακριτικόν σου, οἱονεὶ πύργος ὑψηλότατος κατὰ τὸν Λίβανον ὄρος, ἀποβλέπον κατὰ τὸ πρόσωπον τῆς πόλεως Δαμασκοῦ, καὶ τὰς ἐκεῖθεν τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους τῷ Ἰσραὴλ μηνύον · ἐξ ὑψηλο-

A et ab omni fraude sejunctum, ac propterea haud temere, quæ sub sensum cadunt, percipiens, non simplices virtutum species affert, sed omnes spiritalibus earum rationibus temperatas. *Venter autem tuus sicut acervus tritici vallatus liliis.* Vis nimirum imaginativa, quæ quidem (ut venter simul cum rebus superfluis ciborum succos ab illis indiscretos continet) una cum rerum visibilium speciebus earum rationes gerit, est repositio et conservatio (quod quidem acervus indicat) rationis rerum omnium veritatis, quæ inter species, ut inter spicas triticum, circumtecta includitur, donec per scientiam cogitatio ipsam distinguens attraxerit, nudamque ab omni integumento ac dubitatione ad mentem transmiserit. Circumvallata autem custodita est B hæc repositio tranquillitate, quæ agri liliorum exemplo in Evangeliis declaratur [75], ne istius vitæ sollicidinibus mens quasi bonus agricola spiritali ipsius fructu privetur. Atque ita quidem se venter habet. *Duo* autem *ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ.* Naturalis et moralis doctrina qua nos imperfectos tanquam lacte, tum rationibus naturalibus, tuum moribus ad eam quæ in Christo est perfectionem nutrit : pariter ex te tum acute per contemplationem, tum per actionem celeriter fluit : cum neque rationem sine actione, neque actionem sine ratione doceas esse conplectendam. Ad hæc *collum tuum sicut turris eburnea.* Rationis vis, quæ ut collum capiti corpus reliquum, ita menti sensum connectit. turris quidem instar per virtutem a rebus carnalibus ad spiritales ac cœlestes extolli- C tur; levis est autem et pura quæ est ebur, quoniam ab inæqualitate quæ in excessu defectuque virtutis inest et animas inquinat, est remotissima. Et *oculi tui sicut piscinæ in Essebon in portis filiæ multorum.* Animæ tuæ potentiæ speculativæ, tanquam piscinæ aquas quæ in se influunt, colligentes, in divinæ ubertatis (id enim significat Essebon) per virtutum incrementa, sensuum opera per quos quasi per quasdam portas in animam intellectivam cognitio rerum ingreditur, ex varia rerum natura colligunt cognitionem, quæ ex contemplatione comparatur. Præterea *nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci.* Nempe vis discernendi (quæ ut suavitatem a fœditate, sic ea quæ suggerunt *ministri spiritus in ministerium* D *missi propter eos qui salutis hæreditatem consequentur* [76], ab iis quæ a nequitiæ spiritibus suggeruntur dijudicat) est veluti celsissima turris super montem Libanum sita quæ respicit faciem urbis Damasci, atque inde hostium adventum indicat Israeli: spirituum immundorum impetus et insidias respicit et discernit, ipsorumque dolos menti tuæ Deum, quoad licet, intuenti denuntians, te ab eorum fraudibus et injuriis integram conservat. Talis autem est vis tua discernendi ac judicandi, quoniam caput tuum ut Carmelus super te (Christus

[75] Matt. vi, 18. [76] Hebr. i, 14.

utique sponsus tuus, *vivens atque efficax Verbum pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus* [77]) cognitio est circumcisionis, quæ in te est (sic enim Carmelum interpretamur) amputans a te quod ab ortu habes vitiorum integumentum, gladio Spiritus. Ex quod fit ut mentis tuæ oculus intelligibilium hostium astutias facile perspicere valeat, nulla perturbatione tenebras offundente. Quamobrem et *coma capitis tui sicut purpura* : Christi doctrina videlicet rationum et morum nexu contexta, tanquam regis indumentum est animi tui amictus, in quo ille pertubationibus dominatur, et est *rex vinctus in transcursibus* : hoc est nulli subjectus perturbationi, sed divinæ illius quam diximus, doctrinæ funiculo ligatus in transcursibus præsentis vitæ, ne rerum sensibilium et caducarum lubrico prolabatur.

A τάτης γνώσεως τὰς ἐπελεύσεις τε καὶ ἐνέδρας τῶν ἀκαθάρπων πνευμάτων ἀποβλέπει καὶ διακρίνει, καὶ τοὺς δόλους αὐτῶν τῷ κατὰ τὸ δυνατὸν Θεὸν ὁρῶντι νοΐ σου μηνύον, ἀνέπαφον σε τῆς παρ' αὐτῶν βλάβης διατηρεῖ, Τοιοῦτον δέ σού ἐστι τὸ διακριτικόν· ὅτι Κεφαλή σου ἐπὶ σὲ, ὡς ὁ Κάρμηλος. Πάντως, Ὁ Χριστὸς ὁ νυμφίος σου, ὁ ζῶν καὶ ἐνεργὴς Λόγος, καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἐπίγνωσίς ἐστιν τῆς ἐν σοὶ περιτομῆς (ὅπερ ὁ Κάρμηλος ἑρμηνεύεται), περιελὼν σου τὸ ἀπὸ γενέσεως τῶν παθῶν κάλυμμα τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος· κἀντεῦθεν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας σου καθαρῶς ὁρᾷν δύναται τὰς μηχανὰς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, μή τινος πάθους ἐπισκοτοῦντος αὐτῷ. Διόπερ, καὶ Πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα· B ἤτοι, Ἡ διὰ λόγων καὶ τρόπων πλεχθεῖσά σοι διδασκαλία αὐτοῦ Χριστοῦ, οἷα βασιλέως ἔνδυμά ἐστι τοῦ νοός σου περιβολὴ, ἐν ᾗ οὗτος παθῶν γίνεται αὐτοκράτωρ, καὶ ὑπάρχει βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς· ἤγουν, μή τινι ὑποκείμενος, πάθει· ἀλλὰ τῇ σχοίνῳ τῆς εἰρημένης θείας διδασκαλίας δεδεσμημένος ἐν παρόδοις τῆς παρούσης βιοτῆς, ἵνα μὴ καταπέσῃ τῷ κατ' αἴσθησιν τῶν προσκαίρων ὀλισθηρῶν.

Trium Patrum.

Quam decora, et quam jucunda facta es. Admirabili circum data est pulchritudine, ea nimirum quæ pervenit ad te ex similitudine et exemplari : et sponso conjuncta atque illo fruens, referta es incredibili jucunditate spirituali. Etnim *charitas in deliciis* tuis, quæ quidem ex virtute proficiscuntur. Cum enim gustaveris atque perspexeris Christum esse Dominum, non amplius in timore illo bono versaris, sed tota ex ipsius pendes charitate quæ timorem expellit. Unde *magnatudno tua palmæ similis facta est.* Tua videlicet ex virtute sublimitas assimilata est palmæ, quæ radice haud ita in profundum tendit, sed vertice sublimis admodum extollitur. Tu item de rebus terrenis leviter cogitans, quantum corporis necessitas urget mentis altitudine cœlos attingis, cum *ad mensuram ætatis plenitudinis Christi* [78] perveneris. *Et ubera tua sicut botri.* Ubera nimirum doctrinæ tuæ tum moralis tum naturalis, quibus nos adhuc infantes ad pietatem erudiens aluisti, nunc similia facta sunt palmæ botris, dum nos ad perfectionem progredientes diviniore doctrina pascis, quasi melita botrorum palmæ dulcedine. Itaque magnitudo doctrinæ tuæ palmæ comparata, est discipularum abs te institutarum multitudo. *Dixi, Ascendam in palmam, apprehendam altitudines ejus : et erunt ubera tua sicut botri vineæ.* Mecum ipsa deliberans dixi, Ascendam per virtutis imitationem ad perfectionem doctrinæ tuæ : et per contemplationem apprehendam ejus sublimitatem. Et disciplinæ tuæ, ubera quæ me naturilater nutriunt, erunt omnino sicut botri veræ vitis qui Christus est : præbentes mihi gratiam divinitatis, quæ vini more a natura mentem dimovet et supra naturam transfert. *Unde odor* etiam *naris tuæ sicut poma.* Gratia scilicet sancti Spiritus men-

Τῶν γ' Πατέρων.

Τί ὡραιώθης καὶ τί ἡδύνθης! εἴτουν, Θαυμάσιον περιεβάλου κάλλος, δηλαδὴ τὸ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ ἀρχετύπου. Καθὸ τῷ νυμφίῳ συγγινομένη καὶ ἀπολαύουσα τούτου ἐπλήσθης πνευματικῆς ἀφράστου ἡδονῆς. Καὶ γὰρ, Ἀγάπη ἐν τρυφαῖς σου, δηλονότι ταῖς κατ' ἀρετήν. Γευσαμένη γὰρ καὶ θεασαμένη, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, οὐκέτι φόβῳ τῷ ἀγαθῷ ἐντρυφᾷς· ἀλλ' ὅλη τῆς ἀγάπης τούτου ἐξήρτησαι, ἥτις ἔξω βάλλει τὸν φόβον. Ὅθεν, Τὸ μέγεθός σου ὡμοιώθη τῷ φοίνικι. Πάντως, Τὸ κατ' ἀρετὴν ὕψος σου παρείκασται τῷ τῇ μὲν γῇ οὐκ C εἰς βάθος ἐῤῥιζωμένῳ, εἰς ὕψος δ' ἱκανῶς ἀνατρέχοντι φοίνικι. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη τῶν γηΐνων διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος, ἄκροις τοῖς λογισμοῖς ἐπιψαύουσα, αὐτῶν ἅπτῃ τῶν οὐρανίων εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ φθάσασα· Καὶ οἱ μαστοί σου, τοῖς βότρυσιν· ἤγουν, Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ φυσικὴ διδασκαλία σου δι' ὧν ἡμᾶς ἔτι νηπίας οὔσας γάλα ἐπότισας εἰσαγωγικῶς πρὸς θεοσέβειαν ἐκπαιδεύουσα, νῦν ὡμοίωνται τοῖς τοῦ φοίνικος βότρυσιν, ἐν τῷ ἑστιᾷν ἡμᾶς προσκοψάσας εἰς τελειότητα τὴν θειοτέραν διδασκαλίαν, ὡς μελιτώδη γλυκύτητα τῶν βοτρύων τοῦ φοίνικος. Τὸ γοῦν μέγεθός σου τῆς διδασκαλίας τῷ φοίνικι παρεικάσασα ἡ μαθητευομένη σοι πληθύς. Εἶπα· Ἀναβήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ· καὶ ἔσοντσι δὴ μαστοί σου, ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου. D Δηλαδὴ, Ἐν ἐμαυτῇ βουλευτικῶς ἔφην· Ἀνελεύσομαι μιμητικῶς ἐπὶ, τὴν κατ' ἀρετὴν τῆς διδασκαλίας σου τελειότητα, καὶ τὰ κατὰ γνῶσιν ὑψηλότατα αὐτῆς καταλήψομαι θεωρήματα. Αἱ φυσικῶς οἷα μαστοὶ τρέφουσαί με διδασκαλίαι σου ὑπάρξουσι πάντως ὡς βότρυες τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου Χριστοῦ, χορηγοῦσαί μοι τὴν κατὰ χάριν θέωσιν, ἥτις δίκην οἴνου φύσεως τὸν νοῦν ἐξιστᾷ, καὶ πρὸς τὸ ὑπὲρ φύσιν

[77] Hebr. IV, 12. [78] Ephes. IV, 13.

μεθίστησιν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὀσμὴ ῥινός σου, ὡς μῆλα· εἴτουν, Ἡ πληροῦσα νοητῆς εὐωδίας τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις, ἣν αὐτὴ μὲν εἰσέπνευσας ἀπὸ τοῦ νυμφίου ταύτης μεταλαβοῦσα, ἐμοὶ δὲ ταύτην ἐνέπνευσας μεταδοῦσά μοι αὐτῆς· οἷάπερ μῆλα τὴν ὥραν μὲν εὐπρεπῆ, εὐώδη δὲ τὴν ὀσμὴν, καὶ τὴν γεῦσιν ἡδέα· εὐπρεπὴς μὲν κατὰ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, εὔπνους δὲ κατὰ τοὺς λόγους αὐτῶν, καὶ γλυκεῖα κατὰ τὴν πεῖράν μοι ἔσεται. Καὶ ὁ λάρυγξ σου, ὡς οἶνος ἀγαθὸς πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητας, ἱκανούμενος χείλεσί μου καὶ ὀδοῦσιν· ἤτοι, Ὁ διδασκαλικὸς λόγος σου οἷάπερ οἶνος κάλλιστος, καρδίας εὐφραντικὸς ὑπάρξει μοι, προφερόμενος ἐν τῷ ἀγαπητῷ σου· οὗ μοι αὐτὴ πόθον ἐνέσταξας εἰς ἀπλανεῖς κατ' ἀρετὴν ὁδούς· ἐν τῷ ἔχεσθαι τούτου, ὡς ἀληθείας· καὶ μὴ συγχωρεῖν με, εἰς τὰ κατ' ἔλλειψιν τῆς ἀρεθῆς πάθη, ἢ τὰ καθ' ὑπερβολὴν πλησιάζειν· πρὸς δὲ καὶ ἀρκῶν ταῖς τε ὀρεκτικαῖς μου δυνάμεσι, δι' ὧν οἷα χειλέων πᾶν ἀσπάζω μὲν τὸ κατὰ βούλησιν, καὶ ταῖς διανοητικαῖς· δι' ὧν ὡς τινων ὀδόντων πρὸς βρῶσιν πνευματικὴν τὸ δυσχερὲς τῶν νοημάτων καταλεαίνω. Τῆς γοῦν πληθύος τῶν μαθητευομένων ἀπαιτησάσης τὴν διδάσκαλον ἐπιστρέψαι ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς μυστικῆς θεωρίας, καὶ συγκαταβῆναι κατὰ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν αὐταῖς, ὥστε θεάσασθαι ἐν αὐτῇ τὰ εἰρημένα ταύτης πνευματικὰ κάλλη, καὶ συναναβῆναι ταύτῃ διὰ μιμήσεως· πρὸς ταύτας αὐτή φησι· Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ. Δηλαδὴ, Αὐτὴ τῷ ἀγαπητῷ μου ὅλην ἐμαυτὴν ἀνεθέμην, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲν ποιεῖν βούλομαι· καὶ ἐπ' ἐμὲ τὴν οὕτω φρονοῦσαν ἡ αὐτοῦ συγκατάβασις γίνεται, ἐπιστρέφοντος ἀπὸ τῆς ἰδίας περιωπῆς, ὅπως ὁ ἀόρατος ὁρῷτο τοῖς βουλομένοις τοῦτον ὁρᾷν. Ἀλλ' οὐκ ἀνέχομαι μόνον τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἀπολαύειν κοινωνίας· βούλομαι δὲ καὶ τοὺς ἀτελεῖς ἔτι, παρ' αὐτοῦ σωτηρίας τυχεῖν. Διὸ βοῶ καὶ λέγω.

Ἐλθὲ, ἀδελφιδέ μου, καὶ τὰ ἑξῆς.

tem implens suavitate, quas tua sponsa susceptam in nos effundis: sicut poma sunt tum aspectu pulchra, tum odoratu suavia, tum gustatu dulcia; sic ipsa nobis erit et virtutum moribus decora, et odorifera sermonum venustate, et dulcis experientiæ jucunditate. Et *guttur tuum sicut vinum bonum, vadens nepoti meo in rectitudines, sufficiens labris meis et dentibus.* Institutionis tuæ sermo qui ut vinum optimum corda afficit lætitia, erit nobis, dum pronuntiatur in dilecto tuo cujus nobis desiderium instillasti, in vias rectas: ut eum tanquam veritatem amplectamur, nec per defectum aut excessum a virtutis rectitudine deflectamus: et sufficiens nostri appetendi potentiis, quibus tanquam labris osculamur quod placuit voluntati: et intelligendi facultatibus, quibus tanquam dentibus, quæ dura sunt et ad cognoscendum difficilia, ad esum et cibum spiritalem frangimus et mollimus. Cum igitur discipularum multitudo a magistra flagitasset, ut ab arcana contemplationis altitudine sese illis per moralem philosophiam demittens et accommodans, ita converteret, ut spiritales ejus pulchritudines quæ dictæ sunt, in illa possent intueri, et cum ipsa simul per imitationem conscenderet, ad eas ita respondet: *Ego nepoti meo, et ad me conversio ejus.* Ego me totam dilecto meo dedicavi: et sine ipso nihil facere constitui. Quapropter ipse quoque ad me sic affectam se demittit, a propria gloria ita se convertens; ut cum invisibilis sit, ab iis qui videre illum cupiunt videatur. Verum non patior, ut ipsa sola fruar ipsius conjunctione; sed cupio, ut etiam illi qui sunt adbuc imperfecti, salutem ab eo consequantur. Proinde clamo, et dicto:

Veni, nepos mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad uineas, videamus an vitis floruerit, an floruerit germen, an floruerint mala punica. Illic dabo tibi ubera mea. Mandragoræ dederunt odorem, et in portis nostris omnes nuces novas super veteres quas dedit mihi mater mea, nepos mi, servavi tibi.

Τῶν γ' Πατέρων.

Λέγει οὖν ἡ νύμφη πρὸς τὰς μαθητευομένας· Λοιπὸν τῷ νυμφίῳ μου καὶ τὴν αἴτησιν ὑμῶν ἀναφέρουσά φημι· Ἐλθὲ, ἀδελφιδέ μου, ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν· Εἴτουν, Δεῦρο, ἀγαπητέ μου, ἐξέλθωμεν ἐγώ τε ἡ μυστικῶς θεωροῦσά σε, καὶ αὐτὸς ὁ οὕτως μοι θεωρούμενος, πρὸς τὸν χορὸν τῶν μαθητευομένων μοι, ὃν ὥσπερ ἀγρόν τινα τριβόλων καὶ ἀκανθῶν τῶν συμπνιγουσῶν αὐτὸν, τοῦ βίου μεριμνῶν καὶ λογισμῶν ἐμπαθῶν, ἐξεκάθηρα· ἐξέλθωμεν δὲ φανερώσαντες αὐτῷ τὴν πνευματικὴν συνάφειαν ἡμῶν ἐν τοῖς κατὰ πρᾶξιν τρόποις τῶν ἀρετῶν. Ἐξιόντες δ', ὡς εἴρηται, αὐλισθῶμεν ἐν κώμαις· ἤγουν, κατασκηνώσωμεν ἐν ψυχαῖς, τῷ ὀνόματί σου πάσας τὰς θεωρητικὰς, καὶ τὰς ὀρεκτικὰς δυνάμεις αὐτῶν, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροιζούσαις, οἷάπερ κῶμαι τοὺς οἰκοῦντας αὐτάς. Αὐτὸς μὲν οἰκητήριόν

Trium Patrum.

Sponsa igitur ad discipulas dicit: Jam sponso meo preces vestras exponens dico: *Veni, nepos mi, egrediamur in agrum.* Age, dilecte mi, exeamus, et ego quæ te mystice contemplor, et tu qui sic a me spectaris, ad chorum discipularum mearum: quem ut agrum a tribulis et spinis, a vitæ sollicitudinibus et pravis cogitationibus ipsum suffocantibus, purgavi. Egrediamur autem ostendentes illi spiritalem conjunctionem nostram in virtutum moribus per actionem expressis. Egredientes vero, ut dictum est, commoremur in villis, in animabus quæ nomini tuo, ut villæ incolas suos, cunctas intelligendi appetendique potentias et sensus in unum cogentes dedicarunt. Has tu domicilium tibi in Spiritu sancto constitues. Ego autem illis me ipsam, quo tibi placeant, exemplum præstabo. ***Mane surgamus***

ad vineas: tu qui es justitiæ sol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructum ferentes patientiam, quæ quasi botrus quidam per multas tribulationes, vinum *lætificans cor hominis* [79] stillat, propter spem futuræ remunerationis: ego autem secundum ipsum solis ortum patientiæ mores illos ostendens exemplo meo. Ita porro surgentes *videamus, an floruerit vinea, an germen floruerit, an floruerint mala punica*: conspiciamus tum ipse qui in abscondito vides, tum ego quæ in manifesto, utrum discipularum a me institutarum fides (quæ ut vitis in palmites, sic ipsa in varias virtutes diffunditur) floruerit intus quidem per habitum ex rationibus virtutum, foris autem per actionem ex moribus atque institutis ipsarum. Nam animæ flos ex virtutum rationibus germinat per mores ipsarum in carne: cujus fidei flos tum arcanus, tum manifestus, est flos malorum punicorum, quæ intrinsecus quidem dulcem fructum continent, extrinsecus autem austerum corticem præferunt. Etenim fidei quoque fructus in occulta quidem animæ affectione propter futuri præmii spem, lætitiæ affert; in exteriore autem carnis sensu propter virtutis labores præbet acerbitatem. *Illic dabo ubera mea tibi.* In agro videlicet illo quem dixi, discipularum mearum, proferam tibi sponso meo, quam instituendis illis adhibeo doctrinam moralem et naturalem, ut per hanc ducens eas ad disciplinam arcanam, ostendam rerum naturam te suum auctorem indicare per notas quasdam ut veritatem, non autem ut juxta prudentium Græcorum stultitiam, naturali rerum cognitione sic eas imbuam, ut procul a te veritate discedant. Etenim *mandragoræ dederunt odorem.* Rerum quippe sensibilium species, et ipsius scripturæ notæ quasi mandragoræ quædam faciunt, ut mens per sensum illis inhærens, non autem per eas ad veritatem vigilanter ascendens, obdormiscat, et torpore veluti stolida teneatur. Præbuerunt odorem rationum veritatis in rebus omnibus exhibentis, si spiritaliter considerentur. Quamobrem *et in portis nostris omnes nuces.* Hoc est in sensibus meis (qui veluti portæ quædam educunt quidem me ad te ut rerum omnium causam, per naturalem ipsarum in spiritu contemplationem, inquirendum: introducunt autem te ad me per mentis cognitionem) promptæ sunt omnes in rebus procreatis insitæ veritatis rationes, quæ tanquam nuces tum per scripturæ notas, tum per rerum sensibilium species Judæorum Græcorumque stultitiam nutriebant. Unde *novas super veteres, nepos mi, servavi.* Hoc est, recentes evangelicas rationes (gratia Spiritus renovante) cum antiquis Græcorum Judæorumque ignorantiæ tum naturalibus tum scriptis rationibus coacervatas servavi tibi: quoniam et per scriptas illas purgata sum ac moribus instituta, et per naturales illuminata, ut per eorum quæ facta sunt, contemplationem, te Conditorem omnium

A σου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ταύτας ποιούμενος, ἐγὼ δὲ ἐμαυτὴν παριστῶσα ταύταις παράδειγμα πρὸς τὴν εὐαρέστησιν. Ὀρθρίσωμεν εἰς ἀμπελῶνας· αὐτὸς μὲν ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἀνατέλλων φῶς γνώσεως ταῖς καρποφορούσαις ψυχαῖς τὴν τῶν πόνων ὑπομονήν· ἥτις ὥς τις βότρυς διὰ πολλῶν θλίψεων ἀποστάζει τὸν διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης μισθαποδοσίας εὐφραντικὸν τῆς καρδίας οἶνον, ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν εἰρηνένην ἀνατολὴν, τοὺς τρόπους τῆς ὑπομονῆς ταύταις ὑποδεικνύουσα τῷ κατ' ἐμὲ παραδείγματι. Οὕτως δὲ ὀρθρίσαντες, Ἴδωμεν εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος, ἤνηθσεν ὁ κυπρισμὸς, ἤνθησαν αἱ ῥοαί· ἤτοι, Θεασώμεθα σύ τε ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέπων, κἀγὼ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐὰν ἡ εἰς σὲ τῶν μαθητευομένων μοι πίστις, ἥτις εἰς τὰς διαφόρους B ἀρετὰς, ὡς εἰς κλήματα ἄμπελος διαιρεῖται, ἤνθησεν ἐντός τε καθ' ἕξιν τοῖς λόγοις τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐκτὸς κατ' ἐνέργειαν τοῖς τρόποις αὐτῶν. Ὁ γὰρ κατὰ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν ἀνθισμὸς τῆς ψυχῆς κυπρίζει κατὰ τοὺς τρόπους αὐτῶν ἐν σαρκί. Ἧς πίστεως τὸ δῆθεν μυστικὸν καὶ φανερὸν ἄνθος, ῥοῶν ἐστιν ἄνθος· αἵπερ ἐντὸς μὲν τὸ γλυκὺ τοῦ καρποῦ περιφέρουσιν, ἐκτὸς δὲ τὸ τοῦ λεπύρου πικρόν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ τῆς πίστεως καρπὸς κατὰ μὲν κεκρυμμένην τῆς ψυχῆς διάθεσιν, εὐφραντικός ἐστι, διὰ τὴν τῆς μελλούσης μισθαποδοσίας ἐλπίδα· κατὰ δὲ τὴν ἐκτὸς τῆς σαρκὸς ὀδυνηρὸς, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐπίπονον. Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί. Δηλονότι. Ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀγρῷ τῶν μαθητευομένων μοι προσάξω σοι τῷ νυμφίῳ μου τὴν πρὸς ταύτας ἠθικὴν καὶ φυσικὴν διδασκαλίαν· μου, ὡς διὰ τούτων C αὐτὰς πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀνάξασα ἐν τῷ ἀποδεῖξαι τὴν τῶν ὅλων φύσιν σε τὸν ταύτης αἴτιον αἰνιττομένην συμβολικῶς ὡς ἀλήθειαν· καὶ οὐχὶ κατὰ τοὺς ματαιόφρονας Ἕλληνας, παρασκευάζειν ταύτας ταῖς φυσικαῖς ἐννοίαις μακράν σου τῆς ἀληθείας ἀπάγεσθαι. Καὶ γὰρ, Αἱ μανδραγόραι ἔδωκαν ὀσμήν. Πάντως αἱ τῶν αἰσθητῶν ἐπιφάνειαι καὶ τὰ τῆς Γραφῆς σύμβολα, ἅπερ τὸν τούτοις κατ' αἴσθησιν ἐναπομένοντα νοῦν, καὶ μὴ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐγρηγορότως διαβαίνοντα ναρκᾷν καὶ ἠλιθιᾷν, ὥς τινες μανδραγόραι, παρασκευάζουσι. Παρέσχον εὐωδίαν τῶν τῆς ἐν ὅλοις ἀληθείας λόγων πνευματικῶς θεωρουμένων. Ἐντεῦθεν δὲ, Καὶ ἐπὶ θύραις ἡμῶν πάντα τὰ ἀκρόδρυα· εἶπουν, Ἐπὶ ταῖς αἰσθήσεσί μου (αἵπερ, ὡς θύραι τινὲς, ἐξάγουσι μὲν D ἐμὲ πρὸς ἀναζήτησίν σου, ὡς πάντων αἰτίου, διὰ τῆς τούτων φυσικῆς ἐν πνεύματι θεωρίας· εἰσάγουσι δέ σε κατὰ γνῶσιν πρός με διὰ μέσου νοός) πρόχειροί εἰσι πάντες οἱ τοῖς τε συμβόλοις τῆς γραφῆς, καὶ ταῖς ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν, ἅπερ, ὡς δρύες τινὲς, ἀλογίαν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἔτρεφον, ἐγκεκεντρισμένοι τῆς ἐν ὅλοις ἀληθείας λόγοι. Ὅθεν, Νέα πρὸς παλαιὰ, ἀδελφιδέ μου, ἐτήρησά σοι. Δηλαδὴ, Τοὺς νεάζοντας (τῇ καινοποιῷ τοῦ Πνεύματος χάριτι) εὐαγγελικοὺς λόγους πρὸς τοῖς παλαιωθεῖσιν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἰουδαϊ-

[79] Psa. CIII, 15.

τῆς ἐγνοίας φυσικοῖς καὶ γραπτοῖς μου ἐφύλαξά σοι· τοῖς μὲν γραπτοῖς καθαρθεῖσα καὶ ἠθικῶς παιδευθεῖσα, τοῖς δὲ φυσικοῖς φωτισθεῖσα, καὶ τοῦ παντὸς αἴτιόν σε διὰ τῆς τῶν γεγονότων θεωρίας κατιδοῦσα, καὶ τοῖς πνευματικοῖς τελειωθεῖσα καὶ θεολογοῦσά σου [τὸ] μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ὁμοούσιον.

Τῶν γ' Πατέρων.

Τίς δῴη σε, ἀδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστοὺς μητρός μου; Ἤγουν, Ἐπειδήπερ με ἡ πρώτη σου παρουσία πρὸς τὸ ἀπολαῦσαί σου ἡτοίμασται, τίς μοι κατὰ τὴν δευτέραν σου παρουσίαν παράσχῃ σε τὸν ἀγαπητόν μου μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς βασιλείᾳ (ἥτις ἐστὶν ἡ μήτηρ ἡμῶν τῶν πιστῶν ἄνω Ἱερουσαλὴμ) πίνοντα τὸ καινὸν πόμα, ῥέον ἐξ αὐτῆς εἰς ἡμᾶς κατὰ χάριν ἀμέσως, ὡς τὸ ἀπὸ μαζῶν μητρὸς γάλα εἰς τὰ ἔκγονα ταύτης, κἀντεῦθεν τρέφον τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν, τὸ τέλος τῆς πίστεως τῶν ὑπὲρ φύσιν τὴν μέθεξιν τὴν θείαν καὶ ἀνεννόητον ἡδονὴν, ἣν αὐτὸς ἐμποιεῖν πέφυκε φύσει κατὰ χάριν τοῖς ἀξίοις ἑνούμενος; Οὕτω γὰρ, Εὑροῦσά σε ἔξω φιλήσω σε, καί γε οὐκ ἐξουδενώσουσί με· ἤτοι, Ἐπιγνοῦσά σε οὐχ ὥσπερ νῦν κατὰ πίστιν, ἀλλὰ κατ' εἶδος, ἐν τῇ ἔξω τῆς θεϊνῆς σου οὐσίας ἡμετέρᾳ οὐσίᾳ τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῖν, καὶ τὴν ἀτρεψίαν ἐπὶ τῆς κοινῆς δωρούμενον ἀναστάσεως, ἀπολαύσω σου, κἂν νῦν παρὰ τῶν τὰ τοῦ κόσμου φρονούντων ἐξευτελίζωμαι, ὡς διά τὴν περὶ σὲ κατάθεσιν πάντα περιφρονοῦσα τὰ πρόσκαιρα. Τίς δ' ὁ τρόπος τῆς ἀπολαύσεως ἔσται μοι; Καὶ γὰρ παραλήψομαί σε, εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρός μου, καὶ εἰς ταμιεῖον τῆς συλλαβούσης με. Ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ, ἀπὸ νάματος ῥοῶν μου. Δηλονότι, Σοῦ χαριζομένου μοι τὴν θέωσιν λάβω σε, ποθοῦσά σου τὴν λαμπρότητα· καὶ ἐν τῷ ταύτην θεάσασθαι εἰσαγάγω σε εἰς νοῦν, ὃς οἶκος μέν ἐστι τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος τεκούσης με, οἷα μητρὸς, τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, ὡς ταύτης διὰ τὸ καθ' ὁμοίωσιν χωρητικός. Ταμιεῖον δὲ πάλιν αὐτῆς, ὡς τοὺς ἀποκρύφους ταύτης θησαυροὺς διὰ τὸ κατ' εἰκόνα ἔχων ἀποθέτους ἐν ἑαυτῷ. Ἥτις με χάρις συνέλαβε διὰ πίστεως. Πρὸς τούτοις δὲ προσάξω σοι τῷ διψῶντι τὴν σωτηρίαν μου, ὥς τι πόμα, τήν τε ἀπὸ τῆς συνθέσεως τῶν ἐν πάσῃ τῇ κτίσει καὶ τῇ Γραφῇ διαφόρων λόγων ἠρτημένην μοι ἄληστόν σου ὡς ἀληθείας γνῶσιν· ἥτις οἷάπερ εὐώδης οἶνος ἱλαρύνων καρδίαν εὐφραίνει τὰς μεταλαμβανούσας ταύτης ψυχὰς, καὶ τὴν ἀεννάως μοι βλύζουσαν ἀγάπησίν σου, ὡς ἀγαθοῦ, τῆς τοῦ φόβου σου ὑπεροχῆς καὶ τοῦ πόθου τῆς μετοχῆς σου, τῶν δίκην ῥοιῶν τῷ μὲν στυπτικῷ στηριζόντων με, τῷ δὲ γλυκαίνοντι εὐφραινόντων με.

Τῶν γ' Πατέρων.

Εἶτα πρὸς τὰς μαθητευομένας αὐτῇ στρέφουσα πάλιν τὸν λόγον διδάσκει τῶν παρ' αὐτῆς πρὸς τὸν νυμφίον εἰρημένων, φάσκουσα·

Εὐώνυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλήν μου.

Ἤγουν, ἐπειδήπερ αἱ τῶν ὑποδεχομένων κολάσεων τοὺς ἐξ εὐωνύμου τοῦ νυμφίου ἀπειλαὶ, νῦν ὑπὸ τὸ

auctoremque cognoscerem; et spiritales perfecta atque absoluta, ut te cum Patre et Spiritu consubstantialem intelligerem, et prædicarem.

Trium Patrum.

Quis det te, consobrine mi, sugentem ubera matris meæ? Quoniam prior adventus tuus me ad te perfruendum præparavit, ecquis tribuet mihi secundo adventu tuo dilectum meum nobiscum in Patris regia (*quæ* fidelium *est mater, superna Jerusalem*[20]) novum bibentem poculum, quod ex ipsa in nos per gratiam sine medio quasi lac ex matris uberibus in filios ipsius fluat, atque ita salutem animarum nostrarum nutriat, finemque fidei præbeat, nempe bonorum quæ supra naturam sunt communionem, et divinam illam atque incredibilem voluptatem, quam ipse naturaliter obtinens, dignis conjunctus per gratiam impertitur? Sic enim *inveniens te foris suaviabor: et nemo sane me contemnet.* Ita cognoscens te, non ut nunc per fidem, sed per aspectum, foris extra divinam substantiam tuam in nostra substantia incorruptionem nobis atque immutabilitatem in communi dilargientem resurrectione, perfruamur te: et nemo quidem despiciet me. licet nunc a mundi sapientibus spernar, quod propter amorem tuum caduca contemnam. Quis autem erit mihi fruendi modus? *Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ et in cubiculum ejus quæ concepit me. Dabo tibi poculum de vino condito, de latice malorum punicorum meorum.* Capiam te qui mihi divinitatem elargiris, cupida splendoris tui, in eoque contemplando introducam te in mentem quæ domus est gratiæ Spiritus sancti, a qua ut a matre per baptisma genita sum, et propter similitudinem illius est capax. Cubiculum autem rursum est ipsius, quoniam propter imaginem thesauros ejus in se reconditos habet. Quæ quidem gratia concepit me per fidem. Ad hæc tibi sitienti salutem meam, quasi poculum quoddam offeram perpetuam tui qui veritas es, cognitionem, ex compositione diversarum rationum quæ in omnibus creaturis Scripturaque sunt, instructam et concinnatam. Hæc enim, tanquam vinum odoratum lætificans cor lætitia conspergit animas, a quibus percipitur, perennemque mihi tui, ut summi boni, amorem infundit, ex præstantia timoris tui et desiderii te perfruendi: quorum quidem tanquam malorum punicorum alter acerbitate sua me comprimit, alterum dulcedine oblectat.

Trium Patrum.

Deinde ad discipulas suas sermonem convertens, causam exponit, quamobrem ea dixerit ad sponsum suum:

Læva ejus sub capite meo.

Quia sponsi communicationes suppliciorum quæ a sinistra ejus collocandis impendent, nunc sub capito

[20] Galat. IV, 26.

meo, sub mente videlicet quæ animæ meæ pars est præcipua, sensus subjiciunt: idcirco futurum spero ut ejus dextera (promissa nimirum regni cœlestis bona quæ a dexteris collocandos manent) me sit complexura, id est, comprehensura me totam in futuro sæculo, infinitam animæ et corpori lætitiam præbens. Universa igitur quæ exposita sunt cum veluti magistra dixisset, subintulit:

Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, per potentias et fortitudines agri, si suscitetis et excitetis charitatem, donec voluerit.

Divinorum mysteriorum expositione tanquam jurejurando vos confirmavi, discipulæ meæ, quæ in sancto Spiritu video eum qui nos Patri suo reconciliavit: dum causam ostendi, quæ per intellectivas activasque potentias, perque fortitudines in hoc mundo valentes, virtute excitetis et scientia suscitetis eum in vobis (nam dormire videtur, dum ignoratur quod rectum bonumque est, nec re ipsa perficitur) qui dilexit nos et se ipsum, ut nos redimeret, obtulit, donec secundo adventu suo voluerit, quæ sua per naturam sunt propria, ea in nobis per gratiam accipientibus exsequi. Discipulæ admiratione ac stupore plenæ de magistra:

Quæ est, inquiunt, *ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum?*

Quænam est hæc, quæ tam perite docens, a rebus arcanis ad magis arcanas reconditasque progreditur? ab omni peccatorum macula purgata, atque innixa nepoti suo? Sponsus igitur animadvertens sponsæ in discipulis instituendis diligentiam, amplectensque illius ad bonum sedulitatem, commonet eam prioris vitæ ut submisse de se sentiat, nec laudibus elata incidat in arrogantiam:

Sub pomo, inquiens, *excitavi te.*

Id est, sub rebus istis procreatis quæ suavis pomi instar sensus omnes oblectant, te desidia ad bonum amplectendum inertem et rerum caducarum studio consopitam, excitavi, providentiæ judiciique rationibus et sermonibus impellens ad desiderium mei, etenim

Illic peperit te mater tua. Illic peperit te genitrix tua.

In affectione scilicet rerum fluxarum concepit te prima mater tua Eva generans cum voluptate, et pariens cum dolore. Quibus affectionibus, rerum fragilium desiderio laborabas, voluptatem sequens doloremque fugiens, ad voluptatis finem ita contendens, ut a dolore velles separari: quod quidem fieri nullo modo potest. Proinde si cupis ab istis perturbationibus esse libera. *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.* In me nimirum exemplari permaneto, principe quidem tui parte mente servans imaginem per veram contemplationem et desiderium mei: vi autem qua ad agendum vales, similitudinem servans per

A δίκην κεφαλῆς ἀρχικὸν τῆς ψυχῆς μου πάντως τὸ νοερὸν ὑποτάσσουσι τὸ αἰσθητικὸν, διὰ τοῦτυ ἐν ἐλπίσιν εἰμὶ, ὅτι καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεταί με. Εἴτουν, Τὰ ὑποδεχόμενα τοὺς ἐκ δεξιῶν ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ὅλην με κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα περιέξουσι ψυχῇ καὶ σαρκὶ τὴν ἀπέραντον εὐφροσύνην παρέχοντα. Πάντα δὲ τὰ εἰρημένα διδασκαλικῶς εἰποῦσα ἐπάγει·

Ὥρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐὰν ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν θελήσῃ.

Ἤτοι, Κατησφαλισάμην ὑμᾶς, ὡς δι' ὅρκου, τῆς τῶν θείων μυστηρίων ἐξηγήσεως, μαθήτριαί μου, τῆς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὁρώσης τὸν καταλλάξαντα ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ Πατρί· ἀναδιδάξασα τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐν B ταῖς θεωρητικαῖς καὶ ταῖς πρακτικαῖς δυνάμεσι καὶ ἰσχύσεσι, ταῖς ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ δυναμέναις, ἐγείρητε κατ' ἀρετὴν καὶ ἐξεγείρητε κατὰ γνῶσιν ἐν ὑμῖν, καθεύδειν δοκοῦντα, ὅταν ἀγνοῆται τὸ εὐθὲς, καὶ μὴ πράττηται τὸ καλὸν, τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς, καὶ δόντα ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν· ἕως ἂν εὐδοκήσῃ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν αὐτὸς τὰ κατὰ φύσιν οἰκεῖα δρᾷν ἐν ἡμῖν πάσχουσι κατὰ χάριν αὐτά· αἱ δὲ θάμβους πληρωθεῖσαι περὶ τῆς διδασκάλου φασί·

Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδόν αὐτῆς;

Δηλαδὴ, Ὁποία ὑπάρχει αὕτη ἡ διδασκαλικῶς ἀπὸ μυστηρίων εἰς μυστηριωδέστιρα ἀναβαίνουσα, κεκαθαρμένη παντὸς ῥύπου ἁμαρτημάτων, καὶ ἐπερει- C δομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς; Ὁ γοῦν νυμφίος τὴν ἐπὶ ταῖς μαθητευομέναις τῆς νύμφης ὁρῶν ἐπιμέλειαν, καὶ ἀποδεχόμενος τὴν ταύτης εἰς τὸ ἀγαθὸν διέγερσιν. ἀναμιμνήσκει αὐτὴν τοῦ προτέρου βίου· ὥστε μετριοφρονεῖν, καὶ μὴ διὰ τῶν ἐπαίνων τῷ τῆς οἰήσεως πάθει περιπεσεῖν. Καί φησι πρὸς αὐτήν·

Ὑπὸ μῆλον ἐξήγειρά σε.

Ἤγουν, Ὑπὸ τὴν, δίκην μήλου τέρποντος, τὰς πλείους τῶν αἰσθήσεων ἀπάσας ταύτας εὐφραίνουσαν αἰσθητὴν κτίσιν καθευδούσης σοῦ, τῇ πρὸς τὰ καλὰ ῥᾳθυμίᾳ διὰ τὴν πρὸς τὰ ὑλικὰ σχέσιν, διήγειρά σου τὸ φρόνημα πρὸς πόθον ἐμὸν λόγοις προνοίας καὶ κρίσεως, καὶ γὰρ.

Ἐκεῖ ὠδίνησέ σε μήτηρ σου. Ὠδίνησέ σε ἡ τεκοῦσά σε.

D Δηλονότι, Ἐν τῇ σχέσει τῶν ὑλικῶν συνελάβετό σε ἡ προμήτωρ σου Εὔα, τῇ καθ' ἡδονὴν γενέσει, καὶ ἀπέτεκέ σε τῇ κατ' ὀδύνην γεννήσει. Ὑφ' ὧν συνείχου τῇ προσπαθείᾳ τῶν αἰσθητῶν, τὴν μὲν δι' ἡδονὴν διώκουσα, τὴν [δὲ] δι' ὀδύνην φεύγουσα· κἀντεῦθεν φιλονεικοῦσα τῆς ἡδονῆς τὸ τέλος, τὴν ὀδύνην φημὶ, ταύτης ἀποχωρίσαι, ὅπερ ἀμήχανον. Εἰ οὖν βούλῃ διαμένειν τῆς τοιαύτης σχέσεως ἐλευθέρα, Θές με ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, ὡς σφραγῖδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου· εἴτουν, Ἐν ἐμοὶ τῷ ἀρχετύπῳ μεῖνον, τηροῦσα τῷ μὲν ἡγεμόνι σου νῷ τὸ κατ' εἰκόνα κατ' ἀπλανῆ θεωρίαν καὶ διάθεσιν ἐμοῦ· τῇ δ' ἐνεργητικῇ σου δυνάμει, τὸ καθ' ὁμοίωσιν,

κατὰ πρᾶξιν ἀνυπόκριτον καὶ διάπυρον ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ· κἀντεῦθεν μενῶ καὶ αὐτὸς ἐν σοὶ, φυλάττων ὥς τις σφραγὶς τοῦ διανοητικοῦ σου τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀσύλους τῇ σχέσει τῶν ὑλικῶν, ὅτι κραταιὰ, ὡς θάνατος, ἀγάπη, σκληρὸς, ὡς ᾅδης, ζῆλος. Ἤτοι, ἐὰν ἐν τῇ ἐμῇ ἀγάπῃ, καὶ τῷ δι' αὐτὴν ζήλῳ μενεῖς, μενῶ καὶ αὐτὸς ἐν σοί· καὶ φυλαχθήσῃ, ὡς εἴρηται. Ἐπειδήπερ ἡ μὲν ὁλικὴ εἰς ἐμὲ ἀγάπη ἰσχυρά ἐστιν, ὡς πᾶσαν ἐπὶ κακὸν ὁρμήν τε καὶ κίνησιν καταπαύουσα, δίκην θανάτου. Ὁ δὲ δι' ἐμὲ ζῆλος ἀνένδοτος τῷ κακῷ, ὡς ἀλόγους ὁρμὰς δεσμεύων, καὶ ἀπροΐτους κατέχων οἷά περ ᾅδης. Καὶ γὰρ περίπτερα αὐτῆς, περίπτερα πυρὸς, ἄνθρακες πυρὸς φλόγες αὐτῆς. Δηλαδὴ τὰ ἔργα τῆς πρὸς μὲ ἐμπύρου ἀγάπης ἀναπτέρωσις ταύτης ἐστίν· Αὐγαζούσης ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας κατὰ θεωρίαν τὸν νοῦν, καὶ ἀφανιζούσης τὴν ἄγνοιαν· κἀντεῦθεν δαπανώσης κατὰ πρᾶξιν τῶν ἐντολῶν πᾶσαν κακίαν, (οἷά περ εὔπρηστον ὕλην φλόγες) καὶ ἐπιδιδούσης εἰς αὔξησιν. Διόπερ ὕδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην, καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτήν. Ἤγουν αἱ ῥέουσαι ὡς πλῆθος ὑδάτων ἐκ τοῦ χειμῶνος τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν πολλαὶ θλίψεις, καὶ αἱ τούτων ἀλλεπάλληλοι ὡς ποτάμια ῥεύματα ἐπαγωγαὶ, ἐν αἷς τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα τὴν εἰς ἐμὲ ἀγάπην σπεύδουσιν ἢ ἐκριζῶσαι τέλεον διὰ μισοθείας, ἢ καταλῦσαι διὰ μισανθρωπίας, οὐ δυνήσονται οὔτε πάντῃ σβέσαι αὐτὴν διὰ βλασφημίας, οὔτε κατακλύσαι καὶ ἀφανίσαι δι' ἀπραξίας τῶν ἐντολῶν μου· αἵπερ ἀποδεικνύουσι μὲν τὴν εἰς ἐμὲ ἀγάπην, συμφέρονται δὲ εἰς τὸν πλησίον. Πλὴν ἐὰν δώῃ ἀνὴρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐξουδενώσει. ἐξουδενώσουσιν αὐτόν· δηλονότι, ἐὰν ὁ μὴ τῇ τῶν προσκαίρων ἀπάτῃ ἐκθηλυνόμενος, παράσχῃ τοῖς δεομένοις πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ διὰ τὴν πρός με ἀγάπην, εὐτελισμῷ εὐτελίσουσιν αὐτὸν αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις· πάντως ᾧ τὸν Ἰὼβ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν παντὸς τοῦ αἰσθητοῦ πλούτου αὐτοῦ ἐξηυτέλισαν, ἐξαιτούμεναι τοῦτον ἀπ' ἐμοῦ εἰς δοκίμιον τῶν διὰ σαρκὸς ὀδυνῶν, καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ εἰς τούτου ὀνειδισμὸν ἐπεγείρουσαι. Ταῦτα τοίνυν αὐτὴ εἰδυῖα, ὅταν πάσας μου τὰς ἐντολὰς τηρῇς, καὶ ὀδύνη σοι ἐπέλθῃ σαρκὸς κατὰ συγχώρησιν ἐμὴν, γίνωσκε τὸ τοιοῦτον ἐπισυμβαίνειν σοι, ἵνα σου ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη πᾶσι κατάδηλος γένηται, μὴ ἐνδιδούσης τοῖς πειρασμοῖς, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι πρόνοιαν ἐπὶ πάντα διήκουσαν.

Ἀδελφὴ ἡμῶν μικρὰ, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει. Τί ποιήσωμεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Εἰ τεῖχός ἐστιν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀργυρᾶς· καὶ εἰ θύρα ἐστὶ, διαγράψομεν ἐπ' αὐτὴν σανίδα κεδρίνην.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἡ δὲ νύμφη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἤδη μὲν τὴν ἑαυτῆς παρ' αὐτοῦ λαβοῦσα ἀσφάλειαν, ποθοῦσα δὲ καὶ τὴν διὰ βαπτίσματος κατὰ γνῶσιν καὶ ἀρετὴν τελείωσιν τῆς τῶν κατηχουμένων αὐτῇ Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων ὁμηγύρεως, περὶ ταύτης φησὶ πρὸς

actionem minime simulatam, ardentemque declinationem a malo. Sic enim ipse quoque in te manebo, tuasque ut signaculum, tum intelligendi tum agendi potentias ut rerum fragilium et caducarum affectionibus integras conservabo. *Quia fortis est, ut mors, dilectio ; dura sicut infernus, æmulatio.* Hoc est, si in charitate mea permanseris, et ego in te permanebo, et conservaberis, ut dictum est. Nam integra atque perfecta erga me charitas tam fortis est, ut, mortis instar, omnes ad malum motiones atque impetus sedet : æmulatio autem propter me malo non cedit, sed tanquam infernus rationi repugnantes motus vincit, vinctosque, ne progredi possint, coercet. Alæ enim ejus alæ ignis : prunæ ignis, flammæ ejus. Opera quippe ardentis erga me charitatis sunt hujus alæ, quæ illustrat in luce veritatis mentem per contemplationem, atque ignorantiæ tenebras discutit, et per actionem atque opera mandatorum malitiam omnem (ut flammæ materiam accensu facilem) absumit, et incrementum suggerit. Quamobrem *aqua multa non poterit exstinguere charitatem, et flumina non obruent ipsam.* Fluentes nimirum, ut aquarum copiæ ex molestarum hieme tentationum multæ tribulationes, et alii super alios tanquam fluviales fluctus ingruentes earum impetus, quibus nequitiæ spiritus charitatem erga me conantur aut radicitus per impietatem in Deum evellere, aut per odium in proximum obruere; nec potuerunt exstinguere ipsam per blasphemiam, nec obruere atque abolere per contemptum mandatorum, quæ charitatem tum erga me declarant, tum perficiunt erga proximum, Attamen *si dederit homo omnem vitam suam in charitate, despectione despicient eum.* Si quis rerum istarum fragilium blanditiis minime effeminatus aut deceptus, propter suam in me charitatem omnia bona sua pauperibus distribuerit, adversariæ potestates cum aspernabuntur, eo nimirum contemptu quo Job, omnibus illi divitiis ademptis, ita despexerunt, ut eum a me per carnis dolores explorandum flagitantes, etiam amicos ejus ad ipsum contumeliis vexandum incitarint. Hæc tu perspiciens, cum omnia mandata mea custodieris, et permissu meo te carnis dolor invaserit, cogita id tibi contingere, non quod providentia non sit quæ cuncta gubernet ac moderetur, sed ut tua tentationibus minime succumbentis erga me charitas fiat omnibus manifesta.

Soror nostra parva, et ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die in qua verbum factum fuerit in ea ? Si murus est, ædificabimus super eam propugnacula argentea : si ostium est, describemus super eam tabulam cedrinam.

Trium Patrum

Sponsa Christi Ecclesia, cum jam suam ipsius ab eo securitatem esset assecuta, cuperetque tum Judæorum tum gentium a se initiatorum multitudinem per baptisma ex scientia et virtute ad perfectionem pervenire, hæc de illa ad sponsum verba

facit: *Soror nostra parva, et ubera non habet.* Quæ naturæ similitudine soror est nostra, multitudo, parva adhuc est propter infidelitatem; et ideo rationes et mores qui a te sponso tanquam ubera exhibentur, ut salutem suam ex illis sugat, non habet. *Et quid faciemus sorori nostræ in die in qua verbum factum fuerit in ea?* Quid de hac quæ nostra soror dicitur, eo tempore agemus, cum per fidem accipiet prædicationem tuam? *Si murus est, ædificabimus super eam propugnacula argentea: et si ostium est, describemus super illam tabulam cedrinam.* Si legalium præceptorum observatione tanquam murus exstructa est, imponemus super eam veluti propugnacula argentea, fulgentes in legali littera mysteriorum rationes. Quod si naturali contemplatione per sensum aperta est, tanquam porta cognitionis aditum patefaciens, formemus in ea quasi tabulam cedrinam, mentem quæ sensus contrahat imperfectos, quæque fidem ex operibus perfectam habeat, et gladio spiritus amputet tum falsas omnes opiniones, tum virtutis defectus atque excessus; quibus ex rebus perfectionem in te huic, quam dixi, multitudini, tu quidem largieris: ego autem ministrabo.

Trium Patrum.

Multitudo ex Judæis ad fidem vocata, cum de se verba illa (*Ubera non habeat*, et: *Si murus est*) a magistra sponsa dici animadvertisset, ad utrumque respondens jactabunda quodammodo, *Ego*, inquit, *murus; et ubera mea sicut turres.* Murus sum ego plane ex Israelitis conflata multitudo, utpote exædificata legalium mandatorum disciplina; quale est illud: *Non mœchaberis* [81], et reliqua. Turribus autem videntur similes figuræ et notæ illæ legalis litteræ, quæ mihi uberum instar cibum infantibus et rudibus nutriendis atque imbuendis idoneum subministrant: meque gentium moribus inexpugnabilem custodiunt. Et enim *ego fui in oculis ejus, quasi reperiens pacem.* Ego profecto visitatione divina digna quondam fui. Ac tametsi veram pacem nos proprio patri reconciliantem non agnovi, eam tamen per figuras in prophetis didiceram. Ad hanc sponsa, uti magistra: Quid, inquit, mihi vetera proponis? *Vinea fuit Salomoni in Beelamon*: spiritalis scilicet plantatio fidelium Ecclesia facta est *pacifico regi in multitudine gentium*: id enim significat Beelamon. *Tradidit vineam custodibus*: id est, commisit Ecclesiam apostolis et doctoribus qui vigilanter custodiunt eam, ne variæ adversus illam hæreses insurgentes eam vastent, atque unitatem ipsius in diversas secent opiniones. *Vir afferet pro fructu ejus mille argenteos.* Is nimirum qui ex numero perfectorum, destructis quæ erant parvuli in afferendo his: ab initiatoribus spiritali Ecclesiæ fructu, purgatione scilicet et perfectione, fert tanquam

[81] Exod. xx.

A αὐτόν· Ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν μικρὰ καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει· εἴτουν, ἡ διὰ τὴν ὁμοφυΐαν ἀδελφὴ ἡμῶν χρηματίζουσα πληθὺς ἀτελὴς ἔτι διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο λόγους καὶ τρόπους ἀρετῶν προσφερομένους σοι τῷ νυμφίῳ οἷα μαστοὺς, ἵν' ἐν τούτοις ἀπολαύσῃ τῆς σωτηρίας αὐτῆς, οὐ κέκτηται. Καὶ τὶ ποιήσωμεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Δηλαδὴ τί διαπραξώμεθα ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ᾧ καιρῷ τὸ σὸν κατὰ πίστιν παραδέξεται κήρυγμα; Εἶ τεῖχός ἐστιν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτῇ ἐπάλξεις ἀργυρᾶς· καὶ εἶ θύρα ἐστὶ, διαγράψομεν ὑπ' αὐτὴν σανίδα κεδρίνην. Ἤτοι, ἐὰν μὲν τῇ πράξει τῶν νομικῶν ἐντολῶν ᾠκοδόμηται, δίκην τείχους, ἐπιθήσομεν ἐπ' αὐτὴν ὥσπερ ἐπάλξεις ἀργυρᾶς τοὺς τηλαυγεῖς κατὰ γνῶσιν λόγους τῶν ἐν τῷ νομικῷ γράμματι B συμβόλων. Ἐὰν δὲ τῇ κατ' αἴσθησιν φυσικῇ θεωρίᾳ ἤνοικται· οἷα εἰσαγωγὸς γνώσεως θύρα, διαμορφῶμεν ἐν αὐτῇ οἱονεὶ σανίδα κεδρίνην, τὴν τὰς μεριζούσας τὸν νοῦν αἰσθήσεις συσφίγγουσαν, καὶ ἐξ ἔργων τὴν βεβαίωσιν ἔχουσαν πίστιν ἀποβαλλομένην τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, πᾶσαν τε δόξαν ψευδῆ καὶ ἀρετῆς ἔλλειψιν καὶ ὑπερβολήν. Κἀντεῦθεν τὴν ἐν σοὶ τελειότητα αὐτὸς μὲν τῇ εἰρημένῃ πληθύϊ δωρήσῃ· ἐγὼ δ' ὑπουργήσω.

Τῶν γ' Πατέρων.

Ἐπεὶ δὲ ἤκουσε τῶν τῆς διδασκάλου νύμφης ῥημάτων ἡ ἐξ Ἰουδαίων εἰς πίστιν προσκαλουμένη ὁμήγυρις, ὅτι τε Μαστοὺς οὐκ ἔχει, καὶ τὸ, Εἰ τεῖχός ἐστι, περὶ αὐτῆς εἰρημένον, πρὸς ἀμφότερα ταῦτα τὴν ἀπόκρισιν ποιουμένη, φησὶν, ὡσανεὶ C δεικτικῶς· Ἐγὼ τεῖχος, καὶ μαστοί μου ὡς πύργοι· πάντως ἡ ἐξ Ἰσραὴλ τεῖχος μέν εἰμι ὡς ᾠκοδομημένη τῇ διδασκαλίᾳ τῶν νομικῶν ἐντολῶν, τῶν, Οὐ μοιχεύσεις· καὶ τὰ ἑξῆς. Πύργοις δὲ ἐοίκασι τὰ δίκην μαστῶν νηπιώδη τροφὴν καὶ εἰσαγωγικὴν μοι κομίζοντα σύμβολα τοῦ νομικοῦ γράμματος· ὡς ἀπορθητόν με παραφυλάττοντα τοῖς ἐθνικοῖς ἔθεσι. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ὡς εὑρίσκουσα εἰρήνην. Ἤγουν, αὐτή ποτε ὑπῆρχον ἐπισκοπῆς θείας ἀξιουμένη, καὶ κἂν μὴ τότε ἐγνώκειν τὸν καταλλάξαντα ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ πατρὶ τὴν ἀληθινὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὅμως ταύτην κατὰ τοὺς τύπους ἐν τοῖς προφήταις ἐγνωκυῖα ἐτύγχανον, Πρὸς ταύτην δὲ διδασκαλικῶς ἡ νύμφη φησὶ, Τί μοι προβάλλῃ τὰ παλαιά; Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ Σολομὼν ἐν Βεε- D λαμών· δηλαδὴ πνευματικὴ φυτεία τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας γέγονε τῷ εἰρηνικῷ βασιλεῖ ἐν πλήθει ἐθνῶν· ὅπερ τὸ Βεελαμὼν παριστᾷ. Ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα τοῖς τηροῦσιν. Εἴτουν, παρέσχε τὴν Ἐκκλησίαν ἀποστόλοις καὶ διδασκάλοις, τοῖς ἐγρηγόρως φυλάττουσιν αὐτὴν, ἵνα μὴ αἱ κάτ' αὐτῆς ἐπεγειρόμεναι πολυειδεῖς αἱρέσεις ταύτην καταλυμήνωνται· τὴν ἑνότητα αὐτῆς εἰς ἄλλας δόξας καταμερίσασαι. Ἀνὴρ οἴσει ἐν καρπῷ αὐτοῦ χιλίους ἀργυρίους. Δηλονότι ὅς τῶν τελουμένων καττηρ... τὰ τοῦ νηπίου ἐν τῷ προφερομένῳ τούτοις παρὰ τῶν

τελεστῶν πνευματικῷ τῆς Ἐκκλησίας καρπῷ, τῇ A καθάρσει φημὶ καὶ τῇ τελειώσει, κομίζεται οἷα περ χιλίους ἀργυρίους τὴν διὰ καθαρότητος καὶ φωτισμοῦ τελειότητα, Ἀκούσας δὲ ὁ νυμφίος τῆς νύμφης, περὶ αὐτοῦ πρὸς τὰς μαθητευομένας αὐτῇ λεγούσης, ὅτι ἔδωκε τὸν ἀμπελῶνα τοῖς τηροῦσιν, ἵνα μὴ δόξωσιν οἱ ἀκούοντες ἀφεστηκέναι τοῦτον τῆς τοῦ ἀμπελῶνος ἐπιμελείας, φησὶ πρὸς αὐτήν· Ἄμπελός μου ἐμὸς ἐνώπιόν μου. Ἤγουν, κἂν τινας φύλακας τῆς Ἐκκλησίας κατέστησα, ἀλλὰ Δεσπότης ταύτης ἐγὼ καὶ Νυμφίος, καὶ ἡ τούτων σπουδὴ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπισκοπῇ ἰσχύει· εἰ μὴ γὰρ ἐγὼ φυλάσσω, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων. Ἡ δὲ Νύμφη ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸν Νυμφίον, φησίν· (Οἱ χίλιοί σοι, Σολομὼν, καὶ οἱ διακόσιοι τοις τηροῦσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ· ἤτοι, ἡ μὲν τελειότης σου τοῦ τελειωτοῦ δῶρόν ἐστιν, εἰρηνικέ τε καὶ εἰρηνοποιέ. B Ἡ δ' εἰς ἑαυτὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατάστασις, διὰ τῆς τῶν σῶν ἐντολῶν ἐργασίας, ἥπερ ἐστὶν ἡμῶν τῆς Ἐκκλησίας καρπὸς τῆς πρὸς Νυμφίον.)

Καὶ ὁ καθήμενος ἐν κήποις (ἑταῖροι προσέχοντες) τῆς φωνῆς σου ἀκούτισόν με. Φύγε, ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιώθητι τῇ δορκάδι ἢ τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων ἐπὶ ἀρὴ ἀρωμάτων.

Τῷ νυμφίῳ καὶ ταῦτα προσδιαλέγεται, καὶ λέγει αὐτὸν ἐν κήποις καθῆσθαι. Κῆποι δέ εἰσιν οἱ θεῖοι ναοὶ, οἱ τῶν μαρτύρων σηκοὶ, τῶν τὸν μονήρη βίον ἐπανῃρημένων τὰ συστήματα. Ἐν τούτοις, λέγει, πρὸς χιλίους ἀποτελοῦσιν, καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν μὴ μόνον ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσι προσδιαλέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τῆς ἡδίστης αὐτοῦ φωνῆς ἀξιῶσαι· καὶ μὴ περιιεῖν ποθοῦσαν καὶ διψῶσαν ἐντρυφῆσαι C αὐτοῦ τοῖς λόγοις. Παρακελεύεται δὲ αὐτῷ φυγεῖν· φυγεῖν δὲ τίνας, ἢ τὰς πονηρὰς τῶν αἱρετικῶν συμμορίας, καὶ τὰς ἠκονημένας κατὰ τῆς εὐσεβείας γλώσσας. Ἐκείνας αὐρὸν παρακαλεῖ φυγόντα καὶ βδελυξάμενον, ἀμοιωθῆναι δορκάδι ἢ νεβρῷ ἐλάφων, καὶ διαβῆναι ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν ἀρωμάτων, καὶ διαφθεῖραι μὲν ἐλάφῳ παραπλησίως τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας θηρία· προϊδεῖν δὲ τῶν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλούντων τὴν ἀσέβειαν, ἐλθεῖν δὲ ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν ἀρωμάτων, τοῦ ὑψηλοὺς μὲν τὴν διάνοιαν, καὶ δίκην ὀρῶν ὑπερέχοντας τὰ κοῖλα, φύοντας δὲ καρποὺς ἀρωμάτων εὐοσμίαν ἀφιέντας. Ὡς δυναμένους λέγειν κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ ἀρωμάτων ἄρη γενέσθαι, ἵνα τοῦ νυμφίου D δεξώμεθα τὰ πηδήματα, καὶ τὸν μακαρισμὸν ἐκεῖνον δρεψώμεθα. Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοῦ, αἱ ἀναβάσεις σου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

A mille argenteos purgationis atque illuminationis perfectionem. Audiens vero Sponsus Sponsam de se discipulabus suis dicentem, quod tradidisset vineam custodibus; ne forte putarent qui audiebant, deseruisse illum vineæ curam, ait ad eam : *Vinea mea mihi coram me.* Id est, tametsi quosdam custodes Ecclesiæ adhibui, attamen Dominus ejus ipse sum atque Sponsus; et horum sollicitudo per meam viget tutelam : nisi enim ego custodiero, frustra vigilat qui custodit [82]. At Sponsa vicissim respondens ad Sponsum ait : *Mille tui, Salomon; et ducenti iis qui custodiunt fructum ejus.* Videlicet : perfectio quidem munus est tuum qui perfectos efficis, o pacifice ac pacis conciliator : revocatio autem nostræ naturæ ad statum B suum fit per mandatorum tuorum adimplementum, quod ipsum nimirum est fructus Ecclesiæ nostræ, quæ ad Sponsum pertinet.

Qui sedes in hortis (amici attendentes) vocem tuam audire me facito. Fuge, dilecte mi, assimilare capreæ hinnulove cervorum super montem aromatum.

Ad Sponsum hæc item loquitur, quem in hortis sedere dicit. Horti autem divina sunt templa, martyrum monumenta, eorum qui solitariam amplexi sunt vitam, conventus. In his mille argenteos pro fructu vineæ afferentibus, Sponsum asserit habitare : atque illum obsecrat, ut non solum cum angelicis virtutibus colloquatur, sed C seipsam quoque voce sua dignam efficiat, neve contemnat se quæ desiderio sitique ardet fruendi sermonibus ipsius. Orat ipsum præterea, ut fugiat. Quos autem fugiat, nisi pravos hæreticorum cœtus, et acutas adversus pietatem linguas? His declinatis et spretis, hortatur ut capreæ aut hinnulo cervorum similis, fugiat atque in montes aromatum ascendat, et hinnuli more spiritales nequitiæ feras absumat. Prospiciat autem impietatem eorum *qui in sublime loquuntur iniquitatem* [83], et ad montes aromatum veniat. Ad eos nimirum qui tum excelsa mente sunt præditi, ac veluti montes inter valles excellunt : tum fructus ferunt aromatum fragrantiam redolentes; ut cum beato Paulo possint dicere : *Christi bonus odor* D *sumus* [84]. Faxit autem Deus, ut nos item simus montes aromatum, qui Sponsi saltus suscipiamus, et beatitudinem illam assequamur. *Beatus vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones tuæ in corde ejus* [85].

[82] Psal. CXXVI, 1. [83] Psal. LXXII, 8. [84] II Cor. II, 15. [85] Psal. LXXXIII, 6.

ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΤΟΔΑΠΗ.

SAPIENTISSIMI ET CELEBERRIMI

MICHAELIS PSELLI

DE OMNIFARIA DOCTRINA

CAPITA ET QUÆSTIONES AC RESPONSIONES CXCIII.

AD MICHAELEM DUCAM, IMPERATOREM CPOL.

Ex Apographo Lindenbrogiano, quod exstat Hamburgi in Bibl. S. Joannis, Græce primus edidit et Latine vertit JOAN. ALBERTUS FABRICUS.

—

1. Credo in unum Patrem, principium omnium A et causam, ex nullo factum et solum causæ expertem atque ingenitum : natura Patrem unigeniti Filii sui, Spiritus sancti emissorem. Et in unum Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum. Et in Spiritum sanctum non natum ex Patre, sed ex essentia ejus procedentem, dictum Advocatum utpote qui voces precesque omnium excipit, per omnia similem Patri et Filio, qui ex Patre quidem procedit, sed per Filium datur, et ab omni creatura (1) accipitur. Harum trium personarum Patris, Filii, et Spiritus sancti unum principium, una est natura, una divinitas, una forma, una essentia et potentia.

α, Πιστεύω εἰς ἕνα Πατέρα τὴν πάντων ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, οὐκ ἔκ τινος γεννηθέντα, ἀναίτιον καὶ ἀγέννητον μόνον, ὑπάρχοντα Πατέρα φυσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ προβολέα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ εἰς ἕνα Υἱὸν τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν. Καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, οὐ γεννώμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, Παράκλητον ὀνομαζόμενον ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον, κατὰ παντὸς ὅμοιον τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐκπορευόμενον, δι' Υἱοῦ δὲ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης κτίσεως. Τούτων δὲ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, Πατρὸς Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μία ἀρχὴ, μία φύσις, μία θεότης, μία μορφὴ, μία οὐσία καὶ δύναμις.

2. *De vocabulis quibusdam in Christianorum dogmate* B *usurpari solitis.*

Essentia et natura in sancta et consubstantiali Trinitate unum idemque denotat, ambo enim communia sunt et universalia, et de tribus personis dicuntur, quarum una natura et una substantia, una forma, una divinitas, una gratia, una paritas et æqualitas, una gloria, una confessio et una potentia.

Hypostasis et persona similiter unum et idem significant; nam ita Pater, v. g., hypostasis et persona est, hypostasis et persona Filius, hypostasis et persona Spiritus sanctus. Glorifica igitur tres personas sive hypostases, unam vero naturam earumdem atque essentiam. Sancti quippe Patres pro uno eodemque ponunt vocabula essentiæ et

β'. Περὶ ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι.

Οὐσία καὶ φυσις ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὸ αὐτὸ, ἀμφότερα γὰρ κοινὰ καὶ καθολικὰ, καὶ κατὰ τριῶν ὑποστάσεων λεγόμενα. Τούτων μία φύσις, καὶ οὐσία μία, καὶ μία ἐκτύπωσις, μία θεότης, μία χάρις, μία ἰσότης, μία δόξα, μία ὁμολογία, καὶ μία δύναμις.

Ὑπόστασις πάλιν καὶ πρόσωπον τὸ αὐτό· οἷον ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Πατὴρ, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Υἱὸς, ὑπόστασις καὶ προσωπον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Δόξαζε οὖν τρία πρόσωπα, ἤτοι τρεῖς ὑποστάσεις, μίαν δὲ φύσιν τῶν αὐτῶν καὶ οὐσίαν. Οἱ οὖν ἅγιοι Πατέρες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τάττουσι ὑὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα. Καὶ πάλιν ἐπὶ

NOTÆ.

(1) Hominibus puta, ut Marc. XVI, 15 : Κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

τοῦ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Μία οὖν θεότης, μία φύσις, μία οὐσία, μία μορφή. Καὶ πάλιν τρία πρόσωπα, τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς χαρακτῆρες, τρεῖς ἰδιότητες. Ἔστι δὲ ἰδιότης ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς, ἡ ἀγεννησία, ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἡ γέννησις, ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐκπόρευσις.

γ'. Περὶ ἐνυποστάτων.

Πρόσεχε τῷ ὀνόματι τούτῳ, δέσποτά μου, πολυσήμαντον γάρ ἐστι, τὸ δὲ κυρίως αὐτὸ σημαινόμενον, δυσκολώτατον. Λέγεται οὖν ἐνυπόστατα, πᾶσα ὕπαρξις εἴτε σωματικὴ εἴτε ἀσωματικὴ, καθ' ὃ ὑφέστηκεν, ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον εἴποις ἀνθρώπου καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἐνυπόστατον, κυρίως δὲ τὸ μὲν χρῶμα ἑτεροϋπόστατον. Οὐκ ἔχει γὰρ ἰδίαν ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν σώματι ὑφέστηκεν. Ἡ δὲ οὐσία κυρίως ὑπόστασις, ἀλλ' οὐκ ἐνυπόστατος. Ἀλλ' ὅμως καταχρηστικῶς λέγονται καὶ ταῦτα ἐνυπόστατα. Πάλιν λέγεται ἐνυπόστατον ὁ καθ' ὅλου ἄνθρωπος, ὅπερ ὀνομάζουσιν οἱ ἔξω φιλόσοφοι εἰδικώτατον. Ἐνυπόστατος δὲ λέγεται ὁ καθ' ὅλου ἄνθρωπος, ὡς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενος, οἷον, ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς μερικοῖς ἀνθρώποις. Τρία οὖν ταῦτα τοῦ ἐνυποστάτου λεγόμενα σημαινόμενα οὐ πάνυ δύσκολα εἰς κατάληψιν. Περὶ τοῦ τετάρτου τοῦ δυσκολωτέρου ἐφεξῆς ἐροῦμεν.

δ'. Περὶ ἐνυποστάτου.

Ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ἑνὸς σύστασιν προσώπου καὶ μιᾶς γένεσιν ὑποστάσεως συγκείμενον καὶ συνυφιστάμενον, μὴ μέντοιγε καὶ καθ' ἑαυτὸ γνωριζόμενον. Πρόσεχε, δέσποτά μου, τῷ ὁρισμῷ τοῦ ἐνυποστάτου. Ἡ ἁγία καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μίαν ὑπόστασιν δογματίζει καὶ δύο φύσεις. Ὑπόστασιν τὸν σαρκωθέντα Υἱὸν, φύσεις δὲ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα. Τὸ οὖν σῶμα τὸ ἔμψυχον καὶ ἔννουν, ὃ προσελάβετο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐ καλεῖ ὑπόστασιν, ἵνα μὴ εὑρεθῇ λέγουσα δύο ὑποστάσεις, ὅπερ ἐφλυάρει Νεστόριος ὁ αἱρετικὸς, ἀλλ' ὀνομάζει ἐνυπόστατον, ὡς ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι καὶ τὸ ὑποστῆναι λαβὸν καὶ μηδ' ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ προϋποστάν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς μία ὢν ὑπόστασις, μᾶλλον δὲ, ἵνα σαφέστερον εἴπω, αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μία ὢν ὑπόστασις τῆς ἁγίας Τριάδος, γέγονε καὶ τῷ σώματι, ᾧ προσελάβετο, ὑπόστασις, ὥστε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐνυπόστατον μὲν, οὐχ ὑπόστασις δέ.

ε'. Περὶ ὁμοουσίου.

Ὁμοούσια λέγεται ὅσα ταῖς μὲν ὑποστάσεσι διῄρηνται ἀπ' ἀλλήλων, τῇ δὲ οὐσίᾳ ἥνωνται. Οἷον ἐγὼ καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὑποστάσεις ἐσμὲν διῃρημέναι ἀπ' ἀλλήλων, ὑπὸ δὲ μίαν οὐσίαν ἀναγόμενοι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος· κατὰ γοῦν τὸν λόγον τοῦτόν ἐσμεν ὁμοούσιοι. Ὁ Πατὴρ οὖν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ μὲν τὰς ὑποστάσεις διῄρηνται· ἄλλος γὰρ ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ ἄλλος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·

A naturæ et formæ : ac vicissim idem illis est persona, character et hypostasis. Una itaque est Divinitas, una natura : una essentia, una forma. Nec minus tres sunt personæ, tres hypostases, tres proprietates. Est autem proprietas Patris quidem quod sit ingenitus, Filii quod genitus est a Patre, Spiritus sancti quod procedit.

3 *De enhypostatis sive quæ personæ sive hypostasi insunt.*

Attende, domine mi, huic vocabulo ἐνυποστάτου· plura enim significat, et quid proprie denotet, non adeo dictu facile est. Dicuntur enim inesse hypostasi quæcunque res sive corporales sive incorporales respectu ejus in quo sunt, quo sensu hominis et color et essentia inesse hypostasi dicitur, pro-
B prie tamen color ab altero habet quod subsistit, non enim gaudet ipse subsistentia propria, sed subsistit in corpore : essentia vero proprie ipsa est hypostasis, non vero inest hypostasi. Attamen et hæc subsistentibus inesse dicuntur. Vicissim dicitur etiam inesse subsistentibus homo universe consideratus, quem philosophi externi speciem specialissimam vocitant. Inesse autem subsistentibus sive individuis dicitur, quod in illis observatur, v. g. in Petro, Paulo et aliis singulis hominibus. Tria hæc significata τοῦ ἐνυποστάτου non adeo difficilia comprehensu sunt, de quarto difficiliore jam sum dicturus.

4. *De Enhypostato, sive personaliter unico.*

Enhypostatum illud sive personaliter unitum est, quod naturæ alteri essentia differenti in personæ
C unius sive hypostaseos constitutionem et compositionem additum est et coexistit, nec per se sive seorsim subsistere cognoscitur. Attende, domine mi, definitioni enhypostati. Sancta Ecclesia catholica in incarnatione Christi unam personam et duas naturas docet. Personam, Filium incarnatum, naturas vero, divinitatem et humanitatem. Corpus igitur anima et mente præditum quod Dominus noster Jesus Christus assumpsit, non vocat personam, ne inveniatur duas ponere personas, ut hæreticus Nestorius nugatus est, sed vocat enhypostatum, sive unitum personali ratione, utpote quod in Filii persona et ut sit, et ut subsistat accepit, nec per momentum antea substitit. Sive potius ut perspicue magis dicam, Filius ipse Dei cum esset una
D ex personis sanctissimæ Trinitatis, etiam corpus quod assumpsit in personam suam suscepit, ut corpus Domini personæ quidem unitum esset, at persona non esset.

5. *De consubstantiali.*

Consubstantialia dicuntur, quæcunque subsistentiam quidem habent separatam, subsistentia vero communi junguntur. Sic ego et tu et singuli homines, personæ invicem distinctæ sumus, sed sub una substantia et communi humanitatis notione comprehendimur; eoque respectu sumus consubstantiales. Eumdem in modum Pater, Filius et Spiritus sanctus personis quidem distincti sunt, alius enim est Pater, alius Filius, et alius Spiritus san-

ctus, essentia vero junguntur. Essentia nempe communis est personis ratio, una divinitas, una natura, una forma. Consubstantiales igitur sunt Pater, Filius et Spiritus sanctus tanquam qui unius ejusdemque sunt essentiæ. Distinguuntur personis, ut dictum est, sed unum sunt essentia et natura. Ideo consubstantiales atque ejusdem naturæ appellari consueverunt.

6. *De simul personam constituentibus.*

Simul personam constituentia] differunt quidem essentia, sed in unam eamdemque personam coaluerunt, ut tu, Michael imperator; compositus es ex anima et corpore. Hæ vero partes, anima et corpus, essentia inter se differunt : alia enim animi, alia corporis essentia est. Ex Christianorum vero sententia simul personam hæc constituunt, neque anima antiquior est corpore, neque corpus anima vetustius, sed simul anima corpusque, ut quæ differunt essentiæ ratione, contemporanea tamen sunt et mutuo subsistunt, simulque personam constituentia et sunt et appellantur. Non vero simul personam constituentes sunt Pater, Filius et Spiritus sanctus, licet nullus horum antiquior est vel junior, siquidem essentiæ ratione non differunt. Consubstantiales autem et sunt et nominantur.

7. *De essentiali unitate et differentia.*

Essentialis unitas est, qua multæ hypostases in unam essentiam colliguntur, ut singuli homines personis distincti, sed uniti essentia sive communis humanitatis ratione. Hæc igitur hypostaseon unitio in unam essentiam dicitur unitas essentialis. Essentialis vero differentia est, quando junctæ et unitæ in unum hypostasin naturæ inconfusæ et haud imminutæ manent, ut duæ naturæ in Christo, divinitas et humanitas in unam conjunctæ personam non confusæ neque imminutæ sunt, sed essentiali differentia distinguuntur. Singulæ enim harum naturarum inconfusæ et impermistæ sunt ratione essentiæ, differunt autem invicem non quoad personam, una enim utrisque hypostasis, sed essentiali differentia.

8. *De personali unione et differentia.*

Personalis unio est, quæ diversas essentias et naturas in unam personam et unam eamdemque hypostasin colligens ac constringens, ut in incarnatione Domini nostri Jesu Christi unio intercessit personalis. Duæ enim naturæ in ipso in unam eam demque personam inconfuse sunt unitæ. Personalis vero differentia est, quando sub una et communi essentia comprehensæ personæ invicem numero distinguuntur, et proprietatibus tanquam certis notis plures constituunt, quemadmodum tu et ego atque quivis alii homines proprietatibus et characteribus distincti ab invicem sumus, et personaliter differimus. Sic verbi gratia ego sum paulo procerior, fusco colore, et subalbus. Tibi statura medio-

A κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἥνωνται. Οὐσία δέ ἐστιν ὁ κοινὸς λόγος τῶν ὑποστάσεων, ἤτοι ἡ μία θεότης, ἡ μία φύσις, ἡ μία μορφή. Ὁμοούσια οὖν ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς τυγχάνονται οὐσίας. Διῄρηνται μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἥνωνται δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν ἤτοι φύσιν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται ὁμοούσια, κατὰ ὁμοφυῆ.

ϛʹ. Περὶ ὁμοϋποστάτων.

Ὁμοϋπόστατα λέγονται, ὅσα διαφέρει μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν οὐσίαν, εἰς μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀλλήλοις συντίθεται, οἷον σὺ, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ταῦτα δὲ τὰ μέρη, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, διάφορά εἰσι κατὰ τὴν οὐσίαν. Ἄλλη γὰρ B οὐσία ψυχῆς, καὶ ἄλλη σώματος. Ὁμοϋπόστατα δὲ κατὰ τὴν Χριστιανικὴν δόξαν· οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ προγενεστέρα τοῦ σώματος, οὔτε τὸ σῶμα πρεσβύτερον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὁμοῦ ψυχὴ καὶ σῶμα, ὥστε ὅσα διαφέρει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὁμόχρονα δὲ καὶ συνάλληλα ὑφέστηκεν, ὁμοϋπόστατα καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Οὐκ εἰσιν οὖν ὁμοϋπόστατα ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ μηδὲν τούτων πρεσβύτερον καὶ νεώτερον, ἐπεὶ οὐ διαφέρουσι κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὁμοούσια δὲ καὶ εἰσι καὶ ὀνομάζονται.

ζʹ. Περὶ οὐσιώδους ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Οὐσιώδης ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς πολλὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν οὐσίαν συνάγουσα, οἷον οἱ κατὰ μέρος πάν- C τες ἄνθρωποι διῃρημένοι εἰσὶ κατὰ τὰς ὑποστασεις, ἡνωμένοι δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἤτοι τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. Αὕτη οὖν ἡ ἕνωσις τῶν ὑποστάσεων κατὰ τὴν μίαν οὐσίαν λέγεται οὐσιώδης ἕνωσις. Οὐσιώδης δέ ἐστι διαφορὰ, ὅταν αἱ ἑνωθεῖσαι φύσεις εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀσύγχυτοι καὶ ἀμείωτοι μένωσιν. Οἷον αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, εἰς μίαν συνελθοῦσαι ὑπόστασιν οὐ συνεχύθησαν οὐδὲ ἐμειώθησαν, ἀλλ' ἔχουσιν οὐσιώδη τὴν διαφοράν. Ἑκάστη γὰρ τῶν δύο φύσεων ἄφυρτός ἐστι καὶ ἀτύγχυτος κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων, οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν· μία γὰρ ἀμφοῖν ἡ ὑπόστασις· ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσιώδη διαφοράν.

ηʹ. Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

D Ὑποστατικὴ ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς διαφόρους οὐσίας καὶ φύσεις εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν συνάγουσά τε καὶ συνδέουσα, οἷον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑποστατικὴ ἐγένετο ἕνωσις. Αἱ γὰρ δύο φύσεις αὐτῷ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀσυγχύτως ἡνώθησαν. Ὑποστατικὴ δέ ἐστι διαφορὰ, ὅταν αἱ ὑπὸ τὴν μίαν οὐσίαν ὑποστάσεις διῄρηνται ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἀριθμὸν καὶ πλῆθος ἐπὶ τοῖς χαρακτηρικοῖς ἰδιώμασιν, οἷον σὺ καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι τοῖς χαρακτηρικοῖς ἰδιώμασι διαφέρομεν ἀλλήλων κατὰ τάς ὑποστάσεις. Ὡς φέρε εἰπεῖν ἐγὼ μὲν εἰμὶ μακρὸς, μελάγχρους, ὑποψελλὸς, σὺ δὲ μεσῆλιξ, λευκὸς, τὸν προφορικὸν λόγον ὑγιής. Ὡσκύτως καὶ

οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι τοῖς τοιούτοις ἰδιώμασιν ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσιν.

θ'. Περὶ σχετικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Σχετικὴ ἕνωσίς ἐστι φιλικὴ διάθεσις, ἢ θελημάτων ὁμονοητικὴ ὁμόνοια. Οἱ γοῦν φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, κατὰ τὸ εἶδος τῆς φιλίας λέγονται ἔχειν σχετικὴν ἕνωσιν. Ὁ γοῦν θεήλατος Νεστόριος ὁ αἱρετικὸς μὴ δεχόμενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ἡνώθη τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, τὴν μὲν καθ' ὑπόστασιν ἀπηρνεῖτο, ἐφλυάρει δὲ ὅτι ἡ ἁγία Μαρία ἐγέννησεν ἄνθρωπον ψιλὸν, πρὸς ὃν εἶχεν ὁ Θεὸς ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως φιλικὴν διάθεσιν, καὶ ὡμολόγει μὲν ἕνωσιν, οὐχ ὑποστατικὴν δὲ, ἀλλὰ σχετικὴν, ὅθεν οὐ μίαν ὑπόστασιν ὁ δείλαιος ἐδογμάτιζεν, ἀλλὰ δύο, διῃρημένας μὲν ἀλλήλων καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἡνωμένας δὲ ἀλλήλαις κατὰ φιλίαν, ἢ ταὐτοβουλίαν, ἢ γνωμικὴν διάθεσιν, ἢ ὅσα τοιαῦτα ἐληρώδει ἐκεῖνος.

ι'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία τὸν Πατέρα δογματίζει ἀγέννητον, τὸν δὲ Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὀνομάζει δὲ τὸν Υἱὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα, διὰ τὸ ἄνευ συνδυασμοῦ ἀπαθῶς, ἀχρόνως, ἀῤῥεύστως, καὶ ἀχωρίστως γεγεννῆσθαι ἐκ τοῦ Πατρός. Υἱὸν δὲ καὶ χαρακτῆρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, διὰ τὸ τέλειον καὶ ἐνυπόστατον καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πατρὶ εἶναι πλὴν τῆς ἀγεννησίας. Μονογενῆ δὲ, ὅτι μόνος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Εἰ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἄλλος δὲ τρόπος ὑπάρξεως οὗτος. Ἡ δὲ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ὡς δὲ καὶ ἡ ἀγεννησία οὐ σημαίνει οὐσίας διαφορὰν, οὐδὲ ἀξίωμα, ἀλλὰ τρόπον ὑπάρξεως.

ια'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ὁ μὲν Πατὴρ ἄρτιος καὶ ἀγέννητος, οὐ γὰρ ἔκ τινος, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχει. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητῶς. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἅμα δὲ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Τίς δὲ ὁ τρόπος διαφορᾶς γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, οὐκ οἶδεν οὐδείς. Διαφέρουσιν οὖν αἱ ὑποστάσεις μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησιν, ἤτοι τῇ ἀγεννησίᾳ καὶ τῇ γεννήσει καὶ τῇ ἐκπορεύσει, ἀδιαιρέτως καὶ ταῦτα διαιρούμεναι. Ἕκαστον δὲ τῶν τριῶν προσώπων τελείαν ἔχει ὑπόστασιν. Ἐν γὰρ τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι μία ἁπλῆ οὐσία ὑπερτέλειος καὶ προτέλειος. Παράκλητον δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱὸν ὀνομάζομεν, ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον. Τὸ μέντοι Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρός φαμεν ἐκπορεύεσθαι, δι' Υἱοῦ δὲ μεταδίδοσθαι (2).

cris, cutis candida, nihil in linguæ usu et elocutione vitii. Similem in modum et singuli alii homines proprietatibus ejusmodi, velut personal differentia distinguuntur.

9. *De relativa unione et differentia.*

Relativa unio et amica et consentiens animorum voluntatumque conspiratio. Qui igitur amicitiam invicem colunt, ratione hujus amicitiæ, relativa unione juncti esse dicuntur. Nestorius itaque hæreticus a furiis agitatus cum respueret ecclesiasticum dogma quod affirmat Deum ipsum factum esse hominem et naturæ nostræ unitum, illam unionem personalem negavit, et nugatus est hominem nudum natum esse e sancta Maria, quem ab ipsa usque nativitate Deus amore esset prosecutus : adeoque confessus quidem est unionem, non personalem autem, sed relativam, unde non unam personam miser ille docuit, sed duas, essentia et persona invicem distinctas, junctas vero amore et eadem volendo ac sentiendo, et quæ plura hujuscemodi ille deliravit.

10. *De sanctissima Trinitate.*

Sancta et catholica Ecclesia Patrem docet ingenitum, Filium genitum ex Patre, et Spiritum ex solo procedentem Patre, non ex Filio, quem vocat *Verbum Patris et splendorem*, quia sine coitione, impassibiliter, nec in tempore, et sine defluxu ac separatione natus est ex Patre, *Filium* vero et *characterem personæ Patris*, quia perfectus est et propriam personam habet,et per omnia similis est Patri, nisi quod ille est ingenitus, *Unigenitum* etiam, quod solus ex Patre natus est. Nam licet Spiritus sanctus quoque ex solo Patre procedit, at non per generationem sed per processionem, quæ alia est exsistendi ratio. Generatio autem et processio quemadmodum etiam (ut ita dicam) ingenerabilitas non essentiæ denotat differentiam aut dignitatem, sed modum exsistendi.

11. *De sanctissima Trinitate.*

Pater quidem perfectus et ingenitus, non enim ex alio sed ex seipso habet quod est. Filius autem a Patre per generationem, et Spiritus sanctus ipse etiam ex solo Patre, sed per processionem. Simul vero et pariter ex Patre et genitus est Filius et Spiritus sanctus processit. Quæ porro sit differentiæ inter generationem ac processionem ratio, nemo unus novit. Differunt igitur personæ solis personalibus proprietatibus,ingenerabilitate, generatione et processione, atque indistinctæ invicem ita a se distinguuntur.Quælibet autem trium personarum perfectam hypostasin sive subsistentiam habet : hisque tribus perfectis hypostasibus una simplex essentia,omnem supergrediens atque antecellens perfectionem, constat. Paracletum denique vocamus et Filium et Spiritum sanctum quia uterque omnium precationes excipit. Et Spiritum ex Patre affirmamus procedere, a Filio autem dari.

NOTÆ.

(2) Huc usque editio Joh. Wœgelini, Augustæ Vindelicorum A. 1611, in 8 vo. Quæ sequuntur, nunc primum prodeunt.

12. *De ratione communicationis idiomatum.*

Attende, domine mi, vocabulis; valde enim difficilis res est et necessaria: quamobrem et pluribus a me tibi quantum fas erit exponetur Scire oportet, imperator augustissime, quod quando dicimus divinitatem et humanitatem, totam (3) naturam significamus divinitatis et totam naturam humanitatis. Quando autem dicimus Deum et hominem, non semper integras denotamus naturas, sed quandoque etiam hypostasin et personam. Si igitur simpliciter dicam, *Credo in Deum*, nec quidquam aliud addam, totam significavi deitatem. Cum autem dico: *Deus homo factus est*, non deitatem totam significo, sed tantum Filium. Ac vicissim si dicam, *Deus hominis causa carnem induit*, totum significavi genus humanum. Cum autem dico: *Homo erat in regione Ausitide*, solum Jobum innuo. Diligenter attende huic doctrinæ capiti. Quandoquidem igitur Domini nostri Jesu Christi duas confitemur naturas, divinitatem et humanitatem, unam agnoscimus personam ex utrisque compositam. Cum porro ipsas naturas consideramus, divinitatem et humanitatem dicimus. Cum vero compositam ex naturis hypostasin, ab utraque Christum vocamus Deum et hominem atque Deum carne indutum. Aliquando autem Deum modo et Filium hominis appellamus, et nec Deum modo cum dicimus, sejungimus ab homine, nec quando Filium vocamus hominis eum a Deo separamus: idem enim et Deus integer et integer homo est. At cum dicimus deitatem, non una nominamus humanitatis proprietates: neque enim affirmamus deitatem esse passibilem vel creatam. Uti nec vicissim quando dicimus humanitatem, sub ea intelligimus proprietates divinitatis, neque enim humanitatem affirmamus esse increatam. Sed circa personæ unitatem aliter res se habet. Audacter siquidem separatim confitemur Christum Deum, iterum separatim hominem, nec minus confitemur utrumque. Nam et Deum quando dicimus, hominem subintelligimus, et quando dicimus hominem, confitemur Deum. Et eumdem dicimus Deum passibilem, quatenus homo est, et puerum antesæcularem et principii expertem quatenus est Deus. Atque hæc fert communicationis idiomatum ratio, quavis natura cum altera proprietates suas communicante propter personæ identitatem, et illarum mutuam inter se ut ita dicam permeationem. In hoc, mi domine, multa errant hæretici, dum œconomiæ in Christo profunditatem dignoscere nequeunt.

ιβ'. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως.

Πρόσεχε, δέσποτά μου, τῷ ὀνόματι, λίαν γάρ ἐστι καὶ δυσκολώτατον καὶ ἀναγκαιότατον, ὅθεν καὶ διὰ πλειόνων σοι κατὰ βατὸν ῥηθήσεται. Ὀφείλει εἰδέναι, θειότατε βασιλεῦ, ὅτι ὅταν μὲν λέγωμεν θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ὅλην τὴν φύσιν δηλοῦμεν τῆς θεότητος, καὶ ὅλην τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δὲ λέγωμεν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὐ πάντοτε τὰς ὁλότητας δηλοῦμεν τῶν φύσεων, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα. Ὅταν μὲν οὖν εἴπω ἁπλῶς οὕτως, Πιστεύω εἰς Θεὸν, μηδὲν ἄλλο προσθεὶς, ὅλην ἐδήλωσα τὴν θεότητα. Ὅταν δὲ εἴπω, Ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὐ τὴν θεότητα ἐσήμανα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ Υἱοῦ ὄνομα. Καὶ πάλιν, εἰ μὲν εἴπω, Ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐσαρκώθη, ὅλην ἐδήλωσα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐὰν δὲ εἴπω, Ἄνθρωπος ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, μόνον τὸν Ἰὼβ ἐδήλωσα. Πρόσεχε τῷ δόγματι ἀκριβῶς. Ἐπεὶ οὖν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δύο μὲν τὰς φύσεις ὁμολογοῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὰς τὰς φύσεις ἀναθρῶμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγομεν. Ὅταν δὲ ἐκ τῶν φύσεων συντεθεῖσαν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, Χριστὸν ὀνομάζομεν, καὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ Θεὸν σεσαρκωμένον, ποτὲ δὲ Θεὸν μόνον καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου. Καὶ οὔτε Θεὸν μόνον λέγοντες χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ἀνθρώπου Υἱὸν κατονομάζοντες χωρίζομεν τοῦ Θεοῦ· ὁ αὐτὸς γάρ ἐστιν ὅλος Θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος. Θεότητα μὲν γὰρ λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῇ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. Οὐ γάρ φαμεν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστήν. Οὐδὲ πάλιν λέγοντες ἀνθρωπότητα, νοοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. Οὐ γάρ φαμεν ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ θαῤῥούντως ὁμολογοῦμεν καὶ μόνως Θεὸν καὶ μόνως ἄνθρωπον, καὶ τὸ συναμφότερον Χριστόν. Ἀλλὰ καὶ Θεὸν λέγοντες καὶ ἄνθρωπον νοοῦμεν, καὶ ἄνθρωπον λέγοντες καὶ Θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν αὐτὸν λέγομεν καὶ τὸν Θεὸν παθητὸν, καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄναρχον, καθ' ὃ Θεός. Καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος ἀντιδόσεως ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδούσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. Τοῦτο, δέσποτά μου, πλάνην ἐμποιεῖ πολλὴν τοῖς αἱρετικοῖς, μὴ δυναμένοις διαγνῶναι τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας.

13. *De divina unione.*

Nosse debes, domine mi atque imperator, quod natura divina integra est in qualibet persona deitatis, integra in Patre, in Filio integra, et integra in Spiritu sancto. Cum itaque incarnatus est ex sancta Trinitate, Filius nempe Dei, integram ac perfectam docemus naturam deitatis in unam personam unitam esse cum integra natura humana: neutiquam vero dicimus tres personas sanctæ deitatis omnibus

ιγ'. Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως.

Ὀφείλεις εἰδέναι, δέσποτά μου βασιλεῦ, ὡς ἡ τῆς θεότητος φύσις πᾶσα τελείως ἐστὶν ἐν ἑκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσα ἐν Πατρὶ, πᾶσα ἐν Υἱῷ, πᾶσα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει οὖν τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πᾶσαν καὶ τελείαν δογματίζομεν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἑνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Οὐ μὴν λέγομεν, ὅτι αἱ τρεῖς ὑπο-

NOTÆ.

(3) i. e. Deum universe, tribus constantem personis, et totum genus humanum.

στάσεις τῆς ἁγίας θεότητος πάσαις ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστάσεσι καθ' ὑπόστασιν ἡνώθησαν. Πάσῃ δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμὲν ἑνωθῆναι πᾶσαν τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν. Κατ' οὐδένα γὰρ λόγον κεκοινώνηκεν ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ σαρκώσει τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν. Πᾶσα οὖν ἡ φύσις οὐ κατὰ μερῶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει συνεργεῖται τῷ Θεῷ.

ιδʹ. Περὶ φύσεως ἀπαθείας.

Ὀφείλεις ὁμολογεῖν ὅτι ἡ φύσις τοῦ Λόγου ἐσαρκώθη ἤτοι ἡνώθη σαρκί. Οὐ μὴ ὅτι ἡ φύσις τοῦ Λόγου ἔπαθε σαρκὶ, ἀλλ' ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε σαρκί· ὅτι μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος ὁ Θεὸς ὁμολογοῦμεν. Καὶ ὅτι ἡ θεότης ἡνώθη τῇ ἀνθρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, μεμαθήκαμεν, ὅτι δὲ ἡ θεότης ἄνθρωπος γέγονεν, ἢ ἐνηνθρώπησεν, οὐδαμῶς ἀκηκόαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὖν δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ θελήματα πάντως τὰ φυσικὰ, καὶ θελητικός ἐστιν ὁ αὐτὸς κατ' ἄμφω τῶν αὐτοῦ φύσεων. Τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπάρχουσαν ἡμῖν θελητικὴν δύναμιν ἀνέλαβε. Δύο οὖν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ φαμεν· εἶχε μὲν γὰρ, ὡς μὲν Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.

ιεʹ. Τίς ὁ Θεός.

Οὔτε ὁ οὐρανὸς Θεὸς, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὁρωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ πολυτίμητος καὶ πολυθρύλλητος νοῦς· οὐδὲ ἰδέα τις κατὰ Πλάτωνα χωριστὴ σωμάτων, ἀλλ' οὐδὲ φύσις ὅλως ἐγκόσμιος, ἀλλ' οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ φῶς, οὐχ ἀσωματότης, οὐχ ἀϋλία, οὔτε αἰσθήσει θεατὸς οὔτε νῷ ληπτός· ἀλλά τις ἑτέρα φύσις ἀνεξερεύνητος, καὶ αὐτοῦ δύναμις, ἥ τε φρουρητικὴ ἥ τε ζωογόνος, ἥ τε ἀναγωγικὴ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἄπειροί εἰσι καὶ ἀνέκληπτοι, καὶ αὐτὸς ἄπειρος καὶ κατὰ ἀρχὴν καὶ κατὰ τέλος. Καὶ τὸ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἄναρχον ὀνομάζεται, τὸ δὲ κάτω ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ξύμπαν αἰώνιον. Ἄπειρος οὖν τὴν δύναμιν ὁ Θεὸς, ἄναρχός τε καὶ ἀτελεύσητος καὶ αἰώνιος. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τῷ ὄντι θεολογικῶς διορίζεται.

ιϛʹ. Πῶς οἶδε Θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα.

Οὐχ ὡς ἔχει τὰ πράγματα γινώσκει ὁ Θεὸς ταῦτα, ἀλλ' ὡς ἔστιν αὐτὸς κατ' οὐσίαν. Οἷόν εἰσι τὰ πράγματα μεριστὰ, ὁ δὲ Θεὸς ἀμέριστος· ἀμερίστως οὖν οἶδε τὰ μεριστά. Καὶ πάλιν τὰ πράγματα ἀλλοιωτὰ καὶ μεταβλητὰ, ὁ δὲ Θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος· ἀναλλοίωτος οὖν οἶδε τὰ ἀλλοιωτὰ, καὶ τὰ μεταβλητὰ ἀμεταβλήτως. Οὕτως καὶ τὰ ὑπὸ χρόνον αἰωνίως οἶδε, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἀναγκαίως, καὶ τὰ σωματικὰ ἀσωμάτως· Ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ γινώσκει ὁ Θεὸς ἀσωμάτως τὸ σῶμα, ἠλλοιώθη ἐκεῖνο καὶ ἀσώματον γέγονεν. Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ Θεοῦ γνῶσις κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν γινώσκει τὰ πράγματα. Ἐκείνων δὲ ἕκαστον μένει ὅπερ ἐστί. Πρὸς γοῦν τοὺς ἀποροῦντας καὶ λέγοντας εἰ ᾔδει ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ τὰ ἐντε-

personis humanis unitas esse personaliter, integræ vero naturæ humanæ integram Deitatis substantiam unitam esse affirmamus. Nulla enim ratione Pater et Spiritus sanctus cum incarnatione Verbi communicavit, nisi complacendo et volendo. Integra igitur natura, nec pars ejus tantum in Christi persona operatur divina operatione.

14. *De naturæ divinæ impassibilitate.*

Fateberis utique naturam Verbi incarnatam sive carni unitam esse. Non ideo natura Verbi passa est in carne, sed Christus in carne passus est : Deum enim hominem et hominem Deum factum esse confitemur. Didicimus quoque divinitatem esse unitam humanitati in una persona humana : deitatem autem hominem esse factam, vel incarnatam, aut humana indutam natura neutiquam audivimus. Cum vero duæ sint Christi naturæ, etiam duæ sunt ejus naturales voluntates, et ipse voluntate gaudet secundum utramque naturam, siquidem et facultatem volendi, quæ nobis naturaliter inest, assumpsit. Duplices igitur et operationes ipsius esse affirmamus. Ut Deus enim et consubstantialis Patri divina gaudet operatione, sed tanquam homo factus et consubstantialis nobis, humanæ operationis non est expers.

15. *Quis Deus.*

Neque cœlum Deus, nec sol, neque aliud quidquam eorum quæ cernuntur, sed neque honoratissima ac celebratissima hominum vocibus mens, neque idea a corporibus, ut docet Plato, separata ac sejuncta, neque natura mundi, neque vita aut lumen, neque incorporalitas, ut ita dicam, et immaterialitas. Neque sensu visibilis neque mente perceptibilis est, sed alia imperscrutabilis natura, et potentia ejus, conservatrix datrixque vitæ et productrix, et semel ut dicam, omnes ipsius facultates infinitæ sunt et principii ratione et finis. Atque illius quidem respectu sine principio esse dicitur, ratione hujus vero sine fine, hoc est omnino æternus. Infinita igitur potestate Deus, et principii finisque expers et æternus est : quod et Gregorius Theologus vere theologice docuit.

16. *Quomodo præscit Deus res mutationibus obnoxias ?*

Non quales sunt res tali cognitione cognoscit eas Deus ; sed quali ipse est essentia. Sic, v. g., res sunt partibus divisibiles ; Deus partium et divisionis expers : res itaque partibus divisibiles impartibili ratione cognoscit. Porro res sunt alterationi et mutationi obnoxiæ ; Deus inalterabilis et haud mutabilis : mutabilia igitur et alterabilia cognoscit inalterabiliter et immutabiliter. Ita etiam res temporarias æterna cognoscit ratione ; corpora item ratione incorporali. Non autem ideo quia Deus corpora incorporali ratione cognoscit, ideo corpus mutatur, fitque incorporale. Sed Deus quidem scientia sua res pro divinæ essentiæ ratione cognoscit ; illarum autem quælibet quod est manet. Ad

hos igitur qui movent dubium, quæruntque si Deus præsciverit Adamum mandata esse transgressurum, quomodo fieri potuerit ut Adamus non peccaret? Quod enim Deus præscivit, id protoplastus quomodo potuit evitare? Ad hoc dubium in promptu tibi sit respondere, quod propria Deus virtute novit et quæ sunt et quæ futura sunt, nec mutantur tamen res, etsi ille perfectiore illas ratione scit. Quandoquidem igitur sciebat Adamum fuisse prolapsurum in peccatum, ejus cognitio non fuit homini causa peccandi. Non enim eripuit ei æquilibritatem ad opinandum, et boni si vellet eligendi facultatem: sed Deus quidem sciebat quid futurum esset, Adamo autem non erepta erat animi ad bonum inclinandi potentia. Et Adamus quidem ad contraria indefinito modo se habebat: Deus autem indefinitum definita cognoscebat ratione. Sicut enim corpus incorporaliter, sic et indefinitum definite novit.

17. *Quodnam primum elementum, a quo mundum condere cœpit Deus?*

Moyses quidem, qui Deum vidit, cœlo simul et terræ primum locum assignat in mundi originibus. Inter Græcorum vero sapientes alii aliud opinati sunt. Nonnulli enim terram præferunt tanquam centrum circuli cœlestis, quod etiam in plano centrum sit circulo prius et antiquius. Alii universum mundum distinguunt in quatuor elementa, et quintum æthereum genus corporis: quatuorque illa sub æthere disposita, pulcherrimum vero ætheræ naturæ cœlum primum omnium factum esse affirmant. Qui vero factum mundum haud obscure negant, universum simul exsistens congruenter propriæ opinioni statuunt. Eas autem potius existimare primo loco factum cœlum, utpote corpus præstantius, et quod cætera complectitur atque comprehendit.

18. *Unde homines notionem Dei acceperint?*

Notionem Dei hauserunt homines ex ordine rerum, ex naturæ æqualibus legibus, ex providentia ad omnia pertingente. Magnorum enim luminum ortus et occasus iisdem temporibus eodem semper se habens modo, et cursus siderum eamdem servantes rationem, et circumrotatio cœli circularis omnia colligens ac constringens, aliaque quæ in aliis corporibus consimiliter se habent, prædicant esse quemdam qui universi curam gerit eique providet. Si enim forte et casu mundus coaluisset, partes ejus sine ordine et ratione ferrentur: nunc vero motus universi certo numero et ordine constitutus, et quod nihil sine ratione vel movetur vel quiescit, sed omnia facile ac commode regi se patiuntur, Deum nobis universi factorem conditoremque demonstrant.

19. *Pluresne sint angeli an homines?*

Pauciores multitudine sunt angeli quam homines. Vide enim quomodo numeri omnes quo propriores sunt unario, eo minores sunt numeris longius ab illo distantibus. Uti binarius, ternarius et quaternarius minores sunt vicenario et tricenario. Sicut

A ταλμένα παραβῆναι, πῶς εἰκος ἦν ἐκεῖνον γενέσθαι ἀναμάρτητον; Ὃ γὰρ ἐγίνωσκεν ὁ Θεὸς, πῶς ὁ πρωτόπλαστος ὑπερβῆναι ἠδύνατο. Πρὸς γοῦν τοὺς τοῦτο ἀποροῦντας ἀποκρίνου εὐθὺς, ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἰδιότητα οἶδε καὶ τὰ γενόμενα καὶ τὰ γενησόμενα. Καὶ πάλιν οὐκ ἀλλοιοῦται τὰ πράγματα, εἰ ἐκεῖνος κρειττόνως αὐτὰ ἐπίσταται· Ἐπειδὴ τοίνυν ἠπίστατο ὅτι πεσεῖται ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδὰμ, οὐχ ἡ γνῶσις αὐτοῦ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἀφείλετο αὐτοῦ τὴν ἰσοῤῥοπίαν τῆς γνώμης καὶ τὴν τοῦ καλοῦ αἵρεσιν, εἴπερ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ μὲν Θεὸς ἠπίστατο τὸ ἐσόμενον, τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐκ ἀφῃρέθη ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὁρμή. Καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀόριστον εἶχε τὴν ἐπὶ τὰ ἐναντία ῥοπὴν, ὁ δὲ Θεὸς ὡρισμένως ἐγίνωσκε τὸ ἀόριστον. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα B ἀσωμάτως οἶδεν, οὕτω μὲν καὶ τὸ ἀόριστον ὡρισμένως.

ιζ'. Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ Θεός.

Μωυσῆς μὲν ὁ θεόπτης οὐρανῷ ἅμα καὶ γῇ τὰ πρεσβεῖα δίδωσι τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως. Τῶν δὲ παρ' Ἕλλησι σοφῶν ἄλλοι ἄλλως ᾠήθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρῶτον παράγουσιν ὡς κέντρον τοῦ οὐρανίου κύκλου, ἐπεὶ καὶ τοῦ ἐπιπέδου κύκλου τν κέντρον πρεσβύτερον. Ἕτεροι δὲ εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὸ πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διαιροῦντες κόσμον καὶ τὸ τετράστοιχον ὑπὸ τοῦ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ κάλλιστον δὲ τοῦ αἰθέρος ὁ οὐρανὸς, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαί φασιν. Ὅσοι δὲ ἀγέννητον τὸν κόσμον σαφῶς C ἀπεφήναντο ὁμοῦ τὸ πᾶν εἶναι ἀκολούθως ἑαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον οἴεσθαι τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σῶμα καὶ τῶν ἄλλων περιληπτικόν.

ιη' Πόθεν ἔννοιαν ἔσχον Θεοῦ ἄνθρωποι;

Ἔννοιαν ἔσχε Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων τάξεως, ἀπὸ τῆς ἰσονομίας τῶν φύσεων. ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικούσης προνοίας. Ἥ τε γὰρ τῶν μεγάλων φωστήρων ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς ἀεὶ ὁμοίως ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι τὴν ταυτότητα σῴζοντες, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ περιφορὰ καὶ περίοδος κυκλοτερὴς πάντα σφίγγουσα καὶ συνδέουσα, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις σώμασι, προνοητήν τινα τοῦ παντὸς εἶναι ἀνακηρύττουσιν. D Εἰ γὰρ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ τοῦ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὔρυθμος τοῦ παντὸς κίνησις, καὶ τὸ μηδὲν ἀλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ πάντα εὐαγώγως ἡνιοχεῖσθαι, τὸν Θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν τοῦ παντός.

ιθ'. Πότερον πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι.

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλῆθος οἱ ἄγγελοι. Σκόπει γὰρ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ποῤῥωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυὰς, ἡ τριὰς καὶ ἡ τετρὰς ἐλαττότεραί εἰσι τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὥσ-

περ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τῆς ἑνάδος ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσὶν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, ἔλαττον ἔχουσι τὸ ποσὸν οἱ δὲ πορρώτερω, πλέον. Ἐγγύτεροι δὲ τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ περικείμεναι δυνάμεις, πορρωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. Ὥστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι, ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπερατώθησαν, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον προχεῖται ἡ γεννησις. Σταθήσεται δὲ αὐτὴ κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρόν.

A igitur propiores unario numeri sunt minores, longius vero remoti majores et numerosiores, sic quæ uni et soli Deo propiora sunt, eadem pauciora quoque sunt; quæ vero longius distant, plura sunt numero. Propiores autem Deo sunt angeli, archangeli, et his proximæ protestates. Longius ab illo absunt homines. Igitur plures sunt homines quam angeli, unde et angelorum numerus jam est finitus et circumscriptus, hominum vero generatio in infinitum effunditur, quæ tamen et ipsa sistetur in sæculorum consummatione.

κ', Περὶ νοῦ.

Οὐ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. Ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστιν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα νοῦς καὶ πάντων Δημιουργὸς, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μετασχεθείη τινός; Πάσης γὰρ νοερᾶς πληθύος καὶ τοῦ πλήθους τῶν νοῶν ἡγεῖταί τις νοῦς. Καὶ ἀμέθεκτος καὶ πρῶτος μὲν νοῦς οὗτος ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ μεθεκτὸς μὲν, οὐχ ὁ ἐγκόσμιος δὲ, ἀλλ' ὁ ὑπερκόσμιος καὶ χωριστὸς τοῦ κόσμου, εἶτα ὁ ἐγκόσμιος, Ἐπεὶ κατὰ τοὺς τῶν Ἑλλήνων λόγους καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἔμψυχος ἅμα καὶ ἔννους ἐστί. Καὶ ἡ ἐγκόσμιος ψυχὴ οὐκ εὐθὺς μετέχει τοῦ ὑπερκοσμίου νοὸς, ἀλλὰ πρώτως τοῦ ἐγκοσμίου. Ἔστιν οὖν ἡ τάξις καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα οὕτως. Ὁ ἀμέθεκτος νοῦς, ὁ ὑπερκόσμιος, καὶ ὁ ἐγκόσμιος.

20. *De mente.*

Non quælibet mens ab anima quacunque participatur. Principalis mens a nulla anima participari potest. Quæ enim omnibus rebus mens præstantior B est, et omnium opifex, quomodo ab anima ulla participetur? Omnis enim intelligibilis multitudinis et multitudinis mentium princeps est mens quædam nullius animæ particeps. Atque hæc prima mens est et nominatur. Post hanc nullius participem animæ succedit mens non mundana quidem, sed supramundana et a mundo separabilis. Deinde mundana, nam, secundum Græcorum sententiam, ipse etiam mundus anima ac mente præditus est. Et anima mundi non statim continet supramundanam mentem, sed primo mundanam. Ordo igitur et numerus atque nomina sic se habent: mens cujus nulla anima compos et particeps fieri potest, tum mens supramundana ac denique mundana.

κα'. Ἔτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς ἑαυτὸν νοεῖ. Ἀλλ' ὁ πρῶτος νοῦς καὶ ἀμέθεκτος ἑαυτὸν μόνον. Οὐδὲ γὰρ ἔχει τι πρὸ αὐτοῦ, ἵνα ἐκεῖνο νοήσῃ. Τὰ δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ ἂν νοήσειεν. Ἀλλ' ἔχει τούτων τὴν νόησιν ἀνοησίᾳ κρείττονι νοήσεως. Καὶ ἔστιν, ὅτι οὗτος νοῦς, νοῦς ἅμα καὶ νοητόν. Νοῦς μὲν ὡς νοῶν ἑαυτὸν, νοητὸν δὲ, ὡς νοούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον μεθεκτὸς νοῦς ἑαυτόν τε ἅμα νοεῖ, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ νοῦν. Πᾶς γὰρ νοῦς ἢ ἑαυτὸν νοεῖ, ἢ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν, ἢ τὸ μεθ' ἑαυτόν. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ μεθ' ἑαυτὸν νοεῖ, κατὰ τὸ χεῖρον ἐπιστρέφει. Εἰ δὲ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν νοεῖ, εἰ μὲν διὰ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἑαυτὸν ἅμα κἀκεῖνο γνώσεται. Εἰ δὲ ἐκεῖνο μόνον ἑαυτὸν ἀγνοήσει νοῦς ὤν. Ἀλλὰ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ γινώσκων, γνώσεται καὶ ἑαυτόν. Ἔστιν ἄρα καὶ ἐν τῷ νῷ νοητὸν, καὶ ἐν τῷ νοητῷ νοῦς, καὶ ὁ μὲν ὁλικώτερος, ὁ δὲ μερικώτερος.

21. *Iterum de mente.*

Omnis mens seipsam intelligit. Sed prima mens C quæ a nullo participatur, se intelligit solam. Neque enim habet aliquid se prius, quod intelligat. Quæ vero post sunt, non quidem intellexerit, sed habet eorum cognitionem sine intelligentia, per genus perceptionis quod intelligendi actu est præstantius. Ac mens talis intellectus simul est et intelligibile. Intellectus quidem, quatenus se ipse intelligit, intelligibile vero, quatenus a seipso intelligitur. Quæ hinc post imparticipabilem mentem mens participabilis succedit, seipsam simul intelligit et illam priorem se ipsa mentem. Omnis enim mens vel intelligit seipsam, vel quod supra se, vel quod infra ac post se est. At quando hoc quod infra se est intelligit, ad deterius se convertit. Quando autem intel-D ligit id quod supra se est, atque per sui ipsius cognitionem, seipsam pariter et illud cognoscet: si vero illud solum, seipsam ignorabit mentem esse. Sed utique dum id quod se prius est cognoscit, cognoscet etiam se ipsam. Est igitur et in mente intelligibile, et in intelligibili mens sive intellectus alius universalior, particularior alius.

κβ', Ἔτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, αἰώτια ἔχει. Ὅλη γε ἅμα ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ νοῦ καὶ οὔτε αὔξεται οὔτε μεγεθύνεται, οὐδὲ ὃ σήμερον ἔστι χθὲς οὐκ ἦν. Καὶ ἡ νόησις δὲ αὐτοῦ ὁμοία ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ. Πληρεστάτη γὰρ καὶ ὅλη, καὶ ὁμοῦ πάντα νοεῖ, καὶ οὔτε τὸ παρεληλυθὸς ὁρᾷ, οὔτε τὸ μέλλον ὡς ἐσόμενον οἶδεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνεστῶτι πάντα οἶδεν, οὐ κινούμενος, οὐ συλλογιζόμενος, οὐχ

22. *Iterum de mente.*

Mens essentiam, potentiam et operationem æterna habet. Essentia mentis simul tota est, neque augetur neque in majorem magnitudinem crescit, neque quod hodie est heri non erat, et intellectio ejus essentia est similis. Plenissima enim et tota intelligit et omnes res simul, et nec præterita tanquam præterita, neque futura tanquam futura cognoscit, sed omnia intelligit tanquam præsentia: non movetur

neque unum ex alio colligit neque ut anima ponit præmissas ex quibus inducat conclusiones, sed simul scit omnia. Cum enim immobilis sit, nec a tempore mensuratur, neque quoad essentiam neque quoad operationes. Quod si igitur essentia ejus æterna et æterna est operatio, etiam media inter has potentia æternam subsistentiam sortita est.

A ὥσπερ ἡ ψυχὴ προτάσεις τιθεὶς καὶ ἐπάγων συμπεράσματα, ἀλλ' ἐν τῷ ἑνὶ πάντα ἐπιστάμενος. Ἀκίνητος γὰρ ὢν, οὐκ ἂν ὑπὸ χρόνου μετρεῖτο, οὔτε κατὰ τὴν οὐσίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Εἰ οὖν καὶ ἡ οὐσία τούτου αἰώνιος καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ μέση τούτων οὖσα δύναμις αἰωνίαν τὴν ὑπόστασιν ἐκληρώσατο.

23. *De mente.*

Omnis mens est substantia partes nullas habens. Quod enim caret magnitudine, neque est corpus, nec movetur, omnino etiam in partes dividi nequit. Quidquid enim in partes dividitur, dividitur vel magnitudinis vel multitudinis ratione. Quoniam vero mens omni modo sempiterna, et corporibus sublimior est, partes etiam nullas habet. Unde vero constat mentem non esse corpus? Quoniam se ipsa intelligit, atque in se ipsam reflectitur. Corpus enim seipsum intelligit nullum. Unde porro constat æternam esse mentem? Quoniam intelligentia ejus non partibus divisa est, sed quemadmodum essentia in perenni identitate manet. Omnia porro subsistere facit mens, non qualiscunque quidem, sed illa imparticipabilis et effectrix mundi. Facit autem subsistere in primis quidem propria et mutationi nulli obnoxia, deinde etiam mutabilia et temporaria, non tamen ita ut illa prius faciat, hæc posterius: omnia enim uno facit momento. Suo porro ordine et secundum proprietatem suam illa procedunt, alia proprietatem intelligibilem, alia naturalem motum servantes.

κγ'. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς οὐσία ἐστὶν ἀμέριστος. Τὸ γὰρ μὴ ἔχει μέγεθος, τὸ μὴ ὂν σῶμα, τὸ μὴ κινούμενον πάντως καὶ ἀμέριστον. Πᾶν γὰρ τὸ μεριζόμενον ἢ κατὰ τὸ μέγεθος μερίζεται, ἢ κατὰ τὸ πλῆθος. Εἰ δὲ ὁ νοῦς κατὰ πάντα αἰώνιος καὶ ἐφπέκεινα σωμάτων, ἀμέριστος ἄρα ἐστί. Πόθεν δέ; ὅτι ἀσώματος ὁ νοῦς, ὅτι ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει, σῶμα γὰρ B αὐτὸν οὐδὲν νοεῖ. Πόθεν δὲ δῆλον, ὅτι αἰώνιον; Ὅτι οὐ μερίζεται ἡ νόησις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ταυτότητί ἐστι διηνεκεῖ, ὥσπερ ἡ οὐσία. Ἔστι δὲ πάντων ὑποστάτης, οὐχὶ πᾶς νοῦς, ἀλλ' ὁ ἀμέθεκτος καὶ δημιουργὸς κόσμου. Ὑφίστησι δὲ προσεχῶς μὲν τὰ ἴδια καὶ ἀμετάβλητα, εἶτα δὴ καὶ τὰ μεταβλητὰ, καὶ ἔγχρονα, οὐχ ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ποιεῖ, τὰ δὲ ὕστερα, ἀλλ' ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἅπαντα. Ἐκεῖνα δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν καὶ ἰδιότητα πρόεισι, τὸ μὲν κατὰ τὴν νοερὰν ἰδιότητα, τὰ δὲ κατὰ τὴν φυσικὴν κίνησιν.

24. *De eodem argumento.*

Mens participabilis quæ est post illam imparticipabilem, habet in se (4) primam mentem intelligibilem, et omnium inferiorum intelligibilem cognitionem sortita est. Nam pro mensura propriæ essentiæ et prima habet et semet inferiora. Unde imparticipabilem quoque illam mentem intelligibiliter cognoscit: licet enim illa sit imparticipabilis, tamen inferioribus dat quasdam existentiæ suæ perspicuas significationes. Sed et animam hæc intelligibiliter cognoscit, et res naturales, siquidem non cognoscit res quas intelligit secundum naturam qua illæ sunt præditæ, neque deterius meliora, sed utraque intelligibiliter. Neque rebus quas intelligit se conformat, præstantiori enim non potest, et deteriori non vult. Pro sua igitur quam ipsa habet natura et superiora se et inferiora intelligit, neque ista in se, sed istorum habet causas, atque ut intelligibilia intelligibiliter sic et sensibilia intelligibiliter in se habet.

C κδ'. Περὶ νοῦ.

Ὅτι ὁ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον νοῦς, ἤτοι ὁ μεθεκτὸς καὶ τὸν πρῶτον νοῦν νοερὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν πάντων νοερὰν τὴν εἴδησιν ἐκληρώσατο. Κατὰ γὰρ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὰ πρῶτα ἔχει καὶ τὰ ὕστερα ἑαυτῷ. Ὅθεν καὶ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν νοερῶς νοεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλ' ἐμφάσεις τινὰς δίδωσι τοῖς μετ' αὐτὸν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Καὶ τὴν ψυχὴν δὲ καὶ τὰ φυσικὰ οἷα δὴ νοερῶς οἶδεν. Οὐ γὰρ ὡς ἔχουσι φύσεως τὰ νοούμενα, οὕτως νοεῖ. Οὔτε γὰρ κρειττόνως οἶδε τὰ χείρονα, οὔτε χειρόνως τὰ κρείττονα, ἀλλ' ἀμφότερα νοερῶς. Οὐδὲ γὰρ συμμεταβάλλει τοῖς νοουμένοις. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ κρεῖττον οὐ δύναται, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον οὐ βούλεται. Ὡς οὖν ἔχει φύσεως, οὕτω καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸν νοεῖ, D καὶ τὰ μετ' αὐτόν. Οὐ μὲν ἐκεῖνα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὰς ἐκείνων αἰτίας. Καὶ ὡς τὰ νοητὰ νοερῶς ἔχει, οὕτω καὶ τὰ αἰσθητὰ νοερῶς.

25. *De mente.*

Omnes species intelligibiles, ut animæ, mentes, angeli, archangeli, potestates et quæ sunt ejus generis alia, tum in aliis invicem sunt, tum quodlibet est per se, neque quod in aliis invicem sunt confusionem affert, neque quod per se sunt singula, di-

κε'. Περὶ νοῦ.

Πάντα τὰ νοερὰ εἴδη, οἷον ψυχαὶ, νόες, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, δυνάμεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον. Καὶ οὔτε τὸ ἐν ἀλλήλοις σύγχυσιν ἔχει, οὔτε τῷ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἕκαστον μερισμὸν λαμβάνουσι. Φοιτᾷ γοῦν

NOTÆ.

(4) Hoc est, cognoscit atque intelligit illam pro suo modulo.

πάντα διὰ πάντων, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐστιν ἕκαστον. Τὰ μὲν σώματα, καθ' ἑαυτά ἐστι ἕκαστον, καὶ οὐ δι' ἀλλήλων φοιτᾷν δύναται διὰ τὴν παχυμέρειαν. Τὰ δὲ ἀσώματα καὶ νοερὰ εἴδη ἐκτὸς παχύτητος ὄντα καὶ μεγέθους, δι' ἀλλήλων φοιτῶσι. Καὶ αὖθις ἀσύγχυτα μένουσιν. Ἐν ἀλλήλοις γοῦν εἰσι πάντα τὰ νοερὰ εἴδη ἡνωμένως, καὶ χωρὶς ἕκαστον διακεκριμμένως, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ θεωρήματα ἐν μιᾷ ψυχῇ.

κϛ'. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς πλήρης ἐστὶ τῶν θείων εἰδῶν, οἷον, ἀγαθότητος, ὁσιότητος, δικαιοσύνης, ταυτότητος, ὁμοιότητος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ὁ μὲν θειότερος νοῦς ὁλικωτέρων ἐστὶ περιεκτικὸς εἰδῶν, ὁ δὲ ταπεινότερος μερικωτέρων· οἱ μὲν γὰρ ἀνωτέρω θείαις δυνάμεσι χρῶνται μείζοσιν, οἱ δὲ κατώτεροι πληθυνόμενοι, μᾶλλον ἐλαττοῦσι τὰς δυνάμεις, ἃς ἔχουσι. Τὰ γὰρ τῷ ἑνὶ συγγενέστερα ἐλαττότερα μέν εἰσι τῷ πλήθει, τῶν ὑφ' ἑαυτὰ, τῇ δυνάμει δὲ ὑπεραίρει. Τὰ δὲ τοῦ ἑνὸς πορρωτέρω, ἔμπαλιν τῷ μὲν ποσῷ πληθυντικώτερά εἰσι, τῇ δὲ δυνάμει ἐλαττότερα. Πᾶν μὲν γὰρ τὸ πληθυνόμενον ἐλαττοῦται κατὰ τὴν δύναμιν, πᾶν δὲ τὸ ἑνούμενον τῇ μὲν δυνάμει μεγαλύνεται, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ τὴν ποσότητα· ἡ μὲν γὰρ ἕνωσις δυναμικωτέρα, ἡ δὲ διαίρεσις πληθυντικωτέρα. Καὶ ἡ μὲν ἕνωσις ἐλάττων κατὰ τὴν ποσότητα, ἡ δὲ διαίρεσις ἀσθενέστερα κατὰ τὴν δύναμιν.

κζ'. Περὶ ψυχῆς.

Τρίτον ἐστὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς. Καὶ τὸ μὲν ἀκρότατον αὐτῆς, τὸ τοῖς νοητοῖς ἡνωμένον, νόησις ὠνόμασται. Τὸ δὲ ἔσχατον τὸ τῶν αἰσθητῶν γνωστικὸν, διὰ μέσης τῆς κοινῆς αἰσθήσεως δόξα λέγεται. Τὸ δὲ μέσον τὸ ἀνιέναι καὶ κατιέναι πεφυκὸς, διάνοια. Καὶ μέχρι μὲν τούτων, ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι νοῦς, διάνοια, δόξα, μετὰ δὲ ταῦτα εἶναι τὸ ζῶον. Ἡ μὲν γὰρ πολυποίκιλος φύσις, ἡ δὲ τῆς θείας μοίρας ὑπάρχουσα, ἡ μέν γε ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον, ὁ δὲ θυμὸς λεοντώδης, ὁ δὲ λόγος ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Ἐστὶ δὲ τούτου καὶ ἄλλος θειότερος ἄνθρωπος καὶ ἀληθέστερος, ὁ νοερὸς, ὃν αὐτάνθρωπον προσαγορεύουσιν οἱ τῶν εἰδῶν φιλοθεάμονες. Τρίτον οὖν ὁ ἄνθρωπος, ὁ μὲν νοερὸς καὶ μονοειδὴς, ὁ δὲ λογικὸς καὶ τριμερὴς καὶ τριδύναμος, ὁ δὲ αἰσθητικὸς καὶ πολυειδὴς καὶ παντοδαπός. Τὸ δὲ λογιζόμενον καὶ τὸ θεωροῦν ἡμεῖς ἐσμεν· ἡμεῖς γὰρ καὶ ψυχὴ ταυτόν.

κη'. Περὶ ψυχῆς.

Τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν τὴν ψυχὴν, Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης, ὡς ὀργάνῳ φασὶ χρῆσθαι τῷ σώματι. Δεῖ γὰρ, φησὶν Ἀριστοτέλης, τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι. Οἱ δὲ ἐκ Περιπάτου φιλόσοφοι ὡς ἔνυλον εἶδος μιγνύουσιν αὐτὴν τῷ σώματι καὶ διαπλέκουσιν. Οἱ δὲ περὶ Κλεάνθην καὶ σῶμα ταύτην ἀποφαίνονται, δυναμένην μέντοι γέ ποτε καὶ τοῦ φαινομένου χωρίζεσθαι σώματος. Πλωτῖνος δέ φησι μὴ ἀναγκάζεσθαι δέχεσθαι τὴν ψυχὴν τὰ πάθη τοῦ

A visionem. Omnia igitur per omnia permeant, nec minus unumquodque est per se. At enim corporum quodlibet per se est, nec per alia potest ob crassitiem permeare. E contrario incorporalia et intelligibilia utpote crassitiei ot magnitudinis expertia, invicem se permeant, ac nihilominus inconfusa per manent. Omnes igitur species intelligibiles sibi invicem insunt atque unita sunt, nec minus separata sunt ac disjuncta, sicut in anima cogitationes.

26. *Adhuc de mente.*

Omnis mens divinis plena est ideis, ut bonitatis, sanctitatis, justitiæ, identitatis, similitudinis cæterisque : at divinior mens integriores ideas continet, vicissim quo inferior est, eo minores illarum partes. Superiores enim majoribus divinis facultaB tibus utuntur, inferiores vero mentes dum multiplicantur, facultatibus quas habent utuntur imbecillioribus. Quæ enim unitati proxima sunt, multitudine quidem ab inferioribus vincuntur, potentia autem præstant. Vicissim quæ ab unitate longius recedunt, numero plura, sed potentia minora sunt. Quidquid enim in multitudinem abit, potentia minuitur, sed quod unitur, potentia augetur ac crescit, licet numero minuatur. Unitio enim valentior est, divisio multitudinis procreatrix. Unitio minor numero, divisio potentia infirmior.

27. *De anima.*

Tres sunt animæ passiones. Prima quidem et C summa qua intelligibilibus conjungitur, intelligentia appellatur. Infima qua res sensiles per sensum communem cognoscimus, dicitur opinio. Media, quæ ascendendo et descendendo colligere apta nata est. Atque homo quidem hactenus, mens, ratiocinatio, opinio : quod superest animal est, natura varia ac multiplex, pars divinæ sortis particeps, pars concupiscentia multiceps bestia, et ira qualis est leonum : sed verus homo ratio est. Exsistit porro et alius homo divinior veriorque, intelligibilis, quem αὐτάνθρωπον ipshominem sive ideam hominis vocant qui idearum ac specierum contemplatione oblectantur. Triplex igitur homo datur, unus intelligibilis, iste et unicus ac simplex ; alter rationabilis, tribus facultatibus ac veluti partibus constans : tertius sensibilis et multiplex variusque. Sumus D autem id quod ratione et consideratione utitur : anima enim cujusque is est quisque.

28. *De anima.*

Inter Græciæ sapientes Plato et Aristoteles aiunt animam corpore uti tanquam instrumento. *Ars enim*, inquit Aristoteles, *instrumentis, anima corpore indiget.* At Peripatetici philosophi animam, velut formam materiæ, inhærentem corpori implicant ac permiscent. Cleanthes et animam statuit corpus esse, utpote quæ possit a corpore quod oculis cernitur separari ac secedere. Plotinus negat necesse esse ut anima corporis passionibus afficiatur, nam nec artificem ea quæ instrumentis suis contingunt

unquam persentiscere. Necessario autem uti sensibus animam. Nam ut per corpus operetur, sensum habere auxiliatorem, ut per illum externa cognoscat. Quandoquidem igitur incorporalis anima est, passiones corporis ad eam non pertingent; quod si pertingant, non essentiam ejus afficient, verum facultates et operationes.

29. *De anima.*

Quæ miscentur, vel ita miscentur inter se, ut confundantur, quemadmodum humores, vel ut modo implicentur mutuo ac permeent, uti aer et lux; si quis quæ singula consideret, illa quad essentiam distincta, operationibus permista deprehendet. Hinc Aristoteles duplicem ponit animam aliam separatam, aliam quæ in corpore subsistit. At non sentit anima se corpori esse permistam, sed corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio habet quod sentit appetitque, atque aliarum est affectionum particeps. Itaque Plato statuit ipsi animæ esse veram propriamque substantiam : quæ enim in alio subsistit forma, ab eodem qualitas essentialis, non substantia appellatur.

30. *Adhuc de anima.*

Aliter physicus, aliter dialecticus animam definiunt. Physicus animæ substantiam considerat quatenus non est a corpore separata : naturæ siquidem scientiam professus, spectabit animam haud sejunctam a corpore, et quatenus haud sejuncta est. Dialecticus vero etiam rationes essentiæ illius in se spectatas expendit; et mathematicus abstracta a corpore contemplatur : sed primus philosophus de separabilitate vitæ ab anima est sollicitus. Quærere nimirum oportet num substantia sit anima necne, et potentiane an actu substantia sit? Atque utrum corpus sit, an incorporalis, an utrumque? Quodammodo etiam ex iis quæ animæ adsunt substantiam ejus intelligere fas est. Cæterum vita nostra rationabilis, quam mentem Aristoteles appellat, pro sua ad corpus inclinatione et separabilis est et inseparabilis.

31. *De anima.*

Anima quæ seipsam cognoscit et quod divina gaudet prærogativa, longe distat a natura corporum, omnibusque præstat seminibus. Multo etiam ante hæc ab omnibus corporibus distincta est, atque in propria sede supra omnes naturales ac seminales rationes, dixerim etiam ipsius universi collocata. Neque enim ex defluxione siderum in corpora venit, neque naturali sive corporali more generatur, neque seminales rationes eam in corpus ejaculant sed a Deo desuper descendit. Quæ vero seipsam ignorat, neque scit cœleste suum genus esse ac nobile, liberaque conditione se conditam ac constitutam, illa mancipii in morem corpori inservit, libertatemque perdit : et magnus ipsius oculus a naturali velamine obruitur aut exstinguitur.

32. *Num anima in angelum mutetur.*

Quæ diversis per essentiam generibus vitæ præ-

A σώματος, ἐπεὶ μηδὲ τεχνίτης τὰ πάθη τῶν ὀργάνων ὑποδέξαιτ' ἄν ποτε. Αἰσθήσει δὲ χρῆσθαί φησιν ἀναγκαῖον, τὸ γὰρ διὰ σώματος ἐνεργοῦν, ἔχει τὴν αἴσθησιν, ἵνα δι' αὐτῆς γινώσκῃ τὰ ἔξωθεν. Εἰ οὖν ἡ ψυχὴ ἀσώματος, τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐ διαβήσεται ἐπ' αὐτήν. Εἰ δὲ καὶ ἔρχεται, οὐκ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἔρχεται, ἀλλ' εἰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας.

κθ'. Περὶ ψυχῆς.

Μίγνυται τὰ μιγνύμενα ἢ κιρνάμενα ἀλλήλοις ὥσπερ τὰ ὑγρὰ, ἢ διαπλεκόμενα ὥσπερ ὅ τε ἀὴρ καὶ τὸ φῶς. Εἰ δὲ ἐφάπτοι τὸ μόνον, τῇ μὲν οὐσίᾳ κεχώρισται, ταῖς δὲ ἐνεργείαις μέμικται. Καὶ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν ποιεῖ διττὴν, τὴν μὲν κεχωρισμένην, τὴν δὲ ἐν σώματι τὴν ὑπόστασιν
B ἔχουσαν. Πλὴν οὐχ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἡ ἐν τῷ σώματι οὖσα εἴπερ κέκραται τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ ἔμψυχον σῶμα. Τὸ γὰρ σῶμα διὰ τὴν ψυχὴν αἰσθητικὸν γέγονε, καὶ ὀρεκτικὸν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν δεκτικόν. Πλάτων δὲ τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἑαυτῆς φησιν εἶναι. Τὸ γὰρ ἐν ἄλλῳ τὴν ὑπόστασιν ἔχον εἶδος, ποιότητα οὐσιώδη καλεῖ, ἀλλ' οὐκ οὐσίαν.

λ'. Περὶ ψυχῆς.

Διαφόρως ὁρίζεται τὴν ψυχὴν ὁ φυσικὸς καὶ διαλεκτικός· ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς ἀντιλαμβάνεται τῆς ψυχικῆς οὐσίας, καθόσον ἐστὶ σωμάτων ἀχώριστος. Ὁ γοῦν φυσιολόγος ἐπιστημονικὸς ὢν, καὶ γὰρ ἀχώριστον εἴσεται καὶ ὅπως ἀχώριστον. Ὁ δὲ διαλεκτικὸς καὶ τοὺς οὐσιώδεις λόγους καθ' ἑαυτοὺς ὄντας ἐπινοεῖ. Ὁ δὲ μαθηματικὸς ἐξ ἀφαιρέσεως
C τούτων ἐπισκέπτεται· ὁ δὲ πρῶτος φιλόσοφος περὶ τῆς χωριστικῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς πραγματεύεται. Δεῖ δὲ ζητεῖν πότερον οὐσία ἡ ψυχὴ ἢ οὔ. Καὶ ἢ οὐσία δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. Καὶ σῶμα ἢ ἀσώματος, ἢ ἄμφω τρόπον τινὰ, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ ψυχῇ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐννοεῖν. Ἡ δὲ λογικὴ ἡμῶν ζωὴ ἣν προσαγορεύει νοῦν Ἀριστοτέλης, ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα νεύσει χωριστή τε ἅμα ἐστὶ καὶ ἀχώριστος.

λα'. Περὶ ψυχῆς.

Ψυχὴ ἑαυτὴν γνοῦσα, καὶ ὅτι θεῖον ἔχει ἀξίωμα, πόῤῥω μὲν τῆς φύσεως ἵσταται. Πάντων δὲ τῶν σπερμάτων προέχει. Πολὺ δέ τι τούτων πρότερον πάντων σωμάτων κεχώρισται, καὶ ἐφ' ἑαυτῇ ἕδρᾳ
D ἄνω που καθημένη τῶν φυσικῶν λόγων καὶ τῶν σπερματικῶν, εἰπεῖν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ παντός. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων ἀποῤῥοίας τῷ σώματι παραγίνεται, οὔτε ἀπὸ φύσεως εἰς γένεσιν ἔρχεται, οὔτε σωματικοὶ λόγοι ταύτην εἰς τὸ σῶμα ἐξακοντίζουσιν, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπὸ Θεοῦ κάτεισιν. Ἀγνοήσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅτι τῆς ἄνωθεν εὐγενείας ἐστὶ καὶ ἐλευθέρα καθέστηκεν, δουλοπρεπῶς θητεύει τῷ σώματι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπόλλυσιν. Καὶ ὁ μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καλύμματος καταχώννυται, ἢ ἀποσβέννυται.

λβ'. Εἰ μεταβάλλει ψυχὴ εἰς ἄγγελον.

Οὐ μεταβάλλει τὰ κατ' οὐσίαν ἕτερα εἴδη τῆς

A ζωῆς εἰς ἄλληλα. Οὐ γάρ ἐστιν ὅμοια τὰ γεννητὰ καὶ μεταβλητὰ τοῖς ἀμεταβόλοις. Ἀλλὰ ψυχὴ ἄγγελος μὲν ἢ ἀρχάγγελος γενέσθαι οὐ δύναται, μιμεῖται δὲ ὅσον εἰκὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Καὶ πρὸς τὰ ὑπερέχοντα γένη ἀπεικονίζεται, ἐπεὶ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγένηται, ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοίωσιν ἔχει τὸ παράδειγμα. Εἰ δὲ ὁμοιοῦται Θεῷ, πολλῷ μᾶλλον ταῖς ὑποδεεστέραις δυνάμεσιν. Καὶ πᾶσα μὲν ψυχὴ κατ' εἰκόνα πεποίηται Θεοῦ, οὐ πᾶσα δὲ ἔχει τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα, δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν, καὶ οἷον ἀρχή τις, ἀφορμὴ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, καὶ οἷον σκιαγραφία τῶν ἀρετῶν. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐνεργείᾳ ἐστὶν αὐτὸ τέλος καὶ ἀπηρτισμένη εἰκών. Οὐ πάντες δὲ ὁμοίως τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἔχομεν, ἀλλ' οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἔλαττον.

dita sunt non inter se invicem permutantur, neque enim mutabilia, quæque generantur, sunt similia illis quæ nullam mutationem recipiunt. Anima vero angelus quidem vel archangelus fieri nequit, quantum tamen fas est, eorum imitatur actiones, atque præstantioribus generibus se assimilat, siquidem et facta est ad imaginem Dei : imago porro ad similitudinem exemplum sibi habet propositum. Quod si Deo assimilatur, multo magis iis quæ infra Deum sunt potestatibus. Et omnis quidem anima ad imaginem facta est, ut vero similitudinem etiam referat, non habet omnis anima. Ad imaginem enim factam esse, significat facultatem pulchra et honesta facta edendi, et principium atque ansam bonarum actionum quamdamque vero, effectum ipsum, virtutis. Ad similitudinem vero, effectum ipsum, et finem atque imaginem perfectam et absolutam. Neque vero omnes æqualiter illud ad similitudinem habemus, sed alii magis, alii miuns.

B

λγ'. Εἰ ἄναρχος ἡ ψυχή.

Οὐκ ἔστιν ἀρχὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχή, οὐδὲ ἀγέννητος οὔτε ὡς ἄνευ ἑτέρας αἰτίας αὕτη πρὸ τῶν ἄλλων ὑπάρχουσα. Τίς δὲ ἡ αἰτία; ἀφ' ἧς πρώτης εἴρηται, παντί γε τοῦτο σαφές, ὡς ἡ δημιουργική, ἀρχὴ γὰρ αὕτη πάσης τῆς τῶν ὄντων ἀπογεννήσεως. Τίς δὲ ἡ πρόοδος αὐτῆς; Καὶ πῶς προῆλθεν; Ἡμεῖς μὲν οὐσιοποιοῦμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐμφυσήματος ᾧ ἐνεφύσησεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὁ Θεός. Ἕλληνες δὲ ποικιλώτερον περὶ τούτου διεξίασιν, ὥσπερ δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅτι διὰ μόνην τὴν τελειότητα ἀπογεννᾷ τὰ παραγόμενα ὁ Θεός. Καὶ ἵνα τὸ ξύμπαν τέλειον ἀποδείξῃ, ὁμοῦ μὲν πάντα παράγει. Ἕκαστον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν πρόεισιν. Τὸ ὂν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ ζωή, ἀπὸ τοῦ ὄντος, ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ζωῆς, ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ νοῦ. Ἔτι οὖν, φασίν, ἡ C ψυχὴ νοῦ γέννημα, ἄχρονος ἐξ αὐτοῦ προϊοῦσα.

33. *Num principii expers sit anima.*

Non est ipsa sibi principium anima neque ingenita, neque citra aliam causam præ aliis exsistens. Quæ porro prima ejus causa sit, nemini non est perspicuum, creatrix nempe illa quæ omnium rerum generationis est principium. Quis vero ejus progressus, et quomodo processit? Nos quidem substantiam ejus repetimus ab insufflatione, qua Deus in primum hominem illam inspiravit. Ethnici autem varia subtilitate hac de re uti etiam de aliis disputant, aiuntque per solam perfectionem suam Deum omnia quæ producuntur procreare, atque ut universum perfectum absolvat, omnia procreare simul, ita ut unumquodque secundum proprium ordinem procedat : ens a seipso, vita ab ente, a vita mens, a demiurgo sive procreatrice mente anima. Aiunt igitur animam esse progeniem mentis sine tempore ex illa profectam.

λδ'. Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν φιλοσόφων ἁπλῶς οὔτε δυνάμεις ψυχῆς ὀνομάζουσι. Χρὴ δὲ οὕτως διαιρεῖν, ὡς εἰσὶ νοεραὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἱ μὲν νοεραί, καὶ εἰς τὸν κρείττονα ἀναγόμεναι τῆς ψυχῆς τὸν ἄϋλον νοῦν· αἱ δὲ πληρούμεναι αὐτοῦ τοῦ νοῦ τὴν ψυχήν, ὅστις ἐξ ἀϊδίου αὐτῇ συνυπάρχει· αἱ δὲ ὁρίζουσαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὅλως καὶ διατάττουσαι κατὰ τὴν νοερὰν νόησιν, αἱ δὲ διαθεσμοθετοῦσαι ὥσπερ νόμοι τινὲς ἔμψυχοι τὰ δεύτερα τῆς ζωῆς εἴδη μετὰ τὸν νοῦν· καὶ αἱ μὲν ἀγαθοειδεῖς· αἱ δὲ τῷ καλῷ ἀποσεμνυνόμεναι. Ἰάμβλιχος δὲ ὁ φιλόσοφος περιττότερος τοῦ δέοντος ὤν, κατάγει τὴν λογικὴν ψυχὴν D ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄχρι τῆς γῆς, καὶ ἐν ἑκάστῃ μερίδι τοῦ παντὸς ἀλλάττει τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καὶ ἄλλας μὲν αὐτῆς ἐν οὐρανῷ τίθεται, ἄλλας δὲ ἐν τοῖς στοιχείοις, ἄλλας δὲ ἐν τῷ παχεῖ σώματι.

34. *Accuratius de animæ facultatibus.*

Multi philosophorum simpliciter ne quidem facultates animæ appellant. Fas vero est ita distinguere, quod mentales animæ facultates sunt, sive quæ utpote mentales mentem animæ immaterialem adducunt ad præstantiora, sive quæ animam mente quæ ab æterno illi coexsistit replent, sive quæ determinant animæ facultates integras et secundum mentalem intellectum disponunt, sive tanquam leges quædam animatæ dirigunt secundas vitæ post mentem species, atque boni honestive studio sunt exornatæ. Jamblichus vero philosophus, modum quodammodo excedens, animam rationalem a Deo usque deducit in terram, et in qualibet parte universi alias ei facultates tribuit. Alias igitur ei ascribit in cœlo, in elementis alias, alias denique in crassis corporibus.

λε'. Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ὁμοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται.

Ἀγέννητον μὲν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων οἴεται δι' ἣν ἔχει οὐσίαν καὶ ζωήν, οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον, οὐδὲ μὴ οὖσα, φησί, γεγένηται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχει ἄπειρον τοῦ εἶναι δύναμιν, ἀλλ' ἀεὶ δέχεται ταύτην ἀπὸ τῶν ὑπερκει-

35. *Quomodo Plato simul docet animam et genitam esse et immortalem?*

Ingenitam equidem Plato animam opinatur ratione essentiæ qua gaudet et vitæ ; non enim in tempore et postquam non exstitisset factam esse affirmat. Quatenus autem non habet infinitam essendi fa-

cultatem, sed eam semper a superioribus essentiis accipit, hac ratione docet eam genitam esse. Quod enim est (5), ingenitum est; quidquid vero fit, est genitum. Anima igitur sempiterna est ratione essentiæ vitæque, et juxta hanc conditionem æterna: fit autem, quatenus infinitam essentiam non capit, sed desuper habet ut infinita sit, et destinatam tenet immortalitatem. Non enim corpora solum generantur, sed etiam animæ, prout et ipsæ temporis participes sunt. Omnis siquidem motus et mutatio tempus sibi habet adjunctum. Nam et Plato ante animam ponit adhuc mentes intramundanas, et a corpore abstractas, et divinam illarum seriem.

36. *Qualis animarum generatio secundum Platonem?*

Animæ alia essentia, alia est facultas, alia operatio. Tres igitur hæ species ac tria veluti capita generationis. Alia itidem ejus est substantia, alia harmonia, et alia denique species quæ ex his resultat ac perficitur. Nam et ignis alia essentia est qua est, alia facultas, effectus alius quo hæc quidem rationem essendi ejus determinat, harmonia vero essentialem ejus coaptat multitudinem, species vero ex duobus illis fit emergitque. Prima igitur est animæ substantia, altera harmonia, tertia idea, quarta facultas, quinta operatio, sexta denique et ultima quæ ex his resultat forma ac species.

37. *Quare anima media sit inter partibilia atque impartibilia.*

Intelligibilium rerum proprietates hujuscemodi sunt; ut sit vere ens, æternum, perfectum atque alia consimilia. At sensibilium aliæ variæ sunt proprietates, veluti quod secundum essentiam suam sint in tempore, partibilia et alterius indigentia et plura hujus generis. His succedit quod non vere ens est, sed essentia quidem est æternum, operationum vero respectu habet ut sit in tempore, et quæ his sunt consentanea. Atque ita anima neque vere ens est, neque vere non ens; ideo mediam illam esse dicimus inter æterna et sensibilia, utpote non pure exsistentem æternam, nec omnino sensibilem, sed ex utrisque mistam ac veluti ex duobus extremis temperatam. Quod si vere ens esset, impartibilis esset; si contra vero esset non ens, esset partibilis. Quandoquidem autem non vere ens, media est inter impartibilem partibilemque.

38. *De cujus animæ generatione agit in Timæo Plato?*

De generatione animæ universi Plato in Timæo tractat, ut videtur philosopho Proclo: illa enim habet ut et indivisibilis sit et divisibilis, media nempe exsistens inter mentem mundi et divisibilem per corpora substantiam. Quemadmodum enim nos apostolico sermoni habentes fidem, principatus quosdam ac potestates, et dominationes, et alia

A μένων οὐσιῶν, κατὰ τοῦτο γενητὴν δογματίζει. Τὸ μὲν γὰρ ὂν ἀγένητον. Πᾶν δὲ τὸ γινόμενον γενητόν. Ἀεὶ μὲν οὖν ἐστιν ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν αἰώνιος· γινομένη δὲ ὡς μὴ δυναμένη δέξασθαι τὴν ἀπειρίαν τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπειροουμένη, καὶ ἐπινοουμένην αὐτῇ τὴν ἀθανασίαν ἔχουσα. Οὐ γὰρ ἐπὶ σωμάτων μόνων ἡ γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῶν, καθόσον αὐταὶ χρόνου μετέχουσι. Πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις συνεζευγμένον ἔχει τὸν χρόνον. Ὁ γάρ τοι Πλάτων πρὸ τῆς ψυχῆς τοὺς νοῦς ἔτι τοὺς ἐγκοσμίους καὶ τοὺς ἀσχέτους, καὶ τὸν θεῖον διάκοσμον τίθησιν.

λϛʹ. Τὶς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία.

B Τῆς ψυχῆς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια. Τῆς οὖν ψυχογονίας τρία πρόσωπα ταῦτα καὶ κεφάλαια. Καὶ ἄλλη μὲν αὐτῇ ἡ ὕπαρξις, ἄλλη δὲ ἡ ἁρμονία, ἄλλο δὲ τὸ εἶδος τὸ ἐκ τούτων ἀποτελούμενον. Καὶ γὰρ τοῦ πυρὸς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, καθ' ἥν ἐστιν, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν τὰ μὲν ξηραίνει, τὰ δὲ θερμαίνει. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις τὸ εἶναι αὐτῇ ἀφορίζεται, ἡ δὲ ἁρμονία τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς πλῆθος ἁρμόζει. Εἶδος δέ ἐστι τὸ ἐκ τούτοιν τοῖν δυοῖν ἀποτελούμενον. Πρώτη μὲν οὖν αὐτῆς ὕπαρξις. Δευτέρα ἡ ἁρμονία. Τρίτη ἡ ἰδέα. Τετάρτη ἡ δύναμις. Πέμπτη ἡ ἐνέργεια, ἕκτον καὶ τελευταῖον τὸ ἐκ τούτων εἶδος.

λζʹ. Διὰ τί ἡ ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν καὶ ἀμερίστων λέγεται;

Τῶν μὲν νοητῶν ἰδιώματα ταῦτα, τὸ ὄντως ὄν, C τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, καὶ ἕτερα τοιουτότροπα. Τῶν δὲ αἰσθητῶν ἕτερα ἄττα τὰ ἰδιώματα. Τὸ ἔγχρονον κατὰ τὴν οὐσίαν, τὸ μεριστὸν, τὸ ἄλλου προσδεὲς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Μετὰ δὲ τούτων ἐστὶ τὸ οὐκ ὄντως ὂν, τὸ κατ' οὐσίαν μὲν αἰώνιον, κατὰ δὲ τὰς ἐνεργείας ἐν χρόνῳ, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Ἡ οὖν ψυχὴ οὔτε ὄντως ὄν ἐστιν, οὔτε ὄντως μὴ ὄν, διὰ ταῦτα μέσην τὴν ψυχήν φαμεν τῶν τε αἰωνίων καὶ τῶν αἰσθητῶν, οὔτε καθαρῶς αἰωνίαν οὖσαν οὔτε μὴν ἐναργῶς αἰσθητὴν, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων μικτὴν, καὶ οἷον ἐκ τῶν ἀκροτήτων κεραννυμένην. Καὶ εἰ μὲν ἦν ὄντως ὂν, ἦν ἂν ἀμέριστος, εἰ δὲ ὄντως μὴ ὄν, ἦν ἂν μεριστή. Ἐπεὶ δ' μὴ ὄντως ὄν ἐστι, μέση ἐστὶν ἀμερίστου καὶ μεριστοῦ.

D

ληʹ. Ποίαν ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ;

Τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν φιλόσοφον Πρόκλον ἐν τῇ τοῦ Τιμαίου βίβλῳ γεννᾷ, καὶ αὕτη γὰρ τὸ ἀμέριστον ἔχει καὶ τὸ μεριστόν. Καὶ μέση ἐστὶ τοῦ τε ἐγκοσμίου νοῦ, καὶ τῆς περὶ τοῖς σώμασι μεριστῆς οὐσίας. Ὥσπερ γὰρ ἡμεῖς οἱ τῷ ἀποστολικῷ λόγῳ ἑπόμενοι ἀρχάς τινας καὶ δυνάμεις, καὶ κυριότητας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἢ μείζονα ἢ ἐλάττονα

NOTÆ.

(5) Tanquam τὸ αὐτοὸν vel ὄντως ον, quod est per se ac semper.

μέσον ἡμῶν καὶ Θεοῦ τιθέαμεν, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἑλλήνων οἱ δῆθα σοφώτεροι ἐνάδα τινὰ ἐξῃρημένην ἐδογμάτισαν, καὶ μετὰ ταῦτα ὄντα, καὶ ζῶντα καὶ νοοῦντά τινα, εἶτα ὑπερκοσμίους νοῦς, καὶ αὖθις ἐγκοσμίους· καὶ μετὰ τούτους τὴν ὅλην ψυχὴν, καὶ μετὰ ταύτην τὴν τοῦ παντός· καὶ τέλος τὰς μερικάς. Καὶ τὸν ψυχικὸν ἐν ταύτῃ συμπληροῦσι διάκοσμον.

λθ'. Πόσαι αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ τίνες;

Τῆς ψυχῆς ἡ μὲν ἀντιλεπτική τίς ἐστι δύναμις, καθ' ἣν τῶν ὄντων ἀντιλαμβάνεται· ἡ δὲ παθητική, καθ' ἣν διατίθεται οἰκείως καὶ ἀλλοτρίως· ἡ δὲ πρακτικὴ, καθ' ἣν πρὸς τὰς πράξεις ἑκουσίως ὁρμᾷ. Καὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἄλλαι μὲν ἀπόλυτοί εἰσι καὶ μόνης τῆς ψυχῆς, ἄλλαι δὲ τῆς ψυχῆς καὶ αὐγοειδέσιν ἐποχοῦνται σώμασι, τινὲς δὲ πνεύματι ἐνύλῳ συνυφεστήκασιν, αἱ δὲ τελευταῖαι εἰς τὸ ὀστρεῶδες σῶμα ἀποτελευτῶσιν. Ἡ δὲ φανταστικὴ δύναμις, πρὸς πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς παραπέφυκε, καὶ οἷον ἐκμάττεται ταύτην, καὶ ταῖς μὲν κρείττοσι τὰς ὑποδεεστέρας ἀποτυποῖ, ταῖς δὲ ὑποδεεστέραις τὰς κρείττονας. Ἀποτυπουμένη γὰρ τὰς νοερὰς δυνάμεις τῇ διανοίᾳ ταύτας ἐπισφραγίζεται, καὶ αὖθις ἀποματτομένη τὰ διανοήματα, τῷ νῷ ταῦτα ἐγκατατίθεται.

μ'. Τί ἐστι φύσις;

Φύσις ἐστὶ δύναμις, ὀφθαλμοῖς μὲν ἀθέατος, νῷ δὲ θεωρητὴ, τοῖς σώμασιν ἐγκατεσπαρμένη παρὰ Θεοῦ, ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ αὖθις ἠρεμεῖν ποιοῦσα. Πάντα γὰρ τὰ σώματα, οἷον τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων συγκείμενα, εἰ καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἔχει, ἀλλὰ προσεχῶς ὑπὸ φύσεως κινεῖται. Πολλὰ μὲν γάρ εἰσι τὰ κινοῦντα τὰ σώματα, πρῶτον ὁ Θεὸς, εἶτα ὁ νοῦς, εἶτα ἡ ψυχή. Ἀλλὰ τελευταῖον ἡ φύσις, οἷον ὄργανόν ἐστι τοῦ Θεοῦ. Τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον καὶ τὰ ἄλογα ζῶα κινεῖ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις. Τὰ δὲ σώματα καὶ τὰ ἁπλᾶ καὶ τὰ σύνθετα, μόνη ἡ φύσις κινεῖ, καὶ πάλιν ἵστησι τῆς κινήσεως.

μα'. Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα;

Τῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν ἄρχονται ἀπὸ ψυχῆς ὥσπερ αἱ κρείττους καὶ προέχουσαι, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀνεγείρονται, ὅταν διψῇ μὲν ἢ πεινῇ ἢ ῥιγῇ, ἤ τινος ἄλλου τοιούτου δέηται ἡ ψυχὴ δὲ τὸ ἐντεῦθεν πορίζοι τὰ ἐλλείποντα τῷ σώματι. Πάλιν τοίνυν τὰ μὲν τοῦ σώματός ἐστι παθήματα δι' αὐτὴν, ὥσπερ τὸ ἐρυθριᾷν, διότι ἡ ψυχὴ αἰσχρόν τι ἔκρινε. Τὰ δὲ τῆς ψυχῆς διὰ τὸ σῶμα, ὥσπερ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λῦπαι διὰ τὴν τοῦ σώματος γένεσιν περὶ τὴν ψυχὴν διαβαίνουσιν. Τὰ δὲ ἐπεὶ κοινωνεῖ ἐξ ἴσου, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ φέρεσθαι κατὰ τόπον. Τὸ μὲν γὰρ διαμείβειν τόπον ἴδιόν ἐστι σώματος· τὸ δὲ κινεῖν κατὰ τὴν φορὰν, ψυχῆς ὑπάρχει ἐνέργεια.

μβ'. Πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυουμένῳ ἑνοῦται σώματι;

Ὁ μὲν τὴν Θεολογίαν μέγας Γρηγόριος ἀσαφής ἐτι περὶ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ οὐκ ἂν ῥᾳδίως αὐτὸν εὕροις ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ προσκείμενον τῶν δοξῶν. Ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νυσσεὺς καὶ ὁ πολὺς τὴν

ejusmodi sive minora, Deum inter et nosmet ponimus, sic et sapientissimi quiquo Græcorum unitatem eximiam quamdam statuerunt, postque hanc entia, et viventia atque intelligentia nonnulla, deinde supramundanas et intramundanas mentes, et post has animam omnimodam, atque deinceps animam universi, et denique particulares animas. Sic ordo et series animarum illis completur.

39. *Quot et quænam sint animæ facultates?*

Animæ alia facultas est perceptrix, per quam res percipit; alia passiva, qua vel congruenter naturæ suæ vel injucundo modo afficitur; alia activa, qua sponte fertur ad actiones. Harum facultatum aliæ sunt absolutæ et ad solam pertinent animam, aliæ etiam animæ lucidis insunt corporibus, aliæ pariter in spiritu materiali existunt, postremæ pertingunt ad ipsam testam usque crassi corporis. Omnibus autem animæ facultatibus superaddita est facultas imaginatrix, quæ veluti exprimit illas ac consignat, et præstantioribus deteriores et deterioribus præstantiores delineat ac describit. Intelligibiles enim facultates cum effingit, cogitationi illas imprimit, et vicissim cum efformat cogitationes, imponit eas menti.

40. *Quid est natura?*

Natura est facultas non oculorum conspicienda acie, sed mente contemplanda, corporibus inseminata a Deo, motus quietisque principium. Natura quippe est quæ corpora naturalia movet, iterumque facit quiescere. Corpora enim quælibet, ut elementa et quæ ex his composita sunt, licet a Deo motum et quietem habent, tamen proxime a natura moventur. Plura enim sunt quæ corpus movent: Deus primum, tum mens, deinde anima, denique natura tanquam Dei instrumentum. Hominem etenim et brutas animantes anima et natura movet. Corpora tum simplicia tum composita a sola moventur natura, quæ iterum quoque motum eorumdem sistit.

41. *Quomodo distinguuntur communes operationes animæ et corporis!*

Operationum aliæ principium habent ab anima ut potiores et præstantiores: aliæ a corpore excitantur, quando sitit, vel esurit aut friget, aut alia ejusmodi re indiget, unde anima ipsi desiderata suppeditat. Vicissim corpus passiones sentit animæ causa, ut erubescit, quando anima aliquid turpe judicavit. Anima itidem afficitur propter corpus, itaque voluptates ac dolores ex corporis conditione in animam penetrant. De aliis operationibus ex æquo participant utraque, ut quando de loco in locum homo movetur. Nam mutare locum, corpori proprium est, sed movere et impellere, animæ est operatio.

42. *Quando anima nascenti corpori unitur?*

Magnus Theologus Gregorius hac in parte obscurus est, nec facile cum deprehendas huic vel illi opinioni adhærere. At enim divinus Gregorius Nyssenus, et Maximus insignis ille confessor ac

philosophus animam nec antiquiorem corpore, nec postgenitam statuunt, sed simul cum dejectione seminis ad animam suscipiendam apti, eamdem subsistere affirmant. Ethnicorum autem eximii post perfectum naturale instrumentum sive corpus prognatumque, animam illi aiunt ingenerari. Et quamdiu uteri quidem adhuc radicibus embryo affixus hæret, naturalem illi animam tribuunt, egredienti autem rationalem, et procedente tempore intelligentem.

43. *Quomodo anima unitur corpori?*

Insinuat se corpori anima sicut sol oriens momento omnia luce complet: nam sic et anima corpus statim accendit ad vitam et vivificat, quo ipso et illud indiget, ut cum ea uniri possit. Sicut porro nervi, longius etiamsi absunt, una moventur, et sicut Naphta quam vocant transilientis ignis vim concipit, medio aere non inflammato, sic et corpus ab anima totum statim illuminatur, neque oportet indivisibilis vitæ et facultatis divisas illuminationes vel participationes comminisci. Conferri autem hæc potest cum participatione (6) entis quæ in re fluxa observatur. Quemadmodum rei fluxæ enim ens adest sine tempore, sic et anima sine tempore adest corpori.

44. *De anima irrationabili.*

Quatuor hisce Græcorum philosophi animam irrationabilem definiunt: appetitu, quo voluptatis sumus ac doloris participes; opinione quæ medias designat rationes inter species sensiles, et puras atque a materia abstractas rationes: sentiendi facultate, quæ externis speciebus assimilatur, ac præsentii externa, salutariane sint an exitiosa: natura denique, quæ proprie est causa generationis et proxime corporibus adhæret, generatque illa et facit ut crescant, gubernatque ac dirigit. His quatuor rebus nonnulli philosophorum essentiam animæ irrationabilis consistere statuunt, ac veluti insititiam esse rationali animæ corporique simul inductam: huic quoque irrationabili animæ injungunt munus administrandi corporis.

45. *Quid voluntas et ratiocinium practicum?*

Voluntas ad ratiocinatoriam animæ partem pertinet, movet enim appetitum in rem desiderabilem, quam quia non sine ratiocinio deligimus, hæc actio impetus voluntatis appellatur, qui a ratiocinio ipso est diversus. Est autem ratiocinium practicum, post appetitum rei desiderabilis cum ratione suscepta actio et operatio. Noris porro animæ corpore solutæ et corpori adhuc conjunctæ non unum idemque ratiocinium. Quibusvis enim præstantioribus anima se assimilat, Deo archangelis, angelis et cæteris potentatibus, unde et opera ejus jam divina, jam humana, jam contra-

ὁμολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν Μάξιμος οὔτε πρεσβυτέραν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, οὔτε μεταγενεστέραν τιθέασιν, ἀλλ' ὁμοῦ τῇ καταβολῇ τοῦ σπέρματος ἐπιτηδείου πρὸς ὑποδοχὴν ψυχῆς τυγχάνοντος, ταύτην ὑφιστάνουσι. Τῶν δὲ Ἑλλήνων οἱ πρόκριτοι, μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ φυσικοῦ ὀργάνου καὶ τὴν ἀποκύησιν τούτου, ἐνσπείρουσι ταύτην τῷ σώματι, πλὴν ὅτε μὲν ἔσωθεν ᾗ κατεῤῥιζωμένον τὸ ἔμβρυον, τὴν φυσικὴν ψυχὴν τούτῳ διδόασιν, ἐξελθόντι δὲ τὴν λογικὴν, καὶ προϊόντι τὴν νοεράν.

μγ'. Πῶς ἑνοῦται τῷ σώματι ἡ ψυχή;

Εἰσκρίνεται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ὥσπερ ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου πάντα ἀνθρόως ἐμπίμπλησι τοῦ φωτός. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἀθρόως ἐξάπτει τὸ σῶμα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ζωοποιεῖ, τοῦτο ἐπιτηδείως ἔχον πρὸς τὴν ἕνωσιν ταύτης. Ὥσπερ οὖν αἱ νευραὶ αἱ συνηρμοσμέναι καὶ εἰ πόῤῥω τύχοιεν οὖσαι, συγκινοῦνται· καὶ ὁ καλούμενος φθὰς δέχεται τοῦ πυρὸς τὴν δύναμιν τοῦ μεταξὺ ἀέρος μὴ πυρουμένου, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόως ἐλλάμπεται ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐ δεῖ τῆς ἀμερίστου ζωῆς καὶ δυνάμεως διῃρημένας ἐπινοεῖν τὰς ἐλλάμψεις, ἢ τὰς μετοχάς. Ἀπεικαστέον δὲ αὐτὴν τῇ τοῦ ὄντος μετοχῇ εἰς τὸ γινόμενον. Ὥσπερ γὰρ τὸ ὂν ἀχρόνως τῷ γινομένῳ πάρεστιν, οὕτως καὶ αὐτὴ ἀχρόνως πάρεστι τῷ σώματι.

μδ'. Περὶ ἀλόγου ψυχῆς.

Ἐν τέσσαρσι τούτοις παρ' Ἕλλησιν οἱ φιλοσοφίσαντες τὴν ἄλογον ψυχὴν ἀφορίζουσιν· ἐν τῇ ὀρεκτικῇ, καθ' ἣν ἡδονῆς καὶ λύπης μετέχομεν· ἐν τῇ δοξαστικῇ, ἥτις τοὺς μέσους λόγους καὶ μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀΰλων καὶ καθαρῶν λόγων ἀφώρισται· ἐν τῇ αἰσθητικῇ, ἥτις πρὸς τὰ ἐκτὸς εἴδη ὡμοίωται, καὶ προαισθάνεται τὰ ἔξωθεν σωτήρια καὶ ὀλέθρια· ἐν τῇ φυσικῇ, ἥτις ἐστι κυρίως γενεσιουργὸς, καὶ συμπλέκεται προσεχῶς τοῖς σώμασι, γεννᾶται αὐτὰ καὶ αὔξει καὶ διοικεῖ καὶ κατευθύνει. Ἐκ τούτων δὴ τῶν τεσσάρων τὴν ἄλογον ψυχὴν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων οὐσιώσαντες ἐγκεντρίζουσιν οἷον τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ τῷ σώματι συνεισάγουσι. Τὴν δὲ ἄλογον οἰκονομεῖν τὰ σώματα ἐπιτρέπουσιν.

με'. Τίς ἡ βούλησις καὶ τίς ὁ πρακτικὸς λογισμός;

Ἡ βούλησις περὶ τὸ λογιστικὸν μόριον ἐστὶ τῆς ψυχῆς. Κινεῖ μὲν γὰρ τὴν ὄρεξιν πρὸς τὸ ἐφετὸν ἐπεὶ δὲ τούτου οὐκ ἄνευ λογισμοῦ προαιρούμεθα, ἡ κατ' αὐτὸ ἐνέργεια βουλευτικὴ ὁρμὴ ὠνομάσθη, ἑτέρα οὖσα τοῦ λογισμοῦ. Πρακτικὸς δέ ἐστι λογισμὸς, ἡ μετὰ τὴν ὄρεξιν τοῦ ἐφετοῦ μετὰ λογισμοῦ πρᾶξίς τε καὶ ἐνέργεια. Τοῦτο δέ σοι ἔστω, ὅτι ψυχῆς ἀπολυθείσης σώματος καὶ ἔτι παρούσης ἐν τῷ σώματι οὐκ αὐτός ἐστι λογισμός. Ἐπειδὲ πᾶσι τοῖς κρείττοσιν ἀφοιοῦται ἡ ψυχὴ, Θεῷ, ἀρχαγγέλοις, ἀγγέλοις καὶ ταῖς λοιπαῖς δυνάμεσι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ μὲν θεῖα, τὰ δὲ ἀνθρώπινα, τὰ δὲ

NOTÆ.

(6) Intellige ut supra τὸ ὄντως ὄν, ens æternum ac stabile: cui opponitur τό γινόμενον quod fit et nascitur, ac mutationibus est obnoxium, atque adeo Platoni negatur esse verum ens.

ἐναντία, ἵνα μὴ τὰ ὀνόματα λέγω· μεταλαμβάνει γὰρ τὰς ἐνεργείας, πρὸς ἃ λαμβάνει καὶ τὴν ὁμοίωσιν.

μς'. Περὶ προαιρέσεως καὶ προσοχῆς.

Μέσαι δυνάμεις εἰσὶ τῆς ψυχῆς προσοχὴ καὶ προαίρεσις. Ἀλλ' ἡ μὲν προαίρεσις ἡγεῖται τῶν πράξεων, ἔχει δὲ καὶ λόγον ἐν ᾧ κρίνει τὰ καλὰ, καὶ ὄρεξιν τὴν ἐφιεμένην τῶν οἰκείων καὶ ἀγαθῶν, καὶ τὴν ἀναπληροῦσαν ἀεὶ τὰ ἐλλείποντα. Ἀμφοτέρων οὖν τοῦ λόγου καὶ τῆς ὀρέξεως συνίσταται ἡ προαίρεσις. Προσοχὴ δέ ἐστι καθ' ἣν προσέχομεν τοῖς ἔργοις οἷς πράττομεν καὶ τοῖς λόγοις οἷς λέγομεν· αὕτη γὰρ ποτὲ μὲν τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη ἀνασκοπεῖται τίνα τε ἐστὶ καὶ πῶς ἔχει πρὸς ἄλληλα· ποτὲ δὲ αὖ τὸ ζῶον θεωρεῖ τί πράττει καὶ πῇ παραβαίνει, καὶ τί ἐλλείπει. Μέσα δέ εἰσι καὶ τὰ τῶν μα- B θημάτων ἀσκήματα, καὶ τὰ τῶν καθαρτικῶν ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα. Μέσα δὲ λέγονται ὡς μεταξὺ κείμενα τῶν νοερῶν λόγων καὶ τῶν δοξαστικῶν.

μζ'. Πότερον ἡ ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς;

Ἐπὶ μὲν τοῦ φυσικοῦ θανάτου, τὸ σῶμα λύεται ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἐπὶ δὲ τοῦ νοητοῦ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ἔδησε τὸ σῶμα ἐν τῇ ψυχῇ. Εἰ μὲν γὰρ κατείχετο τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οὐ διαλέλυτο ἄν. Ὅθεν ἐν τῷ θανάτῳ λύεται τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Ἡ δὲ ψυχὴ ἔδησεν ἑαυτὴν τῷ σώματι διὰ τῶν παθῶν. Ἡ οὖν ψυχὴ ἑαυτὴν λύει ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ μέση ἐστὶ τῆς ἀμερίστου καὶ τῆς μεριστῆς οὐσίας. Οὔτε γὰρ καθαρῶς ἐστιν ἀμέριστος ὁ νοῦς, οὔτε πάντη ἀμερὴς, τὸ C σῶμα δὲ πάντη μεριστόν. Καὶ αἱ ποιότητες καὶ τὰ ἔνυλα εἴδη περὶ τὸ σῶμα μεριστὰ, καὶ πάντα μὲν ἐν πᾶσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν νοῦς νοερῶς ἔχει πάντα. Ἡ δὲ ψυχὴ λογικῶς. Τὸ δὲ φυτὸν σπερματικῶς, τὸ δὲ σῶμα τὰ εἴδωλα ἔχει τῶν ὄντων, ὁ δὲ Θεὸς ἀνεννοήτως καὶ ὑπερουσίως.

μη'. Περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς τάξεις εἰσὶ τῶν ἀρετῶν. Αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν κοσμοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν τοῦ σώματος ψυχὴν, αἱ δὲ καθαίρουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἐπιστρέφουσι πρὸς ἑαυτὴν, αἵτινες καὶ καθαρτικαὶ καλοῦνται. Αἱ δὲ τελείως καθαρθεῖσαι τὴν ψυχὴν, ἀπασχολοῦσιν εἰς θεωρίαν τῶν νοητῶν, αἵτινες θεωρητικαὶ καὶ νοεραὶ ὀνομάζονται. Καὶ ἄλλη μὲν ἀρετὴ Θεοῦ, ἄλλη δὲ ἀγγέλου, ἄλλη δὲ ἀνθρώπου. Ὡς γὰρ αἱ οὐσίαι αὐτῶν διάφοροι, οὕτω καὶ αἱ ἀρεταί. D Καὶ ψυχὴ μὲν κυρίως ἡ λογική ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν ψυχὴν, νοῦς. Τὸ δὲ μετὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἄλογος ψυχὴ, καὶ εἴδωλον ψυχῆς. Πάσαις δὲ ταῖς τῶν ἀγγέλων τάξεσιν ἡ ἀρετὴ συμπρόεισιν, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν σεραφεὶμ ἀρχομένη. Ὁ γὰρ Θεὸς καὶ ἐπέκεινα ἀρετῆς καὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης τελειότητος.

μθ'. Περὶ ἀρετῶν.

Ἓξ εἰσὶν οἱ τῶν ἀρετῶν βαθμοί. Ἔστι γὰρ ἡ μέν τις φυσικὴ ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἐν θηρίοις εὑρίσκεται. Ἡ δὲ ἠθικὴ, ἣν ἔνιοι καὶ τῶν ἀπαιδεύτων ἔχουσιν. Ἡ δὲ πολιτικὴ ἡ μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως κατορθουμένη.

A ria, ut nominibus abstineam. Quibus enim assimilat se, illorum et opera asciscit atque imitatur.

46. *De electione et attentione.*

Mediæ sunt animi facultates attentio et electio, sed electio actiones dirigit, utiturque ratione qua quid pulchrum sit judicat, et appetitu desiderante ea quæ congruentia sibi sunt et bona, quæ vero deficiunt, semper studente supplere. Utroque igitur electio constat, ratione et appetitu. Attentio autem est qua attendimus ad actiones quas suscipimus, et ad verba quæ loquimur. Hæc quandoque animi mores speculatur, quales sint et quomodo inter se congruant: jam animale considerat, et quid illud agat, ubive peccet vel aliquid omittat. Cæterum B medii generis etiam sunt mathematicæ exercitationes, et purgatorium virtutum studium, dicunturque medii generis, quia media hæc posita sunt inter intelligibiles et opinabiles rationes.

47. *Utrum corpus anima, an anima corpore solvatur?*

Naturali morte corpus ab anima, sed morte intelligibili anima solvitur a corpore. Natura enim corpus animæ alligavit. Jam si corpus ab anima teneretur, non solveretur. Solvitur itaque in morte ab anima corpus. At enim anima se alligavit corpori per affectus, anima igitur etiam seipsam a corpore solvit ac liberat. Et anima quidem media est inter essentiam impartibilem partibilemque, neque enim mens pure impartibilis, neque partium omnino expers est, corpus autem omnino est partibile. Et C qualitates speciesque materiales in corpore partibiles sunt quævis in quibuslibet. Sed mens quæcunque habet, habet intelligibili, anima rationabili ratione, planta vero seminaliter. Corpus entium umbram imaginemque refert, Deus vero supra omnem intellectum et essentiam est constitutus.

48. *De virtutibus.*

Tres sunt ordines virtutum. Aliæ exornant hominem sive animam corpori junctam. Aliæ purgant animam a corpore, et in seipsam reverti docent, vocanturque purgatoriæ. Aliæ perfecte purgatam animam trahunt ad contemplationem intelligibilium, et dicuntur theoreticæ atque intellectuales. Alia porro virtus est Dei, angeli alia, alia hominis. Ut enim essentiæ sunt diversæ, ita etiam D virtutes. Atque anima proprie est diciturque rationabilis, et quod supra animam est, mens est atque intellectus. Infra animam rationabilem est irrationabilis anima, animæque imago sive idolum. Angelorum ordinibus quibuscunque ab Seraphim usque descendendo virtutes suæ congruunt. Deus etiam supra virtutem et bonum omne atque perfectione omni est superior.

49. *De virtutibus.*

Sex sunt virtutum gradus. Nam datur virtus physica, qualis et in bestiis reperitur, tum ethica, quæ etiam est in hominibus nulla doctrina imbutis; atque politica, quæ ratione et prudentia utitur

ad recte agendum; purgatoria, quæ ab affectibus omnibus hominem liberat; theoretica quæ mentem contemplatur, et Theurgica denique, quæ id quod in anima nostra divinum maxime est excitat, et Deo ipsi unit, divinumque in anima furorem et enthusiasmum movet. Dantur etiam supra has aliæ sublimiores virtutes, quæ sunt cæterarum istarum exempla, quæque omnem substantiam supergrediuntur, neque sunt accidentia, uti accidit nobis cæteras virtutes adesse, verum sunt intelligibiles et supersubstantiales essentiæ.

50. *De virtutibus.*

Tres sunt virtutes quæ hominem perficiunt: sanctitas Deo operari studens, vitamque hominis Numini consecrans; altera justitia, quæ inferioribus prospicere satagit; et tertia prudentia, quæ conatur respectu nostri ipsius vitam intelligenter instituere. Unimur igitur per sanctitatem Deo et uni, per justitiam illis qui inferioris conditionis sunt providemus, et per prudentiam cognitione non vulgari imbuimur. Aque ethica virtus quidem a prudentia proficiscitur, neque tamen per prudentiam operatur, sed comparatur per usum longo tempore. Cæterum tam divina est natura virtutis, ut per omnia entia pervadat. Datur enim virtus supracœlestis, cœlestisque, supramundialis e mundana, mentalis et animæ, angelica item atquet humana. Datur etiam fons virtutum, quem tunc assequemur, quando cognitione partiali missa facta, perfectissimam virtutem actu et opere exprimemus.

51. *Adhuc de virtute.*

Aristoteles philosophus quatuor generales numerat virtutes: prudentiam, justitiam, fortitudinem et temperantiam. Et prudentiam quidem refert ad intellectum, cæteras vero tres ad passibilem effectibusque obnoxiam animæ partem. Atque ita nec prudentiam passibili parti tribuit, neque cæteras tres virtutes in intellectu collocat. Plato autem quatuor virtutum constituit ordines, e quibus alias vocat politicas quæ homini in vita versanti possunt esse ornamento: purgatorias alias, aliasque theoreticas. Furori autem proxima virtus a Platone dicitur quæ Deo agitante est instincta enthusiasmo, animamque facit circa divina exardere, et bacchari, tanquam plena commotione divina et limphatæ ac fanaticæ instar. Deus porro virtute major est, non modo illa quæ est habitus, et qualem natura fert hominum, sed etiam ipsa æter . idea virtutis.

52. *Adhuc de ,tute.*

Non una eademque numero est ratio qua Deo assimilamur, sed diversa ac multiplex. Assimilamur enim ipsi per virtutes politicas, sed exilius atque obscurius: assimilamur eidem per purgatorias virtutes, sed expressius: assimilamur per virtutes theoreticas etiamnum splendidius; assimilamur etiam per theurgicas, atque hæc domum perfectissima est assimilatio. Purgare enim animas, e entia contemplari non omnino sim ile aliquid De

Ἡ δὲ καθαρτικὴ, ἡ καθαίρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ παντὸς πάθους. Ἡ δὲ θεωρητικὴ ἡ θεωροῦσα τὸν νοῦν. Ἡ δὲ θεουργικὴ ἡ τὸ θειότατον ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἀνεγείρουσα καὶ αὐτῷ ἑνίζουσα τῷ Θεῷ, καὶ τὴν θείαν ἐνεργοῦσα μανίαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐπέκεινα τούτων ἕτεραι ἀρεταὶ, αἱ μὲν οἱονεὶ παραδείγματα τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, αἱ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν. Αἵτινες οὐ συμβεβηκότα εἰσὶν ὥσπερ ἐπισυμβεβήκασιν ἡμῖν αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ, ἀλλ' οὐσίαι νοεραὶ καὶ ὑπερούσιοι.

ν'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς εἰσιν αἱ ἀρεταὶ αἱ τελειοῦσαί τὸν ἄνθρωπον· ὁσιότης, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργεῖν σπεύδουσα, οἷον ἡ ἀφοσιοῦσα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν τῷ Θεῷ· δεύτερον δικαιοσύνη ἡ τὴν πρόνοιαν τῶν καταδεεστέριον ποιοῦσα· φρόνησις ἡ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν ζωὴν νοερὰν ἀπεργάζεσθαι βουλομένη. Καὶ γὰρ ἑνούμεθα κατὰ τὴν ὁσιότητα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἕν, προνοοῦμεν δὲ τῶν ἐλαττόνων κατὰ τὸ δίκαιον. Γνῶσιν δὲ ἄῤῥητον ἔχομεν κατὰ τὴν φρόνησιν. Ἡ μέντοι ἠθικὴ ἀρετὴ ἀπὸ φρονήσεως μὲν πρόεισιν, οὐ μέντοι μετὰ φρονήσεως ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τριβῇ χρονίῳ ἐγγίνεται. Διήκει δὲ ἡ τῆς ἀρετῆς θειότης διὰ πάντων τῶν ὄντων. Ἔστι γὰρ καὶ ὑπερουράνιος ἀρετὴ καὶ οὐράνιος· καὶ ὑπερκόσμιος καὶ ἐγκόσμιος, καὶ νοερὰ καὶ ψυχικὴ, καὶ ἀγγελικὴ καὶ ἀνθρωπικὴ. Ἔστι καὶ πηγὴ ἀρετῶν, ἧς τότε καταλαμβάνομεν, ὅταν τὴν μεριστὴν ἀφέντες νόησιν, τελειωτάτην σύμπασαν ἀρετὴν ἐνεργήσομεν.

να'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ἀριστοτέλης μὲν ὁ φιλόσοφος τέσσαρας γενικὰς ἐξαριθμεῖ ἀρετάς· φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην. Καὶ τὴν μὲν φρόνησιν τάττει ὑπὸ τὴν διάνοιαν· τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ὑπὸ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ οὔτε τὴν φρόνησιν ἐν τῷ παθητικῷ μέρει κατατάττει, οὔτε τὰς τρεῖς ἀρετὰς ἐν τῇ διανοίᾳ τίθεται. Ὁ δὲ Πλάτων τέσσαρας τάξεις ἀρετῶν ποιεῖται, καὶ τὰς μὲν ὀνομάζει πολιτικὰς, ὅσαι κοσμοῦσι τὸν ἐν τῷ βίῳ πολιτευόμενον ἄνθρωπον· τὰς δὲ καθαρτικὰς, τὰς δὲ θεωρητικάς. Μανικὴ δὲ ἀρετὴ λέγεται ἡ θεοφορουμένη καὶ ἐνθουσιῶσα, καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἀναβακχεύουσα, καὶ οἷον ἐνθεασμοῦ πλήρης καὶ κορυβαντιάσεως γινομένη. Ὁ μέντοι Θεὸς ἀρετῆς ἐστι μείζων, οὐ μόνον τῆς ὡς ἕξεως καὶ τῆς αὐτοφυοῦς, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοαρετῆς.

νβ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν

Ὅτι οὐκ ἔστι μία καὶ ἡ αὐτὴ κατὰ ἀριθμὸν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοίωσις, ἀλλὰ διάφορος. Ὁμοιούμεθα γὰρ αὐτῷ κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς, ἀλλ' ἀμυδρότερον καὶ σκιωδέστερον. Ὁμοιούμεθα τούτῳ καὶ κατὰ τὰς καθαρτικὰς, ἀλλ' ἐκτυπότερον. Ὁμοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς θεωρητικὰς, ἀλλ' ἔτι λαμπρότερον. Ὁμοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς θεουργικὰς, αὕτη γοῦν ἐστιν ἡ τελειοτάτη ὁμοίωσις. Τὸ μὲν γὰρ καθαίρεσθαι τὰς ψυχὰς καὶ θεωρεῖν τὰ ὄντα οὐ πάνυ τι

ὅμοιον τῷ Θεῷ, ἐκεῖνος γὰρ ὑπὲρ κάθαρσιν καὶ A θεωρίαν ἐστί. Τὸ δὲ δύνασθαι θεοποιεῖν ἄνθρωπον, καὶ τῆς ὕλης ἐξάγειν, καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττειν, ὥστε δύνασθαι καὶ αὐτὸν θεουργεῖν ἕτερον, τοῦτό ἐστιν ἡ τελειοτάτη ὁμοίωσις. Ὁ ἐξάγων γὰρ, φησὶν ὁ Θεός ἐν Εὐαγγελίοις, ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται. Ὁρᾷς ὅπως ἐν τῇ θεουργίᾳ τὴν ἀληθεστάτην τέθεικεν ἐξομοίωσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀγαπῶμεν εἰ καὶ κοσμεῖν ἑαυτοὺς διὰ τῶν πολιτικῶν δυνάμεθα ἀρετῶν.

νγ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος πρῶτον μὲν διὰ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς Θεὸν, ὡς καὶ ταύτης ἐξομοιοῦν δυναμένης τὸ Θεῖον κατὰ τὸ δυνατόν. Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀνάγει διὰ τῆς καθαρτικῆς ζωῆς B εἰς τὴν θεωρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς διττὴν ἔχει τὴν ἐνέργειαν, τὴν καθ' ἣν ἐν θεωρίᾳ τῶν ὅλων ἐστὶ, πρὸ πάσης κτίσεως τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιστάμενος, τὴν δὲ, καθ' ἣν τῶν χειρόνων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν· διὰ ταῦτα καὶ ὁ ἄνθρωπος μιμούμενος τὸν Θεὸν, ἐν μὲν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς ἐπιστρέφεται πρὸς τὰ τῇδε, καὶ κοσμεῖ τοὺς καταδεεστέρους ταῖς μετριοπάθειαν φερούσαις ἀρεταῖς. Ἐν δὲ τῷ θεωρεῖν ἀναβὰς, ὁρᾷ τοὺς λόγους ἁπάντων τοὺς φυσικοὺς, τοὺς ψυχικοὺς, τοὺς νοερούς, τοὺς ὑπερφυεῖς, καὶ γίνεται ὄργανον τοῦ Θεοῦ, ὁμοῦ τε πρὸς ἐκεῖνον ὁρῶν, καὶ τῶν τῇδε ποιούμενος πρόνοιαν. Πλὴν ἄλλως ἐνεργεῖ τὰς τοιαύτας ἀρετὰς ἐν σώματι οὖσα ψυχὴ, ἄλλως δὲ ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σώματος.

νδ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

C Ἡ μὲν οὐσία καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ νοῦ πᾶσιν ἐφήκει καὶ τοῦ ὄντος, ἡ δὲ διὰ τῶν ἀρετῶν τελειότης, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παραγίνεται. Ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πρώτως ὄντος τὸ ὄν, οὕτως ἐκ τοῦ πρώτως ἀγαθοῦ τὸ ἀγαθόν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν οὐσία κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόοδον· ἡ γὰρ οὐσία πᾶσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρόεισιν· ἡ δὲ τελειότης κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφήν. Οὐ δύναται γὰρ τελειωθῆναι κατ' ἀρετὴν ἄνθρωπος, εἰ μὴ τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργοίη. Ὥσπερ γὰρ ὡς πρὸς παράδειγμα ζωγραφῶν οὐκ ἂν ἄλλως τὴν προκειμένην ἀρχετυπίαν λάβοιεν τῷ μιμήματι, εἰ μὴ συνεχῶς πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφοι, οὕτω καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν ἐν ἑαυτῷ σκιαγραφῶν ἢ καὶ περιχρωννὺς, οὐκ ἂν ἄλλως δυνηθείη ἐξομοιωθῆναι Θεῷ, εἰ μὴ πρὸς ἐκεῖνον διηνεκῶς ἐπιστρέφει, καὶ διὰ τοῦ ἐπιστη- D μονικοῦ λόγου, καὶ τῆς τοῦ παραδείγματος θεωρίας, ἐν ἑαυτῷ ἐξακριβώσεται τὸ πρωτότυπον.

νε'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὁ μὲν ἔχων τὴν θεουργικὴν ἀρετὴν θεοπάτωρ κατονομάζεται· ἐπειδὴ γὰρ θεοὺς τοὺς ἀνθρώπους οὗτος ἐργάζεται, διὰ ταῦτα θεοπάτωρ καλεῖται. Ὁ δὲ ἔχων τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν, θεῖος ὀνομάζεται· ὁ δὲ ἔχων τὴν καθαρτικὴν δαιμόνιος· ὁ δὲ ἔχων τὴν πολιτικὴν, σπουδαῖος. Θεοπάτωρ δὲ καλεῖται ὁ θεουρ-

A est, ipse enim purgatione et contemplatione est superior. At posse ex homine facere Deum, et a materia abstrahere, affectuumque reddere expertem, ut possit et ipse alios Numine implere, hæc perfectissima est cum illo similitudo. Ait enim Deus (7) in Evangeliis : *Qui eduxerit dignum ex indigno, quasi os meum erit.* Vides quomodo Theurgia sive virtus alios Numine implendi verissimam ponit cum Deo similitudinem. Cæterum nobis egregii videmur, si modo politicis nos exornare virtutibus possimus.

53. *Adhuc de virtute.*

Philosophus Plato primum per politicam virtutem hominem adducit ad Deum, quod et illa quodammodo possit divinam similitudinem referre; ab B hac per purgativam vitam perducit ad contemplationem. Siquidem duplex, ut ait ille, actus in Deo est : unus quatenus in contemplatione universas ante omnem rem creatam rationes omnium novit ac perspectas habet, et alter quo prospicit inferioribus. Propterea et homo Deum imitatus politicis virtutibus res hujus vitæ curat, atque per virtutes affectuum moderatrices opem fert inferioribus : contemplatione autem ascendens omnium rationes perspicit sive naturales, sive animarum, sive mentales ac supernaturales, atque fit instrumentum Dei, ad quem simul aciem dirigit. Et rebus hujus vitæ prospiciens anima, aliter tamen virtutem hujusmodi exercet dum in corpore est, aliterque quando est corporis vinculis soluta.

54. *Adhuc de virtutibus.*

C Essentia, et ipsum hoc quod sint, a mente omnibus datum est, et ab ente : sed virtutum perfectio a Deo proficiscitur. Sicut enim ex principali ente ens, sic ex principali bono est bonum. Vel potius et essentia et virtus ex Deo sunt, sed essentia ratione originis, essentia enim omnibus a Deo profluxit, perfectio autem in virtute, respectu conversionis ad Deum. Neque enim perfici virtute homo poterit, nisi ad Deum convertere se instituat. Siquidem et pictor exemplum expressurus nunquam imitatione archetypi assequitur, nisi ad illud assidue se converterit. Sic qui virtutem in se ipso voluerit adumbrare, aut coloribus veluti describere, non aliter Deo assimilari poterit, quam si ad eum continenter se convertat, et scientifica D ratione contemplationeque exempli in seipso accurate meditetur prototypum.

55. *Adhuc de virtutibus.*

Theurgicam virtutem qui habet pater divinus appellatur, quoniam enim ex hominibus facit deos, illo venit nomine. Qui contemplatoria pollet virtute, hunc divinum vocant, uti dæmonium qui purgatoria, sed qui politica est præditus, homo probus dicitur. Theurgo tribuitur patris divini nomen,

NOTÆ.

(7) Jeremiæ xv, 19 : Καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον (ἄξιον καὶ τίμιον Constitut. Apostol. II, 56) ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔσῃ.

quoniam veluti generat animam ejusmodi quam contemplatoriæ virtutis causa Deum appellamus. Oportet igitur qui per assimilationem ad Deum adduci velit, primum hominem probum fieri, deinde dæmonium, tum divinum patrem. Ac contingere potest aliquando, ut dæmonius et probus homo ad malitiam et vitium deflectat; forte et divinus sive theoreticæ virtutis compos. At theurgus sive pater divinus et totus extra se in Deo positus, nunquam potest ad contrariam virtuti speciem dilabi, cum totus extra se et Deus quodammodo factus sit.

56. *Adhuc de virtutibus.*

Tria hæc animabus insunt facultas, passio, habitus. Passiones quidem sunt cupiditas, ira, metus, invidia, confidentia, gaudium, amor odium, desiderium, æmulatio, misericordia. Facultas vero est qua passiones istas sentire possumus, irasci vel dolere vel misereri. Habitus denique, quo bene vel male nos ad passiones gerimus, ut in ira si vehementius vel remissius justo irascimur, male agimus, atque ita in cæteris. Virtutes itaque nec passiones sunt nec facultates, sed habitus, non enim a passionibus dicimur boni vel pravi, sed a virtutibus ac vitiis ita nuncupamur. Ac timemus quidem vel irascimur sine proposito; at virtutes ex proposito sunt, aut non sine proposito. A passionibus etiam moveri dicimur: a vitiis autem vel virtutibus non dicimur moveri, sed hoc vel alio modo comparati esse.

57. *Adhuc de virtutibus.*

Fortitudo est mediocritas inter excessum audaciæ et defectum a timiditate, versaturque circa timores ac fiduciam. Temperantiæ excessus est luxuria, defectus stupor, liceat enim hoc nomine illum appellare. Circa largitionem bonorum et acceptionem mediocritas est liberalitas, excessus profusio, sive prodigalis abusus, defectus vero illiberalitas sive nimia parcimonia. In magnis opibus mediocritatem sectatur magnificentia, excessus est in nimio splendore, defectus sordes. Circa honores petendos excedit ambitiosus, in defectu peccat honoris contemptor, mediocritas caret nomine, multæ enim res sunt quæ nomen proprium necdum obtinuerunt.

58. *Adhuc de virtutibus.*

Circa mansuetudinem quæ mediocritatem observat, excessus est iracundia, defectus lentitudo iræ expers. Circa verum mediocritatis observans est verax, et mediocritas dici potest veracitas, ejus autem simulatio per excessum est gloriatio, et qui illam sectatur gloriosus: per defectum ironia, quique ea utitur in oratione dissimulator. Cumque duo suavitatis sint genera, alterum in jocis, alterum in vita, qui ita ut par est in vita jucundum se exhibet, amicus dicitur, et mediocritas amicitia, qui excedit adulator, qui vero deficit morosus ac difficilis. Amœnitatis in jocis mediocritas est in urba-

A γὸς, καὶ διὰ τὸ τῆς ψυχῆς εἶναι πατὴρ, ὃν Θεὸν καλοῦμεν διὰ τὴν θεωρητικὴν ἀρετήν. Δεῖ οὖν τὸν ἀναγόμενον εἰς Θεοῦ ἐξομοίωσιν πρῶτα μὲν σπουδαῖον γενέσθαι, εἶτα δαιμόνιον, εἶτα θεῖον, καὶ τέλος θεοπάτορα. Ὁ μὲν οὖν δαιμόνιος καὶ ὁ σπουδαῖος μεταβληθείη ἂν καὶ εἰς κακίαν ποτέ· ἴσως δὲ καὶ ὁ θεῖος, ἤτοι ὁ θεωρητικός. Ὁ δὲ θεουργὸς ἤτοι ὁ θεοπάτωρ ὁ τῆς θείας ὅλως ἐκστάσεως γεγονὼς οὐκ ἂν ποτε μεταθείη πρὸς τὸ ἐναντίον εἶδος τῆς ἀρετῆς ἔξω ἑαυτοῦ ὢν, καὶ Θεὸς ἀτεχνῶς γεγονώς.

νϛ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρία ταῦτα εἰσὶν ἐν ταῖς ψυχαῖς, δύναμις, πάθος, ἕξις. Καὶ πάθος μέν ἐστιν, ἐπιθυμία, ὀργὴ, φόβος, φθόνος, θάρσος, χαρὰ, φιλία, μῖσος, πόθος, ζῆλος, B ἔλεος. Δύναμις δέ ἐστι καθ' ἣν παθητικοὶ τούτων γινόμεθα, οἷον καθ' ἣν δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι. Ἕξις δὲ, καθ' ἣν πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν καλῶς ἢ κακῶς. Οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν. Ὁμοίως δὲ πρὸς τὰ ἄλλα. Αἱ οὖν ἀρεταὶ οὔτε πάθη εἰσὶν, οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' ἕξεις. Οὐ γὰρ λεγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι· κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, λεγόμεθα σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι. Καὶ φοβούμεθα μὲν ἢ ὀργιζόμεθα ἀπροαιρέτως. Αἱ δὲ ἀρεταὶ προαιρέσεις τινὲς, ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς κακίας καὶ τὰς ἀρετὰς οὐ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διακεῖσθαί πως.

C νζ'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὅτι ἡ μὲν ἀνδρεία μεσότης ἐστὶν, ὡς μὲν ὑπερβολῆς τοῦ θράσους, ὡς δὲ ἐλλείψεως τῆς δειλίας, καὶ ἔστι περὶ φόβους καὶ θάῤῥη. Τῆς δὲ σωφροσύνης, ὑπερβολὴ μὲν ἡ ἀκολασία, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀναισθησία, λεγέσθω γὰρ οὕτως. Περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λῆψιν, μεσότης μὲν ἡ ἐλευθεριότης, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀσωτία, ἤτοι ἀφειδία τῆς χρήσεως, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀνελευθερία ἤτοι φειδωλία. Περὶ δὲ χρημάτων μεσότης μὲν ἡ μεγαλοπρέπεια, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀπειροκαλία, ἔλλειψις δὲ ἡ μικροπρέπεια. Περὶ δὲ ὄρεξιν τιμῆς, ὁ μὲν ὑπερβάλλων ταῖς ὀρέξεσι, φιλότιμος, ὁ δὲ ἐλλείπων ἀφιλότιμος, ὁ δὲ μέσος, ἀνώνυμος. Πολλὰ γάρ εἰσι πράγματα ὄνομα κύριον μήπω ἐσχηκότα.

D νη'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Περὶ τὴν πραότητα μεσότητα οὖσαν, ἡ μὲν ὑπερβάλλουσα κακία, ὀργιλότης ἡ δὲ ἐλλείπουσα ἀοργησία. Περὶ δὲ τὸ ἀληθὲς, ὁ μὲν μέσος ἀληθὴς, καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἡ δὲ προσποίησις, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀλαζονία, καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζών· ἡ δὲ ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνεία· καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν εἴρων· Ἐπεὶ δὲ δύο ἡδύτητες εἰσὶν, ἡ μὲν ἐν παιδιᾷ, ἡ δὲ ἐν τῷ βίῳ, ὁ μὲν ὡς δεῖ ἡδὺς ὢν, φίλος καὶ ἡ μεσότης φιλία· ὁ δὲ ὑπερβάλλων κόλαξ, ὁ δὲ ἐλλείπων δύσερίς τις καὶ δύσκολος. Τῆς δὲ ἐν παιδιᾷ ἡδύτητος ἡ μὲν μεσότης, εὐτραπελία, ἡ δὲ ὑπερβολὴ, βωμολοχία, ἡ δὲ ἔλλειψις ἀγροικία. Καὶ ὁ μὲν αἰδήμων μέ-

σος, ὁ δὲ ὑπερβάλλων ἀναίσχυντος, ὁ δὲ ἐλλείπων, καταπλὴξ ὁ πάντα αἰδούμενος.

A nitate, excessus in scurrilitate, in rusticitate defectus. Mediocritatem itidem colit pudens homo, excedit impudens, deficit pavidus et qui nunquam non pudore commovetur.

νθ'. Τίνι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον;

Ἡ μὲν ἀρχὴ οὐκ ἔχει τι πρότερον ἑαυτῆς, ὥσπερ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. Τὸ δὲ στοιχεῖον σύνθετον ὂν καὶ συγκείμενον ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, ἀρχὴν ἔχει τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος· ἔστι δὲ ἡ ὕλη πρᾶγμα ἀσώματον, ἄποιον, λόγῳ μόνῳ ἑρμηνευόμενον, αἰσθήσει δὲ μὴ ὑποκείμενον. Αὕτη οὖν ἡ ὕλη ὑπὸ μορφῆς τινος καὶ σχήματος τυπουμένη, ὅπερ ἐστὶ τὸ εἶδος, σωματοῦται. Καὶ πρῶτον μὲν γίνεται στοιχεῖον ἢ αἰθὴρ, ἢ πῦρ ἢ ὕδωρ, ἢ ἀὴρ ἢ γῆ. Ἔπειτα τούτων τῶν στοιχείων συμπλακέντων ἀλλήλοις γίνεται σῶμα σύνθετον, ἢ ἔμψυχον ἢ ἄψυχον, καὶ ἡ μὲν ὕλη καὶ τὸ εἶδος ἀρχοειδέστερα τῶν στοιχείων εἰσὶ, τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἄλλων σωμάτων στοιχειωδέστερα· ἀρχὴν δὲ λέγομεν τὴν ὕλην, οὐχ ὅτι οὐκ ἔχει ἄλλο ὑπέρτερον ἑαυτῆς, ἀλλὰ ὅτι τὰ σώματα ὑπ' αὐτὴν ἀνάγεται προσεχῶς.

59. *Quomodo differunt principium atque elementum?*

Principium nihil habet seipso prius, ut materia et forma: at elementum compositum ac coagmentatum est ex materia et forma, principiique loco habet materiam et formam. Est autem materia res incorporalis, expers qualitatum, sola ratione explicanda, sensibus autem minime obvia. Huic materiæ species quædam atque figura tanquam forma sua imprimitur, atque ita fit corpus, et primo quidem elementum, vel æther, vel ignis, vel aqua, vel aer, vel terra. Deinde coalescentibus hisce elementis fit corpus compositum, sive animatum sive inanimatum. Ac materia et forma quidem magis rationem principii habent quam elementa; elementa vero magis quam alia corpora. Cæterum materiam principii nomine nuncupamus, non quod nihil habet principii supra se, sed quod corpora proxime sub illa constituuntur.

ξ'. Περὶ τῶν ἀρχῶν, τί εἰσιν.

Ἀρχὴ τῶν ὄντων πρώτη μὲν καὶ ὑπεράρχιος ὁ Θεός. Μετὰ δὲ Θεὸν πολλαὶ ἀρχαὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων εἰσί. Καὶ τῶν μὲν στοιχείων ἀρχαὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἴρηται· τῶν δὲ συνθέτων σωμάτων αὐτὰ καὶ ἁπλᾶ στοιχεῖα. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων διηρέθησαν. Καὶ τοῖς μὲν ἔδοξεν ἀρχὴ τὸ πῦρ, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ καταναλίσκειν πάντα εἰς αὐτό· τοῖς δὲ ὁ ἀὴρ, διὰ τὴν τῶν ζώων ἀναπνοήν· τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ διὰ τὴν γόνιμον φύσιν. Τισὶ δὲ τούτων καὶ ἡ γῆ ἀρχὴ ἔδοξε, διὰ τὸ πλείω τῶν ζώων ὑπὸ τῆς γῆς γεννᾶσθαι, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναλύεσθαι· Ἕτεροι δὲ αὐτὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφήναντο. Πλάτων δὲ ἀρχὰς εἴρηκε, τὸν Θεὸν, ὡς πατέρα καὶ ποιητὴν, τὴν ὕλην ὡς δεχομένην τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἰδέαν· ἰδέαν δὲ λέγει Πλάτων τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄρρητον ἐκείνην φαντασίαν καὶ ἀνατύπωσιν, καθ' ἣν τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν.

60. *De principiis, quid sint.*

Principium rerum primum et super omnia principia positum est Deus, post Deum multa rerum naturalium sunt principia. Ac elementorum principia materiam esse ac formam jam dictum est. Compositorum vero corporum principia sunt ipsa simplicia elementa, de quibus philosophi alii in diversa abierunt. Nam quibusdam ignis visus est esse principium, propter efficaciam, et quod omnia
C in illum consummuntur. Aliis aer, quoniam illum respirant animalia. Aliis aqua propter seminalem naturam. Nonnullis horum etiam terra principium visa est, quoniam plura animalia ex illa nascuntur et in illam iterum resolvuntur. Cæteri quatuor ista rerum esse principia statuerunt. Plato principia esse docuit: Deum, tanquam patrem et auctorem; materiam, ut quæ creationis opus in se recipiat, et ideam. Vocat autem ideam primam conceptionem in Deo, et ineffabilem imaginationem atque efformationem, secundum quam mundum fecit ac condidit.

ξα'. Περὶ ὕλης.

Ὕλη ἐστὶ πρᾶγμα οἷον εἰπεῖν ἄϋλον, αἰσθήσει μὲν ἀθεώρητον, διανοίᾳ δὲ μόνῃ ληπτόν. Χεῖρον πάντων τῶν ὄντων, ἄμορφον, ἀνείδεον, ἀδιατύπωτον, οὐσία ἀνούσιος καὶ ὕπαρξις ἀνύπαρκτος. Ἐὰν γὰρ ἀνέλῃς τυχὸν ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ποσότητας, τὰς σχέσεις, τὰς ἕξεις, τὰς τροπὰς, τὰς κινήσεις, τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς μεταβολὰς, πᾶν ἕτερον ὁτιοῦν τὸ καταλειπόμενον ὕλη ἐστίν. Ἐὰν γὰρ ἀνέλῃς ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὴν θερμότητα καὶ τὴν ξηρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀέρος τὴν θερμότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, τὸ ἔσχατον τούτων ὑπολειφθὲν, ὕλη ἐστίν.

61. *De materia.*

Materia est res, ut ita dicam, immaterialis, quæ sensu non comprehendi, sed sola cogitatione percipi potest. Omnium entium postremum, sine
D forma, sine specie, sine figura, essentia essentiæ expers et substantia sine substantia. Si enim abstrahas a corpore qualitates, relationes, habitus, modos, motus, alterationes, mutationes, aliud quodcunque, quod remanserit materia est. Ita si ab igne v. g. abstraxeris calorem et ariditatem, ab aere calorem et humiditatem, ab aqua frigus et humiditatem, postremum quod superest materia est.

ξβ'. Περὶ αἰτιῶν.

Αἰτίας ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τέσσαρας δογματίζει, ὁ δὲ Πλάτων ἕξ. Ἔστι δὲ αἰτία πρώτη μὲν ἡ ποιητική· ὥσπερ τῆς κλίνης πρῶτον αἴτιον ὁ κλινοποιὸς, ὡς

62. *De causis.*

Causas Aristoteles quatuor tradit, Plato sex. Prima est causa efficiens, ut lecti prima causa est qui eum conficit, ejusque est auctor. Materialis

causa lecti est lignum, sine materia enim nullus lectus perfici potest. Formalis et lecti figura et idea. Finalis denique, ut homines in illo quietem capiant, ob hanc quippe causam lectum fabricamus. Hæ sunt quatuor causæ quas novit Aristoteles. Illis duas alias addit Plato: instrumentalem, ut serram et terebrum, quorum ope lectum componimus, et exemplarem, quæ duplex est, vel extrinsecus proposita, ad quam artifex quilibet facit artis suæ opus, vel quæ ex mente et cogitatione conformationem accipit.

63. *De figuris.*

Figura est qualitas qua mathematicorum corporum superficies describitur. Mathematicum corpus dicitur omne figura certa præditum, ut rotundum, triangulare, quadratum, quinquangulare, et similia. Quatuor porro elementa rotundæ figuræ esse tradunt. Plato et rotunda facit, et diversas alias figuras illis circumponit. Nam terram ob firmam et stabilem suam naturam ait referre figuram cubi, siquidem et cubus firmus ac stabilis est. Ignem, quoniam sursum tendit et in acutum desinit ex latiore basi, ponit esse præditum figura pyramidali, variaque alia eum in modum disputat. Sed et rotunda eadem elementa esse statuit, quod cœlum circumrotatione sua superficiem ipsorum veluti detornat, rotundamque efficit.

64. *De coloribus.*

Color est qualitas visibilis in corporum superficie. At Plato novo modo colorum rationem explicat: ait enim ab objectis corporibus et ab oculis videntium effluvia quædam emitti, quæ in medio intervallo constituta species colorum efficiant. Neque vero omnibus colores eodem modo apparere observatum est, sed pro diversis cernentium temperaturis etiam colores rerum, quæ offerunt se oculis, diversi videntur, uti iis qui morbo regio laborant, flava quæ cernunt, apparent, his vero quibus pupilla rubore infecta est, rubra, atque iterum albicantia illis qui album humorem membranis oculorum suffusum habent, aliisque pro diversa temperatura aliter.

65. *De mistione et permistione.*

Mistio est unio corporum per conjunctionem, qualis est olei et aquæ. Neque enim tota inter se ambo permiscentur, sed summis modo superficiebus junguntur. Inferior enim olei superficies miscetur sive unitur superiori superficiei aquæ. At permistio est, quando unita corpora tota sic invicem permiscentur, ut aqua et vinum. Itaque mista corpora ex parte quidem uniuntur, inconfusa tamen manent: permista autem penetrant invicem, scinduntque ac scinduntur, et inter se confunduntur. Unio autem Dei cum nostra natura et mistio est, quia sine confusione fit, et est permistio, propter idiomatum communicationem. Cæterum novum illud, cum assumpta natura, genus mistionis est, et mira ac singularis permistio.

A ποιητὴς ταύτης. Ὑλικὸν δὲ αἴτιον τῆς κλίνης τὸ ξύλον· ἄνευ γὰρ ὕλης οὐκ ἂν γένοιτο κλίνη. Εἰδικὸν δὲ σχῆμα ταύτης καὶ ἡ ἰδέα. Τελικὸν δὲ ἡ ἐν ταύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἀνάπαυσις, διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν τὴν κλίνην ἐξεργαζόμεθα. Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τὰς τέσσαρας ταύτας αἰτίας οἶδεν. Ὁ δὲ Πλάτων ἑτέρας δύο προστίθησι, τὴν ὀργανικὴν, οἷον τὸν πρίονα, ἢ τὸ τέρετρον, δι' ὧν τὴν κλίνην ποιοῦμεν· καὶ τὸ παραδειγματικόν· τοῦτο δὲ διττόν ἐστιν, ἡ γὰρ ἔξωθεν ἔκκειται, καὶ πρὸς εἰκόνα πᾶς τεχνίτης ποιεῖ τὸ τεχνιτευόμενον, ἡ δὲ ἐν τῇ διανοίᾳ λαμβάνει τὴν ἀνατύπωσιν.

ξγ'. Περὶ σχημάτων.

Σχῆμά ἐστι ποιότης τῶν μαθηματικῶν σωμάτων ἀποπεράτωσις. Μαθηματικὸν δὲ σῶμά ἐστιν ἅπαν B τὸ ἐσχηματισμένον, οἷον τὸ στογγύλον, τὸ τρίγωνον, τὸ τετράγωνον, τὸ πεντάγωνον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τὰ τοίνυν τέσσαρα στοιχεῖα περιφερῆ δογματίζουσι. Πλάτων δὲ καὶ περιφερῆ καὶ ἐν διαφόροις πλάττει σχήμασι· τὴν μὲν γὰρ γῆν διὰ τὸ εὐέδραστον καὶ τὸ βεβηκὸς αὐτῆς, κυβοειδῆ λέγει· ἑδραῖος γὰρ καὶ ὁ κύβος. Τὸ δὲ πῦρ διὰ τὸ ἄνω φέρεσθαι καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγειν ἀπὸ πλατείας βάσεως, πυραμοειδὲς τίθησι, καὶ τὰ πολλὰ ἑτέρως χρηματίζει. Στρογγύλα δὲ αὖθις ταῦτα τίθεται, διότι ὁ οὐρανὸς κυκλοφερόμενος περιτορνεύει τὴν τούτων ἐπιφάνειαν.

ξδ'. Περὶ χρωμάτων.

Χρῶμά ἐστιν ὁρατὰ ποιότης τῆς τῶν σωμάτων C ἐπιφανείας, Ὁ δέ γε Πλάτων καινόν τινα τρόπον διερμηνεύει περὶ χρωμάτων. Λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων σωμάτων καὶ ἀπὸ ὁρώνυων ὀμμάτων ἀπόῤῥοιαί τινες πέμπονται, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ διαστήματος γενόμεναι τὰς ἰδέας τῶν χρωμάτων ποιοῦσιν. Οὐ πᾶσι δὲ φασὶν ὁμοίως τὰ αὐτὰ φαίνεσθαι χρώματα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαφόρους κράσεις τῶν ὁρώντων καὶ ὁρωμένων τὰς χρόας μεταχρώννυσθαι· τοῖς μὲν γὰρ ἰκτεριῶσιν, ὠχρὰ τὰ ὁρώμενα φαίνεται· τοῖς δὲ τὴν κόρην ξανθὴν ἔχουσι, ξανθά· τοῖς φλέγμα περὶ τοὺς ὑμένας τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσιν, ὑπόλευκα· καὶ ἄλλοις ἄλλως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κράσεων.

ξε'. Περὶ μίξεως καὶ κράσεως·

Ἡ μὲν μίξις ἕνωσίς ἐστι σωμάτων κατὰ παράθεσιν, ὡς ἐπὶ ἐλαίου καὶ ὕδατος. Οὐ γὰρ δι' ὅλου ταῦτα κίρD νανται ἀλλὰ κατὰ τὰς ἄκρας ἐπιφανείας αὐτῶν ἑνοῦται. Ἡ γὰρ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἐλαίου μίγνυται τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος. Κρᾶσις δὲ ἐστὶν ὅταν τὰ ἑνούμενα σώματα δι' ἀλλήλων ἀνακραθῇ, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος. Καὶ τὰ μὲν μιγνύμενα σώματα ἐκ μέρους μὲν ἑνοῦται, ἀσύγχυτα δὲ μένει· τὰ δὲ κεραννύμενα δι' ἀλλήλων μὲν διήκει καὶ τέμνει, καὶ τέμνεται καὶ συγκέχυται. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἕνωσις καὶ μίξις ἐστι διὰ τὸ ἀσύγχυτον, καὶ κρᾶσις διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδόσεως. Ἔστιν οὖν αὐτῷ πρὸς τὸ πρόσλημμα, καὶ ἡ μίξις καινὴ, καὶ ἡ κρᾶσις παράδοξος,

ξς'. Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Γένεσις λέγεται ἡ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι μεταβολή. Γένεσιν δέ τινες καὶ τὴν κίνησιν ὠνομάκασι, καθό φασιν ὑπὸ γένεσιν εἶναι τὸν κόσμον, τοῦτ' ἔστιν, ὑπὸ κίνησιν. Φθορὰ δέ ἐστιν ἡ ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. Πᾶν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι γενόμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ γενέσθαι φθειρόμενον, ὑπὸ γένεσιν ἐστὶ καὶ φθοράν. Κατὰ γοῦν τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τῷ κόσμῳ γένεσις ἕπεται· ἦν γάρ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. Αὔξησις μὲν οὖν καὶ ἀλλοίωσις καὶ φορὰ καὶ ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπων μετάβασις κινήσεις εἰσί. Γένεσις δὲ καὶ φθορὰ οὐκ εἰσὶ κινήσεις, ἀθρόως γὰρ τὸ γενόμενον γέγονε, καὶ τὸ φθαρὲν ἔφθαρται.

ξζ'. Περὶ σωμάτων.

Σῶμά ἐστι τὸ πλάτος ἔχον καὶ μῆκος καὶ βάθος. Καὶ ἔστι μῆκος μὲν λόγου χάριν, τὸ ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδα· πλάτος δὲ τὸ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἀριστερὰν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· βάθος δὲ τὸ ἀπὸ τῶν στέρνων ἐπὶ τὰ νῶτα, ἢ τὸ ἔμπαλιν. Πᾶν δὲ σῶμα ἢ βαρὺ ἢ κοῦφόν ἐστι. Καὶ τὸ μὲν βαρὺ κάτω φέρεται, τὸ δὲ κοῦφον ἄνω φέρεται. Τόποι δὲ τῶν σωμάτων τῶν μὲν κούφων, ὁ ἄνω τοῦ παντὸς τόπος· τῶν δὲ βαρέων ὁ κάτω. Καὶ κουφότατον μὲν τὸ πῦρ, ὡς πᾶσιν ἐπιπολάζον· βαρύτατον δὲ γῆ, ὡς πᾶσι ὑποκείμενον. Πᾶν δὲ σῶμα, ἐν μὲν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἑστὼς, οὔτε βαρὺ οὔτε κοῦφον· ὅτε δὲ ἀποστῇ τῶν οἰκείων τόπων, καὶ μέλλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι, τότε ἢ βαρύτητα ἔχει ἢ κουφότητα.

ξη'. Περὶ ἐλαχίστων.

Ἐλάχιστα φασὶν οἱ φιλόσοφοι σωμάτιά τινα ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερα σμικρομερέστερα. Καὶ ὑποτίθενται ἀμερῆ τινα ἤτοι σμικρομερῆ καὶ ἄογκα, ἤτοι σμικρομεγέθη, ἀρχὰς τῶν ὄντων· ἀρχὰς δὲ οὐ ποιητικάς, ἀλλ' ὑλικάς. Λέγεται πάλιν ἐλάχιστον ἑτέρῳ λόγῳ, οἷον ἀριθμητικοὶ λέγουσιν ἀριθμοὺς διπλασίους καὶ τριπλασίους καὶ ἑτέρους τοιούτους, οἷον διπλάσιος, λόγου χάριν, ὁ ὀκτὼ τοῦ τέσσαρα, καὶ τῶν δύο ὁ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἑνὸς ὁ δύο, τοῦ δὲ δύο πρὸς τὸ ἓν διπλασίου λόγου οὐκ ἔστι ὑποδεέστερος ἕτερος. Ἐλάχιστος οὖν διπλάσιος, ὁ δύο πρὸς τὸ ἕν· καὶ ἐλάχιστος τριπλάσιος, ὁ τρία πρὸς τὸ ἓν. Λέγεται ἐλάχιστον καὶ τὸ κατ' εὐτελισμὸν γενόμενον, ἀλλὰ κυρίως ἐλάχιστον κατὰ φιλοσόφους, τὸ βραχύτατον σωμάτιον ὀνομάζεται·

ξθ'. Περὶ διαφορᾶς γνώσεως.

Πρώτη ἐστὶ καὶ ὑψηλοτέρα τῶν γνώσεων ἁπασῶν ἡ τῆς προνοίας, ἥτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ τοίνυν Θεὸς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν νοῦν ἔχων τὴν δύναμιν, καὶ κυρίως ἓν ὑπάρχων, αὐτῷ δὲ τῷ ἑνὶ μόνῳ προνοεῖν λέγεται πάντων. Δευτέρα δὲ ἐστὶ γνῶσις ἡ νοερὰ αὐτοῦ τοῦ παντελῶς τοῦ ὁλικῶς τὰ πάντα νοοῦντος. Τρίτη μετ' αὐτὴν γνῶσις ἡ τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἥτις διαιρεῖται εἰς δόξαν καὶ ἐπιστήμην. Ἀλλ' ἡ μὲν δόξα τῶν κινουμένων ἐστὶ γνῶσις, ἤτοι τῶν μεταβαλλομένων, ἡ δὲ ἐπιστήμη, τῶν ἀκινήτων, οἷον, ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ τῶν

A

66. *De generatione et corruptione.*

Generatio dicitur mutatio a non esse ad esse: et sunt qui generationem etiam motum appellant, quo sensu mundum generationi, hoc est motui, aiunt esse obnoxium. Corruptio contra est mutatio ab esse ad non esse. Quidquid igitur, cum non esset fit, et cum existat corrumpitur, generationi et corruptioni dicitur subjacere. Ex nostra adeo sententia ad mundum etiam generatio pertinet: erat enim quando non erat, et erit quando non erit. Cæterum augmentatio quidem ac mutatio et agitatio et de loco in locum translatio motus sunt, generatio autem et corruptio non sunt motus, continenter enim ac simul fit quod fit, et corrumpitur quod corrumpitur.

B

67. *De corporibus.*

Corpus est quod habet latitudinem, longitudinem et profunditatem. Longitudo dicitur verbi gratia a capite ad pedes, latitudo a manu dextra ad sinistram aut vicissim, profunditas a pectore ad tergum aut vice versa. Omne corpus grave aut leve est. Grave deorsum fertur, leve tendit sursum. Loca corporum, levium quidem supremus omnium, gravium infimus. At levissimum est ignis, qui fertur super omnia corpora; terra gravissimum, omnibus subjacens. At corpus omne in naturali suo constitutum loco nec grave nec leve est, quando autem a naturali loco abest et ad eum tendit, tunc vel gravitate præditum est vel levitate.

C

68. *De parvissimis corpusculis.*

Parvissima sive minima philosophi vocant corpuscula quædam quibus nulla alia parviora reperiuntur, supponuntque illa esse in nullas partes divisibilia, minutissima et mole destituta, atque exsilia, principia corporum, non efficientia sed materialia. Dicitur et alio sensu parvissimum sive minimum apud arithmeticos, quando de numeris duplicibus vel triplicibus aut aliis ejusmodi tractant, verbi gratia octo sunt duplum quaternarii, quatuor binarii, duo unarii. Non datur vero alius numerus duplus infra binarium, minimus igitur duplus est binarius respectu unitatis, uti ternarius est minimus triplus ad eamdem unitatem. Dicitur et minimum quod ad tenuitatem redactum est, sed peculiari ratione philosophis parvissimum corpusculum
D ita nominatur.

69. *De variis generibus cognitionis.*

Prima et sublimior cognitionum omnium est providentia, quæ est actio Dei. Deus siquidem super omnia quæ sunt et super ipsam mentem potentia pollens, et proprie unum exsistens, hoc ipso solo uno omnibus providet. Altera cognitio est intellectualis, qua mens suprema universe omnia intelligit. Tertia post hanc est cognitio in anima nostra, quæ in opinionem et scientiam distinguitur. Ex his opinio est cognitio rerum mobilium mutabiliumque: scientia immobilium, ut animæ, mentis, atque aliorum ejusmodi. Quarta et postrema cognitio es

irrationabilis animæ nostræ sensatio et, phantasia, res particulares apprehendens.

70. *Quomodo semper operante Deo, non semper ejus reddimur participes.*

Quamvis Deus semper operatur,illius tamen non semper paticipes reddimur propter nostram ineptitudinem ad eum recipiendum. Sicut enim sole per meridiem luce omnia implente non omnes in eum intueri possunt, sed qui firma oculorum acie gaudent, ita nec Dei participes fieri omnes queunt, licet ille quovis sole splendidiorem lucem intelligibilem exeril,sed tantum illi qui intellectualem mentis oculum purgatum in anima sua gerunt. Sed et ipsa pura mens sæpius in percipiendo divino laborat splendore, quoniam non omnino libera et immaterialis, sed materiæ et corpori est conjuncta. Erit autem, quando post solutionem a corpore et speratam restitutionem, sine intermissione aciem in Deum intentam habebit.

71. *Num quid in angelis sit mali?*

Gregorius Theologus Oratione in Christi nativitatem angelos ad malum moveri posse negat. Non ignorans tamen diabolum, angelus cum esset,malum factum esse, difficulter saltem illos moveri posse innuit. At sapientiores Græcorum, angelos Deo proximos ac veluti in foribus divinitatis constitutos arbitrantes, mali participes fieri posse inficiantur.Cum enim silentii divini sint interpretes, bonitatisque nuntii, quomodo, inquiunt, mali esse possunt? angelorum quippe genus assimilant Deo, a quo dependet, ut per puram similitudinem proprietatem ejus possit hominibus notam facere. Angelos porro vocant universas quæ sub Deo [sunt potestates.

72. *Num incorporalia sint in loco?*

Corpus et incorporale sibi opponuntur. Si igitur corpus in loco est, incorporale non est in loco. Si enim uni oppositorum erit unum e contrariis,alteri alterum erit. Itaque si corpori quod incorporali contrarium est competit esse in loco, incorporali competet non esse. Nam et quæ proprie incorporalia sunt, præstantiora sunt,quam ut sint in loco, neque localiter corporibus sunt præsentia, sed relatione, uti anima post solutionem a corpore, si pura et affectibus libera discesserit, non habebit relationem ad corpus quod reliquit.Si vero affectum servaverit, amat id etiam solutum, et amoris relatione versus illud fertur,et substantia quidem atque essentia corpori incorporale non est præsens, affectu tamen quando vult ad illud veluti prorepit.

73. *Num materia sit bona?*

Plato philosophus in *Timæo* materiam velut matrem et nutricem generationis rerum pulchrarum, causamque sociam creationis mundi prædicat; sed ubi Eleates hospes loquitur,ipsa causa esse dicitur inordinationis in universo. At in Philebo dialogo eam a Deo repetens, divinam et [quia a Deo pro-

A τοιούτων. Τετάρτη γνῶσις καὶ τελευταία, ἡ τῆς ἀλόγου ψυχῆς, αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία, μερικῶν πραγμάτων ἀντιλαμβανόμεναι.

ρ'. Πῶς οὐχ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἀνεργοῦντος αὐτοῦ.

Οὐ μετέχομεν ἀεὶ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖ οὗτος διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνεπιτηδειότητα πρὸς τὴν μέθεξιν. Ὥσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου τὸ μεσημβρινὸν ἅπαντα καταλαμβάνοντος, οὐ πάντες εἰς αὐτὸν ἐνατενίζειν δύνανται, ἀλλ' οἱ ἐῤῥωμένον τὸν ὀφθαλμὸν ἔχοντες· οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ πάντες μετέχειν δύνανται, κἂν ἐκεῖνος ὑπὲρ ἥλιον ἀεὶ τὸ νοητὸν φῶς ἐξαπλοῖ, ἀλλὰ μόνοι οἱ τὸ νοερὸν ὄμμα κεκαθαρμένον ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες. Κάμνει δὲ πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ καθαρὸς νοῦς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν θείων αὐ- B γῶν, διότι οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος οὐδὲ παντάπασιν ἄϋλος, ἀλλ' ἔνυλος καὶ σωματικός. Ἔσται δὲ ὅτε, μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλυσιν καὶ τὴν ἐλπιζομένην ἀποκατάστασιν, διηνεκῶς ἀτενίσει Θεῷ.

οα'. Εἰ ἔστι τι ἐν ἀγγέλοις κακόν.

Ὁ μὲν Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ γενεθλίοις βούλεται μὲν ἀκινήτους εἶναι τοὺς ἀγγέλους πρὸς τὸ κακόν. Εἰδὼς δὲ τὸν διάβολον, ἄγγελον μὲν ὄντα, κακὸν δὲ γεγονότα, δυσκινήτους αὐτοὺς ἀποφαίνεται. Οἱ δὲ σοφώτεροι τῶν Ἑλλήνων ἐν προθύροις τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους ἑστῶτας οἰόμενοι, ἀμετόχους αὐτοὺς τοῦ κακοῦ φασι. Τοὺς γὰρ ἀπαγγέλλοντας τὴν θείαν σιγὴν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκφαίνοντας, πῶς ἂν φασὶν εἶναι κακούς; Ἀφομοιοῦσι γὰρ C τὸ ἀγγελικὸν φῦλον τῷ Θεῷ ἀφ' οὗ ἐξήρτηται, ἵνα διὰ τῆς ἀκραιφνοῦς ὁμοιότητος ἐκφαίνειν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἰδιότητα δύνηται. Ἀγγέλους δὲ τὰς μετὰ Θεὸν πάσας δυνάμεις κατονομάζουσιν.

οβ'. Εἰ ἐν τόπῳ τὰ ἀσώματα.

Ἐναντία εἰσὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον. Εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ, τὸ ἀσώματον οὐκ ἐν τόπῳ. Εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐνάντιον. Οἷον, εἰ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, ἐναντίῳ ὄντι τῷ ἀσωμάτῳ τὸ μὴ ἐν τόπῳ εἶναι. Τὰ γὰρ κυρίως ἀσώματα, κρείττονα εἰσι τούτου, καὶ τοπικῶς οὐ πάρεισι τοῖς σώμασι, τῇ δὲ σχέσει πάρεισιν αὐτοῖς· οἷόν τι λέγω· ἡ ψυχὴ μετὰ ἀπόλυσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰ μὲν καθαρῶς ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπαθῶς, D οὐκ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ σῶμα ὃ ἀπολέλοιπεν· εἰ δὲ ἐμπαθῶς, ἀγαπᾷ αὐτὸ καὶ διαλυθὲν, καὶ ἡ ἀγάπη σχέσις πρὸς αὐτὸ, καὶ ὑποστάσει μὲν ἡ οὐσίᾳ οὐ πάρεστι τὸ ἀσώματον τῷ σώματι, ῥέπει δὲ πρὸς αὐτὸ ὅταν βούληται.

ογ'. Εἰ καλὸν ἡ ὕλη.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν μὲν τῷ Τιμαίῳ μητέρα καὶ τιθηνὸν τῆς τῶν καλῶν γενέσεως, καὶ συναιτίαν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας αὐτὴν ἀποφαίνεται· ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἐλεάτου ξένου λόγοις, αἰτίαν αὐτὴν λέγει τῆς τοῦ παντὸς ἀταξίας. Ἐν δὲ τῷ διαλόγῳ τῷ καλουμένῳ Φιλήβῳ, ἀπὸ Θεοῦ καὶ ταύτην παρ-

άγων, ἔνθεον αὐτὴν καὶ ἀγαθὸν διὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ γέννεσιν ἀποφαίνεται. Πρόκλος δὲ ὁ φιλόσοφος οὔτε ἀγαθὸν αὐτὴν οἴεται οὔτε κακόν. Ὡς μὲν γὰρ ἔσχατον τῶν ὄντων καὶ πόῤῥω τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν λέγει. ὡς δὲ αἰτίαν δημιουργικὴν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἀναγκαζόμενος τιθέναι, μέσην αὐτὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τιθεὶς ἀναγκαῖον ἐπονομάζει. Τὸ γὰρ ἐνδεὲς αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν, συντελεῖν λέγει πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν δημιουργίαν, ὅπερ ἀναγκαῖόν ἐστι.

οδ'. Περὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς.

Τῶν παρὰ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθέντων, τὰ μὲν ἔστι μόνον ὄντα, ὡς τὰ ἄψυχα σώματα, τὰ δὲ καὶ ὄντα καὶ ζῶντα, καὶ νοοῦντα, ὡς αἱ ψυχαὶ καὶ οἱ νόες. Ἕκαστον οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφ' οὗ παρήχθη κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν ἐπιστρέφει, τὸ μὲν ζῶον καὶ οὐσιῶδες καὶ γνωστικόν. Ἕκαστον γὰρ ὡς προῆλθεν· οὕτω καὶ ἐπέστραπται. Τοῦτο δὲ τὸ φιλοσόφημα καὶ ὁ φιλόσοφος Πρόκλος ἐν τοῖς κεφαλαίοις αὐτοῦ τίθησι καὶ διευκρινεῖ. Καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἀρειοπαγίτης Διονύσιος σαφέστερον τούτου διακριβοῖ, καὶ ἐστὶν ὁ λόγος τῶν πάνυ σπουδαζομένων, σαφέστατός τε καὶ ἀκριβέστατος ὤν.

οε'. Περὶ χρόνου.

Ὁ χρόνος ἐπινοίας ἀνθρωπίνης ἐστὶ νόημα καὶ ὄνομα. Ἐπειδὴ γὰρ μὲν αἰώνια ἀεὶ ὄντα καὶ ἀκίνητά ἐστι, τὰ δὲ ὑπὸ κίνησιν ῥέοντα καὶ φθειρόμενα, αὐτὸ δὴ τὸ μέτρον τῆς κινήσεως χρόνον ὠνόμασαν οἱ φιλόσοφοι. Οὐδὲ γὰρ αὐθύπαρκτον πρᾶγμα ὁ χρόνος ἐστὶν, οὐδὲ σῶμα φαινόμενον, οὐδὲ ἀσώματός τις ὑπόστασις, ὥσπερ ἡ φύσις καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, ἀλλὰ πρᾶγμα ἐν ἐπινοίᾳ μονῃ κείμνεον. Ἡ τοίνυν ψυχὴ ἑνωθεῖσα τῷ Κρείττονι. ἐν τῷ ἑστῶτι αἰῶνι ἐστίν. Ἀφειμένη δὲ τοῦ αἰῶνος καὶ περί τι πρᾶγμα τῆς γενέσεως κινηθεῖα, χώραν τῷ χρόνῳ δίδωσιν· οὐδὲν οὖν ἕτερόν ἐστιν ὁ χρόνος ἢ μέτρον κινήσεως.

ος'. Περὶ κινήσεως.

Δυσκατανόητόν τι πρᾶγμα ἡ κίνησις. Ἔστι δὲ εἶδός τι καὶ ἐνέργεια κινουμένου πράγματος, καθ' ὃν χρόνον κινεῖται. Οἷόν τι λέγω, ἔστι τι πρᾶγμα αὐξανόμενον, καὶ ἄλλο ἀλλοιούμενον, καὶ ἄλλο φερόμενον· καὶ τοῦ μὲν αὐξανομένου κίνησις ἡ αὔξησις, τοῦ δὲ φερομένοο ἡ φορὰ, καὶ ὅλως τοῦ γενομένου ἡ γένεσις. Ἔστιν οὖν ἡ κίνησις, οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τούτων. Τῆς γὰρ οἰκοδομήσεως οὔτε ἡ ἀρχὴ κίνησις, οὔπω γὰρ κεκίνηται· οὔτε τὸ τέλος, πέπαυται γὰρ τὸ οἰκοδομηθέν· τὸ δὲ ἐν μέσῳ τούτων, οἷον ἡ οἰκοδόμησις, τοῦτο κίνησίς ἐστιν. Ὅπερ δὴ καὶ ἐνδελέχειαν. Ἀριστοτέλης ὠνόμασεν.

οζ'. Περὶ ἀνάγκης.

Ἀνάγκην ὀνομάζουσιν οἱ φιλόσοφοι δύναμίν τινα ἀναγκαστικὴν τοῦ ἀποτελέσματος· οἷόν τι λέγω· ἡ ἀστρολογία τῶν ἄστρων σχημάτων ἐξήρτηται, καὶ τῶν ὑψωμάτων, καὶ τῶν φάσεων, καὶ τῶν οἰκοδεσποτῶν καὶ τῶν ἄλλων. Ὅταν οὖν συνδράμῃ πάντα πρὸς τὸ γενέσθαι, καὶ μηδέν τι ἦν ἀντιπίπτον ἢ

A gnata est bonam affirmat. Verum Proclus philosophus neque bonam illam putat neque malam: quatenus enim entium infimum sit, et a bono principali longius remotum, haud equidem bonam esse: quatenus vero causam demiurgicam necessario accensere bonis cogitur, mediam eam inter bonum malumque ponit et appellat necessitatem. Defectum enim qui in illa est bonitatis, conferre ait ad facienda sensilia, quod ipsum neeessitatis est.

74. *De ventium reversione ad Deum.*

Rerum quas Deus oum non essent fecit exsistere, alia sunt tantummodo entia, ut corpora inanimata, alia entia et viventia quoque et intelligentia, ut animæ ac mentes. Ad Deum igitur a quo profecta sunt singula pro suæ ratione substantiæ iterum B convertuntur, sive animal sit vivum, sive substantia tantummodo, sive præditum intellectu ac cognitione. Unumquodque enim uti processit ita etiam redit. Hanc philosophicum propositionem, Proclus quoque capitibus suis inseruit discussitque, et ante eum Dionysius Areopagita diluoidius etiam et accuratius exposuit, singulari enim diligentia, perspicuitate et cura hac de re est commentatus.

75. *De tempore.*

Tempus a cogitatione hominum concipitur et nomen accepit. Cum enim aliæ res sint æternæ, quæ semper exsistunt suntque immobiles, aliæ sub motione constitutæ et fluxæ corruptibilesque, mensurationem motionis philosophi tempus appellarunt. Neque enim res per se subsistens tempus est, neque C corpus quod sensibus percipi potest, neque substantia incorporalis, ut natura, anima, mens: sed aliquid in sola positum cogitatione. Quando igitur anima Deo, jungitur, in ævo stabili constituta est; cum autem ævo veluti emissa, ad generationis conditionem movetur, locum in se facit tempori. Tempus igitur nihil aliud est quam mensuratio motionis.

76. *De motu.*

Res difficilis explicatu motus. Est enim ratio quædam, et rei quæ movetur, actio eo tempore quod movetur. Uti v. g. est aliquid quod crescit, quod mutatur, quod fertur sive agitatur; atque ille quidem motus quo crescit aliquid, dicitur incrementum, motio rei agitatæ latio sive agitatio, et universe rei nascentis generatio. Motus igitur nec D principium est nec finis, sed medium inter utraque. Ut in ædificatione nec principium est motio, nondum enim movetur; neque finis, jam enim desiit ædificari; sed media in his, ædificatio nempe, motio est, quam etiam endelechiam Aristoles nuncupavit.

77. *De necessitate.*

Necessitatem philosophi appellant potentiam coactam ad effectum, uti astrologia omnia refert ad astrorum aspectus, altitudines, apparentias, dominum genituræ et similia. Si igitur omnia concurrant ut fiat aliquid vel non fiat, nec sit quidquam adversans vel contrarium, hoc necessitatem

appellarunt, utpote quod evitari et mutari nequeat. Cujus vero particularia tantum signa se offerunt, ut fieri possit, hoc vocarunt contingens, veluti quod possit fieri et non possit. Proprie autem contingens est res sub arbitrio nostro posita, et æquale ac par momentum ad alterutram partem secum habens.

78. *De fato.*

Fati rationes si quis accurate intelligat, unde dependeat, quæque ejus sit natura, maximum philosophiæ partem comprehendit; nam a vulgo quidem contemnitur, at sapientiores hoc nomen suspiciunt et mirantur. Ut vero generatim dicam, fatum est natura mundi, quæ movet corpora: particulatim autem est reflexus quidam radius providentiæ, curatioque quæ non directo motu utitur, uti proprie dicta providentia, sed tempore et loco ad effectum indiget, unde et nomen apud Græcos habet, diciturque εἱμαρμένη quasi εἱρομένη sive connexa quædam natura et complicata ex pluribus. Incorporales igitur res sub sola sunt providentia, corpora autem sub providentia et fato.

79. *De fortuna et casu.*

Fortuna accuratiores philosophi non acceperunt, ut quibusdam persuasum est, pro re irrationabili sine ordine et nexu, sed statuerunt esse consecutionem indefinitam in rebus ex proposito et propter finem aliquem susceptis. Verbi gratia exiit aliquis domo lavandi causa, hoc ex proposito et propter aliquem finem fecit, ut nempe in balneo lavaretur. At progressus incidit in thesaurum: hujus inventionis causam, fortunam appellarunt sapientes. Casui vero tam in rationabilibus quam irrationabilibus locum esse affirmant: in rationabilibus quidem, ut si homo cultellum tenens illum manibus excidere patiatur, illeque rectus infigatur terræ; in irrationabilibus vero, ut si equus dominum excusserit, et hic casu quodam illæsus abeat.

80. *De ævo ac tempore.*

Entia quædam et substantiam et actum æternum habent, ut mens. Hujus enim et substantia nescia mutari et actus minime transitorius aut mutabilis est, simul enim in se omnia mens possidet. At corporis et substantia et operatio temporaria est. Sic v. g. nostrum corpus substantiam temporariam habet, paulatim enim augetur: et operationem, non enim simul omnia agit. At anima substantiam quidem habet æternam, neque enim sensim nata est, operationem autem tempori subjectam, neque enim simul omnia cogitat, sed ex una cogitatione descendit ad aliam. Tale etiam est cœlum, substantia nimirum æternum, sed ratione motionis suæ tempori et ipsum subjectum.

81. *De quinque sensibus.*

Visio fit, quando ex oculis procedens lux occurrit lumini a corporibus visis promananti, quod Plato

A ἀντικείμενον ἀνάγκην τοῦτο εἰρήκασιν, ὡς ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀμετάθετον. Τὸ δὲ ἐν μερικοῖς σημείοις τὴν δύναμιν ἔχον, τοῦτο ἐνδεχόμενον ἀπεφήναντο, ὡς δυνάμενον καὶ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι. Κυρίως δὲ ἐνδεχόμενόν ἐστι, τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν κείμενον [καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα ῥοπὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν δεχόμενον.

οη'. Περὶ εἱμαρμένης.

Τὴν εἱμαρμένην εἴ τις γνοίη σὺν ἀκριβείᾳ, καὶ ὅθεν καὶ ὁποία τὴν φύσιν, μερίδα πρὸς φιλοσοφίαν μεγίστην παρείληφε, παρὰ μὲν γὰρ τοῖς πολλοῖς, ἀτιμάζεται τοὔνομα, παρὰ δὲ τοῖς σοφωτέροις θαυμάζεται. Ἔστι δὲ γενικῶς εἰπεῖν, ἡ φύσις τοῦ κόσμου ἡ κινοῦσα τὰ σώματα· κατὰ μέρος δὲ δευτέρα τις προνοίας ἔλλαμψις καὶ ἐπιστασία, οὐ καθ' εὐθεῖαν
B τὴν κίνησιν ἔχουσα, ὥσπερ ἡ κυρίως ἐστὶ πρόνοια, ἀλλὰ δεομένη καιροῦ καὶ τόπου εἰς ἀποτέλεσμα, ὅθεν καὶ εἱμαρμένη λέγεται ὡς εἱρομένη τις φύσις καὶ συμπεπλεγμένη διὰ πολλῶν. Τὰ μὲν οὖν ἀσώματα ὑπὸ πρόνοιαν ἐστὶ μόνην· τὰ δὲ σώματα ὑπὸ πρόνοιαν καὶ εἱμαρμένην.

οθ'. Περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου.

Τὴν τύχην οὐχ, ὡς νομίζουσί τινες, οἱ ἀκριβέστεροι τῶν φιλοσόφων ἐδέξαντο οἷον ἄλογόν τινα φύσιν καὶ μὴ ἔχουσαν τάξιν, μηδὲ εἱρμὸν, ἀλλά παρακολούθημα ταύτην ἀόριστον ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν, καὶ ἕνεκά τινος γενομένην ὡρίσαντο. Οἷον προεληλυθέ τις ἐκ τῆς οἰκίας λουσόμενος· αὕτη ἡ πρόοδος ἐκ προαιρέσεως καὶ ἕνεκά τινος πράγματος, τοῦτ'
C ἔστιν τοῦ λούσασθαι. Εἶτα προερχόμενος ἔτυχε θησαυρῷ· τὴν οὖν αἰτίαν τῆς εὑρέσεως τοῦ θησαυροῦ τύχην ὠνόμασαν οἱ σοφοί. Τὸ μέντοιγε αὐτόματον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις τιθέασιν. Ἐν μὲν τοῖς λογικοῖς, ὅταν μαχαιρίδιον ἀπό τινος κρατοῦντος ἐκπεπτωκὸς κατ' ὀρθὸν ἐμπαγείη τῇ γῇ· ἐν δὲ τοῖς ἀλόγοις, ὅταν τις ἵππος τὸν δεσπότην ἀποβαλὼν, ἀπὸ ταυτομάτου διασωθείη.

π'. Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει αἰώνιον, οἷον ὁ νοῦς. Τούτου γὰρ καὶ ἡ οὐσία ἀκίνητος, καὶ ἡ ἐνέργεια ἀμετάβατος (7*). Ὁμοῦ γὰρ ἔχει ἐν αὐτῷ πάντα. Τὸ δὲ σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἔγχρονον ἔχει καὶ τὴν ἐνέργειαν. Οἷον καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἔγχρονον ἔχει,
D καὶ κατὰ μικρὸν αὐξάνεται, καὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ γὰρ ὁμοῦ ἐνεργεῖ πάντα. Ἡ δὲ ψυχὴ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν αἰώνιός ἐστιν, οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν γεγένηται· κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν χρόνου μετέχει· οὐ γὰρ ὁμοῦ ἔχει πάντα τὰ νοήματα ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει εἰς ἕτερον. Καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ τοιοῦτός ἐστιν, καὶ αἰώνιος μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, κατὰ δὲ τὴν κίνησιν ὑπὸ χρόνον καὶ αὐτὸς κείμενος.

πα'. Περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Ἡ ὅρασις γίνεται ὅταν τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἐκφερόμενον συναντήσῃ τῷ ἀπὸ τῶν σωμάτων

NOTÆ.

(7*) Al. ἀμετάβλητος.

συῤῥέοντι, ὅπερ ὁ Πλάτων ὀνομάζει συναύγειαν. A Ἀκούομεν τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς τοῦ ὠτὸς, τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ διηχοῦν κατὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐμβολήν. Ὀσφραίνομεν δὲ τῷ ἡγεμονικῷ τῷ ὄντι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἕλκοντι δὲ διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμάς. Γεύομεν δὲ τῇ ἀραιότητι τῆς γλώττης καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ διὰ τὸ συνάπτειν τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας τὴν φύσιν. Ἡ δὲ φωνὴ πνεῦμά ἐστι διὰ τοῦ στόματος, ἀπὸ διανοίας ἠγμένον. Ἅπτομεν δὲ ὅλῳ τῷ σώματι, διότι ἀποπερατώσεις εἰσὶ, δι' ὧν αἰσθάνομεν ὧν ἁπτόμεθα.

πβ'. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβασκαίνεσθαί τινας ὑπὸ τῶν ὁρώντων.

Οὐ ψεῦδος ἐστι τὸ καταμαραίνεσθαί τινας καὶ καταβασκαίνεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν ὁρώντων ὄψεως. Πολυκίνητος γὰρ ἡ ὄψις οὖσα μετὰ πνεύματος αὐτὴν B ἀφιέντος. Πυρώδη καὶ θαυματικήν τινα διασπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τῶν ἐρωτικῶν, ἃ δὴ μέγιστα καὶ σφοδρότατα παθήματα τῆς ψυχῆς ἐστιν, ἀρχὴν ἡ ὄψις ἐνδίδωσιν, ὥστε ῥεῖν καὶ λείβεσθαι τὸν ἐρωτικὸν, ὅταν ἐμβλέπῃ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς. Τὸ γὰρ, διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτον, εἴτε φῶς εἴτε ῥεῦμα ὁ τοὺς ἐρῶντας ἐκτήκει καὶ ἀπόλλυσι, τοιαύτη γίνεται διάδοσις καὶ ἀνάπληξις ὑπὸ τῆς ὄψεως. Αἱ γὰρ τῶν καλῶν ὄψεις, κἂν πάγο πόῤῥωθεν ἀντιβλέπωσι, πῦρ ἐν ταῖς τῶν ἐρωτικῶν ψυχαῖς ἀνάπτουσι. Καὶ τὸ σῶμα δὲ τῶν ἐρωμένων καὶ ὁρωμένων βλάπτεται ἐν ταῖς τοιαύταις ἀποφοραῖς.

πγ'. Πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται.

Ἡ σύλληψις τῶν ζώων γίνεται, καὶ μάλιστα τῶ C ἀνθρώπων, ὅταν ἐπιτήδειος, καὶ ξηροτέρα συμμέτρως ἡ μήτρα γενηται πρὸς τὴν παραδοχὴν τοῦ σπέρματος τῶν καταμηνίων συνεπισπωμένων ἀπ παντὸς ὄγκου μέρος τι τοῦ καθαροῦ αἵματος. Συμβάλλεται δὲ καὶ τὸ θῆλυ πρὸς τὴν κύησιν ἐξυγραινομένη τὴν μήτραν ἐν ταῖς μίξεσιν, ἡ δὲ ὑγρασία αὕτη σπέρματος μὲν οὐκ ἔχει λόγον, οἷον δὲ ὕλη γίνεται τῇ καταβολῇ τῆς ἀνδρείας γονῆς. Καὶ τὸ μὲν τοῦ ἄῤῥενος σπέρμα εἰς τὰ στερεώτερα μέρη τοῦ σώματος ἐξαρκεῖ, οἷον ὀστᾶ, καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ ἀρτηρίας, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀπὸ δὲ τοῦ θήλεος, εἰς τὰ ὑγρότερα μέρη τοῦ σώματος, αἷμα φημὶ καὶ ἀμφοτέρας τὰς χολάς. Ἢ μᾶλλον πάντα ἐξ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ ἄῤῥενος πλέον ἔχει, τὰ δὲ τοῦ θήλεος ἐπ' ἔλλατον.

D

πδ'. Πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιότητες.

Τὸ ἀποκρινόμενον σπέρμα, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἀπὸ τῆς γυναικός· τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, λόγους ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἠθῶν καὶ τρόπων καὶ τῆς μορφῆς, καὶ ἀπὸ μητρὸς δὲ ὡσαύτως· Ὅταν οὖν ἄμφω τὰ σπέρματα συγκραθῇ, εἰ μὲν ἐπ' ἴσης, ἔχει τὸ γεννώμενον ἴσην καὶ πρὸς τὸ ἄῤῥεν καὶ πρὸς τὸ θῆλυ τὴν ὁμοιότητα. Ὅταν δὲ τὸ ἄῤῥεν κατακρατήσῃ τοῦ θήλεος, τῷ ἄῤῥενι παρόμοια τὰ τικτόμενα ἀποτελεῖται· ὅταν δὲ τὸ θῆλυ τοῦ ἄῤῥενος, ἀπεικασμένα πρὸς τὴν μητέρα. Ὅταν δὲ ἡ ἐν τῷ σπέρματι θερμασία ἐξατμισθῇ, οὐδενὶ τῶν τοκέων πλατ-

συναύγειαν appellat, nos corradiationem sive concursum radiorum dicere possumus. Audimus per cavitatem vacuam, quæ in aure est, irruente spiritu personantem. Olfacimus mente quæ in cerebro residet et per spiracula odores attrahit. Gustamus raris et mollibus linguæ partibus, quandoquidem et venas corporis natura ad illam adnexuit. Vox est spiritus per os mente auctore emissus. Tangimus toto corpore, quippe cui superficies et extrema sunt, per quæ sentimus cum contingimur.

82. *Num verum sit aliquos a videntibus fascinari?*

Non est mendaciis ascribendum quosdam acie videntium contactos marcere et fascinari. Visio enim cum spiritu eam emittente mobilis valde est, et ignem mirificamque spirat vim, ut multa homo per illam efficere nec minus affici ac pati possit. Et amor qui affectus animi est maximus ac vehementissimus, initium capit a conspectu, itaque amantes fluunt velut ac liquefiunt, quando pulchros ac formosos vident, nam quæ per oculos incidit in eos lux sive effusio radiorum amantes perdit facitque contabescere, tanta est ex visu alteratio et perculsio. Nam formosorum conspectus etiamsi e longinquo respiciunt, ignem in amantium animis accendunt. Sed et corpus amatorum conspectorumque per ejusmodi radiorum emissiones afficitur.

83. *Quando fetus concipiatur?*

Conceptio animalium, et hominum maxime fit, quando uterus est idoneus et temperate siccus ad recipiendum semen: menstruis ex universa massa partem puri sanguinis attrahentibus. Confert etiam femina ad conceptionem, uterum in congressus humectando, qui tamen humor non habet seminis rationem, sed velut materiam præbet dejecto virili semini. Atque semen viri firmioribus corporis partibus componendis insumitur, ut ossibus, nervis, venis, arteriis, et similibus: feminæ autem debilioribus, sanguini nimirum et utrique bilis generi. Aut potius omnia hæc ex utrisque seminibus constant, nisi quod masculum præpollet, femininum minus habet virtutis.

84. *Unde contingat similes vel dissimiles parentibus nasci liberos?*

Excretum semen vel a viro est, vel a femina. Illud viri in se habet rationes morum et indolis ac formæ viri, et hoc feminæ similiter. Quando igitur utraque permiscentur, si quidem æqualiter, infans qui nascitur ex utriusque parentis similitudine æqualiter participabit. Si autem feminino semini prævaluerit masculum, patri similia nascentur: si contra masculo femininum, matrem similitudine referent. Quod si calor qui est in semine exspiraverit, neutri parentum conformabitur quod nascitur. Sæpius etiam femina inter concipiendum

hunc vel illam imaginante, infans ei quod mater imaginata est assimilatur.

85. *Quomodo fiant somnia?*

Multæ sunt causæ somniorum. Alia enim rationabili animæ nostræ, mente mediante, immittuntur divinitus; alia sunt veluti echo quædam ac resonantia diurnarum actionum; alia a phantasia efformantur, imaginante et offerente nobis diurnos amores, vel alium affectum animæ nostræ. Alia a quatuor humoribus sive temperamentis excitantur, unde et colores humoribus illis similes habent, quæ in quiete videntur. Alia produnt causas habere in nobis artes quas didicimus, vel negotia quæ tractamus, unde philosopho philosophica, rhetori rhetorica, geometræ geometrica se offerunt insomnia. Non una igitur somniorum causa est, sed ut dixi varia ac multiplex.

86. *De sanitate, morbo* (8) *et senectute.*

Sanitatis causa et conservatrix est æqualis temperatura caloris, frigoris, humiditatis et siccitatis, quorum si unum cæteris prævaleat, morbus oritur. Plurimi certe morbi per anomaliam sive irregularitatem horum in corpore elementorum generantur. Inferuntur morbi etiam nimia repletione vel cruditate aut corruptione ciborum. At sanitatis conciliatrix est ordinata diæta et tranquillus sorteque sua contentus animus. Fœtus in utero formatur a die tricesima sexta, et membris perfectus esse incipit a quinquagesima. Quanquam Hippocrates in masculis, quod calidiores sint, articulationem membrorum a vicesima sexta die fieri affirmat, feminas autem intra secundum mensem articulari, intra quartum perfici.

87. *Quare qui jejunarunt, sitiunt magis quam esuriunt?*

Sitimus magis quando jejunamus, quam esurimus, quoniam calidum quod in nobis est, primo loco quidem consumit quod a cibis est reliqui, deinde vis illa ignea in nobis convertit se ad ipsam naturalem corporis humiditatem, eamque quærit ac depascit. Hinc veluti in luto sequitur siccitas, et potu magis indigere corpus contingit, donec in bibentibus confirmatus atque iterum vires recipiens calor appetitum validum cibi injiciat. Namque calidum in nobis cibo maxime indiget, ut facile etiam extra nos observare possumus nec aerem, nec aquam, nec terram alimento inhiare, nec propinqua consumere, sed solum ignem, quare et senes facillime ferunt jejunium, siquidem hebes jam et exiguus in illis calor est. Etiam animalibus sanguine destitutis, quia calore non æque abundant, cibo minus est opus.

88. *De cœli substantia.*

Plato philosophus ex quatuor elementis omnia

A τόμενον ὁμοιοῦται. Πολλάκις δὲ καὶ τῆς γυναικὸς φάντασίας ἐν τῷ τίκτειν λαβούσης τοῦδε ἢ τῆσδε, πρὸς τὸ φαντασθὲν ἀπεικάζεται τὸ γεννώμενον.

πε'. Πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται.

Πολλαὶ τῶν ὀνείρων εἰσὶν αἰτίαι· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ θεόπνευστοι ἄνωθεν διὰ μέσου τοῦ νοῦ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡμῶν ἐγγινόμενοι, οἱ δὲ οἷον ἀπηχήματα εἰσὶ τῶν ἡμερινῶν πράξεων. Οἱ δὲ ἀπὸ φανταστικῆς ἐντυποῦνται δυνάμεως, φανταζούσης ἡμῖν τοὺς ἡμερινοὺς ἔρωτας, ἢ ἄλλο τι πάθος ψυχῆς. Ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνεγείρονται, ὅθεν καὶ τὰ χρώματα τῶν ὁρωμένων, ὅμοια τοῖς τῶν χυμῶν ἔχουσι. Οἱ δὲ τὰς αἰτίας ἡμῖν ἐκφαίνουσι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, περὶ ἃ τὴν πραγματείαν ἔχομεν. Φιλοσοφικὰ οὖν τῷ φιλοσόφῳ B τὰ ὀνείρατα, καὶ τῷ ῥήτορι τὰ ῥητορικὰ, καὶ τῷ γεωμέτρῃ τὰ γεωμετρικά. Οὐ μία οὖν αἰτία τῶν ὀνειράτων, ἀλλὰ πολλαὶ, ὡς εἴρηται.

πς'. Περὶ ὑγείας, καὶ νόσου καὶ γήρως,

Ὑγείας αἴτιον καὶ συνεκτικὸν ἡ τῶν δυνάμεων ἰσονομία, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος, ξηρότητος. Ὅταν δὲ τούτων ἓν καταδυναστεύσῃ τῶν ἄλλων, ἡ νόσος γίνεται. Αἱ δὲ πλεῖσται τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων γινονται. Ἐπειτάγονται δὲ αἱ νόσοι τῷ σώματι, καὶ διὰ πλήθους τροφῶν, καὶ δι' ἀπεψίας καὶ φθορᾶς. Ἡ δὲ εὐταξία καὶ ἡ αὐτάρκεια ὑγείας περιποιητικά. Μορφοῦται δὲ τὰ ζῶα ἐν γαστρὶ ὄντα, ἀπὸ ἕκτης καὶ τριακοστῆς ἡμέρας, τελειοῦται δὲ τοῖς μορίοις ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς, Ἱπποκράτης δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀῤῥένων, διὰ τὸ θερμότατα εἶναι, τὴν διάρθρωσιν γίνεσθαι C ἀπὸ τῆς ἕκτης καὶ εἰκοστῆς, ἐπὶ δὲ τῶν θηλυκῶν ἐν διμήνῳ μὲν διαρθροῦσθαι, ἐν τετραμήνῳ δὲ τελειοῦσθαι λέγει.

πζ'. Διὰ τί οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσιν;

Διψῶμεν μᾶλλον, ὅταν νηστεύσωμεν, ἢ πεινῶμεν, διότι τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν πρῶτον μὲν καταβόσκεται τὸ ἐν σώματι περισσεύει τροφῆς, εἶτα ἐπ' αὐτὴν βαδίζει τὴν σύμφυτον λιβάδα τῆς σαρκὸς ἡ ἐν ἡμῖν πύρωσις, τὸ νοτερὸν διώκουσα, καὶ τὸ δίυγρον. Γενομένης οὖν ὥσπερ ἐν πηλῷ ξηρότητος, ποτοῦ μᾶλλον τὸ σῶμα δεῖσθαι πέφυκεν, ἄχρις οὗ πιόντων ἀναῤῥωσθὲν καὶ ἰσχύσαν τὸ θερμὸν ἐμβριθοῦς τροφῆς ὄρεξιν ἐργάσηται. Τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν μάλιστα δεῖται τροφῆς θερμὸν, ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν ἔξω D μήτε ἀέρα, μήτε ὕδωρ, μήτε γῆν ἐφιέμενα τρέφεσθαι, μήτε ἀναλίσκοντα τὸ πλησιάζον, ἀλλὰ μόνον τὸ πῦρ. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ γέροντες ῥᾷστα νηστείαν φέρουσιν· ἀμβλὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μικρὸν ἤδη τὸ θερμόν ἐστι. Καὶ τὰ ἄναιμά δὲ τῶν ζώων τροφῆς ἥκιστα προσδεῖται, δι' ἔνδειαν θερμότητος.

πη'. Περὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ οὐσίας.

Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοι-

NOTÆ.

(8) Imo de tempore formationis fetus in utero. Nam de senectute quidem nihil in hoc capite traditur, nisi eo referas, quod bona diæta et tranquillitate animi conservari integram valetudinem, atque adeo senectutem feliciter attingi posse, vere ac prudenter monet.

χείων πάντα πλάττων τὰ σύνθετα, σώματα ἀπὸ τῶν αὐτῶν συγκεῖσθαι· καὶ τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνεται. Τοσοῦτον δὲ, φησὶ, πρὸς τὰ ἄλλα τὴν διαφορὰν ἔχειν, ὅτι τὰ μὲν ἐπὶ γῆς σώματα ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μερίδος τῶν στοιχείων εἶναι, τῆς οἷον παχυτέρας καὶ ὑλωδεστέρας, τὸν δὲ οὐρανὸν ἀπὸ τῆς αὐγοειδεστέρας αὐτῶν μοίρας οὐσιῶσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ τὰ μὲν τέσσαρα στοιχεῖα κατ' εὐθεῖαν κινεῖσθαι λαβὼν, τὸν δὲ οὐρανὸν κύκλῳ φέρεσθαι, ἀπὸ τῆς διαφόρου κινήσεως διάφορον αὐτῷ καὶ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ στοιχεῖα δίδωσι. Καὶ τόν τε οὐρανὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀστέρας καὶ μέχρι σελήνης αἰθέρα καλεῖ, καὶ πέμπτον σῶμα κατονομάζει.

πθ'. Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ οὐρανός.

Τὸν οὐρανὸν εἰς πολλοὺς κύκλους οἱ φιλόσοφοι διῃρήκασιν, ὧν πρῶτός ἐστιν ὁ ἰσημερινὸς, ὁ μέσον αὐτὸν τέμνων καὶ διαιρῶν τὰ νότια καὶ τὰ βόρεια. Ἐφεξῆς δὲ τούτου κατ' ἄμφω τὰ μέρη, κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν, θερινὸν κύκλον καὶ τὸν ἀρκτικὸν τιθέασιν· κατὰ δὲ τὸ ἀριστερόν, τὸν νότιον καὶ τὸν ἀνταρκτικόν. Ἕτερον αὖθις κύκλον πλάττουσι τὸν μεσημβρινὸν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν εἰς δύσιν κείμενον, καὶ τέμνοντα μὲν τοὺς εἰρημένους πέντε κύκλους, ἐπίσης διαιροῦντα δὲ τὸ ἑῷον μέρος καὶ τὸ ἑσπέριον. Ἕκτον προσονομάζουσι τὸν ὁρίζοντα, τὰ δύο ἡμισφαίρια διαστέλλοντα. Ἕβδομον, τὸν ζωδιακὸν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ θερινοῦ, καὶ τέμνοντα τὸν ἰσημερινὸν καὶ λήγοντα εἰς τὸν νότιον.

ρ'. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ οὐρανῷ γαλακτοειδοῦς κύκλου καὶ λεγομένου Γαλαξίου.

Ὅπερ ἐστὶν ὁ κομήτης περὶ ἕνα ἀστέρα, τουτό ἐστιν ὁ Γαλαξίας περὶ ὅλον κύκλον. Ἡ γὰρ αὐτὴ ὕλη γαλαξίου καὶ κομήτου, καὶ ἐπεὶ μέγιστος κύκλος ὁ γαλαξίας γίνεται, πολλὴ ἐξ ἀνάγκης ἡ ἔξαψις συμβαίνει. Ὁ δὲ κύκλος αὐτοῦ συμβάλλει κατά τε τὸν Τοξότην καὶ τοὺς διδύμους, ἅπερ ἐκ διαμέτρου εἰσί. Καὶ ἵνα τὸ σαφὲς ἔχῃ ὁ ἀναγινώσκων περί τε κομήτου καὶ Γαλαξίου, γινωσκέτω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σελήνην σῶμα ἐστὶν, οὐ καθαρῶς μὲν πῦρ, ἀλλ' οἷον καπνῶδες καὶ δυνάμενον ὑπὸ κινήσεως ἐξαφθῆναι, ὅταν μὲν κινηθέντι μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος ἐξαφθῇ, καὶ ἐμπέσοι εἰς μερικὴν παχεῖαν ὕλην καὶ ἐπισταίη, ποιεῖ κομήτην· ὅταν δὲ εἰς ὅλον κύκλον διενεχθῇ, ποιεῖ τὸν Γαλαξίαν. Φαίνεται δὲ λευκὸς, διότι οἷον ἐξαφρίζεται ὑπὸ τῆς κινήσεως τὸ ὑπέκκαυμα καὶ ὑπολευκαίνεται.

ρα'. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων φασμάτων.

Ἐκφλογούμενον, ὡς εἰρήκαμεν, τὸ ὑπέκκαυμα, εἰ καὶ κατὰ μῆκος μόνον ἐξαφθῇ, καὶ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμοὺς, αἱ λεγόμεναι αἶγες γίνονται, μαλλοῖς γὰρ ἐκκρεμέσιν οἱ ἀποσπινθηρισμοὶ ἐοίκασιν. Εἰ δὲ οὐ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμὸν τὸ κατὰ μῆκος ἐξαφθὲν, δαλὸς διὰ τὸ σχῆμα κατονομάζεται. Οἱ δὲ φαινόμενοι πίπτοντες ἀστέρες, οὓς διάττοντας ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ, σπέρμα ἐστὶ πυρὸς, ἐξαφθείσης κατά τι μέρος τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως, καὶ κατὰ διάδοσιν, πλαγίαν ποιησαμένης κίνησιν·

A efformat composita corpora, atque adeo cœlum quoque ex iisdem constare docet: tantum differre in eo, quod corpora terrestria ex deterioribus ac veluti crassioribus et magis materialibus elementorum partibus composita sint, cœlum vero ex subtilioribus et lucidioribus substantiam acceperit. Aristoteles dum sumit, elementa quatuor recto motu ferri, cœlumque circulari, ex diversa motione etiam diversam a quatuor elementis substantiam ejus concludit, cœlumque et sidera ad lunam usque ætherem et quintum corpus appellat.

89. *In quot circulos cœlum dividatur?*

Cœlum variis circulis distinxerunt philosophi, B quorum primus est æquator, qui medium illud in australem et septentrionalem partem dividit. Ab hoc deinceps ex utraque parte ad dextram quidem tropicum æstivum et circulum arcticum collocant, ad sinistra tropicum australem, circulumque antarcticum. Alium iterum effingunt circulum meridianum, ab oriente ad occidentem usque pertingentem; atque sextum circulum quinque jam dictos secantem, matutinamque ac vespertinam partem æqualiter dividentem horizontem sive finitorem appellant, quo duo hemisphæria distinguuntur; septimum denique zodiacum incipientem a tropico æstivo, secantemque æquatorem, atque in tropico australi desinentem.

90. *De circulo lacteo in cœlo, sive Galaxia.*

C Quod cometa est in una stella, hoc Galaxia est in toto circulo. Eadem enim cometæ et lactei circuli substantia, ac quia maximus est circulus Galaxias, necesse est magnam ibi contingere inflammationem. Attingit vero circulus iste Sagittarium, Geminosque, qui e diametro sibi opponuntur. Atque ut lectori, quod de cometa et Galaxia dixi, perspicuum sit, norit sub luna esse corpus, non purum quidem ignem, sed veluti fumigans aliquod aptumque a motione flammam concipere. Quando igitur pars agitata fomitis illius succenditur, inciditque in particularem materiam crassam eamque accendit, cometam facit; quando autem per totum infertur circulum, facit Galaxiam, qui candidus apparet; quoniam a motione fomes ille veluti spumat, albi-D cutque.

91. *De visis variis in cœlo apparentibus.*

Succensus ut dixi fomes, quando in longum modo flammam concipit, emittitque igniculos, fiunt capræ quas vocant, villis enim dependentibus illi igniculi non dissimiles sunt. Si vero in longum succensus nullas scintillationes emittat, a figura appellant trabem. At quæ cadere videntur stellæ, discurrentes Aristoteles vocat, semen in se ignis habent, succenso ex parte fuligineo vapore, et dum augetur, transversam faciente motionem. Obliquus autem motus fit propter aliam causam, quando nimirum refrige-

hunc vel illam imaginante, infans ei quod mater imaginata est assimilatur.

85. *Quomodo fiant somnia?*

Multæ sunt causæ somniorum. Alia enim rationabili animæ nostræ, mente mediante, immittuntur divinitus; alia sunt veluti echo quædam ac resonantia diurnarum actionum; alia a phantasia efformantur, imaginante et offerente nobis diurnos amores, vel alium affectum animæ nostræ. Alia a quatuor humoribus sive temperamentis excitantur, unde et colores humoribus illis similes habent, quæ in quiete videntur. Alia produnt causas habere in nobis artes quas didicimus, vel negotia quæ tractamus, unde philosopho philosophica, rhetori rhetorica, geometræ geometrica se offerunt insomnia. Non una igitur somniorum causa est, sed ut dixi varia ac multiplex.

86. *De sanitate, morbo* (8) *et senectute.*

Sanitatis causa et conservatrix est æqualis temperatura caloris, frigoris, humiditatis et siccitatis, quorum si unum cæteris prævaleat, morbus oritur. Plurimi certe morbi per anomaliam sive irregularitatem horum in corpore elementorum generantur. Inferuntur morbi etiam nimia repletione vel cruditate aut corruptione ciborum. At sanitatis conciliatrix est ordinata diæta et tranquillus sorteque sua contentus animus. Fœtus in utero formatur a die tricesima sexta, et membris perfectus esse incipit a quinquagesima. Quanquam Hippocrates in masculis, quod calidiores sint, articulationem membrorum a vicesima sexta die fieri affirmat, feminas autem intra secundum mensem articulari, intra quartum perfici.

87. *Quare qui jejunarunt, sitiunt magis quam esuriunt?*

Sitimus magis quando jejunamus, quam esurimus, quoniam calidum quod in nobis est, primo loco quidem consumit quod a cibis est reliqui, deinde vis illa ignea in nobis convertit se ad ipsam naturalem corporis humiditatem, eamque quærit ac depascit. Hinc veluti in luto sequitur siccitas, et potu magis indigere corpus contingit, donec in bibentibus confirmatus atque iterum vires recipiens calor appetitum validum cibi injiciat. Namque calidum in nobis cibo maxime indiget, ut facile etiam extra nos observare possumus nec aerem, nec aquam, nec terram alimento inhiare, neo propinqua consumere, sed solum ignem, quare et senes facillime ferunt jejunium, siquidem hebes jam et exiguus in illis calor est. Etiam animalibus sanguine destitutis, quia calore non æque abundant, cibo minus est opus.

88. *De cœli substantia.*

Plato philosophus ex quatuor elementis omnia

τόμενον ὁμοιοῦται. Ηολλάκις δὲ καὶ τῆς γυναικὸς φάντασίας ἐν τῷ τίκτειν λαβούσης τοῦδε ἢ τῆσδε, πρὸς τὸ φαντασθὲν ἀπεικάζεται τὸ γεννώμενον.

πε'. Ηῶς οἱ ὄνειροι γίνονται.

Ηολλαὶ τῶν ὀνείρων εἰσὶν αἰτίαι· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ θεόπνευστοι ἄνωθεν διὰ μέσου τοῦ νοῦ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡμῶν ἐγγινόμενοι, οἱ δὲ οἷον ἀπηχήματα εἰσὶ τῶν ἡμερινῶν πράξεων. Οἱ δὲ ἀπὸ φανταστικῆς ἐντυποῦνται δυνάμεως, φανταζούσης ἡμῖν τοὺς ἡμερινοὺς ἔρωτας, ἢ ἄλλο τι πάθος ψυχῆς. Ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνεγείρονται, ὅθεν καὶ τὰ χρώματα τῶν ὁρωμένων, ὅμοια τοῖς τῶν χυμῶν ἔχουσι. Οἱ δὲ τὰς αἰτίας ἡμῖν ἐκφαίνουσι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, περὶ ἃ τὴν πραγματείαν ἔχομεν. Φιλοσοφικὰ οὖν τῷ φιλοσόφῳ τὰ ὀνείρατα, καὶ τῷ ῥήτορι τὰ ῥητορικὰ, καὶ τῷ γεωμέτρῃ τὰ γεωμετρικά. Οὐ μία οὖν αἰτία τῶν ὀνειράτων, ἀλλὰ πολλαὶ, ὡς εἴρηται.

πϛ'. Ηερὶ ὑγείας, καὶ νόσου καὶ γήρως,

Ὑγείας αἴτιον καὶ συνεκτικὸν ἡ τῶν δυνάμεων ἰσονομία, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος, ξηρότητος. Ὅταν δὲ τούτων ἓν καταδυναστεύσῃ τῶν ἄλλων, ἡ νόσος γίνεται. Αἱ δὲ πλεῖσται τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων γινονται. Ἐπειτάγονται δὲ αἱ νόσοι τῷ σώματι, καὶ διὰ πλήθους τροφῶν, καὶ δι' ἀπεψίας καὶ φθορᾶς. Ἡ δὲ εὐταξία καὶ ἡ αὐτάρκεια ὑγείας περιποιητικά. Μορφοῦται δὲ τὰ ζῶα ἐν γαστρὶ ὄντα, ἀπὸ ἕκτης καὶ τριακοστῆς ἡμέρας, τελειοῦται δὲ τοῖς μορίοις ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς, Ἱπποκρατης δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀῤῥένων, διὰ τὸ θερμότατα εἶναι, τὴν διάρθρωσιν γίνεσθαι ἀπὸ τῆς ἕκτης καὶ εἰκοστῆς, ἐπὶ δὲ τῶν θηλυκῶν ἐν διμήνῳ μὲν διαρθροῦσθαι, ἐν τετραμήνῳ δὲ τελειοῦσθαι λέγει.

πζ'. Διὰ τί οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσιν;

Διψῶμεν μᾶλλον, ὅταν νηστεύσωμεν, ἢ πεινῶμεν, διότι τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν πρῶτον μὲν καταβόσκεται τὸ ἐν σώματι περισσεύει τροφῆς, εἶτα ἐπ' αὐτὴν βαδίζει τὴν σύμφυτον λιβάδα τῆς σαρκὸς ἡ ἐν ἡμῖν πύρωσις, τὸ νοτερὸν διώκουσα, καὶ τὸ δίυγρον. Γενομένης οὖν ὥσπερ ἐν πηλῷ ξηρότητος, ποτοῦ μᾶλλον τὸ σῶμα δεῖσθαι πέφυκεν, ἄχρις οὗ πιόντων ἀναῤῥωσθὲν καὶ ἰσχύσαν τὸ θερμὸν ἐμβριθοῦς τροφῆς ὄρεξιν ἐργάσηται. Τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν μάλιστα δεῖται τροφῆς θερμὸν, ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν ἔξω μήτε ἀέρα, μήτε ὕδωρ, μήτε γῆν ἐφιέμενα τρέφεσθαι, μήτε ἀναλίσκοντα τὸ πλησιάζον, ἀλλὰ μόνον τὸ πῦρ. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ γέροντες ῥᾷστα νηστείαν φέρουσιν· ἀμβλὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μικρὸν ἤδη τὸ θερμόν ἐστι. Καὶ τὰ ἄναιμά δὲ τῶν ζώων τροφῆς ἥκιστα προσδεῖται, δι' ἔνδειαν θερμότητος.

πη'. Ηερὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ οὐσίας.

Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοι-

NOTÆ.

(8) Imo de tempore formationis fetus in utero. Nam de senectute quidem nihil in hoc capite traditur, nisi eo referas, quod bona diæta et tranquillitate animi conservari integram valetudinem, atque adeo senectutem feliciter attingi posse, vere ac prudenter monet.

χείων πάντα πλάττων τὰ σύνθετα, σώματα ἀπὸ τῶν αὐτῶν συγκεῖσθαι· καὶ τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνεται. Τοσοῦτον δὲ, φησὶ, πρὸς τὰ ἄλλα τὴν διαφορὰν ἔχειν, ὅτι τὰ μὲν ἐπὶ γῆς σώματα ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μερίδος τῶν στοιχείων εἶναι, τῆς οἷον παχυτέρας καὶ ὑλωδεστέρας, τὸν δὲ οὐρανὸν ἀπὸ τῆς αὐγοειδεστέρας αὐτῶν μοίρας οὐσιῶσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ τὰ μὲν τέσσαρα στοιχεῖα κατ' εὐθεῖαν κινεῖσθαι λαβὼν, τὸν δὲ οὐρανὸν κύκλῳ φέρεσθαι, ἀπὸ τῆς διαφόρου κινήσεως διάφορον αὐτῷ καὶ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ στοιχεῖα δίδωσι. Καὶ τόν τε οὐρανὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀστέρας καὶ μέχρι σελήνης αἰθέρα καλεῖ, καὶ πέμπτον σῶμα κατονομάζει.

πθ'. Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ οὐρανός.

Τὸν οὐρανὸν εἰς πολλοὺς κύκλους οἱ φιλόσοφοι διῃρήκασιν, ὧν πρῶτός ἐστιν ὁ ἰσημερινὸς, ὁ μέσον αὐτὸν τέμνων καὶ διαιρῶν τὰ νότια καὶ τὰ βόρεια. Ἐφεξῆς δὲ τούτου κατ' ἄμφω τὰ μέρη, κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν, θερινὸν κύκλον καὶ τὸν ἀρκτικὸν τιθέασιν· κατὰ δὲ τὸ ἀριστερόν, τὸν νότιον καὶ τὸν ἀνταρκτικόν. Ἕτερον αὖθις κύκλον πλάττουσι τὸν μεσημβρινὸν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν εἰς δύσιν κείμενον, καὶ τέμνοντα μὲν τοὺς εἰρημένους πέντε κύκλους, ἐπίσης διαιροῦντα δὲ τὸ ἑῷον μέρος καὶ τὸ ἑσπέριον. Ἕκτον προσονομάζουσι τὸν ὁρίζοντα, τὰ δύο ἡμισφαίρια διαστέλλοντα. Ἕβδομον, τὸν ζωδιακὸν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ θερινοῦ, καὶ τέμνοντα τὸν ἰσημερινὸν καὶ λήγοντα εἰς τὸν νότιον.

ρ'. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ οὐρανῷ γαλακτοειδοῦς κύκλου καὶ λεγομένου Γαλαξίου.

Ὅπερ ἐστὶν ὁ κομήτης περὶ ἕνα ἀστέρα, τοῦτό ἐστιν ὁ Γαλαξίας περὶ ὅλον κύκλον. Ἡ γὰρ αὐτὴ ὕλη γαλαξίου καὶ κομήτου, καὶ ἐπεὶ μέγιστος κύκλος ὁ γαλαξίας γίνεται, πολλὴ ἐξ ἀνάγκης ἡ ἔξαψις συμβαίνει. Ὁ δὲ κύκλος αὐτοῦ συμβάλλει κατά τε τὸν Τοξότην καὶ τοὺς διδύμους, ἅπερ ἐκ διαμέτρου εἰσί. Καὶ ἵνα τὸ σαφὲς ἔχῃ ὁ ἀναγινώσκων περί τε κομήτου καὶ Γαλαξίου, γινωσκέτω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σελήνην σῶμα ἐστὶν, οὐ καθαρῶς μὲν πῦρ, ἀλλ' οἷον καπνῶδες καὶ δυνάμενον ὑπὸ κινήσεως ἐξαφθῆναι, ὅταν μὲν κινηθέντι μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος ἐξαφθῇ, καὶ ἐμπέσοι εἰς μερικὴν παχεῖαν ὕλην καὶ ἐπισταίη, ποιεῖ κομήτην· ὅταν δὲ εἰς ὅλον κύκλον διενεχθῇ, ποιεῖ τὸν Γαλαξίαν. Φαίνεται δὲ λευκὸς, διότι οἷον ἐξαφρίζεται ὑπὸ τῆς κινήσεως τὸ ὑπέκκαυμα καὶ ὑπολευκαίνεται.

ρα'. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων φασμάτων.

Ἐκφλογούμενον, ὡς εἰρήκαμεν, τὸ ὑπέκκαυμα, εἰ καὶ κατὰ μῆκος μόνον ἐξαφθῇ, καὶ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμοὺς, αἱ λεγόμεναι αἶγες γίνονται, μαλλοῖς γὰρ ἐκκρεμέσιν οἱ ἀποσπινθηρισμοὶ ἐοίκασιν. Εἰ δὲ οὐ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμὸν τὸ κατὰ μῆκος ἐξαφθὲν, δαλὸς διὰ τὸ σχῆμα κατονομάζεται. Οἱ δὲ φαινόμενοι πίπτοντες ἀστέρες, οὓς διάττοντας ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ, σπέρμα ἐστὶ πυρὸς, ἐξαφθείσης κατά τι μέρος τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως, καὶ κατὰ διάδοσιν, πλαγίαν ποιησαμένης κίνησιν·

A efformat composita corpora, atque adeo cœlum quoque ex iisdem constare docet: tantum differre in eo, quod corpora terrestria ex deterioribus ac veluti crassioribus et magis materialibus elementorum partibus composita sint, cœlum vero ex subtilioribus et lucidioribus substantiam acceperit. Aristoteles dum sumit, elementa quatuor recto motu ferri, cœlumque circulari, ex diversa motione etiam diversam a quatuor elementis substantiam ejus concludit, cœlumque et sidera ad lunam usque ætherem et quintum corpus appellat.

89. *In quot circulos cœlum dividatur?*

Cœlum variis circulis distinxerunt philosophi, B quorum primus est æquator, qui medium illud in australem et septentrionalem partem dividit. Ab hoc deinceps ex utraque parte ad dextram quidem tropicum æstivum et circulum arcticum collocant, ad sinistra tropicum australem, circulumque antarcticum. Alium iterum effingunt circulum meridianum, ab oriente ad occidentem usque pertingentem; atque sextum circulum quinque jam dictos secantem, matutinamque ac vespertinam partem æqualiter dividentem horizontem sive finitorem appellant, quo duo hemisphæria distinguuntur; septimum denique zodiacum incipientem a tropico æstivo, secantemque æquatorem, atque in tropico australi desinentem.

90. *De circulo lacteo in cœlo, sive Galaxia.*

C Quod cometa est in una stella, hoc Galaxia est in toto circulo. Eadem enim cometæ et lactei circuli substantia, ac quia maximus est circulus Galaxias, necesse est magnam ibi contingere inflammationem. Attingit vero circulus iste Sagittarium, Geminosque, qui e diametro sibi opponuntur. Atque ut lectori, quod de cometa et Galaxia dixi, perspicuum sit, norit sub luna esse corpus, non purum quidem ignem, sed veluti fumigans aliquod aptumque a motione flammam concipere. Quando igitur pars agitata fomitis illius succenditur, inciditque in particularem materiam crassam eamque accendit, cometam facit; quando autem per totum infertur circulum, facit Galaxiam, qui candidus apparet; quoniam a motione fomes ille veluti spumat, albi- D catque.

91. *De visis variis in cœlo apparentibus.*

Succensus ut dixi fomes, quando in longum modo flammam concipit, emittitque igniculos, fiunt capræ quas vocant, villis enim dependentibus illi igniculi non dissimiles sunt. Si vero in longum succensus nullas scintillationes emittat, a figura appellant trabem. At quæ cadere videntur stellæ, discurrentes Aristoteles vocat, semen in se ignis habent, succenso ex parte fuligineo vapore, et dum augetur, transversam faciento motionem. Obliquus autem motus fit propter aliam causam, quando nimirum refrige-

ratione trudente, obliqua figura redditur. Cum enim omne desuper emissum inferiora petat, ignis vero natura habeat ut tendat sursum, pressione cogente ad inferiora tendere, et natura vicissim cogente sursum eniti, nascitur mista quædam veluti et obliqua motio.

92. *De apparentibus in cælo sanguinolentis coloribus et hiatibus.*

Sanguinolenti colores in cœlo conspiciuntur, quando nubes nigra ad latus splendidæ nubis exstiterit, nec minus quando infra splendidam nubem nubes nigricans colligitur. Ac cum quidem ad latus consistit, tunc visum illud contingit per refractionem radiorum. Hiatus vero sive chasmata apparent, quando nigra splendidaque nubes eadem superficie cœli consistunt, ita ut nigra interius stet, splandida exterius. Tunc quippe visus noster splendida magis occupatus nigramque tardius comprehendens, videtur sibi hiatum videre, quod per imaginationem a nigro colore objectam accidit.

93. *De magnitudine solis, lunæ et terræ.*

Sol ad terram ex Aristarchi rei astronomicæ peritissimi sententia majorem rationem habet, quam sexies mille, octingenta et undesexaginta ad septem et viginti. Diameterque solis ad terræ diametrum majorem habet rationem quam undeviginti ad tria. Præterea diameter solis diametro lunæ major plusquam duodeviginti vicibus. Et sol ad lunam majorem habet rationem quam quinquies mille, octingenta et triginta duo ad unum. Hæc non simpliciter ita et sine demonstratione apud astrologos proponuntur, sed geometricis et certissimis demonstrationibus confirmata, de quibus dicere non locus est in præsenti; itaque tibi, imperator divinissime, propositiones hasce jam sine demonstratione accipere satis fuerit, demonstrationes autem alio tempore a me requires.

94. *De eclipsi solis.*

Proprie nulla est solis eclipsis, neque enim unquam solis lumen obscuratur, sed modo nobis occultatur. Id vero accidit, quando in nodis eclipticis luna perpendiculariter infra solem versatur. Cum enim luna infra nos simus, illa oculis nostris lumen solis occultat ac subducit Cæterum astronomi, corpus lunæ duodecim digitis mensurantes, interdum toti illius corpori, interdum paucioribus digitis radios solis intercipi observant. Quando enim per superiorem apsidem sive partem circuli sui soli propiorem luna fertur, exigua parte eum obumbrare videtur; cum autem inferiorem transit, siquidem tunc maxima nostris oculis apparet luna, totum obstruit solem.

95. *De eclipsi lunæ.*

Deficit luna quando in umbram terræ incidit. Terra enim a sole illuminata umbram facit non cylindriformem, sive qualis est figura columnæ, sed quæ conum refert. Conus porro sive trochus ex latiore basi in acutum desinit, talisque terræ umbra

A Λοξὴ δὲ γίνεται ἡ κίνησις δι' αἰτίαν ἑτέραν, ὅταν ὑποψύξεως ὠθούσης τὸ σχῆμα γένηται. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶν τὸ ἄνωθεν ἀκοντιζόμενον κάτω φέρεται, φύσει δὲ ἔχει τὸ πῦρ τὴν ἄνω φορὰν διώκειν, τῆς μὲν θλίψεως ἐπὶ τὰ κάτω βιαζομένης φέρεσθαι, τῆς δὲ φύσεως ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναγκαζούσης, οἷον μίξις τις γίνεται καὶ λοξὴ ἡ κίνησις.

ρβ' Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ χρωμάτων αἱματωδῶν καὶ χασμάτων.

Φαίνονται αἱματώδη χρώματα δῆθεν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅταν μέγαν νέφος εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαμπροῦ τυγχάνῃ· καὶ πάλιν ὅταν νέφος μελάγχρουν ὑποκάτω τοῦ λαμπροῦ συναχθείη. Ἀλλ' εἰ μὲν εἰς τὰ πλάγια εἴη τὸ νέφος, τότε δὴ κατὰ διάκλασιν αὐγῶν γίνεται ἡ ὅρασις. Χάσματα δὲ φαίνεται, ὅταν τὸ μέλαν νέφος καὶ τὸ B λαμπρὸν ἐν τῷ αὐτῷ ὦσιν ἐπιπέδῳ, καὶ τὸ μὲν μέλαν ἔσω συνειστήκει, τὸ δὲ λαμπρὸν ἔξω. Τηνικαῦτα δὲ ἡ ὄψις τοῦ μὲν λαμπροῦ μᾶλλον ἀντιλαμβανομένη, τοῦ δὲ μέλανος βραδύτερον, χάσμα δοκεῖ ὁρᾷν, ὅπερ παρὰ τὴν φαντασίαν τοῦ μέλανος χρώματος γίνεται.

ργ'. Περὶ μεγέθους ἡλίου καὶ σελήνης καὶ γῆς.

Ὁ ἥλιος πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὸν ἀστρονομικώτατον Ἀρίσταρχον, μείζονα λόγον ἔχει ἢ ὃν τὰ ἑξακισχίλια ὀκτακόσια πεντήκοντα ἐννέα, πρὸς τὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι. Ἡ δὲ διάμετρος αὐτοῦ πρὸς τῆς γῆς διάμετρον, μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ δεκαεννέα πρὸς τὰ τρία. Καὶ αὖθις ἡ τοῦ ἡλίου διάμετρος τῆς διαμέτρου τῆς σελήνης, μείζων ἐστὶν ἢ ὀκτωκαιδεκαπλασίων. Καὶ πάλιν ὁ ἥλιος πρὸς τὴν σελήνην μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ ͵εωλβ' πρὸς ἕν. C Ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς οὕτως καὶ ἀναποδείκτως παρὰ τοῖς ἀστρολόγοις προτείνεται, ἀλλὰ μετὰ γεωμετρικῶν καὶ ἀναντιῤῥητικῶν ἀποδείξεων. Περὶ ὧν οὐ καιρὸς νῦν λέγειν, ἀλλὰ τὺ, θειότατε βασιλεῦ, τὰ προβλήματα ἀναποδείκτως τε ὡς δεξάμενος, τὰς ἀποδείξεις ὕστερον ἐπιζήτει με.

ρδ'. Περὶ ἐκλείψεως ἡλίου.

Οὐ κυρίως ἔκλειψις ἐπὶ τοῦ ἡλίου γίνεται. Οὐ γὰρ ἐκλείπει ποτὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἀλλ' ἐπισκότησις. Ἐπισκοτεῖται δὲ, ὅταν ἐν τοῖς ἐκλειπτικοῖς συνδέσμοις κατὰ κάθετον αὐτῷ ἡ σελήνη γένηται. Ὑπὸ ταύτην γὰρ οἰκούντων ἡμῶν, ἐπισκιάζει τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν τὸ ἡλιακὸν φῶς. Πλὴν δώδεκα δακτύλοις τὸ σῶμα τῆς σελήνης διαμετροῦντος οἱ ἀστρονόμοι, D ἔστι μὲν ὅτε τῷ ὅλῳ τῆς σελήνης σώματι τὰς ἡλιακὰς αὐγὰς ἀντιφράττουσιν, ἔστι δὲ ὅτε ἐλάττοσι κτούτων. Ὅτε μὲν γὰρ τὴν ὑψηλοτέραν ἀψῖδα ἡ σελήνη φέρεται καὶ τὴν ἐγγίζουσαν τῷ ἡλίῳ, ὀλίγῳ ὥρει δοκεῖ τοῦτον ἐπισκιάζειν· ὅταν δὲ κατώτερον δίεισιτ, ἐπειδὴ εὐμεγέθης τηνικαῦτα τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν ἐμπίπτει, ἅπαντα τὸν ἥλιον ἀντιφράττειν.

ρε'. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει ἡ σελήνη εἰς τὸ τῆς γῆς ἐμπίπτουσα σκίασμα· φωτιζομένη γὰρ οπὸ τοῦ ἡλίου ἡ γῆ, σκιὰν ποιεῖ, ἀλλ' οὐ κυλινδρικὴν, οἷον τὸ τοῦ κίονος ἐστὶ σχῆμα, ἀλλὰ κωνοειδῆ. Κῶνος δὲ ὁ στρόβιλος λέγεται, ὅστις ἀπὸ πλατείας βάσεως εἰς ὀξὺ ἀπολήγει. Τοι-

αὕτη δὲ ἡ τῆς γῆς ἐστι σκιά. Διότι ὅταν τι σῶμα ὑπὸ ἰσομεγέθους φωτίζηται σώματος, κυλινδρικὴ γίνεται ἡ σκιά· ὅταν δὲ ὑπὸ μείζονος, κωνοειδής. Μείζων οὖν ὁ ἥλιος τῆς γῆς ὢν, καὶ φωτίζων αὐτὴν, κωνικὴν ποιεῖ τὴν σκιάν. Ὅταν οὖν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα ἡ σελήνη ἐμπέσῃ, ἀμαυρὰ ἡμῖν φαίνεται καὶ οἷον ἐκλείπουσα. Καὶ ὅταν μὲν εἰς τὴν ῥίζαν ἐμπέσῃ τῆς σκιᾶς, τελείως ἐκλείπτει. Ὅταν δὲ εἰς τὴν κορυφὴν, ἀμυδροτέρα, διότι τῆς κωνοειδοῦς σκιᾶς ἡ μὲν βάσις πλατυτέρα, ἡ δὲ κορυφὴ βραχυτέρα.

ϞϚ'. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος.

Πλάτων μὲν ἅπαν τὸ αἰθέριον σῶμα ἐκ πυρὸς καὶ γῆς καὶ τῶν ἑτέρων δύο στοιχείων κατασκευάζων, εἰκότως ἂν εἴπῃ θερμὸν τὸν ἥλιον· Ἀριστοτέλης δὲ ἕτερον παρὰ τὰ στοιχεῖα τὸ τοιοῦτον σῶμα τιθεὶς, οὔτε θερμὸν λέγει τὸν ἥλιον, οὔτ' ἄλλην ποιότητα ἔχοντα. Εἴποι δ' ἂν ἐρωτώμενος, Πῶς μὴ θερμὸς ὢν θερμαίνει; Ὅτι κινούμενος τὸ ὑπέκκαυμα ποιεῖ καὶ τὸν περίγειον ἀέρα, κἀντεῦθεν θερμότητος τῆς ὑποκειμένης καθίσταται αἴτιος. Τοῦ δὲ ὑπεκκαύματος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ ὄνομα. αὐτὸς πρῶτος ἐφεῦρε καὶ ὠνόμασεν. Ὑπέκκαυμα οὖν λέγει τὴν ἀναπεμπομένην ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηρὰν, καὶ οἷον καπνώδη. Αὕτη οὖν ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις μέχρι τῆς σελήνης ἀναγομένη διὰ κουφότητα, εἶτα κινουμένη κατὰ μέρος ἐξάπτει καὶ ὡς πῦρ φαίνεται, καὶ θερμαίνει τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν. Ὅτι δὲ ἡ κίνησις θερμότητα ποιεῖ, δηλοῦσιν αἱ ἀκίδες τῶν βελῶν· τῇ γὰρ κινήσει λύουσι τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς μόλιβδον.

ϞΖ'. Τίς ἡ οὐσία τῶν ἀστέρων.

Πάντων τῶν ἀστέρων τῶν τέ γε ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν κατὰ μὲν Πλάτωνα μία οὐσία, ἡ διαυγεστέρα τῶν στοιχείων μερὶς, καὶ τὸ οἷον ἐξάφρισμα τούτων, κατὰ δὲ Ἀριστοτέλην ἡ ἐπίνοια τοῦ πέμπτου σώματος. Οὐ γὰρ ἐξονομάζει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν πάντα οὐρανὸν, καὶ τοὺς ἀστέρας ἅπαντας διὰ τὴν διάφορον κίνησιν πρὸς τὰ στοιχεῖα τὰ τέσσαρα, πέμπτον σῶμα καλεῖ. Τῶν δὲ συμπάντων ἀστέρων, ἑπτὰ μόνον εἰσὶν οἱ πλανῆται, κυρίως δὲ πέντε, ὁ γὰρ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη οὐ πεπλάνηνται, ἀλλ' οἱ πέντε, διὰ τὸ δοκεῖν ἱστᾶσθαι, καὶ ὑποποδίζειν, πλανῆται ὠνομάσθησαν.

ϞΗ'. Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φορᾶς καὶ κινήσεως.

Οἱ μὲν ἀπλανεῖς ἀστέρες ἅπαντες ἐστηριγμένοι ὄντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ τῷ οὐρανῷ ἀμεταθέτως συγκινούμενοι, ἐπειδήπερ οὗτος ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς φέρεται, τὴν αὐτὴν καὶ οὗτοι τῷ οὐρανῷ κινοῦνται κίνησιν. Οἱ δὲ πλανῆται διὰ τὴν ἀντίθετον ἀντέρεισιν καὶ ἰσόσταθμον ὑπὸ σοφῇ προνοίᾳ, ἵνα μὴ σύῤῥηξις ὑπὸ τῶν αὐτῶν καταδρόμων καὶ κυλισμάτων γένηται, κατὰ τὴν ἰδίαν καὶ φυσικὴν κίνησιν ἐκ δύσεως εἰς ἀνατολὴν φέρονται. Κινοῦνται δὲ καὶ ἐξ ἀνατολῶν εἰς δύσιν, ἀλλὰ τῷ οὐρανῷ συμπεριφερόμενοι· ὅθεν ὁ ἥλιος κατὰ μὲν τὴν ἰδίαν κίνησιν, τέσσαρας ὥρας πληροῖ τοῦ ἐνιαυτοῦ, νῦν μὲν βόρειος, νῦν δὲ νότιος κινούμενος· καθὸ δὲ συγ-

est. Nam quando ab æqualis magnitudinis corpore alterum illuminatur, umbra prodit cylindrica, at si a majore, coniformis. Jam major utique est sol tellure, igitur dum eam illuminat, conicam umbram efficit. Quando igitur in terræ umbram incidit luna, obscura fit ac veluti deficiens. Et quando in radicem sive inferiorem umbræ incidit partem, deficit tota. At quando in partem supremam, tunc non tota obscuratur, quandoquidem in coniformi umbra basis latior, fastigium angustius breviusque est.

96. *Num sol sit calidus?*

Plato qui omne cœleste corpus ex igne, terra et duobus cæteris elementis componit, merito solem calidum affirmavit. At Aristoteles aliud præter illa elementa corpus cœlo tribuens, nec calidum esse nec alia tali qualitate præditum affirmat. Quod si dixerit aliquis. Quomodo igitur, si calidus non est, calefacit? respondet, quod dum movetur sol excitat ὑπέκκαυμα, sive fuliginosos vapores, aeremque vicinum terræ, atque inde caloris subjecti est auctor. Ὑπέκκαυμα veluti fomitem flammæ concipiendæ primus dixit et naturam ejus explicavit Aristoteles, intelligens per illam vapores ex terra prodeuntes calidos siccosque ac veluti fuliginosos, qui ad lunam usque propter levitatem suam feruntur, atque moti et agitati ex parte succenduntur, et ignis instar apparent ac subjectam substantiam calefeciunt. Quod vero motus calorem generet, docent vel sagittarum cuspides, siquidem motus celeritate plumbum illis impositum liquefit.

97. *Qualis sit astrorum substantia?*

Omnium siderum inerrantium, errantiumque secundum Platonem una substantia est, pars nempe subtilior splendidiorque quatuor elementorum, et illorum veluti despumatio. Aristoteles vero quintum quoddam corpus de illis cogitandum relinquit, neque enim nominat quæ sit stellarum substantia, sed cœlum omne universaque sidera, quia diverso motu quam elementa quatuor prædita sunt, quintum corpus appellat. Ex omnibus porro stellis septem tantummodo sunt planetæ sive errantes, vel proprie quinque tantummodo, sol enim et luna non errant, at illi quinque quia videntur jam stare jam retrogredi, errantes dicti sunt.

98. *De stellarum rotatione ac motu*

Stellæ inerrantes universæ fixæ sunt, ut ait Aristoteles, et sine ulla transpositione una cum cœlo moventur, quod cum ab oriente feratur versus occidentem, eadem et illæ cum cœlo motione circumferuntur. Planetæ vero propter contrarium et æqualem renixum, a sapienti providentia, ne ex consimili cursu et volutione conflictus esset, proprio et naturali motu feruntur ab occidente in orientem. Quamquam et ipsi ex oriente moventur in occidentem, sed una cum cœlo circumagitati: unde sol propria motione quatuor anni tempora implet, jam in septentrione jam in meridionali parte constitutus; prout vero movetur eodem motu

cum cœlo ex oriente in occidentem, dies facit et noctes.

99. *Quales figuræ stellarum?*

Cum multiplices figuræ sint, ut triangulares, quadrangulares, cubicæ, pyramidales aliæque planiformes, pulcherrima est sphærica. Itaque cœlum et stellæ omnes sphærica figura præditæ sunt, quod et ex lunæ illuminationibus perspicuum est. Siquidem illa ob gibbositatem suam non simul tota a sole, sed paulatim crescenti lumine illustratur. Fas certe erat corpore ætheria in pulcherrimam figuram aptari, mentis figuræ æmula. Sicut enim mens in se reflectitur, sic et æterium corpus a mente directum et ad mentem conversum in semet vergit.

100. De *ordine stellarum.*

Cum in duo genera stellæ dividantur, inerrantium errantiumque, inerrantes planetis altiores sunt, non tamen ipsæ omnes in eadem cœli summitate constitutæ, sed aliæ aliis sublimiores. At septem planetæ sub inerrantibus locum sortitæ sunt, primus quidem Saturnus, post hunc Jupiter, inde Mars, hinc Sol, deinceps Venus, ac sub Venere Mercurius, et postrema Luna. Post illam sequuntur quatuor elementa de quibus dixi. Definita porro singulis planetis tempora suæ cujusque motionis, admirandum inter se concentum sive symphoniam habent.

101. *Unde lumen habent stellæ?*

Neque inerrantium ulla stellarum, neque planetæ omnes, sed sola luna a sole illuminatur. Igitur et pars ejus lucida semper soli obversa est, neque unquam tota caret luna lumine, sed usquequaque dimidia pars ejus lumine gaudet. Nam in conjunctione sive novilunio gibbus nobis obversus lucis est expers, at superior ut ita dicam calvaria illuminata est. In plenilunio vicissim hemisphærium ad nos vergens totum est lucidum, superius autem illud expers luminis. Inter novilunium vero ac plenilunium pro ratione qua a sole distat, fit nobis vel corniculata, vel dimidiata vel decrescens, aut enim minus quam dimidium ejus illuminatur, aut dimidium, aut plus dimidio.

102. *De stellarum significatione, et quomodo hiems et æstas fiat?*

Significatio stellæ est, quando oriens vel cum sole exorta ut canis, vel orion, aut acturus, aut alia quædam fixarum, aerem quatuor anni temporibus alterat. Nam et Moyses hoc subinnuit cum ait: *Erunt in signa, et in tempora, et in annos.* Stella siquidem matutino vel vespertino ortu suo aliquam ex aeris affectionibus significat. De æstate vero et hieme atque cæteris anni temporibus sciendum est, quod quando sol nobis est australis, et super capite nostro fertur, facit æstatem; et quando in austrum abit, hiemen facit; quando au-

A κινεῖται τῷ οὐρανῷ ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἡμέρας καὶ νύκτας ποιεῖ.

϶θ'. Ποταπὰ τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα.

Πολλῶν ὄντων σχημάτων, τριγώνων, τετραγωνικῶν, κυβικῶν, πυραμοειδῶν καὶ τῶν λοιπῶν εὐθυγραμμικῶν, κάλλιστόν ἐστι τὸ σφαιροειδές. Ὁ τοίνυν οὐρανὸς καὶ σύμπαντες οἱ ἀστέρες τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος ὄντα τυγχάνουσι. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης φωτισμῶν. Διὰ γὰρ τὸ κύρτωμα ταύτης οὐκ εὐθὺς ὅλη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται, ἀλλὰ κατὰ τὸ βραχὺ τὴν αὔξησιν δέχεται τοῦ φωτός. Ἔδει γὰρ τὸ αἰθέριον σῶμα τῷ καλλίστῳ τῶν σχημάτων ἀποτορνεύεσθαι. Νοῦ γὰρ μιμεῖται τὸ σχῆμα. Ὥσπερ ὁ νοῦς ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸν, οὕτω δὴ καὶ τὸ αἰθέριον σῶμα συννεύει πρὸς ἑαυτὸ, ὑπὸ νοῦ κυβερνώμενον, καὶ πρὸς

B νοῦν ἐπιστρεφόμενον.

ρ' Περὶ τάξεως ἀστέρων.

Εἰς δύο μέρη τῶν ἀστέρων διαιρουμένων, εἰς τὸ ἀπλανὲς καὶ τὸ πλανώμενον, οἱ μὲν ἀπλανεῖς τὴν ὑψηλοτέραν τάξιν τῶν πλανητῶν ἔχουσι, οὐκ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ αἰθερίου σώματος κείμενοι καὶ φερόμενοι, ἀλλ' οἱ μὲν ὑψηλότεροι αὐτῶν εἰσιν, οἱ δὲ ταπεινότεροι. Οἱ δὲ ἑπτὰ πλανῆται μετὰ ἀπλανεῖς τετάχαται, ὧν πρῶτός ἐστιν ὁ τοῦ Κρόνου λεγόμενος ἀστὴρ, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τοῦ Διὸς, καὶ ὑπ' αὐτὸν ὁ τοῦ Ἄρεος, εἶτα ὁ Ἥλιος, μεθ' ὃν Ἀφροδίτη καὶ μετὰ ταύτην Ἑρμῆς, καὶ τελευταῖον ἡ Σελήνη. Μεθ' ἣν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ὥσπερ εἰρήκαμεν. Ὡρισμένοι δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν κινήσεων, θαυμασίαν τὴν συμφωνίαν ἔχοντες.

C ρα'. Πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες;

Οὔτε τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων οὐδεὶς, οὐδὲ πάντες οἱ πλανῆται, ἀλλ' ἡ σελήνη μόνη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται. Διὰ τοῦτο καὶ πεφωτισμένον ἀεὶ μέρος αὐτῆς πρὸς τὸν ἥλιον νένευκεν, οὐκ ἔστι δὲ ὅτι ἀφώτιστος παντάπασίν ἐστιν ἡ σελήνη, ἀλλ' ἀεὶ ἐνδέδυται φῶς ἡμισέληνον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς συνόδοις ἀφώτιστον μέν ἐστι τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς κύρτωμα, πεφωτισμένον δὲ τὸ ἄνω φαλάκρωμα. Ἐν δὲ ταῖς πανσελήνοις τὸ μὲν νεῦον πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαίριον αὐτῆς ὁλοφαές ἐστι, τὸ δ' ἄνω ἡμίτομον, φωτὸς ἄμοιρον. Μεταξὺ δὲ τῆς συνόδου καὶ τῆς πανσελήνου κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὸν ἥλιον διαστάσεως, μηνοειδὴς γίνεται, καὶ διχότομος, καὶ ἀμφίκυρτος, ἢ γὰρ ἔλαττον τοῦ ἡμίσεως φωτίζεται, ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἢ κατὰ τὸ πλέον.

D ρβ'. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν καὶ θέρος;

Ἐπισημασία ἐστὶν, ὅταν ἐπιτέλλων ἀστὴρ καὶ συνανατέλλων τῷ ἡλίῳ ὥσπερ ὁ καλούμενος κύων, καὶ ὠρίων, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἕτερός τις τῶν ἀπλανῶν, ἀλλοιώσῃ τὸν ἀέρα, κατὰ τοὺς τέσσαρας καιροὺς τοῦ ἔτους. Τοῦτο γὰρ Μωϋσῆς ὑπαινίττεται λέγων, Ἔσονται εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Ἐπισημαίνεται γάρ τι ὁ ἀστὴρ τῶν περὶ τῶν ἀέρα παθῶν, ἑώαν ἐπιτολὴν ἢ ἑσπερίαν ποιούμενος. Περὶ μέντοι γε θέρους ἢ χειμῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ὡρῶν ἰστέον, ὡς ὅταν μὲν ὁ ἥλιος βόρειος ἡμῖν γένηται, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς κινοῖτο, θέρος

ποιεῖ· ὅταν δὲ πρὸς νότον ἀπέλθῃ, χειμῶνα ἐργάζεται, καὶ ὅταν μὲν κατὰ τὸν κριὸν τὸ ζώδιον γένηται, ἰσημερίαν ποιεῖ· ὅταν δὲ κατ' ἄντικρυ διαπορεύηται τῶν χηλῶν, μετοπώραν καὶ ἰσημερίαν αὖθις.

ργ'. Πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανητῶν ὁ χρόνος τῆς περιοδου;

Τοῖς πλανηταις πᾶσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους τῶν σφαιρῶν καὶ τοῦ μέτρου τῶν ἀποστάσέων χρόνους ὡρισμένους ἀφώρισεν ὁ Θεὸς, τῶν κινήσεων. Καὶ ὁ μὲν Κρόνος ἅτε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ μείζονα κύκλον περιερχόμενος διὰ τριακονταετίας τὴν αὐτοῦ περίοδον ἐκπληροῖ. Ὁ δὲ Ζεὺς εὐθὺς μετ' αὐτὸν ὢν διὰ δωδεκαετίας. Ὅ γε Ἄρης διὰ δύο καὶ ἡμίσεως ἐνιαυτῶν. Τῷ δὲ Ἡλίῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ἑρμῇ ἰσόδρομος ἡ περίοδος καὶ ἐνιαύσιος. Ἡ δὲ Σελήνη διὰ κθ' ἡμερῶν πρὸς τῇ ἡμισείᾳ ἀποκαθίσταται. Εἰ δέ τις μουσικώτερον ἅπτοι τὸν τῶν τοιούτων ἀριθμὸν, τὴν τοῦ Δημιουργοῦ σοφίαν θαυμάσεται πῶς ἅπαντες οἱ τῶν συμφωνιῶν λόγοι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμφαίνονται, ὁ διὰ πασῶν, ὁ διὰ πέντε, καὶ διὰ τεσσάρων.

ρδ'. Περὶ κομήτου.

Ὁ κομήτης ἐν τῷ ὑπεκκαύματι γίνεται· ὅταν γὰρ ἐξαφθῇ τι μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος διὰ τὴν κίνησιν, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ ἡ μὲν λεπτὴ σύστασις εἴη, διατρέχει εὐθὺς τὸ ἐξαφθὲν κατὰ διάδοσιν, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος διᾴττων ἀστήρ. Εἰ δὲ παχυτέρα εὑρεθῇ ἡ ὕλη, κατέχεται ἐκεῖσε τὸ σπέρμα τοῦ ἐξαφθέντος πυρὸς, καὶ ποιεῖ τὸν κομήτην. Εἰσὶ δὲ τῶν κομητῶν τὰ σχήματα διάφορα, διὰ τὴν διάφορον τῆς ὕλης ἔξαψιν. Ἢ γὰρ κατὰ μῆκος μόνον ἐστὶν ἡ ἔξαψις, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκός· ἢ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ ἀποτελεῖται ὁ κυρίως καλούμενος κομήτης, ἢ ἐν βάθει ἔχει οἷον ἀποσπινθηρισμούς τινας, καὶ καλεῖται πωγωνίας. Ἔστι δὲ ἕτερα ὀνόματα τῶν κομητῶν περὶ ὧν ἐροῦμεν προϊόντες.

ρε'. Περὶ ὑετοῦ, καὶ χαλάζης, χιονος, πάχνης καὶ δρόσου.

Κομῆται μὲν καὶ γαλαξίας, ἔτι δὲ δοκίδες καὶ διᾴττοντες, καὶ τ' ἄλλα τὰ εἰρημένα, ἐν τῇ καπνώδει γίνονται ἀναθυμιάσει· ὑετὸς δὲ καὶ χάλαζα καὶ χιὼν καὶ πάχνη καὶ δρόσος ἐν τῇ ἀτμώδει ἀναφορᾷ, ἥτις μετὰ τὴν καπνώδη διακέχυται ὑγρὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ ἀναφερομένη. Αὕτη γὰρ ἡ ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἡ ὑγρὰ καὶ θερμὴ, ἢ ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ, καὶ εἰ μὲν λαμπρότερον κατέλθοι, ὑετὸν ποιεῖ, εἰ δὲ κατὰ μέρος ἐνεχθῇ, ψεκάδα· ἢ πήγνυται μόνως καὶ ποιεῖ χιόνα, ἢ μεταβάλλεται πρότερον, εἶθ' οὕτως πήγνυται καὶ γίνεται χάλαζα. Εἰ μὲν οὖν ἄνω κουφισθῇ ἡ ἀτμὶς, ταῦτα ποιεῖ. Εἰ δὲ ἐν τῷ περιγείῳ σταίη ἀέρι ἢ πήγνυται, καὶ γίνεται ὁ παγετός. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης αἴτιον τούτων ἁπάντων τὴν ψυξιν λέγει.

ρϛ'. Περὶ ἴριδος.

Ἡ ἶρις τὸ καλούμενον τόξον παρὰ τοῖς πολλοῖς, τῇ φύσει μὲν ἀνυπόστατόν ἐστι, καὶ φάντασμα τῆς

tem versatur in ariete, æquinoctium efficit: quando autem ex adverso positus cancri chelas attigerit, autumnum, alterumque affert æquinoctium.

103. *Quanti temporis periodus singulis planetis sit tributa?*

Singulis planetis Deus tempora definita statuit motionum, secundum proportionem magnitudinis sphærarum, et mensuræ qua distant. Saturnus igitur tanquam cæteris sublimior et majorem describens circulum, triginta annorum spatio periodum suam explet et absolvit. Jupiter ipsi proximus annis duodecim. Mars duobus et dimidio. Soli, Venerique ac Mercurio æqualis periodus unius anni est constituta. Luna undetrigenta diebus et dimidia. Quod si quis musice numeros hosce consideraverit, sapientiam Conditoris mirabitur, siquidem omnes rationes harmonicas in illis observare licet, octavam, quintam quartamque.

104. *De cometa.*

Cometa generatur ex fuliginosa materia; quanto enim pars hujus per motum, ut diximus, succenditur, et tenuior illa compages fuerit accensa, statim procurrit ulterius, fitque stella cadens sive quam discurrentem appellant. Si vero materia fuerit crassior, semen ignis succensi ibi continetur, et cometam efficit. Sunt et variæ formæ cometarum propter diversimodam materiæ illius succensionem. Nam quædam in longum modo fit, et vocant trabem, aut in longum et latum, unde proprie dictus cometa nascitur, aut in profundum habet quasdam veluti descintillationes, et vocatur pogonias sive barbatus. Sunt et aliæ cometarum appellationes, quas sermone procedente dicemus.

105. *De pluvia, grandine, nive, pruina et rore.*

Cometæ quidem et circulus lacteus, trabesque et stellæ cadentes aliaque de quibus jam dixi, ex fuliginosis vaporibus nascuntur. Pluvia autem grandoque, et nix ac pruina et ros ex vaporibus exhalantibus fit natura humidis, effundentibus sese post fuliginosos illos, et ex terra ipsis etiam sursum ascendentibus. Hæ enim exhalationes vaporesque humidi ac calidi aut in aquam vertuntur et mutantur, quæ si conspectior descendat, facit pluviam, si minutatim demittatur, rorem, aut modo concrescunt, faciuntque nivem, aut in aquam prius mutantur ac deinde congelascunt, unde grando nascitur. Hæc fiunt quando levitate elati vapores altius ascenderunt; si vero in proximo terræ aere subsistant, ibique congelent, generatur pruina Cæterum Aristoteles horum omnium causam statuit esse frigus.

106. *De iride.*

Iris quem vulgus arcum vocat, natura non subsistit, sed imaginatio est videntium, dum radii ab

oculis in illam incidunt ac deinde refringuntur atque ita arcus figuram referunt. Vere autem arcum repræsentat iris, nunquam enim circulum, sed semper semicirculo minorem majoremve. Ut plurimum a sole, rarius etiam a luna apparet, et de die frequentius, rarius noctu: sæpius prope horizontem, minus frequenter circa meridianum. Non raro simul duo conspiciuntur irides, estque singulis color triplex. Interior zona puniceum habet, altera viridem, tertia colorem croceum ac veluti subpurpureum, constatque iris inæqualibus et dissimilibus nubibus.

107. *De halone.*

Etiam quod in sublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neque substantiam habet propriam, cæterum multa illi sunt iridis naturæ contraria. Frequentius enim conspicitur ut circulus perfectus, haud ita sæpe minor circulo, crebriusque circa lunam quam circa solem, et de die minus frequenter quam de nocte, sæpissimeque circa meridianum, at prope horizontem rarenter: et unica semper uniusque coloris, nimirum albicantis, ac consistit ex nubibus æqualibus et similaribus. Oritur et halo ex visionis refractione. Oportet vero id quod visum refringit esse læve ac pellucidum, ut ibi species visibilis appareat. Cæterum halonis quoque circulus et iridis figura rationibus demonstrantur geometricis, quas ægre admittunt regiæ aures.

108. *De virgis.*

Quæ in aere apparent tanquam virgæ, neque luci adversæ consistunt instar iridis, neque perpendiculariter exstant sub illa, ut halo, tantumque conspiciuntur de die, et circa solem modo, et circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntque ex inæqualibus et dissimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent et ipsæ triplicem colorem, multa enim virgis et iridi communia sunt, excepta figura, quæ iridi est imperfectus circulus, cum virgæ sint in rectam lineam conformatæ. Fiunt vero per refractionem, visione ex una nube delabente in alteram, atque inde refracta ad aliam nubem candicantem. Quando itaque Aristoteles de virgis loquens, ait refringi visionem in sole, noris candicantem nubem isto in loco nomine solis intelligi.

109. *De parheliis.*

Multa sunt parheliis communia cum virgis, nam et hi per transversum a luce oriuntur, et de die solummodo, nec nisi circa solem, et maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqualibus ac dissimilaribus generantur perinde ut irides, parhelii autem halonis in modum in æqualibus ac similaribus. Ac virgæ quidem triplici colore sunt ut halo. De illis vero sciendum est, quod tunc refractio a nube fit

A ὁρώσης ὄψεως, ἀκτίνων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν προσπιπτουσῶν, εἶτα δὴ ἀνακλωμένων, καὶ τὸ τοῦ τόξου σχῆμα ἐμφαινουσῶν· Ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς τόξον ἄντικρυς κατὰ τὸ σχῆμα, οὐδέποτε γὰρ φαίνεται κυκλοτερὲς, ἀλλ' ἢ ἔλαττον ἢ πλέον ἡμικύκλου. Φαίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, σπανίως δὲ ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ μάλιστα μὲν ἡμέρας, σπανίως δὲ νυκτὸς, καὶ πλεῖστον μὲν ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα, σπανίως δὲ περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον. Πολλάκις δὲ ἐν ταυτῷ καὶ δύο φαίνονται ἴριδες. Ἔστι δὲ πᾶσα ἶρις τρίχροος. Ἡ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῆς ζώνη φοινική· ἡ δὲ δευτέρα πράσινος, ἡ δὲ τρίτη ἀλουργὸς, καὶ οἷον ὑποπόρφυρος. Συνίσταται δὲ ἐπὶ ἀνωμάλοις καὶ ἀνομοιομερέσι νέφεσι.

ρζ. Περὶ τῆς ἅλω.

B Καὶ τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην δὲ φαινόμενον οἷον ἀλώνιον, κατ' ἔμφασίν ἐστιν, ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν, τὰ ἐναντία δὲ ἔχει τῆς ἴριδος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον κύκλος φαίνεται τέλειος, σπανιώτερον δὲ ἐλάττων κύκλου. Καὶ περὶ μὲν τὴν σελήνην μάλιστα, ἔλαττον δὲ καὶ περὶ τὸν ἥλιον φαίνεται, καὶ νυκτὸς μὲν πλέον, ἔλαττον δὲ ἡμέρας. Καὶ περὶ μὲν τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσσον, σπανίως δὲ περὶ τὸν ὁρίζοντα. Καὶ μία ἀεὶ καὶ μονοχροος, ἤτοι λευκὴ, καὶ συνίσταται ἐπὶ ὁμαλοῖς καὶ ὁμοιομερέσι νέφεσι. Γίνεται δὲ καὶ αὕτη ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὄψεως. Δεῖ δὲ τὸ ἔνοπτον, ἀφ' οὗ ἀνακλᾶται, εἶναι καὶ λεῖον καὶ δισφανὲς, ἵνα ἐκεῖσε ἐμφαίνηται τὸ εἴδωλον τοῦ ὁρατοῦ. Ἔστι δὲ ἡ ἀπόδειξις καὶ τοῦ τῆς ἅλω κύκλου, καὶ τοῦ τῆς ἴριδος σχήματος γεωμετρικὴ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσπόριστος βασιλικῇ
C ἀκοῇ.

ρη'. Περὶ ῥάβδων.

Αἱ φαινόμεναι οἷον ῥάβδοι κατὰ τὸν ἀέρα, οὔτε κατάντικρυ συνίστανται τοῦ λαμπροῦ, ὥσπερ ἡ ἶρις, οὔτε κατὰ κάθετον, ὥσπερ ἡ ἅλως. Φαίνονται δὲ ἡμέρας μόνον, καὶ περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ περὶ τὸν ὁρίζοντα μάλιστα τὸν δυτικὸν, ἔλαττον δέ καὶ ἐν τῷ μεσημβρινῷ, καὶ ἐπὶ ἀνωμάλων, καὶ ἀνομοιομερῶν νεφῶν ὥσπερ καὶ ἡ ἶρις. Εἰσὶ δὲ τρίχροοι· πολλὴ γὰρ συγγέννεια ταῖς ῥάβδοις καὶ τῇ ἴριδι πλὴν τοῦ σχήματος, ὅτι ἡ μὲν ἶρις ἀποτετμημένος κύκλος ἐστὶν, αἱ δὲ ῥάβδοι καθ' εὐθυωρίαν τέτανται. Γίνονται δὲ αὗται κατὰ ἀνάκλασιν προσπιπτούσης τῆς ὄψεως, ἀπὸ νέφους εἰς νέφος, κἀκεῖθεν ἀνακλωμένης πρὸς ἕτερον νέφος λευκόν. Ὅταν δὲ λέγῃ Ἀρι-
D στοτέλης περὶ τῶν ῥάβδων, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀνακλᾶται ἡ ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον, γνῶθι ὅτι ἥλιον νῦν τὸ λευκὸν νέφος ἐκάλεσεν.

ρθ'. Περὶ παρηλίων.

Πολλὴν κοινωνίαν ἔχουσιν οἱ παρήλιοι πρὸς τὰς ῥάβδους· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἐκ πλαγίων τοῦ λαμπροῦ γίνονται, καὶ ἡμέρας μόνον, περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ μάλιστα περὶ τὸν ὁριζοντα τὸν δυτιμὸν ἢ τὸν μεσημβρινόν· πλὴν αἱ μὲν ῥάβδοι ἐπὶ ἀνωμάλων γίνονται νεφῶν, καὶ ἀνομοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἶρις· οἱ δὲ παρήλιοι ἐπὶ ὁμαλῶν καὶ ὁμοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἅλως. Καὶ αἱ μὲν ῥάβδοι τρίχροοι κατὰ τὰ τῆς ἴριδος χρώματα, οἱ δὲ παρήλιοι μονό-

χροοι, καὶ λευκοὶ κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ἅλω. Περὶ δὲ τῶδ παρηλίων ἐκεῖνο χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ τοῦ νέφους γίνεται πρὸς τὸν ἥλιον, τοῦ νέφους πυκνοτέρου ὄντος καὶ στερεμνίου, παρὰ τὸ ἐν ταῖς ῥάϐδοις, καὶ ὁμαλοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ λευκὸς φαίνεται ὁ παρήλιος, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὁμαλοῦ ἓν καὶ τοῦτο χρῶμα διασώζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ ῥᾳδίως μᾶλλον καὶ συντόμως ἀνακλᾶται ἡ ὄψις,

A ad solem, cum nubes densior est et solidior quam in virgis, lævisque et æqualis, quamobrem et albicante colore parhelius apparet,quoniam ab lævitate illa unus idemque color servatur, et a densitate magis faciliusque visus refringitur.

ρι'. Περὶ ἀνέμων.

Ὁ ἄνεμος οὐκ ἔστιν ἀὴρ κινούμενος, ὡς Ἱπποκράτης ὁ Κῷος ἰατρὸς οἴεται, ἀλλ' ἐκ τῆς καπνώδους ἐστὶν ἀναθυμιάσεως. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἀέρος κίνησις ἔκλυτος ὑπάρχει καὶ χαλαρὰ, ἡ δὲ τοῦ ἀνέμου, τυραννικὴ καὶ βιαιοτάτη, ὡς δηλοῦσιν οἱ σεισμοὶ, οἱ κινοῦντες τὴν γῆν, οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν ὁ σεισμὸς, εἰ μὴ ὑπόγειος ἄνεμος. Τεσσάρων δὲ ὄντων, ὡς συντόμως εἰπεῖν, καθολικῶν ἀνέμων, ἀπηλιώτης μὲν καὶ ζέφυρος οὐκ εἰσὶ σφοδρότατοι, βοῤῥᾶς δὲ καὶ νότος τυραννικώτεροι· διότι ἐν μὲν τῷ βορείῳ καὶ νοτίῳ πόλῳ, ἔνθεν ὁ βοῤῥᾶς καὶ ὁ νότος πνεῖ, μὴ γινόμενος ὁ ἥλιος οὐ θερμαίνει τὰ ἐκεῖσε χωρία, ἀλλὰ μένει ψυχρά· ψυχρὰ δὲ ὄντα ἀεὶ ἔνικμά εἰσιν, ὥστε ὄμϐρων πολλῶν γενομένων διὰ τὴν ψύξιν. Εἶτα, τῆς γῆς διαϐρόχου γενομένης, πολλὴ καπνώδης ἀναθυμίασις ἐκδίδοται, καὶ διὰ τοῦτο, σφοδροὶ ἄνεμοι γίνονται, ὁ βοῤῥᾶς καὶ ὁ νότος. Ἐν δὲ τοῖς ἀνατολικοῖς καὶ δυτικοῖς χωρίοις κινούμενος ὁ ἥλιος οὐκ ἐᾷ ψύξιν γίνεσθαι πολλὴν, ἔνθεν δὲ οὔτε πολὺς ὑετὸς γίνεται, οὔτε ἡ πολλὴ καπνώδης ἀναθυμίασις, ἅτε τῆς γῆς μὴ διαϐρεχομένης, καὶ οὐ γίνονται διὰ τοῦτο ἄνεμοι σφοδροὶ ἐντεῦθεν. Πλὴν ἐν μὲν τοῖς νοτίοις μέρεσι πλεῖον μέν ἐστιν ἡ γῆ, οὐκ ἔνικμος δὲ, ἐν τοῖς βορείοις ὀλίγη μὲν, ἀλλ' ἔνικμος. Διὰ γὰρ τὴν ψύξιν ὄμϐροι γίνονται, καὶ διὰ τὸ ἔνικμον τῆς γῆς πολλὴ γίνεται ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἔνθεν τοι καὶ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι ἀπὸ τῶν νοτίων εἰσὶ καὶ τῶν ἀρκτῴων μερῶν, ὡς ἂν ἐκεῖ γινομένης πολλῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως. Ἐν γὰρ τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει οὐ γίνονται σφοδροὶ, ἅτε τοῦ ἡλίου ἐκδαπανῶντος τὴν ἐκεῖσε γενομένην ἀναθυμίασιν, καὶ οὐκ ἐῶντος ὑποστῆναι. Καλοῦνται δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου βορέαι, οἱ δὲ ἀπὸ μεσημϐρίας, νότοι. Αἰτία δέ ἐστι τῆς λοξῆς τοῦ ἀνέμου κινήσεως, ἡ τοῦ παντὸς κυκλοφορία, τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν κάτωθεν ἀνιοῦσαν πλανῶσα, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μεταφέρουσα. Γίνονται δὲ οἱ βόρειοι ἐτησίαι ἄνεμοι μετὰ ἡμέρας εἴκοσι τῆς θερινῆς τροπῆς, μετὰ τὴν τοῦ κυνάστρου ἐπιτολήν. Τηνικαῦτα γὰρ τῆς χιόνος λυομένης, γίνονται αὖραι ψυχραὶ βόρειοι, αἵτινες ἐτησίαι λέγονται. Εἰσὶ δὲ νότιοι ἐτησίαι ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸ πᾶν νότου. ἀλλ' ἡμῖν ἀνεπαίσθητοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς νότου ἐτήσιοι ἄνεμοι. Οὗτοι δὲ μετὰ ἑϐδομήκοντα ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς ἄρχονται πνεῖν, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν Ἰχθύσι. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἰσημερινῆς δύσεως, πνεῖ ὁ ζέφυρος, ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἰσημερίας πνεῖ ἀπηλιώτης. Καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ μὲν πόλου πνεῖ ὁ ἀπαρκτίας, ἀπὸ δὲ τοῦ νότου πνεῖ ὁ νότος. Καὶ πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς θερινῆς ἀνατολῆς πνεῖ ὁ καικίας, ἀπὸ δὲ τῆς χει-

110. *De ventis.*

Ventus non est agitatus aer,ut Hippocrates Cous medicus sibi persuasit, sed ex vapore atque exhalatione terræ oritur. Aeris quippe motus languidus est ac remissus, venti tyrannicus ac vehementissimus, ut demonstrant terræmotus, qui nihil aliud sunt quam subterranei venti.Cum vero, ut breviter dicam, quatuor sint venti catholici sive
B cardinales,ex his subsolanus ac zephyrus non adeo incitati sunt, sed violentissimi boreas atque auster. Quoniam nimirum ad septentrionalem atque australem polum ubi boreas et auster spirant, sol longius absens illa non calefacit, ita ut frigida maneant: frigidaque cum sint, semper sunt humida, imbribus plurimis propter frigiditatem ibi cadentibus. Hinc deinceps terra humectata multos emittit vapores exhalationesque, unde venti vehementes nascuntur boreas atque auster. At enim in orientalibus atque occidentalibus partibus versans sol non patitur multum frigus fieri, unde nec multa pluvia, nec multi vapores atque exhalationes ex terra quippe non adeo humectata, hinc nec venti inde impetuosi spirant. Cæterum in australibus partibus plus quidem terræ est,sed minus humida,
C at in septentrionalibus non adeo multa est terra, sed admodum humida. Sane a frigore imbres oriuntur, et a terræ humiditate non ab magnitudine multi vapores multæque exhalationes. Hinc etiam vehementes venti ex australibus et borealibus veniunt partibus, quod ibi multi vapores ex terra exhalant. In oriente autem et occidente non sunt venti tam immites, sole nimirum vapores ibidem prodeuntes consumente nec permittente subsistere. Porro ventos ab septentrione flantes vocamus boreas, ab meridie notos sive austros. Causa obliqui ventorum motus est circumrotatio orbis terrarum, quæ vapores deorsum tendentes divertit et huc atque illuc transfert. Etesiæ venti Septentrionales spirant post viginti dies ab æstivo solsti-
D tio, ortumque caniculæ,tunc siquidem solutis nivibus auræ frigidæ flant boreales, quas etesias appellant. Spirant et australes etesiæ ab australi parte orbis terrarum, sed eas nos percipere non possumus. Veniunt tamen et ex parte australi nobis propiore etesiæ venti,sed quæ post septuagesimum diem a bruma sive hiberno solstitio incipiunt spirare, quando sol est in Piscibus. Ab occidente æquinoctiali flat zephyrus,ab oriente æquinoctiali subsolanus: atque a septentrionibus sive arctico polo aparctias, a meridie auster. Ab oriente solstitiali æstivo cæciam, a brumali occasu liba vocant. A brumali oriente spirat eurus sive vulturnus, ab

occasu solstitiali æstivo argestes quem Ptolemæus appellat japyga. Atque hi octo venti e diametro sibi invicem opponuntur. Alius ventus est ab una sectione poli arctici, et vocatur boreas sive meses, spirans inter cæciam aparctiamque. Alius ex altera poli arctici sectione et vocatur thrascias, inter aparctiam atque japygem. Alius ex sectione una poli australis flat euronotus, medius inter eurum atque austrum. Et alius denique ex sectione poli australis altera libonotus, inter austrum et lib. , dictus etiam Phœnicias. Atque boreales quidem venti frequentes sunt, minus intensi tamen, quoniam a valde humidis spirant regionibus. Australes minus frequentes propter defectum materiæ, intensiores vero propter terrarum ex quibus veniunt siccitatem. Ex his ventis nubilosi esse solent cæcias, boreas et aparctias : fulgurales boreas, aparctias, thrascias et argestes. Ex nube prorumpens, conephiam Græci appellant, est boreas et nubes obducens meses atque aparctias. Grandinem affert aparctias, thrasciasque et argestes : æstum auster, zephyrus atque eurus. Cæterum zephyrus natura quidem sua frigidus est, quatenus autem in æstate spirat, ascititium calorem obtinet : boreas vero exhalationum multitudine nubes semper absorbet, ac serenitatem inducit, nisi frigidus fuerit : si vero fuerit frigidus, vapores spissat indensatque antequam nubem summoveat, facitque pluviam. Atque contrarii quidem venti spirare eodem tempore non possunt. Qui porro apud nos flat auster, non a polo australi sive austro orbis terrarum spirat, sed ab æstivo tropico.

111. *De typhone.*

Typhon venti genus est quod Homerus procellam vocat, Aristoteles typhonem, quod densus hic spiritus τύπτει et verberat ac prosternit quidquid ei se obtulerit. Causa ejus sunt crassiores vapores desuper e nubibus recta deorsum descendentes in terram vel in mare, qui in resistentem quamdam incidentes materiam retro pelluntur. Quando quidem vero repercussa horum pars propter succedentes alios vapores resurgere prohibetur, ad obliqua feruntur perfringuntque, atque etiam ibi occurrentibus quæ renituntur aliis partibus, iterum disperguntur faciuntque helicem sive vorticem venti, qui a terra et a mari in sublime attolit quæcunque corpora apprehenderit. Hic est ventus quem nonnulli typhonem appellant.

112. *De ecnephia.*

Ecnephias etiam genus est, parumque a typhone diversum. Sed non cernitur ecnephias, oculis autem sentitur typho, utpote qui crassissimam materiam, vapores fuliginosos ex nube secum vehit. Ecnephiam sopit pluvia, sed typhoni compescendo impar est, qui a boreali vento tollitur et exstinguitur. Nibil aliud porro est ecnephias vehemens quam typho, et typho remissus haud diversus est ab ecnephia. Sæpius et ex frigidis oris per calida loca spirantes et alterati venti flant calidum, et ex

A μερινῆς δύσεως πνεῖ ὁ λίψ. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς χειμερινῆς ἀνατολῆς ἔξεισιν ὁ εὖρος, ἀπὸ δὲ τῆς θερινῆς δύσεως πνεῖ ἀργέστης, ὃν ὁ Πτολεμαῖος ἰάπυγα προσαγορεύει. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ ὀκτὼ ἄνεμοι κατὰ διάμετρον ἀλλήλων εἰσίν. Ἕτερος δὲ ἄνεμος ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς ἐστι τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου, καὶ καλεῖται βορέας ἢ μέσης, μεταξὺ πνέων καικίου καὶ ἀπαρκτίου. Ἄλλος δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης τομῆς τοῦ ἀρκτικοῦ, καὶ καλεῖται οὗτος θρασκίας, μεταξὺ ὢν ἀπαρκτίου καὶ ἰάπυγος. Πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς τοῦ νοτίου πόλου πνεῖ ὁ εὐρόνοτος μεταξὺ ὢν εὔρου καὶ νότου. Ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας τομῆς ὁ λιβόνοτος, μεταξὺ ὢν λιβὸς καὶ νότου, ὃς καὶ Φοινικίας καλεῖται. Καὶ τὰ μὲν βόρεια πνεύματα, πολλὰ μὲν, οὐκ εὔτονα δὲ, διὰ τὸ ἀπὸ πολλῆς ὑγρότητος B πνεῖν· τὰ δὲ νότια ὀλίγα μὲν διὰ τὴν ἔνδειαν τῆς ὕλης, εὔτονα δὲ διὰ τὴν τῆς γῆς ξηρότητα. Τούτων τῶν ἀνέμων ἐπινέφελοι μὲν καικίας καὶ βορέας, ἀπαρκτίας· ἀστραπαῖοι δὲ βορέας, ἀπαρκτίας, θρασκίας καὶ ἀργέστης. Ἐκνεφίας δὲ ὁ βοῤῥᾶς καὶ νεφελώδης μὲν μέσης καὶ ἀπαρκτίας, χαλαζώδης δὲ ἀπαρκτίας καὶ θρασκίας καὶ ἀργέστης, καυματώδης δὲ νότος καὶ ζέφυρος καὶ εὖρος· Ὁ δὲ ζέφυρος κατ' οὐσίαν μέν ἐστι ψυχρὸς, καθὸ δὲ ἐν τῷ θέρει πνεῖ νοθευόμενος θερμαίνεται, ὁ δὲ βορέας διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀναθυμιάσεως ἀεὶ ἀποσοβεῖ τὰ νέφη, καὶ εὐδίαν ποιεῖ, πλὴν ὅταν μὴ ψυχρός· εἰ δὲ εἴη ψυχρὸς, παχύνει τὴν ἀτμίδα πρὶν ἢ ἀποσοβῆσαι τὸ νέφος καὶ ποιεῖ ὑετόν. Καὶ οἱ μὲν κατ' ἄντικρυς ἄνεμοι οὐ δύνανται ἅμα πνεῖν, Ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς νότος οὐκ ἀπὸ νότου τοῦ παντὸς πνεῖ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θερινοῦ τροC πικοῦ.

ρια'. Περὶ τυφῶνος.

Ὁ τυφῶν ἄνεμός ἐστιν, ὃν ὁ μὲν Ὅμηρος θύελλαν ὀνομάζει, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τοῦ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ οἷον τύπτον τὸ παρατυχὸν, τυφῶνα. Αἰτία δὲ τούτου, ἀτμὶς παχεῖα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη κατ' εὐθὺ ἐπὶ τὸ κάταντες, ἢ κατὰ τῆς θαλάσσης, ἥτις προσπταίουσα τινὶ ἀντιτύπῳ ὀνόματι ἀναπάλλεται εἰς τοὐπίσω. Ἐπειδὴ δὲ κωλύεται τὸ ἀντιπαλλύμενον αὐτοῦ μέρος εἰς τοὐπίσω ἀναπάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ ὄπισθεν ἐπακολουθοῦντος αὐτοῦ μέρους, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλᾶται, εἶνα κἀκεῖσε ἀντιτύπῳ συναντήσασα μέρει, πάλιν σκορπίζεται, καὶ γίνεται ἕλιξ, ἤτοι συστροφὴ τοῦ ἀνέμου, μετεωρίζουσα καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάττης τὰ ἐπιτυχόντα D σώματα. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνεμος ὁ καλούμενος παρά τινων τυφῶν.

ριβ'. Περὶ ἐκνεφίου.

Ἄνεμός ἐστι καὶ ὁ ἐκνεφίας σχεδὸν ὁ αὐτὸς τῷ τυφῶνι. Πλὴν ὁ μὲν ἐκνεφίας οὐχ ὁρᾶται, ὁ δὲ τυφῶν ὁρᾶται, διὰ τὸ παχυμερεστέραν οὐσίαν συνεφέλκεσθαι ἐκ τοῦ νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν. Καὶ τὸν ἐκνεφίαν παύει ὑετὸς, τὸν δὲ τυφῶνα οὐχ ἱκανός ἐστι παῦσαι, ἀλλ' ὁ βορέας αὐτὸν κατασβέννυσιν. Οὐδὲν δὲ ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένος. καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ εἶδος ταυτόν ἐστιν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν διαφέρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ τυφῶν ἐπιτεταμένος ἐστὶν

ἐκνεφίας, ὁ δὲ ἐκνεφίας ἀνειμένος τυφῶν. Πολλάκις μὲν, οἱ μὲν ἀπὸ ψυχρῶν τόπων πνέοντες ἄνεμοι, νοθευόμενοι διὰ μέσου θερμῶν τόπων θερμοὶ καταπνέουσιν· οἱ δὲ ἀπὸ θερμῶν κεραννύμενοι ψυχρῷ διὰ μέσου ἀέρι, ψυχροὶ διαῤῥέουσιν.

A calidis flantes in medio frigidæ permisti auræ frigidi affluunt.

ριγ'. Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς οὐκ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερὴς γάρ ἐστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενος τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα οὐ καταφλέγει αὐτά. Ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασται ἀπὸ τοῦ εὐκραής, εἶναι καὶ μὴ φλέγειν. Πάνυ γὰρ λεπτομερέστερος ὢν, ὡς εἴρηται, ὀξύτατα τὸ σῶμα δίεισιν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. Ὅθεν καί τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἤτοι λαμπρόν. Ἀργὸν τὸ λευκόν. Εἰ γὰρ πῦρ ἐστι καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἡ λεπτότης καὶ ἡ ταχύτης τῆς διόδου μὴ ἐγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἐᾷ. Πᾶν γὰρ τὸ καῖον, οὐ μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς τοῦ καῦσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ καὶ ἐμβραδῦναι τῷ καυστῷ σώματι. Παρὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οὐ φλέγει ὁ κεραυνός.

113. *De fulminibus.*

Fulmen non solet incendere, substantiam enim habet subtilissimam, unde corpora celeriter transeundo propter subtilitatem ea non inflammat. Inde et Græcis dictus κεραυνὸς quasi εὐκραὴς quod facile permoet, neque adeo accendat; subtilissimum enim cum sit, ut dixi, celerrime corpus pervadit ut nec inflammet neque nigrum faciat, unde et nonnulli vocant ἀργῆτα sive candens, ἀργὸν enim candidum significat. Quanquam enim fulmen ignis est, quod natura urit at subtilitas velocitasque B transitus non per momentum immorans corpori, illud relinquit sine ustione. Quidquid enim urit, non modo magnitudine debita indiget ad urendum, sed etiam ut corpori urendo per aliquod tempus immoretur. Ob hanc itaque causam non inflammat nec urit fulmen.

ριδ'. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστὴρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα. Πρηστὴρ γὰρ ἀπὸ τοῦ πρήθειν ἢ ἐμπιπρᾷν ὠνόμασται. Φλέγει δὲ διὰ τὸ συνεπισπᾶσθαι μεθ' ἑαυτοῦ παχυμερεστέραν οὐσίαν ἐκ τοῦ νέφους καὶ ταύτην ἐμφυροῦν. Τούτου δὲ πρηστῆρος καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ, τὰ μέλλοντα ἐμπίπρασθαι, πρῶτον πνεῦμα τοῦ πρηστῆρος θειῶδες ὂν πλήττει καὶ ῥήγνυσι, ὅθεν καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει διεστηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. Τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα οὐ προηγεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἐπακολουθεῖ. Σποράδην δὲ διαχεόμενον καὶ λεπτομερέστερον ὂν, βροντὰς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς, καὶ ἐξαφθὲν μὲν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα, μὴ ἐξαφθὲν δν, ἐκνεφίαν καὶ τυφῶνα. Ταῦτα δὲ πάντα κατὰ ἐκπυρηνισμὸν γίνονται.

114. *De prestere sine igneo turbine.*

Prester incendit et inflammat, ut nomine etiam ipso indicatur. Dictus enim prester Græcis est a vocabulo πρήθειν quod accendere significat. Accendit autem, quia ex nube secum vehit crassiorem materiam eamque inflammat. Præcedit presterem ventus, quod inde constat, siquidem quæ inflammari debent, prius a spiritu presteris sulfureo percelluntur rumpunturque, unde et fulmine tacta C per aliquod tempus hiant. Nec tantum præcedit presterem ventus, sed comitatur etiam, et sequitur. Latius ac passim diffusus et subtilior si fuerit, tonitru facit et fulgur: si inflammetur, efficit fulmen, et fulgur, presteremque. Ex non inflammato fiunt ecnephias ac typho. Cæterum omnia hæc contingunt per violentam excussionem.

ριε'. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος;

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. Ἐπειδὴ γὰρ τούτων τὰ μέν εἰσι κουφότατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀήρ, τὰ δὲ βαρύτατα, οἷον ὕδωρ καὶ γῆ, τὰ μὲν ὅσα βαρύτατα κάτω τοῦ παντὸς ὑπεκάθητο, τὰ δ' ὅσα μετέωρα, εἰς τὸ πῦρ ἐξεφέρετο. Πᾶν δὲ ἀπὸ γῆς φερόμενον ἄνω ἐστί. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οἷον περικεκλασμένος καὶ κυρτὸς ὁ κόσμος ἐστί. Συνθλιβομένων δὲ τῶν σωμάτων ἀλλήλοις, ἡ τοῦ ὕδατος ἐγενήθη φύσις, ῥευστικῶς δὲ καὶ τοῦτο φερόμενον ἐκοίλανε τοὺς ὑποκειμένους τόπους, καὶ τοὺς κοιλουμένους τόπους θαλαττίους ἐποίησεν. Ἐκ μὲν οὖν τῶν ὑποκαθιζόντων σωμάτων ἐγενήθη ἡ γῆ· ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων ὁ οὐρανὸς, πῦρ, ἀήρ.

115. *Quomodo cæperit mundus?*

Mundus subsistere cœpit a natura et motu elementorum. Horum enim cum quædam levia sint ut ignis et aer, alia gravia, ut aqua et terra, graviora ad inferiores partes universi subsiderunt, levia ut ignis sursum sese extulerunt. Quidquid vero terræ imminet, sursum est. Propter hanc causam mundus circumquaque flexus est ac gibbosus. D Attritis vero invicem corpusculis, aquæ prodiit natura, quæ fluxu suo subjecta loca excavavit, et spatia mari recipiendo fecit. Ex subsidentibus igitur corporibus terra facta est, ex levibus et sublimibus cœlum, ignis, aer.

ρις'. Εἰ ἓν τὸ πᾶν;

Οὐ πολλοὶ κόσμοι σωματικοὶ, κατ' ἐνίους τῶν φιλοσόφων, εἰσίν· ἀλλ' εἷς τέλειος, καὶ οὐδὲ κυρίως ἓν ὀνομάζεται (πῶς γὰρ ἓν ὁ κόσμος σύνθετος ὢν καὶ πολυμερής;), ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν αὐτοῦ ἕνωσιν, τὴν τοῦ ἑνὸς ἔχει προσηγορίαν. Κυρίως γὰρ ἓν ὁ Θεὸς, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἁπλότητα.

116. *Num unum sit hoc universum?*

Non multi sunt mundi corporales, ut quibusdam philosophis persuasum (sed unus perfectus, licet non proprie unum dicitur, quomodo enim unum fuerit mundus ex tot et tam diversis compositus?), verum propter partium ejus invicem unionem unum appellatur. Cæterum proprie unum Deus est omni

simplicitate sublimior, quæcunque vero infra Deum sunt, non proprie sunt unum, sed propter unionem et participationem ex uno, ita dicuntur. Nam et mens unum est et multa. Quotquot enim sunt res, tot etiam mens est, nam et exempla illorum in se continet. Etiam animæ, quæ et multo magis dividua est, contingit multa esse, nec minus elementis ac corporibus. Quandoquidem igitur accuratæ unionis etiam mundus est particeps, propterea unum appellatur, et quoniam perfectus est unus et solus, nec multi sunt mundi.

117. *De vacuo.*

Vacuum non omnes, sed aliqui in scriptis suis induxere atque nominavere philosophi, aiuntque illud esse omni spoliatum corpore, veluti invisibile quoddam chaos, et ante mundum fuisse statuunt, deinde elementis prodeuntibus et cœlo circumrotatione sua corpora omnia colligante ac constringente, vacuum quidem intus relictum nullum fuisse, extra cœli vero ambitum omne vacuum esse, quod infinitum in infinito spatio licet cogitare. Hanc sententiam omnino rejicit Aristoteles, et nusquam admittit vacuum, neque intra mundum neque extra. At Cleomedes philosophus intra mundum reperiri negat, extra vero illum dari vacuum, vehementer contendit,

118. *De loco.*

Locus secundum vocabuli vim est aliquid, quod corpus vel rem incorporalem potest complecti. Quoniam igitur materia complectitur formam, materia formæ quæ res incorporalis est, possit dici locus. Sic spatium desertum ac vacuum, quandoquidem corpora recipere potest, non male locus corporum dicetur. Proprie vero locus est extremum quod ambit corpora; ita aer ambit corpora naturalia, sed non aer quicunque, non enim ille qui montibus sublimior et proximus cœlo est, sed inferior ejus pars nos ambit. Hæc igitur aeris superficies corporum nostrorum est locus.

119. *De spatio, quod philosophi* χώραν *appellant.*

Arithmetici χώραν vocant intervallum intelligibile inter numeros, inter unum et duo, inter duo et tria, quatuor atque ita deinceps. Quoniam enim non continuus est numerorum ordo, sed discretus, intervalla inter numeros χώρας appellarunt. Sed et χώραν vocant philosophorum aliqui partem ac veluti regionem receptaculi corpus capientis, uti dolii quod capit vinum. Si enim ponatur ventrem dolii tantummodo vino plenum, non quidem totum dolii corpus, sed tantum venter ejus circumferentia sua vinum comprehendit, atque hujusmodi partem philosophi quidam χώραν regionem vocant, quam non absurde aliquis etiam locum appellaverit.

120. *Num mundus sit animatus.*

Nostra christianorum sententia ne summis quidem auribus admittit animatum esse mundum, quem providentia gubernari novimus. Ac præstantissimi philosophi Plato et Aristoteles, quique hos sequuntur, et anima et mente præditum esse mundum

A Ὅσα δὲ μετὰ Θεὸν, οὐ κυρίως ἕν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ μετοχὴν τοῦ ἑνὸς, οὕτω πρασαγορεύεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νοῦς ἕν ἐστι καὶ πολλά. Ὅσα γὰρ τὰ ὄντα, τοσαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐπεὶ καὶ παραδείγματα τούτων ἐν ἑαυτῷ περιέχει. Πολλὰ καὶ ἡ ψυχὴ (διαιρετὴ γὰρ πολλῷ πλέον), τὰ στοιχεῖά τε καὶ τὰ σώματα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἑνώσεως ἀκριβοῦς καὶ ὁ κόσμος κεκοινώνηκεν, ἓν διὰ τὴν ἕνωσιν ὀνομάζεται, καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν στοιχείων αὐτοῦ εἷς ἐστι καὶ μόνος ἀλλ' οὐ κόσμοι πολλοί.

ριζ'. Περὶ κενοῦ.

Τὸ κενὸν οὐ πάντες, ἀλλ' ἔνιοι τῶν φιλοσόφων εἰσήνεγκάν τε τῷ λόγῳ καὶ ὠνομάκασιν. Ἀποφαίνονται δὲ τοῦτο παντὸς σώματος ἔρημον, οἷόν τι B χάος ἀόρατον. Καὶ φασὶ τοῦτο προϋποκεῖσθαι τοῦ κόσμου. Εἶτα τῶν στοιχείων γεγονότων καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῇ κυκλοφορίᾳ τὰ σώματα πάντα συσφίγξαντος, κενὸν μὲν ἐντὸς μηδὲν ἀπολελεῖφθαι, τὸ δὲ ἐκτὸς τῆς ἔξω περιφερείας αὐτοῦ ὅλον κενὸν εἶναι, ἄπειρον ἐν ἀπείρῳ τόπῳ ἐμφανταζόμενον. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον Ἀριστοτέλης μὲν ἀπογινώσκει παντάπασι, καὶ οὐδαμῶς τίθεται οὔτε ἐντὸς τοῦ κόσμου, οὔτε ἐκτός· Κλεομήδης δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐντὸς μὲν τοῦ κόσμου οὔ φησιν εἶναι κενὸν, ἐκτὸς δὲ καὶ πάνυ βιάζεται.

ριη'. Περὶ τόπου.

Ὁ τόπος ὡς τ' οὔνομα δηλοῖ, πρᾶγμά ἐστι δεκτικὸν σώματος, ἢ ἀσωμάτου φύσεως. Ἐπεὶ οὖν ἡ ὕλη τὸ εἶδος δέχεται, τόπος λέγοιτο ἂν ἡ ὕλη τοῦ εἴδους· ἀσώματον δὲ τὸ εἶδος. Πάλιν, ἐπεὶ τὸ διάστημα C ἔρημον ὂν καὶ κενὸν, σώματα δύναται δέξασθαι, τόπος σωμάτων εἴη ἂν τὸ διάστημα. Κυρίως δὲ τόπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον τοῦ περιέχοντος μέρος τὰ σώματα. Οἷον, ὁ ἀὴρ περιέχει τὰ φυσικὰ σώματα, ἀλλ' οὐ πᾶς ὁ ἀήρ· οὐ γὰρ καὶ ὁ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἢ ὁ πλησίον τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔσχατον μέρος αὐτοῦ περιέχει ἡμᾶς· αὕτη οὖν ἡ τοῦ ἀέρος ἐπιφάνεια, τόπος ἐστὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων.

ριθ'. Περὶ χώρας.

Χώρα ἐστὶ κατὰ τοὺς ἀριθμητικούς. τὸ νοητὸν τῶν ἀριθμῶν διάστημα, οἷον τὸ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν δύο, καὶ τοῦ τρία, καὶ τοῦ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἐφεξῆς. Ἐπεὶ γὰρ οὐ συνεχής ἐστιν ἡ τάξις τῶν ἀριθμῶν, διαστήματα χώρας ἐπωνομάκασι. Χώραν πάλιν τινὲς τῶν φιλοσόφων εἰρήκασι τὴν μερικὴν τοῦ περιέχοντος D τὸ σῶμα περιοχὴν, οἷον ὁ πίθος περιέχει τὸν οἶνον. Ὑποκείσθω δὲ ὁ οἶνος περὶ κοίλης, ἀλλ' οὐχ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ πίθου τὸν οἶνον ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνη ἡ κοίλη αὐτοῦ περιφέρεια. Τοῦτο γοῦν τὸ μέρος χώραν φασὶ τῶν φιλοσόφων τινές. Οὐκ ἀπεικότως δὲ τοῦτο καὶ τόπον τις ὀνομάσειεν.

ρκ'. Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος.

Ὁ μὲν καθ' ἡμᾶς λόγος, οὐδὲ ἀκροθιγῶς τὸ ὠσὶν ἔμψυχον εἶναι τὸν κόσμον προσίεται, προνοίᾳ μέντοιγε διοικούμενον. Οἱ δὲ τελεώτεροι τῶν φιλοσόφων, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ ὅσοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, καὶ ἔμψυχον, καὶ ἔννουν σαφῶς ἀπεφή-

ναντο. Ἐγκλεῖσθαι δὲ οὐ τὰς ψυχὰς ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ταῖς ὑποκειμέναις σφαίραις, ἀλλ' ἀνάπαλιν τὰ σώματα τῶν θειοτέρων ἠρτῆσθαι διωρίκασι. Διακεῖσθαι μέντοι καὶ ὑπὸ φύσιν αὐτὰ νενομίκασιν, οὐκ ἀντικεῖσθαι μέντοιγε τὴν φύσιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς τούτωνφ οὔτε ταῖς νοεραῖς διατάξεσιν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν μάλιστα καθευθύνεσθαι. Ἀλλ' οὐδὲ δεσμεῖσθαι τὰς ψυχὰς, ἢ τοὺς νοῦς τοῖς τούτων ᾠήθησαν σώμασιν, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων ἐξάπτεσθαι καὶ καταλάμπεσθαι.

ρκα'. Εἰ ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος.

Οὔτε ἀγέννητος παρ' ἡμῖν ὁ κόσμος δοξάζεται, οὔτε ἄφθαρτος, γεγεννῆσθαί τε γὰρ αὐτὸν παρὰ τῆς Γραφῆς καὶ φθαρήσεσθαι μεμαθήκαμεν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ ἀγέννητον αὐτὸν καὶ ἄφθαρτον τίθεται. Πλάτων δὲ γεννᾷ μὲν αὐτὸν ἐν Τιμαίῳ, ἀποφαίνεται δὲ μηδὲ φθαρήσεσθαι τὸν ἅπαντα χρόνον. Καὶ ἐπειδὴ ἀντίκειται αὐτῷ, ὅτι σύνθετος ὢν καὶ φθαρήσεται· πᾶν γὰρ τὸ σύνθετον καὶ διαλυτὸν διαστέλλεται λέγων, ὅτι ὅσον μὲν ἐπὶ τὴν φύσιν, φθαρτός ἐστι, σῶμα γὰρ οὐ χωρεῖ ἀϊδιότητα, ἀλλὰ οὐ ἄφθαρτον ἐπεισάκτως παρὰ τοῦ Θεοῦ κομίζεται. Ὁ δέ γε Πρόκλος ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς τοῖς πρὸς Τίμαιον λόγοις, πειρᾶται δεικνύναι βιαιότερον, ὅτι μηδὲ γεννητὸν ὁ Πλάτων τὸν κόσμον οἴεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀποφαίνεται, κατὰ δὲ τὸ σύνθετον, ἐπινοίᾳ γεννητόν.

ρκβ'. Εἰ τρέφεται ὁ κόσμος.

Οὐ πόῤῥω μοι εὐηθείας εἶναι δοκοῦσιν οἱ τρέφεσθαι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες, εἴτε οὐρανὸν κόσμον κατονομάζουσιν ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴτε μετὰ τοῦ αἰθέρος καὶ τὰ στοιχεῖα. Εἰ γὰρ τελεώτατος ὁ κόσμος κατ' αὐτοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ἀΐδιος, πῶς ἂν δεηθείη τροφῆς; Τὸ γὰρ ἀτελὲς καὶ ἐνδεὲς τρέφεται. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ πλῆρες καὶ ἀνενδεές. Εἰ δὲ τὸ τρέφον προσθήκην τῷ τρεφομένῳ ποιεῖ καὶ αὔξησιν. αὐξηθείη ἂν καὶ κόσμος τρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ φθίνοι κενούμενος ὥστε μείζων ὁ κόσμος ἑαυτοῦ καὶ ἐλάττων γενέσθαι. Τοῦτο δὲ πρὸς τῷ ἀτόπῳ καὶ γελοῖον ἄντικρυς, Εἰ οὖν οὔτε αὐξήσεως δεῖ τῷ κόσμῳ οὔτε κενώσεως, οὐ τροφῆς ἂν αὐτῷ δεήσοι ποτέ.

ρκγ'. Περὶ τάξεως κόσμου.

Ἐναντίοι πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου τιθέασι. Τὸ δὲ ἀληθὲς, ὁ μὲν οὐρανὸς, ὡς μέγιστον σῶμα καὶ κυκλικὸν, καὶ τὰ στοιχεῖα χωρεῖν καὶ συνέχειν δυνάμενον ἐκτὸς τούτων ἐξῳκοδόμηται· ὑπὸ δὲ τὴν κοίλην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, πρῶτα μὲν τὰ ἀπλανῆ τῶν ἄστρων τετάχαται, καὶ ὁ ζῳδιακὸς κύκλος, εἶτα αἱ τῶν πλανωμένων ἄστρων σφαῖραί τε καὶ φοραί, ὧν ἡ σελήνη τὸ τελευταῖον· ὑπὸ δὲ ταύτην εὐθὺς τὸ ὑπέκκαυμα οἷον ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, εἶτα ὁ ἀὴρ, καὶ μετὰ τούτων τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, τελευταῖον δὲ τὸ τῆς γῆς σῶμα τεθεμελίωται· καὶ πάντα μὲν ἐν πᾶσιν ἐστὶν, ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ὁλότητά τινα

A aperte statuunt. Neque animas inesse cœlo et infra positis sphæris, sed e contrario corpora ab illis tanquam divinioribus dependere arbitrantur. Atque naturæ quidem etiam subjecta illa putant, sed naturam non adversari illorum animabus aut mentalibus legibus, sed ab illis maxime dirigi neque animas aut mentes ab corporibus illis suis existimarunt alligari, sed ab illis potius suspensa esse et illustrari corpora.

121. *Num mundus ingenitus sit et incorruptibilis.*

Neque ingenitus neque incorruptibilis apud nos christianos mundus esse docetur, quem et factum esse et periturum e Scriptura didicimus. Aristoteles vero et ingenitum illum et incorruptibilem po-
B nit. Plato in *Timæo* tradit eum genitum esse, nullo autem tempore corrumpendum. Cui quoniam objici potest, quod cum sit compositus etiam corrumpetur, quidquid enim compositum est etiam dissolvi potest, excipit ille ac respondet, quod naturæ suæ ratione utique sit corruptibilis mundus, corpus enim nullum in se habere sempiternitatem, sed a Deo accepisse esseque illi superadditum ut sit incorruptibilis. Proclus in commentariis sive explanationibus suis in Timæum omni contentione studet demonstrare, quod nec genitum Plato mundum senserit, sed tempore quidem ingenitum esse putat, vel ut rectius dicam confirmare annititur, sed quatenus compositus est, genitum licet cogitare.

122. *Num mundus nutriatur.*

Non longe mihi ab insania videntur abesse qui
C mundum nutriri existimant, sive cœlum tantummodo mundi nomine appellant, ut in *Timæo* Plato, sive una cum cœlo etiam quatuor elementa. Si enim, ut ipsi sentiunt, perfectissimus est mundus, maxime atque æternus, qui fieri potest ut cibo indigeat? Nutritur quippe quod imperfectum est et indigens, non vero plenum quod est, et cui nulla re est opus. Nam si per nutrimentum ei qui alitur additur aliquid et incrementum accedit, crescet etiam mundus si alitur, aut si alimento destituatur, marcescet. Erit itaque major se ipso aut minor mundus, quod perspicue absurdum ac ridiculum. Quare si nec incrementi nec evacuationis capax mundus est, neque nutrimento unquam indigebit.

123. *De mundi ordine.*

D Græcorum philosophi in collocandis mundi partibus sibi ipsis invicem adversantur. Vera sententia est quod cœlum tanquam maximum corpus et circulare, atque elementa complecti ac continere aptum, extra illa structum est. Sub hujus concava superficie primum quidem inerrantes stellæ ordinatæ sunt, et zodiacus circulus: deinceps planetarum orbes ac circuli, quorum infima est luna: infra hanc statim ὑπέκκαυμα illud sive fuliginosa exhalatio flammam concipere apta, hinc aer, et deinceps aquæ elementum, ac postremo loco terra fundata est. Sic omnia omnibus insunt, et elementum quodque universitatem quamdam sive totitatem, ut ita

dicam, habet circumscriptam, et omnia invicem sunt superimposita.

124. *Qua causa sit mundum hunc totum inclinari.*

Miror philosophos quosdam existimantes mundum loco suo excidisse, situmque quem primum a Conditore acceperat perdidisse,polumque adeo borealem in altiorem partem elatum, australem vero depressum infra terram, et æquinoctialem zonam versus meridiem inclinatam esse.Usque adeone ignorant quod pro diverso climatum situ, poli jam supra horizontem versantur,nec in mundo quidquam ideo mutatur aut transponitur, quodque australe clima habitandum sortitis polus borealis semper conspicitur et capitibus eorum imminet, australis vero infra terram occultatur.Neutiquam igitur mundus in alteram partem inclinatus est,sed habitationum situs, inclinationem sibi imaginatur.

125. *Quomodo quis per Græcorum demonstrationem perspectum habere possit mundi finem.*

De ultima die et hora, secundum dictum Evangelii, nemo novit nisi Pater, et coæternus ipsi Filius, et Spiritus e Patre procedens. At Græci etiam hanc scire vanis contendunt demonstrationibus.Saturni maxima periodus est annorum ducentorum sexaginta quinque. Jovis annis viginti et septem, Martis ducentis octoginta quatuor, Solis mille quadringentis uno et sexaginta,Veneris mille quadringentis uno et quinquaginta, Mercurii quadringentis octoginta et octo, Lunæ denique viginti quinque annis.Sed magna mundi periodus obsolvitur annis millies septingenties ac quinquagies mille et ter mille ac ducentis ; illo tempore omnium planetarum conjunctio fiet in tricesimo gradu cancri vel primo leonis, atque tunc universali mundus obruetur diluvio.Post absolutas periodos minorum in planetis annorum, particulares accidunt eluviones ; unicuique enim stellarum errantium maximi, medii et minores anni tributi sunt.

126. *Quænam mundi dextra sint, quænam sinistra.*

Ab oriente occasum versus spectantibus dextra mundi sunt septentrionalia, australia sinistra. Sed ab occidente spectantibus ad orientem, australia dextra sunt, sinistra septentrionalia : facicique obversæ sunt occidentales cœli partes, ad iilas enim fertur si quis procedat, post tergum vero sunt orientales, ab his enim recedit. Quod si requiras quænam superiora sunt in cœlo, quæ inferiora, alii quidem philosophi quæ supra caput nostrum sunt superiora statuunt, quæ his sunt opposita habent pro inferioribus.At Aristoteles jam totum cœlum ut superius respectu terræ considerat,jam quod superius vocavit appellat inferius, ac vicissim, nec sine præclara et erudita demonstratione.

127. *De partium terræ mutatione.*

Partes terræ alterantur ratione siccitatis et humiditatis, cum ex humidis fiunt siccæ vel ex siccis

A περιγεγραμμένην ἔχει, καὶ πάντα ἀλλήλοις ἔγκειται.

ρκδ'. Τίς ἡ αἰτία τοῦτον τὸν κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι.

Θαυμάζω τῶν φιλοσόφων ἐνίων τὸν κόσμον μεταπεσεῖν, καὶ τὴν πρώτην οἰομένων δημιουργίαν ὥσπερ ἐξοτισθεῖσαν τῆς οἰκείας τάξεως, καὶ τὸν μὲν βόρειον πόλον μετεωρισθῆναι, ὑπόγειον δὲ γενέσθαι τὸν νότιον, καὶ τὴν ἰσημερινὴν ζώνην ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν μετεγκλιθῆναι. Τοσοῦτον γὰρ ἠγνοήκασιν, ὅτι παρὰ τὴν διάφορον τῶν κλιμάτων θέσιν οἱ πόλοι νῦν μὲν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος κύκλου ἑστήκασι, καὶ ἀμετάθετον τὸ πᾶν διατηροῦτι, τοῖς δὲ τὸ βόρειον κλίμα λαχοῦσιν οἰκεῖν, ὁ μὲν ἐκεῖσε πόλος μετέωρος φαίνεται, καὶ ἀειφανής, ὁ δὲ νότιος ὑπὸ τὴν γῆν κρύπτεται[2] Οὐ μετεκλίθη γοῦν ὁ κόσμος ἐπ' οὐδὲν B μέρος, ἀλλ' ἡ τῶν οἰκήσεων θέσις φαντάζει τὴν ἔγκλισιν.

ρκε'. Πόθεν ἄν τις γνοίη Ἑλληνικαῖς ἀποδεῖξεσι τὴν κόσμου συντέλειαν.

Περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας[3] οὐδεὶς οἶδε, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ συναΐδιος ἐκείνῳ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ἕλληνες δὲ βιάζονται καὶ ταύτην εἰδέναι διὰ κενῶν ἀποδείξεων. Ὁ Κρόνος ποιεῖ τὴν μεγίστην ἀποκατάστασιν δι' ἐτῶν διακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε· ὁ Ζεὺς διὰ εἴκοσι καὶ ἑπτά· Ἄρης δὲ διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν· ὁ Ἥλιος διὰ χιλίων τετρακοσίων ἑξήκοντα πρὸς τῷ ἑνί· Ἀφροδίτη διὰ χιλίων ἑκατὸν πεντήκοντα πρὸς τῷ ἑνί· Ἑρμῆς διὰ τετρακοσίων ὀγδοή- C κοντα καὶ ὀκτώ· ἡ Σελήνη δι' ἐτῶν εἴκοσι πέντε· Ἡ δὲ κοσμικὴ ἀποκατάστασις γίνεται δι' ἐτῶν μυριάδων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε πρὸς τρισχιλίοις διακοσίοις, καὶ τότε γίνεται σύνοδος πάντων τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν τριακοστὴν μοῖραν τοῦ καρκίνου, ἢ τὴν πρώτην μοῖραν τοῦ λέοντος, καὶ τηνικαῦτα γίνεται ὁ παντελὴς τοῦ κόσμου κατακλυσμός. Κατὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλαχίστων ἐτῶν τῶν ἀστέρων, οἱ μερικοὶ κατακλυσμοὶ γίνονται. Ἑκάστῳ γὰρ ἀστέρι πλανήτῃ μέγιστα καὶ μέσα καὶ ἐλάττονα ἔτη παράκειται.

ρκς'. Τίνα δεξιὰ τοῦ κόσμου, καὶ τινα ἀριστερά.

Τοῖς μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσιν ὁρῶσιν, δεξιὰ τοῦ κόσμου μέρη τὰ βόρεια, ἀριστερὰ δὲ τὰ νότια. Τοῖς δ' ἀπὸ τῆς δύσεως πρὸς τὴν ἀνατολὴν βλέπουσι, δεξιὰ μὲν τὰ νότια ἀριστερὰ δὲ τὰ βόρεια. Καὶ D ἐμπρόσθια μὲν τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἑσπέρια μέρη, ὅτι πρὸς ταῦτα φέρεται κινούμενος, ὀπίσθια δὲ τὰ ἑῷα· ἀπ' ἐκεινων γὰρ ὁρμᾶται. Τίνα δὲ κάτω τοῦ οὐρανοῦ καὶ τινα ἄνω, οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσοφων τὸ μὲν ὑπὲρ κεφαλὴν ἡμῶν ἡμισφαίριον ἄνω τιθέασι, τὸ δὲ ἀντίθετον κάτω; Ἀριστοτέλης δὲ νῦν μὲν ὅλον τὸν οὐρανὸν ἄνω τῆς γῆς ἀποφαίνεται, νῦν δὲ κάτω ἄνω, πλὴν μετὰ θαυμασίας καὶ λογιωτάτης ἀποδείξεως.

ρκζ'. Περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς γῆς μερῶν.

Μεταβάλλει τὰ μέρη τῆς γῆς κατὰ τὸ ξηρότερον καὶ ὑγρότερον, ἀπὸ μὲν ὑγροῦ ξηρότερα γινόμενα

καὶ ἀπὸ ξηροῦ ὑγραινόμενα· Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θάλατταν ἠπειροῦσθαι, καὶ τὴν ἤπειρον θαλαττοῦσθαι. Καὶ ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι ἡ ἤπειρος θαλαττοῦται, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἡ θάλασσα ἠπειροῦται· Οἱ αὖ ποταμοὶ ἐν αἰτίᾳ εἰσὶ τοῦ τὴν γῆν τῆς θαλάσσης γυμνοῦσθαι. Ἐμβάλλοντες γὰρ εἰς αὐτὴν τῷ ἐπιφέρειν τὴν ἰλὺν ἠϊόνας ποιοῦσι, καὶ οὕτως ἀπογαιοῦται ὁ ποταμὸς ἐκεῖνος. Μὴ εἰσβάλλοντες δὲ ποιοῦσι τὴν γῆν θαλαττοῦσθαι· ἀλλ' ἐνταῦθα ἠπειρουμένη ἡ θάλασσα, ὠθεῖται εἰς τὴν ἀντιπέραν ἤπειρον, καὶ θαλαττοῖ ταύτην· εἰ δὲ μὴ, παλινοστεῖ τὸ ὕδωρ αὖθις ἐπὶ τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ θαλαττοῦται πάλιν τὸ ἠπειρούμενον.

ρκη'. Περὶ σεισμῶν.

Τὸν σεισμὸν ποιεῖ μὲν ὁ Θεὸς, ὥσπερ δὴ καὶ τ' ἄλλα σύμπαντα, κατὰ τὸ, Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. Προσεχὲς δὲ τούτου αἴτιον, τὸ ἀναπεμπόμενον ἀπὸ τῆς γῆς πνεῦμα, ὅταν εἴσω τύχοι ῥυὲν τὸ ἔξω ἀναθυμιούμενον· διὰ ταῦτα καὶ νηνεμίας γίνονται οἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι τῶν σεισμῶν, κατακλείεται γὰρ τηνικαῦτα ὑπὸ γῆν τὸ αἴτιον τῶν σεισμῶν. Γίνονται δὲ ἰσχυρότεροι τῶν σεισμῶν, ὅπου ἡ θάλασσα ῥοώδης καὶ ἡ χώρα σομφὴ καὶ ὕπαντρος. Διὰ γὰρ τὴν στερεότητα τὸ πνεῦμα γινόμενον σφοδρὸν, μᾶλλον σείει τὴν γῆν. Αἵ τε χῶραι ὅσαι σομφοὺς ἔχουσι τοὺς κάτω τόπους, πολὺ δεχόμενοι πνεῦμα σείονται μᾶλλον, ὅτι ἥλιος ἀχλυώδης καὶ ἀμαυρὸς τότε φαίνεται, ὑπονόστησιν ἀρχομένου τοῦ πνεύματος εἰς τὴν γῆν τοῦ διαλύοντος τὸν ἀέρα καὶ διακρίνοντος.

ρκθ'. Περὶ τοῦ μεγάλου χειμῶνος.

Μέγας ἐστὶ χειμὼν ἡνίκα πάντες οἱ πλανῆται ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γίνονται, ἐν ὑδροχόῳ ἐν ἰχθύσι· μέγα δὲ θέρος, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γένοιντο· ἐν λέοντι μὲν γινόμενος, ποιεῖ θέρος, ἐν αἰγοκέρῳ δὲ χειμῶνα. Ἔνθεν καὶ ἐνιαυτὸς ὠνόμασται, διὰ τὸ εἰς τὸ αὐτὸ φέρειν τὸν ἥλιον, ἀπὸ γὰρ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ἀποκαθίσταται ὁ φωστήρ. Καὶ πάντες μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν ἡμῶν γενόμενοι οἱ πλανῆται ποιοῦσι μέγα θέρος, ἀφιστάμενοι δὲ ἐκ διαμέτρου ποιοῦσι μέγαν χειμῶνα. Καὶ ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι θαλαττοῦται ἡ ἤπειρος, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἠπειροῦται ἡ θάλασσα.

ρλ'. Διὰ τί ἁλμυρὸν τὸ τῆς θαλάττης ὕδωρ ἐστιν.

Ἁλμυρόν ἐστι τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις ἄπεπτος οὖσα οὐσία παρεμπίπτουσα τῇ θαλάσσῃ ποιεῖ αὐτὴν ἁλμυρὰν καὶ βαρεῖαν. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀναθυμίασις ἀπόγειος γινομένη καὶ μιγνυμένη τοῖς θερινοῖς καὶ μετοπωρινοῖς ὑετοῖς ποιεῖ αὐτοὺς ἁλμυρούς. Οἱ δὲ ποταμοὶ οὐ πάσχουσι τὴν ἁλμυρότητα διὰ τὴν ἄπαυστον αὐτῶν ῥεῦσιν. Χρὴ γὰρ στάσεως, ἵνα γένηται ἡ κρᾶσις τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως τοῖς ὑποκειμένοις ὕδασιν. Αἴτιον δὲ τῆς ἁλμυρότητος καὶ ὁ ἥλιος. Τῇ γὰρ οἰκείᾳ θερμότητι ἐξατμίζων τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ γλυκύτερον αἴρων καὶ κουφίζων πρὸς τὸν ἀέρα, κάτω ἁλμυρότερον ἐᾷ καὶ βαρύτερον. Ὅτι δὲ παχύτερόν ἐστι τὸ θαλάττιον ὕδωρ τῶν πο-

(9) Psal. CIII, 32.

A humidæ. Contingit et ex mari fleri terram continentem, et terram mutari in mare. Nam et in magna hieme mari terra obruitur, et in magna æstate mare exsiceatur. Fluvii quoque in causa sunt ut mari nudetur terra: dum enim in illud influunt secumque adducunt limum, littus augent, qua ratione etiam fluvius ejusmodi in terram abit; sin vero non influant, faciunt terram, mari obduci. Sed tum mare continenti cedens ad contrarium littus pellitur idque obruit: quod si non possit, recurrit iterum ad suum locum, et quæ jam terra continens facta erat, illam iterum opplet et occupat.

128. *De terræ motibus.*

Terræmotus, ut omnium in natura, auctor est B Deus, secundum illud (9): *Qui respicit in terram, facitque eam tremere.* Sed proxima causa est emissus ex terra ventus, quando intus agitari contingit vapores exhalari solitos, quamobrem et vehementissimi et maximi terræmotus sunt nullo vento spirante, hæc enim causa motus a terra includitur. Fiuntque ibi concussiones graviores, ubi mare fluctuosum et terra plena cavernis est ac meatibus: spiritus enim firmo loco inclusus fit vehementior magisque terram quatit, et regiones quibus loca infra terram ita meatibus referta sunt, multum ventum capiunt, magisque concutiunt terram quando sol nubibus obseptus et obscurus est, nam spiritus ille subire extrinsecus terram iterum incipit, qui aerem dissolvit ac serenum reddit.

C 129. *De magna hieme.*

Magna hiems est quando omnes planetæ in hiberno erunt signo zodiaci, in aquario vel piscibus. Magna sive magni anni æstas est, quando omnes convenient planetæ in signo æstivo. Sed quidem in leone constitutus æstatem, in sagittario hiemem facit. Hinc et annus ἐνιαυτὸς Græcis, quod solem εἰς τὸ αὐτό in eumdem locum referat, ab uno enim puncto in idem punctum sol redit. Omnes igitur planetæ supra nostrum verticem constituti magnam facient æstatem, e diametro autem a nobis remoti omnes magnam hiemem. Et in magna hieme terra mari obruetur, ut in magna ætate exsiccabitur mare.

130. *Quare maris aquæ salsæ sint.*

Aqua marina salsa est, quoniam vapores fumosi tanquam materia non satis cocta ac digesta D mari incidentes eam salsam gravemque reddunt. Similes exhalationes e terra factæ mistæque æstivis et autumnalibus pluviis, salsas eas reddunt. Fluvii autem salsedine non afficiuntur propter fluxum suum continuum. Stabilitate enim opus est, ut fumosæ illæ exhalationes subjectis aquis misceantur. Salsedinis etiam causa est sol. Calore enim suo vapores e mari eliciens dulcioresque partes elevans et attollens in auram, salsiores et graviores inferius relinquit. Quod vero marinæ aquæ fluviatilibus crassiores sunt, ad sensum ipsum pate; quæ enim

ob grave onus fluviis vehi non possunt naves, a mari propter illius densitatem facile portantur.

131. *Quæ causa sit quare in mari quoque dulces aquæ reperiantur.*

Causa ob quam dulces etiam in mari aquæ reperiuntur, sunt fluvii in illud defluentes. Sic in ora Gazæ vicina mare aquas dulces habet, quod Nili quædam ostia non procul inde in illud se exonerant. Dum enim vehementia et impetu fluvius devolvitur in mare, scaturitiones veluti quasdam facit, et aquam reddit dulcem. Memineris etiam hoc, quod ab omni magno fonte manat fluvius, et putei quoque fontibus ortum debent : atque alicubi ex profundo terræ loco aquæ scaturiunt : alibi vero e fontibus et scatebris in terræ summitate. At fluvii quidem et scatebræ aquas habent profluentes : putei vero stantes, neque enim promanant. Cæterum Aristoteles mare Erythræum extra Oceanum ponit, quoniam finibus ipsi non jungitur. Est et *locus* eidem dictus *profundus* supra (10) Mæotin paludem, ubi cum multo spiritu aqua dulcissima propullulat.

132. *Quare aqua marina arbores non alantur.*

Non alit aqua marina arbores, quia se non facile insinuat radicibus, nec celeriter in truncum ramosque assurgit, utpote crassior graviorque ac terrestri natura : hoc enim inde demonstratur, quod facilius quam alia aqua fert sustinetque naves et urinatores. Dices et aliam causam, quod aqua marina exsiccat, cum arboribus non ariditate sed humore opus sit. Quod vero siccandi vim habet aqua marina, manifestum est quia juvat contra putrefactionem, quoniam aridas res reddit siccasque ; sed et corpora eorum qui in mari laverunt siccam et asperam superficiem habent. Addes et tertiam causam, quod aqua marina abundat pinguedine, at pinguedo poris arborum se insinuans fœcundas esse non permittit.

133. *Quare oleo in mare effuso perspicua ejus aqua fiat et tranquilla.*

Quia marina aqua terreis et inæqualibus constans particulis traditur, laxaturque olei densitate, deinde recurrente illa ad suam naturam seseque componente fiunt pori quidam et vacua intervalla, quæ oculis liquidam illam faciunt ac perspicuam, et spiritus lævi corpori allabens non turbat aquam jactare. Vel quod oleum æquabile maxime et pingue si aquæ marinæ affundatur, caliginosum in illa aerem dispellit, et lucidiorem facit; tranquillitatem vero facit oleum, dum aquæ marinæ supernatat, nec permittit ex inferiore loco illam exæstuare. Sunt et aliæ multæ harum rerum causæ, sed aliis accuratiores sunt quas attuli.

ταμίων ὑδάτων, δῆλον αἰσθήσει. Εἰ μὲν γὰρ τοῖς ποταμοῖς οὐ δύναται πλεῖν βαρὺν ἔχοντα φόρτον πλοῖα, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ βαστάζονται ἐλαφρῶς, διὰ τὴν αὐτῇ ὑποκειμένην παχύτητα.

ρλα'. Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὑρίσκεσθαι.

Αἴτιον τοῦ εἶναι γλυκὺ ὕδωρ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὸ ποταμοὺς ῥεῖν περὶ αὐτήν. Ὁ γοῦν ἐπὶ Γάζαν πλοῦς ὕδωρ ἔχει γλυκὺ, διὰ τὸ τινὰ στόμια τοῦ Νείλου ἐκεῖσε ἐμβάλλειν. Τῷ γὰρ ῥύμῃ καὶ τῇ ὁρμῇ ἐμβάλλειν ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, οἷον βρύα τινὰ ποιεῖ, καὶ παρέχει ὕδωρ γλυκύ. Καὶ τοῦτο δέ σοι ἰστέον, ὅτι ὁ μὲν ποταμὸς ἀπὸ πάσης μεγάλης πηγῆς ῥεῖ, καὶ τὰ φρέατα δὲ ἀπὸ πηγῶν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅπου μὲν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γῆς ἐκδίδοται τὰ ὕδατα, ὅπου δὲ ἀπὸ πηγῶν καὶ κρηνῶν ἐπιπολῆς. Καὶ ποταμοὶ μὲν καὶ κρῆναι ῥευστὰ ἔχουσιν ὕδατα, τὰ δὲ φρέατα, στάσιμα, οὐ γὰρ ἐκρέουσιν. Ἔξωθεν δὲ θαλάσσης ὁ Ἀριστοτέλης τὴν Ἐρυθρὰν λέγει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν πέρας. Τόπος δέ ἐστι περὶ τὸν ποταμὸν τὸν βαθύτατον, βαθὺς καλούμενος, ἔνθα ἀναδίδοται ὕδωρ γλυκύτατον μετὰ πολλοῦ πνεύματος.

ρλβ'. Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα.

Οὐ τρέφει τὰ δένδρα τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι οὐκ ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις αὐτῶν, οὐδὲ ἀναφέρεται ταχέως εἰς τὸ στέλεχος καὶ τοὺς ἀκρέμονας διὰ τὸ παχὺ εἶναι, καὶ ὅτι ἐμβριθές ἐστι καὶ γεῶδες. Τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἀπὸ του μᾶλλον ἀνέχειν καὶ ὑπερείδειν τὰ πλοῖα, καὶ τοὺς κολυμβῶντας. Εἰπὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ξηραντικόν ἐστι τοῦτο τὸ ὕδωρ· δεῖ δὲ τοῖς δένδροις οὐ ξηρότητος, ἀλλ' ὑγρότητος. Ὅτι δὲ ξηραίνει τὸ θαλάττιον ὕδωρ, φανερὸν καθέστηκεν ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν πρὸς τὰς σήψεις, ἐξικμάζον ταῦτα καὶ ἀναξηραῖνον, καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν λουσαμένων ἐν τῇ θαλάσσῃ ξηρὰν ἔχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰπὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ὅτι πολλῆς ἡ θάλασσα μετέχει τῆς λιπαρότητος, τὸ δὲ λιπαρὸν, ἐμπίπτον τοῖς πόροις τῶν δένδρων, οὐκ ἐᾷ ταῦτα καρπογονεῖν.

ρλγ'. Διὰ τί τῆς θαλάττης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης γίνεται καταφάνεια καὶ γαλήνη.

Ὅτι τὴν θάλασσαν γεώδη καὶ ἀνώμαλον οὖσαν ἐξωθεῖ καὶ διαστέλλει τὸ ἔλαιον τῇ πυκνότητι, εἶτα ἀνατρεχούσης εἰς ἑαυτὴν καὶ συστελλομένης γίνονται πόροι τινὲς, καὶ κενὰ διαλείμματα, μεταξὺ διαύγειαν ταῖς ὄψεσι διδόντες καὶ καταφάνειαν· καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λειότητος ἀπολισθαῖνον οὐ ποιεῖ πληγὴν, οὐδὲ σάλον. Ἢ ὅτι τὸ ἔλαιον ὁμαλώτατον καὶ λιπαρώτατον ὄν, ἐπιχεόμενον τῇ θαλάσσῃ, διασκίδνησι τὸν ἐν αὐτῇ ζοφερὸν ἀέρα καὶ λαμπρότερον ἀπεργάζεται, γαλήνην δὲ ἐμποιεῖ ἐπιπλέον ἄνωθεν, καὶ οὐκ ἐῶν κάτωθεν αὐτὴν ἀναβράττεσθαι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ περὶ τούτων αἰτίαι, ἀλλ' αἵγε εἰρημέναι τῶν ἄλλων εἰσὶ ἀκριβέστεραι.

NOTÆ.

(10) In Græco est, *circa fluvium profundissimum.* Sed præ obscuriore illa interpretatione posui *Mæotin paludem,* respecit enim Psellus hæc Aristotelis lib. de Mundo cap. 4 : τὸ δὲ ὑπὲρ Κασπίαν βαθὺν ἔχει τὸν ὑπὲρ τὴν Μαιῶτιν λίμνην τόπον.

nes in quibus veris tempore plurimum pluit, ut in Sicilia, multos et bonos ferunt fructus.

A ὑδάτων ἀναγκαιότερα τοῖς σπέρμασι πρὸ τοῦ θέρους. Ὅθεν ἡ πλεῖστον δομένη τοῦ ἔαρος χώρα, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καρποὺς ἀναδίδωσιν.

138. *De lacubus quibusdam.*

Mare quod vulgo vocatur Mortuum in Palæstina crassissimam omnium aquarum vehit et salsissimam, ita ut quidquid in illam injiciatur supernatet nec submergatur. Omnes porro aquæ salsæ vel actu vel potestate calidæ sunt : potestate quidem ut Tyriæ, actu vero ut quæ sunt Gabaris. Et apud Ombricos regio est limosa, in qua plurimus nascitur juncus et calamus, quem urentes regionss incolæ ac redigentes in cinerem, eumque cum aquis coquentes, salem concretum reperiunt. Sed et Sirbonis lacus salsus est, et quantum aquis inest crassitiei, tantum etiam salsedinis adesse solet, ita ut crassissimæ quæque salsissimæ sint. Itaque et mare salsum est, utpote crassum, quoniam ipsi admiscentur fuliginosi et crassissimi vapores.

ρλη'. Περί τινων λιμνῶν.

Ἡ μὲν καλουμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς Νεκρὰ θάλασσα ἡ ἐν Παλαιστίνῃ, παχυτάτη οὖσα, ἁλμυροτάτη ἐστὶ πάντων ὑδάτων, καὶ πᾶν τὸ ἐμβαλλόμενον ἐν αὐτῇ σῶμα ἀνωθεῖται ὑπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ οὐ γίνεται ὑποβρύχιον. Πᾶν δὲ ὕδωρ ἁλμυρὸν θερμὸν μέν ἐστιν ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· δυνάμει μὲν ὡς τὰ ἐν Τύρῳ, ἐνεργείᾳ δὲ ὡς ἐν Γαβάροις. Καὶ ἐν Ὀμβρικοῖς χώρα ἐστὶν ἰλυώδης, ἐν ᾗ κάλαμοι καὶ σχοῖνοι γίνονται πλεῖστοι· τούτους καίοντες οἱ τῆς χώρας καὶ ἀποτεφροῦντες, καὶ τὴν τέφραν εἰς ὕδωρ ἀφέψοτες τὸ ἐπιπαγὲν ἅλας εὑρίσκουσι. Καὶ ἡ Σερβωνίτης B δὲ λίμνην ἁλμυρά ἐστι· καὶ ὅσον ἂν ἐπιγείνεται ἡ τοῦ ὕδατος παχύτης, τοσοῦτον καὶ ἡ ἁλμυρότης, ὡς εἶναι τὸ παχύτατον ἁλμυρότατον. Καὶ ἡ θάλασσα οὖν ἁλμυρά ἐστι, διότι παχεῖα, διὰ τὸ συμμεμῖχθαι αὐτῇ τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν παχυτάτην οὖσαν.

139. *De fluviis.*

A monte Pannaryo in Asia oriuntur fluvii Bactrus, Choaspes et Araxes. Ex Caucaso monte Phasis multique et magni fluvii alii. Est porro Caucasus omnium montium versus Orientem æstivum et jugorum multitudine et altitudine maximus. Ex Pyrenæo, (11) est is mons in Celtica regione ad occidentem æquinoctialem) nascitur Ister, qui per totam Europam profluit in Euxinum pontum. In ipso septentrione ultra extremam Scythiam montes sunt Riphæi, maximi altissimique. In Africa ex Æthiopicis montibus oriuntur fluvii Ægon, Neosis et Chremetes. Nilus ex monte Argyro, Acheloi origines a Pindo, Strymonis et Hebri a Scombro sunt, qui montes sunt in Græcia.

ρλθ'. Περὶ ποταμῶν.

Ἀπὸ τοῦ Πανναρύου καλουμένου ὄρους τοῦ ὄντος ἐν τῇ Ἀσίᾳ ῥέουσι ποταμοὶ ὁ Βάκτρος καὶ ὁ Χοάσπης καὶ ὁ Ἀράξης. Ἐκ δὲ τοῦ Καυκάσου ὄρους ὁ Φάσις, ἄλλοι τε πολλοὶ ῥέουσι πολὺ καθὰ πλῆθος καὶ μέγεθος ὑπερβάλλοντες. Ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρος τῶν πρὸς τὴν Ἕω τὴν θερινὴν καὶ πλήθει καὶ ὕψει. Ἐκ δὲ τῆς Πυρίνης (τοῦτο δέ ἐστιν ὄρρς πρὸς ουσμὴν τὴν ἰσημερινὴν, ἐν τῇ Κελτικῇ) ῥέουσιν ὅ τε Ἴστρος δι' ὅλης νῆς Εὐρώπης εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. C Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον ὑπὲρ τῆς ἐσχάτης Σκυθίας αἱ καλούμεναι Ῥίπαι εἰσίν· αἱ δὲ Ῥίπαι ὑπερμεγέθη καὶ ὑψηλότατα. Περὶ δὲ τὴν Λιβύην ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν ὀρῶν, ὁ Αἰγὼν, καὶ ὁ Νήοσις καὶ ὁ Χρεμέτης. Τοῦ δὲ Νείλου τὸ ῥεῦμα ἐκ τοῦ Ἀργυροῦ κάτεισιν ὄρους. Καὶ ὁ μὲν Ἀχελῷος ἐκ Πίνδου. ὁ δὲ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἕβρος ἐκ τοῦ Σκόμβρου. Ὄρη δὲ ταῦτα περὶ τὸν Ἑλληνικὸν τόπον,

140. *De incremento Nili.*

Nilus originem habet ex summis Æthiopiæ et ultimis Africæ partibus, ubi clima Orientale desinit, incipitque meridics. Intumescit Nilus æstivo tempore, non ut quibusdam persuasum est quod ab Etesiis contra spirantibus aquæ illius repellantur, cum hi ipsi venti potius circa tropicum æstivum a septentrionali parte meridiem versus omnes nubes contrahant et propellant, donec in Zona torrida cumulatæ cum ulterius progredi inhibentur, copiosis pluviis erumpentibus Nilus turget concitaturque, nec alveo suo contineri se patitur. Tunc dulcissimæ ad potum sunt Nili aquæ, utpote cœlestibus aquis auctæ et maxime salubres ; non amplius calidæ quidem uti initio, sed tamen adhuc ut ab tali initio, tepidæ.

ρμ'. Περὶ τῆς τοῦ Νείλου ἀναβάσεως.

Ὁ Νεῖλος τὰς μὲν ἀρχὰς τῆς ῥύσεως, ἐκ τῶν ἄκρων μὲν τῆς Αἰθιοπίας, ἐσχάτων δὲ τῆς Λιβύης λαμβάνει, καθὸ μέρος τὸ κλίμα τὸ ἀνατολικὸν ἀπολῆγον ἀρχὴν τῇ μεσημβρίᾳ δίδωσιν. Αὔξεται δὲ κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν, οὐχ, ὥς τινες ᾠήθησαν, πρὸς τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄντικρυ πνεόντων ἀνακοπτόμενος, ἀλλ' αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀνέμων κατὰ τροπὴν τὴν θερινὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτῴων ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πᾶν νέφος ἐλαυνόντων καὶ ὠθούντων, ἕως ἐπὶ τὴν κεκαυ- D μένην ζώνην συναύξωσι, καθ' ἣν τῆς πρόσω φορᾶς ἀνακόπτονται, καὶ τότε λάβρων ὑετῶν ῥηγνυμένων, ὀργᾶται ὁ Νεῖλος καὶ ποταμὸς εἶναι οὐκ ἀνέχεται. Διὸ πιεῖν τέ ἐστι γλυκύτατος, ἅτε ἐξ ὄμβρων οὐρανίων χορηγούμενος, καὶ θιγεῖν προσηνέστατος, οὐκ ἔτι μὲν θερμὸς ὡς ὅθεν ἤρξατο, ἔτι δὲ χλιαρὸς ὡς ἐκεῖθεν ἀρξάμενος.

NOTÆ.

(11) Abnobam dixisset cum Tacito, Avieno, Plinio et aliis. Sed videtur hic in Græco aliquid desiderari.

A

ρμα'. Διὰ τί μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσιν.

Μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσι, διότι τῶν νεφῶν ἀπὸ τῆς Αἰθιοπίας παρὰ τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄχρι μεσημβρίαν ἐλαυνομένων, ἡ ἐμπεριεχομένη τούτου ἀτμὶς ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον πυρώδους, ἅπασα ἐξικμάζεται, κἀντεῦθεν ὑετοῦ πολλοῦ καταφερομένου ὁ Νεῖλος τῆς οἰκείας ὄχθης ἐξανιστάμενος γεωργεῖ τὰς ἀρούρας, καὶ εἰκότως αὔρας οὐκ ἀναδίδοται, τῆς ἀτμίδος πάσης ἐκτακείσης διὰ θερμότητα. Οὐδὲ ἦν ὁ Νεῖλος αὐξόμενος ἀπὸ χιόνος τηκομένης, ὥς τινες τῶν φυσικῶν φιλοσόφων ᾠήθησαν. Ὅθεν οὐδ' ἔστι αἰτία ἀληθεστέρα τῆς τοῦ ποταμοῦ ἀναβάσεως, καὶ τοῦ μὴ αὔρας ἐξ αὐτοῦ ἀναδίδοσθαι.

B

ρμβ'. Περὶ τῶν μεγίστων βασιλειῶν.

Πρώτη τῶν διωνομασμένων βασιλειῶν ἡ τῶν Ἀσσυρίων, μεθ' ἣν ἡ Μηδική, ἐκείνην τε καθελοῦσα καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλλομένη. Πέρσαι δὲ Μήδους καταγωνισάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ πλείονι διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περσῶν ἀρχὴν καθελοῦσα ἄχρι δευτέρας ἢ τρίτης ἴσχυσε προελθεῖν γενεᾶς. Ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἁπάσης μὲν ἀρχεῖ γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων οἰκεῖται. Πάσης δὲ κρατεῖ θαλάττης, καὶ αὐτῆς τῆς ὠκεανίτιδος, καὶ ὅση πλεῖσθαι ἀδύνατος,

C

ρμγ'. Περὶ χυμῶν.

Ἐν τῷ γένει ὄντων τῶν χυμῶν ἕνα μόνον τὸν ἁλμυρὸν ἐπ' οὐδενὸς καρποῦ ὁρῶμεν γινόμενον· τὸν μὲν γὰρ πικρὸν χυμὸν ἡ ἐλαία φέρει, καὶ τὸν στρυφνὸν αἱ φοινικοβάλανοι, καὶ τὸν αὐστηρὸν αἱ ῥοαὶ, καὶ τὸν γλυκὺν τὸ μέλι, καὶ τὸν ὀξὺν τῶν μήλων ἔνια, καὶ τὸν δριμὺν πολλὰ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ῥιζῶν· ὁ δὲ ἁλμυρὸς χυμὸς ἀπ' οὐδενός γίνεται. Διότι ἡ θάλασσα διηθουμένη διὰ φυτοῦ τὸ ἁλμυρὸν ἀποβάλλει· γεῶδες γὰρ καὶ παχυμερές ἐστι, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν φυτῶν τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ καὶ θαλάττιον ἀλλοιούμενον, τὴν μὲν ἁλμυρότητα ἀποτίθεται, ἑτέραν δὲ μεταλαμβάνει ποιότητα. Ἅτε γὰρ παχύτατον ὂν τὸ ἁλμυρὸν οὐ δύναται ἀπὸ τῶν ῥιζῶν εἰς τοὺς κλάδους μετεωρίζεσθαι, εἰ μὴ σὺν τῇ ἁλμυρότητι ἀποβαλῇ καὶ τὴν βαρύτητα.

D

ρμδ'. Διατί παραβάλλουσιν ἅλας οἱ νομεῖς τοῖς θρέμμασιν.

Διότι τὴν ὄρεξιν ἡ δριμύτης ἐκκαλεῖται, καὶ τοὺς πόρους ἀναστομοῦσα, ὧδε ποιεῖ τῇ τροφῇ πρὸς ἀνάδοσιν. Ἢ μᾶλλον ὑγιείας ἕνεκα τὸν ἅλα διδόασι τοῖς βοσκήμασι. Νοσεῖ γὰρ τὰ θρέμματα πιαινόμενα, τὴν δὲ πιμελὴν τήκουσιν οἱ ἅλες καὶ διαχέουσιν· ἡ γὰρ κολλῶσα καὶ συνδέουσα τὸ δέρμα πιμελὴ, λεπτὴ καὶ ἀσθενὴς ὑπὸ δριμύτητος γίνεται, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν τὸ ἅλας διαλειχόντων, λεπτύνεται. Καὶ τὰ

141. *Quare solus e fluviis Nilus auras non emittat.*

Solus e fluviis Nilus auras non emittit, quoniam in nubibus ab Æthiopia usque per etesias meridiem versus propulsis vapores omnes a caloribus illius loci absumuntur, atque exinde pluviis multis cadentibus Nilus ripas suas egressus agros fecundat, nec mirum est quod auras emittit nullas, vaporibus omnibus a calore jam consumptis. Neque vero, quod philosophis quibusdam persuasum est, a nivibus liquefactis augetur et incrementum capit Nilus, [neque verior illa causa est aurarum nullarum a Nilo emitti solitarum, [quam incrementi.

142. *De regnis maximis.*

Primum celebrium regnorum fuit Assyrium, inde Medicum quod superius illud evertit, et majus imperium sibi comparavii. Persæ inde Medos debellarunt, et Asia propemodum tota subjugata, conati sunt Europæas etiam nationes oppugnare, paucas tamen subegerunt, principatumque tenuerunt non multo majore quam ducentorum annorum spatio. Macedonum imperium Persas principatu dejecit, et ad secundam vel tertiam vix productum est generationem. Urbs Roma omni terræ, qua non inacessa est, et ab hominibus incolitur, imperat, et toti mari atque oceano, etiam qua navigabilis esse desinit.

143. *De saporibus.*

Ex saporum variis generibus solum salsum in nullo fructu generari observamus, amarum enim oliva fert, astringentem glans unguentaria (12), acerbum malum punicum, dulcem mel, acidum poma quædam, mordicantem multa semina, multæque radices. Salsus vero humor in nullo reperitur. Quare et aqua marina quando plantam subit alitque, salsedinem relinquit quæ terreæ et crassæ naturæ est, et in qualibet planta aquæ salsæ et marinæ naturam mutant, salsedinemque deponunt et aliam indolem induunt. Quatenus enim salsum crassis valde constat particulis, non potest per radices in ramos attolli, nisi salsedinem gravitatemque abjiciat.

144. *Quare pastores pecoribus salem præbeant.*

Quoniam acor appetitum excitat, porosque aperit, quod facit ad meliorem digestionem. Vel potius valetudinis causa dant salem pecoribus, quæ pinguedine quandoque laborant, sal autem absumit et digerit. Pinguedo enim quæ pellem constipaverat et adduxerat, ab acore illo tenuatur, et minuitur, et sanguis pecudum salem lambere jussarum redditur subtilior. Etiam ad generandum aptiores et

NOTÆ.

(12) Phœnicobalanum Græci recentiores ponunt pro myrobalano, cui fructus στυφοὺς sive στρυφοὺς esse testatur Aristoteles lib. I, De plantis. Vide Jo. Bodæum a Stapel ad Theophrastum p. 97.

congressus appetentiores exinde fiunt pecudes, uti canes salsamento vorato libenter impraegnantur. Sed et poeta divinum salem appellat cum ait :

Aspersitque salem divinum...

Divinam enim virtutem sortitus est, quod cadavera mortuorum a putredine, quam passuræ erant, immunia conservat.

145. *Quare polypus mutat colorem, prout saxis adhæserit.*

Constat hoc animal si strepitum aliquem senserit, aut peti se conjecerit, mutari præ timore et colorem alium induere. Assimilat autem se saxorum coloribus, quibus adhæret. Nimirum ab omnibus corporibus ut ære, ferro, lapidibus, effluvia quædam egrediuntur. Cum itaque polypi corpus poros effluviis a rebus illis emanantibus congruentes habeat, colores earum asciscit, suumque iisdem permutat. Quando igitur timet polypus, movet et convertit se, corpusque veluti colligit ac constringit, ut adeo propinquarum rerum effluvia in summitate facile excipiat contineatque. Neque vero polypus neque chamæleon ad alba prope posita mutatur, ineptos enim ad alborem poros habet, aliis vero coloribus congruentes.

146. *Quare planta pedis anterioris in urso suavissima est in cibum.*

Quidquid probe coctum ac digestum, idem suave est; bene coctum autem est quod in primis incaluit; incalescit autem maxime quod maxime agitatur et exercetur, ut pedis anterioris planta, qua ursus et incedit et tanquam manu utitur, qua res oblatas arripit. Unde et volucrium animalium suavissimæ et ad nutriendum aptissimæ partes sunt quas movent maxime, ut alæ, hisce enim aerem movent ac trajiciunt, cætera autem membra non similiter bene nutriunt. Similiter exercitationes corporis bonum ejus habitum promovent, utpote quibus moventur, coquuntur et tenuantur humores. Neque corporibus tantum, sed animis etiam utilitatem afferunt exercitationes in disciplinis et artibus. Atque secundum Hippocratem motio quandoque interposita corpus confirmat, ignavia corrumpit.

147. *Quare Dorii malum graminis proventum exoptant.*

Graminis mala messis contingit plurima cadente pluvia. Cum enim viride illud pluvia permadens demetitur, facile corrumpitur. At pluviæ frumentum ante æstatem rigantes illud juvant adversus calidas auras et ab austro spirantes, quæ non permittunt fructum in arista condemnari, sed calore suo soliditatem ejus impediunt dissipantque, nisi terra irrigata humor aristam refrigerans atque madefaciens accesserit. Quandoquidem igitur propter pluvias mala fit messis graminis, utpote quod per illas putrescit ac perditur, frumento autem eædem

A βοσκήματα δὲ γονιμώτερα καὶ πρόθυμα πρὸς τὰς συνουσίας ἐντεῦθεν καθίστανται, καὶ αἱ κύνες δὲ ταχέως κύουσι, τάριχον ἐπεσθίουσαι. Τὸ δὲ ἅλας θεῖον ὁ ποιητὴς εἴρηκεν ἐν οἷς λέγε·

πάσσε δ' ἁλὸς θείου.

Διότι θείαν κέκτηται δύναμιν, τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων εὔσηπτα, ἄσηπτα ἐργαζόμενον.

ρμε'. Διατί τὴν χρόαν ὁ πολύπους ἐξαλλάττει αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσῃ.

Δῆλόν ἐστι τὸ ζῶον καὶ ὅταν ἢ ψόφον τινὰ αἴσθηται, ἢ θηραθῆναι ὑποπτεύσῃ, τρέπεται ὑπὸ δειλείας καὶ μεταβάλλεται. Ὁμοιοῦται δὲ ταῖς χροιαῖς τῶν πετρῶν, αἷς ἐγκάθηται· διότι ἀπὸ πάντων σωμάτων καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ λίθου ἀπόῤῥοιαί τινες B φέρονται. Συμμέτρως οὖν οἱ πόροι τοῦ σώματος τῶν πολυπόδων πρὸς τὰ παρὰ τῶν σωμάτων πεμπόμενα ῥεύματα ἔχοντες, τήν τε χρόαν αὐτῶν ἴσχουσι, καὶ μεταβάλλουσι πρὸς αὐτήν. Ὅταν οὖν δείσῃ περιτρεπόμενος ὁ πολύπους οἷον ἔσφιξε τὸ σῶμα καὶ συνέδησεν, ὥστε προσδέχεσθαι καὶ στέγειν ἐπιπολῆς τὰς τῶν ἐγγὺς ἀποῤῥοίας. Οὔτε δὲ ὁ πολύπους, οὔτε ὁ χαμαιλέων πρὸς τὸ λευκὸν ἀλλοιοῦται, διότι ἀσυμμέτρους ἔχουσι τοὺς πόρους πρὸς τὴν τοιαύτην χροιάν· πρὸς δὲ τὰς ἄλλας ἐπιτηδείως.

ρμς'· Διατί τῆς ἄρκτου ἡ παλάμη τῆς χειρὸς φαγεῖν γλυκυτάτη.

Διότι πᾶν τὸ εὔπεπτον, ἥδιστον· εὔπεπτον δὲ τὸ θερμαινόμενον· θερμαίνεται δὲ τὸ μάλιστα γυμναζόμενον, [οἷον ἡ τῆς ἄρκτου τῆς χειρὸς παλάμη]. Καὶ γὰρ ὡς ποδὶ αὐτῇ χρῆται βαδίζουσα, καὶ C ὡς χειρὶ ἀντιλαμβανομένη τοῦ προστυχόντος. Ὅθεν καὶ τῶν πτηνῶν ζώων ἥδιστα καὶ εὔτροφά ἐστι τὰ κινητικώτατα μᾶλλον, ὁποῖά ἐστιν αὐτοῖς τὰ πτερύγια. Τούτοις γὰρ τὸν ἀέρα κινεῖ καὶ διαπερᾷ. Τὰ δ' ἄλλα μέρη οὐχ ὅμοια τούτοις πρὸς εὐτροφίαν ἔχουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ γυμνάσια εὐεξίαν αὐτοῖς σώμασι δίδωσι κινοῦντα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμοὺς πέπτοντα καὶ ἀπολεπτύνοντα. Οὐ μέχρι δὲ σωμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς τὰ ἐν τοῖς μαθήμασι γυμνάσια ὠφέλειαν ἐμποιεῖ. Καὶ κίνησις μὲν μετεζετέρη κατὰ τὸν Ἱπποκράτην, κρατύνει τὸ σῶμα, ἀργία δὲ τήκει.

ρμζ'. Διατί Δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδήν.

D Κακὸς συγκομίζεται χόρτος βροχὴν ὅτι πλείστην εχόμενος. Χλωρὸς γὰρ θεριζόμενος σήπεται ταχὺ διάβροχος γεγονώς. Ὑόμενος δὲ πρὸ τοῦ θέρους ὁ σῖτος βοηθεῖται πρὸς τὰ θερμὰ καὶ νότια πνεύματα. Ταῦτα γὰρ οὐκ ἐᾷ πυκνωθῆναι συνεστάμενον τὸν καρπὸν ἐν τῷ στάχυϊ· ἀλλ' ἐξέστησε καὶ διαχέει τῇ θερμότητι τὴν πῆξιν, ἂν μὴ βεβρεγμένης τῆς γῆς ἡ ὑγρότης παραῤῥεῖ ψύχουσα καὶ νοτίζουσα τὸν στάχυν. Διότι οὖν ἡ κακὴ τοῦ χόρτου συρκομιδὴ διὰ τὴν βροχὴν γίνεται, σήπουσαν τοῦτον καὶ ἀφανίζουσαν· ὁ δὲ ὑετὸς ὠφέλιμός ἐστι τῷ σίτῳ πρὸ τοῦ θέρους

* *Iliad.* I, 214.

γινόμενος, ἐξυγραίνει γὰρ αὐτῶν καὶ οὐκ ἐᾷ παρὰ τῶν θερμῶν πνευμάτων θερμαίνεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ ταῦτα εὔχονται τοῖς δωριοῖς κακὴν χόρτου συγκομιδήν.

ρμη'. Διατί ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα ὅταν ἁλίσκηται.

Λύκοι μὲν καὶ ἄρνες καὶ τ' ἄλλα τῶν θηρίων διαμάσσεται τὰ δίκτυα, ὅταν ἐν τούτοις γένηται. Ἡ δὲ ἄρκτος τοὺς ὀδόντας ἔχουσα εἴσω τοῦ στόματος ἥκιστα πρὸς τὰ λίνα ἐξικνεῖται. Παραπέμπει γὰρ τὰ χείλη διὰ πάχος καὶ μέγεθος, ἢ μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς χερσὶ διασπᾷ τὸν βρόχον, καὶ ταῖς μὴν χερσὶ διασπᾷ τὸ λίνον, τῷ δὲ στόματι ἀμύνεται τοὺς διώκοντας· ἢ ὅτι αἱ περικυλινδήσεις μάλιστα βοηθοῦσι αὐτῇ πρὸς τὴν ἀποφυγὴν διασπῶσαι τὸ δίκτυον καὶ ῥηγνύουσαι, ὅθεν πολλάκις περικυλιομένη τοῖς βρόχοις διαιρεῖ τούτους καὶ τέμνει, εἶτα ῥᾳδίως ἐκκυβιστᾷ καὶ σώζεται. Πολλῶν οὖν αὐτῇ ὄντων ἀμυντηρίων καὶ ἀφορμῶν εἰς διαφυγὴν, τοῖς μάλιστα ἰσχυροτέροις χρῆται, καὶ διολισθαίνει τοῦ βρόχου ὑφ' οὗ κατέχεται.

ρμθ'. Διατί ἡ τευθὶς φαινομένη, σημεῖον χειμῶνος ἐστί.

Ἡ τευθὶς ἰχθύδιόν ἐστι λεῖον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαρκὸς, ὅθεν καὶ μαλάχιον ὠνόμασται. Ψιλότατον γὰρ ὂν καὶ μήτε ὀστράκῳ συγκαλυπτόμενον, μήτε δέρματι περιεχόμενον, μήτε λεπίδι σκεπόμενον, μετὰ τῶν μαλαχίων τετάχαται. Γυμνὸν οὖν παντὶ καὶ ἀσκεπὲς ὂν προαισθάνεται δι' εὐπάθειαν τοῦ χειμῶνος. ὅθεν ἐξάλλεται φεύγουσα τὸ ψύχος καὶ τὴν ἐν βάθει ταραχὴν τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἀνανήχεται. Ὅταν οὖν τὸ ἰχθύδιον τοῦτο θεάσωνται οἱ θαλαττουργοὶ τῇ θαλάσσῃ νηχόμενον, χειμῶνα τεκμαίρονται, ὥσπερ ὅταν ἴδωσι τὸν πολύποδα τῆς πέτρας περιεχόμενον, ἀνέμων σημεοῦνται φοράν. Ἐγκατέσπειρεν γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς ζώοις δυνάμεις προγνωστικὰς, δι' ὧν τὰ σωτήρια διώκουσι καὶ τὰ λυπηρὰ διαφεύγουσι.

ρν'. Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῇ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ.

Ὁ σῖτος πικρὸς ὅτι καὶ ξυλώδης, χαύνη δὲ καὶ εὐδιάσηπτος ἡ κριθή. Ὅθεν ἐκεῖνος μὲν μαλαττόμενος καὶ χυλούμενος ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ μάλιστα φύεται. Τῇ δὲ κριθῇ διὰ μανότητα σύμφορόν ἐστι τὸ ξηρότερον, ὅθεν πυροφόρος μὲν ἡ πίων καὶ βαθύγεως ἄρουρα, κριθοφόρος δὲ ἡ λεπτόγεως. Διότι τῶν σπερμάτων τὰ ἰσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται, τὰ δὲ ἀσθενῆ λεπτοτέρας καὶ ἐλαφρῆς. Ἀσθενέστερον δὲ ἡ κριθὴ καὶ μανότερον, ὅθεν οὐ φέρει τὴν πολλὴν τροφὴν καὶ βαρεῖαν, Ἑκάστῳ γὰρ βλαστήματι καὶ ἑκάστῳ φυομένῳ χόρτῳ ἢ σπέρματι κατάλληλον χρὴ τὴν ὑποκειμένην παρασκευάζεσθαι γῆν, ὅπως ᾧ χαίρει ἕκαστον, τούτῳ τρεφόμενον αὔξηται. Χαίρει δὲ τὰ μὲν τοῖς ξηροῖς, τὰ δὲ τοῖς ὑγροῖς, τὰ δὲ τοίς θερμοῖς.

ρνα'. Διατί ἡ ἄμπελος οἴνῳ ῥαινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς, ἀναξηραίνεται.

Ὅτι ὁ ἄκρατος στυπτικὴν ἔχων φύσιν ἐνδύεται

A ante æstatem cadentes conducunt, siquidem illud humectant, nec permittunt illud a calidioribus ventis æstu affici et uri, hinc Dorii malum graminis proventum exoptant.

148. *Quare ursa non arrodit retia quando capitur.*

Lupi et agni aliæque bestiæ arrodunt retia quando illis constrictas se sentiunt. Ursa vero dentes interius in faucibus habens minus illis valet adversus linum, quod labiis propter illorum crassitiem et magnitudinem patitur excidere : aut vero quoniam magis valet anterioribus pedibus, illis laqueos dirumpit, atque adeo retia quoque, et ore defendit se adversus persequentes : aut quia volutationes ursam maxime juvant ut evadere possit, B discindendo atque disrumpendo rete, sæpe enim cum eo se circumvolvens id laxat ac refringit, ac deinde facile prosilit atque se tuetur. Itaque cum multa habeat quibus se possit defendere, multaque ad effugiendum auxilia, robustissimis utitur, laqueumque quo tenetur ligata, perrumpit.

149. *Quare loligo super aquis visa signum sit tempestatis.*

Loligo pisciculus est superficie corporis lævis, unde et μαλάχιον a mollitie appellatur; nudus enim nec munitus, testa, nec cute indutus, neo squama contectus, mollibus accensetur. Nudus itaque et minime tectus adeo cum sit, facile afficitur præsentitque tempestatem, unde prosilit ut frigus et maris turbationem quæ in fundo est effugiat, et in C summa aqua pronatat. Quando igitur hunc pisciculum nautæ vel piscatores mari supernatantem vident, tempestatem præsagiunt, uti ventorum imminentium signum est, si polypodem animadverterint petræ adhærentem. Inseminavit enim Deus animalibus facultatem ejusmodi prænotricem, cujus ope profutura prosequuntur, et quæ nocere possunt fugiunt.

150. *Quare frumentum in lutoso, hordeum in arido conserimus solo.*

Quoniam frumenti planta amara ac surculosa est, hordei autem laxa et fungosa quæque facile corrumpitur, unde illud ab humido emollitum succoque impletum optime crescit, hordco autem quia laxiore natura est, magis conducit terra siccior : D unde et pinguis ac profundus ager bonum profert frumentum, tenuis bordeum. Semina robusta copiosiore nutrimento indigent, infirmiora tenuiore ac leviore. Est autem bordeum longe infirmius rariusque, unde non fert nutrimentum grave ac multum. Cuivis enim plantæ herbæve nascenti ac semini congruentem terram subjicere atque aptare oportet, ut qua quodlibet gaudet, in hac alatur et adolescat, prout alia sicco, humido alia, alia calido delectautur solo.

151. *Quare vitis vino irrigata, maxime quod ipsa edidit, exarescat.*

Quoniam merum vi sua styptica sive contra-

hente insinuat se radicibus, porosque constipando ac condensando non sinit aquam ut planta floreat crescatque, penetrare. Facilius vero imbibit vitis vinum quod ex ipsa profectum est, si illi iterum affundatur. Etsi enim sensu destituitur planta, ac nec appetitu nec phantasia movetur, tamen natura fertur ad succum sibi familiarem, et ab eo facilius constipatur. Cæterum nihil verius, quam multa in physicis esse quæ difficulter explicari et quorum rationes conjecturis non facile attingi possunt, cujusmodi profunda cognitione tantisper dilata, satis nobis esse debet si verisimile aliquid afferatur. Idem aperte profitetur Plato in Timæo, atque ideo Nec ego, inquit, qui loquor, nec vos qui me auditis humani aliquid a nobis alienum putare debemus.

152. *Quare rosæ lætius florent fœtentibus plantis juxta nascentibus.*

Non rosæ solum, sed et lilia et quæcunque suavi odore præstant, juxta nascentibus allio et cœpis fragrantiora fiunt. Siquidem quidquid adhuc in illis supererat acre atque ingratum, natura sua fertur ad illa acerrimi odoris semina, sic ut reliquum deinde sit fragrantissimum amœnissimumque. Sed et ruta sub fico plantata fit quam prius erat acrior, nam quod in fico erat graveolentius, in rutam transfertur. Etiam in ficis prope caprificos plantatis suaviores fici nascuntur, siquidem homogenea ac similis generis quæ sunt, per naturam feruntur ac trahuntur ad similia, quidquid itaque in fico erat acre, in caprificum transit, atque adeo sinceram ei servat dulcedinem.

153. *Quare aprorum lacrymæ dulces, cervorum sint salsæ.*

Hoc et calore et frigiditate contingit. Cervus enim frigidæ naturæ est, unde et timidus semperque fugiens, nec qui unquam alios persequitur. At aper calida temperatura, unde calor oculis ejus insidens lacrymas coquit et dulces reddit, sed in cervis frigus cum mutare illarum naturam non possit, relinquit salsas crudasque. Nihil sane est in natura quod causam suam non habet, licet multa captum nostrum effugiant. Itaque oportet, veriorem causam semper inquirere, tamen contentum esse etiam verisimilibus, quod et Plato in Phædone facere jubet, non ea modo quæ refelli nullo modo possunt amplectens, sed ea quæ difficulter possunt confutari.

154. *Quare silices et plumbi laminæ aquæ impositæ illam frigidiorem reddant.*

Hanc quæstionem Aristoteles in problematis cum instituisset expendere, insolutam reliquit, est enim ex difficillimis. Nimirum vero cum aer extrinsecus allabens aquam reddit frigidam, id magis etiam efficere valet cum in lapides et plumbi laminas impingitur: densitate enim sua excipiunt illud atque in aquam iterum remittunt, ut per totam illam validius frigus pervadat, unde nihil mirum quod silices plumbique laminæ aquæ injectæ illam refri-

A ταῖς ῥίζαις, καὶ τοὺς πόρους συναγαγὼν καὶ πυκνώσας οὐκ ἐᾷ διιέναι τὸ ὕδωρ, ὥστε τὸ φυτὸν εὐθαλεῖν καὶ βλαστάνειν. Ῥᾷον δὲ ἡ ἄμπελος δέχεται τὸ ἐξ αὐτῆς ἐπιὸν, εἰς αὐτὴν ἐπανιόν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναισθητον τὸ φυτὸν, καὶ οὔτε ὁρμῇ οὔτε φαντασίᾳ διοικούμενον, ἀλλὰ φύσει πρὸς τὸν οἰκεῖον χυμὸν τρεπομένη, παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ὑπομένει τὴν πύκνωσιν. Εἰσὶν οὖν ὡς ἀληθὲς τὰ πλείω τῶν φυσιολογουμένων δύσφραστα καὶ δυσείκαστα, καὶ δεῖ τὸ μὲν βάθος ἀπογινώσκειν τῆς διαγνώσεως δέχεσθαι δὲ τὸ διδόμενον ἂν ἔχει τὸ πιθανόν. Τοῦτο καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ βοᾷ, ὡς Ἐγώ τε ὁ λέγων ὑμεῖς τε οἱ ἀκούοντες φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν.

B ρνβ'. Διατί τὰ ῥόδα μᾶλλον ἀνθεῖ δυσωδῶν τινῶν παραφυομένων αὐτοῖς.

Οὐ τὰ ῥόδα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴα καὶ πάντα ὅσα ἔχει ἡδεῖαν ἀποφορὰν, ὅταν σκόροδα καὶ κρόμμυα τούτοις παραφύεται, εὐωδέστερα γίνεται. Διότι πᾶν εἴ τι δριμὺ καὶ δύσοδμον ἐν τούτοις ᾖ, ἐν τοῖς δριμυτέροις τῶν σπερμάτων φυσικῶς ἀποῤῥεῖ, καὶ γίνεται τὸ καταλιμπανόμενον εὐωδέστατον καὶ ὀσφραντικώτατον. Καὶ τὸ πήγανον δὲ ὑπὸ τῇ συκῇ φυτευόμενον δριμύτερον ἑαυτοῦ γίνεται; μετατίθεται γὰρ εἰς φυτὸν τὸ ἐν τῇ συκῇ βαρύοσμον. Καὶ τῶν συκαῖς δὲ ἀγρίαις παραφυτευομένων συκῶν βελτίω τὰ σῦκα γίνονται· Ὁλκῆς γὰρ ἑκάστῳ καὶ φορᾶς πρὸς τὰ σύμφυλα καὶ ὅμοια γινομένης, ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ γλυκαίᾳ συκῇ δριμὺ, εἰς τὴν ἀγρίαν μεταβαίνει συκῆν, καὶ ἄμικτον τὴν τοῦ σύκου διαφυλάττει γλυκύτητα.

C ρνγ'. Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυ ἡδὺ, τὸ δὲ τῶν ἐλάφων ἁλμυρόν.

Τοῦτο διὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ ἔλαφος ψυχρὸς, ὅθεν καὶ δειλὸς καὶ φεύγων ἀεὶ, διώκων δὲ οὐδέποτε. Ὁ δὲ χοῖρος θερμὸς, ἔνθεν τοι τὸ μὲν θερμὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν συῶν ἐγκαθήμενον πέπτει τούτοις τὸ δάκρυον, καὶ γλυκὺ ἀπεργάζεται. Τὸ δὲ ψυχρὸν μεταβαλεῖν τοῦτο τοῖς ἐλάφοις μὴ ἐξισχύον, ἁλμυρὸν τοῦτο καὶ φαῦλον ἐᾷ. Οὐδὲν γὰρ τῶν πάντων ἀναίτιον, εἰ καὶ πολλὰ τὴν ἡμετέραν διαφεύγει κατάληψιν. Δεῖ δὲ ἀεὶ μὴν τὰς ἀληθεστέρας διώκειν τῶν αἰτίων, ἀλλὰ καὶ ταῖς πιθανωτέραις ἀρκεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ τοῦτο Πλάτων παρακελεύεται ἐν τῷ διαλόγῳ τῷ Φαίδονι, οὐ τὰ ἀνέλεγκτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ δυσέλεγκτα προσδεχόμενος.

D ρνδ'. Διὰ τίνα αἰτίαν χάλικες καὶ μολιβίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσι.

Τοῦτο τὸ ζήτημα ἐν προβλήμασιν Ἀριστοτέλης ἐπιχειρήσας θεωρῆσαι οὐκ ἐπιλύσατο, ἔστι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δυσθεωρήτοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ παραψύχει τὸ ὕδωρ ἔξωθεν ἐμπίπτων, οὕτω δὲ μᾶλλον ἰσχύει πρὸς τοὺς λίθους καὶ τὰς μολιβδίδας ἀπερειδόμενος. Στέγουσι γὰρ αὐτὸν τῇ πυκνότητι καὶ ἀνακυκλῶσι εἰς τὸ ὕδωρ, ὥστε δι' ὅλου ἰσχυρὰν γίνεσθαι τὴν περίψυξιν, καινὸν οὐδὲν ἐὰν τὰ τῶν χαλίκων λιθίδια καὶ αἱ μολιβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρὸν

ποιοῦσι τὸ ὕδωρ. Διὸ καὶ χειμῶνος οἱ ποταμοὶ ψυ- A χρότεροι τῆς θαλάττης γίνονται· ἰσχύει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁ ψυχρὸς ἀὴρ ἀνακλώμενος, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ διὰ βάθος ἐκλύεται πρὸς μηδὲν ἀντερείδων. Ἄλλως τε καὶ ὁ μόλιβδος τῶν φυσει ψυχρῶν ἐστιν, οἵ τε χάλικες τῇ πυκνότητι τὸ ψυχρὸν διὰ βάθος ποιοῦσιν.

gerant. Similem ob causam hiemis tempore fluvii frigidiores sunt quam mare, aer enim frigidus in illis reflexus prævalet magis quam in mari, ubi propter profunditatem nullum in solidum corpus incidit, sed dissolvitur. Alioqui plumbum etiam natura frigidum est, et silices propter densitatem frigus in imo faciunt.

ρνε'. Διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύροις καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται.

Θαυμαστὸν δοκεῖ εἰ τὰ θερμότατα ἄχυρον καὶ ἱμάτιον συνεκτικὰ τῶν ψυχροτάτων ἐστίν. Οὐκ ἔχει δὲ οὕτως, ἀλλ' εἶ αὐτὸς παραλογιζόμενος. Οὐ γὰρ φύσει θερμὸν τὸ ἱμάτιον, καὶ γὰρ ὁ χιτὼν ψυχρὸς ἡμῖν προσπίπτει τὸ πρῶτον ἐνδυσαμένοις, εἶτα μέντοι θερμαίνει τῆς ἀφ' ἡμῶν θερμότητος ἐμπιπλάσμενος, καὶ ἅμα περιστέλλων καὶ τὸν ἔξω ἀέρα B τοῦ σώματος. Ὥσπερ οὖν ἡμᾶς θερμαινόμενον θερμαίνει τὸ ἱμάτιον, οὕτω ψυχόμενον τὴν χιόνα περιψύχει. Ψύχεται δὲ ὑπ' ἀφιείσης πνεῦμα λεπτὸν τοῦτο γὰρ συνέχει τὴν πῆξιν αὐτῆς ἐγκατακεκλεισμένον. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ πνεύματος ὕδωρ οὖσα ῥεῖ καὶ διατήκεται καὶ ἀπανθεῖ τὸ λευκόν, ὅπερ ἡ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ὑγρὸν ἀνάμιξις ἀφρώδης γενομένη παρεῖχε, καὶ τὸ ἄχυρον διὰ κουφότητα μαλακῶς περιπίπτον οὐ θρύπτει τὸν πάγον.

155. *Quare paleis et vestimentis injectis nix conservatur.*

Mirum videri possit quod calidissimæ res ut palea et vestimentum frigidissimas conservant. Sed non ita se habet, verum ipse qui ita judicas falleris. Neque enim natura calidum est vestimentum, nam et tunicam primo nos cum eam induimus frigidam sentimus, deinde demum calefacit, impleta scilicet calore a corpore nostro procedente, et externum aerem ab illo arcens ac repellens. Quemadmodum igitur calefacta vestis nos calefacit, sic frigefacta nives refrigerat. Frigefit autem emisso ab illis tenui spiritu, qui dum a veste inclusus retinetur, eas integras ac compactas conservat. Hic enim sic exspiret et evolaverit, nix in aquas e quibus constat liquefacta diffluet, alboremque suum veluti florem amittet, perinde ut evanescit ac perit spuma quæ spiramine cum aqua permisto nata fuerat. Sed et palea, quoniam perlevis est, molliter nivibus incumbens, consistens ejus gelu non dissolvit, sed integrum relinquit.

ρνς'. Τί ἐστι βούλιμος.

Βούλιμος λέγεται ὁ μέγας λιμὸς οἷον πούλιμός τις, τοῦτ' ἔστι πολὺς λιμός. Βουλιμιῶσι δὲ οἱ διὰ χιόνος μάλιστα πολὺ βαδίζοντες· Πάσχουσι δὲ τοῦτο D καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, καὶ μάλιστα ὅταν ἰσχάδας καὶ μῆλα κομίζωσιν. Ὁ δὲ θαυμασιώτατόν ἐστιν, οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ κτήνη ἀναῤῥώννυσιν ἄρτος πάντων ἐδωδίμων μάλιστα, ὥστε κἂν ἐλάχιστον ἐὰν φάγωσιν, εὐθὺς ἵστανται καὶ βαδίζουσι, περιψύχεται γὰρ ἰσχυρῶς καὶ πυκνοῦται τὰ σώματα τῶν βαδιζόντων διὰ χιόνος, κἀντεῦθεν τὸ θερμὸν ἔσωθεν ἀντιπεριϊστάμενον ἀναλίσκει τὴν τροφὴν, εἶτα ἐπιλειπούσης αὐτῆς ὥσπερ τὸ πῦρ ἀπομαραίνεσθαι. Διὸ πεινῶσι σφόδρα οἱ τοῦτο παθόντες, καὶ βραχὺ παντελῶς ἐμφαγόντες εὐθὺς ἀναλάμπουσιν. Οἱ δὲ τὴν βουλιμίασιν πάθος ἐν στομάχῳ φασὶ διὰ συνδρομὴν θερμοῦ λειποψυχίαν ποιοῦν.

156. *Quid sit bulimos*

Bulimos vehemens fames est, quasi πούλιμος a πολὺς multus et λιμὸς quod famem significat. Vehementius autem esuriunt qui per nives frequenter iter faciunt, quod et equi sentiunt et muli, maxime quando caricas vel poma portant. Quod vero mirandum maxime est, non homines modo sed et jumenta inter omnes cibos pane maxime confirmantur et vires recipiunt, ac si vel paululum ex eo comederint, erecti iterum stant et progrediuntur. Eorum porro qui per nives iter faciunt, corpora vehementer afficiuntur frigore et constipantur, atque inde calor intrinsecus resistens consumit nutrimentum, quo absumpto una cum calore illa deficiunt ac marcent. Sic itaque affecti esuriunt vehementer, et vel paululum cibi si ceperint, iterum reficiuntur. Sunt et qui acrem hanc famem passionem in stomacho esse aiunt, qui ob calorem illi conjunctum facit, ut deliquium animi homines patiantur.

ρνζ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν εὔθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα.

Τὸ φυτὸν ἡ συκῆ ἁπάντων ἐστὶ ὀπωδέστατον, θερμὸν οὖν πνεῦμα καὶ δριμὺ καὶ τμητικὸν ἀφίησι. Καὶ τοῦτο θρύπτει καὶ πεπαίνει τὴν σάρκα τοῦ ὄρνιθος, ὅθεν τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδε-

C 157 (13). *Quare carnes ex fico arbore suspensæ teneriores fiant.*

Ficus omnium fruticum arborumque maxime succo abundat, itaque spiritum ex se emittit calidum, acrem et incidendi vi præditum. Atque hic subigit ac veluti percoquit avis appensæ carnes, si-

NOTÆ.

(13) Ita in ms., quo usus sum, quæstiones hæ capitibus CLVII distinguuntur, neque tamen pauciora argumenta continent quam codex Allatii divisus in capita CXCIII, ut ex titulis supra (col. 524) ascriptis videbis. Itaque ne quis existimaret me minus integrum istud Pselli opusculum dare, in titulo capita CXCIII memoravi, licet pro divisione quam in Lindenbrogiano apographo reperi, non plura sunt capita quam CLVII.

quidem ferocissimus etiam taurus fico alligatus mitior fit contingique se permittit, atque omnino jam veluti languidus factus omittit iram. Hujusmodi igitur spiritus carnibus victimarum vel quibuscunque aliis allabens illas permeat maceratque et teneriores efficit. Itaque etiam dulci e fico grossi crudæ, abundantem illius humiditatem ad se attrahunt atque sic eam meliorem reddunt, quo alludens sacra Scriptura ait (14) : *Ficus extulit grossos suos*, hoc est, anima per purificationem omne inutile tanquam grossum crudum a se emisit atque effudit.

A θεὶς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψαύσεως ἀνέχεται, καὶ ὅλος ἀφίησι τὸν θυμὸν ὥσπερ ἀπομαραινόμενος. Τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς θύμασιν ἢ ὅλως τοῖς κρέασι προσπίπτον διαιρεῖ τὴν σάρκα καὶ περιθρύπτοι καὶ ψαφαρὰν ἀπεργάζεται, διὰ ταῦτά τοι καὶ πρὸς τῆς γλυκείας συκῆς ἕτερα σῦκα τὰ λεγόμενα ὄλυνθοι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα τοῦ φυτοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἕλκοντα, τὴν χρηστοτέραν ἀφίησι. Διὰ ταῦτα φησὶ καὶ ἡ Γραφὴ, Ἡσυκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, τυυτέστιν, ψυχὴ διὰ καθάρσεως ἅπαν τὸ ἄχρηστον ὥσπερ ὄλυνθον ἐξήνεγκεν καὶ ἀποχέτευσεν.

NOTÆ.

(14) Cantic. II, 13. Confer quæ de caprifico supra cap. 152.

ΨΕΛΛΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΝ ΔΟΥΚΑΝ

ΕΠΙΛΥΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΟΙ

ΦΥΣΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

PSELLI

AD IMPERATOREM DOMINUM MICHAELEM DUCAM

SOLUTIONES BREVES

QUÆSTIONUM NATURALIUM.

Græce edidit D. Gottfried Seebode Gothæ 1840 et Wiesbaden 1857, ex apographo quod inter Fabricianas bibliothecæ Academiæ Hauniensis copias asservatur. Præcedent in eo ultima capita ejusdem Pselli Διδασκαλίας παντοδαπῆς quam supra edidimus. In apographi pag. 1 supra titulum hæc verba, licet obscure, leguntur : Quæ sequuntur nondum sunt edita, » ab ipso, ut putat D. Seebode Fabricio annotata. Interpretationen Latinam addidimus. EDIT. PATR.

Plutarchus, o imperator divine, maxime, diversas in medium proferens sententias, tantum abest ut veritatem revelet, ut mentem legentium circa veri tramitem in ambiguitatem potius transferat. Quicunque igitur ad rerum cognitionem pervenire voluerit, demonstrative procedere debebit, a sensibilibus inchoando et ad principium omnium ascendendo. Hanc ob causam aliam nos in hocce opusculo viam ingressi, et a fine initium facientes, in primo capite terram rotundam esse ostendemus, demonstrando quod medium universi occupat et quot stadiorum ejus est circuitus; quanta ac qualis est pars ejusdem quam nos homines incolimus. Deinde dicemus quomodo septem climata distributa sint, et quousque homines habitent ac deinceps quousque in

C Ὁ μὲν Πλούταρχος, ὦ μέγιστε καὶ θειότατε βασιλεῦ, διαφόρους δόξας ἀπαριθμούμενος, καὶ τὴν ἀληθῆ μὴ ἀποδεικνύων καὶ πιστούμενος, συγχέει μᾶλλον τὸν λογισμὸν καὶ ἀπορεῖν παρασκευάζει, ἢ εἰς ἐπίστασιν ἄγει. Τὸν δὲ μέλλοντα ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἰέναι τῶν ὄντων δεῖ μετὰ ἀποδείξεως ἕκαστον εὖ γνῶναι, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀρξάμενον, καὶ ὁδῷ προϊόντα ἐπ' αὐτὴν ἀνιέναι τὴν τῶν ὅλων ἀρχήν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι ἑτέραν ἐτραπόμην [εἰς] τοῦτο ὁδὸν, καὶ πρότερον μὲν ἐκ τῶν ἐσχάτων ἀρχόμενος, ἀποδείξω ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ περὶ τῆς γῆς, ὅτι τυγχάνει σφαιροειδὴς, καὶ ὅτι ἐν μέσῳ κεῖται τοῦ παντὸς, καὶ ὅσων σταδίων ἐστὶν ἡ περίμετρος αὐτῆς, καὶ ὅσον καὶ οἷον μέρος αὐτῆς οἰκοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πῶς τὰ ἑπτὰ κλί-

ματα διαμερέρισται, καὶ μέχρι τίνος οἰκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τί μὲν τὸ πέρας τῆς ἐν τῇ δύσει οἰκήσεως, τί δὲ τὸ ἐν τῷ βοῤῥᾷ, καὶ τί τὸ ἐν τῷ νότῳ· Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ ὕδατος, καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ πυρὸς, καὶ ἀστραπῶν, καὶ βροντῶν, καὶ κεραυνῶν, καὶ κομητῶν, καὶ ὑετῶν, καὶ χιόνων. καὶ χαλάζης, καὶ τῶν ὁμοίων. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ φύσεως αὐτῶν, καὶ μεγέθους ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ κινήσεως τῶν ἀστέρων. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ περὶ ὕλης, εἴδους καὶ φύσεως καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ. Ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ περὶ τῆς πρώτης τῶν ὄντων αἰτίας.

α'. Περὶ τοῦ εἶναι τὴν γῆν σφαιροειδῆ.

Περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς γῆς πολλαὶ ἀποδείξεις εἰσί, μάλιστα δὲ, ὅτι ἐπιλάμπει ὁ ἥλιος τοῖς τῆς ἀνατολῆς μέρεσι πρότερον τῶν ἐν τῇ δύσει, καὶ διὰ τοῦτο προλαμβάνει ἀεὶ ἡ ἡμέρα παρά τε τοῖς Σίνοις, καὶ τῇ Περσίδι, καὶ τοῖς ἐκεῖσε ἔθνεσιν. Ὅτε γάρ ἐστι μεσημβρία ἐν τοῖς Σίνοις, ἔστιν ἐνταῦθα πρωΐα, καὶ ὅτε ἐν Περσίδι ἐστὶν ὥρα τετάρτη, ἔστιν ἐνταῦθα πρώτη, καὶ ἀναλόγως τοῦ τῆς ἕω καὶ τῆς δύσεως διαστήματος. Εἰ δέ τις εἴποι καὶ πόθεν δῆλον ὅτι ἔστι τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον διαφέρουσιν αἱ ὧραι, ὡς ἔν τινι μὲν τόπῳ ἡμέραν εἶναι, ἐν ἑτέρῳ δὲ νύκτα, καὶ τὰς ὥρας προλαμβάνειν καὶ ὑστερεῖν, ἴστω, ὅτι φανερὸν τοῦτο γέγονεν ἐκ τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων. Ἐτηρήθη γὰρ, ὅτε γίνεται ἡ ἔκλειψις ἡλίου καθ' ὥραν τετάρτην ἐν τῇ Περσίδι, φαίνεται ἡμῖν ἐνταῦθα, ὡς ἐκεῖσε προλαμβανούσης τῆς ἡμέρας. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ὡρῶν τῆς νυκτὸς ἐπὶ τῶν τῆς σελήνης ἐκλείψεων· ἡ γὰρ κυρτότης τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς γῆς ἀντιφράττει τοῖς δυτικοῖς μέρεσιν, ἕως οὗ ὑψωθῇ καὶ ἐπὶ τούτων ὁ ἥλιος. Εἰ γὰρ μὴ ἡ γῆ σφαιροειδὴς, ἀλλ' ἐπίπεδος καὶ ἐκτεταμένη κατὰ μῆκος, ὅλη ἂν ὁμοῦ ἐφωτίζετο. Ὅτι δὲ κυρτή ἐστιν ἡ ταύτης ἐπιφάνεια, δῆλον ἐκ τούτου· ὅτε γὰρ πλέομεν ἐν πελάγει θαλάσσης, πρῶτον ἡμῖν αἱ ἀκρώρειαι τῶν ὀρῶν φαίνονται· προσεγγίσασι δὲ τῇ γῇ φαίνεται καὶ τὰ κατώτερα· καὶ πλοῖον ἀπὸ γῆς ἰδόντες μηκόθεν ἐν πελάγει, πρῶτον τὰ ἱστία ὁρῶμεν, τῶν λοιπῶν τοῦ πλοίου μερῶν ἀφανῶν ἡμῖν τυγχανόντων· πλησιαζόντων δὲ, καὶ τὰ κάτωθεν μέρη ὑπ' ὄψιν γίνεται· ὅπερ οὐκ ἂν συνέβαινεν, εἰ μὴ κυρτὸν ἦν τὸ σχῆμα τοῦ ὕδατος, τῇ γῇ καὶ αὐτὸ συσφαιρούμενον. Εἰ γὰρ μὴ ἦν τοιοῦτον τὸ σχῆμα τῆς γῆς, πάντες ἂν οἱ ἀστέρες ἐφαίνοντο· νῦν δὲ διὰ τὸ πρὸς βοῤῥᾶν εἶναι τὴν ἡμετέραν οἴκησιν τοὺς μὲν ἀστέρας τοῦ βορείου πόλου ὁρῶμεν, τοὺς δὲ ἐν νότῳ οὐχ ὁρῶμεν. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Κάνωβος, μέγιστος ὢν ἀστὴρ, ἐν μὲν τῇ Αἰγύπτῳ φαίνεται, οὐ μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ νοτιώτεροι ἀστέρες· εἰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ἦν, ἀλλ' ἔῤῥεπε πρὸς τὴν ἀνατολὴν, ἀνίσχοντος, ἂν τοῦ ἡλίου, βραχύτεραι ἐγένοντο αἱ τῶν φωτιζομένων σκιαὶ, πόῤῥωθεν δὲ μείζονες· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ ἀνατέλλοντα πάντα μείζονα ἐφαίνετο ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὡς πλησίον αὐτῆς ἡμῶν ὄντων· δυόμενα δὲ ἐλάττονα· εἰ δὲ πρὸς τὴν

occidente, quo in septentrione ac in parte australi terra habitetur. In secundo capite de aqua, mari, aëre, igne, fulguribus, tonitru, fulmine, cometis, pluvia, nive, grandine et similibus sermo erit. In tertio deinde circa corpora cœlestia eorumque naturam, circa solis ac lunæ magnitudinem, astrorumque motum disquiremus. In quarto, de materia, de naturæ et animæ mentisque forma tractabimus. Quintum denique de primordiali omnium causa rationem reddet.

1. *Terram rotundam esse.*

Plures sunt terræ rotunditatis demonstrationes; quarum gravissima est quod sol orientis partibus lucet prius quam occidentis; quare etiam apud Sinenses et Persas et finitimarum regionum homines maturius lucescit. Quando enim apud Sinas meridies est, hic tempus est matutinum, et dum in Persia quarta hora est, hic prima, et sic secundum orientis atque occidentis distantiam. Quod si quis quæsierit unde appareat hoc ita esse, et cur tanta sit horarum differentia, ita ut hoc in loco dies sit, in illo nox, horæque nunc præcipites nunc tardiores sint, scito, e solis et lunæ eclipsibus hoc patefieri. Compertum habent ejusmodi rerum periti quod solis eclipsis quarta in Perside hora, apud nos prima evenit; quod idem quoad horas nocturnas in lunæ eclipsi accidit. Figuræ etenim terra sphæricæ curvitas regionibus occidentalibus se opponit, donec sol quoque eo usque evehatur. Si enim terra non rotunda, sed plana et longa esset, tota simul illustraretur. Curvam quoque eam esse id testatur quod si in mari navigamus, montium primo cacumina se exhibent; ubi autem ad terram appropinquamus, partes inferiores sensim apparent. Sic etiam quando navim in mari de terra aspicimus, vela primo cernimus dum cæteræ navigii partes oculorum aciem fugiunt. Quando autem appropinquat navis, cæteræ quoque partes sub oculos veniunt. Quod non eveniret, si non esset curva undæ superficies formam sphæræ una cum terra habens. Nisi ea esset terræ forma, omnia astra simul apparerent. Nunc autem cum ad septentrionem incolamus, astra quidem septentrionalis poli aspicimus. Ecce enim Canopus, astrum maximum, in Ægypto apparet, nec tantum illud, sed et cætera quæ magis ad meridiem sunt, astra. Si vero in medio esset sita, sed ad orientem vergeret, emergente sole, breviores fierent eorum quæ illuminantur umbræ, eorum autem quæ procul sunt, majores. Imo et orientia omnia astra majora in oriente apparerent, quippe cum eis propiores essemus; occidentia autem minora. Si vero ad occidentem vergeret nostra regio, contraria omnino contingerent; si vero ad septentrionem inclinaretur, ad hanc partem extenderentur rerum quæ luce perfunduntur umbræ, et si ad meridiem, similiter. Nunc autem, cum sol

oritur, ad occidentem vergunt umbræ, cum autem occidit, ad orientem.

δύσιν ἔῤῥεπε, τὰ τούτων ἐναντία ἐγένετο· καὶ εἴ γε πρὸς βοῤῥᾶν ἔκλινε, πρὸς τοῦτο ἂν τὸ μέρος ἀπετείνοντο ἀεὶ αἱ τῶν φωτιζομένων σκιαὶ, καὶ, εἰ πρὸς μεσημβρίαν, ὁμοίως. Νῦν δὲ, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ἐπὶ δύσιν ἀποκλίνουσιν αἱ σκιαὶ, δυομένου δὲ, πρὸς ἀνατολήν.

2. *De terræ magnitudine.*

De terræ magnitudine multæ fuerunt opiniones; docuerunt vero deinceps omnes universum ejus ambitum esse stadiorum (250,000) ducenties et quinquagies mille; illud autem per geometricam methodum demonstraverunt. Nonnulli autem demensi sunt in terra tantum spatium, quantum intra cœlestem gradum comprehenditur, et hoc in 360; postea cœlestium graduum numerum hoc spatio multiplicantes, eum terræ quem diximus ambitum invenerunt. Nostra vero regio in parte septentrionali sita est; propiereaque borealis polus semper visibilis est; regioque illa quam ultimam novimus versus orientem est urbs quædam Sinensium nomine Sera. Ultra quam, ut inquiunt, lacunæ sunt et calami, neque inde ultra ad orientem iri potest; Sinenses vero illi maxime orientales partes incolunt. Sunt autem omnes doctrina Græci, nisi quod justissimi sunt. Ad occidentem vero habitabilis terra ultra Hispaniam finit ad occidentalem Oceanum in quem influit nostrum ipsum mare. Distant mille milliaribus a terra insulæ quæ Fortunatæ dicuntur, quæ prius habitatæ et ob aeris temperiem et suam fertilitatem quæsitæ, nunc jam non cultæ sunt. Versus septentrionalem partem habitabilis terra Thule insula finitur; quæ enim ulteriora sunt ob ventos non habitantur. Ad meridiem autem incolunt homines usque ad æquinoctialem circulum; sed hujusce regionis incolæ sunt barbaræ gentes, quorum cutis nigro colore est. Qui vero habitant sub æquinoctialem circulum, noctes habent diebus semper æquales. Quam partem igitur vocamus Orientem, non est oriens, sed occidens. Et quæ plurimis videntur orientales urbes esse, quales Iberiæ et Mediæ, ipsæ sunt occidentales, quia sunt in parte terræ occidentali. Initium autem orientalium partium est ultra ipsam Persidem. Terra vero a priscis philosophis in septem climata divisa est hoc modo. Animadvertentes enim illi omnes locos qui sunt magis ad septentrionem siti, maximum diem majorem habere quam loci versus meridiem siti, et ab æquinoctio in partes ulteriores, neglecto semihoræ augmento, has regiones eo spatio ab æquinoctio distantes primum, clima appellaverunt, ei Meroes nomen imponentes. Est porro Meroe urbs Æthiopica. In hoc autem climate maxima dies est tredecim horarum. Deinde animadvertentes ubi maxima dies sesquitredecim horarum esset, hujus regionis dies secundum clima appellaverunt, eique nomen Syenes dederunt. Porro Syene est urbs media inter Æthiopiam et Ægyptum. Idem autem fecerunt de tertio climate, quod e nomine inferioris Ægypti dicitur, quodque maximam diem quatuordecim horarum habet. Ac similiter de quarto a Rhodo nominatum, quodque

β'. Περὶ τοῦ μεγέθους τῆς γῆς.

Περὶ δὲ τοῦ μεγέθους τῆς γῆς πολλαὶ γέγονασι δόξαι, ἀπεφήναντο δὲ ὕστερον πάντες, ὡς σταδίων μυριάδων ἐστὶν εἴκοσι καὶ πέντε ἡ ὅλη περίμετρος αὐτῆς, ἀποδείξαντες δὲ τὸ τοιοῦτον διὰ μεθόδων γεωμετρικῶν. Τινὲς δὲ τοσοῦτον μετρήσαντες διάστημα ἐν τῇ γῇ, ὥστε παραλλάττεσθαι μίαν μοῖραν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τοῦτο ἐπὶ τξ', ἤτοι τὴν τῶν μοιρῶν τοῦ οὐρανοῦ ποσότητα πολυπλασιάσαντες, εὗρον τὴν περίμετρον τῆς γῆς τοσαύτην. ὡς εἴπομεν. Ἡ δὲ ἡμετέρα οἴκησις ἐστὶν ἐν τῷ βορείῳ μέρει, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν βόρειος πόλος ἐστὶν ἀειφανής· καὶ ἡ ἐγνωσμένη οἴκησις ἐν τῇ γῇ κατὰ τὴν ἀνατολὴν μὲν τελευτᾷ ἐν πόλει τινὶ τῶν Σίνων λεγομένῃ Σήρᾳ. Τὸ γοῦν ἐπέκεινα ταύτης, ὡς ἱστοροῦσιν, τέλματα εἶσι καὶ κάλαμοι, καὶ δίοδος ἀπ' αὐτῆς ἀνατολικωτέρα οὐκ ἔστιν, οἱ δὲ Σῖνοι οὗτοι τὰ ἀνατολικώτερα μέρη τοῦ κόσμου οἰκοῦσιν· εἰσὶ δὲ πάντες Ἕλληνες τὸ δόγμα, πλὴν πάνυ δικαιότατοι. Κατὰ δὲ τὴν δύσιν τελευτᾷ ἡ οἴκησις ἐπέκεινα τῆς Ἱσπανίας πρὸς τῷ δυτικῷ ὠκεανῷ, εἰς ὃν εμβάλλει αὕτη ἡ καθ' ἡμᾶς θάλασσα. Ἀπέχουσι δὲ ὅσον χιλίων μιλίων διάστημα ἀπὸ τῆς γῆς αἱ λεγόμεναι τῶν Μακάρων νῆσοι, αἵτινες πρὶν οἰκούμεναι οὖσαι καὶ ἐπίφθονοι διά τε τὴν εὐκρασίαν τοῦ ἀέρος καὶ τηλο πολλὴν εὐφορίαν, νῦν ἀοίκητοί εἰσι. Κατὰ δὲ τὸ ἀρκτῷον μέρος περαιοῦται ἡ οἴκησις ἐν Θύλῃ τῇ νήσῳ· τὰ γὰρ περαιτέρω ταύτης ἀοίκητα διὰ τὴν ψῦξιν. Κατὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν οἰκοῦσιν ἄνθρωποι ἄχρις αὐτοῦ τοῦ ἰσημερινοῦ κύκλου· ἀλλ' εἰσὶν οἱ ἐκεῖσε οἰκοῦντες βάρβαρα ἔθνη καὶ μέλανα τὴν χροιάν. Ὅσοι δὲ οἰκοῦσιν ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν κύκλον, ἀεὶ τὰς νύκτας ἔχουσιν ἴσας ταῖς ἡμέραις. Ἡ οὖν λεγομένη παρ' ἡμῶν ἀνατολὴ οὐκ ἔστιν ἀνατολὴ, εἰ μὴ δύσις· ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ δοκοῦσαι τοῖς πολλοῖς ἀνατολικώτεραι πόλεις, οἷαι αἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Μηδίας, καὶ αὗται δυτικαὶ ὑπάρχουσι διὰ τὸ ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς οἰκουμένης εἶναι. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν ἀνατολικωτέρων μερῶν καὶ αὐτῆς τῆς Περσίας ἐστὶν ἐπέκεινα. Διαμεμέρισται δὲ ἡ οἰκουμένη ὑπὸ τῶν πάλαι σοφῶν εἰς τὰ ἑπτὰ κλίματα τοιούτῳ τρόπῳ. Ἰδόντες γὰρ οὗτοι, ὡς ὅσαι χῶραί εἰσι βορειότεραι, ἔχουσι τὴν μεγίστην ἡμέραν μείζονα τῶν νοτιωτέρων, καὶ ἀπὸ ἰσημερινοῦ ἐπὶ τὰ ἔνθεν μέρη, ἐάσαντες αὔξησιν ἡμιωρίου, ἐκάλεσαν τὰς τοσαύτην ἀπόστασιν ἀπεχούσας τοῦ ἰσημερινοῦ πρῶτον κλίμα, ὀνομάσαντες αὐτὸ διὰ Μερόης. Ὑπάρχει δὲ ἡ Μερόη πόλις Αἰθιοπική· ἔστι δὲ ἐν τῷ τοιούτῳ κλίματι ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ιγ'. Εἶτα πάλιν ἰδόντες, ἔνθα εστὶν ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ιγ υ, ὠνόμασαν τὰς ἐκεῖθεν ἡμέρας κλίμα β', καὶ ἐκάλεσαν τοῦτο διὰ Συήνης. Ἡ δὲ Συήνη ἐστὶ πόλις ἐν μεταιχμίῳ τῆς Αἰθιοπικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς χώρας. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐποίησαν καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου κλίματος, τὸ διὰ τῆς κάτω χώρας Αἰγύπτου λεγόμενον, τὴν μεγίστην ἔχον

ἡμέραν ὡρῶν ιδ'· καὶ ἐπὶ τοῦ τετάρτου ὁμοίως, A τὸ διὰ Ῥόδου ὀνομαζόμενον, τὴν μεγίστην ἔχον ἡμέραν ὡρῶν ιδ'δ'· καὶ ἐπὶ τοῦ πέμπτου, ἐν ᾧ οἰκούμενοι, ὡσαύτως, ἐν ᾧ ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ἐστι ιε'. Ὠνόμασται τὸ ἕκτον κλίμα τὸ διὰ μέσου Πόντου, ἐν ᾧ ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ιε'δ'. Τὸ δὲ ἕβδομον τὸ διὰ τοῦ Βορυσθένους, ἐν ᾧ ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ἐστι ις', Εἰσὶ δὲ ἐν τῷ Βορείῳ μέρει τόποι οἰκούμενοι ἐπέκεινα τῶν ἑπτὰ κλιμάτων, ἐν οἷς μείζων ἐστὶ τῶν δηλωθεισῶν ὡρῶν ἡ μεγίστη ἡμέρα. Αὐτίκα γοῦν ἐν τῇ Θούλῃ, διὰ τὸ τὸν θερινὸν κύκλον ὅλως ὑπὲρ γῆν εἶναι, ἐν τῷ θέρει ἐπὶ ἡμέρας μι' ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἄδυτος ὑπάρχει· ἐν δὲ τῷ χειμῶνι δι' ἡμερῶν μ' τὸν ἥλιον οὐχ ὁρῶσι, διὰ τὸ τὸν ὅλον τὸν χειμερινὸν κύκλον ὑπὸ γῆν εἶναι καὶ ἀφανῆ. Ἡ δὲ διαίρεσις τῶν ἑπτὰ B κλιμάτων κατὰ μὲν μῆκός ἐστιν ἀπὸ ἀνατολῆς ἄχρι δύσεως, κατὰ δὲ πλάτος ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ ἄχρι τῶν βορείων μερῶν, ὧν εἴπομεν· Ἔστι δὲ τὸ μὲν μῆκος τῆς οἰκουμένης διάστημα ὡρῶν ιβ'· ὅτε γὰρ ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ἐν Σήρᾳ τῇ πόλει, δύνει ἐν ταῖς Μακάρων νήσοις· Τὸ δὲ πλάτος ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ ἄχρι τῆς νήσου Θούλης, ὡς τριπλάσιον γίνεσθαι τὸ μῆκος τοῦ πλάτους· διὸ γελοῖοι, ὅσοι κυκλοτερῆ τὴν οἰκουμένην καταγράφουσιν.

γ'. Περὶ τῶν μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ στοιχείων καὶ τῶν περὶ ταῦτα παθῶν.

Ἡ γῆ τὴν μέσην τοῦ παντὸς χώραν λαχοῦσα εὐθὺς τὸ ὕδωρ ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς· ἔστι δὲ ὁ τόπος αὐτοῦ ὁ ὠκεανὸς, πάντων τῶν ὑδάτων καταῤῥεόντων εἰς αὐτόν. Εἰσὶ δὲ μέγισται θάλασσαι, πρώτη μὲν ἡ C Ἐρυθρᾶ, ὡς μέχρι τῆς Ἰνδικῆς διήκουσα γῆς, τῆς τε χώρας τῶν Σίνων καὶ ἄχρι τῆς Περσίδος. Δευτέρα δὲ αὕτη ἡ καθ' ἡμᾶς εἰσβάλλουσα πρὸς τοῖς τῆς Ἱσπανίας μέρεσιν εἰς τὸν δυτικὸν ὠκεανόν. Τρίτη δὲ ἡ λεγομένη Μεγάλη διὰ τὸ μὴ ἔχειν νήσους, εἰσβάλλουσα διὰ τοῦ στενοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν. Αἱ δὲ λοιπαὶ λίμναι μᾶλλόν εἰσιν, ἢ θάλασσαι. Ἁλυκὸν δέ ἐστι τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐπεὶ γὰρ ὁ ἥλιος ἀεὶ ἀνιμᾶται τὸ λεπτομερὲς αὐτῆς ὑγρὸν, καταλείπεται τὸ παχὺ, καὶ ἔχει τοιαύτην γεῦσιν, καθάπερ ὁρῶμεν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων· πινομένου γὰρ παρ' ἡμῶν τοῦ ὕδατος, καὶ τῆς φύσεως χρωμένης πρὸς τὴν σύστασιν ἡμῶν τῇ λεπτομερεστέρᾳ αὐτοῦ ὑγρότητι, τὸ παχύτερον γίνεται οὖρον, καὶ ἔστι καὶ αὐτὸ τῇ γεύσει ἁλυκόν. D Καὶ τοῦτο τῆς θείας ἔργον προνοίας. Εἰ μὴ γὰρ ἦν ἁλυκὸν τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, σῆψιν ἂν ἐδέξατο μὴ ῥέον, καὶ δυσωδία τούτου ἐξεπέμπετο ἀναιρετικὴ τῶν ζώων. Ἔστι δὲ τὸ ὅλον ὕδωρ τῷ ὄγκῳ τῆς γῆς μεῖζον· εἴπερ ἰσοπαλῆ καὶ ἰσοτάλαντα δεῖ εἶναι τὰ στοιχεῖα.

δ'. Περὶ ἀέρος, καὶ πυρὸς, καὶ νεφῶν, καὶ ὑετῶν, καὶ ἀστραπῶν, καὶ βροντῶν.

Τῆς δὲ γῆς ἄνωθεν καὶ τοῦ ὕδατός ἐστιν ὁ ἀὴρ, πρὸς τὴν τῶν ζώων σύστασιν ἀναγκαιότατος. Τούτου δὲ ἄνωθεν τὸ πῦρ, οὐχ οἷον τὸ χρώμενον παρ' ἡμῶν. Τοῦτο γὰρ παχὺ καὶ καυστικὸν, καὶ τοῦ στοιχειώδους

maximam diem sesquiquatordecim horarum habet: atque sic quoque de quinto, in quo etiam homines habitaut, et in quo maxima dies est quindecim horarum. Nominaverunt sextum clima a Ponto medio, in quo maxima dies est sesquiquindecim horarum. Septimum clima quod est per Borysthenem, in quo dies maxima decem et sex horis constat. In parte autem septentrionali sunt habitabiles loci ultra septem illa climata, in quibus maxima dies major est quam dies prædicti. In Thule igitur, cum æstivus circulus omnino supra terram sit, per æstatem diebus quinquaginta sol non occidit; per hiemem vero diebus quadraginta solem non vident, cum totus hiemalis circulus subter terram sit nec appareat. Distributio autem septem climatum est secundum longitudinem ab oriente usque ad occidentem, secundum latitudinem vero ab æquinoctio usque ad partes septentrionales, de quibus supra. Secundum longitudinem porro differentia inter extremas partes duodecim horis constat. Quando enim sol in urbe Sera oritur, in Beatorum insulis occidit. Latitudo vero ab æquinoctio ad insulam Thulem vadit, ita ut longitudo latitudine triplo major sit. Unde ridiculi sunt, qni rotundam terram habitabilem describunt.

3. *De elementis quæ sunt inter terram et cœlum, et de passionibus quæ ad ea attinent.*

Terra quæ mediam universi regionem sortita est super se aquam statim habet. Aquæ autem locus est oceanus, in quem influunt aquæ omnes. Maxima vero maria sunt primum quidem Erythræum, quod usque ad Indicam terram et Sinensium regionem et Persidem extenditur. Secundum autem illud est quod nostra in regione versus Hispaniam in occidentalem oceanum incidit. Tertium est quod dicitur Magnum eo quod nullam insulam habeat, quodque per fretum in nostrum mare irruit. Cætera vero magis lacus sunt quam maria. Salsa autem est aqua maris ob sequentem causam. Cum enim sol perpetuo elevet humorem qui in eo subtilissimus est, crassior relinquitur, et eum saporem habet quem in nostris corporibus experimur. Cum enim aquam bibimus, subtiliore hujus humore natura utitur ad nostri corporis substantiam, crassior vero fit urina quæ et ipsa gustanti salsa est. Et id divinæ Providentiæ opus esse animadvertitur. Nisi enim salsa esset aqua maris, putrefieret, quippe quæ non fluat, et ex ea emitteretur odor pestilens qui animalia destrueret. Mole autem universa aqua est terræ amplitudine major; oportet enim ut elementa viribus paria et pondere æqualia sint.

4. *De aere, igne, nubibus fulguribus et tonitribus.*

Supra terram et aquam est aer, ad animantium constitutionem maxime necessarius. Supra aerem vero ignis, non ei quo utimur similis. Hic enim crassus et vim habens urendi et ignem elementa-

rium ita excedit ut crystallus aquæ humorem. Ille autem subtilis et temperato calore præditus, neque urente, illius simili qui nobis est ingenitus. Nubes vero efformantur ex terra et mari, vaporibus sursum solis ardore sublatis, in altis regionibus harum frigoris causa densatis et in aquam conversis. Addubitant vero nonnulli quomodo frigidæ sint hæ partes superiores, quamvis soli proximiores sint. Oporteret enim ut propter solis vicinitatem sint calidæ. Et dicimus solem ipsum per se non esse calidissimum, ut quidam opinantur; sed is calor quem hic sentimus, per ejus radiorum ad terram reflexionem producitur. Et hoc manifestum est ex maximorum montium verticibus. Soli enim viciniores, frigidiores sunt quam regio inferior. Pluvia vero maximam offert similitudinem cum eo vapore qui ex aquis in lebetibus calefactis efficitur. Si quis enim eos operculo claudat, ascendit vapor ad corpus operiens, in eoque densatur, fit aqua et rursum in lebetem defluit. Nix autem non est aqua congelata, sed ex nube humida oritur quæ antequam prorsus in aquam vertatur, congelatur et decidit, et idcirco fungosam et tenuem compositionem habet. Grando vero formatur cum aqua congelatur, priusquam in terram deciderit. Si enim procul a terra fiat congelatio, decidit sphæricam speciem præbens, solutis magni intervalli ratione ejus extremitatibus; si autem prope terram congeletur, decidit diversas habens figuras et varias extremitates. In aere hæc omnia fiunt, nubes, pluvia, nix, grando. Similia autem illis formantur prope terram; nubi quidem similis nebula, pluviæ ros, nivi pruina, grandini vero glacies. Fulgura autem et tonitrua nubibus inter se pulsantibus non efficiuntur, sed quando ventus calidus eas circumdans, dum ipsæ densantur et refrigerantur, per oppositionem inflammatur. Altero enim superante, alterum aufugit. Etsi enim sursum ignis fertur, tamen frigore quod sursum est coactus et nubium densitate ad inferiora tendit. Si autem parvus et levis sit calor, solum fulgur et tonitru efficit; si autem multus et ardens, fulmen. Porro fulgur præcedit tonitru, quamvis producantur simul, ob sequentem causam. Visus, qui sensuum primus est, protinus videt quod visibile est; auditus autem post tempus quod audibile est percipit. Propterea que prius videmus fulgur, deinde vero tonitru audimus. Visu autem auditum præstari vel ex eo patet quod in remigatione remos aquam pulsantes videmus, et postea sonitum ex pulsatione emissum audimus.

A πορὸς οἷον ὑπερβολή; καθάπερ ὁ κρύσταλλος ὑπερβολὴ ψυχρότητος ὕδατος· ἐκεῖνο δὲ λεπτομερὲς, καὶ εὔκρατον τὴν θερμότητα ἔχον, καὶ οὐ καυστικὸν, καθάπερ καὶ τὸ ἐν ὑμῖν ἔμφυτον θερμόν. Τὰ δὲ νέφη συνίστανται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, ἀτμῶν ἀναγομένων ὑπὸ τῆς τοῦ ἡλίου θερμότητος, καὶ ἐν τῷ ἄνω τόπῳ πυκνουμένων διὰ τὴν ἐκεῖσε ψυχρότητα, καὶ εἰς ὕδωρ ἀλλοιουμένων. Ἐπαποροῦσι δέ τινες, πῶς εἰσι ψυχρὰ τὰ ἄνω μέρη, μᾶλλον τῷ ἡλίῳ προσεγγίζοντα· ἔδει γὰρ ταῦτα θερμὰ εἶναι διὰ τὴν πρὸς τὸν ἥλιον ἐγγύτητα Καὶ φαμεν, ὅτι ὁ ἥλιος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν οὐ θερμότατός ἐστιν, ὥς τινες ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ἡ θερμότης ἐνταῦθα ἐμφαίνεται διὰ τὴν τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ πρὸς τὴν γῆν ἀντανάκλασιν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν ἀκρωρειῶν τῶν B μεγίστων ὀρῶν· ἐγγύτεραι γὰρ οὖσαι πρὸς τὸν ἥλιον, ψυχρότεραι τῶν κάτωθέν εἰσι μερῶν. Μάλιστα δὲ ἔοικε τὸ τῶν ὑετῶν τῷ γινομένῳ πάθει ἐπὶ τῶν θερμαινομένων ὑδάτων ἐν τοῖς λέβησιν· εἰ γὰρ ἐπίπωμα θήσει τις τούτοις, ἀνέρχεται ὁ ἀτμὸς ἐπὶ τὸ καλύπτον σῶμα, καὶ συνίσταται, καὶ γίνεται ὕδωρ, καὶ αὖθις καταῤῥεῖ ἐπὶ τὸν λέβητα. Ἡ δὲ χιὼν οὐχ ὕδωρ ἐστὶ πεπηγὸς, ἀλλὰ [γίνεται] νέφους καθύγρου, πρὶν τέλειον εἰς ὕδωρ μεταβληθῆναι, πηγνυμένου καὶ κατερχομένου. Καὶ διὰ τοῦτο χαύνη ἐστὶ τὴν σύστασιν καὶ ἀραιά. Ἡ δὲ χάλαζα γίνεται, ὅτε ὁ ὑετὸς, πρὶν ἐπὶ τὴν γῆν κατέλθοι, καὶ παγῇ. Καὶ εἰ μὲν πόῤῥωθεν τῆς γῆς ἡ πῆξις γένηται, κατέρχεται τὸ σχῆμα σφαιροειδὴς, διὰ πολλοῦ τοῦ διαστήματος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἀναλυομένων τῶν ταύσης ἐξοχῶν· εἰ δὲ πλησίον παγῇ τῆς γῆς, κατ- C έρχεται ἑτεροσχημάτιστος, καὶ διαφόρους ἔχουσα τὰς ἐξοχάς. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀέρι γίνονται ταῦτα, νέφος, ὑετὸς, χιὼν, χάλαζα· ὅμοια δὲ τούτοις γίνεται καὶ πρὸς τῇ γῇ, τῷ μὲν νέφει ἀνάλογον [ἡ] ὀμίχλη, τῷ δὲ ὑετῷ ἡ δρόσος, τῇ δὲ χιόνι ἡ πάχνη, τῇ δὲ χαλάζῃ ὁ κρύσταλλος. Αἱ δὲ ἀστραπαὶ καὶ αἱ βρονταὶ οὐκ ἀποτελοῦνται συγκρουομένων ἀλλήλοις τῶν νεφῶν, ἀλλ' ὅτε τούτοις θερμὸν πνεῦμα περισχεθὲν, τῶν νεφῶν συμπιλουμένων καὶ ψυχομένων, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ἐκπυριαθῇ. Ἐπικρατοῦντος γὰρ τοῦ ἐναντίου, τὸ ἐναντίον ἐκφεύγει· εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τα ἄνω ἐστιν ἡ τοῦ πυρὸς φορὰ, ἀλλ' οὖν βιαζόμενον ὑπὸ τῆς ἄνω ψύξεως καὶ τῆς τῶν νεφῶν πυκνότητος, ἐκτινάσσεται ἐπὶ τὰ κάτωθεν· καὶ εἰ μὲν ὀλίγον ἐστὶ καὶ ἤπιον [τὸ] θερμὸν, ποιεῖ μόνην τὴν ἀστρα- D πὴν ὁμοῦ καὶ βροντήν· εἰ δὲ πολὺ καὶ θερμότατον, γίνεται κεραυνός. Προηγεῖται δὲ ἡ ἀστραπὴ τῆς βροντῆς, ἅμα ταύτῃ γενομένη, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἡ ὄψις, πρώτη τῶν αἰσθήσεων οὖσα, ἀχρόνως ὁρᾷ τὸ ὁρατὸν, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ χρόνου αἰσθάνεται τοῦ ἀκουστοῦ· καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον ὁρῶμεν τὸ τῆς ἀστραπῆς φῶς, εἶτα ἀκούομεν τῆς βροντῆς. Ὅτι δὲ προηγεῖται ἡ ὄψις τῆς ἀκοῆσ, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὁρᾷν ἡμᾶς ἐν ταῖς κωπηλασίαις τὰς κώπας τὸ ὕδωρ τυπτούσας, καὶ μετὰ τοῦτο ἀκούομεν τοῦ δούπου τοῦ ἐκ αὐτῶν.

5. *De terræ motibus.*

Ne simus causæ quæ terræ motus efficit, ignari, sciendum est ex terra calefacta emitti vapores et exhalationes. Vapor autem est humidus mediusque inter aquam et terram, exhalatio vero est ca-

ε'. Περὶ σεισμῶν.

Ἵνα δὲ μὴ ἀμύητοι ὦμεν τῆς τῶν σεισμῶν αἰτίας, ἰστέον, ὅτι ἐκ τῆς γῆς θερμαινομένης ἀναπέμπεται ἀτμὸς καὶ ἀναθυμίασις. Ἔστι δὲ ὁ μὲν ἀτμὸς ὑγρὸς καὶ μέσος ὕδατος καὶ ἀέρος· ἡ δὲ ἀναθυμίασις

θερμὴ, καὶ ξηρὰ, καὶ ὀξυκίνητος, ἐξ ἧς δὴ καὶ κινεῖται ὁ ἀὴρ καὶ ἀποτελοῦνται οἱ ἄνεμοι. Ὅτε οὖν αὕτη ἡ ἀναθυμίασις τῇ γῇ ἐναποκλεισθῇ καὶ ἀνωφερὴς οὖσα ζητῇ ὡσανεὶ δίοδον ἐξελθεῖν, κινεῖ πᾶσαν τὴν παρακειμένην γῆν, κελεύσει θείᾳ καὶ οἰκονομίᾳ. Μηδεὶς δὲ ξενιζέσθω, πῶς ἡ τοιαύτη ἀναθυμίασις, λεπτὴ οὖσα, τὴν γῆν κινεῖ, παχυμερεστέραν οὖσαν· ἰδοὺ γὰρ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι, καίτοιγε ἄνω τὴν δίοδον ἔχοντες, δένδρα τε ἐκριζοῦσι καὶ οἰκίας πολλάκις καταβάλλουσι. Μάλιστα δὲ ἔοικε τὸ τοιοῦτον πάθος τῆς γῆς τῷ σπασμῷ· ὥσπερ γὰρ διὰ τούτου κινεῖται τὸ σῶμα, οὕτω καὶ, βιαζομένης ἐξελθεῖν τῆς ἀναθυμιάσεως, ἡ γῆ. Νηνεμίας δὲ οὔσης οἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι γίνονται τῶν σεισμῶν, καὶ μετὰ τοὺς σεισμοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πνέει ἄνεμος σφοδρὸς, διαῤῥηγνυμένης τῆς γῆς ὑπὸ τῆς βιαίας τοῦ πνεύματος κινήσεως· καὶ νυκτὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνεται, ἢ ἡμέρας, διὰ τὸ ἐν τῇ νυκτὶ ψύχεσθαι καὶ πυκνοῦσθαί τὴν τῆς γῆς ἐπιφάνειαν, καὶ κλείεσθαι ἔνδον τὴν ἀναθυμίασιν. Προηγοῦνται δὲ τῶν σεισμῶν ῥαγδαῖοι ὑετοὶ, καὶ μετὰ τοῦτο αὐχμοί. Εἰσὶ δὲ μερικοὶ καὶ οὐχ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς. Ἅπαξ γὰρ πᾶσα ἡ γῆ ἐκινήθη ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν, αὐτοῦ τοῦ κέντρου σεισθέντος τῆς γῆς. Οὐκ ἐν πάσῃ δὲ χώρᾳ γίνονται σεισμοὶ, ἀλλ' ἐν αἷς σομφὴ καὶ σηραγγώδης ἐστὶν ἡ γῆ· καὶ ἐν τινὶ μὲν συνεχῶς, ἐν τινὶ [δὲ] σπανίως· καὶ ἔαρος καὶ φθινοπώρου μᾶλλον, ἢ χειμῶνος καὶ θέρους. Ἀλλ' εἰ καὶ φύσει τινὶ ἐνεργεῖται ταῦτα, ἀλλὰ Θεοῦ νεύσει καὶ προμηθείᾳ. Ὥσπερ γὰρ οὔτε ὑετὸς, οὔτε χιὼν, οὔτε κρύσταλλος, οὔτε κεραυνὸς κατέρχεται, μὴ ὄντος νέφους, ἀλλὰ διὰ μέσου τούτου τὸ ἐν τούτοις θεῖον πρόσταγμα τελεῖται, ὡς ἀρχῆθεν ὁ Δημιουργὸς εὐδόκησεν, οὕτως οὐδὲ ὁ σεισμὸς ἄνευ αἰτίας φυσικῆς καὶ θείας βουλήσεως.

A lida et sicca et valde mobilis, qua movetur aer et perficiuntur venti. Quando igitur exhalationes illæ terra concluduntur, et sursum latæ exitum quærunt, terram omnem circumjacentem commovent, Deo sic administrante et mandante. Nemo autem miretur quod illæ exhalationes, cum leves sint, terram densiorem moveant. Nonne enim et vehementes venti, etsi viam supra terram habeant, arbores eradicant, domosque sæpius dejiciunt. Quod autem terra tunc patitur convulsioni simile est. Quemadmodum enim convulsione movetur corpus, ita et terra quando exire exhalatio cogitur. Maximi autem terræ motus fiunt cum aer tranquillus est, et post terræ motus plerumque flat ventus vehemens, terra violenta spiritus commo- B tione diffracta. Et nocte fiunt crebrius quam die, quia nocte terræ superficies magis frigescit et densatur, exhalationesque intus concluduntur. Terræ autem motus impetuosæ pluviæ præcedunt et deinde ex calore siccitas. Sunt vero particulares, (terræ motus) neque per universam terram fiunt. Semel enim universa terra mota est, Passionis Salvatoris Domini nostri tempore, ipso terræ centro agitato. Neque fiunt in omni regione, sed in his solummodo in quibus terra est spongiosa et rimosa; et in quibusdam continuo, in aliis raro, et vere atque autumno potius quam hieme ac æstate. Etsi quadam naturæ lege hæc efficiantur, sed etiam Dei voluntate et providentia. Quemadmodum enim neque pluvia neque nix, neque glacies, neque fulmen absque nubibus decidunt, sed mediantibus C illis divinum consilium perficitur, ut ab initio Creatori visum est, ita neque accidit terræ motus sine causa physica et divina voluntate.

ϛʹ. Περὶ κομητῶν ἀστέρων.

Οἱ δὲ κομῆται γίνονται, ἀναθυμιάσεως ὑγρᾶς ἀναχθείσης εἰς τὸ ὑπέκκαυμα, κἀκεῖσε περιπλακείσης μέρει τινὶ τοῦ ἐκεῖσε πυρὸς, καὶ οἱονεὶ τροφῆς καὶ ὕλης τούτῳ χρηματισάσης. Γίνεται δὲ τοῦτο τὸ τοῦ κομήτου σχῆμα τοιοῦτον, οἷον τύχῃ τὸ ἀναθυμιώμενον ἐσχηματισμένον. Εἰσὶ δὲ σχεδὸν οἱ πλείους φανέντες τέρας πονηρόν.

6. *De cometis.*

Cometæ fiunt ex vaporibus in fuliginosam materiam mutatis; qui hujus materiæ parti cuidam implicati eidem alimentum et materiam præbent. Est autem cometæ forma pro vaporum quantitate. Sunt autem plerique, cum apparent, funestum prodigium.

ζʹ. Περὶ ἀνέμων.

Διπλῆς οὔσης, ὡς ἔφαμεν, τῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ τῆς μὲν ὑγρᾶς, τῆς δὲ ξηρᾶς, ἐκ μὲν τῆς ὑγρᾶς γίνονται τὰ νέφη καὶ τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ τῆς ξηρᾶς οἱ ἄνεμοι. Εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν ιβʹ. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ἰσημερινῆς ἀνατολῆς πνεῖ ὁ ἀφηλιώτης· ἐξεναντίας δὲ τούτου ἐστὶν ὁ Ζέφυρος ἐν τῇ δύσει· ἀπὸ δὲ τῆς θερινῆς ἀνατολῆς ὁ Καικίας· ἐξεναντίας δὲ τούτου ἐστὶν ὁ Ἰάπυξ· ἀπὸ δὲ τῆς χειμερινῆς, ὁ Εὖρος οὗ ἐναντίος ὁ Λίψ· ἀπὸ δὲ μεσημβρίας ὁ Νότος· ἀπὸ δὲ Βοῤῥᾶ ὁ ἀπαρκτίας· μέσος δὲ τοῦ Νότου καὶ τοῦ Εὔρου ἐστὶν Εὐρόνοτος· καὶ μέσος Καικίου καὶ ἀπαρκτίου ὁ Βοῤῥᾶς· καὶ μέσος Νότου καὶ Λιβὸς ὁ Λιβόνοτος· καὶ μέσος ἀπαρκτίου καὶ Ἰάπυγος ὁ Θρασκίας.

7. *De ventis.*

Duplex est, ut diximus, exhalatio, altera quidem D humida, altera autem sicca. Ex humida fiunt imber et aqua, e sicca vero venti. Sunt autem numero duodecim. Ex æquinoctiali oriente spirat subsolanus. Ex opposito autem est zephyrus in occidente. Ex æstivo oriente spirat Cæcias; ex contrario autem Iapyx; ex hiberno oriente Eurus, cui oppositus est Africus. A meridie Notus; a septentrione ventus septentrionalis. Medius autem inter Notum et Eurum est Euronotus; medius vero inter Cæciam et septentrionalem ventum est Boreas; et medius inter Notum et Africum est Africonotus; et medius inter ventum septentrionalem et Iapyga est Thrascias.

8. *De iride.*

Iris propriam substantiam non habet, sed est repræsentatio quædam. Cum enim nubes parvas quasdam rimas habet, et soli adversatur, reflectitur ad solem visus noster, et videtur aliquid circuli foramen in nube esse. Aristoteles autem per geometricam methodum demonstral ne circulum quidem fieri nec majus semicirculo foramen esse.

9. *De area.*

Area circa lunam et solem, aliquando etiam circa stellarum splendidissimas formatur. Id ex visus reflexione oritur qui undique similiter circa solem et lunam reflectitur; ut per geometricam formam ostenditur.

10. *De cœli forma.*

Cœlum sphæricum est, et hoc patet ex eo quod astra non errantia iisdem locis surgentia et occidentia videntur, et borealis polus immotus apud nos semper aspicitur,dum contra australis perpetuo tegatur; quod non ita esset si cœlum sphæricam formam non affectaret. Omnis enim sphæra, cum movetur, tria puncta immobilia habet, centrum et duos polos. Hæc porro forma plura capit quam eæ quæ eumdem ac illa ambitum habent, et aliis formis perfectior est.

11. *De mundo.*

Nonnulli philosophi opinati sunt infinitos esse mundos et in singulis terram esse nostræ similem, et in iis vivere homines et animalia. Sed nesciere divinæ potentiæ non esse actionem suam dividere et in multa distribuere,sed contra eam colligere et coadunare.

12. *Num sit mundus animatus et Providentia gubernatus.*

Græci quidem sphæras cœlestes animatas esse opinati sunt, addentes stellas esse quoque animatas. Si enim corpora terrestria non sunt animæ expertia, quanto magis cœlestia. Nos vero dicimus eorum motum esse physicum,neque vitalem.Videmus enim corpus quo magis organis instructum est, eo majorem vitæ activitatem habere.Nostrum igitur corpus organis pluribus instructum est quam cæterorum animantium corpus, quemadmodum et ea melius instruuntur quam plantæ. Quod autem est sphæricum,omnino simplex est et vita carens, ut quatuor elementa.

13. *Num sit mundus incorruptibilis.*

Aristoteles quidem opinatur mundum esse ab æterno neque finem habiturum; Plato autem illum natum esse credit, sed æternum fore. Nos vero dicimus mundum, cum sit corpus, et omne corpus finitam vim habeat, finitam vim et ipsum habere, quod ex sequentibus patet. Intra viginti quatuor horas volvitur, ut in confesso est. Si igitur majorem vim haberet, paucioribus horis moveretur; ita ut, quemadmodum magnitudine, sic et vi terminetur.

A

η'. Περὶ ἴριδος.

Ἡ λεγομένη ἶρις ἰδίαν ὑπόστασιν οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἔμφασίς τίς ἐστι· τοῦ γὰρ νέφους μικράς τινας ῥανίδας ἔχοντος, καὶ ἐξεναντίας κειμένου τῷ ἡλίῳ, ἀντανακλᾶται ἡ ἡμετέρα ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ δοκεῖ τι κύκλου τμῆμα ἐν τῷ νέφει εἶναι. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης δείκνυσι διὰ γεωμετρικῶν μεθόδων, ὅτι οὔτε κύκλος γίνεται. οὔτε μεῖζον ἡμικυκλίου τμῆμα.

θ'. Περὶ ἅλω.

Ἡ δὲ ἅλως περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον, ἐνίοτε καὶ περὶ τὰ λαμπρὰ τῶν ἄστρων συνίσταται. Γίνεται δὲ ἀπὸ ἀνταναχλάσεως τῆς ὄψεως, πάντοθεν ὁμοίως ἀνακλωμένης περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην, ὡς διὰ γεωμετρικοῦ σχήματος δείκνυται.

B

ι'. Περὶ σχήματος οὐρανοῦ.

Ὁ οὐρανὸς σφαιροειδής, καὶ τοῦτο δῆλον ἔκ τε τοὺς ἀστέρας τοὺς ἀπλανεῖς ὁρᾶσθαι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων ἀνατέλλοντας καὶ δύνοντας, καὶ τὸν βόρειον πόλον ἀκίνητον ὁρᾶσθαι ἀεὶ παρ' ἡμῶν, τὸν δὲ νότιον κρύπτεσθαι· ὅπερ οὐκ ἂν συνέβαινεν, εἰ μὴ σφαιροειδὴς ἦν οὐρανός. Πᾶσα γὰρ σφαῖρα κινουμένη τρία ἔχει σημεῖα ἀκίνητα, τό τε κέντρον καὶ τοὺς δύο πόλους. Ἔστι δὲ καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο τῶν ἰσοπεριμέτρων αὐτῷ σχημάτων πολυχωρητότερον, καὶ τῶν ἄλλων σχημάτων τελειότερον.

ια'. Περὶ κόσμου.

Τινὲς τῶν φιλοσόφων ἐδόξασαν ἀπείρους εἶναι κόσμους, καὶ ἐν ἑκάστῳ γῆν ὁμοίαν ταύτῃ, καὶ ἀνθρώποος καὶ ζῶα. Ἠγνόησαν δὲ οὗτοι, ὅτι οὐκ ἔστι
C θείας δυνάμεως τὸ διαιρεῖν τὴν ποίησιν καὶ εἰς πολλὰ κατατέμνειν, ἀλλὰ συνείρειν καὶ ἑνίζειν.

ιβ'. Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος καὶ προνοίᾳ διοικούμενος.

Οἱ μὲν Ἕλληνες τὰς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ ἐμψύχους ἐδόξασαν, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἀστέρας λέγοντες· εἶτα ἐνταῦθα γεώδη σώματα οὐκ ἠμοίρησε, πόσῳ γε μᾶλλον τὰ οὐράνια. Ἡμεῖς [δὲ] λέγομεν, ὡς ἡ κίνησις τούτων φυσική ἐστι καὶ οὐ ψυχική. Ὁρῶμεν γὰρ, ὡς ὅσῳ ὀργανικώτερόν ἐστι τὶ σῶμα, τοσούτῳ δέχεται καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς πλείονας. Τὸ γοῦν ἡμέτερόν σῶμα ὀργανικώτερόν ἐστι τῶν σωμάτων τῶν λοιπῶν ζώων, ὥσπερ ἐκεῖνα τῶν φυτῶν· τὸ δὲ σφαιροειδὲς πάντη ἁπλοῦν, ὥστε καὶ ἄψυχον,
D οἷα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα.

ιγ'. Εἰ ἄφθαρτος ὁ κόσμος·

Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης κόσμον δοξάζει ἀγέννητόν τε καὶ ἄφθαρτον· ὁ δὲ Πλάτων γεννητὸν μὲν, ἄφθαρτον δέ. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὡς, ἐπεὶ σῶμά ἐστι, πᾶν δὲ σῶμα πεπερασμένην ἔχει τὴν δύναμιν, ἐκ τῶνδε δῆλον· ἀποκαθίσταται ὁμολογουμένως διὰ τῆς κινήσεως ἐν ὥραις εἴκοσι τέσσαρσιν· εἰ γοῦν εἶχε δύναμιν πλείονα, ἐν ἐλαχιστοτέρῳ [ἂν] ἐκινεῖτο χρόνῳ· ὥστε, καθάπερ πεπέρασται κατὰ τὸ μέγεθος, οὕτω καὶ κατὰ τὴν δύναμιν.

ιδ'. Εἰ τρέφεται ὁ οὐρανός.

A Ἐδόξασάν τινες, τρέφεσθαι τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας ἀπὸ τῶν ἀνερχομένων ἀτμῶν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὡς διὰ τοῦτο τὴν λόξωσιν ποιεῖται ὁ ἥλιος, διὰ τὸ ἀπὸ τῶν ἀτμῶν φέρεσθαι. Τοῦτο δὲ ψεῦδος πρόδηλον, μηδ' ἀνασκευῆς δεόμενον. Μόνα γοῦν τρέφεται τὰ ἔμψυχα σώματα· τὰ δὲ στοιχεῖα μεταβάλλει εἰς ἄλληλα· τὰ δὲ οὐράνια σώματα μόνην τὴν τοπικὴν ποιεῖται κίνησιν, τῶν δὲ λοιπῶν ὄντα κινήσεων ἀνεπίδεκτα.

ιε'. Περὶ τάξεως κόσμου.

Τὸ τοῦ κόσμου μεσότατόν ἐστιν ἡ γῆ, καὶ λέγεται κάτω· ἄνω δὲ ταύτης τὸ ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τούτου ἄνωθεν ὁ ἀὴρ, τοῦ δὲ ἀέρος τὸ πῦρ· τοῦ δὲ πυρὸς ἄνωθεν ἡ σελήνη· τῆς δὲ σελήνης ἡ τοῦ Ἑρμοῦ B σφαῖρα· ταύτης δὲ ἡ τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ταύτης ἡ τοῦ ἡλίου· εἶτα ἡ τοῦ Ἄρεως· εἶτα ἡ τοῦ Διός· καὶ ὑπὲρ ταύτην ἡ τοῦ Κρόνου· ὑπὲρ Κρόνον ἡ τῶν ἀπλανῶν ἄστρων σφαῖρα· καὶ ὑπὲρ ταύτην ἡ ἄναστρος σφαῖρα, ἡ τὰς λοιπὰς πάσας κινοῦσα ἀπ' ἀνατολῆς εἰς δύσιν,

ις'. Περὶ τῆς τοῦ κόσμου ἐγκλίσεως.

Η τοῦ κόσμου ἔγκλισις οὐ κατ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἐστὶν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς, διὰ τὸ μὴ τὴν ἡμετέραν οἴκησιν εἶναι ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν, ἀλλὰ πρὸς τῷ βορείῳ μέρει· καὶ διὰ τοῦτο ὑπερήρτηται πρὸς ἡμᾶς ὁ βόρειος πόλος, κρύπτεται δὲ ὁ νότιος, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις οὐ φαίνεται ὀρθὴ, ἀλλ' ἐγκεκλιμένη πρὸς νότον.

ιζ'. Περὶ τοῦ, εἴ ἐστι κενὸν ἐκτὸς τοῦ κόσμου.

C Ὅτι μὲν κενὸν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ, ἱκανῶς δέδεικται Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Φυσικῇ ἀκροάσει· ἐδείχθη δὲ παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ κόσμου ἐστὶ κενόν. Ὁρίζονται δὲ τὸ κενὸν οἱ τοῦτο δοξάζοντες τόπον ἐστερημένον σώματος, δυνάμενον δέξασθαι σῶμα. Εἰ γοῦν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν ἐστι κενὸν, μάτην παρήχθη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ, μηδέποτε ἐν αὐτῷ σώματος γενομένου· οὐδὲν δὲ ὁ Θεὸς, οὔτε ἡ φύσις, οὔτε φρόνιμος ἀνὴρ μάτην τι ποιοῦσιν· ἀποφαίνεται γοῦν, ὡς οὔτε πλῆρες, οὔτε κενὸν, οὔτε τόπος τις ἔξω τοῦ οὐρανοῦ τυγχάνει, ἀλλ' ὁ νοητὸς κόσμος.

ιη'. Τίνα δεξιὰ τοῦ κόσμου, καὶ τίνα ἀριστερά.

D Δεξιὰ λέγονται μέρη τοῦ κόσμου τὰ ἀνατολικὰ μέρη τοῦ οὐρανοῦ, ἀριστερὰ δὲ τὰ νότια. Λέγονται δὲ δεξιὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη, ὡς ἐκεῖθεν ἀρχομένης τῆς κινήσεως. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ζώων ἀπὸ τῶν δεξιῶν μερῶν ἄρχεται ἡ κίνησις· τὸν γὰρ ἀριστερὸν πρῶτον ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδοντες, τὸν δεξιὸν μετακινοῦμεν· οὕτως ὑπέθεντο καὶ οἱ παλαιοὶ τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς ἡμᾶς κινήσεως ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι. Τούτου δὲ ὑποτεθέντος, γίνονται τὰ μὲν ἄνω μέρη τοῦ κόσμου ἐν τῷ νοτίῳ πόλῳ, τῷ ἡμῖν ἀφανεῖ, τὰ δὲ κάτω ἐν τῷ βορείῳ, τῷ ἀεὶ ἡμῖν φανερῷ· ὡς ἂν εἰ νοήσεις ἄνθρωπον κεκλιμένην τὴν μὲν κεφαλὴν ἔχον-

14. *Num mundus nutriatur.*

Nonnulli opinati sunt nutrici solem et astra ex iis quæ e terra ascendunt, ct ideo per obliquum ire solem, quia exhalationibus fertur. Quod esse falsum patet, neque demonstratione opus est. Sola igitur nutriuntur animata corpora; elementa vero alia in alia transeunt; cœlestia autem corpora localem motum habent solummodo, aliorumque motuum prorsus sunt incapacia.

15. *De ordine mundi.*

Terra est quæ medium mundi tenet, etsi dicatur infra; supra terram vero est aqua et supra aquam aer, supra aerem vero ignis. Supra ignem est luna. Supra lunam est Mercurii sphæra. Supra illam est Veneris stella, supra quam est sol. Deinde Martis stella, et deinde Jovis, et supra eam Saturni stella. Supra Saturnum immobilium stellarum est sphæra. Supra quam sphæra est sine astris, quæ omnes alias movet ab oriente in occidentem.

16. *De inclinatione mundi.*

Mundi inclinatio non ad ipsum mundum pertinet, sed ad nos, eo quod nostra sedes non sub æquinoctio est, sed in parte septentrionali. Et ideo quoad nos attollitur borealis polus, australis vero tegitur, et cœli motus non rectus apparet, sed ad meridiem inclinatus.

17. *Quæritur num sit quoddam vacuum spatium extra mundum.*

Non esse in mundo vacuum satis demonstratum est apud Aristotelem in Physicis quæstionibus (recitationibus). Demonstratum autem ab eo est nihil extra mundum vacuum esse. Vacuum autem definiunt qui illud esse opinantur locum corpore privatum, quod corpus accipere potest. Si igitur supra mundum vacuum sit, frustra a Creatore productum esset, nullis corporibus in ipso effectis: nihil vero Deus, neque natura, neque vir prudens in vanum efficit. Patet igitur neque plenum, neque vacuum, neque ullum omnino locum extra cœlum exsistere, sed spiritualem mundum esse.

18. *Quod sit mundi dextrum, et quod sinistrum.*

Dextræ mundi partes dicuntur partes cœli orientales, sinistræ vero meridienales. Dextræ orientales dicuntur, tanquam si inde motus inciperet. Quemadmodum enim apud animalia a dextris motus incipit (sinistram enim partem in terra figentes dextram movemus) ita et supponebant veteres motus quoad nos initium in dextris partibus esse. Quo supposito, superiores mundi partes sunt in polo austroli, qui semper nobis invisibilis est, inferiores vero in boreali, qui semper nobis apparet: perinde ac si cogites hominem caput ad australem polum inclinantem, pedes vero ad borea-

lem. Mundi igitur dextra fertur ab oriente ad occidentem.

19. *Quænam sit mundi essentia.*

Aristoteles quidem quintum corpus esse cœlum dicit, et diversum a quatuor elementis: quod ex ejus motu demonstrat. Quorum motus dissimiles sunt, eorum quoque dissimiles sunt naturæ. Differunt autem elementorum motus a motibus cœli, cum illa recta moveantur, cœlum vero in orbem agatur; ita ut sit cœlum alia ac illa natura. Contra quam demonstrationem assurgens Philoponus: Eheu! inquit, Aristoteles, si quæ motibus differunt, naturis quoque differunt, dicendum ea quæ motibus sunt similia, similia quoque esse naturis. Et quidem videmus terram infra moveri et aquam similiter; eadem igitur ambarum natura est. Et aer et ignis sursum feruntur; diversa tamen sunt natura. Plato autem ex quatuor elementis cœlum effici docuit. Proclus, cum illo consentiens, dicit ipsum e flore elementorum componi, et in cœlo esse ignem et cætera, non ut sunt hic in terris, sed modo cœlesti, ut in terra ignis modo terrestri est. Prævaluerunt autem demonstrationes eorum qui opinati sunt cœlum ex elementorum flore confici, et præsertim ex igne et aere, contra eorum demonstrationes qui illud esse quintum corpus asserunt.

20. *De circulis in cœlo excogitatis.*

In cœlo quod sphæricum est tres excogitantur diversi circuli, æquinoctialis, meridianus, horizon. Æquinoctialis ille est qui dividit cœlum ab oriente ad occidentem; meridianus ille est qui cœlum in duas partes dividit a septentrione ad meridiem; horizon autem ille est qui dividit dimidiatam quæ super terram est sphæram ab ea quæ est subter terram. Excogitantur quoque secundum æstivum et hibernum solstitium duo circuli qui solis obliquitatem determinant, super illos vero duo circuli, arcticus et antarcticus. Suppositi autem sunt ii ut separetur zona temperata ab ea quæ propter frigus est inhabitabilis.

21. *De astrorum natura.*

Astrorum natura est ignea et aeria, naturæ tamen igneæ magis particeps quam aeriæ. Cœlestes quidem sphæræ magis aeriæ naturæ quam igneæ participes sunt, astra vero e contrario, ut Stagiritæ videtur. Veteres agitabant quænam digniores essent, cœlestes spæhræ ut leviores, an quæ in iis sunt astra ut splendidiora. Quod dubium solvit. Aristoteles in suo De cœlo opere dicens: (*Si*) quod fertur melius est eo quod fert, quia posterius prioris causa factum est; sphæræ autem ferunt astra, ipsæ vero feruntur, et ideo ea magis digna sunt.

22. *De astrorum formis.*

Astrorum porro formæ sphæricæ sunt: tali enim forma Deus universales figuras ornavit, quatuor

A τα πρὸς τῷ νοτίῳ πόλῳ, τοὺς δὲ πόδας πρὸς τῷ βορείῳ· ἔσται οὖν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ φερομένη ἀπ' ἀνατολῆς ὡς ἐπὶ δύσιν.

ιθ'. Τίς ἡ τοῦ οὐρανοῦ οὐσία.

Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης πέμπτον σῶμα φησὶ τὸν οὐρανὸν καὶ ἕτερον τῶν τεσσάρων στοιχείων· ἀποδεικνύων τοῦτο ἐκ τῆς κινήσεως οὕτως. Ὧν αἱ κινήσεις διάφοροι διάφοροι καὶ αἱ φύσεις. Διαφέρουσι δὲ αἱ τῶν στοιχείων κινήσεις πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ κίνησιν, τῶν μὲν κατ' εὐθεῖαν κινουμένων, τῶν δὲ οὐρανοῦ κύκλῳ· ὥστε τούτων ἐστὶν ἑτερόφυλος. Πρὸς ταύτην τὴν ἀπόδειξιν ἐνιστάμενος ὁ Φιλόπονος, Ἰού, φησίν, ὦ Ἀριστότελες, εἰ ὧν αἱ κινήσεις διάφοροι, διάφοροι καὶ αἱ φύσεις, λοιπὸν, ὧν κινήσεις αἱ αὐταὶ, καὶ φύσεις αἱ αὐταί. Καὶ μὴν ὁρῶμεν τὴν τῆς γῆς B κίνησιν ἐπὶ τὰ κάτω, καὶ τοῦ ὕδατος ὁμοίως· ὥστε μία φύσις ἀμφοῖν. Καὶ ὁ ἀὴρ καὶ τὸ πῦρ ἀνωφερῆ μὲν, ἕτερα δὲ τὴν φύσιν εἰσίν. Ὁ δὲ Πλάτων ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγκεῖσθαι τὸ οὐράνιον σῶμα ἀπεφήνατο. Ὁ δὲ Πρόκλος, τούτῳ συνηγορῶν, φησὶν, ἐκ τοῦ ἄνθους αὐτὸν συγκεῖσθαι τῶν στοιχείων, καὶ ὅτι ἔστιν ἐν τῷ οὐρανῷ πῦρ τε καὶ τὰ λοιπὰ, οὐχ οἷά εἰσιν ἐνταῦθα, ἀλλ' οὐρανίως, ὥσπερ ἐν τῇ γῇ τὸ πῦρ γηΐνως. Ὑπερίσχυσαν δὲ αἱ ἀποδείξεις τῶν δοξαζόντων τὸν οὐρανὸν ἐκ τοῦ ἄνθους τῶν στοιχείων [συγκεῖσθαι], καὶ μάλιστα τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἀέρος, τῶν δοξασάντων αὐτὸν πέμπτον σῶμα.

κ'. Περὶ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ νουμένων κύκλων.

Ἐν τῷ οὐρανῷ, σφαιροειδεῖ ὄντι, κύκλοι νοοῦνται διάφοροι τρεῖς, ὁ ἰσημερινὸς, ὁ μεσημβρινὸς, ὁ ὁρί- C ζων. Ἔστι δὲ ὁ ἰσημερινὸς ὁ δίχα διαιρῶν τὸν οὐρανὸν ἀπὸ ἀνατολῆς ἄχρι δύσεως· μεσημβρινὸς δὲ ὁ δίχα διαιρῶν τοῦτον ἀπὸ τοῦ ἄρκτου μέχρι νότου· ὁρίζων δὲ ὁ διαιρῶν τὸ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον ἀπὸ τοῦ ὑπὸ γῆν. Νοοῦνται δὲ κατά τε τὴν θερινὴν τροπὴν καὶ τὴν χειμερινὴν δύο κύκλοι ὁρίζοντες τὴν τοῦ ἡλίου λόξωσιν· ὑπὲρ δὲ τούτους ἕτεροι δύο κύκλοι, ὅ τε ἀρκτικὸς καὶ ὁ ἀνταρκτικός. Ὑπετέθησαν δὲ οὗτοι διὰ τὸ ὁρίζειν τὴν εὔκρατον οἴκησιν ἀπὸ τῆς διὰ ψῦχος ἀοικήτου.

κα'. Περὶ οὐσίας τῶν ἀστέρων.

Ἡ τῶν ἀστέρων οὐσία πυρώδης τίς ἐστι καὶ ἀερώδης, πλεῖον μετέχουσα πυρώδους φύσεως ἢ ἀερώδους. Αἱ μὲν γὰρ οὐράνιαι σφαῖραι πλείονα μετέ- D χουσι τῆς ἀερώδους φύσεως ἢ τῆς πυρώδους, οἱ δὲ ἀστέρες ἀνάπαλιν εἰσιν, ὡς τῷ Σταγειρίτῃ δοκεῖ. Οἱ δὲ παλαιοὶ ἀμφέβαλλον, ὡς ποῖά εἰσι τιμιώτερα, αἱ οὐράνιαι σφαῖραι, ὡς λεπτότεραι, ἢ οἱ ἐν αὐταῖς ἀστέρες, ὡς λαμπρότεροι. Ταύτην δὲ τὴν ἀμφιβολίαν ἀπελύσατο ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Περὶ οὐρανοῦ πραγματείᾳ λέγων· Εἰ τὸ φερόμενον κρεῖττον τοῦ φέροντος, ὡς τούτου ἕνεκα γενομένου· φέρουσι δὲ αἱ σφαῖραι τοὺς ἀστέρας, οἱ δὲ φέρονται· ὡς οὗτοι τιμιώτεροι.

κβ'. Περὶ σχημάτων ἀστέρων.

Τὰ δὲ σχήματα τῶν ἀστέρων εἰσὶ σφαιροειδῆ· τῷ τοιούτῳ γὰρ σχήματι ὁ Θεὸς τὰ ὁλικώτερα τῶν σχη-

μάτων ἐκόσμησεν, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ αὐτὸν A τὸν οὐρανὸν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα· τελειότερον γὰρ τὸ τοιοῦτον σχῆμα τῶν λοιπῶν σχημάτων· πάντα γὰρ τὰ πολυγώνια σχήματα διαιρούμενα ἕτερόν τι ἀποτελεῖ σχῆμα, ὁ δὲ κύκλος διαιρούμενος οὐχ ἕτερόν τι ἀποτελεῖ· ἅμα δὲ καὶ ἁπλούστατός ἐστιν, ὡς ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενος, καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἑνὶ ἐμφερής. Σχηματίζονται δὲ οἱ πλανῆται πρὸς ἀλλήλους πέντε σχήμασι, συνόδῳ, ἑξαγώνῳ, τετραγώνῳ, τριγώνῳ καὶ διαμέτρῳ, Τοῦ γὰρ ζωδιακοῦ κύκλου εἰς ιβ′ τμήματα διῃρημένου, ὅτε τύχῃ, ὁ μὲν εἷς ἀστὴρ ἀρχή τινος τμήματος, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ τρίτου, ἑξαγωνίζειν αὐτὸν λέγεται· εἰ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ τετάρτου, τετραγωνίζειν· εἰ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ πέμπτου, τριγωνίζειν· εἰ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ἑβδόμου, διαμετρεῖν· B εἰ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ μοίρᾳ ὦσι, συνοδεύειν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μερῶν. Ταῦτα δὲ τὰ σχήματα ἀπὸ τῶν μουσικῶν εἴληπται λόγων, ὡς Πτολεμαῖος ἐν τῇ τετραβίβλῳ δείκνυσιν.

κγ′. Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φορᾶς.

Ἡ φορὰ τῶν ἀστέρων ἐστὶν ἀπὸ δύσεως ἐπὶ ἀνατολήν. Ἀλλ' ἡ μὲν τῶν ἑπτὰ πλανητῶν ταχεῖα. Ἀποκαθίσταται γὰρ ἡ μὲν σελήνη διὰ ἡμερῶν κη′ ἔγγιστα· ὁ δὲ Ἑρμῆς διὰ μηνῶν τξε′ καὶ τέταρτον ἡμέρας μιᾶς· ὁ δὲ Ἄρης διὰ δύο ἥμισυ ἐτῶν· ὁ δὲ Ζεὺς δι' ἐτῶν ιβ′· ὁ δὲ Κρόνος δι' ἐτῶν τριάκοντα. Οἱ δὲ ἀπλανεῖς, ἐν τῇ ἀνωτάτω ὄντες, σφαίρᾳ, κινοῦνται τὴν μίαν μοῖραν κατὰ μὲν τοὺς παλαιοὺς δι' ἐτῶν ἑκατὸν, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους δι' ἐτων ξς′. Καὶ τὸ παραδοξότατον, ὅτι οὐ περὶ τὸν τοῦ παρόν- C τος πόλου ποιοῦνται τὴν κίνησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ ἡλίου λοξὴν πορείαν. Ἐξ οὗ δῆλον, ὡς ὁ Θεὸς τὸν ἥλιον ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἀρχηγοῦ τέθεικε, τάξει. Ὁ μὲν οὖν Ἀριστοτέλης τὸ αὐτοὺς κινεῖσθαι καθ' ἑαυτοὺς τοὺς ἀστέρας οὐ προσδέχεται, πτοούμενος, μή ποτε ἀναιρεθῶσιν αὐτῷ αἱ περὶ τοῦ πέμπτου σώματος ὑποθέσεις, ὡς τεμνόντων τῶν ἀστέρων τὸ οὐράνιον σῶμα, καθάπερ εἴ τινα ὑγρὰν οὐσίαν· ὑποτίθησι δὲ τὰς ἀνελιττούσας κινούσας αὐτοὺς πεπηγμένους ὄντας. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν κινεῖσθαι μὲν αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐδόξασαν, πλὴν τοὺς πλανήτας ἐπὶ κύκλων καὶ ἐκ κέντρου φασὶ κινεῖσθαι. Πλάττουσι γὰρ σφαίρας τὰς μὲν μὴ τὸ αὐτὸ κέντρον ἐχούσας τῇ γῇ, ἀλλὰ πρὸς μὲν τῷ ἑνὶ μέρει πλησιαζούσας αὐτῇ, πρὸς δὲ τῷ ἑτέρῳ ποῤῥώτερον οὔσας, ἃς ἐκκέντρους ἐκάλεσαν· καὶ ἑτέρας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἐκ- D κέντρου μικρὰς κυλιομένας, ἐφ' ὧν βεβηκέναι λέγουσι τοὺς πλανήτας, οὓς ἐπικύκλους ὠνόμασαν. Ἠναγκάσθησαν δὲ ταῦτα ὑποθέσθαι, καὶ πλεῖστον μόχθον καὶ πόνον ὑποστῆναι εἰς [τὴν] τῶν τοιούτων ὑποθέσεων σύστασιν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν. Θεοὺς γὰρ Ἕλληνες τοὺς ἀστέρας εἶναι νομίζοντες, καὶ ὁρῶντες τούτους ἐν τῷ διοδεύειν τὴν οἰκεῖαν πορείαν ἐφ' ἡμέραις τισὶν ἱσταμένους ἀμετακινήτους, εἶτα ἐπὶ τὰ ὄπισθεν ἀναποδίζοντας, εἶτα πάλιν στηρίζοντας καὶ εὐθὺς προποδίζοντας, ἀλλοτρίαν θείων σωμάτων τὴν τοιαύτην πλάνην, ὑπέθεντο τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις, πρὸς τὸ δεῖξαι μηδέν τι τοιοῦτον πάθος

elementa et ipsum cœlum et quæcumque in eo continentur. Perfectior est enim hæc forma cæteris omnibus. Omnes nempe angulosæ formæ divisæ aliam formam efficiunt; circulus vero divisus non aliam formam efficit. Et simul simplicissimus est, utpote una linea comprehensus et ideo unitati similis. Efformantur autem planetæ ad invicem quinque formis, congressu, sexangulo, quadrangulo et diametro. Zodiaci enim circulo in duodecim partes diviso, cum accidit ut unum astrum cujusdam divisionis initium sit, et aliud situm sit in principio tertiæ ab illa divisionis, dicitur illud sexangulum facere; si in principio quartæ ab illa divisionis, quadrangulum facere dicitur; si in principio quintæ, triangulum; si in principio septimæ, diametrum facere dicitur. Si in eodem gradu sita sint, dicuntur congredi. Atque idem de cæteris partibus. Hæ autem formæ ex musicis rationibus ducuntur, ut Ptolemæus in suis quatuor libris ostendit.

23. *De astrorum motu.*

Astra feruntur ab occidente ad orientem. Septem planetarum quidem translatio rapida est. Luna enim cursum suum conficit viginti octo diebus circiter; Mercurius mensibus 365 et quarta unius diei parte; Mars duobus annis et dimidio; Jupiter duodecim; Saturnus annis triginta. Stellæ vero fixæ quæ in suprema sphæra sunt, moventur plurimæ annis centum juxta veteres, juxta recentiores autem annis 66. Et, quod magis mirandum est, non circa polum suum moventur, sed obliquum solis iter sequuntur. Unde patet Deum solem in cœlo ut ducem posuisse. Aristoteles igitur non admittit astra per seipsa moveri, timens ne tollantur suæ de quinto corpore hypotheses, quasi astra secent cœleste corpus ut quamdam humidam substantiam; supponit autem stellas volubiles quæ concretas moveant. Alii vero post illum opinati sunt astra per seipsa moveri, exceptis planetis, quos in orbem et extra centrum suum moveri dicunt. Imaginantur enim sphæras alias non idem centrum cum terra habere, sed una parte esse terræ proximas et altera longius abesse; quas excentricas vocavere; et alias ex ipso excentrico parvas volutas in quibus incedere planetas dicunt, quos ob hanc causam supracirculares nominavere. Hæc autem coacti sunt supponere maximumque laborem et pœnam insumere ad talium hypotheseon confirmationem propter sequentem rationem. Græce enim stellas esse deos credentes, et eas cernentes, dum proprium iter peragerent, certis diebus immotas stare, dein retrocedere, dein rursum fixas stare et statim procedere; hunc errantem cursum divina corpora dedecentem cogitantes, has hypotheses imaginati sunt, ut ostenderent non stellas illa pati, sed per excentricarum et supracircularium sphærarum motum videri nobis fixas esse et retrocedere, cum nihil hujusmodi ipsæ paterentur. Et dum æquales voluerunt facere cœlestium corpo-

rum motus, non animadvertere se multa inæquabilitate cœlestia replere. Mihi autem videtur ipsas stellas hanc inæquabilitatem cæterum exacte ordinatam sustinere. Quæ enim his in terris sunt, et inæqualia et inordinata sunt; quæ autem in stellis et inæqualia et ordinata; quæ autem supra illas sunt et ordinata et æqualia sunt.

A τοὺς ἀστέρας ὑφισταμένους, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἐκκέντρων καὶ ἐπικύκλων κίνησιν φαίνεσθαι ἡμῖν καὶ στηρίζοντας καὶ ἀναποδίζοντας, μηδὲν δὲ αὐτοὺς τοιοῦτον πάσχοντας. Καὶ κατασκευάσαι βουλόμενοι ὁμαλὰς τὰς τῶν οὐρανίων κινήσεις, ἔλαθον ἑαυτοὺς πολλῆς ἀναπληρώσαντες ἀνωμαλίας τὰ οὐράνια. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, αὐτοὺς τοὺς ἀστέρας τὴν τοιαύτην ὑποστῆναι ἀνωμαλίαν, ὡς σύντονον, πλὴν τεταγμένην· τὰ γὰρ ἐνταῦθα, καὶ ἀνώμαλα καὶ ἄτακτα· τὰ δὲ ἐν ἐκείνοις καὶ ἀνώμαλα καὶ τεταγμένα· τὰ δὲ τούτων ἄνωθεν καὶ τεταγμένα καὶ ὁμαλά.

24. *Unde illuminantur stellæ.*

Multa de hac quæstione antiquis philosophis ambiguitas fuit. Quidam enim videntes lunam a sole lumen accipere, professi sunt et alia astra sole illuminari. Alii autem videntes Venerem et Mercurium sub sole sitos neque ab illo tam distantes ut inde lumen recipiant, opinati sunt eu et cætera proprium lumen habere.

κδ'. Πόθεν φωτίζονται αἱ ἀστέρες.

Περὶ τούτου πολλὴ ἡ ἀμφιβολία τοῖς πάλαι σοφοῖς ἐγένετο. Τινὲς γὰρ, ὁρῶντες τὴν σελήνην παρὰ τοῦ ἡλίου δεχομένην τὸ φῶς, ἀπεφήναντο καὶ περὶ πάντων τῶν ἀστέρων, ὡς καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζονται. Ἕτεροι δὲ, ὁρῶντες, τήν τε Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἑρμῆν ὑπὸ τὸν ἥλιον ὄντας, καὶ μὴ πόῤῥω- B θεν αὐτοῦ ἀφισταμένους, ὡς φωτίζεσθαι παρ' αὐτοῦ, ἐδόξασαν ἔχειν τούτους καὶ τοὺς ἄλλους οἰκεῖον φῶς.

25. *Quomodo fiunt quatuor anni tempora.*

Ea quacunque creavit Deus et sapientia plena sunt et admiratione digna, maxime vero solis itineris obliquitas, ut in alio opere demonstravi de cœlestium causa inscripto. Non enim medium cœlum transit secundum æquinoctium, sed vergit ad septentrionem quatuor et viginti gradus circiter, et ad meridiem similiter. Quando igitur a meridie regrediens ad æquinoctium pervenit, vernum tempus efficit, nobisque appropinquat, eum, ut diximus, versus septentrionem incolamus; quando autem rursum ad æquinoctium vertitur, autumnum adducit, et quando extremitati suæ meridionalis obliquitatis occurrit, hiemem, quia tunc longe est a nobis. Et ea solis obliquitas causa est quatuor anni temporum generationis. Neque vero horum solummodo, sed et aliorum mundo utilissimorum et valde necessariorum, ut abundantius in memorato opere demonstravimus.

κε'. Πῶς γίνονται οἱ τέσσαρες καιροί.

Ταῦτα μὲν, ὅσα τὸ Θεῖον ἐδημιούργησε, καὶ σοφίας ἀνάμεστα καὶ θαύματος ἄξια, μάλιστα δὲ τὸ τῆς ἡλιακῆς πορείας λοξὸν, ὡς ἐμοὶ ἐν ἑτέρῳ συγγράμματι ἀποδέδεικται, τῷ περὶ αἰτίας οὐρανίων ἐπιγραφομένῳ. Οὔτε γὰρ μέσον τὸν οὐρανὸν κατὰ ἰσημερινοῦ διοδεύει, ἀλλὰ κλίνει πρὸς μὲν βοῤῥᾶν μοίρας κδ' ἔγγιστα, πρὸς δὲ νότον ὁμοίως. Ὅταν οὖν ἀνερχόμενος ἀπὸ νότου, κατὰ τὸν ἰσημερινὸν γένηται, τὴν ἐαρινὴν ποιεῖται τροπὴν, καὶ πλησιάζει ἡμῖν, διὰ τὸ τὴν ἡμετέραν οἴκησιν, ὡς ἔφαμεν, βορειοτέραν εἶναι· ἡνίκα δ' αὖθις πρὸς τὸν ισημερινὸν ὑποστρέφει, τὴν φθινοπωρινὴν ἀποτελεῖ, καὶ, ὅτε πρὸς τὸ ἔσχατον τῆς νοτίας αὐτοῦ λοξώσεως καταντήσει. τὴν χειμε- C ρινὴν, δια τὸ τηνικαῦτα εἶναι πόῤῥωθεν ἡμῶν. Καὶ ἡ τοιαύτη λόξωσις τοῦ ἡλίου γίνεται αἰνία [τῆς] τῶν τεσσάρων τοῦ ἐνιαυτοῦ καιρῶν γενέσεως· καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων χρησιμωτάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων τῷ κόσμῳ πραγμάτων, ὡς πλατύτερον ἡμῖν ἀποδέδεικται ἐν τῷ μνημονευθέντι συγγράμματι.

26. *De magnitudine solis et lunæ.*

Solis magnitudo videtur aliquid incredibile geometriæ ignaris et philosophiæ non initiatis. Omnes igitur mathematici professi sunt illum terra majorem esse, non consentiunt autem quanto major sit et multiplex. Sapientissimus vero Ptolemæus per geometricas demonstrationes et methodos ostendit eam centies septuagies terra majorem esse. Ejus demonstrationem proponere et explicare non est præsentis operis; hic tantum demonstrabitur clare et indubitate solem terra esse majorem, hoc modo. Quidquid illuminat, aut illuminata re majus est, aut ei æquum est, aut ea minus. Et si majus quidem est, umbram omnino a basi latiore incipientem efficit, et usque ad acutam summitatem porrectam; si æquale, umbram efficit quæ in infinitum intra æque distantes lineas porrigitur; si minus est, umbram in formam calathi producit, quæ ab angusta basi in infinitum dilatatur. Cum vero terra coni formam habentem umbram effi-

κς'. Περὶ μεγέθους ἡλίου καὶ σελήνης.

Τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος ἄπιστόν τι δοκεῖ τοῖς ἀγεωμετρήτοις καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀμυήτοις. Πάντες μὲν οὖν οἱ μαθηματικοὶ ἀπεφήναντο τοῦτον τῆς γῆς μείζονα, διεφώνησαν δὲ περὶ τοῦ ὁπόσον ἐστὶ μείζων καὶ πολυπλάσιος. Ὁ δὲ σοφώτατος Πτολεμαῖος διὰ γεωμετρικῶν ἀποδείξεων καὶ μεθόδων ἀπέδειξεν ἑκατὸν ἑβδομηκονταπλασίονα τοῦτον τῆς γῆς εἶναι. D Καὶ τὸ μὲν τὴν ἀκόδειξιν ἐκείνου προτιθέναι καὶ διασαφῆσαι ἀλλότριον τῆς προκειμένης πραγματείας, ἐνταῦθα δὲ δειχθήσεται ἐναργῶς καὶ ἀναμφηρίστως, ὡς μείζων ἐστὶ τῆς γῆς ὁ ἥλιος, τοιουτοτρόπως. Πᾶν τὸ φωτίζον ἢ μεῖζόν ἐστι τοῦ φωτιζομένου, ἢ ἴσον, ἢ ἔλαττον. Ἀλλ' εἰ μὲν μεῖζόν ἐστι, κομιδῇ ποιεῖ τὴν σκιὰν ἀπὸ πλατείας ἀρχομένην βάσεως, καὶ περατουμένην εἰς ὀξεῖαν κορυφήν· εἰ ἴσον, ἐπὶ ἄπειρον ἰέναι παρασκευάζει τὴν σκιὰν μεταξὺ παραλλήλων εὐθειῶν· εἰ δὲ ἔλαττον, καλαθοειδῆ ταύτην ἐργάζεται, ἀπὸ στενῆς τῆς βάσεως πλατυνομένην ἐπ' ἄπειρον. Ἐπεὶ δὲ ἡ γῆ, παρὰ τοῦ ἡλίου φωτιζομένη·

κωνοειδῆ ποιεῖται τὴν σκιὰν, ἐλάττων αὐτοῦ ἐστιν. Ὅτι δὲ ἡ γῆ κωνοειδῆ ποιεῖται τὴν σκιὰν, δῆλον ἐκ τῶν τῆς σελήνης ἐκλείψεων. Ὅτε γὰρ ἐκλείψῃ ἐν τῷ ἀπογείῳ αὐτῆς, πόῤῥωθέν ἐστι τῆς γῆς, καὶ ταχέως ἐκλάμπεται, ὡς τὸ λεπτομερέστερον μέρος διερχομένη τῆς σκιᾶς· ὅτε δὲ ἐν τῷ περιγείῳ, ἐμβραδύνει τῇ ἐκλείψει, ὡς τὸ παχύτερον μέρος τῆς σκιᾶς διερχομένη. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων δείκνυται τὰ περατοῦσθαι τὸ τῆς γῆς σκίσμα. Εἰ γὰρ ἐπ' ἄπειρον προῄει, ἐσκότιζεν ἂν οὐκ ὀλίγους τοὺς ἀστέρων, καὶ καθ' ἑκάστην νύκτα ἐκλείπειν τούτους ἐποίει· νῦν δὲ οὐ φαίνεται τι τοιοῦτον. Περὶ ταύτης δὲ τῆς σκιᾶς φησι καὶ ὁ ποιητής.

Ἐν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο,
Ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

B Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦδε δῆλον τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος· ἡ σελήνη ὑπὸ τὸν θερινὸν κεῖται τροπικόν· ὁπόταν οὖν ὁ ἥλιος ἐκεῖσε γένηται, κατὰ μεσημβρίαν ἄσκια ποιεῖ τὰ ἐκεῖσε σώματα ἐπὶ σταδίους τριακοσίους. Ἤγουν ὁ κύκλος, ὃν διαπορεύεται ὁ ἥλιος, μυριοπλασίων ἐστὶ τῆς γῆς, καὶ τὸ μέρος τοῦ κύκλου τούτου ὑπερέχει τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος· μυριοπλάσιον εἶναι δεῖ τοῦ δηλωθέντος τῆς γῆς τμήματος· τὸ δὲ τοῦ ἡλίου σχῆμα ὅτι ἐστὶ σφαιροειδὲς, ὡσαύτως καὶ τῶν λοιπῶν ἐν οὐρανῷ σώματων, πρόδηλον, ὡς εἴρηται, καὶ σαφέστερον ἐν τῷ περὶ σχήματος λόγῳ ῥηθήσεται.

κζ'. Περὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως.

Ἡ τοῦ ἡλίου ἔκλειψις γίνεται ὅτε ἡ σελήνη τὸν ἥλιον ἐν συνόδῳ ὑποδράμῃ, μὴ ἔχουσα πλάτος πρὸς τὸν ζωδιακὸν κύκλον· Τηνικαῦτα γὰρ ἀντιφράττει ταῖς ἀκτῖσιν αὐτοῦ, ὥστε μὴ καταλαβεῖν τὴν γῆν. C Διὰ τοῦτο ἀεὶ ἐν συνόδῳ γίνεται ἡ ἡλιακὴ ἔκλειψις, πλὴν τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ἐκείνη γὰρ παραδόξως ἐν πανσελήνῳ γέγονεν. Αἱ δὲ ἐκλείψεις ποτὲ μὲν καθόλου, ποτὲ δὲ μερικαὶ γίνονται· καθόλου μὲν, ὅτε ὅλος ὁ ἡλιακὸς κύκλος ἐπισκοτισθῇ, κατὰ κάθετον γεγονότων τῶν κέντρων τοῦ τε ἡλίου καὶ τῆς σελήνης· μερικαὶ δὲ, ὅτε μέρος τούτου ἐκλείψῃ. Οὐχ ἐν πάσῃ δὲ τῇ οἰκουμένῃ ὁ ἥλιος ἐκλείπων φαίνεται, ἀλλὰ παρὰ μέρεσι τισι. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς τοῦ Κομνηνοῦ βασιλείας ὅλος ἐκλείψας πρὸς δυσμαῖς, ἐν Αἰγύπτῳ οὐχ ὅλως ἐξέλιπεν, ὡς ἐκεῖσε παραγεγονὼς ἠκριβωσάμην. Οἱ οὖν μαθηματικοὶ ὅσον κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς ιβ' δακτύλους τὴν ἡλίου καὶ σελήνης διεῖλον ἐπιφάνειαν· καὶ εἰ μὲν καθ' ἥμισυ γένηται ἡ ἔκλειψις, ἑξαδάκτυλον ταύτην ὀνομάζουσιν· εἰ δὲ κατὰ τὸ D τρίτον, τετραδάκτυλον, καὶ ἀναλόγως ἐπὶ τῶν λοιπῶν.

κη'. Περὶ οὐσίας καὶ φωτισμῶν σελήνης καὶ σχήματος.

Εἰ καὶ οἱ Ἀριστοτελικοὶ πέμπτον ὑπέθεντο σῶμα τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' οὖν ὁμολογοῦσι, μέρη μὲν αὐτοῦ εἶναι παχύτερα, καὶ μάλιστα τὰ τῇ γῇ προσεγγίζοντα, μέρη δὲ λεπτότερα, τὰ ἄνωθεν καὶ πόῤῥωτερα τῆς γῆς. Ἡ γοῦν σελήνη, τῷ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ τούτῳ κόσμῳ πλησιάζουσα, οὐκ ἄμοιρος οὐδ' ἀμέτοχος κατελείφθη τῶν τούτου κακῶν, ἀλλὰ παχεῖαν καὶ ὡσανεὶ γεώδη τὴν ὑπόστασιν ἔχει. Καὶ οὐ πάντη

A ciat a sole illuminata, sole minor est. Terra autem umbram in formam coni produci ex lunæ defectionibus manifestum est. Cum enim deficit in sua maxima a terra distantia, tunc cito rursus illuminatur, eo quod angustiorem umbræ partem transit. Quando autem in sua minima a terra distantia, diuturniorem defectionem patitur, quia latiorem umbræ partem transit. Et ex multis aliis ostenditur terminari terræ umbram. Si enim in infinitum procederet, obumbraret non paucas stellas, et singulis noctibus earum defectionis causa existeret; nihil autem hujusmodi nunc apparet. De illa autem umbra poeta dicit: « Oceano incidit clarum solis lumen, noctem obscuram adducens in fertiles agros. » Sed ex hoc quoque manifesta est solis magnitudo: Luna sub æstivo tropico jacet: quando igitur sol illuc pervenit, umbrosa facit ea quæ illic sita sunt corpora trecentorum stadiorum spatio. Circulus porro quem sol transit, decies millies major terra est, et circuli hujus partem quæ solis magnitudinem tenet decies millies majorem esse oportet quam præindicatum terræ spatium. Solis autem formam sphæræ similem esse ut et cæterorum in cœlo corporum manifestum est, ut diximus, et clarius in nostro de forma opere dicitur.

27. *De solis defectu.*

Solis defectio accidit, quando luna solem subit in congressu, non habens latitudinem ad zodiacum. Tunc enim ejus radiis opponitur, ita ut ad terram non perveniant. Ideo semper in congressu accidit solis defectio, excepta tamen ea quæ Passionis Domini nostri tempore accidit. Illa enim plenæ lunæ tempore mirabiliter facta est. Defectiones vero solis nunc completæ, nunc incompletæ fiunt: completæ quidem quando totus solaris circulus obumbratur, solis et lunæ centris secundum lineam perpendicularem sitis; incompletæ vero quando hujus pars tantum obumbratur. Non autem per totam terram sol deficiens apparet, sed tantum quibusdam in locis. Regnante enim Comneno totus in occidente sol defecit, in Ægypto non omnino defecit, ut ego ibi tune versans animadverti. Mathematici igitur ex apparentibus superficiem solis et lunæ in duodecim digitos diviserunt; si quidem defectio dimidia est, eam esse sex digitorum dicunt; si vero tertia parte solis est, quatuor digitorum, et similiter de cæteris divisionibus.

28. *De substantia, lumine et forma lunæ.*

Etsi Aristotelici supponant cœlum esse quintum corpus, tamen consentiunt, partes quidem ejus alias esse crassiores præsertimque prope terram sitas, alias vero leviores, eas nempe quæ sursum sunt et magis a terra remotæ. Luna igitur, toti in generatione et corruptione huic mundo propinqua, hujus quoque mundi malorum non expers neque immunis constituta est, sed crassam et quasi ter-

restrem habet substantiam. Neque vero omnino æqualis est per totum suum corpus, sed quædam ejus partes luce carent et obscuræ sunt, mediæ scilicet. Et quemadmodum ea quæ nascuntur et corrumpuntur initium et incrementum, et vigorem et debilitatem habent, ita et lunæ lux finiet. Neque vero solummodo cæteris cœlestibus corporibus eget.sed et aliquando iu umbram terræ incidit. Deficit autem non tantum quoad nostrum aspectum, sed et ipsa secundum proprium suum lumen. Illam autem a sole lumen recipere manifestum est vel paululum observantibus. Semper enim partem illuminatam ad solem vertit, ubicunque sit. Cum enim est infra solem, et cum illo congreditur, ejus partes quæ ad nos vertuntur obscuræ sunt, quæ vero versus solem, illuminatæ sunt. Quando autem paululum a sole discedit,pars ejus aliquantula incipit illuminari, et fit utrinque curvata; cum autem magis discessit, magis illuminatur et fit dimidiata et rursum utrinque curvata et cum directe opponitur,fit plena. Quando deinde diametrum prætergressa est apparet rursum utrinque curvata, et deinde dimidiata, et postea lunata, et demum cum sole congrediens, nobis invisibilis fit. Addubitabant veteres quomodo et lumen accipiat et lumen in terram mittat. Et alii quidem dicebant ejus lumen per reflexionem produci, quemadmodum et in speculis et in levibus corporibus fit; alii vero docuerunt eam per admissionem et unionem illuminari : atque eam illuminari per reflexionem, ab ipsa procedentem plerique opinantnr quidem. Quod tamen est falsum. Observatum est reflexiones a maximis et minimis corporibus procedentes non plus quam duo stadia transire. Sed et aliter demonstratur. Omnes reflexiones,ut in opticis ostenditur,fiunt per æquos angulos ; quod si ita de luna fieret, necesse esset, ut quando secundum solis diametrum in plena luna sita est, radii non ad terram frangantur, sed ad solem. Et multæ aliæ demonstrationes præcedentem demonstrationem confutant. Superest igitur ut per admissionem et unionem cum solis luce illuminata, terræ quoque lumen emittat. Sed hæc moveri potest difficultas, si lunæ immisceatur solis lumen, oporteret ut tota illuminaretur et plenam lucem continuo haberet. Ad id respondemus eam profundissimam esse maximumque habere diametrum. Et ideo non totam transeunt solares radii,sed postquam eam maxima parte transierunt, finiuntur. Sphæricam vero esse ejus formam patet ex ejus lumine, si enim disci formam haberet, simul ac in eam solares radii inciderent,illuminaretur,nulla curvitate luminis officiente,nunc autem cum sit sphærica,per partes radiis illuminatur eo quod officiunt formæ suæ curvitate cæteræ partes.Lunæ autem magnitudo minor est quam terræ,tricies novies, juxta alios vero, vicies novies.

29. *De lunæ defectu.*

Deficit autem luna quando directe ex opposito

A ὁμαλὴ δι' ὅλου αὐτῆς τοῦ σώματός ἐστιν, ἀλλ' ἔστι τινὰ παρ' αὐτῇ μέρη φωτὸς ἄδεκτα καὶ μέλανα, τὰ διὰ μέσου αὐτῆς· καὶ ὥσπερ τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ἀρχὴν, καὶ αὔξησιν, καὶ ἀκμὴν, καὶ παρακμὴν, οὕτω καὶ ταύτης τελεῖται ὁ φωτισμός. Καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις ἐνδεῖται τῶν λοιπῶν οὐρανίων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐμπίπτει ἐνίοτε τῷ σκιάσματι τῆς γῆς· ἐκλείπει δὲ οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄψιν, καθάπερ ὁ ἥλιος, ἀλλ' αὐτὴ κατὰ τὸ οἰκεῖον φῶς, ὅτι παρὰ τοῦ ἡλίου δέχεται τὸ φῶς, δῆλον καὶ τοῖς ὁπωσοῦν τετηρηκόσιν· ἀεὶ γὰρ τὸ πεφωτισμένον μέρος πρὸς τὸν ἥλιον ἔχει, ἔνθα καὶ ὑπάρχει. Κάτωθεν γὰρ οὖσα τοῦ ἡλίου, ὅτε συνοδεύσῃ αὐτῷ, τὰ μὲν πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς μέρη ἀφώτιστά ἐστι, τὰ δὲ πρὸς τὸν ἥλιον πεφωτισμένα· ὅτε δὲ ἀποστῇ τοῦ B ἡλίου ἐλάχιστον, ἄρχεται μόριόν τι τοῦ πρὸς ἡμᾶς μέρους αὐτῆς καταυγάζεσθαι, καὶ γίνεται μηνοειδής· εἶτα ἐπὶ πλέον ἀποστᾶσα, πλέον φωτίζεται, καὶ γίνεται διχότομος, καὶ πάλιν ἀμφίκυρτος, καὶ διαμετροῦσα πανσέληνος· εἶτα παρελθοῦσα τὴν διάμετρον, ὁρᾶται αὖθις ἀμφίκυρτος, καὶ πάλιν διχότομος, καὶ μετὰ ταῦτα μηνοειδής, καὶ τέλος συνοδεύουσα τῷ ἡλίῳ, ἀφανὴς ἡμῖν γίνεται. Ἠπηπόρουν δὲ οἱ ἀρχαῖοι, πῶς δέχεται καὶ ἐκπέμπει ἐνταῦθα τὸ φῶς. Καὶ οἱ μὲν ἔφασαν, κατὰ ἀντανάκλασιν γίνεσθαι ταύτης φῶς, ὥσπερ καὶ ἐπί τε τῶν κατόπτρων καὶ τῶν λείων γίνεται σωμάτων· οἱ δὲ καθ' ὑποδοχὴν καὶ ἕνωσιν ἔδοξαν αὐτὴν φωτίζεσθαι, καὶ τὸ μὲν κατ' ἀντανάκλασιν ἀπ' αὐτῆς γινομένην φωτίζειν αὐτήν· πιθανὸν μὲν τοῖς πλείστοις, οὐκ ἀληθὲς δέ. Ἐτηρήθησαν αἱ ἀντανακλάσεις ἀπό τε C τῶν μεγίστων καὶ ἐλαχίστων σωμάτων μὴ πλεῖον δύο διιοῦσαι σταδίων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως. πᾶσαι αἱ ἀντανακλάσεις ἀεὶ, ὡς ἐν τοῖς ὀπτικοῖς δείκνυται, κατ' ἴσας γωνίας ἀνακλῶνται, καὶ εἰ τοιοῦτον ἦν ἐπὶ τῆς σελήνης, ἔδει, ὅτε κατὰ διάμετρόν ἐστι τοῦ ἡλίου ἐν πανσελήνῳ, μὴ κάτω ἐπὶ τὴν γῆν ἀνακλᾶσθαι τὰς ἀκτῖνας, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἥλιον. Καὶ ἕτεραι πολλαὶ δείξεις ἀνατρέπουσι ταύτην τὴν δόξαν. Λείπεται τοίνυν, καθ' ὑποδοχὴν καὶ ἕνωσιν πρὸς τὸ ἡλιακὸν φῶς αὐτὴν ἐπιλαμπομένην, ἐπιλάμπειν καὶ τοῖς τῇδε. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ κέκραται αὐτῇ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ὅλην ἔδει αὐτὴν φωτίζεσθαι, καὶ πλησιφαῆ διηνεκῶς εἶναι. Καὶ λέγομεν πρὸς τοῦτο, ὅτι πολὺ τὸ βάθος ἔχει καὶ μεγίστην τὴν διάμετρον· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μέχρι πάσης αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες D διικνοῦνται, ἀλλ' ἐπὶ πλεῖστον διιοῦσαι, παύονται. Ὅτι δὲ σφαιροειδής ἐστι τὸ σχῆμα, δῆλον ἐκ τῶν ταύτης φωτισμῶν. Εἰ γὰρ ἦν δισκοειδής, ἅμα τῷ προσπεσεῖν αὐτῇ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐφωτίζετο, μηδενὸς ἐπιπροσθοῦντος κυρτώματος· νῦν δὲ, σφαιροειδὴς οὖσα, κατὰ μέρος φωτίζεται ταῖς ἀκτῖσι, διὰ τὸ ἐπιπροσθεῖν τὰ λοιπὰ μέρη τῇ κυρτότητι τοῦ τοιούτου σχήματος. Τὸ δὲ τῆς σελήνης μέγεθος ἔλαττόν ἐστι τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τριάκοντα ἐνναπλάσιον, κατὰ δέ τινας ὑπὸ εἴκοσι ἐνναπλάσιον.

κθ'. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει δὲ ἡ σελήνη κατὰ διάμετρον τῷ ἡλίῳ

γενομένη, ὅτε μὴ ἔχει πλάτος κλίνουσα εἴτε ἐπὶ βορρᾶν εἴτε ἐπὶ νότον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν τῷ ἡλίῳ τρίβον διοδεύει. Ἐμπίπτει γὰρ τηνικαῦτα τῷ τῆς γῆς σκιάσματι. Καὶ εἰ μὲν ἀπόγειός ἐστι, τάχιον διέρχεται τὴν σκιὰν, ὡς λεπτοτάτην ἄνωθεν τυγχάνουσαν, ὡς προείπομεν· εἰ δὲ περίγειός ἐστι, ποιεῖται διαμονὴν καὶ ἐμβραδύνει πρὸς τὸ ποιεῖν ἀνακάθαρσιν, διὰ τὸ κάτωθεν εἶναι παχεῖαν τὴν σκιάν. Ἐντεῦθεν ἔλαβον οἱ πάλαι σοφοὶ πρόφασιν τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς μέχρι τοῦ οὐρανοῦ διαστήματος. Τηρήσαντες γὰρ, ὡς ὁ ἥλιος ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι ποιεῖ τὰς σκιὰς ἑξηκονταπλασίας τῶν σκιαζομένων, ἀπεφήναντο, ὡς δεῖ καὶ τὸ μῆκος τῆς σκιᾶς τῆς γῆς ἑξηκονταπλάσιον εἶναι τῆς διαμέτρου αὐτῆς· καὶ ὡς ἐπεὶ μέχρι τῆς σεληνιακῆς σφαίρας τὸ ὀξὺ αὐτῆς καταλήγει, εἶτα εἰ ἑξήκοντα καθ' ὑπόθεσιν γαῖαι ἐπ' ἀλλήλαις τεθῶσι, καταλήψονται ἄχρι τῆς ἡλιακῆς, σφαίρας· κἀντεῦθεν συλλογισάμενοι κατέλαβον, ὡς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῆς σεληνιακῆς σφαίρας τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον ἡ ἐκ τοῦ μέτρου τῆς γῆς μʹ ἔγγιστα.

Ἐκλείπει δὲ ἡ σελήνη ποτὲ μὲν ὅλη, ποτὲ δὲ μερικῶς. Καὶ ὅλη ἐκλείπουσα, ποτὲ μὲν ποιεῖται διαμονὴν, ὅτε πρὸς τῷ παχυτέρῳ μέρει τῆς σκιᾶς τύχῃ· ποτὲ δὲ ἅμα τῷ καλυφθῆναι ἄρχεται ποιεῖν ἀνακάθαρσιν, ὅτε ἄνωθεν ἐκλείψῃ πρὸς τῷ λεπτῷ τῆς σκιᾶς μέρει. Οὐχ ὥσπερ δὲ τὸν ἥλιον ἐνδέχεται ὁρᾶσθαι ἐν τινὶ μὲν τόπῳ ἐκλείποντα, ἐν τινὶ δ' οὔ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης· ἀλλ' ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἡ ταύτης ἔκλειψις γίνεται, εἰ μή γε παρὰ τισὶν ἡμέρα γένηται· ὑπάρχει γὰρ τηνικαῦτα ἐκείνης ὑπὲρ γῆν· δέδεικται γὰρ ἡμῖν, ὡς παρὰ τισὶν ἡμέρας οὔσης, νὺξ παρ' ἑτέροις ἐστίν.

A cum sole est, quando nempe suam latitudinem neque ad septentrionem, neque ad meridiem inclinat, sed eamdem cum sole semitam percurrit. incidit enim tunc in umbram terræ. Etsi quidem quam maxime a terra distat, citius umbram pertransit, quæ quidem superius levior est, ut antea diximus; si vero quam maxime ad terram accedit, immoratur et lente ea umbra emergit, quia inferius crassior umbra est. Unde veteres philosophi occasionem cepere cognoscendi quantum terra a cœlo distet. Observantes enim solem suo ortu umbras rebus adumbratis sexagies majores efficere, ostenderunt oportere ut umbræ terræ magnitudo sexagies longior sit ipsius diametro. Cum autem umbra extrema ad lunæ sphæram terminetur, si
B deinde sexaginta terras ex hypothesi alias in alias superimponant, usque ad solis sphæram pervenient. Et inde raciocinantes intellexerunt intervallum inter terram et lunæ sphæram tantum esse quanta terræ diametri dimensio, quadraginta circiter.

Luna autem deficit nunc tota, nunc tantum ea parte. Quanto tota deficit, nunc quidem in umbra commoratur, quando nempe in spissiore umbræ parte versatur; nunc autem cum vix tecta est, incipit emergere, quando nempe supra patitur defectionem in leviore umbræ parte; non autem de luna accidit ut de sole, quem in uno loco deficientem animadvertere licet, nec in alio; sed ubique terrarum fit ea defectio, nisi dies in aliquo loco luceat. Lucet enim super terram simul cum ea defectione.
C Demonstratum est enim diem aliquibus adesse, quando aliis non adest.

Τέλος σὺν Θεῷ ἁγίῳ.

ΤΟΥ ΠΑΝΥΠΕΡΤΑΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΚΥΡΙΟΥ ΜΙΚΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΣΤΙΧΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΥΡΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΝ ΔΟΥΚΑΝ

ΠΕΡΙ ΔΟΓΜΑΤΟΣ.

—

SUMMI PHILOSOPHI

DOMINI MICHAELIS PSELLI

VERSUS POLITICI

AD DOMINUM IMPERATOREM MICHAELEM DUCAM

DE DOGMATE

(MEERMAN, *Thesaurus Juris* tom. Γ. Hagæ comitum 1751 fol. — Interpretationem nostram addidimus)

—

Accipe et fundamentum nostrorum dogmatum
Concisum, et synopticum, et circumscriptum.
Deum cognosce, domine, corporum incoporeorum
Contemporalem, infinitum universorum creatorem
Incorporeum indefinitum, natura invisibilem,
Liberum, substantia incomprehensibilem, operibus [cognoscibilem.
Unum et tria simul, unum secundum substantiam
Tria secundum substrata, vel si libet, secundum [personas.

Unus namque in tribus existit Deus personis :
Pater, Filius et Spiritus sanctus consubstantialis.
Unus Pater et sine principio Pater, gubernator.
Unus Filius et non sine principio secundum car- [nem suam.

Principium ejus Pater : jam vero si ad tempora
Velis principium referre ipse quoque principio ca- [ret.

Spiritus, sanctus nimirum Spiritus et Deus subtan- [tialiter.

Ex Patre processum habet supra naturam
Non autem ex Filio licet modus sit ignotus.
Quodvis quidem substantia (est), tria autem unus [Deus.

Unus Filius incarnatus est in fine sæculorum,
Et naturam accepit nostram ex Virgine,
Essentialiter, non simulate, natura, non specie
Ex sanguinibus venerandis sanctissimæ Virginis,

Alia autem est substantia, et alia essentia.
Essentia quidem communis substantiæ species,

A Δέχου καὶ κὸν θεμέλιον τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων,
Σύντομον, καὶ συνοπτικὸν, καὶ περιγεγραμμένον,
Θεὸν γίνωσκε, δέσποτα, σωμάτων ἀσωμάτων,
Σύγχρονον, ἀτελεύτητον, τῶν ὅλων ὑποστάτην,
Ἀσώματον, ἀόριστον, ἀσχημάτιστον φύσει,
Ἄδετον μὲν, οὐςίαν ἄληπτον, ληπτὸν ταῖς ἐνερ- [γείαις,
Ἕνα καὶ τρία κατ' αὐτὸν, ἕνα μὲν τῇ οὐσίᾳ,
Τρία ταῖς ὑποστάσεσιν, εἰ βούλει, καὶ προσώποις.

Μονὰς γὰρ τρισυπόστατος ὁ Θεὸς χρηματίζει·
Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον ὁμοούσιον Πνεῦμα.
Μόνος Πατὴρ καὶ ἄναρχος ὁ Πατὴρ στεφηφόρος,
Μόνος Υἱὸς καὶ οὐκ ἄναρχος, τῇ σαρκὶ αὐτοῦ πέλει,

B Ἀρχὴ δὲ τούτου ὁ Πατὴρ, εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνων
Ἀρχὴν λαμβάνειν βούλοιο, καὶ ἄναρχος τυγχάνει.

Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα ἅγιον καὶ Θεὸς κατ' οὐσίαν,

Ἐκ τοῦ Πατρὸς τὴν πρόοδον ἐσχηκὼς ὑπὲρ φύσιν
Ἐκπορευτὴν οὐχ υἱϊκὴν, κἂν ἄγνωστος ὁ τρόπος,
Ὑπόστασις μὲν ἕκαστον, εἷς δὲ Θεὸς τὰ τρία.

Μόνος δὲ Υἱὸς σεσάρκωται ἐν τέλει τῶν αἰώνων,
Καὶ φύσιν ἀνελάβετο τὴν ἡμῶν ἐκ Παρθένου,
Οὐσιωδῶς, οὐ σχετικῶς, φύσει, οὐ φαντασίᾳ
Ἐκ τῶν αἱμάτων τῶν σεπτῶν τῆς παναγοῦς Παρ- [θένου.

Ἄλλη δ' ἐστιν ὑπόστασις, καὶ ἕτερον οὐσία.
Ἡ μὲν οὐσία τὸ κοινὸν ὑποστάσεως εἶδος,

Ἡ δὲ ὑπόστασίς ἐστιν ἓν πρόσωπον καὶ μόνον.
Τὸ μὲν γὰρ τῆς θεότητος, τῆς ἀνθρωπότητός τε,
Δηλωτικὸν τῆς φύσεως καὶ οὐσίαν τυγχάνει
Ὁ δὲ Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
Καὶ πρόσωπα πεφύκασι, καὶ μὴν καὶ ὑποστάσεις.
Ὁ σαρκωθεὶς τοίνυν Υἱὸς ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως.
Οὐ σχετικῶς, ὡς εἴπομεν, οὔτε μὴν κατὰ φύσιν,

Ὡς ὁ δεινὸς Νεστοριος δυσσεβῶς παρελήρει,
Ἡνώθη καθ' ὑπόστασιν τῷ προληφθείσῃ φύσει,
Μία μείνας ὑπόστασις, τῇ θείᾳ καὶ τελεία,
Ἐν δύο δὲ ταῖς φύσεσιν οὐσιωδῶς τυγχάνων.
Οὕτω δὴ καὶ πρεσβεύομεν, οὕτως ὁμολογοῦμεν
Τὰς δύο φύσεις ἀληθῶς, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην,
Ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἀτρέπτως ἑνωθείσας,

Ἑκάστην ἀναλλοίωτον μένειν ἐν τῇ ἑνώσει,
Ἐκ δὲ τῶν δύο φύσεων μίαν ἀποτελεῖσθαι,
Σύνθετον τὴν ὑπόστασιν· οὕτω πίστεως ὅρος.
Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τοῦ Πατρὸς Υἱὸν ἕνα,
Κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τὴν ἄῤῥητον τοῦ Λόγου,
Καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν σαφῶς ἄνθρωπον πεφυκέναι,
Ἕνα Χριστὸν καὶ Κύριον μονογενῆ καὶ Λόγον,

Ὅλον Θεὸν καὶ ἄνθρωπον τῇ μίᾳ ὑποστάσει.
Ἥνωνται γοῦν αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ἀλλ' ἀσυγ-
[χύτως,

Ἥνωνται καθ' ὑπόστασιν, διήρηται δὲ πάλιν
Τῷ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς, ἄλλη Θεοῦ γὰρ φύσις,
Καὶ ἄλλη ἀνθρωπότητος, εἷς δὲ ἐν ἀμφοῖν Λόγος,

Εἷς τοίνυν ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ δὲ αὐτὸς καὶ δύο,
Εἷς μὲν γὰρ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ διπλοῦς τὴν φύσιν.

Ὡς πρεσβεύομεν καλῶς τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις,
Οὕτω καὶ δύο λέγομεν φυσικὰς ἐνεργείας,
Καὶ δύο τὰ θελήματα φυσικῶς ἐνεργοῦντα.
Οὐσία μὲν οὖν καὶ μορφὴ καὶ φύσις ἐν τῷ Λόγῳ,
Ἄτομον δὲ καὶ πρόσωπον ἓν σὺν τῇ ὑποστάσει.
Τὴν σάρκα δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπόστασιν μὴ λέγε,
Λέγε γὰρ ἐνυπόστατον, ἀκριβὲς γὰρ τὸ δόγμα.

Τὸ δέ γε ἐνυπόστατον πολυσήμαντον, ἄναξ,
Ἔστι γὰρ ἐνυπόστατον τὸ ἀληθὲς ὑπάρχον,
Καὶ αὖθις ἐνυπόστατον τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας,
Ἤγουν τὸ εἶδος, δέσποτα, τὸ ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις
Πραγματικῶς ὑφεστηκὸς, οὐ ψιλῇ ἐπινοίᾳ.
Ἔστι δὲ ἐνυπόστατον καὶ πλέον φροντιστέον,
Ὅπερ ἐστὶ συγκείμενον μετ' ἄλλου διαφόρου,
Κατὰ οὐσίαν, δέσποτα, εἰς σύστασιν προσώπου
Ἑνὸς καὶ ὑποστάσεως μιᾶς γένεσιν, ἄναξ·
Τὸ μὲν γὰρ ἐνυπόστατον τοιοῦτον ἔσχεν ὅρον.
Ὑπόστασις δὲ πέφυκε κυριολογουμένη,
Πρᾶγμα ἰδιοσύστατον, ἓν μᾶλλον πρόσωπόν τε.

Ἐνούσιον δὲ πέφυκε τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας,
Ἕξις ποιότης ἔμμονος καὶ δυσμετάβλητός πως·
Ἕξεως ἄλλως ἀριθμὸς ἑκάστου κατὰ φύσιν

A Substantia autem est una ac sola persona.
Divinitas enim atque humanitas
Naturam et essentiam indicat.
Pater Filius et Spiritus sanctus
Et personæ sunt, et substantiæ.
Filius igitur incorporatus immutabiliter, inconfuse.
Non simulate, uti diximus, neque secundum natu-
[ram,

Velut miser Nestorius impie blateravit,
Unitus est substantialiter cum accepta carne,
Una manens substantia divina et perfecta,
In duabus autem naturis essentialiter existens.
Ita profecto sancimus, ita confitemur
Naturam utramque vere divinam ac humanam
Sibi invicem substantialiter et immutabiliter uni-
B [tam
Unamquamque in unione manere non mutatam;
Ex utraque autem natura unam consummari
Compositam substantiam : ita fidei terminus.
Confitemur igitur Patris Filium unum,
Secundum infandam Verbi incarnationem,
Eumdemque Filium aperte hominem esse factum,
Unum Christum et Dominum unigenitum et Ver-
[bum,

Totum Deum et hominen in una substantia.
Unitæ igitur sunt Christi naturæ, sed inconfuse,

Unitæ secundum substantiam. divisæ autem rursus
Ratione differentiæ : alia enim Dei natura,
Et alia humanitatis, unum autem in utraque Ver-
C [bum,
Itaque unus est Christus, sed idem etiam duo :
Unus enim secundum substantiam, duplex secun-
[dum naturam.

Sicut bene sancimus duas Christi naturas,
Ita duas quoque dicimus operationes naturales
Et duas voluntates naturaliter operantes.
Essentia igitur et forma et natura in Verbo,
Una autem indivisibilis persona cum substantia
Carnem noli Dei substantiam appellare,
Sed substantiale dicas : expresse enim sic habet
[dogma.

Substantiale varias habet significationes, domine,
Est enim substantiale quod revera subsistit,
Et iterum substantiale est commune essentiæ,
D Vel species, o imperator, in individuis
Actualiter subsistens, non sola cogitatione.
Est autem substantiale porro intelligendum
Quod est unitum cum alia diverso
Secundum essentiam, domine, in unionem personæ
Unius et originem unius substantiæ.
Tali ratione enim substantiale definiri debet.
Subtantia autem quæ proprie dicitur
Est res per se subsistens, vel potius una per-
[sona.

Jam vero substantiale est commune essentiæ;
Habitus est qualitas immanens et vix separabilis,
Aliter habitus est cujusvis secundum naturam.

Universa actualitas in anima et corpore,
Ita ut habitus si actualitas communis.
Præterea audi : Verbum incarnatum
Nostram, cum homo fieret, accipiens carnem,
Factum est exsecratio,quantumvis esset benedictio,
Et mortuum est hominis instar, licet immortale [natura,
Incruce mortem sua sponte subiens.
Resurrexit autem tertia die, soluto inferno,
Et tum in cœlos evectus in gloria,
Atque iterum veniet cum Patre et Spiritu sancto
Judicare cunctos et juste et humane.
Hæc summa eorum quæ theologi docent
Et dicunt, domine, de incarnatione.
Longa quidem ac difficils doctrina est dogmatum,
Ego vero collectis in tuam utilitatem planioribus,
Et plenissime et concise tibi exposui.
Oportet enim imperatorem alia quidem nosse,
Ante omnia autem veritatem dogmatum nostrorum,
In quibus principum ac fundamentum imperii ni- [titur.

Accipe etiam numerum sanctarum synodorum.
Quæ contra impios collectæ sunt, o domine,
Septemque omnino numerantur. Nicææ
Divo Constantino regnante
Et archiepiscopi fasces tenente Constantinopoli
Metrophane summe reverendo et anima et scientia.
Ea insani repressit linguam Arii
Qui Trinitatis consubstantialitatem impugnavit
Et creaturam Demiurgum impie ac misere dixit,
Patrique inferiorem, licet natura eodem honore [dignum,

Secunda autem habita est sanctarum synodorum,
Uti omnes tradunt, Constantinopoli
Cui feliciter tunc præerat Theodosius Magnus
Et Nectarius patriarchatus munere fungebatur.
Hæc Macedonium radicitus evulsit
Qui Spiritum sanctum sejungebat frustra
Ab alta Divinitate et creaturam blaspheme nomi- [nabat.

Jam vero tertia synodus Ephesi convenit,
Cum Theodosius junior bene imperium gubernaret,
Contra insensatum ac miserum Nestorium
Qui Dei incarnationem non omnino accipiebat.
Sed purum hominem Christum male dicebat,

Et Christi Matrem, non Dei Matrem appellabat
Viginem Mariam, quæ est Domina Deipara.
Quarta synodus autem Chalcedone exstitit,
Marciano imperatore sceptra Romæ tenente.
Numerus sanctorum venerandorumque Patrum
Triginta fuit super ducentis,
Adversus impium Eutychem et Dioscorum,
Qui impie corpus Domini nonnisi speciem fuisse [contendebant.

Quinta autem habita est Constantinopoli :
Quinque super sexaginta et centum Patres
In ea convenerunt, et Chalcedonensem
Synodum tanquam pientissimam agnoverunt.

A 'Ολόκληρος ἐνεργεια ἐν ψυχῇ σώματί τε,
Ἕξις δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ κοινοῦ πέφυκέ πως.
Πρὸς τούτοις πᾶσι γίνωσκε· ὁ σαρκωθεὶς γὰρ Λόγος,
Τὴν ἡμετέραν προσλαβὼν ἐν τῷ σαρκοῦσθαι σάρκα,
Κατάρα ἐχρημάτισε, τυγχάνων εὐλογία,
Καὶ τέθνηκεν ὡς ἄνθρωπος, ἀθάνατος ὢν φύσει,

Ἐπὶ σταυροῦ τὴν νέκρωσιν ὑποστὰς ἑκουσίως.
Ἀνέστη δὲ τριήμερος τὸν ᾅδην καταλύσας,
Εἶτα καὶ ἀνελήλυθεν εἰς οὐρανοὺς ἐν δόξῃ,
Καὶ αὖθις ἥξει σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ
Κρῖναι δικαίως ἅπαντας ὁμοῦ καὶ φιλανθρώπως.
Τοῦτο συγκεφαλαίωσις τῶν θεολογουμένων
Καὶ λεγομένων, δέσποτα, εἰς τὴν οἰκονομίαν,
Πολὺς γὰρ καὶ δυσνόητος ὁ λόγος τῶν δογμάτων.
Ἀλλ' ἐγὼ τὰ σαφέστερα συλλέξας σοι προσφόρως,
B Καὶ πληρεστάτως εἴρηκα ὁμοῦ τε καὶ συντόμως.
Δεῖ γὰρ τὸν βασιλεύοντα καὶ τ' ἄλλα μὲν εἰδέναι,
Τὸ δ' ἀληθὲς ὡς μάλιστα τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων·
Ἀρχὴ γὰρ τοῦτο καὶ κρηπὶς ὑπάρχει βασιλείας.

Γίνωσκε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱερῶν συνόδων,
Ὁπόσαι κατὰ δυσσεβῶν ἐκροτήθησαν, ἄναξ,
Ἑπτὰ πᾶσαι πεφύκασι· πρώτη δ' ἡ ἐν Νικαίᾳ
Τοῦ θείου βασιλεύοντος, δέσποτα, Κωνσταντίνου,
Καὶ ἀρχιερατεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει
Τοῦ πανσεβάστου καὶ ψυχῇ καὶ λόγῳ Μητροφάνου.
Αὕτη τὴν γλῶτταν ἔτεμε τοῦ μανέντος Ἀρείου,
Τὴν ὁμοουσιότητα τέμνοντος τῆς Τριάδος,
Καὶ κτίσμα τὸν Δημιουργὸν δυσσεβοῦντος ἀθλίως,
Ἐλάττονά τε τοῦ Πατρὸς, τὸν ἰσότιμον φύσει.
C

Ἡ δὲ δευτέρα γέγονε τῶν ἱερῶν συνόδων,
Ὡς ἱστοροῦσιν ἅπαντες, ἐν Κωνσταντινουπόλει,
Ἧς ὁ μὲν Θεοδόσιος ἦρχε καλῶς ὁ μέγας,
Νεκτάριος δ' ἀρχιερεὺς ἐτύγχανε τῷ τότε.
Αὕτη τὸν Μακεδόνιον ἀνέσπασε ῥιζόθεν,
Τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον ἀλλοτριοῦντα μάτην
Τῆς ὑψηλῆς Θεότητος, καὶ κτίσμα βλασφημοῦντα.

Ἡ δέ γε τρίτη σύνοδος γέγονεν ἐν Ἐφέσῳ,
Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ δεσπόζοντος ἀξίως,
Κατὰ τοῦ ματαιόφρονος καὶ δεινοῦ Νεστορίου,
Τὴν τοῦ Θεοῦ μὴ σάρκωσιν οὐδ' ὅλως δεχομένου,
Ἀλλὰ ψιλὸν μὲν ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν βλασφη- [μοῦντος,

D Καὶ Χριστοτόκον λέγοντος, ἀλλ' οὐχὶ Θεοτόκον,
Τὴν Θεοτόκον Δέσποιναν καὶ Μαρίαν Παρθένον.
Ἡ δὲ τετάρτη σύνοδος ἔστη ἐν Χαλκηδόνι,
Ῥώμης τὰ σκῆπτρα φέροντος Μαρκιάνου δεσπότου.
Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν ἱερῶν καὶ σεβαστῶν Πατέρων
Τριάκοντα συνέστησαν πρὸς τοῖς διακοσίοις,
Κατ' Εὐτυχοῦς τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ κατὰ Διοσκόρου
Τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικὸν δυσσεβῶς φαντασάντων.

Ἡ δέγε πέμπτη γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει·
Πέντε δὲ πρὸς ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν Πατέρες
Ἐν ταύτῃ συνηθροίσθησαν, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι
Σύνοδον ἐκρυτήθησαν ὡς πανευσεβεστάτην.

Ἀπήλασάν τε εὐσεβῶς τῶν θείων περιβόλων
Εὐάγριον καὶ Δίδυμον μετὰ τοῦ Ὠριγένους,
Ἄνδρας προτελευτήσαντας, ἀλλὰ συγγραψαμένους
Νόθα καὶ ξένα δόγματα τῆς θείας Ἐκκλησίας.
Σωμάτων μὲν ἀνάστασιν νῦν μὲν ἀνῆλον ὅλως,

Νῦν δὲ παρεδογμάτισαν ἔγερσιν ἀλλοτρίων,
Ἀδάμ τε καὶ παράδεισον ἐξεῖπον ἀσωμάτως.
Καὶ τέλος συνεπέραναν τὴν κόλασιν ἐν χρόνῳ,
Καὶ τῶν δαιμόνων ἔγραψαν, φεῦ! ἀποκαταστάσεις.

Ἀνῆλον τὸν Θεόδωρον τὸν τῆς Μοψουεστίας,
Μυσταγωγὸν τυγχάνοντα τοῦ δεινοῦ Νεστορίου,
Καὶ τὴν πρὸς Μάριν πρότεραν ἐπιστολὴν τοῦ Ἴβα,
Ὅσα τε συνεγράψατο κατὰ Κυρίλλου πάλαι
Ὁ Κύρου Θεοδώρητος ἴσος ἐν ὑποκρίσει.
Ἡ δ' ἕκτη πάλιν σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει
Συνέστη καὶ διέῤῥηξε δόγματα Θεομάχων,
Ὧν οἱ προστάται λόγιοι καὶ πολλοὶ καὶ ποικίλοι,
Ὁ τῆς Φαρᾶς Θεόδωρος, Ὁνώριος ὁ Ῥώμης,
Κύρος Ἀλεξανδρείας τε, Σέργιός τε καὶ Πύῤῥος.
Καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ [Πέτρος,
Μακάριος ὁ ἄθλιος καὶ Στέφανος πρὸς τούτῳ,
Οὐ δύο φύσεις λέγοντες τοῦ σαρκωθέντος Λόγου,
Μίαν δέ τινα σύνθεσιν, ἐνέργειαν δὲ μίαν,

Σὺν τούτοις Πολυχρόνιον ἀπέκτειναν τελείως,
Καὶ δύο ἐδογμάτισαν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου
Τὰς φύσεις ὡς πανευσεβεῖς, ὡς δὲ καὶ τὰς θελήσεις.
Ἡ δὲ ἑβδόμη γέγονεν ἐσχάτως ἐν Νικαίᾳ,
Πεντήκοντα συνῆλθον γὰρ πρὸς τοῖς τριακοσίοις (1),
Λογὰς ἐν ταύτῃ εὐσεβῶν θεοφόρων Πατέρων,
Εἰρήνης τῆς δεσπότιδος τότε βασιλευούσης,
Σὺν Κωνσταντίνῳ τῷ υἱῷ καὶ νέῳ στεφηφόρῳ.
Καὶ τὰς εἰκόνας τὰς σεπτὰς ἐθέσπισαν τιμᾶσθαι,
Καλῶς δ' ἀναθεμάτισαν τοὺς δυσσεβοῦντας τότε·

Βασίλειον ἐπίσκοπον τὸν ὄντα Πισιδίας,
Ἐφέσου Θεοδόσιον Σισίννιον τὸν Πέργης, [μῶντας.
Ἄλλους τε πλείστους τὰς σεπτὰς εἰκόνας μὴ τι-

(1) Ἐξακοσίοις.

A Rejecerunt pio animo a divinis liminibus
Evagrium atque Didymum cum Origene
Qui, licet jam mortui, tamen conscripserant
Spuria et a Dei Ecclesia aliena dogmata.
Nunc quidem corporum resurrectionem prorsus [negabant,

Nunc vero resuscitationem aliorum fabulabantur.
Adam porro et paradisum incorporee accipiebant,
Et pœnas temporis limitibus definiebant,
Dæmonum quoque, heu! restitutionem in inte- [grum docebant.

Sustulerunt Theodorum Mopsuestenum
Qui miseri Nestorii fuerat præceptor,
Et primam Ibæ ad Marim epistolam,
Et quæcunque contra Cyrillum conscripserat olim
B Cyri Theodoretus, hypocrisi haud inferior.
Sexta Synodus iterum Constantinopoli
Convenit et abolevit dogmata Theomachorum
Quorum duces docti et multi et varii,
Pharæ Theodorus, Honorius Romæ,
Cyrus Alexandriæ, Sergius et Pyrrhus,
Necnon Paulus Samosatensis, præterea Petrus,

Miser Macarius atque Petrus,
Non duas Verbi incarnati naturas dicebant,
Sed unam quamdam compositionem unamque [actionem.

Cum his omnino represserunt Polychronium,
Atque duas sanxerunt incarnati Verbi
Naturas, utpote pii, sicut et duas voluntates.
Septima denique habita est Nicææ.
C Quinquaginta ibi convenere super trecentis,
Manus electa piorum ac religiosorum Patrum,
Quo tempore Irene imperatrix gubernabat
Cum Constantino filio recens coronato.
Et imagines sacras honorandas sanxerunt,
Riteque anathemate perculerunt impios illius [ætatis,

Basilium qui Pisidiæ episcopus erat,
Theodosium Ephesi, Sisinnium Pergæ,
Aliosque permultos sacras imagines non hono- [rantes.

MICHAELIS PSELLI

DIALOGUS

DE OPERATIONE DÆMONUM

GAULMINI PRÆFATIO.

Amice lector, Psellum Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων, Græce nunquam antea editum, nunc primum tibi damus (a); notas præterea quas singulis diebus pro penso operarum scripsimus. In illis quid præstiterim

(a) Parisiis, 1615.

tu pro candore tuo judicabis, ego pro modestia mea tibi indicabo. Auctoris ipsissima verba quam emendata ut haberes maxime curavi; sed ne hoc quidem per operarum quas non inspexi celeritatem licuit. Quæ corrupta in man. erant emendavi; quæ difficilia, explicui; quæ interpolata, restitui sed magna tui fiducia, mei majore.

Religentem esse oportet religiosum nefas (*b*).

Equidem odi cane pejus et angue illos homines, qui auspicato libros tractant et de mendo in aliquo libro tanquam de mustela in via judicant : ignavissimi mortalium qui hoc adhuc nesciunt, quod nihil sciunt.

Non tali auxilio nec defensoribus istis
Tempus eget.

Si interfecto, ut vocant, loco medicina facta, si leve quid interpugendo sanatum,

Τόδ' ἐστὶ πολλῷ μεῖζον ἢ Τροίαν ἑλεῖν (*c*).

Longe aliter omnes melioris mentis scribent, et nos conati sumus scribere. Sed omiseram pene quæ duo maxima in hoc opusculo præstiti, brevitatem et modestiam. Utramque invenies, qui candide de utraque senties. Cæterum theologica et philosophica, quæ quam plurima sunt, ideo non attigi, quia hoc fuisset μάζαν ὑφ' ἑτέρου μεμαγμένην ἁρπάζειν (*d*). Vale, candide lector. Sed hoc præterea te monitum volo; usum me duobus man. codicibus, altero meo et altero eruditissimi Federici Morelli, cui multis nominibus multum me debere profiteor. Sed et symbolam contulit, characteres Arabicos suos, Gul. Lebé typographus, vir linguarum orientalium studiosissimus, et, si hæc sæcula permitterent, eximius illarum propagator futurus.

(*b*) Versus ex antiquo carmine memoria hercle dignus ap. A. Gell. *N. Att.* 419.

(*c*) Hic versus est inter Proverbia metrica v 872, formatus, ut videtur, ad imitationem Euripidei *Andr.* 368 : Τοῦτ' ἔσθ' ἑκάστῳ μεῖζον ἢ Τροίαν ἑλεῖν.

(*d*) Est inter Suidæ Adagia IX, 66, ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίοις πόνοις ἐγκαυχωμένων.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ [(1)] ΔΑΙΜΟΝΩΝ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ.

MICHAELIS PSELLI

DIALOGUS

DE DÆMONUM ENERGIA SEU OPERATIONE

Contra Manetem et Euchitas seu Enthusiastas.

DIALOGI PERSONÆ :

ΤΙΜΟΘΕΟΣ. ΘΡΑΞ. — TIMOTHEUS. THRAX.

CAPUT PRIMUM.

De Euchitis et Enthusiastis. Hæreticorum dogmatum cognitionem piis non minus prodesse, quam pharmacorum lethalium medicis.

TIMOTHEUS. Longum jam, o Thrax, tempus interfluxit, ex quo Byzantium non venisti.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ. Χρόνιος, ὦ Θρᾷξ, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀπαντᾷς.

GAULMINI NOTÆ.

(1) Ἐνέργεια vera vox. Chryst. homil. 4, Περὶ ἀκαταλ. : Ἄλυσις πονηρὰ καὶ χαλεπὴ τῶν δαιμόνων ἐστὶν ἡ ἐνέργεια. Τὸ ἐνεργεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ δαιμονᾶν, pridem est cum viri docti observarunt.

ΘΡΑΞ. Χρόνιος, ὦ Τιμόθεε, δύο που ἔτη, καὶ πρὸς, ἐντεῦθεν ἔκδημος ὤν.

A THRAX. Longum, o Timothee; biennium enim, et ultra, hinc peregre abfui.

ΤΙΜΟΘ. Ποῖ δὲ δὴ, τί καὶ τίνα πράγματα ἔχων ἐπὶ τοσοῦτον ἐνδιατέτριφας;

TIMOTH. Ubinam vero, quibusque de causis, tandiu abfuisti?

ΘΡΑΞ. Μακροτέρας ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν σχολὴν ἀπαιτεῖς ὑποθέσεις λόγων. Ἀνάγκη γάρ με συνείρειν τὸν Ἀλκίνου ἀπόλογον (1*), εἰ δέοι λέγειν ὅσα ἐπῄειν, ὅσα τε ἔτλην ἀσεβέσι συμπλακεὶς ἀνδράσιν. Εὐχίτας (2) αὐτοὺς καὶ Ἐνθουσιαστὰς (3) οἱ πολλοὶ καλοῦσιν. Ἢ οὐκ ἀκοήν τινα ἔχων περὶ τούτων καὶ αὐτὸς τυγχάνεις;

THRAX. Prolixiora, quam quæ huic tempori conveniant, dicendi argumenta postulas. Necesse enim est, ut Alcini apologo utar, si dicenda sint, quæcunque subii, quæcunque passus sum in hominum impiorum consortio: Euchitas eos multi et Enthusiastas appellant. Numnam vero et ipse de iis quidpiam fando audiisti?

ΤΙΜΟΘ. Μανθάνω μέν (4) τινας θεομάχους ἄνδρας καὶ ἀτόπους ἐπιεικῶς ἐν μέσῳ στρέφεσθαι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ κόμματος, κατὰ τὴν κωμῳδίαν εἰπεῖν· δόγματα δε αὐτῶν, καὶ ἔθη, καὶ νόμους, καὶ ἔργα, καὶ λόγους παρ' οὐδενὸς οὐδεπω μοι μαθεῖν ἐξεγένετο. Καί σου δέομαι ἅττα ἂν εἰδείης σαφέστατα ἐπελθεῖν, εἴ τι βούλει ἀνδρὶ συνήθει, προσθήσω δὲ καὶ φίλῳ, χαρίζεσθαι.

TIMOTH. Audio quidem nescio quos impios homines, et merito exsecrandos in medio sacri nostri commatis, ut comice loquar, hoc est ordinis sacro designati charactere, versari. Eorum autem B dogmata, mores, leges, opera et sermones a nemine adhuc mihi discere contigit; proinde te rogo, ut ea quæ nosti apertissima mihi narratione percurras, si quid homini sodali, addo etiam amico, gratificari velis.

ΘΡΑΞ. Ἔα, φίλε Τιμόθεε. Ἀνάγκη γὰρ ἐμέ τε περιωσθῆναι πρὸς ἴλιγγον, ἐπιόντα δόγματά τε ἀλλόκοτα καὶ ἔργα δαιμόνια, καὶ σέ γε μηδὲν περὶ τούτων ἐσχηκέναι κέρδος. Εἰ γὰρ, κατὰ τὸν Σιμωνίδην (5), ὁ λόγος τῶν πραγμάτων εἰκών ἐστιν, ὡς εἶναι τὸν μὲν τῶν ὠφελίμων ὠφέλιμον, τὸν δὲ μὴ τοιούτων οὐκ ἀγαθὸν, τί ἂν οἴσοι χρηστὸν, ὁ τοὺς ἐναγεῖς εἰκονίζων λόγους;

THRAX. Missa isthæc facito, chare Timothee. Necesse est enim, ut capitis ultro mihi vertiginem accersam, si et dogmata absurda, et diabolica opera narrare occipiam, tuque lucri ex iis nihil omnino reportes. Si enim oratio, ut Simonidi placet, rerum imago est, ut sit ea utilis, quæ de rebus utilibus instituitur, quæ vero de iis, quæ secus se habent, non bona censeatur, quidnam tibi proderit, cum sermones impios delineavero?

ΤΙΜΟΘ. Καὶ πάνυ γε, ὦ Θρᾷξ· εἴπερ καὶ ἰατροῖς εἰδέναι τὰ θανατώδη τῶν φαρμάκων οὐκ ἄχρηστον, ὡς μή τῷ τούτων περιπεσεῖν τινα κινδυνεῦσαι· ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι καὶ ἔνια τούτων εἰς ὑγείαν οὐκ ἀσυντέλεστα. Ὥστ' ἔσται καὶ ἡμῖν δυοῖν θάτερον· ἢ γὰρ ἀποισόμεθά τι χρηστότερον ἐκ τοῦ σκέμματος, ἢ φυλαξόμεθα εἴ τι πρόσεστι βλαβερόν.

TIMOTH. Certe multum proderit, o Thrax. Siquidem et medicis lethalia nosse pharmaca non C inutile sit; ne quis ea contrectans in periculum incurrat: ut taceam eorum quoque nonnulla non inutilia esse. Itaque duorum alterum consequemur. Aut enim ex hujusmodi disquisitione et investigatione boni quidpiam reportabimus, aut si quid ei lethale insit et noxium, ab eo cavebimus.

ΘΡΑΞ. Εἶεν· Ἀκούσῃ, κατὰ τὴν ποίησιν, ἐτήτυμα μὲν, οὐχ ὡς ἥδιστα δέ (6). Εἰ δέ τινων ἀσχημόνων ὁ λόγος ἐπιμνησθῇ, μὴ χαλέπαινε· μηδ' ἐμὲ τὸν παρενείροντα, τοὺς δὲ δρῶντας αἰτιῶ δικαίως.

THRAX. Age vero, audies quidem vera, ut poeta inquit, at minime jucunda. Quod si obscenorum quorumdam mentionem dicendo faciam, ne succenseas: neque me, qui talia tibi referam, sed eos ipsos qui agunt, incuses.

GAULMINI NOTÆ.

(1*) Diogenianus ἐπὶ τῶν φλυάρων καὶ μακροὺς ἀποτεινόντων λόγους· ut *aretalogus Ulysses* Ausonio [imo Juvenali xv, 14]:

Tale super cænam facinus narraret Ulysses
Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus.

Idem in Polluce et Suida. Adagii origo notissima ex Aristotele lib. III *Rhetor.*

(2) Massalianos, quod vocabulum interpretati sunt εὐχίτας. Harmenop. *De sect.*; Τὸ τῶν Μασσαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνιζόμενον εὐχίτας δηλοῖ· πολὺ γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα. Nihil fingit. מצלין *orantes*, Esr. x, 6. Nisi obstet Chronologus περὶ αἱρέσ. ineditus, qui ἀπὸ τῆς εὐχῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἐπωνύμου χώρας τῆς Περσίδος vocatos scribit, forte melius si Assyriæ dixisset, quia *Mosel* Arabum geographis Assyria est. Tamen prima nebulonum istorum origo Persica a Manete Persa. — Ex Euthymii titulo de Bogomilis, patet cum eis fere con- D spirare Massalianos vel Euchitas. Vide *Patrologiæ* t. CXXX. EDIT.

(3) Chronologus ineditus Περὶ αἱρέσ. Καλοῦνται δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ Ἐνθουσιασταί· δαίμονος γὰρ ἐνέργειαν λαβόντες, Πνεύματος ἁγίου εἶναι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν· ὕπνῳ δὲ τὰ πολλὰ σφᾶς αὐτοὺς ἐνδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνείρων φαντασίας καλοῦσιν. Alii sine numero, quos non exscribo, Acuanitæ, Cubrici, Martyriani. Nicet. *Thes. orth. fid.* lib. IV.

(4) Habet ex Aristoph. in *Pluto*, vers. 862: Προσέρχεται γάρ τις κακῶς πράττων ἀνήρ· Ἔοικε δ' εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος. Et οἱ παρακόπτοντες sunt qui οἱ παραχαράκται JC. Græcorum. Παραχαράττειν τὸ δίκαιον inde dixit Anastasius. Sinait. ἐν Ὁδηγῷ.

(5) Κατὰ Σιμωνίδην, et Democritum, λόγος ἔργου σκιή. Laert

(6) Homer.

CAPUT II.

De duobus Manichæorum et tribus Euchitarum principiis.

A Exsecrando huic dogmati, seu hæresi, vesanus ille Manes ansam præbuit. Inde enim ipsis Euchitis tanquam ex fœculento quopiam fonte, principiorum multitudo profluxit. Atque sacer quidem ille intestabilisque Manes duo eorum quæ sunt principia commentus est, Deoque Deum; bonorum creatori, malorum opificem; bono cœlestium principi, nequitiæ terrestrium principem nequiter opposuit. Hi vero cacodæmones, seu malo genio perciti Euchitæ, tertium etiam aliud principium addiderunt: Pater enim ipsis, duoque filii, antiquiora sunt et recentiora principia. Quorum patri quidem supramundana sola, filiorum autem juniori cœlestia, alteri denique seniori, eorum quæ sunt in mundo imperium tribuunt. Quod quidem delirium nihil a Græca illa mythologia differt :

Triplici sunt omnia sorte dirempta.

Jam vero, putri hoc fundamento jacto, corrupti mentibus homines, hac quidem in parte inter se

Ἔχει μὲν τὸ παλαμναῖον (7) τοῦτο δόγμα παρὰ Μάνεντος τοῦ μανέντος (8) τὰς ἀφορμάς. Ἐκεῖθεν γὰρ αὐτοῖς αἱ πλείους ἀρχαὶ, καθάπερ ἐκ πηγῆς τινος δυσώδους, ἐῤῥύησαν. Ἀλλὰ τῷ μὲν ἐπαράτῳ Μάνεντι δύο ὑπετέθησαν τῶν ὄντων ἀρχαὶ, θεῷ θεὸν, δημιουργῷ τῶν ἀγαθῶν αὐτουργὸν κακίας, τῷ ἀγαθῷ ἄρχοντι τῶν οὐρανίων τὸν τῆς κακίας ἄρχοντα τῶν ἐπιγείων, πλημμελῶς ἀντιτάττοντι· Εὐχίταις δὲ τούτοις τοῖς κακοδαίμοσι καὶ ἑτέρα τις ἀρχὴ προσελήφθη τρίτη· Πατὴρ γὰρ αὐτοῖς (9) υἱοί τε δύο, πρεσβύτερος καὶ νεώτερος, αἱ ἀρχαί· ὧν τῷ μὲν πατρὶ τὰ ὑπερκόσμια μόνα, τῷ δὲ νεωτέρῳ τῶν υἱῶν τὰ οὐράνια (10), θατέρῳ δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν ἐγκοσμίων τὸ κράτος (11), ἀποτετάχασιν, ὃ κατὰ μηδέν ἐστι τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἀπολειπόμενον,
D κατὰ τὸ,

Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται (12).

Ταύτην δὲ τὴν σαθρὰν ὑποβάθραν ὑποθέντες οἱ σαθροὶ τὰς φρένας, τὸ μὲν μέχρι ταύτης εἰσὶν ἀλ-

GAULMINI NOTÆ.

(7) Παλαμναῖον δόγμα, μιαρόν. Nolo argutari in τὸ παλαμναῖον propter infanticidia, quia παλαμναῖος in commentariis Græcorum est ὁ ταῖς οἰκείαις χερσὶ φόνον ἐργασάμενος. Unde et παλαμναίας ἱκεσίας, ut Apollonio, Ἀργον (IV, 709), τὰς ὑπὲρ φόνου γινομένας grammatici cum Varino pertendunt.

(8) Ita Polybio (XXVI, 10) Ἐπιφανὴς est Ἐπιμανής. Nomen illius furiosi Paracleti (ita se vocabat), a cujus nomine postmodum omnes impii Manetes Judæis dicti, ut Mezentii Latinis. Elias in Thesb.: אתמיה אני כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מני ולא היה בעל דתועל שמו נקראים כל הנמשכים אחריו מנים. *Idque ego miror, cum inveniatur in libris Græcorum fuisse hominem quemdam nomine Manem, qui vixerit sine lege, a quo omnes qui eum secuti fuere Manetes uppellati sunt.* Male omnes, quicunque τὸ Μάνης id significare putant. Epiphan. : Τὸ γὰρ Μάνη ἀπὸ τῆς Βαουλωνίας εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταφερόμενον σκεῦος ὑποφαίνει τοὔνομα. Verum est. מאן Daniel. (v, 5) vas, *man.* Turbat Nicet, in *Thesauro orthod. fid.*, qui dialecticum etiam significare pertendit. Viderit ille ; nam in Chaldaica, de qua cum Epiphanio intelligere debuit, nihil tale , sed neque in Arabica, quam illius tempore certum est locutos illius tractus incolas.

(9) Pater ille Persis, e quorum magia nugas suas cudit Manes, Ζαρουὰμ est, Oromasdis et Arimanii pater : quod hactenus omnes fugit qui de D magia Persarum dixerunt. Theodorus Mopsuestæ docuerat in libro Περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς, Photii (*Bibl.* cod. 81) : Ἐκτίθεται τὸ μιαρὸν τῶν Περσῶν δόγμα, ὃ Ζαράσδης εἰσηγήσατο, ἤτοι περὶ τοῦ Ζαρουὰμ, ὃν ἀρχηγὸν πάντων εἰσάγει, ὃν καὶ Τύχην καλεῖ, καὶ ὅτι σπένδων (lege σπεύδων) ἵνα τέκῃ τὸν Ὡρομάσδην, ἔτεκεν ἐκεῖνον καὶ τὸν Σατανᾶν. Ille Satanas Arimanius est notissimus : at de Ζαρουὰμ non est cur aliquis dubitet : Syriace ad verbum, ἀρχηγὸς πάντων, *sator omnium.*

(10) Solius cœli καὶ τῶν οὐρανίων dominum, reliquorum incuriosum credebant, qualis vulgo ignotus Grughumo Africanorum in Leone Afric. (nos alibi plenius de illo), vel Βαλσάμης Phœnicum in Philonis Bybliensis fragmentis (apud Euseb. *Præp. Evang.* I ; de quo ingeniosissime ὁ μακαρίτης Scaliger : Τοῦτον γὰρ θεὸν ἐνόμιζον μόνου οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες, ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ, בעל שמים, dominus cœlorum : epithetum quod sæpissime Deo Judæi tribuunt, ut Esr. c. VI : לאלה שמיא. Unde et forte cœli numen adorare dicti : *Nil præter nubes et cœli numen adorant* (Juven. XIV, 97). Non pertendimus tamen neque Arabibus aliquid illius fermenti inhæsisse, quia frequentissima illis hæc jurandi formula per C cœli Deum vel Dominum. Cæterum illas nugas habebant in libro quem Gigantæum vocabant, Γιγάντειον Photio (*Bibl.* cod. 85) ; forte et ex evangeliis suis quæ κατὰ Θωμᾶν καὶ Φίλιππον habuerunt : Leont. *De Sectis* (p. 432).

(11) Τῶν ἐγκοσμίων τὸ κράτος Satanæ tribuebant quem ἄρχοντα τῶν ἐπιγείων, κόσμου κράτορα et κοσμοκράτορα vocabant impie prorsus illi, sed sancti Patres pie. Œcumen. in Epist. I Joannis (c. II, 15) : Τούτου δὲ τοῦ κόσμου πατὴρ ὁ διάβολος, τῆς κοσμικῆς φημι ἡδυπαθείας καὶ συγχύσεως. Aliique sine numero. Damascenus pariter et Athanasius κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου δαίμονας vocant, diversa prorsus a Manichæis ratione, sed magi diversissima, apud quos septem κοσμοκράτορες δαίμονες sunt. Liber nugicanoricrepus et fictus, *Testamentum Salomonis* ms. : Καὶ ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα, καὶ εἰσῆλθοσαν πνεύματα συνδεδεμένα, εὔμορφα τῷ εἴδει. D Κἀγὼ Σαλομὼν ταῦτα ἐθαύμασα, καὶ ἐπηρώτησα λέγων· Καὶ ὑμεῖς τίνες ἐστέ; οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν ἔφησαν μιᾷ φωνῇ καὶ εἶπον· Ἡμεῖς ἐσμεν τὰ λεγόμενα στοιχεῖα, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, Ἀπάτη, Ἔρις, Κλώθων, Ζάλη, Πλάνη Δύναμις, etc.

(12) Ex *Iliad.* O, 187 :

Τρεῖς γάρ τ' ἐκ Κρόνου ἐσμὲν ἀδελφεοί, οὓς τέκε Ῥείη,
Ζεὺς καὶ ἐγὼ, τρίτατος δ' Ἀΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων·
Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς

Loquacissimus interpres Eustathius τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου, τὸ συνέχον αἴτιον τὴν θάλασσαν, τὸν ὑπὸ γῆν ἀέρα, somniat.

λήλοις ὁμόφρονες· τὸ δ' ἐντεῦθεν τριχῇ ταῖς γνώμαις διίστανται. Οἱ μὲν γὰρ τούτων νέμουσιν ἀμφοῖν τοῖν υἱοῖν τὸ σέβας (κἂν γὰρ πρὸς ἀλλήλους διαφέρεσθαι φῶσι νῦν, ἀλλ' ὅμως ἄμφω σεβαστέον ὡς ἐκ πατρὸς ἑνὸς καταλλαγησομένους ἐπὶ τοῦ μέλλοντος)· οἱ δὲ θατέρῳ τῷ νεωτέρῳ λατρεύουσιν, ὡς τῆς κρείττονος καὶ ὑπερκειμένης μερίδος κατάρχοντι· τὸν πρεσβύτερον οὐκ ἀτιμάζοντες μὲν, φυλαττόμενοι δ' αὐτὸν ὡς κακοποιῆσαι δυνάμενον. Οἱ δὲ χείρους αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν τοῦ μὲν οὐρανίου διϊστῶσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ πᾶν, αὐτὸν δὲ μόνον τὸν ἐπίγειον Σαταναὴλ (13) ἐνστερνίζονται. Τῶν τε ὀνομάτων τοῖς εὐφημοτέροις ἀποσεμνύνοντες πρωτότοκον τὸν ἀλλότριον ἐκ πατρὸς καλοῦσι, φυτῶν τε καὶ ζώων καὶ τῶν λοιπῶν συνθέτων δημιουργὸν τὸν φθοροποιὸν καὶ ὀλέθριον. Ἀποθεραπεύειν δ' αὐτὸν καὶ μᾶλλον ἔτι βουλόμενοι, φεῦ! ὁπόσα παροινοῦσιν εἰς τὸν οὐράνιον. φθονερόν τε λέγοντες εἶναι, τἀδελφῷ παραλόγως διαφθονούμενον εὖ διακοσμοῦντι τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ φθόνῳ τυφόμενον σεισμοὺς (14) καὶ χαλάζας (15) καὶ λοιμοὺς ἐπάγειν. Διὸ καὶ ἐπαρῶνται αὐτῷ ἄλλα τε καὶ τὸ παλαμναῖον ἀνάθεμα (16).

A consentiunt, in ea vero quæ consequitur, trifariam sententiis differunt. Eorum enim alii utrique filio cultum divinum deferunt (quamvis enim dissidere nunc alterum ab altero dicant, ambos tamen adorandos asserunt, quippe qui ab uno patre procedentes olim sint in gratiam redituri); alii autem alterum illum venerantur, tanquam melioris et supramundanæ regionis moderatorem; seniorem interim honore suo nequaquam dedignantes, ita tamen ut ab ipso sibi caveant, tanquam eo qui nocere possit. Cæterum qui maxima inter eos impietate laborant, cœlestis illius cultu se prorsus abdicant, terrestremque solum Satanael pectorum suorum penetralibus induunt: quem insignioribus nominibus venerantes, Primogenitum eum, qui a B Patre alienus est, appellant, plantarum omnium, animalium et cæterorum compositorum corporum creatorem, eum qui corruptionis perniciei auctor est. Quem ut majore etiam honore cultuque prosequantur, Dii boni, quod contumeliis cœlestem illum lacessunt! quem invidum esse fratri dicunt: quippe qui nefando eum odio prosequatur, a quo terrestria recte administrentur: qui etiam invidiæ fastu elatus terræmotum, grandinem et famem inducat. Proinde cum alia ipsi imprecantur, tum et exsecrandum illud anathema.

—

CAPUT III.

Quare Satanael Dei filius ab Euchitis dicatur. Hæreseon origo a Satana. Quam cæci menteque capti sint hæretici, qui dæmonis illusiones non deprehendant.

ΤΙΜΟΘ. Τίσι δὲ λόγοις, ὦ Θρᾷξ, πεπείκασιν ἑαυτοὺς τὸν Σαταναὴλ υἱὸν Θεοῦ καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, τῶν τε προφητικῶν καὶ θείων χρησμῶν ἕνα Υἱὸν πανταχοῦ λεγόντων, τοῦ τε ἐπιστηθίου (17) κατὰ τὰ ἄχραντα Εὐαγγέλια κεκραγότος περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· καὶ αὖ, ὁ Μονογενὴς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο. Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἐπῆλθεν ἡ τοσαύτη πλάνη,

ΘΡΑΞ. Πόθεν ἄλλοθεν, ὦ Τιμόθεε, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ ψεύδους ἄρχων ταῦτα περιαυτολογῶν τῶν ἀνοή-

TIMOTH. Quibus rationibus, o Thrax, adducuntur Euchitæ, ut Satanael filium Dei esse credant, et dicant propheticis divinisque oraculis unum ubique Filium astruentibus, sanctoque illo, qui supra pectus Domini recubuit, in sacris Evangeliis C clamante de Deo et verbo, *Gloriam quasi unigeniti a Patre*[1]; et iterum, *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*[2]? Unde igitur in tantum errorem impegerunt?

THRAX. Undenam, o Timothee, nisi quia mendacii princeps hæc ex seipso confingens, vecor-

[1] Joan. I, 14.

GAULMINI NOTÆ.

(13) Inde Sataniani dicti Nicetæ in *Thesauro orth. fid.* a numinis sui cultu, cui et tribuebant τινὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Γραφῆς· Leont. p. 432 *De sect.* Nec soli coluere. Ophitæ in Philastr. init. Hodie Calecutensium Deumus notissimus ex Ludov. Vartom. (v, c. 2). Nec alios exscribo. — Tollius *Insign. it. Ital.*, p. 107, ait esse pro Σαταvᾶν, insuper monens errare Psellum, quod Euchitis originem sectæ a Manete repetat, cum hæ sectæ initio longe diversæ fuerint, sed postea in unum confluxerint, salva tamen sententiarum seu dogmatum diversitate. EDIT.

(14) Σεισμοὺς immittit, sed per ἀγγέλους σεισμῶν, ut credebant illi siderati, quos magi quinque esse agnoscunt, puto, ob quinque σεισμῶν εἴδη, quia sunt ἐπικλινίαι, βράσται, ῥῆκται, σεισταὶ, ἰζηματίαι. Astrologus man. plura disserit. Inde et veteribus Persarum, si nebuloni Græculo adhibenda fides est, οἱ μάγοι τῶν σεισμῶν.

(15) Ἀγγέλους χαλάζης inde nugantur magi; quos primi Babylonii commenti sunt. Sed et μάγους χαλάζης habuerunt. Docuerat Jamblicus ἐν Βαβυλωνικοῖς. Photius (*Bibl.* cod. 94, p. 241), ex illo: Καὶ μάγον μυῶν, ἐξ οὗ καλεῖσθαι καὶ τὰ μυστήρια D ἀπὸ τῶν μυῶν· πρώτην γὰρ εἶναι τὴν τῶν μυῶν μαγικήν· καὶ μάγον δὲ λέγει χαλάζης. Mox ab illis Græci magicas χαλαζῶν ἐκχύσεως καταστολὰς καὶ κυμάτων ποταμίων τε καὶ θαλαττίων ἀπευδιασμοὺς didicerunt: Malch. et Jambl. in Vita Pythag. Pariter λοιμων ἀποπροπαὶ notiores sunt, quam ut debeant illini huic chartæ.

(16) Proverbialis loquendi formula, ἐπαρᾶται ἀνάθεμα, quam alibi observamus. Glossar. Reg. ineditum (ἐκλογὴν κατὰ στοιχεῖον vocant): Χάρμα, κατάρα. Prorsus τὸ χάρμα Syriacum est חרמא *charma*. Nemo sanæ mentis dubitabit.

(17) Ὁ Ἐπιστήθιος est discipulus ille quem diligebat Jesus; ut ὁ Θεόπτης, Moses; οἱ Ἀνάργυροι. Cosmas et Damianus (*Jus. Gr. Rom.* περὶ ἡμεραπράκτ.).

dium illorum mentes fascinat. Qui enim thronum se nubibus impositurum gloriatur. Altissimoque similem futurum prædicat, eaque de causa dejectus est in tenebras, is ipse illis apparens, seipsum primogenitum Dei esse ait, atque terrestrium omnium creatorem, qui pro animi arbitrio quæ in mundo sunt omnia susque deque ferat : atque hoc pacto in uniuscujusque cogitationem penetrans fucum dementibus facit, qui cum arrogantiæ mendaciique auctorem esse sibi persuadere, atque vana omnia insolentius efferentem ludibrio habere deberent, non ita faciunt, sed in omnibus ei fidem habent, aguntur que naribus tanquam boves : atqui poterant eum non ita multo post mendacii convincere. Si enim ab eo petiissent, ut jactabunda illa promissionum lenocinia factis exhiberet, nihil aliud eum esse deprehendissent, quam asinum Cumanum leonis pelle amictum, quem rugire conantem rugitus coarguisset. Nunc autem velut oculis capti audituque privati, nec sane mentis compotes, nec eorum quæ sunt cognatione adducti, unum esse Creatorem vident, nec idipsum attestantes Scripturas [3] audiunt, nec ad rationis examen explorant, si duo eorum quæ sunt diversi creatores essent, haud unum fore ordinem illum conjunctionemque, quibus omnia colligantur atque connectuntur. Atqui asini quidem et boves, attestante propheta [4], nec præsepe, nec dominum suum ignorant, hi autem Domino suo longum valere jusso, eum sibi deum elegerunt, qui creaturarum omnium abjectissimus et despicatissimus est, seque adeo ipsos pyraustæ, ut proverbio fertur, in ignem præcipitant, qui jam olim et ipsi et coapostatis, hoc est defectionis ejus consortibus, præparatus est [5].

των ἀπατᾷ τὰς γνώμας, ὁ γὰρ τὸν αὐτοῦ θρόνον θεῖναι (18) ἐπὶ τῶν νεφελῶν καυχώμενος καὶ ἔσεσθαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ λέγων, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπτωτος καὶ σκότος γενόμενος (19), αὐτὸς οὗτος τούτοιν ἐμφανιζόμενος, υἱὸν Θεοῦ πρωτότοκον ἑαυτὸν ἀναγγέλλει καὶ τῶν ἐπιγείων ἁπάντων δημιουργὸν, ἄγειν τε καὶ φέρειν (20) τὸ ἐγκόσμιον πᾶν. Καὶ οὕτω, τὴν ἑκάστου ἄνοιαν μετιὼν, φενακίζει τοὺς ἄφρονας, οὓς δέον, κατὰ νοῦν λαβόντας ὡς ἀλαζὼν καὶ ψεύδους ἀρχηγός ἐστι, καταγελάσαι κομπάζοντος. Οἱ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πείθονται ταῦτα λέγοντι, καὶ ἄγονται καθάπερ βόες ἀπὸ ῥινῶν (21). Καίτοι ἐνῆν οὐ διὰ πολλοῦ φωράσαι ψευδόμενον. Εἰ γὰρ ἀπῄτουν αὐτὸν τὰς μεγαληγόρους ταύτας ἐπαγγελίας ἐπὶ τῶν ἔργων ἐνδείξασθαι, οὐδὲν ἄλλο πλὴν ὁ περὶ Κύμην ὄνος ἐνδεδυμένος λεοντῆν εὑρέθη (22), ὃν ἤλεγχε βρυχήσασθαι πειρώμενον ἡ βοή. Νῦν δὲ, ὥσπερ ἐκκεκομμένοι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐκκεκωφημένοι τὰ ὦτα καὶ νοῦ μηδαμῶς μετέχοντες ἔμφρονος, οὔτε παρὰ τῆς τῶν ὄντων συγγενείας ἕνα τὸν δημιουργὸν ὁρῶσιν, οὔτε τοῦτ' αὐτὸ λεγούσης [τῆς Γραφῆς] ἐπαΐουσιν, οὔτε λογισμῷ βασανίζουσιν ὡς, εἰ δύο διεστῶτες τῶν ὄντων ἦσαν δημιουργοὶ, οὐκ ἂν ἦν μία τὰ πάντα συνδέουσα τάξις καὶ ἕνωσις. Καὶ ὄνοι μὲν καὶ βόες, κατὰ τὸν προφήτην, οὐκ ἠγνοήκασι τὴν φάτνην καὶ τὸν κτησάμενον· οἱ δὲ, χαίρειν τὸν ἑαυτῶν Θεὸν καὶ δεσπότην ἐάσαντες, θεὸν αὐτοὶ κεχειροτονήκασι τὸν ἐν τοῖς κτίσμασιν ἀτιμότερόν, καὶ ἕπονται οἱ πυραῦσται, κατὰ τὴν παροιμίαν (23), εἰς τὸ πῦρ ἑαυτοὺς καθιέντες, ὃ παλαι αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτῷ συναποστᾶσιν ἡτοίμασται.

CAPUT IV.

De spurcissimis Euchitarum cæremoniis, qui sacrorum initio cibos et pocula oleto et stercore perlita degustant.

TIMOTH. Quid autem ex eo percipiunt lucri, quod abjurato cultu divino a patribus accepto, certam in perniciem ruunt?

THRAX. Certe num quid inde lucri percipiant, ignoro; nullum tamen eos percipere arbitror. Aurum enim, possessiones et gloriosam, ut se datura

ΤΙΜΟΘ. Κέρδους δὲ τίνος παραπολαύοντες ἐξόμνυνται μὲν τὸ θεῖον σέβας καὶ πάτριον, ὀλέθρῳ δὲ προφανεῖ στοιχοῦσι;

ΘΡΑΞ. Κέρδους μὲν οὐκ οἶδ' εἴ του παραπολαύουσιν· ἀλλ' οἶμαι ὡς οὐδενός. Χρυσὸν μὲν γὰρ καὶ κτήσεις καὶ τὸ παρ' ἀνθρώποις δοξάριον εἰ καὶ

[3] Ibid. 18. [4] Psal. XVIII. [4] Isai. I, 3. [5] Matth. XXV, 41.

GAULMINI NOTÆ.

(18) Hoc ex fastu τοὺς χθονίους καὶ ψευδεῖς καὶ κακοὺς in theurgicis sacris agnoscunt magi medii ævi. Porphyr. Π. ἀποχ. (II, 42) : Βούλονται γὰρ εἶναι θεοὶ, καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖν θεὸς εἶναι ὁ μέγιστος. Nos sine ullo differentia omnes malos scimus et credimus.

(19) Habemus ab ipsomet mendacii patre testimonium verissimum. Ἐζοφώθημεν φωτεινοὶ ὄντες τὸ πρότερον· *Testam. Salom*

(20) Proverbialis loquendi formula, quam restituimus fidenter, sublato συν, quia συνάγειν legebatur.

(21) Utimur hoc adagio Galli, *se laisser mener par le nez.*

(22) Affertur ὄνος εἰς Κυμαίους a Suida, ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ σπανίων, διότι παρὰ Κυμαίοις ἐδόκει φοβερὸς ὄνος (puta λεοντῆν ἐνδεδυμένος). Καὶ κατὰ τουτουσὶ τοὺς καιροὺς πάντες ἦσαν Κυμαῖοι σεισμοῦ καὶ χαλάζης φοβερώτερον εἶναι τὸν ὄνον ἡγούμενοι. Quæ verba alicujus vetusti scriptoris sunt. Apologus asini λεοντῆν ἐδεδυμένου cuique obvius.

(23) Zenobius : Εἴρηται ἡ παροιμία ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς προξενούντων ἀπώλειαν. Ælian. lib. XII, c. 8, *Hist. Anim*. Simile in Suida χαρὰν πυραύστου χαίρειν, et in Eustath. Πυραύστης κανδηλοσβέστρα postea Tzetzæ Chil. 9. Cui non dictus Hylas?

(24) Πάτριον σέβας non est πατροπαράδοτον, ut accipit interpres, sed simpliciter paternum ; quia scelerati nebulones, patre et altero filio contemptis, solum Satanam, dignum se numen, colebant.

παρέχειν ἐπαγγέλλεται τὰ δαιμόνια, πλὴν οὐχ οἷά τέ ἐστι διδόναι (25), μηδενὸς κρατοῦντα (26)· φαντάσματα δὲ τοῖς τελουμένοις ἐμποιεῖ ποικίλα καὶ ἔξαλλα, ἃς θεοπτίας οἱ θεοστυγεῖς καλοῦσιν (27). Ὧν βουλομένοις γίνεσθαι θεαταῖς, ἰοὺ ἰοὺ, πόσα μὲν αὐτοῖς τῶν αἰσχρῶν τελεῖται, πόσα δὲ τῶν ἀῤῥήτων καὶ μυσαρῶν! ἅπαν γὰρ ἔννομον παρ' ἡμῖν ῥητόν τε δόγμα πρακτόν τε ἔργον ἀθετοῦντες, λυττῶσι, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς φυσικοὺς ἀθετοῦντές εἰσι νόμους. Καὶ τὰς παροινίας εἰς γραφὴν ἐνεῖναι μόνης ἂν εἴη τῆς Ἀρχιλόχου βδελυρίας (28) ἔργον. Οἶμαι δὲ κἀκεῖνον, εἰ παρῆν, ὀκνήσειν ἀξιῶσαι μνήμης ὄργια κατάπτυστα καὶ ἐξάγιστα, μήτε ἐφ' Ἑλλάδος, μήτε βαρβάρου γῆς γενόμενα πώποτε. Ποῦ γὰρ καὶ πότε καὶ παρὰ τίσιν ἤκουσταί που τῆς ὑγρᾶς καὶ τῆς ξηρᾶς (29) ἀπογεύσασθαι περιττώματος ἄνθρωπον, τίμιον ζῶον καὶ ἱερόν; ὃ μηδὲ τοὺς λυττῶντας θῆρας καρτερήσειν οἶμαι. Ἀλλ' ὅμως τοῖς κακοδαίμοσι τούτοις προτελεῖται τοῦτο (30).

TIMOΘ. Δι' ἣν αἰτίαν, ὦ Θρᾷξ;

ΘΡᾼΞ. Τὸ μὲν ἀπόῤῥητον, ὦ ἑταῖρε, εἰδεῖεν ἂν οἱ ταυτὶ τελοῦντες· ἐμοὶ δὲ πολλάκις ἀνερομένῳ πλέον εἶπον οὐδὲν, πλὴν ὅτι τῶν περιττωμάτων μεταλαχοῦσι φίλα σφίσι γίνεται καὶ προσήγορα τὰ δαιμόνια. Καὶ τουτὶ τὸ μέρος οὔτι μοι δοκοῦσιν ἐψεῦσθαι, καίτοι τἄλλα μηδὲν ἀληθὲς εἰδότες λέγειν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τοῖς ἀντικειμένοις πνεύμασιν ἥδιστον, ὡς τὸ τὸν φθονούμενον ἄνθρωπον, εἰκόνι τιμηθέντα θείᾳ, πρὸς τοσαύτην ὀλισθαίνειν ὕβριν. Τοιοῦτον μὲν δὴ τῆς ἀνοίας αὐτῶν τὸ ἀποτέλεσμα, κοινὸν ὂν οὐ μόνον τοῖς προεστῶσι τοῦ δόγματος, εἰς οὓς καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων καταῤῥιπτοῦσι προσηγορίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Εὐχίταις καὶ τοῖς Γνωστοῖς (31)· τὴν δὲ δὴ μυστικὴν θυσίαν (32), ἀλεξίκακε Λόγε, τίς ἂν ἐξενέγκοι λόγος; Ἐγὼ μὲν αἰσχύνομαι (33), νὴ τὴν

A dæmonia polliceantur, dare certe non possunt, quæ nihil possidebant. Initiatis autem phantasmata igneosque fulgores sæpe obtrudunt. Θεοπτίας, hoc est *Dei visiones*, impii vocant, quas qui spectare velint, heu! quot turpia ipsis, quotque infanda et exsecrabilia designant! Nam quodcunque legitimum prædicandumque dogma, faciendumve opus esse censemus, antiquantes illi et abolentes, insaniunt, imo naturales quoque leges antiquant. Atque hujusmodi contumelias litterarum monumentis commendare, unius fortasse. Archilochi fuerit, hominis impuri ac petulantis. Quin et illum existimo, si adesset, memoria nequaquam orgia illa dignaturum esse, quippe quæ exsecranda detestandaque sint, nec ulla in regione, seu Græca, seu barbara, celebrentur. Ubi enim, et quando, et apud quos B auditum fuit alicubi siccæ et arridæ, excrementum ab homine, venerando illo et sacro animali, degustari? Quod ne rabidas quidem feras facturas esse puto, ad hoc tamen exsecrandi illi sacrorum suorum initio faciunt.

TIMOTH. Quanam de causa, mi Thrax?

THRAX. Arcanum quidem sacrum, o amice, ii noverint qui eo initiantur certe mihi quamlibet sciscitanti nihil aliud responderunt, quam excrementa degustantibus benevola tandem et affabilia fieri dæmonia. Et hac quidem in parte mihi neutiquam mentiri videntur, quamvis alias veri nihil effari soleant. Siquidem nulla res est quæ spiritus adversarios æque delectat, atque si homo, cui invident, quia divina imagine sit insignitus, eo con- C tumeliæ prolabatur. Hic ergo est dementiæ illorum effectus, qui communis est non solum hæreseos antistitibus, quos apostolos appellant, sed etiam Euchitis et Gnostis. Mysticum porro seu arcanum illorum sacrificium, o Deus Verbum malorum averruncator! quisdam verbis assequatur? Me certe,

GAULMINI NOTÆ.

(25) Et tamen angelos sive dæmones divitiarum sibi fingunt. De aliquo ex illis *Testam. Salom.* Ἐμφαίνει θησαυροὺς, ποιεῖ δὲ καὶ τὸν χρώμενον ἀθεώρητον ὑπὸ μηδενὸς θεωρούμενον. Nugæ, quas viri docti pridem est cum ludibrio, ut fieri debuit, traduxerunt.

(26) Μηδενὸς κρατοῦντα, quia *Domini est terra et plenitudo ejus* (*Psal.* XXIII, 1).

(27) Θείας αὐτοψίας vocat Damascius in Isidori Vita apud Photium (*Bibl.* cod. 181, p. 1029). Illa- D rum duo genera in theurgicis veteres constituere, τὸν αἰσθητικὸν τῶν ἐγρηγορότων, τὸν δὲ φαντασιώδη τῶν καθευδόντων. Jamblichus lib. *De myster. Ægyptior.* quomodo alia numina aliter appareant atque agant optime omnium ex theurgica doctrina distinguit; quo toto capite nihil apud veteres magos accuratius reperies.

(28) Illius qui *Lycambæ spretus infido gener* et quem ideo *proprio rabies armavit iambo.* Ἀρχιλόχου πατρὶς et Ἀρχίλοχον πατεῖν inde in Diogeniano (II, 95) et Suida, ἐπὶ τῶν λοιδορούντων καὶ κακηγόρων, notiora sunt. Nos, ne quod omnes sciunt dicamus, dabimus illius epitaphium, quod ex tempore scripsimus:

Ἰὸν ἀποστάζουσα σελὶς καὶ πικρὸς ἴαμβος
Εἴσετι μαινομένης μάρτυρες εὐεπίης.
Βαιὸς Ἔρως καὶ πικρὸν ἔπος καὶ κηκάδα γλῶσσαν
Καὶ ἐμὰ νίκησεν στήθεα πυρπολέων.
Κάμνε τὸ πῦρ θυμοῦ ἑτέρῳ πυρὶ (*Amoris scilicet*)· ἀλλὰ Λυκάμβης
Ἠρέθισεν σφηκῶν ἑσμὸν ἀπηλεγέα.

(29) Reposui ξηρᾶς, quod deerat in ms. meo. Familiarem Hebræis loquendi modum, et Græcis postea, viri docti observarunt.

(30) Verum est, imo et signum τοῦ ἐνεργουμένου. Athanas. in Antonii Vita (num. 63): Ἄλλος δέ τις τῶν ἐπιφανῶν ἦλθεν, ἔχων δαίμονα, πρὸς αὐτόν· ἦν δὲ ὁ δαίμων ἐκεῖνος οὕτω δεινὸς, ὡς τὸν ἐνεργούμενον μὴ γινώσκειν εἰ πρὸς Ἀντώνιον ἥει, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὰ περιττὰ κατήσθιεν.

(31) Lego Γνωστικοῖς, qui notissimi ex Philastrio et aliis.

(32) Μυστικὴν θυσίαν nebulones acceperant a fidelibus Christianis, qui sacratissimum Eucharistiæ sacramentum τὴν μυστικὴν θυσίαν vocabant. Tamen αἱρετικῶν μυστήρια vocat occultas hæreticorum cæremonias Attaliata Procons. tit. III *Synopsis*.

(33) Alcæus:
Θέλω τιν' εἰπεῖν· ἀλλά [με] κωλύει αἰδώς.

per sanctum pudorem juro, me illa affari pudet, quæ procul dubio libens reticuero. Quia vero me precibus tuis, o Timothee, prævertisti, et illa ut edissererem obtinuisti, modeste dicam, turpibus longum valere jussis, ni videar etiam, tanquam e proscenio tragœdiam agere.

A αἰδῶ, διὰ γλώττης ἄγειν, καί που καὶ ἐπεῖχον ἄν· ἐπεὶ δὲ σύ μου. Τιμόθεε, φθάσας κεκράτηκας, μετρίως φῶ, τὰ αἰσχίω παρεάσας χαίρειν, μὴ καὶ δόξω καθάπερ ἐν σκηνῇ τινι καὶ δράματι (34) τραγῳδεῖν.

—

CAPUT V.

Mystici Euchitarum sive potius exsecrandi sacrificii explicatio, quod cineribus et sanguine infantis ex incestu concepti et a se occisi constat.

Vesperi enim luminibus accensis, quo tempore salutarem Domini celebramus passionem, puellis quas sacrilegis sacris suis initiaverunt, in domum præscriptam deductis, luminibusque restinctis, ne lucem exsecrandi, quod designant, flagitii testem habeant, cum puellis libidinose volutantur, in quamcunque tandem, seu sororem, seu propriam filiam quilibet inciderit. Siquidem et in hac re se dæmonibus rem gratam facere arbitrantur, si leges divinas transgressi fuerint in quibus cautum est, ne nuptiæ cum sanguine cognato contrahantur. Et hoc quidem sacro tunc peracto, domum dimittuntur. Novem autem mensium decurso spatio, instanteque tempore, ut infandi fetus ex infando semine procreati nascantur, eumdem in locum denuo conveniunt, quartoque post partum die infelices a matribus infantes depellunt, eorumque carunculis novacula circumscarificatis et incisis defluentem sanguinem phialis excipiunt, ipsos autem adhuc spirantes in pyram conjectos exurunt, tum postea eorum cinerem cum sanguine phialis contento miscent, pharmacumque abominandum componunt, quo cibos et pocula inficiunt, quemadmodum ii qui melicrato venenum inspargunt. Et hæc est ipsorum communio, atque cæterorum, qui delitescens virus ignorant.

Ἑσπέρας γὰρ περὶ λύχνων ἁφὰς, ὁπόθ' ἡμῖν τὸ σωτήριον ἐξυμνεῖται πάθος (35), εἰς ἀποτεταγμένον δωμάτιον ἀγηοχότες τὰς παρ' αὐτοῖς ἐνασκουμένας (36) κόρας, τούς τε λύχνους ἀποσβεννύντες, ἵνα μὴ τὸ φῶς τοῦ γιγνομένου μύσους ἔχωσι μάρτυρα, ταῖς κόραις ἐνασελγαίνουσιν ὁποίᾳ ἂν ἕκαστος, κἂν ἀδελφῇ κἂν ἰδίᾳ θυγατρὶ, ξυντύχῃ. B Οἴονται γὰρ κἀν τούτῳ χαριεῖσθαι τοῖς δαίμοσιν, εἰ παραλύσουσι τοὺς θείους θεσμοὺς, ἐν οἷς τὰ περὶ τῶν ἐξ αἵματος ὁμογνίου γάμων ἀπαγορεύουσι. Καὶ τότε μὲν ταυτὶ τελέσαντες ἀπαλλάττονται· τὴν δ' ἐννεάμηνον περίοδον ἀναμείναντες, ὅτε καιρὸς ἐκτεχθήσεσθαι τὰ ἐξ ἀθεμίτου σπέρματος ἀθέμιτα ἔκγονα, κατὰ ταὐτὸν ἀπαντῶσιν αὖθις. Καὶ δὴ, τῇ μετὰ τὸν τόκον τρίτῃ, τὰ δύστηνα τῶν μητέρων ἀποσπῶντες (37) βρέφη, καὶ ξυρῷ τὰ τούτων σαρκία περιαμύττοντες, τὸ ῥυϊσκόμενον αἷμα φιάλαις ὑπολαμβάνουσιν· αὐτὰ δὲ, ἐπὶ πυρὰν βάλλοντες (38), ἔτ' ἐμπνέοντα κάουσιν. Εἶτα, τὴν ἐκ τούτων τέφραν τῷ ἐν φιάλαις αἵματι φύροντες, σύνθετόν τι βδέλυγμα συντιθέασιν, ᾧ τά τε σῖτα καὶ τὰ ποτὰ λαθραίως μολύνοντες, καθάπερ οἱ τῷ μελικράτῳ C παραμιγνύντες τὸ δηλητήριον, αὐτοί τε τούτων καὶ τῶν ἄλλων οἱ τὸ κρυπτόμενον μὴ φωράσαντες συμμετέχουσι.

GAULMINI NOTÆ.

(34) Proverbialis loquendi formula, quæ ubique obvia.

(35) Accepi de lucernario, ut vocat Augustinus, vel περὶ λυχνικοῦ, ut Græci. Ritum integrum hauries ex Menolog.; de quo vir diffusæ lectionis Meursius in Glossario. Sed antiquior illa temporis designatio, imo et vetustissimis Græcorum nota. Herodot. lib. VII, (215) : Ὡρμέατο δὲ περὶ λύχνων ἁφὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου.

(36) In ms. eruditiss. viri Fed. Morelli erat ἐνησκημένας, ita ut legerat interpres; puta quod τῆς ἀσκητικῆς, vocabulo abuterentur illi tenebriones. In meo ἐνεσκαμμένας. Scio σκαμμάδας πόρνας in Varino; *σκάμμα* etiam turpi notione, ut sulcum et vomerem Lucretio, scrobem Arnobio, *scrobem virginalem effodere;* παρθενίαν ἀποσυλᾷν, Gelas. Id poetæ dicerent ὑποκλέπτειν φιλότητα et φιλότητος ἀνάγκην, Museo. Tamen rejicio illam lectionem. — Τὰς παρ' αὐτοῖς ἐνησκημένας κόρας significat puellas apud eos vitam asceticam professas. Ἐνεσκαμμένας vero mendum est; ex quo tamen suspicari datur Psellum scripsisse ἐνεσκωμμένας, *illusas*, *delusas*. Verum nolim asseverare. COTELERIUS.

(37) Extrabebant sacrificaturi dæmonibus, aliquando cæso ventre quod Lucanus (VI, 558) :

Vulnere sic ventris, non qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.

Mantuanus illum locum in mente habebat, cum in vita Kath. scriberet. :

Viventum gravidas matrum secat ensibus alvos,
Immatura trahens, Stygiis quæ destinet aris,
Pignora : funestos docuit Proserpina ritus.

Quintiliani pariter pueri occisi sanguine initiati Epiphanio hæresi XL : Gnostici hæresi XXVII ; Carpocratiani Philastrio ; Cataphryges, Pepusiani Augustino Catalog. hæres., aliique plures, quorum D aut cœtus nequissimi aut infanticidia notissima. Ritus infandus primum a Simone Mago (Clem. Rom., quisquis ille fuerit, de rebus gest. Petri), ob illa male intellecta : « Nisi comederitis carnem Filii hominis, » etc. (*Joan.* VI, 54.)

(38) Ut arderent Satanæ. Antiquissimus ritus והספרוים שרפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלה ספרוים Hebræorum magistri de illis ut et de מלך mira somniant. Ritus traducendi per ignem alius est, qui satis notus. Sed illius prima inter Græcos vestigia liquido exstant. Πύρσοος (πυρίσοος) Ἀχιλλεὺς Didymo, sive quis alius sit, ad Iliad. π. Scholiastæ Apollon. ad lib. IV *Argon*. (816), et et Aristoph. ad Νεφέλ.)106). Et de Carthaginiensibus nemo nescit, qui a Phœnicibus, ut Phœnices ab Assyriis habuerunt.

ΤΙΜΟΘ. Τί βούλεται οὗτος αὐτοῖς ὁ ἀποτρόπαιος μολυσμός;

ΘΡΑΞ. Πείθονται, φίλ' ἑταῖρε, διὰ τούτου τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς θεῖα σύμβολα (39) διωθεῖσθαί τε καὶ ἀπαλείφεσθαι· τούτων γὰρ ταῖς ψυχαῖς ἐνόντων, ὥσπερ τινὸς ἐν οἰκίσκῳ σημαίας βασιλικῆς, τὸ δαιμόνιον φῦλον δέδιε καὶ ἀφίσταται. Ἵν' οὖν δύνηται τὰ δαιμόνια ταῖς σφῶν ψυχαῖς ἐνδιατρίβειν ἐπὶ σχολῆς, τὰ θεῖα σύμβολα διώκουσι τοῖς βδελύγμασι τούτοις οἱ νήπιοι, ἀνθ' οἵων οἷα διαμειβόμενοι (40). Καὶ οὐ μόνοι τουτὶ τὸ δεινὸν ἀγαπῶσιν ἔχειν· ἀλλ' ἵνα πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτοῖς καὶ ἑτέρους ὑποσπῶσι βόθρον (41), ἀποπειρῶνται καὶ τῶν εὐσεβῶν τὰ καθάρματα (42), καὶ τούτοις τοῖς θαυμαστοῖς ἐδέσμασι λανθάνοντες ἑστιῶσι. Τάνταλοί τινες παρατιθέντες πανδαισίαν Πελόπειον.

A TIMOTH. Quid hæc exsecranda corruptione tandem sibi volunt?

THRAX. Ejus intermedio sibi persuadent, mi Timothee, divina illa nostris animis impressa symbola depelli atque aboleri. Illa enim animis nostris non aliter inhærentia, quam vexillum aliquod regium in ædibus, dæmones timent et adversantur. Itaque ut dæmones in eorum animis conversari queant, vecordes illi symbola divina spurcitiis hujusmodi exagitant, talia talibus compensantes; nec se solos hoc scelere contaminare volunt, sed ut alios etiam eamdem in fraudem pelliciant, pios quoque viros tentant abominandi epulones, eosque tam mirorum cibariorum apparatu clam, quidam quasi Tantali, convivio Pelopeo excipiunt.

—

CAPUT VI.

Querela de bonarum litterarum bonorumque morum studio, hæreticorum Antichristi præcursorum strophis et seditionibus ubique gentium profligato.

ΤΙΜΟΘ. Βαβαὶ, ὦ Θρᾷξ! τοῦτο ἐκεῖνο ὃ πάλαι μοι πάππος ὁ πρὸς πατρὸς προσηγόρευσεν. Ἀσχάλλων γὰρ ἐγώ ποτε τά τε ἄλλα τῶν ἀγαθῶν καὶ δὴ καὶ τὰ μαθήματα ὑποῤῥεῖν, ἠρόμην ἐκεῖνον εἴ τις ἔσται αὖθις ἐπίδοσις. Ὁ δὲ, κάρτα γέρων ὢν καὶ πολλὰ τῶν ἐσομένων ξυνιδεῖν ἀγχίνους, ἠρέμα καταψήσας μου τὴν κόμην, καὶ βαθὺ στενάξας, Ὦ τέκνον, ἔφη, φίλον, ὦ παῖ, λόγους τὸ ἀπὸ τοῦδε ἤ τινα ἄλλην ἀρετὴν ἐπιδώσειν οἴει; Καιρὸς ἐφέστηκε νῦν ὅτε βιώσουσιν οἱ ἄνθρωποι χεῖρον καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων (43). Τὸ γάρ τοι κράτος τοῦ κοσμοκράτορος ἐγγὺς ἐπὶ θύραις ἥκει· καὶ δεῖ τῆς αὐτοῦ παρουσίας πρόδρομα κακὰ προηγήσασθαι, δόματά τε ἀλλόκοτα καὶ ἀθέσμους πράξεις, οὐδὲν τῶν ἐν Διονύσου τελεταῖς ἀμείνους· καὶ ἅπερ Ἕλλησι τετραγῴδηται, Κρόνος ἢ Θυέστης ἢ Τάνταλος τὰ ἔκγονα καταθύοντες, Οἰδίπους τε μητρὶ συμφυρόμενος καὶ Κινύρας τῇ θυγατρὶ, ταῦτα δὴ τὰ πάνδεινα καὶ περὶ πολιτείαν ἐπεισφρήσει τὴν ἡμετέραν. Ἀλλ' ὅρα καὶ φυλάττου, τέκνον. Ἴσθι γὰρ, καὶ πάνυ γε ἴσθι ὡς οὐ μόνον τῆς ἀπαιδεύτου καὶ ἀμούσου μοίρας, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῆς πεπαιδευμένης, εἰς ταῦτα συναπαχθήσονται. Ταῦτα ὁ μὲν, ὡς ἔοικεν, ἐπεθείασεν· ἐγὼ δὲ, ἔκτοτε καὶ εἰς δεῦρο τῶν ἐκείνου μεμνημένος λόγων, σοῦ ταῦτα λέγοντος νῦν θαυμάζων διατελῶ.

B TIMOTH. Papæ! hoc illud est mi Thrax, quod mihi pridem paternus avus prædixit. Cum enim aliquando graviter et iniquo animo ferrem, quod cum alia bonorum virorum ornamenta, tum vero maxime liberalium disciplinarum studia pessumirent, eum percontatus sum, numnam pristinis illis bonis accessio ulla fieri denuo posset. At ille jam senio gravis, et futurorum pleraque animo præsentiscere gnarus, sensim capitis hujus comam demulcens, et ab imo pectore suspirans, O chare fili, o puer, inquit, censen' vero fore, ut disciplinis liberalibus, aut cuivis alii virtuti, ulla unquam fiat accessio? Tempus jam instat, cum homines vitam vel brutis animantibus deteriorem agent. Antichristi enim regnum jam pro foribus est. Cu- C jus adventum necesse est mala præcurrere, absurdas inquam, hæreses, exlegesque actiones, nihilo Bacchanalibus orgiis illis meliores, quæque adeo Græcorum tragici poetæ in theatra invexerunt, Saturnus vel Thyestes, vel Tantalus, filiorum se sanguine commaculantes. Œdipus nefando cum matre concubitu se commiscens, et Cinyras cum filia, ea, inquam, malorum omnium gravissima, in nostram quoque rempublicam obreptura sunt. Sed attendito, tibique caveto, fili. Scias enim, scias, inquam, futurum, ut plerique non tantum ex indocta illaet imperita populi fæce, verum etiam ex doctorum grege precipites ea in mala ferantur. Hæc ille, ut

GAULMINI NOTÆ.

(39) Θεῖα σύμβολα· quæ in anima constituunt magi ex Zoroastre (*Orac. Mag.* p. 22 θεῖα σύμβολα ψυχαῖς πατρικὸς νόος ἐνέσπειρε), illa deleri putabant ἀλογιστίᾳ τῶν παθῶν· Porphy. Περὶ ἀποχ. (I, 31). Chaldæi in anima ponebant divinitatis et originis suæ μνημόσυνον, quia esset θεότητος ἀποῤῥὼξ, ut loquitur Nazianzenus; Platonici, quod docerent cum Pythagoræis, τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς γίνεσθαι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος τοῖς τε ἐγκοσμίοις θεοῖς καὶ τοῖς δαίμοσιν καὶ τοῖς ἀγαυοῖς ἥρωσιν· Hierocl. ad Pythag.

(40) Ἀνθ' οἵων οἷα διαμ. Adagium est de quo alibi plenius.

D (41) Utimur Galli : *il est tombé dans la fosse qu'il avait préparée aux autres.*

(42) Καθάρματα· περικαθάρματα καὶ περιψήματα D. Paulus (*I Cor.* IV, 13), ἀντὶ ἀποβλήτων, sed et ἀπονίμματα Eustathius ad Homer. (*Ad. Od. A*); σπογγίσματα et λύματα etiam grammatici Græcorum; illa tamen distinguunt. Ritus notissimus est καθαρμάτων, φαρμακῶν, etc.

(43) Prorsus habet ex Athanasio, apud quem Antonius de Arianis, ut iste de Manichæis : μέλλει τὴν ἐκκλησίαν ὀργὴ καταλαμβάνειν, καὶ μέλλει παραδίδοσθαι ἀνθρώποις ὁμοίοις ἀλόγοις κτήνεσιν. Utrumque suo tempore verum fuit.

e re nata constat, divino afflatus numine vacinatus est. Ego vero jam inde usque ad hæc tempora sermones illius memoria repetens, te nunc taliu dicentem subinde admiror.

THRAX. Est etiam mehercule, quod admireris, A Timothæ. Cum enim multæ perabsurdæ gentes apud Hyperboreos, multæ item circa Libyam et Syrtim ab historiographis esse memorentur, hujusmodi certe absurditatis flagitium nullum apud ipsos commissum, neque apud Celtas audies, neque si ulla gens alia Britanniæ proxima exlex et effera sit.

ΘΡΑΞ. Καὶ θαυμάζειν δεῖ σε, Τιμόθεε. Ἄτοπα μὲν γὰρ πολλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν Ὑπερβορείοις ἐθνῶν, πολλὰ καὶ τῶν ἀμφὶ Λιβύην καὶ Σύρτιν ἱστόρηται· τοιοῦτον δὲ κακίας εἶδος οὐδὲν ἀκούσῃ οὔτε περὶ αὐτοὺς, οὔτε περὶ Κελτοὺς, οὐδ' ἂν τι περὶ Βρετανίαν ἔθνος ἔκνομον καὶ ἄγριον ᾖ.

CAPUT VII.

Corpora, dæmonibus nihilo secius atque angelis ipsis cælestibus esse hominibusque apparere.

TIMOTH. Certe dolendum est, mi Trax, quod hujusmodi piaculum in hunc nostrum orbem irrepserit. At vero suis eos hæresibus intabescere, malosque male perdi sinito. Me autem scrupulus nescio quis de dæmonibus multos ante annos subortus dubium discruciat, cum aliis de rebus, tum B vero, an cacodæmonibus illis, malove genio percitis Euchitis videndos se dæmones exgibeant?

ΤΙΜΟΘ. Δεινόν γε, ὦ Θρᾷξ, εἰ τοιοῦτον μύσος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἐπεχωρίασεν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἔα φθινύθειν, καὶ κακοὺς κακῶς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐξαπόλλυσθαι· ἐμὲ δὲ δαιμόνων περὶ πολυετὴς ἀπορία διαταράττει, τά τε ἄλλα καὶ εἰ τοῖς κακοδαίμοσι τούτοις ἐμφανῶς ὁρῶνται.

THRAX. Atqui, o bone vir, eo illorum omnium studium, conciliabulum, sacrificium, cultusque divinus tendit, nihilque non spurcitiæ ab ipsis perpetratur, quo hujusmodi præsentiæ dæmonum compotes evadant.

ΘΡΑΞ. Καὶ μὴν, ὦ λῷστε, πρὸς τοῦτο πᾶσιν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ συντείνει καὶ ἔντευξις καὶ θυσία καὶ τελετὴ, καὶ πᾶν ἐπιῤῥητον καὶ ἀπόῤῥητον, τῆς αὐτοφανείας ταύτης ἕνεκα, παρ' αὐτοῖς τελεῖται.

TIMOTH. Qui vero, cum incorporei sint, exterioribus oculis apparent?

ΤΙΜΟΘ. Πῶς οὖν, μὴ σῶμα ὄντες, τοῖς ἐκτὸς ὄμμασιν ὁρῶνται;

THRAX. At, heus tu, dæmones incorporei non sunt; imo corporei, et circa corpora versantur; quod quidem vel ab ipsis venerandis Patribus, religionis nostræ antistitibus, ediscere possumus, si modo quis ea quæ illis exciendis necessaria sunt sedulo exsequatur. Audire vero multos quoque C licet, qui eos sibi cum corporibus apparuisse dicant. Et magnus Basilius exponens Isaiæ verba, *Ululate sculptilia*[6] ait quia « idolis latenter assident astantes quidam dæmones ex impuris sacris voluptatem capientes. Quemadmodum enim in locis macellorum ubi cruor et sanguis jam corruptus invenitur, canes cupediis dediti commorantur; ita et dæmones gulæ servientes, voluptatemque ex sanguine ac nidore sacrificiorum captantes, circa aras statuasque sibi consecratas volutantur. Forte etiam nutriuntur eorum corpora quæ aeria sunt aut ignita aut ex utroque elemento composita. » Et rursus divinus ille Basilius, rerum quæ sub aspectum non cadunt, et nobis incognitæ sunt, inspector, non dæmonibus solis, at intemeratis D etiam angelis, inesse corpora contendit, quasi tenues

ΘΡΑΞ. Ἀλλ' οὐκ ἀσώματον (44), ὦ γενναῖε, τὸ δαιμόνιόν ἐστι φῦλον· μετὰ σώματος δέ γε καὶ ἀμφὶ σώματα διατέτριφε. Καὶ τοῦτο ἔστι μὲν καὶ παρ' αὐτῶν μαθεῖν τῶν ἡμεδαπῶν καὶ σεπτῶν πατέρων, εἴ τις τὰ αὐτῶν οὐκ ἀργῶς ἐπίοι· ἔστι δὲ καὶ πολλῶν ἀκοῦσαι, τὰς μετὰ σωμάτων αὐτοῖς αὐτοφανείας διηγουμένων. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ἐξηγούμενος τὸ ἐν Ἡσαΐᾳ ῥητὸν, τὸ φάσκον « ὀλολύξατε, τὰ γλυπτὰ, » ταῦτά φησιν (45), ὅτι « τοῖς εἰδώλοις ἐκ τοῦ ἀφανοῦς δαίμονές τινες προσπτάντες παρακαθέζονται, τῆς ἀπὸ τῶν μιασμάτων ἡδονῆς ἀπολαύοντες· ὥσπερ γὰρ τὰ λίχνα κυνίδια περὶ τοὺς τόπους τῶν μακέλλων παρακαθέζονται, ἐν οἷς αἷμα καὶ ἰχῶρές εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ λίχνα δαιμόνια, θηρώμενα τὴν ἀπὸ τῶν αἱμάτων καὶ τῆς κνίσσης τῶν θυσιῶν ἀπόλαυσιν, περὶ τοὺς βωμοὺς εἴληται καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοῖς ἀνακείμενα· τούτοις γάρ που καὶ τρέφεται τὰ ἀέρινα αὐτῶν σώματα, εἴτε καὶ πύρινα, ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων μικτά. Καὶ πάλιν ὁ θεῖος Βασίλειος, ὁ τῶν ἀθεάτων ἐπόπτης τῶν ἡμῖν ἀδήλων, οὐ δαίμοσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀχράντοις ἀγγέλοις ἐνεῖναι σώματα διατείνεται (46), οἷά τινα πνεύματα λεπτὰ

[6] Isa x, 11.

GAULMINI NOTÆ.

(44) Dionys. *De cœlesti Hier.* c. 15. Οἱ θεόσοφοι τὰς οὐρανίας οὐσίας ἐκ πυρὸς διαπλάττουσιν.

(45) Basil. in Isaiam, t. I, ed. Garnerii, p. 558.

(46) Basilii testimonium quod laudat est cap. 16 ib. ad Amphiloch. *De Spiritu sancto* : Ἡ μὲν οὐσία αὐτῶν (περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων) τὸ ἀέριον πνεῦμα, εἰ τύχοι, ἢ πῦρ ἄϋλον κατὰ τὸ γεγραμμένον · Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ καὶ ὁρατοὶ γίνονται, ἐν τῷ εἴδει τῶν οἰκείων αὐτῶν σωμάτων τοῖς ἀξίοις ἐμφανιζόμενοι.

καὶ ἀερώδη καὶ ἄχραντα· καὶ τοῦ λόγου παρέχεται μάρτυρα Δαυῒδ, τὸν ἐν προφήταις ὀνομαστότατον, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα λέγοντα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς φλογίνους. Καὶ πᾶσα ἀνάγκη· τοῖς γὰρ λειτουργοῖς καὶ ἀποστελλομένοις πνεύμασιν, ὡς ὁ θεσπέσιος ἀποφαίνεται Παῦλος, ἔδει σώματός τινος ὡς κινήσονται καὶ ἐστήξονται καὶ φανήσονταί γε. Οὐ γὰρ ἄλλως ταῦτα ἐνὸν, ἀλλὰ διὰ σώματός τινος, οὑτωσὶ τελεῖσθαι.

quosdam aereos defæcatosque spiritus; et in dictorum suorum confirmationem Davidem illum prophetarum omnium celeberimum testem citat cujus hæc verba sunt. *Qui facit angelos spiritus, et ministros flammeos* [7]. Quod ita se habeat necesse est. Ministris enim et in suam ablegatis provinciam spiritibus, ut D. Paulus asserit [8], corpore quopiam opus est, ut moveantur, et quiescant, atque adeo appareant. Nec enim fieri hæc alio modo possunt, at cujusdam corporis intermedio ita fiunt.

ΤΙΜΟΘ. Πῶς οὖν ὡς ἀσώματοι πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ὑμνοῦνται;

TIMOTH. Qui fit ergo, ut plerisque Scripturæ locis tanquam incorporei celebrantur?

ΘΡΑΞ. Ὅτι καὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς θύραζε (47) καὶ τοῖς ἀπωτέρω καὶ θύραθεν εἰωθός ἐστι τὰ παχύτερα τῶν σωμάτων σωματώδη λέγειν· ὃ δὲ λεπτομερές ἐστι, καὶ τὴν ὄψιν διαφυγγάνον καὶ τὴν ἀφὴν, ἀσώματον οὐ μόνον οἱ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἐκτὸς ἀξιοῦσι λέγειν (48).

THRAX. Et nostri et externi, atque adeo a nostra religione remotissimi et antiquissimi quique corpora illa, quæ crassiora sunt, corporea dicere solent, quod autem perexiguum est et pertenue, nec sub aspectum cadit, nec tactui exponitur, id incorporeum non solum religionis nostræ, verum etiam externæ superstitionis antistites appellandum censent.

CAPUT VIII.

De angelici corporis a dæmoniaco, splendorisque a solari differentia et discrimine.

ΤΙΜΟΘ. Ἀλλὰ τί δή; τοῦτο τὸ συμφυὲς τοῖς ἀγγέλοις σῶμα πότερον ταυτόν ἐστι καὶ τοῖς δαίμοσιν;

TIMOTH. Age vero, numnam corpus illud quod angelis innatum est, idem et dæmones habent?

ΘΡΑΞ. Ἄπαγε· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὸ μὲν γὰρ ἀγγελικὸν, αὐγάς τινα ἐξανίσχον ξένας, τοῖς ἐκτὸς ὀφθαλμοῖς ἐστιν ἀφόρητόν τε καὶ ἀνυπόστατον· τὸ δαιμόνιον δὲ, εἰ μὲν τοιοῦτον δή ποτε ἦν οὐκ οἶδα εἰπεῖν· ἔοικε δ' οὖν, Ἑωσφόρον Ἡσαΐου τὸν ἐκπεσόντα κατονομάζοντος· νῦν δὲ ἀλλὰ ζοφῶδες οἷον καὶ ἀμαυρόν ἐστι, καὶ τοῖς ὄμμασι λυπηρὸν, γυμνωθὲν τοῦ συζύγου φωτός. Καὶ τὸ μὲν ἀγγελικὸν παντάπασίν ἐστιν ἄϋλον· διὸ καὶ διὰ παντός ἐστι στερεοῦ διαδῦνον καὶ διϊὸν, καὶ τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος ὂν ἀπαθέστερον. Τὴν μὲν γὰρ διὰ σωμάτων διαφανῶν ἰοῦσαν ἀποστέγει τὰ γεώδη καὶ ἀλαμπῆ, ὡς καὶ κλάσιν ὑπομένειν, ἅτε δὴ τὸ ἔνυλον ἔχουσαν· τῷ δὲ οὐδὲν αὐτῶν ἐστι πρόσαντες, οἷα μηδεμίαν ἔχοντι πρὸς μηδὲν ἀντίθεσιν, μηδὲ τισιν ὁμόστοιχον ὄν. Τὰ δὲ δαιμόνια σώματα, κἂν ὑπὸ λεπτότητος ἀφανῆ καθέστηκεν, ἀλλ' ὅμως ἔνυλά πη καὶ ἐμπαθῆ, καὶ μάλισθ' ὅσα τοὺς ὑπὸ γῆν ὑποδέδυκε τόπους. Ταῦτα γὰρ τοσαύτην ἔχει τὴν σύστασιν, ὡς καὶ ἀφαῖς ὑποπίπτειν, καὶ πληττόμενα ὀδυνᾶσθαι, καὶ πυρὶ προσομιλήσαντα κάεσθαι, ὡς καὶ ἔνια τούτων ἀπολεί-

THRAX. Apage, alterum sane ab altero permultum differt. Angelicum enim, quia extraneos nescio quos splendores emittit et ejaculatur, idcirco exteriores oculos fulgore suo perstringit, nec ab iis ferri tolerarive potest. Dæmoniacum vero an hujusmodi quondam fuerit, affirmare non ausim, fuisse tamen videtur. Cum enim qui lapsus est Luciferum vocet Isaias [9], nunc vero tenebricosum nescio quid et obscurum est, atque visu tristificum, utpote cognato lumine orbatum. Atque angelicum quidem omni prorsus materia vacat, quo fit etiam, ut semper solidum, penetrabile, atque permeabile sit ipsoque solari radio impatibilius. Hunc enim transparentia seu pellucida corpora permeantem ea refringunt, quæ terrena et opaca sunt. ita ut ictum quidem luminis ferant quippe qui materiæ non sit expers; at angelico corpori hujusmodi corporum nullum obsistit, quippe cui nihil adversetur consentaneumve sit. Dæmoniaca vero corpora, quamlibet visum præ tenuitate subterfugiant, materiæ tamen nonnihil habent, patibiliaque

[7] Psal. CIV, 13. [8] Heb. I, 14. [9] Isa. XIV, 12

GAULMINI NOTÆ.

(47) Οἱ θύραζε, Græci vel gentiles. Οἱ ἔξω Damascio contra Manich.; ἡ ἔξω φιλοσοφία Gregorio Nyssen. in Vita Greg. Thaumat. (p. 241); σοφοὶ οἱ ἔξω in Theoriani legatione ad Armeniorum Catholicum, qui illorum patriarcha est. Disces ex Joseph. Ind. Quod moneo, quia vir doctus *consularem* interpretatus est. Habent a Pythagoreis Christiani. Malchus: μόνον τῶν δυσσυνέτων (lege δυσξυνέτων) παρὰ τοῖς ἔξω διαμνημονευομένων. Οἱ ἔξω apud illos sunt philosophi non ejusdem sectæ.

(48) Quos alios simul sentire inquit non exscribo, quia pridem est cum alii exscripserunt; sed Aristotelem (*Metaph.* IV, 8) crucem philosophis relinquimus: Οὐσία λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα, οἷον γῆ καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ὅλως σώματα, καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῷά τε καὶ δαιμόνια, καὶ τὰ μόρια τούτων.

quodammodo sunt, eaque cum primis quæ subterraneos specus subeunt. Ea enim illorum est constitutio, ut contactibus exponantur obnoxiave sint, percussa ingemant, et flammis admota urantur, ut eorum, quorum nonnulla sui vestigium cinerem relinquunt, quod in talia apud Tuscos accidere aiunt.

A πειν τέφραν· ὃ καὶ συμβῆναι περὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Τούσκους (49) ἱστόρηται.

TIMOTH. Senesco, ut in proverbio est, mi Thrax, semper nova quæpiam addiscens, ut etiamnum dæmonas quosdam esse corporeos et passioni obnoxios.

ΤΙΜΟΘ. Γηράσκω, κατὰ τὴν παροιμίαν (50), ὦ Θρᾷξ, ἀεὶ καινὰ διδασκόμενος, οἷον καὶ νῦν δαίμονάς τινας εἶναι σωματώδες καὶ ἐμπαθεῖς.

THRAX. Novi nihil est, mi Timothee, si cum simus homines, ut ait ille, multa ignoremus. Nam perbelle nobiscum agatur, si una cum senectute mens nobis accrescat et adaugeatur. Porro sic tibi persuadeas velim, hæc neutiquam a me, veluti commentitiis quibusdam rhapsodiis conficta esse, ut Cretensibus aut Phœnicibus moris est: scilicet hæc me vel Servatoris ipsius verba [10] docuerunt quæ dæmonas igne puniendos asserunt, quem quo modo patiantur, si corpore careant? Fieri enim nullatenus potest, ut quod corporis expers est, id a corpore intertrimenti quidquam patiatur. Necesse est ergo, ut ipsi corporibus pœnas luant, quippe qui passioni sint obnoxii. Possum vero multa in medium proponere ab iis audita, qui se præsentibus eorum obtutibus objecerunt. Nibil dum enim tale quidquam a me visum est atque utinam a me hoc absit, ut terrificos dæmonum vultus conspiciam.

ΘΡΑΞ. Οὐδὲν, ὦ ἑταῖρε, καινὸν ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας, κατὰ τὸν εἰπόντα, πολλὰ ἀγνοεῖν (51)· ἀγαπητὸν γὰρ εἰ καὶ γηράσκουσιν ἡμῖν ἐγγίνεται νοῦς. Πλὴν ἴσθι μηδ' αὐτὸν ἐῤῥαψῳδηκέναι με ταῦτα τερατευόμενον κατὰ τοὺς Κρῆτας ἢ Φοίνικας (52)· ἀλλ' εἰμὶ μὲν καὶ παρὰ τῶν τοῦ Σωτῆρος λόγων πεπεισμένος ταῦτα, πυρὶ κολασθήσεσθαι φασκόντων τοὺς δαίμονας· ὃ πῶς οἷόν τε παθεῖν ἀσωμάτους ὄντας; B τὸ γὰρ ἀσώματον ἀμήχανον παθεῖν ὑπὸ σώματος. Ἀνάγκη γοῦν σώμασιν αὐτοὺς τὴν κόλασιν ὑποδέχεσθαι πεφυκόσι πάσχειν. Ἔχω δὲ καὶ πολλὰ κατακούσας παρὰ τῶν εἰς αὐτοψίας τούτων ἑαυτοὺς καθέντων· ἐμοὶ γὰρ οὐδέπω οὐδὲν τοιοῦτον τεθέαται· μὴ δὲ εἴη μοι δαιμόνων ὄψεις εἰδεχθεῖς θεᾶσθαι.

CAPUT IX.

Dæmonia lucifuga, aquea et subterranea, tanquam materiæ affecta passioni obnoxia esse, spermaque emittere atque ali.

Cæterum cum monacho quoddam in peninsula Græciæ contermina degente collocutus sum; nomen ei Marco et ad Mesopotamiam genus referebat. Qui cum mystes et inspector, si quis alius, diabolicorum phasmatum, seu spectrorum fuisset, ea quidem tanquam vana et falsa flocci fecit et abjuravit, palinodiamque canens veris fidei nostræ placitis subscripsit, quæ quidem a me audita et percepta edidicit studiose. Itaque multa ille dixit atque declaravit absurda et diabolica. Et cum ab eo aliquando sciscitarer, Numnam sint ulli dæmones passioni obnoxii? Maxime, inquit, quemadmo-

C Μονάζοντι δέ τινι περὶ χεῤῥόνησον τὴν ὅμορον Ἑλλάδος ξυγγέγονα· Μάρκος ὄνομα τούτῳ ἦν, καὶ τὸ γένος ἐπὶ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν ἀνέφερεν· ὃς τελεστὴς καὶ ἐπόπτης, εἴπερ τις ἄλλος, τῶν δαιμονίων γεγονὼς φασμάτων, ταῦτα μὲν ὡς ἕωλα καὶ κατεψευσμένα περιεῖδέ τε καὶ ἐξωμόσατο, παλινῳδίαν δὲ ᾄσας, δόγμασι προσέθετο τοῖς ἀληθέσι καὶ ἡμετέροις, ἃ καὶ ἐσπουδασμένως παρ' ἐμοῦ κατήχηται. Πολλὰ γοῦν οὗτος εἶπέ τε καὶ ἐπεσάφησεν ἄτοπα καὶ δαιμόνια. Καί ποτέ μου πυθομένου εἴ τινές εἰσι δαίμονες ἐμπαθεῖς, Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς· ὥστε καὶ σπερμαίνειν (55) τούτων ἐνίους καὶ σκώληκας ἀπο-

[10] Matth. xxv, 41.

GAULMINI NOTÆ.

(49) Ubi? quando? disputavimus libello (non edito) *De magia druidarum.*

(50) Solonis: Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

(51) Arabes habent: ***Dicitur homo esse filius defectus:*** Cent. 2, adag. 14. Quæ proverbia eruditissimo et linguarum orientalium callentissimo Errenio debemus.

(52) Κρητίζειν, ἀντὶ τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἀπατᾶν. ***Nota magis nulli domus est sua.*** Φοινικικὸν pariter ἀντὶ ψεύδους. Plato, μηδὲν καινὸν, ἦν δ' ἐγὼ, ἀλλὰ φοινικικόν, lib. III, (§ 20) *De republ.* Ψεῦσμα φοινικικὸν Straboni pariter lib. III. Junius in Adagio *Phœnicium mendacium.* Etiam Phœnicum fides tibi notissima erit ex Anton. Diog. ὑπὲρ Θούλην, in Phot. *Bibl.* cod. 166).

(53) Theologi longo et fidente paratu sudarunt in D hoc pulvere.

(54) Nemo nescit adagium, cujus a Stesichoro et Helena origo. Isocrat. in ***Encom. Helenæ*** § 23: Ἐπεδείξατο καὶ Στησιχόρῳ τῷ ποιητῇ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν· ὅτε μὲν γὰρ ἀρχόμενος τῆς ᾠδῆς ἐβλασφήμησέ τι περὶ αὐτῆς, ἀνέστη τῶν ὀφθαλμῶν ἀπεστερημένος· ἐπειδὴ δὲ, γνοὺς τὴν αἰτίαν τῆς συμφορᾶς, παλινῳδίαν ἐποίησε, πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν φύσιν κατέστησε.

(55) Ἰδοὺ δὲ καινὸς οὗτοσὶ παλαίφατος, sed ἀλαοσκοπίην ἔχει. Theologorum et medicorum filii pene omnes moverunt hunc lapidem de Merlino Anglo, quem ab incubo dæmone seminalum esse narratur, familia cygni, crocottis indicis ut plura dicere nugari sit. Huc pertinet solidorum in corpus infusio tam mirabilis, de qua vir doctiss. et piissimus Delrius docte pariter et pie in ***Disquisit. magic.***

A γεννᾶσθαι τοῖς σπέρμασιν. Ἀλλ' ἄπιστον, ἦν δ' ἐγώ, περίττωσιν ἐνεῖναι δαίμοσι καὶ μόρια σπερμογόνα καὶ ζωϊκά. Μόρια μὲν αὐτοῖς, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἔνεστι τοιαυτί· περίττωσις δέ τις ἐξ αὐτῶν ἐστι. Καὶ λέγοντι πείθου μοι. Ἀτὰρ, ἦν δ' ἐγὼ, κίνδυνος αὐτοῖς καὶ τρέφεσθαι καθ' ἡμᾶς. Τρέφονται, ὁ Μάρκος εἶπεν, οἱ μὲν δι' εἰσπνοῆς, ὡς τὸ ἐν ἀρτηρίαις καὶ ἐν νεύροις πνεῦμα, οἱ δὲ δι' ὑγρότητος· ἀλλ' οὐ στόματι (56) καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὥσπερ σπόγγοι καὶ ὀστρακόδερμα, σπῶντες μὲν τῆς περικειμένης ὑγρότητος ἔξωθεν, αὖθις δὲ λαβοῦσαν σύστασιν σπερματικὴν ἀποκρίνοντες. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνα τὰ πρόσυλα τῶν δαιμόνων γένη, τό τε μισοφαὲς καὶ τὸ ὑδραῖον, καὶ ὅσον ἐστὶν ὑποχθόνιον.

dum et sperma nonnulli eorum emittunt, et vermes quosdam spermate procreant. At incredibile est, inquam, excrementi quidquam dæmonibus inesse, vasave spermatica et vitalia. Vasa quidem eis, inquit ille, hujusmodi nulla insunt, superflui autem seu excrementi nescio quid emittunt; hoc mihi asserenti credito. At vero, inquam, eos more quoque nostro ali oportet. Marcus ad hæc: Aluntur, inquit, alii quidem inspiratione, ut spiritus arteriis nervisque contentus; alii humiditate, non tamen ore, ut solemus, excepta, sed spongiarum testaceorumque piscium more adjacentem quidem humorem extrinsecus attrahentes, posteaque concretionem spermaticam excernentes. Hoc autem non omnia patiuntur, at ea solum dæmoniorum genera, quæ materiæ affecta et obnoxia sunt, lucifugum, inquam, et aqueum, et quodcunque subterraneum est.

CAPUT X.

Aerem, terram, aquas, universum denique mundum dæmonibus scatere plenumque esse.

B Πολλὰ δ' ἐστὶν, ὦ Μάρκε, δαιμόνων γένη; ἀνηρόμην αὖθις. Πολλὰ, ἦ δ' ὅς, καὶ παντοδαπὰ τὰς ἰδέας τε καὶ τὰ σώματα, ὡς εἶναι πλήρη μὲν τὸν ἀέρα (57) τόν τε ὕπερθεν ἡμῶν καὶ τὸν περὶ ἡμᾶς, πλήρη δὲ γαῖαν καὶ θάλατταν καὶ τοὺς μυχαιτάτους καὶ βυθίους (58) τόπους. Ἀλλ', εἴ τι μὴ ἐπαχθὲς, ἀπαριθμητέον ἕκαστα, ἔφην. Ἐπαχθὲς, ἦ δ' ὃς ἅττα ἀπωμοσάμην, ταῦτα διὰ μνήμης ἄγειν. Πλὴν οὐ παραιτητέον, σοῦ κελεύοντος. Οὕτω δῆτα εἰπὼν, πολλὰ δαιμόνων ἀπηρίθμησε γένη, προστιθεὶς ὀνόματά τε αὐτῶν καὶ ἰδέας, καὶ τόπους οἷς διατρίβουσι.

Multane vero sunt, o Marce, subjeci continuo, dæmoniorum genera? Multa, inquit ille, et formis corporibusque omnimoda: ita ut iis plenus sit aer, et qui supra nos est, et qui nobis circumfunditur; plena etiam terra, plenum mare, plena denique ima subterraneorum penetralium loca. At vero, ni molestum tibi sit, singula sunt enumeranda, inquam. Molestum, inquit ille, fuerit, si quæ semel ejeci, ea in memoriam revocem. Cæterum hoc quidquid est oneris, te præsertim jubente, minime detrectandum est. His itaque dictis multa dæmonum genera percensuit, subjunctis etiam eorum nominibus, formis et locis, in quibus versari solent.

ΤΙΜΟΘ. Τί οὖν, ὦ Θρᾷξ, καὶ σὲ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα ἐπελθεῖν κωλύει;

TIMOTH. Quid autem obstat, o Thrax, quominus et tu nobis illa edisseras?

C ΘΡΑΞ. Τὰ μὲν κατὰ μέρος, ὦ βέλτιστε, τῶν τηνικάδε λεχθέντων οὔτε τότε μοι κατὰ λόγον ἐσπούδαστο, καὶ οὐδὲ νῦν ἐπὶ μνήμης ἄγω. Καὶ τί γὰρ ἔμελλον ἀποίσεσθαι κέρδος, ὀνόματά τε αὐτῶν καὶ ᾗ αὐλίζεται γένος ἕκαστον, καὶ οἷον ἰνδάλλεται, καὶ τίσι διαλλάττουσιν ἀλλήλων διαφοραῖς, ἐκφροντίσας ἔχειν; Διὸ καὶ ὡς ἕωλα ταῦτα παρῆκα διαῤῥυῆσασθαι· ἐκ πολλῶν δ' ὀλίγ' ἅττα κατὰ νοῦν συνέχω, καὶ τούτων ὃ ἂν ζητήσῃς ἐρωτῶν ἀκούσῃ.

THRAX. Singula, vir optime, quæ tunc ab illo dicta sunt, neque sigillatim, verbumve de verbo ediscere studui, neque nunc in mentem mihi veniunt. Quid enim lucri reportaturus inde fuissem, si mente captus nomina eorum infigere memoriæ voluissem, quove loco unumquodque genus eorum versetur, quibusnam in rebus inter eos conveniant, quibus denique discriminibus inter se differant. Proinde vana hæc territamenta libens mihi memoria effluere passus sum, at ex multis pauca quædam recordor, quorum quidquid a me sciscitaberis, id audies.

GAULMINI NOTÆ.

(56) Quales ficti veterum ἄστομοι. Quod præcedit δι' ὑγρότητος, de Pythagora Diogen. (ap. Porphyr. Vita Pythag. p. 13) in ἀπίστοις ὑπὲρ Θούλην etsi ἄστομος non esset), ait Mnesarchum ἐπιτυχεῖν ποτε παιδὶ νηπίῳ ὑπὸ λεύκῃ μεγάλῃ καὶ εὐφυεῖ κειμένῳ· ἐπιστάντα δὲ θεάσασθαι ὕπτιον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντα πρὸς ἥλιον ἀσκαρδαμυκτεὶ, καὶ τῷ στόματι ἐνόντα κάλαμον σμικρὸν καὶ λεπτὸν καθάπερ αὐλόν· θαυμάσαντα δὲ, καὶ δρόσῳ ἐκ τῆς λεύκης κατασταζούσῃ θεασάμενον τρεφόμενον, ἀναλαβεῖν, θείαν τινὰ νομίζοντα τὴν παιδίου εἶναι γένεσιν.

(57) Chaldæi primi docuerunt. Laert. I, 7: Ἀλλὰ καὶ εἰδώλων πλήρη εἶναι τὸν ἀέρα κατὰ ἀπόῤῥοιαν ὑπὸ ἀναθυμιάσεως εἰσκρινομένην ταῖς ὄψεσι τῶν D ὀξυδερκῶν]. Christiani post Chaldæos. Athanas. in D. Antonii Vita, § 21: Πολὺς μὲν οὖν αὐτῶν (δαιμόνων) ἔστιν ὁ ὄχλος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀέρι, καὶ μακρὰν οὐκ ἔστιν ἀφ' ἡμῶν . . . πολλὴ δέ τις ἐστιν ἐν αὐτοῖς ἡ διαφορά.

(58) Βυθίους. Nemo non videt. Omnia elementa occupant. Platonici rationem redderent. Ne ulla pars mundi ψυχῆς θνητοῦ φύσεως κρείττονος ἄμοιρος sit, γεννητοὶ θεοὶ illorum. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι δαίμονες. οὓς καὶ καλοίη ἄν τις γεννητοὺς θεοὺς, καθ' ἕκαστον τῶν στοιχείων, οἱ μὲν ὁρατοὶ, οἱ δὲ ἀόρατοι, ἔν τε αἰθέρι καὶ πυρὶ, ἀέρι τε καὶ ὕδατι· ὡς μηδὲν κόσμου μέρος ψυχῆς ἄμοιρον εἶναι, μηδὲ ζώου κρείττονος θνητοῦ φύσεως. Alcin. cap. 5.

CAPUT XI.

Sex esse summa dæmonum genera, eaque triangulo scaleno, ut cœlestia isopleuro, humanaque isosceli seu æquilatero analogice respondere.

TIMOTH. Atqui hoc ipsum a te primum discere velim, quotnam sint dæmonum ordines.

THRAX. Sex in universum ille genera dæmonum esse astruebat, an pro locis, in quibus versantur subdividens, ignoro, an vero, quia corporum amans universum dæmonum genus est, ideo senionem quoque corporeum et mundanum esse: eo enim continentur corporeæ circumstantiæ, et ad ejus amussim mundus constitutus est; tum deinde quia numerorum primus sit hic triangulus scalenus, sive obliquus. Isopleuri enim seu æquilateri trigoni divinum et cœleste genus esse, quod æquale sit, sibique constet, nec facile ad vitium moveatur. Isoscelis autem, seu indirecti, humanum quippe quod universum judicio delectuve aberret, at postmodum ad meliora denuo promoveatur. Obliqui denique dæmoniacum, tanquam inæquale, nec ullo prorsus modo ad id quod bonum est animum appellens. Sive igitur hoc modo se rem habere censeret, sive item alio, sex ille genera enumeravit. Primumque adeo, quod vernaculo ille sermone, eoque barbaro, *Leliurium* nominabat, quo nomine διάπυρον seu igneum denotatur. Hoc autem per aerem discurrit, qui supra nos est.

A TIMOΘ. Καὶ μὴν αὐτὸ τοῦτο πρότερον βούλομαί γε μαθεῖν, ὁπόσαι εἰσὶν αἱ δαιμόνων τάξεις.

ΘΡΑΞ. Ἕξ καθόλου ἐκεῖνος εἶναι τῶν δαιμόνων ἔλεγε γένη (59), οὐκ οἶδα εἴ γε τοῖς τόποις συνδιαιρῶν ἐν οἷς διατρίβουσιν, εἴτε (60) τῷ φιλοσώματον εἶναι δαιμόνιον ἅπαν γένος, εἶναι δὲ καὶ τὴν ἑξάδα σωματικὴν καὶ ἐγκόσμιον· ἐν αὐτῇ γάρ εἰσιν αἱ σωματικαὶ περιστάσεις καὶ οἱ κόσμος κατ' αὐτὴν συνέστη· ἤτοι τῷ πρῶτον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τρίγωνον σκαληνόν· εἶναι δὲ τοῦ μὲν ἰσοπλεύρου τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον, ὡς ἴσον ὂν ἑαυτῷ καὶ πρὸς κακίαν δυσκίνητον, τοῦ δ' ἰσοσκελοῦς τὸ ἀνθρώπινον, ὡς καθ' ἓν σφαλλόμενον τὴν προαίρεσιν, ἐκ μεταμελείας δ' αὖ βελτιούμενον, τοῦ σκαληνοῦ δὲ τὸ δαιμόνιον, ὡς ἄνισον καὶ μὴ συνεγγίζον ὅλως τῷ οὐρανῷ. Εἴτε οὖν οὕτως ᾤετ' ἔχειν, εἴθ' ἑτέρως, ἓξ ἐκεῖνος ἀπηρίθμησε γένη· καὶ πρῶτον μὲν, ὃ τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ B βαρβαρικῶς ὠνόμαζε Λελιούριον (61), σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος τὸ διάπυρον (62). τοῦτο δὲ περὶ τὸν ὕπερθεν ἡμῶν ἀέρα περιπολεῖν· τῶν γὰρ περὶ σελήνην (63) τόπων, ὡς ἐξ ἱεροῦ τι βέβηλον (64), ἀπεληλάσθαι δαιμόνιον πᾶν· δεύτερον δὲ, τὸ περὶ τὸν προσεχέστατον ἡμῖν ἀέρα πλαζόμενον, ὃ καὶ καλεῖσθαι παρὰ πολλοῖς ἰδίως ἀέριον (65)· τρίτον

GAULMINI NOTÆ.

(59) Inquirit sollicite Trithem. in lib. *Quæst. ad Maximil. Cæsar.*, quæst. 5 (quæ est *de reprobis ac maleficis*, ubi de variis dæmonum generibus), Pygmæi et Gnomi, Nymphæ vel Undenæ, Sylvi et Melusinæ, Vulcani et Salamandræ: impia Paracelsi opinio (Vide Delrium *Disq. mag.*, p. 343). Sed cujus ordinis illi homines non Adamici? soboles τῶν C Ἐργηγόρων Γίγαντες, Ναφηλεὶμ Ἐλιοὺδ, γένη τρία. Enoch. lib, I apocryphus. Verum illa nota sunt ex maxjmi Scaligeri ad Eusebium notis.

(60) Habet ex Nicomachi Geraseni Θεολογ. Is non solum σωματικὴν putat, sed et τὴν τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἑξάδα τελειότητα probat. Sic intelliges Psellum: ὁ κόσμος κατ' αὐτὴν συνέστη. Illius nomina inter istos nugicanoricrepos, ἀῤῥενόθηλυς, γάμος, οὐλομέλεια, ἁρμονία, ζυγία, ἀφροδίτη, γαμηλία, φιλοτησία πανάκεια, ὑγίεια: quæ vide in *Biblioth.* Photii (cod. 187) et in ipso Nicomacho, qui Lutetiæ editus, et in Anatolio, qui accurate et diligenter nugatur.

(6) Mendosa vox indubie, vel hoc indicio certe, quod Syri et Hebræi quorum vox illa est, nunquam in formationibus nominum ל admittunt. Scripserat prorsus Psellus, saltem scripsisse debuit, disjunctum λελ, ουριον ליל *lel*, nox אור *ur*, ignis, et ουριον terminatione Græca. Nemo qui Hebraice D sciet, dubitabit de illa conjectura. Dæmonum primum genus sic vocat, cujus appellationis causa cuique obvia est.

(62) Ignei, qui οὐράνιο Orpheo (*Pr. ad Mus.* 32). Alias ignei dæmones sunt, οἱ πλάνητες Platonicis, Alcinoo, quia sunt ἐκ πυρώδους οὐσίας. Inde theurgicis veterum Vulcani membra dicebantur. Orph. (*Hymn.* 66, 6): Αἰθὴρ, ἥλιος, ἄστρα, σελήνη, φῶς ἀμίαντον (lege σελήνης)· Ταῦτα γὰρ Ἡφαίστοιο μέλη θνητοῖσι προφαίνει. Forte et τὸ πῦρ σκιρτηδὸν λαμπόμενον ἐν θεοπτίαις; causa cur ignei dicti. Distinguit Jamblicus illius ignis varias αὐγάς quem adi. Sed observatio prima Zoroastris est.

(63) Περὶ σελήνην aliqui tamen illorum sedem [esse] voluere, et animarum, imo ἀλόγου ψυχῆς. In mysteriis magorum Chaldaicis id docebant: ἄλογος (ex Psello *Expos. Oracul.* infra) ψυχὴ, καθαρθεῖσα δι' ἀρετῆς ἐν τῷ βίῳ ἄνεισιν εἰς τὸν ὑπὲρ σελήνην τόπον. Malgi ultimi ævi dæmones lunares agnoscunt et solares. Lunares ἐκπλήκτους καὶ ἔκφρονας reddunt; quod etiam veteres Græcorum magi crediderunt. Inde luna ipsa, Διονυσ., lib. LXIV, [v. 229], μανίης μεδέει καὶ λύσσαν ἐγείρει. Solares in oculos jus habent, quos μετέχειν τοῦ φωτὸς ἡλιακοῦ affirmant magi: quod ab Ægyptiis acceperunt, qui ἡλιακὸν φῶς κατοικεῖν ἐν ὀφθαλμοῖς dicebant: Porphyr. π. ἀποχ., IV, § 9; ab utrisque Pythagoræi, qui ἡλίου πύλας oculos vocabant: Laert. VIII, 29. Cæterum omnes τὴν ἐπιγείων κυρίαν, κόσμου τάξιν οὐρανοῦ μορφὴν cum vocant, lunam intelligunt, quæ μήτηρ κόσμου pariter in Alexandro Aphrod. ut observat vir doctus ad Horapoll. (*Hoeschelius ad Horap.* I, c. 12. *non Alexandrum, sed Plutarchum allegat; idque recte. Cf. Plut. D. Iside et Osiride c.* 43): sed et πλῆκτρον κόσμου, quod alibi temere non invenias, in Astrolog. man. anonymo Regiæ biblioth. notavimus; quo usi sumus beneficio eruditiss. Rigaltii, cui Musæ omnes multum debent, debebunt.

(64) In man. meo erat βλαβερὸν, inepte prorsus. In altero doctiss. Morellii. quo usi sumus βέβηλον, quod retinui. Notissimum κήρυγμα· ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι, ὅστις ἀλιτρός [Caltim. II, in Apoll, v. 2]. Corruptus tamen in illo rito Porphyr. Περὶ ἀποχ. (II, p. 150) Κηρύγματι ἐξείργειν ἀπὸ τῶν περιῤῥαντηρίων τῶν ἱερῶν τοὺς μεταιτίους αἵματος ἀριθμίου. Lege ἀρθμίου. Ex Hesychio nemo nescit ἀρθμὸν, φιλίαν.

(65) Magices auctores: Platon (*Symp.*): Οἱ πορθμεύοντες τὸ παρ' ἀνθρώπων θεοῖς καὶ τὰ παρὰ θεῶν ἀνθρώποις. Porphyr. Περὶ ἀποχ. (II, p. 173). Volo perituræ parcere chartæ.

δὲ ἐπὶ τούτοις, τὸ χθόνιον (66)· τέταρτον, τὸ ὑδραῖόν τε καὶ ἐνάλιον (67)· πέμπτον, τὸ ὑποχθόνιον (68)· ἔσχατον δὲ τὸ μισοφαὲς (69) καὶ δυσαίσθητον· εἶναι δὲ πάντα ταῦτα τῶν δαιμόνων γένη θεομισῆ καὶ ἀνθρώποις πολέμια· πλῆν εἶναι καὶ κακοῦ φασι, κάκιον· τὸ γὰρ ὑδραῖόν τε καὶ ὑποχθόνιον, ἔτι δὲ καὶ τὸ μισοφαὲς, ἐσχάτως ἐπιχαιρέκακα καὶ ὀλέθρια. Ταῦτα γὰρ μὴ φαντασίαις καὶ λογισμοῖς τὰς ψυχὰς ἔφη κακύνειν, ἀλλ' ἐναλλόμενα, καθάπερ τῶν θηρίων τὰ ἀγριώτατα, τῶν ἀνθρώπων ἐπισπεύδειν τὸν ὄλεθρον· τὸ μὲν ὑδραῖον, ἀποπνίγον τοὺς πλαζομένους ἐν ὕδασι· τὸ δ' ὑποχθόνιον καὶ τὸ μισοφαὲς, ἐντὸς, εἴ συγχωροῦνται, προχωροῦντα τῶν σπλάγχνων, καὶ, οὓς ἂν τύχῃ κατασχόντα, κατάγχοντα, καὶ ἐπιλήπτους καὶ ἔκφρονας (70) ἐργαζόμενα· τοὺς δ' ἀερίους τε καὶ χθονίους τέχνῃ καὶ B περινοίᾳ μετιέναι καὶ ἐξαπατᾷν τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας, καὶ πρὸς πάθη καθέλκειν ἄτοπα καὶ παράνομα·

A Siquidem ex lunæ adjacentibus locis, tanquam ex sacro profanum quippiam expulsum esse omne dæmoniorum genus. Secundum autem, quod per aerem nobis contiguum et proximum vagatur, idque a multis proprio nomine aerium vocari. Tertium, terrestre; quartum, aqueum et marinum; quintum, subterraneum; ultimum denique lucifugum, vixque sensu præditum. Cæterum omnia hæc dæmonum genera Dei odio flagrare atque hominibus adversari. Ad hæc aliud alio, maloque, pejus esse aiunt. Siquidem aqueum et subterraneum atque lucifugum etiam extreme malefica et perniciosa sunt; hæc enim non phantasmatis et illusionibus animas lædere dicebat, sed velut efferatissimas feras insilientia hominum internecionem accelerare: aqueum quidem, navigantes suffocans; subterraneum autem et lucifugum viscerum, si sinantur, penetralibus sese insinuantia, et in quoscunque homines inciderint, eos occupantia, suffocantia, comitialique morbo et phrenesi exagitantia; dæmonas autem aerios et terrestres arte versutiaque mentes hominum subire et fallere, atque ad absurdos quosvis affectus et exleges impellere.

CAPUT XII.

De tentationibus, titillationibus illecebrisque dæmonum: quibus ad se pellicere conantur homines, eosque potissimum qui vitiorum in se fomites minime restringunt.

Πῶς δὲ, εἶπον ἐγὼ, καὶ τί ποιοῦντες ἐνεργοῦσι ταῦτα; πότερον κατάρχοντες ἡμῶν (71), καὶ οἷ ἂν βούλοιντο, καθάπερ ἀνδράποδα, περιάγοντες; Οὐ κατάρχοντες ἡμῶν, ἧ δ' ὅς, ὁ Μάρκος, ἀλλ' εἰς ὑπό-

Qui vero, inquam, quidve facientes hæc operantur? an quia nobis imperant, et quo velint, tanquam mancipia circumagunt? Non quia nobis imperent, Marcus inquit, sed quia nos commone-

GAULMINI NOTÆ.

(66) Οἱ χθονοι sunt οἱ ζαμαῖοι Persarum, quod hactenus nemo vidit. Ἔτυμον et causa nullibi, si excipias Græculum ms. ὁμοίος καὶ ἄρα (lege ἔρα: nam ita Græcis terra et Latinis dicta) παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζεται. Πέρσαι δὲ γῆν κατὰ ζάμην λέγουσι, ὃ ἑρμηνεύεται κάτω. Etiam σαββατιανοὶ Judæorum magis aliquibus, qui illo hebdomadæ ultimo die quiescere nec quemquam lædere omnes terræ dæmones affirmabant. Quo nomine omnia pariter dicta, quæ septimum diem servare viderentur. Geographus anonymus ultimi ævi, ex Biblioth. Reg.: Τρίτον ὄρος ἐστιν τὸ καλούμενον Σαββατίαν· ἔστιν δὲ πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ἀνατολῆς· Σαβατιὰν δὲ λέγεται, διὰ τὸν βρύειν ποταμὸν ἐξ ἐκείνου, καὶ μὴ κινεῖσθαι τὸν ποταμὸν ἐν σαββάτῳ, ταῖς τοῦ Μωσέως ἡμέραις, ἀλλὰ μένειν ἀκίνητον. Fabulosus ille fluvius exstat pariter in Mandevill. man., qui auctor nondum, quod sciam, lucem vidit. Sed philosophis prorsus οἱ χθόνιοι vel καταχθόνιοι δαίμονες homines sunt. Ἡ γὰρ τοῦ καταχθονίου δαίμονος πρόσρησις οὐδενὶ ἄλλῳ προσήκει, ἢ τῷ φύσει μὲν ὄντι ἀνθρώπῳ, σχέσει δὲ γινομένῳ δαίμονι· Hierocl. ad Pythag. Nempe distinguebant τρία λογικῶν γένη· τὸ πρῶνον, τοὺς θεούς· τὸ μέσον αἰθέριον, δαίμονας καὶ ἥρωας· τὸ τρίτον καὶ χθόνιον, ἀνθρώπους. Sed illa notiora sunt.

(67) Νύμφαι, τὰ ἐν γυναικείῳ σχήματι δαιμόνια· Theocr. Scholiastes (*ad* III, 8). Nebulo græculus ms., Βασιλέα τῶν ὑδάτων Φιλβὰν, ὅστις ἔστι βασιλεὺς τῶν θαλασσῶν. Stultum et impium.

(68) Terræ canes veteribus magorum ex magistro Zoroastre: Ἐκ δ' ἄρα (*Orac. Chald.* p. 21) κόλπων γαίης θρώσκουσ' οὔ ποτ' ἀληθὲς Σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ χθόνιοι κύνες δεικνύντες. A magis accepere philosophi. Prorsus hunc locum habuit in mente Proclus, cum scriberet in Hesiodum: Εἰκότως εἰς τὸν ὑποχθόνιον τόπον καταδύντες, ἐν ᾧ τὸ ἄτακτον συνέωσται τοῦ κόσμου, καὶ τὸ θηροφανὲς τῶν δαιμόνων γένος, οὓς κύνας εἴωθε τὰ λόγια καλεῖν. Κυνώδη φάσματα, quæ τελουμένοις apparebant, notissima sunt. Ab utrisque Christiani acceptum usurparunt. Illustris locus in Athanasio in Vita Antonii (§ 42): Ὁ μὲν οὖν ἐχθρὸς (διάβολος) μετὰ τῶν ἑαυτοῦ κυνῶν τοσαύτας ἔχει τὰς πανουργίας.

(69) Ultimus mundus Chaldæorum dictus fuit μισοφαής. Psellus *Expos. Chald. dogm.* init.: Ὁ ἔσχατος (τῶν σωματικῶν κόσμων) χθόνιος εἴρηται καὶ μισοφαὴς ὅς ἐστιν ὁ ὑπὸ σελήνην τόπος.

(70) Curabantur hora diei decima cum oleo et aqua. Apollon. Mathem. ἐν νυχθημέρῳ magico ms.: X hora scilicet, ἐν ᾗ ἐνουσιν (*lege* αἰνοῦσιν) τὰ ὕδατα (τὸν Θεὸν δηλονότι), καὶ πνεῦμα Θεοῦ καταβαῖνον ἐπιπολάζει αὐτοῖς καὶ ἁγιάζει αὐτά· εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἦν, ἔβλαπτον ἂν οἱ πονηροὶ δαίμονες ἀνθρώπους. Ἐτ ταύτῃ ἐὰν ἄνθρωπος ἄρῃ τὸ ὕδωρ, καὶ μίξῃ μετὰ τοῦ ἐλαίου, πᾶν ἰᾶται καὶ δαιμονῶντας καθαίρει καὶ δαίμονας ἀπελαύνει. Nugæ. At illud πνεῦμα Θεοῦ ex illo est (*Gen.* I, 2): ורוח אלהים מרחפת על פני המים: *Et spiritus Domini ferebatur super aquas.*

(71) Et solvit hoc dubium Theodor. Abucara, Carum episcopus, quem Turriano debemus: Οὐχ οὕτως λέγομεν τύριον ἡμῶν γεγονέναι τὸν διάβολον, ὡς βίᾳ κρατοῦντα παντελῶς ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι, ἀσθενήσαντες διὰ τῆς ἁμαρτίας, λοιπὸν, ὡς νοσεροὶ, καὶ εὐχείρωτοι τῷ διαβόλῳ γεγόναμεν, ῥᾳδίως καὶ εὐχερῶς εἰς τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἡδονὰς ἐναγόμενοι. Ista sanæ et veræ theologiæ congruunt.

faciant. Phantasticum enim seu imaginativum quo præditi sumus, spiritum subeuntes, utpote spiritus et ipsi, nescio quos affectuum voluptatumque sermones insusurrant, non quod voces aerem ferientes et sonoras emittant, sed susurros quosdam, quibus verba sua suggerunt. At fieri nequit, inquam, ut verba sine voce proferant. Fieri, inquit ille, potest, si hoc apud te reputes, Ei nimirum, qui loquitur, si sit eminus, elatiore vociferatione opus esse; qui cominus, in audientis aurem sensim quæ vult insusurrat. Quod si animæ quoque spiritum subire posset, nullo ei susurro esset opus, at sermo quicunque tandem allubesceret, tacita quadam via sine ullo strepitu ad locum sibi destinatum perveniret: quod animis etiam egressis a corporibus inesse aiunt: si quidem et ipsi inter se citra strepitum colloquuntur. Eodem prorsus modo ipsi quoque dæmones nobiscum clam confabulantur, ita ut ne sentiamus quidem undenam bellum nobis ingruat. Nec est quod super hac re quidquam addubites, si quid in aere accidat animadvertas. Quemadmodum enim sole lucente hic varios colores et formas assumit, atque in corpora eorum capacia transmittit, ut in speculis videre est: sic etiam dæmonia figuras et colores et quascunque voluerint formas assumentia, eas in animalem spiritum nostrum trajiciunt, eoque pacto multa nobis negotia facessunt, dum consilia suggerunt, formas subindicant, voluptatum memoriam refricant, et affectuum idola simulacrave subinde nobis, tam vigilantibus quam dormientibus, excitant, imo etiam membra ventri subjecta titillationibus et illecebris demulcent, atque in vesanos et exsecrandos amores succendunt et inflammant; tumque maxime, si calores humidos, nobis a natura insitos, cooperatores habeant. Atque hunc quidem in modum dæmones hi, assumpta Orci galea, hominum animas miro artificio miraque versutia conturbant. Reliqua vero dæmonum genera insulsa, ne micam quidem salis habent, neque tumultuari norunt: molesta sunt tamen, et valde abominanda, Charonæique spiritus more lædunt. Quemadmodum enim fertur ille corrumpere quidquid admotum fuerit, sive sit quadrupes, sive homo, sive

A μνησιν ἄγοντες. Τῷ γὰρ ἐν ἡμῖν φανταστικῷ συνεγγίζοντες πνεύματι, πνεύματα καὶ αὐτοί γε ὄντες τοὺς τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν ἐνηχοῦσι λόγους, οἱ φωνὰς ἀφιέντες τὰς μετὰ πληγῶν καὶ ψόφων, ἀλλ' ἀψόφως τοὺς παρ' ἑαυτῶν ἐνιέντες λόγους. Ἄπορον, ἔφην, ἄνευ φωνῶν ἐνιέναι λόγους. Οὐκ ἄπορον, ἧ δ' ὅς, ἢν ἐκεῖνο ἐνθυμηθῇς, ὡς ὁ λέγων, πόῤῥωθεν μὲν ὢν, ἰσχυροτέρας δεῖται κραυγῆς, ἀγχοῦ δὲ γενόμενος, εἰς τὸ τοῦ ἀκούοντος οὖς ψιθυρίζων ὑποφωνεῖ· καὶ, εἰ ἐνῆν αὐτῷ συνεγγίσαι πνεύματι τῆς ψυχῆς, οὐδενὸς ἂν ἐδεήθη ψόφου, ἀλλ' ἦν ὁ κατὰ βούλησιν λόγος ἀψόφῳ κελεύθῳ πρὸς τὸ δεχόμενον ἐγγινόμενος. Ὅ φασι κἀν ταῖς ψυχαῖς ταῖς ἐξιούσαις τῶν σωμάτων εἶναι· καὶ γὰρ καὶ ταύτας ἀπλήκτως ὁμιλεῖν ἀλλήλαις (72). Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καὶ B δαίμονες ποιοῦνται τὴν ὁμιλίαν λανθάνοντες, ὡς μήθ' ὁπόθεν ἡμῖν ἐστιν ὁ πόλεμος συναισθάνεσθαι. Καὶ οὐ χρή σε περὶ τούτου διαπορεῖν, τὸ περὶ τὸν ἀέρα συμβαῖνον κατὰ νοῦν λαβόντα. Καθάπερ γὰρ ἀκτῖνος οὔσης, οὑτοσὶ, χρώματα καὶ μορφὰς λαμβάνων, εἰς τὰ πεφυκότα δέχεσθαι διαδίδωσιν, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνόπτρων ὁρᾷν ἔστιν· οὕτω δὴ καὶ τὰ δαιμόνια σώματα παρὰ τῆς ἐν αὐτοῖς φανταστικῆς οὐσίας δεχόμενα καὶ σχήματα καὶ χρώματα, καὶ ὁποίας ἂν αὐτοὶ βούλωνται (73) μορφὰς, εἰς τὸ ψυχικὸν καὶ ἡμέτερον πνεῦμα ταῦτα διαπορθμεύουσι, καὶ πολλὰ ἡμῖν ἐντεῦθεν παρέχουσι πράγματα, βουλὰς ὑποτιθέντες, μορφὰς ὑποδεικνύντες, ἀνακενοῦντες μνήμας ἡδονῶν, εἴδωλα παθῶν, θαμὰ παρενοχλοῦντες ἐγρηγορόσι τε καὶ καθεύδουσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ὑπογάστρια (74) γαργαλισμοῖς ἐριθίζοντες (75), C εἰς ἐμμανεῖς καὶ παρανόμους ἔρωτας ὑποθήγουσι, καὶ μάλιστα ἤν γε καὶ τὰς ἐν ἡμῖν ἐνθέρμους ὑγρότητας λάβωσι συνεργούς. Ἀλλ' οὕτω μὲν οὗτοι, τὴν ἀΐδος ὑποδύντες κυνέην (76), ἐπιταράττουσι τὰς ψυχὰς σὺν τέχνῃ καὶ μάλα σοφιστικῶς· τὰ δ' ἄλλα δαιμόνων γένη σοφὸν μὲν οἶδεν οὐδὲν, οὐδὲ ῥᾳδιουργεῖν ἐπίσταται, χαλεπὰ μέντοι καὶ δεινῶς ἐστιν εἰδεχθῆ καὶ τὸν χαρωνείου πνεύματος (77) τρόπον βλάπτοντα. Καθάπερ γάρ φασι διαφθείρειν τοῦτο πᾶν τὸ προσπελάζον, κἂν τετράπουν, κἂν ἄνθρωπος, κἂν πτηνόν ἐστι· κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰ δυσάντητα ταῦτα δαιμόνια λυμαίνεται δεινῶς οἷς ἂν εἰσπεσόντα τύχῃ, δονοῦντα τε καὶ σώματα καὶ ψυχὰς, καὶ τὰς

GAULMINI NOTÆ.

(72) Vide quæ Tzetzes ad Lycophr. solens nugatur de illis animarum inter se, quæ exaudiebantur, colloquiis.

(73) Negant magi; imo secundum sidus suum cuique proprias formas asserunt. Has vide, aut potius ne vide, in sacerrimo tenebrione, qui, apud Beringos fratres fictitios editus, prodiit.

(74) Olympiodor.: τὰ ὑπογάστρια πάθη ἀνακινεῖται. Hi sunt qui φίλτρα, vel ἀγώγιμα, ut loquitur Epiphanius, curant. Magi σωτῆρας ἀγάπης vocant. Stultissimus Græculus, Οἱ τῆς ἀγάπης σωτῆρες, παραστήσατέ μοι τὴν ἐρωμένην. Καὶ εὐθέως παράστήσουσιν αὐτὴν κρούουσαν τὴν θύραν, καὶ λέγουσαν, Ἄνοιξον.

(75) Accepit ab Athanasio, apud quem πνεῦμα πορνείας sic loquitur: Ἐγὼ τὰ εἰς γαργαλισμοὺς κατὰ τῶν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ πνεῦμα πορνείας κέκλημαι. Idem antea γαργαλίζειν dixit, quod D Psellus γαργαλισμοῖς ἐρεθίζειν.

(76) Ταύτην ἔχων (ἄϊδος κυνέην), αὐτὸς μὲν οὓς ἤθελεν ἔβλεπεν, ὑπὸ ἄλλων δὲ οὐχ ἑωρᾶτο· Apollodor. lib. II. Utitur Eustathius man. καθ' ὕσμ. καὶ ὑσμίν. Πρὸς τοὺς ἐπικρύπτοντας ἑαυτοὺς διὰ τινῶν μηχανημάτων, ut alii omnes. Homeri interpretes somniant [*ad Il.* E 845] ἀθάνατον τι νέφος, ὃ περιβάλλονται οἱ θεοὶ, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γινώσκεσθαι.

(77) Deerat πνεύματος in meo; sed reposui ex Morelliano. Photius in Isidori Vita ex Damascio (*Bibl.* cod. 242). Καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους πνοὰς παρεχόμενον. Ecce τὸ χαρώνειον in Apollinis fano Hierapoli. Illa nota sunt; ut et fuisse νομοφυλακίου θύραν, δι' ἧς οἱ κατάδικοι τὴν ἐπὶ θανάτου ἐξήγοντο: unde et χαρώνειος θύρα in Zenobio (6, 41) et Diogeniano (8, 68). Adagium vulgare.

κατὰ φύσιν ἕξεις ἐκτρέποντα, ἔστι δ' οὗ καὶ προσαπολλύντα πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ κρημνῷ, μὴ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἔνια ζώων.

A volucris, eodem prorsus modo terrifica quoque hujusmodi dæmonia gravibus damnis eos afficiunt, in quoscunque tandem inciderint, quippe quæ corporibus et animis noceant : habitusque naturales evertant, nonnunquam etiam igne, aqua et præcipitio, non solum homines, verum etiam animalia nonnulla perimant.

—

CAPUT XIII.

Quare dæmones in bruta animalia non secus atque in homines insiliant, obiterque de subterranei dæmonii lucifugique, quod mutum et surdum dicitur, energia et exorcismo.

ΤΙΜΟΘ. Τί δὲ, ἦν, βούλεται τούτοις τὸ καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐπεισπίπτειν ζώοις; καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὴν Γέργεσαν περὶ χοίρους γεγονέναι τοῦτο τὰ ἄχραντα διδάσκουσι λόγια. Πολέμια μὲν οὖν ἀνθρώποις ὄντα κακοῦν αὐτοὺς οὐδέν ἐστι θαυμαστόν· τοῦ δὲ καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐπεισπίπτειν ζώοις, τίς ὁ λόγος;

ΘΡΑΞ. Καὶ ὁ Μάρκος, Οὐ διὰ μῖσος, εἶπεν, οὐδὲ τῷ βούλεσθαι κακοῦν, εἰς ἔνια τῶν ζώων ἐφάλλεται, ἀλλ' ἐφιέμενα ζωώδους θερμότητος. Τοῖς γὰρ μυχαιτάτοις τόποις συνδιαιτώμενα, ψυχροῖς ἐσχάτως καὶ ἀνίκμοις οὖσι, πολλῆς πληροῦται τῆς ἐκεῖθεν ἐμψύξεως, ὑφ' ἧς πιλούμενα καὶ θλιβόμενα νοτερᾶς ἐρᾷ καὶ ζωώδους θέρμης· καὶ, ἵν' ἀπολαύσῃ ταύτης, καὶ ἀλόγοις ζώοις ἐνσκήπτει, καὶ ἐπὶ βαλανεῖα (78) καὶ βόθρους (79) ἵευαι. Τὴν γὰρ τοῦ πυρὸς καὶ τὴν ἡλιακὴν, ὡς καυστικὰς καὶ ξηραινούσας, ἀποστρέφεται· τὴν δὲ τῶν ζώων, ὡς σύμμετρον καὶ μεθ' ὑγρότητος ἡδείας, ἀσπάζεται, καὶ μάλιστα τὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅσον καὶ εὔκρατον. Εἰς οὓς εἰσκρινόμενα κλόνον οὐ μέτριον ἀπεργάζεται, τῶν πόρων μὲν ἐν οἷς ἐνίδρυται τὸ πνεῦμα τὸ ψυχικὸν κληρουμένων, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἐν αὐτοῖς σωμάτων παχύτητος στενουμένου τε καὶ διωθουμένου τοῦ πνεύματος· ἐξ οὗ συμβαίνει κραδαίνεσθαί τε τὰ σώματα καὶ τὰς ἡγεμονικὰς δυνάμεις κακοπραγεῖν, ἐμπλήκτους τε τὰς κινήσεις ἀποτελεῖσθαι καὶ πλημμελεῖς. Κἂν μὲν τῶν ὑποχθονίων ὁ ἐνσκήψας ᾖ, κραδαίνει καὶ περιφθείρει τὸν κατεχόμενον, καὶ φθέγγεται δι' αὐτοῦ (80), καθάπερ ἰδίῳ χρώμενος ὀργάνῳ τῷ τοῦ πάσχοντος πνεύματι. Εἰ δέ τις τῶν λεγομένων μισοφαῶν ἐπεισφρήσας λάθοι, πάρεσιν ἐπάγει καὶ φωνὴν ἐπέχει, καὶ ὅλως τὸν ἁλόντα νεκρῷ παραπλήσιον ἀπεργάζεται· τουτὶ γὰρ τὸ γένος, ὡς ἐν δαίμοσιν ἔσχατον ὄν, γεωδέστερόν ἐστι, ψυχρόν τε καὶ

TIMOTH. Quid autem eo sibi volunt, quod in bruta quoque animantia irruant? Siquidem id apud Gergesam in porcos accidisse sacræ testantur litteræ[11]. Quia certe hominibus hostiliter adversantur, idcirco mirum non est, quod eis malefaciant : quanam vero ratione moveantur, ut in bruta etiam B animantia impetum faciant?

THRAX. Marcus ad hæc ita respondebat, Dæmones, inquiens, non idcirco impetum in animalia nonnulla faciunt, quia ullo ea odio prosequantur, aut quia eis nocere velint, sed quia mirum in modum animali calore capiantur. Nam cum in profundissimis locis versentur, quæ frigida extreme siccaque sunt, fit ut multum frigiditatis inde sibi contrahant, qua quidem contracti atque afflicti, humidum et animalem calorem appetunt, quo ut potiantur, in bruta quoque animalia insiliunt, et in balnea concavaque loca penetrant. Ignis enim solisque calorem, quia urit et exsiccat, aversantur; animalem vero tamquam humiditate temperatum, libenter amplexantur, maximeque hominum congruum quidem illum et temperatum, in quos in- C fusi dici non potest quantum tumultum excitent, puris nimirum, quibus spiritus animalis inhæret, oppletis, spirituque, præ corporum, quibus præditi sunt, crassitudine, velut in angustias redacto, et compresso : ex quo fit, ut et corpora concutiantur, eorumque præcipuæ facultates male afficiantur motusque obtusiores fiant et hebetiores. Quod si dæmon irruens ex subterraneorum genere sit, hominem possessum concutit et distorquet, atque per eum loquitur, spiritu patientis utens, non secus atque proprio quodam instrumento. Si quis autem eorum, qui lucifugi dicuntur, clam irrepserit, relaxationem seu remissionem inducit, vocem

[11] Matth. VIII.

GAULMINI NOTÆ.

(78) Dæmones balneares καὶ βλάπτοντες inter paganos. Eunap. in Porphyrio : Φησὶ δὲ καὶ δαιμόνων τινὰ φύσιν ἀπὸ λουτροῦ τινος διῶξαι καὶ ἐκβαλεῖν· Καυσάντα τοῦτον ἔλεγον οἱ ἐπιχώριοι. Inter Christianos etiam, qui sæpius illos e pluribus balneis ejecere. Gregorius Nyssen. in Vita Greg. Thaumaturgi : Ἑσπέρας δὲ, τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονὼς καὶ κοπώδης ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, λουτρῷ θεραπεῦσαι τὸν κόπον ἀναγκαῖαν ᾠήθη· ἐπεκράτει δὲ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον δαίμων ἀνθρωποκτόνος, ἐπιχωριάζων τῷ λουτρῷ· οὗ ἡ φθοροποιὸς δύναμις ἐνεργὴς μετὰ τὸ σκότος κατὰ τῶν προσεγγιζόντων ἐγίνετο· καὶ τούτου χάριν ἄβατον ἦν μετὰ τὰς τοῦ ἡλίου δυσμὰς τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνενέργητον.

(79) Maxime περὶ ὑποχθονίων. Inde illis procuratæ in fossis devotiones : βόθρον πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα (*Odyss.* K, 517), καὶ ἔντομα μήλων) Apollon. Rhod. I, 587, ubi schol. : οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς χθονίοις. Exspectes eadem a summo minimoque.

(80) Per os, an per ventrem? ut εὐρυκλεῖς vel ἐγγαστρίμυθοι, quos vocabant σακρούρας Babylonii. Jamblichus in Βαουλωνικοῖς apud Photium (*Bibl.* c. 94, p. 241) : καὶ ἐγγαστρίμυθον, ὃν καὶ φησιν ὡς Ἕλληνες μὲν εὐρυκλέα λέγουσι, Βαβυλώνιοι δὲ σακρούραν. Σακχούρα est μαινομένη, κάτοχος, μεθύουσα, deo plena, ebria vates שכרה, alias Hebræis בעלת אוב.

reprimit, et eum quem invasit mortuo prorsus assimilem efficit. Hoc enim genus, tanquam dæmonum extremum, magis terrenum est, summeque frigidum et siccum : et quemcunque clam invaserit, omnem in eo facultatem naturalem hebetat et obtundit. Quia vero rationis expers est, omnique intelligendi et perspiciendi vi et acumine caret, phantasiaque seu imaginatione rationis experte regitur, ut ea quæ ex animalibus efferatiora sunt, eo fit, ut increpationem minime timeat, eaque de causa merito a plerisque mutum et surdum appellatur. Nec fieri potest, ut eorum qui ab eo correpti sint ullus alio modo liberetur, quam divina potentia, quæ oratione atquę jejunio conciliatur.

A ξηρὸν ἐσχάτως, καὶ ὅτῳ ἂν εἰσπέσῃ λαθὸν, πᾶσαν δύναμιν ψυχικὴν ἀμβλύνει καὶ ἀμαυροῖ· ἀλόγιστον δὲ ὂν καὶ πάσης νοερᾶς θεωρίας ἀπολειπόμενον, ἀλόγῳ τε διοικούμενον φαντασίᾳ, καθάπερ τῶν θηρίων τὰ δυσμαθέστερα, οὐ λόγων κατακούει, οὐκ ἐπιτίμησιν δέδοικεν, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ πολλοῖς εὐλόγως ἄλαλον καὶ κωρὸν (81) καλεῖται. Καὶ τῶν ἁλόντων τις οὐκ ἂο ἄλλως ἀπαλλάττοιτο, εἰ μὴ παρὰ δυνάμεως θείας προσευχῇ καὶ νηστείᾳ προσγινομένης (82).

—

CAPUT XIV.

Contra medicos, energias seu operationes dæmonnm haudquaquam a corruptis humoribus procedere, ut lethargus solet, etc.

At, o Marce, inquam, alia quædam his diversa medici nobis persuadere conantur, dum hujusmodi affectus a dæmonibus procedere negant, sed potius ab humoribus, articulis et spiritibus male affectis, verbi gratia, pharmacis et diætis, seu quibusdam vivendi legibus, non autem epodis seu incantationibus et expiationibus eos curare nituntur. Nec vero mirum est, Marcus ait, quod hæc dicant medici, qui præter illa quæ sensus percipiuntur, nihil norunt, sed solis corporibus attendunt. Cæterum hæc merito a male affectis humoribus procedere censeantur, gravedines, lethargi, atræ biles, phreneses seu deliria : quæ quidem curant illi et tollunt, vel exhauriendis evacuandisque humoribus, vel corporis vacui repletionibus. Enthusiasmos autem, insanias et catochas seu spiritus immundos, quibus qui correptus est et detentus, nihil

B 'Αλλ', ὦ Μάρκε, εἶπον, ἕτερ' ἄττα (83) πείθουσιν ἡμᾶς φρονεῖν ἰατρῶν παῖδες, οὐ δαιμόνων ἔκγονα τὰ πάθη ταῦτα λέγοντες εἶναι, χυμῶν δὲ καὶ αὐχμῶν καὶ πνευμάτων μοχθηρῶς ἐχόντων. 'Αμέλει φαρμάκοις καὶ διαιτήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἐπῳδαῖς (84) καὶ καθαρμοῖς ταῦτα θεραπεύειν ἀποπειρῶνται. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, ἦ δ' ὅς, ὁ Μάρκος, εἰ ταῦτα λέγοιεν οἱ ἰατροὶ, μηδὲν εἰδότες ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ σώματα παρακύπτοντες (85). Πλὴν ἐκεῖνα καλῶς εἶχεν οἴεσθαι μοχθηρῶν ἔγκονα χυμῶν, κάρους, κώματα, μελαγχολίας, φρενίτιδας, ἃ καὶ παύουσιν ἐπαντλοῦντες ἢ κενοῦντες ἢ ἐπιπλάττοντες (86)· ἐνθοτσιασμοὺς δὲ καὶ μανίας καὶ κατοχὰς, ἐν οἷς ὁ μὲν ἁλοὺς οὐδέν ἐστιν οἷός τε ἐνεργεῖν (87) οὔτε κατὰ νοῦν καὶ λόγον, οὔτε κατὰ φαν-
C τασίαν καὶ αἴσθησιν, ἕτερον δέ ἐστι τὸ κινοῦν καὶ ἄγον, λέγον τε ἅπερ ὁ ληφθεὶς οὐκ (88) οἶδε καί τι

GAULMINI NOTÆ.

(81) Hoc genus est quod θηροφανές vocant theurgi : Proclus ad Hesiodum. De illo satis superque viri docti.

(82) Docet, post Christum (*Matth.* XVII, 21), Antonius in Athanasio (*Vita Antonii*, § 23) : Εὐχαῖς γὰρ καὶ νηστείαις καὶ τῇ ἐπὶ τὸν Κύριον πίστει πίπτουσιν εὐθὺς ἐκεῖνοι. Minucius Felix c. 27 : « A nobis tormentis verborum et orationis incendiis de corporibus exiguntur (dæmones). »

(83) Facile fuit reponere ἕτερ' ἄττα. Vide quæ de ἄττα doctissimus Maussac. ad Harpocr. [voce αττα] notavit, quo in auctore immane quantum supra omnes vidit.

(84) Μέλη πρὸς νόσους σωμάτων παιώνια vocat Malchus in Pythagora (*imo Porphyr.* p. 37) ; ἐπῳδὰς πρὸς τὰ ἀῤῥωστήματα Jamblichus (*Vita Pythag.* p. 139). De illis nemo non dixit.

(85) Injurie contra medicos. Quasi hoc dicit Latine extulisset Persius : « Curvæ in terras animæ et cœlestium inanes. » Philosophis esset σωματοῦν τὴν ψυχὴν, cum εἰς μόνα τὰ σώματα παρακύπτει · Porphyr. (*De abst.* I, 34) ; quod alias dicebant ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν ψυχῆς, Θεὸν ἢ θῆρα γενέσθαι · Pythag. : πτεροφυΐαν ἢ πτεροῤῥοιαν Æneas Gaz. in Theophr. Sed hujus loci illa non sunt.

(86) Verba quæ medicorum filii norunt ; etiam ἐπιπλάττοντες καὶ ἐπιπλάττειν. Tamen malo ἐπιπάσσοντες · φάρμακα χριστὰ ἢ ἐπίπαστα. Theocriti scholiastes (*ad* XI, 2) ; Φαρμάκων τὰ μέν εἰσι χριστὰ, ἤγουν ἅπερ χριόμεθα εἰς θεραπείαν, τὰ δὲ ποτὰ, ἤγουν ἅπερ πίνομεν · τὰ δὲ ἐπίπαστα, ἤγουν ἅπερ ἐπιπάττομεν. Corruptus est turpiter in hac voce Æschylus in Προμ. δεσμ. (v. 487) : Τὸ μὲν μέγιστον · εἴ τις εἰς νόσον πέσοι, Οὐκ ἦν ἀλέξημ' οὐδὲν, οὐδὲ βρώσιμον, Οὐ χριστὸν, οὐδὲ πιστόν · ἀλλὰ φαρμάκου Χρείᾳ κατεσκέλλοντο. Prorsus legendum est. οὐ χριστὸν, οὐδὲ παστόν. Sed, ut scias, antiquissimum illud mendum etiam Græcus scholiastes probat : Οὐκ ἦν οὐδὲν βοήθημα θεραπείας, οὔτε διὰ βρώσεως προσφερόμενον, οὔτε δι' ἐπιχρίσεως ἔξωθεν, οὔτε διὰ πόσεως · τοῦτο δὲ δηλοῖ τὸ πιστὸν (quantum se torquet ut ineptiat !), ἀπὸ τοῦ πίω, πίσω, ῥήματος. Qua analogia? Quidquid agat nunquam
D πιστόν in ullo auctore ἀντὶ ποτοῦ reperiet. Sed verius est ignorasse eum linguam suam. — Suam ipse conjecturam damnavit Gaulminus ad Eumathium, p. 17. Vide Blomfieldii et Burgesii notas ad Æschylum. Boissonade.

(87) Ὥστε ἐνεργεῖν · οἷός τε ἐνεργεῖν, οἷος, ἱκανὸς, δεινὸς ἐνεργεῖν. Non dubitabunt qui Græce scient. Sed et ὥστε non est sine exemplo.

(88) Ex vatis motu numinis potestatem, et cujus compos fieret, ultimæ, mediæ vel supremæ, in theurgicis conjectabant. Vide Jamblichum (*De myster.*)

τῶν μελλόντων ἔστιν ὅτε προαγορεῦον, πῶς ἂν ταῦτα φῶμεν ὕλης πλημμελεῖς κινήσεις;

A quidquam agere potest omnino, neque mente, neque sermone, neque phantasia seu imaginatione, neque sensu : at aliud quiddam est, quod eos movet et agitat, eaque loquitur, quæ ab eo qui correptus est ignorantur : idemque futurorum nonnihil interdum prædicit, qua, quæso, ratione hoc loco motus materia vitiatos appellaverimus?

CAPUT XV.

Energumenos seu a dæmone possessos, sola virtute divina curari probat, historiamque subjungit Euchitæ cujusdam præstigiatoris, qui Elasone Constantinopolim captivus abductus est.

ΤΙΜΟΘ. Τί οὖν, ὦ Θρᾷξ; Ταῦτα λέγοντι τῷ Μάρκῳ καὶ αὐτὸς συνᾴδεις;

ΘΡΑΞ. Πάνυ μὲν οὖν, Τιμόθεε· πῶς γὰρ οὔ; μεμνημένος ἐκείνων ἃ περὶ δαιμονώντων τὰ θεῖα διέξεισιν Εὐαγγέλια, καὶ ὃ περὶ τὸν Κορίνθιον γέγονεν ἄνδρα, Παύλου κελεύσαντος, ὁπόσα τε τοῖς Πατέρων δέλτοις ἐμφέρεται περὶ αὐτῶν πολλὰ καὶ θαυμάσια, προσέτι δὲ καὶ ὧν αὐτὸς ἐπόπτης τε καὶ αὐτήκοος ἐν Ἐλασῶνι γέγονα. Κατὰ τοῦτον γὰρ ἀνήρ τις, ἐνεργούμενος δαίμονί τῳ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα χρησμολογῶν ἀπεφοίβαζεν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ περὶ ἐμοῦ προηγόρευε. Πλῆθος γάρ ποτε τῶν τελουμένων παρ' αὐτῷ συστήσας, Ἴστε, ὦ παρόντες, ἔφη, ἴστε μέλλειν ἄνδρα καθ' ἡμῶν ἐκπεμφθήσεσθαι, παρ' οὗ διωχθήσεται τὰ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ τὰ τῆς λατρείας ἐκπομπευθήσεται. Τούτῳ δὲ μετὰ πολλῶν καὶ αὐτὸς ἁλώσιμος ἔσομαι. Πλὴν βουλομένῳ με δεσμώτην μετὰ πειρᾶν πολλὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀγαγεῖν οὐκ ἐξέσται οἱ, κἂν πολλάκις κάμῃ. Ταῦτα προὔλεγε, μηδέπω μου μηδὲ τὰς παρὰ τὸ Βυζάντιον παρελθόντος κώμας. Ὑπέγραφε δέ μου καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀναβολὴν (89) καὶ αὐτό μου τὸ ἐπιτήδευμα. Καὶ πολλοὶ φοιτῶντες ἐκεῖθεν ταῦτα ἀπήγγελλον. Ὀψὲ δ' αὐτὸν ἐγὼ κατασχὼν, ἠρόμην ὁπόθεν τὸ προλέγειν αὐτῷ περιγέγονεν. Μὴ θέλων δ' ἐξενεγκεῖν τὸ ἀπόρρητον, ὅμως, τὴν λακωνικὴν πεπονθὼς ἀνάγκην (90), τἀληθὲς ἐξεῖπεν. Τελεσθῆναι μὲν γὰρ τὰ δαιμόνια ἔργα παρά τινος ἀλήτου Λίβυος ἔφη· Ὅς με νύκτωρ (91) εἰς ὄρος ἀπαγαγὼν,

TIMOTH. Age vero, mi Thrax, num et tu Marco talia dicenti stipularis?

THRAX. Quidni assentiar, Timothee, eorum præsertim memor, quæ de dæmoniacis divina percurrerunt Evangelia, ejusque quod viro illi Corinthio Pauli jussu obtigit, multorum etiam et mi- B randorum quæ de ipsis in Patrum libris legimus, eorum denique quæ ipse his oculis Elasone vidi et his auribus audivi? Siquidem eo in oppido vir quidam nescio quo possessus dæmone, cum pleraque Phœbadum oracula reddentium more vaticinaretur, tum de me quoque non pauca prædixit. Cum enim aliquando multitudinem eorum quos profanis sacris suis initiaverat, in unum convocasset, Sciatis, inquit, auditores, sciatis virum quemdam adversum nos emittendum, qui religionem nostram persequetur, et cæremonias nostras abolebit. Is cum multos alios, tum me quoque ipsum in vinculis habiturus est. Cæterum quamlibet ille totis viribus conatus fuerit, ut me vinctum hinc recta Byzantium abducat, in tamen nunquam C assequetur, quamvis subinde tentet omnibusque nervis contendat. Hæc ille prædicebat, cum ego ne vicinos quidem Byzantio vicos prætervectus essem. Quin quo etiam sim ore, quo vitæ instituto, quo denique habitu, obiter subindicabat. Et hæc plerique inde venientes mihi renuntiabant. Tandem vero, cum eum comprehendissem, sciscitabar ab eo undenam prædicendi artem didicisset. Qui cum

GAULMINI NOTÆ.

(89) Legebatur in man. meo ἀναλοβὴν, et, quia monachus est qui de se ipso loquitur, inclinabat animus, ut rescriberem ἀνάλαβον. Ἀνάλαβος monachorum vestis notissima, ejusque forma ex Doroth. Doctr. 1 : Ὁ ἀνάλαβος τίθεται σταυροειδῶς ἐπὶ τοὺς ωμους ἡμῶν· τουτέστι τοῦ σταυροῦ τὸ σύμβολον βαστάζομεν εἰς τοὺς ὤμους ἡμῶν, καθὼς λέγει· Ἆρον τὸν σταυρόν σου καὶ ἀκολούθει μοι. Vide D quæ vir eruditus Meursius in maximo et utili Glossario notavit. Tamen retineo ἀναβολὴν, ut in Morelliano scribitur. Ἀναβολὴ vestis pariter Synesio epist. 52. — Cf. Salmas. ad Tertull. *De pallio*, p. 113.

(90) Ait P. Morellus in versione Gallica Laconicam necessitatem esse quæstionem per tormenta.

(91) Puta quarta noctis hora, ἐν ᾗ ὀφείλει πᾶς ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικοῦ καὶ παντὸς γοητικοῦ πράγματος. Nugæ; quas ut magis rideas, ecce totam noctem magorum Græcorum medii ævi, ex Apollonio ms. Constat illa XII horis I, ἐν ᾗ δαίμονες ἀνοῦντες (lege ὑμνοῦντες vel αἰνοῦντες) [cf. supra not. 70] τὸν Θεὸν, οὔτε ἀδικοῦσιν, οὔτε κολάζουσιν. II, ἐν ᾗ αἰνοῦσιν οἱ ἰχθύες τὸν Θεὸν, καὶ τὸ τοῦ πυρὸς βάθος· ἐν ᾗ ὀφείλει στοιχειοῦσθαι ἀποτελέσματα εἰς δράκοντας καὶ πῦρ. III, ἐν ᾗ αἰνοῦσιν ὄφεις καὶ κύνες καὶ πῦρ. IV, ἐν ᾗ διέρχονται δαίμονες ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ ἐκεῖσε βλαβήσεται, καὶ φόβον καὶ φρίκην ἐκ τῆς δαιμόνων λήψεται φαντασίας· ἐν ᾗ ὀφείλει πᾶς ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικοῦ καὶ παντὸς γοητικοῦ πράγματος. V, ἐν ᾗ ὀφείλει αἰνοῦσιν τὰ ἄνω ὕδατα τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ (aquæ supercœlestes : tabula marmoris mundi Hebræorum). VI, ὅτε δέον ἡσυχάζειν καὶ ἀναπαύεσθαι, διότι ἔχει φόβον. VII, ἐν ᾗ ἀναπαύει πάντα τὰ ζῶα, καὶ, ἐάν τις καθαρὸς ἄνθρωπος ἁρπάσῃ καὶ βάλλῃ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς καὶ μίξει ἐλαίῳ, [f. ἁρπάσῃ ὕδωρ καὶ... μίξῃ ἐλαίῳ · cf. not. 70] καὶ ἁγιάσῃ αὐτὸ, καὶ ἀλείψῃ ἀπ' αὐτοῦ ἀσθενῆ, παρευθὺ τῆς νόσου ἀπαλλαγήσεται. VIII, ἐν ᾗ ἀποτέλεσμα στοιχείων καὶ παντοίων φυτῶν. IX, ἐν ᾗ τελεῖται οὐδέν. X, ἐν ᾗ ἀνοίγονται αἱ πύλαι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄνθρωπος ἐν κατανύξει ἐρχόμενος εὐήκοος γενήσεται, XI, ἐν ᾗ πέτονται ταῖς πτέρυξιν σὺν ἤχῳ οἱ ἄγγελοι καὶ Χερουβίμ καὶ Σεραφὶμ, καὶ ἔστιν χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ, ἀνατέλλει δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἐξ Ἀδάμ (*leg.* Ἐδέμ). XII, ἐν ᾗ ἀναπαύονται τὰ πύρινα τάγματα. Harum nugarum maximam partem a Judæis acceptam illi Græculi nova ineptiarum sobole immaniter auxerunt. Certe hæc non tanti fuerunt, ut in illis describendis aliquid operæ insumere debuerim.

arcanum eliminare, aut mysteria evulgare nollet, Laconica tamen necessitate pressus, verum tandem confessus est. Dixit enim se diabolicas artes ab alyta (vel errone) quodam Afro didicisse. Is me, inquiens, noctu in montem abduxit, herbamque quamdam degustare jussit mihique mox in os inspuens, et oculos nescio quibus collyriis circumlinens, multitudinem dæmonum videndam exhibuit, ex quibus quemdam veluti corveum involantem, et mihi per os in præcordia penetrantem sensi. Jam exinde in hodiernum usque diem futura prædicere mihi contingit, de quibuscunque rebus et quotiescunque agitanti me dæmoni collibuerit. Siquidem sub Crucis Passionisque dies, atque ipsam adeo nobis venerandam Resurrectionem, nihil omnino mihi, quamlibet exoptanti, suggerere vult. Hæc nobis ille commemoravit. Cum autem ei satellitum meorum quidam colaphum in os impegisset, Tu quidem, inquit, jamjam pro uno hoc ictu, pluribus afflictaberis. Tu vero (ad me conversus) magnas in cute calamitates excipies. Dæmonia enim tibi vehementer infensa sunt; quorum cæremonias evertisti. Quin et molesta tibi graviaque pericula conflabunt, quæ subterfurgere nunquam poteris, nisi te vis quæpiam major et dæmonibus

καί τινος βοτάνης μετασχεῖν (92) κελεύσας, ἐμπτύσας τέ μου τῷ στόματι (93) καὶ ἐγχρίσματά τινα περιχρίσας τὼ ὀφθαλμὼ (94), παρέσχεν ὁρᾷν δαιμονίων πλῆθος· ἐξ ὧν οἷον κόρακός τινος ᾐσθόμην ἐπιπτάντος (95) καὶ τοῦ στόματος ὑποδύντος ἔνδον. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ εἰς δεῦρό μοι προλέγειν ἐπέρχεται (96) περὶ ὧν ἂν καὶ ὁπότε βούληται τὸ κινοῦν. Κατὰ τὰς σταυρωσίμους τῶν ἡμερῶν (97) καὶ αὐτὴν τὴν παρ' ὑμῖν σεπτὴν Ἀνάστασιν, οὐδὲν, οὐδ' ἂν πολλὰ προθυμῶμαι, προηχεῖν ἐθέλει. Ταῦτ' ἀπήγγελλεν. Ἐπεὶ δ' αὐτόν τις τῶν ἐφεπομένων ἐμοὶ κατὰ κόῤῥης πέπαικεν, Σὺ μὲν, εἶπεν, οὐκ εἰς μακρὰν ἀντὶ μιᾶς μάστιγος ἀπολήψῃ πλείους· σὺ δὲ, στραφεὶς πρὸς ἐμὲ, μεγάλων ἐν χρῷ συμφορῶν γενήσῃ. Χολᾷ γάρ σοι δεινῶς τὰ δαιμόνια παραλύοντι τὰς αὐτῶν λαορείας. Ἀμέλει τοι καὶ χαλεποὺς ἐπιῤῥάψουσι καὶ βαρεῖς κινδύνους, οὓς οὐκ ἂν διαφεύξεσθαι δυνηθείης, εἰ μή τίς σε δύναμις κρείττων ἢ κατὰ δαίμονας ἀπ' αὐτῶν ἐξέλῃ. Ταῦτά μοι τὸ κάθαρμα καθάπερ ἀπὸ τρίποδος (98) χρησμοδοτοῦν ἀπεφοίβαζεν. Πάντα γὰρ ἐγίνετο καὶ ἀπέβαινεν· ἐμοί τε ὀλίγου ἔδει συναπολέσθαι, κινδύνων ἀπηντηκότων ὅτι πολλῶν, ὧν με παραδόξως ὁ Σωτὴρ ἀφήρπασεν. Τίς οὖν ἐκεῖνον τὸν χρησμὸν ἑωρακὼς, ὥσπερ μαγάδα (99) τοῖς ἐνηχοῦσι δαιμονίοις γενό-

GAULMINI NOTÆ.

(92) Habuere veteres magi δαιμόνων ἱερὰς, βοτάνας, imo medici. Andreas et Pamphilus scripserunt ἐπῳδὰς καὶ μεταμορφώσεις τῶν βοτανῶν· Galenus lib. VI, *Simpl. med.* Talis, hodie qui exstat pluribus bibliothecis Cæranis liber ms. (*Non esse auctoris nomen, sed Arabicam vocem quæ* syllogen *significet, docet Fabric.* Cent. Plag. § 61, *de hoc libro videndus*), ex Persica lingua in Græcam ab interprete, ut nugatur, conversus. In illo invenies βοτάνην, quæ ἡδύλαλον οὐ μόνον ἀνθρώπους [l. ἀνθρώποις], ἀλλὰ καὶ θηρίοις καὶ δαίμοσιν reddit, et aliam quæ πρόγνωσιν καὶ μαντικὴν tribuit; modo ad hoc parata debitis observationibus esset; quibus procuratis petebant [ἵνα γένοιτο ἡ βοτάνη αὐτὴ [f. αὕτη] ὠφέλιμος ad hoc et hoc, et mox utebantur: Græculus ms., qui vere ὑπὲρ τοὺς Κρητὰς καὶ Φοίνικας τερατεύεται.

(93) Ritus magicus, imo ad metamorphoses. Paapis Dercylliden secutus (ap. Diogenem Photii *Bibl.* cod. 166): Τὸ πάθος ἐκεῖνος τέχνῃ μαγικῇ ἐπέθηκε, θνήσκειν μὲν ἡμέρας, ἀναβιώσκειν δὲ νυκτός· ἐπιγινομένοις δὲ τὸ πάθος αὐτοῖς ἐνέθηκεν, ἐμπτύσας αὐτοῖς κατὰ τοῖν προσώποιν. Hoc ideo usurpabant, ut fingerent avertere fascinum; quod sputum præstare credebant. Christiani postea sputo et flatu ad expellendos dæmonas usi.

(94) In Græculo ms. Ἐγχρίσματα εἰς ὁρᾷν δαιμόνων καὶ ἁρμάτων πλῆθος. Τὸ ἁρμάτων *armatos* puta. Sed illinit fauces et oculos: oculos, ut illa omnia apparentia videret; fauces, ut per illas postea loqueretur dæmon; utrumque ex veteri aliquo sacrorum aut magico ritu: primum de oculorum linimento ex theurgicis, in quibus docebant oculis nubem inesse, quæ immortalium aspectum prohiberet: *Æneid.* II (602); secundum pariter in Jul. Firmico *De errore prof. relig.* Ibi vide linimenta faucium, antequam illud exclamaretur symbolum: Θαῤῥεῖτε, μύσται, τοῦ θεοῦ σεσωσμένου· Ἔσται γὰρ ἡμῖν ἐκ πόνων σωτηρία. Adi locum.

(95) In theurgicis aspiciebat sacerdos descendentem deum (ita loquebantur) qualis et quantus erat: Jamblicus *De myst.* I, c. 12. Habemus integram descensus istius descriptionem in Eusebio solo lib. V *Præpar.*

Ῥεῦμα τὸ φοιβείης ἀπονεύμενον ὑψόθεν αἴγλης
Πνοιῇ ὑπὸ λιγυρῇ κεκαλυμμένον ἠέρος ἁγνοῦ,
Θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀῤῥήτοις ἐπέεσσι.
Κάππεσεν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωρήτοιο δοχῆος.
Λεπταλέων ὑμένων· μαλακὸν δ' ἀνέπλησε χιτῶνα
Ἀμβολαδὴν διὰ γαστρὸς ἀνεσσύμενον παλίνορσον·
Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐτεχνώσατο φωνήν.

(96) Cæran. ms. (*vide not.* 92): Λαβὼν δὲ ἔποπος καρδίαν κατάπιε ἅμα τῷ μέλιτι et c., καὶ ἔσεταί σοι προγινώσκειν τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ, καὶ ὅσα κατὰ ψυχὴν ἔχει τις καὶ ὅσα κατὰ κλίματα καὶ πόλεις γίνεται, καὶ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι ἀνθρώποις. Idem certis radicibus perfici nugabantur, sed et sigillis. Sigilla Raphaelis, ineptus liber (*Veterum sophorum sigilla et imagines magicæ . . . auctoribus Zoroastre, Salomone, Raphaele, Chaele*, etc.): *Asini imago in chrysolitho futura prædicendi virtutem dat.* Nugæ sexcentæ similes. Sunt autem sigilla Latinis, quæ Græci στοιχειώματα vocant, ultimi ævi scriptores etiam ἀποτελεσματικὰ τῆς γλύψεως. Notæ sunt talismanicæ Arabum observationes vel ex magni Scaligeri Epistolis quas adi (pp. 529, 568, 573).

(97) Tamen sæpe celebres et sacros quoque dies eligebant, quia in illis magis inserviebant fictitii quos memorant angeli. Inde inter illos αἱ εὐλογημέναι ἡμέραι, ἐν αἷς ὃ ποιῆσαι βούλει ἔσται βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς, δουλούντων [an. δουλευόντων ?] τῶν ἀγγέλων· Apollon. ms. Inde illæ ἀποσιτίαι, ἀποχαὶ ἐμψύχων, ἁγνεῖαι, etiam inter veteres magos: Porphyr. Περὶ ἀποχ. II, § 42.

(98) Τοῖς λεγομένοις ὥσπερ ἐκ τριπόδων εἵποντο. Eunapius, p. 47.

(99) An adagium notat? Μαγάδι λαλήσω μικρὸν ἅμα σοι καὶ μέγα: et aliud: Καθάπερ ἐν τοῖς ὀργάνοις ἡ μαγάς. Vide quæ ad Synes. vir solide doctus (*Petavius*) congessit.

μενον, ἐρεῖ τας μανίας πάσας ὕλης εἶναι πλημμελεῖς κινήσεις, ἀλλὰ μὴ παθη τραγικὰ δαιμόνων;

superior, ab iis eximat. Hæc mihi scelestus ille, tanquam Phœbas quæpiam ex tripode Delphico vaticinabatur. Siquidem quæ prædixit, ea facta et adimpleta sunt omnia, parumque abfuit quin periculis, quæ me plurima circumvallarunt, immortuus sim; a quibus me præter opinionem Servator eripuit. Quis igitur, oraculum hujusmodi conspicatus, a dæmonibus velut in organa musica insufflantibus, factum, omnia insaniæ genera, vitiatæ materiæ motus, non autem tragicos dæmonum affectus esse dicat?

CAPUT XVI.

De Armenio quodam præstigiatore, qui dæmonem ferro a puerpuera Græca, quæ sermone quem ignorabat Armenio utebatur, abegit.

ΤΙΜΟΘ. Οὐδὲν καινὸν, ὦ Θρᾷξ, εἰ ταῦτα παῖδες ἰατρῶν φρονοῦσι, ὁπόσοι μηδὲν τοιοῦτον συνεωράκασι. Κἀμοὶ γὰρ οὕτω πρότερον ἐπῄει φρονεῖν, μέχρις οὗ μοι συνέπεσεν ἰδεῖν τι τερατῶδες ἀτεχνῶς καὶ ἀλλόκοτον, ὅ σοι νῦν οὐκ ἄκαιρόν ἐστι διηγήσασθαι. Πάντως δ' ἂν οὐ ψευσαίμην ἀνὴρ πρεσβύτης, εἰς τοῦτο περιστήσας ἐμαυτὸν τὸ τριβώνιον (1). Ἐτύγχανέ μοι πρεσβύτερος ἀδελφὸς, ὃς γυναικὶ συνῆν, τἄλλα μὲν σώφρονι, δυστόκῳ δὲ λίαν καὶ νόσους ἐξαλλαττομένῃ παντοδαπάς. Αὕτη λεχώ ποτε γενομένη, πονηρῶς εἶχε, καὶ ἐσχάτως παρέκοπτε, τόν τε χιτῶνα περιῤῥηγνῦσα, βάρβαρον τινα γλῶσσαν ἐπετρόχαζεν ἀλαλάζουσα. Καὶ ἡ γλῶσσα τοῖς ἐκεῖ παρατυχοῦσιν οὐκ ἐπίδηλος ἦν. Ἀμέλει καὶ πάντες ἐν ἀπορίᾳ περιειστήκεσαν, οὐκ ἔχοντες ἐν ἀμηχάνῳ κακῷ τοσούτῳ δράσειν οὐδέν. Γυναῖκες δέ τινες (καὶ γαρ εἰσι γένος εὑρετικὸν καὶ πρὸς τὸ συμπίπτον ἀνυσιμώτατον) ἄγουσιν ἄνδρα ξένον ἀναφαλαντίαν (2) ἀκριβῶς πρεσβύτην, ῥυσσὸν τὸ δέρμα καὶ διακεκαυμένον ἐς τὸ μελάντατον· ὃς, γυμνὸν ἐσπασμένος ξίφος, ἀγχοῦ παραστὰς τῆς κλίνης, δι' ὀργῆς τὴν νοσοῦσαν εἶχεν, καὶ, κατὰ τὴν ἐπιχώριον αὐτῷ γλῶσσαν (ἐξ Ἀρμενίων γὰρ ἦν), πολλὰ εἰς ταύτην ἀφύβριζεν. Ἡ δὲ καὶ αὐτὴ κατ' αὐτὴν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν ἠμείβετο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπεθρασύνετό τε καὶ τῆς κλίνης ἀφορμῶσα φιλονείκως εἶχεν· ὡς δ' ὁ βάρβαρος ἐπίπλεον τοῖς ἀφορκισμοῖς ἐχρῆτο, καὶ, οἷα μελαγχολῶν, κεκραγὼς ἠπειλεῖτο παίειν, ἐνταῦθα τὸ γύναιον συσταλὲν ὑπότρομόν τε ἐγίνετο, καὶ ταπεινὰ φθεγγόμενον εἰς ὕπνον κατέδαρθεν. Ἡμεῖς δὲ τεθηπότες ἦμεν, οὐχ ὅτι μεμήνοι· τοῦτο γὰρ ὁρῶμεν πανταχοῦ συμβαῖνον· ἀλλ' ὅτι κατ' Ἀρμενίους ἐφθέγγετο, γυνὴ μηδέποτε μηδ' εἰς ὄψιν ἀφιγμένη τούτοις, μηδὲ θαλάμου καὶ κερκίδος εἰδυῖα πλέον οὐδέν (3). Σωφρονήσασα οὖν, ἐπυθόμην τί πεπόνθει καὶ εἴ τι τοῖς γινομένοις παρηκολούθηκεν. Ἡ δὲ δαιμόνιον ἔφη φάσμα σκιοειδὲς καὶ γυναικὶ προσεμφερὲς (4), ἠνεμωμένας ἔχον τὰς

TIMOTH. Mirum non est, o Thrax, quod ita medici sentiant, quotquot hujusmodi nihil viderunt. Nam et in eadem ipse sententia antea fui, usque ad eum diem, quo nescio quid haud dubie portentosum et absurdum videre mihi contingit. Quod si tibi nunc edisseram, nihil rationi dissentaneum fecero. Nec ullo prorsus modo mentiar, vir ætatis jam provectæ, in qua monasticam hancce lacernam assumpserim. Frater mihi erat natu major, quique uxorem duxerat, cætera quidem prudentem, quæ tamen mira cum difficultate pareret, atque omnigenis morbis subinde affligtaretur. Ipsa puerperio aliquando ægrota decumbens supra modum delirabat, vestemque discindens, barbarum nescio quem sermonem versatili lingua immurmurabat, nec qui tunc forte aderant, ejus verba intelligere poterant. Omnes igitur hæsitabundi circumstabant, nec ullum succurrebat remedium, quo adversus desperatum morbum uterentur. At nonnullæ mulieres (siquidem sexus is ad excogitandum solers, et ad incidentia mala propulsanda sagacissimus est) peregrinum hominem adducunt, recalvastrum, senio confectum, cuteque rugata et exusta nigerrimum. Qui nudo gladio districto, proxime lectum astans, iratus ægrotæ comminabatur, vernaculaque sibi lingua (Armenius enim erat) multis eam conviciis lacessebat. Mulier autem et ipsa eodem ei sermone respondebat, atque initio quidem audaciuscule loquebatur, et e cubili exsurgens contentiosius responsitabat. Cum autem Barbarus aphorcismos seu abjurationes subinde repeteret, atraque veluti bile percitus se percussurum comminaretur, tunc muliercula metu contracta succubuit, et submisse loquens mussitansque obdormiit. Nos autem obtupescebamus, non eo quia furore corrupta esset, hoc enim ei subinde accidere videbamus, sed quia sermone Armenio loqueretur mulier, quæ ne in conspectum quidem Armeniorum

GAULMINI NOTÆ.

(1) Bene τὸ τριβώνιον. *Monasticam lacernam* interpres. Primo philosophorum, nemo nescit; ita ut τριβώνιον μεταμφιάσασθαι philosophari esset Eunapio; mox monachorum ubique, et primo nigram: in eodem ὁ μέλαιναν φορῶν ἐσθῆτα est ὁ μονάζων. Sciunt qui quadrante lavantur.

(2) Aliud cogitabat Ficinus, cum viri proprium nomen credidit

(3) Adagium est; sed Græcorum adagiographis omissum. Habet Athanasius in Antonio (§ 1): Ἐτρέφετο παρὰ τοῖς γονεῦσι, πλέον αὐτῶν καὶ τοῦ οἴκου μηδὲν ἕτερον γινώσκων. Ita παροιμιακῶς pastores dicuntur σοφοὶ μεχρὶ πλαγίου καλάμου καὶ τῆς σύριγγος, quod præter illa nihil nossent. Vide quæ ad Theocritum notavit deliciæ politioris litteraturæ Heinsius.

(4) Γυναικὶ προσεμφερὲς, ut לילית Hebræorum ex Ben Siræ Quæst. 60 et Elia Judæo in *Tisbi* notissima, et ex iis quæ Judæi in parietibus cubiculi puerperæ scribunt: אדם חוה חוץ לילית : *Adam, Eva, foras.*

venisset unquam, quæque præter thalamum et co- A lum sciret nihil. Quam cum ad se rediisset interrogavi, quid rerum passa esset, et num quidnam ea quæ gesta fuerant subsecutum esset. Illa diabolicum phasma seu spectrum a so visum esse respondit, umbratile id quidem, et feminæ assimile, passis et vento expositis capillis, quod in me impetum faceret, cujus et horrore terrefacta prona in cubile reciderit, nec eorum quæ postea facta sint quidquam omnino senserit.

κόμας (5), ἐπιὸν ἰδεῖν ἐπ' ἐμέ· δείσασα δὲ, πρηνὴς ἐμπεσεῖν τῇ κλίνῃ· τὸ δ' ἐντεῦθεν τῶν γινομένων γινώσκειν οὐδὲν οὐδ' ἐπαισθάνεσθαι.

—

CAPUT XVII.

Triplex quæstio ex præcedente dæmonis energia ; 1. An dæmonum alii mares, alii feminæ sint ; 2. An linguis omnibus loquantur ; 3. An percuti queant patibilesque sint.

Illa quidem hunc in modum locuta, et a morbo liberata est. Ego vero exinde nescio quo ambiguitatis vinculo constrictus addubito, quonam modo dæmonium feminam exagitans et divexans muliebre videretur. Nec enim abs re dubium suboriri possit, numnam dæmonum alii mares, alii feminæ sint, quemadmodum animalia terrestria mortique obnoxia; itemque quonam modo sermone Armeniaco locutum sit. Nam multum in hoc etiam difficultatis inest, numnam dæmonum alii Græce, alii Chaldaice, alii Persice, Syriaceve loquantur. Quonam B denique pacto ad epodi seu incantatoris comminationes metu contracta sit, strictumque gladium extimuerit. Quid vero dæmon ab ense pati queat, qui nec feriri nec occidi possit? Hæc me dubia mirum in modum exagitant atque conturbant, aliquaque super his mihi consolatione opus est, cui afferendæ tu præ cæteris idoneus mihi videris, qui veterum placita calleas, et plerasque omnes percurreris historias.

Ἡ μὲν οὖν οὕτως εἶπε, καὶ ἀπηλλάττετο· ἐμὲ δὲ τὸ ἀπὸ τοῦδε δεσμός τις ἀπορίας ἔχει διαπορούμενον πῶς τὸ τῇ γυναικὶ παρενοχλῆσαν δαιμόνιον ἑωρᾶτο θῆλυ. Καὶ γὰρ ἐπιεικῶς ἐστιν ἄπορον, εἰ δαιμόνων τὰ μὲν ἐστιν ἄῤῥενα, τὰ δὲ θήλεα (6), καθάπερ τὰ γηγενῆ καὶ θνητὰ τῶν ζώων· δεύτερον δὲ πῶς τῇ τῶν Ἀρμενίων ἐχρῆτο γλώττῃ. Πολὺ γὰρ κἀν τούτῳ τὸ πρόσαντες, εἰ δαιμόνων οἱ μὲν Ἑλληνίσιν, οἱ δὲ Χαλδαϊκαῖς, ἄλλοι δὲ Περσῶν τε καὶ Σύρων ἀποχρῶνται ταῖς γλώτταις· ἔτι δὲ πῶς πρὸς τὰς ἀπειλὰς τοῦ γόητος ὑπεστέλλετο (7) καὶ τὸ ξίφος ἐδεδίει ἀνατεινόμενον. Τί γὰρ ἂν καὶ πάθοι διὰ ξίφους δαίμων, ἄτεκτός τε καὶ ἄφθαρτος ὤν; Ταῦτά με πάνυ διαταράττει καὶ θορυβεῖ, καί μοι δεῖ τινος ἐπὶ τούτοις παραμυθίας, ἥν ἡγοῦμαί σε μᾶλλον ἱκανὸν παρέξειν, ἅτε καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ξυνῃρηκότα δόξας, καὶ πολλὴν ἱστορίαν συνειληφότα.

GAULMINI NOTÆ.

Lilith; Gillo Græcorum pariter in Strabone, Hesychio et parœmiographis: Γελλοῦς παιδοφιλωτέρα Alia item, cujus memimit Ignatius in Tarasii Vita. Quæ duo θηλύμορφα δαιμόνια puerperas vexabant; nostris occidentalibus nymphæ, *fées* (ita enim perpetuo in similibus historiis intelligendum est hoc vocabulum), quæ puerperis et subreptis C pueris ut plerumque fata canebant. Viri docti pridem est cum erudite multa de illis notarunt.

(5) Ἠνεμωμένας κόμας· ἀπόχυμα. Clem. lib. I, Constit. apost. c. 3: Πιστῷ γάρ σοι ὄντι καὶ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔξεστί σοι τρέφειν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, καὶ ποιεῖν εἰς ἕν, ὅ ἐστι σπατάλιον, ἢ ἀπόχυμα, ἢ μεμερισμένην τηρεῖν. Dixisset Pindarus νῶτα καταίθυσσον (*Pyth.* IV, 147), quod Apollonius (*Argon.* II, 677), ἐπεῤῥώοντο χιόντι. Alias ego expressi ἠνεμωμένας κόμας his versibus Amor. meorum lib. II, eleg, 3:

Tanta meo moriens lugebat pendula collo ;
Indeque meum lacrymans Lydia questa scelus,
Candida vibratis umbraverat ora capillis ;
Nam levis excussas sparserat aura comas.

(6) Hoc certum fuit inter magos ultimi Græcorum ævi Testament. Salom. (*infra*): Ἐπυθόμην δὲ ἐγὼ τοῦ δαίμονος εἰ ἔστιν θήλεα δαιμόνια· τοῦ δὲ μοι φήσαντος εἶναι, ἐβουλόμην ἰδεῖν· καὶ ἀπελθὼν D ἤνεγκεν ἔμπροσθέν μου τὴν ὀνοσκελοῦν, μορφὴν ἔχουσαν περικαλὴν [sic] καὶ δέρμα γυναικὸς εὔχρωτον, κνήμην δὲ ἡμιόνου. Ὀνοσκελοῦν, retinendum non ὀνοσκελῆ, quia hoc sæculo nomina illa sic corrupta efferebant. Non precabimur bonam mentem isti verveci? qui spectra, quæ ὀνοκώλους et ὀνοσκέλεῖς vocabant, τὰ θήλεα τῶν δαιμονίων putavit.

Certo ex Aristophanis Βατράχοις (v. 294) hausit illas ineptias; nisi mavis a Judæis accepisse, Nam illi non solum τὰ θήλεα δαιμονίων, sed matres etiam quatuor somniant לילית ונעמה אוגרת ומחלת. *Lilith. et Nahama, Ogereth et Machalath.* Prorsus in theurgicis vetustiorum utriusque sexus omnia numina reperies: ἀρσενόθηλυς σελήνη. Orph. Ἄῤῥενα καὶ θῆλυν διφυῆ λύσσειον Ἴακχον. Vide quæ Macrob. (*Sat.* III, 8) ad illa: pollentemque *deum* Venerem » In agendo scilicet mares, in patiendo feminæ.

(7) Lucanus (VI 492) omnes superat:

Quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuere deos? parere necesse est,
An juvat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis voluere minis? hoc juris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa deum, qui mundum cogere, quidquid
Cogitur ipse, potest?

Deus ille Dæmogorgon est, cujus dicto nomine ad omnia cogebantur reliqui. Luctat. ad illa Papinii lib. IV, *Theb. Et triplicis mundi summum quem scire nefastum est* προεστῶσα δαιμόνων δύναμις, τὸ *quem scire nefastum est*. Orpheus ἄῤῥητον ὄνομα dixisset (*Lyth.* 719):

Τόφρα δὲ κικλήσκειν μακάρων ἄῤῥητον ἕκαστον
Οὔνομα· τέρπονται γὰρ ἐπήν κέ τις ἐν τελετῇσι
Μυστικὸν ἀείδησιν ἐπώνυμον οὐρανιώνων.

Ecce τὸ ἄῤῥητον ὄνομα. Sed cujuscunque numinis longe aliud in sacris nomen quam apud vulgus fuit. De minis magorum nemo non dixit.

CAPUT XVIII.

Quinam fiat ut dæmon modo virili, modo feminea forma appareat, ejusdemque ut aeris et nubium colores sint varii.

ΘΡΑΞ. Βουλοίμην ἄν, ὦ Τιμόθεε, λόγους ἀποδοῦναι περὶ ὧν πυνθάνῃ· πλὴν δέδια μὴ δόξαιμεν περιττοὶ καὶ ἄμφω· σὺ μὲν, ἃ μηδεὶς ἐξήτασε συζητῶν· ἐγὼ δὲ, ταῦτα λέγειν ἀποπειρώμενος ἃ ἐχρῆν ἐν ἀποῤῥήτῳ περιορᾷν, ἄλλως τε εἰδὼς καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς πολλοῖς εὐδιάβολα. Πλὴν, ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἀντίγονον, προσήκει φίλοις ἐφιέναι μηδὲ τὰ ῥᾷστα μόνον, ἀλλ' ἔσθ' ὅπη καί τι τῶν δυσχερῶν, πειράσομαι καὶ αὐτὸς τὸν δεσμόν σοι λῦσαι, διαμασσώμενος τῶν παρὰ Μάρκου λόγων τὰς ἀφορμάς. Ἔφη γὰρ ἐκεῖνος μηδὲν δαιμόνιον γένος ἄρσεν ἢ θῆλυ κατὰ φύσιν εἶναι· συνθέντων γὰρ τὰ τοιαῦτα πάθη· ἁπλᾶ δὲ τὰ δαιμόνια σώματα· εὐάγωγα δέ γε ὄντα καὶ εὐκαμπῆ, πρὸς πάντα σχηματισμόν εἰσιν εὐφυᾶ. Καθάπερ γὰρ καὶ τὰς νεφέλας ὁρᾷν ἔστιν, ὁτὲ μὲν ἀνθρώπων, ὁτὲ δὲ ἄρκτων, ὁτὲ δὲ δρακόντων, ἤ τινων ἑτέρων ἀποτελούσας σχηματισμούς (8)· οὕτω δὴ καὶ τὰ δαιμόνια σώματα. Πλὴν ταῖς μὲν παρὰ τῶν ἔξωθεν πνευμάτων κινουμέναις οἱ πολυειδεῖς ἀποτελοῦνται σχηματισμοί· δαίμοσι δὲ, παρὰ τῆς ἐν αὐτοῖς προαιρέσεως πρὸς οἷον ἂν αὐτοὶ βούλοιντο τῶν σωμάτων μεταγομένων, καὶ νῦν μὲν εἰς ὄγκον ἧττω συστελλομένων, νῦν δὲ αὖ εἰς μεῖζον μῆκος ἐκτεινομένων, ὡς ἐπὶ τῶν τῆς γῆς ἐντέρων ὁρῶμεν γινόμενον (9), διὰ τὸ τῆς οὐσίας μαλακὸν καὶ εὐάγωγον. Οὐ μόνον δὲ κατὰ μέγεθος ὑπαλλάττεται, ἀλλὰ καὶ κατὰ σχῆμα καὶ χρῶμα πολυειδῶς (πρὸς ἄμφω γάρ ἐστι τὸ σῶμα τὸ δαιμόνιον εὐφυές)· ὡς μὲν εὔεικτον, εἰς εἴδη σχημάτων μετατυπούμενον· ὡς δ' ἀερῶδες, χρωμάτων ὂν δεκτικὸν παντοίων, ὥσπερ ἀήρ. Ἀλλ' ἀὴρ μὲν ἔξωθέν ποθεν χρώννυται· τουτὶ δὲ τὸ σῶμα παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ φανταστικῆς ἐνεργείας, προϊσχούσης εἰς αὐτὸ τὰ χρωμάτων εἴδη. Καθάπερ γὰρ ἡμῶν φοβηθέντων ὦχρος εἷλε παρειὰς, καὶ αἰδεσθέντων αὖθις ἐρύθημα, τῆς ψυχῆς, ὅτε τοίως ἢ τοίως διάκειται, προϊσχούσης εἰς τὸ σῶμα τὰ τοιαῦτα πάθη· κατὰ ταυτὰ δὴ καὶ τὰ περὶ τοὺς δαίμονας δεῖ νομίζειν. Ἔνδοθεν γὰρ καὶ πρὸς τὰ σφέτερα σώματα διαπέμπουσι τὰ χρωμάτων εἴδη. Διὸ καὶ ἕκαστός γε αὐτῶν τό τε σῶμα πρὸς ὃ ἂν αἱροῖτο σχῆμα μετατυπώσας καὶ χρώματός τινος εἶδος πρὸς τὸ τοῦ σώματος ἐξανίσχων πέρας, ποτὲ μὲν ὡς ἀνὴρ ἐμφανίζεται, ποτὲ δὲ πρὸς γυναίου μεταβάλλει μορφὴν, ὡς λέων τε θυμοῦται καὶ ὡς πάρδαλις ἅλλεται, καὶ σῦς ὥσπερ (10) ἄγριος ἐφορμᾷ·

A THRAX. Vellem, equidem, Timothee, eorum quæ postulas rationes reddere. Cæterum vereor, ne operam et oleum ambo perdere videamur; tu quidem ea quærens quæ nullus adhuc perscrutatus est, ego ea edisserere conatus quæ reticenda potius et floccifacienda fuerant. Ad hæc non ignarus hæc multorum calumniæ vel in primis exposita. Verum enimvero quia mos, ut cum Antigono loquar, gerendus amicis est, neque solum in iis quæ facilia sunt, sed nonnunquam etiam in eorum nonnullis quæ difficultatis aliquid habere videntur, conabor et ipse hoc te vinculo expedire, ea ruminans quæ Marco dicendi occasionem præbuerunt. Dicebat enim ille, nullum dæmoniorum genus masculum aut femineum ex sui natura esse. Siquidem
B hujusmodi affectus compositorum sunt corporum; atqui dæmonia simplicia sunt corpora, quæ cum ductilia sint et facile huc atque illuc inflectantur, eo fit, ut omni figuræ suscipiendæ apta et accommoda sint. Quemadmodum enim nebulas videre est, nunc hominum, nunc ursorum, nunc etiam draconum, vel quorumlibet aliorum figuram referentes, ita dæmoniaca corpora. Jam vero nebulæ, ab exterioribus flaminibus, seu ventis, impulsæ, varias figuras exprimunt: at in dæmonibus, qui pro animi sui arbitrio in quæcunque voluerint, corpora transeunt, et nunc quidem in tumoris diminutionem contrahuntur, nunc vero contra in longitudinis augmentum extenduntur (ut in terræ visceribus, hoc est lumbricis, fieri videmus, quorum natura sit mollis atque tracta-
C bilis), non magnitudo duntaxat immutatur, sed etiam figura et color, idque variis modis. Siquidem ad utraque hæc excipienda dæmoniacum corpus natura comparatum est. Quia enim facile cedit, idcirco in varias transformatur species; quia vero aereum est, eo fit ut colorum omne genus capax evadat, aeris in morem. At aer extrinsecus undecunque coloratur, dæmonis autem corpus ab insita sibi phantastica illa vi et energia, quæ colorum species in ipso repræsentat. Quemadmodum enim qui ex nobis metu expalluerunt, postmodum rubore suffunduntur, anima nimirum, hoc vel illo affecta modo, hujusmodi affectus in corpus extrudente, idem omnino dæmonibus etiam accidere

GAULMINI NOTÆ.

(8) Ex istis figuris postmodum divinatio orta, quæ Pselli temporibus in usu fuit. Damascius in Vita Isidori apud Photium (*Bibl.* c. 242): Ὅτι διὰ τῶν νεφῶν μαντικὴν, εὐδαμῶς τοῖς παλαιοῖς οὐδ' ἀκοῇ ἐγνωσμένην (hoc prorsus non concedimus) Ἄνθουσάν τινα γυναῖκα ἐξευρεῖν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λέοντος τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως. Hujusmodi nubes περιστερὰ in Balsam. Unde περιστεριῶται οἱ ἀστρολόγοι in man. glossario, quod illa, ex qua præcipue conjectabant, nubes columbæ forma esset. Sed hæc istius loci non sunt.

(9) Lumbricos intellige. Erasm. in Adagio, *Terræ intestina*. Id invenies in Diogeniano et Suida, γῆς ἔντερα ἐπὶ τῶν μηδενὸς ἀξίων.

(10) Athanas. in Vita Antonii § 9 de ejus cellula: Καὶ ἦν ὁ τόπος εὐθὺς πεπληρωμένος φαντασίας λεόντων, ἄρκτων, ταύρων, λεοπάρδων, καὶ ὄφεων καὶ ἀσπίδων, καὶ σκορπίων, καὶ λύκων· καὶ ἕκαστον μὲν τού-

A judicandum est. Intrinsecus enim sua in corpora varias colorum species emittunt; ex quo fit, ut eorum quisque, transformato in quamcunque voluerit figuram corpore, colorisque cujuspiam specie in corporis superficiem inducta, nunc quidem viri specie appareat, nunc in mulieris formam transmutetur; quin ut leo animetur, ut pardalis insiliat, ut aper irruat, et si quando ei placuerit, in utris figuram convertatur: quin ut catellus adblandiens non raro apparuerit. Cumque in has omnes formas subinde transeat, earum tamen nullam perpetuam habet. Nec enim solida figura est; sed quod ab aere, verbi gratia, et ab aqua contingere solet, sive colorem iis infundas, sive figuram delinees, statim effluit atque diffunditur, eodem prorsus modo dæmones etiam se habere constat: siquidem et in iis color, figura et quævis eorum quæ sunt forma evanescit.

κἂν αὐτῷ ποτε δόξῃ, καὶ πρὸς ἀσκοῦ μεταπίπτει σχῆμα· καὶ ὡς κυνάριον ἔσθ' ὅπῃ προσηνυζόμενον ἔδοξε. Καὶ πάσας ταύτας τὰς μορφὰς ἀμείβων, οὐδεμίαν τούτων ἔμμονον ἔχει. Οὐ γάρ ἐστι στεῤῥὸν τὸ σῶμα τουτὶ τὸ δαιμόνιον, ὥστε στέγειν ἐν ἑαυτῷ τὰ ληφθέντα εἴδη· ἀλλ', ὃ συμβαίνειν φιλεῖ ἐπ' ἀέρος φέρε καὶ ὕδατος, κἂν χρῶμα ἐγχέῃς, κἂν σχῆμα ἐγγράψῃς (11), εὐθέως διαχεῖται καὶ διαλύεται· τοῦτο δὴ τὸ πάθος καὶ ἐπὶ δαιμόνων ὁρᾷν ἔστι. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτων διολισθαίνει καὶ χρῶμα καὶ σχῆμα καὶ εἶδος ὁτιοῦν τῶν ὄντων.

CAPUT XIX.

Quare dæmonium quo vexantur puerperæ forma potissimum muliebri appareat.

B Hæc sunt, Timothee, quæ Marcus, probabiliter quidem, ut conjicio, edisseruit. Jam te nullius post hæc conturbet oratio, tanquam maris illud feminæque discrimen dæmonibus insit. Hæc enim in illis duntaxat apparent, eorum autem nullum in iisdem perdurare habitumve contraxisse videtur. Proinde illud quoque dæmonium, a quo puerpera male vexata est, qualibet in forma feminæ apparuerit, ne tamen tale esse, atque ita se habere; sed solam muliereulæ figuram oculis exhibere puta.

Ταῦτα, Τιμόθεε, Μάρκος, ὡς ἐμὲ εἰκάσαι, πιθανῶς διεῖλε. Καί σε τὸ ἀπὸ τοῦδε μηδεὶς ταραττέτω λόγος, ὡς δαίμοσιν ἐνούσης τῆς κατὰ τὸ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ διαφορᾶς· ταῦτα γὰρ ἐν τούτοις μέχρι τοῦ φαίνεσθαι· μόνιμον δὲ καὶ καθ' ἕξιν τούτων οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ἐστι. Διὸ καὶ τὸ τῇ λεχοῖ παρενοχλῆσαν δαιμόνιον, εἰ γυναιξὶν ἐμφερὲς ὡρᾶτο, μὴ τοιοῦτον εἶναι καὶ καθ' ἕξιν οἴου, μόνον δὲ σχῆμα γυναίου προβάλλεσθαι.

TIMOTH. Qui vero fit, o Thrax, ut hoc aliam et aliam figuram subinde non assumat, quemadmodum alii dæmones, sed semper idem videatur. Siquidem me a plerisque audire memini feminiforme dæmonium puerperis omnibus apparere.

ΤΙΜΟΘ. Πῶς δὲ, ὦ Θρᾷξ, οὐκ ἄλλοτε πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο σχῆμα μεταχωρεῖ, καθάπερ οἱ ἄλλοι δαίμονες, ἀλλὰ τοιοῦτον ἐς ἀεὶ ὁρᾶται; Καὶ γὰρ πολλῶν κατακούσας ἔχω, θηλύμορφον πάσαις ταῖς λεχοῖς ὁρᾶσθαι.

C THRAX. Et hujus, o Timothee, causam non incredibilem Marcus afferebat. Aiebat enim non omnes dæmonas ejusdem potestatis et voluntatis esse participes, sed non parum discriminis inter eos hac etiam in re esse. Sunt enim qui ratione careant, ut inter animantia composita mortique obnoxia. Quia ut in his homo, cum sit facultate intellectus et rationis participe præditus, ideo generaliorem imaginandi vim habet, quæ ad omnia fere sensibilia extenditur, tam ea quæ in cœlo, quam quæ circa terram et in terra sunt; equis autem et bobus, et cæteris id genus, specialior quædam inest imaginandi vis: quippe quæ ad eorum nonnulla extendatur, quæ imaginatione comprehenduntur, et compascua sibi animantia, præsepe possessoresque suos cognoscat; culices

ΘΡΑΞ. Καὶ τούτου, Τιμόθεε, τὴν αἰτίαν ὁ Μάρκος οὐκ ἀπίθανον ἀποδέδωκεν. Ἔφη γὰρ μὴ πάντας δαίμονας δυνάμεως καὶ βουλήσεως τῆς αὐτῆς μετέχειν, ἀλλ' εἶναι πολλὴν αὐτῶν κἀν τούτῳ παραλλαγήν· ἄλογον γὰρ ἔχειν ὡς ἐπὶ τῶν θνητῶν καὶ συνθέτων ζώων. Ὡς γὰρ ἐν τούτοις, ἄνθρωπος μὲν, μετέχων δυνάμεως νοερᾶς τε καὶ ἔμφρονος, ἔτι τε καὶ τὴν φανταστικὴν ὁλικωτέραν ἔχει (12), πρὸς πάντα σχεδὸν ἐξηπλωμένην τὰ αἰσθητὰ, τά τε κατ' οὐρανὸν καὶ ὅσα περὶ γῆν τε καὶ ἐπὶ γῆς· ἵππος δὲ καὶ βοῦς καὶ τὰ τούτοις ὁμόστοιχα, μερικωτέραν καὶ πρὸς ἔνια τῶν φανταστῶν ἐνεργοῦσαν, τὰ σύννομα καὶ τὴν φάτνην καὶ τοὺς κτησαμένους γινώσκουσαν· ἐμπίδες δὲ καὶ μυῖαι καὶ σκώληκες ἀπεστενωμένην ἔχουσι ταύτην καὶ ἀδιάρθρωτον, μήτε ἀπὴν εἰδότος D ἑκάστου τούτων ἧς ἐξελήλυθεν, μήτε τόπον οἷ πο-

GAULMINI NOTÆ.

τῶν ἐκινεῖτο κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα· ὁ λέων ἔβρυχε θέλων ἐπελθεῖν, ὁ ταῦρος ἐδόκει κερατίζειν, ὁ ὄφις ἕρπων οὐκ ἔφθανε, καὶ ὁ λύκος ὁρμῶν ἐπείχετο. Magi nuperi tamen ex formis ordines agnoscunt: sed veteribus cujusque formæ magi fuere, qui ab illa forma in similes potestatem accipiebant. Ita μάγοι λεόντων, μάγοι ὄφεων Babyloniis: Jamblich. in Photio (cod. 94); serpentum etiam hodie in Aloys. Cadamosto, imo et piscium in Polo Veneto Longum esset omnia prosequi.

(11) Prorsus tangit adagium εἰς ὕδωρ γράφειν, quod Arabes habent, *aquam pingere*: Centur. 2, Adag. 93.

(12) Opponit ἀλιγωτέραν φανταστικὴν ἀνθρώπων τῇ μερικωτέρᾳ τῶν ἵππων et aliorum animantium; inepte prorsus, si ita scripsit. Lege ὁλικωτέραν. *Generaliorem* interpretatur interpres, bene.

ρεύεται καὶ οὐ δεῖ προσάγειν, μίαν δὲ μόνον ἔχοντος φαντασίαν τῆς τροφῆς· οὕτω δὴ καὶ περὶ τὰ τῶν δαιμόνων πολυχεύμονα φῦλα. Καὶ γὰρ κἀν τούτοις οἱ μὲν ἐμπύριοι καὶ ἀέριοι, πολυσχεδῆ κεκτημένοι τὴν φαντασίαν, πρὸς ὅ ποτε εἶδος φανταστικὸν αἱροῦνται, πρὸς τοῦτο ἑαυτοὺς μορφοῦσιν· ὑπεναντίως δὲ τούτοις τὸ μισοφαὲς ἔχει γένος· πάνυ γὰρ περὶ τὸ φανταστικὸν ἀπεστένωται. Διὸ καὶ μορφὰς οὐκ ἀμείβει πλείους, ἅτε μη' ἔχον εἴδη φαντασμάτων πλείω, μηδὲ τὸ σῶμα κεκτημένον εὐπετὲς καὶ παλίμβολον. Ὑδραῖοι δὲ καὶ χθόνιοι, τῶν εἰρημένων μέσοι τυγχάνοντες, δύνανται μὲν μορφὰς ἐξαλλάττειν πλείους, πλὴν αἷς ποτε χαίρουσι, ταύταις ὡς ἐπίπαν ἐμμένουσιν. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐν ὑγροῖς βιοῦσι καὶ τὴν μαλθακωτέραν στέργουσιν ἀγωγὴν, ὄρνισί τε καὶ γυναιξὶν ἐμφερεῖς ἑαυτοὺς ποιοῦσι (14)· διὸ καὶ Ναΐδας τούτους καὶ Νηρηΐδας τε καὶ Δρυάδας θηλυκῶς καλοῦσιν Ἑλλήνων παῖδες. Ὅσοι δὲ τόποις ἐνδιατρίβουσιν αὐχμηροῖς, ὑπόξηρά τε τὰ σώματα ἔχουσιν, οἵους τοὺς ὀνοσκελεῖς φασιν εἶναι (15), εἰς ἄνδρας οὗτοι σχηματίζουσιν ἑαυτούς· ἔστι δ' ὅτε καὶ κυσὶ καὶ λέουσι καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοιοῦνται ζώοις, ἐν ὅσοις ἦθος ἀῤῥενωπόν ἐστιν. Οὐδὲν οὖν ἄπορον εἰ καὶ τὸ ταῖς λεχοῖς ἐνσκῆπτον δαιμόνιον θηλύμορφον ὁρᾶται, μάχλον ὂν καὶ ὑγρότησιν ἀκαθάρτοις χαῖρον (16)· τῷ γὰρ κεχαρισμένῳ βίῳ κατάλληλον μορφὴν ὑποδύεται.

denique, muscæ et vermes eamdem miras in angustias contractam, nec bene sibi cohærentem habent : horum enim singula nec foramen norunt, ex quo egressa sunt, nec locum ad quem tendunt, quove divertendum sit, sed unica illis est solaque alimenti imaginatio ; eodem prorsus modo dæmonum quoque longe lateque diffusa genera. Siquidem et in iis alii sunt ignei, alii aerii, varia imaginatione præditi, quamcunque tandem in rerum speciem vim imaginativam extendant. Subterranei vero et lucifigi e diverso se habent. Inde fit, ut haud pluribus formis utantur, quippe qui nec pluribus phantasmatum generibus præditi sint, nec corpus agile versatileve habeant. Aquei vero et terrestres, ante dictorum intermedii, plures quidem subinde formas induere possunt, in iis tamen quibus gaudent perenniter perseverant. Quotquot enim humidis in locis vivunt, molliereque victu utuntur, in aves illi et feminas sese transformant. Inde fit, ut eos Græci Naiadas, Nereidas et Dryadas genere feminino appellent. Quotquot autem in locis aridis, seu tesquis inhospitis versantur, eis subarida quoque sunt corpora, cujusmodi onosceli (*quasi dicas asininis cruribus dæmones*) esse feruntur, et in viros sese transformant : nonnunquam etiam canibus et leonibus assimilantur, et cæteris id genus animantibus quæ masculis moribus prædita sunt. Itaque nihil est quod mireris, dæmonium quo vexantur puerperæ, forma muliebri apparere, cum sit lascivum, et immundis humiditatibus gaudeat, quia formam induit quæ grato sibique arridenti vitæ instituto respondeat.

—

CAPUT XX.

De vario dæmonum sermone, pro regionum, in quibus versantur, varietate.

Τὸ δὲ κατ' Ἀρμενίους φθέγγεσθαι Μάρκος μὲν οὐκ ἐσάφησεν (οὐ γὰρ ἐζήτηται παρ' ἡμῶν)· οἶμαι δ' εἶναι τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι γλῶτταν μὲν ἰδίαν δαιμόνων ἐφευρεῖν οὐκ ἔσται, κἂν Ἑβραϊκήν τις εἴπῃ, κἂν Ἑλληνίδα, κἂν Σύραν, κἄν τιν' ἄλλην βάρβαρον. Τί γὰρ ἔδει φωνῆς τοῖς ἄνευ φωνῆς ὁμιλοῦσιν, ὡς καὶ πρόσθεν εἶπον (17); Ἐπεὶ δὲ, καθάπερ

Quid autem sibi velit, quod Armeniacum sermonem usurpaverit, quanquam id Marcus non explicuit (nec enim ab eo sciscitatus sum), perspicuum tamen hac ratione fiet, sermonem dæmonibus peculiarem inveniri nullum posse, sive Hebraicum eum quis, sive Græcum, sive Syriacum, sive alium quemvis barbarum esse dixerit. Quid enim voce

GAULMINI NOTÆ.

(13) Ἀπεστένωται. Post illud vocabulum addit ista interpres *subterranei vero et lucifugi e diverso se habent* Quæ in codicibus nostris desunt; tamen indubie Pselli sunt, et ideo repunenda. Forte scripserat : Τὸ δὲ ὑποχθόνιον καὶ μισοφαὲς δαιμόνων φῦλον ἐναντίως ἔχει.

(14) Vera causa, quod, inter mactandum aves, angelorum nomina pronuntiabant, nec ferro unquam occidebant, ne latentem, si quis latebat in illis, dæmonem violarent. Botri Persarum regis liber fictus : Σφάζεσθαι γῦπα μετ' ὀξέος καλάμου· ὁ δὲ σφάζων αὐτὸν ἔσται μόνος καὶ παρὰ μηδενὸς θεωρούμενος· καὶ ἵνα λέγῃ τῶν τριῶν ἀγγέλων τὰ ὀνόματα. etc. Magi ultimi ævi ἀγγέλους ὀρνίθων ὀρνιθομόρφους agnoscunt, quibus τὴν σύνεσιν τῆς τῶν ὀρνίθων φθέγξεως tribuunt. Quod veteres aliter tentabant ; vel κυριώτατα μόρια τῶν ζώων καταπιόντες, ut animam exciperent (Porphyr. Περὶ ἀποχ. III, 4; Philostr. I, 20, in *Vita Apoll. Tyan.* ; vel certo ex serpentibus cibo (Orph. Περὶ λίθ. de achate : vel εἴ δράκων τὰ ὦτα ἔνιψεν (Shol. Apoll. lib. α' Ἀργ. de Melampode ex Hesiodo ἐν μεγάλαις ἠοίαις).— Non venit in mentem Xylandro esse poematis nomen, cum verteret in Anton. Liber. Μεταμορφ. [c. 23] *in orientalibus*. — Plura dicemus alio loco.

(15) De dæmonibus ὀνοσκελάσι vide supra not. 6, col. 856. EDIT.

(16) Τοῖς γυναικείοις μολυσμοῖς, ita ut non minus purgatione indigeret, qui ad puerperam, quam qui ad mortuum intrasset : Theophr. Περὶ δεισιδ. Opinionis illius vetustatem asserere facile est vel ex Theocriti Schol. (XI, 12) ; Τηνικαῦτα μὲν τὸ πρῶτον εἰς γυναικὸς τετοκυίας οἶκον καταφυγεῖν (*Hecaten*), ἐκεῖθεν πρὸς ἄνδρας νεκρὸν φέροντας· ὅθεν τὴν μὲν Ἥραν ἀποστῆναι, τὸν δὲ Δία τοὺς Καβείρους κελεῦσαι ἀναλαβόντας καθάραι· ἐκείνους δὲ ἐπὶ τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην ἀπαγαγόντας ἁγνίσας· quia ad puerperam et mortuum intraverat.

(17) Supra c. 12.

sit opus iis qui citra vocem colloquuntur, ut antea quoque dixi? Quia vero inter angelos Dei aliis alii præfecti sunt, ita dæmones aliis alii assident, singuli singularum gentium linguis loquuntur; qua etiam de causa eorum alii apud Græcos oracula versibus reddebant heroicis; alii autem apud Chaldæos sermone Chaldaico evocabantur, quemadmodum et apud Ægyptios sermone Ægyptiaco eliciebantur: eodem quoque modo, quæ sunt apud Armenios dæmonia, quamvis alios se forte contulerint, eorum tamen sermone, tanquam vernaculo, et ipsa utuntur.

A ἐν ἀγγέλοις Θεοῦ ἑτέροις ἕτεροι προεστήκασιν (18), οὕτω καὶ δαίμονες ἐν ἔθνεσιν ἄλλοι ἄλλοις συμπαρεδρεύουσιν, ἕκαστοι τὰς ἑκάστων ἐξαεκοῦσι γλώττας· ἐφ' ᾧ καὶ τούτοις οἱ μὲν παρ' Ἕλλησιν ἐχρησμῴδουν ἡρωϊκῶς (19), οἱ δὲ παρὰ Χαλδαίοις τὰς κλήσεις εἶχον τῇ Χαλδαίων γλώττῃ· ὥσπερ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις τὰς προσεγγίσεις (20) Αἰγυπτίαις ἐποιοῦντο φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ τὰ παρ' Ἀρμενίοις δαιμόνια, κἂν ἀλλαχόσε ἀπιόντα τύχῃ, τῇ τούτων γλώττῃ ὥσπερ ἰθαγενεῖ καὶ αὐτὰ προσχρῶνται (21).

CAPUT XXI.

Ferrum dæmonia cur extimescant, imprimisque* τὰ πρόσυλα, *hoc est, materiæ affecta, tanquam omnium maxime meticulosa.

TIMOTH. Sit ita sane, o Thrax; jam cuinam passioni obnoxia, quæso, dæmonia sunt, ut comminationes et gladios pertimescant? Quid enim ab iis se passura putant, ut metu contrahantur, et loco cedant?

B ΤΙΜΟΘΕ. Εἶεν, ὦ Θρᾷξ. Ἀλλὰ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὸ ξίφος τί παθόντα δέδιε (22); Τί γὰρ οἰόμενα πείσεσθαι παρ' αὐτῶν, ὑποστέλλεται καὶ ἀφίσταται;

THRAX. Non tibi soli, Timothee, his de rebus addubitare contigit, sed ego etiam antea coram Marco addubitavi, qui dubitationi meæ remedium afferens, omnia quidem dæmoniorum genera mire audacia et timida esse dicebat: in primis autem ea, quæ πρόσυλα, seu materiæ affecta sunt: siquidem aeria, quibus plurima solertia inest, si quis increpuerit, increpantem discernere non norunt, nec alius ab eorum vexatione liberari potest, præterquam is qui sanctitate vitæ Deum colit, tremendumque Dei Verbi nomen divina potentia fretus accinat. Hæc autem, nimirum materiæ affecta dæmonia, verita ne in abyssos meatusque subterraneos relegentur, sibique ab angelis eo relegantibus timentia, cum quis illa eo relegatum iri comminatur, angelorumque nomina exprimit, qui-

ΘΡΑ. Οὐ σοὶ μόνῳ, ὦ Τιμόθεε, περὶ τούτων νῦν ἀπορεῖν ἐπῆλθεν· ἀλλὰ πρότερον κἀμοὶ πρὸς Μάρκον ἠπόρηται. Καὶ ὅς μοι τὸ ἄπορον ἐξιώμενος, πάντα μὲν ἔφη τὰ δαιμόνια φῦλα θράσους καὶ δειλίας ἔμπλεα εἶναι, πλέον δὲ δὴ τῶν ἄλλων τὰ πρόσυλα. Τὰ μὲν γὰρ ἀέρια περίνοιαν κεκτημένα πλείστην, ἂν ἐπιτιμᾷ τις, τὸν γοῦν ἐπιτιμῶντα διακρίνειν οἶδε, καὶ τῶν ἐνοχλουμένων οὐκ ἀπαλλάττεται ἄλλως, εἰ μὴ οὗτος ὅσιός τε εἴη τὰ πρὸς Θεὸν καὶ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ φρικτὸν ἐπᾴδοι (23) σὺν δυνάμει θείᾳ. Ταῦτα δὲ, δηλαδὴ τὰ πρόσυλα, δε-
C διότα τὴν εἰς τὰς ἀβύσσους καὶ τὴν εἰς τοὺς ὑποχθονίους τόπους ἀποπομπὴν, ἔτι τε τοὺς ἀγγέλους τοὺς εἰς αὐτοὺς ἀποπέμποντας, ὁπότε τις ἀπειλοίη τούτοις τὴν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους ἀπαγωγὴν καὶ τὰς τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων ἀγγέλων (24) ἐπιλέ-

GAULMINI NOTÆ.

(18) Menander: Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται· sed et cuique urbi, provinciæ, κατά ἔθνη καὶ πόλεις. Τὰς τῶν ἀγγέλων προστασίας vocat Clemens Alex. (*Strom.* VI, p. 694) Inde notissimæ numinum in expugnandis urbibus invocationes et illa vetus opinio, Θεοὺς ἁλούσης ἐκφυγεῖν πόλεως λόγος, etc. Inter magos ultimi ævi: angeli regionum cardinum mundi. Et viri docti LXXII orbis præsides angelos, et similes alias nugas et cabalisticis deliriis post Carnitof et Recanath Judæos docuerunt.

D (19) Ηρωϊκῶς· sed et iambo sæpe: de Socrate Aristoph. Schol. (*Nub.* 145); de Laio Æschyli Schol. (*Theb.* 751). Et sexcenta alia.

(20) Interpres: *Eliciebantur ut appropinquarent et in simulacra sibi dicata ingrederentur* Alibi (*ad Vit. Mosis*, p. 203.) explicamus hunc locum.

(21) Inde magicum præceptum: Ὀνόματα βάρβαρα μὴ ἀλλάξῃς. Rationem habent ex pestilenti libro הרזיאל, qui certas nominibus potestates rerum initi ab Deo concessas pertinaciter tuetur, quod impium est. — Cf. infra Pselli scholium ad oraculum quod Gaulminus attulit.

(22) Nicephorus ad Synes. Περὶ ἐνυπν. Sed omnes ab Homero (*Od.* λ', 48).

Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ
Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀμένηνα κάρηνα
Αἵματος ἄσσον ἴμεν.

(23) Ex Judæorum nugis credebant nomen Dei ita posse pronuntiari ut sola pronuntiatione miranda faceret. — Non de nomine Dei Abraham, sed de nomine Christi Psellus intelligendus. Origenes *c. Cels.* III, p. 133: Αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ἀκολούθως τῇ ἐν τῷ λέγειν τεραστίως πιστικῇ δυνάμει, συνέστησεν αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) ὡς τιμῆς ἄξιον, οὐ τοῖς εὐφρονεῖν ἐθέλουσι μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ δαίμοσι καὶ ἄλλαις ἀοράτοις δυνάμεσιν, αἵτινες μέχρι τοῦ δεῦρο ἐμφαίνουσιν . . . φοβούμεναι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ὡς κρείττονος . . . εἰ γὰρ μὴ θεόθεν ἦν αὐτῷ δοθεῖσα σύστασις, οὐκ ἂν καὶ δαίμονες τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἀπαγγελλομένῳ μόνον εἴκοντες ἀνεχώρουν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν πολελουμένων. Boiss.

(24) Exemplum ex Enoch. lib. I. Ἀποκρ. Πορεύου, Ῥαφαὴλ, καὶ δῆσον τὸν Ἐξαὴλ, χερσὶ καὶ ποσὶ συμπόδισον αὐτὸν καὶ ἔμβαλλε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος· καὶ ἄνοιξον τὴν ἔρημον τὴν οὖσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ Δοδοὴλ, καὶ ἐκεῖ πορευθεὶς βάλε αὐτὸν, καὶ ὑπόθες αὐτῷ λίθους ὀξεῖς καὶ λίθους τραχεῖς, καὶ ἐπικάλυψον αὐτῷ σκότος, καὶ οἰκησάτω ἐκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ πώμασον, καὶ φῶς μὴ

γοι κλήσεις, δέδιε καὶ ταράττεται λίαν. Ὑπ' ἀνοίας A γὰρ οὐδὲ τὸν ἀπειλοῦντα δύναται διακρίνειν. Ἀλλὰ κἂν γραῦς τις εἴη, κἂν ἀγέρωχόν τι γερόντιον ταύτας σχεδιάζον τὰς ἀπειλὰς, δέος αὐτὰ λαμβάνει καὶ ἀπαλλάττεται πολλάκις, ὡς ταῦτα δυναμένων τῶν ἀπειλούντων εἰς τέλος ἐξενεγκεῖν· οὕτως ἐστὶ περιδεῆ τε καὶ ἀδιάκριτα. Διὸ καὶ ῥᾷστα χειροῦται τοῖς περιττώμασι, λέγω δὴ σιέλοις καὶ ὄνυξι καὶ θριξὶ (25), παρὰ τοῦ μιαροῦ τῶν γοήτων γένους, καὶ μολύβδῳ (26) καὶ κηρῷ (27) καὶ λεπτῇ προσδεθέντα μίτῳ (28) διὰ τῶν ἀθεμίτων ἀφορκισμῶν, πάθη τραγικὰ κατεργάζονται.

bus id provinciæ demandatum est, dici vix queat, quanto metu quantaque perturbatione concutiantur. Ita enim animo percelluntur, ut ne comminantem quidem, quisnam sit ille discernere valeant. Sed sive anicula quæpiam, sive vetulus vetusque homuncio comminationes hujusmodi expresserit, tunc tantus ea metus invadit, ut plerumque abscedant, ac si ea qui comminantur iidem et internecioni dare possint; usque adeo timida sunt, nec quemquam discernere norunt. Proinde facillime ab impuro illo incantatorum genere excrementitiis cicurantur; salivis, inquam, unguibus et capillis. Quin etiam plumbo, cera, tenuique revincta filo, exsecrandisque illis aphorcismis et abjurationibus tragicas affectiones et turbas excitant.

CAPUT XXII.

De gentibus et cæteris vere serioque dæmonum cultui addictis, deque Marci hujus resipiscentia et ad fidem orthodoxam reditu.

ΤΙΜΟΘ. Τί οὖν τοιούτους ὄντας αὐτοὺς σύ τε καὶ B πολλοὶ τῶν ἄλλων ἐσέβεσθε, εἶπον ἐγὼ, δέον τῆς αὐτῶν ἀδρανείας περιφρονεῖν;

ΘΡΑΞ. Οὐκ ἐγὼ, ἦ δ' ὅς, ὁ Μάρκος, ἀλλ' οὐδ' ἄλλος, οἶμαι, ὅτῳ καὶ μετρίως μέτεστι νοῦ, τοῖς ἐπαράτοις προσανέχει τούτοις· γόητες δὲ μᾶλλον καὶ ἀποφράδες ἄνδρες ταῦτα μειλίσσονται (29). Ἡμῶν δὲ ὅσοι τῶν ἀθεμίτων ἔργων ἀντείχοντο, θεραπεύοντες ἦμεν μάλιστα τὰ ἀέρια καὶ ταῖς εἰς αὐτὰ θυσίαις ἀπηυχόμεθα παρεισφρῆσαί (30) τι δαιμόνιον ὑποχθόνιον. Εἰ γὰρ ἔτυχέ τι τοιοῦτον παραδυὲν, πρὸς τὸ δεῖμα ἐμποιεῖν, καὶ λίθοις καταλεῦον (31) ἦν. Ἴδιον γὰρ τῶν ὑποχθονίων τοῦτο, καταλεύειν τοὺς προστυχόντας βολαῖς ἀδρανέσι σφόδρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἔντευξιν τούτων ἀποτρεπόμεθα.

C ΤΙΜΟΘ. Ἀλλὰ τί γε, ἔφην, τῆς περὶ τὰ ἀέρια λατρείας ἀπώνασθε;

ΘΡΑΞ. Οὐδὲν οὐδὲ τούτων, εἶπεν, ὦ γενναῖε,

TIMOTH. Cur ergo, si talia sint dæmonia, ea tu et plerique alii venerabamini, cum eorum potius imbecillitas despectui habenda esset?

THRAX. Marcus ad hæc: Non ego, inquit, neque alius quisquam qui sana sit mente præditus, dæmonum exsecrando cultui nos devovemus, imo vero incantatores et abominandi viri iis adblandiuntur. Ex nobis autem quotquot ab impiis cæremoniis abstinebamus, aeria potissimum dæmonia colebamus, iis etiam sacra facientes precabamur, ne subterraneum quod dæmonium subreperet. Nam si quod hujusmodi forte subrepsisset, quo nos perterrefaceret, saxis etiam impetebat. Solent enim subterranea dæmonia saxis etiam obvios impetere, jactibus mire imbellibus, eaque de causa occursum eorum aversamur.

TIMOTH. Quid autem utilitatis ex aeriorum cultu se percipere dicebat?

THRAX. Ne de iis quidem, vir strenue, boni

GAULMINI NOTÆ.

θεορείτω· καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀπαχθήσεται εἰς τὸν ἐμπυρισμὸν τοῦ πυρός. Magi vocant δυνάμεις καταργούσας δύναμιν ἐκείνου καὶ ἐκείνου δαίμονος· Sæpe *Testam. Salomonis.* Item in Enoch Eod. libro: Καὶ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Θεὸς εἶπεν· Πορεύου, Μιχαὴλ, καὶ δῆσον Σεμιξὰν καὶ τοὺς ἄλλους σὺν αὐτῷ. Vide ut Raphael ligat Exaelem et Michael Semixam.

(25) Disputarunt viri pii ac docti. Sed non solum hominum ὄνυξι καὶ θριξὶ ad maleficia illis opus fuit. Sæpe in man. Græculus maleficiis δέρμα περιστερᾶς, τρίχας χοίρου, ζώου λυσσῶντες ἀφρὸν, cætera similia quærit.

(26) Ignorabiliter litteratis laminis plumbeis aut annulis. Sigilla Chaelis, furtilissimus libellus (*vide supra not.* 92) in annulo plumbeo sigillum ponunt, ut obediant omnes ὑποχθόνιοι spiritus.

(27) Nihil notius in maleficio hostili, amatorio, imo in omnibus pene. Hoc non ita notum ceram illam κηρὸν θεᾶς dictam. Euseb. lib. v *De præparat. evang.* ubi τρίχρωμος et σύμβολον Ἑκάτης dicitur. Vide quæ ad illa Theocriti (xi, 18) notavit eruditorum stupor Heynsius *Lect. Theocr.* c. 5.

Ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω,
Ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δαφνις.

(28) Lucan. vi, 460:

Torti magica vertigine fili

At illos ἀθεμίτους ἀφορκισμοὺς Græculus man. omnes habet.

(29) In commentariis Græcorum ἀποφράδες, αἱ ἀπηγορευμέναι ἡμέραι. διὸ καὶ ἐπιθετικῶς τοὺς πονηροὺς ἐκάλουν At τὸ μελίσσονται corruptum pro μειλίσσονται nemo non videt. Nec argutamur μει-
D λίσσεσθαι quod μειλίχιοι θεοὶ sint οἱ τῶν νερτέρων in Zozimo (ii, c. 6) et Orpheo (*ad Mus.* 30).

(30) Precabantur ne quod subterraneum irreperet Jamblich.; Orph. Περὶ λίθ de achate (*Lith.* 722: Ἀρᾶσθαι δὲ Μέγαιραν ἀπόπροθι παθλάζοντος Σευέμεναι τρίποδος. Si quod irrumperet, Zoroatris præceptum fuit: Θῦε λίθον, μνίζουριν ἐπαυδῶν. *Lapidem sacrifica*, *inclamans Mnisurim.* Vide quæ interpres ad illum locum (Psellus *in orac. Chald.* infra).

(31) Hujus generis dæmoniorum exempla plura Delrius in *Disquis. magicis.*

quidquam asserebat. Si quidem vel ipsa sese fastum, imposturam vanamque imaginationem insolentius esse jactant, ultroque profitentur. Ab iis enim in eos a quibus coluntur ignei quidam fulgores descendunt (cujusmodi sunt scintillarum quæ διάττοντες a Græcis, stellæque cadentes vulgo dicuntur) excursu substantes, quos quidem fulgores insani θεοπτιάς, seu Dei apparitiones vocitare audent. Quibus nihil veri, nihil certi, nihil firmi sibique constantis continetur (quid enim lucis in tenebricosis dæmonibus?), sed quæ sint eorum ludicra cujusmodi videntur in oculorum productionibus, aut in iis quæ miracula vulgo vocantur, quæ idcirco fiunt, ut videntibus illudatur. Quamvis autem hæc misellus ego longe antea deprehendissem, et ab hac religione desciscere meditarer, tamen in hodiernum usque diem præstigiis eorum irretitus atque detentus sum, atque adeo miserrima ego morte occubuissem, nisi tu me veram in viam reduxisses, tanquam fax in pharo, ad discutiendam maris illuc tenebrosi caliginem affulgens. His dictis Marcus in tantas prorupit lacrymas, ut iis genæ utrinque diffluerent. Ego autem eum consolatus, Lugere tibi postea licebit, inquam, nunc vero liberalia festivo ritu celebranda sunt, agendæque Deo gratiæ, cujus beneficio anima tua et mens a perniciosis dæmonibus liberatæ sunt.

A χρηστὸν, ὅτι καὶ τὰ τούτων περιαυτολογία καὶ τύφος, ἀπάτη τε καὶ φαντασία διάκενος. Ἀφικνοῦνται μὲν γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τοὺς θρησκεύοντας αὐγαὶ πυρώδεις (32), οἷαι δή τινες αἱ τῶν διαττόντων ὑποδρομαὶ (33), ἃς θεοπτίας οἱ μεμηνότες ἀξιοῦσι καλεῖν, οὐδὲν ἐχούσας ἀληθὲς, οὐδ' ἑστηκὸς οὐδὲ βέβαιον· (τί γὰρ ἐν δαίμοσιν ἐζοφωμένοις οὖσι φωτοειδές;) ἀλλὰ παίγνια τούτων οὔσας, οἷα τὰ ἐν ταῖς τῶν ὀμμάτων παραγωγαῖς (34), ἢ τὰ περὶ τῶν καλουμένων θαυματοποιῶν ἐπ' ἐξαπάτῃ τῶν ὁρώντων γινόμενα. Καὶ ταῦθ' ὁ δειλαῖος ἐγὼ πρὸ πολλοῦ φωράσας, καὶ τούτου μελετῶν ἀποστήσεσθαι τοῦ θρησκεύματος, ὅμως ἕως τοῦδε κατειχόμην γοητευθεὶς, καί μοι σῶος ὄλεθρος (35) ἦν ἂν, εἰ μὴ σύ μοι τῆς ἀληθοῦς ἐξηγήσω τρίβου, καθάπερ πυρσὸς ἐπὶ θαλαττίας σκοτομήνης ἀναφανείς. Ταῦτ' εἰπὼν, ὁ B Μάρκος δάκρυσι τὰς παρειὰς κατηόνιζεν (36). Ἐγὼ δὲ αὐτὸν ἀνακτώμενος, Πενθεῖν μὲν ἐξέσται σοι καὶ μετέπειτα, ἔφην· νῦν δὲ ὥρα πανηγυρίζειν σοι τὰ σωτήρια (37), καὶ Θεῷ χάριν εἰδέναι παρ' οὗ καὶ ψυχὴ καὶ νοῦς ὀλεθρίων ἀπαλλάττεται.

—

CAPUT XXIII.

Quomodo dæmones percutiantur, deque dæmoniaci a solido corpore differentia.

TIMOTH. Jam hoc tu mihi discendi percupido edissere, numnam dæmonum corpora percuti possint?

THRAX. Ita percutiuntur, quemadmodum Marcus astruebat, ut etiam certo ictu in cutem inflicto indoleant. Qui vero fieri hoc potest, inquam, cum sint spiritus, non autem solida compositaque corpora, quibus sensus suus et peculiaris est? Ad hæc ille, Miror, inquit, hæc ignorari, non os in quovis homine, neque nervum, id esse quod sentit, sed spiritum iis insitum. Proinde quantumvis prematur nervus, aut refrigeretur, aut aliud hujusmodi patiatur, dolorem ex spiritus in spiritum immissione oboriri. Nec enim fieri posse, ut compositum corpus per se doleat, sed quia spiritus particeps est: quandoquidem in frusta dissectum vel mortuum sensu prorsus caret, quia spiritu privatum; itidem et dæmonem, cum totus sit spi-

ΤΙΜΟΘ. Τοῦτο δέ μοι μαθεῖν βουλομένῳ φράσον εἰ τὰ δαιμόνια σώματα οἷά τέ ἐστι πλήττεσθαι.

C ΘΡΑΞ. Πλήττεται, ὁ Μάρκος εἶπεν, ὡς καὶ ὀδυνᾶσθαι στερεᾶς ἐπενειχθείσης ἐν χρῷ. Ἀλλὰ πῶς, ἔφην, πνεύματα ὄντα, καὶ μηδὲ στερεὰ μηδὲ σύνθετα; καί τοι τῶν συνθέτων ἡ αἴσθησις. Καὶ ὃς, Θαυμάζω, εἶπεν, ὅτι σοι τοῦτο ἠγνόηται, τὸ μηδ' ἐπὶ τινοσοῦν μῦν ἢ νεῦρον εἶναι τὸ αἰσθανόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐν τούτοις ἐνυπάρχον πνεῦμα. Διὸ κἂν θλίβηται τὸ νεῦρον, κἂν ψύχηται, κἂν ἄλλο ὁποῖον δή τι πάθῃ, τοῦ πνεύματος εἰς τὸ πνεῦμα πεμπομένου τὴν ὀδύνην εἶναι· καθ' ἑαυτὸ γὰρ οὐκ ἂν ὀδυνῷτο τὸ σύνθετον, ἀλλὰ τὸ μετέχον τοῦ πνεύματος· ἐπεὶ παραλελυμένον ἢ νεκρωθὲν ἀνεπαίσθητόν ἐστι, τοῦ πνεύματος γυμνωθέν. Καὶ τὸ δαιμόνιον ἄρα, πνεῦμα δι' ὅλου ὂν κατὰ φύσιν αἰσθητικὸν, κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ μέρος ἀμέσως ὁρᾷ τε καὶ ἀκούει καὶ τὰ τῆς ἀφῆς ὑπομένει

GAULMINI NOTÆ.

(32) Αὐγαὶ πυρώδεις. Optime Jamblichus de illis.

(33) Non intelligo illa, αἱ τῶν διὰ τούτων ὑποδρομαί. Indubie corruptus est locus. Lego αἱ τῶν διαττόντων ὑποδρομαί. Οἱ διάττοντες vel διαθέοντες ἀστέρες, ut vocat Nicephor. Blemmyd. c. 12 φυσικ. notissimi sunt. Nemo nisi τυφλὸς τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματα, dubitavit.

(34) Παίγνια καὶ κυβείαν magicas præstigias dici vir solide doctus pridem est cum annotavit. Cæterum αἱ τῶν ὀμμάτων παραγωγαὶ oculorum fascinationes sunt. Nam *productiones*, ut κατὰ πόδα reddiderat interpres, nemo probet, nisi de optica ad hunc locum disputando. — Morellianum *productiones* nullæ de optica disputationes nitide probarunt. Sunt ὀμμάτων παραγωγαὶ allucinationes variæ, quæ, læso nervo ipso optico, quod rarissimum, vel vitiato humore crystallini, quod frequentissimum nec periculosum est, nebulas tenues, spissiores quoque, ac filamentorum nexus, et globulorum tractus, muscarum volitantium imagunculas, cernentibus objiciunt. BOISSONADE.

(35) Σῶος ὄλ. Loquendi elegans formula, de qua dicemus alio loco.

(36) Ἐλαίῳ καταιονᾷν, μέλιτι, ὕδατι, etc.

(37) Eustath. man. lib. XI, καθ' ὕσμ. καὶ ὑσμιν. Eumath. XI, init.: Παιανίζειν ἐπινίκια καὶ ἐλευθέρια πανηγυρίζειν καὶ σωτήρια κροτεῖν.

πάθη, καὶ διαιρούμενον ὀδυνᾶται, κατὰ τῶν σωμάτων τὰ στερεά· ταύτῃ τούτων διενεγκόν, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα τῶν διαιρεθέντων μόλις ἢ οὐδαμῶς οὐλοῦται, τὸ δὲ διαιρούμενον εὐθὺς συμφύεται αὖ, καθάπερ ἀέρος ἢ καὶ ὕδατος μόρια, μεταξύ τινος ἐμπίπτοντος στερεοῦ. Ἀλλ' εἰ καὶ θᾶττον ἢ λόγος (38) τουτὶ τὸ πνεῦμα συμφύεται, πλὴν ἀνιᾶται κατ' αὐτό τὸ γίνεσθαι τὴν διαίρεσιν. Διὸ καὶ τὰς ἀκμὰς τῶν σιδηρίων δέδοικε καὶ πεφόβηται. Καὶ τοῦτ' εἰδότες οἱ τοὺς ἀποτροπιασμοὺς τεχναζόμενοι, βελόνας ἢ μαχαίρας (39), ᾗ ἂν μὴ προσπελάζειν ἐθέλωσι, κατ' ὀρθὰς ἱστῶσι, καὶ ἄλλ' ἄττα ἐπιτηδεύουσιν, ἢ ταῖς ἀντιπαθείαις ἐκτροπιάζοντες, ἢ ταῖς συμπαθείαις μειλίσσοντες (40).

A ritus, ex sui natura sensus omnibus in membris suis particeps, immediate videt et audit, affectionibus ex tactu conflatis obnoxius, dissectus indolet, solidorum corporum instar; hæc ab illis ratione differens, quod cum cætera quæ dissecantur, vix, vel nullo potius modo consolidentur, dæmonium contra dissectum statim coit et redintegratur: quemadmodum particulæ aeris, vel aquæ, solidi cujuspiam corporis interjectu divisæ et discriminatæ coalescunt. Tametsi autem spiritus hic vel dicto citius in pristinam formam redeat, eo tamen momento dolet quo dissectio fit. Proinde gladiorum mucrones timet et expavescit. Cujus quidem rei non ignari dæmonum adjuratores, qui nihil intactum relinquunt, ut eos amoliantur et aspellant, quocunque eos accedere velle præsenticunt, ibi acus aut gladios cuspidibus erectis infigunt, aut alia quæpiam hujusmodi excogitant et comminiscuntur, dum vel contrariis affectionibus et qualitatibus eos effugant, vel mutuis rerum cognationibus et consensibus alliciunt.

Ταῦτα περὶ τούτων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πιθανῶς ἐξηγεῖτο ὁ Μάρκος.

Hæc sunt, quæ dæmonibus probabiliter, ut mihi quidem videtur, Marcus exposuit.

CAPUT XXIV.

Ex variis προγνώσεως, *hoc est prænotionis, modis, quinam dæmonibus competat propriusque sit.*

ΤΙΜΟΘ. Ἔφη δέ σοι καὶ τοῦτο, ὦ Θρᾷξ, εἰ πρόγνωσιν τὸ δαιμόνιον ἔχει γένος;

B TIMOTH. Hocne tibi etiam, mi Thrax edisseruit Marcus ille, numnam rerum prænotionem habeant dæmones annon?

ΘΡΑΞ. Πρόγνωσιν μὲν εἶπεν ἔχειν, πλὴν οὔτε τὴν αἰτιώδη καὶ νοερὰν, οὔτε τὴν ἐπιστημονικὴν, τὴν συμβολικὴν δὲ μόνον (41)· διὸ καὶ διαπίπτειν ὡς τὰ πολλά· μάλιστα δὲ τὴν πρόγνωσιν ἰσχνὴν τοὺς προσύλους ἔχειν, ἀμέλει καὶ ἀληθεύειν ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἐλάχιστα (42).

THRAX. Prænotionem quidem habere dixit, quæ tamen neque causalis et intellectualis, nec scientifica sit, sed conjecturalis duntaxat: proinde ut plurimum evanida et caduca. In primis autem prosylos, hoc est, materiæ affectos dæmonas tenui admodum exiguaque prognosi præditos esse: unde nimirum fiat, ut quam minime vel quam rarissime vere dicant.

ΤΙΜΟΘ. Ἔνεστιν οὖν καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προγνώσεως διελεῖν.

TIMOTH. Licetne tibi de eorum quoque prognosi pertractare?

ΘΡΑΞ. Διεῖλον ἄν, εἴ μοι λέγειν ὁ καιρὸς παρεῖχεν· νῦν δὲ, ἀλλ' ὥρα οἴκαδε ἀπιέναι. Καὶ γὰρ ὁρᾷς ὡς ὁ περὶ ἡμᾶς ἀὴρ συννεφής ἐστι καὶ ὠδίνων ὄμβρον. Κίνδυνος οὖν ἐστιν ὑπαιθρίους ἐνθαδὶ παρακαθημένους διαβραχήσεσθαι.

THRAX. Libens quidem pertractarem, si dicendi occasio se mihi libera offerret. At nunc tempus C est abeundi domum. Vides enim quemadmodum nobis circumfusus aer nubilus imbrem parturiat, Quare cautio nobis est, ne si diutius hic sub dio consideamus, pluvia tandem perfundamur et immadescamus.

ΤΙΜΟΘ. Οἷον, ὦ ἑταῖρε, ποιεῖς, ἐκκρεμῆ τὸν λόγον ἔτι καταλιπών (43);

TIMOTH. Vide quid agas, charissime amice, qui suspensum sermonem nostrum relinquas.

GAULMINI NOTÆ.

(38) Adagium λόγου τάχιον· sed et νοῦ τάχιον, quod extulit Claudian.

Quantum...

Non leve sollicitæ discurrit mentis acumen.

(39) Diximus de illo ritu. Sed et ταῖς βελόναις καὶ μαχαιριδίοις γράφειν in pluribus maleficiis alius ritus est. Græculus: Ταῦτα δὲ ῥήματα γράφε ἐν ὀστράκῳ μετὰ βελόνης χρυσῆς, καὶ ταῦτα θυμιῶν λέγε. Et alibi: Μετὰ μαχαιριδίου χαλκοῦ.

(40) Ut in νεκυομαντείᾳ terrent ense: ecce τὴν ἀντιπάθειαν: alliciunt sanguine et melle; ecce τὴν συμπάθειαν. Nihil notius.

(41) Vult dæmonas habere πρόγνωσιν συμβολικήν. Ita Athanasius (*Vita Anton.* § 33) μᾶλλον στοD χαστὰς ἢ προγνώστας esse concludit. In Deo γνῶσιν, πρόγνωσιν, ἐπίγνωσιν, ὁρισμὸν, προορισμὸν Damascius distinguit contra Mamchæos.

(42) Vide quæ Zoroastris interpres (*Psellus infra*) ad illa, Θύε λίθον, μνίζουριν ἐπαυδῶν Præter Jamblichum *De myst.*, magi ultimi ævi idem perhibent; sed cogi posse ut verum dicant nugantur.

(43) Inde conjectare licet verum forsan esse quod Gesncr. (*Biblioth.* p. 609) scriptum reliquit, Psellum duos de dæmonibus libros scripsisse. Quod si verum est, certe nec interpretes Morollum et Ficinum legisse illos apparet, etsi de Ficino quis dubitet, ideo maxime, quod in excerptis e Psello, quæ cum excerptis pariter ex Jamblicho,

THRAX. Ne tibi, quæso, dulcissime, grave molestumve hoc sit; Deo enim juvante, si unquam tecum una eumdem in locum conveniamus, quidquid huicce disputationi nostræ deesse tibi videtur, id copiose ac liberaliter supra Syracusanorum decimas repensabimus.

A ΘΡΑΞ. Μὴ ἄχθου, φίλτατε ἀνδρῶν· Θεοῦ γὰρ παρέχοντος, εἴ ποτέ σοι συνενεχθείημεν, ὃν ἂν τῷ λόγῳ ἐνδεῖ, φιλοτίμως ὑπὲρ τῆς Συρακουσίων (44) δεκάτας καταθησόμεθα.

GAULMINI NOTÆ.

Proclo et Porphyrio, edita sunt, aliqua ultimo capite afferat, quæ desumpta ex secundo illo, si quis est, libro videri possunt. — Quæ Ficinus habet ex libello sequente desumpta sunt, quem ipse nunc primus edo, sed qui, cum nihil, nisi verbulum (num. 6) de præscientia dæmonum contineat, non ille est qui Timothei quæstioni queat respondere. BOISSONADE.

(44) Vaticana Appendix proverbiorum : Δήμων Συρακουσίους εὐδαιμονήσαντάς φησι ψηφίσασθαι τὴν δεκάτην τῶν ὑπαρχόντων ἀποδίδοσθαι εἰς ἐπισκευὴν ναῶν τε καὶ ἀναθημάτων καὶ ἱερείων· πολλοῦ γε χρήματος συναχθέντος, εἰς παροιμίαν ἐλθεῖν. Adi Strabon. lib. VI Γεωγρ. Atque hæc sunt quæ ad Pselli dialogum Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων properantes singulis diebus pro penso operarum scripsimus. Tu, qui stilum et mentem dirigis, Deus, dux fuisti erisque. Tu ab illis, de quibus disserui, quosque me sentio dicere, æternum serva, conserva, defende.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

TINA

ΠΕΡΙ ΔΑΙΜΟΝΩΝ ΔΟΞΑΖΟΥΣΙΝ ΕΛΛΗΝΕΣ

EJUSDEM PSELLI

QUÆNAM SUNT GRÆCORUM OPINIONES DE DÆMONIBUS.

1. Nostra quidem doctrina voluntatem angelis tribuens eosque ad meliorem inclinationem vergentes indicans, non tamen eos perjoris incapaces credens, inde ab angelico ordine cecidisse dæmones demonstrat et pro cujusque merito et ordine ruinam subiisse. Græcorum vero doctrina talem inclinationem naturis corpore carentibus abnuens, post mundum angelicum dæmonum ordines esse supponit. Et alios quidem esse intelligentes dicit, alios mente et ratione constare, alios ratione tantum; alii vero una cum ratione irrationale quoque sortiti sunt; ultimos vero ex dæmonibus et irrationale solum projicit, quos materiales et pœnas infligentes nominat. Mundum inter illos dividit ita ut per illos calorem et aerem vitalem accipiat. Et aliis quidem ignem, aliis aerem, aliis aquam, aliis terram subjicit; quosdam vero climatum præsides facit, et alios corporum tutores et materiæ custodes. Invadere autem eos dicunt animas notras, non propter quoddam in nos odium aut malam voluntatem, sed ut eas ob admissa peccata puniant. Addunt cos ad materiam animas trahere, non illis nocendi causa, sed ut earum turpitudo per suam cum materia relationem figuretur. Iram autem et impudentiam illis tribuunt, ut leopardis et leonibus, eosque corporibus vinciunt levibus, aeriis et minus duris,

B α'. Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς ἀγγέλοις διδοὺς, καὶ πρὸς τὴν κρείττονα μὲν τούτους ἀπευθύνων ῥοπὴν, μὴ μέντοι γε καὶ τῆς χείρονος ἀνεπιδέκτους οἰόμενος, ἐνταῦθεν ἐκπεσεῖν τοὺς δαίμονας τῆς ἀγγελικῆς τάξεως ἀποφαίνεται, καὶ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου ἀξίας ἢ τάξεως, τὴν πτῶσιν ὑπομεμενηκέναι. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς, ἀναιρῶν τὴν τοιαύτην ῥοπὴν ἐπὶ τῶν ἀπολελυμένων τοῦ σώματος φύσεων, μετὰ τὸν ἀγγελικὸν διάκοσμον τὰς δαιμονίας τάξεις ὑφίστησι. Καὶ τὰς μὲν αὐτῶν νοερὰς τίθεναι, τὰς δὲ κατὰ νοῦν ἢ λόγον οὐσιῶσθαι, τὰς δὲ κατὰ λόγον μόνως· ταῖς δὲ πρὸς τῷ λόγῳ συγκατακληροῖ καὶ τὸ ἄλογον· τοὺς δὲ ἐσχάτους τῶν δαιμόνων εἰς ἀλογίαν μόνην ἀποῤῥιπτεῖ, οὓς δὴ καὶ ὑλαίους καὶ ποιναίους κατονομάζει. Ἐπιδιαιρεῖ δὲ αὐτοῖς τὴν κτίσιν, ἵνα παρ' ἐκείνων C ζωπυρῆται καὶ ἐμπνέηται· καὶ τοῖς μὲν τὸ πῦρ, τοῖς δὲ τὸν ἀέρα, τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ, τοῖς δὲ τὴν γῆν ὑποτίθησιν· ἐνίους δὲ καὶ κλιματάρχας ποιεῖται, καὶ σωμάτων ἑτέρους προστάτας καὶ ὕλης φύλακας. Ἐμπίπτειν δὲ τούτους φασὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς οὐ διὰ μισανθρωπίαν τε καὶ δυσμένειαν, ἀλλ' ὡς κολαστὰς ὧν ἡμαρτήκασι· καὶ κατασπᾷν πρὸς τὴν ὕλην, οὐ λογισμὸν ἔχοντας ταύτας κακοῦν, ἀλλ' ἵνα τὸ αἶσχος ἐκείνων μορφοῖτο διὰ τῆς τούτων πρὸς αὐτὴν σχέσεως. Τὸν δὲ θυμὸν τούτοις καὶ τὴν

ἀναίδειαν κατὰ φύσιν διδόασιν, ὡς ταῖς παρδάλεσι A καὶ τοῖς λέουσι, καὶ σώμασι δὴ τούτους ἐνδεσμοῦσι λεπτοῖς καὶ ἀερίοις καὶ ἔλαττον ἀντιτύποις, οὐ περιφερέσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιμήκεσιν, ἔλαττον μὲν φωτὸς, πλέον δὲ τοῦ γεώδους σκότους μετέχουσι. Τὴν δὲ γνῶσιν αὐτοῖς καὶ τῶν μελλόντων τὴν πρόγνωσιν ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐπιμαρτυροῦσι, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν περὶ τοὺς ἀστέρας σχημάτων. Ταῦτα δὲ Πορφύριοί φασι καὶ Ἰάμβλιχοι.

non tantum orbicularibus, sed et longioribus, nonnihil luminis habentes, plus tamen terrestrium tenebrarum. Cognitionem vero et futurorum præscientiam illis inesse attestantur ex multis quidem præsertim vero ex astrorum figuris.

β'. Ἔθυον δὲ τοῖς αἰθερίοις μὲν τὰ λευκὰ ἢ πυῤῥὰ τῶν ζώων, διά τε τὸ αἰθέριον χρῶμα καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἐκείνων φύσεως, ὑψοῦ τὸν κριὸν ἢ τὴν ἔριφον λαιμοτομοῦντες, ὡς καὶ Ὅμηρος, « Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, » φησὶ, « καὶ ἔσφαξαν « καὶ ἔδειραν. » Τοῖς ἀερίοις δὲ ποικίλα προσῆγον καὶ τοῖς χρώμασι σύμμικτα· τοῖς δέ γε ὑποχθονίοις ἐζωοθύτουν ἀντίχροα, καὶ κάτω τὴν κεφαλὴν τοῦ θύματος ἕλκοντες, οὕτω τοὺς αὐχενίους ἀπέτεμνον τένοντας· τοῖς δέ γε μέσοις πλαγιάζοντες τὰ θυόμενα, B ἐδειροτόμουν τὰς κεφαλάς· εἶτα δὲ, τὰς γαστέρας αὐτῶν ἀνασχίζοντες, τὴν καρδίαν πρῶτον κατέτεμνον, καὶ τὸν μὲν ὑμένα ταύτης θεοῖς πατρῴοις ἀπέθυον· τῶν δέ γε κοιλιῶν τὴν μὲν δεξιὰν ἀνατέλλοντι τῷ ἡλίῳ κατέθυον, τὴν δὲ εὐώνυμον δύνοντι, τὸν δὲ βόθυνον ἄρτι μεσουρανήσαντι. Οὕτω δὲ καὶ τοῦ ἥπατος ἀποδιελόντες τὸν ὑμένα ἠρέμα, ὃς ὑπὸ τοῦ περιτοναίου τῷ σπλάγχνῳ ἐπίκειται, τῆς μὲν κεφαλῆς τοῖς ὑπερκοσμίοις κατήρχοντο, τοὺς δὲ λοβοὺς τοῖς πέντε πλάνησιν ἀπεδίδοσαν· τὸ δέ γε νέκρωμα Ἅδῃ καὶ Περσεφόνῃ κατέθυον. Εἶτα δὴ τῶν θυομένων περιειργάζοντο τὰ πτώματα, εἰ ἐπὶ τὰ δεξιὰ πίπτοιεν, ἢ ἐπὶ τὰ λαιά· κἀκεῖθεν μὲν δεξιὰ ἑαυτοῖς ἐμαντεύοντο, οὕτω δὲ ἐπαριστερά. Ἐμέτρουν δὲ καὶ τὸν τοῦ σπαραγμοῦ μετὰ τὴν C θυσίαν καιρόν· καὶ, εἰ μὲν αὐτίκα τὰ θύματα ἀποπνεύσειε, ταχείας ἑαυτοῖς τὰς τελευτὰς περὶ ὧν προσῄεσαν ἐμαντεύοντο· εἰ δ' οὔ, ἀποτεταμένας καὶ πράγματα ἐχούσας. Οὐ πᾶσι δὲ πάντα ἐτέλουν, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις τῆς ληφθείσης θυσίας. Καὶ νηφαλέοις μὲν ἐδρυτόμουν καὶ ἐκεῖθεν ἀνῆπτον πυράς· Βάκχαις δὲ καὶ Διονύσῳ κληματίσιν ἀνέκαιον τὴν πυρκαϊάν· καὶ πάντα τούτοις οἰνόσπονδα· ὁ δὲ λιβανωτὸς καὶ ἡ σμύρνα, ὁ κρόνος τε καὶ ἡ ῥητίνη διεμερίζοντο τοῖς ἐφ' ἑκάστης θυσίας θεοῖς.

2. Immolabant æthereis alba et fulva animalia propter æthereum colorem naturæque eorum puritatem, alte arietem et hœdum jugulantes, ut Homerus dicit: « Porro immolabant prius, et jugulabant et discerpebant. » Aeriis autem varia offerebant et coloribus commiscua; infernis vera opposito colore animalia offerentes, et ad terram victimæ caput trahentes ei cervicem abscindebant, deinde eorum ventrem discerpebant; ac primo cor dissecabant cujus tegumentum diis patriis offerebant. Ventriculorum vero dextrum orienti soli immolabant, sinistrum autem occidenti, fossamque eidem soli medium jam cœlum attingenti. Postquam vero a jecore tegumentum lente separaverant, quod sub perotinæo visceribus subjacet, cjus quidem caput iis qui supra mundum sunt offerebant, lobos autem quinque planetis reddebant; cadaverque Plutoni et Proserpinæ sacrificabant. Observabant deinde utrum victimarum cadavera ad dextram vel ad sinistram caderent. Atque in de sibi conjiciebant fausta vel infausta. Metiebantur etiam convulsionis post immolationem tempus; et si quidem statim victima exspiraret, celerem sibi eorum quæ inierant finem conjiciebant; si minus, tardiorem et difficiliorem. Non omnibus omnia hæc perficiebant, sed tantum iis ad quos de assumpta victima pertinebat; et sobriis quidem quercus scindebant et inde pyras accendebant; bacchantibus et Dionyso rogum sarmentis incendebant; et omnia illis vino spargebantur. Thus vero et myrrha crocus et resina diis distribuebantur ad quos de singulis sacrificiis pertinebat.

γ'. Τὰ δέ γε μυστήρια τούτων, οἷα αὐτίκα τὰ Ἐλευσίνια, τὸν μυθικὸν ὑποκρίνεται Δία μιγνύμενον τῇ Δηοῖ, ἤγουν τῇ Δήμητρι, καὶ τῇ θυγατρὶ ταύτης Περσεφάττῃ, τῇ καὶ Κόρῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον καὶ ἀφροδίσιοι ἐπὶ τῇ μυήσει γίνεσθαι συμπλοκαὶ, ἀναδύεταί πως ἡ Ἀφροδίτη ἀπό τινων πεπλασμένων μηδέων πελάγιος. Εἶτα δὲ γαμήλιος λέγεται D ἐπὶ τῇ Κόρῃ ὑμέναιος, καὶ ἐπᾴδουσιν οἱ τελούμενοι· « Ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλων ἔπιον, ἐκιρνο« φόρησα, ὑπὸ τὸν παστὸν εἰσέδυν. » Ὑποκρίνεται δὲ καὶ τὰς τῆς Δηοῦς ὠδῖνας. Ἱκετηρίαι γοῦν αὐτίκα Δηοῦς καὶ χολῆς πόσις καὶ καρδιαλγίαι. Ἐφ' οἷς καί τι τραγοσκελὲς μίμημα παθαινόμενον περὶ τοῖς διδύμοις, ὅτιπερ ὁ Ζεὺς, δίκας ἀποτιννὺς τῆς βίας τῇ Δήμητρι, τράγου ὄρχεις ἀποτεμὼν, τῷ κόλπῳ ταύτης κατέθετο ὥσπερ δὴ καὶ ἑαυτοῦ. Ἐπὶ πᾶσιν αἱ τοῦ Διονύσου τιμαὶ καὶ ἡ κίστις καὶ τὰ πολυόμφαλα πόπανα, καὶ οἱ τῷ Σαβαζίῳ τελούμενοι

3. Eorum autem mysteria, ut Eleusinia, mythicum simulant Jovem cum Cerere sive Demetre et ejus filia Proserpina, quæ et Virgo nuncupatur, consuescentem. Quoniam autem ad initiationem fieri debebant venerei complexus, effugit in altum mare Venus ex quodam conficto apparatu. Deinde nuptialis dicitur cantus in Proserpinæ honorem et canunt initiati: « Ex tympano comedi, ex cymbalis bibi, ἐκιρνοφόρησα, in atrium ingressus sum. » Simulant etiam Cereris partum: statim Cereris supplicationes et fellis potus et cordis dolores. Post fiebat capripedis imitamentum vehementer de testiculis affecti, eo quod Jupiter Cereri illatæ violentiæ jus solvens capri testiculos abscissos ejus sinui imposuit ut et suo. In honorem Dionysi impendebantur præsertim cista et multos umbones habentia popana, et Sabazio initiati et stipem matri deorum quærentes,

Bacchæ et Mimallones, et quidam resonans lebes Thesprotius et Dodonæum ahenum; et Corybas alius et Cures alter, dæmonum imitamenta. Post Baubo crura detegens et femineum inguen; sic enim pudorem nominant dedecore affecti; et sic in turpitudine mysterium dissolvunt.

4. Incantamentum autem ars est vanis circa materiales et terrestres dæmones imaginationibus indulgens, et eorum inspectoribus umbras tum ex inferis adducens tum ex alto deducens easque noxias. Et quædam corporea phantasmata eas contemplantibus supponit. Et aliis quidem fluxus aliquos inde fluctuantes mittit, aliis vero vinculorum solutionem et delicias et gratias annuntiat. Has autem potentias evocat carminibus repetitis.

5. Magna autem Græcis videbatur multam vim habere. Eam ultimam medicinalis scientiæ partem esse dicunt. Investigans enim omnium sublunarium substantiarum et naturam et qualitatem, elementorum nempe eorumque partium, animalium quorumlibet, plantarum earumque fructuum, lapidum, herbarum, et uno verbo omnium rerum substantiam et potentiam, inde sua operatur. Oblectamenta proponit sanitatem efficientia, speciesque diversissimas producit, et alia medicamenta morbum efficientia. Aquilæ et dracones efficax illis erant ad sanitatem sumptio; feles autem et canes et corvi vigiliæ symbola. Cera vero et lutum in membrorum confictionem adhibebantur. Apparere etiam facit ignis cœlestis editionem. Et sponte subrident statuæ et subito igne lampades accenduntur. Complectitur quoque totam astronomiam et multa per eam et potest et perficit.

6. Omen, ut istud nomen indicat, est malorum dæmonum invocatio. Fit autem cum sol ad meridiem recenter versus est, diem minuens, noctem vero adaugens. Opinantur enim Græci nullum materialium dæmonum solis radios bono animo habere. Inde nobis noctu insidias struunt, die insidiari non valentes. Quando igitur lumen magis septentrionale est, sua operari nequeunt, et quando ad meridiem vertitur et fit quasi demissior apud nos aer, tunc suos impetus et, ut ita dicam circuitus suæ malitiæ manifestant et invocati invocantibus obediunt. Et nunc quidem mysteria auspicantes nesciunt invocationis carmen; utinam nunquam scierint! Ignes vero quodam circulo describentes ex flamma exsiliunt. Erat illud antiquæ bacchationis, ne dicam furoris pars. Dicebant enim Græci tunc manifeste cum invocantibus descendentes potentias conversari, cum supra caput aer nebulosus esset et crassam haberet substantiam. Circulus vero vim habet retinendi. Invocatus autem dæmon, tanquam circumscriptus videtur et continetur, quantum

A καὶ οἱ μητριάζοντες, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες, καί τις ἠχῶν λέβης Θεσπρώτειος, καὶ Δωδωναῖον χαλκεῖον· καὶ Κορύβας ἄλλος, καὶ Κούρης ἕτερος, δαιμόνων μιμήματα. Ἐφ' οἷς ἡ Βαυβὼ τοὺς μηροὺς ἀνασυραμένη, καὶ ὁ γυναικεῖος κτείς· οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὴν αἰδῶ αἰσχυνόμενοι. Καὶ οὕτως ἐν αἰσχρῷ τὴν τελετὴν καταλύουσιν.

δ'. Ἡ γοητεία δέ ἐστι τέχνη τις περὶ τοὺς ἐνύλους καὶ χθονίους δαίμονας φαντασιοσκοποῦσα τοῖς ἐπόπταις τὰ τούτων εἴδωλα καὶ τοὺς μὲν ὥσπερ ἐξ ᾅδου ἀνάγουσα, τοὺς δὲ ὑψόθεν κατάγουσα, καὶ τούτους κατωτικούς. Καὶ εἰδωλικὰ ἄττα ὑφίστησι φαντάσματα τοῖς θεωροῖς τῶν τοιούτων. Καὶ τοῖς μὲν ῥεύματά τινα ἐκεῖθεν κυμαίνοντα ἐπαφίησι· τοῖς δὲ δεσμῶν ἀνέσεις καὶ τρυφὰς καὶ χάριτας
B ἐπαγγέλλεται. Ἐπάγεται δὲ τὰς τοιαύτας δυνάμεις καὶ ᾄσμασι καὶ ἐπᾴσμασιν.

ε'. Ἡ δέ γε μαγεία πολυδύναμόν τι χρῆμα τοῖς Ἕλλησιν ἔδοξε. Μερίδα γοῦν εἶναι ταύτην φασὶν ἐσχάτην τῆς ἱερατικῆς ἐπιστήμης. Ἀνιχνεύουσα γὰρ τῶν ὑπὸ τὴν σελήνην πάντων τήν τε οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ δύναμιν καὶ ποιότητα, λέγω δὲ στοιχείων καὶ τῶν τούτων μερῶν, ζώων τε παντοδαπῶν, φυτῶν καὶ τῶν ἐντεῦθεν καρπῶν, λίθων, βοτανῶν, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, παντὸς πράγματος ὑπόστασίν τε καὶ δύναμιν, ἐντεῦθεν ἄρα τὰ ἑαυτῆς ἐργάζεται. Ἀγάλματά τε ὑφίστησιν ὑγείας περιποιητικὰ, καὶ σχήματα ποιεῖται παντοδαπὰ, καὶ νοσοποιὰ δημιουργήματα ἕτερα. Καὶ ἀετοὶ μὲν καὶ δράκοντες βιώσιμος αὐτοῖς πρὸς ὑγείαν ὑπόθεσις· αἴλουροι δὲ καὶ κύνες καὶ κόρακες ἀγρυπνητικὰ σύμβολα. Κηρὸς
C δὲ καὶ πηλὸς εἰς τὰς τῶν μορίων συμπλάσεις παραλαμβάνονται. Φαντάζει δὲ πολλάκις καὶ πυρὸς οὐρανίου ἐκδόσεις. Καὶ διαμειδιᾷ μὲν ἐφ' ἑαυτῶν ἀγάλματα, πυρὶ δὲ αὐτομάτῳ λαμπάδες ἀνάπτονται. Περιέζωσται δὲ καὶ τὴν ἀστρονομίαν σύμπασαν, καὶ πολλὰ διὰ ταύτης καὶ δύναται καὶ ἀποτελεῖ.

ς'. Κληδὼν δέ ἐστι δαιμόνων πονηρῶν, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα πρόσκλησις. Τελεῖται δὲ ἄρτι τρεπομένου πρὸς νότον ἡλίου, καὶ μειοῦντος μὲν ἡμέραν, τὴν νύκτα δὲ αὐξάνοντος. Ἑλληνικῆς γὰρ ἐστι δόξης τὸ μηδένα τῶν ἐνύλων δαιμόνων θαῤῥεῖν τὰς τοῦ ἡλίου αὐγάς. Ἔνθεν τοι καὶ νυκτιλοχοῦσιν ἡμῖν, λοχᾷν ἡμέρας μὴ ἐξισχύοντες. Τοῦ τοίνυν φωστῆρος βορειοτέρου τυγχάνοντος, μὴ πάνυ τι δυνάμενοι τὰ ἑαυτῶν ἐνεργεῖν, ὁπηνίκα πρὸς νότον
D τραπῇ καὶ οἱονεὶ κατηφέστατος ὁ περὶ ἡμᾶς γίνεται ἀὴρ, τηνικαῦτα προεξάλματά τινα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, προκυλινδήματα τῆς σφῶν κακίας ἐμφαίνουσι, καὶ καλούμενοι τοῖς κλήτορσιν ὑπακούουσιν. Ἀλλ' οἵ γε νῦν τῆς τελετῆς προεξάρχοντες τὴν μὲν τῆς κλήσεως οὐκ ἴσασιν ἐπῳδὴν, μηδὲ εἰδοῖέν ποτε· πυρὰ δὲ πολλὰ κύκλῳ τινὶ περιγράφοντες ἐξάλονται τῆς φλογός. Ἦν δὲ καὶ τοῦτο τῆς παλαιᾶς βραχχείας, ἵνα μὴ λέγω μανίας μερίς. Ἔφασαν γὰρ Ἕλληνες, ὁμιχλώδους τοῦ ὑπὲρ κεφαλὴν ἀέρος τυγχάνοντος καὶ παχεῖαν τὴν σύστασιν ἔχοντος, τὰς κατιούσας δυνάμεις εἰλικρινῶς τοῖς καλοῦσιν ὁμιλεῖν· ὁ δέ γε κύκλος κατοχῆς ἔχει δύναμιν. Ὁ γὰρ προσκε-

κλημένος δαίμων, οἱονεί πως περιγραφόμενος, περιγραπτός τε δοκεῖ καὶ κατέχεται ἐς ὅσον ἡ γνώμη τοῦ κλήτορος βούλεται. Τῆς δὲ τοιαύτης τροπῆς τοῦ ἡλίου, μᾶλλον δὲ τῆς ἐν τοιαύτῃ τῶν δαιμόνων κακώσεως ὑποσημαίνειν τι καὶ τὴν θάλασσαν οἴονται· ὑφαρπάζειν γὰρ ἀεὶ τῶν ἐπινηχομένων τινάς, οὐχ ὡς τοῦ ὕδατος ἐπάγοντος τὴν φθοράν, ἀλλ' ὡς τῶν ἐν τούτῳ δαιμόνων ἐνεργούντων τὴν κάκωσιν. Ὥσπερ δὲ ἀερομαντεία τίς ἐστι καὶ φυλλομαντεία, οὕτω δὴ καὶ λεκανομαντεία τοῖς περιττοῖς τὴν σοφίαν Ἀσσυρίοις κατῳκονόμηται ὑπὸ λεκάνης ὑποκειμένης καὶ μαντικοῦ πεπληρωμένης ὕδατος, τὸ πρὸς τὰ κοῖλα τῶν δαιμόνων ἐπιῤῥεπὲς τῷ οἰκείῳ χαρακτηριζούσης σχήματι. Τὸ δέ γε ἐπιχυθὲν αὐτῇ ὕδωρ ἀδιάφορον μέν ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ ὁμογενῆ ὕδατα· ἀλλ' ἥ γε ἐπ' αὐτῷ τελετὴ καὶ τὰ ἐπᾴσματα ἐπιτήδειον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ χρώντος ἐργάζονται πνεύματος. Τοῦτο δὲ δαιμόνιόν ἐστι γεῶδες καὶ μερικόν· καὶ, ἐπειδὰν ἐμπέσῃ τῷ ὕδατι, πρῶτον μὲν ἦχόν τινα ἄσημον τοῖς περιεστηκόσι κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἐμποιεῖ, ἔπειτα δὲ ἐπικείμενον τῷ ὕδατι ἀμυδρούς τινας φθόγγους τῆς τοῦ μέλλοντος ὑποψοφεῖ προγνώσεως. Ἔστι δὲ πάντη πλάνον τὸ τοιοῦτον πνεῦμα, ὅτι τῆς ὑλικῆς ἐστι τάξεως, καὶ ἐξεπίτηδες τὸ γένος τοῦτο τὸν ἀμυδρὸν ἦχον ἐπιτηδεύονται, ἵνα διὰ τὴν ἀσάφειαν τῆς φωνῆς τὸν τοῦ ψεύδους ἀποδιδράσκωσιν ἔλεγχον.

A vult invocantis mens. Hoc quoque solis solstitio, putant mare dæmonum qui in eo sunt malitiam magis subindicare; tunc enim abripit nonnullos natantium, non quod aqua prædam abducat, sed quod dæmones aquam incolentes suam impendant malitiam. Quemadmodum est divinatio ex aere et foliis, ita et ex pelvi divinatio adhibetur ab Assyriis maxime sapientia egregiis; pelvi utuntur subjacente et prophetica aqua plena quæ propria forma dæmonum ad cava propensionem insignit. Quæ in eam infunditur aqua nihil quoad substantiam ab aqua simplici differt; sed quod super eam efficitur mysterium incantationesque quod necessarium est operantur ut divinans spiritus adducatur. Illud autem dæmonium est terrestre et parti- B culare. Et postquam in aquam incidit, primo quidem quamdam confusam vocem astantibus suo adventu emittit; deinde vero aquæ insidens quosdam tenues sonos futurorum prædictionis leniter strepit. Est autem omnino errans hic spiritus, quia ordinis materialis est, et consulto illud genus vocem tenuem curat emittendam ut per vocis obscuritatem mendacii crimen effugiat.

ζ'. Περὶ δὲ τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἀποῤῥήτου παρὰ Χαλδαίοις συνθήκης ἥντινα δύναμιν εἶχε τοῦτό σοι ἐπὶ κεφαλαίων ἐπιτεμοῦμεν. Πρῶτον μὲν θυσία τούτοις ἁγνεύουσα παρεσκεύαστο, ἀρώματά τε καὶ βοτάναι, καὶ λίθοι, κρόκος τε καὶ μυρσίνη καὶ δάφνη, μυστικῶς περικαθαιρόμενα. Χῶρός τε τοότοις περιεγράφετο φυτευομένοις καὶ βοθρευομένοις. Ἐφ' οἷς ὁ τὴν συνθήκην ποιούμενος, δεινός τις ὢν ἀνὴρ τὰ γοητικὰ, καὶ ὀνομάσας τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ τὴν θυσίαν πεποίηται, ὑστεραίας αὖθις εἰς τὸν τῆς τελετῆς παρεγίνετο τόπον. Καὶ ἀναχωννύων τάς τε τῶν φυτῶν βάσεις καὶ τὰς ἀφαγνισθείσας ὕλας, καὶ τῇ λαιᾷ ταῦτα ἀναλαμβάνων χειρὶ, ἀθρόα πάντα καὶ ἐξαπιναίως, δυνάμεις τινὰς ἀνεκαλεῖτο κρυφίους. Αἱ δὲ ἦσαν ὁ τῆς ληφθείσης θυσίας καθηγεμὼν, οἱ τῶν ὅλων κύριοι, ὁ τῆς ἡμέρας προστάτης, ὁ χρονοάρχης, ὁ τετράρχης δαίμων.

7. Quam vim autem habuerit secretum apud Chaldæos pactum, nunc tibi summatim redigam. Primo quidem hostiam puram adhibebant, aromata et plantas et lapides, crocum et myrrham et laurum, mystice purificata. Spatium quoddam C circa ea plantata et obruta describebatur. Deinde qui pactum faciebat, peritus quidam incantamenti homo, postquam nominaverat rem propter quam hostiam offerebat, postridie in mysterii loco aderat. Et exaggerans plantarum bases et consecratam materiam, sinistraque manu eas accipiens, omnes confestim et subito, potentias quasdam occultas invocabat. Illæ autem potentiæ erant victimæ duæ, materiæ domini, temporis princeps, tetrarcha dæmon.

Ἀρκεῖ ταῦτα καὶ γλώττῃ κεκαθαρμένῃ καὶ ἀκοῇ σώφρονι.

Hæc linguæ mundatæ et auri sapienti sufficiunt.

—

PSELLUS

DE

LAPIDUM VIRTUTIBUS

CUM NOTIS PHIL. JAC. MAUSSACI ET JOAN. STEPHANI BERNARDI.

(Lugduni Batavorum, apud Philippum Bonk. MDCCXLV, in-8.)

—

Viro nobilissimo ac eruditissimo Arthuro Freeman S. D. P. J. Steph. Bernardus.

Ut te eligere non dubitaverim, vir nobilissime, cujus nomini librum hunc inscriberem, facit, tum singularis tuus erga me amor, quo me semper es prosecutus, et stabilis ac firma, quæ inter nos intercessit familiaritas; tum etiam mirus tuus ac rarus omnino in litteras politiores impetus, ut hocce meæ in te observantiæ testimonium tibi haud ingratum fore, non vane colligam. Inhumanus prorsus viderer si ullam unquam occasionem præterlabi sinerem, qua tibi gratum animum declarare possem, imprimis cum opusculo huic tenui ac levidensi non parum splendoris ex dotibus tuis egregiis concilietur. Hilari idcirco, quæso, fronte Psellum hunc excipe, quod mihi quodam modo dolorem istum leniet, quem persentisco, ubi brevi me ista voluptate privatum iri recordor, quam ex doctissimis tuis ac mira suavitate conditis sermocinationibus percipio. Summopere vero te rogo, ut eumdem amorem, quem mihi præsenti testatus es, etiam absenti servare velis; ego vero non patiar, ut quidquam de amicitia nostra imminutum esse videatur. Vale.

Scribebam Lugduni Batav. pridie Kalend. Junii MDCCXLV.

—

Viro clarissimo Gilberto Gaulmino quæstori Molinensi Phil. Jac. Maussacus S. D.

En tibi, Gaulmine vir præstantissime, Psellum tuum, quem nuper nomini tuo, dum una Lutetiæ versaremur dicandum destinaveram. Tum illum dico non tam quod tibi ex pollicitatione debeatur, quam quia nemo melius te dignitatem ejus et excellentiam novit, quod, etsi laudum virtutumque tuarum perpetuus præco non essem, probarent tamen satis breves illæ eruditæque notæ, quas paucis diebus et omnes amici tui sciunt effutiisti potius quam meditatus es in obscurissimum ejusdem auctoris de dæmonum operatione libellum. Poterat hunc quidem amicitia nostra non πρόσκαιρος jure sibi vindicare : sed eruditio tua non vulgaris, et ingenium extra omnium ingeniorum aleam positum extorquere valuit ab invito. Est hic auctor, ut non te latet; Platonicus insignis, et qui ex professo non tantum Platonem imitatur eloquendo, sed philosophando. Latuit autem hactenus iste liber de lapidum virtutibus, qui, ne quid assentationis gratia videar dixisse, excellentissimus est, et inter præcipuos ejus labores ac fetus meretur præcipuum nancisci locum. Eum mei gratia Jacobus Sirmundus e societate Jesu, vir mihi amicissimus, et his litteris, quæ nos humanos faciunt, non leviter tinctus, e veteri quodam codice descripsit, et descriptum liberaliter communicavit, sed adeo scatebat mendis ille codex, ut ipsa soricina næuia esset confessior : tantis enim repletum hoc exemplar confusionibus inveni, ut quamvis de lapidibus longe inter se diversis agat auctor, tamen quia aliquando quæ sibi contraria erant in unum coaluerant, nullæ plane contrarietatis notæ apparerent. Magnum est fateor, ab erroribus qui veterum libros obsident, eos purgare et liberare, sed confusiones quibus mens auctoris obscuratur, ordo et series operis turbatur, similiaque monstra domare, majus illud opus est. Quod tu probe nosti, mi Gaulmine, qui in istis adeo es τριβωνευόμενος, ut e paucissimis qui in hoc senio litterarum idem dolium versant, non verear te principem constituere, licet eam ætatem adhuc non attigeris, qua majores dicimur. Tanto enim ingenii acumine polles, ut quæ alii assecuturos se vix audent sibi polliceri multorum annorum curriculo, te brevissimo spatio, ipso temporis puncto et momento ea non solum attingas, sed et longe majora et difficiliora. Omnes hodie qui litteris operam, ut decet, navant, et humanitatem quam pauci noverunt colunt, vel ad plurium linguarum cognitionem pervenire gestiunt, ut omne genus auctorum bonæ notæ familiare sibi reddere queant, et historiam ab ovo, ut dicitur, usque ad mala, qui ultimus studiosi et sapientis hominis scopus esse debet, perfectissime tenere, vel scientias consectantur, philosophiam dico, theologiam, medicinam, vel mathematicas disciplinas, aut juris artem. Eorum qui in scientiarum cognitione immorantur bona pars,

linguas, sine quibus frustra cupimus scire, ignorat et bonis ac humanioribus litteris est destituta, ita ut id hominum genus imitari et eorum vestigia premere, hoc sit semper velle cæcutire et cum barbarie luctari. Reliquorum, quorum pusillus est numerus, bona enim mente pauci præditi sunt in litteris, quæ hodierna est nostri sæculi supinitas, unam te novi, Gaulmine, qui plures linguas calleas, et earum cognitioni sedulo quotidie incumbas. Mirata est olim Athenæi ætas aurea et cultissima homines διγλώττους· vide amabo te quid nostra ferrea factura sit, quæ virum non δίγλωττον duntaxat, sed πεντάγλωττον habet, quem priori illi sæculo opponat. De te loquor, Gaulmine, quem omnes qui te de facie noverunt, sciunt Arabismi scientissimum, Hebraismi, Turcismi, de linguis enim Græca et Latina quid attinet loqui? cum in eis tantos profectus jam feceris, ut pauci qui tecum possint comparari in earum cognitione supersint, qui te superet nemo. Novit hoc probe pridem senatus Parisiensis a quo cum præfecturam tuam ambiebas, tantis oneratus es laudibus, ut in magistratuum numerum contra quam vetant hujus imperii leges, te sine probatione cooptaverit. Nulla autem earum linguarum Orientalium est, καὶ τοῦτο θαυμαστότατον, quam intra paucos menses perdiscere non possis, dummodo fido liceat uti tibi præceptore, tam tenaci memoria gaudes, tanta discendi et litteras tractandi cupidine. Faxit Deus qui nos et nostra omnia temperat, ut Nestoreos ad rei litterariæ incrementum superes annos, et tarda sit illa dies, quæ te nobis eripiet. Vale, mi Gaulmine, vive in æternum, et pignus istud amicitiæ in te nostræ certissimum accipe. Tutare nos ab invidorum linguis, et tumultuarium huncce laborem nostrum limatissimo ingenio tuo excole, perfice atque adorna curis tuis : quæ enim nos dum procedebant operæ scripsimus, emendationem potius auctoris et interpretationem spectant, quam illustrationem. Iterum vale.

Ex musæo nostro. Tolosæ Kalend. Septembris. Anno MDCXV.

—

Lectori benevolo S. D. J. Steph. Bernardus.

De Pselli nostri vita ejusque scriptis, non est quod quidquam memorem, benevole lector, cum illa quæ huc spectant abunde cognosci queant ex Leonis Allatii viri doctissimi Diatribe de Psellis, a celeberrimo Joanne Alb. Fabricio iterum edita tom. V *Bibliothecæ Græcæ*. Breviter tantum recensebo illa quæ de hoc de lapidum virtutibus libello monenda habeo; tum etiam quid ipse ad novam hanc editionem contulerim, exponam. Primus hunc libellum in lucem emisit Claudius Ancantherus, ut testatur Lindenius *De scriptis Med.*, p. m. 546. *Nomenclator Gemmarum, quæ magis in usu sunt, cum earumdem medicinis, nunquam antehac, quod sciri adhuc potuerit editus, Claudio Ancanthero medico et Cæsareo historico ex Græco. Accesserunt ejusdem Ancantheri in hunc libellum notæ breves non infructuosæ. Typis Otthomarianis*, 1594, in-8. Prediit deinceps una cum Plutarcho *De fluminibus* cura Philippi Jacobi Maussaci, qui primus eum Græce edidit, addita versione et notis, Tolosæ, 1615. in-8. Transtulit quoque hunc Pselli libellum in Latinum et Italicum sermonem anatomicus dexterrimus Adrianus Spigelius quod refert Leo Allatius in Diatribe cap. 47, p. 31. *Ejusdem Libellum*, de Lapidum virtutibus *Philippus Jacobus Maussacus primus vulgavit, Latine vertit et emendavit editus est Tolosæ Græce et Latine anno* 1615, 8. *Verum libellum hunc ante Maussacum Latine et Italice redditum ab Adriano Spigelio philosopho et medico, et gymnasii Patavini anatomico, apud liberalem Cremam philosophum ac medicum Tarvisinum præstantissimum conservari ad hunc diem, epistola sua mihi, utriusque amicissimus, Jacobus Philippus Thomasinus significavit. Libelli item meminit Casaubonus in Ælii Spartiani Antoninum Caracallam notis. Et Justus Rycquius in Epist. Centuria nova Epist.* 29, *in Saregica bibliotheca inter alia opuscula manuscripta illum se vidisse refert.* Hæc Leo Allatius loc. cit. Nunquam vero, quod sciam, Spigelii versio lucem aspexit. Ex apographo Jacobi Sirmondi se hunc librum vulgasse fatetur Maussacus in epistola dedicatoria ad Gilbertum Gaulminum. Cæterum an Psellus et quisnam iste fuerit, an vero alius hujus libelli auctor statuendus sit, disquirit Leo Allatius loc. cit., cap. 10, p. 8.

Meditanti vero mihi denuo hunc libellum vulgare, sola sese mihi obtulit editio Maussaci, quæ Græcum textum sisteret, quam sola proinde sequi debui; neque etiam cl. Ancantheri versionem oculis lustrare licuit, quamvis id valde optassem, imprimis cum Maussacus usus sit codice lacero admodum ac mutilo, quæ res viro eruditissimo imposuit, ut mire quædam loca explicuerit. Quamvis autem nihil præter Maussaci editionem ad manus esset, quod mihi fuisset adjumento; sperabam tamen fore ut maculas si non omnes, saltim plurimas eluerem, si scriptores, qui eodem argumento occupati fuerunt, consulerem atque conferrem, quod quantum mihi profuerit tu, Lector, judicabis. In notis studui potissimum nævos abstergere, qui sensui verborum ac auctoris menti officerent, ac ubi id non prorsus ἀπροσδιόνυσον videbatur, aliis quoque auctoribus aliquam lucem affundere sategi. Tu vero B. L. conatus hosce boni consule; sic ad plura tentanda animus mihi adjicietur. Vale.

—

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΙΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΛΙΘΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.

—

SAPIENTISSIMI ET EXCELLENTISSIMI

PSELLI

DE LAPIDUM VIRTUTIBUS LIBELLUS.

(Interprete Philippo Jacobo Maussaco.)

—

Virtutum quæ lapidibus insunt causas tibi redditurum me vix ausim mihi polliceri : nec hac in parte imitabor insolentiam et temeritatem Dogmaticorum, licet possim multa et facunde et copiose de quolibet dicere. Lapidum autem qui nobis cogniti sunt, et quas maxime in illis amamus virtutes aperiam tibi, ut in tempore ipsis utaris, et aliquid utilitatis ex eis accipias, utque lapides nobis incognitos deseras, onocardium scilicet, olcadem, spongitem, leimoniatem, lincurium, triglitem, triophthalmum, socondium, scringitem, schistum, et quotquot hujusmodi sunt, quorum nomina sola tenemus, in eos vero nunquam incidimus. Incipiam igitur ab his qui nobis magis noti sunt.

Adamas statim occurrit, qui vitreum et splendidum habet colorem, solidusque et fractu difficilis. Febres semitertianas suspensus aut alligatus restinguit.

Æmatites in vocatur, quod aqua irriguus san-

A Αἰτιολογήσασθαι μέν σοι τὰς ἐν τοῖς λίθοις δυνάμεις οὐκ ἂν τολμήσαιμι, οὐδὲ μιμήσομαι, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τῶν Δογματικῶν (1) τὴν προπέτειαν δυνάμενος ἀφ' ἑκάστου πολλὰ εὑρεσιλογεῖν. Ἑκάστης δὲ τῶν διεγνωσμένων ἡμῖν λίθων, καὶ ἃς μάλιστα ἀγαπῶμεν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐνούσας δυνάμεις ἀνακαλύψω σοι, ἵνα ἐν καιροῖς αὐτοῖς χρῷο, καὶ τινα ὠφέλειαν καρπίζοιο παρ' αὐτῶν, καὶ ἵνα τὰς ἀγνώστους ἡμῖν λίθους ἐάσω τὸν ὀνοκάρδιον, καὶ τὴν ὀλκάδα, καὶ τὸν σπογγίτην (2), τόν τε λειμωνιάτην (3), καὶ τὸν λιγγούριον (4), τόν τε τριγλίτην, καὶ τὸν τριόφθαλμον (5), καὶ τὸν σοκόνδιον (6) καὶ σκριγγίτην (7), καὶ τὸν σχιστὸν (8), καὶ ὅσοι τοιοῦτοι, ὧν τὰ ὀνόματα μόνον ἴσμεν, οὐ μέντοι γε αὐτοῖς ἐντυγχάνομεν· ἀπὸ τῶν γνωριμοτέρων ἡμῖν ἀπάρξομαι.

B Αὐτίκα ὁ ἀδάμας (9)· χροιὰν μὲν οὗτος ἔχει ὑαλίζουσαν καὶ στιλπνὴν, κραταιός τέ ἐστιν καὶ δύσθραυστος· ἡμιτριταίους (10) πυρετοὺς σβέννυσιν ἐξαρτώμενος.

Ὁ αἱματίτης (11)· ὀνομάζεται δὲ οὗτος (12), ὅτι

NOTÆ.

(1) Δογματικῶν. Dogmaticos hic traducit, qui eorum quæ quæruntur veras causas se invenisse profitebantur. Sextus philosophus lib. I. *Pyrrh. Hypotypos.*, cap. 1, accerrimus eorum hostis consulendus. Dogmatici fuere Aristoteles, Epicurus, Stoici et alii quidam. MAUSSACUS.

(2) Σπογγίτην. Dioscorides lib. V, cap. 163. Plinius lib. XXXVII, cap. X : *Spongites spongiæ nomen repræsentat.*

(3) Λειμωνιάτην. Plinius loc. cit. : *Limoniates eadem videtur quæ smaragdus.*

(4) Λίγκουρον. Legendum potius λιγγούριον vel λυγκούριον. Male est apud Hesychium λυγιουργὸν, τὸ ἤλεκτρον. Indubie reponi debet λυγκούριον. Lyncurium adeo notum est, ut mirari subeat, quomodo Psellus ipsum inter ignotos lapides recensere voluerit. MAUSSACUS. — Plinius lib. XXXVII, cap. 2 et 3; Solinus *Polyh.* cap. 8, Marbodeus cap. 51.

(5) Τριόφθαλμον. Plinius lib. cit. cap. 11. *Triophthalmos cum onyche nascitur, tres hominum oculos simul exprimens.*

(6) Σοκόνδιον. Videtur legendum καὶ τὸν Σακόδιον. Est species jaspidis de qua Plinius lib. XXXVII, cap. 9 : ***Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi sacon vocant, talem gemmam sacodion.***

(7) Σκριγγίτην. Corrigo καὶ τὸν Συριγγίτην. Plinius lib. cit. cap. 10 : *Syrinhites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur.*

(8) Σχιστόν. Dioscorides lib. V, 145; Plinius lib. XXXVI, cap. 20.

(9) Ἀδάμας. Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap 4;
C Solinus *Polyhist.* cap. 65; Theophylactus Simoc. *Quæst. Physic.* quæst. 1; Marbodeus *De gemmis* cap. 1.

(10) Ἡμιτριταίους. Alias vires ipsi ascribunt Plinius loc. cit. et ex eo Marbodeus.

(11) Αἱματίτης. Dioscorides lib. V, cap. 144. Plinius lib. XXXVI, cap. 20, et lib. XXXVII, cap. 10; Galenus lib. VIII. *Simpl. Medic.*, p. m. 121; Solinus cap. 42. Marbodeus cap. 36, χρυσεπήσιος λίθος dicitur chemicis. Glossæ chemicæ p. 144; χρυσεπήσιος λίθος, αἱματίτης.

(12) Οὗτος. Forte melius οὕτως, sed parum refert utro modo legas. MAUSSACUS. — Legend. οὕτως.

βρεχόμενος ὕδατι αἱματώδη χροιὰν ἀφίησι· ὀφθαλμίας ἰᾶται μεθ' ὕδατος ἐγχριόμενος.

guineum colorem induat : sanat hic morbos oculorum, aqua illitus.

Ἀμέθυσος (13) ὑακινθώδης (14) μέν ἐστι τὴν χροιὰν, ἰᾶται δὲ καὶ κεφαλαλγίας, καὶ τοὺς πίνοντας οἶνον (15) φυλάττει νήφοντας, ὅθεν αὐτῷ καὶ τοὔνομα.

Amethystus hyacinthini coloris est, sedat dolores capitis, et vinipotores aut bibaculos abstemios reddit et sobrios, unde illi nomen.

Ὁ ἄνθραξ (16) ἐν Ἰνδοῖς μὲν ἔχει τὴν γένεσιν· ἔστι δὲ ἄνθραξιν ἐμφερὴς, καὶ ὁ μέντοι ἐστὶ τηλεφεγγὴς (17), ὁ δὲ βραχύτητι (18) μελάντερος. Εὑρίσκεται δὲ ἐν ὄρεσιν ἀντιλάμπων ταῖς ἀκτῖσι ἡλιακαῖς, καὶ ποικιλλόμενος (19) μέν· τοῦτον (20) οἱ λιθογνώμονες ἴασιν, οὐ μήν γε καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ μεμαθήκασιν, εἰ μὴ μόνον τὸν ἀνθρακίτην τὸν παρὰ Θεσπρωτοῖς γενόμενον, ἔλαττον τὸ πυραυγὲς ἔχοντα. Κεφαλαλγίας (21) ἰᾶσθαί φασι παρὰ τῷ κάμνοντι θυμιώμενον.

Carbunculus in India generatur : est autem carbonibus similis, splendet unus procul, alter vero ob exiguitatem nigrior est. Porro invenitur in montibus adversus solis radios respondens et variegatus. Hunc quidem gemmarii optime norunt, sed ejus virtutes nequaquam, si anthracitem excipias, qui apud Thesprotos nascitur, et igneum splendorem habet remissiorem. Hunc morbis capitis mederi referunt, si ægroto offeratur suffitus.

Ὁ αἰσχάτης (22)· ἔστι δὲ ποικίλυς τὴν χροιὰν καὶ διηγλαϊσμένος· καὶ ὁ μὲν παρωχρος (23), ὁ δὲ φοινικόχρους ἢ σαρκοειδής (24). Ὀφθαλμῶν ῥεύματα καὶ κεφαλαλγίας ἰᾶται, ἐπέχει δὲ καὶ ῥοῦν γυναικῶν καὶ τῷ ὑγρῷ ὕδρωπι (25) ἀντίθετός ἐστι, καὶ τοσοῦτον αὐτῷ τὸ παριὸν (26) τῆς ξηραντικῆς δυνάμεως, ὡς καὶ ὕδωρ ἀναπίνειν δύνασθαι καὶ κενὸν ἄγγος ποιεῖν.

Æschates diversicolor est et splendidus : unus autem pallidus est, alter rubicundus aut carneus : oculorum fluxionibus et capitis doloribus medetur, et sistit mulierum menstrua, adversaturque omnino humidæ hydropisi, tantumque virtutis siccificæ ei inest, ut et aquam ebibere possit, et vas vacuum relinquere.

Ὁ δὲ βήρυλλος (27). Τρεῖς δὲ τούτου τοῦ λίθου μορφαὶ, καὶ ὁ μὲν αὐτῶν ἐλαιοβαρύς (28) ἐστι τὴν

Beryllus. Tres hujus sunt lapilli formæ : alius colorem habet olei obscurum, alius marinum, alius

NOTÆ

(13) Ἀμέθυσος. Plinius lib. XXXVII, cap. 9, Marbodeus cap. 4 :

India mittit eum, gemmarum maxima nutrix.
Hic facilis sculpi, contrarius ebrietati

(14) Ὑακινθώδης. Theophrastus ὑακινθῶδες diceret, quia ἐμέθυσον vult esse neutrius generis, sed ut puto ἀμέθυσος et ἀμέθυσον dici potest, hoc in neutro illud in masculino, quare nihil hic mutandum. MAUSSACUS. — Dicitur quoque ἡ ἀμέθυσος, in feminimo genere, sic Heliodorus *Æthiop. c.* lib. V, cap. 13, ubi eleganter hanc gemmam describit.

(15) Οἶνον. Membrana male habebat οἴνου. — MAUSSACUS.

(16) Ἄνθραξ. Plinius lib. XXXVII, cap. 7 ; Marbodeus cap. 10.

(17) Τηλεφεγγής. Inquinatissima hæc erant in manu exarato. Nos conjectura restituimus καὶ ὁ μέντοι ἐστὶ τηλεφεγγής· nam quid sit θυληφεγγὴς, ut scriptum erat in codice, nemo scit. MAUSSACUS. — Bene Maussacus hæc restituit. Aelianus *Hist. Animal.* lib. VIII, cap. 22, de hac gemma : Τὴν δ' οὖν λίθον ἔνδον ποι κατέθετο· εἶτα νύκτωρ διυπνισθεῖσα, ὁρᾷ αὐγήν τινα καὶ αἴγλην ἀφιεῖσαν, καὶ κατελάμπετο ὁ οἶκος ὡς εἰκομισθείσης δᾳδός· τοσοῦτον ἄρα ἐκ τοῦ βώλου τὸ σέλας ἀνίει τε καὶ ἐτίκτετο.

(1) Βραχύτητι. Legendum Βραχύ τι,

(19) Ποικιλλόμενος. Forte ποικιλείμων. Membrana habet ποικιλιάμενος omnino male. MAUSSACUS. — Locus haud dubie corruptus, cujus sanatio a codice ms. est exspectanda.

(20) Τοῦτον. De ejus viribus sic disserit Habdarrahamanus tract. III, *de gemmis* cap. 1 : *Inter præcipuas ac præstantissimas carbunculi virtutes istæ recensentur : Si quis carbunculo sese obsignat, vel appensum gestat, tutus securusque erit a contagio et peste. Cor mirum in modum lætificat, ejusque abigit mœrores. Venenis præsentaneum est remedium, quod inter notissimas ejus virtutes recensendum est.*

(21) Κεφαλαλγίας. Videtur ante hanc vocem excidisse τοῦτον.

(22) Αἰσχάτης. Idem qui achates dicitur. Consulantur de eo Plinius lib. XXXVII, cap. 10 : Solinus cap. 11. Marbodeus cap. 2. Orpheus p. 230, qui corruptus p. 236, vs. 66. quem locum hac occasione emaculemus.

Σπερχόμενοι ποτὶ βωμὸν, ἀολλέες ἐκπρομολόντες
Χηραμόθεν ὀρόωνται ἐφερπύζοντες αὐτμήν

Vertit interpres :

Festinantes ad aram, confertim erumpentes
Ex suis latibulis, adreptantes aspectant.

Pro ὀρόωνται legendum ἀρύονται.

(23) Πάρωχρος. Illum videtur innuere qui leucachates, vel eum qui cerachates dicitur, de quo Marbodeus loc. cit. :

Cerea cui facies, quia creber, vilis habetur.

Frustra nititur Marbodeus, etymologiam hujus vocis ex Latino sermone petere, cum sic dicatur hic lapis quod cornu colore referat.

(24) Σαρδοειδής. Putamus restituendum σαρκοειδής, ut paulo post legitur in ὄνυξ. MAUSSACUS. — Σαρκοειδής correxit Maussacus, sed præstabit servare lectionem codicis ms., cum Plinius loc. cit. et alii *sardachatem* memorent.

(25) Ὑγρῷ ὕδρ. Viderint medicorum filii, quid sit humida hydropisis. MAUSSACUS. — Anasarcam opponi siccæ tympanitidi recte ad oram exemplaris, quo utor, notavit vir doctus.

(26) Περιόν. Melius παριόν. MAUSSACUS. — Monui in notis ad Demetrium Pepag., p. 10, περιὸν esse legendum, meque antea temere nimis fidem adhibentem Maussaco suspicatum esse legend. περιττόν. Vidi postea virum summum Th. Reinesium lib. II *Var. lect.* cap. 18, pag. 301, quoque emendasse περισσόν. Sed pace tanti viri dixerim, placet adhuc lectio codicis ms.

(27) Βήρυλλος. Plinius lib. XXXVII, cap. V. Solinus Polyh. cap. 64 ; Marbodeus cap. 9.

(28) Ἐλαιοβαρύς. Forte leg. ἐλαιοβαφής.

denique splendidus est, et ejusdem naturæ, et procul resplendens. Lapis igitur hic intentiones curat, convulsiones, oculorum dolores, auriginem.

Galactites occulto scatet lacte, unde et ipsi nomen inditum est, mulieribus vero lac attrahit, et oblivionem inducit malorum, quorum memoriam etiam revocat; contrarius enim est omnino belluarum vulneribus, si circumnectatur.

Electrum. Unum quidem Indicum est, alterum Libyticum : reperiuntur autem juxta fluvium Eridanum. Quidam vero ipsum aiunt lacrymam esse cujusdam arboris. Leve est, idque adolent, ut thus et resinam lentisci : urinæ difficultatem circumnexum sedat, et febrem sanat, et stomachi fluxiones cohibet, et inunctum aut illitum oculis visus acuitatem præbet.

Jaspis lapis natura crystallum pene refert, paulo vehementius colorem intendens. Optimus purpureus est, melior ille qui magis est vocalis, parumper albus. Est et aereus quidam qui capitis fluxiones tollit, et expellit malum illud, quo cum labo-

A χροιάν· ὁ δὲ θαλάττῃ προσεοικώς· ὁ δὲ λάμπρὸς τὰς αὐγὰς καὶ ὁμοφυής, καὶ λάμπων πόῤῥωθεν· οὗτος οὖν ὁ λίθος ἐντάσεις ἴαται, καὶ σπασμούς, καὶ ὀφθαλμῶν ὀδύνας, καὶ ἴκτερον (29).

Ὁ γαλακτίτης (30) ἀποῤῥήτῳ βρύει γάλακτι, ἔνθεν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὔνομα· κατασπᾷ δὲ γάλα ταῖς γυναιξί· λήθην δὲ ἐργάζεται τῶν κακῶν καὶ μνήμην τῶν κακῶν (31)· ἀντίθετος γάρ (32) ἐστι καὶ θηρίων (33) πληγαῖς περίαπτος γεγονώς.

Τὸ ἤλεκτρον· ἔστι δὲ τὸ μὲν Ἰνδικόν, τὸ δὲ Λιβυτικόν (34)· οἰκειοῦνται (35) δὲ παρὰ τὸν Ἠριδανὸν (36) ποταμόν· ἔνιοι δὲ καὶ δάκρυον αὐτό φασι δένδρου (37) τινός· κοῦφον γὰρ ἐστι καὶ θυμιᾶται ὡς ὁ λιβανωτὸς καὶ ἡ μαστιχή· ἴαται δὲ δυσουρίαν περιαπτόμενος, καὶ πυρετὸν ἀπαλλάττει, καὶ στομάχου

B ῥεῦμα ἵστησι, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς δὲ ἐγχριώμενος ὀξυδορκίαν χαρίζεται.

Ἡ ἴασπις φύσει κρυσταλλοειδής, ὀλίγου (38) ἐπιτεινομένη τὴν χροιάν, καὶ ἀρίστη μὲν ἡ πορφύρουσα (39), δευτέρα (40) ἡ φθεγματικωτέρα (41) παράλευκος· ἔστι δέ τις καὶ ἀεροειδής (42)· ἀναστέλλει δὲ ῥεύματα κεφαλῆς, καὶ τοὺς ἐφιάλτας (43)

NOTÆ.

Ἴκτερον. Cæl. Aurelianus lib. III. *Morb. chronic.*, cap. V : *Passio vocabulum sumpsit secundum Græcos ab animalis nomine, quod sit coloris fellei.* Nemde a galbula. Χρυσιασμὸς etiam dicitur. Synesius ms. libr. *De febribus* : Πλειστάκις δὲ συμβαίνει ἐν τούτῳ τῷ πυρετῷ περὶ οὗ λέγομεν, φρενῖτις καὶ βῆχος ξηρὸς καὶ λειποθυμία ἢ χρυσιασμὸς ὃ ἐστι ἴκτερος.

(20) Γαλακτίτης. Dioscorides lib. V, cap. 150; Plinius *H. N.* lib. XXXVII cap. 10; Solinus cap. 12; Orpheus p. 200; Marbodeus cap. 31. Corruptus leviter Orpheus pag. 202 :

Δαὶ δέ σε καὶ βασιλῆες ἀμύμονεν αἰδέσσονται.

C Legend· Ναὶ δέ σε κ. τ. λ.

(31) Τῶν κακῶν. Haud dubie legendum τῶν καλῶν. Orpheus *De lapidibus*, pag. 200, vs. 7 :

Ἠδ' ἄρα μιν λήθαιον ἐφήμισαν, οὕνεκεν αἰεὶ
Μεμνῆσθαι κακότητος ὀϊζυρῆς ἀπερύκει
Θνητοὺς ἀθανάτους τε· νόον δ' ἐριούνιον εἶναι
Θέλγει, ἐποτρύνων ἀγανὰ φρεσὶ βουλεύεσθαι.

(32) Γάρ. Malim δέ.

(33) Θηρίων. Τὰ θηρία sunt animalia venenata, vide quæ notat cl. L. Bos. ad Act. Apost. cap. XXVIII, p. 62.

(34) Λιβυτικόν. Ad oram sui exemplaris, quod nunc in bibliotheca Lugd. Batav. servatur, correxit Vossius Λιγυστικόν.

(35) Οἰκειοῦνται. Forte leg. εὑρίσκονται.

(36) Ἠριδανόν. Non video quomodo electrum Indicum et Libyticum juxta fluvium Eridanum reperiri possint. MAUSSACUS.

D (37) Δένδρου. Consule Philostratum. *Icon.* lib. II, in Phaetonte (lib. I, cap. 11, p. 780.) ID.

(38) Ὀλίγου. Malim ὀλίγον. Ὀλίγου forte legendum apud Themistium Orat. 4, p. ed. H. Steph. Ἤγαγε δ' οὖν αὐτοῖς τὰ ἀγώγιμα ὅσα τέ μοι πρῶτα ὑπῆρχε, καὶ ὅσα παρ' ὑμῖν ἐνθένδε ἐπορισάμην ἐν εἴκοσιν ὀλίγοις ἐνιαυτοῖς. Pro ὀλίγοις Petavius corrigit ὅλοις· malim ὀλίγου, *per viginti ferme annos.*

(39) Πορφύρουσα. Malim πορφυρίζουσα.

(40) Δευτέρα. Leg· δευτέρα δὲ ἡ.

(41) Φθεγματικωτέρα. Vertit Maussacus, *qui magis est vocalis.* Sed corrupta hæc vox legend. φλεγματικωτέρα. Dioscorides lib. V, cap. 168 : λίθος ἴασπις ὁ μέν τίς ἐστι σμαραγδίζων· ὁ δὲ κρυσταλλώδης, ἐοικὼς φλέγματι. Sic solent librarii voces similes confundere. Hippocrates lib. *De insomniis.* sect. 4, p. 375, ed. Foesii : Αὐτὴ δ' ἑωὐτῆς ἡ διάνοια οὐ γίνεται· leg. αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἡ διακονία οὐ γίνεται. Oribasius *Anatom.* p. 120 : καὶ ἔστιν αἰσθητὸν τὸ στόμα τοῦ πόρου τούτου, κἂν μὴ πάνυ τι μέγα τὸ ζῶον ᾖ. Quæ verba haud dubie prave se habent. Lego καὶ ἔστιν αἰσθητικὸν τὸ στ. τ. π. τ. κ. μ. π. τ. μέγα τὸ ξῦον ᾖ. Cassius in *Quæst. medic.*, quæst. 22 : ὥς τε καὶ τούτου κακωθέντος, καὶ τῆς φωνήσεως ὑποκειμένης, εἰκότως οὐκ ἀντιλαμβάνονται τῶν φωνῶν. Verba καὶ τῆς φωνήσεως ὑποκειμένης omisit in versione Conr. Gesnerus, haud dubie quod illa corrupta judicaret; corrige itaque καὶ τῆς σφηνώσεως ὑποκειμένης. Orpheus *Argonaut.* vs. 424 :

Καὶ Κρόνον αἰνολέτην, ὥς τ' ἐς Δία τερπικέραυνον
Ἤλυθεν ἀθανάτων μακάρων βασιλήϊος ἀρχή.

Suspisor legendum καὶ Κρόνον εὐνολέτην κ. τ. λ. Tryphiodorus *De excid. Ilii*, vs. 412 :

μάτην δὲ χρῆς ἅπερ ἴσχεις.

Varie tentarunt hunc locum viri docti, sed erud. Merrick ex codice ms. cl. Reimari aliam affert lectionem :

μάτην δ' ὀλάουσ' ἀπερύκεις.

Pro ἀπερύκεις corrigit ἀγορεύεις, malim legere ἀπερύγεις. Hesychius ἐρύγειν, φωνεῖν. Aristides Orat. in Minervam, p. 10, ἀναπνεῖ τε εἰς αὐτόν. Corrigit vir doctus ἀναπαύει, quam emendationem rejicit tueturque vulgatam lectionem cel. Jac. Elsnerus in schediasmate critico pag. 40. Suspicor legendum ἀναπνεῖ τε ἴσα αὐτῷ, levi, ni fallor, mutatione.

(42) Ἀεροειδής. Orpheus *De lapid.*, p. 206 :

Καὶ γλαφυρὸν κομίσας ἀερόχροον αἶκεν ἴασπιν.

Sic legendum, non ut vulgo editum ἐαρόχροον.

(43) Ἐφιάλτας. Actuarius lib. I. *De dignot. morb*, cap. 35 : Ὁ δ' ἐφιάλτης οὕτω καλούμενος, πάθος ὢν κατὰ τοὺς ὕπνους συμβαῖνον, οὐ πάνυ μὴν καθ' αὐτὸ κακόν, μεγάλα δέ τινα προσημαίνει κακά. Ἐπιληψιῶν γὰρ καὶ μελαγχολιῶν εἴδη ἔτι τε ἀποπληξίαι, καὶ ὅ τι σύνεγγυς αὐτοῦ, θαμίζοντος τοῦ ἐφιάλτου προσημαίνεται. Λέγεται δὲ ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἐφάλλεσθαί τινα τοῖς πάσχουσιν· ὡς τινος γὰρ αὐτοῖς ἐπικειμένου καὶ οἷον πνί-

ἀπωθεῖται, καὶ λοιμικοῖς ἀντιτάττεται πάθεσι καὶ ἐπιληπτικοῖς (44). Ἔστι δέ τις ἴασπις σμαραγδίζουσα (45)· ἡ δὲ ἐμφερὴς χιόνι, καὶ ἄλλη ἐμφερὴς ἄρνου ἐγκεφάλῳ, ἧς οὔπω οὐδεὶς ἐγνώκει τὴν δύναμιν.

Ὁ ἰδαῖος (46) δάκτυλος ἐν Ἴδῃ τῆς Κρήτης γίνεται, καὶ ἔστι τὸ σχῆμα δακτύλῳ ἀνδρὸς ἐμφερὴς τῷ ἀντίχειρι· τὴν χροιὰν σιδηρόχρους· οὗτος ὁ λίθος δικαιότατος πάντων τῶν λίθων ἐστί· τὰς μὲν γὰρ ἐκ τῶν δικαίων μίξεων γενομένας σπορὰς τελειοῖ, φθείρει δὲ τὰς ἀθεμίστους καὶ παρανόμους.

Ὁ κρύσταλλος (47) ἔοικε μὲν ὕδατι καθαρῷ, ἐγκαεὶς (48) δὲ ὑπὸ ἡλίου χροιάν ἀμεθύσου μευαλαμβάνει, ἐπὶ δὲ τὸ βαθύτερον τραπεὶς ἰάσπιδι γίνεται ὅμοιος· οὗτος τρόμους (49) ἀπερύκει καὶ ἐκλύσεις νεύρων ἀνατριβόμενος. B

Ὁ λυχνίτης (50)· ἔστι δὲ νυκτάλωπος (51), ἀρτηθεὶς ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ῥεύματά τε ἐπέχει ὀφθαλμῶν ἐν λινῷ ῥάκει περιτιθεὶς τῷ μετώπῳ.

Ὁ μαγνίτης (52) λίθος ἐστὶ μέγας καὶ βαρὺς καὶ

A rat quis, se grandi mole opprimi noctu et ab alio invadi putat: et pestiferis morbis ac epilepticis omnino adversatur. Est et jaspis quidam in smaragdi modum resplendens, alius vero nivi similis, alius denique hirci cerebrum referens, cujus nemo hactenus vires novit.

Idæus dactylus in Ida Cretæ gignitur, estque ejusdem formæ cum pollice hominis, ferreo colore. Hic autem lapis justissimus omnium lapidum est, fetus enim ex justis nuptiis procreatos perficit, corrumpit vero eos qui contra et leges et jus generantur.

Crystallus similis est aquæ puræ, accensus vero a sole amethysti colorem induit, et in obscuriorem mutatus, jaspidi fit similis. Is timores prohibet et dissolutiones nervorum collisus.

Lychnites luscitiosus est, et collo suspensus oculorum fluxiones sistit, si apponatur fronti linea locinia involutus.

Magnes lapis est magnus, et gravis et enormis:

NOTÆ.

γοντος αἰσθάνονται οἱ τῷ τοιούτῳ κάτοχοι πάθει, μηδ' ὁτιοῦν μέλος αὐτῶν κινῆσαι δυνάμενοι· φεύγειν δέ φασιν αὐτοὺς τῶν δακτύλων σωρευθέντων. *Incubonem* Latini vocant. Cælius Aurelianus lib. I *Morb. chronic.*, cap. III, p. 289: *Quidam veteres* ἐφιάλτην *vocaverunt, alii* ἐπιβολήν, *quod utilis patientibus perhibeatur*. Loco huic male sano varie medicinam facere conati sunt viri docti, at omnium optime eum emendat celeb. Trillerus in epistola ad me data, quam elegantem ac eruditam emendationem cum lectore communicabo. En ipsius C verba: *Nihil plane in Cælio emendandum, præter vocem* ἐπιβολήν, *quæ potius scribenda* ἐπωφελῆ, *aut Lat.* epophelen, *h. e. utilem. Dabo Cælii defensorem et commentatorem Hesychium:* Ἐπωφελὴς ὁ καλούμενος ἐφιάλτης. *Sed et dabo nunc reconditæ hujus et insolitæ opinionis originem ex Artemidoro lib.* II, Oneirocrit. *cap.* 42, p. 132: Ἐὰν ὁ ἐφιάλτης τι καὶ διδῷ καὶ συνουσιάζῃ, μεγάλας ὠφελείας προαγορεύει· μάλιστα δὲ ὅταν μὴ βαρῇ. Hæc vir doctus, qua emendatione nihil verius et elegantius fingi atque excogitari potest.

(44) Ἐπιληπτικοῖς. Editio Maussaci ἐπιλειπτικοῖς, quod a librariis profectum videtur, sed male omnino se habet, ut satis docet vocis originatio. Nonus cap. 36, p. 45: ὠνόμασται δὲ τὸ πάθος ἐπιληψία διὰ τὸ ἐπιλαμβάνεσθαι καὶ κρατεῖσθαι αὐτῶν τὰς αἰσθήσεις. Quæ verba hausit ex Alexandri Trall. lib. I, cap. 15, p. 62, apud quem male hodie ἐπιλανθάνεσθαι legitur, quod recte ad oram sui D exemplaris in ἐπιλαμβάνεσθαι, mutaverat Renatus Moreau. H. Stephanus in *Diction. medic.* p. 322, edidit ἐπιλαμβάνειν. Frequenter η et ει inter se permutantur. Rhazes *de pestilentia* in proœm. p. 243: Οὗτος τοίνυν ὁ θαυμαστὸς ἀνὴρ εἰς δύο ἤδη τεμὼν τὴν νόσον. Pro ἤδη legend. εἴδη. Cæterum jaspidem etiam adversus epilepsiam commendant Alexander Trallianus lib. I, cap. 15, p. 83, et Nonus cap. 36, p. 47.

(45) Σμαραγδίζουσα. Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap. 9: *Totus vero Oriens pro amuletis traditur gestare eam quæ ex iis smaragdo similis est.*

(46) Ἰδαῖος. Totidem ferme verbis hæc legas apud Plinium lib. XXXVII, cap. 10: *Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum exprimunt.*

(47) Κρύσταλλος. Plinius *N. H.* lib. XXXVII, cap. 2, Solinus cap. 24, Orpheus *De lapid.* pag. 198, Marbodeus cap. 23.

(48) Ἐγκαείς. Chrystallos varii reperiri coloris notum est, sed an a solis radiis colores mutentur, nescio. Vereor valde ne lacuna his subsit: tradunt enim auctores hanc gemmam a sole irradiatam, ignem concipere, et hanc ejus virtutem apud Psellum excidisse puto. Orpheus loc. cit. vs. 7:

Εἰ γὰρ ἄτερ κρατεροῖο θέλεις πυρὸς ἐς φλόγας [ὄρσαι,
Κέκλομαι αὐαλέων μιν ὑπὲρ δαΐδων καταθεῖναι·
Αὐτὰρ ὅγ' ἠελίοιο καταντίον αὐγάζοντος
Αὐτίχ' ὑπὲρ δαΐδων ὀλίγην ἀκτῖνα τανύσσει.
Ἠδ' ὅτε καρφαλέης τε θίγῃ καὶ πίονος ὕλης,
Καπνὸν, ἔπειτα δὲ πῦρ ὀλίγον, μετὰ δὲ φλόγα [πολλὴν
Ὄρσει· τὴν δ' ἄρα φασὶ παλαιγονίης ἱερὸν πῦρ.

In quinto versu pro Ἠδ' ὅτε legendum Ἢ δ' ὅτε. Marbodeus loc. cit.:

Sed certum cunctis, neque stat violabile tanquam
Quod lapis hic soli subjectus concipit ignem,
Admotosque sibi solet hic accendere fungos.

Forte itaque apud Psellum legendum: Ἐγκαεὶς δὲ ὑπὸ ἡλίου ἀνάπτεται· ἐνίοτε μὲν χροιὰν, κ. τ. λ.

(49) Τρόμους. Vertit Maussacus *timores*, nisi forte typographorum error: corrige *tremores*.

(50) Λυχνίτην. Ordo alphabeticus postulat, ut statim post Κρύσταλλος, vel ante reponatur Κάπρειρος. Descivit tamen hic lapis in posteriorem locum. Nos secuti sumus cod. manu exaratum. Cæterum de lychnite in notis ad hydaspen Plutarchi disputavimus. MASSACUS. — Plinius lib. XXXVII, cap. 7. Quæ sequuntur verba ἔστι δὲ νυκτάλωπος, omnino sunt corrupta. Maussacus legit νυκτάλωψ et vertit *luscitiosus est*. Sed bene quod locum mutilum esse suspicetur. Excidit hic procul dubio descriptio coloris et habitus externi hujus gemmæ. Plinius loc. cit. unam speciem purpura radiare tradit, alteram cocco. Sic itaque hanc lacunam supplerem: Ἔστι δὲ πορφυρόχροος· ἰᾶναι νυκτάλωπας, κ. τ. λ.

(51) Νυκτάλωπος. Si ita legas, vertendum est, *spectat ad luscitiosum*. Sed si legas νυκτάλωψ, ut est indubie corrigendum, interpretari debes *luscitiosus est*, deest hic forsan aliquid. MASSACUS. — Glossæ Jatricæ mss.: Νυκτάλωπας, τοὺς τῇ νυκτὶ μὴ βλέποντας.

(52) Μαγνίτης. Dioscorides lib. V, cap. 148. Plinius *H. N.* lib. XXXVI, cap. 14, Galenus lib. VIII,

unus est qui ferrum attrahit, alter qui rejicit, lacte vero dissolutus visus acuitatem præbet, et melancholiam sanat.

Onyx maximus est, adeo ut Indi lectorum pedes ex eo tornent. Sublatus in terram omnem recipit colorem, aut carbunculi rutilum, aut nigrum aut carneum. Dissolutus vero phantasmata nocturna abigit et dentibus fluxione laborantibus attritus prodest.

Caprirus fronti appositus oculorum fluxiones sistit, ulceribus medetur si cum lacte bibatur, exsiccat autem et stypticus est sive astrictorius, et febribus acutis contrarius.

Sardonyx. Mediam habet hic lapis lineam albam, unicolor autem est, et oculorum sedat fluxiones, et in modum zonæ cinctus infantium in utero casus cohibet, qui vero variegatus est melancholicis prodest, si appendatur.

ἀνόμαλος, καὶ ὁ μὲν τις ἐπισπᾶται τὸν σίδηρον, ὁ δὲ ἀναπτύει· ἀναλυόμενος δὲ γάλακτι ὀξυδορκίαν (53) ποιεῖ, καὶ μελαγχολίαν ἰᾶται (54).

Ὁ ὄνυξ (55) εὐμεγέθης ἐστὶ, ὥστε τοὺς Ἰνδοὺς πόδας κλίνης ἐντεῦθεν τορεύειν· διαρθεὶς δὲ πρὸς γῆν (56) παντοίαν ἀναφέρει χροιὰν, ἢ γὰρ ἀνθρακώδη, ἢ μέλαιναν, ἢ σαρκοειδῆ· ἀναλυθεὶς (57) δὲ ἐπέχει φαντασίας νυκτερινὰς, ὀδοῦσί τε ῥευματιζομένοις πατριβόμενος ὠφελεῖ.

Ὁ κάπρειρος (58) ἵστησι ῥεύματα ὀφθαλμῶν μετώπῳ περιαφθείς· ἑλκώσεις (59) ἰᾶται ποθεὶς μετὰ γάλακτος (60), ξηραντικὸς δὲ (61) ἔστιν καὶ στυπτικὸς καὶ πυρετοῖς (62) ὀξέσιν ἀντίθετος.

Σάρδόνυξ (63). Ἡ λίθος αὐτὴ (64) μέσην ἔχει γραμμὴν λευκήν· ἔστι δὲ μονόχρωος (65)· ὀφθαλμῶν ἵστησι ῥεύματα, καὶ διεζωσμένη (66) τοὺς τῶν ἐμβρύων (67) ἐπέχει ὀλίσθους· ἡ δὲ ποικίλη ὠφελεῖ μελαγχολικοῖς (68) ἐξαρτωμένη.

NOTÆ.

De simp. med. p. m, 123, Orpheus *De lapid.* p. 208, Marbodeus cap. 43. Unde dictus hic lapis docet Lucretius lib. VI, vs. 907 :

Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.

Attamen a Magnete inventore eum sic vocatum vult Plinius loc. cit. Etiam Ἡράκλεια λίθος dicitur. Teophylactus Simoc. *Quæst.* IV, p. 7 : Ἡ μαγνῆτις, ἣν καὶ Ἡράκλειαν λίθον φασὶ, τοῦ σιδήρου διέστηκε, καὶ ὅμως διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὁρῶμεν τὴν ἐνέργειαν προβαλλομένην τὴν λίθον. Quæ sequuntur apud Theophylactum corrupta sunt, quæ hic simul emendabimus : Ἐπεὶ δ' ἂν οὐκ ἐξικνοῦνται, ἔστιν ὅτε οἱ ταύτης πρὸς τὸν ἄῤῥενα κλάδοι, σοφόν τι παλαμῶνται ταύτῃ οἱ φυτουργοὶ πρὸς τὸν ἔρωτα. Verba ἔστιν ὅτε male ibi esse collocata vidit jam Kimedoncius qui proinde corrigit ἐξικνοῦντες ἔστιν οἱ. Sed nihil mutandum, verba leviter transposita, restitue ἐξικνοῦνται οἱ ταύτης — κλάδοι, ἔστιν ὅτε σοφόν, κ. τ. λ.

(53) Ὀξυδορκίαν. Quis non videt legendum ὀξυδερκίαν? MUSSACUS.

(54) Ἰᾶται. Arthriticis præterea hunc lapidem prodesse testatur Alexander Trallianus lib. XI, p. 656 : καὶ ἡ μαγνῆτις δὲ λίθος φορουμένη τῶν ἀρθριτικῶν θεραπεύει τὰς ἀδύνας.

(55) Ὄνυξ. Plinius lib. XXXVII, cap. 6, Marbodeus cap. 9. Pro ἐντεῦθεν in Maussaci editione typographorum incuria legitur εὐτεῦθεν.

(56) Πρὸς γῆν. Suspicor legendum πρὸς αὐγήν. Sic truncant librarii modo initia modo fines vocum. Redit mihi in mentem locus Aristæneti, ubi pariter vocabuli finis neglectus illum obscurum reddit, lib. I. Epist. 15, pag. 102 : Ἥρωτος δὲ φανέντος, γέγονε, ῥίψασπις εὐθὺς, ὁ τέως θρασὺς, καὶ τὴν δεξιὰν ἀκοντὶ, προσανατείνας, ὡμολόγει τὴν ἧτταν. Corrigunt viri docti ἑκοντὶ aut ἀκονιτὶ, sed vereor ne locus in graviori mendo cubet ; forte legendum καὶ τῇ δεξιᾷ ἀκόντιον προανατείνας. Interdum nimis liberaliter litteram addidere librarii. Plutarchus *De fluminibus* pag. 59 ed. Maussaci, de lapide clitoride : Ἔστι δὲ λίαν μελάγχρους, ὃν κόσμου χάριν οἱ ἐγχώριοι φοροῦσιν ἐν τοῖς Σωτηρίοις. Sic edidit Maussacus, corrigo, ἐν τοῖς ὠταρίοις. Favet codex ms. in quo legebatur Σωτάροις.

(57) Ἀναλυθείς. Suspectum mihi hoc verbum. Quomodo enim lemures dissolutus valet abigere? Neque additur in quonam liquido solvendus sit. Vereor ne quid desit, aut ne hoc verbum sit corruptum. Forte leg. ἀναρτηθείς, *suspensus*. Cæterum contrarium hanc gemmam facere tradit Marbodeus loc. cit. :

A collo suspensus onyx, digitove ligatus,
In somno lemures et tristia cuncta figurat,
Muliplicat lites, et commovet undique rixas.
Dicitur et pueris nimias augere salivas.

Sic leguntur hi versus in editione Jani Cornarii. Pictorius in secundo vs. pro *figurat* edidit *repellit.* Quartus autem sic apud eum legitur ;

Dicitur in pueris multas augere salivas.

(58) Κάπρειρος. Vel ordo docet legendum esse Σάπφειρος, quod etiam virtutes ejus satis commenstrant. De sapphiro videndi Dioscorides lib. V, cap. 157, Plinius lib. XXXVII, cap. 9; Galenus lib. VIII. *De simplic. medic.*, p. m. 123 ; Marbodeus. cap. 53. Conf. Jo. Langii *Epist. medic.* lib. II, ep. 49, p. 719.

(59) Ἑλκώσεις. Dioscorides loc. cit. Πίνεται δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐντὸς ἑλκώσεις. Marbodeus loc. cit.

Contritus lateri superillitus ulcera sanat.
Tollit et ex oculis sordes, et fronte dolores.

Ita edidit Pictorius. Cornarii editio ad mentem Pselli habet :

Contritus lacte et superillitus ulcera sanat.

(60) Γάλακτος. Cum lacte, vino, aceto vel etiam aqua hos lapides exhibebant. Emendemus hac occasione Orpheum *De lapid.*, p. 234, vs. 43 :

αἰὲν ἑταίρους,
Γινέμεναι νύμφαις ἐνὶ νηϊάδεσσι κέλευε.

Vertit interpres :

Semper amicos
Tuos inter nymphas Naiades versari jube.

At legendum πινέμεναι, non γινέμεναι.

(61) Δέ. Mallem γὰρ, et istud δὲ post ἑλκώσεις constituere.

(62) Πυρετοῖς. Marbodeus loc. cit. :
Scilicet ardorem refrigerat interiorem.

(63) Σαρδόνυξ. Plinius lib. XXXVII, cap. 1 et 12 ; Solinus cap. 45, Marbodeus cap. 56.

(64) Λὐτή. Leg. Αὕτη.

(65) Μονόχρωος. At hoc verum nou est, et ipse auctor mox variegatam gemmam memorat. Parum sanus et hic locus mihi videtur. Forte aliquid excidit et locus sic suppleri posset : Ἔστι δὲ ἡ μὲν ποικίλη, ἡ δὲ μονόχρωος· καὶ ἡ μὲν ὀφθαλμῶν, κ. τ. λ.

(66) Διεζωσμένη. Vertit Maussacus, *et in modum zonæ cinctus*. Male. Verto, *et in cingulo gestatus*.

(67) Τὰς τῶν ἐμβ. Restitue τοὺς ὀλισθοὺς, id est lubricitates. MAUSSACUS.

(68) Μελαγχολικοός. Repone μελαγχολικοῖς. ID.

Ὁ σεληνήτης (69)· καλεῖται δὲ οὗτος (70), ὅτι ὀφθαλμὸν (71) οἷόν τινα (72) συναυξόμενον τοῦτον καὶ συμμειούμενον ταῖς τῆς σελήνης αὐξήσεσι (73) καὶ συμμειώσεσι (74) δείκνυται (75).

Selenetes ideo vocatur hic lapis, quia cum quemdam quasi oculum habeat, eum cum luna decrescere et augescere ostendit.

Ἡ σμάραγδος (76) πρασοειδής ἐστι καὶ ἠρέμα χρυσίζουσα καί τοι καὶ (77) τοῦ γλαυκοῦ παρεμφαίνουσα χρώματος. Γεννᾷ δὲ ταύτην καὶ Αἰθιοπία καὶ Αἴγυπτος, καὶ Περσὶς καί τινα ὄρη τῆς Ἀττικῆς· αὕτη καταπλαττομένη μεθ' ὕδατος ἐλεφαντικοῖς (78) βοηθεῖ· πινομένη (79) δὲ μεθ' ὕδατος αἵματος ἐπέχει ῥοάς.

Smaragdus prasineus est et paulatim accedens ad auri colorem, licet semper glauci aliquid proferat. Progenerant autem hunc Æthiopia et Ægyptus et Persis et quidam Atticæ montes. Cum aqua impositus ut cataplasma leprosos adjuvat, et si cum aqua etiam bibatur, retinet fluxum sanguinis.

Ὑάκινθος (80). Τοῦτον τίκτει μὲν Ἰνδία· ἔστι δὲ θαλαττόχρωος· ἰᾶται δὲ πνευματώσεις (81) καὶ ῥήγματα, μελαγχολίαν δὲ (82) παύει σὺν ὄξει ποθείς.

Hyacinthus. Hunc India gignit, est autem marini coloris, et tusses rupturasque ac melancholiam cessare facit, si cum aceto bibatur.

NOTÆ.

(69) Σεληνήτης. Leg. Σεληνίτης. Dioscorides lib. v, cap. 159; Plinius lib. XXXVII *H. N.*, cap. 10; Marbodeus Gallus cap. 31.

(70) Οὗτος. Leg. οὕτως. Verba δὲ οὕτως et sequens τοῦτον omisit cl. Salmasius *De homon. Hyl. Jatr.*, cap. 119, p. 220, ubi de hoc lapide agit et hunc Pselli locum citat.

(71) Ὀφθαλμῶν. Melius ὀφθαλμὸν, ut restituimus. Post σμάραγδος ordo alphabeticus requirit ut statim sequatur τοπάζιον. Sed ms. codex hunc lapidem in ultimum locum rejecit, nos ordinem non mutavimus. MAUSSACUS.

(72) Τινά. Quivis facile videt post τινὰ excidisse ἔχων. Recordor hic loci alicujus Xenophontis Ephesii, ubi similiter verbum omissum est lib. II, p. 23: Ἡ δὲ Ἀνθία — εἶπεν. Ταχέως δὲ τῶν ὅρκων ἀναγκαζόμεθα. Videtur deesse ἐπιλαθέσθαι, qua locutione iterum utitur lib. v, p. 86: Ἦ μή τις ἠνάγκασέ σε ἐπιλαθέσθαι τῶν ὅρκων τε κἀμοῦ.

(73) Αὐξήσεσι. Testantur hoc auctores modo laudati. Marbodeus l. c.:

Nec Selenitem fas est omnino taceri,
Quæ velut herba virens et jaspidis æmula gemma,
Lunares motus et menstrua tempora servat,
Crescit enim luna crescente, minorque minuta
Efficitur, tanquam cælestibus anxia damnis;
Idcirco sanctus lapis a plerisque vocatur.

(74) Σημειώσεσι. Legendum est συμμειώσεσι. MAUSSACUS.

(75) Δείκνυται. Mutilum procul dubio hoc caput. Nihil enim de viribus hujus lapidis refert, cujus tamen plures ab auctoribus celebrantur. Marbodeus l. c.:

Dicitur esse potens ad amorem conciliandum,
Languentes etiam phtisicos juvare putatur.
Toto gestatus crescentis tempore lunæ,
Nec minus et toto per decrementa fluentis
Effectus miros et commoda plurima præstat.
Hanc autem gemmam memorant in Perside nasci.

Nonnus *Dionysiac.* lib. XXXII, p. m. 527:

Εἶχε δὲ πέτρον ἐκεῖνον, ὃς ἀνέρας εἰς πόθον ἕλκει,
Οὔνομα φαιδρὸν ἔχοντα ποθοβλήτοιο σελήνης.

(76) Σμάραγδος. Vid. Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap. v, et Marbodeus cap. LIV. Glossæ mss. Marciani Capellæ, quas mihi utendas dedit vir nobilissimus Arthurus Freeman: *Smaragdus gemma est viridissima super omnes herbas et frondes, inde nomen assumens quod amara est. Omne enim viride amarum. Datur cancro hæc gemma.*

(77) Καί τοι καί. Leg. καί τι καί. Familiare librariis ut οι et ι permutent. Hinc apud Demetrium Pepag. c. XXXIX, ποιεῖν pro πιεῖν legabatur. Idem error occurrit apud Synesium ms. *De febribus*. Locum prout in ms. legitur hic adponam: Ἐὰν δὲ ἴδῃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς νόσου ὅτι χρίζ ἡ φύσις εἰς τὸ καὶ νόσαι τὴν ἥλην καὶ ταυτ καινεῖν. Χρὴ ποιεῖν τὸ ἀποθλιβὲν τῶν ὀξυφηνικῶν ἢ τῶν δαμασκήνων καὶ ζέζυφον. Monstra verborum, qualia plurima in isto codice, alit hic locus, eum sic refingerem: Ἐὰν δὲ ἴδῃς α. τ. α. τ. ν. ὅτι χρήζει ἡ φ. ε. τὸ κενῶσαι τὴν ὕλην, δεῖ ταύτην κινεῖν aut κενοῦν. Χρὴ πιεῖν τ. α. τ. ὀξυφοινικῶν ἢ τ. δ. κ. ζιζύφων.

(78) Ἐλεφαντικοῖς. Illorum qui elephantiasti laborant conditionem, graphice describit Aretæus Cappadox, lib. II, c. 13, quem vide. Dicitur hic morbus Græcis recentioribus κελεφίασις. Vid. du Gange *Glossarium* in Append. Nonus cap. 232: Ἐλέφας λέγεται, ὅπερ λέγουσι οἱ ἰδιῶται κελεφίασιν.

(79) Πινομένη. Hanc gemmam præterea collo appensam, contra febrem hemitritæam valere auctor est Q. Seren. Sam. p. 31:

Coralium vero si collo nectere velles
Ne dubites illi virides miscere smaragdos:
Talia languenti conducent vincula collo,
Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.

Vires ejus omnes recenset Habdarrhamanus tractatu III, *De Gemmis*, cap. 3: *Imprimis præsentem affert venenis et serpentum morsibus medelam, nam potus ad pondus octo granorum hordei non solum eximit a morte eum qui venenum hausit, verum etiam impedit ne ejus decidant capilli aut pellis exuatur. Oculorum abigit caliginationes, et visum acuit, si frequentius illum patiens contemplabitur. Qui appensum gestat smaragdum, aut se eo sæpius consignat, ab epilepsia immunis erit: hinc præceperant medici, ut natis regum appenderetur. Appensus item, vel potus fluxui sanguinis strenue medetur. Smaragdum si intueatur vipera, illico oculi ejus lacrymantur. Ejus scobs epota lepram curat.*

(80) Ὑάκινθος. De hac gemma consulendi Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap. 9, et Marbodeus Gallus cap. 15. Glossæ mss. Marciani Capellæ: *Jacintus lapis est cæruleus mirabilis, aliquando nebulosus, aliquando purus ut fluctus, et est lucis purpureæ. Qui lapis tribuitur scorpioni propter nebulosum colorem.*

(80*) Ἴνδων. Legi debet vel Ἰνδῶν γῆ, vel Ἰνδία. Membrana habet simpliciter Ἰνδῶν. MAUSSACUS.

(81) Πνευματώσεις. Vertit Maussacus *tusses*. Male. Vertend. *inflationes*.

(82) Δέ. Malim τέ. Plures præterea memorantur ab auctoribus virtutes hujus gemmæ. Sic ferunt eum gestantem a fulgure defendere, contra cujus ictus plura excogitavit veterum solertia. Refert Nonus cap. 259, p. 294, imperatores in navibus secum habuisse pelles phocarum aut hyænæ, quæ illos a fulgure tutarentur: Ταῦτα ἀποτρέπουσι κεραυνούς· καὶ βολβοὶ πλησίον κείμενοι, ἢ φώκης δέρμα, ἢ ὑαίνης· τούτων δὲ τῶν ζώων τὰς δορὰς περιφέρουσι καὶ τὰ τῶν αὐτοκρατόρων πλοῖα.

unus est qui ferrum attrahit, alter qui rejicit, lacte vero dissolutus visus acuitatem præbet, et melancholiam sanat.

Onyx maximus est, adeo ut Indi lectorum pedes ex eo tornent. Sublatus in terram omnem recipit colorem, aut carbunculi rutilum, aut nigrum aut carneum. Dissolutus vero phantasmata nocturna abigit et dentibus fluxione laborantibus attritus prodest.

Caprirus fronti appositus oculorum fluxiones sistit, ulceribus medetur si cum lacte bibatur, exsiccat autem et stypticus est sive astrictorius, et febribus acutis contrarius.

Sardonyx. Mediam habet hic lapis lineam albam, unicolor autem est, et oculorum sedat fluxiones, et in modum zonæ cinctus infantium in utero casus cohibet, qui vero variegatus est melancholicis prodest, si appendatur.

ἀνόμαλος, καὶ ὁ μὲν τις ἐπισπᾶται τὸν σίδηρον, ὁ δὲ ἀναπτύει· ἀναλυόμενος δὲ γάλακτι ὀξυδορκίαν (53) ποιεῖ, καὶ μελαγχολίαν ἰᾶται (54).

Ὁ ὄνυξ (55) εὐμεγέθης ἐστὶ, ὥστε τοὺς Ἰνδοὺς πόδας κλίνης ἐντεῦθεν τορεύειν· διαρθεὶς δὲ πρὸς γῆν (56) παντοίαν ἀναφέρει χροιὰν, ἢ γὰρ ἀνθρακώδη, ἢ μέλαιναν, ἢ σαρκοειδῆ· ἀναλυθεὶς (57) δὲ ἐπέχει φαντασίας νυκτερινὰς, ὀδοῦσί τε ῥευματιζομένοις πατριβόμενος ὠφελεῖ.

Ὁ κάπρειρος (58) ἵστησι ῥεύματα ὀφθαλμῶν μετώπῳ περιαφθείς· ἑλκώσεις (59) ἰᾶται ποθεὶς μετὰ γάλακτος (60), ξηραντικὸς δὲ (61) ἐστιν καὶ στυπτικὸς καὶ πυρετοῖς (62) ὀξέσιν ἀντίθετος.

Σάρδόνυξ (63). Ἡ λίθος αὐτὴ (64) μέσην ἔχει γραμμὴν λευκήν· ἔστι δὲ μονόχρωος (65)· ὀφθαλμῶν ἵστησι ῥεύματα, καὶ διεζωσμένη (66) τοὺς τῶν ἐμβρύων (67) ἐπέχει ὀλίσθους· ἡ δὲ ποικίλη ὠφελεῖ μελαγχολικοῖς (68) ἐξαρτωμένη.

NOTÆ.

De simp. med. p. m, 123, Orpheus *De lapid.* p. 208, Marbodeus cap. 43. Unde dictus hic lapis docet Lucretius lib. VI, vs. 907 :

Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.

Attamen a Magnete inventore eum sic vocatum vult Plinius loc. cit. Etiam Ἡράκλεια λίθος dicitur. Teophylactus Simoc. *Quæst.* IV, p. 7 : Ἡ μαγνῆτις, ἣν καὶ Ἡράκλειαν λίθον φασὶ, τοῦ σιδήρου διέστηκε, καὶ ὅμως διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὁρῶμεν τὴν ἐνέργειαν προβαλλομένην τὴν λίθον. Quæ sequuntur apud Theophylactum corrupta sunt, quæ hic simul emendabimus : Ἐπεὶ δ' ἂν οὐκ ἐξικνοῦνται, ἔστιν ὅτε οἱ ταύτης πρὸς τὸν ἄῤῥενα κλάδοι, σοφόν τι παλαμῶνται ταύτῃ οἱ φυτουργοὶ πρὸς τὸν ἔρωτα. Verba ἔστιν ὅτε male ibi esse collocata vidit jam Kimedoncius qui proinde corrigit ἐξικνοῦντες ἔστιν οἱ. Sed nihil mutandum, verba leviter transposita, restitue ἐξικνοῦνται οἱ ταύτης — κλάδοι, ἔστιν ὅτε σοφόν, κ. τ. λ.

(53) Ὀξυδορκίαν. Quis non videt legendum ὀξυδερκίαν? MUSSACUS.

(54) Ἰᾶται. Arthriticis præterea hunc lapidem prodesse testatur Alexander Trallianus lib. XI, p. 656 : καὶ ἡ μαγνῆτις δὲ λίθος φορουμένη τῶν ἀρθριτικῶν θεραπεύει τὰς ὀδύνας.

(55) Ὄνυξ. Plinius lib. XXXVII, cap. 6, Marbodeus cap. 9. Pro ἐντεῦθεν in Maussaci editione typographorum incuria legitur εὐτεῦθεν.

(56) Πρὸς γῆν. Suspicor legendum πρὸς αὐγήν. Sic truncant librarii modo initia modo fines vocum. Redit mihi in mentem locus Aristæneti, ubi pariter vocabuli finis neglectus illum obscurum reddit, lib. I. Epist. 15, pag. 102 : Ἥρωτος δὲ φανέντος, γέγονε, ῥίψασπις εὐθὺς, ὁ τέως θρασὺς, καὶ τὴν δεξιὰν ἀκοντὶ, προσανατείνας, ὡμολόγει τὴν ἧτταν. Corrigunt viri docti ἑκοντὶ aut ἀκονιτὶ, sed vereor ne locus in graviori mendo cubet; forte legendum καὶ τῇ δεξιᾷ ἀκόντιον προανατείνας. Interdum nimis liberaliter litteram addidere librarii. Plutarchus *De fluminibus* pag. 59 ed. Maussaci, de lapide clitoride : Ἔστι δὲ λίαν μελάγχρους, ὃν κόσμου χάριν οἱ ἐγχώριοι φοροῦσιν ἐν τοῖς Σωτηρίοις. Sic edidit Maussacus, corrigo, ἐν τοῖς ὠταρίοις. Favet codex ms. in quo legebatur Σωτάροις.

(57) Ἀναλυθείς. Suspectum mihi hoc verbum. Quomodo enim lemures dissolutus valet abigere? Neque additur in quonam liquido solvendus sit. Vereor ne quid desit, aut ne hoc verbum sit corruptum. Forte leg. ἀναρτηθείς, *suspensus*. Cæterum contrarium hanc gemmam facere tradit Marbodeus loc. cit. :

A collo suspensus onyx, digitove ligatus,
In somno lemures et tristia cuncta figurat,
Muliplicat lites, et commovet undique rixas.
Dicitur et pueris nimias augere salivas.

Sic leguntur hi versus in editione Jani Cornarii. Pictorius in secundo vs. pro *figurat* edidit *repellit*. Quartus autem sic apud eum legitur;

Dicitur in pueris multas augere salivas.

(58) Κάπρειρος. Vel ordo docet legendum esse Σάπφειρος, quod etiam virtutes ejus satis commonstrant. De sapphiro videndi Dioscorides lib. v, cap. 157, Plinius lib. XXXVII, cap. 9; Galenus lib. VIII. *De simplic. medic.*, p. m. 123; Marbodeus. cap. 53. Conf. Jo. Langii *Epist. medic.* lib. II, ep. 49, p. 719.

(59) Ἑλκώσεις. Dioscorides loc. cit. Πίνεται δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐντὸς ἑλκώσεις. Marbodeus loc. cit.

Contritus lateri superillitus ulcera sanat.
Tollit et ex oculis sordes, et fronte dolores.

Ita edidit Pictorius. Cornarii editio ad mentem Pselli habet :

Contritus lacte et superillitus ulcera sanat.

(60) Γάλακτος. Cum lacte, vino, aceto vel etiam aqua hos lapides exhibebant. Emendemus hac occasione Orpheum *De lapid.*, p. 234, vs. 43 :

αἰὲν ἑταίρους,
Γινέμεναι νύμφαις ἐνὶ νηϊάδεσσι κέλευε.

Vertit interpres :

Semper amicos
Tuos inter nymphas Naiades versari jube.

At legendum πινέμεναι, non γινέμεναι.

(61) Δέ. Mallem γὰρ, et istud δὲ post ἑλκώσεις constituere.

(62) Πυρετοῖς. Marbodeus loc. cit. :
Scilicet ardorem refrigerat interiorem.

(63) Σαρδόνυξ. Plinius lib. XXXVII, cap. 1 et 12; Solinus cap. 45, Marbodeus cap. 56.

(64) Αὐτή. Leg. Αὕτη.

(65) Μονόχρωος. At hoc verum non est, et ipse auctor mox variegatam gemmam memorat. Parum sanus et hic locus mihi videtur. Forte aliquid excidit et locus sic suppleri posset : Ἔστι δὲ ἡ μὲν ποικίλη, ἡ δὲ μονόχρωος· καὶ ἡ μὲν ὀφθαλμῶν, κ. τ. λ.

(66) Διεζωσμένη. Vertit Maussacus, *et in modum zonæ cinctus*. Male. Verto, *et in cingulo gestatus.*

(67) Τὰς τῶν ἐμβ. Restitue τοὺς ὀλισθοὺς, id est lubricitates. MAUSSACUS.

(68) Μελαγχολικοὺς. Repone μελαγχολικοῖς. ID.

Ὁ σεληνήτης (69)· καλεῖται δὲ οὗτος (70), ὅτι ὀφθαλμὸν (71) οἷόν τινα (72) συναυξόμενον τοῦτον καὶ συμμειούμενον ταῖς τῆς σελήνης αὐξήσεσι (73) καὶ συμμειώσεσι (74) δείκνυται (75).

Ἡ σμάραγδος (76) πρασ[…]ιδής ἐστι καὶ ἠρέμα χρυσίζουσα καί τοι καὶ (77) τοῦ γλαυκοῦ παρεμφαίνουσα χρώματος. Γεννᾷ δὲ ταύτην καὶ Αἰθιοπία καὶ Αἴγυπτος, καὶ Περσὶς καί τινα ὄρη τῆς Ἀττικῆς· αὕτη καταπλαττομένη μεθ' ὕδατος ἐλεφαντικοῖς (78) βοηθεῖ· πινομένη (79) δὲ μεθ' ὕδατος αἵματος ἐπέχει ῥοάς.

Ὑάκινθος (80). Τοῦτον τίκτει μὲν Ἰνδία· ἔστι δὲ θαλαττόχρωος· ἰᾶται δὲ πνευματώσεις (81) καὶ ῥήγματα, μελαγχολίαν δὲ (82) παύει σὺν ὄξει ποθείς.

Selenetes ideo vocatur hic lapis, quia cum quemdam quasi oculum habeat, eum cum luna decrescere et augescere ostendit.

Smaragdus prasineus est et paulatim accedens ad auri colorem, licet semper glauci aliquid proferat. Progenerant autem hunc Æthiopia et Ægyptus et Persis et quidam Atticæ montes. Cum aqua impositus ut cataplasma leprosos adjuvat, et si cum aqua etiam bibatur, retinet fluxum sanguinis.

Hyacinthus. Hunc India gignit, est autem marini coloris, et tusses rupturasque ac melancholiam cessare facit, si cum aceto bibatur.

NOTÆ.

(69) Σεληνήτης. Leg. Σεληνίτης. Dioscorides lib. v, cap. 159; Plinius lib. xxxvii *H. N.*, cap. 10; Marbodeus Gallus cap. 31.

(70) Οὗτος. Leg. οὕτως. Verba δὲ οὕτως et sequens τοῦτον omisit cl. Salmasius *De homon. Hyl. Jatr.*, cap. 119, p. 220, ubi de hoc lapide agit et hunc Pselli locum citat.

(71) Ὀφθαλμῶν. Melius ὀφθαλμὸν, ut restituimus. Post σμάραγδος ordo alphabeticus requirit ut statim sequatur τοπάζιον. Sed ms. codex hunc lapidem in ultimum locum rejecit, nos ordinem non mutavimus. MAUSSACUS.

(72) Τινά. Quivis facile videt post τινὰ excidisse ἔχων. Recordor hic loci alicujus Xenophontis Ephesii, ubi similiter verbum omissum est lib. II, p. 23: Ἡ δὲ Ἀνθία — εἶπεν. Ταχέως δὲ τῶν ὅρκων ἀναγκαζόμεθα. Videtur deesse ἐπιλαθέσθαι, qua locutione iterum utitur lib. v, p. 86: Ἤ μή τις ἠνάγκασέ σε ἐπιλαθέσθαι τῶν ὅρκων τε κἀμοῦ.

(73) Αὐξήσεσι. Testantur hoc auctores modo laudati. Marbodeus l. c.:

Nec Selenitem fas est omnino taceri,
Quæ velut herba virens et jaspidis æmula gemma,
Lunares motus et menstrua tempora servat,
Crescit enim luna crescente, minorque minuta
Efficitur, tanquam cœlestibus anxia damnis;
Idcirco sanctus lapis a plerisque vocatur.

(74) Σημειώσεσι. Legendum est συμμειώσεσι. MAUSSACUS.

(75) Δείκνυται. Mutilum procul dubio hoc caput. Nihil enim de viribus hujus lapidis refert, cujus tamen plures ab auctoribus celebrantur. Marbodeus l. c.:

Dicitur esse potens ad amorem conciliandum,
Languentes etiam phtisicos juvare putatur.
Toto gestatus crescentis tempore lunæ,
Nec minus et toto per decrementa fluentis
Effectus miros et commoda plurima præstat.
Hanc autem gemmam memorant in Perside nasci.

Nonnus *Dionysiac.* lib. XXXII, p. m. 527:

Εἶχε δὲ πέτρον ἐκεῖνον, ὃς ἀνέρας εἰς πόθον ἕλκει,
Οὔνομα φαιδρὸν ἔχοντα ποθοβλήτοιο σελήνης.

(76) Σμάραγδος. Vid. Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap. v, et Marbodeus cap. LIV. Glossæ mss. Marciani Capellæ, quas mihi utendas dedit vir nobilissimus Arthurus Freeman: *Smaragdus gemma est viridissima super omnes herbas et frondes, inde nomen assumens quod amara est. Omne enim viride amarum. Datur cancro hæc gemma.*

(77) Καί τοι καί. Leg. καί τι καί. Familiare librariis ut οι et ι permutent. Hinc apud Demetrium Pepag. c. XXXIX, ποιεῖν pro πιεῖν legabatur. Idem error occurrit apud Synesium ms. *De febribus*. Locum prout in ms. legitur hic adponam: Ἐὰν δὲ ἴδῃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς νόσου ὅτι χρίζ ἡ φύσις εἰς τὸ καὶ νόσαι τὴν ἥλην καὶ ταυτ καινεῖν. Χρὴ ποιεῖν τὸ ἀποθλιβὲν τῶν ὀξυφηνικῶν ἢ τῶν δαμασκήνων καὶ ζέζυφον. Monstra verborum, qualia plurima in isto codice, alit hic locus, eum sic refingerem: Ἐὰν δὲ ἴδῃς α. τ. α. τ. ν. ὅτι χρήζει ἡ φ. ε. τὸ κενῶσαι τὴν ὕλην, δεῖ ταύτην κινεῖν aut κενοῦν. Χρὴ πιεῖν τ. α. τ. ὀξυφοινικῶν ἢ τ. δ. κ. ζιζύφων.

(78) Ἐλεφαντικοῖς. Illorum qui elephantiasti laborant conditionem, graphice describit Aretæus Cappadox, lib. II, c. 13, quem vide. Dicitur hic morbus Græcis recentioribus κελεφίασις. Vid. du Gange *Glossarium* in Append. Nonus cap. 232: Ἐλέφας λέγεται, ὅπερ λέγουσι οἱ ἰδιῶται κελεφίασιν.

(79) Πινομένη. Hanc gemmam præterea collo appensam, contra febrem hemitritæam valere auctor est Q. Seren. Sam. p. 31:

Coralium vero si collo nectere velles
Ne dubites illi virides miscere smaragdos:
Talia languenti conducent vincula collo,
Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.

Vires ejus omnes recenset Habdarrhamanus tractatu III, *De Gemmis*, cap. 3: *Imprimis præsentem affert venenis et serpentum morsibus medelam, nam potus ad pondus octo granorum hordei non solum eximit a morte eum qui venenum hausit. verum etiam impedit ne ejus decidant capilli aut pellis exuatur. Oculorum abigit caliginationes, et visum acuit, si frequentius illum patiens contemplabitur. Qui appensum gestat smaragdum, aut se eo sæpius consignat, ab epilepsia immunis erit: hinc præceperant medici, ut natis regum appenderetur. Appensus item, vel potus fluxui sanguinis strenue medetur. Smaragdum si intueatur vipera, illico oculi ejus lacrymantur. Ejus scobs epota lepram curat.*

(80) Ὑάκινθος. De hac gemma consulendi Plinius *H. N.* lib. XXXVII, cap. 9, et Marbodeus Gallus cap. 15. Glossæ mss. Marciani Capellæ: *Jacintus lapis est cæruleus mirabilis, aliquando nebulosus, aliquando purus ut fluctus, et est lucis purpureæ. Qui lapis tribuitur scorpioni propter nebulosum colorem.*

(80*) Ἴνδων. Legi debet vel Ἰνδῶν γῆ, vel Ἰνδία. Membrana habet simpliciter Ἰνδῶν. MAUSSACUS.

(81) Πνευματώσεις. Vertit Maussacus *tusses*. Male. Vertend. *inflationes*.

(82) Δέ. Malim τέ. Plures præterea memorantur ab auctoribus virtutes hujus gemmæ. Sic ferunt eum gestantem a fulgure defendere, contra cujus ictus plura excogitavit veterum solertia. Refert Nonus cap. 259, p. 294, imperatores in navibus secum habuisse pelles phocarum aut hyænæ, quæ illos a fulgure tutarentur: Ταῦτα ἀποτρέπουσι κεραυνούς· καὶ βολβοὶ πλησίον κείμενοι, ἢ φώκης δέρμα, ἢ ὑαίνης· τούτων δὲ τῶν ζώων τὰς δορὰς περιφέρουσι καὶ τὰ τῶν αὐτοκρατόρων πλοῖα.

Chrysolithus. Oculorum doloribus omnino adversatur.

Chryselectrum. Hoc circa collum si gestatur, febres pellit.

Chrysoprasus. Hic circa primam palmæ partem gestatus præbet visus acuitatem, et stomachi ac cordis doloribus medetur, et inflationes ac tumores dissolvit.

Chalazias. Albus hic est et solidus et parvo crystallo similis. Circumappensus vero medetur scorpiorum plagis.

Topazius lapis est pellucidus, vitro similis, nascitur autem in Arabico, ut dicunt, sinu, in insula quadam marina, et quamdiu dies est videri non potest, sol enim ejus splendorem occultat, at noctu procul relucet. Asper invenitur et inæqualis, sed instrumentis mechanicis lævigatur; hic furibundos in pristinum statum restituit si teratur et potetur, quæ omnia etiam exsequitur si alligetur.

Harum vero quæ in lapilis inveniuntur virtutum causas plures ausi sunt reddere, ut ex antiquioribus sapientibus Anaxagoras, Empedocles et Democritus, ex his autem qui paulo ante nos vixerunt Alexander Aphrodisiensis ad omnia etiam naturæ occultiora enucleanda, ut plura paucis complectar, promptissimus. Sufficiat itaque tibi cujuslibet lapidis virtus et energia, rationes vero et causas thesauris qui supra nos sunt, relinquas.

A Χρυσόλιθος (83) ἀντίθετον σχῆμα ποιεῖ πάθεσιν ὀφθαλμῶν (84).

Χρυσήλεκτρος (85)· οὗτος φορούμενος περὶ τράχηλον, σβέννυσι πυρετούς.

Χρυσόπρασος (86), οὗτος περὶ τοὺς καρποὺς (87) φορούμενος παρέχει ὀξυδορκίαν, στομάχου (88) τε ἰᾶται καρδιαλγοῦντας, καὶ λύει ἐμπνευματώσεις (89).

Χαλαζίας (90), λευκός ἐστι οὗτος καὶ στερεός, καὶ κρυστάλλῳ μικρῷ ἐοικώς. Περιαρτώμενος δὲ ἰᾶται σκορπίων πληγάς.

Τοπάζιον (91) λίθος ἐστὶ διαφανὴς ὑέλῳ παρεμφερής· φύεται δὲ εἰς τὸν Ἀραβικὸν λεγόμενον κόλπον ἔν τινι πελαγίᾳ νήσῳ, καὶ ἡμέρας μὲν οὐχ ὁρᾶται, κρύπτει γὰρ αὐτοῦ τὸ φέγγος ἥλιος· νυκτὸς δὲ B διαλάμπει πόῤῥωθεν, καὶ τραχὺς μὲν εὑρίσκεται καὶ ἀνόμαλος, τεχνικοῖς δὲ ὀργάνοις λεαίνεται· οὗτος μαινομένους ἀποκαθίστησι τριβεὶς καὶ ποθείς· δρᾷ δὲ τὰ αὐτὰ καὶ περίαπτος.

Τούτων δὲ τῶν παρὰ τοῖς λίθοις δυναμένων αἰτίας πολλοὶ ἐθάῤῥησαν ἀποδοῦναι, τῶν μὲν ἀρχαιοτέρων σοφῶν Ἀναξαγόρας (92) καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Δημόκριτος (93)· τῶν δὲ οὐ πολὺ πρὸ ἡμῶν ὁ ἐκ τῆς Ἀφροδισίας Ἀλέξανδρος, ἄνθρωπος περὶ πάντων ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων τῆς φύσεως προχειρότατος. Σοὶ δὲ ἀποχρῶσα ἔστω ἡ ἑκάστου τῶν λίθων δύναμις καὶ ἐνέργεια· τοὺς δὲ λόγους αὐτῶν καὶ τὰς αἰτίας παρὰ τοῖς ἄνω θησαυροῖς ἔασον.

NOTÆ.

(83) Χρυσόλιθος. Plinius lib. XXXVII, cap. 9; C Marbodeus cap. 11. Etiam ἱερὸς λίθος dicitur. Glossæ Chemicæ p. 130: Ἱερὸς λίθος ἐστὶν χρυσόλιθος.

(84) Ὀφθαλμῶν. Contra epilepsiam hunc commendat Alexander Trallianus lib. I, cap. 15, p. 85. Multas ejus dotes recenset Marbodeus loc cit.:

Esse phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores.
Pertusus setis si trajiciatur aselli,
Dæmonas exterret et eos agitare putatur,
Trajectum lævo decet hunc gestare lacerto.
Æthiopes legimus nobis hanc mittere gemmam.

Conf. quæ ad h. l. notat. Pictorius.

(85) Χρυσήλεκτρος. Plinius lib. XXXVII, cap. 3; Marbodeus, cap. 17. — Alii in neutro χρυσήλεκτρον dicunt. MAUSSACUS.

(86) Χρυσόπρασος. Plinius lib. XXXVII, cap. 8 et 11: Solinus Polyh. cap. 65; Marbodeus cap. 12.

(87) Περὶ τοῦ καρ. Lege περὶ τοὺς καρποὺς, circa primam palmæ partem; ita enim Celsus καρπὸν D explicat. MAUSSACUS.

(88) Στομάχουι Legend. στόμαχον. Vertit Maussacus *et stomachi ac cordis doloribus medetur.* Fraudi ipsi fuit τὸ καρδιαλγοῦντας. Rursus Ephesius lib. I, p. 30: Τὸ δὲ ὑπὸ τῷ στήθει κοῖλον, στόμα κοιλίας· οἱ δὲ προκάρδιον, οἱ δὲ καρδίαν ὀνομάζουσι, καὶ τοὺς πόνους τοὺς ἐνταῦθα, καρδιωγμοὺς καὶ καρδιαλγίας. Conf. Erotianus v. Καρδιώσσειν, et Foesius in *Œcon.* Hippocr.

(89) Ἐμπνευματώδεις. Corrige ἐμπνευματώσεις. Et vocem χαλαζίας a capite repone; est enim diversus lapis chalazias a chrysopraso. In ms. codice hæc omnia confusa erant. MAUSSACUS.

(90) Χαλαζίας. Plinius lib. XXXVII, cap. 9; Marbodeus cap. 18.

(91) Τοπάζιον. Plinius lib. XXXVII, cap. 8; Orpheus *De lapid.*, p. 206; Marbodeus cap. 59. Dicitur quoque ἀράβιος λίθος hic lapis. Glossæ Jatricæ mss. ἀράβιος λίθος, ὁ τοπάζιος.

(92) Ἀναξαγόρας. De Anaxagora, Democrito et Empedocle sæpius Plinius et Solinus, qui Anaxagoram nominatim naturæ indagatorem vocat cap. 43 *Polyhist.* MAUSSACUS.

(93) Δημόκριτος. Singularem illum librum scripsisse Περὶ τῆς λίθου testis est Diogenes Laertius lib. IX, segm. 47, ubi vide doct. Menagii observationes.

MICHAELIS PSELLI

EPIGRAMMA IN S. GREGORIUM NAZIANZENUM.

Vide t. XXXV, Opp. S. Gregorii I, col. 309.

—

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΥΣΣΗΣ.

—

EJUSDEM

CHARACTERES GREGORII THEOLOGI, BASILII MAGNI, S. JOANNIS CHRYSOSTOMI ET GREGORII NYSSENI.

—

α'. Ἠρώτησας, λογιώτατε ἀδελφὲ, τίνες τε καὶ A πόσοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φλιοσοφίας πρὸς τὴν τέχνην τοὺς οἰκείους λόγους ἀπέξεσαν, καὶ εἰ ἀξιολογώτατοί εἰσι τοῖς περὶ Λυσίαν καὶ δημοσθένην διαμιλληθῆναι ταῖς τε πραγματικαῖς κατασκευαῖς καὶ ταῖς ἠθικαῖς πιθανότησι καὶ τῇ τῶν ὀνομάτων ἐκλογῇ καὶ συνθήκῃ, ἔτι μὴν τοῖς ἐπιθέτοις κόσμοις καὶ τοῖς θεατρικοῖς σχήμασι.

β'. Φημὶ γοῦν πρὸς ὃ πυνθάνῃ ἀποκρινόμενος, ὅτι πολὺς μὲν καὶ ὁ ἡμέτερος κύκλος ὁπόσοι τὴν εὐγλωττίαν ἐζήλωσαν· τέσσαρας δὲ τοῦ σύμπαντος χοροῦ τίθημι κορυφαίους· τὴν σάλπιγγα τῆς θεολογίας Γρηγόριον, καὶ τὸν ἑταῖρον καὶ μέγαν Βασίλειον, καὶ τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν σπερμάτων αὐτῷ φύντα Γρηγόριον, καὶ τὴν χρυσῆν λύραν τοῦ Πνεύματος. Τούτων γὰρ ἕκαστος αὐτάρκης ὅτῳ δὴ βούλει τῶν B παρ' Ἕλλησι σοφιστευσάντων παραβαλεῖν· οὐχ ὡς ἑκάστου πᾶσι πάντας ὑπερβαλόντος, ἀλλὰ τὰ μὲν μέρεσί τισιν ἁμιλλωμένου πρὸς ἕκαστον τῶν παρ' ἐκείνοις εὐδοκιμησάντων, τὰ δὲ κατόπιν ἐλθόντος (δεῖ γαρ τἀληθὲς λέγειν) τοῖς δὲ πλείοσι καὶ παραδραμόντος. Οὐ γὰρ ταυτὸν πείσομαι τοῖς ὅσοι κριταὶ γεγονότες ἑκατέροις τοῖς μέρεσιν, ἔπειτα τῷ ἑαυτῶν βουλήματι κατακολουθήσαντες, οὐ πρὸς τὸ ἑκάστου μέτρον τὰς ψήφους ἐξήνεγκαν, ἀλλ', ὥσπερ τῆς δόξης ἀπεχθεῖς, οὕτω δὴ καὶ τοῦ λόγου γεγονότες τοῖς Ἕλλησιν, ἀντιθέτοις ἑαυτοῖς πρὸς ἐκείνους ἐχρήσαντο, καὶ τοῖς οἰκείοις προσθέμενοι ἐξεπίτηδες, ὡς ἀλλοτρίους ἐκείνους ἐτρέψαντο. Οὐ δὴ ποιήσω τοῦτο ἐγώ· οὐχ οὕτω τετύφωμαι. Ἀλλ' ὡς κἀκείνων ἰσχὺν ἐπὶ τοῖς λόγοις ἐχόντων καὶ πολλὴν μοῖραν C συνεισενεγκότνων τῇ τέχνῃ ἢ παρὰ τὴν τέχνην ταῖς τοῦ λόγου δυνάμεσιν, οὕτω δὴ τὸν ἀγῶνα ποιήσας καὶ τᾶ πρὸς ἄλληλα εὖ θέμενος, ἐξοίσω τὴν ψῆφον, τοσοῦτον ὑπειπὼν, ὅτι ὅπερ ἐστὶ Δημοσθένης τῇ ἑτέρᾳ μερίδι, φημὶ τῇ Ἑλληνικῇ, τοῦτο τῇ καθ' ἡμᾶς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Τριῶν δὲ ὄντων εἰδῶν τῆς ῥητορικῆς, ὁ μὲν Δημοσθένης τῷ δικανικῷ μέρει εὐδοκιμώτατος κἂν ταῖς συμβουλαῖς τῶν ἄλλων δεινό-

1. Interrogastis me, o doctissime frater, quinam et quot inter nostros sapientes ad regulam artis suas orationes poliverint, et num digni sint qui Lysiæ et Demostheni conferantur tum studioso apparatu et moralibus affectibus, tum nominum delectu et compositione, tum etiam addito ornatu et concinnis formis.

2. Ad ea quæ me interrogas respondeo multum esse nostrorum circulum qui eloquentia præstiterunt; quatuor autem hujus chori coryphæos statuo: theologiæ tubam Gregorium et amicum ejus magnum Basilium, et eum qui ex eodem sanguine ortus est Gregorium et auream Spiritus lyram. Eorum quisque sustinet conferri cuicunque voles ex Græcis sapientibus; non quod unusquisque omnes omnibus superat, sed quod quibusdam partibus singulos eorum qui famam adepti sunt æmuletur, nonnunquam post veniens (oportet enim verum dicere), sed sæpius transgrediens. Non enim agam ut ii qui utriusque partis judices effecti, propriæ suæ voluntati obsequentes, non pro singulorum merito suffragia tulerunt; sed prout doctrinæ erant infensi, ita et Græcorum orationibus, se illis adversarios gesserunt, et propriis addicti oratoribus, ut extraneos illos rejecerunt. Non hoc ego faciam; non ita cæcutio: sed concedens eos vim in orationibus habere et multum sive arti, sive ultra artem orationis potentiæ contulisse, ita discrimen instituens et alia aliis opponens, suffragia feram, addens Gregorium theologum apud nostros esse quod Demosthenes in altera parte. Cum autem sint tria eloquentiæ genera, in judiciali quidem celeberrimus Demosthenes, et in consiliis omnium aliorum peritissimus est, ad panegyricas autem orationes delectus, et sibi et aliis inferior est; illi autem oppositus Gregorius, eo laudationum genere non tantum Demosthenicam eloquentiam vincit, sed neque, si quæ sit tuba cœlestis, quoad hanc saltem

partem, ei sono comparari valet; in judicialibus autem certaminibus et in iis orationibus in quibus consilia disponit, valet cum illo decertare. Quo in genere Demosthenis eloquentia nunc ingenti incursus flumine effervet, nunc quasi leniter spirare videtur, et minore flatu utitur. Gregorio autem in certamine procedenti viget oratio, et ictuum ejus finis quasi cataclysmus est quo defertur; variat autem judicialem orationem hypallagis et metaphoris, alia periodis concludens, alia spiritu pandens. Et ad omnem Atticam musam propriam orationem polivit; magis autem Aristidem refert, et eum omnium maxime imitatus esse videtur, nisi tamen quod Aristiis quidem eloquentia tonat, fulgura vero non emittit; miscet enim aures omnes suis argumentis non minus quam Pericles Græciam, sed eorumdem argumentorum elaborationibus auditores satiat, et unusquisque vellet oratoris linguam inhibere; Gregorii autem facundia nunquam fatigat, undique feriens. Nominum enim venustas et distributa sermonis compositio et figurarum ornatus nulli auri non voluptatem præbent. In multis autem orationum partibus Lysiaca eloquentia referta sunt ejus scripta, et præsertim ea in quibus simpliciter exordiri mavult; non quod orationis magnitudinem consulto recidit, sed quod ea est cura et natura, ut ita dicam. Plerumque nescimus eum et Thucydidis phrasim imitatum esse. Citius autem dialogos permutat, et postquam orationis ordini breviter vim intulit et aures perturbavit, rursum in se regreditur. Quando autem solemnem phrasim curat, ex Isocratis fonte haurit. Inde autem ideæ fluenta accipiens, non eodem ore illa profundit, sed convolvit, et tanquam canali premit, ut ipse loquitur, nunquam sinens orationis flumen laxum effundi. Herodoti vero musas non ut ille minutis ornatibus circumdat, sed eas dignas et augustas efficit. Nec quemadmodum ex multis oratoribus concinnatur, sic ad singulas orationis partes distribuit; sed quemadmodum misti colores aliam quamdam imaginem efficiunt, et ea non eadem est ac illi, sed illis pulchrior, sic et Gregorii orationum color ex sexcentis coloribus efformatur, et alius est ac illi et multo pulchrior. Extrema enim non semper mediis meliora sunt; sed accidit ut ea illis præstent, cum utriusque extrema participent. Ego enim non diversorum et dissimilium collectionem ejus orationem dico, sed uniformem naturam, quemadmodum rosa ex terræ visceribus exit cum suo naturali colore, multiformem vero, si quis ut colorum mistionem per diversos colores posset separare. Si igitur ut simiam videmus ad imitationem paratam non minorum tantum, sed et majorum, ita et leo terribile supercilium servans deinde ad mores et habitus aliarum ferarum se componeret, idipsum esset ille divinus vir. Oratione enim leoni similis est, dignitate plenus, terribilis, supercilium attollens, inaccessus plerisque vel difficilem accessum

A τατος, πανηγυρίζειν δὲ προῃρημένος, ἑαυτοῦ τε καὶ
τῶν ἄλλων ἐλάττων ἐστίν· ὁ δὲ ἀντίθετος τούτῳ
Γρηγόριος, τὴν μὲν πανηγυρικὴν ἰδέαν, οὐ τὴν Δη-
μοσθενικὴν μόνον γλῶτταν ὑπερηκόντισεν, ἀλλ' οὐδ'
εἴ ἐστι τις σάλπιγξ οὐρανιος, ἐκείνῳ.δὴ ἀντηχῆσαι
δύναται κατά γε τοῦτο μέρος· πρὸς δέ γε δικαστι-
κοὺς ἀγωνας καὶ ἐν οἷς τὰς συμβουλὰς διατίθεται,
ἱκανὸς ἐκείνῳ διαμιλλήσασθαι. Ἀλλὰ τῷ μὲν Δη-
μοσθένει περὶ ταῦτα ἡ γλῶττα νῦν μὲν καχλάζει
πολλῷ τῷ ῥεύματι τῆς καταδρομῆς χρωμένῳ, αὖθις
δὲ παραπνεῖν οἷον ἔοικε, καὶ ἐλάττονι τῷ πνεύματι
χρῆται· τῷ Γρηγορέῳ δὲ προϊόντι ἐν τοῖς ἀγῶσιν
ἀκμάζει μᾶλλον ὁ λόγος καὶ τὸ πέρας αὐτῷ τῆς κα-
ταφορᾶς οἷόν τις κατακλυσμός ἐστι καθ' οὗ φέρεται·
ποικίλλει τε τὸν ἀγωνιστικὸν λόγον ὑπαλλαγαῖς καὶ
B μεταφοραῖς, τὰ μὲν κλείων ταῖς περιόδοις, τὰ δὲ
ἀνοίγων τῷ πνεύματι. Καὶ πρὸς πᾶσαν μὲν Ἀττικὴν
μοῦσαν τὸν οἰκεῖον λόγον ἀπέξεσεν, ἀπεικόνισται δὲ
μᾶλλον πρὸς Ἀριστείδην, καὶ φαίνεται τὸν ἄνδρα
τοῦτον μάλιστα τῶν ἄλλων ἐζηλωκώς, πλὴν ὅσον
Ἀριστείδῃ μὲν ἡ γλῶττα βροντῶσα μέν ἐστιν,
ἀστράπτουσα δ' οὔ· ξυγκυκᾷ μὲν γὰρ πᾶσαν ἀκοὴν
τοῖς ἐπιχειρήμασιν οὐχ ἧττον ἢ Περικλῆς τὴν Ἑλ-
λάδα, καὶ ταῖς τῶν ἐπιχειρημάτων ἐξεργασίαις
πλήσμιος ἐστὶ τοῖς ἀκροαταῖς καὶ βούλοιτ' ἂν ἕκα-
στος τὴν τοῦ ῥήτορος ἐπισχεθῆναι φωνήν· τῷ δέ γε
Γρηγορίῳ ἀκόρεστος ἡ γλῶττα πανταχοῦ βάλλουσα·
ἥ τε γὰρ εὐγλωττία τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ διῃρημένη
τοῦ λόγου συνθήκη καὶ οἱ τῶν σχημάτων κόσμοι
οὐδεμιᾷ τῶν ἀκοῶν ἀφ' ἡδονῆς καθεστήκασιν. Ἐν
C πολλοῖς δὲ τοῦ λόγου μέρεσι τῆς Λυσιακῆς εὐστομίας
ἐμπέπλησται αὐτῷ τὰ συγγράμματα, καὶ μάλιστα
ἐν οἷς ἀφελῶς προοιμιάζειν προῄρηται, οὐχ ὡς κο-
λάζων τοῦ λόγου τὸ μέγεθος ἐξεπίτηδες, ἀλλ' ὡς
οὕτως ἔχων, εἰπεῖα, μελέτης καὶ φύσεως. Λανθάνει
δὲ τὰ πολλὰ καὶ τὴν Θουκυδίδου φράσιν μιμούμενος·
θᾶττον δὲ τὰς κοινολογίας διαλλάττει, καὶ, βραχύ
τι τυραννήσας τοῦ λόγου τὴν σύνταξιν καὶ διαθορυ-
βήσας τὴν ἀκοήν, εἰς ἑαυτὸν αὖθις ἀποκαθίσταται.
Ἔνθα δὲ τὴν σεμνὴν φράσιν ἐπιτηδεύει, ἐκ τῆς
Ἰσοκράτους πηγῆς ἀπαρύεται· ἐκεῖθεν δὲ λαμβά-
νων τῆς ἰδέας τὰ νάματα, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἴσου ταῦτα
προχεῖται στόματος, ἀλλὰ συστρέφει καὶ σορογγυ-
λίζει σωλῆνι σφίγγων, ὡς αὐτὸς φησιν, ἀλλ' οὐκ
ἄφετον ἐῶν τοῦ λόγου προχεῖσθαι τὸ ῥεῦμα. Τὰς δὲ
Ἡροδότου μούσας οὐχ ὡς ἐκεῖνος λεπτολογεῖ, ἀλλ'
D ἀξιωματικὰς ἐργάζεται καὶ σεμνάς. Οὐχ ὥσπερ δὲ
ἐκ πολλῶν ῥητόρων ἥρμοσται, οὕτω δὴ καὶ πρὸς
ἕκαστον ἐπὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν διῄρηται· ἀλλ'
ὥσπερ τὰ συγκεραννύμενα χρώματα ἄλλο τι εἶδος
ποιεῖ, καὶ ἔστι τοῦτο οὐχ οἷον ἐκεῖνα, ἀλλ' ἔσυιν οὐ
κάλλιον τὸ ὕξ ἐκείνων αὐτῶν δὴ τούτων, οὕτω δὴ καὶ
τὸ Γρηροpίου χρῶμα τοῦ λόγου διήνθισται μὲν ἐκ
μυρίων χρωμάτων, ἔστι δὲ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα καὶ
κάλλιον ἐκείνων παρὰ πολύ. Οὐ γὰρ αἱ ἀκρότητες
ἀεὶ κρείττους τῶν μέσων· ἀλλ' ἔστιν οὗ τοῦτο συν-
αμφοτέρων κρατεῖ. Ἔγωγ' οὖν οὐδὲ συναίρεμα ἀλ-
λοτρίων καὶ διαφόρων τὸν ἐκείνου λόγον φημὶ, ἀλλὰ
μονοειδῆ μὲν τὴν φύσιν, ὥσπερ δὴ τὸ ῥόδον ἐκ τῶν

τῆς γῆς λαγόνων ἄνεισι μετὰ τοῦ φυσικοῦ χρώματος, πολυειδῆ δὲ, εἴ τις ὡς μίγμα τὸ χρῶμα διαιρεῖν δύναιτο πρὸς διαφόρους χροιὰς ἐξ ὧν ἄν τις τοιοῦτον τεχνήσαιτο. Εἰ μὲν οὖν ὥσπερ τὰς πιθήκους ὁρῶμεν ἑτοίμους εἰς μίμησιν, οὐ τῶν ἐλαττόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν μειζόνων, οὕτω δὴ καὶ εἴ λέων τις ἐγεγόνει σώζων μὲν ἑαυτῷ καὶ τὸ βλοσυρὸν ἐπισκύνιον, εἶτα δὴ καὶ πρὸς τὰ ἤθη καὶ σχήματα τῶν ἑτέρων θηρῶν μεθηρμόζετο καὶ ἐμιμεῖτο ξύμπαντα, μὴ καταβαίνων τοῦ ἀξιώματος, αὐτὸ ἂν τοῦτο ἦν ὁ θεῖος ἀνήρ. Ἔστι μὲν γὰρ τὸν λόγον ὁπόσα κατὰ φύσιν τῷ λέοντι, ἀξιωματικὸς, φοβερὸς βλοσυρὸς, ἀπρόσιτος τοῖς πολλοῖς ἢ δυσπρόσιτος· ἔπειτα δὲ καὶ πᾶσαν μιμεῖται θηρίου φωνὴν, καὶ πρὸς ἕκαστον διεσχημάτισται τῷ εἴδει, τῷ ἤθει, τῷ σχήματι. Ἑκάστῃ δὲ διαλέκτῳ τὸ οἰκεῖον παρεμπέπλεκται βρύχημα· τῶν δὲ παρ' Ἕλλησι ῥητόρων ἕκαστος μίαν ἰδέαν τοῦ λόγου μεθαρμοσάμενος, ἢ τὴν ὑψηλὴν ἢ τὴν μέσην ἢ τὴν λεπτὴν, πρὸς μόνην αὐτὴν ἀπεικόνισται. Τοιοῦτος μὲν οὖν τῷ Γρηγορίῳ ὁ λόγος, καὶ πρὸς ξύμπαντας διαμιλλᾶται τοὺς ῥήτορας· οἱ γὰρ παρὰ τοὺς εἰρημένους, εἰ μὲν μετ' ἐκείνους· ἐκεῖθεν ἡρμόσαντο, εἰ δὲ πρὸ ἐκείνων, καλλίους αἱ εἰκόνες τῶν παραδειγμάτων.

A præbens; deinde et omnium ferarum vocem imitatur, et se ad unumquemque componit imagine, moribus, habitu. Unicuique dialecto suum proprium innectit mugitum; Græcorum vero oratorum quisque se ad unam orationis formam accommodans sive excelsam sive mediam sive leviorem, ad eam solam confringitur. Talis erat Gregorio oratio; omnesque æmulatur oratores: qui enim præter illos exstiterunt, si post illos quidem, ab illis mutuati sunt, si ante filios, pulchriores imagines sunt quam exempla.

γ'. Ὁ δέ γε μέγας Βασίλειος, ὥσπερ δὴ τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων ὑπερορᾷ, οὕτω δὴ ἔοικε καὶ τῶν ἐπιθέτων τῆς τέχνης κόσμων καταφρονεῖν, καὶ βούλεται αὐτὸς οἷον τέχνο τις εἶναι τοῦ λόγου· ἀλλ' οὐ πρὸς τέχνην αὐτῷ πλάττεται τὰ συγγράμματα. Τοῖς δὲ ῥήτορσι συνωμιληκὼς καὶ ξύμπασι, δύναμιν μὲν ἐκεῖθεν λογογραφικῆς ἰδέας ἐσπάσατο, καὶ μακρῷ, κατά γε τοῦτο τὸ μέρος, ἐκείνους ὑπερεβάλετο· κακουργεῖν δὲ μὴ προῃρημένος περὶ τοὺς λόγους, οὐ ζηλοῖ τὰ πολλὰ τὰς ἐμμεθόδους τούτων δεινότητας· καὶ ἔστι μὲν αὐτῷ ὁ λόγος ἀνεπιτήδευτος, βροντᾷ δὲ ἀτεχνῶς ὥσπερ ἐκ νεφῶν, καὶ πᾶσαν ἀποκρύπτει φωνήν. Ἔστι δὲ αὐτῷ τὸ πνεῦμα τοῦ λόγου Δημοσθενικὸν, ὅσον εἰκάσαι (οὐ γὰρ κατὰ ζῆλον ἐκείνου πρόεισιν)· ἀπαράμιλλον δὲ, εἴ τις πρὸς ἄλληλα τοὺς λόγους συγκρίνειν βούλοιτο. Τὸ δέ γε ἐπιχειρηματικὸν εἶδος αὐτῷ ἐκ τῶν Ἀριστείδου λόγων ἄν τις χαρακτηρίσειεν· ἀλλ' εἴ τις ἑκατέρῳ προσβάλοι τὴν ἀκοὴν, ἐκείνῳ μὲν τῷ ῥήτορι αὐτίκα, ἢ ἀποχναισθείη καὶ πρὸς ἄλλην μετενέγκοι φωνὴν, πρὸς δὲ τὰς Βασιλείου τῶν λόγων βροντὰς ἥδύτερον ἂν διατεθείη καὶ συνεξορχήσαιτο περὶ τὴν ἠχώ.

B 3. Magnus autem Basilius, ut omnia humana despicit, ita et videtur, adjectos artis ornatus despicere, et vult ipsum quasi orationis artem fieri; sed non secundum artem ejus scripta finguntur. Cum oratoribus universis conversatus, vim quidem inde scribendi hausit, et multum eos in hac parte superavit; nocere autem cum suis orationibus nollet, plerumque non imitatur methodicam eorum peritiam: et ejus quidem oratio non curam redolet, tonat autem quasi ex nube, et omnem extrahit vocem. Orationis ejus spiritus Demosthenicus est, quantum potest conjici; nulla autem comparatio statuenda est, si quis orationes orationibus vellet comparare. Argumentorum autem ejus forma ex Aristidis orationibus apprime insigniretur. Si utrique aurem quis præberet, ab illo quidem oratore C obtunderetur et aliam transferretur vocem, orationum autem Basilii tonitribus suavius disponeretur et ad eorum sonum saltaret.

δ'. Τοιοῦτος μὲν οὖν αὐτῷ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἔφυ Γρηγόριος. Οὐδένας γὰρ ἔγωγε ξυμπάντων ῥητόρων μεγαλοφωνοτέρους τῶν δυεῖν τούτων ἐγνώκειν ἀνδρῶν. Ἀλλ' ὃ τοῖς ἄλλοις ῥήτορσιν ὁ Νυσσαεὺς καθεστήκοι Γρηγόριος, τοῦτο δὴ πρὸς τοῦτον ὁ μέγας Βασίλειος. Πρὸς μὲν γὰρ τὴν Βασιλείου σάλπιγγα αὐλῷ ἄν τις τὴν τοῦ ἀδελφοῦ γλῶσσαν εἰκάσειεν· πρὸς δὲ τοὺς περὶ Δημοσθένην καὶ Ἀριστείδην σάλπιγγα τὸν ἄνδρα τοῦτον κατονομάσειεν. Ἀλλὰ πανηγυρίζειν μὲν ἥττηται Βασιλείου παρὰ πολύ· ἀνακαλύψαι δὲ βουλόμενος σοὺς θείους χρησμοὺς καὶ ὁπόσα τῶν λογίων κέκρυπται. ἵσταται μὲν παρ' ἐκεῖνον ἀτρέμας, καὶ ὁ συγκρίνων ἄμφω κατὰ τοῦτο τὸ μέρος οὐκ ἂν ὑπὲρ Βασιλείου τὰ πάντα ψηφίσαιτο.

Talis et ipse fuit ejus frater Gregorius. Nullum quidem ex omnibus oratoribus magis altiloquum novi quam illos duos viros. Quod autem et aliis oratoribus est Nyssenus, hoc illi magnus Basilius. Dum enim aliquis Basilii eloquentiam tubæ conferret, fratris vocem tibiæ assimilaret; sed Demostheni et Aristidi comparatum tubam hunc virum nominaret. Sed in laudationibus Basilio multo inferior est; cum autem divina oracula revelare intendit et quæcunque antiqua absconduntur, prope illum stat intrepidus, et si quis ambo in hac parte conferre velit, non omnia pro Basilio dabit suffragia.

ε'. Ὁ δὲ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης, εἰ καὶ τὴν ἀρετὴν θεῖός ἐστι καὶ τοῖς πᾶσιν ἀσύγκριτος, ἀλλ' οὐχ' ὥσπερ τῶν ἄλλων, οὕτω δὴ καὶ τῶν λόγων ὑπερεώρακεν· ἀλλ' ἔστι τῆς τέχνης ὡς ἀληθῶς ἄγαλμα. Ἐκ πάσης τε γὰρ ἰδέας ξυνήρμοσται καὶ τοῦ πολιτικοῦ λόγου ἄκρος ἐστὶ ζηλωτὴς, τῶν τε τῆς ῥη-

D 5. Joannes autem Chrysostomus, si virtute divinus est et nulli comparabilis, non quemadmodum alia, et verba despexit; sed est quasi artis ornamentum. Omnibus enim formis concinnatur et politicæ eloquentiæ ardens æmulator est et unumquodque ex rhetoricæ generibus artificiose tra-

stat. Et novit quidem oppositas voces, novit et panegyrici generis pulchritudinem. Ad consilia autem apparatur non arte ut regula usus, sed ipse aliis hujus generis regula effectus. Nec Lysiam oratorem imitatur; ejus tamen oratio Lysiæ orationum festivitatem repræsentat, excepto quod ille simplicior, hic abundantior et splendidior est. Extollit autem orationem non tropis et allegoriis et periphrasibus neque lyricis et dithyrambicis nominibus, sed accurata compositione et phrasis dignitate.

6. Ego igitur vellem et optarem laudare ut Gregorius theologus, splendide loqui ut magnus Basilius, divina oracula explicare ut Gregorius Nyssenus, deliberativum genus tractare et orationem hilarare simplicibus et inenarrabilibus gratiis, ut divina Spiritus sancti lyra Chrysostomus.

A τορικῆς εἰδῶν ἕκαστον ἐντέχνως μεταχειρίζεται. Καὶ οἶδε μὲν τὰς ἀντιθέτους φωνὰς, οἶδε δὲ τῆς πανηγυρικῆς ἰδέας τὸ κάλλος. Διεσχημάτισται δὲ περὶ τὰς συμβουλὰς, οὐ κανόνι πρὸς τοῦτο τῇ τέχνῃ χρησάμενος, ἀλλ' αὐτὸς ἑτέροις κανὼν τῆς ἰδέας γενόμενος, Καὶ Λυσίαν μὲν οὐ μιμεῖται τὸν ῥήτορα· ὁ δὲ λόγος αὐτῷ πρὸς τὴν εὐστομίαν ἐκείνου εἰκόνισται, πλὴν ὅσον ὁ μὲν ἀφελέστερος, ὁ δὲ ἁδρότερος καὶ λαμπρότερος· Ἐξαίρει δὲ τὸν λόγον οὐ τροπαῖς καὶ ἀλληγορίαις καὶ περιφράσεσιν, οὐδὲ τοῖς ὑποβάκχοις καὶ διθυράμβων ὀνόμασιν, ἀλλὰ τῇ ἐμμελεῖ συνθήκῃ καὶ τῷ τῆς φράσεως ἀξιώματι.

ς'. Ἔγωγ' οὖν βουλοίμην καὶ ἀγαπώην ἂν πανηγυρίζειν μὲν ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος, λαμπροφωνεῖν δὲ ὡς ὁ μέγας Βασίλειος, ἐξηγεῖσθαι δὲ θείους
B χρησμοὺς ὡς ὁ Νυσσαεὺς Γρηγόριος, ἵστασθαι δὲ πρὸς τὸ συμβουλευτικὸν εἶδος καὶ ἀφηδύνειν τὸν λόγον ταῖς ἁπλαῖς καὶ ἀδιηγήτοις χάρισιν, ὡς ἡ χρυσῆ λύρα τοῦ Πνεύματος.

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΣΤΙΧΟΙ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ.

JOANNIS PSELLI

VERSUS

IN SANCTOS TRES HIERARCHAS.

(Opp. Theodori Prodromi, 8°, Basileæ 1536.)

Tace, spectator, et breve mane tempus,
Ne quando turbes pulchram consuetudinem
Et mundum damno afficias sermonum Numine [afflatorum.

E cœlo enim recens hoc tertio
Venit afferens Paulus aericursor:
Movet autem manum ad Scripturæ ministerium
Orbis prodigium, aureum os:
Æmulare cæterum quem ante januas vides,
Cum illo autem mirare et animo consiste.

In Chrysostomum.

An linguam repertam ignem spirantem, pictor,
Solam emisisti, metuens flammam?
Aut omnia audens ascribis quod urens est,
Et sonat quidem et loquitur exhortationes?
Sed est voce gracili ex cibi abstinentia;
Meam cæterum enim aurem non præbebam:

C Σῖγα, θεατὰ, καὶ βραχὺν μεῖνον χρόνον.
Μήπως ταράξῃς τὴν καλὴν συνουσίαν,
Καὶ ζημιώσῃς κόσμον ἐνθέους λόγους.

Ἐξ οὐρανοῦ γὰρ ἄρτι τούτου τοῦ τρίτου
Ἥκει κομίζων Παῦλος αἰθεροδρόμος,
Κινεῖ δὲ χεῖρα πρὸς Γραφῆς ὑπουργίαν·
Οἰκουμένης τὸ θαῦμα τὸ χρυσοῦν στόμα,
Ζήλου τὸ λοιπὸν, ὃν πρὸ τῶν θυρῶν βλέπεις,
Τούτῳ δὲ συνθαύμαζε καὶ συγκαρτέρει.

Εἰς τὸν Χρυσόστομον.

Ἢ γλῶσσαν εὑρὼν πῦρ πνέουσαν, ζωγράφε,
Μόνην ἀφῆκας, εὐλαβηθεὶς τὴν φλόγα;
Ἢ πάντα τολμῶν προσγράφεις καὶ τὸ φλέγον·
Καὶ φθέγγεται μὲν καὶ λαλεῖ παραινέσεις,
D Ἀλλ' ἔστιν ἰσχνόφωνος ἐξ ἀσιτίας,
Ἐμὸν τὸ λοιπὸν οὐ γὰρ οὖς παρεσχόμην;

Νῦν οὖν ὑποσχὼν γνώσομαι τί μοι λέγει·
Βαβαί! καταφρονεῖν με πείθει τοῦ βίου.

Εἰς Γρηγόριον τὸν Θεόλογον.

Τί σοι τὸ σύννουν βλέμμα βούλεται, Πάτερ;
Λέξειν τι καινοῦ ἐκβιάζει μοι τάχα.
Ἀλλ' οὐκ ἂν εὕρῃς· πᾶν γὰρ ἀνθρώποις ξένον,

Ἐγνώρισαν φθάσαντες οἱ σοί μοι λόγοι.

Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.

Ἐπιπρέπει τις σεμνοποιὸς ὠχρότης
Ἐξ ἐγκρατείας τῷ σοφῷ διδασκάλῳ.
Ἀλλ' εἰ λαλήσει ζῆν δοκεῖ γὰρ καὶ τύπος
Τρυφὴ τὸ χρῆμα, τερπνότης ἡ φαιδρότης,
Οὐκοῦν τὰ χείλη πρὸς λόγους κινεῖς, Πάτερ,
Τοὺς καὶ λίθους θέλγοντας· ἀλλὰ μὴ λέγε
Ἅπερ διδάσκων εἰς συναίσθησιν ἄγεις.
Δάκνειν γὰρ οἶδα ταῦτα, κἂν στάζῃ μέλι,
Τοῖς ἕλκυσι βρύοντας, ἐξ ὧν στυγνότης,
Προς ἣν ἐπαρθεὶς, καὶ γράφεις οὕτω μόνον.

Εἰς τοὺς τρεῖς ἅμα.

Τριὰς μὲν εὗρεν ἰσαρίθμους συμμάχους.

Ὑπερμάχους δ' ἵστησι πίστις ἐνθάδε,
Ἀνάξιον κρίνασα καὶ πόῤῥω λόγου,
Ὧν τοῖς ἄλλοις σύνεστι μηδὲ τοῖς τύποις.

Ὅθεν γραφέντες, ζῆν δοκοῦσι, καὶ λέγειν
Ἅπερ φέρουσιν αἱ θεόγραφοι βίβλοι.
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς διδασκάλοις νέμει
Εὔνους μαθητὴς οἰκέτης Ἰωάννης.

Εἰς τὸν Χρυσόστομον.

Ὁ χρυσοῦς οὗτος ἥλιος τῶν δογμάτων,
Ἀκτῖνεσ' ἁπλῶν ἠθικῶν διδαγμάτων,
Διασκεδάζει πᾶν φιλάργυρον νέφος,
Καὶ φωταγωγεῖ πᾶσι τὴν σωτηρίαν.

Εἰς τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν.

Τὸν ἥλιον χραίνουσι πλασμάτων σπίλοι,
Ὃδ' ἀλλὰ φαιδρὸς, πᾶσαν αὐγάζει χθόνα.
Οὐ γὰρ ἀφανίζουσι φωσφόρον νέφη.
Στίλβει γε χρυσὸς, κἄνγε χαλκὸς ἐκρίθη.
Καὶ Χριστὸς αὐτὸς δαιμονᾷν, φεῦ, ἐκρίθη,
Φάγος τε, καὶ φίλοινος ἢ πορνῶν φίλος,
Ἀντίθεος τὸ μεῖζον, ἄνομος, πλάνος.
Κατεκρίθη σταυρόν τε καὶ χλεύην πόσην;

Καὶ καινὸν οὐδὲν, εἰ Θεοῦ θεῖος θύτης
Ὅμοια πάσχει καὶ καθαιρεῖται θρόνου.

A Nunc igitur submittens cognoscam quid mihi dicit:
Papæ! despicere mihi suadet hanc vitam.

In Gregorium Theologum.

Quid sibi vult gravis ille aspectus, Pater?
Dicere aliquid novi erumpis mihi statim.
Sed non invenies; quidquid enim hominibus alie-
[num,
Notum mihi fecerunt, prævenientes, tui sermones.

In Magnum Basilium.

Decet quidam venerabilis pallor
Ex continentia sapientem magistrum.
At si loquela vivere videtur (etenim typus
Voluptas divitiæ, typus delectatio) hilaritas:
B Igitur labia ad sermones moves, Pater,
Et petras emollientes: sed ne dicas
Quæ docendo ad sensuum perceptionem adducis:
Mordere enim hæc novi, quamvis mel stillent,
Attractionibus refertos, ex quibus mœror:
Adversus quem insurgens, sic tantum scribis.

In tres simul.

Trinitas quidem invenit numero æquales propu-
[gnatores:
Eos autem invictos effecit fides ibi,
Indignum judicans et absurdum,
Eos qui cæteris conjuncti sunt, non pariter in
[exemplaribus esse conjunctos.
Ideo depicti vivere videntur et dicere
Quæ præ se ferunt a Deo scripti Libri.
C Hanc retributionem suis magistris tribuit
Bonus discipulus familiaris Joannes.

In Chrysostomum.

Aureus ille sol dogmatum,
Radios expandens moralium disciplinarum,
Dissipat omnem avaram nebulam,
Et illuminat omnibus viam salutis.

In ejusdem (Joannis Chrysostomi) *depositionem*

Solem inquinant figmentorum maculæ;
Hic autem splendidus totam illustrat terram:
Non enim annihilant luciferum nubeculæ.
Fulget aurum, tametsi æs judicatum est,
Et Christus ipse dæmonum habere judicatus est,
D Gulosus, vinosus, scortorum amator,
Deo adversarius majus, exlex, erraticus:
Damnatus est ad crucem, et ad ludibrium quan-
[tum!
Et nihil novum, si Dei divinus sacrificator
Similia patitur et ejicitur throno.

EJUSDEM PSELLI

ENCOMIUM ET OFFICIUM SYMEONIS METAPHRASTÆ

Vide tomum CXIV, col. 183 et 199.

—

ΤΟΥ ΑΥΤΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΜΟΝΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΣΥΜΠΤΩΣΙΝ

—

EJUSDEM PSELLI

MONODIA

IN COLLAPSIONEM TEMPLI SANCTÆ SOPHIÆ.

(Leo Allatius in not. ad Georg. Acropolit. p. 281.)

—

Fuit igitur et calamitas calamitate, et passio passione, et luctus luctu, et lamentatio lamentatione, et ejulatus ejulatu major et molestior. Cæteras quidem calamitates, quantas fert memoria, urbium eversiones, templorum desolationes, domorum lapsus, simulacrorum casus, seditiones, abductiones, captivitates cognovimus et scimus. Vidimus quæ non speraveramus, neque exspectaveramus, neque unquam in mentem induxissemus: neque majus malum videre erat (ante quod omnino necesse fuisset quemque mori), quam illud, nostrum mundum, cœlum, solem, nostrum præsidium, confugium, nostram spem, unicam animarum adductionem, unicam opitulationem, fulcimentum, propitiatorium, perpulchrum templum, incomparabilem domum quam ædificavit Sophia in suo nomine, et cujus septem illas suffulsit columnas; supra quam suas ipsius immolavit victimas, et poculum miscuit. O dolor! o calamitas! o magnitudo malorum! O Ilias! quis non et suam linguam dedisset, ut ne loqueretur: quis non etiam libens fuisset suffocatus, priusquam voce exprimeret hoc illud quod Deus elegerat, quod frequentabat, in quo, ut potius dicendum, habitabat, in quo sibi complacebat, in quo versabatur, in quod seposita erant pretiosissima, oleum odoratum, chrisma, regale inquam et sacerdotale, dico prodigiosum, Dei corpus et sanguis: in quo immolabatur ille ipse. Quis dicere audebit eventum? Quæ tulerit anima proferre vocem? Illud famosum, percelebre, inviolabile, cecidit, hei mihi! cecidit terræ motu concussum, succussione terræ avulsum: et qui inspicit super terram, qui eam commovet, non gratum habuit, non veneratus est, non misertus est illud cadens. Ad te tamen, o Verbum, templum Dei et agger factum et dissolutum, et ad ipsum rursus pulverem assurgentem et sursum elatum, non aversatus est, non compunctus est de te misericors

A Ἦν ἄρα καὶ συμφορὰ συμφορᾶς, καὶ πάθος πάθους, καὶ λύπη λύπης, καὶ οἰμωγῆς οἰμωγὴ, καὶ θρῆνος θρήνου μείζων τε καὶ ἀργαλεώτερος. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τῶν παθημάτων, ὅσα καὶ μνῆμαι, φέρουσι πόλεων κατασκαφὰς, ναῶν ἐρημώσεις, οἴκων ἐρειπώσεις, ἀγαλμάτων συμπτώσεις, στάσεις, ἀπαγωγὰς, αἰχμαλωσίας ἐγνώκαμέν τε καὶ οἴδαμεν. Εἴδομεν ἃ οὐκ ἠλπίσαμεν, οὐδὲ προσεδοκήσαμεν, οὐκ ἂν ποτε εἰς νοῦν ἀνετυπώσαμεν· καὶ οὐ μεῖζον κακὸν οὐκ ἦν ἰδεῖν καὶ οὗ προαποθανεῖν πάντως ἂν ἠνέγκατό τις, ἢ τοῦτο, τὸν κόσμον ἡμῶν, τὸν οὐρανὸν, τὸν ἥλιον, τὴν σκέπην, καὶ καταφυγὴν ἡμῶν, τὴν ἐλπίδα, τὴν μόνην ψυχαγωγίαν, τὴν μόνην ἀντίληψιν, τὸ ἔρεισμα, τὸ ἱλαστήριον, τὸν περικαλλῆ νεὼν, τὸν ἀσύγκριτον οἶκον, ὃν ᾠκοδόμησεν ἡ Σοφία ἐπὶ τῷ ἑαυτῆς ὀνόματι, καὶ οὗ ὑπήρεισε τοὺς ἑπτὰ στύ-B λους ἐκείνους· ὑπὲρ οὗ καὶ ἑαυτῆς ἔσφαξε θύματα καὶ τὸν κρατῆρα ἐκέρασεν· ὢ τοῦ πάθους! ὢ τῆς συμφορᾶς! ὢ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν! ὢ τῆς Ἰλιάδος! Τίς οὐκ ἂν καὶ τὴν γλῶτταν ἐνδώκῃ, ὥστε μὴ εἰπεῖν; Τίς οὐκ ἂν καὶ ἑκὼν ἐμπνιγείη, πρὶν ἐκλαλῆσαι τοῦτον ἐκεῖνον ὃν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο, ᾧ ἐπεφοίτα, ᾧ μᾶλλον εἰπεῖν ἐνεδήμει, ᾧ ἠρέσκετο, ᾧ ἐνετέρπετο, εἰς ὃν ἀπέκειτο τὰ τιμιώτατα, τὸ μῦρον, τὸ χρίσμα, τὸ βασιλικὸν λέγω καὶ ἱερατικὸν, εἴπω τὸ παράδοξον τὸ τοῦ Θεοῦ σῶμα καὶ αἷμα; ἐν ᾧ ἐθύετο οὗτος. Τίς εἰπεῖν τολμήσει τὸ γεγονός; Τίς ἐνέγκῃ ψυχὴ προενεγκεῖν τὴν φωνήν; Οὗτος ὁ διώνυμος, ὁ περιβόητος, ὁ ἄσυλος, ἔπεσεν, οἴμοι! ἔπεσε σεισμῷ κλονηθεὶς, καὶ βρασμῷ γῆς τιναχθείς· καὶ ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, C οὐκ ηὐδόκησεν, οὐκ ᾐδέσθη ἄρα, οὐκ ἠλέησε πίπτοντα· πρὸς σὲ γὰρ, ὁ Λόγος, ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ χῶμα γενόμενον καὶ διαλελυμένον, καὶ πρὸς αὐτὸν πάλιν κονιορτὸν αἰρόμενον καὶ ἀναφερόμενον, οὐκ ἀπεστράφη, οὐ κατενύγη ἐπὶ σοὶ ὁ εὔσπλαγχνος· ἄθυτος διὰ τοῦτο ἔσται καὶ ἀκαλλιέργητος; καὶ διαμενεῖ ἀμελῴδητος, καὶ ἄψαλτος, καὶ ἀπροσφώνητος, καὶ ἀπροσκύνητος.

Ἀνθ' ὧν οὐκ ἔπαθέ τι ἐπὶ τῇ συντριβῇ σου· ἀλλ' ἔθηκε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς στερεὰν, πέτραν, ἵν' εἰδῇ καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ νῦν, ὡς ἔοικεν, ἐπιλέλησται, ἵν' ἀνθρωπίνως εἴπω καὶ περιπαθῶς· ὡς ἄνθρωπός τε ἐγένετο καὶ τὰ σωματικὰ ἀνεδέξατο· ὑμεῖς δὲ οἱ υἱοὶ Σιὼν οἱ τίμιοι, οἱ λειτουργοὶ, καὶ ἱερεῖς, καὶ θύται τοῦ μεγάλου καὶ καινοῦ θύματος, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν διακόνοις, καὶ ὑποδιακόνοις τοῖς αἴρουσι τὰ σκεύη καὶ καθαίρουσι καὶ μελουργοῖς, καὶ μελῳδοῖς, καὶ ψάλταις σύστημά τε, καὶ πλήρωμα, οἳ, ὡς Ἱερεμίας φησὶ, τὰς ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι περιφέροντες, ποῦ νῦν μετετέθητε; ποῦ νῦν ἀθροίζεσθε; πῶς ἐστράφη εἰς πένθος ἡ χαρὰ ὑμῶν; πῶς αἱ ἑορταὶ εἰς θρῆνον; οὐ καλὸν ἦν ὑμῖν καὶ ὅσιον ὡς καὶ ἐμοὶ καὶ πᾶσιν ἔδοξε προαποθανεῖν, ἢ συνθανεῖν τῷ συμπτώματι; Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς ζῆν ἡμῖν ἔδωκε, καὶ ἐγκατάλειμμα ἡμᾶς ὑμῖν ἐγκατελέξατο, ζητῶ, ποῦ τὸ ἱερὸν ὑμῶν κάθηται νῦν ἢ ἵσταται σεμνολόγημα, ποῦ ἡ συνέλευσις, ποῦ ἡ συζήτησις τῶν γραφικῶν ῥητῶν; τί περὶ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης φιλοσοφεῖτε; περὶ εὐδοκήσεως, περὶ παραχωρήσεως; * νομίας; περὶ τῶν ἀνεφίκτων ῥημάτων; εἴ τις ἐδόθη ὑμῖν, ἢ ἀπεκαλύφθη λόγος, εἴπατε καὶ μὴ ἐάσητε μόνῳ τῷ ἀποσπάσματι τοῦ ἱεροῦ προσανέχειν· οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ * ἄρχων, καὶ προφήτης, καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ ὁλοκαύτωσις, οὐδὲ θυσία, οὐδὲ προσφορὰ, οὐδὲ θυμίαμα * πῶς τῷ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου καὶ εὑρεῖν ἔλεος· Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν καὶ σώζοισθε, καὶ ἴδοιτε τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ ἐναγομένην τε εἰς ὕψος, καὶ ἀνακαινιζομένην, καὶ ταῖς εὐχαῖς συγκάμοιτε, καὶ δοξασθήσοισθε ἐν αὐτῇ καὶ λαμπρυνθήσοισθε. Σὺ δὲ, ἥλιε, καὶ σελήνη, καὶ ἀστέρες, ὑμεῖς ποῦ ποτε ἄρτι φαίνεσθε; ποῦ νῦν αὐγάζετε; ποῦ τὰς ἀκτῖνας ἀνίσχοντες πέμπετε; ποῖος ὑμᾶς οἶκος ἀρτίως ἐκδέχεται, ἢ ἀποδέχεται; τίνι ἀντιλάμπετε; ποίῳ ἔργῳ σεμνύνεσθε; τίς ἰδεῖν ὑμᾶς ἄνω βλέπων ἐθέλοι; τίς οὐχὶ μᾶλλον ἐν σκότει κύπτων διαπορεύεται, καὶ φῶς ἀποστρέφεται; Οὐκ ἔδει σε περιβαλέσθαι σκότος τὸ πένθιμον ἐκείνου τούτου ἤδη δεύτερον· ὦ φωστήρων ἄριστε καὶ μέγιστε, ἥλιε, οὐχὶ σὲ, πανσέληνε, κονιοειδεῖ τινι σκιάσματι ὑποδραμεῖν καὶ ὑποκρυβῆναι, ἢ ἐκλεῖψαι; ἀλλ' οὕτω παρείδετε τὸ γεγονὸς ὡς ἀγγύνητον; καὶ ποῦ δοξασθήσεσθε; Ἐγὼ γοῦν πολλάκις ὑμᾶς εἶδον ἐν τῷ σελασφόρῳ ἐκείνῳ ναῷ, καὶ ἰδὼν ἐθαύμασα, καὶ τὴν αἰτίαν ἠρεύνησα, δι' ἣν τοῦτο ὑπέστητε καὶ τὸ τοῦ νῦν κάλλους αἴτιον ἔμαθον τῆς διατριβῆς ἐκείνης, καίτοι δυσέρωτας ὑμᾶς ᾤμην εἶναι καὶ ἀνέρωτας. Ποτὲ δὲ καὶ δι' ὅλης ἡμέρας ἐφάνης, ἥλιε, συμφιλοχωρῶν ἐκεῖσε, καὶ στρεφόμενος, καὶ λάμπων, καὶ ἑκὼν οὐκ ἀφίστασο ἢ μεθίστασο τὴν διάδοχόν σου σελήνην φέρων. Καὶ τοῦτο ἐγὼ βλέπων ἐλογιζόμην, ὅταν καὶ γίγαντα καὶ νυμφίον ἐκ τοῦ παστοῦ ἐξερχόμενον, ὁ μελῳδὸς Δαυῒδ σε προανεφώνησε· προεῖδε γάρ σε κἀκεῖνος, τοῦ παμφαοῦς ἐκείνου ναοῦ ἐρῶντα· καὶ ἐπῇδέ σοι ταῦτα. Καὶ νῦν τοῦτον οὐκ ἐκτράπῃς πίπτοντα, δι' ὃν ἦς μείζων, δι' ὃν ἐνδοξότερος, δι' ὃν φαιδρότερος ἔσῃ· καὶ σὺ πάντως ἐνδόξαστος ταπεινωθήσῃ μικρὸν καὶ

A ille. Sine sacrificio propterea erit et sine pulchris oblationibus, et manebit sine melodiis, sine psalmis, sine invocationibus. Pro quibus nihil doluit de tua confractione, sed posuit vultum suum quasi duram petram, ut videat et ipse, utrum nunc etiam oblitus est, ut humane dicam et affecto animo: ut homo factus est, et corporalia sibi accepit: vos autem, filii Sion chari, vos ministri, et sacerdotes, et sacrificatores illius magni et novi sacrificii, et si quæ aliæ in diaconis et subdiaconis attollentibus vasa et purificantibus, et cantoribus, et carminum modulatoribus, compositio et plenitudo, vos qui, ut ait Jeremias, exaltationes Dei in faucibus vestris circumfertis, quo nunc migratis? quo nunc congregamini? Quomodo versum est in tristitiam gaudium vestrum? quomodo

B festivitates in lamentationem? Non pulchrum erat vobis nec sanctum, ut et mihi et omnibus visum est, antemori aut commori huic lapsui. Quandoquidem vero Deus vivere nobis concessit, et reliquias nos vobis dereliquit, quæro ubi sacra vestra sedet vel reponitur gravis eloquentia: ubi conventus, ubi inquisitio Scripturæ dictorum. Quid de calamitate illa philosophamini? de benevolentia? de concessione? distributione? de inaccessis verbis? Si quis datus est vobis aut revelatus est sermo, dicite, neque sinatis unico lacinio templi confidere. Non est in hoc tempore princeps, nec propheta, nec hegumenus, nec holocausti sacrificium, nec immolatio, nec oblatio, nec thuris combustio. Quomodo ferretur fructus

C in conspectu tuo, misericordiaque obtineretur? Sed vos quidem salvi estote, et videte novam Jerusalem inductam in altitudinem et renovatam, et precibus incumbite, et glorificemini in ipsa et fulgentes efficiamini. Tu vero, sol et luna, et astra, ubi nunc vos splendetis? ubi nunc fulgetis? ubi radios cohibentes mittitis? Qualis vos domus nuper excipit aut admittit? cui refulgetis? Quo opere magnificatis? Quis videre vos sursum aspiciens vellet? Quis non potius in tenebris inclinatus pervadit, et lucem aversatur? Non oportebat te circumindui tenebris luctuosis hujus istius jam secundo. O astrorum præstantissimum et maximum sol, nonne se, plenæ lunæ similis, sub pulverea quadam obumbratione currere et te

D abscondere, aut deficere (oportebat)? Sed sic despexistis eventum ut ignotum (ἄγνωτον)? Et ubi glorificabimini? Ego igitur sæpe vos vidi in lucifero hoc templo, et videns miratus sum, et causam exquisivi propter quam hoc subiistis, et hujus nunc pulchritudinis causam didici procrastinationis illius, et certe infeliciter amantes vos putabam esse et amoris expertes. Quandoque vero per totam diem apparuisti, sol, locum illum amans, et versatus illic et splendens, neque libens abscedebas vel migrabaris succedentem tibi lunam ferens. Et hoc ego videns, meum reputabam, quando et gigantem et sponsum e thalamo ex-

euntem cantor David te affatus est : prævidit enim te ille perfulgentis hujus templi amatorem, et hæc tibi cecinit. Et nunc ne te avertas ab illo labente, propter quem eras major, propter quem illustrior, propter quem clarior eris : et tu valde glorificatus, humiliaberis paululum et spissaberis ad hunc lapsum ; ut discas te ipsum mutabilem, et versatilem factum, et corruptioni subjectum. Illud autem utrum resurrecturum, aut perficiendum, aut exornandum sit, non meum est nosse : meum autem utrum supervixero, utrum introiero, utrum videro, utrum adoravero, utrum Deum invocavero, Deo profecto et istud cognoscente.

A συχνάσεις ἐπὶ τῷ πτώματι· ἵνα μάθῃς ἀλλοιωτὸς αὐτὸς καὶ τρεπτὸς γεγονὼς καὶ φθορᾷ ὑποκείμενος. Οὗτος δὲ εἰ μὲν ἀναστήσεται, ἢ συντελεσθήσεται, ἢ καλλωπισθήσεται, οὐκ ἐμὸν εἰδέναι· τὸ δὲ ἐμὸν εἰ ἐπιβιώσω, εἰ εἰσέλθω, εἰ εἴδω, εἰ προσκυνήσω, εἰ θεοκλυτήσω, Θεοῦ ἄρα τοῦτο κἀκεῖνο εἰδότος.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΣ ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΤΙΝΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥ ΠΕΡΙ ΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ.

—

SAPIENTISSIMI PSELLI

RESPONSIO

AD CUJUSDAM MONACHI INTERROGATIONEM DE MORTIS DETERMINATIONE

—

1. Non tanquam obscura esset a te proposita quæstio doctissime Pater, me interrogasti ; quomodo enim eam proposuisti, ejus obvia est solutio. Nihil enim Deo indefinitum est, neque vita, neque mors, neque generatio, neque essentia, neque eorum quæ exsistunt quidquam. Si enim Divinitas omnium est terminus, quomodo ex his omnibus quidquam indeterminatum esset ? Et, si omne tempus comprehendit, imo si ante tempus et ævum per se exsistit, quomodo præsens quidem sciret, futurum vero ignoraret ? Ad nos hæc ignorantia pertinet, quibus tempus divisum est, qui præsentia quidem novimus quando nobis in notitiam veniunt futurum vero omnino ignoramus, quia cum futuris non vivimus, sed ab iis per eam in præsenti vitam separamur. Facillima igitur adeo quæ interrogasti responsio.

2. Notissimam autem eam quæstionem (ut summatim tibi et in epistolæ forma totum colligam) ita proponunt peritiores ut non de termino vitæ tantum, sed et de aliis omnibus quæ sunt sermonem protendant.

3. Interrogant enim num Deus futurum noverit, cum autem annuit colloquens (non enim potest communi sensui contradicere) adducunt : « Utrum illi definita est futuri notitia, an ut nobis indefinita. Concedentibus autem nobis Deo notitiam determinatam esse (alterum enim solidum est), statim aliquod consequens stolidum afferunt. Dicunt enim : « Si definite sciret quis futurus sit justus et quis injustus,

B α'. Οὐχ ὡς ἠπόρηται τὸ παρὰ σοῦ προβληθὲν ζήτημα, λογιώτατε Πάτερ, οὕτως ἠρώτησας· ὡς γὰρ δὴ προετεινω, τοῦ ἐρωτηθέντος ἡ λύσις πρόχειρος. Οὐδὲν γὰρ ἀόριστον τῷ Θεῷ, οὔτε ζωὴ, οὔτε θάνατος, οὐ γένεσις, οὐκ οὐσία, οὔτε τῶν ὄντων οὔτε τῶν γινομένων οὐδέν. Εἰ γὰρ δὴ τὸ θεῖον ὅρος ἐστὶ τοῦ παντὸς, πῶς δή τι τῶν πάντων ἐκείνῳ ἀοριστήσειε ; καὶ, εἰ τὸ πᾶν συνείληφε τοῦ χρόνου, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ χρόνου καὶ πρὸ αἰῶνος ἐφ' ἑαυτοῦ ἕστηκε, πῶς τὸ μὲν παρὸν εἰδείη, τῶν δὲ μελλόντων τι ἀγνοήσειε ; περὶ ἡμᾶς γὰρ ταῦτα, οἷς ὁ χρόνος καταμεμέρισται, οἳ τὸ μὲν ἐνεστὼς ἴσμεν ὁπόσον ἡμῖν εἰς γνῶσιν ἔλθοι, τὸ δὲ μέλλον παντάπασιν ἠγνοήκαμεν, ὅτι μηδὲ συζῶμεν τῷ ἐπιόντι, ἀλλὰ τοῦ ἐσομένου τῷ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ζῆν παντάπασιν ἀπῳκίσμεθα.
C Ῥᾴστη τοιγαροῦν πρὸς ὅπερ ἠρώτησας ἡ ἀπόκρισις.

β'. Τὸ δὲ θρυλλούμενον τουτὶ ζήτημα, ἵνα δή σοι κεφαλαιωδῶς καὶ ἐν ἐπιστολῆς σχήματι ξυνείρω τὸ πᾶν, οὕτω δὴ προβάλλονται οἱ δεινότεροι, οὐ περὶ ὅρου μόνον ζωῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς ἑτέρου τῶν γινομένων τὸν λόγον προάγοντες.

Ἐρωτῶσι γὰρ εἰ οἶδε τὸ μέλλον ὁ Θεός· εἶτα δὴ συνομολογήσαντος τοῦ προσδιαλεγομένου (οὐδὲ γὰρ ἦν ἀντιλέγειν πρὸς κοινὴν ἔννοιαν), ἐπάγουσι· « πότερον δὲ ὥρισται αὐτῷ ἡ γνῶσις τοῦ μέλλοντος, ἢ ἀοριστaίνει ὥσπερ ἡμῖν ; » δόντων δὲ ἡμῶν ὡρίσθαι αὐτῷ τὴν γνῶσιν (θάτερον γὰρ ἄτοπον), εὐθὺς ὡς ἑπόμενόν τι ἄτοπον ἐπιφέρουσι· Φασὶ γὰρ ὡς, εἰ ὡρισμένως εἰδείη τόν τε ἐσόμενον δίκαιον καὶ τὸν

ἐσόμενον ἄδικον, τόν τε οὕτως ἢ ἐκείνως τεθνηξόμενον, οὐθ' ὁ δίκαιος ἀφ' ἑαυτοῦ δίκαιος, οὐθ' ὁ ἄδικος ἀρχὴν ἀδικίας τὴν προαίρεσιν ἐκληρώσατο· ἀλλ' οὐδ' ὁ φονεὺς ἄδικος· περιώρισται γὰρ τῷ τεθνηκότι ὁ τῆς ζωῆς χρόνος, καὶ, εἰδότι Θεῷ ὡς οὕτως τεθνήξεται, ἐπηκολούθησεν ἡ ἀναίρεσις. Πῶς γὰρ ἦν εἰδέναι μὲν ὡρισμένως τὸν Θεὸν ἐκεῖνον ἀναιρεθήσεσθαι, ἐκφυγεῖν δὲ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς ἀναιρέσεως; ὥστε καὶ ὁ φονεὺς προγνώσει θείᾳ ὑπουργηκὼς οὐ μόνον ἀθῷος παντάπασι λογισθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβῆς ἄξιος, ὡς τὸ τοῦ δεσπότου θέλημα ἐκτετελεκώς.

δ'. Τὸ μὲν οὖν ζήτημα οὕτω δὴ συντιθέασιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί· ἡ δέ γε λύσις οὕτως αὖθις παρὰ τῶν σοφωτέρων ἐπάγεται πρὸς τὸ πρόβλημα· ὡς ἡ γνῶσις, μέση οὖσα τοῦ γινωσκομένου καὶ τοῦ γινώσκοντος, ὥρμηται μὲν ἀπὸ τοῦ γινώσκοντος, εἱλεῖται δὲ περὶ τὸ γινωσκόμενον καὶ ὡμοίωται τῷ γινώσκοντι· ὁποῖόν τι λέγω· ἄλλη ψυχῆς γνῶσις, καὶ ἄλλη νοῦ, καὶ ἄλλη Θεοῦ· ἡ μὲν οὖν ψυχικῶς οἶδεν, ὁ δὲ νοερῶς, ὁ δὲ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἐπέκεινα. Οὐκ ἀλλοιοῦσι δὲ αἱ γνώσεις τὰ πράγματα, ἀλλ' αἱ μὲν κατὰ τὰ γινώσκοντα ἵστανται, τὰ δὲ γινόμενα τῆς οἰκείας οὐκ ἐξίστανται φύσεως. Ὁ μὲν οὖν Θεὸς, ὅρος ὢν ὁ πάντων ἀκρότατος, κατὰ τὴν οἰκείαν ἀκρότητα οἶδε τὰ πράγματα, ὡρισμένως μὲν τὰ ἀόριστα, ἀναγκαίως δὲ τὰ ἐνδεχόμενα· οὐ γὰρ συμμεταβάλλεται τοῖς γινομένοις, ἀλλ' ὡς ἔχει φύσεως τὴν τάξιν οἶδε τῶν ὄντων· τὰ δὲ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ῥεῖ τε καὶ φέρεται.

ε'. Φέρε γὰρ πρὸς Θεοῦ· τῶν σωμάτων διεστηκότων, πῶς οἶδε ταῦτα Θεός; διαστατῶς ἢ ἀδιαστάτως; οὐκ ἀδιαστάτως; Οὐ γὰρ ἐρεῖς που θάτερον· οὐ γὰρ διΐσταται τοῖς βάθεσι τούτων ἢ τοῖς μήκεσιν ἢ τοῖς πλάτεσιν· ἀλλ' ἀδιάστατον αὐτῶν τὴν γνῶσιν προέλαβεν. Ἆρ' οὖν τὸ οὕτως εἰδέναι τὰ σώματα τὸν Θεὸν τὰς διαστάσεις ἐκείνων μετήμειψε; Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ τὴν φύσιν ὑπὲρ φύσιν εἰδὼς καὶ τὸ ἀόριστον ὡρισμένως, οὔτε τὴν φύσιν μετήλλαξεν, οὔτε τὴν ἀοριστίαν τῶν πραγμάτων μετήμειψεν· οὐ γὰρ αἰτία τῶν γινομένων ἡ πρόγνωσις. Οὐ τοίνυν, εἰ τῶν μὲν προέγνωκε τὴν φαυλότητα, τῶν δὲ τὴν δικαιοσύνην προέλαβε, διὰ ταῦτα ἐξ ἀνάγκης οἱ μὲν φαῦλοι, οἱ δὲ γεγένηνται δίκαιοι· ἀλλ' ἐκεῖνός τε κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν τὴν γνῶσιν ἔσχε τῶν γινομένων, κἀκεῖνα κατὰ τὸν ἴδιον εἱρμὸν φέρεται· καὶ τὸν ἀγχόνῃ τοίνυν χρησάμενον οἶδε μὲν ὡς οὕτω τεθνήξαιτο (μὴ γάρ σε διαλάθῃ τὸ πρότερον ὁμολόγημα, ὡς ἡ γνῶσις ὡμοίωται τῷ γινώσκοντι) οὐ διὰ τὴν γνῶσιν δὲ ἐκεῖνος βιαίως ἐκπέπτωκεν, ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν πονηρῷ χρησάμενος δαίμονι. Καὶ, τὸ σύμπαν εἰπεῖν ὥστε σοι ἐπιλελύσθαι τὸ ζήτημα, τῷ μὲν Θεῷ κατὰ τὴν πρόγνωσιν τὸ τῆς ἑκάστου ζωῆς συμπέρασμα ὥρισται· προέλαβε γὰρ ἐκεῖνος τὴν γνῶσιν τοῦ ἐσομένου· ἡμῖν δὲ ἀοριστaίνει τὸ συμβησόμενον· ὥστε τρόπον μέν τινα ὥρισται, τρόπον δὲ καὶ οὐχ ὥρισται· ᾧ μὲν γὰρ οἶδε Θεὸς ὥρισται, ᾧ δὲ ἡ πρόγνωσις οὐχ ὁρίζει τὸ γενησόμενον, οὐχ ὥρισται. Ἐπιδειατὼ δὲ

A quis hoc vel illo modo moriturus sit, neque justus per se justus est, neque injusto injustitiæ principium est propria voluntatis electio. Sed neque ipse homidida injustus est. Mortuo enim determinatum est vitæ tempus, et, Deo sciente eum tali modo moriturum esse, secuta est interfectio. Quomodo enim fieri posset Deum determinate scire fore ut ille occideretur, illumque eum interfectionis modum effugere; ita ut homicida divinæ Providentiæ obsequens non modo innocens computandus omnino sit, sed est mercede dignus; quippe qui Domini voluntatem perfecerit.

4. Quæstionem igitur sic componunt harum rerum periti. Solutio autem rursum a sapientibus ad propositum adducitur. Notitia, inquiunt, cum

B sit media inter cognitum et cognoscentem, incipit a cognoscente, circumvolvitur circa cognitum et similis cognoscenti efficitur; et ut meam explicem sententiam, alia est animæ cognitio, alia mentis, et alia Dei : illa quidem animaliter, mens autem mutabiliter; quod autem supra mentem est, modo sibi proprio. Cognitiones autem res non mutant; sed illæ in cognoscentibus stant, quæ autem sunt propriam naturam non amittunt. Deus igitur, ultimus omnium terminus, secundum propriam celsitudinem res cognoscit, definite quæ indefinitæ sunt, necessario quæ sunt contingentes; non enim mutatur simul cum eis quæ fiunt, sed pro earum natura creaturarum ordinem novit; eæ autem secundum propriam naturam fluunt et feruntur.

C 5. Agedum enim per Deum; cum sint corpora distantia, quomodo ea novit Deus? Utrum ut distantia annon? Non distantia? Alterum enim non dices. Non enim ab illis distat altitudine vel longitudine vel latitudine; non distantem eorum cognitionem præcepit. Num igitur eo quod scit Deus corpora, eorum mutavit distantias? Eadem ratione, naturam supernaturaliter noscens et indefinitum modo definito, neque naturam mutavit, neque rerum indeterminationem; non enim eorum quæ sunt præscientia causa est. Non igitur, si aliorum præscivit malitiam, aliorum justitiam præsumpsit, non propterea ex necessitate alii mali facti sunt, alii justi; sed ille secundum propriam naturam ea quæ sunt cognovit, et hæc secundum proprium nexum feruntur. Et scit eum

D qui laqueo se suspendit, sic moriturum esse (ne te fugiat quod primum confessi sumus, nempe cognitionem cognoscenti similem esse), non propter hanc cognitionem ille violenter cecidit, sed per voluntatem malo usus ingenio. Et ut nihil non dicam quod tibi hanc quæstionem solvat, Deo quidem per præscientiam vitæ uniuscujusque terminus definitus est; præsumpsit enim futuri scientiam; nobis autem futurum indefinitum est : ita ut quodammodo definitum sit, et quodammodo indefinitum; modo enim quo novit Deus, definitum est; prout autem præscientia non definit futurum, indefinitum est. Attende et Patrum nostrorum

libris, ut si quibusdam occurreris qui de termino A vitæ nostræ definito loquuntur, et quibusdam qui de eodem ut indefinito, non putes doctrinas inter se dissentire, sed judices illud quidem priore modo exprimi, hoc autem altero.

6. Præterea te volo scire nostram naturam non esse simplicem, sed nos plenos esse et substantia et generatione, agereque tum providentia, tum natura, tum voluntate. Illudque dico non quod aliquid fugit Providentiam et Deum, sed quod et alia quæ inde exsistentiam receperunt, sive physice sive libere in nos operantur. Ideo igitur et frigora et calores nos e vita auferunt, quia naturæ participes sumus, et rursum stolida consilia nostram vitam exstinguunt ex electione voluntatis. B Omnia quidem definite novit Deus; illa vero secundum suam naturam operantur.

Nunc brevem habes tuæ quæstionis solutionem, Patrum doctissime et reverendissime.

καὶ τοῖς τῶν πατέρων ἡμῶν λόγοις, ἵν' εἴ τισι μὲ ἐντύχοις ὡς περὶ ὡρισμένου τοῦ συμπεράσματος τῆς ζωῆς ἡμῶν λέγουσι, τισὶ δὲ ὡς περὶ ἀορίστου, μὴ διαφωνεῖν πρὸς ἄλληλα οἰηθείης τὰ δόγματα, ἀλλ' ἐπικρίνοις ὡς ταῦτα μὲν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξενήνεκται, ἐκεῖνα δὲ κατὰ τὸν ἕτερον.

ϛ'. Πρὸς δε τούτοις εἰδέναι σε βούλομαι ὡς οὐχ ἁπλῆ τις ἐστὶν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις, ἀλλὰ πλήρεις ἐσμὲν καὶ τοῦ ὄντος καὶ τῆς γενέσεως, διοικούμεθά τε τὰ μὲν ὑπὸ προνοίας, τὰ δ' ὑπὸ φύσεως, τὰ δ' ἐκ προαιρέσεως, Καὶ οὐ τοῦτο λέγω, ὡς διέστηκέ τι τῆς προνοίας καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ τἄλλα ἐκεῖθεν τὴν οὐσίαν λαχόντα ἢ φυσικῶς περὶ ἡμᾶς ἐνεργεῖ ἢ προαιρετικῶς. Διὰ ταῦτα τοιγαροῦν καὶ κρυμοὶ καὶ θάλπη ἐκφέρουσιν ἡμᾶς τῆς ζωῆς ὅτι καὶ φύσεως μετεσχήκαμεν· καὶ αὖθις ἄτοποι γνῶμαι σβεννύουσιν ἡμῶν τὴν ζωὴν, παρὰ τὸ μέρος τῆς προαιρέσεως. Ἅπαντα οἶδε μὲν ὡρισμένως ὁ Θεὸς ἐκεῖνα δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν τὴν ἐνέργειαν ἔχουσιν.

Ἔχεις ἰδοὺ τὴν λύσιν ἐπὶ βραχέος οὗπερ ἠρώτησας, Πατέρων ἐμοὶ λογιώτατε καὶ σεβασμιώτατε.

MICHAELIS PSELLI

OPERUM PARS SECUNDA

COMPLECTENS

LEGALIA ET CANONICA

—

OBLATIO NOMOCANONIS AD IMP. MICHAELEM DUCAM

(Meerman Thesaurus Juris, I, p. 77, Græce; interpretationem nostram addidimus.)

—

C Cognoscas, quæso, imperator, etiam Nomocanonem.
Qui liber constat legibus et canonibus,
Canonibus synodalibus et legibus variis,
Præcipue autem præceptis recentibus sapientibusque
Quæ scriptis canonibus optime patrocinantur.
Est autem synodus prima et honore et ordine
Patrum piorum qui convenerunt Nicæam,
Sub fideli imperatore Constantino
Qui magnus eximiusque merito cognominatus est;
Fueruntque numero trecenti duodeviginti.
Post hanc secunda fuit, quamvis tempore prior,
Beatorum Patrum Ancyræ collectorum
Qui viginti quatuor canones ediderunt,
D Cum synodus Nicæna nonnisi viginti edidisset.
Tertia habita est Neocæsareæ synodus
Quæ etiam Nicænam præcessit,
Tertium autem tenet locum, ut duabus minor

Ἔχε μοι γνῶσιν, δέσποτα, καὶ τοῦ Νομοκανόνος.
Σύνθετος βίβλος πέφυκε νόμων τε καὶ κανόνων.
Κανόνων μὲν συνοδικῶν, κἀὶ νόμων διαφόρων,
Τῶν νεαρῶν δὲ μάλιστα πανσόφων θεσπισμάτων,
Συνηγορνῦνται κάλλιστα τοῖς γραφεῖσι κανόσιν.
Ἔστι δὲ πρώτη σύνοδος τῇ τιμῇ καὶ τῇ τάξει,
Τῶν συνελθόντων εὐσεβῶν εἰς Νικαίαν Πατέρων,
Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πιστοῦ Κωνσταντίνου,
Ὃς μέγας, ὃς ἐξαίρετος καλῶς ἐπωνομάσθη.
Ὧν ὀκτὼ καὶ δέκ. ἀριθμὸς πρὸς τοῖς τριακοσίοις.
Δευτέρα ταύτης πέφυκε, τῷ χρόνῳ δὲ προτέρα,
Τῶν ἐλθόντων εἰς Ἄγκυραν Πατέρων μακαρίων,
Οἳ τέσσαρας πρὸς εἴκοσι ἐξέθεντο κανόνας,
Οἱ δ' ἐν Νικαίᾳ εἴκοσι ἐξέθεντο καὶ μόνους.
Τρίτη σύνοδος γέγονεν ἐν Νεοκαισαρείᾳ·
Αὕτη πρῶτον πέφυκε καὶ τῆς ἐν τῇ Νικαίᾳ,
Τρίτην δὲ τάξιν εἴληφεν, ὡς τῶν δυοῖν ἐλάττω

Τῆς μὲν τῆς ἁγιωτάτης, τῆς δὲ χρόνου πρεσβείᾳ.
Κανόνες ιδ' καὶ ταύτης τῆς συνόδου.

Τετάρτη τῆς ἐν Σαρδικῇ μετὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ
Κανόνες εἷς πρὸς εἴκοσι καὶ ταύτης τῆς συνόδου·
Ἡ πέμπτη τῶν ἐν Γάγγραις δὲ Πατέρων συνελθόντων,
Ὧν οἱ κανόνες εἴκοσι τυγχάνουσι καὶ μόνοι.
Ἕκτη τῶν εἰς Θεούπολιν κοινῇ δεδραμηκότων,
Οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὴν Ἀντιόχου πόλιν,
Ὧν πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι τυγχάνουσι κανόνες.
Ἑβδόμη τούτων πέφυκε τῶν ἐν Λαοδικείᾳ.
Ὑφ' ὧν ἐξεφωνήθησαν δογματικοὶ κανόνες
Ἐννέα πρὸς πεντήκοντα πίστεως ὅλοι πλήρεις.
Τῶν δ' εἰς Κωνσταντίνου πόλιν Πατέρων συνελθόντων,
Ὀγδόη τούτων σύνοδος ὧν ἑπτὰ οἱ κανόνες.
Ἡ δέ γ' ἐννάτη σύνοδος γέγονεν ἐν Ἐφέσῳ
Ὑφ' ἧς ἐξεφωνήθησαν ἐννέα κανόνες μόνοι.
Δεκάτη δὲ τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐν τῇ Χαλκηδόνι

Παρ' ὧν ἑπτὰ πρὸς εἴκοσιν ἐτέθησαν κανόνες.
Ὁ μέγας δὲ ὁ Βασίλειος ἡ βάσις τῶν δογμάτων,
Ὀκτὼ πρὸς τοῖς ἑξήκοντα ἐθέσπισε κανόνας.
Εἰς δὲ Κωνσταντίνου πόλιν καὶ δὶς καὶ τρὶς ἠθροίσθη
Λογὰς Πατέρων εὐσεβῶν ὧν οἱ κανόνες δῆλοι.
Ἄλλοι τε πλεῖστοι τῶν πιστῶν ἀνδρῶν σεβασμίων
Κανόνας ἐκτεθήκασι κρατύνοντες τὴν πίστιν.
Ὥνπερ ὁ Διονύσιος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας,
Γρηγόριος ἐπίσκοπος ὁ Νεοκαισαρείας,
Τιμόθεος ὁ εὐσεβής, καὶ Κύριλλος ὁ πάνυ,
Γεννάδιος ὁ θαυμαστὸς θεσπίσας ἐγκυκλίως.
Πρὸ τούτων διὰ Κλήμεντος ἐνεγράφησαν κανόνες,

Τῶν σεβασμίων καὶ σεπτῶν καὶ θείων ἀποστόλων,
Πέντε πρὸς ὀγδοήκοντα σεβάσμιοι κανόνες.
Οὐ πάντες δὲ θεσπίζουσι περὶ Θεολογίας,
Ἀλλ' οἱ μὲν τὰ τῆς πίστεως κρατύνουσιν εὐλόγως,
Οἱ δὲ τοῖς ἁμαρτάνουσιν μέτρα τῆς μετανοίας,
Εὐθέως κανονίζουσι τοὺς χειροτονουμένους.
Πάντες δὲ λυσιτέλειαν εἰσάγουσι τῷ βίῳ
Ὁ κανοίσας δ' ἅπαντας ἐντέχνως τοὺς κανόνας,
Ὅσους ἐφεῦρε, δέσποτα, κανόνας τῶν Πατέρων,
Πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν εὐκαίρως γεγραμμένους,
Πάντας εἰς ἓν συνήγαγεν ὥσπερ ὑπὸ τίτλους.
Ἀλλ' κληρονομουμένον δέσποτα; πολλοὶ διά τι πταῖσμα,
Ἄδεκτοι καθεστήκασιν εἰς ὃν ἄγονται κλῆρον,
Πολλοὶ γοῦν ἐκανόνισαν τὰ περὶ τῶν ἀδέκτων,
Ἥτε Λογὰς τῶν σεβαστῶν καὶ θείων Ἀποστόλων,

Ὁ μέγας τε Βασίλειος ἔγραψε περὶ τούτων.
Ἵν' οὖν μὴ δυσχεραίνηται ἐρευνῶν τοὺς κανόνας,

Ὁ συναθροίσας ἅπαντας εἰς ἓν πυκτίον, ἄναξ,
Τέχνην ἐδημιούργησεν ἐν τούτῳ θαυμασίαν,
Πρὸς τὴν ὑποκειμένην γὰρ καὶ ζητουμένην φύσιν

Κανόνας τοὺς προσήκοντας συνήθροισεν ἐντέχνως.
Ἔστι καὶ τάξις, δέσποτα, καὶ βαθμὸς τῶν κανόνων.

A Quæ partim sanctitate, partim vetustate eminent.
Hujus quoque synodi quatuordecim exstant canones.

Quarta Sardicæ celebrata est post Nicænam
Et canones sanxit viginti unum.
Quinta congregata fuit Gangris, ubi

Viginti solummodo canones promulgavere Patres.
Ad sextam convenere Theopolim,
Sic enim appellant Antiochi urbem :
Exstant autem hujus synodi viginti quinque canones
Septima celebrata est synodus Laodiceæ,
Publicatique sunt canones dogmatici
Quinquaginta novem fide omnino excellentes.
Habita est Constantinopoli a Patribus congregatis
B Octava synodus cujus septem canones exstant.
Nona autem synodus Ephesi est habita
A qua nonnisi novem promulgati sunt canones.
Decima, secundum numerum, collegit Chalcedone Patres

Qui viginti septem canones sanxerunt.
Basilius Magnus, dogmatum fundamentum,
Sexaginta octo edidit canones.
Constantinopoli autem bis terque convenit
Manus electa piorum Patrum quorum canones noti.
Aliique plurimi venerandorum virorum fidelium
Canones constituerunt fidei firmandæ gratia.
Inter quos Dionysius Alexandriæ,
Gregorius Neocæsareæ episcopus,
Timotheus pius et Cyrillus præcellens,
C Insignis Gennadius qui encyclicas promulgavit.
Ante hos autem per Clementem compositi sunt canones

Venerandorum, sanctorum, divinorum apostolorum,
Octoginta quinque canones sacri.
Non tamen omnes de theologia exponunt,
Sed partim apto sermone fidem corroborant,
Partim peccatoribus pœnitentiæ terminos indicant,
Partim in clerum receptos instruunt :
Omnes tamen utilitatem afferunt vitæ.
Qui autem omnes canones ingeniose collegit,
Quotquot nimirum reperit Patrum canones
De eodem argumento opportune conscriptos,
Omnes in unum redegit titulisque distinxit.
Jam vero clericorum haud pauci, ob lapsum quemdam,
D Inadmissibiles fiunt in quem cooptati fuere ordinem.
Quare multi canones ediderunt de non admittendis,
Et manus electa venerandorum ac sanctorum apostolorum,

Et Basilius Magnus de his tractavit.
Ne quis igitur in evolvendis canonibus molestiam sentiat,

Ille qui cunctos in unum congessit volumen,
Admirandæ hac in re artis edidit specimen.
Secundum enim rei quæsitæ argumentum naturamque

Canones qui huc pertinent coegit prudentissime.
Est etiam ordo, domine, et progressio canonum

Diversimode contra diversas passiones composi- [torum.
Sunt enim qui divina Ecclesia ejiciant,
Alii autem clericos solummodo munere privant.
Nonnulli pios excommunicationis pœna terrent,
Alii de suppliciis judiciose tractant.
En habes concisam sacrorum canonum doctrinam.

A Τοῖς διαφόροις πάθεσι τεχθέντων διαφόρων.
Οἱ μὲν γὰρ ἀπελαύνουσι τῆς θείας Ἐκκλησίας,
Οἱ δὲ μόνους καθαίρουσι τοὺς χειροτονηθέντας.
Οἱ μὲν προστίμους ἄγχουσι τῆς ἀκοινωνησίας.
Οἱ δέ εἰσι σώφρονες ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις.
Δίδαξις αὕτη σύντομος τῶν ἱερῶν κανόνων.

MICHAELIS PSELLI
SYNOPSIS LEGUM

Græce edita, Latina interpretatione et notis illustrata, opera et studiò Francisci Bosqueti Narbonensis jurisconsulti, ex bibliotheca archiepiscopi Tolosani,

Adjectæ sunt hac iterata editione Observationes Cornelii Siebenii jurisconsulti.

(MEERMAN, *Thesaurus juris*, p. 36.)

—

PRÆFATIO.

Succedit Michaelis Pselli *Synopsis Legum*, versibus iambis et politicis conscripta, quam integram primus in lucem edidit Franc. Bosquetus, Narbonensis JCtus, Parisiis apud Joannem Camusat MDCXXXII, in 8°. Hæc vero Editio cum perquam rara evaserit, novæ et accuratioris emittendæ consilium ceperat Vir Clariss. Cornelius Siebenius; at quæ spes, Viro Doctissimo vivis erepto, omnino evanuit. Sed bene factum, quod varias Animadversiones in Poetam nostrum separatim antea ediderit, quas ex *Miscellaneis Observationibus in Auctores Veteres et recentiores Vol. VI, pag.* 199. *seqq.* depromptas Notis Bosqueti subjeci, quod ad intellectum Pselli eas omnino necessarias judicaverim. Neque enim Bosqueti versio menti Auctoris ubique accommodata fuit, ut in qua crassos interdum errores commisit, et quod pejus est, integros etiam versus interpretari neglexit; quocirca tamen Vir cætera Eruditus veniam apud æquos rerum arbitros meretur, utpote qui hanc interpretationem paucis diebus absolvit, vixque novemdecim tum temporis annos impleverat. Vid. Niceron *Tom. XII de ses Mémoires, pag.* 168. Hunc vero defectum pluribus in locis supplevit, et versionem, ubi manifeste falsa vel mutila erat, emendavit ac restituit Vir Reverendus atque Eruditissimus Archibald Maclaine, in Ecclesia Anglica, quæ Hagæ Comitum est, verbi divini Minister solertissimus, qui hanc provinciam sponte sua suscepit, cuique hoc nomine grates ago, quas possum, maximas. Quod autem ad Michaelem Psellum ipsum attinet, fuit is Imp. Michaelis Ducæ Præceptor, ejusque jussu hanc Synopsin conscripsit: huic enim Imperatori inscribitur id Opusculum in plerisque Codicibus manuscriptis, idque pluribus adstruxit Leo Allatius in *Diatriba de Psellis et eorum scriptis*, § 48, ubi de Auctore nostro ejusque Operibus plenissime egit, et § 33 luculentum de ipsius eruditione testimonium his verbis præbet: *Hic ergo Psellus, ut doctrina præstantissimus, ita omnium* πολυγραφώτατος *fuit. Ausim dicere, neminem ea vel subsequente ætate Græce vel invenisse acrius, vel ordinasse aptius, vel locutum eloquentius, vel profundius res pertractasse: nulla fuit sententia, quam ipse vel notis non illustraverit, vel compendio non tractaverit, vel optima methodo non expedierit.* Quod tamen judicium, licet Psellus non omnino laude sua defraudandus sit, quoad hanc Synopsin multis forte nimis benignum videbitur, cum et aliter de ea senserit Anton. Augustinus *Lib. IV Emendat. cap.* 3. Cæterum Jo. Leunclavius jam ante Bosquetum pauca ex hac Synopsi ediderat *Tomo II Juris Græco-Romani*, eaque tanquam Scholia subjecit Pragmaticæ Mich. Attaliatæ, qui sub eodem Duca floruit, ita tamen, ut ignoraverit, eam metro conscriptam fuisse, uti Allatius *d.* § 48 jam observavit. Exstant vero etiamnum varii Codices MSS. hujus Synopseos, ut in Bibliotheca Regia Parisiensi: vid. *Tom. II Catal. Manuscr. n.* 476, *n.* 1482 (ubi plurima alia Pselli scripta, etiam Juridica, memorantur), n. 1371, et 2749; in Cæsarea Vindobonensi: vid. Lambecius *Tom. VI Comment. pag.* 46, et Nesselius in *Breviar. Part. II, pag.* 28; in Medicea, vid. Wilh. Langii *Catal. Plut.* 80, *n.* 6: in Vaticana, vid. Montfaucon in *Biblioth. Bibliothecarum MSS. Tom. I, pag.* 9; porro etiam in Palatina, quæ jam Vaticanæ juncta est, *Cod.* 316, et Constantinopolitana, indice Jo. Mar. Suaresio in *Notit. Basilic.* § 7, ex quibus forte si variæ lectiones ad manus fuissent, plures loci in Psello, qui corrupte jam leguntur, restitui potuissent.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΙΜΙΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ, ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΙΑΜΒΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Πρὸς τὸν βασιλέα Καίσαρα Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν, ἐκ προστάξεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλέως.

—

SAPIENTISSIMI ET HONORATISSIMI

MICHAELIS PSELLI

COMPENDIUM LEGUM VERSIBUS IAMBIS ET POLITICIS

Ad imperatorem Cæsarem Michaelem Ducam, ex jussu patris ipsius et imperatoris.

—

Πολὺ καὶ δυσθεώρητον, τὸ μάθημα τοῦ νόμου,
Ἐν πλάτει δυσπερίληπτον, ἀσαφὲς ἐν συνόψει,
Καὶ λόγῳ δυσερμήνευτον· ἀλλ' ὅμως ἀναγκαῖον,
Καὶ δεῖ τὸν αὐτοκράτορα τούτου μᾶλλον φροντίζειν,
Δικαίως γάρ τε δίκαιον ἐν δίκαις φυλακτέον.
Ὅθεν ἐγώ σοι τὰ πολλὰ τοῦ λόγου συνοψίσας,
Εὐθήρατόν τι σύνταγμα πεποίηκα τῶν νόμων.
Πρῶτον δ' ἑρμηνευτέον σοι, πόσα τοῦ νόμου μέρη.
Τό μὲν γὰρ τούτων Κώδικος οὕτως ὠνομασμένον,
Πτυχίον δωδεκάβιβλον, ὃ φασι Διατάξεις·
Ἔχει δὲ τοῦτο δόγματα, δέσποτα, βασιλέων,
Ἀντιγραφάς τε νομικὰς, καὶ δικῶν ἀποφάσεις.
Τὸ δὲ καλοῦσι Δίγεστα, Ῥωμαϊκὴ δ' ἡ κλῆσις.
Ὑπάρχει δε τὸ Δίγεστα, Ἑλληνικῶς Πανδέκτης,
Ὅτι καὶ νόμων πέφυκε παντοδαπῶν δοχεῖον·
Καὶ πλεῖστοι συνεγράψαντο τοὺς νόμους τοῦ Πανδέκ-[του.
A Τῶν δὲ Διγέστων, δέσποτα, παντοδαπὰ τὰ μέρη·
Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα λέγουσι, περὶ συναλλαγμάτων.
Τετράβιβλος δ' ἡ σύνταξις κλῆσις τῶν πρώτων πρώτη.
Τὸ μετὰ ταῦτα πέφυκε ἑπτάβιβλυν πτυχίον,
Ῥωμαϊκῶς λεγόμενον οὕτω, Δὲ Ἰουδικῆς,
Ἤτοι τῶν περὶ κρίσεων, εἴ τις ἐξελληνίζει.
Τὸ τρίτον δὲ συνάθροισμα καλεῖται Δε Ρεβους,
Ὀκτάβιβλόν τι σύνταγμα χωρητικὸν πραγμάτων.
Τέταρτος τόπος πέφυκε τῶν νομικῶν Διγέστων
Καθάπερ εἴ τις ὀφθαλμὸς τῶν ὅλων συνταγμάτων,
Ὀκτάβιβλον τὸν ἀριθμὸν νόμων πολλῶν δ' ὠνομάσθη,
Τὸ πέμπτον δ' ἐννεάβιβλον ἐκ μέρους δ' ὠνομάσθη,
Περὶ διαθηκῶν φησιν, ἔχει δ' ἄλλα μυρία.
Τὸ δ' ἕκτον ἔχει, δέσποτα, μόνα δύο βιβλία,
Σοφῶς δὲ διαλέγεται, Περὶ βαθμῶν ποικίλων,
B Διαλαμβάνει τε σαφῶς περὶ κληρονομίας,
Τῶν Ὀρφιτίου μέμνηται, καὶ Τερτιλίου νόμων,

Vers. 33.

Multiplicem est et contemplatu difficilis legis scientia, quæ obscura in compendio, nec summatim comprehendi, nec sermone facile explicari potest: illa tamen necessaria est, potissimum imperatori, quem ejus curam maxime habere oportet: juste enim in judiciis jus est observandum. Quapropter ego multis in compendium redactis, facilis indaginis volumen legum tibi composui. Et primum quidem tibi explicandum est, quot sunt partes legis. C Ea quæ *Codex* dicitur, est corpus duodecim libris constans, Constitutiones vocant, quibus, o domine, imperatorum placita, legitima rescripta, et litium decisiones atque sententiæ continentur. Sequitur pars, quam *Digesta* Latina voce, *Pandecten* Græca nominant, quod sit omnifariarum legum receptaculum, et leges Pandectes multi conscripserunt. Digestorum, o domine, variæ sunt partes, quarum priores de contractibus dicuntur, estque priorum prima collectio quatuor libris composita. Postea septem librorum volumen Latine *De judiciis*, Græce Περὶ κρίσεων. Tertia collectio *De rebus* dicitur, octo libris rerum tractatum continens. Quartum locum, veluti oculus universorum contractuum, octo earum libri multarum legum conceptacula sibi vindicant. Quintum vero novem libri, a parte præcipua *De testamentis* vocati, licet alia innumera comprehendant. Sexta pars, o domine, duos singulares libros continet, qui recte vocantur *De diversis gradibus*, et perspicue tractant de successione, et senatusconsultis Orphitiano et Tertiliano et multiplicem aliam legum ordinationem ea pars complectitur. Septima et ultima Digestorum legitima pars, de firmissimis stipulationibus volumen duobus libris singularibus conficit, quibus

Ἄλλην τε πλείστην σύνταξιν τῶν νόμων περιέχει,
Τὸ δ' ἕδδομον καὶ ὕστατον νόμιμον τῶν Διγέστων,
Περὶ ἐπερωτήσεων ἀσφαλεστάτων λέγει,
Καὶ συμπληροῖ τὸ σύνταγμα δύο βιβλία μόνα.
Καὶ μετὰ τοῦτο πέφυκε δύο φρικτὰ βιβλία,
Τὴν αὐστηρίαν ἔχοντα τῶν ποινῶν ἐγκειμένην.
Μετὰ δὲ τὴν ἑπτάτομον ταύτην τομὴν τῶν νόμων,
Σύνταξις ἄλλη πέφυκε νομίμων διαφόρων,
Πληροῦσα τὰ πεντήκοντα βιβλία τῶν Διγέστων.
Πρὸς τούτοις μέρος πέφυκεν αἱ Νεαραὶ Συντάξεις,
Εἶτα συνοπτικώτερον υοῦ Λέοντος βιβλίον,
Τὸ πᾶν ἑξηκοντάβιβλον πάντας τους νόμους ἔχον,
Τοὺς Κώδικας, τὰ Δίγεστα, τὰς Νεαρὰς συντόμως,
Τὰ σύμφυλα, τὰ σύμπνοα τῶν διαφόρων νόμων,
Διακρινοῦν, ὑποτιτλοῦν οἰκείως καὶ γνησίως,
Ἀλλ' ἔστι δυσερμήνευτον, ἀλλ' ἀσαφὲς ἐσχάτως.
Ἔστι καὶ μέρος ἕτερον οἷον ὄψις τῶν νόμων,
Ὡς εἰσαγωγικώτερον τῶν ἄλλων δεδειγμένη,
Τῶν νόμων ἔχων ἅπασαν τὴν γενεαλογίαν,
Ἢ μᾶλλον οὕτως εἴποιμι τὴν ἀρχαιολογίαν.
Τῷ δὲ βιβλίῳ τούτῳ δὲ ἡ κλῆσις Ἰνστιτοῦτα.
Πολλοὶ δὲ συλλεξάμενοι τὰς ἀγωγὰς ἰδίας,
Σύνταγμα συνετάξαντο ἄξιον εὐφημίας.
Τὴν φυσὶν γὰρ τῶν ἀγωγῶν ἑκάστης ἑρμηνεύει,
Καὶ πάντα τὰ ζητήματα, καὶ πάσας ὑποθέσεις,
Εἰς τὴν οἰκείαν ἀγωγὴν πανσόφως ἀναφέρει.
Τοῦτο καὶ μόνον πέφυκε Φιλόσοφον τῶν νόμων,
Κἂν εἴ τις ἀκριβώσαι τοιοῦτο δὴ τὸ βιβλίον,
Οὗτος ὁ νομικώτατος νομομαθὴς τυγχάνει.
Ἕτεροι πάλιν, δέσποτα, τὰς ῥοπὰς, καὶ τοὺς [χρόνους
A Τοὺς νομικοὺς συνέταξαν εἰς βραχύ τι βιβλίον·
Ῥοπὰς δ' ἐκ μέρους λέγουσι, ἔχει, γὰρ καὶ τοὺς [χρόνους.
Ὁ δέ γε περιεκτικὸς τούτων ἁπάντων νόμος,
Κοινὴ συνθήκη πέφυκε πάσης τῆς πολιτείας,
Πλημμελημάτων κώλυσις, τῶν κατὰ γνῶσιν πλέον,
Δικαιοσύνης χορηγὸς, δόγμα συνετωτέρων.
Δικαιοσύνη δέ ἐστι σταθηροτάτη γνώμη
Τοῖς πᾶσι διανέμουσα τὸ κατ' ἀξίαν μέτρον·
Τὸ νόμιμνν δὲ πέφυκε δικαιοσύνης μέρος.
Αὕτη γὰρ καὶ τὸ φυσικὸν ἄλλο τι μέρος ἔχει,
Τὸ κατὰ τὴν συνείδησιν κρειττόνων καὶ χειρόνων.
Τὸ γὰρ λοιπὸν τὸ φυσικὸν, τρίτον τοῦ νόμου μέρος.
Τὸ μὲν γὰρ τούτων φυσικὸν, τὸ γ' ἐθνικὸν τυγχάνει,
Τὸ δὲ πολιτικώτερον, καὶ μερικώτερόν πως,
B Τὸ μὲν γὰρ περὶ φυσικῶν πραγμάτων δογματίζον,
Συλλήψεως, γεννήσεως, σχέσεως, συναφείας.
Αὐτοῦ ψιλοῦ τοῦ πράγματος, τοῦ τοῦδε, καὶ τοιοῦδε,
Νόμιμον γενικῶς ἐστι, φυσικὸν δ' ἐπὶ μέρους.
Τὸ βλέπον δ' εἰς συμβόλαια φύσιν συναλλαγμάτων,
Πάντων εἰπεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς κοινῶν πολιτευμάτων,
Νόμιμον ἐθνικόν ἐστιν, οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες,
Τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς εἰρημένον,
Γενῶν συλληπτικόν ἐστι νόμοις ὑποκειμένων.
Πολιτικὸν δὲ νόμιμον, τοπικὸν, καὶ χρειῶδες.
Τὸ πάλαι τριμερές ἐστι τούτου γὰρ τοῦ νομίμου,
Ἔστιν ὁ δωδεκάδελτος τῶν δώδεκα λογίων,
Τὰ βασιλέων Δόγματα, οἱ Νόμοι τῶν πραιτώρων.
Περὶ δ' ἃ πραγματεύεται τὸ νόμιμον ῥητέον.
Εἰσὶ δὲ ταῦτα, πρόσωπα, πράγματα, ἀγωγαί τε.
Πολλῶν δ' οὐσῶν τῶν ἀγωγῶν τέσσαρες αἱ μητέρες,
Vers. 93.

subnectuntur duo terribiles libri severitate pœnarum instructi. Huic septemplici legum divisioni, diversorum jurium collectio adjicitur, quæ quinquaginta Digestorum libris finem imponit.

Præterea juris partem statuunt Novellæ Constitutiones. Deinde compendiosum Leonis volumen, quod sexaginta libris universas leges, Codicem, Digesta, et Novellas breviter complectitur, convenientes et cognatas varias leges sub titulis accommodate disponens: sed summe obscurum est, nec facilem interpretationem patitur. Est et alia pars quasi legum visus, et reliquarum speciosa introductio, universam juris originem, et antiquitatis historiam continens, Instituta vocantur.

Multi quidem proprias actiones colligentes, dignum memoria syntagma composuerunt: cujuslibet enim actionis naturam interpretatur, et omnes quæstiones, omnia facta et causas ad propriam actionem refert: illud sane sola est legum Philosophia, quem librum si quis recte calluerit, juris et legum consultissimus evadet. Rursus alii, o domine, momenta et tempora legitima in brevem librum redegerunt, qui a parte Momenta vocatur, quamvis et annos comprehendat.

Lex vero quæ illa omnia complectitur, est communis totius reipublicæ sponsio, delictorum coer-
C citio, eorum maxime quæ sponte committuntur, justitiæ præsul, sapientiorum et perspicaciorum decretum.

Justitia est constantissima voluntas, pro merito et dignitate omnibus mensuram distribuens. Jus est justitiæ pars, quæ et aliam partem habet, jus naturale scilicet, quod in bonorum et malorum conscientia consistit. Reliquum vero jus naturale est tertia pars juris, quod dividitur in naturale gentium et civile, seu locale. Quod de rebus naturalibus statuit, conceptione, nativitate, appetitu, maris et feminæ conjunctione, illo et illo nudo negotio, est in genere jus, in specie, naturale. Quod vero spectat naturam contractuum, et earum omnium actionum quæ ad communem nostram
D societatem pertinent, jus gentium dicitur, non tamen barbaricum: nomen enim gentium hic ita debet accipi, ut eas solum nationes quæ legibus parent, complectatur. Civile jus est locale, et ex usu, quod jampridem tripartitum est. Hujus enim juris partes sunt, Leges duodecim tabularum, Decreta principum, Edicta prætorum.

Nunc vero dicendum est circa quæ jus versetur. Ea sunt personæ, res et actiones. Actionum, quæ plures sunt, quatuor matres dicuntur, quas obligationes vocant, legitima vincula, *re, verbis litteris*,

Ἂς ἐνοχὰς ὠνόμασαν, δεσμούς τινας δικαίους.
Ἡ Ῥὲ, ἡ Βέρδις, Λίττερις, τετάρτη ἡ Κονσένσου.
Ἡ Ῥὲ γεννᾷ πραγματικὰς ἀγωγὰς γοῦν καὶ μόνας.
Μήτηρ δὲ Βέρδις πέφυκ' ἡ περὶ ἐξ στιπουλάτο.
Πλάττει καὶ ἡ Κονσένσου δὲ τὰς συναινέσεις ἅμα.
Ἡ Λίττερις τὰ γράμματα γυμνὰ πραγμάτων τεύχει,
Εἰ γάρ τις χρέος γράψειεν ἀνάργυρον ἐν τούτοις,
Καὶ μὴ προσθήσει, δέσποτα, μέμψιν ἀναργυρίας,
Καὶ διετὴς ἐκρεύσειε χρόνος ἐν μέσῳ πάλιν,
Γράμμασι, δέσποτα, λοιπὸν κατακρατεῖται μονοις.
Τὴν λίτεριν δὲ πλάττουσιν ἐξ ἡσυχίας μόνης,
Ἡ Ῥὲ, σημαίνει πράγματα, ἡ Βέρδις, ψιλοὺς λόγους.
Ἡ Λίττερις, τὰ γράμματα, κονσένσο, συναινέσεις.
Ἑκάστη δὲ τῶν ἀγωγῶν ἀγωγὰς πολλὰς τίκτει.
Ἐπὶ δέ τις ἐνέχεται πλημμελῶν. ἢ συμβάλλων,
Ἡ φανερώτερον εἰπεῖν, πρός τινας συναλλάσσων.
Ἀπὸ δὲ πλημμελήματος ἀγωγὰς εὕροις ταύτας,
Τὴν Φούρτην, τὴν περὶ κλοπῆς, Βι βονορουμ ραπτορουμ,
Ἥτις βιαίαν ἁρπαγὴν πραγμάτων ἑρμηνεύει,
Τὴν Ἰνιουριάρουμ τὲ, ἥτις ὕβριν σημαίνει,
Τόν τε μὲν Ἀκυΐλιον, τὸν περὶ τῆς ζημίας·
Ἐξ ὧν πάλιν ὡς ποταμῶν, ῥευμάτων τε δευτέρων,
Κρουνοὺς εὑρήσεις ἀγωγῶν προσφόρως ἐκχυθέντας.
Ὅρος δὲ συναλλάγματος, ὡς ἤρεσε τοῖς νόμοις,
Συναίνεσις, καὶ σύννευσις πλειόνων θελημάτων,
Ἡ δύο τὸ ἐλάχιστον, εἰς αὐτὸ συνδραμόντων.
Ὥστ' ἐνοχῆς ποιήσασθαι δύναμιν παραυτίκα·
Εἰς χάριν δὲ ῥητέον σου τῶν ἐνοχῶν ἑκάστην,
Τὰς φυομένας ἀγωγὰς ἵν' ἔχῃς ἀσυγχύτως.
Καὶ τὰς μητέρας ἀκριβῶς, πρὸς δὲ τὰς θυγατέρας.
Τῆς ῥὲ τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἔστι, ἡ Δεποσίτης

A Ἑλληνιστὶ δὲ πέφυκε ἡ παρακαταθήκη·
Ἡ Κομμοδάτη δεύτερον, χρῆσις τῶν δεδομένων·
Ἡ Πιγνερατιχία τε, ἡ περὶ ἐνεχύρων·
Ἡ περὶ ἀπαιτήσεως κληρονομίας ἄλλη,
Ἣν Ἐρεδιτάτης λέγουσι περίτζιο Λατῖνοι·
Πρὸς δὲ αδ εξιβεύδουμ Λατίνως εἰρημένη,
Ἡ περὶ παραστάσεως πραγμάτων κεκρυμμένων.
Τῆς ῥὲ κονδικίκιος, ἣν ῥὲμ δὲ ἡ καθόλου·
Πρὸς τούτοις τὰ Ἰντέρδικτα, ἤτοι παραγγελίαι.
Τῆς Βερδις δὲ τῆς ἐνοχῆς ἐστιν, ἡ ἐξ στιπουλάτο,
Ἀφ' ἧς ὁ τζέρτος πέφυκε κονδικτίκιος τρέχει,
Πρὸς ταύτης καὶ ὁ ἴντζερτος, ἀὖωγαὶ δ' αὗται δύο,
Ἐξ στιπουλάτο δέ ἐστιν, ἐπερώτησις, ἄναξ.
Πᾶσα δέ γ' ἐπερώτησις, ἢ δήλων, ἢ κρυφίων,
B Ἐφ' οἷς ὁ κονδικτίκιος, ἢ τζέρτων, ἢ ἰντζέρτων.
Ἔστι δὲ κονδικτίκιος ἀπαιτήσεως φύσις,
Ἡ τζέρτος, ἤτοι φανερὸς. Ἴντζερτος κεκρυμμένος.
Τῆς βερδὶς ἐνοχῆς ἐστιν ἡ Ἐξστιματόρια
Ὅταν διατιμύσωμαι πρᾶγμα καί σοι παρέξω,
Εἰπὼν, ὡς πράσας, Κόμισον νομίσματά μοι τόσα,
Εἰ δὲ μὴ τόσα δοίη τις, δίδου τὸ διδομένον.
Τῆς βερδις αὖθις ἐνοχῆς ἦγε Δάμνη ἰνφάκτι,
Ἥτις κινεῖται πίπτοντος γείτονος δωματίου.
Τῆς βέρδις πάλιν πέφυκε ἦγε Πρεγατορία,
Ἡ τὸν κληρονομήσαντα εὐλόγως καὶ προσφόρως
Ἐκ πόσου μέρους ἐρωτᾷ ζητεῖν κληρονομίαν.
Ἡ Λεγατόρουμ, ἄλλη τις ἀσφάλεια λεγάτου.
Ἥ τε μὲν Πεκνυνίας κονστιτούταε αὖθις,
Ἥτις τὴν ἀντιφώνησιν, καὶ τὴν ἐγγύην λέγει.
Τῆς δ' ἐνογῆς τῆς Λίττερις ἀγωγὴ Νοδάτιο
C Τὸ χρέος μεταφέρουσα τὸ παλαιὸν εἰς νέον.

Vers. 155.

quarta *Consensu*. Obligatio quæ re contrahitur, gignit solas reales actiones. Quæ *verbis*, mater est actionis ex stipulatu. Quæ *consensu*, format conventiones. Quæ *litteris*, nudam rerum scripturam construit. Si quis enim debitum non numerata pecunia scripserit, neque, o domine, intra biennium de pecunia non numerata querelam moverit, deinceps quod solis litteris debitum est, prævalebit: solo silentio obligatio litteris contrahitur. *Re*, significat res. *Verbis*, nudos sermones: *Litteris*, scripturam: *Consensu*, pacta. Deinde quis obligatur, vel delinquens, vel contrahens, vel, ut clarius dicam, rem aliquam cum aliis agens. Ex delicto has actiones comperies, *Furti*, Περὶ κλοπῆς: *Vi bonorum raptorum*, quam violentum rerum raptum interpretare: *Injuriarum*, quæ petulantem contumeliam significat: *Aquiliæ* legis actionem, sive *De damno*. Ex quibus tanquam fluviorum, et fluctuum secundorum scaturigines actionum commode salientes reperies.

Definitio contractus, ut legibus placuit, est consensus et conspiratio plurium, vel ad minus duarum voluntatum ad idem concurrentium. Quemadmodum obligatio robur obtineat, statim dicemus. Nunc enim tui gratia singulæ obligationes explicandæ sunt, ut distincte et exacte, matres et filias, natas scilicet actiones, habeas. Obligatio quæ re contrahitur in rebus est, ex qua oritur actio *Depositi*, Græce παρακαταθήκη: *Commodati*, quæ est usus rei traditæ et commodatæ: *Pignoratitia*, quæ est de pignoribus. Alia ἀπαίτησις τῆς κληρονομίας,, quam Latini petitionem hæreditatis vocant: actio etiam *ad exhibendum*, ut Latine dicitur, quæ de rebus occultis, ut palam exhibeantur, contra clam possidentem instituta est: ejus quæ re contrahitur est condictio, quæ generaliter in rem dicitur. Eas actiones sequuntur interdicta, sive denuntiationes. Ex obligatione quæ verbis, venit ex stipulatu, e qua duæ actiones oriuntur, condictio certi et incerti. Ex stipulato est ἐπερώ-
D τησις, sive interrogatio, o imperator. Omnis autem stipulatio est rerum manifestarum, vel obscurarum, unde certi et incerti condictio: naturam petitionis condictio demonstrat, certi dilucidum, incerti occultum significat. Ex obligatione verbis, nascitur etiam *Æstimatoria*: si rem æstimem, et tibi tradam, dicens ac si venderem: Dabis mihi tot nummos, et nisi dederis, reddes rem traditam. Iterum ex obligatione verbis descendit, *Damni infecti*, quæ vicina domo ruinam minante

Ἔφηβος τοῦ κουρατωρος συγγενῶν συνεργούντων.
Τὰ μηδενός τε πρότερον, τοῦ προκαταλαβόντος.
Τὸ κῦμα τὸ χειμέριον, αἰγιαλὸν ὁρίζει.
Εἴκει τὰ ἐπικείμενα τοῖς γε ὑποκειμένοις.
Ἴτερ ἐστὶν ὁδὸς στενὴ, ἄκτοις ἡ πλατυτέρα.
Ὁ πρᾶγμα τὸ ἀλλότριον ἐκποιῶν ἐν εἰδήσει,
Ἢ ἄλλως τραδιτεύων τις, ὡς κλοπὴν ἁμαρτάνει.
Δευτέρα διατύπωσις ῥήγνυσι τὴν προτέραν.
Τὴν δὲ ἰνοφικιόζο, παῖδες κινοῦσι μόνοι.
Οὐδεὶς ὑποκαθίσταται παιδὶ πουπιλιαρίως,
Εἰ μὴ ποιήσει πρότερον εἰς αὐτὸν διαθήκην.
Ὁ ἔχων τὴν ἐναγωγὴν, ἀποδείξει βαρεῖται.
Τὰ τῆς προικὸς κινητὰ εἰσπράττεται αὐτίκα,
Τοῖς ἀκινήτοις ὁλόκληρος εἰς ἀπαίτησιν γρόνος,
Τῆς διαθήκης ἡ κρηπὶς ἔνστασις κληρονόμου.
Καὶ τομὴ καὶ μετάθεσις γίνεται τοῦ λεγάτου,
Ἔν τε διατυπώσεσιν. ἔν τε τοῖς κωδικέλλοις.
Τὸ τρίτον ὁ φαλκίδιος σώζει τῷ κληρονόμῳ,
Ἐκ τῶν λεγάτων ἁμάντων κατὰ ἀναλογίαν.
Ὁ Αὔγουστος προσέταξε, φασὶ, τοὺς κωδικέλλους,
Ἐν οἷς οὔτε ἐνίστησιν ὁ γράφων κληρονόμον,
Οὔτ' ἀφαιρεῖ ὃν ἔγραψεν ἐν τῇ διατυπώσει.
Τὸ μὲν Τερτουλιάνειον δόγμα καλεῖ προσφόρως
Εἰς τὰ τῶν τέκνων πράγματα τὰς ἐκείνων μητέρας.
Τὸ δέ γ' Ὀρφιτιάνειον αὖθις ἐκ τοῦ ἐναντίου,
Εἰς τὰ μητέρων πράγματα τοὺς παῖδας προκαλεῖται.
Ἡ μήτηρ ἔχει πρόκλησιν ἁπάντων τῶν ἀγνάτων,
Εἰς τὰ τῶν τέκνων πράγματα, χωρὶς τῶν ὁμογνίων.
Μετὰ γὰρ τούτων ἔρχεται εἰς τὴν κληρονομίαν.
Ἀλλ' εἰ μὲν ἀδελφαί εἰσι τὸ ἥμισυ λαμβάνες·
A Εἰ δ' ἀδελφαὶ καὶ ἀδελφοὶ, ἴσα κληρονομοῦσιν.
Ὑπούσης διακατοχῆς παῖς καὶ γονεὺς ὡσαύτως,
Ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον ἔχουσι βοηθοῦντα.
Ἡμέρας μόνας ἑκατὸν τῶν συγγενῶν ἐχόντων·
Ποινὴ ὀφείλει τίθεσθαι εἰς τὰς ἐπερωτήσεις.
Ἡ περπέτουα μίσθωσις, ἐμφύτευσις τυγχάνει,
Τὸ διαπλασιαζόμενον ἔκ τινος ἠρνηκότος,
Καταβληθὲν ἰνδέβιτον ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.
Κλοπή ἐστι ψηλάφησις πραγμάτων κατὰ δόλον,
Χωρὶς κακῆς προθέσεως κλοπὴν οὐχ ἁμαρτάνεις,
Κατὰ τοῦ κλέπτου, φούρτιβον, κἂν μὴ νέμηται δώσας,
Τῷ ἐκπεσόντι πράγματος πουβλίκανα ἁρμόζει.
Παυλιανὴ δὲ δίδοται τῷ περιγεγραμμένῳ,
Εἰς πρᾶσιν εἰς ἐκποίησιν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.
Τὴν φούρτην διπλασίαζε σὺν τῷ Ἀκουιλίῳ.
B Νόμος ὁ δωδεκάδελτος τὴν νοξαλίαν φούρτην,
Καὶ τὸν νοξάλιον αὐτὸν Ἀκουίλιον γράφει.
Παραγραφή ἐστι σαφὴς ἡ δικαιολογία,
Τοῦ ῥέου πρὸς τὸν ἄκτορα κατ' ἀγωγῆς βεβαίας,
Τῷ νόμῳ μέν πως ἰσχυρᾶς, τῇ φύσει δ' ἀδικούσας.
Δίκην δ' οὐδεὶς συνίστησιν ἀγνώστων αὐτοδίκων.
Ἐπίσης (2) δικαιώσεως ὁ νεμόμενος κρείττων.
Ὁ φθείρας βίᾳ τὴν σεμνὴν, εὔπορος μὲν τυγχάνων,
Ἡμίσεος ἀφαίρεσιν ἔχει τῶν κεκτημένων,
Ὁ δ' ἄπορος, ἐξόριστος γίνεται παραυτίκα.
Τῷ Κορνελίῳ ἔνοχυς πᾶς φονεὺς τυγχάνει,
Τῷ Ῥεπετοῦνδις ἔνοχος δικαστὴς δωροδόκος.
Τῷ δὲ δελφάσις (3) ἔνοχος ὃς ἁλοίη αλαστεύων.
Τὸ χρόνιον δὲ σύνηθες νόμου λαμβάνει τόπον.
Οἱ γενικοὶ τῶν εἰδικων ἐγκρατέστεροι νόμων.

Vers 332.

usque ad pubertatem : exinde curatores in adolescentem potestatem exercent. Agnatos voca descendentes ex maribus, cognatos ex feminis. Adolescens dicitur, quatuordecim annos natus: mulier vero est puber anno duodecimo. Adolescenti qui tutorem habet, curator datur. Pupillus tutorem accusare non potest. Adolescens vero curatorem potest, cognatis juvantibus. Quæ ante nullius sunt, primo occupantis fiunt. Littus fluctu hiberno definitur. Subjecto solo cedit superficies. Iter est via augusta : Actus amplior via. Qui rem alterius sciens alienat, vel aliter tradit, quasi furtum committit. Posterius testamentum prius rumpit : querelam de inofficioso soli filii movent. Nemo puero substitit pupillariter, nisi prius fecerit testamentum. Actori probationis onus incumbit. Res dotales mobiles illico petuntur ; immobilium vero repetitioni integer annus cedit. Testamenti basis est hæredis institutio. Legata adimuntur et transferuntur testamento et codicillis. Lex Falcidia ex omnibus legatis pro rata servat tertiam partem hæredi. Augustus jus codicillorum instituit, quibus nec hæres institui potest, nec in testamento scriptus deleri. Senatusconsultum Tertullianum C commode vocat matres ad bona filiorum : rursus e contra Orphitianum filios ad bona matrum. Mater in successione bonorum filii præcedit omnes agnatos, exceptis consanguineis, quibuscum venit ad hæreditatem : sed si sorores defuncto supersint, dimidium capit ; si vero fratres et sorores, ex æquis partibus succedunt. Ad agnoscendam bonorum possessionem, liberis, et parentibus annus integer auxiliatur, aliis cognatis centum dies solum. Pœna stipulationi apponi debet.

Emphyteusis est perpetua locatio. Duplum solutum ab eo qui inficiatus est, indebiti condictione non repetitur. Furtum est dolosa rerum contrectatio : sine mala admotione furtum non facis. Publiciana competit ei qui rem amisit, D cum non possideat, rem furtivam adversus furem. Pauliana datur circumscripto in venditione, et alienatione rerum suarum. Furti, et ex lege Aquilia in duplum agimus. Lex Duodecim tabularum furti et Aquiliæ actiones, noxales scribit. Exceptio est certa et manifesta exceptio rei ad actorem. contra actionem lege quidem firmam, sed naturali jure injustam. Litem nemo instituit nescius sui juris. In jure æquali potior est qui possidet.

(2) Ἐπ' ἴσης.

(3) Δὲ φάλσις.

Ἥττων ἐστὶ τῶν θηλειῶν αἵρεσις τῶν ἀῤῥένων.
Οἱ μὲν τεχθέντες νόμιμοι ἕπονται τοῖς πατράσιν.
Οἱ φύντες δ' ἐκ πορνεύματος, ἕπονται ταῖς μητράσι
Τὸ φύσει χρεωστούμενον καταδληθὲν οὐκ ἔχει
Αὖθις ῥεπετιτίονα, ὡς ἔδοξε τῷ νόμῳ.
Πάντα τὰ ἰδιωτικὰ δημόσιον οὐ βλάπτει,
Ἀποκαθίστατ' ἀδλαδὴς ὁ νέος κατὰ νόμους.
Ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἥττοσι τὸ ἀποκαθιστάναι,
Τοῦτο μείζοσιν ἔγκλητος πρὸς λόγους ἀναλόγους.
Πατρὸς καὶ παίδων μεταξὺ τῶν γε ὑπεξουσίων
Οὐ πέφυκε συνίστασθαι δίκης ἀμφιβολίας
Ὅπου δὲ ἡ προκάταρξις, ἐκεῖ καὶ καταδίκη
Τὸ μεῖζον δικαστήριον τὸ ἔλαττον προκρίνει.
Ὁ διδοὺς τὸ ἰνδέβιτον ἔχων εἴδησιν τούτου
Οὐκ ἔχει πάλιν εἴσπραξιν τοῦ βεβλημένου,
Ὁπάκις ἐξετάζοντες περὶ καρπῶν σκοποῦμεν,
Ὅσα λάβειν ἠδύνατο ὁ νομεὺς, ἀκριβοῦμεν,
Εἰς ἔδαφος ἐπίκοινον ὁ κοινωνὸς οὐ κτίζει.
Ἐξωτικὸς οὐ δύναται δουλείαν προσπορίζειν.
Ἐφ' ὧν ὁ Ἀκουίλιος θεμάτων οὐχ ἁρμόζει,
Τούτοις δ' ἰνφάκτουμ δίδοται, σαθρὸς δ' ὁ κανὼν [οὗτος.
Ὁπόσα δὲ μὴ ἔχουσιν ἰσχὺν κατὰ τῶν νόμων,
Χωρὶς ἀποτελέσματὸς δοθέντα κατὰ πλάνην,
Οὐκ ἔχει ῥετετίτιον, οὐδ' εἴσπραξιν ὀπίσω.
Χείρονα ποιεῖν αἵρεσιν γυνὴ προικὸς ἰδίας,
Σαφῶς οὐκ ἔχει δύναμιν ἐν συνεστῶτι γάμῳ.
Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον, ἕτερος οὐ δοτέος.
Τὸ μεῖζον δικαστήριον, κρεῖττον τῶν ἐλαττόνων,
A Ἤτοι τὸ ἐγκληματικὸν, τοῦ περὶ τῶν χρημάτων.
Ἐκδίκησιν ἐγκλήματα λαμβάνει τὴν δικαίαν.
Ἐν τόποις οἷς ἡμάρτηται, ἔνθα κρείττων ἡ γνῶσις.
Ὅπου δὲ ἡ προκάταρξις, ἐκεῖ καὶ καταδίκη.
Ἐντεῦθεν καὶ κανόνας σοι τῶν Νεαρῶν εἰσφέρω,
Δηλούντων τὰ βουλήματα πάντων τῶν τελευτώντων,
Ὅσα μὴ διαμάχονται τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις.
Προῖκα μὲν γάμος ἐνεργεῖ, γάμον δ' οὐ δρῶσι [προῖκες.
Ὅπερ ὁ νόμος δίδωσι, οὐκ ἂν ἀφέλοιτό τις.
Παραγραφῆς ἀντίθεσις οὐκ ἔστι δημοσίῳ.
Ἡ δευτερογαμήσασα πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου,
Πάντων ἐκπίπτει καὶ προικῶν, καὶ κερδῶν παραυτίκα,
Ἐξ ἐλευθέρας θυγατρὸς οὐ τίκτεταί τις δοῦλος.
B Τῶν τελευτώντων βούλησιν μηδεὶς ἀνατρεπέτω.
Γάμος δ' ἐκ διαθέσεως συνίσταται καὶ μόνης,
Κἂν μὴ προβῶσι γαμικὰ συμβόλαια πρὸς ταύτης.
Δεφένσωρ ἐπιτήδειος, οὐδεὶς χωρὶς ἐγγύης.
Ὁ δοῦναι προελόμενος ἴσος τῷ δεδωκότι·
Ἐπιτροπεύειν δύνανται τῶν τέκνων αἱ μητέρες.
Ἐν μέσῳ δίκης ἄδικον γίνεσθαι θείους τύπους.
Ἡ γνώμη τοῦ τεστάτωρος πάντων προκιμητέα.
Τόκος ἀνεπερώτητος, εἰς δάνειον οὐ τρέχει.
Τὴν τῶν κακῶν εἰσαγωγὴν οὐ σφίγγει μακρὸς χρόνος
Τῶν γάμων οἱ ἀθέμιτοι, ποιναῖς τιμωρητέοι.
Οἱ πλημμελοῦντες κόλασι, διδότωσαν δικαίως,
Φυλαττόμενον νομικῶς νομίμοις διαδόχοις,
Ὧν ἔχουσιν οἱ πταίσαντες νομίμων καὶ πραγματων.

Vers. 387.

Qui vi religiosam virginem corrupit, si locuples sit, bonorum suorum medietatis jacturam patitur: pauper vero statim in exsilium mittitur. Omnis homicida obligatus est legi Corneliæ. Judex sordidus, et munera accipiens, repetundarum tenetur. Legi vero de falsis obligatur, qui variat falsum scribens. Diuturna consuetudo legis locum implet. Leges generales potiores sunt in judiciis. Pejor est feminarum conditio, quam marium. Legitimi liberi patrem sequuntur, nati ex scortatione matrem. Quod natura debetur solutum repeti non potest, ut legibus placuit. Nulla privata publico nocent. Restituitur illæsus adolescens secundum leges, quod in minoribus efficit restitutio, id in majoribus appellatio, eadem proportione. Inter patrem et filios quos ille habet in potestate litis discrimen institui non potest. Ubicunque est litis contestatio, illic et judicatio est. Majus tribunal de minori judicat. Qui sciens solvit indebitum, soluti deinceps condictionem non habet. Quoties æstimantes rationem fructuum habemus, quos possessor percipere poterat, exacte perquirimus. In solo communi socius non ædificat. Extraneus non potest servitutem acquirere. Ex quibus casibus Aquilia non competit, datur actioni factum, putribus autem est ille canon. Ex his omnibus causis quæ jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum, secuta per errorem solutione, condictioni C locus erit. Mulier constante matrimonio, facultatem non habet deteriorem faciendi dotis propriæ conditionem. Tutorem habenti alius tutor non est dandus. Majus tribunal potius est minoribus, sive criminale, pecuniario. Crimina justam vindictam habent. Quo loco quis deliquit de crimine cognoscitur. Ubicunque est litis contestatio, ibi et condemnatio.

Deinde tibi affero Novellarum regulas quæ declarant valere morientium voluntates, quæcunque legibus positis non repugnant. Nuptiæ dotem constituunt, nuptias vero dotes non efficiunt. Quod lex dat nemo aufert. Præscriptionis oppositio non est fisco. Mulier secundo nubens intra luctus tempus, amittit illico et dotem et omnia D lucra. Ex filia libera non nascitur servus. Morientium voluntatem nemo subvertito. Sola affectione nuptiæ contrahuntur, licet illam nuptialia instrumenta non præcesserint. Nullus defensor est idoneus sine satisdatione. Ad donandum progrediens similis est illi qui dedit Matres possunt filiorum suorum tutelam gerere. In medio litis contra jus fiunt sacræ formæ. Testatoris voluntas omnibus est anteponenda. Usuræ non stipulatæ in debitum non veniunt. Improborum accusatio longo tempore non concluditur. Nuptiæ nefariæ pœnis sunt plectendæ. Qui deliquerunt dent juste reis ambitus. Legitimis successoribus

Ὁ ἄρχων ὑπερόριος οἴκοθεν δαπανάτω.
Μοιχὸς δέ τις ἀποδειχθεὶς τὰς ποινὰς ὑπεχέτω,
Διδόσθω δὲ τῇ γυναικὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων
Ἡ προὶξ σὺν ἔδνοις ἅπασα, εἰ δ' ἄπροικος τυγχάνει,
Μέρος ἐχέτω τέταρτον τῶν ἐκείνου πραγμάτων·
Τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ πταίσαντος πράγματα μεριζέσθω
Εἰς παῖδας, εἰς τοὺς φύσαντας, ἄχρι βαθμοῦ τοῦ [τρίτου.
Εἴ δ' οὔτε παῖς, οὔτε γονεὺς ὑπάρχουσι τῷ πταίστῃ,
Τῷ φίσκῳ προσκυρούσθωσαν τἀκείνου προσηκόντως.
Τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς, ἀκριβῶς τηρουμένης,
Εἰ ὁ σύνοικος βούλοιτο, θαῤῥούντως λαμβανέτω
Τὴν πταίσασαν ἀζήμιον ἐντὸς τῆς διετίας·
Χρόνου δὲ διαῤῥεύσαντος τοῦ διηγορευμένου,
Ἡ μὲν εἰς μοναστήριον ἐνδίκως διαγέτω,
Μελαμφοροῦσα πάντοτε κατὰ τὰς κεχαρμένας·
Εἴ παῖδες εἰσὶ, τὸ δίμοιρον ἐχέτωσαν ὧν ἔχει,
Τὸ δέ γε μοναστήριον τὸ τρίτον λαμβανέτω.
Αἱ κλήσεις τῶν ἐγκλήματι θανάτου πεπτωκότων
Τοῖς πᾶσι ἁρμοζέτωσαν ἢ ἄνω τοῖς γονεῦσι.
Τὰς δίκας τὰς ἐν χρήμασι τὰς κατὰ τῶν ἐν κλήρῳ
Ἐπίσκοποι κρινέτωσαν ἠκριβωμένῳ λόγῳ.
Ἑνὸς δὲ μὴ στοιχήσαντος τοῦ κρίνοντος τῇ ψήφῳ,
Ὁ ἄρχων ἐξετάσειε ταύτην ἀκριβεστέρως.
Ἐν δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι τοῖς πολιτικωτέροις,
Οἱ κληρικοὶ τοῖς ἄρχουσι ὑπόκεινται δικαίως.
Τοὺς εὐτελεῖς δὲ μάρτυρας ὁ κριτὴς κολαζέτω,
Πρὸς ἀληθείας εὕρεσιν καὶ μηδεὶς αἰτιάσθω.
Ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων δὲ τῶν ἐν δικαστηρίῳ,
Οἱ μάρτυρες τοῖς δικασταῖς προσίτωσαν ἐν νόμῳ.

A Κηδεμόνας τοῖς ὀρφανοῖς ὁ ἄρχων παρεχέτω.
Χρὴ τὸν ἐξ αἰτιάσεως ὑπομνησθέντα πρώτης,
Βιβλίου ὑποδέχεσθαι τῆς κινουμένης δίκης,
Καὶ προθεσμίαν ἡμερῶν εἴκοσι προσλαμβάνειν.
Ὁ δὲ ἐκ περιστάσεως λαβὼν δευτέραν κρίσιν,
Οὐ δύναται τὸν δεύτερον δικαστὴν παραιτεῖσθαι,
Μετὰ διομοσίαν δὲ τοῦ ῥέου κρυπτομένου,
Καὶ μὴ προσαπαντήσαντος κατὰ τὴν προθεσμίαν,
Εἰς τὰ ἐκείνου πράγματα πεμπέσθω ὁ ἐνάγων.
Οὐκ ἄλλως δ' ἀναδίδωσι τὰ πράγματα τῷ ῥέῳ
Εἰ μὴ τὴν πᾶσαν πρότερον δαπάνην ἀπαιτήσοι.
Γυνή τις ἴσως ἄπορος ἐπὶ ἀνδρὶ εὐπόρῳ
Θανοῦσα δίχα γαμικῶν τελείως συμβολαίων,
Ὡς δὲ κἂν ἄπορος ἀνὴρ ἐπὶ εὐπόρῳ θάνοι.
Εἰς μόνον μέρος τέταρτον τῶν ἑαυτοῦ κτημάτων,
Ἀπὸ τοῦ ζῶντος ὁ θανὼν καλῶς κληρονομείτω.
Ὁ τρὶς κομίσας μάρτυρας αὖθις μὴ παραγέτω.
Ὁ μέσος δὲ τοῖς μέρεσι γεγονὼς γνώμῃ τούτων,
Ἐφ' οἷς οὗτοι δικάζονται καὶ ἄκων μαρτυρείτω.
Μὴ πάσας δ' οἴου, δέσποτα, τὰς νεαρὰς εὐχρήστους
Αἱ μὲν γὰρ οὐκ ἐτέθησαν τοῖς Λέοντος βιβλίοις
Ὧν ἡ μὲν γνῶσις ἀσφαλὴς, βασιλικὴ δ' ἡ κλῆσις
Αἱ δ' εἰ καὶ κατεστρώθησαν ἐσχόλασαν τῷ χρόνῳ,
Αἱ δ' ἤργησαν ἀλλοίωσιν τοῦ βίου δεξαμένου.
Οἷον τὰ περὶ βουλευτῶν, τὰ περὶ τῶν πραιτώρων,
Τὰ περὶ μοδεράτωρος, τὰ περὶ κοιαιστώρων,
Τὰ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀπηριθμημένων.
Ὅσα κατὰ συναίνεσιν τὸν γάμον διαιροῦσι,
Τὰ περὶ συγχωρήσεων λοιπάδων δημοσίων,
Τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν (4) τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ,

Vers. 446.

servanda jura et res quæ habent delinquentes. Magistratus extra provinciam de proprio sumptus facito. Mœchus manifestus pœnis subjicitor: ex ipsius bonis dos, cum omni sponsalitia largitate mulieri dator: si vero illa indotata, quartam partem bonorum illius habeat: reliquas ejus qui deliquit bona inter liberos et parentes dividuntor usque ad tertium gradum: si vero delinquenti neque filius, neque parens sit, convenienter ejus bona fisco addicuntor. Mulierem adulteram diligenter observatam, maritus, si velit, intra biennium impunitam recipito: effluxo vero constituto tempore, illa in monasterium merito detruditor, cum monialibus omni vitæ tempore vestes nigras induta: si liberi fuerint, ejus bonorum duas partes habento, monasterium tertiam capito. Eorum bona quos crimen morti subjicit, liberis vel ascendentibus competunt. Clericorum pecuniarias causas exacto judicio episcopi judicanto: altera vero partium sententiæ judicantis non acquiescente, eam exactius locorum magistratus examinet. In criminibus civilibus clerici magistratibus merito subjiciuntur. Humiles testes reperta veritate judex castigato, et nemo causetur. In criminalibus

C quæstionibus, secundum leges in judicio testes judicibus producuntor. Pupillis curatores magistratus dato. Oportet eum qui ex prima vocatione submonitus est, libellum litis quæ movetur accipere, et viginti dierum inducias habere. Qui ex recusatione secundum judicium acceperit, nequit secundum judicem recusare. Post juramentum rei latitantis, neque intra diem statutum se exhibentis, actor in ejus rerum possessionem mittitor: neque alias reo ejus bona restituantur, quam si damna et omnes priores sumptus rependat. Si viri locupletis pauper uxor non perfectis dotalibus instrumentis decedat, vel dives mulier viro pauperi sit superstes, in solam quartam demortui bonorum partem superstes succedat. Qui ter adduxit testes, iterum ne producito.
D Mediator scientibus et volentibus partibus, ea de re de qua litigant, etiam invitus testimonium dicito. Ne tamen omnes novellas, o domine, utiles crede. Quædam enim positæ non sunt in Leonis libris, quorum scientia firmissima, et nomen Regium est: quædam, licet ibi collocatæ, tempore feriatæ sunt, quædam otiosæ sunt, mutationem vita recipiente. Quales quæ de Decurioni-

(4) Ἐκκλήτων.

Τὰ περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι οἴκοι τὰς λειτουργίας,
Τὰ περὶ τοῦ διηνεκῶς ποιεῖν τὰς ἐμφυτεύσεις,
Τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ, θείων ἀφιδρυμάτων.
Εὔχρηστα δὲ καὶ θαυμαστὰ, τὰ περὶ Φαλκιδίου
Τὰ περὶ γάμων λύσεως τοῖς καθήκουσι τρόποις,
Τὰ περὶ ἀποδόσεως πραγμάτων προικιμαίων,
Τὰ περὶ καινοτομιῶν, τὰ περὶ κηδεμόνων,
Τὰ εἰς ἀμέτρους δωρεὰς ἀποτετοξευμένα,
Τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ προικὶ σαφοῦς ἀναργυρίας
Οὐ τοίνυν ὅλον εὔχρηστον τῶν νεαρῶν βιβλίον,
Ἀλλ' ὧν ἡ πρᾶξις συνεχὴς νόμοις κεκροτημένη.
Τῶν δ' ἀγωγῶν ἡ σύνταξις πολλή τε καὶ ποικίλη,
Ἰταλικοῖς ὀνόμασι μὲν κατωνομασμένη,
Ἑλληνικαῖς δὲ κλήσεσιν αὖθις ἀντικληθεῖσα,
Τούτων ἠτυμολόγηται τὰ πλείω θαυμασίως.
Ἀδουλτερίης ὄνομα κεῖται περὶ μοιχείας,
Καὶ θαύμασον τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνοματοθέτου·
Ὁ Ἰταλὸς τὴν νόθευσιν καλεῖ πῶς ἀδουλτέραν,
Ἔνθεν γοῦν κατωνόμασται, τὸ στρῶπτον τῆς μοιχείας,
Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις, καὶ παραχάραξίς τις.
Κινοῦσι δὲ τὸ μοιχικὸν ἀνὴρ, πατὴρ, καὶ θεῖος,
Πρὸς τῆς μητρὸς, πρὸς τοῦ πατρὸς, σύγγονός τε πρὸς [τούτοις,
Μετ' ἐγγραφῶν οἱ σύμπαντες, κἂν εἰ τὸν ἄνδρα [λέγῃς.
Ἡ Ἀδοπτίων, δέσποτα, θέσεως ὄνομά τι,
Εἰς δύο δὲ ὀνόματα τὴν διαίρεσιν ἔχει,
Ὧν τὸ μὲν ἀδρογάτων, τὸ δὲ ἀδόπτιον λέγε.
Τὸν τοίνυν αὐτεξούσιον λαμβάνει τις εἰς θέσιν,
A Τῇ τῆς ἀρνογατίονος κλήσει τε καὶ δυνάμει,
Ὁ δέ γε υἱοθετηθεὶς ἄνηβος ἑκουσίως,
Ἐξερεδάτος γεγονὼς τρίτον λαμβάνει μέρος.
Ὁ δέ γε Ἀκουίλιος ἀγωγή τις τυγχάνει,
Κατὰ τοῦ μὴ παρέχοντος τῷ σεβασμίῳ τόπῳ,
Ὅπερ λεγάτον ὥρισε σαφῶς ὁ τελευτήσας,
Ἔχει δ' ἀπαίτησιν καρπῶν εἴπερ ὑπερθοῖτό τις.
Ἡ δέ γε Ἀδεξιβένδουμ λίαν ἐστὶ χρειώδης,
Πραγμάτων δ' ἔστιν ἔκπραξις τῶν ἀποκεκρυμμέ- [νων,
Περσοναλία τέ ἐστι, πρὸς δὲ, ἀρβιτραρια,
Εἰσπράττει δὲ ὁλόκληρον τὸ πρᾶγμα προσηκόντως,
Μετὰ γονῶν, καὶ τοκετῶν, μετὰ αἰτίας.
Ἀμμίτους, νόμος πούβλικος κινούμενος πρὸς πάντας,
Οὐκ ἔστι κεφαλικὸς, κἂν ἀτιμῇ τελείως,
Κινεῖται δ' εἴ τις τὴν ἀρχὴν χρήμασιν ἀγοράσοι.
B Καὶ ἡ Ἀννόνα, πούβλικον καὶ πλέον τῶν πουβλίκων,
Κινοῦσι γὰρ τὴν ἀγωγὴν καὶ δοῦλοι καὶ γυναῖκες,
Κινεῖται δ' εἴ τις τυραννεῖ τὴν εὐθηνίαν Ῥώμης,
Καὶ καταπραγματεύεται πρὸς χάριν τῶν βαρβάρων.
Ἦν δέ τις Ἀκουίλιος δήμαρχος ἐν τῇ Ῥώμῃ,
Καὶ νόμον εἰσηγάγετο περὶ ζημίας τότε,
Ἐκλήθη δ' Ἀκουίλιος ὁ νόμος φερωνύμως.
Διεῖλε δὲ τὸ προσταχθὲν ἐν τρισὶ κεφαλαίοις,
Ὧν ἄχρηστον τὸ δεύτερον τοῖς πράγμασι τυγχάνει,
Οὗτος δ' ὁ νόμος, δέσποτα, πολύχρηστος ὑπάρχει,
Καὶ περὶ φόνου πολλὴν ἀκρίβειαν εἰσάγει,
Καὶ εἴ τις τὸ στρατόπεδον (5) νεμόμενον φονεύσει,
Ἡ ἀγωγὴ δὲ πέφυκεν αὕτη καὶ ποιναλία,

Vers. 501.

bus, de Prætoribus, de Moderatore, de Quæstoribus, de Provinciis enumeratis, quæ de solutione nuptiarum ex consensu, de indulgentia reliquorum publicorum, de Appellationibus Siciliæ, Ne Domi Missæ celebrentur, de Emphyteusi perpetuo faciendo, de divinis domibus Africæ. Utilia sane et miranda, quæ de lege Falcidia, quæ de nuptiarum solutione, convenientibus locis de restitutione rerum dotalium, de novi operis nuntiatione, de curatoribus, de immensis donationibus, collimata sunt : quæ docte de dote non numerata. At non totus Novellarum liber utilis est, sed quarum actio et praxis continua legibus est comprobata.

Actionum vero collectio multiplex est, et varia, Italicis nominibus vocata, et rursus vocibus Græcis vicissim nuncupata. Multa mirum in modum earum etymon enarrant. *Adulterii* nomen ponitur pro μοιχεία, et admirare compositionem ejus qui nomen imposuit. Latinus νόθευσιν vocat adulterium ; recte igitur stuprum adulterii denominatur : adulterium enim est vitiatio seu νόθευσις, et falsa signatio sive παραχάραξις. Accusant vero de adulterio, vir, pater, avus, post patrem et matrem, post illos cæteri cognati, omnes tamen cum inscriptione,
C etiam ipse maritus *Adoptio*, o domine, nomen generis in duo specierum nomina dividitur, quorum alterum adrogatio, alterum adoptio. Cum scilicet quis in filium quem natura negavit, alium qui sui juris est recepit, vi et nomine adrogationis impubes sponte adoptatur: exhæredatus tertiam partem capit. *Aquilia* actio datur contra non præstantem loco venerabili legatum, quod quis moriens reliquit, habet repetitionem fructuum, si quis procrastinaverit. *Ad exhibendum* actio admodum est in usu, et est rerum absconsarum repetitio : personalis est ; postmodum arbitraria. Et rem integram convenienter exigit, cum fetu, partu, et omni causa. *Ambitus*, lex publica, ab omnibus movetur, non tamen capitalis est, licet extrema infamia notet. Movetur autem contra eum qui pecuniis magistratum
D emerit. *De annona* etiam publicum judicium est, et plusquam alia publicum, nam actionem movent et servi et mulieres. Movetur autem, si quis Romanam ubertatem vexet, et ad egestatem inducendam in gratiam Barbarorum negotietur. Fuit Romæ tribunus plebis Aquilius, qui de damno legem tulit, quæ ab ejus nomine lex Aquilia congrue vocatur. Ea tribus capitulis dividitur, quorum secundum nostris in negotiis in usu non est. Illa lex

(5) Τετράποδον.

Ἔστι δὲ καὶ οὐτίλιος, ἔστι δὲ καὶ διρέκτα.
Εἰ μέν τις σῶμα σώματι βλάψει, τότε διρέκτα,
Εἰ δέ τις ἄλλως ἔβραψεν, οὐτίλιος τυγχάνει.
Εἰ δὲ μηδ' οὕτως ἔβλαψε, μήτε σώματι σῶμα,
Ζημία δὲ προσγέγονεν ἡ ἰμφάκτουμ κινεῖται.
Ὁ δέ γε Ἀκουίλιος κατὰ μὲν ἀρνουμένων
Διπλῆν ποιεῖται εἴσπραξιν, τοὺς δὲ ὁμολογοῦντας
Εἰσπράττει μόνον τὸ ἁπλοῦν, οὐδὲ ζητῶ τι πλέον.
Ἡ Βι βενορουμ δ' ἀγωγὴ ῥαπτορουμ κεκλημένη,
Κινεῖται κατὰ ἅρπαγας πραγμάτων ἀλλοτρίων,
Ἐντὸς μὲν χρόνου ἔσωθεν τετραπλοῦν ἀπαιτοῦσα,
Τοῦ πράγματος τῷ τετραπλῷ ἐνταῦθα προκειμένου,
Ὥστε συμβαίνει τὴν ποινὴν εἰς τὸ τριπλοῦν τυγ-
[χάνειν,
Ἐκτὸς δὲ χρόνου πέφυκεν ἁπλουν εἰσπράττει μόνον.
Καὶ κινηθεῖσα πρότερον τὴν φούρτην καταπαύει
Εἴ δὲ τὴν φούρτην πρότερον κινήσει τις ῥαπτόρουμ
Κίνει καὶ ταύτην δέσποτα, οὐκ ὑπερβαίνει δέ γε
Τοῦ τετραπλοῦ τὴν εἴσπραξιν κἂν ἄμφω τις κινήσει.
Ἡ Δεποζίτης ἐστὶν ἡ περὶ παραθήκης.
Ἤ τις καὶ δόλον ἀπαιτεῖ πρὸς δὲ καὶ λάταν κοῦλπᾶν
Καὶ τόκος ὑπερθέσεως καὶ συγχύσεως ἅμα,
Καὶ κληρονόμοις δίδοται, καὶ κατὰ κληρονόμων,
Οὐκ ἔστι γὰρ ἀτιμουργὸς εἰ μὴ οἰκείῳ δόλῳ.
Ἡ περὶ δόλου δέ ἐστι ποινὴ καὶ ποιναλία,
Δίδοται καῦσα κόγνιτα, ἔστι περσοναλία,
Ἐν τοῖς δυσὶ δ' ἐνιαυτοῖς ἄρχεται καὶ πληροῦται,
Ἄλλης δ' ὑπούσης ἀγωγῆς, οὐ κινεῖς τὴν δὲ δόλῳ.
Ἥδε δε Φαλσις ἀγωγὴ νόμος Κυρνελίου,
A Κινεῖται δὲ κατά τινος πλαστὸν πεποιηκότος.
Τοῦ δὲ πουβλίκου, δέσποτα, ἡ δὲ φάλσις τιμωρία·
Κατ' ἐλευθέρων μὲν ἔστιν ἥ τε δεπορτατίον (6)
Καὶ ἡ τελεία δήμευσις· κατὰ δὲ δούλων πάλιν,
Ἐσχάτην ἔχει κάκωσιν πάνδεινον τιμωρίαν.
Νόμος ἐστὶν Ἰούλιος ὁ δέ γε Πεκουλάτου
Ὅστις κατὰ τοῦ κλέψαντος ἐξ ἱερῶν ἀδύτων,
Ἢ ἐκ μνημάτων ἀσφαλῶν ἤτοι ῥελεγιόσων
Κινεῖται, καὶ τραχύνεται καὶ τιμωρεῖ πανδείνως·
Ἐπάγει γὰρ ἐναλλαγὴν τάξεως τῆς προτέρας.
Δερποτατεύει, δέσποτα, τὸν ἐξεληλεγμένον,
Ἔχει δὲ καὶ τὴν δύναμιν ἐντὸς πενταετίας.
Ἡ δὲ Δονατιονιβους ἀγωγὴ διαιροῦσα,
Τῶν δωρημάτων τὸ διττὸν, δόνουμ γάρ τοι τὸ δῶρον,
Τὸ μέν ἐστιν ἴντερ βίβων, τουτέστιν ἀπεντεῦθεν,
B Τὸ δέ γε μόρτις καῦσά πως θανάτου γὰρ αἰτία,
Μόρτις γὰρ ὁ θάνατος, τὸ καῦσα δ' ἓν ἑκάτου (7),
Ἤτοι τὸ δι' ὑπονοίαν θανάτου δεδομένον.
Τυχὸν γὰρ ἔμελλέ τις πλεῖν πλοῦν ἐπικινδυνώδη,
Καὶ δεδωκέτω χρήματα τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου,
Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγὰς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου
Δεσπότης πάλιν πέφυκε τῶν γε δεδωρημένων.
Ὁ δὴ λαβὼν τὴν δωρεὰν φυσικὴν νομὴν ἔχει.
Ἡ δέ γε ἐπερώτησις τινὶ προσπορισθεῖσα,
Εἰς κληρονόμον πέφυκε καὶ μόνον μεταπέμπτειν.
Ἡ δὲ Ἰνοφικιοσο ἡ διαθήκης μέμψις,
Εἰσαγωγὴ πρὸς ἀγωγὴν, οὐκ ἀγωγὴ τυγχάνει,
Τὴν περὶ ἀπαιτήσεως λέγω κληρονομίας,
Δίδοται δ' αὕτη καὶ παισὶ κατὰ πατρὸς εἴ γέ πως

Vers. 558.

certe, o domine, multum utilis est, et circa eadem exactam regulam inducit, si quis pecudem gregatim pascentem occidat. Actio hæc est pœnalis, est utilis, et directa : si quis corpore corpori damnum intulerit, tunc erit directa : si aliter nocuerit, utilis : si vero nec eo modo, nec corpore corpori damnum datum est, actio in factum competet. Lex Aquilia ab inficiantibus duplum exigit, a confitentibus simplum, neque enim amplius petitur. Actio vocata *vi bonorum raptorum*, movetur contra raptores rerum alienarum, intra annum quadruplum repetit, re rapta in quadruplo comprehensa, atque adeo consequens est ut pœna in triplo consistat : at extra annum simplum solum reposcit. Et si prius actum est vi bonorum raptorum, cessat actio furti : si furti ante quis egit, movebit nihilominus bonorum raptorum actionem ; poterit enim quis, *o domine*, ita demum agere, modo non excedat quadrupli exactionem, etiam si utramque furti et bonorum raptorum moveat. Actio *Depositi* vocatur περὶ Παρακαταθήκης, ex qua quis dolum præstat, et latam culpam, et usuras propter moram et usum, et hæredibus datur, et contra hæredes, non enim infamat, nisi proprius dolus intervenerit. Actio *de Dolo*, est et pœna, et pœna-

C lis, datur causa cognita, et est personalis ; intra biennium incipit, et finit : si alia actio competat, non agis de dolo. Actio *de Falsis* ex lege Cornelia movetur contra eum qui falsum fecit, ejus pœna *o domine*, publica est, in ingenuis hominibus deportatio, et omnimoda bonorum publicatio ; rursus in servo gravissima pœna, et extremum supplicium. Est etiam lex Julia *de Peculatu* contra eum qui furatus est ex sacris penetralibus, et ex tutis monumentis sive religiosis : movetur, damnat, et punit gravissime, inducit enim prioris ordinis mutationem ; deportat, o domine, eum qui convictus est, et robur obtinet intra quinquennium. *De Donationibus* actio divisa est, donatio enim duplex est ; donum est δῶρον : alia est inter vivos, quæ confestim valet : alia est mortis causa, θανάτου αἰτίᾳ. Mors enim θάνατος, causa, cujus gratia : sive
D quod datum est ob suspicionem mortis. Si quis enim periculosam navigationem ingressurus, metu mortis det pecunias, et dimittat res datas, is qui metu donat, dominus earum remanet, qui vero donum cepit, naturalem possessionem consequitur. *Stipulatio* alicui acquisita ad solum hæredem transmittitur. *De Inofficioso*, est querela de testamento, introductio ad actionem non proprie actio

(6) Δεπορτατίον.

(7) Ἑνεκάτου.

Ἐξερεδάτους ἔγραψε τούτους ἐν διαθήκῃ,
Καὶ κατὰ παίδων τῷ πατρὶ ἐξ ὁμοίας αἰτίας.
Ἡ δὲ ἰν Ῥεμ πολυσχεδὴς, καὶ πολυώνυμός τις,
Καθόλου γὰρ καὶ μερικὴ ἐστι, ἶμ βόνα φίδε,
Ἡ μὲν γὰρ ούτιλία τις δανεισταῖς διδομένη,
Ἡ δὲ κόμφεσορία τις, ἡ δὲ νεγατορία,
Ἡ δὲ πριδιτορία (8) τις, ἡ δὲ σπεκιαλία,
Ἑτέρα τις σερβιανὴ, ἄλλη πουβλικιάνα.
Καὶ οἱ ἶμφάκτουμ ἀγωγαὶ πολλαί τε, καὶ ποικίλαι,
Τούτων αἱ μὲν πραιτώριαι, αἱ δὲ πουπιλαρίαι·
Αἱ μὲν ἐκ νόμου τρέχουσιν, αἱ δὲ ἀρβιτραρίαι,
Αἱ μὲν ἁπλοῦν, αἱ δὲ διπλοῦν, αἱ δὲ τὸ διαφέρον,
Αἱ δὲ τὸ τετραπλάσιον τοῦ χρέους ἀπαιτοῦσιν,
Αἱ μὲν αὐτῶν ἀναλίαι, αἱ δὲ καὶ περπετοῦαι,
Ἡ χρῆσις τῶν ἰμφακτοὺμ πολύμλρφος τυγχάνει·
Ἡ Ἰουδικατι δ' ἀγωγὴ μηνῶν τεσσάρων ὅρον
Πρὸς καταδίκην ἔλαβε παρὰ τοῦ ναμοθέτου·
Ἡ δέ γε περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ ἀναλία,
Γίνεται δὲ καὶ πράγμασι, καὶ ῥήμασι τὸ πλέον,
Εἰς σῶμα, εἰς ἀξίαν τε, πρὸς δὲ καὶ ἀτιμίαν·
Κινεῖται δ' ἐγκληματικῶς, χρηματικῶς δ', εἴ θέλεις,
Καὶ σβέννυται παραδρομῇ ἑνὸς καὶ μόνου χρόνου.
Ὡς τῶν ἶν ῥὲμ τῶν ἰμφακτοὺμ, οὕτω τῶν Ἰντερ-[δικτων,
Ἡ χρῆσις πολυδύναμος, πολλὰς ἔχουσα κλήσεις.
Ἔστι δὲ τὸ ἰντέρδικτον, πραίτωρος ὁμίλια,
Οὐ τέμνει δὲ ὑπόθεσιν, ἀλλὰ ῥυθμίζει μόνον,
Πῶς χρὴ τὸν δικαστὴν τεμεῖν τὴν κινουμένην δίκην,
Εἴ τινες ἀμφιβάλλουσι περὶ νομῆς ἀλλήλοις.
Καὶ φυσικὴ μέν τις νομὴ κατοχὴ τῶν πραγμάτων,
A Ἡ δ' ὡσανεὶ νομὴ χρῆσις ἀλλ' ἀσωμάτων.
Τῶν δ' ἰντερδίκτων πέφυκε τὰ μὲν πρὸς παραστάσεις,
Τὰ δ' εἰς ὑποκατάστασιν, τὰ δὲ πολυτικά πως,
Τὰ μέν εἰσι διηνεκῆ, τὰ δ' ἐνιαυσιαῖα,
Τὰ μέν εἰσι δημοτικὰ, τὰ δὲ τισὶν ἁρμόζει.
Ἰντέρδικτον τὸ οὗνδε βι, πρὸ δὲ καὶ τὸ αἶδορέβους,
Ἰντέρδικτον τὸ κουοδ βι, αουτ κλαμ, ὠνομασμένον,
Ὅπερ ἐφερμηνεύεται τὸ βίᾳ ἢ τὸ λάθρα.
Καὶ μὴ μηκύνω, δέσποτα, ὀνόματα συλλεγων,
Καθολικῶς εἰπεῖν καὶ γὰρ ἰντέρδικτον τυγχάνει,
Ῥυθμίζουσα τὸν δικαστὴν πρὸς δίκης ὁμιλίας (9).
Καὶ ἄλλα κατ' ἐπιδρομὴν οὕτω δέ σοι ῥητέον.
Κονουκτιο, ἡ μίσθωσις, Λοκατι, ἀγωγή τις,
Ἥ τις ἁρμόζει, δέσποτα, τῷ γε μισθωσαμένῳ,
Κατὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος, τοῦ μισθωθέντος χάριν.
Μανδατι, περὶ ἐντολῆς, ἔστι δὲ τῆς κονσένσο,
B Ἡ Μετους καυσα, πρόσεστι τῷ φόβῳ δυναστείας,
Ἢ δόντι πρᾶγμα τῶν αὐτοῦ, ἢ χρέος ἀφεικότι,
Περσοναλία δέ ἐστι καὶ χρόνῳ περατοῦται.
Ὁ Μαεστατις, δέσποτα, νόμος ἦν Ἰουλίου·
Κινεῖται δ' εἴ τις ἔπραξέ τι κατὰ βασιλέων,
Καθοσιώσεώς ἐστιν ἔγκλημα τοῦτο μέγα,
Καὶ παίδων ὄντων δήμευσιν ἔχει υοῦ κολασθέντος.
Ἐρεδιτατις δέ ἐστι περὶ κληρονομίας,
Εὔτ' οὐκ ἔσει διαφορὰ ἀδνάτων καὶ κογνάτων,
Ἀλλ' οὐδὲ σούων, δέσποτα, καὶ τῶν ἐμαγκιπάτων,
Αἱ Νοξαλιοι ἀγωγαὶ πᾶσαι, καὶ πραιτωίαι,
Κινοῦνται κατὰ δεσποτῶν οἰκετῶν πλημμεκούντων,
Ἡ Ῥεπετουνδις φέρεται κατὰ τῶν δωροδόκων,
Καὶ μάλιστα τῶν ἐν ἀρχαῖς, καὶ κατὰ τῶν συνέδρων,

Vers. 617.

(de petitione hæreditatis loquor). Ea datur filiis contra patrem, si eos exhæredatos scripserit in testamento, et contra filios patri ex simili causa. Actio *in Rem*, multiformis est, et multinominis; in genere enim et specialis est bonæ fidei: ea quidem est utilis, quæ creditoribus datur, confessoria, negatoria, prohibitoria specialis, altera serviana, alia publiciana. Et *in Factum* actiones plures et diversæ sunt, quædam prætoriæ, quædam pupillariæ, quædam ex lege descendunt, quædam arbitrariæ sunt: quædam simplum, quædam duplum, triplum, et quadruplum debiti repetunt; aliæ annales sunt, aliæ perpetuæ. Usus actionum in factum est multiformis. *Judicati* actio quatuor mensibus a judicis condemnatione enumerandis definitur. Actio *de Injuria* annalis est; fit rebus, at mage verbis in corpus et existimationem ad infamiam prolatis: ages ea et pecuniarie et criminaliter, si velis, et unius ac solius anni elapsu comprimitur. Ut actionum in rem, et in factum, ita *Interdictorum* usus pluripotens est, et multa nomina obtinet. Est autem Interdictum prætoris colloquium et denuntiatio, quo litem non dirimit, sed docet solum quomodo judicem oporteat C litem motam dirimere si qui invicem de possessione contendunt; naturalis quidem possessio est rerum detentio, sed quasi possessio est usus incorporalium. Interdicta alia sunt ad exhibitiones, quædam ad restitutionem, alia prohibitoria: quædam perpetua sunt, quædam annalia, quædam publica, quædam aliquibus competunt, interdictum unde vi, postea et illa quæ de rebus, interdictum quod vi aut clam nuncupatum, quodque Græci interpretantur τὸ βίᾳ ἢ τὸ λάθρα. Neque verbosus sum, *o domine*, nomina colligens; nam, ut generaliter dicam, interdictum est colloquium, et enuntiatum, judicem edocens de lite. Sed alia rursum tibi dicenda sunt. *Conductio* Μίσθωσις; Actio *Locati* competit illi, qui rem mercede locavit, in eum, qui D conduxit, ut mercedem solvat; *Mandati*, περὶ Ἐντολῆς, est ex consensu. *Metus causa* ei competit qui timore potestatis rem suam dedit, vel debitum acceptum tulit; personalis est, et anno terminatur. *Majestatis*, o domine, est lex Julia qua agitur contra eum qui adversus reges aliquid patravit. Grave est læsæ sacræ Majestatis crimen, etiam exsistentibus liberis damnati bona proscribuntur. *Hæreditatis* est de successione sive περὶ κληρο-

(8) Προιβιτορία.

(9) Πρὸ δίκης ὁμιλία.

Κινεῖται δ' εἰ καὶ τέθνηκεν ὁ κατηγορημένος.
Ἡ Ῥερουμ Ἀμοταρουμ δὲ κονδικτίκιος λόγος.
Ἁρμόζει δὲ καὶ γυναιξὶ κατὰ τῶν συνοικούντων,
Ἀνδρί τε κατὰ γυναικὸς κλέψαντος, ἢ κλεψάσης.
Στελιονατους δέ ἐστι πράξειως πονηρία·
Ὁποῖον εἰ χρεώστης τίς τινι τῶν δανεισάντων,
Εἰς ὑποθήκην πρᾶγμα δῷ προϋποτεθειμένον·
Ἔχει δ' ἐξτραορδινάριον τοῦτο τὴν τιμωρίαν.
Ἀγωγὴ διαιρετικὴ ἥγε Τριβουτορια.
Ἡ δέ γε μὴν Τουτελαε, ἢ κατ' ἐπιτρόπων·
Τὸ δὲ Τερτουλιανειον δόγμα πρὸς συκοφάντας.
,Τὸ δὲ φαμιλίας ἐρκισκούνδαε τύπος,
Εν ᾧ τὰ δικαστήρια διπλῆν ἔχει τὴν φύσιν,
Τῶν ἐγκαλούντων δ' ἕκαστος ἄκτωρ ἐστὶ καὶ ῥέος.
Ἡ Φυνερατικια δὲ, ἀπαιτεῖ τὴν δαπάνην,
Τῶν ἐν ταφῇ παρά τινος καλῶς καταβληθέντων,
Καὶ προτιμᾶται τῶν χρεῶν, ἤτοι αὐτὴ δαπάνη.
Δόγμα δὲ τὸ Ἀτιλανειον, τὸν ἀκριβῆ νομέα
Μήτε κερδαίνειν περιττὸν, μήτε μὲν ζημιοῦσθαι.
Δόγμα τὸ Ἀμφιάνειον παντελῶς ἀνηρέθη.
Δόγμα τὸ Ἀδριάνειον παντελῶς ἠθετήθη.
Δόγμα δὲ τὸ Ἀτίλειον κωλύει τὰ κλαπέντα,
Διὰ νομῆς δεσπόζεσθαι χρονίας προσηκόντως.
Ὁ νόμος δ' ἡγνάριος (10) τὸν ὅρους μεταθέντα,
Χρυσοῦς εἰσπράττει ἑκατὸν, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ὅρων.
Ὁ νόμος ὁ βοκώνιος παντελῶς ἀνηρέθη,
Δόγμα δ' Ἀσουμνιάνειον, ἔστι τοιοῦτον, ἄναξ.
Ἐάν τις ὑπὸ αἵρεσιν, ἢ ἴσως ὑπὸ ὅρον,
A Ἐλευθερίαν χρεωστῇ φιδικομισσαρίαν,
Ἔπειτ' ἀπολιμπάνηται δι' εὔλογον αἰτίαν,
Αὕτη μὲν ἵνα προχωρῇ δι' εὔλογον αἰτίαν (11),
Αὐτὸς δ' ἐστὶν ἀνέκπτωτος πατρωνικῶν δικαίων.
Νόμος ὁ Ἰούλιός ἐστι περὶ μοιχείας.
Περὶ καθοσιώσεως, περὶ βίας ἐνόπλου.
Δόγμα τὸ Κλαυδιάνειον τελείως ἀνηρέθη.
Τὸ δὲ Καρβωνιάνειον βοηθεῖ τοῖς ἀνήβοις,
Ὁ νόμος δ' ὁ Κορνήλιος κατὰ τῶν πλαστογράφων.
Δόγμα Λαργιτιάνειον ἐσχόλασε τελείως·
Δόγμα τὸ Νινιάνειον τανῦν οὐκ ἔχει χρῆσιν.
Τὸ δὲ Ὀρφιτιάνειον παρέχει τοῖς ἐκγόνοις·
Νόμιμα δίκαιά τινα διαδοχαῖς μητέρων.
Ὁ νόμος δ' ὁ Πάπιος παντελῶς ἀνηρέθη.
Δόγμα τὸ Σιλιάνειον ἐκδίκησιν εἰσάγει,
Εἴ τις βίαιον πέπονθεν αἰφνιδίως.
B Δόγμα Τερτυλιάνειον βοηθεῖ ταῖς μητράσιν,
Εἰς τὴν τῶν παίδων νόμιμον πάντως κληρονομίαν.
Ὁ νόμος ὁ Φαλκίδιος αὐτίκα σοι ῥητέος,
Ἔχει γὰρ πρὸς κατάληψιν οὐ μικρὰν δυσκολίαν.
Ὁ εἰκοστόπεμπτος καιρὸς τῶν ἐνηλίκων ἄναξ,
Ἀπὸ ῥοπῆς μέχρι ῥοπῆς νομικῶς ἀριθμεῖται·
Αν αἵρεσις τεθῇ τινὶ καιροῦ μὴ ὁρισθέντος,
Εἰς πλήρωσιν αἱρέσεως ἡμέρας ἔχει δύο.
Ὁ νομικὸς συμψηφισμὸς τὸν χρόνον, Στεφηφόρε,
Ἑβδόμης ὥρας δ' ἄρχεται νυκτὸς, καὶ μέχρι ἕκης
Νυκτὸς τῆς ἄλλης ἀκριβῶς τὴν περαίωσιν ἔχει.
Ἡ ἔκκλητος ἐκδίδοται ἐντὸς ἡμερῶν δέκα.

Vers. 673

νομίας, in qua nulla est differentia agnatorum et C cognatorum suorum, o domine, et emancipatorum. Omnes *Noxales actiones* Prætoriæ, moventur contra dominos servorum delinquentium. De *Repetundis* fertur contra munera accipientes, maxime magistratus, et eorum assessores; movetur etiam si reus mortuus sit. *Rerum Amotarum* condictio competit et mulieribus contra conjuges, et viro contra mulierem furantem, vel furatam. *Stellionatus* est actionis improbitas, quemadmodum si debitor uni ex creditoribus rem prius alteri obligatam hypothecæ dederit, extra ordinem plectitur. *Tributoria* actio est divisoria. *Tutelæ* contra tutores. *Tertullianum* senatusconsultum contra calumniatores *Familiæ erciscundæ* formula, cujus judicium duplicem habet naturam, provocantium D enim uterque, est actor et reus. *Funeratitia* sumptus in alicujus funere jure factos reposcit, qui sumptus alia omnia debita præcedunt. Senatusconsultum *Atilianum* bonæ fidei possessorem neque quod superest lucrifacere, neque damno affici decernit. SCum *Amphianium* omnino sublatum est, SCum *Adrianium* omnino in usu est. SCum *Attilium* rerum furto subreptarum dominium, longa possessione acquiri, convenienter prohibet. *Lex Caii* ab eo qui terminos transtulit, in singulos terminos centum aureos exigit. *Lex Voconia* prorsus sublata est. SCum *Asumianium* est hujusmodi, o rex, si quis sub conditione, vel æque sub die, fideicommissariam libertatem debeat, et ex juxta causa absit, ut ea procedat die vel conditione impleta, statuit, et ipse lapsus non est jure patronatus. *Lex Julia* est, de adulteriis, læsæ Majestatis, de vi armata. SCum *Claudianum* omnino sublatum est. *Carbonianum* fert opem impuberibus. *Lex Cornelia* est contra falsarios. SCum *Largitianum* omnino in desuetudinem abiit. *Ninianum* non est in usu. *Orphitianum* præbet filiis jura quædam legitima in successionibus matrum. Lex *Papia* omnino sublata est. SCum *Silanianum* ultionem inducit, si quis violentum quid repente passus est. SCum *Tertulianum* succurrit matribus, in universam legitimam filiorum hæreditatem. Explicanda est statim tibi lex Falcidia, cognitu enim non parum difficilis est.

Viginti quinque anni minorum, o rex, a momento in momentum legitime computantur. Si conditio alicui apposita sit non definito tempore, ad implendam conditionem biduum habet. Hæc est legitima temporum supputatio, o imperator, a septima noctis hora dies incipit, et usque ad sextam alterius noctis exacte transit. Intra dies de-

(10) Γάϊος.

(11) Τοῦ ὅρου πληρωθέντος.

Μετὰ διάζευξιν ἀνδρὸς ἐν τριάκονθ' ἡμέραις
Διαλαλείτω ἡ γυνὴ ὡς πέφυκεν ἐγκύμων.
Καὶ μετὰ τὴν φανέρωσιν τῆς διαθήκης, ἄναξ,
Ὁ κληρονόμος ἴνδεντον ἐν τρισὶ μησὶ δράτω.
Τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αἱ διακατοχαὶ δὲ,
Ἡμερῶν ψῆφον ἑκατὸν ἔχουσι προθεσμίαν.
Τέσσαρας μῆνας ἔχουσιν οἱ καταχεκριμένοι,
Ἕνεκεν ὑπερθέσεως, καὶ κατὰ ταῦτα τόκους
Διδοῦσι τοῖς ἐνάγουσιν ἑκατονταίους, ἄναξ.
Ἡ ῥεδιϐιτόρια δὲ ἀγωγὴ, Στεφηφόρε,
Ἤτοι ἡ ἀναστρέφουσα πρᾶγμα τὸ πεπραγμένον,
Μητῶν ἓξ πάντως ἔσωθεν κινεῖται οὐτιλίων.
Καὶ ἡ μειοῦσα τίμημα ἀγωγὴ τοῦ πραθέντος,
Τοῖς ἓξ περιορίζεται μησὶν εἰς προθεσμίαν·
Εἰ δ' ὁ πωλήσας τὸ πραθὲν ἀντιφωνεῖ βεβαίως,
Χρόνος ὁ ἐνιαύσιος οὐκ ἔτι περαιτέρω.
Ἐνιαυτὸς ἀφώρισται τῇ δόσει τοῦ λεγάτου,
Ὅπερ τις καταλέλοιπεν εἰς σεϐάσμιον οἶκον.
Ἐνιαυτὸς ἀφώρισται τῷ ἀντιτιθεμένῳ,
Μετὰ συνοίκου τελευτὴν, περὶ ἀναργυρίας,
Ἀντεγκαλοῦντι τῆς προικὸς πρὸς τὸν κατηγοροῦντα.
Ὁ δὲ μέγα ἔγκλημα ζητούμενος εἰς δίκην,
Εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ νομίμως ἀπαιτήσοι,
Περὶ οὐσίας ἔκπτωσιν ὑφίσταται δικαίως.
Ἡ κατὰ τοῦ ἁρπάσαντος ἀγωγὴ πρᾶγμα ξένον,
Ἢ ἀπὸ ἐμπρησμοῦ τινος, ἢ ἀπὸ ναυαγίου,
Χρόνῳ περιορίζεται τοῦ τετραπλασιάζειν,
Ὅπερ οὗτος ἀφήρπασεν οὐδέ γε περαιτέρως,
Μετὰ δὲ χρόνου πλήρωσιν τὸ ἁπλοῦν ἐκδικεῖται.
Πᾶσα γυνὴ χηρεύουσα, πενθείτω μόνον χρόνον·
Ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ, χρόνοις ὥρισται δύο.
Περὶ ἀναργυρίας δὲ παραγραφόμενός τις,
Δύο ἕξει συναπτὰ, ὡς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις.
Ἐμφυτευτὴς καὶ μισθωτὴς εὐαγοῦς τυχὸν τόπου,

A Χεῖρον ποιῶν τὸ μισθωθὲν, ἢ δρῶν ἀγνωμοσύνην,
Ἐν δύο ὅλοις ἔτεσι. τοῦ πράγματος στερεῖται.
Ἐὰν ἐν ἔτεσι δυσὶν ὁ γάμος ἐξετάθη
Καὶ μετὰ ταῦτα λέλυται ἐν νόμῳ τυχὼν λύσει,
Ἀπαιτουμένῳ τῷ ἀνδρὶ τὴν γεγραμμένην προῖκα
Ἔξεστι παραγράφεσθαι ὡς ἐξ ἀναργυρίας·
Εἰ δ' ἐπὶ δέκα ἔτεσιν ὁ γάμος παρετάθη,
Τρεῖς μόνοι μῆνες δίδονται τούτῳ κινεῖν τὴν δίκην.
Δίκη πᾶσα χρηματικὴ ἐννόμως κινουμένη,
Οὐκ ὀφείλει μηκύνεσθαι τῶν τριῶν χρόνων πλέον.
Μετὰ τὸν εἰκοστόπεμπτον τοῖς ἀφήλιξι χρόνον
Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τετραετίαν δίδου.
Τῆς δὲ ἰνοφικιόσο χρόνος πενταετία.
Πενταετία σϐέννυται, τὸ περὶ τῆς μοιχείας.
Καὶ τὸ δὲ πεκουλάτους δὲ ἔγκλημα πέντε χρόνοις,
B Ὁρίζεται πρὸς ἀγωγὴν, οὐκέτι περαιτέρω.
Ὁ ἴμφας ἤτοι νήπιος ἐτῶν ἑπτὰ τυγχάνει.
Ὀκτὼ δὲ χρόνων ἔσωθεν οὐκ ἔστιν ἀναγνώστης.
Τῶν ἀκινήτων πέφυκεν, ἄναξ, ἡ προθεσμία,
Τοῖς μὲν παροῦσι δέκατος ἐνιαυτὸς καὶ μόνος,
Τοῖς δὲ ἀποῦσιν εἰκοστὸς, οὐκέτι περαιτέρω.
Τὰ ἔτη τῆς περὶ προικὸς ἀναργυρίας δέκα,
Ἡ πρὸ τῶν δώδεκα ἐτῶν ἀθέσμως γαμουμένη
Οὐκ ἂν γάμον ποιήσειεν, εἰ δὲ προϋπῆν μνηστεία,
Αὕτη καὶ πάλιν πέφυκε τῷ νόμῳ παραμένει·
Εἰ μή τις λύσειν βούλοιτο ταύτην ὡς ἀπὸ νόμου.
Ταῖς μὲν θηλείαις δώδεκα εἰς ἐφηϐίαν χρόνους,
Οἱ δὲ τέσσαρες καὶ δέκα τοῖς ἄῤῥεσι κριττέοι,
Συνηγορεῖν δὲ δύναται ὁ ὀκτωκαιδεκαέτης.
Ὁ δὲ υἱοθετῶν τινα μείζων ὀφείλει εἶναι,
Χρόνοις ἐν ὀκτωκαίδεκα τοῦ υἱοθετουμένου·
C Θήλεια μὲν αἰτήσεται συγγνώμην ἡλικίας,
Ἐννόμως τοῦτο πράττουσα ὀκτωκαιδεκαέτης·
Ἀνὴρ δ' εἰκοσαέτης ἔστω πρὸς τὴν συγγνώμην.

Vers. 742

cem appellatur. Mulier intra dies triginta a divortio, marito nuntiet quod prægnans sit. Post apertas testamenti tabulas, o rex, hæres inventarium tribus mensibus facito. Bonorum possessionibus quæ propinquis a latere deferuntur, centum dies statuti sunt. Condemnati dilationis causa quatuor menses habent : quibus elapsis usuras centesimas actoribus solvunt, Actio redhibitoria, o imperator, quæ rem venditam restituit, omnino intra sex menses utiles movetur. Actio quæ pretium rei venditæ minuit, id est quanto minoris, sex fatalibus mensibus finitur : si vero venditor de re vendita firmiter promittit, actio annum tempus non transgredietur. Intra annum dari debet legatum quod quis reliquit religioso loco. Annus præfinitur excipienti post conjugis mortem, ad opponendam non numeratæ dotis exceptionem. Qui propter magnum crimen ad judicium requiritur, nisi sese intra annum offerat, omnibus bonis suis merito ejicitur. Actio quæ datur contra eum qui ex incendio vel naufragio rem alienam rapuit, anno finitur quoad quadruplum, non ulterius ; nam anno completo in simplum condemnatur. Omnis mulier viduata solum annum lugeto. Actio de dolo biennio finitur. Excipiens de non numerata pecunia, biennium continuum habebit, postea non excipiet. Emphyteuta, et conductor venerabilis loci, deteriorem faciens rem conductam, vel non agnoscens debitum duobus annis integris, re privatur. Si biennio matrimonium constiterit, et postea solutione legitima solutum sit, viro repetenti scriptam dotem competit exceptio de non numerata pecunia : si vero ad decem annos porrectum sit, tres menses solum illi dantur ad movendam litem :
D Omnis pecuniaria causa legitime mota, ultra triennium produci non debet. Post annum vicesimum quintum, ad restitutionem minoribus quadriennium dato. Querelæ inofficiosi tempus quinquennium. Adulterii crimen quinquennio extinguitur. Peculatus crimen quinque annis finitur, nec ulterius actio competit. Infans est annorum septem. Intra octo annos lector esse non potest. Rerum immobilium, o imp., inter præsentes usucapioni statutum est decennium, inter absentes viginti anni et non ultra. Anni non numeratæ dotis sunt decem. Quæ ante duodecimum annum nubit non contrahit matrimonium ; si quidem sponsalia suberant, illa rursus lege consistunt, nisi quis ea sol-

Ὁ ἥττων εἴκοσι ἐτῶν, οὐ δύναται δικάζειν.
Περαίτωσις ἐγκλήματος ὅρος εἴκοσι χρόνων,
Πενταετία μόνη δὲ σβεννύει τὴν μοιχείαν,
Ταύτῃ γὰρ πεπεράτωται καὶ τόδε πεκουλάτου.
Ὁ χρόνον εἰκοστόπεμπτον πληρώσας ἡλικίας,
Ἐρχέσθω πρὸς διοίκησιν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.
Ἀφῆλιξ αἰτησάμενος συγγνώμην ἡλικίας,
Εἴπερ, δωρήσηταί τινι ἀκίνητόν τι πρᾶγμα,
Ἡ δωρεὰ οὐκ ἔῤῥωται, εἰ μὴ διέλθοι χρόνος,
Μετὰ τὸν εἰκοστόπεμπτον δεκέτης ἢ καὶ πλέον.
Τὴν ἐπὶ πράσει ἀγωγὴν μακρὸς χρόνος τέμνει,
Ἡ περὶ ἀπαιτήσεως πάσης κληρονομίας,
Προσωπική τε σύμπασα τριακονταετία,
Σβέννυταί τε καὶ φθείρεται· οὐδαμῶς περαιτέρω.
Τὸ Φινιοὺμ ῥεγουνδόρουμ, ἤτοι τὸ περὶ ὅρων
Χρόνοις ἐν τοῖς τριάκοντα τοῖς ἀνεπιφωνήτοις.
Σβέννυταί τε καὶ φθείρεται οὐδαμῶς περαιτέρω.
Ἀγωγή τε προσωπικὴ ταύτῃ τῇ προθεσμίᾳ,
Εἰ μὴ τμηθῇ τὸ μεταξὺ σβέννυται προσηκόντως.
Ἀγωγαὶ τεμποράλιαι ταύτῃ σβέννυται μόνῃ
Διπλᾶ δὲ δικαστήρια, ταῦτα τὰ τρία μόνα,
Τὸ περὶ διαιρέσεως κοινῶν τινῶν πραγμάτων,
Τὸ περὶ φαμιλίας τε, τὸ περὶ ὅρων τρίτον.
Οὔτε ἡ φούρτη ἀγωγὴ, οὔτε ἡ προ σοκίο,
Οὔτε περὶ ἁρπαγῆς κινητῶν, ἣν οἱ Λατῖνοι
Οὕτω κατωνομάκασι βι βονόρουμ ῥαπτόρουμ,
Ἐτῶν πλέον τριάκοττα εἰς ἀγωγὴν ἰσχύει,
Ἡ δ' ἀπαιτοῦσα τὸ διπλοῦν ἐπὶ τοῦ κλοπιμαίου
Τῷ χρόνῳ παρατείνεται τοῦ κλέψαντος τὸ πρᾶγμα.
Ἔτεσι τεσσαράκοντα ἡ ὑποθηκάρια
A Ἀγωγὴ παρεκτείνεται τὸ πρᾶγμα τοῦ χρεώστου,
Ἔχοντος καὶ κατέχοντος καὶ σαφῶς νεμομένου.
Καλῇ δὲ πίστει ἀγωγαὶ τοσαῦται καὶ τοιαῦται
Πρᾶσις, ἀγορασία τε, μίσθωσις, κοινωνία,
Ἐκμίσθωσις, διοίκησις πραγμάτων ἀλλοτρίων,
Κατ' ἐπιτρόπων ἀγωγὴ, ἐντολὴ, παραθήκη,
Ἀγωγὴ περὶ τὸ χρησθὲν, ἡ περὶ ἐνεχύρου,
Ἡ περὶ διαιρέσεως τῶν συγκληρονομούντων
Ἡ διαιροῦσα τὰ κοινὰ, καὶ χωρὶς κοινωνίας,
Ἡ πραεσκρίπτις βέρβις τε τῶν αὐταλλαττομένων,
Ἄλλη δ' αὖθις ὁμώνυμος ἡ οὐ ἐστιματόρια,
Ἡ δὲ ἐρεδιτάτις τε κληθεῖσα πετίτιον,
Ἡ ἀπαιτοῦσα, δέσποτα, τὰ τῆς κληρονομίας.
Στρίκτα τε πρὶν ἐτύγχανε, καὶ ἡ ἐξ στιπουλάτο.
Ὁ νόμος δ' ὁ Φαλκίδιος τοιαύτην ἔχει φύσιν,
B Εἴπερ τις τελευτήσειε πατὴρ ἑνὸς παιδίου,
Γράψας τε διατύπωσιν, τοῦ παιδὸς οὐκ ἐμνήσθη,
Ἀλλ' ἄλλοις καταλέλοιπεν ἀκέραιον τὸν κλῆρον,
Ὁ παῖς τὸ τρίτον λήψεται πραγμάτων τῶν πατρῴων·
Εἰ δ' ὅταν ἐγέννησε παῖδας ἐν βίῳ δύο,
Οὐδ' ἑνὸς ἐμνημόνευσε ποιήσας διαθήκην,
Ἕκαστος ἕκτον λήψεται τῶν πατρικῶν πραγμάτων·
Εἰ δέ γε τρεῖς τυγχάνουσιν οἱ παῖδες τοῦ θανόντος,
Ἕκαστος ἕξει ἔννατον τῆς πατρικῆς οὐσίας·
Δωδέκατον δ', εἰ τέσσαρες τυγχάνουσιν οἱ παῖδες·
Εἰ δὲ πλείους τυγχάνουσι, δέσποτα, τῶν τεσσάρων,
Τούτοις ἀποκεκλήρωται τῆς πατρικῆς οὐσίας,
Μερὶς πάντων ἡμίσεια, δοκοῦν τῷ Φαλκιδίῳ.
Οἱ ἄνευ δεφενσίωνος πρᾶσίν τινος ποιοῦντες,

Vers. 801

vere velit tanquam ex lege. Feminis duodecim anni, maribus quatuordecim ad pubertatem sufficiunt. Natus annos decem et octo advocatus esse potest. Adoptans major esse debet adoptato annis octodecim. Mulier postulans veniam ætatis, legitime id agat, si nata sit decem et octo annos : at vir vicennalis esto ad veniam. Minor viginti annis judicare non potest. Viginti annis crimina finiuntur, solum quinquennium exstinguit adulterium et peculatum. Qui vicesimum quintum annum implevit venit ad administrationem rerum suarum. Minor postulata ætatis venia, si alicui rem immobilem dederit, non valet donatio, nisi post vicesimum quintum annum, decennium et amplius transierit. Actionem venditi longum tempus resecat. Petitio universæ hæreditatis et omnis personalis actio triginta annis exstinguitur et corrumpitur, nullo modo ulterius. Finium regundorum triginta annis nulla denuntiatione interrupta, exstinguitur. Et actio personalis eodem præfinito tempore nisi interrumpatur, convenienter tolletur. Actiones temporales, eo etiam solo tempore exstinguuntur. Ut et duplicia judicia, hæc tria solummodo quæ sequuntur : scilicet communi dividundo, familiæ erciscundæ, tertium finium regundorum. Neque furti, neque pro socio, neque de raptu mobilium, quam Latini vocarunt vi bonorum raptorum, plus quam annis triginta ad C agendum robur obtinent. Ea vero quæ duplum exigit a fure in omnem furis vitam producitur. Hypothecaria actio debitoris rem habentis, et probe possidentis, ad annos quadraginta extenditur.

Hæ vero sunt actiones bonæ fidei, emptio, et venditio, conductio, societas, locatio, administratio rerum alienarum, actio tutelæ, mandati, depositi, commodati, de pignore, de divisione inter cohæredes quæ dividit communia etiam sine societate præscriptis verbis, sive sit de rebus permutatis, sive rursus alia similis nominis æstimatoria, hæreditatis petitio, quæ postulat, o domine, ea quæ sunt hæreditatis : ex stipulatu fuit stricta.

Lex Falcidia hanc naturam habet : si quis pater unius filii mortuus sit, scribens autem testamentum filii non meminit, sed D infactam aliis reliquit hæreditatem, filius tertiam partem bonorum paternorum accipiet ; si Pater duorum filiorum mortuus sit, nec, testamentum faciens, eorum meminerit, quisque sextæ partis bonorum paternorum particeps erit ; si vero tres sint filii demortuo, quisque nonam partem substantiæ paternæ habebit, duodecima vero in quatuor filios dividetur : si plures sint, o domine, quam quatuor, illis partem substantiæ patris dimidiam dividi legi Falcidiæ placet.

Rem aliquam sine defensione vendentes, in solam

Εἰς μόνην καταχρίνονται τὴν τιμὴν τοῦ πραθέντος,
Οἱ δέ γε δεφενδεύοντες καὶ τὴν τιμὴν διδοῦσι,
Τοῦ διπλασίου τε ποινὴν, οὕτω γὰρ ἐτυπώθη.
Τὸ ἀντάλλαγμα, δέσποτα, τῷ δικαστῇ δικτέον.
Τῆς παραθήκης μόνης δὲ ἀντάλλαγμα οὐκ ἔστι.
Τὴν καταδίκην τὸν ἁπλῆν ἔχει, ἐξ στιπουλάτο,
Ἡ ἀπὸ τοῦ δανείσματος, ἡ ἐξ ἀγορασίας,
Ἡ ἀπὸ τῆς μισθώσεως, ἡ ἀπὸ ἐνταλμάτων.
Διπλῆν δ' ἔχουσιν εἴσπραξιν, ἡ τοῦ Ἀκουιλίου,
Ἡ ἀφανὴς ἀφαίρεσις, ἡ παρακαταθήκη.
Τὸ δέ γε τεπραπλάσιον κλοπῆς ἐστι προδήλου,
Ἄλλων τε πλείστων ἀγωγῶν καὶ ἰμφακτοὺμ πλειόνων,
Φόδου, συκοφαντίας τε, καὶ δικῶν ἄλλων πάλιν.
Διπλοῦν δὲ τετραπλάσιον ὁ ἀπὸ ναυαγίου
Ἁρπάσας πρᾶγμα, δέσποτα, εἰσπράττεται δικαίως·
Καὶ τὸ μὲν τετραπλάσιον προσκυροῦται τῷ φίσκῳ,
Τὸ δ' ἄλλο τετραπλάσιον ὁ ναυαγήσας ἔχει.
Οὐδεὶς δ' ἐναγόμενος ὀνόματι οἰκείῳ,
Ἡ δ' ἀλλοτρίαν ἀγωγὴν ἐν δικασταῖς γυμνάζων,
Μὴ ἐμφανίσας ἔγγραφον ἐντολὴν πρωτοτύπου
Καλῶς ἀπαιτηθήσεται τὸν ἱκανοδοσίαν.
Αἱ μὲν ἐκ νόμου ἀγωγαὶ, αἵ τε ἀπὸ δογμάτων,
Αἵ τε ἐκ διατάξεων τῶν βασιλικωτάτων,
Διηνεκεῖς τυγχανουσιν ὡς ἤρεσε τοῖς νόμοις.
Οἱ νόμοι τῶν πραιτόρων δὲ μονόχρονοι τὸν φύσιν,
Εἰσὶ δὲ καὶ πραιτώριαι διηνεκεῖς ὀλίγαι,
Ὡς ἡ περὶ τοῦ κλέμματος, ἡ τοῖς διακατόχοις
Παρερχομένοις, δέσποτα, τοῖς γε νομικωτέροις.
Αἱ δέ γε μὲν ποινάλιαι ἀγωγαὶ κεκλημέναι,
Τοῖς κληρονόμοις δίδονται, οὐ κατὰ κληρονόμων,
A Ὁποῖόν ἐστι ἡ κλοπὴ ἁρπαγή τε πραγμάτων,
Αὐτὸς ὁ Ἀκουίλιος, ὁ περὶ τῆς ζημίας
Ἡ δέ γε περὶ ὕδρεως, οὐδ' ἐν τοῖς κληρονόμοις
Εἰ λάδοι δὲ προκάταρξιν ἐν τοῖς δικαστηρίοις
Καὶ κληρονόμοις δίδοται, καὶ κατὰ κληρονομων
Γυνὴ δὲ μετὰ χήρευσιν μὴ δευτερογαμοῦσα
Σὺν τοῖς παισὶ μερίζεται τὸν κλῆρον τὸν πατρῷον,
Λαμδάνει τε ἰσάριθμον μοῖραν ἑνὶ τῶν παίδων,
Καὶ κατὰ χρῆσιν κατ' αὐτὸ καὶ κατὰ δεσποτείαν·
Ἡ δὲ αὐτὴ ἀντιστροφὴ καὶ τῷ ἀνδρὶ τυγχάνει.
Ὁ αὐτεξούσιος υἱὸς ἄτεκνος ἀποθνήσκων,
Νόμιμον ποστιμόριον (12) τοῖς γονεῦσι διδότω.
Ὁ κόρην βιασάμενος καὶ βιαίως ἁρπάσας,
Μετὰ ξιφῶν βαρδαρικῶν, ξίφει τιμωρητέος.
Εἰ δέ τις ὅπλων ἄνευθεν ἁρπάσειε τὴν κόρην,
Καὶ δήμευσιν ὑφίσταται, καὶ τέμνεται τὴν χεῖρα,
B Ἢ μᾶλλον οὐ δημεύεται· τῇ δέ γε βιασθείσῃ
Ἡ κτῆσις τούτου σύμπασα προσάπτεναι δικαίως·
Ἐκ δέ γε τοῦ τολμήματος γάμος οὐ τελεστέος.
Δεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν πάλαι τυπωθεῖσαν,
Τὴς ἐποχὰς ἀφίστασθαι ἀλλήλων ἐν θαλάσσῃ
Ταίς ἀκριδέσιν ὀργυιαῖς, καὶ προδιαταχθείσαις
Πέντε πρὸς ταῖς ἑξήκοντα καὶ ταῖς τριακοσίαις·
Ὡς εἶναι τὸ μὲν ἥμισυ τούτου παντὸς τοῦ μέτρου
Ἐκ τῶν ὁρίων, δέσποτα, τοῦ γε θατέρου μέρους,
Μέχρι τοῦ γειτονεύσαντος τοῦ λοιποῦ τεταμένου.
Ἔχει τὴν ταυτοπάθειαν εἴ τις τυφλώσει κόρας,
Πλὴν ὀφθαλμὸν ἀντ' ὀφθαλμοῦ εἰκότως ἀποδώσει,
Εἰ δέ τις ἐξορύξειεν ὄμματα, φεῦ! τὰ δύο,
Αὐτὸς ἐξορυχθήσεται ὀφθαλμὸν ἕνα μόνον,

Vers. 862.

æstimationem rei venditæ condemnantur. Si vero defendant, æstimationem et pœnam dupli dant; sic enim statutum est. Compensationes, o domine, a judice sunt suscipiendæ: solius depositi compensatio non est. Simplam condemnationem habent, ex stipulatu, mutui, ex empto locati, mandati. Dupli exactionem habent, Aquilia lex, furtum non manifestum, depositum. Quadruplum vero furti manifesti, aliæ quoque multæ actiones in factum, metus, calumniæ rursus, et aliæ actiones. Qui ex naufragio rem rapuit, o domine, juste rependit duplum quadruplum: aliud enim quadruplum fisco adjudicatur, aliud habet naufragium passus. Nemo proprio nomine in judicium vocatus dat satisdationem judicatum solvi: alienam vero litem in judicio exercens, neque exhibens scriptum mandatum principalis actoris, recte compellitur ad satisdationem. Quædam actiones ex lege, quædam ex constitutionibus imperialibus perpetuæ sunt, ut legibus placuit. Leges prætorum natura annuæ sunt, et paucæ quidem prætoriæ actiones perpetuæ sunt, ut de furto, et quæ datur bonorum possessoribus legitimis. Pœnales vero actiones vocatæ dantur hæredibus, C non contra hæredes, quemadmodum est furti, bonorum raptorum, Aquiliæ, damni, injuriarum: si quis litis contestationem ceperit in judiciis, et hæredibus, et contra hæredes datur. Mulier post viduitatem secundo non nubens cum filiis dividit hæreditatem paternam, et æqualem uni liberorum partem capit, quoad usum, et quoad dominium: idem e converso marito competit. Filius sui juris sine liberis decedens, legitimam quartam partem parentibus dato. Puellam violans, et violenter cum ensibus barbaricis rapiens, plectendus est ense: si sine armis rapuerit, bonorum publicationem sustineat, et ei manus scindatur: vel potius bona non publicentur, sed violatæ et vim passæ juste omnia applicentur, ex eo vero facinore nuptiæ non sunt perficiendæ. Oportet secun-
D dum consuetudinem olim institutam remoras distare invicem in mari, exactis et prærodinatis trecentis sexaginta quinque ulnis, ita ut dimidium omnis ejus mensuræ ab unius partis finibus, o domine, reliquum ad vicinum usque porrigatur. Si quis pupillas oculi occæcaverit, talio est; dabit enim ut par est oculum pro oculo: si vero quis, heu! oculos ambos effoderit, ei unicus oculus ef-

(12) Ποστημ.

'Αντὶ δέ γε τοῦ λείποντος, δότω τὴν διμοιρίαν,
Τῷ τυφλωθέντι παρ' αὐτοῦ τῶν ἰδίων πραγμάτων,
Εἰ δ' ἔστιν ἀπορώτατος ἐξορύχθω τὰ δύο.
Αἱ ἄποροι καὶ ἄπροικοι μὴ δευτερογαμοῦσαι,
Τέταρτον μέρος λήψονται τῶν ἀνδρικῶν πραγμάτων,
Καὶ τούτου δεσποζέτωσαν, καὶ παίδων ὑπαρχόντων.
Ἑξαετοῦς οὐ γίνεται μνηστεία κατὰ νόμους.
Ὁ τὸν φυγάδα δοῦλον δὲ πιπράσκων παρανόμως,
Τὸ διαφέρον δίδωσιν, ἢ διπλοῦν ἀπαιτεῖται·
'Ατιμουργοὶ τυγχάνουσιν ἀγωγαὶ, δέσποτά μου,
Ἡ ὕβρις, ἡ περὶ κλοπῆς, ἐπιτροπῆς, καὶ δόλου,
Ἡ περὶ παρακαταθήκης τε, καὶ ἁρπαγῆς βιαίας,
Περὶ κλοπῆς τε, δέσποτα, καὶ ὕβρεως, καὶ δόλου,
Καὶ τῆς βιαίας ἁρπαγῆς πραγμάτων ἀλλοτρίων,
Κἂν μή τις καταδικασθῇ, ἀλλά τι δοὺς ἀπέλθῃ
Τῆς καταδίκης, πέφυκεν ἐντὸς τῆς ἀτιμίας.
Πρὸ τῆς ἐν πράγμασι νομῆς, νομῆς ψυχῇ καὶ μόνῃ
Οὐδεὶς ἐπιλαμβάνεται, νομὴν δὲ σώματί μοι
Παραδοθεῖσαν δύναμαι ψυχῇ μόνῃ φυλάττειν.
Τὸ οὐνδεβὶ ἰντέρδικτον νοεῖται προσηκόντως,
Εἴ τις τὸν ἔχοντα νομὴν πράγματος ἀκινήτου,
Τῆς νομῆς ἀπελάσειεν, ὡς βίαιος τὴν γνώμην,
Κἂν μὲν ᾖν ἡ ἀκίνητος κτῆσις τοῦ νεμομένου
Εἰσπράττεται καὶ τὴν νομὴν τὴν ἀποτίμησίν τε.
Εἰ δ' ᾖν αὐτὸς ὁ βίαιος τοῦ πράγματος δεσπότης,
Τὴν τούτου πάντως στέρησιν ἔχει ποινὴν τῆς τόλ-
[μης.
Ὄνομα γενικόν ἐστιν ὁ δανειστὴς τῷ νόμῳ
Πᾶς γὰρ ὁ χρεωστούμενος ἐξ οἱασοῦν αἰτίας
Ἐκ νόμου δανειστής ἐστι τοῦ κεχρεωστημένου·
Καὶ πάλιν ἄλλος δανειστὴς ἰδικῶς κεκλημένος,
Ὅστις ἀπηριθμήσατο τῷ χρεώστῃ χρυσίον,
Ἢ πρᾶγμά τι σταθμώμενον, καὶ μετρούμενον φύσει,
Ὅπερ ἐστὶν δὲ πόνδερε, νούμερο, μενσουρά τε,
Ὅσα σταθμοῦ, καὶ μέτρου τε, καὶ ἀριθμοῦ τυγ-
[χάνει,
Πόνδερε μὲν οἷον χρυσὸς, ἄργυρος, μόλυβδός τε,
Νοῦμμοι λεπτοὶ τὰ νούμερο οἶνος τὰ μένσουρά τε.
Τῶν δὲ δανείων πέφυκεν ἡ διαίρεσις αὕτη,
Τὰ μὲν γὰρ ἐνυπόθηκα, τὰ δ' ἄνευ ὑποθήκης·
Καὶ τῶν ἐνυποθήκων δὲ δανείων λεγομένων,
Τὰ μὲν ἔχει προνόμια, τὰ δ' ἄνευ προνομίων·
Καὶ τὰ μὲν ἀνυπόθηκα προσωπικά μοι λέγε,
Τὰ δ' ὑποθήκην ἔχοντα πραγματικὰ κλητέον,
Καὶ τὰ μὲν προγενέστερα δημόσια τῷ χρόνῳ
Προτιμητέα πέφυκε χρεῶν ἐνυποθήκων,
Καὶ τῆς προικὸς αὐτῆς, φημὶ τῆς μεταγενεστέρας,
Δανειστὴς δ' ἐνυπόθηκος ἔχων προγενεσίαν,
Κἂν γενικὴν, κἂν ἰδικὴν, τοῦ μεταγενεστέρου
Προτιμητέος πέφυκε πάντοτε δημοσίου.
Ἡ προὶξ δὲ καὶ τῶν δανειστῶν τῶν ὑποθηκαρίων
Προτιμητέα πέφυκε καὶ μεταγενεστέρα.
Εἰσὶ δ' ἕτερα δάνεια τῶν μεταγενεστέρων,
Τὴν δύναμιν κινήσαντα τῆς προικὸς παραδόξως·
Ὁποῖον τὸ διδόμενον ἀκοντισταῖς τοῖς πρώτοις,
Καὶ τὸ προφάσει δανεισθὲν στρατείας ὠνουμένης.
Ἐξ λέγε κονδικτίκιος, εἴσπραξίς τις ἐκ νόμου.
Δανειστὴς δ' ἐνυπόθηκος τῶν μεταγενεστέρων,
Νικᾷ τὸν ἀνυπόθηκον καὶ προγενέστερόν πως.
Μάρτυς ἐστὶν ἀπόβλητος πᾶς ὁ διεφθαρμένος,
Ὁ μῖμος, ὁ θυμελικὸς, καὶ ὁ θηριομάχος,
Καὶ ὅσοι κατεκρίθησαν ἐν τοῖς δικαστηρίοις,

Vers. 922.

fodiatur, at is pro reliquo dimidiam partem bonorum occæcato dato: si sit pauperrimus, duo effodiantur. Indotatæ et pauperes mulieres, quæ ad secundas nuptias non convolarunt, bonorum mariti quartam partem accipiant, cujus proprietatem etiam liberis exsistentibus consequantur. Sexennis secundum leges sponsalia non contrahit. Servum fugitivum contra leges emens, id quod interest solvit, et ab eo duplum exigitur.

Actiones quæ infamant, mi domine, sunt injuriarum, furti, tutelæ, doli, depositi, vi bonorum raptorum. Furti quidem, domine, injuriarum, doli, et vi bon. rapt. etiam si quis condemnatus non sit, sed quid dando condemnationem effugerit, notatur infamia. Ante realem possessionem, nemo solo animo possessionem recuperat. Possessionem vero corpore mihi acquisitam possum solo animo retinere. Interdictum unde ut convenienter intelligitur, si quis eum qui possidet rem immobilem, possessione dejecerit; si enim sciat is qui vim infert eam rem immobilem esse possidentis, possessio et æstimatio ab eo exigitur: si vero qui vim infert, rei possessæ sit dominus, conatus pœnam sustinet, omnimodam scilicet ejus rei privationem.

Creditoris nomen lege generale est; cuicunque enim ex quacunque causa debetur creditor est debitoris ex lege: et rursus proprie vocatur creditor, qui pecuniam debitori numeravit, sive rem, quæ natura penditur aut mensuratur, id est, quæ pondere, numero, aut mensura constat. Pondere quidem, qualia sunt, argentum, aurum, plumbum: numero, minuti nummi: mensura, vinum. Debitorum hæc est divisio, aliæ sunt cum hypotheca, alia sine hypotheca: eorum quæ cum hypotheca sunt, alia habent privilegia, alia sine privilegio sunt. Quæ sine hypotheca sunt, personalia dicito: quæ hypothecam habent realia vocanda. Et fiscalia quidem debita priora tempore, potiora sunt debitis cum hypotheca, imo et dote, dico autem si posteriora sint. Creditor hypothecarius habens prioritatem, sive ex generali, sive ex particulari hypotheca, fisco posteriore semper potior est. Dos licet posterior, potior est tamen creditoribus hypothecariis. Sunt alia posteriora debita quæ virtutem dotis mirum in modum movent, quemadmodum quod primipilis, et quod militiæ emendæ causa creditur. Condictio ex lege dicitur, repetitio quædam a lege inducta. Creditor hypothecarius etiam posterior, vincit creditorem non hypothecarum priorem. Rejiciendus est testis corruptus, mimus, thymelicus, gladiator, qui contra

Ὡς συκοφάνται μὲν μοιχοί. ἢ κλοπὴν εἰργασμένοι,
Οὐκ ἔστι μάρτυς ἄνηβος, οὐδὲ τῶν γυναικῶν τις,
Εἰ δ' ἔστι τὸ γενόμενον μὴ δυνάμενον θέαν
Ἀνδρικὴν καταδέξασθαι γυναῖκες μαρτυροῦσι,
Καὶ δοῦλος ἔτι μαρτυρεῖ ἐν σπάνει τῶν μάρτύρων
Εἰς ἅπαν ἄλλο πρόσωπον, ἄνευ αὐτοῦ δεσπότου.
Οἱ δ' ἀσθενεῖς, καὶ γέροντες, σύν γε τοῖς στρατιώταις,
Καὶ οἱ πρωτοσπαθάριοι, μετὰ τῶν ἱερέων,
Οὐ μαρτυροῦσιν ἄκοντες, ἀλλ' ἑκουσίως μόνον.
Ἀρχιερεὺς οὐ μαρτυρεῖ, οὔτ' ἄκων, οὔθ' ἑκών πως.
Τοὺς δ' ἄλλους ἀναγκάσειας μαρτυρεῖν ἀκουσίως,
Καὶ μᾶλλον εἰ τυγχάνων τις τῶν καταδεεστέρων,
Πρὸς ἄνδρα δίκην ἔλαχε τῶν ἐπὶ δυναστείαις,
Κἀντεῦθεν ὑποκλάζουσι (13) τῷ φόβῳ τοῦ δυνάστου,
Καὶ τοῦ πένητος οἱ μάρτυρες, τότε γὰρ καὶ πρὸς βίαν,
Εἰς μαρτυρίαν ἕλκονται, καὶ τ' ἀληθὲς τιθέναι.
Ἀρκοῦσιν εἰς καταβολὴν δύο φωναὶ μαρτύρων,
Εἰ λίτρα μόνη πέφυκεν ἡ καταβαλλομένη.
Εἰ δέ τι πλέον πέφυκε, τρεῖς μάρτυρας δεκτέον.
Ἐπὶ δὲ καταθέσεως πέντε μάρτυρας δέχου,
Τὰς δέ γ' ἐκ τοῦ παρήκοντος ἀθέτει μαρτυρίας,
Εἰ λάβοι τις ἐν γράμμασιν ἐκ δανειστοῦ τι χρέος,
Ἀποδιδοὺς, ἀπόδειξιν ἔγγραφον λαμβανέτω,
Τριῶν μαρτύρων ἔχουσαν ὑπογραφὰς βεβαίας·
Εἰ δὲ μὴ τοῦτο δράσειεν, αὖθις ἔνοχος ἔσται,
Εἰ μή γε πέντε μάρτυρες εἴποιεν παραχθέντες,
Ὡς γέγονεν ἀπόδειξις τοῦ κεχρεωστημένου,
Ἢ τούτων κατ' ἐνώπιον, ἃ δανειστὴς ἐξείποι,
Ἀπολαβεῖν τὸ ἴδιον χρέος ἐκ τοῦ χρεώστου,

A Εἰ δανειστὴς ἀπόδειξιν ποιήσεται τοῦ χρέους,
Καὶ μετὰ ταῦτα ῥεύσουσι τριάκοντα ἡμέραι
Αὐτεκαλεῖν οὐ δύναται περὶ ἀναργυρίας,
Καὶ λέγειν, ὡς ἀποδειξιν ἔγγραφον ἐξεθέμην,
Πρὸ δὲ τῆς ἀποδείξεως οὐκ ἔλαβον χρυσίον.
Εἰ δὲ ἐντος τριάκοντα ἡμερῶν ἐναγάγει,
Τότε καταναγκάζεται ὁ χρεώστης δεικνύειν,
Ὡς ἀληθῶς διέλυσε τῷ δανειστῇ τὸ χρέος.
Καὶ προικός τις ἀπόδειξιν ἐκθέμενος νομίμως,
Τὸ πᾶν ἀναταξάμενος κατ' εἶδος τῶν πραγμάτων,
Οὗτος οὐκ ἂν τιθῆσιν ἀναργυρίαν ὅλως.
Εἰ δέ τις ὡμόλογησε δανείσασθαι ἐγγράφως,
Δυσὶ χρόνοις ὁρίζεναι κινεῖν ἀναργυρίαν·
Καὶ τότε τις τὸν δανειστὴν δικάζων ἀναγκάζει,
Δεικνύειν τὴν καταβολὴν ἐννόμως τοῦ δανείου.
B Εἰ δέ τις ὡμολόγησεν ἐν γράμμασί τι χρέος,
Ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀριθμήσεως, ἀλλ' ἐξ ἄλλης αἰτίας,
Τυχὸν ὡς ἀπὸ πράσεως καὶ φανερώσας τοῦτο,
Ὕστερον ἀπαρνῆσαι τὸ μὴ χρεωστῶς ἐκθεῖναι,
Πρὸς τὸν κατήγορον αὐτὸν ὁμολογίαν χρέους,
Αὐτὸς βαρεῖται μάλιστα σαφῶς ἀποδεικνύειν,
Ὅτι καθωμολόγησε μὴ χρεωστῶς τι χρέος,
Καὶ κατὰ βίαν ἔγραψεν, ἢ τύχῃ κατὰ δόλον.
Υἱοὶ δὲ ὑπεξούσιοι καὶ πατὴρ μαρτυροῦσιν
Εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, κἂν τῇ διατυπώσει·
Ἡ δέ γε διατύπωσις πέντε Χερσὶ μαρτύρων.
Ὑπογραφέσθω κατ' αὐτὸ καλῶς καὶ σφραγιζέσθω.
Ὁ δὲ τὸ δάνειον δεικνὺς χρεωστῶν ἀρνουμένων.
Χρόνον ἀρκοῦντα εἴληφε τριακονταετίαν.

Vers. 980.

bestias pugnat, et quicunque in judiciis damnati sunt, ut calumniatores, fures, adulteri. Impubes testis non est, neque mulier. Si vero res sit quæ spectationem et visum hominum effugiat, mulieres testimonium ferunt. Servus adhuc testis est ob penuriam testium, contra omnem aliam personam, excepto proprio domino. Invalidi, senes, milites, protospatharii, sacerdotes, inviti testimonium non perhibent, sed solum sponte. Episcopus neque invitus, neque volens fert testimonium. Alii etiam inviti testimonium dicere cogi possunt : maxime si pauper sit, et vilis conditionis, qui adversus potentiorem aliquem judicium dictavit, cujus potestatis terrore, et metu, pauperis testes subticent, ad hoc ut id quod et verum est deponatur, vi ad testimonium trahuntur. Ad D solutionem duæ testium voces sufficiunt, si una solum libra soluta sit : si vero amplius, tres testes sunt exhibendi. Super deposito quinque testes exhibeto. Testimonia vero convenienter rejiciuntur, si quis debitum, quod a creditore in scriptis cœperat, persolvit, securitatem scriptam capiat, trium testium subscriptionibus firmatam, si enim illud non fecerit, iterum obligatus esto, nisi quinque testes producti dixerint, securitatem

C debitori fuisse conscriptam, et ipsis præsentibus creditorem dixisse, se a debitore proprium debitum accipere. Si creditor debiti securitatem fecerit, postquam triginta dies effluxerint, non potest excipere de non numerata pecunia, dicens, quod securitatem quidem scripsit, sed ante securitatem pecuniam non recepit : si vero intra dies triginta agit, tunc cogitur debitor probare se vere debitum creditori solvisse. Qui dotis securitatem legitime conscripsit, et in ea rem unamquamque secundum propriam speciem ordinavit, non numeratam pecuniam nullo modo dicat. Si quis autem in scriptis debere se confessus sit, querela non numeratæ pecuniæ duobus annis finitur, et tunc judex cogit creditorem, jure factam debiti numerationem probare. Quod si quis debitum in scriptis confessus fuerit, non quidem ex numeratione, sed ex alia causa, veluti ex venditione, et illud manifestissime ostenderit, hoc secundum debitum non esse actori, et nullam esse confessionem dicens, gravatur probare, quod non debitum confessus sit, et quod per vim et dolum scripsit. Filiusfamilias et pater eidem negotio testes adhiberi possunt, etiam testamento. Testamentum quinque testium manibus subscribatur, et signetur.

(13) Ὑποσχολάζουσι.

Εἰ δ' ἴσως πρὸς παράστασιν ἠτόνησε μαρτύρων,
Ὅρκον ἐπάγειν δύναται οὗτος τῷ ἀφειλέτῃ,
Κἂν οὗτος ἐπομόσηται ὁ δανειστὴς ἡττᾶται·
Εἰ δὲ ὁ ἐ-αγόμενος ὅρκον ἀντεπαγάγῃ,
Ὁ δανειστὴς δ' ὀμόσειε, λαμβάνει τὸ χρυσίον.
Ὡραῖον δὲ σημείωσαι καὶ ζητούμενον πρᾶγμα,
Ὡς ἔξεστι μεταπεδᾷν ἐκ δικαιολογίας
Ταύτης πρὸς ἄλλην, δέσποτα, μεμψεώς τινος δίχα,
Ἡ κομβεντίων, δέσποτα, εἰς τρία διαιρεῖται.
Ἢ γὰρ πουβλίκα πεφυκεν, εἰ τύχοι, ἢ πριβάτα·
Τὴν δὲ πριβάταν δίελεν εἰς δύο πάλιν μέρη,
Εἰς λεγιτίμαν, κράτιστε, καὶ εἰς ἰουρισγεντίαμ.
Μὴ τοίνυν τίθει τέσσαρα, μόνα δὲ τρία λέγε,
Ἡ λεγιτίμα γὰρ αὐτὴ, καὶ ἡ ἰουρισγεντία;
Πᾶσαν κατεδαπάνησαν τὴν γενικὴν πριβάταν·
Οὐκοῦν τὴν λομβεντίονα εἰς τρία ταῦτα τέμνε,
Πουβλίκαν, λεγίτιμάν τε, καὶ τὴν ἰουρισγεντίαν,
Καὶ πούβλικον μὲν πέφυκεν, εἰρήνη δημοσία·
Λεγίτιμον, τῷ ἰδικῷ νόμῳ κεκυρωμένον·
Τὸ δὲ μή τε λεγίτιμον, μήτε μὴν τῶν πουβλίκων,
Ἰουρισγέντιον γοῦν ἐσνι, κομβέντιον ἐν γένει.
Τῶν δὲ τοιούτων, δέσποτα, πάλιν κομβεντιόνων,
Αἱ μὲν γεννῶσιν ἀγωγὴν, αἵ δὲ παραγραφήν πως,
Ἀλλ' ὅσαι μὲν ὁμώνυμον παραγραφὴν γεννῶσιν,
Φημὶ τοῖς συναλλάγμασιν ὑφ' ὧν ἀπογεννῶνται,
Εἰσὶ μὲν κομβεντίωνες γενικῶς κεκλημέναι,
Εἰς ἰδικὴν δὲ πίπτουσι συναλλάγματος κλῆσιν,
Εἰς πρᾶσιν, εἰς τὴν μίσθωσιν, ἢ καὶ τὴν κοινωνίαν.
Εἰ δ' ἴσως ἀμετάπτωτος εἰς ἰδικόν τι μείνοι,
Καὶ μᾶλλον, εἰ προβέβηκεν, ἢ δόσις ἐπὶ δόσει,

A Ἡ ἐπὶ δόσει ποιήσις, ἢ ἐν ποίησει δόσις,
Ἡ δόσις διὰ ποιησιν, τετράτροπον γὰρ τοῦτο.
Τίκτεται πάλιν ἀγωγὴ ἡ πραεσκρίπτις βέρβις
Μὴ γὰρ εὑροῦσα εὔλογον, ἡ κομβεντίων αὕτη,
Ἐναγωγὴν ὁμώνυμον τῷ συναλλάγματί πως,
Τῷ γενικῷ ὀνόματι συνάλλαγμα καλεῖται,
Καὶ δίδωσιν ἐναγωγὴν τὴν πραεσκρίπτις βέρβις,
Ἡ ἐν δομιστρατίωνι τὸ πρᾶγμα διηγεῖται,
Ἡ δὲ ἀπὸ ἰντεντίονος ἰνκέρτα καλουμένη,
Εἰς τὸν κοδεμνατίόνα τὸ τέλος καταλήγει.
Τῶν δέ γε πάκτων πέφυκε, τὰ μὲν ἐξ κόντινέντι.
Ὅσα τοῖς συναλλάγμασι σύγχρονά πως τυγχάνει.
Τὰ δέ φασιν οἱ παλαιοὶ ἐξ ἰντερβάλλω νόμοι,
Ἤτοι μεταγενέστερα τῶν πρὶν συναλλαγμάτων.
Ταῦτα κατονομάζουσιν ἐκεῖνοι νοῦδα πάκτα
B Τουοέστι σύμφωνα ψιλὰ, ἄγωγὴν μὴ ποιοῦντα.
Οὐ γάρ τις μετὰ χρόνιον ὀχληρὸν ποιήσας πάκτον,
Ἐντεῦθεν ἕξει ἀγωγὴν τὴν περὶ τοῦ συμφώνου.
Εἰ δέ τις περιστατικῶς ἀντεναγάγοι τούτῳ,
Ἐντεῦθεν παραγράφεται τὸν ἀντεναγαγόντα.
Σάκρα μὲν κανονόμαζε ναοὺς τοὺς δημοσίους,
Τοὺς τάφους, ῥελεγίοσα, τοὺς σεβασμίους κάλει.
Καὶ πούβλικα, δημόσια, χρήσεως τῆς παγκοίνου (14),
Σὴν θάλασσαν, τοὺς ποταμοὺς ὅρμους, καὶ τοὺς λι-
[μίνας.
Τὰ δέ γε πουπουλάρια, δημοτικὰ τυγχάνει,
Τὰ θέατρα, καὶ στάδια, καὶ βουλευτήριά τε.
Κινῶν δὲ ἅπας δυνειστὴς τὴν ὑποθηκαρίαν.
Κατ' ἀνδρὸς ἐξωτικοῦ, τὸ πρᾶγμα νεμομένου,
Παραγραφῷ μὲν εἴργεται τῶν ὡοισμένων χρόνων,

Vers. 1040.

Qui vero probavit sibi ab infloiantibus esse debitum, sufficiens triginta annorum tempus cepit. Sin autem testium præsentia destituatur, potest jusjurandum deferre debitori, qui si juraverit creditor debito cecidit : si vero reus juramentum referat, et creditor juraverit, pecuniam capit. Observa, domine, pulchrum quid et opportunum rei de qua disputatur, quod licet transilire ab una allegatione ad aliam, absque ulla reprehensione. Conventio, o domine, in tria dividitur, nam alia publica est, alia privata : privatam rursus in duas partes dividunt, in legitimam, imp. et jurisgentium. Nunc vero quatuor ne ponito, sed tria tantum dicito, nam legitima illa, et jurisgentium, omnem privatam generalem consumpserunt. Igitur conventionem in illa tria dividito, publicam, legitimam, et jurisgentium. Et publica quidem est, pax publica : legitima, quæ propria lege constituta : quæ vero neque legitima neque ex publicis est, jurisgentium est conventio in genere. Earum iterum conventionum, o domine, aliæ gignunt actionem, aliæ exceptionem, sed quæcunque actionem similis nominis gignunt, dico autem cum contractibus e quibus derivant, generaliter

C quidem conventiones vocantur, sed in propriam contractus denominationem incidunt, venditionis, locationis, societatis : si vero in proprium nomen non cadant, et maxime si præcessit, vel do ut des, vel facio ut des, vel do ut facias, vel facio ut facias, quod quadruplex est, rursus gignitur actio præscriptis verbis : illa enim conventio non inveniens actionem alicui contractui homonymam, generali contractus nomine vocatur, et dat actionem prescriptis verbis, quæ in demonstratione rem enarrat, et ab intentione incerta nominatur, cujus finis in condemnatione desinit. Pactorum alia sunt ex continenii, quæ una cum contractibus nascuntur; alia quæ antiquæ leges ex intervallo dicunt, sive posteriora prioribus contractibus : hæc nuda pacta illæ vocant (id est consensus meri)
D quæ actionem non gignunt. Non enim qui post tempus pactus fuerit, illico ex pacto actionem habebit : si quia vero per circuitum et dolo egerit, excipitur statim de pacto adversus eum. Sacra vocant templa publica, sepulcra veneranda religiosa dicunt. Publica quæ omnium in usu sunt, mare, flumina, ripas, et littora. Popularia, theatria, stadia, basilicæ. Omnis creditor movens.

(14) Τὰ πάνδημα.

Προσωπικὴν δ' ἐναγωγὴν ἔχει πρὸς τὸν χρεώστην.
Ὁ ἄνηβος εἰς ἔγκλημα εἴργεται μαρτυρίας.
Κατὰ πολλοὺς δὲ λέγεται ἀδιάθετος τρόπους,
Ὁ γὰρ μὴ διαθέμενος, καὶ ὁ μὴ κατὰ νόμους,
Καὶ ὁ τὴν διατύπωσιν ἔχων σπαραττομένην,
Καὶ ὅταν ἐστὶν ἄκυρος, καὶ χωρὶς κληρονόμου,
Καὶ ὁ μὴ διαθέμενος ποιεῖ κωδίκελλόν πως,
Καὶ πρὸ διατυπώσεως κωδίκελλόν τις γράφει,
Ἀπόκληρος οὐ γράφεται φησὶν ἐν κωδικέλλῳ,
Οὐδὲ κληρονομία τις φιδεικομισσαρία·
Οὐδὲ κληρονομίαν τις ἐν κωδικέλλῳ γράφει,
Οὔθ' αἵρεσις προστίθεται κἂν ὅλως κληρονόμοις.
Τῶν δέ γ' ἐπερωτήσεων ταύτην τὴν γνῶσιν ἔχε.
Ἡ μὲν ἐστι δικαστική, ὥσπερ ἡ περὶ δόλου,
Ἡ δὲ ἐστι τοῦ πραίτωρος, ἡ δὲ μικτὴ τὴν φύσιν,
Ἡ δὲ ἐκ συναινέσεως τῶν μερῶν ἑκατέρων.
Αὐθεντικὴ ὀρφανικὴ διατύπωσις μία,
Κληρονομίαι δὲ δετταὶ τῆς μίας διαθήκης.
Ἀκυρουμένης, δέσποτα, δευτέρας διαθήκης,
Καὶ τῆς προτέρας, δι' αὐτὸ εἰκότως ῥηγνυμένης,
Ἀδιατύπωτός ἐστιν ὁ ποιήσας τὰς δύο·
Ὁ κληρονόμος γὰρ γραφεὶς δευτέρᾳ διαθήκῃ,
Ταύτην μὲν ὑπερχόμενος ἀκυροῖ παραυτίκα,
Τοῦτο ἐστιν ἀκύρωσις εἰκότως διαθήκης·
Πολλοὶ καὶ ἄλλοι τρόποι δὲ τῆς γε μὴ κυρουμένης.
Πολλὰ γὰρ πάθη πέφυκε τῆς διαθήκης, ἄναξ.
Ἀκύρωσις, ἀτέλεια, ῥῆξις, πρὸς δὲ καὶ μέμψις.
Ἡ μέμψις δὲ τῶν φυσικῶν μόνων τυγχάνει παίδων,
Ὁπόταν ἀμνημόνευτοι γίνωνται τοῖς πατράσι·
Καὶ ἀδελφοὶ δὲ μέμφονται συγγόνων διαθήκαις,
Εἰ κληρονόμους γράφουσι πάντῃ κατεγνωσμένους·
Τὸ τρὶς δὲ μέρος πέφυκε τοῦ παντὸς, ἄναξ, λόγου (15).

Κοινὸν γάρ ἐστι, δέσποτα, καὶ γυναικῶν καὶ ἀῤῥένων,
Τό τις γὰρ εἰπὼν, δύο γένη λέγει,
Ἄλλη μὲν ἐστι τῆς ἀγωγῆς ἡ φύσις,
Ἄλλη δὲ ἐστι τῆς παραγραφῆς πάλιν·
Κἂν ἐγκαλοῦντος ὃς παραγραφὴν ἔχει,
Ἐν ταῖς δίκαις εἴληφε τάξιν καὶ τόπον.
Φύσει χρεωστεῖ πᾶς ἄνηβος τὸ χρέος,
Καὶ πᾶς δανειστὴς τῶν ἀνήβων τυγχάνων,
Φύσει δανειστής ἐστιν, οὐχὶ τῷ νόμῳ.
Τὸ τῆς κλοπιμαίας δὲ δούλης παιδίον,
Οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἐν κλοπῇ τεχθὲν μέρος·
Ποινὴ γὰρ οὐ πέφυκεν αὐτοῦ τοῦ τόκου.
Ὁ συμπλοκὴν ἔχων δὲ μὴ τομὴν λόγος,
Ἐκ τοῦ προενέγκαντος εἰς γνῶσιν πέσοι·
Εἰ γάρ τις οἴκων, χωρίων τε δεσπότης,
Γράφειεν οὕτω, ληγατεύω τῷ φίλῳ,
Οἴκους ἀγροὺς, ἄδεσμον εἰπὼν τὴν φράσιν,
Συμπλεκτικῶς ἔγραψεν· εἰ δ' οὕτω φράσει,
Οἴκους Πέτρῳ δίδωμι ἀγροὺς ἀδέτως
Παύλῳ δ' ὁ Πέτρος ἐκλογὴν ποιησάτω,
Διεῖλεν, οὐκ ἔπλεξε τῷ Παύλου λόγῳ.'
Πρόδηλόν ἐστι πλήθεσιν ἐναντίον,
Δεῖ γὰρ παρόντων τῶν ἁπάντων μαρτύρων,
Ἢ λέξιν εἰπεῖν, ἢ πρᾶξαί τι συντόμως.
Ἡ τῆς ἀγωγῆς κλῆσις εἴσπραξιν φέρει,

Vers. 1097.

contra virum tertium extraneum qui rem possidet hypothecariam, definitornm quidem annorum præscriptione excluditur, personalem vero actionem habet contra debitorem. Impubes in crimine prohibetur a testimonio. Multis modis intestatus quis dicitur, qui neque testatus est, qui non secundum leges, qui testamentum habet dilaceratum, et cum est irritum, et cum sine hærede. Qui testatus non est facit codicillum, et ante testamentum quis scribit codicillum: Exhæres in codicillo non scribitur, neque hæreditatis fideicommissaria: neque in codicillo hæreditatem quis scribit, neque conditio etiam universis hæredibus adjicitur. Stipulationum vero hanc notitiam habe. Quædam est judicialis, ut quæ de dolo; quædam prætoria; quædam natura mista: quædam ex conventione utriusque partis. Authenticum et pupillare, unum testamentum, hæreditates vero duæ unius testamenti. Irrito, domine, secundo testamento, et primo propter illud jure rupto, intestatus est qui duo fecit. Hæres enim scriptus secundo testamento, non succedens illico, illud irritum facit. Illa est irritatio legitima testamenti. Sed et alii sunt modi nullius testamenti, multa enim vitia testamenti o rex, irritati imperfectio, ruptio, deinde querela. Querela quidem est solum naturalium liberorum, cum præteriti sunt a parentibus. Fratres quidem quæruntur de consanguineorum testamentis, si scribant hæredes omnino damnatos. Atque hæc est, o rex, tertia pars totius sermonis.

Commune est hominis nomen, domine, feminis et maribus, quod qui dicit duos sexus dicit. Alia est actionis natura, alia iterum exceptionis, etiamsi qui exceptionem habet, actoris in judicis locum et ordinem capiat. Debito natura obligatur omnis impubes: et omnis impuberum creditor, natura non lege creditor est. Ancillæ furtivæ, quod in furto natus est, infans ipsius non est pars: sic nec usuræ pœna. Oratio quæ neque conjunctionem, neque divisionem habet, ex mente pronuntiantis significationem habeat: si quis enim domorum et agrorum dominus ita scripserit, lego amico domos agros, phrasim disjunctam dicens, complexive locutus est: si vero ita loquatur solute: Domos do Petro, agros Paulo, Petrus electionem facito; divisit, non conjunxit Pauli sermone. Quod palam est in conspectu multitudinis est, oportet

(15) Ἴαμβοι οἱ ἑξῆς στίχοι.

Ὁ γὰρ πιπράσκων τὴν ἀγωγὴν ἣν ἔχει,
Τῇ τῆς ἀγωγῆς ἐν πρατηρίῳ φράσει,
Δοκεῖ πιπράσκειν τὴν ἀπαίτησιν τάχα.
Τὸ τῆς δίκης ὄνομα κυρίως γένος.
Δηλοῖ τε πᾶσαν τὴν ἀγωγὴν κυρίως.
Ὅπλον τις εἰπὼν καὶ λίθους προσλαμβάνει.
Ἐλευθερία τῇ δόσει ταυτὸ φύσει,
Εἰ γάρ τις εἴποι μαρτύρων παρουσίᾳ,
Ἐλεύθερός μοι ὁ χρεώστης τοῦ χρέους,
Εἴρηκεν ὡς εἴληφε σαφῶς τὸ χρέος.
Ἅπαν μέγα ῥᾴθυμον τυγχάνει δόλος.
Βάλανον εἰπὼν παντάκαρπόν μοι λέγεις,
Καὶ πάντα δένδρα τῆς δρυὸς μνησθεὶς μόνης.
Υἱόν τις εἰπὼν καὶ τὸν ἔγγονον λέγει
Καὶ φύντα φάσκων τόν τε πάππον εἰσάγει.
Ἄπεστιν αἰχμάλωτος οὐδαμῶς χρόνῳ,
Ληστῶν δ' ἐν χερσὶν ἐγκρατὴς δεδειγμένος.
Κατ' αἰχμαλώτων οὐδεὶς γὰρ χρόνος τρέχει
Τοῖς δ' αὖ γε λῃστευθεῖσιν εἰκότως ῥέει.
Τῶν χρημάτων ἡ κλῆσις ὡς γένους τύπος,
Καὶ τῶν κινητῶν τῶν τε μὲν ἀκινήτων,
Τῶν σωματικῶν τῶν τε μὲν ἀσωμάτων,
Ἔχει δίκαια τῷ συνεκτικῷ λόγῳ.
Φίλους λέγομεν οὐχὶ τοὺς ἐγνωσμένους
Ἐν τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τοὺς κεκτημένους
Σαφεῖς προφάσει εὐπροσώπου φιλίας.
Τὰ δεσμὰ κοινῶν ἐστι κοινῶν ἰδίων,
Ἡ δ' αὖ φυλακὴ δημοσία καὶ μόνη.
Ἀποκαθιστᾷν ἐστι κυριοτρόπως,
Ἀποκατάστασίς τις ἀκριβεστάτη,
A Τύχης ἁπάσης, αἰτίας τε σωμάτων.
Τοῦ νόμου μὲν ἡ ἄγνοια συγγνώμης οὐ λαμβάνει
Τοῦ Φάκτου συγγινώσκεται τοῖς νόμοις προσηκόντως.
Παράνομος ἀντιγραφὴ ἐρρώσθω βασιλέως,
Ἐπεξουσίας νέμουσα ἄφεσιν τιμωρίας.
Τῆς ἀκριβείας, δέσποτα, τὸ δίκαιον προτίμα.
Ἔγκλημα περατούσθω σοι ἐντὸς τῆς διετίας.
Ὁ προσφυγὼν τοῖς δυνατοῖς εἰς δίκης προστασίαν,
Πάσης ἐκπίπτει, δέσποτα, τῆς δίκης κατὰ νόμον.
Ὁ καταδικαζόμενος ἐντὸς τῆς τετραμήνου,
Εἴσπραξιν οὐχ ὑφίσταται τῶν ἀπὸ καταδίκης.
Εἴτις ψευδέσι μάρτυσι κρατήσειε τῆς δίκης,
Καὶ κόλασιν ὑφίσταται καὶ λύσιν τῶν κριθέντων.
Τὸ κατὰ φόβον γεγονὸς οὐκ ἔστιν ἐῤῥωμένον.
B Ἅπας ὁ βιασάμενος εὐθύνεται καὶ δόλῳ,
Ἡ περὶ δόλου δίδοται αἰτίας ἐξ εὐλόγου,
Ἄλλης ἀπούσης ἀγωγῆς, ἐσχάτη γὰρ τυγχάνει.
Ἥττων ἀβοήθητος ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων.
Σύμφωνον κατὰ δωρεὰν δήλων ἐστὶ πραγμάτων.
Τῶν ἀμφιβόλων δέ ἐστιν ἡ διάλυσις λύσις,
Ἐπὶ τοῖς σὺν αἱρέσεσιν ἡ διάλυσις μόνοις.
Ἐπὶ μὲν τῶν δι' αἵματος ἐχόντων τιμωρίαν,
Ἔξεστι διαλύεσθαι ἔξωθεν τῆς μοιχείας·
Ἐπὶ τῶν ἀναιμάκτων δὲ χωρὶς πλαστογραφίας,
Οὐκ ἔξεστι διάλυσιν τοὺς ἀντιδίκους γράφειν·
Ὁμολογίας δ' ἄνευθεν, ἢ δόσεως πραγμάτων,
Διάλυσις οὐκ εἴωθε προβαίνειν κατὰ νόμους·
Καὶ πρόσκαιρος καὶ πάντοτε προβαίνει κοινωνία.
Προβᾶσα δὲ διαίρεσις, δέσποτα, κατὰ δόλον,

Vers. 1156.

coram omnibus testibus vel quid dici, vel breviter fieri. Actionis voce persecutio continetur, qui enim vendit actionem quam habet, hoc actionis nomine, fori locutione, persecutionem illico vendit. Actionis nomen proprie genus est, nam omnem actionem proprie significat. Arma dicens, et lapides intelligit, Liberatio eamdem naturam cum solutione habet : nam si quis coram testibus dixerit, liber sit debitor a debito, dixerit perinde ac si debitum recte accepisset. Omnis magna negligentia dolus est. Glandem dicens, omnem fructum dicis, et omnes arbores, quercus mentionem faciens. Filium dicens, et nepotem dicit; et parentem dicens avum inducit. Nullo tempore abest, qui ab hostibus captus est, sed qui in latronum manibus vinctus est. Contra captivos nullum tempus currit, contra eos qui a latronibus capti sunt convenienter fluit. Pecuniæ nomen generale est, nam mobilium et immobilium, corporalium et incorporalium jura significatione sua comprehendit. Amicos vocamus non casu cognitos, sed certos et speciosæ amicitiæ occasione possessos. Vincula communia sunt et privata, custodia vero tantum publica. Restituere proprio modo, est exactissima omnis utilitatis, causæ et corporum restitutio. Juris ignorantia veniam non habet : facti vero ignorantiæ congrue leges ignoscunt. Rescriptum imperatoris

C contra leges elicitum valeat, si pœnæ incursæ gratiam faciat. Justitiæ ratio potior sit stricto jure, o domine. Causa criminalis intra biennium finiatur. Confugiens ad potentiores propter litis patrocinium, omni causa, o domine, secundum leges cadat. Condemnatus intra quadrimestre tempus non subjicitur exactioni rerum quæ in condemnatione sunt. Si quis falsis testibus causam obtinuerit, et punitionem, et rei judicatæ solutionem sustineat. Quod metu factum est, robur non obtinet. Quicunque vim intulit, obligatur dolo : ex rationabili causa datur actio de dolo, alia actione deficiente. Minori in criminibus non succurritur. Pactum est de rebus certis, et manifestis donationis causa : transactio est rerum incertarum et
D dubiarum dissolutio : transactio est tantum de quibus inter convenientes placuit. De his criminibus, quibus pœna sanguinis irrogatur, licet transigere, excepto adulterio : de his vero quæ pœnam criminis non ingerunt, non licet, excepto falsi crimine, partibus transactionem scribere : sine confessione, vel datione rerum, non consuevit juxta leges procedere transactio. Et ad tempus, et in perpetuum societas procedit. Divisio, o domine, quæ dolo facta est extra judicium, legibus intolerabilis est. Licet res deposita tempore deterior facta sit, movetur actio depositi. Incerta stipulatio

Τοῖς νόμοις ἀνυποστατος, δικαστηρίου δίχα.
Κἂν χεῖρον τὸ παραταθὲν γένηται διὰ χρόνου,
Κινείτω τις τὴν ἀγωγὴν τὴν περὶ παραθήκης.
Ἀφανὴς ἐπερώτησις ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.
Εἰ τὸ τικτόμενόν ἐστιν ἐξ ἵππου καὶ φορϐάδος,
Ὁ τῆς φορϐάδος κύριος τοῦ τόκου δεσποζέτω.
Εἰ ἀγοράσω ἔδαφος καλῇ τὰ πρῶτα πίστει.
Εἶτα μαθὼν ἀλλότριον οἰκοδομήσω τοῦτο,
Τῶν οἰκοδομηθέντων μὲν δαπάνας οὐ λαμϐάνω,
Τὰ δ' ἐκτισμένα δύναμαι λαμϐάνειν ἀζημίως.
Ἐκδικουμένου τοῦ ἀγροῦ ὁ νομεὺς οὐ λαμϐάνει,
Τὸν σπόρον ὃν κατέσπειρεν εἰς τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.
Ὁ χρῆσιν ἔχων τῶν καρπῶν δίδωσι καὶ τὰ τέλη·
Ὁ ἔχων χρῆσιν νομικῶς τυχόν τινος οἰκίας,
Οἰκείοις ἀναλώμασι ταύτην ἐπισκευάσθω,
Ἤτοι τὰ κατακεράμενα ταύτης ἐπανορθούσθω,
Εἰ δέ τι κατανάλωσε τούτου τι περαιτέρω,
Εἰκότως ἀπολήψεται τοῦτο πρὸς τοῦ δεσπότου.
Ἀπείργεται δανείζεσθαι τῆς τῶν ὑπεξουσίων,
Μᾶλλον ἀξιωματικὸς, μόνος δ' ὁ κεκτημένος
Πεκούλιον δανείζεται, καὶ τοῦτο κατὰ νόμους.
Ἐπίτροπος ὀρφανικὸν οὐκ ἐξωνεῖται πρᾶγμα.
Διὰ μικρόν νι αἴτιον πρᾶσιν οὐκ ἀνανρέψεις.
Ὁ σῖτον ὠνησάμενος κανόνος δημοσίου,
Κεφαλικὴν ὑφίσταται, δέσποτα, τιμωρίαν.
Ὁ πράτης μὴ παραδιδοὺς ἀγοραστῇ τὸ πρᾶγμα,
Τὸ διαφέρον δίδωσι εἰκότως κατὰ νόμους.
Ἐν τῷ δικαστηρίῳ δὴ τῆς νομῆς, δέσποτά μου,
Διδοὺς ὁ πράτης τὸ διπλοῦν οὐκ ἀπαιτεῖται πλέον,
A Προφάσει τῶν ἐξ ἔθους πως τῇ πράσει γεγραμ-
[μένων.
Οἱ μετὰ τὸ συνάλλαγμα καρποὶ βεϐλαστηκότες,
Τῷ τὸν ἀγρὸν προσήκουσι πάντως ἠγορακότι.
Τοῦ πράγματος δι' ἄδικον ἀποσπασθέντος γνώμην,
Κατὰ τοῦ πράτου ἀγωγὴν ἀγοραστὴς οὐκ ἔχει·
Εἰ δέ τις τὸ ἀλλότριον ὡς εἰδὼς ἠγόρασεν,
Οὐδεποτε δι' εἴδησιν τοῦ πράγματος δεσπόσει·
Εἰ δέ τις ἐξωνήσεται ἀλλότριόν τι πρᾶγμα
Οὐκ εἰδὼς ὡς ἀλλότριον, ἐστὶ τὸ πεπραγμένον,
Αὐτὸς μὲν διὰ χρήσεως τοῦ πράγματος δεσπόσει,
Ὁ πεπρακὼς δ' ἐνέχεται δικαίως τῷ δεσπότῃ.
Εἰ δέ τις πρᾶγμα λήψεται ἐπί τινι αἰτίᾳ,
Πληρούτω τὴν ὑπόθεσιν (16) ἢ τὸ πρᾶγμα διδότω.
Ὁ τῷ ἐγκλήματι ληφθεὶς τῷ περὶ ἀδικίας,
B Οὐ δύναταί τι βεϐαιοῦν οἰκείᾳ μαρτυρίᾳ.
Ὁ ἀγοράσας δείκνυσι τὸν δοῦλον πεφευγότα,
Εἰ λέγει πρὸς τῆς πράσεως, οὕτω δοκοῦν τοῖς νό-
[μοις
Ἐπικράτεστερός ἐστιν ὁ κῆνσος τῶν μαρτύρων,
Οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος τοῦ χρέους μαρτυρία,
Εἴπερ τις ἀπὸ τῶν αὐτοῦ δεικνύει συμϐολαίων,
Τελευτησάντων δέ ποτε συμπάντων τῶν μαρτύρων
Αὐτοῦ τε ταϐελλίωνος σπγκρισις προϐαινέτω.
Ὅρκος ἐπιφερόμενος ἀμφισϐήτησιν τέμνει.
Ὁ μηδενὸς ἐπάγοντος ἀμνὺς οὐκ ὠφελεῖται.
Ὀμόσας δέ τις ἴδιον τὸ πραγμα πεφυκέναι,
Καὶ τοὺς καρποὺς εἰσπράξεται, καὶ γονὴν τῶν
θρεμμάτων.
Vers. 1211.

repetitionem non habet. Si quid natum est ex C equo et equa, dominus equæ fœtum habeat. Si primo bona fide emo solum, deinde alienum sciens in illo ædifico, sumptus ædificii non recipio, sed materiam sine injuria capere possum. Possessor agri evicti non capit fructus quos in illo sevit. Usumfructum habens præstat fusiones fisco. Qui jure habet alicujus domus usum, propriis sumptibus eam reficiat, sive tegulas illius instauret : si vero quid ultra sumptus insumpserit, solemniter a domino recipiat. Prohibetur Christi filiisfamilias etiam si in dignitate sint : illi enim solum qui peculium habent mutuari possunt secundum leges. Tutor rem pupillarem emere non potest. Ex parva causa venditionem ne subvertas. Frumentum vendens ex canone publico capitali pœnæ, o domine, D subjicitur. Si venditor rem emptori non tradiderit, convenienter secundum leges præstat, quod emptoris interest. In judicio possessionis, mi domine, venditor duplum solvens, amplius nihil præstat earum rerum nomine, quæ in venditione scribi solent. Post contractum fructus nati, competunt omnino emptori agri. Emptor cui per violentiam res empta ablata est, nullam habet actionem adversus venditorem. Qui rem alienam sciens emit,propter scientiam dominus rei non fit: qui vero emit rem alienam nesciens quod res vendita aliena sit, usu rei dominus sit, venditor autem domino obligatur.Si quis propter causam aliquam rem capiat, vel causam impleat, vel rem reddat, Damnatus crimine repetundarum non potest aliquid proprio testimonio firmare. Emptor probat fugitivum servum, si dicit quod ante venditionem erat fugitivus, sic placuit legibus. Census potior est testibus. Non est fide dignum de debito testimonium, si quis id probet suis instrumentis, cum omnes testes obierunt, sed prævaleat ipsius tabellionis comparatio. Jusjurandum delatum controversiam decidit. Qui nemine deferente juravit nihil profecit. Qui juravit rem suam esse, repetit fructus, et fœtus pecorum. Si quis juravit ex ea actione quæ duplum exigit, forte ex inficiatione, non dupli, sed simpli solum persecutionem habet : post juramentum vero agens principali actione duplum exigit, si sibi debitum esse probaverit. Nolens jurare, neque referre, tanquam ex confessione condemnatur. Si eum qui juramentum detulit pœnituerit, tanquam tute instructus sit aliis instrumentis, si deinde ponat secundo, non deferat iterum juramentum, o domine, atque illud

(16) Ὑπόσχεσιν.

Εἴ τις ἐξ ἀγωγῆς τινος διπλασιαζομένης,
Τυχὸν ὡς ἐξ ἀρνήσεως τὸν ὅρκον ἀποδώσει,
Οὐ τοῦ διπλοῦ τὸν εἴςπραξιν, ἀλλ' ἁπλοῦν μόνον ἔχει.
Μετὰ τὴν ὅρκον δὲ κινῶν τὴν ωρωτότυπον δίκην,
Ἀπαιτεῖ τὸ διπλάσιον τὸ χρέος ἀποδείξας.
Ὁ μήτ' ὀμνύναι βουληθεὶς μήθε μὴν ἀντεπάξαι,
Αὐτοθεν κατακρίνεται ὡς ἐξ ὁμολογίας.
Ὅρκον δέ τις ἐπενεγκὼν, εἰ μεταμεληθείη,
Ὡς εὐπορήσας ἀσφαλῶς ἄλλων δικαιωμάτων,
Εἴπερ ἐντοῦθεν ἡττηθῇ δεύτερον, ὅρκον πάλιν
Οὐκ ἐπενέγκοι, δεσποτα, καὶ τοῦτο προσηκόντως,
Μέχρι γὰρ ἀποφάσεως τὸν ὅρκον παραιτείσθω.
Οὐκ εὐχερὴς ἡ ζήτησίς ἐστιν ἐν δίκῃ ὅρκου.
Εἰ τόκον τις ὑπέρμετρον ἴσως ὁμολογήσει.
Παύεται τὸ παράνομον καὶ διδοῖ τὸ προσῆκον.
Τόκος μὴ χρεωστημένος εἰ πρὸ τοῦ κεφαλαίου,
Καταβληθῇ τῷ δανειστῇ τοῦ κεφαλαίου μέρος,
Εἰ δέ γε καταβάλλει τις ἐπὶ τῷ κεφαλαίῳ
Πάντως ἀναλαμβάνεται, δόξαν οὕτω τῷ νόμῳ.
Οἱ κατὰ μέρος τόκοι δὲ διδόμενοι τοῦ χρέους,
Καλῶς οὐχ ὑπερβαίνουσι τοῦ διπλοῦ περαιτέρω.
Ὁ μόρτις καῦσα δωρεὰν πρός τινα πεπραγμένος,
Ῥωσθεὶς ἀναλαμβάνεται τὸ δοθὲν παραυτίκα,
Μετὰ καρπῶν, καὶ τοκετῶν, καὶ τῶν ἐπηυξημένων.
Ὡς κληρονόμοσ δέ τις δοὺς ὁ μὴ ὢν κληρονόμος.
Ἀναλαμβάνει τὸ δοθὲν δικαίως Στεφήφορε.
Ἡ προὶξ οὐχὶ δημεύεται συζύγου δημευθέντος.
Ἐπίτροπος καὶ φροντιστῆς ἄμφω καταβαλόντες,
Οὐδὲν ἀναλαμβάνουσι τῶν καταβεβλημένων,
Ἂν ὁ χρεώστησ ἄτοκον ἴσως ἔχῃ τὸ χρέος.

A Παρακρατεῖν ὁ δανειστὴς ἐκ τῶν καρπῶν ἰσχύει,
Καὶ τοῦτο πράττει προχωρῶς ἄχρι νομίμου τόκου
Εἰ δ' ἴσως τὸ ἐνέχυρον πολοῦντος δημοσίου,
Καθεύδει πῶς ὁ δανειστὴς, ἀπόλλυοι τὸ πρᾶγμα.
Ὁ δαδειστὴς ἐνέχυρον μέλλων ἴσως πιπράσκειν,
Δῆλον τὸ βουλευόμενον ποιείτω τῷ χρεώστῃ.
Ὁ πενθερὸς καὶ πενθερὰ τῷ μνηστεύσαντι κόρην
Διδόντες οὐ λαμβάνουσι τοῦ γάμοκ λυομένου.
Τὸν γάμον ἡ διάθεσις τελεῖ ἡ ἀμοιβαία
Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικώων συμβολαίων,
Εἰ μὴ πρωτοσπαθάριος, ἢ πλέον τις τυγχάνει.
Εἰ γάμον τις ἀθέμιτον ποιήσει παρὰ νόμον,
Ἔκπτωσιν κατακρίνεται τῶν οἰκείων πραγμάτων,
Εἰ μή που γέγονε πατὴρ ἐκ γάμων πρὶν νομίμων.
Αὐτεξουσίου γαμετῆς τοῦ γάμου λυομένου,
B Εὐθὺς ἀποκαθίσταται, οὕτω δοκοῦν τοῖς νόμοις·
Οὐδ' ἔστιν ὑπεξούσιος ταύτῃ δ' ἡ προὶξ πατρόθεν,
Αὐτῆς τε καὶ τοῦ φύσαντος κοινὴ καθίσταταί πως.
Δίδοται προὶξ τῇ γυναικὶ καὶ συνεστῶτος γάμου,
Ἐπὶ τῷ δοτναι δανεισταῖς ἢ ἀγροὺς ἀγοράσαι,
Ἢ ὥς τε προνοήσασθαι παίδων ἑτέρου γάμου.
Διαίρεσις δὲ πέφυκεν αὕτη δαπανημάτων,
Τὰ μὲν ὡς ἀναγκαῖα γὰρ, τὰ δὲ καὶ διὰ κέρδος,
Τὰ δὲ πρὸς τέρψιν πέφυκεν ἐκδεδαπανημένα.
Τῶν ἀναγκαίων πέφυκεν ὁ μόλος (17) τῆς θαλάσσης,
Ποιῆσαί τε νεόφυτα ἄμπελόν τε καὶ δένδρα,
Ἐπί τε χρησιμότητι ἀγροῦ σπερματοθήκας.
Διακερδᾷ τὸν πράττοντα βελτίονα τὸν προῖκα,
Ὁποῖον τὸ νεόφυτον ἢ τὸ ἀρτοκοπεῖον.

convenienter, usque ad sententiam juramentum revocetur. Non facilis est quæstio de juramento in litem. Si quis forte usuras supra modum confessus est, cessat exactio ejus quod est contra legem, quod vero legitimum est solvitur. Usuræ indebitæ si ante sortem solutæ sint creditori, partem sortis faciant : si vero quis solvit post sortem, omnino repetat, sic visum legi. Usuræ debiti particulatim solutæ duplum recte non excedunt. Mortis causa alicui donans, convalescens repetit illico quod dedit, cum fructibus, fœtibus, et accessionibus. Qui non est hæres, tanquam hæres aliquid solvens, repetit solutum, o imp. Dos ne publicetur, mariti bonis publicatis. Tutor et curator solventes, nihil ex solutis repetunt. Si debitor sine usuris debitum habeat, potest creditor ex fructibus retinere, et illud faciet commode usque ad legitimas usuras. Si cum fiscus pignus distrahit, creditor silet, rem remisit. Creditor volens pignus distrahere, manifestam faciat suam voluntatem debitori. Socer et soc us sponso puellæ aliquid dantes, soluto matrimonio non repetunt. Mutua affectio nuptias perficit sine accessione dotalium instrumentorum, nisi protospa-

C tharius, vel superioris dignitatis sit. Si quis contra legem nefarias nuptias contraxerit, propriarum rerum jacturam patiatur, nisi ex prioribus legitimis nuptiis pater factus sit. Mulieris emancipatæ soluto matrimonio dos recte restituatur, sic placet enim legibus : si vero illa in potestate sit, et dos a patre profecta fuerit, communis est patris et filiæ repetitio. Datur dos mulieri etiam constante matrimonio, ut det creditoribus, agros emat, vel ut liberis ex alio matrimonio prospiciat. Divisio impensarum hæc est, quædam ut necessariæ, quædam propter lucrum, aliæ propter voluntatem insumptæ sunt : necessariæ, moles in mare projecta, inserere novas vites et arbores, et ad usum agri seminarium facere : utiles meliorem dotem
D faciunt, quales sunt novelleta et pistrinum : quæ dotem quidem non minuunt, tamen repetuntur; idem circa voluptuarias. Nemo contra uxorem furti actionem moveat, sed rerum amotarum. Maritus æstimatam dotem accipiens, res dotales non videtur accipere, sed solum capit rerum æstimationem, quam præstat soluto matrimonio. Mater filiæ, ut legibus placuit, non cogitur dotem dare. Mulier potest etiam adhuc constante matrimonio,

(17) Μώλως.

A ῞Α προῖκα οὐ μειοῦσι μὲν ἀλλ' ὅμως ἀπαιτοῦνται,
Περὶ τὰ δαπανήματα τὰ τέρψιν ἐμποιοῦντα.
Μηδεὶς κατὰ τῆς γυναικὸς κλοπῆς κινείτω δίκην,
'Αφαίρεσιν κινείτω δὲ τῶν κλαπέντων πραγμάτων.
Προῖκα λαβὼν ὁ σύζυγος διατετιμημένην,
Οὐχὶ τὰ πράγματα δοκεῖ λαμβάνειν τὰ προικῷα,
Μόνην δὲ διατίμησιν ὧν ἔλαβε πραγμάτων,
῟Ων τὴν τιμὴν εἰσπράττεται τοῦ γάμου λυομένου.
'Η μήτηρ ὑπὲρ θυγατρὸς, ὡς ἔδοξε τοῖς νόμοις,
Οὔ φασιν ἀναγκάζεται προῖκα ἐπιδιδόναι.
Γυνὴ τῶν γάμων δύναται ἔτι συνισταμένων,
Βλέπουσά πως τὸν σύζυγον ἄπορον πεφυκότα
῾Ως ἐνυπόθηκον κρατεῖν τὴν ἐκείνου οὐσίαν,
Οὐ μόνως ὑπὲρ τῆς προικὸς, ἀλλὰ καὶ ἐξωπροίκων,
῾Υπὲρ προγαμιαίων τε δικαίων δωρημάτων.
Οὐχὶ συναίνεσις πατρὸς, ἀλλὰ νόμιμος πρᾶξις,
Τῆς ὑπεξουσιότητος ἐλευθεροῖ τὸν παῖδα·
Εἰ δέ τις ἔχων φυσικοὺς παῖδάς τε καὶ νομίμους,
Καὶ τῆς τῶν φυσικῶν υἱῶν ἔτι ζώσης μητέρος,
Τοῖς φυσικοῖς αὐτῆς παισὶ πρὸς δὲ καὶ τῇ τεκούσῃ,
Οὐ δύναται καταλιπεῖν πλέον μιᾶς οὐγγίας,
Παίδων δ' οὐκ ὄντων φυσικῶν, ἡ συνοικοῦσα μόνως,
'Εχέτω ἡμιούγγιον τῶν ἐκείνου πραγμάτων,
Εἰδ' οὔτε παῖδας ἔχοι τις ἐννόμους ἢ γονέας,
Διδότω πᾶν εἰ βούλεται τὸ μέτρον τῆς οὐσίας,
Τοῖς φυσικοῖς αὐτοῦ παισὶν, οὐδεὶς γὰρ ὁ κωλύων.
Εἰ δ' ἀποθνήσκων ἔχοι τις τινὰς τῶν αὐτόντων,
Διδότω τὸν νόμιμον οὗτος αὐτοῖς μερίδα,
Τὸ δὲ λοιπὸν τοῖς φυσικοῖς παισὶν ἀποκληρούτω.
Εὐνοῦχος, σπάδων δύναται υἱοθετεῖν καὶ μόνως,
Τοῦτο γὰρ ἀπηγόρευται καστράτοις καὶ θλιβίαις,
῾Ο γάρ τοι σπάδων δύναται παιδοποιῆσαι τάχα.
Εἴ τις ποιήσας πρότερον ἐννόμως διαθήκην,
Δευτέραν ἄλλην γράψειεν, ἡ πρώτη μὴ ῥηγνύσθω
Εἰ μή γε πρῶτον κυρωθῇ νομίμως ἡ δευτέρα.
Οὐ διατίθεται ἐτῶν ἧττων δεκατεσσάρων.
῾Ο μὴ διδοὺς τοῖς μάρτυσι πάροδον μαρτυρίας,
῾Υφίσταται τὴν ἔκπτωσιν τοῦ κλήρου παραυτίκα.
Τὰ παραχαραττόμενα ἢ ἀπαληλειμμένα,
Εἰ μὲν κατ' εἴδησίν εἰσι τοῦ διατιθεμένου,
῎Ακυρα πάντως πέφυκεν, εἰ δ' οὔ, ἐῤῥώσθω πάντα.
Αἱρετική τις ἔνστασις εἴ τις οὕτω συγγράφει,
'Εὰν αὐτὸς πεντήκοντα ἐτῶν ἀποβιώσω,
῾Ο Νικηφόρος ἔστω μου τοῦ βίου κληρονόμος.
Τί ἐστι φιδεκόμισσον ἐάν τις οὕτω εἴπῃ,
'Αποκατάστησον, υἱὲ, τῷ δεῖνι τόδε πρᾶγμα,
B Τὸ δέ γε φιδεκόμισσον τὸ καθ' ὁμάδα τοῦτο,
Πᾶσαν ἀποκατάστησον τὴν ἐμὴν τούτῳ κτῆσιν.
'Εν διαθήκῃ ἄχρηστον οὐδεὶς κληρονομίαν
'Εν κωδικέλλοις βεβαιοῖ, δόξαν οὕτω τῷ νόμῳ.
Πρὸ δὲ διατυπώσεως κωδίκελλοι γραφέντες,
Μετὰ τὴν διατύπωσιν εἰ μὴ βεβαιωθῶσιν,
Οὐδὲν ὅλως ἰσχύουσιν ὥσπερ ἠθετημένοι.
'Επίτροπος ἐπιτροπῆς παυθείσης διδοῖ τόκους,
Μέχρις ἂν ἐλλογιστεύθῃ τὰ τῆς ἐπιτροπίας.
'Επίτροπος ὠνούμενος, προσώπῳ παρενθέτῳ,
Οὐκ ἔχει τὴν ἐξώνησιν τοῖς νόμοις ἐῤῥωμένην.
Εἰ μὲν μετὰ προκάταρξιν τῆς κατὰ διαθήκης
Μέμψεως ἡ διάλυσις προβαίη κατὰ νόμους,
῎Εχε τὴν διατύπωσιν τελείως ἐῤῥωμένην.
῾Ο παρὰ γυναικός τινος υἱοθεσίαν ἔχων,
Καθ' ὧν αὐτὴ διέθετο κινεῖν οὐκ ἐξισχύει,

Vers. 1332

C si maritum inopem fieri videat, illius substantiam tanquam ex hypotheca sibi habere, non solum pro dote, sed etiam pro parapbernis et juribus donationum antenuptialium. Non patris consensus, sed actus legitimus, liberat filium a patria potestate. Si quis naturales liberos, et legitimos habeat, et naturalium liberorum mater adhuc vivat, ipsi matri et ejus naturalibus liberis, non potest relinquere ultra unam unciam : si vero non exsistant naturales liberi, sed solum concubina, illa rerum ejus dimidiam unciam habeto : si vero neque legitimos liberos, neque parentes habeat, omnem substantiam, si velit, filiis naturalibus det, nemo enim prohibet : si vero decedens aliquos ascendentium habeat, det illis legitimam partem, reliquum vero naturalibus liberis relinquat. Eunuchus et spado solum adoptare possunt, illud enim castratis et thlibiis prohibetur, nam spado potest forte liberos generare. Si quis legitime prius testamentum condiderit, et aliud secundum scripserit, prius ne rumpatur, nisi ante secundum jure robur obtineat. Minor quatuordecim annis testari non potest. Non dans testibus viaticum testimonii, illico jacturam hæreditatis sustinet. Quæ cancellata, vel deleta sunt, si quidem sciente testatore, omnino irrita sint : si vero secus omnia valeant. Institutio conditionalis est, si quis ita scribit : si ipse annorum quinquaginta moriar, Nicephorus mihi hæres esto. Fideicommissum est, si quis ita dixit, rem tali, fili, restituito. Universale vero fidei commissum est illud, omnem meam substantiam illi restituito. Inutiliter datam testamento hæreditatem, nemo codicillis confirmat, sic placuit legi. Codicilli scripti ante testamentum, nisi postea testamento confirmentur, penitus non valent, ac si scripti non essent. Tutor finita tutela dat usuras, quo usque tutelæ rationes reddiderit. Tutor emens rem pupillarem per interpositam personam non habet emptionem legibus roboratam. Licet post litis contestationem transactio super quærela de inofficioso facta secundum leges procedat testamentum tamen perfecte
D valeat. A muliere adoptatus contra ejus testamentum quærelam movere non potest. Tutor bonorum possessionem potest petere, nullo modo vero repudiare. Primus gradus non est generis ex latere, solus enim ille est eorum qui supra, et qui infra sunt : supra quidem parentes, infra liberi : amborum patris et filii primus est gradus : liberi præferuntur in successione : parentes vero potiores sunt illis qui ex latere veniunt, exceptis fratribus fratrumque filiis : illi quibus partes

Αἰτεῖν μὲν διακατοχὴν ἐπίτροπος ἰσχύει,
Ὑποῦσαν παραιτεῖσθαι δὲ οὐ δύναται κἂν ὅλως.
Πρῶτος βαθμὸς οὐ πέφυκε τοῦ ἐκ πλαγίου γένους,
Μόνος γὰρ οὗτος πέφυκε τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω,
Τῶν ἄνω μὲν οἱ φύσαντες, οἱ φύντες δὲ τῶν κάτω,
Ἀμφοῖν δὲ τέκνου καὶ πατρὸς ὄντος βαθμοῦ τοῦ [πρώτου,
Οἱ παῖδες προτετίμηνται εἰς τὴν κληρονομίαν,
Οἱ δὲ γονεῖς τυγχάνουσι πρῶτοι τῶν ἐκπλαγίου,
Ἐξῃρημένων ἀδελφῶν καὶ τῶν ἀδελφοπαίδων,
Οἷς μέλη περισσεύουσι παῖδες εἰσὶν εἰκότως.
Κεφαλικῷ ἡ ἔγκυος ἐγκαταδικασθεῖσα.
Ἐλεύθερον υἱὸν γεννᾷ, δόξαν οὕτω τοῖς νόμοις.
Θείου δικαίου πέφυκεν ἔνια τῶν πραγμάτων,
Ὡς ἱερά, καὶ μνήματα, καὶ πόρται, καὶ τειχία,
Ἄλλα δέ εἰσιν ἀνθρώπινα, ἃ δὴ καὶ τέμνων καλεῖ,
Τὰ μὲν ὡς ἰδιωτικά, τὰ δὲ δημόσιά πως,
Ταῦτα μὲν τῆς κοινωνήματος, τὰ πρῶτα τῶν καθ' [ἕνα.
Εἰς πόρνην δόσις ἄσεμνος ἔῤῥωται κατὰ νόμους,
Τὴν δ' ἐῤῥωμένην δωρεὰν, οὐδ' αὐτοκράτωρ παύει.
Πάντα μὲν χρησιμώτατα τὰ Λεόντος βιβλία.
Πολύχρηστον δὲ πέφυκε τούτων τὸ τελευταῖον,
Τῆς συγγενείας οἱ βαθμοὶ σταυρικῶς γεγραμμένοι,
Ἄνω καὶ κάτω, δέσποτα, διχόθεν δ' ἐκ πλαγίου,
Δηλώσουσί σοι τοὺς βαθμούς, τοὺς πρώτους, τοὺς [ἐσχάτους,
Κἂν οὕτως (17) παραγράφεις τούτοις ἄναξ, τὸν [στίχον,
Εὐσύνοπτον ποιήσει σοι τὴν γνῶσιν τῶν γραφέντων.
Μάθε καὶ τὸν ζητούμενον σήμερον πλέον νόμον.
Ὃν ὁ πρεσβύτης Ῥωμανὸς εἰσήνεγκε τῷ βίῳ,
Οὕτως καὶ γὰρ ἐκώλυσε τὰς πράσεις τοῖς χωρήταις,
A Τὰς πρὸς μεγάλα πρόσωπα τὸ πρῶτον γινομένας,
Τούτοις γὰρ ἀπετείχισε μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων,
Χωρητικὴν ἀγροικικὴν ὅλως κτήσασθαι κτῆσιν,
Ἢ ἀγοραῖς ἢ δωρεαῖς ἢ καὶ κληροδοσίαις.
Ἀντιστροφὴ καὶ γὰρ αὐτοῖς ἀνάργυρος ἐτάχθη.
Καὶ τοῖς πωλῆσαι μέλλουσι τῶν χωριτῶν ἐνίων
Τὴν κτῆσιν τὴν ἀκίνητον ἣν ἔσχον ἐν χωρίοις,
Δέδωκεν εἰς ἐξώνησιν τοὺς συμπαρακειμένους,
Ὧν πρῶτον μὲν οἱ κείμενοι τῶν συγγενῶν πλησίον,
Μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμὶξ τούτοις συμβεβλημένοι,
Καὶ μετ' αὐτοὺς ὁμοτελεῖς συμπαρατεθειμένοι,
Μεθ' οὓς οἱ μέρει συναπτοί· οὗτοι γὰρ τελεόταίων,
Τυγχάνουσι δ' ὁμοτελεῖς ὡς ἤρεσε τοῖς νόμοις,
Ὁμοῦ πάντες οἱ τῆς αὐτῆς ὑποταγῆς τυχόντες,
Κἂν διαφόρων ἔχωσι τελέσματα τοπίων.
Ὁ δὲ πορφυρογέννητος Βασίλειος δεσπότης,
B Τοῖς δυνατοῖς ἀπέκλεισε πᾶσαν ἰσχὺν τοῦ χρόνου,
Κἂν εἴποις τεσσαράκοντα, κἂν εἴποις δὶς τοσούτους,
Ἀπεῖπε δὲ τοῖς δυνατοῖς τιμὰς ἀναλαμβάνειν,
Ὧν ἴσως ἠγοράκασι ἐκ χωριτῶν τοπίων,
Τὸν νόμον δ' ἀντανέλυσε τοῦτον ἀπὸ τοῦ πάππου,
Τὴν πᾶσαν ἔχειν δύναμιν τῶν διηγορευμένων.
Εἰ δέ τινες τῶν χωριτῶν εὐκτήρια τελοῦντες
Κλήσεις ἐπιτεθήκασι τούτοις μοναστηρίων,
Κἐντεῦθεν ἐκπροφάσιστον ὁρμὴν ἐφευρηκότες,
Τῶν ἐπισκόπων ἔνιοι ἐκράτησε τὸν τόπον,
Ἐναίρεσιν ἡ νεαρὰ τούτων πάντων ποιεῖται,
Καὶ πάλιν ἀποδίδωσι τὰς κτήσεις τοῖς χωρίταις.
Εἰ δ' ἴσως ἐπηυξήθησαν αἱ κτήσεις αἱ τοιαῦται,
Πολλοί τε ἀπεκάρησαν τῶν πεπλησιακότων,
Ἐπίδοσίς τις γέγονε τούτων τῶν εὐκτηρίων,
C Ὀκτὼ καὶ δέκα μοναχῶν τούτοις ἀποκαρέντων,
Τούτων οὐδὲν ἀνῄρητο καλῶς ὁ νομοθέτης.

Vers. 1394

abundant recte filii sunt. Prægnans ultimo supplicio damnata, liberum filium parit, ita placuit legibus. Nonnullæ res divini juris sunt, ut templa, monumenta, portæ, muri. Aliæ sunt humanæ, quæ ita dividuntur: quædam privatæ, quædam publicæ. Hæ sunt universitatis, primæ vero uniuscujusque. Meretrici facta inhonesta donatio secundum leges valet. Donationem recte factam neque imperator rescindit. Certe omnes Leonis libri multum utiles sunt, ultimus vero maxime utilis: nam in eo consanguinitatis gradus in modum crucis descripti sunt: supra, et infra. O domine, bipartito, et ex latere, demonstrabunt tibi gradus primos et ultimos, quos si quis, o rex, his versibus adscripserit, scriptorum notitiam in pulcherrimo compendio tibi dabit. Disce hodie, et audi perscrutantem legem quam senior Romanus vivens exposuit: Sic enim cohibuit venditiones a rusticis prius personis illustribus factas: illis usque ad ultimum prohibuit, prædia et agros, vel emptione, vel dotatione, vel successione acquirere, et restitutionem etiam non numerato pretio villanis statuit. Quod si vellent quidam rustici immobilem prædialem possessionem vendere, circumadjacentes ad emptionem vocavit: primum quidem positi sunt, cognati, deinde qui promiscue cum illis possessiones habet, et post illos qui eadem tributa pendentes circumpositi sunt, tandem qui pro parte vicini sunt, illi enim ultimi. Vocantur vero ὁμοτελεῖς, ut legibus placuit, qui simul ejusdem subjectionis sunt, licet pro diversis locis et fundis tri-
D buta pendant. At dominus Basilius in Porphyra natus, potentioribus omne temporis robur præclusit, sive annos quadraginta dicas, sive illos duplices: et prohibuit potentioribus recipere pretia agrorum quos a villanis emerunt: illam vero legem a proavo retexuit, edictorum omnem virtutem habituram. Si quidam rustici oratoria ædificantes, illis nomina monasteriorum imposuerunt, et deinde quidam episcopi specioso quodam impetu delati, locum in suam potestatem redigunt: illa omnia novella sustulit, et rursus possessiones rusticis reddit. Quod si auctæ sint illæ possessiones, cum multi vicini in illis tonsi sint, et donatio collata

(17) Εἴ τις.

Πρὸς τούτοις ἐδογμάτισεν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου.
Ἵνα μὴ χρόνος κατ' αὐτοῦ τὸ σύνολον ἰσχύσῃ.
Ἐπεὶ δὲ νόμον εὕρατο τοὺς πρωτοσπαθαρίους,
Καὶ τοὺς ἄνω συγκλητικοὺς φονέας γινομένους,
Τὴν κόλασιν ὑφίστασθαι μόνην τῆς ἀτιμίας.
Ἕτερον αὐστηρότερον εἰσήνεγκε τῷ βίῳ,
Τοὺς ἐκ μελέτης ἅπαντας φονέας δεδειγμένους,
Κἂν εἶεν τῶν συγκλητικῶν φονεύεσθαι δίκαιον.
A Ἀρκεῖ σοι ταῦτα, δέσποτα, τῶν νόμων εἰρημένα·
Τὰ μὲν γὰρ ἰδικώτερον τυγχάνει γεγραμμένα.
Τὰ δὲ κανονικώτερον ἐγράφη, στεφηφόρε.
Πάντων δ' ἡψάμην τῶν μερῶν, δέσποτα, τῶν νο-
[μίμων
Καί σοι συνοπτικώτατον βιβλίον εἰργασάμην,
Ἕτοιμον εἰς κατάληψιν, καὶ πρόχειρον εἰς γνῶσιν.
Vers. 1407

illis oratoriis sit, tonsis ibi octodecim monachis, nihil illorum recte sustulit legislator. Post hæc statuit de fisco, ne contra eum tempus ullum valeat. Dginde legem invenit, protospatharios et supra omnes patricios, homicidas, infamiæ solius pœnæ subjici. Aliam severiorem exposuit, omnes qui ex studio homicidæ probati fuerint, etiam si sint ex patriciis, justum esse occidi. Hæc legum dicta o domine, tibi sufficiant, quorum quædam proprie scripta, quædam regulariter delineata sunt, o imperator, quæ ex omnibus legum partibus, o domine, colligavi, et tibi compendiosissimum librum perfeci, ad comprehensionem paratum, et ad notitiam manuale.

FRANCISCI BOSQUETI

JURISCONSULTI

AD MICHAELIS PSELLI SYNOPSIM LEGUM BREVES NOTÆ, SEU LOCORUM JURIS AD HUJUS OPERIS LUCEM INDICES

Inscriptio hujus operis est diversa, nam in Bibliotheca Vaticana unus codex habet hanc inscriptionem, Τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ εἰς τοὺς νόμους πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Ἀλέξιον ἐπιτομή. Alter vero, Σύνοψις ἐπίτομος τῶν νομικῶν κεφαλαίων πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Δοῦκα. Ille incipit, Μέγα καὶ δυσθεώρητον· iste, Πολὺ καὶ, etc. Finis tamen, Ἕτοιμον εἰς κατάληψιν, etc.

Vers. 1, 4, 7. Anton. Augustinus in lib. De nominib. τοῦ Πανδέκτου primus hos versus edidit quibusdam immutatis, ut versu 14: Πανταδαπῶν χωρίων. Recte hic codex δοχεῖον, Harmenop. lib. I, tit. 1, c. 6: Ἃ καὶ Δίγεστα ἤτοι Πανδέκτην, ὡς πάντων δεικτικὰ τῶν νόμων ἐκάλεσεν. Quod spectat ad hujus Pandectes genus, cujus gratia hos versus protulit Augustinus, notavit ante Casaubon. ad Strabon. recte feminam a Latinis credi, quibus et χάρτης, charta, ejusdem sexus est.

Vers. 18. Justinian. in constit de confirm. Digest,: Τά τε γὰρ καλούμενα παρὰ πᾶσι πρῶτα ἐν τέσσαρσι ἀπεθέμεθα βιβλίοις. Et in Constit. *De rat. doc.*; Primam legum partem eis tradi sancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, qua nihil est anterius, quia quod primum est aliud ante se habere non potest, Psellus autem forte hic accipit nomine priorum, universam Digestorum priorem collectionem, quæ ad quintam partem pertingit, quam intra centractuum omnium, natura explicatur: ideo versic. 19 primi quatuor Digestorum libri qui κυρίως πρῶτα sunt, priorum prima pars dicuntur. Aliquando volui legere, Περὶ διαταγμάτων a prætoris edicto quod hanc partem universam implet, et a quo Pandecten se auspicatum fuisse Justinianus testatur, dict. Conttit. *De rat. doc.*

Vers. 20 et seqq. Justinian. dict. constit.: Ἐφεξῆς τε νὰ *De judiciis* ἐν ἑτέρῳ ἑπτὰ καὶ τὰ *De rebus* οὐκ ἐν πλείοσι τῶν ὀκτώ, etc.

Vers. 26. In dict. constit. Latin., quartus autem locus qui et totius compositionis quasi quoddam invenitur umbilicum, octo libros suscepit. Græc.: Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συγγράμματος μέρος, ὅπερ δὴ τέταρτόν τε ἅμα καὶ μέσον ἐστὶ τοῦ παντὸς ὀκτὼ βιβλίοις ἄλλοις ἐναπεθέμεθα. Et infra: Καὶ μεσαίτατον, ὡς εἴρηται, τοῦτο μέρος τῆς πάσης συντάξεως, etc.: quæ me ducunt, ut legam hoc versu καθάπερ εἶτις ὄμφαλμός.

Vers. 28. Justinian. ibid.: Συνηγάγομεν εἰς ἐννέα βιολίων ἀριθμόν, ὧν ἡγεῖται μὲν τὰ περὶ διαθηκῶν, etc·

Vers. 30. Sexta pars varia tractat, de quib. consule dictam Justin. constitut. Duo vero singulares libri qui id volumen, quod Neoterici Infortiatum vocant, concludunt recte, de variis gradibus inscribuntur, cum omnes fere eorum tituli in edicto successorio versentur. Ideo merito Justin. dict. constit., Καὶ αὐτὰς τὰς τῶν γενῶν τάξεις, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις βαθμοὺς ἐγγράψαντες τῷ βιβλίῳ, etc.

Vers. 38. Justin. dict. constit. Et post hoc duo terribiles libri positi sunt, pro delictis privatis et extraordinariis, necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem pœnarumque atrocitatem.

Vers. 44. Harmenop. lib. I, tit. 1: Τὰ Δίγεστα καὶ τοὺς Κώδικας καὶ τῶν Ἰνστιτούτων ἤγουν τὴν τῶν νόμων εἰσαγωγὴν πολλά. Καὶ τὰς Νεαρὰς αὐτὰς εἰς ἓν πάντα συναγαγὼν ὁμοῦ, καὶ τὴν τοιαύτην πραγματείαν ἐν βιβλίοις συμπληρώσας ἑξήκοντα, τὴν λεγομένην ἑξηκοντάβιβλον τελείως ἐπήρτησεν, etc. vide Attaliatam in Synopseos præfat.

Vers. 50. Harmenop. dict. tit.: Τὰ Ἰνστιτοῦτα, τουτέστιν τῶν νόμων εἰσαγωγήν, ὡς πρῶτα στοιχεῖα τοῖς τοὺς νόμους παιδευομένοις. Attaliata dicto loco: Τὴν τῶν νόμων εἰσαγωγὴν συντεμών, ὡς πρῶτα στοιχεῖα τοῖς νομοτριβουμένοις. Ex Justiano in Proœm. Instit. § 4: *Ut sint totius legitimæ scientiæ prima elementa;* Πάσης νομικῆς παιδεύσεως

ἐσομένας πρῶτα στοιχεῖα vertit Theophilus. Glossæ Basilic. Ἰνστιτούτων, εἰσαγωγικῶν νομίμων εἰσαγωγὴν νόμων.

Vers. 63. Indicat sine dubio Eustathium Antecessorem in lib. Περὶ χρονικῶν διαστημάτων ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ρ' ἐτῶν, ex quo multa decerpsisse intra videbimus. Notanda sane est inscriptio ejus libri hic a Psello relata, alia ab ea quæ vulgo editur, cujus primus titulus est Περὶ ῥοπῆς.

Vers. 66. Difficile est admodum e qua juris parte hæc priora collegerit Psellus advertere: nobis maxime Græcorum collectionibus destitutis, quales Μικρὸν, Πρόχειρα, et Ἐπιτομαί juris quæ sæpius κατὰ στοιχεῖον scribuntur. Videtur tamen decurrisse aliquam epitomen Institutionum instar compositam, ut suis locis notabimus, Hic autem versus explicat definitionem legis relatam a Papiniano lib. 1, Definit. l. I, D. *De legib.* sane Epitome τῆς ἑξαβίβλου quæ habetur in Bibliotheca Vaticana, tit. I, Περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης, κεφαλ. α'. Νόμος ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα ἀνδρῶν φρονίμων δόγμα, ex qua potuit hæc excerpere Psellus, et sequentia.

Vers. 72. Ea est mens Pselli, ut duplex statuat jus naturale, aliud quod omnibus animantibus commune sit, et quod naturale proprie vocetur, l. I, § *Jus naturale*, D. *De justit. et jur.*, aliud quod inter solos homines valeat, in bonorum nempe et malorum conscientia, de quo D. Paul. Epistol. ad Rom. cap. 2: Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων. Jus vero gentium esse quo gentes utantur secundum definitionem datam, d. l. I, § *ult.*; non tamen gentes omnes; sed eæ demum quæ ad aliquam rationis normam vivunt: quod Theophil. l. I, Instit., tit. 2: Νόμιμόν ἐστι τὸ κατὰ πάντων ἀνθρώπων, ἤγουν τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐθελόντων ἐπεκτεινόμενον.

Vers. 79. Non aptior mihi visa est σχέσεως interpretatio, quam instinctus et appetitus; quid enim animantibus naturalius instinctu, quo veluti ratione, et, ut ait Plutarchus, quasi genio utuntur? Item autem quod ὁρμή Hesychio σχέσις. Ut animalia χρῶνται τῇ ὁρμῇ φυσικῶς ἀγούσῃ πρὸς τὸ φαινόμενον οἰκεῖον. Plutarch. adver. Colot.: Legere aliquando volui στέρξεως ut mutuum parentum et liberorum affectum significarem, eo enim juris naturalis exemplo utuntur Græci interpretes. Theophil. lib. I, tit. 2 Instit.: Καὶ τῆς πρὸς τοὺς τεχθέντας στοργῆς. Harmenopul. lib. I, tit. 1, hoc solum adducit, Οἷον τὸ τὰς μητέρας στέργειν τὰ γενόμενα ἐξ αὐτῶν.

Vers. 87. Apparet manifeste legendum esse τοπικὸν, non τε πικον. Theoph.: Τί ἐστι πολιτικὸν νόμιμον; Ὅπερ τοπικὸν καὶ χρειῶδες. Ex usu, utile videtur dixisse Harmenop.: Πολιτικὸς νόμος ἐστὶν ᾧτινι μία πόλις μόνη κέχρηται, διὰ τὸ συμφέρειν αὐτῇ.

Vers. 88. Non secutus est Papinianum l. II definit, ubi jus civile a prætorio distinguit, illiusque partes enumerat. Jus autem civile quod ex legibus, plebiscitis, senatus consultis, decretis principum, auctoritate prudentium, venit, Jus prætorium est, quod prætores induxerunt, etc. I, *Jus autem civile* VII *De just. et jur.*; quæ tamen confundit Justinianus *De jur. nat. gent. et civ.*, et sex partes juris scripti statuit; de quo et *Basilic.* lib. II, tit. cap. 14; Εἰσήχθη δὲ ἢ ἀπὸ Δωδεκαδέλτου, ἢ τῶν τῆς Θεσπισμάτων, ἢ τῶν βασιλικῶν δογμάτων, ἢ Τῆς νόμθεντίας τῶν σοφῶν. Καὶ τὸ πραιτώριον νόμιμον, ζῶσα φωνὴ τοῦ πολιτικοῦ ἐστι.

Vers. 91. Hic est institutionum juris, et edicti perpetui ordo, quem tamen versu sequenti invertit; quemadmodum et Attaliata, qui ipso in initio suæ Synopseos, tit. 4, Περὶ ἐνοχῶν καὶ ἀγωγῶν tractavit. Quare venit in mentem ut existimem, Psellum, et eum e quo hos versus decerpsit ille, illa juris prolegomena de justitia et jure, de lege, etc. præmisisse, tum demum ab actionibus tanquam a præcipua juris, parte cœpisse. Porro ad hos versus vid. l. I et II, D. *De stat. hom.* et ul. l *De jur. nat. gent.* tit. 13, Μητέρες γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαὶ vocat Psellus, δεσμοὺς, δικαίους. Justinianus, obligatio est juris vinculum, ἐνοχὴ, δεσμὸς δικαίου. Theoph.

Vers. 95. Vid. Instit. *De obligat.* § 2 *Caius litteris omisit* l. I, D. *Oblig. et act* Græci; Αἱ ἀπὸ συναλλάγματος ἄγωγαὶ, ἢ ἐν πράγματί εἰσιν, ἢ ἐν ἐπερωτήσει, ἢ συναινέσει, lib. LII *Basil.* tit. 1, cap. 1.

Vers. 96. Nescio ex quo juris capite hauserit Psellus obligationem quæ re contrahitur parere solum actiones reales. Id enim juri nostro manifestissime adversatur. Nam ple ræque personales actiones ab obligatione reali nascuntur, condictiones quidem mutui, et indebiti § 1 *quib. mo. contrah. oblig.* I num. Itaque legemus οὐδὲ μόνας.

Vers. 100. Exemplum est obligationis quæ litteris contrahitur, in exceptione non numeratæ pecuniæ, quam intra quinquennium opponere olim licebat, sed Justinianus biennio conclusit. I. *In contractib.* XIV. C. *De non num pec.* § ult., l. *De litter. obligat.* Quod autem versu 104 scribitur, referri debet ad id exemplum, nam, tacente debitore per biennium, ex illo silentio junctis litteris, quæ debitum continebant, litterarum obligatio nascitur: vel certe exceptionis ope tollenda silentio vires sumit, quæ jam oratione litterarum contracta erat. L. *Non figura litterarum* XXXVIII, D. *De oblig. et act.*

Vers. 107. Falsum est exacte loquendo quod hic Psellus profitetur; neque enim una actio aliam parit cum sola obligatio unica sit actionis mater. Multæ quidem ex una eademque obligatione actiones nascuntur (licet non semper omnibus agi possit) quæ tanquam germanæ sorores obligationis filiæ concurrunt; at nusquam earum alia alteram parit. Forte Psellus de obligationibus hic accipiendus: ita ut præcipuas ex obligatione natas actiones ἐν πλάτει pro ipsis obligationibus ponat: ut, cum ex ipso actu furtivo, actiones dupli et quadrupli, et condictiones, ex lege Aquilia multæ item actiones nascantur: ex ipsa furti et Aquiliæ actione, alias prodire dicat. Quod sane recto sermone efferri non potest, cum actu sive contractu, delicto vel quasi, pro diversis causarum figuris actiones diversæ ex ipsa obligatione, non invicem ex se ipsis emanent. Ex actu enim et contractu obligamur, ex obligatione multæ contra nos et nobis ob reciprocationem contractus actiones competunt.

Vers. 117. Contractum dixi secutus Ulpianum *l. Labeo* XIX D. *De verb. sign.* l. VII, § 2; D. *De pact.* hæc vero contractus definitio, et omni pactioni communis est, quæ duorum pluriumve in idem placitum consensus definitur l. I, § 2, D. *De pact.*

Vers. 132. Cum notissima sit actionis divisio, ut alia sit in rem quæ dicitur vindicatio, alia in personam quæ condictio. L. XXV, D. *De verb. oblig.*; et Psellus hic dicat ἐν ῥὲμ δὲ ἡ καθόλου certum est legendum Οὐινδίκτιτιος. *Basilic.* LII, tit. 1, cap. 3: Τῶν ἀγωγῶν β', γένη εἰσὶν, ἢ γὰρ ἐν ῥὲμ εἰσὶ, καὶ καλοῦνται Οὐινδικτίονες. Gloss. Basilic. in rem: Καθόλου ἤγουν ἡ διὰ πράγματος ἀγωγή. Scholion. Græc. citatum a Carolo Labbæo D. loc. Basilic. Οὐινδικτίων λέγεται ἡ ἐκδίκησις· Κονδικτίκιος δὲ ἡ ἀπαίτησις.

Vers. 143. Verum est quod generaliter dixit Psellus, duas ex stipulatu actiones, ex verborum obligatione nasci. Cum tamen super diversis rebus

stipulationes interponantur, e quibus actiones aliquando certo nomine insignitæ, aliquando nullo, sed sub generali nomine veniunt: hic recenset quasdam ex illis, ut hoc versu æstimatoriam quæ præscriptis verbis est actio. L. I, § I, D. *De æstimat. act.* Recte Gloss· Basilic.: Πραεσκρίπτις βέρδις ἡνίκα τι διαμιμησάμενος πρᾶγμα παρασχῶ σοι ἐπὶ ᾧ πωλῆσαι εἰπών, ἤ φέρε μοι εἰς τοῦτο τόσα νομίσματα, ἤ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Vers. 146. Alia actio nata ex verbis, damni infecti· de qua elegans est Glossa Basilica, quam ita verto. Damni infecti, videlicet de imminenti et futuro damno, est prætoria stipulatio, ex obligatione verborum nata, quæ personalis est, et transit contra hæredes, et ad hæredes. Monetur autem, quando vicini domus propter subeuntem putredinem casum minatur, si noluerit vicinus ejus curam habere, neque stipulari. Quod si contingat ex illa ruina me damno affici, ad illud damnum resarciendum mittor in possessionem ruinosæ domus. Illud igitur timens vicinus universarum ædium dominus, stipulationem illam interponit. Ergo si nolit vicinus stipulari, mittor in possessionem ad reparandam domum: et si intra quatuor menses sumptus recipio a vicino, decedo de possessione, si vero non recipio, dominus fio possessionis ex altero decreto. Legendum enim hic existimo, εἰ δὲ οὐκ, δεσπότης γίνομαι τῆς ἐξ ἑτέρου νόμης.

Vers. 149. Accipe de stipulationibus olim hæredem inter et eum cui restitui debebat hæreditas, positis, de quibus. Vide Justinian, I· *De fid. hæred.* et in *Basilic.* tit. Περὶ φιδεκομισσαρίων ἀνωγῶν ἀποκαταστάσεως Ἀποκαταστατική dicitur lib. XXVII. *Basilic.* tit. 7. cap. 41, et in Schol. Synops lib. XVIII, p. 186: Ἡ κινουμένη κατὰ τοῦ προαγέντος ἀποκαταστῆσαί τινι κληρονομίαν.

Vers. 151. Legatorum absolute vocat satisdationem quæ legatariis ab hærede præstatur. Gloss. *Basil.* Λεγατόρουμ ἱκανοδοσίαν· Λεγατόρουμ, ὀνόματι λεγάτου. De qua tit. ut leg. vel fideic. nom. can. vulgaris vocatur l. *filiusf.* CXIV. D, *De l.* I.

Vers. 154· Νουάτιον legendum, quæ est prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem, vel naturalem, transfusio atque translatio. Hoc est, cum ex precedenti causa ita nova constituatur, ut prior perimatur. Novatio enim a novo nomen accepit. Gloss. Basilic.: Νοβάτιον· καινισμὸς καὶ μετάθεσις τοῦ παλαιοῦ χρέους εἰς ἑτέραν ἐνοχὴν, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἀναιρεθῆναι, Νοβάτζιο δὲ λέγεται ἀπὸ τῆς καινῆς ἤτοι τῆς νέας ἐνοχῆς. Easdem Glossas emenda Νοβανδιάνδιμ. Lege Νοβάνδι ἄνιμο, ἀνανεοῦντος ψυχῇ.

Vers. 197. Si quem ordinem hac in Synopsi observare licet, putarim huic versui subnectendos esse versus 780 ad 794, quibus deinde conjungerem versus 812 usque ad 843, insertis versibus ·05 ad 812, donec rediret oratio ad versum 458, a quo κατὰ στοιχεῖον agere incipit de actionibus. Atque eo tractatu finito, in ordinem cogerem tractatum de temporibus versu 672, eoque acto ad hunc versum 198, retrogressus varias has regulas ex universo jure decerptas, una cum Novellarum regulis in unum colligerem usque ad versum 1078, a quo una linea ultima pars ad finem perducitur. At quia Græcorum interpretum penuria has in ambages nos detrudit, indigestos hos versus ita ut scripti sunt mendis solum manifestissimis liberabimus.

Vers. 205. Explicatio legis 202. D. *De reg. jur.* Πᾶς νομικὸς κανὼν σαθρός ἐστιν· εὐχερῶς γὰρ ἀνατρέπονται corrige ἀνατρέπεται, lib. II. *Basilic.*, tit. 3, c. 194. Ita apud Harmenop. lib. VI, tit. 2, § 35.

Vers. 202. Est regulæ definitio, ex l. I, D. *De div. reg. jur.*

Vers. 206. Hi versus excerpti sunt ex Institutionibus quarum tituli perversum carminum ordinem demonstrabunt. Vide lib. I, tit. 1 et 2.

Vers. 210 § 1, § 2. I *De jur. person.*, quo titulo § ult. cum dixisset Justinian. in servorum conditione nulla est differentia; in liberis autem multæ. Ἔστιν οὖν ἄτομον ἡ δουλεία, ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς, ait Theoph. Inde sumpsit Psell. versum 212.

Vers. 214. Ex tit. *De ingenuis* I., § et e contrario, quia non debet calamitas matris ei nocere qui in ventre est. Ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα. Theophil.; alio tamen induxerat ille e quo Psellus dicens στεροῦσα τῶν πατρῴων.

Vers. 215. Ex tit. *Qui et quib. ex caus. manum. non poss.*, et § ult. vers. 216 et 217. Hodie tamen et anno 14, in testamento manumittere minor potest: Ἄδειαν εἶναι τοῖς νέοις ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ᾧπερ ἔξεστιν αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῆς ἄλλης αὐτῶν περιουσίας καὶ τοὺς ἰδίους οἰκέτας τελευταίαις βουλήσεσιν ἐλευθεροῦν. Novelia 119 cap. 2.

Vers. 218. § *Si adversus* 12, *De nupt.* I. Versu 220, § *Edicto* 14, I. *De usu cap.* Vers. 223. § *Hæ mortis causa*, I. *De donat.* Vers, 226. § *Nam dotale*, I. *quib. alien. non lic.* Vers. 228, § *Nunc admonendi* 2, eod. tit. Versu 223 et seqq. tot. tit. *Per quas person. nob. acquir.* Reliquos versus percurre, et Institutionum locis, adapta, nullo servato titulorum ordine, nisi hos etiam versus velis invertere. Quædam tamen, raro licet, permista sunt ex diversis juris locis excerpta.

Vers. 235. Sunt ἰδικαὶ κτήσεις et καθ' ὁμάδα. § ult. I. *Per quas pers. nob acq.* Vers. 238 § ult. I. *De testam. ord.* Vers. 239, § 6 et seqq., I. eod. tit,, id est, eorum qui in eadem potestate sunt, nec in testamento testes esse possunt, nec alio in quovis negotio, in quo parentis vel suo aliqua utilitas versatur, l. *Qui testamento*, XX § *Quæ autem*, D. *Qui test. fac. poss.* Recte Harmenop.: Αἱ οἰκειακαὶ μαρτυρίαι ἀποδοκιμάζονται, ὅταν δηλονότι μέλλῃ τικτᾶσθαι ὁ τὴν μαρτυρίαν προφέρων. Ex quo supplendum puto cap. 24, tit, 1, lib. XXI Synops. *Basilic.*

Vers. 249, § *si filiusf.*, I. eod. t., § 3 et seq., *De milit. test.* I: § 2, *Quib. non est perm. fac. testam.* Versu 243, § 1, I. *Quib, non est perm. fac. test.* Vers. 245, § *Præterea versic. filius.* eod. tit. Vers, 246 § *Emancipatus* 3, I. *De exhæreditat. liber*. Vers. 247, I. *De hæred. instit.* imp. Vers. 248, § *Hæreditas* 5, eod.t, Vers. 249: videtur erroneus hic versus. vers. 250, eod. § 5. *Versic.; neque enim ex parte*, I. *De hæred. institut.* Vers. 252, ex tit. de vulg. substit.; videtur autem subnectendus versui 254 vers. 285.

Vers. 255. Redit ad lib. I. *Institut.*, tit. *De nupt.* § 1 *Inter eas*, et § *Si adversis* 12. Vers. 257, § *Aliquando*, 13 I., eod. tit. Vers. 239, § 4. Vers item, non aliter. I. *de adoption.* A versu 221 ad 273 *ex tractat. de tutel. de suspecto* vers. 273 *accipe*, § 4. I. *De suspect. tut.*, et explica vers. 261 ex Novell. 22, cap. 40.

Vers. 274, § *Fere igitur.* 12 I. *De rer. divis.* Vers. 275 § *Est autem litus*, 3 I., *eod. tit.* Vers. 276. Theophil. § *Ripatum* 4, et § *Ex diverso*, 30 versic. Ἐκεῖνο, qui et canonem vocat. Vers. 277, ex tit. I *de servit.* Gloss. Basilic.: Ἄκτος ἡ πλατυτέρα ὁδος. Vers. 278, § *Quod autem*, 3 versic.: unde I. *de usucap.* Vers. 280, § *Posteriore* 2. I. *Quib. mob. test. infirm.* Vers. 281, *in princ.* tit. *De inoff. test.* I. *Ab hinc adversum* 365 Institutionum, et juris locis quæque adaptata: sufficiat ordinem demonstrasse in superioribus.

Vers. 365. Ad versum usque 477 ex Justiniani Novellis promiscue et ἀτάκτως diversas regulas colligit: ut vers. 366, Novell. in præfat., vers. 368. Novell. 18, cap. 4; vers. 369, *sine dubio* ex cap. 1. Novell. 1, quod et Glossa vulgaris notavit,

vers. 372. Novell. 22, cap. 22; vers. 373, Novell. 54 in præfat. et cap. 1; vers. 374 *passim* (*Vide* Novell. 22, cap. 41 in fin. et cap. 46, § 1): vers. 575, Novell. 22, cap. 3 et Novell. 117, cap. 3; versu 337, Novell. 88, cap. 2: nisi de magistratib. defensoribus accipere malis; vers. 374. Novell. 94 et alibi; vers. 380, Novell. 113, Ὥστε ἐν μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θείους τύπους, etc.; versu, 377 Novell. 136, cap. 4. Τὸ μὴ προσήκειν ἀνεπερώτητον τρέχειν τόκον· vers. 379, Novell. 12. Περὶ ἀθεμιτογαμῶν. versu 385, forte legendum οὐ loco οἱ ex Novell. 124; vers. 386. Novell. 17, cap. 12; versu 388, ead. Novell. 17, cap. 9; vers. 389 et seqq., Novell. 134, cap. 10. Ad versum 407, vers. 402 ad 406, Novell. 118, cap. 21; vers. 413 et quod seqq., *vid.* Novell. de testibus 90; vers. 418 et seqq., ex Novell. *De exhib. et introduc. reis.* 53.

Vers. 436. Et illud apparet ex editione Latino-Græca Novellarum Justinian. in cujus margine sæpe scriptum ad Novellarum capita legitur, Οὐχ εὑρέθη ἐν τῷ Βασιλικῷ· ut vers. 443 intelligit Novellas 24, 25 et seqq. *De præsidibus seu prætoribus diversarum provinciarum;* et versu 446. certum est legendum esse Περὶ ἐκκλήτων, ex Novell. 75. Περὶ τῶν ἐκκλήτων Σικελίας. Porro huic Novellarum tractatui, vellem subnectere Novellas Leonis, e quibus versus 843 ad 875 paucis exceptis, qui ex ipsis Novellis Justiniani excerpti sunt; quodque continuationem horum versuum demonstrat.

Vers. 458. Hic actionum propria tractatio incipit, κατὰ στοιχεῖον ordinata: observato nimirum primo Latinæ vocis elemento; interrupta tamen alienis versibus, quos, ut aliquem ordinem observemus, proprius in sedibus collocabimus.

Vers. 462. Notanda est Glossa *Basil.*: Ἀδούλτερις, lege Ἀδουλτερι ὁ νόμος ὑπὸ Αὐγούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου φυλαττόμενος (forte legendum) ἀπὸ Αὐγουστ. et ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰουλ., κινεῖ δὲ περὶ μοιχείας καὶ (στόπτου στούπρου), καὶ μὲν μοιχεία ἐστὶν, ἐπὶ τῶν γαμουμένων. Τὸ δὲ στοῦπρον ἐπὶ παρθένων καὶ χηρῶν καὶ παίδων ὀῤῥένων κινεῖται. Ἀδούλτερ δὲ ὠνόμασται εἰς τὸ παραχαράττειν· ἀδούλτερ γὰρ ἡ παραχάραξις (lege Adulterium, vel ὁ παραχαράττης), καὶ ὁ μοιχὸς δὲ παραχαράττει τὴν ἀλλοτρίαν κοίτην, καὶ συγχεῖ τὸ τῆς φύσεως δίκαιον διὰ τῆς τῶν παίδων νοθείας.

Vers. 470. Recte θέσεως, est enim adoptio nomen rei quæ natura non est, jure tamen effingitur. Gloss. Basilic. Ἀδόπτιον, τεκνοποίημα, ita enim ibi legendum, et ἡ υἱοθεσία· quæ cum Ἀδοπτίονα, εἶδος υἱοθεσίας dixerunt, non tam ad hanc naturæ imaginem respexere; quam ad adoptionem in specie sumptam, ut alia est ab adrogatione. Eo vero nomine adoptio apud Græcos passim fertur, ut in eo Schol. lib. XXXV, tit. 43, *Synops. Basil.*: Ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν· adoptio imitatur naturam.

Vers. 481. Græci Icti legitimæ, falcidiæ, et tertiæ et quartæ partis nomen, post Justiniani Novellam confuderunt: adeo ut sæpe legitimam falcidiam dicant, et eam partem tertiam bonorum. Ut hic quartam quæ ex constitutione D. Pii adrogato, ex suis bonis relinquere debet, sive emancipet eum sive exhæredet, l. VIII, § *Si quis impubes* D. *De inoffic.*; l. I, § *Si impubere*, D. *De collat.* Theophilus tamen ad § 3, I. *De adopt.* et Harmenop. tit, 8, § 88, lib, V, τὸ τέταρτον μέρος dixerunt. Eodem modo supra versu 290 Psellus falcidiam tertiam partem dixit, ut Harmenop. lib. V, tit. 9, § , et *Basilic.* lib. XLI, tit. 1, cap. 71: Τὸ τρίτον τοῦ φαλκιδίου ἐκ πάντων τῶν λεγαταρίων πρὸς ἀναλογίαν παρακατέχεται, ita legendum observat C. Labbæus.

Vers. 477. Eo respiciunt Glossæ Basilicæ. Ἀκουίλιος ἀγωγὴ κινουμένη κατὰ τοῦ ὑπερθεμένου δοῦναι τὸ καταλειφθέν.

Vers. 486. Ἀμβίτους est legendum de qua lege Gloss. Basilic. Ambitus dicitur libido effrenata dignitatis, munerum datio, circuitus, corruptio judicii. Movetur autem contra eos qui magistratum, vel honorem pecunia emerunt. Infligit vero ambitus reo pœnam centum numismatum et infamiam, ut I. *Bas.* LX, tit. 46. Digest. 48, tit. 14. Ambitus est, et movetur contra corrumpentes judicia (lege κατὰ τῶν φθειρόντων τὰς κρίσεις, non ut corrupte habetur τὰς κόρας) et pœnam non capitalem exigit: est lex Julia Publica, quæ ab omnibus jure publico moveri potest. Hacten. Gloss.

Vers. 489. Optime magis quam publicum, non quia publicum non sit, nam judicia inter publica numeratur, l. I, D *De public. jud.*, sed quia non est permissum mulieri publico judicio quemquam reum facere, l. I. D. *De accus. et inscript.*, nec militi. l. *Qui accusare* VIII, eod. tit. neque servo: mulier tamen, miles et servus ad hanc, ex lege *Julia*, de *annona* accusationem admittuntur, l. *Mulierem* XIII; D. *De accusat.* l. I, D. *De leg. Jul. de annon.*

Vers. 491. Τυραννεῖν vexare reddidi, id enim proprium est cujus criminis verbum, ut et attentare, l. *Annonam* VI: D. *De extraord. crim.* Verbum autem καταπραγματεύεται mutuatus est sine dubio Psellus a Gregorio Nazianzeno, qui eadem in re de Dardariis annonam flagellantibus loquens, ait: Τηροῦσι τοὺς καιροὺς καὶ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας· in orat, funeb. Basil. Magn,

Vers. 493. Nectendi sunt hi versus superioribus de lege Aquilia: ea vero plebiscitum est, cum eam tribunus plebis rogaverit, ait Ulp. l. I, § 1, D. ad l. Aquit., Ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐποίησε τὴν τοῦ δήμου πάλαι νομοθεσίαν ἀποδέξεσθαι ἣν διά τινος τῶν οἰκείων ἔγραψε δημάρχων τὴν τοῦ Ἀκουιλίου προσηγορίαν ἐξ ἐκείνου δεξαμένην. Justin. Novell. 18, cap. 8, ubi interpres Latinus πάλιν legit, non πάλαι. Porro quæ Psellus hic habet usque ad vers. 510 fuse habes l. de leg. Aquil.; adverte solum vers. 500 τετράποδον legendum esse.

Vers. 510. Vi bonorum raptorum actio, quæ datur adversus improbe furantem, ait Justinian. in p. I. h. I. ἀναιδέστατον κλέπτην, Theophil. improbiorem furem, Julian. l. II. § 9. D. h. I in eo differt ab actione furti, quod illa alias duplum, alias quadruplum exigatur: in hac vero semper pœna sit tripli. § *Quæ actio*, I. eod., quadruplum quidem exigit, sed in eo res comprehenditur, eod. § cum ea tamen concurrit, ita ut si furti videl. nec manifesti, qua duplum tantum exigitur, actum sit, pro duplo reliquo, quod action. *vi bonorum raptor.* repetitur, agi poterit l. I, D. h. t. Porro res tantum mobiles hac actione repetuntur: quare emend. Gloss, Basil. quæ habet: Βὶ βονόρουμ ῥαπτόρουμ. ἡ κατὰ τῶν ἁρπαζόντων πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα· lege οὐκ ἀκίνητα; l. I et II, C. *vi bon. raptor.* Ita *Synops. Basilic.* lib. X, tit. 2; Ἡ βιαίας ἁρπαγῆς πραγμάτων ἀγωγὴ ἐπὶ τοῖς κινητοῖς, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις ἁρμόζει.

Vers. 520. Legendum est Depositi, quæ est actio bonæ fidei, et ideo et fructus et omnem causam, et partum in hanc actionem venire dicendum erit, l. I, § 23. *Hanc actionem* D. *Deposit.*; imo et usuras ex mora, et ex usu, l. II, III, IV C. eod. Custodiam autem, et parem ac in rebus suis diligentiam et curam præstabit depositarius; ideo de solo dolo tenebitur, et de ea latiore culpa quæ dolo proxima est l, *Quod Neru* 32, D. eod. Gloss. Basil. Κοῦλπα ἡ μεγάλη ἀμέλεια, ἡ δὲ μεγάλη κοῦλπα, δόλος ἐστίν. Eædem Glossæ editæ a C. Labbæo. Depositi est actio περὶ παρακαταθήκης obligationis quæ re contrahitur (τῆς ῥέ) præstat dolum, et latam culpam, et usuras semisses centesimæ propter moram, et usum, casibus fortuitis non subjacet, nisi illud convenerit: Infamat, et est perpetua, datur hæredibus, et contra hæredes. Movetur etiam con-

tra sequestros (lege κατὰ σεκουεστραρίων, ἤγουν μεσιτῶν · eæd. Gloss. Σουκέστορι τῷ μεσίτῃ lege Σεκουέστρῳ), et contra eos qui media manu rem acceperunt, et eam certo loco exhibere promiserunt. Hact. Gloss.

Vers. 525. Si de ea re quæ dolo facta dicitur, alia actio non est, et justa causa esse videtur, prætor actionem de dolo pollicetur : l. I, § *Verba* D. *Dolo;* ideo subsidiaria dicitur actio in Gloss. Basil. Ἔστι δὲ σουβσιδιάρια, καὶ ἐντὸς δύο ἐνιαυτῶν συναπτῶν, καὶ ἄρχεται, καὶ πληροῦται · ita lege non σουβσιάρια· Olim quidem intra annum utilem movebatur, at Constantinus ad biennium redegit. I. *Optimum* VIII. C. *De dol. mal.*

Vers. 529. *Vid.* l. II, § ult., D. *De leg. Corn. de fals.*

Vers. 535. Ordinem litterarum semper observat, Græci enim Δέ πεκολάτους scripserunt, ut patet ex Gloss. Basilic. *Vid.* l. I, III, VII. *De leg. Jul. pecul.*, versu 558, litteræ E. Ἐπερωτήσεως, hanc solam regulam affert ex l. *Veteres* XIII. D. *De contrah. et com. stip.;* quam tamen ad litteram Σ reducere forte debemus, nisi Latine scriptum sit ex stipulatu.

Vers. 555. Optime Psellus querelam inofficiosi non proprie actionem, sed præparationem et introductionem dixit ad hæreditatis petitionem, cujus etiam causa in quærela in offic. bonorum possessio petitur. Id recte Gloss. Basilic. : Ἡ Ἰνοφιχιόσο τεσταμέντο, ἤγουν ἡ κατ' ἀτάκτου διαθήκης μέμψις, οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ διαθήκης, ἀλλ' αἰτία ἐστὶν ἀγωγῶν · λέγω δὴ τῆς ἐρεδιτάτης πετιτζίονος, ἤγουν περὶ κληρονομίας ἀπαιτήσεως. Ὥσπερ γὰρ ἡ γραφὴ τοῦ τεστάτορος οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ κληρονομίας, ἀλλ' αἰτία κληρονομίας, καὶ ἀπόδειξις τοῦ δέοντος κινεῖν τὸν γραφέντα κληρονόμον. οὕτω καὶ ἡ μέμψις οὐκ ἔστιν ἀγωγή, ἀλλ' αἰτία ἀγωγῆς, etc., in qua inferius hæc verba corrige : Δοθεῖσα τοῖς παισὶ κατὰ τῆς πρώτης διαθήκης, lege κατὰ τῆς πατρὸς διαθ.

Vers. 561. Actiones in rem enarra ordine litterarum, ut, in Gloss. Basilic., ex quibus liquet versu 565 legendum esse προϊβιτόρια ἤγουν κωλυτικὴ κωλύουσα τὸ γινόμενον εἰς βλάβην. Per σπεκιαλίαν autem intelligit singularem rerum petitionem, et vindicationem, specialem in rem actionem, non eam quæ est de universitate ἰδικὸν non περὶ ὁμάδος, ut est in Basilic., quorum Glossæ definiunt, Σπεκιαλείαν, ἲν ῥέμ, τὴν ἰδικὴν παρὰ δεσποτείαν ἀγωγήν. Vers. 368 legendum constat ποπουλαρίαι. De his omnibus, *vide* I. *de actionibus.*

Vers. 574. Redit ad litteram I. v. l. I, II, et ult. C. *De usu re jud.* Versu 581 *actio injuriarum annalis est*, l. 17, § 6; D. *De injur.* l. *Si non convicii* 5, C. eod. Id volunt Gloss. Basilic. Ἰνιουριάρουμ. ἐνιαυσιαία. Ad reliquos versus *Vide* l. I, § *Injuriam;* l. VII § 6; l. XXXVII in f. D eod. Vers. 558 et seqq. *vide* Theoph. tit. I. *De interdict.*, et Gloss. Basil., ex quibus corrige versu 588, χρῆσις ἀσωμάτων. Vers. 593 legendum puto πρὸς δὲ καὶ τὰ δὲ ῥέβους. Intelligit ea interdicta quæ de rebus divinis et sacris, vel generaliter interdicta quæ de rebus competere ait Ulpian. l. I D. *De interd.*

Vers. 600. Ex littera K, Conductio A, locati. Vers. 604. Metus causa actio vi ipsa in personam est, at in rem scripta est. V. l. *Metum* 9, § *Cum autem* 8. D. *Quod met. caus.* Vers. 606, l. *Quisquis* 5, § 1, C. *ad* l. *Jul. Majest.* Vers. 611, litteram N hic scribit, a qua Græci voces Latinas aspiratas incipere voluerunt. Vers. 616, l. I et II D. *De leg. Jul. rep.;* l. II, C. ead.; l. ult. D. *De leg. Jul. pecul.* Vers. 619, lege ῥέρουμ ἀμοτάρουμ. Vid. tit. D. et C. *De act. re amot.* Vers. 627, Stellionatus exemplum ab Ulpiano allatum l. III, § 1, D. *de crimin. Stellion.* V. l. 3 et 4, C. eod. l. XVI. § 1 l. XXXVI, in f. *De pignor. act*, Vers. 628, lege Τουρπιλιάνειον. *Vide* tit. D. ad SC. Turpill. qui libro LX. *Basilic.* est Περὶ συκοφάντων. Vers. 620, tria judicia, finium regundorum, familiæ erciscundæ, communi dividundo, duplicia sunt, uterque enim et actoris, et rei partes sustinet : l. II, § 3; l. XLIV § 4 D. *Fam. ercisc.* l. XIII D. *De judic.* Gloss. Basil. : Φαμιλίαε ἐρκισκούνδαε. Φαμιλίαε, ita lege, διαίρεσις, καὶ μερισμός. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ φαμιλ. ἐρκισ. τῶν διπλῶν δικαστήριον ὂν καὶ ἲν ῥέμ ἐστὶ καὶ περσονάλιον. Vers. 632, l. XII § prætor. et seqq. II. D. *De relig. et sumpt. fun.* Græci hanc actionem ἐπὶ τῇ ταφῇ ἀγωγὴν vocant : lib. LIX *Basilic.*, tit. 1.

Vers. 635. Inversum ordinem versuum existimo, et ita reponendum : ut ad Σ usque decurrat Psellus, sub quo Scorum nomine, pleraque edicta, leges aliquas. Scavaria explicet. Atque eo elemento peracto, T aggrediatur vers. 626 et seqq.; deinde Φ vers. 629, 30, 31, 32, 53, 34, 694, 787 ad vers. 801.

Vers. 635. Lege Ἀδριάσινον· intelligit autem senatus-consultum factum sub Adriano quod refertur in l. *Item veniunt* XX, § *Præter hæc*, D. *De hæred. petit. Vide* l. XXV, § 11, D. *eod.* Vers. 637, legendum forte in his duob. versibus, Ἀδριάνειον, plura enim Adriani temporibus senatus-consulta facta sunt l. *Si non lex* LXXXIII, § 1. D. *De hæred. instit.;* l. *Sive contra* III, D. *De agnosc. lib.*, et ejus edictum sublatum est, C. *de edict.* D. *Adrian.* toll. vers. 639. Attiniam legem accipe quam Attiliam vocat Justinian. § *Furtivæ*, l. *De usucap. Vide* IV, § *Quod autem*, D. *De usurp. et usucap.* Vers. 641, lege Γάϊος · loquitur de lege agraria Caii Cæsaris de qua l. ult. D. *De term. mot.*, quæ quinquaginta tantum aureos pœnæ nomine numerat. et *Basilic.* lib. LVIII, tit. 9 : Καθ ἕκαστον ὁροθέσιον δίδωσι. v. N. N. Attaliat. in Synops. : Πεντήκοντα νομίσματα τῷ δημοσίῳ. Vers. 643, olim lege Voconia ultra quadrantem bonorum mulieri testamento relinquere non licebat. *Vide* Dion. Cass. lib. XLVI; Gell. lib. XVI, cap. V. Vers. 644, lege Δασουμιάνειον Dasumianum, de quo l. *Neque* XXXVI, in p. l. *Non tantum* LI. § *Octo.* D. *De fideic. lib.*, ex quib. negative accipe ἀνέκπτωτον vers. 649, vel negationem insere, ex d. l. *Neque*, versic. *Quid ergo.* Nam senatusconsulto Dasumiano libertas non eripitur his qui fraude careant. Vers. 652, diversa edicta et senatus consulta a Ictis memorantur; unum cum Liboniano, aliud cum Silaniano conjungunt, alterum est de assignandis libertis, quartum de muliere ingenua quæ servo se junxerat, quod a Justiniano sublatum est l. *unic. C. de senatusconsulto Claud. toll.* Vers. 653, Carbonianum est edictum prætorium, non senatusconsultum, ex quo datur bonorum possessio impuberi cui status controversia movetur, quæ et Carboniana bonorum possessio. *Vide* tit. D et C. *De Carbon. ed.*

Vers. 666. Temporum tractatum aggreditur, secundum id quod initio operis proposuerat; quem ex Eustathio sine dubio hausit, ut patebit cuique hos versus cum illo conferenti. *Vide* illum cap. Περὶ ῥοπῆς 4, et l. III minorem. De minorib. vers. 669, est pars legis *Inter illam* 217, D. *De verbo. sign.* Vers. 670, ex l. *More* VIII, L. *De feriis.* Est enim id intervallum νυχθήμερον. Eustat. etiam recte habet : Ἡμέρα ἀπὸ τῆς ἕκτης ὥρας τῆς νυκτὸς ἄρχεται, καὶ τελευτᾷ εἰς ἕκτην ὥραν τῆς ἐπιούσης νυκτός. Hic tamen Psellus ἑβδόμης, forte numeri errore. Vers. 673, Authent. hodie, C. *De appellat.*, Novell. 23. Vers. 674, l. I, § *Permittit.* D. *De agnosc. lib.* Vers, 676, l. *Scimus* XXII, § *Si autem* C. *De jur. delib.* Gloss. : Ἰνδέντον Καταγραφήν. Vers. 678, l. I, § 8, 9, 12, 13, D. *De successor. ed.* l. III *Unde cognat.;* l. IV *in f. Quis ord. in bon. poss. servet.;* l. *Si bonorum* II, C. *Qui admitt. ad bon. poss. poss.* Vers. 680, l. II, C. *de usur. rei jud.* Vers. 683, l. *Sciendum*, § *ult.*, D. *De ædilit. ed.* Vers. 686.

Quando venditor non cavet de his quæ edicto ædilium continentur, quanti emptoris intersit, intra sex menses agitur. l. *Si debitor.* XXVIII, D. *De ædilit. ed.* quod si res vitiosa sit, annu utilis est, l. *Sciendum* XIX § *ult.*; l. *Ædiles* XXXVIII, *in p.*, D. *eod.*; l. II, C. *De ædilit. action.* Vers. 690, l. *Sancimus* XLVI, C. *de episc. et cleric.*, quam non esse in *Basilicis* Eustathius testatur. Vers. 692, l. ult., C. *De non nu. pec.*; l. III C. *De dot. caut. non nu.* Vers. 695, l. I et l. ult., D. *de requir. reis*, Vers. 698, l. I, D. *De incend. ruin.* Vers. 703, l. XI, D. *De his qui not. infam.* Olim decem menses, hodie duodecim, sunt luctus tempora legitima. Vers. 704, l. ultim. C *De dol.* vers. 705, l. *In contractibus* XIV, C. *De non num. pec.* Forte legendum vers. seq. δύο ἔτη σύναπτα. Vers. 707, Novell. 126 de alienat. emphyteus et locat. cap. 8; expellitur enim si ἐπὶ διετίαν μὴ καταβάλῃ τὸν παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα ἐμφυτευτικὸν ἢ μισθωτικὸν κανόνα. Vers. 710, Novell. 100 de temp. non sol. pec. sup. dot. Vers. 716, l. *Properandum* XIII. § 1, C. *De judic.*, ex qua supple : exceptis iis quæ ad jus fiscale pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones, et ad legata et fideicommissa de quib. *Vide* Cujac. ad Novell. 1. Vers. 718, successit anno utili, quadriennium continuum, l. *Supervacuam ultim.*, C. *De tempor. in integ. restit.* Vers. 720, l. *Contra majores* XVI, C. *De inoffic. testam.* Vers. 721, l. *milites* XI, § *Adulterii* 4; l. *Quinquennium* XXXI, D. *Ad l. Jul. de adulter.* Vers. 722, l. *peculatus* VII, D. *Ad l. Jul. peculat.* Vers. 724, ita lege in Gloss. Basil. : Ἴνφανς ὁ ἑπταετής, καὶ ἴνφανς ὁ ἥττων τῶν ἑπτὰ χρόνων. Vers. 725, Nov. 123 de sanct. episc. cap. 13, quæ tamen οὔτε δὲ ἀναγνώστην ἐλάττονα τῶν ὀκτὼ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. At Eustath., e quo Psellus, octo annis minorem habet. Certe constat. ex synod. Nicæn. II, cap. 14, minores annis 18 lectores fuisse ordinatos. De his nos alibi. Vers. 726, Novell. 119 ut sponsal. larg., cap. 7, et C. *De præf. long. temp.* 10 vel 20 ann. Vers. 730, l. *Quæsitum* IX, D. *De sponsalib.* Vers. 736, l. I, D. *De postuland.* Vers. 737, § *Minorem*, l. *De adopt.* Vers. 739, l. *Omnes* II, C. *De his qui ven. æt. impet.* Vers. 742, male interpres Eustathii vertit litigare : judicare debuit dicere, l. *Cum lege* XLI, D. *De recept.* Vers. 744, Vide Eustathium Περὶ χρόνων κ' nu. 7, ubi exceptionem affert adulterii : e quo noster, ut et reliqua, quæ consule. Hæc indicasse sufficiat.

Vers. 775. Alia est actionum divisio, superiori actionum tractationi jungenda : huic est inferendus versus 805 et 806 nam compensatio bonæ fidei censetur, ex constitutione Justiniani l. ult. C. *De compens.* Psellus autem secutus est ordinem Justin. III § *In bon. fidei*, l. *De actionib*

Vers. 783. Hic abundat negatio, nisi legas οὐεστιματόρια, ea bonæ fidei est, l. *unic.*, D. *De æstimat. act. Vid.* tit. l. *De action.* ut has divisiones percipias.

Vers. 786. Accipe hunc versum de actione ex stipulatu, quæ rei uxoriæ actioni successit, et bonæ fidei facta est a Justiniano § *fuerat antea* 29, l. *De action.* l. *unic.*, *De rei uxo. act.*.

Vers. 787. Horum ordinem versuum supra notavimus : Per Falcidiam autem intellige legitimam liberis debitam ex Justiniani Novella, ut supra monui.

Vers. 801. Alia est actionum divisio, quod scil. aliæ simplum, aliæ duplum, triplum exigant, de quibus in seqq., et ab evictione, et duplæ stipulatione incipit, in qua Græci verbum, defendere, retinuerunt, ad rem defendendum debitorem conveniri dixit, Hermogen. l. *Si plus* LXXIV, D. *de evict.* Ita Harmenop. lib. I tit. 9 § 21 : Ἀγωγὴν ἀναγκάζουσαν τὸν πράτην δεφενδεύειν.

Vers. 815. Ni me fallit conjectura, senatusconsulto facto Neratio Prisco et Annio Vero Coss. l. *Is qui servum* VI. D. *Ad leg. Cornel. de sicar.*, cautum est eos qui ex miserrima naufragiorum fortuna rapuissent, lucrative fuissent dolo malo, in quantum edicto prætoris actio daretur, tantum et fisco dare debere, l. *Quo naufragium* III, § *ult.* D. *De Incend. ru. nauf.* At prætor judicium in quadruplum dat, l. I, *in p.* D. *eod.* Eo modo Scholiastes *Basilicon.* interpretatur hæc verba, πρὸς τῇ ἤδη ὡρισμένῃ ποινῇ, quæ habentur lib. LX *Synops*, tit. 17, et apud Harmenop. lib. VI, tit. 7, § 6. Τουτέστιν, ait Scholiast., ἵνα καὶ τῷ δημοσίῳ τόσον παρέχῃ, ὅσον τῷ ἐνάγοντι. *Vide* Novell. 64, Leonis

Vers. 819. Forte hi versus sumpti ex tit. I. *De satisdat.* et tit. *De perp. et temp.*, qui titulum *De actionib.* sequuntur.

Vers. 836. l. *unic.* C. *Ex del. def.*, l. 1 D. *De priv. del.*, § *Pœnales*, l. *De perpet. et temp.*

Vers. 838. Hi versus ad 877 sequi debent tractatum Novellarum Justiniani, sunt enim excerpti ex Novellis Leonis. Ad hunc, *vid.* Novell. Justin. 127, C. 13, et Leonis Nov. 22, vers. 845; Novell. 34 et 35 Leonis. Porro hi versus scholii vice tit. 83 *Synops.* Attal. scripti sunt; ubique tamen vers. 846 legitur βαρβαρικῶς· malui de ensibus barbaricis accipere. Vers. 847, est solum ἄνευ, ut Novell. 35; quod vers. 849 recte notavit Leunclav. ex Novell. 34 Leonis excerptum, qua de tutore pupillæ suæ raptore agitur. Legendum autem adverte ποστημόριον vers. 844, in quo nomine emenda Glossas Basilicas quæ habent ποστιμονίου, νομίμου, πούστιον μέρος, τὸ νόμιμον μέρος.

Vers. 852. Quemadmodum locus qui ante atrium nostrarum ædium est, vestibuli loco cedit, eo modo in prædiis maritimis, id maris in quod illa prospiciunt, eis vice vestibuli servit; quare Græci πρόθυρον vocant. Eo in spatio et intervallo, quod non in directum solum, sed in transversum, οὐ μόνον κατ' εὐθεῖαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλαγίας protenditur, olim retia ad palos tendebant, in quibus pisces morarentur, et includerent, ἐποχὰς et θράνας sive τράνας dicebant, pro quibus ἐτησίους φόρους prædii dominus pendebat; cum ergo sæpe modica prædii latitudo, ad cujus mensuram jus domini in mare porrigebatur, amplis et ad piscandum commodis ἐποχαῖς non sufficeret, statutum est, ut a vicini prædii domino ejus προθύρου partem, ad legitimam θράναν vicinus acciperet, et lucrum ex piscatione ei communicaret, et ne in immensum hæ remoræ et epochæ extenderentur, consuetudine jam erat introductum ut 365 ulnas non excederent, quod Leo imp. confirmavit. Consule ejus Novellas 50, 57, 102, 103, 104; Harmenop. lib. II, tit. 1, n. 63. Attaliat. in *Synops.* fine, tit. Περὶ ἐποχῶν, et Cujac. lib. XIV, observ. 1.

Vers. 859. Leonis Novell. 92. Vers. 866. Novell. Leonis. 106. Vers. 869, Novell. Leon. 109.

Vers. 872. Alia est actionum divisio superioribus adnectenda; *vid.* l. I et seqq. D. *De his qui not. infam.*, et l. *De pæn. temp. litig.* Vers. 879 ad possessionem adipiscendam duo concurrere debent, animus et corpus, eorum alterum non sufficit : quemadmodum nec ad possessionem amittendam, satis est ex corpore excessisse, animo quippe eam retinemus. *Vid.* l. *Qui universas* XXXIX; l. *Possidere*, § *Saltu, et all.*; D. *De acq. poss.* Vers. 882, l. *Si quis in tantam* VII et seqq., C. *Unde vi.* Hæc ad interdicta de quibus supra refer.

Vers. 889. Nisi in tractatum actionum hi versus ad finem hujus partis redigantur, sub propriis titulis mutui, testium, testamenti, ordinem nullum video. Certe in προχείρῳ Harmenopuli, illi tituli leguntur, quos, aut illis similes percurrisse videtur Psellus : forte ex Μικρῷ, e quo Harmen. lib. III, tit. 5 Περὶ δανείου. Hic autem versus 60, l. *Creditores* X *et seqq.* D *De verb. et sig.*

Vers. 915. Ex l. III. *De primipilo*; lib. XII C. Scholiast. *Basilic.*; lib. VIII *Synops.*, tit. 5 : Πριμιπιλόν

ἐστιν ἡ στρατιωτικὴ ἀννόνα· ὡς ὅταν τις πριμίπιλον χρεωστῇ καὶ προῖκα, τὸ πριμίπιλον προτιμᾶται. Primipilum est militaris annona, quare si quis primipilum debeat, et dotem, primipilum præfertur. Et recte Theodorus Hermopolites, lib. IX, tit. 9 : Πριμίπιλόν ἐστι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον ἵνα διανειμῇ τοῦτο αὐτοῖς. Primipilum est annona, Primipilaribus data, ut militibus distribuant. Primipilares enim ad pascendos milites solemniter ad limites destinabantur, l. VI, C. *Th. De cohortal. princip. Vide* l. *Latis*, C. *In quib. caus. pig. tac. cont.* : l. *Non verum*. C. *De donat ; int. vir.*, etc.

Vers. 917. In *Micro*, vel eo libro, e quo hoc florilegium fecit Psellus, tractata reperit Primipili privilegia ea inter quod refertur, l. I. C. *De condict.*, ex leg. cujus occasione et forte ibi condictio ex lege definita est : unde hunc versum Psellus excerpsit, alias certe hoc loco erronem.

Vers. 920. Sequentes versus excerpti ex Μικρῷ, vel alio libro cui inscriptio ut in *Basilic.*, Περὶ μαρτύρων εὐυπολήπτων καὶ ἀτίμων μαρτύρων· ex quo et Harmenop. collegit tit. 6, lib. I : quem consule, et jura ibi a Gothof. adnotata.

Vers. 925. Harmen. dict. tit. 6 14, n. : Αἱ γυναῖκες μαρτυροῦσιν, ἔνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπείργεται· quod vertit Mercerus : Mulieres ibi testimonium ferre possunt ubi virorum prohibetur violentia. Ubi certe a scriptore Harmenopuli delusus est ; in eo namque legendum est θέα non βία. Gothofred. emendavit βίος. Debes autem accipere et Harmenop. et hic Psellum, testem esse posse mulierem in illis rebus probandis, ad quas viri non admittuntur. De his sensere *Basilica* lib. XXI *Synops.* tit. Περὶ μαρτύρων κεφαλ. ις'· Γυνὴ ἐν διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ· ἐν ἄλλοις δὲ μαρτυρίαν νέμει, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται· quod ipsis verbis refert Harmenop. dict. tit. 6, n. 52, quo loco optime ejus Scholiastes : Ἐπὶ μέντοιγε τοκετοῦ, αἱ τὸν εἰρημένον σεμνότητος τρόπον φυλάττουσαι, δύνανται μαρτυρεῖν. Super partu vero illæ quæ dictam morum integritatem servaverint, possunt dicere testimonium. Exempla adhibe l. I, § 10, et al. D. *De inspic.* vent. et in sacris a quibus viri arcentur, et in balneis, ut eleganter observavit Attaliata in *Synopsi.* tit. *De testibus* : Πλὴν βαλανείου, καὶ λογείας ἔνθα ἄνδρες εἰσελθεῖν οὐ δύνανται.

Vers. 927. L. VII, D. *de testib.* ; nec enim quæstiones servorum contra dominos, vel judicia, vel interrogationes, vel testimonia valent, contra alios testium penuria robur obtinent. Ead. l. VII, D. *De probat.* l. LVIII, § *ult.* D. *De ædilit. edict.*, l. I, § 16 et '9 ; l. IX, § *fin.* ; D. *De quæst.*, l. *Servus* VIII ; C. *De testib.* Indistincte tamen Justinianus servis testimonii facultatem videtur ademisse. Novell. *de testib.* 90, cap. 6, quam confirmavit Leo, Novell. 49.

Vers. 929. Hi versus usque ad 939 relati sunt in Synopsi Attaliatæ, partim sub nomine scholii Pselli, partim Attaliatæ. *Vid.* Harmenop. dict. tit. 6, n. 15, 16. l. *presbyteri* VIII ; l. *Nec honore* VII ; C. *De episc. et cler.* ; Novell. *De sanctiss. episc.* 123, cap. 7. Porro vers. 936. forte ὑποσχολάζουσι, legendum, et vers. 938, ἀληθῆ, ut apud Attaliat., vel ἀληθές. Vers. 939. Harmenop. ibid. II. 31 : Ἐπὶ τριάκοντα χρυσίου λίτρας, καὶ δύο ἀρκοῦσι πρὸς μαρτυρίαν, καὶ μέχρι δὲ πεντήκοντα τρεῖς ἀρκοῦσι. *Vid.* l. ubi numerus D. *De testib.* ; l. *testium* XVI, C. eod.

Vers. 954. Nota in hac ἀναργυρίας exceptione, aliud longe esse asseverare debitum solutum esse, quæ sane exceptio ad 30 annos durat, imo vix definiri potest, cum incertum sit, quo tempore creditor acturus sit, ac nisi ad ejus petitionem opponatur : aliud debitorem dicere, sibi pecuniam quam scriptura confessus est, numeratam non esse : hæc enim querela (ita Græcis μέμψις) olim quinquennio, hodie biennio terminatur : l. *In contractib.*, C. *De non num. pec.* ; aliud creditorem dicere, pecuniam quam acceptam et solutam scripsit, sibi a debitore non esse numeratam ; hanc enim exceptionem intra triginta solum dies a conscripta securitate creditor potest opponere, d. l. *In contractib.*, § *Super cæteris*. Atque ita recte Græci notant, lib. XXIII *Basilic.*, hoc tit. : Ἡ μὲν γὰρ διετία τότε δίδοται, ὅτε ἔχει χειρόγραφόν τις ὡς μέλλων δανείσασθαι, καὶ λέγει ὕστερον μηδὲν εἰληφέναι· Tunc dari biennium, cum quis chirographum a debitore accepit tanquam ei crediturus, qui deinde dicit, se nihil accepisse. Ἡ δὲ τριακονθημερία, ὅτε ὁ χρεωστούμενος ποιήσει ἀπόδειξιν, ὡς εἰληφὼς ἢ ὅλον, ἢ μέρος. Tunc vero triginta dies, cum creditor securitatem fecerit, quasi totum debitum, vel ejus partem receperit. Diversa item ratio est in dote : si quidem in dotalibus instrumentis, ut fieri mos est, numerata et soluta dos dicatur, marito vel successoribus decennium aut aliud tempus statutum competit ad excipiendum. Novell. 100 ; si vero dotalib. instrumentis confectis, securitas extra ea instrumenta de dote soluta scripta sit, nulla exceptio opponi potest, d. l. *In contractib.* Græci adhuc, cum κατὰ εἶδος προῖκος ῥητῶς ἐμφέρεται τῇ ἀποδείξει, species dotis nominatim securitate enarratur, præclusa est omnis exceptio ; at cum καθ' ὁμάδα δηλοῦται ἐν ταύτῃ in genere in ea dos soluta declaratur, competit jam supra definitum tempus. Ita Harmenop. lib. II, tit. 2, § 7, quod vice scholii habetur lib. XXXIII. *Synops. Basilic.*

Vers. 975. Modo inter eos aliquod negotium non agatur, ut si alter testamento sit hæres scriptus, l. *Qui testamento*. XX § *Quæcunque* ; D. *De testam.* § *In testib.*, *Sed et si filiusf.* l. eod. Vers. 977, ex Novell. Leonis 41, cum jur. civili et Justinianeo septem testes adhibeantur. Vers. 979, intellige de eo qui cautionem a testibus subsignatam a debitore suo accepit, qui sane intra 30 annos agere potest. Vers. 984, necesse autem habet vel jurare, vel referre : nescio an hoc vers. 983, ἥλατο, debeam reponere. *Vid.* l. *Jusjurandum* XXXIV, § *Ait prætor.*, *De jurejur.* ; l. *Delata* IX, *C. eodem*.

Vers. 986. Sine dubio loquitur Psellus de eo qui, ubi jusjurandum detulit, eo tamen nondum præstito, pœnitudine ductus, quippe qui novas probationes reperit, adversarium jurare non vult. Illi enim antequam lis sententia definita sit, relicto juramento, ad alias probationes transire permittit., l. *Jusjurandum* II, C. *De reb. cred. et jurejur.* Μεταπηδᾷν πρὸς ἑτέρας ἀποδείξεις, aiunt *Basilica*. Ita ut velit jurejurando non exacto, extra juramentum licere ab una defensione ad aliam desilire : quod lite jurejurando terminata non licet.

Vers. 987. Hic est ordo Harmenop., ut post tractatum de testibus, de jurejurando, et instrumentis, lib. I, a tit. 6 ad 8, de pactis verba faciat tit. 9, quem sequitur Psellus, qui hanc divisionem conventionum recte exposuit ex mente Ictorum l. V, VI, VII, D. *De pact.* Vers. 996, manifestum est hic οὐκ abundare. Vers. 1005, repondendum est ὁμώνυμον ἀγωγήν, vel ἐναγωγήν, ex l. *Jurisgentium* VII, § 1, D. *De pact.*

1019. Recte Psellus rem enarrare demonstratione actionem præscriptis verbis dixit : nam ubi contractus nomen non occurrit, ex quo agi possit, et inter partes aliquid actum et conventum est nominatim, contra quod aliquid fit ab altera partium, datur actio præscriptis verbis, si nimirum pacta et verba ad rem faciendam, vel dandam intercesserunt : quare optime Græci : Πραεσκρίπτις βέρβις ἡ τῶν συμπεφωνημένων ῥημάτων ἀγωγή· quod sine rei narratione et demonstratione non sit ; maxime si nihil conventum sed aliquid actum quod mea intersit dicam, tunc enim facta rei narratione (cum ex verbis quæ nulla præ-

scripta sunt a partibus, actio præscr. verb. dari non possit actio in factum dabitur : utraque incerta est, ut docte Psellus, propter incertam actoris intentionem, quæ condemnatione ejus quod interest definitur, id autem quod interest incertum est, *vid.* l. *Juris gentium* VII, D *De pact.* l. I, II, III, et tot. tit. D. *De præscr. verb.* Utraque quoque certo nomine caret : præsc. tamen verbis proprius ad contractum accedit, licet utraque detur quasi contractum sit.

Vers. 1022. De pactis ex continenti, et ex intervallo, quæ informent actionem, quæ contractibus insint, quæ exceptionem pariant, quare et quomodo nuda sint, consule l. VII, D. *De pact.*; Cujac. eo tit., et doctissimum responsum de nudis pactis, quod tom. II *Juris Græco-Rom.*

Vers. 1032. *Vide* tit. I. et D. *De rer. divis.* Videntur autem hi versus extra ordinem esse, at 1038 subnectendus tractatui de mutuo et creditorib., quem intellige cum distractum est pignus jure, puta a priore creditore, vel cum usucaptum a tertio bonæ fidei possessore : tunc enim cessat in rem hypothecariam, at personali contra debitorem agi potest. *Vid.* l. I, C. *Si advers. cred. præscr. oppon.*; l. *Cum notissimi* VII, *C. De prescr.* 30 vel 40 ann. Forte et vers. 1042, 43, 1053, in ordinem cogendi sub tractatu de actionib. in littera Σ et Γ.

Vers. 1043. Ex l. I, D. *De suis et leg.* Vers. 1047, et ante, et post testamentum, et sine testamento codicilli scribi possunt. l. *Ante tabulas*, D. *De jur. codicill.*, quibus nec dari nec adimi directo hæreditas potest nec conditio hæreditati apponi ; fideicommissaria tamen potest, l. II, l. VI, l. X, *De jur. codic.*; l. XXVII. D. *De cond. instit.*; l. LXXVI, ad senatusconsultum Trebell. Quare versu 1050 lege, εἰ μὴ κληρονομία, vel quid simile. Vers. 1053, l. *Stipulationum* V, D. *De verb. oblig.*

Vers. 1057. Putarim hic deesse copulam ; vult enim Psellus testamentum authenticum paternum et pupillare, unum et idem esse testamentum, licet duæ et diversæ sint hæreditates patris et filii, l. *Minorib.* II, § *Prius* 4, D. *De vulg. et pup.* Vers. 1059, irriti testamenti exemplum affert, et quo casu qui duo testamenta fecit intestatus decedat : primum enim secundo perfecto rumpitur, hoc vero repudiante hæreditatem hærede fit irritum : isque est secundus modus ἀκυρουμένης διαθήκης ex quatuor ab Harmenop. relatis : quare vers. 1063 lege ταύτην μὴ ὑπερχόμενος. Vers. 1065, *vide* diversos irriti testamenti modos apud Harmenop. lib. V, tit. 5, Περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης, ubi τρία πάθη ταῖς διαθήκαις παρενοχλεῖν ait ῥῆξιν, ἀκυρωσίαν, ἀτέλειαν, omisit μέμψιν de qua tit. seq. 6, de his, D. *De injust. rupt. irr.* Vers. 1072, puto potius ad querelam inofficiosi, quæ obtenta legitima (τρίσμερος, τρίτον, μερίδιον Græci vocant) excluditur, hos versus pertinere, quam ad versuum numerum (ut interpretatus sum), licet verum sit ultimam hujus operis partem solum superesse, ita ut jam duæ partes exactæ sunt : dubium facit vox λόγου· at Gloss. *Basil.* vocant φαλκίδιον, τὸν τέμνοντα λόγον.

Vers. 1073. Hæc ultima hujus *Synopseos* pars excerpta est a Psello e libris 60 *Basilicon*, quorum *Synopsis* eam nobis curiose investigantibus opem attulit, ut in horum versuum ordine nihil quidquam désiderari existimem. Itaque orditur a tit. 2, lib. II hic versus ex l. *Hominis* CLII, D. *De verb. sign.* Græci ibi : Τῇ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ καὶ ἀνὴρ, καὶ γυνὴ δηλοῦνται. Vers. 1075. l *Verbum* VIII, § 1 D. *De verb. sign.*; *Basilic.* : Τῆς ἀγωγῆς τὸ ὄνομα οὐ δηλοῖ τὴν παραγραφήν, attamen qui excipit, licet reus, et in jus vocetur, actor videtur, l. I, D. *De except.*, idque vult versus 1067. Vers. 1082, l. *Partum* XXVI. D. *De v. sig.*; *Basilica* : Ὁ τοκετὸς τῆς κλοπιμαίας, οὐκ ἔστι μέρος αὐτῆς. Vers. 1084, l. *Usura* CXXI, D. *De verb. sig.*; *Basilica* : Ὁ τόκος τῶν ἀργυρίων οὐκ ἔστι καρπός. Vers. 1085, junge his versibus l. *Alienationis* XXVIII, § *ult.*; l. XXIX ; l. *Sæpe* LIII ; l. *Triplici* CXLII, D. *De verb. sig.*, et lege, Ὁ μὴ συμπλοκὴν ἔχων, μὴ τομὴν λόγος. Vers. 1094, explica ex l. *Palam* XXXIII, D. *De verb. sig.* Vers. 1111, l. *Litis nomen* XXXVI, D. *De verb. sig.* Vers. 1113, l. *Armorum* XLI, D. *De verb. sig.* Vers. 1114, l. *Liberationis* XLVII, D. *De verb. signific.* Vers. 1108, l. *Cedere* CCXIII, § *Lata.*; l. *Lata* CCXXIII, l. *Magna* CCXXVI, D. *De v. sig.* Vers. 1109, l. *Qui venenum* CCXXXVI, § *Claudis.* D. *De verb. sig.* Vers. 1111, l. *Filii* LXXXIII, l. Ἡ τῶν τέκνων CIV, *Liberorum* CCXX, l. *Appellatione* LI, l. *Justa* CCI, D. *eod.* t. ; hic autem lege πάππος. Vers. 1113, l. *Absentem* CXCIX, § *Abesse*, D. *eod.* Vers. 1117, l. *Pecuniæ verbum* CLXXVIII, l. *Pecuniæ nomine* CCXXII, D. *eod.* Vers. 1121, l. *Latæ* CCXXIII, § *Amicos*, D. *eod.* Vers. 1124, l. *Vinculorum* CCXXXIV, D. *eod.*; lege hoc versu ἔστι καὶ τῶν ἰδίων. Vers. 1126, l. *Plus est* XXII, l. *Restituere* XXXV, l. *Hæc verba* LXXIII, l. *Restituere* LXXV, D. *De verb. sig.*

Vers. 1129. Lib. II *Basil.* titul. 3, est de regulis juris, quo supra decurso a Psello, sequitur tit. 4, Περὶ ἀγνοίας νόμου ἢ φάκτου, ex quo certum est κανονικῶς τὴν μὲν τοῦ φάκτου ἄγνοιαν οὐδένα βλάπτειν, τὴν δὲ τοῦ νόμου πάντας βλάπτειν, cap. 8, eo. tit.

Vers. 1131. Tit. quintus lib. II *Basil.* Περὶ βασιλικῶν ἀντιγραφῶν, l. pen. *C. De precib. imp. off.*

Vers. 1133. Omissis tractatibus rerum ecclesiasticarum, et officiorum qui ad librum septimum concluduntur ex eod. lib., tit. de judic. et jurisd., colligit hunc versum l. *Placuit*, *C. De judic.* Vers. 1134, l. *Properandum* XIII, *C. eod.* Vers. 135, ex tit. eod. lib. Περὶ τῶν προσφευγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν. *Vide C. Ne lic. potent. patroc. litig. præst.* Vers. 1137, eod. lib. VII, tit. Περὶ προθεσμίων, etc., l. II et II, *C. De usur. rei jud.*

Vers. 1139. L. VIII *Basil.*, tit. Περὶ ψήφων δικαστικῶν. *Vid.* l. *Falsam* III, l. ult., *C. Si ex fals. instrum. vel testim.*

Vers. 1141. Ex lib. X *Basil.*, qui de restitutionib., tit. Περὶ φόβου. Vers. 1143, Περὶ δόλου, l. I. D. *De dol.* Vers. 1145, tit. Περὶ ἀφηλίκων, cap. 8.

Vers. 1146. lib. XI *Basil.*, ex tit. *De transactionib.*, cap. 1 et cap. 45, unde l. I, D. *De transact.* l. *Præses* XII, C. eod. Vers. 1148, eod. tit. them. 17, restitue. Vers. 1149, eod. tit. cap. 26, l. *Transfigere* XVIII, C. *De transact.* Vers. 1153, eod. tit., cap. 45, l. *Transact.* XXXVIII, C. eod.

Vers. 1155. Lib. XII *Basilic.* tit. Περὶ κοινωνίας, cap. 1, ubi lege ἢ ἀπὸ καιροῦ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν. l. I. D. *Pro soc.* Vers. 1156, eod. lib., tit. Περὶ κοινῶν πραγμάτων· ideoque majores etiam adversus eam restituuntur lib. III, C. *Commun. utriusque jud.*

Vers. 1161. Lib. XV *Basilic.* tit. Περὶ ἐκδικουμένων, etc., l. *Idem Pompon.* V, § *Idem scribit*, D. *De rei vindic.* Vers. 1163, eod. tit., l. *Julianus* XXXVII, D. eod. tit. Vers. 1167, eod. tit. ex l. *Si fundi possessor* LIII, D. eod.

Vers. 1169. Lib. XVI *Basilic.*, tit. Περὶ χρήσεως καρπῶν, cap. 7 et 27 ; l. *Si pendentes* XXVII, § 3 : l. VII, § 2, D. *De usufr. et quemad.* Vers. 1170, eod. lib. XV, tit. 8, Περὶ χρήσεως καὶ οἰκήσεως, cap. 15 ; l. *Eum ad quem* VII, C *De usufr. et habitat.*

Vers. 1175. Lib. 18 *Basil.* tit. 3, Περὶ ὑπεξουσίων, ex l. I, § *In filiof.* D. *Ad senatus consultum Macedon.* : Οἱοσδήποτε ἀξιωματικὸς ὑπεξούσιος κεκώλυται δανίζεσθαι· πλὴν τοῦ ἔχοντος ἰδιόκτητον πεκούλιον, δανείζεται γὰρ μέχρι τοῦ πόσου τοῦ ἰδιοκτήτου πεκουλίου. Vocant Græci eum ἀξιωματικὸν qui potestatem aliquam vel magistratum ex-

ercet : et quid dignitatis nomine filio qui in dignitate est, qui forte decurionatum, l. II, D. *Ad mnnicip.*; vel ἀγωνοθεσίαν suscepit, l. *Si filia* XX § *Neratius*, D *Fam. ercisc.*, a patre datum est, non conferri dicit ex l, I, § *Se an. id.* 16, D. *De collation.* Harmen. lib. V, tit. 8, n. 29, his verbis : Οὐ συνεισφέρουσι τοῖς ἀδελφοῖς οἱ ἀξιωματικοί. Ita Matthæus Monachus, στοιχ. A. tit. Περὶ αἱρετ.. hæreticos dicit, μήτε ἀξιωματικοὺς γίνεσθαι, μήτε διδάσκειν, etc.

Vers. 1178. Lib. XIX *Basilic.*, tit. Περὶ ἀγοράσεως καὶ πράσεως, l. *Cum ipse tutor* V, *C. De contrah. empt.*; l. *Si in emptione* XXXIV, D. eod. vers. 1179, cod. tit., l. III, C. *Quæ res væn. non poss.* Vers. 1182, tit. 8, cap. 1, l. I. D. *De act. empt. et vend.* Vers. 1184, eod. tit. cap. 11, quod accipe de stipulatione duplæ, de qua intelligenda l. *Ex empto* XI, § *Idem Neratius* et seq., D. *De action. empt.* Vers. 1189, eod. tit., cap. 65, l. *Expulsos* ult. C. *De act. empt.* Vers. 1191, eod. tit., cap. 66, l. I, C. *De reb. al. non al.* Vers. 1197, Forte hic versus erat sub tit. *De re permutat. præsc. verb. vel. de leg. commissor.*, qui hoc eodem libro *Basil.* exstant.

Vers. 1201. Eod. lib. XIX. tit. Περὶ ἀναλύσεως πράσεως 10, cap, 41 et 54 ; l. *Quæro* LVIII, § *ult.*, D. *De ædil. ed.* et lib. XXII *Basil.*, tit., cap. 4, quod ita lege, Ὁ ἀγοραστὴς δεικνύει τὸν δοῦλον πρὸ τῆς πράσεως πεφυκέναι, l. *Emptorem* IV. D. *De probat.* ex punctis illis, ἐὰν μὴ δείκνυται, quæ ex cap. sequenti irrepserant. Vers. 1203, eod. tit. 1, Περὶ ἀποδείξεων, l. *Census* X, D. eod., quæ Attaliata in *Synopsi.* tit. 16, *De testib.* Vers. 1204, eod lib. XXII, tit. Περὶ βεβαιώσεως · *Vid.* Novell. 73, *De fid. instrum.* Vers. 1208, eod. lib., tit. Περὶ ὅρκου, cap. 1, l. I, D. *De jurejur.* Vers. 1209, ibid., cap. 1, l. III, in p., D. eod. Vers. 1210, ex l. *Sed si possessori* XI, § *Proinde*, D. eod. Vers. 1212, eod. lib. et tit., c. 26 ; l. *Eum qui* XXX, D. *De jurejur.* Vers. 1217, eod. tit., cap. 34, l. *Jusjurandum* XXXIV, § *Ait prætor*, D. *De jurej.* Vers. 1219, eod. tit. cap. 50. l. *Si quis jujusrandum* XI, *C. De reb. cred. et jurejur.* Vers. 1219, lege, ἐνδίκου ὅρκου, juramenti quod in litem præstatur ; ita scholium a C. Labbæo relatum, quod est Attaliatæ in *Synopsi*, tit. 18 *De jurejur.*, et in *Basilic.*, licet alio in scholio scriptum sit, Καὶ ὁ ἐν Λίτεμ, ita lego, ἤτοι ὁ ἐν δίκῃ · et in *Basilic.* hoc tit., cap. 4, τὸν ἐν δίκῃ ὅρκον, ut et cap. 10. De eo autem qui in hoc litis æstimandæ causa juramento pegeravit, non facile quæri solet, ait Paul. l. ult., D. *De in lit. jur.*, quemadmodum de perjurio ejus qui decidendæ litis causa juravit, quæritur ; l. *Si duo* XIII, § *ult.*, D. *De jurejur.*; l. *ult.*; D. *De crim. stellion.*; idque voluit Psellus, hoc loco, ex cap. XI dict. tit. *Basilic.*

Vers. 1225. Lib. XXIII *Basilic*, tit. Περὶ τόκων, cap. 27, l. *Placuit* XXIX, D. *De usur.*, ex qua lege hic εἴτε τόκον. Vers. 1227, eod. tit., cap. 61, l. *Si non sortem* XXVI, D. *De cond. indeb.*; l. *Indebitas* XVIII, *C. De usur.*; hic lege, πρὸ τοῦ. Vers. 1231., usuræ κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ χρόνον, per tempora et minutim solutæ, non poterant jure antiquo in duplum computari, licet eodem jure usuræ duplum non excederent. L. *Usuræ* X, *C. De usur.*; at ex Constitutione Justiniani, κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ χρόνον, ἢ κατὰ μέρος solutæ usuræ, τὸ διπλῷ συμψηφίζονται, vel, quod idem, τὸ διπγοῦν τοῦ χρέους οὐχ ὑπερβαίνουσιν, lib. XXIII *Basil.* eod. tit., cap. 72 et 73 ; quam Justiniani constitutionem in penul. et ult. C. *De usur.* divisit Leunclavius : cum sit Novell. Justin. 121, et Novell. 138, quam alibi Græce non habemus.

Vers. 1233. Lib, XXIV *Basil.*, tit. 1, cap. 12, l. *Cum quis* 12. D. *De condict. caus. dat.* quam auctor *Synops. Basil.* transtulit ad tractatum de donationib. lib. XLVII, tit. 3. Vers. 1236, eod. lib. tit. 1, cap. 21., relato in *Synops.* lib. LII, tit. 3, l. *Si a patre* V, l. *Fideicommissum* VII, C. *De condict. ind.* Vers. 1238, hoc lib. XXIV, tit. 4, cap. 2 ; habetur *Synops.*, lib. VII, p. 77 ; de eo agi hoc libro patet ex tit. 24 *Synops.* Attaliat. *Vide* l. II. C. *Ne uxor. pro mar.* l. IX ; C. *De bon. prosc.*; Novell. 134, cap. ult. Vers. 1239, eod. lib. XXIV, tit. 6 ; cap. 4 ; retulit auctor *Synopseos* lib. XXXVII, tit. 8. *Vide* l. *Si procurator* 6, § ult., D. *De cond. indeb.*

Vers. 1241. Lib. XXV *Basil.*, tit. 3, l. *Cum debitor* VIII, D. *In quib. caus. pign. tac contrah.*, ubi Hotomanum negative legentem arguit Pselli ἄτοχον χρέος. Vers. 1244, eod. lib., lege δημοσίου, l. *Si hypotecas* VIII, C. *De remiss. pign.* Vers. 1246, ibid., l. *Creditor* IV, C. *De distract. pign.*

Vers. 1248. Lib. XXVIII, *Basil.*, tit. 4, cap. 8 et 12, l. *Cum te sponsæ* IX : l. *Si mater vestra* XII, C. *Douat. ant. nupt.* Vers. 1250, eod. lib. XXVIII, cap. 54 ; ex Novell. Justin. 117, cap. 2, qui τοὺς μεγάλους ἀξι κεκ, μέχρις Ἰλλουστρίον dixit, loco Protospathariorum, ut Harmenop. lib. IV, tit. 6, n. 16. Recte utrumque, nam ex Gloss. *Basil.* Ἰλλούστριοι, πρωτοσπαθάριοι, Ἰλλουστρίων, ἀξιωματικῶν, ἢ συγκλητικῶν. Vers. 1253, eod. lib. XXVIII, tit. 6, cap. 1 ; ex Novell. Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν 12, cap. 1 ; Γάμον ἀθέμιτον καὶ ἐναντίον τῇ φύσει ὃν ὁ νόμος ἴνκεστόν τε. καὶ νεφάριον, καὶ δαμνάτον ; *Basil.*, ubi, Ἀθέμιτόν τε, καὶ παράνομον καὶ κατάκριτον.

Vers. 1256. Lib. XXIX *Basil.*, tit. 1, forte cap. 118, quod in *Synopsi* desideratur, ex l. *unic.*, § *Videamus*, C. *De rei uxor act.*; Harmen. lib. IV, tit. 8, num. 52 : hic forte lege αὐτεξουσίᾳ γαμετῇ, et vers. 1258, εἰ δ' ἔστιν ὑπεξουσία. Vers. 1260, eod. lib., tit. 1, cap. 63, l. *Mutu* 73, § *Manente*, D. *De jur. dot.*, et lib. XXVIII. *Basil.*, tit. 8, cap. 20, l. *Quamvis* XX, D. *Solut. mat.* *Vid.* Harmenop. dict. lib. tit. 9 in princip. Vers. 1263, eod. lib. XXIV, tit. 10 ; *Vid.* l. 1, 2, 3, 4, 5, 6 et seqq., D. *De impens. in res dot. fact.* Mendosus, quidem videtur versus 1272, nisi ad superiorem retuleris. Vers. 1275, habetur tit. Περὶ ἀγωγῆς ἀφαιρέσεως πραγμάτων, lib. XXVIII, tit. 11 *Synops.*, sine dubio extra suam sedem, cum lib. XXIX verset Psellus. Vers. 1275, eodem lib. XLIX, tit. 1, cap. 91 ; *Vid.* l. *Quoties* V. l. *Cum dotem* X, C. *De jur. dot.*, l. *Plerumque* XVIII, C. eod. *Vid.* Harmen. eo cap. 61 lib. IV, tit. 8, num. 5, Vers. 1276, neque mater pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna causa, et probabili, vel lege specialiter expressa ; neque pater de bonis uxoris suæ invitæ, ullam dandi habet facultatem, l. *Mater*, XIV, C. *De jur. dot.*, Οὐ μόνον οὐκ ἀναγκάζεται ἡ μήτηρ προικίσαι τὴν θυγατέρα αὐτὴν, ἀλλ' οὐδὲ ἀνὴρ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῆς μὴ θελούσης · quod secus in patre qui lege Julia filiam dotare cogitur. L. capite 9, D. *De tit. nupt.* Vers. 1279, eod. lib. *Basil.* XIX, tit. 1, cap. 113 : Γυνὴ καὶ συνισταμένων ἔτι τῶν γάμων ἐὰν ἄπορον ὁρᾷ τὸν ἄνδρα, δύναται ὑπὲρ προικὸς, καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ἔξω προίκων διακρατῆσαι τὴν αὐτοῦ οὐσίαν, ὡς ὑπὸ ὑποθήκης · ita legit. Harmenop. dict. tit. 8, n. 38, l. *Ubi adhuc* XXIX, C. *De jur. dot.* Parapherna dixi ἐξώπροικα secutus Gloss. *Basil.*, Παράφερνα ἐξώπροικὰ, οὕτω φασὶ καθ' Ἕλληνας. Sic enim ibi legendum et dict. loco *Basilic.*

Vers. 1286. Non liberorum numerus, non militia, non dignitas, non solus ipse patris consensus, filiam sui juris facit : certis modis patria potestas constituitur, natura, et adoptione : certis item modis solvitur, natura, iterum vel casu et emancipatione. Non nudo consensu, patria liberi potestate, sed actu solemni, vel casu liberantur : nec causæ quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solemnitas quæritur. Aiunt Impp. l. *Non nudo* III, C. *De emancip.*, actu solemni, scilicet emancipatione, quæ νόμιμος οὖσα ἡ πρᾶξις · Theoph, § 4, l.

De exhæred. lib. πρᾶξις ἁπλῶς, § 6 *Quib. mo. jus patr. potst sol. actus, et legis actio Ictis.* Cæterum hic versus collectus est ex lib. XXXI *Basil.* tit. Περὶ γονέων καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ὑποταγῆς. Vers. 1283, eod. lib. XXXI, tit. 2, cap. 4, ex Novell. 89, cap. 12, § Ἵνα μή. 2.

Vers. 1300. Lib· XXXIII *Basil.* tit. 1 Περὶ υἱοθετούντων, cap. 52; quod habet apud Theophilum § 9 Τῶν γὰρ εὐνουχῶν. l. *De adopt.*, et Rarmonop. lib. II, tit. 9 Περὶ υἱοθεσίας. *Vide* l. *Spadonum* CXXVIII, D. *De verb. sig.*, ad quorum nominum differentiam observa locum Pauli Medici. lib. sexto, quo εὐνουχισμὸν faciendi varios modos affert. Quidam, inquit, fiebant excisione testium, quidam veretri etiam cum testibus, qui mingebant fistula ænea ut nunc quoque quibus ob morbum ea pars est secta. Quidam fiebant testiculorum attritione, ea vero erat: puello in balneo demisso paulatim testiculos atterere, usque dum velut dissipati evanescerent, atque contorquere, ut vena quæ illis alimentum defert, velut modo interciperetur, atque ita illi tabescerent. Itaque erant eunuchi testibus excisis, solis, aut etiam cum veretro: et contritis, qui propterea vocabantur thlibiæ, etc.

Vers. 1303. L. *Tunc autem* II, D. *De injust. rupt.* lib. XXXV *Basilic.*, ubi de testamentis agitur, et tit. 2 Περὶ ἀτελοῦς διαθήκης, ut patet ex tit. 32 *Synops.* Attal.; auctor tamen *Synops. Basil.* Lib. XXXIX, hunc titulum scripsit, nisi forte divisus est in ipsis *Basilicis*, ibi cap. 2: Ἡ ἀτελὴς δευτέρα τὴν πρώτην οὐ ῥήσσει · et tit. 20 lib. XXXV, cap. 2: Εἰ μὴ τελείαν τις ποιήσει βούλησιν, οὐκ ἄκυροί τὴν πρώτην, eleganti ratione petita ex Novell. 107, cap. 2: Ὥγε ἐξῆν διαῤῥῆξαι τὸ γινόμενον, καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βούλησιν, δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην, ἣ προσήκει κρατεῖν · illi enim licuit quod factum rumpere, et aliam condere voluntatem, quæ ipsius supremam (interpres Latin. habet perfectam) sententiam demonstraret, quam valere convenit.

Vers. 1306, eod. lib. XXXV, tit. I, cap. 7. l. *A qua ætate* V, D. *Qui test. fac poss*

Vers. 1307. Non fallor si hos versus refero ad tit. *Si quis aliquem testari prob.*, cujus l. II Paulus ait: Si quis dolo malo fecerit, ut testes non veniant, et per hoc deficiatur facultas testamenti faciendi, denegandæ sunt actiones ei qui dolo fecerit. Græci referunt lib. XXXV *Basilic.* tit. 3, cap. 2: Ὁ κατὰ δόλον κωλύσας τοὺς μάρτυρας εἰσελθεῖν, ἐκπίπτει τοῦ κλήρου, ejus prohibitiones hoc elegans exemplum affert Psellus, si peregere evacatis testibus sumptus et viatica quis deneget, is enim accedere prohibet, cum propriis sumptibus accedere testes non debeant, et, ut ait Caius l. *Sed si quis* VII. D. *Quemad. test. ap.*, sit iniquum, damnosum esse cuique officium suum: quare testibus ab eo qui producit et evocat dari debere impendia rescripsit Adrian, l. *Testium* § *Gubinio*, D. *De testib. et impp.* sumptus competentes dari l. *Quoniam* II, C, eod., et sumptus iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit, cum id ipsa justitia persuadeat, ab eo hoc recognosci, qui evocandi personas sua interesse crediderit; l. *Eos*, 6, § 2, C. *De appellat.* Vers, 1310, eod. l. XXXV, tit. 7, cap. 1. *Vid.* tit. D. *De his quæ intestam. del.* et lege versu 1311: Εἰ δ' οὐχ, ἐῤῥώσθω εἰ δ' ἄλλως, ἔῤῥωται. Vers. 1312 *et seqq.*, ibid. tit. 12 Περὶ αἱρετικῶν ἐνστάσεων.

Vers. 1319. Lib. XXXVI *Basil.*, tit. 1 Περὶ κωδικίλλου.

Vers. 1324 Lib. XXXVII, *Basilic.* tit. 7, cap. 8, ubi τοὺς λόγους ἀποδῶσι · l. *Tutor* VII, § *ult.*; D. *De adm. tut.*: *Lucius* XLVI, § 3, eod. t., ; l. I, § *ult·*; D. *De usur.* Vers. 1326, ex eod. lib. vel ex XXXVIII, quo etiam de tutorib. agitur. Si enim tutor per interpositam personam rem pupilli emerit, in ea causa est, ut emptio nullius momenti sit, l. *Pupillus* V, § 3. D. *De auct. et cons. tut.* *ut si uxor*, l. *Cum ipse tutor.* V, C. *De contrah. empt.*

Vers. 1328, lib. *Basil.* XXXIX, tit. 1 Περὶ τῆς κατὰ διαθ. μέμψ. Lege hoc versu εἰ μὲν μετὰ πρὸς τῆς κατὰ διαθ., nam quamvis instituta in officiosi accusatione, res transactione decisa sit, tamen testamentum in suo jure manet, l. *Si suspecta* XXV, § 2, D. *De inoff.*, quia privatis pactionibus, non dubium est non lædi jus cæterorum, quare nec transactione testamentum rescissum videri potest. Vers. 1331, intellige μέμψιν κατὰ διαθ., de eo accipe qui se adoptatum credidit a femina, et eam suam matrem adoptivam falso esse existimarit, l. XXIX, § *Quoniam*, D. *De inoff.*, et ita explica cap. 20, them. 4, tit. 1, h. lib. XXXIX, cum alioquin adoptatus ex imp· rescripto ad exemplum adrogati quartam habere debeat.

Vers. 1334. Ex lib. XL *Basil.*, in quo agitur περὶ διακατοχῆς. *Vid.* l. *Servus* VII, § *Impubes*; l. *Si pupillo* XI, D. *De bon. poss.* Tutor autem bonorum possessionem pupillo competentem repudiare non potest, tutori petere permissum est, non etiam repudiare, l. *Tutor* VIII, D, eod.

Vers. 1341. Hæc ascendentium, descendentium, et collateralium successio excerpta est ex Novell. 118, cap. 1 et 1; et descripta est a Leone lib. XLV *Basilic.*, tit. 3 Περὶ βαθμῶν, ubi tamen male contra parentes, vel cum ipsis, admittuntur una cum fratribus, fratrum filii, cum Novella 127 id demum introductum sit. Psellum autem vers. 1342 ita accipe, ut velit, liberis solis nullo admisso neque etiam ascendentibus, vel thiis, omnes hæreditatis partes sine divisione abundare et superesse.

Vers. 1343. Ex rescripto Adriani, atque ideo servatur donec partum ediderit, l. *Imperator* XVIII, D. *De stat. hom.*, quæ lex sine dubio scripta fuit l. XLVI. *Basil.* tit. Περὶ ἀνθρώπων ἐλευθέρων. Vers. 1345, ex eod lib. XLVI, *Basil.*, tit. 3, cap. 1. *Vid.* tit. *De rer. divis I et* D.

Vers. 1358. Affectionis gratia, neque honestæ, neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ: honestæ erga bene merentes amicos, vel necessarios; inhonestæ circa meretrices, l. *Affectionis* V, D. *De donat quæ habetur*; lib. XLVII *Basil.*, tit. 1: *Militi tamen focariæ donare non licet* l. *Si ancillam* II, C. *De donat. inter vir. et uxor.*; at hæredem institui posse arguit vetus inscriptio sepulcri Aurelii Vitalis militis (Valeria Faustina focaria et hæres ejus), pag. 1107, inscript. Grut. Focarias ad exemplum militum dixerunt sacræ militiæ cingulo cinctorum συνεισαχθείσας, de huib. Concil. prim. general.

Vers. 1352. Ultra librum XLVII non versat Psellus *Basilica*, quæ ad LX librum a Leone perducta sunt, forte quia quæ reliquis libris scripta sunt, jam hoc opere enarraverat. Illis additum εἰχονισμὸν graduum hic testatur, is ipse forsitan quem in suis institutionibus depingi voluit Justinianus, quem nobis auctor *Synopseos* invidit.

Vers. 1356. Forte hic legendum νέον νόμον, nam et illi Novellæ iambus νέον νόμον τίθησι Ῥωμανὸς ἄναξ præfixus est, est autem prior Novella de prædiis a potentioribus quovis titulo occupatis, de quo item Basilii in Porphyra nati, ambas ex editione Leunclavii lib. II. *Jur. Græco-Roman.* consule, et observationes ad earum aliam Caroli Labbæi viri eruditissimi. Nobis enim (quibus sola interpretatio in animo erat) otium id, quo inviti sine libris in patria extorres fruimur, has breves adnotationes elicuit, ne in desidiam ipsum immutaretur: quas, qualescunque sint, studiosa legum juventus, tibi enim scripsi, utiles tibi precor, et æternæ sapientiæ a quo omne donum, consecro. *Narbone Marcio. Kalend. Decemb., anno salutis* 1630.

Θεῷ δόξα καὶ χάρις.

Jam hoc opus ad umbiculum typographus perduxerat, cum beneficio R. P. Jacobi Sirmundi duo

Pselli poemata accepi, quæ sine dubio Michaeli imp. inscripta huic *Synopsi* adjuncta erant. Ubi enim vir sapientissimus leges imperatorum brevi compendio edocuit, fidei nostræ et canonum notitiam perstringens eadem brevitate eodemque stylo, eorum epitomen his versibus composuit, quorum ipsa initia aliud procul dubio legum opus eos subsequi demonstrant. Non itaque abs re me facturum putavi, si ut prelo urgente mihi licuit, vix exscriptos hos versus *Synopsi* subnecterem.

(*Pselli Opuscula de quibus hic Bosquetus,* De dogmate *et* Oblatio Nomocanonis *exstant supra col.* 811 *et* 919.)

CORNELII SIEBEN

JURISCONSULTI

SPECIMEN OBSERVATIONUM CRITICARUM IN PSELLI SYNOPSIM LEGUM.

Plurima superesse in Novellis cæterisque jurisconsultorum Græcorum reliquiis, quæ vel non intellecta ad hunc usque diem, vel corrupta leguntur, qui litteras amant. Jurisconsulti confitentur omnes. Imprimis vero Psellum in Synopsi legum, multis iisque fœdissimis deformatum vitiis deprehendi. Habuit hic libellus Bosquetum Narbonensem jurisconsultum, interpretem minime felicem. Multa, quæ remedio egebant, fugerunt ejus industriam. Non desunt quoque, quæ pro desperatis intacta reliquisse videtur. Plura præterea corrupit et ita sua versione pervertit, ut nihil minus quam cum juris nostri regulis convenire existimem. Exempla, ex pluribus quæ ad manum sunt, pauca edere decrevi, et si non displicere intelligam, auctior forte et emendatior Psellus prodibit in lucem. Quod ad capita Juris Romani attinet, de quibus hic agitur, paucis omnia indicare potius, quam pluribus illustrare volui. Repetenda ita fuissent quæ ab aliis toties scripta et repetita inveniuntur, modumque egressus in scribendo forem, quem statuerunt celeberrimi *Miscellaneorum observationum* editores.

Vers. 61. Κἂν εἴ τις ἀκριβώσαι τοιοῦτο δὴ τὸ βιβλίον,
Οὗτος ὁ νομικώτατος νομομαθὴς τυγχάνει.

Hæc inter cæteras *Institutionum* libelli laudes refert Psellus, et merito. Ut tamen metri et verborum ratio sibi constet rescribe,

Κἂν εἴ τις ἀκριβώσαιτο τοῦτο δὴ τὸ βιβλίον.

Similis fere error infra vers. 970.

Ὕστερον ἀπαρνῆσαι τὸ μὴ χρηστῶς ἐκθεῖναι.

Restitue,

Ὕστερον ἀπαρνήσαιτο μὴ χρεωστῶς ἐκθεῖναι, ubi quod Attici solent, et Latini imitantur, eleganter verbo negandi superaddita negandi particula: ex Græcis exempla afferentem videas eruditissimum Alberti in *Observat. ad Novum Testamentum*, ex Latinis ut et jurisconsultis nostris plura adduxit vir illustris et maximus nostrorum temporum jurisconsultus Bynkershoekius lib. v *Obsc.*, c. 3, quibus adde unicum, ne in re nota diutius morer, ex § 10 *Institut. de suspectis tutoribus*, ubi et Theoph. ἀπαρνεῖται μὴ, etc.

Vers. 195. Αἱ μὲν εἰσι, ὡς λέγουσι, τούτων ἀρβι-
[τραρίαι
Ὑπό τε τῆς δικαστικῆς ἤρτυνται μεσιτείας.
Ταῖς δὲ τῆς ὑπολήψεως τοῦ κρίνοντος εἰ μέλλει.

Vertit Bosquetus *sunt et illæ, quas arbitrarias vocant, quæ judiciali arbitrio instruuntur eo judicis arbitrio si velit*. Sed corrupta videntur, atque id juris regulæ et ratio constructionis suadent. Quod ipsi natura actionis vult, ut arbitraria sit, illud voluntati judicis minime committendum, et licet concederetur id, non constat ita tamen, quo ταῖς δὲ sit referendum; omnis error ex depravato εἰ μέλλει descendit, pro quo lego οὐ μέλει, εἰ, οἱ, et οὐ sæpius in hoc libello inter se commutata, atque ita sensus erit, quasdam actiones esse arbitrarias, quasdam vero nihil commune habere cum judicis arbitrio. Adde v. 574. Cæterum recte hinc Cl. Schulting: ad Glossas Nomicas ibi defendit in ἀρβιτραρία vocem ἠρτυμένη, quod ipsa constructio etiam evincere videtur.

Vers. 220. Εἴ τις ἐκ φίσκου λάβοι τι δωροῦντος βα-
[σιλέως,
Ἢ συναλλάττων πρὸς αὐτοῦ, εὐθὺς τούτου δεσπόζει,
Ἐκεῖνος δὲ ἐνάγεται μέχρι τετραετίας.

Occurrunt eadem in Attaliatæ *Synopsi* p. 45, unde hic pro πρὸς αὐτοῦ restitue πρὸς αὐτόν· hinc autem ibi lege τούτου δεσπόζει, Bosqueti versio hic obscura: ἐκεῖνος, fiscus est qui intra quadriennium a vero Domino poterit conveniri Adi. § ult. *Instit. de Usucapionibus*.

Vers. 240. Εἴ τις διάθοιτο τυχὸν τῶν ἐκστρατευο-
[μένων
Ἡ διαθήκη ἔῤῥωται εἰς ὁλόκληρον χρόνον.

Vertit Bosquetus, *Si quis testatus fuerit de castrensibus, testamentum in omne tempus valet*, male, voluit enim significare Psellus, militare testamentum valere per annum integrum etiam post missionem, et ita infra χρόνος sæpius pro anno occurret.
Vers. 259. Τέταρτον μέρος χρεωστεῖ τῷ υἱοθετηθέντι
Υἱοθετήσας τίς τινα τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.

Ergo secundum Psellum quarta divi Pii hic est quarta omnium bonorum, quam tamen infra vers. 480 facit tertiam, adeoque cum legitima videtur confundere. Unde quis forte hoc in loco quoque τὸ τρίτον rescribendum putaret. Vix tamen quid mutare auderem cum nec alii Græci hac in re sibi constent. Theoph. l. I, tit. 11, § 3, facit quartæ mentionem; idem scribit Harmenop. l. v, tit. 8, § 87, ubi pro σωτηρώδη, quod et in Parisiensi editione conspicitur, sed sensum non habet, lege σωτηρώδη. *Basilica* l. VIII, § 15, D. *De querela inofficiosi testamenti*, τὸ τρίτον habent (ubi pro υἱοποθετήσηται ὑἱοθετήσηται restitue), et Schol. tamen ad illum locum p. -45, quartum locum sibi vindicare affirmat: cujus verba cum laborare videantur, ascribam, Ἐπειδὴ ἔχει τὸ δ' ἐκ τῆς Πίου, διατάξεως (καὶ ὡς παρὰ ἀνάξίου τοῦτο ἀφαιρούμενος ἐπὶ τὸν φίσκον μετέρχεται) λέγει ὁ Οὐλπιανὸς, Προσῆκόν ἐστιν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐνὸν μὴ προσίεσθαι, τὴν δὲ ἰνοφικίοσο κινοῦντα, ἢ κἂν κινήσῃ ἡττηθῇ συγχωρεῖν τοῦτο τὸ δ' ἔχειν, etc. Vertit hæc Fabrottus, *sed quia quartam habet ex constitutione divi Pii. Ulpianus ait conveniens esse. vel non, admitti ab initio eum ad querelam inofficiosi testamenti, vel si admissus non obtinuerit, non auferri ei quartam ut indigno*, etc. Sensui hæc respondent fere, fateor,

sed verbis minime. Parenthesi inclusa forte crearunt molestias Fabrotto, quare deleto signo, et ἀφαιρούμενος in ἀφαιρούμενον mutato interrogative illa verba capi velim, ita ut Latine significent. Siquidem quartam habet ex constitutione divi Pii, num et quasi ab indigno ablata illa ad fiscum pervenit? atque ita quæstionis solutionem sequentia continebunt : τὴν ἀρχὴν quoque, ut sæpissime alibi, hic reddi commode posset, omnino. *Basilica* quoque in l. II, § 1, D. *Familiæ erciscundæ*, τὸ τρίτον hac in re habent, quamvis scholiastes ibi quartæ rursus faciat mentionem ; cæterum verba l. II, § 1 memorata, κληρονόμος ὁ ἀγαθὸς νομεὺς, sensum non habent, lege κληρονόμος ἢ ἀγαθῶν νομεὺς, ut quoque Glossæ Nomicæ bonorum possessorem definiverunt per ἀγαθῶν διακάτοχον in Βονόρουμ ποσσεσσόρις, ubi forte, pro διακάτοχον, διακατόχου legendum.

Vers. 261. Ἀτελης συγγινώσκεται μήτηρ, μὴ ἀπαιτοῦσα
Τοῦ ἀνδρὸς τελευτήσαντος, ἐπίτροπον τοῖς τέκνοις

Vertit Bosquetus : *Infamis fit mater quæ mortuo viro liberis tutorem non petat.* Sed pessime. Nec verba enim nec jura hanc interpretationem ferunt; tu verte vero : Minor veniam meretur mater non petens, viro mortuo, tutorem suis liberis. *Vid.* l. II, C. *Si adversus delictum suum*, ἀτελὴς sæpius apud jurisconsultos est minor, cui τέλειος, qui suæ ætatis dicitur, opponi solet.

Vers. 309. Τὸ διαπλασιαζόμενον ἔκ τινος ἠρνηκότος
Καταβληθὲν ἰνδέβιτον ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.

Vertit Bosquetus, *Duplum solutum ab eo qui inficiatus est, indebiti condictione non repetitur.* Sed nihil minus quam id voluit significare Psellus. Tu lege διπλασιαζόμενον, et verte : Quod duplari solet ab inficiante, indebitum solutum repeti non potest condictione : ejusque rei ratio hæc traditura viris eximiis, quia quis simplum solvendo, de duplo transegisse videtur. *Vid.* § ult. Inst. *De obligat.* Quæ quasi ex contractu, et l. IV, C. *De condictione indebiti.*

Vers. 313. Κατὰ τοῦ κλέπτου φούρτιβον, κἂν μὴ νέμηται δώσας
Τῷ ἐκπεσόντι πράγματος πουβλιάνη ἁρμόζει.

Vertit Bosquetus, *Publiciana competit ei, qui rem amisit, cum non possideat rem furtivam adversus furem*, quæ quomodo cohærant non intelligo, tu pro δώσας lege δώσεις · ας et εις enim sæpius sunt in hoc libello inter se commutata, et verte : Condictionem furtivam adversus furem, etiamsi non possideat, dabis. Ei qui rem amisit Publiciana datur. Per φούρτιβον hic intelligo φούρτιβον κονδικτίτιον. *Vid.* § ult. Intit. *De obligationibus quæ ex delicto*, et res ex regulis juris certa videtur. Πουβλιάνη autem est quæ alibi a Psello Πουβλικιάνα et recte dicitur v. 566, quam bene explicant Glossæ Nomicæ in Πουβλικιάνη. Ubi μίμησιν ἔχει δεσποτείας καὶ οὐ ψιλῆς νομῆς. Ἔστι δὲ ἡ ἀνακαλουμένη τὴν νομὴν τῷ μήπω διὰ κυριότητα δεσπόσαντι καλῇ πίστει νομῇ. Priora recte se habent et sunt ex l. VI, § 7, D. *De Publiciana in rem actione;* posteriora obscuriora sunt, pro διὰ κυριότητα alibi fere semper διὰ χρήσεως reperitur, νομὴ autem in fine ferri non potest, atque id vidit quoque summus ille Schulting ad hunc locum, qui corrigit νομῇ, ipse conjeceram νομεῖ, atque id confirmatur quoque ab Harmenopulo l. II, tit. 1, n. 70, qui hinc restituendus ; verba ejus, Πουβληκιανή ἐστιν ἡ ἀνακαλουμένη τὴν νομὴν τῷ μήπω διὰ κυριότητα καλῇ πίστει νομεῖ, sensum non habent justum, unde nec mirum versionem esse nullius momenti ; quid enim, quæso, significant hæc, *Publiciana est quæ possessionem ei revocat qui propter dominium nondum est bonæ fidei possessor?* Omnis error natus est ex omisso verbo δεσπόσαντι ante καλῇ, quo addito clara sunt quæ dicuntur.

Vers. 330. Τῷ δὲ δελφάσις ἔνοχος ὃς ἀλοίη πλαστεύων.

Vertit Bosquetus, *Legi de falsis obligatur qui variat falsum* scribens, male ; rescribe ἀλοίη et redde, convictus deprehensus. Bosquetus forte hic de verbo ἀλλοιόω cogitavit. Pro δελφάσις, hic δὲ φάλσις scribendum esse cuivis patet.

Vers. 333. Οἱ γενικοὶ τῶν εἰδικῶν ἐγκρατέστεροι νόμων.

Pro corruptis hæc habuisse Bosquetum ex versione patet. Vertit enim, *leges generales sunt potiores in judiciis*, quod tamen nec Psellus dixit, nec recte dicere potuit. Tu lege.

Οὐ γενικοὶ τῶν εἰδικῶν ἐγκρατέστεροι νόμων,

et vera sunt omnia, leges enim generales specialibus non derogant, licet sint posteriores ; *vid.* l. LXXX, D. *De reg. juris*, ibique Comment., imprimis antem magnum Bynkershoekium l. VII *Obs.*, c. 15.

Vers. 338. Πάντα τὰ ἰδιωτικὰ δημόσιον οὐ βλάπτει.

Restitue levissima mutatione, pro πάντα, πάκτα ut respiciatur ad l. XXXVIII, D. *De pactis.*

Vers. 354. Ὁπόσα δὲ μὴ ἔχουσιν ἰσχὺν κατὰ τῶν νόμων
Χωρὶς ἀποτελέσματος δοθέντα κατὰ πλάνην,
Οὐκ ἔχει ῥεπετίτιον οὐδ' εἴσπραξιν ὀπίσω.

Vertit Bosquetus, *Ex his omnibus causis, quæ jure non valuerunt aut non habuerunt effectum secuta per errorem solutione condictioni locus erit.* Verba hæc esse fateor, sunt verba enim l. LIV, D. *De condictione indebiti.* Sed nihil minus significant quam id quod Græca præ se ferunt. Unde igitur hæc versio ipsi nata, non video : nec vitium enim adesse significavit, nec remedium quæsivit ; ipse si quid video, vitium in verbis κατὰ τῶν νόμων, latere existimarem ; quare lege κατὰ τὸν νόμον, et sensus erit, *Quæcunque vim habent secundum legem, sed sine effectu* (scilicet ut peti non possunt), *per errorem soluta, non possunt repeti condictione indebiti.* Nec ita a jure aberro, cum notissimum naturalem obligationem impedire condictionem indebiti, et, si velis, *vide* l. LXIV, D. *De condictione indebiti*, l. XCIV, § 3, D. *De solution.*

Vers. 357. Χείρονα ποιεῖν αἵρεσιν γυνὴ προικὸς ἰδίας
Σαφῶς οὐκ ἔχει δύναμιν ἐν συνεστῶτος γάμῳ.

Verissima sunt hæc, et cuivis constat, mulierem constante matrimonio dotis causam non posse reddere deteriorem. *Vid.* Interp. ad tit. D. *De pactis dotalibus*, sed quid hic ἐν συνεστῶτος γάμῳ? forte ἐκ συνεστῶτος γάμου, vel quod malim ἐν συνεστῶτι γάμῳ, ut quoque est apud Schol. ad l. XXI, § 2, D. *De pactis.* Ubi eadem fere ad verbum.

Vers. 362. Ἐκδίκησιν ἐγκλήματα λαμβάνει τὴν δικαίαν.
Ἐν τόποις οἷς ἡμάρτηται, ἔνθα κρείτνων ἡ γνῶσις.

Vertit Bosquetus : *Crimina justam vindictam habent, quo loco quis deliquit de crimine cognoscitur.* Ego vertere malim deleto puncto in fine prioris versus, *Crimina juste vindicantur in locis quibus perpetrata sunt, ubi cognitio de illis facilior :* quæ tamen non sola est ratio hujus juris constituti. *Vid.* l. XXVIII, § 15, D. *De pœnis;* l. III, D. *De re militari*, et Nov. 134, C. 5.

Vers. 383. Τὴν τῶν κακῶν εἰσαγωγὴν οὐ σφίγγειμα κρὸς χρόνος.

Vertit Bosquetus *Improborum accusatio longo tempore concluditur.* Sed si hæc vera, falsa Psellus loquitur, et sibi ipsi contrarius dum infra, vers. 745, dicit :

Περαίτωσις ἐγκλήματος ὅρος εἴκοσι χρόνων.

ubi forte περαίωσις. Quis nescit crimina omnia temporis lapsu, ad summum autem spatio viginti annorum tolli, et frustra crimen majestatis parricidii et similia excipi a regula hac generali? Quare potius hic respici putarem ad Novellam 134, C. 1, ubi dicit imperator: Τὰ γὰρ κακῶς ἐπινοούμενα οὐδὲ μακρᾷ συνηθείᾳ βεβαιοῦσθαι βουλόμεθα, et recte, non enim vincit rationem consuetudo aut posteriorem legem, l. II, C. *Quæ sit longa consuetudo*, Et si quis hic σφίγγειν pro *arcere* sumi velit aut *impedire*, forte hic καλῶν pro κακῶν legendum, quæ sæpius confunduntur, et sensus fere idem erit. Conjecturæ favet, quod versus hic inter canones referatur e Novellis desumptos.

Vers. 385. Οἱ πλημμελοῦντες κόλασι, διδότωσαν δικαίως.
Φυλαττόμενον νομικῶς νομίμοις διαδόχοις
Ὧν ἔχουσιν οἱ πταίσαντες νομίμων πραγμάτων.

Vertit Bosquetus: *Qui deliquerunt dent juste reis ambitus. Legitimis successoribus servanda jura et res quæ habent delinquentes;* sed absurda sunt, ut ipse vidit quoque; quare etiam in versu 385 voluit legi οὐ πλημμελοῦντες, ex Nov. 124; φυλαττόμενον vero in versu sequenti, intactum reliquit, quod tamen nullo modo hic ferri potest. Vera scriptura horum versuum, ut constet sensus, hæc esse videtur:

Οἱ πλημμελοῦντες κόλασιν διδότωσαν δικαίως
Φυλαττομένων νομικῶς νομίμοις διαδόχοις,
Ὧν ἔχουσι οἱ πταίσαντες, νομίμων καὶ πραγμάτων.

Qui delinquunt dent juste pœnam, servatis legitime legitimis successoribus, quæ habent delinquentes, juribus et rebus. Quæ omnia si referre velis in specie ad pœnas illicitarum nuptiarum, de quibus versu præcedenti actum, inspice Nov. 12, c. 1, ubi cur Hombergius velit pro νενομισμένα γαμεῖν, quod Scrimgerus non modo, sed et *Basilica* ut et Σύνοψις *Basilicorum* habet, legere γάμον ποιεῖν νενομισμένον non video, cum et c. 3 seq. ἀθέμιτα γαγεῖν occurrat, omnibusque constet frequentissime ejusmodi adverbialiter usurpari. Si vero in genere hæc de quibusvis delinquentibus capienda putes, lege Novellam 134, c. ult., et videbis quinam publicatione bonorum sublata a Justiniano ad successionem ab intestato admittantur, Atque huc quoque respicitur versu seq. 405, ubi pro πᾶνι, παισὶν legendum esse facile cuivis liquet. Imo omnia sequentia a vers. 394 usque ad vers. 407 ad caput decimum ejusdem Novellæ pertinent, in quo recte legi γυναῖκα ταῖς προσηκούσαις ποιναῖς ὑποβαλλομένην, docuerunt Faber l. III, *Semestrium*, c. 22, et Fabrottus exercitatione 12 *ex Basilicis*, Photii *Nomocanone*, aliisque, licet vetus interpres πληγαῖς, ut ex versione patet, legisse videtur.

Vers. 428. Γυνή τις ἴσως ἄπορος ἐπὶ ἀνδρὶ εὐπόρῳ
Θανοῦσα δίχα γαμικῶν τελείως συμβολαίων
Ὡς δὲ κἂν ἄπορος ἀνὴρ ἐπὶ εὐπόρῳ θάνοι
Εἷς μόνον μέρος τέταρτον τῶν ἑαυτοῦ κτημάτων,
Ἀπὸ τοῦ ζῶντος ὁ θανὼν καλῶς κληρονομείτω.

Vertit Bosquetus; *Si viri locupletis pauper uxor non perfectis dotalibus instrumentis decedat, vel dives mulier viro pauperi superstes sit, in solam quartam demortui bonorum partem succedat superstes.* Videntur, fateor, hanc sententiam præ se ferre Græca, sed nisi corrupta dicas, stultissima sunt. Num dives enim et superstes conjux in pauperis et prius decentis bonorum quartam succedet? ipse existimo εὔπορος et ἄπορος inter se confusa esse, adeoque legendum in vers. 428.

Γυνή τις ἴσως εὔπορος ἐπὶ ἀνδρὶ ἀπόρῳ
Θανοῦσα δίχα γαμικῶν τελείως συμβολαίων,
Ὡς δὲ κἂν εὔπορος ἀνὴρ ἐπὶ ἀπόρῳ θάνοι, etc:

ita ut sensus sit: Si uxor dives viro paupere relicto decedat, vel vir dives decedat egena uxore superstite, nullis confectis dotalibus instrumentis, superstes in defuncti quartam bonorum partem succedat. Ita cohærent omnia, nec juri modo sed linguæ quoque indoli respondent, qua mori quis dicitur ἐπὶ ἀνδρὶ, παισὶ quos superstites relinquit: videatur ut cæteros scriptores cum *Basilicis* omittam, Theophil. l, III, tit. 1, § 16; atque ita quoque intelligendus Eunapius in Himerio, ubi interpres ἐπὶ θυγατρὶ δὲ τελευτᾷ male vertit *discessit e vita post filiam*, cum vertendum fuisset, *mortuus relicta filia*, adeoque licet ἐπὶ cum dativo constructum sæpius *post* significet. Vix tamen in nostro loquendi modo, id usu obtinuisse dicendum Cæterum apud alios quoque ἄπορος et εὔπορος inter se confusa videntur, similemque puto deprehendi errorem in Theophilo lib. IV, tit. 1. § 16, in fine: verba enim, ταῦτα δὲ λέγομεν εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὁλόκληρον εὔπορος ὁ γραφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης ὑπάρχοι, non cohærent cum præcedentibus, quibus dixerat, fulloni competere actionem furti, si solvendo foret, alias domini tantum interesse rem furto ablatam non esse, adeoque huic quoque soli illam ob causam delicti hujus persecutionem concedendam, atque ita subjicit recte, idem dicimus εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὁλόκληρον ἄπορος sit sartor aut fullo. Restitue igitur pro εὔπορος ἄπορος, quod confirmatur præterea ex eod. Theoph. § 16 sequenti. Εἰ δὲ ἄπορος ἦν ὁ χρησάμενος εἰς ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ τὴν φούρτι μετέφερεν. Et hæc omnia sunt juris certissimi. Simile vitium in *Basilicis* exstat tom. IV, pag. 446, ubi, pro τὸν δὲ ἄνδρα ἄπορον ὄντα καὶ μὴ ἐπιδιδόντα τὴν διὰ γάμον δωρεὰν, etc., lego, τὸν δὲ ἄνδρα εὔπορον ὄντα, etc., ut ita hæc conveniant cum Novella 53, c. 6, qua mulieri non modo, sed et viro hoc tribuitur beneficium, suadente id quoque l. XI, Cod. *De repudiis*, ad cujus exemplum imperator in mem. Novella dicit se constituere, quæ velit in mortis casu observari. Confirmat id Psellus noster quoque et Harmenop. l. V, tit. 8, § 94. Nec recte Cujacius, Rittershusius, aliique qui eos sequuntur, mutatum hoc statuunt per Novellam 117, c. 5, verbis, τὸν ἄνδρα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων τὸ τέταρτον μέρος κατὰ τὸν πρότερον ἡμῶν νόμον ἐκ τῆς οὐσίας λαμβάνειν τῆς γυναικὸς πᾶσι τρόποις κωλύομεν. Si conferantur enim et conjungantur cum præcedentibus τὴν μέντοι ἀλόγως ἐκβληθεῖσαν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἐκβολῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ περιεχόμενον τῷδε τῷ νόμῳ, facile liquet verba τὸν ἄνδρα, etc. rationem continere cur dixerit tantum imperator mulierem in casu divortii cum ea facti injuste, statim τῆς ἐκβολῆς tempore quartam accipere; silet enim de viro hic, quia arcendum omnino putat a quartæ petitione, nec enim recte petit ex causa divortii, cui causam dedit, nec tempore mortis uxoris quia matrimonium jam solutum. Quæ Psellus intra vers. 838 et sequentibus, ut et vers. 865 et 866, de quarta habet capienda a conjuge superstite si non ad secundas transeat nuptias; illustra ex Novella Leonis 22 et 106. Justiniani Novella 127, c. 3, huc non pertinet, non enim de parte omnium bonorum agit, sed donationis antenuptialis, matri concedenda μὴ εἰς δεύτερον γάμον ἐρχομένῃ· lacuna vero quæ in hoc capite exstat in verbis ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ . . . . . δεσποτείας λόγον ἑνὸς καὶ αὐτῇ παιδὸς πρόσωπον ἔχειν δόκει, ex *Basilicis* optime expletur tom. IV, p. 442: Ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ δεσποτείας τοσοῦτον, ὅσον ἡ πρὸς αὐτοὺς παῖδας ἀναλογία ποιεῖ, ἵνα κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας λόγος ἑνὸς καὶ αὐτὴ παιδὸς πρόσωπον, ἔχειν δοκῇ. Quem miror locum non notasse eruditissimum Rombergium. Similia invenisse veterem interpretem cuivis inspicienti patebit,

Vers. 462. Ἀδουλτερίης ὄνομα κεῖται περὶ μοιχείας

Καὶ θαύμασον τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνοματοθέτου,
Ὁ Ἰταλὸς τὴν νόθευσιν καλεῖ πως ἀδουλτέραν,
Ἔνθεν γοῦν καθωνόμασται, τὸ στρῶπτον τῆς μοι- [χείας,
Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις καὶ παραχάραξίς τις.

Quid velit hic auctor, satis constat, et unicum, quod mihi hic difficultatem creat, est illud, τὸ στρῶπτον τῆς μοιχείας. στρῶπτον, sive potius στρούπτον, idem quod stuprum atque sæpius in genere quamvis πορνείαν significat, ita ut adulterium comprehendat etiam, quomodo et in lege Julia pro adulterio stuprum aliquando usurpatur. Quid igitur hic stuprum adulterii? quare, nisi eodem forte modo, quo crimen adulterii, et similia, id defendere velis, vide num non rescribendum hoc loco sit.

Ἔνθεν γοῦν κατωνόμασται τὸ στρῶπτον, τῆς μοι [κοίτης
Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις καὶ παραχάραξίς τις.

Μοί ita sæpius apud nostrum abundare videtur vers. 354 et 963, et optime conveniunt ista quæ in Glossis Nomicis in voce Ἀδουλτέρις in fine habentur: quarum principium memorato loco est obscurissimum. Verba sunt: Ἀδουλτέρις ὁ νόμος ὑπὸ Αὐγούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου νόμου φυλαττόμενος· κινεῖ δὲ περὶ μοιχείας καὶ στρόπτου. Καὶ ἡ μὲν μοιχεία ἐστὶν ἐπὶ τῶν γαμουμένων· τὸ δὲ στρόπτον ἐπὶ παρθένων, καὶ χηρῶν, καὶ παίδων ἀῤῥένων κινεῖται. Quæ Bosquetus ad hunc locum tentavit recte refellit maximus Schultingius, qui conjicit legendum esse Ἀδουλτέρις ὁ νόμος ὑπὸ Αὐγούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου ὄνομα φυλαττόμενος. Favent ingeniosissimæ conjecturæ plura; sed si recipere velis, lege in sequentibus quoque pro κινεῖ, κινεῖται, aut vix cum præcedentibus cohærebunt: quo enim referes illud, κινεῖ δὲ? νόμος non κινεῖν sed κινεῖσθαι dicitur, ut infra vers. 93, 543, 613, 623, et apud alios frequentissime occurrit. Mihi incidit aliquando, restituto κινεῖται, quæ præcedunt non esse tentanda, sed respexisse autorem ad l. I et l. II, D. *Ad legem Juliani de adulteriis*, quarum verba, *Hæc lex lata est a divo Augusto, ex lege Julia servatur*, etc., ut sensus sit Glossarum: Lex de adulteriis lata est quidem a divo Augusto, sed ex lege Julia servata; intenditur vero de adulterio et stupro: adeoque error hic Auctoris, non vero alterius scribentis vitio tribuendus videtur; cui Auctori quoque ascribenda sunt quæ habentur in Ἀκουΐλλιος ἀγωγὴ κινουμένη κατὰ τοῦ ὑπερθεμένου δοῦναι τὸ καταλειφέν. Vid. Psellus vers. 477, cum in Aquiliam legem, ut vir egregius optime animadvertit, alias minime conveniant. Differentia quæ inter στούπρον et μοιχείαν hic traditur etiam in Glossis docetur in voce φθορὰ, atque res nota est. Tu vide num recte hic legatur τὸ δὲ στρόπτον ἐπὶ παρθένων, etc., κινεῖται· forte enim γίνεται erit restituendum.

Vers. 512. Ἐντὸς μὲν χρόνου ἔσωθεν τετραπλοῦν ἀπαι- [τοῦσα.

Verissima sunt hæc de actione vi bonorum, raptorum, sed quid ἐντὸς χρόνου ἔσωθεν? num pro ἐντὸς πάντως rescribendum, ut infra vers. 690, aut potius ἑνὸς, ut vers. 585? quod malim. Idem docetur infra vers. 703 de tempore hujus actionis, et, ut constat, vere: cum omnes plerumque prætoriæ pœnales anno finiantur. Nec obstant vers. 767 et sequentes:

Οὔτε περὶ ἁρπαγῆς κινήτων ἣν οἱ Λατῖνοι
Οὕτω κατωνομάκασι βῖ βονόρουμ ῥαπτόρουμ
Ἐτῶν πλέον τριάκοντα εἰς ἀγωγὴν ἰσχύει.

Petita sunt hæc ex l. un. § I, C. *De annali exceptione*, et quivis facile videt non esse intelligenda de actione nostra pœnali, sed de ipsa rei raptæ persecutione quæ etiam ultra annum dabitur. In vers. 767 lege, Οὔτε ἡ περὶ ἁρπαγῆς κινητῶν, ἣν Λατῖνοι.

Vers. 525. Ἡ περὶ δόλου δέ ἐστι ποίνη καὶ ποιναλία.
Δίδοται καῦσα κόγνιτα, ἔστι περσοναλία,
Ἐν τοῖς δυσὶ δ' ἐνιαυτοῖς ἄρχεται καὶ πληροῦται.
Ἄλλης δ' ὑπούσης ἀγωγῆς οὐ κινεῖς τὴν δὲ δόλῳ.

Quod ad jus attinet, quæ dicuntur hic verissima sunt, et eadem infra vers. 704 et 1143; verba autem vers. 525 mihi suspecta, et rescribendum forte

Ἡ περὶ δόλου δέ ἐστιν αὐτὴ καὶ ποιναλία

Vid. supra vers. 501, ubi eadem fere loquendi ratio. In sequentibus vers., pro ἄρχηται, ἄρχεται repone. Junge cum his Glossas Nomicas in voce δὲ δόλῳ μάλῳ, ubi recte ratio traditur et æquitas actionis de dolo ex l. I, D. *De dolo malo*, sed verba, Ἵνα μήτε οὗτοι κερδαίνωσιν ἐκ τῆς οἰκείας κακίας, μήτε οἱ ἀπαιτούμενοι βλάπτωνται ἐκ τῆς οἰκείας ἁπλότητος· οὕτως δὲ τὸν δόλον ὁρίσατο Λαβεών, ἔστι δὲ πρῶτος δόλος κακοποίησις λαθραία ἐν προσποιήσει τῶν βελτιόνων τὸ πλησίον προσφερομένη· δεύτερος δόλος ἐστὶ πᾶσα κακουργία, καὶ ἀπάτη, καὶ μηχανὴ πρὸς περιγραφὴν, ἑτέρου γινομένη. Celeber. Schulting. βλάπτωνται et τῷ πλησίον legendum monet. Ego plura quoque hic laborare existimo. Pro ἀπαιτούμενοι et ἀπατώμενοι, agitur enim de læsis danda actione non exceptione; præterea non intelligo hic quid sit πρῶτος δόλος, quis δεύτερος, quare ex memorata l. I, § 2, si liberiori conjecturæ locus detur, legerem, Οὕτως δὲ τὸν δόλον ὁρίσατο Σέρβιος καὶ Λαβεών· ἔστι δὲ πρώτῳ, sc. Σερβίῳ, δόλος, etc.; δευτέρῳ, sc. Labeoni, δόλος ἐστί, atque ita omnia cohærent, et optime cum l. I, § 2, D. *De dolo malo conveniunt*, quam præter Huberum, Scultingium aliosque plures, optime explicuit vir in jurisprudentia nostra celeberrimus Nood *De forma emendandi doli mali cap.* 2.

Vers. 548. Τυχὸν γὰρ ἔμελλέ τις πλεῖν πλοῦν ἐπι- [κινδυνώδη,
Καὶ δεδωκέτω χρήματα τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου·
Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγὰς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου
Δεσπότης πάλιν πέφυκε τῶν γε δεδωρημένων
Ὁ δὴ λαβὼν τὴν δωρεὰν φυσικὴν νομὴν ἔχει.

Hæc vertit Bosquetus: *Si quis enim periculosam navigationem ingressurus metu mortis det pecunias, et dimittat res datas, qui metu donat dominus earum remanet, qui vero donum cepit naturalem possessionem consequitur*, sed pessime. Omnis oritur error ex corruptis versibus 549 et 550, quos ita restitue:

Καὶ δεδωκε τὰ χρήματα τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου,
Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγεὶς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου.

atque ita sensus erit: Forte aliquis voluit ingredi periculosam navigationem, dedit vero alicui res mortis timore; si liberatus ab illo timore qui dedit, dominus rursus fit rerum donatarum, et ille qui accepit res donatas, naturalem illarum rerum possessionem habet. Hausta hæc videntur ex l. XXIX, D. *De donationibus mortis causa*, ubi Ulpianus, cessante periculo, ratione cujus quid datum, rei vindicationem concedendam esse existimat; *Basilica* in l. XXIX, mem. laborant: pro ὑγιανῇ quod sensum non habet lege ὑγιάνῃ quod vero infra vers. 1233 et seq. scribit Psellus,

Ὁ μόρτις καῦσα δωρεὰν πρός τινα πεπραγμένος
Ῥωσθεὶς ἀναλαμβάνεται τὸ δοθὲν παραυτίκα,
Μετὰ καρπῶν, καὶ τοκετῶν, καὶ τῶν ἐπηυξημένων.

Refer ad l. XII D. *De condictione causa data non secuta*, quo donatori condictio permittitur ad rem donatam cum fructibus, partu aliisque incrementis petendam. Videtur hac in re Sabinianorum et Proculianorum fuisse dissensus et utriusque scholæ sententiam deinde putat Cujacius conjunctam fuisse ad l. XXIII, D. *De mortis causa donat*; sed latius id forte alio tempore pertractabo

nunc aliud agitur. Glossæ Nomicæ in ἡ δονατζιόνιοος cl. Schultingio recte corruptæ videntur, et optime vir magnus conjecit verba μήτε καταστρέφεσθαι τὸ δωροώμενον loco suo plane dimota esse; ut tamen cohærere possint, forte et plura alia omissa dicenda sunt, et vide num totus locus sit ita legendus: Αἱ μὲν ἰντερβίβους ἤγουν ἐν ζωῇ ὥστε ἀπεντεῦθεν ἤδυ ἔχειν τὸν λαβόντα μήτι καταστρέφεσθαι τὸ δωρούμενον, aut, si minori molimine uti velis lege: Ἤγουν ἐν ζωῇ, ἀπεντεῦθεν ἤδη, μήτε καταστρέφεσθαι τὸ δωρούμενον.

Vers. 555. Ἡ δὲ ἰνοφικίοσο ἡ διαθήκης μέμφις
Εἰσαγωγὴ πρὸς ἀγωγὴν, οὐκ ἀγωγὴ τυγχάνει.

Pro μέμφις lege μέμψις, et quod ad rem attinet, nota Psellum hic cum illis facere, qui querelam inofficiosi testamenti distinguunt ab ipsa petitione hæreditatis, idem fere scribunt Glossæ Nomicæ in ἡ ἰνοφικίοσο, ubi in verbis οὐκ ἐστιν διαθήκης, ἀλλ' αἰτία ἐστὶν ἀγωγῶν, dele διαθήκης incuria librarii repetitum propter præcedentem ejusmodi vocem, aut, si id nolis, rescribe ἀγωγὴ κατὰ διαθήκης κατὰ enim hic omissum intelligere minus placet. Sequentia, καὶ ἀπόδειξις τοῦ δέοντος κινεῖν τὸν γραφέντα κληρονόμον, etiam non intelligo, nisi δεόντως rescribere velis, quod habet quoque Scholiast. *Basil.* tom. V, pag. 222, ubi eadem fere ad verbum cum Psello aliisque Græcis faciunt etiam plures jurisconsulti nostrorum temporum, quorum tamen sententia videtur minus verosimilis, ut optime Vinnius, Averanius, aliique ostenderunt. Concedimus Grævis scripturam testatoris esse causam hæreditatis, non hæreditatis petitionem; sed quid inde? Ergo, ut recte infertur ex dictis, testamentum inofficiosum est causa querelæ non ipsa querela, atque id omnes confitemur, ipsamque tamen querelam, esse petitionem hæreditatis ex causa inofficiosi testamenti summo jure existimamus; sed hæc alterius sunt loci.

Vers. 671. Ἑβδόμης ὥρας δ' ἄρχεται νυκτὸς καὶ [μέχρι ἕκτης
Νυκτὸς τῆς ἄλλης ἀκριβῶς τὴν περαίωσιν ἔχει.

Vertit Bosquetus: *A septima noctis hora dies incipit, et usque ad sextam alterius noctis exacte transit*, adeoque putat hic Psellum in numero errare. Ego potius scripturæ vitium hic adesse putarem, atque id suadet etiam ipsa verborum constructio: quid enim ἄρχεται ἑβδόμης ὥρας? Vide igitur num legendum:

Ἕκτης ἡμέρα δ' ἄρχεται νυκτὸς, καὶ μέχρι ἕκτης, etc.

Adde l. VIII, D. *De feriis*; l. V, D. *Qui testamenta facere possunt*; Eustath. de temporum intervallis p. 209.

Vers. 734. Ταῖς μὲν θηλείαις δώδεκα εἰς ἐφηβίαν [χρόνους·
Οἱ δὲ τεσσαρεσκαίδεκα τοῖς ἄρρεσι κριττέοι.

Aut χρόνοι videtur in versu 734 legendum, aut, pro δώδεκα δίδωκα, assignarat enim jam. 15 annos puellis vers. 730.

Vers. 792, Εἰ δ' ὅθαν ἐγέννησε παῖδας ἐν βίῳ δύο,
Οὐδ' ἑνὸς ἐμνημόνευσε ποιήσας διαθήκην,
Ἕκαστος ἕκτον λήψεται πραγμάτων τῶν πατρικῶν.

De Falcidia agens hæc scribit Psellus, sed in versione, a Bosqueto neglecta, cujus rei causam non video; versus 792 est corruptus; quid enim illa εἰδ' ὅθαν? tu rescribe ex Attaliat, *Synopsi* p. 33, εἰδ' ὁ θανὼν, etc. Attaliat. autem hinc redde duos versus 794 et 796 in vers, 797:

Δωδέκατον δ' εἰς τέσσαρες τυγχάνουσιν οἱ παῖδες,

Restitue δωδέκατον δ' εἰ τέσσαρες. Glossæ quoque Nomicæ. in voce Φαλκίδιος, laborant. Verba sunt: Φαλκίδιος λέγεται παρά τῶν νόμων (num νομικῶν) ὅταν ἐκ κοινοῦ τινος πράγματος εἰς ὃ μετέχουσι πολλοὶ μέρος τι τούτων, ἕκαστος τῶν μετοχόντων εἰς αὐτὸ δίδοται· ὃ συνήθειαν οἱ κοινοὶ ἔχουσι μερίδα καλεῖ. Cl. Schultingius hic ἑκάστῳ legi vult, atque ita quoque exstat apud Harmenop. p. 399, ubi omnia fere ad verbum; in sequentibus autem reponendum existimat, ὃ συνήθειαν οἱ κοινωνοὶ ἔχουσι μερίδα φαλκιδίαν καλεῖν; sed forte minus bene. Ὃν pro ὃ etiam Schol. Harmenop. hinc restituo, nec ad μέρος sed ad φαλκίδιος, puto referendum. Sequentium autem verborum videtur hic sensus esse, quod φαλκίδιον vocant Jurisconsulti, illud κοινῶς μερίδα appellari. An accurata sit hæc Falcidiæ descriptio nunc non quærimus. Cæterum apud Harmenop. quoque παρὰ τῷ νόμῳ tegitur, et, pro δίδοται, διδῶται.

Vers. 869. Ἑξαετοῦς οὐ γίνεται μνηστεία κατὰ [νόμους,

Recte id scribitur a Psello; non enim minor debet esse sponsa quam septem annis, l. XIV, D. *De sponsalibus*. Eadem habet Attaliat. in *Synopsi* pag. 23, quem hinc restitue.

Vers. 874. Ἡ περὶ παρακαταθήκης τε καὶ ἁρπαγῆς [βιαίας,

Corrige, ut versus sit 15 syllabarum,
Ἡ περὶ παραθήκης τε καὶ ἁρπαγῆς βιαίας,
ut supra versu 520, ubi malim quoque legi ἡδὲ δεποσίτης, et in vers. 522 pro τόκος et συγχήσεως τόκους et συγχρήσεως. Cæterum frequentissime alias depositum παρακαταθήκη dicitur, ut in l. XXXVII, § 5, D. *De leg.*, ubi quædam editiones male divisis vocibus παρὰ καταθήκην, fefellit forte quosdam, omissum εἰς ut ita sæpius apud Græcos εἰς παραθήκην, vel ἐν παραθήκῃ, vel παραθήκης λόγῳ λαμβάνειν.

Vers. 913. Εἰσὶ δ' ἕτερα δάνεια τῶν μεταγενεστέ- [ρων
Τὴν δύναμιν κινήσαντα τῆς προικὸς παραδόξως
Ὁποῖον τὸ διδόμενον ἀκοντισταῖς τοῖς πρώτοις
Καὶ τὸ προφάσει δανεισθὲν στρατείας κινουμένης.

Sequitur hic Psellus illorum sententiam, qui in concursu creditorum primum præ omnibus locum concedunt fisco ex causa primipilari, l. III, D. *De primipilo*: secundum ei qui in militiam emendam credidit; tertium denique uxori ratione rerum dotalium, Nov. 97, c. 4; nec desunt hodie qui idem cum Psello sentiunt; utrum bene an male hic non examinabo, id modo nunc monitum velim in vers. 914, pro κινήσαντα forte rescribendum esse νικήσαντα, ut ita νικᾷν sæpius a nostris usurpatur et a Psello vers. 919 seq. Præterea in versu 916 nescio qui velit στρατείας κινουμένης, tu vide num ὠνουμένης sit legendum. Quid δάνειον et quomodo aliquando differat a voce χρέος, aliquando autem eodem comprehendatur, *vid.* Glossæ Nomicæ in χρέος, ubi verba καὶ τὸ ἀπὸ λεγάτου καὶ ἀπὸ διαθήκης mihi corrupta videntur, quod enim ex causa legati illud ex testamento deberi certissimum: habet tamen et Harmenopul. pag. 236, ἀπὸ διαθήκης, sed nihilominus utroque loco legi malim, pro ἀπὸ διαθήκης ἀπὸ καταδίκης ex Attaliat. *Synopsi* p. 18. Cæterum huc refer l. X et XI, D. *De V. signification.* Ex quarum posteriore Schulting., ad vocem δανειστὴς pro χρεώμενος, recte χρεωστούμενος legit, ut quoque apud Psellum legitur vers. 890:

Πᾶς γὰρ ὁ χρεωστουμενος ἐξ οἱασοῦν αἰτίας
Ἐκ νόμου δανειστής ἐστι τοῦ κεχρωστημένου.

Vers. 922. Καὶ ὅσοι κατεκρίθησαν ἐν τοῖς δικαστη- [ρίοις,
Ὡς συκοφάνται μὲν μοιχοὶ ἢ κλοπὴν εἰργασμένον.

Referuntur hi a Psello inter testes qui a testimonio omnino arcentur, adeoque cum illis sentire videtur qui infamibus in genere testandi denegant facultatem, quod tamen falsissimum esse putant Duarenus, Donellus, aliique magni nominis Jurisconsulti, arg. l. III, § 5, l. XIII. D. *De testibus*. De

adulterii damnato agit l. xiv, D. *De testibus*, ad quam *Basil.* Scholiastes p. 553, notat intelligendam esse de damnato, cujus verba, cum corrupta putem, ascribam et emendabo : Οὐχ ἀμφιβαλλόμενος ἀλλ' ὁ πρὸς τῆς ὑπογραφῆς καὶ μαρτυρίας κατηγορηθεὶς καὶ καταδικασθείς · quæ vertit Fabrottus, *Non de quo dubitetur, sed qui accusatore subscribente in crimen et testibus datis accusatus et damnatus :* sed nihil minus voluit dicere Scholiastes. Fefellit Fabrottum corruptum πρός· quod muta in πρό, atque ita sensus verborum erit. Non de quo dubitetur, sed qui antequam subscripserit nomen testamento et testis officio functis, fuerit accusatus et damnatus. Certissimam hanc emendationem dices si cogites in l. xiv memorata quæsitum fuisse an adulterii damnatus possit esse testis in testamento. Πρός et πρό sæpissime inter se commutata esse omnes norunt.

Vers. 924. Οὐχ ἔστι μάρτυς ἄνηβος οὐδὲ τῶν γυ-
[ναικῶν τις
Εἰ δ'ὲ στι τὸ γενόμενον μὴ δυνάμενον θέαν
'Ανδρικὸν καταδέξασθαι γυναῖκες μαρτυροῦσιν·

Secundum jus civile hæc falsa sunt, extra testamentum enim et codicillos forte, mulieres dibendi testimonii jus habere patet ex l. xviii, D. *De testibus*. Leonis autem Novella 48 mulieres remotas esse a testimonii dictione constat, ad quam igitur hic respicitur ; adduxit illam quoque Schol. *Basil.* ad tit. *De testibus* p. 545 et 557, in quo posteriore loco corrupta verba, 'Επὶ δὲ τοκετῶν καὶ εἰ τι ἕτερόν ἐστιν ὃ μόντην θηλέω ὄψις ὁρᾷ corrige et lege ὃ μόνη θηλείων ὄψις ὁρᾷ. Eadem docet Attaliat. in *Synopsi* p. 15, καὶ παῖδες κατὰ γονέων μαρτυρεῖν κωλύονται καὶ γονεῖς κατὰ παίδων, καὶ γυναῖκες πλὴν βαλανείου καὶ λογείας ἔνθα ἄνδρες εἰσελθεῖν οὐ δύνανται. In verbis πλὴν βαλανείου καὶ λογείας, videtur latere vitium. Leunclavius legit πλὴν βαλανείου καὶ ἐν τόποις, male ; tu lege πλὴν βαλανείου καὶ λοχείας ; apud Harmenop. hinc, pro βία, recte θέα legendum esse monstrat Bosquet. ad hunc locum.

Vers. 927. Καὶ δοῦλος ἔτι μαρτυρεῖ ἐν σπάνη τῶν
[μαρτύρων.

Res vera est, ut constat ex l. vii, D. *De testibus :* sed quid hic ἐν σπάνη ? tu lege ἐν σπάνει, facillima mutatione ; η enim et ει sæpissime confunduntur

Vers. 936. Τοῦ δ' ἄλλους ἀναγκάσειας μαρτυρεῖν
[ἀκουσίως,
Καὶ μᾶλλον εἰ τυγχάνων τις τῶν καταδεεστέρων
Πρὸς ἄνδρα δίκην ἔλαχε τῶν ἐπὶ δυναστείαις,
Κἀντεῦθεν ὑποκλάζουσι τῷ φόβῳ τοῦ δυνάστου
Καὶ τοῦ πένητος οἱ μάρτυρες, τότε γὰρ καὶ πρὸς
[βίαν
Εἰς μαρτυρίαν ἕλκοντα καὶ τ' ἀληθὲς τιθέναι.

In versu 933 lege τοὺς δ' ἄλλους, et in vers. 937 lege τοῦ πένητος, deleto καί. Sed quid in vers. 936 ὑποκλάζουσι notat ? Habet idem Attaliat. *Synopsis* p. 15 . Bosquetus corrigit ὑποσχολάζουσι · quod tamen minus placet. Legendum forte ὑποσκάζουσι, atque ita fidem vacillantem l. i, pr. D. *De testibus*, Schol. ad illum locum vertit σκάζουσαν πίστιν· locum integrum ascribam cum corruptus videtur, τῶν μαρτύρων ἡ χρῆσις συνεχής τε καὶ ἀναγκαῖα τὴν ἐξ 'Ελλήνων μάλιστα, χρὴ δὲ προσλαμβάνεσθαι καὶ ἀπαιτεῖν μάρτυρας ὧν οὐκ ἔστι σκάζουσαν τὴν εὑρεῖν ἤτοι τὴν μαρτυρίαν. Nescio quid hic illa ἐξ 'Ελλήνων μάλιστα, adeoque vide num rescribendum ἐξ ἀρρένων μάλιστα. Mulieres enim testes esse prohibebantur. Nov. 48 Leonis supra memorata. Cæterum quæ Psellus hic docet. habet quoque Schol. *Basil.* ad tit *De testibus* pag. 574, ubi, quod hic ὑποσκάζειν esse puto, significatur per ἀναποδίζειν.

Vers. 942. 'Επὶ δὲ καταθέσεως πέντε μάρτυρας δέ-
[χου.
Τὰς δέ γ' ἐκ τοῦ παρήκοντος ἀθέτει μαρτυρίας.

Vertit hæc Bosquetus : *Super deposito quinque testes exhibeto testimonia vero convenienter rejiciuntur.* pessime Κατάθεσις in Novellis aliisque Græcis est confessio, cautio, depositio, atque hic quoque significat confessionem debitoris, qui si sine scriptura confiteatur debitum, confessio nullius momenti habetur, nisi quinque testibus specialiter rogatis ut confessioni interesse velint, confirmari possit, adeoque sensus erit verborum vers. 942. Super confessione debitoris adhibe quinque testes, sequentem autem verte, In transitu, aut, a transeunte sumpta testimonia rejice, atque ita omnia conveniunt verbis et sententiæ Nov. 90, c. 2 et 3 apud quem, pro ἀκούσει, ἀκούσοι et ὀφείλειν τῷδε ex Nov. memorata legendum esse vix opus est ut moneatur. Cæterum ex Novellæ ejusdem c.2 explicandi quoque versus sequentes.

Vers. 948. Εἰ μήγε πέντε μάρτυρες εἴποιεῖν παρα-
[χθέντες.
'Ως γέγονεν ἀπόδειξις τοῦ κεχρεωστημένου.
"Η τούτων κατ' ἐνώπιον ὁ δανειστὴς ἐξείποι
'Απολαβεῖν τὸ ἴδιον χρέος ἐκ τοῦ χρεώστου.

Bosquetus vertit : *Nisi quinque testes producti dixerint securitatem debitori fuisse conscriptam et ipsis præsentibus dixisse creditorem se a debitore proprium debitum accipere* : male ; nec sufficiunt quinque testes a debitore producti, sed longe plura præter numerum requiruntur ut inspicienti Novellam patebit : verto igitur, Nisi quinque testes dicant se accersitos fuisse cum apocha fieret, aut Nisi coram illis creditor dixerit accepisse se debitum a debitore. Idem fere dicit Harmen. l. i, tit. 6, n, 3 : Οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ χρεῶν ἐγγράφων εἰπάτωσαν ὡς τῇ καταβολῇ παρῆσαν ἢ ἐπ' αὐτοῖς νομίμως κατέθετο ἐπὶ· τούτῳ μόνῳ προσκληθέντες δηλονότι, ἐὰν ὦσι πέντε τὸν ἀριθμόν. Vertuntur hæc, Qui de perscriptis debitis testimonium ferunt dicant se solutioni interfuisse, aut legitime alioqui ipsis debitis esse satisfactum, etc. : quæ posteriora minus Græco textui convenire videntur. Tu verte, Dicant se solutioni interfuisse, aut coram illis creditorem legitime confessum fuisse sibi solutionem esse factam, et si κατέθετο passive sumi nolis, κατετίθετο forte legendum.

Vers. 996, Οὐχ οὖν τὴν κομβεντίονα εἰς τρία ταῦτα
[τέμνε
Πουβλίκαν λεγίτιμάν τε καὶ τὴν ἰουρισγεντίαν

Bosquetus in vers. 997 delet οὐχ. et dicit manifeste abundare, sed male, adesse debet, et cum οὖν jungendum. Postulat id meri ratio et quis nescit οὐκοῦν igitur significare. Atque ita recte ex præcedentibus hic colligit Psellus, conventionis, cum in privatam dividatur et publicam, privata autem sit legitima vel juris gentium tres species optime constitui publicam legitimam et juris gentium.

Vers. 1250. Τὸν γάμον ἡ διάθεσις τελεῖ ἡ ἀμοιβαία,
Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικώων συμβολαίων,
Εἰ μὴ πρωτοσπαθάριος, ἢ πλέον τις τυγχάνει.

Miror hunc locum a Bosqueto inemendatum relictum : tu corrige et lege : Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικώων συμβολαίων, atque hinc corrige Attaliat. in *Synopsi* p. 23, ubi pro τῶν γάμων ἡ ἀθέτησις τελεῖ ἀμοιβαία, restitue τὸν γάμον ἡ διάθεσις, etc. Dunt autem hausta hæc ex Novella 22, c. 3, et 117, c. 4. Verba Nov, 22, c. 3, referuntur in *Basilicis* tom, IV, p. 255 ubi quod additum ἀεὶ haustum est ex Nov. 117, c. 4. Eadem fere retulit Psellus supra vers. 375 et 376.

Γάμος δ' ἐκ διαθέσεως συνίσταται καὶ μόνης,
Κἂν μὴ προβῶσι γαμικὰ συμβόλαια πρὸς ταύτης,
rescribe, πρὸ ταύτης

Vers. 1266. Τῶν ἀναγκαίων πέφυκεν ὁ μόλος τῆς
[θαλάσσης,

Ποιῆσαί τε νεόφυτα ἄμπελόν τε καὶ δένδρα,
Ἐπί τε χρησιμότητι ἀγροῦ σπερματοθήκας.

Vid. l. I et III, *De impensis* in res dotales factis unde forte hic, pro ἄμπελον legendum ἀμπέλων.

Vers. 1269. Διακέρδα τὰ πράττοντα βελτίονα τὸν [προῖκα,
Ὁποῖεν τὸν νεόφυτον ἢ τὸ ἀρτοκοπεῖον,
Ἃ προῖκα οὐ μειοῦσι μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀπαιτοῦνται,
Περὶ τὰ δαπανήματα τὰ τέρψιν ἐμποιοῦντα.

Vertit Bosquetus: *Utiles meliorem dotem faciunt, quales sunt Novellata et pistrinum, quæ dotem quidem non minuunt, tamen repetuntur: idem circa voluptuarias.* Sed posteriora sunt falsissima, constat enim maritum non repetere impensas voluptuarias. sed tollere tantum quod factum est, quatenus id fieri possit sine rei detrimento l. IX et XI pr, D. *De impensis in res dotales factis.* quare et Bosquetus suspicatus laborare vers. 1272, nihil tamen attulit quo restituatur; tu rescribe ex l. VII, D. tit mem. Περιττὰ pro περὶ τά, in versu autem 1269, pro διακέρδα, διὰ κέρδη, ex l. V, § 2, D. eod., ut διὰ κέρδος, l. I, D. eod., quæ alibi ἐπωφελῆ dicuntur.

Vers. 1273. Μηδεὶς κατὰ τῆς γυναικὸς κλοπῆς κι- [νείτω δίκην,
Ἀφαίρεσιν, κινείτω δὲ τῶν κλαπέντων πραγμάτων.

Vertit Bosquetus: *Nemo contra uxorem furti actionem moveat, sed rerum amotarum;* ego posteriora veterum potius. Sed condictionem moveat rerum furto ablatarum: actio enim rerum amotarum non semper locum habet, sed tunc demum cum divortii causa res subrepta fuerit et divortium secutum l. XXV, D. *De actione rerum amotarum:* quod docet quoque Schol. *Bas.* ad h. t. p. 438 in fine et in initio sequentis p. 439, ubi in verbis, Δύναται κατὰ τὴν ῥέρουμ ἀμοτάρουμ ἔχων κατ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ καὶ κονδικτίκιον facile vides κατά in καί esse mutandum, quæ sæpius inter se sunt confusa: et in sequentibus ἄρχεται μὲν ἡ ῥέρουμ ἀμοτάρουμ, τὸν δὲ κονδικτίκιον δύναται κινεῖν κατ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἄρχεται, quoque vitiosum; rescribe εἴργεται, vel. quod malim, ἀργεῖ; cæterum in Psello nescio num bene se habeant ἀφαίρεσιν κινείτω· mallem ἀπαίτησιν κινείτω, atque eodem modo in Glossis Nomicis in κονδικτίτζιος ῥέρουμ ἀμοτάρουμ, pro ἤγουν ἀφαίρεσις legerem ἀπαίτησις; ἀφαίρεσις est ablatio; ἀπαίτησις, repetitio ablati, ut ita sæpius κονδικτίτζεος per ἀπαίτησιν πράγματος explicatur in iisdem Glossis, et ἀπαίτησιν κινεῖν condicere in l. XXIV, D. h. t., ubi vide num, pro τοῦ τιμήματος, sit τοῦ πράγματος legendum, cum conditio rei amotæ hoc in casu vel vindicatio ut in Pandectis legitur, a viro institui possit. Ipsa porro actio rerum amotarum plerumque dicitur ἡ περὶ ἀφαιρέσεως vel ὑφαιρέσεως πραγμάτων ἀγωγή, de eadem egit Psellus supra vers. 619 et seqq.:

Ὁ ῥέρουμ ἀμοτάρουμ δὲ κονδικτίκιος λόγος·
Ἁρμόζει δὲ καὶ γυναιξὶ κατὰ τῶν συνοικούντων,
Ἀνδρί τε κατὰ γυναικὸς κλέψαντος ἢ κλεψάσης,

ubi forte pro κλέψαντος, κλεψάντων, cum ad συνοικούντων referendum, legi debet.

Vers. 1342. Οἷς μέλη περισσεύουσι παῖδες εἰσὶν [εἰκότως.

Vertit Bosquetus: *Illi quibus partes abundant recte filii sunt.* Quod nec Græcis verbis convenit, nec quid significet intelligo: non capio etiam quæ in notis scribit: *Psellum autem vers. 1342 ita accipe ut velit, liberis solis nullo admisso neque etiam ascendentibus vel his omnes hæreditatis partes sine divisione abundare et superesse.* Tu verte ex l. XIV, D. *De statu hominum*, quibus membra abundant recte liberi sunt, atque, ut vides, res est notissima.

Hæc pro instituti ratione sufficere visum fuit. Cæterum si quid habeant eruditi, aut in bibliotheca quadam superesse resciverint, quod facere possit ad ornandam Pselli editionem, ut id mecum communicare velint majorem in modum rogo. Atque hæc causa quoque cur nomen, quod alio tempore latere malui, specimini huic præponere non dubitabam.

ADDENDÆ VARIÆ LECTIONES.

(Ex codice P. Sirmondi.)

Vers. 18. Schol.: Τῶν γὰρ Διγέστων μέρη τὰ πρώτιστα, πρώτην τῶν πρώτων τὴν προσηγορίαν εἰσδέχεσθαι, ὅτε σύνθεσίς τις πεφυκυῖα τετράβιβλος περὶ συναλλαγμάτων, δι' ὧν τί συνίσταται ἡμέτερον τὸ πᾶν διαλέγεται.

Vers. 26. Καθάπερ εἴ τις ὀμφαλὸς τῶν ὅλων συνταγμάτων, Schol.: Ὥσπερ ἐρρωμένη μέση στιγμὴ τῶν παρ' αὐτῇ μὲν ἑλισσομένων κύκλων εἰς σταθηρότητα μεσότητος παραγίνεσθαι, τῶν δὲ ἑτέρων κύκλων τῶν ἔξωθεν περιτιθεμένων, οἷόν τι κέντρον καὶ πηδάλιον ἐπινενόηται, ἐν ᾧ οἱ ἔξωθεν κύκλοι τὴν συστροφὴν καὶ κυβέρνησιν κέκτηνται, οὕτω καὶ τῶν Διγέστων μέρος τὸ τέταρτον, καθάπερ τις ὀμφαλὸς πέφυκε, καὶ τῶν προλεχθέντων καὶ λεχθησομένων αὐτῶν μάλιστα. Ὡς γὰρ τῷ ὀμφαλῷ τὰ ἐντόσθια πάντα κεκράτηνται, καὶ οὐκ ἐῶνται ἀναμοχλεύεσθαι, οὕτω καὶ τὸ τέταρτον μέρος τῶν Διγέστων πέφυκε, καθάπερ τις ὀμφαλὸς τῶν νομικῶν διατάξεων. Καὶ γὰρ αἱ ἕτεραι καὶ παντοδαπαὶ συντάξεις, εἰ τάχα ἐπὶ τὸ εἰπεῖν τι παραγίνονται, ἀλλ' οὖν ἀποστῆναι τούτων οὐ δύνανται, etc.

Vers. 40. Μετὰ δὲ τὴν ὀκτώτομον. Schol.: Φησί, Μετὰ τὴν ὀκτωτόμον, τοῦτ' ἔστι, μετὰ τὴν ἐπιτομὴν ταύτην τὴν ὄγδοον τῶν τοῦ Πανδέκτου μερῶν ἥτις ὄγδοος οὖσα ἀπὸ τοῦ πρώτου μέρους τῶν Διγέστων μέχρις αὐτῆς οὕτως ἐπιγινώσκεται.

Vers. 43. Μέρος ἕτερον αἱ Νεαραί. Vers. 44. Συνοπτικώτατον. Vers. 45. Ἑξηκοντάτιτλον πάντας τοὺς νόμους ἔχει. Vers. 50. Οἷον πυλὶς τῶν νόμων. Vers. 53. Τὴν ἀρχαιογονίαν. Vers. 61. Κἂν εἴ τις ἀκριβώσαιτο τοῦτο δή. Vers. 63. Τὰς τροπὰς καὶ τούς, ut et vers. 65. Vers. 67. Κοινὴ συνθήκη. Vers. 68. Κώλυσιν. Vers. 75. Τὸ γὰρ λοιπὸν τὸ φυσικὸν τὸ ἐθνικὸν τυγχάνει. Vers. 76. Τὸ μὲν γὰρ τούτων φυσικὸν τρίτον τοῦ νόμου μέρος. Vers. 80. Οὐ τοῦδε καὶ τοιοῦδε. Vers. 82. Φύσεις συνάλλ. Vers. 88. Ὁ πάλιν. Vers. 90. Τοῦ βασιλέως δόγματα. Vers. 95. Ἡ ῥὲ, βέρβις, καὶ λίτερις, τέταρτον ἡ κονσέσο. Desunt deinde versus 96, 97, usque ad 105.

Vers. 107. Ἑκάστη ἡ δὲ τῶν ἐνοχῶν ἀγωγάς. Vers. 109. Πρός τινα. Vers. 112. Ἥτις βιαίων. Vers. 117. Ὡς ἤρεσε τοῖς πλείστοις. Vers. 121, Ἑκάστας. Vers. 122 Ἀσυγχύτως. Vers. 129. Ἐρεδιτάτης ἣν φασι πετίτζιο Λατῖνοι. Vers. 132. Τῆς ῥὲ ὁ Κονδικτίκιος, ἡ ἰν ῥὲμ ἡ καθόλου. Vers. 133. Ἤτοι ἐπαγγελίαι. Vers.

135. Τρίχειν. Vers. 136. Πρὸς τούτοις, et, οὗτοί δύο· Vers. 138. Ἢ δήλων ἢ ἀδήλων. Vers. 141. Ὁ κέρτοῖ ἤτοι φανερῶς, ἰνκέρτοι κεκρυμμένως. 146. Schol.: Πάλιν φημὶ σὺν τούτοις· Ἔστι καὶ ἀγωγὴ ἡ λεγομένη πρεγατορία, ἥτις εὐλόγως καὶ προσηκόντως ἐπερωτᾷ τὸν μέλλοντα ὑπεισελθεῖν τὴν κληρονομίαν, πόσον μέρος ἀπαιτεῖ τῆς κληρονομίας, πρεγατορία δὲ λέγεται Ἑλληνικῶς καθαρτικὴ, καθαίρει γὰρ καὶ φωτίζει τοὺς λόγους τοῦ ἐνάγοντος. 153. Ἔχει. 163. Ἥτις περί. 163. Ἄλλως.

Vers. 166. Μὴ γινώσκοντος. 168. Ἔοικε συναλλάγματι. deest vers. 173. Vers. 175. Τὸ δὲ κώλεγατ. Vers. 177. Τῷ ὡσανεί. Vers. 178. Πάλιν πλημμελημάνων. Vers. 181. Αἱ μέν εἰσι πραγματικαὶ, αἱ δὲ κατὰ προσώπων. 185. Τινές τε ἄλλαι ἀγωγαὶ καί τινες τῶν ἰνφάκτουμ. Et reliqui inversi sunt. 197. Οὐ μέλλει. 204. Σφαλείς. Versum 212 sequitur hic versus: Δικαιοσύνη ἐστὶ διαιρεσις τοῦ δικαίου ὡς λέλεκται· quem non esse Pselli numerus demonstrat, forte scholiastæ.

Vers. 215. Οὐ σθένει τις. Vers. 221. Πρὸς αὐτόν. 225. Οὐδὲ πιπράσκειν δύναται χωρὶς τῶν ἐπιτρόπων. 228. Καὶ υἱός, etc., omissis 231, 232. Deest 235? Vers. 236. Διαδοχῆς οὐκ ἔχουσι δίκαιον ὁλόκληρον. Vers. 245. Ἔκστασις προβάσα διαθήκην. Vers. 246. Οὐδέ τις ἐμαγκιπ.

Vers. 249. Interpretare: *Servus hæres potest quodcunque testator potuit;* explicat Schol.: Ἄνω μὲν εἴρηκεν ἄδειαν ἔχειν ἅπαντα τὸν βουλόμενον ἐνιστᾷν κληρονόμον τὸν οἰκεῖον δοῦλον, νῦν δέ φησι τὸν καταληφθέντα δοῦλον κληρονόμον, ἐκείνην ἔχειν πᾶσαν τὴν ἄδειαν ἐπὶ τὸ ζητῆσαι τὰ τῇ κληρονομίᾳ ἁρμόζοντα, οἵαν καὶ αὐτὸς ὁ διατιθέμενος κέκτηται.

Vers. 253. Τῶν ἑαυτοῦ. Vers. 260, υἱοθετήσας τις καλῶς τῶν ἑαυτοῦ. Vers. 265. ἥβης μόνης. 279, ἢ ἄλλῳ, 282, οὐδεὶς ὑποκαθίστησι. Versum 289, sequuntur 293, 294 ad 295. Vers. 291, λεγάτων ἀπαιτῶν. Vers. 292, φασὶ τοὺς κωδικέλλους. Vers. 300, εἰς τὰ τοῦ τέκνου. Vers. 304, ἀπούσης διακατοχῆς. 322, ἀδικούσης. 323, ἀγνώμων ἀντιδικῶν. 327, εἰ δ' ἄπορος. 328, ἅπας φονεύς. 332, οἱ ἴδικοὶ τῶν γενικῶν, 339, Νέος ἀποκαθίσταται ἀβλαβὴς κατὰ νόμους.

Vers. 342. Μητρὸς καὶ παίδων μεταξύ. Versum 344 sequitur versus 382, τόκος, omissis aliis. Vers. 386, φυλαττομένων. 397, μοιχευθείσης. 403, οἱ παῖδες δὲ τὸ δίμοιρον. 415, ἐν δικαστηρίοις. 417, ἄρχων προδιδότω. 420, εἴκοσι λαμβανέτω. 426. τοῦ ῥέου· 427, ἀπαιτήσει. 430, ὡς δὲ καὶ ἄπορος et θάνῃ. 431, τῶν ἐκείνου κτημάτων. 445, περὶ συγχωρήσεως. 446, τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἐν τῇ Σικ. 450, εὔχρηστα. 464, Ἰταλικοὺς τὴν νοθ. 468, σύγγονοί τε πρὸς τοῦτ. 469, λέγοις. 487, ἀτιμοῖ. Vers. 496, τὸ προτεθέν. 504, ἄλλον. Versus ultimus est: Εἰσπράττει μόνον τὸ ἁπλοῦν οὐδὲ ζητῶντι πλέον. Lege ζητεῖ.

Adde vers. 671, Harmenop. legisse ἑβδόμην.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΩΝ

EJUSDEM

AD DISCIPULOS DE ACTIONUM NOMINIBUS.

1. Cum viderim nonnullos ex vobis nomina legum quæ apud Græcos et Romanos exsistunt sciendi cupidos esse, quæ tanquam canones sunt politicis singulatim propositis, censui me de iis pauca disserere debere. In his vobis obediens, nec commiscere eas volui neque projicere promiscue, sed a primis ad secundas ordine procedere. Atticas leges præordinavi, post quas Romanas componam, non de earum latitudine disserens, sed potius de propositis nominibus quæ plerisque incerta sunt. Etsi enim Græcæ Atticis nominibus designatæ sint, tamen nisi quis earum per etymologias sensum explicaverit et propositionis causam direxerit, nunquam legentibus bene nota fient. Imitatur enim quodammodo politica ratio rudimenta disciplinarum. Quemadmodum enim apud eas sunt summæ et ultimæ chordæ, et cubi et gradus, duodecim laterum figuræ et viginti laterum, sphæræ et diametri quæ non facile aliquis noverit, nisi magistri lingua usus sit, ita et in politicis

A α'. Ὁρῶν ὑμῶν ἐνίους τὰ τῶν παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις δικῶν ὀνόματα περὶ πολλοῦ ποιουμένους εἰδέναι, ἃ δὴ καθαπερεὶ κανόνες ἑστᾶσι ταῖς κατὰ μέρος πολιτικαῖς ὑποθέσεσιν, ᾠήθην δεῖν περὶ αὐτῶν μετρίως εἰπεῖν. Κἀν τούτοις ὑμῖν χαριζόμενος, ἅμα δὲ συγχεῖν μὴ βουλόμενος μηδὲ παραβαλεῖν ἀμιγῆ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπὶ τοὺς δευτέρους καθεξῆς ἰέναι, διὰ ταῦτα δὴ τὰ Ἀττικὰ προέταξα νόμιμα, μεθ' ἃ δὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων συνθήσομαι· οὐ περὶ τοῦ πλάτους αὐτῶν μακρολογεῖν ἑλόμενος, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑποκειμένων ὀνομάτων, ἐπεὶ μηδὲ τοῖς πλείοσι δῆλα καθέστηκεν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Ἑλληνικαῖς εἴρηνται λέξεσιν, ἀλλ' εἰ μή τις αὐτῶν δι' ἐτυμολογίας, ἐν οἷς ἐγχωρεῖ, ἀναπτύξει τὸν νοῦν καὶ τὴν αἰτίαν ἐρεῖ τῆς θέσεως, οὐκ ἄν ποτε τοῖς ἀναγινώσκουσιν εὔγνωστα γένοιτο. Μεμίμηται γάρ
B πως ὁ πολιτικὸς λόγος τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν. Ὥσπερ γὰρ παρ' ἐκείναις ὑπᾶται τινὲς καὶ νῆται, καὶ κῦβοι καὶ βωμίσκοι, δωδεκάεδρά τε καὶ εἰκοσάεδρα, σφαῖραί τε καὶ διάμετροι, ἃ οὐκ ἄν τις

εὐμαρῶς γνοίη, μὴ γλώττης διδασκάλου τυχὼν, οὕτω δὴ καὶ παρὰ τοῖς ἐν πολιτείαις ζητήμασιν ἐξούλης καὶ ἐπωβελία, καὶ ἄλλ' ἄττα ὀνόματα τοῖς παρ' ἑκάσταις τῶν πολιτειῶν γνώρισμα.

β'. Πεφιλοτίμηται γὰρ νῦν ἡμῖν μὴ τὴν δικογραφίαν μόνην ἐνδείξασθαι, ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἄλλο ὄνομα παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς σύνηθες ἦν, οἷον τὰ ἀπατούρια καὶ τὰ ἀμφιδρόμια, καὶ οἱ τετραδισταί, καὶ τὸ ἐπιτελείωμα, καὶ ὁ ἀπεψηφισμένυς, τά τε ὑποφόνια, καὶ τὰ ἀνδρολήψια. καὶ ὁ Πάγος ὁ Ἄρειος, καὶ τίνες μὲν οἱ ἕνδεκα, τίνες δὲ οἱ ἐπώνυμοι, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς τοιαύτης πέφυκε τάξεως. Ἀλλὰ πρῶτόν γε περὶ τῶν δικῶν τὸν λόγον ποιήσομαι.

γ. Τὸ δὲ τῆς δίκης ὄνομά ἐστι μὲν καὶ οἷον γένος κατὰ πασῶν ἀγωγῶν ἐπίσης κατηγορούμενον, ἔστι δὲ καὶ ἰδικὸν ὑποθέσεως ὄνομα. Ἐπεὶ γὰρ τῶν ἀδικημάτων ἕκαστον ἢ δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν πέφυκεν, ἡ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἔγκλησις δίκη παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς λέγεται, καὶ τὸ τίμημα ταύτης ὁρίζονται οἱ δικάζοντες· οὐ γὰρ ἀνάγραπτόν ἐστι τὸ μέτρον, ἀλλ' οἱ διαιτῶντες πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα τὰς τιμήσεις ἢ ὑφαιροῦσιν ἢ προστιθέασιν. Ἡ δὲ γραφὴ τρόπον τινὰ πρὸς τὴν δίκην ἀντιδιέσταλται, καὶ περὶ δημοσίων ἀδικημάτων κατηγορεῖται, οἷον παραπρεσβείας, ἱεροσυλίας, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τὸ δημόσιον τὴν ἀναφορὰν ἔλαχεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ νόμων εἰσαγομένη καὶ ψηφισμάτων δίκη, γραφὴ ὁμοίως κατωνόμασται, οὐχ ἁπλῶς οὕτως, ἀλλὰ γραφὴ παρανόμων.

δ. Ἐπεὶ δὲ μὴ τηνικαῦτα ὁ νόμος ὑφήπλωτο, ἀλλὰ τῶνδε μὲν τῶν ἁμαρτημάτων περιοχαί τινες ἦσαν, τὰ δὲ οὐκ ἀνεγέγραπτο, ἡ περὶ καινοῦ τινος ἀδικήματος εἰσαγωγὴ δημοσίου ὁμοίως καὶ ἰδιωτικοῦ εἰσαγγελία κατωνομάζετο. Εἰσήγγελλον δὲ τὴν δίκην πρὸς τὴν βουλὴν οὐδένες ἄλλοι ἢ οἱ πρυτάνεις.

ε'. Εὐθύνη δὲ παρὰ ταῦτά ἐστιν ἡ κατὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἀρχόντων τῆς πόλεως ἔγκλησις. Τὰ δὲ κατὰ τούτων δικαστήρια κληροῦσιν οἱ λογισταί· κατηγορεῖ δὲ ὁ βουλόμενος, καὶ τοῖς δικασταῖς ἐφεῖται τιμᾶσθαι τοῖς ἑλοῦσιν.

ς'. Εἰ δέ τις τὸν ὑπορύττοντα δημόσιον μέταλλον ἢ δημόσιον οἶκος ἐξιδιούμενον, ἢ κακῶς ἐπιτετροπευκότα, εἰσῆγεν εἰς δικαστήριον, ὁ τοιοῦτος φαίνειν ἐλέγετο τὸν ἁλόντα· καὶ ἡ δίκη ἐντεῦθεν ἐπονομαζομένη φάσις παρωνομάζετο.

ζ. Εἰ δέ τις κατὰ νόμους ἠτίμωτο παραπρεσβευκὼς, ἢ ἡταιρηκὼς, ἢ μὴ ὠφληκὼς τῷ δημοσίῳ τὸ ὄφλημα, ἢ κατὰ τῶν μετηλλαχότων ἀδίκως ἀφιεὶς τὴν γλῶτταν, εἰς δικαστήριον ἤγετο, ἐνδείξει ὑπέκειτο· καὶ ὄνομα τῇ κατηγορίᾳ ἡ ἔνδειξις.

η'. Ἡ δὲ ἐφήγησις ἐδίδοτο κατὰ τῶν ὑποδεξαμένων τὸν φυγάδα τῆς πόλεως ἢ τῶν κεκλοφότων λαθραίως πρᾶγμα δημόσιον.

θ'. Περὶ δὲ διαψηφίσεως καὶ ἀποψηφίσεως καὶ ἐφέσεως οὕτω διαιρετέον καὶ ἑρμηνευτέον. Φυλαί τινες ἦσαν πάλαι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς καὶ φράτραι καὶ δῆμοι καὶ τριττύες, ἀφ' ὧν καὶ ὁ πρώτως ἄρξας τῆς Ῥώμης τὴν καθισταμένην παρ' αὐτοῦ πόλιν ἐκό-

A quæstionibus ejectio et epobelia, et quædam alia nomina iis qui in singulis rebus politicis versantur notissima.

2. Curavimus enim ne actionum descriptionem solummodo ostenderemus, sed et alia nomina apud Atticos usurpata, ut sunt apaturia et amphidromia et tetradistæ, et epiteleioma et apepsephismenos, et hypophonia et androlepsia, et Areopagus et quinam essent decem, quinam eponymi, et quæcunque alia hujus ordinis sunt. Sed primo de actionibus verba faciam.

3. Actionis nomen est tanquam genericum cunctis institutionibus attributum, et est proprium propositionis nomen. B Posquam enim quædam injuria sive publica, sive privata admissa est, de privatis criminatio actio apud Atticos nominatur, ejusque pœnam determinant judicantes; pœnæ enim mensura in acta publica non translata fuit sed ipsi judices pro arbitrio sive minuunt sive adaugent. Accusatio autem quodammodo ab actione distinguitur, et injuriæ publicæ occasione locum habet, ut male gestæ legationis, templorum spolationis, et si quid aliud ad populum delatum fuerit. Sed actio ob leges aut decreta violata inducta, similiter accusatio nominata est, non simpliciter quidem, sed accusatio propter violatas leges.

4. Quando autem non lex substrata erat, sed C quidam admittebantur culparum ambitus, qui non in acta publicata relati fuissent, introductio de nova injuria sive publica sive privata annuntiatio nominabatur. Actionem autem ad consilium annuntiabant soli prytanes.

5. Administrationis autem ratio est contra eos qui male administrant urbis criminatio. Tribunalia vero in eos efformant logistæ; accusat quicunque vult; et judicibus remittitur ut reos puniant.

6. Si quis autem eum qui publicum metallum suffodit vel publicum ædificium sibi vindicat, vel tutelam male gessit, in tribunal adduxit, ille dicitur reum manifestare; et ea actio inde nuncupatur manifestatio

7. Si quis autem secundum leges dedecore afficeD retur male gestæ legationis causa aut prostitutionis, aut non solutæ ærario multæ, vel contra permutantes injustæ vocis, et in tribunal duceretur, indicationi subjacebat; et hujus accusationis nomen erat indicatio.

8. Adductio dabatur contra eos qui exsulem civitatis receperant, vel clam rem publicam subripuerant.

9. De recensione et rejectione et provocatione sic distinguendum et explicandum est. Tribus quædam apud Atticos erant et curiæ et demi et terniones, quarum ad exemplum primus qui Romæ imperavit fundatam ab ipso urbem instituit. Demo-

rum unus quidem Acharneus, alter Eleusinius nominatus, unde cives et nominabantur Acharnes et Eleusinei; et in columnis versatilibus civium ascitorum nomina inscribebantur. Et si quis inscriptus peregrinitatis arguebatur, eum accusabant qui suspicabantur, et hæc accusatio erat recensio. Et si plura suffragia recensitum expellebant, hæc expulsio rejectio dicebatur. Si autem rejectus a demis ad commune tribunal transferebatur, provocare dicebatur, et ea translatio provocatio nominabatur.

10. Qui autem aliquod munus publicum subibant, qui triremi præerant vel ædificium construebant, muneris sui tempus procrastinabant, accusatores illis disceptationem movere existimabantur.

11. Objectionis autem et per suffragia condemnationis hæc est differentia. Objectio fit de cognitis accusati injuriis; condamnatio autem est communis suffragii populi contra eum declaratio.

12. Intentionis depulsio et exceptio multum inter se differunt. Discretio enim judicantium communis de re nondum ad tribunal introducta, est intentionis depulsio; quæ autem fit de re rebus judicatis et secundum leges pronuntiatis secunda tractatio et discussio vocatur exceptio. Excipere autem permittitur iis qui de eo accusati sunt quod nulla lege statutum est.

13. Actio non scripti talis erat. Tabula singulorum tribunalium parieti cuidam applicabatur, et ejus qui ex sententia publico ærario debebat ibi nomen inscriptum erat, et juxta nomen debiti quantitas. Si quis autem debens et inscriptus inscriptionem clam abolevisset, hujus culpæ reus actione non scripti accusabatur.

14. Qui fundum aut domum ex condemnatione excipiebant per interdicti actionem accusabant eos qui ipsos inde expulerant. Priscum et Atticum verbum est arcere, quod posteri in Græcum magis verbum mutaverunt, nempe ἐξελεῖν, id est institutis expellere.

15. Si quis autem servus fiebat insidiarum legitimis dominis reus, derelictionis actio ea res nominabatur.

16. Litis antiquatio ab actione liberatio dicebatur; ut et dicebatur actionis cessatio condemnationis indicatio in privatis litibus.

17. Actionem obtinere erat prius accusare; actionem *contra obtinere* erat recriminari: sortito autem dividere de actionibus non dicitur, sed de rerum distributione.

18. Quoniam autem apud Atticos antiquitus mos erat in tribunalibus accusantes jurejurando confirmare suam accusationem esse veram et reos se nullum falsum verbum iis oppositituros esse, accusantis jurejurandum diomosia dicebatur, ejus autem qui se defendeat, antomosia. Si vero judex ipse post eos jusjurandum præstabat, totum illud am-

A σμησε. Τῶν δὲ δήμων ὁ μέν τις Ἀχαρνεὺς, ὁ δὲ Ἐλευσίνιος κατωνόμαστο, ἀφ' ὧν οἱ δημόται παρωνύμως κατωνομάζοντο Ἀχαρνεῖς ἢ Ἐλευσίνιοι· καὶ παρὰ ταῖς κύρβεσι τὰ τῶν δημοποιουμένων ὀνόματα ἀνεγράφοντο. Εἰ δέ τις ἀναγραφεὶς ἥλω ξενίας, κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ὑπωπτευκότες· καὶ ἡ κατηγορία διαψήφισις ἦν. Εἰ δὲ τῶν ψήφων αἱ πλείους τὸν διαψηφισθέντα ἀπήλαυνον, ἀποψήφισις ἐλέγετο ἡ ἀπέλασις. Εἰ δ' ὁ ἀποψηφισθεὶς ἀπὸ τῶν δήμων εἰς τὸ κοινὸν δικαστήριον μετετίθετο, ἐφιέναι ἐλέγετο, καὶ ἡ μετάθεσις ἔφεσις ὠνομάζετο.

ι'. Εἰ δὲ λειτουργεῖν τινες ταχθέντες, τριηραρχεῖν ἢ οἰκοδομεῖν, τὸν καιρὸν ὑπερετίθουν τῆς λειτουργίας, οἱ ἀντικρινόμενοι τούτοις διαδικασίαν κινεῖν κατ' αὐτῶν ἐνομίζοντο.

B ια'. Προβολῆς δὲ καὶ καταχειροτονίας τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον. Ἡ μὲν προβολὴ ἐπὶ ἐγνωσμένοις ἐστὶν ἀδικήμασι τοῦ κατηγορουμένου· ἡ δὲ καταχειροτονία ἡ σύμψηφος τοῦ δήμου κατ' ἐκείνου ἀπόφασις.

ιβ'. Εὐθυδικίας δὲ καὶ παραγραφῆς πολὺ τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τοῦ μηδέπω εἰσαχθέντος εἰς δικαστήριον πράγματος κοινὴ τῶν συνδιαιτώντων διάγνωσις εὐθυδικία ἐστίν· ἡ δὲ περὶ τῶν ἤδη κεκριμένων καὶ κατὰ νόμους ἀποπεφασμένων δευτέρα πολυπραγμοσύνη καὶ ἀμφισβήτησις παραγραφὴ κατωνόμασται. Παραγράφεσθαι δὲ ἐφεῖται καὶ τοῖς τοιοῦτόν τι ἐγκαλουμένοις περὶ οὗ οὐ νενομοθέτηται.

ιγ'. Ἡ δὲ τοῦ ἀγραφίου δίκη τοιαύτη τις ἦν. Σανὶς ἐφ' ἑκάστου τοῦ δικαστηρίου τοίχῳ τινὶ προσηρμό-
C ζετο, καὶ τοῦ ἐκ καταδίκης ὠφληκότος τῷ δημοσίῳ τὸ ὄνομα ἐκεῖσε ἀνάγραπτον ἦν, πρὸς αὐτῷ καὶ τὸ μέτρον αὐτῷ τοῦ ὀφλήματος. Εἰ δέ τις ὠφληκὼς καὶ γραφεὶς λάθρα τὴν γραφὴν ἀπετρίψατο, ὁ γραφόμενος τοῦτον ἀγραφίου δίκην ἐγράφετο.

ιδ'. Οἱ δὲ χωρίον ἢ οἴκημα ἐκ καταδίκης ἀπειληφότες ἐξούλης ἐγράφοντο τοὺς ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀπελαύνοντας. Ἀρχαῖον γὰρ καὶ ἀττικὸν ὄνομα τὸ ἐξίλλειν, ὅπερ οἱ μεταγενέστεροι ἑλληνικώτερον ἐξελεῖν λέγουσι, τουτέστιν ἀπελαύνειν τῶν νενομισμένων.

ιε'. Εἰ δέ τις δοῦλος δοκῶν τοῖς νομιζομένοις δεσπόταις δίκην ἐλάγχανεν, ἀποστασίου δίκη τὸ πρᾶγμα κατωνομάζετο.

ις'. Διαγραφὴ δὲ ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς δίκης ἐλέγετο·
D ὥσπερ λῆξις δίκης, τὸ καταγγεῖλαι κρίσιν τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων.

ιζ'. Καὶ λαχεῖν μὲν δίκην τὸ πρώτως κατειπεῖν· ἀντιλαχεῖν δὲ τὸ ἀντεγκληθῆναι· τὸ δὲ διαλαχεῖν οὐκ ἐπὶ τῶν δικῶν λέγεται, ἀλλ' ἐπὶ χρημάτων διανεμήσεως.

ιη'. Ἐπεὶ δὲ πάλαι τοῖς Ἀττικοῖς καὶ τοὺς γραφομένους ἐπόμνυσθαι ὡς ἀληθὴς ἡ γραφὴ, καὶ τοὺς καθ' ὧν γράφονται ὡς οὐδὲν εἰς ψευδολογίαν ἀντιθήσουσιν, ἐν τοῖς δικαστηρίοις εἴθιστο, ὁ μὲν τοῦ ἐγκαλοῦντος ὅρκος διωμοσία ἐλέγετο, ὁ δὲ τοῦ ἀπολογουμένου ἀντωμοσία. Εἰ δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ δικαστὴς ἐπώμνυτο, ἀμφιοκία τὸ σύμπαν κατωνομάζετο.

Τὸν δὲ ὑποπτευόμενον εἰς γραφὴν, ὑπερτιθέμενον δὲ τὸν καιρὸν, ὁ ὑποπτεύων ἠξίου κατηγορεῖν· ἣν δὲ ἐδόκει εἰρωνεύων μὴ βούλεσθαι, ἐπόμνυσθαι κατηναγκάζετο· καὶ τὸ ὀμωμοσμένον ἐξωμοσία ὠνόμαστο.

ιθ'. Τὸ δὲ καταγγεῖλαι τινα δίκην ἑταιρήσεως ἐπαγγελία δοκιμασίας ἐλέγετο.

κ'. Τὴν μέντοι γε ἀπόφασιν οὐχ ὡς ἡμεῖς ὁ Ἀττικὸς νόμος ἐξελαμβάνετο· ἀλλ' ἐπεὶ ἡ τῆς τριηραρχίας ἀρχὴ ἐπικίνδυνός τις δοκοῦσα τὸν τριηραρχοῦντα κατήπειγεν ἀντιμετρῆσαι τῷ κινδύνῳ τὰ ἑαυτοῦ, ἡ καταγραφὴ τούτων καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις ὅρκος ἀπόφασις ἦν.

κα'. Ἡ δὲ ἐπωβελία ἀπὸ τοῦ συβεβηκότος τὴν συνθήκην εἴληφεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν μὴ ἐπιτιθέντων τῇ γλώττῃ χαλινὸν τοῖς ἐπιεικέσι καὶ ἀπράγμοσι προσεφύοντο, ὡς πλείους τόκους ἐπὶ τοῖς ναυτικοῖς κεκερδακόσι νομίσμασι, καὶ οἱ μὲν ἀπεδείκνυσαν, οἱ δὲ πλείους μάτην κατ' αὐτῶν ἐκεκράγεσαν τὸν μὲν ἀποδεικνύντα ἀπροστίμητον εἴων, τὸν δὲ συκοφαντήσαντα ὀβολοῦ καταβολῇ ἐζημίουν καὶ ὄνομα τῇ ζημίᾳ ἡ ἐπωβελία.

κβ'. Τὰ μὲν οὖν τῶν δικῶν ὀνόματα σχεδὸν τοιαῦτα· περὶ δέ γε τῶν λοιπῶν καιρὸς ἂν εἴη λέγειν, ἀρξαμένους ἀπὸ τῶν πρυτανείων.

κγ'. Ἦν δὲ τὸ πρυτανεῖον δημόσιον οἴκημα, λήψεσι διωρισμένον καὶ δόσεσιν. Ἡ μὲν οὖν λῆψις τούτῳ ἀπὸ τῶν ἡττηθέντων ὧν παρανόμως κατηγορήκασιν· ἡ δὲ δόσις πρὸς τοὺς δημοσίᾳ τὴν πόλιν ὠφεληκότας. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἀνδριάντες, εἴ γε βούλοιντο, τοῖς ἀριστεύσασιν ἐχαλκεύοντο, καὶ σιτήσεως ὡρισμένον μέτρον τοῖς ἠριστευκόσιν ἐδίδοτο καὶ τῶν ἐν στρατοπέδοις δὲ οἱ παρηβηκότες τῆς ἀρχαίας στρατείας ἢ στρατηγίας ἐκ τοῦ πρυτανείου μισθοφορὰν ἐκομίζοντο.

κδ'. Οἱ δὲ καλούμενοι ἕνδεκα, δικαστικὸς ἦν ἀριθμὸς τοῖς ἐπ' ἐγκλήμασιν ἁλοῦσι τὰς τιμωρίας ὁρίζων. Καὶ, ἵνα μή τι θρασύνοιντο κατὰ τῶν ἐκδότων, πρεσβυτικὴν ἦγον τὴν ἡλικίαν. Ὁ δὲ χρόνος οὗτος καὶ τῆς ἀξίας ὑφεῖταί τι τοῖς τιμωρουμένοις κολάσεως. Μέμνηται δὲ καὶ Πλάτων τοῦ ὀνόματος τούτου. Ὁ γὰρ τοῦ δεσμωτηρίου φύλαξ αὐτῷ ἐν ᾧ κατεκέκλειστο ὁ Σωκράτης τοῖς περὶ Σιμμίαν καὶ Κέβητα διαλεγόμενος, « λύουσι » φησὶ, « τὸν Σωκράτη οἱ ἕνδεκα. »

κε'. Οἱ δὲ διαιτηταὶ (καὶ πεντηκοντούτης ἐστὶν ἕκαστος, βεβιωκὼς ἄριστα καὶ πάσης αἰτίας ἀπηλλαγμένος, νόμων τε εἰδήμων καὶ καθιστὰς τὰς γραφὰς εἰς τὸ μέτριον, καὶ τὸ ὅλον εἰρηνοδίκης) τοῖς αὐτοῖς διαιτοῦντες τὰς κατ' ἀλλήλων γραφάς. Τῷ δὲ μὴ αὐτόχθονι οὐκ ἐφεῖτο εἰσιέναι παρὰ τὸν διαιτητὴν, οὔτε διώκοντι οὔτε φεύγοντι.

κς'. Οἱ δὲ ἐπώνυμοι ἀντιστροφή τίς ἐστιν, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ὀνόματος. Δέκα γὰρ ἄνδρας τῶν πεπολιτευμένων ἐπ' εὐτυχίᾳ τῆς πόλεως καθ' ἑαυτοὺς, ὡς ἔτυχεν ἐπωνομασμένους παραδείγματα τοῖς πολίταις ἐτίθεσαν, καὶ τοὺς μὲν τῷδε, τοὺς δὲ ἐκείνῳ προσένεμον, καὶ ἀπ' ἐκείνων ὠνόμαζον, ἢ ζώντων ζῶντας, ἢ τεθνηκότων καὶ χαλκαῖς ἀνεστηκότων εἰκόσι,

A phiorkia nominabatur. Is autem qui suspectus tradebatur se accusare velle, tempus autem accusationis differebat, suspicans eum accusare æquum censebat; si vero videretur dissimulans se non velle, id jurejurando confirmare cogebatur; quod jusjurandum abjuratio nominabatur.

19. Renuntiare autem quamdam impudicitiæ actionem, probationis renuntiatio dicebatur.

20. Bonorum descriptionem non ut nos Attica lex excipiebat: sed cum aliquod trierarchiæ munus periculosum videretur triremisque præfectum periculo sua remetiri cogeret, actio contra eum et jusjurandum præstitutum bonorum descriptio erat.

21. Calumniæ multatio ab eventu compositionem
B accipiebat. Postquam enim multi linguæ suæ frenum non imponentes mitibus et laborum vacuis adhærebant tanquam multam usuram per nauticos nummos operatis, et alii quidem declaraverant, plerique autem frustra clamitaverant, eum qui declaraverat impunitum relinquebant, eum vero qui calumniatus erat oboli multabant; et multæ nomen erat ἐπωβελία.

22. Nomina quidem actionum talia sunt. De cæteris autem disserendi tempus est, a prytaneis incipiendo.

23. Prytaneum erat ædes publica, acceptis et donis determinatum. Accipiebat autem ab iis qui cum improbe accusassent, victi fuerant; donabat vero iis qui publice de urbe bene meriti erant.
C Inde enim æneæ statuæ excellentibus viris, si vellent, ponebantur et frumenti iisdem quantitas determinata dabatur: et qui in castris versati erant; cum earum ætas defloruisset; veteris militiæ et expeditionum ex prytaneo mercedem accipiebant.

24. Qui autem vocabantur undecim, judicialis numerus erat pœnas decernens iis qui criminum arguebantur. Ac ne audaciores essent contra eos qui ipsis tradebantur, senilem ætatem agebant. Quæ ætas remittebat punitis etiam aliquid pœnæ debitæ. Meminit et Plato hujus nominis. Carceris enim in quo includebatur Socrates custos Simmiæ et Cebeti sic loquitur :« Solvunt, inquit, Socratem undecim. »

25. Arbitri autem (quinquaginta quisque annos
D natus est, optime vixit et omnis criminis expers, legumque peritus est, et accusationes secundum æquitatem componit, et pacis custos est) ii sunt qui accusationes ad invicem arbitrantur. Illi autem qui non erat indigena non licebat arbitrum adire, sive persequeretur, sive reus esset.

26. Vox cognominati est quædam nominis inversio, ut mihi videtur. Decem enim viros ex iis qui prospere rempublicam per se administraverant, et quolibet nomine insignitos ut exemplaria civibus proponebant; et alios quidem huic, aliis vero illi ascribebant, et ab illis cognominabant sive vivis sive mortuis et æneas statuas erigentes; unde alios

vocabant Pericles, alios vero Agesilaos. Quos elegerant heroas appellabant; eponymos vero eos quos ita cognominaverant. Et quicumque leges introducebant, attentis eponymis, proponebant, et omnino quasi iis inspicientibus, rempublicam administrabant.

27. Scriba autem et scriba secundarius humilis actionis nomen est. Judices enim prætercurrens justitiæ voces notabat. Unde et Demosthenes in responsione irridebat Æschinem hoc utens nomine.

28. Contra sciptor (ἀντιγραφεύς) eadem agebat ac scriba secundarius, excepto quod ille sorte electus magistratus erat. Et quæcunque senatus administrabat contra scriptor calamo notabat.

29. Sorte electi magistratus erant quæstores, vectigalium exactores et contrascriptores.

29*. Hæc de contrascriptoribus. Exactores porro a senatu eligebantur quando belli tempore civium opulentiores de suo contribuere debebant. Id pecuniæ qui exigebant exactores vocabantur.

30. Quæstores vero quotannis fructus referentes erant et annuam vectigalium solutionem ærario inferebant.

31. Ternio recens nomen est apud Athenienses, Clisthenes enim quinam in triginta partes omnem Atticam distribuit; cumque Attica partim propter mare jaceat, partim mediis in terris, partim vero circa urbem extenditur, decem quidem partes maritimæ regioni tribuit, decem vero ei quæ in mediis terris jacet, decemque ei quæ prope urbem est tribuit; et unaquæque tertia pars ternio nominata est.

32. Quoniam vero in Atticis commentariis hoc dictum quoque frequentissime occurrit, lutrophorum tumulo apponero, non silentio hoc nomen prætereundum est. Lutrophoros vas est ad balneum iis qui nondum connubio juncti sunt præparatum, connubio junctis confractum. Illi igitur qui nondum conjugio junctus erat et qui natos non habens defunctus erat vas illud tumulo apponebatur ut ætatis et liberorum orbitatis symbolum.

33. Illud autem « elationis tempore lanceam efferre » contra eos qui occiderant, aut occidisse putabantur, dicebatur. Elationis enim tempore præeuntes mortuorum necessarii lanceam cuspide ornatam super lecticam agitabant, in cædis signum. Deinde cædis actionem inducebant in eos quos reos esse credebant. Aliter non eis licebat accusare.

34. Colacretorum autem nomen est absque rhymologia. Hi sunt ærarii custodes, judiciale triobolium iis qui judicare volunt distribuentes.

35. Hellenicus quæstor generale quidem nomen est, ad proprium tamen actum spectat. Athenienses enim, cum primum insulas invaserunt mare occupantes, tributa annua insularibus imposuere, et tributorum exactorem Græciæ quæstorem nominaverunt.

A Περικλέας, εἰ τύχοι, καὶ Ἀγησιλάους κατανομάζοντες. Ἐκάλουν δὲ τοὺς ἐπιλεγέντας ἥρωας, ἐπωνύμους δὲ τοὺς κατ' ἐκείνους ὠνομασμένους οὕτω καλεῖν. Καὶ οἱ τοὺς νόμους εἰσηγούμενοι ἐπὶ τοῖς ἐπωνύμοις τούτοις ἐτίθεσαν, καὶ πάντως ἐπ' ἐκείνοις ὡς ἐφορῶσι τὰ τῆς πολιτείας διῴκουν πράγματα.

κζ'. Ὁ δὲ γραμματεὺς ἢ ὑπογραμματεὺς πράξεως εὐτελοῦς ἐστιν ὄνομα. Τοὺς γὰρ δικαστὰς ὑποτρέχων τὰς τῆς θέμιδος ἐσημειοῦτο φωνάς. Ἔνθεν τοὶ καὶ Δημοσθένης ἐν ταῖς ἀντικρίσεσιν ἐπέσκωψε τῷ Αἰσχίνῃ τὸ ὄνομα

κη. Ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς ταὐτὰ μὲν ἔδρα τῷ ὑπογραμματεῖ, πλὴν ὅσον οὗτος κληρωτὸς ἄρχωι ἐτύγχανεν ὤν. Καὶ ὅσα ἡ βουλὴ διῴκει γράμματι ἐνσημαινόμενος ἀντιγραφεὺς ὠνομάζετο.

B κθ'. Κληρωταὶ δὲ ἀρχαὶ, πράκτορες ἐκλογεῖς καὶ ἀντιγραφεῖς.

κθ'*. Τὸ μὲν οὖν τῶν ἀντιγραφέων δηλώσας ἔφθασα. Οἱ δὲ ἐκλογεῖς παρὰ τῆς βουλῆς ἐκληροῦντο, ὁπηνίκα ἐν πολέμῳ καθεστηκότες τοὺς εὐπορωτέρους τῶν πολιτῶν ἔρανόν τινα κοινῇ συνεισενεγκεῖν ἔδει· καὶ οἱ τοῦτον ἐπιλεγόμενοι ἐκλογεῖς ὠνομάζοντο.

λ'. Οἱ δὲ πράκτορες ἐπετειοφόροι ἦσαν, τὴν ἐνιαύσιον τῶν ὑποτελῶν συντέλειαν τῷ δημοσιῳ συνεισκομίζοντες.

λα'. Ἡ δὲ τριττὺς νεωτέρων ὄνομα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐστί. Κλεισθένης γάρ τις, εἰς τριάκοντα μοίρας τὴν Ἀττικὴν ἅπασαν διανείμας, ἐπειδὴ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπιθαλαττίδιον ἦν, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ μέσου καθῆστο τῆς χώρας, τὸ δὲ παρὰ τὸ ἄστυ συνέστρωτο, δέκα μὲν μοίρας τῇ παραλίῳ συντέτευχε, δέκα δὲ κατέστησεν ἐπὶ C τὴν μεσόγειον, δέκα δὲ ἀστυνόμους ἐποίησε· καὶ τὸ τριτημόριον τριττὺς ὠνόμαστο.

λβ'. Ἐπεὶ δὲ ἐν ταῖς Ἀττικαῖς ἀναγραφαῖς καὶ τοῦτο τῶν πολλαχοῦ λεγομένων ἐστὶ, λουτροφόρον ἐπιθεῖναι τάφῳ, μηδὲ τοῦτο παρέλθωμεν τοὔνομα. Ἀγγεῖον ὁ λουτροφόρος ἐστὶ τοῖς μήπω μεγαμηκόσιν ἐπὶ τὰ λοῦτρα παρακομιζόμενον, συνοικήσασι δὲ παραθραυόμενον Τῷ τοίνυν ἀγάμῳ καὶ ἄπαιδι τελευτήσαντι τουτὶ τὸ ἀγγεῖον τῷ τάφῳ ἐτίθετο σύμβολον ἅμα τῆς τε ἡλικίας καὶ τῆσ ἀπαιδίας.

λγ'. Τὸ δὲ ἐπ' ἐκφορᾷ δόρυ ἐξενεγκεῖν κατὰ τῶν ἀποκτενόντων ἐλέγετο ἢ οὕτω νομιζομένων. Ἐπ' ἐκφορᾷ γὰρ προϊόντες οἱ ἐκείνων κηδεσταὶ δόρυ λελογχωμένον D ἐπὶ τῆς κλίνης ἐπέσειον, δεῖγμα τῆς ἀναιρέσεως ὄν· εἶτα τὴν τοῦ φόνου γραφὴν εἰσῆγον καθ' ὧν ᾤοντο· ἄγλως γὰρ γράφειν οὐκ ἐφεῖτο.

λδ' Τὸ δὲ τῶν κολακρετῶν ὄνομα ἀνετυμολόγητόν ἐστιν. Εἰσὶ δὲ οὗτοι ταμειοφύλακες, τὸ δικαστικὸν ἀπονέμοντες τοῖς ἐφειμένοις δικάζειν τριώβολον.

λε'. Ὁ δὲ ἑλληνοταμίας γενικὸν μὲν ἐστὶν ὄνομα, εἰς ἰδικὴν δὲ κφάτεισι πρᾶξιν. Ἀθηναῖοι γὰρ, ἐπειδὴ πρῶτον ταῖς νήσοις ἐπέβησαν θαλαττοκρατήσαντες, φόρους τοῖς νησιώταις ἐτησίους ἐτάξαντο, καὶ τὸν φορολογοῦντα τὰ χρήματα ἑλληνοταμίαν ὠνόμαζον.

λϛ΄. Ἀριθμοῦσι δὲ τὰς ἡμέρας τοῦ μηνὸς οἱ Ἀττικοὶ οὕτως. Τριακονθήμερον ἕκαστον τῶν μηνῶν οἴονται. Καὶ, εἰς τρεῖς δεκάδας τοῦτον διαιροῦντες, τὴν μὲν πρώτην τῆς πρώτης δεκάδος νουμηνίαν ἐπονομάζουσι· τὰς δὲ ἑξῆς μέχρι τῆς δεκάδος, δευτέραν καὶ τρίτην, καὶ ἐνάτην καλοῦσι. Μετὰ δὲ τὴν πρώτην δεκαδα ἀναστρέφουσι τοὺς ἀριθμοὺς, πρώτην ἐπὶ δέκα λέγοντες, καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ὁμοίως ἄχρι τῆς εἰκάδος. Τὴν δὲ εἰκάδα ὑστεραίαν δεκάδα φάσκοντες, γηράσκειν ὥσπερ ἐντεῦθεν τὸν μῆνα ἡγοῦνται, καὶ φασὶ πρώτην φθίνοντος καὶ δευτέραν φθίνοντος, καὶ ἐννάτην ὁμοίως. Τὴν δέ γε τριακάδα ἕνην καὶ νέαν ὀνομάζουσιν.

λζ΄. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τῆς δοκιμασίας ὄνομα πολὺ παρὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς συγγράμμασι, πρῶτον μὲν τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐπιτροπευομένων παίδων τίθεται. Ἦν γὰρ αὐτοῖς ὡρισμένος χρόνος, ἐφ' οὗ γενομένοις τοῖς ὀρφανοῖς νόμος παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τὰ πατρῷα λαμβάνειν, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ τοιούτου χρόνου ἀκριβασμὸς δοκιμασία ἐλέγετο. Ἔπειτα κυριώτερον ἐπὶ τῶν εἰς ἀρχὴν ἐμβιβαζομένων ἢ λειτουργίαν πολιτικὴν ἡ δοκιμασία παρελαμβάνετο. Ἐδοκιμάζετο γὰρ ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὁ δᾳδοῦχος καὶ ὁ ἱεροφάντης, ὅπερ ἐστὶν, ἐξητάζετο εἰ προσήκων ἐστὶ τῷ πράγματι.

λη΄. Τὸ δὲ ἐς Κυνόσαργες τόπου μέν ἐστιν ὄνομα· ἀπὸ δέ τινος ἱστορίας συντέθειται. Πάλαι μὲν γὰρ τοῖς νόθοις οὐδενὸς μετῆν οὔτε τῶν μετρίων, οὔτε τῶν πολιτικῶν Ἀθήνησι· χρησμοῦ δὲ Δελφόθεν ἐκδοθέντος τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης τούτους ἐξευμενίζεσθαι. βωμόν τε ἀνεγηγέρκασιν Ἡρακλεῖ καὶ συντέλειαν ἐπέτειον ἐπὶ ταῖς θυσίαις τούτῳ συνεψηφίσαντο. Ὠνόμασται δὲ τὸ χωρίον ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἵδρυτο Κυνόσαργες. Τοῦτο δὲ νενόμισται ὅτι καὶ Ἡρακλῆς οὐκ ἐγγενής ἐστι θεὸς οὐδ' ἀγέννητος, ἀλλὰ πατρόθεν μὲν ἁπλοῦς, μητρόθεν δὲ σύνθετος καὶ νόθος εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ παράγραπτος. Διὰ τοῦτό φασιν Ἀττικοὶ ἐς Κυνόσαργες συντελεῖν τοὺς νόθους.

λθ΄. Τῶν Ἀθηναίων ἀκούοντες ἐν τοῖς συγγράμμασι τοὺς μὲν ἄλλους θεοὺς ὀμνύντων ἁπλῶς, τὸν δὲ Ἀπόλλωνα προτιθέντων ὅτι πατρῷός ἐστι τὴν πόλιν, ταύτην ἡγεῖσθε τὴν αἰτίαν. Πρῶτον ἄνθρωπον ἐκ τῆς Ἀττικῆς γεγενῆσθαι νομίζουσιν, οἷον συγγενομένου ἡλίου τῇ γῇ, ἢ φυσικώτερον ταῖς ἀκτῖσι διαθάλψαντος καὶ τουτὶ τὸ ζῶον ἀπογεννήσαντος. Ἐπεὶ δὲ ἐπώνυμον τοῦ ἡλίου τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ὄνομα, πατρῷον ἐντεῦθεν τὸν Ἀπόλλω οἴονται.

μ΄. Τὰ δὲ ἀπατούρια ἑορτῆς μέν ἐστιν ὄνομα ἐκ τῆς ἀπάτης πεποιημένον· ἐξ ἱστορίας δὲ τοιᾶσδε ἔχει τὴν γέννησιν. Ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους ποτὲ Ἀθηναῖοί τε καὶ Θηβαῖοι· καὶ, ὃ δὴ πολλάκις φιλεῖ ἐν ταῖς μάχαις γίνεσθαι, τὸ τοὺς ἡγουμένους αὐτοὺς περὶ τῶν ἀμφισβητηθέντων πρὸς ἀλλήλους μονομαχεῖν, ἔδοξε καὶ τότε τοῖς βασιλεῦσι τὸν ὑπὲρ τῶν στρατοπέδων πρὸς ἀλλήλους ἄρασθαι πόλεμον. Ἡγεῖτο δὲ τῶν μὲν Ἀθηναίων Ὑπερθύμοιτος, τῶν δὲ Θηβαίων Ξάνθος. Καὶ ἐπειδὴ τὸ μεταίχμιον ἀποδέδεικτο, ὁ μὲν Ξάνθος αὐτίκα προσῆλθεν, ὁ δὲ Ὑπερθύμοι-

36. Sic autem mensis dies Attici munerant. Singulos menses triginta diebus constantes habent. Et in tres decadas mensem dividentes, primum diem primæ decadis novilunium cognominant, aliosque usque ad finem decadis secundum et tertium et nonum vocant. Post primam vero decadem invertunt numeros, primum et decimum dicentes, et secundum et tertium decimum similiter usque ad vicesimum. Eicadem autem ultimam decadem appellantes, insenescere quasi inde mensem opinantur, et dicunt primum diem finientis et secundum finientis, et nonum similiter. Tricesimum vero diem veterem et novam nominant.

37. Quoniam autem probationis nomen frequenter apud historicos occurrit, primum quidem de pueris sub tutela constitutis ponitur. Illic enim determinatum tempus erat, quo orphani paterna bona a tutoribus recipere poterant, et accurata quæ per id tempus inquisitio probatio dicebatur. Deinde magis proprie de iis qui magistratum vel munus publicum gerebant hæc vox δοκιμασία assumebatur. Probabatur et strategus, et legatus et daduchus (facem gestans), et sacrorum præfectus, id est, inquirebatur an muneri suo aptus esset.

38. Illud vero « in Cynosarges » loci nomen est. Ex quadam autem historia profectum est. Olim spurii nullis admittebantur officiis vel muneribus publicis apud Athenienses. Ex Delphi autem adyto cum oraculum reportatum esset Jovi et Alcmenæ filium eis esse propitium, aram Herculi erexerunt, annuumque tributum victimarum offerendarum causa, decreverunt. Nominatum est autem Cynosarges locus in quo templum dedicatum est. Hoc autem creditur Herculem neque indigenam esse deum neque alienigenam, sed ex patre quidem simplicem, ex matre vero compositum et spurium in numerum et ascriptitium. Ideo Attici dicunt spurios in Cynosarges contribuere.

39. Quando Athenienses auditis in historiis alios quidem deos attestari simpliciter Apollinem vero anteponere quia urbi patrius deus est, hanc esse causam credite. Primum hominem ex Attica natum esse putant, ex solis cum terra congressu, vel, ut physice loquar, solem eum radiis suis calefecisse, et hoc animal genuisse. Sed quoniam solis nomini additum est Apollionis nomen, inde patrium Apollinem credunt.

40. Apaturia festi nomen est ex fraudis nomine ἀπάτη factum; ex sequenti autem historia originem ducit. Bellum inter se gerebant olim Athenienses et Thebani; et quod evenire plerumque in præliis solet, nempe duces ipsos singulari certamine inter se rem dirimere, visum est et tunc regibus pro exercitibus inter se decertare. Præerat autem Atheniensibus Hyperthymœtus. Thebanis vero Xanthus. Et postquam spatium determinatum est, Xantus quidem statim accurrit, Hyperthymœtus autem ignavia desperans Melanthio uni ex comiti-

bus regnum et certalem singulare remisit. Tunc Melanthius stans ad pugnam iturus ad Xanthum processit querenti similis, quod, cum ex pacto in solum Xanthum pugnare deberet, ille socios sibi adjunxisset. Tunc Thebanus avertit caput ut videret num quis sequeretur se; atque ita Melanthius lethalem lanceam propellens illum occidit, et certamine victor evasit. Ipse annuum festum celebrare cœpit, hujus eventus causa, et huic festo nomen apaturia imposuit.

41. Tetrasditas appellabant Athenienses eos qui vitam labore et miseriis refertam sortiti erant, quod asperum nomen ab Hercule sumpserant. Quarta enim mensis die Herculem natum esse traditum est.

42. Tethe et Titthis et Epitethe: tria hæc nomina tribus personis tribuuntur; Tethe a duobus aliis in eo differt quod et matrem et matris matrem significat; Titthis autem patris aut matris est soror; Epithete est Tethe mater.

43. Patria et patroa non eadem esse putant rhetores. Sed patria nominant mores et leges et mysteria et festa; patroa autem domum et locos et res.

44. Epiteleioma (victima post alias oblata), id est quod in fine mysteriorum perficitur, præsertim quæ in mysteriis Proserpinæ et Cereris. Hoc autem omnino est cognitum, nec mihi de eo disserendum.

45. Hypophonia autem sunt sanguinis, ut ita dicam multa. Licebat enim occisi hæredibus vel interfectorem occidere vel cædis pretium accipere. Quæ igitur pro cæde data erant ab interfectore nominabantur hypophonia.

46. Illud autem « androlepsion » erat hominum prehensio, ut patet eo ipso nomine; legislatoris autem decretum erat de Atheniensibus in quodam Atticæ loco occisis. Cum enim ille qui pro cæde suspectus habebatur, accusationem fugeret, tres judices ad quos de illo pertinebat, eum comprehendebant, et hoc androlepsion nominabatur.

47. Areopagus vero pulcherrimum est Atheniensium tribunal. Medium est autem inter fabulam et veritatem hoc nomen. Cum enim locus mons nivosus sit, pagus dictus est; quoniam autem hoc in loco primus Neptunus cum Marte de maris imperio manus conseruit. Areopagus nominatus est. Et qui ibi vitam agebant, non aliud tribunal adire poterant.

48. Tritagonistes non est quem nomen ostendit. Nomen quidem, ut honorifica appellatio, compositum esse videtur, eo autem ut vituperio utuntur qui illud adhibent. Exempli causa Demosthenes tritagonistem Eschinem vocat irridens, qui nec semel pro Atheniensibus pugnando eminuit; non enim bellare, sed orationes habere voluit. Ponitur hoc nomen contra eos tragœdiarum actores qui Creontis et Agamemnonis partes sustinent; et si

A τος ἀποδειλιάσας Μελανθίῳ τῷ παρασπίζοντι τῆς τε βασιλείας καὶ τῆς μονομαχίας παραχωρεῖ. Καὶ δὴ καταστὰς ὁ Μελάνθιος εἰς ἀγῶνα τῷ Ξάνθῳ εὐθὺς δεινοπαθοῦντι ἐῴκει, ὅτι, δέον τὸν Ξάνθον μόνον κατὰ συνθήκας διαγωνίζεσθαι, ὁ δὲ καὶ συμμαχίαν ἐφέσπεται· ἐφ' ᾧ τὸν Θηβαῖον ὑπερεκπλαγέντα ἀπονεῦσαι τὴν κεφαλὴν ἵνα εἴ τις ἕποιτο ἴδοι· καὶ οὕτω τὸν Μελάνθιον, ὤσαντα τὸ δόρυ ἐπὶ τὰ καίρια, ἐκεῖνόν τε ἀποκτεῖναι καὶ τὸ κράτος ἀνειληφέναι τῆς μάχης, καὶ ἐπετείου ἑορτῆς ἀρξάμενον τοῦ συμβεβηκότος ἕνεκα, ἀπατούρια θεῖναι τῇ ἑορτῇ ὄνομα.

μα'. Τετραδιστὰς δὲ Ἀθηναῖοι φασὶν οἷς ἔλαχε βίος ἐπίπονος καὶ ταλαίπωρος, σκληρότερον ἀφ' Ἡρακλέος οὕτως αὐτοὺς ὀνομάζοντες. Τετάρτης γὰρ τοῦ μηνὸς οὗτος γεγεννῆσθαι ἱστόρηται.

B

μβ'. Τήθη καὶ τιτθὶς καὶ ἐπιτήθη· τρία ταῦτα ὀνόματα κατ' ἰσαρίθμων προσώπων λεγόμενα· πλὴν ἡ τήθη τοσοῦτον ἀμφοῖν διήλλακται, ὅτι καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν τῆς μητρὸς μητέρα δηλοῖ· τιτθὶς δὲ ἡ ἀδελφή ἐστι τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός· ἐπιτήθη δέ ἐστιν ἡ τῆς τήθης μήτηρ.

μγ'. Πάτρια δὲ καὶ πατρῷα οὐ ταὐτὰ οἱ ῥήτορες οἴονται· ἀλλὰ πάτρια μὲν τὰ ἔθη καὶ τὰ νόμιμα καὶ τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἑορτὰς ὀνομάζουσι, πατρῷα δὲ τὸν οἶκον καὶ τὰ χωρία καὶ τὰ χρήματα.

μδ', Ἐπιτελείωμα δέ ἐστι τὸ ἐπὶ τέλει τῶν μυστηρίων γινόμενον, μάλιστα δὲ Κόρης καὶ Δήμητρος. Τοῦτο δὲ παμβέβηλόν ἐσνι καὶ οὐδὲν δέομαι λέγειν.

με'. Τὰ δὲ ὑποφόνια, ἵν' οὕτως εἴπω, τιμὴ αἵματός εἰσιν. Ἐδίδοτο γὰρ τοῖς τοῦ ἀπεκτονημένου κληρο- C νόμοις ἢ ἀνταναιρεῖν τὸν ἀπεκτονότα ἢ τίμημα λαμβάνειν τοῦ φόνου. Τὰ οὖν ὑπὲρ τοῦ φόνου οιδόμενα παρὰ τοῦ ἀπεκτονότος ὑποφόνια ὀνομάζεται.

μϛ'. Τὸ δὲ ἀνδρολήψιον ἀνδρῶν μὲν λῆψίς ἐστιν, ὡς δῆλον καὶ τοὔνομα· νομοθέτου δόγμα ἐπὶ τοῖς ἀνῃρημένοις Ἀθηναίοις ἔν τινι χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς. Τοῦ γὰρ ὑποπτευθέντος φονέως τὴν γραφὴν φεύγοντος, τρεῖς τῶν ἐκείνῳ προσηκόντων ἀνῄρουν οἱ δικασταὶ συλλαμβάνοντες, καὶ ἀνδρολήψιον τοῦτο κατωνομάζετο.

μζ'. Ὁ δὲ Ἄρειος πάγος τὸ κάλλιστόν ἐστι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς δικαστήριον. Μέσον δὲ μύθου καὶ ἀληθείας ἐστὶ τὸ ὄνομα. Ἐπεὶ γὰρ νιφετῶδες ὄρος ὁ τόπος ἐστὶ πάγος ἐλέγετο· ἐπεὶ δὲ ἐν αὐτῷ πρῶτος D Ποσειδῶν Ἄρει περὶ Ἁλιῤῥοθίου προσέμιξεν, Ἄρειος πάγος κατωνομάζετο. Καὶ οἱ ἐκεῖσε διαιτηθέντες ἐπ' ἄλλο δικαστήριον ἐφεῖναι οὐκ ἐδύναντο.

μη'. Ὁ δὲ τριταγωνιστὴς οὐχ, ὡς δηλοῖ τοὔνομα, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐστί. Τὸ μὲν γὰρ ὄνομα εἰς εὐφημίαν συντεθεῖσθαι εἰκάζεται, ἐπὶ ψόγῳ δὲ οἱ χρησάμενοι φαίνονται. Αὐτίκα ὁ Δημοσθένης τριταγωνιστὴν τὸν Αἰσχίνην ἐπισκώπτων φησίν, ὃς οὐδ' ἅπαξ ὑπὲρ Ἀθηναίων ἠγωνισμένος ἠρίστευκεν· οὐ γὰρ στρατηγεῖν, ἀλλὰ ῥητορεύειν εἵλετο. Τίθεται γοῦν τοὔνομα κατὰ τῶν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ὑποκριτῶν, ὁπόταν Κρέοντας μιμῶνται καὶ Ἀγαμέμνονας· κἂν

A μὲν ἄριστα τὸ ἦθος ἐξομοιώσωνται πρὸς τοὺς ἥρωας πρωταγωνισταὶ ὀνομάζονται, ἢν δὲ μὴ, δευτεραγωνισταί· ἢν δὲ πάντη ἀδοκίμως ὑποκριθῶσιν, ἐν τῇ τρίτῃ τάξει καταριθμοῦνται.

μθ'. Περὶ δὲ τοῦ πέμπτου μέρους πολλάκις λεγομένου παρὰ τοῖς ῥήτορσιν, εἰπεῖν ἀναγκαῖον ὅτι, πεντακοσίων δικαζόντων παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τριάκοντα καὶ δέκα, αἱ ψῆφοι τῶν κεκριμένων ποτὲ μὲν ἴσαι, ποτὲ δὲ παρὰ τοῦτο ἐγίνοντο, καὶ νόμος τὰς πλείους κρατεῖν. Εἰ δὲ ὁ κατηγορηκὼς τοιοῦτος παρὰ τοσαύτας ψήφους ἐγένετο ὅσον μὴ τὸ πέμπτον λαχεῖν, ἠτίμωτο καὶ πάντη καταδεδιῄτητο, καὶ αὖθις κατηγορεῖν οὐκ ἐδέδοκτο.

ν'. Τὰ δὲ ἀμφιδρόμια ἐπιτοχίδιός ἐστιν ἑορτὴ, ἐν ᾗ χορεύοντες οἱ ἐπιτήδειοι τῇ γεννησαμένῃ ἑκατέρωθεν τοῦ παιδὸς ὀρχοῦνταί τε καὶ συντρέχουσι. B Καὶ ἀμφιδρόμια τὸ πραττόμενον λέγεται.

να'. Τὸ δὲ εὖ οἵ, ὕις, ἄτις, ὕις, συνθήματα ὀνομάτων ἐστὶ βαρβαριζόμενα ἐπὶ τελεταῖς. Ἔστι γὰρ ὁ μὲν ἄτις τῇ φρυγίᾳ γλώσσῃ ὁ Ζεὺς, τὸ δὲ ὕις εὐκτικόν ἐστι, τὸ δὲ σάβα ἐθνικόν· ὡς τὴν ὅλην εὐχὴν τοιαύτην εἶναι· « Ὕις, ὦ Ζεῦ σαβάζιε, ὕις. » Οἱ μὲν γὰρ εὖ οἵ φασι λέγεσθαι, οἱ δὲ, εὖ βοῖ. Τὸ μὲν εὖ οἵ ἑλληνικώτερόν ἐστι, τὸ δὲ εὖ βοῖ βαρβαρικώτερον· κατ' ἔλλειψιν τὸ εὖ ὕις Βοιωτοῖς. Τῶν δ' ἐν μυστηρίοις ἑλληνικοῖς λεγομένων καὶ γραφομένων οὔτε τὰ ὀνόματα ἀπακριβοῦν δεῖ, οὔτε τὰ γράμματα. Οἱ γὰρ πάλαι τὰ συνθήματα ἐξευρηκότες ἔκ τινος δαιμονίας ἐπιβουλῆς ἀνερμήνευτα ταῦτα καταλελοίπασιν, ἴσως καὶ αὐτοὶ ἀγνοήσαντες τούτων τὴν δύναμιν· διὸ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐξήρκεσαν φωναί τέ τινες C καὶ γράμματα ἔνια, τὰ μὲν ἐοικότα τοῖς σημείοις τῶν τάσεων, τὰ δὲ ἀτακτότερον ἐκτεθειμένα. Κἂν μὲν ἐξελληνίσῃ τις ἢ τὴν φωνὴν ἢ τὸ γράμμα διαρθρῶν ἢ ἐπιδιορθούμενος, ὡς ἐν ταῖς Φιλοκαλίαις Ὠριγένους ἀναγέγραπται, ἀσυμπαθῶς πρὸς τὸ ἐκκείμενον καὶ ἐρεῖ καὶ γράψει, οὐδ' οὕτως ὡς ἔχει συμπεπνιγμένως ἐκφωνήσει, ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκόλουθον γράψει, δράσειέ τι ἢ πνεῦμα ἔνυλον ἐκκαλούμενος ἢ τὸ φλεγμαῖνον καταμαγεύων τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος. Τὰ γάρ τοι ὑλικὰ πνεύματα καὶ ὠνόμασται, ὡς τῶν φιλοσόφων ἔνιοί φασι, καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ὀνομάτων τούτων γεγράφαται· πρὸς ἃ δὴ κατὰ φύσιν λεγόμενα ἐκεῖνά φασιν ἐφέλκεσθαι.

νβ'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων μὴ πλείω ὑμῖν. Ἔστι δέ τι παρὰ Ἀττικοῖς καὶ Ξυμμαχικὸν γραμματεῖον λεγόμενον. D Ἦν δὲ τοῦτο ἐν ᾧ τοὺς ἡλικίαν ἔχοντας τῶν ἀστῶν πρός τε πρεσβείαν καὶ στρατηγίαν, ναυαρχίαν τε καὶ τριηραρχίαν, οἱ πρυτάνεις ἀνέγραφον, πατρόθεν ἐκ γενεᾶς ἕκαστον ἀναγράφοντες. Καὶ, δέον στρατηγοὺς προχειρίζεσθαι ἢ ταμίας, τῶν ἀναγεγραμμένων οὓς ἂν βούλοιντο ἐπὶ τῶν διοικήσεων ἔταττον. Ληξιαρχικὸν δὲ γραμματεῖον ἐλέγετο· γραμματεῖον μὲν ὅτι δημόσιον ἦν συμβόλαιον τῆς πόλεως· ληξιαρχικὸν δὲ, ὅτι σύμπασαι αἱ ἀρχαὶ, αἵ τε χειροτονηταὶ καὶ αἱ κληρωταὶ, ἐκεῖσε κατέληγον.

quideme optim heroum naturas imitantur, protagonistæ nominantur; si minus, deuteragonistæ; si omnino male repræsentent, in tertio ordine numerantur.

49. De quinta autem parte apud oratores sæpius usurpata, dicere illud oportet. Cum apud Athenienses judices sint numero quingenti, et triginta et decem, de controversis suffragia nunc sunt numero æqualia, nunc inæqualia, et lex est pluralitatem vincere. Si autem accusator non quintam suffragiorum partem obtineret, puniebatur et omnino condemnabatur, neque rursum ei licebat accusare.

50. Amphidromia vero festus dies est partium occasione, quo propinqui parientis choros ducentes circum infantem saltant et concurrunt. Qui actus amphidromia dicitur.

51. Hæ voces : Eu, oi, uis, atis, uis, compositiones barbaræ nominum sunt in initiationibus adhibitæ. Atis enim Phrygia in lingua est Jupiter, *uis* vero optativum est, et *saba* gentile; ita ut talis aliqua sit tota invocatio : « Uis, o Zeu sabazie, uis. » Alii enim *eu oi* dici contendunt, alii *eu boi*. *Eu oi* quidem magis Græcum est, *eu boi* autem magis barbarum; per ellipsim dicitur *eu uis* apud Bœotios. Eorum autem quæ in Græcis mysteriis dicebantur vel scribebantur, neque nomina neque litteras explicare oportet. Qui enim olim horum compositionem invenere, divino quodam consilio non interpretatione explicata ea reliquerunt, forte et ipsi eorum vim ignorantes. Ad nos enim pervenerunt voces quædam et quædam litteræ, aliis accentuum signis similes, aliæ inordinate expositæ. Et si quis ad Græcorum ritum explicare aut emendare voces et litteras institueret, ut in Origenis *Philocalia* scribitur, nihil de propositis verbis curans diceret aut scriberet, neque tum quidem ut sunt ea vel suffocatus pronuntiaret aut scriberet ita ut evidentia apparerent, sive spiritum materialem invocare velit, sive ardorem animæ aut corporis incantare. Materiales enim spiritus nomina habent, ut quidam aiunt philosophi, et nominum eorum elementa scripta sunt; ad quæ naturaliter pronuntiata eos attrahi dicunt.

52. Sed de his nihil amplius disseremus. Est autem apud Atticos quidam libellus socialis Ξυμμαχικὸς dictus. Hic erat libellus in quo eos cives quorum ætas ad legationes aut imperia, ad navarchiam et trierarchiam apta erat, prytanes inscribebant, quem ex paterna origine inscribebant. Et quando eligi duces aut quæstores necesse erat, ex inscriptis quos volebant his muneribus præponebant. Alter autem libellus Lexiarchicus (Ληξιαρχικὸς) vocabatur; libellus quidem, quia publica civitatis tabula erat; lexiarchicus vero, quia omnes magistratus, et suffragiis datis et sorte ducti ibi terminabantur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΩΝ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΩΝ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΡΩΜΑΙΣΤΙ ΛΕΓΟΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ.

—

EJUSDEM

DE RECENTIORUM LEGUM ET LEGALIUM DEFINITIONUM LATINIS NOMINIBUS.

—

Adriani decretum quod vult bona fide distributorem neque lucrari neque multari.

Aquilii lex de multis, ab Aquilio plebis tribuno.

Aphnianeum decretum et Adriani ambo abrogata sunt.

Atilia lex prohibet ne furtiva usucapiantur.

Lex agarria contra eos qui movent lapides terminales, servos capitaliter puniens, liberis autem pro singulis terminis pœnam nummorum quinquaginta infligens.

Lex Viselina libertos puniebat qui eadem ac nobiles faciebant, non petitis aureis annulis; abrogata est per recentiorem anno septuagesimo octavo.

Lex Voconia volebat plus legatarium comprehendere quam hæredem.

Dasumnianum decretum, jubens ut, si quis debitor ingenuum fideicommissariam sive per oppignerationem sive per actionem capiendi constituat, ingenua quidem possidebat, ille autem jus patroni non amittat.

Lex Julia, de adulterio et stupro et expiatione, et de vi armata et sine armis et de sacrilegis et iis qui muneribus corrumpuntur, et aliis.

Junianum decretum de ingenua fideicommissaria per capiendi actionem vel oppigneratum.

Lex Junia prohibens ne bispossessa culta usucapiantur.

Claudianum decretum, impuberi usque ad pubertatem possessionem præbens.

Lex Cornelia, de falso, de homicidiis, de venenis et incantamentis.

Est autem et lex Caninia et lex Calvisiana.

Largitionale decretum de Latinorum manumissione.

Libanianum decretum, jubens falsarios infames esse.

Lex Licinia prohibens ne socius alicui potenti partem suam vendat.

Modestianum decretum statuens auxilium a prætoribus dandum esse fugitivum servum inquirentibus ad eum reperiendum.

A Αδριάνειον δόγμα, ὅπερ βούλεται τὸν καλῇ πίστει νομέα μήτε κερδαίνειν, μήτε ζημιοῦσθαι.

Ἀκουΐλιος νόμος, ὁ περὶ ζημίας, ἀπὸ Ἀκουϊλίου δημάρχου.

Ἀφνεϊάνειον δόγμα καὶ Ἀδριάνειον ἄμφω ἀναιρεθέντα.

Ἀτίλιος νόμος ὁ κωλύων τὰ κλοπιμαῖα οὐσουκαπιτεύεσθαι.

Ἀγράριος νόμος κατὰ τῶν ἀποκινούντων λίθους ὁριαίους, δούλους κεφαλικῶς τιμωρῶν, ἐλευθέροις δὲ ποινὴν ἐπάγων ἑκάστῳ ὅρῳ νούμμους πεντήκοντα.

Βισέλινος νόμος· οὗτος ἐτιμώρει τοὺς ἀπελευθέρους ποιήσαντας τὰ τῶν εὐγενῶν χωρὶς αἰτήσεως χρυσῶν δακτυλίων· ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ τῆς οη' νεαρᾶς.

B Βωκώνιος νόμος· οὗτος ἐβούλετο πλέον λαμβάνειν τὸν ληγατάριον τοῦ κληρονόμου.

Δασουμνιάνειον δόγμα, κελεῦον, ἐάν τις χρεωστῶν ἐλευθερίαν φιδεϊκομισσαρίαν εἴτουν ὑπὸ ὅρον ἢ ὑπὸ αἵρεσιν εὐλόγως ἀπολιμπάνηται, ἡ μὲν ἐλευθερία ἵνα προχωρῇ, αὐτὸς δὲ μὴ ἐκπίπτῃ τοῦ πατρωνικοῦ δικαίου.

Ἰούλιος νόμος, ὁ περὶ μοιχείας καὶ στούπρου καὶ καθοσιώσεως, καὶ περὶ βίας ἐνόπλου ἢ χωρὶς ὅπλων, καὶ περὶ ἱεροσύλων καὶ δωροληπτῶν, καὶ ἑτέρων.

Ἰουνιάνειον δόγμα περὶ ἐλευθερίας φιδεϊκομισσαρίας, ἤτοι ὑπὸ αἵρεσιν ἢ ὅρον.

Ἰούνιος νόμος, κωλύων οὐσουκαπιτεύεσθαι τὰ βιπόσεσα νεμηθέντα.

C Κλαυδιάνειον δόγμα, παρέχον τῷ ἀνήβῳ μέχρι τῆς ἥβης διακατοχήν.

Κορνίλιος νόμος, ὁ περὶ πλαστοῦ, περὶ φονευτῶν, περὶ φαρμακῶν καὶ γοήτων.

Ἔστι δὲ καὶ νόμος Κανίνιος καὶ νόμος Καλβισιάνειος.

Λαργιτιόνειον δόγμα, περὶ Λατίνων ἀπελευθερίας.

Λιβανιάνειον δόγμα, κελεῦον ἀτιμοῦσθαι τοὺς πλαστογράφους.

Λικίνειος νόμος, κωλύων τὸν κοινωνὸν ἐκποιεῖν τὸ ἴδιον μέρος τινὶ δυνατῷ.

Μοδεστιάνειον δόγμα, νομοθετοῦν τοῖς ζητοῦσι τὸν φυγάδα δοῦλον δίδοσθαι βοήθειαν παρὰ τῶν στρατηγῶν εἰς τὴν τούτου ἀνεύρεσιν.

Μακεδονιάνειον δόγμα, ἀντιβαῖνον τοῖς δανείσασιν A ὑπεξουσίῳ.

Νινιάνειον δόγμα, ὅπερ ἐκέλευε μηδέποτε μεταφέρεσθαι τοὺς ἀπελευθέρους εἰς εὐγένειαν.

Ὀρφιτιάνειον δόγμα, παρέχον τοῖς παισὶ νόμιμα δίκαια εἰς τὴν τῶν μητέρων διακατοχήν.

Πάππειος νόμος, κωλύων δεσπόσαι τὸ βιπόσεσον δι' οὐσουκαπίωνος.

Πομπήϊος νόμος, περὶ πατροκτόνων.

Πηγασιάνειον δόγμα, κελεῦον τὸν ἀξιωθέντα κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι παρακρατεῖν τὸ τέταρτον, καὶ ὑποκαθιστῷν ἐννεαούγγιον, τὰς δὲ ἀγωγὰς ἐξ ὅλου κλήρου ἔχειν· τὸ δὲ Τριβελιάνειον διεῖλε ταύτας.

Πριβιλιάνειον δόγμα καὶ Τουρπιλιάνειον. Τούτῳ ὑποπίπτει ὁ ἐγγράφως ἐγγύας δεδωκὼς καὶ ποιήσας B τινὰ κατασχεθεῖν χωρὶς ἀβολιτίονος.

Ῥουβριάνειον δόγμα, περὶ φιδεϊκομισσαρίας ἐλευθερίας.

Ῥέγιος ὁ νόμος, ὁ κωλύων ταφῆναι τὴν ἐν τῷ τίκτειν θανοῦσαν, πρὶν ἐκδῦναι τὸ βρέφος.

Σιλιάνειον δόγμα, περὶ τοῦ δεῖν ἐκδικεῖσθαι τὸν βιαίως ἀναιρεθέντα παρὰ τῶν ἰδίων κληρονόμων.

Σέντειος νόμος, κωλύων τοὺς ἐπὶ βλάβῃ τῶν δανειστῶν ἐλευθερίας.

Τερτυλιάνειον δόγμα, παρέχον ταῖς μητράσι νόμιμα δίκαια εἰς τὴν τῶν παίδων διαδοχήν.

Τριβελιάνειον δόγμα, περὶ φιδεϊκομισσαρίων ἀγωγῶν.

Φάβειος νόμος, περὶ ἀνδραποδιστῶν.

C Φαλκίδειος νόμος, ὁ πρόδηλος· ἐξετέθη δὲ ὑπὸ Πουπλίου Φαλκιδίου δημαργοῦντος. Βούλεται δὲ λαμβάνειν τὸν κληρονόμον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαθεμένου τέσσαρας οὐγγίας.

Καὶ τὰ μὲν περὶ δογμάτων κατὰ στοιχεῖον ταῦτα. Τὰ δὲ περὶ τῶν ὀνομάτων ἀναγκαιότερα ὡσαύτως ἐντεῦθεν.

Ἀγνάτος, ὁ ἐξ ἀῤῥενογονίας ἡμῖν συναπτόμενος.

Ἄκτους, ὁδὸς δ' ἧς δυνατὸν διέρχεσθαι μετὰ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος.

Βίτιον, ψόγος, ἐλάττωμα, αἴτιον.

D Βρουμάλειον, χειμέριοι ἑορταί.

Βελλιάνειον δόγμα, βοηθοῦν ταῖς γυναιξὶν ἐνόχοις γεγενημέναις ὑπὲρ ἑτέρων.

Γραικὸς, ὁ Χαλδαῖος, Ἕλλην.

Δάττα, ὁ κατοικίδιος αἴλουρος·

Γένεια, αἱ σιαγόνες.

Δεκρέτον, ἀπόφασις βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' αὐτῷ δικαζομένων.

Δεϊνοφικιόσο· μέμψις κατὰ διαθήκης ἐῤῥωμένης μὲν τῇ ἀκριβείᾳ τῶν νόμων, ἀκαθηκούσης δὲ ἀπὸ τοῦ φόβου.

Δινάριον, σταθμὸς νομίσματος.

Διγέστον, τὸ ἰθυνθὲν καὶ κατὰ τάξιν γραφέν.

Δεπορτάτιο ἡ ἐκφορὰ καὶ ἀπαγωγή.

A Macedonianum decretum contra eos qui subditis pecuniam dant fœnore.

Ninianum decretum quod præcipiebat ne unquam liberti in ingenuitatem transferrentur.

Orphitianum decretum filiis præbens legalia jura in matrum possessiones.

Lex Pappia, prohibens ne bispossesso per usucapionem quis potiatur.

Lex Pompeia de parricidis.

Pegasianum decretum, quo quis hæreditatem restituere jussus quartam ejus partem retinere potest, novemque uncias solvens vectionum jus ex tota hæreditate habet; quod jus statuit Tribelianum decretum.

Privilianum decretum et Turpilianum. Huic subjectus est qui sponsiones scripto dedit, alicui possidendas sine abolitione. B

Rubrianum decretum de ingenua fideicommissaria.

Lex regia quæ prohibet ne mulier inter pariendum mortua sepeliatur antequam infans egressus sit.

Silianum decretum decernens eum qui violenter occisus fuerit a propriis hæredibus esse judicandum.

Lex Sentia defendens eos qui in damno erant contra fœneratorum libertatem.

Tertulianum decretum præstans matribus legalia jura in filiorum successionem.

Tribelianum decretum de fideicommissariorum discriminibus.

Lex Fabia de iis qui liberos in servitutem redigunt. C

Lex Falcidia, ante nota, proposita autem est a Publio Falcidio, tribuno plebis. Vult autem ut hæres de substantia testamenti capiat quatuor uncias. (*Uncia* porro designabat duocecimam partem hæreditatis).

Et hæc quidem de decretis per litteras alphabeti exposita sunt. De nominibus vero deinde magis necessaria exponentur.

Agnatus, qui nobis ex masculorum generatione conjungitur.

Actus, via per quam licet cum jumento vel curru transire

Vitium, vituperium (ψόγος), diminutio (ἐλάττωμα), culpa (αἴτιον).

D Brumaleum, hiemalia festa.

Velleianum decretum, adjuvans feminas quæ pro aliis reæ fiebant.

Græcus, Chaldæus, Hellen.

Datta, feles domestica.

Genæ, malæ (σιαγόνες).

Decretum, imperatoris declaratio inter duas partes ab ipso judicatas.

De inofficioso; reprehensio testamenti quod legum quidem observantia valet; metus autem ratione inconveniens est.

Denarium, libra monetæ.

Digestum, correctum et per ordinem scriptum.

Deportatio, elatio et abductio.

Detentio, jus petendi et exigendi et detinendi quodcunque moriens aliquis reliquit, et si nihil corporale hæreditate obveniret, tamen hæreditatis detentionem bene accipimus; incorporei enim acquisitio melius fit quam corporeorum.

Epistola, responsum imperatoris ad magistratus relationem.

Illud « Ex continente » tres dies significat.

Extraordinarii : qui non secundum ordinem prodeunt, sed secundum rei circumstantiam.

Eunuchus, qui a matre vel nutrice testiculorum elisionem subiit.

Impotestate : summa potestas quam secundum legem politicam habemus in filios, secundum gentilem vero in servos.

Edictum, programma.

Imbeta, portata.

Illata, animata.

Judex, interpretatio.

Justus, æquus.

Intentio voluntas conatus.

Jus, quod justum est.

In capita, secundum caput.

Capitis diminutio; pœna ex legis circumstantia patientis statum mutans aut minuens.

Legio, militum phalanx.

Legis actio, (invictio) permissio servitutis.

Legatum, deputatum.

Urbanus, urbis custos.

Plebiscitum, plebis suffragia.

Postliminium, jus redeundi.

Præjudicium, actio ex sola intentione constans.

Prohærede qui credit se esse hæredem.

Propossessore, qui violenter abripit.

Peculium, res naturaliter sorte subditis adjudicata.

Pactum, quantitas pacta.

Relegatio, exsilium.

Senatus, gerousia, legatio.

Sactum, liberatio ab injuria.

Otiosa distributio, seditione carens.

Separatio, custodia hæreditariarum rerum per hæreditarium creditorem.

Superstes, successor.

Satisfactio, satisdatio (ἱκανοδοσία).

Tacitum, quod non est notum ex testamenti lectione.

Titulus, dignitatis inscriptio.

Tractatum, explanatio, compendium, epitome.

Tribunal, dicasterion.

Factum, opus, actio.

Flagellum, lorum implicitum.

Ea est quidem nominum per litteras alphabeti expositio ! Explicanda quoque tibi sunt hæc nomina.

Jus civile Romanorum, nempe leges politicæ Romanæ legislationis.

A Διακατοχὴ, δίκαιον τοῦ εἰσιέναι καὶ ἀπαιτεῖν ἤτοι διακρατεῖν τὴν περιουσίαν τοῦ τελευτήσαντος· καὶ, κἂν μηδὲν ᾖ σωματικὸν τῇ κληρονομίᾳ, ὅμως κάλῶς λαμβάνομεν αὐτῆς τὴν διακατοχήν· ἀσωμάτου γάρ ἐστι κτῆσις μᾶλλον ἤπερ σωματικῶν·

Ἐπιστολὴ, ἀντιγραφὴ βασιλέως πρὸς ἄρχοντος ἀναφοράν.

Τὸ ἐξκοντινέντι, τρεῖς ἡμέρας δηλοῖ.

Ἐξτραορδινάριοι· οἱ μὴ κατὰ ταξιν προερχόμενοι, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν πράγματος.

Θλιβίας, ὁ παρὰ τῆς μητρὸς ἢ τῆς τροφοῦ θλίψιν τῶν γονίμων ὑπαστάς.

Ἰμποτέστατε· ἡ ἄκρα ἐξουσία ἣν ἔχομεν κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον εἰς τοὺς παῖδας ἡμῶν, κατὰ δὲ τὸν ἐθνικὸν, εἰς τοὺς δούλους.

B Ἴδικτον, πρόγραμμα.

Ἴμβετα, τὰ βασταζόμενα.

Ἴνλατα, τὰ ἔμψυχα.

Ἰούδεξ, ἡ ἑρμηνεία.

Ἰοῦστος, ὁ δίκαιος.

Ἰντέντιο, ὁρμὴ ἔντασις.

Ἴους, τὸ δίκαιον.

Ἰνκάπιτα, κατὰ κεφαλήν.

Κάπιτις διμινουτίων· πάθος ἐκ περιστάσεως νόμου κατάστασιν ἀμεῖβον ἢ ἐλαττοῦν τοῦ πάσχοντος.

Λεγεὼν, φάλαγξ στρατιωτῶν.

Λεγισακτίων, ἡ ἐνδήκτι παραχώρησις τῆς δουλείας.

Λεγάτον, πρεσβεῖον.

Οὐρβανὸς, ὁ φύλαξ τῆς πόλεως.

C Πλεβίσκιτον, δήμου ψήφισμα.

Ποστλιμίνιον, δίκαιον ὑποστροφῆς.

Πραεουδίκιον, τόπος ἀπὸ ἰντεντίονος μόνης συγκειμένος.

Προέρεδε, ὁ νομίζων ἑαυτὸν εἶναι κληρονόμον.

Προποσέσορε, ὁ βίαιος ἅρπαξ.

Πεκούλιον, οὐσία φυσικῶς προσκεκληρωμένη ὑπεξουσίοις.

Πάκτον, συμπεφωνημένον ποσόν.

Ῥελεγατίων, ἡ ἐξορία.

Σεννᾶτον, ἡ γερουσία.

Σάκτον, τὸ ἀπηλλαγμένον ὕβρεως.

Σχολαία νομὴ, ἡ ἀστασίαστος.

Σεπαρατίων, ἡ φυλακὴ τὸν κληρονομιαίων πραγμάτων διὰ τὸν κληρονομιαῖον δονειστήν.

D Σουπέρστης, ὁ διάδοχος.

Σατισφάκτιο, ἡ ἱκανοδοσία.

Τάκιτον, τὸ μὴ γινωσκόμενον ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῆς διαθήκης.

Τίτλος, ἡ προγραφὴ τοῦ ἀξιώματος.

Τρακτᾶτον, ἀνακάθαρσις, σύνοψις, ἐπιτομή.

Τριβουνάλιον, δικαστήριον.

Φάκτον, τὸ ἔργον, ἡ πρᾶξις.

Φραγέλιον, ὁ ἐπιπεπλεγμένος ἱμάς.

Αὕτη μὲν καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων κατὰ στοιχεῖον ἐξήγησις. Ἑρμηνευτέον δέ σοι καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα.

Ἴους κίβιλις Ῥωμανόρουμ, ἤτοι νόμιμα πολιτικὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων νομοθεσίας.

A Λεγισάκτιο, νόμιμος ἀγωγή.

Πλέδις, ὁ χυδαῖος.

Κονστιτούτας, αἱ διατάξεις τῶν βασιλέων, διαιρούμεναι εἰς δέκρετον, εἰς ἔδικτον, εἰς ἐπιστολήν.

Ῥεσπόνσον, ἡ τῶν σοφῶν ἀπόκρισις.

Καὶ ταῦτα μὲν σοι τῶν ἐπὶ μνήμης κειμένων ἡμῖν. Οἶσθα γὰρ ὡς οὐδέν ἐστι τῶν γεγραμμένων ἡμῖν ἢ συγγεγραμμένων ὃ μὴ ἐσχεδίασται· ὅθεν οἱ πλείους τῶν ἐκλαμβανόντων τὰ ἡμέτερα σχέδια δελτάρια, τὰς διφθέρας ποιοῦντες, εὐθὺς ἔχουσι βιβλία τὰ γεγραμμένα. Καὶ πλείστοις μὲν ἐντύχοις ἡμετέροις βιβλίοις ὧν ὀγδοηκοστὸν οἶμαι τοῦτο εἶναι. Τὰ δὲ πλεῖστα ὧν ἡρμηνεύκαμεν ἢ συνεγράψαμεν ἐν εἰληταρίοις ἔτι κεῖται τοῖς πλείοσι· τὰ δὲ πλεῖστα καὶ διέφθαρται, ὥσπερ ἡ τῆς συμπάσης φιλοσοφίας ἐπὶ τὸ σαφὲς μεταποίησις, καὶ ὅσα περὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐπραγ- B ματευσόμεθα βασιλεῖς· τὰ δ' ἄλλα ἀπὸ τῶν βιβλίων αὐτὸς ἀναλέγοιο.

Legis actio, legalis abductio.

Plebes, vulgaris.

Constitutæ, constitutiones imperatorum in decretum, edictum, epistolam distributæ.

Responsum, sapientum apocrisis.

Est hæc quidem quæ in memoriam reducimus. Scis enim nihil esse in nostris scriptis vel historiis quod non eo tempore scriptum sit. Unde qui nostra sic ex tempore scripta opera susceperunt, membranas facientes statim habent ex nostris scriptis libros. Et multa nostra scripta tibi possunt occurrere quorum hoc quasi octogesimum esse puto. Plurima autem eorum quæ interpretati sumus vel historice narravimus in voluminibus adhuc multi in manibus habent; multa autem corrupta sunt, ut totius philosophiæ ad evidentiam translatio, et quæ de nostris temporis rectoribus tractavimus. Cætera in libris ipse legas.

MICHAELIS PSELLI

OPERUM PARS TERTIA

COMPLECTENS

PHILOSOPHICA

ΔΟΞΑΙ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

DE ANIMA

CELEBRES OPINIONES (*).

C Ὅτι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, αἱ μέν εἰσιν ἄλογοι, αἱ δὲ λογικαί· τῶν δὲ λογικῶν, αἱ μὲν ζωτικαὶ καὶ ὀρεκτικαί, αἱ δὲ γνωστικαί. Ὁμοίως δὲ διαιροῦνται καὶ αἱ ἄλογοι· πάλιν δὲ αἱ λογικαὶ καὶ γνωστικαὶ διαιροῦνται τριχῆ, εἰς δόξαν, καὶ διάνοιαν, καὶ νοῦν. Ἡ μὲν οὖν δόξα καταγίνεται περὶ τὸ καθόλου τὸ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς. Οἶδε γὰρ ὅτι πᾶν λευκὸν καὶ κριτικὸν ὄψεως, καὶ ὅτι πᾶς ἄνθρωπος δίπους. Ἔτι γε μήν, καὶ τῶν διανοητῶν οἶδεν ἄνευ λόγου τὰ συμπεράσματα, οἷος ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, οἶδε· διὰ τί δὲ ἀθάνατος, οὐκέτι ὥστε δοξαστά ἐστι, τά τε ἐν

Facultatum animæ aliæ sine ratione, aliæ cum ratione sunt. Harum aliæ vitales et appetentes, aliæ cognoscentes sunt. Similiter quoque dividuntur, quæ sine ratione sunt. Rursus trifariam dispertiuntur quæ cum ratione sunt et cognoscentes, in opinionem, intellectum, et mentem. Opinio igitur universe in iis versatur quæ sensu percipiuntur: novit enim omne album, visum discernere, et omnem hominem bipedem esse; eorum præterea, quæ sub intellectionem cadunt, conclusiones, sed sine ratione novit; puta animam immortalem esse scit,

(*) De hoc libro, quem mss. Psello vindicant, vide Leonem Allatium supra col. 504, num. XLII.

sed cur sit immortalis, nescit, adeo ut sub opinionem veniant omnia quæ sensu percipiuntur, et conclusiones eorum quæ intellectu capiuntur, horumque cognitio opinio est: cur enim sit anima immortalis, ignorat opinio; hoc enim intellectus est opus. Quare opinionem præclare in Sophista Plato definit, cum intellectus terminum appellat. Intellectu enim concludente immortalem esse animam, solam conclusionem facultas novit. Intellectus autem est, viam veluti quamdam conficere, a propositionibus ad conclusionem transgrediendo, unde et nomen traxit: atque hoc est intellectus opus; mentis vero, simplici aggressione et impressione, melius quam per demonstrationem, ad rem accedere: quomodo et sensus, qui si in album forte, vel in hanc figuram inciderit, melius eam quam demonstratione percipit: non enim ad hanc cognitionem ratiocinatione habet opus; mentis vero actio in illis est, quibus ad summam puritatem et scientiam pervenire datum est, qui per expurgantes virtutes, sine specie objecta, et sine sensu agere consuerunt. Est enim mens veluti habitus animi perfectissimus. In rebus igitur quæ mente perspiciuntur, mens occupatur: intellectus in iis, quæ cogitando assequimur: opinio demum in iis quæ sub opinationem cadunt. Harum autem potestatum principem locum mens obtinet, postremum opinio, medium intellectus, menti nostræ intime familiaris, quippe qui medium ubique locum tenet: et per hunc, intellectum dico, ad eorum contemplationem, quæ mente percipiuntur, animus noster evehitur, quæ ejus absolutio et perfectio est. Cum enim hic, rebus iis quæ sensui subjiciuntur, socius et quasi gentilis sit; propter sensuum consuetudinem, ad speculationem eorum, quæ mente intelliguntur, et materia carent, attollere seipsum non potest. Sed et illa, corpora putat, et molem habere, et quæcunque sensibus se offerunt, in illis esse sibi fingit: quemadmodum et Plato in *Phædone*, hanc unam esse rem in nobis difficillimam affirmat, quod cum a corporis avocamentis paulum conquieverimus, et rerum divinarum meditationi nos adjungere voluerimus, a sensibus profecta impulsio interpellat ac perturbat, et cogitationi nostræ objicit, Deum esse corpus, magnitudine et figura præditum, neque nos a corpore et figura Deum penitus secernere cogitando permittit. Eam ob rem opus est, animum ad suam ipsius perfectionem tendentem, primum agere intellectu, qui in rebus quodammodo intermediis versatur. Talia vero sunt, quæ intellectu complectimur, qualis est animus noster ejusque contemplatio; tum et res mathematicæ, quæ sine materia quidem sunt, sed non exsistunt, ut illis consuefactus circa materiam agat ad ea quæ a materia penitus segregari possunt, via sensimque progressus, ad Deum dico, se recipiat. Unde et Plotinus, *Per res*, inquit, *mathematicas, ad consuetudinem ejus, quæ sine corpore est, naturæ, juvenes deducantur*. At si quando intellectus ratiocinatur, de iis

A τοῖς αἰσθητοῖς καθόλου, καὶ τῶν διανοητῶν τὰ συμπεράσματα, καὶ τούτων ἐστὶν ἡ δόξα γνῶσις. Διὰ τί δὲ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, οὐκέτι οἶδεν ἡ δόξα· διανοίας γὰρ ἔργον ἐστὶ τοῦτο. Ὅθεν καὶ καλῶς ὁρίζεται τὴν δόξαν Πλάτων ἐν τῷ Σοφιστῇ, διανοίας λέγων ἀποτελεύτησιν. Τῆς γὰρ διανοίας συλλογιοαμένης ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, τὸ συμπέρασμα μόνον οἶδεν ἡ δύναμις. Διανοίας δέ ἐστι τὸ οἷον ὁδόν τινα διανύειν, μεταβαίνουσαν ἀπὸ προτάσεων εἰς συμπέρασμα, ἐξ οὗ καὶ τὴν κλῆσιν εἵλκυσε. Καὶ τῆς μὲν διανοίας ἔργον τοῦτο. Τοῦ δὲ νοῦ ἔργον ἁπλαῖς προσβολαῖς, καὶ κρεῖττον ἢ κατὰ ἀπόδειξιν, ἐπιβάλλειν τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἡ αἴσθησις. Προσλαβοῦσα τυχὸν τὸ λευκὸν ἢ τόδε τὸ σχῆμά τι κρεῖττον, ἢ κατὰ ἀπόδειξιν, αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἔσχεν. Οὐ γὰρ δεῖται πρὸς B ταύτην συλλογισμοῦ· ἡ δέ γε τοῦ νοῦ ἐνέργεια, ἐκείνοις παραγίνεται, οἷς εἰς ἄκρον καθάρσεως καὶ ἐπιστήμης γέγονεν ἀφικέσθαι· καὶ διὰ τῶν καθαρτικῶν ἀρετῶν ἀφαντάστως, καὶ δίχα αἰσθήσεως ἐνεργεῖν συνειθισμένοις. Ἔστι γὰρ ὁ νοῦς, οἷον ἕξις τῆς ψυχῆς τελειοτάτη. Καταγίνεται τοίνυν ὁ μὲν νοῦς περὶ τὰ νοητά. ἡ δὲ διάνοια περὶ τὰ διανοητά· ἡ δὲ δόξα περὶ τὰ δοξαστά. Τούτων δὲ τῶν δυνάμεων πρώτην μὲν ἐπέχει ταξιν ὁ νοῦς· ἐσχάτην δὲ ἡ δόξα· μέσην δὲ ἡ διάνοια, ἥ τις καὶ προσῳκείωται τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ τὴν μέσην τὴν ἐν τῷ παντὶ τάξιν ἔχει. Καὶ διὰ ταύτης λέγω τῆς διανοίας ἀνάγεται ἡ ἡμετέρα ψυχὴ ἐπὶ τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν, ἥ τις ἐστὶ τελειότης τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ γὰρ σύντροφός τε καὶ σύμφυλος τοῖς αἰσθητοῖς ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα, ἀδυνατεῖ διὰ τὸν συνεθισμὸν τῶν αἰσθή- C σεων, ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν καὶ ἀΰλων ἀνάγειν αὐτήν. Ἀλλὰ νομίζει κἀκεῖνα σώματα καὶ μεγέθη ἔχειν, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, κἀκεῖ φαντάζεται· ὡς καὶ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι λέγει, ὅτι τοῦτ' ἔστι τὸ χαλεπώτατον τῶν ἐν ἡμῖν, ὅτι ὅταν καὶ σχολὴν ἀπὸ τῶν περιολκῶν τοῦ σώματος μικρὸν ἀγάγωμεν, καὶ θελήσωμεν τῇ θεωρίᾳ τῶν θείων σχολάσαι, καὶ παρεμπίπτουσα ἡ φαντασία, θόρυβον ἡμῖν κινεῖ, ὑπονοεῖν διδοῦσα, ὅτι σῶμά ἐστι τὸ θεῖον, καὶ μέγεθος ἔχει καὶ σχῆμα, καὶ οὐκ ἐᾷ ἡμᾶς ἀσωμάτως καὶ ἀσχηματίστως περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖν. Διὰ τοῦτο δεῖ τὴν ψυχὴν ὁδεύουσαν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς τελειότητα, πρῶτον ἐνεργῆσαι κατα διάνοιαν, ἥτις ἔχει πρὸς τὰ μέσα τῶν πραγμάτων. Τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ νοητὰ, οἷόν ἐστιν ἥτε ψυχὴ ἡ ἡμετέρα, καὶ ἡ περὶ D αὐτῆς θεωρία· ἔτι δὲ καὶ τὰ μαθηματικὰ, ἅ τινα τὴν οὐσίαν ἄϋλον ἔχει, εἰ καὶ μὴ τὴν ὕπαρξιν· ἵνα συνοθισθεῖσα ἐν τούτοις, ἐνεργῇ ἀΰλως ὁδῷ προσελθοῦσα καὶ ἐπὶ τὰ παντελῶς χωριστὰ τῆς ὕλης, λέγω δὲ τὰ θεῖα χωρίσῃ. Ὅθεν καὶ ὁ Πλωτῖνος, Ἀγέσθωσαν οἱ νέοι, φησὶ, διὰ τῶν μαθημάτων πρὸς συνεθισμὸν τῆς ἀσωμάτου φύσεως. Εἰ δέ ποτε ἡ διάνοια συλλογίζεται καὶ περὶ τῶν νοητῶν, ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὴν, ἀλλὰ τῷ νῷ συμπλακεῖσα, ὥσπερ καὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν συλλογίζεται, συμπλακεῖσα τῇ φαντασίᾳ. Τούτου τοίνυν τοῦ νοῦ, εἰ καὶ μὴ μετέχομεν οἱ πολλοί· ἀλλ' ἴχνη τινὰ καὶ ἰνδάλματα διαβέβηκεν εἰς ἡμᾶς. Ταῦτα δέ ἐστιν αἱ κοιναὶ ἔννοιαι, ἃς ἀναπο-

δείκτως, μᾶλλον δὲ κρεῖττον ἢ κατ' ἀπόδειξιν πάντες γιγνώσκομεν. Αὗται οὖν αἱ κοιναὶ ἔννοιαι, διὰ πάντων χωροῦσαι, ἰνδάλματα τοῦ νοῦ εἰσιν ἐναργῶς. Διὸ καὶ ἀρχὴν ἐπιστήμης τὸν νοῦν καλοῦσιν, ᾧ τινι τὰ νοητὰ γινώσκομεν. Ζητήσειε δ' ἄν τις εἰ μὴ δυνατὸν ἐκ μερικῶν τὸ καθόλου πιστώσασθαι· οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ξανθὸς ἢ λευκὸς ὁ ἵππος ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ πάντες ξανθοὶ οἱ ἵπποι ἢ λευκοί.

Εἰ οὖν μὴ δυνατὸν, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἡ διάνοια τὸ αἰσθητὸν ἀποδείκνυσιν, ἀλλ' οὐδ' ἡ φαντασία, οὐδ' ἡ αἴσθησις πολλῷ μᾶλλον· ἑκάστη γὰρ τούτων, μερικόν τι γινώσκει. Πόθεν οὖν ἡ δόξα τὸ καθόλου τῶν B αἰσθητῶν ἐπιγινώσκει; καὶ λέγομεν ὅτι μάλιστα μὲν δυνατὸν τὴν διάνοιαν, καὶ τὸ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καθόλου συλλογίσασθαι, ὥσπερ ἐποίησεν Ἀριστοτέλης ἐπὶ τῶν ἄστρων. Βουλόμενος γὰρ ὅτι σφαιρικὰ δεῖξαι, καὶ πιστωσάμενος τοῦτο δι' ἑνὸς, τῆς σελήνης, φησίν· Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων ἐφ' ἑνὸς, ἀνάγκη καὶ ἐπὶ πάντων εἶναι, ὁμοούσια δὲ καὶ πάντα τὰ ἄστρα, δῆλον ὅτι τῆς σελήνης, σφαιρικῆς δειχθείσης, καὶ τὰ ἄλλα συναποδέδεικται σφαιρικά. Ἀλλὰ καὶ καπνόν τις ἰδὼν, συλλογίζεται ὅτι καὶ πῦρ ἐν τῷ τόπῳ ὑπάρχει· Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶ, καπνός ἐστι, πᾶς δὲ καπνὸς ἐκ πυρός· ἐν τῷ καπνιζομένῳ ἄρα τόπῳ ἐστὶ καὶ πῦρ. Ἴσως μὲν οὖν, ὅπερ ἔφημεν, τὴν διάνοιαν δυνατὴν περί τινων αἰσθητῶν, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ πάντων, συλ- C λογίζεσθαι τὸ καθόλου. Πλὴν καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ συνουσιωμένους ἔχει τοὺς λόγους τῶν πραγμάτων ἐν ἑαυτῇ. Διὰ δὲ τὸ καταδεδυκέναι ἐν τῇ ὕλῃ, οἷον ἐγκατεχώσθη, ὥσπερ οἱ ἐν τῇ τέφρᾳ κρυπτόμενοι σπινθῆρες. Ὥσπερ οὖν ὅταν τις μικρὸν τὴν τέφραν διορύξῃ ὁ σπινθὴρ εὐθὺς ἀναλάμπει, καὶ οὐχ ὁ διορύξας τὸν σπινθῆρα ἐποίησεν, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐμποδίζοντα ἔπαυσε. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ δόξα, ἐρεθιζομένη ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως, προβάλλει τοὺς λόγους τῶν ὄντων. Οὕτω καὶ τοὺς διδασκάλους φασὶ μὴ τὴν γνῶσιν ἡμῖν ἐντιθέναι, ἀλλὰ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν καὶ οἷον κρυπτομένην, ἐκφαίνειν· ἐπεὶ εἰ μὴ ἦσαν ἐν ἡμῖν οἱ τῶν ὄντων λόγοι, διατί συναισθανόμεθα, ὅταν τις παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν διαλέγηται; καὶ πάλιν πόθεν προκρίνομεν δύο διαλεγομένων, τὸν τὰ ἀμείνω λέγοντα; Εἰ γὰρ μηδεὶς D ἦν παρ' ἡμῖν τῶν πραγμάτων λόγος, ὃς ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῶν προσδιαλεγομένων ἀνέλαμπεν, οὐκ ἂν ἀληθεύειν τόνδε τοῦδε μᾶλλον ἢ ψεύδεσθαι κατανοεῖν ἠδυνάμεθα. Οὕτως οὖν καὶ ἡ δόξα τῆς αἰσθήσεως μαθούσης, ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα δίπου, ἐρεθισθεῖσα ὑπ' αὐτῆς ἀνεμνήσθη, ὅτι καὶ πᾶν τὸ ὁμοφυὲς δίπουν, μᾶλλον δὲ προσφυέστερον εἰπεῖν, ταῦτα κοιναί εἰσιν ἔννοιαι καὶ τοῦ νοῦ ἀποσκιάσματα. Πᾶν γὰρ ὅπερ ἴσμεν κρεῖττον ἢ κατὰ ἀπόδειξιν, τοῦτο κατὰ κοινὴν ἔννοιαν ἴσμεν· ἃ δὲ δείξεως δεῖται εἰς τὸ γνωσθῆναι, ὅτι τούτων τὰ

A etiam quæ mente perspiciuntur; non id per se ipse, sed menti adhærescens et cum ea conjunctus, quemadmodum et de rebus sensui propositis, illi extrinsecus oblatæ impulsioni consertus et contextus colligit ac concludit. Hujus itaque mentis etsi omnes non sumus compotes, sed ejus vestigia tantum et simulacra quædam ad nos pervenere, hæ autem sunt communes notiones, quas citra demonstrationem, melius tamen quam via demonstrationis perspectas habemus. Communes igitur hæ notiones, ut quæ omnia pervadunt, manifesta sunt mentis simulacra et species : quare et scientiæ principium mentem vocant, qua, ea quæ intelliguntur, cognoscimus. Quæsierit porro aliquis, an non possit ex particularibus universe concludi : non enim quia spadix est vel albus equus, omnes idcirco spadices aut albi sunt equi.

Quod, si concludi non potest, certum est neque intellectum rem sensui objectam demonstrare, sed neque phantasiam, sensum vero multo minus. Singuli enim hi particulare aliquid cognoscunt. Unde igitur opinio res sensuum universe cognoscit? cur diximus maxime posse intellectum res sensuum universe concludere, ut in astris Aristoteles fecit. Cum enim orbiculata ea esse demonstrare vellet, idque per unum ex his, lunam, confirmaret, ait, *Rerum ejusdem substantiæ quod est in aliqua, id in omnibus esse necesse est : at ejusdem esse substantiæ astra omnia demonstratum est. Cum igitur orbicularem esse lunam demonstratum sit, de aliis itidem astris confecta res est, ea esse orbiculata. Sed et qui fumum videt, ibi etiam loci, ignem esse colligit. Quando, inquit, fumus est, omnis autem fumus ex igni est. In fumante igitur loco, ignis est.* Forsan igitur, quod intellectum diximus posse de quibusdam sensui objectis, etsi non de omnibus, universe concludere, prætereaque anima rationis particeps rerum in se rationes habet insitas : quod vero materiæ immersa sit, veluti sub terram defossa est, ut cinere sepultus ignis. Quemadmodum igitur, si quis cinerem paulum dimoverit, scintilla illico elucet : scintillam tamen non fecit, qui cinerem dimovit, sed tantum impedimenta removit : ad eum modum et opinio a sensu excitata, rerum rationes profert. Ita et magistros dicunt cognitionem nobis non indere, sed quæ nobis inest, et veluti obruta est, eam proferre ac ostendere : quia nisi nobis rerum rationes inessent, unde, cum aliquis perperam ac præter rerum naturam disserit, sentimus omnes? rursus, cur de duobus, qui disserunt, qui potiora dicit, eum alteri anteponimus? Si enim nulla in nobis rerum ratio fuisset, quæ a disserentibus excitata refulsisset, nunquam veriora illo hunc dicere, vel mentiri, animadvertere potuissemus. Sic igitur opinio, ubi sensus percepit hunc et illum bipedem esse, ab eo excitata, reminiscitur omnes ejusdem generis bipedes esse. At accomodatius ad naturam dicatur, has esse communes notiones, et mentis adumbrationes atque simulacra. Quidquid enim melius quam per demonstrationem scimus, id secundum communem notionem scimus. Quæ autem demonstratione indigent ut cognoscantur, quoniam horum conclusiones citra demonstrationem, ea scire

nionis est. Potestates igitur ratione præditæ, quæ
cognitionem tendunt, hæ sunt. Effectivæ autem
it, voluntas et electio. Et voluntas quidem solius
boni ; electio in utrumque propendet. Ac volun-
profecto ipsa per se, est animæ ratione prædi-
electio vero ejus quæ rationis defectum con-
um habet. Cum primum enim extra generatio-
ı est anima, sola voluntate agit, in solo enim
o occupatur. At ubi in generatione fuerit, quia
connectuntur potestates rationis expertes, ob
quas afferemus causas, tunc ejus partis, quæ
onis est expers, connexione, tantum valet quan-
electio : quare interdum ante rationis defec-
ı, interdum ante rationem accidit : atque hoc
præoptatur. Hæ itaque sunt rationales animæ
ıltates.

rationabiles vero, hæ sunt cognoscentes qui-
ı, phantasia et sensus, quæ inter se differunt :
ıus enim ad res externas pertinet; phantasia vero
insecus habet cognitionem. Et sensus quidem
tantum præsentem, et quam extrinsecus acci-
novit : phantasia vero, quæ rerum sensui sub-
ırum formas a sensu accepit, eas in se refingit :
e et ipsam patibilem mentem Aristoteles appel-
t, mentem quidem, ut quæ intus habeat, quod
ıoscit, et simplici aggressione, ut mens, rem
iatur. Patibilem vero, quia post acceptam for-
ı, neque sine specie. Phantasia porro vocata
quasi phantastasia quædam. Ea enim est in qua
t species, sive quæ apparuerunt ; sistit enim in
ısa, quæ extrinsecus visa sunt. Utraque autem
rum ad res particulares extenditur. Hoc enim
m est, at non omne album. Differunt autem,
una quod extrinsecus est, alia quod intus,
t : et phantasia quidem quinque sensuum spe-
recipit : at singuli sensus proprium solum sub-
ım norunt. Appetentium vero et vitalium facul-
ı, alia est irascens, alia concupiscens. Hic vero
sierit aliquis cur diversas faciamus concupiscen-
et irascentem : numquid enim irascens eum
ıci cupit qui prior læserit ? nonne et ratio, disci-
ıs et rerum contemplationem expetit ? sed re-
ıdeo esse concupiscentiam latiori quodam mo-
ıcceptam, aliam strictiori et magis proprio.
nadmodum igitur dispositio communiter etiam
abitu dicitur, proprie vero quæ ab habitu contra
nguitur : similiter concupiscentia communiter
ur de omnibus animæ potestatibus, strictius
et pressius, ea, quæ irascenti opponitur. Hæ
ıe sunt animæ potestates tum ratione præditæ,
irrationabiles. Præter has autem aliæ sunt, quæ
tantes dicuntur, tres ; altrix, inquam, auctrix
ınitrix. Vegetantes vocantur, quia hæ solæ in
tis conspiciuntur. Homines igitur sumus, et
ıalia, et plantæ. Qua homines, rationis, quas
nt, potestatibus præditi sumus ; iis vero quæ
ne carent, qua animalia sumus. Qua vero ani-
ıræditi, vegetantibus : animæ enim vel vita præ-
ı etiam plantas dicimus. Nam anima seu vita

A συμπεράσματα χωρὶς ἀποδείξεως, ἔργον ἐστὶ τῆς δόξης εἰδέναι. Αἱ μὲν οὖν τῶν λογικῶν γνωστικαὶ δυνάμεις, αὗται. Πρακτικαὶ δέ εἰσιν βούλησις καὶ προαίρεσις. Καὶ ἡ μὲν βούλησις μόνον ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπαμφοτερίζει· καὶ ἡ μὲν βούλησις αὐτῆς καθ' ἑαυτῆς ἐστι τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ δὲ προαίρεσις τῆς συμπεπλεγμένης τὴν ἀλογίαν. Ὅτε μὲν γάρ ἐστιν ἔξω τῆς γενέσεως ἡ ψυχὴ, κατὰ βούλησιν μόνην ἐνεργεῖ· ἐν μόνῳ γάρ ἐστι τῷ ἀγαθῷ. Ὅταν δὲ γένηται ἐν τῇ γενέσει, ἐπειδὴ συμπλέκονται αὐτῇ αἱ ἄλογοι δυνάμεις, δι' ἃς ἐροῦμεν αἰτίας τότε τῇ ἐπιπλοκῇ τῆς ἀλόγου ἰσχύει τὴν προαίρεσιν. διότι ποτὲ μὲν πρὸ τῆς ἀλογίας, ποτὲ δὲ πρὸ τοῦ λόγου γίνεται, καὶ αἱρεῖται δὲ τόδε πρὸ τοῦδε. Αὗται μὲν οὖν αἱ λογικαὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις.

B

Τῶν δὲ ἀλόγων, αἱ μέν εἰσι γνωστικαὶ μὲν, φαντασία καὶ αἴσθησις διαφέρουσαι ἀλλήλων, ὅτι ἡ μὲν αἴσθησις πρὸς τὸ ἐκτὸς ἀποτείνεται· ἡ δὲ φαντασία ἔνδον ἔχει τὴν γνῶσιν. Καὶ ἡ μὲν αἴσθησις τὸ παρὸν μόνον, καὶ οὗ ἀντιλαμβάνεται ἔξωθεν, τοῦτο οἶδεν· ἡ δὲ φαντασία παρὰ τῆς αἰσθήσεως λαβοῦσα τῶν αἰσθητῶν τοὺς τύπους, ἐν ἑαυτῇ τούτους ἀναπλάττει. Ὅθεν καὶ παθητικὸν αὐτὴν νοῦν καλεῖ Ἀριστοτέλης· νοῦν μὲν, ὡς ἔνδον ἔχουσαν τὸ γνωστὸν, καὶ ἁπλῇ προσβολῇ ὥσπερ ἐκεῖνος, ἐπιβάλλουσαν. Παθητικὸν δὲ διότι μετὰ τύπον, καὶ οὐκ ἀσχηματίστως. Ἐκλήθη δὲ φαντασία, οἱονεὶ φαντασία τις οὖσα· φαντασία γάρ ἐστιν ἡ τῶν φανθέντων στάσις, Ἵστησι γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ ἔξω φανέντα· ἑκατέρα δὲ αὐτῶν,

C περὶ μερικῶν ἀποτείνεται. Τόδε γάρ τὸ λευκὸν οὐ μὴν πᾶν λευκόν. Διαφέρουσιν δὲ, ὅτι ἡ μὲν τὸ ἔξω, ἡ δὲ τὸ ἐντὸς οἶδε. Καὶ ἡ μὲν φαντασία, τῶν πέντε αἰσθήσεων δέχεται τοὺς τύπους· ἑκάστη δὲ τῶν αἰσθήσεων, μόνον τὸ ἴδιον αἰσθητὸν γινώσκει. Τῶν δὲ ὀρεκτικῶν καὶ ζωτικῶν, ἡ μέν ἐστι θυμὸς, ἡ δὲ ἐπιθυμία. Ζητήσειε δ' ἄν τις, πῶς λέγομεν ἀντιδιαστέλλεσθαι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν· τί γὰρ οὐχὶ καὶ ὁ θυμὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ ἀντιλυπῆσαι τὸν προλυπήσαντα; οὐχὶ καὶ ὁ λόγος ἐπιθυμεῖ τῶν μαθημάτων καὶ τῶν θεωρημάτων; λέγω γοῦν ὡς τοῦτο λῦσαι, ὅτι ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία καὶ κοινότερον λεγομένη, καὶ εἰδικώτερον. Ὥσπερ οὖν ἡ διάθεσις λέγεται καὶ κοινῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἕξεως, λέγεται καὶ ἰδικῶς, ἡ ἀντιδιαστελλομένη πρὸς τὴν ἕξιν. Οὕτω καὶ ἡ ἐπιθυμία λέγεται μὲν καὶ κοινῶς ἐπὶ πασῶν τῶν δυνάμεων

D τῆς ψυχῆς· λέγεται δὲ καὶ ἰδικώτερον, ἡ ἀντιδιαστελλομένη πρὸς τὸν θυμόν. Αὗται μὲν οὖν αἱ τῆς ψυχῆς, λογικαί τε καὶ ἄλογοι δυνάμεις. Παρὰ δὲ ταύτας εἰσὶν αἱ φυτικαὶ καλούμεναι τρεῖς, θρεπτικὴ φημὶ, καὶ αὐξητικὴ, καὶ γεννητική. Φυτικαὶ καλοῦνται διότι αὗται μόναι ἐν τοῖς φυτοῖς ὁρῶνται. Ἐσμὲν οὖν καὶ ἄνθρωποι καὶ ζῶα, καὶ ἔμψυχα. Καὶ ὡς μὲν ἄνθρωποι τὰς εἰρημένας λογικὰς ἔχομεν δυνάμεις· ὡς δὲ ζῶα, τὰς ἀλόγους. Ὡς δὲ ἔμψυχα, τὰς φυτικάς· ἔμψυχα γὰρ λέγομεν καὶ τὰ φυτικά. Ἐμψύχων γὰρ τὸ τρέφεσθαι, καὶ αὔξεσθαι καὶ γεννᾷν ὅμοια ἑαυτοῖς. Λέγεται δὲ καὶ αὐτὰ ζῆν καὶ τεθνάναι. Ἡ δὲ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, παρουσία καὶ ἀπου-

σία γίνεται τῆς ψυχῆς. Ὅσα μὲν οὖν ἔχουσι τὰς κρείττους ζωὰς, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰς καταδεεστέρας ἔχουσιν· οὐκέτι δὲ καὶ ἀνάπαλιν· οὐ γὰρ δυνατὸν τὰς λογικὰς, ἔχειν δυνάμεις, μὴ πρότερον ἐσχηκότας τὰς καταδεεστέρας· ἀμέλει καὶ τῶν αἰσθήσεων οὐκ ἔστι μετασχεῖν τῆς κρείττονος, τὸν μὴ μετέχοντα τῆς χείρονος. Ὅσα γοῦν μετέχει ὄψεως, ταῦτα καὶ ἀκοῆς καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ ὅσα ἀκοῆς, ταῦτα καὶ ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως καὶ ἀφῆς, οὐχ ὅσα δὲ ὀσφρήσεως, καὶ γεύσεως, καὶ ἀφῆς, πάντως καὶ ὄψεως, ὥσπερ ὁ ἀσπάλαξ· οὐδ' ὅσα ἀφῆς, ταῦτα καὶ τῶν ἄλλων, οἷον οἱ σπόγγοι, ἀφῆς μὲν μετέχουσιν, οὐδεμιᾶς δὲ τῶν αἰσθήσεων· ἄλλως τε οὐκ ἔστι μετασχεῖν τῆς κρείττονος, τὸν μὴ τῆς ἐλάττονος μετασχόντα. Τοῦτο δὲ, οὐχ ὅτι δέονται τῶν χειρόνων αἱ κρείττονες, ἵνα ὑποστῶσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον, τὸ σῶμα οὐ δύναται μετασχεῖν τῶν κρειττόνων, μὴ πρότερον καταλαβὸν τῶν μεταδεεστέρων. Ὅτι ἐπειδὴ μηδὲν τῶν εἰδῶν ἔδει φθείρεσθαι, ἵνα μὴ ἀτελὲς ᾖ τὸ πᾶν· πλήρωμα γάρ ἐστι τῶν εἰδῶν ὁ κόσμος. Ἀδύνατον δὲ ἦν τὰ αὐτὰ μένειν τὸν ἀριθμὸν γεννητά τε ὄντα καὶ φθαρτὰ, μετέχει καὶ ταῦτα τῆς ἀϊδιότητος, ὡς ἠδύνατο· διότι καὶ πάντα ἐφίεται τῆς τοῦ πρώτου ἀϊδιότητος, ὡς οἰκείας ἀρχῆς, καὶ μετέχει ταύτης ἕκαστον, κατὰ τὰ ἑαυτοῦ μέτρα. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ σκοπιμώταταν ἔργον τῆς φύσεως, τὸ τῶν φυτικῶν ἕκαστον, γεννῆσαι ἄλλο, οἷόν ἐστιν αὐτό. Καὶ ἐπειδὴ δεόμεθα γεννήσεως, ἡ δὲ γεννητικὴ δύναμις ἐν ὡρισμένῳ γίνεται μεγέθει, διὰ τοῦτο δεόμεθα τῆς αὐξήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αὔξησις διὰ τροφῆς παραγίνεται, τῆς θρεπτικῆς πάλιν δεόμεθα δυνάμεως· Διὰ τοῦτο τοίνυν μετέχομεν τῶν φυτικῶν δυνάμεων καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ὥστε, ὅτε μὲν ἐνεργοῦμεν κατὰ ταύτας τὰς δυνάμεις, ὡς φυτὰ ἐνεργοῦμεν· ὅτε δὲ κατὰ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, ὡς τὰ ἄλογα ζῶα· ὡς ἄνθρωποι δὲ μόνον ἐνεργοῦμεν τότε, ὅτε τῷ λόγῳ κεχρήμεθα. Διὸ καὶ ἀστείως λίαν ὁ Πλωτῖνος εἶπεν, ὡς ὅσοι ἐμμανῶς κατὰ τὰς θρεπτικὰς δυνάμεις ἐνεργοῦσιν, οὗτοι κινδυνεύουσιν ἀποδενδρωθῆναι.

Ὅτι διαφέρει τῶν φυτικῶν δυνάμεων, τοῦτ' ἔστι τῆς γεννητικῆς τε καὶ θρεπτικῆς ἡ ἐπιθυμία. Καὶ γὰρ ὁρῶμεν αὐτὴν, ταῖς δυσὶ ταύταις ἐπικοινωνοῦσαν· περί τε γὰρ τροφὰς ἐνεργεῖ, καὶ τὰς γεννητικὰς δυνάμεις· πλὴν διαφέρει, ὅτι ἡ μὲν ἐπιθυμία μετὰ αἰσθήσεως ἐνεργεῖ· αἱ δὲ φυτικαὶ δυνάμεις, ἄνευ αἰσθήσεως· διὸ καὶ τὰ ἄλογα, τὰ θήλεα ἑωρακότα κινεῖται πρὸς ὄρεξιν, ὥς τε μετὰ γνώσεώς τινος ἡ ἐπιθυμία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ φυτικαὶ ἐνέργειαι. Οὕτως ἀμέλει καὶ καθεύδοντες πολλάκις ἐκκρίνομεν τὸ σπέρμα, μηδεμιᾶς αἰσθήσεως ἢ φαντασίας προηγησαμένης· δῆλον ὅτι κατὰ τὰς φυτικὰς δυνάμεις ἐνεργήσαντες. Ὥσπερ οὖν ὅταν ὁ λόγος ἀνδραποδισθῇ ὑπὸ τῆς ἀλογίας, καὶ αὐτὸς πᾶσαν κινεῖ μηχανὴν εἰς ἐκπλήρωσιν τρυφῆς καὶ ἀφροδισίων, καὶ οὐ παρὰ τοῦτό φαμεν ταυτὸν εἶναι τὸν λόγον ταῖς φυτικαῖς δυνάμεσιν. Οὕτω φαμὲν καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιθυμίας. Ἀλλὰ τῶν μὲν φυτικῶν δυνάμεων ἴδιον τὸ ἁπλῶς ἐφίεσθαι,

A prædilorum est ali, augeri, generare sui similia. Ipsæ quoque dicuntur vivere et mori. Vita vero et mors, animæ præsentia et absentia est. Quæcunque igitur meliores vitas habent, deteriores quoque habere necesse est : at non contra ; fieri enim non potest, ut rationis potestates habeant, quæ prius deteriores non habuerunt : nimirum et in sensibus, nemo melioris est particeps, qui pejoris non fuerit. Quæcunque igitur visum habent, hæc et auditum et reliquos sensus : quæcunque auditum, eadem odoratum, gustum, et tactum : quæ vero odoratum; gustum et tactum, non semper visum, quemadmodum talpa : nec quæcunque tactum, eadem alios sensus, ut spongiæ, quæ tactum quidem habent, reliquos sensus nullo modo. Neque vero melioris
B sensus particeps esse potest, qui deterioris non fuerit. Neque id, quod deterioribus meliores indigeant, ut subsistant, sed contra corpus non potest meliorum particeps esse, ni deteriora prius susceperit. Quippe quoniam nullam speciem corrumpi oportebat, ne imperfectum esset universum, specierum enim absolutio et complementum est mundus, eumque eædem numero manere species non possent, ut quæ generentur et corrumpantur, æternitatis, quoad possunt, participes sunt. Quare principis æternitatem, ut suum principium, omnes expetunt, et hujus, quælibet pro modo et captu suo, fit particeps. Estque id potissimum naturæ opus, ut unumquodque eorum quæ anima prædita sunt, aliud sibi simile gignat : et quoniam necessaria est generatio, hujus autem vis nonnisi certo et definito ætatis
C spatio valet, justis ideo incrementis opus habemus. Quæ quoniam alimentis fiunt, altrice rursus egemus potestate ; vegetantis igitur animæ potestates nobis cum brutis communes sunt, secundum quas, dum agimus, ut plantæ agimus : ubi vero per iram, et concupiscentiam, ut bruta : demum ut homines, tantum agimus, cum ratione utimur. Quare scite admodum Plotinus, qui altricem virtutem præcupide ac furiose exerceant, periculum esse ne in arbores tandem degenerent.

A vegetantis animæ facultatibus, generandi et alendi, diversa est concupiscentia : hanc enim videmus, cum duabus illis communicare. Agit enim in alimentis, et generandi virtute : differt autem quia concupiscentia cum sensu agit, vegetantes
D vero sine sensu : hinc bruta visa femina in venerem stimulantur ; adeo ut cum cognitione quadam sit concupiscentia, vegetantis actiones non item. Ita videlicet dormientibus nobis semen excernitur, cum nullus sensus, aut impulsio a specie præcesserit ; quod a vegetantis facultatibus fieri manifestum est. Quemadmodum igitur, cum a cupiditate victa ratio fuerit, et in servitutem redacta, tota illa impetu in voluptatem et res venereas fertur, neque tamen idcirco eamdem inesse rationem vegetandi facultatibus dicimus : idem et de concupiscente dicimus. Vegetantium vero facultatum proprium est, simpliciter appetere, et sine sensu, semen emittere : at

concupiscentis hunc vel illum cibum, et concubitum, atque omnino voluptatem. An igitur unus est et idem, duarum facultatum effectus, concupiscentis et vegetantis; an planum est non esse unum? sed hujus tantum est, vel cibus, vel seminis fluxus; concupiscentis autem, voluptas: ut hac appetentia, conditionem nostram servemus et generis successionem. Cum vero ratio cupiditati servit, nullum esse hujus actionis proprium finem dico, quia præter naturam ipsorum ejusmodi actio est. Quæ autem præter naturam sunt, ad finem nihil conferunt: nam ut ancilla, non suum, sed cupiditatis finem spectat, voluptatem. Neque vero nos quisquam illa imperitorum hominum dubitatione interpellet: an igitur, tres animos habemus et a tribus regimur? Respondeo enim, quemadmodum huic conjuncta corpori anima, rem unam cum eo facere videtur; re autem ipsa, unum non est: ita cum rationis experte, et vegetante cohærens, unam quamdam continuitatem facit propter connexionem. Nam a rationabili, rationis expers assidue dependet, ab irrationabili vegetans: quæ quia propter illam cohærentiam eadem una patiuntur, unam esse dicimus; quia cæteris potestatibus tanquam instrumentis utitur rationis compos anima.

Harum autem potestatum, earum dico quæ ratione carent, et vegetantium, aliæ ad rationabilem magis, aliæ minus accedunt: irrationabiles quidem magis, quia rationi auscultare solent. Quare, cum cupiditates increpamus, mansuetiores eas reddimus.

Pectore percusso, cordia increpitavit Ulysses.

et,

Hæc anime, hæc etiam quondam graviora tulisti.

et complurima ejusmodi: sed quid dico in nobis? multæ ferarum humano sermone mansuetiores fiunt. At vegetantes, ut quæ sermonem non audiunt, a rationis compote anima remotiores sunt: neque enim præscribi potest altrici potestati quoad alat; neque auctrici, quantum augeat; neque generandi potestati: nimirum non ipsam potestatem, sed cupiditatem comprimimus: potestas enim nihilominus manet, etsi non agat. Hæ itaque sunt animæ potestates, rationabiles, irrationabiles, vegetantes. Animam quidam dicunt incorpoream, quidam corpus: eorum qui corpus, alii simplex, alii compositum: eorum vero, qui compositum, alii, ex connexis corporibus, alii ex non conjunctis. Eorum, qui simplex corpus animam esse dixerunt, alii æthereum, hoc est cœleste intellexerunt, ut Heraclides Ponticus: ignem alii, ut Heraclitus, quia ignem ille rerum principium appellabat, et animam igneam propter agilitatem, alii ex aere, ut Anaximenes, et quidam e Stoicis: Alii ex aqua, ut Thales Milesius et Hippo cognomento Atheus: quia enim semen videbant ex humida esse substantia, propterea et aquam rerum

A καὶ γονὴν προΐεσθαι ἀνεπαισθήτως· τῆς δὲ ἐπιθυμίας τὸ, τοιᾶσδε τροφῆς, καὶ τοιᾶσδε μίξεως, καὶ ἁπλῶς τοῦ ἡδέος. Τί οὖν ἄρα ἕν ἐστι καὶ ταυτὸν τῶν δύο δυνάμεων ἀποτέλεσμα, τῆς τε ἐπιθυμίας καὶ τῆς φυτικῆς; ἢ δῆλον ὅτι οὐχ ἕν; ἀλλὰ τῆς μὲν ἁπλῶς ἡ τροφὴ, ἡ γονή· τῆς δὲ ἐπιθυμίας ἡ ἡδονὴ, ἵνα τῇ ἐφέσει ταύτῃ τόν τε κλῆρον ἡμῶν φυλάττωμεν, καὶ τὴν τοῦ γένους διαδοχήν· Τοῦ δὲ λόγου ὅταν ἐξυπηρετῆται τὴν ἐπιθυμίαν, οὐ λέγω ἴδιόν τι ταύτης τῆς ἐνεργείας τέλος εἶναι, ὅτι παρὰ φύσιν αὐτῶν ἡ τοιαύτη ἐνέργεια, τὰ δὲ παρὰ φύσιν οὐ σύμφορα πρὸς τὸ τέλος· Ὡς γὰρ ὑπηρέτης, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἐπιθυμίας τὸ τέλος παρασκευάζει τὴν ἡδονήν. Μὴ ἀπορείτω δέ τις τὴν ἰδιωτικὴν ἀπορίαν ἐκείνην. Τί οὖν τρεῖς ψυχὰς ἔχομεν, καὶ ὑπὸ τριῶν ψυ-
B χῶν διοικούμεθα; Λέγω γὰρ ὅτι ὥσπερ ἑνωθεῖσα ἡ ψυχὴ τῷ σώματι τούτῳ, δοκεῖ μὲν ἕν τι πρᾶγμα ποιεῖ, κατὰ ἀλήθειαν δὲ οὐχ ἕν τί ἐστιν· οὕτω τῇ τε ἀλόγῳ καὶ τῇ φυτικῇ συνημμένη, μίαν μέν τινα συνέχειαν ποιεῖ διὰ τὴν συνάφειαν· ἐξῆπται γὰρ προσεχῶς τῆς μὲν λογικῆς ἡ ἄλογος, τῆς δὲ ἀλόγου ἡ φυτική. Διὰ δὲ τὴν γινομένην ἐκ τῆς συναφείας ταύτης συμπάθειαν, μίαν φαμὲν, ὅτι, ὡς ὀργάνοις κέχρηται ταῖς ἄλλαις δυνάμεσιν ἡ λογική.

Τούτων δὲ τῶν δυνάμεων, λέγω δὴ τῶν τε ἀλόγων καὶ τῶν φυτικῶν, αἱ μὲν μᾶλλον ἐγγίζουσι τῇ λογικῇ ψυχῇ, αἱ δὲ ἧττον· αἱ μὲν ἄλογοι μᾶλλον ἐγγίζουσι, διότι πεφύκασι κατακούειν λόγου. Διὸ ἐπιπλήττοντες ταῖς ἐπιθυμίαις, πρᾳοτέρας αὐτὰς ποιοῦμεν.

C Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

καὶ,

Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' [ἔτλης (1),

καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Καὶ τί λέγω ἐν ἡμῖν; καὶ τῶν θηρίων πολλὰ ἡμερώτερα διὰ τῶν λόγων γίνεται· αἱ δὲ φυτικαὶ, ἅτε μὴ κατακούουσαι λόγων, πόῤῥωτέρω εἰσὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπιτάξαι, οὔτε τῇ θρεπτικῇ δυνάμει μέχρι πόσου θρέψαι, οὔτε τῇ αὐξητικῇ αὐξῆσαι, οὔτε τῇ γεννητικῇ· δηλονότι οὐχ ἁπλῶς αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν καταστέλλομεν· ἡ γὰρ δύναμις οὐδὲν ἧττον μένει καὶ μὴ ἐνεργοῦσα. Αὗται μὲν οὖν αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἵ τε λογικαὶ, καὶ αἱ ἄλογοι, καὶ αἱ φυτικαὶ ὅτι τὴν ψυχὴν, οἱ μὲν φασιν ἀσώματον, οἱ δὲ σῶμα. Καὶ τῶν
D σῶμα οἱ μὲν ἁπλοῦν, οἱ δὲ σύνθετον· καὶ τῶν σύνθετον, οἱ μὲν ἐκ συνημμένων σωμάτων, οἱ δὲ ἀσυνάπτων. Τῶν δὲ ἁπλοῦν σῶμα εἰρηκότων, οἱ μὲν αἰθέριον εἶναι· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν οὐράνιον ἀπεφήναντο, ὡς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός. Οἱ δὲ πῦρ ὡς Ἡράκλειτος, ἐπειδὴ καὶ πῦρ ἔλεγον τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων, καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πυριὰν διὰ τὸ εὐκίνητον· οἱ δὲ ἀερίαν ὡς Ἀναξιμένης, καί τινες τῶν Στωϊκῶν· οἱ δὲ ἐξ ὕδατος, ὡς Θαλῆς καὶ Ἵππων ὁ ἐπίκλην ἄθεος. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν γονὴν ἑώρων ἐξ ὑγρᾶς οὔσαν οὐσίας, διὰ τοῦτο καὶ ὕδωρ τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων

(1) *Odyss.* V.

ἐνόμισαν. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ ἁπλοῦν εἰρηκότες σῶμα, τῶν δὲ σύνθετον σῶμα τὴν ψυχὴν ὑπειληφότων, οἱ μὲν ἐξ ἀσυνάπτων στοιχείων φασὶν, ὡς Δημόκριτος καὶ Λεύκιππος, καὶ ἁπλῶς οἱ τὰ τοιαῦτα εἰσάγοντες· Ἔλεγον γὰρ ἀρχὰς τῶν ὄντων τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν. Εἶναι οὖν καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ σφαιρικῶν ἀτόμων συγκειμένην διὰ τὸ εὐκίνητον· οἱ δὲ ἐκ συνημμένων, ὡς Κριτίας ὁ εἷς τῶν τριάκοντα· αἷμα γὰρ ἔλεγεν εἶναι τὴν ψυχήν. Τῶν δὲ ἀσώματον δοξασάντων, οἱ μὲν χωριστὴν τῶν σωμάτων, οἱ δὲ ἀχώριστον. Καὶ τῶν ἀχώριστον, οἱ μὲν τὸν λόγον εἶναι τῆς κράσεως, οἷον ὅτι ἐὰν διπλάσιον πῦρ μιχθῇ τῷ ὕδατι, ἢ ἡμιόλιον, ἥτι τοιοῦτον ποιεῖ τὴν ψυχήν. Οὗ γὰρ διπλάσιος, φησὶν, ἢ ἡμιόλιος λόγος, τοῦτό ἐστι ψυχή. Οἱ δὲ αὐτὴν τὴν κρᾶσιν· οἱ δὲ ἐντελέχειαν. Ἐντελέχεια δέ ἐστιν ἡ τελειότης καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὑποκειμένου. Διαφέρει δὲ ὁ λόγος τῆς κράσεως· ὅτι ὁ μὲν λόγος ἐν αὐτῇ τῇ ποσότητι θεωρεῖται, ἐν τῷ ἡμιολίῳ, ἢ διπλασίῳ, ἢ ἄλλῳ τινί. Ἡ δὲ κρᾶσις ποιότης ἐστὶν ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς μίξεως τῶν ποιοτήτων, οἷον ἐκ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ γέγονέ τις κρᾶσις τὸ χλιαρόν· ἢ ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος τὸ φαιόν. Ἐντελέχεια δέ ἐστι τελειότης τοῦ ὑποκειμένου, τουτέστι τὸ εἶδος τὸ ἐπιγινόμενον ἐκ τῆς τοιᾶσδε συνθέσεως τῶν στοιχείων, τῇ ὕλῃ. Τῶν δὲ χωριστὴν σώματος δοξασάντων, οἱ μὲν πᾶσαν ψυχὴν χωριστὴν ἔφασαν, καὶ τὴν λογικὴν, καὶ τὴν ἄλογον, καὶ τὴν φυτικὴν, οἷος ἦν Νουμήνιος, πλανηθεὶς ὑπό τινων ῥησειδίων Πλάτωνος εἰπόντος ἐν Φαίδρῳ, πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος, σαφῶς ἐκεῖ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης τὸν λόγον ποιούμενος. Ὅτι γὰρ θνητὴν οἶδε τὴν τῶν ἀλόγων, σαφῶς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ διαλόγοις ὡμολόγηται· οἱ δὲ, πᾶσαν ἀχώριστον ἀπεφήναντο, καὶ διὰ τοῦτο θνητὴν, ὧν ἐστι καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεὺς, ὃς καὶ τὸν Ἀριστοτέλην πειρᾶται εἰς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν κατασπᾷν. Οἱ δὲ τὴν μὲν λογικὴν, χωριστὴν εἶναι λέγουσι, τὴν δὲ ἄλογον καὶ τὴν φυτικὴν ἀχώριστον. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἀμφοτέρας ἀχωρίστους τοῦ παχέος τούτου σώματος. Οἱ δὲ τὴν μὲν φυτικὴν μόνην, τούτου ἀχώριστον· τὴν δὲ ἄλογον, τούτου μὲν χωριστὴν, ἀλλ' οὐ μέντοι τινὸς σώματος ἀχώριστον· λέγω δὴ τοῦ πνευματικοῦ, ἣν καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἐπρέσβευσαν. Ὅτι δὲ καὶ Ἀριστοτέλης ταύτης ἐστὶ τῆς δόξης, καὶ οἶδε τὴν μὲν χωριστὴν ψυχὴν, τὴν δὲ ἀχώριστον, κἂν τῷ τέλει τῆς περὶ μορίων ζώων πραγματείας ἐδήλωσεν· ἔφη γὰρ ὅτι ἕκαστον τῶν μορίων τῶν ζώων κατά τινα ἐνέργειαν ζωτικὴν χαρακτηρίζεται, οἷον καρδίαν, καὶ ἧπαρ, καὶ ἐγκέφαλον, καὶ τὰ λοιπά. Εἶτα ταύτην, φησὶ, τὴν ἐνέργειαν πότερον ψυχὴν δεῖ καλεῖν, ἢ μόριον ψυχῆς, ἢ οὐκ ἄνευ ψυχῆς, ζητητέον· ὥστε οἶδε πολὺ πλάτος, μᾶλλον δὲ βάθος ψυχῶν. Καὶ πότερον, φησὶ, περὶ πάσης ψυχῆς ἐστι τοῦ φυσικοῦ διαλεχθῆναι, ἢ οὐ περὶ πάσης ἀλλοσήμου, ἄνευ τῆς ὕλης· ὥστε οἶδε ψυχὴν χωριστὴν τῆς ὕλης· Καὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ περὶ μορίων ζώων πραγματείᾳ φησίν· ἔοικε δὲ ὁ νοῦς θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ εἶναι θεῖος. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ ἐπικοινωνεῖ ἡ ἐνέργεια, ταῖς τοῦ σώματος ἐνεργείαις· καὶ πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ,

A principium esse arbitrati sunt. Isti sunt, qui animam simplex corpus esse dixerunt. Inter eos autem, qui compositum corpus esse animam existimant, alii ex elementis non conjunctis affirmant, ut Democritus et Leucippus, demumque cæteri, qui ista invexerunt. Rerum etiam principia esse atomos, et vacuum dicebant: esse itaque animam ex rotundis atomis conflatam propter velocitatem: alii ex conjunctis, ut Critias unus ex triginta; quippe animam esse sanginem dictitabat. Eorum autem, qui incorpoream arbitrati sunt, alii separabilem a corporibus, inseparabilem alii statuerunt. Eorum qui inseparabilem; alii contemperationis esse rationem, veluti si duplum ignis aquæ mistum fuerit, vel sesquiplex, vel tale quid, facere
B animam. Cujus enim, inquit, dupla est vel sescupla ratio, illud est anima. Alii ipsam contemperationem, alii perennem motionem entelechiam. Entelechi vero est perfectio et forma subjecti. Differt autem ratio a contemperatione, quia ratio in ipsa quantitate attenditur, in sescuplo, vel duplo, vel alio quopiam. At temperamentum qualitas est, quæ perficitur ex qualitatum mistione, velut ex calido et frigido factum est temperamentum quoddam, tepidum; et ex albo et nigro, fuscum. Entelechia vero subjecti perfectio est, hoc est forma, quæ ex tali elementorum conjunctione materiæ accessit. Eorum autem, qui a corpore separabilem esse putaverunt, alii omnem animam separabilem, rationabilem, irrationabilem et vegetantem, sicuti Numenius, quibus-
C dam Platonis verbis deceptus, qui sic in Phædro: *Omnis anima immortalis*, ubi aperte de humana anima verba facit. Mortalem enim brutorum animam agnovisse Platonem in ejus dialogis omni luce clarius est. Alii vero omnem animam inseparabilem dixerunt, ob eamque rem immortalem, quos inter est etiam Alexander Aphrodisiens, qui Aristotelem in suam pertrahere sententiam conatur. Alii rationabilem animam, separabilem esse dicunt; non separabilem, irrationabilem, et vegetantem: horum autem alii utramque a crasso hoc corpore inseparabilem; alii vegetantem solam ab hoc inseparabilem: brutorum autem animam, ab hoc separabilem quidem, sed tamen ab aliquo corpore inseparabilem: spiritali dico: quam sententiam Plato, et Aristo-
D teles constituerunt. Atque hanc esse Aristotelis mentem, seque aliam separabilem aliam inseparabilem animam agnoscere, vel in fine disputationis de partibus animalium satis ipse declarat, ubi quamlibet partem animalium secundum actionem aliquam vitalem conformari dicit, ut cor, hepar, cerebrum et alia. Deinde, *Hæc*, inquit, *actio, utrum anima, vel pars animæ, vel non sine anima vocanda sit, quærendum:* adeo ut magnum ille ambitum, imo altitudinem animarum norit. Et. *utrum*, inquit, *physici est, de omni anima disserere; an non de omni alius generis, sine materia.* Itaque animam a materia separabilem agnoscit. Et in eadem de partibus animalium commentatione: *Videtur autem*

mens extrinsecus advenire et divina esse : nihil enim ejus actio cum corporis actionibus habet commune. Et rursus in secundo libro, *De mente,* inquit, *et contemplandi facultate nondum constat : sed videtur anima aliud genus esse, et sola separari posse, velut æternum a corruptibili.* Et in tertio eadem ponit, mentem impatibilem, æternam et immortalem esse declarans, et multa ejusmodi in eodem libro scribit. Sed et ex aliis Aristotelis libris, facile intelligitur; Aristoteli rationabilem animam immortalem videri, et ab omni corpore separabilem.

Sed et Platonem, ratione præditam animam immortalem censuisse, non est cur probemus, imo rationis expertem, mortalem eum existimare, satis ejus Timæus ostendit : nam rationis impotem, rationabili connexam et contextam mortalem esse evidenter affirmat : at eam partem, quæ rationis est compos, ut in mortalibus, et animantibus, principem, divinam, et immortalem esse. Sed nullam anima corpus esse posse, neque simplex, neque compositum, hinc intelligi potest : omne enim corpus natura sua ad id natum est, ut dividi et infinitas in partes distrahi possit, quare indiget continente. Continens igitur, utrum corpus est, an incorporeum ? si corpus, indigebit et illud continente, idque in infinitum. Necesse igitur est, virtutem eam et potestatem, quæ corpora continet, incorpoream esse |: at in viventibus, corpora continet anima : igitur incorporea est. Præterea extrema cognoscentium animæ facultatum, sensus, inquam, incorporeus est ; ergo multo magis nobiliores facultates. Sensum vero sine corpore esse sic ostendit Aristoteles. Nullum, inquit, corpus secundum eamdem partem contraria suscipere potest. Digitus enim eodem tempore plane albus, et plane niger esse non potest ; neque item simul in eadem parte calefieri et frigescere. At sensus simul eodem tempore contraria recipit, et novit hoc esse primum, et illud secundum, dijudicare ab albo nigrum, tum et a nigro album [secernere. Si ergo secundum idem ea indivise recipit, et est incorporeus : si vero secundum aliam partem [dicis recipere, ut semper aliud ego, aliud tu, consequens est : quod enim judicat, unum et idem semper esse [oportet, et secundum idem accipi quod judicatur. Corpus autem in [eodem tempore et secundum eamdem partem agere in contraria, vel in alia simpliciter, non potest ; sensus autem eodem tempore in album et nigrum agit ; indivise igitur, atque adeo sine corpore est. Si enim secundum aliam et aliam sui partem nigrum et album suscepisset, nunquam a nigro album secernere potuisset : neque enim secernit, quod a se visum est, ab eo, quod ab alio.

Enimvero et phantasiam sine corpore et indivisam esse ex eo clarum est, quod posteriores species, superiores non delent, quod,

A περὶ δὲ τοῦ νοῦ, φησί, καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως, οὐδέπω φανερὸν, ἀλλ' ἔοικεν ἡ ψυχὴ γένος ἕτερον εἶναι, καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεσθαι χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρτοῦ. Καὶ ἐν τῷ τρίτῳ δὲ τὰ αὐτὰ φιλοσοφεῖ, ἀπαθὲς καὶ ἀΐδιον καὶ ἀθάνατον ἀποφαινόμενος τὸν νοῦν· καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγράφει λόγῳ· ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁμοίως συμβαλεῖν ἔστιν· ὅτι καὶ ἀθάνατον οἶδεν ὁ Ἀριστοτέλης τὴν λογικὴν ψυχὴν, καὶ χωριστὴν παντὸς σώματος.

Ἀλλὰ μὴν ὅτι καὶ ὁ Πλάτων τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀθάνατον οἶδεν, περιττὸν κατασκευάζειν· ὅτι δὲ καὶ τὴν ἄλογον θνητὴν οἶδεν, ἱκανῶς ὁ Τίμαιος ἐκδιδάσκει. B Τὴν γὰρ ἄλογον ψυχὴν προσυφαινομένην τῷ λογικῷ, θνητὴν ἐναργῶς εἶναί φησιν· ἡγεμοῦν δὲ καὶ θεῖον καὶ ἀθάνατον ὅσον ἐν τοῖς θνητοῖς καὶ ζώοις, τὸ λογικόν. Ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὐδεμίαν ψυχὴν δυνατὸν σῶμα εἶναι, οὔτε ἁπλοῦν, οὔτε σύνθετον, δῆλον ἐντεῦθεν· πᾶν γὰρ σῶμα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, σκεδαστόν ἐστι καὶ εἰς ἄπειρα διαιρετόν· διὸ δεῖται τοῦ συνέχοντος. Τὸ τοίνυν συνέχον, πότερον σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον; εἰ δὲ οὖν σῶμα, δεήσεται πάλιν κἀκεῖνο τοῦ συνέχοντος, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον. Ἀνάγκη ἄρα τὴν συνεκτικὴν τῶν σωμάτων δύναμιν, ἀσώματον εἶναι. Ἔστι δὲ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων συνεκτικὴ τῶν σωμάτων ἡ ψυχή· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀσώματός ἐστιν. Ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐσχάτη τῶν γνωστικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ἡ αἴσθησις λέγω, ἀσώματός ἐστι, πολλῷ μᾶλλον αἱ κρείττους. Ὅτι δὲ ἡ αἴσθησις C ἀσώματος, οὕτω δείκνυσιν ὁ Ἀριστοτέλης· Οὐδὲν σῶμα, λέγων, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ κατὰ τὸ αὐτὸ μόριον, τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἀντιληπτικόν. Ὁ γὰρ δάκτυλος οὐ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅλου καὶ λευκοῦ καὶ μέλανος μεταλαβεῖν· οὐδὲ θερμαίνεται ἅμα κατὰ ταὐτὸν καὶ ψύχεται. Ἡ δὲ αἴσθησις ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τῶν ἐναντίων ἀντιλαμβάνεται, καὶ οἶδεν ὅτι τόδε ἐστὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, τὸ διακρίνειν ἐκ τοῦ λευκοῦ τὸ μέλαν, καθ' ὕστερον δὲ ἐκ τοῦ μέλανος τὸ λευκόν. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ αὐτὸ, δῆλον ὅτι ἀμερῶς αὐτῶν ἀντιλαμβάνεται, καὶ ἔστιν ἀσώματος· εἰ δὲ καθ' ἕτερον μόριον φῇς· ὡς ἀεὶ τοῦ μὲν ἐγὼ, τοῦ δὲ σὺ, ἔστιν ἀκόλουθον. Δεῖ γὰρ τὸ. κρῖνον, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ τὸ κρινόμενον προλαμβάνεσθαι. Σῶμα δὲ ἐν τῷ αὐτῷ D χρόνῳ, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μόριον, προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις ἢ ἁπλῶς τοῖς ἑτέροις, οὐ δύναται. Ἡ δὲ αἴσθησις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον προσβάλλει τῷ λευκῷ καὶ τῷ μέλανι. Ἀμερῶς ἄρα προσβάλλει, καὶ διὰ τοῦτο ἀσώματος. Εἰ γὰρ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον μόριον, τοῦ μέλανος καὶ τοῦ λευκοῦ ἀντελάμβανε, οὐκ ἂν ἐδεήθη διακρῖναι τὸ λευκὸν ἀπὸ τοῦ μέλανος· οὔτε γὰρ διακρίνει τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁραθὲν, τοῦ ὁραθέντος ὑπ' ἄλλου.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ φαντασία ἀσώματος καὶ ἀμερὴς, δῆλον ἐξ ὧν οἱ ἐπιγινόμενοι τύποι οὐκ ἀφανίζουσι τοὺς προϋπάρχοντας· ὅπερ εἴγε ἦν σῶμα, συνέβαι-

νεν ἂν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ κηροῦ. Ἀφανίζουσι γὰρ οἱ ἐπιγινόμενοι τύποι τοὺς προϋπάρχοντας. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυτικὴ ψυχὴ, ἥτις αἰσθήσεώς ἐστι καταδεεστέρα, καὶ αὐτὴ καὶ οἱ φυτικοὶ λόγοι δείκνυνται ἐναργῶς ἀμερεῖς ὄντες, καὶ διὰ τοῦτο ἀσώματοι. Ἐν γὰρ ἑκάστῳ μορίῳ τοῦ σπέρματος οἱ αὐτοὶ φυσικοὶ λόγοι ἀμερίστως εἰσὶν, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ παντὶ σπέρματι οἱ θρεπτικοὶ καὶ αὐξητικοὶ καὶ οἱ διαπλαστικοί. Ὥσπερ γὰρ πᾶν τὸ καταβληθὲν σπέρμα, εἰ κατασχεθείη ὑπὸ τῆς μήτρας, τέλειον τὸ ζῶον ἀποτελεῖ· οὕτω κἂν μὴ τὸ πᾶν, ἀλλὰ μόριον, οὐδὲν ἧττον ποιήσει. Εἰ τοίνυν οἱ φυσικοὶ τοῦ ζώου λόγοι σῶμα ἦσαν, οὐκ ἠδύναντο ἐν τῷ αὐτῷ μορίῳ, ἅμα καὶ οἱ τῆς κεφαλῆς, καὶ οἱ τῶν ποδῶν καὶ πάντων τῶν μορίων, εἶναι. Νῦν δέ εἰσιν, ὡς ἐν τῷδε τῷ μορίῳ πάντες, οὕτω καὶ ἐν ἄλλῳ πάντες· ἀμερίστως ἄρα ἐνυπάρχουσι πάντες ἐν ἑκάστῳ μορίῳ· ἀσώματοι ἄρα εἰσί· τὸ γὰρ ἀμερὲς, καὶ ἀσώματον· Ὥσπερ γοῦν ἐν τῷ ὅλῳ δένδρῳ ἐστὶν ἥ τε θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ γεννητικὴ δύναμις, οὕτω καὶ ἐν τῷ κλάδῳ, ἢ ἐν τῷ κλήματι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κεγχραμίδι.

Ἀλλ' ἴσως ἀπορήσειέ τις, πόθεν οὖν τέρατα; οὐ παρὰ τὰ ἐν δεῖνι πλεονάζειν τὸ σπέρμα. Διατί δὲ πάλιν, εἰ ἀποτμηθείη τοῦ σίτου μόριον, οὐκέτι βλαστάνει τὸ λοιπόν; διατί δὲ ὁ φλοιὸς, οὐ βλαστάνει, ἢ φύλλον. ἤ τι τοιοῦτο; καίτοι καὶ ταῦτα μόριά εἰσι τοῦ δένδρου. Λέγω οὖν περὶ μὲν τῶν τεράτων, ὅτι ὕλη ἐστὶν ἡ αἰτία· ἐπειδὴ δεῖ καὶ ἐπιτηδειότητος τῆς ὕλης κατά τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιόν. Ὕλη δὲ τῶν ζώων τὸ καταμήνιον. Αὕτη οὖν ἡ πλεονάζουσα, ἢ ἐνδέουσα, ἢ παρὰ φύσιν πεποιημένη, τῶν τεράτων ἐστὶν ἡ αἰτία. Καὶ καθόλου δέ φημι, ὅτι αἱ δυνάμεις αὗται, εἰ καὶ ἀσώματοί εἰσιν· ἀλλ' ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἔχουσι, καὶ ἵνα ὦσι δέονται σύμμετρον ἔχειν τὸ ὑποκείμενον, καὶ ποιότητι καὶ ποσότητι, οἷον ὁ κύκλος καὶ ἁπλοῦς, τὸ σῶμα δείκνυται· αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ ἄποσον ὂν καὶ ἀμέγεθες, καὶ ἁπλῶς ἀσώματον. Οὐκ ἂν δὲ συσταίη, εἰ μὴ ὑπολάβοιτο ὑποκειμένου, καὶ μεγέθει συμμέτρου καὶ ποιότητι, οἷον οὐκ ἂν ἐν μικρῷ καὶ ἀκαριαίῳ σώματι συσταίη ἂν κύκλος, οὐδὲ ἐν ὑγρῷ διαῤῥέον τι. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγω ὅτι, εἰ καὶ ἀμερεῖς οἱ λόγοι καθ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ὑποκειμένῳ σώματι τὸ εἶναι ἔχουσιν, οὐχ ἁπλῶς δὲ πᾶν σῶμα, ἢ ὡς ἔτυχεν ἔχον, οἷόν τέ ἐστι καταδέξασθαι τοὺς λόγους, διὰ τοῦτο δεῖ καὶ ἐπιτηδειότητος τοῦ ὑποκειμένου. Εἰ δὲ ὅλως εὑρίσκονται αἱ ἐν τῷ ὅλῳ δένδρῳ δυνάμεις, πᾶσαι ἀνελλιπῶς καὶ ἔν τισι μέρεσι· δῆλον ὅτι δι' οὐδεμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἢ διὰ τὸ ἀμερεῖς εἶναι αὐτὰς καθ' αὐτάς. Εἰ γὰρ ἦσαν σώματα, οὔτε δὴ ἐν τῷ ἀποτμηθέντι κλάδῳ ὅλαι ἂν ἦσαν, καὶ τὸ δένδρον κολοβὸν ἂν ἦν. Εἰ δέ τις εἴποι, ἀλλὰ δύναται λέγειν, ὅτι σώματά εἰσιν ὁμοιομερῆ, δι' ὅλου ἥκοντα. Τῶν δὲ ὁμοιομερῶν τὸ αὐτό ἐστιν εἶδος ἐν τῷ μέρει, ὅπερ καὶ ἐν τῳ ὅλῳ· ὡς ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἔχει τὸ ὁμοιομερές. Λέγομεν πρὸς τοῦτο, εἰ ἦσαν ὁμοιομερῆ σώματα, οὐκ ἂν ἐχώρησαν ὅλα δι' ὅλης τῆς ὑποκειμένης· σῶμα γὰρ διὰ σώματος χωρῆσαι ἀδύνατον. Εἰ τοίνυν αἱ καταδεέστεραι τῶν ψυ-

si ea corpus fuisset, sane contigisset, ut in cera usuvenit. Posteriores enim figuræ superiores tollunt. Sed et vegetans anima, etsi sensu deterior sit, ipsa, inquam, et vegetandi rationes sine partibus esse, atque ob eam rem incorporeæ satis aperte demonstrantur: in qualibet enim parte seminis, eædem sunt indivise naturales rationes, quemadmodum in toto semine, alendi, augendi et conformandi rationes. Ut enim omne immissum semen, si utero comprehensum fuerit, perfectum animal efficit; ita etsi non totum, sed pars, nihilominus efficiet: at si naturales animantis rationes corpus essent, non possent in eadem parte simul, capitis, pedum, et reliquarum partium rationes inesse. Jam vero sunt velut in hac parte omnes, itidemque in alia omnes; indivisæ igitur in qualibet parte insunt omnes: ergo incorporeæ sunt: quod enim partibus, id et corpore caret. Quemadmodum igitur et in tota arbore, altrix, auctrix et gignendi facultas est: sic etiam in ramo, et in palmite, et in ipsofici grano.

Et quæsierit fortasse quispiam, unde igitur monstra? non enim quod in aliquo abundet semen. Sed rursus, cur elisa grani particula reliquum deinde non germinat? cur autem cortex, vel folium vel quidpiam ejusmodi non germinat? etsi hæ quoque partes sint arboris. De monstris itaque dico, horum causam esse materiam: hujus enim accommodatione, tum quantitatis, tum qualitatis opus est. Materia autem, menstruum est animalium: hæc igitur si abundet, vel deficiat, vel præter naturam fuerit, monstrorum causa est. Atque universe dico, hasce postestates, etsi incorporeæ sunt, esse tamen in subjecto corpore, atque ut sint, accommodato sibi, et quantitate et qualitate, subjecto indigere. Quemadmodum circulus etiam simplex. corpus ostendit, qui per se ipse quidem quantitate ac magnitudine caret, et plane incorporeus est: at constare non potest, nisi subjectum et magnitudine, et qualitate sibi accommodum nactus fuerit: nam in parvo et exili corpore constare circulus nequit, neque in humido aliquid fluens. Sic igitur et in re præsenti dico: etsi per se indivisæ sint rationes, postquam tamen in subjecto corpore sunt, neque simpliciter, omne corpus nisi ut comparatum est, rationes suscipere potest: propterea subjecti accommodatione opus est. Sin autem quæ in tota sunt arbore potestates, omnes plenæ atque integræ etiam in quibusdam partibus inveniuntur, nullam id aliam ob causam fit, quam quod per se indivisæ sunt: si enim corpora essent, non omnes in abscisso ramo essent, ipsaque arbor manca et mutila foret. Si quis autem retorqueat; sed proclive dictu est, eas esse corpora similium partium, quæ totum pervadant: eorum vero quæ similibus constant partibus eamdem esse formam in parte, quæ in toto, ut in carne se habet illa partium similitudo. Sed respondemus: si potestates illæ similium partium corpora essent, nunquam tota per totam rem

subjectam pertransissent. Corpus enim, corpus penetrare non potest. Si ergo ignobiliores illæ animæ potestates, sine corpore sunt, multo magis rationis compos, longe istis præstantior. Ac sine corpore esse, communibus illis argumentis demonstratum est: sed hoc insuper de ipsa peculiare dicimus. Nullum corpus seipsum cognoscit, neque ipsum ad se convertitur: non enim manus aut aliud corpus se novit; sed neque ratione cassæ potestates, etsi incorporeæ sint, seipsas norunt; non visus, vel auditus, non omnes denique sensus: neque item inquirunt cujus sint naturæ; sed ratio est, quæ de ipsis inquirit. At se ipsa novit rationis compos anima; ipsa igitur est, quæ inquirit, et de qua inquiritur; ipsa est, quæ reperit, et quæ reperitur; quæ cognoscit, et quæ cognoscitur. Hanc igitur sine corpore esse perspicue ostendimus. Præterea, quæ in subjecto corpore sunt, potestates, una cum corpore invalescunt et obsolescunt. Tales igitur sunt sensus; tum et irascens, et concupiscens: contra vero rationabilis anima, marcescente corpore viget ipsa, et floret. Non est igitur in corpore tanquam in subjecto.

A χικῶν δυνάμεων ἀσώματοι πολλῷ μᾶλλον ἡ λογικὴ, κρείττων οὖσα πολλῷ. Ὅτι γὰρ καὶ αὐτὴ ἀσώματος, δέδεικται μὲν καὶ διὰ τῶν κοινῶν λόγων. Λέγομεν δὲ καὶ ἴδια ἐπὶ αὐτῆς οὕτως. Οὐδὲν τῶν σωμάτων αὐτὸ ἑαυτὸ γινώσκει, οὐδὲ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφεται. Οὐ γὰρ οἶδεν ἑαυτὴν ἡ χεὶρ, ἢ ἄλλο τι τῶν σωμάτων· ἀλλ' οὐδὲ αἱ ἄλογοι δυνάμεις, καίτοι ἀσώματοι οὖσαι, ἑαυτὰς ἴσασιν. Οὐ γὰρ οἶδεν ἑαυτὴν ἡ ὄψις ἢ ἡ ἀκοή· ἢ ἁπλῶς αἴσθησις· οὐδὲ ζητεῖ ποίας ἐστὶ φύσεως, ἀλλ' ὁ λόγος ἐστὶν ὁ περὶ αὐτῶν ζητῶν, ἡ μέν τοι ψυχὴ ἡ λογικὴ, αὐτὴ ἑαυτὴν γινώσκει· αὐτὴ γοῦν ἐστιν ἡ ζητοῦσα, αὐτὴ ἡ ζητουμένη· αὐτὴ ἡ εὑρίσκουσα, αὐτὴ ἡ εὑρισκομένη· ἡ γινώσκουσα καὶ γινωσκομένη· ἀσώματος ἄρα ἐναργῶς ἀποδέδεικται. Ἔτι αἱ ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι δυνάμεις, συνακμάζουσί τε τῷ σώ- B ματι καὶ συναμαυροῦνται. Τοιαῦται γοῦν αἱ αἰσθήσεις, θυμὸς, ἐπιθυμία. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ τὸ ἐναντίον, μαραινομένου τοῦ σώματος αὐτὴ ἀκμάζει· οὐκ ἄρα ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶ τῷ σώματι·

Deinde nihil id molitur, ut subjectum sibi corrumpat: omnia enim esse expetunt. At rationabilis anima corpus contemnit, et virtutis exercitamentis ipsum edomans, id penitus sæpenumero abjicit. Non igitur in subjecto corpore habet ut sit. Præterea demonstrandum est rationis compotem animam, substantiam habere ab omni corpore segregatam: reliquas autem in corpore esse: et in spiritali quidem, ratione præditam, in hoc vero vegetatricem. Normam et regulam tradit Aristoteles de anima, et cæteris omnibus, et iis, qui eam mortalem putant, consentientem: hæc porro est. Ab actionibus, inquit, de substantiis ferendum est judicium, quando substantia quælibet actionem habet affinem sibi, et generis ejusdem. Quomodo ergo, inquit, substantia, quæ nullam habet actionem a corpore separabilem, necessario neque substantiam habebit a corpore separabilem? Si enim, cum substantiam habeat inseparabilem, nullam sine corpore actionem habebit; postquam a corpore sejuncta fuerit, non habebit, in quod agat, itaque frustra erit. Fieri ergo non potest, ut separabilis substantia nullam habeat sine corpore actionem.

Ἔτι οὐδὲν τὸ ἑαυτοῦ σπουδάζει φθεῖραι ὑποκείμενον. πάντα γὰρ τοῦ εἶναι ἐφίεται. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ καταφρονεῖ τοῦ σώματος· τοῖς τε δι' ἀρετὴν πόνοις αὐτὸ δαμάζουσα, καὶ τὸ σύνολον πολλάκις προϊεμένη· οὐκ ἄρα ἐν ὑποκειμένῳ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἔχει. Ἐπὶ τούτοις δεῖ δεῖξαι, ὅτι ἡ μὲν λογικὴ ψυχὴ ἐξῃρημένην ἔχει τὴν οὐσίαν παντὸς σώματος· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐν σώματι τὸ εἶναι ἔχουσι· καὶ ἐν μὲν τῷ πνεύματι ἡ ἄλογος· ἡ δὲ φυτικὴ ἐν τούτῳ. Ὅτι C κανόνα παραδίδωσιν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσι, καὶ τοῖς θνητὴν νομίζουσιν αὐτὴν συναρέσκοντα. Ἔστι δὲ ὁ κανὼν οὗτος. Δεῖ, φησὶν, ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τὰς οὐσίας κρίνειν· ἐπειδὴ καὶ ἑκάστη οὐσία σύστοιχον ἔχει τὴν ἐνέργειαν. Πῶς οὖν, φησὶν, οὐσία, μηδεμίαν ἔχουσα ἐνέργειαν χωριστὴν σώματος, ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ τὴν οὐσίαν ἕξει χωριστὴν σώματος; Εἰ γὰρ χωριστὴν ἔχουσα τὴν οὐσίαν, μηδεμίαν ἐνέργειαν ἔχοι χωρὶς σώματος· ἐπειδὰν χωρισθῇ σώματος, οὐχ ἕξει περὶ ὃ ἐνεργήσει· ὥστε μάτην ἔσται. Οὐκ ἄρα δυνατὸν τὴν χωριστὴν οὐσίαν μηδεμίαν ἔχειν ἐνέργειαν χωρὶς σώματος.

Altera regula hæc est. Omnis substantia, quæ actionem habet a corpore separabilem, ipsa quoque a corpore separabilis sit oportet. Si vero separabilis non fuerit, hinc sequetur, effectum esse causa sua nobilius, et præstantiori excellentius id, quod deterius est: id vero absurdum: semper enim causam re effecta præstantiorem esse oportet, tum et quod natura prius est: fieri ergo non potest, ut a corpore separabilis actio non dimanet a substantia, eaque separabili. Et posteriori quidem regula utemur in explicanda natura animæ ratione præditæ: prior autem ad reliquas conducet. Hæc igitur est de rationabili anima disputatio. Si nulla a corpore inseparabilis substantia separabilem habet

D Πάλιν ἕτερος κανὼν οὗτος. Πᾶσα οὐσία ἔχουσα ἐνέργειαν χωριστὴν σώματος, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὴ χωριστὴ ἔσται σώματος. Εἰ δὲ μὴ εἴη χωριστὴ, συμβήσεται τὸ αἰτιατὸν τοῦ αἰτίου κρεῖττον εἶναι, καὶ τοῦ κρείττονος τὸ καταδεέστερον κρεῖττον· ὅπερ ἄτοπον. Ἀεὶ γὰρ δεῖ τὸ αἴτιον κρεῖττον εἶναι τοῦ αἰτιατοῦ, καὶ τὸ τῇ φύσει πρότερον· ἀδύνατον ἄρα ἐνέργειαν χωριστὴν σώματος, μὴ ἀπ' οὐσίας προέρχεσθαι, καὶ αὐτῆς χωριστῆς. Τῶν τοίνυν εἰρημένων κανόνων, χρησιμεύσει ὑμῖν ὁ μὲν ὕστερος εἰς τὸν περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς λόγον· ὁ δὲ πρότερος εἰς τὸν περὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ μὲν οὖν περὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστι τοιοῦτος. Εἰ μηδεμία ἀχώριστος σώματος οὐσία, ἔχει χωριστὴν τὴν ἐνέργειαν, δείξομεν δὲ ἐπὶ

τῆς ψυχῆς χωριστὴν ἐνέργειαν σώματος, πᾶσα ἀνάγκη καὶ αὐτὴν χωριστὴν εἶναι. Ὅταν τοίνυν σκοπῇ περὶ τῶν νοητῶν ἡ ψυχὴ, καὶ τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας προχειρίζηται· δῆλον ὅτι χωριστὴν παντὸς σώματος ἔχει τὴν ἐνέργειαν. Ὁμοίως καὶ ὅταν ἑαυτὴν ζητῇ· οὐδαμοῦ γὰρ ἐν τούτοις οὐδὲ συνεργῷ χρῆται τῷ σώματι, οὐδὲ αὐτὴ περὶ σῶμα ἐνεργεῖ, ὥστε πάντη κεχώρισται σώματος ἡ τοιαύτη ἐνέργεια, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς φαντασίας. Εἰ δὲ ἐνέργεια χωριστὴ, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ οὐσία αὐτῆς χωριστὴ ἔσται. Εἰ δὲ χωριστὴ ἡ οὐσία, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, καὶ ἀΐδιος· τοῦτο γὰρ κοινῶς πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι πᾶσα χωριστὴ τοῦ σώματος οὐσία χωριστὴ καὶ ἀΐδιός ἐστι. Σκόπει γὰρ, εἰ χωριστὴ οὐσία μὴ ἔστιν ἀΐδιος, ἀλλὰ γεννητὴ καὶ φθαρτὴ, πρὶν γενέσθαι, ἢ ἠδύνατο γενέσθαι, ἢ οὐκ ἠδύνατο. Εἰ μὲν οὖν μὴ ἠδύνατο, οὐκ ἂν ἐγένετο· τὸ γὰρ ἀδύνατον οὐκ ἂν ἐγένετο. Εἰ δὲ ἠδύνατο, ὑλικὴ πάντως ἦν· τοῦτο γὰρ, τὸ δύνασθαί ποτε εἶναι ἢ μὴ εἶναι. Εἰ δὲ ἄϋλα τὰ χωριστὰ τῆς ὕλης οὐκ ἔσονται ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ εἶναι· ἀλλ' ἀεὶ ἐνεργείᾳ ἔσονται, καὶ ἄλλως πᾶν τὸ φθειρόμενον, κατὰ δύο τρόπους φθείρεται, ἢ τὸν τῶν σωμάτων τῇ εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύσει, ἢ τὸν τῶν περὶ τὸ σῶμα ἀποσβεννυμένου τοῦ εἴδους, τῇ ἀναρμονίᾳ τοῦ ὑποκειμένου, ἐν ᾧ τὸ εἶναι ἔχει. Κατ' οὐδέτερον δὲ τῶν εἰρημένων τρόπων ἐνδέχεται φθαρῆναι τὴν λογικὴν ψυχήν· ἀσώματος γάρ ἐστι, καὶ τὸ εἶναι ἔχει οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ σώματι, ὡς δέδεικται· ὥστε ἀΐδιος ἡ λογικὴ ψυχή. Ὅτι δὲ ἡ ἄλογος, καὶ ἡ φυτικὴ τοῦ ἐν ᾧ εἰσι σώματος ἀχώριστοί εἰσι, δῆλον ἐκ τοῦ λοιποῦ κανόνος. Πᾶσαι τοίνυν αὐτῶν ἐνέργειαι ἐν σώματι καὶ περὶ σῶμά εἰσι. Καὶ γὰρ ἡ θρεπτικὴ, καὶ αὐξητικὴ, καὶ γεννητικὴ καὶ ἐν σώματί εἰσι, καὶ διὰ σώματος ἐνεργοῦσι, καὶ περὶ σώματα· ὥστε τῶν σωμάτων ἀχώριστοι. Ἔτι μὴν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία· κινεῖ γὰρ ὁ μὲν τὸ περικάρδιον αἷμα, ἡ δὲ τὸ ἧπαρ τοιῶσδε ἢ τοιῶσδε διατίθησιν. Ἐν σώματι μὲν οὖν καὶ αὗται, καὶ διὰ σώματος, καὶ περὶ σώματα. Ἡ γὰρ βρωμάτων, ἢ χρημάτων, ἢ ἁπλῶς σωματικῶν πραγμάτων ὄρεξίς ἐστιν ἡ ἐπιθυμία· καὶ ὁ θυμὸς, εἰς τὸ ἀντιλυπῆσαι τὸν εἴς τι τούτων βλάψαντα· ὥστε αἱ ἐνέργειαι τούτων οὐκ ἄνευ σώματος ἐξ ἀνάγκης· εἰς τί δὲ χωρισθεῖσαι ἐνεργοῦσι, τί θρέψουσιν, ἢ αὐξήσουσιν, ἢ γεννήσουσι; τίνα δὲ καὶ ἀντιλυπήσουσιν; Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐπιθυμία ἰσχύσει τι τῶν ἡδέων, τῶν κινούντων αὐτὴν εἰς ὄρεξιν· ὥστε μάτην ἔσονται, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· ἀχώριστος ἄρα ἡ οὐσία σωμάτων, ἐξ ἧς αἱ τοιαῦται πρόεισιν ἐνέργειαι. Ἀλλ' εἰ μὲν φυτικὴ τοῦ παχέος ἐστὶν ἀχώριστος, καὶ συμφθείρεται αὐτῷ· καὶ δῆλον ἐξ ὧν εἰσιν αἱ δυνάμεις αὗται, καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, ἐν οἷς πνευματικὸν σῶμα οὐ θεωρεῖται. Δείκνυνται δὲ καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἔτι διαμένουσαι βραχύν τινα χρόνον ἐν τούτῳ τῷ σώματι· ὄνυχές τε γὰρ καὶ τρίχες τοῦ νεκροῦ σώματος αὔξονται. Ἀλλὰ μή ποτε οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος οὗτος· οὐ γὰρ αὔξεται, φασὶ, ταῦτα, ἀλλὰ τηκομένων καὶ μειουμένων τῶν περὶ αὐτὰς σαρκῶν, μᾶλλον ἀπογυμνοῦσθαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μείζω καὶ ηὐξημένα δοκεῖν φαίνεσθαι. Ἀλλὰ

A actionem, et in anima separabilem aliquam a corpore actionem ostendere possumus; omnino necesse fuerit hanc quoque separabilem esse. Cum igitur res eas quæ intellectu præcipiuntur et Dei notiones sibi proponit anima, tum actionem habere ab omni corpore secretam manifestum est, tum etiam cum in se ipsa descendit investigando; tunc enim, neque ministerio utitur corporis, neque ipsa in corpus agit, ita ut omnino sit a corpore semota ejusmodi actio, imo et ab ipsis objectis speciebus. Si autem actio separata est, omnino ejus quoque substantia separabilis erit. Sin autem separabilis substantia, penitus necesse est, ut immortalis quoque sit. Id enim apud omnes in confesso est, omnem a corpore separabilem substantiam immortalem B pariter esse. Nam attende: si separabilis substantia non est immortalis, sed generationis et corruptionis capax, antequam fieret, vel fieri poterat, vel non poterat. Si ergo non poterat, nunquam fuisset: quod enim fieri non potest, nunquam fuerit: at si poterat, plane materiata erat; id enim est posse esse; et non esse. Si autem immateriata non erunt, quæ a materia separari possunt, non ideo quod reipsa esse possint; sed reipsa semper erunt. Et aliunde, quodcunque corrumpitur, duobus modis corrumpitur; vel corporum resolutione in elementa, vel exstincta forma eorum quæ sunt in corpore, soluta nempe et turbata ejus subjecti in quo est, temperie atque concentu. At neutro corrumpitur anima rationis potens, quippe quæ incorporea C est, et in corpore tanquam in subjecto non exsistit, ut demonstratum est. Itaque æterna est anima rationis compos: sed et brutorum, et plantarum animam, ab eo, in quo sunt, subjecto separari non posse, ex posteriori regula manifestum fiet. Omnes igitur illarum actiones in corpore et circa corpus sunt; altrix enim, et auctrix, et generatrix, et in corpore sunt, et per corpus agunt, et circa corpora: ita non possunt a corporibus separari. Ira itidem et concupiscentia. Illa enim sanguinem, qui circa cor est, commovet: illa jecur hoc illove modo afficit: in corpore igitur illæ quoque sunt, et per corpus, et circa corpora. Ciborum enim vel pecuniarum, vel denique rerum corporis appetentia est vis concupiscendi: irascens vero, cupiditas vindicandi in eum, qui in isturum aliquo nobis offecerit. D Harum itaque actiones sine corpore esse nequeunt, at in quid agent sejunctæ? quid alent, vel augebunt, vel progignent? quem ulciscentur? sed neque cupiditas ulla re potietur earum quæ illi appetitum commovent. Frustra igitur erunt: quod sane fieri nequit. Separari ergo a corporibus non potest ea substantia, ex qua tales prodeunt actiones. Sed si vegetans a crasso corpore sejungi non potest; et una cum eo corrumpitur: id ex iis clarum est, ex quibus sunt hæ potestates, etiam in plantis, in quibus spiritale corpus non cernitur. Sed et post excessum animæ paulum temporis in hoc corpore manere videntur. Ungues enim et pili mortui cor-

poris augentur. Sed verum id non est: nec enim hæc augentur, inquiunt, sed tabefactis et imminutis carnibus, renudantur magis, ob eamque rem majora et auctiora apparent. Verum de his peculiari ratione quærendum est. Si auctricis facultatis vestigium aliquod in corpore, quemadmodum et altricis, post mortem remanet (nam propter incrementum alimenta sumuntur) hinc manifestum est, eas facultates in corpore esse. Sin autem hæ, generatrix quoque; ejusdem enim est generis et ordinis.

A περὶ μὲν τούτων, καὶ ἰδίᾳ θεωρητέον. Πλὴν εἰ ἔστι τι τῆς αὐξητικῆς ἴχνος καὶ μετὰ θάνατον ἐν τῷ σώματι, ὥστε καὶ τῆς θρεπτικῆς· διὰ γὰρ τὴν αὔξησιν καὶ ἡ τροφή. Ἐνταῦθα ἄρα δῆλον ὅτι ἐν τῷ σώματι τὸ εἶναι ἔχουσιν αἱ δυνάμεις αὗται. Εἰ δὲ αὗται, καὶ ἡ γεννητική· τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστι συστοιχείας.

Hujus vero aliquod etiam vestigium in mortuo corpore, videri possint quæ inde erumpunt, animalia, vespæ, dico, ex equinis, apes, ex taurinis, vermes ex humanis cadaveribus, et similia, verum, inquiunt, brutorum anima non jam exsistit in corpore; permanet enim post discessum, etiam ea quæ subjectum habet corpus spirans, quod ipsum ex his quoque constat elementis, sed ab aere, qui in eo exsuperat, appellatur: quemadmodum et crassum terrestre corpus a terra, quæ in eo exsuperat, similiter dicitur. Verum hæc opinio Græcæ potius est vanitatis quam veritatis: quæ si probare nititur brutorum animam et rationis expertem hoc corpus spirans necessario habere, post discessum, inquiunt, ab hoc corpore ad orcum devenit anima, et vitæ non honeste transactæ pœnas persolvit. Non enim id tantum curat Providentia, ut simus, sed ut bene simus. Quare non negligitur anima, etsi a naturæ suæ lege exciderit, sed congrua cura administratur. Et postquam per hilaritatem et effusam lætitiam peccavit, necessario per dolorem expurgabitur. Cum vero incorporea sit, dolorem non sentiet, neque infernis illis carceribus et tormentis punietur. Ab ea igitur suum corpus pendere necesse est, quod immodice secretum, vel immoderato ardore et ustione concretum, animam, quia cum illo patitur, excruciat. Sed responderi potest ad illam argumentationem: Si a crasso corpore sejuncta anima, per spiritale corpus pati et cruciari consuevit, nihil obstare quominus ab illo abstracta patiatur; quandoquidem prorsus ad patiendum natas habet facultates, per quas a spiritali corpore pati solet. Quemadmodum enim aerium hoc corpus, inferni cruciatus attinent, et per id, animam: ita etsi nullum intercedebat corpus medium, nihil erat impedimenti, quominus dolores animam attingerent. Sive enim sine corpore esse dixerint, facile animam attingent; sive in corpore, per corpus anima pateretur: conjunctio enim nihilo magis eam facit, ut patiatur. Verum hæc diffusiora sunt, quam ut collectanea deceat. Sed et his probare se confidunt, spiritale quoque corpus esse, nec ab eo etiam post mortem, humanam animam separari posse: atque in eo, ut in subjecto, et iram esse et concupiscentem dicunt, nec ab eo sejungi posse; post mortem enim ira et cupiditas permanent, quæ in subjecto spiritali corpore insunt. Si enim simul ac e corpore egressa est anima, ab omni fieret cruciatu et noxa immunis, pura esset penitus, et a generatione libera: ab omni autem

Ἴδοι ἂν τις καὶ ἴχνος τι ταύτης ἐν τῷ νεκρῷ σώματι, τὰ γινόμενα ζῶα· σφῆκας λέγω καὶ μελίσσας καὶ σκώληκας καὶ τὰ ὅμοια. Ἡ μέν τοι ἄλογος, φασὶν, οὐκ ἔτι ἐν τῷ σώματι ἔχει τὸ εἶναι· ἐπιδιαμένει γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον καὶ ὑποκείμενον ἔχουσα τὸ πνευματικὸν σῶμα. Ὅπερ ἐστὶ μὲν καὶ αὐτὸ ἐκ τῶνδε. B Λέγεται δὲ ἐκ τοῦ πλεονάζοντος ἤτοι τοῦ ἀέρος· ὥσπερ καὶ τὸ παχὺ γήϊνον ἐκ τοῦ πλεονάζοντος ὡσαύτως. Αὕτη μὲν οὖν ἡ δόξα Ἑλληνικῆς ἐστι μᾶλλον μυθολογίας ἢ ἀληθείας. Εἰ δὲ καὶ κατασκευάζειν πειρᾶται, ἐξ ἀνάγκης ἔχειν τὴν ἄλογον ψυχὴν τὸ πνευματικὸν τοῦτο σῶμα, φασὶν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τούτου τοῦ σώματος ἔξοδον, εἰς ᾅδου ἀφικνεῖται ἡ ψυχὴ, καὶ ποινὰς ἐκεῖσε τῶν οὐ καλῶς βεβιωμένων παρέχει. Οὐ γὰρ μόνον τὸ εἶναι ἡμῶν φροντίζει ἡ πρόνοια. ἀλλὰ τὸ εὖ εἶναι. Διὸ οὐκ ἀμελεῖται ἡ ψυχὴ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐξολισθήσασα, ἀλλὰ τυγχάνει τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἁμαρτάνειν αὐτῇ διὰ γλυκυθυμίαν ἐγένετο, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ καθαρθῆναι δι' ἀλγήσεως αὐτῇ γενήσεται. Ἀσώματος δὲ οὖσα, οὐκ ἂν ἀλγύνοιτο, οὐδὲ τοῖς ὑπὸ γῆν δικαιωτηρίοις κολάζοιτο. C Οὔκουν ἀνάγκη σώματι ἐξῆφθαι αὐτῆς· ὃ διακρινόμενον ἀμέτρως, ἢ συγκρινόμενον ὑπὸ φλέξεως ἢ καύσεως ἀμέτρου, ἀλγύνει τὴν ψυχὴν διὰ τὴν συμπάθειαν. Ἀλλὰ γὰρ ἐρεῖ τις πρὸς τὴν πιθανολογίαν ταύτην. ὡς εἰ πέφυκεν ἡ ψυχὴ χωριζομένη τοῦ παχέος σώματος, πάσχειν διὰ τοῦ πνευματικοῦ σώματος καὶ ἀλγύνεσθαι· οὐδὲν κωλύει αὐτὴν καὶ χωρὶς ἐκείνου τὸ πάθος ἀναδέχεσθαι· εἴπερ ὅλως καὶ παθητικὰς ἔχει δυνάμεις, δι' ὧν καὶ πάσχειν ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ σώματος πέφυκεν. Ὥσπερ γὰρ τοῦ ἀερώδους τούτου σώματος τὰ ἐν ᾅδου πάθη ἅπτεται· διὰ δὲ τούτου καὶ τῆς ψυχῆς· οὕτω καὶ εἰ μὴ μέσον παρελαμβάνετο τὸ σῶμα, οὐδὲν ἦν ἐμποδὼν, ἅπτεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Ἄν τε γὰρ ἀσώματον ὑποθῶσιν, εὐχερῶς ἐφάψεται τῆς ψυχῆς. Ἄν τ' ἐνσώματον, διὰ τοῦ σώματος D ἔπασχεν ἡ ψυχή· ἡ γὰρ ἕνωσις οὐδὲν μᾶλλον παθητικὴν ποιεῖ τὴν ψυχήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῆς ἐκλογῆς μείζω. Πλὴν διὰ τοῦτο, οἴονται καὶ τὸ πνευματικὸν κατασκευάζειν ὅτι ἐστὶ σῶμα, καὶ ὅτι ἀχώριστος αὐτοῦ καὶ μετὰ θάνατον ἡ λογικὴ ψυχή. Ἐν τούτῳ δὲ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, καὶ τὸν θυμόν φασι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν εἶναι, καὶ ἀχώριστα αὐτοῦ τυγχάνειν· καὶ γὰρ μετὰ τὸν θάνατον ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία διαμένει ἐν ὑποκειμένῳ, ἔχοντα τὸ εἶναι, ἐν τῷ πνευματικῷ σώματι. Εἰ γὰρ ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ σώματος ἀπηλλάττετο τῶν παθῶν τούτων ἡ ψυχὴ, καθαρὰ ἂν ἦν πάντως, καὶ γενέσεως ἀπηλλαγμένη. ἀπηλλαγμένη δὲ οὖσα καὶ τῶν παθῶν καὶ τῆς γενέ-

σεως, ἀνῆκτο ἄν, καὶ οὐκ ἂν τοῖς ὑπὸ γῆν δικαιωτηρίοις παρεδίδοτο. Τὰ δὲ δικαιωτήρια ἐπιστρέφουσιν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν, ὥστε λοιπὸν καταγνοῦσα ἑαυτῆς, οἰκείᾳ ὁρμῇ καθαρθῆναι. Αὐτὰ μὲν γὰρ τὰ δικαιωτήρια οὐκ ἀνάγει αὐτὴν, ἀλλὰ καθαίρει· καθαιρομένη δὲ ἐπιστρέφεται, καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἀνέχει γενέσεως ἀπαλλαγεῖσα. Τότε τοίνυν καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀποτίθεται μετὰ τούτου τοῦ ὀχήματος, τοῦ πνευματικοῦ λέγω· ὡς εἶναί τι καὶ μετὰ τοῦτο ἄλλο τι ἀϊδίως αὐτῆς ἐξημμένον σῶμα οὐράνιον, καὶ διὰ τοῦτο ἀΐδιον, καὶ ὥς φασιν, αὐγοειδὲς ἢ ἀστροειδές. Τῶν γὰρ ἐγκοσμίων οὖσαν, ἀνάγκη πάντως ἔχειν τινὰ κλῆρον, ὃν διοικήσει μέρος ὄντα τοῦ κόσμου, καὶ εἰ ἀεὶ ἀκίνητός ἐστι, καὶ δεῖ αὐτὴν ἐνεργεῖν, δεῖ αὐτὴν ἔχειν ἀϊδίως ἐξημμένον τι σῶμα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ Ἑλληνικοὶ καὶ Πλατωνικοὶ μῦθοι.

Ὅτι, φασὶ, τοῦ μὲν πνευματικοῦ σώματος ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἀχώριστα. Δῆλον δὲ καὶ ὅτι ὥσπερ αἱ ζωτικαὶ αἱ θρεπτικαὶ τῆς ἀλόγου δυνάμεως, ἐν τῷ πνεύματι ἵδρυνται, οὕτω καὶ αἱ γνωστικαί. Εἰ γὰρ αἱ χείρους αὐτῶν τούτου τοῦ παχέος σώματός εἰσι χωρισταὶ, πολλῷ μᾶλλον αἱ κρείττους· κρείττους δὲ αἱ γνωστικαί. φαντασία λέγω καὶ αἴσθησις. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐν ἐκείνῳ ἔχουσι τὸ εἶναι αἱ ἄλογοι τῆς ψυχῆς δυνάμεις· ἀλλ' οὖν φοιτῶσιν ἴχνη τινὰ ἀπ' ἐκείνου καὶ ἐπὶ τὸ παχὺ τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ νοῦ ἐλέγομεν φοιτᾷν ἐπὶ πάσας τὰς κοινὰς ἐννοίας. Ὅτι γὰρ καὶ μέχρι τούτου τοῦ σώματος ἐλλάμψεις φοιτῶσι τῆς ἀλόγου ζωῆς, δῆλον· ὁ μὲν γὰρ θυμὸς κινεῖ τὸ περικάρδιον αἷμα, καὶ ζέσιν τινὰ αὐτοῦ ποιεῖ· ἡ δὲ ἐπιθυμία τὸ ἧπαρ τοιῶσδε ἢ τοιῶσδε διατίθησι πρὸς τὰς ἑαυτῆς κινήσεις. Αἱ αἰσθήσεις τε πᾶσαι τῷ ἐγκεφάλῳ ἐλλάμπονται· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια διὰ τῶν νευρῶν χορηγεῖται ἡ δύναμις ἡ αἰσθητική· καὶ πεπονθότος τι, ὡς ἰατροὶ δεικνύουσι. Τοῦ γὰρ καλουμένου μήνιγγος φύλακος ἐπιτεθέντος, εἰ ἐπισυμβῇ τι τῷ μήνιγγι ἀναίσθητον καὶ ἀκίνητον τὸ ζῶον γίνεται. Ἔστι δὲ ὁ μήνιγξ, ὑμήν τις σκέπων τὸν ἐγκέφαλον, καὶ νοτιαίου μέρους πεπονθότος, τὸ μὲν ἀνωτέρω μέρος τοῦ παθόντος ἀπολαύει αἰσθήσεως· τὰ δὲ κάτω ἀναίσθητα γίνεται, διὰ τὸ μὴ χορηγεῖσθαι ἔτι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, τοῦ ὀργάνου λέγω δὴ τοῦ νεύρου πεπονθότος. Καὶ εἰ δεθείη δὲ νεῦρον πάλιν, ἀναίσθητον μὲν τὸ κάτω μέρος γίνεται, τὸ δὲ ἄνω μένει αἰσθητικόν. Δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τέ ἐστι πνευματικὸν σῶμα καὶ τούτου ἀχώριστα θυμὸς καὶ ἐπιθυμία.

Ὅτι, φασὶν, ἡ εἴδησις τριττή· ἡ γὰρ ἐπιστήμη λέγεται εἴδησις, ὥς φησιν ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι. Τὸ γὰρ εἰδέναι τοῦτό ἐστι, τὸ λαβόντα που ἐπιστήμην ἔχειν καὶ μὴ ἀποβεβλῆσθαι, ἢ ἡ ὁλοσχερεστέρα γνῶσις, ἢ ἁπλῶς ἡ κοινοτέρα καὶ τούτων ἑκάτερον περιέχουσα, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς φυσικοῖς, ἐπειδὴ τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι περὶ πάσας τὰς ἐπιστήμας. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ εἰδέναι τὴν ὁλοσχερῆ γνῶσιν σημαίνει· διὰ δὲ τοῦ ἐπίστασθαι τὴν ἀκριβῆ,

A perturbatione et generatione soluta, dimissa esset, neque infernis suppliciis addicta, quæ ipsam ad se convertunt, ut semet demum ipsa damnans, propria vi purgetur. Nam pœnæ illæ non eam tollunt, sed purgant : purgata vero ipsa convertitur, et ipsa sese attollit a generatione liberata. Tunc igitur et iram et cupiditatem abjicit cum hoc vehiculo, spiranti dico corpore, ut sit postea aliud quodammodo sempiternum ex ipsa dependens corpus cœleste, atque adeo æternum, atque, ut loquuntur, pellucidum et sidereum : cum enim e rerum natura sit, necesse est sortem et conditionem aliquam habeat, quam, ut partem mundi, administret : et si semper immota est, eamque agere oportet, corpus etiam aliquod æternum sibi devinctum habeat oportet. Sed hæ sunt Græcæ et Platonicæ fabulæ. B

Iram et cupiditatem a spiritali corpore separari non posse, nonnulli affirmant: at certum est, quemadmodum vitales et auctrices vires irrationabilis facultatis, in spiritu sitæ sunt, sic etiam cognoscentes. Si enim quæ sunt ipsis deteriores, ab hoc crasso corpore separabiles sunt, multo magis præstantiores; at nobiliores sunt cognoscentes, phantasia, dico, et sensus. Sed etsi rationis expertes animæ potestates, in illo habent ut sint, ab illo tamen in crassum hoc et compactum corpus vestigia prodeunt, ut a mente, in communes notiones prodire dicebamus. Ad hoc enim corpus, scintillam quamdam vitæ brutorum, pervenire constat. Nam ita sanguinem cordi circumfusum C movet, facitque ut quodammodo ebulliat. Cupiditas vero, jecur hoc vel illo modo afficit ad suas motiones, et disponit. Et omnes sensus in cerebro elucescunt. Ab illo enim in instrumenta sensuum, sentiendi vis per nervos diffunditur, etsi illæsum non sit, ut medici demonstrant. Cum vero involucrum cerebro seu membrana veluti custos apposita sit; hæc si læsa fuerit, sensus fit et motus expers animal. Est autem meninx pellicula quædam cerebrum involvens et protegens, cujus si posteriora perculsa fuerint, pars quidem anterior sensum retinet, at inferior amittit : quod non amplius a cerebro vis sentiendi suppeditetur, læso nimirum et affecto instrumento sensus qui nervus est. Et rursus, si nervus vinciatur, pars inferior D sensu privatur, in superiore sensus viget. Ex his liquet, esse corpus aliquod spiritale, et ab eo, irascentem et concupiscentem segregari non posse.

Triplex quæpiam, aiunt, notio est : scientia enim notitia dicitur, ut ait in Phædone Plato. Nam scire est, postquam scientiam susceperis, eam retinere nec amittere; vel plena et consummata cognitio, vel communis et interjecta quædam harum utramque continens, ut scribit Aristoteles in physicis. Quia certo scire et cognoscere, ad omnes scientias pertinent. Nam per illud, certo scire, plenam perfectamque cognitionem significat : per

hoc vero, cognoscere, accuratam vel eam quæ de omni cognitione usurpatur, notitiam, et hic et in altioris philosophiæ tractatione, intellexit.

Duobus modis, alteram altera certiorem et accuratiorem scientiam dijudicari affirmat Aristoteles de demonstratione : primo, cum una, alterius principia probat et demonstrat. Sic physica, medicina certior est : geometria item machinatrice. Arithmetica musice, ob eam causam exploratior. Secundo, alia est alia certior scientia quæ rem non materiatam contemplatur, ut geometria, ars numerorum, et theologia, seu prima philosophia, iis quæ in rebus materiatis occupantur. Quare Aristoteles in metaphysica rerum quæ intellectu percipiuntur, contemplationem et facillimam et difficilem esse affirmat; facillimam quidem, quia de rebus est statis et fixis, et eodem semper modo habentibus. Dei enim rerumque divinarum immotam esse substantiam, virtutem et actionem, planissimum est. Sic itaque facillima est. Impedita vero et difficilis, propter nostram imbecillitatem. Non enim quia in corpore sumus, et perturbationibus obnoxii ad rerum divinarum lumen attendere possumus, sicuti neque noctuæ solem intueri,

Plato immortalem animam cum immortalibus nomine tantum convenire inde colligit, quod proprie ac per se immortale, immotæ sit et substantiæ et actionis : at animæ quidem immortalem substantiam agnoscit, non vero actionem. Ad eum modum res cœlestes seu cœlos nomine tenus immortales esse dixeris : mutantur enim, etsi non substantia, loco tamen.

Animæ verissima cognitio ad universam philosophiam magnopere conducit, ad disciplinam morum dico et theologiam seu primam philosophiam et physicam. Ad doctrinam, inquam, de moribus, quia mores suos nemo conformare. neque recte instituere potest, nisi qui animæ facultates perspectas habuerit. Ad theologiam vero, quia de mente, quæ in nobis est, quærimus, et statuimus esse ipsum immortalem : quia vero mens rerum est intellectualium, mens earum est rerum quæ inter se referuntur. At relatorum unum qui novit, et aliud noverit : ad theologiam igitur mentts nostræ consideratio plurimum facit : nihilo minus ad physicam : siquidem ejus est de corporibus agere, deque eorum cum formis, tum facultatibus. Nam formarum omnium, quæ in corporibus sunt, pulcherrima est anima.

Quare ut de reliquis, sic de anima quoque quærendum est, quodnam ad genus revocanda sit. Quidam enim ad substantiam, alii ad quantitatem reducunt, ut Xenocrates. Numerus enim, inquit, seipsum movens, anima est. Alii ad qualitatem, ut medici, qui nos animam esse dicunt. Quibus annumerandi sunt, qui talem entelechiam ipsam esse existimant. Alii rationem elementorum eam esse

A ἢ τὴν κοινῶς ἐπὶ πάσης γνώσεως λεγομένην. Καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσικὰ παρέλαβεν.

Ὅτι φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἀποδεικτικῇ, κατὰ δύο τρόπους κρίνεσθαι ἐπιστήμην ἐπιστήμης ἀκριβεστέραν. Καθ' ἕνα μὲν ὅταν ἡ ἑτέρα τῆς ἑτέρας τὰς ἀρχὰς ἀποδεικνύει, οἷον ἡ φυσιολογία ἰατρικῆς ἀκριβεστέρα· ὡσαύτως καὶ ἡ γεωμετρία, μηχανικῆς. Διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ἀκριβεστέρα καὶ ἀριθμητικὴ ἁρμονικῆς. Καθ' ἕτερον δὲ λόγον ἀκριβεστέρα ἐστὶν ἐπιστήμη ἐπιστήμης, ἡ ἄϋλον ἔχουσα τὸ ὑποκείμενον, ὡς γεωμετρία, ἀριθμητική τε καὶ θεολογία, τῶν ὑποβαλλομένων τὰ ὑλικὰ ὑποκείμενα. Διό φησι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσικά, ὅτι ἡ τῶν νοητῶν θεωρία καὶ ῥᾴστη ἐστὶ καὶ χαλεπή.
B Ῥᾴστη μὲν, διότι περὶ ἑστώτων ἐστὶ πραγμάτων καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων· φανότατα γὰρ τὰ θεῖα ὡς ἀμετάβλητα καθάπαξ, κατ' οὐσίαν, κατὰ δύναμιν, κατ' ἐνέργειαν. Ῥᾴστη μὲν οὖν διὰ τοῦτο· χαλεπὴ δὲ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. Οὐ γὰρ ἐξισχύομεν ἐν σώματι, καὶ ἐμπαθεῖς ὄντες, εἰς τὸ ἐκείνων φῶς ἀτενίσαι· ὅπερ πάσχουσι καὶ αἱ νυκτερίδες πρὸς τὸν ἥλιον.

Ὅτι Πλάτων ἀθάνατον λέγων, τὴν ψυχὴν, ἀθανάτοις ὁμώνυμον εἶναι ἐπιφέρει· διότι τὸ μὲν κυρίως ἀθάνατον καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἐνέργειάν ἐστιν ἀμετάβλητον· τὴν δὲ ψυχὴν κατ' οὐσίαν μὲν οἶδεν ἀθάνατον, οὐκέτι δὲ καὶ κατ' ἐνέργειαν. Οὕτως δ' ἂν εἴποις καὶ τὰ οὐράνια ἀθανάτοις ὁμώνυμα· μεταβάλλει γὰρ καὶ αὐτὰ, εἰ καὶ μὴ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ
C τόπον.

Ὅτι ἡ περὶ ψυχῆς ἀληθεστάτη γνῶσις, πρὸς πᾶσαν φιλοσοφίαν συμβάλλεται· πρὸς δὲ τὴν ἠθικὴν λέγω καὶ τὴν θεολογικὴν καὶ τὴν φυσικήν. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ἠθικὴν, ὅτι ἀδύνατον ἡμᾶς τὰ ἑαυτῶν κατασκευάσαι ἤθη τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μὴ ἐπισκεψαμένους· πρὸς δὲ θεολογίαν, ὅτι ζητοῦμεν περὶ τοῦ νοῦ τοῦ χωριστοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀθάνατος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νοῦς νοητῶν ἐστι, νοῦς τῶν πρός τί ἐστι. Τῶν δὲ πρός τι ὁ τὸ ἓν εἰδὼς, καὶ τὸ λοιπὸν εἴσεται, δῆλον ὅτι ἡ θεωρία τοῦ ἡμετέρου νοῦ καὶ εἰς θεολογίαν μεγάλα συμβάλλεται. Συμβάλλει δὲ ἡμῖν καὶ πρὸς τὴν φυσικήν. Εἴ γε φυσικῆς μέν ἐστιν ἔργον, τὸ περὶ σωμάτων διαλεχθῆναι, καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῶν, καὶ τῶν δυνάμεων· τῶν δὲ ἐν σώμασιν εἰδῶν τὸ κάλ-
D λιστον ἡ ψυχή.

Ὅτι δεῖ, φησὶ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ζητῆσαι, ὑπὸ ποῖον γένος αὐτὴν ἀνάξομεν. Καὶ γὰρ οἱ μὲν αὐτὴν ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγουσιν· οἱ δὲ ὑπὸ τὸ ποσόν· ὧν ἐστι καὶ Ξενοκράτης (2). Ἀριθμὸς γάρ ἐστι, φησὶν, ἡ ψυχὴ κινῶν ἑαυτόν. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸ ποιὸν, ὧν εἰσι καὶ ἰατροὶ, ἡμᾶς (3) εἶναι λέγοντες αὐτήν. Τοιοῦτοι δ' ἂν εἶεν καὶ οἱ ἐντελέχειαν αὐτὴν νομίζοντες τοιαστην. Ἀλ-

(2) Id Pythagoræ potius tribuit Gregorius Nyssenus in libro *De Anima*.
(3) Lego αἷμα *sanguinem*.

λοι λόγον αὐτὴν τῶν στοιχείων λέγουσιν, οἳ δηλονότι ὑπὸ τὸ πρός τι ταύτην ἀνάγουσι. Τὸ γὰρ διπλάσιον ἢ ἡμιόλιον τῶν πρός τι. Ἀμφίβολον οὖν τέως τὸ γένος. Ἐπειδὰν δὲ εὕρωμεν ὅτι οὐσίαν, πάλιν ζητεῖν δεήσει, πότερον σῶμα ἢ ἀσώματον, καὶ εἰ σῶμα ἁπλοῦν ἢ σύνθετον· καὶ εἰ ἀσώματον χωριστὸν ἢ ἀχώριστον. Καὶ πότερον μία ἐκ ἑκάστῳ ψυχὴ, ἢ πολλαί· καὶ εἰ μία, μονοειδὴς ἢ πολυδύναμος· καὶ τίς ἡ τῶν δυνάμεων διαφορὰ, καὶ εἰ πολλαί· πότερον τῷ ἀριθμῷ πολλαὶ, ἢ καὶ τῷ εἴδει· πότερον καὶ τῷ γένει, ἢ οὔ. Τὰ γὰρ τῷ εἴδει διαφέροντα, οὐ πάντως καὶ τῷ γένει· ὡς ἄνθρωπος καὶ ἵππος. Τὰ μέντοι τῷ γένει διαφέροντα, ἐξ ἀνάγκης καὶ τῷ εἴδει, ὡς λίθος καὶ ζῶον. Ταῦτα τοίνυν καὶ τούτων πλείονα, πρὸς τὸ λαβεῖν τὸν ὁρισμὸν τῆς ψυχῆς, ζητητέον.

A dicunt, qui eam nempe in relatorum ordinem cogunt. Duplum enim et sextuplum relata sunt. Dubium igitur et controversum est ejus genus. Sed ubi invenerimus substantiam esse, rursus quærendum erit an corpus an sine corpore, an corpus simplex, an compositum : si sine corpore, an separabilis, an inseparabilis; et, sitne una in singulis corporibus anima, vel plures : et si una est, an unius speciei, vel plurimarum facultatum; quodnam sit earum inter se discrimen : tum sint ne plures hæ; an numero, an specie plures : an genere, necne. Nam quæ specie differunt, non omnino etiam genere; ut homo et equus, Quæ vero genere differunt, omnino et specie discrepant, ut lapis et animal. Hæc et plura ad percipiendam animæ definitionem, quærenda sunt.

B

Ὅτι Ἀριστοτέλης ὑπὸ διαίρεσιν τὸν λόγον ἀνάγων τὸν περὶ ψυχῆς, φησὶν, ἢ δυνάμει ἐστὶν ἢ ἐντελέχεια, ἀντὶ μὲν τοῦ σώματος χρησάμενος τῇ δυνάμει, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀσώματος τῇ ἐντελεχείᾳ· καὶ γὰρ τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ δυνάμει ἐστὶ, καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ ποιότητα, καὶ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταβολήν· δυνάμει μὲν γάρ ἐσμεν ἄνθρωποι ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ καταμηνίῳ· καὶ δυνάμει παῖδες ὄντες, ἔχομεν τὸ τοῦ ἀνδρὸς μέγεθος. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποιοῦ· δυνάμει ψυχροὶ θερμοὶ ὄντες, καὶ δυνάμει κινούμεθα καθήμενοι. Τὰ δέ τε οὐράνια ἐν τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ μόνον ἔχουσι τῇ δυνάμει. Ἀνατέλλων γὰρ ὁ ἥλιος, δυνάμει μεσουρανεῖ· καὶ μεσουρανῶν δυνάμει δύνει· καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ κινήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων, ὡσαύτως ἐν τῇ C κατὰ τόπον μεταβολῇ, τὸ δύναμει ἐστὶ θεωρεῖν. Ἀλλὰ τί δήποτε ἐπὶ τοῦ σώματος ἐν δυνάμει τάξας, ἐπὶ τοῦ ἀσωμάτου οὐκ εἶπεν ἐντελεχείᾳ κατὰ δοτικὴν πτῶσιν, ἀλλ' ἐντελέχειαν κατ' εὐθεῖαν; Λέγομεν οὖν ὅτι ἄλλο ἐστὶ δύναμις, καὶ ἄλλο ἐν δυνάμει, καὶ ἄλλο ἐντελέχεια, καὶ ἄλλο ἐντελεχείᾳ. Ἡ μὲν γὰρ ὕλη μόνως ἐστὶ δυνάμει πάντα, καὶ ἔστι δυνάμει, ἐνεργείᾳ δὲ οὐδέν. Τὸ δὲ εἶδος μόνως ἐντελέχεια· τὸ δὲ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους καὶ ἐν δυνάμει, τοῦτό ἐστι καὶ ἐντελεχείᾳ. Συντρέχουσι γὰρ πάντα ταῦτα ἅμα· καὶ ὅπερ ἐστὶ καὶ ἐν δυνάμει, τοῦτό ἐστι καὶ ἐντελεχείᾳ. Καὶ γὰρ πάντα τὰ εἴδη, δυνάμει ἐν τῇ ὕλῃ ἐστὶν, ἥτις ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο γίνεται ἐνεργείᾳ. Νῦν μὲν γὰρ ἄνθρωπος οὖσα δυνάμει, ἄλλοτε γίνεται ἐνεργείᾳ ἄνθρωπος· μᾶλλον δὲ ἅμα ἔχει καὶ τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργείᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέποτέ D ἐστι γυμνὴ εἴδους, ἐκείνου τοῦ εἴδους, ἐνεργείᾳ μὲν οὖν ἐστι τόδε, τῇ δυνάμει δὲ ἄλλο. Ἐπεὶ οὖν ἐν οἷς τὸ δυνάμει ἐστὶν, ἐν τούτοις καὶ τὸ ἐνεργείᾳ, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνύλων εἴρηται σωμάτων· ἐπὶ δὲ τῶν θείων καὶ ἀσωμάτων οὐκ ἔστι τὸ δυνάμει· ἐπεὶ μηδὲ ὕλη· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ ἐνεργείᾳ. Οὐ γάρ εἰσιν ἐνεργείᾳ τόδε τι, ἀλλ' αὐτοενέργειαι εἰσιν ἤδη ὄντα καθαρὰ ἄνευ ὕλης. Διὰ τοῦτο ἀντιδιαστέλλον τῇ ὕλῃ καὶ συνθέτῳ φύσει, τὴν ἄϋλον καὶ ἀσώματον, ἐσήμανε διὰ τοῦ δυνάμει· τὴν δὲ διὰ τοῦ ἐντελέχεια.

Aristoteles disputationem de anima dividens, vel potestate, inquit, est, vel vis ex se movens : ubi pro corpore, dixit, potestate; pro incorporeo, vis ex se movens : corporum enim, alia in generatione et corruptione, potestate sunt, et secundum substantiam et qualitatem et mutationem e loco in locum : nam potestate sumus homines in semine et menstruo : et cum pueri simus, viri magnitudinem potestate habemus. In qualitate similiter, cum frigidi sumus, potestate callidi sumus et potestate movemur, cum sedemus. Cœli autem ad solam loci mutationem, potestatem habent. Sol enim oriens, potestate medius est; meridie vero, potestate occidit : et in cæteris ejus, et aliorum siderum motibus, mutatio ad locum, potestate attenditur. Sed cur, cum potestate, pro corpore posuisset, pro incorporeo non dixit, entelechio in sexto casu, sed entelechiam, in recto? Quia nimirum aliud est, potestas, aliud, potestate; et aliud entelechia, aliud entelechia. Sola enim materia, est potestate omnia, actu vero nihil. At forma, actus tantum : quod vero ex materia et forma, etiam potestate, illud est actu. Una enim hæc omnia concurrunt, et quodcunque est in potestate, illud etiam est actu. Omnes enim formæ, virtute sunt in materia, quæ modo hoc, modo illud fit actu. Nunc enim cum homo sit potestate, alias fiet homo actu : imo vero habet ut simul sit potestate et actu. Quippe quoniam nunquam forma vacat, cum hanc formam suscepit, actu quidem, hoc est, virtute, aliud. Quia igitur in quibus est, virtute, in his est, et actu, sicuti de materiatis corporibus dictum est : at in divinis et incorporeis, nihil est virtute, quia in iis neque materia est; ob eamque rem neque actu : non enim actu sunt tale quippiam. Sed ipsi actus, ab omni materia puri. Propterea cum a materia, et composita natura, immateriatam, et sine corpore contra discernit : illam, potestate, hanc voce, entelechia, significavit.

Ὅτι δυνατὸν φησὶ καὶ μίαν ψυχὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγειν καὶ πλείους· πλείους μὲν ὅτι διαφέρου-

Unam esse in homine animam, et plures dicere licet : plures quidem, quia inter se specie differunt,

vegetatrix, brutorum, et humana et a se separantur. Unam vero, propter earum mutuum concentum et consensionem. Nam a ratione, ad vegetantem, actiones proficiscuntur, et harum motus et vitæ, rationem in se quodammodo constituunt et adornant. Una igitur etiam est hominis anima.

Qui unam specie animam in cunctis animalibus esse dicunt, temperamentum eam esse autumant; nam eam ad singulorum propriam temperaturam mutari dicunt: unde multa absurda consequuntur: primum, quia effecta nobiliora faciunt causis; corpus enim inanimum, animæ causam faciunt; secundo, vivens vita, immotum movente, rationis expers ratione prædito, antecellere, et cætera hujusmodi incommoda sequerentur.

Diversorum animalium animas specie differre censet Aristoteles, quia non est, inquit, commune genus animarum, quare nec earum communis definitio dari potest quemadmodum animantis. Non est autem commune genus quia in illis prius et posterius cernitur, quod in iis esse non potest, quæ sub eodem genere continentur: deinde vegetans, natura prior est, reliquæ posteriores; et tollit ista reliquas, nec una cum iis tollitur, et cum illis introducitur, at non eas inducit, quod ejus est, quod natura prius est. Ubi enim est rationabilis, ibi brutorum et plantarum anima est: at non ubi vegetatrix, ibi etiam reliquæ: vel ubi irrationalis, ibi et rationis potens. Hæc itaque natura prior est rationis expers, et ablata vegetante, simul et aliæ de subjecto auferuntur. Est igitur inter illas, natura prius et posterius: ideoque quod de illis communiter dicitur, hoc est anima, non est genus: sed voce tantum consentiunt, ut quæ ab uno, et ad unum referuntur.

Cum tria sint in rebus physicis, forma, materia, et causa per quam forma est in materia, ad istas quinque docendi viæ pertinent; physica, ars particularis, disserendi facultas, mathematica et prima philosophia. Physicæ porro est de illis omnibus agere, de materia, inquam, et rebus naturæ, de forma denique et de causa: puta cœlorum materiam non esse quatuor elementa, sed quintum aliud quoddam corpus. Tum quæ sit forma, esse orbiculatos, et cur hæc eorum figura sit. Quia capacissima figurarum, est in plano quidem circulus, in solidis vero globus. Quamobrem rotundum esse cœlum Plato in Timæo tradit. Sed et naturalem figuræ cœli causam affert Aristoteles. *Ei enim, quod æterno in motu erat futurum, huic motui congruens figura conveniebat*. Sed et Plotinus, ex eorum quæ ipsum anteeunt affectione atque habitu ejus rei rationem profert. Nam proxime supra cœlum sunt intelligentes substantiæ: effectum autem, finitimæ sibi causæ assimilari ut plurimum oportet, ejusque imaginem atque imitationem re-

A σιν ἀλλήλων τῷ εἴδει, ἡ φυτικὴ καὶ ἡ ἄλογος καὶ ἡ λογικὴ, καὶ χωρίζονται ἀλλήλων. Μίαν δὲ διὰ τὴν συμφωνίαν τούτων καὶ τὴν συμπάθειαν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τοῦ λόγου ἐνέργειαι διαβαίνουσι μέχρι τῆς φυτικῆς, καὶ αἱ τούτων κινήσεις καὶ ζωαὶ, οἱονεὶ συνδιατιθέασιν ἐν αὐταῖς τὸν λόγον. Οὐκοῦν καὶ μία.

Ὅτι οἱ μίαν λέγοντες ψυχὴν τῷ εἴδει ἐν πᾶσι τοῖς ζώοις, κρᾶσιν εἶναι αὐτὴν δοξάζουσιν· ἐξαλλάττεσθαι γὰρ αὐτὴν πρὸς τὴν ἐν ἑκάστῳ ἰδιότητα τῆς κράσεως τίθενται· οἷς ἕπεται πολλὰ ἄτοπα· ἓν μὲν ὅτι τὰ αἰτιατὰ, κρείττω ποιοῦσι τῶν αἰτίων. Τὸ γὰρ ἄψυχον σῶμα ψυχῆς αἴτιον ποιοῦσι. Δεύτερον, τὸ ζῶον τῆς ζωῆς, τὸ ἀκίνητον τοῦ κινητικοῦ, τὸ ἄλογον τοῦ λόγου, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

B Ὅτι τὰς ἐν τοῖς διαφόροις ζώοις ψυχὰς Ἀριστοτέλης διαφόρους εἶναι λέγει τῷ εἴδει. Ὅτι φησὶν οὐκ ἔστι κοινὸν γένος τῶν ψυχῶν, διόπερ οὐδὲ ἐνδέχεται ἕνα κοινὸν αὐτῶν ὅρον ἀποδοῦναι, καθάπερ τυχὸν τοῦ ζώου. Οὐκ ἔστι δὲ κοινὸν γένος, διότι ἐν αὐταῖς τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον θεωρεῖται· ὅπερ ἀδύνατον ἐν τοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὸ αὐτὸ καθορᾶσθαι γένος. Ἐνταῦθα δὲ πρότερον μὲν ἡ φυτικὴ τῇ φύσει, δεύτερον δὲ αἱ λοιπαί. Καὶ συναναιρεῖ μὲν τὰς ἄλλας, οὐ συναναιρεῖται δὲ αὐταῖς, καὶ συνεισφέρεται μὲν ἐκείναις, οὐ συνεισφέρει δὲ, ὅπερ ἴδιον, τοῦ φύσει προτέρου. Ὅπου γὰρ ἡ λογικὴ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἄλογος καὶ ἡ φυτική· οὐ μέν τοι ὅπου ἡ φυτικὴ, ἐκεῖ καὶ αἱ λοιπαί· ἢ ὅπου ἡ ἄλογος, ἐκεῖ καὶ ἡ λογική· διὸ καὶ ἡ ἄλογος φύσει προτέρα τῆς λογικῆς· καὶ ἀναιρε-
C θεῖσα ἡ φυτικὴ, συνανεῖλεν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὰς λοιπάς. Ὥστε ἐστὶν ἐν αὐταῖς τὸ πρότερον τῇ φύσει καὶ τὸ ὕστερον. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ κοινῶς αὐτοῖς κατηγορούμενον οὐκ ἔστι γένος, τοῦτ' ἔστιν ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὁμώνυμά ἐστιν ἀλλήλοις, ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν.

Ὅτι τριῶν ὄντων τῶν ἐν τοῖς φυσικοῖς πράγμασιν, εἴδους, ὕλης καὶ τῆς αἰτίας καθ' ἣν ἐστι τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλῃ, καταγίνονται φασὶ περὶ ταῦτα μέθοδοι πέντε, ἡ φυσικὴ, ἡ κατὰ μέρος τέχνη, ἡ διαλεκτικὴ, ἡ μαθηματικὴ, ἡ πρώτη φιλοσοφία. Ἔστι δὲ φυσικῆς μὲν περὶ πάντων εἰρημένων διαλεχθῆναι· τῆς τε ὕλης φημὶ, τῶν φυσικῶν πραγμάτων, καὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς αἰτίας· οἷον ὅτι τῶν οὐρανίων ὕλη, οὐχὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἀλλὰ πέμπτον ἕτερον τὸ σῶμα; Πάλιν τι τὸ εἶδος, ὅτι σφαιρικὰ καὶ διατί σφαιρικά·
D ὅτι πολυχωρητότατον, ἐν ἐπιπέδῳ μὲν τῶν ἄλλων σχημάτων ὁ κύκλος, ἐν στερεοῖς δὲ ἡ σφαῖρα, ὡς καὶ ὁ Πλάτων, ἐν Τιμαίῳ διὰ τοῦτο σφαιρικὸν γενέσθαι τὸν οὐρανὸν ἀποδέδωκεν. Ἀποδίδωσι δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (4) φυσικὴν αἰτίαν τοῦ σχήματος τοῦ οὐρανοῦ. Τῷ γὰρ αἰδίῳ φησὶν ἐσομένῳ. Ἀποδέδωσι δὲ καὶ ὁ Πλωτῖνος αἰτίαν ἐκ τῆς σχέσεως ἣν ἔχει τὰ πρὸ αὐτοῦ. Προσεχῶς δέ εἰσιν ὑπὲρ τὰ οὐράνια αἱ νοηταὶ οὐσίαι· δεῖ δὲ τὸ αἰτιατὸν ὅτι μᾶλλεν ὡμοιῶσθαι τῷ προσεχεῖ αἰτίῳ, καὶ τούτου εἰκόνα καὶ μίμημα φέρειν. Διὰ τοῦτο οὖν, φησὶ, κύκλῳ κι-

(4) Vide Aristot. *De cœlo*.

νεῖται ὁ οὐρανὸς, ὅτι νοῦν μιμεῖται· ἴδιον γὰρ τοῦ νοῦ, τὸ πρὸς ἑαυτὸν συννεύειν. Αὐτὸς γὰρ ὁ ὁρῶν, αὐτὸς ὁ ὁρώμενος· ὁρῶν γὰρ τὰ εἴδη, ἑαυτὸν ὁρᾷ, καὶ αὑτὸν ὁρῶν, τὰ εἴδη τεθέαται. Πλήρωμα γὰρ ἐστι τῶν εἰδῶν, καὶ εἶδος εἰδῶν. Ἔχει οὖν οὐρανὸς τὸ μὲν σφαιρικὸν σχῆμα, διὰ τὴν κύκλῳ κίνησιν· ταύτην δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν νοῦν ἐξομοίωσιν. Καὶ ἄλλως μιμεῖται τὸν νοῦν ἀμερῶς πανταχῇ ὄντα· καὶ γὰρ τὸ οὐράνιον σῶμα πανταχῇ γίνεται. Τὸ οὖν πανταχῇ γίνεσθαι, τὸ πανταχοῦ ὂν μιμεῖται. Τελείωσις γὰρ τῶν χειρόνων, ἡ πρὸς τὰ ὑπέρτερα ἐπιστροφή τε καὶ ἐξομοίωσις. Οὕτω μὲν ὁ φυσικὸς πάντων τῶν φυσικῶν ἀποδώσει καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ αἴτιον, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὁρισμόν· ἐκ δὲ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς αἰτίας ἀποδώσει. Ὁ δὲ κατὰ μέρος τεχνίτης, καὶ αὐτὸς μὲν περὶ τῶν αὐτῶν διαλαμβάνει. Διαφέρει δὲ τοῦ φυσικοῦ, ὅτι περὶ μερικόν τι καταγίνεται πρᾶγμα· οἷον ὁ ἰατρὸς, περὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ὁ τέκτων περὶ λίθους καὶ ξύλα. Ἀποδώσει δὲ καὶ οὗτος τὸν ὁρισμὸν, παραλαμβάνων καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην καὶ τὴν αἰτίαν.

Ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἀριστοτέλους περὶ τῶν τριῶν τοῦ νοῦ σημαινομένων διάληψις, ἣν ἐπικρίνει καὶ Ἀμμώνιος. Τοιαύτη ἐστί. Πρῶτον τοίνυν ἐστὶ σημαινόμενον, ὁ νοῦς ὁ δυνάμει εἰδὼς τὰ πράγματα. Ὥσπερ ἐπὶ τῶν παίδων ἐστί. Δεύτερον σημαινόμενον ὁ νοῦς ὁ καθ' ἕξιν εἰδὼς τὰ πράγματα, ὥσπερ ὁ ἐπὶ τῶν τελείων· τῶν ἐπισταμένων μὲν τὰ πράγματα, ἠρεμούντων δὲ καὶ μὴ ἐνεργούντων κατὰ ταῦτα. Τρίτον σημαινόμενόν ἐστιν· ὁ νοῦς οὐχ ὁ θύραθεν εἰσιών, ὡς ἐκεῖνοι οἴονται· ἀλλ' ὁ καθ' ἕξιν ἅμα καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ ὁ τῶν τελείων νοῦς τῶν εἰδότων τὰ πράγματα, καὶ προχειριζομένων τὴν εἴδησιν, καὶ ἐνεργούντων κατ' αὐτήν. Καὶ τὰ μὲν σημαινόμενα τοῦ νοῦ, κατὰ Ἀριστοτέλην ταῦτα, ὅτι Πλάτωνος λέγοντος τὴν ψυχὴν τόπον εἰδῶν, ὁ Ἀριστοτέλης τρόπον μέν τινα πρὸς δόγμα ἀποδέχεται, τρόπον δὲ διαβάλλει. Ἀποδέχεται μὲν ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι δέχεται ἡ ψυχὴ τὰ εἴδη τῶν νοητῶν, καὶ οὕτως ἐνεργεῖ· καὶ διὰ τοῦτο εἰπεῖν αὐτὴν τὸν Πλάτωνα τόπον εἰδῶν. Μέμφεται δὲ εἰς δύο τινά. Πρῶτον μὲν ὅτι πᾶσαν ψυχὴν ὁ Πλάτων λέγει τόπον εἰδῶν, καὶ οὐ μόνον τὴν λογικήν· καίτοι γε τὴν λογικὴν ἐκεῖνος μόνος ἔλεγε τόπον εἰδῶν καὶ ψυχὴν, τὰς δὲ ἄλλας ἐμψυχίας. Δεύτερον δὲ, ὅτι ἐνεργείᾳ λέγει ἐν τῇ ψυχῇ τὰ εἴδη, καὶ οὐ δυνάμει. Ὁ γὰρ Ἀριστοτέλης ἀγράφῳ γραμματίῳ αὐτὴν εἰκάζει, καὶ κυρίως λέγει μάθησιν. Ὁ μέν τοι Πλάτων ἐγγράφῳ γραμματίῳ, καὶ τὴν μάθησιν ἀνάμνησιν λέγει. Ὅτι διττῆς οὔσης ἐν ἡμῖν τῆς γνώσεως τῆς μὲν ἀλόγου οἷον αἰσθήσεως, τῆς δὲ λογικῆς οἷον τοῦ νοῦ, διττά ἐστι καὶ τὰ γινωσκόμενα· τὰ μὲν ἔνυλα, καὶ τὰ αἰσθητά· τὰ δὲ ἄϋλα. Ζητεῖ οὖν διὰ τούτων ὁ Ἀριστοτέλης, πότερον ἑκάστη γνῶσις νὸ οἰκεῖον γινώσκει, οἷον ἡ μὲν ἄλογος τὰ ἔνυλα, ἡ δὲ λογικὴ τὰ ἄϋλα μόνον· ἢ ἡ μὲν ἄλογος τὰ ἔνυλα οἶδε μόνον· ἡ δὲ λογικὴ ὡς κρείττων οὖσα, οὐ μόνον τὰ ἄϋλα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνυλα. Καὶ τοιαύτης οὔσης τῆς ἀπορίας, ἐπικρίνει λέγων, ὅτι ἡ λογι-

A ferre. Ob id igitur causæ, inquit, cœlum in circulum orbemque convolvitur, quia mentem imitatur, mentis enim proprium est ad se respicere et in se vergere : ipsa enim est quæ videt, ipsa est quæ videtur. Videns enim formas seipsam videt, et seipsam intuens, formas intuita est. Formarum enim complementum est. Habet igitur cœlum orbicularem figuram propter motum in circulum, hunc vero propter illam mentis imitationem. Alia quoque ratione, cœlum mentem imitatur, quæ indivise ubique est : nam cœleste corpus ubique est. Itaque quatenus ubique est, id quod ubique est, imitatur. Deteriorum enim perfectio est, ad superiora conversio, et cum iis similitudo. Ad hunc modum physicus a rerum naturalium forma, materiam et causam ostendet, sicque definitionem, eamque B ex materia, forma et causa videlicet. Artifex autem particularis in iisdem rebus versatur, sed a physico differt, quia in particulari quapiam re; ut medicus in humanis corporibus curandis, circa lapides et ligna cæmentarius et materiarius: quæ tamen etiam definitionem, assumpta forma, materia et causa, dabit.

Vera est Aristotelis, de tribus mentis significatis sententia, cui etiam subscribit Ammonius. Hæc autem est. Primus significatus mentis est, ut potestate res cognoscat, qualis in pueris est. Secundus significatus, mens est, quæ habitu res novit, ut in adultis, qui res quidem sciunt, at quiescunt, neque secundum eas agunt. Tertius significatus, mens est, non quæ extrinsecus advenit, C ut isti arbitrantur, sed quæ habitu simul est et actione, qualis est perfectorum, qui res sciunt et cognitionem expromunt, et juxta eam agunt. Hæ sunt mentis apud Aristotelem significationes, cum animam formarum locum nominet Plato, id quidem Aristoteles aliquo modo probat, aliquo reprobat et refellit. Probat quidem, quia dixit animam rerum intellectilium, species recipere, sicque operari, idque esse quamobrem ipsam Plato formarum conceptaculum vocat. Duplici vero nomine reprehendit : primum quia omnem animam Plato formarum locum appellat, neque solam ratione præditam, quam solus ille et animam et formarum receptaculum vocat; cæteras in anima comprehensas. Secundo reprehendit Platonem, quia in anima formas, actu, non potestate esse D dicit. Illam enim Aristoteles nudæ ac puræ tabulæ similem facit, et aliquid addiscere ipsam affirmat: at Plato prescriptæ chartæ animam comparat, et discere vocat reminisci. Cum duplex sit in nobis cognitio, cum ratione, qualis est mentis, et sine ratione, cujusmodi est sensus, duplex quoque est genus eorum quæ cognoscuntur : alia materiata et quæ sensibus objiciuntur; alia immateriata. Quærit idcirco Aristoteles, an proprium objectum quælibet facultas cognoscat, ut rationis expers, materiata, rationabilis immateriata tantum. An vero irrationabilis sola immateriata norit: at rationis compos, ut præstantior,

non solum materiata norit, sed etiam immateriata. Atque in re non parum implicata sic statuit, rationabilem non solum nosse, quæ a materia secreta sunt, sed etiam materiata. Qui enim præstantiora novit, deteriora multo magis. At immateriata cognoscit. Plane igitur et his ignobiliora considerabit, hoc est materiata. Si enim mens, quæ cum ratione cognitio est, sola immateriata novit, neque tamen materiata, mens erit quodammodo non mens. Quæ enim materiata non intelliget, erit in ipsis non mens. Sed absurdum est, mentem aliquo pacto amentem esse : non igitur sola immateriata novit, sed etiam materiæ immersa. Hæc Aristoteles. Itaque res materiatas mentem nosse hinc perspicere licet : nisi enim ex materia concreta sciret, quomodo sensum corrigeret, qui remum videt in aqua fractum, [et solem pedali magnitudine? Quanquam et alia nobis suppetit regula, quia quod rerum differentiam novit, res ipsas multo magis. At discrimen eorum, quæ sine materia sunt, cum materiatis, novit : ergo et materiata. Sed fortasse dixeris, minus apte dici, mentem res extrarias scire ; id enim sensus est, res materiatas et particulares cognoscere : generales enim tantum, et quæ universæ sunt, mens novit : sensus autem est nosse singularia, quæque sunt materiata. Sed responderi ad hoc potest, mentem subjecto unam esse, ratione vero diversam. Mens enim vel per se tantum agit : et tunc, quæ universa sunt tantum novit · vel cum sensu operantur, eo usa tanquam instrumento, sicque materiata et particularia cognoscit. Quemadmodum enim recta ipsa linea, subjecto eadem est, at ratione diversa ; quæ enim nunc recta est, incurvari et inflecti potest : sic etiam mens eadem est subjecto. Recta item mentem repræsentat : quæ per se agit ipsa, et immateriata novit : interdum inflectitur recta ; et mens ad sensum inflectitur, eoque pro instrumento utitur, cum materiata novit. Hic primus est nodus, ejusque solutio. Secunda difficultas cum hac sumptione proponitur : quod a potestate, fit actu, omnino mutatur : at mutatio, affectio est. His sic præsumptis, reliquam difficultatem subjicit. Si mens materiata cognoscit, aliquid ab iis patitur a cognitione, quæ potestate fuerat, ad cognitionem actu deducta. Quod vero a potestate ad actum deducitur, id mutatur. Quod vero mutatur, id patitur. Ergo mens a materiatis patitur, et quia nihil pati potest ab eo, quod dissimiles est materiæ; planum est igitur, mentem ejusdem esse materiæ cum materiatis, et eamdem esse materiatam et incorruptam. Ea est difficultas, quam dissolventes, dicimus male assumptum esse, ubicunque est agens, ibi et quod patitur : id enim falsum est.

A κὴ οὐ μόνον τὰ ἄϋλα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνυλα, Ὁ γὰρ εἰδὼς τὰ κρείττονα, πολλῷ πλέον καὶ τὰ χείρονα ἴδε τὰ ἄϋλα. Σκοπήσει πάντως (5) καὶ τὰ χείρονα τῶν ἀΰλων · ἅ ἐστι τὰ ἔνυλα. Εἰ γὰρ ὁ νοῦς ὅ ἐστιν ἡ λογικὴ γνῶσις. μόνον οἶδε τὰ ἄϋλα, μὴ γινώσκει δὲ καὶ τὰ ἔνυλα, ἔσται ὁ νοῦς κατά τι ἄνους · τὰ γὰρ ἔνυλα μὴ νοῶν, ἄνους ἔσται κατ' αὐτά · ἀλλὰ μὴν ἄτοπον τὸν νοῦν κατά τι ἄνουν εἶναι. Οὐκ ἄρα τὰ ἄϋλα μόνον οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνυλα. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἀριστοτέλης. Ὅτι δὲ καὶ τὰ ἔνυλα οἶδεν ὁ νοῦς ἐντεῦθεν ἔστι συνιδεῖν. Εἰ γὰρ μὴ ἠπίστατο τὰ ἔνυλα, πῶς ἐπιδιωρθοῦται τὴν αἴσθησιν, ὁρῶσαν τὴν κώπην ἐν ὕδατι κεκλασμένην, καὶ τὸν ἥλιον ποδιαῖον; ἄλλως τε δὲ ἔχομεν κανόνα, ὅτι τὸ ἐπιστάμενον διαφορὰν πραγμάτων, πολλῷ μᾶλλον αὐτὰ τάδε · (6) τὴν B διαφορὰν τῶν ἀΰλων πρὸς τὰ ἔνυλα, οἶδεν ἄρα καὶ τὰ ἔνυλα. Ἀλλ' ἐρεῖς ἴσως ὅτι ἄτοπόν ἐστι τὸ νοῦν τὰ ἔξω εἰδέναι · ταῦτα γὰρ αἰσθήσεώς ἐστι τὸ τὰ ἔνυλα καὶ τὰ κατὰ μέρος γινώσκειν · ὁ μὲν γὰρ νοῦς τὸ καθόλου οἶδε μόνον · τῆς δὲ αἰσθήσεώς ἐστι τὸ εἰδέναι μερικὰ, ἅ τινά ἐστιν ἔνυλα. Ἔστι δὲ εἰπεῖν πρὸς τοῦτο. ὅτι ὁ νοῦς τῷ μὲν ὑποκειμένῳ εἷς ἐστι, τῷ δὲ λόγῳ διάφορος. Ὁ γὰρ νοῦς ἢ καθ' ἑαυτὸν μόνον ἐνεργεῖ, καὶ τότε τὸ καθόλου μόνον οἶδεν · ἢ μετὰ αἰσθήσεως ἐνεργεῖ, ὀργάνῳ αὐτῇ κεχρημένος · καὶ τότε τὰ ἔνυλα καὶ μερικὰ οἶδεν. Ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτὴ εὐθεῖα, τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ἡ αὐτή ἐστι, τῷ δὲ λόγῳ ἰάφορος. Ἡ γὰρ νῦν εὐθεῖα οὖσα δύναται κλασθῆναι καὶ ἐπικαμπὴς γενέσθαι · οὕτω καὶ ὁ νοῦς ὁ αὐτός ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ · ἄλλοτε εὐθεῖα ἀνχλογεῖ, ὁ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐνεργεῖ καὶ τὰ ἄϋλα οἶδεν, C ἄλλοτε δὲ κεκλασμένη εὐθεῖα, ἐπικαμπόμενος (7) πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ ὀργάνῳ αὐτῇ κεχρημένος, ὅτε καὶ τὰ ἔνυλα οἶδε. Τοῦτε μὲν οὖν ἐστι τὸ πρῶτον ἄπορον καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ. Δεύτερον ἄπορον, ὃν καὶ λῆμμα προλαμβάνεται, τοιοῦτον, ὅτι τὸ ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ γενόμενον, πάντως ἀλλοιοῦται, ἡ δὲ ἀλλοίωσις πάθος ἐστί. Τούτου προληφθέντος πρόεισι λοιπὸν τὸ ἄπορον. Εἰ γινώσκει ὁ νοῦς τὰ ἔνυλα, δῆλον ὅτι πάσχει ὑπ' αὐτῶν, ἀπὸ τῆς δυνάμει γνώσεως εἰς τὴν ἐνεργείᾳ γνῶσιν (8). Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἀγόμενον εἰς τὸ ἐνεργείᾳ ἀλλοιοῦται. Τὸ δὲ ἀλλοιούμενον, πάσχει. Ὁ νοῦς ἄρα πάσχει ἀπὸ τῶν ἐνύλων · καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἐκ τοῦ ἀνομοΰλου πάσχει, δῆλον ἄρα ὅτι ὁμόϋλός ἐστιν ὁ νοῦς τοῖς ἐνύλοις. Καὶ ἔστι καὶ αὐτὸς ἔνυλος καὶ ἄφθαρτος. Αὕτη ἡ ἀπορία, D ἣν ἐπιλυσόμενοί φαμεν, ὅτι κακῶς εἴληπται, ὅτι τοῦ ποιοῦν καὶ πάσχει · οὗτος ὁ λόγος ψευδής ἐστι. Τότε γὰρ τὸ ποιοῦν ἀντιπάσχει, ὅτε ὁμόϋλον ἔσται τῷ πάσχοντι. Ἐπειδὴ οὖν ὁ νοῦς οὐκ ἔστιν ὁμόϋλος τοῖς ἐνύλοις, οὐκ ἀνάγκη πάσχειν αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἐνύλων ὅτε γινώσκει αὐτά. Ποιεῖ γὰρ καὶ ὁ δημιουργὸς, εὐεργετῶν ἡμᾶς · καὶ ὅμως οὐκ ἀντιπάσχει ὑφ' ἡμῶν · ὥστε ἐκεῖνα μόνα τῶν ποιούντων ἀντιπάσχει, ὅσα ὁμόϋλά ἐστι τοῖς πάσχουσιν. Ὅτι ἴδιόν ἐστι τῷ

(5) Hiatum sic replere videor, ἀλλ' οἶδε τά ἄϋλα. Σκοπήσει οὖν πάντως.

(6) Deest ἀλλ' οἱ δὲ τήν, etc., aut quidpiam hujusmodi.

(7) Forte legendum, καὶ ὁ νοῦς, ἐπικαμπτόμενον.

(8) Subesse puto, ἀγομένην.

νοῒ, καὶ τὸ τῇ οὐσίᾳ ἐνεργεῖν. Και γὰρ ὁ ἐπιστήμων οὔτε ἐπιστήμη μόνον ἐστὶν, οὔτε ψυχὴ, ἀλλὰ κρᾶμα ἐξ ἀμφοτέρων· σύγκειται γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ ἐπιστήμης, καὶ ἀναλογεῖ, ἡ μὲν ψυχὴ ὕλῃ, ἡ δὲ ἐπιστήμη εἴδει. Καὶ ἐπειδὴ παντὸς πραγματος μᾶλλον ἐστὶν οὐσία τὸ εἶδος τῆς ὕλης· εἰ μᾶλλον οὐσία τὸ εἶδος τῆς ὕλης· φασὶ δὲ Ἕλληνες ἀρχὴν τῶν ὅλων Θεὸν, καὶ ὕλην· τὸν Θεὸν ὡς εἶδος λέγοντες· οὐσίαν ἄρα φασὶ τὸν Θεὸν τῆς ὕλης μᾶλλον, καὶ αὐτὰ εἴδη Θεόν· εἴπερ οὐδεμία ὕλη ἐν τοῖς οὖσιν ἀνείδεος, ὅπερ ὡς λίαν ἀσεβὲς παραιτητέον· οὐσία ἄρα ἐστὶ τοῦ ἐπιστήμονος ἡ ἐπιστήμη· καὶ εἲ ὁ ἐπιστήμων κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἐνεργεῖ, αὕτη δέδεικται οὐσία τοῦ ἐπιστήμονος οὖσα. Κατὰ τοῦτο ἄρα λέγεται τῇ οὐσίᾳ ἐνεργεῖν, διὰ τὸ τὴν ἐπιστήμην οὐσίαν εἶναι τοῦ ἐπιστήμονος. Οὔτε γὰρ κατὰ τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο καὶ ἐπηρμένον θεώρημα ὅτι ὡς ἐπὶ Θεοῦ, ἡ αὐτὴ ἐστὶν οὐσία τῇ ἐνεργείᾳ· ἐπὶ γὰρ τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν ἀΰλων οὐσιῶν, χωρὶς τῆς πρώτης αἰτιας, καὶ οὐσία ἐστὶ καὶ δύαχμις καὶ ἐνέργεια. Τῇ οὖν οὐσίᾳ λέγεται ἐνεργεῖν, διὰ τὸ τὴν ἐπιστήμην οἱονεὶ οὐσίαν λέγεσθαι τῆς ψυχῆς. Ἐκ τοῦ κρείττονος οὖν ὠνόμασε τὸν νοῦν Ἐπειδὴ γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ ἐνεργεῖ ὁ νοῦς. καὶ ὢν ἐνεργεια ἐνεργεῖ· κρεῖττον δὲ ἐν πᾶσιν ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ οὐσία· διὰ τοῦτο θέλων εἰπεῖν ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ ἰνεργεῖ, εἶπε τῇ οὐσίᾳ, ὡς ἀπὸ κρείττονος, ὥσπερ ἀπὸ γενους τιμιωτέρου τὸ πᾶν δηλούμενος· ὡς Τεῦκρε, φίλη κεφαλή. Καὶ τοῦτο οὖν ἁρμόττει, τῷ ἐνεργείᾳ νῷ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνέργεια γὰρ ὢν, νοεῖ· ὁ δὲ θύραθεν, αὐτόθεν ἐνέργειά ἐστι, καὶ τὸ τρίτον δὲ ἁρμόζει αὐτῷ, ὅτι ὁ νοῦς ἀεὶ νοεῖ, οὐχ ὡς ὁ Πλωτῖνος οἴεται, ὅτι ἀεὶ διαπαντὸς ὁ αὐτὸς νοεῖ. Οὐ γὰρ τὸν ἕνα τῶν ἀριθμῶν νοῦν λεγόμενον ἀεὶ νοεῖ· ἀλλ' ὅτι ὁ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἀνθρωπικὸς νοῦς ἀεὶ νοεῖ. Κἂν γὰρ ἐγὼ μὴ νοῶ, ἀλλ' οὖν ἄλλος νοεῖ καὶ τῇ διαδοχῇ γίνεται τὸ ἀεί· ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ ἔλλαμψις πρὸς ἡμᾶς ἡ τοῦ Θεοῦ, ἣ ἀεὶ νοεῖν λέγεται, ἐπειδὴ ἀεὶ δύναται νοεῖν. Ὁ γὰρ ἔχων τὸν νοῦν, ἐν οἱᾳδήποτε ὥρᾳ βούλεται, νοεῖ, ὥσπερ τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ τοῦτο ὑπάρχει. Ὁ γὰρ θύραθεν νοῦς ὁ εἷς κατὰ ἀριθμὸν, πάντα νοεῖ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις. Ὅτι ἐν τῷ ἑνὶ μὲν ἀνθρώπῳ, φύσει τὸ δυνάμει ἐστὶ πρότερον τοῦ ἐνεργείᾳ· οὐκ ἐν τῷ ὅλῳ δὲ κόσμῳ· ἐν γᾶρ τῷ ὅλῳ κόσμῳ, φασί τινες, οὐ δεύτερον τοῦ ἄλλου οὐδὲ πρότερον οὔτε τὸ δυνάμει τοῦ ἐνεργείᾳ· οὔτε τὸ ἐνεργείᾳ, τοῦ δυνάμει. Εἰ γὰ ἀΐδιος ὁ κόσμος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, οὐδὲν ἕτερον θατέρου πρότερυν, ἀλλ' ὁμόχρονά ἐστιν. Ὅτε μέντοι χωρισθῇ ὁ νοῦς και γένηται κατ' ἐνέργειαν, τότε γίνεται ὅπερ ἐστὶ, τουτέστι κυρίως νοῦς. Καὶ τοῦτο μόνον, ἀδύνατον, (8) καὶ ἀΐδιον. Ἡ δὲ ἄλογος ψυχὴ καὶ ἡ φυτικὴ ἀθάνατος μὲν, οὐκ ἀΐδιος δέ. Ἀθάνατος δ' ἂν λέγεται κἂν φθαρτὴ καὶ οὐκ ἀΐδιος δοξάζεται, ἐπειδὴ οὐ καθὸ ψυχὴ φθείρεται, ἀλλὰ καθὸ ἐν σώματι ἔστι. Διὸ καὶ Πλάτων λέγει, πᾶσαν ψυχὴν ἀθάνατον, τοῦτο λέγων καὶ ἐπὶ φυτικῆς καὶ ἐπὶ ἀλόγου. Ἡ δὲ ὕλη τὸ ἀνάπαλιν, ἀΐδιος μὲν, οὐκ ἀθάνατος δέ· διὸ

A Tunc enim agens contra patitur, cum ejusdem est materiæ cum patiente. Quando igitur mens non est ejusdem materiæ cum materiatis, nihil necesse est, ut patiatur a materiatis, cum ea cognoscit: agit enim opifex Deus cum nobis benefacit, nihil tamen a nobis vicissim patitur. Quare illa tantum agentia invicem patiuntur, quæ sunt ejusdem materiæ cum patientibus. Menti etiam proprium est ut substantia agat: sciens enim, neque scientia tantum est, neque anima, sed temperamentum ex utroque; ex anima enim et scientia coalescit; et respondet materiæ quidem anima, formæ vero scientia. Et quoniam in omni re forma magis est substantia, quam materia; si quidem forma magis est substantia, quam materia: et
B rerum omnium principium Deum Græci prædicant et materiam, Deum tanquam formam agnoscentes: Deum ergo magis esse substantiam quam sit materia, dicunt et ipsas substantias Deum esse, si quidem nulla materia in rebus est sine forma. Quod dogma ut impium respuendum est. Essentia igitur scientis est scientia. Et si sciens secundum scientiam operatur, ostensum est eam scientis esse essentiam. Idcirco igitur essentia operari dicitur, quia scientis essentia est scientia; non enim secundum magnam et excelsam illam propositionem, tanquam in Deo, ipsam substantiam actu esse: in animis enim et secretis a materia substantiis, præter primam causam, et essentia est, et potestas, et actio. Essentia ergo agere dicitur, quia scientia, quasi essentia dicitur animæ. A potiore
C igitur parte mentem appellavit: quia enim actu sive efficacia operatur mens, et cum sit actus, operatur, præstat autem in omnibus actio et substantia; eam ob rem, cum significare vellet, actu mentem agere, dixit essentia, a potiori tanquam a genere præstantiore totum designans, ut *Teucer charum caput*. Hoc igitur convenit menti humanæ, quæ actus est. Cum enim actus sit, intelligit; at quæ foris, inde actus est, et tertium ipsi convenit, quia mens semper intelligit, non ut Plotinus arbitratur, quia semper, in omnibus, omnimodis ipsa intelligit. Non enim unum numerorum, qui mens dicitur, semper cogitat: sed quia humana, quæ in universo mundo est mens, semper intelligit. Etsi enim ego non cogito, alius tamen cogitat, et suc-
D cessione ac vicibus fit cogitatio intellectione sempiterna, ne Dei apud nos splendor deficiat, qui semper intelligere dicitur, quia semper intelligere potest: qui enim mente seu intellectu præditus est, qualibet hora intelligit. Hoc itaque humanæ menti inest: mens enim quæ foris, numero una et singularis omnia intelligit. Sed de his hactenus. In uno homine, potestate natura, prius est actu, at non in toto mundo: nam in toto mundo, ut quidam aiunt, non est posterius alio neque prius; neque quod est potestate, eo quod actu; neque quod

(8*) Lego ἀθάνατον.

actu, eo quod est potestate. Si enim, ut sensit A Aristoteles, mundus est æternus, nullus est alio prius, sed ejusdem temporis sunt omnia. Cum igitur separata mens et secundum actum fuerit : tunc fit id quod est ; hoc est propria mens : idque solum et immortale et æternum est. At anima brutorum et plantarum perpetua quidem, sed non æterna. Immortalis vero seu perpetua dicitur, etsi corruptibilis et non æterna censetur, quia non quatenus anima est corrumpitur, sed quatenus est in corpore : quare et Plato omnem animam immortalem dicit : quod de vegetante et sentiente dicit. E diverso, materia æterna est, at non immortalis quare mens æterna dicitur, ut et immortalitas. Ait præterea a sensu et intelligentia discrepare phantasiam, quia hæc interjecta est, illæ vero B utrinque se habent : a sensu enim phantasiæ principium est : huic enim sensus initium dat, huic vero intelligentiæ. Nam sine phantasia, non potest intellectus agere ; hocque est phantasiæ, cum sensu et intellectu discrimen. Opinionis præterea et phantasiæ differentiam proponit, quia informare nobis cum libet et quodlibet possumus. Trium enim vel viginti cubituum hominem cogitare et fingere possumus ; tum et tragelaphum et hippocentaurum : at opinari quæ libet, plane non possumus. Nam bis duo, decem dicere possumus : existimare autem non possumus, ut in nostra potestate sit phantasia, non item opinio. Sed si verum amamus, neque nostri est arbitrii phantasia : nam quæ nobis eveniunt dormientibus, non est nostræ spontis ; non enim quæ volumus ea in somnis imaginamur : quid autem in somnis ? sed neque vigilantibus nobis, omnis est in nostra potestate phantasia : cum enim ea, quæ sunt, ut quæ sunt cogitamus, non possumus, nisi ut sunt ea cogitare. Ut si nobis Socratem informemus, lepidum, album et comatulum nobis ipsum informare non possumus, sed calvum, nigrum et obeso ventre, quod accuratum discrimen est.

ὁ νοῦς ἀΐδιος λέγεται, ὡς καὶ ἀΐδιος καὶ ἀθάνατος. Ἔτι φησὶ διαφέρειν φαντασίαν αἰσθήσεως καὶ διανοίας, καθὸ ἡ μὲν μέση τούτων ἐστὶ, τὰ δὲ παρ' ἑκάτερα· ἄρχεται μὲν γὰρ ἡ φαντασία ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως· ἀρχὰς γὰρ ἡ αἴσθησις δίδωσι τῇ φαντασίᾳ· ἐκείνη δὲ τῇ διανοίᾳ ἀρχὰς δίδωσιν. Ἄνευ γὰρ φαντασίας οὐ δύναται ἡ διάνοια ἐνεργῆσαι. Καὶ ταύτῃ διαφέρει φαντασία αἰσθήσεως καὶ διανοίας. Πρὸς τούτοις λέγει δόξης καὶ φαντασίας διαφοράς· ὅτι φαντασθῆναι μὲν ὅτε καὶ θέλομεν δυνάμεθα. Καὶ γὰρ τρίπηχυν καὶ εἰκοσάπηχυν ἄνθρωπον φανταζόμεθα καὶ δυνάμεθα ἀναπλάσασθαι καὶ τραγέλαφον καὶ ἱπποκένταυρον. δοξάσαι δὲ ἃ θέλομεν, οὐ πάντως δύναμεθα. Τὸ γὰρ δὶς δύο εἰπεῖν μὲν δέκα δυνάμεθα, δοξάσαι δὲ οὐ δυνάμεθα, ὥστε ἡ μὲν φαντασία ἐφ' ἡμῖν, ἡ δὲ δόξα οὐκ ἐφ' ἡμῖν· Εἰ δὲ δεῖ ταληθῆ εἰπεῖν, οὐδὲ φαντασία ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἡ γὰρ ἐν τῷ καθεύδειν γινομένη, οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Οὐ γὰρ ἃ θέλομεν ἐν τοῖς ὕπνοις φανταζόμεθα· καὶ τί λέγω ἐν τῷ καθεύδειν; ἀλλ' οὔτε πᾶσα ἐν τῷ ἐγρηγορέναι. Ὅτε γὰρ τὰ ὄντα ὡς ὄντα φανταζόμεθα, οὐ δυνάμεθα, εἰ μὴ ὡς ἔχουσι, φαντάζεσθαι αὐτά. Οἷον τὸ Σωκράτην εἴ προθῶμαι (9) φαντάζεσθαι, οὐ δυνάμεθα αὐτὸν φαντασθῆναι ἀστεῖον καὶ λευκὸν καὶ κομῶντα, ἀλλὰ πάντως φαλακρὸν καὶ μέλανα καὶ προγάστορα, ὥστε ἡ ἀκριβὴς διαφορὰ αὕτη ἐστίν.

Cum id omne, inquit, quod movetur, in loco C esse, affirmat Aristoteles, cœlum inerrantium stellarum moveri fatetur ; at in loco esse negat, vel quia etsi non totum, ut totum, sed quia partes ipsius in loco, non quia natæ sint non contineri, sed quia supra ipsas nullum est corpus, ut et totum cum ipso in se concludatur. In anima vero nihil est ejusmodi, sed ejus natura est, non contineri loco.

Anima per se immota est : ex accidenti vero dici possit seipsam movere, idque solo motu ad locum : quando enim ipsa corpus movet, et in ipso sunt : quæ moventur, moto corpore, cum eo movebitur. Itaque secundum accidens seipsam movet, quia corpus, in quo est ; at per se et se secundum substantiam, neque movetur, neque in loco est : D motu igitur ad locum ex accidenti movere se anima dici potest, alio præterea nullo. Neque enim mutato corpore immutatur, sed nec augetur, nec minuitur.

Brutorum et plantarum animam quoque sæpenumero vocat Aristoteles, et cum rationali comprehendit. Sæpe vero solam hanc animam vocat, interdum etiam mentem animam appellat, rursus

Ὅτι πως φησὶ, λέγων Ἀριστοτέλης, πᾶν τὸ κινούμενον ἐν τόπῳ μὲν εἶναι, αὐτὸς τὴν ἀπλανῆ, κινουμένην μὲν ὁμολογεῖ, ἐν τόπῳ δὲ μὴ εἶναι· ἢ ὅτι κἂν μὴ ὅλη ὡς ὅλη, ἀλλ' ὅτι τὰ μέρη αὐτῆς ἐν τόπῳ· οὐχ ὅτι πέφυκε μὴ περιέχεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὴ ἐπέκεινα αὐτῆς σῶμά ἐστιν· ἵνα καὶ τὸ πᾶν αὐτῇ περικοιλαίνηται ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ δὲ ψυχῆς οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῆς ἐστι τὸ μὴ τόπῳ περιγράφεσθαι.

Ὅτι ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ἀκίνητός ἐστι· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ἑαυτὴν κινεῖν λέγοιτ' ἄν· καὶ τότε μόνην τὴν κατὰ τύπον κίνησιν. Ἐπειδὴ γὰρ κινεῖ μὲν αὕτη τὸ σῶμα· ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ κινουμενα· κινουμένου δὲ τοῦ σώματος συγκινηθήσεται αὐτῷ· ὥστε κατὰ συμβεβηκὸς ἑαυτὴν κινεῖ· τῷ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἐστι· καθ' ἑαυτὴν δὲ, καὶ κατ' οὐσίαν οὔτε κινεῖται, οὔτε ἐν τόπῳ ἐστί. Τὴν οὖν κατὰ τόπον κίνησιν λέγοιτ' ἂν μόνον κινεῖν ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ἄλλην δὲ οὐδεμίαν. Οὔτε γὰρ ἀλλοιοῦται τοῦ σώματος ἀλλοιολμένου, οὔτε αὔξεται ἢ μειοῦται.

Ὅτι πολλάκις ὁ Αριστοτέλης ψυχὴν καλεῖ, ἅμα καὶ τὴν ἄλογον καὶ τὴν φυτικὴν, συλλαμβάνων τῇ λογικῇ. Πολλάκις δὲ μόνον τὴν λογικήν· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν νοῦν ψυχὴν ὀνομάζει, ἐπονομάζει δὲ

(9) Leg. προθώμεθα.

πάλιν ἰδιαζόντως τὴν ψυχὴν τὴν ἄλογον καὶ τὴν φυτικήν. Πολυσήμου τοίνυν τῆς ψυχῆς παρὰ Ἀριστοτέλους λαμβανομένης, δεῖ ἑκάστῳ σημαινομένῳ τὰ οἰκεῖα ἀφορίζειν καὶ ἀπονέμειν· καὶ μὴ συγχεῖν διὰ τῆς ὁμωνυμίας τῆς φωνῆς καὶ τῶν πραγμάτων τὸ διῃρημένον καὶ ἀσύγχυτον. Ὥσπερ γὰρ τὸ ὑφαίνειν τυχὸν τοῦ ζώου ἐστὶ κατὰ τὸ σῶμα· οὕτω καὶ τὸ διανοεῖσθαι τοῦ ζώου ἐστὶ κατὰ ψυχήν. Διὸ τοῦ ζώου φθειρομένου, οὐδὲν τούτων ἕξει ἡ ψυχή, ἅπερ ἐκ τῆς συμπλοκῆς τῆς πρὸς τὸ σῶμα αὐτῇ ἐπεγένετο· ὥστε οὐδὲ μνημονεύει. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα μὲν παραῤῥέουσά ἐστιν ἡ γνῶσις αὐτῆς, καὶ δεῖται μνήμης εἰς κατοχὴν τῶν ἐγνωσμένων. Μετὰ δὲ τὸ σῶμα, ἅτε ἑστῶσαν ἔχουσα τὴν γνῶσιν, καὶ αὐτοῖς προσβάλλουσα τοῖς πράγμασι, μνήμης οὐ δεῖται· μνήμη γάρ ἐστιν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων.

Ὅτι φησὶν Ἀριστοτέλης, ὅταν μὴ ἄρχῃ ὁ νοῦς, ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τότε τῆς τάξεως ἀντιστραφείσης, ἕπονται ταῖς κράσεσι τοῦ σώματος αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Ὅταν δὲ ὁ νοῦς ἄρχῃ, τότε κατὰ φύσιν ἔχοντος τοῦ ἀνθρώπου, οὐκέτι ταῖς κράσεσι τοῦ σώματος ἀκολουθοῦσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἀλλ' ἕπεται τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα.

Ὅτι τὴν Θαλοῦ δόξαν περὶ ψυχῆς ἀνατρέπων, ὅστις ἔλεγε παντὶ σώματι μεμίχθαι τὴν ψυχὴν ὡς παρεῖναι σῶμα ἔμψυχον. Πρῶτον μὲν, τί δή ποτε, φησὶν, ἐν παντὶ σώματι οὔσης ψυχῆς, τὰ μὲν ἐστὶ ζῶα, τὰ δὲ οὔ; εἶτα, διατί τῶν ἁπλῶν οὐδὲν ἐστι ζῶον; καίτοι ἔδει μᾶλλον ταῦτα. Ἐν γὰρ πυρὶ οὖσα, καὶ ἐν ἀέρι, ἅτε καθαρωτέροις καὶ λεπτομερεστέροις σώμασιν οὖσα, βέλτιον ἂν εἴη ἐν τούτοις ἡ ψυχή, τῶν συνθέτων, ὅθεν καὶ μᾶλλον διαφαίνεσθαι ἑαυτῆς ὤφειλον αἱ ἐνέργειαι. Καὶ ἄλλα δὲ πλείω συνεπάνει τῇ ὑπολήψει ταύτῃ ἑπόμενα ἄτοπα.

Ὅτι ἐπεὶ πλείους καὶ διάφοροι τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι, ζητεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, πότερον μιᾶς οὔσης καὶ ἀμερίστου τῆς ψυχῆς, κατ' οὐσίαν ἐκ ταύτης αἱ διάφοροι δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι προέρχονται· ὡς τὴν αὐτὴν εἶναι κατ' οὐσίαν, καὶ μίαν τῷ ἀριθμῷ, καὶ θρεπτικὴν, καὶ αὐξητικὴν, καὶ γεννητικὴν, καὶ λογικὴν, καὶ θυμικὴν, καὶ ἐπιθυμητικήν. Καὶ καθάπερ ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία μία καὶ ἡ αὐτή ἐστιν· ἐξ ἧς ἡ καυστική τε καὶ ξηραντικὴ, καὶ φωτιστικὴ πρόσεισι δύναμίς τε καὶ ἐνέργεια, ἤ τις ἄλλη δύναμις ψυχικὴ, ἢ μεριστή ἐστιν ἡ ψυχὴ, καὶ κατὰ ἄλλο καὶ ἄλλο μόριον αὐτῆς ἑκάστη τῶν ἐνεργειῶν τούτων γίνεται. Φησὶ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης οὐκ ἀρεσκόμενος τῷ δόγματι, ἀλλ' ἐγκαλῶν τῷ Τιμαίῳ παρὰ τὰ μόρια τοῦ σώματος διαιροῦντι καὶ τὴν ψυχήν. Καὶ γὰρ οὐδ' αὐτὸς βούλεται μίαν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς. ἀλλ' ἐκ διαφόρων μὲν οὐσιῶν συγκεῖσθαι ταύτην· ἡνωμένων δὲ ἀλλήλαις καὶ συνεχῶν οὕτως, ὡς μίαν γίνεσθαι αὐτῶν συμπάθειαν. Διαβαίνει γάρ τι καὶ ἐκ τοῦ λόγου εἰς τὰ πάθη, καὶ ἐξ ἐκείνων εἰς τὸν λόγον. Τότε γὰρ ὑποτετάχθαι τὰ πάθη, καὶ εἴκειν τῷ λόγῳ, ἄνωθεν ἐκ τῆς τοῦ λόγου συλλήψεως αὐτοῖς ἐφήκει. Τότε πρὸς τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἐμποδίζεσθαι τὸν λόγον, ἐκ τῆς πρὸς τὰ πάθη σχέσεως αὐ-

A proprie animam irrationalem et vegetantem nominat. Cum ergo multiplici in significatu animam accipiat Aristoteles, cuilibet significato quod proprium est, definiendum et attribuendum est: neque vocum, nominum et rerum similitudine commiscendum, quod discretum et non confusum est. Quemadmodum enim texere, puta, animalis est secundum corpus: sic intelligere, animalis est, per animam. Quare animali corrupto, nihil eorum habebit anima, quæ ex conjunctione corporis habebat. Sed neque meminit. Hinc enim affluit ejus cognitio, et memoria indiget, ad retinenda quæ cognovit: at soluta corpore, ut stabilem habens cognitionem et res ipsas attingens, nihil eget memoria, nam antea cognitorum memoria est.

B Cum mens non imperat, ait Aristoteles, sed præter naturam se habet homo, tunc ordine perverso temperaturam corporis animæ potestates assectantur. Cum vero mens imperat, tunc homine secundum naturam affecto, non jam temperiem corporis sequuntur animæ facultates, sed animam corpus ipsum sequitur.

Thaletis Milesii opinionem de anima convellit qui omni corpori esse immistam animam commentus est, ut sit corpus vivens. Primum enim, cur, inquit, cum in omni corpore sit anima, hæc animalia sunt, illa non sunt? Deinde, cur nullum elementorum animal est? tametsi ea magis oportebat animalia esse. Si enim in igne et in aere fuisset,
C melius in his, utpote prioribus et subtilioribus corporibus fuisset, quam in compositis; unde ipsius actiones clarius eluxissent. Iis deinde alia connectit absurda quam plurima, quæ ex Thaletis opinione sequuntur.

Cum multæ sint et differentes animæ actiones quærit Aristoteles, utrum cum una sit et indivisa anima secundum substantiam, ex ipsa differentes illæ potestates et actiones proficiscantur, ut eadem sit substantia et numero una, altrix, auctrix, generatrix, rationalis, irascens et concupiscens: quemadmodum ignis substantia una et eadem est, ex qua urendi, exsiccandi et illuminandi vis et actio promanat: vel alia est animæ potestas, vel anima dividi potest, et secundum aliam et aliam ipsius partem quælibet harum operationum fit. Id porro
D dicit Aristoteles, nequaquam illi doctrinæ assentiens, sed Timæum reprehendens, qui ad partes corporis animam quoque dividebat: nam neque ipse unam esse vult animæ substantiam, sed ex diversis eam substantiis concretam verum inter se coalitis, et ita cohærentibus, ut una sit earum affectio. A ratione quippe in illas affectiones, et ab illis in rationem aliquid transit: interdum enim perturbationibus, ut subjiciantur et rationi pareant, ex rationis comprehensione accidit: aliquando in suis operibus rationem impediri ex habitu ipsarum et nexu cum perturbationibus, contingit. Sic igitur anima una est substantia, ut et totum homi-

nem unius esse substantiæ dicimus, et quæcunque ex materia et forma constant : quia quod neque irrationalis anima omnis unius est substantiæ, ostendit inter se sæpe dissidere perturbationes, iram dico et cupiditatem : at nihil horum pugnat. Sæpenumero igitur ad rationem magis ira pertinet, ut ei affinior propter ambitionem. Obsistit autem et renititur cupiditas, quia secundum accidens, inquit, in similium partium partes anima dividitur : quod enim in corpore dividantur, ipsa quoque una dividitur, ut in plantis et insectis.

Irrationalis anima et vegetans, vis ex se movens corporis dici potest, ut forma in materia, et tanquam substantia sua subjectum perficiens, et ab ipso inseparabilis· Cujus enim perfectio erit vegetans anima, si a corpore separetur? Entelechia quoque rationalis anima dici potest, non quod substantia perficiat subjectum, sed quod actione : ut gubernator navem perficit et regit, qua re ab ipso separari potest. Verum et aliquo modo rationalis etiam anima dici potest a corpore inseparabilis, qua est entelechia. Nam actiones, per quas animal perficit ipsum movens hoc vel illo modo, habet a corpore inseparabiles : ubi enim ex ipso excesserit, non his amplius utetur. Has enim ex habitu ad corpus, habuit. Itaque hoc pacto, qua entelechia est, hoc dico, secundum hasce actiones, a corpore separari non potest. Quemadmodum gubernatoris, ut gubernator est, actiones a navi separari non possunt, et separatur homo. Ut gubernator quidem, etsi agat, simul a navi sejunctus est, corruptas habet ejusmodi actiones.

Omnium vegetantis animæ potestatum nobilissimam aiunt esse vim generandi, secundam auctricem, tertiam altricem : nam speciem conservare altricis opus est : tandiu enim vivimus, quandiu alimur. Auctricis autem est, ad perfectum et naturalem modum deducere ad quem cum evaserint animalia et plantæ, ad præstantissimum naturæ finem, hoc est, ad generandi potestatem, pervenerunt. Is enim est naturæ ultimus et perfectissimus scopus propter æternitatis et immortalitatis in genitis animalibus cupiditatem, quæ successione comparatur. Auctrix itaque rationem habet materiæ ad generandi vim, ad auctricem vero altrix.

Ad Aristotelis animum, mens entelechia corporis dici potest : ideoque ab eo separari nequit, non substantia, neque omnibus suis actionibus, sed iis tantum, quas ex habitu et affectione ad corpus, habet. Quarum præcipuæ sunt effectivæ, hæ autem actiones separari a corpore non possunt : nam simul ac corruptum est corpus, una quoque pereunt hæ mentis actiones, quas ex conjunctione corporis habebat : et quemadmodum gubernator, qui navis motio est, quia non tantum gubernator, sed etiam homo est, et qua homo est, manens actus seu mo-

A τῶν περιγίνεται. Οὕτως οὖν μία οὐσία ἡ ψυχή, ὡς καὶ τὸν ὅλον ἄνθρωπον μιᾶς εἶναί φαμεν οὐσίας, καὶ ἁπλῶς, τὰ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους· ἐπεὶ ὅτι γε οὐδὲ ἡ ἄλογος ψυχὴ πᾶσα μιᾶς ἐστιν οὐσίας, δεικνύει τὸ μάχεσθαι ἀλλήλοις πολλάκις τὰ πάθη, θυμὸν λέγω καὶ ἐπιθυμίαν· οὐδὲν δὲ αὐτῶν μάχεται. Πολλάκις γοῦν πρὸς τοῦ λόγου μᾶλλον ὁ θυμὸς, μᾶλλον γίνεται, ὡς συγγενέστερος διὰ τὸ φιλότιμον. Ἀνθέλκει δὲ ἡ ἐπιθυμία. Ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς, φησὶν, εἰς ὁμοιομερῆ διαιρεῖται μέρη ἡ ψυχή· τῷ γάρ τοι ἐν τῷ σώματι διαιρεῖσθαι, καὶ αὐτὴ συνδιαιρεῖται, ὡς ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἐντόμων.

Ὅτι ἡ μὲν ἄλογος ψυχὴ καὶ ἡ φυτικὴ, ἐντελέχεια λέγοιτ' ἂν τοῦ σώματος, ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ, καὶ ὡς οὐσίᾳ τελειοῦσα τὸ ὑποκείμενον, καὶ ἀχώριστος ἐπάρ- B χουσα αὐτοῦ. Τίνος γὰρ ἔσται τελειότης ἡ φυτικὴ ψυχὴ χωρισθεῖσα τοῦ σώματος; Ἐντελέχεια δὲ καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ λέγοιτ' ἂν, οὐχ ὡς τῇ οὐσίᾳ τελειοῦσα τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ. Καὶ ὡς ὁ κυβερνήτης τὸ πλοῖον τελειοῖ καὶ τάττει· διὸ καὶ χωριστή ἐστιν αὐτοῦ. Δύναται μέν τοι κατά τινα τρόπον λέγεσθαι καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀχώριστος εἶναι τοῦ σώματος, καθό ἐστιν ἐντελέχεια. Τὰς γὰρ ἐνεργείας καθ' ἃς τελειοῖ τὸ ζῶον, κινοῦσα αὐτὸ τοιῶσδε ἢ τοιῶσδε, ἀχωρίστως ἔχει τοῦ σώματος. Ἐξελθοῦσα γὰρ αὐτοῦ, οὐκέτι ταύτας ἐνεργήσει· εἶχε γὰρ αὐτὰς ἐκ τῆς σχέσεως τῆς πρὸς τὸ σῶμα· ὥστε ταύτῃ καθὸ ἐντελέχειά ἐστι, λέγω δὴ κατὰ τάσδε τὰς ἐνεργείας, ἀχώριστος ἂν εἴη τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ τοῦ κυβερνήτου αἱ ὡς κυβερνήτου ἐνέργειαι τοῦ πλοίου εἰσὶν ἀχώριστοι, καὶ χωρίζεται μὲν ὁ ἄνθρω- C πος. Ὡς μέν τοι κυβερνήτης ὢν ἐν ἐνεργείᾳ ἅμα τε κεχώρισται τῆς νεὼς, καὶ ἐφθαρμένας ἔχει τὰς τοιαύτας ἐνεργείας.

Ὅτι κρείττων, φασὶ, πασῶν καὶ τιμιωτέρα τῶν τῆς φυτικῆς ψυχῆς δυνάμεων ἡ γονητική· δεύτερον δὲ ἡ αὐξητικὴ, καὶ τρίτον ἡ θρεπτική. Τῆς μὲν γὰρ θρεπτικῆς ἔργον ἐστὶ τὸ σώζειν τὸ εἶδος· μέχρι γὰρ τοσούτου σωζόμεθα, ἕως ἂν τρεφώμεθα. Τῆς δὲ αὐξητικῆς, τὸ εἰς τὸ τέλειον καὶ κατὰ φύσιν μέτρον ἀγαγεῖν, εἰς ὃ γενόμενα τά τε ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, ἐπὶ τὸ σκοπιμώτατον τῆς φύσεως τέλος, λέγω δὴ τὴν γεννητικὴν δύναμιν, παραγίνεται. Οὗτος γὰρ τῆς φύσεως ὁ τελικώτατος σκοπὸς διὰ τὴν ἔφεσιν τῆς ἀϊδιότητος τῆς ἀθανασίας τοῖς γεννητοῖς ζώοις, ἐπισκευαστῆς τῇ διαδοχῇ γενομένης· ὥστε ἡ μὲν αὐ- D ξητικὴ ὕλης ἐπέχει λόγον πρὸς τὴν γεννητικήν. Πρὸς δὲ τὴν αὐξητικὴν ἡ θρεπτική.

Ὅτι ὁ νοῦς κατὰ Ἀριστοτέλην δύναιτ' ἂν ἐντελέχεια τοῦ σώματος λέγεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο ἀχώριστός ἐστι τοῦ σώματος, οὔτε τῇ οὐσίᾳ, οὔτε πάσαις αὐτοῦ ταῖς ἐνεργείαις. ἀλλὰ ταύταις, ἃς ἴσχει ἐκ τῆς σχέσεως τῆς πρὸς τὸ σῶμα, ὧν μάλιστά εἰσιν αἱ πρακτικαί. Αὗται δὲ ἐνέργειαι ἀχώριστοι εἰσὶ τοῦ σώματος· ἅμα γὰρ τῷ φθαρῆναι τὸ σῶμα, συμφθείρονται καὶ αἱ τοιαῦται τοῦ νοῦ ἐνέργειαι, ἃς ἐκ τῆς σχέσεως ἔσχε τοῦ σώματος. Καὶ ὥσπερ ὁ κυβερνήτης, ἐντελέχεια ὢν τῆς νεὼς, ἐπειδὴ δὴ οὐ μόνον κυβερνήτης ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς

δὲ ἄνθρωπος μένων ἐντελέχεια τῆς νεώς, ταύτῃ καὶ ἀχώριστός ἐστιν· οὕτω καὶ ἡ ἡμετέρα ψυχή, ἐντελέχεια οὖσα τοῦ σώματος, ταύτῃ ἄνευ σώματος οὐκ ἂν εἴη. Ἐπειδὴ δὲ ἔχει τινὰς καὶ χωριστὰς σώματος ἐνεργείας, τὰς περὶ τῶν νοητῶν φημι, εἰς ἃς οὐ μόνον οὐ συμβάλλεται τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζει· πρόδηλον ὅτι καὶ τὴν οὐσίαν ἕξει χωριστὴν νοῦς τότε οὖσα καὶ λεγομένη, οὐκέτι μέν τοι ψυχὴ εἰ μὴ δυνάμει· ὥσπερ καὶ ἐν σώματι οὖσα, οὐ δυνάμει ἐστὶ νοῦς.

Ὅτι τὰ ζῶα, φησί, μετέχει τῆς θρεπτικῆς καὶ αἰσθητικῆς δυνάμεως· διὰ δὲ τὴν αἰσθητικὴν καὶ τῆς ὀρεκτικῆς, καὶ κατασκευάζει, ὅτι πάντως ἔνθα κἂν μία αἴσθησις ᾖ, ἀνάγκη εἶναι ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν. Διὰ τοῦτο οὖν τὰ ζῶα αἴσθησιν ἔχει πάντα· ἐν πᾶσι γὰρ πάντως ἐστὶν ἡ ἁφή, κἂν μή τις ἄλλη τῶν αἰσθήσεων. Ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ ἡδέος καὶ τοῦ λυπηροῦ ἀντιλαμβάνεται· ἔνθα δὴ τὸ ἡδύ, ἐκεῖ πάντως καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὄρεξις. Ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος ἐστὶν ἔφεσις· ἔνθεν, καὶ τὰ μόνης τῆς ἁφῆς μετέχοντα, ὁρῶνται διαχεόμενα προσιόντων τῶν ἡδέων· συστελλόμενα δέ, λυπηροῦ τινος προσπελάσαντος. Ὁρίζει δὲ τὴν ὄρεξιν, ἐπιθυμίᾳ, θυμῷ, βουλήσει· ἕκαστον γὰρ τούτων ὄρεξίς τίς ἐστι. Δῆλον δὲ ὅτι ἁπλῆ μὲν ὄρεξις τῷ αἰσθητικῷ ἁπλῶς ὑπάρχουσα φαίνεται. Οὐ πᾶσα δὲ ὄρεξις παντὶ αἰσθητικῷ· τοῖς μὲν γὰρ τὴν ἁφὴν μόνην ἔχουσιν ἡ κατ' ἐπιθυμίαν ὑπάρχει ὄρεξις· τοῖς δὲ πάσας τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἡ κατὰ θυμόν. Ὁρῶνται γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀμυντικὰ ὄντα. Ἡ δὲ βούλησις μόνου ἐστὶ τοῦ λόγου, ὥστε ὁμωνύμως ἡ ὄρεξις, καὶ ἡ ἐπιθυμία δὲ ὡσαύτως. Καὶ γὰρ ἡ ὄρεξις λέγεται μὲν καὶ κοινῶς, ἐπί τε θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ λόγου· καὶ γὰρ τῶν θείων ὀρέγεσθαί φαμεν, καὶ ἐπιστήμης ὀρέγεσθαι. Ἔστι δὲ καὶ ἰδικώτερον λεγομένη ὄρεξις, ἐπὶ τῶν φυσικῶν κινήσεων, ἀντιδιαστελλομένη πρὸς τὸν λόγον. Καὶ ἐπιθυμία ὡσαύτως, ἡ μὲν ἐστὶ κοινή, ἡ δὲ ἀντιδιαστελλομένη πρὸς θυμόν, καὶ τὸν λόγον.

Ὅτι οὐ λέγουσι τὸ φῶς σῶμα· ἐπεὶ δὲ λέγουσί τινες τὸ φῶς σῶμα εἶναι, λέγουσι σφαῖράν τινα φωτὸς προϊέναι ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἥλιος σφαιρικός· ἔστι δὲ σφαιρικὸς καὶ ὁ ἀήρ· ἀνάγκη πᾶσα τὴν τοῦ φωτὸς σφαῖραν προϊοῦσαν πρὸς ἡμᾶς, ἢ ὠθεῖν τὴν σφαῖραν τοῦ ἀέρος· καὶ οὕτω τὸν τόπον αὐτῆς καταλαβοῦσαν, φωτίζειν τὸν περὶ ἡμᾶς τόπον. Εἰ καταλαμβάνει, ἔσται κενὸν ἀέρος τὸ πεφωτισμένον ἡμισφαίριον, ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ δὲ μὴ ὠθεῖ, οὐδὲ φωτίζει, ὥστε μὴ ἀφικνούμενον εἰς ἡμᾶς· εἰ δὲ χωρήσει δι' αὐτῆς, ἔσται σῶμα διὰ σώματος κεχωρηκός· ὅ τι περ ἀδύνατον. Εἰ δὲ λέξουσί τινες, ὡς ἄλλο σῶμα δύναται χωρῆσαι διὰ σώματος· μάλιστα μὲν ὁ λόγος ἀδύνατος. Οὕτω γὰρ ἤμελλεν ὁ οὐρανὸς ἐν κέγχρῳ δύνασθαι λέγεσθαι. Ἔπειτα εἰ διὰ τὸ ἄϋλον εἶναι, δύναται χωρῆσαι διὰ τοῦ σώματος, ἐχώρησεν ἂν οὐ μόνον δι' ἀέρος, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλου ὁτουοῦν. Τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις εἴη, ἄϋλον σῶμα διὰ σώματος εἶναι χωροῦν, μὴ καὶ διὰ παντὸς χωρεῖν; ὥστε ἔδει καὶ διὰ τῶν στερεῶν σωμάτων χωρῆσαι τὸ φῶς· διὰ γῆς λέγω, καὶ τῶν ὁμοίων. Διατί

A tio navis : sic etiam ab eo non quit separari, ita etiam animus noster, qui animæ motio est, hoc pacto sine corpore esse nequit, sed quoniam aliquas habet a corpore separabiles actiones, de rebus intellectilibus dico, ad quas non conducit corpus, sed eas etiam impedit, manifestum est mentis separabilem fore substantiam, quæ tunc et mens est, et dicitur, at non anima nisi potestate : quemadmodum etiam cum est in corpore, non est mens potestate.

Animalia, inquit, alendi et sentiendi vim habent, et per sentiendi potestatem, etiam appetendi. Quod sic probat, quia ubi vel unus sensus fuerit, ibi cupiditatem et appetentiam esse necesse est. Quare animalia omnia sensum habent : in omnibus enim
B omnino est tactus, etsi nullus sit alius sensus. At sensus jucundum et molestum percipit : ubi vero jucundum, ibi cupiditas et appetentia sit oportet : cupiditas enim jucundi est appetitus : et quæ solum habent tactum animalia, diffundere se videntur si jucunda accesserint; contrahi vero si quid molesti appropinquet. Appetentiam autem cupiditate, ira et voluntate definit; horum enim quodlibet appetentia est : simplex vero appetitus in instrumento sentiendi prorsus inesse videtur. At non omni sensui, omnis inest appetitus. Iis enim, quæ solum habent tactum, secundum cupiditatem appetitus inest. At quæ omnibus sensibus prædita sunt, iis etiam ad iram propensio est. Hæc enim ad ulciscendum comparata videntur. At voluntas
C solius est rationis, ut et appetitus æquivoce, itidemque cupiditas communiter : item de ira et concupiscente et ratione dicitur appetitus : nam et divinas res dicimur expetere, tum et scientiam. Sed proprie ac presse magis dicitur appetitus de naturalibus motibus rationi oppositus. Itemque cupiditas alia communis est, alia irascenti et rationi opposita.

Lucem non vocant corpus : quia vero lucem nonnulli corpus esse dicunt, sphæram quamdam luminis oriri ex sole asserunt. Quoniam vero et sol rotundus est, tum etiam aer, prorsus necesse est, sphæram luminis, quæ ad nos venit, vel sphæram aeris expellere : sicque occupato ejus loco circumjectum nobis locum illuminare. Si occupat, aere vacua erit dimidia sphæra, quæ illuminata est, quod
D absurdum : at si non expellit, neque item illuminat, ut quæ ad nos perventura non sit. At si eam penetrabit, corpus a corpore penetrabitur, quod fieri non potest. Sin vero dicent aliqui posse a corpore penetrari corpus, absurdissimum id profecto est. Sic enim posset in milii grano cœlum contineri. Deinde, si quod materiæ sit expers lux, corpus penetrare potest, penetrasset non solum aerem, sed aliud quodlibet corpus : nam quæ illa conditio esset, et immateriatum corpus, corpus penetraret, nec omne corpus? Itaque oporteret etiam lucem solida quoque corpora penetrare, terram dico et similia. Quidni ergo, cum sol sub

terra est, non eum supra terram videmus, luce terram quoque penetrante? Deinde, si lux corpus, aerem corpus penetret, illum oportent densiorem et crassiorem fieri, contra quam experimur: tenuior enim fit aer illustratus, quemadmodum si aquam terra capiat, et major fiat ex utrisque locus, omnino necesse est corpus ex utrisque densius fieri: sic aerem cum lux accesserit crassiorem fieri necesse est: nunc vero multo secus tenuior enim et subtilior fit.

A οὖν μὴ καὶ ὑπὸ τὴν γῆν ὄντος τοῦ ἡλίου ὁρῶμεν ὑπὲρ τὴν γῆν, τοῦ φωτὸς καὶ διὰ τῆς γῆς χωροῦντος. Ἔπειτα εἰ σῶμα ὂν τὸ φῶς, χωρεῖ διὰ σώματος τοῦ ἀέρος, ἔδει καὶ τὸ ὅλον πυκνότερον καὶ παχύτερον γίνεσθαι. Νῦν δὲ τοὐναντίον· λεπτομερέστερος γὰρ ὁ ἀὴρ φωτιζόμενος γίνεται, ὥσπερ καὶ ἐν γῇ (10) χωρήσει ὕδωρ· καὶ μείζων ὁ ἐξ ἀμφοῖν γίνεται τόπος, Ἀνάγκη πᾶσα τὸ ἐξ ἀμφοῖν σῶμα παχύτερον γίνεσθαι. Οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀέρα ἀνάγκη παχύτερον γενέσθαι, γενομένου τοῦ φωτός· νῦν δὲ τοὐναντίον λεπτομερέστερος γίνεται.

(10) Forte καὶ εἰ γῇ.

ΨΕΛΛΟΥ

ΟΤΙ ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΕΟΙΚΑΣΙ ΤΑΙΣ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΚΙΝΗΣΕΣΙ.

PSELLI

QUOD ANIMÆ MOTUS CŒLESTIBUS MOTIBUS SIMILES SINT.

Τῶν πρωτοτύπων οὐρανοῦ κινημάτων
Καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσφυῶν παθημάτων
Εὕρῃς παρ' ἡμῖν εἰκόνας κεκρυμμένας.
Ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν, οἷα λαμπρὸς φωσφόρος,
Τὸν ἥλιόν πως εἰκονίζει πανσόφως·
Τῆς δ' αὖ σελήνης ἐστὶν ἡ ψυχὴ τύπος.
Ὁ μὲν γὰρ, ὡς κάλλιστος, ὡς φωστὴρ μέγας,
Ὅλος διαυγής ἐστιν ἀστραπηβόλος·
Ψυχὴ δὲ, προσπεσοῦσα σώματος φύσει,
Ἐξ ἡμισείας ὥσπερ αὐγάζει μόνον.
Τὸ μὲν γὰρ, εἰς νοῦν προσφυῶς ἀνηγμένον,
Φωτὸς μετέσχεν, ὥσπερ ἐκ πρώτου φάους·
Τὸ δ' αὖ γε, πρὸς αἴσθησιν ἐμπεσὸν κάτω,
Καὶ φωτὸς ἠμοίρησε καὶ σκότους γέμει.
Ὁ μὲν γὰρ ἀκούτησε τῶν ἄνω λόγων,
Βρύει διαυγεῖ γνωστικῶς λαμπηδόνι·
B Ἡ δὲ, πρὸς αὐτῇ τῇ σκιᾷ καθημένη,
Ἐκεῖθεν ἠμαύρωσεν αὐτῆς τὴν φύσιν
Καί πως σκοτώδης, ἀχλύος πεπλησμένη,
Ὑποδραμοῦσα τὸν νοητὸν φωσφόρον,
Συνέσχεν αὐτοῦ τὰς διαυγεῖς λαμπάδας.
Κἀκεῖ μέν ἐστι γῆ, σελήνη, φωσφόρος,
Ψυχὴ δὲ καὶ σὰρξ ὧδε καὶ νοῦς προσφόρως.
Ἓν οὖν πρὸς ἓν πως ἀντίθες, πλὴν εὐλόγως,
Πρὸς ἥλιον νοῦν, σῶμα πρὸς γῆν εὐθέτως,
Τὴν ψυχικὴν δὲ πρὸς σελήνην οὐσίαν·
Ὁ μὲν γὰρ αὐτόχρημα φωτὸς οὐσία·
Τὸ σῶμα λαμπρότητος ἐστερημένον·
Ψυχὴ δὲ, τυγχάνουσα μέση τῶν δύο,
Τὸ μὲν τέτευχε φωτὸς, ὡς νοῦ πλησίον,
Τὸ δ' οὐ τέτευχεν, ἐγγὺς οὖσα σωμάτων.

Primitivorum cœli motuum, et earum quæ ipsi innatæ sunt passionum, invenias apud nos reconditas imagines. Mens enim nostra, ut splendidus lucifer, solem quodam modo sapientissimo repræsentat. Lunæ autem est et anima repræsentatio. Ille quidem, ut pulcherrimum et magnum luminare, totius splendidus et fulgura jaciens. Anima autem quæ in corporis naturam incidit, tanquam dimidia parte tantum splendet. Quod enim in mentem apte adductum est, luminis est particeps tanquam ex prima luce; quod autem ad sensus infra decidit, luminis exsors est, et tenebris plenum. Altera quidem audiit superna verba et referta est splendida C secundum scientiam claritate; altera vero, juxta ipsam umbram sedens, inde obscuravit suam naturam. Et quodam modo tenebroso, caligine repleta, intelligibilem lucem præter currens, splendidos illum radios coarctavit. Et est quidem illic terra, luna, splendor, animæ ibi vero, et caro et mens similiter. Unum igitur alteri quodam modo opponit, cæterum probabiliter. Soli mentem, corpus terræ, animalem substantiam lunæ. Mens quidem omnino lucis substantia, corpus splendore caret; anima vero, inter ea media, lumen sortita ut menti propinqua, aliunde non sortita est, cum corporibus vicina sit.

ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΙΣ

ΤΗΝ ΨΥΧΟΓΟΝΙΑΝ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ.

—

MICHAELIS PSELLI

COMMENTARIUS

IN PSYCHOGONIAM PLATONICAM.

(Ex editione Caroli Guilielmi Linder, Upsaliensis.)

—

ARGUMENTUM LIBRI.

In prima parte cum de duobus illis rerum generibus disputatur, quorum alterum « est sempiternum, constans, omnis expers vicissitudinis, nec unquam ortum, alterum, quod habet ea quæ subjecta mutationis vicissitudini atque generata sunt (*a*), » ex quibus generibus componitur animæ harmonia, tum inde ab ipsis suis initiis ea repetitur numerorum proportionibus declarata ac descripta harmonia, ad quam tota exigitur animæ mundanæ fabricatio (*b*). Accedit inversa quædam atque immutata harum rerum interpretatio (c). In secunda harmoniam illam solis numerorum proportionibus persequitur. In tertia duorum illorum orbium, circuli æquinoctialis dico et zodiaci, descriptio, ad eamdem, quam in prima parte allegoricam, ut aiunt, sententiam revocata. In quarta denique parte semitonii sumendi lex et regula constituta. His in rebus enarrandis Psellus auctorem secutus est Proclum Diadochum, philosophum illum inter Neoplatonicos, qui vocantur, eminentem. Ejus sententiis pro suis sæpenumero ita usus est, ut multis locis ipsa verba Procli transcriberet. Vides igitur in Psello prorsus eamdem Platonicæ rationis perturbationem et confusionem, quam apud Neoplatonicos illos, qui cum Platonis doctrinam ad suarum voluntatum similitudinem revocarent, tum ad ea, quæ Platonis erant, explicanda adhibebant verba Aristotelis, ita ut mirum in modum omnia inter se permutata sint et perversa.

(*a*) Psell. Psychog. I, § 3.
(*b*) Psell. Psychog. I, § 5 sqq.
(*c*) Psell. Psychog. I, § 12 sqq.

COMMENTARIUS

IN PSYCHOGONIAM PLATONICAM.

—

Α'.

α'. Τὸ μὲν λεγόμενόν ἐστιν, ὅτι οὐ μάτην ἡ τῶν ἐφεξῆς λόγων εὕρεσις ἡμῖν μεμηχάνηται τοῦ πρὸς

I.

1. Dictum quidem est, non temere a nobis concinnatam esse perpetuæ de relatione ad aliquid dispu-

tationis compositionem, ostendique, omne augendorum in numeris habitum principium æqualitatem esse, propterea quod ex illa omnes habitus oriuntur ad eamque extremam resolvuntur; quæ quidem definitio principiorum est, sed utilem eam nobis esse et ad vitæ usum et ad ipsius philosophiæ contemplationem. At hæc, inquies, commentatio quid proficit? imo et ad Platonis de animæ procreatione doctrinam et ad intervalla harmonica exponenda et explicanda. Intervallum autem harmonicum est a voce ad vocem migratio ictus, velut a graviori ad acutiorem vel ex contrario. Vox enim est certa quædam unius chordæ resonantia; qui vero in ratione diesis vel semitonii vel toni a chorda quadam efficitur ad proximam transitus, sive ad graviora fit sive ad acutoria, intervallum appellatur, idemque modulatio. Ex modulationibus systema ortum : quarum quidem ex tribus conjunctis intervallum quaternarium constat (diatessaron), ex quatuor autem quinarium (diapente), eorumque prius in sequitertia ratione versatur, in sesquialtera posterius : quæ ipsæ primæ et simplices consonantiæ (symphoniæ) apud musicos vocantur : ex quaternario autem et quinario intervallo componitur septem vocum intervallum (diapason), quod in dupla ratione cernitur. Quidquid tum vocis convenientia tum unisonum systema appellatur, systema sine obstaculis (dissonantiis) est, sincerissimumque cantum habet. Eodem modo reliqua systemata, ne omnia persequamur, quoniam de hac re nunc dicere propositum non est, sed ita, ut ea, de quibus mentio est, demonstremus.

τι ποσοῦ (1), καὶ δείκνυται, ὅτι ἡ ἰσότης στοιχεῖόν ἐστι τοῦ παντοίου τῶν ἐν ἀριθμοῖς σχέσεων πληθυσμοῦ, διότι ἐξ αὐτῆς πᾶσαι αἱ σχέσεις γεννῶνται καὶ εἰς αὐτὴν ἐσχάτην ἀναλύονται, ὅπερ ὅρος στοιχείων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πραγματειώδη καὶ φιλόσοφον ὄντως θεωρίαν χρησιμεύει ἡμῖν· τίνα δὲ εἰσιν, Εἰς ἃ ἡμῖν ἡ παροῦσα χρησιμεύει θεωρία, λέγεις; εἴς τε τὴν Πλάτωνος ψυχογονίαν καὶ εἰς τὰ ἁρμονικὰ διαστήματα. Ἔστι δὲ ἁρμονικὸν διάστημα ἡ ἀπὸ φθόγγου εἰς φθόγγον μετάβασις τῆς πληγῆς, οἷον ἀπὸ τοῦ βαρυτέρου εἰς τὸ ὀξύτερον, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Φθόγγος γάρ ἐστιν ἡ τῆς μιᾶς χορδῆς ποιά τις ἀπήχησις. Ἡ δ' ἀπ' αὐτῆς πρὸς τὴν ἐφεξῆς καὶ διάφορος αὐτῇ κατὰ βαρύτητα ἢ ὀξύτητα ἐν λόγῳ διεσιαίῳ ἢ ἡμιτονιαίῳ ἢ τονιαίῳ μετάστασις καλεῖται διάστημα· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐμμέλεια. Ἐκ δὲ τῶν ἐμμελειῶν τὸ σύστημα· ἐκ τριῶν μὲν τὸ διὰ δ', ἐκ τεσσάρων δὲ διὰ ε', καὶ τὸ μὲν διὰ δ' ἐν ἐπιτρίτῳ, τὸ δὲ διὰ ε' ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ συνεστὼς, αἳ καὶ πρῶται καὶ ἁπλαῖ συμφωνίαι καλοῦνται παρὰ τοῖς μουσικοῖς· ἐκ δὲ τοῦ διὰ δ' καὶ διὰ ε' ἡ διὰ πασῶν σύγκειται, ἐν διπλασίενι λόγῳ θεωρουμένη. Ἥτις καὶ ὁμοφωνία καλεῖται καὶ ὁμόφωνον σύστημα, σύστημα ἐκ ἐνστημάτων (2) μέλος ἔχον κατακορέστατον. Καὶ ἐφεξῆς τὰ λοιπὰ συστήματα, ἵνα μὴ πάντα ἐπεξέρχωμαι, ἐπεὶ οὐδὲ περὶ τούτων νῦν πρόκειται λέγειν, ἀλλὰ ὅσον ἐνδείξασθαι τὰ λεγόμενα.

2. Sesquitertium igitur intervallum in genere diatonico (siquidem tria sunt modulationum genera : enharmonium, chroma, diatonum) in semitonium (semitonium autem, quod dicitur, non vere illud quidem semitonium est, sed limma) atque in tonos dispertitur, ita ut in semitonium et duo deinceps tonos genus diatonicum dividatur. Tonus autem sesquioctava ratione constat, isque in illud limma, quæ quidem minor toni particula est, et apotomen, quæ est major, discedit. In genere autem enharmonio id diesin et diesin et duo simul sonos (quaternarii intervalli) ratio describitur, in chromate vero in semitonium et semitonium et tria simul semitonia.

β'. Καταδιαιρεῖται οὖν τὸ ἐπίτριτον ἐν μὲν διατονικῷ γένει [τρία γὰρ τὰ ἐναρμόνια γένη, ἐναρμόνιον, χρῶμα καὶ διάτονον] εἰς ἡμιτόνιον [ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον ἡμιτόνιον οὐ κυρίως ἡμιτόνιον, ἀλλὰ λεῖμμα] καὶ τόνον, ἤγουν εἰς ἡμιτόνιον καὶ δύο τόνους ἐφεξῆς τὸ διατονικὸν διαιρεῖται. Ὁ δὲ τόνος ἐν ἐπογδόῳ συνίσταται λόγῳ, διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι τὸ λεγόμενον λεῖμμα (3) ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔλαττον τμῆμα τοῦ τόνου, καὶ τὴν ἀποτομὴν, ὅπερ ἐστὶ τὸ μεῖζον. Ἐν δὲ τῷ ἐναρμονίῳ εἰς δίεσιν καὶ δίεσιν καὶ δίτονον· ἐν δὲ τῷ χρώματι εἰς ἡμιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον καταδιαιρεῖται λόγος.

(1) Τὸ πρός τι ποσόν idem fere esse atque id quod *relationem ad aliquid* vocat Quintilianus (Inst. Or. 8, 4, 21), vel, ut verius dicam, *modum relationis ad aliquid*, apparet cum ex hoc loco tum ex Procli Comment. in Timæum Plat. pag. 213 v. 36 sqq. (ed. Basil. 1534) : Καὶ ἀριθμητικὴν ἄρα καὶ γεωμετρικὴν αὐτὴν ῥητέον (int. ψυχικὴν οὐσίαν), ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀριθμητική ἐστιν, ἔχει καὶ τὴν ἁρμονικὴν ὁμοῦ κατ' οὐσίαν· τὸ γὰρ πλῆθος ἡρμοσμένον ἐστὶ τὸ ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ταὐτῷ τό τε καθ' αὑτὸ καὶ τὸ πρός τι ποσὸν συνείληφεν. Cæterum ex tota hac, quæ § 1 continetur, verborum complexione apparet, alterum ante hoc opus a Psello conscriptum esse, in quo de *relatione ad aliquid* sive de proportione quærebatur. Incertum est, fueritne ejusmodi fere opus, quod in Διδασκαλίᾳ παντοδαπῇ, libro Pselliano (cap. 59, supra col. 725), Τίνι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖα inscribitur, an aliud huic simile, quod aut communi librorum antiquorum strage perierit aut etiamnunc in bibliothecis lateat. LINDER.

(2) Σύστημα ἐκ ἐνστημάτων. Hæc verba, quanquam non satis intelligi possunt, habent tamen quomodo restituantur. Quod ostendit vox illa ἐκ. Quæ si Pselli esset, profecto ἐξ scriberetur. Quid? si a librario aliquo attenuata et quasi detruncata fuit ita, ut pro ἐκτὸς legenda sit? Ego vero credo LINDER.

(3) Διὰ τοῦτο — λεῖμμα. Mirum quantum hic corruptus est locus, cujus emendandi quædam ratio inita est ab eo qui, plurium verborum lacunam hic esse ratus, in margine cod. ms. hoc edidit emendationis specimen : διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἐστὶ (forte : ἡμιτόνιον) τὸ λεγόμενον λεῖμμα forte : ὅτι ὁ τόνος διαιρεῖται εἰς τὸ λεῖμμα), ὅπερ, etc. Qua in re tamen haud scio an justo plus videre sibi visus sit is qui hoc conjectura assecutus est. Sed fieri potuit, ut hoc modo scriberet Psellus : διαιρεῖται δὲ οὗτος εἰς τὸ λεγόμενον, etc. Quod certe universæ verborum continuationi respondet, quare ad hanc emendationem conversionem nostram accommodare non dubitavimus. LINDER.

γ'. Εἰς ταῦτα οὖν τὰ ἁρμονικὰ διαστήματα ἡ A μέθοδος τῆς εὑρέσεως τῶν ἐφεξῆς ἐπιμορίων συμβάλλεται λόγων· εἰπὲ δὲ διαστήματα, ἀλλ' οὐ συστήματα, ἵνα τὴν στοιχειωδεστάτην σχέσιν τῶν ἐναρμονίων λόγων, καὶ ἐξ ὧν ἄλλαι σύγκεινται σχέσεις' δηλώσῃ. Εἰς ταῦτα γοῦν, ὡς εἴρηται, καὶ εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος συμβάλλεται ψυχογονίαν. Θεωρεῖ γὰρ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τῷ διαλόγῳ τὴν ψυχὴν ἁπλῶς ἐκ τοῦ δημιουργοῦ γενομένην νοῦ, καὶ οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν· καὶ γὰρ ἐν τῷ Φαίδρῳ (4) ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον αὐτὴν δείκνυται, ὥστε τὴν κατ' οὐσίαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν νοητῶν αἰτίων πάροδον γένεσιν λέγει τῆς ψυχῆς. (5) Ἔστι γὰρ τῶν ὄντων τὰ μὲν νοητὰ καὶ ἀγένητα, τὰ δὲ αἰσθητὰ καὶ γενητὰ, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων νοητὰ καὶ γενητά. Τὰ μὲν γάρ ἐστιν ἀσύνθετα πάντα καὶ ἀμέριστα καὶ διὰ τοῦτο B ἀγένητα, τὰ δὲ σύνθετα καὶ μεριστὰ καὶ διὰ τοῦτο γενητὰ, τὰ δὲ ἐν μέσῳ τούτων νοητὰ καὶ γενητὰ, ἀμέριστά τε ὄντα καὶ μεριστὰ τὴν φύσιν ἁπλᾶ τε καὶ σύνθετα τρόπον ἕτερον. Ἄλλη οὖν ἡ ἐπὶ ψυχῆς γένεσις, καὶ ἄλλη ἡ ἐπὶ σώματος· ἡ μὲν προτέρα καὶ πρεσβυτέρα, προσεχεστέρα γάρ ἐστι τῷ πάντων Δημιουργῷ, ἡ δὲ δευτέρα καὶ νεωτέρα, πορρωτέρω γάρ ἐστι τῆς μιᾶς αἰτίας. Οἶδε γὰρ ὁ Πλάτων οὐ μόνον ἐπὶ σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῶν χώραν ἔχουσαν τὴν γένεσιν, καθόσον καὶ αὗται χρόνου μετέχουσιν· καθὼς καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ φησὶ διὰ χρόνου θεᾶσθαι τὸ ὂν αὐτάς. Πᾶσα γὰρ ἡ μεταβατικὴ κίνησις, κἂν ἀσωμάτων ἐστὶν οὐσιῶν ἐνέργεια, συνεζευγμένον ἔχει τὸν χρόνον αὐτῇ· καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ μεταβατικῶς τοὺς ὅρους νοεῖ, καὶ κατὰ μὲν τὰς ἐνεργείας χρόνου μετάληψιν, κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν αἰῶνι συν- C τέτακται. Θεωρεῖται γὰρ ἐν τῇ ψυχῇ οὐσία καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια· καὶ ἔστιν αὕτη ἐκ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος συγκειμένη, οὐσίας, ταὐτοῦ, θατέρου.

3. Ad illa igitur harmonica intervalla explicanda confert superparticularium proportionum inveniendarum via et ratio (intervalla dico, non systemata, ut harmonicarum rationum et habitus quam maxime elementicius ac simplex declaretur, et cognoscantur ii ex quibus cæteri [habitus] constant) : ad illa igitur et ad Platonis de animæ procreatione doctrinam (psychogoniam) explicandam confert. Enimvero Plato ille in dialogo qui Timæus inscribitur, sic statuit, animam a mente illa opifice rerum et procreatrice simpliciter ortam esse, neque id ab uno temporis principatu, sed ad essentiæ rationem : in Phædro enim dialogo non creatam eam esse ostendit nec interituram, ita ut eum, qui ad essentiæ rationem fiat, animæ ex causis intelligibilibus egressum generationem animæ intelligat. Eorum enim, quæ sunt, alia et mente comprehenduntur neque ullo generata sunt ortu, alia sensibus subjecta sunt et ortum habent, alia inter duo illa quasi medium tenentia et intelligibilia sunt et generata. Eorum enim partim neque conjuncta sunt et individua ob eamque rem sine ortu, partim conjuncta et dividua eamque ob causam generata; in medio autem consistunt ea, quæ et intelligibilia sunt et orta, quæ et individua sua natura sunt et dividua, quæ cum simplicia tum vario modo composita. Alia igitur in anima est generatio, alia in corpore : una prior et antiquior, quippe propior hujus universitatis effectori, altera autem posterior et recentior, utpote ab una illa causa remotior. Ac vidit sane Plato, non in corpora solum cadere generationem, sed in animas etiam, quatenus ipsæ temporis participes sint : quæ eædem in Phædro dialogo per tempus intueri dicuntur id, quod est. Omnis enim transitivus motus, etiamsi in incorporalium naturam efficientia positus sit, secum conjunctum habet tempus, namque anima transeundo terminos (sibi constitutos) sentit, et si ad efficientiam (sive actionis veritatem) spectamus, temporis societatem habet, si ad essentiam, adjuncta æternitati est. In anima enim cernitur essentia et potentia (sive vis atque indoles) et efficientia, ac constat hæc quidem ex generibus ejus, quod est, Essentia, Eodem, Altero.

δ'. Ἀλλὰ γὰρ τριφυῆ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν ὁ Πλάτων ὁρᾷ. Ἄλλη γάρ ἐστιν ἡ ὕπαρξις αὐτῆς' καὶ ἄλλη ἁρμονία ἡ ἐν αὐτῇ, καθ' ἣν τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς συνέχεται πλῆθος, οὔτε μιᾶς οὔσης οὐσίας, ὡς ὁ νοῦς, οὔτε εἰς ἄπειρον διαιρουμένης, ὡς τὸ σῶμα μετ' αὐτήν, ἀλλ' εἰς πλείω μὲν οὐσιώδη μέρη, ἐξ ὧν ἐστι, D πεπερασμένα δὲ καθ' ἀριθμὸν, ὧν πλείω εἶναι μέρη ψυχῆς ἀδύνατον, μηκέτι διαιρετῶν ὄντων εἰς ἄλλα

4. At enim triplicem putat Plato animæ essentiam. Alia est enim substantia ejus, alia harmonia, qua essentialis ejus multitudo continetur: quandoquidem nec una est essentia, sicut mens, nec in immensum discedit, ut corpus post illam (i. e. ab illa secretum), sed in plures, ex quibus fit, partes essentiales numerorumque ratione conclusas, quæ quoniam amplius dividi nequeunt, nequaquam pau-

(4) Ἐν τῷ Φαίδρῳ. Perperam hoc Psellus : in Phædro dialogo enim Plato de anima disserens pag. 245. D., sic loquitur : Εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἀρχὴ γίγνοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι. Et p. 246. A. : Ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη. At vero in Timæo dialogo hæc verba leguntur pag. 51. E. sq. : Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ὁμολογητέον ἓν μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταῦτα εἶδος ἔχον ἀγένητον καὶ ἀνώλεθρον. In hunc errorem Psellus inductus est ab eo, quem auctorem secutus est, Proclo, ut in Tim. p. 175, v. 30 sqq., Ἔστι δὲ — inquit γένεσις ἐπὶ τῆς ψυχῆν οὐχ ἡ κατὰ χρόνον· ἀγένητον γὰρ καὶ ἀνώλεθρον ἔδειξεν ἐν Φαίδρῳ τὴν ψυχήν. Ejusd. p. 172, v. 21 sqq Διὸ καὶ ὁ ἐν Φαίδρῳ Σωκράτης ἀγένητον αὐτὴν ἅμα καὶ γενητὴν ἅμα καὶ αὐτοκίνητον ἔλεγεν. Cæterum de universa hac re cfr. ea quæ idem Proclus disputat in Tim. pag. 69. v. 51 — p. 73 v. 50. Ejusd. ib. p. 174. v. 51 sqq. LINDER.

(5) Inde ab initio hujus § ea quæ sunt apud Procl. Comm. in Tim. p. 175, v. 32 sqq., ad verbum expressa Psellus transcripsit, ita ut non prius quam in insequenti § ab his verbis : οἶδε γάρ, etc., est exorsus, sui juris esse incipiat. LINDER.

ciores possunt esse animæ partes, quod quidem apparebit, cum confecta erit harmonicarum proportionum descriptio : alia denique forma ejus est ; et hæc omnia inter se alia aliis insunt. Nam cum substantia multitudinem apte compositam cohibet, quippe quæ nec expers multitudinis sit, nec multitudinem solam, sed secum ipsam concordem contineat, tum harmonia et ipsa essentialis est, capax essentiæ et formam efficiens : ex qua ipsa demonstratur, quemadmodum aut harmoniæ temperatione contineatur anima aut non continentur. Primum enim anima in essentiam et potentiam et efficientiam discedit, deinde, ut dictum est, in substantiam, harmoniam et formam essentia, tum vero substantia in essentiam, idem, alterum. Atque hæc quædam quasi divisio animæ non est divisio illa quidem, sed explicatio, ut quæ ab animæ compositione ad ejus ipsius, quod est, genera simplicia procedat. Quibus ex generibus ejus, quod est, primum quidem consistit in intelligibilibus atque immobilibus formis, alterum in animis, in corporibus autem postremum. Quare Plato in Timæo suo primum quidem, ut ipsius est sententia, cœli animam, quam eamdem animam rerum universitatis appellat, oriri ait in prima generum mistione primi crateris : craterem dicens vitalem illam et substantialem rerum opificis animæ vel animalis vitæ potentiam ; tum vero humanam quoque animam generari affirmat, videlicet altera, ut ait, mistione (procreatam) ex iisdem generibus, quod est, inferioribus. Hoc modo enim dicit : « iterumque in eumdem craterem, in quo universitatis animam temperatam permiscuerat, superioris temperationis reliquias miscendo infudit (Deus summus) eodem fere modo temperatas, necdum tamen sinceras » (« necdum tamen sinceras » eas appellans, non informes [difficiles], immobiles, implacabiles), sed ad genetricem vergentes naturam.

τῶν μερῶν αὐτῆς, ὡς ἔσται δῆλον ἐν διαιρέσει τῶν ἁρμονικῶν λόγων αὐτῆς. Καὶ ἄλλο τὸ εἶδος αὐτῆς· καὶ πάντα ταῦτα ἐν ἀλλήλοις ἐστίν. Ἥ τε γὰρ ὕπαρξις ἔχει μεθ' ἑαυτῆς τὸ ἡρμοσμένον πλῆθος, οὐ γάρ ἐστιν ἀπλήθυντος, οὐδέ γε πλῆθος μόνον ἔχουσα, ἀνάρμονον δὲ, καὶ ἡ ἁρμονία δὲ οὐσιώδης ἐστὶ καὶ αὕτη, συνεκτικὴ καὶ εἰδοποιὸς τῆς οὐσίας, ἀφ' ἧς καὶ δείκνυται, πῶς μὲν ἐστιν ἁρμονία ἡ ψυχὴ, πῶς δὲ οὔ. (6) Διαιρεῖται γὰρ ἡ ψυχὴ πρῶτον μὲν εἰς οὐσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν· ἡ δὲ οὐσία, ὡς εἴρηται, εἰς ὕπαρξιν, ἁρμονίαν καὶ εἶδος· ἡ δὲ ὕπαρξις εἰς οὐσίαν, ταὐτὸν, θάτερον. Αὕτη δὲ ἡ δοκοῦσα διαίρεσις τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστι διαίρεσις, ἀλλὰ ἀνάλυσις, ὡς ἀπὸ συνθέτου τῆς ψυχῆς εἰς τὰ ἁπλᾶ γένη τοῦ ὄντος προχωροῦσα. Ταῦτα οὖν τὰ γένη τοῦ ὄντος πρότερον μέν ἐστιν ἐν τοῖς νοητοῖς καὶ ἀκινητοῖς εἴδεσιν, δεύτερον δὲ ἐν ψυχαῖς, ἔσχατον δὲ ἐν σώμασιν. Γένεσιν οὖν ψυχῆς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ πρῶτα μὲν τῆς τοῦ οὐρανοῦ λέγει ψυχῆς κατὰ τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, ἣν καὶ τοῦ παντὸς λέγει ψυχὴν, ἐν τῷ πρώτῳ μίγματι τῶν γενῶν ἐν τῷ κρατῆρι· κρατῆρα λέγων τὴν ζωογόνον καὶ ὑποστατικὴν τῆς ψυχῆς ἢ ψυχικῆς ζωῆς τοῦ Δημιουργοῦ δύναμιν· δεύτερον δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν γενέσθαι λέγει, ἐν τῷ λέγειν ἐν τῷ δευτέρῳ κράματι ἐκ τῶν αὐτῶν μὲν γενῶν τοῦ ὄντος, ὑφειμένων δέ. Λέγει γὰρ οὕτως· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν ἔμισγε κεραννὺς, τὰ τῶν πνόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων τρόπον μέν τινα τὸν αὐτὸν ἀκήρατα δὲ οὐκέτι (λέγων) † (·ἀκήρατα δὲ οὐκέτι λέγων, ἀντὶ τοῦ ἄπροσπα καὶ ἀκλινῆ καὶ ἀμείλικτα·) ἀλλὰ πρὸς τὴν γενεσιουργικὸν ἀπονεύοντα φύσιν.

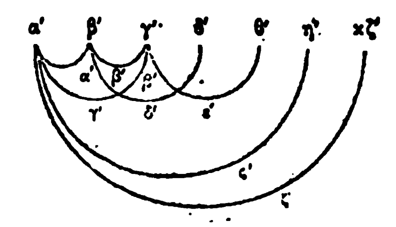
5. Talis fere universe et probabiliter, ut paucis rem expediam, Platonis definitur de animæ procreatione doctrina. Qui cum talem animæ permistionem temperatam esse dicit a mente illa divina, quæ Alterius naturam, a mistione, ut ait, alienam (siquidem natura ejus ad discernendum et dividendum proclivis est ab eaque processus [et quasi per gradus quosdam ascensiones] ac multiplicationes proficiscuntur), adjuncta essentia, cum Eodem commiscebat et ex tribus fecerat unum, tum rursus [quasi in scenam] inducit hoc totum. Totum illud, quod mistionem vocabat, in ea, quæ decuit, quorum quodque et ex eodem et altero et essentia temperatum erat, membra divisit. « Fuit autem talis illa partitio. Unam principio partem detraxit ex toto : secundam autem primæ partis duplam : deinde tertiam, quæ esset secundæ sesquialtera, primæ tripla : deinde quartam, quæ secundæ dupla esset : quintam, quæ tertiæ tripla : tum sextam octuplam primæ, postremo septimam, quæ septem et viginti partibus antecederet primæ. »

ε'. Καθόλου μὲν οὖν καὶ ἐμφατικῶς ὡς ἐν βραχέσιν εἰπεῖν, ἡ τοιαύτη τοῦ Πλάτωνός ἐστι ψυχογονία. Τοιοῦτον οὖν τὸ κρᾶμα τῆς ψυχῆς εἰπὼν συγκερασθῆναι παρὰ τοῦ δημιουργοῦ νοῦ, μιγνύντος τὴν τοῦ θατέρου φύσιν, δύσμικτον, ὥς φησιν, οὖσαν (διακριτικὴ γὰρ καὶ διαιρετικὴ καὶ προόδων καὶ πολλαπλασιασμῶν ἐστιν αἰτία ἡ φύσις αὐτοῦ·) τῷ ταὐτῷ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τριῶν ἓν ποιησαμένου, ἐπάγει πάλιν ὅλον τοῦτο. ὅλον τὸ μίγμα λέγων· μοίρας ὅσας προσῆκε διένειμεν, ἑκάστην δὲ ἔκ τε ταὐτοῦ καὶ θατέρου καὶ τῆς οὐσίας μεμιγμένην. Ἤρχετο δὲ διαιρεῖν ὧδε· μίαν ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης, τὴν δὲ αὖ τρίτην ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης, τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας τριπλῆν, πέμπτην δὲ τριπλῆν τῆς τρίτης, τὴν δὲ ἕκτην τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν, ἑβδόμην δὲ ἑπταχαιεικοσιπλασίαν τῆς πρώτης.

(6) Διαιρεῖται γὰρ... προχωροῦσα. *Divisiones* istas vel potius *explicationes* animæ si quis Platoni tanquam invito tributas esse censet, id suo quodam jure facere videtur. Profecto in iis non Platonismus

ς'. Αὕτη γοῦν ἡ εἰς τὰ μείζω διαίρεσις τῆς ψυχῆς. A Διήρηται γὰρ οὕτω κατ' ἀριθμὸν οὐσιώδη εἰς ὅρους ἑπτά· α'. β'. γ'. δ'. θ'. η'. κζ', λόγους δὲ ὡσαύτως τῶν ἐπικειμένων ὅρων· ἕνα μὲν τὸν τῆς δευτέρας πρὸς τὴν πρώτην, δύο δὲ τῆς τρίτης πρὸς τὴν δευτέραν καὶ τὴν πρώτην, ἕνα δὲ τῆς τετάρτης πρὸς τὴν δευτέραν, καὶ ἕνα τῆς πέμπτης πρὸς τὴν τρίτην, καὶ δύο τῆς ἕκτης καὶ τῆς ἑβδόμης πρὸς τὴν πρώτην· ὡς εἶναι τὴν ψυχὴν ἑπταδικὴν (7) κατά τε τὰ

6. Atque hæc quidem animæ est in amplius partitio. Hoc modo enim per numerum substantialem in hoc septem terminos divisa est : I, II, III, IV, IX, VIII, XXVII, similiterque in eorum, qui propositi sunt, terminorum rationes (has) : unam, quæ secundæ partis ratio est ad primam, duas, quæ tertiæ (partis) sunt ad secundam et ad primam, unam, quæ quartæ ad secundam, unam quintæ ad tertiam, duasque, quæ sectæ et septimæ (partium)

μέρη καὶ τοὺς τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα λόγους, καὶ B συμβαίνειν, ταύτην ἑπταμερῆ καὶ ἑπτάλογον καὶ ἑπτάκυκλον εἶναι. Κύκλοις γὰρ ἐοίκασιν οἱ τρεῖς ἐπιτρεπτικοὶ ὡς τριαδικοὶ ὁ γ', ὁ θ', ὁ κζ', καὶ οἱ δύο ἰσάκις ἴσοι ὁ δ' καὶ ὁ θ', καὶ οἱ δύο ἰσάκις ἴσοι ἰσάκις ὁ η' καὶ κζ'· οὕτως οὖν καὶ ἑπτάκυκλος· ἡ γὰρ μονάς ἐστιν ὁ δημιουργὸς νοῦς, ἡ δὲ ψυχὴ πρότερον ἀπὸ τοῦ νοῦ προϊοῦσα, ἑβδομάδος ἔχει λόγον πρὸς αὐτόν· πατρικὴ γὰρ καὶ ἀμήτωρ ἡ ἑβδομάς. Ἀλλὰ γὰρ λεκτέον, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον, τίνα τὴν ἐκφάνειαν ὁ μερισμὸς τῆς ψυχῆς εἰς τὸν οὐσιώδη ἀριθμὸν γεγονὼς φέρει, καὶ ὅπως αἱ ἑπτὰ μοῖραι τούτου τὴν ὑπόστασιν ἔλαχον.

ad primam (rationes) sunt. Anima igitur, si partes ejus partiumque inter se proportionem comparationemque spectamus, septenaria est, sequiturque ut septifariam et divisa et descripta rationibus et orbiculata sit. Orbibus enim (sive circulis) similes sunt tres illi veluti principes (ad retro reflectendum facti) numeri triplices III, IX, XXVII, duoque illi æqualiter æquales IV et IX, ac duo illi æqualiter æquales æqualiter VIII et XXVII. Quare septem quoque circulis conclusa est. Unitas enim est illa rerum effectrix ratio. Anima autem, ante a ratione profecta, septenariam rationem cum illa habet : septenarius enim numerus et procreandi potens est neque matre utitur. Verum enim vero, quamvis breviter et quasi prætereundo rem transigentes, enarrandum suscepimus, quam speciem ad rationem substantialis numeri factam partitio animæ præ se ferat, et quomodo septem ejus partes veritatem obtinuerint.

ζ'. Ἡ μὲν δὴ πρώτη μοῖρα τὸ νοερώτατόν ἐστι καὶ ἀκρότατον τῆς ψυχῆς, αὐτῷ τῷ ὑπερουσίῳ ἑνὶ συνάπτουσα καὶ τῇ ὑπάρξει τῆς ὅλης οὐσίας· διὸ C καὶ μία προσαγορεύεται ὡς ἑνοειδής· καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῆς κατὰ τὸ πλῆθος ἑνώσει κατέχεται, καὶ ἔστιν ἀνάλογον τῇ αἰτίᾳ καὶ τῷ κέντρῳ τῆς ψυχῆς· κατὰ ταύτην γὰρ καὶ ἀνεκφοίτητός ἐστι τῶν ὅλων. Ἡ δὲ δευτέρα πολλαπλασιάζει τὴν πρὸ αὐτῆς γεννητικαῖς προόδοις, ἃς ἡ δυὰς ἐνδείκνυται, καὶ πάσας τὰς προόδους ἐκφαίνει τῆς οὐσίας· διὸ καὶ διπλασία λέγεται τῆς πρώτης, ὡς ἡ μιμουμένη τὴν ἀόριστον δυάδα καὶ τὴν ἀπειρίαν τὴν νοητήν. Ἡ δὲ τρίτη πᾶσαν αὐτὴν ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ἔστι τὸ τρίτον αὐτῆς τὸ συνελισσόμενον εἰς τὰς ἀρχάς· ὃ δὴ μετρεῖται μὲν ὑπὸ τῆς πρώτης μοίρας, ὡς ἑνώσεως ἀπ' αὐτῆς πληρούμενον· μερικώτερον δὲ συνάπτεται πρὸς τὴν δευτέραν· καὶ διὰ τοῦτο λέγεται τριπλασία μὲν ἐκείνης, ἡμιολία δὲ ταύτης, ἐξ ἡμισείας μὲν ὑπὸ τῆς δευτέρας συνεχόμενον, ὡς D ἂν μηδὲ τὴν ἴσην δύναμιν ἐχούσης, τελέως δὲ ὑπὸ τῆς πρώτης. Ἡ δ' αὖ τετάρτη μοῖρα καὶ ἡ πέμπτη,

7. Prima igitur, in qua animæ quasi summa consistit, maxima intelligendi vi prædita, cum eminente illo supra naturam. Uno substantiaque universæ essentiæ conjuncta est, quare una etiam, utpote in simplici specie posita, appellatur. Numerus ejus, si ad multitudinem spectamus, unione continetur, aptusque et accommodatus est ad causam et umbilicum animæ, in qua firmus est neque ulla propinquitate cum iis, quæ universa sunt, conjunctus. Secunda autem pars eam, quæ proxime antecedit, genitalibus multiplicat progressibus, quos exhibet dualitas, et omnes profert essentiæ progressus : quam ipsam ob rem primæ partis dupla appellatur, utpote infinitam dualitatem et infinitionem intelligibilem imitata. Illam vero totam ad principium retro reflectit tertia pars, cujus ad principia convolutus est triens, qui scilicet, utpote adunationem nactus a prima parte, ad ejus mensuram exigitur : reliqua autem portio ad secundam accedit. Tripla igitur illius, hujus sesquialtera appellatur, a secunda enim, quæ pari potestate non sit, ex dimidio

cernitur, sed Neoplatonismus. Neque enim in his rebus explicandis Psellus quid ipse sentiat, profert ille quidem, sed totus a Proclo illo stat. LINDER.

(7) Ἑπταδικήν. Hæc vox in nullo Græcæ linguæ lexico, quod sciam, reperitur, sed in Forcell. lex. tot. Lat. sub voce *septenarius* legitur. LINDER.

comprehenditur, perfecte autem a prima. Quarta pars porro et quinta se ipsam utraque præsidem cæterarum (posteriorum) præbet; eorum enim, quæ, etsi incorporalia, corpore dividuntur, causæ sunt intelligendique vi præditæ, planæ, quadratæ, una ex secunda, altera ex tertia nata, quarta enim progressu et partu procreata, retro autem reflectendo et consummando quinta : utraque plana, illa a secunda bis producendo profecta, hæc ter a tertia. Atque altera, ut videtur, genitalium, quæ ad corpus pertinent, particularum dividuarum ferax est, eademque procreatricium fertilis formarum, quæ processum animæ imitantur; altera autem earum, quæ in corpore dividuæ sunt illæ quidem, sed (mente) percipi possunt, procreans est, et quidem earum, quæ regressum animæ imitantur. Omnem enim cognitionem reflectit id, quod cognoscit, ad id, quod est cognitum, quemadmodum omnis natura ad generandum et ad deorsum versus procedendum propensa est. Sexta autem et septima et corporum ipsorum et solidarum molium principales causas in se præformant : atque hi sunt solidi numeri, alter ex secunda, alter ex tertia (parte) factus. Quia autem ea, quæ extrema sunt, ad ea, quæ sunt prima, ipsasque extremitates animæ ad ejus quasi apicem ratio reflectit, unam octuplam primæ dedit, alteram ita formavit, ut septem et viginti partibus primæ antecederet.

A λοιπὸν ἰδίως προστάτην αὐτὴν ἀποφαίνουσα τῶν δευτέρων· αἰτίαι γάρ εἰσι τῶν ἀσωμάτων τῶν μέντοι σώμασι μεριζομένων, νοεραὶ δὲ ἐπίπεδοι οὖσαι καὶ τετραγωνικαὶ, ἡ μὲν ἀπὸ τῆς δευτέρας, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς τρίτης μοίρας, τῆς προόδου καὶ ἀπογεννήσεως ἡ τετάρτη, τῆς δὲ ἐπιστροφῆς καὶ τελειώσεως ἡ πέμπτη· ἐπίπεδοι γὰρ ἀμφότεραι, ἀλλ' ἡ μὲν ἀπὸ τῆς δευτέρας, δὶς ἀπ' αὐτῆς ὑποστᾶσα, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς τρίτης τρὶς προελθοῦσα. Καὶ ἔοικεν εἶναι ἡ μὲν γεννητικὴ τῶν περὶ τὸ σῶμα γεννητικῶν μορίων (8) μεριστῶν, γονίμων δὲ ὅμως εἰδῶν, τὴν πρόοδον μιμουμένων τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ τῶν περὶ τὸ σῶμα μεριστῶν, γνωριστικὴν δὲ δύναμιν ἐχόντων, καὶ ταύτῃ μιμουμένων τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιστρεπτικόν· πᾶσαν γὰρ γνῶσιν ἐπιστρέφει τὸ γινῶσκον εἰς τὸ γνωστὸν, ὥσπερ πᾶσα φύσις γεννᾷν ἐθέλει, καὶ εἰς τὸ κάτω B ποιεῖσθαι τὴν πρόοδον. Ἡ δὲ ἕκτη καὶ ἑβδόμη καὶ αὐτῶν τῶν σωμάτων καὶ τῶν στερεῶν ὄγκων τὰς πρωτουργοὺς αἰτίας ἐν αὐτῇ προϋποτίθεται. Στερεοὶ δὲ οἷδε οἱ ἀριθμοὶ, καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς δευτέρας, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς τρίτης. Ἐπιστρέφων δὲ ὁ λόγος καὶ τὰ ἔσχατα εἰς τὰ πρῶτα καὶ τὰς ἀποπερατώσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὴν ἀκρότητα αὐτῆς, τὴν μὲν ὀκταπλασίαν, τὴν δὲ ἑπτακαιεικοσιπλασίαν τῆς πρώτης.

8. Itaque septifariam divisa est essentia (natura) animi, namque permanens est et procedens et regrediens, et earum, quæ in corpore dividuæ sunt, essentiarum ipsorumque corporum efficiens regressum et conversionem. Super hoc, qui de anima est, loco Platonis multa eaque jucunda et mirabilia, si hoc modo dicere mihi licet, o mihi optima domina, cum aliis rebus tum litteris reconditis quam maxime initiata, dissere possum, auctorem Porphyrium et Jamblichum cæterosque Platonicarum vocum (motacillarum*) quasi fidicines secutus ac præcipue divinum illum arcanorum interpretem. Musarum numine afflatum, Proclum. Quoniam autem illud mandatum mihi non est, sed (hoc tantum concessum, ut exponerem) quomodo aliarum deinceps post alias in numeris rationum computatio ad Platonis de animæ procreatione doctrinam adjuvaret, quæ ad id, quod propositum est, demonstrandum sufficerent, breviter et summatim, complexus sum. Quod nisi inutile erit ac supervacaneum, ipsius tantum diagrammatis via ac ratione dispositi descriptionem enarrabimus, quæ quatuor intervallis septem vocum (quatordiapason) quinarioque simul intervallo (diapente) et tono constat. Sed dicamus, quantum quidem (et quale) in præsentiam de rationibus arithmeticis, quæ sunt in Psychogonia Pla-

η'. Καὶ οὕτως ἑπταμερὴς ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς, ὡς μένουσα καὶ προϊοῦσα καὶ ἐπιστρέφουσα, καὶ αἰτία τῆς προόδου καὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν περὶ τὰ σώματα μεριστῶν οὐσιῶν καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν. Εἶχον μὲν οὖν πολλὰ καὶ καλὰ θεάματα λέγειν εἰς τὸν περὶ C ψυχῆς τόνδε τοῦ Πλάτωνος τόπον, εἰ δεῖ με οὕτως εἰπεῖν, ὦ κρατίστη μοι δέσποινα (9), τά τε ἄλλα καὶ τῶν ἐν ἀποῤῥήτοις λεγομένων, ἐποπτικώτατε θεωρὲ, ἑπόμενος Πορφυρίῳ τε καὶ Ἰαμβλίχῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν Πλατωνικῶν ἰύγγων· ὀργανισταῖς, ἐξαιρέτως δὲ τῷ ἐκφαντορικωτάτῳ Πρόκλῳ καὶ μουσολήπτῳ. Ἀλλ' ἐπείπερ οὐ τοῦτο ἐπιτέτραπταί μοι, ἀλλὰ πῶς ἡ τῶν ἐν ἀριθμοῖς ἐφεξῆς λόγων εὕρεσις εἰς τὴν Πλάτωνος χρησιμεύει ψυχογονίαν, συμμετρησάμενος, ὅσαπερ ἀρκεῖ πρὸς τὴν ἔνδειξιν τοῦ προκειμένου, συντόμως καὶ κεφαλαιωδῶς εἴρηκα. Εἰ δέ γε μὴ περίεργόν ἐστι καὶ περισσὸν, ἄλλως καὶ αὐτὸ τὸ διάγραμμα μεθοδεύσας, ἐκθήσομαί σοι ἐκ τοῦ τετράκις διὰ πασῶν καὶ διὰ ε' καὶ τόνου συνεστώς. Ἀλλὰ ῥητέον, ὅσον οἷόν τε πρὸς τὴν παροῦσαν D ὁρμὴν τοῦ περὶ τῶν ἐν ψυχογονίᾳ τοῦ Πλάτωνος εἰλημμένων ἀριθμητικῶν λόγων, περί τε τῶν τοῦ πολλαπλασίου καὶ τῶν μεσοτήτων τῶν μεταξὺ τούτων, περὶ τῶν ἐπιτρίτων καὶ ἡμιολίων τῶν ἐν ταῖς μεσότησιν ἀναφαινομένων, περὶ ἐπογδόων τῶν τὰ διαστήματα συμπληρούντων, περὶ τοῦ λείμματος·

(8) Μορίων. Cl. Tennull. adnott. ad Jambl. Nic. Arithm. p. 141 sq. « Notandum, » inquit, » μόριον ab arithmeticis dici de superparticulari, μέρη de superpatiente. » LINDER.

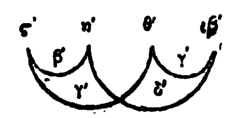
(9) Δέσποινα. Significatur, ut opinor, Eudocia (s. Eudoxia), Constantino VIII imperatore nata, uxor duorum deinceps imperatorum, Constantini Ducæ (1059-1067) et Romani Diogenis (1067-1071). Cfr quæ de illa narrat Niceph. Brienn. *Comment.* lib. I, pag. 43, 56 sqq. (*Patrologiæ tom.* CXXVII).

καὶ γὰρ τὸ διάγραμμα δεῖ πάντων τούτων εἶναι περιληπτικὸν καὶ καταπεπυκνῶσθαι τούτοις τοῖς λόγοις. Ἵνα οὖν ἐν τάξει προΐωμεν, λάβωμεν πρῶτον ἐν τοῖς ἀπὸ μονάδος ἀριθμοῖς τοὺς λεγομένους πρώτους ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λόγους.

A tonis, cognoscere intersit, de numeri augendi rationibus iisque, quæ inter illas intercedunt, medietatibus, de sesquitertiis et sesquialteris, quæ in medietatibus cernuntur, de sesquioctavis, quibus explentur intervalla, de limmate. Namque diagramma et hæc omnia complecti debet et compleri (condensari) his rationibus. Quare primum, ut ordine procedat oratio, in iis numeris, qui ab unitate sunt proximi, eas, quæ a Platone memorantur, primas rationes sumamus.

θ'. Ἐκκείσθω οὖν δὴ μονὰς, καὶ ταύτης διπλασία δυάς· εἶτα τριὰς, ἡμιολία μὲν τῆς δυάδος, τριπλασία δὲ τῆς μονάδος· εἶτα τετρὰς, διπλασία τῆς δυάδος· εἶτα ἐννεὰς τριπλασία τῆς τριάδος· εἶτα ὀγδοὰς ὀκταπλασία τῆς μονάδος· ἐπὶ πᾶσι δὲ ἑβδόμη μοῖρα ἑπτακαιεικοσιπλασία τῆς μονάδος. Ἀλλ' εἰ μὲν ἄχρι τούτων ἔστη τὰ τοῦ Πλάτωνος, ἔδει μηδὲν περιεργάζεσθαι πλέον. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς ἡμῖν παρακελεύεται τὰ διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα ταῖς τε ἀριθμητικαῖς καὶ ἁρμονικαῖς μεσότησι συνδεῖν, μονάδος δὲ οὐκ ἔστι καὶ δυάδος μεταξὺ ταύτας τὰς μεσότητας εὑρεῖν, ληπτέον τινὰ πρῶτον ἀριθμὸν ὃς ἐλάχιστος ὢν ἕξει ἥμισυ καὶ τρίτον· διπλάσιον γὰρ πᾶς ἀριθμὸς ἔχειν δύναται. Εἰλήφθω γοῦν ὁ ς', καὶ τούτου διπλάσιος ὁ ιβ', τὸν αὐτὸν ἔχων λόγον, ὃν πρὸς δυάδα μονάς. Τούτων δὴ τῶν ἑξαπλασίων μονάδος καὶ δυάδος μέσοι παρεντιθέντες ὅ τε η' καὶ θ' τὰς εἰρημένας μεσότητας ἀποδώσουσιν. Ὁ μὲν γὰρ η' ταυτῷ μέρει τῶν ἄκρων ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται, ὅπερ ἴδιόν ἐστιν ἁρμονικῆς ἀναλογίας· ὁ δὲ θ' ἴσῳ μὲν [τὸν ς'] κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχει, ἴσῳ

9. Ponitur igitur unitas, ejusque duplus numerus binarius : deinde ternarius numerus, sesquialter binarii, unitatis triplus : tum quaternarius, binarii duplus : tum novenarius, ternarii triplus : tum octonarius, octuplus unitatis : postremo autem septima pars, quæ septem et viginti partibus unitati antecedit. Tum vero si hæc hactenus Plato esset B persecutus, elaborandi diligentia non amplius opus esset. Quando autem ipse nobis præcipit, ut dupla et tripla intervalla arithmeticis atque harmonicis medietatibus colligemus, quia inter unitatem et dualitatem medietates nullæ interjici possunt primus aliquis numerus sumendus est, qui quam minimus dimidiam partem atque tertiam habeat : duplam enim quivis numerus habet. Sumatur igitur 6 (senarius) numerus ejusque duplus 12 (duodenarius), eamdem rationem habens, quam cum dualitate unitas. In medio illorum numerorum unitatem et binarium sexies continentium interpositi octonarius et novenarius eas, quæ dictæ sunt, medietates reddunt Octonarius enim eadem parte præstat extremis

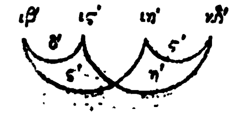

δὲ ὑπερέχεται, ὅπερ ἴδιόν ἐστιν ἀριθμητικῆς μεσότητος. Ἑξάκις ἄρα τὴν μονάδα καὶ δυάδα ποιήσαντες εὕρομεν ἀριθμοὺς τὰς εἰρημένας ἐπιδεχομένους μεσότητας. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐν τῷ προειρημένῳ στίχῳ τῶν διπλασίων ἅμα καὶ τριπλασίων ἑξαπλασιάσαντες εὑρήσομεν ὅρους, οὓς δυνησόμεθα καταπυκνοῦν ἀριθμητικαῖς τε καὶ ἁρμονικαῖς μεσότησι.

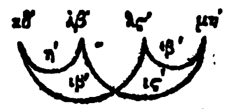
C eademque superatur, quod quidem harmonicæ proportionis proprium est; novenarius autem eodem numero (senarium) præstat quo (a duodenario) superatur, quod quidem arithmeticæ est medietatis proprium. Si sexies igitur unitatem et binarium sumpserimus, numeros invenerimus medietates, quas diximus, complexos. Similiterque si reliquos in serie illa, quam supra enarravimus, duplos triplosque numeros sexies sumpserimus, inveniemus terminos, quos arithmeticis et harmonicis medietatibus condensare (explere) poterimus.

ι'. Γεγονέτωσαν ἀπὸ παντὸς τοῦ προειρημένου στίχου ἑξαπλάσιοι. Ἄλλους ἀριθμοὺς ἐν τάξει θέντες, μόνον τὸν νδ' πρὸ τοῦ μη' θεῖναι ὀφείλοντες· τοῦτον γὰρ πρότερον εἶπε τριπλάσιον τοῦ τρίτου· μετ' ἐκεῖνον δὲ αὐτὸν ἡμεῖς ἔθεμεν, τῷ πλήθει τῶν μονάδων ἑπόμενοι, καὶ οὐ τῇ ἀπαριθμήσει, ἣν ὁ Πλάτων πεποίηται, τοῖς λόγοις αὐτῶν ἑπόμενος, καὶ ἐναλλὰξ τιθεὶς τοὺς διπλασίους καὶ τριπλασίους. Μεταξὺ μὲν οὖν τοῦ ς' καὶ τοῦ ιβ' ἐμπεσοῦνται ὁ η' καὶ θ', μεταξὺ δὲ τοῦ ιβ' καὶ κδ' διπλασίου ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ ις', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ ιη'· μεταξὺ δὲ τοῦ διπλασίου τοῦ κδ' καὶ τοῦ μη' ἁρμονικὴ μὲν

10. Sunto ex tota hac, quam supra diximus, serie sexies sumpti (numeri). Reliquis numeris ordine dispositis quanquam solum numerum 54 ante 48 ponere debebamus, priorem illum enim dicas tertii triplum, tamen post hunc illum posuimus, unitatum D multitudinem (ordinem seriemque numerorum) secuti, atque a numerandi more discedentes Platonis, qui, rationem numerorum secutus, alternos duplos et triplos collocabat. Inter 6 igitur et 12 medii intercedent 8 et 9 numeri : inter 12 et 24 duplos harmonica medietas 16 et 18 arithmetica : inter duplos numeros 24 et 48 32 harmonica medietas

... arithmetica 36. In triplis autem inter 6 et 18, A μεσότης ὁ λβ', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ λς'. Ἐν δὲ τοῖς τρι-

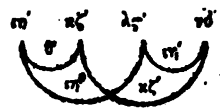
primos illos triplos, (intercedent) harmonica medietas 9 et 12 arithmetica: inter secundos triplos 18

πλασίοις μεταξὺ ς' καὶ ιη' πρώτου τριπλασίου ἁρμονικὴ μεσότης ὁ θ', καὶ ἀριθμητικὴ δὲ ὁ ιβ'· μεταξὺ

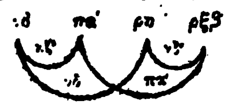
et 54 27 harmonica et 36 arithmetica medietas: inter tertios triplos 54 et 162 harmonica medietas

δὲ δευτέρου τριπλασίου τοῦ ιη' καὶ νδ' ἁρμονικὴ μὲν ὁ κζ', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ λς'· μεταξὺ δὲ τοῦ τρί-

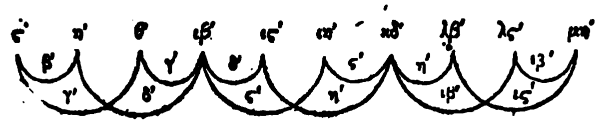
81 et 108 arithmetica. Hisce igitur medietatibus disposita (et descripta) sunt dupla et tripla inter-

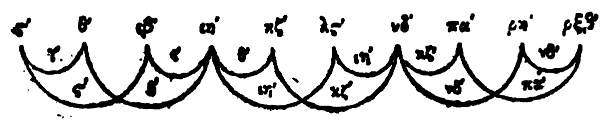
του τριπλασίου τοῦ νδ' καὶ ρξβ' ἁρμονικὴ μὲν ὁ πα', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ ρη'. Διίσταται οὖν τὰ διαστήματα

valla, ita ut hi deinceps termini sint: 6, 8, 9, 12, 16, 18, 24, (27), 32, 36, 48, 54, 81, 108, 162. Quod si in terminis, qui expositi sunt, sesquitertias ra-

ταῖσδε ταῖς μεσότησιν, ὥστε εἶεν ἂν ἑφεξῆς οἱ ὅροι οὗτοι· ς'. η'. θ'. ιβ'. ις'. ιη'. κδ'. λβ'. λς' μη'. νδ'. πα'. ρη'. ρξβ'. Ἀλλ' εἰ μὲν ἦν δυνατὸν ἐν τούτοις

tiones in sesquioctavas (rationes) atque in limmata possent distribui, finem hic (disputationi nostræ) imponeremus. Quod cum fieri non possit, alia nobis consilii via opus est. Quare si propositum erit, medietatibus illis, de quibus mentio est, et sesquioctavis (intervallis) duplam rationem explere, rationem illam serie decrescente procedentem intra duplam (rationem) duas sesquioctavas et sesquitertiam cohibere et continere oportebit.

11. Et vero sumatur in octupla ratione tertius ab unitate numerus 64. Ex quo procedere duæ sesquioctavæ possunt, omnis enim multiplex ratio tot superparticulares habere dicitur rationes, de se nominatas, quota ipsa ab unitate est; neque vero sesquitertiam rationem habet. Triplicato igitur numero 64 conficio 192, cujus sesquitertius numerus 256 est, sesquioctavus autem 216: hujusque sesquioctavus 243. Ergo hæc est limmatis ratio, quæ post ademptas duas illas sesquioctavas ex ea proportione

A τοῖς ἐκκειμένοις ἡμῖν ὅροις τοὺς ἐπιτρίτους λόγους εἴς τε τοὺς ἐπογδόους καὶ τὰ λείμματα διελεῖν, μέχρι τούτων ἂν ἔστημεν· νῦν δὲ οὐκ ἂν οἷόν τε, ἄλλης ἂν δεοίμεθα μεθόδου. Προκείσθω οὖν ἐξ ἀρχῆς καταπυκνῶσαι τὸν διπλάσιον λόγον ταῖς εἰρημέναις μεσότησι καὶ τοῖς ἐπογδόοις· δεήσει ἄρα τὸν ὑπόλογον τοῦ διπλασίου μεταξὺ τοὺς δύο ἐπογδόους καὶ ἐπίτριτον ἔχειν.

ια'. Εἰλήφθω οὖν ὁ τρίτος ἀπὸ μονάδας κατὰ τὸν ὀκταπλάσιον λόγον ὁ ξδ'. Ἀπὸ τούτου μὲν δύο ἐπογδόους ἀποστῆναι δυνατὸν, ἅπας γὰρ πολλαπλάσιος τοσούτων ἐπιμορίων (10) ἡγεῖται λόγων ἀντιπαρωνύμων αὐτῷ, ὁπόστως ἐστὶν αὐτὸς ἀπὸ μονάδος. Ἐπίτριτον δὲ οὐκ ἔχει· τριπλασιάσας οὖν τὸν ξδ' ποιῶ τὸν ρϟβ', οὗ ἐπίτριτος μέν ἐστιν ὁ σνς', ἐπόγδοος δὲ B ὁ σις', καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ σμγ'· ὃ ἄρα τοῦ λείμματος λόγος ἐστὶν ὁ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δύο ἐπογδόων λειπόμενος τοῦ σμγ' πρὸς τὸν σνς' ἀπὸ

(10) Rectissime de tota hac sententia, quæ his verbis ἅπας γὰρ... αὐτὸς ἀπὸ μονάδος comprehenditur, is, quicunque in margine cod. ms. Græce hoc annotavit: Ὀκταπλάσιος ὁ μὲν η' τοῦ α', ὁ δὲ ξδ' τοῦ η', ἐπόγδοοι δὲ ὁ μὲν οβ' τοῦ ξδ', ὁ δὲ πα' τοῦ οβ'. LINDER.

παντὸς γὰρ ἐπιτρίτου δύο ἐπογδόων ἀφαιρεθέντων A καταλείπεται ὁ τοῦ λείμματος λόγος. Ἀλλὰ τοῦ σνς ἐπόγδοος ὁ σπη', ὃς τὴν ἀριθμητικὴν σώζει μεσότητα, τεταγμένος μεταξὺ τοῦ ρϛβ' καὶ τοῦ τπδ', πρὸς μὲν τὸν ρϛβ' τὸν διπλάσιον λόγον ποιοῦντος, πρὸς δὲ τὸν σπη' ἐπίτριτον. Εἰ μὲν οὖν δυνατὸν ἀποστῆσαι δύο ἐπογδόους ἀπὸ τοῦ σπη', κατεπυκνώσαμεν ἂν καὶ τοῦτο τὸ ἐπίτριτον τοῖς τε ἐπογδόοις καὶ τῷ λείμματι. Νῦν δὲ οὐχ οἷόντε, ὁ γὰρ ἐπόγδοος αὐτοῦ ὁ τκδ' ὄγδοον οὐκ ἔχει· διὸ πρὸς αὐτόν ἐπόγδοον γίνεσθαι λόγον οὐ δυνατὸν τοῖς ἄτμητον τὴν μονάδα φυλάττειν ἂν βουλομένοις· τὸ γὰρ ὄγδοον αὐτοῦ μέρος ἐστί. Διπλασιάσαντες οὖν αὐτὰ, ἵνα τὸ ἥμισυ ὅλον ποιήσωμεν καὶ σχῶμεν καὶ αὐτοῦ λαβεῖν ἐπόγδοον, ἀναγκασθησόμεθα διὰ τοῦτο καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ διπλασιάσαι πάντας καὶ τοὺς μετ' αὐτόν. Ἔσται B οὖν ἀντὶ μὲν τοῦ ρϛβ' ὁ τπδ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σις' ὁ υλβ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σμγ' ὁ υπς'· ἀντὶ δὲ τοῦ σνς' ὁ φιβ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σπη' ὁ φος', καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ χμη', καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ ψκθ'· ἔπειτα ὁ ψξη', διπλάσιος ὢν τοῦ τπδ', πρὸς δὲ τὸν ψκδ' λόγον ἔχων τοῦ λείμματος. Καὶ οὕτω δὴ συμπεπλήρωται τὸ διπλάσιον διάστημα τοῖς τε ἡμιολίοις καὶ ἐπιτρίτοις καὶ ἐπογδόοις λόγοις ἐν τοῖσδε τοῖς ἀριθμοῖς· τπδ'. υλβ'. υπς'. φιβ'. φος'. χμη'. ψκθ'. ψξη'. Εἰ οὖν ἐθελήσαιμεν ὅλον συμπληρῶσαι τὸ διάγραμμα, ἐκθέμενοι κατὰ τὸ ἑξῆς ἀντὶ μὲν τῆς πρώτης μοίρας τὸν τμδ'· ἀντὶ δὲ τῆς δευτέρας τὸν ψξη'· ἀντὶ δὲ τῆς τρίτης μοίρας, τῆς τριπλασίας τῆς πρώτης, ἡμιολίας δὲ τῆς δευτέρας, τὸν ͵αρνβ', ἀντὶ δὲ τῆς τετάρτης, διπλασίας τῆς δευτέρας, τὸν ͵αφλς'· ἀντὶ δὲ τῆς πέμπτης, τῆς τριπλασίας τῆς τρίτης, τὸν ͵γυνς'· ἀντὶ δὲ τῆς ἕκτης, C ἥ ἐστιν ὀκταπλασία τῆς πρώτης, τὸν ͵γοβ'· ἀντὶ δὲ τῆς ἑβδόμης, ἥ ἐστιν ἑπτακαιεικοσιπλασία τῆς πρώτης, τὸν ͵ιτξη'· εἰ οὖν ἐθελήσαιμεν τάσδε καταπυκνῶσαι ταῖς ἁρμονικαῖς καὶ ἀριθμητικαῖς μεσότησιν, αἳ παρατεθεῖσαι τά τε ἡμιόλια καὶ ἐπίτριτα διαστήματα ποιήσουσιν, ἔσονται μεταξὺ τοῦ τε τπδ' καὶ τοῦ ψξη' διπλασίου ὅ τε φιβ', ποιῶν τὴν ἁρμονικὴν μεσότητα, καὶ ὁ φος' (11), τὴν ἀριθμητικὴν μεσότητα ποιῶν. Εἰ δὲ τοῦ τριπλασίου διαστήματος, λέγω δὲ τοῦ τπδ' καὶ τοῦ ͵αρνβ', λάβοιμεν τὰς μεσότητας, ὃ μὲν φος, σώζει τὴν ἁρμονικὴν, ὡς ἐν τῷ διπλασίῳ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναπλήρου, μεσότητα, ὁ δὲ ψξη' τὴν ἀριθμητικὴν, ὃς ἦν μείζων ἄκρος τοῦ διπλασίου. Πάλιν εἰ τοῦ δευτέρου διπλασίου τὰς αὐτὰς θελήσομεν μεσότητας λαβεῖν, ἔσονται μεταξὺ D τοῦ τε ψξη' καὶ τοῦ ͵αφλς' ὁ μὲν ͵αχδ' ἁρμονικὴ μεσότης, ὁ δὲ ͵αρνβ' ἀριθμητική· Εἰ δὲ καὶ δεύτερον

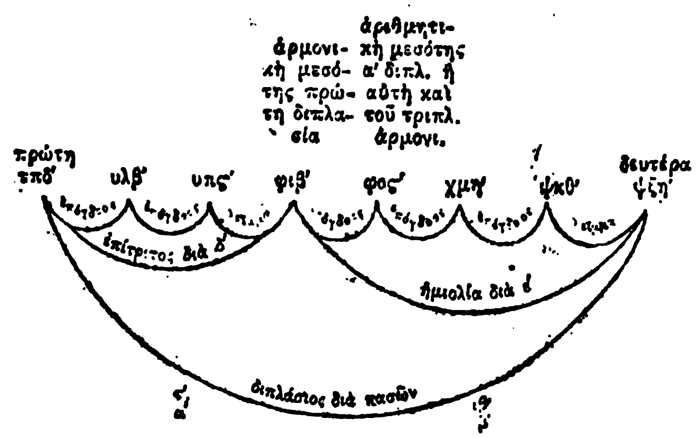
superest, quam habent 256 cum 243. Ex universa enim sesquitertia ratione, duabus demptis sesquioctavis, limmatis ratio relinquitur. Atqui numeri 256 sesquioctavus est 288, isque arithmeticam medietatem servat inter 192 collocatus et 384, qui rationem duplam ad 192 facit, ad 288 sesquitertiam. Si vero duo sesquioctavos numero 288 adjicere possemus, hoc quoque sesquitertium (intervallum) sesquioctavis (intervallis) et limmate expleremus. Verum hoc fieri non potest, nam sesquioctavus ejus 324 octavam partem non habet; quocirca si quis integram servare cupiat unitatem, ad illum numerum sesquioctavam rationem efficere nequit, nam fractura (ut aiunt) octava ejus pars est. Quare ut ejus et dimidia pars numerus sit simplex et sesquioctava ratio effici possit, si eum duplicaverimus, ob eamdem causam eos, qui et ante sunt et qui sequuntur, omnes duplicare cogemur. Pro 192 igitur erit 384 : pro 216, 432 : pro 243, 486 : pro 256, 512 : pro 288, 576, ejusque sesquioctavus numerus 648, hujusque sesquioctavus 729 : deinde 768, qui duplus est numeri 384, et ad 729 limmatis rationem habet. Atque hoc demum modo duplum intervallum sesquialteris et sesquitertiis rationibus per hos numeros 384, 432, 486, 513, 576, 648, 729, 768 expletum est. Itaque si totum diagramma explere cupimus, postquam ordine pro prima parte numerum 384 substituimus, pro secunda 768, pro tertia parte, tripla primæ (partis) secundæque dupla, 1152. pro quarta, secundæ dupla, 1536, pro quinta, tertiæ tripla, 3456, pro sexta, quæ primæ octupla est, 3072, pro septima, quæ septem et viginti partibus antecedit primam, 10368 : si has igitur harmonicis et arithmeticis explere cupimus medietatibus, quæ appositæ sesquialtera et sesquitertia intervalla efficiant, inter 384 et 768, qui numeri sunt duplæ rationis, intercedent 512, qui harmonicam facit medietatem, et is, qui arithmeticam medietatem efficit, 576. Sin autem tripli intervalli, 384 dico et 1152 numerorum, medietates sumimus, numerus 576, qui in dupla ratione arithmeticam medietatem implebat, harmonicam tuetur medietatem, arithmeticam autem 768, qui duplæ rationis major erat (terminus) extremus. Si rursus easdem volumus secundæ duplæ rationis medietates assequi, inter 768 et 1536 (erit 1024 harmonica medietas, arithmetica 1152. Quod si secundum explere nobis libet triplum (intervallum), cujus termini 1152 et 3456 sunt, harmoni-

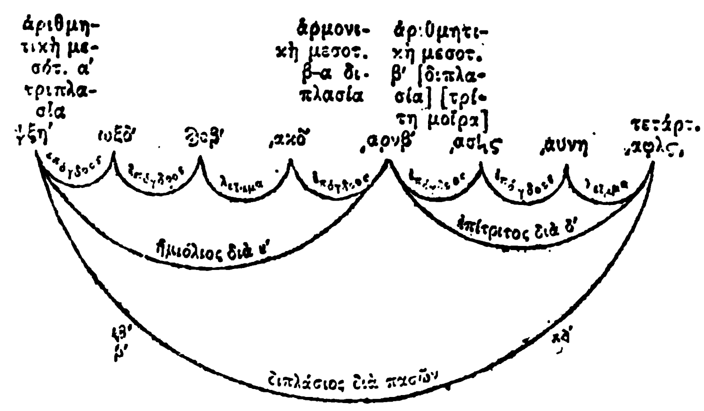
(11) Ὅ τε φιβ'... καὶ ὁ φος'. In margine cod. hoc annotatum exstat : Ὁ γὰρ φιβ' ποιεῖ πρὸς μὲν τὸν τπδ' τὸν ἐπίτριτον λόγον, πρὸς δὲ τὸν ψξη' τὸν ἡμιόλιον, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ διπλάσιος καὶ ὑπερέχει ὁ φιβ' τοῦ τπδ' τῷ γ' αὐτοῦ μὲν, ὑπερέχεται δὲ ὑπὸ τοῦ χξη' τῷ τοῦ ψξη' γ' μέρει. Ὁ δὲ φος' πρὸς μὲν τὸν τπδ' τὸν ἡμιόλιον ποιεῖ λόγον, πρὸς δὲ τὸν ψξη' τὸν ἐπίτριτον ἀντιστρόφως, καὶ ὑπερέχει καὶ ὑπερέχεται ἑκατέρων τῶν ἄκρων μονάσιν ρϛβ'. h. e., si Latine reddas : « 512 ad 384 sesquitertiam facit rationem (512 : 384 — 4 : 3), ad 768 sesquialterum (768 : 512 = 3 : 2), ex quibus constat dupla (ratio). Ac numerus 412 et numerum 384 tertia ejus parte superat et a 768 tertia parte superatur : 576 autem ad 384 sesquialteram facit rationem (576 : 384 = 3 : 2), ad 768 sesquitertiam (576 : 768 = 3 : 4) inverse, atque extremus terminus uterque utrumque invicem unitatibus 192 et superat et superatur. LINDER.

cam numerus 1728, 2304 arithmeticam iis reddit medietatem. Et vero si tertium etiam duplum (intervallum), quod in terminis 1536 et 3072 versatur, expletum erit, numerus 2048 harmonicam, 2304 autem arithmeticam medietatem habebit. Quod si præterea tertium triplum (intervallum), 5 dico et 7 partem, similibus medietatibus suppleverimus, 3456 et 10368 extremi erunt, medii autem 5184, harmonicus, et 6912, arithmeticus. Si porro sesquitertiorum etiam, quæ ex his medietatibus prodierunt, et sesquialterorum intervallorum unumquodque sesquioctavis et limmate expleverimus, in terminis ordine dispositis totum diagramma, sesquioctavas rationes 24 et 9 limmata continens, apparebit.

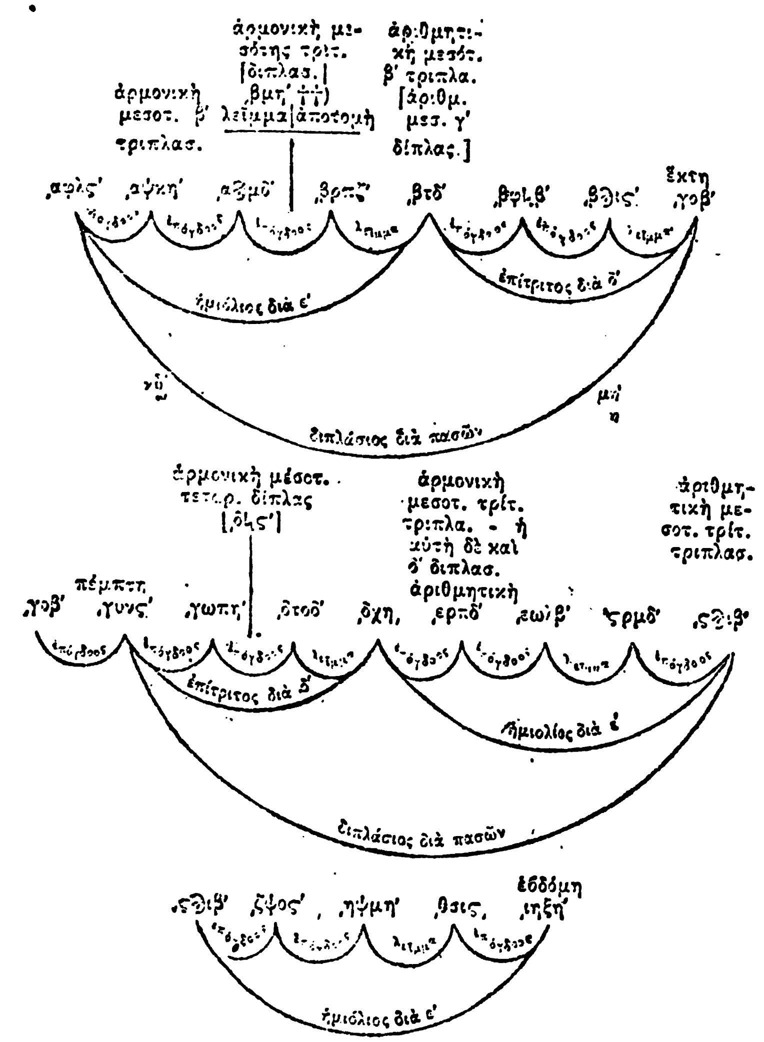
A ἐθελήσαιμεν καταπυκνῶσαι τριπλάσιον, οὗ οἱ ὅροι εἰσὶν ὁ ,αρνβʹ καὶ ὁ ,γυνςʹ, ὁ μὲν ,αψκηʹ τὴν ἁρμονικὴν ἀποδώσει μεσότητα πρὸς αὐτούς, ὁ δὲ ,βτδ τὴν ἁρμονικήν. Καὶ μὲν καὶ εἰ τὸ τρίτον διπλάσιον καταπυκνώσαιμεν, ἐν ὅροις ὂν τῷ τε ,αφλςʹ καὶ ,γοβʹ, ὁ μὲν ,βμηʹ τὴν ἁρμονικὴν ἕξει πρὸς αὐτούς, ὁ δὲ ,βτδʹ τὴν ἀριθμητικήν. Ἔτι δὲ εἰ τὸ τρίτον τριπλάσιον, λέγω δὴ τήν τε εʹ καὶ ζʹ μοῖραν, ταῖς ὁμοίαις μεσότησι καταπυκνώσαιμεν, ἔσονται ἄκροι μὲν ὅ τε γυνςʹ καὶ ὁ ,ιτξηʹ, μέσοι δὲ ἁρμονικὸς μὲν ὁ ,ερπδʹ, ἀριθμητικὸς δὲ ὁ ,ςπιβʹ. Εἰ δ' αὖ καὶ ἐπιτρίτων ἕκαστον τῶν ἀναφανέντων ἐκ τούτων τῶν μεσοτήτων καὶ τῶν ἡμιολίων τοῖς τε ἐπογδόοις καὶ τῷ λείμματι καταπυκνώσαιμεν, ἔσται ἐν ὅροις τοῖς ἑξῆς κειμένοις τοῦ ὅλου διαγράμματος ἔχον ἐπογδόους μὲν κδʹ λείμματα δὲ ςʹ.

(12) Ἰδοὺ τὸ διάγραμμα· δεῖ δὲ νοεῖν αὐτὸ κατὰ συνεχές.

(12) Hoc diagramma non a Psello primo inventum descriptumque esse, sed jam a Proclo ipso expositum, duabus de causis verisimile videtur. Primum enim Procl. in Tim: 195. A. ἔσται ἡμῖν, — inquit — ἐν ὅροις τοῖς ἑξῆς κειμένοις μετὰ τὴν ὅλην ἐξήγησιν τὸ ὅλον διάγραμμα ἔχον ἐπογδόους μὲν κδʹ, λείμματα δὲ θʹ. Tum vero in diagrammate medietates *duplæ rationis quartæ* memorantur, etsi in iis, quæ supra a Psello enarrantur, nulla duplæ rationis quartæ mentio facta est. A Proclo tamen ratio illa attingitur. Quod ex iis apparet, quæ supra § 11 πάλιν εἰ etc. ex Proclo sumpta laudantur. Cfr Tim. Locr. (Ed. C. F. Herm. 1853. Tom IV, pag. 419. — Orell.-Bait.-Winkelm. Turic. 1839. 4 : o. pag. 956. b.) Theon. Smyrn.-pp. 97—98, 262. Euclid. Introd. p. 51. Procl. p. 193. Præterea in hoc diagrammate disponendo admonendum videtur, ea, quæ uncis [ ] inclusa reperiuntur, a nobis esse adjecta. Nimirum excidisse librariorum incuria videntur. Certe ad rem, cujus antea mentio est facta illustrandam tam necessario pertinent, quam quæ maxime, quare fieri vix potuisse puto, ut a Psello prætermitterentur. LINDER.

ιβ'. (13) Ἡ πρώτη μοῖρα δηλοῖ, ὅτι ἀμερίστως A νοεῖ ὁ νοῦς πρῶτον, δευτέρως δὲ κατ' αὐτὸν ἡ ψυχὴ, καὶ μονοειδῶς καὶ ὁλοτελῶς, καὶ ὅλως ὅλου τοῦ γνωστοῦ ἀντιλαμβάνεται. Εἰ γὰρ μεμερισμένως ἀντελαμβάνετο, συνεχέοντο ἂν τὰ εἴδη τῶν γνώσεων, καὶ οὐκ ἂν ἠδύνατο ἡ ψυχὴ φυλάττειν αὐτὰ ἀμετάπτωτα, καὶ ἄλλως ὅτι ἔμελλεν ἡ γνῶσις διαμερίζεσθαι κατὰ τὸ γινῶσκον, καὶ οὕτως ἢ δαπανηθῆναί ποτε, εἰ περιίστατο ἡ τομὴ, ἢ, εἴπερ εἰς ἄπειρον ἦν ἡ διαίρεσις, ἀπειράκις ἐν μέρει ἐνεργεῖν, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐν ἑτέρᾳ τομῇ γνώσεως. Καὶ εἰ τοῦτο, ἵνα τι καὶ μὲ ἅπαν ὁλοτελῶς ἢ ἀποκεκληρωμένως ἕν ἕκαστον ἐν ἑκάστῃ τομῇ γνώσεως, καὶ εἰ τοῦτο, ἢ ἔδει *πάντας τὴν πάντων νοεῖν ὁλοτέ φέροντας τὴν ψυχὴν* ἢ ἐξ ἀνάγκης ἔν τισι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν πᾶσι τινὰ μὲν ἐνεργεῖν μέρη τῆς ψυχῆς, B τινὰ δὲ *ἐνεργήματα μένειν· οὗ τί ἀτοπώτερον, δυναμένην τὴν ψυχὴν μὴ ἐνεργεῖν, ἀλλὰ ματαίαν ἔχειν τὴν δύναμιν; ὥστε ἀμερῶς καὶ ἑνοειδῶς καὶ ἅμα νοεῖ ἡ ψυχὴ καὶ γινώσκει, καὶ διὰ τοῦτ' οὐδὲ τὰ

(13) Cfr. § 5, Procl. in Tim. 199 sqq. In iis, quæ sequuntur, Psellus plus de suo sumpsit quam in iis, quæ adhuc dicta sunt. Et tamen ostendit

12. Prima pars aperit, indivise primum mentem, tum menti convenienter animam percipere et uniformiter et perfecte et omnino omne, quod cognoscitur, comprehendere. Quæ si divise comprehenderet, cognitionis genera confunderentur, neque immutabilia ea servare posset anima, quia omnino cognitio secundum id, quod cognosceret, divideretur, eoque pacto aut consumeretur aliquando, si incisio esset circumdata, aut, si sectio in infinitum esset, infinitis modis in parte (particulatim), ideoque in diverso etiam atque etiam cognitionis genere ageret. Quod si ita se habeat, ut aut penitus totum aliquod sit (anima) aut separatim unumquidque in unaquaque cognitionis sectione, si (igitur) ita se hoc habeat, aut *omnes omnia cognoscere (percipere)* oportet, aut necesse est in aliquibus vel potius in omnibus alias animæ partes agere, alias inefficaces permanere. Quo quid absurdius, quam, cum possit, non agere animam vanamque esse ejus potentiam? Quare (sequitur ut) integre et simpliciter et percipiat anima

Ploclianam disciplinam ita se imbibisse, ut nolens volens ab illa staret. LINDER.

et cognoscat; eamque ob causam scientiarum species, quæ in anima insunt, omnino non perturbantur.

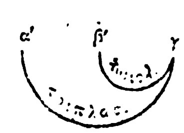
13. Secunda pars, quæ est primæ dupla, ostendit, animam, etiamsi per se adunetur et eadem fiat nec prodiens sit et uniformis, procedere tamen et mutari secundum ea, quæ cognoscuntur. Quo in genere sunt ea, quæ in generatione sunt posita, et ad naturam alterius pertinent. Hoc est enim, quod ostendit duplum (intervallum). Quemadmodum enim in Uno idem (nam etsi non alteri, at contra ea sibi prorsus idem [est]), sic in duobus id, quod diversum (alterum) est. Quod quidem non a seipso diversum (est), sed a diverso diversum, ita ut, etiamsi non discordet a seipso, ab alio dissideat.

14. Tertia pars, quæ duas habet et ad primam et ad secundam (partem) (habituum) rationes, et primæ tripla est secundæque sesquialtera, cognitionem aperit ad ea omnino pertinentem, quæ sensibilia sunt, quæ quidem etsi per subsistentias (ut hac voce utar) augentur nam tria multitudinis

εἴδη τῶν γνωστῶν ἐπιθολοῦνται, διόλου ἐνυπάρχοντα τῇ ψυχῇ.

ιγʹ. Ἡ δευτέρα μοῖρα, διπλασία τῆς πρώτης οὖσα, δηλοῖ, ὅτι εἰ καὶ ἐν ἑαυτῇ ἑνίζεται καὶ ταυτίζεται καὶ ἀνεκφοίτητός ἐστι καὶ μονοειδὴς ἡ ψυχή, ἀλλ' οὖν προέρχεται καὶ ποικίλλεται κατὰ τὰ γνωστά. Ταῦτα δὴ τὰ ἐν γενέσει καὶ τὰ τῆς θατέρου φύσεως. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ διπλάσιον. Ὡς γὰρ ἐν τῷ ἑνὶ τὸ ταὐτὸν (εἰ γὰρ μὴ ἑτέρῳ ταὐτὸν, ἀλλ' αὖ γε ἑαυτῷ πάντως), οὕτως ἐν τοῖς δυσὶ τὸ ἕτερον· οὐ γὰρ ἑαυτοῦ ἕτερον, ἀλλ' ἑτέρου ἕτερον· ὥστε, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἀστασίαστον μένον, στασιάζει πολλάκις πρὸς ἄλλο.

ιδʹ. Ἡ τρίτη μοῖρα, δύο ἔχουσα σχέσεις πρός τε τὴν πρώτην καὶ πρὸς τὴν δευτέραν, καὶ τῆς πρώτης οὖσα τριπλασία. τῆς δὲ δευτέρας ἡμιολία, δηλοῖ τὴν εἰς τὰ αἰσθητὰ πάντως γνῶσιν, ἅπερ εἰ καὶ πληθύνονται κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ὁ γὰρ τρία πλήθους ἀρχή, ἀλλ' οὖν ἑνίζονται τῷ ἑνιαίῳ καὶ ἁπλῷ τῆς

initium (est), simplici tamen et sincera cognitionis (vi) atque eo, quod universum dicitur, adunantur, et vero in multa (multitudinem) ex particularibus coguntur. Atque hæc quidem multa et diversa (sunt), sed cognitio illa et simplex est neque diversa. Ac præterea sesquialteram habet rationem ad secundam (partem), ostenditque, ut opinor, ratio, illud ipsum, quod auctum et multiplicatum est, etsi in universum simul et simplex (tanquam in unum quoddam redactum) copuletur, ex simplici tamen ad multitudinem colligi : ex pluribus enim unum fit, ex uno sæpe hæc plura (multitudo). Ad sensibile igitur, quod ostendit secunda pars (sesquialtera illa ratio) multitudinem apponit, quam ostendit tertia, utrumque autem ex eo, quod proprie unum dicitur, comparatum est (pendet). Quæ si ad illius comparationem inter se censentur (et æstimantur), sensibile illud simplex ab eo, quod proprie unum dicitur, propius abest quam id quod auctum multiplicatumque est, sicut duplus (numerus) uni propior est quam triplus. Quod in isti enim majus est, prolixitatem quamdam et alienationem præ se fert. Inter se autem comparata, propiora alterum alteri esse visa (reperta) sunt; nam velut in sesquialtera (ratione), sic utrumque sub sensum cadit.

γνωσεως καὶ τῷ καθόλου, καὶ μετὰ τὰ πολλὰ ἐκ τῶν μερικῶν συνάγεται· κἀκεῖνα μὲν πολλὰ καὶ διάφορα, ἡ δὲ γνῶσις ἁπλῆ καὶ ἀδιάφορος. Πλὴν ἔχει καὶ πρὸς τὴν δευτέραν τὸν ἡμιόλιον λόγον, ὑπεμφαίνοντος, οἶμαι, τοῦ λόγου, ὅτι εἰ καὶ τὸ πεπληθυσμένον εἰς τὸ καθόλου καὶ ἑνιαῖον ἑνοῦται, ἀλλ' οὖν καὶ αὐτὸ τὰ πεπληθυσμένον ἐξ ἑνιαίου συνάγεται εἰς πλῆθος· ἐκ γὰρ πολλῶν τοιούτων τὸ ἕν, καὶ ἐξ ἑνὸς τοιοῦτον πολλάκις τὸ πλῆθος. Ἐπὶ οὖν τὸ αἰσθητὸν, ὅ δηλοῖ ἡ δευτέρα μοῖρα, τὸ πλῆθος παρίστησιν, ὃ δηλοῖ ἡ τρίτη, ἑκάτερα δὲ τοῦ κυρίως ἑνὸς ἐξήρτηνται. Αὐτῶν μὲν πρὸς ἐκεῖνο ἐξεταζομένων, τὸ αἰσθητὸν ἑνιαῖον ἐγγύτερόν ἐστι τοῦ κυρίως ἑνὸς ἢ τὸ πεπληθυσμένον, ὡς ὁ διπλάσιος διὸ τοῦ ἑνὸς, ἢ ὁ τριπλάσιος. Τὸ γὰρ ἐν τοσούτοις μεῖζον, μακρισμόν (14) τινα ἐπεμφαίνει καὶ ἀλλοτρίωσιν. Αὐτὰ δὲ πρὸς ἄλληλα συγκρινόμενα εὕρηται συνεγγύτερον· ὡς ἐν ἡμιολίῳ γάρ, ὡς ἀμφότερα ὑπὸ αἴσθησιν ὄντα.

15. Quarta pars, quæ secundæ dupla est, et, contra unam illam posita, planum habet quadrilaterum, cognitionem, quæ est in latitudine, aperit. Quare ab uno recedit, cum longitudine autem sive dualitate comparatur. Omnis enim cognitio, longissime progressa quanquam ex uno pendet, sicut ex unitate omnis numerus, eamque ob causam ad unum plus pertinet (accomodata ad unum est), neque tamen in longitudinem sane crescit, dum ex unitate pendet. Ab illa autem quasi dimissa cum

ιεʹ. Ἡ τετάρτη μοῖρα, διπλασία τῆς δευτέρας οὖσα, καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀντικειμένη, καὶ ἤδη τετράπλευρον τὸ ἐπίπεδον ἔχουσα, δηλοῖ τὴν κατὰ πλάτος γνῶσιν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ ἑνὸς μὲν ἀφίσταται, τῷ μήκει δὲ εἴτε οὖν τῇ δυάδι ἀντεξετάζεται. Πᾶσα γὰρ γνῶσις, ἐπὶ μήκιστον προϊοῦσα, ἐξέχεται μὲν τοῦ ἑνὸς, ὡς καὶ πᾶς ἀριθμὸς τῆς μονάδος, καὶ κατὰ τοῦτο ἑνικωτέρα ἐστὶν, οὐ μὴν δὲ καὶ εἰς πλάτος ἐπιδίδωσιν, ἔστ' ἂν τῆς ἑνάδος ἐξέχεται. Ὅτε δὲ ἐκείνης οἷον ἀφεμένη ἐπικάμψει

(14) Μακρισμόν. Vox, credo, a Psello inventa. Linder.

καὶ πλαγιάσει, διπλῆ τις ὡς ἂν ἐγγίγνεται τῷ μήκει πρότερον, εἶτα καὶ τῷ πλάτει, καὶ ἐπιπεδοῦται οἷον τὸ γινῶσκον κατὰ τὸ τοῦ γινωσκομένου ἐπίπεδον, ὃ δηλοῖ ἐνταῦθα ἡ τετάρτη μοῖρα πρὸς τὴν δευτέραν καὶ μόνην ἀντικειμένη.

se inflexit et obliquavit, duplex quodammodo (facta) primum multitudini tum vero latitudini quasi innascitur. Et vero id, quod cognocit, quasi planum se facit accomodate ad ejus, quod cognoscitur, planum, quod hic ostendit quarta pars, quæ quidem contra secundam et unam illam posita est.

ιϛ′ Ἡ πέμπτη μοῖρα, τριπλασία τῆς τρίτης οὖσα, καὶ μήτε πρὸς τὴν δευτέραν μήτε πρὸς τὴν πρώτην ἀντικειμένη, δηλοῖ τὸ τῶν γνώσεων πολύ. Πυθμὴν γὰρ τῶν πολλῶν τὰ τρία. Πολλάκις δὲ πολλὰ τὰ θ′· ὅθεν καὶ μούσας θ′ οἱ ποιηταί φασιν, οἱονεὶ πολλάκις πολλάς. Τὰ δὲ πολλὰ οὔτε πρὸς τὸ ἓν ἔχει τὴν ἀντεξέτασιν, ὡς οὐδὲ τὸ ἐπίπεδον ἢ τὸ στερεὸν πρὸς τὴν στιγμήν, οὔτε μὲν πρὸς τὰ δύο, ὥσπερ οὐδὲ οἰκία πρὸς θεμέλιον, καὶ πλοῖον πρὸς τρόπιν, καὶ ἅπαν πρὸς ἀρχήν· οὐδεμία δὲ ἀρχὴ συγγενὴς τοῖς τέλεσιν, ἀρχὴ δὲ πλήθους ἡ δυάς, οὐ πλῆθος· ἀλλὰ τὰ πολλὰ πρὸς πολλά. Ὅθεν ὁ θ′ πρὸς τὸν γ′ ἐξετάζεται, τὸ πλῆθος πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ ὑπεμφαίνει τὸν τριπλάσιον κατὰ πολὺ πληθυνόμενος.

16. Quinta pars, tertiæ tripla, neque contra secundam neque contra primam posita, cognitionum multitudinem ostendit. Fundamentum enim eorum, quæ multa nominantur, tria sunt. Pluries autem (si sumuntur) multa, novem (efficiuntur). Inde novem Musas veluti pluries multas poetæ dicere solent. Multa tamen nullam comparationem neque ad unum habent, sicut non planum aut solidum ad punctum, neque vero ad binarium numerum, quemadmodum neque aut ad fundamentum domus, aut navis ad carinam, aut universum ad principium : neque enim ullum principium extremis cognatum est, quanquam multitudinis principium, non multitudo, dualitas est ; sed multa (habent inter se comparationem). Qua ex re numerus IX cum III, ut multitudo cum multitudine, comparatur et in multitudinem auctus triplum (numerum) exhibet.

ιζ′· Ἡ ἕκτη μοῖρα, ὀκταπλασία τῆς πρώτης οὖσα, καὶ πρὸς οὐδεμίαν ἑτέραν τὴν σχέσιν ἔχουσα, δηλοῖ τὴν ἐπὶ τὴν τρίτην διάστασιν (15) τῶν πραγμάτων γνῶσιν, δηλονότι τὴν εἰς βάθος ἢ πάχος ἢ ὕψος. Διὰ τὸ δὲ ἄσχετος οὖσα πρὸς τὰς ἄλλας, τῇ πρώτῃ ἑνοῦται, ἢ ὅτι κύβος ὢν ὡς ὁ μετ' αὐτόν, καὶ ἀπὸ τῆς δυάδος καὶ τετράδος γινομένη, οὔτε πρὸς αὐτὴν τὸν τετραπλασίονα, οὔτε πρὸς τὴν ἑτέραν τὸν διπλασίονα τηρεῖ, ἀλλὰ τὸν πρὸς τὴν πρώτην ὀκταπλασίονα, τὴν περιέχουσαν κἀκείνας. Ἐπιστρέφει δὲ ὁ λόγος καὶ τὰ ἔσχατα εἰς τὰ πρῶτα, ἵνα μὴ ἀπεσχοινισμένα ὦσι τελέως τοῦ πρώτου, ἀλλ' ὁμοῦ τοῦ γνωστοῦ ἡ γνῶσις ἀντιλαμβάνηται, εἰ καὶ ποικίλος ἐστίν· ὁ γὰρ ἀριθμὸς πρῶτος στερεὸς καὶ πρῶτος ἰσάκις ἴσος ἰσάκις· καὶ διὰ τοῦτο ὡς πρῶτος τῷ ἑνὶ συνάπτεται, δηλονότι τῇ πρώτῃ μοίρᾳ, ἐκεῖθεν ἔχων τὴν σύστασιν.

17. Sexta pars, prima octupla, cum nulla alia rationem habens, rerum cognitionem indicat ad tertiam dimensionem (progressam), ad profunditatem videlicet vel crassitudinem vel altitudinem. Quoniam autem, utpote ad alias rationem non habens, cum prima conjungitur, quia scilicet cubus est, sicut proxime sequens, et ex numero binario et quaternario fit, neque ad illum quadruplam rationem neque ad hunc duplam sequitur, sed eam (tuetur), quæ, primæ octupla, has quoque complectitur. Ratio autem ad prima reflectit extrema, ne prorsus ab uno sejuncta sint, sed, etiamsi varia sit, unum quasi in locum scientiam comprehendit. Numerus enim (ejus) solidus primus (est) et æqualiter æqualis æqualiter, quamobrem, ut cum uno connectitur primus, (sic ille) cum prima scilicet parte, unde constitutionem suam habet.

ιη′. Ἡ δὲ ἑβδόμη μοῖρα, ἑπτακαιεικοσιπλασία τῆς πρώτης οὖσα καὶ δεύτερος κύβος οὖσα στερεὸς ταὐτὰ τῷ πρὸ τούτου πέπονθε, καὶ τὸ πλῆθος μὲν τῶν γνώσεων καὶ τὴν εἰς τρεῖς διαστάσεις ἐπιβολὴν παρίστησιν. Ὑπερβαίνει δὲ καὶ οὗτος τὸν γ′ καὶ τὸν θ′, τοῦ μὲν ἐννεαπλάσιος ὤν, τοῦ δὲ τριπλάσιος, ὧν τὸ μὲν τριπλάσιον ἐντὸς ἦν ἐν ἑτέροις, τὸ δὲ ἐννεαπλάσιον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ θ′ πρὸς τὸ α′ σώζεται. Διὰ τοῦτο τὸ πόῤῥω καὶ στερεὸν ἑπταδικὸν ὁ λόγος τιθεὼ τῷ ἑνὶ συνάπτεται, καὶ ὑπερβὰς τὰ μέσα, ἀναφέρει τὰς περατώσεις τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὴν ἀκρότητα.

18. Septima pars, quæ septem et viginti partibus primam præstat, quæque alter cubus solidus est, eodem modo, quo proxima, est affecta, et multitudinem cognitionum et in tres dimensiones accessionem in medium profert. Excedit quoque (numerus) ille (numerum) III et IX, uni novem partibus præstans, alteri tribus, eorumque is, qui triplus est, jamdiu inest in reliquis, qui vero novem partibus major est, et ipse a numero IX ad I perducitur. Quare ratio proposita id, quod porro est (excurrit), et solidum septemplex cum uno conjungit, eaque, quæ media sunt, trangressa extremitates animæ ad summum fastigium tollit.

(15) Boeth. Arithm. lib. II, c. 20 (p. 1029 ed. Basil. 1546.) « Sicut, inquit, longitudini numerorum aliud intervallum, id est, superficiem, ut latitudo ostenderetur, adjecimus, *ita nunc latitudini, si quis addat eam, quæ alias altitudo, alias crassitudo, alias profunditas* appellatur, solidum numeri corpus explebit. » Linder.

Β'.

(16) Τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων Ψέλλου ἐξήγησις τῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος μαθηματικῆς περὶ ψυχῆς ὑπάρξεως καὶ γενέσεως (17).

A α'. Ἐκ μέρους ἠρώτηκάς με τὸ Πλατωνικὸν περὶ ψυχῆς διάγραμμα, περὶ οὗ δέῃ μαθεῖν τὴν κεκρυμμένην τοῦ φιλοσόφου διάνοιαν. Δεῖ δὲ πρῶτον πᾶσαν ἐρεῖν τὴν μαθηματικὴν τοῦ λόγου περιοχήν· εἶθ' οὕτως σοι τῶν εἰρημένων τὸν νοῦν ἐξηγήσασθαι. Λέγει οὖν περὶ τοῦ Δημιουργοῦ ὁ Πλάτων οὑτωσί· Μίαν ἀφεῖλεν ἀπὸ τοῦ παντὸς μοῖραν, μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης· τὴν δὲ αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης. Τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλῆν· πέμπτην δὲ τριπλῆν τῆς τρίτης. τὴν ἕκτην τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν· ἑβδόμην δ' ἑπτακαιεικοσιπλασίαν τῆς πρώτης. Μετὰ ταῦτα δὲ συνεπλήρου τά τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα μοῖραν. ἔτι ἐκεῖθεν ἀποτέμνων καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων· ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας, τὸν μὲν ταυτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δὲ ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην, ἡμιολίων δὲ διαστάσεων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων γενομένων ἐκ τούτων τῶν δεσμ... ἐν ταῖς πρόσθεν διαστάσεσι τῷ τοῦ ἐπογδόου διαστήματι. Τὰ ἐπίτριτα πάντα συνεπληροῦτο, λοῖπον (*f.* λείπων) αὐτοῦ ἑκάστου μόριον. Τῆς δὲ τοῦ μορίου ταύτης διαστάσεως ληφθείσης ἀριθμοῦ πρὸς ἀριθμὸν ἐχούσης τοὺς ὅρους ἓξ καὶ πεντήκοντα καὶ διακόσια πρὸς τρία καὶ τεσσαράκοντα καὶ διακόσια· καὶ δὴ καὶ τὸ μιχθὲν ἐξ οὗ ταῦτα κατέτεμεν οὕτως ἤδη πάντα κατηναλώκει. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐπὶ λέξεων ὑποτύπωσις αὕτη. Ἵνα δ' ἐν τάξει προΐωμεν, λάβωμεν πρῶτον ἐν τοῖς ἀπὸ μονάδος ἀριθμοῖς τοὺς λεγομένους πρώτους ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λόγους. Ἐκκείσθω οὖν μονὰς, καὶ ταύτης διπλασία δυάς· εἶτα τριὰς, ἡμιολία μὲν τῆς δυάδος, τριπλασία δὲ τῆς μονάδος· εἶτα τετρὰς, τετραπλασία τῆς μονάδος· εἶτα ἐννεὰς, τριπλασία τῆς τριάδος· εἶτα ὀγδοὰς, ὀκταπλασία τῆς μονάδος οὖσα. Ἐπειδὴ γὰρ παρακελεύεται ἡμῖν ὁ Πλάτων τὰ διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα ταῖς ἁρμονικαῖς καὶ ἀριθμητικαῖς μεσότησι συνδεῖν, μονάδα δὲ δυάδος μεταξὺ ταύτας τὰς μεσότητας ἀδύνατον εὑρεῖν, ληπτέον τινὰ πρῶτον ἀριθμὸν, ὃς ἐλάχιστος ὢν ἕξει καὶ ἥμισυ καὶ τρίτον. Εἰλήφθω οὖν ὁ ϛ', καὶ ἔστω οὕτως ἡ ἀφῃρημένη παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἀπὸ παντὸς μοῖρα· μετὰ δὲ τὸν ϛ' ὁ δωδέκατος, διπλάσιος ὢν τοῦ ϛ'· εἶτα ὁ ιη', ἡμιόλιος μὲν τοῦ ιβ', τριπλάσιος δὲ τοῦ ϛ'· εἶτα ὁ κδ', διπλάσιος ὢν τοῦ τρίτου ὅρου τοῦ ιβ'. Εἶτα ὁ νδ', τριπλάσιος ὢν τοῦ τρίτου ὅρου, φημὶ δὴ, τοῦ ιη'· εἶτα ὁ μη', ὀκταπλάσιος ὢν τοῦ πρώτου ὅρου, φημὶ δὴ, τοῦ ϛ'. Τοιγαροῦν μεταξὺ μὲν τοῦ ϛ' καὶ ιβ' ἐμπεσοῦνται ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ η', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ θ'· μεταξὺ δὲ τοῦ ιβ' καὶ τοῦ κδ' διπλασίου, ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ η', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ θ'· μεταξὺ δὲ τοῦ ιβ' καὶ τοῦ κδ', διπλασίου, ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ ιϛ', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ ιη'. Μεταξὺ δὲ τοῦ τρίτου διπλασίου τοῦ κδ' καὶ μη' ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ λβ', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ λϛ'. ἐν δὲ τοῖς τριπλασίοις μεταξὺ τοῦ ϛ' καὶ ιη' ἁρμονικὴ μὲν μεσότης ὁ θ', ἀριθμητικὴ δὲ ὁ ιβ'· καὶ κείσθωσαν ἐφεξῆς ὅροι οὗτοι· ϛ', η', θ', ιβ', ιϛ', ιη', κδ', λβ', λϛ', μη', νδ', πα', ρη', ρξδ'. Ἀλλ' εἰ μὲν ἦν δυνατὸν ἐν τούτοις τοῖς ἐκκειμένοις ἡμῖν ὅροις τοὺς ἐπιτρίτους λόγους εἴς τε τοὺς ἐπογδόους καὶ τὰ λείμματα διελεῖν, μέχρι τούτων ἂν ἔστημεν. Νῦν δὲ ἐπεὶ οὐχ οἷόντε, δι' ἄλλης ἰστέον μεθόδου.

β'. Προκείσθω οὖν ἐξ ἀρχῆς καταπυκνῶσαι τὸν διπλάσιον λόγον ταῖς εἰρημέναις μεσότησι καὶ τοῖς ἐπογδόοις. Δεήσει ἄρα τὸν ὑπόλογον τοῦ διπλασίου οὕτω B λαβεῖν, ὥστε εἶναι αὐτοὺς καὶ δύο ἐπογδόους καὶ ἐπίτριτον ἄλλον. Εἰλήφθω οὖν πρῶτον ὁ τρίτος ἀπὸ μονάδος κατὰ τὸν ὀκταπλάσιον λόγον ὁ ξδ'· ἀπὸ τούτου μὲν ἐπογδόους δύο ἀποστῆσαι δυνατόν· ἅπας γὰρ πολλαπλάσιος τοσούτων ἐπιμορίων ἡγεῖται λόγων ἀντιπαρωνυμούντων αὐτῷ, ὁπόστος ἐστὶν ἀπὸ μονάδος· ἐπίτριτον δὲ οὐκ ἔστι. Τριπλασιάσας οὖν αὐτὸν ποιῶ ρϛβ', οὗ ἐπίτριτος μὲν ὁ σνϛ', ἐπόγδοος δὲ ὁ σιϛ', καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ σμγ'· ὃ ἄρα τοῦ λείμματός ἐστι λόγος ὁ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῖν δυοῖν ἐπογδόοιν λειπόμενος σμγ' πρὸς τὰ σνϛ'· ἀπὸ παντὸς γὰρ ἐπιτρίτου δύο ἐπογδόων ἀφαιρεθέντων καταλείπεται ὁ τοῦ λείμματος λόγος. Ἀλλὰ τοῦ σνϛ ἐπόγδοος ὁ σπη', ὃς τὴν ἁρμονικὴν σώζει μεσότητα μεταξὺ τεταγμένος τοῦ ρϛβ' καὶ τοῦ τπδ', διπλάσιον C πρὸς τὸν ρϛβ' λόγον ποιούμενος. Πρὸς δὲ τὸν σπη' κατεπυκνώσαμεν ἂν καὶ τοῦτο τὸ ἐπίτριτον τοῖς τε ἐπογδόοις καὶ τῷ λείμματι. Νῦν δὲ οὐχ οἷόντε· ὁ γὰρ ἐπόγδοος αὐτοῦ ὁ τκδ' οὐκ ἔχει ὄγδοον· διὸ πρὸς αὐτὸν ἐπόγδοον γενέσθαι λόγον οὐ δυνατὸν τοῖς ἄτμητον τὴν μονάδα φυλάττειν ἀεὶ βουλομένοις· τὸ γὰρ ὄγδοον αὐτοῦ μ... Διπλασιάσαντες οὖν αὐτὸν, ἵνα τὸ ἥμισυ ὅλον ποιήσωμεν, ἕξομεν καὶ αὐτοῦ λαβεῖν τὸ ἐπόγδοον· ἀναγκασθησόμεθα δὲ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ πολυπλασιάσαι πάντας καὶ τοὺς μετ' αὐτόν. Ἔσται οὖν ἀντὶ μὲν τοῦ ρϛβ' ὁ τπδ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σιϛ' ὁ υλβ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σμγ' ὁ υπϛ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σνϛ' ὁ φιβ'· ἀντὶ δὲ τοῦ σπη' ὁ φοϛ'· καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ χμη'· καὶ τούτου ἐπόγδοος ὁ ψκθ'· ἔπειτα ὁ ψξη' διπλάσιος μὲν ὢν τοῦ τπδ', πρὸς δὲ τὸν ψκθ' ὅλον D ἔχων τοῦ λείμματος. Καὶ οὕτω δὴ συμπεπλήρωται τὸ διπλάσιον διάστημα τοῖς τε ἡμιολίοις καὶ ἐπιτρίτοις καὶ ἐπογδόοις ἐν τοῖσδε τοῖς ἀριθμοῖς· τπδ', υλβ', υπϛ', φιβ', φοϛ', χμη', ψκθ', ψξη'. Εἰ οὖν ἐθελήσαιμι

(16) Supervacaneam impendere operam mihi videbar, si in Latinum sermonem convertissem hanc Pselliani in Timæum Commentarii partem, quæ tota ex superiori commentatione in modum compendii esset excerpta. Quare cavendum censebam, ne eadem fere bis dicerem. LINDER.

(17) Latine : *Pselli, philosophorum summi, enarratio Mathematice artis in Timæo Platonis de animæ substantia generatione.*

μὲν ὅλον συμπληρῶσαι διάγραμμα, ἐκθήσομεν κατὰ τὸ ἑξῆς ἀντὶ μὲν τῆς πρώτης μοίρας τὸν τπδ'· ἀντὶ δὲ διπλασίας ταύτης τὸν ψξη'· ἀντὶ δὲ τῆς τριπλασίας μὲν τῆς πρώτης ἡμιολίας δὲ τῆς δευτέρας τὸν ͵αρνβ'· ἀντὶ δὲ τῆς τετάρτης διπλασίας τῆς β' τὸν ͵αφλς'· ἀντὶ δὲ τῆς μέμπτης, ἥ ἐστι τριπλασίων τῆς πρώτης, ͵γυνς'· ἀντὶ δὲ τῆς πέπτης, ἥ ἐστι τριπλασίων τῆς τρίτης, γυνς'· ἀντὶ δὲ τῆς ἕκτης, ἥ ἐστιν ὀκταπλασίων τῆς πρώτης, τὸν γοβ'· ἀντὶ δὲ τῆς ἑβδόμης, ἥ ἐστιν ἑπτακαιεικοσιπλασίων τῆς πρώτης ͵ιτξη', Εἰ δ' οὖν ἐθηλήσαιμεν τούσδε καταπυκνῶσαι ταῖς ἁρμονικαῖς καὶ ταῖς ἀριθμητικαῖς μεσότησιν, αἱ παρεντεθεῖσαί τά τε ἡμιόλια καὶ ἐπίτριτα διαστήματα ποιήσουσιν, ἔσονται, ἵνα μίαν ἐρῶ μεσότητα, μεταξὺ τοῦ τπδ' καὶ ψξη' διπλασίων ὅ τε φιβ', ποιῶν τὴν ἁρμονικὴν μεσότητα, καὶ ὁ φος', τὴν ἀριθμητικήν. Ἴσθι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐδεὶς ἐπιμόριος λόγος εἰς ἴσους τέμνεσθαι δύναται· τὸ οὖν ἡμιτόνιον ἐν ἀριθμοῖς οὐκ ἔστι λαβεῖν· ἀλλ' ἐν μέσῳ εὑρήσεται τοῦ ιζ' καὶ τοῦ ια' λόγου· καί ἐστιν ὁ ιζ' μείζων τοῦ καλουμένου λείμματος, ὃς ἦν ἐλάσσων τοῦ ἀκριβῶς ἡμιτονίου. Ἡ μὲν οὖν κρύφιος τῆς Πλατωνικῆς ψυχογονίας ἐξήγησις ἄλλη· ἡ δὲ μαθηματικὴ αὕτη.

Γ'

Ἑτέρας Πλατωνικῆς διανοίας ἐξήγησις ἀπὸ Τιμαίου.

α'. Ἐρᾷς τῆς Πλατωνικῆς ἀκορέστως πηγῆς. Ἔτι γὰρ πλήρης ὢν τοῦ νάματος καὶ ἐπιχειλὴς τῆς ἐκείνου σοφίας, αὖθις ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ὀρέγῃ πιεῖν· ζητεῖς γὰρ, τί ποτε καὶ ταῦτά ἐστι; « Ταύτην οὖν τὴν ξύστασιν, περὶ τοῦ Δημιουργοῦ λέγων ὁ Πλάτων, διπλῆν κατὰ μῆκος σχίσας καὶ μέσον πρὸς μέσην ἑκατέραν ἀλλήλοις οἷον χῖ προσβαλὼν καταντικρὺ τῆς προσβολῆς, καὶ ἐν τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν ταὐτῷ περιαγομένῃ κινήσει πέριξ αὐτὰς λάβε, καὶ τὸ μὲν ἔξω(θεν) φορὰν ἐπηφήμισεν εἶναι τῆς ταὐτοῦ φύσεως, τὴν δ' ἐντὸς τῆς θατέρου. Τὴν μὲν δὴ ταύτης πλευρὰν ἐπὶ δεξιὰ περιήγαγε, τὴν δὲ θατέραν κατὰ διάμετρον ἐπ' ἀριστερά. Κράτος δέδωκε τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾷ· μίαν γὰρ αὐτὴν ἄσχιστον εἴασε, τὴν δὲ ἐντὸς σχίσας ἑξαχῶς ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν ἑκάστην, οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν, κατὰ τἀναντία μὲν ἀλλήλοις προσέταξεν ἰέναι τοὺς κύκλους, τάχιον δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως ἐν λόγῳ δὲ φερομένας. » Αὕτη μὲν ἡ Πλατωνικὴ λέξις.

β'. Ἡ δὲ ἐξήγησις· Κατακεκάμφθωσαν εὐθεῖαι οὕτως, ὥστε κατὰ τὰ ἄκρα πάλιν συνάπτεσθαι. Γίνονται δὲ δύο κύκλοι, καὶ τούτων γεγονέτωσαν ὁ μὲν ἐντὸς, ὁ δὲ ἐκτὸς, λοξοὶ πρὸς ἀλλήλους. Καλεῖται τοίνυν ὁ μὲν ταὐτοῦ κύκλος, ὁ δὲ θατέρου· καί ἐστι παρὰ μὲν τὸν ἰσημερινὸν ὁ ταὐτοῦ, παρὰ δὲ τὸν ζωδιακὸν [ὁ θατέρου (18)]· οὐ γὰρ ἰσημερινὸς πρὸς ὀρθὰς τέμνει τὸν ζωδιακόν. Τὸ μὲν οὖν μαθηματικὸν, ὡς συντόμως εἰπεῖν, περὶ τοῦ σχήματος τῆς ψυχῆς τοιοῦτόν ἐστι.

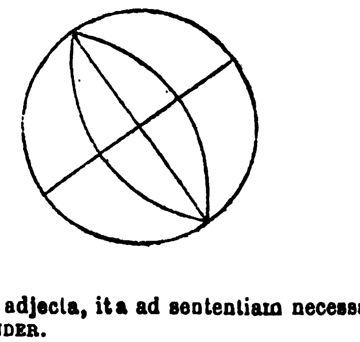
Πρὸς δὲ τὴν ψυχικὴν οὐσίαν τὸν λόγον ἐπανάγοντές

III.

Cæteræ ex Timæo Platonico doctrinæ enarratio.

1. Insatiabili fontis Platonici desiderio teneris. Nam utetiamnunc scaturiginum copia affluis abundasque illius sapientia, sic denuo eam combibere cupis. Quæris enim, hæc quoque quidnam sint? De rerum Opifice; « Hanc igitur omnem — inquit Plato — conjunctionem diffidit, mediæ accommodans mediam in speciem Græcæ litteræ X e regione commissuræ : eoque motu, cujus orbis semper in eodem erat eodemque modo ciebatur, undique est eas circumplexus : et circulum alterum exteriorem, interiorem alterum fecit. Exteriorem quidem orbem dixit esse ejusdem naturæ, alterius autem interiorem, illiusque latus in dexteram partem detorsit, hanc (alteram) a media linea ad lævam. Principatum dedit ejusdem æqualisque circumvectioni. Solam illam enim indivisam reliquit. Interiorem autem cum sexies in septem orbes duplo et triplo quoque intervallo dispares divisisset (nam tria sunt utrinque interva!la), contrariis inter se cursibus moveri orbes jussit, celeriusque tres, ratione autem (ac numero) se moventes.» Hæc quidem verba sunt Platonis

2. Jam vero enarratio (hæc est) : Curvantor igitur rectæ (lineæ) ita, ut extremis partibus rursus connectantur, fiantque duo orbes, (quorum) unus interior (est), alter exterior, ex obliquo inter se collocati. Itaque hic ejusdem orbis nominatur, alterius ille. Ejusdemque qui vocatur, juxta circulum æquinoctialem est, juxta zodiacum [is, qui alterius appellatur]. Neque enim æquinoctialis circulus zodiacum rectis angulis secat. Ut breviter igitur rem persequar, hæc fere sunt, quæ a Mathematicis de forma animæ dici possunt. Ad animæ autem essen-

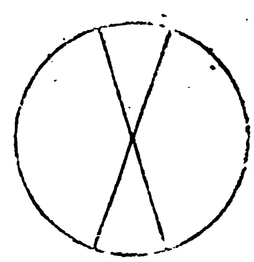
(18) ['Ο θατέρος]. Hæc verba, a nobis adjecta, ita ad sententiam necessaria sunt, ut excidisse non sine probabili causa existimari possint. LINDER.

tiam si orationem revocamus, sic sentimus, animam revera omnem disciplinarum scientiam anticipare, (ut) in geometria integritatem (id quod in quantitate aliqua versatur), figuram, lineam ; in arithmetica (disciplina) multitudinem, essentiales unitates: in harmonica numerorum rationes : in sphærica duplices motus.

3, Animæ igitur in longitudinem sectio processum indicat desuper a rerum opifice manantem, unde post unam duæ animæ exoriuntur, quarum utraque easdem habet rationes, inter seque et conjunguntur et distinguuntur et centris cohærent. Hoc enim significat illud « mediæque accomodans mediam. » Quas cum in circulum rotundavit, intelligendi vi donatas, eo cursu, qui semper in eodem est, eodemque modo circumagitur, circumplexus est, quando participes eas fecit divinæ mentis (rationis), transtulitque animarum dualitatem ad intellectualem dualitatem essentia iis præstantem, nimirum quia, siquidem duplex animalis vita sit, una in cogitatione posita, altera in opinatione, duæ rectæ (lineæ) proveniunt et in orbes curvantur : mediæ autem accommodans mediam ita, opinor (dicitur), si ad ea, quæ per se media sunt, facta est animæ conjunctio. Postremum enim ejus, quod in cogitatione positum est (= mentis intelligentiæque), et summum ejus, quod opinione comprehenditur (opinati et sensibilis), in media animæ compositione semper est. Quæ vero ex commissura orta est forma, χί dico, ei multam cum anima affinitatem esse dicit Porphyrius ille. Fuit enim, inquit, apud Ægyptios ejusmodi forma, animæ mundanæ notam gerens, orbi circumdata : rectisque (lineis) biformis animæ potentia significabatur, orbe autem uniformis vita atque intellectualis conversio orbiculatim flexilis : motus vero, qui in eodem semper eodemque modo

A φαμεν, ὡς πάσας τὰς ἐπιστήμας οὐσιωδως ἡ ψυχὴ προείληφε · τὴν γεωμετρίαν κατὰ τὴν ὁλότητα, κατὰ τὸ σχῆμα, κατὰ τὰς γραμμάς · τὴν ἀριθμητικὴν κατὰ τὸ πλῆθος, κατὰ τὰς οὐσιώδεις ἐν αὐτῇ μονάδας · τὴν ἁρμονικὴν κατὰ τοὺς λόγους τῶν ἀριθμῶν · τὴν δὲ σφαιρικὴν κατὰ τὰς διττὰς περιφοράς.

γ. Ἡ τοίνυν κατὰ μῆκος διαίρεσις τῆς ψυχῆς τὴν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ καθήκουσαν ἐμφαίνει πάροδον, ἀφ' οὗ ἀπογεννῶνται ψυχαὶ δύο μετὰ τὴν μίαν, ὧν ἑκατέρα τοὺς αὐτοὺς ἔχει λόγους, καὶ συνάπτονται ἀλλήλαις, καὶ διῄρηνται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἥνωνται τοῖς ἑαυτῶν κέντροις. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ « μέσην πρὸς μέσην. » Καὶ κατέκαμψεν αὐτὰς ὁ δημιουργὸς εἰς κύκλον, καὶ τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν τῷ B αὐτῷ κινήσει περιέλαβεν αὐτὰς νοερὰς ποιήσας, καὶ νοῦ μεταδοὺς αὐταῖς θείου καὶ ἐνθεὶς τὴν δυάδα τῶν ψυχῶν εἰς δυάδα νοερὰν κατ' οὐσίαν αὐτῶν ὑπερέχουσαν · ἢ ὅτι διττῆς οὔσης τῆς ψυχικῆς ζωῆς, τῆς μὲν διανοητικῆς, τῆς δὲ δοξαστικῆς, δύο εὐθεῖαι προέρχονται, καὶ εἰς δόο κατακάμπτονται κύκλους · τὸ δὲ μέσην πρὸς μέσην τάχα ὅτι κατὰ τὰ κυρίως μέσα γέγονεν ἡ συναφὴ τῆς ψυχῆς, Ἔστι γὰρ τὸ ἔσχατον τοῦ διανοητικοῦ καὶ τὸ ἀκρόρατον τοῦ δοξαστικοῦ μετὰ πάσης τῆς ψυχικῆς συστάσεως. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐκ τῆς προσβολῆς γενόμενον σχῆμα, φημὶ δὴ τὸ χῖ, ὡς ὅγε Πορφύριος ἱστορεῖ, πολλὴν οἰκειότητα ἔχει πρὸς τὴν ψυχήν · ἐτυγχανε γὰρ, φησὶ, παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις τοιοῦτος χαρακτὴρ, σύμλολον φέρων τῆς κοσμικῆς ψυχῆς, κύκλον περιβεβλημένος · ἐσημαίνετο μὲν γὰρ διὰ μὲν τῶν εὐθειῶν ἡ δυοειδὴς δύνα- C μις τῆς ψυχῆς, διὰ δὲ τοῦ κύκλου ἡ μονοειδὴς ζωὴ καὶ ἡ κατὰ κύκλον νοερὰ ἐπιστροφή · ἡ δὲ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν ταὐτῷ περιαγομένη κίνησις ἡ νοερά ἐστι περιφόρά · αὕτη γὰρ περιέχει τὴν ψυχήν · καὶ ἡ μὲν μονοειδής ἐστιν, ἡ δὲ δυοειδής.

cietur, intellectualis illa circumvectio est, quæ quidem animam complectitur. Atera autem uniformis est, altera biformis. Ex orbibus autem exterior ad mentem intelligentiamque pertinet, ad opinationem autem interior. Nominandi vocem autem noli putare meram nominis impositionem, sed potentiarum (largitionem et) communicationem, Menti enim (intelligentiæque) idem repræsentandi facultatem Opifex rerum distribuit, opinato ac sensibili Alterum. Accedit, quod ea, quæ meliora sunt et diviniora, melioribus potentiis donavit : eam (circumvectionem), quæ Ejusdem vocatur, in dextram partem flexione, in sinistram flexione Alterius : hanc laterali (motu), illam centrali.

D Καὶ ὁ μὲν ἔξω τῶν κύκλων ὁ διανοητικός ἐστιν · ὁ δὲ ἐντὸς ὁ δοξαστικός. Τὸ δὲ ἐπιφημίσαι φάναι μὴ θέσιν ὀνόματος ψιλὴν ὑπολάβῃς, ἀλλὰ μετάδοσιν δυνάμεων. Τῷ μὲν γὰρ διανοητικῷ τὸ ταυτοποιόν · τῷ δὲ δοξαστικῷ τὸ ἑτεροποιὸν ἀπένειμε. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ μὲν κρείττω καὶ θειότερα ταῖς κρείττοσιν ἀπονέμει δυνάμεσιν ὁ Δημιουργὸς, τῇ μὲν ταύτῃ τὸ ἐπὶ δεξιὰ, τῷ δὲ θατέρῳ τὰ ἐπ' ἀριστερὰ καὶ τὸ μὲν πλευρικὸν, τῇ δὲ τὸ διαμετρικόν.

4. Similiter in rerum universitate circumvectio inerrans omnibus in causa est cur eodem modo

δ'. Ὁποῖον καὶ ἐν τῷ παντὶ ἡ μὲν ἀπλανὴς τοῦ ὡσαύτως εἶναι πᾶσιν αἰτία, αἱ δὲ πλανώμεναι τοῦ ἄλλοτε

ἄλλως. Τὸ δὲ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν ἀπὸ ψυχῆς· ἰδιότητές εἰσιν οὐσιώδεις καὶ εἰκόνες ταύτης· τὸ μὲν ἀπλανὲς ἐπὶ δεξιὰ, τὸ δὲ πλανώμενον ἐπ' ἀριστερὰ ἢ μᾶλλον τὸ μὲν νοῦ, τὸ δὲ ψυχῆς εἰκών. Ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς ψυχῆς τὸ μὲν δεξιόν ἐστι, τὸ πρὸς τὰ νοητὰ ἐστραμμένον· τὸ δὲ ἀριστερὸν, τὸ πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν αἰσθητῶν. Περιάγει δὲ ὥσπερ ἐν κόσμῳ τὴν μὲν ἀπλανῆ κατὰ πλευρὰν, τὴν δὲ πλανωμένην κατὰ διάμετρον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τὸν μὲν ταὐτοῦ κύκλον κατὰ πλευρὰν, τὸν δὲ θατέρου κατὰ διάμετρον. Ἰδιώματα δὲ τοῦ μὲν διαμέτρου τὸ πεπλαγισμένον, τὸ ἄλογον, τὸ περιεχόμενον, τὸ διαιρετικὸν τῶν γωνιῶν· τῆς δὲ πλευρᾶς τὸ ἀπλαγίαστον, τὸ ῥητὸν, τὸ περιεκτικὸν, τὸ συνεκτικόν. Εἰκότως ἄρα ὁ μὲν λέγεται περιάγεσθαι κατὰ πλευρὰν ὁ κρείττων τῆς ψυχῆς *..., ὁ δὲ κατὰ διάμετρον, ὡς προόδῳ χαίρων B καὶ πολλαπλασιασμοῖς. Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς περικοπῆς ἐπὶ μὲν τῶν κατ' οὐρανὸν φερομένων κύκλων εὐδιάγνωστα καὶ ἐκκείμενα, ἐπὶ δὲ τῶν ψυχικῶν βαθείας δεῖται φρενός· ἔχει γὰρ ἡ ψυχὴ καὶ τὴν μονοειδῆ δύναμιν καὶ τὴν πολυειδῆ, καὶ ὁ ταύτης κύκλος περιέχει τὰς πάντων αἰτίας, ἀλλ' ἄσχιστός ἐστι, διότι πᾶν τὸ πλῆθος τῷ δεσμῷ κρατεῖται τῆς ταυτότητος. Εἰ δὲ μὴ πάντας τοὺς λόγους μία παραλαμβάνειν ἐπιστολὴ δύναται καὶ ταῦτα βραχεῖα καὶ ἐπιτετμημένη, θαυμάζειν οὐ χρή· οὔτε γὰρ κυάθῳ χωρηθείη ἄν ποτε τὸ ἀτλαντικὸν πέλαγος, οὔτε μέτρῳ ἐπιστολῆς τὰ κρύφια τῆς ἀπλέτου Πλατωνικῆς διανοίας. Ἀγαπᾷν οὖν χρὴ, εἰ καί τι τῶν παρ' αὐτῷ ἀδύτων κατοπτεῦσαι δεδυνήμεθα.

A sint, (cæteræ) errantes, cur aliter alias. Dextrum et sinistrum ex anima (oriuntur): (quæ) essentiales ejus proprietates sunt et imagines: id, quod inerrans est, dextrorsum, quod autem errans est sinistrorsum (vertens), vel potius hoc mentis, illud animæ imago est. Ex ipsa autem anima (ortum) est dextrum, quod quidem ad intelligibilia vertitur, sinistrum autem ad curam sensibilium. Sicut in mundo inerrantem (circumvectionem) in latus circumagit, errantem autem ad mediam lineam direxit, sic in anima etiam. Ejusdem orbem in latus, ad mediam lineam autem Alterius. Mediæ lineæ autem (est) proprium id, quod obliquatum est, quod est irrationale, quod circumdatur, quod angulos dividit, lateris autem id, quod non obliquatum est, quod est rationale, quod comprehendendi, quod continendi vim habet. Hic melior igitur animæ [orbis] in latus, ut par est, flecti dicitur, ille vero secundum rectam lineam, ut qui processu et multiplicationibus gaudeat. Cætera de sectione orbium in cœlo vertentium facilia ad dignoscendum sunt et (quasi) in medio posita: in iis autem (orbibus), qui ad animam pertinent, alta quadam mente opus est; inest enim in anima tum uniformis potentia tum multiformis, hujusque orbis omnium causas complectitur, sed scindi nequit. Quare omnis multitudo vinculo ejusdem (sive indentitatis, ut hac voce utar) continetur. Non mirum autem, si una epistola causas ac rationes omnes complecti non potest neque enim unquam cyathus maria Atlantica, neque ingentes illas reconditæ doctrinæ Platonicæ copias epistolæ modus capiat. Quare acquiescere (in hac re) oportet, si aliquid ejus sacrarium introspicere licuerit.

Δ'

Ἐξήγησις τοῦ αὐτοῦ τελευτέρα τοῦ λείμματος.

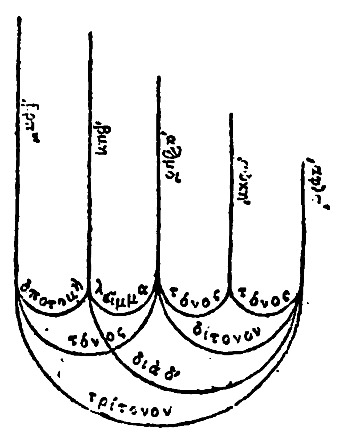
α'. Τί ποτέ ἐστι λεῖμμα, ἠρώτηκας καὶ πῶς ἔλαττον τοῦ ἡμιτονίου ἐστίν. Εἰλήφθω οὖν σοι ἀριθμὸς ὁ ,αφλς'· ἐπόγδοος μὲν αὐτοῦ γίνεται ὁ ,αψκη'· τούτου δέ ἐστιν ἐπόγδοος ὁ ,αλμδ', ὅς δῆλον ὅτι πρὸς τὸν ,αφλς' λόγον ἕξει διτονίου. Ἔστι δὲ καὶ ὁ ἐπίτριτος

C

IV.

Ejusdem ulterior limmatis enarratio.

1. Limma quid sit quantoque sit minus quam semitonium, interrogasti. Sumitor igitur numerus 1536: sesquioctavus ejus fit 1728: hujus autem sesquioctavus 1944, quem ad 1536 duorum simul tonorum rationem habere constat. Ac sesquitertius

τοῦ τῶν ,αφλς' ὁ τῶν ,βμη'. Τὸ ἄρα λεῖμμα ἐν λόγῳ ἐστὶ τῶν ,βμη' πρὸς τὰ ,αλμδ'. Ἀλλ' ἐὰν καὶ τοῦ τῶν ,αλμδ' τὸν ἐπόγδοον λάβωμεν, ἕξομεν ἀριθμὸν τὸν τῶν ,βρπζ'· καί ἐστι μείζων ὁ λόγος ὁ τῶν ,βρπζ' πρὸς τὰ ,βμη' τοῦ τῶν ,βμη' πρὸς τὰ ,αλμδ'. Τὰ μὲν γὰρ

D numeri 1536 numerus 2048 est. Limma igitur in ea est ratione, quam ad 1944 habent 2048. Quod si numeri quoque 1944 sesquioctavum sumpserimus, numerum 2587 habebimus. Ac major ratio et numeri 2587 ad 2048 unam numeri 2048 ad 1944.

Numerus enim 2082 plus quinta et decima parte sui, minus autem quarta et decima numerum 2048 præstat. Numerus autem 2048 plus undevicesima sui parte minus autem octava et decima 1944 superat. Profecto minor tertii toni particula in diatono intra intervallum quaternarium (diatessaron) cohibetur, ita ut modum limmatis semitonio minorem (esse) concludi possit, quaternarium autem intervallum diatessaron) totum duobus semis tonis minus esse. Et vero numeri 2048 ad 1944 ratio eadem est ac numeri 256 ad 243. Neque vero in æquales rationes duas dividi potest aut sesquioctavus (numerus) aut alius quis superparticularis: quam proxime autem æquales sesqui 18 numerus et sesqui 17 sesquioctavam rationem faciunt. Proindre semitonium fit ex media quadam inter illos ratione, ita ut major(ratio sit) numeri [sesqui] 17 minor sesquisexti decimi. Numeri autem 243 plus quam septima decima particula 13 est minus autem quam undecima, ut si copulentur inter se 243 et 13, proxime in ea ratione, quam ad 256 habet 243, semitonium consistat. Demonstrata est autem limmatis ratio, quam habent 256 ad 243, et a semitanio limma ea ratione differt, quæ numeri 253 ad 256 est, sesquioctava (viscesima) et centesima.

2. Habes igitur, quid valeat limma, quantoque sit minus quam semitonium, et quantum distet ab ipso semitonio, et (cognitum habes) in æquales rationes duas dividi non posse neque sesquiotavam rationem neque aliam ullam superparticularem. Quod vero missis litteris mihi objecisti, quod prætermiserimus nonnulla, quæ ad Psychogoniam Platonicam explicandam adjuvarent, ea tibi veluti debita jam solvam. Quod Plato enim distantia dupli et tripli intervalli unaquaque, quia tres utrinque sint distantiæ, scissionem septem illorum orbium factam esse dicit, sane est illud, si ad verba spectamus, (ad explicandum) subdifficile; attamen significat. distantia unaquaque duplorum triplorumque intervallorum, quæ quidem terna sint (in quatuor enim terminis distantiæ tres) factam esse scissionem, quod idem est ac (si) secundum longitudinem (facta ea esse dicatur), ut in unoquoque septem illorum orbium omnes distantiæ et orbes omnes insint: numero enim dupli triplique intervalli distantiarum, quæ quidem sex sunt, sexies orbes scidit. Quibus animo præceptis animam rerum universitatis, rationes habentem, ante has (rationes) et universas mundi partes, inerrantem dico et errantem, omnium in mundo versantium (deorum) essentiam usurpare statuimus: quo ex re orbis ejus quod alterum vocatur, primas causas procreatrices septem orbium in se cohibuit. Quod si non essentiæ quoque proprius quidam factus sit orbis, sicut ejusdem naturæ (identitatis) et diversæ (diversitatis), defendemus, si quis audire cupiat, horum esse oppositionem, essentiam autem universæ animæ communem esse. Illam autem in sex (partes) divisionem animæ (quasi) familiarissimam esse Pythagoreorum est sententia, unitatem

A ,βρπζ' τῶν ,βμη' μείζονι μὲν ὑπερέχει ἢ τῷ πεντεκαιδεκάτῳ αὐτῶν μέρει, ἐλάττονι δὲ ἢ τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ· τὰ δὲ ,βμη' τοῦ ,αλμδ' μείζονι μὲν ὑπέχει [ἢ] τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ αὐτοῦ μέρει, ἐλάττονι δὲ τοῦ ιη'. Τὸ ἔλαττον ἄρα τοῦ τρίτου τόνου τμῆμα ἐντὸς ἀπείληπται τοῦ διὰ τετσάρων πρὸς τῷ διατόνῳ, ὥστε τὸ μὲν τοῦ λείμματος μέγεθος ἔλαττον ἡμιτονίου συνάγεσθαι, τὸ δὲ διὰ τεσσάρων ὅλον ἔλαττον β' καὶ ἥμισυ τόνων. Καί ἐστι τῶν ,βμη' πρὸς τὰ ,αλμδ' λόγος ὁ αὐτὸς τῷ τῶν σνς' πρὸς τὰ σμγ'. Εἰς ἴσους δὲ δύο λόγους οὔθ' ὁ ἐπόγδοος, οὔτε ἄλλος τις διαιρεῖται τῶν ἐπιμορίων. Ἴσοι δὲ ἔγγιστα ποιοῦσι λόγον τὸν ἐπόγδοον, ὅ τε ἐπὶ ιη' καὶ ὁ ἐπὶ ιζ. Ὑπάρχει τοιγαροῦν κατὰ τὸν μεταξύ πως τούτων λόγον τὸ ἡμιτόνιον, τουτέστι τὸν μείζονα μὲν τοῦ ,ζ, ἐλάττονα δὲ τοῦ ἐπιεκκαιδεκάτου. B Ἔστι δὲ καὶ τῶν σμγ' τὰ ιε' μεῖζον μὲν μέρος ἢ ἑπτακαιδέκατον, ἔλαττον δὲ ἢ ια', ὥστε συντεθέντων αὐτῶν τοῦ τε σμγ' καὶ τοῦ ιε' ἐν λόγῳ γίνεσθαι τὸ ἡμιτόνιον ἔγγιστα τῷ τῶν σνη' πρὸς τὰ σμγ'. Ἐδείχθη δὲ καὶ τοῦ λείμματος ὁ λόγος ὁ τῶν σνς' πρὸς τὰ σμγ', καὶ τοῦ λείμματος ἄρα τὸ ἡμιτόνιον διοίσει τῷ τῶν σνη' λόγῳ πρὸς τὰ σνς', ὅς ἐστιν ἐπιεκατοστόγδοος.

β'. Ἔχεις οὖν ἐντεῦθεν τί ποτε τὸ λεῖμμα δύναται καὶ πῶς ἔλαττον ἡμιτονίου ἐστὶ, καὶ τίνι διαφέρει αὐτοῦ τοῦ ἡμιτονίου· καὶ ὅτι εἰς ἴσους δύο λόγους οὔτε ὁ ἐπόγδοος οὔτε ἄλλος τι διαιρεῖται τῶν ἐπιμορίων. Εἰ δέ τι σοι ἐλλελοίπαμεν, ὥσπερ ἐπιστείλας ἡμῖν C ὠνείδισας, πρὸς τὴν ἐξήγησαν τῆς Πλατωνικῆς ψυχογονίας, τοῦτό σοι νῦν ὥσπερ τι χρέος διαλυόμεθα. Τὸ γὰρ κατὰ τὴν διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν εἰρημένον τῷ Πλάτωνι ἑκάστην τῶν διαστάσεων, οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν, γεγονέναι τὴν σχίσιν τῶν ἑπτὰ κύκλων, ἔστι μὲν, ὅσον γε κατὰ τὴν λέξιν, ὑποδύσκολον· σημαίνει δὲ ὅμως, ὅτι κατὰ διάστασιν ἑκάστην (διάστασις †) τῶν διπλασίων καὶ τριπλασίων διαστάσεων, οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν (· ἐν γὰρ τέσσαρσιν ὅροις αἱ διαστάσεις τρεῖς· ἡ σχίσις γέγονεν, ὃ ἐστι τῷ κατὰ μῆκος ταὐτὸν, ἵν' ἑκάστῳ τῶν ἑπτὰ κύκλων ἐνῶσιν αἱ διαστάσεις πᾶσαι καὶ οἱ λόγοι πάντες· κατὰ γὰρ τὸν ἀριθμὸν τῶν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διαστάσεων ἓξ οὐσῶν ἑξαχῶς τοὺς κύκλους ἔτεμε. Τούτων δὲ προειλημμένων, φαμὲν (ὁ δὲ λόγος ἑλληνικὸς †) τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν, D λόγους ἔχουσαν, πάντων εἶναι ἐγκοσμίων ἔχειν πρὸ τούτων καὶ τῶν ὅλων τοῦ κόσμου μερίδων, αὐτῆς λέγω τῆς ἀπλανοῦς καὶ τῆς πλανωμένης ὅθεν ὁ θάτερος κύκλος τῶν ἑπτὰ κύκλων τὰς πρωτουργοὺς αἰτίας ἐν ἑαυτῷ περιείληφεν. Εἰ δὲ μὴ καὶ τῆς οὐσίας ἴδιός τις γέγονε κύκλος, ὡς τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἑτερότητος, διαλύσομεν, εἴ τις ἐρωτῴη, ὅτι τούτων μὲν ἐστιν ἀντίθεσις, ἡ δὲ οὐσία κοινὴ τῆς πάσης ἐστὶ ψυχῆς. Τὴν δὲ εἰς ἓξ διαίρεσιν οἰκειοτάτην εἶναι τῇ ψυχῇ ὁ τῶν Πυθαγορείων λόγος φησὶν, ἀνάλογον ταττόντων σημείῳ μὲν μονάδα, γραμμῇ δὲ δυάδα, τῷ δὲ ἐπιπέδῳ τριάδα, τῷ δὲ σώματι τετράδα, τῷ δὲ πεποιωμένῳ τὴν πεντάδα, τῷ δὲ ἐψυχομένῳ

τὴν ἑξάδα, τῷ δὲ νοερῷ τὴν ἑπτάδα. Τὸ μέντοι λεῖμμα ἄνω μὲν τῆς ἐπιστολῆς μαθηματικῶς ἀπεδείχθη σοι· ἔστι δὲ καὶ ἐν τῷ παντὶ τοιοῦτον.

A puncto consentaneam collocantium, lineæ autem (consentaneum) binarium numerum, ternarium plano, corpori quaternarium, quinarium ei, quod est effectum, ei, quod animatum est, senarium, intellectuali autem septenarium. Limma vero supra in (hac) epistola mathematicorum more tibi demonstratum est. Quod idem in universo tale est.

γ'. Ἀφ' ἑκάστης γὰρ τῶν σφαιρῶν ἀπόῤῥοιαί τινες καθήκουσιν εἰς τὰ ὑπὸ γῆν καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων συμμιγεῖς τινες ὑποστάθμαι, πολὺ μὲν τὸ ταραχῶδες ἔχουσαι καὶ σκοτεινὸν καὶ ἔνυλον, συντελοῦσι δ' ὅμως πρὸς τὴν ὅλην τοῦ κόσμου σύστασιν καὶ ἁρμονίαν. Τούτων δὴ τὴν αἰτίαν ἐν τῇ ὅλῃ ψυχῇ τιθεὶς ὁ Πλάτων, λεῖμμα κέκληκεν αὐτήν, ὃ δὴ τῆς ἐσχάτης φύσεώς ἐστι σημαντικόν. Καὶ ὁ τῶν ψυχῶν δὲ (19) λόγος πρὸς τὰ δαιμόνια ζῶα τὸν τοῦ λείμματος ἐπέχει λόγον, καὶ τὰ ἡρωικὰ δὲ πρὸς τὰ δαιμόνια τὸν ἐπόγδοον ἔχει λόγον διὰ τὸ ἄχραντον τῆς ζωῆς εἶδος, τὰ δὲ πολλῶν ἔχοι ἂν πρὸς ἐκεῖνα τὸν τοῦ λείμματος. Ἔστι δὲ καὶ πρώτη ἀρτιοπέρισσος ἡ ψυχή, B μέση γάρ ἐστι τῶν ἀμερῶν καὶ τῶν μεριστῶν, ὧν τοῖς μὲν τὸ περισσὸν οἰκεῖον, τοῖς δὲ τὸ ἄρτιον. Τὸ δὲ φάναι, ὅτι τὰ ἐπίτριτα πάντα συνεπληροῦτο τῷ τοῦ ἐπογδόου διαστήματι μετὰ τοῦ λείμματος, ἐμφαίνειν, ὅτι τῶν λόγων αἱ ἀποπεραπτώσεις εἰς μερικωτέρας ἀποστάσεις κατέληξαν. Ἑπτὰ δέ εἰσιν ὅροι. Διότι μέσην ἔλαχεν ἡ ψυχὴ τῶν τε ἀμερίστων καὶ τῶν μεριστῶν, καὶ ἐκεῖνα μὲν μιμεῖται διὰ τῆς τριάδος τῶν ὅρων, ταῦτα δὲ προείληφε διὰ τῆς τετράδος, ἐπεὶ καὶ ὅλη δι' ὅλης ἑαυτῆς ἡ ψυχή, ἑβδοματική ἐστιν. Εἰ γὰρ μονὰς ὁ δημιουργικὸς νοῦς, ἡ δὲ ψυχὴ πρώτως ἀπὸ νοῦ πρόεισιν, ἑβδομάδος ἔχει λόγον πρὸς αὐτόν· πατρικὴ γὰρ καὶ ἀμήτωρ ἡ ἑβδομάς. Τῶν δὲ μεσοτήτων τριῶν οὐσῶν ἡ μὲν γεωμετρικὴ τὸ οὐσιῶδές πως συνδεῖ τῶν ψυχῶν, ἡ δὲ ἁρμονικὴ C τὴν ταυτότητα, ἡ δὲ ἀριθμητικὴ τὴν ἑτερότητα· καὶ ἡ μὲν γεωμετρικὴ εὐνομίας εἰκών, ἡ δὲ ἁρμονικὴ δίκης, ἡ δὲ ἀριθμητικὴ εἰρήνης. Ἔχεις οὖν αὐτάρκως παρ' ἡμῶν, ὦ φιλότης, εἰ μή τις ἂν εἴποι καὶ φιλοτίμως καὶ πεθιττῶς τόν, περὶ ὧν ἐζήτησας, λόγον.

3. Ex unoquoque globorum ad ea, quæ subter terram sunt, defluvia quædam delabuntur commistaque quædam cum ipsis elementis sedimenta, quæ etsi multum turbulenti et obscuri et materialis habent, ad universam tamen mundi compositionem et concentum conferunt. Horum sane causam in universa anima positam Plato nominavit limma, quod quidem extremæ naturæ significativum est. Et vero animarum ratio ad dæmonica animalia rationem limmatis præbet, atque heroica ad dæmonica sesquiotavam rationem per puram vitæ speciem habent. Ad illa autem ea, quæ multorum sunt, limmatis habent rationem. Prima quoque pariter impar anima est, medium enim inter dividua et individua tenet locum, quorum quidem his familiarius est par, illis impar. Quod vero sequitertia (intervalla) omnia sesquioctavæ (rationis) intervallo et limmate expleta esse dicuntur, (inde) apparet, rationum ad finem perductiones in divisiores distantias desinere. Atqui septem sunt termini. Anima quia medium obtinuit inter invidua et dividua, quorum illa ternione terminorum imitatur, hæc quaternione anticipavit, quoniam tota est per se totam, septemplex est. Nam si unitas est opifex (rerum) mens, anima autem initio a mente proficiscitur, ad eam septenarii numeri rationem habet: septenarius enim numerus et procreandi potens est neque matre utitur. Medietates autem cum sint tres, geometrica (medietas) essentialem (partem) animarum copulat (et connectit), harmonica autem eamdem naturam (identitatem), diversam (diversitatem) autem arithmetica: geometrica (medietas) æquitatis imago (est), justitiæ harmonica, arithmetica pacis. Abunde satis ergo, o charum caput, ac pene dixerim large et copiose, ex nobis (cognitam) eorum, de quibus quæsisti, explicationem habes.

(19) Καὶ ὁ τῶν ψυχῶν δὲ..... Hac de re fusius Procl. in Tim. 342 sq. Psellus, auctorem Proclum secutus, omnem animarum multitudinem in tres partes divisit, ex quibus prima est divinarum (θεῖαι ψυχαί), altera dæmonicarum (δαιμόνιαι), tertia humanarum (μερικαί, ἀνθρωπεῖαι. Psell. Psych. I, § 4). Cæterum cfr. Zeller. Gesch. der Philos. der Griech. III, 936-940. Linder.

INDEX

Vocum quæ a Psello usurpatæ in nullis adhuc Lexicis reperiuntur.
Quæ hoc signo (†) notatæ sunt, earum significatio, quæ est in hoc opere Pselliano, apud nullum Lexicographum annotata est.

MICHAELIS PSELLI
EXPOSITIO
IN ORACULA CHALDAICA.

(*Oracula Sibyllina* ed. Gallæi, ad calcem.)

—

ΜΑΓΙΚΑ ΛΟΓΙΑ

ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΖΟΡΟΑΣΤΡΟΥ ΜΑΓΩΝ (1).

—

ORACULA MAGICA

QUÆ A ZOROASTRE PRODIERE.

—

Δίζεο σὺ ψυχῆς ὀχετὸν, ὅθεν (2), ἢ νίνι τάξει,
Σώματι (3) θητεύσας ἐπὶ τάξιν ἀφ' ἧς ἐῤῥύης,
A Αὖθις ἀναστήσεις, ἱερῷ λόγῳ ἔργον ἑνώσας.
Μηδὲ (4) κάτω νεύσῃς· κρημνὸς κατὰ γῆς ὑπόκειται,

Exquire animæ viam, unde aut qua ratione, ubi corpori inservieris, eadem rursus in locum a quo fluxisti extolles sacro sermoni opus adjungens.

Neque deorsum vergas: præcipitium in terra

JOANNIS OPSOPOEI NOTÆ.

(1) Cicero lib. I De divinatione, scribit, neminem Persarum regem esse potuisse, qui non ante magorum disciplinam scientiamque percepisset: tanto in honore et admiratione habebantur præcepta magica. Quid autem veterum magia et qui magi fuerint, e Platone, Xenophonte, Strabone, Plutarcho, Luciano, Cicerone et aliis infinitis, cuique repetere licet. Ut breviter dicam, theologiam simul cum physiologia tractabant apud Persas, Sacas, et Medos, quemadmodum Brachmanes et Gymnosophistæ apud Indos, Chaldæi apud Assyrios. Ἱερογραμματεῖς apud Ægyptios, Levitæ apud Judæos, Eteobutadæ apud Athenienses, Etrusci apud Romanos. B Druides apud Gallos et Germanos. Ne quis igitur hic artis portentosæ et præstigiatoriæ præcepta tradi putet. Dogmata sunt de pietate et cultu divino secretiora sive Magorum, sive Ægyptiorum, sive Chaldæorum, a fide orthodoxa non admodum aliena, uti Psellus docet, et ante hunc Synesius episcopus Cyrenensis (a). E cujus libro Περὶ ἐνυπνίων patet vix reliquias e sacris illis oraculis ad nos pervenisse, easdemque adeo mutilas et confusas, ut centonem merito dicere possis e veterum scriptum consutum. Quæ enim ille carmina refert, partim multum dissimilia sunt, partim in hisce non reperiuntur. Ea, ne quid jure desiderare posses, lector, breviter indicanda censui.

In his nostris non exstant quæ libello citato leguntur: Εἰ δέ τις μέγα μὲν οἴεται τὴν ἀγωγὴν, φαντασίᾳ δὲ ἀπιστεῖ, μή τοι καὶ κατ' αὐτήν ποτε πορισθῆναι τὴν εὐδαίμονα συναφὴν, ἀκουσάτω τῶν ἱερῶν λογίων ἃ λέγει περὶ διαφόρων ὁδῶν. C Μετὰ δὲ τὸν ὅλον κατάλογον τῶν οἴκοθεν εἰς ἀναγωγὴν ἀφορμῶν, καθ' ὅν ἔξεστι τὸ ἔνδοθεν σπέρμα αὐξῆσαι.
Τοῖς δὲ (φησὶ) διδακτὸν ἔδωκε φάους γνώρισμα λαβέσθαι.
Τοὺς δὲ καὶ ὑπνώοντας ἑῆς ἐνεκάρπισεν ἀλκῆς.

Ὁρᾷς· ἀντιδιέστειλεν εὐμοιρίαν μαθήσεων· Ὁ μὲν ὕπαρ φησὶν, ὁ δὲ ὄναρ διδάσκεται. Ἀλλ' ὕπαρ μὲν ἄνθρωπος

(2) Ὅθεν. Huc respiciunt Synesii verba, eadem pagina, ἐς τοσοῦτον πεπλανημένον, ὡς μὴ ὅθεν ἦλθεν εἰδέναι, « tantopere aberrantem, ut unde venerit ignoret. »

(3) Σώματι, etc. Hinc desumpsit Synesius quæ elegantissime scripsit ibidem pag. 109: Ὅτι μὲν ἐξελθούσαις ψυχαῖς γένοιτο πόμα ληθαῖον, ἄλλος εἰπάτω. Εἰσελθούσῃ δὲ εἰς τὸν βίον ψυχῇ ληθαῖον ὀρέγεται πόμα, τὸ τῇδε ἡδὺ καὶ μειλίχιον. Θῆσσα γὰρ κατιοῦσα τὸν πρῶτον βίον ἐθελοντὶς, ἀντὶ τοῦ θητεῦσαι δουλεύει. Id est, « Alius dicat quod sit lethæum sive oblivionis poculum illud animabus exeuntibus dari solitum. Animæ certe in hanc vitam ingressæ exhibitum oblivionis poculum nihil aliud est, nisi vitæ hujus dulcedo et voluptas. Cum enim mercenaria sponte ad hanc vitam descendat, loco operæ mercede locandæ jugum serviliter subit. »

(4) Μηδὲ, etc. Synesii versus nostris multum sunt dissimiles. Sic enim habet ille pag. 108:

Μηδὲ κάτω νεύσῃς εἰς τὸν μελαναυγέα κόσμον.
Ὧ βυθὸς αἰὲν ἄπιστος ὑπέστρωταί τε καὶ ᾅδης
Ἀμφικνεφὴς, ῥυπόων, εἰδωλοχαρὴς, ἀνόητος.

Id est,

Ne deorsum nutes ad mundum atrum et tenebris plenum
Cui gurges profundus semper infidus substratus est et orcus
Undique caliginosus, sordidus, spectris gaudens, amens.

Vide integrum locum Synesii. Conferet enim ad intelligentiam sequentium et præcedentium.

(a) *Patrologiæ* tom. LXVI.

Ἑπταπόρου σύρων κατὰ βαθμίδος, ἣν ὕπο, δεινῆς
Ἀνάγκης θρόνος ἐστί.
Σὸν γὰρ (5) ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσιν.
Μὴ σὺ (6) γ' αὔξανε τὴν εἱμαρμένην·
Οὐ γὰρ ἀπὸ πατρικῆς ἀρχῆς ἀτελές τι τροχάζει.
Ἀλλ' οὐκ εἰσδέχεται κείνης τὸ θέλειν πατρικὸς νοῦς,
Μέχρις ἂν ἐξέλθῃ λήθης, καὶ ῥῆμα λαλήσῃ,
Μνήμην (7) ἐνθεμένη πατρικοῦ συνθήματος ἁγνοῦ,
Χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φάος, καὶ πρὸς πατρὸς [αὐγάς,
Ἔνθεν ἐπέμφθη σοι ψυχὴ πολὺν ἑσσαμένη νοῦν.

subjacet, trahens te de limine habente septem meatus, subter quod horrendi fati sedes est.

Tuum enim vas bestiæ terræ incolent.

Tu porro noli fato dare incrementum: neque enim a præfectura summi Dei imperfectum quid procedit.

At vero animus paternus voluntatem illius animæ non admittit, donec exierit ab oblivione, et verbum dixerit, memoria tenens sanctum paternum symbolum.

Properandum tibi est ad lumen et splendorem Patris, unde missa est anima, multam complexa mentem.

A Αὐτοὺς δὲ (8) χθὼν κατοδύρεται ἐς τέκνα μέχρις.
Ψυχῆς ἐξωστῆρες ἀνάπνοοι εὔλυτοί εἰσιν.
Λαιῆς ἐν λαγόσιν κοίτης, ἀρετῆς πέλε πηγή,
Ἔνδον ὅλη μίμνουσα, τὸ παρθένον (9) οὐ προϊεῖσα.
Ψυχὴ (10) ἡ μερόπων θεὸν ἄγξει πως ἐς ἑαυτήν,
Οὐδὲν θνητὸν ἔχουσα, ὅλη θεόθεν μεμέθυσται·
Ἁρμονίαν αὐχεῖ γάρ, ὑφ' ᾗ πέλε σῶμα βρότειον.
Ὅττι ψυχὴ (11) πῦρ δυνάμει πατρὸς οὖσα φαεινόν,
Ἀθάνατός τε (12) μένει, καὶ ζωῆς δεσπότις ἐστί,
Καὶ ἴσχει (13) κόσμου πολλὰ πληρώματα κόλπων.
Ζήτησον παράδεισον.

Ipsos terra deflet usque ad filios.

Expulsores animæ, respirare facientes, sunt solubiles.

Sinistris in ilibus cubilis, vis virtutis intus est,
B intus tota manens, virginitatem non projiciens.

Anima hominum Deum vehementer ad seipsam conjunget, nihil mortale habens, tota divinitus inebriata est: harmoniam enim jactat, in qua est humanum corpus.

Quoniam anima ignis est lucidus potestate Patris, manet immortalis, et vitæ est domina: et quoniam

JOANNIS OPSOPOEI NOTÆ.

ἄνθρωπός ἐστιν ὁ διδάσκων, τὸν ὑπνώοντα δὲ θεὸς ἧς ἐνεκάρπισεν ἀλκῆς, ὥστ' αὐτὸν εἶναι τὸ μανθάνειν τε καὶ τυγχάνειν· τὸ γὰρ ἐγκαρπίσαι καὶ πλέον ἐστὶ τοῦ διδάξαι. Id est, « Si quis vero magni momenti esse arbitretur evectionem ad superiora, imaginationi autem fidem non habeat, dubitans num per ipsius consortium beatam illam conjunctionem assequi liceat, is audiat sacra oracula quæ de diversis viis proferunt. Equidem post totam enumerationem domesticorum subsidiorum ad subliC miorem meditationem, per quam facultas datur semen interius amplificandi. His quidem (inquiunt) luminis cognitionem doctrina acquisitam dedit, alios vero etiam dormientes seminum virtutis suæ participes fecit. Vides ut ex adverso distinxerunt disciplinarum felicitatem. Hic quidem inter vigilandum (aiunt), ille vero inter dormiendum eruditur. Atqui vigilantem homo est qui docet.: dormienti vero Deus suæ virtutis semina infundit, ita ut idem sit discere et consequi. Nam semina indere et quasi implantare plus est quam docere. » Unde manifestum est id quod Nicephorus ad hunc locum annotat, Synesium oracula multa silentio transiisse, nec integra recitasse.

(5) Σὸν γάρ, etc. Mastlius Ficinus lib. XVII De animorum immortalitate, cap. ult. Zoroastri, ut et sequentia plurima, ascribit et ita interpretatur: « Tuum vas bestiæ terræ habitant. »

(7) Μὴ σύ, etc. Idem Marsilius lib. XIII, non D longe ab initio. « Ne tu augeas fatum, inquit; quasi in tuo arbitrio sit cedere fato atque non cedere. »

(7) Μνήμην, etc. Hunc versum et sequentem refert Ficinus lib. X de immortalitate animorum, cap. VIII, cum hac interpretatione: « Ascendendum tibi est ad lumen ipsum et Patris radios, unde infusa est tibi anima multo mentis lumine circumfusa. »

(8) Αὐτοὺς δέ, etc. Vetus codex regiæ bibliothecæ habet ἃ ἃ τοὺς δέ· similiter accentu tantum mutato, eruditione præstantis viri Sanctandreani exemplar ἅ ἅ τοὺς δὲ χθὼν etc., utrumque σχετλιαστικῶς *ah ah*, vel *heu heu*.

(9) Παρθένον. Reginæ exemplar refert τὸ παρθένιον προϊοῦσα, contra metri regulam, quanquam id non ubique in hoc fragmento observatum sit.

(10) Ψυχή. Tres hos versus paucis explicat Marsilius lib. XIII, cap. 4, ita scribens: « Qui phantasiam vult silere, ac etiam supremi Numinis desiderio flagrans, consuetis rationis naturalis discursibus non confidit, sola vivit mente, evadit angelus, et toto capit pectore Deum. Hæc significat Zoroaster: Anima hominum Deum quodammodo contrahit in seipsam, quando nihil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur. Tunc quoque exsultat in corporis harmoniam. »

(11) Ὅττι ψυχή. Idem libro et capite dictis versus aliquot e sequentibus huc translatos ordinat:

Ὅττι ψυχὴ πῦρ δυνάμει Πατρὸς οὖσα φαεινόν,
Ἡγείσθω ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, ὄμματα δ' ἄρ- [δην
Πάντ' ἐκπέτασον ἄνω.
Μηδὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον κρημνῷ καταλείψῃς.

Id est, illo interprete: « Quoniam anima per potentiam Patris fit ignis splendidus, dominetur in te immortalis profunditas animæ, et oculos omnes una tolle in altum. Tunc neque etiam materiale ipsum corpus præcipitio derelinques. » Ignem appellat lucem ipsam, qua exuberat Deus per se, et anima per vim Patris conversa in Patrem abundat. Et quia Deus est ipsa unitas super mentem et centrum essentiarum super essentiam, ideoque non unitur illi per mentem proprie, sed per unitatem animæ, quæ est mentis caput, centrumque totius animæ, idcirco dicit Zoroaster: Ducat te animæ profunditas immortalis, id est unitas ipsa, quam impressit quondam Deus animæ tanquam unitatis divinæ characterem, a qua et ad quam omnes aliæ vires animæ, quasi a centro et ad centrum omnes circuli lineæ pendent. »

(12) Ἀθάνατός τε. Marsilius lib. V, De animorum immortalitate, cap. XIV: « Immortalis manet, ac vitæ domina est; q. d. ideo immortalis manet, quia habet vitam pedisequam, sicuti sol lucem, crinita comam. » Vide locum. Docet enim illic fuse, animam abire, adveniente morte, non perdi.

(13) Καὶ ἴσχει, etc. Idem lib. IV, cap. ultimo: « Profecto animam ipsam esse quodammodo omnia, de qua Zoroaster ait: Mundanorum sinuum multas plenitudines comprehendit. »

Μη πνεῦμα (14) μολύνῃς, μηδὲ βαθύνῃς τὸ ἐπίπεδον.
Ἔστι καὶ εἰδώλῳ (15) μερὶς εἰς τόπον ἀμφιφάοντα.
Μηδὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον κρημνῷ καταλείψῃς.
Μὴ ἐξάξῃς (16), ἵνα μὴ ἐξιοῦσα ἔχῃ τι.
Ἐκτείνας (17) πύρινον νοῦν
Ἔργον ἐπ' εὐσεβίης, ῥευστὸν καὶ σῶμα σαώσεις.
Ἐκ δ' ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσ', οὔποτ' ἀληθὲς
Σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ χθόνιοι κύνες δεικνύντες.
Ἡ φύσις πείθει εἶναι τοὺς δαίμονας ἁγνούς,
Καὶ τὰ κακῆς ὕλης βλαστήματα χρηστὰ καὶ ἐσθλά.
Αἱ ποιναὶ (18) μερόπων ἄγκτειραι.

A Ἡγείσθω (19) ψυχῆς βάθος ἄμβροτον· ὄμματα δ' [ἄρδην
Πάντ' ἐκπέτασον ἄνω·
Ὦ τολμηροτάτης (20) φύσεως ἄνθρωπε τέχνασμα.
Πολλάκις ἢν λέξῃς μοι, ἀθρήσεις (21) πάντη λεκτόν.
Οὔτε γὰρ οὐράνιος κυδρὸς τότε φαίνεται ὄγκος·
Ἀστέρες οὐ λάμπουσι, τὸ μήνης φῶς κεκάλυπται,
Χθὼν οὐχ ἕστηκε, βλέπεται δὲ τὰ πάντα κεραυνοί.
Μὴ φύσεως καλέσῃς αὔτοπτον ἄγαλμα.
Πάντοθεν (22) ἀπλάστῳ ψυχῇ, πυρὸς ἡνία τεῖνον.
Ἡνίκα μὲν βλέψῃς μορφῆς ἄτερ εὐΐερον πῦρ

habet multas consummationes sinuum mundi, quærito paradisum.

Ne spiritum conspurces, neve illum planum et æquabilem in profundum deprimas.

Est et simulacro animæ pars in loco undique fulgenti et perspicuo.

Neque materiæ crassamentum, in præcipitio deferas.

Ne educas animam, ne exiens e corpore habeat aliquid periculi.

Si extenderis igneam mentem ad opus cultus divini, fluxum etiam corpus tueberis.

Certe ex finibus terræ prodeunt canes terrestres, nunquam demonstrantes verum signum hominum mortali.

Naturalis ratio suadet esse dæmonas sanctos, B etiam malæ materiæ germina frugi ac bona.

Ultrices furiæ homines constringunt.

Animæ profunditas immortalis imperat : oculos vero prorsus totos expande sursum versus.

O homo machinamentum naturæ confidentissimæ.

JOANNIS OPSOPŒI NOTÆ.

(14) Μὴ πνεῦμα. Item lib. XVIII, de animorum immortalitate cap. 6: « Ne fœdes spiritum, neque in profundum exaugeas quod est planum. Spiritum. planum appellat ipsum vehiculum, non quia corpus non sit atque profundum, sed quia propter tenuissimam et splendidam puritatem sit quasi non corpus. Præcipit ergo ne propter nimium corporis elementalis affectum, cogas ipsum etiam post hanc vitam sordidum atque grave superfore caliginis elementalis adjunctione. »

(15) Ἔστι καὶ εἰδώλῳ, etc. Idem ibidem : « Est idolo quoque locus in regione perspicua. Quia scilicet cum vehiculo simul et anima rationali recurret in cœlum. » Sequentem versum conjunxit Ficinus cum superiore illo cujus initium est Ὅττι ψυχή, cap. 4 lib. XIII. Synesius quoque hunc cum præcedente allegat libro de Insomniis pag. 11 edit. Turneb., sed ordine inverso : Θέα δὴ (ait) πόσῳ τῷ μέσῳ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐμπολιτεύεται· Ῥεψάσης μὲν κάτω ψυχῆς, ἔλεγεν ὁ λόγος, ὅτε ἐβαρύνθη τε καὶ ἔδυ, μέχρις ἐγκύρσῃ τῷ μελαναυγεῖ καὶ ἀμφικνεφεῖ χώρῳ ἀνιούσῃ δὲ καὶ συνέπεται μέχρις ἂν εἰς πλεῖστον τὸ ἀντικείμενον ἥκῃ, ἄκουε γὰρ καὶ περὶ τούτου τῶν λογίων λεγόντων·
Οὐ τῷ τῆς ὕλης κρημνῷ σκύβαλον καταλείψει.
Ἀλλὰ καὶ εἰδώλῳ μερὶς εἰς τόπον ἀμφιφάοντα.
Οὗτος δὲ ἀντίθεσιν ἔχει πρὸς τὸν ἀμφικνεφῆ. Καί τοι τί πλέον τις ἂν ἐν τούτοις ὀξυωπήσειεν; Οὐ γὰρ μόνην εἰς τὰς σφαίρας ἀνάγειν ἔοικε τὴν ἐκεῖθεν ἥκουσαν φύσιν, ἀλλὰ εἴτι καὶ τῆς πυρὸς καὶ τῆς D ἀέρος ἀκρότητος εἰς τὴν εἰδωλικὴν φύσιν ἔσπασε κατιοῦσα πρὶν τὸ γήϊνον ἀμφιέσασθαι κέλυφος, καὶ τοῦτο, φησί, τῇ κρείττονι μερίδι συναναπέμπει. Ὕλης γὰρ σκύβαλον οὐκ ἂν εἴη τὸν θεσπέσιον σῶμα. Et quæ sequuntur. Quæ sic Latine reddidit Pichonius : « Observa igitur in quanto intervallo spiritus hic phantasticus versatur. Declinante quidem deorsum animo, dicebat oratio, quod opprimitur atque subit quousque incidat in tenebrosum et undique caliginosum locum. Sed ascendentem etiam comitatur, quod sequendi facultas sit. Et sequi potest, donec in maxime oppositum et omni ex parte fulgentem locum venerit. Audi etiam hac de re vaticinia dicentia : Non in eminenti ac sublimi loco materiæ purgamentum relinquet : sed et simulacro pars est in loco undique fulgente. Is autem controversiam habet cum undique caliginoso. Nam quid acutius in his versibus quispiam cernere possit ? non enim solum in globos cœlestes reducere videtur illinc venientem naturam, sed si quid ex ignis et aeris summitate in imaginariam naturam descendens attraxit, antequam induerit tegumentum, et istud, aiunt, cum validiori parte transmittit. Nam materiæ excrementum haud fuerit divinum corpus. »

(16) Μὴ ἐξάξῃς. Explicat Plotinus philosophus, C lib. IX, *De anim. educt.*

(17) Ἐκτείνας. Marsilius sic vertit lib. XIII, *De anim. immortal.* cap. 4 : *Si mentem ardentem ad opus pietatis intenderis, labile corpus servabis*.

(18) Αἱ ποιναί. Pulcherrima declaratio hujus oraculi peti potest e Synesii libro *De insomniis*, pag. 109, ubi sic inquit : Αἱ παρ' ἀξίαν καλούμεναι ξυμφοραὶ, μέγα μέρος συμβάλλονται πρὸς τὸ λῦσαι τὴν σχέσιν ἣν ἔχομεν πρὸς τὰ τῇδε, etc. Id est, « Calamitates insolitæ maxime conferunt ad tollendam propensionem qua in res caducas ferimur. » Et paulo post, Ποιναὶ γὰρ ὑλαῖαι τότε δὴ καὶ παρ' εἱμαρμένην κινοῦνται κατὰ τῶν ἀμφηνιασάντων πρὸς τοὺς νόμους αὐτῆς. Καὶ τοῦτο ἄρα αἱ καλούμεναι πεῖραι, ἃς Ἡρακλέα τε ἀνατλῆναί φασιν ἱεροὶ λόγοι. Hoc est, « Pœnæ sane etiam præter fati necessitatem moventur adversus feroces et legum frena excutientes atque hæ profecto ærumnæ sunt et celebres illi labores quos Herculem sustinuisse perhibent sacri D sermones.

(19) Ἡγείσθω, Marsil. lib. XIII, *De anim. imm.* cap. IV, ut supra indicavi.

(20) Ὦ τολμηροτάτης. Idem refert lib. XIV, cap. 1 : *O, homo naturæ audentissimæ artificium.*

(21) Ἀθρησεῖς. In vet. cod. regiæ bibliothecæ scribitur ὀθρήσῃς πάντα λ., et linea penult. κεραυνοῖς.

(22) Πάντοθεν. Hic est ordo versuum hujus paginæ in codice regio. Primus est πάντοθεν, secundum ὦ πῶς ἔχει κόσμος, tertius ἡνίκα, quartus λαμπόμενον, quintus κλῦθι, sextus πάντα γὰρ, septimus δευτέρῳ, octavus Πατὴρ οὐ φόβον, nonus ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ cum proximo οὐδ' ἕν, decimus ἔστι δὲ δή τι undecimus εἰσὶν πάντα, duodecimus μάνθανε τὸ, decimus tertius νοούμεναι, decimus quartus βουλαῖς, quintus autem in istius paginæ ordine σύμβολα, etc., plane omissus est.

Λαμπόμενον σκιρτηδὸν ὅλου κατὰ βένθεα κόσμου,
Κλῦθι πυρὸς τὴν φωνήν.
Σύμβολα πατρικὸς νόος ἐνέσπειρε (22) ταῖς ψυχαῖς.
Μάνθανε (23) τὸ νοητὸν, ἐπεὶ νόου ἔξω ὑπάρχει.
Ἔστι δὲ (24) δή τι νοητὸν, ὅ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει.
Εἰσὶν πάντα (25) πυρὸς ἑνὸς ἐκγεγαῶτα·
Πάντα (26) γὰρ ἐξετέλησε Πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε.

A Δευτέρῳ, ὃν πρῶτον κληΐζεται (27) ἔθνεα ἀνδρῶν.
Νοούμεναι ἴυγγες πατρόθεν νοέουσι καὶ αὐταὶ,
Βουλαῖς ἀφθέγκτοισι κινούμεναι (28) ὥστε νοῆσαι.
Ὢ πῶς κόσμος ἔχει νοεροὺς ἀνοχῆας (29) ἀκαμπεῖς!
Ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ ἥρπασεν·
Οὐδ' ἐν ἑῇ δυνάμει νοερᾷ κλείσας ἴδιον πῦρ.
Πατὴρ (30) οὐ φόβον ἐνθρώσκει, πειθὼ δ' ἐπιχεύει.

Si sæpius mihi locutus fueris prorsus videbis memorabilem; neque enim cœlestis, curvaque et devexa apparet tunc tibi moles. Stellæ non splendent, lunæ lumen tectum est, terra non stat, videntur vero omnia esse fulmina.

Ne vocaveris imaginem naturæ ipsius Dei per se conspicuam.

Undique simplici amnio tende habenas ignis.

Cum videris absque forma sacrum ignem micantem saltando per profunda totius mundi, audi ignis sonitum.

Mens ipsius Dei indidit animis hominum signa paterna.

Percipe id quod potest intellectu percipi : nam est extra mentem.

Est sane quiddam intelligentia perceptibile, quod oportet te intelligere flore mentis.

Omnia sunt producta ex uno igne : quippe cum omnia Pater perfecerit, et menti tradiderit secundæ, quam primam vocant nationes hominum.

Species quæ mente percipiuntur paterna mente perceptæ et ipsæ intelligunt, consilii tacitis motæ
B ut intelligant.

O quomodo mundus hic habet rectores vi intelligendi præditos qui non flectuntur!

Seipsum summus parens Deus a reliquis omnibus subduxit : neque in sua potentia intellectili ignem suum inclusit.

Pater non metum immittit, sed obsequium infundit.

JOANNIS OPSOPŒI NOTÆ.

(23) Μάνθανε. Marsilius lib. I, De anim. immortalitate cap. 6 : « Aliud mens erit, aliud veritas. Quod sic aperit Zoroaster : Scito intelligibile ipsum esse extra mentem. »

(24) Ἔστι δέ. Idem lib. XIII, cap. 5 : « Est intelligibile aliquid quod intelligere te oportet mentis flore. Florem mentis appellat Zoroaster ipsum animæ centrum, quod Plato nominat mentis caput. »

(25) Εἰσὶν πάντα. Idem lib. II, cap. 7 : « Esse ipsum rebus omnibus est commune. Esse igitur ubicunque sit, pendet ex Deo. Quod mystice tetigit Zoroaster : Omnia sunt ex uno igne genita.

(26) Πάντα γάρ. Ficinus lib. IV, cap. 1 : « Essentia angelorum principio informis est quodammodo, et tanquam passivum subjectum quoddam exponitur ad actum intelligendi, et formarum idearumque ornatum suscipiendum. De quo Zoroaster ait : Omnia perfecit pater, et menti præbuit secundæ. » Porro corrige ἐξετέλησε, et scribe ἐξετέλεσσε. Ita enim in hoc verbo syllabam producunt poetæ, non vocalis brevis in longam mutatione.

(27) Κληΐζεται. Regium exemplar habet κληΐζεται πᾶν γένος ἀνδρῶν, et ita quoque correxerat Ranconetus. Sed laborabit carmen, nisi illi hac ratione subvenias : κληΐζετ' ἅπαν γένος ἀνδρῶν. Recepta lectio tamen non est improbanda,

(28) Κινούμεναι. Marsil. Ficinus lib. I De anim. immort.. cap. 5 : « Angeli movent, non moventur; de quibus Zoroaster, Mundus habet intellectuales rectores immobiles. »

(29) Ἀνοχῆας· Idem lib. IV, cap. 1 : « Angelus
C animam uno excedit, quod manet : Deo cedit uno, quod multiplex est. Deus tamen per hoc unum abit super omnia ad infinitum. Quod ita cecinit Zoroaster : Pater per se ipsum rapuit, neque in mente quidem quæ illum sequitur, proprium inclusit ignem ; » q. d., nullam habet cum cæteris comparationem.

(30) Πατὴρ etc. Idem lib. III, cap. ult. : « Si animos pulsat, quia illi sursum deorsumque libere volubiles sunt, pulsat, et libere, ita ut alliciat ; non trahat, non cogat, sed persuadeat ; quod Zoroaster ita testatur : Pater non incurrit metum, sed persuasionem inducit. »

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΧΑΛΔΑΙΚΑ ΛΟΓΙΑ

—

SAPIENTISSIMI PSELLI

EXPOSITIO

IN ORACULA CHALDAICA.

—

Est etiam simulacro locus suus in regione undique [et omnino lucida.

Idola sive simulacra dicuntur a philosophis, quæ congenita quidem sunt præstantioribus, attamen illis inferiora et deteriora. Exempli gratia, Deo mens congenita est, menti anima rationis particeps, animæ ratione præditæ irrationalis, irrationali natura, naturæ corpus, et corpori materia. Idolum itaque et imago Dei mens est, mentis anima rationalis, animæ rationalis irrationalis, irrationalis natura, naturæ corpus, corporis materia. Hic autem irrationalem animam vocat Chaldaicum oraculum animæ rationalis simulacrum, eo quod huic illa connata est, sed conditione inferori : aitque simulacro partem attributam esse in regione undiquaque collustrata. Quo significat animam rationis expertem quæ imaginem animæ ratione præditæ refert, virtutum auxilio dum in hac vita moratur lustratam, curriculo vitæ humanæ finito ad regionem quæ supra lunam est redire, eique sorte assignari locum undique luminosum, id est circumcirca et omni ex parte splendore fulgentem. Nam qui subter lunam locus est, undique tenebricosus est, et circumcirca caligine septus. Lunaris vero alternatim lucidus et obscurus est, hoc una ex parte lumine clarus, ex altera tenebris oppletus : quemadmodum etiam ipsa luna media ex parte illuminata est, et ex media obtenebrata. Locus vero ille supra lunam, utrinque lucidus est sive omni ex parte collustratus. Dicit itaque oraculum, non solum animæ ratione præditæ superlunarem illam regionem undique luminosam esse destinatam, sed etiam illius imaginem animam brutam hac sorte dotatam, ut in regionem omni ex parte lucidam adsciscatur, modo splendida et pura e corpore exierit. Græcorum siquidem do-

A Ἔστι καὶ εἰδώλῳ μερὶς εἰς τόπον ἀμφιφάοντα·

Εἴδωλα (1) λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις, τὰ συμφυῆ μὲν κρείττοσιν, ἐλάττονα δὲ ἐκείνων τυγχάνοντα· οἷον συμφυὴς ὁ νοῦς τῷ Θεῷ, καὶ τῷ νῷ ἡ λογικὴ ψυχὴ, καὶ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡ ἄλογος, καὶ τῇ ἀλόγῳ ἡ φύσις, καὶ τῇ φύσει τὸ σῶμα, καὶ τῷ σώματι ἡ ὕλη. Εἴδωλον μὲν τοῦ μὲν Θεοῦ, ὁ νοῦς· τοῦ δὲ νοῦ, ἡ λογικὴ ψυχή· τῆς δὲ λογικῆς ψυχῆς, ἄλογος· τῆς δὲ ἀλόγου, ἡ φύσις, τῆς δὲ φύσεως, τὸ σῶμα, τοῦ δὲ σώματος, ἡ ὕλη. Ἐνταῦθα δὲ τὸ Χαλδαϊκὸν λόγιον εἴδωλόν φησι τὴν ἄλογον ψυχὴν τῆς λογικῆς. Συμφυὴς γὰρ αὐτὴ (2) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ χείρων ἐκείνης. Καί φησιν ὅτι καὶ εἰδώλῳ μερίς ἐστιν εἰς τόπον ἀμφιφάοντα, τουτέστιν, ἡ ἄλογος ψυχὴ ἥτις
B ἐστὶν εἴδωλον τῆς λογικῆς ψυχῆς, καθαρθεῖσα δι' ἀρετῆς ἐν τῷ βίῳ, ἄνεισιν εἰς τὸν ὑπὲρ σελήνην τόπον μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς· καὶ ἐπικληροῦται εἰς τὸν ἀμφιφαῆ, τουτέστιν ἀμφοτέρωθεν λάμποντα, καὶ ὁλολαμπῆ. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ σελήνην τόπος ἀμφικνεφής ἐστι, τουτέστιν ἀμφοτέρωθεν σκοτεινός. Ὁ δὲ σεληνιακὸς, ἑτεροφαὴς, ἢ ἑτεροκνεφής· τουτέστι, τῷ ἡμίσει (3) περιλάμπων, τῷ δὲ ἡμίσει σκότους μεστός. Και γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ σελήνη τοιαύτη ἐστὶ, τῷ μὲν ἡμίσει μέρει πεφωτισμένη, καὶ τῷ ἡμίσει ἀφώτιστος. Ὁ δὲ ὑπὲρ σελήνην τόπος ἀμφιφαὴς ἐστιν, ἤτοι διόλου πεφωτισμένος. Λέγει οὖν τὸ λόγιον, ὅτι οὐ μόνον ἡ λογικὴ ψυχὴ ἀποκληροῦται εἰς τὸν ὑπὲρ σελήνην τόπον τὸν ἀμφιφαῆ, ἀλλὰ μερίς ἐστι καὶ τῷ εἰδώλῳ αὐτῆς, ἤτοι τῇ ἀλόγῳ ψυχῇ, ἀποκληρωθῆναι εἰς τὸν ἀμφιφαῆ
C τόπον, ὅταν διαυγὴς καὶ καθαρὰ ἐξέλθῃ τοῦ σώματος. Ὁ μὲν γὰρ Ἑλληνικὸς λόγος ἀθάνατον τιθεὶς καὶ τὴν ἄλογον τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, μέχρι τῶν ὑπὸ σελήνην στοιχείων αὐτὴν ἀνάγει· τὸ δὲ Χαλδαϊκὸν

JOANNIS OPSOPOEI NOTÆ.

(1) Εἴδωλα. Hanc Pselli expositionem transtulit Gregoras Nicephorus in sua scholia, quæ commentatus est super librum Synesii de insomniis, pag. 111 et 115 editionis Parisinæ.

(2) Αὐτή. Legeudum est αὐτῇ pro αὐτή, nempe animæ ratione præditæ.

(3) Τῷ ἡμίσει. Deest μέν, ut ex Nicephoro, et opposita δὲ particula apparet : Τῷ μὲν ἡμίσει.

λόγιον καθαῖρον αὐτὴν καὶ ὁμόφρονα τῇ λογικῇ ψυχῇ A ποιοῦν, εἰς τὸν ἐπέκεινα τῆς σελήνης τὸν ἀμφιφαῆ ταύτην ἀποκαθιστᾷ. Καὶ τὰ μὲν τῶν Χαλδαίων δόγματα, τοιαῦτα. Οἱ δὲ τῆς εὐσεβείας ὑφηγηταὶ καὶ τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων ὑποφῆται καὶ κήρυκες, οὐδαμοῦ τὴν ἄλογον ψυχὴν ἀνάγουσιν, ἀλλὰ θνητὴν διαῤῥήδην ὁρίζονται, Ἄλογον δὲ ψυχὴν τίθενται, τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὀρεγομένην γενέσεως. Οὕτω γοῦν ὁ Νυσσαεὺς Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ διέξεισιν.

otrina irrationalem hominis animam facit interitus nesciam, eamque usque ad elementa sub luna sita extollit; at Chaldaicum oraculum expiatam illam et cum rationis participe anima amice conspirantem in regionem hanc quæ ultra lunam est, undique lucidam transvehit. Atque hæc quidem sunt statuta Chaldæorum. Pietatis vero doctores et Christianorum dogmatum interpretes ac præcones nusquam locorum brutam animam ad superiora educunt, sed aperte interitui obnoxiam esse profitentur. Habent autem pro anima bruta iram et cupiditatem generationis appetitricem. Atque ita enarrando tradit Gregorius Nyssenus oratione *De anima*.

Μηδὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον κρημνῷ κατα- [λείψῃς.

Ὕλης σκύβαλον φησι τὸ λόγιον, τὸ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα τὸ ἐκ τεσσάρων στοιχείων συγκείμενον καί, B ὥσπερ ἐν διδασκαλίας λόγῳ καὶ παραινέσεως φησὶ πρὸς τὸν διδασκόμενον, ὅτι Μὴ μόνον τὴν ψυχήν σου πρὸς τὸν Θεὸν μετεώριον, καὶ τῆς βιωτικῆς συγχύσεως ὑπερτέραν ποίησον, ἀλλ' εἰ δυνατὸν, μηδὲ αὐτὸ τὸ σῶμα ὅπερ ἠμφίεσαι, καὶ ὅπερ σκύβαλόν ἐστι τῆς ὕλης, τουτέστι πράγμαυι ἀπεῤῥιμμένον καὶ καταπεφρονημένον, καὶ ὕλης παίγνιον, εἰς τὸν περίγειον καταλείπῃς κόσμον. Κρημνὸν γὰρ τὸν ἐνταῦθα τόπον ὀνομάζει τὸ λόγιον. Ὥσπεῶ γὰρ ἀπὸ μετεώρου τύπου τοῦ οὐρανοῦ, ἡ φύσις ἡμῶν ἐνταῦθα κατακρημνίζεται, Παραινεῖ οὖν, ἵνα καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. ὅπερ φησὶν ὕλης σκύβαλον, πυρὶ θείῳ ἐκδαπανήσωμεν, ἢ ἀπτλεπήναντες εἰς αἰθέρα κουφίσωμεν, ἢ μετερασθῶμεν ὑπὸ Θεοῦ εἰς τόπον ἄϋλον καὶ ἀσώματον· ἢ ἐνσώματον μὲν, αἰθέριον δὲ, ἢ οὐράνιον οὗ δὴ τετύχηκεν ὅ τε Θεσβίτης Ἠλίας, καὶ πρὸ C τούτου Ἐνὼχ, μετατεθέντες ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, καὶ εἰς θειοτέραν λῆξιν ἀποκαθιστάντες, καὶ μηδὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον, ἤτοι τὸ ἑαυτῶν σῶμα κρημνῷ καταλιπόντες. Κρημνὸς δέ ἐστιν, ὥσπερ εἰρήκαμεν, ὁ περίγειος τόπος. Τὸ δὲ τοιοῦτον δόγμα εἰ καὶ θαυμαστόν ἐστι καὶ ὑπερφυὲς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ ἡμετέρῳ βουλήματι ἡ δαπανή κεῖται τοῦ σώματος, καὶ ἡ πρὸς τὸν θειότερον τόπον τούτων μετάστασις· μόνης δὲ τῆς θείας ἤρτηται τὸ πρᾶγμα χάριτος, τῆς τῷ ἀποῤῥήτῳ πυρὶ τὴν ὕλην ἐκδαπανώσης τοῦ σώματος. καὶ τὴν ἐμβριθῆ καὶ γεώδη φύσιν ὀχήματι πυρίνῳ μετεωριζούσης εἰς οὐρανόν.

Ne vero materiæ fæces in præcipitio relinquas.

Materiæ fæces appellat oraculum hominis corpus e quatuor elementis compositum, et tanquam docendo et exhortando discipulum alloquitur: Non solum animam tuam ad Deum eleva, et ut vitæ hujus turbas superet effice, sed, si fieri potest, ne quidem ipsum corpus quo amictus es, quodque materiæ fæx est rejicula et neglecta, et materiæ ludicrum, in terrestri mundo relinque. Præcipitium namque nominat oraculum locum hunc inferiorem. A cœlo enim tamquam loco edito natura nostra huc præcipitatur. Admonet igitur, ut et ipsum corpus, quod per materiæ fæcem innuit, igne divino absumamus et expurgemus, aut decorticatim in æthera elevemus, aut a Deo ceu transvasemur in locum materiæ et corporis expertem; vel corporem eum quidem, sed æthereum, vel cœlestem, quem consecuti sunt Elias Thesbites et ante hunc Enoch, ab ac vita in fonge diviniorem conditionem translati, materiæ sedimento, suo nempe ipsorum corpore, in præruptis locis nomine destituto. Est autem præruptus locus quemadmodum diximus, regio terrestris. Atque hoc dogma licet admirabile sit et excellens, non tamen in nostra voluntate sita est corporis illustratio et ad diviniorom locum translatio, sed pendet res tota a divina gratia, ut hæc ineffabili igne corporis materiam exurat, et prægravantem terrenamque naturam igneo vehiculo in cœlum evehat.

Μὴ ἐξάξῃς, ἵνα μὴ ἐξίῃ ἔχουσά τι.

Ne exigas animam, *ne in exeundo habens aliquid [periclitetur.*

Τοῦτο τὸ λόγιον καὶ Πλωτῖνος ἐν τῷ περὶ ἀλόγου D ἐξαγωγῆς τίθησιν. Ἐστὶ δ' ὁ λόγος παραίνεσις ὑπερφυής τε καὶ ὑπερήφανος. Φησὶ γὰρ μηδέ τι τὸν ἄνθρωπον πραγματεύεσθαι περὶ τὴν ἐξαγωγὴν τῆς ψυχῆς, μηδὲ φροντίζειν πῶς ἂν ἐξέλθοι τοῦ σώματος· ἀλλὰ τῷ φυσικῷ λόγῳ τῆς διαλύσεως παταχωρεῖν. Αὐτὸ γὰρ τὸ ἐμμέριμνον εἶναί τινα περὶ τῆς τοῦ σώματος λύσεως, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξαγωγῆς τῆς ψυχῆς, μετάγει τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, καὶ ἀπασχολεῖ περὶ τὴν τοιαύτην φροντίδα, ἔνθεν τοι οὐδὲ καθαίρεται τελεώτατα ἡ ψυχή. Ἀσχολουμένοις οὖν ἡμῖν περὶ τὴν ἀνάλυσιν, ἐὰν τηνικαῦτα ὁ θάνατος παραγένηται, οὐκ ἐλευθέρα παντάπασιν ἔξεισιν ἡ

Hoc oraculum refert etiam Plotinus in libro de animæ irrationalis eductione. Est autem insignis et magni momenti exhortatio: homini nimirum nihil quidquam moliendum esse de animæ eductione, neque despiciendum quo pacto illa e corpore egrediatur; sed negotium naturali dissolutionis rationi permittendum. Anxietas enim et sollicitudo de corporis solutione, et animæ ex illo eductione, mentem a melioribus cogitationibus avocat, et curis ejusmodi occupat, unde perfecte anima purgari nequit. Si enim tunc mors nobis adveniat, quando curis de resolutione distringimur, anima non exit prorsus libera, sed retinens aliquid de vita affecti-

bus implicata. Affectum enim definit Chaldæus hominis de morte sollicitudinem. Nullius enim alterius rei curam habendam esse vult quam præstantiorum illuminationum. Verum neque de his admodum sollicite cogitandum, sed ubi teipsum angelicis et divinis potentiis nos in altiora extollentibus permiseris, omnibus quæ in corpore sunt, dicam et in anima, sentiendi instrumentis obstructis, absque ullis negotiorum curis et mentis agitationibus vocantem Deum sequendum esse.

A ψυχὴ, ἀλλ' ἔχουσά τι τῆς ἐμπαθεστέρας ζωῆς. Πάθος γὰρ ὁρίζεται ὁ Χαλδαῖος τὸ φροντίζειν περὶ τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον. Δεῖ γὰρ, φησὶ, μηδενὸς ἑτέρου φροντίζειν, ἢ τῶν κρειττόνων ἐλλάμψεων· μᾶλλον δὲ μηδὲ περὶ τούτων φροντίζειν· ἀλλ' ἀφεικότα ἑαυτὸν ταῖς ἀναγούσαις ἡμᾶς ἀγγελικαῖς ἢ θειοτέραις δυνάμεσι, καὶ τὰ τοῦ σώματος μύσαντα αἰσθητήρια, εἰπεῖν δὲ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς, ἀπολυπραγμονήτως καὶ ἀνενοήτως ἕπεσθαι τῷ καλοῦντι Θεῷ.

Nonnulli simplicius oraculum exposuerunt: *Ne educas* enim, inquiunt, *ne exeat aliquid habens*, id est, Ne te ante mortis naturalis terminum interimas, licet phisolophiæ totus omni studio incubueris: nondum enim omnibus numeris absolutam lustrationem adeptus es. Unde licet anima e corpore via ista exsilierit, exibit tamen vitæ hujus corruptione quodammodo infecta. Si enim nos homines in hoc corpore tanquam in custodia et statione collocati sumus, quemadmodum sane Plato hac sententia divinitus accepta in arcanis sermonibus dixerat, nemo certe sibi mortem inferre debet antequam Deus moriendi necessitatem immiserit. Atque hæc expositio melior est priore, et Christianæ doctrinæ prorsus congrua:

Τινὲς δὲ ἁπλούστερον ἐξηγήσαντο τὸ λόγιον· Μὴ ἐξάξῃς γὰρ, φασὶν, ἵνα μὴ ἐξίῃ ἔχουσά τι· τουτέστι, Μὴ προανέλῃς σαυτὸν τοῦ φυσικοῦ θανάτου, κἂν πάνυ πεφιλοσόφηκας· οὔπω γὰρ τῆς τελεοτάτης καθάρσεως ἔτυχες. Ἔνθεν καὶ ἀφιπταμένη ἡ ψυχὴ B τοῦ σώματος διὰ τῆς τοιαύτης ἐξαγωγῆς, ἔχουσί τι τῆς θνητοειδοῦς ζωῆς ἔξεισιν. Εἰ γὰρ καὶ ὡς ἐν φρουρᾷ τῷ σώματί ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι, ὥσπερ δὴ καὶ Πλάτων εἰρήκει ἐν ἀποῤῥήτοις λόγοις ἄνωθεν τὴν δόξαν μεμαθηκώς, ἀλλ' οὐ δεῖ ἑαυτὸν ἀποκτεῖναί τινα, πρὶν ἀνάγκην ὁ Θεὸς ἐπιπέμψῃ. Καὶ κρείττων ἡ ἐξήγησις αὕτη τῆς προτέρας, καὶ τῷ Χριστιανικῷ λόγῳ συμβαίνουσα·

Animo tuo ne subjicias immensa terræ spatia.

Non est enim veritatis planta in terra.
Neque metire mensuram solis canonibus collectis:

Sempiterno Patris consilio fertur, non tua causa:
Relinque lunæ impetum: perpetuo currit vi necessitatis.

C

Astrorum procursus tua gratia non est conditus.
In aere avium latum remigium nunquam verax est:
Et victimarum viscerumque frusta, hæc omnia ludibrio sunt,
Erroris negotiatorum fulcra. Tu fuge ista,
Si velis sacrum pietatis hortum recludere,
Ubi virtus, sapientia et æquitas consociantur.

Μὴ τὰ (4) πελώρια μέτρα γαίης ὑπὸ σὴν φρένα βάλλου·
Οὐ γὰρ ἀληθείης φυτὸν ἐνὶ χθονί.
Μηδὲ μέτρει μέτρα ἠλίου (5) κανόνας συναθροίσας·
Ἀϊδίῳ (6) βουλῇ φέρεται Πατρὸς, οὐχ ἕνεκέν σου·
Μήνης ῥοῖζον ἔασον· ἀεὶ τρέχει ἔργῳ ἀνάγκης·

Ἀστέριον προπόρευμα σέθεν χάριν οὐκ ἐλοχεύθη·
Αἴθριος ὀρνίθων ταρσὸς πλατὺς, οὔ ποτ' ἀληθής,
Καὶ θυσιῶν (7) σπλάγχνων τε τομαί· τάδ' ἀθύρματα πάντα,
Ἐμπορικῆς ἀπάτης στηρίγματα. Φεῦγε σὺ ταῦτα,
Μέλλων εὐσεβίης ἱερὸν παράδεισον ἀνοίγειν,
Ἔνθ' ἀρετὴ, σοφίη τε καὶ εὐνομίη συνάγονται.

Chaldæus abducit discendi studiosum ab omni Græcorum sapientia, et soli Deo adhærere docet. *Ne animo tuo comprehendas* (inquit) *terræ infinitam mensuram: non est enim veritatis planta in terra;* id est, Non sollicite mente tua inquiras magna terræ spatia, quemadmodum geographi facere solent terram dimetiendo: quia veritatis semen in terra non est. *Neque metere vias solis regulis ad eam rem observatis et collectis: sempiterno patris consilio volvitur, non propter te*; id est, Ne circa motum et doctrinam astrorum occuperis. Hæc enim non vitæ tuæ causa moventur, sed perpetuo volvuntur secundum voluntatem Dei. *Relinque lunæ impetum,*

Ἀπάγει τὸν μαθητευόμενον ὁ Χαλδαῖος πάσης Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ μόνῳ προσκολλᾶν οἴεται τῷ Θεῷ. Μὴ τὰ πελώρια γὰρ, φησὶ, μέτρα γαίης ὑπὸ σὴν φρένα βάλλου· οὐ γὰρ ἀληθείης φυτὸν ἐνὶ χθονί. τουτέστι, Μηδὲ τὰ μεγάλα μέτρα τῆς γῆς πολυπραγμόνει τῇ σῇ φρενί, ὥσπερ οἱ γεωγράφοι ποιοῦσι καταμετροῦντες τὴν γῆν· σπέρμα γὰρ ἀληθείας οὐκ ἔστιν ἐν γῇ. Μηδὲ μέτρει μέτρα ἡλίου D κανόνας συνάθροίσας· αἰδίῳ βουλῇ φέρεται Πατρὸς, οὐχ ἕνεκα σοῦ· τουτέστι. Μὴ ἀσχολοῦ περὶ ἀστρονομίαν· οὐ γὰρ ἕνεκεν τῆς σῆς ζωῆς τὸν δρόμον ποιεῖται, ἀλλ' ἀϊδίως κινεῖται κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα. Μήνης ῥοῖζον ἔασον, ἀεὶ τρέχει

JOANNIS OPSOPOEI NOTÆ.

(4) Μὴ τά. Horum versuum sententia expressa exstat in Sibyllinorum oraculorum lib. III.

(5) Ἡλίου. Metrum requirit ἠελίου. Sed id in his magicis oraculis non admodum curiose observatur.

(6) Ἀϊδίῳ. Marsilius Ficinus lib. IV *De animorum immortalitate*, cap. ult., agnoscit hunc versum.

(7) Καὶ θυσιῶν. Citatur hic versus a Synesio in lib. *De insomniis*, pag. 102, nonnihil varians. Verba ejus sunt: Ἀλλὰ τοῦτο μὲν παρειλήφθω παραστατικὸν τῆς ἀξίας, τῆς κατὰ τὴν ἐν φαντασίᾳ ζωὴν πρὸς τοὺς ἀπογινώσκοντας αὐτῆς καὶ τὰ ἐλάττω, ὡς οὐδὲν θαῦμα οὕτω γινώσκειν ὑπὸ περιττῆς σοφίας προστετηκότας τοῖς ὑπὸ τῶν λογίων ἀποκηρύκτοις. Φησὶ γά·

Οὐ θυσιῶν σπλάγχνων τε τομαί· τάδ' ἀθύρματα πάντα.

Καὶ φεύγειν αὐτὰ παρακελεύεται.

ἔργῳ ἀνάγκης. τουτέστι, τὸ τῆς σελήνης εὔτροχον κίνημα μὴ πολυπραγμόνει· τρέχει γὰρ αὕτη οὐ διὰ σὲ, ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος ἀνάγκης ἀγομένη. Ἀστέριον προπόρευμα σέθεν χάριν οὐκ ἐλοχεύθη, τουτέστιν, οἱ προηγούμενοι τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ἢ τῶν πλανωμένων, οὐ χάριν σοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔλαβον. Αἴθριος ὀρνίθων ταρσὸς, πλατὺς, οὔ ποτ' ἀληθής. τουτέστιν, ἡ διὰ τῶν πετομένων ὀρνίθων ἐν τῷ ἀέρι τέχνη, ἣν δὴ καὶ οἰωνιστικὴν ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔστιν ἀληθὴς, περιεργαζομένη πτήσεις αὐτῶν, καὶ κλαγγὰς, καὶ καθέδρας. Ταρσὸν δὲ πλατὺν, τὴν τῶν ποδῶν αὐτῶν λέγει βάσιν πλατεῖαν οὖσαν, διὰ τὴν τῶν δακτύλων ἔκτασιν διειργομένων τῷ μεταξὺ δέρματι. Καὶ θυσιῶν σπλάγχνων τε τομαὶ, τάδ' ἀθύρματα πάντα, τουτέστιν, ἡ θυτικὴ καλουμένη ἐπιστήμη, ἤγουν ἡ διὰ τῶν θυσιῶν τῶν μελλόντων ζητοῦσα τὴν πρόγνωσιν, καὶ ἡ διὰ τομῆς τῶν σπλάγχων τῶν σφαζομένων ἱερείων, παίγνιά εἰσιν ἄντικρυς. Ἐμπορικῆς ἀπάτης στηρίγματα· τουτέστιν ἀφορμαὶ κέρδους ἀπατειλαί. Μὴ τοίνυν (φησὶ) πολυπραγμόνει σὺ μαθητευόμενος ὑπ' ἐμοῦ, μέλλων εὐσεβείης ἱερὸν παράδεισον ἀνοίγειν. Ἱερὸς δὲ παράδεισος εὐσεβείας κατὰ Χαλδαίους, οὐχ ὃν ἡ τοῦ Μωυσέως βίβλος φησὶν, ἀλλ' ὁ λειμὼν τῶν ὑψηλοτάτων θεωριῶν, ἔνθα τὰ ποικίλα τῶν ἀρετῶν δένδρα, καὶ τὸ ξύλον τὸ γνωστικὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, τουτέστιν ἡ διακριτικὴ φρόνησις, ἡ διαιροῦσα τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος· καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τουτέστι τὸ φυτὸν τῆς θείας ἐλλάμψεως τῆς καρποφορούσης τῇ ψυχῇ ζωὴν ἱερωτέραν καὶ κρείττονα. Ἐν τούτῳ γοῦν τῷ παραδείσῳ καὶ ἀρετὴ καὶ σοφία καὶ εὐνομία φέρονται. Ἔστι δὲ ἀρετὴ, μία μὲν ἡ γενικὴ, πολλαὶ δὲ αἱ κατ' εἴδη διαιρούμεναι. Σοφία δέ ἐστιν ἡ τούτων ἁπάντων περιεκτικὴ, ἣν ὡς μόνα ἄῤῥητον ὁ θεῖος προβάλλεται νοῦς. Τῶν δὴ τοιούτων Χαλδαϊκῶν παραινέσεων, τὰ μὲν πλείω καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς εἰσηγήσεσι κατάδηλά πώς εἰσι· τινὰ δὲ καὶ ἠθέτηται. Τοῦ γὰρ καθ' ἡμᾶς δόγματος διαῤῥήδην φάσκοντος διὰ τὸν ἄνθρωπον τὴν ὁρατὴν γεγενῆσθαι κτίσιν, ὁ Χαλδαῖος τὸν λόγον οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ἀϊδίως τίθεται κινεῖσθαί τι κατ' οὐρανὸν, ἔργῳ ἀνάγκης, οὐχ ἕνεκεν ἡμῶν.

Δίζεο [καὶ] ψυχῆς ὀχετὸν, ὅθεν ἢ τίνι τάξει
Σώματι θητεύσας ἐπὶ τάξιν ἰθὺς ἀναστήσεις,

.....Ἱερῷ λόγῳ ἔργον ἑνώσας.

Τουτέστι, ζήτει τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, πόθεν παρήχθη καὶ ἐδούλευσε σώματι, καὶ πῶς ἂν τις ταύτην ἀνακτησάμενος καὶ ἐγείρας διὰ τῶν τελεστικῶν ἔργων, πανταγάγῃ ὅθεν ἀφίκετο· ἱερῷ λόγῳ ἑνώσας· τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν. Ἱερός ἐστιν ἡμῖν ὁ λόγος, ἡ νοερὰ ζωὴ, μᾶλλον δὲ ἡ ὑψηλοτέρα δύναμις τῆς ψυχῆς, ἣν ἄνθος νοῦ ἐν ἑτέροις ὀνομάζει τὸ λόγιον. Ἀλλ' οὗτος ὁ ἱερὸς λόγος ἀδονατεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀναγωγὴν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ θείου περίληψιν. Καὶ ὁ μὲν τῆς εὐσεβείας λόγος χειραγωγεῖ τοῦτον πρὸς Θεὸν, διὰ τῶν ἐκεῖθεν ἐλλάμψεων· ὁ δὲ Χαλδαῖος διὰ τῆς τελεστικῆς ἐπιστήμης. Τελεστικὴ δὲ ἐπιστήμη ἐστὶν, ἡ οἷον τελειοῦσα τὴν

A *semper necessitatis opere currit*, hoc est, ne anxie scruteris lunæ volubilem motum, non enim propter te currit illa, sed agitatur a necessitate potiore. *Stellarum progressus tua causa factus non est;* id est, stellarum duces ac præfecti, tam fixarum quam erraticarum, essentiam sive substantiam suam non in tui gratiam nacti sunt. *Ætheriæ avium plantæ latæ non sunt veraces*, id est, ars, ex avium in aere volantium inspectione, quam etiam auguralem scientiam nominant, curiose illarum volatum, garritum, et sedes observans, vera non est. Latam autem plantam vocat, dilatatum pedum gressum, ob digitorum extensionem cute inter illos media quam longissime diducta. *Et victimarum viscerumque sectiones, hæc omnia ludibria sunt;* id est, ars sacrificandi, tam ea quæ futura per victimas, quam B quæ per viscerum mactatarum hostiarum dissectionem inquirit, manifesta ludicra sunt. *Negotiatorum erroris fulcra*, id est, lucri fraudulentæ captationes. Ne igitur (ait) tu meæ disciplinæ traditæ istiusmodi curiose indageris, si quidem sacrum pietatis hortum tibi patere velis. Est autem sacer pietatis hortus sive paradisus secundum Chaldæos, non quem Moysis liber prædicat, sed altissimarum contemplationum pratum, in quo sunt variæ virtutum arbores et lignum cognitionis boni et mali, id est prudentia dijudicatrix, bona a pravis segregans; lignum denique vitæ, id est planta illustrationis divinæ, quæ animæ fructum sanctioris et melioris vitæ producit. In hoc igitur paradiso sunt virtus, sapientia et æquitas. Est autem virtus una quidem C genere, sed plures specie diversæ. Sapientia vero omnes virtutes in se complectitur, quam ut solam ineffabilem mens divina profert. Atque exhortationum istarum Chaldaicarum pars magna quodammodo e nostrorum institutis aperta est, pars vero falsa et ex ethnicorum doctrina desumpta. Nam cum nostra doctrina manifeste asserat creaturam omnem visui subjectam hominum causa conditam fuisse, Chaldæus istud verbum omnino non admittit, sed perpetuo cursu cœlestia ferri tradit vi necessitatis, non propter nos.

Scrutare animæ rivum, unde aut quo ordine.
Corpori mercenaria opera præstita ad dignitatem
[iterum extollas,
Sacræ rationi opere adjuncto.

D Hoc est, quære animæ originem, unde producta corpori inservierit, et quo pacto illa sacrarum cæremoniarum opere refocillata, lustrata atque erecta, eo unde venerat reduci queat, *sacra ratione conjuncta*. Id quod ita intelligendum venit. Sacra ratio in nobis est vita intellectu prædita aut potius suprema animæ facultas, quam mentis florem alicubi oraculum appellat. Verum sacra ista ratio nequit suo opsius ductu et auspicio ad superiora aspirare et res divinas comprehendere. Atque pietatis quidem institutum ad Deum illam manu dicit ope illuminationum sive institutionum cœlitus immissarum; Chaldæus vero ritum ac cæremoniarum

scientia. Quæ scientia rituum initiatrix animam perfectam reddit ope et potentia materialium terrestrium. Huic igitur (ait) sacræ rationi cum opus universi, id est cum sacræ rationi animæ, sive præstantiori illius facultati cæremoniarum opus conjunxeris. Et Gregorius quidem Theologus e nostris, ratione et contemplatione animam ad divina evehit, ratione quæ in nobis principatum obtinet intellectuque prædita est, contemplatione, quæ superne veniens illuminatio est. Plato vero ratione et intellectu essentiam generationis expertem principioque carentem a nobis comprehendi posse statuit. At Chaldæus ait non aliter nos ad Deum deduci posse, nisi animæ vehiculum materialibus cæremoniis aptum reddamus atque firmemus; arbitratur enim animam lignis, herbis et carminibus lustrari, agilioremque ad ascensum reddi.

A ψυχὴν διὰ τῆς τῶν ἐνταῦθ' ὑλικῶν δυνάμεως. Τούτῳ γοῦν, φησὶ, τῷ ἱερῷ λόγῳ ἔργον ἑνώσας, τουτέστι συνάψας τῷ ἱερῷ λόγῳ τῆς ψυχῆς, ἤτοι τῇ κρείττονι δυνάμει τὸ τῆς τελετῆς ἔργον. Καὶ ὁ μὲν καθ' ἡμᾶς Θεολόγος Γρηγόριος λόγῳ καὶ τῇ θεωρίᾳ τὴν ψυχὴν ἀνάγει πρὸς τὰ θειότερα· λόγῳ τῷ καθ' ἡμᾶς τῷ νοερωτέρῳ καὶ κρείττονι, θεωρίᾳ τῇ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐλλάμψει. Ὁ δὲ Πλάτων λόγῳ καὶ νοήσει περιληπτὴν ἡμῖν τὴν ἀγέννητον οὐσίαν τίθεται· ὁ δὲ Χαλδαῖος οὐκ ἄλλως φησὶν ἡμᾶς ἀνάγεσθαι πρὸς Θεὸν, εἰ μὴ δυναμώσομεν τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα διὰ τῶν ὑλικῶν τελετῶν· οἴεται γὰρ καθαίρεσθαι τὴν ψυχὴν λίθοις καὶ πόαις καὶ ἐπῳδαῖς, καὶ εὔτροχον εἶναι πρὸς τὴν ἀνάβασιν.

Ne deorsum vergas, locus præruptus in terra subjacet,
De gradibus trahens septem vias habentibus, sub [quibus
Necessitatis solium est.

B Μὴ [δὲ] κάτω νεύσῃς, κρημνὸς κατὰ γῆς ὑπόκειται,
Ἑπταπόρου σύρων κατὰ βαθμίδος, ὑφ' ἣν ὁ τῆς
Ἀνάγκης θρόνος ἐστίν.

Oraculum admonet animam quæ a Deo proxima est, ut huic soli tota mente adhæreat, neque ad terrena cursum inflectat: quod immensus a Deo in terram pateat hiatus, qui animas per limina septem tramitum detrahat. Sunt autem limina septem tramitum, septem errantium stellarum orbes. Si itaque superne deorsum anima nutaverit, per septem illardm orbes in terram feretur. Sed istud septem circulorum iter tanquam per gradus quosdam ad necessitatis solium deducit: quo cum anima pervenerit, inevitabili mundi terreni desiderio tenetur.

Τὴν μετὰ Θεὸν οὖσαν ψυχὴν τὸ λόγιον νουθετεῖ ἐκείνῳ μόνῳ προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ μὴ κάτω τὴν ῥοπὴν ποιεῖσθαι· πολὺς γὰρ ὁ ἀπὸ Θεοῦ κατὰ γῆν κρημνὸς, σύρων τὰς ψυχὰς διὰ τῆς ἑπταπόρου βαθμίδος. Ἑπτάπορος δὲ βαθμὶς, αἱ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν σφαῖραί εἰσι. Νεύσασα γοῦν ἄνωθεν ἡ ψυχὴ, φέρεται ἐπὶ γῆν διὰ τῶν ἑπτὰ τούτων σφαιρῶν. Ἡ δὲ τῶν ἑπτὰ κύκλων ὡς διὰ βαθμίδος κάθοδος ἐπὶ τὸν θρόνον ἄγει τῆς ἀνάγκης· οὗ δὴ γενομένη ἡ ψυχὴ τὸν περίγειον κόσμον ποθεῖν ἀναγκάζεται.

Nomina barbara nunquam mutaveris:

C Ὀνόματα (8) βάρβαρα μή ποτ' ἀλλάξῃς.

Id est, singulæ gentes habent nomina quædam divinitus data, quæ incredibilem vim habent in sacris. Ne igitur illa commutes aut transferas in Græcorum sermonem, ut est nomen Seraphim, Cherubim, Michael, Gabriel. Sic enim juxta Hebræorum dialectum prolata singularem et ineffabilem efficaciam in sacrorum administratione habent at in Græca nomina commutata, prorsus imbecillem. Ad me quod attinet, Chaldæorum sacra omnino non probo, neque illorum doctrinæ assentior. Vix autem oraculi obscuritatem tibi retexi.

Τουτέστιν, εἰσὶν ὀνόματα παρ' ἑκάστοις ἔθνεσι θεοπαράδοτα, δύναμιν ἐν ταῖς τελεταῖς ἄῤῥητον ἔχοντα. Μὴ οὖν μήτ' ἀλλάξῃς αὐτὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον· οἷον τὸ Σεραφεὶμ, καὶ τὸ Χερουβεὶμ, καὶ τὸ Μιχαὴλ, καὶ τὸ Γαβριήλ. Οὕτω μὲν λεγόμενα κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ἐνέργειαν ἐν ταῖς τελεταῖς ἔχει ἄῤῥητον· ἀμειφθέντα δὲ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν, ἀσθενῆ. Ἐγὼ δὲ οὐ τὰς Χαλδαϊκὰς δέχομαι τελετὰς, οὔτε τῷ δόγματι πάνυ προστίθεμαι. Ἀνεκάλυψα δέ σοι μόλις τοῦ λόγου τὴν κρυφιότητα.

Mundus habet quadamtenus sustentatores intellectu [præditos et immobiles.

Πῶς ἔχει κόσμος νοεροὺς ἀνοχῆας ἀκαμπεῖς.

Chaldæi posuerunt potentias in mundo, quas nominarunt mundi duces sive rectores, quod mundum motibus cum providenti cura regant. Has igitur potentias sive facultates appellat oraculum sustentatores, quod mundum universum sustineant. Atque immobilitate quidem declaratur illarum vis firma ac stabilis, sustentatione vero custodiæ atque conservationis cura. Istas autem facultates designant per solas mundorum causas et immobilitatem. Sunt

Δυνάμεις ἐν τῷ κόσμῳ οἱ Χαλδαῖοι τίθενται, καὶ
D ὠνόμασεν αὐτὰς κοσμαγωγοὺς ὡς τὸν κόσμον ἀγούσας προνοητικαῖς κινήσεσι. Ταύτας οὖν τὰς δυνάμεις ἀνοχῆας καλεῖ τὸ λόγιον, ὡς τὸν πάντα κόσμον ἀνεχούσας· τῷ μὲν ἀκαμπεῖ τῆς σταθερᾶς αὐτῶν δηλουμένης δυνάμεως· τῷ δὲ ἀνοχικῷ, τῆς φρουρητικῆς. Ταύτας δὲ τὰς δυνάμεις, διὰ μόνης τῶν κόσμων αἰτίας καὶ ἀκλινοῦς ὁρίζονται. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι δυνάμεις λεγόμεναι παρ' αὐτοῖς μείλικτοι, οἷον

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(8) Ὀνόματα. Refert oraculum cum sua interpretatione Nicephorus in scholiis ad Synesium pag. 96. Vide quoque eruditam ejus explicationem apud Origenem, lib. contra Celsum.

ἔντονοι καὶ ἀνεπίστροφοι πρὸς τὰ τῇδε, καὶ τὰς ψυχὰς ποιοῦσαι τοῖς θελγητρίοις μὴ μειλίσσεσθαι πάθεσιν.

A vero et aliæ nonnullæ potentiæ quas implacabiles vocant, ut quæ validæ atque fixæ ad hæc inferiora nunquam flectuntur, et in causa sunt ut animæ ab affectuum illicebris neutiquam demulceantur.

Ἐνέργει περὶ τὸν (9, 10) Ἑκατινὸν στρόφαλον.

Ἑκατινὸς στρόφαλος σφαῖρά ἐστι χρυσῆ, μέσον σάπφειρον περικλείουσα, διὰ ταυρείου στρεφομένη ἱμάντος, δι' ὅλης (11) αὐτῆς ἔχουσα χαρακτῆρας· ἣν δὴ στρέφοντες ἐποιοῦντο τὰς ἐπικλήσεις. Καὶ τὰ τοιαῦτα καλεῖν εἰώθασιν ἴυγγας (12), εἴτε σφαιρικὸν εἶχον, εἴτε τρίγωνον, εἴτε καὶ ὅτι σχῆμα. Ἃ δὴ δονοῦντες τοὺς ἀσήμους ἢ κτηνώδεις ἐξεφώνουν ἤχους, γελῶντες, καὶ τὸν ἀέρα μαστίζοντες. Διδάσκει οὖν τὴν τακτὴν ἐνεργεῖν, ἤτοι τὴν κίνησιν τοῦ τοιούτου στροφάλου, ὡς δύναμιν ἀπόῤῥητον ἔχουσαν. Ἑκατινὸς δὲ καλεῖται, ὡς τῇ Ἑκάτῃ ἀνακείμενος· ἡ δὲ Ἑκάτη θεός ἐστι παρὰ Χαλδαίοις, ἐν δεξιᾷ μὲν αὐτῆς ἔχουσα τὴν πηγὴν τῶν ἀρετῶν. Ἔστι δὲ τὸ πᾶν φλύαρον.

Operare circa Hecatinum circulum.

Hecatinus circulus orbis est aureus, in medio sapphirum inclusum complectens, loro bubulo conversus, undiquaque varias figuras et characteres habens: quem rotantes, perficiebant invocationes. Atque istiusmodi sunt quæ jungas vocare solent sive orbicularem, sive triangularem, sive aliam quamcunque figuram habeant. Atque dum circumagitant orbem illum, sonos inconditos vel etiam belluinos cum clamore emittunt ridentes et aerem flagris ferientes. Docet itaque ritus operationem, B sive circuli ejusmodi agitationem, ut quæ vires arcanas habeat. Vocatus autem circulus ille Hecatinus quia Hecatæ dedicatus est. Quæ Hecate Chaldæis dea est, et in dextra sui parte virtutum fontem habet. Est autem hoc oraculum plane futile.

Πολλάκις ἢν λέξῃς μοι, ἀθρήσεις πάντα λέοντα.
Οὔτε γὰρ οὐράνιος κυρτὸς τότε φαίνεται ὄγκος,
Ἀστέρες οὐ λάμπουσι, τὸ μήνης φῶς κεκάλυπται,
Χθὼν οὐχ ἕστηκεν· βλέπεται δὲ πάντα κεραυνοί.

Si sæpe me allocutus fueris, videbis ubique leonem.
Neque enim cœlestis et convexa moles tunc apparet,
Stellæ non micant, lunæ lumen occultatum est,
Terra non stat fixa: videntur autem omnia fulminibus plena.

Ἓν τῶν ἐν οὐρανῷ δώδεκα ζωδίων λεγομένων ἐστὶν ὁ λέων, οἶκος ἡλίου λεγόμενος οὗ τὴν πηγὴν, ἤτοι τὴν αἰτίαν τῆς λεοντοειδοῦς ἐξ ἀστέρων συνθέσεως, λεοντοῦχον ὁ Χαλδαῖος καλεῖ. Ἐν οὖν ταῖς τελεταῖς, φησὶν, ἐὰν ἐξ ὀνόματος καλέσῃς τὴν ταύτην πηγὴν, οὐδὲν ἕτερον ἴδῃς ἂν ἐν οὐρανῷ ἢ φάσμα λεόντιον. Οὔτε γὰρ ὁ κυρτὸς τοῦ ἀνθρώπου ὄγκος ἤτοι ὁ περιφερὴς φανεῖταί σοι, οὔτε ἀστέρες αὐγάσουσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ σελήνη κεκάλυπται, καὶ σεισμοῖς τὰ πάντα δονεῖται. Οὐκ ἀναιρεῖ δὲ τὴν οὐσίαν ἡ τοιαύτη λεοντοῦχος πηγὴ, ἀλλὰ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως ἀποκρύπτει τὴν θεωρίαν αὐτῶν.

Leo est unum ex cœli animalibus Zodiaco assignatis: alias solis domus dicitur: cujus fontem, id est leoniformis e stellis compositionis causam, Chaldæus λεοντοῦχον vocat, quasi dicas *leonitenentem.* C Ait igitur, si inter sacra fontem istum nomine suo vocaveris, nihil aliud in cœlo præterquam spectrum leoninum videbis. Neque enim concava et rotunda hominis (potius *cœli* moles tibi apparebit, neque stellæ lucebunt; imo ipsa luna occultabitur, et concussionibus omnia agitabuntur. Horum autem essentiam non tollit fons iste sedi leonis assignatus, sed propriæ illorum substantiæ principatus in causa est ut ipsa occultata non conspiciantur.

Πάντοθεν ἀπλάστῳ ψυχῇ πυρὸς ἡνία τεῖνον.

Ἄπλαστον ψυχὴν ὀνομάζει τὸ λόγον τὴν ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, ἢ τὴν ἁπλουστάτην καὶ καθαρωτάτην· ἡνία δὲ τοῦ πυρὸς τῆς τοιαύτης ψυχῆς, τῆς θεουργικῆς ἐστι ζωῆς ἡ εὔλυτος ἐνέργεια, ἀνατείνουσα τὸν νοῦν τὸν πύρινον εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον φῶς. Πάντοθεν οὖν τῇ ἀπλάστῳ ψυχῇ τὰ τοῦ πυρὸς ἡνία τεῖνον, τουτέστι, καὶ ἀπὸ τῆς νοερᾶς δυνάμεως, καὶ ἀπὸ τῆς διανοητικῆς, καὶ ἀπὸ τῆς δοξαστικῆς, ἔστω τῇ ψυχῇ σπούδασμα, ἵνα καταλλήλως ἑκάστῃ δυνάμει τὰς θείας εἰσδέξηται φωταγωγίας. Τοῦτο γάρ φησι τὸ, πυρὸς ἡνία τεῖνον, Ἀλλ' ἡ φύσις ὀκλάζουσα, καὶ κατὰ τὰς δευτέρας ζωὰς ἐνεργεῖ.

Animæ figuræ experti undique tende ignis habenas.

Ἄπλαστον animam vocat oraculum forma et figura omni carentem, vel simplicissimam et purissimam: ignis autem habenas istiusmodi animæ, expeditam atque liberam deificæ vitæ operationem, quæ igneam mentem ad divinun lumen exD citat atque erigit. *Informi* itaque *animæ ignis habenas tende*, id est huic rei stude atque operam nava, ut omnes potentiæ, et in intellectu, et in cogitatione, et in opinione consistentes, quælibet inquam sibi conformes et congruentes suscipiant illuminationes divinas. Nihil enim aliud sibi vult illud, *ignis habenas tende.* Sed natura labascere solet, et alterius vitæ deterioris scilicet, studio teneri.

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(9-10) Ἑκατινόν. Legitur cum expositionis parte in Nicephori scholiis ad Synesium pag. 96 edit. Græcæ, ubi ἑκατικὸς scribitur.

(11 Δι' ὅλης. Nicephorus legit. δι' ὅλης δὲ τῆς ἐπιφανείας χαρακτῆρας καὶ σχήματα διάφορα.

(12) Ἴυγγας. Suidas ἔστι δὲ καὶ ὀργάνιόν τι ἴυγξ καλούμενον, ὅπερ εἰώθασιν αἱ φαρμακίδες στρέφειν ὡς κατακηλούμεναι τοὺς ἀγαπωμένους.

O homo audaci e natura productum *artificium.*

Artificium equidem homo dicitur, utpote arcana et incredibili arte a Deo constructus. Eumdem hominem appellat oraculum audacem naturam, ut qui circa res excellentes versetur, modo stellarum cursum dimetiens, modo supernaturalium potentiarum ordines accurate inquirens, atque adeo etiam quæ longe extra orbem cœlestem sunt contemplans, et de Deo aliquid disserere contendens. Isti enim animi disquisitionum conatus, naturæ sunt confidentis. Audaciam autem dixit et confidentiam, non ut calumniaretur, sed ut naturæ impetum denotaret.

In sinistræ Hecates ilibus situs est fons virtutis,
Intus totus manens, virginitatem nunquam dese-
[rens.

Chaldæi Hecaten deæ loco habent quæ medium ordinem ducat, et quasi centrum sit omnium potentiarum. In dextris ejus partibus collocant fontem animarum, in sinistris fontem bonorum sive virtutum : aiuntque animarum quidem fontem ad propagationem esse proclivem, virtutum vero fontem intra propriæ essentiæ limites coercitum manere, virginis intactæ instar incorruptum, eamque quam habet firmitatem et immobilitatem ab implacabilium potentiarum facultate adeptum esse, et virginali zona accinctum.

Quando videris absque forma sacrosanctum ignem
Lucentem exsultando totum per mundi profunda,
Audi ignis vocem.

Agit oraculum de divino igne a plurimis hominibus conspecto, monetque, ne, si quis tale lumen certa aliqua forma et figura repræsentatum videat, huic ulterius fidem adhibeat, neque illinc emissam vocem pro verissima excipiat. Contra si id ab omni forma et figura liberum visui offeratur, non decipieris; sed quodcunque ex illo interrogaveris, certo verum erit. Nominatur autem iste ignis sacrosanctus, quod cum decore a sacris viris sit conspectus, et totus hinc illinc subsultans, magno lætitiæ scilicet et gratiæ indicio, per mundi abstrusa apparuerit.

Ne vocaveris imaginem naturæ per se conspicuam.

Inspectio per se dicitur, quando qui sacris initiatus est, divina videt lumina. At si hic nihil videat, sed ille qui sacra ordinat atque disponit, spectrum aliquod per se contueatur, id initiati respectu superinspectio appellatur. Notandum autem est imaginem in sacris evocari solitam, mente perceptibilem esse debere, et a corpore omni prorsus separabilem. Naturæ autem forma sive imago, non est undiquaque mente perceptibilis, quia natura ut plurimum facultas est corporum administratrix. Ne igitur, inquit, in sacris cæremoniis advoces naturæ imaginem sua sponte conspicuam. Tibi enim nihil secum afferet præterquam quatuor naturalium elementorum congeriem.

A Ὦ τολμηρᾶς ἐκ φύσεως, ἄνθρωπε, τέχνασμα.

Τέχνασμα μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὡς παρὰ Θεοῦ ἀποῤῥήτῳ τέχνῃ συντεθείς, τολμηρὰν δὲ φύσιν αὐτὸν ὠνόμασε τὸ λόγιον, ὡς τὰ κρείττονα περιεργαζόμενον, καὶ δρόμον μὲν ἀστέρων καταμετροῦντα, ὑπερφυῶν δὲ δυνάμεων τάξεις διακριβοῦντα, καὶ ἐξωτάτω τῆς οὐρανίου σφαίρας διασκοποῦντα, καὶ περὶ Θεοῦ τι λέγειν διατεινόμενον. Αἱ γὰρ ἐπιβολαὶ αὗται τῶν νοημάτων, τολμηρᾶς φύσεως. Οὐ διασύρων δὲ ἐνταῦθα τὴν τόλμαν εἶπεν, ἀλλὰ τὴν ὁρμὴν τῆς φύσεως τέθεικεν.

Λαιῆς ἐν λαγόσιν Ἑκάτης ἀρετῆς πέλε πηγή,
Ἔνδον ὅλη μένουσα, τὸ παρθένιον (13) οὐ προϊ-
[εῖσα.

B Τὴν Ἑκάτην οἱ Χαλδαῖοι θεὸν ὁρίζονται μεσαιτάτην ἄγουσαν τάξιν, καὶ οἷον κέντρον ἔχουσαν τῶν ὅλων δυνάμεων. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δεξιοῖς αὐτῆς μέρεσι τιθέασι τὴν πηγὴν τῶν ψυχῶν· ἐν δὲ τοῖς ἀριστεροῖς, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν, καί φασιν, ὅτι ἡ μὲν πηγὴ τῶν ψυχῶν ἕτοιμός ἐστιν εἰς τὰς ἀπογεννήσεις· ἡ δὲ πηγὴ τῶν ἀρετῶν ἐν ὅροις μένει ἔνδον τῆς ἰδίας οὐσίας, καὶ οἷον παρθένος ἐστὶ καὶ ἀμιγής, τὸ στάσιμον τοῦτο καὶ ἀκίνητον ἀπὸ τῆς τῶν ἀμειλίκτων λαβοῦσα δυνάμεως, καὶ ζωστῆρι κοσμηθεῖσα παρθενικῷ.

Ἡνίκα βλέψῃς μορφῆς ἄτερ εὐίερον πυρ
Λαμπόμενον σκιρτηδὸν ὅλον κατὰ βένθεα κό-
[σμου,
Κλῦθι πυρὸς φωνήν.

C Περὶ τοῦ ὁρωμένου πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων θείου φωτὸς τὸ λόγιον διέξεισιν, ὡς εἰ μὲν ἐν σχήματι καὶ μορφῇ θεώῃ τις τὸ τοιοῦτον φῶς, μηκέτι τούτῳ προσχέτω τὸν νοῦν, μηδὲ τὴν ἐκεῖθεν πεμπομένην φωνὴν ἀληθεστάτην νομισάτω. Εἰ δὲ ἴδοι τοῦτο ἀσχημάτιστον, καὶ ἀμόρφωτον, ἀνεξαπάτητος ἔστω· καὶ ὅπερ ἂν ἐκεῖθεν ἐρωτηθείη, ἀληθές ἐστιν ἄντικρυς. Εὐίερον δὲ τὸ τοιοῦτον πῦρ ὠνόμασεν, ὡς ἐν καλῷ τοῖς ἱεροῖς ἀνδράσιν ὁρώμενον καὶ σκιρτηδὸν ὅλον προφαινόμενον, ἤτοι ἱλαρῶς καὶ χαριέντως, κατὰ τὰ βάθη τοῦ κόσμου.

Μὴ φύσεως καλέσῃς αὔτοπτον ἄγαλμα.

Αὐτοψία ἐστίν, ὅταν αὐτὸς ὁ τελούμενος τὰ θεῖα φῶτα ὁρᾷ. Εἰ δὲ οὗτος μὲν οὐδὲν ὁρῴη, ὁ δὲ τὴν τε-
D λετὴν διατιθέμενος αὐτοπτεῖ τι φαινόμενον, ἐποπτεία τοῦτο πρὸς τὸν τελούμενον λέγεται. Δεῖ δὲ τὸ καλούμενον ἄγαλμα ἐν ταῖς τελεταῖς νοητὸν εἶναι, καὶ σωμάτων παντάπασι χωριστόν. Τὸ δὲ τῆς φύσεως μόρφωμα οὐκ ἔστι παντάπασι νοητόν· ἡ γὰρ φύσις σωμάτων ἐστὶν ὡς ἐπιτοπλεῖστον διοικητικὴ δύναμις· μὴ οὖν καλέσῃς, φησίν, ἐν ταῖς τελεταῖς αὔτοπτον φύσεως ἄγαλμα. Ἐποίσει γάρ σοι μεθ' ἑαυτοῦ φυσικῶν τεττάρων μόνον πληθύν.

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(13) Παρθένιον. Versus requirit παρθένον genere neutro, ut supra, quod vix alibi reperias.

Η φύσις πείθει πιστεύειν εἶναι τοὺς δαίμονας [ἁγνούς.
Καὶ τὰ κακῆς ὕλης βλαστήματα, χρηστὰ καὶ [ἐσθλά.

Οὐχ ὅτι αὐτὴ πείθει τοῦτο, ἀλλ' ὅτι κληθείσης πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῆς πολὺς ἐπιῤῥεῖ δαιμόνων χορὸς, καὶ πολυειδεῖς προφαίνονται μορφαὶ δαιμονιώδεις, ἀπὸ πάντων μὲν τῶν στοιχείων ἀνεγειρόμεναι, ἀπὸ πάντων δὲ τῶν μερῶν τοῦ σεληνιαίου δρόμου συγκείμεναί τε καὶ μεριζόμεναι· καὶ ἱλαραὶ καὶ χαρίεσσαι πολλάκις φαινόμεναι, φαντασίαν τινὸς ἀγαθότητος πρὸς τὸν τελούμενον ὑποκρίνονται.

Ψυχὴ μερόπων Θεὸν ἄγξει εἰς ἑαυτὴν,
Οὐδὲν θνητὸν ἔχουσα, ὅλη μεμέθυσται.
Ἁρμονίαν αὔχει γὰρ, ὑφ' ᾗ πέλε σῶμα βρότειον.

Τὸ θεῖον, φησὶ, πῦρ ἡ ψυχὴ βιάζεται εἰς ἑαυτὴν (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἄγχειν) διὰ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς καθαρότητος. Τότε γὰρ ὅλη μεμέθυσται, τουτέστι, πληροῦται τῆς κρείττονος ζωῆς καὶ ἐλλάμψεως, καὶ οἷον ἐξίσταται ἑαυτῆς. Εἶτα πρὸς αὐτὴν ὁ λόγος φησὶν, ἁρμονίαν αὔχει, τουτέστι σεμνύνου τῇ ἀφανεῖ καὶ νοητῇ ἁρμονίᾳ, ᾗ συνδέδεσαι, ἀριθμητικοῖς λόγοις καὶ μουσικοῖς. Ὑπὸ ταύτῃ γὰρ τῇ νοητῇ ἁρμονίᾳ καὶ τὸ βρότειον καὶ σύνθετον συνηρμόσθη σῶμα ἐκεῖθεν ἐπιχορηγουμένην ἔχον τὴν σύστασιν.

Ἡγείσθω ψυχῆς βάθος ἄμβροτον· ὄμματα δὲ [πάντα
Ἄρδην ἐκπέτασον ἄνω.

Ψυχῆς βάθος αἱ τριπλαῖ αὐτῆς δυνάμεις εἰσίν· αἱ νοεραὶ, αἱ διανοητικαὶ, αἱ δοξαστικαί· ὄμματα δὲ, αἱ τριπλαῖ αὐτῶν γνωστικαὶ ἐνέργειαι. Τὸ μὲν γὰρ ὄμμα γνώσεως σύμβολον· ἡ δὲ ζωὴ, ὀρέξεως. Ἀνοιγέσθω οὖν, φησὶ, τὸ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον βάθος, καὶ τὰς γνωστικάς σοι δυνάμεις ἄρδην ἐκπέτασον ἄνω, καὶ ὅλον σαυτὸν, ἵνα τὸ ἡμεδαπὸν ἐρῶ μετάθες ἐπὶ τὸν Κύριον.

Μὴ πνεῦμα μολύνῃς μηδὲ βαθύνῃς τὸ ἐπίπεδον.

Δύο χιτῶνας ἐπενδύουσι τὴν ψυχὴν οἱ Χαλδαῖοι· καὶ τὸν μὲν πνευματικὸν ὠνόμασαν, ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐξυφανθέντα αὐτῇ· τὸν δὲ αὐγοειδῆ, λεπτὸν καὶ ἀναφῆ· ὅνπερ ἐπίπεδον ὠνόμασε. Μήτε οὖν, φησὶ, τὸν πνευματικὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς μολύνῃς ἀκαθαρσίᾳ παθῶν, μήτε τὸν ἐπίπεδον αὐτῆς βαθύνῃς προσθήκαις τισὶν ὑλικαῖς· ἀλλὰ τήρησον ἀμφοτέρους ἐπὶ τῆς φύσεως, τὸν μὲν καθαρὸν, τὸν δὲ ἀβαφῆ.

Ζήτησον παράδεισον.

Παράδεισός ἐστι Χαλδαϊκὸς, πᾶς ὁ περὶ τὸν Πατέρα χορὸς τῶν θείων δυνάμεων, καὶ τὰ ἐμπύρια κάλλη τῶν δημιουργικῶν πηγῶν· Ἄνοιξις δὲ αὐτοῦ δι' εὐσεβείας, ἡ μετουσία τῶν ἀγαθῶν, φλογίνη δὲ ῥομφαία, ἡ ἀμείλικτος τοῖς ἀναξίως προσερχομένοις δύναμις. Καὶ τούτοις μὲν κέκλεισται διὰ τὴν ἀν-

A *Natura suadet, ut credamus genios sanctos esse.*
Et pravæ materiæ germina, utilia et bona.

Non quod ipsa natura hoc ratione suadeat, sed quod si quando illa evocetur. ante adventum ejus frequens dæmonum cœtus affluat, et varii generis formæque spectra dæmoniaca præcurrant et appareant, ab omnibus partim elementis excitata, partim ab omnibus lunaris cursus portionibus composita et discreta : imo cum lætitia et gratia quadam blanditiæ sæpius occurrentia speciem bonitatis initiato præbent.

Anima hominum Deum in seipsum constringet,
Si nihil caduci obtinens, tota inebriata est.
Harmoniam jacta namque, sub qua corpus vitale [*est.*

B Ait quod anima in seipsam vi compellat ignem divinum (id enim sibi vult τὸ ἄγχειν, constringere) ratione immortalitatis et puritatis. Tunc enim tota inebriata est, id est impletur præstantiori vita et illuminatione, et quasi extra seipsam movetur. Deinde ipsam animam alloquitur oraculum dicens, *Harmoniam jacta*, id est gloriare de obscura et intelligibili coagmentatione, qua colligata es arithmeticis et musicis proportionibus. Sub hac enim intelligibili harmonia etiam vitale et compositum corpus coagmentatum est structura illinc suppeditata.

Principatum teneat animæ profunditas divina : ocu- [*los autem omnes.*
In altum sursum extendito.

C Animæ profunditas innuit triplices ejus potentias, quæ in intellectu, cogitatione et opinione sitæ sunt ; oculi vero triplices earum operationes cognoscendi vi præditas. Est enim oculus cognitionis signum, ut et vita appetitionis. Vult igitur ut reseretur animæ immortalis profunditas, et quas habes vi cognoscendi præditas potentias, sursum in altum eleves, imo teipsum totum, ut nostrorum verbis utar, ad Dominum transferas.

Ne spiritum coinquines, neque superficiem in pro- [*fundum augeas.*

Chaldæi duabus tunicis animam induunt, et unam quidem spiritualem nominarunt, a sensibili mundo ipsi contextam, alteram vero luciformem, tenuem et intactilem, quæ superficies hic vocatur. Ne
D igitur, inquit, spiritualem animæ tunicam affectuum immunditia contamines, neque superficiem illius additamentis quibusdam materialibus in altitudinem excrescere facias, sed ambas ut natura sua sese habent conserves, hanc puram, illam nullo colore infectam.

Quære paradisum.

Totus divinarum potentiarum chorus Patrem ambiens, et ignitæ pulchritudines fontium publicis officiis destinatorum, paradisus Chaldæis dicitur. Apertio autem illius quæ fit pietate intercedente, est bonorum fruitio : gladius vero flammeus, potentia indigne accedentibus implacabilis. Atque his

quidem occlusus est, quod idonei illiusque felicitatis capaces non sint; piis autem patet. In hunc hortum contendunt omnes, quæ homines Deo similes reddunt, virtutes.

Vas tuum habitabunt animalia terræ.

Vas est ipsa temperatura animæ ex compositione orta; animalia terrestria, dæmones qui circa terram oberrant. In nostra itaque vita affectibus plena ejusmodi animalia sedem suam collocabunt. Dæmonum enim essentia affectibus complicata est, in iisdemque sedem suam fixam habent et ordinem materialem. Ideo quicunque affectibus dediti sunt, dæmonibus cohærent et agglutinantur. Simile enim simili attrahunt, movendi vim atque facultatem ex ipsis affectibus consecuti.

Si extenderis igneam mentem ad pietatis opus,
Etiam fluidum corpus servabis.

Id est, si mentem tuam illuminatam ad superiora extuleris, et divini ignis opus ad pietatis opera evexeris (sunt autem Chaldæis pietatis opera, rituum ac cæremoniarum rationes certæ), non solum animam affectibus insuperabilem reddes; sed etiam corpus tuum salubrius efficies. Est enim et hoc sæpissime opus divinarum illustrationum, corporis nempe materiam absumere, et naturæ eum sanitatis habitum acquirere, at posthac nec affectibus nec morbis ullis corripiatur.

At vero e finibus terræ exsiliunt canes terrestres,

Non verum signum homini monstrantes.

Sermo est de dæmonibus materialibus: et hos canes nominat, quia animarum carnifices sunt: terrestres vero, quia e cœlo ceciderunt, et circa terram volutantur. Hi (ait) a divinæ vitæ beatitudine longissime positi, et intellectuali contemplatione destituti, futura portendere nequeunt. Unde fit ut omnia quæ dicunt aut monstrant, falsa sint et nulla certitudine suffulta. Per formas enim entia cognoscunt. At id quod facultate sigillatim et, ut ita dicam, individualiter futura cognoscendi præditum est, individuis et formarum expertibus intelligentiis utitur.

Omnia enim perfecit Pater, et menti tradidit
Secundæ: quam primam vocat omne genus hominum.

Primus Trinitatis Pater cum universam creaturam condidisset, eam menti tradidit: quam mentem totum genus humanum, paternæ excellentiæ ignarum, Deum primum appellavit. At nostra doctrina contrarium tenet: quod ipsa prima mens, Filius, inquam, magni Patris, omnem creaturam condiderit atque operando perfecerit. Pater enim in Mosaicis scriptis Filio indicat formam sive ideam productionis creaturarum: Filius vero ipsiusmet operator et conditor est operis creati.

A ἐπιτηδειότηται τοῖς δὲ εὐσεβέσιν ἀνέωγεν. Εἰς ὃν ἀνατείνονται πᾶσαι αἱ θεουργικαὶ ἀρεταί.

Σὸν ἀγγεῖον (14) θῆρες χθονὸς οἰκήσουσιν.

Ἀγγεῖον μέν ἐστι τὸ σύνθετον κρᾶμα τῆς ψυχῆς· θῆρες δὲ χθονὸς, οἱ περὶ γῆν καλινδούμενοι δαίμονες. Τὴν οὖν ζωὴν ἡμῶν πλήρη γενομένην παθῶν, οἱ τοιοῦτοι θῆρες οἰκήσουσι. Καὶ γὰρ οὐσίωται ἐν τοῖς πάθεσι τὰ τοιαῦτα γένη, καὶ τὴν ἕδραν ἔχει καὶ τὴν τάξιν ὑλικὴν, διὸ καὶ οἱ ἐμπαθεῖς πρὸς ταῦτα συγκολλῶνται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐφελκόμενοι, κινητικὴν δύναμιν ἔχοντες ἐκ τῶν παθῶν.

B Ἐκτείνας πύρινον νοῦν
Ἔργον ἐπ' εὐσεβίης, ῥευστὸν καὶ σῶμα σαώσεις.

Τουτέστιν, ἐὰν ἐκτείνῃς τὸν φωτισθέντα σοι νοῦν ἄνωθεν καὶ τοῦ θείου πυρὸς ἔργον γενόμενον εἰς τα τῆς εὐσεβείας ἔργα (ἔργα δὲ εὐσεβείας παρὰ Χαλδαίοις, αἱ τῶν τελετῶν μέθοδοι), οὐ μόνον τὴν ψυχὴν ἀνάλωτον ποιήσεις τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμά σου ὑγιεινότερον. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις ἔργον τῶν θείων ἐλλάμψεων, ἐκδαπανᾷν τὴν ὕλην τοῦ σώματος, καὶ ὑγιᾶ τὴν φύσιν κατασκευάζειν, καὶ μήτε πάθεσιν, μήτε νόσοις ἁλίσκεσθαι.

Ἐκ δ' ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσι κύνες χθόνιοι,

Οὔτ' ἀληθὲς σῆμα βροτῷ δεικνύντες.

C Περὶ δαιμόνων ἐνύλων ὁ λόγος· καὶ κύνας μὲν τούτους καλεῖ, ὡς τιμωροὺς τῶν ψυχῶν· χθονίους δὲ (15), ὡς ἐξ οὐρανοῦ πεπτωκότας, καὶ κυλινδουμένους περὶ τὴν γῆν. Οὗτοι γοῦν, φησὶ, πόῤῥω τῆς θείας τεταγμένοι ζωῆς, καὶ τῆς νοερᾶς θεωρίας ἀπολιμπανόμενοι, προσημαίνειν τὸ μέλλον οὐ δύνανται. Ὅθεν πᾶν ὃ λέγουσι, ψευδές ἐστι καὶ ἀνυπόστατον· μορφωτικῶς γὰρ τὰ ὄντα γινώσκουσι. Τὸ δὲ τῶν μελλόντων ἑνιαίως γνωστικὸν ἀμερίστως χρῆται καὶ ἀμορφώτοις νοήσεσιν.

Πάντα γὰρ ἐξετέλεσε Πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε
Δευτέρῳ· ὃν πρῶτον κληΐζεται πᾶν γένος ἀνδρῶν.

D Τὴν πᾶσαν κτίσιν δημιουργήσας ὁ τῆς Τριάδος πρῶτος Πατὴρ, παρέδωκε ταύτην τῷ νῷ· ὅν τινα νοῦν τὸ ξύμπαν γένος τῶν ἀνδρῶν, ἀγνοοῦντες τὴν πατρικὴν ὑπεροχὴν, Θεὸν πρῶτον καλοῦσι. Πλὴν τὸ παρ' ἡμῖν δόγμα ἐναντίως ἔχει, ὡς αὐτὸς ὁ πρῶτος νοῦς, ὁ Υἱὸς τοῦ μεγάλου Πατρὸς, τὴν κτίσιν πᾶσαν ἐδημιούργησεν. Ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ λέγει παρὰ τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ πρὸς τὸν Υἱὸν τὴν ἰδέαν τῆς παραγωγῆς τῶν κτισμάτων· ὁ δὲ Υἱὸς αὐτουργὸς τοῦ ποιήματος γίγνεται.

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(14) Σὸν ἀγγεῖον. Hanc oraculi expositionem verbotenus suo in Synesium commentario inseruit Nicephorus, pag. 814.

(15) Χθονίους δέ. Vide Nicephori scholia pag. 117.

A Ποιναὶ μερόπων ἄγχτειραι.

Οἱ μὲν γὰρ ἀναγωγοὶ ἄγγελοι ἀνάγουσι τὰς ψυχὰς ἐφ' ἑαυτοὺς ἐκ τῆς γενέσεως ἐφελκόμενοι. Αἱ δὲ ποιναὶ, ἤτοι αἱ τιμωρητικαὶ τῶν διδομένων φύσεων καὶ βάσκανοι τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἐνδεσμοῦσι ταύτας τοῖς ὑλικοῖς πάθεσι, καὶ οἷον ἀπάγχουσι, καὶ οὐ μόνον τοὺς τῶν παθῶν πλήρεις αἰκίζονται, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς τὴν ἄϋλον οὐσίαν ἐπεστραμμένους· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν γένεσιν ἐλθόντες δέονται τῆς τοιαύτης καθάρσεως. Πολλοὺς γὰρ ὁρῶμεν καὶ τῶν ὁσίως καὶ καθαρῶς πολιτευομένων, ἀπροσδοκήτοις συμφοραῖς περιπίπτοντας.

Σύμβολα πατρικὸς νοὺς ἔσπειρε ψυχαῖς.

Ὥσπερ (16) ἡ Μωσαϊκὴ βίβλος κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλάττει τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ὁ Χαλδαῖος τὸν B ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ κόσμου φησὶ σύμβολα ἐγκατασπεῖραι ταῖς ψυχαῖς τῆς ἑαυτοῦ ἰδιότητος. Καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν πατρικῶν σπερμάτων οὐχ αἱ ψυχαὶ μόναι, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπερκείμεναι πᾶσαι τάξεις ἐβλάστησαν. Καὶ ἄλλα μὲν τὰ ἐν αὐταῖς ταῖς ἀσωμάτοις ὑπάρξεσι συνθήματα, ἀσωμάτως ὄντα καὶ ἑνοειδῶς· ἄλλα δὲ ἐν τοῖς κόσμοις συνθήματα καὶ σύμβολά εἰσιν, αἱ ἄῤῥητοι τοῦ Θεοῦ ἰδιότητες, αἱ καὶ τῶν ἀρετῶν ὑπερκείμεναι.

Βίῃ σῶμα λιπόντων ψυχαὶ καθαρώταται.

Εἴ τις εὐγνωμόνως ἀκούοι τοῦ ῥητοῦ, οὐκ ἐναντιώσεται τοῖς ἡμετέροις δόγμασι. Καὶ γὰρ οἱ στεφανῖται μάρτυρες βιαίοις αἰῶσι τὸ σῶμα λιπόντες, καθαρὰς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τετελέκασιν. Ἀλλ' οὐ τοῦτό φησιν ὁ Χαλδαῖος, ἀλλὰ πάντα βίαιον θάνατον C ἐπαινεῖ· διότι, φησὶν, ἡ ψυχὴ ἐπιπόνως λιποῦσα τὸ σῶμα, βδελύττεται τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, καὶ μισεῖ τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιστροφὴν, καὶ χαίρουσα πρὸς τὰ ἄνω χωρεῖ. Αἱ δὲ ἐν νόσοις κατ' ἔκλυσιν τοῦ ζωτικοῦ σώματος ἀπολιποῦσαι τὸν βίον, οὐ μάλα τι δυσχεραίνουσι τὴν πρὸς τοῦτο νεῦσίν τε καὶ ῥοπήν.

Ὅτι ψυχὴ πῦρ οὖσα φαεινὸν δυνάμει Πατρὸς,
Ἀθάνατός τε μένει, καὶ ζωῆς δεσπότις ἐστὶ
Καὶ ἔχει πολλὰ πληρώματα κόλπων.

Ἡ ψυχὴ ἄϋλον οὖσα καὶ ἀσώματον πῦρ, συνθέτων ὅλων καὶ τοῦ ὑλικοῦ σώματος ἐξῃρημένον, ἀθάνατός ἐστιν. Οὐ γὰρ ἐγκαταμέμικται αὐτῇ ὑλικόν τι καὶ σκοτῶδες· οὐδὲ σύνθετός ἐστιν, ἵνα διαλυθῇ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη. Ἔστι δὲ καὶ δεσπότις ζωῆς, τοῖς νεκροῖς ζωὴν ἐπιλάμπουσα. Ἔχει δὲ καὶ πολλῶν D πληρώματα κόλπων· τουτέστιν ἔχει δυνάμεις ὑποδεκτικὰς τῆς ὅλης διακοσμήσεως· δύναται γὰρ κατὰ τὰς διαφόρους ἀρετὰς εἰς τὰς διαφόρους ζώνας ἐγκατοικεῖν τοῦ οὐρανοῦ.

Πατὴρ οὐ φόβον ἐνθρώσκει, πειθὼ δ' ἐπιχέει.

Τουτέστιν, ὅτι τὸ θεῖον οὐκ ἔστι φριμάσσον καὶ ἀγανακτητικὸν, ἀλλὰ γλυκὺ καὶ γαληνιαῖον· ὅθεν οὐ φόβον ἐμποιεῖ ταῖς ὑποκειμέναις φύσεσιν, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ χάριτι πάντα ἐφέλκεται. Εἰ γὰρ ἦν φοβερὸν

Pœnæ viñcula sunt homines constringentia.

Nam subvectores angeli animas a prima sui origine attractas ad se evehunt: contra pœnæ ultrices nimirum naturarum nobis concessarum, et tormenta humanarum animarum, materialibus illas affectibus irretiunt et quasi strangulant. Nec solum in hos sæviunt qui affectuum turbis obsessi sunt, sed et in illos qui ad abstractam ab omni materia essentiam conversi sunt: quod hi quoque quoniam progeniti sunt, et materiæ copulati, ejusmodi lustratione indigeant. Multos enim etiam ex iis qui sanctam et illibatam vitam egerunt, inopinis calamitatibus circumventos fuisse videre licet.

Signa insevit animabus mens paterna..

Quemadmodum liber Moysis hominem ad imaginem Dei formatum fuisse dicit, ita etiam Chaldæus ait conditorem et mundi parentem signa ac notas suæ ipsius proprietatis animabus insevisse. Etenim non animæ tantum e paterno semine productæ sunt, sed omnes etiam ordines superiores suam originem inde habuerunt. Sed in substantiis incorporeis alia sunt signa, incorporea nempe et individua; alia item in mundis signa sunt et symbola inenarrabilium Dei proprietatum, ipsis etiam virtutibus longe excellentiorum.

Vi corpus relinquentium animæ sunt purissimæ.

Qui dictum istud æqua mente auscultaverit, reperiet id nostræ doctrinæ non adversari. Etenim coronati martyres qui afflictionis tempore cum cruciatu corpus reliquerunt, suas ipsorum animas lustrarunt et puras reddiderunt. At hoc non vult Chaldæus, sed laudat omnem mortem violentam, eo quod anima quæ corpus cum dolore deserit, hanc vitam abominatur et conversationem cum corpore odit, contra cum gaudio ad superiora revolat. At quæ in morbis animæ corpore hoc naturaliter dissoluto vitam relinquunt, non admodum ægro ferunt nutum et propensionem sui erga corpus.

Quia anima ignis est lucidus potentia patris,
Immortalisque manet, et vitæ domina est,
Et habet multa complementa sinuum.

Anima cum sit ignis materiæ corporisque expers, et ab universo compositorum genere et materiali corpore exempta, immortalis est. Nihil enim materiæ aut caliginis particeps illi immistum est: multo minus composita est, ut in ea ex quibus constituta fuit, resolvi possit. Est præterea vitæ domina, mortuos vitæ radiis illustrans. Habet etiam plurimorum sinuum complementa, id est obtinet potentias susceptrices totius administrationis, quia pro virtutum diversitate diversas zonas sive cœli regiones illi inhabitare licet.

Deus non injicit metum, sed obsequium infundit.

Id est, divina natura non fremit, neque indignabunda est, sed suavis et tranquilla. Ideo non immittit metum subjectis naturis, sed suadela et gratia omnia ad se trahit. Si enim formidabilis esset

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(16) Ὥσπερ etc. Et hæc quoque transcripta sunt a Nicephoro pag. 126 dicti commentarii.

et minax, omnis rerum ordo dudum fuisset dissolutus, cum nihil sit quod ejus potentiam sustinere potuisset. Atque ista sententia quadamtenus a nostris vera censetur. Deus enim lux est et ignis consumens malos. Minæ autem Dei et terror sunt intermissio divinæ erga nos benignitatis propter *pravam rerum* administrationem.

Pater seipsum rapuit.
Ne quidem in intellectili sua potentia igne proprio [*incluso.*

Oraculi hic sensus est: supremus omnium Deus, qui et Pater dictus est, non solum primis et secundis naturis nostrisque animabus, sed etiam propriæ suæ potentiæ seipsum fecit incomprehensibilem et imperceptibilem. Potentia autem Patris est Filius. Pater enim, inquit, se subripuit ab omni natura. Sed istud dogma Christianæ fidei congruum non est: quæ docet in Filio Patrem exacte repræsentatum cognosci posse, perinde ac Filium in Patre: atque adeo Patris terminum esse Filium et divinum sermonem naturæ vires superantem.

Est intelligibile quoddam, quod mentis flore a te [*percipiendum est.*

Cuilibet rei mente comprehensibili oppositam potentiam anima habet, ut sensibilibus sensum, cogitabilibus cogitationem, intelligibilibus mentem. Dicit itaque Chaldæus, quod quamvis Deus intelligibilis sit, mente tamen comprehendi non possit, sed solo mentis flore. Flos autem mentis est singularis et individua animæ potentia. Quia itaque Deus proprie unum est, ne coneris eum mente percipere, sed individua potentia qua unum cognoscitur. Nam primo et per se unum solo quod in nobis est uno comprehendere licet, non cogitatione, neque mente.

Animæ expulsores, illam *respirare facientes, sunt* [*solutu faciles.*

Ne quis dicat cupere se quidem animam a corpore dissolvere, sed non posse, ait oraculum, facultates quæ animam e corporea natura foras trahunt. eamque a vitiis et ærumnis in corpore perpessis quasi respirare faciunt, abruptu faciles esse, id est, illas ipsas facultates liberas, nec ab ulla natura coercitas, ea potestate vigere, ut animam e corporeis vinculis generose admodum expedire et liberare valeant.

Oportet te festinare ad lucem et ad patris radios,

Unde immissa tibi est anima plurima mente vestita.

Quoniam anima non a semine subsistentiam habet, nec in corporeis temperamentis consistit, sed e supernis a Deo suam essentiam nacta est, ideo ad hunc conversa respicere et ad divinam lucem reverti debet. Plurima namque mente vestita in hæc inferiora venit: id est, accincta et instructa fuit a Patre et creatore commonefactionibus divi-

A καὶ ἀπειλητικὸν, διελύθη ἂν ἡ πᾶσα τάξις τῶν ὄντων, μηδενὸς ὑπομεῖναι δυναμένου τὴν ἐκείνου δύναμιν. Τοῦτο δὲ τὸ δόγμα ἐκ μέρους ἀληθεύει παρ' ἡμῖν. Ὁ γὰρ Θεὸς καὶ φῶς ἐστι καὶ πῦρ καταναλίσκον τοὺς μοχθηρούς. Ἀπειλὴ δὲ Θεοῦ καὶ φόβος, ἡ δι' οἰκονομίαν (17) ἐστὶ σχέσις τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἀγαθότητος.

Ὁ Πατὴρ ἑαυτὸν ἥρπασεν,
Οὐδ' ἐν ἑῇ δυνάμει νοερᾷ κλείσας ἴδιον πῦρ.

Ὁ μὲν νοῦς λογίου τοιοῦτος, ὡς ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὃς δὲ καὶ Πατὴρ ὠνόμασται, ἀκατάληπτον ἑαυτὸν ποιεῖ καὶ ἀπερίληπτον, οὐ μόνον ταῖς πρώταις καὶ δευτέραις φύσεσι καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει. Δύναμις δὲ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. Ἑαυτὸν γὰρ, φησὶν, ἥσπασεν ὁ Πατὴρ
B ἀπὸ πάσης φύσεως. Οὐκ ἔστι δὲ τὸ δόγμα ὀρθόδοξον. Ἐν τῷ Υἱῷ γὰρ παρ' ἡμῖν ὁ Πατὴρ δεδογμάτισται, ὥσπερ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί. Καὶ ὅρος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ θεῖος λόγος ὑπερφυής.

Ἔστι τι νοητὸν ὃ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει.

Ἡ ψυχὴ ἑκάστῳ νοουμένῳ πράγματι κατάλληλον ἔχει καὶ δύναμιν· τοῖς μὲν αἰσθητοῖς, αἴσθησιν, τοῖς δὲ διανοητοῖς, διάνοιαν, τοῖς δὲ νοητοῖς, νοῦν. Φησὶν οὖν ὁ Χαλδαῖος, ὅτι εἰ καὶ νοητόν ἐστιν ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐ τῷ νῷ ἐστι ληπτὸν, ἀλλὰ τῷ ἄνθει τοῦ νοῦ. Ἄνθος δὲ τοῦ νοῦ, ἡ ἑνιαία τῆς ψυχῆς δύναμις. Ἐπεὶ οὖν ὁ Θεὸς κυρίως ἐστὶν ἓν, μὴ πειρῶ καταλαβεῖν αὐτὸν διὰ τοῦ νοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑνιαίας δυνάμεως.
C Τὸ γὰρ πρώτως ἓν, μόνῳ τῷ παρ' ἡμῖν ἑνὶ ληπτόν πώς ἐστι, καὶ οὔτε διανοίᾳ, οὔτε νῷ.

Ψυχῆς ἐξωστῆρες ἀνάπνοες, εὔλυτοί εἰσιν.

Ἵνα μή τις λέγοι, ὅτι Βούλομαι μὲν ἀπολῦσαι τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, οὐ δύναμαι δὲ, φησὶ τὸ λόγιον, ὅτι αἱ ἐξωθοῦσαι τὴν ψυχὴν δυνάμεις ἀπὸ τῆς σωματικῆς φύσεως, καὶ οἷον ἀναπνεῖν αὐτὴν ποιοῦσαι ἀπὸ τοῦ ἐν σώματι μόχθου καὶ τῆς κακώσεως, εὔλυτοί εἰσι· τουτέστι, καὶ αὗται ἐλεύθεραί εἰσιν αἱ δυνάμεις, μὴ ὑπό τινος εἰργόμεναι φύσεως, καὶ ἀπολῦσαι καὶ τῆς σωματικῆς πέδης τὴν ψυχὴν γενναίως μάλα δεδύνηνται.

D Χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φάος καὶ πρὸς Πατρὸς [αὐγάς.
Ἔνθεν ἐπέμφθη σοι ψυχὴ πολὺν ἑσσαμένη νοῦν.

Ἐπειδὴ (18) οὐκ ἀπὸ σπερμάτων ἡ ψυχὴ τὴν ἀπόστασιν ἔλαβεν, οὐδὲ ἐν σωματικαῖς ὑφειστήκει κράσεσιν, καὶ ἄνωθεν ἀπὸ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔσχε, πρὸς ἐκεῖνον καὶ ἐπεστράφθω, καὶ πρὸς τὸ θεῖον φῶς ποιείτω τὴν ἄνοδον. Πολὺν γὰρ ἑσσαμένη νοῦν, ἐνταῦθα κατῆλθε· τουτέστιν, ἐνεδύσατο παρὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ Πατρὸς ἀναμνήσεις τῶν θειοτέρων λέ-

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(17) Δι' οἰκονομίαν posset verti, *in mundi gubernatione*, ut ad Deum referatur, non ad homines, juxta nostram interpretationem.

(18) Ἐπειδή. Retulit hæc Pselli verba in suum commentarium Nicephorus sub finem pag. 126.

ξεων, ὅτε τὴν ἐνταῦθα ἐλάμβανε κάθοδον, ἔνθεν τοι διὰ τῶν τοιούτων ἀναμνήσεων πάλιν ἐκεῖσε ἐπάνεισιν.

A nioris sortis atque conditionis, cum illinc huc iter suum affectaret, ut merito iisdem monitis incitata hinc illuc redire studeat.

Εἰσὶ πάντα ἑνὸς ἐκγεγαῶτα.

Ἡμέτερον καὶ ἀληθὲς τὸ δόγμα. Πάντα γὰρ τὰ ὄντα, τά τε νοητὰ καὶ αἰσθητὰ, ἀπὸ μόνου Θεοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔλαβον, καὶ πρὸς μόνον Θεὸν ἐπέστραπται· τὰ μὲν ὄντα, μόνως οὐσιωδῶς· τὰ δὲ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ νοοῦντα, οὐσιωδῶς καὶ ζωτικῶς καὶ νοερῶς. Ἀφ' ἑνὸς οὖν πάντα γεγένηται, καὶ πρὸς ἓν αὖθις ἡ τούτων ἀναγωγή. Ἄπταιστον οὖν τὸ λόγιον, καὶ πλῆρες τοῦ ἡμετέρου δόγματος.

Omnia ab uno igne producta sunt.

Dogma verum est et religioni nostræ consentaneum. Omnia namque quæcunque sunt, sive mente, sive sensu perceptibilia, essentiam suam a solo Deo acceperunt: et ad solum Deum conversa sunt. ea quidem quæ tantummodo sunt, essentialiter; quæ vero sunt et vivunt, essentialiter et vitaliter; et quæ sunt et vivunt (*a*) et intelligunt, essentialiter, vitaliter et intellectualiter. Ab uno igitur est omnium rerum productio, et ad unum iterum illarum reductio. Atque hoc oraculum omni caret reprehensione, et nostra doctrina refertum est.

Ἃ νοῦς λέγει, τῷ νοεῖν δήπου λέγει.

Ὅταν, φησὶν, ἀκούσῃς διηρθρωμένης φωνῆς ἄνωθεν βροντώσης ἐκ οὐρανοῦ, μὴ ὑπολάβῃς ὡς ὁ τὴν φωνὴν ταύτην ἀφεὶς ἄγγελος ἢ Θεὸς, προφορικῷ λόγῳ συνήρθμωσεν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀμερίστως μόνον ἐνόησε, σὺ δὲ, ὡς ἠδύνω, ἤκουσας τοῦ νοήματος συλλαβικῶς καὶ προφορικῶς. Ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν ἡμετέρων φωνῶν ἀφώνως ἀκούει, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰς τοῦ Θεοῦ ἐννοίας φωνητικῶς δέχεται, ἕκαστος καθὼς ἔχει φύσεως ἐνεθγῶν.

Quæ mens loquitur, ea utique intelligendo loquitur.

Quando, ait, vocem articulatam superne e cœlo detonantem audiveris, ne existimes quod vocem B illam edens sive angelus sive Deus tali sermone protulerit, qualem ore exprimere solemus: sed quod is quidem secundum suam ipsius naturam absque ulla divisione mente tantum ea quæ audivisti agitaverit, tu vero pro ea qua polles facultate, mentis cogitata, non secus ac syllabas et verba ore prolata, auditu perceperis. Quemadmodum enim Deus voces nostras exaudit absque vocum articulatione, ita etiam homo divinæ mentis conceptiones tanquam vocibus expressas excipit, quolibet scilicet pro suæ naturæ ratione et capacitate operante.

Ἀεὶ τούσδε χθὼν κατωρύεται ἐς τέκνα μέχρις.

Περὶ τῶν ἀθέων ὁ λόγος φησὶν, ὅτι μέχρι τῶν ἀπογόνων διατείνει τὴν κόλασιν αὐτοῖς ὁ Θεός. Τὰς γὰρ ὑποχθονίους κολάσεις ὑποδεικνύμενον τὸ λόγιον, αὐτοὺς, φησὶ, κατωρύεται, τουτέστιν, ἐπιμυκᾶται αὐτοῖς ὁ ὑπὸ γῆν τόπος, καὶ οἷον λεοντῶδες ἐπηχεῖ ὄρυγγα. Διὸ καὶ Πρόκλος φησί. Τῶν συγγενικῶν ψυχῶν ὁμοφυής ἐστιν ἡ σύνταξις· καὶ αἱ μήπω ἀπολυθεῖσαι τῶν τῆς φύσεως δεσμῶν ἐν τοῖς τῶν ὁμογενῶν κατέχονται πάθεσι. Δεῖ οὖν καὶ ταύτας τυχεῖν τῆς ὅλης δίκης, καὶ ἀναπλησθείσας διὰ τὴν φυσικὴν συγγένειαν τῶν μιασμάτων καθαρθῆναι πάλιν ἐξ αὐτῶν.

Perpetuo in hos terra subtus ululat usque ad liberos.

De impiis sermo est, quod eorum supplicia Deus etiam usque in posteros extendat. Nam pœnas quas sub terra subituri sunt, indicans oraculum, C *in eos*, inquit, *subtus ululat*, id est adversus illos mugit et infremit locus subterraneus, et tanquam leonino rugitu obstrepit. Quapropteretiam Proclus ait, cognatarum animarum congenerem quoque sive consimilem esse compositionem; easque quæ nondum naturæ vinculis exsolutæ sunt, consimilibus quoque affectibus implicatas distineri. Oportere itaque et has omne supplicium explere, et cum ob naturalem cognationem inquinamentis infectæ atque refertæ fuerint, denuo ab illis repurgari.

Μὴ συναυξήσῃς τὴν εἱμαρμένην.

Εἱμαρμένην (19) οἱ σοφώτεροι τῶν Ἑλλήνων τὴν φύσιν κατονομάζουσι· μᾶλλον δὲ τὸ πλήρωμα τῶν ἐλλάμψεων, ὧν ἡ τῶν ὄντων φύσις εἰσδέχεται. Ἔστι δὲ πρόνοια μὲν ἡ ἄμεσος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσία. εἱμαρμένη δὲ, ἡ διὰ τῆς τοῦ εἱρμοῦ τῶν ὄντων συμπλοκῆς τὰ ἡμέτερα κυβερνῶσα. Καὶ ὑπὸ πρόνοιαν μὲν κείμεθα, ὅταν νοερῶς ἐνεργῶμεν· ὑπὸ εἱμαρμένην, δὲ ὅταν καὶ σωματικῶς. Μὴ οὖν αὐξήσῃς, φησὶ, τὴν εἱμαρμένην σαυτῷ, καὶ ὑπὲρ ταύτην γενοῦ, καὶ ὑπὸ μόνῳ Θεῷ κυβερνήθητι.

Ne adauxeris fatum.

Fatum appellarunt sapientiores inter Græcos ipsam naturam, vel potius complementum illuminationum quas entium natura recipit. Et providentia quidem est immediata Dei beneficentia: fatum vero, quod connexione et serie rerum om-D nium terrena gubernat. Subjicimur autem providentiæ, cum intellectualiter operamur; fato vero cum etiam corporaliter. Ne igitur (ait) tuum ipsius fatum adaugere velis, idque superare, sed committe te solius Dei voluntati atque moderationi.

Οὐ γὰρ ἀπὸ Πατρικῆς ἀρχῆς ἀτελές τι τροχάζει.

Non enim a paterno principio imperfectum quid procedit.

Πάντα, φησὶν, ὁ Πατὴρ προάγει τέλεια καὶ αὐ-

Omnia (ait) perfecta et numeris omnibus pro

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(19) Εἱμαρμένην. Istam quoque fati descriptionem hinc decerpsit idem Niceph. pag. 110.
(*a*) Hæc in Græco desiderantur, fortasse ex homoioteleuto.

cujusque ordine et dignitate absoluta producit Pater: sed genitorum imbecillitas et remissio rebus interdum suggerit defectum et imperfectionem. Verum Pater denuo revocat defectum ad perfectionem, et ad sui sufficientiam convertit. Ejusmodi est quod apostolus Jacobus Domini frater in Epistolæ suæ initio alta voce pronuntiavit: Omne donum perfectum superne descendit a Patre luminum. Nihil enim imperfectum a perfecto prodit, præsertim cum ad id quod ab ipso primo affunditur confestim recipiendum fuerimus prompti atque parati.

Sed non admittit illam paterna mens, quousque exi- [*verit.*

Mens paterna non admittit impetus voluntatum animæ, priusquam excluserit oblivionem divitiarum a Patre munificentissimo acceptarum, et in memoriam revocarit sacras quas ab ipso habuit tesseras, vocemque candoris indicem cum firma symbolorum patris genitoris sui memoria conjunctam emiserit. Est enim anima ex sacris verbis et divinis symbolis composita: quorum illa quidem profluxerunt a sacris formis, hæc autem a divinis unitatibus. Et sumus sane imagines sacrarum essentiarum, simulacra vero incognitorum symbolorum. Est autem et hoc scitu dignum, quamlibet animam a qualibet anima specie differre: totque esse animarum species, quot sunt animæ.

Quando conspexeris genium terrestrem accedere,

Sacrifica lapidem muizurim inclamando.

Dæmones circa terram volutantes natura sunt mendaces, utpote procul a divina cognitione remoti, et materia tenebricosa impleti. Quod si ex his verum aliquem sermonem audire cupias, aram appara, et sacrifica lapidem muizurim. Habet enim hic lapis vim advocandi majorem dæmonem, qui occulta ratione materiali genio applicatus rerum inquisitarum veritatem insusurrat, quam ille porro homini interroganti profert. Indicat autem nomen ipsum quo in provocatione utendum est una cum lapidis sacrificatione. Atque Chaldæi statuunt dæmonas quosdam bonos, quosdam malos esse: nostra autem pietatis doctrina omnes malos pronuntiat, ut qui præmeditata defectione bonitatem cum vitio et malignitate commutarunt.

Disce intelligibile extra mentem esse.

Licet enim omnia mente comprehensa sint, Deus tamen primum intelligibile extra mentem exsistit. At illud extra non metiaris intervallorum distantia, neque accipias secundum intellectualem diversitatem, sed secundum solum intelligibilem excessum, et subsistentiæ proprietatem, excessum

A τάρκη κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν. Ἡ δὲ τῶο γενομένων πολλάκις ἀσθένεια καὶ ὕφεσις παρυφίστησι τὴν ἔνδειαν αὐτοῖς καὶ τὸ ἀτελές. Ἀλλ' ὁ Πατὴρ πάλιν ἀνακαλεῖται τὴν ἔνδειαν πρὸς τὸν τέλειον, καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν αὐτάρκειαν. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου ἐκπεφωνημένον ἐν προοιμίοις τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ· Πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. Οὐδὲν γὰρ ἀτελὲς παρὰ τοῦ τελείου πρόεισι, καὶ μάλιστα ὅταν τύχωμεν τὸ παρ' αὐτοῦ πρώτως χεόμενον αὐτίκα ἕτοιμοι εἰς δέξασθαι.

Ἐλλ' οὐχ εἰσδέχεται κείνης πατρικὸς νοῦς, μέχρις ἂν [ἐξέλθῃ.

Οὐ παραδέχεται ὁ Πατρικὸς νοῦς τὰς τῶν θελημάτων τῆς ψυχῆς ὁρμάς, μέχρις ἂν αὐτὴ ἐπιλάθηται B μὲν τῆς λήθης ὧν πεπλούτηκε παρὰ τοῦ παναγάθου Πατρός, ἔλθῃ δὲ εἰς ἀνάμνησιν ὧν ἔσχεν ἐξ αὐτοῦ ἱερῶν συνθημάτων, καὶ φωνὴν ἀφήσει εὐγνώμονα, μνήμην ἑαυτῆς ἐνθεμένη τῶν τοῦ γεννήσαντος αὐτὴν πατρὸς συμβόλων. Συνέστη γὰρ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἱερῶν λόγων καὶ τῶν θείων συμβόλων· ὧν οἱ μὲν εἰσιν ἀπὸ τῶν ἱερῶν εἰδῶν, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν θείων ἐνάδων. Καὶ ἐσμὲν εἰκόνες μὲν τῶν ἱερῶν οὐσιῶν, ἀγάλματα δὲ τῶν ἀγνώστων συνθημάτων. Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὡς πᾶσα ψυχὴ πάσης ψυχῆς κατ' εἶδος διέστηκε, καὶ ὡς ὅσαι ψυχαί, τοσαῦτα καὶ εἴδη τῶν ψυχῶν ἐστιν.

Ἡνίκα (29) δ' ἐρχόμενον δαίμονα πρόσγειον ἀθρή- [σῃς.

Θύε λίθον μνίζουριν ἐπαυδῶν.

C Ψευδεῖς μὲν τὴν φύσιν οἱ πρόσγειοι δαίμονες, ἅτε πόῤῥω τῆς θείας γνώσεως ὄντες, καὶ τῆς ἀφεγγοῦς ὕλης ἀναπεπλησμένοι. Εἰ δὲ βούλει παρ' αὐτοῦ ἀληθῆ τινα δέξασθαι λόγον, παρασκεύαζε θυτήριον, καὶ θύε λίθον μνίζουριν. Ὁ δὲ λίθος οὗτος δύναμιν ἔχει προκλητικὴν ἑτέρου μείζονος δαίμονος, ὃς δὴ ἀφανῶς τῷ ὑλικῷ δαίμονι προσιών, προσφωνήσει τὴν τῶν ἐρωτωμένων ἀλήθειαν, ἣν ἐκεῖνος ἀποκριτεῖται τῷ ἐρωτῶντι. Λέγει δὲ καὶ ὄνομα προκλητικὸν μετὰ τῆς τοῦ λίθου θυσίας. Ὁ μὲν Χαλδαῖός τινας μὲν τῶν δαιμόνων ἀγαθούς, τινὰς δὲ κακοὺς τίθεται· ὁ δὲ ἡμέτερος εὐσεβὴς λόγος πάντας, κακοὺς ὁρίζεται, ἐκ προαιρετικῶν ἀποπτωμάτων τὴν κακίαν ἀνταλλαξαμένους τῆς ἀγαθότητος.

D

Μάθε τὸ νοητόν, ἐπεὶ ἔξω νόου ὑπάρχει.

Εἰ γὰρ καὶ πάντα τῷ νῷ περιείληπται, ἀλλ' ὁ Θεός, τὸ πρῶτον νοητόν, ἔξω τοῦ νοῦ ὑπάρχει, τὸ δ' ἔξω, μὴ διαστηματικῶς νοήσῃς, μηδὲ καθ' ἑτερότητα νοεράν, ἀλλὰ κατὰ μόνην τὴν νοητὴν ὑπερβολήν, καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ὑπάρξεως, νοῦ παντὸς ἐπέκεινα οὖσαν, δι' οὗ τὸ ὑπερούσιον δείκνυται. Ἡ γὰρ

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ

(20) Ἡνίκα etc. Hoc præceptum magicum cum explicatione sua citatur in iisdem Nicephori ad Synesium scholiis pag. 96, ubi metri ratione servata scribitur, ἡνίκα δαίμονα δ' ἐρχόμενον, etc. et statim μνήζουριν, de quo lapide vide August. Steuchum lib. VIII, *De perenni philosophia* cap. 28, de dæmonum autem divisione secundum Chaldæos, Nicephorum in schol. pag. 117.

οὐσία ἐκείνη, ὁ νοῦς ἐστιν ὁ πρώτως νοητὸς, οὗ ἐστιν ἔξω τὸ αὐτονόητον· πλὴν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αὐτονοήτου ἐπέκεινα. Καὶ μηδ' ὅτι νοητὸν ἐκεῖνο τὸ θεῖόν φαμεν, μηδ' ὅτι αὐτονόητον. Κρεῖττον γὰρ παντὸς καὶ ῥήματος καὶ νοήματος, ὡς πάντῃ ἀνεννόητον καὶ ἀνέκφραστον, καὶ σιγῇ μᾶλλον τιμώμενον, ἢ θαυμασίαις φωναῖς σεμνυνόμενον. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦ σεμνύνεσθαι ὑψηλότερον, καὶ τοῦ ἐκφωνεῖσθαι, καὶ τοῦ ἐννοεῖσθαι.

A inquam longe ultra omnem mentem, quo superessentiale demonstratur. Illa enim essentia est mens primo intelligibilis, extra quam gradu superius est ipsum per se intelligibile. Deum excipe, qui et intelligibile et ipsum per se intelligibile longe transcendit. Divinam enim illam naturam dicimus neque intelligibilem, neque per se intelligibilem. Superat enim omne verbum et intellectum, ita ut nec mente percipi, nec verbis explicari possit, et silentio magis honorari, quam venerandis vocibus prædicari debeat. Excellentior enim est omni prædicatione, elocutione et intellectus comprehensione.

Αἱ ἴυγγες νοούμεναι, πατρόθεν νοέουσι· καὶ [αὗται
Βουλῶν ἀφθέγκτων κινούμεναι ὥστε νοῆσαι.

Junges intellectæ, a patre intelligunt: et hæ
Consiliorum nihil sonantium moventur ut intelli- [*gant.*

Αἱ ἴυγγες (21) δυνάμεις εἰσί τινες μετὰ τὸν Πατρικὸν βυθὸν ἐκ τριῶν τριάδων συγκείμεναι· ἃς νοεῖται κατὰ τὸν Πατρικὸν νοῦν τὸν τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἑνοειδῶς ἐν ἑαυτῷ προστησάμενον. Αἱ δὲ βουλαὶ τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν νοητὴν ὑπερβολὴν ἄφθεγκτοι. Τὰ δὲ τῶν ἐξῃρημένων συνθήματα νοερὰ κἂν νοῆται ὑπὸ τῶν δευτέρων, ὡς ἄφθεγκτα νοεῖται, καὶ ὡς ἐξῃρημένα τῶν νοητῶν προόδων. Ὡς γὰρ αἱ τῶν ψυχῶν νοήσεις κἂν νοῶσι τὰς νοερὰς τάξεις, ὡς ἀμεταβάτους νοοῦσιν, οὕτω καὶ αἱ τῶν νοερῶν ἐνέργειαι τὰ νοερὰ συνθήματα νοοῦσαι, ὡς ἄφθεγκτα νοοῦσιν ἐν ὑπάρξεσιν ὑφεστηκότα ἀγνώστοις.

Junges sunt potentiæ quædam proximæ post fundum paternum e tribus trinitatibus compositæ: B quas intelligere ait per paternam mentem, quæ causam illarum in unitatis forma sibi ipsi repræsentatam exhibet. Consilia autem Patris ob intelligibilem excellentiam nullum sonum edunt. Atqui abstractarum rerum notæ et signa intellectu prædita etiamsi a secundis sive inferioribus intelliguntur, ea tamen tanquam nihil sonantia et ab omni intelligibili excursu separata intelliguntur. Ut enim amarum intelligentiæ licet ordines intellectu præditos intelligunt, eos tamen ut immobiles intelligunt: sic etiam intellectualium operationes symbola intellectus capacia intelligentes, ea absque soni emissione intelligunt, in substantiis incognitis subsistentia.

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(21) Αἱ ἴυγγες. Retinui Græcam dictionem *junges* in versione, quod ea Lælius poeta apud Apuleium usus sit in his versibus:

Philtra omnia undique eruunt:
Antipathes illud quæritur,
Trochili, iunges, tæniæ
Radiculæ, herbæ, surculi, etc.

Nominis rationem et significationem vide apud Pindari et Theocriti scholiastas, Suidam item et Nicephorum ad hæc Synesii verba αἱ μάγων ἴυγγες αὗται, pag. 96.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΧΑΛΔΑΙΟΙΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ.

EJUSDEM PSELLI

SUMMARIA ET BREVIS DOGMATUM CHALDAICORUM EXPOSITIO.

Ἑπτά φασι σωματικοὺς κόσμους, ἐμπύριον ἕνα καὶ πρῶτον, καὶ τρεῖς μετ' αὐτὸν αἰθερίους, ἔπειτα τρεῖς ὑλαίους· ὧν ὁ ἔσχατος χθόνιος εἴρηται καὶ μισοφαὴς, ὅς ἐστιν ὁ ὑπὸ σελήνην τόπος, ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν ὕλην ὃν καλοῦσι βυθόν. Μίαν ἀρχὴν τῶν πάντων δοξάζουσι, καὶ ἓν αὐτὴν καὶ ἀγαθὸν απογυμνοῦσιν. Εἶτα πατρικόν τινα βυθὸν σέβονται, ἐκ τριῶν τριάδων συγκείμενον. Ἑκάστη δὲ τριὰς ἔχει πατέρα, δύναμιν, καὶ νοῦν. Εἶτά ἐστιν ἡ νοητὴ ἴυγξ· μετὰ δὲ ταύτην, οἱ συνοχεῖς, ὁ ἐμπύριος, ὁ αἰθέ-

C Chaldæi statuunt septem mundos corporeos, igneum unum eumque primum, post hunc tres ætherios, deinde tres materiales: e quibus ultimus terrestris dicitur et lucis osor, qui locus est subter lunam, in sese etiam materiam complectens, quem fundum nominant. Unicum arbitrantur esse rerum omnium principium, idque profitentur unum esse et bonum. Deinde colunt paternum quoddam fundum ex tribus trinitatibus compositum. Quælibet autem trinitas habet patrem, potentiam, et

mentem. Postea sequitur junx mente comprehensibilis. Huic proximi sunt mundorum rectores, igneus, ætherius, et materialis. Post rectores cæremoniarum principes. His succedunt perennium fontium patres, qui et mundi ductores nominantur, quorum primus semel supra dictus est : post quem Hecate, deinde is quem bis supra nominavimus : ab hoc sunt tres implacabiles, et omnium ultimus succinctor. Venerantur etiam fontanam trinitatem fidei, veritatis et amoris. Ponunt item solem imperatorem, et a fonte materiali archangelicum, sensionis fontem, fontanum judicium, fulmineum fontem, speculorum fontem, characterum fontem incognitis signis et symbolis incumbentem, et summitates fontanas, Apollinis, Osiridis, Mercurii, Materiales vero fontes dicunt esse centrorum, elementorum et somniorum zonam. Item animam fontanam. Fontibus subjungunt principia : quod principiis superiores et excellentiores sint fontes. Principiorum autem animalia procreantium summitas vocatur Hecate : medietas, anima inchoativa : extremitas, virtus inchoativa. Sunt apud illos quoque Hecatæ ἄζωνοι, quæ zonas non habent, ut Chaldaica τριεκδότις, κωμάς, et ἐκκλυστική. Dii autem ἄζωνοι illis dicuntur Sarapis et Dionysus sive Bacchus : Osiridis item σειρά (*quasi ad geniorum series catenæ more connexa*) et Apollinis appellantur ἄζωνοι dii quod expedite potestate sua in zonis utuntur, et supra deos conspicuos collocati sunt. Ζωναῖοι contra qui zonas habent, libere circa cœli zonas volvuntur et gubernandi munus obeunt, habent enim Chaldæi deorum genus Zonæum, quod sensibilis mundi partes inhabitat, et regiones circa materialem locum sorte distributas cingit. Post zonas est circulus non errans seu fixus septem orbes complectens, in quibus stellæ sunt. Porro alius illis est mundus solaris, ætherio fundo subserviens; alius Zonæus, unus e septem. Animarum humanarum duplicem ponunt causam e fonte perenni promanantem, paternam nempe mentem, et animam fontanam. Prodit autem, ut illi volunt, particularis anima a fontana, juxta Patris voluntatem : et habet essentiam per se generatam et animatam. Aliunde enim non movetur. Nam si, ut in oraculo fertur, ignis divini pars est et ignis lucidus, atque paternæ mentis conceptus, profecto forma est materiæ expers et per se subsistens. Illa enim omnia cum divina natura communicant, cujus particula est anima. Aiunt omnia in qualibet anima esse, sed et cuilibet inexplicabilem et incognitam fandorum et infandorum signorum

A ριος, καὶ ὁ ὑλαῖος. Μετὰ δὲ τοὺς συνοχεῖς, οἱ τελετάρχαι· μετὰ δὲ τούτους, οἱ πηγαῖοι πατέρες, οἱ καλούμενοι καὶ κοσμαγωγοί· ὧν ὁ πρῶτος ὁ ἅπαξ ἐπέκεινα λεγόμενος· μεθ' ὃν ἡ Ἑκάτη, εἶτα ὁ δὶς ἐπέκεινα· μεθ' ὃν τρεῖς ἀμείλικτοι· καὶ τελευταῖος ὁ ὑπεζωκός. Σέβονται δὲ καὶ πηγαίαν τριάδα πίστεως καὶ ἀληθείας καὶ ἔρωτος. Φασὶ δὲ καὶ ἀρχικὸν ἥλιον, ἀπὸ τῆς ὑλικῆς πηγῆς καὶ ἀργαγγελικὸν, καὶ πηγὴν αἰσθήσεως, καὶ πηγαίαν κρίσιν, καὶ κεραύνιον πηγὴν, καὶ πηγὴν διοπτρῶν καὶ χαρακτήρων πηγὴν ἐπιβατεύουσαν τοῖς ἀγνώστοις συνθήμασι· καὶ πηγαίας ἀκρότητας, Ἀπόλλωνος, Ὀσίριδος, Ἑρμοῦ. Ὑλικὰς δὲ πηγάς φασιν, κέντρων καὶ στοιχείων, καὶ ὀνείρων ζώνην, καὶ πηγαῖαν ψυχήν. Μετὰ δὲ τὰς πηγὰς λέγουσιν εἶναι
B ἀρχάς. Αἱ γὰρ πηγαὶ ἀρχικώτεραι τῶν ἀρχῶν· τῶν δὲ ζωογόνων ἀρχῶν, ἡ μὲν ἀκρότης, Ἑκάτη καλεῖται. Ἡ δὲ μεσότης, ψυχὴ ἀρχική. Ἡ δὲ περάτωσις, ἀρετὴ ἀρχική. Εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ἄζωνοι (22) Ἑκάται, ὡς ἡ τριεκδότις ἡ Χαλδαϊκὴ, καὶ ἡ κωμὰς, καὶ ἡ ἐκκλυστική. Ἀζωνικοὶ δὲ παρ' αὐτοῖς θεοὶ, ὁ Σάραπις, καὶ ὁ Διόνυσος καὶ ἡ τοῦ Ὀσίριδος σειρὰ (23), καὶ ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἄζωνοι δὲ καλοῦνται οἱ εὐλύτως ἐνεξουσιάζοντες ταῖς ζώναις καὶ ὑπεριδρυμένοι τῶν ἐμφανῶν θεῶν. Ζωναῖοι δὲ, οἱ τὰς ἐν οὐρανῷ ζώνας ἀπολύτως περιελίττοντες, καὶ τὰ τῇδε διοικοῦντες. Θεῖον γὰρ γένος ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ζωναῖον, τὸ κατανειμάμενον τὰς τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου μερίδας, καὶ ζωσάμενον τὰς περὶ τὸν ὑλαῖον τόπον διακληρώσεις. Μετὰ δὲ τὰς ζώνας ἐστὶν ὁ ἀπλανὴς κύκλος, περιέχων τὰς ἑπτὰ σφαίρας, ἐν
C αἷς τὰ ἄστρα. Καὶ ἄλλος μὲν παρ' αὐτοῖς ὁ ἠλιακὸς κόσμος τῷ αἰθερίῳ βάθει δουλεύων· ἄλλος δὲ ὁ ζωναῖος, εἷς ὢν τῶν ἑπτά. Τῶν δὲ ἀνθρωπίνων ψυχῶν αἴτια διττὰ πηγαῖα τίθενται· τόν τε πατρικὸν νοῦν, καὶ τὴν πηγαίαν ψυχήν. Καὶ προέρχεται μὲν αὐτοῖς ἡ μερικὴ ἀπὸ τῆς πηγαίας κατὰ βούλησιν τοῦ πατρός· ἔχει δὲ καὶ αὐτόγονον οὐσίαν καὶ αὐτόζωον. Οὐ γάρ ἐστιν ὡς ἑτεροκίνητος. Εἰ γὰρ κατὰ τὸ λόγιον μοῖρα τοῦ πυρός ἐστι τοῦ θείου καὶ πῦρ φαεινὸν καὶ νόημα πατρικὸν, εἶδός ἐστιν ἄϋλον καὶ αὐθυπόστατον. Τοιοῦτον γὰρ πᾶν τὸ θεῖον, οὗ μέρος ἡ ψυχή· καὶ πάντα φασὶν εἶναι ἐν ἑκάστῃ ψυχῇ. Καθ' ἑκάστην δὲ ἰδιότητα ἄγνωστον ῥητοῦ καὶ ἀποῤῥήτου συνθήματος· καὶ καταβιβάσουσι δὲ τὴν ψυχὴν πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ δι' αἰτίας πολλάς· ἢ διὰ πτερο-
D ρύησιν (24), ἢ διὰ βούλησιν πατρικήν. Δοξάζουσι δὲ τὸν κόσμον ἀΐδιον καὶ τὰς τῶν ἄστρων περιόδους· τὸν δὲ ᾅδην πολλαχῶς καταμερίζουσι. Καὶ νῦν μὲν αὐτὸν θεὸν ὀνομάζουσιν ἀρχηγὸν τῆς περιγείου λήξεως· νῦν δὲ τὸν ὑπὸ σελήνην τόπον φασί· νῦν δὲ

JOANNIS OPSOPÆI NOTÆ.

(22) Ἄζωνοι. Servius in illud *Æneid.* XII. *et diis communibus aras :* « Ut autem altioris scientiæ hominibus placet, dii communes sunt qui ἄζωνοι dicuntur, id est qui certi certas non habent partes, sed generaliter a cunctis coluntur. Ubique enim eos esse manifestum est, ut mater Deum, cujus potestas in omnibus zonis est. »

(23) Σειρά. Σειρά idem videtur denotare quod Synesii σίῤῥαιον, cujus significationem vide apud Nicephorum pag. 114.

(24) Πτερορύησιν. Scribendum est πτεροῤῥύησιν, et hoc est e Platonis philosophia in Phædro, ubi Adrastiæ legem exponit. Ἢν δὲ (inquit) βαρυνθεῖσα ἡ ψυχὴ πτεροῤῥυήσῃ τε καὶ ἐπὶ τὴν γῆν πέσῃ, et quæ sequuntur.

τὴν μεσαιτάτην τοῦ αἰθερίου κόσμου καὶ τοῦ ὑλαίου· νῦν δὲ τὴν ἄλογον ψυχὴν, καὶ τιθέασιν ἐν αὐτῇ τὴν λογικὴν, οὐκ οὐσιωδῶς, ἀλλὰ σχετικῶς, ὅταν συμπαθῶς ἔχῃ πρὸς αὐτὴν καὶ προβάλῃ τὸν μερικὸν λόγον. Ἰδέας δὲ νομίζουσι, νῦν μὲν τὰς τοῦ Πατρὸς ἐννοίας, νῦν δὲ τοὺς καθόλου λόγους, καὶ φυσικοὺς καὶ ψυχικοὺς καὶ νοητούς· νῦν δὲ τὰς ἐξῃρημένας τῶν ὄντων ὑπάρξεις. Τοὺς δὲ περὶ μαγειῶν λόγους συνιστῶσιν ἀπό τε τῶν ἀκροτάτων δυνάμεων, ἀπό τε τῶν περιγείων ὑλῶν. Συμπαθῆ δὲ τὰ ἄνω τοῖς κάτω φασὶ καὶ μάλιστα τὰ ὑπὸ σελήνην. Ἀποκαθιστῶσι δὲ τὰς ψυχὰς μετὰ τὸν λεγόμενον θάνατον κατὰ τὰ μέτρα τῶν οἰκείων καθάρσεων, ἐν ὅλοις τοῖς τοῦ κόσμου μέρεσι. Τινὰς δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν κόσμον ἀναβιβάζουσι, καὶ μέσας αὐτὰς διορίζονται τῶν τε ἀμερίστων καὶ μεριστῶν φύσεων. Τούτων δὲ τῶν δογμάτων τὰ πλείω καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων ἐδέξαντο· οἱ δὲ περὶ Πλωτίνον καὶ Ἰάμβλιχον, Πορφύριόν τε καὶ Πρόκλον πᾶσι κατηκολούθησαν, καὶ ὡς θείας φωνὰς ἀσυλλογίστως ταῦτα ἐδέξαντο.

A symbolorumve proprietatem. Volunt animam in mundum demitti ob multas causas, aut propter pennarum defluvium, aut propter paternam voluntatem. Arbitrantur mundum æternum esse, ut et stellarum conversiones. Plutonem sive infernum in varias partes dividunt, eumque modo deum appellant, ordinis illius qui circa terram sortem suam obtinuit, ducem; modo regionem sublunarem : modo medias inter ætheriam et materialem mundum partes obeuntem; modo animam rationis expertem : in ea rationalem animam constituunt, non essentialiter, sed proportione quadam, quando convenienter ad illam affecta est, particulari ratione projecta. Ideas definiunt modo esse Patris intelligentias : modo universales rationes, naturales, animales et intellectiles : modo substantias a B rebus ipsis abstractas. Astruunt omnem magicæ scientiæ rationem perfici a summis potentiis et terrenis materiis, familiaritatem item et convenientiam superiora cum inferioribus habere, præsertim quæ sub luna sunt. Collocant animas post mortem, juxta modulum et mensuram lustrationum singulis familiarum et convenientium, in omnibus mundi partibus : quasdam etiam ultra mundum evehunt : easque discrimine facto in naturas dividuas et individuas separant. Atque Plato quidem et Aristoteles plures ex enumeratis opiniones receperunt : Plotinus vero, Jamblichus, Porphyrius, Proclus, eorumque discipuli omnes in universum approbarunt, et non secus ac divinas voces absque ullo discrimine et examine admiserunt.

ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΡΜΟΥ ΤΟΥ ΤΡΙΣΜΕΓΙΣΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΔΡΗΝ.

PSELLI

IN MERCURII TRISMEGISTI PIMANDRUM.

C Ἔοικεν ὁ γόης οὗτος τῇ θείᾳ Γραφῇ οὐ παρέργως ὡμιληκέναι· ὅθεν ἐκ ταύτης ὁρμώμενος τῇ κοσμοποιίᾳ ἐπιχειρεῖ, μηδὲ αὐτὰς ὀκνῶν τὰς Μωσαϊκὰς λέξεις ψιλὰς ἐνίοτε ἀναγράφειν· ὡς καὶ τὸ προκείμενον τοῦτο ῥητὸν ὅλον· τὸ γὰρ, « Εἶπεν ὁ Θεὸς, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, » σαφῶς ἐκ τῆς Μωσαϊκῆς κοσμοποιίας ἐστίν. Οὐ μὴν ἐνέμεινε παντελῶς τῇ ἁπλότητι καὶ σαφηνείᾳ, καὶ τῷ εὐθεῖ καὶ εἰλικρινεῖ καὶ ὅλως θεοειδεῖ τῆς Γραφῆς, ἀλλ' εἰς τὸ εἰωθὸς ὑπεῤῥύη πάθος τοῖς τῶν Ἑλλήνων σοφοῖς, εἰς ἀλληγορίας καὶ πλάνας καὶ τερατείας ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ἀπλανοῦς ἐκτραπεὶς, ἢ ὑπὸ τοῦ Ποιμάνδρου συνελασθείς. Οὐκ ἄδηλον δὲ ὅστις ἦν ὁ τῶν Ἑλλήνων Ποιμάνδρης, ὁ καὶ παρ' ἡμῖν κοσμοκράτωρ ὀνομαζόμενος ἢ τῶν ἐκείνου τις. Κλέπτης γὰρ, φησὶν, ὁ διάβολος καὶ ἐκφερομυθεῖ τὰ ἡμέτερα, οὐχ D ἵνα οἱ ἐκείνου μεταμάθωσιν τὴν ἀσέβειαν, ἀλλ' ἵνα τοῖς τῆς ἀληθείας ῥήμασι καὶ νοήμασιν τὴν ἑαυτῶν

Videtur incantator ille non obiter in divina Scriptura versatus esse; unde ex illa profectus de mundi creatione tractat, non dubitans tenues Moysis voces nonnunquam transcribere; ut et hæc proposita verba. Illud enim : « Dixit Deus, Crescite et multiplicamini » evidenter ex Mosaica creationis historia oritur. Non quidem servat omnino simplicitatem et perspicuitatem et rapiditatem et sinceritatem et divinitatem Scripturæ, sed in solitum Græcorum sapientum morem abit, in allegorias et errores et portenta ex recta et secura via delapsus vel a Poimandre coactus. Non incertum autem est quis esset ille Græcorum Pœmandres, idem qui apud nos mundi Dominus nominatur aut unus ex ejus ministris. Fur enim, inquit, est diabolus et nostros sermones divulgat non ut ejus discipuli impietatem dediscant, sed ut veritatis vocibus et sententiis suam impietatem ornantes, persuasibi-

liorem eum faciant et acceptabilem. Non enim verum dicit Plato, cum affirmat Græcos pulchriores effecisse a Barbaris acceptas famas, eruditione et Delphicis oraculis usos. Verum e contra dicunt qui contendunt Græcos segniter veritatem inquirere, et eos præsertim in rebus theologicis errare. Porro qui hæc aiunt non ex nostris sunt, sed Græcorum celeberrimi, sic quis forte iis occurrit quæ Porphyrius ad ascendentem Ægyptium scripsit ab ipso cupiens veritatem tum quoque discere, cum jam a Græcis didicerat. Num igitur alia barbara gens mundi Creatorem et regem patria opinione et more coluerit, dicere non habeo; sed Hebræorum religionem per omnem terram celeberrimam fuisse, eorumque leges antiquiores fuisse et illo Mercurio et quolibet apud Græcos sapiente, multis demonstratum est.

A δυσσέβειαν ἐπιχρώσαντες καὶ μορφώσαντες, πιθανωτέραν ἐργάσωνται καὶ τοῖς πολλοῖς εὐπαράδεκτον. Οὐ γάρ ἀληθεύει Πλάτων τὰς ἐκ τῶν βαρβάρων φήμας παραλαμβάνοντας κάλλιον ἀπεργάσασθαι τοὺς Ἕλληνας λέγων παιδείᾳ χρωμένους καὶ μαντείαις ἐκ Δελφῶν. Ἀληθεύουσι δὲ μᾶλλον οἱ λέγοντες ἀταλαίπωρον εἶναι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς ἀληθείας τὴν ζήτησιν, μάλιστα δὲ ἐν τῇ περὶ τοῦ θείου δόξῃ πλανᾶσθαι αὐτούς. Εἰσὶ δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες οὐχ ἡμέτεροι, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων οἱ δοκιμώτεροι, εἴ τις ἐντετύχηκε καὶ οἷς ἔγραψεν ὁ Πορφύριος πρὸς Ἀνεβαίνοντα τὸν Αἰγύπτιον παρ' ἐκείνου λοιπὸν ἐπιζητῶν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπέγνων. Εἰ μὲν οὖν καὶ ἄλλο βάρβαρον γένος τὸν Δημιουργὸν καὶ βασιλέα τοῦδε τοῦ παντὸς πατριώδει B δόξῃ καὶ νόμοις ἐθρήσκευεν, εἰπεῖν οὐκ ἔχω· ὅτι δὲ ἡ τῶν Ἑβραίων θεοσέβεια περιβόητος ἦν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὅτι καὶ ἡ νομοθεσία αὐτῶν ἀρχαιοτέρα ἦν καὶ Ἑρμοῦ τούτου, καὶ εἴτις ἄλλος παρ' Ἕλλησι σοφὸς πολλοῖς ἀποδέδεικται.

MICHAELIS PSELLI

OPERUM PARS QUARTA

COMPLECTENS

HISTORICA*.

—

ΨΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΚΩΝ ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.

—

PSELLI

DE LOCIS ET NOMINIBUS ATTICIS.

—

Tu igitur non solum Atheniensium urbem diligis, sed et Attica nomina, utpote quæ quamdam musicam vocem emittant. Dixisti autem te nondum versatum esse in recondito de illis, tanquam in sacris adytis, opere scripto. Sed cum nonnullis eorum occurris, Sunio dico et Cephisiæ et illis « Spheti fui

C Σὺ δὲ ἄρα οὐκ αὐτῆς μόνον τῆς Ἀθηναίων ἐρᾷς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀθήνησιν ὀνομάτων, ὥς τινα κἀκείνων μουσικὴν πεμπόντων ἠχώ. Οὔπω δὲ ἔφησας ἐντετυχηκέναι, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς ἀδύτοις, ἀποθέτῳ περὶ τούτων συγγράμματι· ἀλλὰ κατὰ μέρος ἐντυγχάνων αὐτοῖς, φημὶ δὴ τῷ Σουνίῳ καὶ τῇ Κηφησίᾳ,

* Psellus orationem funebrem Michaelis Cærularii pronuntiavit, in qua eum laudat eo ex capite quod Latinorum reprobavit sententiam de processione a Filio. « Exstat ea Pselli oratio in Regia Bibliotheca; hancque tandem cum aliis ejusdem auctoris lucubrationibus typis regiis edendam paro. » Ita Lequien in prima Dissertatione Damascenica, n. 31, p. XVI. EDIT. PATR.

καὶ τῷ « Σφηττοῖ γέγονα, καὶ Θρίηζε καὶ Φαληροῖ, » καὶ αὖθις « Σφηττόθεν ἀπῄειν καὶ Φαληρόθεν, » ὥσπερ ἐνθουσιᾷς, καὶ λίαν ἔχεις ἐρωτικῶς δυοῖν θατέρου τυχεῖν, ἢ Σφηττοῖ γενέσθαι καὶ Κηφισιάσιν, ἢ περὶ τῶν χωρίων ἐναργέστερόν τι μαθεῖν.

Διὰ ταῦτά σοι ἐγὼ ἐκ πολλῶν βιβλίων συνηγηοχὼς γράφω ταυτί.

Ἠλευρά τις διῆκται τῆς Ἀττικῆς σὺν τῇ Μεγάριδι ἀπὸ Σουνίου μέχρις Ἰσθμοῦ. Ἐνταῦθα κατὰ μέσην που τὴν τοιαύτην γραμμὴν τοῖς εἰς τὴν πόλιν καταπλέουσιν ὁ Πειραιεὺς ἀπαντᾷ, τὸ περιβόητον τῶν Ἀθηναίων ἐπίνειον. Μετὰ δὲ τὸν Πειραιᾶ, Φαληρεὺς δῆμος ἐν τῇ ἐφεξῆς παραλίᾳ ἐστί· μεθ' ὃν Ἀναγυράσιοι. Εἶτ' Ἀναφλύστιοι μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ Σουνίου διήκοντες. Εἶτα τὸ Σούνιον, δῆμος ἀξιολογώτατος· μεθ' ὃ Μαραθὼν, ὅπου Μιλτιάδης τὰς μετὰ Δάτιδος τοῦ Πέρσου δυνάμεις ἄρδην διέφθειρε. Μετὰ δὲ Μαραθῶνα, Τρικόρυθος· εἶτα Ῥαμνοῦς, τὸ Νεμέσεως ἱερόν.

Τῶν δὲ ὀρῶν τὰ ὀνόματα μάλιστά ἐστι ταῦτα· ὁ Ὑμηττὸς ὁ Βριλησσὸς ὁ Λυκαβηττὸς, ἡ Πάρνηθος, ὁ Κορυδαλός.

Ποταμοὶ δὲ οἱ διωνομασμένοι, ὁ Κηφισσὸς, καὶ ὁ Ἰλισσὸς, ῥέων εἰς τὴν παραλίαν ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς Ἄγρας καὶ τοῦ Λυκείου μερῶν, καὶ τῆς πηγῆς ἣν ὕμνηκεν ἐν Φαίδρῳ Πλάτων.

Κάμψαντι δὲ τὸ Σούνιον ἀκτή ἐστι πρὸς ἄρκτον ἀμφιθάλαττος, στενὴ τὸ πρῶτον, εἶτα εἰς τὴν μεσόγαιον πλατύνεται. Τὸ δὲ λοιπὸν τὸ πρὸς ἄρκτον ἐστὶ πλευρὸν ἀπὸ τῆς Ὠρωπίας, ἐπὶ δύσιν παρατεῖνον μέχρι τῆς Μεγαρίδος.

Ὑπέρκεινται δὲ τῆς Ἀττικῆς αἱ Σκειρωνίδες πέτραι. Μετὰ δὲ ταύτας ἄκρα πρόκειται Μινῴα ὠνομασμένη, ποιοῦσα τὸν ἐν τῇ Νισαίᾳ λιμένα.

Ἡ δὲ Νισαία ἐπίνειόν ἐστι τῶν Μεγάρων, ὀκτὼ καὶ δέκα σταδίοις διέχον τῆς πόλεως. Ἡ δὲ Μεγαρὶς μερὶς καὶ αὐτὴ οὐ βραχεῖα τῆς πόλεως· ἡ γὰρ Ἀττικὴ τὸ παλαιὸν Ἰωνία καὶ Ἰὰς ἐκαλεῖτο.

Τὸ δὲ Θριάσιον πεδίον ἀγχοῦ κεῖται τῆς Ἐλευσῖνος.

Πρόκειται δὲ ἀπὸ τῆς Νισαίας πλέοντι ἐς τὴν Ἀττικὴν ἡ Σαλαμίς· ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ τῇ κατὰ Σαλαμῖνα κεῖσθαι συμβαίνει τὰ ὅρια τῆς τε Μαγαρικῆς καὶ τῆς Ἀτθίδος· ὄρη δέ εἰσι δύο, ἃ καλοῦσι Κέρατα.

Εἶτα πόλις Ἐλευσὶν, ἐν ᾗ τὸ τῆς Δήμητρος ἱερὸν τῆς Ἐλευσινίας καὶ ὁ μυστικὸς σηκός. Εἶτα τὸ Θριάσιον πεδίον. Εἶτα ἡ Ψυτταλία, νησίον ἔρημον πετρῶδες, καὶ ἡ Μουνυχία, τόπος κοῖλος καὶ ὑπόνομος στομίῳ μικρῷ τὴν εἴσοδον ἔχων. Καὶ τὸ μὲν παλαιὸν ἐτετείχιστο καὶ συνῴκιστο, καὶ τῷ τείχει τούτῳ συνῆπτο καὶ τὰ μακρὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν· οἱ δὲ πολλοὶ πόλεμοι τὸ τεῖχος κατήρειψαν καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας ἔρυμα, τόν τε Πειραιᾶ συνέστειλαν εἰς βραχὺ καὶ τὰ μακρὰ τείχη κατέσπασαν, Λακεδαιμονίων μὲν καθελόντων πρότερον, Ῥωμαίων δὲ ὕστερον, ἡνίκα Σύλας ἐκπολιορκήσας εἷλε καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ Ἄστυ.

Αὐτὸ δὲ τὸ Ἄστυ πέτρα ἐστὶν ἐν πεδίῳ περιοι-

A et Thriæ et Phaleri, « et rursum » Spheto abibam et Phalero, quasi divino furore corriperis, et valde exoptas ex his duobus unum assequi, vel Spheti versari et Cephisiæ, vel de his locis aliquid in extenso discere.

Ideo tibi ea scribo quæ ex multis libris collegi.

Ora quædam Atticam cum Megaride trajicit a Sunio usque ad Isthmum. Tunc in medio circiter hoc circuitu iis qui ad urbem navigant occurrit Piræeus, celeber Atheniensum portus. Post Piræeum autem, Phaleræus Vicus in vicina ora situs est : post quem Anagyrasii. Deinde Anaphlystii usque ad extremitatem Sunii pervenientes. Deinde Sunium, celebratissimus vicus. Deinde Ma-
B rathon, ubi Miltades, regis Persarum exercitus a Datide ductos funditus delevit. Post Marathonem vero Trycorythus, deinde Rhamnus, Nemesi consecratus.

Montium vera nomina hæc sunt præcipue, Hymettus, Brilessus, Lycabettus, Parnethus, Corydalus.

Fluvii autem sic nominantur, Cephisus et Ilissus, in maritimam regionem fluens ex partibus quæ ultra Agram et Lyceum sunt, et ex fonte quem in Phædro celebravit Plato.

Flectenti vero ab Sunio ora est ad septentrionem utrimque mare habens, angusta primum, deinde in medias terras protensa. Cætera vero ad septentrionem ora ab Oropia ad occidentem protenditur usque ad Megarida.

C Atticæ superaminent Scironides petræ. Post eas vero præeminet promontorium Minoia nomine, quod Nisææ portum efficit.

Nisæa porro portus Megarensium est qui decem et octo stadia ab urbe distat. Megaris autem et ipsa pars reipublicæ non minima est : Attica enim antiquitus Jonia et Jas appellabatur.

Thriasus porro campus prope Eleusin jacet.

A Nisæa autem in Atticam naviganti præeminet Salamina. In ora autem Salaminica siti sunt fines Megaridis et Atticæ. Duo porro montes sunt quos vocant Cornua.

Deinde urbs Eleusis in qua Cereris templum et
D mystica olea. Deinde Thriasus campus. Deinde Psyttalia, insula parva deserta et petrosa, et Munychia, locus cavus et suffossus ostio parvo ingressum præbens. Et antiquitus, quidem munita erat et incolas habebat, et hoc muro uniebantur longi Athenarum muri. Innumera autem bella murum everterunt et Munychiæ munimentum, Piræeumque in parvum spatium contraxerunt, longosque muros diruerunt. Lacedæmonii prius eos dejecerunt, et deinde Romani, quando Sylla obsidione captum Piræeum et Athenas occupavit.

Ipsa vero urbs est rupes in campo assurgens, un-

dique domibus circumdata. In ipsa autem rupe est Minervæ templum, urbis Præsidis antiquum templum, in quo inexstinguibilis lampas, et Parthenon, et eburnea Minerva, egregium Phidiæ opus. Et ut Hegesiam in ejus de urbe Libris imiter, timeo ne redundem et propositum meum hoc scriptum excedat. Unde partim et sparsim dicam : Illud Leocorion, hoc Theseum ; ibi Marathon ; illic Rhamnus, illic Decelia, celebre Peloponnesiorum propugnaculum. Hinc Lyceum; hinc Olympicum stadium. Ibi Academia et philosophorum horti, et Odeum, et Varia porticus; et illustres vici, Cephisia, Phaleræ, Sphettus, Cecropia, Cytherus, Aphidna, Eleusis. Hæc sunt veteris Academiæ vestigia, hæc novæ; omnia Musas spirant, omnia Gratias. Quæ enim in civitate sunt arcanorum ruinæ, illustriores sunt ipsis civitatibus.

A κουμένη κύκλῳ· ἐπὶ δὲ τῇ πέτρα τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ὅ τε ἀρχαῖος ναὸς ὁ τῆς Πολιάδος ἐν ᾧ ὁ ἄσβεστος λύχνος, καὶ ὁ Παρθενὼν, καὶ ἡ ἐλεφάντινος Ἀθηνᾶ, τὸ ἐξαίσιον τοῦ Φειδίου ἔργον. Καὶ ἵνα δὴ τὸν Ἡγησίαν ἐν τοῖς περὶ τῆς πόλεως λόγοις μιμήσωμαι, ἀκνῶ πλεονάζειν, μὴ συμβῇ τῆς προθέσεως ἐκπεσεῖν τὴν γραφήν. Ὅθεν κατὰ μέρος καὶ διεσπασμένως ἐρῶ· ἐκεῖνο Λεωκόριον· τοῦτο Θησεῖον· τοῦτο Μαραθών· ἐκεῖνο Ῥαμνοῦς· τοῦτο Δεκέλεια, τὸ περιφανὲς τῶν Πελοποννησίων ὁρμητήριον· τοῦτο Λύκειον· ἐκεῖνο τὸ Ὀλυμπικὸν στάδιον· ἐνταῦθα ἡ Ἀκαδημία καὶ οἱ κῆποι τῶν φιλοσόφων, κἀὶ τὸ Ὠδεῖον, καὶ ἡ Ποικίλη στοά· καὶ οἱ περιφανεῖς δῆμοι, ἡ Κηφισία, τὰ Φάληρα, ἡ Σφηττὼ ἡ Κεκροπία, ἡ Κύθηρος, ἡ Ἄφιδνα, ἡ Ἐλευσίς· λείψανα ταῦτα τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας, ἐκεῖνα τῆς νεωτέρας· πάντα μουσῶν πνεῖ, πάντα χαρίτων. τὰ γὰρ ἐν τῇ πόλει ἐρείπια τῶν ἀποῤῥήτων ἔτι περιφανεστερα πόλεων.

Ut autem magis ac magis civitate fruaris, ab ora quæ Eubœum spectat Atticæ cohærenti, statim occurrit Oropus et sacer portus quem Delphinium vocant, apud quem antiqua est Eretria. Deinde Delium, Apollini consecratum. Neque procul ingens portus quem Profundum Portum nominant. Deinde Aulis, petrosus locus. Et prope Euripus.

Et quidem ea est versus Eubœam ora maritima. In mediis autem terris ab occidente est Citheron, ad septentrionem Phocensium urbs. Ex Phocensibus autem montibus multi descendunt fluvii, quorum maximus est Chephissus. Schœnus autem urbs est Thebanorum. Eam autem præterfluit fluvius Schœnus nomine. Citheron autem mons excelsus est. Ismenus fluvius et Asopus planitiem quæ ante Thebas jacet præterfluunt. Dirce autem fons est. Et Citheron non procul a Thebis finitur.

Deinde urbs Thespiæ prope Heliconem et Crissæum sinum jacet. Prope Thespias autem est Ascra, Hesiodi patria, in Heliconis dextra. Helicon autem est in Phocide. Portus autem Thespiorum est Creusa. Post Thespias vero est Mycalissus, et prope Eleutheræ, urbs contermina Atheniensibus et Beotiis.

Hæc de Athenis sufficiunt Atheniensum fautori. Nos enim plus effecimus quam eramus rogati, cum mentionem habuerimus de regionibus et de civitatibus huic urbi vicinis.

B Ἵνα δὲ ἐπὶ πλέον κατατρυφήσῃς τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς πρὸς Εὔβοιαν παραλίας τῆς συνεχοῦς τῇ Ἀττικῇ, εὐθὺς ὁ Ὠροπὸς πρόκειται, καὶ ὁ ἱερὸς λιμὴν ὃν καλοῦσι Δελφίνιον, καθ' ὃν ἡ παλαιὰ Ἐρέτρια. Εἶτα τὸ Δήλιον, τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ παρὰ τοῦτον λιμὴν μέγας, ὃν καλοῦσι Βαθὺν Λιμένα. Εἶθ' ἡ Αὐλὶς, πετρῶδες χωρίον. Καὶ πλησίον ὁ Εὔριπος.

Καὶ ἡ μὲν παραλία τοιαύτη τις ἡ πρὸς Εὔβοιαν. Τὰ δ' ἐν τῇ μεσογαίᾳ, ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ὁ Κιθαιρὼν, πρὸς δὲ ἄρκτον ἡ Φωκέων πόλις. Ἐκ δὲ τῶν Φωκικῶν ὀρῶν πολλοὶ ποταμοὶ καταφέρονται, ὧν ὁ Κηφισσὸς μέγιστος. Ἡ δὲ Σχοῖνος χώρα ἐστὶ τῆς Θηβαϊκῆς· ῥεῖ δὲ καὶ ποταμὸς δι' αὐτῆς Σχοινοῦς ὀνομαζόμενος. Ὁ δὲ Κιθαιρὼν ὄρος ὑψηλόν. Ὁ
C μέντοι Ἰσμηνὸς ποταμὸς καὶ ὁ Ἀσωπὸς διὰ τοῦ πεδίου ῥέουσι τοῦ πρὸ τῶν Θηβῶν· ἡ δὲ Δίρκη, κρήνη ἐστί. Καὶ ὁ Κιθαιρὼν οὐ πόῤῥω που τῶν Θηβῶν τελευτᾷ.

Μεθ' ἃ καὶ ἡ πόλις αἱ Θεσπιαὶ πρὸς τῷ Ἑλικῶνι ἐπικειμένη τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ. Ἐν δὲ ταῖς Θεσπιαῖς ἐστι καὶ ἡ Ἄσκρη, ἡ τοῦ Ἡσιόδου πατρὶς, ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἑλικῶνος. Ὁ δὲ Ἑλικὼν συνεχής ἐστι τῇ Φωκίδι. Επίνειον δὲ τῶν Θεσπιῶν ἡ Κρέουσα. Μετὰ δὲ τὰς Θεσπιὰς ἡ Μυκαλησσὸς, καὶ πλησίον αἱ Ἐλεύθεραι, πόλις ἀμφίβολος Ἀθηναίοις καὶ Βοιωτοῖς.

Ἀρκεῖ ταῦτα περὶ Ἀθηνῶν τῷ τῶν Ἀθηναίων ἐραστῇ. Ἡμεῖς γὰρ πλέον τι τοῦ ἐπιτάγματος πεποιήκαμεν, καὶ τῶν προσεχῶν ταύτης ἐπιμνησθέντες χωρίων καὶ πόλεων.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

Εἰς τὸν χαλκοῦν ἵππον τὸν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, ἀπηωρημένον τὸν πόδα ἔχοντα.

—

MICHAELIS PSELLI

In æreum equum in Hippodromo, qui pedem attollebat.

(BANDURI, *Imperium Orient.* I, 178.)

—

Ἔμπνους ὁ χαλκοῦς ἵππος οὗτος ὃν βλέπεις,
Ἔμπνους ἀληθῶς καὶ φριμάζεται τάχα.
Τὸν πρόσθιον δὲ τοῦτον ἐξαίρων πόδα,
Βαλεῖ σε καὶ λὰξ, εἰ παρέλθῃς πλησίον·
Δραμεῖν καθορμᾷ· στῆθι, μὴ προσσεγγίσῃς,
Μᾶλλον δὲ φεῦγε, μὴ λάϐῃς τὸ τοῦ λόγου.

A Spirat æreus iste equus, quem cernis
Spirat revera, ac fortassis infremit.
Quin et anteriorem pedem istum attollens
Te calce impetet, si propius accedas.
Ad cursum est incitatus ; siste ergo,neque appropinques ;
Aut potius fuge, ne tibi dicta eveniant.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

—

MICHAELIS PSELLI EPISTOLÆ.

—

Α'. Τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης, τῷ γεγονότι μαΐστωρι τῶν ῥητόρων.

Οὐδὲν ὁ ῥήτωρ, ὅτι μὴ γλῶσσα λαμπρὰ, κἂν λέγῃ, κἂν γράφῃ, κἂν παιδεύῃ ῥητορικὴν, κἂν φιλοσοφίᾳ τὸν νοῦν ἀσχολῇ· τὴν δὲ γλῶτταν ταύτην ἔχῃ τε ὁμοῦ καὶ ἀφίησιν. Καὶ διὰ ταῦτα οὔτε Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης ἐστὶν, ἀλλὰ πολίτης τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀτεχνῶς ἀστραπὴ ἢ βροντὴ πανταχόσε περιηχοῦσά τε καὶ ἐκλάμπουσα. Οὐ γὰρ μόνον ἐπιδημῶν ἡμῖν τῆς τέχνης μεταχειρίζεις τὴν σάλπιγγα, ἀλλὰ καὶ ἀποδημῶν τοξεύεις ἐφ' ἡμᾶς τοὺς λόγους ὥσπερ τινὰς ὀϊστούς· καὶ τοξεύων οὐ πλήττεις, ἀλλὰ βάλλων ἡδύνεις· καὶ τὸ φάρμακον τοῦ βέλους διὰ πάσης φοιτᾷ τῆς ψυχῆς. Οὕτως σου ἡ λέξις· οὕτως ὁ νοῦς· οὕτως ἡ ἁρμονία· οὕτω τὸ κάλλος τῆς φράσεως· τοιοῦτος ὁ ἐμὸς ῥήτωρ καὶ πάνδημος καὶ ὄντως δημαΐτατος· τοιαύτη ἡ ἐμὴ Σειρὴν καὶ τὸ μελιχρὸν στόμα· ἡ πειθώ· ἡ ἀνάγκη·

B I. *Metropolitæ Thessalonicæ, qui factus est rhetorum magister* (1).

Quid aliud orator nisi sive loquatur,sive scribat, sive rhetoricem doceat,sive philosophiæ mentem applicet, semper per linguam operatur? Hanc porro ob causam non Atheniensis est, non Spartiates,sed orbis universi civis est; longe enim lateque tonat ac fulgurat. Non enim solum eloquentiæ nos quasi tuba demulces, nobiscum conversans ; sed e longinquo etiam sermones tuos telorum instar in nos jacis, ita tamen ut ne vulneres auditores, imo demulceas,totam animam vocum illecebris imbuendo Hæc est natura dictionis, mentis, harmoniæ ; hoc modo styli rhythmus procedit ; hac ratione orator, qualem præsumo, omnium est gentium. En mea C Siren, osque mellifluum, suadela, necessitas ; en animorum illecebræ, mentium esca ; cogitatorum musa,vocum suavitas; voluptarum medulla,Calliope

(1) Hanc epistolam cum duabus sequentibus edidit Frid. Tafel. V. C. in Appendice ad Dissertationem *de Thessalonica ejusque agro.* Metropolitam illum ad quem scribit Psellus eumdem esse putat cum illo magno Eustathio qui anno 1192 defunctus est ; quod cum ætate Pselli nostri non quadrat. Epistolas 4-12 edidit Boissonadius Norimbergæ 1838. EDIT.

philosopha, natura immutabilis. Idem sane Byzantii, in Thessalia, longe ab Athenis; idem in tota Græcia, super montibus, in vallibus; idem terra luxuriosa et in solo arido, immutabilis, ubique sonorus, delectabilis, auribus suavis; idem subtilis, floridus; pellucidus ideoque clarus; gravis idem ac vehemens, acer. Adde quod omnia promiscue movet (id dictamen meum). Et sane ubi philosophatur, gravis apparet; vere orator ubi magnifice vult loqui. Sacerdotio fungitur? nemo magis sacerdos illo. De arte disserit? Verba, voces plane convenientes in medium profert. Nemo ipso magnificentior laudator, explanator, explorator, perscrutator, argumentator, Tu quidem cætera habilis es, et epistolæ tuæ dulcedine ipsa dulciores artem ipsam produnt. Nam ad eloquentiam natura perquam fautrice uteris, quæ per os tuum quam splendidissime resonare velle videtur. Antiquis quidem temporibus undique terrarum in Thessaliam confluerunt ob alias causas; posthac autem plerosque ibi conventuros sentio ut te loquentem audiant. Ambitioso sane tibi esse licet, quia quod ex ore fluit tuo, non corpora solum tangit, sed in animam intrat et voluptatem creat, exaltat, intendit, relaxat, perfundit, acria solvit, retinet et vice versa. Quod si Thessaliam tuam tibi loquenti aures præbentem habes, te et illam beatam dico; te, quod dociles auditores inveneris; illam quod talis ipsis sacerdos ac orator obtigerit. Si vero nulli semidei auditores exstiterint, beati sic quoque. Tua quidem felicitate nihil perfectius: tibi stylus, tibi satisdatio, definitio contraria ac ratiocinatio, prævia institutio ac constitutio, idearum denique mistio tibi præsto sunt. Nam Græcia (ut equidem arbitror) et quæ regiones Græciæ adjacent aut etiam objacent, (sicut Ionia) jam olim in litteris erudita fuerat. Nunc autem omnia ad monumenta antiqua, rudera, ruinas redacta sunt. Jam scis quid tibi faciendum, ne scire tuum pereat. Loquere coram nobis audientibus, laqueum non distendens, guttur justo nimium non tendendo, pectus non comprimens, sed grammatico obloquens, nobisque voces litteris repræsentatas sicut per canalem advehens. Sic cor per venas calorem toti corpori communicat; sic hepar per ilia sanguinem membris mittit; sic cerebrum per dorsum sensum communem ubique disseminat: sic qui Megalopoli aquam alibi ducere debebant, fossam grandem, subterraneum atque aerium quasi fluvium fecerunt. Igitur tu quoque per litteras sermonum fluenta nobis porrige, propina, irriga. Summopere utique linguæ tuæ suavitatem amo, morumque tuorum norma in mente mea reposita est. Dictionis tuæ exempla in auribus mihi resonant, et harmoniæ perfectissimæ in mente mea residunt. Quando tandem te apem aspiciam? quando alvearibus istis relictis, sublimi volatu hosce nostros hortos invises et florum delibans rorem mel in alvearia asportabis? De cætero non est quod epistolam ad nos tuam accusem. Tu de quibus inter nos convenit noli oblivisci, quippe juramento rem roborasti. Hoc

A τὸ τῶν καρδιῶν θέλγητρον· τὸ τῶν ψυχῶν θήρατρον· ἡ Μοῦσα τῶν ἐννοιῶν· ἡ χάρις τῶν λέξεων· τὸ γλεῦκος τῆς ἡδονῆς· ἡ φιλόσοφος Καλλιόπη· ἡ ἀμετάβλητος φύσις. Ὁ αὐτὸς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ, ἐν Θεσσαλίᾳ, πόῤῥω τῶν Ἀθηνῶν, πρὸς αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἐν γηλόφοις, ἐν γηπέδοις, ἐν τρυφώσαις χώραις, ἐν αὐχμηρᾷ γῇ, οὐ μεταβάλλων· οὐ μετατιθέμενος· ἀπανταχοῦ εὔκροτος· εὔμουσος· εὔηχος· γλαφυρός· ἀνθηρός· μετὰ τοῦ λαμπροῦ σαφής· μετὰ τοῦ σαφοῦς σεμνὸς, καὶ μετὰ τούτου γοργός, καὶ μετ' ἐκείνου ἀκμαῖος· πάντα κινῶν ἀμέσως, ἐκμέσως (τοιοῦτον γὰρ τὸ ἐμὸν σεμνολόγημα)· ἂν σοφιστεύῃ, σεμνός· ἂν σεμνύνῃ, ῥητορικός· ἂν ἱερατεύῃ, δεινὸς ἱερατικός· ἂν τεχνολογῇ, εὑρετὴς ἀκριβὴς τῶν πρὸς εὐφημίαν ἀφορμῶν· μεγαλήγο-
B ρος ἐπαινέτης· ὑψηλογῶν τὰ σαφῆ· σαφηνίζων τὰ ὑψηλὰ μεθόδοις, φημὶ τομαῖς τισὶ καὶ λειότησι. Σὺ δὲ τἄλλα μὲν καλός· ἀλλ' ἐπιστέλλων — ὑπέρευγε τῆς γλυκύτητος. Ὁ γάρ τοι ἐπιστολιμαῖος πρὸς ἡμᾶς λόγος μονονουχὶ φωνὴν ἀφίησιν, ὅτι φωνὴ τῆς τέχνης σύ. Πλεονέκτημα γάρ σοι ὑπῆρξε μέγα πρὸς τοὺς λόγους ἡ φύσις, πρὸς τοῦτο ἴσως γεγενημένη, ἵνα σοι τὸ τῆς τέχνης ἀξίωμα λαμπρότερον καὶ διαφανέστερον γένηται. Πάλαι μὲν οὖν καθ' ἱστορίαν τῆς τοῦ καιροῦ (?) ἐκδόσεως (?) ἁπανταχόθεν τῆς οἰκουμένης πρὸς τὴν Θετταλίαν οἱ πλείους ἐφοιτων· νῦν δὲ πλείονας οἶμαι αὐτόθι βαδιεῖσθαι κατὰ κλέος τῶν τοῦ σοῦ λόγου σταγόνων. Καί σε οἶμαι ζηλοτυπεῖν καὶ τὸν μάρτυρα, ὅτι μὴ σωμάτων μόνον ἐφάπτεται ῥεῦμα τὸ σὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς ψυχὴν εἰσδύνει, καὶ τὰ πολλὰ ταῦτα δύναται ἡδύνειν· ἐπαίρειν·
C ἐπιτείνειν· χαλᾷν· διαχέειν· δριμύττειν· λύειν· ἐπέχειν· τἄλλα, ὅσα τῆς ἀντιθέτου μερίδος ἐστίν, Εἰ μὲν οὖν ἡ σὴ Θεσσαλία ἐπήκοός ἐστι τῶν ἐν τῷ σῷ λόγῳ ῥυθμῶν, ἄμφω μακαρίζω τῆς εὐτυχίας· σὲ μὲν, ὅτι ἔχεις, ἐφ' οἷς ἂν τὴν δύναμιν ἐνδείξῃ τῶν λόγων· ἐκείνους δὲ, ὅτι τοιούτου τετυχήκασιν ἱερέως καὶ ῥήτορος. Εἰ δὲ ἡμίονοι παρ' ἡμιθέῳ ἑστήκασιν, εὐτυχεῖς μὲν οὗτοι καὶ οὕτως. Σὺ δὲ ἠτύχησας, ἐν οἷς ηὐτύχησας· καὶ μάτην σοὶ τὸ χρῶμα διαμεμέληται, καὶ τὸ πιθανὸν τῆς ἀπολογίας, καὶ ὁ ἀνθορισμὸς, καὶ ὁ συλλογισμὸς, καὶ ἡ προκατάστασις, καὶ ἡ κατάστασις, καὶ ἡ μίξις τῶν ἰδεῶν. Ἡ γὰρ Ἑλλὰς (ὥστε οἶμαι), καὶ ὅσα προσοικεῖν ἔλαχε τῇ Ἑλλάδι (τινὰ δὲ καὶ ἀντοικεῖν, ὡς ἡ ξύμπασα Ἰωνία), πάλαι μὲν ἐπὶ τοῖς λόγοις δεδημοσίευτο.
D Νῦν δὲ μέχρι τῆς ἱστορίας ἑστήκασι, κολωνοί τινες ὄντες μνημάτων ἀρχαιοπρεπῶν, ἐκλελειμμένα ἐρείπια. Οἶσθα γοῦν, ὃ ποιήσεις, ἵνα μή σου ἡ σοφία ἀπόληται. Λέγε παρ' ἡμῖν τοῖς ἀκούουσι, μὴ κατατείνων τὸν βρόχον, μὴ ὑπερτείνων τὸν φάρυγγα, μὴ συμπιέζων τὸν θώρακα· ἀλλ' ὑπαγορεύων τῷ γραμματεῖ, καὶ κρουνηδὸν ἡμῖν ἐγχέων τοὺς λόγους ἐν γράμμασιν. Οὕτω τοι καὶ ἡ καρδία διά τινος ἄγγους τὸ θερμὸν ἅπαντος κατασπείρει τοῦ σώματος· καὶ τὸ ἧπαρ διὰ τῆς κοίλης ἐποχετεύει τὸ αἷμα τοῖς μέρεσι· καὶ ὁ ἐγκέφαλος διὰ τοῦ νωτιαίου τὴν αἴσθησιν πανταχῇ δίδωσι· καὶ οἱ τὸ ὕδωρ πάλαι τῇ Μεγαλοπόλει ἐφελκυσάμενοι τὴν μεγάλην ἐνταῦθα ἀμά-

ραν ἐποιήσαντο, τὸν ὑποχθόνιον καὶ ἀέριον, ὥς τις εἴρηκε, ποταμόν. Καὶ σὺ τοιγαροῦν δι' ἐπιστολῶν ἡμῖν χορήγει τὸ νᾶμα τοῦ λόγου, καὶ πότιζε καὶ κατάρδευε. Ὡς λίαν γάρ σου τῆς γλώττης ἐρῶμεν καὶ τῆς ἐν αὐτῇ χάριτος, καί μου ὁ τῶν ἠθῶν σου τύπος ἐγκάθηται τῇ ψυχῇ· ἐνεσφράγισται δέ μου τοῖς ὠσὶ τὰ ἴχνη τῆς λέξεως, καὶ ἡ τῆς ἁρμονίας ἠχὼ ἔτι μου τῇ ψυχῇ ἐμβομβεῖ. Ἀλλὰ πότε ἴδω τὴν μέλισσαν; πότε δὲ τῶν αὐτόθι σίμβλων ἀπαναστήσῃ, καὶ διαέριος γεγονὼς πρὸς τοὺς ἐνταῦθα κήπους φοιτήσεις, καὶ περιελεύσῃ τὰ ἄνθη, ἀφ' ὧν τὴν δρόσον ἀναλεξάμενος τὸ μέλι τοῖς σίμβλοις ἐνέσταξας; Τὸ δὲ λοιπὸν τῆς πρὸς ἡμᾶς σου ἐπιστολῆς ἐγὼ μὲν οὔτ' ἐπαγκαλέσαιμι σοι, οὔτε προσονειδίσαιμι. Σὺ δὲ τῶν ὁμολογιῶν μέμνησο, καὶ πρός γε τούτοις, ὅτι κατ' αὐτοῦ τοῦ κρείττονος ἐμφύτως ὀμώμοκας· ἂν εἴ τι εἴη τοῦ ὅρκου λύσις, οὐκ ἂν φθάνοιμι ταύτην διδούς. Εἰ δ' οὖν μὴ γενοίμην αὐτός σοι παρενθήκη κακότητος, σὺ δὲ διδοὺς λαμβάνειν οἴου. Τοιοῦτον γὰρ πεποίηκα τὸ ἐμὸν, ἵνα καὶ διδοὺς ἢ λαμβάνων διδῶ.

A juramentum ubi tu solveris, equidem me disculpo: scito autem, me in utramque partem securum esse.

Β'. Τῷ αὐτῷ.

Πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, δι' ἃ θαυμάζειν προῄρημαι, θαυμασιώτατε δέσποτα, ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ἑλοίμην ἄν σου τὴν περὶ τοὺς φίλους ἁπλότητα, ἣν καὶ παρὼν σώζεις καὶ ἀποδημῶν συντηρεῖς. Ὁ μὲν μῦθος ποιητῶν προῆλθε, παρὰ δὲ τῆς σῆς ψυχῆς ἡ καλογαγαθία τῆς γνώμης. Διὰ ταῦτα καὶ παντὸς οὑτινοσοῦν προτεθειμένου ζητήματος ἐν τοῖς ἡμετέροις συλλόγοις, εὐθὺς ἐγὼ πρὸς σὲ ἀναφέρω τὸν νοῦν, καὶ πρῶτον μὲν εὔχομαι τῷ Θεῷ, ὅσην εὔνοιαν ἔχων ἐγὼ πρὸς σὲ διατελῶ, τὴν αὐτὴν ἀντιλαχεῖν παρὰ σοῦ. Ἀπολήψαιμι δὲ, εἰ τὸν παρόντα μοναχὸν τῆς σῆς ἀντιλήψεως ἀξιώσεις· ἣν πρώτην ἐγὼ καὶ καλλίστην ἥγημαι, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τετίμηκα. Μὴ οὖν ἀντίθετος γενοῦ σεαυτῷ, ἀλλ' ὅμοιος ἁπανταχοῦ, ἐν τοῖς σχήμασιν, ἐν τοῖς ἤθεσιν, ὁμοιόαρκτος, τέλους ἀγαθοῦ προοίμιον κάλλιστον παριστῶν· μὴ ἐξ ὑπολήψεως τὸ καλὸν ἐργαζόμενος, ἀλλ' ἐκ περιουσίας τὴν περὶ σεαυτοῦ ἀρετὴν πᾶσιν ἐπιδεικνύς· εὑρέσεις τὰ φθάσαντα τῶν μελλόντων τιθέμενος, καὶ πρὸς ἰδέας μεταποιούμενος κρείττονας· μὴ δεινῶς τὴν σεαυτοῦ μεθοδεύων χρηστότητα, ἀλλ' ἐπιεικῶς, ἀφελῶς. Εἴπερ γὰρ ἄλλο τι τῷ ἀρχιερεῖ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστὶ, ταῦτα, εἰ δύναιο. Τρόπους δὲ καὶ ἐπιτετηδευμένας ἰδέας περίεργόν ἐστι προσποιεῖν. Τούτοις κέχρησο μὴ κατὰ περίοδον, ἀλλὰ κατὰ συνέχειαν· καὶ τὸ μέτρον ἐν ἅπασι φύλαττε, ἐν λέξεσιν, ἐν ὁμιλίας σκώμμασι. Τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦτο ἄφες τοῖς κάτω βυθοῖς. Τὸ γὰρ μὴ μέχρις ὀνόματος εὐπρεπὲς πῶς ἂν εἴη πραττόμενον εὐσεβές;

II. *Eidem.*

Multa sane et præclara sunt propter quæ te admiror, domine illustrissime; sed in primis ob morum simplicitatem quam erga amicos ostendis, sive absens, sive præsens fueris. Fabulas quidem apud B poetas repereris; e tuo autem animo virtutum flores germinant. De quibuscunque enim sermocinando disputaverimus, tibi semper pulcherrimas partes tribuo. Deumque nunquam non imploro ut temet mihi amicum det eadem quæ ego sentientem. Id autem facies, si monachum huncce quem tibi commendo, benevole exceperis. Ita enim cordi meo magnopere satisfacies. Res facilis: tui similis esto, in habitu, in moribus; eodem utere principio, quod boni finis certum est augurium. Nunquam temere ac pro libitu bonum faxis; virtutis tuæ lux omnibus luceat. Mentem prudentem rebus futuris obtende; ubi severe tractare alios possis, lenitate utere. Nil certe episcopo hac re magis necessarium. Simulare autem et dissimulare nefas. En C normam quam nunquam non sequeris, modum in omnibus, in verbis et in ludo ipso adhibendo. Cætera obvioni et contemptui trade. Quomodo enim quod sine dedecore proloqui non ausis, re ipsa perfici cum decore possit?

Γ'. Τῷ αὐτῷ.

Ὄντος ἀναγκαίου, φιλτάτη ψυχή, εἰδέναι σε, τί μὲν ὅρκος, τί δὲ ἀληθές· καὶ τί μὲν φιλίας θεσμὸς, τί δὲ ἱερατικὸς θεσμὸς, τῶν ἄλλων καὶ μᾶλλον, ἢ ὅτι τὸ ἐπιφώνημα λόγος ἐστὶν ἐπὶ τῷ πράγματι ἔξωθεν παρ' ἡμῶν λεγόμενος, καὶ ἡ περίοδος πολλοῖς ὑποπίπτει καὶ ποικίλοις τοῖς σχήμασι, καὶ ὅτι τῶν ἐπιχειρημάτων τὰ μέν ἐστιν ἀποδεικτικά, πολλῆς ἑρμηνείας δεόμενα, ἤτοι ἐναγωνίου· τὰ δὲ πανηγυρικά· καὶ τἄλλα, ὁπόσα τῆς σῆς ῥητορικῆς σοφίσματος καὶ τεχνάσματος — θαυμάζω, ὅπως σε τὸ τηλικοῦτον καὶ ἀναγκαιότατον πρᾶγμα διέλαθεν. Ἀλλ' ὑπόθεσιν μὲν κατασκευάζων, οἰκονομεῖν τὸν λόγον ἐπίστασαι, περιλαμβάνων πολλάκις ἐν τῇ διηγήσει τὸ παρεληλυθὸς τοῦ καιροῦ, καὶ ἀποπληρῶν ἐνδιασκευῶς τὸ ἄνω μέρος, ὡς οὐ μέλλων ἐνοχλήσειν τοῖς αὐτοῖς διὰ τὴν τῶν μελλόντων διατύπωσιν· ἁπλοῦν δέ τι πρᾶγμα διατιθέμενος, μὴ δεόμενον πολλῶν περιστάσεων μηδὲ ποικιλωτέρας

III. *Eidem.*

Te scire clarum est, vir charissime, quid sit juramentum, quid veritas; quod amicitiæ vinculum, quod lex sacrosancta. Insuper latere te non potest quod epiphonema est sententia de re qualibet prolata, et quod periodus multorum schematum formas potest induere; quod argumenta sunt ex parte apodictica, D ac interpretationem multimodam admittunt; ex parte panegyrica. Hæc omnia certe rhetoricæ studendo edidicisti: quid igitur non mirum sit, rem omnium maxime necessariam te fugere? Exemplum afferam: Orandi artem possides; quæ antehac facta sunt, narratione scite complecteris ita ut cum rebus futuris in auditorum animo confundi nequeant. Quod si negotium simplex tractandum venit, et quod ambagibus rejectis parvo rhetorices apparatu contentum est, qui modus adhibendus sit, ignorare videris, siquidem sola theoria usus praxin negligis. Namque episcopali muneri

sophismatum usum penitus recusare fas non est, quamvis quo profundius quis sophismata sectatur, eo longius ab episcopali dignitate recedere videatur. At tu quidem non is videris qui majorum consuetudinibus valedicas, neque te cum Cretensibus cretizissare dixerim, ut est in Proverbio. E Creta ego non sum, nec huncce honorem ambio. Rhetorice cum philosopho loqueris artis tuæ haud imperito, sed qui philosophari potius quam argutari velit. Ut porro epistolæ tuæ aliquantum respondeam, ubi te omne erga nos debitum exsolvisse autumas scito quod debitum non solvit qui comiter respondet, pactorum vero non meminit. Hoc fidem fraudare est amicitiamque fallere. Si igitur artis rhetoricæ antistes mysteria adultis revelare præsumis, promissoque haud steteris, adeptosque fefelleris, nonne te mendacii arguent? Ubi enim pro arte quam non docuisti mercedem recipere ausus es, tui aliquid aliis communicaturum es professus. Quale amicorum commercium putas? Num scripta sine sensu, sine veritate eos inter communicatum iri? num vana nomina instrumentorum cæcorum instar jactari reris? Sic Ixiona apud Homerum Juno decepit. Hujus enim pulchritudine capto Dea nube circumdata, sui ipsius simulacrum obtulit. Ego vero, crede mihi, non sum, neque ero Ixion; umbram ego nunquam pro re habebo. Ideo etiam artem tuam odi, quia puellæ amabilis imago est. Non vero in scientia umbratili, sed in veritatis luce requiescere volo. Platonis quoque sophista non mihi placet, qui ad ipsius Demiurgum libentius recurro. Ita mihi sane persuasum est : si mihi male famati Dobrysontis (?) loco Elysium campum pratumve asphodelo consitum offerres, putasne me nominum splendore captum, delectum esse facturum? An aliquid magni te offerre credis? Ego neque omne tuum monasterium, si cum impiis staret, acceptarem. Quid autem tibi cum possessione commune? Nonne fraus omnia et ludibrium? Quomodo vero episcopo dignum fraudem hanc manifestissimam excusare? Quid? tunc adeo liberalis, ego vero sordidus et avarus? Cedo tibi quæ oceanus Atlanticus habet? quæ circa Hyrcaniam et mare Caspium sita sunt; adde insulam Thulem et regionem extra Phasidem, et quæcunque plaga meridionalis, terra intra duos polos, regio antipodum tenet. Charissime frater, si promissis stare in animo tibi est, re vera, neque inanibus verbis nos adeas. Posthæc Græcorum fabulas et figmenta inania tibi largior.

A κατασκευῆς, οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἀρίστην ὑπερβαίνεις οἰκονομίαν ὥσπερ τὸ λεκτικὸν μόνον μέρος τῆς τέχνης διακριβωσάμενος, τὸν δὲ πραγματικὸν τύπον ἠγνοηκώς. Ἐγὼ δέ σοι τὸ καὶ περὶ τοὺς λόγους σοφίζεσθαι ἄχρι τῆς ἀρχιερατικῆς δίδωμι τελειότητος· μετὰ δὲ ταῦτα οὐδὲ τεχνίτην σε τοῦ λόγου προσίεμαι, οὐδ' εἰ πολλὰ κάμνοις ἐπιχειρῶν τεχνικώτατα. Ὅσον γὰρ εἰς τὴν σοφιστικὴν ἐμβαθύνεις, τοσοῦτον τῆς ἱερᾶς ἀποικίζῃ φιλοσοφίας. Ἀλλὰ σύ μοι δοκεῖς μὴ ἀναχωρεῖν ἐθέλειν τῶν ἀρχαίων ἠθῶν· καὶ οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅτι πρὸς Κρῆτα κρητίζεις (τοῦτο δὴ τὸ τῆς παροιμίας). Κρὴς γὰρ οὔτ' εἰμὶ, οὔτ' ἐκεῖθεν εἶναι βεβούλημαι. Πρὸς δὲ φιλόσοφον ῥητορεύεις, εἰδότα μὲν καὶ τὴν σὴν τέχνην, φιλοσοφεῖν δὲ μᾶλλον ἢ σοφιστεύειν ἐθέλοντα. Καὶ ἵνα σοι βραχύ τι πρὸς
B τὴν ἐπιστολὴν διαλέξωμαι, ἐν ᾗ τὸ πᾶν ἀποπεπληρῶσθαί σοι τοῦ πρὸς ἡμᾶς χρέους ᾠήθης, οὐκ ἔστι, λογιωτάτη ψυχὴ, χρέους ἐκπλήρωσις τὸ λόγοις μὲν κατατιθέναι τὰς χάριτας, ἔργοις δὲ μηδὴν τῶν διωμολογημένων διδόναι. Ἀπάτη γὰρ τοῦτο· καὶ οὐ φιλίας σύνδεσις, ἀλλ' ἀναίρεσις. Ὁπότε γοῦν σὺ τοῦ ῥητορικοῦ προὐκάθησο θρόνου, εἰ ἐπηγγείλω μὲν τὰ τῆς τέχνης ἀνακαλύπτειν τοῖς κυουμένοις ἄῤῥητα, εἶτα δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίεις, ἐργαστήριον δέ τι βαναυσίας τούτοις ἀνεώγνυς, οὐκ ἂν σέ τις ψευδολογίας ἐγράψατο; Εἰ δὲ τέχνην μὲν ἡμᾶς οὐκ ἐπηγγείλω διδάσκειν, ἀλλ' οὖν παρ' ἡμῶν εἰλήφεις μισθὸν, ἢ (ἵνα μὴ φορτικῶς λέγω) τοῦ σοῦ τι προῄρησο παρέχειν ἐμοί. Ὁποῖα δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ φιλοῦντες εἰώθασι διαμείβεσθαι, ἆρ' οἴει τὰς γραφὰς ἐκπεφευγέναι, εἴδωλα πραγμάτων διδούς; ἢ
C μηδὲ τοῦτο, ἀλλ' ὀνόματα πραγμάτων ἔρημα, ὁποῖα οἱ σοὶ σκινδαψοὶ καὶ τὸ πολυθρύλλητον βλίτυρι; Οὕτω γοῦν καὶ τὸν Ἰξίονα ἡ τοῦ Ὁμήρου Ἥρα ἠπάτηκεν. Ἐπεὶ γὰρ ἤρα ταύτης ὁ ἥρως, καταπλαγεὶς τὸ ἐκείνης κάλλος, ἡ δὲ νεφύδριόν τι περισπασαμένη, καὶ τούτῳ ἑαυτὴν εἰκάσασα, ἐδίδου τῷ Ἰξίονι πάροδον πυρὸς τὸ εἴδωλον. Ἀλλ' ἐγώ σοι, λογιώτατε, Ἰξίονι οὔτε εἰμὶ, οὔτε ἔσομαι, οὐδὲ τῆς τῶν πραγμάτων οὐσίας τὰ εἴδωλα προτιμήσαιμι. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ τὴν σὴν τέχνην μισῶ, ὅτι ποθεινῆς ἐστι κορίου εἴδωλον. Καὶ οὐδὲ ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ γράμματος ἀναπαύομαι, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς ἀληθείας φωτί· οὐδὲ τὸν τοῦ Πλάτωνος σοφιστὴν κατὰ τὸ προβεβλημένον τῆς λέξεως δέχομαι, ἀλλ' εἰς τὸν ἐκείνου δημιουργὸν ἀναφέρω τοὔνομα. Εἰ δέ μοι
D ἀντὶ τοῦ δυσφήμου Δοβρόσοντος (?) τὸ Ἀλύσιον ἐδίδους πεδίον καὶ τὸν ἀσφοδελὸν ἐκεῖνον λειμῶνα, ἆρ' ἂν ἐδεξάμην καὶ ταῦτα, λαμπρῶν ὄντων τῶν ὀνομάτων; Ἢ σὺ ᾠήθης ἂν παρέχειν τί μοι τῶν ὄντων; Ὁπότε δὲ καὶ τὸ σὸν μοναστήριον μετὰ τῶν ἀνοσίων τεταγμένον οὔτ' ἔστι καὶ δυσωνυμωτάτων, ἑλοίμην ἂν τὴν δωρεὰν καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ πράγματος; Ἡδέως δ' ἂν σου πυθοίμην, τί δή σοι καὶ τῆς κτήσεως προσεγένετο, ἐμοῦ μὴ προσειληφότος τὸ πρᾶγμα. Οὐ τὸ πᾶν ἀπάτη καὶ γέλως καὶ τῷ ὄντι βαθεῖα φενάκη; Τὸ δὲ καὶ ἀπολογεῖσθαι περὶ οὕτω σαφοῦς χλευασίας καὶ εἰρωνείας, πηλίκον τοι εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀρχιερωσύνης δοκεῖ; Ἆρ' οὖν σὺ μὲν οὕτω φιλοτιμότατος, ἐγὼ δὲ σμικρολόγος καὶ φειδωλός; Ἀντιδωροῦμαι δή σοι, ὁπόσα μὲν ὁ Ἑσπέριος ὠκεανὸς ἔχει, ὁπόσα δὲ ἐντὸς Ὑρκανίας καὶ τῆς Κασπίας θαλάττης ἐστὶ, καὶ τὴν Θούλην τὴν νῆσον, καὶ τὰ ἐκτὸς Φάσιδος, καὶ ὁπόσα ἡ μεσημβρινὴ περιείληφε γῆ, ὅ,τι τε ἐντὸς ἑκατέρων τῶν ὀμφαλῶν, καὶ τὰ τῶν ἀντοίκων καὶ ἀντιδόξων ξύμπαντα. Φίλτατε ἀδελφὲ, σύντομόν σοι λόγον ἐρῶ· εἰ μὲν βούλει τὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπαγγελίας πληροῦν, ἐν

πράγμασιν ἡμῖν, ἀλλὰ μὴ ἐν ὀνόμασι κύρου τὴν δωρεάν. Εἰ δ' οὖν, παραχωρῶ σοι τοῦτο μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων καὶ ἀνυπάρκτων πλασμάτων.

Δ'. Πρὸς τὸν Καίσαρα τὸν Δούκαν'.

Πίστευέ μοι, ὑπέρτιμε δέσποτα, καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα καὶ ἀξίωμα, μάγοι, ἵνα οὕτως εἴπω, καὶ οἱ τρόποι τυγχάνουσι καὶ οἱ λόγοι σου, καὶ ἀῤῥήτοις δυνάμεσι τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταθέλγουσι. Καὶ τοῦτο ζῶ, ὃ βλέπω σέ· καὶ τοῦτο ἀναπνέω, ὃ τῆς σῆς ἀκούω φωνῆς· καὶ τοῦτο χαίρω, ὃ τοῖς σοῖς ἐντυγχάνω γράμμασι. Περὶ οὗ δὴ ἠρώτησας, συντόμως ἀποκρίνομαί σοι· « Οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. » Δέδοικα δὲ ἵνα μὴ καὶ τοῦτο ἀκούσω· « Ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες « ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; » Οὐ γὰρ οἶδα εἰ ἀποδέχεται τὴν παρουσίαν μου ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς· τὸ γὰρ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς οὐχ ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Πλὴν οὐδέποτε παντελῶς ἀποστήσομαι, κἂν ἐξελάσῃ βιαίως, κἂν μετὰ πληγῶν, κἂν μεθ' ὕβρεων· μὴ οὕτω μανείην ποτέ. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς ἐμὲ ἀπόστροφος, ἀλλὰ χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος. Αὔριον οὖν καὶ ἐλεύσομαι, καὶ ἀκορέστως καταπολαύσω σου τῆς ἐμῆς ψυχῆς καὶ πνοῆς καὶ ζωῆς.

A IV. *Ad Cæsarem Ducam.*

Crede mihi, illustrissime domine, omne nomen et dignitatem superas, magici ut ita dicam, mores et sermones tui inveniuntur, et indicibili virtute mentem meam incantant. Tunc vivo, cum te video; tunc respiro, cum tuam vocem audio; tunc gaudeo, cum tuas litteras perlego. De quo autem interrogasti, breviter tibi respondeo : « Nemo nos conduxit. » Timui vero ne illud quoque audiam : « Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? » Nescio enim an præsentiam meam accipiat divinissimus noster imperator : vultus enim ejus ad nos non ut heri et nudius tertius. Attamen nunquam omnino abibo, cum violenter abegeris, et cum plagis, et cum contumeliis : ne quando ita insaniam. Si enim a me B aversus, sed bonus et benignus es. Cras igitur veniam, et insatiabiliter perfruar te, mentis et animæ meæ vita.

Ε'. Τῷ αὐτῷ.

Οὐκ ἔστι τις ὅμοιός σοι, δέσποτα χρηστότατε, ἵνα καὶ τοῦτο θαῤῥούντως εἴποιμι, οὔτε τὴν καλλονήν, οὔτε τὴν φρόνησιν. Λέγω δὲ τοῦτο, ἀποβλέπων, εἰς τὸν σκοπὸν τῶν πρὸς ἐμέ σου γραμμάτων. Ὁμοῦ τε γὰρ καὶ ἡμῖν εἰς παραμυθίαν ἵστασαι καὶ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ καὶ ἀδελφῷ σου τὴν προσήκουσαν σώζεις ὑπόληψιν, καὶ συνάγεις τὴν ἐμὴν γνώμην εἰς τὴν ἄκραν ἐκείνου πίστιν τε καὶ διάθεσιν· ὅπερ καὶ τῇ ἐμῇ ψυχῇ μαρτυρήσεις αὐτός. Καὶ θάῤῥει περὶ τούτου· ἕτοιμος γὰρ καὶ τὴν ἐμὴν θύειν ὑπὲρ τούτου ψυχήν. Ἀλλ', ὅπερ εἶπον, δέσποτά μου, αἰδοῦμαι· ὄμνυμι τὴν ἱεράν σου ψυχήν. Μή ποτε φορτικόν με λογίζεται, ἢ οὐκ ἀρέσκεται τοῖς λόγοις μου καὶ τῇ παρουσίᾳ, καὶ διὰ ταῦτα οὔτε ἡδέως προσομιλεῖ, οὔτε μου ἀνέχεται λέγοντος. Ἐνάγει δέ με εἰς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν ἡ προτέρα τούτου πρός με διάθεσις ἁπλουστάτη καὶ φιλανθρωποτάτη τυγχάνουσα, καὶ μηκέτι νῦν τὸ σύνηθες ἰδίωμα σώζουσα. Οὐ τοίνυν μισῶν οὐ προσέρχομαι, ἀλλ' αἰδούμενος ἢ φοβούμενος. Ἄλλως τε καὶ αὐτοτελής ἐστι, καὶ οὐ δεῖταί τινος οὔτε σοφοῦ οὔτε ἐμπειρικοῦ. Ἐγὼ δὲ οὐδέτερον μέν εἰμι, πιστὸς δὲ τὰ πρὸς τοὺς δεσπότας καὶ ἀληθής, καὶ οὐ δυνάμενος μὴ μεγαλῦναι πράξεις αὐθέντου· καὶ ὁ μακρὸς χρόνος ταῦτα μοι ἐμαρτύρησε· πλέον δέ τι τῷ βασιλεῖ τούτῳ προστέθεικα καὶ προσθήσω ἄχρι παντός. Εἰ δ' οὗτος οὐ τὴν ἴσην ἀντιδίδωσί μοι διάθεσιν, ταῖς ἁμαρτίαις μου τοῦτο λογίζομαι. Σὺ δέ μοι οὕτω σώζοις τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὔνοιαν, καὶ οὕτω καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ εὐμένειαν καὶ διάθεσιν ἀπαράμιλλον καὶ τρόποις καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν.

V. *Eidem.*

Non est similis tibi, optime domine, ut hoc fidenter dicam, neque pulchritudine neque prudentia. Ita vero loquor, considerans objectum tuarum ad me litterarum. Simul enim et nobis consolationem præbes, et magno imperatori fratri tuo convenientem reverentiam servas, et fiduciam meam inducis in summam ejus fidem et dispositionem; quod ipse menti meæ attestaberis. Et circa illud fiduciam habe, paratus enim sum ad meam ipsius vitam pro illo sacrificandam. Sed quod dixi hujus me pudet, per sacram tuam C vitam juro. Ne forte me molestum reputet, ne ægre ferat verba mea et præsentiam, et ideo neque jucunde mecum colloquatur, neque me dicentem sustineat. Ad tale consilium me adducit prior ejus in me dispositio sinceritatis et benevolentiæ plena, non jam solitam nunc indolem servans. Non igitur cum odio adeo, sed cum pudore et timore. Aliunde etiam sibi ipsi sufficit, et non indiget alicujus neque sapientia neque experientia. Ego autem nihil quidem sum, sed in his quæ ad dominos meos spectant fidelis et verus, et non possum non extollere actiones principis; longumque tempus hæc mihi attestatur: magis autem huic imperatori adhæsi et adhærebo semper. Si vero ita non parem mihi dispositionem vicissim præbet, id culpis meis D attribuo. Tu vero mihi ita serves tui fratris benevolentiam, et in me benignitatem et voluntatem incomparabilem moribus, sermonibus et actibus.

ϛ'. Τῷ αὐτῷ.

Ὁλόφωτόν σου τὴν σελήνην ἀπέλαβον, ὑψηλότατε Καῖσαρ καὶ δέσποτα. Ὁλολαμπὴς γὰρ αὐτὴν ἐφώτισεν ἥλιος· ὅθεν καὶ περιαστράπτει εἰς ἐμακάρισά σου τὸ φῶς. Εἰ δέ, ἔτι περίγειος ὤν, οὕτω μοι τὰς ἀκτῖνας προχέεις, ὑπέργειος γεγονώς, ποίαν οὐχ

VI. *Eidem.*

Totam lucidam tuam lunam accepi, celsissime Cæsar et domine; omnino enim splendens eam sol illuminavit, unde luce circumfusus lumen tuum laudibus extuli. Si vero, adhuc terrestris, ita in me radios effundis, supra terram positus quali me

splendore non illustrabis? qualem non fulgorem immittes? Deinde interrogas quomodo me habeam? hoc ipso solum bene quod me interrogas, in cæteris vero optime. Nemo enim nos interrogat neque de nobis curat. Et, per tuum sacrum et augustissimum caput, nullo alio egeo nisi ut interroger. Sed istud quoque a me invidiosus dæmon eripuit; et nisi aure tu vitæ meæ libram æquaret, brevi habitasset in inferno anima mea; adeo animo dejectus sum, adeo anxius sum. Sed lingua tua, tua musa, tua Siren, tua incantamenta, tui sibili, tua persuasio et eloquentia suadent me sæpius bono animo esse et lætari: et gaudeo tuis verbis, tuis exhortationibus, tuis in me dispositionibus. Sed me dolere nihil impossibile; tu vero ne unquam doleas, ne invidiæ telo lædaris, ne inimicus contra te prævaleat. Si quis autem ventus tuam mentem disturbat, ne mireris; nam contrariis mutationibus vita agitatur, et oportet primum mare misceri, deindeque in zephyrum tempestatem sedari.

Hæc Psellus.

VII. *Eidem.*

Sed post lances, gloriosissime imperator et maxime Cæsar dominansque meæ animæ caput, est etiam trutina et ejus regula. Quid igitur, ut nobis libram impleas, pecudum exhauries mammas? ne tu, ne in nos tutum ovile exsicces; ne, ut lances æques, illi inæquales gratias præbeas, plura nobis distribuens et nos super omnes statuens, tu qui superas sermones et elogia omnemque rhetoricam artem et facultatem. Ego vero nunc cognovi sapiens esse, quia tuam meis sermonibus animam aucupor; unde arrogans omnino factus sum, et frontem erexi, et summis digitis ambulo; et si quis me rogaverit: « Quid unquam talia? et quænam transmutatio ista et nova arrogantia; statim respondeo, quia me magnus Cæsar laudavit, quia meis verbis ipse capitur, quia, cæteris omnibus superior, mea potestate vincitur. Sed ne quando ista fucata videantur et mendax opinio, ego sum, quod sum revera, ignorans homo, et vix seipsum cognoscens.

Si vero tu me miraris, dicam tibi sermonem venaticum, quem nescio an et ipse animadverteris.

Noctuam, volucrem deformissimum et turpissimum aspectu, miratur aquila, et circumit, et stupens intuetur, velut naturam quamdam admiratione dignam. Sed ita quidem aquila, noctua autem nihil minus deformis est. Nonne igitur es tu aquila robore et potestate, ego autem animal informe et arte expers?

Deinde veteres sapientes admirari prætermittens, me et mea scripta colis. Quid boni autem in eis inest? quid pulchri? quid venusti? sed dicam tibi alium sermonem ad nos magis convenientem.

Apis primum e floribus mel colligens rosam quidem prætervolitat, mittit autem ocellum, lilium,

A ἀποστίλψεις μοι αἴγλην; ποίαν οὐκ ἀπαυγάσεις μαρμαρυγήν; Εἶτα δὴ ἐρωτᾷς πῶς ἔχοιμι; αὐτὸ τοῦτο μόνον καλῶς ὅτι με ἐρωτᾷς, τὰ δ' ἄλλα πάνυ καλῶς. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν οὔτε πυνθάνεται, οὔτε κήδεται. Καὶ, νὴ τὴν ἱεράν σου καὶ ὑπερσέβαστον κεφαλὴν, οὐδὲ ἑτέρου τινὸς δέομαι ἢ τοῦ ἐρωτᾶσθαι. Ἀλλὰ καὶ τουτό με ὁ βάσκανος δαίμων ἀφείλετο· καὶ, εἰ μὴ ἡ σὴ χρυσῆ πλάστιγξ τὸν τοῦ βίου μου ζυγὸν ἴσαζε, παραβραχὺ παρῴκησε τῷ ᾅδῃ ἡ ψυχή μου· οὕτως ἀθυμῶ, οὕτως ἀδημονῶ. Ἀλλ' ἡ σὴ γλῶσσα, ἡ σὴ μοῦσα, ἡ σὴ σειρὴν, τὰ σὰ θέλγητρα, αἱ σαὶ ἴυγγες, ἡ σὴ πιθανότης καὶ εὐγλωττία πείθει με πολλάκις καὶ εὐθυμεῖν καὶ γάννυσθαι· καὶ χαίρω ἐπὶ τοῖς σοῖς λόγοις, ἐπὶ ταῖς σαῖς παρακλήσεσιν, ἐπὶ ταῖς σαῖς πρὸς ἐμὲ διαθέσεσιν. Ἀλλ B ἐμὲ μὲν λυπεῖσθαι οὐδὲν ἀπεικός. σὺ δὲ μὴ λυπηθῇς ποτε, μηδὲ βέλος ἅψαιτο βασκανίας, μηδὲ κατισχύσαι σου ὁ ἐχθρός. Εἰ δέ τίς σου διακυμαίνει ἄνεμος τὴν ψυχὴν, μὴ θαυμάσῃς· ταῖς γὰρ ἐναντίαις μεταβολαῖς ὁ βίος ταράττεται, καὶ δεῖ πρότερον τιναχθῆναι τὴν θάλασσαν, εἶθ' οὕτως στῆναι εἰς αὔραν τὴν καταιγίδα.

Ὁ Ψελλὸς ταῦτα.

Ζ'. Τῷ αὐτῷ.

Ἀλλὰ μετὰ τὰς πλάστιγγας, φιλοτιμότατε βασιλεῦ, καὶ μέγιστε Καῖσαρ, καὶ δεσποτικὴ τῆς ἐμῆς ψυχῆς κεφαλὴ, ἔστι καὶ ἡ τρυτάνη καὶ ὁ ταύτης κανών. Τί οὖν, ἵνα πληρώσῃς ἡμῖν τὸν ζυγὸν, ἐκκενώσαις τῶν θρεμμάτων τοὺς μαστούς; μὴ σύ γε· μηδὲ ἐφ' ἡμῖν ἀποψύξῃς τὸ ποίμνιον· μηδὲ, ἵνα ἰσάC σῃς τὰς πλάστιγγας, ἀνίσους αὐτῷ ποιήσῃς τὰς χάριτας, τὰ πλείω νέμων ἡμῖν καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τιθεὶς, ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ λόγων καὶ ἐγκωμίων καὶ τέχνης ῥητορικῆς καὶ δυναμεως. Ἐγὼ δὲ νῦν ἔγνων εἶναι σοφὸς, ὅτι σου τοῖς ἐμοῖς λόγοις θηρῶ τὴν ψυχήν· ὅθεν ἀθρόον σοβαρὸς γέγονα, καὶ ἔσπακα τὴν ὀφρῦν, καὶ ἐπ' ἄκρον βαδίζω δακτύλων· κἄν μέ τις ἔρηται· « Τί ποτε ταῦτα; καὶ τίς ὁ μετασχηματισμὸς καὶ ἡ καινὴ ἔπαρσις; » εὐθὺς ἐπιφέρω, ὅτι με ὁ μέγας Καῖσαρ ἐπῄνεσεν, ὅτι μου τοῖς λόγοις οὗτος ἑάλωκεν, ὅτι, τῶν ἄλλων ὑπέρτερος ὢν, τῆς ἐμῆς ἡττᾶται δυνάμεως. Ἀλλὰ μή ποτε κομψεία ταῦτα καὶ ψευδὴς, οἴησις, ἐγὼ δέ εἰμι ὅπερ εἰμὶ, ἀμαθὴς ἄνθρωπος καὶ μόλις ἑαυτὸν ἐπιγνούς.

Εἰ δὲ θαυμάζεις με σὺ, ἐρῶ σοι λόγον θηρατικὸν ὃν οὐκ οἶδα εἰ καὶ αὐτὸς κατενόησας.

D Τὴν γλαῦκα τὸ ὄρνεον, τὸ ἀμορφώτατον ζῶον καὶ ἀκαλλέστατον, θαυμάζει ὁ ἀετὸς καὶ περιίπταται ταύτην, καὶ περιέπει, καὶ τέθηπεν, ὥσπερ τινὰ φύσιν ἀξίαν θαύματος. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀετὸς οὕτως· ἡ δὲ οὐδὲν ἧττον γλαὺξ ἐστι δυσειδής. Μή ποτε οὖν σὺ μὲν ἀετὸς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν, ἐγὼ δὲ ζῶον ἀκαλλές τε καὶ ἄτεχνον;

Εἶτα δὴ ἀφεὶς τοὺς παλαιοὺς θαυμάζειν σοφοὺς, ἐμὲ καὶ τὰ ἐμὰ περιέπεις συγγράμματα. Τί δὲ καλὸν ἐν τούτοις; τί δὲ ὡραῖον; τί δὲ ἀνθηρόν; Ἀλλ' ἐρῶ σοι καὶ λόγον ἕτερον πρὸς ἡμᾶς οἰκειότατον.

Ἡ μέλισσα τὰς ἀρχὰς ἀνθολογοῦσα τοῦ μέλιτος, παρίπταται μὲν τὸ ῥόδον, παρίησι δὲ τὸ ἴον καὶ τὸ

κρίνον καὶ τὴν ὑάκινθον καὶ τὸν νάρκισσον, καὶ τῷ θύμῳ προσίσταται. Φυτὸν ὁ θύμος δριμύτατόν τε καὶ ἀνοσμότατον· ἀλλ' ἡ μέλισσα ἐντεῦθεν τὰς πηγὰς ἔχει τοῦ μέλιτος. Ἴσως γοῦν καὶ σὺ τῶν μὲν παρὰ τοῖς ἄλλοις ῥόδων καταφρονεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν ἐμῶν ἀνόσμων λόγων καὶ ἀηδῶν τὴν σὴν καταμελιτοῖς γλῶσσαν καὶ τὸ μελισσαγὲς ἀποστάζεις νᾶμα.

Ἀλλ' ὅρα τὰ παραδείγματα. Οὔτε ὁ ἀετὸς τὴν γλαῦκα περιφρονεῖται, οὔτε τὸν θύμον ἡ μέλισσα γεωργεῖ· ἀλλὰ κατ' ἐξουσίαν ὁ μὲν ὁρᾷ, ἡ δὲ δρέπεται. Ἕπου καὶ σὺ τούτοις, καὶ τῶν ἐμῶν ἀπόλαυε λόγων ὁπότε σοι βουλητόν.

Ἆρ' οὖν καὶ ταύτην ἐγκωμιάσεις μου τὴν ἐπιστολὴν, ᾗ οὔτε ἡ λέξις λαμπρὰ, οὔτε ὁ νοῦς ὑψηλὸς, οὔτε ἡ συνθήκη εὐάρμοστος;

Βούλει οὖν βραχύ τί σοι προσπαῖξαι· ἀλλ' εἴη πόῤῥω τὸ σχῆμα καὶ ὁ μοναδικὸς βίος. Κἀγώ τι τοιοῦτον ἐν νεότητι πέπονθα, καὶ διαστρόφων ἑάλωκα ὀφθαλμῶν καὶ χροιᾶς οὐ πάνυ λευκῆς, καὶ ὑπὲρ τὰς εὐώπιδας καὶ ῥοδοπήχεις τὴν οὕτως ἔχουσαν ἔστερξα. Ἆρα ἐγνώρισάς μοι τὸ πάθος: εἶδες ἐν κατόπτρῳ τὸ σὸν πρόσωπον; Ἐκ γῆς γὰρ καὶ αὐτὸς πεπλαστούργησαι ὥσπερ ἐγώ.

Τῆς δουλικῆς ταῦτα καὶ γλώσσης σοι καὶ χειρός.

Η'. Τῷ αὐτῷ.

Καὶ μὴ καλός εἰμι καὶ σοφὸς, ἀσύγκριτε Καῖσαρ, καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ψυχήν; Εἶτα δὴ καὶ ἐμαυτὸν ἀγνοῶ, οὔτε κατόπτρῳ χρώμενος, οὔτε δὴ ἐνθυμούμενος ὁπόσας βίβλους ἔτυχον ἀνελίξας. Ἀλλ' ὅτε μὲν τοῖς τῶν σοφῶν συγγράμμασιν ὁμιλῶ, τὴν ἐμὴν σοφίαν πρὸς τὴν ἐκείνων συγκρίνων, αἰσχύνομαι, ὄμνυμι τὴν ἱεράν σου ψυχὴν, καὶ ὡς παντάπασιν ἀμαθὴς ἐγκαλύπτομαι· ὅταν δὲ ταῖς σαῖς περὶ ἐμοῦ μαρτυρίαις ἐντύχω, μικροῦ καὶ ἰσόθεος εἶναι φαντάζομαι. Καὶ σὺ μὲν τὰς ἐμὰς ἐπιστολας βιβλία ποιεῖς· ἐγὼ δὲ τὰ σὰ γράμματα τοῖς ἐμοῖς ἐγχαράττω στέρνοις, καὶ ἀναγινώσκω πυκνότερον· καὶ ἐμαυτὸν ἄγαμαι καὶ πέπεισμαι εἶναι σοφὸς, καὶ ἐπαινῶ σε τῆς μαρτυρίας.

Πρότερον δὲ οὐχ οὕτως εἶχον. Ἀλλ' αἱ μὲν πίθηκοι, ἐπειδὰν τέκωσι καὶ τὰ νεογνὰ ἴδωσιν, ἀγάλματα αὐτὰ ἥγηνται καὶ τοῦ κάλλους θαυμάζουσιν, ἀπατώμεναι τῷ φιλοτέχνῳ τῆς φύσεως· ἐγὼ δὲ τὰ ἐμὰ γεννήματα, τοὺς λόγους φημὶ, οὐδέποτε ἠγάσθην, οὐδὲ ἐφίλησα. Νῦν δὲ διὰ τὴν σὴν μαρτυρίαν καὶ τέθηπα καὶ φιλῶ καὶ συναγκαλίζομαι.

Ἵνα δέ σοι καὶ ἀπὸ τῶν θεάτρων φθέγξωμαι· φασὶ καὶ τοὺς ἡνιόχους ἀγνοεῖν τὰ πολλὰ ὧν κατορθοῦσιν ἢ ἁμαρτάνουσιν· οἱ δὲ ἀκριβεῖς τῆς ἡνιοχήσεως θεωροὶ ἴσασιν ἀκριβῶς εἰ δημοχαρὴς ὁ ἵππος, εἰ ἑτερόγναθος, εἰ μὴ τὸν δεξιὸν ὁ ἡνίοχος τῷ καμπτῆρι προσήγαγεν ἢ τῷ ζυγῷ τοὺς ἵππους συνήρμοσεν. Ἴσως οὖν κἀγὼ τὰ πολλὰ τῶν ἐμῶν ἀγνοῶ· σὺ δὲ ἄνω καθήμενος ἀνακρίνοις καὶ διευθύνεις ἅπαντα, τὴν ἔννοιαν, τὴν λέξιν, τὸ σχῆμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἁρμονίαν, τὸν ῥυθμὸν, τὴν ἀνάπαυσιν.

Φασὶ δὲ καὶ τὴν Πυθίαν χρησμῳδεῖν μὲν τοὺς ἄνω χρησμοὺς, μὴ ἐπίστασθαι δὲ τῶν χρησμῶν τὴν διάνοιαν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ἐκδεχόμενοι τὰ μαντεύ-

A hyacinthum et narcissum, et thymo insidet. Planta est thymus acerbi et fere nullius odoris; sed apis inde mellis fontes haurit. Pariter igitur et tu rosas quæ apud alios sunt despicis, et ex meis odoris expertibus sermonibus et cantibus tuam linguam mellificas et mellitum rivum educis.

Sed vide exempla: neque aquila in noctuam meditatur, neque thymum apis colit; sed quantum in se est illa quidem intuetur, hæc vero metit. Has tu quoque imitare et meis fruere sermonibus quoties tibi libuerit.

Num igitur hanc meam epistolam prædicabis, cui nulla inest vox eximia, nulla sententia sublimis, nulla bene aptata connexio?

B Vis igitur breve quoddam tibi arridere, sed longe absit ab habitu et vita monachorum. Ego quoque tale quoddam in juventute expertus sum et torvis oculis captus sum et colore non multum candido, et supra bene oculatus et roseo colore micantes quamdam ita se habentem amavi. Num mihi simile quiddam experiris? Vidisti in speculo faciem tuam? E terra enim et ipse formatus es sicut ego.

Hæc servæ tuæ linguæ et manus.

VIII. *Eidem.*

Nonne bonus sum et sapiens, Cæsar natura et mente incomparabilis? Deinde meipsum ignoro, neque utens speculo, neque recogitans quantos libros revolverim. Sed quando cum sapientium scriptis conversor, meam sapientiam cum eorum C sapientia comparans, erubesco, juro per sacram tuam animam, et velut omnino ignarus me abscondo; cum autem tuis de me testimoniis occurro, fere divinus esse mihi videor. Tu quidem meas epistolas libros facis: ego autem tuas litteras pectori meo insculpo, et lego frequentius, et meipsum admiror et persuasum habeo me sapientem esse, et de tuo te testimonio collaudo.

Prius ita non me habebam. Sed simiæ quando pariunt et recenter natos cernunt, cupidines illos existimant et pulchritudinem mirantur, deceptæ naturali prolis amore; ego autem meos liberos, sermones dico, nunquam admiratus sum, nunquam amavi. Nunc vero propter tuum testimonium foveo, amo et amplector.

D Ut autem tibi aliquid e spectaculis afferam; dicunt aurigas ignorare multa ex his quæ bene aut male faciunt: periti autem artis hujus spectatores sciunt optime utrum docilis equus an contumax, utrum auriga non dextrum ad metam direxerit, an jugo equos coaptaverit. Pariter igitur et ego ex meis plurima ignoro; tu vero supra sedens dijudicas et exploras cuncta, sententiam, dictionem, figuram, methodum, harmoniam, rhythmum et desinentiam.

Dicunt etiam Pythiam vaticinari quidem divina oracula, nescire autem oraculorum significationem; sed gentiles vaticinia excipientes, interpretabantur

et conciliabant. Talis et tu inveniris meus interpres et divinus reipsa Themistocles. Ego quidem mea oracula ignoro, tu vero ea intelligis, extollis et eorum miraris pulchritudinem et subtilitatem ; ita ut timeam ne sortem Narcissi experiar.

Narcissus adolescens erat molli nitens pulchritudine, sed maxime simplex et absque omni subtilitate. Quadam die ad aquarum fontem veniens, suum ipsius vultum intuetur. Nesciens autem esse proprii corporis figuram, amore capitur ejus quod cernit, et existimat adolescentem esse verum sub aqua latentem. Non igitur hinc abiit, sed intuendo mortuus est; terraque hunc miserata florem e proprio sinu eduxit ejusdem nominis. Ne igitur ipse cernens meam sapientiam in scriptis ut in speculo, amore mei nimio capiar et mea in umbra exspirem.

Sed confide. Ixion Junonem amabat, et sibi illius in mente effigiem fingens, osculari sibi videbatur : quadam vero die ipsam cernens, seipsum insimulavit tanquam deformissimam effigiem effingentem. Et ego igitur, quando tuam inspicio magnanimitatem et ingenium, meam figuram deserens, tuam pulchritudinem admiror ; quasi olim tuum caseum miratus, nunc ante butyrum stupeo.

Cum regibus autem nulla mihi cupido multum colloquendi ; propter te vero ad quartam paginam attingam.

Hæc servæ tuæ manus.

IX. *Eidem*,

Quales tuæ, o Cæsar, cogitationes ! qualia tuæ mentis consilia ! duas meis fontibus aperuisti fistulas, ut mihi aquam totam effunderes, ut meum totum exhaurires fluentum. Deinde num ignoras me inexhaustum habere fontem, et quantum sugitur, tantum vias aperiri et venas dilatari ab abundantiorem e gurgite profluentiam ? Scio te subtilem esse et ad omnem virtutem aptus, velleque occultatam in me margaritam sumere, ut illam in tuo diademate insculpas. Tu vero mihi non unam, sed multas jam subripuisti ; majorem autem harum, et colore candidissimam, figuraque præstantissimam non comprehendere poteris. Habeo enim eam in mentis sinu, quo non penetrant furantis manus. Quid me ubicunque circuscribis, et circumfodis circulariter ? inviolabilis sum in doctrinæ thesauro. Quantum e puteo hauris, tanto copiosius fluentum efficis, Eximia autem tua furti peritia.

Sol naturali virtute et facultate calidissimus est extractor humoris immensitatis. Idcirco in vere et æstate nobis propinquior factus attrahit arborum humorem, et fructiferas illas efficit : non autem delegat lunæ eamdem facultatem. Tu vero mihi meus sol tuam lunam circumegisti, et jubes ut aliquid etiam ipsa e meo fonte hauriat. Quid mihi caseus et butyrum ? illecebræ sunt ista et viscus

A ματα, ἐξηγοῦντο καὶ συνεβίβαζον. Τοιοῦτος δὲ καὶ σὺ τυγχάνεις ὁ ἐμὸς ἑρμηνεὺς καὶ θεῖος τῷ ὄντι Θεμιστοκλῆς. Κἀγὼ μὲν τοὺς ἐμοὺς χρησμοὺς ἀγνοῶ, σὺ δὲ ἐξακριβεῖς τούτους, καὶ ὑψηλολογεῖς, καὶ θαυμάζεις καὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς δεινότητος· ὥστε δέδοικα μὴ πάθω τὸ τοῦ Ναρκίσσου.

Ὁ Νάρκισσος μειράκιον ἦν κάλλει διαλάμπον ἀβρῷ, ἁπλοϊκώτατον δὲ καὶ δεινότητος πάσης ἐκτός. Καί ποτε πρὸς πηγὴν ὑδάτων ἐλθὸν, τὸ ἑαυτοῦ ἐνοπτρίζεται πρόσωπον. Ἠγνοηκὸς δὲ ὅτι τοῦ ἰδίου σώματός ἐστιν ἡ σκιὰ, ἔρωτα λαμβάνει τοῦ ὁρωμένου. καὶ ᾠήθη ὅτι μειράκιόν ἐστιν ἀληθὲς κρυπτόμενον ὑπὸ τῆς πηγῆς. Οὐ τοίνυν ἐκεῖθεν ἀφίστατο, ἀλλ' ὁρῶν ἐτεθνήκει. Καὶ ἡ γῆ τοῦτον οἰκτείρασα, ἄνθος ἐκ τῶν οἰκείων λαγόνων ἀφῆκεν ὁμώνυμον.
B Μὴ τοίνυν καὶ αὐτὸς βλέπων τὴν ἐμὴν σοφίαν ὡς ἐν κατόπτρῳ τοῖς γράμμασιν, ἔρωτα σφοδρὸν ἐμαυτοῦ λάβοιμι καὶ τῇ ἐμῇ ἐναποψύξω σκιᾷ.

Ἀλλὰ θάῤῥει. Ὁ Ἰξίων ἤρα τῆς Ἥρας, καὶ, πλάττων ἐν τῇ ψυχῇ τὸ ἐκείνης εἴδωλον, ἐδόκει τοῦτο ἀσπάζεσθαι· ἰδὼν δέ ποτε ταύτην, ἐμέμφετο ἑαυτὸν ὡς ἀμορφώτατον ἀναπλάττοντος εἴδωλον. Κἀγὼ τοίνυν, ὅταν εἰς τὸ σὸν μεγαλοφυὲς ἀποβλέπω καὶ περιδέξιον, τὴν ἐμὴν καταλιμπάνων σκιὰν, τὴν σὴν ἄγαμαι ὡραιότητα· ὥσπερ δὴ πάλαι θαυμάζων σου τοὺς τυροὺς, νῦν ὑπερηγάσθην τὸ βούτυρον.

Τοῖς δέ γε ἀνακτόροις οὔ μοι σπουδὴ παραβάλλειν πυκνῶς· διὰ δὲ σὲ κατὰ τὴν τετράδα ἀφίξομαι.

Τῆς δουλικῆς καὶ ταῦτα χειρός.

Θ'. Τῷ αὐτῷ.

C Οἷά σου, Καῖσαρ, τὰ ἐνθυμήματα! οἷα δὲ τὰ βουλεύματα τῆς ψυχῆς! Δύο μοι ταῖς πηγαῖς ἐξέτεινας ἀγωγὰς, ἵνα μου ὅλον ἐκφορήσῃς τὸ ὕδωρ, ἵνα μου πᾶσαν ἐκδαπανήσῃς τὴν βρύσιν. Εἶτα δὴ ἀγνοεῖς ὅτι ἀκένωτον ἔχω τὸ ῥεῦμα, καὶ, ὅσον ἂν ἐκθηλάζοι τις, τοσοῦτον τοὺς πόρους ἀναστομοῖ καὶ τὰς φλέβας εὐρύνει πρὸς τὴν ἐκ βάθους ἀποῤῥοήν; Οἶδα ὅτι δεινὸς εἶ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν περιδέξιος, καὶ βούλει τὸν ἐγκεκρυμμένον μοι μαργαρίτην λαβεῖν, ἵν' ἐγκολάψῃς τοῦτον ἐπὶ τοῦ σοῦ διαδήματος. Σὺ δέ μοι οὐδὲ ἕνα, ἀλλὰ πολλοὺς ἤδη κέκλοφας· τὸν δέ γε μείζονα τούτων, καὶ λευκότατον μὲν τῷ χρώματι περιφερέστατον δὲ τῷ σχήματι, οὐ δυνήσῃ περιλαβεῖν. Ἔχω γὰρ τοῦτον ἐν τοῖς ψυχικοῖς κόλποις, οὗ μὴ φθάνουσιν αἱ χεῖρες τοῦ κλέπτοντος.
D Τί με περικυκλοῖς πάντοθεν, καὶ περιορύττεις κύκλωσε; ἄσυλός εἰμι τὸν τῆς γνώσεως θησαυρόν. Ὅσον ἀπαρύττῃ τοῦ φρέατος, τοσοῦτον πλουσιώτερον ὁ νᾶμα ποιεῖς. Ὑπερφυὴς δέ σου καὶ ἡ τῆς κλοπῆς τέχνη.

Ὁ ἥλιος φυσικῇ δυνάμει καὶ περιουσίᾳ θερμότητος ἑλκτικός ἐστι τῆς ἐν τῷ βάθει ὑγρότητος. Διὰ ταῦτα ἔαρος καὶ θέρους πλησιάζων ἡμῖν ἀνέλκει τὴν ἐν τοῖς δένδροις ἰκμάδα καὶ ἔγκαρπα τὰ δένδρα ποιεῖ· οὐ μὴν ἐπιτάσσει καὶ τῇ σελήνῃ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν. Σὺ δέ μοι ὁ ἐμὸς ἥλιος καὶ τὴν σὴν περιέστησας σελήνην, καὶ ἐπιτρέπεις ἵνα τι καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς ἐμῆς πηγῆς ἀπαρύηται. Τί μοι τὸν τυρὸν

καὶ τὸ βούτυρον; δελεάσματα ταῦτα καὶ ἰξοὶ καὶ πάγαι εἰσὶν, ἵνα με ὅλον θηράσῃς καὶ τοῖς σοῖς περισφίγξῃς δικτύοις, ἢ ὥσπερ ἰχθῦν ὑπεξαγαγὼν τῆς θαλάσσης, ἢ ὥσπερ πτηνὸν ἐκ τοῦ ἀέρος κατενεγκών. Ἐπὶ τοὺς ἄρκτους καὶ τοὺς παρδάλεις τῇ θηρατικῇ τέχνῃ σου χρῶ· ἐμὲ δὲ οὐκ ἂν λάβοις ποτὲ, οὐδὲ διασπαράξεις, οὔτε κυσὶν, οὔτε δόρασιν. Ἵνα δέ σοι τἀληθὲς ἐρῶ· ὅλος ἐγώ σοι τεθήραμαι, καί με ἔχεις ἐν ταῖς χερσὶν, ἔμψυχον καὶ ἡδὺ θήραμα, καὶ λεαίνεις ἐν τοῖς ὀδοῦσι, μᾶλλον δὲ ὅλον ἐν τῇ ψυχῇ σου συνείληφας. Τί γὰρ ἀθήρατόν σοι τῶν ἐμῶν πέφυκεν; ἡ ψυχή; μὴ τοῦτο εἴποι τις· ἀλλὰ διαῤῥαγείη ψευδόμενος· ἡ γλῶσσα; ἰδού σοι ταύτην ἐκτείνω ἐν λόγοις, ἐν ἐπιστολαῖς, ἐν συγγράμμασιν· εἰ δὲ βούλει, καὶ τέμνε καὶ σπάραττε· αἱ χεῖρες; ἀλλὰ διακονήσουσί σοι καὶ αὗται τὰ B πολλὰ καὶ μεγάλα ἐγκώμια· οἱ πόδες; ἀλλ' ἕψομαί σοι ὅπῃ σοι βουλητὸν, ἐν γελόφοις, ἐν γηπέδοις, ἐν ὕψεσιν ὀρῶν, ἐν βάθεσι γῆς. Οὕτως ἔχεις με ὅλον λαβών. Ἀλλ' ὅρα μὴ πλεονεξίαν ὁ δικαιότατος ἐγκληθῇς. Σήμερον γὰρ ἡ Καισάρισσά με τεθήρακεν ὥσπερ δελέατι τυρῷ καὶ ἀρτιπαγεῖ γάλακτι. Καὶ γὰρ θηρῶμαι τούτοις ὡς ἀληθῶς καὶ λίχνος εἰμὶ τὸ βρῶμα, καὶ, ἡνίκα ἴδω τὸ γνώρισμα, εὐθὺς περιχαίνω καὶ τὸ ἄγκιστρον περιπείρει με καὶ ἀναρτᾷ με ἐκ τοῦ λαιμοῦ. Μὴ τοίνυν μου διασπαράξῃς τὸν λόγον, ἢ μᾶλλον μὴ σφετερίσῃς ὅλην τὴν ἄγραν· ἀλλὰ διέλεσθέ μοι τὴν θήραν ἀμφότεροι. Καὶ σὺ μὲν καὶ τῆς ἐννοίας ἀπογεύσῃ καὶ τῆς λέξεως· τῇ δέ γε ἐμῇ δεσπότιδι μεταδίδου τῶν τῆς ἐπιστολῆς νοημάτων, ἵνα μοι καὶ αὕτη μετάσχῃ τῆς τῶν λόγων γλυκύτητος· καὶ τῆς ἡδονῆς ἕνεκα πολλάκις με θηρᾷν C βούλοιτο. Χαίρω γὰρ θηρώμενος παρ' ὑμῶν· ὑμεῖς γὰρ λόγους κενοὺς καὶ πτερόεντας ἐν ταῖς χερσὶν ἔχετε, ἐγὼ δὲ βούτυρα καὶ τυρούς.

A et retia, ut me totum capias et tuis laqueis involvas, vel ut piscem e mari educens, vel ut volucrem ex aere dimittens. In ursos et pantheras tua venatica arte utere; me autem nunquam capies et nunquam dilacerabis neque canibus neque telis. Ut autem tibi vera dicam; totus ego a te captus sum, et me in manibus habes, viventem et jucundam prædam, et dentibus dilanias, imo vero totum in mente tua comprehendis. Quid enim meorum tibi non facile captu potest esse? an mens? ne quis id dicat, sed potius disrumpatur mentiendo; an lingua? ecce tibi illam præbeo in verbis, epistolis, scriptis: si vero velis, hanc seca et dilacera: an manus? sed tibi ministrabunt et istæ plurima et maxima encomia; an pedes? sed insequar te quocunque volueris, in collibus, in planis, in summitate montium, in terræ gurgitibus. Ita totum me captum habes. Sed cave ne avaritiæ justissimus insimuleris. Hodie enim Cæsarissa me venata est tanquam illecebra caseo et recens presso lacte. Etenim captus sum istis revera, et avidus sum ciborum, et ut video rem eximiam, statim ore inhio et hamus me pungit et gutture suspensum tenet. Ne igitur meum sermonem dilaceres, vel potius ne prædam totam tuam facias; sed mihi ambo venationem dividite. Tu quidem coigtatione et dictione frueris; meæ autem dominæ tribue epistolæ sententias, ut mihi et ipsa particeps fiat sermonum suavitatis; et voluptatis gratia sæpius me venari velit. Gaudeo enim cum vos me venantur; vos enim verba vacua et volantia in manibus habetis, ego vero butyrum et caseos.

Γ'. Τῷ αὐτῷ.

Ἔγραψας, εἰ καὶ μὴ τῇ χειρὶ, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ. Ὁ γὰρ χαρακτὴρ γνώριμος καὶ ἀκριβῶς εἰκασμένος εἰς τὸ πρωτότυπον.

Εἶτα ἐν τῷ μὴ ἐμπιπλᾶσθαί σε τῶν ἐμῶν λόγων, μηδὲ κορέννυσθαι τῆς τούτων, ὡς γράφεις, γλυκύτητος, αὐτοὶ καθιοῦμεν ἀνθολογοῦντες, ἀεὶ, ὥσπερ αἱ μέλισσαι, καὶ τὴν τοῦ μέλιτος ἐργασίαν ἐξεργαζόμενοι· ἀλλ' εἰ καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη, κατὰ τὸν εἰρηκότα σοφὸν, πάντων τῶν ποταμῶν εἰς αὐτὴν ἀπεῤῥευγομένων τὰ ῥεύματα, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἀεὶ προχεῖται τὰ νάματα καὶ τὸ τῆς ὑγρᾶς ἀκόρεστον οὐχ ἱστᾷ τῶν ποταμῶν τὴν φοράν.

D Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι πάλαι ὑπὸ τοῦ Δαρείου κατὰ τὴν ἤπειρον πολεμούμενοι, καὶ ἀνθίστασθαι πρὸς τὰς χιλιάδας ἐκείνου καὶ μυριάδας μὴ ἐξισχύοντες, ἀπένευσαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ναυσὶ χρησάμενοι τὴν σωτηρίαν διαπόντιον εὕραντο· ἐγὼ δὲ ποῦ φύγω; ποῖ τράπωμαι; πάντοθεν πάγαι, πάντοθεν θήρατρα. Ἐκκλίνω πρὸς γῆν· ἀλλ' εὐθύς με θηρᾶται τὰ βούτυρα, ἀποτέμνει μοι τὴν ὁδὸν τὰ σὰ ποίμνια καὶ βουκόλια. Ἐκδράμω πρὸς θάλασσαν· ἀλλὰ βαβαὶ τῆς τῶν ἰχθύων φορᾶς! αὐτός μοι τούτων ὁ κράτιστος ἀπαντᾷ τύραννος καὶ δυσὶ κύκλοις περιλαμβάνει με ὥσπερ τισὶ κέρασι τοῦ ἰδίου στρα-

X. *Eidem.*

Scripsisti, si non tua manu, certe tua mente, exemplar enim nosci facile est et apprime se refert ad prototypum.

Deinde eo quod non nostris sermonibus implearis, neque satieris illorum, ut scribis, suavitate, nos pergimus flores semper colligentes, velut apes, et mellis fabricationi vacantes. Sed etsi mare non impletum sit, juxta sapientis dictum, omnibus fluminibus in illud undarum fluenta deferentibus, e montibus autem semper effunduntur fontes, et humoris insatiata aviditas non detinet fluminum tributum.

Athenienses igitur olim sub Dario in continente bellantes, et resistere tot millibus et myriadibus copiarum ejus non valentes, ad mare declinaverunt et navibus utentes salutem in undis invenerunt: ego vero quo fugiam? quo me vertar? ubique laquei, ubique insidiæ. Ad terram confugio; sed statim me venatur butyrum, viam mihi præcludunt tuæ greges et pecudes. Ad mare recurro; sed, o piscium impetum! ipse mihi potentissimus rex illorum occurrit et duobus orbibus me circumdat tanquam sui exercitus cornibus. Scis igitur quid faciam? Ad aera volabo et æthera habebo auxiliatorem; non enim passerum contra me nunc

aciem ordinabis, nam istos detinet quadraginta dierum intervallum.

Hæc servæ tuæ mentis, si non manus.

XI. *Eidem.*

Ego quidem timueram, maxime Cæsar, mearum epistolarum formas ostendere, erubescebam enim de his, tanquam non habentibus naturalem nec adscititiam pulchritudinem. Cum autem in illas contra spem adamasti, et mihi suasisti ut novas ederem fetus, ecce tibi palam pudorem omnem depono, et pulchritudinem ostento, et velut medicus pavo, ille elegans et familiaris volucris, tibi earum formam expando spectandam, et, ut vides, ad tuas fores adsto non vocatus neque mercedem meæ pulchritudinis excipiens.

Salomon, igitur hos quos non invitavit amicos per circumspectionem simulat in familiarium consuetudines et colloquia introducere, ne satietatem eorum conversationis experti oderint : ergo vero contrarium facere novi, dilectam tibi magis meam pulchritudinem ostendens per perseverantiam et magis cupitam.

Nam ille Proteus, vir vel dæmon, quem Homerus format et transformat, multiplex erat et formas permutabat, et nunc leo oculis ostendebatur, nunc serpens, nunc sus, ignis, arbor, lapis et ferrum : ego vero tibi in ferarum naturas non transformabor, neque stupore percellam phantasmatum insolita varietate; sed citharistas imitabor.

Quid autem isti faciunt? quando sentiunt audientes melodia satiatos, chordas immutant, calamis illas flectentes, variantes, et diversas harmonias elicientes, ut per talem variationem et inflexionem musicæ voluptatis avidos auditores habeant. Ita igitur et ego tibi meos sermones variabo. Nunc quidem hilares illos tibi præbebo, nunc vero vehementes; nunc remissos et molles, nunc generosos et fortes, vel aliam denique speciem habentes.

Homerus quippe hoplitem laudans, id laudibus adjicit, scire cum immutare clypeum nunc ad dextram, nunc ad sinistram. Ego autem meam armaturam, sermones scilicet meos, non in latera tantum, sed in faciem et in tergo immutabo. Non unicus est verborum color, neque figura unica; sed utrumque multiplex et varium; et qui eorum temperamenta et juncturas noscit multiformia amatoribus exhibebit spectacula. Vidi ego olim puellam in thalamo forma propria decoram, et adjuncta pulchritudine ornatam; prima enim die purpura hanc ornabat et aurea vitta, et tunica vario florum colore nitens et fascia pectoralis electrina; sed illi assidens brevi ornamentorum fulgentium visu satiatus sum. Secunda autem die ornatum immutans, et aurata tunica induta

A τεύματος. Οἶσθα οὖν ὃ ποιήσω; πτήσομαι πρὸς ἀέρα καὶ τὸν καιρὸν ἕξω σύμμαχον· οὐ γὰρ καὶ στρουθοὺς καθ' ἡμῶν ἐκστρατεύσεις νῦν· ἐπέχει γὰρ ἡ τεσσαρακονθήμερος τούτους περίοδος.

Τῆς δουλικῆς ταῦτα ψυχῆς, εἰ καὶ μὴ χειρός.

Τῷ αὐτῷ.

Ἐγὼ μὲν ἐδεδίειν, μέγιστε Καῖσαρ, τὰς τῶν ἡμῶν ἐπιστολῶν παραδεικνύειν μορφάς· ᾐσχυνόμην γὰρ ὑπὲρ τούτων, ὡς μὴ ἐχουσῶν μήτε φυσικὸν κάλλος μήτε ἐπίκτητον. Ἐπεὶ δὲ σὺ τούτων ἀνελπίστως ἠράσθης, καί με πέπεικας καλὰ τίκτειν γεννήματα, ἰδού σοι προδήλως ἀπηναισχύντημαι, καὶ τὴν ὥραν παραδεικνύω, καὶ ὥσπερ ὁ μηδικὸς ταὼς, τοῦτο δὴ τὸ φιλόκαλον ζῶον καὶ σύνηθες, θεατρίζω σοι τούτων τὴν ὡραιότητα, καὶ, ὡς ὁρᾷς, ἐπὶ ταῖς σαῖς θύ-
B ραις προϋπαντῶ μήτε καλούμενος, μήτε μισθὸν τῆς ὥρας λαβών.

Ὁ μὲν οὖν Σολομῶν τοῖς αὐτοκλήτοις τῶν φίλων δι' εὐλαβείας ποιεῖται τὰς εἰς τοὺς συνήθεις εἰσόδους καὶ ἀπαντήσεις, ἵνα μὴ, κόρον αὐτῶν τῆς ὁμιλίας λαβόντες, μισήσωσιν· ἐγὼ δὲ τοὐναντίον ποιήσειν διέγνωκα, ἐρασμιώτερόν σοι τὸ ἐμὸν κάλλος ἐπιδεικνύειν διὰ τῆς συνεχείας καὶ ποθεινότερον

Ὁ μὲν γὰρ Πρωτεὺς ἐκεῖνος, ἀνὴρ ἢ δαίμων, ὃν Ὅμηρος πλάττει καὶ μεταπλάττει, παντοδαπὸς ἦν καὶ μετήλλαττε τὰς μορφὰς, καὶ νῦν μὲν λέων τοῖς ὁρῶσιν ἐδείκνυτο, νῦν δὲ ὄφις, νῦν δὲ σῦς, καὶ πῦρ, καὶ δένδρον, καὶ λίθος, καὶ σίδηρος· ἐγὼ δέ σοι εἰς μὲν θηριώδεις φύσεις οὐ μεταβήσομαι, οὐδὲ ἐκπλήξω
C τῇ τῶν φαντασμάτων καινότητι· ἀλλὰ τοὺς περὶ τὴν κιθάραν μιμήσομαι.

Τί δὲ οὗτοι δρῶσιν; ἐπειδὰν αἴσθωνται τοὺς ἀκούοντας κορεννυμένους τοῦ μέλους, μεταβάλλουσι τὰς χορδὰς, στρέφοντες αὐτὰς τοῖς καλάμοις, καὶ μεταστρέφοντες καὶ ποικίλας ἁρμονίας μεταχειρίζοντες, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης μεταλλαγῆς τε καὶ μεταβάσεων ἀκορέστους τῆς μουσικῆς ἡδονῆς τοὺς ἀκροατὰς ἔχωσιν. Οὕτω γοῦν κἀγώ σοι μεταποιήσω τοὺς ἐμοὺς λόγους. Καὶ νῦν μὲν ἱλαροὺς τούτους παρέξω σοὶ, νῦν δὲ συντόνους, καὶ νῦν μὲν ἀναβεβλημένους καὶ μαλακοὺς, νῦν δὲ γενναίους καὶ ἰσχυροὺς, νῦν δὲ ἄλλην μορφὴν ἔχοντας.

Ὁ γοῦν Ὅμηρος ὁπλίτην ἐπαινῶν ἄνδρα, καὶ τοῦτο τοῖς ἐπαίνοις προστίθησιν, ὅτι οἶδε μετακινεῖν τὴν ἀσπίδα νῦν μὲν εἰς δεξιὰ, νῦν δὲ εἰς εὐ-
D ώνυμα. Ἐγὼ δὲ τὸ ἐμὸν ὅπλον τοὺς λόγους οὐκ ἐπὶ τὰ πλάγια μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν μεταχειριοῦμαι καὶ ὄπισθεν. Οὐχ ἓν ἐστι τὸ τῶν λόγων χρῶμα, οὐδὲ ἡ μορφὴ μία· ἀλλ' ἄμφω παντοδαπὰ καὶ ποικίλα· καὶ ὁ τὰς κράσεις καὶ συνθέσεις τούτων εἰδὼς πολύμορφα δείξει τοῖς ἐρασταῖς τὰ θεάματα.

Εἶδον ἐγώ ποτε νύμφην ἐπὶ παστάδος καὶ ὥρας εὖ ἔχουσαν καὶ τῷ ἐπιποιήτῳ κάλλει κεκοσμημένην λαμπρῶς· καὶ τήν γε πρώτην ἡμέραν πορφύρα ταύτην ἐκόσμει καὶ χρυσῆ ταινία, καὶ ἐπωμὶς ἐξηνθισμένη κόσμῳ παντοδαπῷ καὶ ἡ στηθοδεσμὶς ἠλεκτρίνη· ἀλλ' ἐνδιατρίψας βραχύ τι τοῖς φαινομένοις ὡραϊσμοῖς ἐκορέσθην ἰδών. Ἀλλὰ τήν γε δευτέραν

ἡμέραν μεταβαλοῦσα τὸν κόσμον καὶ χρυσοϋφῆ ἐσθῆτα ἐπενδυθεῖσα, πάλιν ἐθήρα· καὶ τὴν τρίτην οὕτως, καὶ τὴν τετάρτην· καὶ ἦν ἀκόρεστον τὸ καλόν. Εἰσὶν οὖν κἀμοὶ, Καῖσαρ, ἐλλόβια λογικὰ καὶ περιδέραια γνωστικὰ καὶ περιτραχήλιοι κόσμοι καὶ ἐπιστήθιοι. Κἂν κορεσθῇς τοῦ χρυσοῦ, παραγυμνώσω τί σοι τοῦ ἠλεκτρώδους. Εἰ δὲ καὶ τούτου πλησθῇς, ἔχω σαπφείρους, καὶ ὑακίνθους, καὶ λίθους ἑτέρους παντοδαποὺς, καὶ τὴν χροιὰν, καὶ τὴν δύναμιν. Καὶ, ὡς ἔοικεν, οὔτε σὺ πλησθήσῃ ποτὲ τοῦ ἐρᾷν, οὔτε ἐγὼ κάλλους ἀπορήσω καὶ ἐπιδείξεως.

ΙΒʹ. Τῷ Καίσαρι.

Εὐτυχέστατε Καῖσαρ· τοῦτο γὰρ δή σοι τῆς ἐπιστολῆς ἔστω προοίμιον. Εὐτυχέστατον δέ σε φημὶ οὐ διότι μόνον τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξίας τετύχηκας (τοῦτο γὰρ καὶ πολλοῖς ἄλλοις συμβέβηκε, καὶ οἵ γε πλείους τῆς εὐτυχίας διημαρτήκασιν), ἀλλ' ὅτι παρὰ τοῦ καλλίστου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ εἰς τὴν μεγίστην ταύτην ἀνηνέχθης περιωπὴν, ὃς δὴ, προνοίᾳ τε τῇ ἄνω κινούμενος καὶ μετὰ λογισμοῦ κρίσεως πάντα ποιῶν, κοινωνόν σε τοῦ κράτους μικροῦ δεῖν ἐξ ἀδελφικῆς εὐνοίας πεποίηκε. Προσκείσθω γὰρ τῇ προνοίᾳ καὶ τῇ τοῦ λογισμοῦ κρίσει καὶ τὸ ἀπὸ τῆς σχέσεως φίλτρον. Πάλιν οὖν τὴν πρώτην σοι φωνὴν ἐπιφθέγξομαι· εὐτυχέστατε Καῖσαρ· προσθήσω δὲ καὶ λογιώτατε καὶ σοφώτατε· ἄμφω γὰρ ὁρῶ παρὰ σοὶ μετὰ τῆς εὐτυχίας τὴν σοφίαν καὶ τὴν λογιότητα.

Καὶ μή με ὑπολάβῃς κόλακα τηλικοῦτον εἶναι, μᾶλλον δὲ ἀμαθῆ ἐπαινέτην, ὅτι ἀφεὶς ἐπὶ τοῖς στρατηγήμασιν ἐγκωμιάζειν σε, καὶ οἷς πάλαι κατώρθωκας καὶ νῦν κατορθοῖς, τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου σοι εὐφημίαν προσάγω, μήτε φιλοσοφήσαντί ποτε μήτε ῥητορεύσαντι. Οὐχ οὕτως ἐμαυτὸν ἀπατῶ· ἀλλ' οὔτε σὲ ἀπατᾷν βούλομαι. Ὁ γάρ σοι περὶ τοὺς λόγους ἔρως καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς γνώσεως καὶ τὸ ἐθέλειν λόγοις σοφοῖς ὁμιλεῖν, τό τε θέλγεσθαι κάλλει συγγραμμάτων καὶ ἐπιστολῶν χάρισι, ταύτην σοι τὴν σοφίαν προσμαρτυρεῖ.

Τοῖς μὲν οὖν παλαιοῖς ἐκείνοις Καίσαρσι τὸ τῆς εὐτυχίας, ὄνομα μέχρις αὐτῶν ἦν, καὶ οὐδεὶς τῶν σοφῶν δι' ἐκείνους εὐτύχησε· τῇ δὲ σῇ μεγαλοπρεπείᾳ ὥσπερ ἡλίου φῶς ἡ κλῆσις ἐγένετο· καὶ ὅς δι' ἄν σοι πλησιάσῃ εὐθὺς εὐτυχεῖ. Καὶ τούτου μαρτύριον αὐτὸς πρῶτος ἐγώ. Πάλαι μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς λόγοις ἐθαυμαζόμην· νῦν δὲ ἐπὶ τῇ σῇ φιλίᾳ εὐδόκιμος ἐν πᾶσι γεγένημαι· καινὸν γάρ σε τῶν ἐμῶν λόγων ἐπαινέτην εὐτύχηκα· καὶ μάλιστα ὅτι, τοὺς ἄλλους σοφοὺς ἀφεὶς (πολλοὶ δὲ ἴσως εἰσὶν ἐμοῦ καλλίους καὶ ὑψηλότεροι), σὺ δὲ βούλει τῶν ἐμῶν μόνων χαρίτων κατατρυφᾷν, καὶ, τὰς ὠκεανίτιδας τῶν πάλαι σοφῶν καταλιπὼν πηγὰς, τὸ ἐμὸν λεπτόῤῥυτον ὕδωρ ἀρύῃ καὶ χανδὸν ἐμφορῇ μου τοῦ νάματος.

Ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐπὶ σοὶ εὐτυχῶ καὶ μέγα φρονῶ· σοὶ δ' ἄρα τίς δαίμων ἐβάσκηνε, καὶ νοήματά τινα δυσελπιστίας μεστὰ τῇ ψυχῇ σου παρέφθειρε, καὶ ὑπείληφας ὅτι σοι ὁ ἀδελφὸς, ἵν' οὕτως εἴποιμι καὶ πατὴρ, ἠλάττωσέ σοι τὴν πρώτην εὐμένειαν, καὶ μέχρι τῶν παρασήμων τῆς εὐτυχίας προαγαγὼν, τῆς πρὸς σὲ εὐνοίας ἐπαύσατο; Τίνι γοῦν ἐπὶ ταῖς

A rursus alliciebat; tertia quoque similiter, et quarta; et pulchritudinis satietas non erat. Sunt igitur etiam mihi, Cæsar, armillæ spirituales, torques intellectuales, et colli et pectoris ornatus. Si auro satiatus es, exhibebo tibi aliquid ex electro. Si vero eo quoque lassatus fueris, habeo sapphiros, hyacinthos et lapides alios varios colore et virtute. Et, ut videtur, neque te satietas unquam videndi occupabit, neque me pulchritudinis et exhibitionis indigentia.

XII. *Cæsari*

Felicissime Cæsar; id enim tibi epistolæ proœmium sit. Felicissimum autem te dico non solum quia Cæsaris dignitatem adeptus sis (hoc namque B et multis aliis contigit qui plures a felicitate defecerunt), sed quia ab optimo imperatore et fratre ad hoc maximum fastigium elevatus sis, qui sane prævidentia cœlesti adductus et cum rationis judicio omnia agens participem te imperii, aut parum abest, fraterna benevolentia effecit. Addatur enim providentiæ et rationis judicio amicitiæ etiam incitamentum. Iterum ergo priorem tibi vocem expromam, felicissime Cæsar; adjiciam autem, eloquentissime et sapientissime: utrumque enim apud te video cum felicitate, sapientiam et eloquentiam.

Et ne me suspiceris adulatorem talem esse, potius vero imperitum laudatorem, quia mittens te de bellicis strategematibus prædicare, et de his C quæ olim bene egisti et nunc agis, a litteris applausum tibi affero, qui neque philosophiæ neque elequentiæ deditus fuisti. Non ita memet decipio, sed neque te decipere volo. Nam amor ille tuus litterarum et doctrinæ studium, et velle sapientes inter sermones conversari, et delectari scriptorum pulchritudine et epistolarum gratia, tibi hanc inesse sapientiam attestantur.

Veteribus quidem igitur istis Cæsaribus felicitatis nomen penes eos fuit, sed nullus sapientium per eos felicitate usus est: tuæ autem magnificentiæ ut lumen soli hæc appellatio convenit; et qui ad te accesserit statim felicitate fruitur. Hujus quoque testis ipse primus ego sum. Olim namque propter sermones admirationem moveram, nunc vero propter tuam amicitiam famosus apud omnes D factus sum: novum enim meorum sermonum laudatorem feliciter adeptus sum; et præsertim quod, alios sapientes prætermittens (multi autem forte sunt me meliores et sublimiores), tu vis meis tantum leporibus delectari, et Oceanicos veterum sapientium fontes relinquens, tenuissimam meam aquam hauris et ore hianti meo ex rivulo inebriaris.

Sed ego quidem de te mihi gratulor et glorior. Tibi enim quis dæmon invidit, et cogitationibus desperatione plenis mentem tuam corrupit, ut arbitrareris tuum fratrem, et ut a dicam patrem, imminuisse priorem in te benignitatem, et ad felicitatis fastigium adducentem, benevolentiam in te deposuisse? Quo igitur

de fratris egregiis dotibus teste utar? quem alium proferam sacræ illius animæ veracissimum descriptorem? Solus ipse sufficies, qui ante imperium virum mihi sæpe depinxisti, et post imperium talia nobis locutus es : « Nonne talis frater est qualem tibi eum descripsi et veraciter depinxi? » Memento epistolæ ex Edessa et sermonum posteriorum. Quid autem tali plures annos in virtute conversatus et in omnes benignus et benevolentissimus factus, in te solo immutavit mentis ingenuitatem? Ne id arbitreris, optime virorum omnium. Si enim me putas in animam inspicere posse et occulta et abscondita noscere solertia, tibi mens illius adhæret, benevolentia in te asseritur et augetur benignitas. Tu vero noscis melius quam ego tuum fratrem non habere adulatoris indolem, et amicitiamque concordiamque non in ore clamitare, sed in mente abscondere. Nam labiorum elogia linquit viris delicatis et obsequiosis; ipse autem antiquum summorum virorum morem imitatur et sublimi, judicio præditus est: minime in amicos intonare volens, tranquillus est et serenus, tanquam zephiri aura in animos amicorum spirans. Me igitur sæpe decepit non currens ad accurrentem neque suaviter amplectens; tunc etiam res mihi contemptus videbatur, deinde vero brevi illum penetrans, potius expeto ut in sententia perseveret quam ut morem mutet.

A τοῦ ἀδελφοῦ καλλοναῖς μάρτυρι χρήσομαι; τίνα δὲ ἄλλον προβαλοῦμαι τῆς ἱερᾶς ἐκείνου ψυχῆς συνίστορα ἀκριβέστατον; ἀρκέσεις μόνος αὐτὸς, ὃς καὶ πρὸ τοῦ κράτους τὸν ἄνδρα μοι πολλάκις ὑπεζωγράφησας, καὶ μετὰ τὸ κράτος τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς ἐφθέγγου· « Ἆρ' οὐχὶ τοιοῦτος ὁ ἀδελφὸς οἷόν σοι « τοῦτον ἱστόρουν καὶ ἀκριβῶς ἔγραφον; » Ἀναμνήσθητί μοι καὶ τοῦ ἐξ Ἐδέσσης γράμματος καὶ τῶν μετὰ ταῦτα λόγων. Τί δὲ ὁ τοσαύτῃ ἐπὶ πλείοσιν ἔτεσι συντραφεὶς ἀρετῇ καὶ πᾶσιν ἐπιεικὴς καὶ χρηστότατος γεγονὼς, ἐπὶ σοὶ μόνῳ μετήλλαξε τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς; μὴ τοῦτο οἴου, κάλλιστε πάντων ἀνδρῶν. Εἰ γάρ με οἴει εἰς ψυχὴν παρακύψαι δυνάμενον καὶ κρύφια μαθεῖν καὶ ἀπόῤῥητα γνώμης ὀξύτητι, ἐνεστήρικταί σοι ἡ ἐκείνου γνώμη καὶ προτέθειταί σοι τὸ εὔνουν καὶ ηὔξηται ἡ εὐμένεια. B Σὺ δὲ οἶδας ἐμοῦ κάλλιον τὸν σὸν ἀδελφὸν ὅτι ἀκολάκευτον ἔχει τὸ ἦθος, καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὐμένειαν οὐκ ἐν τῇ γλώσσῃ σαλπίζει, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ κατακρύπτει. Τὴν γὰρ ἐν χείλεσιν εὐφημίαν περιέργοις ἀφῆκεν ἀνδράσι καὶ εὐτραπέλοις· αὐτὸς δὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν μεγίστων ἀνδρῶν μεμίμηται ἦθος καὶ ὑψηλόφρων ἄγαν ἐστί· βροντᾷν δὲ ἥκιστα πρὸς τοὺς φίλους βουλόμενος, λεῖος ἐστι καὶ ἀκύμων, ὥσπερ ζεφύρου πνεῦμα ταῖς τῶν φιλουμένων ἐπιπνέων ψυχαῖς. Ἐμὲ γοῦν πολλάκις ἠπάτησε μὴ συνδραμὼν προσδραμόντι μηδὲ ἡδέως κατασπασάμενος· καὶ τότε μὲν παρόρασιν ἐλογισάμην τὸ πρᾶγμα· εἶτα δὴ, καταβραχὺ συνιεὶς ἐκείνου, μᾶλλον ἐπιζητῶ τῆς γνώμης τὸ σύνηθες ἢ τὴν τοῦ ἤθους μεταλλαγήν.

Talis est mente; et scientem te illud cur mœror invadit, cum oporteat potius complecti puram et sinceram imperatoris indolem?

Ego igitur ipsi tuam relegens epistolam, videbam quomodo hæc quidem subriderent, illa vero delectarent. Cum autem legerem illi monachum et integram mutationem, parum abfuit quin lacrymaretur, nisi a me impeditus fuisset, et parum te incusaret. De Antiochia apologiam faciebat, juramenta addens quod non juxta tuam opinionem mandatum latum fuerit, sed ut cognosceret aliquid ex te eorum quæ ille occulta magis erant. Quæ visa sunt tibi conspicua signa dixit esse sensuum suæ mentis eximiorum, sinceræ, inquam, in te dispositionis, fraternæ benevolentiæ, in eamdem voluntatem unanimitatis et concordiæ, quibus adductus te in imperii vestibulo statuit et magna tibi per minora indicavit.

Τοιοῦτός ἐστι τὴν ψυχήν. Καὶ εἰδότι σοι τοῦτο διὰ τί προσπίπτει ἀνία, δέον μᾶλλον ἀσπάζεσθαι τὸ καθαρὸν καὶ ἄπλαστον τοῦ βασιλέως ἰδίωμα;

C Ἔγωγ' οὖν αὐτῷ τὴν σὴν ὑπαναγινώσκων ἐπιστολὴν ἑώρων ὅπως τὰ μὲν ἡδέως προσεμειδία, τὰ δὲ ἱλαρύνετο. Ὅτε δὲ ἐπανέγνων αὐτῷ τὸν μοναχὸν καὶ τὴν ἀθρόαν ἀλλοίωσιν, μικροῦ δεῖν καὶ ἐξεδάκρυσεν, εἰ δὲ μή μοι ἄχθοιο, καὶ βραχύ τί σου κατεμέμψατο. Ἀπελογίσατο δὲ καὶ περὶ τῆς Ἀντιοχείας, ὅρκους ἀῤῥήτους προσθεὶς ὅτι μὴ κατὰ τὰς σὰς ὑπολήψεις ἡ πρόσταξις γέγονεν, ἀλλ' ἵνα τι γνοίη παρὰ σοῦ τῶν ἐκεῖσε ἀποῤῥητοτέρων. Τὰ δὲ φαινόμενά σοι παράσημα σημεῖα ἔφησεν εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παρασήμων, φημὶ δὴ τῆς πρὸς σὲ καθαρᾶς διαθέσεως, τῆς ἀδελφικῆς εὐμενείας, τῆς εἰς τὸ αὐτὸ θέλημα συμπνοίας τε καὶ συννεύσεως, ἀφ' ὧν κινούμενος ἐν προθύροις σε τοῦ κράτους ἔστησε· καὶ τὰ μεγάλα διὰ τῶν μικροτέρων ἐχαρακτήρισεν.

Si igitur sincerum me amicum reputas et verissimum, et apprime scis me fidem non fraudare nec amicitiam, talem tibi fratrem conjice, qualis nunquam alius frater in amicitia et sincera voluntate fuit.

Omnem igitur luctus prætextum ex animo expellens, dulcem spem concipe; et confide in fratrem tuum et dominum. Et si quid sæpius contra voluntatem accidit, id reputa ex imperiali administratione, et potius Dei providentia provenire. Per tuum sacrum caput, felicitates maximæ guberna-

D Εἰ οὖν ἀνυπόκριτόν με φίλον ὑπολαμβάνεις καὶ ἀληθέστατον, καὶ ἀκριβῶς οἶδας ὡς οὐ ψεύδομαι πίστιν οὐδὲ φιλίαν, τοιοῦτόν σοι τὸν ἀδελφὸν ἐπίστασο, ὁποῖον οὐκ ἄλλος ἐγένετο εἰς φιλίαν ἀδελφὸς καὶ ἀκριβεστάτην διάθεσιν.

Πᾶσαν οὖν λύπης ὑπόθεσιν ἀποβαλὼν τῆς ψυχῆς, γλυκείαις ἐλπίσι σύνεσο, καὶ θάῤῥει ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ καὶ δεσπότῃ. Κἂν εἴ τί σοι πολλάκις τῶν ἀβουλήτων συμπίπτῃ, οἰκονομίαν τοῦτο δέχου βασιλικὴν καὶ μάλιστα Θεοῦ πρόνοιαν. Νὴ τὴν ἱεράν σου γὰρ κεφαλὴν, αἱ μέγισται τῶν εὐτυχιῶν ἀκυβέρ-

νητοι μείνασαι τοὺς κεκτημένους πολλάκις καταποντίζουσι. Δεῖ γὰρ ἡμῖν τοῖς ἐν τῷ βίῳ εὐροοῦσι καὶ φερομένοις ἀπταίστως καὶ χαλινοῦ τινὸς κατέχοντος τὰς ἀλόγους ὁρμὰς καὶ τὴν λεωφόρον ἰέναι παιδεύοντος.

Ἐν τούτοις οὖν μοι φιλοσοφῶν φαίνου, καὶ ἅπαξ σαυτὸν στηρίξας ἐπ' ἀσφαλοῦς κρηπῖδος, τῆς τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ πρὸς σὲ διαθέσεως, ἀκύμαντος ἔσο τοῖς ἐμπίπτουσι λογισμοῖς.

A tione destitutæ sæpius possessores suos in mare mergunt. Opus est enim nobis in vita feliciter degentibus et sine offensione currentibus freno aliquo motus pravos detinente et via communi ambulare docente.

In his igitur mihi philosophari videaris, et semel ac te in tuta basi obfirmaveris, imperatoris et fratris in te voluntate, ne supervenientibus cogitationibus unquam molesteris.

MICHAELIS PSELLI

FRAGMENTUM

EX ORATIONE NONDUM EDITA AD CONSTANTINUM MONOMACHUM.

(Apud Leonem Allatium *De templis Græcorum recentioribus*, p. 3.

—

. . . . . Ἀλλ' οὐ πάντη τερφθήσῃ τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδ' ἐφ' ὅλοις προσμειδιάσεις· τοῖς ὁρωμένοις ἐξεγερεῖ γάρ σε μέσης νυκτὸς ὁ κώδων ὁ ἱερὸς, καὶ τοῖς θείοις ἐνστηλωθήσῃ ἐδάφεσιν.

B Sed non omni ex parte delectaberis, nec in omnibus visibilibus gaudebis; excitabit enim te media nocte sacrum tintinnabulum et sacris incumbes pavimentis.

MICHAELIS PSELLI

Ex variis opusculis ineditis fragmenta ab Leone Allatio Dissertationi de Pselli inserta.

—

Epitaphii matris fragmenta. Vide supra col. 490. — *Fragmentum libelli de admirabilibus lectionibus.* Vid. col 491. — *Proœmium libri medicinalis ad Constantinum Porphyrogenitum.* Vide col. 523.

APPENDIX
AD OPERA MICHAELIS PSELLI

ANONYMI
DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS
LIBRI SIVE PARTES QUATUOR.

(Ans. Banduri, *Imperium Orientale*, tom. I.)

Auctoris harum Originum CP. nomen ignoratur; sed sub Alexio Comneno eum vixisse ex iambis in fronte positis Alexioque imperatori nuncupatis arguitur; ex quibus etiam scriptorem nostrum exstitisse professione monachum facile crederem, dum ibi Alexium pluribus laudat a munificentia et liberalitate in monachos (*a*). Trecentis igitur et quinquaginta circiter annis Codinum ætate præit; qui procul dubio pleraque ex nostro scriptore hausit; in multis vero ab eo discrepat; neque in describenda urbe eumdem ordinem servat. Codinus quippe nullo ordine servato urbis CP. ædificia recenset, situm non assignat; e contrario vero Anonymus noster urbem tres in partes distributam ordine describit; et primo quidem libro primam urbis partem qui incipiebat a palatio Chalces, et a millio usque ad portam Auream; libro secundo alteram partem quæ incipiebat a Tzicanisterio, Hodegetriæ ecclesia, et Manganis usque ad Blanchernas; libro tertio partem tertiam, quæ incipiebat ab altera parte S. Sergii, et palatiis Sophianis usque ad muros occidentales Magnarum Portarum. Item eodem hoc libro agit de palatiis et monasteriis suburbanis : de monasteriis Peraticis, et de monasteriis trans fretum. Libro denique quarto agit Anonymus noster de structura ædis Sophianæ, quæ in multis diversa ab editis apparet. Varias autem lectiones plerasque, quæ in Commentariis nostris habentur, suppeditarunt codex Regius num. 3058.3. (quem 2. appellamus ad differentiam Codicis Regii num. 3028.4. ex quo quatuor primos Antiquitatum libros exscripsimus, et quem I. vocamus) et Codex Colbertinus num. 3607. Stylus autem Anonymi nostri est varius et inæqualis, utpote qui opus suum, ut arbitror, ex diversis scriptoribus Originum seu Antiquitatum Constantinopolitanarum, et ex aliis Chronicorum scriptoribus qui ante ipsum floruerunt, consarcinavit pro more auctorum illius ævi. Hauserit igitur ex opusculo Hesychii Milesii, quod inscribitur Περὶ τῶν πατρίων, sive *De originibus CP.* et ex altero ejusdem tituli et argumenti opusculo, auctore Christodoro, Pasnisci filio, Coptensi, quem laudant Suidas et Eudocia Augusta in *Ioniis*, opere ms. a nobis in Commentariis sæpe citato. Fortassis et ex aliis ejusdem argumenti scriptoribus, qui citantur a Porphyrogenito lib. II *De them.* cap. 12 : Præterea ex auctore Chronici Alexandrini, Theophane, Cedreno ac reliquis historiæ Byzantinæ scriptoribus. Cæterum voces peculiares, ac phrases quibus utitur Anonymus noster, in Commentariis adnotantur suis locis et explicantur (*b*).

(*a*) Casimiri Oudini argumenta, quibus istas Antiquitates Michaeli Psello vindicare voluit in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, tom. II, admodum incerta esse ac lubrica probat ipse Baudurius in Præfatione ad tom I *Numismatum imperatorum*, Paris, 1718 fol.

(*b*) Adeat Lector, si lubet, ipsum Bandurii opus; his enim commentariis, quam per est diffusioribus, nam per integrum maximæ formæ volumen exspiatantur, locum dare non possumus.

ANONYMI

DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS

LIBER PRIMUS

Qui incipit a palatio Chalces et a Milliario, ac pertingit ad portam Auream.

INCIPIUNT CUM DEO URBIS ANTIQUITATES.

Quo pacto occultos laqueos evasisti,
Et quam sapienter eos in lucem eduxisti!
Nisi enim hos, Deo adjuvante, explorasses.
Non hostium supercilium dejecisses, o imperator.
Ad suprema conscende, virtutibus coronatus;
Illas enim jam olim tecum pugnantes obtines,
Hæc prævalida arma in præliis gestas,
Prudentiam, fortitudinem, temperantiam.
Justitiam, ipsaque una conjunctas.
Dei mandata servans, o imperator,
Mansuetus, humilis, ac facilis accessu es,
Omnibusque te monachis expandis
Eosque supremis muneribus ditas.
Quare te Christus magis magisque remunerat.
Dum te protegit, servatque in pugnis cum hostibus,
Ac eos dexter tibi penitus in fugam vertit.
Cæterum in memoriam perpetuam, o imperator,
Tuorum tropæorum nullo tempore delendam,
Domus, templa, statuas, mœniorumque situs
Byzantii, in unum accurate collecta,
Tibi Alexio Comneno imperatori offero.

A ΑΡΧΕΙ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Ὦ πῶς μετῆλθες τὰς κεκρυμμένας πάγας,
Καὶ πῶς σοφῶς ἤγαγες αὐτὰς εἰς φάος!
Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἐκ Θεοῦ ἐπεσκέπτου.
Οὐκ ἂν καθεῖλες δυσμενῶν ὀφρῦν, μέδον.
Χώρει κατ' ἄκρων ἀρεταῖς ἐστεμμένος·
Ἔχεις γὰρ αὐτὰς συμμαχούσας σοι πάλαι,
Ὅπλον κραταιὸν εἶδες ἐν μάχαις [φέρειν.]
Φρόνησιν, ἀνδρείαν τε, καὶ σωφροσύνην,
Δικαιοσύνην, συνεζευγμένας ταύτας,
Θεοῦ φυλάττων ἐντολὰς, αὐτοκράτορ,
Πραῢς, ταπεινὸς, καὶ γαληνὸς τυγχάνεις,
Συμπᾶσιν ἁπλοῖς σαυτὸν τοῖς μονοτρόποις,
Καὶ πλουτοποιεῖς δωρεαῖς ὑπερτάτοις.
B Ὅθεν σε Χριστὸς ἀνταμείβεται πλέον
Σκέπων, φυλάττων ἐν πάλαις ἐναντίων,
Τ' αὐτοὺς τροπώσας δεξιὸς ὁλοτρόπως.
Μνήμην λοιπὸν ἄπαυστον ἐν βίῳ, ἄναξ,
Τῶν σῶν τροπαίων, μὴ μαρανθεῖσαν χρόνῳ.
Οἴκους, ναοὺς, στήλας τε, καὶ τειχῶν θέσεις,
Ἐς ἓν συνάψας ἀκριβῶς Βυζαντίου,
Ἀλεξίῳ μέδοντι Κομνηνῷ φέρω.

De Byzantii conditore, deque ejusdem urbis murorum situ atque forma.

Sciendum est, Byzantium Byzantis regis urbem fuisse, cujus palatia in Acropoli erant. Ubi et Jovis templum olim exstabat, ex quo supersunt marmorei fornices ingentibus fulti columnis; ubi etiam Jovis ac Saturni signa reperiuntur: priscis quippe mos erat in urbium arcibus suas domos vel palatia exstruere. Sub Byzante igitur, uti hodieque incipiebat murus a turri Acropoleos, et pergebat ad turrim usque Eugenii: inde ascendebat ad Strategium, et progrediebatur ad Achilleas Thermas. Porticus vero Urbicii dicta, quæ ibidem exstat, porta terrestris Byzantinorum erat. Hinc in Chalcopratia tendebat murus, et usque ad Milliarium, ubi altera erat porta terrestris. Inde procedebat ad tortiles columnas Tzycalariorum, et descendebat ad Topos, et rursus deflectebat per Mangana et Thermas Arcadianas, atque ita demum revertebatur in Acropolim. Totus autem munus viginti septem turribus instructus erat. Hæc igitur erat urbis forma sub Byzante.

Χρὴ γινώσκειν ὅτι τὸ Βυζάντιον πόλις ἦν τοῦ. Βύζαντος βασιλέως, οὗπερ τὰ παλάτια ἦσαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ὁ δὲ ἐν αὐτῇ ναὸς ὑπῆρχε πρότερον τοῦ Διὸς, ἐξ οὗ ἔχει τὰς μαρμαρίνους ἀψίδας τὰς ὕπερθεν τῶν μεγάλων κιόνων, οἱ ὑπάρχουσι τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου αἱ στῆλαι· δι' ὧν ἔχειν ἔθος τοῖς παλαιοῖς εἰς τὰς ἀκροπόλεις κτίζειν τὰς ἑαυ- C τῶν οἰκίας, ἤτοι τὰ παλάτια. Ἤρχετο δὲ τὸ τεῖχος, καθὰ καὶ νῦν, ἐπὶ τοῦ Βύζαντος ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ διήρχετο εἰς τὸν τοῦ Εὐγενίου πύργον, καὶ ἀνέβαινε μέχρι τοῦ Στρατηγίου, καὶ ἤρχετο εἰς τὸ τοῦ Ἀχιλλέως λουτρόν. Ἡ δὲ ἐκεῖσε ἀψὶς, ἡ λεγομένη τοῦ Οὐρβικίου, πόρτα ἦν χερσαῖα τῶν Βυζαντίων, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα τὸ τεῖχος ἕως τοῦ λεγομένου Μιλίου. Ἦν δὲ κἀκεῖσε πόρτα τῶν Βυζαντίων χερσαῖα· καὶ διήρχετο εἰς τοὺς πλεκτοὺς κίονας τῶν Τζυκαλαρίων, καὶ κατέβαινεν εἰς Τόπους, καὶ ἀπέκαμπτε πάλιν διὰ τῶν Μαγγάνων καὶ Ἀρκαδιανῶν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἶχε δὲ πύργους τὸ ὅλον τεῖχος εἰκοσιεπτά. Καὶ τοιαύτη μὲν ἦν ἡ ἐπὶ τοῦ Βύζαντος σχηματογραφία τῆς πόλεως.

Ἡ δὲ ἑτέρα σχηματογραφία, ἣν συντέθεικεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

Προσέθηκε τοίνυν τὸ τεῖχος ἀπὸ τοῦ Εὐγενίου μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἀπὸ δὲ τῶν Τόπων ἕως τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τῆς Ῥάβδου, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον, καὶ τὸ χερσαῖον τεῖχος, ἀπὸ τοῦ Μιλίου· καὶ ἤρχετο μέχρι τῆς παλαιᾶς πόρτης τοῦ Προδρόμου, καὶ τῆς μονῆς τοῦ Δίου καὶ τῆς Εἰκασίας, καὶ διήρχετο μιχρι τῆς Βώνου, καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Μανουὴλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαὴλ, ἐν ᾧ τόπῳ ἀνῃρέθησαν οὗτοι οἱ ἅγιοι· καὶ διήρχετο εἰς τὰ Ἁρματίου, καὶ μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, καὶ ἔκαμπτε εἰς τὸν τοῦ Εὐγενίου. Διήρκεσε δὲ τὸ τεῖχος ἔτη ρλβʹ, δέκα βασιλέων αὐτοκρατορησάντων. Αὕτη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ σχηματογραφία.

A *Altera urbis a Constantino M. in aliam formam deductæ descriptio.*

Addidit igitur murum ab Eugenii turri ad S. Antonium usque, et a Topis ad S. Dei Genitricem Rhabdi dictam; murusque terrestris protensus est a Milliario ad Hexocionium, et pergebat ad veterem Præcursoris portam, et ad monasterium Dii et Icasiæ: inde tendebat usque ad Cisternam Boni, et ad Sanctos Manuel, Sabel ac Ismael, ubi ipsi sancti occisi fuere: hinc vergebat ad locum Harmatii nuncupatum; et ad S. Antonium usque, deflectebatque ad Eugenii turrim. Duravit autem hic murus annos CXXXII, decem imperatorum tempore. Hæc est urbis forma sub Constantino Magno.

Quo anno urbs Constantinopolis cæpta sit ædificari, quove mense celebrata sint ejusdem urbis encænia.

B Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι, τῷ πεντακισχιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῳ τετάρτῳ ἔτει τοῦ κόσμου, τῷ τρίτῳ μηνὶ τῆς κρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ὄντος τοῦ ἡλίου εἰς τὸ τοῦ Τοξότου ζώδιον· ὡροσκόπει γὰρ Καρκῖνος· τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς διακοσιοστῆς ἑβδομηκοστῆς ἕκτης Ὀλυμπιάδος, ἐπήξαντο τοὺς θεμελίους τῶν δυτικῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἐν ἐννέα μησὶ τό τε χερσαῖον και παράλιον τεῖχος, μετὰ πλείστων οἰκοδομημάτων, τῶν ἐν τῇ πόλει δομηθέντων ἀπαρτίσαντες, τῇ ιαʹ τοῦ Μαΐου μηνὸς, τὰ ἐγκαίνια τῆς πόλεως γέγονε, καὶ προσηγορεύθη Κωνσταντινούπολις.

Sciendum est, anno mundi quinquies millesimo octingentesimo tricesimo quarto, tertio mense quartædecimæ Indictionis, Novembri mense, die quarta, cum sol in Sagittarii signo versaretur, Cancro horoscopante, primo anno CCLXXVI Olympiadis, fundamenta murorum occidentalium Constantinopoleos jacta fuisse: cumque novem mensibus, maritimum et terrestrem murum, cum aliis urbanis ædificiis absolvissent, undecemo Maii, encænia urbis celebrata esse, eique Constantinopolis nomen impositum.

De statua Constantini M. quæ die urbis natali in Hippodromum deducebatur. De iis qui una cum Constantino urbem CP. ædificarunt; ac de præcipuis ædificiis ab eodem Augusto in urbe excitatis.

C Ἐπὶ δὲ τῇ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρᾳ προσέταξεν ἐπὶ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους, τὴν αὐτοῦ στήλην ὁρᾶσθαι, μετὰ τῆς εἰθισμένης τιμῆς, Ἱππικοῦ ἀγομένου, τοῖς κατὰ καιρὸν βασιλεύουσιν, ὄντων καὶ τῶν δημοτῶν, καὶ ἀνέρχεσθαι μέχρι τοῦ στάματος. Ταῦτα ἐπράχθη τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, συμπραττόντων καὶ συνευδοκούντων εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς θεοφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως· Εὐφρατᾶ τέ φημι τοῦ παρακοιμωμένου καὶ Οὐρβικίου, καὶ Ὀλυβρίου τοῦ πραιποσίτου, Ἰσιδώρου καὶ Εὐστοργίου, καὶ Μιχαὴλ πρωτοβεστιαρίου, ἀμφοτέρων πατρικίων, καὶ Ὀνοταρσίου ἐπάρχου, καθὼς ἱστοροῦσιν ὅ τε Εὐτυχιανὸς γραμματικὸς ὁ προτοασηκρῆτις, καὶ ὁ συμπαρὼν τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ ἐν Περσίδι, Εὐτρόπιός τις ὁ σοφιστὴς καὶ ἐπιστολογράφος Κωνσταντίνου, D Τρώϊλος ὁ ῥήτωρ, ὁ πολλὰς ἀρχὰς διανύσας μετὰ δόξης, καὶ Ἡσύχιος ὁ ταχυγράφος. Οὗτοι πάντες θεαταὶ καὶ συνίστορες γεγόνασι τῶν τότε πραχθέντων ἀκριβῶς. Ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐποίησεν, ὡς εἴρηται, μείζονα τὴν Βύζαντος πόλιν· ἔκτισε δὲ καὶ τὰ παλάτια, τὰ ἀπό τε τῆς Χαλκῆς, καὶ τῶν Ἐξκουβίτων, καὶ τῶν Σχολῶν· καὶ ναὸν ἀνήγειρεν ἐκεῖσε τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τὴν θόλον τῆς Ἑπταλύχνου, ἣ καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζεται ἔσωθεν τῶν Σχολῶν· καὶ τὸ Τριβουνάλιον καὶ τὰ νῦν ὀνομαζόμενα Νούμερα

Constituit autem ut imposterum quotannis die urbis natali, statua ipsius cum solito honore, ludis circensibus, imperatori populoque ad tribunal Hippodromi spectanda proponeretur. Hæc duodecimo anno imperii Constantini Magni facta sunt, adjuvantibus in structura Constantinopoleos, divino præsidio munitæ, Euphrate accubitore, Urbicio, et Olybrio præposito, Isidoro et Eustorgio, ac Michaele primo vestiario, utroque patricio, et Honotarsio præfecto; quemadmodum memoriæ tradiderunt Eutychianus grammaticus a secretis primus, et Eutropius quidam sophista, qui fuit Constantino ab epistolis, ac Juliano Apostatæ in Perside una adfuit; Troilus rethor, qui multos magistratus cum gloria gessit, et Hesychius notarius. Hi omnes spectatores et accurati testes eorum, quæ tunc facta sunt, exstiterunt. Anno autem duodecimo imperii sui ampliavit, ut dictum est, Constantinus Byzantis urbem, ædificavitque palatia, a Chalce, ab Excubitis, et a Scholis: ibidemque SS. Apostolorum templum exstruxit, et Heptalychni tholum, qui usque adhuc intus in Scholis servatur: præterea tribunal, et quæ nunc Numera appellantur quæque ejusdem palatii sunt: insuper undeviginti Accubita, et Stepsimum, templumque S. Stephani, quo cubiculo hiberno tempore utebatur. Exstruxit quoque Magnauram, et Domini

καὶ αυτα εἰς τὰ αὐτὰ παλάτια, καὶ τὰ ἐννεακαίδεκα Ἀκκούβιτα, καὶ τὸ Στέψιμον, καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅνπερ εἶχε χειμονικὸν κοιτῶνα. Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὴν Μαγναύραν, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, καὶ Γενικὸν, καὶ τὸ Ἰδικὸν, καὶ τὸ Βεστιάριον, καὶ τὸν Καβαλλᾶν, καὶ τὸ Σίγμα, καὶ τὸ Ὤατον, τὸ πρὸς τὴν Νέαν κείμενον, καὶ μέχρι τῆς ὀνομαζομένης Σιδηρᾶς πόρτης, καὶ τὰ παλάτια μέχρι τοῦ Γερανίου, καὶ τὸ Χρυσόκλαβον, καὶ τὸ μέγα λουτρὸν τοῦ Οἰκονομίου, τὸ πλησιάζον εἰς τὸ Τζυκανιστήριον, ἔχον ἐνθήκας ἑπτὰ, καὶ στοὰς ιβ'· καὶ κόλυμβον εὐμεγέθη ἔνζωδον· καὶ αἱ μὲν ἑπτὰ ἐνθῆκαι, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ζ' πλανητῶν ἀστέρων· αἱ δὲ ιβ' στοαὶ τῶν ιβ' μηνῶν τὰς κράσεις ἴσαζον, ὅπερ οὖν ἧπτε μέχρι τοῦ βασιλέως Κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ· ὁ δὲ κατέλυσεο Ἰωάννης Τζιμίσκης, καὶ ἐκ τῆς τούτου ὕλης ἔκτισε τὴν Χαλκῆν, ἔνθα καὶ ἐτάφη. Βουλόμενος δὲ κτίζειν καὶ Ἱππικὸν κατὰ μίμησιν τῆς Ῥώμης, εὗρε τὸ τοῦ Σεβήρου, καὶ ἀνεπλήρωσεν αὐτὸ, ἤγουν τὸ ἓν μέρος τῶν βαθμίδων, καὶ τῶν δύο περιπάτων, καὶ καγκέλλων, καὶ αὐτὸν τὸν Σφενδῶνα, καὶ τοὺς καμπτῆρας, καὶ τοὺς δήμους. Πάντα δὲ τὰ χαλκουργήματα καὶ τὰ ξόανα ἐκ διαφόρων ναῶν καὶ πόλεων ἀθροίσας, ἔστησεν αὐτὰ εἰς κόσμον τῆς πόλεως· ὁμοίως καὶ τοὺς κίονας τοῦ περιπάτου· ἐπάτωσε δὲ τούτους μετὰ συγκοπῆς, καὶ ἐπετέλεσεν αὐτὸ, πρῶτον ποιήσας καὶ ἱππικὸν ἀγῶνα. Ὁ δὲ ἔχων τοὺς ὀρνιθίους πόδας ἤχθη ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας· ἔστι δὲ ὁ Βελλεροφόντης· καὶ ἐκεῖσε ἐσέβοντο αὐτόν. Ὅποσα δὲ καὶ ἄλλα ἀγάλματα, καὶ ἅτινό εἰσι, καὶ πόθεν ἥκασιν ἕκαστον, καὶ διατί ἐστηλώθησαν, ἔσχατον λεπτομερῶς ἐροῦμεν.

A templum, Ærarium item publicum et privatum, Vestiarium, Caballam et Sigma ac Oatum proxime ecclesiam Novam, et cætera usque ad portam Ferream, et palatia ad Geranium usque: tum Chrysoclavum et balneum magnum Œconomii, proximum Tzycanisterio, quod septem receptacula habebat, et duodecim porticus, et amplissimam piscinam figuris variatam. Et septem quidem receptacula in memoriam septem planetarum: duodecim vero porticus, duodecim mensium temperamenta æquabant; quod permansit usque ad tempora domini imperatoris Nicephori Phocæ. Joannes vero Zimisces illud evertit, et ex ipsa materia Chalcen condidit, in qua et sepultus est. Cæterum cupiens etiam Constantinus Circum ad instar Romani
B ædificare, eum, quem Severus imperfectum reliquerat, ipse absolvit; unam nempe graduum partem, ac duarum porticuum et cancellorum, præterea ipsum sphendonem, flexus seu metas et factionum sedes. Omnia autem ænea signa ac simulacra ex variis templis et civitatibus collecta ad ornatum urbis erexit: similiter et columnas ambulacri, quas crustis ornavit, ac edito primum equestri certamine, opus perfecit. Verum statua quæ pedes alatos habet, delata fuit e magna Antiochia, et Bellerophontis est, qui illic colebatur. Cæterum de reliquis statuis, quot et quales eæ sint, et unde quælibet venerit, et quare fuerint erectæ, postremo breviter dicemus.

De quatuor Romanis magistris, et octo patriciis, quos Roma Constantinopolim eduxit Constantinus Magnus; ac de ædificiis ab iisdem in eadem urbe CP. excitatis: necnon de Scythica Constantini M. expeditione.

Μέλλων οὖν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον κατακρατῆσαι, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων τὰ τούτων δακτυλίδα, ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Σάβαρον· ἐξ ὧν οἱ μὲν τέσσαρες ἐτύγχανον μάγιστροι· Ῥωμαῖοι δὲ ὅ τε Ἀδάμ. ὁ Πρωτάσιος, ὁ Φιλόξενος, καὶ ὁ Σκόμβρος, καὶ πατρίκιοι ὀκτὼ, ὁ Πρόβος, ὁ Δομνῖνος, Σαλούστιος ὁ ἔπαρχος, Μόδεστος καὶ ὁ Εὔβουλος, ὁ Δαρεῖος, ὁ Μαῦρος, ὁ Ῥοδανός· οἵτινες ἐξαπεστάλησαν, μετὰ πλείστου στρατοῦ ποιήσαντες ἐν Περσίδι μῆνας ις', ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην ἀνελάβετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν· οἱ δὲ σταλέντες ἐκεῖσε, ἐθεάσαντο καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ τε κεῖνται καὶ ὅπως· ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους ὡσαύτως· ἐθεάσαντο δὲ καὶ τὰς ἀνόδους, αἳ ἦσαν κοχλιοειδεῖς· καὶ λαβόντες τὰς φαμιλίας τῶν τούτων συγκλητικῶν, ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια κτίσματα, καὶ ἐκάθισαν ἐκεῖσε τὰς φαμιλίας αὐτῶν. Ἐλθόντες οὖν ἐκ Περσίδος μετὰ νίκης μεγάλης; ἀνελάβοντο καὶ πάκτα κεντηνάρια τξε'. Ἐδέξατο οὖν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἀσμένως, καὶ ποιήσας εὐωχίαν, εἶπεν αὐτοῖς· Θέλετε ἀπελθεῖν εἰς Ῥώμην; δοκιμάζων

C Cum igitur urbem suam habitari Constantinus Magnus, imo potius Romanos Byzantii sedem imperii habere vellet, cujusque horum annulos accepit, misitque ipsos contra Saporem Persarum regem, quorum quatuor magistri erant: Romani, videlicet Adam, Protasius, Philoxenus, Scombrus; octo vero patricii, Probus nempe, Domninus, Salustius præfectus, Modestus, Eubulus, Darius Maurus ac Rhodanus, qui cum ingentibus copiis in expeditionem missi, in Perside sexdecim menses commorati sunt. Interea Constantinus Magnus, missis Romam legatis, eorum uxores accersivit. Cæterum legati sedulo observarunt locum situmque cujusque; eas videlicet domos quæ ad oram maris erant, et eas quæ ad continentem; itemque contemplati sunt scalas quæ erant cochleæ. Assumptis
D igitur familiis horum senatorum, Byzantium redierunt, ibique simili forma ædificia construxerunt, eorumque familiis dederunt inhabitanda. Cum itaque acceptis trecentis et sexaginta quinque centenariis tributi, e Perside victores rediissent, imperator eos lubens excepit, ac ad convivium admissis, explorandi gratia, inquit illis: « Numquid abituri estis Romam? » Responderunt illi, « Haud ante duos menses eo

reversuros. » Tum imperator, « Vespere, inquit, dabo vobis ædes vestras. » Præceperat enim Euphrati accubitori suo, qui imperatorem Christianum fecerat, ut unicuique suam domum redderet cum familia. Illi igitur ut viderunt ostia, atria et scalas pari situ posita, mensuram item, formam ac altitudinem, penitusque universa Romanis similia, putabant se per phantasiam esse Romæ: ubi vero et familias suas invenerunt, obstupuere. Sed postquam eas interrogarunt, et uti res gesta esset, accurate edidicerunt, tum demum crediderunt, non esse phantasiam verum imperatoris prudentiam, qui vel invitos Byzantium inhabitare coegisset. Loca autem ex nominibus ipsorum denominata sunt.

Philoxenus cisternam construxit.

Probus Præcursoris condidit templum, quod Constantinus Caballinus in fabrilem officinam, Probi hodie dictam, mutavit.

Domninus autem in tractu Mauriani domum ædificavit, in quo inhabitabat Agricolaus.

Darius excitavit ædem Canatisæ uxoris Scleri.

Maurus ædem exstruxit Bellonæ dictam.

Rhodanus condidit ædem sacram Deiparæ cognominatam ἐν οὐρανοῖς seu in cœlis; quæ est Mamenæ.

Sallustius domum ædificavit, quæ Condomyti appellatur.

Modestus ædem construxit ad SS. Apostolos, Lamprinuncupatam; quæ etiamnum idem nomen retinet.

Eubulus tria condidit atria et quatuor porticus, scilicet tholos enchoregos, a palatio ad muros usque terrestres; quarum una incipiebat a Tzycanisterio, Manganis, Acropoli, et turre Eugenii, et pertingebat ad S. Antonium usque: altera a Daphne, Sophianoque portu, et progrediebatur usque ad ecclesiam Dei Genitricis nuncupatam Rhabdum. Reliquæ vero duæ porticus a Chalce, Milio et Foro ad Taurum usque, et Bovem et Exocionium ipsum tendebant. Supra porticus autem ambulacra erant, lapide quadrato strata, et statuæ æneæ innumeræ ad ornamentum urbis. Præterea officinas ferrarias condidit, et aquæductus ex Bulgaria in urbem. Fecit etiam cloacas enchoregas subter universam urbem transeuntes, æquantes profunditate altitudinem porticuum, ne ex fœtore inde proveniente morbi gignerentur, sed omnis fœtida colluvies per eas in mare deflueret. Hæc igitur, ut dictum est, ab Urbicio præposito, Sallustio præfecto, cæterisque condita sunt. Imperator autem sexcentis auri centenariis ad porticus, aquæductus et muros exstruendos relictis, ipse adversus Scythas exercitum eduxit, quibus subjugatis, urbes condidit Persthlabam, Distram, Pliscubam et Constantiam. Hæc spatio duorum annorum et dimidio, curante Hermia, ædificata fuere. Præterea exstruxit ædem, vulgo

A αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· Ἀπόψε ἔχω δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν. Προστάξας οὖν Εὐφράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ ὅστις καὶ ἐποίησε τὸν βασιλέα Χριστιανὸν, ἀποδοῦναι ἑνὶ ἑκάστῳ τούτων τὸν οἶκον αὐτοῦ μετὰ ὀψικίου αὐτοῦ. Οἱ δὲ, ὡς εἶδον τοὺς πυλῶνας, καὶ τὰς αὐλὰς, καὶ τὰς ἀνόδους ὁμοίως, τὰ μέτρα δὲ, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ ὕψη, καὶ πάντα ἁπλῶς οἷα τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἔδοξαν εἶναι ἐν φαντασίᾳ εἰς τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν, ἐξεπλάγησαν. Ἐρωτήσαντες δὲ ταύτας, καὶ μαθόντες ἀκριβῶς, τότε ἐπίστευσαν, ὡς οὐκ ἔστι φάντασμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἐνώκησεν. Ἐκ δὲ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἰλήφασιν οἱ τόποι τὰς προσηγορίας.

B

Ὁ Φιλόξενος ἔκτισε κινστέρναν.

Ὁ Πρόβος ἀνήγειρε τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου, ὅνπερ Καβαλῖνος ἐποίησεν ἐργοδόσιον, τὸ λεγόμενον νῦν Πρόβου.

Ὁ δὲ Δομνῖνος ἔκτισεν οἶκον εἰς τὰ Μαυριανοῦ, ὅνπερ εἶχεν ὁ Ἀγρικόλαος.

Ὁ Δαρεῖος ἔκτισε τὸν οἶκον τῆς Κανατίσης τοῦ Σκληροῦ.

Ὁ Μαῦρος ἔκτισε τὸν οἶκον, ὃς καλεῖται τοῦ Βελονᾶ.

Ὁ Ῥοδανὸς ἔκτισε τὸν οἶκον, ὃς καλεῖται τὰ ἐν οὐρανοῖς· ἔστι δὲ τῆς Μαμένης.

Ὁ Σαλούστιος ἔκτισεν οἶκον, ὃς καλεῖται τοῦ Κονδομύτου.

Ὁ Μόδεστος ἔκτισεν οἶκον εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, τὸν λεγόμενον τοῦ Λαμπροῦ, καθὼς καὶ νῦν καλεῖται.

C

Ὁ Εὔβουλος ἔκτισε τρεῖς πυλῶνας· ἔκτισε δὲ καὶ τέσσαρας ἐμβόλους ἀπὸ τοῦ Παλατίου μέχρι τῶν χερσαίων τειχῶν, ἐγχορήγους θόλους· ὧν ὁ εἷς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ Τζυκανιστηρίου, καὶ τῶν Μαγγάνων, καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ τοῦ Εὐγενίου, καὶ διήρχετο μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ὁ δ' ἕτερος ἤρχετο ἀπὸ Δαφνῆς, καὶ τῶν Σοφιῶν, μέχρι τῆς Ῥάβδου· οἱ δ' ἕτεροι δύο ἔμβολοι ἀπὸ τῆς Χαλκῆς, καὶ τοῦ Μιλίου, καὶ τοῦ Φόρου, μέχρι τοῦ Ταύρου, καὶ τοῦ Βοὸς, καὶ τοῦ Ἐξωκιονίου αὐτοῦ. Ἐπάνω δὲ τῶν ἐμβόλων περίπατοι πλακωτοὶ λίθινοι, καὶ στῆλαι χαλκαὶ ἄπειροι, εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως. Ἔκτισε δὲ καὶ τοὺς μυδρῶνας καὶ ἀγωγοὺς, δι' ὧν τὸ ὕδωρ ἐκφέρεται ἀπὸ Βουλγαρίας. Ἐποίησε δὲ καὶ D τοὺς καράβους ἐγχορήγους ἐπὶ πᾶσαν τὴν πόλιν, βαθεῖς τῷ ὕψει ὅσον τῶν ἐμβόλων, διὰ τὸ μὴ εἶναι δυσωδίαν τινὰ, καὶ ἐνσκήπτωσι νόσοι πολλαὶ, ἀλλ εἰς τὸ βάθος διέρχεσθαι τὰς δυσώδεις ὕλας, καὶ κατέρχεσθαι εἰς τὴν θάλασσαν. Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν, ὡς εἴρηται, παρὰ Οὐρβικίου τοῦ πραιποσίτου, καὶ Σαλουστίου ἐπάρχου, καὶ τῶν λοιπῶν, καταλιπὼν αὐτοῖς κεντηνάρια χρυσίου ἑξακόσια, εἴς τε τοὺς ἐμβόλους, τοὺς ἀγωγοὺς, καὶ τὰ τείχη· ἐκεῖνος δὲ ἐκίνησε κατὰ Σκυθῶν, καὶ ὑποτάξας, αὐτοὺς, ἔκτισε πόλεις ἐκεῖσε τὴν Περσθλάβαν, καὶ τὴν Δίστραν, καὶ τὴν Πλισκούβαν, καὶ τὴν Κωνσταντίαν. Ταῦτα ἐκτίσθησαν εἰς χρόνους δύο ἥμισυ ἀπὸ φωνῆς

Ἑρμείου. Ἔκτισε, δὲ καὶ τὰ Ἀρματίου, ἐν ᾧ τήν τε κόρτην ἔπηξε, καὶ τὰ ἅρματα τέθεικε μετὰ τὸ ὑποτάξαι τοὺς Βυζαντίους. Εἰς δὲ τὸ ὄνομα τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν ἔκτισε τὰ Παλάτια, τὰ καλούμενα Κωνσταντινιανὰ, καὶ τὰ λεγόμενα τὰ Κῶνστα. Ἔστη δὲ καὶ ὁ οἶκος τοῦ Τουβάκης, καὶ τοῦ Ἰβηρίτζη, ὅστις καλεῖται τοῦ Ἀκροπολίτου. Τοὺς δὲ ναοὺς, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὕστερον εἰς τὰ Περὶ κτισμάτων ἐροῦμεν,

A dictam Harmatii, in qua cortem posuit, currusque locavit, cum Byzantinos subjugasset. A nomine autem trium filiorum condidit palatia, quæ Constantiniana et Constantis nuncupantur. Construxit item domum Tubacæ, et Iberitzæ, Acropolitæ vocatam. Cæterum de templis et reliquis, quæ Constantinus Magnus ædificavit, postea in libro *De ædificiis* dicturi sumus.

De terræ motu, quo muri urbis CP. sub Theodosio Juniori eversi fuerunt, et quomodo ab eodem Augusto instaurati sint.

Ὁ δὲ Μικρὸς Θεοδόσιος εἰς τὸν πέμπτον χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας, σεισμοῦ γεγονότος, καὶ τῶν τειχῶν καταπιπτόντων, διὰ τὸ τοὺς Ἀμαληκίτας τοὺς Χατζιντζαρίους οἰκῆσαι ἐν τῇ πόλει, καὶ βλασφημῆσαι σφοδρῶς εἰς τὸ Τρισάγιον, ποιήσας ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἱκεσίαν καὶ λιτὴν εἰς τὸν Κάμπον τοῦ Τριβουναλίου μετὰ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· καὶ τὸ, Κύριε ἐλέησον, κραζόντων· ἔτι πάντων ὁρώντων ἡρπάγη παιδίον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἤκουσεν ἀγγέλων μελῳδούντων καὶ ὑμνούντων. Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Τοῦ παιδίου κατελθόντος, ὁ λαὸς ἐμελῴδει οὕτως, καὶ ἔστη ὁ σεισμός. Καὶ διὰ ταῦτα ἐξέωσεν ὁ βασιλεὺς πάντας τοὺς αἱρετικοὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ τὰ τείχη ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ Ἐξωκιονίου μέχρι τῆς χρυσίας· ἐξ οὗ καὶ στήλην αὐτοῦ ἔστησεν ὄπισθεν τῶν ἐλεφάντων· καὶ ἀνεβίβασε καὶ τὸ παράλιον τεῖχος, ἀπὸ τῆς Ῥαύδου μέχρι τῆς Χρυσίας, ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τὰ Ἀρματίου μέχρι Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς Χρυσίας. Οἱ δὲ δύο δῆμοι ἔκτισαν τὰ τείχη παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ὁρισθέντες, καθὼς εἰς τὰ Περὶ κτισμάτων ἐροῦμεν.

Theodosius vero Junior quinto imperii anno, cum terræ motu muri collaberentur, eo quod Amalecitæ Chatzintzarii in urbe habitarent, et blasphema dicta in Trisagium effunderent, preces et supplicationes in Campo Tribunalis una cum B patriarcha Proclo ac universo populo instituit : ac dum *Kyrie eleison* cantarent, puerulus quidam, cunctis videntibus, in aerem abreptus audivit angelos canentes : *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis* : puero iterum in terram demisso, populus ad eumdem modum cecinit, desilitque terræ motus : quapropter imperator omnes hæreticos ex urbe ejecit, murosque ab Exocionio ad portam Auream usque protulit : quare etiam pone elephantos isthic collocatos statuam suam erexit. Præterea et murum maritimum a Rhabdo ad portam Auream extendit, et a Sancto Antonio, Harmatii dicto, usque ad Blachernas, et ad portam Auream. Duæ autem factiones populi, ab ipso imperatore Theodosio ei rei destinatæ, C muros istos condiderunt, uti in libro *De ædificiis* dicemus.

Περὶ τοῦ Αὐγουστιῶνος.

Τῇ πέμπτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐχόρευον οἱ ῥεγεονάρχαι ἐν τῷ Γουστείῳ, ἤγουν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς τὴν τιμὴν τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον βασιλεύοντος· ὃν οἱ ἰδιῶται Αὐγουστιωνα ἐκάλεσαν, ἐν ᾧ καὶ στήλην ἔστησε Κωνσταντῖνος τῆς μητρὸς αὐτοῦ· διὸ καὶ ἐπωνόμασε τὸν τόπον Αὐγουστιῶνα, ἅτερον Γουστεῖονα λέγομεν.

De Augustione.

Quinta die mensis Octobris, præfecti regionum urbis in Gusteo, seu foro cibario, choreas ducebant in honorem imperatoris illius temporis; quem locum vulgus Augustionem appellat : quo etiam in loco suæ matris statuam Constantinus erexit : qua de re locum illum Augustiona vocavit; quem alias Gustionem appellamus.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ Αὐγουστιῶνος· διατί σφαῖραν καὶ σταυρὸν κρατῶν ἐφ' ἵππου ἐστήλωται.

Ὁ Μέγας Ἰουστινιανὸς κτίσας τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐκάθηρε τὴν αὐλὴν, καὶ ἐμαρμάρωσε ταύτην τὸ πρότερον οὖσαν Γουστεῖον, ὡς εἴρηται, ἤγουν ὀψοπώλιον. Διὸ καὶ ἔστησε καὶ τὴν ἑαυτοῦ στήλην ἔφιππον ἐπὶ τοῦ κίονος· καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, σταυροῦ ἐμπεπηγότος ἐν αὐτῇ· ὅτι διὰ τῆς εἰς σταυρὸν πίστεως τῆς γῆς ἁπάσης ἐγκρατὴς γέγονε. Σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος· πίστις δὲ ὁ σταυρὸς διὰ τὸν ἐν αὐτῷ προσηλωθέντα σαρκὶ Θεόν· τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐνατεταμένην ἔχουσαν κατὰ ἀνατολὰς, καὶ στάσιν τῶν Περσῶν σημαίνουσαν, καὶ μὴ μεταβαίνειν ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς γῆς, διὰ τῆς ἀνατάσεως καὶ ἀπωσεως τῆς χειρὸς βοῶν· Στῆτε, Πέρσαι, καὶ μὴ

De eodem Augustione. Quare equestris statua globum et crucem tenens erecta sit.

Cum Justinianus Magnus templum Sanctæ Sophiæ ædificasset, expurgavit etiam aream, eamque D marmoribus exornavit, cum antea Gusteum, ut dictum est, seu forum cibarium esset : ideoque statuam suam equestrem ibi columnæ imposuit, quæ sinistra manu globum tenet, cui crux superinfixa est, quoniam ob fidem in crucem universi terrarum orbis imperium adeptus est. Globus enim terram significat, ob ejus figuræ rotunditatem; fidem vero crux, quia Deus in carne illi fuit affixus; dexteram autem manum versus orientem extensam habet, Persarum irruptione innuens, eosque extensione et repulsu manus provincias Romanos invadere vetans, his quasi ver-

bis : State, Persæ, nec ulterius progrediminl : neque enim conducet vobis. Fertur itaque ipsum Justinianum de rebus a Belisario gestis inflatum animo fuisse. Hic itaque Belisarius contra Persas et reliquas Orientis nationes ab imperatore legatus, cum omnes debellasset, ad oppugnandum Gelimerem missus fuit ad Mauritaniam : istic observante et commeatum intercludente Pharano, in magnam frumenti penuriam conjectus est Gelimer ; quia in Mauritania frumentum non seritur, sed coctis olyris vescuntur. Tum ille missis litteris postulat ab imperatore, ut sibi panem, spongiam et citharam transmittat. Stupens igitur imperator a tabellario sciscitatur, cur ista peteret. Respondit ille : Panem scilicet,quia cibum expetit;spongiam, ut corpus totum lacrymis abluat : citharam, ut in calamitatibus sibi solatio sit. Tunc admiratione stupefactus imperator postulata misit : ideo erectus animo Justinianus equestrem sibi statuam columnæ imposuit. Sed postea invidia motus in strenuissimum ducem Belisarium, ipsi oculos effodit, jussitque sedere eum ad Lauri monasterium,dato vasculo testaceo, ut qui illac transirent, obolum in illud conjicerent.

De statuis quæ in Chalce erectæ visuntur.

In Chalce proxime, quasi ante palatii ambulacrum, inclytæ Pulcheriæ erecta est statua : Zenonis item et Ariadnes : ibidem præterea aliæ duæ pedestres exstant super columnam exiguam, Secundi philosophi distichis ornatæ. Ex adverso arcus ejusdem Chalces visuntur capita duo Gorgonum, facie muliebri, ac auro obducta. Ex templo autem Dianæ Ephesiæ octo statuæ allatæ fuerunt, quarum quatuor in palatio, quod est in regione Tauri, collocatæ sunt, Constantini nempe, Juliani,uxoris ac fratris ejus Galli : reliquæ autem quatuor positæ sunt in sinistra parte Chalces. Ibidem et crux a Justiniano posita fuit, et statua inaurata Belisarii, et statua Tiberii Thracis Gibbosi, et Justini primi forma macilenta; statuæ item ejus cognatorum septem, aliæ ex marmore, aliæ ex ære factæ. Præterea duos illos equos, qui supra Gorgonum capita in ante dicto arcu stant, Justinianus Sanctæ Sophiæ conditor, ex Dianæ Ephesinæ templo illuc transtulit, et supra columnam erexit, ne equi pulchritudine impares viderentur : et crucem ibidem posuit, ut firmius staret. Ibidem pariter ingentis molis ærea Maximini statua posita cernitur,necnon statuæ totius familiæ Theodosii nunc etiam supersunt.

De statuis Mauricii.

In Chalce visuntur etiam statuæ Mauricii ac uxoris, liberorumque ejus, ab eodem Mauricio, manibus extensis, supra Christi imaginem erectæ; reliquæ vero statuæ illic collocatæ, ex terra Attica deductæ sunt : inter quas una est philosophi cujusdam, ut tradit Ligurius. Postquam vero Mauricius a Phoca tyranno interfectus fuit, diaconus quidam nomine Acatus, unus ex sectatori-

A πρόσω χωρεῖτε· οὐ γὰρ συνοίσει ὑμῖν. Τὸν οὖν αὐτὸν Ἰουστινιανὸν λέγεται ἐπαρθῆναι τοῖς τοῦ Βελισαρίου εὐτυχήμασιν . Οὗτος οὖν σταλεὶς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τῆς Ἀνατολῆς παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ πάντας κατατροπωσάμενος, καὶ Γελίμερα κρατῆσαι ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μαυρουσίαν, ἐκεῖσε τηρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Φαρᾶ, ὅς εἰς μεγάλην ἔνδειαν ἄρτου γεγονὼς διὰ τὸ μὴ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Μαυρουσίας σῖτον γεωργεῖσθαι, ἀλλ' ἑφθὸν τὰς ὀλύρας σιτεῖσθαι, ἔγραψε τῷ βασιλεῖ στεῖλαι αὐτῷ ἄρτον καὶ σπόγγον καὶ κιθάραν. Ὁ δὲ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τούτοις, ἤρετο τὸν ἐπιστολέα τίνος χάριν ταῦτά γε ἐπιζητεῖ. Καὶ ἐξεῖπεν, ὅτι ἄρτον μὲν, διὰ τὸ αὐτὸν ἐπιθυμεῖν τε καὶ φαγεῖν· σπόγγον, διὰ τὸ λούειν τὸ ἅπαν αὐτοῦ σῶμα ὑπὸ τῶν δακρύων· τὴν δὲ κιθάραν, διὰ τὸ παραμυθεῖσθαι ἑαυτῷ ταῖς συμφοραῖς. B Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκπλαγεὶς καὶ θαυμάσας, ἔστειλε τούτῳ τὰ αἰτηθέντα. Διὰ ταῦτα οὖν Ἰουστινιανὸς ἐπαρθεὶς ἐφ' ἵππον ἑαυτὸν ἔστησεν ἐπὶ κίονος· ὃς ὕστερον φθονήσας τῷ ῥηθέντι στρατηγικωτάτῳ Βελισαρίῳ, ἐξώρυξε τούτου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ προσέταξε τοῦτον καθεσθῆναι εἰς τὰ Λαύρου, καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ σκεῦος ὀστράκινον, καὶ ἐπιῤῥίπτειν αὐτῷ τοὺς δερχομένους ὀβολόν.

Περὶ τῶν στηλῶν εἰς τὴν Χαλκὴν ἱσταμένων.

Ὅτι ἐν τῇ Χαλκῇ πλησίον, Πουλχερίας τῆς ἀοιδίμου, ὡς πρὸς τὸν περίπατον τοῦ παλατίου ἀνηγέρθη στήλη αὕτη· ὡσαύτως καὶ Ἀριάδνη καὶ Ζήνων. Ἵστανται καὶ ἕτεραι δύο στῆλαι πεζαὶ ἐπὶ κίονος βραχέως, ἐλεγεῖα ἔχουσαι Σεκούνδου φιλοσόφου· ἀντικρὺς δὲ τῆς Χαλκῆς ἀψῖδος Γοργονοειδεῖς C κεφαλαὶ δύο χρυσέμβαφοι γυναικεῖαι· ἤχθησαν δὲ ἀπὸ Ἐφέσου ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος στῆλαι ὀκτώ· καὶ αἱ μὲν τέσσαρες ἐν τοῖς τοῦ Ταύρου μέρεσιν, ἐν τοῖς παλατίοις προεπεπήγεισαν, Κωνσταντίνου, καὶ Ἰουλιανοῦ, καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γάλλου· αἱ δὲ τέσσαρες ἐν τοῖς τῆς Χαλκῆς εὐωνύμοις μέρεσιν, ἔνθα καὶ σταυρὸς ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ ἐπεπήγει, καὶ στήλη χρυσέμβαφος Βελισαρίου καὶ Τιβερίου τοῦ Κουρτοειδοῦς Θρᾳκὸς, καὶ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ πρώτου λεπτοειδὴς, καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ στῆλαι ἑπτὰ, αἱ μὲν ἀπὸ μαρμάρων, αἱ δὲ χαλκαῖ. Καὶ οἱ δύο ἵπποι ἐπάνω τῶν Γοργονειδῶν ἱστάμενοι ἐν τῇ ἀψῖδι, καὶ οὗτοι ἐκ τῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ Ἐφέσου ἤχθησαν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ κτίσαντος τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· καὶ ἐστήλωσεν αὐτὰ, D διὰ τὸ μὴ ἀντιζηλοῦν ἀλλήλων τοὺς ἵππους· ὁμοίως καὶ τὸν σταυρὸν διὰ τὸ ἑδραῖον· καὶ Μαξιμίνου στήλη χαλκῆ ἐν αὐτοῖς ἵσταται βαρυτάτη, ἔνθα νῦν καὶ τὸ γένος ἅπαν Θεοδοσίου ὑπάρχει.

Περὶ τῶν στηλῶν τοῦ Μαυρικίου.

Καὶ τοῦ Μαυρικίου, καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν τέκνων. Ἐν γὰρ τῇ Χαλκῇ ἵστανται αἱ τοιαῦται στῆλαι τοῦ Μαυρικίου, ἄνωθεν τῆς θεανδρικῆς εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαι, καὶ ἐκτεταμέναι ταῖς χερσίν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκ τῆς τῶν Ἀθηναίων ἥκασι γῆς· φιλοσόφου δέ φασιν εἶναι, ὡς λέγει καὶ ὁ Λιγύριος. Μετὰ τὸ σφαγῆναι παρὰ τοῦ τυράννου Φωκᾶ Μαυρίκιον, εἷς τις διάκονος τῶν

μαθητῶν Εὐτυχίου τοῦ αἱρετικοῦ ὀνόματι Ἄκατος, ἰδὼν ἡττηθέντας τοὺς περὶ αὐτοῦ διδασκάλους, κἀκεῖνος ἀποδράσας, κατέλαβε κάστρον τι καλούμενον Σεραπίωνα· τοῦτο δὲ ἐτύγχανεν ὄν ἕν τῶν παρὰ Πέρσαις ῥηγίων. Καταμηνύει δὲ Περιττίῳ τῷ φρουράρχῳ τὰ τῆς ἀσθενείας τῶν ἐν τῇ Χαλκηδόνι οἰκούντων, προσθεὶς, ὅτι ἅμα τῷ καταλαβεῖν αὐτὸν τούτους χειρώσεσθαι, καὶ δῆτα ἀμενητὶ στρατεύσας ὁ ῥηθεὶς Πέρσης, καὶ ἔχων στρατιωτῶν ἑβδομήκοντα χιλιάδας, καταλαμβάνει τὴν Χαλκηδόνα· οἱ δὲ μόλις ἴσχυσαν διαφυγεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν τιμίων λειψάνων τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ὑπὲρ ἧς τὸ πλέον ἐσπούδαζεν ὁ προδότης καὶ ἀνίερος Ἄκατος, θέλων ἀμῦναι αὐτὴν, διότι τοὺς αἱρέσεως αὐτῶν τόμους κατῄσχυνεν, ἅμα δὲ, καὶ διότι οὐ συνεχωρήθη Εὐτύχιον τὸν ἀτυχῆ τὴν τοιαύτην εὐτυχῆσαι μητρόπολιν. Λεηλατήσαντες δὲ τότε τὰ ἐκεῖσε πάντα οἱ Πέρσαι, ἔλαβον καὶ τὸ χρυσέγκαυστον ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου θεοῦ, τοῦ λεγομένου Κρόνου, καὶ ἀπήγαγον εἰς Περσίαν, καὶ ἐτίμησαν ὡς θεόν.

bus Eutychis hæretici, videns victos magistros suos, et ipse profugit ad castellum cognomento Serapionis, quod situm erat in regione Persarum, atque statim Perittio præfecto præsidiario significavit debilitatem civium Chalcedonensium, subjungens insuper, ipsum primo impetu facile eos subjugare posse. Quare supradictus Persa sine mora se cum septuaginta millibus militum in viam dedit, tantaque celeritate invasit Chalcedonem, ut civibus vix satis relinqueretur temporis ad transferendum reliquias sanctæ Euphemiæ Constantinopolim, a quibus imprimis impius ille proditor Acatus ultum ire festinabat hæreseos Eutychianæ scriptis illatam ignominiam, et quod infortunato Eutychi istam metropolim concedere noluerant. Inter cætera quæ tunc temporis Persæ prædando abstulerunt, fuit quoque aureum illud et encausto elaboratum signum Solis, cognominati Croni, quod in Persidem deductum pro deo coluere.

Περὶ τοῦ πῶς ἐκλήθη Αὔγουστος.

Ὁ Αὔγουστος ὁ Ὀκταούϊος Αὐγούστῳ μηνὶ ὑπάτευσε, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν, Σεξτίλιον τὸ πρότερον λεγόμενον, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Αὔγουστον· ἐν αὐτῷ δὲ ἐτελεύτησε τῷ μηνὶ τῷ ιθ′ ἡμέρᾳ. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ ἐγεννήθη εἰς τὰς κγ′, καὶ ἐνίκησεν Ἀντώνιον, καὶ ἤρξατο τῆς μοναρχίας, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν ἄρχοντα Ἰνδικτιῶνος, ἤτοι ἀρχὴν χρόνου· ὅθεν Σεπτέμβριος τετίμηται.

Cur Augustus mensis sic appellatus sit.

Augustus Octavius mense Augusto primum consulatum iniit: qua de causa hunc mensem, qui Sextilis antea vocabatur, cum in honore haberi vellet, Augustum nuncupavit. Eodem mense, die undevicesima mortem obiit. Die autem vicesima tertia Septembris natus est, eodemque mense Antonio devicto solus imperium obtinuit, idcirco dictum mensem Septembrem honore affecit, et ut Indictio ab eo initium sumeret statuit.

Περὶ τῶν Νουμέρων καὶ τῆς Χαλκῆς.

Τὰ Νούμερα καὶ τὴν Χαλκὴν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε· καὶ διὰ τὸ εἶναι ἀργὰ, ἐποίησεν αὐτὰ φυλακὴν ὁ Ἡράκλειος, καὶ οἱ καθεξῆς.

De Numeris et Chalce.

Numera et Chalcen Constantinus Magnus ædificavit: sed quoniam nulli usui erant, ideo Heraclus et reliqui deinceps imperatores ea in carcerem mutarunt.

Περὶ τῆς χαλκῆς στήλης, τῆς ἱσταμένης εἰς τὴν πύλην.

Ὅτι ἐν λεγομένῃ Χαλκῇ στήλη χαλκῆ ἦν, ἥτις ἔστη παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τυγχάνει. Ὁ δὲ Λέων ὁ πατὴρ τοῦ Καβαλίνου ταύτην κατήγαγεν· ἡ δὲ νῦν διὰ ψηφίδων ὁρωμένη εἰκὼν, ὡσαύτως ἐστίν. Ἀνιστορήθη δὲ παρὰ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, ἐξ ἧς γυνὴ αἱμοῤῥοοῦσα ἰάθη· καὶ ἕτερα οὖν πολλὰ θαύματα ἐπετελοῦντο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

De statua ænea quæ in porta sita erat.

In Chalce statua ænea erat, quam Constantinus Magnus erexit, effigiem Domini nostri Jesu Christi repræsentans: hanc vero Leo Caballini pater evertit. Quæ autem Christi imago hodie illic visitur musivi operis, ab Irene Atheniensi posita est: cujus imaginis ope hæmorrhoissa curata est, multaque alia in nomine Christi edita sunt miracula.

Cur urbem describens, eam tres in partes dividat, et a quonam loco quælibet pars incipiat.

Ἰστέον οὖν, ὅτι δυσεύρετα ὄντα τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ συγκεχυμένα εἶναι, διῃρέθη εἰς τρία μέρη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ παλατίου τῆς Χαλκῆς, καὶ τοῦ Μιλίου μέχρι τῆς Χρυσίας· τὸ δὲ ἕτερον ἀπὸ τοῦ Τζυγκανιστηρίου, τῆς Ὁδηγητρίας, τῶν Μαγγάνων, μέχρι Βλαχερνῶν· τὸ δὲ τρίτον μέρος ἀπὸ τοῦ ἑτέρου μέρους, τοῦ Ἁγίου Σεργίου καὶ τῶν Σοφιῶν. Καὶ ὁ βουλόμενος εὑρεῖν τι, οὐ δυσχεραίνει, ἀλλ' εὐθέως εὑρήσει τὸ ζητούμενον.

Sciendum igitur est, hæc, cum ægre reperiri possent, utpote confusa, in tres partes divisa fuisse; quarum prima incipiebat a palatio Chalces, et a Milliario, usque ad portam Auream; altera a Tzincanisterio, Hodegetriæ ecclesia, et Manganis, usque ad Blanchernas; tertia demum ab altera parte, scilicet ab æde S. Sergii, et portu Sophiano. Ita ut qui aliquid iuvenire voluerit, non laboret, sed statim reperiat quod quærit.

Περὶ τὰ παλάτια τοῦ Βουκολέοντος.

Τὰ παλάτια τοῦ Βουκολέοντος, τὰ ἄνωθεν τοῦ

De palatiis Bucoleonis.

Palatia Bucoleonis nuncupata, quæ muris immi-

nent, Theodosius Junior condidit. Marcianus autem triclinium exstruxit, quod Triclinium Aureum appellatur.

De palatio Quæstoris.

Palatia Quæstoris ad Hippodromum Constantinus Magnus construxit.

De Daphne.

Suburbium Daphnes sic dictum est, quod statua ibi collocata esset, quæ Daphne appellabatur. Ipsa autem Roma delata fuit, et illic oraculum erat. Cæterum mense Januario laureas coronas ibi magistratus accipiebant.

De Hippodromo.

Hippodromus ex eo nomen habet quod a sancto Constantino usque ad Irenem Atheniensem ibi privatim imperatores currus agitarent. Cæterum Justinianus Lausiacum ædificavit.

De Fortunæ simulacro.

Simulacrum Fortunæ, quod Roma a Constantino Magno advectum fuit, stabatque supra palatii arcum, Mauricius contrivit.

De Magnaura.

Fertur Anastasium Dicorum, cum in triclinio Constantini Magni, Magnaura dicto, anno imperii sui vicesimo septimo, mense quarto deambularet, fulguribus et tonitruis circa palatium editis, cum consternati omnes ultro citroque fugerent, ad cubiculum aliquod ab se ædificatum confugisse, atque ibi ira Dei interceptum, mortuum repertum esse. Narrant autem, eum, cum in ecclesia SS. Apostolorum sepultus fuisset, postridie exclamasse, Miseremini, miseremini, et aperite. Respondentibus vero custodibus, jam alium imperare, Nihil, inquit, curo : in monasterium me abducite, meque monachum facite. Illi vero ibi reliquerunt eum. Ferunt autem aliquanto post tempore sepulcrum ejus apertum fuisse, inventumque ipsum brachia sua et caligas quas gestabat comedentem, alta voce clamasse, O Mana, aura pereo : quam vocem excepere quidam ex domesticis suis. Ideoque triclinium ejus Magnaura, a Mana et ab ignita aura, vocatum est.

De templo Salvatoris, quod est in Chalce.

Templum Salvatoris in Chalce excitavit Romanus senior, altari, quo pacto jam visitur, duabus columellis instructo : institutis ibidem duodecim clericis. Joannes vero Zimisces ipsum dilatatum et auctum auro et argento exornavit, ac triginta sex clericos constituit; quibus destinavit pensiones et annonas, singulisque numismata triginta : sacra autem vasa, coronas, sceptra, discos, candelabra, vestes et indumenta imperatoria, quæ singulari jure possidebat, templo donavit. Similiterque immobilia bona sua ipsi consecravit. Quo etiam ex bellica expeditione detulit sacram crucifixi Christi Berytensem imaginem, et sancta Christi et Dei nostri sandalia, in theca auro et pretio-

A τείχους παρεξέβαλε Θεοδόσιος ὁ Μικρός. Ὁ δὲ Μαρκιανὸς ἐποίησε Τρίκλινον, ὃς καλεῖται Χρυσοτρίκλινος.

Περὶ τοῦ Κοιαίστορος.

Τὰ παλάτια Κοιαίστορος τοῦ Ἱππικοῦ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε.

Περὶ τῆς Δάφνης.

Δάφνη δὲ ἐκλήθη διὰ τὸ ἵστασθαι ἐκεῖσε στήλην ὄνομα φέρουσαν Δάφνης, ἥτις ἤχθη ἀπὸ Ῥώμης, ὅπου καὶ μαντεῖον ἦν· ἐκεῖσε γὰρ καὶ τοὺς στεφάνους τῆς διάφνης οἱ ἄρχοντες ἐλάμβανον κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα.

Περὶ τοῦ Ἱπποδρόμου.

Ὁ δὲ Ἱππόδρομος ἐκλήθη, διότι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἕως τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ἐκεῖσε

B κατιδίαν ἐπὶ ἅρματος ἔτρεχον οἱ βασιλεῖς. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὸν Λαυσιακόν.

Περὶ Τύχης.

Ἡ δὲ τύχη τὸ ἄγαλμα ἤχθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπὸ Ῥώμης, ὅπερ ἵστατο ἐπάνω τῆς ἀψῖδος τοῦ παλατίου, ὁ δὲ βασιλεὺς Μαυρίκιος συνέτριψεν αὐτό.

Περὶ Μαγναύρας.

Λέγεται οὖν, ὅτι ὁ Τρίκλινος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ Μαγναῦρα, περιπατοῦντος ἐν αὐτῇ ποτε Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου, τῷ κζ' τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καὶ τετάρτῳ μηνὶ, βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ γεγόνασι πρὸς τὸ παλάτιον· πάντων δὲ ἀδημονούντων, καὶ φευγόντων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως φεύγοντος ἐν ἑνὶ τῶν κοιτωνίσκων,

C ὧν ἔκτισε, καὶ κατέβη ἐκεῖσε ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ὥστε αἰφνιδίως εὑρεθῆναι νεκρόν. Φασὶ δὲ αὐτὸν μετὰ τὸ ταφῆναι εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, μεθημέραν βοᾷν· Ελεήσατε, ἐλεήσατε, καὶ ἀνοίξατε. Τῶν μνημοραλίων δὲ εἰπόντων ὅτι ἄλλος βασιλεύει, ἔφη· Οὐδέν μοι μέλει, εἰς μοναστήριον ὑπάγετέ με, καὶ ποιήσατε με μοναχόν. Οἱ δὲ εἴασαν αὐτόν. Λέγεται μετά τινα χρόνον τὸ μνῆμα αὐνοῦ ἀνοιγῆναι, καὶ εὑρεθῆναι αὐτὸν φαγόντα τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, καὶ τὰ καλήγια, ἃ ἐφόρει· ἔκραξε δὲ μεγάλως· Ὦ Μάνα, ὑπὸ τῆς αὔρας ἀπόλλυμαι. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης ἤκουσάν τινες τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ὁ Τρίκλινος αὐτοῦ Μαγναῦρα, ἀπὸ τῶν Μάνα καὶ αὖρα τοῦ πυρός.

Περὶ τὸν Σωτῆρα τῆς Χαλκῆς.

Τὸν δέ Σωτῆρα εἰς τὴν Χαλκὴν ἀνήγειρε Ῥω-

D μανὸς ὁ γέρων ὑπὸ στυρακίων μικρῶν δύο, ὡς ἔστι φαινόμενον, τὸ θυσιαστήριον, ποιήσας καὶ κληρικοὺς ιβ'. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Τζιμίσκης ἐπλάτυνε καὶ ἀνήγειρεν αὐτὸν καλλύνας ἐκ χρυσίου καὶ ἀργύρου πολλοῦ· ἐποίησε δὲ καὶ κληρικοὺς λς', τιθεὶς αὐτοῖς καὶ ῥογας καὶ ἀννόνας, καὶ ἀνὰ νομισμάτων λ'· τὰ δὲ ἱερὰ, καὶ τὰ στέμματα, καὶ τὰ σκῆπτρα, καὶ τοὺς δίσκους, καὶ τὰς λυχνίας, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὰ ἄμφια τὰ βασιλικὰ, ἰδιόκτητα αὐτοῦ ὄντα, ἀπεχαρίσατο πρὸς τὸν ναόν· ὡσαύτως καὶ τὰ ἀκίνητα αὐτοῦ κτήματα ἐπεκύρωσεν αὐτῷ, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ταξειδίου ἐφέρετο τὴν τιμίαν εἰκόνα τῆς ἁγίας σταυρώσεως τῆς ἐν τῇ Βηρυτῷ, καὶ τὰ ἅγια σανδάλια τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ

ἡμῶν ἐν ποικίλοις χρυσοῖς, καὶ διὰ λίθων κιβουρίοις. Ἐποίησεν οὖν καὶ τὸ ἑαυτοῦ μνῆμα ἐκεῖσε ὁλόχρυσον μετὰ χυμεύσεως, ἐν ᾧ καὶ ἐτέθη.

Περὶ τῶν στηλῶν τῶν ἱσταμένων ἄνω τοῦ Μιλίου.

Ἐν δὲ τῇ καμάρᾳ τοῦ Μιλίου στῆλαι Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης εἰσίν. Ἔνθα καὶ σταυρὸς ὁρᾶται πρὸς ἀνατολὴν βασταζόμενος ὑπ' αὐτῶν· μέσον δὲ τοῦ σταυροῦ ἡ Τύχη τῆς πόλεως, ὅπερ ἐστὶ κατήνιον κλειδόμενον καὶ ἐστοιχειωμένον, τοῦ παντὸς εἴδους ἀνελλιπῶς, καὶ νίκην κατὰ πάντων τῶν ἐθνῶν φέρον τοῦ μηκέτι ἰσχύειν, ἢ προσεγγίσαι ἢ προσψαῦσαι τῇ πόλει ταῦτα, ἀλλὰ πόῤῥω ἀπέχεσθαι, καὶ ὑπονοστεῖν ὡς ἡττωμένα. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Μιλίῳ στῆλαι ἵστανται τρεῖς, Σοφίας τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός, καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῶν, καὶ Ἑλένης ἀνεψιᾶς αὐτῶν.

Περὶ τῆς στήλης τοῦ Θεοδοσίου.

Ἐν τῷ λεγομένῳ Μιλίῳ Θεοδοσίου στήλη ἵσταται ἐφ' ἵππου χαλκοῦ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ μῆλον κρατοῦντος, ἣν ἀναγείρας σιτηρέσια πολλὰ δέδωκε τοῖς ἐν τῇ πόλει. Οἱ δὲ κίονες, καὶ οἱ ποδίσκοι, καὶ οἱ τῶν Ἀρτοπωλίων ὁμοίως καὶ τῶν Τζυκαλαρίων, καὶ τῆς Χαλκῆς ἔχουσιν ἱστορίας πολλάς, ἃς ὁ αὐτὸς καλλύνας ἐχρύσωσεν.

Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεολόγου.

Φωκᾶς ὁ τύραννος ἔκτισεν ἐκ βάθρων τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Φωκᾶ ἐν τῷ Μιλίῳ, μήπω οὖν ὀροφώσας αὐτόν· ἐκεῖσε γὰρ ἦν ἡ ἐλλαγὴ τῶν κοντούρων, καθ' ὃν τόπον ἠντζοκόπησε τὰ κόντουρα, ὅτε καὶ μαγκλαβίοις ἐτύφθη παρὰ Μαυρικίου τοῦ βασιλέως, τολμήσαντος τοῦ αὐτοῦ Φωκᾶ ἐν τῷ κόντῳ αὐτοῦ προσδῆσαι τὸ πιττάκιον, ὅπερ ἀπὸ Λογγοβαρδίας ἐλθὼν ἔφερε, τοῦ στρατοῦ ἐκεῖθεν ἀποστείλαντος τοῦτον διὰ τὴν ῥόγαν αὐτῶν. Καὶ ἐγκαλέσας ἐν ἡμέρᾳ Ἱπποδρομίου, ὅτι οὗτος εὑρὼν ἄδειαν καὶ ἀναλαβόμενος τὰ κόντουρα ὑπεχώρησε· τὰ δὲ καταλειφθέντα ἀντζίσας, κατῆλθεν ἕως Λογγοβαρδίαν ἔτι τὰς πληγὰς ἔχων· διὰ τοῦτο γὰρ προετιμήθη εἰς τὴν βασιλείαν παρὰ τοῦ στρατοῦ. Μετὰ οὖν τὸ ἀνελθεῖν καὶ βασιλεῦσαι, ἔστησεν ἐκεῖ δύο ἵππους κοντούρους ἠντζωκοπημένους, καὶ βωμοὺς λιθίνους τετραδικοὺς σύνεγγυς τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ, ὃν αὐτὸς ἀνήγειρε, Διίππιον αὐτὸν ὀνομάσας· ἐκεῖσε γὰρ καὶ τέσσαρας εἰκόνας ἐκ ψηφίδων χρυσῶν, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἱστόρησεν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐλθὼν, καὶ κρατήσας, καὶ τὸν Φωκᾶν τιμωρήσας, καὶ καύσας ἐν τῇ τοῦ Βοὸς ἀγορᾷ, ἐτίμησε τὸν ναὸν, καὶ σκεπάσας αὐτὸν καὶ μετονομάσας εἰς τὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὄνομα.

Περὶ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Σφωρακίου.

Τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Σφωρακίου, Σφωράκιος πατρίκιος ἔκτισεν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου υἱοῦ αὐτοῦ. Ἔκτισε δὲ ἕνα πισὸν μέρους τῆς ἐκκλησίας τῶν κατηχουμένων, καὶ ἀπέθετο κεντηνάρια χρυσίου τρία· καὶ παρῆλθον χρόνοι ρλγ'· ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις τοῦ Μαυρικίου ἐπεκκαύθη μέρος τι τοῦ ναοῦ καὶ ἀνῳκοδομήθη παρ', αὐτοῦ, κτίσας καὶ

A sis lapillis ornata. Fecit item ibi sepulcrum suum totum ex auro conflatum, in quo et positus est.

De statuis quæ sunt super Milliarium.

In tornice Miniarii Constantini ac Helenæ statuæ eriguntur. Ibidem etiam ad orientem visitur crux, quam ipsi gestant. In medio autem crucis est fortuna urbis, scilicet catena clausa atque magice consecrata, omni figurarum genere instructa, ut urbs omnium gentium victrix esset, et ab hostium incursionibus libera, ita ut eam nec adire, nec lædere possent, sed statim quasi victæ, retrocederent. In eodem Milliario positæ visuntur statuæ tres. Sophiæ scilicet uxoris Justini Thracis,
B Arabiæ filio eorum, ac eorumdem neptis Helenæ.

De statua Theodosii.

In dicto Milliario collocata est statua equestris Theodosii ex ære, manu pomum tenentis; in cujus dedicatione annonam largissimam populo ipse distribuit. Columnæ autem quæ illic visuntur, cum suis spiris, pariterque illæ in Artopoliis positæ, necnon aliæ Tzycalariorum et quæ in Chalce exstant, multas continent historias quas ipse ad ornatum inauravit.

De templo Theologi.

Phocas tyrannus templum Sancti Phocæ a fundamentis exstruxit in Milliario, sed absque concameratione. Nam illic erat mutatio equorum cursus publici, quo in loco nervos equorum incidit, quando
C ab imperatore Mauricio baculo percussus est, propterea quod epistolam, quam ex Longobardis ab exercitu stipendii petendi causa missus, afferebat, lanceæ alligare ausus esset. Postquam vero die Hippodromi conquestus esset, accepta redeundi facultate, adductis equis discessit. Iis autem qui residui erant enervatis, in Longobardiam venit, cum adhuc plagarum vibices manerent, qua de causa ab exercitu ad imperium evectus est. Itaque reversus et imperio potitus, duos equos enervatos ibi constituit, arasque quadratas lapideas prope templum S. Phocæ a se conditum, et locum Diippium nominavit. Ibidem quoque quatuor imagines Constantini et Helenæ ex aureis tessellis confecit. Cæterum Heraclius ubi in urbem venit
D et imperium suscepit, et Phocam ulciscens in foro Bovis flammis exussit, templum illud ornavit, tectoque operuit, et commutato nomine, sancto apostolo et evangelistæ Joanni cognomine Theologo, dicavit.

De sancto Theodoro Sphoracii dicto.[1]

Sanctum Theodorum Sphoracii appellatum, Sphoracius patricius condidit, temporibus Arcadii ac filii ejus Theodosii. Exstruxit item pinsum unum in illa parte ecclesiæ quæ catechumenorum est, ac auri centenaria tria illic deposuit. Elapsis autem annis centum triginta tribus, templi pars quædam sub Mauricio conflagravit, et ab eo-

A dem restaurata est; qua oratorium quoque S. Georgii exstruxit. Imperante autem Leone Basilii filio, Romanus quidam orandi causa templa urbis invisens, animadvertit litteris Latinis incisum lapidem in pinso: quibus perlectis imperatori aurum absconditum indicavit. Qui cum eo misisset ac depositum accepisset, ipsum in ordinem illustrium allegit, datis ipsi in mercedem triginta libris monetæ signatæ. Excitavit item idem Sphoracius Præcursoris statuam, quæ in concha templi Sancti Theodorici erecta est.

De Octagono.

Tetradisium Octagonum est illud, in quo octo erant porticus, sive loca concamerata. Illic et doctores omnium scientiarum commerabantur, quos semper imperatores in consilium adhibebant, neque B quidquam sine illis agebant. Ex horum numero patriarcha et episcopi creabantur. Proxime autem basilicam erat, duravitque quadringentos et quatuordecim annos usque ad decimum annum imperii Leonis Isauri, patris Constantini Caballini. Hic enim divina privatus gratia, atque ea penitus spoliatus, cum monachi stolido ejus instituto assentiri nollent, iratus sarmenta lignaque colligi jussit, combussitque ædificium illud, ac sexdecim, qui illic erant, monachos.

De Lauso.

Lausiaca domus erat Lausi patricii et præpositi, qui multos gessit magistratus, magnosque adeptus est honores, sub Arcadio Theodosii Magni filio. Exornavit autem istam domum variis pretiosisque C columellis et marmoribus. Cæterum hæc domus una erat ex duodecim Constantini Magni, in qua aquilæ lapideæ, et phialæ, et gradus, et bases quadratæ, ad ornatum urbis stant ad hanc usque diem. Proxime autem Milliarii arcum exstabat statua equestris Trajani et Theodosii Junioris.

De Foro.

Forum ad Oceani imitationem circulari forma conditum fuit. Ibidem horologium æneum, Cyzico deductum, collocatum erat.

De statuis in arcu cameræ Fori exsistentibus.

In arcu cameræ Fori positæ visuntur duæ statuæ, Helenæ scilicet et Constantini, et in earum me- D dio crux, cui inscriptum est: *Unus Sanctus, unus Dominus, Jesus Christus in gloria Dei Patris, Amen.* Ibidem pariter exstant duæ angelorum statuæ alatæ.

De cruce in septentrionalis parte collocata.

In septentrionali parte Fori exstabat crux, instar illius quam Constantinus Magnus in cœlo vidit, auro obductam, habentem in extremitatibus rotundis malum. Hinc inde tam ipse quam filii ejus auro obducti ad hoc usque tempus cernuntur.

De duabus crucibus quæ depositæ erant.

In inferiori parte columnæ Fori depositæ sunt

εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοκρατορίας Λέοντος τοῦ υἱοῦ Βασιλείου ἀνελθὼν Ῥωμαῖός τις τοῦ εὔξασθαι εἰς τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως, εἶδε Ῥωμαῖα γράμματα λίθινα ἐπάνω τοῦ πινσοῦ, καὶ δύναμιν αὐτῶν γνοὺς ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ Λέοντι περὶ χρυσίου τινὸς, καὶ στείλαντος, καὶ ἀναλαμβανομένου ταῦτα, ἐποίησεν αὐτὸν Ἰλλούστριον, δοὺς αὐτῷ καὶ χάραγμα λίτρας λ'. Ἀνήγειρε δὲ ὁ αὐτὸς Σφωράκιος καὶ τὸν Πρόδρομον, τὸν εἰς τὴν κόγχην τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τυγχάνοντα.

Περὶ τοῦ Ὀκταγώνου.

Τὸ δὲ Τετραδίσιον ὀκτάγωνόν ἐστιν εἰς ὃ ἵσταντο στοαὶ ὀκτὼ, ἤγουν καμαροειδεῖς τόποι, καὶ διδάσκαλοι ἐκεῖσε ἐτύγχανον οἰκουμενικῶν, καὶ οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεῖς τοῖς ἐκεῖσε διδασκάλοις ἐβουλεύοντο, καὶ οὐδὲν ἔπραττον χωρὶς αὐτῶν, ἐξ ὧν γέγονε καὶ πατριάρχης καὶ ἐπίσκοποι. Πλησίον δὲ τῆς βασιλικῆς ἦν, καὶ διήρκεσεν ἔτη υιδ', μέχρι τοῦ δεκάτου χρόνου Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς, τοῦ πατρὸς τοῦ Καβαλίνου. Περιτραπεὶς δὲ τῆς θείας χάριτος, καὶ ταύτης γυμνωθεὶς, διὰ τὸ μὴ συγκοινωνεῖν τοὺς μοναχοὺς τῇ ματαίᾳ αὐτοῦ ἐνστάσει, θυμοῦ δὲ πλησθεὶς καὶ φρύγανα προστάξας ἀθροισθῆναι καὶ ξύλα, κατέκαυσεν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δέκα ἓξ μοναχούς.

Περὶ τοῦ Λαύσου.

Τὰ δὲ Λαύσου οἶκος ἦν Λαύσου πατρικίου καὶ πραιποσίτου, ὅστις ἀρχὰς πολλὰς καὶ δόξας διήνυσεν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Ἐκόσμησε δὲ αὐτὸν διὰ ποικίλων καὶ πολυτελῶν μικρῶν κιόνων καὶ μαρμάρων. Ὁ δὲ τοιοῦτος οἶκος ἐκ τῶν δώδεκα οἴκων ἐτύγχανε τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐν ᾧ καὶ ἀετοὶ λίθινοι, καὶ φιάλαι, καὶ βαθμοὶ, καὶ βωμοὶ τετράγωνοι, εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως ἱστάμεναι μέχρι τῆς σήμερον. Πλησίον δὲ τῆς ἀψῖδος τοῦ Μιλίου στήλη ἔφιππος ἵστατο Τραϊανοῦ καὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

Περὶ τοῦ Φόρου.

Ὁ δὲ Φόρος εἰς μίμησιν τοῦ Ὠκεανοῦ ἐκτίσθη κυκλοειδής· καὶ ὡρολόγιον ἐκεῖσε ἦν χαλκοῦν, ὅπερ ἔφερεν ἀπὸ Κυζίκου.

Περὶ τῶν στηλῶν τῶν ἱσταμένων ἐν τῇ ἀψῖδι τῆς καμάρας τοῦ Φόρου.

Ὅτι ἐν τῇ ἀψῖδι τῆς καμάρας τοῦ Φόρου ἵστανται δύο στῆλαι Ἑλένης καὶ Κωνσταντίνου, καὶ σταυρὸς μέσον αὐτῶν γράφων. Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν. Καὶ δύο ταχυδρόμων ὁμοίως στῆλαι πτερωτῶν.

Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ ἐν τῷ βορείῳ μέρει.

Ὅτι ἐπὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Φόρου ἵστατο σταυρὸς ὡς εἶδεν αὐτὸν Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐν τῷ οὐρανῷ χρυσέμβαφον καὶ ἐν τοῖς ἀκρωτηρίοις στρογγύλοις μῆλον. Ἔνθεν καὶ υἱοὶ αὐτοῦ καθορῶνται χρυσέμβαφοι μέχρι τοῦ νῦν·

Περὶ τῶν δύο σταυρῶν τῶν κεχωσμένων.

Ὅτι κάτωθεν τοῦ κίονος τοῦ Φόρου κεχωσμένοι

εἰσὶν οὗτοι οἱ δύο σταυροὶ, καὶ τὸ βίκιον τοῦ μύρου, ᾧ ἠλείψατο ὁ Ἰησοῦς, καὶ πολλὰ σημειοφορικὰ ἕτερα τιθέντα μὲν παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀσφαλισθέντα δὲ παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου.

Περὶ τοῦ ἅρματος Ἡλίου.

Ὅτι τὸ ἅρμα Ἡλίου ἐν τέτρασιν ἵπποις πυρίνοις ἱπταμένοις παρὰ δύο στηλῶν ἔκπαλαι ὑπῆρχεν ἐν τῷ ὡρείῳ Μιλίῳ. Ἔνθα εὐφημίσθη Κωνσταντῖνος ἐν τῷ νικῆσαι Ἀζώτιον. Κατενεχθὲν δὲ τὸ ἅρμα ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, δορυφορούμενον στηλίδιον μικρὸν κατεσκευάσθη παρὰ Κωνσταντίνου ὑπὸ Ἡλίου φερόμενον, Τύχη τῆς πόλεως εἰς τὸ στάμα εἰσῄει, καὶ στεφανωθὲν ἐξῄει· ἐτίθετο δὲ ἐν τῷ Σενάτῳ ἑορτῶν ἐπιουσῶν καὶ γενεσίων τῆς πόλεως τελουμένων· διότι δὲ ἐπὶ κεφαλῆς σταυρὸν εἶχεν, ὃν ἐχάραξε Κωνσταντῖνος. Ἰουλιανὸς αὐτὸ βόθρῳ κατέχωσεν. Ἔνθα Ἄρειος τὸν ἔχθιστον θάνατον ἀπὸ τῆς καμάρας τοῦ Φόρου τοῦ Σενάτου ἀπέδωκεν, ποῦ καὶ οἱ παρερχόμενοι οὖρα καὶ κόπρα ἐτίθουν αὐτῷ τῷ ἐχθίστῳ Ἀρείῳ.

Περὶ τοῦ Σενάτου.

Ὅτι τὸ Σενάτον, ὡς οἱ μὲν λέγουσιν, ἐξ ἀρχῆς ἦν τῶν κωδικέλλων φυλακτήριον· ἐκεῖσε γὰρ οἱ Πατρίκιοι ἐλάμβανον αὐτούς, ἐν ᾧ τε καὶ Καλλίστρατος πρῶτον τὴν ἀξίαν τοῦ ὑπάτου ἐκεῖσε ἐδέξατο, τοῦ δήμου κράξαντος, Καλλίστρατος εὐτυχὴς καὶ εἰς ἄλλο προκόψει· ὁ δὲ φοβηθεὶς προσέφυγε τῇ ἐκκλησίᾳ. Κωνσταντῖνος δὲ ἐξωμόσατο μὴ ἀδικῆσαι αὐτόν. Ὁ δὲ μὴ ἀνασχόμενος ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, εἶτα ἐπίσκοπος.

Περὶ τοῦ τεθέντος στοιχείου, καὶ τοῦ Φόρου, καὶ τῆς στήλης.

Κάτωθεν δὲ τοῦ κίονος τοῦ Φόρου ἐτέθη καὶ Παλλάδιον στοιχεῖον, καὶ ἕτερα πολλὰ σημειοφορικά. Ὁ δὲ κύκλος τοῦ Φόρου ἐπὶ τὸ ἴσον τῆς ποδέας τῆς κόρτης τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣν αὐτὸς ἔπηξεν ὅτε ἀνῆλθεν ἀπὸ Ῥώμης. Οἱ δὲ δύο σιγματοειδεῖς ἔμβολοι ἐτύγχανον τότε σταῦλοι γύρωθεν τοῦ κόρτης. Ὁ δὲ περίβλεπτος οὗτος κίων, καὶ ἡ στήλη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔστι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣν ἔστησεν οὗτος δίκην ἡλίου, τιθεὶς ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τοὺς ἥλους ἐκ τῶν τοῦ Χριστοῦ δίκην ἀκτίνων, ὡς ἥλιος τοῖς πολίταις ἐκλάμπων.

Περὶ τῶν τεθέντων ἡνιόχων ἐν τῷ Σενάτῳ, καὶ περὶ τῶν ι΄ κοφίνων τῶν ἄρτων.

Ἐν δὲ τῷ Σενάτῳ ἀπετέθησαν οἱ ἡνίοχοι ἐν ζευξίπποις ἐν τῷ ἀστρονομικῷ ὀργάνῳ, ἔνθα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἵσταται στήλη, ἐν αἷς σκυτάλαις ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ Ἀρειανῶν Ἀρκάδιος ἀρχιδιάκονος τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Οἱ δὲ δέκα κόφινοι τῶν περισσευμάτων, δέκα ἔτη ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Σενάτου κατέκειντο· μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ κίονος κατεχώσθησαν.

A duæ illæ cruces, et urceolus vitreus unguenti, quo inunctus fuit Jesus, et multa alia admiranda, quæ a Constantino Magno ibi collocata, Theodosius Magnus firmius consistere fecit.

De curru Solis.

In aureo Milliario jam inde ab antiquis temporibus currus solis trahente quadriga equorum ignei coloris quasi volantium a duabus columnis visebatur: ubi Constantinus postquam Azotium vicerat, faustis acclamationibus exceptus est. Ubi autem currus ille in Hippodromum deductus fuit, parva statua fortunam urbis referens ab ipso Constantino confecta est, quæ a sole gestata ad tribunal Hippodromi ducebatur, indeque coronata exibat: ponebatur autem in senatu cum celebritas Natalium urbis immineret. B Quia vero capiti ejus crucem insculpi Constantinus curaverat, Julianus eam in foveam conjici jussit: ubi Arius in camera Fori senatus teterrimam mortem obiit: atque eo loci qui præteribant urinam et stercora odiosissimo Ario deponebant.

De Senatu.

In Senatu, ut quidam tradunt, codicilli antiquitus asservabantur: ibi enim Patricii eos accipiebant, ubi Callistratus primum dignitatem consularem suscepit, acclamante populo: Callistratus fortuna favente insuper ad aliud provehetur: ille vero perterritus ad ecclesiam confugit, et quamvis Constantinus juraret se nullam ei injuriam illaturum, tamen ille minus fidens, primum presbyter, deinde episcopus creatus est.

C

De Palladio deposito, de Foro et de statua.

Subter Fori columnam Palladium, et multa alia admiranda posita fuerunt. Circuitus autem fori tantus est, quantus fuit ambitus tentorii Constantini Magni, quod Roma Byzantium veniens isthic fixerat. Duæ autem illæ semirotundæ porticus tunc temporis stabula erant, circa tentorium. Cæterum insignis illa columna et statua Apollinis est Constantini Magni, quam ipse instar solis erexit, infixis capiti ejus, radiorum instar, clavis passionis Christi, ut veluti sol civibus suis eluceret.

De statuis aurigarum, quæ in Senatu collocatæ erant, ac de decem reliquiarum cophinis.

D In Senatu erectæ sunt aurigarum Circensium statuæ in organo astronomico, ubi etiam Dianæ et Veneris statuæ: ad quas Arcadius archidiaconus S. Irenæ ab Arianis flagris occisus est. Decem autem cophini reliquiarum decem annis in palatio Senatus jacuerunt; postea vero ad basim columnæ suffossi fuere.

De statuis quæ olim in magna ecclesia Santa Sophia erectæ erant.

Ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ νῦν ὀνομαζομένῃ ἡ Ἁγία Σοφία, στῆλαι ἵσταντο υκζ΄, αἱ πλείονες τούτων Ἑλληνικαὶ ὑπῆρχον· αἵτινες ἐκ τῶν πολ-

In magna ecclesia, quæ jam appellatur Sancta Sophia erectæ erant quadringentæ viginti septem statuæ, quarum pleræque Græcæ erant; ex

quarum numero istæ erant Jovis scilicet, Cari patris, Diocletiani, duodecim signorum Zodiaci, Lunæ, Veneris. Arcturi sideris duabus Persicis columnis fulti, Poli Australis, ac sacerdotis Minervæ habentis a latere Iridem sine philosophia vaticinantem. Christianorum item statuas non paucas exstitisse ferunt, ex multis vero paucæ enumerandæ sunt, Constantini Magni, Constantis, Galli, Theodosii, Juliani, Theodosii alterius et Arcadii filii ejus, ac Serapionis consulis : Helenæ item matris Constantini tres : una porphyretica margaritis distincta : altera ex tessellis argenteis super columnam æream : tertia vero eburnea, quam posuit Cyprus rhetor. Quibus per urbem dispersis Justinianus fide et studio multo permotus, amplissimum templum excitavit. Si qui vero horum periti, urbem explorandi causa percurrant, non paucas earum reperient.

A λῶν ὑπῆρχον, τοῦ τε Διὸς, καὶ Κάρου τοῦ πατρὸς, καὶ Διοκλητιανοῦ, καὶ τὰ δώδεκα ζώδια, ἥ τε Σελήνη, καὶ ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ὁ Ἀρκτοῦρος ἀστὴρ, παρὰ δύο Περσικῶν στηλῶν βασταζόμενος, καὶ ὁ Νότιος Πόλος, καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τοῦ πλευροῦ τὴν Ἶριν ἀφιλοσόφως μαντεύουσαν ἔχουσα. Ἐκ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐκ ὀλίγαι μὲν, ὡς εἶπον· καὶ δέον ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγας εἰπεῖν· Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ Κώνσταντος, καὶ Γάλλου, Θεοδοσίου τε καὶ Ἰουλιανοῦ, καὶ Θεοδοσίου τοῦ ἑτέρου, καὶ Ἀρκαδίου υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Σεραπίονος ὑπάτου, καὶ Ἑλένης μητρὸς Κωνσταντίνου τρεῖς· ἡ μὲν μία πορφύρα διὰ μαργάρων· ἡ δὲ ἑτέρα διὰ ψηφίδων ἀργυρῶν ἐν τῷ χαλκῷ κίονι, καὶ ἡ ἄλλη ἐλεφαντώδης Κύπρου ῥήτορος προσενέγκαντος· ἃς
B Ἰουστινιανὸς μερίσας ἐν τῇ πόλει ναὸν μέγιτσον ἀνήγειρε μετὰ πίστεως καὶ πόθου πολλοῦ· οἱ δὲ πεπειράμενοι τῶν προειρημένων, περιερχόμενοι τὴν πόλιν, καὶ ζητοῦντες αὐτὰς, εὑρήσουσιν οὐκ ὀλίγας.

De statuis quæ collocatæ erant in dextera Fori parte.

In dextera Fori parte ad orientem statuæ duodecim ex marmore porphyretico exstabant, totidemque Sirenes auro obductæ, quas vulgus equos marinos vocat. Nunc autem septem duntaxat conspiciuntur : quarum tres apud S. Mamantem positæ sunt. Cæteræ statuæ etiamnum supersunt.

Περὶ τῶν στηλῶν τῶν ἱσταμένων ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ Φόρου.

Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ Φόρου τοῦ ἀνατολῆς, ἐδέξαντο στήλας πορφυρᾶς διὰ μαρμάρων ιβʹ, καὶ σειρῆνας δώδεκα, ἅστινας οἱ πολλοὶ ἵππους θαλασσίους καλοῦσι· χρυσέμβαφοι δὲ ἦσαν. Ἐπὶ δὲ ἡμῶν ἑπτὰ μόναι καθορῶνται· τὰς δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς τοῦ Ἁγίου Μάμαντος μέρεσιν ἔθηκαν, καὶ αἱ λοιπαὶ στῆλαι σώζονται.

De simulacro æreo Fortunæ urbis, quod in orientali Fori arcu exstabat.

Fortuna urbis ænea cum calyptra posita erat in orientali arcu fori, cujus manus, ut aiunt, Michael Rhangabe amputari jussit, ne factiones populi contra imperatores quidpiam moliri possent.

C Ἡ δὲ Τύχη τῆς πόλεως χαλκὴ μετὰ μοδιόλου ἵστατο ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀψῖδι, ἣν, ἔφησαν. Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ χειροκοπηθῆναι, διὰ τὸ μὴ ἰσχύειν τὰ δημοτικὰ μέρη κατὰ τῶν ἀνακτόρων.

De cruce cujus inscriptio est, Sanctus, sanctus, sanctus.

Sciendum est, crucem, in cujus medio legitur, Sanctus, sanctus, sanctus, a præside Fori dedicatam esse : ubi etiam duorum angelorum et ipsius Constantini et Helenæ statuæ, a dextris et sinistris asservantur. In orientali autem arcu Fori Constantiniani, crux est argento obducta, habens in extremitatibus rotundis malum, quam ibidem Constantinus erexit, qua forma illam in cœlo viderat. Ii vero qui inaurati conspiciuntur, filii ejus sunt. Itemque in sinistris partibus terribilis posita erat elephantis statua, prope maximam statuam, ubi mirabile spectaculum accidit. Nam terræ motu facto, elephas collapsus est, ac unus posteriorum ejus pedum effractus. Præfecti vero Taxeotæ, quos moris erat forum custodire, accurrentes elephantem erexerunt, ac corporis humani integri utraque ossa invenerunt, et tabellam cui inscriptum erat : *A Venere virgine sancta ne mortua quidem sejungor*. Præfectus autem signum illud ærario publico intulit in nummos redigendum. Præter superius memorata, visebatur porcus, multitudinis strepitum denotans, et proxime nuda statua, si-

Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ γράφοντος· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.

Ἰστέον, ὅτι ὁ σταυρὸς ὁ μεσοσυλλαβῶν καὶ ἀναγινωσκόμενος, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, παρὰ τοῦ πρωτοστατοῦντος τῷ Φόρῳ ἀνηγορεύθη· ἔνθεν καὶ δύο ταχυδρόμων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ Ἑλένης ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων σώζονται στῆλαι. Εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν ἀψῖδα τοῦ Κωνσταννινιακοῦ Φόρου σταυρὸς ἀργυρέμπλαστος, καὶ ἐν τοῖς ἀκρωτηρίοις στρογγύλοις μῆλον, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀνηγέρθη ὑπὸ
D Κωνσταντίνου, ὡς ἐθεάσατο αὐτὸν ἐν τῷ οὐρανῷ. Οἱ δὲ χρυσέμβαφοι υἱοὶ αὐτοῦ εἰσι καὶ ἐλέφαντος στήλη ἵστατο φοβερὰ ἐν τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι πλησίον τῆς μεγάλης στήλης· ἔνθα καὶ παράδοξον ἐδείκνυτο θέαμα· σεισμοῦ γὰρ γενομένου καὶ αὐτὸς πέπτωκε, καὶ ἀπώλετο τὸν ἕνα πόδα τὸν ὄπισθεν, οἱ δὲ τοῦ ἐπάρχου ταξεῶται (ἔθος γὰρ τὸν Φόρον παρ' αὐτῶν φυλάττεσθαι) συνδραμοῦντες ἤγειραν τὸν ἐλέφαντα, καὶ εὗρον ἔσωθεν αὐτοῦ τὰ ὀστᾶ ἀνθρώπου ἀμφότερα ὅλου τοῦ σώματος, καὶ πυξίον μικρὸν, οὗ ἐν τῇ κεφαλῇ ἔγραψεν· Ἀφροδίτης παρθένου ἱερᾶς οὐδὲ θανοῦσα χωρίζομαι. Ὅπερ ὁ ἔπαρχος τῷ δημοσίῳ προσέθηκεν εἰς νουμία. Τοῖς προαναδεδηλωκόσι, καὶ χοῖρος ἵστατο σημαίνων τὴν κραυγὴν

τῆς πανηγύρεως· καὶ γυμνὴ ὡσαύτως στήλη σημαίνουσα τὸ ἀναίσχυντον τῶν τε ἀγοραζόντων καὶ πωλούντων.

Περὶ τοῦ Συστηματίου, τοῦ ἐν τῷ Φόρῳ μέσον ἱσταμένου.

Συστημάτιον δὲ μέσον τοῦ Φόρου ἔνζωδον ἐπὶ κιόνων ἱστάμενον, καὶ ἐν αὐτῷ δηλοῦν τὰς ἱστορίας τῶν μελλόντων ἐσχάτως γίνεσθαι ἐπὶ ταύτᾳ τῇ πόλει· οἱ δὲ στηλωτικοὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ταῦτα πάντα συνίασιν. Ἐστήλωσε δὲ αὐτὰ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς παρακληθεὶς παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ εἰσελθὼν ἐστοιχείωσε τὰ ὀνόματα τῆς ἐπικρατείας ἕως τέλους αἰώνων.

Περὶ τοῦ πῶς ἔκτισε τὴν πόλιν, ὅτε ἐξῆλθε μετὰ τῶν μεγιστάνων ἐν τῷ Φόρῳ πεζός.

B Ὅτι μέλλων κτίσαι τὴν πόλιν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ὀφείλων πῆξαι τὸ θεμέλιον, καὶ κατεμέτρησεν αὐτὴν, πεζὸς ἐξελθὼν μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν Φόρον, εἶπον αὐτῷ οἱ ἄρχοντες· Ποίει τέλος τοῦ τείχους, δέσποτα. Ἐκεῖνος δὲ ἔφη· Οὐχὶ ἕως οὗ στῇ ὁ προαῦωγός μου, ἐκεῖσε πληρώσω. Μόνος γὰρ οὗτος ἑώρα τὸν ἄγγελον. Ἀπελθὼν δὲ μέχρι τοῦ Ἐξωκιονίου πεζὸς μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, ἐκεῖσε δὲ ἰδὼν τὸν ἄγγελον τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ πήξαντα, καὶ μηνύοντα ἕως ἐκεῖ στῆναι αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἔπηξεν ἐκεῖ τὸ τεῖχος·

Περὶ τοῦ Ἀρτοπωλίου.

Ἐν δὲ τοῖς Ἀρτοπωλίοις κυνάρια ἔστησεν εἴκοσε περιφερῆ, καὶ ταῶνας, καὶ ἀετοὺς, καὶ λεαίνας, καὶ κριῶν κάρας, καὶ στρουθῶν, καὶ κορώνης, καὶ
C τρυγόνος, καὶ γαλῆς, καὶ δαμάλεως, καὶ Γοργόνας δύο, μίαν μὲν ἐκ δεξιῶν, καὶ ἑτέραν ἐξ εὐωνύμων, κατ' ὄψιν ἀμφότεραι βλέπουσαι, ἀπὸ μαρμάρων ἐγγεγλυμμέναι, καὶ χοίρων ἀγέλας. Ἵσταντο δὲ μέχρι Ζήνωνος. Γαληνὸς δέ τις ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος ὑπάρχων, ἐκεῖσε παραιωθεὶς τὰς Γοργόνας ἔλεγεν ἱερογλυφικὰ, καὶ ἀστρονομικὰ τῶν μελλόντων, δηλώσασ τὰς ἱστορίας πάσας σὺν τοῖς ὀνόμασι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τυπώσαντος ταῦτα. Τοῦ δὲ Γαληνοῦ ἐπὶ πλείστων συγνάσαντος, καὶ τοῖς ἀναγνώσμασι προσχόντος, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν τῷ Ζήνωνι παρὰ Βηρίνης εἰπόντος καὶ γελάσαντος· Καλλίστρατός τις συρφετὸς κάπημος τῇ τέχνῃ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον Ζήνωνος, διαβάλλει τὸν Γαληνόν· ὁ δὲ Ζήνων τοῦτον ἀνῃρήκει, ὅπερ λέγουσιν εἶναι ἀληθές· καὶ
D γὰρ αἱ ἀγέλαι τῶν χοίρων διερχόμεναι ἐκεῖσε εἰς τὸν Ἀρτοτυριανὸν τόπον μέσον τῆς καμάρας, ὅθεν ἀνέρχεται, ἵστανται ἐνεοὶ, καὶ οὐ δύνανται παρέρχεσθαι, ὅτε οἱ χοιροδέται οἱ τούτους ἐλαύνοντες, τύψωσι τούτους, καὶ τότε μεθίστανται· ἡνίκα γὰρ ψυχῇ αἷμα ὀλίγον, ἀθρόως ὁρμᾷ ἡ ἀγέλη.

Περὶ τοῦ σταυρίου τοῦ ἱδρυμένου ἐπὶ κίονος.

Τὸ δὲ σταυρίον τὸ ἱδρύμενον ἐπὶ κίονος πλησίον τῶν Ἀρτοπωλίων ἐν τῇ λιθοστρώτῳ αὐλῇ ἀνηγέρθη παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὅτε ἐκτίσθη ἡ πόλις. Εἰς δὲ τὸ παλαιὸν ἔφερον ἐκεῖσε τοὺς ἵππους ἑκατέρων τῶν μερῶν ἡνίοχοι, καὶ εὐφημίζον-

A gnificans impudentium eorum qui emunt et vendunt.

De compage quæ stabat in medio Fori.

In medio Fori compages quædam variis distincta figuris, columnisque fulta visebatur, quæ res urbi aliquando eventuras indicabat : qui autem apotelesmaticen exercent, hæc omnia norunt. Cæterum hæc Apollonius Tyaneus erexit, accersitus a Constantino Magno, iisque nomina imperatorum usque ad sæculorum finem insculpsit.

Quomodo urbem ædificavit, quando una cum proceribus Forum pedes adiit.

B Cum vellet urbem condere Constantinus Magnus, ac fundamenta jacere, mensus est ipsam, unaque cum proceribus suis pedes exiit, atque ad Forum processit, quo ubi perventum fuit, inquiunt ei proceres, Hic, domine, muro statue terminum. Ille vero respondit : Non, nisi is qui me præcedit ductor constiterit finem faciam. Solus enim ipse angelum videbat. Progressus igitur pedes cum toto senatu usque ad Exocionium, vidit ibi angelum, defixa in terram rhomphæa, stationis initium facere : quare ipse quoque ibi substitit, et finem muro statuit.

De Artopolio.

In Artopoliis catellos viginti circumposuit, et pavones, aquilas, leænas, arietum capita, et passerum, cornicis item, turturis, felis et buculæ,
C Gorgones duas, aliam a dextris, aliam a sinistris, facie sibi invicem obversas ex marmoribus sculptas, ac demum porcorum greges. Persistiterunt autem usque ad Zenonem. Cæterum Galenus quidam medicus et philosophus istac præter Gorgonas transiens, hieroglyphica esse dixit, iisque astronomicum futuri præsagium contineri, et cunctas declaravit historias cum nominibus Constantini Magni, qui illa effinxerat. Cum autem hæc Galenus frequentius enarrasset, et lectioni eorum insisteret, eaque quæ Zenoni Verinæ opera eventura erant, prædixisset, et in risum prorumperet; Callistratus quidam homo nihili qui cauponariam exercebat, post Zenonis reditum Galenum accusavit, Zeno autem ipsum interfecit : quod etiam vere
D contigisse dicunt. Ideoque porcorum greges isthac transeuntes ad Artotyrianum locum in medio fornicis unde ascenditur, quasi stupidi consistunt neque ultra progredi possunt : donec a subulcis verberati, gressum movent : statim enim ac paululum sanguinis effluit, cum impetu procedunt.

De cruce supra columnam erecta.

Crucem collocatam supra columnam propter Artopolia in atrio lapidibus strato erexit Constantinus Magnus, quando urbem condidit. Antiquis autem temporibus utriusque factionis aurigæ equos ibi agitabant, et acclamantes aiebant, *Crucis potentia*

nobis opituletur. Ibidem pariter exstabant portæ æneæ quatuor pro quatuor factionibus, totidemque in orbem porticus, ac pleraque alia admiranda; quæ ad Theophilum usque pervenere, a quo primum locus ille vallis planctus nuncupatus est, ac mancipia a negotiatoribus ejusmodi isthic venum proponi jussit.

De Toxara ut vocant.

Toxara domus erat Toxaræ Manclavitæ, qui in templo S. Mamantis Michaelem imperatorem interfecit.

De ecclesia SS. Quadraginta martyrum.

Ædes SS. Quadraginta martyrum antea prætorium exstiterat. Tiberius vero Thrax cum uxore Anastasia, eductis hinc qui carcere detinebantur, loco prius purgato ac dimenso, ex eoque ejectis materiis, fundamenta ad quatuor cubitos eduxit. Tiberio autem vita functo, Mauricius ejus gener imperio potitus, ædem sacram absolvit, ac dedicari curavit.

De sancto Theodoro cognomine Carbonaria.

Sancti Theodori templum Hilarion patricius Leonis Macelæ temporibus excitavit.

De Anemodulio.

Anemodulium ab impio Heliodoro erectum fuit, tempore Leonis Isauri : ipsemet duodecim quoque signa ventorum excitavit. Quatuor vero simulacra ænea grandia Dyrrachio delata fuere. Erant autem hæc mulieri cuidam viduæ pro dote, ab nescio quo templo extracta. Cæterum hoc scite ac omnibus astronomiæ numeris absolutum perfecit (Heliodorus).

De Foro Tauri.

In Foro Tauri stat Theodosii Magni statua. Fuit autem primitus argentea, et ad eam legati exterarum gentium excipiebantur. Exstitit etiam ibi olim palatium et xenodochium Romanorum, versus locum quem Alonitzium vocant. Super ingentem columnam stabat Theodosius : illius vero filii, Honorius quidem in lapideo fornice orientali, Arcadius autem in lapideo fornice occidentali, uterque super ingentes quadratas columnas. In medio Fori atrio est statua equestris, quam quidam Jesu Nave, alii Bellerophontis esse volunt. Allata vero fuit ex magna Antiochia. Cæterum basis lapidea quadrilatera equestris illius statuæ habet insculptas historias Russorum qui novissimis diebus urbem vastaturi sunt, cujus rei impedimentum est perquam minimum illud signum, quod vinctum ac genuflexum illic positum visitur. Præterea quoque pes lævus magni equi, quod in eo inscriptum est, præsignificat. Similiter et magna columna concava, et Xerolophus ultimos urbis casus expugnationesque repræsentant.

De Diaconissa.

Ecclesiam Diaconissæ condidit Cyriacus patriarcha tempore Mauricii imperatoris compatris sui. Ita vero nuncupata fuit, quod patriarcha adhuc

A τες ἔλεγον· Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις βοηθῇ ἡμῖν. Ἐκεῖσε δὲ ἵσταντο καὶ πύλαι χαλκαῖ τέσσαρες τῶν τεσσάρων μερῶν, καὶ περίπατοι τέσσαρες γύρωθεν, καὶ σημειοφορικὰ πολλὰ, καὶ διῆρκεσαν μέχρι τῶν Θεοφίλου· ἔκτοτε δὲ ἐκλήθη κοιλὰς κλαυθμῶνος παρ' αὐτοῦ, καὶ προσετάγησαν οἱ σωματοπρᾶται ἐκεῖσε πιπράσκειν τὰ οἰκετικὰ πρόσωπα.

Τὰ λεγόμενα τοῦ Τοξαρᾶ.

Τὰ Τοξαρᾶ οἶκος ἦν Τοξαρᾶ Μαγκλαβίτου, τοῦ ἀνελόντος Μιχαὴλ τὸν βασιλέα εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα.

Περὶ τῶν Ἁγίων Μ'.

Οἱ Ἅγιοι Τεσσαράκοντα πρότερον ὑπῆρχον πραιτώριον. Ὁ δὲ Τιβέριος ὁ Θρᾷξ σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ἀναστασίᾳ τοὺς δεσμίους ἐξεώσας, καὶ τὸν τόπον ἀνακαθήρας, καὶ διαμετρήσας, καὶ τὴν ὕλην ἐναποθέμενος, καὶ
B ἐκβαλὼν τὸ χῶμα, ἐθεμελίωσε μέχρι πηχῶν τεσσάρων. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Τιβερίου, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Μαυρίκιος κρατήσας ἀνεπλήρωσε τὸν ναὸν, καὶ ἐνεθρονίασεν αὐτόν.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τὰ Καρβουνάρια.

Τὸν δὲ Ἅγιον Θεόδωρον ἔκτισεν Ἱλαρίων πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Μακέλου.

Περὶ τοῦ Ἀνεμοδουλίου.

Τὸ δὲ Ἀνεμοδούλιον ἐστηλώθη παρὰ τοῦ Ἡλιοδώρου τοῦ δυσσεβοῦς, ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς, ὃς καὶ ἐστήλωσε τοὺς ιβ' ἀνέμους. Τὰ δὲ τέσσαρα χαλκουργεύματα τὰ μεγάλα ἤχθησαν ἀπὸ τοῦ κάστρου Δυῤῥαχίου· Εἶχε δὲ αὐτὰ γυνὴ χήρα εἰς προῖκα αὐτῆς ἀπὸ ναοῦ τινος. Μετὰ πολλῆς δὲ ἐπιστήμης καὶ ἀστρο-
C νομίας ἐποίει τοῦτο.

Περὶ τοῦ Ταύρου.

Ὅτι ἐν τῷ Ταύρῳ στήλη τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου ἵσταται· ἦν δὲ πρώην ἀργυρᾶ, ἔνθα τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἥκοντας ἐδέχετο ἐκεῖσε· ὑπῆρχε δὲ πρώην παλάτιον, καὶ ξενοδοχεῖον τῶν Ῥωμαίων, εἰς τὸ καλούμενον δηλονότι Ἀλωνίτζιον. Ἐπάνω δὲ τοῦ μεγάλου κίονος ἐστήλωται Θεοδόσιος· οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ, ὁ μὲν Ὀνώριος, ἐπάνω τῆς λιθίνης ἀψῖδος τῆς πρὸς δυσμάς· ὁ δὲ Ἀρκάδιος ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν λιθίνῃ ἀψῖδι· ὕπερθεν δὲ τῶν περιβλέπτων μεγάλων κιόνων τῶν τετραδισίων, Μέσον τῆς αὐλῆς ἐστι ἔφιππος ὃν οἱ μὲν λέγουσιν Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ, ἕτεροι δὲ, τὸν Βελλεροφόντην· ἤχθη δὲ ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας. Τὸ δὲ τετράπλευρον τοῦ ἐφίππου τὸ λιθόξε-
D στον ἔχει ἐγγεγραμμένας ἱστορίας τῶν ἐσχάτως μελλόντων Ῥῶς πορθεῖν τὴν αὐτὴν πόλιν, καὶ τὸ ἐμπόδιον, ὅπερ ἀνθρωποειδὲς χαλκούργημα βραχὺ παντελῶς, καὶ δεδεμένον γονυκλινὲς ἔχει· ὁ ποὺς εὐώνυμος τοῦ ἵππου τοῦ μεγάλου καὶ αὐτὸς σημαίνει, ὅτι ἐκεῖσε ἐγγεγραμμένον ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ ὁ κοῦφος κίων ὁ μέγας, καὶ ὁ Ξηρόλοφος ἔχουσι τὰς ἐσχάτας ἱστορίας τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἁλώσεις ἐνιστόρους.

Περὶ τῆς Διακονίσσης.

Τὰ δὲ Διακονίσσης ἔκτισε Κυριακὸς πατριάρχης ἐν τοῖς χρόνοις Μαυρικίου βασιλέως τοῦ συντέκνου αὐτοῦ. Ἐκλήθη δὲ ὡς ἀπὸ τοῦ τὸν πατριάρχην διά-

κονον ὑπάρχοντα οἰκεῖν ἐκεῖσε· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ πατριάρχου διακόνισσα ἦν.

A diaconus ibi habitaret, et soror ejus ibidem esset diaconissa.

Τὰ Κουράτορος.

Τὰ Κουράτορος ἐκτίσθησαν ἐν τοῖς χρόνοις Βηρίνης τῆς γυναικὸς, λέγεται, τοῦ Λεομακέλου. Καὶ ὁ κουράτωρ αὐτοῦ παρίσταται εἰς ὁμοίωμα τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου.

De templo Curatoris dicto.

Templum cognomine Curatoris conditum fuisse fertur tempore Verinæ uxoris Leonis Macelæ; cujus curator præfuit structuræ ut ad instar sepulcri Christi fieret.

Περὶ τοῦ Φιλαδελφίου.

Τὸ δὲ καλούμενον Φιλαδέλφιον, υἱοὶ εἰσι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίου. Ὅτε δὲ ἐτελεύτησεν οὗτος, τοῦ Κωνσταντίου ὄντος ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσι, Κώνσταντος ἀπὸ Δύσεως καὶ Γάλλου ἐρχομένων συνήφθησαν ἐκεῖσε, καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους. Οὐχ ὅτι ἐκεῖ συνήφθησαν, ἀλλὰ τῆς ὑπαντῆς αὐτῶν ἐκεῖσε ἀναστηλωθείσης. Ὡς δεύτεροί φασιν, ὅτι τὸ Φιλαδέλφιον ἐν ᾧ ἐστι βοῤῥεῖοθεν ἀψίδιον, προτείχισμα ἦν, καὶ πόρτα χερσαῖα τῶν παλαιῶν ὑπὸ Κάρπου κατασκευασθεῖσα. Ἐκεῖ οὖν ἵστατο ἡ στήλη τοῦ Φόρου, ἣν εἰς καρούχαν ἤνεγκαν ἀπὸ τοῦ Φιλαδελφίου. Ὡς δὲ ὁ Διακρινόμενος λέγει, ἀπὰ τῆς Μαγναύρας, ἡ ἐν τῷ Φόρῳ τεθεῖσα στήλη, ἡ πολλὰς ὑμνῳδίας δεξαμένη εἰς τύχην τῆς πόλεως προσεκυνήθη παρὰ πάντων, ὑψωθεῖσα ἐν τῷ κίονι, τοῦ ἱερέως μετὰ τῆς λιτῆς παρεστηκότος, καὶ μετὰ κραυγῆς, τὸ Κύριε ἐλέησον βοῶντος | ἑκατοντάκις, καὶ ἄνωθεν ἐκεῖσε ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κίονος πολλὰ ἐτελέσθησαν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, καὶ πανήγυρις περὶ τούτου γέγονε τεσσαρακονθήμερος, καὶ σιτηρέσια πολλὰ ἐδίδοντο παρὰ τοῦ βασιλέως. Τῇ δὲ ἐπαύριον γέγονε τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως, καὶ μέγα Ἱπποδρόμιον· ὅτε καὶ ἡ πόλις μετωνομάσθη Κωνσταντινούπολις.

De Philadelphio.

Id quod Philadelphium appellatur, statuæ sunt filiorum Constantini Magni. Postquam enim ipse e vivis excessit, Constantius cum in partibus Orientis esset, Constans vero una cum Gallo ab Occidente venisset, hoc in loco conjuncti se invicem salutaverunt. Non enim ita nuncupatur quod ibi convenerint, sed quoniam primi eorum congressus signum isthic erectum est. B Alii vero narrant, Philadelphium, ubi parvulus ab Aquilone visitur arcus, antiquitus propugnaculum fuisse, portamque terrestrem antiquam a Caro exstructam. Hoc igitur in loco stabat olim fori statua, quæ curru inde fuerat exportata. Ut autem Hæsitans tradit, a Magnaura delata fuit statua in Foro posita, quæ multis laudibus celebrata, ut fortuna urbis adorabatur ab omnibus, columnæ imposita, sacerdote præsente cum supplicatione et centies clamante, *Kyrie eleison*, ac supra capitulum ejus columnæ admiranda quædam et stupenda edita fuerunt, solemneque festum totos quadraginta dies actum fuit, atque ipse imperator copiosam annonam distribuit. Cæterum postridie Natalia urbis celebrata sunt, magnique Circenses acti, ac urbs eo ipso die appellata C fuit Constantinopolis.

Περὶ τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ σταυροῦ, καὶ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τῶν ἐπὶ θρόνου καθεζομένων.

Τὸν δὲ εἰς τὸ Φιλαδέλφιον ὄντα σταυρὸν ἀνέστησεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπὶ κίονος, κεχρυσωμένον διὰ λίθων καὶ ὑέλων, κατὰ τὸν σταυροειδῆ τύπον, ὃν εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τοῦ κίονος ἐκείνου τοῦ πορφυροῦ. Ἐποίησε στήλας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνετύπωσεν ἐπὶ θρόνου καθέζεσθαι· ἐποίησε δὲ καὶ τὸν κίονα ἐκεῖνον ἱστορίας περιέχειν τὰς τούτων ἐνζῳδους, καὶ γράμματα Ῥωμαῖα τῶν ἐσχάτως μελλόντων γίνεσθαι. Ἵσταντο δὲ ἀντικρὺς τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, τῶν ἐπὶ θρόνοις καθεζομένων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀσπαζομένων.

De cruce in Philadelphio collocata, ac duabus statuis filiorum Constantini M. throno insidentibus.

Crucem auro obductam gemmis vitrisque ornatam, quæ in Philadelphio cernitur columnæ imposita, Constantinus Magnus erexit, ad crucis quam in cœlo viderat et columnæ illius porphyreticæ formam. Statuas pariter filiis suis posuit throno insidentes: item columnam illam hieroglyphicis notis Romanisque litteris inscriptam, quæ rerum novissima exhibent, excitavit. Cæterum e regione filiorum Constantini Magni, qui in thronis sedent, stabant statuæ eorum qui se invicem amplectuntur.

Περὶ τὸ λεγόμενον Μόδιον.

Ὅτι τὸ λεγόμενον Μόδιον, ὡρολόγιον ἦν, ἤγουν τὸ ἔξαμον τοῦ μοδίου. Ἵσταται τοῦτο ἐπάνω τῆς καμάρας τῆς τῶν Ἀμαστριανῶν, μέσον τῶν δύο χειρῶν κατασκευασθέντων ὑπὸ Οὐαλεντινιανοῦ· διὰ τοῦτο καὶ τὴν Λαμίαν εἶναι ἐγγὺς αὐτοῦ. Ὑποκάτω δὲ ἐν τῷ εἰλήματι τῶν χειρῶν ἱστορίαι εἰσίν· οἱ δὲ πεπειραμένοι εὑρήσουσιν αὐτάς. Ὥρισται δὲ τὸ μόδιον κούμουλον πιπράσκεσθαι· εἷς δὲ τῶν ἐμπόρων πέπρακέ τινι σίτου ῥίγλον τὸν μόδιον· γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἔκοψε τὰς δύο χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἀνεστήλωσεν ὁρᾶσθαι, ὁμοίως καὶ τὸν μόδιον, ὃς ἐχρημάτισεν ὡρολόγιον.

D *De Modio.*

Modium quod vocant, horologium erat, vel examen modii collocatum supra Amastrianorum arcum, inter duas manus a Valentiniano constructum; quare huic proximum est signum Lamiæ. Infra autem in volumine manuum historiæ incriptæ sunt, quas facili negotio periti percipient. Cæterum lege sancitum fuit, ut modius cumulate venderetur. Mercator vero quidam contra edictum ad regulam alicui vendidit. Quod ubi imperator rescivit, manus illi amputari jussit, easque una publice erigi curavit cum modio, qui erat horologium.

De eodem Modio clarius.

Manaim præfectus militum cum Scythas debellasset, statuam meruit ad horologium ut vocant, ubi columnæ stant, et arcus erat ante domum, quæ nuncupatur Crateri : ibidem exstat Modius æneus seu horologium ac duæ manus æreæ hastæ infixæ. Neque hoc silentio prætereundum est, Modium sub Valentiniano statutum fuisse; tunc enim primum modii usus Constantinopolitanis esse cœpit. Atque ideo cum argenti pretium constituisset, argenteum ab initio numisma percussum est, ut perspicue declarat Theodoretus. Cæterum manus æreæ idcirco tunc supra modium positæ fuere, quod cum imperator lege sanxisset, ut modius frumenti cumulate venderetur, neque edictis suis obsistere quemquam vellet, quidam, spretis legibus, cum ad regulam vendidisset, manus perdidit. Unde manus illæ utræque tam vendentium quam ementium efformatæ sunt, ut cumulatis frumenti modiis uterentur. Ibidem supra arcum ejusdem Valentiniani statua erigebatur, examen in dextera tenens. Ad pactam vero pecuniam solvendam ablata est, quia argentea erat.

De Amastriano.

In hoc loco Amastriano dicto positæ cernuntur solis in curru marmoreo, et Herculis recumbentis statuæ : item testudines cum avibus, draconesque quindecim, et statua marmorea domini cujusdam ex Paphlagonia advecta, atque altera statua servi ex Amastriana regione oriundi, urina et stercore obruta. Cæterum utraque statua eodem in loco dæmonibus erecta fuit. Ibidem columellarum ornamentum forma semirotunda erectum est. Ibi enim dæmones apparere sæpe animadversum est.

De Bove.

In loco nuncupato Bove exstructa erat fornax ingentis molis, bubuli capitis figuram gerens, in qua et malefici supplicio afficiebantur; ubi etiam Julianus multos specie variorum scelerum combussit. Repræsentabat autem illa fornax bovis figuram, eratque maxima visu; ad cujus exemplar similis bos in Neorio exstructus est. Integra autem fornax permansit usque ad Phocam. Ab Heraclio porro in foles conflata est. In eodem loco arcus erecti erant, similes illis, qui in Xerolopho spectantur, et continent simulacra et historias lapidibus insculptas. Qui vero isthac pertransibunt, non pauca reperient.

De Petri tractu.

In Petri tractu domus erat Petri patricii Justiniani Magni tempore. Ille vero etiam templum et gerocomium condidit.

De Exocionio.

Statua in Exocionio super columnam exiguam, Septentrionem versus, erecta fuit, quæ Constantini filii Irenes, cognomento Cæci, erat.

De eodem.

Exocionium terrestris murus erat, quem Con-

A Περὶ τοῦ αὐτοῦ σαφέστερον.

Μαναῒμ στρατηγὸς μετὰ τὸ νικῆσαι Σκύθας κατὰ κράτος, στήλη ἠξιώθη τιμηθῆναι ἐν τῷ καλουμένῳ Ὡρείῳ. Ἔνθα ἵστανται κίονες καὶ ἀψὶς ἦν πρὸς τὸν οἶκον τὸν λεγόμενον Κρατεροῦ· ἔνθα ἵσταται καὶ ὁ χαλκὸς Μόδιος, καὶ τὸ Ὡρεῖον, καὶ δύο χεῖρες χαλκαῖ ἐπὶ ἀκόντου. Τὸν δὲ Μόδιον δέον ἐστὶ μὴ παραδραμεῖν ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἐτυπώθη. Τότε γὰρ καὶ ἀρχηγὸν Μοδίου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκούντων ἀνηρευνήθη. Διὰ τοῦτο τοῦ ἀργυροῦ τυπώσαντες, ἄργυρος δὲ ἐτυπώθη ἀπαρχὴν τὸ νόμισμα. Τοῦτο δὲ καὶ Θεοδώρητος διασαφεῖ τρανότερον. Αἱ δὲ χαλκαῖ χεῖρες ἔκτοτε ἄνωθεν προσετυπώθησαν· τοῦ βασιλέως τὸ κούμουλον Μόδιον νομοθετήσαντος, καὶ μὴ ἀντερεῖν τοῖς αὐτοῦ νόμοις προστάξαντος, **B** εἷς ἐκ τούτων παριδὼν τὴν πρόσταξιν, καὶ ῥίγλον πωλήσας, τὰς χεῖρας ἀπώλεσεν· ὅθεν καὶ ἐτυπώθησαν αἱ χεῖρες τοῖς λαμβάνουσι, καὶ τοῖς διδοῦσιν ἀμφότεραι, μετὰ τῶν σιτηρεσίων κούμουλα δίδοσθαι τὰ μόδια. Ἔνθα καὶ ἡ τούτου στήλη ἵστατο εἰς τὴν ἀψῖδα, ἔξαμον ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κατέχουσα. Ἡρπάγη δὲ εἰς πάκτον διὰ τὸ ἀργυρᾶν τυγχάνειν.

Περὶ τοῦ Ἀμαστριανοῦ.

Ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Ἀμαστριανοῦ, ἥλιος ἵσταται ἐν αὐτῷ, ἐφ' ἅρματος μαρμαρίνου στηλωθεὶς, καὶ Ἡρακλῆς ἀνακείμενος, καὶ χελῶναι ἐκεῖσε μετὰ ὀρνίθων, καὶ δράκαιναι ιε', καὶ μαρμάρινος στήλη ἱσταμένη, ἀχθεῖσα ἀπὸ χώρας Παφλαγονίας δεσπότου τινὸς, καὶ ἑυέρα κεχωσμένη ἐν τῇ κόπρῳ, καὶ τοῖς οὔροις, δούλου τοῦ ἐκ χώρας Ἀμάστριδος. **C** Ἐκεῖσε δὲ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐτυπώθη τοῖς δαίμοσιν ἀμφότερα. Καὶ ἀνεστηλώθη ἐκεῖθεν καὶ καλλωπισμὸς κιονίων σιγματοειδῶς ἀνεγερθέντων. Ἐγένοντο δὲ ἐκεῖσε δαιμόνων ἐπιστασίαι πολλαί.

Περὶ τοῦ Βοός.

Εἰς δὲ τὸν καλούμενον Βοῦν κάμινος ἦν παμμεγέθης ἐκτισμένη, βοὸς ἔχουσα κεφαλὴν, ἔνθα καὶ οἱ κακοῦργοι ἐτιμωροῦντο, ὅπου καὶ Ἰουλιανὸς προφάσει καταδίκων πολλοὺς ἐν αὐτῷ κατέκαυσεν. Ἦν δὲ ἡ κάμινος βοὸς τύπος παμμεγεθεστάτου θεάματος, οὗ κατὰ μίμησιν καὶ ἐν τῷ Νεωρίῳ βοῦς ἐτυπώθη. Ἦν δὲ ἡ κάμινος ἕως Φωκᾶ. Ὑπὸ δὲ Ἡρακλείου ἐχωνεύθη λόγῳ φόλεων. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ ἀψῖδες ὅμοιαι τῷ Ξηρολόφῳ, ἔχουσαι ἀγάλματα πολλὰ, καὶ ἱστορίας λιθίνας. Οἱ δὲ διερχόμενοι εὑρή- **D** σουσιν οὐκ ὀλίγα.

Περὶ Πέτρου.

Τὰ Πέτρου οἶκος ἦν Πέτρου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου· ἀνήγειρε δὲ τόν τε ναὸν καὶ τὸ γηροκομεῖον.

Περὶ τῶν τοῦ Ἐξωκιονίου.

Ἡ δὲ ἱσταμένη στήλη εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον ἐπὶ βραχέως κίονος, κατὰ τὸ βόρριον μέρος, ὑπῆρχε Κωνσταντίνου τοῦ Τυφλοῦ, τοῦ υἱοῦ Εἰρήνης.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ δὲ Ἐξωκιόνιον ἦν χερσαῖον τεῖχος, ὅπερ ἔκτι-

σεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος· διήρκεσε δὲ χρόνους λβ', μέχρι τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. Ἔξωθεν δὲ ἵστατο κίων ἔχων στήλην τοῦ αὐτοῦ, καὶ τούτου χάριν λέγεται Ἐξωκιόνιον, διὰ τοῦ ἔξω τοῦ τείχους ἵστασθαι. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ στῆλαι πολλαί· συνέτριψε δὲ ταύτας ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος. Ὅτι εἰς τὰς νῦν σωζομένας κίονας ἵστανται αἱ ἀπὸ Κυζίκου ἐλθοῦσαι στῆλαι.

Περὶ τοῦ Ξηρολόφου.

Ἐν τῷ Ξηρολόφῳ, πρώην Θέαμά τινές ἐκάλουν, ἐν αὐτῷ κοχλίαι ις', καὶ σύνθετος Ἄρτεμις, καὶ ἕτερα ἄλλα εἰς τὰς ἁψῖδας· ἔσχατον δὲ ἐκλήθη Φόρος Θεοδοσιακὸς, καὶ ἦν μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου.

Ιερὶ τοῦ Τετραπύλου.

Τὸ δὲ λεγόμενον Τετράπυλον, πρῶτον Τετράβιλον ἐλέγετο, ὅπερ διήρκεσεν ἔτη ρξ', μέχρι Ζήνωνος. Ἦν δὲ ἐκεῖσε Κουβούκλιον ἐπάνω κιόνων ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθὲν, καθ' αμοίωσιν τῆς Ῥώμης. Καὶ ὅτε εις συγγενὴς βασιλέως, ἢ αὐτὸς ἀπέθανε, παρελάμβανεν ἡ Αὐγοῦστα καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ τεθνεῶτος βασιλέως, και ἐθρήνουν ἐκεῖσε τὸν τελευτήσαντα ἔσωθεν τοῦ Κουβουκλίου, καὶ ἀπέλυον τὰ βῆλα πρὸς τὸ μὴ εἰσέρχεσθαι ἢ κατωπτεύειν αὐτούς τινα, καὶ κατιδίαν ἐκόπτοντο οἰμωγάς σφοδρὰς καὶ θρήνους ποιούμενοι ἕως ὡρῶν ἕξ· καὶ ἔκτοτε ἐλάμβανον τὸν ἀποιχόμενον μέχρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκήδευον αὐτόν.

Περὶ τῆς ἱσταμένης στήλης εἰς τὸ Σίγμα.

Ἡ δὲ ἱσταμένη στήλη εἰς τὸ Σίγμα ἐπὶ κίονος ὑπάρχει Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου, ἣν ἀνήγειρε Χρυσάφιος εὐνοῦχος, ὁ Τζουμᾶς ὁ παρακοιμώμενος.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Στέφανον, τὸν ὄντα πλησίον τοῦ Σίγματος ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν. Ὁ δὲ Λέων ὁ βασιλεὺς ἐποίησε μικρὸν, καὶ τὴν ὕλην πᾶσαν τῶν χρυσῶν ἁψίδων, πολυποικίλων λίθων, καὶ κίονας ἀπέθετο εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ ναὸν ἀνήγειρε τοὺς Ἁγίους Πάντας. Ἐκεῖσε δὲ κεῖται καὶ ὁ ὅσιος Ἰσαάκ.

Περὶ τοῦ Στουδίου.

Τὰ δὲ Στουδίου ἔκτισε Στούδιος πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λεομακέλου, ἐν ᾧ προσεκύρωσε κτήματα πολλὰ, καὶ πρῶτον μοναχοὺς ἐποίησε.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Διομήδους.

Τὸν δὲ Ἅγιον Διομηδὴν ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος· ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀνήγειρε τοῦτον, καὶ ἐκαλλώπισε, καὶ ἀπεχαρίσατο κτήματα πολλὰ, διὰ τὸ τὴν ὀπτασίαν τῆς βασιλείας ἐκεῖσε ἰδεῖν.

Περὶ τῶν Ἐλεφάντων τῶν ἱσταμένων ἄνωθεν τῆς Χρυσῆς πόρτης.

Αἱ δὲ στῆλαι τῶν Ἐλεφάντων τῆς Χρυσῆς πόρτης

A stantinus Magnus ædificavit: integer autem perduravit annos triginta duos, ad imperium usque Theodosii Junioris. Extra eum stabat columna cum ejusdem Constantini statua; ideoque locus ipse Exocionium fuit appellatus, quia extra murum erat. Præterea illic et aliæ multæ statuæ collocatæ erant, quas omnes confregit Mauricius. Cæterum columnis, quæ hactenus supersunt, impositæ sunt statuæ ex urbe Cyzico exportatæ.

De Xerolopho.

In Xerolopho, quem prius Theama, seu spectaculum quidam vocabant, stabant cochleæ sexdecim, et Dianæ statua composita ac alia quædam super arcus. Tandem vero appellatus est Forum Theodosiacum, duravitque ad Constantinum Co-

B pronymum.

De Tetrapylo.

Id quod nunc Tetrapylum appellamus, prius Tetravilum dicebatur, duravitque annos centum et sexaginta usque ad Zenonis imperium. Ibidem cubiculum erat columnis suffultum, a Constantino Magno exstructum, ad formam illius quod est Romæ. Et quando aliquis ex consanguineis imperatoris, vel ipse imperator decedebat, ipsa Augusta una cum consanguineis defuncti imperatoris antequam funus efferretur, lugebat mortuum intra cubiculum, obductis velis, ne quis ingredi aut intro spicere posset; ita privatim ibi planctum agebant, magnos gemitus atque fletus usque ad sex horarum spatium edentes, exinde funus comitabantur ad templum SS. Apostolorum, ac ibi ca-

C daver sepeliebant.

De statua quæ in Sigma exstat.

In porticu cui nomen Sigma Theodosii statua Junioris, filii Arcadii columnæ imposita visitur, quam erexit Chrysaphius eunuchus cognomine Zumas, accubitor.

De sancto Stephano.

Ædem S. Stephani prope Sigma Constantinus Magnus exstruxit. Imperator vero Leo ad minorem formam redegit, omnemque materiam ex aureis arcubus et varii coloris lapidibus, et columnas ad SS. Apostolos transtulit, et templum Omnium Sanctorum condidit. Ibidem vero depositæ sunt reliquiæ S. Isaacii.

De Studio.

D Studii monasterium Studius patricius ædificavit tempore Leonis Macelæ, plurimisque ditavit possessionibus, ac primus ibi monachos instituit.

De sancto Diomede.

Monasterium sancti Diomedis condidit Constantinus Magnus; Basilius vero Macedo restauravit, ornavitque ac multis possessionibus locupletavit, eo quod illic oraculum de futuro imperio acceperat.

De Elephantorum statuis supra portam Auream positis.

Statuæ elephantorum portæ Aureæ advectæ sunt

Athenis ex templo Martis, a Theodosio Juniore, qui murum terrestrem ad Blachernas usque exstruxit, intra sexaginta dierum spatium, opera duarum factionum populi, quæ singulæ octo millia hominum continebant. Venetæ quidem factionis præfectus erat Magdalas, Prasinæ vero Charsias ejus frater; jungebatur autem utraque factio in porta dicta Myriandra, quæ alias Polyandra appellabatur, quod ambæ factiones ibi copularentur. Reliquæ vero statuæ, quæ in porta Aurea visuntur, erectæ fuere a Vigilio primo a secretis et astronomo; una cum statua ejus uxoris coronata, extrinsecus stante, quæ urbis figuram refert. Præterea superius inferiusque sunt alia quædam simulacra quæ peritis accuratiorem notitiam præbere possint.

A ἤχθησαν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως ἀπὸ Ἀθηνῶν παρὰ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. τοῦ κτίσαντος τὸ χερσαῖον τεῖχος μέχρι τῶν Βλαχερνῶν· ὅπερ ἔκτισεν εἰς ἑξήκοντα ἡμέρας. ἐχόντων τῶν δύο μερῶν τῶν δήμων ἀνὰ χιλιάδας ὀκτὼ, ὄντων δημάρχου Μαγδαλᾶ μέρους τῶν Βενετῶν, καὶ Χαρσίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ μέρους τῶν Πρασίνων· καὶ ἡνώθη εἰς τὴν Μυρίανδρον πόρτην τὴν καλουμένην Πολύανδρον· οὕτως γὰρ ἐκλήθη διὰ τὸ τὰ ἀμφότερα μέρη ἐκεῖσε ἑνωθῆναι. Αἱ δὲ λοιπαὶ στῆλαι αἱ ἱστάμεναι εἰς τὴν Χρυσίαν ἤκασι παρὰ Βιγηλίου πρωτοασηκρήτου καὶ ἀστρονόμου, μετὰ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ στήλης, τῆς ἔξωθεν ἱσταμένης, καὶ κατεχούσης τὸν στέφανον εἰς τύπον τῆς πόλεως. Ἄνωθεν δὲ καὶ κάτωθέν εἰσι καὶ λοιπὰ ξόανα, ἅτινα σημαίνει τοῖς πεπειραμένοις ἀκριβῆ γνῶσιν.

ANONYMI

DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS

LIBER SECUNDUS

Qui incipit a Tzycanisterio, Hodegetriæ ecclesia et Manganis ac pertingit ad Blachernas.

—

INITIUM SECUNDÆ PARTIS, SEU DE TZYCANISTERIO AC RELIQUIS.

Portæ æreæ quæ in Tricymbalo Tzycanisterii stabant, a Basilio imperatore ex porticibus Fori nuncupati τῶν Χαλιναρίων, in ecclesiam Novam deductæ fuere: positæ autem prius fuerant a Constantino Magno e regione Senatus. Has, inquam, Basilius exstructa Nova ecclesia, exportatas isthuc advexit.

De eodem

Tzycanisterium condidit Theodosius Junior; Trullatum vero stabulum pretioso marmore exornatum addidit Michael Theophili filius; Basilius vero Macede Tzycanisterium ampliavit. Demum nostris temporibus Constantinus Ducas præ aliis omnibus adauxit; nam magnum Triclinium, Hippodromum ac cubiculum unum exstruxit.

De eodem peregrina narratio.

Iconio Persei et Andromedæ regis filiæ statuæ deductæ sunt. Illic, ut fabulæ perhibent, draconi in latibulis agenti, pro victima virgo offerri consueverat. Cum autem Andromeda vinculis astricta ab eo devoranda esset, Perseus istac iter habens flentem feminam sciscitatur: ipsa rem omnem enarravit. Ille autem consistens, cum Gorgonis capitis vim jam expertus esset, versa retro facie lethiferum vultum belluæ monstravit. Quo conspecto draco exstinctus est. Ideoque urbs, ut narrat

B ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ, ΗΤΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΖΥΚΑΝΙΣΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΠΩΝ.

Αἱ χαλκαὶ πύλαι, αἱ ἱστάμεναι εἰς τὴν Τρικύμβαλον τοῦ Τζυκανιστηρίου, παρὰ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐπήρθησαν ἀπὸ τῶν ἐμβόλων τοῦ Φόρου τῶν Χαλιναρίων· ἐστάθησαν δὲ παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀντικρὺ τοῦ Σενάτου· κτίσας δὲ τὴν Νέαν, ἐπῆρε ταύτας καὶ ἀπῆγεν ἐκεῖσε.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ δὲ Τζυκανιστήριον ἔκτισε Θεοδόσιος ὁ Μικρός. Τὸν δὲ Τρουλωτὸν σταῦλον ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου, κοσμήσας αὐτὸν, καὶ μαρμαρώσας πολυτελῶς. Ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν παρεξέβαλε τὸ Τζυκανιστήριον καὶ ἐπλάτυνεν. Ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις C χρόνοις πλεῖον τούτων ἐπλάτυνε Κωνσταντῖνος ὁ Δοῦκας, κτίσας καὶ τὸν μέγαν Τρίκλινον, τὸν Ἱππόδρομον, καὶ τὸν ἕνα κούβουκλον.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀφήλησις ξένη.

Ἐκ τῆς Ἰκονίων πόλεως Περσέως στῆλαι, καὶ Ἀνδρομέδης, θυγατρὸς βασιλικῆς, ἤκασιν. Ὡς οἱ μῦθοί φασι, ἐδίδουν θυσίαν τῷ ἐκεῖσε ἐμφωλεύοντι δράκοντι, κόρην παρθένον· αὕτη γὰρ ἦν ἡ συνήθεια τῷ θηρίῳ, ὅτε καὶ Ἀνδρομέδα δεθεῖσα ἔμελλε τῷδε βορὰ γενέσθαι. Ὁ γοῦν Περσεὺς ἐκεῖσε ἐλθὼν πύθεται κλαιούσης τῆς γυναικός· ἡ δὲ τὸ συμβὰν ἐξηγήσατο. Τοῦ δὲ καθιστάτον, Γοργόνης κεφαλὴν ἐν πείρᾳ κατέχοντος, ὀπισσοφανῶς στραφεὶς, δείκνυσι τῷ θηρίῳ τὸ δηλητήριον, ἣν ἰδὼν τὸ θηρίον ἀπέψυξε,

καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἡ πόλις παρὰ Φιλοδώρου λογίστου Ἰκόνιον, διὰ τὸ τὸν Περσέα δεῖξαι τὴν εἰκόνα ἐκεῖσε τῆς Γοργόνης. Ἦν δὲ τῇ πόλει πρότερον ὄνομα Δαναεῖα· ἔπειτα ἐπλήσθη θρηνῳδίας, καὶ οὕτως ἐκλήθη Θρῆνος. Ἔνθα καὶ ἐτελειώθη ὁ αὐτὸς Περσεὺς σὺν τῇ Ἀνδρομέδῃ· ἐπάνω δὲ τῆς πύλης τῆς πόλεως ἐστηλώθη ἀμφότερα. Αἱ δὲ τοιαῦται στῆλαι ἥκασιν ἐπὶ Κωνσταντίνου, μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν Ἀντιοχέων ἐκκλησίαν, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνου λουτρῷ ἔστησαν, πλησίον τοῦ Τζυκανιστηρίου.

Περὶ τῆς Νέας.

Τὴν δὲ Νέαν ἔκτισε, καὶ τοῦ Φόρου τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ τὰ Τζήρου καὶ τὸν Ἅγιον Διομήδην Βασίλειος ὁ Μακεδών.

Περὶ τῶν Ὁδηγῶν.

Ὅτι τοὺς Ὁδηγοὺς ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Βασιλείου, πρότερον οἶκον ὑπάρχοντα. Καὶ τυφλῶν πολλῶν τῇ ἐκεῖσε οὔσῃ πηγῇ βλεψάντων, καὶ ἑτέρων πολλῶν θαυμάτων γεγονότων, ἐκλήθη Ὁδηγός.

Περὶ τοῦ Ζευξίππου λουτροῦ.

Ὁ δὲ Ζεύξιππος τὸ λουτρὸν ὑπὸ Σεβήρου κατεσκευάσθη, καὶ ἐστοιχειώθη ἅπτεσθαι μετὰ κανδήλας ὑαλίνης, τὸ δὲ ὕδωρ ζέειν σφοδρῶς, καὶ τὸν ἀέρα τοῦ λουτροῦ. Ἀλόγιστοι δέ τινες ἐλθόντες κατέστρεψαν τοῦτο· ὢ τῆς ζημίας!

Περὶ τῆς ἱσταμένης στήλης ἐν τῷ Ἀρμαμέντῳ.

Ἡ δὲ ἱσταμένη στήλη ἐν τῷ Ἀρμαμέντῳ Φωκᾶ τοῦ στρατιώτου ἐπὶ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ περὶ τὸ τέλος σπουδάζων ἀναγαγεῖν αὐτὴν ἐν τῷ κτισθέντι κίονι, καὶ μετὰ τὸ ἀναγαγεῖν αὐτὴν ιη' περιελθουσῶν ἡμερων, κατηνέχθη τῆς βασιλείας. Τότε δὲ ἦν ὁ Συκεώτης ὁ ὅσιος.

Περὶ τῶν καλουμένων Τόπων.

Οἱ δὲ λεγόμενοι Τόποι, οἱ πλησίον τοῦ Ἁγίου Λαζάρου, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν οὕτως· ὁπότε ἐπανέστη Βασιλίσκος δρουγγάριος καὶ πατρίκιος, Ζήνωνι τῷ βασιλεῖ, δευτέρῳ ἔτει καὶ δεκάτῳ μηνὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν, καὶ ἐκράτησε Βασιλίσκος τῆς βασιλείας ἔτη δύο. Ὑποστρέψας δὲ ὁ Ζήνων μετὰ δυναστείας στρατοῦ ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ ἐλθὼν μετὰ ταραχῆς ἐν τῇ πόλει· προδοὺς Ἀρμάτιος τὸν στρατὸν τοῦ Βασιλίσκου, φρονῶν τὰ τοῦ Ζήνωνος, ἔφυγε ὁ Βασιλίσκος σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν. Ὁ δὲ Ζήνων ὥρισε γενέσθε τόπον κριτηρίου, καὶ θρόνους τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, καὶ τῆς συγκλήτου, καὶ καθεσθέντων ἐκεῖσε πάντων, κατεδίκασε τὸν Βασιλίσκον, καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Λίμνας χώρα Καππαδοκίας ἔσωθεν καστελλίου. Τῆς δὲ θύρας σφραγείσης ἀπὸ λιμοῦ, καὶ δίψης, καὶ ψύχους παρέδωκαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. Καὶ τούτου χάριν ἐκλήθησαν Τόποι, διὰ τοὺς καθεσθέντας κριτὰς ἐκεῖσε καὶ ἱερεῖς. Ἔφθανον δὲ ἐκεῖθεν τὰ κτίσματα τῶν Τρικλίνων παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθέντα.

A Philodorus Logista, Iconium vocata est, quod Perseus ibi Gorgonis icona monstraverit. Priscum vero urbis nomen erat Danaeia. Denique quia lamentationibus repleta erat, Threnus cognominata fuit. In hac urbe Perseus et Andromeda vitam exegerunt, unde amborum statuæ portæ urbis impositæ sunt. Hæ vero statuæ tempore Constantini advectæ sunt, postquam absoluta fuit ecclesia Antiochenorum, ac in magno balneo Constantini prope Tzycanisterium collocatæ sunt.

De ecclesia Nova.

Ecclesiam Novam, ædem Sanctissimæ Deiparæ in Foro, ecclesiam S. Michaelis Tzeri dictam ac S. Diomedem condidit Basilius Macedo.

B *De ecclesia Deiparæ Hodegorum cognomine.*

Templum S. Deiparæ Hodegorum dictum exstruxit Michael, quem Basilius interfecit. Antea vero ædes fuit complurium cæcorum, qui a fonte ejus loci visum receperant, et quia alia multa miracula ibidem edita sunt, ideo Hodegus nuncupatum fuit.

De Balneo Zeuxippi.

Zeuxippi balneum Severus ædificavit, et arte quadam ita instruxit, ut vitreis lucernis succenderetur: ex eoque aqua ferventissime ebulliret, aerque balnei calefieret. Id autem stolidi nescio qui venientes everterunt; o detrimentum!

De statua quæ in Armamento collocata est.

Statua quæ in Armamento visitur Phocæ est ex
C milite imperatoris, quam ipse septimo imperii sui anno columnæ imponi curavit; duodevicesimo autem die ab erecta statua imperio pellitur. Vivebat tunc temporis S. Theodorus Syceota.

De Topis ut vocant.

Topi proxime S. Lazarum, propterea ita nuncupati sunt, quod cum Basiliscus drungarius et patricius defecisset ab imperatore Zenone, ipsumque decimo mense post secundum imperii annum solio deturbasset, ipse Basiliscus biennium imperio potitus est. His exactis Zeno cum ingentibus copiis a magna Antiochia rediens, Constantinopolim cum omni bellico apparatu venit. Cum autem Armatius Zenoni studens, exer-
D citum Basilisci prodidisset, Basiliscus una cum uxore et liberis in ecclesiam antiquam S. Irenes fuga se recepit. Zeno autem jussit fieri loca judiciaria, et sedes clero et senatui; ac ubi omnes consedissent, condemnavit Basiliscum, et in Limnas locum Cappadociæ relegavit et castello inclusit, atque obserato ostio, sic ille fame, siti ac frigore una cum uxore ac liberis exstinctus interiit. Ob hunc igitur judicum ac sacerdotum consessum, locus ille Toporum nomen nactus est. Eo usque vero pertingebant triclinia a Constantino Magno exstructa.

De Sancto Lazaro.

Templum S. Lazari fundatum est a Basilio Macedone, quod deinde Leo ejus filius in majorem formam reduxit, plurimisque possessionibus ditavit, ac monasterium eunuchorum fecit. Eo etiam ex Cypro reliquias S. Lazari, et ex Bithynia sanctæ Mariæ unguentiferæ transtulit.

De Sancto Demetrio.

Sancti Demetrii ædem quæ supra muros exstat Bardas Cæsar ædificavit, avunculus Michaelis, quem interfecit Basilius apud S. Mamantem, jam antea ipso Cæsare, dum una cum Michaele Orientalem expeditionem susciperet, membratim conciso in conspectu Michaelis ex sorore sua geniti. Frater quippe erat Bardas Theodoræ Augustæ, quæ mater erat Michaelis.

De templo Stiri nuncupato.

Templum Archangelorum Stiri dictum, a muliere quadam sterili, quæ erat patricia, cognomen obtinuit, et fuit tempore Leonis Macelæ parvum oratorium. Igitur a muliere nomen habuit, a cujus obitu a septuagesimo quinto anno magnus Justinianus magnæ ecclesiæ conditor ibi templum ædificavit. At templis terræ motu collapsis, illud post annos trecentos et triginta octo renovavit Basilius Macedo, qui insuper ablatam a Strategio phialam aneam illuc transtulit. Et tunc eversum est signum illud magice consecratum, maximum, et præ cæteris necessarium, videlicet Conopionis cum muscis, culicibus, pulicibus, cimicibus, quæ ab annis ducentis septuaginta in urbe non comparuerunt.

De Manganis.

Mangana Constantinus Magnus ædificavit pro officinis imperatoriis. Dicta autem sunt Mangana, quod illic reposita essent omnia instrumenta bellica, et materiæ mechanicæ, et apparatus necessarius ad oppugnanda mœnia.

De Cynegio.

In locum nuncupatum Cynegium olim violenta morte perempti projiciebantur, eoque in loco statuæ quædam visebantur. Huc Theodorus Anagnostes cum Himerio Chartulario profectus, vidit statuam brevem, sed valde latam. Me autem, inquit Theodorus, admirante, interrogavit Himerius et ipse mirabundus, quisnam Cynegium condidit? tum ego : Maximinus exstruxit, Aristides vero dimensus est : et protinus statua illa delapsa Himerium oppressit. Mihi vero cum ad templum perterritus fugissem, et quod acciderat, nuntiarem, nemo prius credidit, quam rem jurejurando confirmarem. Aliquot igitur ex perempti cognatis et familiaribus imperatoris mecum ad Cynegium perrexerunt, et antequam ad viri cadaver accessissent, statuæ casum admirati sunt. Cæterum Joannes quidam philosophus dixit, se deprehendisse, fore ut præclarus quidam vir isto signo opprimeretur. Quo

A Περὶ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου.

Ὁ δὲ Ἅγιος Λάζαρος ἐκτίσθη μὲν παρὰ τοῦ Μακεδόνος, ὕστερον δὲ παρὰ Λέοντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπλατύνθη, ἀποχαρισαμένου ἐν τῷ τοιούτῳ ναῷ κτήματα πολλὰ, καὶ εἰς εὐνούχων μονὴν ταύτην ἀποκατέστησεν. Ἔφερε δὲ ἀπὸ Κύπρου καὶ τὰ ἅγια λείψανα τοῦ ἁγίου Λαζάρου, καὶ ἀπὸ Βιθυνίας τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς μυροφόρου, καὶ ἐπέθετο ἐκεῖσε ταῦτα.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Τὸν δὲ ἅγιον Δημήτριον τὸν ἄνωθεν τοῦ τείχους ὄντα, ἔκτισε Βάρδας ὁ Καῖσαρ, ὁ θεῖος τοῦ ἀναιρεθέντος Μιχαὴλ παρὰ Βασιλείου εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα, καὶ αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος κατακοπέντος ἔξωθεν, ὅτε μετὰ τοῦ Μιχαὴλ συνεξῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, μεληδὸν ἐνώπιον Μιχαὴλ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ. Ἀδελφὸς B γὰρ ἐτύγχανεν ὁ Βάρδας τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας, τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μιχαήλ.

Περὶ τοῦ Στείρου ναοῦ.

Ὅτι ὁ Στεῖρος ναὸς τῶν Ἀρχαγγέλων ἀπὸ στείρας γυναικὸς ἔλαβε τὴν προσηγορίαν, πατρικίας οὔσης· καὶ ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Μακέλου εὐκτήριον μικρὸν ἦν. Ἀπὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὠνομάσθη ὁ τόπος, καὶ τελευτησάσης, διῆλθον χρόνοι οε', καὶ ἐκτίσθη ὁ ναὸς παρὰ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου, τοῦ κτίστορος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Συμπεσόντων δὲ τῶν ναῶν ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ μετὰ χρόνους τλη', ἀνεκαίνισεν αὐτὸν Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὅστις καὶ ἐκ τοῦ Στρατηγίου ἄρας τὴν φιάλην τὴν χαλκῆν, τέθεικεν αὐτὴν ἐκεῖσε, καὶ τηνικαῦτα παρελύθη τὸ μέγιστόν τε καὶ ἀναγκαιότατον τῶν ἐν τῇ πόλει, C δηλονότι τοῦ τε Κωνωπίωνος, καὶ τῶν μυιῶν, καὶ τῶν ἐμπίδων, καὶ ψύλλων, καὶ κορίδων, πρότερον χρόνους σο' μὴ ὄντων ἐν τῇ πόλει.

Περὶ Μαγγάνων.

Τὰ δὲ Μάγγανα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε λόγῳ τῶν βασιλικῶν ἐργοδοσίων. Ἐκλήθη δὲ Μάγγανα διὰ τὸ τὰ μάγγανα πάσης τῆς πόλεως, καὶ τὰς μηχανικὰς ὕλας ἐκεῖσε ἀποκεῖσθαι, καὶ τὰ πρὸς τὴν τειχομαχίαν σκεύη.

Περὶ τῶν Κυνηγίων.

Ἐν δὲ τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Κυνήγιον ἐῤῥίπτοντο πρῶτον οἱ βιοθάνατοι. Ἦσαν δέ τινες ἐκεῖσε στῆλαι. Ἀπελθὼν δὲ Θεόδωρος Ἀναγνώστης μετ' Ἱμερίου Χαρτουλαρίου, εἶδεν ἐκεῖσε στήλην μικρὰν τῷ μήκει, καὶ πλατεῖαν πάνυ. Ἐμοῦ δὲ, φησὶν ὁ D Θεόδωρος, θαυμάζοντος, ἔφη ὁ Ἱμέριος καὶ αὐτὸς θαυμάζων, Ὅστις ὁ κτίσας τὸ Κυνήγιόν ἐστιν; Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος, Μαξιμῖνος ὁ κτίσας, καὶ Ἀριστείδης ὁ καταμετρήσας, παρευθὺ πεσεῖν τὴν στήλην, καὶ κροῦσαι τὸν Ἱμέριον, καὶ μετὰ τοῦτο θανατῶσαι. Καὶ φοβηθέντος μου, καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν φυγόντος καὶ καταγγέλλοντος τὰ πραχθέντα, οὐδείς μοι ἐπίστευσεν, ἕως ἂν ὅρκοις αὐτὸ ἐβεβαίωσα. Οἱ οὖν οἰκεῖοι τοῦ τελευτήσαντος, καὶ οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως σὺν ἐμοὶ ἐπορεύθησαν ἐν τῷ Κυνηγίῳ καὶ πρὸ τοῦ τῷ πτώματι τοῦ ἀνδρὸς ἐγγίσαι, τὸ πτῶμα τῆς στήλης ἐθαύμαζον. Ἰωάννης δέ τις φιλόσοφός φησιν, ὅτι εὗρεν ὑπὸ τούτου τοῦ

ζωδίου ἔνδοξον ἄνδρα τεθνηξόμενον, ὑφ' οὗ Φιλιππικὸς ὁ βασιλεὺς πληροφορηθεὶς, ἐκέλευσε τὸ αὐτὸ ζώδιον ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καταχωσθῆναι.

Περὶ τῶν γιγαντείων ὀστέων.

Ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ὄρυγμα εὑρέθη, ὅτε ἐκαθαρίζετο, καὶ ὀστᾶ ἀνθρώπων γιγάντων εἰς πλῆθος, ἅτινα θεασάμενος Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸ Παλάτιον κατέθετο εἰς θαῦμα ἐξαίσιον.

Περὶ τοῦ Πιττακίου.

Ὅτι ὁ λεγόμενος Πιττάκιος, στήλη ἐν αὐτῷ ἵστατο τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ Μακέλου, ἣν ἀνήγειρεν Εὐφημία ἡ τούτου γνησία ἀδελφὴ, ὅτι οἶκος ἦν ἐκεῖσε αὐτῆς, καὶ ἑκάστῃ ἑβδομάδι εἰς αὐτὴν ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς Λέων, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν σώφρονα καὶ παρθένον. Καὶ οἱ ἀδικούμενοι ἤτε πολιτικοὶ εἶεν, ἤτε θεματικοὶ, ἢ καὶ ἀπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖσε εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ κίονος ἐτίθουν τὰ πιττάκια αὐτῶν, φυλασσόντων αὐτὰ ταξεωτῶν· καὶ ὁπόταν ἤρχετο ὁ βασιλεὺς, ἐδίδοντο αὐτῷ, καὶ παρ' εὐθὺς ἐλάμβανεν ἐκεῖσε ἕκαστος τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἦν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ παλατίῳ καθ' ἑκάστην πρωΐαν, ἔπεμπεν ὁ βασιλεὺς ἑβδομαδάριόν τινα, καὶ ἐλαμβάνετο ἀπὸ τῶν ταξεωτῶν τὰ ῥιπτόμενα δεητικὰ πιττάκια, καὶ ἐποίει ὁ βασιλεὺς τὰς λύσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν πιττακίων, καὶ ἐδίδου καθ' ἑκάστην τοῖς ἑβδομαδαρίοις καὶ κοιτωνίταις αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Πιττακίου, καὶ ἐδίδουν οὗτοι τοῖς φυλάσσουσι, κἀκεῖνοι τοῖς δεομένοις. Διὸ καὶ οἱ μέλλοντες διοικεῖσθαι ταχέως, ἑσπέρας ἐτίθουν τὰς δεήσεις, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐλάμβανον τὸ πέρας. Καὶ οὕτως ἐκλήθη ὁ τόπος Πιττάκιος.

Περὶ τὰ Εὐβούλου.

Ὅτι τὰ Εὐβούλου ἔκτισεν Εὔβουλος πατρίκιος ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκός· οἶκος γὰρ αὐτοῦ ἦν.

Περὶ τοῦ Ὁσίου Σαμψών.

Τὸν δὲ Ὅσιον Σαμψὼν ἔκτισεν ὁ αὐτὸς ὅσιος, προτροπῇ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ· ἐκεῖσε γὰρ ἰάθη ὁ βασιλεύς.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος.

Ὁ δὲ Ἰσίδωρος, ὁ τοῦ Εὐβούλου ἀδελφὸς, τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ποιήσας ναὸν, ἔκτισε καὶ τὸν Ἅγιον Τρύφωνα, ἐπικυρώσας καὶ κτήματα πολλά.

Περὶ τὰ Προτασίου.

Ὁ μὲν τόπος τοῦ Οὐρβικίου ἐκλήθη Προτασίου. Ἡ δὲ Θεοτόκος ὁ ναὸς αὐτοῦ ἐκτίσθη παρὰ Ἰουστίνου βασιλέως, τοῦ ἀνδρὸς τῆς Λωβῆς, ἀπὸ Κουροπαλάτων, τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου ὄντος ἀνεψιοῦ, διελθόντων χρόνων σν'.

Περὶ τὰ Οὐρβικίου.

Ὅτι τὰ Οὐρβικίου ἡ Θεοτόκος παρὰ Οὐρβικίου πατρικίου ἄλλου ἐκτίσθη, καὶ στρατηλάτου τῆς Ἀνατολῆς Βαρβάτου, ἱστορήσαντος τὰ στρατηγικὰ ἐν τοῖς χρόνοις Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου, μετὰ ρπ' χρόνους τοῦ κτισθῆναι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ οἶκος αὐτοῦ εἰς τὰ Χαμένου ἦν, καὶ ἕτερος αὐτοῦ οἶκος εἰς τὸ Στρατήγιον.

comperto Philippicus imperator, illud signum in eodem loco terra obrui jussit.

De gigantum ossibus.

Cum ecclesia S. Menæ in Acropoli purgaretur, reperta est ibi fossa gigantum ossibus repleta, quæ ubi imperator Anastasius vidit, in palatium ut insigne spectaculum transferri curavit.

De Pittacio.

In loco nuncupato Pittacio, magni Leonis Macelli visebatur statua, quam erexerat Euphemia germana ejus soror, quod ibi domum haberet, singulisque hebdomadis ad eam imperator ventitaret, quia temperans admodum erat, et perpetuam virginitatem servabat. Quotquot igitur injuria ab aliis affecti erant, vel cives, vel provinciales, vel ex quacunque alia orbis parte, libellos suos gradibus ejus columnæ reponebant, asservantibus illos apparitoribus, a quibus postea imperatori, istuc venienti, offerebantur, et accipiebat ibi ex tempore quilibet jus suum. Quando vero in palatio commorabatur imperator, quotidie primo mane mittebat ex hebdomadariis aliquem ad recipiendos a prædictis ministris oblatos libellos supplices, ad quos ipse continuo respondebat, et responsiones per hebdomadarios seu cubicularios remittebat ad aulam Pittacii appellatam, custodibus restituendas, qui supplicibus reddebant. Quare qui cito sibi satisfieri cupiebant, vespere illic deponebant supplices libellos, et postridie sententiam accipiebant. Hinc locus ille Pittacius nuncupatus fuit.

De xenodochio Eubuli dicto.

Xenodochium Eubuli nuncupatum condidit Eubulus patricius, tempore Justini Thracis; domus quippe ejus ibidem erat.

De Sancto Sampsone.

Xenodochium Sampsonis appellatum, ipsemet S. Sampson condidit, impulsu Justiniani magni; quoniam ibi sanatus fuit idem imperator.

De Sancto Tryphone.

Isidorus Eubuli frater domo sua in Ecclesiam conversa Sanctum Tryphonem exstruxit, multisque possessionibus locupletavit.

De Protasio.

Locus dictus Urbicii, olim Protasii vocabatur. Templum autem Deiparæ, eodem in loco, conditum est a Justino Curopalate imperatore, marito Lobes, Justiniani magni sororis filio, post annos ducentos quinquaginta.

De templo Deiparæ cognomine Urbicii.

Templum S. Deiparæ Urbicii appellatum exstruxit alius quidam Urbicius patricius et magister militum Orientis Barbati, qui de re militari scripsit, tempore Anastasii Dicori, centum et octoginta annis post conditam Constantinopolim. Domus ejus una erat in Chameno, altera in Strategio.

De Strategio.

Alexandri Macedonis statua in Strategio supra magnam columnam erecta visitur, quæ prius Chrysopoli stabat; quod ibi exercitui suo duplex stipendium uno eodem tempore erogaverit. Quare urbs illa a Macedonibus nuncupata fuit Chrysopolis, a populo vero strategium. Annis autem sexcentis quadraginta et octo, postquam hæc statua Chrysopoli erecta fuit a plebe, Constantinopolim eam transportari curavit Constantinus Magnus; eodemque in loco propter planitiem milites exerceri solebant. Monolithum ibidem collocatum, fragmentum erat illius, quod in Hippodromo exstat. Delatum autem est Athenis, sub Theodosio Juniore, a Proclo patricio. Eodem in Strategio positus erat Tripus, præteritarum, præsentium et futurarum rerum notitiam continens : item Polus Australis, et catinus Tricaccabi, qui jacet in loco Tzyri dicto; is enim pro oraculo erat : proxime autem, urbis Fortuna visebatur; quæ omnia Bardas Cæsar Michaelis avunculus, partim alium in locum transportari curavit, partim confregit comminuitque.

De parvo Strategio.

In parvo Strategio exstat Leonis Macellæ statua.

De Chalcopratiis.

In Chalcopratiis a Constantino Magno habitarunt Judæi, annos centum et triginta duos, vendebantque ibi æramenta. Theodosius vero Junior, eis inde expulsis, locum repurgavit, ac templum S. Deiparæ condidit; quod terræ motu collapsum reædificavit Justinus, qui ex Curopalata potitus est imperio, ac insuper possessionibus immobilibus locupletavit.

De sacro Conditorio quod ibidem visitur.

Sacrum Conditorium in Chalcopratiis Justinus et Sophia condiderunt, templum reædificantes. Ibi lectorum officio fungebantur Michael Rangabe Curopalata antequam imperio potiretur, et Bardas Cæsar, Michaelis avunculus, et complures magistri : eodemque in loco deposita jacet zona et vestis sanctissimæ Deiparæ. Maforium autem in Blanchernis asservatur.

De Sancto Jacobo.

Templum S. Jacobi idem imperator ædificavit, ac in sacro conditorio sanctorum Innocentium reliquias reposuit; item Simeonis Theodochi, prophetæ Zachariæ, et Jacobi fratris Christi. Præterea in sinistra parte sacri conditorii asservatur coma S. Joannis Præcursoris; in dextra vero parte sanctarum mulierum unguentiferarum corpora.

De basilica.

In ea parte ipsius basilicæ pone Miliarium, quæ aureo laqueari operta est, stabat statua virilis inaurata, ubi etiam visebatur Examum Heraclii imperatoris, ac genuflexa Justiniani tyranni statua. Illic

A Περὶ τοῦ Στρατηγίου.

Ὅτι τὸ καλούμενον Στρατήγιον, ἡ στήλη ἐστὶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, ἡ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι ἱσταμένη, καὶ ἵστατο πρῶτον εἰς Χρυσόπολιν, ὅτι τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐρόγευσε διπλῆν ῥόγαν τὸν ἕνα χρόνον· διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως παρὰ τῶν Μακεδόνων Χρυσόπολις. Τὸ δὲ Στρατήγιον ὠνομάσθη παρὰ τοῦ λαοῦ· Ἀνηγέρθη ἡ στήλη παρὰ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ ἀνὰ τῶν χμη' ἐτῶν. Ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖσε δὲ ἀπεδοκιμάζοντο οἱ στρατιῶται, ὅτι πεδίον ἦν ὁ τόπος. Τὸ δὲ Μονόλιθον, τὸ ἱστάμενον ἐκεῖσε ἀπόκομμα τοῦ ἱσταμένου εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον ἦν. Ἦκε δὲ ἀπὸ Ἀθηνῶν παρὰ Πρόκλου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου. Ἵστατο δὲ εἰς
B τὸν αὐτὸν τόπον τὸ Στρατήγιον, καὶ ὁ Τρίπους ἔχων τὰ παρῳχηκότα, τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα, καὶ ὁ νότιος πόλος καὶ ἡ λεκάνη τοῦ Τρικακκάβου, ἡ τεθεῖσα εἰς τὰ Τζύρου. Εἰς μαντεῖον ἦν ὁ τόπος. Πλησίον δὲ ἐκεῖσε ἦν καὶ ἡ Τύχη τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Βάρδας ὁ Καῖσαρ, ὁ θεῖος Μιχαὴλ, μετέθηκε, καὶ παρέλυσεν αὐτὰ, καὶ συνέτριψε.

Περὶ τοῦ μικροῦ Στρατηγίου.

Ὁ δὲ μικρὸς Στρατήγιος ὑπάρχει στήλη τοῦ Λεωμακέλου.

Περὶ τῶν Χαλκοπρατείων.

Ὅτι τὰ καλούμενα Χαλκοπρατεῖα, πρότερον ἀπὸ τοῦ Κωνσταντινου τοῦ Μεγάλου κατοικία ἦν τῶν Ἰουδαίων. Ἦσαν δὲ ἐκεῖσε χρόνους ρλβ' καὶ ἐπίπρασκον ἐκεῖσε τὰ χαλκώματα. Ὁ δὲ Μικρὸς Θεοδό-
C σιος ἐξέωσεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν, καὶ ἀνακαθαρίσας τὸν τοιοῦτον τόπον, ναὸν τῆς Θεομήτορος ἀνήγειρε, ὑπὸ σεισμοῦ συμπτωθέντα Ἰουστῖνος ὁ ἀπὸ Κουροπαλάτων αὐτὸν ἀνήγειρε, καὶ ἀκίνητα κτήματα ἀπεκύρωσε.

Περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἁγίας Σοροῦ.

Τὴν δὲ ἁγίαν Σορὸν εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἔκτισε, καὶ τὸν ναὸν ἀνοικοδομήσαντες. Ἐκεῖσε ἦν ἀναγινώσκων Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ καὶ Κουροπαλάτης πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι, καὶ Βάρδας ὁ θεῖος Μιχαὴλ, καὶ πολλοὶ τῶν μαγίστρων· ὅπου καὶ ἀπόκειται ἡ ζώνη καὶ ἡ ἐσθὴς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Τὸ δὲ ἅγιον μαφόριον κεῖται ἐν Βλαχέρναις.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου.

D Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὸν Ἅγιον Ἰάκωβον ὁ αὐτὸς βασιλεὺς, καὶ κατέθηκεν ἐν τῇ Σορῷ τῶν ἁγίων Νηπίων τὰ λείψανα, καὶ τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Θεοδόχου, καὶ τοῦ ἁγίου προφήτου Ζαχαρίου, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου· καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Σορῷ, ἐν εὐωνύμῳ μὲν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὰς τρίχας, ἐν δεξιᾷ δὲ τῶν ἁγίων μυροφόρων γυναικῶν.

Περὶ τῆς Βασιλικῆς.

Εἰς δὲ τὸν τῆς Βασιλικῆς χρυσόροφων ὀπίσω τοῦ Μιλίου, ἦν ἀνδροείκελον ἄγαλμα χρυσέμβαφον, ἔνθα ἦν τὸ Ἕξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, καὶ γονυκλινὲς Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου. Ἐκεῖ ὁ Τερβέλις

ἐδημηγόρησεν · ἐν οἷς ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης ὑπὸ Σεβήρου κατεσκευασμένος. Ὅρος δὲ ἦν πρὸς τοῦ μέρους τῶν ἀναβαθμῶν, ἔνθα ἦν καὶ σχολὴ φυλαττόντων τὴν πόλιν. Ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐναντίοις ζυγοῖς τὴν πρᾶσιν ποιούμενος, καὶ τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ πορθουμένου, ἠπείλει τῷ τὸν ἐλέφαντα φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῦτον κρατήσειεν. Ὁ δὲ θηροκόμος οὐκ ἐνεδίδου, ὃν φονεύσας ὁ ζυγοπλάστης δέδωκε βορὰν τῷ ἐλέφαντι. Τὸ δὲ θηρίον ἀτίθασσον ὄν, καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε· καὶ ὁ Σεβῆρος ἀκούσας τῷ θηρίῳ θυσίας ἤνεγκεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ παρευθὺς ἀνετυπώθη τό τε θηρίον καὶ ὁ θηροκόμος· Ἔνθα καὶ Ἡρακλῆς ἐλατρεύθη, πολλὰς θυσίας δεξάμενος, ὃς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ μετετέθη. Ἐπὶ δὲ Ἰουλιανοῦ ὑπατικοῦ ἀπὸ Ῥώμης ἦλθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον· εἰσήχθη δὲ μετὰ στηλῶν δέκα.

A et Terbelis concionatus est. Item eodem in loco erectus erat a Severo elephas ingentis magnitudinis. Erat autem collis ante partem graduum, ubi et schola custodum urbis excubabat. Habitabat etiam ibi argentarius qui lancibus iniquis in vendendo utebatur, cujus officina cum ab elephanto subverteretur, mortem ille interminatus est ejus custodi, nisi belluam cohiberet. Magistrum autem elephanti, cum minas ipsius floccifaceret, interfecit falsus ille libripens, et elephanto devorandum objecit. Bellua vero necdum cicurata ipsum una sustulit. Quod ubi rescivit Severus elephanto sacrificavit, et in eodem loco ipsius belluæ ejusque magistri statuas erexit. Ibidem quoque Hercules multis sacrificiis colebatur, qui postea in Hippodromum translatus est; Juliano enim consule
B Roma Byzantium advectus fuit una cum aliis decem statuis.

Περὶ τὰ Πατρικίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τὰ Πατρικίας, ὄπισθεν τῆς ἁγίας Σοφίας, οἱ βασιλεῖς ἤρχοντο ἐπὶ ταῖς προελεύσεσι μετὰ τῶν δεσποινῶν, ὅτε ἔμελλον ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν· οἶκος γὰρ ἦν ἐκεῖσε κτισθεὶς παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Αἱ δὲ πατρίκιαι, αἱ Ζωσταί, [καὶ] οἱ πατρίκιοι ἐκεῖσε προσήρχοντο, καὶ ἤλλασσον τὸν βασιλέα καὶ τὴν δέσποιναν μετὰ καὶ τῶν πραιποσίτων.

De templo S. Deiparæ Patriciæ nuncupato.

In ecclesiam S. Deiparæ cognomine Patriciæ, quæ est pone S. Sophiæ ecclesiam, imperatores et augustæ ibant processionum causa cum ad Sanctam Sophiam ituri essent; etenim domus ibi erat, quam Constantinus Magnus exstruxerat. Huc accedebant patriciæ, Zostæ ac patricii una cum præpositis, ac imperatori et augustæ mutatoria porrigebant.

Περὶ τοῦ Βοσπορίου.

Ὅτι τὸ Βοσπόριον, καθὼς φησιν Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεύς, ὅτε Βύζας ἔκτισε τὸ Βυζάντιον, βοῦν ἀπέστειλεν ἀπὸ τοῦ Προσφορίου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Χρυσόπολιν, καὶ οὕτως ἐκλήθη Βοσπόριον. Ἐκεῖ δὲ ἐπωλοῦντο οἱ βόες καὶ εἰς τὸ σιγματοειδὲς τεῖχος μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Ἐκεῖνος ὥρισεν εἰς τὸν Ταῦρον πωλεῖσθαι.

De Bosporio portu.

Bosporius portus ita nuncupatur, ut inquit Joannes Antiochenus, quod, quando Byzas condidit Byzantium, bovem solvit a loco Prosphorio
C dicto, qui tranavit Chrysopolim usque, et ideo angustiæ illæ maris Bosporium appellantur. Ibi enim et in illa muri parte quæ est ad figuram sigma constructa, boves vendebantur, quod etiam moris fuit usque ad Constantinum Copronymum; qui constituit, ut in Tauro venderentur.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Ὀρφανοτροφείου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Παῦλον τὸ Ὀρφανοτροφεῖον ἀνήγειρεν Ἰουστῖνος καὶ Σοφία · ὡσαύτως καὶ τὸν Ὅσιον Ζωτικόν, καὶ ἐτύπωσαν ἀναπαύεσθαι τοὺς λωβοὺς ἐκεῖσε, καὶ σιτηρέσια λαμβάνειν. Παρίστατο δὲ Ζωτικὸς ὁ πρωτοβεστιάριος αὐτοῦ τοῖς κτίσμασιν.

De orphanotrophio Sancti Pauli.

Orphanotrophium S. Pauli Justinus et Sophia condidere; similiter et Sanctum Zoticum, et statuerunt ibi mutilatos quibus alimenta præbuerunt. Præfuit autem ædificio et Zoticus protovestiarius.

Περὶ τοῦ Νεωρίου.

Ὅτι ἡ λεγομένη λίμνη τοῦ Νεωρίου βοῦν εἶχεν ἱστάμενον χαλκοῦν παμμεγέθη. Κράζειν δὲ ἔλεγον αὐτὸν ὡς βοῦν μίαν νοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ γίνεσθαι παράπτωμά τι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Ἐστοιχείωσε δὲ ὁ αὐτὸς Κόνων, ἐν ᾧ καὶ ἄγορα τῶν θαλασσίων ἐμπόρων τὸ πρότερον ἦν · ἐπὶ δὲ Ἰουστίνου μετετέθη εἰς τὸν Ἰουλιανοῦ λιμένα.

De portu Neorio.

In portu nuncupato Neorio bos æneus ingentis molis stabat, quem semel in anno solitum mugire
D ferunt, et eodem die mali quid urbi accidisse. Eumdem autem portum magicis præstigiis consecravit ipse Conon; in quo et maritimorum mercatorum antea forum erat : Justino vero imperante in Juliani portum translatum est.

Περὶ τὰ τοῦ Βασιλίδος καλούμενα.

Τὰ δὲ Βασιλίδος, οἶκος ἦν Βασιλίδους πατρικίου καὶ κοιαίστορος τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

De Basilidis tractu ac æde.

Tractus Basilidis dictus, domus erat Basilidis patricii et quæstoris Justiniani Magni.

Περὶ τῶν Ἀρκαδιανῶν.

Ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης αἱ Ἀρκαδιαναί, παρὰ Ἀρκαδίου ἐκτίσθη, ἐπιλεξαμένου καὶ ἐκ τῶν πολιτῶν χιλιάδας ἓξ εἰς ὀψίκιον αὐτοῦ, ἤγουν εἰς τὰ πρόκενσα, ὅ ἐστι μετὰ στασίματα · ἐκάλεσε δὲ αὐτοὺς Ἀρ-

De Arcadianis.

Ecclesiam S. Joannis Arcadianæ vocatam ædificavit Arcadius, qui sex millia civium ad obsequium, id est, ad processionem post stationes fieri solitam, sibi adlegit, eosque Arcadianos nuncupavit,

Summo quippe amore et beneficentia illos prosequebatur.

De Ecclesia SS. Cosmæ et Damiani Basilisci nuucupata.

SS. Cosmæ et Damiani ecclesia, quæ est in Basilisci tractu, a Justino et Sophia condita est. Basilisci vero domus ædificata est a Basilisco patricio ac vigilum præfecto, Verinæ imperatricis fratre, qui postea eamdem domum in palatia mutavit. Palatia autem Sophiana exstruxit Mauricius imperator pro Anastasia socru sua ac Tiberii. Post annos autem viginti septem Heraclius dux exercitus, antequam imperaret, ibi habitavit post Anastasiæ obitum; plurimum enim isto loco delectabatur, quia ibi revelatum ei fuerat, fore ut imperium obtineret. Postquam vero ad thronum evectus est, nomen suum et filii sui ad murum describi curavit.

De Sancto Platone.

Templum S. Platonis exstruxit Anastasius Dicorus sub principium septimi ævi. Columnas vero decem insculptas Thessalonica advexit; quarum octo ornant ipsum templum; duæ autem a Romano seniore in templo Salvatoris Chalces erectæ sunt.

De Digisteo.

In loco Digisteo nuncupato duæ factiones populi olim congregabantur : idque factum est per annos quingentos. Accidit autem, cum Theodora Theophili uxor uterum gestans Blachernas adiret, ut equus ejus in porticu ante narthecem templi, corrueret : ac similiter in reditu eodem in loco prolaberetur : quare ex revelatione templum S. Annæ excitavit.

De Mariano.

In loco cognominato Mauriano Mauricius imperator cum adhuc esset patricius et comes excubitorum, habitabat; dein vero ubi imperium adeptus est, Mauriani nomen locus ille obtinuit.

De templo Sanctæ Anastasiæ Romanæ.

Templum Sanctæ Anastasiæ Romanæ, quod in Mauriano visitur, sanctus Marcianus condidit ex divitiis Asparis, quem Leo Macela interfecit; et cum ipsum templum exstruere vellet idem sanctus, in loco Psipha nuncupato ubi olim vendebantur tessellæ, solum duobus numismatum millibus emit, eo quod locus impurus esset, atque ibi sancti Gregorii Theologi commentaria inventa essent, in quibus ante annos centum ita scriptum fuerat : Bene novi fore aliquando, ut hoc templum majus et pulchrius renovetur. Hæc mihi Spiritus sanctus prædicit. Præterea ecclesia Sanctæ Anastasiæ prius parvum oratorium erat, et ligneo trullo tectum, postea vero Basilius imperator aureo laqueari eam operuit. Item ecclesia Sanctæ Irenes ad Perama ab ipsomet sancto Marciano exstructa fuit. Cæterum sanctus Gregorius Theologus in eodem templo orthodoxos docuit, cum adhuc oratorium esset. Qui autem ista narrat Anastasin

A καθιανούς· πάνυ γὰρ ἐφίλει καὶ εὐεργέτει αὐτούς.

Περὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τῶν Βασιλίσκου.

Οἱ δὲ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, οἱ ὄντες εἰς τὰ Βασιλίσκου, ἐκτίσθησαν ὑπὸ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας. Τὰ δὲ Βασιλίσκου ἐκτίσθησαν παρὰ Βασιλίσκου πατρικίου καὶ δρουγγαρίου τῆς βίγλης, ἀδελφοῦ Βηρίνης τῆς βασιλίδος· ἐποίησε δὲ τὸν οἶκον αὐτοῦ παλάτια. Τὰ δὲ παλάτια τῶν Σοφιῶν ἀνήγειρε Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς εἰς ὄνομα Ἀναστασίας πενθερᾶς αὐτοῦ, καὶ Τιβερίου. Μετὰ δὲ χρόνους κζ' Ἡράκλειος στράτωρ, πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι, τὴν κατοικίαν ἐκεῖσε ἐποιεῖτο, μετὰ τὸ τεθνάναι τὴν Ἀναστασίαν· πάνυ γὰρ ἐφίλει αὐτὴν, καὶ ἐκεῖσε ἀπεκαλύφθη περὶ τῆς βασι-
B λείας αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸ κρατῆσαι, ἱστόρησε τὸ ὄνομα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ τεῖχος.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Πλάτωνος.

Ὅτι τὸν Ἅγιον Πλάτωνα ἀνήγειρεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος, ἐναρχομένου τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Τοὺς δὲ κίονας τοὺς δέκα, τοὺς ἐνζώδους ἔφερεν ἀπὸ Θεσσαλονίκης· οἱ μὲν ὀκτὼ ἵστανται ἐν τῷ ναῷ, οἱ δὲ δύο ἐτέθησαν ἐν τῇ Χαλκῇ παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος.

Περὶ τῶν Διγιστέων.

Ὅτι ὁ καλούμενος Διγιστεὺς ἄθροισις ἦν τὸ παλαιὸν τῶν δύο μερῶν, τῶν δημοτικῶν συλλόγων· ἐκεῖσε ἠθροίζοντο· διήρκεσε δὲ χρόνους πεντακοσίους. Θεοδώρα δὲ ἡ τοῦ Θεοφίλου γυνὴ ἀπερχομένη ἐν Βλαχέρναις ὠλίσθησεν ὁ ἵππος αὐτῆς ἐν τῷ ἐμ-
C βόλῳ, τῷ ὄντι πρὸς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ; καὶ πάλιν ὡσαύτως ὑποστρέφουσα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὠλίσθησεν, οὔσης αὐτῆς ἐγκύου· καὶ ἀποκαλυφθεῖσα, ἀνήγειρε τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Περὶ τὰ Μαυριανοῦ.

Ὅτι τὰ Μαυριανοῦ, ὄντος πατρικίου Μαυρικίου τοῦ βασιλέως καὶ ἐξκουβίτου, ἐκεῖσε ἦν ὁ οἶκος αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸ βασιλεῦσαι αὐτὸν, ὠνομάσθη ὁ τόπος τὰ Μαυριανοῦ.

Περὶ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ῥωμαίας.

Ὅτι τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ῥωμαίας, τὸν ὄντα εἰς τὰ Μαυριανοῦ, Μαρκιανὸς ὁ ὅσιος ἔκτισεν ἐκ τοῦ πλούτου Ἄσπαρος ἀναιρεθέντος παρὰ Λέοντος τοῦ Μακέλλου. Ὀφείλων δὲ ὁ ὅσιος κτίσαι αὐτὸν εἰς τὰ ψηφᾶ, ἐν οἷς αἱ ψηφῖδες ἐπω-
D λοῦντο, ὠνήσατο τὸν τόπον εἰς νομίσματα β', διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον μυσαρὸν, καὶ διὰ τὸ εὑρεθῆναι ὑπομνήματα ἐκεῖσε τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, πρὸ ἐτῶν ρ' γράφοντα οὕτως· Ἀνακαινισθήσεται ὁ ναὸς οὗτος εἰς κάλλος καὶ μέγεθος, εὖ οἶδα· τάδε λέγει μοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· πρώτην εὐκτήριον μικρὸν ἦν· ὑπῆρχε δὲ ξυλότρουλλος ἡ Ἁγία Ἀναστασία· ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος ἐσκέπασεν αὐτὴν διὰ ὀρόφου χρυσοῦ· ὁμοίως καὶ τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην τὸ Πέραμα ὁ αὐτὸς ὅσιος Μαρκιανὸς ἀνήγειρεν. Ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐδίδασκεν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοὺς ὀρθοδόξους, εὐκτηρίῳ οὔσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀνάστασιν δὲ ταύτην ὁ ἱστορῶν φησιν ὀνομάζεσθαι, ἢ διὰ τὴν τῆς ὀρθῆς

πίστεως ἀνάστασιν, ἢ διὰ τὸ γυναῖκα ἐγκύμονα πεσοῦσαν τελευτῆσαι, κοινῆς δὲ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων γενομένης εὐχῆς ἀνέστη.

Περὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

Ἡ πρώην δὲ ἐκκλησία ἡ Ἁγία Εἰρήνη εἰδωλεῖον ὑπῆρχεν. Ἀνήγειρε δὲ ὁ αὐτὸς ὅσιος καὶ τὸ νοσοκομεῖον, τὸ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Εἰρήνῃ ὄν.

Περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τὸ Καραβίτζιν.

Τὸ δὲ Καραβίτζιν τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Βασιλείου. Ἐκλήθη δὲ οὕτως διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Χήρα γυνὴ ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τοῦ Θεοφίλου ὀνόματι Νικηφόρος, ἀφήρπασε κουμπάριαν τῆς χήρας εὐμεγέθη· ἥτις πολλαχόσε δεηθεῖσα Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, ἔμενεν ἀδιοίκητος διὰ τὸ κωλύεσθαι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πραιποσίτου. Ἡ δὲ ἀπορήσασα, παρεκάλεσε τινας τῶν παιγνιωτῶν τοῦ Ἱπποδρομίου, καὶ ὑπέσχοντο αὐτῇ διά τινος μηχανῆς διοικηθῆναι. Ποιήσαντες δὲ οἱ αὐτοὶ παιγνιῶται κουμπαρίαν μικρὰν ἐν σχήματι πλοίου μετὰ ἀρμένου, καὶ θέντες αὐτὴν ἐπὶ ἁμάξης μετὰ τροχῶν, γενομένου ἱππικοῦ, ἔστησαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλικοῦ στάματος φωνοῦντες ἀλλήλοις· Χάνε, κατάπιε αὐτό. Τοῦ δὲ ἀντιλέγοντος· Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι· πάλιν ἔφη ὁ ἕτερος, ὅτι Ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος τῆς χήρας τὸ πλοῖον γέμον κατέπιε, καὶ σὺ οὐκ ἰσχύεις φαγεῖν τοῦτο; Ταῦτα ἐποίουν καὶ ἔλεγον πρὸς τὸ φανερῶσαι τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ καράβου τῆς γυναικός. Καὶ γνοὺς ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἀκμὴν οὐκ ἐδιοικήθη ἡ χήρα. Ἡ δὲ γυνὴ παρισταμένη πλησίον, καὶ πεσοῦσα ἐπὶ πρόσωπον, ἐδέετο τοῦ βασιλέως ἐκδικηθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς πάνυ λυπηθεὶς καὶ ὀργισθεὶς ἐκάλεσε τὸν Μυγιάριον λεγόμενον τὸν ἔπαρχον ὀνόματι Θεόδωρον, καὶ κελεύει ἀποτεθῆναι ξύλα καὶ φρύγανα ἐν τῇ Σφενδόνῃ, καὶ συλλαβέσθαι τὸν πραιπόσιτον, καὶ καῦσαι μετὰ τῆς στολῆς αὐτοῦ, ὃ καὶ παραυτὰ γέγονε, καὶ ἡ γυνὴ ἀπέλαβε τὸ ἴδιον, καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ οὐκ ὀλίγα. Διὰ δὲ τὸ καταμένειν ἐκεῖσε εἰς τὸν ἀπὸ Βαρβάρου οἶκον τοῦ Μαυριανοῦ τὴν γυναῖκα, ἐκάλεσε Καραβίτζιν.

Περὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τῆς παλαιᾶς τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἀνήγειρε δὲ τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιὰν τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ τὸν Ἅγιον Ἀγαθόνικον, καὶ τὸν Ἅγιον Ἀκάκιον τὸν πλησίον τῶν οἰκημάτων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνος. Τοὺς δὲ Ἁγίους Ἀποστόλους ἔκτισεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη σὺν αὐτῷ, δρομικὴν ξυλόστεγον. Ἐποίησε δὲ καὶ σὺν αὐτῷ μνημοθέσιον τῶν βασιλέων, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἐτέθη.

Περὶ τὰ Καρπιανοῦ.

Ὅτι τὰ Καρπιανοῦ ἀνήγειρε Καρπιανὸς πατρίκιος, ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου, υἱοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Πωγωνάτου.

A vocatam fuisse dicit; sive propter rectæ fidei instaurationem, sive quia, cum collapsa mulier uterum gestans exstincta esset, communibus orthodoxorum precibus revixit.

De sancta Irene.

Ecclesia Sanctæ Irenes antea idolorum delubrum erat. Idem autem sanctus Marcianus exstruxit et nosocomium, quod apud Sanctam Irenem visitur.

De Ecclesia S. Deiparæ Carabitzin appellata.

Ecclesiam sanctissimæ Deiparæ, quæ Carabitzin vocatur, Michael quem Basilius interfecit condidit. Hæc vero denominationis causa fuit. Erat vidua quædam sub Theophilo ejusdem Michaelis patre, cujus grandem triremem vi eripuerat ejusdem Theophili præpositus, nomine Nicephorus. Hæc B vero vidua cum sæpius ea de re ad imperatorem frustra appellaret, impediente eam ipso præposito, ne jus suum contra ipsum obtineret, tandem consilii inops ad Hippodromi mimos recurrit, illi vero rem se arte quadam peracturos promiserunt. Itaque facta prava triremi cum carbaso navigii formam exhibente, eam currui rotis instructo impositam, cum ludi Circenses agerentur, coram imperatoria sede collocarunt, invicem clamantes, Aperi os, et degluti illam. Cumque alter se id facere posse negaret, rursus ille: Nicephorus præpositus onustam viduæ triremem deglutire potuit, et tu ne tantillam quidem? Hæc egerunt ac dixerunt ut imperatorem de viduæ carabo sive triremi certiorem facerent. Quæ ubi rescivit imperator, in- C terrogavit, an nondum jus suum vidua illa obtinuisset? Mulier autem proxime astans, super faciem prolapsa ultionem ab imperatore postulat. Imperator vero valde mœstus, et ad iracundiam provocatus advocat Theodorum præfectum cognomine Mygiarium ac jubet, ut ligna ac sarmenta in sphendone congerat, comprehensumque præpositum igni traderet vestibus indutum; quod nulla interposita mora peractum est: mulierque propriam navem recepit, ac insuper ex bonis præpositi non pauca. Cæterum inde eam ædem Carabitzin appellavit, quod mulier illa ibidem domum Barbari in Mauriani tractu habitaret.

De ecclesia Sanctæ Irenes antiqua Patriarchium nuncupata.

D Ecclesiam antiquam Sanctæ Irenes Patriarchium appellatam, item templum Sanctæ Sophiæ et S. Agathonici, necnon S. Acacii, quod proxime ædes Constantinianas visitur, ipse divus ac magnus Constantinus excitavit. Templum vero Sanctorum Apostolorum una cum ipso mater ejus Helena exstruxit, forma oblonga et tecto ligneo opertum. Item monumentum imperatorum, in quo et ipse conditus est.

De æde seu tractu Carpiani cognomine.

Ædem seu tractum Carpiani condit Carpianus patricius, tempore Constantini Pogonati, Heraclii filii.

De ecclesia quæ Bassi vocatur.

A Ecclesiam cognomine Bassi, Bassus patricius, cum domus ipsius ibi esset, condidit tempore Justiniani Magni. Huic indignata Theodora imperatoris uxor chorda caput ejus constringi jussit, ita ut oculi ejus exilierint.

Περὶ τῶν Βάσσου.

Τὰ δὲ Βάσσου ἀνήγειρε Βάσσος πατρίκιος, ἐπειδὴ οἶκος αὐτοῦ ἦν, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Εἰς ἔχθραν ἐλθοῦσα μετ' αὐτοῦ τοῦ Βάσσου Θεοδώρα ἡ γυνὴ βασιλέως ἔσφιγξε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ χόρδας, καὶ ἐξεπήδησαν οἱ τούτου ὀφθαλμοί.

De Sancto Artemio.

Templum S. Joannis Præcursoris condidit. Anastasius Dicorus Silentiarius Dyrrachinus. Illic enim, cum primus a secretis adhuc esset, habitabat. Postquam vero reliquiæ S. Artemii eo translatæ fuerunt nomen S. Artemii templum illud obtinuit.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου.

Τὸν δὲ ναὸν τοῦ Προδρόμου ἀνήγειρεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος, ὁ ἀπὸ σελεντιαρίων ὁ Δυῤῥαχίτης· ὄντος γὰρ αὐτοῦ πρωτοασεκρῆτις ἐκεῖσε ᾤκει. Μετὰ δὲ τὸ κομισθῆναι τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου, ὠνομάσθη ὁ ναὸς τοῦ Ἀρτεμίου.

De templo S. Procopii Chelonæ nuncupato.

B In eodem templo Sancti Procopii Chelonæ cognominato cujusdam eunuchi statua erecta fuit, in cujus pectore inscriptum erat : *Quisquis signa magice consecrata loco moverit, laqueo præfocetur.* Erat autem statua Platonis cubicularii, qui Basilisci imperatoris temporibus vivus arsit. Cognati vero ejus ab imperatore petierunt, ut Platoni eunucho statua poneretur. Ille vero haud prohibuit. Cæterum cum templum S. Procopii reædificaretur, in Hippodromum statua illa translata est. Ædes vero ipsius eunuchi ad hodiernam usque diem supersunt in Chelone.

Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Προκοπίου τῆς Χελώνης.

Ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τῆς Χελώνης, στήλη ἵστατο εὐνούχου τινὸς, ᾗ ἐν τῷ στήθει ἐγράφη· Ὁ μετατιθεὶς θεμάτια, τῷ βρόχῳ παραδοθήτω. Ἦν δὲ ἡ στήλη Πλάτωνος κουβικουλαρίου, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις βασιλέως τοῦ Βασιλίσκου πυρίκαυστος γέγονεν. Οἱ δὲ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ ᾐτήσαντο τὸν βασιλέα στήλην θεῖναι τῷ εὐνούχῳ Πλάτωνι· ὁ δὲ οὐκ ἐκώλυεν. Ἐν δὲ τῷ ἀνακτίζεσθαι τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου, μετετέθη εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον· οἱ δὲ οἶκοι τοῦ αὐτοῦ εὐνούχου σώζονται ἕως τῆς σήμερον ἐν τῇ Χελώνῃ.

De sancto Procopio, et Sancto Metrophane.

C Ecclesiam S. Procopii in Chelone, et S. Metrophanis condidit Constantinus Magnus; Sanctum vero Acacium Carvam nuncupatam exstruxit frater Charisii patricii, tempore Justini et Tiberii.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Προκοπίου, καὶ τοῦ Ἁγίου Μητροφάνους.

Τὸν δὲ Ἅγιον Προκόπιον τὴν Χελώνην, καὶ τὸν Ἅγιον Μητροφάνην ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος· τὸν δὲ ἅγιον Ἀκάκιον τὴν Καρύαν ἔκτισεν ὁ ἀδελφὸς Χαρισίου πατρικίου, ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου καὶ Τιβερίου.

De Sancto Procopio Chelonæ.

S. Procopium in Chelone, et Heptascalum ædificavit Canstantinus Magnus. Justinianus vero Sanctæ Sophiæ conditor templum illud nomine S. Acacii appellari voluit.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Προκοπίου τῆς Χελώνης.

Ὅτι τὴν Χελώνην τὸν Ἅγιον Προκόπιον, καὶ τὸν Ἑπτάσκαλον ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ κτίστωρ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἐκάλεσε τὸν ναὸν, ἅγιον Ἀκάκιον.

De Mesomphalo.

Mesomphalus in medio septem urbis collium jacet : tres scilicet ab utraque parte sunt, et inter utrosque Mesomphalus, ideoque sic vocatus.

Περὶ τοῦ Μεσομφάλου.

Ὅτι τὸ λεγόμενον Μεσόμφαλον μέσον ἐστὶ τῶν ἑπτὰ λόφων, ἤγουν ἡ μία μοῖρα τῆς πόλεως ἔχει τρεῖς λόφους, καὶ ἡ ἑτέρα, τρεῖς· καὶ μέσον ἐστὶ τοῦτο· διὰ τοῦτο ἐκλήθη Μεσόμφαλον.

De sancto Procopio Condulium nuncupato.

D Templum S. Procopii Condulium appellatum inde nomen accepit, quod Constantinus Justiniani Rhinotmeti pater istac transiens cœspitante equo collapsus sit.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Προκοπίου τὸ Κονδύλιον.

Ὅτι τὸ Κονδύλιον ὁ Ἅγιος Προκόπιος, διὰ τοῦτο ἐκλήθη οὕτως, ὅτι διερχόμενος Κωνσταντῖνος ὁ πατὴρ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐκεῖσε ἐκονδύλισεν ὁ ἵππος αὐτοῦ, καὶ ἔπεσεν.

De Sancto Joanne Cinthelia dicto.

Templum S. Joannis Cinthelia cognominatum, inde nomen accepisse ferunt, quod ibi parvi clavi affigendis equorum soleis cuderentur. Ejusmodi enim clavi cinthelia vocantur.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τὰ Κινθήλια.

Ὅτι τὰ λεγόμενα Κινθήλια τὸν Ἅγιον Ἰωάννην λέγουσιν, ὅτι οὕτως ἐκλήθη, διὰ τὸ κάμνειν ἐκεῖσε τὰ μικρὰ καρφία τὰ καβαλλαρικὰ, ἅπερ λέγουσι Κινθήλια.

De templo SS. Quadraginta ad Thermas Constantinianas, necnon de Ecclesia Sancti Stephani.

Templum Sanctorum Quadraginta, quod est ad Thermas Constantinianas Anastasius et Ariadna ædificarunt. Postquam vero advectæ sunt reliquiæ

Ὅτι τὸν ναὸν τὸν ὄντα εἰς Κωνσταντινιανὰς τῶν Ἁγίων Μ', Ἀναστάσιος καὶ Ἀριάδνη ἀνήγειραν. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου πρωτο-

μάρτυρος Στεφάνου, ἀνήγειραν ἕτερον μικρὸν ναὸν, καὶ ὠνόμασαν αὐτὸν, Ἅγιον Στέφανον. A

Περὶ τοῦ Δεξιοκράτους.

Τὰ Δεξιοκράτους οἶκας ἦν Δεξιοκράτους πατρικίου, ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, ἐν ᾧ καὶ Μαυρίκιος γηροκομεῖον ἀνήγειρε σὺν τοῖς ἐμβόλοις. Ἦν δὲ ἐκεῖ οἶκος Καρπιανοῦ πατρικίου, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἴληφεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν Καρπιανοῦ.

Περὶ Κύρου.

Τὰ δὲ Κύρου τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἔκτισε Κῦρος ἔπαρχος, ὁ καὶ παριστάμενος εἰς τὸ χερσαῖον τεῖχος, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, κραξάντων τῶν δήμων· ὅτι Κῦρος καὶ εἰς ἄλλο κινήσει καὶ προκόψει. Καὶ φθονηθεὶς ἐποίησεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς B μητροπολίτην εἰς Σμύρνην.

Περὶ τὸ Κοντοσκάλη.

Ὅτι τὸ Κοντοσκάλη ἡ πόρτα ἀπὸ Ἀγαλλιανοῦ τουρμάρχου παρισταμένου, ὅτε ἐκτίζετο ὁ λιμήν. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐκεῖνος Κοντοσκέλη, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη οὕτως.

Περὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ Θεοφίλου

Ἐν τῷ καλουμένῳ Ζεύγματι ἐπάνω τοῦ λόφου, ὅπερ ὁρᾶται εὐμηκες κτίσμας νοσοκομεῖον ἦν, ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰς πορνεῖον. Γέγονε δὲ καὶ οἶκος Ἰσιδώρου πατρικίου, εἶτα μοναστήριον γυναικεῖον· καὶ ὁ Θεόφιλος ἐποίησεν αὐτὸ ξενῶνα. Ἵστατο δὲ στήλη ἐπὶ κλωστοῦ κίονος λιθίνου τῆς Ἀφροδίτης· τῶν δὲ πολιτῶν ἐκεῖσε ἀπερχο- C μένων καὶ ἐρώντων συνουσίᾳ ζώντων τὰς ἐκεῖσε οἰκούσας μαχλάδας. Ἔξωθεν τοῦ αὐτοῦ οὐχ εὑρίσκετο ἕτερον πορνεῖον. Καὶ ἦσαν διάχωροι πρὸς τοὺς κίονας μετὰ κρικελίων καὶ κουρτίων, καὶ οὕτως οἱ ἐκεῖσε ἐν ἀσωτίᾳ ὄντες καὶ ἐρῶντες ἐτέρποντο. Ἦν δὲ στήλη τῶν ἐν ὑπολήψει οὐσῶν καθαρῶν γυναικῶν τῶν τε παρθένων καὶ μὴ, πλουσίων τε ὁμοῦ καὶ πενήτων. Καὶ ἐάν τις ἔλυσεν αὐτῶν τὴν παρθενίαν, καὶ μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν, ἔλεγον αὐταῖς οἱ γονεῖς καὶ οἱ φίλοι· Ἀπέλθωμεν εἰς τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα, καὶ εἰ καθαρὰ εἶ, ἐλεγχθήσῃ ἐκεῖ παρὰ τῆς στήλης. Καὶ ὅτε ἐπλησίαζον, εἰ μὲν ἄμεμπτος, διήρχετο ἀβλαβής· ἡ δὲ ἐφθαρμένη, ἐπιστασίᾳ ἀθρόᾳ ἐσηκοῦντο τὰ ἱμάτια αὐτῆς, καὶ ἐδείκνυε τὸ ἑαυτῆς αἰδοῖον. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἔχουσαι ἄνδρας, ἐὰν λαθραίως ἐμοιχεύοντο, τοῦτο καὶ ἐπ' D αὐταῖς ἐγίνετο, καὶ οὕτως ἀπηλέγχετο καὶ ἐθαύμαζον πάντες, καὶ ἐπίστευον τῇ γενομένῃ πορνείᾳ ἐκείνων τηνικαῦτα ὁμολογουσῶν. Ἡ δὲ γυνὴ Ἰουστίνου τοῦ ἀπὸ κουροπαλάτων συνέτριψε τὴν στήλην, διὰ τὸ καὶ τῆς αὐτῆς αἰδοῖον φανῆναι μοιχευσάσης, διερχομένης ἐφ' ἵππῳ ἐκεῖσε, καὶ ἀπερχομένης ἐν τῷ λούματι τῶν Βλαχερνῶν, ὄμβρου ἐξαισίου γενομένου, καὶ μὴ δυναμένης διὰ θαλάσσης ταύτης ἐν τοῖς βασιλικοῖς δρόμωσιν ἐκεῖ ἀπελθεῖν.

Περὶ τοῦ Ζεύγματος.

Τὸ δὲ νῦν καλούμενον Ζεῦγμα ἐκλήθη οὕτως, ἀφ'

S. Stephani protomartyris, alterum parvum templum exstruxerunt, ac appellatione Sancti Stephani donarunt.

De Dexiocratis tractu.

In loco Dexiocratis dicto, domus erat Dexiocratis patricii, tempore Theodosii Junioris. Ibidem Gerocomium una cum porticibus Mauricius exstruxit. Præterea eodem in loco erat domus Carpiani patricii, a quo locus ille Carpiani nomen accepit.

De ecclesia S. Deiparæ Cyri cognominata.

Ecclesiam Sanctissimæ Deiparæ Cyri nuncupatam ædificavit Cyrus præfectus, qui cum structuræ muri terrestris sub Theodosio Juniore præesset, populi acclamationes meruit, dicentis, fore ut ad majorem proveheretur dignitatem Cyrus. Qua de re invidia motus imperator ipsum metropolitem Smyrnæ fecit.

De porta cognomine Contoscale.

Porta quæ Contoscale appellatur, ab Agalliano Turmarcha, qui structuræ portus præerat, nomen accepit; vocabatur enim ipse Contoscele, idcirco et porta ita cognominata fuit.

De xenodochio Theophili.

In loco nuncupato Zeugmate supra collem, quod nunc prolongum visitur ædificium, nosocomium erat, exstructum olim a Constantino Magno pro lupanari. Fuitque postea domus Isidori patricii, ac dein monasterium mulierum. Theophilus autem vertit illud in xenodochium. Stabatque ibidem supra columnam lapideam tortilem Veneris statua: cives autem illuc convenientes ac amatores, meretrices isthic habitantes ad concubitum adibant; præter hoc quippe lupanar nullum aliud in urbe inveniebatur. Igitur eodem in loco ad columnas exstabant cellæ, cancellis et cortinis distinctæ, intra quas amantes libidini ac voluptati vacabant. Hæc insuper statua usui erat ad mulierum et virginum, divitum inopumve, quæ in suspicionem venerant, pudicitiam probandam. Si quis enim eis virginitatem eripuisset, ipsis virginibus factum negantibus, parentes et amici dicebant: Adeamus Veneris statuam, et illa castitatis tuæ periculum faciet. Ubi vero illuc accesserant, si culpæ expers erat, illæsa pertransibat; sin autem vitiata erat, subito quodam impetu, vestes ejus discerpebantur, ac pudenda ostendebat. Idem uxoribus adulteratis contingebat, eodemque indicio convincebantur. Huic violatæ pudicitiæ testimonio omnes cum summa admiratione fidem habebant, ipsis item factum non ultra negantibus. Uxor autem Justini Curopalatæ statuam hanc confregit, eo quod ipsa quoque, denudatis pudendis adulterii convinceretur, cum equo illac transiret ad balneum Blachernarum; etenim adeo ingens fuerat procella ut mari dromonibus imperatoriis eo transmeare non posset.

De Zeugmate.

Locus qui nunc Zeugma nuncupatur, ex eo tem-

pore cognomen hoc accepit, quo S. Stephani protomartyris reliquiæ allatæ sunt. Eo enim in loco mulæ currui junctæ sunt, quæ eas ad thermas usque Constantinianas vexerunt.

De templo Sanctorum Anargyrorum, quod est in Zeugmate.

Templum Sanctorum Anargyrorum quod in Zeugmate situm cernitur, conditum est a Proclo patriarcha Constantinopolitano, discipulo magni Joannis Chrysostomi, et œcumenici patriarchæ, tempore Theodosii Junioris.

De templo sancti Eliæ.

Templum S. Eliæ, quod exstat in loco Petrion nuncupato, scholæ legionesque Zenonis ex Perside reducis collata magna auri summa, ipso imperatore instante, ac una cum Ariadne in partem sumptuum veniente, exstruxerunt amplissimum; quoniam ipsis S. Elias in castris apparuerat.

De Sancta Euphemia cognomine Petra.

S. Euphemiam, quæ Petra nuncupatur, Anastasius Dicorus et Ariadna condiderunt.

De gerocomio Geragathæ.

Gerocomium Geragathæ ædificavit Agatha vetula, Petri patricii filia longe pulcherrima, ac illic habitabat. Sic autem appellata fuit, eo quod virginitatem suam diu illibatam servaverit; Constantinus vero Copronymus hanc violavit multisque ditavit opibus. Quare cum celebrarentur ludi circenses, acclamavit ei populus : *Agatham jam vetulam tu renovasti.* Cæterum ipsa clanculum pie sanctas imagines colebat. Absoluto autem gerocomio, impius ille Copronymus in unum collectas omnes sanctas imagines ibidem igni tradidit.

De statuis quæ proxime Taurum erectæ cernuntur.

Prope Theodosii Magni statuam in regione Tauri, in inferiori parte infra columnam, collocatæ sunt equestres statuæ Arcadii ac Theodosii filii ejus, et Adriani. Statua autem colorata quæ in Zeuxippi thermis sita visitur, Philippici est principis mansuetissimi.

De loco Harmatii nuncupato.

Locus qui Harmatii appellatur, domus erat Harmatii cujusdam magistri, tempore Zenonis : qui cum exercitum Basilisci prodidisset, jussu Zenonis interfectus est, in cochlea qua ascenditur ad tribunal Hippodromi.

De Sancto Theophanone, quæ exstat apud Sanctos Apostolos.

Ecclesiam S. Theophanonis, quæ visitur extra veterem monumenti testudinem, condidit Constantinus Porphyrogenitus, filius Leonis Sapientis.

De ecclesia S. Marci prope Taurum.

Ecclesiam S. Marci prope Taurum primo Theodosius Magnus cum trullo ligneo exstruxit. Postea terræ motu collapsam reædificavit Romanus senior cognomine Lacapenus.

A ὅτ' ἀνεκομίσθη τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐκεῖσε ἐζεύχθησαν μοῦλαι, καὶ ἦραν τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου ἕως Κωνσταντινιανῶν.

Περὶ τῶν ἐν αὐτῷ Ἁγίων Ἀναργύρων.

Οἱ δὲ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, οἱ ὄντες εἰς τὸ Ζεῦγμα, ἐκτίσθησαν παρὰ Πρόκλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μαθητοῦ τοῦ μεγάλου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἠλίου.

Τὸν δὲ ἅγιον Ἠλίαν, τὸν ὄντα εἰς τὸ Πέτριον, συνέδωκαν αἱ σχολαὶ καὶ τὰ τάγματα χρυσίον πολὺ, ὑποστρέψαντος Ζήνωνος ἀπὸ Περσίας; καὶ δεηθέντος B αὐτοῦ· δέδωκεν αὐτοῖς συνδρομὴν μετὰ καὶ τῆς Ἀριάδνης ὁμοίως, καὶ ἀνήγειραν αὐτὸν μέγαν ναὸν, διότι ἀνεφάνησεν αὐτὸν ἐν τῷ ταξειδίῳ.

Περὶ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς Πέτρας.

Τὴν δὲ Ἁγίαν Εὐφημίαν τὴν Πέτραν ἀνήγειρεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος καὶ Ἀριάδνη.

Περὶ τοῦ γηροκομείου τὰ Γηραγάθης.

Τὰ δὲ Γηραγάθης τὸ γηροκομεῖον Πέτρου πατρικίου θυγάτηρ τοὔνομα Ἀγάθη, γραῦς ὡραιοτάτη τῷ εἴδει σφόδρα, ἀνήγειρε τοῦτο· εἶχε δὲ αὐτὸ οἶκον. Ἐκλήθη δὲ οὕτως, διὰ τὸ φυλάσσειν τὴν παρθενίαν αὐτῆς χρόνους οὐκ ὀλίγους. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ἔφθειρε ταύτην, δοὺς αὐτῇ πλοῦτον πολύν. Ἱππικοῦ δὲ γενομένου, ἔκραξεν ὁ δῆμος· Ὅτι Ἀγάθη ἐγήρασε, σὺ δὲ ταύτην ἀνενέωσας. Ἦν C δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ σεβομένη τὰς ἁγίας εἰκόνας ὀρθοδόξως. Πληρωθέντος δὲ τοῦ γηροκομείου ὁ μισόχριστος Κοπρώνυμος ἀθροίσας τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέφλεξεν ἐκεῖσε.

Περὶ τῶν στηλῶν; τῶν πλησίον τοῦ Ταύρου ἱσταμένων.

Πλησίον δὲ τῆς στήλης Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Ἀδριανοῦ, ἀμφότεροι ἔφιπποι ἵστανται ἐν τοῖς τοῦ Ταύρου μέρεσι πλησίον τοῦ κίονος κάτωθεν. Ἡ δὲ ἐν τῷ Ζευξίππῳ λουτρῷ ἱσταμένη στήλη ἐκ χρωμάτων, Φιλιππικοῦ ἐστι τοῦ πραοτάτου.

Περὶ τοῦ Ἁρματίου.

Τὰ δὲ Ἁρματίου οἶκος ἦν Ἁρματίου τινὸς μαγίστρου ἐν τοῖς χρόνοις Ζήνωνος, τοῦ προδόσαντος τὸν στρατὸν τὸν ὑπὸ Βασιλίσκου, ἀναιρεθέντος ἐκ D προτροπῆς Ζήνωνος εἰς τὸν Κοχλίαν τὸν ἐρχόμενον ἐν τῷ καθίσματι τοῦ Ἱπποδρομίου.

Περὶ τῆς Ἁγίας Θεοφανώ, τῆς οὔσης εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους.

Τὴν δὲ Ἁγίαν Θεοφανώ, τὴν ἔξωθεν τῆς παλαιᾶς κόγχης τοῦ μνημοθεσίου, ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τοῦ εἰς Ταῦρον.

Ὁ Ἅγιος Μάρκος, ὁ πλησίον τοῦ Ταύρου, ἐκκλησία ἦν μεγάλη ξυλότρουλλος; κτισθεῖσα ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Εἶτα ὑπὸ σεισμοῦ κατενεχθεῖσαν ἀνήγειρεν αὐτὴν Ῥωμανὸς ὁ γέρων ὁ Λακαπηνός.

De æreo culice et aliis insectis, quæ ab Apollonio Tyaneo magice consecrata, supra Occidentalem Tauri arcum posita erant.

A Χαλκοῦς δὲ κώνωψ, καὶ μυῖα, καὶ ἄλλα μικρὰ ζωΰφια ἐπάνω τῆς δυτικῆς ἀψῖδος τοῦ Ταύρου ἵσταντο, ἐστοιχειωμένα παρὰ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως. Καὶ ἕως μὲν οὖν ἵσταντο, οὐκ ἐφοίτων τῇ πόλει μυῖαι, ἢ ψύλλοι, ἢ κώνωπες. Ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος ἐξ οἰκείας ἀγνοίας κατήγαγε καὶ ἠφάνισεν αὐτά.

Æreus culex et musca et alia parva insecta ab Appollonio Tyaneo magice consecrata supra Occidentalem Tauri arcum posita erant. Quandiu autem illa permanserunt integra, nec muscæ, nec pulices, nec culices urbem intrarunt. Cæterum imperator Basilius Macedo ex ignorantia ea dejecit atque confregit.

De cisterna, gerocomio ac balneo, quæ in loco τοῦ Κριοῦ *dicto exstant.*

Τὴν δὲ κινστέρναν εἰς τὰ τοῦ Κριοῦ καὶ τὸ γηροκομεῖον, καὶ τὸ λοῦμα ἔκτισε Στέφανος παρακοιμώμενος Μαυρικίου βασιλέως, μετὰ χρόνους ιβ'· καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ναὸν ἀνήγειρε.

Cisternam quæ est in loco τοῦ Κριοῦ seu Arietis nuncupato, gerocomium item ac balneum condidit Stephanus Mauricii cubicularius post annos duodecim. Præterea domum suam in ecclesiam commutavit.

Περὶ τὰ Βιγλεντίας.

B Ὁ Ἅγιος Προκόπιος τὰ Βιγλεντίας, εἰς τὸν Ταῦρον, παλάτια ἦσαν κτισθέντα παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ· ὁ δὲ ναὸς ὑπῆρχε τοῦ παλατίου. Ὑπὸ δὲ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἀφανισθέντα νεωστὶ ἀνῳκοδομήθη. Ἀντωνίνα δὲ ἡ γυνὴ τοῦ Βελισαρίου μαγίστρου, ζώστη ἦν Θεοδώρας τῆς γυναικὸς Ἰουστινιανοῦ, καὶ μετὰ τὸ χηρεῦσαι ἐποιεῖτο τὴν κατοίκησιν μετὰ τῆς Βιγλεντίας καὶ συναινέσει αὐτῆς ᾠκοδομήθη ὁ Ἅγιος Προκόπιος.

De templo S. Procopii cognomine Vigilantiæ.

Templum S. Procopii Vigilantiæ nuncupatum, quod situm in Tauro visitur, palatia olim erant a Justiniano Magno constructa. Hoc vero templum palatii erat. Sed hæc igne absumpta nuper restaurata sunt. Antonina porro uxor Belisarii magistri, vestitrix erat Theodoræ uxoris Justiniani: quæ cum vidua mansisset, isthic habitabat cum Vigilantia, cujus suasu exstructa est ecclesia S. Procopii.

Περὶ τῶν Ἀνθημίου πλησίον τοῦ Κύρου.

Τὰ δὲ Ἀνθημίου οἶκος ἦν αὐτοῦ μαγίστρου ὄντος, ἐν τοῖς χρόνοις Μαρκιανοῦ τοῦ βασιλέως, ὃς ἔστεψεν αὐτόν, δεδωκὼς αὐτῷ τὴν πρώτην θυγατέρα αὐτοῦ.

De Anthemii tractu ac æde quæ erat proxime Deiparæ ædem Cyri dictam.

Anthemiana domus erat Anthemii, cum adhuc magister esset, tempore Marciani imperatoris; quem ipse Marcianus, data ei in uxorem filia sua primogenita, coronavit.

Περὶ τῶν τοῦ Γαϊνᾶ.

C Καὶ τὰ Γαϊνᾶ, οἶκος ἦν πατρικίου τοῦ τυραννήσαντος εἰς τὰ Θρᾳκῷα μέρη, ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου, καὶ σφαγέντος ἐκεῖσε.

De Gainæ domo.

Locus qui Gainæ dicitur, domus erat patricii ejus nominis, qui tempore Arcadii imperium affectavit in partibus Thraciæ, atque ibidem occisus est.

Περὶ τὰ Μεγεθίας.

Τὰ δὲ Μεγεθίας Μεγέθια δέσποινα ἀνήγειρεν ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρᾳκός.

De Megethiæ ædificio.

Ædificium Megethiæ sub Tiberio Thrace a domina Megethia conditum est.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Πολυεύκτου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Πολύευκτον ἀνήγειρεν Ἰουλιανὴ ἡ θυγάτηρ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ κτίστορος τοῦ ἀγωγοῦ. Ἔκτισε δὲ τοῦτον εἰς χρόνους τέσσαρας, τῶν τεχνιτῶν ἀπὸ Ῥώμης ἐλθόντων. Γυναικαδελφὴ δὲ ἦν τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου.

De Sancto Polyeucto.

Ecclesiam Sancti Polyeucti Juliana filia Valentiniani, aquæductus conditoris, ædificavit intra quatuor annos, evocatis Roma architectis. Fuit autem hæc Juliana soror uxoris Theodosii Magni.

De ecclesia SS. Deiparæ Ponolytes nuncupata.

Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος ἡ Πονολύτης ἐκλήθη οὕτως, ὅτι πολλὰς ἰάσεις ἐκεῖσε ἐπετέλει, καὶ πόνοι τῶν πολλῶν ἐλύοντο.

Ecclesia SS. Deiparæ Ponolytes ita vocatur, quod multi illic sanitate recuperata a variis morbis et languoribus liberarentur.

Περὶ τῆς Θεοτόκου τὰ Ἀρεοβίνδου.

Τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, τὰ Ἀρεοβίνδου, ἀνήγειρε Πέτρος μάγιστρος καὶ Κουροπαλάτης, ἀδελφὸς Μαυρικίου. Ὁ δὲ Ἀρεόβινδος, δι' ὃν ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν, ἐν τοῖς χρόνοις ἦν Ἰουστίνου τοῦ Θρᾳκὸς τοῦ κρατίστου, καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ ἦν ἐκεῖσε. Μετὰ ϙβ' χρόνους ἀπ' ἐκείνου τοῦ Ἀρεοβίνδου, ἐκτίσθη ἥ τε ἐκκλησία καὶ τὸ λοῦμα.

De ecclesia Deiparæ Areobindi nuncupata.

Ecclesiam sanctissimæ Deiparæ Areobindi cognomine Petrus magister, et Curopalata, frater Mauricii condidit. Areobindus autem, a quo locus ille Areobindi dictus est, sub Justino Thrace potentissimo floruit, eodemque in loco domum habebat. Cæterum annis nonaginta duobus a tempore Areobindi, ecclesia condita est ac balneum.

De sancta Anastasia Pharmacolytria.

Ecclesia S. Anastasiæ Pharmacolytriæ condita est ab Anastasio Dicoro eo in loco, ubi antea patricii cujusdam Pharmacæ nuncupati domus exstabat.

De loco cognominato Leomacellum.

Locus vocatus Leomacellum inde nomen accepit, quod ibi olim Leo magnus imperator carnes vendiderit. Uxor etiam ejus chordas torquebat.

De ecclesia Deiparæ Curatoris nuncupata.

Ecclesia Deiparæ Curatoris cognomine exstructa fuit sub Verina Leonis Macelæ uxore; et curator quidam ejusdem, structuræ præfuit, quo ad instar sepulcri Domini fieret.

De Christocamera.

Ad Christocameram domus erat Moselis. Pariter et Christi imago proxime S. Acacium depicta erat, et ideo sic nuncupatur.

De sancta Anna dicta Deuteron.

In loco cognominato Deuteru Justiniani Rhinotmeti statua erat, quam postea Bardas Cæsar, Michaelis avunculus dejecit confregitque. Nuncupatus autem est locus Deuteron hujus rei gratia. Justinianus Rhinotmetus a Leontio patricio in Chersonem relegatus fuit, ubi cum decem mansisset annos, profugit tandem ad Terbelim Bulgarorum principem, qui filiam suam Theodoram ipsi in uxorem dedit, et insuper quindecim millia militum subministravit, cum quibus Constantinopolim petiit; sed cum cives eum recipere nollent, simulata fuga, ad portam quæ Antiqua dicitur se recepit, ac inde per aquæductum urbem subiit juxta basim columnæ, quæ est intra urbem; ac imperio potitur; et sic locus ille cognominatus fuit Deuteron. Eoque tempore templum Sanctæ Annæ ædificavit, quoniam uxori ipsius gravidæ sancta illa apparuit. Cæterum maforium ac corpus ejusdem sanctæ ipso imperante in urbem delata sunt.

De Chrysobalanto.

Chrysobalantum domus erat Nicolai patricii ac orientalium domestici, quam ille in duo templa mutavit, S. archangeli Michaelis et Panteleemonis. Nam ipso in castris commorante, uxor ejus ab alio quodam adulterabatur. Qua de re, cum in urbem rediisset, certior factus ambos in lecto collocatos articulatim secuit. Tandem recordatione et metu extremi judicii, duo hæc templa exstruxit. Cum vero, absoluta jam fere structura, ob pecuniæ summam angeretur, apparuit ei in somno angelus Domini dicens: Abi in locum qui est proximus Asparis cisternæ, et invenies crumenam centum auri libras continentem. Quod cum invenisset, locum illum sic nuncupavit.

Monasterium Festinationis.

Monasterium, quod cognominatur Festinationis, ædificavit domina Anna Leonis Isauri uxor. Cum enim reverteretur ex Blachernis gravida, et pariendi instaret tempus, ingressa domum cujusdam

A Περὶ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας.

Τὴν δὲ Ἁγίαν Ἀναστασίαν τὴν Φαρμακολυτρίαν ἔκτισεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος· πρότερον δὲ οἶκος ἦν τινος πατρικίου Φαρμακᾶ λεγομένου.

Περὶ τοῦ Λεωμακέλλου.

Τὸ δὲ Λεωμάκελλον καλεῖται ἐκ τοῦ πωλεῖν ἐκεῖσε τὸν Μέγαν Λέοντα τὸν βασιλέα κρέατα· καὶ ἡ τούτου γυνὴ ἔπλεκε τὰς χορδάς. Ἐκ τούτου οὖν ἐκλήθη ὁ τόπος οὕτως.

Περὶ τὰ Κουράτορος.

Τὰ Κυυράτορος ἐκτίσθησαν ἐν τοῖς χρόνοις Βηρίνης, τῆς γυναικὸς τοῦ Λεωμακέλλου· καὶ ὁ Κουράτωρ αὐτῆς παρίσταται εἰς τὸ ὁμοίωμα τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου.

B Περὶ τοῦ Χριστοκαμάρου.

Εἰς δὲ τὸ Χριστοκάμαρον ἦν ὁ οἶκος τοῦ Μωσηλέ. Ἦν καὶ ὁ Χριστὸς ἱστορισμένος πλησίον τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη.

Περὶ τῆς Ἁγίας Ἄννης τὸ Δεύτερον.

Ὅτι εἰς τὸ λεγόμενον Δεύτερον ἐν τῷ κίονι στήλη ἵστατο Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου· τὴν δὲ στήλην κατήγαγε Βάρδας ὁ Καῖσαρ, ὁ θεῖος Μιχαὴλ, καὶ συνέτριψεν αὐτήν. Ἐκλήθη δὲ Δεύτερον, διότι ἐξόριστος γέγονεν ὁ αὐτὸς Ἰουστινιανὸς εἰς Χερσῶνα παρὰ Λεοντίου πατρικίου· ποιήσαν δὲ ἐκεῖ χρόνους δέκα, καὶ φυγῇ χρησάμενος, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Τέρβελιν τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸν, καὶ ἤγαγέ τε τὴν αὐτοῦ θυγατέρα ὀνόματι Θεοδώραν, καὶ δοὺς αὐτῷ χιλιάδας ιε´ λαὸν, καὶ ἐλθὼν ἐν τῇ πόλει καὶ μὴ δεχθεὶς παρὰ τῶν ἐντὸς οἰκούντων, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν παλαιὰν πόρταν, καὶ εἰσελθὼν ἀπεκεῖσε εἰς τὸν ἀγωγὸν ἐξῆλθεν εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ κίονος ἔσωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐκράτησε τὴν βασιλείαν, καὶ οὕτως ἐκλήθη ὁ τόπος τὸ Δεύτερον· καὶ τότε τὸν ναὸν τῆς ἁγίας ἀνήγειρεν Ἄννης, ὅτι ἔγκυος ἦν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ὠπτάνθη αὐτῇ ἡ ἁγία· ἀλλὰ καὶ τὸ Μαφόριον καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐπ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

C

Περὶ τοῦ Χρυσοβαλάντου.

Τὸ δὲ Χρυσοβάλαντον οἶκος ἦν Νικολάου δομεστίκου τῆς Ἀνατολῆς καὶ πατρικίου, ὃν ἀνήγειρεν εἰς ναοὺς δύο, τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Χρονίσαντος δὲ ἐν τῷ ταξειδίῳ, ἐμοιχεύθη ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει, καὶ μαθὼν τοῦτο ἐκοίτασεν ἀμφοτέρους, καὶ μεληδὸν αὐτοὺς κατέκοψεν. Ἔσχατον δὲ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου, ἀνήγειρε τοὺς ναούς. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ κτίσματος καὶ ἀδημονῶν διὰ ποσότητα χρυσίου, ὤφθη αὐτῷ κατ' ὄναρ ἄγγελος Κυρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἄπελθε εἰς τὸν τόπον πλησίον τῆς Ἄσπαρος κινστέρνης καὶ εὑρήσεις βαλλάντιον ἔχον χρυσίου λίτρας ρ´. Καὶ εὑρὼν αὐτὸ ἐκάλει τὸν τόπον οὕτως.

D

Ἡ μονὴ τῶν Σπουδῆς.

Τὰ λεγόμενα Σπουδῆς ἡ μονὴ, Ἄννα ἡ δέσποινα ταύτην ἀνήγειρεν, ἡ γυνὴ Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς· στρεφομένη ἀπὸ Βλαχερνῶν οὖσα ἔγκυος εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, καὶ εἰσελθοῦσα εἰς οἶκόν

τινος πρωτοσπαθαρίου ἔτεκεν. Ἐποίησε δὲ αὐτὸν μονὴν, καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὴν Σπουδῆς, διὰ τὸ ἐπείγειν αὐτὴν ἐκεῖσε τὸν τοκετὸν, καὶ μὴ φθάσασα εἰς τὸ παλάτιον. Ἔκτισε δὲ καὶ τὰ Ἄννης.

A protospatharii peperit; domumque in monasterium versam Festinationis appellare voluit, ob acceleratum partum, antequam ad palatium pervenire posset. Præterea templum S. Annæ condidit.

De gerocomio Severi, ac templo ab ejus uxore condito.

Σέβηρος πατρίκιος ὁ ἀδελφοποιητὸς βασιλέως Κώνσταντος, τοῦ ἐγγόνου Ἡρακλείου, τοῦ ἀναιρεθέντος ἐν τῷ βαλανείῳ Σικελίας· ἔκτισε δὲ αὐτὸ γηροκομεῖον, διότι οἶκος ἦν αὐτοῦ· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ναὸν ἀνήγειρε, διότι μετὰ τὸ σφαγῆναι ἐν Σικελίᾳ τὸν βασιλέα, ἐκεῖνος ἐπάρας τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον ἀνῆλθεν ἕως τοῦ Φοίνικος.

Severus patricius, frater adoptivus Constantis imperatoris, qui nepos Heraclii fuit, et in Sicilia in balneo occisus est, condidit ipsum gerocomium, quia ibidem domus ipsius exstabat. Ejus quoque uxor templum ædificavit. Etenim imperatore in Sicilia interfecto, ipsemet sumpta Romana classe ad locum usque Phœnicis nuncupatum pervenit.

Ἡ μονὴ τοῦ Μητροπολίτου.

Ὅτι τὰ Μητροπολίτου τὴν μονὴν Ἰουστινιανὸς ἔκτισεν. Ἐκλήθη δὲ οὕτως, ὅτι οἶκος ἦν ἐκεῖσε Μητροπολίτου τινός.

Monasterium Metropolitæ.

B Monasterium cognomine Metropolitæ conditum est a Justiniano. Ita vero nuncupatum est, quod ibidem domus exstaret cujusdam Metropolitæ.

Περὶ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τὸ Πετρίον.

Τὴν δὲ Ἁγίαν Εὐφημίαν τὸ Πετρίον, καὶ λουτρὸν, Βασίλειος ἀνήγειρεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἐκεῖσε ἀπέκειρε.

De Sancta Euphemia Petrion dicta.

Sanctam Euphemiam cognomine Petrion, et balneum Basilium imperator condidit, ac filias suas ibidem totondit.

Περὶ τῆς Πλατείας.

Ὅτι ὁ Ἅγιος Ἡσαΐας καὶ Λαυρέντιος ἐκτίσθησαν παρὰ Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας. Τὸ δὲ ἅγιον σῶμα τοῦ προφήτου ἦκεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.

De Platea.

Sanctum Isaiam, ac Laurentium ædificarunt Marcianus et Pulcheria. Corpus autem Isaiæ prophetæ Hierosolyma delatum fuit.

Περὶ τοῦ Ἀντιόχου.

Τὰ δὲ Ἀντιόχου οἶκος ἦν Ἀντιόχου πατρικίου καὶ πραιποσίτου καὶ βαϊούλου Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, πολλὰς ἀρχὰς διανύσαντος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Πλούσιος δὲ σφόδρα γενόμενος, πτωχὸς τέθνηκε, διὰ τὸ ἄδικον καὶ ἐπιβαρὸν πᾶσι γενέσθαι καὶ δόλιον.

De loco Antiochi dicto.

In loco Antiochi vocato, domus visebatur Antiochi patricii et præpositi, qui bajulus fuit Theodosii imperatoris, et multa cum laude plurimos magistratus gessit. Hic autem etsi maximis abundaret C divitiis, attamen inops decessit, eo quod injustus, esset, et omnibus gravis ac fraudulentus.

Περὶ τὸ Παλαιὸν Πετρίον.

Ὅτι τὸ Παλαιὸν Πετρίον οἶκος ἦν Πέτρου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἔλεγον αὐτὸν Βαρσαμιανὸν τὸν Σύρον, τὸν πολλὰς ἀρχὰς διανύσαντα ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

De ædificio nuncupato Vetus Petrion.

Ædificium quod appellatur Vetus Petrion, domus erat Petri patricii tempore Justiniani Magni, qui Petrus cognominabatur Barsamianus Syrus, vir summa cum laude plurimis magistratibus perfunctus.

Περὶ τῶν Βλαχερνῶν.

Τὸν ναὸν τὸν μέγαν τῶν Βλαχερνῶν, Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία, ἡ τούτου γυνὴ, ἀνήγειρεν αὐτὸν, κοσμήσας διὰ πολυτελῶν μαρμάρων. Βλάχνα γὰρ ἦν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ ἐκόπησαν, εἶθ' οὕτως ἐκτίσθη ὁ ναός. ἢ ὅτι λάκκος ἦν ὁ τόπος καὶ ποτε ἐναποκληθέντα λακέντια ἠγρεύθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Βλαχέρνα καὶ Λακκαῖρναι, διὰ τὸ εἶναι πολλὰ ὕδατα.

De Blachernis.

Magna ecclesia Blachernarum condita fuit a Marciano et Pulcheria ejus uxore, ac variis et pretiosis marmoribus exornata. Locus enim ille erat silicibus consitus, quibus remotis deinde templum istic constructum est; vel quia eo in loco lacus erat, ac pisces lacentia dicti capiebantur; et idcirco ob multitudinem aquarum Blacherna et La- D cœrnæ appellantur.

Περὶ τῆς ἁγίας Σοροῦ.

Τὴν δὲ ἁγίαν Σορὸν ἀνήγειρεν ὁ Λεομακέλης, διότι ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἐφάνη ἡ θεία ἐσθὴς, καὶ ἴχνη, καὶ πολλὰ ἅγια θαύματα γέγονεν εἰς τέλος.

De sacro Conditorio.

Sacrum Conditorium ædificavit Leo Macelas, quoniam ipso imperante reperta est divina vestis; ibidemque multa signa ac prodigia perpetuo edebantur.

Περὶ τοῦ ἁγίου Λούματος.

Ἔκτισε δὲ καὶ τὸ Λοῦμα καὶ ἐπεκύρωσε καὶ κτήματα πολλὰ, καὶ σκεύη, καὶ κειμήλια. Ἔξω δὲ τῆς πόρτας ἐτύγχανεν. Ὑπὸ δὲ Ἡρακλείου περιεκλείσθη, γινομένων ἐκεῖσε θαυμάτων καὶ ὀπτασιῶν πολλῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου.

De sacro Balneo.

Sacrum Balneum ab eodem imperatore exstructum fuit, multisque possessionibus, vasis ac cimeliis ditatum. Balneum hoc olim erat extra portam: postea vero ab Heraclio muro cinctum est, quod ibidem multa miracula ederentur, et sancta Deipara frequenter appareret.

De sacro balneo Blachernarum a Basilio Juniore reædificato.

A Sacrum balneum Blachernarum Basilius Junior, cognomine Pulcher, filius Romani Junioris Porphyrogeniti evertit, reædificavitque ac auro illud exornans, in pulchriorem et augustiorem formam redegit, additis multis imaginibus, ac signis ex auro et argento.

Τῶν Βλαχερνῶν τὸ ἅγιον Λοῦμα ὁ νέος Βασίλειος ὁ εὐσχήμων, υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ νέου Πορφυρογεννήτου, παρέλυσε καὶ ἀνήγειρε νεωστὶ, καλλωπίσας καὶ χρυσώσας προκριτότερον παρ' ὃ ἦν, καὶ ἐξ ἀργυρίου καὶ χρυσίου πολλοῦ εἰκόνισε καὶ κατεκόσμησεν αὐτόν.

ANONYMI

DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS

LIBER TERTIUS.

Quæ incipit ab altera parte S. Sergii et palatii Sophiani I usque ad muros occidentales Magnarum Portarum.

—

DE TERTIA PARTE, ET DE STATUIS QUÆ IN HIPPODROMO VISEBANTUR.

B ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΟΥ ΣΤΗΛΩΝ.

Statuæ quamplurimæ Roma delatæ fuere, quæ in Hippodromo erectæ sunt; in primis vero sexaginta, in quibus Augusti visitur statua. Plurimæ etiam Nicomedia deductæ sunt; ex iis vero levis Diocletiani statua hucusque in Hippodromo superest, quæ ad medium imperatoris tribunal stat. Præterea magnam statuarum copiam Constantinus Magnus deferri curavit Athenis, Cyzico, Cæsarea, Trallibus, Sardibus, Sebastia, Satalis, et Chaldia, Antiochia magna, ex Cypro, Creta, Rhodo, Chio, Attalia, Tyanis, Iconio, Nicæa Bithyniæ, et ex Sicilia, omnibusque aliis tam Orientalibus, quam Occidentalibus urbibus, ac provinciis quæ sua quæque in basi erectæ, ac collocatæ fuerunt, ut periti C qui isthæc legerent ultimo futurarum rerum veritatem ediscant. Cæterum Dianæ statua in Hippodromo collocata visitur, ubi palestritæ exercentur. Quatuor vero inaurati equi qui supra cancellos eriguntur, ex Chio advecti sunt sub Theodosio Juniore. In ambulacro duarum factionum equestres statuæ stabant et pedestres, Gratiani, Valentiniani, Theodosii, ut et Firmiliani gibbosi, risus concitandi gratia. Ex duabus Hippodromi statuis quarum altera belluas gignit, altera homines devorat: prima quidem Justinianum tyrannum denotat, et quæ recuperato imperio gessit; altera vero quæ navim appositam habet, ut aliqui quidem volunt, Scylla est, homines a Charybdi accedentes devorans; atque ille quem capite prehensum tenet, Ulyssem refert; D alii vero putant, terram et mare septemque sæcula esse quæ devorant ac devorantur. Statuam sellæ insidentem, alii Verinam uxorem Leonis Magni esse aiunt, alii Minervam, ex Græcia advectam.

Ὅτι ἀπὸ Ῥώμης πολλὰ ἠνέχθησαν εἴδωλα, ἅτινα ἐτέθησαν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ· ἐξαιρέτως ἑξήκοντα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἀπὸ δὲ Νικομηδείας στῆλαι πολλαὶ ἥκασιν, ὅθεν καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ νῦν σώζεται ἐπίκουφος οὖσα, ἀναμέσον τοῦ καθίσματος ἱσταμένη τοῦ βασιλικοῦ. Ὁμοίως ἀπὸ Ἀθηνῶν, καὶ ἀπὸ Κυζίκου καὶ Καισαρείας, Τράλλης, καὶ Σάρδης, καὶ Σεβαστείας, καὶ Σατάλων, καὶ Χαλδείας, καὶ ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, καὶ Κύπρου, καὶ Κρήτης, καὶ Ῥόδου, καὶ Χίου, καὶ Ἀτταλίας, καὶ Τυάνων, καὶ Ἰκονίου, καὶ Βιθυνῶν Νικαίας, καὶ Σικελίας, καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων Ἀνατολῆς, καὶ δύσεως, καὶ θεμάτων ἥκασι διάφοραι στῆλαι παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· αἳ καὶ ἐτέθησαν καὶ ἐστηλώθησαν, ἵνα οἱ διερχόμενοι ταῦτα καὶ πεπειραμένοι ἔχωσι τὰ ἀλήθειαν τῶν ἐσχάτων. Τῆς δὲ Ἀρτέμιδος ἡ στήλη ἐν τῷ Ἱππικῷ ἐστιν, ἔνθα οἱ παλαίοντες δοκιμάζονται. Οἱ δὲ τέσσαρες κεχρυσωμένοι ἵπποι, οἱ ὕπερθεν τῶν καγκέλλων ὁρώμενοι, ἐκ τῆς Χίου ἥκασιν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ· αἱ δὲ ἐν τῷ περιπάτῳ τῶν δύο μερῶν ἔφιπποι στῆλαι καὶ πεζαὶ, Γρατιανοῦ, καὶ Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Θεοδοσίου, καὶ τοῦ κυρτοῦ Φιρμιλιανοῦ, πρὸς γέλωτα ἔστησαν. Αἱ δὲ γεννῶσαι θῆρας, καὶ ἐσθίουσαι ἀνθρώπους ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ· ἡ μὲν μία ἐστὶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου, δηλοῦσα τὴν ἱστορίαν τῶν δευτέρων αὐτοῦ πράξεων· ἡ δὲ ἑτέρα, ἐν ᾗ πλοῖον ὑπάρχει, οἱ μὲν λέγουσιν, ὅτι ἡ Σκύλλα ἐστὶν, ἡ ἐκ τῆς Χαρύβδεως ἐσθίουσα τοὺς ἀνθρώπους· καί ἐστιν Ὀδυσσεὺς, ὃν κατέχει ἐκ τῆς κορυφῆς. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν, ὅτι ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ οἱ ἑπτὰ αἰῶνές εἰσιν οἱ ἐσθίοντες καὶ ἐσθιόμενοι. Ἡ δὲ καθεζομένη εἰς τὸ σελλίον, οἱ μὲν Βηρίνην τὴν

γυναῖκα τοῦ Μεγάλου Λέοντος· ἄλλοι δὲ φασιν Ἀθηνᾶν ἐξ Ἑλλάδος ἐλθοῦσαν. Ἡ δὲ Ὕαινα ἤχθη ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὰ δὲ λοιπὰ ἀγάλματα τοῦ Ἱππικοῦ, τά τε ἀῤῥενικὰ καὶ τὰ θήλεια, καὶ οἱ διάφοροι ἵπποι, καὶ τῶν καμπτήρων οἱ κίονες, οἵ τε λίθινοι καὶ οἱ χαλκοῖ, καὶ οἱ ὀβελίσκοι τῶν καμπτήρων οἱ χαλκοῖ, καὶ αἱ ἱστορίαι τοῦ μονολίθου, καὶ αἱ ἡνιοχευτικαὶ στῆλαι σὺν ταῖς βάσεσιν αὐτῶν ταῖς ἐνιστόροις, καὶ τῶν περιπάτων οἱ κίονες σὺν ταῖς κεφαλαῖς καὶ ποδίσκοις αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν τῷ Σφενδόνι, καὶ τοῖς στήθεσι, καὶ συστεματίοις, καὶ σολεοῖς, καὶ ἁπλῶς, ὁπόθεν, ἐκεῖσε εὑρίσκεται γραφή. Κατ' ἐξαίρετον εἰς τὰς χαλκᾶς πύλας, τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τῶν μελλόντων εἰσὶ πᾶσαι αἱ ἱστορίαι, ἃς ἐστηλώσατο Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς εἰς μνήμην τῶν ἐντυγχανόντων, διὰ τὸ ἀνεξάλειπτον εἶναι. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ πάσης τῆς πόλεως τὰ ἀγάλματα ἐστοιχειώσατο. Οἱ δὲ ἔχοντες δοκιμὴν τῶν στηλωτικῶν ἀποτελεσμάτων εὑρήσουσι πάντα ἀληθῆ. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ τρίποδες Δελφικῶν κακκάβων καὶ αἱ ἔφιπποι στῆλαι γράφουσι δι' ἣν αἰτίαν ἔστησεν, καὶ τί σημαίνουσιν.

Περὶ τῆς στήλης τῆς ἱσταμένης εἰς τὸ στυράκιον εἰς τὴν Φιάλην.

Ἡ δὲ στήλη ἱσταμένη εἰς τὸ στυράκιον εἰς τὴν Φιάλην τοῦ Ἱπποδρομίου, ἡ χαλκῆ καὶ γυναικοειδής, Εἰρήνης ἐστὶ τῆς Ἀθηναίας, ἣν ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτῆς εἰς θεραπείαν ταύτης.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Σεργίου.

Τὰ δὲ ὄντα κτίσματα εὐμεγέθη εἰς τὸν Ἅγιον Σέργιον, οἶκος ἦν τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, ὄντος αὐτοῦ πατρικίου.

Περὶ τῶν καλουμένων Νεκρῶν.

Ἡ δὲ καλουμένη Νεκρὰ, τὰ σώματα τῶν ἀναιρεθέντων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἐτέθησαν ἐκεῖσε, διὰ τὸ μὴ χωρεῖν ἀλλαχοῦ θάψαι αὐτά· ἀπέφραξε δὲ τὰ σκάλια ἀπὸ τοῦ πρωτοθύρου μέχρι τοῦ Καμελαύχου, καὶ οὕτως ἐτίθουν τὰ νεκρὰ σώματα.

Περὶ τῶν λοιπῶν στηλῶν τῶν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ.

Ἐν τῷ ἅρματι εἰς τοὺς πλεκτοὺς κίονας ἐν τῇ λεγομένῃ Νεολαίᾳ, ἵσταται στήλη γυναικεία καὶ βωμὸς μετὰ μοσχαρίου, ἐν οἷς καὶ ἵπποι χρυσολαμπεῖς δ'· καὶ ἐπὶ δίφρου διφρηλάτης γυναικὸς, ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κατεχούσης στηλίδιόν τι, ἄγαλμα διατρέχον τοῦτο. Οἱ μὲν λέγουσι, Κωνσταντίνου κατασκευὴν τὴν ζεῦξιν μόνην, τὴν δὲ λοιπὴν ἀρχαίαν εἶναι, καὶ μηδὲν παρὰ Κωνσταντίνου κατασκευασθῆναι· ἕως γὰρ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου θέαμα παρὰ πολίταις γέγονεν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, ἀνὰ κηρῶν λευκῶν καὶ χλαμύδων φοροῦντας πάντας εἰσέρχεσθαι τὴν αὐτὴν στήλτην ἐπάνω ἅρματος ἤγουν καρούχας, ἕως τοῦ στάματος ἀπὸ τῶν καγκέλλων· τοῦτο δὲ ἐξετέλουν, ὅτε τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως ἐπετελεῖτο. Ἐκεῖσε δὲ ἐνζώδης ἐστηλώθη εἰς τοὺς κίονας ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἡ Εὔα, καὶ ἡ Εὐθηνία, καὶ ὁ Λιμός.

A Hyæno vero ex magna Antiochia a Constantino Magno deducta est. Cæterum reliqua signa omnia, quæ in Hippodromo visuntur tam virilia quam muliebria, et variæ equorum statuæ, et metarum columnæ lapideæ atque aneæ, earumque obelisci ærei, et monolithi sculpturæ, et statuæ aurigarum cum earum basibus figuratis, et porticum columnæ cum suis capitulis et spiris; item ille quæ in sphendone visuntur, necnon mediæ icones et compages et solea; hæc inquam, omnia unde eo advecta fuerint, ascriptum reperitur. Præsertim vero in portis æreis omnes conspiciuntur historiæ ultimorum dierum, quas ibi statuit Apollonius Tyaneus in sempiternam et indelebilem rerum quæ futuræ sunt, memoriam. Similiter ipse per totam urbem
B statuas magice consecratas erexit, et qui ejusdem generis apotelesmatum peritiam habent, omnia vera deprehendent. Præterea quoque in tripodibus Delphicorum cacaborum ac statuis equestribus inscriptum est, cujus rei gratia collocata sint, et quid significent.

De statua quæ columellæ insidens erigitur in Phiala.

Statua muliebris ænea, quæ columellæ imposita visitur in Hippodromi Phiala, Irenæ Atticæ est, quam in honorem ejus Constantinus filius erexit.

De Sancto Sergio.

C Magna illa ædificia, quæ versus Sancti Sergii ædem cernuntur, ea sunt in quibus habitavit Magnus Justinianus tum patricius.

De loco Necra nuncupata.

In loco, qui Necra appellatur, cadavera eorum qui sub eodem Justiniano cæsi fuerant in Hippodromo, deposita sunt, eo quod alibi ea sepeliri non possent. Obstruxit enim scalas ab exteriori porta ad Camelaucum; et ita cadevera ibi reponebantur.

De reliquis statuis quæ in Hippodromo habentur.

In Neolæa supra columnas tortiles erecta est muliebris statua currui insidens, et ara cum vitulo: ubi etiam equi auro fulgentes quatuor, et in sella, auriga mulieris dextera gestantis par-
D vam, currentis forma, statuam. Nonnulli volunt hæc duntaxat fuisse a Constantino Magno juncta; reliqua vero antiqua, nec a Constantino confecta. Cæterum usque ad Theodosium magnum fuit civibus in Hippodromo spectaculum, quippe albis omnes induti chlamydibus vel lænis statuam illam currui sive carrucæ impositam cum cereis albis deducebant a cancellis ad solium imperatorium usque. Hoc autem fieri solebat quotannis die urbis natali. Præterea ibidem supra columnas positæ fuere statuæ Adami et Evæ, Prosperitatis ac Famis.

De templo Sanctæ Euphemiæ, quæ exstat in Hippodromo.

Templum S. Euphemiæ, quod in Hippodromo cernitur, Constantinus Magnus exstruxit, et pretiosa exornavit materia. Verum post quadringentos triginta et octo annos Constantinus Copronymus imperator, Christi ac Dei hostis, illud in armamentarium et sterquilinium publicum mutavit, et reliquias heu! sanctæ Euphemiæ cum loculo in profundum maris projecit. Post annos vero triginta sex Irene piissima Augusta Atheniensis hoc templum reædificavit, et reliquias repertas eo iterum transtulit.

De templo S. Joannis Præcursoris Illi nuncupato.

In loco cognominato Illi, ubi exstat templum S. Joannis Præcursoris, olim fons erat, in quo draco ingens latitabat; illic tum et ærarium imperiale erat, et multos illac transeuntes draco devorabat. Sanctus vero Hypatius cum eo accessisset, suo baculo, in cujus ima parte clavi ferrei affixi erant, facto crucis signo, draconem percussit ac interfecit, hinc apprehensum in medium forum eum mortunm projecit, ac igni tradidit: et idcirco locus ille tale nomen obtinuit, vel ab Illo magistro, qui imperium affectaverat, ibidemque habitabat.

De eodem templo Illi dicto.

Templum S. Joannis Præcursoris, Illi nuncupatum, domus exstitit Illi magistri, qui præclaris multisque functus est dignitatibus sub Leone Macela et Zenone. Idem Illus imperium affectans, collectis ex populo septuaginta mille militibus in Antiochia magna in Zenonem insurrexit; Zeno vero adversus eum fratrem suum Longinum magistrum misit cum magna militum manu. Commisso autem prælio prope magnam Antiochiam victus est Longinus, et vix solus, universo deleto exercitu, Antiochiam se recepit, Illo viribus longe superiore exsistente. Verum Zeno Joannem patricium, cognomine Curvum, cum magno Scytharum et Macedonum manu in Seleuciam legavit, ibique conserto prælio, Illus cum suis devictus est. Sed fuga in quoddam castellum elapsus a suis domesticis Joanni proditur, a quo et reliqui ejus duces comprehensi decollatique sunt. Horumque capitibus una cum capite Illi hastæ infixis Constantinopolim ingreditur Joannes. Cæterum imperavit Illus menses quatuordecim.

De loco nuncupato Phocolisthum.

Locum cognominatum Phocolisthum inde nomen accepisse contendit Panodorus Ægyptius, quod, cum Phocas imperator illac equo insidens pertransiret, equus ejus ibi cespitaverit et ceciderit, ut ait Panodorus Ægyptius; Theodorus vero Thebanus philosophus inde nomen obtinuisse putat, quod cum ante Constantinum Magnum locus ille extra urbem esset, multisque frequentatus latronibus, qui plurimos Byzantinos cives interfece-

A Περὶ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ.

Τὸν δὲ ναὸν τῆς ἁγίας Εὐφημίας τῆς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε, κοσμήσας αὐτὸν διὰ πολυτελοῦς ὕλης, υλη' δὲ χρόνων παρελθόντων, ἐλθόντος τοῦ μισοθέου καὶ μισοχρίστου βασιλέως Κοπρωνύμου Κωνσταντίνου, ἐποίησεν αὐτὸν Ἀρμαμέντα καὶ κοπροθέσιον, καὶ τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Εὐφημίας, φεῦ! σὺν τῇ λάρνακι εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ἔῤῥιψεν. Μετὰ δὲ τριάκοντα ἓξ χρόνους Εἰρήνη ἡ εὐσεβεστάτη Αὐγούστα ἡ Ἀθηναία, τοῦτον πάλιν ἀνῳκοδόμησε, καὶ τὸ λείψανον εὑροῦσα ἔφερε.

Περὶ τοῦ Προδρόμου τοῦ Ἴλλου.

Ὅτι τὰ λεγόμενα Ἴλλου ὁ Πρόδρομος, πηγὴ
B ἐτύγχανε, καὶ ἐνεμφώλευε δράκων παμμεγέθης. Ἐκεῖσε δὲ ἦν καὶ ταμεῖον βασιλικὸν, καὶ πολλοὺς ὁ δράκων ἤσθιεν. Ὁ δὲ ἅγιος Ὑπάτιος ἐκεῖσε παραγενόμενος μετὰ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ ἐχούσης κάτωθεν ἥλους σιδηροῦς, καὶ σφραγίσας καὶ κρούσας τὸν δράκοντα, ἀπέψυξεν, καὶ λαβὼν αὐτὸν μέσον τοῦ Φόρου προὔθηκε νεκρὸν, καὶ ἔκαυσεν αὐτόν. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ὠνομάσθη ὁ τόπος οὕτως, καὶ ἀπὸ Ἴλλου μαγίστρου τυραννήσαντος, καὶ ἐκεῖσε οἰκοῦντος,

Περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἴλλου.

Ὅτι τὰ καλούμενα Ἴλλου ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, οἶκος ἦν Ἴλλου μαγίστρου, πολλὰς ἀρχὰς διανύσαντος μετὰ πολλῆς δόξης ἐν τοῖς χρό-
C νοις τοῦ Λεομακέλου καὶ Ζήνωνος. Τυραννήσας δὲ ὁ αὐτὸς Ἴλλος, καὶ λαοῦ ἀθροίσας ο' χιλιάδας εἰς Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην κατὰ τοῦ Ζήνωνος ἀντῆρεν, Ὁ δὲ Ζήνων ἀποστείλας Λογγίνον μάγιστρον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ πλήθους στρατιωτῶν, καὶ συμβολῆς πολέμου γενομένης ἡττήθη Λογγίνος πλησίον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, καὶ μόλις μόνος διεσώθη ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ, τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παντὸς κατασφαγέντος· καὶ κατεδυνάστευσεν Ἴλλος σφόδρα. Ὁ δὲ Ζήνων ἀπέστειλεν Ἰωάννην πατρίκιον, τὸν ἐπιλεγόμενον Κυρτὸν, μετὰ Σκυθῶν καὶ Μακεδόνων ἐν Σελευκίᾳ. καὶ συμβαλόντες πόλεμον, ἡττήθησαν οἱ τοῦ μέρους τοῦ Ἴλλου, καὶ φυγὼν Ἴλλος ἔν τινι φρουρίῳ παρεδόθη ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἀνθρώπων πρὸς Ἰωάννην, καὶ συλλαβόμενος τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ
D μετὰ τῆς τούτου κάρας εἰσήγαγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ δόρατα τὰς κεφαλὰς φέρων. Ἐτυράννησε δὲ Ἴλλος μῆνας ιδ'.

Περὶ τὸ καλούμενον Φωκόλισθον.

Ὅτι τὸ λεγόμενον φωκόλισθον, ἔφιππος βαδίζων ὁ Φωκᾶς βασιλεὺς, ὠλίσθησεν ὁ ἵππος αὐτοῦ καὶ ἔπεσε· καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη Φωκόλισθον, καθὼς φησι Πανόδωρος ὁ Αἰγύπτιος· ὁ δὲ Θεόδωρος ὁ Θηβαῖος φιλόσοφος ὢν, πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου φησὶ ἔξωθεν τῆς πόλεως Βύζαντος, λησταὶ πολλοὶ ὑπῆρχον, καὶ πολλοὺς Βυζαντίους ἀνεῖλον. Ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος μετὰ τὸ πορθῆσαι καὶ κτίσαι τὴν πόλιν, μαθὼν περὶ τῶν ληστῶν καὶ συλλαβόμενος

αὐτοὺς ἐκεῖσε ἐφούλκισεν αὐτούς. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη A τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Φουλκόκηστον.

Περὶ τὰ λεγόμενα Κοντάρια εἰς τὴν Ἁγίαν Θέκλην.

Ὅτι τὰ λεγόμενα Κοντάρια, ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὅτε ἦλθεν ὁ βασιλεὺς Θρᾴκης πρὸς Βύζαντα, ἔκοψαν οἱ Βύζαντες ἐκ τῶν ἐκεῖσε τόπων κοντάρια, καὶ οὕτως ἐκλήθη ὁ τόπος Κοντάρια. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ἐκεῖσε ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ὁ δὲ Ἰουστῖνος ὁ Πρωτοκουροπαλάτης, ὁ ἀνὴρ Σοφίας τῆς Λοβῆς, εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ἐπλάτυνε τὸν τοιοῦτον ναὸν, καὶ ἐπωνόμασε τοῦτον τῆς Ἁγίας Θέκλης.

Περὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σεργίου καὶ Βάκχου τὰ Ὁρμίσδου. B

Ὅτι τὰ καλούμενα Ὁρμίσδου, λιμὴν ἦν μικρὸς, ἐν ᾧ ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἐχρημάτισε κοιτῶνα, καὶ ὠνόμασε Σέργιον καὶ Βάκχον. Ὡσαύτως καὶ ἕτερον ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτε τὸν χρισμὸν ἔλαβεν ὑποκάτω τῶν βαθμίδων, ὅτε καὶ τὴν σφαγὴν εἰς Ἱππικὸν ἐποίει. Ἐκλήθη δὲ Ἰουλιανοῦ λιμὴν, ὅτι ὁ κτίσας οὕτως ἐκαλεῖτο.

Περὶ τοῦ Βουκινου.

Τὸ Βούκινον τὸ παλαιὸν, σάλπιγγες ἦσαν ἐπάνω τοῦ τείχους· τὸ δὲ τεῖχος ὑποκάτω ἦν συριγγῶδές κοῦφον. Καὶ ὅτε ἦν νότος ἢ βοῤῥᾶς, σφοδρῶς ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἀποκρουούσης, ἐκεῖθεν ἀνήρχετο βίαιον πνεῦμα καὶ ἦχε μελῳδίαν, δίκην σειρῆνος, καὶ ἀντέλεγεν ὁ ἕτερος πύργος ὁ ἄντικρυς. C Ὅτε δὲ ἤθελε κινῆσαι Ῥωμαϊκὸς στόλος, ἐκεῖ ἠθροίζοντο, καὶ κατὰ τὸν ἦχον τῶν πύργων ἐσάλπιζον αἱ νῆες, καὶ ἐκίνουν.

Περὶ τῆς Σοφίας τὸν λιμένα.

Τὸν λιμένα τῆς Σοφίας Ἰουστῖνος ἔκτισεν εἰς πρόσωπον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σοφίας. Πρὸ δὲ τοῦ κτισθῆναι τὸν λιμένα ὑπῆρχε στοὰ καμαροειδὴς, ἣν ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἀνήρχοντο οἱ φιλόσοφοι, οἵ τε Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι, καὶ διελέγοντο μετὰ τῶν πολιτῶν φιλοσόφων· καὶ διήρκεσε τοῦτο μέχρι τοῦ Ἰουστίνου, καὶ πάντοτε ἐνίκων οἱ δυτικοί. Ἐπὶ δὲ Ἰουστίνου ἡττηθέντες, οὐδέποτε ἀνῆλθον μέχρι τῆς σήμερον. Ἔκτοτε διελθόντων χρόνων, ἐγένετο Σοφίαν τὴν Αὐγοῦσταν ἵστασθαι εἰς τὸν ἡλιακὸν τοῦ παλατίου, καὶ ὁρῶσα τὰ πλοῖα κλυ- D δωνιζόμενα ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ σπλαγχνισθεῖσα ἤρξατο ὀδύρεσθαι, καὶ προσελθοῦσα εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ ἱκέτευσεν αὐτὸν ὅπως παράσχῃ αὐτῇ χρυσίον ἱκανὸν εἰς τὸ ποιῆσαι λιμένα· καὶ ἐπικαμφθέντος τῇ ταύτης αἰτήσει, προσέταξε Ναρσῇ, τῷ πατρικίῳ καὶ πραιποσίτῳ, καὶ Τρωΐλῳ, πρωτοβεστιαρίῳ αὐτοῦ, κτίσαι τὸν λιμένα· οἳ καὶ βόθυνον μέγαν ὀρύξαντες ἀνῳκοδόμησαν τοῦτον. Διὸ καὶ τὴν προσηγορίαν εἴληφε. Μέσον δὲ τοῦ λιμένος ἀνήγειρε στήλας δ', ἐπάνω τῶν δ' κιόνων, Σοφίας καὶ Ἀραβίας τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ, Ἰουστίνου καὶ Ναρσῆ τοῦ ἐκεῖσε παρισταμένου· ἐξ ὧν αἱ δύο ἀφῃρέθησαν

rant, Constantinus Magnus destructis veteribus urbis ædificiis, novisque excitatis, ubi rem rescivit latrones ipsos comprehensos inibi furcis affixit. Qua de re locus ille nuncupatus fuit Phulcolestum.

De loco qui appellatur Contaria ad sanctam Theclam.

Locus Contaria dictus, sive Sanctus Georgius, inde nomen accepit, quod, cum Thraciæ rex expeditionem contra Byzantem suscepisset, Byzantii inde hastas exciderint. Constantinus autem magnus templum ibi Virgini Deiparæ exstruxit, quod postea Justinus Protocuropalates, conjux Sophiæ Lobes ampliavit exornavitque, ac Sanctæ Theclæ appellatione donavit.

De monasterio S. Sergii et Bacchi cognomine Hormisdæ.

Locus dictus Hormisdæ, parvus erat portus, in quo Justinianus magnus monasterium exstruxit nomine Sergii et Bacchi; et templum pariter SS. apostolorum, eo quod ibidem subter gradus inunctus fuit, cum stragem in Hippodromo edidisset. Præterea appellatus fuit Juliani portus, quoniam sic ejus conditor nuncupatur.

De loco dicto Buccinum.

In loco nuncupato Buccinum, olim supra murum Buccinæ exstabant,et muri ima pars adinstar fistulæ concava erat. Cum vero auster vel boreas vehementius flaret, ex fluctibus maris eo allisis spiritus vehemens ascendebat, ac sirenis instar edebat concentum, resonabatque pariter altera turris opposita. Cum vero aliquo profectura esset Romana classis, illuc congregabatur, et juxta turrium sonum in navibus quoque tuba canebatur, atque ita discedebatur.

De portu Sophiano.

Portum Sophianum condidit Justinus conjugis suæ Sophiæ nomine. Antequam vero portum exstruxisset, erat ibi fornice instructa porticus a Constantino magno ædificata, in quam philosophi Thebani pariter ac Athenienses conveniebant ad disserendum cum philosophis Constantinopolitanis; quod usque ad Justini tempora factum est, semper victoriam reportantibus occidentalibus, qui semel sub Justino victi, nunquam postea ad hodiernum usque diem reversi sunt. Cæterum aliquot interjectis annis accidit, ut stans Sophia Augusta in solario palatii, naves videret in mari fluctibus agitari. Quare commiseratione permota lamentari cœpit, accedensque ad conjugem imperatorem, rogavit, daret sibi necessariam auri copiam ad construendum portum. Imperator ejus petitioni annuit, et Narsæ patricio et præposito ac Troilo protovestiario suo portus exstruendi munus injunxit, qui ducta ingenti fossa portum condidere. Idcirco tale nomen accepit. In medio autem portu quatuor statuas totidem columnis impositas erexit, videlicet Sophiæ statuam, Arabiæ filiæ suæ, suam, et Narsæ præfecti structuræ. Earum duæ sublatæ

sunt a Philippico : continebant enim notas rerum futurarum.

De Fœnili quod est in loco Buccinum dicto.

Fœnile, quod visitur in loco cognominato Buccinum, olim ecclesia erat Sancti Andreæ apostoli, quam eo veniens Justinianus ædificaverat. Constantinus vero Cabalinus eam in fœnile mutavit.

De Contariis quæ sunt apud S. Theclam.

Quæ modo Contaria nuncupantur, prius vigilum erant excubiæ, quæ annos septem durarunt. Post bellum autem bienne, fanum illic Gallienus exstruxit, quo postea Constantinus Magnus destructo, ejus loco Sanctæ Deiparæ templum ædificavit, nummoque insculpsit imaginem Christi, sanctissimæ Deiparæ, matris suæ Helenæ, et suam ipsius; festumque dedicationis duodecim dies celebravit. Hoc templum postea Sanctæ Theclæ appellatum fuit, Cæterum tum Milliarii fornix porta erat terrestris, et in loco vocato Dippio mutatio equorum cursus publici. Ipsa vero Contaria magnus mons erat, in quo excubias agebant Byzantii, populorum occidentalium impetum metuentes.

De templo S. Michaelis archangeli Addæ dicto.

Templum S. Michaelis archangeli Addæ nuncupatum Justinus ædificvait. Nomen vero accepit ab Addæ magistro, qui ibidem domum exstruxerat.

De columna Ferrea.

Cum columna, quæ visitur in foro appellato Anelio, Roma sub Constantino Magno adveheretur, ob ingentem ejus molem triennium integrum navigavit. Tandem ingressa Sophiarum portum, cum ad portam extrahere de navi eam vellent, in littore quatuor cubitis demersa et obruta remansit, quod uliginosus ac palustris locus esset : cum autem eam ligneis vectibus extrahere non valerent, ferreis ingentibus sunt usi : atque ideo sic vocata est.

De partu Eleutherii.

Portus Eleutherii exstructus est a Constantino Magno. In eo stabat Eleutherii primi a secretis lapidea statua, scapulare super humeros habens, et ventilabrum manu gestans, utrumque lapideum. Cum autem erigeretur Theodosii statua, quæ columnæ insidens in Tauro conspiciebatur, terra fossili in hunc portum ingesta, totus oppletus est.

De statuis quæ sunt prope S. Agathonicum.

Duæ sunt statuæ verinæ, una post ascensum ibi graduum magis ad austrum vergens quam Sancti Agathonici templum altera, e regione proxime S. Barbaræ templum, quod est in Artotyriano loco seu Artopoliis. Illa quidem, quæ ad S. Agathonicum est, superstite adhuc Leone ejus marito, erecta fuit; quæ vero prope S. Barbaram, post ejus obi-

A παρὰ Φιλιππικοῦ · εἶχον δὲ γραμματα τῶν μελλόντων.

Περὶ τοῦ ἐν τῷ Βουκίνῳ Χορτοβολῶνος.

Ὁ Χορτοβολὼν, ὁ εἰς τὸ Βούκινον, ἐκκλησία ἦν τοῦ ἁγίου ἀποστολου Ἀνδρέου, ἣν ἀνήγειρεν Ἰουστινιανὸς ἐκεῖσε ἐρχόμενος · Ὁ δὲ Καβαλῖνος ἐποίησε χορτοβολῶνα.

Περὶ τὰ λεγόμενα Κοντάρια εἰς τὴν Ἁγίαν Θέκλην.

Τὰ λεγόμενα Κοντάρια, βίγλα ἦν ἐκεῖσε μεγάλη, καὶ ἕως ζ' χρόνους ἐφυλάττετο. Καὶ πολέμου γεγονότος χρόνους δύο, ναὸς ᾠκοδομήθη, εἰδώλιον μικρὸν, ὑπὸ Γαληνοῦ, ὃν καθελὼν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ναὸν τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρε, καὶ ἐχάραξε τὸν Χρι- B στὸν καὶ τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα καὶ ἑαυτὸν, καὶ ἐτέλεσε πανήγυριν ἡμέρας ιβ' · ὅστις ναὸς μετωνομάσθη Ἁγία Θέκλα. Τότε δὲ καὶ τοῦ Μιλίου ἡ καμάρα χερσαία ἦν πόρτα, καὶ εἰς τὸ Διίππιον ἡ ἀλλαγή. Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα Κοντάρια, μέγα ὄρος ἦν, καὶ ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῆς βίγλης τῶν Βυζαντίων πτοουμένων τοὺς δυτικούς.

Περὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἀδδᾶ.

Ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἀδδᾶ ἐκτίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου. Τὸ δὲ ὄνομα ἐδέξατο ἐκ τοῦ Ἀδδᾶ τοῦ μαγίστρου, ἐκ τοῦ ἐκεῖσε κτίσαντος οἶκον.

Περὶ τῆς Σιδηρᾶς.

C Ὅτι ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ μέγας κίων τοῦ φόρου τοῦ Ἀνηλίου τρεῖς χρόνους ἀπήει πλοϊζόμενος ἀπὸ Ῥώμης διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς Σοφίας, ἐν τῇ πόρτῃ θελόντων ἐκβαλεῖν τὸν κίονα ἀπὸ τῶν σχεδίων ἐχώσθη εἰς τὸν αἰγιαλὸν πήχεας δ', διὰ τὸ χαῦνον καὶ ἀλσώδη εἶναι τὸν τόπον · μέλλοντες δὲ τοῦτον ἀποσπᾷν μετὰ ξύλων, οὐκ ἠδύναντο, ἀλλὰ μετὰ σιδηρῶν μοχλίων μεγάλων. Καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη.

Περὶ τοῦ λιμένος τοῦ Ἐλευθερίου.

Ὁ δὲ λιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἵστατο δὲ καὶ στήλη λιθίνη Ἐλετθερίου πρωτασηκρήτου, φέροντος ἐπ' ὤμων καπούλιοο καὶ πτύν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, D ἀμφότερα λίθινα. Κτισθείσης δὲ καὶ τῆς στήλης τοῦ Θεοδοσίου, ἥ ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Ταύρου ἦν, ὁ χοῦς ἐχύνετο εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐγεμίσθη.

Περὶ τῶν στηλῶν τῶν οὐτῶν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀγαθόνικον.

Αἱ στῆλαι δύο εἰσὶ τῆς Βηρίνης, μία μὲν νοτιωτέρα τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίνου, μετὰ τὴν ἄνοδον τῶν ἐκεῖσε βαθμίδων · ἑτέρα δὲ ἄντικρυς αὐτοῦ, πλησίον τῆς ἁγίας Βαρβάρας τοῦ Ἀρτοτυριανοῦ τόπου. Καὶ ἡ μὲν τοῦ ἁγίου Ἀγαθονίκου γέγονε ζῶντος Λέοντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς · ἡ δὲ τῆς ἁγίας Βαρβάρας, μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ,

ἡνίκα Βασιλίσκον τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς ἔστρεψε, φυγόντος Ζήνωνος τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀγαθονίκου.

Ὁ δὲ Ἅγιος Ἀγαθόνικος, τὸ πρότερον ὑπὸ Ἀναστασίου, καὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου τὸ δεύτερον ἀνεκαινίσθη. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ναῷ καὶ πατριάρχαι ἐπισκόπησαν ἑπτὰ, ἐπὶ χρόνους πεντήκοντα, καὶ βασιλεῖς ἐστεφηφόρουν ἐκεῖσε δ'· δι' ἣν δὲ αἰτίαν μετεποιήθη ἐκεῖθεν ὑπὸ Τιβερίου, οὐ γινώσκεται. Καὶ παλάτιον δὲ πλησίον τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἦν μέγιστον· ὑπὸ δὲ Τιβερίου τοῦ πρώτου μετεποιήθη διολισθὲν εἰς τὰ βασίλεια.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ.

Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰουλιανὸν μοναχοὺς ὁσίους κατέκαυσεν ὁ Καβαλῖνος, διὰ τὸ μὴ κοινωνεῖν αὐτοὺς τῇ μυσαρᾷ αὐτοῦ ἐσθήσει τε καὶ θρησκείᾳ, καὶ αὐτὸν τὸν ναόν· καὶ ἀναλύσας ὁ μόλιβδος τῆς ἐκκλησίας κατῆλθεν ἕως τῶν Σοφιῶν αἰγιαλοῦ. Ἵσταντο δὲ ἐκεῖσε Πέρδικες χαλκαῖ ἐν καμάρᾳ.

Περὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου, τοῦ ὄντος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰουλιανόν.

Ὁμοίως καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον τὸν ὄντα εἰς τὸν Ἅγιον Ἰουλιανὸν ὁ Δίκορος ἀνήγειρεν, ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τοῦ Δυῤῥαχίου· παῖς γὰρ ὢν ἐμάνθανε τὰ γράμματα ἐκεῖσε οἰκῶν.

Περὶ τῶν παλατίων τῶν Ἐλευθερίου.

Τὰ δὲ παλάτια τὰ Ἐλευθερίου καὶ τὰ ἐργοδόσια ἔκτισεν Εἰρήνη καὶ Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς αὐτῆς. Ἀπὸ δὲ τῶν μέχρι Ἀμαστριανοῦ, Ἱπποδρόμιον γέγονε παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου· ἡ δὲ Εἰρήνη κατέλυσεν αὐτόν.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Μεγάλου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Παντελεήμονα ἔκτισε Θεοδώρα ἡ γυνὴ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου. Ὅτε ἦλθεν ἀπὸ Παφλαγωνίας, ἐκεῖσε ἐν τῷ ἐμβόλῳ ἔκειτο ὡς πτωχὴ, καὶ ἔνηθεν ἔρια, καὶ ἐπώλει αὐτὰ, καὶ οὕτως ἔζη. Μετὰ δὲ τὸ βασιλεῦσαι, ἔκτισε τὸν ναόν.

Περὶ τὰ Κλαυδίου.

Τὰ Κλαυδίου, οἶκος ἦν πατρικίου τοῦ Κλαυδίου καὶ κοιαίστορος, ἐν τοῖς χρόνοις Βασιλίσκου βασιλέως, ὃς καὶ παλάτιον ἀνήγειρεν ἐκεῖσε.

Περὶ τὰ Ναρσοῦ.

Τὰ δὲ Ναρσοῦ, οἶκος ἦν Ναρσοῦ πατρικίου καὶ πραιποσίτου, εὐνούχου, ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου καὶ Σοφίας. Τῶν δὲ ξενῶνα, καὶ τὸ γηροκομεῖον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀνήγειρεν ὁ αὐτὸς, καὶ τὰ μέχι τοῦ Ὀξυβαφίου, καὶ τον Ἅγιον Πρόβον.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ.

Ὅτι τὰ Ἀμάντου καλούμενα, οἶκος ἦν μαγίστρου τινὸς Ἀμάντου παρακοιμωμένου, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δικόρου ὅστις ἔκτισε τὸν Ἅγιον Θωμᾶν· ἐμπρησθέντος δὲ, Λέων ὁ υἱὸς Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἀνεκαίνισεν αὐτόν.

Περὶ τὸ Χρυσοκάμαρον.

Τὸ δὲ Χρυσοκάμαρον, ὄπισθεν τοῦ Μυρελαίου ζώδιον ἵστατο χρυσοῦν, διὰ τοῦτο ἐκλήθη Χρυσοκάμαρον. Παρὰ δέ τινων κλεπτῶν ἐν τοῖς χρόνοις

A tum, quando Basiliscum fratrem suum coronavit, Zenone genero fugato.

De templo S. Agathonici.

Templum S. Agathonici primo ab Anastasio; secundo autem, a Justiniano Magno renovatum est. In hoc vero templo intra quinquaginta annos, septem patriarchæ episcopatum gessere, ac quatuor ibidem imperatores coronati sunt. Qua vero de causa mutatum sit a Tiberio, nescitur. Proxime hoc templum erat Palatium maximum, quod, cum collapsum esset, Tiberius senior imperatoriis ædibus adjunxit.

De S. Juliano.

Monachos S. Juliani pios ac religiosos Constantinus Copronymus igni tradidit, eo quod profani
B ejus vestimenti ac detestabilis sectæ participes esse nollent; quemadmodum et ipsum ecclesiam, cujus plumbum calore dissolutum ad littus usque Sophianum defluxit. Cæterum ibidem in porticu Perdices æreæ visebantur.

De S. Michaele archangelo prope S. Julianum.

Similiter et ædem S. Michaelis archangelo, quæ est juxta S. Julianum, Anastasius Dicorus exstruxit, cum Dyrrachio in urbem venisset. Etenim, cum puer esset, ibi habitans litteras didicit.

De palatiis Eleutherianis.

Palatia Eleutheriana et officina Irene una cum Constantino suo filio ædificavit. Hippodromum vero, qui inter Eleutherii palatia et Amastriani tractum a Theodosio Magno exstructus fuit, Irene
C postea evertit.

De Ecclesia S. Panteleemonis Magni.

Ecclesia S. Panteleemonis condita est a Theodora, Justiniani Magni uxore; quoniam ex Paphlagonia cum venisset, ibi in porticu degebat, ceu paupercula victum sibi ex lanificio quæritans. Sed ubi ad imperium pervenit, ibidem templum exstruxit.

De Claudii tractu.

Claudii tractus, domus erat Claudii patricii et quæstoris, tempore Basilisci imperatoris; qui et palatium illic ædificavit.

De tractu Narsetis.

Narsetis tractus, domus erat Narsetis patricii et præpositi, eunuchi, tempore Justini et Sophiæ.
D Xenodochium autem, gerocomium et ecclesiam idem ipse condidit et quæcunque ad locum usque Oxybaphii nuncupatum visuntur; itemque Sanctum Probum.

De Sancto Thoma.

Amanti tractus, domus erat Amanti cujusdam magistri et accubitoris sub Anastasio Dicoro; qui ecclesiam S. Thomæ ædificavit, quam postea incendio consumptam Leo filius Basilii Macedonis restauravit.

De Chrysocamera.

In Chrysocamera pone Myrelæum, olim signum aureum visebatur; idcirco Chrysocamera nuncupata est. Hoc autem signum a quibusdam latroni-

bus suffuratum est tempore Bardæ Cæsaris, avunculi Michaelis, filii Theophili.

De Psarelæo.

Psarelæum monasteriorum cum antea esset vocabatur Myrelæum; imperator enim cui notum erat nomen, voluit ut Psarelæum appellaretur. Monachi vero a Constantino Copronymo injuria affecti inde profugerunt.

De porta seu tractu cognomine Psamatha.

In porta seu tractu Psamatha cognomine, idolum stabat, quod quidam gentilis colebat, cui Christiani dicebant, Idolum quod ceu Deum colis, deus falsus et ementitus est, ac ex eo locus iste ita cognominatus est. Cæterum hæc porta dicta est Quinta, eo quod numero quinta sit.

De palatiis quæ in tractu Psamatha exstant.

Palatia autem et gerocomium in tractu Psamatha dicto, exstruxit S. Helena; pariterque S. Theodorum Claudii nuncupatum. Urbicius vero structuræ præfectus condidit templum S. Juliani propriis sumptibus. Ibidem erant castra Romanorum.

De porta S. Æmiliani.

Porta S. Æmiliani nomen accepit a proximo templo S. Æmiliani, quod prius parvum erat oratorium. Cum autem Moysis virga afferretur, eam hoc loco excepit Constantinus Magnus, et S. Deiparæ ecclesiam exstruxit; et sic locus ille appellatus fuit Rhabdos seu virga. Præterea et magnam ecclesiam S. Æmiliani ædificavit: deinde vero sacram illam virgam in palatium transtulit.

De cisternis et de aquæductu.

Aquæductum ingentium arcuum, seu in cœlum usque educti fornices, a Valente, uti nunc conspiciuntur, exstructi sunt. Ad Cisternam Aetii cognominatam, quam Aetius exstruxit, statua ipsius Aetii erecta erat.

De Asparis cisterna.

Asparis cisternam Aspares et Ardaburius exstruxere, tempore Leonis Magni. Qua absoluta ambo inibi interfecti sunt ab eodem imperatore; eo quod conjuratione cum populo inita, Leonem ab imperio ejicere statuerant, nisi de industria eos dolo sustulisset imperator. Cæterum domus Asparis erat, quam deinde possedit Basilius accubitor.

De cisterna Boni.

Cisternam Boni ædificavit Bonus patricius Roma rediens; eamque cameris cylindricis texit. Domus autem ejus ibidem erat: vivebatque sub Heraclio imperatore.

De cisterna Mocisia.

Cisternam Mocisiam Anastasius Dicorus condidit. Cum vero eam exstrueret, in urbe cives fame et siti laborabant, ut unus modius integro numero veniret. Nomen vero hæc cisterna habet a vicino templo S. Mocii.

A Βάρδα Καίσαρος, τοῦ θείου Μιχαὴλ, υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου, ἐκλάπη.

Περὶ τὰ Ψαρελαίου.

Τὰ Φαρελαίου πρότερον ἐκαλεῖτο Μυρέλαιον, μονὴ οὖσα. Καὶ γνωρίσας αὐτὸ ὄνομα ἀντεῖπεν ὁ βασιλεὺς, ἵνα ἀκούῃ Ψαρέλαιον· ὅπου ἐνύβριζε τοὺς μοναχοὺς ὁ Κοπρώνυμος, καὶ ἔφυγον ἐκεῖθεν.

Περὶ τοῦ Ψαμαθᾶ.

Ἵστατο δὲ εἰς τὸν Ψαμαθᾶν εἴδωλον, καί τις τῶν εἰδωλολατρῶν ἐσέβετο αὐτό. Ἔλεγον δὲ αὐτῷ οἱ ὀρθόδοξοι, ὅτι Τὸ εἴδωλον, ὃ σέβῃ ὡς θεὸν, ψεμα τινός ἐστι· καὶ ἐτομολογήθη ὁ τόπος οὕτως. Ἡ δὲ Πέμπτη πόρτα ἐκλήθη, διὰ τὸ εἶναι κατ' ἀριθμὸν B πέμπτην.

Περὶ τῶν ἐν αὐτῷ παλατίων.

Ἀλλὰ καὶ παλάτια, καὶ τὸ Γηροκομεῖον, τὰ εἰς τὰ Ψαμαθᾶ ἡ ἁγία Ἑλένη ἀνήγειρεν· ὁμοίως καὶ τὸν Ἅγιον Θεόδωρον τὸν Κλαυδίου. Ἡ Οὐρβίκιος ὁ παριστάμενος εἰς τὰ κτίσματα ἀνήγειρε καὶ τὸν Ἅγιον Ἰουλιανὸν ἐξ οἰκείων ἐξόδων, ἐν ᾧ ἐτύγχανε ἄπληκτα τῶν Ῥωμαίων.

Περὶ τῆς πόρτης τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ.

Ἡ καλουμένη τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ πόρτα οὕτως ἐκλήθη, διὰ τὸ εἶναι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, ὃς πρότερον μὲν ἦν εὐκτήριον μικρόν· ἀλλ' ὅτε ἤχθη τοῦ Μωσέως ἡ ῥάβδος, ἐδέξατο αὐτὴν ἐκεῖσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἀνήγειρε ναὸν τῆς Θεοτόκου, καὶ οὕτως ὠνομάσθη ὁ τόπος Ῥάβ-C δος. Ἀνήγειρε δὲ καὶ τὸν Ἅγιον Αἰμιλιανὸν μέγαν· εἶθ' οὕτως ἔφερε τὴν ἁγίαν ῥάβδον ἐν τῷ παλατίῳ.

Περὶ τῶν κινστερνῶν, καὶ περὶ τοῦ ἀγωγοῦ.

Ὅτι ὁ ἀγωγὸς τῶν μεγάλων ἀψίδων, ἤτοι αἱ οὐράνιαι καμάραι ὑπὸ Οὐάλεντος ἐκτίσθησαν, ὡς ὁρᾶται. Καὶ ἐν ἐνδὲ καλουμένῃ τοῦ Ἀετίου κινστέρνῃ, ἥτις ὑπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη, καὶ στήλη ἵστατο τοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τῆς τοῦ Ἄσπαρος.

Ἡ δὲ λεγομένη Ἀσπάρου κινστέρνα ὑπὸ Ἀσπάρου καὶ Ἀρδαβουρίου ἐκτίσθη, ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Λέοντος· καθ' ἣν ἀμφότεροι, πληρωθείσης αὐτῆς, ἀνῃρέθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, οἵτινες ἐβούλοντο μετὰ τοῦ δήμου καταβιβάσαι Λέοντα τῆς βασιλείας, εἰ μὴ ἐξ ἀγχινοίας οὗτος τούτους ἀνεῖλε D δόλῳ. Ὁ δὲ οἶκος τοῦ Ἀσπάρου ἦν, ὅνπερ εἶχε Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος.

Περὶ τῆς τοῦ Βώνου.

Τὴν δὲ Βώνου κινστέρναν ἔκτισε Βῶνος πατρίκιος, ἀνελθὼν ἀπὸ Ῥώμης· καὶ ἐσκέπασεν αὐτὴν κυλινδρικῷ θόλῳ. Ὁ δὲ οἶκος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν· ὁ αὐτὸς δὲ ἦν ἐπὶ Ἡρακλείου βασιλέως.

Περὶ τῆς Μωκισίας.

Τὴν δὲ Μωκισίαν ἔκτισεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος. Ὅτε δὲ αὐτὴν ἔκτισε, λεῖψις ἦν ἐν τῇ πόλει ὕδατος καὶ σίτου, ὡς πιπράσκεσθαι τοῦ σίτου μόδιον ἓν εἰς τὸ νόμισμα. Ἔλαβε δὲ τὴν τοιαύτην ἐπωνυμίαν ἡ κινστέρνα, διὰ τὸ πλησίον εἶναι τοῦ Ἁγίου Μωκίου.

Περὶ τῆς τοῦ Φιλοξένου.

Εἰς τὸν Φόρον πλησίον ἐστὶ κινστέρνα, ἣν ἔκτισεν ὁ Φιλόξενος ὁ Ῥωμαῖος, ὁ ὢν ἐκ τῶν ιβʹ.

Περὶ τῆς κινστέρνας τῆς βασιλικῆς τῆς μεγάλης, καὶ τῆς μικρᾶς.

Ἡ πλακωτὴ βασιλικὴ κινστέρνα, Μαλακταρέα ἦν, ὅτε ἐκτίζετο ἡ Ἁγία Σοφία· ὡσαύτως καὶ ἡ ἄνωθεν αὐτῆς στέγη, ἡ Βασιλισκάρα ὀνομαζομένη, καὶ αὐτὴ Μαλακταρέα ἐτύγχανε τοῦ δηλικάτου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Περὶ τῶν πορτῶν τῆς Χαρσίου καὶ τῆς Ξυλοκέρκου.

Ἡ Χαρσίου ἐκ τοῦ Χαρσίου δευτερεύοντος μέρους Βενέτων γέγονε: Ξυλόκερκος [δὲ ἐκλήθη], διὰ τὸ εὑρηκέναι ἐκεῖσε πολλὰ ὕδατα τοὺς τεχνίτας καὶ πολλοὺς ἔῤῥιψαν λίθους διὰ τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων εἰς τὸ θεμέλιον, καὶ ἐποίησαν παντουρώσεις ξύλων πολλων.

Περὶ τὸ Πολύανδρον.

Ἡ δὲ Πολύανδρος καλεῖται οὕτως, διότι ἡνώθησαν ἐκεῖσε ἀμφότερα τὰ μέρη τῶν δήμων, ὅτε ἐκτίζοντο τὰ τείχη.

Περὶ τῶν μοναστηρίων·

Τὴν μονὴν τῶν ἁγίων Κάρπου καὶ Παπύλου ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισε διὰ ποικίλων μαρμάρων, εἰς μίμησιν τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ, καὶ κτήματα πολλὰ ἐκύρωσε.

Περὶ τῶν Πρασίνων.

Τὰ νῦν καλούμενα Πράσινα διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη, διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖσε σταῦλον τῶν Πρασίνων. Τὸ δὲ γηροκομεῖον ἀνήγειρε Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία. Ἀρτάβασδος δὲ ὁ τυραννήσας Καβαλῖνον, καὶ κρατήσας χρόνους τρεῖς, καὶ τυφλωθεὶς, ἀκίνητα κτήματα, καὶ τὰ ἱερὰ ἐκεῖσε ἀφιέρωσε, διότι οἶκος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἦν. Μετὰ σπʹ ἔτη ἦν ὁ Ἀρτάβασδος τῆς κτίσεως τοῦ γηροκομείου.

Περὶ τοῦ Φλωρεντίου γηροκομείου.

Τὰ Φλωρεντίου, οἶκος ἦν Φλωρεντίου πατρικιου, ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου βασιλέως· καὶ τελευτῶν ἐποίησε τὸν οἶκον αὐτοῦ γηροκομεῖον.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Ῥωμανοῦ.

Ὅτι ἡ μονὴ τὰ Ῥωμανοῦ ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Λεωμακέλου παρὰ Αἵμωνος πατρικίου Ῥωμαίου. Τότε γὰρ εἰσῆλθε καὶ ᾤκησεν ἐκεῖ. Ἔχει δὲ ἀπὸ τοῦ κτισθῆναι χρόνους φπβʹ.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Δαλμάτου.

Ἡ μονὴ τὰ Δαλμάτου ἐκτίσθη παρὰ Δαλμάτου πατρικίου, ἀνεψιοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐξ οὗ καὶ Ἀψίμαρος ὁ Τιβέριος βασιλεὺς, ὅτε ἀνῆλθε μετὰ χελανδίων καὶ ἐκράτησε τὴν βασιλείαν, τὸν Λεόντιον βασιλέα ἐφρούρει ἐκεῖ.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Κουκοροβίου.

Τὰ Κουκοροβίου τὴν μονὴν ἔκτισεν ὅσιος Εὐάρεστος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Τραύλου τοῦ Ἀμοῤῥαίου.

A

De cisterna Philoxeni.

Proxime forum visitur Cisterna exstructa a Philoxeno Romano, qui erat unus ex duodecim.

De Basilica magna cisterna, et de alia minore.

Basilica cisterna lapidibus constrata Malactarea erat, quo tempore S. Sophia construebatur : lacunar item superius, Basiliscarium nuncupatum, Malactarea erat delicati S. Sophiæ.

De porta Charsiæ et Xylocercos.

Porta Charsiæ exstructa fuit a Charsia secundario factionis Venetæ. Porta vero Xylocercos inde dicta, quod ibi artifices magnam aquæ copiam invenerint, et multos lapides projecerint in funda- B mentum ob aquarum inundationem, fulcimenta multis ex lignis supponentes.

De porta Polyandri.

Porta Polyandri sic dicitur, quod utraque factio ibi convenisset, cum muri ædificarentur.

De monasteriis.

Monasterium SS. Carpi et Papyli exstruxit S. Helena ad imitationem sepulcri Christi, ex vario marmore, multisque possessionibus ditavit.

De Prasinis.

Locus nunc Prasina appellatus, inde nomen accepit, quod ibidem stabulum esset factionis Prasinæ. C Gerocomium vero Marcianus et Pulcheria condiderunt. Cæterum Artabasdus, qui tyrannidem adversus Constantinum Caballinum arripuit, tres annos imperio potitus et postea excæcatus est, possessiones immobiles ac sacra vasa eidem gerocomio dicavit, eo quod domus ejus ibi sita esset. Vivebat autem Artabasdus annis ducentis et octoginta post conditum gerocomium.

De gerocomio Florentii.

Florentii tractus, domus erat Florentii patricii tempore Arcadii imperatoris, quam moriens in gerocomium mutavit.

De monasterio Romani.

Monasterium Romani conditum est temporibus Leonis Macelli ab Hæmone patricio Romano : nam D tunc ingressus in urbem istic habitavit. Exstruxit autem ipsum annis abhinc quingentis octoginta duobus.

De monasterio Dalmati.

Monasterium Dalmati ædificavit Dalmatus patricius, Magni Constantini consobrinus. Cæterum Tiberius Apsimarus, postquam cum suis chelandiis Byzantium pervenit, et imperio potitus, Leontium imperatorem ibidem inclusum custodivit.

De monasterio Cucorobii nuncupato.

Monasterium Cucorobii cognomine condidit S. Evarestus sub Michaele Balbo Amorrhæo.

De monasterio S. Zoes, quod est ad cisternam Mocisiam

Sciendum est monasterium S. Zoes ad cisternam Mocisiam conditum fuisse a Marciano, qui ibi sepultus est.

A Περὶ τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Ζωῆς, τῆς ἐν τῇ Μωκισίᾳ.

Τὴν ἐν τῇ Μωκισίᾳ Ἁγίαν Ζωὴν, δεῖ εἰδέναι, ὅτι ὁ ὅσιος Μαρκιανὸς ἔκτισε, καὶ ἐκεῖ κεῖται.

De Sancto Luca.

Cœmeterium S. Lucæ, et triclinia, et ipsum templum ædificavit Irene Attica, ut ibi gratis pauperes sepelirentur. Nam cum admodum virtutis studiosa et pia esset, complures domus senibus, peregrinis et pauperibus sustentandis exstruxit. Item tributorum onera minuit. Cæterum pro mortuis condidit sepulcra; pro vivis, triclinia pistorii; pro bene valentibus, hospitale Irenæ nuncupatum.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ.

Τὸν ἅγιον Λουκᾶν, ἔνθα οἱ νεκροὶ θάπτονται, καὶ τοὺς Τρικλίνους, καὶ αὐτὸν τὸν ναὸν ἔκτισεν Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία εἰς τὸ θάπτεσθαι δωρεὰν τοὺς πένητας· πάνυ γὰρ φιλάρετος οὖσα καὶ εὐσεβὴς, καὶ πολλὰ γηροκομεῖα, καὶ ξενοδοχεῖα, καὶ γηροτροφεῖα ἐποίει εἰς ἀνάπαυσιν τῶν πενήτων, καὶ φόρων κουφισμοὺς ἐξέκοψε. Ἔκτισε καὶ εἰς ταφὴν τοὺς τάφους· καὶ εἰς ζωὴν, τοὺς τρικλίνους τοῦ πιστωρείου· εἰς ὑγίειαν, τὸν ξενῶνα, τὰ Εἰρήνης καλούμενον.

De monasterio S. Mocii.

Sanctum Mocium primo exstruxit Constantinus Magnus, paganorum multitudine istic habitante: eratque templum Jovis, et ex ejus lapidibus ædes sacra est ædificata. Venientes vero in ædem Sancti Mocii (Ariani), cum loci desiderio capti essent, deprecati sunt imperatorem Constantinum, ut sibi illam ad habitandum concederet, quam adepti, statim templum excitarunt Ariani, et celebrandis divinis laudibus ipsum annos septem frequentarunt. Cecidit vero cum in eo sacras liturgias celebrarent anno septimo, ubi et multi Ariani interfecti sunt. At sub Justiniano Magno rursus ædificatur eadem ædes, et hactenus perstat.

Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Μωκίου.

B Ἰστέον ὅτι ὁ Ἅγιος Μώκιος, πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ᾠκοδομήθη. Ἑλλήνων πλήθη ἐκεῖσε κατοικούντων πολλά. Καὶ ναὸς ἦν τοῦ Διὸς, καὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ λίθων ὁ ναός. Ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου [Ἀρειανοὶ] ἠράσθησαν, καὶ παρεκάλουν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον κατοικεῖν αὐτοὺς ἐκεῖσε· ὃ καὶ γέγονε. Παρευθὺς οὖν ἐγείρουσι τὸν ναὸν οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ ἐδοξάζετο ὑπ' αὐτῶν ἔτη ἑπτά. Ἐκπίπτει δὲ λειτουργούντων αὐτῶν τῷ ζ' ἔτει· ἐν ᾧ καὶ πολλοὶ Ἀρειανοὶ ἀπεκτάνθησαν. Ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου ἀνεγείρεται ὁ αὐτὸς, καὶ ἵσταται ἕως ἄρτι.

De eodem.

Ex templo S. Mocii, et S. Menæ ejectis duntaxat simulacris, sic illa cognominavit. Integram vero Sancti Menæ ædem, sacris vasis ac prædiis suburbanis locupletatam, anno post centesimo tricesimo quinto ædificandam curarunt Pulcheria et Marcianus. Cæterum templum Sancti Mocii triplo tunc majus, quam nunc est, duabus tertiis partibus contraxit Constantinus et mater ejus; ibidemque altare exstruxit. Quoniam vero ibi olim S. Mocius interfectus fuerat, ideo templum hoc quasi ipsi proprium exstruxit, ejusque corpus illuc transtulit.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ Ἁγίου Μωκίου, καὶ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ
C ἐδίωξε τὰ ἀγάλματα, καὶ ὠνόμασε τοὺς ναοὺς οὕτως. Τὴν δὲ τελείαν αὐτοῦ ἀνοικοδομὴν ἐποίησε Πουλχερία, καὶ Μαρκιανὸς μετὰ ρλε' χρόνους, προστεθέντες ἱερὰ σκεύη, καὶ προάστεια. Τοῦ δὲ αὐτοῦ ἁγίου Μωκίου ὑπάρχοντος ἕτερα δύο μήκη, παρ' ὃ ἐστιν, ἐξέκοψε τὸ δίμοιρον μέρος ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἡ τούτου μήτηρ, καὶ ἀνήγειρε τὸ θυσιαστήριον. Διότι δὲ ἀνῃρέθη ὁ ἅγιος Μώκιος ἐκεῖσε, τούτου χάριν ἀνήγειρε καὶ τὸν ναὸν, ὡς ἴδιον αὐτοῦ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔφερεν.

De monasterio Libis.

Monasterium Libis sub Romano seniore, et Constantino Porphyrogenito, Leonis filio, conditum est a Libe patricio et drungario classis; qui etiam ibidem xenodochium exstruxit.

Περὶ τοῦ Λιβός.

Ἡ μονὴ τὰ Λιβὸς ἐν τοῖς χρόνοις Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος, καὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου, τοῦ υἱοῦ Λέοντος, ἀνηγέρθη παρὰ πατρικίου τοῦ Λιβὸς,
D γεγονότος δρουγγαρίου τῶν πλωΐμων, ποιήσαντος ἐκεῖσε καὶ ξενῶνα.

De ecclesia veteri S. Joannis præcursoris.

Ecclesiam S. Joannis præcursoris veterem, cujus ædificium terrestri muro incumbebat, condidit Constantinus Magnus.

Περὶ τοῦ Προδρόμου τῆς παλαιᾶς.

Τὸν δὲ Πρόδρομον τὴν παλαιὰν, ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος· τὸ δὲ κτίσμα ἠκούμβιζεν εἰς τὸ χερσαῖον τεῖχος.

De templo Sancti Eleutherii a quodam patricio condito.

Templum S. Eleutherii exstruxit sub Arcadio imperatore quidam patricius.

Τὸν δὲ Ἅγιον Ἐλευθέριον πατρίκιός τις ἔκτισε. ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως.

De S. Philippi monasterio.

Monasterium sancti Philippi apostoli condidit Anastasius Dicorus, multisque possessionibus ditavit.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου.

Τὸν Ἅγιον Φίλιππον τὸν ἀπόστολον Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἀνήγειρε, καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεκύρωσε.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Μανουήλ.

A Τὸν δὲ Ἅγιον Μανουὴλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαὴλ, μετὰ τὸ καυθῆναι αὐτοὺς ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἐπὶ τοῦ χερσαίου τείχους, ὁ Μέγας Θεοδόσιος ἀνήγειρε, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἐκεῖ ἔθετο.

Περὶ τῶν Ἁγίων Νοταρίων.

Τοὺς δὲ Ἁγίους Νοταρίους ὁ Μέγας Θεοδόσιος ἀνήγειρε, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἐκεῖσε ἔθετο.

Καὶ τὴν Θεοτόκον, τὴν εἰς τὸ Σίγμα, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν · εἶτα δὲ ὁ Μέγας Ἰουστινιανὸς ἀνέκτισε. Μετὰ δὲ τκη' ἔτη σεισμοῦ γεγονότος φοβεροῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου, μετὰ τὸ ἀνελεῖν τὸν Μιχαὴλ, συνεπτώθη ὁ ναὸς ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ πάντας διέφθειρε. Καὶ ἀπὸ τότε ἐκλήθη B Σίγμα.

Περὶ τῶν τὰ Κανικλείου καλουμένων.

Τὰ Κανικλείου, οἶκος ἦν Θεοκτίστου μαγίστρου καὶ ἐπὶ τοῦ Κανικλείου, τοῦ σφαγέντος παρὰ Βάρδα Καίσαρος, θείου τοῦ Μιχαήλ.

Ὅτι ἡ μονὴ ἡ λεγομένη τῆς Εὐφροσύνης τὰ Λιβάδια ἐκτίσθη παρὰ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναΐας, μικρὰ καὶ πενιχρά. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου εἰς ἔχθραν ἐλθὼν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, κατήγαγεν αὐτήν τε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ παλατίου, καὶ εἰσήγαγεν ἐκεῖσε, καὶ ἀπέκειρε ταύτας, πλουτήσας τὴν μονὴν ἀπό τε κτημάτων καὶ λοιπῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Εὐφροσύνης ἐκλήθη οὕτως ἡ C μονή.

Περὶ τοῦ Ξυλινίτου.

Τοῦ Ξυλινίτου τὴν μονὴν ἔκτισε Νικήτας μάγιστρος ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Συρογενοῦς, τοῦ πατρὸς Καβαλίνου Κωνσταντίνου. Ὁ αὐτὸς δὲ ὁ Ξυλινίτης ἀπεκεφαλίσθη εἰς τὸν Σφενδόνα παρὰ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος δι' ἐπιβουλῆς.

Περὶ τὰ Ἰκασίας.

Ἡ δὲ μονὴ τὰ Ἰκασίας ἐκτίσθη παρ' αὐτῆς μοναχῆς γεγονυίας, ὅτε τῆς βασιλείας ἀπέτυχε παρὰ Θεοφίλου βασιλέως, σεβασμίας καὶ ὡραίας τυγχανούσης. Ἥτις καὶ κανόνας, καὶ στιχηρὰ ποιήσασα ἐν τοῖς χρόνοις Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλου, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔζη ἐν αὐτῇ.

Περὶ τῆς Ἁγίας Δομνίνας τὰ Ἀλεξάνδρου.

D Αἱ δὲ δύο μοναὶ τῆς Ἁγίας Δομνίνας, ἡ ἐπονομαζομένη τὰ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ ἄλλη μονὴ, τὰ λεγόμενα τὰ Γρηγορίας, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου ἐκτίσθησαν. Ἐλθοῦσαι γὰρ ἀπὸ Ῥώμης εὗρον ἄοικον τὸν τόπον, καὶ αἰτησάμενοι τὸν βασιλέα, δέδωκεν αὐταῖς τὸν τόπον, καὶ ἀνήγειραν τὰς μονάς.

Περὶ τοῦ Δίου.

Ὁ ὅσιος Δῖος αἰτησάμενος καὶ αὐτὸς τὸν βασιλέα, δέδωκεν αὐτῷ τόπον · καὶ ἀνήγειρε τὴν τοιαύτην μονήν.

Περὶ τοῦ Μυροκεράτου.

Τὸ δὲ καλούμενον Μυροκέρατον ἐκτίσθη ἐν τοῖς

De Sancto Manuele.

Templum SS. Manuel, Sabel et Ismael, postquam ipsi a Juliano Apostata igne cremati sunt ad murum terrestrem, condidit eodem loco Theodosius Magnus, eorumque corpora ibi deposuit.

De ecclesia SS. Notariorum.

Ecclesiam SS. Notariorum exstruxit Theodosius Magnus, ibidemque eorum corpora deposuit.

De ecclesia Deiparæ in Sigmate a Constantino Magno condita.

Ecclesiam Deiparæ in Sigmate Constantinus Magnus condidit; deinde Justinianus Magnus reædificavit. Post annos vero trecentos viginti octo, imperante Basilio, occiso jam Michaele, terribili terræ motu hoc templum collapsum est, die Dominica, quæ erat. S. Polyeucto sacra; ac omnes quotquot in eo erant, oppressi fuere. Et deinceps appellatum fuit Sigma.

De tractu Caniclei.

Tractus Caniclei, domus erat Theoctisti magistri et præfecti Caniclei, qui interfectus fuit jussu Bardæ Cæsaris, Michaelis avunculi.

De monasterio Euphrosynæ cognominato Libadia.

Monasterium Euphrosynæ cognomine Libadia, ab irene Attica exiguum valde et pauperrimum exstructum fuit. Postea vero ubi Michael, Theophili filius, cum matre sua simultatem habere cœpit, matrem et sororem suam e palatio ejectas, in hoc monasterium detonsas inclusit; monasterio possessionibus ac reliquis omnibus ditato. Cæterum ab ejus sorore Euphrosyna monasterium nomen accepit.

De monasterio Xylinitæ.

Monasterium Xylinitæ nuncupatum ædificavit Nicetas magister sub Leone Isaurico, Constantini Caballini patre. Ipse autem Nicetas Xylinites per insidias decollatus fuit in Sphendone ab eodem Leone.

De monasterio Icasiæ.

Monasterium Icasiæ condidit Icasia sanctimonialis, quando imperio repulsa est a Theophilo imperatore, etsi decora et augusta specie erat. Quæ cum in eodem monasterio sub Michaele et Theophilo ejus filio viveret hymnos et versiculos composuit.

De monasterio S. Domninæ cognomine Alexandri.

Duo hæc monasteria, quorum alterum S. Domninæ, cognomine Alexandri; alterum vero Gregoriæ dicitur, sub Theodosio Magno ædificata fuere. Etenim tunc temporis sanctæ illæ feminæ Roma venerunt, et facta ab imperatore loci hujus, a nemine habitati, copia, monasteria ibi exstruxere.

De monasterio Dii.

Similiter et S. Dius locum ab imperatore petiit, quo impetrato monasterium hoc condidit.

De monasterio Myroceratum dicto.

Monasterium cognomine Myroceratum sub Mau-

ricio imperatore conditum fuit. Narrant autem multi ex historicis, fuisse in hoc monasterio suspensum cornu olei, quo Samuel propheta reges Judæorum inungebat; atque inde monasterium nomen accepisse.

De monasterio Procopii nuncupato.

Monasterium Procopii cognomine ædificavit Procopia Augusta, filia Nicephori Seleuciensis uxor Michaelis Rhangale excuropalatæ imperatoris.

De monasterio Augustæ cognominato.

Monasterium monialium, quod Augustæ vocatur, Justinus Thrax potentissimus ædificavit uxori suæ Euphemiæ, cum ejus illic corpus esset repositum.

De monasterio Bethleem dicto, et de monasterio cognomine Gastria.

Monasterium Bethleem appellatum exstruxit Helena. Monasterium autem Gastria inde nomen accepit, quod, cum S. Helena venerandam Christi crucem Hierosolymis afferret, eam intulit Constantinopolim per portam Psamatha, et quæ supra crucem reperta erant, lilia, basilica, rosas, sampsucha, costos, balsama, ea omnia, quo conservarentur, in vasis plantavit. Et cum divertisset ibi in monasterium, locum illum Gastria appellavit.

De monasterio S. Mamantis cognomine Xylocerci.

Monasterium S. Mamantis, quod Xylocercus dicitur, ædificavit Mauricii soror. Illa enim, Mauricio et liberis ejus [a Phoca tyranno] in portu Eutropii interfectis, collecta eorum corpora ibi deposuit. Cæterum Mauricii uxorem una cum filiabus tribus, primum quidem Phocas aliquantulum in monasterio cognomine Nova, inclusas servavit; dein vero eas decollavit: neque uxoris Mauricii corpus tumulatum esse voluit, sed in mare capite truncatum projici jussit; universamque Mauricii cognationem crudeliter perdidit.

De monasterio Choræ.

Monasterium Choræ prius quidem oratorium erat. Crispus autem præfectus et gener crudelis Phocæ Cappadocis eo relegatus fuit, quod Heraclio imperatori suspectus esset. Etenim ipse Crispus conspiratione facta cum Heraclio urbem cum maritimis copiis occupavit: etsi Phocæ gener esset. Postea vero cum regis litteras contra ipsum accepisset Heraclius, sic Crispum allocutus est: Miser, generum te non præstitisti, et quomodo amicum te vere præstabis? Igitur hac de re istuc relegatus, monasterium hoc magnum ac pulchrum exstruxit. Cæterum inde Choræ nomen accepit, quod ibidem esset extra Byzantium locus Byzantinorum, quemadmodum et Studii locus extra urbem erat.

De Sancto Romano.

Ædem S. Romani condidit sancta Helena, et proxime eam sacrum loculum, in quem reliquias prophetæ Danielis, S. Romani martyris, aliorumque

A χρόνοις Μαυρικίου βασιλέως. Φασὶ δὲ πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὸ κέρας τοῦ ἐλαίου, ὅπερ εἶχε Σαμουὴλ ὁ προφήτης, καὶ ἔχριε τοὺς βασιλεῖς, εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν ἐκρέματο, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐκλήθη.

Περὶ τὰ Προκοπίου.

Ἡ καλουμένη μονὴ τὰ Προκοπίου ἐκτίσθη παρὰ Προκοπίας δεσποίνης, τῆς θυγατρὸς Νικηφόρου τοῦ Σελευκίου, καὶ γυναικὸς Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲ, τοῦ ἀπὸ κουροπαλάτων.

Περὶ τῆς μονῆς τῆς Αὐγούστης.

Τὴν δὲ γυναικείαν μονὴν τὴν καλουμένην Αὐγούστης, Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ὁ κράτιστος ἔκτισε ταύτην τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημίᾳ· τεθὲν καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐκεῖσε.

B Περὶ τῆς μονῆς τῆς Βηθλεὲμ, καὶ περὶ τῆς Γαστρίων.

Ἔκτισε δὲ καὶ τὴν μονὴν τὴν Βηθλεὲμ ἡ ἁγία Ἑλένη. Γαστρία δὲ καλεῖται οὕτως· αὕτη ἡ ἁγία Ἑλένη κομίσασα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τὸν τίμιον σταυρὸν, εἰσήγαγε τοῦτον διὰ τῆς πόρτης τοῦ Ψαμαθᾶ· καὶ τὰ εὑρεθέντα ἄνωθεν τοῦ σταυροῦ κρίνα τε καὶ βασιλικὰ, καὶ τριαντάφυλλα, καὶ σάμψυχα, κόστους καὶ βάλσαμα, ἐφύτευσεν εἰς γάστρας πρὸς τὸ διασῶσαι. Καὶ ἀπληκεύσασα ἐκεῖσε εἰς τὴν μονὴν, ὠνόμασε τὸν τόπον Γάστρια.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Ξυλοκέρκου, ὁ Ἅγιος Μάμας.

Ἡ δὲ μονὴ ἡ Ξυλόκερκος, ὁ Ἅγιος Μάμας παρὰ C τῆς ἀδελφῆς Μαυρικίου ἐκτίσθη. Μετὰ γὰρ τὸ ἀναιρεθῆναι τὸν Μαυρίκιον εἰς τὸν Εὐτροπίου λιμένα σὺν πᾶσι τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, καὶ λαβοῦσα τὰ σώματα αὐτῶν κατέθετο ἐκεῖσε. Τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας εἰς τὴν μονὴν ἐκάθισεν αὐτὰς, τὰ Νέα, πρὸς ὀλίγον· εἶθ' οὕτως ἀπεκεφάλισεν αὐτὰς Φώκας· καὶ οὐκ ἔασε τὴν γυναῖκα Μαυρικίου ταφῆναι, ἀλλ' εἰς τὴν θάλασσαν ἔῤῥιψεν ἀποκεφαλισθεῖσαν· καὶ πᾶσαν τὴν γενεὰν Μαυρικίου Φώκας ὤλεσε πικρῶς.

Περὶ τῆς Χώρας.

Ἡ μονὴ ἡ Χώρα πρῶτον μὲν εὐκτήριον ἦν. Κρίσπος δὲ ὁ ἔπαρχος καὶ γαμβρὸς τοῦ Καππάδοκος καὶ ἀπηνοῦς Φώκα περιωρίσθη ἐκεῖσε, ὅτι ἐν ὑπολήψει γέγονε τοῦ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως Καὶ γὰρ καὶ αὐτῷ συγκροτήσας ὁ αὐτὸς Κρίσπος, καὶ κρατήσας διὰ τῆς θαλασσης τὴν βασιλείαν, γαμβρὸς D τυγχάνων Φώκα· καὶ μετὰ τοῦτο βασιλέως γράμματα κατ' αὐτοῦ δεξάμενος ὁ Ἡράκλειος ἔφη αὐτῷ οὕτως· Ἄθλιε, γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, καὶ πῶς ἀληθῆ φίλον ποιήσεις; Διὰ ταῦτα οὖν ἐκεῖσε περιορισθεὶς ἔκτισε ταύτην εἰς κάλλος καὶ μέγεθος. Ἐπεκλήθη δὲ Χώρα, διότι τῶν Βυζαντίων χωρίον ἦν ἐκεῖσε ἔξω τοῦ Βυζαντίου, καθὰ καὶ τὰ Στουδίου χωρίον, καὶ αὐτὸ ὑπῆρχεν.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ.

Τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισε. Τὴν δὲ πλησίον αὐτοῦ ἁγίαν Σορὸν, καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου προφήτου Δανιὴλ, καὶ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ

τοῦ μάρτυρος, καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν, τῶν ἐκεῖσε A κειμένων ἡ αὐτὴ ἁγία Ἑλένη ἀνήγαγε, καὶ τέθεικεν ἐκεῖσε. Οἱ δὲ ἅγιοι, ὅ τε Ἰωσὴφ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐκεῖσε ἐκαθέζοντο, καὶ ἐποίουν τοὺς κανόνας ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, μετὰ φʹ ἔτη τοῦ κτισθῆναι τὸν ναὸν, ὅτε ἦσαν οὗτοι οἱ ποιηταί.

prophetarum, qui ibidem jacent, intulit, ac eum in locum deposuit. Cæterum S. Joseph poeta et ejus frater Theodorus Studita ibidem commorabantur canones componentes, tempore Leonis Armeni. Qui poetæ post annos quingentos a condita ecclesia vivebant.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Μαρτινακίου.

Τὴν μονὴν τὰ Μαρτινακίου ἀνήγειρε Μαρτινάκιος πατρίκιος, ὁ θεῖος τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, ἐν τοῖς χρόνοις Βασιλείου καὶ Μιχαήλ.

De monasterio cognomine Martinacii.

Monasterium Martinacii dictum ædificavit Martinacius patricius, avunculus sanctæ Theophanonis, tempore Basilii et Michaelis.

De monasterio SS. Cosmæ et Damiani Paulinæ nuncupato.

Τὰ δὲ Παυλίνης ἐκλήθη ἀπὸ Παυλίνου μαγίστρου ἐπὶ τοῦ θεοφιλοῦς Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ. Γνωστὸς γὰρ αὐτοῦ ὑπῆρχεν. Ἦν δὲ πρὸς αὐτοῦ ὁ τόπος, B καὶ ἀνήγειρε τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων. Οὔπω δὲ ἐτελείωσεν αὐτόν. Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ ηὑρέθη μῆλον ὀπώρας, δίκην ἐπέχων μοδίου τὸ μέγεθος, ἀπὸ Φρυγίας κομίσαντος τοῦτό τινος· καὶ ἰδὼν αὐτὸ ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ εὑρεθὲν τοιοῦτο ἐθαύμασε, καὶ ἔδωκε τῷ κομισαμένῳ νομίσματα ρʹ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸ Εὐδοκίᾳ τῇ Ἀθηναίᾳ, τῇ αὐτοῦ γυναικί· Ἐκείνη δὲ ἀπέσσειλε πρὸς Παυλῖνον. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαθὼν, καὶ ἀκριβευσάμενος περὶ τῆς τούτου ἀποστολῆς, καὶ γνοὺς τὴν ἀλήθειαν, ἐκείνην μὲν ἠμύνατο ῥήμασιν αὐστηροῖς, τὸν δὲ Παυλῖνον ὥρισεν ἀνερχόμενον ἐν τῷ παλατίῳ, ὑπὸ δύο ἀνδρῶν μελοκοπηθῆναι. Τοῦ δὲ ἀνερχομένου εἰς τὸ σκοτεινὸν, οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτοὶ σφάξαι αὐτόν. Ἀλλὰ τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐξέκοψαν· καὶ εὐθὺς ἐνόησεν ὁ Παυλῖνος τὴν ἐπιβουλήν. Τοῦτο δὲ θαῦμα ἦν τῶν ἁγίων C Ἀναργύρων, ὅπως τελειώσῃ τὸν ναὸν αὐτῶν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ὅτι ἠστόχησεν, αἰσχυνθεὶς τοῦτον, ἄγνοιαν προυβάλλετο. Τελειώσαντος δὲ τὸν ναὸν, ἀπεκεφάλισε τοῦτον φανερῶς.

Tractus Paulinæ dictus nomen accepit a Paulino magistro, tempore piissimi Theodosii Junioris, cujus erat familiaris. Ipsius autem erat locus ille, et in eo ecclesiam SS. Anargyrorum Cosmæ et Damiani ædificavit. Nondum autem absoluta structura, repertum fuit eo tempore pomum autumnale modii magnitudine, quod ex Phrygia quidam ad imperatorem attulit. Quo viso imperator non absque admiratione, quod suo tempore inventum esset, eum, qui attulerat, centum nummis remuneravit, ac ipsum Eudociæ Atheniensi uxori suæ misit; illa vero Paulino. Quod ubi imperator rescivit, ac de veritate certior factus est, uxorem severa interminatione increpavit, Paulinum vero palatium subeuntem a duobus satellitibus obtruncari jussit; quem tamen in tenebris palatium ingressum, abscissis solum auribus, non potuerunt interficere; et illico ipse se insidiis circumventum novit. Id porro accidit mira SS. Anargyrorum Cosmæ et Damiani ope, ut eorum templum perficeret. Imperator autem intelligens a scopo aberratum fuisse, præ pudore, nihil sibi hac de re cognitum fuisse simulavit. Verum absoluto templo SS. Anargyrorum, ipsi caput palam amputari jussit.

De muro occidentali magnarum portarum, tempore Leonis imperatoris instaurato.

Τὰ τείχη τῆς πόλεως τῶν μεγάλων πορτῶν, τῆς δύσεως ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ εὐσεβοῦς ἀνεκαινίσθη, ὅτε καὶ ἐλιτάνευσαν καὶ τὸ, Κύριε ἐλέησον, τεσσαράκοντα ἐξεβόησαν, καὶ ὁ δῆμος τῶν Πρασίνων ἔκραξαν οὕτως· Ἑλένη καὶ Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδόσιος εἰς κράτος ἐδικήθησαν. Οὗτος δὲ ἐνομοθέτησε τὴν ἁγίαν Κυριακὴν ἀπραξίᾳ τιμᾶσθαι.

Muri urbis occidentales magnarum portarum sub Leone Magno ac pio renovati sunt, quo tempore supplicatio habita, ac quadragesies *Kyrie eleison*, conclamatum est, succlamante factione Prasina: *Helena, Constantinus et Theodosius prorsus victi sunt*. Cæterum hic lege sancivit, ut dies Dominica feriata coleretur.

Περὶ τὰ τείχη, τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν. D

Τὰ τείχη, τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ὄντα ἀνεκαινίσθησαν πρότερον ὑπὸ Τιβερίου Ἀψιμάρου· ἕως γὰρ αὐτοῦ ἠμελημένα ἐτύγχανον πάνυ. Εἶτα ἐκ δευτέρου ἀνεκαίνισεν αὐτὰ Θεόφιλος.

De muris maritimis.

Muros maritimos antea penitus neglectos Tiberius Apsimarus reædificavit. Deinde eosdem Theophilus secundo restauravit.

Περὶ τοῦ Πύργου τοῦ Κεντηναρίου.

Εἰς δὲ τὸν πύργον τὸ Κεντηνάριον ἔξοδος ἐγένετο πολλή. Σεισμοῦ δὲ γενομένου καὶ χαλάσαντος, ἀνήγειρεν αὐτὸν Θεόφιλος, ὡς ὁρᾶται μικρός.

De turre Centenarium vocata.

Turris cognomine Centenarium magnis sumptibus exstructa fuit: illa autem terræmotu collapsa, parvam hanc, ut videre licet, reædificavit Theophilus.

Τὰ ἔξω μοναστήρια.

Ἡ δὲ Ἀχειροποιήτης ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς τὸ καθέζεσθαι Ἀβράμιον τὸν μοναχὸν ἐκεῖσε. Διὸ καὶ ἐκλήθη Ἀβραμίου,

De monasteriis extra urbem.

Monasterium Achiropoetes dictum condidit Constantinus Magnus, ut Abramium monachum istic collocaret; unde Abramii appellationem sumpsit.

De Hebdomodo.

Templum oblongum Hebdomum nuncupatum exstruxit Constantinus Magnus in honorem S. Joannis Theologi. Templum autem, rotundo tecto, conchis instructum condidit Theodosius Magnus, ac Præcursori nuncupavit; eo quod ipso imperante caput Joannis Præcursoris allatum fuisset, quod in Hebdomo suburbio exceptum in ecclesiam S. Joannis theologi una cum Nectario patriarcha deposuit. Deinde vero Rufinus magister persuasit imperatori ut templum S. Joannis Præcursoris construeret, in quo ejusdem sacrum caput reponeretur.

De ecclesia SS. Deiparæ ad Fontem.

Ecclesiam SS. Deiparæ ad Fontem, Justinianus magnus ædificavit. Cum enim aliquando in Thraciam venatum iret, et ex hoc templo, quod tunc parvum oratorium ac unius monachi domicilium erat, magnam videret prodire populi multitudinem, interrogavit quidnam illud esset. Respondit autem Strategius magister et custos imperialis pecuniæ, fontem ibi esse morbos sanantem. Tunc imperator admiratione affectus hanc ecclesiam ex superfluis Magnæ ecclesiæ materiis, exstrui curavit.

De monasteriis ultra fretum, et de monasterio Picridii.

Monasterium Picridii ædificavit Picridius quidam cubicularius tempore Irenæ Atticæ.

De monasterio Armamentarii dicto.

Monasterium S. Panteleemonis, Armamentarii cognomine, primum sub Mauricio armamentum erat. Post annos vero ducentos quadraginta et octo Theodora Theophili uxor in monasterium mutavit, multisque possessionibus ditavit.

De castello.

Castellum hoc modo conditum et nomen sortitum est. Tiberius Mauricii socer castellum ac munimentum navibus exstruxit, eo quod Chaganus Bulgarorum princeps irruptione in Thraciam facta, omnia ad portas usque igne ac ferro vastaret, unde Tiberius muros castello munivit, ubi naves inclusit.

De loco Hierii nuncupato.

In loco cognomine Hierii trans fretum sacerdotis cujusdam colebatur statua, nomine Irus. Dicebantur etiam et Herii, quod ibidem essent multa sepulcra; etenim civium corpora ibi tumulabantur. Ibidem vero ecclesiam condidit Constantinus Magnus. Cæterum primum ibi habitavit et docuit S. Andreas apostolus, qui deinde sanctum Stachyn ordinavit episcopum.

De S. Irene cognomine Galata.

Ecclesia S. Irenes Galata, sic vocata est a Galatione quodam ibi habitante. Cæterum S. Andreas Byzantium cum venisset, exstructis in loco Harmatii dicto ædibus, illic habitavit. Sculpsit etiam propria manu crucem ex lapide, collocavitque in ecclesia veteri S. Irenes. Deinde in Neorium commigravit, hoc est in porticum quæ

A

Περὶ τοῦ Ἑβδόμου.

Τὸ δὲ Ἕβδομον ὁ δρομικὸς ναὸς ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὁ δὲ στρογγυλόστεγος ναὸς ὁ ἔχων τὰς κόγχας, ὠνομέσθη Πρόδρομος, καὶ ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου· διότι ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἡ ἁγία κεφαλὴ τοῦ Προδρόμου ἤχθη, καὶ ἐδέξαντο αὐτὴν εἰς τὸ Ἕβδομον, καὶ ἀπέθεντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεολογοῦ μετὰ Νεκταρίου Πατριάρχου. Ὁ δὲ μάγιστρος Ῥουφῖνος ἔπεισε τὸν βασιλέα κτίσαι ναὸν τοῦ Προδρόμου, εἰς τὸ τεθῆναι τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κάραν,

Περὶ τῆς Πηγῆς.

Τὴν δὲ Πηγὴν ἔκτισεν Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας·
B εἰς τὸ κυνηγῆσαι ἐξερχόμενος εἰς τὴν Θρᾴκην, εἶδε λαοῦ πλῆθος ἐκεῖθεν ἐξερχόμενον, ὄντος εὐκτηρίου μικροῦ, καὶ ἑνὸς καθεζομένου μοναχοῦ, καὶ ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς, τί ἐστιν; ὁ δὲ Στρατήγιος ὁ μάγιστρος ὁ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων ἐστί. Τότε θαυμάσας ὁ βασιλεὺς ἔκτισεν αὐτὴν ἐκ τῶν περισσευμάτων τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Περὶ τῶν μοναστηρίων τῶν περατικῶν, καὶ περὶ τῆς τὰ Πικριδίου μονῆς.

Τὰ Πικριδίου ἡ μονὴ ἐκτίσθη παρὰ Πικριδίου τινὸς κοιτωνίτου ἐν τοῖς χρόνοις Εἰρήνης Ἀθηναίας.

Περὶ τὰ Ἀρμαμενταρίου.

Τὰ Ἀρμαμενταρίου ἡ μονὴ, ὁ Ἅγιος Παντελεή-
C μων, πρῶτον ἐπὶ Μαυρικίου ἀρμαμέντον ἦν. Μετὰ δὲ χρόνους σμη' Θεοδώρα ἡ γυνὴ Θεοφίλου μονὴν αὐτὸ ἐποίησε, καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεκύρωσε.

Περὶ τοῦ Καστελλίου.

Τὸ δὲ Καστέλλιον ἐκτίσθη καὶ ἐκλήθη οὕτως. Τιβέριος ὁ πενθερὸς Μαυρικίου ἐκαστέλλωσε καὶ ὠχύρωσε τὰς ναῦς, διὰ τὸ ἐλθεῖν Χάγανον τὸν ἄρχοντα τῶν Βουλγάρων καὶ ἐμπρῆσαι, καὶ κατακαῦσαι, καὶ κατασφάξαι ἅπαντα τὰ Θρᾳκῷα μέρη μέχρι πορτῶν· ὅθεν καὶ ἐκαστέλλωσε τὰ τείχη, καὶ ἐν αὐτῷ ἀπέκλεισε τὰς ναῦς.

Περὶ τὰ Ἱερείου.

Ὅτι τὰ Ἱερείου πέραν ἱερέως τινὸς ἐσέβετο στήλη, τοὔνομα Ἶρος. Λέγεται δὲ καὶ Ἡρείου, διὰ τὸ τὰ μνήματα πολλὰ εἶναι· ἐκεῖσε γὰρ ἐθάπτοντο
D οἱ νεκροὶ τῶν πολιτῶν. Τὸν δὲ ναὸν ὁ Μέγας Κωνσταντῖαος ἀνήγειρε. Ὀρῶτον δὲ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ ἀπόστολος ἐκάθισεν ἐκεῖσε καὶ ἐδίδασκεν· εἶθ' οὗτος ἐχειροτόνησε τὸν Στάχυν.

Περὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τὰ Γάλατα.

Ἡ Ἁγία Εἰρήνη τὰ Γάλατα ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ Γαλατιῶνός τινος οἰκοῦντος ἐκεῖσε. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισεν εἰς τὰ Ἀρματίου, καὶ ἐκαθέζετο ἐκεῖσε. Ἐποίησε δὲ καὶ σταυρὸν ἰδιοχείρως, λατομήσας τοῦτον καὶ γλύψας, ἔστησεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν. Εἶθ' οὕτως ἦλθεν εἰς Νεώριον, τὸ λεγόμενον κερα-

τοεμβόλιον · ἐκεῖσε γὰρ καμάρα χαλκῆ ἦν, καὶ ἵστατο ἄνωθεν αὐτῆς στήλη ἔχουσα ἐν τῇ κεφαλῇ κέρατα τέσσαρα. Θαύματα δὲ ἐγένοντο ἐν αὐτῇ. Εἴ τις γὰρ εἶχεν ἐν αὐτῷ ὑπόληψιν εἶναι κερατᾶς, ἐκεῖσε ἀπερχόμενος καὶ προσεγγίζων τῇ στήλῃ, εὐθέως ἐγυρίζετο ἕως τρίτου · εἰ δὲ ἐκτὸς ὑπολήψεως ἦν, ἵστατο ἀσάλευτος ἡ στήλη · καὶ οὕτως ἠλέγχοντο οἱ κερατάδες.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος.

Τὸν δὲ Ἅγιον Μάμαντα ἀνήγειρεν ὁ Λεομάκελος, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ παλάτια, διότι ἐνεπρήζετο ἡ πόλις μῆνας ϛ', καὶ ἐξελθὼν ὁ Λεομάκελος, ἔκτισεν αὐτὰ, καὶ μόλον ἐποίησε, καὶ ναὸν ὡσαύτως· καὶ ἑώρα ἀπεκεῖσε τὴν πόλιν ἐμπρηζομένην. Εἶθ' οὕτως ἔβρεξε στάκτην ἐπ' αὐτῇ ὡς σπιθαμὴν τὸ πάχος. Ἔκτισε δὲ καὶ Ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ καὶ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ἀνῃρέθη ὑπὸ Βασιλείου.

Περὶ τῆς γεφύρας τῆς οὔσης εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα.

Ὅτι εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα ἵστατο γέφυρα μεγάλη ὁμοία τῆς Χαλκηδόνος, ἔχουσα καμάρας ιβ', ποταμὸς δὲ κατήρχετο παμμεγέθης, καὶ μάλιστα τῷ Φευρουαρίου μηνί. Ἔνθα καὶ δράκων ἵστατο χαλκοῦς · διὰ δὲ τὸ λέγειν τινὰς, δράκοντα οἰκεῖν εἰς τὴν γέφυραν, πολλαὶ παρθένοι ἐθύοντο, καὶ πλήθη προβάτων καὶ βοῶν καὶ ὄρνεων. Βασιλίσκος δέ τις ἐραστὴς τοῦ τόπου, ὃς ἦν εἷς τῶν ἀπὸ Νουμεριανοῦ Καίσαρος, στίσας κατῴκησεν ἐν αὐτῷ · ἔνθα καὶ ναὸν τοῦ Διὸς ἤγειρε παμμεγέθη. Ταῦτα δὲ πάντα Ζήνων τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατέστρεψεν.

Περὶ τῶν ζευκτῶν κιονίων.

Τὰ ζευκτὰ κιόνιά εἰσιν, ὅπου εἶχε τοὺς τιμίους σταυροὺς, καὶ Ῥωμανὸς ὁ γέρων ἔγειρεν αὐτά.

Περὶ τοῦ Ὁσίου.

Τὸν δὲ Ὅσιον ἀνήγειρεν Ἰουστῖνος καὶ Σοφια ἡ Λωβή · ὡσαύτως καὶ τὸ ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Φώκα.

Τὸν δὲ Ἅγιον Φώκαν Βασίλειος ὁ βασιλεὺς κτίζει μετὰ καὶ τοῦ Φόρου, καὶ τῆς νέας, καὶ τῶν παλατίων τῶν Πηγῶν.

Περὶ τῆς μονῆς τὰ Δαμιανοῦ.

Τὴν μονὴν τὰ Δαμιανοῦ ἔκτισε Δαμιανὸς παρακοιμώμενος ὁ Σθλάβος ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου καὶ Μιχαήλ.

Περὶ τοῦ Ἀνάπλου.

Τὸν δὲ Ἀρχιστράτηγον τὸν εἰς τὸν Ἀνάπλουν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Ταρασίου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Ταράσιον λέγουσιν εἶναι προάστειον τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, καὶ ἀνέστησεν ἐν αὐτῷ μονήν.

Περὶ τοῦ Σωσθενίου.

Τὴν δὲ μονὴν τοῦ Σωσθενίου, τὸν ἀρχιστράτηγον ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

A Cornuta dicebatur. Erat quippe ibi porticus ænea, supra quam visebatur statua quatuor cornua in capite gerens, ibidemque et prodigia edebantur. Etenim si quis suspectam habens uxoris pudicitiam, ad hanc statuam accederet, continuo ter in gyrum se vertebat statua; sin autem extra suspicionem erat, immobilis stabat. Et sic cornuti declarabantur.

De Sancto Mamante.

Sanctum Mamantem et quæ ibidem visuntur palatia exstruxit Leo Macelus. Cum enim urbs sex integros menses continuo incendio flagrasset, egressus Leo Macelus ibi palatia, portum et dictum templum ædificavit, quo etiam e loco incendium in urbe grassans spectabat; deinde cinerem pluit in urbe palmaris spissitudinis. B Præterea idem Hippodromum condidit, in quo Michael imperator a Basilio interfectus occubuit.

De ponte prope Sanctum Mamantem.

Prope Sanctum Mamantem cernebatur pons magnitudine æqualis Chalcedonensi, duodecim arcubus constans, magno flumini impositus, quod præsertim mense Februario exundabat. Ibidemque stabat draco æreus; et quod quidam draconem in isto ponte habitare putarent, multæ virgines ibi immolatæ sunt; ac magna ovium, boum ac volucrum copia. Cæterum quidam Basiliscus qui a parte Numeriani Cæsaris stetit, amore loci captus, ædes ibi exstructas inhabitavit, et templum maximum Jovi excitavit; quod cum cæteris omnibus C ædificiis Zeno secundo imperii sui anno evertit.

De columellis junctis.

Columellæ junctæ illæ dicuntur ubi exstabant venerandæ cruces. Has erexit Romanus senior.

De Osio.

Osium Justinus et Sophia Lobe ædificarunt; quemadmodum et orphanotrophium Sancti Pauli.

De Ecclesia S. Phocæ.

Ecclesiam S. Phocæ condit Basilius imperator: item S. Deiparæ in Foro, et ecclesiam novam, et palatia Pegana seu Fontium.

De monasterio Damiani.

D Monasterium Damiani ædificatum fuit a Damiano præposito cubiculi, natione Sthlavo, tempore Theophili et Michaelis.

De Anaplo.

Templum Sancti Michaelis archangeli in Anaplo Constantinus Magnus exstruxit.

De Sancto Tarasio.

Sanctum Tarasium ferunt fuisse pridem villam suburbanam patriarchæ Tarasii, quam postea in monasterium mutavit.

De monasterio Sostheniano.

Monasterium archangeli Michaelis Sosthenianum Constantinus Magnus condidit.

De ecclesia auratis tegulis tecta.

A Ecclesiam auratis tegulis tectam Justinus et Sophia Lobe condidere : item et palatia Sophiana.

De monasteriis quæ sunt trans fretum sita, et de monasterio Maleliæ dicto.

Monasterium Maleliæ nuncupatum exstruxit Malelius primus a secretis, ita appellatus.

De monasterio Pelamidæ dicto.

Monasterium cognominatum Pelamidæ ædificavit Leo philosophus tempore Constantini Magni.

De Sancto Georgio.

Ædem sancti Georgii Chalcedonensem condidit Sergius patriarcha, quemadmodum et ædem Deiparæ, Marnacii nuncupatam, ubi ejusdem corpus B jacet.

De palatiis Hiereis.

Palatia Hierea a Justiniano Magno condita fuere; quæ postea Justinus ejus ex sorore nepos una cum Sophia exornavit. Locus autem ille sic appellatus est, quod antiquitus ibi templum esset Junonis.

De palatiis Bryantis.

Palatia Bryantis, Tiberius et Mauricius condidere : locus autem ille nuncupatus est Bryas, quoniam futurum est ut postremus imperatorum eggressurus ex urbe, atque Hierosolymam ad habitandum profecturus, in ipso Bryantis loco fremitum et plangentis urbis clamorem audiat.

De palatiis Damatryos.

C Palatia Damatryos ab iisdem pariter ædificata fuere. Erat autem ibi saltus Constantini cæci filii Irenes.

De portu Eutropii.

Portum Eutropii, in quo Mauricio et uxori ejus atque liberis capita præcisa fuere, exstruxit Eutropius protospatharius et quæstor, tempore Constantini imperatoris.

De stupendo elephantis in urbe gesto.

Sub Theodosio Magno adductus fuit in urbem elephas juvenis, quem in quadam domo alebant. Ludis autem circensibus cum in Hippodromum eum deducerent, transeuntem per Milliarium hasta percussit leniter numularius quidam. Post D annos vero decem elephas, qui jam succreverat, cum ad Hippodromum ageretur et transiret per Milliarium, reminiscens ejus, a quo olim ibi fuerat percussus, atque ipsum intuitus, subito impetu numularium cum barritu adortus, in medio Milliarii discerpsit.

De imaginibus supra magnam columnam porphyreticam erectis.

Imagines Metrophanis, Alexandri et Pauli Constantinus Magnus tabulis ligneis incidi curavit, et supra magnam columnam porphyreticam, exiguo discretas intervallo, ad orientem collocari; quas Ariani rerum potiti in Milliario aureo igni tradi-

Περὶ τῆς Χρυσοκεράμου.

Τὴν Χρυσοκέραμον ἔκτισεν Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἡ Λωβὴ, καὶ τὰς Σοφιανάς.

Περὶ τῶν περατικῶν μοναστηρίων. Περὶ τῆς Μαλελίας.

Τῆς δὲ Μαλελίας τὴν μονὴν ἀνήγειρε Μαλέλιος ὁ πρωτοασηκρῆτις, οὕτως καλούμενος.

Περὶ τῆς Πηλαμίδας.

Τὴν δὲ Πηλαμίδα ἀνήγειρε Λέων ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Περὶ του Ἁγίου Γεωργίου.

Τὸν δὲ Ἅγιον Γεώργιον τὸν ἐν Χαλκηδόνι Σέργιος πατριάρχης ἔκτισεν· ὁμοίως καὶ τὴν Θεοτόκον τὰ Μαρνακίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κεῖται.

Περὶ τῶν παλατίων τῆς Ἱερείας.

Τῆς Ἱερείας τὰ παλάτια ἐκτίσθησαν παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστῖνος καὶ Σοφία ἐκαλλώπισαν αὐτά. Εἴρηται δὲ οὕτως, ὅτι τῆς Ἥρας ἦν ἐκεῖ ὁ ναός.

Περὶ τοῦ Βρύαντος.

Τοῦ δὲ Βρύαντος τὰ παλάτια ἔκτισε Τιβέριος καὶ Μαυρίκιος. Ἐκλήθη δὲ Βρύας, ὅτι μέλλοντος τοῦ ἐσχάτου ἐξελθεῖν βασιλέως, καὶ κατοικίσαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐν αὐτῷ Βρύαντι μέλλει ἀκοῦσαι βρυγμὸν καὶ τὴν βοὴν τοῦ κλαυθμῶνος τῆς πόλεως.

Περὶ τοῦ Δαματρύος.

Ὁμοίως καὶ τοῦ Δαματρύος τὰ παλάτια οὗτοι ἔκτισαν. Ἐκεῖσε δὲ ἦν τὸ πήδημα Κωνσταντίνου τοῦ τυφλοῦ υἱοῦ τῆς Εἰρήνης.

Περὶ τοῦ Εὐτροπίου λιμένος.

Τὰ δὲ Εὐτροπίου ὁ λιμὴν, εἰς ὃν ἐπετμήθη Μαυρίκιος σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις, ἐκτίσθη παρὰ Εὐτροπίου πρωτοσπαθαρίου καὶ κοιαίστορος ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως.

Περὶ τοῦ γενομένου θαύματος παρὰ ἐλέφαντος ἐν τῇ πόλει.

Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου ἤχθη ἐλέφας μικρὸς ἐν τῇ πόλει, καὶ ἀνέτρεφον αὐτὸν εἴς τινα οἰκήματα. Ἱππικοῦ δὲ γενομένου ἔφερον αὐτὸν εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον. Ἐν δὲ τῷ Μιλίῳ διερχόμενον ἔκρουσε τραπεζίτης τις μετριάζων μετὰ στυρακίου. Μετὰ δὲ χρόνους δέκα τοῦ ἐλέφαντος ἀνατραφέντος, καὶ εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον ἀγομένου, καὶ ἐν τῷ Μιλίῳ διερχομένου, ἐμνήσθη τοῦ κρούσαντος αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως βρυχησάμενος ἔκρουσε τὸν τραπεζίτην, καὶ ἔσχισεν αὐτὸν παραυτίκα μέσον τοῦ Μιλίου.

Περὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἱσταμένων ἐν τῷ μεγάλῳ πορφυρῷ κίονι.

Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου εἰκόνες ἐν σανίσι γεγόνασιν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἵσταντο ἐν τῷ μεγάλῳ πορφυρῷ κίονι πλησίον κατὰ ἀνατολάς· ἅστινας οἱ Ἀρειανοὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι, πυρὶ παραδεδώκασιν ἐν τῷ ὡραίῳ Μιλίῳ.

μετὰ καὶ τοῦ τῆς Θεοτόκου ἀπεικονίσματος, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ νηπιάσαντος σαρκὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς Ἀγγυριανὸς χρονογράφος ἐν τῷ δεκαλόγῳ αὐτοῦ, καὶ Ἀναστάσιος ἡμῖν παρέδωκαν.

A derunt una cum imagine S. Deiparæ, et ipsius Jesu Christi infantis, ut Angyrianus chronographus libro decimo, et Anastasius memoriæ prodiderunt.

Περὶ τὸ Σμύρνιον.

Τὸ καλούμενον Σμύρνιον πλησίον τοῦ Τετραδισίου ἐμβόλου, σύνεγγυς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Σφωρακίου, ἔχει ὑποκάτω τῆς γῆς τοῦ πρὸς βοῤῥᾶν μέρους ὀργυιὰς δέκα, στήλας ἐννέα, ἐξ ὧν δ' μὲν εἰσι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαύστης, καὶ Ἱλαρίωνος πραιποσίτου, καὶ τοῦ τρίτου παιδὸς αὐτοῦ Κρίσπου ὀνομαζομένου, ὃν Ἡρόδοτος καὶ Ἱππόλυτος χρονογράφοι λέγουσιν ἀποκεφαλισθῆναι, διὰ τὸ εἰς ὑποψίαν ἐλθεῖν ἐπὶ Φαύστῃ τῇ μητρυιᾷ αὐτοῦ. Διὸ ἐκείνην μὲν, βαλανείου σφοδρῶς ἐκκαέντος, ἐκέλευσεν ἔσωθεν τούτου κατακαῆναι· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ ἀποτμηθῆναι ἄκριτον διὰ τὴν ὑποψίαν. Διὸ καὶ τῆς μητρὸς Ἑλένης μὴ φερούσης τὴν ἀναίρεσιν τοῦ νέου, ἤδη τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξιωθέντος τιμῆς, ἠδολέσχει ἐπὶ τῇ ἀκρίτῳ ἀποφάσει· καὶ στηλώσας τὸν τοιοῦτον υἱὸν αὐτοῦ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, διὰ τὸ μετανοῆσαι καὶ λυπηθῆναι, ἔκλαυσεν ἡμέρας μ' καὶ νύκτας μ', μὴ λουσάμενος τὸ σῶμα, μηδὲ ἀνακλιθείς. Ἐποίησε δὲ τὴν τούτου στήλην ἐξ ἀργύρου καθαροῦ, βάψας αὐτὴν ἐκ χρυσίου πλείστου, ἐγκόψας τὰ γράμματα περιέχοντα· ΗΔΙΚΗΜΕΝΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΜΟΥ. Ταύτην οὖν στήσας καὶ μετάνοιαν βαλὼν ἐλιπάρει τὸν Θεὸν περὶ ὧν ἐπλημμέλησεν. Αἱ δὲ λοιπαὶ στῆλαί εἰσι Σεβήρου, Αρματίου, Ζευξίππου, Βιγλεντίου τοῦ τὰ Βιγλέντια κτίσαντος, καὶ Ἐλευθερίου τοῦ τὰ ἐν Σενάτῳ παλάτια κτίσαντος. Οὗτοι οὖν πάντες παρ' αὐτοῦ ἐστηλώθησαν. Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ εὑρόντες ἐπὶ Οὐάλεντος κατέχωσαν αὐτάς.

De loco cognominato Smyrnium.

Locus appellatus Smyrnium prope Tetradisiam porticum, ac proxime S. Theodorum Sphoracii, habet septentrionem versus concavitatem subterraneam decem ulnarum, ac novem statuas, ex quibus quidem tres sunt, Constantini Magni, Faustæ ejus uxoris, ac Hilarionis præpositi; quarta Crispi ejus filii, quem Herodotus et Hippolytus chronographi memoriæ prodiderunt, capite fuisse multatum, quod in suspicionem venisset Faustæ novercæ concubitum sollicitasse. Quamobrem B Faustam quidem balneo æstuante suffocari; filio autem Crispo caput indicta causa amputari jussit. Helena vero Constantini mater juvenis mortem, Cæsaris jam dignitatem adepti, ægre ferens, nil aliud vel loquebatur vel meditabatur, quam præcipitem juvenis, qui causam non dixisset condemnationem. Quare Constantinus Magnus statuam filio suo, pœnitentia motus erexit, ac integros quadraginta dies, totidemque noctes ipsum luxit, tanta animi ægritudine, ut nunquam vel lavaret corpus, vel lecto recumberet. Statuam autem hanc ei posuit ex argento puro inauratam, cum hac inscriptione: FILIUS MEUS INJUSTE NECATUS. Hac igitur erecta statua, pœnitentium more, corpore et capite inclinato, sceleris veniam a Deo efflagitabat. Cæterum reliquæ statuæ sunt Severi, C Harmatii, Zeuxippi, Vigilantii, qui Viglentia exstruxit, et Eleutherii palatii senatus conditoris. **Has omnes statuas Constantinus Magnus erigi curavit, quas postea sub Valente Ariani cum reperissent, terra obruerunt.**

Πῶς οὐ δαπανῶνται τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ παρὰ θαλάσσης.

Κτίζων δὲ τὴν πόλιν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὄντος τοῦ τόπου πετρώδους, καὶ μέλλοντος αὐτοῦ ἐξισοῦν πρὸς τὸ κτίζειν τοὺς ἐμβόλους καὶ ἐξάερα, κόπτοντες οἱ λιθοξόοι καὶ λατόμοι τὰς κορυφὰς τῶν πετρῶν, κατεκύλιον τοὺς λίθους τοὺς κειμένους ἔξω τῶν τειχῶν ἀπὸ τῆς Βαρβάρας, μέχρι τοῦ Παλατίου καὶ τῶν Σοφιῶν· καὶ τῶν Ἐλευθερίου, μέχρι χρυσίας· καὶ ἔσωθεν τῶν αὐτῶν λίθων ἔπηξε τὰ τείχη εἰς διάστιξιν τοῦ τείχους καὶ πῆξιν αὐτοῦ, ὅπως κυμαινομένη ἡ θάλασσα εἰς τὰς πέτρας κρούσασα γαληνιᾷ.

Quare muri maritimi urbis non consumantur.

Cum Constantinus Magnus urbem hanc conderet, et locum utpote saxosum, ad porticus atriaque construenda complanare vellet, lapicidæ ac scalptores excisis petrarum apicibus lapides extra muros jacentes convolvebant, a porta Sanctæ Barbaræ ad palatium usque, et portum Sophianum, a portu autem Eleutherii, ad portam Auream: ac intra eosdem lapides murus conditus fuit, quo remotior ac solidior esset, ut agitatum mare D iisdem lapidibus illisum, muris tranquillius afflueret.

Ἀρσενίου μοναχοῦ τὰ Στρογγύλου τῆς μονῆς, διήγησίς τις μερικὴ οὗπερ ἡ μονὴ πέφυκεν ἄντρον ἢ πέτρα.

Πρὸ ὀλίγου χρόνου δὴ ἐν τοῖς ἐνεστῶσιν ἐνιαυτοῖς γέγονέ τι ξένον καὶ θαύματος ἄξιον· καὶ γὰρ ἀπάραντές τινες τοῦ παραλίου μέρους τοῦ Στενοῦ, καὶ πρός τι νησίδιον τὸν ἀπόπλουν ποιοῦντες εἰς ἐξώνησιν τῶν αὐτοῖς χρειωδῶν, καταστάσεως εὐδιεινῆς τυγχανούσης, καὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ τῆς ἀνατολῆς μέρους ἡσύχως πλέοντες, οἱ ἐν τῷ πλοιαρίῳ τυγχάνοντες ναῦταί τε καὶ ἐπιβάται ἤκουον κραυγῆς

Arsenii monachi monasterii Strongyli, quod in antro sive petra situm erat, narratio quædam.

Nuper, et recenti memoria novum quidpiam et admiratione dignum accidit. Quidam enim a littore Steni cum solvissent, et ad parvam quamdam insulam ad necessaria coemenda navigarent; dum tranquillo mari orientale littus placide legerent: qui in navicula erant nautæ vectoresque, vocem aquilæ magnopere clamantis et in vitæ discrimine graviter lugentis, Deoque permittente,

implorantis auxilium, acceperunt. Quod cum animadvertissent, ad littus navem appellunt, et remamanentibus cæteris, sex sunt egressi qui vocem avis eo usque, dum appropinquassent secuti, viderunt aquilam heu! serpentis plexu ita circumdatam, ut pedibus pennisque constricta teneretur, proximumque esset, ut ab eo devoraretur. Itaque anxii cum ignorarent quo pacto servarent aquilam serpentemque interficerent, protinus redeunt ad navem non ita procul dissitam, arreptisque forcipibus ac gladiis aliisque telis æneis, necnon fabrorum ærariorum instrumentis, quæ secum vehebant, cum sociis aliis, qui in navicula remanserant, una abeunt, atque his instructi avi auxiliatum currunt. Cumque serpentem eodem, quo prius, modo aquilæ circumdatum reperissent, circumsteterunt; et cum nequirent ejus spiras gladio impetere, veriti ne aquilam occiderent, succurrit ipsis vertebram spinæ dorsi, quæ prominebat et aquilam tegebat exterior, forcipibus prehendere. Quod ubi solerter peractum est, alii cum opifice serpentem valide comprehenderunt strinxeruntque. Ille autem sese vel invitus explicuit, et caudam terram versus exporrectam in auxilium sibi movebat donec a circumstantibus est occisus. Tum aquila paululum se subduxit, alasque movere voluit nec potuit, adeo fuerat male a serpente accepta. Nautæ vero vectoresque relicta aquila ad navem rediere, læti admodum quia avem incolumem præstitissent. Rursumque inde solverunt, nec stadia duo fuerant emensi (ut cum jurejurando affirmabat monachus) cum, non ita multo postquam navigare cœpissent, eamdemque aquilam tum nautæ tum vectores supra se volare conspexerunt, et e cœlo in imum mare descendere sublatamque lauracam ingentem piscem, in navem demittere. Quo attoniti spectaculo, gratias, ut par erat, Deo egerunt, qui talem prudentiam et sagacitatem vel avibus indidisset. Ipsi gloria in sæcula, Amen. Aquilam autem dein amplius non viderunt.

A ἀετοῦ σφοδροτάτης τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀποδυρομένους καὶ, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, τὸν βοηθήσαντα ἀνακαλουμένου. Οἱ οὖν ἄνδρες οἱ ἐν τῷ πλοιαρίῳ προσχόντες καὶ τούτῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐποκείλαντες ἐξῆλθον τὸν ἀριθμὸν ἕξ, τῶν λοιπῶν προσμεινάντων ἐν τῇ νηῒ, καὶ τῇ φωνῇ ἐπακολουθήσαντες τοῦ ὀρνέου, καὶ πλησιάσαντες αὐτῷ, εἶδον, φεῦ, τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῦ ὄφεως περικυκλούμενον, τούς τε πόδας καὶ τὰ πτερὰ, ὥστε μέλλοντα ὅσον οὔπω βρῶμα τῷ ἑρπετῷ τὸν αὐτὸν ὄρνιν γενέσθαι. Εἰς ἀπορίαν οὖν ἄνδρες ἐμπεσόντες, καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ γενόμενοι, πῶς μὲν τὸν ἀετὸν ὑγιῆ ἐξελῶσι, τὸν δὲ ὄφιν ἀποκτείνωσι, παλινοστήσαντες αὖθις τάχει πολλῷ, πρὸς τὴν ναῦν παραγίνονται οὐ πόῤῥω τυγχάνουσαν, καὶ ἀναλαβόμενοι ἃ ἐπεφέροντο ξυλάδια καὶ ξίφη καὶ ἑταίρους αὐτῶν, τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ, καί τινα χαλκέα μετ' αὐ- B τῶν, μετὰ τῶν προσόντων αὐτῶν χαλκευτικῶν ἐργαλίων, συναπαίρονται, καὶ συμπαραλαβόντες τοῦτο, ὥρμησαν σπουδαίως εἰς ἄμυναν τοῦ ὀρνέου· καὶ εὑρόντες πάλιν τὸν ὄφιν οὕτως ἔχοντα, καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν, οὐκ εἶχον ὅπως τῆς τούτου διπλᾶς ἐφάψασθαι διὰ ξίφους, ἵνα μὴ τὸν ἀετὸν ἀφανίσωσι. Σκέπτονται οὖν τὸν σπόνδυλον ὑπερανεστηκότα τοῦ ὀρνέου μετὰ τοῦ ἐργαλίου κρατῆσαι· ὃ δὴ καὶ γέγονεν εὐφυῶς, καὶ συμπαραλαβόντες καὶ ἕτεροι σὺν τῷ τεχνίτῃ, ἐπίεσαν τὸν ὄφιν σφόδρα, καὶ εὐθέως ἄκων ἀνεδιπλοῦτο, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐξήπλου τὸ οὐραῖον αὐτοῦ, κινῶν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἄνδρες τοῦτον ἀπέκτειναν· καὶ ὁ ἀετὸς μικρὸν ὑπεκστὰς ἐπτερύσσετο μὲν, οὐκ ἠδύνατο δὲ, κατὰ πολὺ ὑπὸ τοῦ ὄφεως τεταλαιπωρηκώς. Καὶ ἐάσαντες αὐτὸν, πάλιν C ἀνθυπέστρεψαν εἰς τὴν ναῦν, χαίροντες ἐπὶ τῇ τοῦ ἀετοῦ ἐλευθερίᾳ. Καὶ πάλιν ἀποπλεύσαντες, καὶ μήπω σταδίους δύο διαπλεύσαντες, ὡς ἀφηγούμενος ὁ μοναχὸς ἐξεῖπε μεθ' ὅρκου, ὅτι ἀρξάμενοι πλέειν, εἶδον τὸν αὐτὸν ἀετὸν ὑπὲρ ἄνωθεν τῶν ναυτῶν καὶ λοιπῶν ἀνδρῶν παραγενόμενον, καὶ ἀφ' ὕψους κατὰ τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης κατελθόντα, καὶ λαύρακαν, ἰχθὺν παμμεγέθη, ἀνελόμενον, καὶ εἰς τὴν ναῦν κεχαλακότα. Οἱ δὲ ἄνδρες τοῦτο ἰδόντες, καὶ θαυμάσαντες, ηὐχαρίστησαν, ὡς εἰκὸς, τῷ Θεῷ, τῷ παρεσχηκότι καὶ τοῖς ὀρνέοις τοιαύτην φρόνησίν τε καὶ σύνεσιν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Τὸν δὲ ἀετὸν ἔκτοτε οὐκ ἔτι ἐθεάσαντο.

Titulus sequens perperam appositus fuit, nam quæ sequuntur, non originem seu historiam ædis Sophianæ, sed varias res, quæ sub Anastasio Dicoro, Justino Thrace ac Justiniano acciderunt, continent : suntque veluti excerpta quædam ex variis Chronicis in unum collecta.

Origo seu historia sanctissimæ Magnæ Dei ecclesiæ, videlicet sanctæ Sophiæ.

Imperante Anastasio, Deuterius Byzantii episcopus Arianus, ausus est dicere : Baptizatur hic in nomine Patris, per Filium, in sancto Spiritu, et confestim piscina exaruit. Barbarus autem [qui baptizabatur] timore correptus, nudus aufugit, ita ut inde miraculum evulgaretur.

Cum duo episcopi, Anastasio imperante, de dogmate disputarent, quorum unus orthodoxus, alter Arianus erat, Arianusque dialecticæ peritus; orthodoxus vero dialecticæ quidem imperitus; sed pius fidelisque esset. Proposuit orthodoxus, ut omissa

D Τὰ πάτρια τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου, Δευτέριος ἐπίσκοπος Βυζαντίου Ἀρειανὸς ἐτόλμησεν εἰπεῖν· Βαπτίζεται ὅδε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, δι' Υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ κολυμβήθρα. Ὁ δὲ Βάρβαρος ἔμφοβος γενόμενος, γυμνὸς ἔφυγεν, ὡς ἐξ αὐτοῦ γνωσθῆναι τὸ θαῦμα.

Δύο οὖν ἐπισκόπων ἀμφισβητούντων περὶ δόγματος ἐπὶ Ἀναστασίου, ὀρθοδόξου καὶ Ἀρειανοῦ· καὶ τοῦ μὲν Ἀρειανοῦ διαλεκτικοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ὀρθοδόξου διαλεκτικοῦ οὐκ ὄντος, ἀλλὰ θεοσεβοῦς καὶ πιστοῦ, ὁ ὀρθόδοξος προὔτεινεν, ὥστε ἀφεμένους

τῶν λόγων εἰς πῦρ εἰσελθεῖν, καὶ οὕτω δειχθῆναι τὸν εὐσεβέστερον· τοῦ δὲ Ἀρειανοῦ παραιτησαμένου, εἰσελθὼν ὁ εὐσεβὴς καὶ προσμείνας τῇ φλογίᾳ, ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς πυρᾶς διελέγετο, καὶ ἀπαθὴς ἐφυλάττετο.

Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ὁ μέγας ἐβασίλευσεν ἔτη θ'... ἄριστος ἐν πολέμοις..., καὶ ᾠκειώσατο, καὶ στρατηλάτην ἐτίμησε, καὶ παῤῥησίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ἐποίησεν. Ἐδολοφονήθη δὲ ὁ Βιταλιανὸς παρὰ τῶν πολιτῶν, μηνιόντων αὐτῷ διὰ τὴν προειρημένην ἐπανάστασιν. Ἀμάντιον δὲ τὸν πραιπόσιτον, ὃς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τοῦ Ἀμαντίου ᾠκοδόμησε καὶ ἐκόσμησε [λέγεται δὲ χρήματα αὐτῷ δεδωκέναι τῷ Ἰουστίνῳ ὄντι κόμητι τῶν ἐξκουβητόρων ἐπὶ Ἀναστασίου, ὅπως Θεόκριτον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἀναγορεύσῃ εἰς βασιλέα], τοῦτον ἀνεῖλεν ὁ Ἰουστῖνος, καὶ τοὺς τὴν ἀνταρσίαν σὺν αὐτῷ μελετήσαντας, τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κατασχεῖν.

Ἐπὶ αὐτοῦ, τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρέθαν ἐν Νεγρᾷ τῇ πόλει ἐπράχθη, καὶ τὰ κατὰ τῶν Ὁμηριτῶν δι' Ἐλεσβαὰν τοῦ βασιλέως τῶν Αἰθιόπων. Ἐτυπώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἑορτάζειν ἡμᾶς, καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς· ἐξ οὗ ἀστὴρ ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπάνω τῆς Χαλκῆς πύλης, ὡς ἐν τῷ Παλατίῳ φαίνων ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας κς'. Γέγονε δὲ καὶ σεισμὸς φοβερώτατος· καὶ ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις ἐν διαφόροις τόποις ἀπέλαβεν· ἡ δὲ μεγάλη Ἀντιόχεια πάθος ἔπαθεν ἀνεκδιήγητον, ὡς καταποθῆναι πᾶσαν σχεδὸν τὴν πόλιν, καὶ τάφον κοινὸν γενέσθαι τῶν οἰκητόρων. Τοσαύτη δὲ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπῆλθεν, ὡς καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας πῦρ ἐξελθὸν ἀπὸ τῆς γῆς οἰκτρῶς κατέφλεξε. Ἀλλὰ καὶ ἡ Πομπηϊούπολις τῆς Μυσίας διαῤῥαγεῖσα, μέσον κατεπόθη μετὰ τῶν οἰκητόρων· καὶ ἔκραζον ὑπὸ τὴν γῆν ὄντες οἱ ἄνθρωποι, Ἐλεήσατε.

Γυνή τις ἐπὶ αὐτοῦ ἀνεφάνη γιγαντοειδὴς ἐκ Κιλικίας οὖσα, ὑπερέχουσα τῇ ἡλικίᾳ παντὸς ἀνθρώπου μακροῦ πῆχυν ἕνα, καὶ πλατεῖα σφόδρα, ὡς ἐπὶ θαύματος οἱ ὁρῶντες αὐτὴν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ οἴκοις, ἐδίδουν αὐτῇ ὀβολόν.

Ὁ δ' αὐτὸς βασιλεὺς πολλὰ ἐφιλοφρονήσατο τῇ τε πόλει Ἀντιοχείᾳ πρὸς ἀνοικοδομεῖν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ὑπολειφθέντας ζῶντας... τοσοῦτον δὲ ἐπὶ αὐτοῦ ἤλγησεν, ὡς καὶ τὸ διάδημα ἀποτιθέναι καὶ τὴν πορφύραν, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν περιβάλλεσθαι, καὶ πενθεῖν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐτελεύτησε δὲ καταλιπὼν βασιλέα Ἰουστινιανὸν τὸν ἴδιον ἀνεψιόν. Ἐτέθη δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Αὐγούστης ἐν λάρνακι μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐφημίας, ἐν ᾗ καὶ ἐπιστολαὶ εὑρέθησαν. Τὸν δὲ ἀρχιεροσύνης θρόνον διεῖπεν Ἰωάννης ὁ λεγόμενος Καππαδόκας.

Ἰουστῖνος δὲ ἀνεκαλέσατο πάντας εὐσεβεῖς καὶ ἱερεῖς ὀρθοδόξους, οὓς Ἀναστάσιος ἀδίκως ἐξώρισεν.

Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐν Ἐδέσσῃ τῇ πόλει, Σκιρτοῦ τοῦ ποταμοῦ μέσον αὐτῆς διερχομένου, πλημμυρήσαντος, ταύτην σὺν τοῖς κατοίκοις κατ-

A disputatione ambo ingrederentur in pyram sicque comprobaretur utrius religio præstaret. Recusante Ariano, ingressus in pyram orthodoxus, et in flammis aliquantum temporis versatus; postquam inde egressus fuit, edisserebat, incolumisque permansit.

Justinus Thrax, magnus ille, imperavit annis novem... in bellis strenuissimus... et in familiaribus habuit [Vitalianum], ducemque creavit, eique secum quidvis libere loquendi fecit potestatem. Dolo autem occisus est Vitalianus a civibus, ob excitatam prædictam seditionem ipsi, infensis. Amantium vero præpositum, qui templum Sancti Thomæ Amantii cognomine exstruxit, occidit; itemque eos qui cum ipso ad imperium occupandum conspiraverant. Dicitur enim illum pecunias
B dedisse Justino, qui sub Anastasio excubitorum comes erat, ut Theocritum consobrinum suum proclamaret imperatorem.

Eodem imperante, in urbe Negra gesta sunt ea quæ de sancto Aretha narrantur: necnon Elesbaani Æthiopum regis expeditio adversus Homeritas. Ab illo item statutum est, ut Hypapante sive Occursus festum celebraremus: ex quo stella in cœlo per viginti sex dies totidemque noctes supra portam æream visa est, quasi e palatio luceret; factusque est horrendus terræmotus, quem variis in locis ipsa Constantinopolis sensit. Magna autem Antiochia inenarrabile damnum perpessa est, ita ut urbs pene tota absorpta, commune incolarum sepulcrum evaserit. Tanta autem Dei ira fuit, ut et
C superstites ignis e terra erumpens miserabiliter concremaret. Quin etiam Pompeiopolis Mysiæ urbs disrupta, ejusque dimidium una cum habitatoribus terra absorptum est: hominesque terra obruti clamabant: *Miseremini*.

Ipso item imperante mulier quædam ex Cilicia gigantea statura visa est, quæ proceros quosque viros uno cubito superabat, eratque corpore admodum crasso. Ob spectaculi autem novitatem, qui eam in officinis et domibus conspiciebant, obolo singuli donabant.

Idem imperator humano motus affectu erga urbem Antiochiam, et eos qui ex tanta clade residui erant, de ea restauranda cogitabat. Tantum enim super ea indoluit, ut diademate purpuraque depositis, se sacco et cinere indueret, multisque
D diebus lugeret. Obiit autem, Justiniano sororis suæ filio imperii successore relicto. Corpusque ejus depositum est in monasterio Augustæ, in arca inclusum cum uxore Euphemia: qua in arca epistolæ repertæ sunt. Archiepiscopatus porro thronum tunc obtinebat Joannes cognomine Cappadox.

Justinus autem pios omnes orthodoxosque sacerdotes, quos injuste Anastasius relegaverat, revocavit.

Illo imperante, cum Scirtus fluvius qui per mediam Edessam fluit, exundasset, ipsam urbem cum incolis demersit: aquis vero dilapsis, inventa

est in ripa fluminis lapidea tabula, qui notis hieroglyphicis insculptus erat : *Scirtus fluvius saltabit, noxiique civibus saltus erunt.*

Eulialus quidam ex divite pauper effectus, cum e vita excederet, testamento Justinum hæredem reliquit, illa conditione, ut tres filias suas in tenella ætate relictas educaret, ipsisque dotem assignaret; ac omnia debita creditoribus solveret, et ab iis syngraphas suas redimeret. Quæ omnia Justinus regia munificentia perfecit, magna omnium qui rei famam perceperunt admiratione.

Justinianus igitur imperavit annis triginta novem; et in media urbe consulatum gessit, multas pecunias elargitus. Is Novellas constitutiones edidit; legemque tulit de episcopis, xenodochis, œconomis et orphanotrophis : ut non plus testamento relinquerent, quam ante initum munus possedissent. Absolvit quoque publicum balneum in Dagistæi tractu, quod exstruere cœperat Anastasius imperator. Antiochiæ porro non cessavit terræmotus, donec religioso cuidam viro visum est superliminaribus positum inscribere : *Christus nobiscum, state.* Quo facto, cessavit ira Dei. Exinde autem urbs Theopolis, sive urbs Dei vocata est.

Eodem imperante popularis seditio orta est, in qua Sanctam Sophiam, sancti Sampsonis domum cum infirmis, et atrium palatii, chalcostegum, quod ex eo hodieque Chalce vocatur, quia tegulis æreis et inauratis erat tecta : binas item porticus usque ad Forum incenderunt : Justinianum imperatorem contumeliis affecerunt, Hypatium vero patricium proclamarunt, cum coronassent eum in solio imperatoris in Hippodromo : qui tumultus a Belisario, Mundo et Narsete sedatus est, cæsis millibus triginta quinque in Hippodromo, et cum iis Hypatio.

Magnam vero Dei ecclesiam Justinianus restauravit, et longe majorem pulchrioremque quam antea fuerat, reddidit; et troparia sive versiculos hos edidit, qui in ea psallerentur : *Unigenitus Filius et Verbum Dei, qui propter salutem nostram incarnari voluit.* Quinetiam Hypapante sive Occursus Domini dies festa, tunc celebrari cœpta est, cum antea Dominicis festis non annumeraretur. Quia vero Magnæ Ecclesiæ mentionem fecimus : quomodo ab initio structa sit, et a quonam, sigillatim enarrabo. Res autem ita se habet.

A ἔκλυσε· Μετὸ δὲ τὸ παυσασθαι τὰ ὕδατα, πλὰξ λιθίνη εὑρέθη ἐν τῇ τοῦ ποταμοῦ ὄχθῃ ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐγκεκολαμμένοις περιέχουσα τοῦτο· Σκιρτὸς ποταμὸς σκιρτήσει κακὰ σκιρτήματα πολίταις.

Εὐλαλίου τινὸς ἀπὸ πλουσίου πένητος τελευτήσαντος, καὶ γράψαντος Ἰουστῖνον κληρονόμον ἐν διαθήκαις, καὶ παρακελευσαμένου, ὥστε τὰς τρεῖς αὐσοῦ θυγατέρας μικρὰς καταλειφθείσας ἀναθρέψαι καὶ ἐκπροικῆσαι τὸν βασιλέα, καὶ πάντα τὰ χρέη αὐτοῦ δοῦναι τοῖς ὀφειλέταις, καὶ τὰ γραμματεῖα αὐτοῦ πάντα ἀναῤῥύσασθαι, ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος ἐπλήρωσε, καταπλήξας ἐν τούτῳ πάντα ἄνθρωπον τὸν ἀκούσαντα.

Ὁ οὖν Ἰουστινιανὸς ἐβασίλευσεν ἔτη λθ'· ὑπάτευσεν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καὶ δοὺς χρήματα πάμ- B πολλα. Οὗτος ἐποίησε τὰς νεαρὰς διατάξεις, ἐκφωνήσας καὶ τύπον περὶ ἐπισκόπων, καὶ ξενοδόχων, καὶ οἰκονόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, ὥστε μὴ διατίθεσθαι πλὴν εἰς ἃ πρὸ νοῦ γενέσθαι ἐκέκτηντο. Ἐπλήρωσε δὲ καὶ τὸ δημόσιον λοέτρον τὸ εἰς τὰ Διηγιστέως, ὃ ἤρξατο κτίζειν Ἀναστάσιος ὁ βασιλεύς. Ἡ δὲ Ἀντιόχεια οὐκ ἐπαύσατο σείεσθαι μέχρις οὗ ἐφάνη θεοσεβεῖ ἀνθρώπῳ ἐπιγράψαι εἰς τὰ ὑπέρθυρα τῶν φλιῶν, Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, στῆτε· καὶ τούτου γενομένου, ἔστη ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔκτοτε ἡ πόλιν ὠνομάσθη Θεούπολις.

Ἐπὶ αὐτοῦ γέγονε δημοτικὴ ἀνταρσία, καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τοῦ ὁσίου Σαμψὼν οἶκον μετὰ τῶν ἀῤῥώστων, καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Παλατίου τὴν χαλκόστεγον, τὴν ἔκτοτε καὶ νῦν Χαλκῆν ἐπονομαζομένην C διὰ τὸ ἐκ χαλκῶν κεράμων κεχρυσωμένων ἐστεγάσθαι αὐτήν· καὶ τοὺς δύο ἐμβόλους μέχρι τοῦ φόρου κατέκαυσαν, καὶ Ἰουστινιανὸν βασιλέα ἐφύβρισαν, Ὑπάτιον δὲ πατρίκιον εὐφήμησαν ἐν τῷ καθίσματι στέψαντες· ἥτις ἐπαύθη διὰ Βελισαρίου, καὶ Μούνδου καὶ Ναρσῆ, ἀνελόντων χιλιάδας λε', καὶ αὐτὸν Ὑπάτιον ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ.

Ἀνεκαίνισε δὲ Ἰουστινιανὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ὑπὲρ τὸ πρότερον, παραδοὺς καὶ τροπάρια ἐν αὐτῇ ψάλλεσθαι· Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι. Ἀλλὰ καὶ Ὑπαπαντὴ ἀρχὴν ἔλαβεν ἑορτάζεσθαι, μὴ συναριθμουμένη D πρότερον ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Ὅτι δὲ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἐμνήσθην, λεπτομερῶς διηγήσομαι πῶς ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθη, καὶ παρὰ τίνος. Ἔχει δὲ οὕτως.

ANONYMI

DE ANTIQUITATIBUS CPOLITANIS

LIBER QUARTUS

Continens historiam et descriptionem templi Sanctæ Sophiæ.

—

Constantinus Magnus primum condidit Sanctam Sophiam, figura oblonga, Ariani sub Theodosio Magno ejusdem ecclesiæ tectum incendunt. A Rufino magistro post biennium restauratur. Anno V Justiniani imperatoris, in seditione populi comburitur ædes Sophiana, et ad eam a fundamentis excitandam animum applicat idem Augustus.

Ἡ ἁγία Σοφία ἡ μεγάλη ἐκκλησία οὕτως ἐκτίσθη. A Πρῶτον μὲν ἀνήγειρεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος δρομικὴν, ὁμοίαν τοῦ Ἁγίου Ἀγαθονίκου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσακίου. καὶ πληρώσας αὐτὴν, στήλας ἔστησε πολλάς. Διήρκεσε δὲ τὸ κτίσμα ἐκεῖνο χρόνους οδ'. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, εἰς τὴν δευτέραν σύνοδον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένην, στασιάσαντες οἱ Ἀρειανοὶ, κατέφλεξαν τὴν στέγην τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ὄντος πατριάρχου Νεκταρίου, καὶ ἐξελθόντος τοῦ ἁγιωτάτου, ἐν τῇ Ἁγίᾳ Εἰρήνῃ τῇ παλαιᾷ καθεζομένου· ἣν καὶ αὐτὴν ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Διῆλθον δὲ χρόνοι δύο, καὶ ἵστατο ἀσκεπής. Προστάξας δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος Ῥουφῖνον τὸν μάγιστρον αὐτοῦ, ἐσκέπασεν αὐτὴν διὰ κυλινδρικῶν καμάρων. Μετὰ δὲ χρόνους λε' τοῦ Θεοδοσίου, πε' ἐτῶν διελθόντων B ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὸν πέμπτον χρόνον τῆς βασιλείας Ἰουστιανοῦ τοῦ Μεγάλου, μετὰ τὸ σφαγῆναι ἐν τῷ Ἱππικῷ τριάκοντα πέντε χιλιάδων ἐκεῖσε ἀναιρεθέντων, καθὼς καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται, διὰ τὸ ἀναγορευθῆναι ὑπὸ τῶν δύο δημοτικῶν μερῶν, Ὑπάτιον πατρίκιον μέρους Βενέτων ἐν τῷ ε' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ τοῦ οἰκοδομῆσαι ναὸν, οἷος οὐκ ἐκτίσθη ἀπὸ τού Ἀδάμ.

Magna ecclesia Sancta Sophia condita fuit hoc modo. Primum quidem exstruxit eam Magnus Constantinus, oblonga figura, Sancti Agathonici et Sancti Isaacii similem ; confectoque opere multas in ea statuas erexit. Hoc porro ædificium annos quatuor et septuaginta intactum mansit. Magno autem Theodosio imperante, quo tempore secunda synodus Canstantinopoli celebrata est, Ariani, commota seditione, hujus ecclesiæ tectum incenderunt Nectario tum patriarcha : qui vir sanctissimus inde egressus in ecclesia Sanctæ Irenæ veteri consedit, quam item ecclesiam magnus Constantinus excitaverat. Exinde annis duobus sancta Sophia tecto caruit. Imperatoris vero Theodosii jussu, Rufinus magister eam cylindricis fornicibus operuit. Elapsis autem a Theodosio triginta quinque, a Constantino Magno octoginta quinque annis, Justiniani imperatoris anno quinto, post cædem illam in Hippodromo factam, qua triginta quinque hominum millia perierunt, ut superius narratum est, quod duæ factionum partes Hypatium, patricium ac factionis Venetæ tribunum, imperatorem salutassent ; quinto, inquam, ejus imperii anno cepit consilium, Deo instigante, exstruendi templi, quale nunquam ex Adami tempore excitatum fuerat.

Marmora, columnæ reliquave materia opportuna ad templi structuram, ex variis orbis provinciis, jussu imperatoris advehuntur Constantinopolim. Plutarchus Justiniano ab epistolis et historiographus. Columnas Romanas octo Marcia Romana vidua ad imperatorem mittit. Octo vero alias prasini coloris Constantinus prætor advexit Epheso. Reliquæ vero columnæ ex variis locis transferuntur ; atque intra septem annos cum dimidio universa materia congeritur.

C Ἔγραψε δὲ τοῖς στρατηγοῖς, καὶ σατράπαις, καὶ κριταῖς, καὶ φορολόγοις, τοῖς ἐπὶ τῶν θεμάτων ἅπαντας ἐρευνᾷν αὐτοὺς, ὅπως εὕρωσι κίονάς τε καὶ συστήματα, στήθεά τε καὶ ἀβάκια, καὶ καγκελλοθυρίδας, καὶ τὴν λοιπὴν ὕλην τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνεγεῖραι ναόν. Πάντες δὲ οἱ παρ' αὐτοῦ ὁρισθέντες ἀπὸ εἰδωλικῶν ναῶν, καὶ ἀπὸ παλαιῶν λουτρῶν τε καὶ οἴκων ἔπεμπον πάντα τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ἀπὸ πάντων τῶν θεμάτων ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, βορρᾶ τε καὶ νότου, καὶ πάντων τῶν νήσων καὶ τοὺς μὲν ὀκτὼ κίονας τοὺς Ῥωμαίους, καθὼς φησι Πλούταρχος ὁ πρωτοσεκρῆτις καὶ πιστογράφος, Ἰουστινιανῷ μετὰ σχεδίας ἀπέστειλε χήρα γυνὴ ἀπὸ

Scripsit itaque ducibus, satrapis, judicibus, provinciarum quæstoribus, jubens singulos accurate scrutari ac perquirere, num columnas, fulcra, peristylia, tabulas et clathratas januas, ac quidquid materiæ construendis templis opportunum, reperire possent. Tum ii, quibus id muneris fuerat demandatum, quidquid ex idolorum templis, ex antiquis balneis ac ædibus, ex qualibet orientis, occidentis, septentrionis et austri provincia exque omnibus insulis colligi potuit, ad imperaorem Justinianum miserunt. Columnas quidem Romanas octo, ut narrat Plutarchus primus a secretis et fide dignus scriptor, Marcia quædam Romana vi-

dua, quas dotales acceperat, ratibus Justiniano perinde misit. Eæ vero Romæ steterant in templo Solis, quod struxerat Aurelianus Romanorum imperator, qui sese Persis prodidit. Octo autem illas, stupendas plane, coloris prasini, cæsas et politas Constantinus prætor Epheso advexit. Marcia vero superius memorata, hæc imperatori scripsit : Columnas tibi paris longitudinis, ponderis atque latitudinis, pro salute animæ meæ mitto. Columnas vero reliquias, partim Cyzico, partim Troade, partim ex Cycladibus insulis præfecti imperatoris transmiserunt. Jamque demum materia, quanta opus erat, per annos septem cum dimidio congesta aderat.

A 'Ρώμης ὀνόματι Μαρκία· εἶχε δὲ αὐτοὺς εἰς προῖκα αὐτῆς. Ἵσταντο δὲ εἰς 'Ρώμην εἰς τὸν ναὸν Ἡλίου τὸν κτισθέντα παρὰ Αὐρελιανοῦ βασιλέως 'Ρώμης, τοῦ προδόντος αὐτὸν Πέρσαις. Τοὺς δὲ ὀκτὼ πρασίνους κίονας τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἐκόμισε Κωνσταντῖνος στρατηγὸς ἀπὸ Ἐφέσου λελατομημένους ἀμφοτέρους. Ἡ δὲ προειρημένη Μαρκία ἔγραψε τῷ βασιλεῖ οὕτως, ὅτι Ἀποστέλλω κίονας ἰσομήκεας, ἰσοστάθμους, καὶ ἰσοπλάτους, ὑπὲρ ψυχικῆς μου σωτηρίας. Τοὺς δὲ λοιποὺς κίονας, τοὺς μὲν ἀπὸ Κυζίκου, τοὺς δὲ ἀπὸ Τροάδος, ἄλλους ἀπὸ τῶν Κυκλάδων νήσων, οἱ ἄρχοντες τοῦ βασιλέως ἐκόμισαν. Καὶ λοιπὸν ἱκανὴ ὕλη ἀπετέθη. Ἀπεσωρεύθη δὲ πᾶσα ἡ ὕλη διὰ χρόνων ἑπτὰ ἥμισυ.

Justinianus XII imperii sui anno ædem Sophianam a Constantino M. conditam a fundamentis evertit, et aliam longe ampliorem construere aggreditur. Domos vicinas emit; et primum ædem cujusdam Annæ viduæ: quo loco scevophylacium exstruxit, data mulieri, loco mercedis, sepulturæ eodem in loco facultate.

Duodecimo autem imperii anno Justinianus templum prædictum a Constantino Magno olim constructum a fundamentis evertit, ejusque rudera, quæ ob paratam ingentem materiæ copiam nulli usui forent, seorsim reposuit. Cœpit etiam vicinas ædes coemere, ac primo mulieris cujusdam viduæ, Annæ nomine : æstimantur ædes pretio librarum octoginta quinque. Cumque illa imperatori nollet vendere, ac diceret : Non si quinquaginta librarum centenaria præberes, eas concederem ; imperator, missis optimatibus bene multis, qui mulierem obsecrarent, cum nihil proficeret, ipse demum venit et mulierem supplex rogavit, ut pretium pro ædibus acciperet. Tum illa, conspecto imperatore, ad pedes ejus procidit, itemque supplicis more dixit : Ædium pretium nullum abs te accipiam : rogo tantum ut templi, quod exstruere paras ego quoque in die judicii mercedem accipiam, ac propter ædes meas sepeliar. Imperator vero mulierem illic post absolutum ædificium sepultura donandam pollicetur, ac ejus memoriam, ut quæ proprium fundum concesserit, perpetuo habendam. Locus vero ædium ejus est totum scevophylacium.

B Τῷ δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ, τὸν προειρημένον ναὸν, τὸν παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθέντα, ἐκ θεμελίων κατέστρεψε. Τὴν δὲ ὕλην αὐτοῦ ἰδίως ἀπέθετο· οὐδὲ γὰρ χρείαν αὐτῆς εἶχε, διὰ πολλὴν καὶ ἄπειρον ὕλην ἡτοιμάσθαι. Ἤρξατο δὲ ὠνεῖσθαι οἰκήματα τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων· καὶ πρῶτον μὲν χήρας τινὸς γυναικὸς ὀνόματι. Ἄννης· ἀπετιμήθησαν νομίσματα λίτρας πε'. Ἐκείνης δὲ μὴ βουλομένης διαπωλῆσαι τῷ βασιλεῖ, ἔλεγεν, ὅτι Μέχρι χρυσίων ν' κεντηνάρια ἐάν μοι δώσῃς, οὐ δώσω ταῦτα. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ πολλοὺς ἀποστείλας εἰς ἱκεσίαν τῆς γυναικὸς οὐδὲν ἤνυε. Παραγενόμενος τοίνυν ὁ βασιλεὺς εἰς ἱκεσίαν τῆς γυναικὸς, ἐδέετο αὐτῆς περὶ τῶν οἰκημάτων. Ἡ δὲ θεασαμένη τὸν βασιλέα, προσέπεσε C τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, δεομένη καὶ λέγουσα, ὅτι Τιμὴν μὲν οὐκ ὀφείλω λαβεῖν εἰς τὰ οἰκήματα· τὸν δὲ ναὸν ὃν βούλει κτίσαι, αἰτοῦμαί σε ἵνα ἔχω κἀγὼ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μισθὸν, καὶ ταφῶ εἰς τὰ οἰκήματά μου πλησίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπέσχετο αὐτὴν ταφῆναι ἐκεῖσε, μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὸν ναὸν, ὡς ἴδιον κτῆμα δοῦσαν, καὶ μνημονεύεσθαι διηνεκῶς. Ἔστι δὲ ὁ τόπος τῶν οἰκημάτων αὐτῆς τὸ σκευοφυλάκιον ὅλον.

Quo loco primum erat domus Antiochi eunuchi et ostiarii, sacer puteus, bema, atque ambo usque ad medium templi construuntur. Quibus artibus cogitur præfatus Antiochus ad venditionem propriæ domus.

Sacer autem puteus, ut vocant, totusque bematis atque ambonis locus usque ad medium templi, domus erat Antiochi eunuchi et ostiarii : æstimataque fuit triginta et octo libris. Illo autem ægre ferente non justo pretio divendi domum, imperator æqui amans et ab injuria inferenda alienus, incertus consilii quid facturus esset ignorabat : Strategius vero magister, imperatorii ærarii præfectus ipsiusque imperatoris frater spiritualis, rem se arte aliqua effecturum imperatori pollicetur. Ostiarius jam memoratus Antiochus ludorum circensium amantissimus erat. Cum itaque circenses ludi imminerent, magister Strategius ostiarium detrudit in carcerem. Ipso autem ludorum die ille

Τὸ δὲ ὀνομαζόμενον Ἅγιον Φρέαρ, καὶ τὸ θυσιαστήριον ὅλον, καὶ ὁ τόπος τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἕως τῆς μέσης τοῦ ναοῦ, ὑπῆρχεν οἶκος. Ἀντιόχου εὐνούχου καὶ ὀστιαρίου· καὶ ἀπετιμήθη λίτρας λη'. Τοῦ δὲ δυσχεραίνοντος τοῦ μὴ πράσαι ἀξίως τὸν D ἴδιον οἶκον τῷ βασιλεῖ, φιλοδίκαιος ὢν ὁ βασιλεὺς, καὶ μὴ θέλων αὐτὸν ἀδικῆσαι, ἠθύμει ἀδημονῶν τί πράξοι. Στρατήγιος μάγιστρος ὢν τοῦ βασιλέως ἀδελφοποιητὸς, καὶ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων, ὑπισχνεῖτο τῷ βασιλεῖ τοῦ διοικῆσαι τοῦτο διά τινος μηχανῆς. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἀντίοχος ὀστιάριος, φιλιππόδρομος ὢν, ἱππικοῦ ἀγαμένου, ὁ μάγιστρος Στρατήγιος καθεῖρξεν αὐτὸν ἐν τῇ φρουρᾷ. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ ἱππικοῦ ἤρξατο βοᾷν ἐκ τῆς εἱρκτῆς. Θεάσωμαι

A τὸ Ἱπποδρόμιον, καὶ τὸ θελημὰ τοῦ βασιλέως ποιήσω. Ἤγαγον δὲ αὐτὸν ἐν τῷ στάματι τοῦ καθίσματος, ἐν ᾧ ἐκαθέζετο ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ, καὶ ἐκεῖσε ἐποίησε τὴν διάπρασιν, ὑπογράψαντος ἐκεῖσε τοῦ κοιαίστορος καὶ τῆς συγκλήτου πάσης, πρὸ τοῦ τοὺς ἵππους γυμνάσαι. Τύπος δὲ ἦν ἐκ παλαιοῦ, ἡνίκα ἀνήρχετο ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ καθίσματι, παρευθὺς ἔτρεχον οἱ ἡνιοχευτικοὶ ἵπποι· διὸ δὲ ἤργησαν εἰς τὴν πρᾶσιν τῶν οἰκημάτων τοῦ εὐνούχου, ἀργῶς ἐξέρχονται τὰ ἡνιοχευτικὰ ἅρματα τῶν ἵππων.

ejulando clamare cœpit ex carcere, Circenses spectem, et pro imperatoris lubito faciam. Ductus itaque ad tribunal Hippodromi quo loco imperator sedebat, suas illic ædes divendidit, subscribentibus quæstore ac senatu universo. Idque factum priusquam equi agitarentur. In more autem fuit olim, ut statim atque imperator ad tribunal ascenderat, aurigæ equorum cursum inciperent. Quia vero tum, ut eunuchi ædes venundarentur, cessatum est, hinc consuetudo obtinuit ut in ludis circensibus, egressis equis, currus paululum moræ facerent.

Pars dextera gynæconitidis usque ad columnam S. Basilii, necnon pars templi quædam, domus erat Charitonis eunuchi : sinistra vero pars usque ad columnam S. Gregorii Thaumaturgi, domus erat Xenophontis cujusdam arte sutoris : qui inferorum princeps dicebatur dum ab aurigis adoraretur in Hippodromo. Templi area, quatuor nartheces, baptisterium ac reliqua circumposita ædes erant Damiani patricii Seleuciæ.

B Τὸ δὲ δεξιὸν μέρος ὅλον τοῦ γυναικωνίτου ἕως τοῦ κίονος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ μέρος τι, ὑπῆρχον οἰκήματα Χαρίτωνος εὐνούχου τοῦ ἐπίκλην Χηνοπώλου, ἃ καὶ ἐξωνήθησαν μετ' εὐχαριστίας. Τὸ δὲ ἀριστερὸν μέρος τοῦ γυναικωνίτου ἕως τοῦ κίονος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ὑπῆρχον οἰκήματα Ξενοφῶντός τινος τῇ τέχνῃ βασιλισκαρίου· ὃς θέλων ἐξωνήσασθαι τὰ οἰκήματα αὐτοῦ, ᾐτήσατο τὸν βασιλέα, μὴ μόνον τίμημα διπλοῦν λαβεῖν εἰς τὰς σκηνὰς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα ποιήσῃ τοῦτον ἐν τῷ ἀγομένῳ ἱππικῷ, ἐν ᾗ ἐπιτελεῖται, τιμᾶσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι παρὰ τῶν τεσσάρων ἡνιόχων. Τοῦ δὲ βασιλέως προστάξαντο τοῦτο, πρὸς γέλωτα πεποίηκεν εἰς τὸ διηνεκὲς, ἵνα τυπωθῇ εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἀγομένου ἱππικοῦ καθέζεσθαι τοῦτον ἐν τοῖς C καγκέλλοις μέσον, καὶ τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ προσκυνεῖσθαι παρὰ τῶν ἡνιόχων πρὸς γέλωτα, πρὸ τοῦ ἀναβῆναι αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἁρμάτων. Καὶ τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῆς σήμερον. Ὃς καλεῖται ἄρχων τῶν καταχθονίων· ἀμφιέννυται δὲ χλαμύδα λευκὴν μετὰ βύσσου ἠμφιεσμένην. Τὸ δὲ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ καὶ οἱ τέσσαρες νάρθηκες, καὶ ὁ λουτὴρ, καὶ τὰ περὶξ αὐτῶν, ὑπῆρχον οἰκήματα Δαμιανοῦ πατρικίου Σελευκίας· ἅπερ ἀπετιμήθη λίτρας Ϟ', καὶ μετὰ πολλῆς περιχαρίας δέδωκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ.

Dextera pars gynæconitidis tota usque ad columnam sancti Basilii, necnon pars templi quædam, ædes erant Charitonis eunuchi, cognomine Chenopoli, quæ bona cum gratia venditæ sunt. Sinistra vero pars gynæconitidis, usque ad columnam sancti Gregorii Thaumaturgi, ædes erant Xenophontis cujusdam arte sutoris. Is cum ædes venum prostarent, ab imperatore non duplex modo pretium pro vili casa postulavit, sed etiam rogavit ut die circensium quatuor factionum aurigæ se honorarent et venerarentur. Quod cum imperator præstari ad risum spectantium jussisset, decrevit etiam ut in perpetuum circensibus ludis is in cancellis medius sederet, ejusque terga ab aurigis antequam currus conscenderent ad risum et ludibrium adorarentur : quod ad hunc usque diem factitatum est. Ille vero vocatur inferorum princeps. Induitur autem chlamyde candida bysso intexta. Templi vero area, et quatuor nartheces seu porticus ac baptisterium et quæ circumposita sunt, ædes erant Damiani patricii Seleuciæ, quas nonaginta libris æstimatas ingenti gaudio imperatori tradidit.

Trulli fundamenta supra petram Stephaneam jaciuntur. Eutychius patriarcha pro ecclesiæ structura preces fundit. Oratorium rotundum prope horologium Joanni Baptistæ sacrum, necnon porticus a magno palatio ad ædem Saphianam usque pertingentes exstruuntur. Magistri architecti centum, operæ decem millia. Cæmentum ut subactum.

D Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τὸν τόπον καταμετρήσας, καὶ εὑρὼν στεφανέαν πέτραν ἀπό τε τοῦ θυσιαστηρίου καὶ μέχρι τῆς κάτω ἀψίδος, ἐθεμελίωσεν αὐτὴν γύρωθεν τὰ βάθρα τοῦ μεγάλου Τρούλλου. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀψίδων μέχρι τοῦ ἐξωτάτου νάρθηκος, εἰς τὸν γαῦνον καὶ ἀλσώδη κόπον ἐθεμελίωσεν. Ἀρξάμενος δὲ τὰ θεμέλια κτίζειν, προσεκαλέσατο Εὐτύχιον πατριάρχην, καὶ ἐποίησεν εὐχὴν περὶ συστάσεως τῆς ἐκκλησίας. Τότε ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς κύψας καὶ οἰκείαις χερσὶν ἄσβεστον μετὰ τοῦ ὀστράκου, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, ἔβαλεν ἐπὶ τὸ θεμέλιον πρὸ πάντων· Πρὸ τοῦ δὲ ἄρξασθαι κτίζειν τὸν ναὸν, προέκτισεν εὐκτήριον χρυσόροφον

Locum dimensus imperator Justinianus, cum petram Stephaneam a bemate ad imam usque apsidem reperisset, majoris Trulli super eam fundamenta jecit. Ab apside vero ad exteriorem usque narthecem, in solo palustri et limoso fundavit. Fundamentum autem aggressus, Eutychium patriarcham evocat, qui pro ecclesiæ structura preces funderet. Tum imperator suis ipse manibus cum testa cæmentum accipiens Deoque gratias agens, id primus omnium in fundamentum jecit. Ante cœptam vero templi structuram, oratorium rotundum aureo fornice instructum, egregio circumquaque lapillorum ornatu, Joannis Præcursoris voca-

catum prope horologium excitavit, quod jam baptisterium nuncupatur; itemque huic vicina Metatorii ædificia, ubi cum proceribus suis maneret, et sæpe cibum sumeret. Tunc quoque porticum totam, qua transitus a magno palatio ad Magnam ecclesiam fieret, ædificavit; ut quotidie templi structuram adiens a nemine conspiceretur. Erant porro magistri architecti centum, quorum singulis centenæ operæ aderant, ita ut decem millium numerum explerent. Et quinquaginta quidem magistri cum turmis suis dextrum latus ædificabant; quinquaginta alii pari modo sinistrum, quo æmula quadam diligentia citius ædificium assurgeret. Templi figuram angelus Domini in somnis imperatori ostenderat. Princeps autem architectus mechanicus ac templis excitandis idoneus erat. Pro aqua vero, hordei in cacabis elixi liquorem cum calce et testa miscebant. Eratque hordeaceus liquor ille viscosus, mucosus atque tenax. Simili modo dissectos salignos cortices in cacabos cum hordeo miserunt, quadrasque massas paraverunt quinquaginta pedes longas, totidem latas ac crassas viginti; eas nec frigidas nec calidas, sed ad glutinis tenacitatem intepescentes in fundamenta jecerunt: substratæque massæ paris longitudinis et latitudinis lapides imposuerunt: quæ coagmentatio ferri duritiem æmulabatur.

A περικαλλὲς κυκλικὸν μετὰ λίθων πολυτίμων, ὅπερ ὠνόμασε τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου· ὅπερ ἐστὶ πλησίον τοῦ Ὡρολογίου, τὸ καλούμενον Βαπτιστήριον, καὶ τὰ πλησιάσαντὰ τοῦ Μετατωρίου· ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, πολλάκις δὲ ἐσθίῃ. Τότε γὰρ καὶ τὰ διαβατικὰ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Παλατίου μέχρι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἔκτισεν, ἵνα διερχόμενος κατεκάστην, μὴ ὁρᾶσθαι παρά τινος, εἰς τὸ παρίστασθαι ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ. Ὑπῆρχον δὲ μαΐστορες ἑκατὸν, ἔχοντες ἕκαστος αὐτῶν ἀνὰ ἑκατὸν ἀνδρῶν, γινομένων χιλιάδων δέκα. Καὶ οἱ μὲν πεντήκοντα μαΐστορες μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν τὸ δεξιὸν μέρος ᾠκοδόμουν· οἱ δὲ πεντήκοντα ὁμοίως τὸ εὐώνυμον μέρος, διὰ τὸ πρὸς ἔριδα καὶ σπουδὴν κτίζεσθαι ταχέως τὸ ἔργον. Καὶ B τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ κατ' ὄναρ ἔδειξε τῷ βασιλεῖ ὁ ἄγγελος Κυρίου. Ὑπῆρχε δὲ ὁ πρῶτος οἰκοδόμος μηχανικὸς, καὶ εἰς τὸ ἀνεγεῖραι ναοὺς ἐπιτήδειος. Εἰς τοὺς κακάβους δὲ ἕπτη τὴν κριθὴν, καὶ τὸν χυλὸν αὐτῆς ἐμίγνυον τῷ ἀσβέστῳ σὺν τῷ ὀστράκῳ ἀντὶ ὕδατος. Ὁ δὲ αὐτῆς χυλὸς ὑπῆρχε γλισχρὸς, καὶ μυξώδης, καὶ κολλητικός. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν φλοῦν πτελεῶν κατατέμνοντες ἐνέβαλλον ἐν τοῖς κακάβοις μετὰ τῆς κριθῆς, καὶ ἐποίησαν μάζας τετραγώνας ἐχούσας ἀνὰ ποδῶν πεντήκοντα τὸ μῆκος, καὶ ν', τὸ πλάτος, καὶ εἴκοσι τὸ πάχος, καὶ ἐτίθουν εἰς τοὺς θεμελίους· καὶ οὔτε θερμὸν τοῦτο ἐτίθουν οὔτε πάλιν ψυχρὸν, ἀλλὰ χλιαρὸν διὰ τὸ εἶναι κολλητικόν. Καὶ ἐπάνω τὰς μάζας ἐτίθουν λίθους εὐμεγέθεις, ἰσομήκεις, ἰσοπλάτους· ἦν ἰδεῖν τότε αὐτοὺς κρατεῖν οἷάπερ σίδηρον.

Expensarum prima subductio. Magister Strategius solvendæ pecuniæ deputatur. Imperator horis pomeridianis, Troilo cubiculario comite, quo cultu vestium ad structuram accedebat, fabris ac operis promissis stimulandis.

Ubi autem fundamenta ad duorum cubitorum altitudinem e terra erecta sunt, ut ait supradictus auctor, qui expensarum rationem scripto tradidit, ad quadringenta quinquaginta duo centenaria tota summa deducta est. Miliarisia enim argentea e palatio efferebantur, quæ in horologio deponebantur, et quotquot lapides advehebant, argenteum quotidie accipiebant, ne quis morose aut cum tædio ageret, maledictaque jactaret. Quidam vero ex iis qui lapides gestabant, cum iratus mœstusque esset, in terram decidit et attritus est. Pecuniam erogabat prædictus Strategius Justiniani imperatoris spiritualis frater. Erectis pilis, imperator somno meridiano abstinens, magnaque cura et sollicitudine, polientes cædentesque lapides et fabros aliasque operas, Troilo cubiculario comite, inspectabat, et ad opus impigre capessendum promissis stimulabat. Et ideo semel aut iterum per hebdomadam, præter constitutam mercedem, modo numisma, modo duo cuique largiebatur. Quoties autem spectatum accedebat, linea veste tenui et candida induebatur, tenue item sudarium in capite gerens, in manu vero bacillum.

C Δύο δὲ πήχεων τοῦ θεμελίου ὑψωθέντος ἐκ τῆς γῆς, ὥς φησιν ὁ προειρημένος ποιητὴς, καὶ ἀπογράφων τὴν ἔξοδον, ἐξωδιάσθησαν χρυσίου κεντηνάρια υνϐ'. Μιλιαρίσια γὰρ ἀργυρᾶ ἐκομίζοντο ἐκ τοῦ παλατίου, καὶ ἐτίθουν αὐτὰ εἰς τὸ Ὡρολόγιον, καὶ ὅσοι ἀνεβίβαζεν λίθους, ἐλάμβανον καθημέραν ἀνὰ ἀργυροῦ ἑνὸς, διὰ τὸ μὴ ἀκηδιάσαι τινὰ ἐξ αὐτῶν, ἢ βλασφημῆσαι. Εἷς δέ τις τῶν βασταζόντων λίθους ἀγανακτήσας καὶ στενάξας, εἰς τὴν γῆν κατηνέχθη καὶ συνετρίβη. Τὴ δὲ ἔξοδον ἐποίει ὁ ῥηθεὶς Στρατήγιος, ὃς καὶ ὑπῆρχε πνευματικὸς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ. Τῶν δὲ πινσῶν ὑψωθέντων ὁ βασιλεὺς τὸ δειλινὸν οὐκ ἐκάθευδεν, ἀλλ' εἶχε πολλὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὸ ὁρᾷν τούς τε λιθοξόους, καὶ λατόμους, καὶ τεκτονικοὺς, καὶ πάντας τοὺς οἰκοδόμους, μετὰ καὶ Τρωΐλου κουβικουλαρίου τούτους D ὁρῶν, σπουδὴν πολλὴν αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· καὶ διὰ τοῦτο ἔξωθεν τοῦ μισθοῦ αὐτῶν ἐργατῶν, τὴν ἑβδομάδα ἅπαξ ἢ δὶς εὐεργέτει τούτους, πότε μὲν ἀπὸ ἑνὸς, ποτὲ δὲ ἀπὸ δύο. Πορευόμενος δε ὁ βασιλεὺς, ἠμφιέννυτο ὀθόνην λευκὴν καὶ ψιλὴν, καὶ σουδάριον ἀμυδρὸν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥάβδον πτενὴν κατεῖχεν.

Ignatius architectorum princeps. Hujus filio supra porticus dextri lateris apparet angelus, eunuchi forma, qui templum Sanctæ Sophiæ nomine donandum innuit. Puer divitiis ac dignitate auctus ad Cycladas insulas relegatur, et quare.

Erectis porro supremis tam dextri quam sinistri

Ἀνεγείραντες δὲ τὰς ἀψίδας τῶν ὑπερῴων, τῶν

τε εὐωνύμων καὶ δεξιῶν, καὶ ταύτας στεγάσαντες σκυφικὰς ἀψῖδας, ὡρίσθη ἀγαγεῖν μιλιαρίσια ἐκ τοῦ παλατίου ὁ κρατῶν ἡμέρᾳ Σαββάτου· ἦν γὰρ ς' ὥρα τῆς ἡμέρας· καὶ προσέταξιν ὁ Στραγήγιος τοῦ ἐξελθεῖν τοὺς ἐργάτας καὶ τεχνίτας εἰς τὸ ἄριστον. Κατερχόμενος δὲ ὁ προῤῥηθεὶς Ἰγνάτιος μηχανικὸς, κατέλιπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἄνωθεν τῶν ὑπερῴων εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, εἰς τὸ ὁρᾷν τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ἐργαλεῖα πάντα. Ὁ δὲ παῖς ἦν ὡσεὶ χρόνων δεκατεσσάρων. Καθεζομένου δὲ τοῦ παιδὸς, ἐφάνη αὐτῷ εὐνοῦχος, λαμπρᾷ ἐσθῆτι ἠμφιεσμένος, ὡραῖος τῷ εἴδει, ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ παλατίου πεμφθεὶς, καὶ λέγει τῷ παιδαρίῳ· Τίνος χάριν οὐκ ἐκπληροῦσι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ οἱ καμόντες ταχέως, ἀλλὰ καταλιπόντες αὐτὸ ἀπῆλθον ἐσθίειν; Ὁ δὲ παῖς λέγει αὐτῷ· Κύριέ μου, ταχέως παραγίνονται. Ἐκείνου δὲ πάλιν εἰπόντος· Πορευθεὶς λάλησον αὐτοῖς· σπεύδω γὰρ τοῦ ταχέως τελειωθῆναι τὸ ἔργον· τοῦ δὲ παιδὸς φήσαντος, αὐτὸν μὴ ἀπελθεῖν, διὰ τὸ μήπως ἀπολεσθῆναι τὰ ἐργαλεῖα, καί φησιν ὁ εὐνοῦχος· Ἄπελθε ἐν σπουδῇ, καὶ φώνησον αὐτοὺς ταχέως ἐλθεῖν· καὶ ἐγὼ ὄμνυμί σοι, τέκνον, οὕτως, μὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὴν νῦν κτιζομένην, οὐχ ὑποχωρῶ ἀπὸ τῶν ὧδε, ἕως ὅτε καὶ ὑποστρέψῃς· ἐνταῦθα γὰρ ἐτάχθην δουλεύειν καὶ φυλάττειν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παῖς, δρομαίως ἐπορεύθη, καταλιπὼν ἐν τῷ ὑπερῴῳ κτίσματι τὸν ἄγγελον τοῦ Κυρίου φυλάττειν. Ὡς δὲ κατῆλθεν ὁ παῖς, εὑρὼν τον πατέρα αὐτοῦ τὸν πρῶτον οἰκοδόμον μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν, ἐξηγήσατο πάντα· καὶ ὁ πατὴρ λαβὼν τὸν παῖδα, ἤγαγεν εἰς τὸν βασιλέα· ἐκεῖ γὰρ ἦν ὁ βασιλεὺς ἐσθίων ἐπὶ τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ Ὡρολογίῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας τῶν ῥημάτων τοῦ παιδὸς, προσεκαλέσατο πάντας τοὺς εὐνούχους, καὶ ὑπέδειξε τῷ παιδαρίῳ, λέγων· Μὴ οὗτός ἐστιν; Ὁ δὲ παῖς φησιν· Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἰδέας ἔχει τις ἐξ αὐτῶν ἐκείνου, ὃν ἐν τῷ ναῷ ἐγὼ ἑώρακα. Τότε ἔγνω ὁ βασιλεὺς, ὅτι ἄγγελος Κυρίου ἐστὶ, καὶ τὸ ῥῆμα γνώριμόν ἐστι, καὶ ὁ ὅρκος αὐτοῦ· εἰπόντος καὶ τοῦ παιδὸς ὅτι λευκοφόρος ἐστὶ, καὶ αἱ παρειαὶ αὐτοῦ πῦρ ἀπέπεμπον, καὶ ἐνηλλαγμένη ἡ ὅρασις αὐτοῦ, μεγάλως ἐδόξασε τὸν Θεὸν ὁ βασιλεὺς, λέγων, Ὅτι εὐδόκει ὁ Θεὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ ὅτι λογισμὸς μέγας μοι περιέπιπτε πῶς καλέσω τὸν ναόν. Καὶ ἔκτοτε προσηγορεύθη ὁ ναὸς Ἁγία Σοφία. ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἑρμηνευόμενος. Καὶ σκοπήσας ὁ βασιλεὺς εἶπεν οὕτως· Μὴ ἐάσω τὸν παῖδα ὑποστρέψαι, ἵνα εἰς τὸ διηνεκὲς φυλάττῃ ὁ ἄγγελος Κυρίου, ὡς εἶπε κατελθὼν ἐν ὅρκοις. Εἰ γὰρ ὁ παῖς ὑποστρέψῃ καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ κτίσματι, καὶ ἄγγελος Κυρίου ὑποστρέψει, καθὰ προέφησε τῷ παιδαρίῳ τὸ, Ἕως οὗ ἔλθῃς. Βουλευσαμένου δὲ τοῦ βασιλέως τοὺς κρείττονας τῆς συγκλήτου καὶ ἱερατικοὺς ποιμένας, εἶπον αὐτῷ· Μὴ ὑπόστελλε τὸν παῖδα εἰς τὴν οἰκοδομὴν, κατὰ τὸν ὅρκον τοῦ ἀγγέλου, ὅπως ἐκ Θεοῦ φυλάξῃ τὸν ναὸν ἕως τέλους κόσμου. Ὁ δὲ βασιλεὺς πλουτίσας τὸν παῖδα καὶ ἀξιώσας αὐτὸν τιμῆς μεγάλης, ἀπέστειλε μετὰ βουλῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς ἐξορίαν εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους. Ἐγένετο δὲ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀγγέλου εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πινσοῦ τῆς ἄνω ἀψῖδος, τοῖς ἀνερχομένοις ἐπὶ τὸν Τροῦλον.

A lateris fornicibus, ipsique in scyphi morem obtectis, voluit imperator ut miliarisia in die Sabbati ex palatio exportarentur; erat quippe hora diei sexta jussitque Strategius cum operas tum artifices pransum ire. Descendens vero prædictus Ignatius mechanicus, filium supra porticus dextri lateris ad instrumentorum custodiam reliquit. Erat autem puer annorum circiter quatuordecim. Sedente puero, eunuchus quidam splendida veste indutus, forma decorus, velut nimirum ex palatio missus sese puero sistit et ait : Quid causæ est cur opifices opus Dei non cito perficiant, sed eo relicto comessatum abierunt? Cui puer, Jamjam, inquit, domine, aderunt. Ille vero, Vade cito et evoca : nam opus perfici summo studio cupio. B Puero autem se dicessurum negante, ne ferramenta perirent, ait eunuchus : Abi quamprimum et dic ut celeriter veniant. Nam juro tibi, fili, per sanctam Sophiam Dei verbum, quæ nunc ædificatur, me non hinc dicessurum donec tu revertaris, quippe qui jussus sim hic ministrare et custodiam agere. His auditis puer celeri cursu proficiscitur, relicto Dei angelo in superiore parte ædificii custode : ac ubi patrem architectorum principem cum reliquis convenit, rem ordine narravit. Pater vero filium ad imperatorem adduxit. Imperator enim ad oratorium sancti Joannis Præcursoris in horologio prandebat. Imperator autem, auditis quæ narrabat puer, eunuchos omnes evocat, ac puero ostendit, sciscitans, Hiccine est? Tum puer, Horum, inquit, nemo est, neque enim horum quisquam simile C quid habet illi, quem in templo conspexi. Tunc imperator angelum esse Domini tum ex ejus sermone tum ex jurejurando cognovit, præsertim puero affirmante fuisse illum veste candida, genis ignem vibrantibus, et vario vultu ; ac Deum magnis laudibus cumulavit imperator dicens : *Deo sane acceptum est hoc opus, hærebamque multum anxius quo nomine templum appellarem.* Exindeque templum appellatum est Sancta Sophia, quod significat, Verbum Dei. Re vero secum perpensa, imperator sic ait : Non sinam puerum ad templum remigrare, ut angelus Domini illud in perpetuum custodiat, quemadmodum juramento pollicitus est. Si enim ad fabricam redierit puer, angelus Domini abibit, cum puero dixerit, Donec redieris, Impera- D tor itaque consilio cum præcipuis senatorum sacrique ordinis pastoribus inito, hanc ab illis sententiam accepit : Ne mittas puerum ad fabricam, ut angelus illud ex jurejurando quo se obstrinxit, ad finem usque mundi, Dei jussu, custodiat. Divitiis igitur et dignitate auctum puerum, volente patre, ad Cycladas insulas relegavit. Hoc porro angeli cum puero colloquium, in dextera parte pilæ superioris fornicis, ad Trullum ascendentibus, habitum est.

lumnas et incrustationes marmoreas pari ornamento decoravit. Templi quoque pavimentum variis pretiosisque marmoribus ornavit. Lateribus vero extrinsecus et e vicino positis perpolitis, ea candidis pretiosisque ac ingentibus lapidibus constravit.

A ὑπερῷα καὶ τοὺς κίονας, καὶ τὰς ὀρθομαρμαρώσεις. Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ναοῦ κατεκόσμησε διὰ ποικίλων καὶ πολυτελῶν μαρμάρων· καὶ στιλβώσας δὲ πλάγια καὶ τὰ ἔξω καὶ τὰ πέριξ κατέστρωσε διὰ λευκῶν λίθων πολυτίμων μεγίστων.

Sacrum bema ex argento confecit. Ostiola, quatuor mensas, archiepiscopi trhonum, et sacerdotum sedilia septem, ex argento deaurata. Sancta sanctorum infra gradus sita. Ciborium ac reliqua altaris describuntur. Sacra mensa ex variis lapidibus pretiosis et metalli generibus opere fusili conflata.

Sacrum bema ex argento splendido, perystilia et columnas cum ostiolis ex argento deaurata concinnavit : cuncta argentea auro oblita. In sacro autem bemate quatuor mensas columnis innixas erexit, quas etiam auro obduxit: pariterque septem sedilia sacerdotum cum archiepiscopi throno, et quatuor columnis, ustrinque posita deauravit. Cum autem religioni duceret ingredi in adytum, quod Cyclium vocant, infra gradus situm, Sancta sanctorum illud appellavit. Columnas etiam ingentis molis erexit argenteas, auro oblitas cum ciborio atque liliis. Ciborium autem argento encaustum fecit. Ciborio imposuit globum ex auro solidum, pondo centenariorum octodecim, liliaque aurea pendentia libras centum sexdecim; supraque illa auream crucem cum lapillis pretiosis, iisque rarissimis. Crux vero septuaginta quinque librarum pondere erat illud autem excogitavit, cum sacram mensam præstantiorem, et ipso auro pretiosorem efficere vellet : accercitis peritis hominibus bene multis consilium suum aperuit. Illi vero, In fornacem, inquiunt, conjiciamus aurum, argentum, lapides pretiosos omnis generis, margaritas, zambicas, æs, succinum, plumbum, ferrum, stannum, vitrum, et si quod est aliud metalli genus. Hæc vero in mottariis contrita et conglutinata in vas fusorium infuderunt : postque eadem igne liquata, extracta ab artificibus in formam conjecta sunt : atque hac mistione composita sacra mensa ingentis pretii educta est : quam tum imperator suo loco positam, columnis ex auro solidis varia gemma ornatis suffulsit ; et circumpositos gradus in quibus stare solent sacerdotes ad sanctam mensam osculandam totos item argenteos, deauratos effecit. Mare autem, ut vocant, sacræ mensæ, inæstimabilibus lapillis constravit et auro obduxit. Quis vero sacram mensam conspicatus non stupeat ? aut quis eam possit diutius contemplari ? cum variis coloribus varie micet; videaturque nunc auri, nunc argenti fulgorem referre, modo sapphiri instar rutilare, et, ut verbo dicam, multiplicium colorum radios emittere, secundum naturam lapillorum, marmorum et omnis generis metallorum.

Τὸ δὲ ἅγιον θυσιαστήριον ἐξ ἀργύρου λαμπροῦ. τά τε στήθεα καὶ κίονας, ἀργύρῳ πάντα περιεκύκλωσε σὺν τοῖς πυλαιῶσι· πάντα ἀργυρᾶ καὶ χρυσέμβαφα. Τραπέζας δὲ τέσσαρας τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ ἔστησεν ἐπὶ τοὺς κίονας, καὶ αὐτοὺς κατ- B εχρύσωσε. Τὰς ἑπτὰ βάσεις τῶν ἱερέων, ἐν αἷς καθέζονται ἀναβάντες, σὺν τῷ τοῦ ἀρχιερέως θρόνῳ, καὶ τῶν τεσσάρων ἀργυρῶν κιόνων κατεχρύσωσε, στήσας ἑκατέρῳ μέρει. Ἀναδύων τε εἰσπορεύεσθαι ἐν τῷ ἱλύματι τῷ καλουμένῳ Κυκλίῳ, ὅπερ ἐστὶν ὑποκάτω τῶν βαθμίδων, τοῦτο Ἅγια ἁγίων προσηγόρευσεν. Ἕστησε δὲ καὶ κίονας εὐμεγέθεις, καὶ αὐτοὺς ἀργυροχρύσους, σὺν τῷ κιβωρίῳ καὶ τοῖς κρίνοις. Τὸ δὲ κιβώριον ἀργυροέγκαυστον ἐποίησεν. Ἐπάνω δὲ τοῦ κιβωρίου ἔστησε σφαῖραν ὁλόχρυσον, ἔχουσαν σταθμὸν χρυσίου κεντηνάρια ιη', καὶ κρίνα χρυσᾶ στήσαντα ρις', καὶ ἐπάνω αὐτῶν, σταυρὸν χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτελῶν καὶ δυσπορίστων, ὅστις σταυρὸς εἶχε σταθμον χρυσοῦ λίτρας οε'. Ἐποίησε δὲ μηχανὴν τοιαύτην, βουλόμε- C νος γὰρ κρείττονα τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ πολυτελῆ ταύτην ποιῆσαι ὑπὲρ χρυσίον, προσεκαλέσατο ἐπιστήμονας πολλούς, εἰρηκὼς αὐτοῖς τοῦτο· οἱ δὲ ἔφησαν αὐτῷ· Εἰς γωνευτήριον ἐμβάλωμεν χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους παντοίους, μαργαρίτας, ζάμβυκας, χαλκὸν, ἤλεκτρον, μόλιβδον, σίδηρον, κασσίτερον, ὕελον, καὶ λοιπὴν πᾶσαν μεταλλικὴν ὕλην· καὶ τρίψαντες αὐτὰ ἀμφότερα εἰς ὅλμους καὶ δήσαντες, ἐπὶ τὸ χωνευτήριον ἔχυσαν· καὶ ἀναμαξάμενοι τὸ πῦρ, ἀνέλαβον ταῦτα οἱ τεχνῖται ἐκ τοῦ πυρός, καὶ ἔχυσαν εἰς τυπάριν· καὶ ἐγένετο χυτὴ πάμμιγος ἀτίμητος ἡ ἁγία τράπεζα· εἶθ' οὕτως ἔστησεν αὐτήν· ὑποκάτωθεν δὲ αὐτῆς ἔστησε κίονας ὁλοχρύσους καὶ αὐτοὺς μετὰ λίθων πολυτελῶν· καὶ τὴν πέριξ κλίματα ἐν ᾗ ἵστανται ἱερεῖς εἰς τὸ ἀσπάζεσθαι τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ αὐτὴν ὁλοάργυρον, D κεχρυσωμένην. Τὴν δὲ θάλασσαν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐξ ἀτιμήτων λίθων πεποίηκε, καὶ κατεχρύσωσεν αὐτήν. Τίς γὰρ θεάσηται τὸ εἶδος τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ οὐ καταπλαγείη; ἢ τίς δυνήσεται κατανοῆσαι ταύτην, διὰ τὰς ποικίλας χρόας καὶ στιλπνότητας ἐναλλάσσειν, ὡς ὁρᾶσθαι τὸ ταύτης εἶδος, ποτὲ μὲν χρυσίζον, ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ ἀργυρίζον, εἰς ἄλλο σαπφειρίζον ἐξαστράπτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀποστέλλειν ὀλβίαν χρόαν, κατὰ τὰς φύσεις τῶν τε λίθων καὶ μαρμάρων, καὶ πάντων τῶν μετάλλων;

Fores superiores ac inferiores ædis Sophianæ eburneæ anaglyphis ornatæ ac deauratæ numero 365. *Aliæ portæ argenteæ deauratæ. Lignum arcæ. Pavimentum auro solido sternere cogitat Justinianus. Intra spatium annorum octo et quatuor mensium construitur ædes Sophiana.*

Fecit etiam fores in inferioribus et superioribus ædibus ex ebore anaglyphis ornato deauratoque,

Ἐποίησε δὲ πυλῶνας κάτωθεν καὶ ἄνωθεν δι' ἐλεφαντίνων μεγάλων ὀστῶν γλυπτῶν κεχρυσωμένων

τὸν ἀριθμὸν τξε'. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ εἰσόδῳ τοῦ λουτῆρος ἐποίησε πυλῶνας ἠλέκτρους, καὶ εἰς τὸν νάρθηκα ἠλεκτρίνους πύλας ἐμμέτρους. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ νάρθηκι ἐποίησεν ἐλεφαντίνους πύλας καὶ πυλῶνας τρεῖς· δύο ἐμμέτρους, καὶ μέσον τῶν δυοῖν μεγίστην, ἀργυρᾶν, χρυσέμβαφον, καὶ τὰς πάσας πύλας κατεχρύσωσεν· ἔσωθεν δὲ τῶν τριῶν πυλώνων ἀντὶ ξύλων καινῶν, ἔβαλεν ἐκ τῶν τῆς κιβωτοῦ ξύλων. Βουλόμενος δὲ καὶ τὸν πάτον ὁλόχρυσον ποιῆσαι, κωλύουσι τοῦτόν τινες μαθηματικοὶ λέγοντες, ὅτι Ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν ἐλεύσονται βασιλεῖς πένητες, καὶ ἐδαφιοῦσι τὸν ναόν· καὶ ἐκ τῆς βουλῆς αὐτῶν εἴασε τοῦτο. Καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν ἔβαλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν χοῦν μιλιαρίσια χιλιάδας β', καὶ ὅτε ἐπλήρουν τὸ ἔργον οἱ τεχνῖται, τῇ ἑσπέρᾳ ἐσκύλευον τὸν χοῦν, καὶ εὕρισκον τὰ μιλιαρίσια. Τοῦτο δὲ εἰς χαρὰν τοῦ λαοῦ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς προθυμίαν. Καὶ ἡ μὲν ὕλη, καθὼς προεῖπον, ἀποσυνήχθη εἰς χρόνους ἑπτὰ ἥμισυ, καὶ ἀπετέθη. Ὁ δὲ ναὸς ἐκτίσθη καὶ ἐτελειώθη παρὰ τῶν προειρημένων ἀνδρῶν δέκα χιλιάδων, μετ' ἐπιμελείας καὶ πολλῆς σπουδῆς εἰς χρόνους ὀκτὼ καὶ μῆνας τέσσαρας, ὡς εἶναι τοὺς πάντας χρόνους ις'.

A numero trecenta sexaginta quinque. In priori autem baptisterii introitu electrinas portas adornavit. In narthece item electrinas portas mediocris magnitudinis. In secundo autem narthece eburneas portas et tres fores; quarum duæ quidem mediocris magnitudinis, media vero longe maxima argentea auro obducta: omnesque item portas auro operuit. Trium harum forium interiora, pro lignis novis, lignis ex arca communivit. Cum autem pavimentum auro solido sternere vellet, cohibitus est a quibusdam mathematicis dicentibus: Futuris temporibus venturi sunt operatores inopes, qui templum solo æquabunt: de illorumque sententia a proposito abstinuit. Singulis porro diebus imperator duo millia miliarisiorum in pulverem projiciebat; expleto- B que opere, artifices vespere pulverem exportantes, sibique rapientes miliarisia reperiebant. Quod ideo agebat imperator ut operas lætas alacresque redderet. Et sic quidem, ut dictum est, materia septem annis cum dimidio collecta fuit. Templum vero ab illis decem millibus magna cura et sollicitudine operi incumbentibus intra annorum octo et quatuor mensium spatium, exstructum et perfectum est. Ita ut in totum opus anni sexdecim impenderentur.

Ambo trullum auream lapidibus pretiosis ornatam habuit. Crux ac reliqua umbonis ornamenta aurea erant lapillis distincta.

Τὸν δὲ ἄμβωνα ἐποίησε σὺν τῇ σωλέᾳ. Εἶχε δὲ τροῦλον χρυσοῦν, μετὰ λίθων καὶ μαργαριταρίων. Ὁ δὲ σταυρὸς τοῦ ἄμβωνος εἶχε σταθμοῦ λίτρας ρ'· εἶχε δὲ κατὰ σειστὰ λυχνίτας σὺν μαργαριταρίοις ἀπηδότοις· ὁλόχρυσα δὲ πετάσια, ἀντὶ στήθεων εἶχεν ἐπάνω ὁ ἄμβων.

Ambonem cum solea construxit: habuit item ambo trullum auream cum lapidibus et margaritis. Ambonis crux erat pondo centum librarum, ornata carbunculis et teretibus margaritis. Galeri ex auro solidi, columellarum loco ambonis supe- C riora occupabant.

Os putei ex Samaria advehitur; Tubæ vero æneæ Hierichunte. Crux in scevophylacio. Reliquiæ impositæ columnis.

Τὸ δὲ στομίδιον τοῦ φρέατος ἤχθη ἀπὸ Σαμαρίας. Τούτου χάριν ἐκλήθη Ἅγιον Φρέαρ, διότι ἐν αὐτῷ ὡμίλησεν ὁ Χριστὸς τῇ Σαμαρείτιδι. Αἱ δὲ τέσσαρες σάλπιγγες αἱ χαλκαῖ ἃς ἔστησεν ἐν τῷ Φρέατι τῷ Ἁγίῳ ἀπὸ Ἱεριχὼ ἐκομίσαντο αὐτάς, ἃς εἶχον τότε οἱ ἄγγελοι εἰς μίμησιν, ὅτε ἔπεσον τὰ τείχη Ἱεριχώ. Ὁ δὲ τίμιος Σταυρὸς ὁ ἱστάμενος σήμερον ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, τὸ μέτρον ἐπὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἀκριβῶς ἐμετρήθη παρὰ πιστῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Διὰ τοῦτο ἐνέδυσεν αὐτὸν ἀργύριον καὶ λίθους, καὶ κατεχρύσωσεν αὐτόν· καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἰάσεις ποιεῖ, καὶ νοσήματα διώκει, καὶ δαίμονας ἀπελαύνει. Ἐν ἑκάστῳ κίονι τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω ἅγιον λείψανον ἔχει ἐνθρονιασμένον.

Putei os ex Samaria advectum; ideoque sacer puteus vocatus est, quia juxta illum Christus Samaritanam allocutus est. Tubæ autem æneæ quatuor, quas in sacro puteo collocavit, Hierichunte deferri curavit, quas tunc angeli tenebant, ut quod olim factum esset cum Hierechuntis muri corruissent imitarentur. Veneranda autem illa crux, quæ stat hodie in scevophylacio, est mensura staturæ Jesu Christi Domini nostri, quam viri fideles et magni momenti ad ipsum Christum in Jerusalem accuratissime sunt dimensi. Eaque de causa argento illam et lapillis circumdederunt auroque obduxerunt: D et ad hanc usque diem morbos curat, ægritudines amovet et dæmonia pellit. Singulis columnis superiorum et inferiorum ædium sanctæ reliquiæ impositæ servantur.

Vasa ac alia ornamenta ad quadraginta duo millia conficiuntur. Alia sunt aurea tantum, alia lapillis ornata. Possesionibus ac aliis reditibus ecclesias ditat. Sacerdotum ac cantatricum numerus.

Ἐποίησε δὲ καὶ σκεύη ὁλόχρυσα τῶν δώδεκα ἑορτῶν ἄλλα καὶ ἄλλα, ἀπό τε Εὐαγγελίων ἱερῶν, καὶ χερνιβοξέστων, ὀρκιολίων, δισκοποτηρίων, δίσκων· ἐποίησε δὲ τὰ πάντα ὁλόχρυσα διὰ λίθων μετὰ μαργαριταρίων· ἀριθμὸν σκευῶν χιλιάδας μβ'· ἐνδυ-

Multa autem et varia, quæ ad duodecim solemnium dierum festorum cultum pertinerent, ex auro tota facienda curavit, videlicet sacra Evangelia, malluvia, urceolos, calices, patenas, discos: omnia ex auro facta et margaritis gemmisque or-

nata, ad quadraginta duo millia numero erant : altari pepla seu ædium sacrarum aulæa aurea lapillis sulcata trecenta : coronæ centum, ut suam quæque solemnitas haberet. Velamina aurea calicum seu poculopum margaritis et gemmis ornata quadraginta duo millia numero erant. Evangelia viginti quatuor singula centenariorum duorum : thuribula aurea carbunculis decorata triginta sex pondo librarum quadraginta. Multifida candelabra botri in morem concinnata ambonis et bematis, necnon muliebris utriusque conclavis atque narthecis ad sex millia ex auro solido. Ad usum vero templi trecenta sexaginta quinque prædia assignavit, ex Ægypto, India ac toto Oriente et Occidente, ac imperatorio diplomate cautum est, ut singulis quibusque festivitatibus darentur olei mensuræ mille, et vini mensuræ trecentæ, panes propositionis mille. Simili quoque ratione sacerdotum vices quotidianas constituit, eam ad sortem deputans cum sacerdotes, tum alios ad infimum usque gradum numero mille, cantatrices centum, in duas hebdomadas divisas. Cellulæ circumpositæ clero assignatæ pro cujusque gradu sunt : cantatricibus vero duo asceteria in domicilium tradita.

A τὰς διὰ λίθων χρυσὰς σωληνοτὰς τ', στέμματα ρ', ἵνα ἔχωσιν ἐν μιᾷ ἑκάστῃ ἑορτῇ. Ποτηροκαλύμματα ὁλόχρυσα διὰ μαργαριταρίων καὶ λίθων τιμίων χιλιάδας μϐ'. Εὐαγγέλια κδ', ἔχοντα ἀνὰ κεντηνάρια β'· θυμιατήρια ὁλόχρυσα λς', διὰ λίθων λυχνιταρίων, ἔχοντα σταθμοῦ λίτρας μ'. Πολυκάνδηλα βοτρύδια τοῦ ἄμϐωνος, τοῦ βήματος ὁλόχρυσα, τῶν δύο γυναικίτων καὶ τοῦ νάρθηκος, χιλιάδας ς'. Ἀπεκύρωσε δὲ καὶ κτήματα τξε', ἀπὸ Αἰγύπτου, Ἰνδίας καὶ πάσης Ἑῴας καὶ Δύσεως ὑπάρχοντα εἰς διοίκησιν τοῦ ναοῦ· τυπώσας μιᾷ ἑκάστῃ ἑορτῇ δίδοσθαι ἔλαιον μέτρα χίλια, οἶνον μέτρα τ'· ἄρτους τῆς προθέσεως χιλίους. ὁμοίως καὶ τὰς ἐφημέρας ἐξέθετο, κληρώσας ἱερεῖς τε καὶ ἕως ἐσχάτου τῶν ὑπουργούντων τῷ ναῷ, χιλιάδα μίαν· ᾀδούσας ρ', B μεριζομένας εἰς δύο ἑϐδομάδας. Δέδωκε δὲ καὶ τῷ κλήρῳ κελλία εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν· καὶ ταῖς ᾀδούσαις σκηνώματα, δύο ἀσκητήρια.

Cruces septem, singulæ unius centenarii pondo. Candelabra item aurea varii generis et lapillis ornata ; alia ut altari inservirent, alia vero quæ manu gestarentur. Impensæ actæ in structuram ambonis ac soleæ.

Cruces item septem fieri curavit, pondo singulas centenarii unius, pervariis lapillis pretiosis magnifice ornatas ; ita ut octo centenariis æstimarentur : itemque duo candalebra aurea quæ manu gestarentur, gemmis et maximis margaritis distincta, quæ etiam æstimata fuere auri quinque centenariis : alia quoque duo candelabra aurea quæ manu gestarentur sculpta ingentis magnitudinis; quorum pedes ex auro solido æstimati sunt auri libris centum undecim : fecit item candelas varias lapillis distinctas numero quatuor, ut starent supra aurea et crystallina candelabra. Alia quoque conficienda curavit, ut altari inservirent. Ad ambonem item deputatus sumptus est, qui ex Ægypto tantum exactus est ad numismatum trecenta sexaginta quinque centenaria. Hæc suppeditavit ad ambonem cum solea : quam pecuniam ex pacto acceperat usque ad duo milia [centenaria.] Magnus enim Constantinus a barbaris Persarum regibus et ab aliis multis gentibus centenaria tria millia et sex solvenda edixit.

Σταυροὺς δὲ ἐποίησε ζ, στένοντας χρυσοῦ ἀνὰ κεντηνάριον ἕν· καλλωπίσας αὐτοὺς ἀπὸ παντοίων τῶν λίθων πολυτελῶν, ὡς διατιμᾶσθαι τούτους ἀνὰ ρ'' ρ'' η'. Καὶ μανουάλια δύο ὁλόχρυσα διὰ λιθαρίων σὺν μεγίστοις μαργαριταρίοις, ἃ καὶ ἀπετιμήθη χρυσίου κεντηνάρια ε', καὶ ἕτερα μανουάλια β'. ὁλόχρυσα γλυπτὰ παμμεγέθη· τοὺς δὲ πόδας αὐτῶν C ὁλοχρύσους τιμῆς χρυσίου ρια'. Ἐποίησε δὲ καὶ φάτλια διάφορα διὰ λίθων τέσσαρα· ἐτύπωσε δὲ ἵνα ἵστανται ἐπάνω τῶν χρυσῶν καὶ κρύων μανουαλίων. Ἕτερα δὲ ἐποίησεν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Εἰς δὲ τὸν ἄμϐωνα ἐξωδίασε χρυσὸν, ὅπερ ἐδόθη ἐξ Αἰγύπτου μόνον, νομισμάτων κεντηνάρια τξε'. Ταῦτα ἐξωδίασεν εἰς τὸν ἄμϐωνα σὺν τῇ σωλέᾳ, ὅπερ ἔλαϐε πάκτον μέχρι β'· ὁ γὰρ μέγας Κωνσταντῖνος ἐτύπωσεν ἀπὸ τῶν βαρϐάρων Περσῶν βασιλευόντων, καὶ ἑτέρων πολλῶν ἐθνῶν ρ'' ρ'' γ' ς'.

Justinianus templum Sophianum ædificare cœpit et absolvit. Quatuor nartheces, quatuor flumina ex paradiso exeuntia appellavit. Mare in dextro latere dextri gynæciti, Leontarium locus ubi sacerdotes lavabantur. Metatorii cubiculum.

Porro Justinianus solus et templum ædificare incepit et inceptum absolvit, nemine aut in expensarum aut in operis partem veniente. Eratque illud pulcherrimum spectaculum si variam templi pulchritudinem conspicores, quod undequaque auro et argento fulgeret. Nec minus admirabile accedentibus pavimentum videbatur, quod marmorum omnigena varietate micantium coagmentatione, ceu in mari atque in fluminibus aquæ fluere viderentur. Nam quatuor templi fines, sive narthcces, quatuor flumina ex paradiso exeuntia vocavit; legemque fecit, ut quisquis pro peccatis segrega-

D Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς μόνος ἤρξατο, καὶ μόνος ἐτελείωσε τὸν ναὸν, μηδενὸς ἑτέρου συνδρομὴν ποιήσαντος, ἢ οἱανδήποτε οἰκοδομήν. Θαῦμα δὲ ἦν θεάσασθαι ἐν τῷ κάλλει καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ ναοῦ, ὅτι πάντοθεν ἦν τῷ χρυσίῳ καὶ ἀργύρῳ ἐξαστράπτον. Καὶ εἰς τὸ ἔδαφος θαῦμα ἦν τοῖς εἰσιοῦσιν, ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν μαρμάρων δίκην θαλάσσης ὁρᾶσθαι, ἢ ποταμῶν ῥέοντα ὕδατα. Τὰς γὰρ τέσσαρας φίνας τοῦ ναοῦ ὠνόμασε τοὺς δ' ποταμοὺς τοὺς ἐξερχομένους ἐκ τοῦ παραδείσου· καὶ ἔδωκε νόμον κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἵστασθαι ἐν αὐτοῖς ἕνα ἕκαστον ἀφοριζομένους. Ἐποίησε δὲ εἰς τὴν φιάλην γυρόθεν στοὰς φρεατικὰς

ιϐ', καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύγεσθαι τὸ ὕδωρ εἰς ἀπόνιψιν τοῦ λαοῦ. Ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ τοῦ δεξιοῦ γυναικίτου ἐποίησε θάλασσαν μέχρι σπιθαμῆς, ἵνα ἀνέρχηται τὸ ὕδωρ, καὶ κλίμακα μίαν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἵνα διέρχωνται οἱ ἱερεῖς· ἔστησε δὲ δεξαμενὰς ὀμϐριμαίους ναμάτων, καὶ ἔγλυψε λέοντας δώδεκα, καὶ παρδάλεις δώδεκα, δόρκας δώδεκα, ἵνα ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἐμεῖσθαι τὸ ὕδωρ διὰ μηχανῆς, εἰς τὸ τοὺς ἱερεῖς νίπτεσθαι μόνον. Ἐκάλεσε δὲ τὸν τόπον Λεοντάριον· καὶ Μητατώριον, ὅπερ ἐκεῖσε ἀνήγειρε κοιτῶνα ὡραῖον διάχρυσον, ἵνα πορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖσε καθεύδῃ. Τὴν δὲ ὡραιότητα καὶ ὑπερϐολὴν τοῦ κάλλους τοῦ κεχρυσωμένου καὶ διηργυρωμένου ναοῦ, ἀπὸ ὀρόφους ἕως ἐδάφους, τίς διηγήσεται;

A retur, istic stationem haberet. Circa vero Phialam fecit duodecim porticus cum puteis, leonesque lapideos aquam, quo se populus lavaret, eructantes. In dextero autem latere dextri gynæciti, mare unius cubiti concinnavit, ut aqua ascenderet, scalamque unam, ut supra mare sacerdotes transirent. Posuit item conchas seu receptacula aquæ pluviæ, duodecimque leones sculpsit, pardos duodecim, damas duodecim; quæ machinis quibusdam aquam evomendo, solis sacerdotibus lavandi copiam facerent; locum vero Leontarium nuncupavit. Appellavit porro Metatorium cubiculum illud speciosum, auroque ornatum ab se ibidem exstructum, ut cum e templo exiret, ibique sceret. Templi demum a tecto ad pavimentum auro argentoque obducti speciem eximiamque pulchritudinem quis, ut par est, B narrare posset?

Justinianus die vigesima secunda Novembris, solemni pompa templum Sophianum una cum patriarcha ingreditur. Dei sequenti templi apertionem facit. Quas largitiones populo tunc fecerit.

Ὅμως τελειώσας τὸν ναὸν καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἀναθήματα, αὐτῇ τῇ κϐ', τοῦ Νοεμϐρίου μηνὸς, εἰσῆλθεν ἀπὸ τοῦ Παλατίου μετὰ προελεύσεως τὸν πυλῶνα τοῦ Αὐγουστιῶνος τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸ Ὡρολόγιον, καθεζόμενος ἐπὶ ἅρματος μετὰ δ' ἵππων, καὶ ἔθυσε βόας α' καὶ πρόϐατα, ς', ἐλάφους χ', σύας α', ὄρνιθας καὶ ἀλεκτρυῶνας ἀνὰ χιλιάδας δέκα. Δέδωκε δὲ καὶ τοῖς πένησι καὶ δεομένοις σίτου μόδια μυριάδας γ', τῇ ἡμέρα ἐκείνῃ δι' ὡρῶν τριῶν· καὶ τότε εἰσώδευσεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου. Καὶ ἀποδράσας ταῖς χερσὶ τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ἔδραμε μόνος μέχρι τοῦ ἄμϐωνος· καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπε· Δόξα τῷ Θεῷ, τῷ καταξιώσαντί με τοιοῦτον ἔργον ἀποτελέσαι· νενίκηκά σε, Σολομών. Καὶ μετὰ τὸ εἰσοδεῦσαι, ἐποίησεν ὑπάτια, καὶ δέδωκε τῷ λαῷ κεντηνάρια τρία διὰ Στρατηγίου μαγίστρου ταῦτα χύνοντος εἰς τὸ ἔδαφος· καὶ τῇ ἐπαύριον ἐποίησε τὰ ἀνοίξια τοῦ ναοῦ, τοσαῦτα καὶ πλείονα ὁλοκαυτώματα θύσας, καὶ μέχρι τῶν ἁγίων Θεοφανίων δι' ἡμερῶν πεντεκαίδεκα κλητορεύων πάντας καὶ ῥογεύων, καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Καὶ οὕτως ἐτελείωσε τὸ ἐφετὸν ἔργον αὐτοῦ.

Absoluto templo sacrisque vasis cæterisque ornamentis, solemni pompa, die Novembris vigesima secunda e palatio in Augustionis atrium, qua ad horologium iter est, in quadragis est ingressus: mactavitque boves mille, ovium sex millia, cervos sexcentos, sues mille, gallinas decem mille totidemque pullos. Eademque die trium horarum spatio elargitus est pauperibus et egenis tritici modiorum triginta millia. Quo peracto, Justinianus imperator cum cruce ac Eutychio patriarcha comite templum ingressus est: tum a patriarcha dilapsus a regiis foribus solus ad ambonem usque cucurrit, extensisque in cœlum manibus ait: Gloria Deo qui me honore est dignatus, ut tale opus perficerem: vici te, Salomon. Post ingressum, C consulares largitiones fecit, magistroque Strategio in pavimentum effundente, tria centenaria populo distribuit. Postero die totidem vel holocautomata cum mactasset, templi apertionem fecit, et per dies quindecim usque ad sancta Theophania, epulas et pecuniam populo dilargiebatur, gratiasque Deo agebat. Et hoc modo desideratum sibi opus perfecit.

Trullus ædis Sophianæ anno secundo Justini cum corruisset, ambonem, soleam ac pavimentum contrivit Causæ ruinæ. Readificatur iisdem lateribus Rhodiis. Ambo vero solea et pavimentum ex materia longe minoris pretii construuntur.

Διήρκεσε δὲ ὁ νεωτερικὸς τροῦλος, ὁ παρὰ τοῦ μεγάλου Ἰουστιτιανοῦ κτισθεὶς, καὶ ὁ ἄμϐων ὁ πολύολϐος καὶ πολυθαύμαστος σὺν τῆς σωλέας καὶ τοῦ ποικίλου πάτου τοῦ ναοῦ χρόνους ιζ'. Μετὰ δὲ θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκράτησεν Ἰουστῖνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ τῆς βασιλείας, καὶ εἰς τὸν δεύτερον χρόνον αὐτοῦ, ἡμέρᾳ ε', ὥρα ἕκτῃ τῆς ἡμέρας, ἐγένετο πεσεῖν τὸν τροῦλον, καὶ συνέτριψε τὸν ἀξιοθαύμαστον ἄμϐωνα, καὶ τὴν σωλέαν· τούς τε σαρδονύχους, καὶ ζαμϐύκους, καὶ σαπφείρους, καὶ μαργαρίτας σὺν τῶν χρυσῶν στήθεων. Αἱ δὲ ἀψίδες, καὶ οἱ κίονες, καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα ἔμειναν ἀσάλευτα. Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς προσκαλεσάμενος τοὺς καμόντας ἐκεῖσε μηχανικοὺς, ἐπυνθάνετο παρ' αὐ-

D Duravit autem Trullus illa nova insolito structuræ genere a Justiniano excitata, et ambo ille sumptuosissimus et admiratione dignus cum solea et vario templi pavimento annos septemdecim. Post mortem vero Justiniani, imperium excepit Justinus, ejus ex sorore nepos; cujus anno secundo, feria quinta diei hora sexta, trullus corruit: stupendumque ambonem, soleam, sardonychos, zambycos, sapphiros et margaritas, cum aureis columellis contrivit. Apsides vero, columnæ et ædificia reliqua intacta immotaque manserunt. Tunc imperator, evocatis architectis, sciscitabatur quæ causa ruinæ trullo fuisset. Quod avunculus tuus, in-

quiunt, amotis citius quam per erat lignies fulcimentis, maturius musivo opere exornare studuerit: quodque, ut latius pateret aspectu, æquo sublimiorem illam stuxerit : et quod operæ scalas et sustentacula cædentes projicerent; hinc factum est, ut ex eorum pondere trulli fundamenta necdum satis excoctæ dissilirent. Hæc artifices imperatori, qui item addiderunt : Si jubeas, domine, trullum planiorem in cymbali convexi formam construi, mitte in Rhodum insulam, ut avunculus fecit, jubeque istic lateres ex creta Rhodia parari, æquali cum pristinis pondere et sigillo. Tum jussu imperatoris pares advecti lateres sunt. Sic rursus erecta trullus, demptis e pristinæ sublimitate ulnis quindecim, eaque in tympani morem aptata, ac metu ruinæ citius iterandæ, fulcimenta lignea per annum integrum relicta sunt, donec excocto humore trulli fabricam jam firmiter consistere periti deprehenderunt. Ambonem vero et soleam cum paris sumptus et magnificentiæ construere non possent, longe minoris illum pretii ex lapidibus et columnis argento vestitis. cum cancellis in orbem argenteis et solea exædificarunt. Trullum autem amboni imponere noluit imperator expensarum vi deterritus. Sternendo pavimento cum iile variis coloribus distinctæ et prægrandes tabulæ non suppeterent, misso Manasse patricio et proposito in Proconnesum illic marmora paravit, terræ colorem præferentia, necnon alia prasini coloris, quæ flumina in mare influentia repræsentat.

A τῶν, τί τὸ συμβὰν εἰς τὸ χαλάσαι τὸν τροῦλον, Οἱ δὲ εἶπον τῷ βασιλεῖ, ὅτι Ὁ θεῖος σου σπεύσας ἐπῆρε τοὺς ἀντινύκτας τοὺς ὄντας ἐν τῷ τρούλῳ ξυλίνους, καὶ ταχέως ἐμουσίωσεν αὐτόν· καὶ ὅτι ὑψηλὸν ἐποίησεν αὐτὸν πρὸς τὸ πανταχόθεν ὁρᾶσθαι· καὶ ὅτι τὰς σκαλώσεις κόπτοντες οἱ τεχνῖται ἔῤῥιπτον, καὶ ἐκ τοῦ αὐτῶν [βάρους] ἐσπαράσσοντο τὰ θεμέλια, καὶ [οὐκ] ἔλαβε πέψιν ὁ τροῦλος. Οὕτως οἱ τεχνῖται ἔφησαν τῷ βασιλεῖ· εἶπον δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἐὰν κελεύεις, δέσποτα, ἵνα γένηται ὁ τροῦλος ἐπίπεδος κυμβαλικῶς, ἀπόστειλον εἰς τὴν Ῥόδον, καθὼς, καὶ ὁ θεῖος σου ἐποίησε, καὶ ἐκ τοῦ ταύτης πηλοῦ καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης σφραγῖδος, ἰσόσταθμα βήσαλα τοῦ προτέρου μέτρου ἀγάγωσι. Καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἤγαγον τὰ βήσαλα ἀπὸ τοῦ Ῥόδου καθὼς καὶ πρότερον· οὕτως τοίνυν καὶ πάλιν ἐκαμώθη ὁ τροῦ- B λος κόψαντες ἐκ τοῦ προτέρου τρούλου ὀργυιὰς δεκαπέντε, ποιήσαντες αὐτὸν τυμπανικὸν, πτούμενοι, ἵνα μὴ πάλιν ταχέως πέσοι, ἐάσαντες τὰ ξύλα καὶ τοὺς κριοὺς τῶν ἀντινύκτων χρόνον ἕνα, ἕως οὗν ἔγνωσαν ποιῆσαι τὴν πέψιν τὸν τροῦλον. Τὸν δὲ ἄμβωνα καὶ τὴν σωλέαν μὴ δυνάμενοι ποιῆσαι τοιοῦτον πολυέξοδον καὶ πολύτιμον, ἐποίησαν αὐτὸν οὐδαμινὸν, διὰ λίθων καὶ κιόνων ἀργυρενδύτων, καὶ στήθεων ἀργυρῶν μετὰ περιφερῶν ἀργυρῶν μετὰ τῆς σωλέας. Τροῦλον δὲ τοῦ ἄμβωνος οὐκ ἠθέλησε ποιῆσαι, ὡς εἶπεν, διὰ τὴν πολλὴν ἔξοδον. Εἰς δὲ τὸν πάτον, μὴ δυνηθεὶς εὑρεῖν τοιαῦτα πολυποίκιλα καὶ μέγιστα ἀβάκια, καὶ ἀποστείλας Μανασσῆ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον ἐν Προικοννήσῳ, ἐποίησεν ἐκεῖ τὰ μάρμαρα εἰς ὁμοιότητα τῆς γῆς, τὰ πράσινα εἰς ὁμοιότητα τῶν ποταμῶν τῶν ἐμβαινόντων ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Dum trulli pegmata dirumperent, ædem Sophianam aqua replent. Falluntur qui Justino Thraci illius structuram ascribunt. Sub Justiniano celebratur quinta synodus. Encænia ecclesiæ S. apostolorum eodem imperante. Lues sævissima urbem CP. invadit, deinde terræ motus. Concubitores masculorum graviter puniuntur. Justinianus equestrem sibi statuam in Augustione erigit. Belisarius in Africam contra Vandalos mittitur. Deinde dux exercitus in ejus locum a Justiniano creatur Salomon; sed malo omine.

Cum autem trulli pegmata dirumperent, et ligna dejecturi essent, ecclesiam aqua ad ulnarum octo altitudinem repleverunt : sicque fundamenta non concutiebantur. Falluntur itaque qui putant, Justinum Justiniani avunculum quidpiam in ea exstruxisse; tres siquidem sunt, Justinius Trax, Justinianus conditor et deinde Justinus sororis ejus filius, de quibus pluribus in Chronicis narratur ut cuilibet legenti patebit. Sub Justiniano igitur qui templi conditor fuit, celebrata est synodus quinta contra Severum anno imperii ejus decimo: itemque anno ejus imperii vigesimo primo, celebrata sunt encænia Magnæ ecclesiæ. Post obitum vero Theodoræ uxoris ejus celebrata sunt encænia SS. Apostolorum : quo tempore tanta lues Constantinopoli fuit, ut mortui insepulti manerent, quod grabbata ecclesiarum et ædium cadaveribus efferendis non sufficerent. Cum autem imperator grabbata mille confici jussisset, cum ne illa quidem satis essent, currus quam plurimos et jumenta parari jussit, ut mortui iis efferrentur. Perseveravit porro hæc gravissima contagio binis mensibus,

C Ὅταν δὲ ἔκοψαν τὰς σκαλώσεις τοῦ τρούλου, καὶ ἤθελον καταβιβάσαι τὰ ξύλα, ἐγέμισαν τὴν ἐκκλησίαν ὕδωρ ἕως ὀργυιὰς ὀκτὼ, καὶ οὐκ ἐσπάρασσον τὰ θεμέλια. Ψεύδονται δὲ οἱ λέγοντες, ὅτι καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ· τρεῖς γάρ εἰσιν, Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ, καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ κτίσας, καὶ μετ' αὐτὸν Ἰουστῖνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ· περὶ ὧν ὁ λόγος διεξῄει ἐν τοῖς Χρονικοῖς πλατύτερον, καὶ ὁ ἀναγινώσκων εὑρήσῃ. Ἐπὶ οὖν Ἰουστινιανοῦ τοῦ κτίσαντος τὸ ἔργον αὐτοῦ, τότε γέγονε καὶ ἡ σύνοδος ε', ἡ κατὰ Σευήρου, τῷ δεκάτῳ αὐτοῦ ἔτει· γέγονε καὶ τὰ ἐγκαίνια τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας τῷ κα' τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Καὶ τελευτησάσης Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, γέγονε τὰ ἐγκαίνια τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων· ἐφ' οὗ θανατικὸν γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε μένειν ἀτάφους τοὺς ἀπο- D θνήσκοντας, διὰ τὸ μὴ ἐξαρκεῖν τοὺς κραββάτους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἴκων ἐκφέρειν αὐτούς. Τοῦ δὲ βασιλέως κραββάτους ποιήσαντος ͵α, ἐπεὶ μὴ ἐξήρκουν, ἁμάξας προσέταξε πλείστας εὐτρεπισθῆναι καὶ ἄλογα, καὶ τοὺς τεθνεῶτας ἐν αὐτοῖς ἐκφέρειν· ἐκράτησε δὲ ἡ τοιαύτη πτῶσις καὶ χαλεπὴ μῆνας

β', Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Μεγάλαι δὲ ἐγένοντο βρονταὶ καὶ ἀστραπαί, ὡς τοὺς πολλοὺς καυθῆναι· ἀλλὰ καὶ σεισμὸς μέγιστος καὶ παγκόσμιος, καὶ ἔπεσον οἶκοι καὶ ἐκκλησίαι πολλαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε πολλοὺς τελευτῆσαι· ἀλλὰ καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, μᾶλλον δὲ τῆς Χρυσῆς. Ἔπεσε δὲ καὶ ἡ λόγχη ἣν ἐκράτει ὁ ἀνδριὰς ὁ ἑστὼς εἰς τὸν φόρον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ ἐπεκράτει ἡ γῆ σειομένη ἐπὶ πολύ. Ἐκ δὲ τῆς λύπης ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ Γενέθλια τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνια, ἄνευ στέμματος προῆλθεν, καὶ τὰ ἐξ ἔθους ἀριστόδειπνα τοῦ δωδεκαημέρου οὐκ ἐτέλεσεν· ἀλλ' ἅπαντα τοῖς πτωχοῖς διένειμε. Τὴν δὲ θάλασσάν φασιν ἀπὸ τῆς γῆς γενέσθαι ἐκ τοῦ σεισμοῦ μίλια τρία· καὶ ἀπολέσθαι πλοῖα ἐν τῇ τοῦ ὕδατος ἀναχωρήσει. Ἔπεσε δὲ καὶ ὁ τροῦλος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται· ὃν καὶ ἀνέκτισεν, καὶ τὰ δεύτερα ἐγκαίνια τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φαιδρότερα καὶ λαμπρότερα πεποίηκεν. Οὗτος μαθὼν περί τινων ἀῤῥενοφθόρων, ἐρευνήσας καὶ τούτους εὑρών, τοὺς μὲν ἐκαυλοκόπησε, τοῖς δὲ καλάμους ὀξεῖς ἐμβάλλεσθαι εἰς τοὺς πόρους τῶν αἰδοίων ἐκέλευσε, καὶ γυμνοὺς κατὰ τὴν ἀγορὰν θριαμβευθῆναι. Ὑπῆρχον μέντοι ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν συγκλητικῶν πολλοὶ τῶν δὲ ἀρχιερέων οὐκ ὀλίγοι· οἱ δημευθέντες οὕτως περιαγόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν γυμνοί, οἰκτρῶς ἐτελεύτησαν· καὶ γενομένου φόβου μεγάλου, οἱ λοιποὶ ἐσωφρονίσθησαν. Ὀλολύζετο γάρ, φησί, πίτυς, ὅτι πέπτωκε κέδρος. Ἔστησε δὲ καὶ τὸν κίονα τὸν λεγόμενον Αὐγουστιῶνα, ἐπιθεὶς ἐπάνω ἔφιππον τὴν αὐτοῦ στήλην, κρατοῦσαν τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ μῆλον σφαιροειδές, ὡς τῆς γῆς ἁπάσης αὐτοῦ κυριεύσαντος· τὴν δεξιὰν δέ, ἀνατεταμένην ἔχουσαν, καὶ διακελευομένην, Στῆτε [Πέρσαι], καὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς μὴ ἐπιβῆτε. Ἀπέστειλε δὲ καὶ Βελισάριον στρατηγὸν μετὰ πλήθους ἀναριθμήτου, καὶ πλοίων, καὶ χρυσοῦ πολλοῦ καταπολεμῆσαι Οὐανδάλους καὶ Ἀφρικὴν ἐκπορθῆσαι. Ὃς ἀγχινοίᾳ καὶ φρονήσει πάντα ληϊσάμενος, ἀνήγαγεν ἐν τῇ πόλει ἐν συντόμῳ, μετὰ πλούτου πολλοῦ, καὶ ἐθριάμβευσεν ἐν τῷ Ἱππικῷ, ὑπατίαν ποιήσας ἐν τῇ πόλει· ὥστε Ἰουστινιανὸς εἰς μὲν τὸ ἓν μέρος τοῦ νομίσματος ἑαυτὸν ἐχάραξε, εἰς δὲ τὸ ἕτερον Βελισάριον ἔνοπλον, καὶ ἐπέγραψε· Βελισάριος ἡ δόξα τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλ' οἷα ὁ φθόνος ἐν μεγάλῃ εὐδαιμονίᾳ εἴωθε ποιεῖν, ὤδινε καὶ ἐς Βελισάριον. Διαβληθεὶς γάρ, μετέστη τῆς ἀρχῆς, καὶ Σαλομῶν ἀντ' αὐτοῦ στρατηγὸς ἐπέμφθη, ὃς τὰ κτισθέντα Βελισαρίῳ φυλάξαι μὴ δυνηθείς, τοῖς Οὐανδάλοις πάντων παρεχώρησεν.

A Julio et Augusto. Hinc magna tonitrua et fulgura delapsa, quæ multos combusserunt : quin etiam terræ motus maximus et universalis, ita ut domus et ecclesiæ multæ Constantinopoli corruerent, multique opprimerentur; imo etiam murus urbis, et maxime ad Auream portam : lancea item, quam statua in Foro sancti Constantini erecta gestabat, in terram decidit; diuque terra in illa commotione mansit. Ex tantæ calamitatis mœrore imperator in Natali et in sancta Epiphania Christi, sine corona prodiit, et consueta duodecim dierum convivia non celebravit; sed omnia pauperibus distribuit. Narrant autem mare a terra tribus milliaribus præ concussione recessisse, et in aquarum recessu periisse naves. Delapsa item est trullus Magnæ ecclesiæ, ut superius recensitum B est; quam ipse restauravit, ac secunda Encænia lætiora et splendidiora celebravit. Is cum edidicisset masculorum concubitores esse, cum perquisitione facta reperisset eos, aliis quidem veretrum amputari jussit, aliis calamos acutos in verendorum meatus infigi, ipsosque nudos in Forum quasi ad triumphum adduci jussit. Inter eos erant cives et senatorii viri multi, nec pauci præsules; qui ita publice circumducti in Foro nudi misere interierunt. Hinc incusso metu valido, cæteri resipuerunt : Nam ululabat, inquit, pinus, quia cecidit cedrus. Erexit autem columnam, quam vocant Augustionem, cui equestrem statuam suam imposuit : quæ sinistra quidem rotundum pomum tenet, quo indicatur orbis impe- C rium penes ipsum esse : dexteram vero protendebat jubentis more, ac dicentis : State [Persæ] et in Romanorum terram ne impressionem faciatis. Misit porro Belisarium ducem cum innumeris copiis, navibus et pecunia multa, qui Vandalos debellaret, et Africam devastaret. Qui prudenter et sagaciter omnia deprædatus, spolia brevi in urbem deduxit cum divitiis multis et triumphavit in Hippodromo, consulatum gerens in urbe; ita ut Justinianus in altera numismatis parte seipsum repræsentaret, in altera vero Belisarium armatum, cum hac inscriptione, *Belisarius gloria Romanorum*. Enimvero invidia, ut solet rebus prosperrime succedentibus insidiari, Belisarium quoque ita adorta est. Nam calumniis impetitus a præfectura summotus est; D in ejusque locum Salomon dux exercitus missus est, qui cum non valeret ea, quæ Belisarius paraverat, tueri, omnia Vandalis concessit.

De prodigioso cane. Pontem Sangaris, necnon multas ecclesias ac urbes Justinianus exstruit. De iis Procopius libro octavo. Justinianus alienus a vera Dei religione moritur.

Ἦν δέ τις χαλκεὺς ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ Ἀνδρέας τοὔνομα, ἔχων μετ' αὐτοῦ κύνα ξανθὸν καὶ τυφλόν, ὃς ἐποίει τέρατα. Παρεστῶτος γὰρ αὐτῷ ὄχλου, ἔν τε τοῖς Ἀρτοπωλίοις, καὶ ἐν τῷ Φόρῳ, καὶ κατὰ πάσης τῆς πόλεως, λάθρα τοῦ κυνὸς ἐκομίζετο τὰ τῶν ἑστώτων δακτυλίδια, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ, καὶ χαλκᾶ, καὶ ἐτίθει εἰς τὸ ἔδαφος, περισκέπων αὐτὰ

Erat porro illo tempore faber solarius quidam nomine Andreas. Is habebat canem rufum ac cæcum qui prodigia edebat. Nam præsente turba in Artopoliis et in Foro, cum clam isto cane adstantium annuli aurei, argentei, æneï per totam urbem deferrentur, et a domino suo in solo positi pulvere operirentur, tum jubente illo canis sin-

gulis suum restituebat : similiter variorum imperatorum numismata permista, nominatim, demonstrabat : quinetiam in turba astantium virorum et mulierum, designabat eas quæ prægnantes essent, meretrices, mœchos, cornutos; itemque misericordes et sordidos ; omnia cum veritate indicabat. Quare dicebant illum spiritum Pythonis habere. Ipse autem imperator multas exstruxit ecclesias, urbes, necnon pontem Sangaris. Quæ omnia Procopius historicus octavo libro descripsit. Sub finem autem vitæ suæ imperator Justinianus, excitato corruptibilis et incorruptibilis dogmate, a vera Dei religione alienus obiit, cum Justinum sororis filium, tunc curopalatem imperatorem designasset.

A χώμασι, καὶ ἐπέτρεπε τῷ νυνὶ, καὶ ἔλεγε, καὶ ἐδίδου αὐτὸς ἑκάστῳ τὸ ἴδιον. Ὁμοίως καὶ διαφόρων βασιλέων νομίσματα μιγνύμενα ἀπεδίδου κατ' ὄνομα· ἀλλὰ καὶ τῶν παρεστώτων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὑπεδείκνυε τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας, καὶ πόρνας, καὶ μοιχοὺς, καὶ τοὺς κερατάδας, καὶ ἐλεήμονας καὶ κνιποὺς, πάντα μετὰ ἀληθείας ἐπεδείκνυεν· ὅθεν ἔλεγον πνεῦμα Πυθῶνος ἔχειν. Ὁ δ' αὐτὸς βασιλεὺς πάμπολλα κτίσματα ἐποίησεν ἐκκλησιῶν τε καὶ πόλεων, καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Σαγγάρου· ἅπερ Προκόπιος ἱστορικὸς ἐν η' λόγῳ ἀνεγράψατο. Εἰς δὲ τὰ τέλη αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τὸ περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου κινήσας δόγμα, ἀλλότριος τῆς εὐσεβείας Θεοῦ ἐτελεύτησε, προβαλλόμενος Ἰουστῖνον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ εἰς βασιλέα κουροπαλάτην τότε ὄντα.

TESTAMENTUM SALOMONIS *

(Ferd. Flor. Fleckius, *Anecdota sacra*, Lipsiæ 1837, ex cod. ms. Paris.)

Testamentum Salomonis filii David, qui regnavit in Jerusalem, et ditioni suæ et imperio subjecit omnes aerios, terrenos et subterraneos spiritus, per quos et omnia opera templi supereminentia fecit; quæ potestates eorum in homines, et quorum angelorum ope ipsi dæmones impotentes redduntur patefaciens.

Sapientia Salomonis.

Benedictus es, Domine Deus, qui dedisti Salomoni talem potentiam : tibi gloria et virtus in sæcula. Amen.

Et ecce dum ædificaretur templum urbis Jerusalem, et laborarent operarii, inter eos venit Ornias dæmon ab occidente, et accepit dimidium mercedis protomagistri adolescentuli et dimidium ciborum ; insuper et pollicem dexteræ manus ejus sugebat singulis diebus; et macescebat puer qui erat dilectus regi valde. Rex autem Salomon ad se vocatum quadam die adolescentem interrogavit dicens : Nonne præ cæteris operariis laborantibus in templo Dei te diligo? dedi tibi duplum mercedis et cibaria duplicia : quomodo singulis diebus et horis macescis? Puer autem ait regi : Rex, quæso, audi quæ acciderunt, et quomodo se ha-

B Διαθήκη Σολομῶντος υἱοῦ Δαυῒδ, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐκράτησεν καὶ ὑπέταξε πάντων ἀερίων, ἐπιγείων καὶ καταχθονίων πνευμάτων· δι' ὧν καὶ πάντα τὰ ἔργα τοῦ ναοῦ τὰ ὑπερβάλλοντα πεποίηκεν· καὶ τίνες αἱ ἐξουσίαι αὐτῶν κατὰ ἀνθρώπων· καὶ παρὰ ποίων ἀγγέλων οὗτοι οἱ δαίμονες καταργοῦνται.

Τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος.

Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς, ὁ δοὺς τῷ Σολομῶντι τοιαύτην ἐξουσίαν· σοὶ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Καὶ ἰδοὺ οἰκονομουμένου τοῦ ναοῦ πόλεως Ἱεροσολύμων, καὶ ἐργαζομένων τῶν τεχνιτῶν ἐν αὐτοῖς, ἔρχεται ὁ Ὀρνίας τὸ δαιμόνιον κατὰ τὰς ἡλίου δεσμὰς (δυσμάς ?) καὶ ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ C τοῦ πρωτομαΐστορος παιδαρίου οὕτως καὶ τὰ ἥμισυ σιτία· ἔτι καὶ τὸν ἀντίχειρα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρὸς ἐθήλαζεν ἀφ' ἑκάστης ἡμέρας· καὶ ἐλεπτύνετο τὸ παιδάριον, ὅπερ ἦν ἀγαπώμενον παρὰ τοῦ βασιλέως πάνυ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Σολομῶν, καλέσας μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὸν παῖδα, ἐπερώτησεν αὐτὸν λέγων· Οὐχὶ παρὰ πάντας τοὺς τεχνίτας τοὺς ἐργαζομένους ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, σε ἀγαπῶ, διδούς σοι ἐν διπλῷ τοὺς μισθοὺς, καὶ τὰ σιτία διπλάσιον; πῶς ἐφ' ἑκάστης

* Est hoc monumentum *Byzantinum*, sæpe memoratum in opere Pselli *De operationibus dæmonum*. Latuit in aliquot bibliothecis Europæ, ejusque fragmentum jam refertur in Fabricii Cod. Pseudepigr. Vet. Test. I. 1047 sq. Per mediam vero, quæ dicitur, ætatem hic liber late sparsus in mythologiæ Salomoneæ fonte est habitus. Historia Salomonis fabulosa magnam partem huic libro adnectitur. Nomina dæmonum sæpe sunt *phantastica*, neque orientalia, neque occidentalia, sed libere ficta vel inventa. Parisiis cum versarer, hujus alteriusve nominis dæmoniaci originem quæsivi in Persicis, apud hujus dialecti gnaros, sed frustra. Salomo erat nomen *collectivum* sapientiæ et in dæmonia ditionis, magicum contra genios malos. Adjecta narratiuncula apocrypha de Salomone, idololatriæ dedito, qui posterioribus vitæ annis in vesaniam inciderit, supplicii causa. Habet hoc fundamentum in V. T., sed auctum est traditione recondita. FLECK.

ἡμέρας τε καὶ ὥρος λεπτύνῃ; Τὸ δὲ παιδάριον ἔφη πρὸς τὸν βασιλέα· Δέομαί σου, βασιλεῦ, ἄκουσον τὰ συμβάντα, καὶ ὅσα ἔχει τὸ παιδάριον. Μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι ἡμᾶς πάντας ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἡλίου δεσμὰς (δυσμὰς?) ἐν τῷ ἀναπαύεσθαί μοι (sic), ἔρχεται ἓν τῶν πονηρῶν δαιμονίων καὶ ἀφαιρεῖ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ μου· καὶ τὰ ἥμισυ σιτία. Εἶτα λαμβάνει καὶ τὴν δεξιάν μου χεῖρα καὶ θηλάζει τὸν ἀντίχειρά μου· καὶ ἰδοὺ θλιβομένη μου ἡ ψυχή, οὕτω τὸ σῶμά μου λεπτύνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐδεήθην ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὅπως παραδοθῇ μοι ὁ δαίμων εἰς χεῖράς μου, καὶ ἐξουσιάσω αὐτόν· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαί μοι (sic), ἐδόθη μοι παρὰ Κυρίου Σαβαὼθ χάρις διὰ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου αὐτοῦ, δακτυλίδιον ἔχων σφραγῖδα γλυφῆς ἐκ λίθου τιμίου, καὶ εἶπέ μοι· Λαβὲ, Σολομῶν βασιλεῦ, υἱὸς Δαβὶδ, δῶρον ὃ ἀπέστειλέ σοι Κύριος ὁ Θεὸς, ὁ ὕψιστος Σαβαώθ· καὶ συγκλείσεις πάντα τὰ δαιμόνια τῆς γῆς ἄρσενα καὶ θήλεα· καὶ δεῖ μετ' αὐτῶν ἀνοικοδομῆσαι τὴν Ἱερουσαλὴμ, φέρειν σε τὴν σφραγῖδα ταύτην τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγῖδος τοῦ δακτυλίου τῆς πεμφθείσης, ἔστι πεντάλφα αὕτη. Καὶ περιχαρὴς γενόμενος ἐγὼ Σολομῶν ὕμνουν καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· καὶ τῇ ἐπαύριον ἐκάλεσα τὸν παῖδα, καὶ ἐπέδωκα αὐτῷ τὸ δακτυλίδιον, καὶ εἶπον αὐτῷ· Λάβε τοῦτο, καὶ ἐν ᾗ ἂν ὥρᾳ ἔλθῃ πρὸς σὲ τὸ δαιμόνιον, εἰς τὸ στῆθος τοῦ δαιμονίου ῥίψον τοῦτο τὸ δακτυλίδιον, καὶ εἰπὲ αὐτῷ· Ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, δεῦρο, καλεῖ σε ὁ βασιλεὺς Σολομῶν· καὶ δρομαῖος ἔρχου πρός με, μηδὲν δειλιάσας μηδὲ φοβηθῇς ἐν ᾧ μέλλεις ἀκούειν ὑπὸ τοῦ δαίμονος· καὶ λαβὼν τὸ παιδάριον τὸ δακτυλίδιον ἀπῆλθεν. Καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν ἠθισμένην ὥραν, ἦλθεν ὁ Ὀρνίας τὸ χαλεπὸν δαιμόνιον ὡς πῦρ φλεγόμενον, ὅπως τε λάβῃ τὸν μισθὸν τοῦ παιδαρίου· τὸ δὲ παιδάριον κατὰ τὸ προσταχθὲν παρὰ τοῦ βασιλέως, ἔῤῥιψε τὸ δακτυλίδιον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ δαιμονίου, καὶ εἶπεν· Δεῦρο, καλεῖ σε ὁ βασιλεὺς Σολομῶν· καὶ ἀπῆγε δρομαῖος πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ δαίμων ἐκραύγασε λέγων, Παιδάριον, τί τοῦτο ἐποίησας πρός με; λάβε τὸ δακτυλίδιον ἀπ' ἐμοῦ· κἀγὼ ἀποδώσω τὸ χρυσίον τῆς γῆς· μόνον λάβε τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ ἀπάγῃς με πρὸς Σολομῶνα. Τὸ δὲ παιδάριον λέγει πρὸς τὸν δαίμονα· Ζῇ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, οὐ μή σε ἀνέξωμαι, ἀλλὰ δεῦρο ἐλθέ. Καὶ ἐλθὼν δρομαίως τὸ παιδάριον χαῖρον πρὸς τὸν βασιλέα λέγον· Ἤγαγον τὸν δαίμονα, βασιλεῦ, ὡς ἐκέλευσάς μοι, δέσποτα, καὶ ἰδοὺ στήκεται πρὸ τῶν θυρῶν τῆς αὐλῆς τῆς βασιλείας σου κράζων καὶ δεόμενος μεγάλῃ τῇ φωνῇ, διδοὺς ἐμοὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον τῆς γῆς τοῦ μὴ ἀγαγεῖν αὐτὸν πρὸς σέ. Καὶ ἀκούσας ταῦτα Σολομῶν ἀνέστη ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὰ πρόθυρα τῆς αὐλῆς τῶν βασιλείων αὐτοῦ· καὶ ἐθεώρει τὸν δαίμονα φρίσσοντα καὶ τρέμοντα, καὶ λέγει αὐτῷ. Τίς εἶ σύ; Ὁ δὲ ἔφη, Ἐγὼ Ὀρνίας καλοῦμαι· καὶ ὁ Σολομῶν λέγει αὐτῷ·

A beat servus tuus. Postquam recessimus omnes ab opere templi Dei, occidente sole, dum requiesco, venit unus malorum spirituum, et aufert a me dimidium mercedis meæ, et dimidia cibaria. Deinde prehendit dexteram manum meam et sugit pollicem meum, et ecce angustiatur anima mea, et corpus meum macie conficitur per singulos dies. Hæc audiens ego Salomon ingressus sum templum Domini, et oravi ex tota anima mea nocte et die ut daretur dæmon in manus meas, et voluntati meæ subjiceretur; et ecce dum preces effunderem, data est mihi a Domino Sabaoth gratia per Michaelem archangelum, ejus annulus scilicet, habens sigillum sculptum ex lapide pretioso, et dixit mihi: Accipe, Salomon rex, fili
B David, donum quod misit tibi Dominus Deus, excelsissimus Sabaoth, et concludes omnia dæmonia terræ mascula et feminea; et oportet ope eorum ædificari Jerusalem, et portare te sigillum istud Dei; sculptura autem sigilli armuli ad te missi est quinquisema (quinque instrumentis quadratorum signata). Et lætior factus ego Salomon, cantabam et magnificabam Deum cœli et terræ; et mane vocavi puerum, et dedi ei annulum, dixique illi: Accipe hoc et in qua hora venerit ad te dæmon, in pectus ejus projice hunc annulum et dic ei: In nomine Dei, huc vocat te Salomon rex; et festinans veni ad me, nil timens, neque formidans quidquam eorum quæ auditurus es a dæmone. Et suscipiens puer annulum abiit. Et ecce consueta hora venit Ornias malus dæmon
C ut ignis ardens, ut raperet mercedem pueri; ille vero, juxta mandatum regis, projecit annulum in pectus dæmonis, et dixit: Huc vocat te Salomon rex. Et abiit festinans ad regem. Dæmon autem clamavit dicens: Puer, quid hoc fecisti ad me? Recipe annulum a me, et ego dabo tibi aurum terræ; sume tantum hoc a me, neque me trahas ad Salomonem. Puer autem dixit dæmoni: Vivit Dominus Deus Israel, non te dimittam, sed huc veni. Et cito abiens ad regem lætus ait: Adduxi dæmonium, o rex, ut præcepisti, domine, et ecce stat ante fores aulæ regiæ tuæ vociferans, et deprecans magna voce, offerens mihi argentum et aurum terræ, ut non adducam ipsum ad te. Et his auditis Salomon surrexit e throno et exiit foras, in atrium
D aulæ palatii sui, et vidit dæmonem frementem et trementem, dixitque ei: Quis es tu? Qui ait: Ego Ornias nominor. Et dixit ei Salomon: Indica mihi, o dæmon, sub quo signo jaceas. Sub Aquario, ait ille; et versantes per concupiscentias generosarum in terra puellarum, sub signo prædicto, eos strangulo, sed non aliter quam sopitos; tres formas induo, quando tenentur homines desiderio feminarum: ego transformor in mulierem eleganter vestitam, et palpantibus me hominibus inter somnum, illudo eis; nunc vero rursum alatus fio sub aeriis locis; videor etiam ut leo, et pellicior ab omnibus dæmonibus; ortus

sum ex archangelo Uriel, potentia Dei. Ego Salomon audiens nomen archangeli, gratias agens glorificavi Deum et Dominum cœli et terræ; et sigillo notatum eum ordinavi in opus lithotomiæ, ut cæderet petras in templo, allatas per mare Arabiæ, jacentes in littore. Formidans autem ferrum ad. . . et dicit mihi : Quæso te, rex Salomon, sinas me liberum esse, et ego adducam tibi omnia dæmonia. Nolente autem eo subjici mihi, oravi archangelum Uriel ut veniret mihi in auxilium; et cito vidi archangelum Uriel de cœlis venientem ad me; et jussit angelus ut cete maris venirent ex abysso; et projecit sortem, suam in terram, illaque subjecit dæmonem magnum; et præcepit dæmoni magno et audaci Orniæ ut cæderet saxa in templum; et sic ego Salomon glorificavi Deum cœli et terræ creatorem; et præcepit Orniæ ut veniret cum sorte sua, et dedi ei annulum dicens : Vade, et adduc mihi huc principem omnium dæmoniorum.

Λέγε μοι, ὦ δαῖμον, ποίῳ ζωδίῳ κεῖσαι; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑδροχόῳ. καὶ τοὺς κειμένους δι' ἐπιθυμιῶν γενναίων ἐπὶ γῆν παρθένων. τῷ ζωδίῳ κέκληται τούτους ἀποπνίγω, εἶ μηδὲ καὶ ὑπνωτικόν· εἰς τρεῖς μορφὰς μεταβάλλομαι, ὁπόταν οἱ ἄνθρωποι ἔρχωνται δι' ἐπιθυμίας γυναικῶν· ἐγὼ μεταμορφοῦμαι εἰς θῆλυ εὔκοσμον, καὶ ἁπτομένου μου, οἱ ἄνθρωποι καθ' ὕπνον ἐμπαίζω αὐτοῖς· ποτὲ δὲ πάλιν ὑπόπτερος γίνομαι ὑπὸ τοὺς οὐρανίους τόπους. Φαίνομαι καὶ ὡς λέων, καὶ κελεύομαι ὑπὸ πάντων τῶν δαιμόνων· ἀπόγονος εἰμὶ ἀρχαγγέλου Οὐριήλ, τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ Σολομῶν ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαγγέλου εὐξάμενος ἐδόξασα τὸν Θεόν, καὶ Κύριον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· καὶ σφραγίσας αὐτὸν ἔταξα εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς λιθοτομίας, τοῦ τέμνειν τοὺς λίθους ἐν τῷ ναῷ, ἀχθέντας διὰ θαλάσσης Ἀραβίας τοὺς κειμένους παρὰ τὸν αἰγιαλόν· Φοβούμενος δὲ τὸν σίδηρον προς (1) καὶ λέγει μοι, Δέομαί σου, βασιλεῦ Σολομῶν, ἔασόν με ἄνετον εἶναι, κἀγώ σοι ἀναγάγω πάντα τὰ δαιμόνια. Μὴ θελόντος δὲ αὐτοῦ ὑποταγῆναί μοι, εὐξάμενος τοῦ ἀρχαγγέλου Οὐριὴλ συνελθεῖν με εἰς βοήθειαν, καὶ εὐθέως εἶδον τὸν ἀρχάγγελον Οὐριὴλ ἐκ τῶν οὐρανῶν κατερχόμενον πρός με καὶ ἐκέλευσεν ὁ ἄγγελος κήτη θαλάσσης ἐλθεῖν ἐκ τῆς ἀβύσσου· καὶ ἔρριψεν αὐτοῦ τὴν μοῖραν ἐπὶ τῆς γῆς, κἀκείνη ὑπέταξεν τὸ δαιμόνιον τὸ μέγα· καὶ ἐκέλευσεν τὸν δαίμονα τὸν μέγαν καὶ θρασὺν τὸν Ὀρνίαν τοῦ κόπτειν τοὺς λίθους πρὸς τὸν ναόν· καὶ οὕτως ἐγὼ Σολομὼν ἐδόξασα τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ποιητήν· καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν τὸν Ὀρνίαν σὺν τῇ μοίρᾳ αὐτοῦ, καὶ ἔδωκα αὐτοῦ τὸ σφραγίδιον λέγων· Ἄπελθε, καὶ ἄγαγέ μοι ὧδε τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμονίων πάντων.

Ornias autem accipiens annulum, adiit Beelzebul habentem potestatem in dæmonia, et dixit ei : Huc vocat te Salomon. Audiens Beelzebul dixit ei : Indica mihi quis sit iste Salomon de quo loqueris mihi. Ornias autem projecit annulum in pectus Beelzebul dicens : Advocat te Salomon rex. Exclamavit vero Beelzebul voce magna, et projecit flammam ignis urentem magnam, et surgens secutus est Orniam, et venit ad Salomonem. Ut autem vidit (*sic*) principem dæmoniorum, glorificavi Dominum Deum cœli et terræ creatorem, et dixi : Benedictus es, Domine Deus omnipotens, qui dedisti puero tuo Salomoni in sapientibus residentem sapientiam, et subjecisti mihi omnem potestatem diaboli. Et interrogavi eum dicens : Indica quis sis. Et ait dæmon : Ego sum Beelzebul princeps dæmoniorum ; omnia dæmonia prope me præsident, et ante oculos pono cujusque dæmonis formam. Ipse vero nuntiavit mihi se ad me adducturum omnes immundos spiritus concatenatos; et ego iterum glorificavi Deum cœli et terræ, et gratias ago ei semper.

Ὁ δὲ Ὀρνίας, λαβὼν τὸ δακτυλίδιον, ἀπῆλθε πρὸς τὸν Βεελζεβοὺλ τὸν ἔχοντα τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῶν δαιμονίων. Ἔφη αὐτῷ· Δεῦρο καλεῖ σε Σολομῶν· Ὁ δὲ Βεελζεβοὺλ ἀκούσας ἔφη αὐτῷ· Λέγε μοι τίς ἐστιν ουτος ὁ Σολομῶν, ὃν σὺ φῄς μοι· ὁ δὲ Ὀρνίας ἔρριψεν τὸ δακτυλίδιον εἰς τὸ στῆθος τοῦ Βεελζεβοὺλ λέγων· Καλεῖ σε Σολομῶν ὁ βασιλεύς. Ἀνέκραξε δὲ ὁ Βεελζεβοὺλ φωνῇ μεγάλῃ· καὶ ἔρριψε φλόγα πυρὸς καιομένην μεγάλην, καὶ ἀναστὰς ἠκολούθει τῷ Ὀρνίᾳ· καὶ ἦλθε πρὸς Σ. Ὡς δὲ εἶδεν τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμονίων, ἐδόξασα Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητήν, καὶ εἶπον· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ δοὺς τῷ παιδί σου Σολομῶντι τὴν τῶν σοφῶν πάρεδρον σοφίαν, καὶ ὑποτάξας εἰς ἐμὲ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου· Καὶ ἐπηρώτησα αὐτόν, καὶ εἶπον· Λέγε τίς εἶ· Ὁ δαίμων ἔφη· Ἐγώ εἰμι Βεελζεβούλ, ὁ τῶν δαιμονίων ἔξαρχος· ἅπαντες δὲ οἱ δαίμονες ἔγγυθέν μου προεδρεύουσι· καὶ ἐμφανίζω ἑκάστου δαίμονος τὴν φαντασίαν. Αὐτὸς δέ μοι ἐπηγγείλατο πάντα τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀγαγεῖν πρός με δέσμια· καὶ ἐγὼ πάλιν ἐδόξασα τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ εὐχαριστῶ αὐτῷ πάντοτε.

Quæsivi a dæmone utrum essent inter eos feminæ; illo autem affirmante, dixi ego me velle eas cernere; et abiens Beelzebul festinans adduxit mihi Onoscelida, formam habentem miræ pulchritudinis, et illecebras mulieris coloribus bene ornatæ, et cornibus armatam in capite. Venienti au-

Ἐπυθόμην παρὰ τοῦ δαίμονος εἰ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς θήλειαι· τοῦ δέ μοι φήσαντος εἶναι, κἀγὼ εἶπον ἤθελον εἰδέναι· καὶ ἀπελθὼν Βεελζεβοὺλ ταχὺ, ἤνεγκε πρός με τὴν Ὀνοσκελίδα, μορφὴν ἔχουσαν περικαλῆ, καὶ δεσμὰ γυναικὸς εὐχρώτου, καὶ κερατίζουσα τὴν κεφαλήν. Ἐλθούσης δὲ αὐτῆς ἔφην

(1) Lacuna in textu. Ad marginem lateralem τραυτὸν εἰπὸς ταῦτα.

αὐτῇ· Λέγε μοι τίς εἶ. Ἡ δὲ μοι ἔφη· Ἐγὼ Ὀνοσκελὶς παλοῦμαι· πνεῦμα σεδωμᾶτω (?) πεποιημένων· φωλαῖον ἐπὶ τῆς γῆς· σπήλαιόν μοι χρύσειον ἔνθα κεῖμαι· ἔχω δὲ πολυποίκιλον τόπον· ποτὲ μὲν ἀνθρώποις πνίγω δι' ἀγχόνης· ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως εἰς ἀγκῶνας (ad marg. σκωλήκια) φωλεύω· τὰ δὲ πλεῖστά μοι οἰκητήρια εἰσὶ κρημνοὶ, σπήλαια, φάραγγες· πολλάκις δὲ καὶ συγγίνομαι τοῖς ἀνθρώποις ὡς γυνὴ δοκοῦσα εἶναι· πρὸ πάντων δὲ τοῖς μελιχρόοις· οὗτοι γὰρ σύναστροί μοί εἰσι· καὶ γὰρ τὸ ἄστρον μου οὗτοι λάθρα καὶ φανερῶς προσκυνοῦσι· καὶ οὐκ οἴδασιν ὅτι αὐτοὺς βλάπτουσι, καὶ πλεῖόν με κακουργεῖν ἐρεθίζουσι· θέλουσι γὰρ διὰ τῆς μνήμης χρυσίον πορίζειν· ἐγὼ δὲ παρέχω ὀλίγον τοῖς καλῶς με προσκυνοῦσιν. Ἐπηρώτησα δὲ αὐτὴν κἀγὼ Σολομῶν, πόθεν γεννᾷ. Ἡ δέ μοι ἔφη, Ἀπὸ φωνῆς ἀκαίρου, τοῦ καλουμένου ἤχου ἀνθρώπου μολίβδου (*sic* ?) ἀφέντος ἐν ὕλῃ ἐγεννήθην. Ἔφην δὲ ἐγὼ αὐτῇ· Ποίῳ ἄστρῳ διέρχῃ; Ἡ δέ μοι εἶπε· Πανσελήνῳ ἄστρῳ, διότι καὶ ἡ σελήνη τὰ πλείονα ὁδεύει· Ἐγὼ δὲ λέγω πρὸς αὐτήν· Καὶ ποῖός ἐστιν ὁ ἄγγελος ὁ καταργῶν σε; Ἡ δὲ εἶπέ μοι, Ὁ ἐν σοὶ βασιλεύων. Κἀγὼ εἰς χλούην (*sic*) λογισάμενος ἐκέλευσα στρατιώτην κροῦσαι αὐτήν· Ἡ δὲ ἀνακράξασα εἶπεν, Ἐγώ σοι, βασιλεῦ, ὑπὸ τῆς δεδομένης σοι σοφίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Ἰωήλ. Ἐγὼ δὲ ἐκέλευσα αὐτὴν νήθειν τὴν κάναβιν εἰς τὰς σχοίνους ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κτίσματος τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως σφραγίσας καὶ δήσας αὐτήν, ἐκατηργήθη ὥστε ἵστασθαι νυκτὸς καὶ ἡμέρας νήθειν τὴν κάναβιν. Καὶ ἐκέλευσα ἀχθῆναί μοι ἕτερον δαιμόνιον, καὶ εὐθέως μοι προσῆλθεν ὁ δαίμων Ἀσμοδαῖος δεδεμένος, καὶ ἠρώτησα αὐτὸν, Σὺ τίς εἶ; Ὁ δὲ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐμβλέψας με ἔφη· Σὸ δὲ τίς εἶ; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὕτως τετιμωρημένος ἀποκρίνῃ μοι· ὁ δὲ μετ' ὀργῆς λέγει μοι· Ἀλλὰ πῶς σοι ἀποκριθῶ, σὺ γὰρ ἀνθρώπου υἱὸς εἶ· ἐγὼ δὲ ἀγγέλου σπορὰ διὰ θυγατρὸς ἀνθρώπου ἐγεννήθην· ὥστε οὐδὲν ὑπερήφανον ῥῆμα οὐρανίου γένους πρὸς γηγενεῖς· διὸ καὶ τὸ ἄστρον μου ἐν οὐρανῷ φωτεύει· καὶ αὐτὸ ἄνθρωποι λέγουσιν ἅμαξαν, οἱ δὲ τὸν δρακοντοπαῖδα (*sic*) πλησιάζομαι σὺν τῷ ἄστρῳ αὐτοῦ, καὶ πολλά μοι μὴ ἐρώτα, ὅτι καὶ σοῦ τὸ βασίλειον πρὸς χρόνους μικροὺς διαῤῥήγνυται, καὶ πρόσκαιρός ἐστιν ἡ δόξα σου· καὶ ὀλίγα ἡμᾶς τυραννήσεις, καὶ πάλιν νομὴν ἕξομεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· ὥστε σέβεσθαι ἡμᾶς ὡς θεοὺς ὄντας, μὴ γινωσκόντων τῶν ἀνθρώπων τὰ ὀνόματα τῶν καθ' ἡμᾶς τεταγμένων ἀγγέλων.

Ἐγὼ δὲ Σολομῶν, ταῦτα ἀκούσας, ἐπιμελέστερον δεσμώσας αὐτὸν ἐκέλευσα μαστίζεσθαι βουνεύροις, καὶ ἀπολογεῖσθαι τίς καλεῖται καὶ τίς ἡ ἐργασία αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἔφη μοι, Ἐγὼ Ἀσμοδαῖος καλοῦμαι παρὰ βροτοῖς· καὶ ἡ ἐργασία μου ἐστὶ τὸ τοὺς νεονύμφους· ἐπιβουλεύειν μὴ συμμιγῆναι, καὶ παντελῶς ἀποχωρίζω διὰ πολλῶν συμφορῶν, καὶ γυναικῶν παρθένων κάλλος ἀφανίζω, καὶ καρδίας ἀλλοιῶ. Ἔφην δ' ἐγὼ αὐτῷ· Μόνη σου ἡ ἐργασία ἔστιν αὕτη; ὁ δὲ λέγει μοι· Περιφέρω ἀνθρώπους εἰς λύσ-

A tem dixi; Indica mihi quis sis. Quæ respondit: Ego Onoscelis vocor spiritus: venerabilis creata sum; solitaria in terra, specus aureum habito, in loco multæ varietatis. Quandoque homines suffoco per laqueum, quandoque procul a natura in angulis abscondor; plerumque autem in præcipitiis, cavernis, abyssis sedes mea; sæpe etiam inter homines versor, et femina videor esse; maxime autem inter eos qui subfuscam cutem gerunt: ipsi enim sub eodem sidere mecum sunt; sidus enim meum hi clanculum et aperte venerantur nescientes quod ibi ipsis noceant; et valde me ad malefaciendum provocant: volunt enim per memoriam (templum) aurum acquirere; et ego præ-
B beo parum his qui bene me adorant. Interrogavi eam ego Salomon: Unde oriunda es tu? Et ait mihi: A voce intempesta vocati echo hominis plumbi (*sic*) emissa in saltu nata sum. Ego autem dixi ei: Sub quo sidere ambulas? Quæ ait: Sub sidere lunæ plenæ, nam luna plerumque iter facit. Et quis est angelus qui te impotentem facit? inquam. Et dixit: Qui in te regnat. Quod ego in derisum accipiens, præcepi ut percuteret eam miles; at illa clamans ait: Tua ego, o rex, propter datam tibi sapientiam Dei, et propter angelum Joel. Et præcepi ut ipsa necteret cannabim ad chordas, in opere ædificationis Dei; et sic signo notata, et vinculis constricta, imbellis ita facta est, ut nocte et die staret ad nectandam cannabim. Et præcepi ut adduceretur mihi aliud
C dæmonium, et protinus ad me ingressus est dæmon Asmodæus vinctus, et interrogavi eum: Tu quis est? Qui cum ira et furore aspiciens me, dixit: Et tu quis es? Et dixi ei: Sic vexatus talia respondes mihi? Qui ira percitus ait: Sed quomodo tibi respondeam? Tu enim hominis filius es; ego autem angeli progenies per filiam hominis natus sum; unde nullum verbum arrogans cœlestis generis ad terrigenas; quare sidus meum fulget in cœlo, et illud homines vocant Currum; alii vero Draconis filium; familiaritate utor cum sidere ejus; et multa ne me interroges, quia regnum tuum post tempus breve conteretur, et temporalis est gloria tua; et modicum nos reges et rursum potestatem habebimus in huma-
D num genus, adeo ut nos venerentur ut deos, ignorantibus hominibus nomina præpositorum inter nos angelorum.

Ego Salomon hæc audiens, accuratius vinxi eum, et jussi ut plecteretur nervis boum, et declararet quo nomine vocaretur, et quæ esset ipsius operatio. Qui dixit mihi: Ego Asmodæus nominor inter mortales, et labor meus est ut novi nupti nolint commisceri; et plane deterreo eos per multos casus, et mulierum adolescentularum pulchritudinem deleo, et corda immuto. Dixi autem ei: Hæc sola est cura tua? Qui respondit: Homines excito ad rabiem et concupiscentias; habentes

uxores proprias, rursus ad alienas abire nocte et die, ita ut peccatum compleant, et in cædes aberrent. Adjuravi eum per nomen Domini Sabaoth dicens : Deum verearis, Asmodæe, dic mihi quis te angelus impotentem faciat. Qui ait : Raphael archangelus, qui stat ante thronum Dei ; ejicit in me jecur piscis et fel in fumum redactum super carbones ericeos. Interrogavi rursus eum : Ne celes mihi verbum : ego enim sum Salomon filius David regis Israel : indica mihi nomen piscis quem tu vereris. Vocatur, ait, silurus, invenitur in fluminibus Assyriorum ; quare has regiones circumeo. Cui dixi : Nihil aliud in te, Asmodæe? Et respondit : Novit potestas Dei qui per hoc sigillum alligavit me insolubilibus vinculis, quod vera sint quæ dixi tibi. Quæso te, rex Salomon, ne me ad aquas damnes. Et subridens dixi illi : Vivit Deus patrum meorum, ferrum portabis tu et lutum facies in omnem ædificationem templi, conculcans pedibus tuis ; et præcepi ut darentur ei decem hydriæ ad portandam aquam ; et valde ingemiscens dæmon jussa mea implevit ; hoc feci quia futura noverat præsciens malus dæmon Asmodæus, et glorificavi Deum ego Salomon, qui sapientiam dedit servo ejus ; jecur autem et fel piscis cum fragrante styrace solvens combussi super Asmodæum, quia potens erat, et inutilis fiebat ejus indolis acerbitas. Et vocavi ut rursus staret ante me Beelzebul princeps dæmoniorum, et sedens super thronum inclytum nimis, dixi ei : Quare tu solus imperas dæmoniis ? Et ait : Quia solus existimor inter cœlestes angelos delapsos. Ego enim sedebam in primo cœlo primus angelus vocatus Beelzebul, et nunc dominor omnibus in Tartaro vinctis. Habeo etiam filium qui perambulat in mari Rubro, et certo quodam tempore revertitur ad me subditus, et opera sua mihi detegit, et confirmo illum ego.

Ego Salomon dixi ei : Beelzebul, quæ est operatio tua ? Et ait : Reges pessumdo ; dimico una cum extraneis tyrannis ; et dæmones meos immitto in homines, ut in eos credant et pereant ; et electos servos Dei, sive sacerdotes, sive fideles, viros in desideria culparum malarum et hæreseon pravarum, et operum nefandorum excito, et mihi morem gerunt, et in perditionem eos impello ; et invidias, et cædes, et bella, et masculorum concubitus, et cætera mala hominibus infero, et deleo mundum. Dixi igitur ei : Adduc mihi filium tuum quem dicis esse in mari Rubro. Et ait : Non ego illum adduco ad te ; veniet autem ad me alius dæmon nomine Ephippas quem vinciam, et ipse ex abysso reducet mihi filium. Cui dico ego : Quomodo est in abysso

σαν (*sic*) καὶ εἰς ὄρεξιν· ἔχοντας τὰς γυναῖκας αὐτῶν, πάλιν εἰς ἑτέρας ἑτέρων ἀπέρχεσθαι ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ· ὥστε καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιτελεῖν, καὶ εἰς φόνους ἐμπλανήσεσθαι· ὅρκισα δὲ αὐτῷ τὸ ὄνομα Κυρίου Σαβαὼθ λέγων· Φοβήθητι τὸν Θεὸν, Ἀσμοδαῖε, καὶ εἰπέ μοι ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ. Ὁ δὲ ἔφη, Διὰ Ῥαφαὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου τοῦ παρεστῶτος ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Διώκει δέ με ἰχθύος ἧπαρ καὶ χολὴ, ἐπὶ μυρικίνῳ ἄνθρακι ἐπικαπνιζόμενα· ἐπηρώτησα πάλιν ἐγὼ αὐτόν· Μὴ κρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ ῥῆμα· ὅτι ἐγώ εἰμι Σολομῶν υἱὸς Δαυῒδ βασιλέως Ἰσραήλ· εἰπέ μοι τὸ ὄνομα τοῦ ἰχθύος ᾧ σὺ σέβῃ· Ὁ δὲ ἔφη· Ὀνόματι γλάνος εὑρίσκεται ἐν τοῖς ποταμοῖς Ἀσσυρίων· διότι καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη καταπεριπολεύω. Ἐγὼ δὲ λέγω πρὸς αὐτόν· Οὐδὲν ἕτερον παρὰ σοὶ Ἀσμοδαίῳ; ὁ δὲ ἔφη μοι· Ἐπίσταται ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, τοῦ διὰ τῆς ἐκείνου σφραγίδος δεσμώσας με ἀλύτοις δεσμοῖς· ὅτι ἅπερ εἶπόν σοι ἀληθῆ εἰσι. Δέομαι σου, βασιλεῦ Σολομῶν, μή με κατακρίνῃς εἰς ὕδωρ. Ἐγὼ δὲ μειδιάσας εἶπον αὐτῷ· Ζῇ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μου, σίδηρα φορέσω σε, ἀλλὰ καὶ τὸν πηλὸν ποιήσεις, εἰς ὅλην τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, ἐνατρίβων τοῖς ποσί σου· καὶ ἐκέλευσα δοθῆναι αὐτῷ δέκα ὑδρίας φέρειν ὕδωρ. Καὶ δεινῶς στενάξας ὁ δαίμων τὰ κελευσθέντα μοι κατειργάζετο. Τοῦτο δὲ ἐποίησα διότι καί τὰ μέλλοντα ᾔδει προμνωστικὸς ὢν, τὸ χαλεπὸν δαιμόνιον, ὁ Ἀσμοδαῖος. Καὶ ἐδόξασα τὸν Θεὸν ἐγὼ Σολομῶν, τὸν δόντα μοι τὴν σοφίαν τῷ δούλῳ αὐτοῦ· Τὸ δὲ ἧπαρ τοῦ ἰχθύος καὶ τὴν χολὴν αὐτοῦ μετὰ καλαμίου στύρακος λύων ἐπέκαιον τὸν Ἀσμοδαῖον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν δυνατὸν, καὶ κατηργεῖτω δὲ αὐτοῦ ἡ φόρην ὃς (*sic*) (2) πικρία. Καὶ ἐκάλεσα πάλιν παραστῆναί μοι ἔμπροσθεν τοῦ Βεελζεβοὺλ τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμονίων, καὶ ἐπικαθήσας ἐπὶ βήματος ἐνδοξοτέρου ἔφην αὐτῷ· Διατί σὺ μόνος ἄρχων τῶν δαιμονίων; Ὁ δὲ ἔφη μοι· Διὰ τὸ μόνον με ὑπὸ ληφθῆναι τῶν οὐρανίων ἀγγέλων τῶν κατελθόντων. Ἐγὼ γὰρ ἤμην ἐν τῷ πρώτῳ οὐρανῷ πρῶτος ἄγγελος ὁ προσαγορευόμενος Βεελζεβούλ· καὶ νῦν κρατῶ πάντων τῶν ἐν τῷ Ταρτάρῳ δεδεμένων· ἔχω δὲ καὶ γόνον καὶ περιπολεύει ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ· καὶ ὡς ἴδιον τινὰ καιρὸν ἐπανέρχεται προς με ὑποταττόμανος· καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἔργα πρός με ἀνακάλυπτει· καὶ στηρίζω αὐτὸν ἐγώ.

Ἐγὼ Σολομῶν ἔφην πρὸς αὐτὸν λέγων Βεελζεβούλ, τίς ἐστὶν ἡ πράξις σου; Ὁ δὲ λέγει, Ἐγὼ βασιλεῖς ἀπολῶ· συμμαχῶ μετὰ ἀλλοφύλων τυράννων, καὶ τοὺς ἐμοὺς δαίμονας ἐπιβάλλω πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα εἰς αὐτοὺς πιστεύωσιν καὶ ἀπόλωνται· καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, ἢ ἱερεῖς καὶ πιστοὺς ἀνθρώπους, εἰς ἐπιθυμίας ἁμαρτιῶν πονηρῶν καὶ αἱρέσεων κακῶν, καὶ ἔργων παρανόμων διεγείρω, καὶ ὑπακούουσί μου, καὶ εἰς ἀπώλειαν φέρω αὐτοὺς, καὶ φθόνους, καὶ φόνους, καὶ πολέμους, καὶ ἀῤῥενοβατίας, καὶ ἕτερα κακὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐνεργῶ· καὶ ἀπολῶ τὸν κόσμον. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Προσάγαγέ μοι τὸν σὸν γόνον, ὅνπερ λέγεις ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ θαλάσσῃ τῇ Ἐρυθρᾷ. Ὁ δὲ λέγει· Ἐγὼ αὐτὸν οὐ φέρω πρὸς σέ· ἐλεύσεται δὲ πρός με ἕτερος δαίμων ὀνόματι Ἐφιππᾶς,

(2) At in marg. laterali : ἡ ἀφόρητος.

αὐτὸν δεσμεύσω, καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναγάγει πρός με. Ἐγὼ δὲ λέγω πρὸς αὐτόν· Πῶς ἔστιν ὁ υἱός σου ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης, καὶ τί τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Ὁ δὲ ἔφη· Μή με ἐπερωτᾷς, οὐ γὰρ δυνήσῃ παρ' ἐμοὶ μαθεῖν, αὐτὸς γὰρ ἐλεύσεται πρὸς σὲ δι' ἐμοῦ κελεύσματος, καὶ εἴποι σοι φανερῶς. Ἐγὼ πρὸς αὐτὸν λέγω· Λέγε μοι ὑπὸ ποίου ἀγγέλου καταργῇ συ. Ὁ δὲ ἔφη· Ὑπὸ ἁγίου καὶ τιμίου ὀνόματος τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ τῷ καλουμένῳ (*sic*) παρ' Ἑβραίοις που (υ?) στιχῷ, οὗ ἡ ψῆφος χμδ, παρὰ δ' Ἕλλησι Ἐμμανουὴλ, καὶ ἐὰν τις τῶν Ῥωμαίων ὁρκίσῃ με τὸ μέγα ὄνομα τῆς δυνάμεως Ἐλεὴθ, ἀφανὴς γίνομαι. Ἐγὼ Σολομῶν ταῦτα ἀκούσας ἐξεπλάγην, καὶ ἐκέλευσα αὐτὸν πρίζειν μάρμαρα Θηβάϊα. Ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαι αὐτὸν πρίζειν τὰ μάρμαρα, οἱ ἕτεροι δαίμονες ἀνεκραύγασαν φωνὴν μεγάλην, ἀλαλάζοντες διὰ τὸν βασιλέα αὐτῶν Βεελζεβούλ· ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἐπηρώτησα αὐτὸν λέγων· Εἰ θέλεις λαβεῖν ἄνεσιν, διήγησαί μοι περὶ τῶν ἐπουρανίων. Λέγεε δὲ Βεελζεβούλ· Ἄκουσον, βασιλεῦ, ἐὰν θυμιάσῃς στακτὴν (*sic*) καὶ λίβανον, καὶ βολβοὺς θαλασσίους, νάρδον τε καὶ κρόκον, καὶ λύχνους ἅψῃς ἑπτὰ ἐν σεισμῷ, οἰκίαν ἐρείσεις· ἐὰν δὲ καθαρὸς ὤν, ἅψῃς ὄρθρου ἐν ἡλίῳ ἡμμένου, (ἡμετέρου, ἡμετέρῳ?) καὶ ὄψει τότε δράκοντας τοὺς οὐρανίους πῶς εἱλοῦνται (*sic*) καὶ σύρουσι τὸ ἅρμα τοῦ ἡλίου. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ταῦτα ἀκούσας ἐπετίμησα αὐτὸν, καὶ εἶπον· Σιώπα μοι ἕως τούτον, καὶ πρίζε τὰ μάρμαρα ὡς προσέταξά σοι. Καὶ εὐλογήσας τὸν Θεὸν ἐγὼ Σολομῶν, ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα· καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μοῦ (*sic*), ὃς ἦν ἐπιφέρων τὸ πρόσωπον ἐν τῷ ἀέρι ἄνω ὑψηλὸν, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πνεύματος εἱλούμενον ὡσεὶ κοχλίας· καὶ ὀλίγους διέῤῥηξεν στρατιώτας· ἤγειρε δὲ καὶ φοβερὸν κονιορτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀνέφερεν ἄνω· καὶ πάλιν ἔῤῥιπτεν ἐπὶ τὸ ἡμᾶς θαμβῆσαι· καὶ εἶπεν τίνα ἔχω ἐρωτῆσαι ὡς ἐπὶ πολὺ, καὶ ἀναστᾶντα με πτύσαι χαμαὶ κατ' ἐκείνου τοῦ τόπου (3) καὶ ἐσφράγισα τῷ δακτυλιδίῳ τοῦ Θεοῦ· καὶ οὕτως ἔστην ἡ αὖρα.

A maris filius tuus, et quod nomen ejus? Qui ait : Ne me interroges, nec enim poteris a me discere; ipse autem ad te veniet per meam jussionem, et aperte loquetur tibi. Et dixi ad eum : Indica mihi per quem angelum impotens efficiaris. Qui ait : Per sanctum et venerandum nomen omnipotentis Dei, vocati apud Hebræos in Scriptura,... cujus numerus 644; apud Græcos Emmanuel : et si quis Romanorum adjuraverit me per magnum nomen potestatis Eleeth, evanesco. Quod audiens ego Salomon, obstupui; et jussi ut exsecaret marmora Thebæa. Cum autem inciperet marmora secare, cætera dæmonia exclamaverunt voce magna, gementes propter regem suum Beelzebul. Ego Salomon interrogavi eum dicens : Si B vis requiem capere, narra mihi de cœlestibus. Dixit Beelzebul : Audi, rex, si adoleveris stacten, et thus, et bulbos marinos, nardum et crocum, et lampades accenderis septem, in terræ motu domum fulcies; et si purus exsistens, accenderis, sole auroram inflammante, videbis tunc dracones cœlestes quomodo volvantur, et solis currum trahant. Ego Salomon hæc audiens, increpavi eum et dixi : Sileas usque adhuc, et scinde marmora, ut præcepi tibi. Et benedicens Deum ego Salomon, jussi ut adesset mihi alius dæmon; et venit in conspectu meo unus qui vultum gerebat in aere alte levatum, et reliquum spiritus sinuosum instar cochleæ; et plurimos contrivit milites; tremendum autem excitabat de terra pulverem et sursum attollebat, et rursum projiciebat, ut nos C obstupefaceret, et interrogabat quid mihi esset tanti momenti ab eo quærendum; et surgens exspui in terram in eo loco, et signavi annulo Dei, et sic stetit aura.

Τότε ἠρώτησα. αὐτὸν λέγων· Σὺ τίς εἶ; Ἄρα (αὖρα?) (4) οὕτω πάλιν κονιορτὸν τινάξας ἀπεκρίθη μοι· Τί σὺ θέλεις, βασ. Σ. Ἀπεκρίθην αὐτῷ· Εἰπέ μοι τί λέγεις, κἀγώ σε ἐρωτᾷν θέλω. Οὕτως δὲ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ τῷ σοφίσαντί με πρὸς τὰς βουλὰς αὐτῶν ἀποκρίνεσθαι. Ἔφη δέ μοι· Ἐγώ εἰμι τὸ πνεῦμα τῆς τέφραυ (*sic*)· Εἶπον δὲ αὐτῷ; Τίς ἡ πρᾶξίς σου· Ἡ δὲ ἔφη· Ἀνθρώπους σκοτίζω, καὶ ἀγροὺς ἐμπυρίζω· καὶ οἴκους καταργῶ· ἐπὶ πλεῖστον δὲ ἔχω τὴν πρᾶξιν ἐν θέρει· ὅταν δὲ καιρὸν οὕρω, ὑποδύομαι εἰς γωνίας τειχῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ἤδη γὰρ γόνος εἰμὶ τοῦ Μεγάλου. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ποίῳ ἄστρῳ κεῖσαι; Ὁ δὲ ἔφη· (5) Ἐν αὐτῷ τῷ ἀκρόνῳ (*sic*) τοῦ κέρατος τῆς σελήνης, τῷ ἐν τῷ νότῳ εὑρισκομένῳ, ἐκεῖ μοί ἐστι τὸ ἄστρον· διότι τὰ σφάλματα τοῦ ἡμιτριταίου προσετάχθην ἀνιμᾶσθαι (*sic*)· διὰ τοῦτο ἰδόντες πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων εὔχονται εἰς τὸν ἡμι-

Et tunc interrogavi eum : Tu qui es? Tunc rursus pulverem excitans respondit mihi : Quid vis, rex Salomon? Et respondi : Indica mihi quid dicas, ego volo te interrogare. Sicque gratias ago Deo qui me sapientem fecit, ut consilia eorum excludantur. Et dixit mihi : Ego sum spiritus cineris. Et dixi ei : Quæ est operatio tua? Qui ait : D Homines tenebris obvolvo et campos incendo; et domos destruo; in æstu autem maxime labor meus; quando vero opportunitatem invenio, angulis mœnium subeo, nocte et die : jam enim Magni filius sum. Dixi ergo ei : Sub quo sidere stas? Qui ait : Sub ipsa summitate cornu lunæ quod ad meridiem invenitur, hic mihi sidus est; quia sinistros successus febris tertiariæ ordinatus sum ut tollam; propter hoc videntes multi hominum, in tertiaria febri deprecan-

(3) In marg. infimo est correctio h. : καὶ ἀναστὰς ἔπτυσα χαμαὶ κατ' ἐκείνου τόπου καὶ ἐ.

(4) Scriptio est : ἄρα

(5) Dativ. correctio supra posita. Nam in linea regulari acc. εἰς αὐτὸν ἄκρονον.

tur in tribus nominibus : his Boultala, Thallal, Melchal, et sano eos. Dixi ei ego Salomon : Quando vis male facere, per quem male agis? Qui ait : Per angelum per quem tertiaria febris quiescit. Interrogavi eum dicens : In quo nomine? Et ait : Archangeli Azael. Advocavi archangelum Azael, et sigillo notavi dæmonem, et jussi ut lapides magnos apprehendens, in superna templi deferret operariis : et vi coactus dæmon jussa implevit; et rursus glorificavi Deum qui dedit mihi talem potestatem. Et præcepi ut adesset mihi alius dæmon. Et venerunt spiritus septem feminei simul vincti et connexi, pulchri facie et forma præstantes; et videns ego Salomon interrogavi eos : Qui estis vos? Quæ unanimiter eadem voce dixerunt : Nos sumus ex triginta tribus comitibus principis tenebrarum ; et ait prima : Ego sum Fallacia; secunda : Ego sum Discordia; tertia : Ego sum Clothod, id est Pugna; quarta : Ego sum Invidia; quinta : Ego sum Fortitudo; sexta : Ego sum Error; septima : Ego sum Pessima; et sidera nostra in cœlo sunt septem astra quæ parva videntur, in Concordia; et ut deæ vocamur : simul loco cedimus, et simul habitamus nunc Lydiam, nunc Olympum, nunc vero altum montem. Et interrogavi eas ego Salomon sigillatim, incipiens a prima usque ad septimam. Prima dixit : Ego sum Fallacia; decipio, machinor hinc et hinc, hæreses excito; sed habeo domantem me angelum Lamechalal. Similiter et secunda ait : Ego sum Discordia, contentio contentionum; fero ligna, lapides, gladios, et arma mea ubique loci; sed habeo angelum comprimentem me Baruchiachel. Similiter et tertia dixit : Ego Clothod nominor, id est Pugna; quia ut coronæ perdantur et capiti cingantur efficio; et quid multa dico? Habeo angelum qui me irritam facit Marmarath. Similiter et quarta dixit : Ego facio ut homines non sapiant : mensuro, separo, divido, comitante me Discordia; hominem sejungo a conjuge sua, et filios a parentibus, et fratres a fratribus; et de me quid multa? angelum habeo qui me inutilem facit, magnum Balthioul. Similiter et quinta dixit : Ego sum Fortitudo; vi tyrannos constituo, reges dejicio, omnibus adversariis robur præbeo; angelum habeo qui me cassam facit Asteraoth. Similiter et sexta ait : Ego sum Error, rex Salomon et te decipiam sicut et decepi, et feci ut interficeres fratrem tuum; ego decipio vos, ut explorentur sepulcra; et effossores doceo : et animas averto ab omni religione; et alia multa prava in me; habeo autem angelum qui me impotentem facit Uriel. Similiter et septima dixit : Ego sum Pessima; et te ipsum depravabo, quia inducam Dianæ nexus, quæ tandem me liberabit; per eam

A τριταῖον ἐν τοῖς τρισὶν ὀνόμασι τούτοις βουλταλὰ, θαλλὰλ, μελχάλ · καὶ ἰῶμαι αὐτούς. Εἶπον δὲ αὐτῷ ἐγὼ Σολομῶν · Ὅτε οὖν θέλῃς κακουργεῖν, ἐν τίνι κακουργεῖς; Ὁ δέ μοι ἔφη · Ἐν τῷ ἀγγέλῳ, ᾧ καὶ τριταῖος ἐπαναπαύεται. Ἐπηρώτησα δὲ αὐτὸν καὶ εἶπον · Ἐν ποίῳ δὲ ὀνόματι; Ὁ δὲ ἔφη · Τοῦ ἀρχαγγέλου Ἀζαήλ. Καὶ ἐπεκαλεσάμην τὸν ἀρχάγγελον Ἀζαήλ, καὶ ἐπεσφράγισα τὸν δαίμονα · καὶ ἐκέλευσα αὐτὸν λίθους μεγάλους ἁρπάζειν, καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ τοῦ ναοῦ ἀκοντίζειν τοῖς τεχνίταις · καὶ ἀναγκαζόμενον τὸ δαιμόνιον τὰ προστεταγμένα ἐποίει. Καὶ ἐγὼ πάλιν ἐδόξασα τὸν Θεὸν τὸν δόντα μοι ἐξουσίαν ταύτην · καὶ ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαιμόνιον. Καὶ ἦλθον πνεύματα ἑπτὰ θηλυκὰ συνδεδεμένα καὶ συμπεπλεγμένα, εὔμορφα τὸ εἶδος καὶ B εὔσχημα · ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἰδὼν ἐπηρώτησα αὐτά · Ὑμεῖς τίνες ἐστέ; Αἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν μιᾷ φωνῇ ἔφησαν · Ἡμεῖς ἐσμεν ἐκ τῶν τριάκοντα τριῶν στοιχείων τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σλότους. Ἔφησε δὲ ἡ πρώτη · Ἐγώ εἰμι ἡ Ἀπάτη · ἡ δευτέρα · Ἐγώ εἰμι ἡ Ἔρις · ἡ τρίτη Ἐγώ εἰμι Κλωθώς · ὅ ἐστι μάχη · ἡ τετάρτη · Ἐγώ εἰμι ἡ Ζώλη (*sic*) · ἡ πέμπτη · Ἐγώ εἰμι ἡ Δύναμις · ἡ ἕκτη, Ἐγώ εἰμι ἡ Πλάνη · ἡ ἑβδόμη, Ἐγώ εἰμι ἡ Κακίστη · καὶ τὰ ἄστρα ἡμῶν ἐν οὐρανῷ εἰσιν, ἑπτὰ ἄστρα μικροφανῆ (*sic*) ἐν ὁμονοίᾳ · καὶ ὡς θεὰς καλούμεθα · ὁμοῦ ἀλλασσούμεθα, καὶ ὁμοῦ οἰκοῦμεν, πότε τὴν Λυδίαν, πότε τὸν Ὄλυμπον, πότε δὲ μέγα ὄρος · ἐπηρώτησα δὲ αὐτὰς ἐγὼ Σολομῶν μιᾷ ἑκάστῃ, ἠρξάμην δὲ ἀπὸ πρώτης ἕως τῆς ἑβδόμης. Ἡ πρώτη ἔφη · Ἐγὼ Ἀπάτη εἰμὶ, ἀπατῶ, πλέκω ὧδε κἀκεῖ · αἱρέ-C σεις ἐρεθίζω · ἀλλ' ἔχω τὸν καταργοῦντά με ἄγγελον Λαμεχάλαλ. Ὁμοίως καὶ ἡ δευτέρα ἔφη, Ἐγώ εἰμι ἡ Ἔρις · ἔρις [καὶ ἔρις τῶν (6)] ἐρίδων · φέρω ξύλα, λίθους, ξίφη, τὰ ὅπλα μου τοῦ τόπου · ἀλλ' ἔχω ἄγγελον τὸν καταργοῦντά με, Βαρουχιαχήλ. Ὁμοίως καὶ ἡ τρίτη ἔφη · Ἐγὼ Κλωθὸδ καλοῦμαι, ὅ ἐστι μάχη, οὐ σχημόνους χύσαι καὶ περισχεθῆναι ποιῶ · καὶ τί πολλὰ λέγω; ἔχω ἄγγελον τὸν καταργοῦντά με Μαρμαράθ. Ὁμοίως καὶ τετάρτη ἔφη · Ἐγὼ ποιῶ τοὺς ἀνθρώπους μὴ σωφρονεῖν · μερίζω, χωρίζω, ἀπομερίζω, παρακολουθούσης μοι καὶ τῆς ἔριδος · ἀποχωρίζω (7) ἄνδρα ἀπὸ τῆς συγκοίτου αὐτοῦ · καὶ τέκνα ἀπὸ γονέων, καὶ ἀδελφοὺς ἀπὸ ἀδελφῶν · καὶ τί πολλὰ λέγω κατ' ἐμοῦ; ἔχω ἄγγελον τὸν καταργοῦντά με, τὸν μέγαν Βαλθιούλ. Πμοίως καὶ ἡ D πέμπτη ἔφη · Ἐγώ εἶμι Δύναμις · δυνάμει τυράννους ἀνιστῶ, βασιλεῖς καθαιρῶ, πᾶσι τοῖς ὑπεναντίοις παρέχω δύναμιν · ἔχω ἄγγελον τὸν καταργοῦντά με Ἀστεραώθ. Ὁμοίως καὶ ἡ ἕκτη ἔφη · Ἐγώ εἰμι Πλάνη, βασιλεῦ Σολομῶν, καὶ σὲ δὲ πλανῶ ὡς καὶ (8) ἐπλάνησά σε (*sic*) καὶ ἐποίησα ἀποκτῆναι τὸν ἀδελφόν σου · ἐγὼ πλανῶ ἡμᾶς (ὑμᾶς?) τάφους ἐρευνᾷν · καὶ διορύκτας διδάσκω · καὶ ἀποπλανῶ ψυχὰς ἀπὸ πάσης εὐσεβείας, καὶ ἕτερα πολλὰ φαῦλα

(6) Hæc ad marg. sunt.
(7) In textu ἀποσχίζω.

(8) Verba δὲ πλανῶ ὡς καὶ in marg. supremo inserta leguntur.

ἐν ἐμοί· ἔχω δὲ τὸν καταργοῦντά με ἄγγελον Οὐριήλ. Ὁμοίως καὶ ἡ ἑβδόμη ἔφη· Ἐγώ εἰμι Κακίστη· καὶ σὲ αὐτὸν κακῶ· ὅτι κελευστῶ (κελευσῶ?) Ἀρτέμιδος δεσμούς· ἡ δὲ ἄκρις με λύσει· δι' αὐτῆς γάρ σε δεῖ πρᾶξαι τὴν ἐπιθυμίαν, (ἐμή) [ἐμὴ *sic*, εἰ μή?] κατ' ἐμαυτῆς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σοφίας· ἐὰν γὰρ ἦν τις σοφὸς, οὐκ ἐπιστρέψῃ ἴχνος πρός με.

A enim oportet te facescere concupiscentiam, nisi adversum me desiderium sapientiæ feceris; si quis enim sapiens esset, non ad me verteret gressus.

Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἀκούσας καὶ θαυμάσας ἐσφράγισα αὐτὰς ἐν τῷ δακτυλιδίῳ· καὶ ἐπειδὴ ταύτοκαι (*sic*) ἦσαν, ἐκέλευσα αὐτὰς ὀρύσσειν τοὺς θεμελίους τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ διακοσίους πεντήκοντα πήχεις ἦν τὸ μῆκος· ἔφησα δὲ αὐτὰς εὐτόνους εἶναι καὶ κοινῶς γογγύταται τελέσαι τὰ κελευσθέντα αὐταῖς κατηργάζοντο. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν δοξάσας τὸν Κύριον, ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαιμόνιον. Καὶ προσενέχθη μοι δαιμόνιον ἄνθρωπος ἔχων τὰ πάντα μέλη, ἀκέφαλος δέ· κἀγὼ ἰδὼν εἶπον αὐτῷ· Λέγε μοι σὺ τίς εἶ. Ὁ δὲ εἶπεν. Δαιμόνιόν εἰμι. Εἶπον δὲ αὐτῷ. Τίς; Ὁ δὲ ἔφη. Ἐγὼ καλοῦμαι Φθόνος· ἐγὼ γὰρ κεφαλὰς ἡδέως κατεσθίω, θέλων ἐμαυτῷ κεφαλὴν περιποιήσασθαι, καὶ οὐ χορτάζω, ἐπιθυμῶ δὲ κεφαλὴν τοιαύτην ἔχειν, οἵαν καὶ σύ. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν ἐσφράγισα αὐτὸ, ἐκτείνας τὴν χεῖρά μου κατὰ τοῦ στήθους αὐτοῦ, καὶ ἀνεπήδησεν ὁ δαίμων καὶ ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν, καὶ ἐγόγγυσεν εἰπὼν, Οἴμοι, ποῦ πάρειμι; ὦ προδότα Ὀρνία, οὐ βλέπω. Ἔφην δὲ αὐτῷ ἐγὼ Σολομών· Λέγε μοι γὰρ πόθεν βλέπεις. Ὁ δὲ ἔφη, Διὰ τῶν παθῶν μου. Κἀγὼ οὖν Σολομῶν τὴν ἄνοδον τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσας, καὶ θέλων εὐδηλότερον μαθεῖν, ἐπηρώτησα αὐτὸν, Πόθεν λαλεῖς; ἔφη δέ μοι· Ἐγὼ, βασιλεῦ Σολομῶν, ὅλως φωνή εἰμι, πολλῶν γὰρ ἀνθρώπων φωνὰς κατεκληρονόμησα· ὅσοι γὰρ ἄνθρωποι καλοῦνται κωφοὶ, τούτων ἐγὼ τὰς κεφαλὰς κατέκλησα, ὅτε παιδία γεννῶνται, καὶ ἡμερῶν ὀκτὼ φθάσωσι, τότε κλαίοντος τοῦ παιδίου νυκτὸς γίνομαι πνεῦμα· καὶ διὰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἐπεισέρχομαι· ἐνορίαις καὶ πάνυ διακονῶ, καὶ τὸ συνάντημά μου βλαβερόν ἐστιν· καὶ εὐθέως λαβὼν ταῖς χερσί μοως ἐπὶ ξίφος τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνω· καὶ προστιθῶ ἐμαυτῷ· καὶ οὕτως ὑπὸ πυρὸς τοῦ ὄντος ἐν ἐμοὶ διὰ τοῦ τραχήλου καταδαπανᾶται· ἐγώ εἰμι ὁ τὰς πηρώσεις τὰς μεγάλας καὶ ἀθεραπεύτους ἐν τοῖς ποσὶν ἐπιπέμπων, καὶ ἕλκη ἐμποιῶ. Κἀγὼ Σολομῶν ἀκούσας ταῦτα, εἶπον αὐτῷ· Λέγε μοι οὖν πῶς ἐπαφίῃς τὸ πῦρ, ἀφ' ὧν ἀποπέμπεις ἐξ αὐτῶν; Ἔφη δέ μοι τὸ πνεῦμα, Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς· ὧδε γὰρ οὔπω εὑρέθη κἀκεῖνος Ἐλβουρίων ὡς ἐπεύχων τὸ αὐτὸ καὶ λυχναψίαν αὐτῷ οἱ ἄνθρωποι ἐπιτελοῦσι· κἀκείνου τὸ ὄνωμα (*sic*) : = ὄνομα) ἐπικαλοῦνται οἱ ἑπτὰ δαίμονες ἐνώπιόν μου· κἀκεῖνος θεραπεύει αὐτούς. Εἶπον δὲ αὐτῷ· Εἰπέ μοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· Ὁ δὲ ἔφη· Οὐ δύναμαί σοι εἰπεῖν· ἐὰν γὰρ εἴπω αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ἀθεράπευτον ἐμαυτὸν ποιῶ· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐλθὼν ἐπὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν εἶπον αὐτῷ· Εἰπέ μοι οὖν ὑπὸ ποίου ἀγγέλου καταργῇ σύ; Ὁ δὲ, Διὰ τῆς ἐμπύρου ἀστραπῆς ἔφη. Καὶ προσκυνήσας ἐγὼ Κυρίῳ τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐκέλευσα αὐτὸν ἐν τηρήσει εἶναι ἐπὶ τοῦ Βεελζεβούλ· μέχρις ὅτου ἴαξ (*sic*) παραγένηται. Καὶ ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαιμόνιον.

Ego Salomon audiens et admirans, signavi eas annulo, et deinde quales erant, jussi ut effoderent fundamenta templi quoniam bis centum et quinquaginta cubitorum erat longitudo; dixit autem eas robustas esse; et pariter murmurantes operi instabant, ut jussa perficerent. Ego Salomon laudans Deum præcepi ut adesset mihi alius dæmon; et oblatum est mihi dæmonium, homo habens omnia membra, sed acephalus; et ego videns dixi ei : Indica mihi quis sis. Qui ait : Dæmonium exB sisto. Et dixi : Quis! Qui respondit Ego Invidia vocor; capita enim jucunde comedo, volens mihimet caput præstari, et non satior; desidero autem tale caput habere, quale et tu. Hæc audiens ego Salomon signavi eum, extendens manum meam in pectus ejus; prosiliit dæmon, et se præcipitem dabat, et ingemuit dicens : Eheu! ubi sum! o proditor Arnia, lumen perdidi. Dixi ei ego Salomon : Dic enim mihi unde videas? Qui ait : Per sensus meos. Ego igitur Salomon inviam ejus vocem audiens, et volens manifestius discere, interrogavi eum : Unde loqueris? Et ait : Ego, rex Salomon, totus vox sum, multorum enim hominum voces hæreditavi; quotquot enim viri muti vocantur, horum ego capita conclusi quando pueri nasC cuntur, et diebus octo tempus præveniunt; tunc clamante puerulo, fio spiritus, et per vocem ejus subintro; finibus custos invigilo, et occursus meus noxius; et cito arripiens manibus, velut ense caput amputo, et superimpono mihi; et sic ab igne stante in me per collum consumitur; ego sum qui læsiones magnas et insanabiles pedibus immitto, et ulcera facio. Et ego Salomon audiens, dixi ei; Indica mihi igitur quomodo emittas ignem; a quibus amandes illud. Et ait spiritus : Ab Oriente : hic enim nondum inventus est elbourion (nebulo?) iste, quasi de hoc ipso se jactans, cui festum lucernarum accensionis persolvunt homines : cujus nomen invocant septem spiritus coram me, et ipse medetur eis. Dixi ei : Indica mihi nomen ejus. Qui ait Non possum indicare; si D enim dixero nomen ejus, insanabilem me facio, at iste venit ad ipsum nomen. Et hæc audiens ego Salomon dixi ei : Loquere igitur, per quem angelum impotens efficiaris tu. Ille autem : Per ignitum fulgur, ait. Et postquam adoravi Dominum Deum Israel, jussi ut in observatione esset super Beelzebul, usquedum clamor festi superveniret; et mandavi ut adesset mihi alius spiritus.

Καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μου κύων, τὸ σχῆμα ἔχων

Et venit in conspectu meo canis, specie ma-

gnus, et locutus est voce magna dicens : Ave, domine rex Salomon. Stupefactus ego Salomon dixi ei : Quis es, canis ! Qui ait : Canis tibi videor esse ; ante te enim, rex Salomon, ego vir eram faciens injusta in mundo multa; supra modum scientias scrutatus sum, et viribus prævalui ut astra cœli possiderem ; et plurima deorum opera perfeci ; ego enim lædo homines nostro sideri obsequentes, et in insaniam verto ; et freneticos homines gutture obtineo et sic interficio. Dixi autem ei ego Salomon : Quod est nòmeu tuum ? Qui ait : Baculus. Et dixi ei Quæ est operatio tua? et quid potes boni facere? Et ait : Da mihi unum ex servis tuis, et adducam eum in loco montis,et ostendam ei lapidem præsinum fluctantem, quo ornabis templum Domini Dei. Hæc audiens ego Salomon, jussi ut abiret servus meus cum eo,habens annulum sigilli Dei secum, et dixi ei : Quem tibi ostenderit lapidem præsinum, signa annulo hoc, et diligenter locum considera,et huc dæmonem adduc mihi. Et ostendit ei dæmon lapidem præsinum, et signavit eum, et adduxit mihi dæmonium ; et decrevi ego Salomon, circum signans ambos dextera, ut capite carentem similiter et hunc canem magnum vincirem, et canis custodiret spiritum ignitum ut lampadarum lucem die ac nocte per guttur præstaret laborantibus operariis. Et tuli ego Salomon e metallo hoc lapidis ducentos siclos in superficiem altaris, similiter pro parte anteriori; et ego Salomon postquam laudavi Deum, et conclusi thesaurum lapidis hujus, jussi rursum ut dæmones marmora cæderent ad ædificationem operum Dei ; et cum orassem Dominum, ego Salomon interrogavi canem : Quis te angelus impotentem facit ? Et ait dæmon : Magnus Brieus. Et benedicens Dominum Deum cœli et terræ jussi ut astaret alius dæmon : Et venit in conspectu meo leonis forma rugiens, et stans respondit mihi dicens : Rex, sub forma hac quam habeo, spiritus sum nullo modo valens excogitari; ego in omnes homines in morbis jacentes superveniens exsilio, et pertinaciorem facio hominem, ita ut impossibilis fiat ei diæta ; alio gaudeo honore,o rex; dæmonem ejicio; habeo autem subditas mihi legiones ; omnia loca me capere possunt, et simul omnium dæmonium legionem quæ mihi subest. Hæc audiens ego Salomon, interrogavi eum : Quod nomen tuum?Qui ait : Leonifer, rath (multus ?) genere. Dixi autem ei : Quomodo impotens fias tu cum legione tua, vel quis te angelus impotentem facit ? Et dixit mihi : Si nomen dixero, non meipsum vincio solum, sed et subditam mihi legionem dæmoniorum. Dixi autem ei : Adjuro te per nomen Domini Sabaoth, ut dicas quo nomine impotens fias tu cum potestate tua. Et dixit mihi : Spiritus qui pro magnis viris multa passurus est ab hominibus, cujus no-

A μέγα, καὶ ἐλάλησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν, Χαῖρε' κύριε βασιλεῦ Σολομῶν. Ἐκπληκτικὸς δὲ γεγονὼς ἐγὼ Σολομῶν, εἶπον αὐτῷ· Τίς εἶ, κύων ; Ὁ δέ μοι ἔφη· Καὶ κύων σοι δοκῶ εἶναι, πρὸ γὰρ σοῦ, βασιλεῦ Σολομῶν, ἐγὼ ἄνθρωπος ἤμην, κατεργαζόμενος ἀθέμιτα ἐν τῷ κόσμῳ πολλὰ καθ' ὑπερβολὴν φιλολογήσας ὑπερίσχυσα καὶ ἄστρα οὐρανῶν κατασχεῖν· καὶ πλείονα θεῶν ἔργα κατεσκεύασα. Ἐγὼ γὰρ βλάπτω ἀνθρώπους τοὺς τῷ ἡμῶν ἄστρῳ παρακολουθοῦντας, καὶ εἰς ἐξηχίαν τρέπω· καὶ τοὺς φρενητιῶντας ἀνθρώπους διὰ τοῦ λάρυγγος κρατῶ, καὶ οὕτως ἀναιρῶ. Ἔφην δὲ αὐτῷ ἐγὼ Σολομῶν· Τί σου τὸ ὄνομα ; Ὁ δὲ ἔφη, Ῥάβδος· Καὶ εἶπον· Καὶ τί σου ἡ ἐργασία ; καὶ τί δύνασαι κατορθῶσαι ; Ὁ δὲ ἔφη· Δός μοι ἄνθρωπον σὸν, καὶ ἀπαγάγω αὐτὸν ἐν τόπῳ B ὄρους, καὶ δείξω αὐτῷ λίθον πράσυνον μετασαλευόμενον, ἐν ᾧ κοσμήσεις τὸν ναὸν Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα, ὑπέταξα πορευθῆναι τὸν οἰκέτην μου ἅμα αὐτῷ, ἔχοντα δακτύλιον τῆς σφραγῖδος τοῦ Θεοῦ, μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὃς δ' ἂν ἀποδείξει σοι τὸν λίθον τὸν πράσυνον, σφράγισον αὐτὸν μετὰ τοῦ δακτυλιδίου τούτου, καὶ κατασκόπασον ἀκριβῶς τὸν τόπον· καὶ ἄγαγέ μοι τὸν δαίμονα ἐνθάδε. Καὶ ἔδειξεν αὐτῷ ὁ δαίμων τὸν πράσυνον λίθον, καὶ ἐσφράγισεν αὐτὸν, καὶ ἤνεγκεν τὸ δαιμόνιον πρὸς μέ. Καὶ ἔκρινα ἐγὼ Σολομῶν περισφραγίσας τοὺς δύο τῇ δεξιᾷ τὸν ἀκέφαλον, ὁμοίως καὶ τὸν κύνα προσδεδέσθαι ἐκεῖνον τὸν μέγαν· καὶ τὸν μὲν κύνα τηρεῖν τὸ διάπυρον πνεῦμα ὡς λαμπάδας νυκτὸς καὶ ἡμέρας διὰ τοῦ λαιμοῦ (*sic*) παραπίπτειν τοῖς ἐργαζυμένοις τεχνίταις. Καὶ ἦρα ἐγὼ C Σολομῶν ἐκ τοῦ μετάλλου ἐκείνου τοῦ λίθου διακοσίους σίκλους ἐν τοῖς ἀναφοροῦσι τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ εἶδος ὁμοιούμενον· κἀγὼ δὲ Σολομῶν δοξάσας Κύριον τὸν Θεὸν, καὶ περικλείσας τὸν θησαυρὸν τοῦ λίθου ἐκείνου, ἐκέλευσα δὲ πάλιν τοὺς δαίμονας μαρμαροκοπεῖν εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐξάμενος τῷ Κυρίῳ ἐγὼ Σολομῶν ἐπηρώτησα τὸν κύνα, Ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ ; Ὁ δὲ δαίμων ἔφη· Τῷ μεγάλῳ Βριέῳ. Καὶ εὐλογήσας Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα· καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μου λέοντος σχῆμα βρυχόμενος· καὶ σταθεὶς ἀπεκρίθη μοι λέγων· Βασιλεῦ, τὸ μὲν σχῆμα τοῦτο ὃ ἔχω πνεῦμα εἰμὶ μηδόλως δυνάμενον νοηθῆναι. Ἐγὼ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις τοῖς ἐν νοσήμασι καταD κειμένοις ἐφορμῶμαι παρεισερχόμενον, καὶ ἀνενδότερον ποιῶ τὸν ἄνθρωπον, ὡς μὴ δυνηθῆναι αὐτῷ τὴν δίαιταν. Ἔχω δὲ καὶ ἑτέραν δόξαν ἐγὼ, βασιλεῦ· δαίμονας ἐκβάλλω· ἔχω δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους μοι λεγεῶνας· δεκτικὸν (9) (*sic*) εἰμὶ τοῖς τόποις· ἅμα δὲ τοῖς πᾶσι δαίμοσι τοῖς τῶν ὑπ' ἐμὲ λεγεώνων. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα, ἐπερώτησα αὐτόν. Τί σου τὸ ὄνομα· ὁ δὲ ἔφη Λεοντοφόρον· ῥὰθ τῷ γένει· Εἶπον δὲ αὐτῷ· Πῶς καταργῇ σὺ μετὰ τῆς λεγεῶνός σου, ἢ ποῖον ἄγγελον (*sic*) τὸν καταργοῦντά σε.

(9) E vet. Cod. hoc etiam apographum esse, testimonio est, quod (*ι*) cum punctis diacriticis (ϊ) scribit solet, ubique.

A Ἔφη δέ μοι· Ἐὰν εἴπωσι τὸ ὄνομα, οὐχ ἐμαυτὸν δεσμεύω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπ' ἐμὲ λεγεῶνα τῶν δαιμόνων. Ἔφην δὲ αὐτῷ· Ἐγὼ ὁρκίζω σε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Σαβαὼθ, τοῦ εἰπεῖν σε ποίῳ ὀνόματι καταργῇ σὺ μετὰ τῆς δυνάμεώς σου. Εἶπε δέ μοι· Τὸ πνεῦμα ὁ μεγάλοις ἀνθρώποις ἔχων (*sic*) πολλὰ παθεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων, οὗ τὸ ὄνομα ψῆφος χμδ', ὅ ἐστιν Ἐμμανουὴλ, ὃς καὶ ἐδέσμευσεν ἡμᾶς, ὃς καὶ τότε ἐλευσόμενος κατὰ τοῦ ὕδατος, κρημνοβαπτίσει ἡμᾶς· ἐν δὲ τοῖς τρισὶ χαρακτῆρσι κατάγουσαι περι ηχούμενον.

men calculus 644, quod est Emmanuel, qui alligavit nos: qui et tunc venturus est per aquam deorsum præcipitare nos, in tribus autem characteribus dejicere (nos) cum strepitu.

Κἀγὼ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα καὶ δοξάσας τὸν Θεὸν, κατέκρινα αὐτοῦ τὸν λεγεῶνα ξυλοφορεῖν ἀπὸ δρυμοῦ, αὐτὸν δὲ τὸν λεοντόμορφον κατέκρινα καταπρίζειν λεπτὰ τοῖς ὀδοῦσιν, εἰς ὑπόκαυσιν τῆς καμίνου τῆς ἀσβέστου εἰς τὸν ναὸν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκυνήσας Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα. Καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου δράκων τρικέφαλος φοβερόχροος· καὶ ἐπηρώτησα αὐτόν. Σὺ τίς εἶ; Ὁ δέ μοι ἔφη· Πνεῦμα τριβόλαιόν εἰμι, ἐν τρισὶ πράξεσι κατεργαζόμενον. Ἐγὼ δὲ ἐν B κοιλίᾳ γυναικῶν τυφλῶ τὰ παιδία· καὶ ὦτα ἐπιδινῶ· καὶ ποιῶ βωβὰ καὶ κωφά· καὶ ἐμοὶ γὰρ πάλιν ἐν τῇ τρίτῃ μοι κεφαλῇ ὑπόδυνα (*sic*)· καὶ τύπτω τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸ ἀκωδὸς (10) (*sic*) τοῦ σώματος· καὶ ποιῶ καταπίπτειν καὶ ἀφρίζειν καὶ τρίζειν τοὺς ὀδόντας· ἔχω δὲ τρόπον ἐν ᾧ καταργοῦμαι· ὑποσημειουμένης τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸν λεγόμενον τόπον Κεφάλαιον. Ἐκεῖ γὰρ πρώριστο ὁ Ἄγγελος τῆς μεγάλης βουλῆς· καὶ νῦν φανερῶς τ' ἐπὶ ξύλου οἰκήσει ἐκεῖνός με καταργεῖ ἐν ᾧ ὑποτέναγμαι· ἐν δὲ τῷ τόπῳ ἐν ᾧ καθέζῃ, βασιλεῦ Σολομῶν, στήκει κίων ἐπὶ τοῦ ἀέρος· πορφυροδανόμενος ὁ δαίμων ὁ λεγόμενος Ἐφιπᾶς ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀναγαγὼν ἀπὸ τῆς ἔσω Ἀραβίας· ὅστις καὶ εἰς ἀσκὸν κατακλεισθεὶς κομισθήσεται ἔμπροσθέν σου· ἐν δὲ C τῇ ἀρχῇ τοῦ ναοῦ ὅνπερ ἤρξω κτίζειν, βασιλεῦ Σολομῶν, ἀπόκειται χρυσίον πολὺ, ὅπερ ὀρύξας ἆρον· Κἀγὼ Σολομῶν, ἀποστείλας τὸν παῖδά μου, εὗρον καθὼς εἶπέ μοι τὸ δαιμόνιον· καὶ σφραγίσας τῷ δακτυλιδίῳ ᾔνεσα Κύριον τὸν Θεόν· εἶπον οὖν αὐτῷ· Τί σὺ λέγεις; ὁ δαίμων ἔφη· Κορυφὴ δρακόντων εἰμί· καὶ ἐκέλευσα αὐτὸν πλινθουργεῖν ἐν τῷ ναῷ· εἶχεν χεῖρας ἀνθρώπων· καὶ προσκυνήσας Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα. Καὶ ἦλθεν πρὸ προσώπου μου πνεῦμα γυναικοειδὲς τὴν κορυφὴν κατέχουσα ἀπὸ παντὸς μέλους· καὶ τὰς λυσίτριχας ταῖς θριξί· καὶ ἔφην πρὸς αὐτήν· Λέγε μοι, σὺ τίς εἶ; Ἡ δὲ ἔφη· Καὶ τίς σὺ εἶ, ἢ τινα χρείαν ἔχεις ἀκοῦσαι τὰ κατ' ἐμοῦ; Ἀλλ' εἰ θέλεις μαθεῖν· στήκω γὰρ δεδεμένη D πρὸ προσώπου σου, πορεύθητι οὖν ἐν τοῖς ταμείοις σου τοῖς βασιλικοῖς, καὶ νιψάμενος τὰς χεῖρας, πάλιν καθήσας πρὸ τοῦ βήματός σου, τότε ἐρωτήσεις με, καὶ μαθήσῃ, βασιλεῦ, τίς εἰμι ἐγώ.

Et ego Salomon hæc audiens, et glorificans Deum condemnavi legionem ejus ut ligna comportaret a saltu; ipsum autem Leoniformem, ut frusta secaret dentibus ad exustionem camini semper ardentis in templum Domini Dei; et postquam adoravi Dominum Deum Israel, jussi ut adesset mihi alius dæmon. Et venit in conspectu meo draco tricephalus tremendi coloris, et interrogavi eum: Tu quis es? Et ait mihi: Spiritus triplex sum, tribus actibus occupatus: ego enim in sinu mulierum excæco parvulos, et aures torqueo, et facio vagientes et surdos, nam in tertio capite meo rursus illabuntur; homines percutio in inferiori parte corporis, et facio ut cadant, et spumas edant, et dentibus fremant; est mihi modus quo imbellis fio: præsignificata Jerusalem, in loco qui dicitur Cephalæum: ibi enim prædestinatus est Angelus magni consilii, et olim aperte super lignum manebit; ipse me jussum agere non sinit; et in loco ubi sedes, rex Salomon, stabit columna in aere, e mari Rubro educta a porphyrino dæmone qui dicitur Ephipas, qui ab interiori Arabia in nave inclusus adducetur ante te. Et in capite templi quod cœpisti ædificare, rex Salomon, latet aurum multum, quod tu effossum tolle. Et ego Salomon, mittens puerum meum, inveni sicut dixit mihi dæmon; et postquam eum annulo signavi, laudavi Dominum Deum. Dixi ergo ei: (De te) quid dicis (seu quis diceris)? Respondit dæmon: Caput sum draconum; et imperavi ut lateres componeret in templum; habebat manus hominis. Et adorato Domino Deo Israel, jussi ut adesset mihi alius dæmon. Et venit in conspectu meo spiritus feminæ similis, cui tot capita quot membra, et crinibus soluta; et dixi ad eam: Indica mihi quæ sis. Quæ ait. Et tu quis es? Vel quid opus habes audire quæ ad me attinent? At si vis discere, sto enim vincta in conspectu tuo, vade in cellas tuas regias, et postquam manus ablueris, sede iterum ante tribunal tuum; et tunc interrogabis me, et disces, rex, quæ sim ego.

Καὶ τοῦτο ποιήσας ἐγὼ Σολομῶν, καθὼς συνέταξέ μοι, ἠνεσχόμην διὰ τὴν ἐνοῦσαν μοι σοφίαν, ἵνα δυνηθῶ ἀκοῦσαι τὰς πράξεις αὐτῆς, καὶ ἐλέγξαι αὐτὰς, καὶ φατερῶσαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ καθήσας ἔφησα πρὸς τὸν δαίμονα, Τίς εἶ· Καὶ εἶπεν· Ἐγὼ

Et cum hæc fecissim ego Salomon, sicut præceperat mihi, contendebam per insitam mihi sapientiam, ut possem audire operationes ejus, et notas aperire hominibus; et sedens dixi ad dæmonem: Quæ es tu? Et ait: Ego dicor apud

(10) εἰκώδος — εἰκώδες.

homines Obizouth, quæ nocte non dormio, sed perambulo omnem mundum, propter parientes feminas; et per horam divinans consisto; et si opportune supervenerim, strangulo; sin minus, abeo in alium locum; una enim nocte inefficax discedere nequeo; spiritus enim perniciosus sum, innumeris gaudens nominibus et formis; et modo hic, modo vero illic versor, et assignatas regiones deambulo; sed ut est nunc, signans me annulo Dei, nil fecisti; non adsum tibi; tu nisil mihi imperare poteris; nullum enim mihi est opus, nisi puerorum ablatio, aurium surditas, oculorum læsio, faucium frenatio, mentium amissio, et corporum cruciatus. Hæc audiens ego Salomon, admiratus sum speciem ejus; contemplabar omne corpus ejus tenebrosum; facies autem ejus tota lucida, viridescens, et crines ejus hispidæ, ut draconis; et omnia membra ejus invisibilia; et vox ejus manifesta pervenit ad me. Et ego sophismate circumveniens eam, dixi: Indica mihi, male spiritus, quis te angelus imponentem faciat? Quæ ait: Angelus Dei vocatus Apharoph, quod interpretatur Raphael, a quo nunc imbellis fio in omne tempus; cujus nomen si quis hominum didicerit, et super parturientem feminam scripserit, tunc ingredi non potero; cujus calculus est 640. Et ego Salomon hæc audiens, laudavi Dominum, et jussi ut vincirentur crines ejus, et suspenderentur ante templum Dei, ut omnes filii Israel venientes et videntes glorificarent Dominum Deum Israel, qui dedit mihi facultatem, et sapientiam, et potentiam a Deo per annulum istum. Et rursus jussi ut adesset mihi alius dæmon. Et venit in conspectu meo draconiformis circumvolutatus, faciem habens et pedes hominis, reliqua vero membra draconis, et alas in dorso; et ecce ego stupefactus dixi: Quis es, o dæmon; et quis diçaris, et unde venias indica mihi. Et respondens spiritus dixit: Primum astiti tibi, rex Salomon, spiritus deificatus inter homines, nunc autem fractus viribus per datum tibi annulum Dei et sapientiam; et nunc ego sum qui dicor alatus draco, non commistus multis mulieribus, sed paucis et formosis, quæ sideris hujus nomen habent; et abeo ad eas quasi spiritus penniger alliciens per divitias, et illa quidem super quam irrui, fructus qui natus est ex ea, Cupido fit; cum autem a viris portari nequeat, procax factus est, sicut et mulier. Hæc est operatio mea: pone igitur ut ego solus coercitus fuerim, reliqua vero dæmonia molestiam a te patientia, tumultuentur, veritatem omnem dicant: ipsane facient ut per ignem perdatur electum nemus lignorum quod colligendum est ad ædificationem templi? Et hæc ut dixit dæmon, vidi spiritum ex ore ejus egredientem, qui incendit nemus Libani, et combussit omnia ligna quæ componebam in templum Dei.

A λέγομαι παρὰ ἀνθρώποις Ὀβιζοῦθ· ἥτις νυκτὸς οὐ καθεύδω, ἀλλὰ περιέρχομαι πάντα τὸν κόσμον ἐπὶ ταῖς τικτούσαις γυναιξί· καὶ τὴν μὲν ὥραν στοχαζομένη σταματίζω (ἵσταμαι ante h. verbum ad marg.)· καὶ ἐὰν ἐπιτύχω, ἔπνιξα. Εἰ δὲ μήγε, ἀναχωρῶ εἰς ἕτερον τόπον· μίαν γὰρ νύκτα ἀποχωρῆσαι ἄπρακτος οὐ δύναμαι· πνεῦμα γὰρ χαλεπόν εἰμι, μυριώνυμον καὶ πολύμορφον· καὶ νῦν μὲν ὧδε καὶ νῦν ἐκεῖ πνεῦμα (sic) νῦν ἐκεῖ?] εἶναι· καὶ εἰς τὰ δατικὰ (sic) μέρη περιέρχομαι· Ἀλλ' ὡς ἐστὶ νῦν (?) περισφραγίσας με τῷ δακτυλιδίῳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐποίησας· οὐ παρέστηκά σοι· ἐγὼ (sic) οὐ δέν με διατάξαι δυνήσῃ· οὐδέν μου γάρ ἐστιν ἔργον, εἰ μὴ βρεφῶν ἀναίρεσις, καὶ ὤτων κωφότης, καὶ ὀφθαλμῶν ἀδικία, καὶ στομάτων χαλινόδευμα, καὶ φρε- B νῶν ἀπώλεια, καὶ σωμάτων ἄλγησις. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν, ἐθαύμασα τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἐθεώρουν ἅπαν τὸ σῶμα αὐτῆς σκοτία· ἡ δὲ ὄψις αὐτῆς ὅλη λαμπρὰ διάχλωρος, καὶ αἱ τρίχες αὐτῆς ἠγριωμέναι ὡς δράκοντος· καὶ τὰ σύμπαντα μέλη αὐτῆς, ἀόρατα. Καὶ ἡ φωνὴ αὐτῆς κατάδηλος ἤρχετο πρὸς μέ. Κἀγὼ κατασοφισάμενος εἶπον, Λέγε μοι, πνεῦμα πονηρὸν, ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ: Ἡ δέ μοι ἔφη· Τῷ ἀγγέλῳ τοῦ Θεοῦ τῷ καλουμένῳ Ἀφαρὼφ, ὃ ἑρμηνεύεται Ῥαφαὴλ, ᾧ καὶ νῦν καταργοῦμαι εἰς τὸν ἅπαν χρόνον· Οὗ τὸ ὄνομα ἐάν τις τῶν ἀνθρώπων ἐπίσταται καὶ ἐπὶ γεννώσῃ (ει) γυναικὶ γράψῃ, τότε οὐ δυνήσομαι εἰσελθεῖν, οὗ ὁ ψῆφος χμ'. Κἀγὼ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα καὶ δοξάσας τὸν Κύριον, προσέταξα δεσμευθῆναι αὐτῆς τὰς τρίχας, καὶ λρεμασθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ C τοῦ Θεοῦ· ἵνα πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ διερχόμενοι καὶ βλέποντες δοξάζουσι Κύριον τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, τὸν δόντα μοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν παρὰ Θεοῦ διὰ τῆς σφραγῖδος ταύτης· καὶ πάλιν ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα. Καὶ ἦλθε πρὸ πρόσωπου δρακοντοειδὴς ἀνακυλινούμενος, τὸ δὲ προσώπον καὶ τοὺς πόδας ἔχων ἀνθρώπου, τὰ δὲ μέλη αὐτοῦ πάντα ἀπὸ τῶν ποδῶν δράκοντος, καὶ πτερὰ (πτερὸν) κατὰ νότου· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἔκθαμβος γενόμενος εἶπον· Τίς εἶ ὁ δαίμων; καὶ τίς λέγει (λέγῃ); καὶ πόθεν ἐλήλυθας, εἰπέ μοι. Καὶ ἀποκριθεὶς (sic) τὸ πνεῦμα λέγει· Τὸ μὲν πρῶτον παρέστηκά σοι, βασιλεῦ Σολομῶν, πνεῦμά τε θεοποιούμενον ἐν ἀνθρώπνις· νῦν δὲ κατηργημένον διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δεδομένης σοι σφραγῖδος καὶ σοφίας. D Καὶ νῦν ἐγώ εἰμι ὁ λεγόμενος πτεροδράκων, ου συγγινόμενος πολλαῖς γοναιξὶν, ὀλίγαις δὲ καὶ εὐμόρφοις· αἵτινες τοῦ ξυλι (sic) τούτου τοῦ ἄστρου ὄνομα κατέχουσι· καὶ ἀπέρχομαι πρὸς αὐτὰς ὡσεὶ πνεῦμα πτεροειδὲς συγγινόμενον διὰ πλοῦτον, καὶ ἡ μὲν ἐβάσταζεν ᾗ ἐφόρμησα, καὶ τὸ γεννηθὲν ἐζ αὐτῆς Ἔρως γίνεται· ὑπὸ ἀνδρῶν δὲ μὴ δυνάθὸν βασταχθῆναι, ἐψόφησεν ἄρα, καὶ ἡ γυνὴ ἐλείνη· αὕτη μου ἡ πρᾶξις ἐστί. Θέσον οὖν μοι μόνον ἀρκεσθῆναι, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν δαιμονίων ἐνοχλούμενα· ὑπὸ σοῦ καταταρασσόμενα (sic), πᾶσαν μὲν ἀλήθειαν εἴπωσι, τὰ δὲ διὰ πυρὸς ποιήσουσιν ἀναλωθῆναι τὴν μέλλουσαν ὕλην τῶν ξύλων ὑπὸ τοῦ συνάγεσθαι εἰς οἰκοδομὴν ἐν τῷ ναῷ. Καὶ ὡς ταῦτα ἐλάλησεν ὁ δαίμων, ἴδον τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ στό-

ματος αὐτοῦ ἐξελθὼν, ἐνέπρησε τὸν δρυμῶνα τοῦ Λιβάνου, καὶ ἐνεπύρισε πάντα τὰ ξύλα, ἅπερ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ἐθέμην.

Καὶ εἶδον ἐγὼ Σολομῶν ὃ πεποίηκε τὸ πνεῦμα, A καὶ ἐθαύμασα· καὶ δοξάσας τὸν Θεὸν ἠρώτησα τὸν δαίμονα τὸν δρακοντοειδῆ λέγων, Εἰπέ μοι, ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ; Ὁ δέ μοι ἔφη. Τῷ μεγάλῳ ἀγγέλῳ τῷ ἐν τῷ δευτέρῳ οὐρανῷ καθεζομένῳ, τῷ καλουμένῳ ἑβραϊστὶ Βαζαζάθ. Κἀγὼ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, κατέκρινα μάρμαρα πρίζειν εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐλογήσας τὸν Θεὸν ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα. Καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μου ἕτερον πνεῦμα, ὡς γυνὴ μὲν τὸ εἶδος ἔχουσα· εἰς δὲ τοὺς ὤμους ἑτέρας δύο κεφαλὰς σὺν χερσί· Καὶ ἠρώτησα αὐτήν· Λέγε μοι, σὺ τίς εἶ; ἔφη δέ μοι. Ἐγώ εἰμι Ἐνήψιγος, ἥτις καὶ μυριώνυμος καλοῦμαι· καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἐν ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ, ἡ δέ μοι ἔφη, Τί ζητεῖς, τί χρήζεις, ἐγὼ μὲν B μεταβάλλομαι ὡς θεὰ λεγομένη, καὶ μεταβάλλομαι πάλιν, καὶ γίνομαι ἕτερον εἶδος ἔχουσα· καὶ μὴ θελήσῃς κατὰ τοῦτο γνῶναι πάντα τὰ κατ' ἐμέ· ἀλλ' ἐπειδὴ πάρει μοι, εἰς τοῦτο ἄκουσον, ἐγὼ παρακαθέζομαι τῇ σελήνῃ, καὶ διὰ τοῦτο τρεῖς μορφὰς κατέχω· ὅτε μὲν μαγευομένη ὑπὸ τῶν σοφῶν, γίνομαι ὡς Κρόνος· ὅτε δὲ πάλιν περὶ τῶν καταγόντων με, κατέρχομαι καὶ φαίνομαι ἄλλη μορφή· τὸ μὲν τοῦ στοιχείου μέτρον, ἀνίττητον καὶ ἀόριστον, καὶ ἀκατάργητόν ἐστιν· Ἐγὼ γοῦν εἰς τὰς τρεῖς μορφὰς μεταβαλλομένη, κατέρχομαι, καὶ γίνομαι τοιαύτη ἥνπερ βλέπεις, καταργοῦμαι δὲ ὑπὸ ἀγγέλου Ῥαθαναήλ, τοῦ καθεζομένου εἰς τρίτον οὐρανόν — διὰ τοῦτο οὖν σοι λέγω· Οὐ δύναταί με χωρίσαι ὁ ναὸς οὗτος· κἀγὼ οὖν Σολομῶν εὐξάμενος C τῷ Θεῷ μου, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸν ἄγγελον ὃν εἶπέ μοι Ῥαθαναὴλ, ἐποίησα τὴν σφραγῖδα, καὶ κατεσφράγισα αὐτὴν ἀλύσει τριττῇ, καὶ κάτω δεσμὸν τῆς ἀλύσεως· ἐποίησα τὴν σφραγῖδα τοῦ Θεοῦ καὶ προεφήτευσέ μοι τὸ πνεῦμα λέγον. Ταῦτα μὲν σὺ, βασιλεῦ Σολομῶν, ποιεῖς ἡμῖν· μετὰ δὲ χρόνον τινὰ, ῥαγήσεταί σοι ἡ βασιλεία σου καὶ πάλιν ἐν καιρῷ διαφραγήσεται ὁ ναὸς οὗτος καὶ συνλουθήσεται (?) πᾶσα Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ βασιλέως Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Χαλδαίων· καὶ τὰ σκεύη τούτου τοῦ ναοῦ, ὃν σὺ ποιεῖς, δουλώσουσι θεοῖς, μεθ' ὧν ἂν καὶ πάντα τὰ ἀγγεῖα ἐν οἷς ἡμᾶς κατακλύεις κλασθήσονται ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων, καὶ τότε ἡμεῖς ἐξελευσόμεθα ἐν πολλῇ δυνάμει ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ εἰς τὸν κόσμον κατασπαρησόμεθα· καὶ πλανήσομεν D πᾶσαν τὴν οἰκουμένην μέχρι πολλοῦ καιροῦ, ἕως τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς τανυσθῇ ἐπὶ ξύλου· καὶ οὐκέτι γὰρ γίνεται τοιοῦτος βασιλεὺς ὅμοιος αὐτῷ, ὁ πάντας ἡμᾶς καταργῶν, οὗ ἡ μήτηρ ἀνδρὶ οὐ μιγήσεται, καὶ τίς λάβῃ τοιαύτην ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων, εἰ μὴ ἐκεῖνος, ὃν ὁ πρῶτος διάβολος πειράσαι ζητήσει καὶ οὐκ ἰσχύσει πρὸς αὐτόν· οὗ ἡ ψῆφος τοῦ ὀνόματος χμδʹ, ὅ ἐστιν Ἐμμανουήλ. Διὰ τοῦτο, βασιλεῦ Σολομῶν, ὁ καιρός σου πονηρὸς, καὶ τὰ ἔτη σου μικρὰ καὶ πονηρά· καὶ τῷ δούλῳ σου δοθήσεται, ἡ βασιλεία σου.

A Et vidi ego Salomon quæ fecit spiritus, et admiratus sum, et laudans Deum interrogavi dæmonem draconiformem dicens : Dic mihi a quo angelo impotens efficiaris tu. Et ait : A magno angelo qui sedet in secundo cœlo, qui vocatur Hebraice Bazazath. Et ego Salomon hæc audiens, advocavi angelum ejus, et condemnavi ut marmora secaret in ædificationem templi Dei : et benedicens Deum jussi ut astaret mihi alius dæmon. Et venit in conspectu meo alius spiritus quasi feminæ faciem habens in humeris autem alia duo capita cum manibus : et interrogavi eam : Dic mihi quis sis. Et ait : Ego sum Enepsigos, quæ et multis nominibus vocor. Et dixi ei : Quis te angelus viribus frangat? Quæ ait : Quid quæris, quid cu- B pis? Ego mutor, ut dea vocata ; et mutor iterum, et aliam speciem habeo; et ne velis ex istis scire omnia quæ sunt de me ; sed quoniam ades mihi, propter hoc audi : Ego assideo lunæ, et ideo tres formas habeo : quandoque quidem magicis artibus subjecta a sapientibus, fio quasi Tempus ; quandoque autem circum deducentes me ambulo, et videor altera forma, elementi mensura inscibilis, indeterminata, indomabilis; ego igitur in tres formas immutata, vado et talis fio qualem vides ; viribus frangor ab angelo Rathanael qui sedet in tertio cœlo ; propter hoc igitur dico tibi, non potest me capere templum istud. Ego igitur Salomon preces fundens Deo, advocavi angelum quem dixit mihi Rathanael, feci annulum signavi eam C catena triplici, et infra, vinculum catenæ, feci signum Dei ; et prophetavit mihi spiritus dicens : Hæc tu, rex Salomon, facis nobis ; sed post tempus quoddam frangetur regnum tuum, et rursus in tempore evertetur templum istud,et subvertetur omnis Jerusalem a rege Persarum, Medorum et Chaldæorum; et omnia vasa templi hujus quod tu facis, servient diis; simulque omnia vascula in quibus nos includis confringentur manibus hominum; et tunc exibimus in magna potestate, hinc et hinc, et in orbem dispergemur; et lustrabimus omnem terram multo tempore, donec Dei Filius extendatur in ligno; nos enim erit talis rex similis illi, qui omnes nos domat, cujus mater homini non commiscebitur; et quis accipiat talem potestatem in spiritum, nisi hic quem princeps diabolus ten- D tare quæret,et non prævalebit adversus eum, cujus nominis calculus 644, qui est Emmanuel? Propter hoc,rex Salomon,tempus tuum malum, et anni tui pauci et mali, servo tuo tradetur regnum tuum

Κἀγὼ Σολομῶν, ἀκούσας ταῦτα, ἐδόξασα τὸν Θεὸν καὶ θαυμάσας τῶν δαιμόνων τὰς ἀπολογίας ἕως τῶν ἀποβάσεων, ἠπίστουν αὐτοῖς· καὶ οὐκ ἐπίστευον τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτῶν· ὅτε δὲ ἐγένοντο, τότε συν-

Ego Salomon, hæc audiens, laudavi Dominum, et admiratus dæmoniorum defensiones, usque ad exitum non credebam eis, nec confidebam iis quæ dicebantur ab illis; cum autem evenerunt, tunc

intellexi, et in morte mea scripsi testamentum hoc pro filiis Israel, et dedi eis, ut sciant potestates dæmonum, et formas eorum, et nomina angelorum a quibus domantur dæmones; et laudans Dominum Deum Israel, jussi ut vinciretur dæmon vinculis insolubilibus. Et benediciens Deum, jussi ut adesset mihi alius spiritus. Et venit in conspectu meo alius dæmon habens speciem posterius equi, anterius autem piscis, et vox erat ei magna, et dixit mihi : Rex Salomon, ego spiritus marinus sum perniciosus, et delector in auro et argento; ego enim talis sum spiritus exsurgens, et vadens super arva æquorei maris, et expedio navigantes in ea viros; excito enim meipsum in fluctus et transmutor; insilio et ingredior in navibus; et hoc est opus meum colligendi divitias et homines; accipio enim, et excito, et projicio homines e mari; sic desidero corpora, sed projicio ea extra mare usque nunc. Quoniam Beelzebul imperans aeriis spiritibus et inferis, et terrenorum dominus et regnat in omnes uniuscujusque nostrum actiones; propter hoc exivi a pelago ut consilium accipiam ab eo; habeo autem aliam gloriam et operationem; transmutor in æstus, et exeo e mari, et ostendo me hominibus, ut terræ incolæ vocent me Canis templum, quia immutor in hominem : verum est nomen meum; nauseam immitto per ascensum meum in homines; veni igitur in consilium principis Beelzebul, et alligavit me, et tradidit me in manus tuas, et ego adsum coram te per sigillum istud, et tu me interrogas; ecce nunc duo et tres dies, desinit ventus loqui, eo quod non habeat me aqua. Et dixi ego ei : A quo angelo impotentia plecteris tu? Et ait : Per Jameth. Et ego laudans Deum, jussi ut injicerent dæmonem in phialam, et undæ maris mensuras decem mensuratas bis, et sepivi sursum marmore, bitumine et pisce in os angeli, et cum signassem annulo, jussi ut poneretur in templo Dei; et mandavi ut adesset mihi alius spiritus. Et venit in conspectu meo in servitutem redactus alius spritus, hominis habens faciem tenebrosam, oculos lucentes, et in manu ferens gladium; et interrogavi eum : Tu quis est? Qui ait : Ego sum spiritus potens hominis gigantis in cæde defuncti, tempore gigantium. Dixi ei : Indica mihi quid agas in terra, et quo sedem habeas. Qui ait : Sedes mea in uberibus locis; operatio autem mea hæc : sedeo juxta ingredientes homines in monumenta, et in tenebris transformor in vita functos, et si apprehendero aliquem, mox ense transfigo; si autem non potuero apprehendere, facio ut insaniat, et carnes suas comedat, et vestes laceræ a maxillis ejus defluant. Dixi ei : Time Deum cœli et terræ, et indica mihi quis te angelus imbellem faciat. Qui ait : Me dejicit Salvator qui futurus est homo, cujus signum in fronte si quis scripserit, vincet me, et territus in fugam vertar citius; et hoc signum si quis scripserit, terrebor. Et hæc audiens ego Salomon, et laudans Deum conclusi dæmonem

A ἧκα, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ μου ἔγραφα τὴν διαθηκὴν ταύτην πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκα αὐτοῖς, ὥστε εἰδέναι τὰς δυνάμεις τῶν δαιμόνων καὶ τὰς μορφὰς αὐτῶν, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν ἀγγέλων ἐν οἷς καταργοῦνται οἱ δαίμονες· καὶ δοξάσας Κύριον τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, ἐκέλευσα περιδεθῆναι τὸ πνεῦμα δεσμοῖς ἀλύτοις. Καὶ εὐλόγησας τὸν Θεὸν, ἐκέλευσα παρεῖναι ἕτερον πνεῦμα· καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μου ἕτερον δαιμόνιον ἔχον τὴν μορφὴν ἔμπροσθεν ἵππου, ὄπισθεν δὲ ἰχθύος, καὶ φωνὴ ἦν αὐτῷ μεγάλη, καὶ ἔλεγε πρός με· Βασιλεῦ Σολομῶν, ἐγὼ πνεῦμα θαλάσσιον εἰμὶ χαλεπὸν, καὶ ἀποδέχομαι ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ· ἐγὼ τοιοῦτον εἰμὶ πνεῦμα διεγειρόμενον καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τὰ ἁπλώματα τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκποδίζω τοὺς ἐν αὐτῇ πλέοντας ἀνθρώπους· διεγύρω γὰρ ἐμαυτὸν B εἰς κῦμα καὶ μεταμορφοῦμαι, ἐπιρίπτω καὶ ἐπεισέρχομαι τοῖς πλοίοις. Καὶ αὕτη μου ἐστὶν ἡ ἐργασία τοῦ ὑποδέχεσθαι τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους· λαμβάνω γὰρ καὶ διεγείρομαι, καὶ διαῤῥίπτω τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς θαλάσσης· οὕτως εἰμὶ ἐπιθυμῶν σωμάτων· ἀλλ' ἐκρίπτω αὐτὰ ἔξω τῆς θαλάσσης ἕως τοῦ δεῦρο. Ἐπειδὴ δὲ Βεελζεβοὺλ ἄρχων τῶν ἀερίων πνευμάτων καὶ καταχθονίων, καὶ ἐπιγείων δεσπότα, καὶ συμβασιλεύει εἰς τὰς ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν πράξεις· διὰ τοῦτο κἀγὼ ἀνέβην ἀπὸ τῆς θαλάσσης· σκέψιν τινὰ λαβεῖν παρ' αὐτῷ· ἔχω δὲ καὶ ἑτέραν δόξαν καὶ πρᾶξιν· μεταμορφοῦμαι εἰς καύματα, ααὶ ἀνέρχομαι ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ δεικνύω ἐμαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις, ὡς οἱ ἐπίγειοι καλοῦσί με, κυνόπαστον (*sic?*), ὅτι μεταμορφοῦμαι C εἰς ἄνθρωπον· ἔστι μοι τὸ ὄνομα ἀληθές· ναυτίαν δὲ ἀποστέλλω τινὰ διὰ τῆς ἀνόδου μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ἦλθον οὖν εἰς τὴν συμβουλὴν τοῦ ἄρχοντος Βεελζεβούλ· καὶ ἐδέσμωσέ με καὶ παρέδωκέ με εἰς τὰς χεῖράς σου· κἀγὼ παρέστιν (*sic*) ἐνώπιόν σου διὰ τῆς σφραγῖδος ταύτης· καὶ σὺ νῦν βασανίζεις με· ἰδοὺ νῦν δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν ἐκλειπει τὸ πνεῦμα τὸ λαλοῦν διὰ τὸ μὴ ἔχειν με ὕδωρ. Κἀγὼ εἶπον αὐτῷ· Λέγε μοι ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ· ὁ δὲ ἔφη· Διὰ τοῦ Ἰάμεθ. Κἀγὼ δοξάσας τὸν Θεὸν, ἐκέλευσα εἰς φιάλην βληθῆναι τὸ πνεῦμα, καὶ ὕδατος θαλασσίου δοχὰς δέκα ἀναμετρητῶν β', καὶ περιέφραξα ἐπάνω μαρμάρων καὶ ἀσφάλτων καὶ πίσσης εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀγγέλου, καὶ σφραγίσας τῷ δακτυλιδίῳ ἐκέλευσα ἀποτεθῆναι εἰς τὸν ναὸν D τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον πνεῦμα. Καὶ ἦλθε πρὸ προσώπου μου καταλισμένον ἕτερον πνεῦμα ἀνθρώπου μορφὴν ἔχον σκοτεινὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχον λάμποντας, καὶ ἐν τῇ χειρὶ φέρον σπάθην, καὶ ἐπερώτησα αὐτὸ, Σὺ τίς εἶ; Ὁ δὲ ἔφη· Ἐγώ εἰμι ὀχικὸν πνεῦμα, ἀνθρώπου γίγαντος ἐν σφαγῇ τετελευτηκότος ἐν τῷ καιρῷ τῶν γιγάντων. Εἶπον αὐτῷ, Λέγε μοι τί διαπράττεις ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ποῦ ἔχεις οἰκητήριον. Τὸ δὲ ἔφη· Ἡ μὲν κατοικία μου ἐν τοῖς κατακάρποις τόποις· ἡ δὲ ἐργασία μου αὕτη, παρακαθίζω ἐμαυτὸν τοῖς παρερχομένοις ἀνθρώποις ἐν τοῖς μνημείοις καὶ ἐν ἀωρίᾳ παραμορφῶ ἐμαυτὸν τοῖς τελευτῶσι, καὶ εἰ λήψομαι τινὰ εὐθέως

ἀνερῶ αὐτὸν ξίφει· ἢ δὲ (εἰ δὲ) οὐ δυνηθῶ ἀναιρῆσαι, ποιῶ αὐτὸν δαιμονίζεσθαι· καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ (αὐτοῦ) κατεσθίειν καὶ τοὺς στέλους (*sic*) ἀπὸ τῶν γενείων καταῤῥεῖν. Ἔφην δὲ αὐτῷ· Φοβήθητι οὖν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ εἰπέ μοι ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ· τὸ δὲ ἔφη. Ἐμὲ καταργεῖ ὁ μέλλων Σωτὴρ γενέσθαι ἄνθρωπος, οὗ τὸ στοιχεῖον ἐν τῷ μετώπῳ εἴ τις ἐπιγράψει, ἡττήσει με, καὶ φοβηθεὶς ἀποστραφήσομαι ταχέως· καὶ τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον ἐάν τις ἐπιγράψῃ, φοβηθήσομαι. Καὶ τοῦτο ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν, καὶ δοξάσας Κύριον τὸν Θεόν, ἀπέκλεισα τὸ δαιμόνιον ὥσπερ καὶ τἄλλα πνεύματα. Καὶ ἐκέλευσα παρεῖναί μοι ἕτερον δαίμονα· καὶ ἦλθον πρὸ προσώπου μου τριάκοντα ἓξ πνεύματα, αἱ κορυφαὶ αὐτῶν ὡς κύνες ἄμορφοι, ἐν αὐτοῖς δὲ ἦσαν ἀνθρωπόμορφοι· ὀνοπρόσωποι, βουοπρόσωποι, καὶ πτηνοπρόσωποι.

A sicut et cæteros spiritus. Et jussi astare mihi aliud dæmonium : et venerunt in conspectu meo triginta sex spiritus, quorum capita ut canes informes, et in ipsis erant hominiformes, asinorum habentes faciem, boum et volatilium.

Κἀγὼ Σολομῶν ἀκούσας καὶ ἰδὼν αὐτὰ ἐθαύμασα, καὶ ἐπερώτησα αὐτὰ λέγων· ὑμεῖς τίνες ἐστέ; οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν μιᾷ φωνῇ ἔφασαν· Ἡμεῖς ἐσμὲν τὰ τριάκοντα ἓξ στοιχεῖα, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, ἀλλ' οὐ δυνήσῃ, βασιλεῦ Σολομῶν, ἡμᾶς ἀδικῆσαι, οὐδὲ κατακλεῖσαι, οὐδὲ κελεῦσαι ἡμῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ Κύριος ὁ Θεὸς ἔδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ παντὸς πνεύματος, ἀερίου τε καὶ ἐπιγείου καὶ καταχθονίου, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς παριστάμεθα ἐνώπιόν σου ὡς τὰ λοιπὰ πνεύματα· ἀπὸ Κριοῦ καὶ Ταύρου, Διδύμου τε καὶ καρήγγου (καρήννου) (*sic*) Λέοντος, καὶ Παρθένου, Ζυγοῦ τε καὶ Σκορπίου, Τοξότου, Ἀἰγοκέρωτος, Ὑδροχόου, καὶ Ἰχθύος. Τότε ἐγὼ Σολομῶν ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα Κυρίου Σαβαὼθ, ἐπηρώτησα αὐτὰ καθ' ἕνα ὁποῖος τρόπος αὐτῶν τυγχάνει· καὶ ἐκέλευσα αὐτὸς ἕνα ἕκαστον εἰς τὸ μέσον ἐλθόντα εἰπεῖν τὴν ἑαυτοῦ πρᾶξιν. Τότε προσελθὼν ὁ πρῶτος εἶπεν· Ἐγώ εἰμί ὁ πρῶτος (διάκονος?) δεκανὸς τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, ὃς καλοῦμαι Κριός, καὶ μετ' ἐμοῦ οἱ δύο οὗτοι· ἐπηρώτησα οὖν αὐτούς· Τίνες καλεῖσθε; Ὁ μὲν α' ἔφη, Ἐγὼ, Κύριε, Ῥύαξ καλοῦμαι, κεφαλὰς ἀνθρώπων ποιῶ ἀργεῖν, καὶ κροτάφους σκυλεύω, ὡς μόνον ἀκοῦσαι, Μιχαὴλ· ἔκλυσον Ῥύαξ εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ δὲ β' ἔφη· Ἐγὼ Βαρσαφαὴλ καλοῦμαι, ἡ μικράνοες ποιῶ ἀλγεῖν τοὺς ἐν τῇ ὥρᾳ μου κειμένους· ἐὰν μόνον ἀκούσω, Γαβριὴλ, ἔγκλησον Βαρσαφαὴλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ τρῖτος ἔφη· Ἐγὼ Ἀρατοσαὴλ καλοῦμαι, ὀφθαλμοὺς ἀδικῶ· καὶ σφόδρα βλάπτω, ὡς μόνον ἀκοῦσαι, Οὐριὴλ, ἔγκλησον Ἀρατοσαὴλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ (11). Ὁ ε' ἔφη· Ἐγὼ Ἰουδὰλ καλοῦμαι, ἔκφραξιν ὠτίων, καὶ σφήνωσιν ἀκοῶν ἐπιτελῶ· ἐὰν ἀκούσω, Οὐρουὴλ [ἔγκλησον] Ἰουδὰλ εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ς' ἔφη· Ἐγὼ Σφενδοναὴλ καλοῦμαι, παρωτίδας ποιῶ καὶ παρίσθμια, καὶ ὀπισθότονα, ἐὰν ἀκούσω, Σαβραὴλ, ἔγκλησον Σφενδοναὴλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ζ' ἔφη· Ἐγὼ Σφανδὼρ καλοῦμαι ὤμων δύναμιν ἐλαττῶ καὶ σαλεύω, καὶ χειρῶν νεῦρα παραλύω· καὶ ὀστᾶ ποιχαμῶν (?) συντρίβω, καὶ μυελοὺς ἐκπιπύζω, ἐὰν ἀκούσω, Ἀραὴλ, ἔγκλησον Σφανδὼρ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ η' ἔφη· Ἐγὼ Βελβὲλ καλοῦμαι, καρδίας ἀνθρώπων καὶ φρένας διαστρέφω· ἐὰν ἀκούσω Ἀραὴλ ἔγκλησον Βελβὲλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ θ' ἔφη· Ἐγὼ Κουρταὴλ καλοῦμαι· στρόφους ἐν κοιλίᾳ

Et ego Salomon, audiens et videns eos, obstupui, et interrogavi eos dicens : Quinam estis? Qui unanimiter una voce dixerunt : Nos sumus triginta sex elementa rectoris tenebrarum harum ; sed non poteris, rex Salomon, nobis nocere, neo concludere, B nec imperare nobis : sed quoniam Dominus Deus dedit tibi potestatem omnis spiritus aerii, terrestris et subterranei, propter hoc et nos stamus ante te, ut reliqui spiritus, procul ab Ariete, Tauro, Gemellis, crinito Leone, Virgine, Trutina, Scorpione. Sagittario, Capricorno, Aquario et Pisce. Tum ego Salomon, invocato nomine Domini Sabaoth, interrogavi eos sigillatim, quænam eorum indoles esset ; et jussi ego ut unusquisque in medio veniens, suam diceret operationem. Tunc veniens primus ait : Ego sum primus minister cycli zodiaci qui vocor Aries, et mecum duo isti. Interrogavi igitur eos : Quinam vocamini? Unus ait : Ego, domine, Ruax vocor ; capita hominum facio ut ab opere cessent, et tempora denudo ; si solum C audiam : Michael, ejice Ruax, citius discedo. Alter ait : Ego Barsaphael vocor ; qui ut aliquantulum doleant sub tempore meo jacentes efficio ; si solum audiam : Gabriel, increpa Barsaphael, statim revertor. Tertius ait : Ego Aratosael nominor ; oculos lædo, et magno afficio detrimento ; si solum audiam : Uriel, increpa Aratosael, statim recedo. Quintus ait : Ego Joudal vocor ; aurium obstructionem tollo, et rursum immitto ; si audiero : Uruel, Joudal (increpa), confestim recedo. Sextus ait : Ego Sphendonael nominor, qui parotidas et faucium glandulas, et nervorum aversam tensionem facio ; si audiero : Sabrael, increpa Sphendonael, statim recedo. Septimus ait : Ego Sphandor vocor ; humerorum robur imminuo et commoveo, et manuum nervos resolvo, et ossa pedum resolvo, D et medullam in saniem converto ; si audiero : Arael, increpa Sphandor, statim recedo. Octavus ait : Ego Belbel nominor ; hominum corda et mentes converto in malum ; si audiero : Arael, increpa Belbel, statim fugio. Nonus ait : Ego Curtael vocor ; tormenta intestinis immitto, labores induco ; si audiero : Jaoth, increpa Curtael, confestim recedo. Decimus ait : Mihi Metathiax no-

(11) Hic omisi quæ v. in additam. sub signo*)

men; nervorum dolores efficio; si audiere: Adonael, increpa Metathiax, cito fugo.

Undecimus ait: Ego Catanicotael vocor; pugnas et injustitias domi efficio, duritiam immitto; si quis velit pacem componere in domo sua, scribat in septem folia Daphnes nomen domantis me angeli, et hæc nomina: Jae, Jeo, filii Sabaoth, per nomen magni Dei, increpatio fiat contra Catanicotael; deinde lavans Daphnes folia in aqua, aspergat aqua domum suam ab interioribus usque ad exteriora, et statim recedo. Duodecimus ait: Ego Saphatorael nominor; dissensiones immitto inter homines, et gaudeo scandalizans eos; si quis in charta scripserit nomina hæc angelorum: Jaeo, Jealo, Joelet, Sabaoth, Ithat, Jae, et plicans tulerit collo suo, vel ea in aurem posuerit, statim recedo, et ebrietatem solvo. Decimus tertius ait: Ego Bobel vocor, nervorum contractiones efficio; si jam exardescens, magni Adonael nomen audiero (cui dicetur): increpa Bothotel, statim recedo. Decimus quartus ait: Ego Cumentael vocor; horrorem et torporem immitto; si solum audiero: Jaroel, increpa Cumentael, confestim recedo. Decimus quintus ait: Ego Roelec vocor; facio ut guttur, et stomachum frigore doleant; ita ut si solum audiero clamorem: Ne immaneas, ne uras, quia melior est Salomon undecim fratribus, statim recedo. Decimus sextus ait: Ego Atrax vocor; ego immitto hominibus calores insanabiles et nocivos; si velis me ejicere, coriandrum seca, admove labiis, carmen hoc dicens: pyrethrum a sordibus, adjuro te per excelsum Dei solium, exi a sordibus, recede a creatura Dei, et statim recedo. Decimus septimus ait: Ego Jeropael vocor; super stomachum hominum sedeo, et convulsiones pario in balneo et itinere; et ubicunque invenior, et invenio hominem, cadere facio; si quis autem patientibus dixerit in aure nomina hæc ter, in dextera: Jourdarizi, Saboune, Denoe, statim recedo. Decimus octavus ait: Ego Bouldoumech vocor; feminas a viro arceo, et invidiam genero; si quis patrum tuorum nomina scripserit in charta, Salomon, et posuerit in vestibulo domus suæ, inde recedo; superscriptio autem hæc est: Imperat tibi Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, recede a domo ista in pace; statim abeo. Decimus nonus ait: Mihi nomen Nathoth, et in genua virorum sedeo; si quis in charta scripserit: Phnounoboeol, exi, Nathoth, et collum ne tangas, statim abeo. Vicesimus ait: Ego nominor Mardero; febrim immitto hominibus insanabilem; si quis in charta libelli scripserit: Sphener, Raphael, exeamus, σύρον δούρον, et collo aptaverit, confestim recedo.

A ἀποπέμπω· πόνους ἐπάγω, ἐὰν ἀκούσω Ἰαὼθ, ἔγκλησον Κουρταὴλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ι' ἔφη· Ἐγὼ Μεταθιάξ, καλοῦμαι· νεφροὺς ποιῶ πονεῖν· ἐὰν ἀκούσω Ἀδωναὴλ, ἔγκλησον Μεταθιάξ, εὐθὺς ἀναχωρῶ.

Ὁ ια' ἔφη· Ἐγὼ Κατανικοταήλ καλοῦμαι· μάχας καὶ ἀδικίας κατ' οἴκους ποιῶ, καὶ σκληρίαν (*sic*) ἐπιπέμπω· ἐάν τις θέλῃ εἰρηνεύειν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, γραψάτω εἰς ἑπτὰ φῦλλα δάφνης τὸ ὄνομα τοῦ καταργοῦντός με ἀγγέλου, καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα, Ἰαὲ, Ἰεὼ, υἱοὶ Σαβαὼθ, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἐγκλησάτω τῷ Κατανικοταήλ· εἶτα πλύνων τὰ δαφνόφυλλα ἐπὶ τοῦ ὕδατος ῥεύνατω (*sic*?) τὸν οἶκον αὐτοῦ τῷ ὕδατι ἀπὸ ἔσω ἕως ἔξω, καὶ εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ιβ' ἔφη. Ἐγὼ Σαφαθωραὴλ καλοῦμαι διχοστασίαν ἐμβάλω τοῖς ἀνθρώποις καὶ εὐφραίνομαι αὐτοὺς σκανδαλίζων, ἐάν τις εἰς χάρτην B ἐπιγράψῃ ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ἀγγέλων Ἰαεῶ, Ἰεαλῶ, Ἰωελὲτ, Σαβαὼθ, Ἰθοθ, Βαὲ, καὶ πλίξας φορέσει τῷ τραχήλῳ, ἢ καὶ τῆς πρὸς το οὖς ἤ (?) θη, (?) εὐθὺς ἀναχωρῶ, καὶ τὴν μέθην λύω. Ὁ ιγ ἔφη· Ἐγὼ Βοβὴλ καλοῦμαι, νευροχρίλασεις (*sic*) ποιῶ, ἐὰν ἐφαπτόμενος ἀκούσω τοῦ μεγάλου Ἀδοναὴλ τὸ ὄνομα Ἔγκλησον Βοθοθὴλ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ιδ' ἔφη· Ἐγὼ Κουμεατὴλ καλοῦμαι, φρίκην καὶ νάρκην ἐπιπέμπω· ὡς μόνον ἀκούσω Ζωρωὴλ, Ἔγκλησον Κουμενταὴλ (12), εὐθὺς ἀναχωρῶ· Ὁ ιε' ἔφη, Ἐγὼ Ῥοηλὴδ καλοῦμαι· ψύχος καὶ ῥίγος καὶ στομάχου πόνον ἐμποιῶ, ὡς μόνον ἀκούσω ἴαξ μὴ ἐμμείνῃς μὴ θερμαίνῃς· ὅτι κάλλιον ἐστὶ Σολομῶν ἐνδέκα πατέρων, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ις' ἔφη, Ἐγὼ Ἀτρὰξ καλοῦμαι· Ἐγὼ καταστρέφω τοῖς ἀνθρώποις C πυρετοὺς ἀνιάτους καὶ βλαβερούς· ἐὰν θέλῃς με ἐγκλῆσαι· κολίανδρον κόψας ἐπίχριε τῶν χειλέων λέγων τὴν ἐπῳδὴν ταύτην· τὸ πύρεθρον τὸ ἀπὸ ῥυπαρίας, ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου τοῦ θρόνου, ἀναχώρει ἀπὸ ῥυπαρίας, καὶ ἀναχώρει ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ιζ' ἔφη, Ἐγὼ Ἱεροπαὴλ καλοῦμαι· ἐπὶ τοῦ στομάχου τῶν ἀνθρώπων καθέζομαι, καὶ ποιῶ ἀσπαρμοὺς (*sic*) ἐν βαλανείῳ, καὶ ἐν ὁδῷ· καὶ ὅπου δ' ἂν εὑρεθῶ καὶ εὕρω τὸν ἄνθρωπον πτωκατίζω (*sic*)· ὃς δ' ἂν εἴποι τοῖς πάσχουσιν εἰς τὸ οὖς αὐτῶν, τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐκ τρίτου, εἰς τὸ δεξιὸν, Ἰουδαριζὴ, σαβουνὴ, δενώη (*sic*), εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ιη' ἔφη ἐγὼ καλοῦμαι Βουλδουμὴχ, γυναῖκας ἀπὸ ἀνδρὸς χωρίζω, καὶ φθόνον ἐπιτελῶ· ἐάν τις γράψῃ τῶν σῶν πατέρων τὰ ὀνόματα Σολομῶν ἐν D χάρτῃ, καὶ θήσει αὐτὰ ἐν προθύροις τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἐκεῖθεν ἀναχωρῶ. Ἡ δὲ ἐπιγραφή ἐστιν αὕτη· κελεύει σοὶ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ, ἀναχώρησον ἀπὸ τοῦ οἴκου τούτου μετ' εἰρήνης, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ ιθ' ἔφη Ἐγὼ καλοῦμαι Ναθὼθ, καὶ εἰς τὰ γόνατα καθέζομαι τῶν ἀνθρώπων, ἐάν τις ἐπιγράψῃ ἐν χάρτῃ Φνουνοβοηὸλ, ἔξελθε Ναθὼθ, καὶ τράχηλιν μὴ ἅψῃς, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κ' ἔφη· Ἐγὼ καλοῦμαι Μαρδέρω, πυρετὸν ἐπιπέμπω ἀνίατον τοῖς ἀνθρώποις, ἐάν τις

(12) Diversa genera scripturæ in una enuntiatione.

γράψη εἰς χάρτην βιβλίου, Σφηνὴρ, Ῥαφαὴλ, ἀναχώρημεν (*sic*), σύρον δοῦρον, καὶ τῷ τραχήλῳ περιάψη, εὐθὺς ἀναχωρῶ.

Ὁ κα' ἔφη· Ἐγὼ Ἀλαθ καλοῦμαι. βῆχα καὶ δύσ- A πνοιαν τοῖς παισὶν ἐμποιῶ· ἐάν τις ἐπιγράψη εἰς χἄρτην· Ῥορῆξ, δίωξον σὺ Ἀλὰθ, καὶ τῷ τραχήλῳ περιάψη, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κβ' ἔφη· Ἐγὼ Νεφθαδὰ καλοῦμαι· νεφροὺς ἀλγεῖν ποιῶ· καὶ στραγγισμοὺς οὔρων ἐπιτελῶ· ἐάν τις γράψη εἰς λαμνὸν κασσιτήρινον, Ἰαθὼθ, Οὐρουὴλ, Νεφθαδὰ, καὶ περιάψη τῷ ἰσχίῳ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κδ' ἔφη· Ἐγὼ Ἄκτον μὲν καλοῦμαι· πλευρὰς καὶ ψόας ἀλγεῖν ποιῶ· ἐάν τις γλύψη ἐν ὕλῃ χαλκοῦ (*isc*?) ἀπὸ πλοίου ἀστοχήσαντος ἀρνίου Μαρμαραὼθ, Σαβαὼθ, Ἄκτον μὲν δίωξον, καὶ περιάψη τῷ ἰσχίῳ, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κε' ἔφη· Ἐγὼ Ἀνατρὲθ καλοῦμαι, καύσεις καὶ πυρώσεις εἰς τὰ σπλάγχνα ἀποστέλλω, ἐὰν ἀκούσω, ἄραρα Χάραρα, εὐθὺς ἀναχωρῶ, Ὁ κς' ἔφη· Ἐγὼ Ἐνενοὺθ καλοῦμαι· φρένας ἀποκλέπτω καὶ B καρδίας ἀλλοιῶ, καὶ νόδον (*sic*) ποιῶ· ἐάν τις γράψη, Ἀλλαζοὼλ, δίωξον Ἐνενοὺθ, καὶ περιάψῳ τὴν χάρτην εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κζ' ἔφη· Ἐγὼ Φῆθ καλοῦμαι· ὑπεκτικοὺς ποιῶ ἀνθρώπους· καὶ αἱμορασίαν ποιῶ· ἐάν τις ὁρκίσῃ με εἰς οἶνον εὐώδη ἄκρατον, κατὰ τοῦ ἐνδεκάτου ἐῶν λέγων, Ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ ἐνδεκάτου ἔων παῦσαι Ἀξιωφῆθ· καὶ δὸς ποιεῖν τῷ πάσχοντι, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κη' ἔφη· Ἐγὼ Ἅρπαξ καλοῦμαι, ἀγρυπνοπνίας ἐπιπέμπω, ἐάν τις γράψη κὸκ (*sic*) Φνηδισμὸς, καὶ περιάψη τοῖς κροτάφοις, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ κθ' ἔφη· Ἐγὼ Ἀνοστὴρ καλοῦμαι· μητρομανίαν ἐπιπέμπω καὶ πόνους ἐν τῇ κύστῃ (κύστει) ποιῶ· ἐάν τις εἰς ἔλαιον καθαρὸν, τρεῖς κόκκους δάφνης λεάνης, (λεαναν, λεανων, λεανει?) ἐπαλείψῃ λέγων· Ὁρκίζω C σε, Ἀνοστὴρ, κατὰ τοῦ μαρμαραὼ παῦσον, εὐθὺς ἀναχωρῶ.

Ὁ λ' ἔφη· Ἐγὼ Ἀλλεβορὶθ καλοῦμαι· ἐάν τις νυκτοφαγήσει (Ad marg.: ἰχθυο) ὀστέον καταπίῃ, καὶ ἄρας ὀστέον ἀπὸ τοῦ ἰχθύος βήσσει, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ λα' ἔφη. Ἐγὼ ἡ Φησικιρὲθ καλοῦμαι, μακρονοσίαν ποιῶ· ἐάν τις εἰς ἔλαιον βαλὼν ἅλας τριπτὸν ἐπαλείφῃ τὸν κάμνοντα λέγων· Σεραφὶμ, Χερουβὶμ βοηθήσατέ μοι, εὐθὺς ἀναχωρῶ· Ὁ λβ' ἔφη, Ἐγὼ Ιχθίον καλοῦμαι· νεῦρο παραλύω, καὶ συντρίβω· ἐὰν ἀκούσω Ἀδοναὴθ. βοήθει, εὐθὺς ἀναχωρῶ. Ὁ λγ' ἔφη· Ἐγὼ Ἀγχονίων καλοῦμαι· ἐν τοῖς σπαργάνοις καὶ ἐν τῷ, φάραγγι κεῖμαι· καὶ ἐάν τις εἰς φύλλα συκῆς γράψῃ, Λυκοῦργος ἐν παράὲν γραμμά· γράψη δὲ βοτρυδὸν, εὐθὺς ἀναχωρῶ· Λυκοῦργος· Ὑκοῦργος· Κοῦργος· Οὖργος· Γός· D Ὅς.

Ὁ λδ' ἔφη· Ἐγὼ Αὐτοθὲθ καλοῦμαι· φθόνους ποιῶ καὶ μάχας· καταργεῖ με οὖν τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὤμεγα γραφόμενα. Ὁ λε' ἔφη· Ἐγὼ Φθηνὸθ καλοῦμαι βασκαίνω παντὶ ἀνθρώπῳ· καταργεῖ με οὖν ὁ ὀφθαλμὸς πολυπαθὴς ἐγχαραττόμενος, Ὁ λς' ἔφη, Ἐγὼ Βιανακὶθ καλοῦμαι, τοῦ σώματος ἐπίφθονος εἰμί· οἴκους ἐρημῶ, σάρκας ἀφανίζω· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· ἐάν τις γράψη ἐν προθύροις τοῦ οἴκου αὐτοῦ· Μηλτῶ, Ἀρδοῦ, Αναὰθ, φεύγω τοῦ τόπου

Vicesimus primus ait : Ego Alath vocor; tussim, difficilemque spirationem parvulis creo; si quis in charta scripserit : Rorex, ejice tu Alath, et collo suspenderit, statim recedo. Vicesimus secundus ait : Ego Naphthada vocor; nervos dolere facio, et ut urina guttatim fluat : si quis in lamina stannea scripserit : Jathoth, Ourone, Naphthada, et coxendici aptaverit, statim abeo. Vicesimus quartus ait : Ego Acton vocor; latera et lumbos dolere facio; si quis in materia æris ab infausta nave detracti scripserit : Marmaraoth, Sabaoth, Actonem ejice, et coxendici aptaverit, statim recedo. Vicesimus quintus ait : Ego Anathreth vocor; ardores et febres in viscera immitto; si audiero : Arara, Charara, confestim recedo. Vicesimus sextus ait : Ego Enenouth vocor; mentes decipio, corda immuto, et adultero; si quis scripserit : Allazool, ejice Enecdoth, et chartam aptaverit, statim recedo. Vicesimus septimus ait : Ego Pheth vocor; homines facio hectica febri laborantes; sanguinis fluxum creo; si quis adjuraverit me super vinum fragrans purum, per undecimum Eonum dicens : Adjuro te per undecimum Eonum, ut cesses, Axiopheth, et patienti da ut agat, statim recedo. Vicesimus octavus ait : Ego Arpax nominor, vana immitto somnia; si quis scripserit (Coc phenedismos) (male blandiens somnium) et temporibus applicaverit, statim recedo. Vicesimus nonus ait : Ego Anoster vocor; venereum furorem immitto, et in podice dolores edo; si quis oleo puro tria grana lauri lævigati unxerit dicens : Adjuro te, Anoster, per Marmarao, ut cesses, statim recedo.

Tricesimus ait : Ego Alleborith vocor; si quis nocte manducaverit piscis ossa et biberit; et tollens os ex pisce tussierit, statim recedo. Tricesimus primus ait : Ego Phesicireth nominor, in longum morbos traho; si quis in oleum mittens sal contusum, unxerit ægrotum dicens : Seraphim, Cherubim, opem ferte mihi, statim recedo. Tricesimus secundus ait : Ego Icthion vocor; nervos resolvo et contero; si audiero : Adonaeth, auxiliare, statim recedo. Tricesimus tertius ait : Ego Anconium vocor; in pannis et in gurgite jaceo; si quis in folia ficus scripserit : Lycurgus in proximo, in scripto, scripserit autem in modum racemi, statim recedo : Lycurgus, ycurgus, curgus, urgus, gus, us.

Tricesimus quartus ait : Ego Autotith vocor; invidias facio et pugnas; me impotentem faciunt alpha et omega scripta. Tricesimus quintus ait : Ego Phthenoth vocor; omnem hominem fascino; impotentem ergo me facit oculus morbo vexatus delineatus. Tricesimus sextus ait; Ego Bianacith vocor; corporis invidiosus sum; domos desertas facio, carnes aboleo, et alia similia; si quis scripserit in vestibulo domus suæ : Melto,

Ardu, Anaoth, hunc locum fugio. Et hæc audiens ego Salomon, laudavi Deum cœli et terræ; jussi autem eos portare aquam in templo Dei, et iterum deprecatus sum Dominum Deum, ut exteriores dæmones, ac supplantatores hominum, simul vincirentur, et venirent in templum Dei. Ego autem alios acriter dæmones condemnavi ut operarentur gravibus laboribus exstructionis templi Dei. Alios carceribus inclusi, aliis mandavi ut igne domarent aurum et argentum, et plumbo et phialæ conflatoriæ assiderent, et cæteris dæmonibus nodos præparent, quibus debent includi. Et habui magnam tranquillitatem ego Salomon in omni terra, et in pace multa vitam degi, honoratus a cunctis hominibus qui sub cœlo sunt, et ædificavi omne templum Domini Dei, et regnum meum recte gubernabatur; et exercitus meus erat mecum; cæterum requievit urbs Jerusalem gaudens et lætabunda, et omnes reges terræ veniebant ad me a finibus terræ, ut viderent templum quod ædificabam Domino Deo, et audientes datam mihi sapientiam, venerabantur me gratia templi, aurum et argentum, et lapides pretiosos multos, varios et æs, et ferrum, et plumbum, et ligna cedrina, et ligna imputrescibilia afferebant mihi, in ædificationem templi Dei; in his et regina terræ Austri magna pollens prudentia, venit et procidit coram me super terram, et audiens sapientiam meam, laudavit Deum Israel, et probatione probavit sapientiam meam in multis quæ docui eam, juxta datam mihi sapientiam, et omnes filii Israel laudaverunt Dominum.

Et ecce in his diebus unus operariorum senex ætate procidit ante me dicens: Miserere mei, rex Salomon, quia senex exsisto. Jubens igitur ut staret, dixit (*sic*): Loquere, senex, quid vis? Qui ait: Obsecro te, rex, filium habeo unigenitum et contumeliis afficit me gravibus, et verberat me in faciem, et caput mihi vellicat, et mortem malam denuntiat mihi; ideo asto coram te, vindica me. Hæc audiens ego Salomon, dolore pungebar aspiciens in senectutem ejus, et jussi ut adduceretur filius ejus. Quem accersitum interrogavi, si hæc ita se habent. Ait autem juvenis: Non ita ego furore plenus, ut patrem qui genuit me manu ceciderim! Propitius sit mihi rex, non enim injusta talia ausus sum infelix ego. Hæc a juvene audiens ego Salomon, hortabar seniorem ut ad sensum veniret, et filii acceptaret excusationem. Ille autem nolebat, sed potius ut morte periret. Cum autem non acquiesceret senex, piaculum juveni jamjam impositurus eram, et videns Orniam dæmonem ridentem, iratus sum valde eo quod rideret dæmon in conspectu meo. Et illis jussi ut recederent, et adduceretur Ornias in medio tribunalis, quo adducto, dixi ei: Maledicte, quid mihi appropinquans risisti? Ait autem dæmon: Quæso te, rex, non propter te risi, sed propter infelicem seniorem

A ἐκείνου. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν, ἐδόξασα τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐκέλευσα δὲ αὐτοὺς ὕδωρ κομίζειν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔτι προσηυξάμην πρὸς Κύριον τὸν Θεόν· ὥστε τοὺς ἔξω δαίμονας καὶ ἐκποδίζοντας τὴν ἀνθρωπότητα συμποδίζεσθαι καὶ προσέρχεσθαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ· ἐγὼ δὲ τοὺς μὲν τῶν δαιμόνων, κατέκρινα ἐργάζεσθαι τὰ βαρέα ἔργα τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ. Τοὺς δὲ φρουραῖς κατέκλεισα· ἑτέρους πυρομαχεῖν ἐκέλευσα χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, καὶ μολίβδῳ, καὶ φιάλῳ παρακαθέζεσθαι· καὶ τοῖς λοιποῖς δαίμοσι, τρόπους ἡτοιμάσθαί, ἐφ' οἷς ὀφείλουσι κατακλεισθῆναι. Καὶ εἶχον πολλὴν ἡσυχίαν ἐγὼ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ γῇ· καὶ ἐν εἰρήνῃ διῆγον πολλῇ, τιμώμενος ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὑπὸ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ᾠκοδόμουν B τὸν ναὸν ὅλον Κυρίου τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ βασιλεία μου ἦν εὐθυνοῦσα· καὶ ὁ στρατός μου ἦν μετ' ἐμοῦ, καὶ λοιπὸν, ἀνεπαύσατο ἡ πόλις Ἱερουσαλὴμ χαίρουσα καὶ ἀγαλλιωμένη· καὶ ἅπαντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἤρχοντο πρός με ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς θεωρῆσαι τὸν ναὸν ὃν ᾠκοδόμουν Κυρίῳ τῷ Θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες τὴν σοφίαν τὴν δοθεῖσάν μοι προσεκύνουν μοι εἰς τὸν ναὸν, χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ λίθους τιμίους πολλοὺς διαφόρους, καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, καὶ μόλιβδον, καὶ ξύλα κέδρινα, καὶ ξύλα ἄσηπτα προσέφερόν μοι εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐν οἷς καὶ βασίλισσα Νότου γόνης (*sic*) ὑπάρχουσα ἐν πολλῇ φρόνησει ἦλθεν καὶ προσεκύνησεν ἐνώπιόν μου ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἀκούσασα τὴν σοφίαν μου ἐδόξασε τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν οἷς καὶ ἐδοκίμασε δοκιμασίαν τὰ τῆς σοφίας μου πάντα, ὅσα C ἐσοφισάμην αὐτὴν κατὰ τὴν δοθεῖσάν μοι σοφίαν· καὶ πάντες υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Καὶ ἰδοὺ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἷς τῶν τεχνιτῶν γηραιὸς τὴν ἡλικίαν, ἔῤῥιψεν αὐτὸν (*sic*) ἐνώπιόν μου λέγων· Βασιλεῦ Σολομῶν, ἐλεησόν με, ὅτι γηραιὸς ὑπάρχω. Κελεύσας οὖν αὐτὸν ἀναστῆναι καὶ φησὶν (*sic*, 3e pers.) εἰπὲ γέρων ὃ θέλεις· ὁ δὲ ἔφη, Δέομαί σου, βασιλεῦ, υἱὸν ἔχω μονογενῆ, καὶ οὕτως ὕβρεις ἐπάγῃ (ει) μοι χαλεπὰς, καὶ τύψας με κατὰ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλήν μου διέτιλλεν, καὶ θάνατον πονηρὸν ἐπαγγέλλεταί μοι τούτου χάριν προείημοι (*sic*), προσίημαι?) ὑμῖν ἐκδίκησόν με. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ταῦτα ἀκούσας κατενύγην, ἀποβλέψας εἰς τὸ ἐκείνου γῆρας, καὶ ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τοῦ δὲ ἀχθέντος ἐπηρώτουν αὐτὸν, εἰ D οὕτως ἔχει· ὁ δὲ νέος ἔφη· Οὐχ οὕτως ἀπονοίᾳ ἐγὼ ἐμπεπλησμένος ὥστε τὸν γεννήτορά μου πατέρα παλάμῃ τύψαι. Ἵλεως γενοῦ μοι, βασιλεῦ· οὐ γὰρ ἀθέμιτα τοιαῦτα τετόλμηκα ὁ ταλαίπωρος ἐγώ. Ἐγὼ δὲ ὁ Σολομῶν ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ νέου, παρεκάλουν τὸν πρεσβύτερον εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν, καὶ δέχεσθαι τοῦ υἱοῦ τὴν ἀπολογίαν. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἀλλὰ μᾶλλον θανατωθήτω (*sic*)· ἐν δὲ τῷ μὴ πείθεσθαί τὸν πρεσβύτερον, ἔμελλον τῷ νέῳ τιμωρίαν ἀποφήνασθαι· καὶ θεωρήσας Ὀρνίαν τὸν δαίμονα γελῶντα. ἐθυμώθην μεγάλως διὰ τὸ γελάσαι τὸν δαίμονα ἐνώπιόν μου· καὶ τούτους μεταστῆσαι ἐκέλευσα Ὀρνίαν εἰς μέσον ἀχθῆναι τοῦ βήματος. Τοῦ δὲ ἀχθέντος

ἔφην αὐτῷ Ἐπικατάρατε, τί με προσχῶν ἐγέλασας; Ὁ δὲ δαίμων ἔφη· Δαίομαι (*sic*) σοῦ, βασιλεῦ· οὐ διὰ σὲ ἐγέλασα, ἀλλὰ διὰ τοῦτον τὸν δύστυχον γέροντα, καὶ τὸν ἄθλιον νέον, τὸν τούτου υἱὸν, ὅτι τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐν ἀωρίᾳ τε τελευτήσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ ὁ γέρων βούλεται κακῶς ἀναιρεῖν αὐτόν. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἀκούσας ταῦτα, ἔφην πρὸς δαιμόνιον· Ἀληθῆ εἰσὶν ἃ λέγεις. Ὁ δὲ λέγει, Ἀληθῆ ταῦτα, βασιλεῦ. Καὶ ἀκούσας ἐγὼ ἐκέλευσα μεταστῆναι τὸν δαίμονα, καὶ ἐλθεῖν πάλιν τὸν γηραιὸν μετὰ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἐκέλευσα αὐτοὺς φιλίᾳ τραπῆναι· καὶ τὰ εἰς τροφὴν αὐτοῖς παρασχόμενος, εἶπον οὖν τῷ πρεσβύτῃ, Μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἄγαγέ μοι ὧδε τὸν υἱόν σου, καὶ ἐπινοοῦμαι αὐτοῦ. Οἱ δὲ προσκυνήσαντες ἀνεχώρησαν. Τούτων δὲ ἀπελθόντων ἐκέλευσα εἰς μέσον ἀχθῆναι τὸν Ὀρνίαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Λέγε μοι, πόθεν σὺ ταῦτα οἶδας, ὁ δὲ εἶπεν· Ἡμεῖς οἱ δαίμονες ἀνερχόμεθα κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ μέσον τῶν ἀστέρων ἱπτάμεθα (13)· καὶ ἀκούομεν τὰς ἀποφάσεις τὰς ἐξερχομένας ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ λοιπὸν ἐρχόμεθα, καὶ εἴτε ἐν δυναστείᾳ, εἴτε ἐν πυρὶ, εἴτε ἐν ῥομφαίᾳ, εἴτε ἐν συμπτώματι μετασχηματιζόμενοι ἀναιροῦμεν, καὶ ἐὰν μὴ ἐν ἀωρίᾳ τις, ἢ βίᾳ τινὶ ἀποθάνῃ, μεταμορφούμεθα ἡμεῖς οἱ δαίμονες, ὥστε φαίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ σέβεσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

et miserum juvenem hujus filium, quia tres adhuc dies, et in nocte morietur filius ejus, et ecce vult senex male perdere eum. Hæc audiens ego Salomon, dixi ad dæmonium : vera sunt quæ dicis? Qui ait : Vera hæc, rex. Et audiens, jussi recedere dæmonem, et rursum venire senem cum filio ejus, jussi eos amice discedere, et ad victum necessaria præbens eis, dixi ad seniorem : Post tres dies, adduc mihi filium tecum, et de eo mente cogito; qui venerati sunt me, et abierunt. Illis autem recedentibus, jussi in medium adduci Orniam, et dixi ei : Indica mihi unde hæc scias. Et ait : Nos dæmones pergimus in firmamentum cœli, et in medio siderum volitamus, et audimus consilia venientia super animas hominum, et tandem abimus, et sive in potestate, sive in igne, sive in gladio, sive in casu fortuito, specie mutata interficimus, et si non in nocte quis, vel per vim aliquam pereat, transformamur nos dæmones, ita ut appareamus hominibus, et venerentur nos super humanam naturam.

Ἐγὼ γοῦν ταῦτα ἀκούσας, ἐδόξασα Κύριον τὸν Θεὸν, καὶ ἐπερώτησα πάλιν τὸν δαίμονα· Λέγε μοι, πῶς δύνασθε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι δαίμονες ὄντες, καὶ μέσον τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων μιγῆναι· ὁ δὲ ἔφη· ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπιτελοῦνται, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οἱ τύποι αὐτῶν· εἰσὶν γὰρ ἀρχαὶ, ἐξουσίαι, κοσμοκράτορες, καὶ ἱπτάμεθα ἡμεῖς οἱ δαίμονες ἐν τῷ ἀέρι· καὶ ἀκούομεν τῶν ἐπουρανίων τὰς φωνάς· καὶ πάσας τὰς δυνάμεις ἐπιθεωροῦμεν· καὶ ὡς μὴ ἔχοντες βάσιν ἀναπαύσεως, ἀτονοῦμεν καὶ ἐκπίπτομεν ὥσπερ φύλλα ἀπὸ τῶν δένδρων· καὶ θεωροῦντες ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι δοκοῦσιν ὅτι οἱ ἀστέρες πίπτουσιν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶν, ὦ βασιλεῦ, ἀλλὰ πίπτομεν διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καὶ ἐν τῷ μηδαμόθεν ἔχειν ἀντίληψιν, καταπίπτωμεν (*sic*) ὡς ἀστραπαὶ ἐν ἀωρίᾳ πολλῇ, καὶ ἐξάπινα· καὶ πόλεις καταφλέγομεν· καὶ ἀγροὺς ἐμπυρίζομεν. Οἱ γὰρ ἀστέρες τεθεμελιωμένοι εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Σολομῶν ἐκέλευσα φρουρεῖσθαι τὸν δαίμονα· ἄχρι ἡμερῶν ε'· μετὰ δὲ τὰς ε' ἡμέρας μετακαλεσάμενος τὸν γηραιὸν ἤμελλον ἐρωτᾷν. Ἐλθὼν δὲ ὁ γέρων πρός με κατὰ πένθος καὶ μελάνῳ τῷ προσώπῳ (*sic*) εἶπον αὐτῷ· Εἰπὲ, πρεσβύτα, ποῦ ἐστιν ὁ υἱός σους καὶ τί τὸ σχῆμα τοῦτο; Ὁ δὲ ἔφη· Ἰδοὺ ἄπαις ἐγενόμην, καὶ ἀνέλπιστα τάφῳ υἱοῦ παρακαθεζόμενος. Ἤδη γὰρ ἡμέραι δύο νεκροῦ γεγονότος. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἀκούσας ταῦτα, καὶ γνοὺς ὅτι ἀληθῆ μοι ἔφησεν ὁ δαίμων Ὀρνίας, ἐδόξασα τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ· καὶ ἰδοῦσα ἡ βασίλισσα Νότου ταῦτα πάντα, ἐθαύμασεν δοξάζουσα τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἴδε τὸν ναὸν Κυρίου οἰκοδο-

Ego igitur hæc audiens, laudavi Dominum Deum, et interrogavi rursus dæmonem : Dic mihi quomodo potestis in cœlum ascendere dæmones cum sitis, et in medio siderum stare, et sanctis angelis commisceri? Qui ait : Quæ in cœlo perficiuntur, et in terra formam habent; sunt enim principatus, potestates, mundi rectores, et volitamus nos dæmones in aere, et audimus cœlestium voces, et potentias omnes contemplamus; et quasi non habentes sedem quietis, deficimus, et cadimus quasi folia ex arboribus, et videntes nos homines, existimant quia stellæ cadant e cœlo; sed non ita se habet, o rex, at decidimus propter infirmitatem nostram, et quia nullam omnino habemus opem, cadimus et fulgura in tenebris multis et subito, et civitates incendimus, et agros igne vastamus, stellæ enim fundatæ sunt in cœlo, sicut et sol et luna. Et hæc audiens ego Salomon, jussi ut custodiæ mancipatur dæmon usque ad dies quinque; post dies quinque, advocatum seniorem eram interrogaturus; veniens autem senior a me in luctu, et nigra facie, dixi ei : Dic, senex, ubi est filius tuus? Et quis habitus hic? Qui ait : Ecce absque liberis factus sum, et sine spe sepulcro filii assidens, jam a diebus duobus defuncti. Hæc audiens ego Salomon, et sciens quia vera dixit dæmon Ornias, laudavi Dominum Deum Israel. Et videns regina Austri hæc omnia admirata et glorificans Deum Israel, et vidit templum Dei ædificatum, et dedit siclum auri, et argenti myriades centum, et æris electi; et intravit in templum; et altare, et fulcimenta ærea altaris, et lapides lampadarum fulgen-

(13) Eadem sententia Pauli in ep. ad Ephes. II, 2, de dæmonum domicilio in aere.

tes ex diversis coloribus, et carbunculo lapide, et hyacintho, et smaragdo, et saphiro; et vidit vasa aurea, et argentea, et ærea, et lignea, et pellicea stramenta purpura tincta; et vidit bases columnarum templi Dei, omnes ex auro uno; præter dæmones quos ad laborandum damnavi; et erat pax in circuitu regni mei et super universam terram. Et factum est stante me in regno meo, misit ad me epistolam rex Arabum Adar, et epistolæ scriptura talis erat : Regi Salomoni salutem : Ecce audivimus, et auditum factum est in omnes fines terræ, datam tibi sapientiam, et quia vir misericors a Deo tu es : et potestas data est tibi super omnes spiritus aerios et terrestres et subterraneos. Quoniam spiritus exsistit in regione Arabiæ talis : in matutino surgit flatus venti usque ad horas tres, et flatus ejus terribilis et exitiosus, et homines et jumenta interficit, nec ulla quit herba exsistere super terram a facie dæmonis illius. Oro igitur, quoniam sicut ventus est spiritus, excogita aliquid secundum datam tibi sapientiam a Domino Deo tuo; et digneris mittere potentem virum qui compescat eum. Et ecce ero, rex Salomon, ego et populus meus, et terra mea omnis, serviens tibi usque ad mortem, et subdit se tibi omnis Arabia, modo justitiam hanc facias nobis. Quare rogamus te, ne despicias supplicationem nostram, neque negligas spretam tuam provinciam, et ditioni tuæ subjectam perficies : tui enim supplices sumus, ego et populus meus et omnis terra mea. Bene valere Dominum meum in omnibus.

μούμενον· καὶ ἔδωκεν σίκλον χρυσίου καὶ ἀργυρίου μυριάδας ἑκατὸν, καὶ χαλκοῦ ἐκλεκτοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν· καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς ἀναφόρους τοὺς χαλκοῦς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοὺς λίθους τῶν λύχνων ἐξαστράπτοντας ἐκ διαφόρων χρωμάτων, καὶ λυχνίου τοῦ λίθου, καὶ σμαράγδου, καὶ ὑακίνθου, καὶ σαπφείρου, καὶ εἶδεν τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ χαλκᾶ, καὶ ξύλινα, καὶ ἐκ δερμάτων ἁπλώματα ἠρυθροδανόμενα· καὶ ἴδε τὰς βάσεις τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ Κυρίου· οἱ πάντες χρυσίου ἑνός· χωρὶς τῶν δαιμόνων ὧν κατέκρινα ἐργάζεσθαι· καὶ ἦν εἰρήνη κύκλῳ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναί με ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, ἀπέστειλέ μοι ἐπιστολὴν ὁ βασιλεὺς Ἀράβων Ἀδάρης, ἡ δὲ γραφὴ τῆς ἐπιστολῆς ἔγραφεν οὕτως· Βασιλεῖ Σολομῶντι χαίρειν· ἰδοὺ ἠκούσαμεν καὶ ἀκουστὸν γέγονεν εἰς πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὴν ἐν σοὶ δεδομένην σοφίαν (*sic*)· καὶ ὅτι ἄνθρωπος ἐλεήμων παρὰ Κυρίου εἶ σύ· καὶ σύνεσις ἐδόθη σοι ἐπὶ πάντων πνευμάτων ἀερίων τε καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· ἐπειδὴ πνεῦμα πάρεστιν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἀραβίας τοιόνδε· ἐν τῷ ἑωθινῷ ἄρχεται τις αὔρα ἀνέμου ἕως ὡρῶν τριῶν· καὶ ἡ πτοὴ αὐτοῦ δεινὴ καὶ χαλεπή· καὶ ἀποκτείνει ἀνθρώπους καὶ κτήνη· καὶ οὐ δύναται πνοὴ οὐδεμία ζῆσαι ἐπὶ τῆς γῆς, ἐναντίον τοῦ δαίμονος ἐκείνου. Δέομαι οὖν ἐπειδὴ ὡς ἄνεμός ἐστι τὸ πνεῦμα σόφισέ τι κατὰ τὴν δεδομένην σ.. σοφίαν ὑπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· καὶ καταξίωσον ἀποστεῖλαι δυνάμενον ἄνθρωπον συλλαβέσθαι αὐτῷ (*sic*). Καὶ ἰδοὺ ἔσομαι, βασιλεῦ Σολομῶν, ἐγώ τε καὶ ὁ λαός μου, καὶ ἡ γῆ μου πᾶσα δουλή σου ἕως θανάτου· καὶ εἰρηνεῖ σε πᾶσα Ἀῤῥαβία· ἐάνπερ ταύτην τὴν δικαιοσύνην ποιήσεις ἡμῖν· διὸ δεόμεθά σου μὴ παραβλέψῃς τὴν ἱκεσίαν ἡμῶν, καὶ μὴ ἐξουθενημένην τὴν σὴν ὑποτελεῖ καὶ ὑποτεταγμένην ἐπαρχίαν ἀποτελέσει· ὅτι του ἱκέται ἐσμὲν, ἐγώ τε καὶ ὁ λαός μου καὶ πᾶσα ἡ γῆ μου· ἐῤῥῶσθαι τὸν ἐμὸν Κύριον διὰ παντός.

Ego Salomon, cum legissem litteras, et explicassem eas dedi populo meo, dicens ei : Post dies septem, in memoriam revocabis mihi epistolam hanc. Et erat Jerusalem ædificata et templum complebatur. Et erat lapis singularis magnus electus, quem volebam ponere super caput anguli complementi ejus; et omnes operarii et cuncti dæmones collaborantes venerunt ad hoc, ut sursum levarent lapidem, exponerent super pinnaculum templi sancti, et non potuerent commovere eum, et ponere super angulum præparatum; erat quippe lapis iste magnus valde, et accommodus in angulum templi. Et post dies septem, recordatus epistolæ Adaris regis Arabum, vocavi puerum meum et dixi : Dispone camelum tuum, et sume tecum utrem; accipe et sigillum hoc, et vade in Arabiam, ad locum in quo spirat spiritus malus, et apprehendens utrem, et annulum ante os utris ad flatum spiritus, cum vento distendetur uter, tunc intelliges adesse spiritum : et confestim alligato utris ore, signa illud sigillo hoc et impone super

Ἐγὼ δὲ Σολομῶν ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀναπτύξας αὐτὴν ἀπέδωκα τῷλα ῷ μου εἰπὼν αὐτῷ· μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας ὑπομνήσεις με περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Καὶ ἦν (ἡ) Ἱερουσαλὴμ ᾠκοδομουμένη, καὶ ὁ ναὸς συν πληροῦτο. Καὶ ἦν λίθος ἀκρογωνιαῖος κείμενος μέγας ἐκλεκτὸς, ὅντινα ἐβουλόμην θεῖναι εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς γωνίας τῆς συμπληρώσεως αὐτοῦ· καὶ πάντες οἱ τεχνῖται, καὶ πάντες οἱ δαίμονες οἱ συνυπουργοῦντες ἦλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὥστε ἀναγαγεῖν τὸν λίθον καὶ θεῖναι αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ναοῦ τοῦ ἱεροῦ, καὶ οὐκ ἴσχυσαν σαλεῦσαι αὐτὸν, καὶ θεῖναι πρὸς τὴν γωνίαν τὴν θεματισμένην αὐτῷ· ἦν γὰρ ὁ λίθος ἐκεῖνος πάνυ μέγας, καὶ χρήσιμος εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἱεροῦ. Καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας μνησθεὶς τῆς ἐπιστολῆς Ἀδάρου βασιλέως Ἀράβων, ἐκάλεσα τὸν παῖδά μου καὶ εἶπον αὐτῷ. Ἐπίταξον τὴν καμηλόν σου καὶ λάβε σεαυτὸν ἀσκὸν, λάβε δὲ καὶ τὴν φρη (υ? α? ι?) γῖδα (14) ταύτην· καὶ ἄπελθε εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐπὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὸ πονηρὸν πνεῦμα πνέει· καὶ κρατήσας τὸν ἀσκὸν, καὶ τὸ δακτυλίδιον ἔμπροσθεν

(14) Certe non scriptum : σφραγῖδα, etsi hoc esse possit.

τοῦ στόματος τοῦ ἀσκοῦ κατὰ τὴν πνοὴν τοῦ πνεύματος, καὶ ἐν τῷ πνευματωθῆναι τὸν ἀσκὸν, τότε συνήσεις ὅτι ὁ δαίμων ἐστί· καὶ σπουδῇ περιδήσας τὸ στόμα τοῦ ἀσκοῦ, κατασφράγισον αὐτὸν μετὰ τοῦ δακτυλιδίου, καὶ ἐπίταξον αὐτὸν ἐπὶ τὴν κάμηλον, καὶ κόμισόν μοι ἐνθάδε· καὶ ἐὰν κατὰ τὴν ὁδὸν τάξοι σοι χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ θησαυροὺς ἵνα ἀπολύσῃς αὐτὸν, βλέπε μὴ πεισθῇς· ἀλλὰ σύνταξαι, ἄνα, ὅρκου ἀπολύσαι· καὶ ἐὰν ἀποδείξῃ σοι τόπους χρυσίου ἢ ἀργυρίου, σημειωσάμενος τοὺς τόπους σφράγισαι τὴν σφραγῖδα ταύτην, καὶ ἄπαγέ μοι αὐτόν· ἤδη ἄπελθε ὑγιαίνων.

A camelum tuum, et affer mihi huc; et si in via spoponderit tibi aurum vel argentum vel thesauros, ut solvas eum, vide ne facias; sed (memineris) præcepti cum juramento, ut (ne) solvas; et si ostenderit tibi loca auri et argenti, postquam notaveris loca, signa sigillo hoc, et adduc eum mihi; jam vade in prospera valetudine.

Τότε ὁ παῖς τὰ ἐντεταλμένα αὐτῷ ἐποίησε, καὶ ἐπέταξε τὴν κάμηλον, καὶ ἔθηκε τὸν ἀσκὸν καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἀραβίαν· καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου ἐκείνου ἠπίστουν, εἰ ἄρα δυνήσεται τὸ πονηρὸν πνεῦμα συλλαβέσθαι. Ὄρθρου δὲ γενομένου, ἀναστὰς ὁ οἰκέτης ἔστη κατενώπιον τοῦ πνεύματος τῆς πνοῆς, καὶ ἔθηκε τὸν ἀσκὸν ἐπὶ τὸ ἔδαφος, καὶ τὸ δακτυλίδιον ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ ἀσκοῦ· καὶ ἔπνευσεν ὁ δαίμων διὰ μέσου τοῦ δακτυλιδίου εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀσκοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἐπνευμάτωσε τὸν ἀσκόν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐνσταθεὶς εὐθέως, ἔστριγξεν τῇ χειρὶ τὸ στόμα τοῦ ἀσκοῦ ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ Σαβαὼθ, καὶ ἔμεινεν ἔσω ὁ δαίμων εἰς τὸν ἀσκὸν, καὶ μετὰ τοῦτο ἔμεινεν ὁ παῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἡμέρας τρεῖς εἰς ἐπίδειξιν· καὶ οὐκέτι ἔπνευσε τὸ πνεῦμα πλέον τῇ πόλει ἐκείνῃ· καὶ ἔγνωσαν πάντες οἱ Ἄραβες ὅτι ἀσφαλῶς συνέκλεισε τὸ πνεῦμα. Τότε ἐπέταξε τὸν ἀσκὸν ὁ παῖς εἰς τὴν κάμηλον· καὶ προέπεμπον τὸν παῖδα οἱ Ἄραβες μετὰ τιμῆς πολλῆς καὶ δώρων πολυτίμων, εὐφημοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν Ἰσραήλ. Ὁ δὲ παῖς εἰσήγαγε τὸν ἀσκὸν, καὶ ἔθηκεν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐλθὼν ἐγὼ βασιλεὺς Σαλομῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἤμην ἐν λύπῃ πολλῇ περὶ τοῦ λίθου τοῦ ἀκρογωνιαίου· καὶ ἐν τῷ εἰσέρχεσθαί μοι (*sic*) εἰς τὸν ναὸν ἀναστὰς ὁ ἀσκὸς ἐπεριεπάτησεν (*sic*) ἑπτὰ βήματα· ἔπεσε δὲ ἐπὶ στόμα καὶ προσεκύνησέ μοι. Καὶ θαυμάσας ἐγὼ ὅτι καὶ μετὰ ἀσκοῦ δύναμιν ἔσχεν ὁ δαίμων, καὶ περιεπάτει, ἐκέλευσα αὐτὸν ἀναστῆναι· καὶ ἀνέστη ὁ ἀσκὸς, καὶ ἔστη τοῖς ποσὶ πεφυσημένος. Καὶ ἐπηρώτησα αὐτὸν λέγων. Εἰπέ μοι, σὺ τίς εἶ; καὶ ἔφη ἔσωθεν τὸ πνεῦμα· Ἐγώ εἰμι ὁ λεγόμενος Ἐφίππας, ὁ ὢν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ· καὶ εἶπον αὐτῷ· Τοῦτό σοί ἐστι τὸ ὄνομα; Ὁ δὲ ἔφη· Ναὶ, ὅπου ἐγὼ βούλομαι, ἐφίπταμαι καὶ ἐμπυρίζω, καὶ θανατῶ. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ποίῳ ἀγγέλῳ καταργῇ σύ; ὁ δὲ εἶπεν· Ὁ μονάρχης Θεὸς ὁ ἔχων ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, καὶ ἀκούεσθαι· ὁ διὰ Παρθένου μέλλων γεννᾶσθαι καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων σταυρωθῆναι ἐπὶ ξύλου· ὃν προσκυνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι· ἐκεῖνός με καταργεῖ· καὶ ἀτονεῖ με ἐκ τῆς πολλῆς μου δυνάμεως, τῆς δοθείσης μοι ὑπὸ τοῦ πατρός μου τοῦ διαβόλου. Εἶπον δὲ αὐτῷ· Τί δύνασαι ποιῆσαι; Ὁ δὲ ἔφη· Ἐγὼ δυνατός εἰμι ὄρη μεταφέρειν, οἰκίας βασιλέων καταβαλεῖν, δένδρα ἀπέταλα μαραίνω. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Δύνασαι ἐπᾶραι τὸν λίθον τοῦτον καὶ θέσθαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γωνίας ταύτης τῆς οὔσης ἐν τῇ εὐπρεπείᾳ τοῦ ναοῦ; Ὁ δὲ ἔφη· Οὐ μόνον τοῦτον ἐπᾶραι, βασιλεῦ, ἀλλὰ

Tunc puer imperata sibi fecit; paravit camelum, imposuit utrem, et abiit in Arabiam. Et viri loci illius non credebant quod posset spiritum malum apprehendere; mane autem facto, surgens puer stetit ante flatum venti, et posuit utrem super pavimentum, et annulum ad os utris; et flavit dæmon per medium annuli, in os utris, et ingrediens vento distendit utrem. Vir autem surgens B cito, strinxit manu os utris, in nomine Dei Sabaoth, et mansit intus dæmon, et postea mansit puer in regione hac dies tres, ad probationem facti, nec flavit amplius spiritus in civitate hac, et cognoverunt Arabes omnes quia certe conclusit spiritum. Tunc utrem imposuit puer in camelum, et Arabes dimiserunt eum cum honore multo et donis pretiosis, laudantes et glorificantes Deum Israel. Puer autem attulit utrem, et statuit in medio templi; et postridie veniens ego rex Salomon in templum Dei, replebar tristitia magna, lapidis angularis causa; et ingrediente me in templum surgens uter ambulavit gradus septem: procidit autem in os, et veneratus est me. Et admirans ego, quod et in utre poteC statem haberet dæmon, et ambularet, jussi eum stare: et surrexit uter, et stetit pedibus distentus; et interrogavi eum dicens: Indica mihi tu quis sis. Et ait ab intus spiritus: Ego sum dæmon dictus Ephippas, stans in Arabia. Et dixi ei: Hoc est nomen tuum? Et ait: Etiam; quo mihi voluntas est advolo, et ascendo, et neco. Et dixi ei: A quo angelo impotens efficeris? Et ait: Rex, Deus habet potestatem in me, ut audiam eum, qui nasciturus est ex Virgine, et a Judæis crucifigendus in ligno, quem venerantur angeli, archangeli; ille meas vires frangit, et orbat me magna potestate mihi concessa a patre meo diabolo. Dixi ei: Quid potes facere? Qui ait: Potens sum et montes portare, regum domos evellere: D arbores foliis nudos marcescere facio. Et dixi ei: Potesne tollere lapidem hunc, et ponere in caput anguli ad decorem templi? Non solum hunc tollere, rex, inquit, valeo, sed et cum dæmone qui est super mare Rubrum afferam columnam ætherocæruleam et ponam eam ubi vis in Jerusalem. Hæc dicens, coegi eum, et quasi inflatus uter factus est, et supposui lapidi, et præcinxit se, et levavit in altum utrem; et conscendit uter scalas ferens lapidem, et statuit eum in summitate aditus templi. Ego autem Salo-

mon, videns lapidem sublatum et locatum, dixi : Vere impleta est Scriptura dicens : « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli ; » quia hoc non est meum dare, sed Dei, ut possit dæmon lapidem tollere talem, et statuere in loco quem volebam. Et adduxit Ephippas dæmonem qui erat in mari Rubro, cum columna, et accipientes ambo columnam, levaverunt a terra. Ego autem recte cogitans quia duo hi spiritus valerent terram omnem concutere, in puncto temporis, signavi hinc et hinc annulo, et dixi: Satis est ; et manserunt spiritus portantes usque in hodiernam diem, ad ostensionem inditæ mihi sapientiæ ; et erat suspensa columna super altitudinem, per aera, a spiritibus portata, et sic deorsum spiritus videbantur quasi aerem portantes ; et attendenti cuilibet, columna inclinata vecta a spiritibus videtur et est usque in hodiernam diem.

A καὶ σὺν τῷ δαίμονι τῷ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀναγάγω τὸν κίονα τὸν (τὴν) ἀεριστὴν, καὶ στήσω αὐτὸν ὅπου βούλει ἐν Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα εἰπὼν ἠνάγκασα αὐτὸν, καὶ ὡσεὶ ἐκφυσηθεὶς ὁ ἀσκὸς ἐγένετο, καὶ ὑποδέδεκα τῷ λίθῳ, καὶ διέζωσεν ἑαυτὸν, καὶ ἐπῆρεν ἐπάνω τόν ἀσκόν. Καὶ ἀνῆλθεν ὁ ἀσκὸς τὰς κλίμακας βαστάζων τὸν λίθον, καὶ ἔθετο αὐτὸν εἰς τὴν ἄκραν τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ. Ἐγὼ δὲ Σολομῶν, ἰδὼν τὸν λίθον ἐπηρμένον καὶ τεθεμελιωμένον, εἶπον· Ἀληθῶς ἐπληρώθη ἡ Γραφὴ ἡ λέγουσα λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· τὸ κατισχῦσαι τὸν δαίμονα ἐπᾶραι τὸν λίθον τηλικοῦτον, καὶ ἀποθέσθαι αὐτὸν εἰς τόπον ὃν ἐβουλόμην. Καὶ ἤγαγεν Ἐφιππᾶς τὸν δαίμονα τὸν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ μετὰ τοῦ κίονος· B καὶ λαβόντες ἀμφότεροι τὸν κίονα ὑψώθησαν ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐγὼ δὲ, κατασοφισάμενος ὅτι τὰ δύο πνεύματα ταῦτα ἠδύναντο τὴν οἰκουμένην ὅλην σαλεῦσαι ἐν στιγμῇ χρόνου· περιεσφράγισα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῷ δακτυλίῳ, καὶ εἶπον· Φυλάσσου, καί ἔμειναν τὰ πνεύματα βαστάζοντα μέχρι τῆς σήμερον εἰς ἀπόδειξιν τῆς δεδομένης μοι σοφίας. Καὶ ἦν κρεμάμενος ὁ κίων ὑπὲρ μέγεθος διὰ τοῦ ἀέρος, ὑπὸ τῶν πνευμάτων βασταζόμενος· καὶ οὕτως κάτωθεν τὰ πνεύματα ἐφαίνοντο ὥσπερ αὴρ βαστάζοντα· καὶ ἐν τῷ ἀτενίζειν τις, ὁ κίων ὑπόλοξος βασταζόμενος ὑπὸ τῶν πνευμάτων, καὶ ἔστιν ἕως τῆς σήμερον.

Et ego Salomon interrogavi spiritum alterum qui cum columna venerat ex abysso maris Rubri : et dixi ei : Tu quis es ? et quod nomen tuum, et quæ tua operatio ? quia multa audio de te. Dæmon autem ait : Ego, rex Salomon, vocor Abezethibod; ortus sum ex archangelo (qui olim sedi in primo cœlo), cujus nomen Amelouth ; ego igitur sum spiritus molestus, alatus, unicam alam habens, imperans omni vento sub cœlo ; aderam quando Moyses intravit ad Pharaonem regem Ægypti, indurans cor ejus; ego sum quem invocabant Janis et Jambris qui restiterunt Moysi in Ægypto; ego sum, qui adversatus sum Moysi in extremis per signa. Dixi ergo ei : Quomodo igitur inventus es in mari Rubro ? Et ait : In exitu filiorum Israel, ego induravi cor Pharaonis, et excitavi cor ejus, et ministrorum ejus, et feci ut persequerentur filios Israel; et simul venerunt Pharao et Ægyptii omnes; tunc aderam ibi, et simul venimus ; et ingressi sumus omnes in mari Rubro. Et factum est, postquam transierunt filii Israel, reversa est aqua, et operuit omnem exercitum Ægyptiorum, et universam potestatem eorum. Inventus sum ego hic et operuit me unda, et mansi in mari, præcipitatus sub columna hac. Cum autem venit Ephippas missus a te in sacculo utris inclusus, eduxit me post se. Ego igitur Salomon hæc audiens, glorificavi Deum, et adjuravi dæmones ut mandata mea non præterirent, sed manerent portantes columnam ; et juraverunt ambo dicentes : Vivit Dominus Deus tuus, non deponemus hanc columnam usque ad consummationem sæculi ; si autem cadat olim lapis iste, tunc erit consummatio sæculi. Et ego Salomon glorificavi Deum, et ornavi templum Domini cum omni decentia, et sedebam felix in regno meo, et erat pax in diebus meis. Et accepi uxores ex

Καὶ ἐγὼ Σολομῶν ἐπηρώτησα τὸ πνεῦμα τὸ ἕτερον, τὸ ἀνελθὸν μετὰ τοῦ κίονος ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης τῆς Ἐρυθρᾶς. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Σὺ τίς εἶς καὶ τί καλεῖσαι; καὶ τί σου ἡ ἐργασία; ὅτι πολλὰ ἀκούω περὶ σοῦ. Ὁ δὲ δαίμων ἔφη. Ἐγὼ, βασιλεῦ Σολομῶν, καλοῦμαι Ἀβεζεθιβόδ· ἀπόγονός εἰμι ἀρχαγγέλου, ποτὲ μὲν καθεζομένου μου ἐν τῷ πρώτῳ οὐρανῷ· οὗ τὸ ὄνομα Ἀμελούθ· Ἐγὼ οὖν εἰμι πνεῦμα χαλεπὸν, καὶ πτερωτὸν καὶ μονόπτερον, ἐπίβουλον πάσης πνοῆς ὑπὸ τῶν οὐρανῶν· ἐγὼ παρήμην ἡνίκα C Μωσῆς εἰσήρχετο εἰς Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου σκληρύνων αὐτοῦ τὴν καρδίαν· ἐγώ εἰμι ὃν ἐπεκαλοῦντο Ἰανῆς καὶ Ἰαμβῆς οἰκουχώμενοι τῷ Μωϋσῇ ἐν Αἰγύπτῳ· Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἀντιπαλαίων τῷ Μωϋσῇ ἐν τοῖς πέρασι τοῖς σημείοις. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Πῶς οὖν εὑρέθης ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ; Ὁ δὲ ἔφη· Ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐγὼ ἐσκλήρυνα τὴν καρδίαν Φαραώ· καὶ ἀνεπτέρωσα αὐτοῦ τὴν καρδίαν, καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ· καὶ ἐποίησα αὐτοὺς ἵνα καταδιώξωσιν ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ συνηκολούθησε Φαραὼ καὶ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι. Τότε ἐγὼ παρήμην ἐκεῖ· καὶ συνηκολουθήσαμεν. Καὶ ἀνήλθομεν ἅπαντες ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Καὶ ἐγένετο, ἡνίκα διεπέρασαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἐπαναστραφὲν τὸ ὕδωρ ἐκάλυψε πᾶσαν τὴν παρεμβολὴν D τῶν Αἰγυπτίων, καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῶν· εὑρέθην οὖν ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ἐκάλυψέ με τὸ ὕδωρ· καὶ ἔμεινα ἐν τῇ θαλάσσῃ τηρούμενος ὑποκάτω τοῦ κίονος τούτου. Ὡς δὲ ἦλθεν Ἐφιππᾶς, πεμφθεὶς παρὰ σοῦ ἐν ἀγγείῳ ἀσκοῦ ἐγκλεισθεὶς, καὶ ἀνεβίβασέ με πρὸς σέ. Κἀγὼ οὖν Σολομῶν ἀκούσας ταῦτα ἐδόξασα τὸν Θεὸν, καὶ ὥρκισα τοὺς δαίμονας, ὥστε μὴ παρακοῦσαί μου, ἀλλὰ μεῖναι βαστάζοντας τὴν κίονα· καὶ ὤμοσαν ἀμφότεροι λέγοντες· Ζῇ Κύριος ὁ Θεός σου, οὐ μὴ ἀποθώμεθα (*sic*) τὸν στῦλον τοῦτον ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ᾗ δ' ἂν

ἡμέρᾳ πέσῃ ὁ λίθος οὗτος, τότε ἔσται ἡ συντέλεια τοῦ αἰῶνος. Κἀγὼ Σολομῶν ἐδόξασα τὸν Θεὸν, καὶ ἐκόσμησα τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου πάσῃ εὐπρεπείᾳ· καὶ ἤμην εὐθυμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ μου· καὶ εἰρήνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου. Καὶ ἔλαβον γυναῖκας ἐμαυτοῦ ἀπὸ πάσης χώρας, ὧν οὐκ ἦν ἀριθμὸς, καὶ ἐπορεύθην πρὸς τὸν Ἰεβουσσαῖον, καὶ ἰδὼν ἐκεῖ θυγατέρα ἀνθρώπου Ἰεβουσσαίαν, ἠγάπησα αὐτὴν σφόδρα, καὶ ἠβουλόμην δέξασθαι αὐτὴν μετὰ ταῖς γυναιξί μου (*sic*) εἰς γυναῖκα. Καὶ εἶπον πρὸς τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν· Δότε μοι τὴν Σουμανῖτιν (15) ταύτην εἰς γυναῖκα. Καὶ εἶπον πρός με οἱ ἱερεῖς τοῦ Μολόχ. Ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν παρθένον, εἴσελθε καὶ προσκύνησον τοὺς θεοὺς ἡμῶν, τῷ μεγάλῳ θεῷ Ῥαφὰν, καὶ τῷ καλουμένῳ Θεῷ Μολόχ. Ἐγὼ οὖν φοβηθεὶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἠκολούθησα προσκυνῆσαι· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐγώ· Οὐ προσκυνῶ θεῷ ἀλλοτρίῳ (ad marg. τίς αὕτη) (16) ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τοσοῦτόν με ἀναγκάζετε ποιῆσαι. Οἱ δὲ εἶπον (17) ωθεὶς (*sic*) (Forte: Ὁ Θεὸς) τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἐμοῦ δὲ πυθομένου ὅτι οὐδαμῶς προσκυνήσω θεοῖς ἀλλοτρίοις, καὶ παρήγγειλαν τὴν παρθένον τοῦ μὴ κοιμηθῆναί μοι ἐὰν μὴ παθῶ θῦσαι τοῖς θεοῖς. Κἀγὼ οὖν ὁ δόλιος κινουμένου μου ἔρως παρ' αὐτῇ ἔφερέ μοι πέντε ἀκρίδας λέγων· Λάβε ταύτας τὰς ἀκρίδας (18), καὶ σύντριψον αὐτὰς ἐπ' ὀνόματος τοῦ θεοῦ Μολὸχ, καὶ νῦν κοιμηθήσομαι μετὰ σοῦ· ὅπερ καὶ ἐτέλεσα· καὶ εὐθὺς ἀπέστη τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ ἐγενόμην ἀσθενὴς ὡσεὶ λῆρος τοῖς ῥήμασί μου· ἐξ οὗ καὶ ἠνεγκάσθη (*sic*) παρ' αὐτῆς κτίσαι ναὸν τῶν εἰδώλων· τῷ Βαὰλ, καὶ τῷ Ῥαφὰ, καὶ τὸ Μολὸχ, καὶ τοῖς λοιποῖς εἰδώλοις· κἀγὼ οὖν ὁ δύστηνος ἐποίησα τὴν συμβουλὴν αὐτῆς, καὶ τελείως ἀπέστη ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἀπ' ἐμοῦ· καὶ ἐσκοτίσθη τὸ πνεῦμά μου· καὶ ἐγενόμην γέλως τοῖς εἰδώλοις καὶ δαίμοσι· διὰ τοῦτο ἀπέγραψα ταύτην ἐμοῦ τὴν διαθήκην, ἵνα οἱ λαχόντες εὔχησθε καὶ προσέχητε τοῖς ἐσχάτοις, καὶ μὴ τοῖς πρώτοις, ἵνα τελείως εὕρωσι χάριν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A omni regione, quarum non erat numerus; et abii ad Jebusæum, et videns ibi filiam hominis Jebusæi, amavi eam valde, et volebam accipere eam inter conjuges meas in uxorem. Et dixi ad sacerdotes eorum: Date mihi Soumanitem (Sunamitem) hanc in uxorem. Et dixerunt ad me sacerdotes Moloch: Si diligis virginem, intra, et venerare deos nostros, magnum deum Raphan, et vocatum deum Moloch. Ego vero timens gloriam Dei, non acquievi ut venerarer; et dixi eis: Non servio deo alieno. Quid est hoc inane simulacrum quod sic me ad adorandum cogitis? Qui dixerunt: Deus patrum nostrorum. Mihi autem affirmanti quia nullo modo adorarem deos alienos renuntiarunt virginem nunquam mecum dormituram, nisi libens diis immolarem. B Et cum eam deperirem, attulit mihi callidus amor quinque locustas dicens ipsius nomine: Sume has locustas, et contere eas in nomine dei Moloch, et tunc dormiam tecum; quod et feci. Et statim exivit a me spiritus Dei. Et factus sum infirmus, et quasi stultus in verbis meis; exinde coactus sum ab ea ad ædificandum templum idolis, Baali et Rapha et Moloch, et cæteris; et ego miser feci voluntatem ejus, et tandem recessit gloria Dei a me; et obscuratus est spiritus meus; et factus sum proverbium idolis et dæmonibus: ideo scripsi hoc testamentum meum, ut quibus obtigerit, oretis et attendatis ultimis et non prioribus, et tandem gratiam inveniatis in sæcula. Amen.

VARIÆ LECTIONES.

(15) Nomen puellæ.

(16) In textu spatium vacum ante ἡ ὑπόθεσις.

(17) Hic iterum vacuum spatium.

(18) Cultus locustarum, apud discipulos Joannis Baptistæ.

ADDENDA AD CEDRENUM.

TOM. I OPERUM CEDRENI.

In codice Coisliniano 136 Historia Joannis Scylitzæ præmittitur Præfatio ea longe prolixior quæ præit Georgii Cedreni Historiæ, et non pauca de Scriptoribus historiæ Byzantinæ nova ac notatu digna continet. Eam visum est hic describere.

C Σύνοψις ἱστοριῶν συγγραφεῖσα παρὰ Ἰωάννου κουροπαλάτου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλας, τοῦ Σκυλίτζη.

Τὴν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας ἄριστα μετὰ τοὺς παλαιοὺς ἐπραγματεύσατο πρῶτον μὲν ὁ μοναχὸς Γεώργιος καὶ Σύγγελλος χρηματίσας Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου· μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ ὁμολογητὴς Θεοφάνης καὶ τοῦ Ἀγροῦ ἡγούμενος, ἐπιστατικώτερον τὰς ἱστορικὰς ἐπιδραμόντες βίβλους καὶ συνοψίσαντες λόγῳ μὲν ἀφελεῖ καὶ ἀπεριέργῳ, μονον-

Synopsis Historiarum scripta a Joanne Scylitze Curopalata, et magno drungario vigiliæ.

Historiæ compendium optime post veteres concinnavit primo quidem Georgius monachus, qui syncellus fuit Tarasii sanctissimi patriarchæ; post illum autem Theophanes confessor hegumenus Agri, qui ambo peritus historicos libros percurrerunt et in compendium redegerunt, sermone quidem simplici nec affectato, sed ipsi pene rerum

naturæ adhærenti. Verum Georgius a mundo condito orsus, in tyrannos desiit, Maximianum nempe et Maximinum (*l.* Maxentium) ejus filium : Theophanes vero ab illius fine exordium ducens, et reliquam chronographiam epitomes more referens, usque ad obitum Nicephori imperatoris qui ex Genicis seu Logotheta Genicorum fuerat, progressus finem narrandi fecit. Post hunc nullus alius huic se studio dedidit. Quidam tamen tentavere, ut Siculus ille doctor, ac nostro tempore philosophorum princeps et hypertimus Psellus. Præter hos item alii. Sed ii perfunctorie operi manum admoverunt, et ab accurata narratione lapsi, maximam rerum majoris momenti partem prætermisere, posterisque inutiles fuere, nudam texentes imperatorum enumerationem, ut docerent quis quem imperatorem exceperit, et nihil præterea. Verum qui sic historias non recto scopo conscripsere, plus nocuere lectoribus, quam profuere. Nam Theodorus Daphnopates, Nicetas Paphlagon, Josephus Genesius et Manuel, Byzantii, Nicephorus diaconus, Phryx, Leo Asinus, Theodorus qui fuit Sidæ præses, ejusque consobrinus et cognominis qui Sebastenæ præfuit Ecclesiæ, insuperque Demetrius Cyzicenus ac Joannes Lydus monachus, suum singuli sibi proponentes argumentum; alius imperatoris laudem, alius patriarchæ vituperium, alius amici encomium, atque historiæ nomine suum singuli secuti scopum, a laudatorum virorum mente et instituto longe aberrarunt. Ea enim quæ suo tempore gesta sunt conscribentes, pauloque altius resumentes, alius affectu ductus, alius odio, alius ad gratiam, alius prout sibi statutum fuerat, historiam edentes, inter se in narratione dissenserunt, ac caligine perturbationeque auditores repleverunt. Nos autem memoratorum virorum lectis operibus, historiæ amatoribus eorum synopsim non parum utilem fore sperantes, maximeque iis qui facilitatem labori anteponunt; utpote quæ variis gesta temporibus brevissime repræsentet, et a commentariorum mole liberet : supra dictorum historias diligenter excutientes, ejectis iis quæ ex affectu et ad gratiam dicta sunt, missis iis quæ dissensionem et repugnantiam olebant, expunctis etiam iis quæ fabulam sapere visum est, narrationibus collectis quæ verisimilia et probabilia putabantur, additis etiam iis quæ nondum scripta ab antiquis viris edidicimus, iisque in unum corpus compendio redactis, tenerum cibum mola sermonis præparatum posteris reliquimus; ut qui memoratorum historicorum libros percurrerunt, commentaria habeant, secum vel in via ferentes hunc libellum. Solet quippe lectio recordationem inducere, recordatio vero memoriam alere et augere ; quemadmodum contra negligentia et incuria gestorum, reminiscentiam auferre, unde prorsus oblivio sequitur, quæ gestorum memoriam obscurat atque confundit. Qui vero nondum historias legerunt, hoc compendio ductoris loco utantur, et requisitis iis quæ

A οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐφαπτομένῳ τῶν πεπραγμένων. Ἀλλ' ὁ μὲν Γεώργιος, ἀπὸ καταβολῆς ἀρξάμενος κόσμου, ἐς τοὺς τυράννους κατέληξε, Μαξιμιανόν φημι καὶ τὸν τούτου υἱὸν Μαξιμῖνον (*l.* Μαξέντιον· ὁ δὲ Θεοφάνης, τὸ ἐκείνου τέλος οἰκείαν ἀρχὴν ποιησάμενος, καὶ τὴν ἐπίλοιπον συντεμὼν χρονογραφίαν καὶ εἰς τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν καταντήσας, ἔστη τοῦ δρόμου. Μετὰ δὲ τοῦτον οὐδεὶς ἄλλος ἐπέδωκεν ἑαυτὸν τῷ τοιούτῳ σπουδάσματι. Ἐπεχείρησαν μὲν γάρ τινες, οἷον ὁ Σικελιώτης διδάσκαλος καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ὕπατος τῶν φιλοσόφων καὶ ὑπέρτιμος ὁ Ψελλὸς, καὶ πρὸς τούτοις ἕτεροι· ἀλλὰ πάρεργον ἀψάμενοι τοῦ ἔργου, τῆς τε ἀκριβείας ἐπιπεπτώκασι τὰ πλεῖστα τῶν καιριωτέρων παρέντες, καὶ ἀνόνη- **B** τοι τοῖς μετ' αὐτοὺς γεγόνασιν, ἀπαρίθμησιν μόνην ποιησάμενοι τῶν βασιλέων, καὶ διδάξαντες τίς μετὰ τίνα τῶν σκήπτρων γέγονεν ἐγκρατὴς, καὶ πλεῖον οὐδέν. Ἀλλὰ καὶ ταύτας οὐκ ἐστοχασμένως συγγραψάμενοι, ἔβλαψαν τοὺς ἐντυγχάνοντας, οὐκ ὠφέλησαν. Ὁ γὰρ Δαφνοπάτης Θεόδωρος, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν, Ἰωσὴφ Γενέσιος καὶ Μανουὴλ οἱ Βυζάντιοι, Νικηφόρος ὁ διάκονος ὁ Φρὺξ, ὁ Ἀσινὸς Λέων, Θεόδωρος ὁ τῆς Σίδης γενόμενος πρόεδρος καὶ ὁ τούτου ἀνεψιὸς καὶ ὁμώνυμος ὁ τῆς ἐν Σεβαστείᾳ καθηγησάμενος Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ τούτῳ Δημήτριος ὁ τῆς Κυζίκου καὶ ὁ μοναχὸς Ἰωάννης ὁ Λυδὸς οἰκείαν ἕκαστος ὑπόθεσιν προστησάμενος· ὁ μὲν ἔπαινον βασιλέως, ὁ δὲ ψόγον πατριάρχου· ἕτερος δὲ φίλου ἐγκώμιον, καὶ ἐν ἱστορίας σχήματι τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἀποπληροῦντες σκοπὸν, πόῤῥω **C** τῆς τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν πεπτώκασι διανοίας. Ἀποτάδηη (*sic*) γὰρ τὰ κατὰ τοὺς αὐτῶν χρόνους συνενεχθέντα καὶ μικρὸν ἄνωθεν ἱστορικῶς συγγραψάμενοι, καὶ ὁ μὲν συμπαθῶς, ὁ δ' ἀντιπαθῶς, ὁ δὲ καὶ κατὰ χάριν, ἄλλος δὲ καὶ ὡς προσετέτακτο τὴν ἑαυτοῦ συνθεὶς ἱστορίαν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ τῶν αὐτῶν ἀφηγήσει διαφερόμενοι, ἰλίγγου καὶ ταραχῆς τοὺς ἀκροατὰς ἐμπεπλήκασιν. Ἡμεῖς δὲ τῷ πόνῳ τῶν εἰρημένως ἀνδρῶν ἐκεῖ ἐντυχόντες καὶ λυσιτελήσειν οὐ μικρὰ τὴν σύνοψιν τοῖς φιλοϊστοροῦσιν ἐλπίσαντες, καὶ μάλιστα τοῖς τὸ ῥᾷστον τοῦ ἐπιπονωτέρου προτιθεμένοις, συντομωτάτην διδοῦσαν κατάληψιν τῶν ἐν διαφόροις συμβεβηκότων καιροῖς καὶ τοῦ βάρους τῶν ὑπομνημάτων ἐλευθεροῦσαν, τὰς τῶν ἄνωθεν λεχθέντων συγγραφείσας **D** ἐπ' ἀκριβὲς ἱστορίας ἀναμαξάμενοι, καὶ τὰ ἐμπαθῶς ἢ καὶ πρὸς χάριν λεχθέντα ἀποδιαπομπήσαντες, καὶ τὰς διαφορὰς καὶ διαφωνίας παρέντες, ἀποξέσαντες δὲ καὶ ὅσα ἐγγὺς ἐρχόμενα εὕρομεν τοῦ μυθώδους· τὰ δὲ εἰκότα καὶ ὁπόσα τοῦ πιθανοῦ μὴ ἀπέπιπτε συλλεξάμενοι, προσθέντες δὲ καὶ ὁπόσα ἀγράφως ἐκ παλαιῶν ἀνδρῶν ἐδιδάχθημεν, καὶ τῷ ἓν ἐπιδρομάδην συνθέμενοι τοῖς μεταγενεστέροις καταλελοίπαμεν τροφὴν ἁπαλὴν καὶ τούτῳ δὲ τῷ τοῦ λόγου ἀληλεσμένην, ἵν' οἱ μὲν τὰς τῶν ῥηθέντων ἱστορικῶν βίβλους ἐπελθόντες ὑπομνήματα ἔχοιεν συνέκδημον φέροντες καὶ ἐπιόντες τοῦτο τὸ βιβλίον· οἶδε γὰρ ἡ ἀνάγνωσις ἀνάμνησιν ἐμποιεῖν, ἡ δὲ ἀνάμνη-

σεις τρέφειν καὶ μεγαλύνειν τὴν μνήμην, ὥσπερ τοὐναντίον ἡ ἀμέλεια καὶ ῥᾳστώνη ἐπιφέρειν ἀμνηστίαν, ἥτινι πάντως ἕπεται λήθη ἀμαυροῦσα καὶ συγχέουσα τὴν μνήμην τῶν πεπραγμένων· οἱ δὲ μήπω ἐντυχόντες τὰς ἱστορίας ὁδηγὸν ἔχοιεν τήνδε τὴν ἐπιτομήν, καὶ ἀναζητοῦντες τὰ πλατικῶς (*sic*) γεγραμμένα, εὐτελεστέραν τῶν πεπραγμένων λάβοιεν εἴδησιν. A fusius scripta sunt, faciliorem rerum notitiam assequantur.

FABROTI GLOSSARIUM

SIVE

INTERPRETATIO OBSCURORUM VERBORUM CEDRENI.

—

Ἀββᾶς, ἀββάδιον abbas vel abba, pater. Novella 123. Hieremias patriarcha in 2 responso ad theologos Wirtemberg. c. De monastica vita: Οὓς ἀββάδας ἀρχιμανδρίτας ἡ τάξις ὠνόμασεν. Major. S. Benedictus in Concordia regularum c. 34: *Qui et major monasterii*. Hinc ἀβοατία paternitas. Concilium Meldense can. 10: *Tulis abbatia, quæ paternitas Latino nomine dicitur, funditus removeatur.* Hinc per contemptum ἀββάδιον. Stylianus ad Stephanum PP (exstat in synodo 7 Cp.): Ἀββάδιον ἀγεννὲς καὶ ἄσημον γοητικόν τε καὶ μαγικὸν ᾠκειώσατο. Interpres: *Abbutulum quemdam obscurum et ignobilem, præstigiatorem insuper et magum sibi adjunxerat.*

Ἀβῆναι habenæ. Theophanes: Δι' ἀβηνῶν μαστιγῶσαι, habenis flagellare. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccl. nondum edita: *Habena vel ferula cædere* -n l. 1, § impuberi D. de Senat. Sil. Glossæ Cyrilli: Λῶρος *havena*, pro habena. Item: Ἱμάς *habena*·

Ἀδνούμιον dilectus, census et descriptio militum. Constantinus in Tact.: Ἁρμόζει δὲ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ῥόγας καὶ τοῦ ἀδνουμίου ἀδνουμιάζεσθαι καὶ ἀπογράφεσθαι. Leo Tact. constit. 9, § 4: Εἰ δέ ποτε χρεία καλέσει τοῦτο γίνεσθαι χάριν ἀδνουμίου, V. Suidam, Phavorinum et Glossas Basilicon.

Ἀερικόν tributum pro spiritu aerio. Cujacius Leo Tactic. c. 20, § 71: Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς τελεῖν τούς τε δημοσίους φόρους καὶ τὰ ἐπικείμενα αὐτοῖς ἀερικά, καὶ μηδὲν πλέον καταβαρεῖσθαι. Quem locum interpres non intellexit. Videtur autem convenire interpretationi Procopii in ἀνεκδ., ut sit tributi genus quod supra solitum canonem exigitur.

Ἀθάνατοι immortales, ut apud Persas. Procop. Περσ. p. 22: Μόνον δὲ τὸν τῶν ἀθανάτων λεγόμενον λόχον ἡσυχῇ μένειν ἕως αὐτὸς σημήνῃ ἐκέλευσεν. V. Socratem Hist. Eccl. 7, 20; Themist. orat. Athenæum.

Ἀκοίμητοι monachi insomnes. Series episcoporum Byzantii, Juris GR. p. 298: Καὶ μοναχὸν ἐκ τῶν ἀκοιμήτων. Concil. Florent. p. 723 ed. R: Ἐν τῇ τῶν ἀκοιμήτων μονῇ. Theophanes: Μοναχὸς ἐκ τῆς μονῆς τῶν ἀκοιμήτων. Nicephorus Callistus, 15, 23: Μοναχοὺς ἐκ τῆς τῶν ἀκοιμήτων μονῆς ἐκεῖσε ἐγκαταστήσας. Epistola 141 Theodoreti inscribitur Μαρκέλλῳ ἀρχιμανδρίτῃ τῶν ἀκοιμήτων, et monasterium eorum Acœmetense. Victor in Chronico: *Primasius quoque Acæmetensi monasterio relegatur.* Joannes PP in epist. ad Justinianum: *Qui de Cumitensi monasterio fuit.* Recte Cujacius emendavit *de Acumitensi* Idem Victor: *Per monachos monasteriorum Achimitensium* Lege *Acumitensium* aut *Acæmetensium.*

Ἀκόλουθος. V. βάραγγοι.

Ἀνταρσία. Theophanes in Phoca: Ἤκουε γὰρ μελετωμένην ἐν τῇ Ἀφρικῇ κατὰ Φωκᾶ ἀνταρσίαν, *meditatam adversus Phocam rebellionem* Ἀντάρτης qui tyrannidem affectat. Idem Theophanes in Mauricio: Ὁ δὲ τύραννος Ἀλέξανδρον τὸν συναντάρτην αὐτοῦ ἐξέπεμψε. Συναντάρτης est conscius et particeps rebellionis, correbellis Anastasio Bibliothecario Theodorus Metochites: Ἐφ' υἷς ἐνεκάλουν ἀντάρτην αὐτόν.

Ἀλλάγιον ἀλλαγή commutatio pecuniarum. Etiam hodie Græcis ἀλλάγω est permuto.

Ἀλληλέγγυον. V. Zonaram in Basilio, et Novellam Basilii Περὶ ἀλληλεγγύου ὁμοτελῶν, et Meursium.

Ἄλογον equus, jumentum. Leo Tact. c. 10 § 5: Διοικεῖσθαι τὰ ἄλογα αὐτῶν. Theophanes in Heraclio: Πολλὰ τῶν ἀλόγων αὐτοῦ διεφθάρησαν. Nicetas Choniat. in Manuele Comm. 2: Τὰ κούρση ἐν τοῖς ἀλόγοις φορτώσαντες, et de rebus gestis post excidium urbis: Ἕτεροι δὲ τὰς ὑβρισθείσας ὑπ' αὐτῶν γυναῖκας εἰς τὰ ἄλογα ἀναβιβάζοντες. Basilica ad l. 17 D de petit. hæredit, hodie quoque Græcis ἄλογον est equus. Sic Latini animal pro equo dixerunt. Julius Firmicus Mathes. 3, c. 7: *Regiis animalibus præpositos*. Legis Salicæ tit. 19: *Scuriam cum animalibus vel fænile incenderit*, Theodorus Studita epist. ad Platonem: *In animalibus sedentes in urbem ingressi sumus*. Ἀλόγοις.

Ἄμβων ambo, pulpitum, suggestus. Annales Fuldenses: *In Basilica S. Petri ambonem ascendit, posito super caput suum Evangelio*. Anastas. Bibliothecarius in Hist. eccles.: *Super ambonem Chalcedonense anathematizavere concilium*. Concil. Laodicen. can. 15: Εἰς τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων. Synodus Cp. 7, act. 1: Πρὸ τοῦ ἱερωτάτου ἄμβωνος τοῦ ναοῦ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς ἐπωνύμου Σοφίας. Basilius de Vita S. Theclæ, Theophanes, in Justiniano. Nicephorus Callistus 14, 10: Κεῖσθαι ταύτην ὑπὸ τὸν ἄμβωνα, ὃ βῆμα τῶν ἀναγνωστῶν ἐστιν.

Ἀμηράδης, ἀμηρᾶς, ἀμηρεύειν· Zonaras: Ταρσοῦ ἀμηρᾶς, Amiras, amiræus. Amiræum agere ἀμηρεύειν. Theophanes in Heraclio: Τὸν ἀμηρεύοντα αὐτῶν.

Ἀννώνα annona. Glossæ Nomicæ: Ἀννώνα σημαίνει παροχήν, ἀγορὰν καὶ τὴν ἐτήσιον διανομήν. Meursius legendum putabat ῥόγαν pro ἀγοράν. Sed nihil mutandum: ἀγορά enim et species annonarias significat, ut observat Casaubonus ad Polibii l. 1. Significat ἀννώνα et salaria, consuetudines, stipendia, opsonia, rogas, quæ militibus aut magistiatibus aut aliis erogantur. Novella 130, c. 1. Theophilus ad § ult. de milit. test. Macarius homilia 26. Vegetius 2, 7. B. Ambros. 5 epist. 27. Auctor incertus vel Joannes Cpolitanus in Matth. homil. 51 et 53. Gregorius l. 1 epist. Ind. 3, c. 20

Anastas. Biblioth. in Historia Eccles.: *Macedonius vero Acholium quemdam, qui exemerat adversus se machæram, ex submissione inimicorum suorum per singulos menses annonas præcepit accipere.* V. Basilica ad l. 2 C pro soc. et Gr. interp. ad l. 19 D de testib.

Ἀπληκεύειν castra locare, metari. Leo Tact. c. 5. § 37: Κἀκεῖσε ἀσφαλῶς ἀπλικεύειν. Theophanes in Justiniano: Ἀπλικευόντων αὐτῶν πρὸ μικροῦ τῆς πόλεως. Hinc ἄπληκτα pro castris. Leo d. c. q, § 34. Onosander Strategici c. 9: Περὶ τοῦ συνεχῶς ὑπαλλάσσειν τὰ ἄπληκτα.

Ἀπόκρεως quadragesima carnisprivium. V. Filesacum de Quadragesima p, 447 et Scorsum ad Hom. 15, Theoph. Ceramei. Nicephorus Gregoras l. 8: Ἀπόκρεω γὰρ ἦν καιρός.

Ἀποκρισιάριος. Isidorus Pelusiotes epist. 144, l. 4: Διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀποκρισιαρίου μαθόντες. Sexta synod. Cp. act. 1: Ἀποκρισιαρίου Θεοδώρου τοῦ ὁσιωτάτου. Menologium Julii; Ἀποκρισιάριος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας. Apocrisiarius vel apocrisarius. Facundus Hermianensis l. 4: *A Stephano ecclesiæ Romanæ diacono et apocrisario.* Ferrandus diaconus ad Anatolium: *Eutychetis apoerisiarius* ἀποκρισάριος τοῦ Εὐτυχοῦς· Concilii Chalced. act. 1. Hinc apocrisariatus. Humbertus contra Græcorum calumnias: *Apscrisariatus sui tempore* Ἀποκρισιάριον vetus interpres synodi 6 Cp interpretatur responsalem. Facundus d. l. 4 i *Romanæ ecclesiæ responsalem* Aimoinus 3, c. 66: *Per responsales Fredegundis.* Anastasius Bibl. in Hist. Eccles.: *Responsales vero Felicis Romani conveniens.* Et mox: *Felix autem compertis quæ ab apocrisiariis suis gesta sunt.* Alii responsa facientem. Gregorius l. 7, epist. 5: *Diaconus noster qui apud eum responsa faciebat.* Theophanes: Ὁ τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ποιῶν. Responsum est ἀπόκρισις in Novell. Justiniani. Chronicum Alex.: Καὶ εἰπεῖν τῷ βασιλεῖ τὴν ἀπόκρισιν. S. Benedictus abbas Anianæ in Concordia regularam c. 58: *Fratres qui pro quovis responso diriguntur.* Apocrisiarius igitur est legatus ecclesiæ vel principum vel etiam privati.

Ἀρμάμεντον armamentum. Theophanes: Καὶ ἀπέθηκεν ἐκεῖ τὸ ἀρμάμεντον. Anastasius Bibl. in Hist. Eccl. sic vertit: *Et illic posuit armamentum,* Armamentarium ὁπλοθήκη. Gloss. Cyr.: ὁπλοθήκη armamentarium. Josephus Ἀρχ. 9, 7: Ἀνοίξας δὲ Ἰώαδος τὴν ἐν τῷ ἱερῷ ὁπλοθήκην. Ruffinus Aquil. ita vertit: *Interea Juiadas aperiens armamentarium·* Adde Novell. 81, c. 1, Theophanes in Mauricio. *Interdum* ἀρμάμεντον accipitur pro ipsis armis. Leo Tact, c. 6, § 28: Ἑτέρας ἁμάξας φερούσας τὸ ἀρμάμεντον ἑκάστου ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν. Constant. Tact.: Ἔχε δὲ καὶ ἑτέρας ἁμάξας βασταζούσας τὸ ἀρμάμεντον.

Ἄρματα arma. Leo Tact. c. 19, § 13: Ἄρματα ἐχέτωσαν. Constant. in Tact.: Φοροῦντα τὰ ἄρματα, Codin. de Offic.: Εἴτε περὶ ἀλόγων εἴτε ἀρμάτων, *Sive de equis sive de armis.* Item: Στερούμενοι ἀλόγων ἢ ἀρμάτων, *Qui equis aut armis nonnullis eareant.* Utitur Achmes Ὀνειρ. c. 24, 54, 69 et 156. Thomas Magister: Ὅπλα οὐ μόνον τὰ κοινῶς ἄρματα. Glossæ Nomicæ: Ἄρμα σημαίνει καὶ ὅπλον. Græci igitur recentiores τὸ ἄρμα καὶ τὰ ἄρματα dixerunt. Harmenop. 1, 26. § 12: Ὁ κλέψας ἀλλότριον ἄρμα. *Qui aliena arma subripuit.* Alexius Rharturus: Τὸ ἄρμα τὸ ἰσχυρόν. Item: Ἕναι μέγιστον ἄρμα κατὰ τῶν ἐναντίων. Manuel Moschop.: Ἅρμα ἑνικῶς τὸ τέθριππον, ἅρματα δὲ πληθυντικῶς τὰ ὅπλα. Errat grammaticus qui negat τὸ ἄρμα ἑνικῶς arma significare. Eustath. ad Il. 2: Ἡ τοῦ ἄρματος λέξις καὶ ἐπὶ ὅπλου λέγεται, καὶ Ῥωμαϊκὸν τοῦτο. Nicephorus Blemmidas Epitom. leg. c. 8: Τὸ ἄρμα ἐπὶ τῶν ὅπλων τῷ τῶν Ῥωμαίων ἔθει. Quemadmodum autem citerioris ævi scriptores τὸ ἄρμα et τὰ ἄρματα dixerunt, ita etiam postrema Latinitas arma usurpavit. Dositheus Magister in Glossis: *Inermis sine arma.* Leges Longobardor. tit. 42: *Cum sagitta vel qualibet arma plagam fecerit.* Hinc ἀρμάτοι in libris Basilic. et Cedrenum *armati*. Georgius Alexandrinus in Chrysostomi Vita; Οὔτε γὰρ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δυνάμει τοῦτο πράττομεν, οὔτε ἐν δυναστείᾳ ἱππέων καὶ ἁρμάτων βασιλικῶν καὶ πλήθει στρατοῦ Et ἀρματοῦν *armare.* Concilium Florentinum p. 567 ed. R: Ἵνα δώσῃ κάτεργα εἴκοσι πάσης ἐξόδου ἀρματωμένα. Alexius Rhart. doctr. in S. et magn· Parasc. et ἐξαρμάτος. Corona pretiosa: Ἐξαρμάτος, ἀθωράκιστος, *exarmatus inermis.*

Ἀσηκρητεῖον secretarium. Synodus 8 œcumen. act. 4: Οὕτως ὡμολόγησαν καὶ χθὲς εἰς τὰ ἀσηκρήτης. Videtur legendum ἀσηκρητεία: interpres enim vertit *in secretariis*. Varia autem erant secretaria, de quibus in σέκρετον.

Ἀσηκρήτης. Glossæ Nomicæ: Ἀσηκρήτης ὁ τῶν ἀπορρήτων γραμματεύς, *a secretis, a secreta, secretorum notarius.* Procopius Περσ. β′: Ἐτύγχανε γὰρ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς Ἰωάννην τε τὸν Ῥουφίνου καὶ Ἰουλιανὸν τὸν τῶν ἀπορρήτων γραμματέα πρέσβεις παρὰ Χοσρόην στείλας· ἀσηκρήτης καλοῦσι τὸ ἀξίωμα Ῥωμαῖοι· σήκρητα γὰρ καλεῖν τὰ ἀπόρρητα νενομίκασιν. Idem Ἀνεκδ. p. 63, in fine: Τοῖς δὲ ἀσηκρήτης καλουμένοις οὐκ ἀπεκέκριτο τὸ ἀξίωμα εἰς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόρρητα γράφειν, ἐφ' ὥνπερ τὸ ἀνέκαθεν ἐτέτακτο. Nicephorus patr. in Breviario Historico: Ἀναγορεύουσιν εἰς βασιλέα Ἀρτέμιον Φιλιππικοῦ γραμματέα, ὃν τῇ Ἰταλῶν φωνῇ καλοῦσιν ἀσηκρήτης. Sexta synod. CP. act. 2: Παῦλος μεγαλοπρεπέστατος ἀσηκρήτης σεκρετάριος βασιλικὸς εἶπε. Et act. 4: Διογένους τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ἀσηκρήτις σεκρεταρίου βασιλικοῦ. Synod. Nic. 2, act. 2: Βασιλικὸς ἀσηκρήτης. Nicephorus Cpolitanus archiep epist. ad Lecnem PP: *Cum igitur ætatem virilem attigissem et juvenilem præteriissem in regalibus versatus atriis, militiam quamdam exercebam, et ipsam non absque opera ac remissa, sed quæ per manus et calamos exhibetur. Etenim imperialibus intereram scriptoribus. Asecretis eos vocare soliti, Latinæ linguæ scimus esse dictionem.* Landulphus Sagax l. 17: *Dirigit igitur Phocas Theodorum a secretis.* Primus ordinis πρωτοασηκρήτης, *primus a secretis* Anastasio Biblioth. v. in πρωτοασηκρήτης.

Ἄσημον argentum etiam signatum. Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysostomi: Τὸ μὲν χρυσίον δέδωκε πτωχοῖς καὶ τοῖς δεομένοις, τὸ δὲ ἄσημον διένειμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας. Hodie ἄσημι Græci dicunt pro argento et ἀσημένιον pro argenteo. Cyrillus patriarcha CP. adversus Judæos: Ὅπου εἶχε τὴν κεφαλὴν χρυσῆν, τὰ χέρια καὶ τὸ στῆθος ἀσημένιον.

Ἀσκητήριον asceterium. Julianus Antecessor Novel. 6, 6. Papias: *Assisterium, monasterium Græce,* pro asceterium vel asciterium, ut habent Juliani codices mss. Menolog. Gr. in Marfio: Μετὰ τὴν ἐμὴν ἀποβίωσιν σεμνῶν γυναικῶν οὗτος ὁ οἶκος γενήσεται ἀσκητήριον. Nicephorus Callist. 9, 14: Ὅς ἀλλαχοῦ, παρ' Ἀθηναίοις δηλαδὴ, τὸ ἀσκητήριον εἶχε. Hinc ἀσκητής apud S. Basil. Theophylactus ad c. 11 Lucæ: Οἱ μὲν γὰρ Φαρισαῖοι ὡς ἀσκηταὶ ἐδόκουν καὶ ἀποκεκομμένοι τῶν ἄλλων. Hinc συνασκητής. Curopalates p. 817 et ἀσκήτρια ascetria, Julianus Novella 53, Ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως sive exercitatione: ascetæ enim seu monachi et ascetriæ seu monastriæ in omni pietatis genere se exercent.

Ἀσσάριον assarium, as. v. Gloss. *assem* ἀσσάριον, ὀβολόν, et *assarium* ἀσσάριον, νουμμίον. Cleopatra Περὶ σταθμῶν καὶ μέτρων: Καλεῖται δὲ ἡ οὐγκία τετρασσάριον Ἰταλικόν. Papias: *Assarium nummus, assis, vel figura denarii.*

Αὐγοῦστα Augusta, Augusti conjux. Achmes Ὀνειροκριτ. c. 125. Simoc. 8, 13. Basilica l. 1,

tit. 6, c. 1 : 'Ο βασιλεὺς τοῖς νόμοις οὐχ ὑπόκειται, ἡ δὲ Αὐγοῦστα ὑπόκειται. Theodor. epist. 138 : Τῇ εὐσεβεστάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ Αὐγούστῃ.

Αὐγουσταιών Augustæum. Descriptio urbis Cpolit. : *Augustæum*, *Capitolium*, *Monetam*. Pachimerius l. 9 : Αὐγουσταιῶνος αὐλαίαν πληροῦντες. Palatium Cpolitanum.

Αὐγουστάλιος Augustalis. Paulus l. 35, § 3. Ex quib. caus. maj. præfectus quoque Ægypti. Basilica : 'Ο Αὐγουστάλιος 'Αλεξανδρείας. Justinianus Novell. 23 : 'Ακροατὴν ἕξει Αὐγουστάλιον. Julianus *præfectum Augustalem*. Synesius epist. 29, 105 fin. Isidor. Pelus. 3, 50. Nicephor. Callist. 10, 11. Phot. Biblioth. p. 259 ed. Græcolat. Theophylact. Simoc. histor. Mauric. 8, 13. Joann. Mosch. Lim. c. 207 : 'Απὸ τῆς τάξεως τοῦ Αὐγουσταλίου. Theophanes homil. 46 : Δοὺξ Αἰγύπτου χειροτονεῖται καὶ Αὐγουστάλιος.

Αὐθέντης dominus. Utitur Joannes Cantacuzenus p. 756. Panias : *Authentes dominus*, *auctor*. Hinc αὐθεντία. Thomas M. : Αὐθεντία δὲ παρ' οὐδενὶ τῶν δοκίμων ῥητόρων εὕρηται ἐπὶ τοῦ τῆς δεσποτείας ὀνόματος. Joannes Moschus Limon. c. 79 : Δέδωκε δὲ τὸ κλειδίον τοῦ ἁρμαρίου τῷ αὐθέντῃ. Alexius Rhartur : Καὶ ἡ αὐθεντία σας. Et αὐθεντεῖν *et* αὐθεντικῶς. Hesychius : Αὐθεντεῖν ἐξουσιάζειν. Codinus in Παρεκβ. : Αὐθεντικῶς εἰσερχομένους ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ τοὺς Λατίνους. Cyrill. patriarcha CP : Κύριε, ἤγουν αὐθέντῃ. Et apud Laonic. Chalcond. μέγας αὐθέντης, *le grand seigneur*. De Sophia Augusta Anastasius in Histor. Eccles. : *Accersitis Sophia Augusta pecuniarum venditoribus et notariis jussit deferri cautiones debitorum et breves. Quibus lectis accepit breves, et præbuit eos debitoribus, et reddidit dominis suis*. Cedrenus αὐθένταις.

Βάϊα dona ab imperatore aut patriarcha quotannis dari solita ante diem Palmarum, unde eis nomen : est enim βαΐς seu βάϊον ramus Palmarum. Joannis c. 12. Porphyrius de abstin. ab anim. v. Epiphanii homiliam εἰς τὰ βάϊα. Doroth. doct. 15 : Μετὰ βαΐων, *cum palmis*. Hinc hebdomas βαϊοφόρος. Georgius Logotheta in Chronico : Ἔσπευσε καταλαβεῖν τὸ νυμφαῖον πρὸ τῆς βαϊοφόρου. Quæ et ἡ τῶν βαΐων. Metaphrastes Sept. in Cyriaco : Ἕως ἡ τῶν βαΐων ἀφίκοιτο. Hæc autem erogatio non semel fiebat. Theophanes in Apsimaro : Καὶ ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτῶν ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου. Quæ totidem fere verbis Cedrenus. Vide tamen notas posteriores ad p. 446 b.

Βαΐουλος bajulus. Sophoclis scholiastes in Ajace lorario : Παιδαγωγὸς καὶ παιδοτρίβης, ὁ λεγόμενος βαΐουλος. Balsamo juris GR. p. 472 : Τοὺς παιδοτρίβας βαϊούλους κατονομάζομεν. Theophanes : Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς 'Αντίοχον τὸν πραιπόσιτον καὶ πατρίκιον καὶ βάγιλον αὐτοῦ ἐποίησε παπᾶν. Sic ms. R : lege βαΐουλον. Auctor anonymus in Annal. Franc. : *Rex Carolus cum filiis et exercitu pacifice Franciam repetiit, filiumque suum Ludovicum regem regnaturum in Aquitaniam misit, præponens illi bajulum Arnoldum, aliosque ministros ordinabiliter decenterque constitueus tutelæ puerili congruos*. Historia Miscella l. 23 : *Quæ comprehensos omnes imperatoris homines cecidit atque totondit una cum Joanne protospathario et bajulo ipsius*. Fredegarius scholasticus in Chronico : *Otto quidam filius Beronis domestici, qui bajulus Sigiberti ab adolescentia fuerat*. Aimoinus de Gest. Fr. 4, 38 : *Bajulus r. Sigeberti*. Bajulus est pædagogus, præceptor, monitor, rector, *gouverneur*. Hinc bajulatio. Aimoinus Hist. 5, 39 : *Bajulationi committens*.

Βάνδον bandum, vexillum, signum militare. Hadrianus PP Epist. ad Carolum M. R. : *Qui Neapolitaui ipsos Græcos eum bandis et signis suscipientes*. Anastas. Bibl. in Ecclesiastica Historia : *Hunc Hisam in honorem filii sui atque imperatorum terrorem cum imperatorio ac decenti honore militiisque ac blandis* (l. bandis) *ac sceptris in Hierusalem mittit*. Procopius de bello Vandal. 2. p. 123 : Τούς τε ὑπασπιστὰς καὶ τὸ σημεῖον, ὃ δὴ βάνδον καλοῦσι 'Ρωμαῖοι, 'Ιωάννῃ ἐπιτρέψας 'Αρμενίῳ. Leo Tact. c. 12, § 62 ; Τὰ δὲ βάνδα, ἤγουν τὰ σημεῖα. Constant. in Tact. : Ὀφείλει ἕκαστον τάγμα ἴδιον βάνδον ἔχειν. Scholiastes in στηλιτ. α' S. Greg. Naz. : Σύνθημά ἐστι τὸ σημεῖον καὶ σύμβολον τοῦ στρατοῦ ὃ καλοῦσι βάνδον. *Bandora*, cohors militum, scara. Acta vitæ Alexandri PP 3 : *Concurrerunt signiferi cum bandis*. Radevicus 2, 66 : *Signis et bandis præcedentibus ad palatium perduxerunt*. Historia Wambæ regis Toletani : *Illum cum bandorum signis accessisse*. Benno Cardinalis de Vita Hiltebrandi l. 1 : *Et cuncti milites banda gestantes*. Anastasius in Adriano : *Eum cum bandora susceperunt*. Hinc βανδοφόροι. Procop. d. l. 2, p. 134 : 'Ο δὲ ἕτερος τὸ σημεῖον τοῦ στρατηγοῦ ἐν ταῖς παρατάξεσιν εἰωθὼς φέρειν, ὃν δὴ βανδοφόρον καλοῦσι 'Ρωμαῖοι. Leo Tact. c. 4, § 14 : Καὶ βανδοφόρος μέν ἐστιν ὁ τὸ σημεῖον τοῦ βάνδου βαστάζων. Signiferi, vexillarii, iidem draconarii dicti. Ordo Romanus : *Deinde milites draconarii, id est qui signa portant*. Theodoret. epist. 59 : Κομίζει δὲ ταύτην Πατρωῖνος δρακονάριος. Adde epist. 133. Significat βάνδον et turmam, scaram vel cuneum militum. Glossæ Nomicæ : Κουστοδία στρατιωτικὸν στῖφος, ὃ βάνδον 'Ρωμαῖοι καλοῦσι. Auctor vitæ Caroli M. in Annalibus Francicis : *Dominus vero Carolus una cum Francis castra metatus est ad easdem, misitque scaram suam*. Et p. 19 : *Perveniensque in locum Ingilherim misit quatuor scaras*. Denique βάνδον victoriam significat, si Stephanum de Urbibus sequamur in 'Αλαβάνδα. Παρὰ 'Ρωμαίοις, inquit, βάνδον τὴν νίκην φασίν.

Βάραγγοι protectores Cujacio, securigeri. De his Codinus de offic. vet. inscr. χιλιάρχῳ κοορ, θ' βαράγγων. Joannes Cantacuzenus 1, 41 : Οἵ τε τοὺς πελέκεις ἔχοντες βάραγγοι προσαγορευόμενοι. Græci ad l. 3, § 5 D. ad leg. Cornel de sicar. : Βαράγγου συγκλητικοῦ τὸν ἕτερον βάραγγον συγκλητικὸν φονεύσαντος. Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ, δηλοῖς εἰς βαράγγους καὶ μεγιστᾶνας καὶ ἀξιωματικούς. Hi Celtæ erant, ut scribit Scylitzes apud Cedren. p. 792 d. in ora, vel Angli, ut Codinus. Præfectus eorum ἀκόλουθος, ut jam observatum.

Βαρδούκιον hastile, jaculum, pilum, telum, quod jaci potest. Constantinus in Tacticis : Τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια.

Βασιλεύς rex, imperator, de præsentis temporis rege. Zosimus 5 : Ὡς ἂν μηδεὶς ἕτερος πλὴν αὐτοῦ βασιλεῖ παραδυναστεύῃ. Et βασιλίς pro Augusta. Idem lib. eodem : Σοβῶν κατὰ τῆς βασιλίδος τὸ πλῆθος. Sic Byzantini imperatorem vocare soliti. Annales Francorum : *More suo, id est Græca lingua, laudes ei dixerunt, imperatorem eum et basileum appellantes*. Et iisdem pene verbis auctor Vitæ Caroli M. et Eginardus de gestis Caroli M. et Annales Fuldenses. Cæteros ῥῆγας per contemptum appellabant, ut ῥῆγα Φραγγίας. V. Luitprandum in Legatione.

Βεργίον virga. Anastasius Biblioth. in Historia Eccles. : *Contra Vulgares fundis et virgis armatos et blasphemantes minavit*. Leo Tact. c. 7, § 3 : Μετὰ σκουταρίων καὶ βεργίων. Et § 18 : 'Αντὶ σπαθίων βεργία ἢ νάρθηκας ἢ καλάμους ἀντὶ κονταρίων ἀναδιδούς. Constant. in Tact. : Βασταζέτωσαν δὲ καὶ σκουτάρια καὶ βεργία. Menolog. in Martio : Ἔπλεξεν οὖν ὁ γέρων μέχρις ἐννάτης ὥρας οὐεργίας (sic ms.) δεκαπέντε μόχθῳ πολλῷ.

Βεστιαρίτης. V. Πρωτοβεστιάριος.

Βίγλα vigilia. Eustath. Il. 2 : Σκοπὴν δὲ λέγει τὴν κοινῶς λεγομένην βίγλαν. Theophanes : Κλείσας οὖν τὰς τῶν τειχέων πύλας καὶ βίγλας θέμενος. Leo Tact. 11, § 9 : Ἔχειν δὲ καὶ βίγλας ἔξωθεν.

Et c. 17, § 54 : Ἵνα βίγλα ἀκριβὴς καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται. Hinc βιγλάτωρ excubitor. Idem Leo c. 14, § 16 : Μετ' ὀλίγων βιγλατόρων. Et βιγλεύειν excubias agere. Leo c. eodem, § 13 : Ὀφείλων βιγλεύειν. Et d. c. 17, § 102 : Διὰ τοὺς βιγλεύοντας πάντως. Vel βιγλίζειν vigilare. Constant. in Tact. p. 38 : Πρὸς τὸ βιγλίζειν αὐτούς, et p. seq. Ἵνα προλαμβάνωσιν οἱ καβαλλάριοι, καὶ βιγλίζωσιν.

Βιξιλλατίωνες vexillationes, alæ equitum. Glossæ. Cyrilli : Βεξιλλατίων *vexillatio*. De vexillationibus Veget. et Cuj. ad l. ult. C. de his qui non impletis stipend. sac. sol. sunt.

Βίσεξτος bisextus. Anastasius Antiochenus : Ὅτε ἡ τετραετία τοῦ λεγομένου βισέξτου εἰς τελείαν ἡμέραν ἀπαρτίζει τὴν κίνησιν. Glossarium ms. illustriss. F. cancellarii Petri Seguierii : Βίσσεξτον ἐπινέμησις τετραετίας.

Βλαττίον blatta. Salomon episcopus :

Dulcius hoc cunctis argenti aurique talentis,
Bombyce aut gemma, blattis eborique fuisset.

Constantinus de administr. imper. : Οἷον βλαττία. Pannus sericus. Fortunatus 2, 3 :

Serica cui niveis agnata est blattea telis.

Βουκελλάριος bucellarius. Glossæ Nomicæ : Βουκελλάριος ὁ ἀποστελλόμενος καὶ φέρων τινά. Item : Βουκελλάριος ὁ παραμένων στρατιώτης. Græci lib. 60 Basilic. : Βουκελλάριοι λέγονται οἱ παραμένοντες στρατιῶται. Ἐκ δὲ τοῦ βούκα ὀνόματος, ὅ ἐστιν ὁ ἄρτος, ἐκλήθησαν βουκελλάριοι οἱ τὸν ἄρτον τινὸς ἐσθίοντες ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ παραμένειν αὐτῷ. *Bucellarii dicuntur stationarii milites. Ex nomine autem bucca, quod est panis, vocantur bucellarii, panem alicujus edentes in hoc ut morentur apud eum.* Bucellarii igitur sunt custodes corporis, protectores, stipatores, satellites, armigeri, asseclæ, domestici procerum vel principis. Sic etiam dicti clientes. Papias : *Cliens bucellarius.* Iidemque parasiti dicti. Aldhelmus de laudib. virginit. : *Hæc tanta prodigia cernens Claudius tribunus obstupuit, et corde compunctus cum septuaginta militibus et omni familia et vernacula clientela una cum parasitis et sodalibus credidit in Dei Filium.* Et ibidem : *A propriis parasitis et domesticis clientibus.* De them. Bucell. vide Const. de th. orient. th. 6, et eumdem de Admin. imp. c. 51, et Curop. p. 839.

Βουκινάτωρ buccinator. Theophanes : Δύο ἀδελφοί τινες φιλόχριστοι ἐν Τριπόλει καταμένοντες, υἱοὶ βουκινάτορος. Scholia in Epitom. SS. Cann. tit. 2, sect. 2 : Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου βουκινάτωρ βασιλικὸς βαπτισθείς, id est, *Sub patriarcha Theodosio buccinator quidam imperatorius baptizatus.* A buccina seu tuba, quæ βούκινον Græcis posterioribus. Suidas : Φωνασκεῖν εὐφωνίαν ἀσκεῖν, καὶ φωνασκικὸν βούκινον. Glossæ Cyrilli : Σάλπιγξ tuba, litua, buccinum; quanquam inter buccinam et tubam nonnihil interest.

Βούνευρον. Theophanes in Phoca : Ὃν ὁ τύραννος βουνεύροις μαστίζων ἀνεῖλεν. Et alibi : Ἀνὰ ρ' βουνεύρων ἐκέλευσε τύπτεσθαι. Menologium in Martio : Τοῦ ἁγίου μάρτυρος ἐπὶ πολλὰς τὰς ὥρας τοῖς βουνεύροις ἀνηλεῶς συγκοπτομένου. Simeo Metaphr. in Sergio et Baccho : Καὶ τὸν μὲν Σέργιον ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ παρεδίδου, τούτῳ δῆθεν ἀμειβόμενος αὐτὸν τῆς εὐεργεσίας· τὸν Βάκχον δὲ διὰ τεσσάρων ἰσχυρῶς ἐκταθέντα βουνεύροις ὠμοῖς ἐκέλευε καταξαίνεσθαι. Constant Manasses : Ὠμοῖς βουνεύροις τὰς αὐτοῦ καταμελαίνει σάρκας· Item : Ὠμοῖς βουνεύροις τὸν λαμπρὸν καταικίζει τὴν σάρκα. Martyrologium Usuardi mense Oct. d. 7 : *Quorum Bacchus tam diu est nervis crudis* (βουνεύροις) *cæsus quoadusque totus corpore discissus in confessione emitteret spiritum.*

Βραχιόνιον armillæ. Achmes c. 127 Ὀνειρ. : Ἐὰν ἴδῃ ὅτι βραχιόνια ἔλαβε χρυσᾶ.

Γαλέα vel γαλαία triremis, *galère.* Leo Tact. c. 19, § 10. Γαλιάτζα Conc. Flor. p. 567 ed. R. *Galéasse.*

Γενικόν ærarium publicum. Huic præfectus τοῦ γενικοῦ λογοθέτης dicebatur. Nicephor. Gregoras l. 7. Codin. de offic. eumdem γενικόν appellatum tradunt viri eruditissimi ex hoc loco Suidæ : Ἰωάννην ἐφίστησιν ἡγεμόνα τοῦ πολέμου διάκονον τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ λογιστὴν τῶν φόρων, ὃν γενικὸν καλοῦσι. De quo dubito; nam de eodem Joanne sic scribit Nicephorus in Breviario historico : Τούτοις ἡγεμόνα ἐφίστησιν Ἰωάννην διάκονον τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τῶν δημοσίων φόρων λογιστήν, ὃν λογοθέτην γενικὸν οἶδε καλεῖν ἡ συνήθεια. Atque ita forte legendum apud eumdem p. 115 : Τῶν δημοσίων λογιστήν, ὃν τὸ δημῶδες λογοθέτην καλοῦσι, nisi δημόσια pro tributis accipias. Theop. in Constantino : Τόν τε Θεόδοτον τὸν μοναχὸν καὶ γενικὸν λογοθέτην. Hinc ἀπὸ γενικῶν, qui eo munere functus. Joannes Scylitzes in principio historiæ : Νικηφόρου βασιλέως τοῦ ἀπὸ γενικῶν. Chronologia vetus : Νικηφόρος ὁ ἀπὸ γενικῶν. Eadem verba in 8 synodo p. 448 ed. Rom.

Δεήσεις, ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων. Libelli, libellorum magister. Georgius Alexandrinus in Vita S. Chrysostomi : Δοὺς τὰς δεήσεις τῷ βασιλεῖ. Græcus auctor ms., quem citat eruditissimus Allatius dissert. 2 de lib. Eccl. : Ἰωάννου μαγίστρου καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων. De referendario et regendario dicam in Gloss. Nomic.

Δεκανοί decani. V. tit. C de decanis B. Chrysost. in Epist. Pauli ad Hebr. c. 7, hom. 13, p. 505 ed. Anglic. : Καὶ τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσί. Flotilda in visionibus : *Audiebatque vocem dicentem, quod hi essent archidiaconi et præpositi judicesque et majores atque decani.* B. Ambrosius l. 5, epist. 35 : *Quod ad Portianam basilicam de palatio decanos mittebant.*

Δηλάτωρ, δηλατορεύειν, delator. Ulpianus in Timocrateam τὸν προσαγωγέα interpretatur δηλάτωρα. Theodoretus epist. 43 : Καὶ δηλάτορος ἔργον δεξάμενος. Utitur etiam epist. 45. Georgius Alexandrinus in Vita S. Chrysostomi : Ἔτυχε δὲ κατά τινα φθόνον διαβολικὸν δηλατορευθῆναι ταύτην τὴν ἄωρον χήραν εἰς τὰς ἀκοὰς Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως.

Διαιτάριος atriensis. Glossarium Philoxeni : atriensis διαιτάριος, διαιτάρχης. Theophanes : Εὐτυχιανὸς δέ τις πρῶτος τῶν διαιταρίων. Vet. Inscript. p. 576, 7 : *Diætarchus domus Augustæ.* Et in Heraclio : Ἐκρατήθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν διαιταρίων τοῦ παλατίου πολλοί. Menologium d. 30 Julii : Ὑπὸ τῶν διαιταρίων τοῦ μεγάλου παλατίου ἀποκομίζεται. Martyrolog. Notkeri : *Qui cum esset zætarius palatii,* pro diætarius, ut zabolus pro diabolus apud Phœbadium contra Arianos et Gild. Sap.

Δικέρατον tributum veterum murorum reficiendorum causa a Leone iconomacho institutum. Vide tamen Constant. Manass. p. 93 in Nicephoro. Theophanes infra in διοικητής. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles. : *Ast imperator allocutus est populum dicens : « Vos non valetis ædificare muros, sed nos præcipimus administratoribus, et ipsi exigent in regulam per singulos annos nummum argenteum unum, quo imperium accepto ædificavit muros; et ita facta est consuetudo dandi binas siliquas administratoribus.*

Δικτάτωρ dictator. Polyb. p. 237 d. 238 c. Diodor. Sicul. p. 127, in fin. t. 2 et p. 919. Et 2. Pæan. Eutrop. met. p. 67.

Διοικητής publicanus, tributorum exactor. Theophanes : Ἐντεῦθεν οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια διδεῖν τὰ δικέρατα τοῖς διοικηταῖς. Administratorem vertit Anastasius loco supra citato. Hadrianus PP Epistola ad Carolum M. : *Missi,* inquit, *Græcorum duo spatharii imperatoris cum diæcete, qui Latine dispositor dicitur.*

Δίπτυχα. In his erant inscripta nomina episcoporum. Constantinus Pogonatus epist. ad Domnum PP (habetur tom. III concil. Gr. p. 7 e ed. R.) : Ἐκβαλεῖν Βιταλιανὸν τὸν μακαριώτατον ἐκ τῶν διπτύχων. Synodus Mopsuestena, cujus acta habentur in 5 synodi act. 5 : *Theodori antiqui nomen ejectum est diptychis*. Facundus Hermianensis l. 4 : *Cognovi nomen Joannis in sacris diptychis scriptum*. Idem catalcgum episcoporum vocat l. 8 : *Ut ex catalogo episcoporum nomen ejus Atticus episcopus juberet auferri*. Ἱερατικὸν κατάλογον S. Cyrillus ad Atticum apud Nicephor. Call. 14. 26. Βίβλον ἐπισκόπων B. Chrysost. epist. 125, et diptycha dicta, quia tabulæ duplices erant, in quarum altera vivorum nomina prescripta. in altera vero eorum qui obierant. Γραμματεῖον autem δίθυρον intelligit Georgius Alexandrinus in Vita Chrysostomi : Καὶ λαοῶν ὁ Ἰωάννης δίπτυχον ἔγραψεν Ἐπιφανίῳ, sive duplices tabellas, in quibus epistolam scripsit Chrysostomus.

Δομέστικος τφῆς ἐκκλησίας domesticus ecelesiæ. V. Liturgiam ordinum parto 7, in consecratione episcopi et Meursium in hac dictione. Δομέστικος σχολῶν, στρατάρχης, præfectus, domesticus scholarum. Constantiuus Manasses :

> Οὗτος τὸν Βάρδαν τὸν Φωκᾶν στρατάρχην καθιστάνει,
> Ὃν τῶν σχολῶν δομέστικον εἴποιεν ἂν Ῥωμαῖοι.

Historia Miscella 22 : *Antionium patricium ct scholarum dcmesticum*. De domesticis agemus in Glossario Nomico.

Δοὺξ dux, ἡγεμὼν, στρατιωτῶν ἄρχων, στρατιωτικῶν καταλόγων ἄρχων, στρατοπεδάρχης. Glossæ juris : Δοὺς ἡγεμών Constantinus de themat. 1 : Ὑπὸ δοῦκά καὶ ἡγεμόνα. Procopius Περσ. α' : Οὐδεὶς δὲ οὔτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, ὃν δοῦκα καλουσι. Et de ædific. Justin. : Στρατιωτικῶν δὲ καταλόγων ἄρχοντα τῇδε καταστησάμενος, ὃν δοῦκα καλοῦσι. Eusebius Historia Eccles. 9, 5 : Στρατοπεδάρχης ὃν δοῦκα Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσι. Joannes Cantacuz. l. 4 : Ἐχομένης δὲ τῆς Χίου, ὥσπερ ἱστόρηται ἡμῖν, ὑπὸ τῶν ἐκ Γενούας ἀδίκως ἐν σπονδαῖς, πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτῆς. δοῦκα ἐγχωρίως προσαγορευόμενον, ὁ βασιλεὺς ἔπεμψε. Niceph. Call. 7, 26. Harmenop. 1, 16, § ult. : Πᾶσα προπέτεια κατὰ δουκὸς ἢ ἄρχοντος τοῦ στρατιώτου κεφαλικὴν ἐπάγει τιμωρίαν. Arrius Menander in l. 6 de re milit. dixerat *Adversus ducem vel præsidem*. V. ad Gloss. Basil.

Δρουγγάριος præfectus drungi, tribunus, turmæ unins præfectus. Glossæ juris : Δρουγγάριος ὁ χιλίαρχος. Item : Δρουγγάριον οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν τὸν μιᾶς μοίρας ἤτοι τούρμας ἄρχοντα. Vetus inscriptio : Γρηγορᾶ βασιλικοῦ στράτορος καὶ δρουγγαρίου γεγονότος. P. 1161. 2. Erant autem plures, inter quos quidam μεγάλοι, ut præfectus rei navalis, δρουγγάριος τῶν πλωΐμων, Cedreno ὁ τοῦ στόλου δρουγγάριος, præfectus classis. Anna Comn. Alexiad. 3. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. CP : Ὁ τοῦ βασιλικοῦ στόλου δρουγγάριος. Τοῦ. ναυτικοῦ δρουγγάριος Constantin. Manass. et δρουγγάριος τῆς βίγλης drungarius vigiliæ. Constantinus Manass. ; Βίγλας γὰρ ἦν δρουγγάριος, εἴποιεν ἂν Ῥωμαῖοι. Historia Miscella l. 24 : *Multi protospatharii et spatharii et excubitus domesticus et ordinum princeps, seu drungarius imperialis vigiliæ*. Rectius legitur apud Anastast. Biblioth. in Hist. Eccl. : *Quin et ordinum princeps et exc. domest. seu drungarius vigiliæ*. De drungario Cibyrrhæotarum Cedrenus in Leontio, Nicephorus in Breviario historico, Theophanes. Vide ad Gloss. Basilicorum.

Δροῦγγος, δρουγγιστί. Drungus globus militum. Leo Tact. c. 13, § 3 ; Κατὰ δρούγγους καὶ κατὰ τούρμας. Veget. 3, 16 : *Scire dux debet contra quos drungos, hoc est globos hostium*. Sic legitur in veteri codice Nicolai Fabricii viri perillustris. Hinc monachorum globus apud B. Chrysostom. epist. 14 : Δροῦγγος μοναζόντων. Οὕυω γὰρ δεῖ εἰπεῖν καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν ἐνδείξασθαι. Hinc δρουγγιστί. Leo Tact. c. 18. § 144 : Ἀθρόως δὲ καὶ τὸ λεγόμενον δρουγγιστὶ ἐκπηδῶντας. *Confestim, glomeratim*.

Ἕβδομον. Nicephorus in Breviario historico · Καὶ μόλις πρὸς τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ὃν ἕβδομον καλοῦσι. Item : Κατὰ τὸν παραθαλάσσιον τόπον τὸν καλούμενον ἕβδομον. Septimum miliarium.

Ἐγκαίνια encænia. Isidorus de ecclesiasticis Officiis 1, 35 : *Quandocunque novum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur*. Niceph. Callist. 8, 3 et 18. Eurip. Schol. ad Orest. : Ἐγκαίνια ἡ ἐν ἐγκαινισμῷ. Theophanes : Γέγονε τὰ ἐγκαίνια τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Marcellinus Com. in Chron. : *Thermarum quæ dicuntur encæniæ factæ sunt*. Anastasius Biblioth. in Histor. Eccles. : *Junio mense facta suni encænia SS. apostolorum apud Cpolim, et recondita sunt lipsana Andreæ Lucæ ac Timothei apostolorum, et transiit Mennas episcopus cum sanctis lipsanis, sedens in carruca aurea imperatoria lapidibus insignita, tenens tres thecus SS. apostolorum in genibas suis, et ita encænia celebravit*. Hinc *encæniare*. B. Augustinus tract. 48 in Joannem.

Ἔγκλειστος monachus, inclusus, reclusus. Theophanes in Justiniano : Ἔκλειστος τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. Et in Constantino Copronymo : Ὥστε ἅπαντας μοναχούς τε καὶ ἐγκλείστους καὶ κιονίτας. Anastasius Biblioth. vertit *inclausos et cionitas ;* semper enim inclausum pro incluso apud eum legas. Theodorus Hermopolites l. 7, tit. 8, exponens hæc verba legis 2 D. de in jus voc. *Nec eos qui propter loci religionem inde se movere non possunt*, οὔτε, inquit, τοὺς μὴ δυναμένους διὰ τὴν τοῦ τόπου θρησκείαν ἐξ αὐτοῦ ἀναχωρῆσαι, ἤγουν τοὺς ἐγκλείστους μοναχοὺς ἢ τοὺς προσμοναρίους. Mosch. Limon. c. 50 : Διηγήσατο ἡμῖν περὶ τοῦ ἀββᾶ Γεωργίου τοῦ ἐγκλείστου. Theodorus Studita catech. 38 : *Stylita in primis, ac deinde factus clusius*. Et in testamento ejusdem Livineius vertit clusium. Græce ἔγκλειστον, pro incluso. Petrus Damiani epist. 19 l. 1 : *In epistola ad dominum Thersonem inclusum missa*. Fredegar. Scholast. in Chronico : *Sigebertum reclusum basilicæ S. Dionysii martyris*. Hinc ἐγκλειστήριον pro monasterio. Joan. Mosch. Limonar. c. 69 : Καθ' οὗ μέρους καὶ τὸ ἐγκλεισθήριον ὑπῆρχε τοῦ γέροντος. *Clusa* pro eodem apud Marianum Scotum l. 3.

Ἔκδικος defensor Ecclesiæ seu causarum Ecclesiæ. Synodus Nic. 2, act. 4 : Ἔκδικος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Concil. Cp. sub Menna act. 1 : Τοὺς εὐλαβεστάτους νοταρίους καὶ ἐκδίκους τοῦ αὐτοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐνταῦθα παραγεγονότας. Hormisda epist. 36 : *Paulinum Ecelesiæ Romanæ defensorem cum scriptis præsentibus destinare curavimus*. Anastasius Biblioth. in Historia Eccles. : *Paulus quidam defensorum Ecclesiæ*. Horum mentio in codice canonum Ecclesiæ Africanæ. Et erant quatuor, qui et ἐκκλησιέκδικοι dicti, Justinian. Novell. 56 c. 1. Et ed. 13, c. 10. Conc. Cp. sub Menna act. 2 : Ἰωάννης ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἐκκλησιέκδικος τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας εἶπε. Primus πρωτέκδικος dictus. Conc. Florent. sess. 25 : Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κληρικῶν ὁ μέγας χαρτοφύλαξ καὶ ὁ πρωτέκδικος. Balsamon ad can. 85 syn. Carthag. et πρωτεκδικικὸν βιβλίον idem ad can. 78 d. synodi.

Ἑνωτικόν edictum de unione Ecclesiarum, cujus auctor Zeno. Sexta synodus CP. act. 10 : Ἀποδεχόμεθα δὲ καὶ ἐν ἐπαίνῳ ποιούμεθα καὶ τὴν ὀρθὴν ὁμολογίαν τοῦ ἑνωτικοῦ γράμματος, ὅπερ ὁ τῆς γαληνοτάτης λήξεως βασιλεὺς ἐξεφώνησε Ζήνων Theophanes : Μακεδόνιος δὲ κακῶς πεισθεὶς ὑπέγραψε τῷ ἑνωτικῷ Ζήνωνος. Anastas. Biblioth. in Hist. Eccles. : *tunc et enotesium* (sic ms.) *fecit*

Zeno, ut quidam aiunt, ab Acacio Cpolitano dictatum. Postea tamen scribitur *enotico*. Imo et *enotitium* in sequentibus. Exstat Evagrii 3, 14.

Ἔξαρχος dux Constantinus 1 de them. c. 12 : Ἦν γὰρ ἐξάρχων τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τῶν καλουμένων ἐξκουβίτων. Nescio an legendum sit ἔξαρχος. Regius tamen codex nil mutat. Quid si legas ἄρχων, ut apud Cedrenum τοῦ τάγματος ἄρχων τῶν ἐξκουβίτων ? Ἔξαρχοι τῶν φατριῶν duces factionum. Basilica in interpretatione legis 16 D. de appellat. Exarchum vertit Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles.

Ἐξέρκετος exercitus. Glossæ juris : Ἐξίκτο στρατός. Leg. ἐξερκιτος.

Ἐξισωτής peræquator, Sic n L. ult. C. de censib. et censitor et peræquator. Peræquatorem ἐξισωτήν interpretatur Eustathius Περὶ χρον. διαστ. Sic dictus quod libros censualcs emendaret, et tributorum onus habita ratione census ex æquo inter cives divideret. S. Basilius ep. 259 : Διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Ἑλληνίου ἐξισοῦντος Ναζιανζόν. et ep. 263 : Διεπεμψάμεθα τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Λεοντίῳ τῷ ἐξισώτῃ τῆς Νικαίας, et epist. 278 : Ὥστε τῆς ἐπὶ τῇ ἐξισώσει φροντίδος αὐτὸν ἀνεθέντα. Idem prope munus peræquatoris et inspectoris. De inspectione Theodoretus ep. 43 : Καὶ τὴν ἐποψίαν τὴν πολλάκις γεγενημένην κελεῦσαι βεβαιωθῆναι, et ep. 44 : Τῆς γὰρ ἐποψίας κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γενομένης. Censitores autem qui censum definiunt pro ratione eorum quæ quisque possidet. Gloss. Philox. *censitor* ἀπογραφεὺς τιμητής. Vide epistolas S. Basilii 304, 352, 353, 426. Gr. Naz. orat· de Jul. censitore.

Ἐξκούβιτα pro excubitoribus vel excubiis. Gloss. Cyrill. ἀγρυπνία excubitum. Item : *Excubitum* παννυχίς. Nicephorus Callistus l. 17, c. 40 : Κόμητι ὄντι τῶν ἐξκουβίτων. Anastas. Biblioth. in Histor. Eecles. : *Ast populus scholariorum* et *excubituum*. Hinc excubitorium. Anastas. Biblioth. in Collectaneis : *Duxeruntque in custodiam excubitorii*.

Ἐξκουβίτωρ excubitor. Procop. de bello Vand. 2 : Ὅς τῶν ἐξκουβιτόρων ἡγεῖτο· οὕτω γὰρ τοὺς φύλακας Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysost. : Ἀποστέλλει ἡ βασίλισσα δύο ἐξκουβίτορας. Metaphrast. mense Sept. : Ἰωάννης τις στρατιώτης ἐν τοῖς καλουμένοις ἐξκουβίτορσιν. Chronic. Alexandr. ὁστρατὸς τῶν φυλαττόντων τὸ παλάτιον ἐξκουβιτόρων. Mauricius imp. epist. ad Gregor. PP. : *In quibus omnes dixerunt tuam beatitudinem milites ad illos transmisisse eum uno tribuno et excubitore*. V. ad Glossas Basilicon.

Ἐπείκτης. Vetus glossarium illustrissimi viri D. Petri Seguerii F. cancellarii : Ἐπείκτης ὁ σπουδαῖος qui urget operas ut festinent. V. Indicem in voce πρωτομάστωρ. Theophanes : Ἔκτισε τὸν Ἰουστινιανοῦ τρίκλινον λεγόμενον καὶ τὰ τοῦ παλατίου περισειχίσματα, καὶ ἐπέστησεν ἐπείκτην Στεφανον. Vide notas P. Goar. ad p. 41, 42 et 598 b.

Ἐπίσκοπος ποιμὴν μερικός. Barlaamus Περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀρχῆς c. 3 : Μερικοὺς δὲ ποιμένας, οὓς ἐπισκόπους ὠνόμασαν. Gloss. L. g. *pastor* ἐπίσκοπος. Τῶν λογικῶν προβάτων ἀγελάρχης, Theoph. Cerameus hom. 47. *Episcopus primi ordinis sacerdos, primus sacerdos*, S. Ambr. de dign. sacerd. hinc ἐπισκοπή pro episcopatu. Justin. Nov. 123, c. 1· Basil. diaconus conc. Ephes. parte 1. Gregor. presbyter in Vita Gregor. Theologi : Αἰτῶν τῆς βασιλίδος ἐπισκοπήν. Theophanes : Βουλομενος Εὐτύχην τινὰ ἀρχιμανδρίτην ὁμόφρονα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίσασθαι. Anastas. Biblioth. in Hist. Eccles. *Per episcopum mittunt depositionem, et episcopium* pro eodem. Carolus 3 R. in ep. ad episcopos regni sui : *Episcopium Tungrensis Ecclesiæ expetiit*. Item episcopium pro domo episcopi, synod. Pontigonensis can. 12. Anastasius in exsilio S. Martini : *Giraturos per totum episcopium*.

Ἑπτάσκαλον locus Cpoli a septem scalis ita nuncupatus ; est enim σκάλα scala. Moschopulus Περὶ σχ. κλίμαξ ἡ κοινῶς σκάλα. Suidas : Ἀναβολεὺς καὶ ἡ παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα. Corona pretiosa : σκάλα scala. V. Procop. Vandal. β', p. 148.

Ἑαιρεία, ἑταιρειάρχης. Cohors quæ constabat ex belli sociis et fœderatis. Hujus præfectus ἑταιριάρχης, sive, ut loquitur Cedrenus, ἑσαιρείας ἄρχων. Erant autem, ut Meursius observat, plures ejusmodi ἑταιρεῖαι, quarum una ἡ μεγάλη dicebatur, ejusque præpositus μέγας ἑταιρειάρχης· de quo Constantin. Manass. Georg. Logoth. et Nicet.

Ζιβήνη sibina, venabulum. Glossæ Philoxeni : venabulum ζιβήνη. Sic etiam exponitur in Gloss. Cyrilli.

Ζωστή genus dignitatis. Codin. in Παρεκβολαῖς : Καὶ προήρχοντο αἵ τε ζωσταὶ καὶ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πραιπόσιτοι. V. not. posteriores.

Ἡγούμενος hegumenus, major, major monasterii, præfectus, præpositus. S. Athanasius in Metaphrasi ms. psalmi 67, ad illa vers. 26 προέφθασαν ἄρχοντες, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναχῶν. Synodus Nicæno 2, act. 1 : Σάββας ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος μονῆς τοῦ Στουδίων : Anastas. Biblioth. vertit *hegumenus monasterii Studii*. Idem Anastas. Biblioth. in Histor. Eccles. : *Petrum Eugemenum S. Sabæ*. Lege *hegumenum*. Syn. Nic. d. act. 1 ἡγούμενον præpositum vertit. Joannes Mosch. Limon. c. 95 : Ἡγούμενος ἦν τοῦ κοινοβίου τοῦ Ἀβαζάνου. Pallad. Laus. c. 76 : Ἡγούμενον πολλῆς ἀδελφότητος. Hinc ἡγουμενεία, præfectura. Synodus 8 œcumen. c. 4 : Τοὺς δὲ παρ' αὐτοῦ εἰς ἡγουμενεῖαν προχειρισθέντας.

Θέμα, θεματικοί provincia. Cedrenus : Διὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν θεμάτων, *ex Romanis provinciis*. Anastasius Biblioth. in Histor. Eccles. : *Tam in regia urbe quam in thematibus degentes*. Theodorus Hermopolites ad l. 6, § 8 D. de offic. præsid. : Οἱ στελλόμενοι ἄρχοντες εἰς τὰς ἐπαρχίας ἤτοι εἰς τὰ θέματα. Hinc θεματικός provincialis ; idem Hermop. lib. IX, tit. 1. Interdum θέμα legionem significat. Vetus Glossar. tit. de Militia : *Legio* τάξις, θέμα. Hinc θεματικοί legionarii. Cedrenus : Συναχθέντες δὲ οἱ θεματικοί, *thematici milites*. Anastas. Biblioth. in Histor. Eccles. : *Appellatus est imperator ab omnibus ultra sitis thematibus*. Histor. Misc. 22 : *Et cum ad Orientalium thema, cujus prætor erat Lacinus, cucurrisset*. De hoc themate Constantin. them. 1. Et paulo post : *Artabasdus autem a thematibus pronuntiatus est imperator*. Et ibidem : *Pervenit Constantinus Chrysopolim cum duobus thematicis militibus*. Et lib. XXIV : *Mulieribus vero thematicorum militum, qui fuerant in Bulgaria, auri quinque talenta dedit*. Codinus in Παρεκβολαῖς ex Chronico Cpolitano : Ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ τοπάρχαις καὶ δουξὶ καὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀρχηγέταις πάντων τῶν βασιλικῶν θεμάτων Ἀνατολῆς τε καὶ Δύσεως, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. Καβαλλαρικὰ θέματα apud Cedrenum sunt equestres copiæ : ἱππικὸν τάγμα Herodiano.

Ἴδικτον edictum, Cedrenus : Ἐκτίθεται ἴδικτον. Glossar. Juris : Ἐδίκτοις, διατάξεσι. Theophanes in Heraclio : Ἐκτίθεται τὸ λεγόμενον ἴδικτον. Agatho PP epist. ad Constantin. Heracl. et Tiber- (exstat synod. Constantin. 6, act. 4) : Ἀπολιναρίου αἱρετικοῦ κατὰ Διοδώρου πρὸς τὸ κείμενον ἐν τῷ ἠδίκτῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως. Nicephor. Call. 17, 29 : Τὸ Ῥωμαϊστὶ ὀνομαζόμενον ἤδικτον γράφει.

Ἱκανᾶτον cohortis nomen. Synodus 8 œcumen. act. 1 ; Δομέστικος ἱκανάτων. Menologium Julii d. 1 : Δομέστικον αὐτὸν τῶν ἱκανάτων προεστήσατο. V. Constant. 1 de them. 5:

Ἰλλούστριος illustris. Arianus Epict. 3, c. ult. Nicephor. Call. 17, 14 : Ἰλλούστριος δέ τις ἀξίαν.

Psellus Synopseos v. 255. Victor persecut. Afr· dixi ad Theophilum. Et v. Cujac. ad lib. xII, cod. t. I.

Ἰνδικτίων, ἴνδικτος. Indictus, indictio. Gregorius Taurominitanus orat. de Indict. : Ἀρχὴ τῆς χρονικῆς ὑπάρχει ἀνακυκλήσεως, ἴνδικτα λεγομένη τῇ Ῥωμαίων φωνῇ. Alii tribuunt Theophani Cerameo arch. Tauromenit. S. Maximus in Computo ecclesiast. c. 33. Isaacus mon. in Computo c. 1 : Ἴνδικτος ἥτις καὶ ἰνδικτιὼν καὶ ἐπινέμησις λέγεται. Indictionem autem ab indictionibus dici verius est, quæ cum annuæ essent, inde cœperunt anni per indictiones numerari, ut tradit summus juris interpres ad tit. C de indictionibus. Indictiones autem sunt tributa. B. Augustin. in psal. 49 : ***Quod vectigal nobis indicit, quoniam voluit esse rex noster et voluit nos esse provinciam suam. Audiamus indictiones ejus, non trepidet pauper sub indictione Dei.*** V. Ciaconum ad Cassianum.

Καβαλλαρικὰ, καβαλλάριος, καβαλλικεύειν. Θέματα καβαλλαρικά apud Cedrenum et Theophanem. Equestris exercitus καβαλλαρικὸς στρατός, Constant. synodus Florent. : Καὶ ἐλθόντες οἱ ἔμπροσθεν καβαλλάριοι. Theophanes in Heraclio : Οἱ δὲ Πέρσαι καβαλλάριοι. Joannes Moschus Limon. c. 72. Hinc καβαλλικεύειν. Theophan. in Theod. : Καὶ δι' ἐκείνων ἐκαβαλλικεύσαμεν. Constantin. in Tact. : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι πολλάκις τὰ ἱππάρια καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλλικεύοντας αὐτά. Idem de administr. imper. c. 15 : Οὐ καβαλλικεύουσι δὲ ἵππους. Achmes c. 235 : Ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι ἐκαβαλλίκευσε βορδῶν Glossarium ms. : Καβαλλικεύει, ἀποβαίνει τὸν ἵππον. Utitur Actuarius lib. Περὶ συνθέσεως φαρμάκων. Sic Latini recentiores equum caballare vel caballicare dixerunt. Legis Salieæ tit. 26 : ***Et eum*** (caballum) ***caballaverit.*** Legis Langobard. tit. 105 : ***Si quis caballum alienum ascenderit et intra viciniam tantum caballicaverit.*** Sangallensis 1 de gestis Carol. Magni : ***Per campum istum caballicans.*** a caballo ; videntur tamen Latini hac voce uti pro equo viliore. B. Hieronymus epist. ad Heliodorum: ***Statimque cernamus sagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.***

Καῖσαρ. Cæsar, designatus imperio, imperii successor· Eutropius l. 10 : ***Cæsares duos creavit,*** et mox : ***Creatus est imperator.*** Et l. eod. : ***Solus in imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus fuit.*** Procedente vero tempore differentia fuit inter δεσπότην, σεβαστοκράτορα et Καίσαρα. Vide Codinum de officiis.

Καλάνδαι Kalendæ. Interpres Cann. Eccl. Afr. : Τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἰουνίων, *octavo Kalendas Junias.* Glossæ Juris : Καλάνδαι αἱ πρῶται ἑνὸς ἑκάστου μηνὸς ἡμέραι. Glossæ Cyrilli ; Καλάνδαι Kalendæ. V. Plutarchum in Galba.

Καλίγιον. calceus. Καλίγα Modestino l. 10 de excusat. tut. Græci ad l. 2 D, qui not. inf. : Καλίγα γάρ ἐστιν ὑπόδημα. Hinc καλιγάριος sutor. Glossæ Basil. tit. ad leg. Aquil. l. 5 : Καλιγάριός τις. Julius Firmicus Mathes. 3, c. 12: ***Coriorum confectores seu caligarii.*** Et l. 4, c. 7 : ***Faciet pellarios, coriarios, caligarios.***

Καλλιγράφος calligraphus, Anastasio Biblioth. in Histor. Eccles. V. notas posteriores. Auctor incertus apud Suidam : Καὶ ταχυγράφους αὐτῷ παραστήσας ἑπτὰ, καλλιγράφους πλείους.

Καμελαύκιον capitis integumentum, galerus, pileus. Hero in Excerptis : Καμελαύκιον Ἀρκαδικὸν περιβαλλόμενος. Theophanes in Justiniano : Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ σὺν τῷ διαλίθῳ καμελαυκίῳ. Leo Tact. 19, § 42 : Ἣν δὲ τὸ λεγόμενον καμελαύκιον ἐπὶ κονταρίου ὑψούμενον. Constant. de admin. imper. : Τὰ στέμματα ἅπερ ὑμεῖς καμελαύκια λέγετε. Lexicont Stephani quod citat Fronto Ducæus ad tom. VI, B. Chrysostomi : Κίδαρις, κορυβάντιον, πῖλός ἐστιν εἶδος καμελαυκίου, ὃ καὶ τιάρα νοεῖται. Latinis camelaucus aut camalaucus aut camilaucium. Anastasius in Hist. Eccl. : *Inito bello cum Totila rege Gothorum potentissimo superavit et cepit Romam, et occidit Totilam, et vestimenta ejus cruentata cum camilaucio* (sic ms.) *lapidibus pretiosis ornato misit Cpolim,* Histor. Misc. 22 : *Et præcepit Habdalas radi barbas eorum, et fieri calamaucos cubiti unius et semis.* In libris manu exaratis legitur *amelaucos* vel *camelaucos.* Glossæ Isidori : *Galeros calamaucos.* Item : *Pileum calamaucum* Josephus Ἀρχαιολ. 3, 8 : Ὑπὲρ δὲ τῆς κεφαλῆς φορεῖ πῖλον ἄκωνον. Ruffinus Aquileiens. vertit : *Super caput autem gestat pileum in modum parvuli caldmaci aut cassidis.* Lege *calamauci,* ut apud Bedam, qui eadem fere verba usurpat. Anastasius de Vitis Pontific, in Constantino : *Apostolicus pontifex cum caumelaugo ut solitus est Romæ procedere.* Legendum *calamauco,* vel quod magis placet, *camelauco.* Glossarium ms. : *Camelaucus, vestimentum papæ,* et totidem verbis Papias ; atque ita Bonaventura Vulcanius legebat in Isidori Gloss.

Καμισία camisia, interula, subucula. Victor Uticensis, Persecut. Africæ l. 1 : ***De palliis altaris, proh nefas camisias sibi et femoralia faciebant.*** Anastasius Biblioth. in Hist, Eccles. : *Chalbasias camisias multas.* Alcuinus de divin. Offic. : *Tunica linea vestis erat interior, quam camisam dicimus vel supparum :* Papias : *Alba, vestis sacerdotalis, linea stricta, quæ camisium dicitur.* V. eumdem in poderis. Unde ὑποκάμισον. Cyrillus Cp. adversus Judæ, c. 2, q. 1. Codinus in Παρεκβολ. Mosch. c. 186.

Κάμπος campus. Leo Tact. c. 7, § 30 : Μὴ ἐλάσῃς ἰσχυρῶς ἐν τῷ κάμπῳ.

Κανδιδᾶτοι. Militum genus quos robur corporum et animorum commendabat, erantque inter stipatores principis. B. Hieronymus in Hilarione : *Candidatus Constantii imperatoris.* Michael imperator epistola ad Ludov. imp : ***Et ideo justum existimavimus mittere ad vestram gloriam Theodorum protospatharium nostrum et Leonem nostrum candidatum.*** Acta Sutrina sub Henrico r. : ***Pontifex misit in occursum ejus in montem Gaudii, qui et Marii dicitur, bajulos, cereostatarios, candidatos, defensores, stratores.*** Luttprandus rerum Europæ l. 3, c. 5 : ***Turba post hos immensa vocatur, protospathariorum, spathariorum, candidatorum.*** Horum meminit Procop.3 de bello G.Joann. Moschus c.185 : Διηγήσατο ἡμῖν ἡ θεοφιλὴς καὶ φιλόπτωχος Μαρία ἡ μήτηρ τοῦ κυροῦ Παύλου τοῦ κανδιδάτου. Nicephor. Cpolitanus in Breviario hist. : Τὴν δὲ ἀξίαν ἣν κανδιδᾶτον Ῥωμαίοις κικλήσκειν ἔθος.

Κανίκλειον. Cedrenus : Κανικλείου τιμὴ, ἀξίωμα. Synodus 8, tom. III. Conc. p· 413 ed. R. : Γεγραφότος Χριστοφόρου πρωτασηκρήτης καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Joan. Cantac. 4, 40 : Τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἄγγελον πρὸς βασιλέα πέμψας πρεσβευτήν. Chronic. Cp. : Διὰ Νικηφόρου κανικλείου τοῦ Ἀλιάτου.*Caniclinus.* V.Meursium.Vossium de vitiis sermonis, Alemannum ad Procopii arcana p. 19.

Κανών. Quod quis velut ex regula facere debet. Moschus c, 98 : Οὐδέποτε ποιῶν τὸν κανόνα μου, ἀφῆκα τὸν νοῦν εἰς τὴν γῆν Item psalmus et canticum statis diebus cani solitum, et divinum officium. Vide Meursii Gloss. et Hugonis Menardi not. et obs. ad Concordiam regularum, c. 55, § 3.

Καπνικόν tributum fumarium. Videndus Theophanes in Nicephoro Logotheta.

Καρδαρίγας. Cedrenus. Anastasius Biblioth. cardarigam vocat in Histor. Eccles. : *Cardarigas vero,* inquit, *non est proprium nomen, sed dignitas maxima apud Persas.* Ex Theophane.

Καστέλλιον castellum. Constantius Porphyr. de them. 1 them. 9 : Παρέδωκαν τὰ ἐκεῖσε καστέλλια. Theophanes : Ἐκ τοῦ καστελλίου ἀπέλυσαν. Joannes Moschus Limon. c. 167. Synodus Florentina : Εἰς τὸ καστέλλι Φραγκολί. Joannes Canta-

ouzenus 1, 40: Τὸ λεγόμενον καστέλλιον διεπόρθησαν.

Κάστρον castellum, ἐπιτείχισμα, locus muris munitus. Suidas: Κάστρον φρούριον. Achmes c 283: Ἢ ἀγρὸν ἢ κάστρον. Theophanes: Τούτῳ τῷ ἔθει Πέρσαι τὸ Βεδζάκιδι καλούμενον κάστρον παρέλαβον. Sed et κάστρα pro oppidis poni notum est. Justinianus Novella 128, c. 20: Ἐν ταῖς πόλεσιν ἤτοι κάστροις. Vel int.: *In civitatibus aut castris*. Intellige, aut oppidis. Denique κάστρον παρεμβολή, castrum. Glossarium ms. παρεμβολή, σκηνή, κάστρον, στρατόπεδον. Gloss. Græc. Latin. παρεμβολή phalanx, castrum. Glossæ juris: Κάστρον, ἤγουν φοσσάτον. Φοσσάτον pro castris poni ibi dicam ξὺν Θεῷ.

Κατέπανος. Curopalates p. 843 a. v. Meursium in ea dictione.

Κελλίον, κέλλη, κελλιῶται. Cellula. S. Athanas. Apol. 2: Ἐν κελλίῳ νοσῶν καὶ κατακείμενος. Simeon Metaphrastes in Abramio: Ἐν τῷ εἰρημένῳ κελλίῳ εὑρίσκεται μηδένα σύνοικον ἔχων. Menologium mense Martio: Κλείσας τὴν θύραν τοῦ κελλίου. Utuntur hoc vocabulo S. Basil. Pallad. in Laus. Doroth. doct. 4: Καὶ ἐτίνασσον τὰ ψιάθια αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ κελλίου μου. Joannes Moschus Lim. c. 46, in fine. Nicephorus 11, 38: Ἕτερός ἐστι τόπος ἀμφὶ στάδια διεστὼς ἑβδομήκοντα πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν δεξιῶς ἔχων, ὃς κελλία προσαγορεύεται, ὅτι περ οὐ κατὰ συνοικίας ἀλλὰ σποράδην τὰ τῶν μοναζόντων εἰσὶν οἰκήματα. Theophanes. Idem κέλλη, cella. Simeon Metaphr. in Pelagia: Καὶ δὴ Πελαγίας ἐπιστὰς τῇ κέλλῃ κρούσας ἐκάλει. Antiochus in Pand. Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysostomi: Σκυλεύσας δὲ τὰς κέλλας. Hinc κελλιῶται. Laonicus Chalcond. cellulani, a cellula qua includebantur.

Κεντηνάριον centenarium, pecuniæ quantitas. Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysostomi: Ἀπαιτήσασα τὸν Παυλίκιον κεντηνάριον Codinus in Παρεκβ.: Ἐξωδιάσθησαν χρυσίου κεντηνάρια υνβ΄. Nicephor. Callist. 15, 27: Ἐφ' ᾧ στόλῳ χίλια διακόσια χρυσοῦ κεντηνάρια λόγος ἔχει δαπανῆσαι αὐτόν. Theophanes, Candidus historicus apud Photium, Joannes Moschus in Limon. Eustath. Ἰλ. β΄. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles.: *Et dat ei quinquaginta ei centenaria*. Sic ms. V. Græc. ad l. 60 D. de ju. dot.

Κεντηρίων, κεντυρίων, κεντουρίων. Centurio. Alexius Rhart. doct. Εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην παρασκευήν: Ἐπιστρέφουν λῃστήν, κεντυρίωνα. Scribitur et κεντυρίων et κεντουρίων. Græc. interpr. 48 Βασιλ. tit. 3: Κεντυρίων ἐκώλυσε. Basil. ibidem ἑκατόνταρχος. Theophylactus ad c. 15 Marci: Ὁ κεντυρίων τουτέστιν ὁ ἑκατόνταρχος· κέντουμ γὰρ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἑκατόν. V. Euseb. Histor. Eccles. 7, 15. Niceph. Callist. 6, 13.

Κεράτιον siliqua, Constantinus in legibus Georgicis: Κεράτιον ἕν, ἤγουν φόλλεις δώδεκα V. in φόλλις.

Κεφαλιτιών capitatio, census capitis. Theophylactus in Epist. Pauli ad Rom. c. 13: Τῷ τὸν φόρον χρεωστουμένῳ, ἤγουν τὴν λεγομένην κεφαλιτιῶνα, ἀπόδος τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος δὲ, ἤγου τὴν ὑπὲρ τῆς γῆς συνεισφορὰν, τὸ τέλος. Quæ totidem verbis exstant apud Œcumenium in eamdem epist. c. 18.

Κηρουλάριος cerularius, κηροπώλης ceræ venditor. Anastasius Biblioth. in Histor. Eccles.: *Cerularius quidem erat in foro, ex laboribus suis locuples*.

Κινστέρνα cisterna, Leo Tact. c. 15: Ἐὰν δὲ ἀπὸ κινστέρνας ἔχουσι πότιμον ὕδωρ. Utitur Suidas tribus locis, et Hero Περὶ μέτρων. Zonar, ad Conc. p. 581.

Κλεισοῦραι clusuræ, angustiores aditus qui non capiunt multitudinem. His autem hostes excludebantur. Procopius de ædific. Justin. p. 32: Καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ στενωποὺς ετειχίσατο, οὕσπερ κλεισούρας καλεῖν νενομίκασιν. Stephadus in Arist. rhetoricam (nondum luce donatus est): Τὰς ἰδιωτικῶς παρὰ πολλοῖς λεγομένας κλεισούρας. Eustath. Ἰλ. β΄: Ὅπου ξυνοχὰς λέγει ὁδοῦ, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν κλεισούρας καὶ στενότητας. Codinus in Παρεκβολ.: Ἀπετυφλώθη ἐν τῇ κλεισούρᾳ. Utitur Leo in Tact., Constantinus de administr. imper., Theophanes et alii. Latini clusuras, clausuras, clusas et claustra dicunt. Cassiodorus 2, var. 5: *Præcipimus* 60 *militibus in Augustanis clusuris jugiter constitutis annonas præstare*. Sic enim legitur in veteri codice; nam cludo pro claudo promiscue dixere, ut in l. 226 D. de V. S. *clusus est*, ut Flor. legitur. De clausuris auctor Miscellæ l. 18: *Clausuras tenuere quæ ducunt in Persidem*. Egica R. in concilio Toletano 17: *Intra clausuras noscuntur habitatores exsistere*. De clusis Anastasius Bibliothecarius in Stephano 3: *Ad custodiendum proprias Francorum clusas*. Hincmarus epist. 5, c. 6: *Sed Aistulphus superbia elatus super Francos, qui ad custodiam propriarum secundum jussionem Pippini clusarum venerant*, Luitprandus 1, 2: *Quibusdam namque difficillimis separata erat a nobis interpositionibus, quas clusas nominat vulgus*. Nil hic mutandum, nec l. 5, c. 8. De claustris Cicero 7 in Verrem: *Qui nostros exercitus sæpe excluserant, iis claustra loci committenda non existimavimus*. Et eadem significatione alias utitur. Jornandes de rebus Getic. c. 32: *Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pyrenæi occurrit*. A clusuris clusuriarches, κλεισουράρχης. Theophanes: Γρηγόριος ὁ Καππαδὸξ ὁ καὶ κλεισουριάρχης γενόμενος. Auctor Miscellæ l. 19: *Et Gregorius Cappadox, qui et clusuriarches exstiterat*. Clusuræ præfectus.

Κλῆρος, κληρικοὶ, κλήρωσις. Clerus, sacer ordo, sacrorum collegium, generali appellatione omnes qui divino ministerio mancipati sunt. B Hieron. ad Nepotianum: *Clericus*, inquit, *qui Christi servit Ecclesiæ*. B. Augustin. in Psal. 67: *Ecclesiastici ministerii gradibus ornati*. Magnum Etymologicum: Κλῆρος λέγεται σύστημα τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων. Œcumenius in 1 Epist. Petri c. 7: Κλῆρον δὲ τὸ ἱερὸν σύστημα καλεῖ, ὥσπερ καὶ νῦν ἡμεῖς. B. Chrysostomus hom. de S. Joanne apostolo: Ἐννόησον πάλιν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ πλήθη, τὸν κλῆρον. Interdum clerus accipitur pro omnibus qui subsunt episcopo D. Basilius epist. 52: Καὶ νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πληρώματος, τοῦ ὑπό σε κλήρου. Paulinus epist. 28 ad Victricium: *De sanctitatis tuæ clero et corpore et spiritu esse cognovimus*. Κληρικοί. Niceph. Histor. Eccles. 7, 42: Ὑπηρεσίαν τῇ ἁγιωτάτῃ θρησκείᾳ παρέχοντας, οὕσπερ κληρικοὺς ἐπονομάζειν εἰώθασιν. Erat autem clerus quadruplex in imperio Orientali, ut docet Meursius. De clerico principis synodus 8 œcumen. act. 7: Οἱ τοποτηρηταὶ εἶπον διὰ τοῦ ἐξελληνίζοντος Δαμιανοῦ βασιλικοῦ κληρικοῦ. De clero etiam palatii Hincmarus epist. 3, c. 26. Hinc archiepiscopus sacri palatii, præfat. concilii Moguntiaci, archicapellanus sacri palatii, Ademarus in Vita Ludovici Pii. Denique *clericatus* in cod. canonum Ecclesiæ Africanæ p. 283. Clericis opponuntur laici. Clemens Romanus epistola priore ad Corinthios: Ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασι δέδοται. Teophanes: Πολλοί τε κληρικοὶ καὶ μονασταὶ καὶ εὐλαβεῖς λαϊκοί.

Κοιαίστωρ quæstor. Constantinus Manasses: Κοιαίστωρ τὴν ἀξίαν. Basilius in Grammatica: Κοιαίστωρ τὸ ἀξίωμα. Nicephorus Cpolit. in historiæ breviario: Κοσμεῖν τὴν ἀξίαν ἣν δὴ κυαίστορα καλοῦσι. Gregorius Nazianzenus orat. 10: Διέτριβε μὲν ἐν τῇ Βιθυνῶν, τὴν οὐ πολλοστὴν ἀπὸ βασιλέως διέπων ἀρχήν· ἡ δὲ ἦν ταμιεύειν βασιλεῖ τὰ χρήματα καὶ τῶν θησαυρῶν ἔχειν τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῷ τὰς μείζους ὀργὰς βασιλεὺς προοιμιάζεται. Sic apud Romanos quæstura primus ad honores gradus erat.

Κόμης. Τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστασίου, τοῦ σταύλου, Ἀνατολῆς, ἐξκουβίτων, φοιδεράτων, κόρτης. Τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστασίου *comes sacri stabuli*, vet. Inscript. Grut. p. 412, 4. Φροντιστὴς τῶν ἵππων Manass. regalium equorum præpositus qui alias κόμης τοῦ σταύλου. Κόμης τῶν βασιλικῶν σταύλων Theophani : est enim σταῦλος seu σταῦλον stabulum. Eustathius ad Odyss. ω' : Παρὰ μέντοι Ἀττικοῖς τὸ πλήσιον ἁμάξῶν καὶ ζευγῶν ἐστι δεκτικόν, ὃ λέγεται τοὺς Ῥωμαίους παρὰ τὴν στάσιν σταῦλον καλεῖν. Theophanes : Καὶ ἐπιφθάσαντες ἐν τοῖς ταύλοις (sic ms. : lege σταύλοις) Σταυρικίου τοὺς ἵππους, etc. *le grand escuier*. Κόμης Ἀνατολῆς, apud Cedrenum, Theophanem, Julium Pollucem in Chronico, Nicephorum Cp. comes Orientis, κόμης τῆς ἑῴας, sub quo erant 15 provinciæ Orientis, Zosimus 5. Κόμης τῶν ἐξκουβιτόρων, comes excubitorum, vel κόμης τῆς τῶν ἐξκουβίτων σχολῆς. Κόμης τοῦ βασιλικοῦ ἐξκουβίτου, comes imperialis excubiti. Synodus Cp. 6 act. 14. Theophylactus Simoc. hist. Mauric. 3, 11 : Ἡγεμὼν δ' οὗτος ἐτύγχανεν ὢν τῶν τοῦ βασιλέως σωματοφυλάκων καὶ ὑπασπιστῶν, ὃν κόμητα ἐξκουβιτόρων τῇ συνήθει φωνῇ ἔθος Ῥωμαίοις καλεῖν. Satellitum et protectorum principis comes et præpositus. Κόμης φοιδεράτων, comes fœderatorum, τουρμάρχης τοῦ τάγματος τῶν φοιδεράτων, Zonaræ. Aliis τῶν φοιδεράτων ἡγεμών, princeps fœderatorum. V. infra φοιδεράτοι. Κόμης κόρτης, comes seu præfectus cohortis. Glossæ : *præfectus cohortis* επαρχος τῆς κοόρτις. Leo Tact. c. 4 § 10 : Κόμης δέ ἐστιν ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος ἤτοι βάνδου ἀφηγούμενος. Gloss. Juris : Κόμης ὁ μιᾶς κοόρτης ἄρχων, ᾧ καὶ ἑκατοντάρχαι ὑποτάττονται.

Κομητόπουλος comitis filius. Sic οὐμπερτόπουλος apud Annam Comnenam p. 412, Ἰατρόπουλος apud Pachymerium. Harmenopulus.

Κομμέρκιον commercium, tributum. Cedrenus : Τῆς Ἀβύδου καὶ τοῦ Ἱεροῦ τὰ κομμέρκια ἐκούφισε. Idem apud Theophanem. Anastasius Bibliothecarius in Hist. Eccles. sic vertit : *Abydi ac Hieri ea quæ dicuntur commercia relevavit.* Idem Anastasius : *Cum auri librarum duodecim persolverent, simul et consueta commercia.* Theophanes : Τὸ κουμμέρκιν τοῦ πανηγυρίου ρ' λιτρῶν χρυσίου ἐκούφισεν. Constant. de admin. imperio : Ἔχει δὲ καὶ κομμέρκιον ἐκ τῶν τοιούτων πραγματειῶν ἄπειρον.

Κόρτη cohors. Aula, *la cour du prince*, tentorium. Κόμης κόρτης comes cohortis : V. supra in κόμης. Polyb. 11 : Τρεῖς σπείρας (τοῦτο δὲ καλεῖται τὸ σύνταγμα τῶν πεζῶν παρὰ Ῥωμαίοις κοόρτις). Κονόρτα Græcis Basilicon interpretibus ad l. 2 D. Qui not. infam. Theophanes : Ἐξῆλθε πᾶσα ἡ βασιλικὴ ὑπουργία καὶ ἡ κόρτη, *toute la cour.* Idem : Ἐπῆρασι δὲ καὶ τὸ τοῦλδον χρήματά τε καὶ ἵππους καὶ τὴν κόρτην μετὰ πάσης τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας. Anastasius Bibliothecarius ita vertit : *Abstulerunt autem Vulgares etiam sarcinam, pecuniam, equos et aulæum una cum universo regio apparatu.* Sic duo manuscripti codices. Nescio an satis emendate, et an scripserit *aulam*. Κόρτη igitur Cedreni p. 472 b non est cohors : Cedrenus enim et Theophanes de re eadem loquuntur. Nisi malis ibi cum P. Goar κόρτην tentorium principis interpretari.

Κουβικλάρεα κουβικουλάριος. Cubicularia, cubicularius. Georgius Alexandr. in Vita B. Chrysostomi : Παρέστη καὶ ἡ βασίλισσα πρὸ θυρῶν τῆς ἐκκλησίας μετὰ πάσης αὐτῆς τῆς φαντασίας καὶ τῶν κουβικουλαρίων καὶ τῆς τάξεως Joannes Malela : Θεοδόσιος ὁ μικρὸς ἐφίλει ἔρωτι Χρυσάφιον τὸν κουβικουλάριον. Synodus Cp. 7. Niceph. Callist. Chronicon Alexandrinum, Nicephorus Cpolitanus. Cubicularius a cubicuio, κοιτωνίτης, πρόκοιτος κατακοιμητής. Sacri palatii cubicularius in Marcellini Chronico. Erant autem plures palatini cubicularii ; quique his præerat comes cubiculariorum dicebatur. In concilio Toletano 8 subscribit Odoacrus comes cubiculariorum. V. Cujac. ad tit. 5, l. 12, Cod. et Glossarium nostrum ad Julianum.

Κουβούκλειον, κουβούκλιον. Cubiculum. B. Chrysostomus hom. de pœnit. ; ὡς ἔν τινι κουβουκλείῳ ἀποκέκλεισται. Codinus in Παρεκβολαῖς ἐξ Κλειδώσας πάλιν ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸ κουβούκλιον. Chronicon Alexandrinum p. 90 : Οὖσαν αὐτὴν ἐν κουβουκλείῳ. Joannes Mosch. Limon. c. 129 : Ἐλθὲ εἰς τὸ κουβούκλειον. S. Maximus c. 84 cent. 2 : Συνείποντο δὲ τῇ μνήμῃ τοῦ χρυσίου καὶ ἡ μνήμη τοῦ βαλλαντίου καὶ τοῦ σκεβρίου καὶ τοῦ κουβουκλείου. Σκέβριον ibi est cista. Ulpianus in l. 1 § 41 D. depos. si cista signata. Basilica : Ἐσφραγισμένον σκεορίον.

Κουμπάρια magna navigia. Contantinop. de Themat. 2 c. 11 : Στόλος λς' κομπαρίων. Leo Tact. c. 18 § 140 : Διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς πλοίων τῶν λεγομένων κουμβαρίων. Saracenica vox est auctore Leone d. c. 18 et c. 19 § 70. Constantino d. c. 11 et Zonara. Latini tamen cumbam vel combam dixere. Glossar Arabico-lat. *lembus. navicula brevis, dicta et caupulus et cumba et lintris.* Gloss. Cyrill. Σκάφη τὸ πλοιάριον, comba.

Κουράτωρ. Τέσσαρας ἀρχόντων γειτόνων κουράτορας ἀποκτείναντο. Quinam erant isti curatores principum ? utique primariæ dignitatis viri. An veluti curatores divinæ vel dominicæ domus ? Theophanes in Mauricio : Κουράτωρ τῶν βασιλικῶν οἴκων. Sexta Synodus Cpol. act. 1 : Κουράτορος τοῦ βασιλικοῦ τοῦ Ὁρμίσδου, οἴκου. Erat et curator principis, κουράτωρ τοῦ βασιλέως, ὃς νῦν λογοθέτης λέγεται, ut ait Constantinus Harmenopulus Breviarii l. vi de dignitatibus tit. 1, § 5. Κουράτωρ etiam accipitur pro curatore adolescentis, et κουρατορεία pro cura seu curatione.

Κουρατορεία curatoria Theophanes : Τὰ δὲ κρείττονα τῶν κτισμάτων εἰς τὴν βασιλικὴν κουρατορείαν αἱρεσθαι ἐκέλευε. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles. : *Cæterum quæque meliora erant in rebus in regiam curatoriam deferri jubebat.* Vide notas posteriores P. Goar. p. 44, col. 2. d.

Κουροπαλάτης curopalates, qui palatium curabat, cui palatii cura commissa erat. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii (habetur tomo III concil. ed. R.) : Βάρδας μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτὸν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ὑποποιούμενος πρῶτον μὲν κουροπαλάτης, etc. Curopalatæ autem potestas prima post principem. Nicephorus in Breviar. hist. : Ἡράκλειος δὲ Θεόδωρον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν τὴν μετὰ βασιλέα πρώτην ἀρχὴν κεκτημένον, κουροπαλάτην δὲ αὐτὸν οἱ περὶ τὰ βασίλεια καλεῖν εἰώθασι. Corrupte *curopalatus* dicitur. Luitprandus in Legat : *Ante fratris ejus Leonis curopalati et logothetæ præsentiam sum deductus.* Corruptius *curapalatius*. Vigilius PP in epist. encyclica ad universam Ecclesiam : *Justinianum exconsulem et curapalatii. Curopalasius* Chron. Casin. c. 7. Latinis primum *cura palatii* dicebatur, l. 1 C. de comitib. et tribun. schol. hinc *excura palatii* Amm. Marcell. 22.

Κοῦρσον, κούρσευμα, κουρσεύειν. Incursio, præda. Constantinus in Tact.: Μὴ ἀφίῃς τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν πολεμίαν γῆν ἵνα ἀτάκτως ἐκβαίνωσιν εἰς κοῦρσα. Item : Καὶ γαρ εἰς μὲν τὰ κοῦρσα καὶ τὰς ἄλλας ἐπιδρομὰς ἔχουσιν οἱ στρατιῶται τὰ συρτὰ μετ' αὐτῶν. Et κούρσευμα. Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγορ. λαξ. : Δηλοῖ αἰχμαλωσίαν καὶ κούρσευμα. Hinc κουρσεύειν pro prædari. Constantinus in Tact. : Κουρσεύσας γὰρ τὴν Συρίαν καὶ κρατήσας αἰχμαλωσίαν καὶ πραῖδαν πολλήν. Theophanes in Heraclio : Κουρσεύων καὶ πραιδεύων. V. in Κούρσορες.

Κούρσορες cursores. Suidas : Κοῦρς Ῥωμαϊστὶ τρέχε, ἔνθεν καὶ κούρσορες. Θεῖος κούρσωρ, cursor imperatoris. Cæsarius dial. 2 resp. 107 B. Chrysostomus vel potius auctor homiliæ de justo et beato Job, quæ exstat tomo VI, Oper. D. Chrysost.: Πῶς

ἀποστέλλουσι τοὺς δρομεῖς, κούρσορας καλουμένους Ῥωμαϊστί. Philostorgius Hist. Eccles. l. 11 : Κἀκείνην δὲ πάλιν φωραθεῖσάν τινι τῶν κουρσόρων μοιχωμένην. Cursorem intelligit Libanius orat. 23 de honorib. ad Eustath. : Ἔπειτα οὔθ' ὁ παῖς ἧκεν οὔθ' ᾧν ἐστι τὸ τρέχειν. Petron. vet. inscr. p. 600, 15. Firmicus. Lupus abbas epist. ult. : *Cursor noster, donec veniamus, pauperis apud vos locum implebit*. P. Blesens. ep. 41 : *Cursores diversos nostrorum exploratores itinerum ante faciem meam circumquaque præmisi*. Adventius Meteusium episcopus ad Nicolaum PP. : *Nos tamen inter ista vix unum cursorem, religiosum videlicet presbyterum Theodoricum nomine, compendioso itinere cum prosecutione præsentium litterarum ad vestram dirigere potuimus clementiam*. Paulinus epist. 24 : *Ut cursorem Dominicum Cardamatem signatis in lege divina antiquorum velocium laudemus exemplis*. Cursor igitur pro famulo accipitur, quem hodie Græci οὐλάκις, Galli *un laquais* vocant. Laonic. Chalcondylas : Καλοῦνται δὲ οὗτοι οἱ κήρυκες οὐλακίδες. Vel pro tabellario eove quem ad aliquid perferendum mittimus. *Procursor* in Hist. Misc. et Anastasii Biblioth. Hist. Eccl. Græce est, opinor, πρωτοκούρσωρ, primus cursorum. Κούρσορες etiam dicuntur milites qui belli tempore incursiones faciunt. Leo Tact. c. 7, § 36.

Κοῦσπος cippus. Lexicon vetus biblioth. Regiæ : Ζατρίκιον ὁ κοῦσπος, τὸ τῶν δούλων κολαστήριον. Alii ποδοκάκην exponunt. Quid sit autem ποδοκάκη explicat Simeon Metaphrastes in Luciano : Καὶ τοῦτο μὲν εἰς τὴν ποδοκάκην (ξύλον δὲ προμῆκές ἐστι στρεβλωτήριον) ἀμφοτέρους αὐτοῦ τοὺς πόδας ἐνεβίβαζον, ἐπὶ τέσσαρα τρήματα διελκύσαντες, ὅπερ ἐστὶ το τῆς τιμωρίας ταύτης βαρύτερον.

Κυνήγιον locus in quo venatio bestiarum ad populi voluptatem exhibebatur. Hinc κυνηγοὶ θηριομάχοι in Glossis Nomicis, id est bestiarii : de quibus plenius ibi dicam. In eo supplicium de reis interdum sumebatur. Nicephorus in Breviario historico : Ἐκπέμπει ἐν τῷ καλουμένῳ κυνηγίῳ τμηθῆναι τὰς κεφαλάς. Item : ἐν τῷ τῆς πόλεως κυνηγίῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτμηθῆναι προστέταχε.

Κυριακή κυριακόν. Μία Σαββάτων. Una Sabbati, dies Dominicus. B. Gregorius Nyssenus : Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι· Ποίοις γὰρ ὀφθαλμοῖς τὴν Κυριακὴν ὁρᾷς ὁ ἀτιμάσας τὸ Σάββατον : B. Gregorius Nazianzenus orat. 19. V. Niceph. Callist. 7, 46. Una Sabbati est dies Dominicus, primus dies hebdomadæ. Œcumenius in primam ad Corinthios c. 9 : Μίαν Σαββάτων τὴν Κυριακὴν λέγει. Theophylactus ad c. 18 Lucæ : Μίαν σαββάτων τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τὴν παρ' ἡμῖν Κυριακὴν ἐκάλουν. Vide eumdem ad c. 24. Ἡ μεγάλη Κυριακή apud Cedrenum. Et est dies Paschatis. Item apud eumdem p· 295 d. Κυριακή vel κυριακόν est templum. Niceph. Callist. 7, 38. Cyrillus Catech. p. 494 edit. in 4. Chronicon Alexandr. p. 660. S. Athanas. in Vita Ant. : Ἐξελθὼν εὐθὺς ἐκ τοῦ κυριακοῦ. Simeon Metaphr. in Cypriani martyrio : Εἰς τὸ κυριακὸν ἀφικνεῖται. V. Zonar. ad c. 74. Synod. 6 in Trullo. Walafridus Strabo de reb. eccles. c. 7. Sicut itaque domus Dei basilica, id est regia a rege, sic etiam κυριακά, id est Dominica a Domino nuncupantur. Adde Aimoinum de gest. Francor. 2 c. .

Κυρός, κύρ, κῦρις. Dominus. In inscriptione operis κυροῦ τοῦ Κεδρηνοῦ. Josephus episcopus Methonensis sic inscripsit apologiam adversus libellum Marci metropolitæ Ephesi : Ἀπολογία εἰς τὸ γραμμάτιον κῦρ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου. Concil. Chalced. act. 1 : Ἀξιοῦμεν καὶ τὸν κῦριν Μάμαν εἰπεῖν. Vet. interp. : *Supplicamus et domnum Mamam dicere*. Synod. Cp. 6 act. 14 : Ὁ κῦρις Κωνσταντῖνος. Vet. int. : *Domnus Constantinus*. Et paulo post : Δέδωκα αὐτὰ αὐτῷ τῷ κυρῷ Κωνσταντινῳ. Concil. Chalced. act. 1 : Ἐπὶ τοῦ κυροῦ Θαλασσίου καὶ τοῦ κυροῦ Εὐσεβίου παρόντος καὶ τοῦ Σιλεντιαρίου ἐγένετο ἡ πρᾶξις.

Κῶδιξ, κωδίκιον. codex. B. Chrysostomus homil. in Salvatoris diem Nat. : Καὶ τοῖς ἀρχαίοις τοῖς δημοσίᾳ κειμένοις κώδιξιν ἐπὶ τῆς Ῥώμης. Theophanes : Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα φοβερὸν βαστάζοντα κώδικα. Pachymeres : Τὸ κωδίκιον τῆς ἐκκλησίας εἰς πίστιν προεκομίζετο. Sexta synodus Cp. act. 5 : Τὰ εἰρημένα κωδίκια ὑποδεχέσθωσαν. vet. int. : *Prædicti codices suscipiantur*. et act. 7 vet. int. vertit *codicillum*, et act. 13 *polyptychum*.

Λατέρκουλον laterculum. Quid esset laterculum explicat Cedrenus p. 169 d. Theodoretus Quæst. in lib. Reg. interrog. 40 : Πλινθίον οἶμαι καλεῖσθαι, ὃ παρὰ τοῖς ἔξωθεν συγγραφεῦσι πλαίσιον ὀνομάζεται. Εἶδος τοῦτο στρατιωτικῆς παρατάξεως τετράγωνον ἐχούσης τὸ σχῆμα. Vide Cujac. ad tit. Cod. de proxim. sacror. scrin. l. 13. ad Novell. 8, et de off. quæst. in Parat. Cod.

Λεγᾶτον legatum. Suidas. Occurrit passim in Basilicis. Concilium Florentinum sess. 3 : Ὥσπερ τι λεγᾶτον καὶ κληρονομίαν αὐτοῖς ἐγκατέλιπε.

Λεκτίκιον lectica. Menologium Augusti die 2 : Τὸ ἱερὸν λείψανον ἐν λεκτικίῳ ἐπὶ ὄνῳ καταθεῖσα. Græci ad l. 60 § 8 D. loc.

Λέσσα V. Meursium.

Λιβελλίσιος libellensis. Nov 20 c. 9. qui libellos conscribit, in l. hac lege C. de proxim. sacr. scrin. l. 3 C. ubi senat. Julianus Antecessor Nov. de adjut. Quæst. Vide ad Theophilum de satisdat.

Λίβελλος libellus. Phavorinus. Synodus 6 Cp. act. 3 : Εὑρέθησαν ἐν αὐτῇ λίβελλοι δύο, et act. 4 laudatur Pyrrhi λίβελλος τῆς πίστεως. Theophanes in Heraclio : Καὶ λίβελλον ἐπιδεδωκὼς ὀρθοδοξίας τῷ πάπᾳ. apud b. Chrysostomum epist. ad Innocentium λίβελλοι κατηγοριῶν, libelli accusationum, libelli accusatorii.

Λόγγος locus angustus. V. Meursium in ea dictione

Λογοθέτης logotheta. Plures erant. γενικὸς λογοθέτης, de quo supra in γενικόν. V. Procopii arc. p. 81 et 104 et notas ib. Nicephorus Gregoras 8 : Ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης. Ὁ τῶν οἰκειακῶν. Georgius Pachymeres : τοῦ μεγάλου λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν. Ὁ τοῦ δρόμου logotheta dromi seu cursus. Constantinus de admin. imp. c. 32. Theophanes in Constantino I Ὧν εἰσιν οἱ πρωτεύοντες Κωνσταντῖνος ὁ πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου γενόμενος. Τοῦ στρατιωτικοῦ. Sexta synodus Cp. act. 1 : Στρατιωτικοῦ λογοθέτου, septima act. 1 : Ἰωάννου βασιλικοῦ ὀστιαρίου καὶ λογοθέτου τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου. Anastasius Biblioth. ita vertit : *Joanne imperiali ostiario et logotheta imperialis logothesii*. Alius interpres ita : *Joanne regio ostiario et quæstore ærarii militaris*. Τῶν ἀγελῶν Codinus de officiis meminit. Denique ὁ τῶν σεκρέτων λογοθέτης, Nicetas, qui et μέγας λογοθέτης dicebatur. Nicephorus Gregoras l. 6 : Μουζάλων ὁ μέγας λογοθέτης. Cancellarius hodie est. Papias : *Logotheta edictum imperatoris foris populo nuntiat*. Vide Chron. Casin. c. 68.

Λωρίκιον, λουρίκιον. Leo Tact. c. 15 § 9 : Τοὺς μὴ ἔχοντας λωρίκια Constantinus Tact. : Ἐχέτωσαν δὲ τὰ λωρίκια θηκάρια δερμάτινα. Gloss. ms. in v. ὅπλα· Θώρας ὁ σιδηροῦς χιτών, ὅπερ ἐστὶ λουρίκιον. Glossæ Nomicæ : Μανδύας, ἱμάτιον, τὸ λουρίκιον. Chalcond. l. 9 : Ποιοῦντες λωρίκια ἐξαίρετα. Theophanes in Heraclio : Ἔλαβον τὰ λουρίκια αὐτῶν. Corona pretiosa : giaccho λουρίκι. Hinc λωρικάτοι. Leo d. § 9. Apud Theophanem in Justiniano λουρικάτοι, in Theodosio λωρικάτοι.

Λώριον lorum. V. Meursium.

Λῶρος lorum. Scholiastes antiquus Homeri ad Il. γ· Ἱμάς, λῶρος. Eustath. Il. β· Τελαμὼν δὲ νῦν λῶρος πλατύς, δι' οὗ ἡ ἀσπὶς ἀνεφέρετο. Macarius hom. 32 : Λώροις αὐτὸν βασανίζει. Schol. Eurip. in

Hippol. : Εἰώθασιν οἱ ἁρματηλάται περιάπτειν τὰ λῶρα τῇ ἄντυγι. Theodorus Metochites in Hist. Romana : Μαστίζεται τὸν νῶτον λώροις πλεκτοῖς· τοιοῦτον καὶ γὰρ τὸ φραγγέλιον. Glossarium ms. illustrissimi Franciæ cancellarii P. Seguierii : Ἀμφωρίσκος ὁ λῶρος. Vide Breviarium Græcum p. τξε et φιζ' parte 2. Græci autem λῶρος et λῶρον dixerunt, ut Latini lorus et lorum. Gloss. Cyrilli : Ἱμᾶς *habena lorus, corrigia, hoc lorum.*

Μαγαρίζειν Mahometicam impietatem profiteri, Theophanes : Καὶ πρός τινα μαγαρίτην εἰπεῖν. Anastas. Biblioth. in Hist. Eccl. : *Et ad Cosmam quemdam juxta se stantem Romanorum profugum margaritam diceret.* Idem : *Occisus est Humar Sarracenorum dux a quodam Persa margarita apostata.* 1. *magarita.* V. Hist. Miscell. l, 19.

Μάγγανον manganum, mangana, machina bellica. Glossæ Philoxeni : Ballistra σφενδόνη, μάγγανον πολεμικόν: Scholiastes Thucyd. : Βάλανός ἐστι τὸ βαλλόμενον εἰς τὸν μοχλὸν σιδήριον, ὃ καλοῦμεν μάγγανον. Idem Scholiastes Aristophanis in Concionantes p. 734 col. 2. Papias : *Tormentum dicitur quidquid summa vi torquetur, ut vulgo manganum.* Abbo de obsidione Parisiens. p. 453 ed. P. Pith. :

Conficiunt longis æque lignis geminatis
Mangana, quæ proprio vulgi libitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia, seu jaculando
Allidunt humiles scenas gentis truculentæ.

Hist. Miscell. l. 20 : *Sistens arcobalistas et magnas in turribus et argumentosas alias machinas.* Anastasius autem Bibliothec. sic habet in Hist. Eccles. : *Sistens arcobalistas et mangana in turribus.* Lege igitur apud auctorem Miscellæ *mangana*, vel si mavis *manganas* : nam et manganas dixerunt. In passione S. Tyemonis : *Ad machinam exstructam, quam vulgo mangonam appellant.* Lege *manganam*. Prius magis placet : nam et scripti codices habent *mangana*, ut notat Canisius variis in Miscellam ; et Anastasii, ex quo auctor Miscellæ sumpsit, in veteri codice ita legitur. Hinc μαγγανάριος, qui mangana conficit, manganarius. Leo Tact. c. 15 § 35 : Δι' ἐπινοίας τῶν συνόντων μαγγαναρίων. Hist. Miscella l. 17 : *Basum urbis manganarium interficere nitebatur.* Sic lege : Nam Theophanes habet μαγγανάριον. Imo et Anastasius in Hist. Eccl. et μαγγανικόν. Cedrenus p. 455 : Βάλλεται τῷ ἐκ τοῦ μαγγανικοῦ λίθῳ. Theophanes in Justiniano Juniore : Παραδεδωκὼς αὐθις πρὸς καστρομαχίαν κριὸν, μαγγανικά τε καὶ πᾶσαν ἑλέπολιν.

Μαγιστεριανὸς, μαγιστριανός. Magistrianus, agens in rebus, officialis magistri officiorum. Isidori. Pelusiotæ epist. 229 l. 3 inscripta Λεοντίῳ μαγιστριανῷ, et l. 4 81. Synodus Nicæna 2 act. 1, ex libro de Vita S. Sabæ : Παρόντων ἔτι καὶ ἀκουόντων τῶν τε μαγιστριανῶν καὶ ἀρχόντων. Anastas. Bibl. *Præsentibus magistrianis.* Theophanes : Ἰουλιανὸν μαγιστριανὸν μετὰ σάκρας. Anastas. in Hist. Eccles. : *Julianum magistrianum cum sacra.* Constantinus imp. epist. ad Arium in fine (exstat autem apud Gelasium Cyzicenum act. Conc. Nicæni l. 3) : Διὰ Συγκλητίου καὶ Γαυδεντίου μαγιστριανῶν. Utitur Constantinus de admin. imp., Pallad. Hist. Laus. c. 149. Occurrit sæpe in concilio Ephesino. Agapitus episcop, epist. ad Leonem imp. (exstat concil. Chalcedon. parte 3) c. 45 : *Ne quod impedimentum fieret Eudoxio viro devoto magistriano.* Marcus Gazensis diaconus apud eminentiss: cardin. Baronium : *Interim autem dum purgaretur locus, venit magistrianus epistolas afferens imperatorias semper memorandæ Eudoxiæ.* Breviculus histor. Eutychianistarum : *Dirigit magistrianos per totum Orientem.* Anastas. Biblioth. in Hormisda : *Cum militibus et magistrianis.* Acta Abercii apud eumd. Baron : *Valerianum et Basianum magisterianos divinorum nostrorum officiorum misimus.* Alias *magistros* legitur. Priorem lectionem confirmat Simeon Metaphrastes in Abercio : Καὶ Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανοὺς εὐθὺς εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, et paulo post : Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανοὺς τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων ἐπέμψαμεν. Sic legitur in duobus mss. Meminere Marcellinus comes et Victor in Chronicis. De agente in rebus Ammianus Marcellinus. Glossæ Philoxeni : *Agens in rebus* μαγιστριανός. Concil. Chalced. act. 1 : Κωνσταντῖνος ὁ καθωσιωμένος μαγιστριανός. Vet. int· *agens in rebus*, et p. 76 in fine eod. Βερονικιανὸς μαγιστριανός. Int. *magistrianus*, ut act. 3, p. 229 d. Leo M. epist. 70 ad Marcian. Aug. : *Ut confestim Nectarium agentem in rebus Alexandriam mitteret.* Lucifer Caralitanus epist. ad Florentium magistrum officiorum : *Bonoso in rebus agenti perferendum traditum.* Synod, 5 : *Comitas dicor agens in rebus.* Anastasius in Liberio : *Tunc missa auctoritate per Catulinum agentem in rebus.* Adde b. August. Confes. l. 8. c. 6 et l. 9, c. 8, b. Ambros. epist. ad Marcellinam et d. offic. l. 3. S. Athanas. Apolog. ad Constantin. imp. : Αντίοχός τε καὶ Εὐάγριος ἀγεντισηκίους. Interpres vertit *præfecti sericorum.* Sed alii cod. habent ἀγεντησηρίβους, id est, *agentes in rebus.* V. not. Fronton. Ducæi ad hom. 13 b. Chrys. ad Antioch. vetus interpres Novellæ 17 c. 4. μαγιστριανόν *magisterianum* vertit, et Nov. 124 c. 3. Julianus autem Nov. 21 c. 1 *agentem in rebus*, Nov. 122 c. 2 *magistrianum.* Theodoretus epist. 79 στρατηλατιανόν vocat. epistola autem 136 μαγιστριανόν. Agentes autem in rebus dicti, quia in rebus et in actu militant. Erant inquam, ut dixi, magistriani officiales magistri officiorum, de quo infra in μάγιστρος.

Μάγιστρος, μαγιστερία, μαγιστέριον. Magister, divinorum seu aulicorum magister, μάγιστρος τῶν θείων ὀφφικίων. Chalc. conc. act. 1, magister sacrorum officiorum : Sexta synod. Cp. act. 1 μαγίστρῳ τῶν βασιλικῶν ὀφφικίων. Palaiii magister. S. Athanasius Apolog. ad imp. Constant. : Παλλάδιος ὁ γενόμενος τοῦ παλατίου μάγιστρος. Inter epistolas S. Basilii 84 329 416 inscriptæ sunt Σωφρονίῳ μαγίστρῳ. Stephanus περὶ πόλεων in Ἀκόναι : Διαφέρουσα μὲν τῷ πανευφήμῳ πατρικῷ καὶ τῷ πάντα σοφωτάτῳ μαγίστρῳ Πέτρῳ. V. b. Chrysostomi homil. 17 ad Antiochenos et notas. Græci magistrum interpretantur ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων. Suidas : Ῥουφῖνος Κελτὸς γένος μάγιστρος τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων καταστάς, ex Zosimo p. 773. Alii strictius accipiunt magistri officium, ut Procop. Gaz. in l. 3 Regum c. 3 : Ὁ αὐτὸς δὲ ἦν οὗτος τῷ νῦν παρὰ Ῥωμαίοις μαγίστρῳ, τῶν φρουρούντων τὸν βασιλέα σοφατοπέδων ἡγούμενος. Agathias l. 4 : Ὁ μὲν γὰρ ἐν λοχαγοῖς ἐτέλει ὁ Βαραζής, ἅτερος δὲ τῶν μὲν ἐν τῇ αὐλῇ ταγμάτων τοῦ Λαζῶν βασιλέως ἡγεῖτο· μάγιστρος ὄνομα τῇ ἀρχῇ Theodoretus Quæst. in 2 Regnor., interrog. 40 : Ὁ νῦν παρὰ Ῥωμαίοις μάγιστρος ὀνομαζόμενος τῶν περὶ τὸν βασιλέα πεζαιτέρων, ἀσπιδηφόρων φημὶ καὶ δοροφόρων, τὴν ἡγεμονίαν πεπίστευται, quod scilicet principis satellitibus præesset. ἐπιστάτην δορυφόρων vocat Synesius de Providentia, prætorianis militibus præpositum. Magnus autem magistri honos quo ornati etiam imperatori consanguinitate juncti. Constantinus Manasses :

Τῶν λαμπρῶν τινος καὶ περιδόξων,
Πρὸς γένους ὄντος βασιλεῖ, μαγίστρου τὴν ἀξίαν.

Magistri dignitas dicebatur μαγιστερία vel μαγιστέριον. Glossæ juris : Περιὸν ἀρχή, ἴσωςφ μαγιστέριον. Theophanes : Παύει τὸν Λογγῖνον τοῦ μαγιστρίου. Ut apud Sidonium magisteria palatina et militaria l. 1 epist. 3 et in l. un. C· de quæstor. et mag. off. : *Aut efficaci magisterio.* Cl. Salmas, ad Trebell. Poll. p. 293 legit *magisteria.* Sed Cujacii auctoritas potior apud me est, *magisterio* retinentis in d. l. un. Severus Sulpitius dial. 3, c. 15 : *Missis obviam magisterii officialibus,* sic *magisterio fungi*

apud Sueton. in Domit. Nec video cur dignitas magistri magisteria dicenda sit, cæterorum autem magistrorum magisterium. Cujacius magistro officiorum similem esse eum arbitratur qui in Gallia dicitur *prévost de l'hostel*, ad l. 3 C. de præpos. sac. cub. V. eumdem Parat. Cod. tit. de offic. qui mag. offic. ea dignitate functus est dicitur ἀπὸ μαγίστρων, ex magistro Concil. Chalced. act. 1, Theodoretus epistola 110. Dixerunt et μαΐστωρ, ut in Theodoreti epist. 140, inscripta Βιγχομάλῳ μαΐστρῳ. Theophanes : Ἴλλος ὁ μαΐστρος. Codinus in Orig. Cp. : Καὶ ἔδωκε κεντηνάρια τῷ λαῷ διὰ στρατηγίου μαγίστρου. In exemplari viri perillustris Nicolai Fabricii legitur μαΐστρου. Basilica in l. 7 § 1 D. de instit. Μαΐστορα τοῦ ἰδίου πλοίου. Sic legendum, ut in Regio cod. Synops., non μαγίστορα, ut in Basil. ms.

Μαγκίπειον, μαγκιψ. Pistrinum. Chronicon Alexand. p. 76 : Ἔκτισε δὲ ἔνδον τοῦ παλατίου μαγκίπεια. Nicephorus Callisti 12 22. Quod Ulpianus alicubi dixit *conjecit in pistrinum*, Græci vertunt ἐν μαγκιπίῳ παράσχω. Vita Joannes Eleemosynarii c. 21 : *Et animal portans siligines a mancipio causa prandii ipsius*. Hinc μάγκιψ pro pistore. Glossæ juris : Μάγκιψ ὁ τεχνίτης τοῦ δημώδους ἄρτου. Ulpian. in l. 13, § ult. de usufr. : *Si stabulum pistrino locaverit*. Basilica : Οὔτε μάγκιπι τὸ στάβλον. Vide Cujac, de divers. temp. præscript. c. 13.

Μαγκλαβίτης. Μαγκλάβιον est lorum, flagellum. Theodorus Hermopolites l. 7, tit. 8 : Τύψας αὐτὸν μαγκλαβίοις ἢ ῥάβδοις. Achmes c. 249. Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγ. λαξευτηρίῳ · Δηλοῖ δὲ καὶ φόνους καὶ κοπὰς κεφαλῶν καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ μαγκλάβια. Hinc μαγκλαβίτης. Georgius Logoth. in Chronic. : Τὸν δὲ μαγκλαβίτην Νικόλαον. De quo v. Meursium et doctiss. Vossium de vit. sermonis.

Μακελλεῖον, λεωμακέλλιον. Macellum, laniatorium. Hinc μακελλαρης et μακελλάριος lanius. Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαξευτρίῳ · Δηλοῖ δὲ εἶναι τὸν ἄνφρωπον μακελλάρην καὶ μάγειρον. Μάκελλος idem quod μακελλεῖον. Xiphilinus in Nerone : Τὴν ἀγορὰν τῶν ὄψων, τὸ μάκελλον ὠνομασμένον. Hinc λεμμακέλλιον apud Cedrenum. V. Meurs. in Μάκελλος.

Μάνα mater. Meursium et eruditiss. Vossium de vitiis sermonis l. 2 c. 24. Μᾶ ἡ μήτηρ κατὰ βρέφους προσφώνησιν Eustathius ad Il. 5. Etymol. in πᾶς.

Μάνδρα, μανδρίτης, ἀρχιμανδρίτης. Monasterium. Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysostomi. Οὓς δὲ καὶ ἁρπάζων ζῶντας τῇ ἐν ἑαυτοῦ μάνδρᾳ. Item : Σπουδαίως χωρεῖν ἐπι τὴν μάνδραν τὴν τοῦ πατρός. Dorotheus doctr. 23, Nicephorus Call. 14 51. Simeon Metaphrastes : Εἰς τὴν νεόκτιστόν σου ταύτην μάνδραν. Alcuinus epist. 27 : *Cœlestis mandræ agmina*. Albinus 2 de Vita S. Willibrodi : *Circuit idcirco vigil hoc tutamine mandras*. Hinc μανδρίτης. Conc. Const. sub Menna act. 5. Ermenoldus in Vita S. Solæ : *Mandritis e diverso venientibus*. Et ἀρχιμανδρίτης. Synodus Cp. 7 act. 1 : Εὐλαβεστάτων ἀρχιμανδριτῶν ἡγουμένων τε καὶ μοναχῶν. Avitus Viennensis epist. 2 : *Copiosæ monachorum multitudinis præpositus fuit ; cujus officii personas episcopi Orientales archimandritas appellant. Monachorum princeps*, vetus interpres concilii Chalcedonensis.

Μανδίλιον mantile. Etymologicum. Alexius Rharturus doctrina ult. εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ μανδύλιον. V. Meursii Gloss.

Μανίκιον manica. Theophanes in Theodosio : Τὰ μανίκια τῆς δεξιᾶς αὐτῶν χειρὸς κατέβαψαν. Constantinus in Tacticis p. 15 : Δεῖ δὲ καὶ κένδουκλα ἔχειν αὐτοὺς πολὺ πλατέα ἔχοντα καὶ μανικια πλατέα. Glossæ Nomicæ interpretantur λαβήν seu capulum. Nos ibi dicemus.

Μάππα, μαππάριος, mappa. De mappa vide eos qui de Circo scripserunt, et Vossium virum longe doctissimum de vitiis sermonis c. 4. Marcellinus comes in Chronico : *Una duntaxat ultimaque mappa insanienti populo denegata*. Hinc μαππάριος, qui mappam in Circo mittebat.

Μαργελόγραμμον, Sic legit Salmasius ad Vopiscum p. 406 col. 2 post Meursium in Glossario in μάργελλον. Vide et notas posteriores p. 57.

Ματρικάριος. Ξυλουργος, faber lignarius.

Ματρίκιον matricula. Canones Ecclesiæ Africanæ : Τὸ ματρίκιον καὶ ἀρχέτυπον τῆς Νουμιδίας *matricula et archivum Numidiæ*. Zonaras ad can. 93 Concil. Carth. : Ἀπογραφή τις · αὕτη γὰρ ἐστὶ τὸ ματρίκιον. Græci l. 22 Basilic. tit. 4 ad Novellam 75 c. 8 : Γίνεται σύγκρισις γραμμάτων καὶ ἀπὸ τοῦ κώδικος καὶ ἀπὸ τοῦ ματρικίου.

Μάτριξ matrix. Græci ad l. 15 C. de testib. οἷον ἰσοκώδιξ ἢ μάτριξ. Gloss. Lat. Græc. *matrix* σημεῖον ὀνομάτων. Glossæ Nomicæ : Μάτρικες ἀπογράφαὶ καὶ ἀντιγραφαί. Tertullianus de Fuga : *Cum in matricibus beneficiariorum et curiosorum* etc. V. not. ad Cann. Eccl. Afr. p. 46, Zonar. ad can. 26 synod. Carth. Hinc matricularii, id est inscripti matriculæ. Aldhelmus de laudibus virginitatis : *Sed omne patrimonium et ornamentorum gloriam, tam discriminalia capitum et periscelides crurum quam olfactoriola nardi et crepundia collo gemmiferis lunulis pendentia, ad stipem mancis es matricularis* (l. matriculariis) *prodiga liberalitate contulerunt*, id est egenis. De variis matriculis. V. Vossium de vitiis sermonis.

Ματρωνίκιον matroneum. V. Meursium.

Μέταξα metaxa, sericum. Laonicus Chalcond. l. 4 : Τρέφει ἡ χώρα αὕτη μέταξάν τε καλλίστην ποιουμένη. Videndi Achmes ὀνειρ. c. 222, Procop. ἀνεκδ. p. 111, Zonar. ad Concil. p. 231, Nicephorus Callist. tom. II, p. 687, Cujacius ad l. 10 C. de murilegulis.

Μιλιαρίσιον, miliarense, nummi genus, duodecima pars solidi. Constantinus de admin. im. : Μιλιαρισίων ἑτέρας δέκα λίτρας. Georgius Syncellus : Καὶ σκεύη τῶν ἐκκλησιαστικῶν λαβὼν ἐχάραξε νομίσματα καὶ μιλιαρίσια. Moschus Limonarii c. 185, Nicephor. Callist, tom. II, p. 838, Codinus in originibus. Constant. p. 79, Menolog. in Martio, Theophanes in Heraclio. Cedrenus deducit a militia. Hero Περὶ σταθμῶν · Μιλιαρίσιον δὲ τὸ ἀργυροῦν, ὅ ἐστι καὶ στρατιωτικὸν δόμα · μιλίτια γὰρ ἡ στρατεία.

Μῖσος. Cedrenus interpretatur ἆθλον. Glossæ Græc. Latinæ : ἆθλον *missum*.

Μισσίκιος missicius, qui missionem consecutus est impletis stipendiis. Dixi ad Theophilum.

Μιτατώριον. V. notas posteriores p. 52, col. 2. Viri doctissimi de vera lectione addubitant. Monco tamen ἀπαραλλάκτως apud Leonem Grammaticum legi εὗρεν αὐτὸν ἐν ᾧ ηὔχετο τόπῳ εἰς τὸ μιτατώριον. Et μέχρι τοῦ μιτατορικίου. Sic legitur in regio exemplari pro μιτατωρίου,

Μοδίολος. V, eumdem, p. 45 b.

Μοναχός, μονάζων, μοναστής. Καλόγηρος, monachus. Gloss. Græc. Latinæ : Μοναχὸς solitarius, singularis, monachus. Rutilius in Itinerario l. 1 :

Ipsi se monachos Graio de nomine dicunt,
Quod soli nullo vivere teste volunt,

Hinc singularitatis professio can. propositum 10 quæst. 3. Zosimus p. 800 : Ἀπείληπτο δὲ ἡ νῦν ἐκκλησία ὑπὸ τῶν λεγομένων μοναχῶν. Epiphan. physiol. c. 22. Idem μονάζων. Macarius homilia 38. B. Chrysost. epist. 14. Μοναστής Gregorius presbyter in Vita Gregorii Theologi : Μοναστὴς ἀντὶ κοσμικοῦ καὶ ἀκτήμων ἀντὶ χρηματικοῦ εἶναι ἑλόμενος. Καλόγηρος. Joannes Moschus Limon. c. 27 et 45. Gallis *beau-père*. Μονάστρια ζωή, vita solitaria, Constant. Manass. Μονάστρια monacha. Manasses : Καὶ τίθησι μονάστριαν.

Μονή monasterium. Nicephorus Gregoras 3 : ὃς ἐτύγχανε παρὰ τὴν ἑαυτοῦ μονήν. Simeo Metaphrastes in Hilarione : ἐπὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἀντωνίου ἀφικνουμένοις. Suidas in Justin. Rhinotm.: τῆς Καλλιστράτου μονῆς μοναχὸς, et ibidem : ἡγούμενος τῆς τοῦ Φλώρου μονῆς. Cedrenus simpliciter ἡγούμενος τοῦ Φλώρου, Hinc μονήδριον monasteriolum. Niceph. Greg. 4.

Μονοστράτηγος, p. 444 a. monostrategus. Anastas. Bibl. in Hist. Eccle.: *Imperium ad patrem proprium transferre satagebat, quem et monstrategum fecit.* Sic duo mss. Scribe *monostrategum*, ut alibi apud eumdem.

Μονόξυλα scaphæ de singulis trabibus excavatæ. Veget. de re milit. 2 c. ult. Chronicon Alexandrinum p. 900 et 904. Niceph. Cp. in Breviar. Hist. Gloss. Græc. Lat.: Μονόξυλον *lintris*. Zosimus l. 4 : οἱ μὲν οὖν βάρβαροι τὸ τῆς δυνάμεως ἀκμαιότατον πλήθει μονοξύλων ἐμβιβάσαντες ετάξαν.

Μονοπώλειον monopolium. Curopalates p. 850. Vide tit. Cod. de monopol.

Μουλικὸν ζῷον, μοῦλα, μουλίων. Theophanes in Coustantino. *Animal mulinum* Anastasio Biblioth., ut μοῦλα in Basilicis, mula. Alexander l. 1 c. 15 : πεσεῖται δὲ, ἐὰν τρίχας ὄνου καὶ μούλης ὑποθυμιάσῃς. Et μουλίων mulio. Basil. ad l. 60 § 7 D. loc. et alibi.

Μυστικοί mystici. Joannes Cantacuzenus l. 3 c. 97 : Μυστικῷ τῷ Κιννάμῳ καὶ Ἀσάνῃ πανυπερσεβάστῳ. Niceph. Greg. 8 : ὅθεν καὶ δούλῳ παρὰ μοναχοῦ μυστικοῦ ἁλίσκεται. V. posterior. not. p. 51. Balsamon ad conc. p. 520 d.

Νάρθηξ narthex. De narthece, an intra Ecclesiam vel extra esset, v. eruditissimam dissertationem Leonis Allatii de narthece et de Græcorum templis p. 110 ed. Paris.

Νοτάριος notarius, qui notis sive litterarum compendiis scribit. S. Basilius epist. 178, inscripta νοταρίῳ· οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τοῦτο σημείων χρήζουσιν. Ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. S. Athanasius epist. ad Solitar. vit. agent.: Οὔτε γὰρ στρατιώτου παρόντος, οὐ παλατινῶν ἢ νοταρίων ἀποσταλέντων. B. Chrysost. ep. 1 ad Innocent.: Καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως νοταρίων εἰς τοῦτο ἀποστείλαντος. Occurrit passim, ut synodi Constant. 6 act. 2 et 3, apud Theophanem, Codinum in Excerptis, interpretem Cann. Eccl. Afr. et libris Basil., *Ingrediantnr quoque et notarii, quos ad recitandum vel ad excipiendum ordo requirit*. In capite quod inscribitur, ordo de celebrando concilio, ante concilium Eliberitanum. In schola notariorum qui primum locum tenet, primicerius notariorum dicitur. Prosper in Chronico : *Nullo jure debitum Joannes ex primicerio notariorum regnum sumit.* Concil. Chalcedon. act. 3 ; Ἀέτιος ἀρχιδιάκονος καὶ πριμμικήριος νοταρίων εἶπε. Vide in πρωτονοτάριος. Officio functus ὁ ἀπὸ νοταρίων, Theophanes. V. Cujac. ad tit. Cod. de primicerio et secund. et Meursium in hac voce.

Νούμερα numeri, cohortes. Theophylactus ad Acta apostol. c. 10 : Σπεῖρα δέ ἐστιν ὃ καλοῦμεν νῦν νοῦμερον, ex B. Chrysost, homil. 22 in Acta. Menologium Julii d. 8 : ὥστε τοὺς στρατιώτας ἰδόντας τῶν δύο νουμέρων σὺν τοῖς δυσὶ τριβούνοις Νικοστράτῳ καὶ Ἀντιόχῳ πιστεῦσαι τῷ Χρίστῳ et d. 14 : Ἐν τοῖς νουμέροις στρατευόμενος ὑπὸ τριβοῦνον Κλαύδιον. Theodorus l. 45 βασι . tit. 1 Στρατιώτοτ ἀδιαθέτου τελευτῶντος καὶ ὄντος ἀδιαδόχου, τὰ πράγματα αὐτοῦ δίδοται αὐτοῦ τῷ ἰδίῳ νουμέρῳ. Constantius dixerat in l. 2 C. de hæred. decur. ad vexillationem in qua militavit, res ejusdem pervenire. Basil. ἐκ τοῦ τάγματος αὐτου κληρονομεῖται. Glossa. interlin. ἐκ του συστήματος. Numerus igitur sive νούμερον, vexillatio, τάγμα, σύστημα, pro eodem hic accipitur. Vox numerorum occurrit in libris juris et aliis auctoribus. Vet. inscr : *Ob reditum numeri.* Alia : *Namerus militum caligatorum.* Alii ἀριθμούς appellant. Theophanes in Justiniano. Ἔδωκε δὲ αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς στρατηλάτου ἀριθμοὺς τέσσαρας.

Νωβελίσσιμος nobilissimus. Curopalates p. 863 c. d. Hac dignitate ornati imperatoris filii, fratres et proxima necessitudine conjuncti ; quibus aliquid principalis majestatis accedebat : utebantur enim corona et χλαῖναν χρυσῆν gestabant. Theophanes in Constantino Copronymo : Νικήταν τὸν ἔσχατον ἀδελφὸν αὐτῶν ποιησάμενος βελίσημον ἐπέθηκεν αὐτῷ χλαῖναν χρυσῆν καὶ τὸν στέφανον. Lege νωβελίσιμον. Anastasius Bibliothecarius hæc ita vertit in Histor. Ecclesiastica : *Et Nicetam novissimum fratrem eorum novellissimo facto superposuit et chlamydem auream et coronam.* Sic legitur in duobus mss. pro *nobilissimum faciens.* De eodem Niceta Nicephorus Cpol. in fine Breviarii Historici : Νικήταν δὲ νωβελλίσιμον. Theophanis in Leone etiam perperam legitur in ms. καὶ τρισὶν ὁ βελιστήμοις, pro τρισὶ νωβελισίμοις. Philostorgius Hist. Eccl. l. 8 : Ἰωβιανὸς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαίρων, καὶ γεγονὼς ἐν Ἀγκύρᾳ, θάτερον τῶν ἑαυτοῦ παίδων Οὐαρονιανὸν κομιδῇ νέον ὄντα ἐπιφανέστατον, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν νωβελλίσιμον δύναται. Vide eumdem l. 12.

Οἰκουμενικος œcumenicus. De titulo œcumenici vide quæ diximus ad collectionem constitutionum Eccles. Balsamonis.

Ὄρνα pro ornatura. Papias : *Limbus est, quam nos ornaturam dicimus, quæ ambit extremitatem vestium, aut ex filo aureo contexta assutaque extrema parte vestimenti.*

Ὀρφανοτρόφος orphanotrophus, pupillorum vel adolescentium tutor aut curator, qui pupillos vel adolescentes parentibus orbatos sustentat et educat, Nicephorus in Chron.: Ἀκάτιος πρεσβύτερος καὶ ὀρφανοτρόφος.

Ὀφφίκιον officium. Eustathius Ἰλ. μ· ἀνὴρ Ἰγὰρ Ἕλλην. οὐ διπλάζει τὰ δασέα, ὑφαιρουμένου τοῦ ὀφφικίου. Synodus 6 in Trullo c. 7 : Ὀφφίκια ἐκκλησιαστικὰ ἔχοντας. Balsamon : Ἐκκλησιαστικοῦ ὀφφικίου ἤτοι ἀξιώματος, et paulo post : Ὀφφίκια δὲ λέγονται ἀρχοντίκια. V. eumd ad. can. 34 Synod. Carthag. et Zonaram ad concil. p. 4.0. Niceph. Call. 14 39 : Πρῶτον ὀφφίκιον.

Ὀψίκιον, ὀψικεύειν. Obsequium, obsicium, comitatus et principis satellitum. Occurrit sæpe apud Theophanem Georgius Alexandrinus in Vita B. Chrysostomi : Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ προερχομένῳ καὶ τάξις μεγάλη, οὐ μόνον εἰς ὀψίκιον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ θέλοντες καὶ ἐπιθυμοῦντες ἀκροαταὶ γενέσθαι τῆς σοφίας αὐτοῦ. Vita S. Joannis Eleemosynarii c. 6 : *Et ecce quidam regius cubicularius, habens secum et alios obsequii divini*, θείου ὀψικίου. Anastasius Bibliothec. in Histor. Eccles : *sumptisque secum his qui erant obsicii.* Item : *Maria uxor Leonis coronata est in triclinio Augusta et processit sola cum solemni obsequio.* Ei præpositus comes obsequii dictus, κόμης ὀψικίου, apud Theophanem. Synodus Cpolitana 7, act. 1 : Κόμητος τοῦ θεοφυλάκτου βασιλικοῦ ὀψικίου. Anastasius Biblioth. ita vertit : *comite Deo conservandi imperialis officii.* Legendum *obsequii* vel potius *obsicii :* utrumque usurpat idem Anastasius in Hist. Eccles. *Bacharius*, inquit, *primus patricius et comes obsequi interemptus est.* Sic ms. lego *obsequii.* Et in Collectaneis in Exsilio S. Martini : *Mittit chartularium suum et quosdam ex obsequio suo.* Gregorius II in epist. ad Leonem Isaurum : Νεζεύξιος γὰρ ὁ τότε κόμης τῆς πομπῆς. Interpres : *comes obsequii* ; nisi ipse Gregorius est, qui Latine scripsit. Τοῦ λεγομένου βασιλινοῦ ὀψικίου, Nicephorus in Brev. Histor. hinc ὀψικεύειν obsequi, comitari, obsequium præstare: Theophanes : ὡς ὑπατικὸς ὀψικεύετο. Concil. Florentinum

sess. 16 : 'Απῆλθον δὲ πάντες ὀψικεύοντες τὸν πατριάρχην.

Οψώνιον obsonium, stipendium, diarium, salarium. Polybius : Τῇ τῶν ὀψωνίων ἀποδόσει. Citatur in Ecluga περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας ms. Gloss. Gr Lat. ὀψώνιον *oqsonium, diarium*. B. Gregor. Nazianz. orat. 9 : 'Αρκεῖσθε τοῖς ἰδίοις ὀψωνίοις οἱ στρατιῶται, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον ἀπαιτεῖτε. Ταῦτα ὑμῖν διακελεύεται μεθ' ἡμῶν 'Ιωάννης ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κῆρυξ, ἡ πρόδρομος τοῦ Λόγου φωνή. τί λέγων ὀψώνιον ; τὸ βασιλικὸν σιτηρέσιον δηλονότι καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἐκ νόμου τοῖς ἐν ἀξιώμασι δωρεάς. B. Chrysostomus hom. 23 in posterior. ad Corinthios : 'Οταν γὰρ εἴπῃ ὀψώνια, τὴν ἀναγκαίαν λέγει τροφήν. Theophylactus in Epist. Pauli ad Rom. c. 6 : 'Οψώνιον λέγεται τὸ τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ βασιλέως διδόμενον σιτηρέσιον. Œcumen. in eamd. epist. c. 8 : 'Οψώνιον λέγεται ἡ βασιλικὴ δωρεά. Nicetas Chon. Manuelis Comneni l. 7 : 'Οψώνια τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι. Basilica in l. 17 D. mand. salarium interpretantur ὀψώνιον. Vide l. 13. tit. 1, c. 18, § 2. Hinc ὀψωνάτωρ stipendiarius : Athenæus p. 171. Sed et ὀψώνιον accipitur pro militiæ tempore, ut Dosithei l. 3 Gramm. sententia 1.

Πάκτον, πακτοῦν. Pactum, tributum. Constant. de adm. imp.: μὴ δύνασθαι παρέχειν τὸ τοιοῦτον πάκτον. Theophanes : 'Υποσχόμενος καὶ ἐτήσια τῷ βασιλεῖ παρέχειν πάκτα. Menologium Augusti die 17 : Τοῦ δὲ βασιλέως Λέοντος προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς πάκτα, αὐτοὶ καὶ φύλακας τῇ πόλει ἐγκαταστῆσαι ἀπῄτουν. Hinc πακτοῦν sæpissime apud Cedrenum et Græcos juris interpretes, quod est pacisci, pactare, quod barbarum est.

Παλάτιον palatium. Scholiastes Oppiani 'Αλιευτ. ί· μέγαρον τὸ παλάτιον. Utuntur Diodor. Sic p. 228, Arrianus Diss. Epict. 411, S. Athanas. epist. ad solit. vitam agentes et de Vita S. Antonii, B. Chrysost. in liturgia, Macarius hom. 15, S. Basil. in inscriptione ep. 308, Gregor. Thaumaturgus serm. in Annuntiat S. Mariæ V. Cyrillus epist. ad clericos et Lamponem (exstat autem in 5 synodo coll. 5) : 'Ανήρ τις τῶν ἐπισήμων στρατευομένων ἐν παλατίῳ. V. Eustath. in Dionys. p. 49.

Πάπας, παππᾶς. Papa, pater. Constantinus Manasses in Chron.:

> Οὗτος ὁ Κώνστας ὁ σκαιὸς ἀειφυγίᾳ θλίβει
> Μαρτῖνον τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης·
> Πάπαν αὐτὸν ἀποκαλεῖν οἶδε Ῥωμαίων γλῶσσα.

Eustathius ad Il. 5 : Πάπας τῇ Ῥωμαίῳ φωνῇ πατέρα σημαίνει. Occurrit passim in conciliis Græcis, apud S. Basilium et alios. Adde et Constantinum de them. 2 10. Παππᾶς Conc. Chalced. act. 1 : 'Ο παπὰς Εὐτυχής, qui alias ἀρχιμανδρίτης, ibidem.

Παππίας pater. Eustathius ad Il. 5 : Πᾶς λεγόμενος μονοσυλλάβως κατὰ βρέφους προσφώνησιν, καθά φασιν οἱ παλαιοί, ὥσπερ καὶ μᾶ ἡ μήτηρ, καὶ κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν πάπας καὶ παπίας. Erat et nomen dignitatis in aula Cpolitana : Anastasius Bibl. in Hist. Eccl.: *Media vero hebdomada jejuniorum tentus est Jacobus protospatharius ac papias*. V. Meursium.

Παπυλεών papilio, tentorium, tabernaculum. Modestus de vocabulis rei militaris, Vegetius l. 1 c. 3. Chron. Alexand. p. 626 : ὑπὸ τὸν πάπιλεῶνα.

Παρακοιμώμενος accubitor, paracæmomenus. Constant. Manass.: παράκοιτον καὶ φύλακα τῆς βασιλείου κλίνης. Constant. de admin. imp.: ὁ νῦν Βασιλείου παρακοιμωμένου οἶκος Luitprandus in legatione ; *Sederunt cum eo ad disceptationem vestram secundum eorum traditionem sapientissimi viri, Attico potentes eloquio, Basilius parakæmomenos, protoasecretis, protovestiarius et duo magistri.* Et postea : *Basilius paracimomenos* pro *paracæmomenos*, Anastas. Biblioth. in Hist. Eccl. : *Voce magna ad paracæmumenum.* Sic legitur in duobus mss magna dignitas, Παράκοιτος, πρᾶγμα Ῥωμαίοις μέγα, Manasses. V. Meursium.

Παραμήριον pugio, sica. Cedrenus : Τῷ παραμηρίῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξέτεμε. Auctor Miscellæ : *Pugione quo erat accinctus caput ejus amputavit.* Glossæ Cyrilli ; μάχαιρα τὸ παραμήριον, sica, Utuntur Leo et Constantinus in Tact. concilium Chalcedon. act. 1 ; Γυμνώσας παραμήριον.

Παραπόρτια portæ parvulæ, portellæ, quæ dictio passim exstat apud Anastas. Bibl. Gloss. Cyr. παραπύλιον *portella*. Leo Tact. c. 15 § 4 ; Εἰς τὰ παραπόρτια τῆς πόλεως. Theophanes, 'Επὶ τὸ ἄνω τῶν Καλλινίκης παραπορτίῳ.

Παρασκευή dies Veneris. Eustathius ; Περὶ χρονικ. διασσημ, c. 4 : Μεγάλη παρασκευή, apud Cedrenum, *le grand vendredi*. Quare dicatur παρασκευή docet Theodorus Metochites in Historia Romana p. 33 et seq. Joan. Damasc. orat. in Sabb. 5, et Mich. Glycas.

Παραφοσσατεύειν castra juxta locare.

Παροικία, parœciæ Ephesinæ episcopus ; Cedrenus p.247 c. parrœciam vel parrochiam pro diœcesi poni pervulgatum est.

Πατριάρχης, πατριαρχεῖον. Patriarcha. Hinc πατριαρχεῖον domus patriarchæ. Sexta synodus Cp. act. 4 : 'Αναστασίου πρεσουτέρου καὶ μοναχοῦ τῶν εὐκτηρίων τοῦ ἐνταῦθα εὐαγοῦς πατριαρχείου. Vet. int. *venerabilis patriarchii*. De Romano pontifice et patriarcha Cpolitano dico ad Collectionem constitutionum ecclesiasticarum, cujus auctor Balsamon, qui antea ignorabatur.

Πατρίκιος patricius. Patricii post Augustum primi. Joannes Tzetzes Chiliad, 1 hist. 34 : Θεόφιλος ἀνθύπατος, πατρίκιος, κοιαίστωρ. Menologium Græc. in Augusto : Οὐ μόνον εὐγενοῦς γένους, ἀλλὰ καὶ πατρικίας ἐξουσίας ἔνδοξτος. Pater imperatoris vel imperii. Constantinus Manaises· Πατέρα καὶ προφύ ακα ποιεῖ τῆς βασιλείας. Priscus in Excerptis de legat. Τὸν δὲ Νόμον τὴν τοῦ μαγίστρου τιμὴν ἄρξαντα καὶ ἐν τοῖς πατρικίοις σὺν εκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναοεβήκασι πάσας. V. Sozom. 8, 7, Niceph. Call. 13 1.

Πατρικιότης patriciatus dignitas. Constantinus de administrando imp.: Καὶ προεοιοάσθη παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατρικιότητα.

Πατριμόνιον patrimonium, Theophanes in Leone : Τὰ δὲ λεγόμενα πατριμόνια τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστολων τῶν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τιμωμένων, ταῖς ἐκκλησίαις ἔκπαλαι τελούμενα χρυσίου τάλαντα νζ', τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν. V. ad Glossas Basilic.

Πῖνα fames. V. Meurs. alii scribunt πεῖνα, ut auctor Lexici Græcobarbari.

Πινάκιον. Curopalates p. 850 d. V. Meurs.

Πινσός pila lapidea, tumulus manufactus. Theophanes in Justiniano : 'Ετρύγησαν τοὺς πινσοὺς τοὺς βαστάζοντας τὸν τροῦλλον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐβάσταξαν. Λοιπὸν συνιδὼν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἤγειρεν ἄλλους πινσούς, καὶ ἐδέξατο τὸν τροῦλλον. Codinus in Excerptis : 'Εγένετο δὲ τὸ ῥῆμα τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν παῖδα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πινσοῦ. Item : Εἶθ' οὕτως ἐμμουσίωσαν καὶ ὀρθομάρμαρωσαν αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς πινσοὺς καὶ τὰς στοάς. Glossarium Seguerianum : Πινσὸς ὁ τοῖχος.

Πιττάκια. Glossæ Cyrilly : Πιττάκιον *pittacium, brevis*. Lampridius in Alexandro Severo : *Perlegebat cuncta pittacia*· Julianus in l. 49 § 1 de recept. *Arbiter adesse litigatores vel per nuntium vel epistolam jubere potest*. Harmenop. 1 4 64 l Δι' ἐπιστολῆς ἤτοι πιττακίου. Scævola in l. 47 § 1 de pact.: *Si quod instrumentum a te emissum apud me remansit*. Basilica : 'Εὰν δὲ εὑρεθῇ παρ' ἐμοὶ πιττάκιόν σου, ἔστω ἀνίσχυρον. Non quamvis autem epistolam, sed brevem significat. Isidori Glossæ

Pittacium epistola brevis et modica. Nicæna 2 syn. act. 4 : 'Αντὶ βίβλων πιττάκια ἡμῖν ἐπεδείκνυον.

Ποιναλίζειν pœna afficere. V. Meursium.

Πολυκάνδηλα, κανδήλα, κανδήλαορον. Polycandela, multa candelas ferentia. Anastas. Bibl. in Hist. Eccl.: *Sumptis autem mutuo venerabilium domorum pecuniis, aporia coartatus, accepit etiam Ecclesiæ magnæ multas candelas ferentia, simul et alia vasa ministrantia.* Theophanes in Heraclio: "Ελαβε καὶ τῆς Μεγάλης 'Εκκλησίας κάνδηλά τε καὶ ἕτερα σκεύη ὑπουργικά. Sic ms. puto autem legendum πολυκάνδηλα. Nam κανδῆλα Græco-barbaris est candela. Gregorius M. in dialogo quodam quem Græce vertit S. Zacharias pontifex: 'Εσπέρας δὲ γινομένης πάσας τὰς κανδήλας ἔσβεσε, et sæpe ibi occurrit. Eustath. ad Odyss. η : Κεῖται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ κανδήλας χρῆσις, οἷον ἀσσαρίου κανδήλας πρίω, ἤγουν ἐξώνησαι. Græci ad l. 44 D. de manum. test. l. 48 Basil. tit. 3 : 'Εφ' ᾧ τε ἐν τῷ μνημείῳ μου μῆνα παρὰ μῆνα ἅπτειν αὐτοὺς κανδήλαν. V. Joann. Mosch. Lim· c. 105, et κανδήλαβρον pro candelabro in Basilicis l. 15, tit. 4, c. 6.

Πόρτα porta. Leo in Tact. c. 11, § 19: Εἰς τὰς πόρτας τοῦ φωσσάτου. Constant. de admin. imp.: "Ηνοιξαν τὰς πόρτας καὶ ὑπεδέξαντο αὐτοὺς μετὰ περιχαρίας, ἐκεῖνοι δὲ ἅμα τοῦ εἰσελθεῖν τάς τε πόρτας ἐκράτησαν. Chron. Alexandr. p. 900. Zonar. ad Conc. p. 582. Menologium Græcum m. Oct. Καὶ θάπτονται ἐν τῇ Μελανδησίᾳ πόρτῃ. Theophanes in Justiniano: Παρεφύλαττον τὰς πόρτας πάσας τοῦ τείχους.

Πόρτος portus. Nicephorus Callisti 12, 35: Μέγιστον δὲ ὁ πόρτος τῆς 'Ρώμης νεώριον.

Πραιδεύειν, πραῖδα. prædari. Excerpta ex historia Joannis Malelæ: Καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ πόλιν ὄχλων ὧν ἔτυχε καὶ ἐπραιδεύθησαν. Theophanes : Καὶ ἦλθε πραιδεύων ἕως τοῦ Βυζαντίου. Concil. Cp. sub Menna act. 5: "Ολας τὰς ἐκκλησίας ἐπραίδευσαν. Leo Tact. c. 17 § 35. Constant. Tact. p. 25. Hinc πραῖδα præda Joannes Moschus Limonarii c. 155: Τὴν πραῖδαν πεποίηκεν. S. Athanasius in epist. ad Africanos: Εἰς πρέδαν δέδωκε τὴν ἐκκλησίαν. Sed scripti codices habent πραῖδαν. V. Glossarium Nomicum in ea dictione,

Πραιπόσιτος præpositus. Basilius in Grammatica : Πραιπόσιτος τὸ ἀξίωμα. Præpositorum appellatio latissime est. Ammianus Marcellinus meminit præpositi cubiculi, fabricæ, Martensium militum, monetæ, Tyrii textrini. De proposito cubiculi titulus est l. 12 Cod. Philostorgius Hist. Eccles. 1134 : Τὴν τοῦ πραιποσίτου τιμὴν ἀναβάς. Erat et præpositus cubiculariorum. Theophanes : Πραιπόσιτος τῶν κουβικουλαρίων. De præposito laborum titulus est l. 12 Cod. et præpositus palatii, Marcellinus in Chronico et auctor incertus Vitæ S. Athanasii : Καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις πραιπόσιτον ὑποφθείρας. Joannes Malela : Καὶ τὸν πραιπόσιτον τοῦ παλατίου αὐτοῦ 'Ροδανὸν ἄνδρα δυνατὸν ὄντα καὶ εὔπορον καὶ διοικοῦντα τὸ παλάτιον ὡς πρῶτον ὄντα ἀρχιευνοῦχον καὶ ἐν μεγάλῃ τιμῇ ὄντα. Quem πραιπόσιτον τῆς αὐλῆς vocat Simeo Metaphrastes m. Sept. in Eudoxio et Romulo. Præpositus thesaurorum. S. Basilius epist. 264 : 'Εγὼ κρὶ διὰ τοῦ βικαρίου τῆς Θρᾴκης ἐπέστειλα τῇ θεοσεβείᾳ σου διὰ τινος πραιποσίτου κατὰ Φιλίππου πόλιν θησαυρῶν. Erant et præpositi militum, de quibus in l. 3 § ult. et l. 9 § ult. D. de re milit. Rufus in LL militaribus: 'Εάν τις στρατιωτῶν χεῖρας ἐπιβάλῃ τῷ ἰδίῳ πραιποσίτῳ, κεφαλικῶς τιμωρείσθω· Dicam plenius ad Julianum Antecessorem et Glossarium Nomicum.

Πραιτώριον prætorium, pro auditorio judicum, vel ædibus prætoris, principum, vel eorum qui in aliqua potestate sunt civili aut custodia seu loco quo rei coercebantur. De auditorio judicum passim observatum est. De ædibus prætoris Nicephorus in Breviario historico : Εἰσὶ τὸ πραιτώριον ἄνεισιν. De palatio principis B. Chrysostomus in epistolam Pauli ad Philipp. c. 1, hom. 2 : 'Εν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ· τέως γὰρ οὕτως ἐκάλουν τὰ βασίλεια. Theophylactus ibidem : Τοῦ πραιτωρίου, τουτέστι των βασιλειων. Exstat epigramma Silentarii l. 4 'Ανθολ. c. 23 epigr. 18 εἰς τὸ μέγα πραιτώριον· Constantinus de them. 1 tn. 14 in Samo insula : 'Ο δὲ στρατηγὸς τοῦ θέματος αὐτὴν ἔλαχε Σμύρνην τὴν πόλιν πραιτώριον. De prætorio quo rei continentur, Menologium Græcum m. Apr. : Καὶ ὥσπερ τινὶ τῶν κακούργων περιθεὶς αὐτῷ κλοιὰ ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦτον κατεῖρξεν. Georgius Alexandrinus in Vita Chrysostomi : 'Ο δὲ ἄρχων παραλαβὼν τοὺς ἀσκητὰς ἐνέδυσεν αὐτοὺς ἱμάτια καὶ ἀπήγαγεν εἰς τὸ πραιτώριον.

Πριβατάριον quemadmodum, inquit vir eruditissimus in post. n., imperator habuit privati ærarii præfectum, quem κόμητα πριβάτων appellabant, ut apud S. Basil. in inscript. episi. 415 et 423. Concilium Chalced. act. 1 : Κόμης τῶν θείων πριουάτων, de quo etiam alibi dixi, ita et Ecclesia suos privatarios seu gazophylacii præsides.

Πριμμικήριος, πριμικήριος, primicerius, primus cujuscunque ordinis sive corporis et collegii, veluti notariorum. Sexta synod. Cp., act. 9 : Πριμικήριος τῶν θεοσεβεστάτων νοταρίων. Sic etiam scribitur in concilio Florentino. Conc. Ephesini parte 2 : Πέτρος πρεσβύτερος 'Αλεξανδρείας καὶ πριμμικήριος νοταρίων εἶπεν. Niceph. Call. 15 30, Usuardus in Martyrol. m. Maio : *Quorum prior cum esset præpositus cubiculi imp. Decii, alter primicerius.* Erant et primicerii ecclesiastici, veluti primicerius scholæ cantorum. Benno cardinalis de Vita Hillebrandi l. 1. Primicerius sedis apostolicæ. Joannes PP epist. 7 ad universos Gallos et Germanos. Nicolaus PP epist. ad Hincmarum Rhemensem. Alcuinns ep. 25: *Capellæ primicerium.* Anastasius in Exsilio S. Martini : *Quia in absentia pontificis archidiaconus et archipresbyter et primicerius locum præsentant pontificis. Le doyen.* De officio primicerii ecclesiastici vide Isidori junioris episcopi Hispalensis epistolam ad Leudefredum episcopum Cordubensem apud Loaysam in notis ad concilium Toletanum 8, qui secundum locum gradumve obtinet, secundicerius. Anastasius : *Cucurrere cum aliquantis ad prædictam portam, cum quibus et Demetrius secundicerius.* Concilium Cpol. sub Menna act. 1: Νοταρίων σεκουνδοκήριος. Menologium : 'Ο δὲ Βάκχος σεκουνδικήριος. Vide l. 12, Cod. tit. 7.

Πρόεδρος præses, præsul, antistes. Erant autem πρόεδροι ecclesiastici vel palatini. De ecclesiasticis sexta synodus Constantin. act. 12: Τῆς 'Αλεξανδρείας πόλεως προέδρου. Vetus interpres antistitem vertit. et act. 13: Σεργίου τοῦ γενομένου προέδρου, *Sergii quondam præsulis.* Petrus Siculus historiam suam nuncupat τῷ προέδρῳ sive ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας. Hinc πρωτοπρόεδρος. Joannes Curopalates p. 839 b.

Προέλευσις processio, pompa. Eustathius ad Η. 1 : 'Ιστέον δὲ ὅτι πέμπειν παρὰ τοῖς μεθ' "Ομηρον καὶ τὸ στέλλεσθαι θριαμβικῶς, ὅθεν καὶ πομπὴ ὁ θρίαμβος, ὃν προέλευσιν ἡ κοινὴ γλῶσσα καλεῖ. V. Meurs.

Πρόκενσος processus. De processu principis Chronicum Alexandrinum : 'Εν προκένσῳ τοῦ ἑβδόμου. Concil. Cpol. sub Menna act. 3 : Προκένσου ὄντος βασιλικοῦ. Marcellinus comes in Chronico. *Hoc tempore dum ad horrea publica Theodosius processum celebrat.* Item : *Anastasio Cæsare in processibus degente.*

Πρόοικος major domus. Sic interpretatur Anastasius Bibliothecarius in Historia Ecclesiastica, Palatii præfectus, palatii princeps, subregulus.

ıs de rebus gestis S. Leodegarii : *Ut omnes tularentur regem habcre Childericum et palaefectum Leodegarium.* Idemque : *Ebroinus a rico rege in pristinum statum restitutus, et domus effectus, cogitare cœpit de ulciscendis is, qui eum meminissent habere subregulum,* majorem domus vel palatii principem V. P. ef. de gest. Lang. 6 c. 16.

τίκτωρ protector. Protectores sunt σωματακες sive milites electi ad custodiam principi latus principis protegunt. De his Procop. p. 108. Simeon Metaphrastes m. Oct. in trio : Μινουχιανοῦ προτίκτωρος πρὸς τὴν ν ὑπουργήσαντος. Et Sept. in Sophia : Παμα τοίνυν αὐτὸς ἀλογίστῳ θυμῷ ἐπιτρέψας, τάξις προτίκτωρας οἶδε καλεῖν, ἐπὶ τῷ σφαιείνας ἐκπέμπει. Paulinus Nolanus epist. 37 ilitem sæculi : *Deinde in hac militia soletis is habere hanc officii promotionem, ut protecefficiamini.*

ντασηκρήτης, πρωτοασηκρήτης, primus a is, protosecreta. Nicetas Paphlago in Vita ii : Φώτιον πρωτοσπαθάριόν τε ὄντα καὶ πρωρήτην. Codinus in Origin. Cp. : Καθώς φησι αρχος πρωτοασηκρήτης. In scripto codice erillustris Nicolai Fabricii τοῦ μακαρίτου, σηκρήτης. Nicephor. Gregoras 8 : Θυγάτηρ ισαρείτου τοῦ πρωτασηκρήτου. Πρωτονστης, apud Theodorum Hermopolit. ad l. 41 de jur. Collectanea Anastasii in Hypomnestico : *et Theodorus protosecretarius prætorii præfecti ani ante hunc enarravit mihi.*

οτεύων. Epistola 421 S. Basilii inscripta est ύοντι. Exstant et epistolæ Theodoreti in-æ πρωτεύοντι, i. e. 15 et 33, primatem interntur.

υτοβεστιάριος primus præfectus vestiarii. ν aut βέστης Græcis recentioribus est vestis. æ Basil. ms. βέστια τὰ ἱμάτια. Julius Pollux ronico hactenus inedito : 'Αφορίσας οἶνον, βέστια. Hinc βεστιαρίτης Cedreno, aut βερ. Theophanes in Reg. cod. : 'Απώλεσαν οἱ τορες τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. προκαθήμεῦ βεστιαρίου Georgius Pachymerius, et βεον pro vestitu in l. 4 D. de aliment. et cibar. vestiarium in aliis juris locis. Astrampsychus Πυθαγορ. λαξ. : δηλοῖ ἀῤῥαβῶνα εἰς πραγμαπολλοῦ πράγματος βεστιαρίου. Accipitur et rium pro loco in quo vestes reconduntur, nuator Theophanis in Theophilo : "Ο καὶ ατιζόμενον σήμερον βεστιάριον τῶν ἀποθηζομένων πέπλων ἐκ Σηρικῶν. Item : "Ο καὶ ς Αὐγούστης ἐστὶ βεστιαριον. Hinc *imperiale rium* apud Guilelmum Tyrium 2 de Bello Interp. vetus homiliarum in Matthæum quæ rysostomo ascribuntur, vel certe interpres is Hierosolymitani in Matth. c. XXIII, v. 14 : *enim paterfamilias cellarium aut vestiarium non habet expositum cunctis.* Denique vestia-est, ut exponit vetus Glossarium mss, qui us præest. Eadem Papias. Idem interpres arum Joannis Hierosolymitani : *Si tu vestiatuum studiosum et clavicularium cellarii tui tibi requiris.* Michael Cerularius in epistola rum Antiochenum episcopum *Quæ ab ime vestiarius accepta referebat.* Græce scriὁ βεστιάριος. Petrus diaconus Chronici ns. l. 4, c. 21 : *Pandulphus vestiarius ns dixit.* Imperialis vestiarius apud Guiliel-'yrium de Bello sacro 2. Idem vesterarius no. Pontigon. et in epist. quadam Joann. e primus præfectus vestiarii, ut jam dic-, πρωτοβεστιάριος dicebatur. Anna Comnena os 5 : Πρωτοσέβαστος τε καὶ πρώτοβεστιάapud Cedrenum. Constantinus Porphyrog. nat. l. 1., 12 : Θεοδόσιος ὁ πρωτοβεστιάριος αρίου μου πατρός. Jo. Cantacuz. 1 43. Laonicus Chalcond. 1, 9, auctor anonymus in Vita Basilii imperatoris : Ὧν Προκόπιος ὁ τοῦ βασιλέως ἡγεῖτο πρωτοβεστιάριος. Ge. Acropolites p. 3 died. Reg.. Πρωτοβεστιάριον οὗτος τετίμηκεν. Alius erat qui βεστιαρίτης dicebatur, de quo Cedrenus p 375. Primus autem vestiarites πρωτοβεστιαρίτης dictus, deque eo Codinus de Officiis. Jo. Cantacuzenus 4 19 : Τότε δὲ ἄρχοντα ἐν Βεῤῥοίᾳ Διπλοβατάτζην τὸν πρωτοβεστιαρίτην καταλιπών. Georgius Logotheta in Chronico Cp. : Τὸν δὲ Ἄγγελον Ἰωάννην πρωτοστράτορα, πρωτοβεστιαρίτην δὲ τὸν Καρυανίτην. Nicephorus Gregoras l. 6 : Λιβαδάριον τὸν πρωτοοεστιαρίτην.

Πρωτομανδάτωρ primus mandatorum. Μανδάτωρ maudator, officii genus. Synodus Nicæna 2 : Ὁ λαμπρὸς βασιλικὸς μανδάτωρ εἰσελθὼν εἶπε. Constant. Porphyr. in Tact. : Μανδάτωρας ἀγρύπνους καὶ γοργούς. Theophanes in Justiniano : Μανδάτωρ τίς ἐστιν οὐκ οἶδα. Qui sint mandatores expiicant Glossæ Nomicæ : Μανδάτωρες οἱ τὰ Μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὀξέως διακομίζοντες. De quibus ibi dicam.

Πρωτονοτάριος primus notariorum seu primicerius notariorum. Concilium Calcedon. act. 1 : Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ πρῶτος τῶν νοταρίων εἶπε. Vet. interpres : *Joannes presbyter et primicerius notariorum dixit.* V. supra in πριμμικήριος. Adrianus PP epist. ad Carolum Magnum : *Radonem dilectissimum protonotarium vestrum.* Πρώτιστος τῶν βασιλικῶν γραμματείων. Nicephorus Brev. Hist. V. P. Warnefr. de gest. Langon. 4, 34.

Πρωτοπάπας primus papa, primus post patriarcham sacerdos. Balsamon ad canonem apostolorum 59 : Τυχὸν χωρεπίσκοπον προβληθέντα ἢ πρωτοπάπαν. Et ad can. 8 synodi Antioch. : Τοὺς ἐν ταῖς χώραις πρεσβυτέρους ἤτοι τοὺς πρωτοπαπάδας. Et ad can. 10 : Πρεσβυτέρους ἢ πρωτοπαπάδας καὶ χωρεπισκόπους. Vide Meursium.

Πρωτοσπαθάριος primus spathariorum, qui principis spatham gestabat. Inter epistolas Photii exstat inscripta Θεοφίλῳ πρωτοσπαθαρίῳ. Dicam ad Glossas Basilicorum.

Πρωτοστράτωρ primus imperialium stratorum Anastasio in Hist, Eccles. Nicephorus Gregoras 7 : Ὃς καὶ τὴν πρωτοστρατορικὴν παρὰ βασιλέως ὕστερον παρειληφὼς ἣν βακτρίαν. Theophanes : Εἰσῆλθε Ῥουφῖνος ὁ πρωτοστράτωρ τοῦ ὀψικίου. V. infra in στράτωρ.

Πρωτοσύμβουλος protosymbolus Anastasio Biblioth. Cedrenus explicat.

Ῥαίκτωρ rector, genus dignitatis. V. Meursium. Menologium Græcum Aug. 31 : Ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ νυκτὶ ἐμφανεῖσα τῷ ῥαίκτωρι καὶ νεανίσκῳ τινὶ τοῦ ῥαίκτωρος. V. not posteriores. Meminit rectoris loci P. Walaf. de gest. L. 6, 24.

Ῥεγεὼν regio. Eustathius ad Odyss. θ· Κατὰ τοὺς παρὰ πολλοῖς ῥεγεῶνας, ἢ τὰς Κρητικὰς τόρμας, ἢ καὶ κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς δήμους. Concil. Chalcedonense act. 13 : Καὶ ἡ πρότερον οὖσα ῥεγεὼν πάλιν μετὰ ταῦτα ἐγένετο πόλις. Gregorius M. in dialogo quodam quem Græce vertit Zacharias pontifex : Τῇ τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐν τῃ ῥεγεῶνι τῇ ἐπιλεγομένῃ Σουβοῦρα.

Ῥήξ, ῥῆγας. Rex. Synodus œcum. 8, act. 3 : Καὶ πρὸς τὸν ῥῆγα λανθανόντως ἐκπέμψαντα. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patriarchæ Cpol. : Δώροις γὰρ λαμπροῖς ὅτε μάλιστα τὸν ῥῆγα Φραγγίας Λοδόηχον καὶ Ἰγγιβέργαν δὲ τὴν αὐτοῦ γαμετὴν ὑποποιούμενος. Gregorius M. in dialogo quem Græce vertit Zacharias pontifex : Ἑρμινγίλδος ὁ ῥὴξ υἱος ὑπάρχων Λουβιλγίδου τοῦ ῥηγὸς τοῦ τῶν Οὐισιγότθων ἔθνους. Jo. Cantacuzenus l. 4 : Κάρολος ῥήξ. Utitur et Theophanes, Constantinus II de Them. c. 11, Codinus in παρεκβολαῖς. Dixerunt et ῥηγάς. Synodus Florentina : Καὶ οἱ μεγάλοι αὐθέντες καὶ ῥηγάδες καὶ δουκάδες.

Ῥόγα, ῥογεύειν, ῥογάτορες. Roga, stipendium,

donativum, quod militibus vel populo vel clero ab imperatore vel Romano pontifice vel patriarcha Cpolitano erogabatur. Anna Comnena Alexiados l. 3 : Καὶ δωρεαῖς ἀκινήτων καὶ αὐξήσεσι ῥογῶν καὶ προσθήκαις δόσεων. Julius Pollux in Chronico : Ῥόγαν δὲ χρημάτων τῷ στρατῷ διανέμων. Georgius Alexandrinus in Vita S. Chrysostomi : Ἐπίσταται ἡ σὴ εὔκλεια ὡς πολλὰ ἀναλώματα ποιεῖ ἡ βασίλεια εἴς τε τὰς ῥόγας τῶν στρατοπέδων. Const. de admin. imp. p. 137 et 140, et Tact. p. 16. Anastas. Biblioth. in Hist. Eccl. : *Exercitum roga privatum descruit.* Idem de Vit. Pont. in Deusdedit. *Data roga militibus pax facta est.* Et in Hist. Eccl. *Dum roga penes Strumonem amnem populo distribueretur.* Idem Anast. de Vitis PP. : *Hic vero rogam, stipendium scilicet, clero suo in presbyterio maxime ampliavit.* Et in Bonifacio 5 : *Hic clerum amavit. rogam integram clero suo dedit.* Scholiastes Synops. Basilic. : Τὰ μὲν τῶν πεκουλίπν λέγεται καστρέσια ἤτοι ἰδιόκτητα. Ταῦτα δὲ ἐστιν ὅσα ἀπὸ ῥόγας κληρικῷ τινὶ ἢ χαρτουλαρίῳ ὑπάρχοντι δίδοται. Hinc ῥογεύειν, quod est erogare, Novell. 130 c. 1. Theophanes : Ῥογεύσας χρήματα. Et ῥογάτωρες erogotores Synops. Bas. 57 tit. 4 rogatarii. Papias : *Rogatarius petitor, distributor.* Quod si verum est, rogatarius est tam qui rogat quam qui erogat, vel erogatarii. Synodus Pontigonensis c. 14 : *Erogatarii et eleemosynarii ecclesiastici.* Græci hodie quoque iisdem verbis utuntur ; et Lexicon Græcolat. Ῥογα *stipendium, salarium.* Ῥογεμένος *stipendiarius.* Ῥογεύω *mercedem pendo.*

Ῥούσσιον russeum. Vox exstat apud Græcum scholiastem Oppiani p. 18.

Ρωμανία imperium Romanum seu Cpolitanum. Epiphanius l. 2 Hanarii, et hæresi 66. Theophanes in Heraclio : Πάσης Ῥωμανίας αἰχμαλωσία. Μεγάλη Ῥωμανία Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαξευτ.

Σακελλάριος sacellarius, pecuniarum custos, ærario præpositus. Scholiastes ad Gregorii Nazianzeni Steliteut. 1 : Σακέλλιον ῥωμαϊκὴ λέξις ἐστὶν φυλακὴν τῶν χρημάτων σημαίνουσα· ὅθεν καὶ σακελλάριον καλοῦσι τὸν ταμίαν καὶ φύλακα τῶν χρημάτων. Nicephorus patriarcha in Hist. Const. : Τὸν τῶν βασιλικῶν χρημάτων ταμίαν. Sacellarium fortasse non male vertes, a sacello seu sacculo. Est autem sacellus aut sacculus marsupium ac crumena. Petronius : *Unde lenatores viverent nisi aut locellos aut sonantes aere sacellos pro hamis in turmam mitterent.* Paulus in collat. LL. Mos. et Rom. t. X : *Si sacellum vel argentum deposuero.* At 2 sent. t. XII edidere *si sacculum,* et in l. 29. Dep. Glossar. ms. : *Saccus et sacculus, marsupium, fiscus...* Glossæ Cyrilli : Βαλλάντιον *sacculus, saculum.* Excerpta ex veteribus Glossis tit. de vestim. : *Saccellum* μαρσίππιον. Glossæ juris : Μάρσιππος, σάκκος θυλάκιον, βαλλάντιον. Græcus interpres legis 3 § si plus D. de statu lib. : Εἴτε ἐν σακκούλῳ ἅμα τὰ εἴκοσι νομίσματα δέδωκε. Erat autem vel ecclesiasticus vel imperialis. Niceph. Call. 18, 44 Nicephorus patriarcha in Chronogr. : Θωμᾶς διακονος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ σακελλάριος. Quæ totidem verbis exstant apud Theophanem in Phoca. Nicetas Paphlago in Vita Ignatii : Πῶς γὰρ τοῦ Λυδοῦ σακελλαρίου σιωπῇ τὸ πρᾶγμα παραπέμψωμεν ; Sexta synodus Cp., act. 12 : Βασιλικὸς σακελλάριος. Inscriptio epist. 50 Photii : Ἰωάννῃ πατρικίῳ καὶ σακελλαρίῳ κατὰ τοὺς ἀγγαρίους. Conc. Romanum act. 1 : *Theuphanes notarius regionarius et sacellarius relegit.* Anastasius in collatione S. Maximi : *Qui fuerat sacellarius Petri quondam prætoris Numidiæ.* Josephus ἀρχ. 12, 2 : Τοῖς βασιλικοῖς τραπεζίταις. Rufinus vertit *regiis sacellariis.* Idemque dicetur ὁ ἐπὶ τῆς σακέλλης, apud Theodorum Hermopol. ad l. 99 D. de verbor. sign.

Σάκρα imperatoris epistola. Constantinus Pogonatus in epistola præfixa 6 syn. Cp. : Ἰουστῖνος δὲ σάκρας πανταχοῦ πέμψας. Septima act. 1 : Οἱ δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ τιμίαν σάκραν καὶ προσκυνουμένην ἐκέλευσαν ἀποστεῖλαι. Anastasius vertit *sacram.* Menolog. Augusti d. 2 : Διὰ γραμμάτων τῷ πατρὶ σημάνασα καὶ σάκραμ βασιλικὴν δεξαμένη. Theophanes : Καταλαβόντων τῶν σάκρων τῆς δεσποίνης Βερίνης. Menander de Legat. : Πέρας τε δεξαμένων τῶν συνθηκῶν ἀντεδόθησαν αἱ λεγόμεναι σάκραι. Vide eumdem p. 114. Nicephorus Callisti 14, 33. Chronicon Alexandr. : Πέμψας θείας σακράς. Veget. 2, 7 : *Tribunus maior per epistolam sacram imperatoris judicio destinatur.* Vox tamen *sacram* deest in ms. cod., ut et apud Modest. de vocab. rei milit. ego mallem sacram retinere et epistolam ejicere. S. Augustinus lib. ad Donatist. post Collat. c. 31 : *Illi multorum imperatorum sacras, nos sola portavimus Evangelia.* Breviculus historiæ Eutychianistarum : *Contra Joannem episcopum sacra principis deferente, ab episcopatus illius confirmatione papa suspensus est.*

Σαξιμοδέξιμον. Vide Meursium.

Σειρομάστης lancea, telum. framea, pugio, V. Meursium. Aliter exponit Moschop. 1 περὶ σχ. Σειρὰ ἡ ἅλυσις, ἀφ' οὗ σειρομάστης.

Σέκρετον, σεκρετάριον, secretum, secretarium : nam promiscue usurparunt tam Græci quam Latini. ut Marcellini l. 15 *judiciale secretum,* id est secretarium. Theophylactus Simocatta Hist. Mauric. 8, 8 : Μεθίσταται τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένου σεκρέτου. Basilica l. 60 tit. 33 c. 29 : Εἰσέρχονται εἰς τὸ σέκρετον. Glossæ ibidem : Εἰς τὸ δικαστηρίου σεκρετάριον. V. concilium Cpolit. sub Menna, act. 1 et 5. Erat autem secretum seu secretarium locus in quo causæ reorum expendebantur. Passio S. Cypriani : *In secretario Paternus proconsul Cypriano episcopo dixit.* Judicii formam eleganter describit Joannes Hierosolymitanus in Matthæum c. xxv, v. 31 : *Criminosas personas judex auditurus in publico tribunal suum collocat in excelso, circa se constituit vexilla regalia ; ante conspectum suum ponit super mensam calliculam, unde tribus digitis mortem hominum scribat aut vitam. Hinc inde officiales ordinate consistunt : in medio secretario ponuntur genera horrenda pœnarum, quæ non solum pati, sed et videre tormentum est. Stant juxta parati tortores, crudeliores aspectu quam manibus. Toto judicii facies cujusdam schematis terrore vestitur ; et cum ad medium productæ fuerint criminosæ personæ, ante interrogationem judicis ipsius judicii terribili disculiuntur aspectu.* Lego et secretarium senatus. Vetus inscriptio : SECRETARIUM AMPLISSIMI SENATUS, in quo asservabantur acta senatus. Et secretarium prætorii in postulatione quadam apud B. Augustinum lib. III contra Cresconium grammaticum c. 56, et apud Severum Sulpitium de Vita S. Martini dialogo 2. Theophanes in Phoca : Ἔσαλον πῦρ εἰς τὸ πραιτώριον, καὶ ἔκαυσαν τὸ σέκρετον καὶ τὰς φυλακάς. Sive secretarium prætorianum, Cassiodor. 11, 36. Secretarium Palatii. Sexta synodus Cpolitana act. 1 : Ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θείου παλατίου, τῷ οὕτω λεγομένῳ Τρούλλῳ. Et act. 7 : Τοῦ Τρούλλου σέκρετον, secretarium principis. S. Maximus in disputatione cum Pyrrho : Ἐν τῷ βασιλικῷ σεκρέτῳ. Balsamon ad can. 34, syn. 6 in Trullo. Meursius observat varia fuisse secreta ex constitutione quadam Alexii Comneni, et Cedreno, rerum privatarum nempe et publicarum, quem vide : nam aliorum scripta exscribere solens non sum : erant et secretaria in ecclesiis. Synodus Carthag. c. 36 : Εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησία Ῥεστιτούτης, item : Εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας Ηάκις. Georgius Alexandr. in Vita B. Chrysostomi : Οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξηγούμενος τοῖς ὄχλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σεκρετῳ καὶ ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ καθήμενος. Concilium Romanum act. 1 : *Quid ergo denuo secretaria*

nostra ingredi postulasti? Concilium Cæsaraugustanum : *Cæsaraugustæ in secretario residentibus episcopis*, in secretario scilicet episcopii. Concilium Chalcedonense act. 1 : Ἐν τῷ σηκρήτῳ τοῦ ἐπισκοπείου. Habebant et patriarchæ secretaria, quæ item duo, magnum scilicet et minus. Synodus Nicæna 2 act. 1 : Πέτρος ὁ εὐλαβέστατος ἀναγνώστης καὶ νοτάριος τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχικοῦ σεκρέτου εχων ἐπὶ χεῖρας ἀνέγνω. Anastasius Bibliothecarius in Hist. Eccles. : *Iconas ex musio factas, quæ patriarchii secreti minoris erant, erasit, et imagines magni secreti, quæ sculptæ ex ligno erant, deposuit*. In eis asservabantur vasa sacra et libri ecclesiastici, jura episcopalia et patriarchalia, et decreta synodalia, sicut in aliis secretariis vel principum instrumenta tam privata quam publica, et principales constitutiones, et aureæ bullæ. Concilium Bracarense 2 c. 41 : *Non liceat quemlibet ministeria tangere, nisi subdiacono aut acolytho in secretario tangere vasa Dominica*. Paulinus epist. 12 ad Severum : *In secretariis vero duobus quæ supra dixi supra absidem esse, hi versus indicant officia singulorum. A dextra absidis* :

Hic locus est veneranda penus qua conditur, et qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

a sinistra ejusdem :

Si quem sancta tenet meditanda in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.

invenio et secretarium pro actione sive sessione. Sexta synodus Cp. p. 192 d : *Futurum secretarium*. Concilii Romani d. act. 1. in fine : *Venturum secretarium*. Et act. 2 : *Peæteritum secretarium*. Secretaria autem inde dicta quod secreto et interius negotia ibi tractarentur. Huc alludit B. Augustinus tractatu 23 in Joannem : *Quasi in thesauro, quasi in secretario quodam et penetrali interiore*. Vide Balsamonem ad can. 9 et 12 syn. 7 et ad can. 34 syn. 6 in Trullo, Zonaram ad CC. p. 486. 561 in fine, et 629 c. 714 d. Nicephorum Callisti 6, 30 et tomo II, p. 531. V. P. Pith. adv. 2. c. 12, Juret. tomo III Biblioth. Patrum Græcolat, p. 905. Vales. ad Ammianum p. 87.

Σεκρετάριος Curopalates p. 839 c. Secretarius a secretis. Nicephorus Callisti 15 c. ult. : Κωνσταντῖνος σεκρετάριος. Concil. Chalcedon. act. 1 Σηκρητάριος τοῦ θείου κονσιστωρίου. V. Cujac. ad tit. Cod. de primicerio.

Σέλλα, σελλίον, sella. Constantiuus in Tact. : Ἐχέτωσαν δὲ καὶ αἱ σέλλαι ἐπισέλλια δασέα. Eustathius ad Il. 7 : Παρὰ μέντοι τοῖς ὕστερον καὶ ἐπὶ τῆς κοινότερον λεγομένης σέλλας ἡ λέξις (δίφρος) κειμένη εὕρηται. Et ad Od. α : Ἀστράβη, ὁ σημαίνει σέλλαν καὶ σαγμάτιον. Glossæ Cyrilli : Σέλλα *sella*. Suidas in Ἀφ' ἑδρῶν : Ἕδραι γὰρ λέγονται αἱ σέλλαι. Hinc σελλάριος. Idem : Κέλης ὁ μόνος ἵππος, καὶ ὁ ἐπὶ τούτου φερόμενος ὁ σελλάριος, eques Eustath. Ἰλ. ο : Τὸ δὲ κελητίζειν ἀπὸ τοῦ κέλητος παρῆκται ὅ δηλοῖ τὸν ἄζευκτον ἵππον, καὶ κατά τινας τὸν μονάμπυκα, ὃς νῦν. φασὶ, σελλάριος λέγεται. Dixerunt et σελλίον, Eusthathius Ἰλ. β : Σέλμα γὰρ ἡ καθέδρα, ἐξ οὗ καὶ τὸ σελλίον ἔοικε λέγεσθαι, Scholiastes Aristophanis in Concion. : Ἡ τὸ σελλίον ἢ τὸ καθιστήριον βαστάζουσα. Varinus : Ὀκλαδίας, σέλλιον. Et σελλάριον Achmes Ὀνειροκρ. c. 14 et 262.

Σενάτον, σενάτωρ, senatus. Codinus in Παρεκβολαῖς : Ἀντικρὺ τοῦ σενάτου. Hesychius Milesius in Cpoli : Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τοὺς συγκλήτου βουλῆς ἀνῳκοδόμησεν οἴκους. σένατα τούτους ὀνομάσας. Et σενάτωρ. Priscus in Eclogis de Legat. : Σενάτορα πρεσβεύεσθαι. Pæanius Eutropii metaphrastes : Σενάτωρας αὐτοὺς καλέσας κατὰ τὴν Ἰταλῶν φωνὴν, ἐπειδὴ σένης ἐκεῖνοι καλοῦσι τοὺς γέροντας.

Σίγνον, σιγνοφόρος, signum, vexillum. S. Proclus oratione nona : Οὐκ οἶδεν ἅρματα χρυσοκόλλητα, οὐχ ἡμιόνους ἐξάσπρους, οὐ τὴν λοιπὴν φαντασίαν ἣν εἰώθασιν οἱ πρόσκαιροι βασιλεῖς ἐν τοῖς προόδοις ἐπιδείκνυσθαι, οὐχ ὅπλα, οὐ θυρεοὺς, οὐ σίγνα. Pæanius Eutropii metaphrastes l. 1, in fine : Καὶ τὰ σημεῖα τὰ στρατιωτικὰ, απερ ἦσαν ἐν τῇ προτέρα μάχῃ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἀφῃρημένοι (σίγνα καλοῦσιν αὐτὰ Ῥωμαῖοι) πάντα ἀναλαβών. Theophulactus in Acta apostolorum, c. 21 : Τί ἐστιν, αἶρε αὐτόν ; τουτέστιν ὃ παρ' ἡμῖν λέγουσι κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν συνήθειαν, ἐν τοῖς σίγνοις αὐτὸν ἔμβαλε. Idem scribit Œcumenius in Acta, c. 32. Uterque habet ex B. Chrysostomo homil. 46 in Acta. Apud Gelasium Cyzicenum l. 1. Acta conc. Nicæni capitis 5 inscriptio hæc est : Περὶ τοῦ σίγνου, etc. Adde Chron. Alexand. p. 780. Sed et σίγονν ἀντὶ τοῦ ἀνδριανταρίου ponitur, ut apud Horatium *mobile signum*. Inscriptio vet. Gruteri p. 86, 8 : Τὸ σίγνον ἀργυροῦν σὺν παντὶ κόσμῳ ἀνέθηκε. Hinc σιγνοφόρος vexillarius. Joannes Tzetzes p. 481, v. 9 et seq.

Σικάριος sicarius. B. Chrysostomus homil. 46 in Acta apostolorum : Τοὺς δὲ σικαρίους οἱ μὲν γένος τι λῃστῶν φασὶν αὐτοὺς εἶναι οὕτω καλουμένους ἀφ' ὧν ἐπεφέροντο ξιφῶν, σικῶν λεγομένων παρὰ Ῥωμαίοις.

Σιλεντιάριος silentiarius. Philostorgius Hist. Eccles. l. VII, sect. 8 : Ἰδεῖν τινὰ τῶν λεγομένων σιλεντιαρίων πυρὸς φλόγα τοῦ στόματος ἀφιέντα. Theophylactus Simocatta Hist. Maur. 8, 9 : Σιλεντιαρίου δὲ οὗτος στρατεύμασιν ἐκεκόσμητο. Georg. Alexandr. in Vita Chrysostomi : Καὶ δηλοῖ αὐτῷ διὰ τινος σιλεντιαρίου. Silentiarii erant protectores principis in interiore cubiculo constituti. Quod Zonaras ait. silentiariorum officium esse inter vilissima, dubitari potest verumne sit. Silentiarius enim θαυμασιώτατος dicitur concilii Chalcedon act. 1, p. 77 ed. R. et p· 116. Dorotheus doctr. 23 : Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ παλατιῳ εἰσὶ μεγάλαι καὶ λαμπραὶ στρατιαὶ, ὑποθου τὴν σύγκλητον, τοὺς πατρικίους, τοὺς στρατηλάτας, τοὺς ὑπάρχους, τοὺς σιλεντιαρίους · εἰσὶ γὰρ αὗται πολύτιμοι στρατιαί. Vide Aleman. ad Arcana Procopii, Meursii Gl., Cuj. 12 Cod. tit. 16, Vossium de vit. serm. Primus ordinis primicerius silentiariorum dicebatur, πριμικήριος τῶν σιλεντιαρίων, concil Chalcedon. act. 11. Agath. 5 : Ὅς δὴ τὰ πρῶτα τελῶν ἐν τοῖς τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς ἐπιστάταις.

Σκάμνος scamnum. Σκαμνάλια conc. Cpolitan. act. p : Ὠνηθῆναί τινα σκαμνάλια.

Σκαραμάγγιον scaramangium, scaramangis. Luitprandus Rer. Europ. l. VI, c. 5 : *Cum scaramangis duobus*. Vestis arcendæ pluviæ idonea, ut putant viri eruditissimi Leunclavius in Pandecte Turcico et Vossius l. 2 de vitiis sermonis c. 17. Viderint tamen an scaramangium sericum, cujus meminit Achmes c 158, arcendis cœli injuriis satis idoneum sit. V. Glossas Basilic. in πόλλι.

Σκευοφύλαξ sacrorum vasorum custos. Et qui dignitate cæteris antistabat, ὁ μέγας dicebatur. Concilium Florentin. : Ὁ μέγας σκευοφύλαξ ὁ Ξανθόπουλος. Locus autem in quo asservabantur vasa sacra σκευοφυλάκιον dicebatur. Sexta synodus Cpol. : Τὸ αὐθεντικὸν βιβλίον τοῦ σκευοφυλακίου ὑπάρχον. Anastasius Biblioth. in Histor. Eccles., vertit *vasorum custodiarium*.

Σκορπίων scorpio. Regnorum l. III, c. 12 : Ἐγὼ δὲ παιδεύσω ὑμᾶς ἐν σκορπίοις. Hieronym. vertit : *Ego autem cædam vos scorpionibus*. Apud Cedrenum legitur ἐν σκορπίῳ. Martyrologium Usuardi m. Jul. : *Eculeum. nervos, fustes, flammas scorpionesque perpessi*. Et m. Nov. d. 8 : *Primo in carcerem missi, deinde scorpionibus gravissime sunt cæsi*. Gravius scorpionibus cædi quam flagellis. Suger. abbas S. Dionysii libro de Vita Ludovici Grassi : *Sed quos pater flagellis, patre nequior scorpionibus cædebat*. Martyrologium Rhabani : *Jussi sunt in eculeo levari, et attrahi nervis, et fustibus ac scorpionibus cædi*. Innocent. 3 de contempta mundi

l. I. c. 27: *Torquentur tygribus, et scorpionibus flagellantur.*

Σκουτάριον scutum, Constantinus de Themat. 1, 13: Ἐν ᾗ τὸ σκουτάριον τοῦ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου ἀποκρέμαται. Oppiani scholiastes: Σάκος τὸ σκουτάριον ἀπὸ τῶν πρώτως εὑρόντων αὐτὸ Σακῶν. Theodorus Hermopolites l. VII, tit. 11: Πινακίδιον ἢ σκουτάριον. Theophanes: Ἐβάσταζε σκουτάριν μικρόν. Corona pretiosa: *Scudo* σκουτάρη. Σκουτάριος autem est scutarius. Utitur M. Antonius 1 de Vita sua. Sed viri doctissimi malunt σκουτάριος. Vide tamen Suidam in Πρασιανός. B. Hieronymus in fine Chronici: *Hic tribunus scutariorum e Pannonia,* etc. Simeo Metaphrastes in Hilarione: *Scutarius quidam cum in basilica B. Petri torqueretur.* Julius Firmicus Mathes. 3, c. 14: *Faciet scutarios vel imperatorum protectores, vel qui proprio excnbitu salutem principibus servent.* V. notas ad Cantacuzenum p. 995. Dixerunt et σκουταράτους. Leo Tact. c. 9, § 74: Τὰς δὲ τῶν ὁπλιτῶν ἤγουν σκουτάτων. Const. Tact. p. 6: Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς σκουταράτους. Hinc σκουτεύειν, scuto defendere. Leo d. c. 9, § 49: Καὶ ὑπ' αὐτων ὡσανεὶ σκουτεύεσθαι. Adde § 64. De scutariis vide Ammianum Marcellinum et Glossarium Nomicum.

Σοῦβλα, σουβλίον subula, veru. Suidas; Ὀβελὸς καὶ ὀβελίσκος ἡ σοῦβλα. Nicephor. Callist, 7, 44: Κατὰ τοῦ κρυφίου πόρου σούβλας εἰσώθει, et 10, 7: Ἦσαν δ' οἳ καὶ ὀβελίσκοις σούβλαις τούτους διέπειρον. Menologium Martii d. 22: Ὁ δὲ πυρωθείσαις σούβλαις καταχεντῆσαι αὐτὸν ἐκέλευσε. Et Junii d. 13: Καὶ σούβλαις σιδηραῖς πυρωθείσαις τὰς ἀκοὰς διελαύνεται. Idem est σουβλίον. Leo Tact. c. 20, § 80: Πλὴν σουολίου σιδηροῦ καὶ ποτηρίου. Eustathius ad Od. κ: Τὸ δὲ ἠπήσασθαι παντελῶς φησι (Αἴλιος Διονύσιος) βάρβαρον. Συμφθέγγεται δὲ τῷ Διονυσίῳ καὶ ἡ συνήθεια, παρ' ᾗ τὸ σουβλίῳ τρυπᾶν ἠπᾶν λέγεται. Et ad Il. α: Πεμπώβολον λέξις Αἰολική, καὶ δηλοῖ ἐργαλεῖόν τι μαγειρικὸν πενταδάκτυλον, καὶ ὡς ἄν τις ἰδιωτευόμενος εἴπῃ, πεντάσουβλον. Corona pretiosa: σουβλή *veru.* Glossæ Nomicæ: Σουγλάριον, ἐργαλειοθήκη. Ἴσως σουβλάριον.

Σουλτάνος sultanus. Nicephorus Gregoras Histor. 3: Εἰ μή τις τῶν τῷ Σουλτὰν κατὰ γένος προσηκόντων, etc.

Σπαθάριος spatharius, satelles qui spatham seu ensem gestaret. Theodoretus epistola 110: Ὡς ἐδέξατο γράμματα καὶ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου σπαθαρίου καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀπὸ μαγίστρων· Theophanes: Ὁ σπαθάριος μαγίστρου. Procopius Gazæus in Genes. c. 39: *Archimagiqus scilicet satelles et quasi spatharius,* Idatius episcopus in Chronico: *Et cum ipso per spatharium ejus aliqui singulariter intromissi jugulantur honorati.* Rufinus Aquil. de Vitis PP l. 2, n. 59: *Quemadmodum imperatoris spatharius semper illi assistit armatus.* Breviculus Historiæ Eutychianistarum: *Cum partes suas Eutyches videret urgeri, per Chrysaphium spatharium Theodosii præsidium principis expetivit.*

Σπάθη spatha. Frequentius usurpant σπαθίον. Constantin. Tact. p. 4: Μετὰ τῶν σπαθίων αὐτῶν, et p. 10: Σπαθία ἠκονημένα καὶ σεσαμιωμένα. Theophanes: Σπαθίον γυμνώσας. Hinc σπαθίζειν. Menologium Junii d. 18: Τὸν ἅγιον Θεόδουλον σπαθίζεσθαι καὶ οὕτω τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐκτμηθῆναι. Σπάθη autem vox pure Græca est. Jul. Pollux 10, 31. Theodorus Prodromus encomio Πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν: Ἤδη κειμένην θεωρῶ πρὸς τοῖς ὑμῶν τραχήλοις τὴν σπάθην τὴν βασιλικὴν δεινῶς ἠκονισμένην.

Σπόρτα sporta. Glossæ Græc. Lat.: Σπυρίς *sporta, fiscella, fiscina.* Hinc σπόυτουλα seu τὰ ἐν σπυρίδι διδόμενα ξένια, ut est in Glossario Nomico, sportulæ. Concil. Chalcedon. act. 10: Λαμβάνων Δανιῆλος ἐπίσκοπος σπόρτουλα. Vide Novell. 82.

Στιχηρά. Cantica certa in Ecclesia. Vide Meursium Codinus in Excerptis: Ἥτις σοφωτάτη οὖσα καὶ κανόνας καὶ στιχηρὰ ἐποίησε καὶ ἐμελῴδησεν.

Στρατηγός. Anastasius in Histor. Eccles.: *Anatolium Orientis stratigon.* Vide Bonaventuram Vulcanium ad Constantini lib. I de Thematibus 1.

Στρατηλάτης. Glossæ Cyrilli: Στρατηλάτης *magister militum.* Sic etiam vertit Julianus Antecessor Novella 125 c. 1. Concilium Cpolitanum sub Menna: Βιταλιανοῦ στρατηλάτου πολλὰ τὰ ἔτη. Interpres: *Vitaliani stratelatis multi anni.* Glossarium manu exaratum: Στρατηλάτης ἡγεμών, ἄρχων στρατοῦ. Adde Zosimum l. 2 p. 688, Eusebium Hist. Eccles. 7, 32, Theoporum Lector. l. I. Damascius in Excerptis Photianis p. 572: Μετὰ ταῦτα ὁ μέγας τῆς ἕω στρατηλάτης ἐπεχείρησεν. S. Athanasius in epistola ad solit. vit. agentes: Ὁ μὲν στρατηλάτης Σεβαστιανὸς τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Dorotheus doctr. 23.

Στρατοπεδάρχης. Georgius Logothet. in Chron. Constant, Menologium m. Mart.: Ηαυτίλης ὀνομαζομένης γαμετῆς στρατοπεδάρχου τινός. Erant autem plures, et inter eos ὁ μέγας. Pachymerius: Αἱρεῖ δὲ καὶ τὸν Συναδηνὸν καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην. Hinc στρατοπεδαρχίαι. Theodorus Prodromus (exstat in R. bibliotheca) in Panegyrico πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν· Καὶ πάλιν μάχαι καὶ στρατὸς καὶ στρατοπεδαρχίαι. V. Meursium, et not. posteriores ad p. 656.

Στράτωρ. Onomasticon: *Strator* ἀναβολεύς. Leo Tactic. c. 14 § 81: Καὶ στράτωρος ἑνὸς καὶ σπαθαρίου ἑνός. Georgius Pachymerius: Ἢ μαγείρους ἢ στράτωρας. Theophanes: Μετὰ σπαθαρίων τινῶν καὶ στρατώρων καὶ ἑτέρων βασιλικῶν ἀνθρώπων. Papias: *Statores: compositores sellæ regiæ.* B. Augustinus sermone 2 in novis: *Ternos stratores curribus imposuerat.* Guntherus Ligurini l. 2:

Strator erat de plebe quidem, neque nomine multum
Vulgato, modica in castris mercede merebat.

Vide Voss. de vit. serm. 1, 7 p. 33, et CPj. l. XII Cod. tit. 24 et ann. ad P. Warn. 2 c. 9.

Σύγκελλος Cedrenus p. 775. Syncellus patriarchæ successor designatus. Synodus Nicæna 2: Συγκέλλων γενομένων τῶν ἐκεῖσε πατριαρχῶν. Et act. 7: Πατριαρχικὸς σύγκελλος. Historia Georgii monachi sic inscribitur: Γεωργίου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ συγγέλου γεγονότος Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως σύνταξις. Ita dictus quod cum patriarcha degeret et quasi in eadem cella commoraretur. Concilium Calcedonense act. 3: Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῶν ἐκδοθέντων παρ' ἐμοῦ μαρτύρων, συγκέλλων αὐτοῦ ὄντων καὶ παραφερομένων. *Nihilo minus et per nominatos a me testes, syncellos ejus constitutos, qui hactenus cum ipso degere et manere videntur.* V. ibid. p. 239 e ed. Rom. Guilielmus Tyrius de Bello sacro l. XIV, c. 12: *Et quoniam iterum eumdem patriarcham oportebat habere præter supradictos metropolitanos familiares suffraganeos, quos Græci cancellos vocant.* Emendant in ora *syncellos.* Nescio an rectius legerentur *concellos* vel *concellanos* vel *concellaneos.* Erant autem plures, quorum primus πρωτοσύγκελλος dicebatur. Vide supra in ea dictione.

Συκαί Sucæ, Sycæ, Cedrenus: Προσώρμησεν ἐν Συκαῖς. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles.: *Et applicuit ex adverso civitatis in Sycis* Nicephorus in Chronographia: Οὗτος ἑτέραν ἐκκλησίαν ἀνέστησεν ἐν παραθαλασσίῳ τῷ ἐπιλεγομένῳ Συκαῖς, Εἰρήνην τὸν οἶκον ἐπονομάσας.

Σύντεχνοι. V. Glossarium Meursii.

Σχολάριοι scholarii, scholares, cohortes militum qui ad custodiam palatii deputati erant. Procopius 8: Οἱ περὶ τῆς τοῦ παλατίου φυλακῆς λόχοι, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσι. Et in Ἀνεκδ. Ἕτεροι στρατιῶται οὐχ ἧσσους ἢ πεντακόσιοι καὶ τρισχίλιοι τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ φυλακῇ τοῦ παλατίου κατέστησαν, οὕσπερ

σχολαρίους καλοῦσι. Chronic. Alexandr. : Καὶ ἐκαύθη τὸ μετὰ τοῦ πορτίκου τῶν σχολαρίων καὶ προτηκτόρων καὶ κανδιδάτων. Septima synodus Cp. : Εἰσελθόντων οὖν τῶν βασιλέων καὶ τοῦ λαοῦ τῶν ταγμάτων, σχολαρίων, ἐξκουβιτόρων τε καὶ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων τῶν στρατευομένων ἐν τῇ βασιλίδι πόλει. Anastasius interpretatur scholarios. Sic apud Marcellin. Comit. in Chronico; *Rusticue comes scholariorum.* Alias scholares, ut concilii Chalcedon. act. 3. Sulpitius Severus de Vita S.Martini c. 1 : *Ipse armatam militiam in adolescentia secutus inter scholares alas sub rege Constantio, deinde sub Juliano Cæsare militavit.* Sic etiam in Codice Theod. et Justin.et aliis auctoribus passim legere est. Scholares autem a scholis militaribus dicti, quæ plures erant. Malchus de legat. p. 76; Καὶ τὰς σχολὰς ἁπάσας. Theophanes in Justiniano : Αἱ σχολαὶ καὶ οἱ προτήκτορες καὶ οἱ ἀριθμοί. V. Maursium in Gloss. et Vales. in Marcellini, l. xiv p. 32.

Σχολαστικὸς scholosticus, causarum patronus. S. Basilius epist. 241 : Εἰ δέ τινα δίκην γυμνάζει ὁ σχολαστικὸς ὁ δεῖνα ἔχει δικαστήρια δημοσίᾳ καὶ νόμους. Anastasius Sinaita ὁδηγοῦ quæstione 3: Ὅτι τις σχολαστικὸς πολλὰ κατηράσατο. Joannes Hierosolymitanus in Matthæum homil. 24 : *Ut cum apostoli aecusantur, dum respondent, in singulis quibuscunque prætoriis Christi veritas prædicetur et Judæorum perfidia demonstretur et gentibus vel ad salutem credentibus pietatis mysterium reveletur. Audientes autem apostoli, quia coram regibus et judicibus stare jubebantur, ne forte dicant ad Christum : Tu ipse scis quia in illorum judiciis scholastici præsunt.* Usuardus in Martyrologio Febr. d. 6 : *In cujus confessione quidam Theophylus scholasticus conversus.* In gestis Dorotheæ in quibus ejusdem passio continetur, advocatus dicitur Theophanes : Εὐσέβιός τις σχολαστικὸς τῆς βασιλείσης Κωνσταντινουπόλεως. Sic ms. apud Cedrenum τῆς βασιλίσσης legitur. Franciscus Pithoeus in Glossario Juliani Antecessoris. V. Basilica legebat βασιλικῆς, basilicæ. Anastasius Biblioth. in Hist. Ecclesiastica sic vertit : *Eusebius quidam scholasticus imperatricus Cpoleos.* Advocatus igitur urbis regiæ seu βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, ut in concilio Chalcedonensi et alibi. V. Glossarium nostrum ad Julianum.

Σωλέα solea. Codinus in Παρεκβολαῖς : Καὶ τὴν πολυτίμητον σωλέαν καὶ τὸν πολυποίκιλον πάτον. V. notas ad Cantacuz. p. 994 et Allatium de recentior. Græcorum templis p. 171 et seqq.

Τάβλα tabula. Nicephor Callist. 4, 25 : Προφήτης ταύλαις καὶ κύβοις παίζει. Concil. Eliberin. can. 79 : *Si quis fidelis alea, id est tabula, luserit,* Hinc ταβλίζειν tabula ludere. Tablissare apud Diomedem in Grammatica, Isaacus Porphyrogenitus in charact. Palamedis : Ὧ δὴ πρώτως τὸ ταυλίζειν ἤτοι κυβεύειν ἐξεύρηται. Et mox : Ὡρίσατο τὴν ταῦλαν. Astrampsychus Ἐν τῷ Πυθαγ. λαξευτ· : Ἔχει κοινωνίαν πρὸς γυναῖκα καὶ παῖδας ἀγενείους, πρὸς εὐνούχους καὶ παίγνια καὶ ζατρίκια καὶ ταυλία. Item : Καὶ ζατρίκην καὶ ταύλην. Scribebant igitur σάβλαν, ταύλην et ταυλίον.

Τάβλια, ῥούσια. Prætextas coccino, habentes tabulas seu obiculos russos, clavos purpureos habentes. Ῥούσσιον est russum.

Τακτικά libri de re militari. B. Chrysostomus homilia 3 in Epistolam Pauli ad Thessalon.: Μετὰ τῶν διδασκάλων τῶν τὰ τακτικὰ διδασκόντων αὐτούς. B. Gregorius Nyssenus Catechetic. orat. 35 : Ὥσπερ γὰρ παρὰ τῶν πεπαιδευμένων τὰ τακτικὰ πρὸς τὴν ὁπλιτικὴν ἐμπειρίαν ἀνάγονται, δι' ὧν βλέπουσιν οἱ πρὸς σὴν εὐρυθμόν τε καὶ ἔνοπλον κίνησιν παιδευόμενοι. Theophanes Cerameus homil. 41 : Οἱ τὰ τακτικὰ ἐκπαιδεύοντες.

Ταξατίων taxatio, præsidium. Theophanes in Constantino : Καὶ ἐν τοῦ οἰκείου στρατοῦ ταξατίωνα ἐν αὐτῇ κατέστησαν. Anastasius Bibliothec. in Histor. Eccles. : *Quod formidantes prælium et taxationem tumultuarent,* Et *taxati,* ταξάτοι, milites præsidiarii. Idem Anastasius : *Misit taxatos ex themate obsicio.* Theophanes in Theodosio : Χίλιοι ταξάτοι σὺν αὐτῷ τούρμαχοι ἐκεῖ εἰσῆλθον.

Ταξίδιον, ταξιδεύειν. Meursius interpretatur *præsidium.* Aliter notæ posteriores ad p. 658. Basilica l. x tit. 33 : Ὁ ἐν ταξειδίῳ διάγων, *qui in expositione occupatus est.* L. ult. C. de restit. mil. sic accipiendum videtur ταξείδιον apud Constantinum Tact. p. 20 : Ἐὰν ἀπολυθῇ στρατιώτης εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς ἡμέρας εὐκαιρίας, ὅτε οὐκ ἔστι ταξείδιον. Et Ταξιδεῦσαι p. 13 : Ἄν τε παραχειμάσαι μέλλῃ που τὸ φοσσάτον, ἄν τε ταξιδεῦσαι. Achmes Ὀνειροκ. c. 15 ; Ἐὰν ἔχει ὁδὸν ταξειδίου, ληστευθήσεται.

Τίτλος titulus. Glossæ Juris : Τίτλος, κεφάλαιον, αἰτία, ἐπιγραφή. Hinc τιτλοῦν. Georg. Alexandr. in Vita Chrysostomi ; Τιτλωθῆναι τὸ προάστειον τοῖς βασιλικοῖς.

Τοποτηρητής legatus, vicarius, locum agens, loci servator. Theophanes : Καὶ οἱ μὲν τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα Λέοντος. Interpres cann. Ecclesiæ Africanæ : Τοποτηρητῇ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, *legato Ecclesiæ Romanæ.* Et τοποτηρησία legatio ibid. p. 161. Sexta synodus Cpolitana act. 1 ; Τοποτηρητοῦ τοῦ κόμητος τοῦ βασιλικοῦ ἐξκουβίτου. Vet. Interpr. : *Et locum agente imperialis comitis excubiti.* Et ibidem : Τοποτηρητοῦ τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. Vet. Interpr. : *Loci servatore sedis magnæ Alexandrinæ civitatis.* Sic etiam Anastasius Bibliothec. vertit Nic. syn. 2, act. 3. Idem in Histor. Eccles. : *Tunc Dioscorus dixit : Et nos omnes hoc assentiamur. Et loci servatores quidem Leonis papæ Romoni Dioscori videntes impetum.* Concil. Suession. 2, act. 1 : *Venit Sigloardus servans locum archidiaconi Rhemensis Ecclesiæ.* Adde Julianum Antecess. Nov. 124 et Novel. 125, 1. V. Constantin. de administr. imper. p. 182. Joannem Moschum Limon. c, 19, 186, in fine, Joannem Zonaram ad concil. p. 384 et 410. Balsamon p. 591 d. et 630 d.

Τοῦλδον impedimenta et sarcinæ exercitus. Glossæ Nomicæ : Τοῦλδος τὰ σαγμάρια τὰ τὴν ἀποσκευὴν πολεμίων βαστάζοντα. Item : Τοῦλδος ἡ ἀποσκευὴ καὶ χρεία πᾶσα τῶν στρατιωτῶν, τουτέστι παῖδές τε καὶ ὑποζύγια, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φωσσάτου ἐπισύρεται. Quod dicitur de jumentis apparatum omnem et supellectilem seu sarcinas militum vehentibus, desumptum videtur ex Leonis Tact. c. 10, § 7. Secunda glossa sumpta est ex ejusdem Leonis c. 4, § 29. Vegetius 3, c. 6: *Impedimenta, sagmarii, calones vehiculaque in medio collocentur.* Constantinus Tact. p. 32 : Τὸ δὲ τοῦλδον ὅλον οἱ ὑπουργοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τὰ σαγμάρια καὶ ἡ ἀποσκευὴ πᾶσα ὀφείλουσι περιπατεῖν εἰς τὴν μέσην τῶν παραταγῶν. Theophanes in Mauricio : Τὴν φάλαγγα τῶν Περσῶν διέσπασε καὶ τὸ τοῦλδον παρέλαβεν, et ibidem : Πολλῆς δὲ ἁλώσεως ἐν αὐτοῖς γενομένης παραλαμβάνουσι καὶ τὸ τοῦλδον. Exstat ea vox apud Hermenopulum 2, 6, § ult., si sequamur emendationem Cujacii Observat. 9, c. 1, potius quam scripturam duorum veterum codicum quos cum editis contuli. Impedimenta autem in medio collocabantur. Vegetius d. c. 6. Philo Jud· Περὶ βίου M. l. 1 : Γηραιοὺς δὲ καὶ γύναια καὶ παῖδας ἐν μέσοις τάξας, ἵνα διὰ τῶν παρ' ἑκάτερα φρουρὰν ἔχωσιν, ἐάν τε κατόπιν ἐχθρῶν ὅμιλος ἐπίῃ. Procopius de bello Vandal. 1, p. 102, et l. 2, p. 123. Onosander Strategici c. 6, ut præda. Agathias l. 1, p. 20 : Καὶ τὴν λείαν ἐς μέσον ἀπολαμβανούσης.

Τουρμάρχης turmæ præfectus, turmarchus, Zonaras in Leone Armenio : Τουρμάρχην τοῦ τάγματος τῶν φοιδεράτων. In Novella quadam Constantini Porphyrogen. : Παρὰ τοῦ τουρμάρχου προφω-

νηθέντος. V· eumdem Constantin de Themat. l. 1. them. 1, in fine. Historia Miscella l. 23 : *Comprehendit illos debellatos et interfecit Andronicum spatharium et Theophilum turmarcham* 'Ἀπὸ τῆς τούρμας. Constantinus. th. 5, l. 1 de Th. : Μήτε τούρμαις μήτε δρούγγοις τετιμημένον.

Τριβουνάλιον tribunalium. Anastasio Biblioth. in Histor. Eccl. Nicephorus Cpolit. in Histor. breviario : 'Εν τῷ τριβουναλίῳ λεγομένῳ δεκαεννέα ἀκκουβίτων.. *In tribunalio quod novemdecim accubituum dicitur*. Philostorgius, Hist. Eccl. l. 11 : 'Εν τῷ λεγόμένῳ τριβουναλίῳ, πρὸς αὐτοῖς τοῖς τοῦ βασιλέως ποσί, ταῖς μαχαίραις κατεκόψατο. Chronic. Alexandr. p. 676.

Τριβοῦνος tribunus. Glossæ Cyrilli : Τριβοῦνος tribunus. Glossarium ms : Πρωτοστάτης τριβοῦνος. B. Chrysostomus, ep. 14 : Τοῦτε ἀκούσας ὁ τριβοῦνος, λαβὼν τοὺς στρατιώτας οὓς εἶχεν, ἐξῆλθεν. Theophanes : Οὐαλεντινιανὸς τριβοῦνος τότε ὢν τάγματος κορνουτῶν λεγομένου μέρους. Concilium Chalcedonense, act. 1 : Καὶ ὁ λαμπρότατος τριβοῦνος νοτάριος καὶ ῥεφερενδάριος διδάσει. Loquitur de tribuno et notario principis. Et S. Basilius epist. 208 ad Julianum imperatorem : Ὁ περίβλεπτός σου τριβοῦνος. Adde Isidorum Pelusiot. l. 1, epist. 186 et l. 2, epist. 291 ; Theodorum Lectorem in hist. Eclog., Harmenop. 4 tit. ult. § 28, apud quem legatarii pro legatis accipiuntur, ut et apud Sangallensem. l. 2 de gestis Caroli M. *legatarii regis Afrorum*, et in epistola quadam legatis Francorum ab Italiæ clericis directa. V. Henrici Valesii viri eruditissimi annotationes in Amm. Marcellini l. 17, p. 140.

Τρισάγιον trisagium. His quæ observavit Meursius in Glossario, adde Andream Cæsariensem in Apocalyps. p. 5 inter Opera Chrysostomi ed. Commel, Menologium Græcum, Sept. 5, Nicephorum Callisti 15 28 et 18, 51, Theophanem, Antiochum homilia 130. Quem vide p. 1246 tomo I Biblioth. Græc. Lat. ed. prioris.

Τροῦλλος, τροῦλος trullus. Theophanes in Justiniano : Ετρύγησαν τοὺς πινσοὺς τοὺς βαστάζοντας τὸν τροῦλον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐβάσταξαν · λοιπὸν συνιδὼν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἤγειρεν ἄλλους πινσοὺς, καὶ ἐδέξατο τὸν τροῦλον. Item : Ὁ τροῦλλος τῆς ἐκκλησίας Ἐδέσσης. V. Evagrii 4, 41, et not. posteriores ad p. 386 a b, Allatium de recentiorum Græcorum templis p. 159 ed. Paris. V. in σέκρετον.

Τύπος typus, forma, edictum, Martinus PP. epist. ad Amandum episcopum Trajectensem : *Imperialem typum sacrilego ausu, totius plenum perfidiæ, a clementissimo principe nostro fieri persuasit*. Anastasius Bibl. in Hist. Eccl. *Basiliscus autem hunc Alexandriam cum typis contra synodum misit*. Et mox : *Præterea Basiliscus typo generali Chalcedonense abjecit concilium*. Idem : *Promulgavit autem formam imperator de episcopis et œconomis et orphanotrophis et xenodochis, ne hæreditates possiderent, nisi quam priusquam proveherentur habuisse probarentur de quibus et testamentum emittere potuissent*. V. tom. III S. Basilii, p. 70 Notarum.

Ὑπαντή. Ditmarus l. 5 : *Ibi tunc Tagmo venerandus 4 Non Febr., id est* ὑπαντῇ *Domini id est obviatione Justi Simeonis*, etc. V. Meursium.

Ὑπατία, ὑπατεύειν. Consules initio magistratus sui hypatiam sive nummos in populum spargebant. Marcellinus comes in Chronico : *Marcianus Augustus suis statuit decretis ut hi qui consules fieri cupiebant nihil æris in populum spargerent* : Vel principes. Theophanes de Justiniano : Ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς ὑπατίαν, καὶ τοσαῦτα ἔδωκε χρήματα ὅσα οὐδεὶς βασιλέων ὑπατεύσας. Item : Ἐποίησε δὲ ὑπατίαν καὶ ἔρριψε Χρήματα πολλά. Anastasius Bibl. in Hist. Eccles. : *Jactans liberaliter hypatiam*. Dixi ad Theophilum § ult. de rer. divis.

Φαλσεύειν falsare, adulterare.

Φαμιλία familia. Achmes, c. 79 104 299. Theophanes in Mauricio : Αἰχμαλωτίζομεν τὰς φαμιλίας αὐτῶν.

Φαυρικίσιοι. Explicat ipse Cedrenus p. 168 : Id est, qui arma faciunt in publicis fabricis, φάβριξι. S. Athanasius in epistola ad solitarios : Ἀπὸ τῆς ἐκοῖ καλουμένης φάβρικος.

Φελόνις, φελόνιον, phenolium, vestis sacerdotalis, vel casula seu planeta, ut tradunt viri eruditissimi. Ignatii patriarchæ CP missus ad Nicolaum Pap · ἱμάτιά τε καὶ φελώνια καὶ ἐγκόλπια. B. Chrysostom. in Epist. 2 D. Pauli ad Timoth. c. 5 : Ἱμάτιεν ἐνταῦθα λέγει, ὥς τινές φασι, τὸ γλωσσόκομον, ἔνθα τὰ βιβλία ἔκειτο. Falluntur qui φελόνην interpretantur γλωσσόκομον seu arculam in qua libri recondebantur. Vide Suidam in φαινώλης et φενόλης, Balsamenem ad concilia p. 622 a, Hugonem Menardum in librum sacramentorum S. Gregorii papæ 318, Meursium in Glossario Græcob, et in primis Ἀρχιερατικόν D. Isaacii Haberti, qui ob vitæ integritatem, singularem pietatem, et rerum tam divinarum quam humanarum notitiam summam ad primi ordinis sacerdotium promoveri meruit, p. 23 et 38.

Φλαμούλιον, φλάμουλον, flamulum, signum, vexillum. Theophanes : Καὶ ἐπεράσασα τά τε φλάμουλα. Leo Tact. c. 12. § 54 : Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης φλάμουλα κοντάρια μὴ ἐχέτωσαν. Et c. 19. § 40 : Εἶναι δὲ σημεῖον ἱστάμενον ἐν τῷ σῷ δρόμονι, εἴτε βάνδον εἴτε φλάμουλον. Glossæ Nomicæ : Φλάμουλον ἡ σημαία. Item : Φλαμβουλάριοι (ἴσ φλαμπουλάριοι aut φλαμπουλάροι) ὧν ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ δόρατος φοίνικα ῥάκη ἐξήρτηνται. Sic φλάμπουρον apud auctorem Coronæ pretiosæ, et βασιλικὸν φλάμπουρον apud Nicolaum Rigaltium Glossarii mixobarbari p. 201. Modestus (in mss. Tullius de re militari) de vocab. rei milit. *quia velis hoc est flamulis*. Sic legitur in eisdem mss. atque ita legendum Vegetii l. 2 c. 1, non *flammeolis*, ut viri docti reponendum putabant.

Φοιδερᾶτοι fœderati. Procopius Belli Goth. p. 324 : Καὶ φοιδερᾶτοι ἐπικληθέντες (οὕτως γὰρ αὐτοὺς τότε Λατίνων φωνῇ ἐκάλεσαν Ῥωμαῖοι, ἐκεῖνο οἶμαι παραδηλοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἡσσημένοι αὐτῶν τῷ πολέμῳ Γότθοι, ἀλλ' ἐπὶ ξυνθήκαις τισὶν ἔνσπονδοι ἐγένοντο σφίσι. Φοίδερα Λατῖνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλοῦσι ξυνθήκας, ὥσπερ μοι ἔμπρόσθεν δεδήλωται λόγοις, libro scilicet 1 de bello Vand. p. 106. Vide Glossarium Nomicum in φοιδεράτους, et notas Jacobi Sirmondi ad Apollin. Sidonium p. 30,

Φόλλις follis. Basilius in Grammatica : Φόλλις . ὀβολός. Eustathius ad Iliad. α · Ἐποίησαν ὀβολοὺς τοὺς λεγομένους φόλλεις. Hero περὶ σταθμῶν . Ὀβολοὺς ρκε' ἀργύριον πληροῖ. Sic legitur in Regio codice. Aliorum exemplaria habent : Ἡ φόλλις ρκε' ἀργύρια πληροῖ. Quid si legamus : Ὀβολὸς ἢ φόλλις ? Excerpta ex Epiphanio de mensuris et ponderibus : Τρία βαλάντια, ὃ καὶ φόλη δηναρίων διακοσίων πεντήκοντα, γίνονται λίτραι τιβ', et paulo post : Φόλης καὶ βαλάντιον ἔχει ἀργυροῦς δύο ἥμισυ, δηνάρια διακόσια, πεντήκοντα λίτρας. Sic legitur in R. exemplari : expendant eruditi. Vetus inscriptio *Inferet pœnæ nomine folles mille*. Acta Cirtensia Numatii Felicis : *Nundinario et Victori dixit : Scitis acceptos esse folles a Lucilla* ? S. Augustinus serm. 40 in Novis : *Nam quidam, quod revera dicitur accidisse, homo non dives, sed tamen etiam de tenui facultate pinguis adipe charitatis, cum solidum, ut assolet, vendidissent centum folles, ex pretio solidi pauperibus jussit erogari*. Folles autem alii erant ærei, alii argentei : de utrorumque valore Sirmondus ad d. sermonem 40. Vide Procopii ar-

cana p. 111, Achm. c. 237, Moshum Limon. c. 134. Scaligerum de re nummaria p. 60, Vossium de vitiis sermonis l. 3 c. 12 p. 431 in Folleralis.

Φόρος forum. Marcus imperator in epistola ad senatum apud Justinum, apologia 2 : Καὶ κελεύω τοῦτό μου τὸ διάταγμα ἐν τῷ φόρῳ τοῦ Τραϊανοῦ προτεθῆναι πρὸς τὸ δύνασθαι ἀναγινώσκεσθαι. Observatione dignum est quod scribit Theophylactus ad Acta apostolorum c. 28, *principum imagines foros appellari* : Ὡς μέχρι νῦν αἱ τῶν βασιλέων εἰκόνες φόροι προσαγορεύονται. Idem Œcumenius in Acta, c. 39.

Φοσσᾶτον, φοσσατικῶς, fossatum, exercitus. B. Chrysostomus homil. 23 in Epistolam ad Ephesios : Ὁ παρὼν βίος ὁδός τίς ἐστι καὶ στρατιὰ, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῖς φοσσάτον οὐ ζητήσει οἰκοδομὰς λαμπράς. Τίς γὰρ, εἰπέ μοι, κἂν σφόδρα εὔπορος ᾖ, αἱρήσεται ἐπὶ τοῦ λεγομένου φοσσάτου οἰκοδομεῖν οἰκίας λαμπράς ; Οὐδὲ εἷς · κατάγελως γὰρ ἔσται καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἰκοδομήσει καὶ αὐτοὺς ἐπισπάσεται. Ὥστε ἐὰν νήφωμεν, οὐδὲν στρατιᾶς καὶ φοσσάτου ὁ παρὼν βίος διενήνοχε. V. l. ult. C. de restit. mil. et l. 21, § 1 D. comm. in Basilicis. Dixi ad Theophil. de milit. testam. synod. Cp. 7 : Ὅτι τὸ ἔνθος Ἀγαρηνῶν φοσσατικῶς ἐξέρχεται. Anastasius ita vertit : *Quod gens Agarenorum hostiliter fuisset egressa.*

Φουλκίζειν. Δι' ἀδάμαντος ἐφούλκισε καὶ ἀπεκεφάλισε p. 385 b. sic scribe. Theophanes autem τοὺς μὲν ἐφούρκισε, τοὺς δὲ ἀπεκεφάλισε. Anastasius Bibl. in Hist. Eccles. ita vertit : *Alios suspendit, alios decollavit.*. Falluntur igitur qui aliud esse putant φουρκίζειν aliud φουλκίζειν · Nam utrumque pro furca suspendere seu furcæ subjici ponitur. Theophanes : Οἱ δὲ δύο ἔπεσον ἐκ τῆς φούρκας · πάλιν ἐκρεμάσθησαν, καὶ πάλιν ἔπεσον. V. Suidam φοῦρκα, Joannem Moschum Limon. c. 72, Alexium Rharturum doctrina penult.

Φοῦρνος furnus. Eustathius Iliad. π · ὅρα τὴν ἐπὶ ἄρτου χρῆσιν παλαιὰν τοῦ τράκτου. Ἐν δὲ τῷ τοιούτῳ τόπῳ καὶ φοῦρνον ἐκεῖνός φησι κοινότερον, οὗ παρώνυμον ἱστορεῖ φουρνίκιον |ἄρτον καθὰ τοῦ κλιβάνου τὸν κλιβανίκιον. Jo. Moschus Limon. c. 184 : Βάλλειν εἰς τὸν φοῦρνον τοὺς ἄρτους. Utitur et Achmes c. 159.

Χαρτιατικόν. Chartiaticum est id quod quasi pro chartis officialibus datur. Cujac. observ. 4 18. Theophanes : Καὶ χαρτιατικοῦ ἕνεκα ἀνὰ κεράτια β'. Anastasius Bibl. in Histor. Eccl. : *Et præstare chartiaticorum causa siliquas binas.*

Χελάνδιον chelandium navigii genus. Theophanes in Theodosio : Ἐκ τῆς πόλεως ἐξερχόμενα χελάνδια πλεῖστα ἐκόμιζον. Anastasius in Hist. Eccles. : *Stolum chelandiorum bis milium contra Bulgariam ; et ingressus est ipse in rubea chelandia*, Et paulo post : *In cheliando moritur.*

Χρυσόβουλλον aurea bulla. Pachymerius : Χρυσοβούλλιος λόγος. Item : βούλλῃ χρυσῇ κατασφαλισάμενος. Est enim βούλλα bulla. Menolog. Aug. d. 31 : Ἔχουσα σφραγῖδα διὰ χρυσίνης βούλλης. Romanus et Constantinus imperatores in diplomate quodam : *Sancimus vero licere et potestatem tribuimus ipsius mansionis abbati per præsens nostrum benignum chrysobullum et sigillum*, etc. Græce fuerat χρυσόβουλλον. S. Agobardus de insolentia Judæorum ; *Præcepta ex nomine vestro aureis sigillis signata*. Luitprandus in Legatione ad Nicephorum Phocam imp. Cp. : *his dictis atque completis* χρυσοβούλλιον, *id est epistolam auro scriptam et signatam, mihi dederunt vobis deferendam, sed non vobis dignam, ut mens credit mea. Tulerunt autem et alias litteras argento signatas*. Hinc *bullare*. Vita S. Joannis Eleemosynarii ; *Pittacium bullatum* : et *disbullare*. Synod. 6. Constantin. act. 15.

Χρυσογράφος auriscriptor.

Ψυχικόν eleemosyna. Auctor Græco barbarus in historica narratione de Belisario ; Δότε μοι πάλιν ψυχικὸν ἄρχοντος ὀβολόν τε.

Ὠμοφόριον pallium archiepiscoporum. Georgius Alexandr. in rebus Chrysostomi : Καὶ ἐνείλει τῷ Ἀμμωνίῳ ἀνδρὶ ἡλικιώτῃ τὸ ὠμοφόριον ἐν τῷ τραχήλῳ οἰκείαις χερσίν. Sexta synodus Cpolitana act. 8 : Γυμνούσθω τοῦ περικειμένου αὐτῷ ὠμοφορίου. Vetus interpses : *Nudetur circumposito ei pallio*. Vide Isid. Pelus. 1 epist. 136. Ὠμοιφορεῖν. V. can. 14, syn. 8 Constantin.

Ὡρεῖον horreum. Dixi ad Theophilum. Hinc ὁρειάριος · ὁ ὁρειάριος ἐνάγεται, *cum horreario agendum*. Basilicus ad l. 4 D. ad exhibend.

INDEX

IN GEORGIUM CEDRENUM.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui insertos.

—

B

C

D

K

L

T

U

V

X

Z

—

INDEX
IN JOANNEM SCYLITZAM.

Hujus novæ editionis tom. II, col. 367.

—

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

L

M

N

INDEX

IN MICHAELEM PSELLUM ET IN APPENDICEM.

Revocatur lector ad columnas editionis nostræ.

—

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

OPERUM PARS SECUNDA.— LEGALIA ET CANONICA.

OPERUM PARS TERTIA. — PHILOSOPHICA.

OPERUM PARS QUARTA. — HISTORICA.

APPENDIX AD OPERA MICHAELIS PSELLI.

FINIS TOMI CENTESIMI VICESIMI SECUNDI.

5068 025 Sancti Amandi (Cher). — Ex typis DESTENAY.